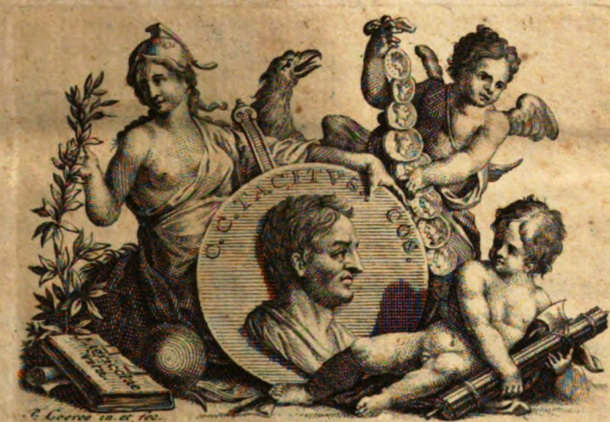
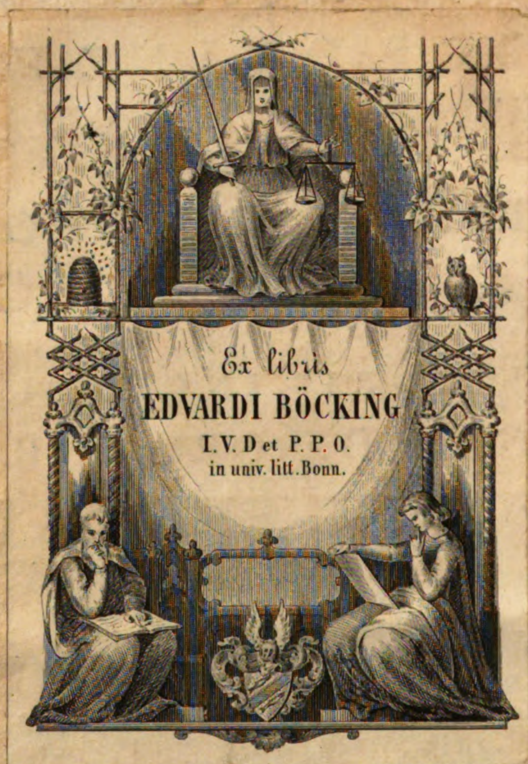
C. CORNELII TACITI
OPERUM
TOMUS SECUNDUS.
IN QUO
LIBRI QUINQUE
HISTORIARUM,
DE MORIBUS GERMANORUM,
VITA JULII AGRICOLÆ,
ET
AUCTORIS INCERTI
DIALOGUS DE ORATORIBUS.



TRAJECTI BATAVORUM,
Apud { JACOBUM à POOLSUM, ET JOHANNEM VISCH. } Bibliop.
cIↄ. Iↄ. ccxxi.

Johann Beckmann.
Göttingen 1784.


Ex libris
EDVARDI BÖCKING
I.V.D et P.P.O.
in univ. litt. Bonn.

MORS NERONIS ET SUCCESSIO GALBÆ

ex Anglico V. N.

HENRICI SAVILII.



Nno urbis conditæ 821. Galerio Trachalo & Silio Italico Coss. Cajus Julius Vindex, qui Galliam Lugdunensem Proprætor obtinebat, postquam privatis sæpe insidiis petitum Neronem, irrito semper eventu, vidit, primus extulit publicæ aggressionis signum apertum professus hostem. Vindex domo erat Senatorius, natione Gallus, & priscorum apud eos Regum sanguis, corpore validus, ingenio acer, manu promptus, belli sciens, & præfidentis, quo rapienda inclinaret occasio, animi. Pacata ejus provincia erat, & propterea inermis, nusquam legionis stativa, nusquam præsidium. Sed ut in corpore ægro, & peccantium humorum injuriis obnoxio primus qui undecunque ingruit morbus & dolor, etsi levissimus, facile proximo alterius consortio invalescit, cietque in noxæ societatem latentis mali sentinam; Sic ubi passim laborat Resp. qui primus laxata obedientia insolescit, in omnem turbarum licentiam præit. Neque raro evenit, ut sublato principe malo, unde secundarium defluxit, hoc tamen citra ruinam non subsistat. Vindex ergo, priusquam arma ostentaret, excussis diligenter quæ ad se pertinerent, quod nec imperii capax esset, extraneus scilicet, nec factione validus, neque sibi obstrictam in partibus nobilitatem haberet, decrevit designata animo exequi auspiciis alienis, quo auctoritas & existimatio, quæque auxilii spem faceret necessitudo pluribus innexa, ac potentia vocarent. Corbuloni nuper sicarios immiserat Nero, Vespasianum Judæo bello distinebat. Suetonius Paullinus haud procul agebat, sed sine exercitu, supra reliquos temporis sui duces militari laude florens. Verginius Rufus Germaniæ superiori præerat cum tribus legionibus, Vindici in proximo, sed familiæ ignobilioris. Germaniam inferiorem obtinebat Fontejus Capito cum quatuor legionibus, Africam Clodius Macer cum justo exercitu, uterque, ex sua opinione, impar restaurandis, quæ Nero subverterat. Restabat Servius Sulpitius Galba, cui magnæ opes, vetus in familia nobilitas. octo annis rexe-

rat moderate citeriorem Hiſpaniam, nunc quoque legione & auxiliis inſtructus. Vindex agitata ſecum urgere certus, in Hiſpaniam & alio clam literas miſit, propoſiti apud legatos ſui interpretes. Galba per ſenium languida ambitione, & cui metus temporum ceſſerat in lentitiem, ne votis quidem Principatum conceperat, jam ante quietis avidus, & à publicis negotiis retractus intra obſcurum vitæ genus. Terrebat ſcilicet Nero, ſub quo cum non impune ſemper liceret malefacere, certe benefacere nunquam periculo caruit; & nemo rationem otii ſui reddere cogeretur. Acceptis literis, perculſus & quid ageret incertus. Induci ſe pateretur? quid ſi hoc involucro fraus tegeretur? Proderet ac Neroni mitteret? ſuſpiciones ſereret nunquam extricandas, continuo arceſſiti periculi metu trepidaturus. Forte nec ſuberat quicquid opinione ſibi confingeret fallaciæ. Ex iſtis ambiguis, quorum extrema certiſſimo objiciebant diſcrimini, medium placuit, ſuppreſſiſque literis ad ulteriora progredi noluit, exſpectaturus dum illas eluctata anguſtias fortuna rebus porro dirigendis illuceſceret. Alii ſuas ad Neronem literas miſere legati, prodito Vindice & flagitio, cui paullo poſt ſe obſtrinxerunt. Vindex ergo paucis poſt Calendas Martias diebus, nondum in ſolido locata ſpe, quam de Galba & felici porro ſucceſſu conceperat; advocata concione eorum, quos in provincia ſua dignitate & opibus conſpicuos habebat, tyrannice à Nerone geſta velut per tabulas recenſens, quomodo acerbiſſime expilaſſet Galliam, quæque in plurimorum perniciem & florentiſſimæ regionis ruinam ſtruxerat, ſuadebat ſumptis armis, ſe, Romanos, & conflictantem cum iſta peſte orbem aſſererent. Si vero (quod abominor) invitis hæc Diis molimur, eamus, inquit, audaces, & quem vexatum undique ſpiritum trahimus, armati pugnanteſque profundamus Patriæ vindicem. Nec quærendus procul Princeps (cum omnia in pejus inclinata, & ignota ſeculo noſtro virtus, ſperare non patiantur Reip. libertatem) quem familia decora, inſignis potentia & ſpectata ubique virtus tanto faſtigio dignum extulerunt. Galba eſt, Hiſpaniæ Tarraconenſi impoſitus; quem ſi admittitis, nihil reſtat niſi ut habeantur per provinciam delectus; ſine quibus nec tanta molitio conſiſtit, & vobis quoque excidium minetur. Secuto aſſenſu, protinus animum adjicit conſcribendis & ſub ſigna redigendis hominibus, magna quidem, ſed raptim collecta & belli fere militariſque diſciplinæ inexperta multitudine. Propoſitis edictis infamat Neronis imperium, quod publice in Galbam transferebat; ſcriptis ad eum literis, ut humano generi aſſertorem ſe accommodaret in illud Naturæ monſtrum, ducemque ſe præberet armatis centum Gallorum millibus, augendis ubi id poſceret neceſſitas. Sequani, Ædui, Arverni, Remi, Galliæ totius flos, in partibus erant; equis, armis, pecunia & quæ porro expeditio bellica flagitat, collatis Rufinus, Flavius, Aſiaticus, alii præfecti, Vienna belli ſedes. Sed infeſta Lugdunenſium vicinia aut adverſata ipſis & cauſæ, aut cauſæ propter ipſos eſt. Frequentibus pugnis, crebris velitationibus ſe fatigabant, animis ita exacerbatis, ut facile quis conjiceret quæſitum ex publico prætextum privatis vindiciis. Lingones quoque, Treveri, urbium aliæ, ſuis deſertis, fœderatæ vicinis legionibus acceſſerunt. Verginio tres, ut audivimus, parebant legiones earumque auxilia; qui cum videret armatis diſſidiis fervere Galliam, & aut faciendas ſibi partes, aut in factas tranſeundum (dato illis rebellium titulo donec prævaluiſſent) privatim Neroni inimicus ob cauſas ex publico, nullo in Galbam ſtudio, Vindici iratus, quod, novo exemplo, Provincia obtruderet Principem, nihil agere certus, niſi hoc tantum quod alieno arbitrio verſatilem ſe præbere nollet, ſtatuit defenſionis curam habere, contractis undique raptim copiis,

ea

ea perſpectæ in bello virtutis fama, ut quocunque ſe vertiſſent, imperium tranſlaturæ viderentur.

Ex altera parte legatus Aquitaniæ adverſus Galliæ motus imploravit à Galba auxilium, qui tum Nova Carthagine conventus agebat. Sed mox ſenſit inconſideratius ſe egiſſe. Galba enim, acceptis à Vindice literis, & jam certus Procuratoribus mandatam ejus mortem, amicis rem diſcutiendam denuo propoſuit. Qui ex illis ſe ſuaque periclitari nollent, rogabant ulterius ſe non ingereret, ſed exſpectaret quo Roma novis excita motibus inclinaret. Præveniri poſſe legatos Provinciarum, & mature armari qui ſic moneatur. Titus Vinius, legionis legatus, & in flagranti apud Galbam gratia, tutiora judicabat circumſpicienda. Tempori, inquit, hoc da, & in procuratorem unum & alterum intentus copias præſto habe. Sane ſi vel ſuſpendio paucos iſtos hic è medio tollere poſſemus, defuturos putas in necem noſtram carnifices? Ferrum in Neronem porrige, ſtringendum ex occaſionis nutu. Forte, inquies, mitiora ſequetur, nondum conſummata defectione. Sed boni etiam Principes imperii ſui majeſtatem tenerrime fovent, cujuſcunque temeritate attentatam ſeveriſſime vindicant. Quam miſere ſe dederunt, qui affectato improvide regno laceſſere auſi ſunt Principes, qui diadema ſuum adverſus injuriæ vel ſuſpicionem quamlibet cautiſſime habuerunt? Germanicus, ut aliqui hic meminerunt, quod pauci ut principem conſalutare voluiſſent, ſemper inviſus fuit, donec morte ſua expiaſſet alienam temeritatem. Corbuloni, iſti, inquam, Corbuloni, qui Germaniam pacaverat, Armeniam ad obſequium redegerat, Perſici faſtus ferociam contuderat, Arſacidarum progeniem Neroni ſupplicem fecerat, tam glorioſe geſta verterunt in perniciem, quod tacite ex quorundam ſententia velut aptus Principatui deſignaretur. Reos nos, ajunt, peragit armata ſeceſſio. Ille commiſeratione tangeretur, quem nihil unquam pœnituit niſi quid bene feciſſet? Exſpectet, cuicunque libuerit, Roma (ubi perdita libertas) hominem aſſerendis aliis in libertatem; quam ſola Galbæ & Vindicis arma nobis ſpondent. Hæc cum aliis antehabenda eſſe ſuaderet veri ſpecies, & in tantum valida, ut aſſenſum diutius ſuſpendi non paterentur, Galba diem dixit, quo ageretur de manumiſſione. Ex agris Provinciales ad præſtitutum tempus confluunt, ſuſpicionibus facile in alia diſtracti. Galba propoſitis ante ſe damnatorum occiſorumque à Nerone quamplurimis imaginibus, & adſtante nobili puero, quem exulantem ex proxima inſula ob id ipſum acciverat, circumfuſos milites ſic allocutus eſt: Adſumus, commilitones, ſervis libertatem præſtituri, ut alii per nos tam ingenti beneficio gaudeant, quod nobis hactenus vix integrum fuit, quibus tamen natura & fortuna illud indulſit. Ex prioris vitæ inſtituto facile abſolvor non ambitioſam fovere ſpem, adeoque teſtatur mihi animus, nec per malignitatem quid tentare, & privata etiam poſthabere. Dolet exprimi has voces, ſed celari negant, quæ in omnium oculis geſta ſunt. An ſævius unquam habitum vel uno anno mancipium quam nos quatuordecim per annos ſub Nerone? quo genere tributi non exhauſit, ut extorſionibus male perdita ſuppleret? qua abſtinuit crudelitate? nobis diſſimulantibus ipſa clamitarent ſaxa. Veneno graſſatus eſt in Patris fratriſque necem. Nihil in divexanda matre penſi habuit donec occideret. Uxorem, Præceptorem, & quoſcunque ulla virtute notabiles in Senatu, Romæ aut in provinciis ſciret, nullo ſexus ætatiſque diſcrimine, è medio ſuſtulit. Quid anxia ſuſpiria & lachrymas memorem tot nobilium, quorum ille patres interemit, tot uxorum, quarum maritos, tot inſignium virorum, quos in exilium ejecit? fatis in crudeliſſimum Principem vindictam feſtinantibus. Princi-

 ci-

cipem? imo incendiarium, cantorem, citharœdum, histrionem, quadrigarium, præconem, imo ne virum quidem, qui viro, & cui vir denupsit. Monstrum & propudium generis humani. Puto vobis ex fama innotuisse Vindicis in Gallia molitiones. Me quod attinet, indoleo. Prior vita ab omni sejuncta ambitione, captandis dignitatibus abstinuit; & quantum mihi temporis superest, malim placide extraque turbas transigi. Sed cum, nescio quo fato, quod nunquam affectavi, nedum hac ingravescenti ætate, aliorum mihi vota imponant, committere non debeo, si vos habeo assentientes, ut publicæ saluti non impendatur, quo senile corpus animatur spiritus; non Imperator, vel Augustus, adoranda mihi eminus nomina, nec accessu propiore violanda. Sed nondum finitam orationem turbat militum & populi clamor, Imperatorem consalutantium. Galba laudato salutis publicæ studio, accepta re, nomine refutato, legatum se Senatus ac populi Ro: professus est. Proxima cura fuit copiis militaribus se firmare, & invidiosum nomen turbis detrahere. obtulit se Provinciæ plebs miro undique confluxu. Novæ legiones & Auxilia conscribebantur, juvitque necessitatem casus, qui navem Alexandrinam appulit armis onustam, sine gubernatore, sine nauta, ac vectore ullo. Magnum & hac fortuna accessit ad rei summam momentum; ut nemini dubium esset justum piumque & faventibus diis bellum suscipi. Deinde ex iis circa se, qui prudentia & ætate præstabant, instar Senatus instituit, & Equestris ordinis juvenes delegit, qui excubias circa cubiculum suum vice militum agerent. Etiam per Provincias edicta dimisit, auctor singulis universisque conspirandi; simul & ut, qua posset quisque opera, communem causam juvarent. Multi deserto Nerone in ejus partes transibant, inter primos M. Salvius Otho, tunc Lusitaniæ rector, collata supellectile pretiosissima excudendæ pecuniæ. In Germania superiori exercitus perspectis Neronis viribus, plurimum imminutis, Gallia in apertam rebellionem excita, Hispania Principem ostentante, aliis regionibus nutantibus, totque votis in unum licet non conspirantibus, Neronem tamen hostiliter peti, considerato robore, quo nunc collectus valebat, ante in cohortes & turmas dispersus, à Galba alienus & contumelia ferox ab una legione sibi Principem imponi, statuit transferendi Principatus gloriam occupare. Et in proximo erat, qui tanti beneficii honoribus par esset; Legatus Verginius Rufus, domo licet nobili, neque supra, tamen virtute, rebus gestis, & quicquid æstimantibus in prærogativa est, Galba potior. Hic gentilitiis imaginibus si anteire dicatur, at Catulus gentis caput & decus, turpi fuga in bello adversus Cimbros sibi consuluit, ubi Marius, natalium obscuritate infra Verginium, constantiam suam servata Repub. probavit. Sic imagines Neronis passim dejectæ: magnos inter tumultus Verginius consalutatur Princeps, ejusque nomen signis militaribus inscribitur. Ille adulta rebellione, atque huc enitentibus impar, videbatur accessurus molitionibus in Neronem, sed nullo sui studio, multo minus alicujus qui exteris complacuisset. Neque enim illud intendebat, quod flagrante multorum ambitu petebatur; certus non admittere, nisi quem suffragia Senatus dedissent. Penes eum esse arbitrium & jus, quod nullius insolentia delibari pateretur. Pacatis utcunque militibus, delendæ inscriptionis auctor fuit, totumque exercitum in Galliam rapuit, oppugnandi Vindicis prætextu. Obsessa Vesontio est, postquam recipere eum abnuit. Vindex viginti armatorum millia educit urbi liberandæ, aut, si forte, prælio. Castris non longo intervallo dissitis literæ utrimque commeabant. Secutus mox congressus clanculum omnibusque submotis, eventu placido, & directis haud dubie in Neronem consiliis. Neque à vero abest cogita-

tatum etiam de rejiciendo Galba. Amice ergo discedunt in sua quisque castra. Vindex dubio jam extricato securior, minime pugnam cogitans, ingredi urbem statuit, fovendis à profectione militibus. Germanici in excubiis ad mœnia, cum viderent appropinquantes Vindicis copias & peti se putarent, inscii quid inter Duces actum, neque occasioni defuturi, non exspectata jussione inopinaque aggressione, turbatis ordinibus incedentes invadunt, quos restituere raptim non patiebatur belli ignara multitudo. Internecione ergo prope deleti, direptis etiam impedimentis. Vindex infausto subitanei atque inopini prælii eventu cum periisse sibi cerneret ipsum Galliæ florem, & suspectata Verginii fraude, quasi per insidias captum transmissuri ad Neronem, gladio suo incubuit. Persequentium multi cadaver vulneribus confodiebant, captata quasi gloria aut præmio, si Nero vicisset. Postquam sic pugnatum esset, denuo ad Principatum Verginius militum vocibus compellebatur, quibus accesserunt aliarum regionum legationes auxilium offerentes quod in se esset, aut alioquin redituros ad sacramentum Neronis. Verginius deplorato infelicis amici casu abnuebat colloquium, Galliæ interiora aditurus. Atque hunc exitum habuit Julius Vindex, vir ardui potius conatus quam fausti, qui imparatus ab exercitu rite instructo, nulla legione, nullis in præfectura sua militibus, dum alii, quibus faventior fortuna, eminus tam periculosas molitiones inspectarent, bello lacessere ausus est Principem cui triginta legiones in armis; Principatum per quatuor è majoribus ad se devolutum, sua insuper quatuordecim annorum administratione constabilitum. Quem non privata desperatio impulisset in reip. exitium, aut vindicta ob perditam gratiam dedecusve, arripere suasisset imperium (ampla novis rebus materies) sed ut incubantem Patriæ tyrannidem propulsaret, affectu tam acri, ut vilis ei vita & securitas esset. Cum enim renunciaretur Neronem edicto caput ejus venale proposuisse pretio decies mille sestertium, hoc est, octoginta mille libris Anglicis, respondit, qui obtruncati Neronis caput mihi obtulerit, meo invicem donatus abibit. Et quamquam fortuna abstulit virtutis usum, & oblato casu, humanis consiliis flecti nescia, intercessit cœptis audacibus, fatendum tamen, Vindicem primo lapidem movisse, qui sensim provolutus Neronem solio excussit. Neapoli hic de motu Galliarum cognovit circa vigesimum diem Martii; adeoque lente & secure tulit, ut nihil ex consuetudine luxus atque desidiæ omitteret vel imminueret, sed gaudentis etiam suspicionem præberet, tanquam occasione nata spoliandarum jure belli opulentissimarum Provinciarum. Cœnæ tempore interpellatus tumultuosioribus literis, & quæ in majus omnia proferrent, hactenus excanduit, ut malum eis, qui descissent & hilaria sua turbarent, minaretur; ut per octo continuos dies non rescriberet cuiquam, non mandaret quid aut præciperet. Edictis tandem Vindicis contumeliosis & frequentibus permotus, Senatum epistola in ultionem sui, Reique publicæ adhortatus est, excusato morbo propter quem non adesset. Cætera convicia, ut falsa, non alio argumento refellebat, quam quod etiam inscitia tantopere laboratæ perfectæque à se artis objiceretur; singulos subinde rogitans, nossentne quemquam præstantiorem. Senatus acceptis literis, seu adulatio, seu metus fuit, Vindicem perduellionis damnat, qui paulo post Neronem eodem titulo infamavit. Sed urgentibus aliis super alios nuntiis, Romam prætrepidus rediit. Ac ne tunc quidem aut Senatu aut populo coram appellato, quosdam è primoribus viris demum noctu evocavit, tanquam deliberaturus gravia, transactaque raptim consultatione proposuit quæ in Musicis nova excogitavisset per organa hydraulica & ignoti generis, ostendensque singula, de ratione ac difficultate cu-

cujusque differens, addebat compertum sibi, quomodo & graviore & vegetiore sono audirentur, jamque etiam prolaturum omnia in theatrum affirmavit, si per Vindicem liceat. Sed postquam deinde Galbam & Hispanias descivisse cognovit, veste descissa, capite converberato, consolationem non admisit, donec Senatus Galbam, tanquam hostilibus in Remp. tentatis, proscriberet. Tum aliquantum resipuit, & cum prosperi quiddam è Germania nuntiatum esset, rediit ad mores luxu & infanda securitate perditos. Galbæ servis in carcerem conjectis, bona eorum hastæ subjecit. Consimilia egit in Hispaniis Galba, bonis Neronis ibidem per auctiones distractis, meliore fortuna fori.

Initio statim tumultus, multa & immania creditur destinasse, percussores submittere exercitus & provincias regentibus quasi conspiratis, idemque & unum sentientibus; quicquid ubique exulum, quicquid in Urbe hominum Gallicanorum esset, contrucidare: illos, ne descissentibus aggregarentur; hos, ut conscios popularium suorum atque fautores, Senatum universum veneno per convivia necare, Urbem incendere, feris in populum immissis, quo difficilius defenderetur. Sed absterritus non tam pœnitentia, cum non abhorrerent à natura ejus, quam perficiendi desperatione, credidit expeditionem necessariam, præmisso interim Petronio Turpiliano & Rubrio Gallo aliisque. In præparanda expeditione primam curam habuit deligendi vehicula, portandis scenicis organis, concubinasque quas secum educeret, tondendi ad virilem modum, & securibus peltisque Amazonicis instruendi. Mox Tribus urbanas ad sacramentum citavit, ac nullo idoneo respondente, certum dominis servorum numerum indixit. Partem etiam census omnes ordines conferre jussit, plerisque omnem collationem palam recusantibus. Ut enim arma civilia minime procedunt sine stipendiis, neque facile subjectos novis divexat tributis prudens Princeps, ubi maxima eorum vertitur benevolentia, qui simul & corpore obsequium debent; Nero pacis tempore futuri improvidus, non coactis belli sustentandi præsidiis, offendere tum cogebatur cum prævalere debuisset omnium gratia, nihilque tamen unquam in rem suam confecit magis adversantibus subjectis; accedente ad malam famam adversæ factionis potentia. Ex imperii & militiæ arcanis unum sibi præcipuæ fiduciæ sepositum dixit familiaribus. Simulac primum provinciam attigisset, inermem se in conspectum exercitus proditurum, nec quidquam aliud quam fleturum, revocatisque ad pœnitentiam defectoribus, sequenti die lætum inter lætos cantaturum epinicia, quæ jam nunc componi sibi oporteret. Interim dum Nero in Galbam & Vindicem arma expedit, nuntiatur prandenti Verginii & cæterorum exercituum defectio. Ille velut amens literas sibi redditas concerpsit, mensam subvertit, duos scyphos gratissimi usus illisit solo, & abjecta sui cura, quamvis non propius admoto periculo, venenum poscit, in auream pyxidem conditum, ne indecora morte tolleretur, transiitque in hortos Servilianos, ubi præmissis Ostiam libertorum fidissimis fugam in Ægyptum tentavit, quæsiturus ex Musicæ studio victum; imaginaria ibi securitate, quam Imperatori Roma negabat, Tribunis Centurionibusque Prætorii partim tergiversantibus, partim aperte detrectantibus fugæ societatem, uno etiam proclamante; *usque adeone mori miserum est?* Varia agitavit, Parthosne adiret nupero beneficio obstrictos, an Galbam supplex peteret? an atratus prodiret in publicum, proque Rostris quanta posset maxima miseratione veniam præteritorum precaretur? Ac nî flexisset animos, vel Ægypti præfecturam concedi sibi oraret. Placuit illud, & inventus est postea in scrinio hac de re sermo formatus. Sed deterritum putant, ne

prius

prius quam in forum perveniret, discerperetur, cogitatione in posterum diem dilata.

Nymphidius Sabinus & Sophonius Tigellinus prætorias cohortes regebant; obscuro genere & hæc virtutum præmia beneficio Neronis adepti, primi nunc desertores & proditores. Sed Tigellinus infamia sua & publico odio invalidus, Sabinus prospera militum fama florebat, qui arffirmato Neronem fugæ delegisse Ægypti latebras, & facta donativi spe Galbæ nomine trigesies mille sestertium, id est, 234. *li.* 5. *s.* 6. *pence* in singulos, & quinquies, id est, 39. *li.* 1. *s.* 3. *pence*, in exteros, plus quam aut posset aut vellet, facile persuasit ut desererent à quo (ut putabant) desererentur, & in Galbæ verba jurarent. Neque favoris id supra cæteros fuit, sed dum alii ambigerent, alii recusarent, & nullo competitore certaret Galba, imperium ei delatum est. Qui in excubiis, dum futura prospiciunt, & de creando principe commilitonum consiliis admisceri gestiunt, dormiente Nerone se subducunt. Ille ad mediam fere noctem excitatus; ut comperit stationem militum recessisse, prosiluit è lecto, misitque circum amicos. Et quia nihil à quoquam renuntiabatur, ipse cum paucis hospitia singulorum adiit. Tantus Imperator, prius adoratum mundo caput, amicorum, militum instructissimo comitatu, & expeditis omnium obsequiis, nunc servuli in morem fores oberrat, quas infelici sibi clausas reperit. Ita urgentibus adversis, consilia & solatia notissimorum præripientibus, in cubiculum rediit, unde & custodes diffugerant direptis etiam stragulis, amota & pyxide veneni. Requisivit ergo Sulpicium gladiatorem, cujus manu periret. Nemine reperto nec amico nec inimico, procurrit quasi præcipitaturus se in Tiberim. Sed revocato rursus impetu, aliquid secretioris latebræ ad colligendum animum desideravit. Et offerente Phaonte liberto suburbanum suum circa quartum milliarium fugit quatuor solum comitantibus Phaonte, Epaphrodito, Sporo & Neophyto, obsoleta in veste, neque prorsus militarem in modum, adopertoque capite, & ante faciem obtento sudario. Dum festinus urget iter, audiit ex proximis castris clamorem militum, & sibi adversa & Galbæ prospera ominantium. Equo in via consternato & ad latus deflectente, detecta facie agnitus est à quodam prætoriano & salutatus. Ut ad diverticulum ventum est, dimissis equis per fruticeta ac vepres, per arundineti semitam ægre, ad adversum villæ parietem evasit. Ibi hortante eodem Phaonte ut interim in specum egestæ arenæ concederet, negavit se vivum sub terram iturum; ac parumper commoratus dum clandestinus ad villam introitus pararetur; atque ita quadrupes per angustias effossæ cavernæ receptus in proximam cellam decubuit super lectum modicella culcita.

Interim Romæ à Senatu hostis judicatur, dignusque qui puniatur more majorum. Et jam quærebatur ab iis quibus præceptum erat ut vivum eum attraherent. In principatum autem successor etsi tacitis omnium suffragiis Verginius designaretur, qui à Senatu exspectare posse credebatur beneficium, cujus ad eos retulisset arbitrium, metu tamen ne in novas belli civilis turbas revolverentur, cum submoveri alioquin occupato jam loco Galba non posset, militum exemplo in Galbam consenserunt. Tum unoquoque circa Neronem instante, ut quam primum se impendentibus contumeliis eriperet, funeralia instrui jussit, flens ad singula atque identidem dictitans; qualis artifex pereo? Inter moras perlatos à cursore Phaontis codicillos præripuit, lectoque se à Senatu hostem judicatum, & quæri ut puniatur more majorum, interrogavit quale id genus esset pœnæ; ignoto sibi tales sanctiones condendi more. Cum comperisset nudi hominis cervicem inseri furcæ, corpus

virgis ad necem cædi, conterritus duos pugiones, quos secum tulerat, arripuit; tentataque utriusque acie rursus condidit, ac orabat ut se aliquis ad mortem capessendam exemplo juvaret, quod frustra ab inerti aula & per luxum ac infamiam nequissime exercita, sperabat. Jamque missi à Senatu equites appropinquabant; quod ut Nero sensit, ferrum jugulo adegit, juvante Epaphrodito à libellis, qui sub Domitiano postea cæsus istius obsequii pretium tulit, judicante non dignum spiritu, qui quocunque modo eum Principi expressisset. Hunc vitæ exitum habuit Nero vita pudendus, imperio in publicum odium adducto, nullo nec metu nec amore subjectorum, secundo & trigesimo ætatis, quartodecimo imperii anno, octavo die Junii; modica sub initium gratia, ut dicere solitus fuerit Trajanus, bonos etiam Principes non adæquasse famam Neroniani quinquennii. Sed mox cum erupisset in quodlibet licentiæ & crudelitatis genus, lentus in negotiis, valido tantum in vitiis ingenio, sic oppressus defecit.

Post ejus mortem populus & imprimis Nobiles in quos præsertim sævierat, sacra Diis fecerunt actis quasi per publicum gaudium festis. Alii quoque pileati tota urbe discurrerunt quasi parta libertate. Senatus de novo censuit gratias Nymphidio agendas, laudataque ejus prudentia & reip. cura, Galbæ confirmavit consuetos Principis honores. Factum super ea re decretum ut quam celerrime ad eum mitteretur, consules operam dederunt. Decreta quoque legatio ex primoribus addito mandato, præter gratulationum solemnia, ut rogaretur Romam properare. Tum & in Senatu propositum ut in accusatores inquireretur. Spectabat id multos ex potentissimis, qui proximorum damno vixissent, & quodammodo arcana imperii, eversis ejus præsidiis. Nihilominus tamen adeo & execranda gesserant, & adeo recens eorum memoria erat, ut Senatusconsulto omnes, cum reliqua Neronis factione, judicarentur puniendi more majorum. Sed in paucos tantum ex infimis id valuit, ex quibus nec insignia in alios damna, nec in se commoda exstabant, majoribus facile eludentibus periculum.

Is erat in Gallia & Romæ rerum status, cum repente ex inopino cuncta turbata sunt, militesque pœnitentia mutati sacramenti destituere Galbam voluerunt, ægreque retenti in officio; & servi, quos à liberto Neronis ad fraudem præparatos muneri acceperat, per angiportum in balneas transeuntem pene interemerunt. Nisi cohortantibus invicem, ne occasionem omitterent, interrogatisque de qua occasione loquerentur, expressa cruciatu confessio esset. Accessit ad tanta discrimina mors Vindicis, urgerique Verginium ut jure victoriæ quasi debitum acciperet principatum, aut alioquin ad Neronem seredituros. Consternatus maxime Galba per literas à Verginio petiit, ut secum junctas pro libertate & Romano imperio curas capesseret. Ipse tamen destituto similis Cluniam se recepit facti pœnitens & privatam vitam respiciens, quasi inter summum & infimum hic esset medio locus. Ita varie anxio, nullo sui respectu, septimum intra diem Icelus libertus Roma profectus adest, qui diceret vivere adhuc Neronem, sed nusquam reperiri, cunctosque in verba sua jurasse. Sed supervenientibus aliis ab urbe nuntiis occisum esse Neronem, fidem ipse Icelus vix habuit, nisi inspecto cadavere & sic ad Galbam properavit. Biduo post Vinius è castris capita Senatusconsulti attulit. Galba inopinato eventu lætus Icelum ornat annulis aureis, Vinium summo apud se loco, depositaque Legati suscepit Cæsaris appellationem. Cornelius Laco donatur Prætorii præfectura; & Romæ stabiliendis rebus cum se coram requiri atque ex usu fore arbitraretur, indicit profectionem, exercitu terra ituro.

Nym-

Nymphidius auctorem se interfecti Neronis ratus, & navati pro principatu laboris mercedem aliam non esse, præter ipsum principatum, Galbæ quoque senium increpans, quem Roma diu ferre non posset, Principem egit gessitque imperii instar, non per gradus, sed cum magno impetu. Prætoriano militi gratus ob donativum erat, facili quocunque duceret obsequio. Primores Senatus, gratiam ejus captantes, videbatur obstrinxisse, ut sui jam oblitus Tigellinum socium juberet deponere gladium. Consules, quod codicillos misissent non per suos milites, nec mandata cursorum suo obsignassent annulo, decreverat spoliare; & rei porro suæ intentus convivio excipit qui in civitate erant eminentioris fortunæ; tacite milites inducere conatur, quo Galbæ supplicarent, ut Nymphidium faceret præfectum Prætorio perpetuum sine collega. Ut caperet licentiæ hamo populi militumque animos, dedit sæviendi potestatem in Neronianæ factionis reliquias. Spicillum gladiatorem Neronis imagini alligatum, publiceque raptatum in foro trucidarunt. Aponius delator oppressus est, per cujus cadaver impulerunt graves saxis currus; ne alios contumeliose habitos cæsosque commemorem; quosdam etiam, ut nullo metu grassantis vulgi mos est, nulla culpa. Et in Senatu audita querentis vox est, fore ut brevi optent restitui sublatum Neronem, cum magis toleranda sit unius quam plurium simul tyrannis, tutiusque vivi ubi nihil licet, quam ubi omnia. Ita Nymphidius, natus Nymphidia liberta, diuque aulico exercita famulitio, & Martiano gladiatore, insidiabatur imperio ad se rapiendo, opera fœminarum, & quorum Romæ in Senatu valida auctoritas, misso quoque in Hispaniam Gratiano, qui explorandis Galbæ molitionibus intentus esset.

Macer in Africa, rebus jam turbidis, delectus agit, principemque sibi locum destinat, sed quem avaritia & crudelitas invisum fecerant, languidisque in se hominum studiis, nec pares conatibus vires cogere, nec cœptis sine periculo absistere poterat. Galbia Crispinilla in Neronis intimas libidines assumpta cum post ejus mortem sibi metueret, in Africam trajecit. Illius consiliis usus Macer provinciam, qua mari admovetur, præsidiis firmat, vetitis frumenti transvectionibus Romam fame pressurus. Fontejum Capitonem, inferioris Germaniæ legatum, aliquid pro se agitasse fama est. Illud affirmatum, cum juri dicundo præsideret, & ille contra quem erat pronunciatum appellasset Cæsarem, surrexisse altiusque conscendisse subsellium, jusso qui victus erat perorare causam in Cæsaris auditorio. Sed Fabius Valens legionis ibidem legatus, Galbæ partes amplexus erat, primusque cum suo milite in ejus transiit sacramentum, exemplum sequente exercitu. Virginius jam solus ferebatur Galbæ rivalis oppresso Vindice & perdomita Gallia; & quamquam à militibus, evulgata Neronis morte, ita urgeretur, ut è tribunis quidam stricto ferro juberet aut illud, aut imperium accipere, à proposito se tamen dimoveri passus non est. Postea cognito Senatus decreto sponte, exercitus autem ægre & nonnisi diu reluctatus, in verba Galbæ juravit, cum jam inferior Germania sacramento ejus esset adacta, secuto mox reliquarum provinciarum consensu.

Galba ordinandis Imperii rebus intentus civitates Hispaniarum quæ cunctantius sibi accesserant, gravioribus tributis, quasdam etiam murorum destructione punivit; & præpositos procuratoresque supplicio capitis affecit cum conjugibus ac liberis. quo facto excessit Neronis sævitiam, præter omnium exspectationem, principatu nondum adulto. Trebonium Garrutianum Africæ procuratorem jubet inte-

interimere Macrum, recens conſcriptam legionem dimittere, regionemque illam turbis purgare, & ſuffectus Verginio Hordeonius Flaccus Germaniæ legatus. Tum ſenex paludatus iter ingreſſus eſt, Galliæque civitates Vindici reſiſtere auſas, reditu & agris multavit; aliis quartam tributorum partem remiſit, incolis jus civitatis auro mercantibus, & Vinius cupiditatis immenſæ, conſpicuo apud invalidum Principem loco, ditioribus venalem habuit Principis ſui gratiam. Miſſi à Senatu ei occurrunt Narbone, omnibus ad dignationem compoſitis, acceptoſque Galba ſuper familiaribus colloquiis modicæ de ſuo cœnæ adhibuit, in magna licet abundantia, ſubmiſſiſque à Nymphidio ſtructoribus & ſupellectile Neronis. Sed Vinius, cujus Galba totus erat, conſuluit ne popularitati, quæ minus decora imperio, ſtuderet, ſuaſit eorum, quæ Neronis fuerant, uſum, & ſpectandam in faciendis ſumptibus liberalitatis famam. Verginius tradito ſucceſſori exercitu obviam ſe tulit, ſed ut altius reconditam indignationem facile argueret modicus, qui habebatur occurrenti, honor. Adeo periculoſa oblati quoque imperii recuſatio eſt.

Ex reduce Gelliano cum Nymphidius cognoviſſet, Laconem præfectum prætorio, Vinium obtinere præcipuum in aula locum, miſſum à ſe nuncium ſuſpectari, vitarique ejus congreſſum, ne privatim quidem facta loquendi cum Principe poteſtate, imo nec aditu dato, æſtuabat animo. Coactis ergo Prætorianorum centurionibus ait videri ſibi Galbam ſenem optimum, ſed à duobus, Tigellino ſimillimis, in fraudes inductum, Vinio & Lacone, conſultum fore ut omnium nomine per unum & alterum ex iſto ordine ſignificetur, fore ut melius hic accipiatur, amoto illo hominum pari. Sed abſurdum erat Principi ea ætate velut minori quidquam à miniſtris præſcribi. Aliud ergo ſtatuit, literaſque ad Galbam dedit terroris plenas; dubio omnia Romæ loco eſſe & periculoſe nutare, à Macro in Africa retentas naves, legiones in Germania nova moliri; quibus paria addebat ex Syria & Judæa. Sed animadverſo eis non permoveri Galbam, ſuam apud eum autoritatem labare, perſpectiſque militum in ſe ſtudiis, petere ab armis ſubſidium decrevit; dehortante licet Clodio Celſo, qui ex amicis & moderatus & prudens homo cenſebat, pauciſſimos habiturum Romæ, qui Imperatorem eum velint. Sed aliorum riſu exceptus eſt, præſertim Mithridatis cujuſdam ex Ponto, qui forte, inquit, Romanis Galba nunc quia abſens aliquid videatur; ſed ubi in conſpectum venerit calvus Imperator, fronte rugis arata, deprehendent opprobrium temporis, quod illum ad Principatum extulit. Nymphidium itaque media nocte proxima in caſtra deducendum ſalutare Imperatorem ſtatuunt. Sed nondum adveſperaſcebat, cum Antonius Honoratus egregia inter tribunos fama, militum ſuorum concione advocata, quæ intemperiæ, inquit, vos agitant, ita deſultoria fide & ſacramento nullam ob cauſam inſtabili? Si rejici debuit Nero, cujus matris, cujus uxoris cæde conſperſus Galba eſt? quæ morum infamia indignum fecit, ut ſcorti principalis filius præferatur? cujus fuſo ſanguine, ſi in verba ejus jurarent, brevi præſtarent Neroni vindicias, quem prodidiſſet, & Galbæ fidos ſe probarent quem iſte inſidiis petiit. Expenderent, qua ſpe decem millia integras imperii vires laceſſerent, quæ pro Galba in armis eſſent. Ab illis hac oratione motis tranſiit in reliquos exemplum obſequii, probatæque partes Galbæ. Exortus deinde in caſtris clamor Nymphidium advertit, qui ſe peti ratus, & feſtinans ut firmaret nutantes animos ſeditionemque præverteret, eo cum facibus deducitur, memoriæ mandata oratione à Cingonio Varrone compoſita, &

ad

ad milites habenda. Sed clausis castrorum portis, & vallo ubique per ipsos occupato, veritus quid rei gereretur, propius accessit, quæsivitque quid iis esset animi, & cujus fiducia armatos se ostentarent, respondentibus nescire se, neque alium accepturos Principem nisi Galbam. Nymphidius perspecto periculo in illorum ivit sententiam, & Galbæ Augusto salutem & prospera precatus est; suos in paria adigens. Ab excubiis ergo ad portas, admissus cum suorum paucis, in ingressu telo petitur, Septimio quodam scutum objiciente. Sed cum videret tot strictos in se gladios dirigi, fugit, insequentibus qui eum in militis tentorio necarunt. Illucescente die expositum publico cadaver est indignantiumque contumeliis. Galba audita in itinere Nymphidii morte in socios ejus cæde grassatus est; in quibus & Mithridates Ponticus ludibrii sui pretium tulit, & Cingonius Varro orationis auctor. Cum urbi appropinquaret ad pontem Milvium obtulerunt se classiarii, quos Nero ex remigibus justos milites fecerat, Galba redire ad pristinum statum jussit. Sed cum prævalerent numero, & recusarent, obsessaque utrinque via insuper aquilam & signa pertinacius flagitarent, ut per tumultum nec audiretur nec conspiceretur à populo Princeps, neque rejici se paterentur in tempus commodius, putantes negari quod differretur, frementes seditiose & incondito clamore progredientem sequebantur. Erant & qui stricto ferro vim minarentur, si mitiora non valerent. Galba immisso equite disjecit, septem eorum millia cecidit, inermes cum essent, reliquos decimavit, & in vincula conjecit, quos tamen suo malo libertati mox reddidit.

Galba ergo majore favore & auctoritate adeptus est quam gessit imperium; quamquam multa documenta egregii Principis daret, sed nequaquam tam grata erant, quam invisa quæ secus fierent. Omnes injuste in exilium a Nerone missos, cujuscunque ordinis, cum liberis, aliqua clementiæ fama, restituit patriæ, & dignitati, non bonis. Petronium vero Turpilianum, & senem & consularem, inauditum interfici jussit, non alio crimine objecto, quam quod fidus Neroni extitisset, neque se proditoribus ejus miscuisset. Elius, Polycletus, Locusta, Patrobius, Petinus, & istius farinæ plures, læto spectaculo in vinculis per urbem tracti, publiceque necati, quasi Neroneæ nequitiæ pessima instrumenta; eorum principe Tigellino, fœdissima impunitate, per Galbam salvo. Et quanquam in theatris publicisque conventibus, omnis populi voce ad necem deposceretur, quasi Diis lautius sacrum fieri non posset, quam si ille piacularis victima odio civium, quo justissime laborabat, immolaretur, tamen pecunia prævaluit apud Vinium, Viniusque apud Galbam, ut non indignissima modo defensione mortis periculum eluderet, sed & edicto populus increparetur. Tigellinus redempta salute lætus, sumptuoso epulo soteria sua celebravit, Viniusque consurgens à Galbæ cœna interfuit cum Crispina filia, cui per honoris speciem Tigillinus dedit decies millies sestertium, id est, *octies mille libras Anglicas* cum gemmis & quicquid in aureo colli ornatu habuerat amicorum intimus, tum quoque in mensa præsens, æstimatum sexcentis millibus sestertium, id est, *fere quinquies mille libris Anglicis*. Quin & Halotum ex omnibus Neronis emissariis maleficentissimum præstitit incolumem Galba, & procuratione insuper amplissima ornavit. Jam vero ordinibus prope universis invisum reddidit avaritia & sordes, vitium etsi familiare senibus, tamen in Principe exosum quammaxime, in novo quoque periculosum. Choraulæ mire placenti denarios quinque, id est, *tres solidos Anglicos* donavit, prolatos manu sua è peculiaribus loculis suis. Ordinario dispensatori breviarium rationum offerenti pa-

ropſidem leguminis pro ſedulitate ac diligentia porrexit. Sed inprimis præcipitavit res ejus ſævitia in milites, quibus cum donativum ſolito grandius præfecti pronunciaſſent, atque illi peterent ſaltem intra conſuetum, prorſus abnuit, addiditque *legi à ſe militem*, *non emi*. Vox principe forti digna & meliori ævo, ſed & tempori & ipſi incongrua, fide quotidianis corruptionibus obnoxia, cum trium arbitrio regeretur, quos *pædagogos* vulgo vocabant, Vinii, Laconis intimæ admiſſionis, & Iceli liberti. Privatis hominibus ſufficit ad juſtitiæ laudem, ſi noxa in alios abſtineant; Principi curandum ne cuiquam ex ſuis id liceat; niſi ad primam occaſionem omnium culpis, velut à ſe admiſſis, damnari velit. Quid refert qua parte ingruat iniquum molientis inſolentia, ſi damnum præſto ſit? Sic Galba cum nomen ejus inſcii prætexeretur multis injuriis, quod tamen graſſanti licentiæ non obſtitit, ut par erat, fugerentque illum, quorum ignorantia in vitio, autoritate jam nulla, gradum ſtruxit exitio ſuo.



C. COR-

C. CORNELII TACITI AB EXCESSU NERONIS HISTORIARUM LIBER PRIMUS.

Breviarium Libri I.

Orditur, & quæ in Historiarum toto opere dicenda, carptim proponit: statum item tunc rei Romanæ: Galbæ ingenium, mores, gubernationem. Qui audito motu Germanico, Pisonem Cæsarem adoptat. Id Othonem offendit, qui spe sua lapsus animum ad utriusque cædem appulit, & perficit, conciliatis sibi Prætorianis. Galba & Piso trucidantur, item T. Vinius. Otho in imperii sede est. cui tamen æmulus statim & hostis Vitellius exortus. De caussis motæ Germaniæ, & in ea legionum. Vitellium Principem sumunt. & iter in Italiam: duobus ducibus, Valente Fabio, & Alieno Cæcina. Otho copias item ducesque parat. Recensio provinciarum, quæ penes utrumque Principem. Interea Roxolani Sarmatæ Mœsiam irrupere: sed repulsi, aut cæsi. Seditio Romæ & tumultus Prætorianorum ingens exortus: qui Senatum universum ad cædem deposcunt, ut Othoni infidum. Otho ægre eos coërcet, & donativo mox placat. Idem classem instruit, mittitque in Galliam contra Vitellium. Denique ipse, omissa urbe, in eum it. Gesta hæc paucis mensibus.

IMP. SER. GALBA. II. T. VINIO Coss.

I [1] INitium mihi operis [2] Ser. Galba iterum, T. Vinius consules erunt. Nam post conditam urbem [3] octingentos & viginti prioris ævi annos [4] multi auctores retulerunt; dum res populi Romani memorabantur, pari elo-

COMMENTARIUS.

1 *INitium mihi operis.*] Hunc fuisse primum librum Annalium Cornelii, semper sum suspicatus; illumque blandiente postea profectu longius ductis initiis, ad Augusti exactum imperium calamum retulisse. Nam si pars hæc fuisset posterior, haud tam multa illi repetenda fuissent, & perscribenda, tamquam aditum factura ad historiam: nec ipse, *initium operis,*

eloquentia ac libertate. Postquam bellatum apud Actium, [5] atque omnem potentiam

ris, incepisset: &, *Opus aggredior.* Ferrettus. Hos libros *Historias* inscriptos Cornelio fuisse asserere, & veterem titulum audeo eis vindicare. Neque enim si nuncupatos *Annalium* nomine cum vulgo vel ex Rhenani auctoritate probes, titulo satisfaciat in operis cursu Tacitus, in quo non Consulibus acta distinguit, nec quoque libro res gestas plurium annorum componit, quod *Annalium* proprium est, sed uno anno quæ facta fuere, in plures libros distribuit: quorum nomine (ut ego quidem interpretor) dicitur Fla. Vopisco Corn. Tacitus *historiæ Augustæ scriptor.* His in libris res gestas principatu Galbæ, Othonis, Vitellii, Vespasiani, Titi, & Domitiani persecutus est, qui principatum Nervæ, & imperium Trajani sepofuit, suppetente vita, *materiam senectuti suæ.* At quot in partes historiarum opus diduxerit, eo nobis ignotum, quod reliqui à quinto non supersunt, sed nec ille integer: cujus ex initio, Q. Septimius Florens in Apologetico producit testimonium. Et Cornelium à Plinio Cæciliano petiisse constat, hujus epist. lib. 7. ut C. Plinii avunculi exitum describeret, quo verius posteris tradere posset. Quod si est, sub Tito res gestas Tacitus noster narravit, cum ejus principis tempore Vesuvius mons conflagraverit, & tum C. Plinius interierit. Ipse præterea sibi testis est Annal. XI. se libros de rebus Domitiani composuisse. Sed & cum Plinius d. lib. scribit Tacito; *Auguror, nec me fallit augurium, historias tuas immortales futuras: quo magis illis (ingenue fateor) inseri cupio:* significat Cornelium gesta sub Nerva, nomine *historiarum*, scribere. Sicuti autem quod homo est, id necessario animal est, annales libri qui sunt, historiarum libri sunt: sed sicuti quod est animal, non id necesse est hominem esse, ita historiæ non omnino id quod annales sunt, apud Agellium lib. 5, 18. Quare nominis ratione, & quod tam multa hoc libro Cornelius præfetur, & *initium operis*, & *opus aggredi* se dicat, distinctos Annalium libros ab Historiarum, non sine causa mihi videor asserere. Juvatque opinionem meam, quod in Vaticana bibliotheca MS. ad initium hujus libri miniatis literis sic habet, INCIPIT XVII. EJUSDEM SECUNDUM QUOSDAM: quod significat olim jam ingeniosos fuisse, qui ab hoc libro Corn. Taciti opus Historiarum exordirentur. Itaque non tam audacter quam quibusdam videbitur, hoc à me factum est, ut suspectam librorum inscriptionem in receptum apud majores nostros titulum commutarim. *Vertranius.* Muretus adscripserat; [Ex vetere libro constat principio hujus libri quædam desiderari.] Quod an verum sit, mihi non liquet: ceterum non esse videtur. *Acidalius.* Tacitus duo historiarum volumina scripsit. Alterum auspicatur ab excessu Augusti ad Calendas Jan. paulo post mortem Neronis, complexus tempora Tiberii, Caji, Claudii, & Neronis & magnam partem principatus Galbæ. Alterum exorsus à Calendis jam dictis extendit in mortem Domitiani. Quatuor priores libri voluminis posterioris (si ratio temporis habeatur, non considerato scriptionis ordine) res gestas continent unius tantum anni & aliquot insuper mensium à principio Januarii, cum Galba & Vinius consulatum inibant, anno ab V. C. 822. ex Taciti chronologia, aut potius ea, quam totius, ut tunc erat, imperii consensus probabat, *Claudio Cæsare* IV. *Vitellio* III. *Coss.* ut ipse scribit II. Annal. exacte duobus, & viginti annis ante Galbam & Vinium, *ludi seculares octingentesimo post Romam conditam anno spectati sunt.* Quæ temporis observatio excedit uno anno fastos Capitolinos (ut vocant) consentitque accurate cum ea, quam Varro, Cicero, Plinius 8, 7. Dio l. 40. l. 52. l. 60. instituunt, ratione. Jam vero quamquam Principis majestas & ministri dignitas videantur ex earum rerum genere, quæ non bene conveniunt nec in una morantur sede, non repugnabat tamen istius ævi consuetudo, res dissociabiles miscentis, quin primo, cum Princeps imperio admoveretur, anno, ex more, sæpe & ex libitu in Consulatu se collegam faceret. Rationem reddit Appianus I. *Sulla quamvis Dictator collegam tamen se dari passus est Consuli Metello Pio, ut democratici regiminis species superesset. Et inde fortassis in hoc usque tempus manavit mos, quo Rom. Imperatores, cum reip. Consules crearent, sæpe etiam se Consules fecerint, non aspernati junxisse Consulis titulum Principali fastigio.* Primus autem Galbæ consulatus incidit in quartum, qui Tiberii mortem præcessit, annum, quo Liviæ Augustæ favor eum extulit, ut Plutarchus in Galba memorat. Sed errat, meo quidem judicio, cum illa quadriennio ante obiisset; invisa filio, & magis, quotquot ejus ope dignitates ambiebant. Tacit. 5. Annal. 2. Neque in more positum Tiberio fuit in longum successores dignitatibus destinare. *Savilius.*

2 *Ser. Galba iterum, T. Vinius coss.*] Vulgo appellant T. Junium. At mihi religio non fuit sequi scripturam antiqui marmoris eruti ad radices montis Cælii:

SER. GALBA II. T. VINIO. COSS. à quo præsertim staret Plutarchus, qui fere hunc homi-

tiam ad unum conferri pacis interfuit; magna illa ingenia cessere. Simul veritas pluribus modis infracta; primum [1] inscitia reipublicæ ut alienæ, mox libidine assentandi, aut rursus odio adversus dominantes. ita neutris cura posteritatis, [2] inter infensos vel obnoxios. Sed [3] ambitionem scriptoris facile adverseris: obtrectatio & livor

hominem *Τίτον Οὐίνιον*, aut *Οὐίνιον* appellat. Simile mendum in Suetonii August. cap. XXVII. ubi *T. Junius Philopœmen* scribitur, qui ex Dione est *Vinius.* etsi Appiani scriptura firmat vulgatam. Sane Junia gens nobilior, quam ut in hunc hominem conveniat: cujus pater dumtaxat ex familia Prætoria, ut Tacitus infra refert. *Lipsius.*

3 *DCC & XX.*] Exacte si putas, XXII. reperies. *Lipsius.* Citat bona fide vir maximus, ut soliti fuerunt in editionibus exhibere, primo quidem vitiose positis DCC, ubi centenarius deest. Deinde ut lætabar, quum viderem in ipsa vetere membrana literis plane expressa omnia esse, quæ illi signis numerorum literatis, ut modo posui, involverunt. Itaque id liquide annotavi, & recte similiter expressit Clar. Ryckius; etiam ipse sequens moneo futuros ab prisci exemplaris forma non recedere. *Jac. Gronovius.*

4 *Multi auctores.*] Intelligit præcipue, ut opinor, Livium, (quanquam latius se extendat ejus historia) cujus eloquentiam & fidem, qui circumferuntur libri, testantur, Tacit. 4. Ann. 34. *Savillius.*

5 *Atque omnem potestatem ad unum conferri.*] Exemplar Matthiæ regis, *atque omnium potestatem.* quæ lectio mihi magis probatur: nam hæc clausula, *ad unum*, respondet illi *omnium potestatem*, subaudit *civium*, hoc est, totius populi Romani. *Omnium potestatem*, hoc est quam omnes habebant. *Rhenanus.* Ego nihil muto, sic enim scripsit Vlpianus, *Lege regia quæ de imperio principis lata est, populus ei & in eum omne suum imperium & potestatem confert*, id est, omnem imperandi potestatem, quam populus in cives singulos, & in summum ipsum magistratum haberet. *Vertranius.* Non displicet lectio Danesii, qui habet ex v. c. *Atque omnium potestatem.* Ursinus. Floren. habet: *atque omnem potentiam.* Pichena. Cicero Phil. I. *Ne ignorans verum iter gloriæ gloriosum putes plus te unum posse quam omnes.* Livius l. 3. *Licentiam suam malle, quam omnium libertatem.* Sive ab τῷ *omnia* malis. Noster libro I. *Quam subjectum fortunæ regendi cuncta onus, proinde in civitate tot illustribus viris subnixa non ad unum omnia deferrent.* Quintilianus 6. Inst. I. *Cum omnia curæ tutelæque unius innixa.* Gronovius. Oportet ergo persuaderi ab Rhenano vocem *potestatem* exstare in quibusdam MSS. & quidem diserte in Regio. An inde etiam exhibuit eam Beroaldus, ut spreto quod erat longe vetustius, ex recenti aliquo libro eam præposuerit? certe in Mediceo videbat *potentiam*, multo libentius in hoc genere ab Tacito usurpatam? Me sane non pœnitet annotavisse, & applaudens judicio Cl. Ryckii eum sequor. *Jac. Gronovius.*

1 *Inscitia reip. ut alienæ.*] Aliena ignorantur aut quod ab eorum cognitione submovemur, aut quod incuriosos non excitat sciendi desiderium. Prius illud hic locum habere videtur. Nam cum antea quicquid ubique terrarum gereretur, populo Romano & Senatu arbitro fieret, nunc publica maximi momenti negotia, velut fidei suæ arcano seposita, invaserat paucorum libido. Dio l. 53. τὰ μὲν πλείω κρῦφα, καὶ δι' ἀποῤῥήτων γίγνεσθαι ἤρξατο, περὶ ὧν τὸ μὲν σαφὲς οὐδεὶς οἶδε ῥαδίως καὶ ἔξω τῶν πραττόντων αὐτά, id est: *Complura agitari clam cœperant, seclusis à cognitione aliis, præter eos in quorum manus illa devenerant.* Savillius.

2 *Inter infensos.*] Ita suppleverunt, quum manus vetustissima tantum præbeat *inter fensos.* Unde patet vocem postremam ortam ab recentibus, quum in veteri scriptura esset aliquid obscure exaratum, quod illustrare nequibant. In scripto Longobardico r ferme habet formam literæ f, quæ facillime confunduntur: hinc quum & vocalis præcedens non esset bene integra, imaginor male spectata ista *inf cirfensos*, & omissa vel deleta lineola exstitisse illud *inter fensos*, quod alii suppleverunt *infensos*, quum debuissent *inter offensos.* Utroque sane auctor utitur, sed valeat testimonium antiquitatis. *Jac. Gronovius.*

3 *Ambitioni scriptoris facile adverseris.*] Reposui, *Sed ambitionem scriptoris facile adverseris.* nam Tacitus solet hoc verbum cum accusativo conjungere. Sic infra; *Vidistis commilitiones notabili tempestate etiam deos infaustam adoptionem adversantes.* Libro Annal. I. *Sua facinora adversari deos lamentantur.* Rursum libro 3. Histor. *Voce flebili precabatur placatos patris manes, neve se ut parricidam adversarentur.* Libro 4. Histor. *Vulgus adversari regem, invidere Ægypto, sibi metuere, templumque circumsidere.* Rhenanus. Mutaverat Muretus, *adverteris.* male. Quod si quid erat mutandum, potius *averteris*, vel *averseris.* Sed non erat Taciti illa propria phrasis: hoc ipso libro infra: *deos infaustam adoptionem adversantes.* Ceterum notabis *ambitionem* rariore significatu hic pro assentatione vel adulatione poni. Id patet cum ex proxime sequentibus: *Quippe adulationi fœdum crimen servitutis, malignitati falsa species libertatis inest.*

livor pronis auribus accipiuntur. quippe adulationi fœdum crimen servitutis, malignitati falsa species libertatis inest. [1] Mihi Galba, Otho, Vitellius, nec beneficio nec injuria cogniti. Dignitatem nostram a [2] Vespasiano inchoatam, à [3] Tito auctam, à [4] Domitiano longius provectam non abnuerim; sed [5] incorruptam fidem professis, [6] neque amore quisquam, & sine odio dicendus est. Quod si vita suppeditet, [7] principatum divi Nervæ, & imperium Trajani, [8] uberiorem securio-

inest. tum ex præcedentibus: *mox libidine assentandi*, adulationem & ambitionem deprehendens. Sed & *ambitiosum* item pro assentatorio. infra: *Multi occulta spe, prout quis amicus, vel cliens, hunc vel illum ambitiosis rumoribus destinabant.* Sall. in Ingurth. de Metello, *tanta temperantia inter ambitionem sævitiamque moderatum.* Acidalius. Muretus, *adverteris.* Malim, *averseris.* Similis lapsus non semel in his libris. *Pichena.* Legam *averseris*, cum Pichena. *Freinshemius.*

1 *Mihi Galba, Otho, Vitellius.*] Eadem fere Crispus, ut sibi fides haberetur in proœm. Catil. *Statui res gestas populi Rom. carptim (ut quæque memoria digna videbantur) perscribere; eo magis quod mihi à spe, metu, partibus reip. animus liber erat.* Salinerius.

2 *Vespasiano inchoatam.*] Quomodo? quiane Procurator sub illo Belgicæ? E Plinio l. 7. id suspicere: sed suspicere tantùm. imo verius id ceperis de hujus patre. Intelligo ergo dignitatem ejus inchoatam a Vespasiano, quod ab eo Quæstor, Senatorque factus. *Lipsius.*

3 *Tito auctam.*] Ædilitate, aut Tribunatu. *Lipsius.*

4 *Domitiano longius provectam.*] Quo Principe & Quindecim-vir & Prætor fuisse, ipse testatur XI. Annal. *Idem.*

5 *Incorruptam fidem professis nec amore quisquam.*] Muret. *nec cum amore.* ut placet. Sed quorsum etiam *professu* mutat? Nimis putidum istud. *Acidalius.*

6 *Neque amore &c.*] Hanc priorem vocem quum habeat Mediceus, malui servare, quam vulgatum *nec.* Jac. Gronovius.

7 *Divi Nervæ.*] Ait, Divi. Cœpit ergo scribere eo mortuo & sacrato. *Lipsius.*

Principatum Divi Nervæ.] Senatus Cæsarum nonnullis templum & cœlestes honores concessit & titulum Divi, aut ob merita aut importunas successorum flagitationes. Neque hæc principibus tantum indulta, sed & uxoribus, matribus, imo & filiis, ut historias legentibus obvium. App. 2. *A Julio Cæsare omnes porro Imperatores, nisi aut tyranni fuissent aut prorsus mali, Romani post mortem divinis afficiebant honoribus.* Nam Deûm honor Principi non ante habetur quam agere inter homines desierit, Tacit. 15. Ann. Ideoque Trajanum, adhuc tum in vivis, simpliciter nominat: non addita honoris significatione; alium jam mortalibus exemptum, Divum Nervam. Sollennia hujus ἀποθεώσεως quasi dicat, Deificationis, cum usu recepta sint quibusdam nostro tempore gentibus, describam ex Herodiano libro 4. & aliis; saltem quoad præcipua ejus membra: Post exequias Principis magnifico & sumptuoso funeris apparatu, ut in aliis hominibus ex dignitate cujusque fieri solebat, ceream imaginem in defuncti similitudinem effingebant, sed pallidam & exsanguem ut ægrum imitaretur. Illa ad palatii ingressum collocabatur in eburneo lecto, aurea veste constrato. Adstabat Senatus & ex cæteris ordinibus alii pullati. Visebant quotidie Medici, venæ momenta exploraturi, morbique examen ad collegium suum referebant. Abituri renuntiabant ex decreto facultatis suæ quomodo morbus quotidie ingravesceret, vixque superesse salutis spem. In exitu diei septimi arbitrabantur, atque ex artis fiducia affirmabant fatalem esse crisin quæque ægrum jam confecisset. Ex Senatu ergo quidam ac præcipua nobilitate in hunc finem collecti sublatum in humeros lectum deportabant via sacra ad forum, ubi agmen juniorum Nobilium, qui gloria & celebritate gentis præfulgebant, ab una parte, virginesque ab altera, respondentes sibi invicem hymnos occinebant in honorem defuncti Principis, sollenni & attemperato mortualibus sono, permixto alludentis Musicæ non uno artificio, ut totius ceremoniæ instituto nihil prorsus tribueres præter inerrantem mærori lætitiam; quod Seneca ἀποκολοκυντώσει, id est, in consecratione Claudii docet. *Et erat omnium formosissimum* (funus Claudii) *& impensa cura plenum, ut scires Deum efferri, tibicinum, cornicinum, omnisque generis æneatorum tanta turba, tantus conventus, ut etiam Claudius audire posset.* Postea lectus deferebatur in campum Martium extra urbem, ubi exstructa erat quadrata turris ex asseribus, infima parte latiori, altitudine mediocri, ut ligni quantum satis caperet, exterius circumtecta aureis vestibus, imaginum & picturarum speciosissime elaborato cultu. Isti turri inædificabatur turricula, quoad formam & ornamenta quibus prætexebatur, priori similis, sed magnitudine impar, apertis & januis & fenestris, (cadaveris loculamentum) quo aromata & toto orbe quæsiti odores congerebantur crescente in ter-

tiam

rioremque materiam senectuti sepofui; rara temporum felicitate, ubi sentire quæ velis, & quæ sentias dicere licet. [1] Opus aggredior opimum casibus, atrox prœliis, 2
discors seditionibus, [2] ipsa etiam pace sævum. [3] Quatuor principes ferro interempti.

[1] Tria

tiam & quartam ulteriusque, turricularum numero, sed fastigii sensim latitudine decrescente; ut tota fabrica pharum aut excubitoriam speculam, quæ de nocte allucet, referret. Omnibus in hunc modum compositis, Nobiles locum obequitabant, admoderato ad certas leges progressu. Sequebantur alii lecticis intectis, habitu qui gravitatem decet, facie larvas bonorum Principum gestantes aliorumque, quos prisca celebrasset ætas. Cæremoniis huc usque peractis successor Principis defuncti primus arrepta face ad rogum se confert, post illum tota eo confluit multitudo. Succenso rogo, emittebatur ex summæ turriculæ fastigio aquila, quæ animam in cœlum subveheret. Cum autem de hoc non dubitarent, postea cœlitibus insertum Romani divinis coluerunt honoribus. Sed, quod plane mihi exciderat, ante consecrationem usu receptum fuit, ut nobilium aliquis ad extremum jurejurando divinitatem ejus assereret. Sueton. August. *Nec defuit vir prætorius, qui effigiem cremati euntem in cœlum vidisse jurasset.* Idem de Drusilla Caji sorore Livius Geminius Senator affirmabat. Dio libro 54. ἐφ' ᾧ πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας ἔλαβε, id est, *& dono ob id accepit decem millia sestertium:* quæ summa conficit nostratis pecuniæ 7812. lib. 10. solidos sterlingos. Cujus dictis lauto licet pensarentur honorario, non eo tamen melius habita fides. Seneca ἀποκολοκυντώσει: *Postquam in Senatu juravit se Drusillam vidisse ascendentem cœlum, & illi pro tam bono nuncio nemo credidit, quod viderit, verbis conceptis affirmavit* &c. Illud jurandi institutum manasse in usum videtur auctore Julio Proculo, qui Romuli sic divinitatem adstruxit, quem Senatus obtruncavit & Deum fecit; omninoque illa videntur fuisse hujus consecrationis primordia, quæ Romanis auxit Deorum numerum. Tullius sic quoque de filia Tulliola sensit, ut ex epist. ad Att. apparet, sed ad reip. turbas facile evanuit imaginariæ deitatis opinio. Ista consuetudo per C. Cæsaris, Augusti, Claudii, Vespasiani, Titi descendens tempora, vixque interruptionem passa, tam diu invaluit, ut etiam Christiani Imperatores sic monumentis consecrarint suos genitores & antecessores. Et sic bonorum Principum decorabantur exequiæ. Malos ex meritis prosecuta est Senatus auctoritas, *ut nomen fastis eximeretur, ut statuæ dejicerentur, ut corpus unco traheretur in Tiberim.* Savilius. Πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδες non sunt *à million off sesterces*, sed decies sestertium, vel decies centena millia sestertium nummum; moneta Anglicana libræ 7500. rotundo numero. *Gronovius.*

8 *Uberiorem securioremque.*] Comparativum alterum non est in libro manuscripto. *Rhenanus.* Dubito de sinceritate vocis *uberiorem.* nullo enim modo uberior scribendi seges in temporibus Nervæ & Trajani, quam in his quæ nunc aggreditur. Quod si vera scriptura, non ex vero sententia. Nec sane ratio est, cur uberiorem materiam senectuti reservet; nisi quietem forte & otium respicit, cui tamen vitæ senilis uni commodo, multa è diverso opponas incommoda. Denique si illa materies uberior tandem: cur hujus operis opulentiam tam ambitiose statim incipit recensere? Vel lege *liberiorem.* quod probant sequentia: *Rara temporum felicitate, ubi sentire quæ velis, & quæ sentias dicere licet.* Acidalius.

1 *Plenum variis casibus.*] Parum firma aut germana lectio. Nam Vatic. ille opt. *opus aggredior opibus casibus*, præfert: & supra adnotatum, *opimum.* Et in Romano antiquitus excuso item legas, *opimum casibus.* Censeam fuisse, *opulens casibus.* quæ vox paullo à vulgo seductior, exscriptores seduxit. *Lipsius.*

Opus aggredior opimum casibus.] Non dubium, quin hic vetera omnia exemplaria sint corrupta. Sed luce clarius vulgatam lectionem, *plenum variis casibus*, à nimis audaci arbitrariaque manu substitutam, quæ ne ullum quidem scripturæ priscæ vestigium præferat. Testatur Lipsius in Vat. legi, *opibus casibus*: & supra, *opimum.* ex quo ille mallet, *opulens.* Flor. item *opibus.* Mihi certe minus à libris abhorrens visum est, *opimum casibus*: quod etiam retulit Romanus editus. Nec video cur improprie dicatur, *opus opimum*, id est, fecundum, abundans, refertum. *Pichena.* Veniebat in mentem *obsitum* vel *uberrimum.* Gronovius. Mallem non fuisse apposita. Neque tamen id factum, quia non concoquebatur locutio, ut sustinet prætexere Ryckius, (Nam exemplari suo adscripsit pater *ager opimus copiis* Livius 3, 7. quod melius Virgiliano apud Ryckium citato) sed quia ab antiquis libris tam Vaticano quam Mediceo *opimum* repellitur, vox tam bene cognita, ut si Tacitus illa fuisset usus, etiam merito credatur corrumpi nequivisse. In hac igitur antiqua voce *opibus* non est opus, ut multis demonstrem, quam prope in charactere Longobardico accedat ad vocem *copiosum.* Hanc enim opinor in ea latere, ut alibi *copiosus artibus honestis*, sic nunc *copiosum casibus.* Jac. Gronovius.

1 Tria bella civilia, 2 plura externa, ac plerumque permixta. Prosperæ in Oriente; adversæ in Occidente res. 3 Turbatum Illyricum; Galliæ nutantes; 4 perdomita

2 *In ipsa etiam pace sævum.*] Præpositionem *in* expunximus, subauditur enim Tacito. *Rhenanus.* Spectantur hic inprimis Domitiani tempora. *Savilius.*

3 *Quatuor Principes.*] Ne erres cum vulgo, neu Pisonem inter istos censeas. Intelligit enim Galbam, Othonem, Vitellium, Domitianum. Nam & ad hujus exitum Historiam perduxit. Piso autem, duntaxat Cæsar, non Princeps. *Lipsius.*

1 *Tria bella civilia.*] Quæ? Othonis in Vitellium: hujus in Flavium, & L. Antonii in Domitianum. de quo Sueton. & Dio. *Idem.*

Tria bella civilia.] *Trina bella civilia*, legitur in manuscripto. *Rhenanus.* Florentin. *trina bella civilia.* Pichena. Primum Othonis & Vitellii, secundum Vitellii & Vespasiani, tertium L. Antonii in Domitianum. *Savilius.*

2 *Ac plerumque permixta.*] Aut fortasse unum utriusque participabat, ut in exercitu Antonii Primi cum expugnaret Cremonam, *cui cives, socii, externi interessent.* Tacit. histor. & eodem libro. *Principes Sarmatarum Jazygum in commilitium adsciti, trahuntur in partes Sido atque Italicus reges Suevorum.* Adeo ut hæc bella, quæque iis paria, etsi respectu ducum civilia essent, externorum tamen auxiliorum respectu possit vocari *permixta.* Savilius.

3 *Turbatum Illyricum.*] Ut tempore Othonis per Roxolanos Tacit. hoc libro. Vitellii per Dacos. Tacit. 3. histor. Vespasiani per Sarmatas. Jos. ἁλωσ. 7. c. 12. Et in universum lacessiti istarum gentium irruptionibus Romani sub Domitiano. Tac. in vit. Agric. *Savilius.*

4 *Perdomita Britannia, & statim missa.*] In vitio aperto & confusione locus. Quid enim illud, *missa cohorte?* Itane unius cohortis res fuerit, in Sarmatas ac Suevos bellum? Nugæ. Denique quis hic sermonis contextus aut cohæsio, missa cohorte in Suevos, Dacum cladibus involutum? qui populi sane diversi. Omnino recte correximus pridem: *perdomita Britannia, & statim amissa. coortæ Sarmatarum ac Suevorum gentes. nobilitatus clad. mutuis Dacus*: nec exiguo ad historiam momento. Discimus scilicet perdomitam Britanniam (quod Domitiani imperio accidit: eamque laudem Agricolæ socero suo noster tribuit, in ejus vita: *Britanniæ situm non in comparationem curæ ingeniique referam, sed quia tum primum perdomita est*) & mox ignavia aut dissidio Principum in parte amissam: sive magis placet, *omissam.* Quod in Domitiani ultimis rebus verum censeo, externo imperio non allaborantis. Etiam Spartianus auctor, sub principia imperii Hadriani, *teneri Britanniam sub Romana ditione non potuisse.* Addit amplius, penetrasse eundem Principem in Britanniam, nec tamen totam reciperasse, sed *per octoginta quinque millia passuum murum duxisse qui Barbaros Romanosque divideret.* Cujus muri mentio etiam Dioni in vita Commodi: Τῶν inquit, ἐν τῇ νήσῳ ἐθνῶν (de Britannia loquitur) ὑπερβεβηκότων τὸ τεῖχος τὸ διορίζον αὐτούς τε καὶ τὸ τῶν Ῥωμαίων στρατόπεδα. Alius ab isto murus, sive vallum potius, quod Severus imperator duxit per millia passuum xxxv. ut Eutropius ait; sive, xxxii. ut Victor. De quo vallo diffuse & diserte Beda, l. 1. cap. v. Aliquid etiam Windichindus Saxonicorum libro 1. At fons totius hujus corruptionis (variè enim interpolatus locus) à verbo *coortæ* ortus: quod plerumque libri scripti in medio adspirant. *cohortæ, cohoriri.* Hinc turbellæ. *Lipsius.*

Et statim missa cohorte in Roxolanos Sarmatarum ac Suevorum gentes.] Accusativus *Roxolanos* videtur postea additus: nam non est in volumine Budensi, nos quoque sustulimus. *Rhenanus.* Vir doctus sic corrigit hunc locum, qui procul dubio corruptus est, *statim amissa: coortæ Sarmatarum.* Perdomita Britannia intelligitur à Julio Agricola tempore Domitiani. Tac. in vita Agric. Quia tum demum perdomita est Britannia: jam amitti debuit sub eodem Domitiano (ille enim temporis ambitus est, quem hæc non excedit historia) quod nec ullo historiarum testimonio, imo nec levi conjectura adstrui potest. In vita Agric. quam sub Trajano scribebat, cap. 41. *ea insecuta sunt reip. tempora*, &c. Amissæ Britanniæ, si res sic habuisset, mentio fieri potuisset, hoc loco melius, quam ullius ex iis, quas recensere poterat, calamitatibus. Sed Agricola provinciam illam reliquerat pacatam, sic procul dubio habitam toto, quo Domitianus vixit, tempore. Nam quod sub Adriano accidit (dissensio tantum, non amissio provinciæ fuit) cum sit extra hujus historiæ circuitum, & ut verisimile est, ultra scriptoris vitam extendatur, facile inducor ut credam non fuisse auctori propositum, isti rei hic locum dare. magis fuerit ex historiarum fide, & cum minima veteris lectionis mutatione hæc emendatio: *Britannia perdomita & statim missa* (id est missa facta, ἀφειμένη, aut *partim missa*) *coortæ Sarmatarum ac Suevorum gentes*, ut significet totam quidem domitam, sed non retentam. App. τῆς Βρεττανίδος νήσου τὸ κράτιστον ἔχουσιν ὑπὲρ ἥμισυ (οἱ Ῥωμαῖοι) οὐδὲν τῆς ἄλλης δεόμενοι. οὐ γὰρ εὔφορος αὐτοῖς ἐστιν οὐδὲ ἣν ἔχουσι. Savilius. Doctiss. Lipsius con-

mita Britannia, & ſtatim miſſa. [1] coortæ in nos [2] Sarmatarum ac Suevorum gentes, [3] nobili-

conſtituit, *perdomita Britannia & ſtatim amiſſa.* Bene utique, niſi quod verbum *amiſſa* minus placet acerrimi judicii viro Savilio, qui veriſſime tradit non amiſſam Britanniam ſub Domitiano; imo ne ſub Hadriano quidem. Verius ergo, quod ei viſum, *miſſa*: quia perdomita quidem ab Agricola omnis Britannia, ſed incuria ſequentis ſeculi non omnis retenta, quia pars ejus minus fructuoſa. *Mercerus.* Hæc in integrum reſtitui poſſunt vel minima caſtigatione, *& ſtatim amiſſa cohortes in Rhoxolanos.* Agit Cornelius de proſperis, deque adverſis, quæ Romanis evenere intra Galbam & Domitianum. Rhoxolani ea ſtrage irritati, qua ſeſe Mœſiam populantes M. Apronius profligaverat, denuo ſub Domitiano rebellarunt: ad quos reprimendos legio mittitur, quæ cum legato ad internecionem cæſa eſt. Sueton. Dom. 6. Sed cur non ibi mentio Sarmatarum? recenſetur provincia, in quam ii ſe effundere ſoliti ſunt, hoc libro cap. 79. Indeque Hadrianus teſte Spartiano, *audito tumultu Sarmatarum, & Alanorum, præmiſſis exercitibus Mœſiam petiit.* Hæc autem Romanorum cædes accidit, poſtquam Britanni ab Agricola domiti ſunt. in vita ejus cap. 41. At τὸ *ſtatim* impedimento non eſt. libro 14. ann. *Erepto per venenum patre, & ſtatim poſtea fratre.* Britannicus enim anno poſt veneficio ſublatus eſt. Si hæc mea minus placent, ſua quiſque proferat: quæ ego non potui, alius aſſequi nequeat? Doctiſſ. vir his manus admovit, *& ſtatim amiſſa. Coortæ Sarmatarum* &c. at is mendacem Tacitum facit, & hiſtoriæ fidem convellit: nam Cornelius ſibi terminos hiſtoriæ finivit, cap. 1. *Mihi Galba* &c. Quo pacto igitur ſibi conſtaret, ſi ei verba hic eſſent de Britanniæ amiſſione, quæ vivo Domitiano non accidit? hiſtoria vero (quod ſciam) nihil de ea re uſque ad Hadrianum: nec tunc (ſi non ignave rem examines) ibi aliquid amiſſum: etenim Britannia non omnis à Romanis provincia facta fuit nec ultimo illo Agricolæ prælio. *Tradiderat interim Agricola ſucceſſori ſuo provinciam quietam tutamque.* à quibus? à reliquis nimirum Britannis, qui ea perterriti occidione, ſatis habebant, ſi à Romanis non laceſſerentur: nec prius rebellare ſunt auſi, quam undique gentes conſpirarent adverſus Hadrianum. Spart. in Hadr. *Nam deficientibus nationibus, quas Trajanus ſubegerat, Mauri laceſſebant, Sarmatæ bellum inferebant, Britanni teneri ſub Romana ditione non poterant.* Et is muro ſolum diviſit provinciales à Barbaris Britannis. *Salinerius.* Recte omnino Lipſius pridem: *& ſtatim omiſſa. coortæ Sarmatarum* &c. Quia tamen in vulgata lectione etiam præpoſitio *in*, quæ à Lipſio neglecta: valde libeat cum Mureto addere, *coortæ in nos Sarmatarum ac Suevorum gentes.* Acidalius. Recte opinor à Lipſio emendatum. Sed arguit Salinerius, Tacitum ſibi terminos hiſtoriæ ſcribendæ ſtatuiſſe, uſque ad Domitiani tempora. at Britannia amiſſa fuit Hadriano imperante: ergo illius amiſſio complecti hac hiſtoria non poteſt. Nego primum adeo certum à Tacito terminum ſibi præfinitum, ut etiam ulterius progredi non cogitaret, ſi vita ſuppeteret. nam ut paulo ſupra dixit, imperium Nervæ & Trajani ſuæ ſenectuti ſepoſuit. Deinde, cum præcipuas Rom. imperii calamitates, velut proæmium futuræ hiſtoriæ proponat, non erat locus de Britannia perdomita dicendi, niſi diceretur etiam de amiſſa. *Pichena.* Forte non fruſtra eſt quod de Rhoxolanis ingerunt veteres editiones; *coborte Roxolanos Sarmatarum.* ea enim Sarmatica gens Romanis bellum fecit, hoc libro c. 79. *Freinſhemius.* Qui amplius volunt, rapiant ſibi, Vetus fides probat ab Tacito veniſſe *miſſa.* Id ſatis eſt, & ex vero explicetur. *Jac. Gronovius.*

1 *Coortæ in nos Sarmatarum.*] Id quum ex Mediceo MS. notaviſſem, recepit Ryckius, & mihi placuit tanto magis, quo ſuavius fuit aliis id pervertere, ut denique audiremus *in Roxolanos*, quum Tacitus tantum dediſſet duo extrema. *Jac. Gronovius.*

2 *Sarmatarum ac Suevorum.*] De Sarmatis, etiam apud alios leges: de Suevis, vix puto. Cattos ſaltem nominant, in Domitiani quidem rebus. Sed tu ſcito, hos Suevos, non illos eſſe qui in ipſa Germania, & qui vulgo noti: ſed qui trans Iſtrum, aſſiti Sarmatis. Illi, inquam, ipſi, quibus Vannius à Druſo rex datus, quique inter Mariſum & Cuſum fluvios locati. Itaque militia plerumque ſociati cum illis. Libro XII. Annal. *Ipſi Vannio manus propria pedites, eques è Sarmatis Jazygibus erat.* Etiam nunc bello hoc in Domitianum. Dionis fragmenta præclare (& abſque iis hærebamus:) Ἐν τῇ Μυσίᾳ Λύγιοι Σουήβοις τισὶ πολεμηθέντες, πρέσβεις ἔπεμψαν, αἰτοῦντες συμμαχίαν παρὰ Δομετιανοῦ, καὶ ἔλαβον. Ἀγανακτήσαντες ἐπὶ τούτῳ οἱ Σούηβοι προσπαρέλαβον Ἰάζυγας καὶ προσπαρεσκευάζοντο ὡς καὶ μετ' αὐτῶν τὸν Ἴστρον διαβησόμενοι: *In Myſia Lygii cum Suevis belligerantes, legatos miſerunt auxilium à Domitiano rogantes; & impetraverunt. Quod ægrè ferentes Suevi, Jazygas aſſumſere, & apparabant ſe tamquam Iſtrum una cum iis tranſituri.* Lipſius.

3 *Nobilitatus mutuis cladibus Dacus.*] Verba ſignificare videntur civiles diſſenſiones, aut τὸ *mutuis* ſumendum pro *alternis.* Savilius.

1 Cla-

bilitatus [1] cladibus mutuis Dacus. Mota etiam prope Parthorum arma [2] falsi Neronis ludibrio. Jam vero Italia novis cladibus, vel post longam sæculorum seriem repetitis, afflicta. [3] Haustæ aut obrutæ [4] urbes fœcundissima Campaniæ ora. Et urbs incendiis vastata, consumptis antiquissimis delubris, ipso Capitolio civium manibus incenso. [5] Pollutæ cærimoniæ. [6] magna adulteria. [7] plenum exsiliis mare.

[1] in-

1 *Cladibus mutuis Dacus.*] Epitomarii de hoc bello Dacico, multa; & poëta Statius:

Das Cattis Dacisque fidem.

Iterum:

Hæc est quæ victis parcentia fœdera Cattis,
Quæque suum Dacis donat clementia montem.

Cur montem diserte nominat? sicut in eadem ista re;

Tu civile nefas, tu tardum in fœdera montem
Longo Marte domas.

Quiane montana Dacia, & tales ibi munitiones? Apparet è Fragm. Dionis, in rebus Trajani: Ὁ δὲ Τραϊανὸς ὄρη τε ἐντετειχισμένα ἔλαβε, καὶ ἐν αὐτοῖς τά τε ὅπλα, καὶ μηχανήματα, καὶ τὰ αἰχμάλωτα. Suspicari etiam possis, in re occultius aliquid designari. Ενικῶς enim & unum montem dumtaxat appellitat. Aspectum igitur a poëta, ad ridendam & miri stuporis superstitionem Dacorum; quibus Sacerdos in monte quopiam Deus habebatur, & mons ipse Sacer. Strabo libro VII. Παρὰ δὲ τοῖς Γέταις, ὁ ἱερεὺς ὠνομάζετο Θεὸς καὶ τὸ ὄρος ὑπελείφθη ἱερὸν, καὶ προσαγορεύουσιν οὕτως. *Apud Getas Sacerdos Deus dicitur: & mons, Sacer existimatur, atque ita appellatur.* At enim de Getis hoc Strabo ita. sed tu disce, Getarum populum Dacos esse, ex Dione libro LI. & Strabone ipso statim. Etiam Appianus notat *Getas ultra Danubium à Romanis Dacos appellari.* Addo etiam Cappadocibus montem pro Deo fuisse. Tyrius Maximus: Ὄρος Καππαδόκαις καὶ θεὸς, καὶ ὅρκος, καὶ ἄγαλμα. Lipsius. Υπελείφθη non est *existimatur*, vel *habetur.* confundit ὑπελήφθη. Jac. Gronovius.

2 *Falsi Neronis ludibrio.*] Dat & accipit lucem Suetonius, in extremo Nerone. *Denique cum post* XX. *annos, adolescente me exstitisset quidam conditionis incertæ, qui se Neronem esse diceret: tam favorabile nomen ejus apud Parthos fuit, ut vehementer adjutus & vix redditus sit.* Post viginti annos, inquit, à morte Neronis. ergo in XIV. consulatu Domitiani hic motus. *Lipsius.* Latius de hoc agitur lib. 2. cap. 8. Sed major hujus historiæ lux contigit nostro sæculo, reperta & publicata Firmiani Lactantii cura de Mortibus persecutorum cap. 2. *Jac. Gronovius.*

3 *Haustæ aut obrutæ urbes. Fœcundissima.*] Verius distinxeris, *Haustæ aut obr. urbes fœcundissimâ Campaniæ orâ: & urbs inc. vastata.* Id enim significat, in Campania haustas aut obrutas urbes prodigiosa illa ejectione Vesuvii montis, quæ sub Tito. Qua duo oppida cum pagis multis obruta, Herculanium & Pompeii. quin ille ipse Naturæ magnus mystes Plinius, periit eodem casu. Statius de hac re eleganter:

Mira fides. credetne virum ventura propago
Cum segetes iterum, cum jam hæc deserta virebunt,
Infra urbes populosque premi?

Tangit & Plutarchus in iis quæ Thespesio revelata, ubi Βέσβιον ὄρος appellat: quod male interpres *Lesbium montem* vertit. At quod in Tacito de incendiis urbis est: intellige, de Capitolio exusto sub Vitellio, & de igne triduano, qui sub Tito Dionem vide. *Lipsius.*

Haustæ urbes.] *Haustæ* scil. *flammis*; aut in genere ἀφανισθεῖσαι, eversæ quocunque tandem modo. *Savilius.*

4 *Urbes fœcundissimæ Campaniæ ora. Urbs.*] Ita fere Lipsius distinxit, historiæ fidem secutus. nisi quod ipse scripsit, *fœcundissima Campaniæ ora: & urbs.* At mihi aptior visa lectio quam reposui, deleta copula, *&*, forte sumpta ex antecedenti diphthongo. Inepte antea, *urbes, Fecundissima Campaniæ ora, & urbs incendiis* &c. *Pichena.* Suet. Tit. 8. *Quædam sub eo fortuita ac tristia acciderunt, ut conflagratio Vesuvii montis in Campania, & incendium Romæ per triduum, totidemque noctes.* Xiphilinus abbreviator Dionis hoc Vesuvii incendium prolixe describit additis circumstantiis & prodigiis; ex quibus hoc unum, sparsos ejaculante flammarum vi per Africam, Asiam, & Ægyptum cineres. *Romam usque se diffudit*, inquit, *aërem ejus opplevit, solemque obscuravit.* Plin. 6. ep. 16. ad Tacitum, dum in describenda Patrui morte versatur, qui fumo cineribusque suffocantibus periit, eadem narrat. Sequentium Imperatorum temporibus mons idem tantam eructavit ignium vim, ut disjectis Constantinopolim usque cineribus incolæ exstinguerentur; si non laborat historiarum fides. Romæ autem conflagrantis casum fusa descriptione Xiphilinus prosequitur. πῦρ δὲ δὴ ἕτερον τῷ ἑξῆς ἔτει πολλὰ πάνυ τῆς Ρώμης ἐπενείματο &c. *Idem.*

5 *Pollutæ cærimoniæ.*] Vestalium nempe incestis. quæ protraxit Domitianus pariter & puniit. Præter historicos, Papinius allusit. qui prospectantem Domitianum facit,

——— *an tacita vigilet face Troicus ignis,*
Atque exploratas jam laudet Vesta ministras.

Lipsius.

6 Ma-

[1] infecti cædibus ſcopuli. [2] atrocius in urbe ſævitum. [3] Nobilitas, opes, omiſſi geſtique [4] honores pro crimine, & ob virtutes certiſſimum exitium. Nec minus præmia delatorum inviſa quam ſcelera: cum alii ſacerdotia & conſulatus [5] ut ſpolia adepti, [6] procurationes alii & [7] interiorem potentiam, [8] agerent ferrent cuncta.

[1] Odio

6 *Magna adulteria.*] Magnarum nobiliumque familiarum adulteria. *Ferrettus.*

7 *Plenum exiliis mare.*] *Mare* pro *inſulis*. Sic. 4. Ann. *Seriphum* vocat *ſaxum Seriphium*, per contemptum; iſtius enim generis pleræque erant inſulæ, in quas relegati ibant. Inſulæ deportationi aſſignatæ erant *Pandateria*, *Planaſia*, *Cercina*, *Seriphus*, *Gyarus*, *Cythera*, *Amorgus*, *Donuſa*, *Trimerus*, *Baleares*, *Sardinia*, *Naxus*, & fortaſſis aliæ. *Savilius.*

1 *Infecti cædibus ſcopuli.*] Relegati in inſulam plerumque ſecunda juſſione ſubmovebantur in paludes aut promontoria, ſic clandeſtinis cædibus perituri. Aut forte τὸ *ſcopuli* hic ſumitur pro inſulis, ut antea *mare*. Idem.

2 *Atrocius in urbe ſævitum.*] Recte. Imago enim ſævitiæ cædiumque multa in inſulis & provinciis, major in ipſa urbe. Egregius tamen & acutus quidam juvenis mavult, *in urbe ſervitium*. Lipſius.

3 *Nobilitas, opes, pro crimine.*] Πᾶσι τε γὰρ παρ' αὐτῷ δημόσιον ἔγκλημα ἦν ἀρετή τε καὶ πλοῦτος, καὶ γένος, ſcribit Xiphilinus de Nerone, cui in omni crudelitatis genere velut ſuppar Domitianus. *Savilius.*

4 *Honores omiſſi.*] Xiphil. Herennii Senecionis meminit, quem Domitianus interemit, quod poſt Quæſturam reliquo vitæ tempore ad majores dignitates non adſpiraſſet. Tac. in vita Agr. *Salarium tamen Proconſulari ſolitum offerri, & quibuſdam à ſe ipſo conceſſum Agricolæ non dedit* (Domitianus) *ſive offenſus non petitum, ſive* &c. Savilius.

5 *Ut ſpolia adepti.*] Tempore Tiberii cum proditionis accuſatus eſſet Libo Druſus, *bona damnati inter accuſatores dividebantur, & Præturæ extra ordinem datæ iis, qui Senatorii ordinis erant.* Tac. 2. Ann. Rurſus 3. Ann. *Hunc* (Titium Sabinum) *Latinius Latiaris, P. Cato, P. Rufus, M. Opſius prætura functi aggrediuntur cupidine Conſulatus*; deſcribens non illud, quod hæc narratio deſignat, tempus, ſed actiones per omnia huic tempori ſimiles; alios potius homines, quam alios hominum mores. *Idem.*

6 *Procurationes.*] *Procurator*, inquit Cic. pro Cæcina, *dicitur is, qui omnium rerum ejus, qui in Italia non ſit, abſitve Reip. cauſa, quaſi quidam pene dominus eſt, hoc eſt, alieni juris vicarius.* Appian. vertit ὁ τὴν ἀποδημίαν ἐπίτροπεύων. Ex generali vocis iſtius ſignificatione poſtea in uſum venit ſpecialis, qua notat eos, qui in ſingulas deſtinabantur Provincias (præter præſides aut legatos) ut rationarium, aut publicos reditus collecturi. Dio lib. 53. ἐπιτρόπους ὀνομάζομεν τοὺς τάς τε κοινὰς προσόδους ἐκλέγοντας, καὶ προστεταγμένα σφίσιν ἀναλίσκοντας. Id eſt, *Procuratores vocamus eos, qui recipiunt atque ex officio expendunt publicos reditus.* Tac. in vita Agric. introducit querentes Britannos *Singulos ſibi olim reges fuiſſe, nunc binos imponi, è quibus legatus in ſanguinem, procurator in bona ſæviret.* Fuit autem non tam dignitas, quam privatis obeuntium commodis indulta poteſtas, Romanis nobilibus delegari ſolita, aut Principum libertis; in genere, ſpectatiſſimæ fidei miniſtris. Atque hæc muneris origo. Secundario admovebantur explorandis Legatorum actis: quandoque & ipſis necandis ex ſpeciali mandato immittebantur. Erat & cum minores Provincias obtinerent præfecti cum juriſdictione, vocati tum *Procuratores cum poteſtate* aut *vicepræſides.* hoc lib. *Duæ Mauritaniæ, Rætia, Noricum, Thracia, & quæ alia procuratoribus cohibentur.* A Claudio imprimis plurimum huic officio auctoritatis acceſſit, ut ait Tac. 12. Ann. 60. Et Tiberio imperante Pontius Pilatus, ſub quo Chriſtus paſſus eſt, Procurator tantum erat, non legatus aut præſes, lib. 15, 44. *Idem.*

7 *Interiorem potentiam.*] Illâ apud Auguſtum Mæcenas & Saluſtius Priſcus valuit, narrante Tac. Ann. 3, 30. qui per ambitionem ad honores quidem non enitebantur, ſed principibus grati placide moderandis eorum conſiliis ſe ingerebant, ex illis quos interioris admiſſionis appellant. *Idem.*

8 *Agerent, ferrent cuncta.*] Frequens hæc loquendi forma T. Livio. Veluti cum milites ait *agere ferreque omnia.* monuiſſe ſatis eſt. *Lupanus.* Secutus ſum lectionem Florentini codicis, *Agerent, verterent cuncta odio & terrore. Corrupti* &c. aliquanto, ut opinor, aptiorem vulgata. quæ ſic habebat; *agerent, ferrent cuncta. Odio & terrore corrupti.* Pichena. Vulgatam & lectionem & diſtinctionem multo meliorem eſſe docuimus 3. Obſerv. 22. *Gronovius.* Quod quidquid ſit, non ſatisfecit Cl. Ryckio prorſus munienti ſe ſolerter intra præſidium codicis Flor. & ad eum tutandum ſuperſtitioſe curioſo, ut ediderit & in notis prompſerit *agerent verterent.* Euge ergo! ſuaviter ex utriuſque juſtis rem cernamus. Quod ad eam attinet, in ea ipſa nihil aliud, quam ſicut ille & fatetur & ſatis crebro uſurpavit ſcholas, quibus Pater adoleſcentibus Tacitum παραφραστι-

κῶς

[1] Odio & terrore corrupti in dominos servi, in patronos liberti: & quibus deerat
inimicus, per amicos oppressi. Non tamen adeo virtutum sterile sæculum, ut non
3 & bona exempla prodiderit. Comitatæ profugos liberos matres, secutæ maritos
in exsilia conjuges, propinqui audentes, constantes generi, contumax, etiam ad-
versus tormenta, servorum fides. Supremæ clarorum virorum necessitates, ipsa
necessitas fortiter tolerata, [2] & laudatis antiquorum mortibus pares exitus. Præter
multiplices rerum humanarum casus, cælo terraque prodigia, & fulminum moni-
tus, & futurorum præsagia, læta, tristia, ambigua, manifesta. Nec enim un-
quam atrocioribus populi Romani cladibus, magisve justis indiciis approbatum est,
4 [3] non esse curæ deis securitatem nostram, esse ultionem. Ceterum antequam de-
stina-

κῶς tradidit, perinde cupierim, ut horum verborum ita junctorum *agerent verterent* vim παρα-φραστικῶς explicuisset. Ego enim nescio quæ vertenda restarent, hoc est, mutanda & evertenda, ut tandem profert. Reipubl. veteris & urbanæ consuetudinis sub libertate omnia bona erant jam versa ab præcedentium aularum ministris, & novissima Neronis Camarina reliquerat nihil decorum, nihil tam simpliciter laudabile, ut sub sequutis Cæsaribus illud possit dici non versum esse per delatores, qui vel in urbe per ista facinora eminebant vel in aula. An hos dicit Ryckius non satis diligenter ruspatos fuisse, ut cuncta ipsis obstantia mutarint & everterint? Quid igitur legit in Taciti primoribus libris? Dum appellat velut dictionis gemmam, prout fit quoque in præfatione, credo eum jocari vel imperite loqui, nec enim gemma dici potest ab universis in negotio certo usurpari solita, & satis cognita omnibus; usurpatur autem, quia nec Græci nec Romani habent aliud, quo tam plene id quod volunt exprimant, ac illa duo junctim *agere ferre*, non *vertere*, cujus verbi nulla habetur ratio in significatione. *Agere vertere* nihil est, & si quid esset, huc non conveniret. Neque enim delatores agunt vertunt, si intelligis, sed agunt ferunt & ex aliis domibus in suos sinus, compilatum specie juris, trajiciunt, non contenti mutavisse & evertisse. An Latini duplicationem hanc verborum per alia sic celebraverint, docet Cap. 41. *agerent ac ferirent.* Potuit conjunctio omitti; non tamen inde sequeretur eos dixisse junctim *agere ferire*, ut *agere ferre*. In reliquo mirus est, quum voces *odio & terrore* vult jungi præcedentibus *verterent cuncta*, quæ debent apponi sequentibus. Causatur Ryckius ita sensum fundi nimis angustum, tanquam nulli servi aut liberti dominos aut patronos prodiderint, nisi &c. At primo ipse reus est hujus noxæ, quum statuit delatores agere vertere cuncta odio & terrore. Hæc est angustia intolerabilis, quum priora testentur eas factas esse etiam ex avaritia, etiam ut blandirentur potentibus in aula, & multis aliis causis. Deinde an hæc dicit pater meus? Non debuerat ita esse tetricus. Nonne satis est, quod statuit delatores egisse tulisse cuncta: tum duas ab Tacito poni causas, quibus per ista tempora potissimum hæ ærumnæ dominis per servos contigerunt? An sic negatur alias etiam fuisse causas? Certe non. Immo tamen Ryckius ut dicat aliquid, profert quod illi ratio dictet etiam præmiorum pollicitationibus id factum. Hoc furtive subripit ex nota Savilii ad hunc locum, sic offerentis ex libro 16. in accusatione Petronii: sed vult sibi sapere. *Jac. Gronovius.*

1 *Odio & terrore.*] Nam invisi delatores, iidemque formidati. *Lipsius.*

Corrupti in dominos servi.] Spectat ad Domitianum maximè. Nam ille vulgo usus delationibus & opera servorum. Plinius Panegyrico, hoc tangens: *Non enim jam servi, Principis nostri amici, sed nos sumus: nec pater patriæ alienis se mancipiis cariorem quam civibus suis credit. Omnes accusatore domestico liberasti: unoque salutis publicæ signo, illud, ut sic dicam, servile bellum sustulisti.* Idem.

Odio & terrore corrupti in dominos servi, in patronos liberti.] Explicat hanc ut veram lectionem Lipsius, dissimulans interim alteram quam margini textus adjecit. Quæ mihi quidem, quisquis ejus auctor, multo verior & concinnior. Muretus tamquam suam in libro suo adnotaverat. Istam nempe dico: *agerent, ferrent cuncta odio & terrore. Corrupti* &c. Acidalius. Olim ex SCto servus in caput domini torqueri non poterat. *Sed Tiberius* (ut Tac. 2. Ann.) *callidus & novi juris repertor, mancipari singulos actori publico jubet: scil. ut in dominum ex servis salvo SCto quæreretur.* Postea *servorum indicia*, non expressa tormentis, habita in testimoniis exceptione majoribus, neque luculenta abfuit merces. 16. Ann. in accusatione Petronii, *Corrupto ad indicium servo.* Savilius.

2 *Et laudatis antiquorum mortibus pares exitus.*] Regium exemplar habet, *ne & laudatis.* Posset etiam legi, *Nec laudatis antiquorum mortibus impares exitus.* Rhenanus. Videtur iste codex innuere, *næ & laudatis.* Jac. Gronovius.

3 *Non esse curæ deis.*] Impium, impium, tuum dictum,

ſtinata componam, repetendum videtur, qualis ſtatus urbis, quæ mens exercituum, quis habitus provinciarum, quid in toto terrarum orbe validum, quid ægrum fuerit: 1 ut non

dictum, Tacite: etſi non imprudens. Nam humano ingenio ſi rem libras: cum tot clades, tot triſtia, tam rara in bonos præmia: quid niſi advigilare deos tantum cenſeas in pœnas? Atqui nos ſcimus aliter: nec rem metimur ex iis modo quæ ſunt, ſed quæ futura. Qui vindicem tantum deum ſtatuit, tollit ex deo quod eſt dei, imo quod deus: vim beneficam, ſalutarem, & adjuvantem. Itaque homo ſile: & tecum alter ille tenebrio, qui clamat:

Felix Roma quidem, civeſque habitura ſuperbos;
Si libertatis ſuperis tam cura placeret,
Quam vindicta placet.

A quo, fallor, aut tu ſumpſiſti. *Lipſius.*

Non eſſe curæ Diis ſecuritatem noſtram.] Cæſar Titus expulſis delatoribus *ingenti animo ſecuritati noſtræ ultionique proſpexerat, ideoque Numinibus æquatus eſt*, ait Plin. in Paneg. gemina deorum beneficia *ſpectans*, quod & nocitura propulſent, & læſos ulciſcantur; magis religioſe, quam æqualis ejus Tacitus hoc & aliis quibuſdam locis ſentire de illis videtur. 14. Ann. *Prodigia quoque crebra & irrita interceſſere.* Ann. 16. *Exutus omnibus fortunis, & in exilium actus* (Caſſ. Aſclepiodotus) *æquitate Deum erga bona malaque documenta.* Et tamen alibi excidere ſibi ea patitur, unde tangi ſacrorum cura judicetur, ſuſpenſus velut & ancipiti medius inter diſſolutam Polybii hac in parte negligentiam, & ſuperſtitioſam Livii anxieque operoſam diligentiam, qui Romanæ hiſtoriæ Principes. *Savilius.* Per hæc Tacitus ut ἀσεβὴς prorſus damnandus non eſt, quid ſi alio reſpexit? calamitatibus homines admonentur quantillum ſint. Eurip. Troad. οὐδέ σ' αἱ τύχαι, τέκνον, Ἐσωφρονίκασιν i. *Neque te filia adverſitates modeſtam reddiderunt.* Contra rebus affluentibus nil humani ſapiunt. Pindarus: ἀλλὰ γὰρ καταπέψαι μέγαν ὄλβον οὐκ ἐδυνάσθη, κόρῳ δ' ἕλεν ἄταν ὑπέροπλον. i. *At magnam felicitatem concoquere non potuit*, ſatietateque immenſam calamitatem ſubivit. Nec (ut ait Gell. 2. 18.) omnes diis inviſi ſunt, *Qui in hac vita cum ærumnarum varietate luctantur. Sed eſſe arcanas cauſas, ad quas paucorum potuit pervenire curioſitas:*

Δοῦλος Ἐπίκτητος γενόμην, καὶ σώματι πηρὸς,
Καὶ πενίην Ἶρος, καὶ φίλος ἀθανάτοις.

i. Servus Epictetus eram & corpore mutilus, Et paupertate Irus, & carus immortalibus. Hæc ad amuſſim ethnicorum, quibus conſona ſunt veræ religionis monumenta. Narrat enim ſacer ille Moſes, Judæos ſecuros idola ſemper coluiſſe, caſtigatos vero in viam rediiſſe. Deuteron. 32. *Et incraſſatus eſt Iſraëlulus & recalcitravit.* Pſalm. 77. Hebr. 78. *Et ſi occidebat eos, & quærebant eum.* Salinerius. Scio quam admittant interpretationem hæ voces. interim non adhuc plene acquieſco *juſtis* illis *judiciis*: irritatque me inter alia, etiam editio Romana, quæ exhibet; *magis vetuſtis indiciis*; quod nonnemini ſalivam movere poſſet, non mihi. nam *indicia*, hoc eſt prodigia & talia præcedunt clades, non ſequuntur. hæreo ſane. *Gruterus.*

1 *Ut non modo caſus eventuſque.*] Hiſtoriæ laudem abſolvit non caſuum eventuumque narratio, ſed quibus ſingula cauſis geſta ſint, quibus ignoratis frugem non fecerit lector ex mero actorum diario, οὐχ οὕτως ἐπιφροντιστέον, inquit Polybius, τῆς αὐτῶν τῶν πράξεων ἐξηγήσεως, οὔτε τοῖς γράφουσιν, οὔτε τοῖς ἀναγινώσκουσι τὰς ἱστορίας, ὡς τῶν πρότερον, καὶ τῶν ἅμα καὶ τῶν ἐπιγινομένων τοῖς ἔργοις. ἱστορίας γὰρ ἐὰν ἀφέλῃ τις, καὶ διὰ τί, καὶ πῶς, καὶ τίνος χάριν ἐπράχθη, καὶ τὸ πραχθὲν πότερα εὔλογον ἔσχε τὸ τέλος, τὸ καταλειπόμενον αὐτῆς, ἀγώνισμα μὲν, μάθημα δὲ οὐ γίγνεται, καὶ παραυτίκα μὲν τέρπει, πρὸς δὲ τὸ μέλλον οὐδὲν ὠφελεῖ τὸ παράπαν. Sempronius Aſellio apud Gell. 5, 18. *Scribere bellum, quo initum Conſule, & quomodo confectum ſit, & quis triumphans introierit, & quæ in eo bello geſta ſint, iterare: non prædicare autem interea, quid Senatus decreverit, aut quæ lex rogatiove lata ſit, neque quibus conſiliis ea geſta ſint; id fabulas pueris eſt narrare, non hiſtorias ſcribere.* Et Dionyſius Ἀρχαιολογ. 5, 57. Sic & 2. lib. Atque illud eſt, unde Theopompus eidem Dionyſio (in fragmentis) tantopere laudatur. Tac. hoc loco nobis hiſtoriæ ſcribendæ præformat imaginem ductis velut lineamentis, ubi ſine controverſia regnat; hiſtorici eſſe, explicandis conſiliis & rerum cauſis incumbere. Alio deinde naturali theoremate præit (ſed impari ſucceſſu) quod *eventus plerumque ſunt fortuiti*, quorum ſcil. vel cauſæ nullæ ſunt vel ignotæ. Vero propius abſuerit, ſi ſumas in νοημάτων διαιρέσει id eſt, notionum diviſione: ſed in συνθέσει i. compoſitione infelicius ſe expreſſerit, qui ad hæc notionum diſſidia, coaleſcere negantium, haud attendit. *Savilius.* Eſt ſcriptoris hiſtoriarum cauſas rationeſque rerum expromere. Aſellio apud Gell. 5, 18. Ubi vero incidit in fortuita, quid ei reliquum, quam ea exſequi ſola veritate? Hortatur itaque Tac. lectorem ad cauſas inveſtigandas non omnium, ſed eorum quæ fortuita non ſunt. qua de re negationem non amplectar, quam hic inſeruit doctiſſ. vir. Cæterum non abſurde (ni falſus animi ſum) quæram, quid Annales diſtent ab hiſtoria. Aſellionis opinio vera mihi videtur, ſi annales pro illis ſcriptis accipiantur, quæ

non modo casus eventusque rerum, [1] qui plerumque fortuiti sunt, sed ratio etiam cau-

strictim & jejune quæque civitas sibi componit. Undeque homines historias postea describunt. Idem dicto loco. At qui locum hæc sibi vendicabunt in annalibus Livii & Cornelii? ii certe multi & frequentes in reddendis causis, & rationibus rerum. Igitur cautius quis (meo judicio) dixerit idem esse annales ejusmodi cum historia, præterquam quod hi distinctione annorum concepti sunt. Gellius d. l. *Sed nos audire soliti sumus*, &c. Dixi cautius, quod, qui ad alia respexere, lapsi sunt. Ecce nunc nuper celeberrimi nominis vir ita de iis egit, ut per eum Livius non sit in historicis, neque inter annalium scriptores, Tacitumque dicit ἐφημερίδας scripsisse. adsit sibi Livius lib. 43, 13. *quæ in meos annales referam.* Noster præter hæc l. 4. ann. *Sed nemo annales nostros cum scriptura eorum contenderit.* Aperte ostendit ἐφημερίδας sive diaria suis annalibus haud convenire lib. 13. annal. 31. Cæterum imposuit eloquentiss. viro titulus codicis Veneti *actionum diurnalium.* Verum cui credendum, Tacito an scribæ? sed quonam in loco Tacitus (ut is ait) suas ἐφημερίδας contendit cum annalibus, easque præ illis habet pro despectis? non certe hic. &c. Sciendum est etiam, dialogistam, de quo nobis verba sunt, disparasse scriptores, qui plurium nationum plures actiones scribunt, ab iis, quibus una unius gentis contexitur: posteriorum lucubrationes historiarum dicit, priorum, sermones; exempli gratia, Herodotus ei sermonum, Thucydides historiæ scriptor est. De hoc cum eo mihi convenit, at non facile concesserim historias Herodoti *sermones* appellari: nam si ex inscriptione rem metimur, nil habet, quo se muniat. Ἡροδότου Ἁλικαρνασσέως ἱστορίαι vel Ἡροδότου τοῦ Ἁλικαρνασσέως ἱστοριῶν λόγοι. θ. ἐπιγραφόμενοι Μοῦσαι. Etenim λόγος ibi nil aliud significat, quam *librum*, ut κατὰ τὸν ἕβδομον λόγον i. libro septimo. Nec ei prodest, quod Thucydides omnes ante se dixerit λογογράφους, non λογοποιούς, quia utrumque nomen est historicis commune, & utroque discernuntur à poëtis. Nec ille aliorversum ea dixit, quam ut suggillaret scriptores, qui fabulas historiis inserebant. Sed quid usus velitatione? audi eundem de suis scriptis: Ἡροδότου Ἁλικαρνασσέος ἱστορίης ἀπόδεξις ἥδε. Postremum ne quid dissimulem, est alibi Herodoto mentio λόγων Ἀσσυρίων. Et λόγων Λιβυκῶν. Sed eo significatu quo apud Latinos dicitur. Liv. lib. 29. *Clodius Licinius in libro tertio rerum Romanarum.* quod ab Hebræis haud dubie profectum est. Hieron. in Prolog. galeat. *Verba sive res dierum. Quod significantius chronicon totius divinæ historiæ possumus appellare.* Salinerius.

1 *Qui plerumque fortuiti sunt.*] Ulcus hic, nisi fallor, etsi tectum. Si enim casus eventusque rerum fortuiti, quomodo remittis me ad caussas? aut cur ubique tam multus tu, tam serius in iis explicandis? Censeo immissa negatione scribendum, *qui plerumque haud fortuiti sunt:* ad rem & ad verum certe, si non ad Taciti mentem. *Lipsius.*

Qui plerumque fortuiti sunt.] Mihi sanus & integer videtur locus. Nam eorum etiam, quæ fortuito aliquando accidunt, ut regnorum mutationes ac vicissitudines, bellorum exitus, & similia, causas nihilominus historici afferunt: cum illud præcipue muneris sibi injungant, ut rationem & causas cujuscunque rei perquirant, aut veras, aut quas pro veris imaginantur. Multa quoque à principibus casu & inopinato fieri sæpe videmus, quæ tamen prudenti consilio præmeditata, scriptores nobis persuadere conantur. Attamen facilius simpliciusque interpretarer: Scriptorem nihil prodesse lectoribus, si casus tantum eventusque rerum in historia memoret, nam hi plerumque fortuiti esse solent: sed rationem simul causasque adjicere debent, ut quilibet, ea quæ fortuitò, ab iis, quæ consilio sunt acta, discernere possit. *Pichena.* Nullum hic, meo judicio, ulcus tectum; nedum ut immissa negatione scribi debeat. nihil enim longinquius à mente auctoris: quæ vult, ex casibus & eventu rerum, non adquiri prudentiam civilem; cum ea ferè non respondeant rationibus suis ac causis; eaque propter ipsas illas curatius persequendas historico. hocque est, quod iterum inculcat lib. 4. Ann. 33. *Hæc conquiri tradique in rem fuerit* &c. Hinc excusatio M. Terentii apud eundem lib. 6. ann. *Non est nostrum æstimare, quem supra cæteros & quibus de causis extollas.* Inde etiam securius gravat Suetonium Julius Cassicianus; *cujus adversa, pravitati ipsius; prospera, ad fortunam reip. referebat*, ut loquitur noster lib. 14. ann. 38. Egregius locus est Val. Maximi 3, 8. *Blandum animum sane temeritati casus facit, ubi pravo consilio propitius adspirat; & quo vehementius noceat, insperatius prodest.* Et hoc spectatum etiam fuisse Pœnis, proditum eidem Valerio 2, 8. Verum hæc reservanda erant Diatribis nostris, exspatiantibus cursu effreno ad illa Cornelii lib. 2. Hist. 25. *Cunctator natura Suetonius, & cui cauta potius consilia cum ratione, quam prospera ex casu.* Gruterus. Hoc est, fortunæ arbitrio bene vel male succedunt. Ex iis ergo judicari non possunt consilia, sed in his cum præcipua vis sit Politicæ prudentiæ, quam maxime tradit hic auctor, rationes etiam atque causas rerum exponendas sibi credidit.

causæque noscantur. Finis Neronis ut lætus primo gaudentium impetu fuerat, ita varios motus animorum, non modo in urbe apud patres, [1] aut populum, aut urbanum militem, sed omnes legiones ducesque conciverat; [2] evulgato imperii arcano,

dit. Nullum ergo hic ulcus agnoscam nec legam cum Viro doctiss. *qui plerumque haud fortuiti* &c. Freinshemius. *Fortuitum* interpretatur Savilius, cujus nullæ sunt aut ignotæ causæ, atque inde Tacitum reprehendit, ut imprudenter locutum. Cui reprehensioni subscribit Freinshemius in Versiones 2, 31. quomodo enim, ait, fortuitorum causæ tradi possunt? aut quomodo quorum causæ possunt tradi, pro fortuitis possunt haberi? Mihi vero, *qui plerumque fortuiti sunt*, est, in quibus plurimum fortuna potest, qui ex fortuna pendent, & sæpe contra exspectationem eveniunt; adeo ut ex illis solis cognitis ad consilium capiendum nihilo sis instructior; ut non sint magistri & auctores rerum gerendarum. Ex quibus nihil discas nisi fortuitum; nisi fortunæ donum, nisi quid egerit, cum de partibus decerneret transigeretque fortuna; hoc est, huic ex sententia rem, illi asperam fœdamque provenisse: sed ea fortuna comes virtutem ducem habuerit an destituerit; unde exstiterit, continuetur, mutet ac sese circumagat; secundum meliores, an deteriores, & quare, dederit; tibi quod ab alio capias exemplum, quod sequare aut fugias, nequaquam ex hoc opere, & sæpe joco ac ludibrio fortunæ, ex his postprincipiis, sed ex exordio, filoque & serie ac decursu rerum, temporum, consiliorum, quæ ad ista viam munierunt, abunde colliges. Nero apud Suetonium c. 23. *Omnia se facienda fecisse, sed eventum in manu esse fortunæ; illos, ut sapientes & doctos viros fortuita debere excludere.* Gellius lib. 14. cap. 1. *Id minime ferendum censebat, quod non modo casus eventaque, quæ evenirent extrinsecus, sed consilia quoque hominum ipsa & arbitria & varias voluntates appetitionesque & declinationes & fortuitos repentinosque animorum impetus moveri agitarique desuper è cœlo putarent.* Gronovius.

1 *Aut populum aut urbanum militem.*] Castigavimus, *apud pop. apud urb. mil.* Rhenanus. Ex Flor. ita, *apud patres, aut populum, aut urbanum militem.* Vulgo minus apte: *apud patres, apud populum, apud urb. militem.* Quod sequitur cave interpreteris, Neronis finem omnes legiones ducesque concivisse: sed quod apud omnes etiam legiones & duces, conciverat varios animorum motus. *Pichena.*

Apud urbanum militem.] Qui duplex, *prætorianus* & *urbanus* proprie dictus. Utrumque genus Tacito hic & alibi continetur nomine *militis Urbani. Miles Urbanus longo Cæsarum sacramento imbutus.* Rursus, *ne urbano quidem militi satis confisus*, solos specifice prætorianos intelligens. In sua significatione & *prætorianis* diversa idem alibi: *Addidit classi urbanas cohortes, & plerosque è prætorianis.* Iterum, *Quod raro alias, prætorianus urbanusque miles in aciem deducti.* Quando vero aut altera aut utraque species significetur, ex loci circumstantia sensus ostendet. *Savilius.*

2 *Evulgato imperii arcano.*] Evulgare arcana imperii idem videtur ei quod in Dionysii fragmentis ἐγκαλύπτειν τὰ μυστήρια τῆς τε δοκούσης ἀρετῆς, καὶ ἀγνοουμένης κακίας, in describenda publicorum negotiorum administratione detrahere speciosos virtutum prætextus clandestinis nequitiæ molitionibus. *Arcana* tamen *imperii* cum varia sint, neque unius prorsus naturæ, una definitione comprehendi nequeunt. 2. Ann. *Censuit Gallus in quinquennium Magistratuum comitia habenda: haud dubium erat eam sententiam altius penetrare, & arcana imperii tentari.* Ex iis hoc loco spectatur, cum spes honoris & commodi optime pascat aulicorum ambitionem, & cohibeat intra obsequii fidem; si in plura simul munia successores cooptarentur, languescerent appetentium studia; tot vero annis ante si destinarentur, in desperationis rabiem adigeret. Eod. lib. *Augustus inter alia dominationis arcana, vetitis, nisi permissu, ingredi Senatoribus aut equitibus Romanis illustribus, seposuit Ægyptum, ne fame urgeret Italiam.* Arcanum est, nunquam provinciæ, cujus rebellio secum tractura reip. periculum sit, gubernandæ admovendum virum illustrem, aut populari gratia florentem. Hic videntur intelligi, quæ ex arcanis imperii maximam veri speciem præferunt, cum hæc in vulgi animos magis valeat, quam rerum soliditas. Exemplum rei factæ loco non suo, cui præcedentiæ tempora nihil par dederunt. Ex prisco instituto princeps Romæ creandus erat, & urbe primaria petendus Imperator, neque in contrarium exemplum exstabat. Tanti autem non erat observata loci solennitas apud eum, qui electionis jus armis tueri poterat, neque adversantes experiretur subjectos. Arcanum illud imperii Galba vulgavit, & suæ in Neronem fortunæ ista aura velificatus, idem jus aliis in se dedit. Milites Germani in electione Vitellii, ut Plutarchus memorat, φέρε δὲ, τὸν Οὐιτέλλιον ἑλόμενοι δείξωμεν ἀνθρώποις πᾶσιν ὡς Ἰβήρων καὶ Λυσιτανῶν ἀμείνους ἐσμὲν αὐτοκράτορα αἱρεῖσθαι, id est, agite, electo Vitellio omnibus probemus, Hispanis & Lusitanis meliores nos esse, qui Imperatorem creaverimus. Vitellium ut militaris favor extulit, ita & destituit, *Nam posse ab exercitu Principem fieri,*

cano, posse [1] principem alibi quam Romæ fieri. [2] Sed patres læti, usurpata statim libertate; [3] licentius, ut erga principem novum & absentem: primores equitum proximi gaudio patrum: [4] pars populi integra, & magnis domibus annexa; clientes libertique damnatorum & exsulum, in spem erecti: plebs sordida & circo ac theatris sueta, simul deterrimi servorum, aut qui adesis bonis, per dedecus Neronis alebantur, mæsti & rumorum avidi. Miles urbanus longo [5] Cæsarum sacramento

sibi ipsi Vitellius documento est, ait Mucianus apud Tac. 2. hist. Et in universum postquam semel patuit istud dominationis arcanum evulgante Galba, plures Imperatores alibi, quam Romæ electi. Præter hæc *imperii* aut *dominationis arcana* legimus etiam lib. 1. Ann. *Arcana domus Augustæ*, id est aulæ vel palatio propria & 3. Ann. *secreta Imperatorum.* Savilius.

1 *Principem alibi quam Romæ.*] Olim enim ita judicabant, *Rem mali exempli esse imperatores legi ab exercitibus, & solenne auspicatorum comitiorum in castra & provincias, procul ab legibus magistratibusque, ad militarem temeritatem transferri*, ut præclare Livius lib. 26. Sed nunc alia tempora erant, alii mores. *Gronovius.*

2 *Sed patres læti.*] Certe id non erat opus scribere, quod ample satis testatus fuit in proxime antecedentibus. Itaque miror sic omnes silere, quum in MS. Mediceo legatur *lætius*; Quod etsi videri posset syllaba temere repetita ex proximo quod sequitur, contra ratiocinari oportet de negligentia aliorum librariorum inde exorta, quod putarent eam repeti opus non esse. Itaque illud in comparativo verissimum est, dicitque lætitiam primo fuisse in omnibus partibus imperii, sed subiisse mox varietatem cogitationum per plerasque imperii partes. Attamen mansisse lætitiam præcipuam apud patres, & vehementiorem, quam ut paululum eam continere possent, quod sapientiæ eorum conveniebat; Sed eam validiorem fuisse, adeo ut e vestigio eam reipsa monstraverint. Utique non minus hoc in isto gradu efferri decuit, quam sequens *licentius*; in utroque dicit eos excessisse modum, quum contrahere & tegere etiamnum motus suos debuissent. *Jac. Gronovius.*

3 *Licentius, ut erga principem novum.*] 2. hist. *Recens Galbæ principatus censuerant patres, ut accusatorum causæ noscerentur.* & 4. hist. 42. Jam vero *accusatores*, delatores, habentur *inter instrumenta imperii*, non magis absurde quam Locusta Claudio & Nerone imperantibus, *nuper veneficii damnata & diu inter instrumenta regni habita*, 12. Ann. Certum enim est, multos bonos principes, aut minus malos pro accusatoribus stetisse. Mucianus, Vespasiani os, *censuit prolixe pro accusatoribus.* 4. histor. Helvidius Priscus institutam Eprii Marcelli accusationem ex decreto quodam, *dubia voluntate Galbæ*, subito destituit. *Savilius.*

4 *Pars populi integra, & magnis.*] Attende, & mecum rescribes: *pars p. integra, & magnis domibus annexi clientes libertique damnatorum.* Integram partem populi appellat, sinceram & lascivia temporum non corruptam. *Lipsius.*

Pars populi integra, & magnis domibus annexa; clientes &c.] Non renuam cum Lipsio legere, *annexi clientes libertique damnatorum.* Sed cur Tacitus clientes libertosque damnatorum & exsulum solum hic nominat? Cur hi potissimum in spem erecti, non etiam eorum, qui damnati & exsules non essent, aut cur clientes libertique eorum potius quam damnati & exsules ipsi? An vero etiam credemus, clientium & libertorum, qui magnis domibus annexi, patronos omnes eo tempore, damnatos & exsules? nullasque magnas domos integras & incolumes fuisse? Nihil absurdius: aliudque huic loco vitium majus, defecto sine dubio, sed quem integrare nos facile possumus, inserta voce unica, quæ quomodo perierit, vix adspecta ea, omnes videbunt. Scribo, *pars populi integra, & magnis dom. annexi clientes libertique, quique damnatorum* &c. id est, quotquot damnati. Idem valeat, *quod damnatorum.* quomodo hic etiam addita copula scribi potest, & forte magis debet. Hæc enim forma Tacito crebrior; & passim legis, *quod equitum*, *quod peditum*, similiaque alia. Ceterum ex hac emendatione *integra pars populi* non jam cum Lipsio accipienda sincera, & lascivia temporum non corrupta, sed incolumis & cui status suus salvus. *Integros* enim opponit auctor exsulibus & *damnatis.* Acidalius. Proculdubio rectius à Lipsio correctum ac distinctum. Male & confuse vulgo. *Pichena.* Legerat Lipsius *annexi clientes* &c. idque in textum Pichena receperat. Sed pace Doctiss. Virorum dixerim, vulgatam lectionem longe esse præferendam. Loquitur de parte populi honestiore, & annexa magnis domibus, per adfinitatem nimirum. de liberis autem & clientibus damnatorum quomodo dicitur magnis domibus annexos fuisse? Certe istud *annexum* pertinet ad partem populi, causamque continet, cur illa gavisa nece Neronis fuerit: at liberti clientesque damnatorum aut exsulum ideo gaudebant, quod patronos suos hac ratione vindictam, aut spem maturi reditus adeptos esse crederent. *Freinsh.*

5 Cæ-

mento imbutus, & ad deſtituendum Neronem arte magis & impulſu, quam ſuo ingenio traductus; poſtquam neque dari donativum ſub nomine Galbæ promiſſum, neque magnis meritis ac præmiis eundem in pace [1] qui in bello locum, præventamque gratiam intelligit, apud principem à legionibus factum; pronus ad novas res, ſcelere inſuper Nymphidii Sabini præfecti [2] imperium ſibi molientis agitatur. Et Nymphidius quidem in ipſo conatu oppreſſus. [3] Sed quamvis capite defectionis ablato, [4] manebat pleriſque militum conſcientia; [5] nec deerant ſermones, *ſenium atque avaritiam Galbæ* increpantium. Laudata olim & [6] militari fama celebrata ſeveritas ejus, [7] angebat aſpernantes veterem diſciplinam, atque ita quatuordecim annis à Nerone aſſuefactos, ut haud minus vitia principum amarent, quam olim [8] virtutes verebantur. Acceſſit Galbæ vox pro republica honeſta, ipſi anceps, [9] *legi à ſe militem, non emi*. Nec enim ad hanc formam cetera erant. Invalidum ſenem T. Vi- 6
nius & Cornelius Laco, alter deterrimus mortalium, alter ignaviſſimus, [10] odio flagitiorum oneratum, contemptu inertiæ deſtruebant. [11] Tardum Galbæ iter &

5 *Cæſarum ſacramento imbutus.*] 14. Ann. *Prætorianos toti Cæſarum domui obſtrictos.* Savilius.

1 *Qui in bello.*] Placet fere, quod in ſcripto filius meus Jacobus Oxonii notavit: *eundem in pace, quem in bello locum.* Gronovius. Immo non aliter ſcriptum exſtat etiam in Mediceo. *Jac. Gronovius.*

2 *Imperium ſibi molientis agitatur.*] Malim *agitatus.* non enim cummaxime fiebat illud, ſed jam ante adventum Galbæ factum erat. *Gronovius.*

3 *Et quamvis capite defectionis ablato.*] Ab omnibus exemplaribus diſſentiens hic pro, *&* ſcripſi, *Sed quamvis* &c. Nam extrema proxime præcedentis vocabuli litera eſt S. *Rhenanus.*

4 *Manebat pleriſque militum conſcientia.*] Conſcientiam quidem neceſſe eſt manſiſſe omnibus, non tantum pleriſque. Sed nimirum emendandum *conſtantia.* Solito illo & vulgatiſſimo errore mutuæ inter has voces permutationis, quam notavimus etiam in Agric. *Acidalius.*

5 *Neque deerant.*] Nos, *nec deerant.* Rhenanus.

6 *Militari fama celebrata.*] In illo, quem Sueton. Galb. 6. citat, verſu; *Diſce miles militare, Galba eſt, non Gætulicus.* Savilius.

7 *Angebat coaſpernantes veterem diſciplinam.*] *Coaſpernantes* verbum non hic valde idoneum. Malim cum Mureto ſimplex *aſpernantes.* niſi tamen nova compoſitione formaſſe Tacitum credemus *conſpernantes.* quod meis quidem admodum blanditur. *Acidalius.* Nempe luxurians nimis erat ingenium Acidalii, ut multa inutilia protulerit, quum emendata interim fuerit conjectura Mureti. Cauſam participii tantopere aucti vidi & notavi in MS. Mediceo, quia verſus finiebat hoc modo *angebat a*, ſequens incipiebat *aſpernantes*, illam literam *a* nonnulli deſcriptores noluerunt perire, etiam mutando fabricantes *co*, quum tamen manifeſte pateret eſſe relictam pro nulla & temere ab calamo poſita, quum ſequentium literarum nihil apponi poſſet: etiam in ſuperſcriptione interlineari tantum ſcribitur *aſpernantes*, cui adhæreo, quum iſtud nihili ſit. Quo minus dubites, recurrit idem cap. 11, ubi finitur verſus per has literas *ſuperſtitione a*, & proximus incipit *ac laſciv.* Jac. Gronovius.

8 *Virtutes verebantur.*] Credam verius, *reverebantur.* Acidalius. Non ſperno, ſed fortaſſe melius, *reverebantur.* Pichena. Apta heic quidem vox *reverebantur*; ſed nihilo inefficacior illa noſtra vulgata, ut oſtendi exemplo non uno, in farragine Suſpicionum. *Gruterus.*

9 *Legi à ſe principem, non emi.*] Caſtigavimus, *Legi à ſe militem, non emi.* Qui ſuppoſuit *principem*, putavit Tacitum loqui de Piſone, quem is Cæſarem fecit. Sed præcedit *veterem diſciplinam*, id accipiendum de militari caſtrenſique diſciplina. *Rhenanus.* A legendo enim legio dicta, quod ſcil. in delectu leguntur milites. Varro de L. Latin. libro 4. *Pichena.*

10 *Odio flagitiorum onerabant.*] Sive, ut libri ſcripti, *oneratum.* Vox quidem ea retinenda eſt, male à Beato expulſa. *Lipſius.*

Odio flagitiorum onerabant.] Recte verbum quod à Rhenano expulſum, à Lipſio reſtitutum: ſed cave cenſeas, nihil intereſſe *oneratum* an *onerabant* recipiatur. Illud obſcuram & alienam facit ſententiam, hoc liquidam & veram: quæ eſt, ut ſtructuram verborum Taciti in ſua membra reſolvam: *T. Vinius mortalium deterrimus odio flagitiorum ſuorum onerabat; Corn. Laco ignaviſſimus contemptu ſuæ inertiæ deſtruebat.* Acidalius. Florent. & alii, *Odio flagitiorum oneratum.* tamen Rhenanus ſine cauſa ſcripſit, *onerabant.* Pichena. Sic libro 2. ann. *Artavaſden regem Armeniorum ſpecie amicitiæ illectum, dein catenis oneratum, poſtremo interfecerat.* Gronovius.

11 *Tardum Galbæ iter.*] Quo die Galba hoc iter ſuſceperit ex Hiſpania profectus & Romam intra-

& cruentum, interfectis [1] Cingonio Varrone consule designato, & [2] Petronio Turpiliano [3] consulari. ille ut Nymphidii socius, hic ut [4] dux Neronis, inauditi atque indefensi, [5] tamquam innocentes perierant. Introitus in urbem, trucidatis tot millibus inermium militum, infaustus omine, atque ipsis etiam qui occiderant, formidolosus. [6] Inducta legione Hispana, remanente ea [7] quam è classe Nero conscri-

traverit, cum historias inviderit nobis temporis injuria, exacte determinari non potest. Ne tamen omittamus, quod illustrando loco faciat, utque temporis rationem, alibi à nobis redditam, hic signemus, visum fuit annotare, quibus impulsi sumus, causas. Primum Galerio Trachalo, Silio Italico Coss. *Neapoli de motu Galliarum cognovit* (Nero) *die ipso quo matrem occiderat.* Sueton. Neron. 40. Agrippina autem occisa erat *ipsis Quinquatruum diebus.* Tac. 14. Ann. & Sueton. Neron. 34. & *Quinquatrus* incidunt in diem XIX. Martii. Ovid. fast. 3. Constituto ergo tempore. quo Viennâ aut Lugduno Neapolis petatur, colligere licebit Vindicis rebellionem incepisse circa decimum aut duodecimum Martii. Præterea Xiphilinus scribit regnasse Galbam novem menses & tredecim dies, numerandos scil. ab eo tempore, quo accepit imperium in Hispania, ut ipse Xiphilinus notat, ubi enarrata finit Vespasiani tempora, adeo ut Galba mortuus quintodecimo Jan. (Tac. 1. hist.) regnare cœperit primo aut secundo Aprilis. Nero tertio decimo Octobr. Tacit. 12. Ann. Καὶ ἦρξεν ἔτη τρισκαίδεκα καὶ μῆνας ὀκτὼ δυοῖν ἡμέραιν δέοντας: ἐτελεύτησε δὲ κατὰ τὸν ἰούλιον μῆνα. Quæ duo simul consistere non possunt utpote pugnantia. si enim mense Julio mortuus Nero, excedit imperium ejus tredecim annos & octo menses. sin hoc tantum tempus regni fuit, ut narrat Xiphilinus, mors ejus in mensem Julium non incidit. Rursus idem Xiphil. scribit, κἂν τούτου συμβαίνῃ ἐνιαυτόν τε καὶ δύο καὶ εἴκοσιν ἡμέρας ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Νέρωνος μέχρι τῆς τοῦ Οὐεσπασιανοῦ ἀρχῆς διελθεῖν. Sed primo Julii die Vespasianus auspicabatur imperium Tac. 2. hist. ut Neronis mors incidisse debuerit in octavum Junii diem. Atque in hanc sententiam ire videtur Tacit. hoc eodem lib. *septem à Neronis fine menses sunt.* Aurel. Victor. dicit, *menses septem diesque totidem* (imperavit Galba) computandos scil. à Neronis morte, ut jam dictus exacte colligatur numerus. idem fere tempus, quo periit Nero, Vindicem in Gallia abstulit. Primus autem de morte ejus nuncius in Hispaniam ad Galbam penetravit, & paucis diebus interpositis etiam de morte Neronis, incitatissima perferentium opera, Plutarch. Galba. Et constat nondum significatam fuisse Neroni Vindicis cladem. Neque enim aliter fieri poterat, quin Romæ ad istos rumores fuisset trepidatum. Philostrat. lib. 5. de vita Apollonii ἀκοῦσαι φασὶν ὡς Νέρων μὲν πέφευγοι, τεθνήκοι δὲ βίνδιξ. i. *nuntiabatur* (Messanæ scil. ubi tum versabatur Apollonius) *fugisse Neronem, & Vindicem cecidisse*, quasi de Neronis morte nuncius antevertisset illum de Vindicis clade apud Messanenses in Sicilia. Intra septimum diem Galba scivit per Icelum quendam Roma profectum periisse Neronem. Plutarch. ἧκεν ἀπὸ Ῥώμης Ἴκελος ἀνὴρ ἀπελεύθερος, ἑβδομαῖος. Dato igitur ad se instruendum tempore Galba videtur iter ingressus circa Julii initium, & Romam, ut ex conjecturis vero propioribus statui potest, circa Septembrem insecutum; tardo, inquit Tacit. itinere, via longa & impedimentis gravi. *Savilius.*

1 *Cingonio Varrone.*] Ita scribamus jubet Vaticanus, qui non aliter nominat & Plutarchus, cui est Κιγγώνιος Βάῤῥων. Sed in Taciti vulgatis etiam libris ita perscriptum, Annali XIII. *Censuerat Cingonius Varro consul designatus.* Est autem hic ipse. *Lipsius.*

2 *Petronio Turpiliano.*] Qui consul fuit anno urbis DCCCXIV. Plutarchum sperno, sive librarium, in quo Τερτουλλιανὸς dicitur. *Idem.*

3 *Consulari.*] Anno Urbis conditæ 814. *Savilius.*

4 *Dux Neronis.*] Adversus Galbam; Zonaras. Idem. Non potest placere illud *dux Neronis.* Putem, *hic ut fidus Neroni.* Neque aliter Plutarchus habuisse videtur quod reddidit: ὅτι μὴ προεδίδου, οὐδ᾽ ἐμίσει τὸν ἡγεμόνα τοιοῦτον ὄντα, μισούμενος, ἄλλο δὲ μηδὲ ἓν μέγα ἀδικήσας ἀπέθανεν. Gronovius.

5 *Tanquam innocentes perierant.*] Plutarch. in Galb. quasi loci hujus interpres: ἔδοξε μὴ νομίμως (ὁ Γάλβας) εἰ καὶ δικαίως, μηδὲ δημοτικῶς, ἀνῃρηκέναι πρὸ κρίσεως ἄνδρας οὐκ ἀσήμους, Savilius. Imo *tanquam nocentes.* & hoc Tacitus voluit dicere: cujus mentem non assequare alia correctione, *quanquam innocentes.* etsi ejus quoque sententia forte vera. Emendatio prior etiam Mureto in mentem venerat. *Acidalius.* Nihil melius vulgato: & mens ejus: haud scio, an nihil peccarint; certe, ut solent, qui nihil peccarunt, à tyrannis occidi, nempe inauditi & indefensi. *Gronovius.*

6 *Inducta legione Hispana.*] Id est, ut mihi quidem videtur, septima Galbiana, conscripta à Galba ex habitis in Hispania dilectibus, ut volunt, Tacitus 3. histor. Dion. l. 55. & Sueton. Galb. 10. quæ tamen in Illyricum ante ejus mortem missa videtur Antonio Primo legato, ut hoc loco

scripserat, plena urbs exercitu insolito. [1] multi ad hoc numeri è Germania ac Britannia & Illyrico, quos idem Nero electos præmissosque [2] ad claustra Caspiarum, & bellum quod in Albanos parabat, opprimendis Vindicis cœptis revocaverat: ingens novis rebus materia, ut non [3] in unum aliquem prono favore, ita audenti parata. Forte congruerat, ut Clodii Macri & Fonteii Capitonis cædes nuntiarentur. 7
Macrum in Africa [4] haud dubie turbantem, Trebonius Garucianus procurator, jussu Galbæ; Capitonem in Germania, cum similia cœptaret, Cornelius Aquinus & Fabius Valens [5] legati legionum interfecerant, antequam juberentur. Fuere qui

loco mentionem illius ratio non patiatur. In seditione Othoniana nusquam occurrit *Hispana legio*, non in hoc Taciti libro, neque apud scriptorum quemquam; nisi inter armorum turbas, omnia pervagantes, soli ignave conquieverint. *Savilius.*

7 *Quam è classe Nero.*] Jam olim legiones *Classicæ*, si Nummis fides, in quibus video: ANT. AUG. III. VIR. R. P. C. & parte altera LEG. XVII. CLASSICÆ. *Lipsius.*

1 *Multi ad hoc & innumeri.*] Vitium quivis viderit & sermonis ineptias, imo sordes. Quid enim illud est, *multi & innumeri?* Adstricto nostro scriptori satis erat, credo, alterum. Ferretus emendabat, *milites ad hoc innumeri.* Ego verissime ex Farnesiani vestigiis *multi ad hoc numeri. Ad hoc*, Sallustianum est: & valet, Etiam, Præterea. At *numeros* hic capio cohortes, manus, vexilla: Crebrum id verbi sub ævum Taciti, eo sensu. Plinius libro x. epist. de tironibus: *nondum distributi in numeros erant.* Ulpianus: *exercitum non unam cohortem neque alam dicimus, sed numeros multos militum.* Idem: *siquis militum ex alio numero tralatus sit in alium.* Suetonius Vespas. c. VI. *& tunc quidem compressa res est, revocatis ad officium numeris parumper.* Claudianus:

Regnorum tractat numeros, cuneosque recenset.

Nec cohortes solum in hoc nomen, sed paullatim venere etiam ipsæ legiones. Accredo hoc Sozomeno scribenti: Τὰ Ῥωμαίων τάγματα, ἃ νῦν ἀριθμοὺς καλοῦσιν: *Romanorum legiones, quas nunc vocant Numeros.* Ac Capitolinum ita accipio in Macrino: *Timuit autem & collegam, ne ipse imperare cuperet, quod si vel unius numeri consensus accederet; neque ipse recusaret, & omnes cupidissime id facerent.* Quin noster ipse Tacitus hac voce iterum usus, in Agricola: *Quamquam transacta æstas, sparsi per provinciam numeri.* Hæc quidem proba & certa. sed illex ista libido correctorum, ignara quiescere etiam in certis. Itaque rescribit quidam, *multi ad hoc innumeri.* id est, inquit, qui in numeros legionesque nondum relati. Acumen! quod fateor superfuisse illi juveni, magis quam judicium: nisi quod ætas tamen id correxisset. & direxisset. At tantum abest, ut de tironibus aut collectitio milite hic Tacitus: ut contra, veteranos intelligat, & electos sub vexillis. Itaque magis distincte paulo post, *Illyrici exercitus electos* nominat, *& Germanica vexilla.* Omitto quod notionem eam vocis nobis ingerit, sine exemplo. *Idem.*

Multi adhuc innumeri.] Emendavimus, *multi adhoc & innumeri.* Rhenanus. Alias, *milites adhoc innumeri.* Ferretus. Male vulgo, *multi ad hoc & innumeri.* Astrictus equidem noster est, & continens verborum, sed aliquando perfluit. l. 15. Ann. *Ergo Epicharis plura & omnia scelera orditur.* nonne satis erat *omnia?* at hæc *multi adhoc & innumeri* conveniunt cum iis πολλοὶ, ἀπειρέσιοι i. *multi infiniti* Hom. lib. 19. Odyss. ad quæ Eustathius, τὸ δὲ ἀπειρέσιοι διασάφησίς ἐστι καὶ ἐπίτασις τοῦ πολλοί. i. *Illud autem infiniti declaratio & extensio est multi.* Salinerius. Emendavit Lipsius judicio Farnesian. codicis, idque prorsus Flor. confirmat. *Pichena.*

2 *Ad claustra Caspiarum.*] Supple portarum. Sunt vero ita angustæ, ut ea parte vix singula plaustra duci possint. *Lupanus.* Suet. Ner. 19. *Parabat* (Nero) *& ad Caspias portas expeditionem conscripta ex Italicis senum pedum tironibus nova legione quam Magni Alexandri phalangem appellabat.* Addit Xiphilinus, de suscipienda quoque in Æthiopiam expeditione deliberasse. *Savilius.*

3 *In unum aliquem prono favore ita audenti parata.*] Legendum *parato.* nempe favore. *Acidalius.*

1 *Haud dubie turbantem.*] Vocem ejeci, quæ aberat recte ab optimo libro. & passim ita Turbandi verbo usi prisci. *Lipsius.*

2 *Legati legionum.*] Legati triplex hoc lib. est significatio. Prima notat eum qui in publica causa alio occupandus mittitur. *Censuerant Patres mittendos ad Germanicum exercitum legatos.* Secunda, *legatus* aut *legatus Consularis*, aut *Consularis* præsidem designat, aut illum qui cum vicario imperio imponitur regendæ provinciæ aut exercitui: *Othonem in provinciam Lusitaniam specie legationis seposuit. Hordeonius Flaccus Consularis legatus aderat. Inferioris Germaniæ legiones diutius sine Consulari fuere.* Tertia, qua *legatus legionis*, aut *legatus prætorius*, aut *legatus* simpliciter intel-

qui crederent, Capitonem, ut avaritia & libidine fœdum ac maculoſum, ita cogitatione rerum novarum abſtinuiſſe: ſed à legatis bellum ſuadentibus, poſtquam impellere nequiverint,[1] crimen ac dolum compoſitum ultro: & Galbam mobilitate ingenii, an ne altius ſcrutaretur, quoquo modo acta, quia mutari non poterant, comprobaſſe. Ceterum utraque cædes ſiniſtre accepta: [2] & inviſo ſemel principe, ſeu bene ſeu male facta premunt. [3] Jam afferebant venalia cuncta præpotentes liberti. [4] Servorum manus ſubitis avidæ, & tamquam apud ſenem feſtinantes. [5] eademque

novæ

telligitur (circumſtantiæ ſingulas ſignificationes diſcernunt) præfectus legioni, unde tot erant legati legionum, quot legiones. *Cælius legatus viceſimæ legionis* in Agric. ubi de eadem legione eodemque viro agit; *Quippe legatis Conſularibus nimia ac formidoloſa erat. nec legatus prætorius ad cohibendum potens. Nullo legatorum tribunorumve pro Galba nitente. Fœdis legatorum certaminibus*, ὁμωνύμως neque refragante vocabulo, cum alter eſſet *legatus Conſularis*, alter *legatus legionis*. Savilius.

1 *Crimen ac dolum.*] Alibi, *crimen ac mox inſidias*; adeo ut *dolum compoſitum eſſe* ex æquo valere videatur τῷ δολοφονηθῆναι. Idem.

2 *Et inviſo ſemel principe.*] Rotunde, neque ego is ſum, qui aliquid novandum cenſeam; ſolum prurit fere manus mutare literam primam voculæ primæ; *ut inviſo*. ac ſi cauſam indicet, cur utraque cædes odioſa. Male interim Annibal Scottus, qui editioni ſuæ invexit; *& inviſum ſemel principem*. Gruterus. Jure tamen communi, prout quiſque conatus fuit aliquid ab antiquis membranis ſuppeditatum removere, ut ſua nova poſſent quaſi ſemoto incedere; in tantum, ut Lipſius etiam citare ſuſtinuerit 2 Polit. 7. *inviſos ſ. principes.* an hoc melius eſt illo, quod Scotus ſupponebat indicante Grutero? Ryckius ſcribit iſtum Scotum ita male concoxiſſe vulgatam, ut ſic ederet. An ergo pronunciabitur aliter de Lipſio? Abſurdum certe iſtud, & de neutro ſic loquar. Sed inſignes viri quum cenſerent prima verba debere jungi cum verbo *premunt*, hinc tam perverſe in hoc loco verſati ſunt; pari errore, quo ille qui emendavit ac deſcripſit Ryckii librum, in eodem offendens, quum nollet priora mutare, mutavit poſterius verbum, ut eſſet *premuntur*, manifeſtiſſima interpolatione, & quam plane non vel excuſat vel tuetur exemplum ab Ryckio appoſitum, nihil docens, niſi verbum *premere* conſtrui cum quarto caſu. Nonne id laudabile admodum? At qui ex viris doctis ediderunt *inviſo ſemel principe* reor omnino attendiſſe aliquid, quod ex Tacito ſectarentur, qui interdum præmittit talem ablativum, quem poterat in quarto caſu efferre, & quidem, ut vulgo videri poteſt, mollius & congruentius. Sic 4. an 10. *Precante reo brevem moram, dum accuſator conſulatu abiret, adverſatus eſt Cæſar.* Nonne alius diceret *precanti?* Quid? nonne 11, 9. editur paſſim *Regreſſoque Bardani deditur Seleucia.* At regreſſus ille utique non fuit ad hanc urbem, ſed ad quamcunque regni regionem, ut non ei, verum ducibus ejus oppugnantibus ceſſerit. Sic dedita eſt. Ergo MS. Mediceus habet clare *Bardane.* Sic & iſti. Cæterum hoc agi oportuit, ut animadverteretur, quod in vetuſto illo Mediceo ſcribitur *principi.* Id verum puto, & dativus erat jungendus voci *facta*, *inviſo ſemel principi ſeu bene ſeu male facta*, *premunt*, ut augeatur invidia magis quam minuatur per ea qualiacunque. Mox in eodem legitur; *ipſa ætas Galbæ irriſui ac faſtidio erat.* Quam nitide mutarunt? *Jac. Gronovius.*

3 *Jam afferebant venalia cuncta.*] Verbum *afferebant* quid ſibi vult? nullus hic ei locus. Non ſententiam modo corrumpit, ſed & ſermonem inficit ſolœciſmo. Quin mentem non video: nec ejicere dum audeo, quanquam abſque eo locus ab omnibus ſane partibus integer videtur: maxime ſi ita diſtinguas. *Jam venalia cuncta, præpotentes liberti, ſervorum manus ſubitis avidæ* &c. Acidalius. Non tantum libertos venalia cuncta attuliſſe crediderim, ſed & pleroſque interiores Principis amicos. infra enim ait, principatus potentiam diviſam fuiſſe in T. Vinium conſulem, & Corn. Laconem prætorii præfectum: nec minorem gratiam fuiſſe Icelo Galbæ liberto. ergo amici potentiores libertis. Ideo legendum & diſtinguendum puto: *Jam afferebantur venalia cuncta. Præpotentes liberti.* Pichena. Vix eſt ut integram hanc lectionem putem: adſcribam autem eam, quam pro legitima Tacito reſtituo, ut ex utriuſque collatione veritas appareat: *Jam afferebant venalia cuncta: præpotentes liberti: ſervorum manus.* hæc, inquit, omnia atque ſingula movebant animos, atque iram afferebant. Sic *afferre conſilium*, *cunctationem*, *curam*, *formidinem* alibi dixit. *Freinshemius.*

4 *Servorum manus ſubitis avidæ*] Ad ea auferenda, quæ ſubito fortunæ munere obvenerunt. *Pichena.* Expreſſit plane Ovidius in Epiſtola Leandri, quam Tacitus videtur imitari:

Quo brevius ſpatium nobis ad furta dabatur,
Hoc magis eſt cautum, ne foret illud iners.

Jac. Gronovius.

5 *Ea-*

novæ aulæ mala, æque gravia, non æque excusata. Ipsa ætas Galbæ, & irrisui & fastidio erat, assuetis juventæ Neronis, & imperatores forma ac decore corporis (ut est mos vulgi) comparantibus. Et hic quidem Romæ, tamquam in tanta multitudine, [1] habitus animorum fuit. [2] E provinciis, [3] Hispaniæ præerat Cluvius Rufus,

5 *Eademque nova aula.*] Sententia (nam alios involvere video) eadem mala novæ aulæ Galbianæ fuisse, quæ veteris, id est Neronianæ: sed non æque excusata. Quid ita? quia Nero ortu & natalibus Princeps, quia juvenis, quia in plebem etiam gratiosus. Itaque plusculum ei licere volebant, & ignoscebant. Non sic in Galba, qui electus: qui senex, ideoque prudens esse debebat; qui denique parcus, tristis, & per omnino paucis gratus. *Lipsius.*

Eademque nova aula mala.] An intelligit, fuisse tunc eadem mala, quæ in nova aula solent? Verior sensus videtur, in nova Galbæ aula, eadem mala fuisse, quæ in Neroniana: sed non æque excusata, nempe ob principis senium, & intempestivam severitatem. Contra sub Nerone, populus assiduis voluptatibus lætus, vitia ejus excusabat. *Pichena.* Bene hæc explicantur à Pichena, cujus tamen interpretationem rejectitiam, habuerim ego pro eximia, ob vocabulum, *eadem.* Gruterus.

1 *Habitus animorum fuit.*] Mediceus clare edit *sit.* Et sane illud *fuit* videtur Tacitus distulisse, donec concluderet omnia in fine capitis 11. hîc vero scripsisse. *Et hic quidem Romæ habitus animorum. Sed e provinciis.* Jac. Gronovius.

2 *E provinciis.*] Puta Cæsaris, quas hic spectari arbitror. Augustus enim post pugnam Actiacam, cogente scilicet Senatu cum accepisset principatum, cœpit dividere provincias: atque illas quidem pacatas, neque hostibus obnoxias, Senatui populoque tradidit; hasce inimicorum terris objectas, & ad extrema imperii remotas, ceterasque facile rebellionis & armorum metu turbandas sibi retinuit, abiitque in successores institutum. In speciem quidem id agi videbatur, quasi derivatis in se molestiis & periculorum incertis, Senatui indulgeret non suspectam securitatem, sed clam intendebat, inermi Senatu, veteranas sub signis cohortes habere. Senatus & populi provinciæ, ut Strabo libro 17. Dio libro 33. scribunt, mox enumerandæ, quas Tacit. 13. Ann. (nisi me conjectura fallit) *publicas provincias* vocat; fuerunt *duæ Consulares*, Africa cum Numidia & Asia, sic dictæ, quod iis regendis imponerentur Consulatu functi; cum in reliquas sufficeret gessisse minores magistratus, quæ erant *decem prætoriæ*, Bætica, Narbonensis, Sardinia cum Corsica, Sicilia, Epirus, Macedonia, Achaja cum Thessalia &c. Creta cum Cyrene, Cyprus, Pontus & Bithynia. Provinciæ quas sibi retinuit, fuerunt Hispania Tarraconensis, Lusitania, Gallia Lugdunensis, Belgica, Aquitania, Syria &c. Cilicia, Ægyptus, Dalmatia, Mœsia, Pannonia, & Rheni ripa Gallica, nomine superioris & inferioris Germaniæ cognita, etiam in hunc usque diem *Germaniæ* appellationem servans; sed quam in sua descriptione Cæsar Galliæ attribuit cum magna Belgicæ parte, ignarus alterius Germaniæ, præter eam, quæ apud scriptores consecutis deinde temporibus Γερμανίας μεγάλης, id est, magnæ Germaniæ, ad differentiam, titulum accepit, Rheni interiori ripa terminatæ; cum tamen Tacitus hoc lib. vocabulo *Germaniæ* complectatur semper duas illas alias provincias, sic appellatas, quod Germani frequente Rheni transitu in istas regiones deductis migrarent coloniis, & paulatim translatum quoque hæreret locis nomen. Cæsar l. 2. Com. Dio libro 53. pag. 503. Tac. 1. Ann. & De moribus Germ. 28. Harum duarum Germaniarum *superior*, ait Dio, erat ἡ μετὰ τὰς τοῦ ποταμοῦ (Ῥήνου) πηγάς, id est, *ab exortu fluminis* (Rheni) porrigebatur Moguntiam versus aut potius confluentes; *inferior* μέχρι τοῦ ὠκεανοῦ τοῦ Βρεττανικοῦ *ad oceanum usque Britannicum.* Præter dictas provincias quicquid postmodum Romano adjiceretur imperio, ut *Britannia* sub Claudio, *Pontus Polemoniacus & Alpes Cottiæ* sub Nerone, *Dacia* sub Trajano &c. assignatam ex divisione commemorata Imperatori augebat portionem τῷ ἀεὶ κρατοῦντι προσετίθη Dio. Provinciæ Senatus, tam Prætoriæ quam Consulares, Proconsulum cura regebantur, sive illi Romæ gessissent Consulatum, sive non. Qui gubernandis Imperatorum provinciis imponebantur, *legati*, aut, *legati Consulares* aut *proprætores* vocabantur; nisi quod Procuratorum quandoque titulo mitterentur, ut antea observatum de minoribus provinciis. Dio l. 53. Tacit. hoc libro de provincia publica, Gallia scil. Narbonensi, *Vinius*, inquit, *Proconsulatu Galliam Narbonensem severe rexit.* qui Consul fuisse non legitur. Video ann. 1. Granium Marcellum vocari prætorem Bithyniæ, quæ ex prima divisione inter publicas provincias recensetur, neque posterior quicquam ætas mutavit, ut colligitur ex Plinii libro 10. epist. 64, 55. Ibidem Tacit. meminit Quæstoris, ignotæ dignitatis in Imperatorum Provinciis; & sub Claudio *damnatus lege repetundarum Cadius Rufus accusantibus Bithynis*; qua actione, si quid judico, nunquam

Rufus, vir facundus, [1] & pacis artibus, bellis inexpertus. Galliæ, ſuper memoriam Vindicis, obligatæ [2] recenti dono Romanæ civitatis, & in poſterum tributi levamento. [3] Proximæ tamen Germanis exercitibus Galliarum civitates, non eodem honore habitæ, quædam etiam finibus ademptis, pari dolore commoda aliena ac ſuas injurias metiebantur. [4] Germani exercitus, quod periculoſiſſimum in tantis viribus, [5] ſoliciti & irati ſuperbia recentis victoriæ, & metu, tamquam alias partes foviſſent. Tarde à Nerone deſciverant: [6] nec ſtatim pro Galba Verginius. an imperare

quam pulſabatur legatus Principis, qui munus ſuum obibat magis ex ſpeciali mandato, quam jure officii. Sed proprætorem quod attinet, res manifeſta eſt, 12. Ann. 31. & de eodem cap. 40. Vitellius hoc libro appellatur *legatus Conſularis inferioris Germaniæ* & 4. Ann. *L. Apronius inferioris Germaniæ proprætor.* Sueton. Neron. 40. *duce Julio Vindice, qui tum eam provinciam proprætor obtinebat*, id eſt, *Galliam Lugdunenſem*, Imperatori ex diviſione dicta ſepoſitam. In Africa Cajus Proconſuli, (erat id honoris nomen loco) ſuperinduxit legatum, qui ſuo nomine milites curaret. 4. hiſtor. Dio l. 59. Solus ille, qui Ægypto præerat, nec *legati* nec *proprætoris* appellatione cenſetur, diciturque *Præfectus Ægypti* aut *Præfectus Auguſtalis.* Alia nomina, ut *Præſidis*, *Rectoris* &c. utrique provinciarum generi fuere communia. Deinde habuerunt provinciæ publicæ additos procuratoribus Quæſtores, Imperatoriæ Procuratores ſolos. Dio l 53. *In provincias Senatus & populi Quæſtores mittebantur ſorte lecti.* & *Imperator Procuratores mittit in omnes provincias tam ſuas quam populi.* Savilius.

3 *Hiſpaniæ præerat Cluvius Rufus.*] Id eſt, Hiſpaniæ Tarraconenſi; hæc enim ſola ex tribus, in quas partita eſt omnis Hiſpania, provinciis militem alebat, proprieque eam hoc Tacitus loco intelligit, ſecluſis quas pacatas nec præſidiariis cohortibus inſeſſas poſtea appellat *inermes.* Cluvius Rufus oratoria laude effloruit, ſcripſitque iſtius temporis hiſtoriam, 13. & 14. ann. citatam, qui licet dignitatis ſuæ ornamenta deberet Galbæ, inter primos Othoni ſacramentum dixit. 1. Hiſt. imperiumque auſpicante Vitellio Romam rediit, *non adempta Hiſpania, quam rexit abſens.* Tac. 2. Hiſt. Plin. lib. 9. Ep. 19. occurrit mentio habiti inter Verginium Cluviumque Rufum colloquii. *Idem.*

1 *Et pacis artibus bellis inexpertus.*] Correximus, *& pacis artibus, belli inexpertus.* Expone & pacis artibus, ſubaudi expertus, belli artibus inexpertus. *Rhenanus.* Videtur deeſſe vox *clarus*, quam addebat Faërnus, legebatque; *& pacis artibus clarus, belli inexpertus.* &c. Urſinus. Defectus indicem ſtellulam Muretus appoſuerat, iis vocibus, *pacis artibus*, tanquam addenda iis aliqua vox ſenſui explendo: quod tamen ſi Tacitum cogites, non neceſſe: apud quem non exprimuntur multa talia, ſed ſubaudienda omittuntur. Idem an hic fuerit, in dubio nihilominus etiam apud me. *Acidalius.* Attamen quod expellit Rhenanus, legitur in Mediceo *bellis*, & probat mira Taciti varietas. Hæc vincit. Etiam ratio ſignificationis adducta ab Ryckio, ſed ope indicis Freinshemiani; ut id tenuerim. *Jac. Gronovius.*

2 *Recenti dono Romanæ civitatis.*] Quomodo recenti? & nonne jampridem Galli iſti comati id adepti à Claudio? clarum id e Taciti libro XI. Sed expedio. Olim quidem jus civium adepti, non tamen promiſcue, ſed proceres tantum. Caute ibi & circumſpecte Tacitus: *primores Galliæ*, inquit, *quæ Comata appellatur.* idque mihi notes. Sed nunc ecce à Galba diffuſum id jus in Gallos omnes, qui pro Vindice ſtetiſſent. Plutarchus apertiſſime: Ἐκ δὲ τούτου καὶ τὰ μετρίως πραττόμενα διαβολὴν εἶχεν, ὡς τὰ πρὸς τοὺς Γαλάτας Οὐίνδικι συναραμένους. Ἐδόκουν γὰρ οὐ φιλανθρωπίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλὰ ὠνούμενοι παρὰ Οὐινίου τυγχάνειν ἀνέσεώς τε δασμῶν, καὶ πολιτείας: *Inde & media ejus facta reprehenſionem habuere: ſicut de Gallis, qui Vindici adhæſerant. Viſi enim illi non Principis benignitate, ſed pretio emiſſe à Vinnio remiſſionem tributorum, & civitatem.* Lipſius.

3 *Proximæ tamen Romanis exercitibus.*] Scripſimus, *Germanis exerc.* Rhenanus. Id debuerat Rhenano pro exemplo eſſe ad notam ſequentem. *Jac. Gronovius.*

4 *Germani exercitus quod.*] Nos *Germanici exercitus.* Rhenanus. Et quare? quum tantum quod aliter in Tacito conſuluerit. In Mediceo prorſus eſt *Germani.* Vane vides circa hanc partem interpolatum codicem Ryckii. *Jac. Gronovius.*

5 *Soliciti & irati.*] Haud temere mutem. aptior tamen membrorum connexus & reſponſio, ſi legas, *ſoliciti & elati.* Metu nempe ſoliciti, victoria elati. *Lipſius.*

Soliciti & irati ſuperbia.] Lipſius audacter *ſoliciti, & elati.* Verius ſcripſit Tacitus: *Soliciti & irritati.* Et tamen vulgata lectio fortaſſis veriſſima. Suet. Galb. cap. 16. *Sed maxime fremebat ſuperioris Germaniæ exercitus.* Et ipſe Tacit. infra ſibi ſcripturam vindicat: *In Britannico exercitu nihil iratum.* Ita ſæpe correctorum oculi nimis aperti, ubi ſatius erat cæcutire. *Colerus.*

6 Nec

perare voluisset dubium: delatum ei à milite imperium conveniebat. Fontejum Capitonem occisum, [1] etiam qui queri non poterant, tamen indignabantur. Dux deerat, abducto Verginio per simulationem amicitiæ: quem non remitti, atque etiam [2] reum esse, tamquam suum crimen accipiebant. Superior exercitus legatum Hordeonium Flaccum spernebat, senecta ac debilitate pedum invalidum, sine constantia, sine auctoritate: ne quieto quidem milite, regimen. adeo furentes infirmitate retinentis [3] ultro etiam accendebantur. Inferioris Germaniæ legiones diutius sine consulari fuere: donec missu Galbæ, A. Vitellius aderat, censoris Vitellii ac ter consulis filius. [4] id satis videbatur. In Britannico exercitu nihil irarum. Non sane aliæ legiones per omnes civilium bellorum motus, [5] innocentius egerunt: seu quia procul, & oceano divisæ; seu crebris expeditionibus doctæ hostem potius odisse. Quies & Illyrico: quamquam excitæ à Nerone legiones, dum in Italia cunctantur, Verginium legationibus adissent. Sed longis spatiis discreti exercitus, quod saluberrimum est ad continendam militarem fidem, nec vitiis nec viribus miscebantur

6 *Nec statim pro Galba Virginius.*] De Galliarum defectione, ductu Julii Vindicis, discrepant auctores. Tranquillus motas C. Vipsanio & Fontejo Coss. ut ad extremum Ann. 16. retuli. Xiphilinus ex Dione scribit Gallias sub finem imperii Neroniani defecisse. Hoc verisimilius est, si Virginius Rufus, Cornelio & Xiphilino, cum Germaniæ præesset, Vindicem repulit, sibique toties oblatum imperium recusavit, cupiens decus pristinum S. P. Q R. restituere. Quod ut præclare factum, sepulchro suo his versibus inscribi jussit: *Hic situs est Rufus, pulso qui Vindice quondam Imperium asseruit non sibi, sed patriæ.* Plinius epist. 6. Virginium autem, si, quod videtur, verius est, revocavit ipse Nero, qui illum ob nominis claritudinem expulerat, teste Cornelio Ann. 15. Cæterum qui patriæ imperium assereret, recte dicitur hoc loco, non statim à Galba stetisse. *Vertranius.*

1 *Etiam qui queri non poterant, tamen indignabantur.*] Intelligit eos, mea quidem sententia, qui proditione infamaverant, aut alioqui in necem ejus consenserant. *Savilius.* Non de aliis loquitur auctor, quam de Germanico exercitu. Itaque rescribe, *etiamsi queri non poterant.* Conjecerat sic & Muretus. *Acidalius.*

2 *Reum esse.*] Non legitime, aut ordine judiciario; quantum recordor, ἀπῤῥιμμένον ἀτίμως ait Plutarchus. *Savilius.*

3 *Ultro etiam accendebantur.*] Vocem mediam abesse ab Mediceo rite notavit Ryckius. Ex quo magis etiam credo gavisum esse lectorem Taciti restituto Vitellii in prima prorsus appellatione prænomine. Nam per eundem codicem reposueram quoque, *donec missu Galbæ A. Vitellius*, quod prænomen *Aulus* hic quidem videtur requiri prorsus, ut cap. 52. Sed quum in MSto extaret tantum *Galbæ a Vitellius*, istam literam habuerunt inspectores pro non scripta. Itaque reposui & ipse. Alia res est & ratio inferiorum, ubi jam Princeps est: nunc fratres A. & L. per prænomina distingui debent. *Jac. Gronovius.*

4 *Id satis videbatur.*] Dictum videtur, quasi milites, titulos & imagines tantum Vitellii spectarint, & paternæ ei virtutes processerint pro suis. Alias non male fortasse, *satis*: ut missionem hanc Vitellii cælesti consilio adsignet, quæ ad imperium scilicet via. *Lipsius.*

Id satis videbatur.] Aut Galbæ, ut legatus mitteretur, aut militi pronis in electionem ejus studiis, qui tam splendidis esset natalibus. *Savilius.* In his non negem apte scribi posse, *fatis*: vere, pernego. Etiam vulgati sententiam vereor ut explicatione sua Lipsius satis expresserit. Hoc quidem epiphonemate illo Tacitus vult, Satis videbatur, si pro consulari, filius toties consulis mitteretur. Diu sine consulari legiones fuerant: tandem Galba mittit, nec ipsum quidem consularem, sed filium saltem consularis. Id enim satis videbatur, quando aspectu Patris ter consulis videri filius poterat velut consularis. *Acidalius.* Abstinendus calamus ab loci istius emendatione: nam sic iterum locutus alibi, ut produxi in Suspicionum libellis; neque nunc occurrit. Sed neque *id satis videbatur*, applicandum militibus, ut alii faciunt; verum Galbæ. ipsi nimirum satis videbatur retinendis in officio militibus, mittere Vitellium; eum habituris tantum non pro Consulari, ob titulos & imagines paternas. Estque hoc unum de arcanis imperii, uti frui prole degenera. nam cum istis paternæ virtutes procedant pro suis; adest ipsis auctoritas, abest principi metus. Secretum hoc fere enuntiat Sueton. Vit. 7. *Gruterus.*

5 *Innocentius egerunt.*] Et in Vitellii tamen partes transierunt, *adjuncto Britannico exercitu Vitellius* &c. *Savilius.*

10 tur. Oriens adhuc immotus. Syriam & quatuor legiones obtinebat Licinius Mucianus, vir secundis adversisque juxta famosus. Insignes amicitias juvenis ambitiose coluerat. [1] mox atteritis opibus, lubrico statu, suspecta etiam Claudii iracundia, [2] in secretum Asiæ repositus, tam prope ab exsule fuit, quam postea à principe. Luxuria, industria, comitate, arrogantia, malis bonisque artibus mixtus. [3] nimiæ voluptates, cum vacaret: [4] quotiens expedierat, magnæ virtutes. [5] Palam laudares, secreta male audiebant. Sed apud subjectos, apud proximos, apud collegas, variis illecebris potens: [6] & cui expeditius fuerit tradere imperium, quam obtinere. Bellum Judaicum Flavius Vespasianus (ducem eum Nero delegerat) tribus legionibus administrabat. Nec Vespasiano adversus Galbam votum, aut animus. Quippe Titum filium ad venerationem cultumque ejus miserat, ut [7] suo loco memorabimus. [8] Occulta lege fati, & ostentis ac responsis destinatum Vespasiano liberis-

1 *Mox attritis opibus.*] Etiamne monebo? Grammaticum & leve est. tamen in fido illo Vatic. scriptum, *atteritis.* Et sane crebro ita veteres. ut Tibullus in eodem hoc verbo:

Aut operi insuetas atteruisse manus.

Ut *Accedisse* pro Accessisse, *Consistisse* pro Constitisse, in Pandectis: & *Hauritum* pro Haustum in Apulejo. Et notavi plura talia, quæ vix promam quin rideant aut irrideant magistelli nostri. Quid tamen hic rideant? ecce & à Florentino jam codice scripturam hanc stabilitam. *Lipsius.*

Mox atteritis opibus.] Pro vulgato verbo, *attritis*, placet Lipsio priscum *atteritis*, in Vat. repertum. quod libentius recepi, cum etiam habeat Flor. *Pichena.* Sed Ryckius laudat constantem ortographiam (sic scribit eam vocem,) & quia alibi usurpatur *attritus*, ex suo codice id reposuit. Sed serus ille post claram tot sæculorum fidem, & certe interpolatus, quum scriba iste librarius non ferret istam antiquitatis notam, & nesciret, quam horam potuerit tunc induisse Tacitus, quum hæc ipsa scriberet. Sufficit tam vetera exemplaria id testari. Apparet vero, hoc Cornelianum & erudita Lipsii ignorata fuisse laborioso collectori omnium, quæ ad Tibullum pertinent, & crebro dicta sunt, hujus regionis anonymo alios libenter nominanti, & certe non laudando. *Jac. Gronovius.*

2 *In secretum Asiæ.*] In Lyciam, ut opinor, specie legationis. Colligo è Plinii lib. 12. cap. 1. *Licinius Mucianus ter Consul, & nuper provinciæ ejus* (Lyciæ) *legatus.* Lipsius.

In secretum Asiæ repositus.] Scripsit Tac. *sepositus*, more suo & aliorum omnium in hac re. *Acidalius.*

3 *Nimiæ voluptates.*] Cogitandum an legi possit, *nimiæ voluptatis.* Item, *magnæ virtutis.* Rhenanus.

4 *Quoties expedierat.*] Quoties expeditiones ageret: ut ad illud referatur; *Nimiæ voluptates cum vacaret.* Ferrettus. Expedire hic significat in expeditionem, sive ad bellum proficisci. Sic infr. eod. lib. *magnam consularium partem Otho, non participes, aut ministros bello, sed comitum specie, secum expedire jubet.* Pichena.

5 *Palam laudares, secreta male audiebant.*] Quandoquidem codex regius habet, *palam laures secreta male audiebat*, videtur hic esse Græca constructio, *secreta male audiebat*, id est, in secretis, sive propter secreta. Alioqui hujusmodi lectio queat erui, *palam laudari*, infinitivum pro præterito imperfecto. *Secreto male audiebat.* Rhenanus.

6 *Et cui expeditius fuerat, tradere imperium.*] Sententia horum satis expedita, vereor ut ipsa ex Taciti sententia. Ille Muciani potentiam extollere vult; hæc deprimitur. Valde scil. potens Mucianus, si ei facilius alii imperium tradere, quam sibi obtinere. Incongrua etiam alia & majora sunt, quæ non excutio. Satis, corrupta demonstrasse. Jam medicina in promptu & facillima, immissione particulæ negantis in hunc modum: *& cui haud expeditius fuerat*, &c. Hæc enim mens: non difficilius, sive tam facile Muciano fuerit sibi obtinere imperium, quam Vespasiano tradere. nisi paullo alia sententia transponi verba magis placeat: *& cui expeditius fuerat obtinere imperium, quam tradere.* Lib. 4. ita loquitur: *quod in manu sua fuisse imperium, donatumque Vespasiano jactabat.* Acidalius. *Et cui expeditius fuerit.* Sic Flor. Vulgo, *fuerat.* Pichena. Vox *fuerit*, supervacua videri queat, certe si ejiciamus, inoffensiore cursu processerit oratio. *Gruterus.*

7 *Suo loco memorabimus.*] Male antea, *memoravimus.* Nam hæc quidem narrat initio lib. 11. infra. *Lipsius.*

8 *Occulta lege fati & ostentis ac.*] Illud primum credo & sciri ab unoquoque, nec vel mirari vel succensere quenquam aut mutatum velle; ut nulla causa esse videatur, cur acutissimus hic scriptor voluerit eam rem ita notatam conspici. Idem profecto & fuit in aliis & separatim in Claudio, quem

berisque ejus imperium, [1] post fortunam credidimus. [2] Ægyptum copiasque quibus II
coërceretur, jam inde à divo Augusto, equites Romani obtinent [3] loco regum. Ita visum expedire, provinciam aditu difficilem, annonæ fecundam, superstitione ac lascivia discordem & mobilem, insciam legum, [4] ignaram magistratuum domi retinere. [5] Regebat tum Tiberius Alexander ejusdem nationis. [6] Africa, ac legiones

quem futurum Principem fortuna in occulto tenebat, ut scribit 3. ann. 18, & nunquam aliter *fit in* imperio, in quod succedere potest extraneus. Itaque jam occupatur auctor in illis, quæ nullus ignorat, & quotidie fieri agnoscit quisque. Occulta est lex fati, & quæ fatis constant, ignota esse mortalibus potuit Alexandro Magno declarare Anaxarchus apud Justinum lib. 12. Sed non fuit Tacitus tam absurdus, ut adeo plebeja sectaretur. In tam conspecta ineptia quis existimet tacere omnes? præsertim quum eximia illa Medicea membrana prorsus ignoret vocem *lege*, tantum habens *occulta fati &c*. Quod ut est exquisitum; ita agnoscis aliquam ἐνδιάθετον, ac si dixisset occulta fati, hoc est, ostentis ac responsis destinatum V. imperium &c. Idque est Taciti, ut ex eo notata sunt *occulta conjurationis*, *saltuum*, & *operta offensarum* 3. h. 65. Ita plenissime nunc extulit, quamvis in alio negotio, idem quod mox cap. 18. dicit, *quæ fato manent*, *quamvis significata* sive ostentis sive prodigiis, *non vitari*. Jac. Gronov.

1 *Post fortunam credidimus.*] Id est, postquam Vespasianus principatum adeptus est. Sic inf. lib. 3. *Et Vespasiano ante fortunam amicus.* Pichena.

2 *Ægyptum, jam inde à D. Augusto.*] Supra II. Annal. *Nam Augustus, inter alia dominationis arcana, vetitis, nisi permissu, ingredi Senatoribus aut equitibus illustribus Romanis, seposuit Ægyptum.* Arrianus id consilii exemplique ab Alexandro Magno esse censet. qui (ut lib. III. notat) *in plures præfectos Ægyptum distribuit, miratus & naturam regionis & munimenta, neque tutum sibi existimans unius imperio totam Ægyptum credi.* Ac deinde addit: *Et Romani mihi videntur ab Alexandro docti custodire Ægyptum, nec quemquam Senatorii ordinis eo mittere, sed aliquem ex equestri.* Cautio igitur ab Alexandro esse potuit: non tamen imitatio. quia ille in plures, isti uni permiserunt; sed infirmo. *Lipsius.*

Ægyptum equites Rom. obtinent.] Dio l. 51. *Cum enim ad animum revocasset, quantam in urbibus & pagis populi aleret multitudinem, quamque instabiles incolarum animi essent, & quomodo Italiam frumento aleret, opibusque polleret, non modo ex Senatoribus neminem præfecit, sed ne morari quidem in ea passus est, nisi venia impetrata.* Tac. 2. Ann. scribit non modo Senatores, sed & *equites Romanos illustres* id est (ut ego quidem interpretor) quos 16. Ann. vocat, *equites dignitate Senatoria*, accessu prohibitos, nec injussu Principis admissos: *ne fame urgeret Italiam, quisquis eam provinciam &c. insedisset.* Arrian. lib. 3. putat Romanis in ordinanda Ægypto exemplum Alexandri Magni fuisse propositum. *Savilius.* Vide quæ ad lib. 2. annal. cap. 59. *Freinshemius.*

3 *Loco Regum.*] Ὁ μὲν πεμφθεὶς εἰς τὴν Αἴγυπτον τὴν τοῦ βασιλέως τάξιν ἔχει. Strabo lib. 17. *Savilius.*

4 *Ignaram magistratuum domi.*] Quæ nullos unquam habuisset, novissetve magistratus, nisi externos: assueta Regibus plane placere. *Ferretus.* Veneta editio, *insciam legum*, *ignaram magistratuum.* at Vaticana *in scientia legum*, *ignaram magistratuum.* optime, meo quidam animo, dummodo compingantur duæ primæ dictiones in unam; *inscientia legum.* rationem reddit, cur ægrius pareant magistratui, aitque fieri quod leges nesciant. Vox ea excidit item Cæsaris Commentariis. *Gruterus.*

Domi retinere.] Id est, per procuratores suos administrari. Alibi Lipsius docuit. *Pichena.* Ut cohibente metu externa non respectarent auxilia. *Savilius.* Nondum hæc, & propter ea, superiora parum intelligo. *Acidalius.* domitam tenere (?) Bg.

5 *Tiberius Alexander.*] Ego hunc illum puto, qui in castris & gratia Corbulonis, libro 14. *Dio pacta*, *Tiberius Alexander*, *illustris eques Romanus*, *minister bello datus*, *& Vivianus Annius gener Corbulonis*, *in castra Teridatis venere.* Qui & Judææ Procurator, apud Josephum l. 20. c. III. Pater ejus, item Tiber. Alexander, qui Alabarches Alexandriæ, & frater Philonis Judæi, cujus nunc scripta habemus. *Lipsius.*

Ægyptum regebat Tib. Alexander.] Hunc lacerari satyrico carmine crediderim: *Atque triumphales, inter quos ausus habere Nescio quis titulos Ægyptius, aut Arabarches.* Eusebius enim lib. II. sacræ historiæ *Arabarchen* fuisse hunc *Alexandrum* scripsit, idem & Josippus in antiq. Jud. 20. lib. apud quem, Rufinus inepte *Arabarchea* interpretatur *salis præfectum* quasi ἁλοσσαρχην legerit. Extat Impp Val. Grat. Theod. in hæc verba constitutio: *Usurpationem totius licentiæ, submovemus circa vectigal Arabarchiæ per Ægyptum atque Augustaneam constitutum, nihilque super transductione animalium vindicari permittimus.* quæ verba indicant *Arabarchen*, præfectum fuisse & scripturarium.

nes in ea, interfecto Clodio Macro, contentæ qualicunque principe, [1] post experimentum domini minoris. [2] Duæ Mauretaniæ, [3] Rætia, Noricum, Thracia, & quæ aliæ procuratoribus cohibentur, ut cuique exercitui vicinæ, ita in favorem aut odium [4] contactu valentiorum agebantur. Inermes provinciæ, atque ipsa in primis Italia, cuicumque servitio expositæ, in pretium belli cessuræ erant. Hic fuit rerum Romanarum status, cum Ser. Galba iterum, T. Vinius consules, [5] inchoavere annum
12 sibi ultimum, reipublicæ prope supremum. Paucis post kalendas Januarias diebus, Pompeii Propinqui procuratoris è Belgica litteræ afferuntur; *superioris Germaniæ legiones*, [6] *rupta sacramenti reverentia*, *imperatorem alium flagitare*, *& senatui ac populo Romano arbitrium eligendi permittere*, quo seditio mollius acciperetur. Maturavit ea res consilium Galbæ, jam pridem de adoptione secum & cum proximis agitantis. Non sane crebrior tota civitate sermo per illos menses fuerat; primum licentia ac libidine talia loquendi, [7] dein fessa jam ætate Galbæ. Paucis judicium, aut

rarium exigundo vectigali de pecuariis, quæ ex Arabia in Ægyptum devehebantur: ut sit illud nomen officii publicanorum. merito ergo Juvenalis Alexandrum taxans, & officii vilitatem objicit. ut non injuria damnandi sint, qui simpliciter *mollem* accipiunt, idque editis annotationibus probant. quapropter & in epist. M. Tullius ad Atticum appellat *Arabarchen* M. Antonium, quasi Ægyptium publicanum. extorquebat enim ab illis ingentia vectigalia, unde pecuniam conflaret, quam deinde prodigeret, ut est apud Plutarchum. *Alciatus.* Tac. 15. Ann. *Tiberius Alexander illustris eques Rom.* Savilius.

6 *Africa, ac legiones in ea.*] Plures igitur legiones tunc in Africa? Vix opinor. Adi, si lubet, quæ scripsi initio libri 4. Annalium. Una sane ordinaria legio in Africa, neque aliter infra numerat aut nominat, hoc ipso anno: *Legio in Africa auxiliaque tutandis imperii finibus.* Juvare aliquid hanc lectionem videatur lib. 11. locus: *In Africa legio cohortesque dilectæ à Clodio Macro, mox à Galba dimissæ.* quasi novam legionem illi veteri adjunxerit Macer, atque ita sub initia Galbæ fuerint duæ. Vanæ: quia cohortes dumtaxat dilectas à Macro intelligit, non legionem ipsam. Igitur inclino ut hic rescribam, *Africa ac legio in ea.* Lipsius.

1 *Post experimentum domini minoris.*] Minores principes inclementiæ in subditos fama sequitur; & de Macro scribit Plutarch. strenue versatum ἐν ἁρπαγαῖς πραγμάτων, καὶ φόνοις ἀνδρῶν διʼ ὠμότητα καὶ πλεονεξίαν. Savilius.

2 *Duæ Mauretaniæ.*] Tingitana, & Cæsareensis. Hanc divisionem Plinius acceptam fert Cæsari Caligulæ, lib. 5. cap. 1. *Principio terrarum*, inquit, *Mauretaniæ appellantur, usque ad C. Cæsarem Germanici F. regna: sævitia ejus in duas divisa provincias.* At Dio palam adversus, Claudio attribuit, lib. 51. Προαχθέντων δὲ τούτων, ὁ Κλαύδιος διχῇ τοὺς Μαύρους τοὺς ὑπηκόους ἔνειμε, ἔς τε τὰ περὶ Τίγγιν, καὶ ἐς τὰ περὶ Καισάρειαν, ἀφʼ ὧνπερ καὶ ὀνομάζονται, καὶ δύο ἄρχουσιν ἱππεῦσι προσέταξε. *His actis, Claudius Mauros dupliciter divisit, in eos qui ad Tingim, & qui ad Cæsaream, unde & nomina habent: & duobus equitibus præpositis eos permisit.* Lipsius.

Duæ Mauritaniæ.] Tingitana & Cæsariensis. *Savilius.* Mauritania dividebatur à geographis in Bocchianam, sive Cæsariensem ab urbe Cæsarea, quæ Iol ante dicebatur, & Bogudianam seu Tingitanam ab oppido Tingi. de eo inf. lib. 2, 58. *Lupanus.*

3 *Rhetia, Noricum.*] In regio codice legitur *Rhetiæ*, sed mutatum in *Rhetia*, nescio an casu. Sunt autem duæ Mauritaniæ, prima & secunda, sive superior & inferior. Verum quando ea distinctio nata, incertum. *Rhenanus.*

4 *Conctatu valentiorum agebantur.*] Scripsimus, *contactu val.* Rhenanus. Tac. hoc lib. *facili transitu ad proximos & validiores.* Savilius.

5 *Inchoavere annum sibi ultimum.*] Eleganter dictum. Solicitant tamen. & nonne, inquiunt, idem est Ultimum ac Supremum? Fateor. geminanda tamen vox fuit ob sententiam disparem. Non enim certe reip. ultimus annus. Alioqui dicere percommode potuisse, *sibi & reip. supremum.* Non ergo audio adolescentem eruditum, qui per literas me monuit videri legendum, *reip. prope primum.* quia tantum non vetus, inquit, resp. & libertas incœpere à Galba. Logi alogi. *Lipsius.*

6 *Rupta sacramenti reverentia.*] Ita mei libri, & sententia exigit. Rhenanus, dum Budensis codicis corruptam scripturam ut τεμένων ἱερὸ observat, nodum in scirpo quærit. *Idem.*

Rupta sacramenti reverentia.] Liber Corvini regis habet, *licentia*, ut rear scripsisse Tacitum, *rupti sacramenti licentia.* Rhenanus.

7 *Dein fessa jam ætate Galbæ.*] Budense volumen aliter hic habet, nempe sic, *defessa an ætate Gal-*

aut reipublicæ amor: [1] multi occulta ſpe, prout quis amicus vel cliens, [2] hunc vel illum ambitioſis rumoribus deſtinabant, [3] etiam in T. Vinii odium. qui in dies quanto potentior, [4] eodem actu inviſior erat. Quippe hiantes in magna fortuna amicorum cupiditates, ipſa Galbæ facilitas intendebat: cum apud infirmum & credulum

Galbæ. Lego, *defeſſa ann.* (hoc eſt annis) *ætate Galbæ.* Movit eum, qui locum caſtigavit quiſquis fuit, ut ſcriberet, *dein* quod præcedit adverbium, *primum.* Enimvero non eſt neceſſe, ut ſequatur *deinde* aut ſimile quippiam. nam poſſumus intelligere primum è licentia ac libidine vulgi, ſermones jactatós fuiſſe defeſſa annis ætate Galbæ; quum poſtea adoptatio ipſa præſtaret eidem ſermoni agitando occaſionem. *Rhenanus.* Ego malo, *dein feſſa annis ætate.* Vertranius.

1 *Multi occulta ſpe.*] Libri mei ſcripti, *ſtultâ ſpe.* uti & in Covarruviæ. Placet tamen magis vulgata. *Lipſius.*

Multi occulta ſpe.] Vocabulum *multi* non eſt in volumine Budenſi. ſed pro *occulta* eſt illic *culta ſpe.* & ſtat optime ſenſus. *Paucis judicium aut Reip. amor ſtulta ſpe, prout quis amicus vel cliens, hunc vel illum ambitionis rumoribus deſtinabant.* Rhenanus. Florentinus, *militis occulta ſpe.* forte, *multis occulta ſpes.* præceſſit enim *paucis.* Pichena. Recte id quidem, quod ad primam vocem pertinet. Sed an ideo debet ſcribi *ſpes*, quia præceſſit iſta vox *paucis* cum appoſita *judicium*? Nequaquam; etſi Ryckius etiam ex ſua perſona ponat (Forte *multis occulta ſpes*, ut Pichena voluit) Quando Tacitus illis præbuit hanc occultam ſpem, aut ex quo exemplo fingentes rapuerunt? At tu ſervabis Tacitum legendo *multis occulta ſpei.* Modo id patuit. Nec procul ab hoc tempore ſcripta ſunt τὰ κρυπτὰ τῆς αἰσχύνης. Jac. Gronovius.

2 *Ambitionis rumoribus.*] Verum non negaveris, *ambitioſis.* Lipſius.

Hunc vel illum ambitioſis rumoribus deſtinabant.] Ita Faërnus emendabat, non *ambitionis*, ut erat in vulgatis. *Urſinus.* Vere Lipſius *ambitioſis*. Nec ego ſane probem alteram lectionem *ſtulta ſpe* prævulgata. Cæterum nondum hic omnia tamen ſana. Vocula deeſt, quæ diverſa orationis membra diſtinguat. Neque enim iidem occulta ſpe pariter & ambitioſis rumoribus hunc vel illum deſtinabant. Sed alii occulta ſpe, alii ambitioſis rumoribus: quos invicem ſibi Tacitus opponit. Leg. *primum licentia ac libidine talia loquendi, dein feſſa jam ætate Galbæ, etiam in T. Vinii odium* (vel *etiam T. Vinii odio*, quod malim) *qui in dies quanto potentior, eodem auctu inviſior erat. Paucis judicium, aut Reip. amor: multi occulta ſpe: quidam prout quis amicus, vel cliens, hunc vel illum ambitioſis rumoribus deſtinabant. quippe hiantes in magna fortuna amicorum cupiditates ipſa Galbæ facilitas intendebat,* &c. Acidalius. Inepte antea, *ambitionis.* Pichena.

3 *In T. Vinii odium diverterant.*] Parum cohærens lectio aut ſententia, A priſcis libris abeſt vox *diverterant.* Et tollam ſane ego arbiter, legamque: *hunc vel illum ambitioſis rumoribus deſtinabant, etiam in T. Vinii odium. qui indies,* &c. Multi, inquit, ſucceſſorem deſtinabant ex ſua ſpe, quidam ex odio Vinii. Non diſſimile illud Taciti de Piſone: *Juvenis recenti favore; & infenſus T. Vinio: ſeu quia erat, ſeu quia irati ita volebant.* Quod ſi retinendum tamen id verbi ſit, mutem & diducam, *Etiam in T. Vinii odium diverſi ierant.* Lipſius.

Etiam in T. Vinii odium diverterant.] Particulam *etiam* diviſimus in *& jam.* placet vero verbum, quod in volumine Budenſi ſcriptum eſt, *diverterant*, quod & alias in regio codice plerumque occurrit, ubi nos *divertere* legimus. *Rhenanus.* Inepte ante, *& jam in T. Vinii odium diverterant.* Poſtremum verbum quoniam à Flor. abeſt, delevi tamquam ſubditicium, ſententiamque pervertens. Idque & Lipſio probatur. *Pichena.*

4 *Eodem actu inviſior.*] Quid eſt illud, *Actu inviſum eſſe?* Ineptiæ, & ſermo parum non dicam lautus, ſed Latinus. Scribebam ſublata ea voce, *eadem inviſior erat.* genus ſermonis notum vel ex uno Plauto. Placuit Jac. Lectii eruditi viri conjectura, *eodem auctu.* nunc mea iſta, *eo dein faſtu inviſior.* Lipſius.

Eodem actu inviſior erat.] Verba, *eodem actu*, depravata cenſeo. ac ſi conjecturæ locus eſſet, ſine ope librorum libenter reſtituerem. *eo cunctis inviſior erat.* Pichena. Varia hic tentent viri eruditi. Ego non dubitem ſcripſiſſe Tacitum: *eodem tanto inviſior erat. Eodem* valet ea ipſa de cauſa, quia potentior. *Grotius.* Alii, *eadem inviſior*; vel *eo dein faſtu inviſior*: vel, *eo cunctis inviſior erat.* Sed nihil arridet præ Jac. Lectii eruditi viri conjectura; *eodem auctu inviſior.* Freinſhemius. Nonne hians hæc eſt cupiditas Freinſhemii notæ ſcribendæ, qua nihil adjuvat Tacitum, nihil novi adfert? Et luxuria quidem hæc par eſt, quæ in cap. 20. effunditur in vocem ſimiliter incipientem *actionibus.* Talia accepta refer imbecillitati, quam ne Muſæ quidem poſſunt deponere. Si inſpexeris elegiam Pedonis

dulum minore metu, & majore præmio peccaretur. [1] Potentia principatus divisa in T. Vinium consulem, [2] & Cornelium Laconem prætorii præfectum. Nec minor gratia [3] Icelo Galbæ liberto, [4] quem annulis donatum equestri nomine *Martianum*

nis Albinovani, cernes similem discordiam in versu 227 inter voces *ictu*, *actu*, *auctu*. Jac. Gronovius.

1 *Potentia principatus divisa.*] Sueton. & Sex. Aurelius scribunt Galbam trium amicorum consilio regi solitum, quos Pædagogos vocabant. *Lupanus.*

2 *Et Cornelium Laconem.*] Copulativa ista non legitur in optimo MS. & videtur interposita ab eis, qui Taciti stylum ignorabant, sane quidem solertissime jam involventis, ut tres illos bene daret cognoscendos, sed qui in se continet idem ac si dixisset *T. Vinium*, *Cornelium Laconem*, *&* *Icelum.* Ita patet omnino non requiri istam copulam. *Jac. Gronovius.*

3 *Icelo Galbæ liberto.*] Nequissimi hujus servuli nomen varie scriptum. Alibi *Hycellus*, alibi *Icellus.* Vaticanus semper *Icelus*: quem sequor. Plutarchum in ea voce emaculo, in Galba: Καὶ ἧκεν ἀπὸ Ῥώμης Ἴκελος ἀπελεύθερος ἑβδομαῖος. Vulgo, Σικελὸς scriptum: & verterunt homines docti, *Siculus quidam*. At Icelum hunc festinatum nuntium fuisse, doceat eos Suetonius Galb. cap. XXII. *Lipsius.*

4 *Quem annulis donatum.*] De hoc eodem Suetonius: *Icelus paullo ante annulis aureis donatus, & Marciani cognomine ornatus, & jam summæ equestris gradus candidatus.* Viri docti interpretantur Summam equestris gradus, Præfecturam prætorii: haud improbe. Tamen ego magis intelligam de Procuratione: quæ propria equestris ordinis dignitas. An libertum promotum iri censeam ad Prætorii præfecturam, idque sub Galba? numquam. *Lipsius.*

Annulis donatum libertum.] Paulus juris auctor, *Qui jus*, inquit, *aureorum annulorum impetraverit, ut ingenuus haberetur.* Idemque rescripsisse divum Adrianum Ulpianus scribit. concedebat autem solus imperator etiam fœminis, ut natalibus restitueretur. *Alciatus.* Id est jure annulorum quorum meminerunt JCti. Plinius l. 33. ait annulum aureum longo tempore fuisse insigne eorum, qui legati fuerant, hisque in publico uti solitos, domi ferreis. Postea annulis aureis usi nobiles, ut ostendit Livius libro 9. 46. postquam autem à Senatu ad Equites sunt judicia translata, usi Equites annulis aureis. quod non tam Equitum, quam Judicum insigne fuit, teste Plinio. Et postea hoc datum Manumissis. Sic Vitellius Asiaticum libertum annulis honoravit. Ad hæc fœminis ipsis jus annulorum aureorum concedi solebat, cum tamen ob rem strenue in bello gestam, auctore Cicerone in Verrem 5. daretur. ex quo istud Ulpiani ita intelligi debet mulierem jura ingenuitatis posse consequi. Hunc Icelum summæ equestris gradus candidatum Sueton. appellat Galb. 14. *Lupanus.* Neminem latet, ex constitutionibus, servum qui donetur annulis aureis, imaginem ingenuitatis consequi, non esse ingenuum. L. 2. Co. de Jur. aur. an. *libertinitatis quoad vivunt imaginem, non statum ingenuitatis præstat.* Prioribus tamen constitutionibus plenam atque perfectam præstabant ingenuitatem. Ulpianus l. 10. §. 3. D. de in jus voc. Idem l. 3. pr. D. de bon. Libert. Supra ætatem vero Alex. Severi, vel saltem temporibus Taciti, jus annulorum ad equestrem dignitatem spectabat. Tranquillus in Galba Cap. 14. Idem de Asiatico in Vitellio Cap. 12. Tac. 2. Hist. 57. *Ferrettus.* *Annulum medium ordinem tertiumque plebi & patribus inseruere*, ait C. Plinius 32. 9. Quare ante Galbam & ejus temporibus majus aureorum annulorum jus, quo jura ingenuitatis sic à principe tributa sunt, ut libertinitas, lituraque servitutis permaneret. De Icelo quo de agimus, idem Suet. Galb. 14. Similiter Cornelius lib. sequenti scribit, Asiaticum libertum equestri dignitate donatum, annulis honoratum fuisse, quod & Tranquillus Vitell. 12. refert. Ut ex illis constet à principio imperii constituti idem *jus annulorum aureorum exorare*, quod in equestrem ordinem adlegi. *Vertranius.* In Hispania cum perferret de morte Neronis nuntium. *Annulis donare* est *equestri dignitate ornare.* 2. Histor. *postulante exercitu ut libertum suum Asiaticum equestri dignitate donaret* &c. *inter secreta convivia largitur, honoravitque Asiaticum annulis.* Sueton. Vitell. 12. Dio l. 48. δακτυλίοις τε χρυσοῖς ἐκόσμησε, καὶ εἰς τὸ τῶν ἱππέων τέλος εἰσέγραψεν (Αὔγουστος τὸν Μήναν) Id est, *Augustus Menam annulis donavit equitumque ordini adscripsit.* Priscis enim temporibus, quanquam postea crescente luxu frequens auri usus esset, tamen τῶν πάλαι Ῥωμαίων οὐδενὶ οὐχ ὅτι τῶν δουλευσάντων ποτὲ, ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἐν ἐλευθέρῳ γένει τραφέντων, δακτυλίοις χρυσοῖς, πλὴν τῶν τε βουλευτῶν καὶ ἱππέων χρῆσθαι ἐξῆν. Id est, *nulli olim Romanorum (intelligo non libertini tantum generis, sed & ingenuos liberaliterque educatos) aureos licuit gestare annulos, excepto Senatore & Equite.* Neque id jus princeps in suos tantum contulit libertos, sed & alienos (quanquam *invitis & ignorantibus patronis* non facile id fieret, aut factum revocaretur & in irritum deduceretur) habuitque annexum *ingenuitatis jus, ne tamen ab hæreditate*

num vocitabant. Hi discordes, [1] & rebus minoribus sibi quisque tendentes, circa consilium eligendi successoris in duas factiones scindebantur. Vinius [2] pro M. Othone; Laco atque Icelus consensu [3] non tam unum aliquem fovebant, quam alium. Neque erat Galbæ ignota Othonis [4] ac T. Vinii amicitia, ex rumoribus nihil silentio transmittentium: [5] quia Vinio vidua filia, cælebs Otho, gener ac socer destinabantur. Credo & reipublicae curam subisse, frustra à Nerone translatæ, si apud Othonem relinqueretur. [6] namque Otho pueritiam incuriose, adolescentiam petulanter egerat, [7] gratus Neroni [8] æmulatione luxus. [9] eoque jam [10] Poppæam Sabinam principale scortum, ut [11] apud conscium libidinum deposuerat, donec [12] Octaviam uxorem amoliretur: mox suspectum in eadem Poppæa

[1] in

tæ liberti patronus excluderetur. lib, 40. Digest. *Savilius.*

1 *Et rebus minoribus sibi quisque tendentes.*] Legam *& in rebus.* Præpositionem eam sane & Muretus addi voluerat, ceterum vocem *minoribus* stigmate notaverat, quod illi solet esse vel delendi prorsus, vel certe mutandi signum. At illa & minime corrupta hic & maxime necessaria. Triumviri illi discordes semper, & alias minoribus in rebus, dum sibi quisque tendit, in tres divisi partes; in hoc adoptionis consilio tam gravi velut coibant, & in duas saltem abibant. *Acidalius.*

2 *Pro M. Othone.*] Ita edidi, non tam quia Ryckius composuit hanc notam (Vinius pro Othone) Flor. & meus *pro M. Othone.* Sed quia non aliter in Romana editum ab Beroaldo, etiam in Lipsiana Plantini anno 1581. Certe id petitum ab illis ex MSS. ut sero nos de iis nunc loquamur. *Jac. Gronovius.*

3 *Non tam unum aliquem fovebant.*] Non tam hunc aut illum, quam quemcunque præter Othonem. *Ferrettus.*

4 *Ac T. Vinii amicitia ex rumoribus.*] In regio codice legitur; *& ex rumoribus*, id est, etiam. *Rhenanus.* In Mediceo est *& rumoribus*, ut notavit Ryckius. Unde utique perfectissima existit periodus: *& rumoribus nihil silentio transmittentium unica Vinio vidua filia, cœlebs Otho, gener ac socer destinabantur.* Quum amicitia Othonis & Vinii jam ante exercita non esset ignota Galbæ, etiam pateretur nunc eam inter illos flagrare, tum nunc hi rumores exorti erant. *Jac. Gronovius.*

5 *Quia Vinio vidua filia.*] Concinno immissa vocula: ut mihi videtur, necessaria: *quibus* (rumoribus) *quia Vinio vidua filia* &c. *Acidalius.*

6 *Namque Otho pueritiam incuriose.*] Juvenal. Sat. II. *pathici gestamen Othonis.* Savilius.

7 *Gratus Neroni.*] Plutarch. Galb. φίλῳ δὲ τῷ Ὄθωνι καὶ συμβιωτῇ διὰ τὴν ἀσωτίαν ἐχρῆτο, καὶ σκωπτόμενος ὑπ' αὐτοῦ πολλάκις εἰς μικρολογίαν καὶ ἀνελευθερίαν, ἔχαιρε. i. *Nero utebatur Othone familiariter ob mores discinctos, reprehensusque aliquoties ab eo ob avaritiam ægre non tulit.* Xiphil. Nerone. ἦν δέ τις Μάρκος Σαλβίος Ὄθων, οὕτως ἐκ τε τῆς ὁμοιότητος τρόπων καὶ τῆς κοινωνίας τῶν ἁμαρτημάτων τῷ Νέρωνι ᾠκειοῦτο, ὥστε καὶ εἰπεῖν ποτε πρὸς αὐτόν, οὕτω με Καίσαρα ἴδοις. I. *Quidam Marcus Salvius Otho cum Nerone versabatur ita familiariter, tam ob similitudinem morum & quoddam nequitiæ consortium, ut cum apud Neronem excidere sibi pateretur, ita me Cæsarem videbis* &c. *Savilius.*

8 *Æmulatione luxus.*] Suet. Oth. 2. *Per libertinam aulicam insinuatus Neroni, facile summum inter amicos locum tenuit congruentia morum.* Savilius.

9 *Eoque jam.*] Particula *jam* quid hic faciat, nescio. Nisi deinceps videro, delebo. *Acidalius.*

10 *Poppæam Sabinam.*] Illud inter Neronem, Poppæam & Othonem negotium quomodo fuerit transactum, docebit Sueton. Oth. 3. Plutarch. Galb. variatis modice circumstantiis recedentes à Taciti narratione, qui ita sibi contrarius pugnat, ut hic locus cum eo 13. Annal. conciliari nequeat. *Savilius.*

11 *Apud conscium libidinum.*] Annal. 13. *Delapso Nerone in amorem Actæ, assumpto in conscientiam Othone.* Idem.

12 *Octaviam uxorem amoliretur.*] Iisdem in hanc rem verbis usus est libro XIV. Annal. & sic mei libri. Covarruviæ tamen codex & Budensis, *Octavia uxor amoveretur.* Quod rectum æque. *Lipsius.*

Donec Octaviam uxorem amoliretur.] Budense volumen manifeste habet, *Donec Octavia uxor amoveretur.* quid erat opus hoc mutare? Scio quomodo acciderit. Lib. 14. leguntur hæc verba. *Octaviamque conjugem amoliri.* quæ rursum hoc loco castigator quispiam supponere voluit, germana lectione erasa. *Rhenanus.* In Covarruviæ libro, *donec Octavia uxor amoveretur.* Rescripserim ideo Cornelio nostro: *donec Octavia uxor amoliretur.* Fuit quidem librarius offensus, quod scriptum videret παθητικῶς *amoliretur*, itaque scripturam interpolavit. Atqui idem Tac. Ann. 12. *Vangio*

[1] in provinciam Lusitaniam specie legationis seposuit. Otho, comiter administrata provincia, primus in partes transgressus, nec segnis, [2] & donec bellum fuit, inter præsentes splendidissimus, spem adoptionis statim conceptam, acrius in dies
14 rapiebat: faventibus plerisque militum; prona in eum aula Neronis ut similem. Sed Galba, post nuntios Germanicæ seditionis, quanquam nihil adhuc de Vitellio certum, anxius quonam exercituum vis erumperet, ne urbano quidem militi confisus, quod remedium unicum rebatur, comitia imperii transigit. Adhibitoque super Vinium, ac Laconem, Mario Celso consule designato, ac [3] Ducennio Gemino præfecto urbis, pauca præfatus *de sua senectute*, [4] *Pisonem Licinianum* [5] *accersiri* jubet: seu propria electione, sive, ut quidam crediderunt, Lacone instante. cui apud Rubellium Plautum exercita cum Pisone amicitia: sed callide ut ignotum fovebat, & prospera de Pisone fama consilio ejus fidem addiderat. [6] Piso M. Crasso

ac Sido inter se regnum partiverunt, ut scriptum in Floren. ac Veneto reperit Pichena. *Colerus.*

1 *In provinciam Lusitaniam.*] Totidem verbis Suetonius: *Sepositus est per caussam legationis in Lusitaniam.* Sed operæ est videre divisionem Hispaniæ & Præfecturas, quoniam sæpe hic intercurrit. Divisa ea ab Augusto in duas provincias, Citeriorem & Ulteriorem. Citerior, Tarraconensis etiam dicta: cui Galba præfuit, cui nunc Cluvius Rufus. Ulterior divisa in duas provincias, Bæticam & Lusitaniam. Bætica populi fuit, & in eam missus Proconsul. Noster libro IV. *Vibius Serenus ulterioris Hispaniæ proconsul.* non quia tota Hispania ulterior (caute legas) proconsulem habuerit, sed quia ejus pars melior Bætica. Itaque confundebant scribendo sive loquendo. Plinius libro III. *Prima Hispania terrarum est, Ulterior appellata, eadem Bætica.* Non tamen etiam regendo. Nam duæ Cæsaris fuerunt, sola Bætica populi. Strabo distincte, libro III. Νυνὶ δὲ τῶν ἐπαρχιῶν, τῶν μὲν ἀποδειχθεισῶν τῷ δήμῳ τε καὶ τῇ συγκλήτῳ, τῶν δὲ τῷ ἡγεμόνι τῶν Ῥωμαίων, ἡ μὲν Βαιτικὴ πρόσκειται τῷ δήμῳ, καὶ πέμπεται στρατηγὸς ἐπὶ αὐτὴν, ἔχων ταμίαν τε καὶ πρεσβευτήν. Ἡ δὲ λοιπὴ, Καίσαρός ἐστι. Πέμπονται δ' ἀπ' αὐτοῦ δύο πρεσβευταὶ, στρατηγικός τε καὶ ὑπατικός. *Nunc quidem, provinciis aliis attributis populo & Senatui, aliis Principi, Bætica populo relicta est, & mittitur in eam proconsul qui habet quæstorem & legatum. reliqua autem Hispania Cæsaris est. & mittuntur in eam duo legati, Prætorius & Consularis.* Addit deinde, Prætorium Lusitaniæ præfuisse, cum unico Legato: Consularem reliquæ, cum tribus Legatis tribusque legionibus. Consentit & Dio libro LIII. qui diserte *Bæticam populo adsignat, Lusitaniam & Tarraconensem Cæsari.* Quid igitur Appiano in mentem venit scribere, De bello Hispaniensi, extremo? *Ab eo tempore* (quo Cantabri ab Augusto victi) *Romani Iberiam, quæ hodie Hispania dicitur, in tres partes dividere cœpisse mihi videntur, in quarum duas annuos magistratus Senatus mittit, in tertiam vero Præsidem Imperator.* Quæ à falso numquam excusem, nisi quid mutavit ejus ævo. Strabo etiam libro ultimo, duas Hispanias recensere inter eas quæ Populi sunt, videtur. sed videtur: eaque res interpretem decepit qui etiam τὴν ἐκτὸς Ἰβηρίαν, id est *Ulteriorem* sive *Exteriorem* Hispaniam, turpiter *Interiorem* convertit. Vellem monuisse eruditissimum Casaubonum, cujus ad Strabonem probas sane Notas jam nunc vidi. *Lipsius.*

In Lusitaniam sepofuit.] Deprecante Seneca. Plutarch. Annal. 13. *Dejicitur familiaritate sueta, post congressu & comitatu Otho, & postremo ne in urbe æmulatus ageret, provinciæ Lusitaniæ præficitur.* Savilius.

2 *Et donec bellum fuit inter præsentes.*] Particula una traducta suam & orationi & sententiæ concinnitatem reddideris, *donec bellum fuit & inter præsentes splendidissimus.* Acidalius.

3 *Ducennio Gemino.*] Ille est, de quo libro XV. legis: *Exin Nero tres consulares, L. Pisonem, Ducennium Geminum, Pompeium Paulinum vectigalibus præposuit.* Lipsius.

4 *Pisonem Licinianum accersiri jubet.*] Sueton. c. 17. nonnihil à Tacito discedens scribit, *Pisonem repente è media salutantium turba apprehendit, filiumque appellans, in castra perduxit.* Savilius.

5 *Accersiri jubet, seu propria dilectione, sive ut quidam tradiderunt.*] Muretus *accersi* & *crediderunt*, maluerat. De utroque non gravate assentiar, quanquam necessario mutandum esse neutrum scio. *Acidalius.* In Florent. legitur: *seu propria electione; sive, ut quidam crediderunt.* Sed nihil muto. *Pichena.* Reposuimus lectionem MSC. Florentini; *crediderunt.* Freinshemius. Lege, *arcessi.* Gronovius.

6 *Piso M. Crasso & Scribonia genitus.*] Puto illo M. Crasso Frugi, qui consul fuit cum C. Lecanio Basso, DCCCXVI. sub Nerone. qui ipse è Calpurniis Frugi, in Liciniam gentem adoptione transiit, ut ex cognomine apparet: sicut hic noster

so & Scribonia genitus, nobilis utrimque, vultu habituque moris antiqui, & æstimatione recta severus, deterius interpretantibus tristior habebatur. ea pars morum ejus, [1] quo suspectior solicitis, adoptanti placebat. Igitur Galba apprehensa Pisonis manu, in hunc modum locutus fertur; *Si te privatus*, [2] *lege curiata apud Pontifices, ut moris est, adoptarem; &* [3] *mihi egregium erat tunc, Pompeii & M. Crassi subolem in penates meos adsciscere;* [4] *& tibi insigne, Sulpiciæ ac Lutatiæ decora, nobilitati tuæ adjecisse. Nunc me deorum hominumque consensu ad imperium vocatum, præclara indoles tua, & amor patriæ impulit, ut principatum, de quo majores nostri armis certabant, bello adeptus, quiescenti offeram; exemplo divi Augusti, qui sororis filium Marcellum, dein generum Agrippam, mox nepotes suos, postremo Tiberium Neronem privi-*

ster iterum è Liciniis ad Calpurnios ivit, Quod autem de Scribonia addit: ex eo vides perperam in Plutarchi Galba legi, Κράσσου καὶ Κρεπίωνος ἔγγονος: & ex nostro corrigendum. *Lipsius.*

Piso M. Crasso ex Scribonia genitus.] Emendavimus, *& Scribonia genitus.* Rhenanus.

1 *Quo suspectior sollicitis, adoptanti placebat.*] Scio qui contendebant legendum, *qua*, præter omnem rationem. Omissa hic quoque particula, quæ alteri *quo* responderat, *quo suspectior sollicitis, eo magis adoptanti placebat.* Acidalius.

2 *Lege curiata, ut moris est.*] Veteri jure caussas arrogationis subesse oportuit, quas Pontifices considerabant: puta, ætasne arrogatoris liberis potius gignundis idonea, bonane ejus qui arrogaretur, insidiose petita essent. Caussis probatis, comitia quæ *curiata* appellantur præbita sunt, arbitris quandoque ipsis Pontificibus. Tum à magistratu, qui ad populum ferre legem posset, veluti consule, lata fuit rogatio his fere verbis. *Velitis jubeatis, Quirites, uti L. Valerius L. Titio tam jure legeque filius sibi siet, quam si ex eo patre matreque familias ejus natus esset: utique ei vitæ necisque in eo potestas siet, uti patri endo filio est. Hæc ita uti dixi, ita vos, Quirites, rogo.* Quæ sunt apud Gell. 5, 19. & liquent ex ea Ciceronis pro domo sua. plane quod hic ait Cornelius *adoptarem*, de *arrogatione* ejus, qui sui juris esset, accipiendum est: & in libris civilis studii *arrogatio* vocabulo *adoptionis* continetur. *Vertranius.* Nescio an à glossographo illa, *ut moris est.* Acidalius.

3 *Mihi egregium erat tunc.*] Non placet extrema ista vocula, quam suspicor effictam fuisse ex corrupto prænomine Pompeii, ut scribendum sit; *mihi egregium erat Cnæi Pompeji:* cum etiam Crasso pronomen suum addatur. *Freinshemius.* Hoc sibi quoque attribuit Ryckius, si per Musas licet, nec Freinshemii meminit. Sed Freinshemius prave caussatur prænomen Crassi, quum magna sit differentia. Nam Pompejus excellenter dictus ita bene intelligitur. In Crassis fuere multi & pares, ut prænomine distingui interfuerit. Alia attuli in principio libri 14, quo minus mireris, si uni interdum addatur prænomen. Et quam rectum Medicei codicis illud *nunc?* Ita enim habet. quum res ita fert, etiamsi tam lente ac tarde, quocunque tamen tempore: itaque illud παθητικὸν, & quod vix credi poterat, eo tempore tamen exortum & præsens iterat mox & excelsius proclamat *Nunc me Deorum.* Jac. Gronovius.

4 *Et tibi insigne, Sulpiciæ ac Lutatiæ decora.*] Ita scripsi. *Rhenanus.* Plutarchus agens de Galbæ genealogia inquit, μέγα δὲ εἶχεν εὐγενείας ἀξίωμα τοῦ Σερουΐων οἴκου. i. *ex illustri Serviorum gente trahebat natalium splendorem.* & Tacit. 2. Histor. *Post Julios, Claudios, Servios* nonnihil improprie usus cognomine pro gentilitio ad significandam Sulpiciorum domum; de qua fusius agentem vide Sueton. Galb. 2. & 3. Sed Galba, inquit Plutarchus, ἐφρόνει μεῖζον ἐπὶ τῇ τοῦ Κάτλου συγγενείᾳ. i. *ingentes ei spiritus faciebat Catulorum stirps:* cum Q. Lutatius Catulus, esset ei avus maternus. Quod ex Liviæ Augustæ cognatione descenderit, ex lectione mihi non succurrit, quamquam verum sit, eum *observasse ante omnes Liviam Augustam, cujus & vivæ gratia plurimum valuit, & mortuæ testamento pene ditatus est.* Sueton. 5. Sed cognationis ne vestigia quidem apud scriptores extant, ut fidem facile ita sentienti abjudicem. Novercam tantum habuit Liviam Ocellinam, in cujus nomen ex adoptione transiit, appellatus L. Livius Ocellinus *usque ad tempus imperii*, si non erronea est Suetonii in Galb. 4. sententia. *Savillius. Familias* intelligit, ex quibus ortus Galba, ex Sulpicia genus nomenque paternum, ex Lutatia genus maternum ducebat: qui ex Mummia Achaica natus, statuarum titulis pronepotem se Q. Lutatii Catuli Capitolini scripserit, uti refert Sueton. in Galb. 3. *Vertranius.* Nihil video, quo hæc referri possent, *Sulpiciæ ac Lutatiæ*; nec dubito scripsisse Tacitum *Sulpicia ac Lutatia decora.* quomodo fere *avitum genus* sup. 3. 72. & magis etiam *longa decora præferentes*, h. e. multos avos, multas imagines, sup. 14. 53. Simile est quod Florus 1. 8. habet: *Romana prodigia atque miracula.* Freinshemius. Omnia sana sunt,

vignum, in proximo sibi fastigio collocavit. Sed [1] *Augustus in domo successorem quæsivit;* [2] *ego, in republica. Non quia* [3] *propinquos aut socios belli non habeam: sed neque ipse imperium ambitione accepi,* [4] *& judicii mei documentum sint, non meæ tantum necessitudines, quas tibi postposui, sed & tuæ.* [5] *Est tibi frater pari nobilitate, natu major, dignus hac fortuna, nisi tu potior esses. Ea ætas tua, quæ cupiditates adolescentiæ jam effugerit: ea vita, in qua nihil præteritum excusandum habeas. Fortunam adhuc tantum adversam tulisti.* [6] *Secundæ res acrioribus stimulis animos explorant: quia* [7] *miseriæ tolerantur, felicitate corrumpimur. Fidem, libertatem, amicitiam, præcipua humani animi bona, tu quidem eadem constantia retinebis;* [8] *sed alii per obsequium imminuent. Irrumpet adulatio;* [9] *blanditiæ pessimum veri affectus venenum; sua cuique utilitas.*

[1] *Et*

sunt, si, ut oportet, illa, *Sulpiciæ ac Lutatiæ*, referas ad id, quod sequitur, *nobilitati.* Hic enim subintelligitur, *nobilitatis.* Boxhornius.

1 *Augustus in domo successorem quæsivit.*] Id est, Augustus quæsivit inter suos, inter propinquos, inter eos qui sui nominis atque gentis essent. ego inter cives & in repub. *Ferrettus.* Hinc discas, Principibus in successore eligendo virtutis quam propinquitatis rationem habendam. Plin. Pan. *successorem è sinu uxoris accipias? summæque potestatis hæredem, tantum intra domum tuam quæras? non per totam civitatem circumferas oculos? & hunc tibi proximum, hunc conjunctissimum existimes, quem optimum, quem diis simillimum inveneris.* Vopiscus in Tacito: *Ingens est gloria morientis Principis remp. magis amare, quam filios.* Pichena.

2 *Ego in Rep.*] Huc alludit, ut videtur, Dagalaiphus Comes stabuli apud Valentinianum: rogante enim Principe, quem in regni consortium adsciscеret, respondit. *Si tuos amas, habes fratrem, si Remp. alium quære.* Marcell. l. 26. *Savilius.*

3 *Propinquos aut socios belli.*] Augustus Agrippam & Tiberium adoptavit, tanquam *belli socios*, alios ut propinquos. Sic Galbæ Otho erat socius belli & Dolabella, quem Plutarchus tradit, ut sic loquar, ex adoptionis titulo *propinquum* fuisse. Tac. *Corn. Dolabella propinquitate Galbæ monstratus*, si, ut arbitror, Plutarcho consentiens eundem intendit hominem. *Savilius.*

4 *Et judicii mei documentum.*] Sententiam ante involutam, filo & fide Vaticani codicis apte evolvi. Hoc dicit. Neque ego ambitione aut malis artibus imperium quæsivi: & quod te judicio successorem eligam, signum posthabiti non solum mei amici sed & tui. *Lipsius.*

Et judicii mei documentum sit.] Castigavi, *ut judicii mei documentum sit.* ubi malim *sint.* nam sequitur, *necessitudines non meæ sed tuæ.* Rhenanus.

5 *Est tibi frater.*] De quo libro IV. Historiarum: *Ferebatur Antonius Scribonianum Crassum, egregiis majoribus, & fraterna imagine fulgentem, ad capessendam remp. hortatus.* Lipsius.

6 *Secundæ res acrioribus stimulis.*] Xenophon pariter: Δοκεῖ δέ μοι, ὦ Κῦρε, χαλεπώτερον εἶναι εὑρεῖν ἄνδρα τἀγαθὰ καλῶς φέροντα, ἢ τὰ κακά. τὰ μὲν γὰρ ὕβριν τοῖς πολλοῖς, τὰ δὲ σωφροσύνην τοῖς πᾶσιν ἐμποιεῖ. Et sententia similis, Diodoro Siculo expressa, lib. XIX. Διόπερ ἔνιοι προσηκόντως ὑπολαμβάνουσιν εὐχερέστερον ὑπάρχειν συμφορὰς ἐνεγκεῖν ἐπιδεξίως, ἢ τὰς εὐμεγέθεις εὐημερίας ἐμφρόνως. αἱ μὲν γὰρ διὰ τὸν περὶ τοῦ μέλλοντος φόβον ἐπαναγκάζουσιν ἐπιμελεῖσθαι, αἱ δὲ διὰ τὸ προγεγονὸς εὐτύχημα, προτρέπονται καταφρονεῖν πάντων. Et Catoni illi Prisco; *Adversæ res se domant, & docent quid opus sit facto: secundæ res lætitia transvorsum trudere solent à recte intelligendo atque consulendo.* Idem.

Secundæ res acrioribus stimulis animum explorant.] Melius, credo, in Flor. legitur, *animos explorant.* Pichena.

7 *Miseriæ tolerantur.*] Quoquo modo feruntur. *Ferrettus.*

8 *Per obsequium imminuent.*] Ita diserte Vatic. & Venetus: nec quidquam pote (non me quidem arbitro) lectione hac melius. Rhenanus tamen turbat, mutat, & exemplaria ut haberent fecit, *alii licet per obsequium annuant.* Lipsius.

Sed alii per obsequium imminuent. Irrumpet adulatio.] Hic locus fœde corruptus est. Restituimus ex volumine Matthiæ Corvini in hunc modum, *sed illa licet per obsequium annuant. Irrumpet adulatio.* Expone, *licet* hoc est datur, conceditur, permittitur, ut alii per obsequium annuant. *Rhenanus.*

9 *Blanditiæ pessimum veri affectus venenum, sua cuique utilitas.*] Verba hæc prorsus ἀπροσδιόνυσα. Nec sensum evolvas verum quidem: nec structuram videas aliqua ratione concinnam. Non multo in sequentibus particula *etiam* ad sensum facit. Quæ omnia si auferantur hinc, reliqua inter se pulcherrime congruant. & nos locum vidimus, quo ista rursus, audaci quidem, sed necessaria trajectione, reponenda: *Sed alii per obsequium imminuent. Irrumpet adulatio, blanditiæ, pessimum veri adfectus venenum. Ego ac tu simplicissime inter nos hodie loquimur, ceteri libentius cum fortuna nostra, quam nobiscum. Nam suadere principi,*

quod

[1] *Et jam ego ac tu simplicissime inter nos hodie loquimur; ceteri libentius cum fortuna no-*
stra, quam nobiscum. Nam suadere principi quod oporteat, multi laboris: assentatio
erga principem quemcumque, sine affectu peragitur. Si immensum imperii corpus stare ac 16
librari sine rectore posset, dignus eram, à quo respublica inciperet. Nunc eo necessitatis
jampridem ventum est, ut nec mea senectus conferre plus populo Romano possit, quam bo-
num successorem; nec tua plus juventa, quam bonum principem. [2] *Sub Tiberio, & Ca-*
jo, & Claudio, [3] *unius familiæ quasi hereditas fuimus: loco libertatis erit, quod eligi*
cœpimus. Et finita Juliorum Claudiorumque domo, optimum quemque adoptio inveniet.
Nam generari & nasci à principibus fortuitum, nec ultra æstimatur: [4] *adoptandi judi-*
cium integrum; & si velis eligere, consensu monstratur. Sit ante oculos Nero, quem
longa Cæsarum serie tumentem, non Vindex cum inermi provincia, aut [5] *ego cum una*
legione; sed sua immanitas, sua luxuria cervicibus publicis depulere. [6] *neque erat adhuc*
damnati principis exemplum. [7] *Nos bello, & ab æstimantibus asciti, cum invidia quam-*
vis, egregii erimus. [8] *Ne tamen territus fueris, si duæ legiones in hoc concussi orbis mo-*
tu nondum quiescunt: Ne ipse quidem ad securas res accessi: & audita adoptione, desi-
nam videri senex, quod nunc mihi unum objicitur. Nero à pessimo quoque semper deside-
rabitur: mihi ac tibi providendum est, [9] *ne etiam a bonis desideretur. Monere diutius,*
neque

quod oporteat, multi laboris: assentatio erga principem quemcunque sine affectu peragitur. Sua cuique utilitas. Etiamsi &c. Hic illa, *sua cuique utilitas,* sententiolæ loco post aliquantam respirationem à Galba interjecta, quibus transitum & aditum ad sequentia sibi faceret, præcipua totius orationis, ut quibus utilitatem & prope necessitatem hujus adoptionis & electionis vult demonstrare. *Acidalius.* Verba hæc ad sequentia pertinere arbitror. Ideo distinguerem: *Irrumpet adulatio, blanditiæ: pessimum veri affectus venenum, sua cuique utilitas.* Pichena. Vir Eruditus distinguit: *blanditiæ: pessimum veri affectus venenum, sua cuique utilitas.* me non adsentiente, qui credam blanditias potius hac infamia notari. quam & mereri, vel Plutarchi libellus fidem fecerit, quem de adulatore, ab amico dignoscendo scripsit. *Freinshemius.*

1 *Etiam ego ac tu simplicissime inter nos hodie loquimur.*] Illud, *etiam*, in hoc loco supervacuum & ineptum videtur, ac suspicor ad antecedentia pertinere. Sic ergo legerem: *sua cuique utilitas: etiam. Ego ac tu* &c. *Pichena.*

2 *Sub Tiberio, & Cajo, & Claudio.*] Sed cur Neronem omittit? Credo quia Tiberius, & Cajus, & Claudius, qui successionis continuatione Principatum tenuerunt, ejusdem familiæ Claudiæ erant. Nero autem in ea tantum per adoptionem. *Idem.*

3 *Unius familiæ.*] Claudiæ scil. *Ferrettus.* C. Julius adoptabat Augustum, Augustus Liviam & Tiberium, hic Germanicum, cui filius Cajus, frater Claudius, tandem Claudius adoptabat Neronem, in quo exstincta Juliorum stirps. *Ausonius.*

Æneadum generis qui sextus & ultimus hæres
Polluit, & clausit Julia sacra Nero. Savil.

4 *Adoptandi judicium integrum.*] Proprium, liberum, non commune cum fortuna: & si volueris eligere, inde cognoscitur, quod consensus omnium sequitur eligentem. plerumque enim electio est plurium & optimi. *Ferrettus.*

5 *Cum una legione.*] Una tantum? Atqui antea tres, in illa parte Hispaniæ. & τρία τάγματα, *tres legiones* (ita vertere interpres debuit, non *cohortes*) collocat sub Augusto Strabo. Etiam sub Tiberio noster, initio libri 4. Annal. *Hispaniæ*, inquit, *recens perdomitæ tribus habebantur.* Sed iis ipsis verbis adsignificat id mutatum, & imminutas legiones, animis ejus gentis tempore imminutis & fractis. Itaque in Tarraconensi, cui Galba præfuit, una tunc legio. Suetonius in Galba, cap. 10. ostendit exercitum fuisse *legionis unius, alarum duarum, trium cohortium.* Lipsius.

Ego cum una legione.] *Sexta* nempe. 5. hist. *Principem Galbam sextæ legionis auctoritate factum.* Savilius.

6 *Neque erat adhuc.*] Scil. ante Neronem, *qui perlatis à cursore Phaontis liberti sui codicillis, legit se hostem à Senatu judicatum, & quæri ut puniretur more majorum*, ait ille. *Vertranius.*

7 *Nos bello & ab æstimantibus asciti.*] Qui judicio id fecerunt. *Ferrettus.* Illud, *nos*, ad utrumque referendum videtur. Ideo interpretor, ipsum Galbam bello ascitum Imperatorem, Pisonem autem adoptione à Galba æstimatum. At æstimatio etiam de utroque intelligi potest, cum initio hujus orationis dixerit. *Nunc me deorum hominumque consensu ad imperium vocatum.* Pichena.

8 *Nec tamen territus fueris.*] Scripsimus, *ne tamen* &c. *Rhenanus.*

9 *Ne etiam à bonis desideretur.*] Vox ultima,

neque temporis hujus; & impletum eſt omne conſilium, ſi te bene elegi. [1] *Utiliſſimuſque idem ac breviſſimus bonarum malarumque rerum delectus eſt,* [2] *cogitare quid aut volueris ſub alio principe, aut nolueris. Neque enim hic,* [3] *ut in ceteris gentibus, quæ regnantur, certa dominorum domus, & ceteri ſervi: ſed imperaturus es hominibus, qui nec totam ſervitutem pati poſſunt, nec totam libertatem.* Et Galba quidem, hæc ac talia,
17 [4] tamquam principem faceret; ceteri tamquam cum facto loquebantur. Piſonem ferunt ſtatim intuentibus, & mox conjectis in eum omnium oculis, nullum turbati, aut exſultantis animi motum prodidiſſe. Sermo erga patrem imperatoremque reverens; de ſe moderatus: nihil in vultu habituque mutatum: [5] quaſi imperare poſſet magis, quam vellet. Conſultatum inde, [6] *pro Roſtris, an in ſenatu,* [7] *an in caſtris adoptio nuncuparetur. Iri in caſtra* placuit. *honorificum id militibus fore, quorum favorem ut largitione & ambitu male acquiri, ita per bonas artes haud ſpernendum.* Circumſteterat interim palatium publica exſpectatio magni ſecreti impatiens, & ma-
18 le coërcitam famam ſupprimentes augebant. Quartum Idus Januarias, fœdum imbribus diem, tonitrua & fulgura & cæleſtes minæ ultra ſolitum turbaverant. [8] Obſervatum id antiquitus comitiis dirimendis, non terruit Galbam, quo minus in caſtra per-

ſi abſit, nemo deſideret, imo oriatur facies orationis longe jucundior; meis quidem oculis. *Gruterus.*

1 *Utiliſſimus quidem ac.*] Sive, ut Rhenano, & Mauro viſum è Budenſi, *utiliſſimus idem.* Lipſius.

Utiliſſimus quidem ac breviſſimus bonarum malarumque.] Codex Budenſis, *Utiliſſimus idem ac brev. bonarumque rerum delectus, cogitare.* Legerim ego, *Utiliſſimus idem ac brev. bonarum quoque rerum delectus; Cogitatio quid aut nolueris ſub alio principe, aut volueris.* Rhenanus. Cum in mala non cadat electio, vulgarem ſcriptionem ſuſpicor corruptam. Chirographo regio deeſt *malarum.* Sic igitur ſcribo: *Utiliſſimus idem qui breviſſimus bonarum rerum delectus: cogita quid aut nolueris ſub alio principe, aut volueris.* Particulam *quidem* partitus ſum: *ac* ſuſtuli: neminem enim, opinor, latet, quam multa ſint in auctoribus paſſim interpolata. *Vertranius. Utiliſſimus idem ac* &c. ita malo quam *quidem.* Talem Trajanum ſuum Plinius facit Panegyrico: *Meminiſti quæ optare nobiſcum, quæ ſis queri ſolitus. Nam privato judicio principem geris, meliorem imo te præſtas, quam tibi alium precabare.* Acidalius. Vulgo, *Utiliſſimus quidem,* Mutavi, quoniam Flor. & plerique alii veteres habent, *idem.* Ex eodem etiam Flor. reſtitui *eſt,* quod interciderat. *Pichena.*

2 *Cogitare quid ſub alio.*] Vel debes vel cogita. *Ferrettus.* Melius ſic ex Flor. *Quid aut volueris ſub alio principe, aut nolueris.* Vulgo inverſo ordine. *Pichena.*

3 *Ut in ceteris gentibus.*] Aliæ editiones habent *certis.* Hæc varietas facit eam vocem ſuſpectam. Sed utraque media vox abeſt ab Mediceo. Et ſanequam plena eſt periodus! *Neque enim hic, ut gentibus, quæ regnantur, certa dominorum domus* &c. Sic Civilis 4, 66. *Clara voce, Non ideo, inquit, bellum ſumpſimus, ut Batavi & Treviri gentibus imperitent.* Jac. Gronovius.

4 *Tanquam Principem faceret.*] Id eſt, Galba conſilio, alii adulatione. *Savilius.*

5 *Quaſi imperare poſſet magis quam vellet.*] 3. hiſt. de Junio Blæſo. *Nullius repentini honoris, adeo non Principatus appetens, ut parum effugeret, quin dignus crederetur.* Idem.

6 *Pro Roſtris.*] Id eſt, ad populum in concione. *Idem.*

7 *An in caſtris.*] Locus hic explicatione indiget, cui, quantum in nobis eſt, lucem adferre conabimur. Caſtra vero hic accipiuntur (quæ à Sueton addita epitheto Prætoriana dicuntur in Claud. 21.) pro loco illo, qui teſte Plinio erat in extrema urbis parte, in quo Prætorianæ cohortes continebantur: quæ à Tiberio ſunt conſtituta, cum vagæ ante id tempus, & per hoſpitia diſperſæ eſſent. In illis porro caſtris adoptio facta eſt. Statim. *Iri in caſtra placuit: honorificum id militibus fore.* Tum, *Apud frequentem* &c. Ex quo apparet ſolennia adoptionis non requiri in hiſce militum adoptionibus, quæ in teſtamentariis. In his enim oportebat ſcriptum hæredem, & filium, ſi ratum id haberet, nomen, in quod erat adoptatus, apud Prætorem profiteri, ne cui poſtea nominis mutatio fraudi eſſet, ut Octavium poſt Julii mortem, & apertis ejus tabulis feciſſe tradit Appianus. Horum caſtrorum mentio fit à Tac. in fine l. 3. hiſt. atque hoc libro ſæpius. *Lupanus.*

8 *Obſervatum id antiquitus comitiis dirimendis, non terruit Galbam.*] Cic. in Vatinium. *Augures omnes uſque ab Romulo decreverunt, Jove fulgente cum*

pergeret; [1] contemptorem talium ut fortuitorum; seu quæ fato manent, [2] quamvis significata, non vitantur. Apud frequentem militum concionem, imperatoria brevitate, adoptari à se Pisonem, [3] more divi Augusti, & exemplo militari, [4] quo vir virum legeret, pronuntiat: ac ne dissimulata seditio in majus crederetur, ultro asseverat, [5] *quartam & duodevicesimam legiones, paucis seditionis auctoribus, non ultra verba ac voces errasse, & brevi in officio fore.* Nec ullum orationi aut [6] lenocinium addit, aut pretium. Tribuni tamen centurionesque, [7] & proximi militum, grata auditu

cum populo agi nefas esse. Philipp. 5. *Jove tonante cum populo agi non esse fas quis ignorat?* 2. de divinat. *in nostris commentariis scriptum habemus, Jove fulgurante Comitia populi habere nefas.* Paulo post: *Comitiorum solum vitium est fulmen, quod idem omnibus rebus auspicium optimum habemus, si sinistrum fuerit.* Savilius. Modus loquendi Livio familiaris. lib. 1. *ni degeneratum in aliis, huic quoque decori offecisset.* lib. 7. *diu non perlitatum tenuerat Dictatorem, ne ante meridiem signum dare posset.* & inferius: *tentatum domi per Dictatorem, ut ambo patricii Consules crearentur, rem ad interregnum perduxit.* Pichena.

1 *Contemptorem talium, ut.*] Sic Julius Cæsar ne religione quidem à quoquam incœpto retardatus est. Alexandrum quoque ferunt contemptorem religionis fuisse, auctore Anaxarcho Philosopho, ut scribit Justinus lib. 12. *Lupanus.*

2 *Quamvis significata non vitentur.*] Emendavimus & distinximus, *quamvis significata, non vitantur.* Rhenanus.

3 *More D. Augusti, & exemplo militari.*] Trajectio facta vocum videtur: quam odoratus Æmilius Ferrettus, legitque, *Exemplo D. Augusti & more militari.* me quidem utraque manu adsentiente. *Lipsius.*

More divi Augusti.] Malim, *exemplo divi Augusti, & more militari.* Ferrettus. Ego quoque, ut Æmilius, scribendum puto. Etsi enim C. Julius Cæsar belli Gall. lib. 1. *negat se more & exemplo populi Rom. posse iter ulli per provinciam dare:* Tacitus tamen initio Galbianæ orationis dixit: *Principatum quiescenti offeram, exemplo divi Augusti.* Quod autem adoptare se Pisonem *more militari, quo vir virum legeret,* Galba pronunciavit, id ex militiæ Romanæ antiquis moribus explicandum est. Apud majores miles quandoque non ex lege, aut ex censu per conquisitionem delectumve scribebatur, sed sive domi cogeretur exercitus, sive pars copiarum præliatura cum hostibus, in expeditionem mitteretur, cum gliscerent pericula, ex iisque casus graviores timerent, soliti fuere milites singuli notos sibi singulos legere, quos antea ex præclaris facinoribus satis spectatos putarent. Quod hodie militibus in more, legitur quoque apud Livium lib. 9. *Etrusci lege sacrata coacto exercitu, cum vir virum legisset, quantis nunquam alias antea simul copiis, simul animis dimicarunt.* Eodem alludit M. Tullius, ut quidam observavit ad illa verba Milonianæ: *Ille qui semper secum scorta, semper exoletos, semper lupas ducebat, tum neminem, nisi ut virum à viro lectum esse diceres.* Vertranius. Τὸ *mos* & τὸ *exemplum* eadem fere possunt. Plaut. Bacchid. *Multi more isto atque exemplo innuunt, quos cum censeas Tibi amicos, reperiuntur falsi falsimoniis.* Cæsar lib. 1. Gall. *negat se more, & exemplo populi Rom. posse iter ulli per provinciam dare.* Sint hæc igitur per me sine trajectione. *Salinerius.*

4 *Quo vir virum legeret.*] Modus ex militia talis est, quo primus sumeret secundum in acie sibi proximum, secundus tertium, & sic porro, omnibus ad extremum usque velut socios sibi adlegentibus. Exercitus ad eam instructus formam omni pene vi major videbatur istis temporibus; certe plurimum in hostes valebat. Livius lib. 9. Pæne apud Xenoph. 1. παιδ. par est descriptio instruendi apud Persas exercitus, seu vere atque ex usu, seu quod dux militia clarus eam judicaret aciem validissimam. Cyrus nobilissimum quemque, numero ducentos, exercitatæ industriæ legebat, singuli ex ducentis sibi quatuor alios, donec mille nobiles ille incrementi ordo daret. nobilium deinde singuli triginta milites gregarios optabant, decem scil. πλαταστὰς, totidemque funditores, & sagittarios pari numero. *Savilius.*

5 *Quartam & duo & vicesimam legiones.*] Vulgo, *duodevicesimam.* falsum, ex libris, & historia. idque etiam in Flor. repositum fuerat à recentiori manu: sed tamen apparet, scriptum antea fuisse, *duoetvicesimam.* Pichena. Sed vide ad caput 55.

6 *Lenocinium addit, aut pretium.*] Ita scripsi, Flor. indicante qui habet, *addita ut precium.* Vulgo etiam non male; *additum aut pretium.* Pichena.

7 *Et proximi militum grata auditu respondent.*] Mendosus locus est. Castigavimus, *Et proximi militum gratabundi respondent.* nam *gratandi* verbum etiam alibi Tacit. usurpat. ut lib. 5. *Et incolumem fore gratatur.* lib. 14. *Atque ubi incolumem esse pernotuit, ut ad gratandum sese expedire.* lib. 2. Hist. *laudantes gratantesque* &c. Rhenanus. Librorum veterum lectionem licet suspectam, malui restituere, quam Rhenani aberrantem conjectu-

auditu respondent: per ceteros mæstitia ac silentium, [1] tamquam usurpatam etiam in pace donativi necessitatem, bello perdidissent. Constat potuisse conciliari animos [2] quantulacumque parci senis liberalitate. nocuit antiquus rigor & nimia severitas, cui jam pares non sumus. Inde apud senatum non comptior Galbæ, [3] non longior quam apud militem sermo: Pisonis comis oratio. [4] & patrum favor aderat: multi voluntate; effusius qui noluerant: medii, ac plurimi, obvio obsequio privatas spes agitantes, sine publica cura. Nec aliud sequenti quatriduo (quod medium inter adoptionem & cædem fuit) [5] dictum à Pisone in publico, factumve. Crebrioribus in dies Germanicæ defectionis nuntiis, & facili civitate ad accipienda credendaque omnia nova, cum tristia sunt; censuerant patres mittendos ad Germanicum

jecturam retinere. Flor. nihil ab aliis manuscriptis discrepat, nisi quod pro *auditu* habet *audito*. suspicor Tacitum scripsisse, *grata ac læta*. militum scil. acclamationes, quibus fausta omnia precari solebant. ut lib. seq. *militariter locutus, læta omnia & affluentia excepit*. lib. 4. *Magna voce, læta Pisoni omina, tanquam principi continuare*. Pichena.

1 *Tanquam usurpatam etiam in pace donativi necessitatem.*] Principum in milites liberalitas *donativum* vocabatur, in populum aut etiam amicos *congiarium*; quod proculdubio certa primum mensura (velut congii) vinum aut oleum divideretur, posteaque suffectis rebus aliis adhæsit idem nomen. 12. Annal. *Additum nomine Neronis donativum militi, congiarium plebi.* Et Sue. Ner. 7. agens de eadem re. *Deductus in forum tyro, populo congiarium, militi donativum proposuit.* Quo proprietatis neglectu, ut videtur; permiscet vocabula Tullius, utiturque *congiario*, ubi *donativo* locus erat 16. ad Att. Epist. 8. *An iret ad tres legiones Macedonicas, quæ iter secundum mare superum faciunt, quas sperat suas esse. Eæ congiarium ab Antonio accipere noluerunt.* An potius, quod reor, *donativum*, libera rep. ignotum sub Imperatoribus obtinuit? principes plerumque donativum concedunt post insignem aliquam victoriam; aut ubi extra ordinem suaderet occasio. Claudius primus fuit, qui Principatum adeptus militi donativum promisit quina dena sestertia, id est circiter 120 libras sterlingas monetæ Anglicanæ. *Primus Cæsarum fidem militis etiam præmio pignoratus*, ait Sueton. c. 10. Et cum Nero filius adoptivus virilem indueret togam, itidem dedit. Nero Principatus initio *promisit donativum ad exemplar paternæ largitionis*, Tac. 12. Annal. & post detectam Pisonis conspirationem, *bina nummum millia* viritim manipularibus divisit, id est, circiter sexdecim libras nostrates, & variis temporibus, cum Græciam transiret, imposuit quasi per tot repetitas vices necessitatem idem faciendi successoribus. Nymphidius promittebat ipsis Galbæ nomine triginta millia sestertium, id est, circiter libras ducentas quadraginta, Galba promissi fidem eludente. Atque hic in Pisonis adoptione; *nullum orationi aut lenocinium additum aut pretium.* Adrianus magis obsecutus tempori in adoptione Veri quater millies sestertium in militem divisit; & Antoninus, teste Spartiano, in matrimonio filiæ Faustinæ excessit *usque ad donativum militum.* Savilius.

2 *Quantulacunque parci senis liberalitate.*] Liber Corvini: *quantulacunque parva liberalitate, Nocuit.* Opinor fuisse scriptum, *Quantumcunque parva liberalitate*, aut tantum, *quantacumque liberalitate*, ut vox *parva* fuerit ab interprete. *Rhenanus.*

3 *Non longior quam apud milites sermo.*] *Militem* legitur in Corvini libro. *Idem.* Etiam in Mediceo, ut jam præmonitum ab Ryckio. Unde igitur ille pluralis? *Jac. Gronovius.*

4 *Et patrum favor aderat: multi.*] Verum sensum non assequeris, nisi aliter interpungas. nempe hoc unum videtur auctor dicere: Multi qui medie noluerant, voluntate effusius, scil. favebant. At ille longe aliud vult, quod distinctio hæc tibi aperiet: *Et patrum fav. aderat: multi voluntate, effusius qui noluerant, medie; ac plurimi obvio obsequio.* Tres favoris velut gradus facit. *Multi voluntate*, id est, Taciti phrasi, quibus adoptio volentibus erat, *effuse* (nihil enim hic amplius valet *effusius*) favebant; quibus privatæ tantum spes: nulla publica cura: *plurimi obvio obsequio*, id est, effusissime: inter hos *medie* illi, qui noluerant, seu quibus adoptio adversa. *Acidalius.* Sic emendandum censui locum, probavique Socero meo; *multi voluntate; effusius, qui noluerant; medii ac plurimi*: cum ante legeretur: *multi voluntate effusius, qui noluerant medie, ac plurimi obsequio* &c. omnia confuse, non sine pulcherrimæ & acutissimæ sententiæ injuria: effusius favisse (in speciem saltem) qui noluerant eo fastigii provectum Pisonem. Sic in loco parallelo, quem confirmandæ huic correctioni in margine adjeci. H. 1, 45. *quanto magis falsa erant, quæ fiebant, tanto plura facere.* Freinshemius.

5 *Dictum à Pisone in publico, factumque.*] Placuit, *in publico*, juxta Flor. quamvis non male vulgati, *in publicum*. Pichena.

1 Ma-

nicum exercitum legatos. agitatum ſecreto, num & Piſo proficiſceretur; [1] majore
prætextu: [2] illi auctoritatem ſenatus, hic dignationem Cæſaris laturus. Placebat
& Laconem prætorii præfectum ſimul mitti. [3] Is conſilio interceſſit. Legati quoque (nam ſenatus electionem Galbæ permiſerat) fœda inconſtantia nominati, excuſati, ſubſtituti, ambitu remanendi aut eundi, ut quemque metus vel ſpes impulerat. Proxima pecuniæ cura. & cuncta ſcrutantibus juſtiſſimum viſum eſt, inde 20
repeti, [4] ubi inopiæ cauſa erat. [5] Bis & vicies millies ſeſtertium donationibus Nero effuderat. [9] Appellari ſingulos juſſit, [7] decuma parte liberalitatis apud quemque eorum

1 *Majore prætextu.*] Quid illud, *majore?* Suſpectum mihi hic verbum. *Lipſius.*

Majore prætextu.] Id eſt, quo legatio ad milites ornatior, ſeu majoris foret dignitatis, placebat una cum miſſis à Senatu ire etiam Piſonem: *Illi auctoritatem ſenatus, hic dignationem Cæſaris laturus.* non enim *prætextus* ſemper pro obtentu. Val. lib. 4. *& plurimorum ac maximorum operum prætextu titulum imaginum ſuarum amplificavit.* At cur non ipſe Galba legiones adivit? Tiberium æmulatur. Tac. l. 1. ann *Immotum adverſus eos ſermones fixumque Tiberio fuit, non omittere caput rerum, neque ſe remque publicam in caſum dare: præſertim cui major e longinquo reverentia, ſimul adoleſcentibus excuſatum quadam ad patrem rejicere.* Doctiſſ. autem vir hæc habet ſuſpecta mendæ. *Salinerius.* Suſpectum Lipſio verbum *majore*; mihi magis quod ſequitur, *prætextu:* & mutem ſane hoc, ſcribamque fidenter, *majore profectu.* id eſt, in majorem profectum, ſive, ut eo plus legatione proficeretur. *Acidalius.* Græci dicerent, ἐπὶ μείζονι προσχήματι. Subjicit enim Tacitus; *illi auctoritatem Senatus, hic dignationem Cæſaris laturus.* ἀξίωσιν ſcil. καὶ πρόσχημα, quod prætextum vocat. Itaque non erat, quod in hoc loco Lipſius deſideraret. Erat Piſo jam Cæſar factus adoptione Galbæ, & ideo plus dignationi conciliaturus. *Boxhornius.*

2 *Illi auctoritatem ſenatus.*] Scripſimus, *ille aut. ſ. hic d. Cæſaris laturus.* Rhenanus.

3 *Is conſilio interceſſit.*] Exemplar Budenſe, *ni conſilio interceſſit.* Forte legendum, *ni conſilio interceſſum.* aut potius, *cui conſilio interceſſum.* Rhenanus. Quis interceſſit? an Piſo ipſe, tamquam conſors tribunitiæ poteſtatis? Credo potius Laconem. neque de interceſſione tribunitia intelligi, ſed quod ille abnuerit, conſiliumque improbaverit. *Pichena.*

4 *Ubi inopiæ cauſa erat.*] Repoſui, *ubi*, ex Flor. & aliis veteribus. Vulgo, *unde inopiæ.* Idem.

5 *Bis & vicies mille ſeſtertium.*] Verius fortaſſe, *bis & vicies millies.* quæ ſumma ſane grandiuſcula, ſed digna effuſionibus ejus monſtri. *Erunt quinquaginta quinque milliones*, ut loquamur ritu & compendio noſtro. Quid nimium pro opibus Romanis? *Lipſius.*

Bis & vicies mille ſeſtertium.] Faërnus legebat, *Bis & vicies millies ſeſtertium.* Urſinus. *Mille* per errorem pro *millies.* 2. hiſt. *Novies millies ſeſtertium*, non *novies mille*; ſic enim fert hujus linguæ uſus, atque in hoc exprimendi modo per adverbia vulgo ſubintelligitur *centena millia.* ut *bis & vicies millies* tantundem ſit ac ſi dixiſſet, *bis & vicies millies centena millia ſeſtertium.* Plutarchus Antonio interpretatur *decies* per πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας (δραχμῶν) i. *decies centena millia ſeſtertium*; quatuor ſeſtertiis ex ejus ſupputatione drachmam conſtituentibus. *Seſtertius quaſi ſemis tertius*, id eſt, duo & dimidium tertii, & obſervata eadem analogia in Græcis πέμπτον ἡμιτάλαντον, id eſt, quatuor talenta & dimidium quinti, Germanice *drit-halb batzen* duo batzi & dimidius. Seſtertius vero idem valens quod duo & ſemis, notari vulgo ſolitus hoc modo II S. aut conjunctim H. S. id eſt, *duo* & *ſemis*, ut totidem *aſſes* utique intelligantur; & quatuor ſeſtertii æquivalent *denario*, qui ſic dicitur quaſi *dena æra.* Omnes quoque Græci, nullo prorſus excepto, qui res Romanas hiſtoriarum monumentis prodiderunt, quatuor ſeſtertios vertunt δραχμῆς Ἀττικῆς vocabulo, non tantum, ubi minor ſumma colligitur, ſed & majores, quæ palpandum præberent, ſi quod ex illorum opinione daretur, diſcrimen. Cum igitur *denarius* & *drachma* & conſenſu ſcriptorum, quos habemus antiquiſſimos adverſus paucorum auctoritatem, æquivaleant, & utraque vox quatuor exæquetur ſeſtertiis, octo drachmis unciam conſtituentibus, unciaque apud nos nunc faciente quinque ſolidos ſterlingios, ſumma hoc loco deſcripta *bis & vicies millies centena millia ſeſtertium*, ad Anglicanam reducta monetam nunc in vulgus uſitatam, conficiet ſeptendecim milliones centum octoginta ſeptem millia & quingentas libras. Neque fidem excedere videbitur, ſi Neronem ſpectes ejuſque per quatuordecim annos prodigalitatem: cum Vitellius, memorante Tacito 2. hiſt. pauciſſimis menſibus novies millies H. S. intervertiſſe credatur, circa ſepties millies millenas libras. *Savilius.* Repoſuimus haud ambigue veram lectionem. prius legebatur, *bis & vicies mille*, inepte. *Freinshemius.*

6 *Appellari ſingulos juſſit.*] Non Romæ tantum ſed

eorum relicta. At illis [1] vix decumæ super portiones erant: [2] iisdem erga aliena sumptibus, quibus sua prodegerant, cum rapacissimo cuique ac perditissimo, non agri, aut fœnus, sed sola instrumenta vitiorum manerent. [3] Exactioni triginta equites Romani præpositi, [4] novum officii genus, & ambitu ac numero onerosum: [5] ubique hasta, & sector, & [6] inquieta urbs actionibus. Attamen grande gaudium, quod tam pauperes forent quibus donasset Nero, quam quibus abstulisset. Exauctorati per eos dies tribuni, è prætorio Antonius Taurus, & [7] Antonius Naso: ex urba-

sed & alibi. Xiphilin. Τοῖς ἐλλανοδίκαις τὰς πέντε ϗ εἴκοσι μυριάδας, ἃς ὕστερον Γάλβας παρ' αὐτῶν ἀπήτησεν, ἔδωκεν. Savilius.

7 *Decuma parte.*] Huc spectabat narrante Suet. decretum, *ut si quid ipsi vendidissent, auferretur emptoribus.* Plutar. τοὺς πριαμένους παρ' αὐτῶν ἢ λαβόντας ὁτιοῦν ἀνεζήτει (τὸ Γάλβας) ϗ παρ' ἐκείνων ἐξέπραττε. Idem.

1 *Vix decumæ super portiones erant.*] Castigavimus, *vix decumæ supra portiones erant.* Rhenanus. Id est, vix decumæ portiones supererant. *Ferrettus.* Transpositio poëtica. Virgil. 11. Æn. *Jamque adeo super unus eram.* Pichena. Quasi Pichena nullus esset, neque locum Virgilii apposuisset, conjungunt utrumque & transpositionem vel tmesin monstrant notæ Gadii ad Phædri primam fabulam. *Jac. Gronovius.*

2 *Iisdem erga aliena sumptibus.*] Videtur illud *erga* abundare. *Ursinus.* Delet Muret. *erga*: non magna sententiæ, sed structuræ maxima injuria. *Sumptus erga aliena*, non insolita Tacito dictio. *Acidalius.*

3 *Exactioni xxx equites præpositi.*] In Suetonio est, *quinquaginta.* nec liquet mihi de veritate. *Lipsius.*

Exactioni xxx equites Rom. præpositi.] Suetonius ait fuisse præfectos quinquaginta. Galb. 15. *Vertranius.* Notat Lipsius in Sueton. *quinquaginta* esse; nec liquere sibi ait de veritate. Non equidem & mihi: sed credam Suetonianum verius; atque inde Tacitum emendandum: præsertim, quando & ipse ampliorem aliquem numerum innuit sequentibus verbis; *Novum officii genus, & ambitu ac numero onerosum.* & illa descriptione: *Ubique hasta, & sector, & inquieta urbs auctionib.* quæ omnia de quinquaginta magis suadent; quam triginta, numero non adeo enormi. Simul & conjecturam ejusdem Lipsii juvant, imo plane firmant, in loco superiore: *Bis & vicies mille sestertium donationibus Nero effuderat.* Ubi *millies* reponit, ratione valde consentanea. Si enim exactorum numerus tam grandis, necesse est & summam vastiorem Neronianæ profusionis. *Acidalius.*

4 *Novum officii genus, & ambitu ac numero onerosum.*] Qui enim officium ambitu petiit, populis in eo gerendo solet esse onerosior. quippe ambiens, quasi emit: & ut ait Lamprid. in Alex. Severo. *Necesse est, ut qui emit, vendat.* Pichena.

5 *Ubique hasta & sector.*] *Hastæ subjiciebantur ea quæ publice venundabant.* Festus. *Sector, æstimator redemtorque bonorum.* Savilius. Libro 3. ex Ciceron. declaravimus hastam auctionibus præponi. *Sectores* auctore Asconio dicti sunt, *qui spem lucri sui secuti, bona condemnatorum semel auctionabantur, pro hisque pecunias pensitabant singulis, ac in posterum pro compendio suo singula quæque pecunia populo venditari.* Laur. Valla *sectorem* eum dici contendit, qui ex damnatione accusati, dimidium, aut aliquam partem exspectat. G. Budæus eos posse appellari *sectores* dicit, qui confiscationes à principe impetrant, ut homines interdum insontes fortunis evertant. *Lupanus.*

6 *Inquieta urbs actionibus.*] Malim, *auctionibus.* nam mox præcedit, *ubique hasta & sector.* Rhenanus. Malim, *auctionibus.* Ferrettus. Legendum *auctionibus*, ea quæ præcedunt, *hasta & sector*, Rhenano & Ferretto suasore: hic certe mendum hoc tam facile, quam triplici loco in Pandectis similiter obrepserat. *Vertranius.* Faernus emendabat, *Inquieta urbs auctoribus*, &c. non *actionibus*, ut erat in vulgatis. *Ursinus.* Ita certe in Gruteri editione exhibetur. Atqui non est credibile Faernum cogitare potuisse de *auctoribus*, sed exemplo cæterorum cogitavisse de *auctionibus.* Ita enim agunt, quasi nihil aliud hîc dici potuerit ab Tacito. Quæso autem, an qui legit ubique hastam & sectorem versari, an non statim satis intelligit urbem esse inquietam auctionibus? Certe enim per priora nihil aliud dicitur, quam hoc ipsum; & qui cap. 90. legit reliquias Neronianarum sectionum, satis intelligit. Quod si jam recte rem inspicias, utique curatio illorum equitum talis erat, ut quæ necessario antequam pergeret ad hastam & sectorem & auctionem, aliquid præmittere debeat, quo jus illud vendendi sibi vindicaret. Hoc fit per actiones. Exigitur enim aliquis tantam pecuniam; detrectat solvere aut negat posse; remedium est actio, per quam alii primo trahuntur in jus, aliorum strepitus jam pro tribunalibus, aliorum supellex effertur &c. Hinc opinor patere in optimis MSS. veritatem castissime conservari, unde ego eam reposui. *Jac. Gronovius.*

7 *Antonius Naso.*] Farnesiano est, *Aurelius.* Lipf.

1 *Nec*

urbanis cohortibus, Æmilius Pacensis: è vigiliis, Julius Fronto. [1] Nec reme-
dium in ceteros fuit, sed metus initium: tamquam per artem & formidinem singu-
li pellerentur, omnibus suspectis. Interea [2] Othonem, cui compositis rebus nulla 21
spes, omne in turbido consilium, multa simul exstimulabant: luxuria etiam prin-
cipi onerosa, inopia vix privato toleranda, in Galbam ira, in Pisonem invidia.
[3] Fingebat & metum, quo magis concupisceret. [4] *Prægravem se Neroni fuisse. nec
Lusitaniam rursus aut* [5] *alterius exsilii honorem exspectandum: suspectum semper invi-
sumque dominantibus, qui proximus destinaretur. Nocuisse id sibi apud senem principem:
magis nociturum apud juvenem,* [6] *ingenio trucem, & longo exsilio efferatum.* [7] *Occidi
Othonem posse. proin agendum audendumque, dum Galbæ auctoritas fluxa, Pisonis*
[8] *nondum coaluisset. Opportunos magnis conatibus* [9] *transitus rerum; nec cunctatione
opus, ubi perniciosior sit quies, quam temeritas. Mortem omnibus ex natura æqualem,
oblivione apud posteros, vel gloria distingui. Ac si nocentem innocentemque idem exitus ma-
neat,* [10] *acrioris viri esse, merito perire.* [11] Non erat Othonis mollis & corpori simi- 22
lis animus. Et intimi libertorum servorumque corruptius, quam in privata domo
habiti, aulam Neronis, & luxus, [12] adulteria, matrimonia, [13] ceterasque regno-
rum

1 *Nec remedium in ceteros fuit.*] Excidit vocula *id*, quam repono: *Nec id remedium* &c. *Acidalius.*

2 *Othonem exstimulabant: luxuria.*] Veræ hæ mutationum caussæ. & prudenter Aristoteles eas ingerit Polit. v. Γίγνονται δὲ μεταβολαὶ, καὶ ὅταν ἀναλώσωσι τὰ ἴδια ζῶντες ἀσελγῶς. Καὶ γὰρ οἱ τοιοῦτοι καινοτομεῖν ζητοῦσι, καὶ ἢ τυραννίδι ἐπιτίθενται αὐτοὶ, ἢ κατασκευάζουσιν ἕτερον. *Fiunt mutationes cum per luxum sua prodigunt. Tales enim innovare omnia student, & aut sibi tyrannidem aut alteri parare.* O veriloquium, quod utinam principes imbibant, & corruptissimis hodie moribus advertant! *Lipsius.*

Othonem exstimulabant.] Suet. Oth. 5. *Otho postquam Pisone prælato spe decidit, ad vim conversus est, instigante super animi dolorem, etiam magnitudine æris alieni.* Æs enim alienum quod grande conflaverat, teste Plutarcho, excedebat sex & decies centies millia librarum. *Savilius.*

3 *Fingebat & metum.*] Plin. Paneg. *non te propria cupiditas, proprius metus, sed aliena utilitas, alienus timor, Principem fecit.* Pichena.

4 *Prægravem se Neroni fuisse.*] Budense volumen, *Se Neroni gravem fuisse.* Rhenanus.

5 *Et alterius exilii honorem.*] Reposuimus, *aut alterius exilii honorem.* Idem. Atqui in MS. Mediceo est, *rursus, & alterius exilii hon.* ut pateat Rhenanum mutavisse ex ingenio suo, quum taceat de Budensi. In eodem Medic. legitur etiam statim: *proinde agendum.* Jac. Gronovius.

6 *Ingenio trucem & longo exilio efferatum.*] Apud Suet. in Tib. 59. *regnabit sanguine multo, Ad regnum quisquis venit ab exilio.* Tac. Ann. l. 1. *Trucem Agrippam & ignominia accensum.* Pichena.

7 *Occidi Othonem posse.*] Ant. Augustinus legebat: *occidi Pisonem posse.* Ursinus.

8 *Nondum coaluisset.*] Seu potius, *convaluisset.* Ad Vellejum de hoc verbo lib. 2. 48. *Acidalius.*

9 *Transitus rerum.*] Cum subinde ad alios devolveretur imperium, aut natis aliunde turbis concuteretur. *Savilius.*

10 *Acrioris viri esse.*] Istud *acrioris* hic me nimium offendit: libentius utique scripsisset Tacitus, si quid video, *viri esse.* quippe in quo omne dicti pondus consistit. Viri enim appellatione satis monemur, ne quid indignum perpetremus aut effeminatum, qua & supra 14, 35. efficacissime utitur: *viverent viri & servirent.* Sallustii Catilina; *si viri esse vultis.* Nempe ea vox sola significationem habet fortitudinis, neque putida adjectione opus est. Vide quæ de illa notavimus ex Floro, in indice auctori adjecto. *Freinshemius.*

11 *Non erat Othonis mollis.*] Bene sed forte melius, & Tacito magis proprium, *Othoni.* Pichena.

12 *Adulteria, matrimonia.*] Codex manuscr. *adultera matrimonia.* Rhenanus. Apud Suetonium lego inter illa, quæ maxime improbantur in Nerone, cap. 28. *Super ingenuorum pædagogia, & nuptarum concubinatus, Virgini Vestali Rubriæ vim intulit.* Hinc colligo Tacitum scripsisse; *aulam Neronis & luxus, adulteria, pædagogia ceterasque regnorum libidines.* Gronovius. Aliud affertur, sed nimis leve in Ryckii notis, nec adulteria matronarum conferri debent cum institorio earundem, ex quibus postremum horrendum, priora sueta in ista vita sub Augustorum palatio. At tu vide, an non hæc prodat Tacitus vere circa Poppæam edita: certe si potes illa reminisci, habebis luxus, adulteria, matrimonia, etiam hoc ipso ordine, ut prorsus stent suo robore. *Jac. Gronovius.*

13 *Ceterasque regnorum libidines.*] Glossam præfert: ac fortasse germanius, *ceteraque regnorum*

 avido

rum libidines, avido talium, ſi auderet, ut ſua oſtentantes; quieſcenti, ut aliena exprobrabant: urgentibus etiam [1] mathematicis, dum *novos motus*, *& clarum Othoni annum obſervatione ſiderum* affirmant. [2] genus hominum potentibus infidum, ſperantibus fallax, quod in civitate noſtra & vetabitur ſemper, & retinebitur. Multos ſecreta Poppææ mathematicos, peſſimum [3] principalis matrimonii inſtrumentum, habuerant: [4] è quibus Ptolemæus Othoni in Hiſpania comes, cum *ſuperfuturum eum Neroni* promiſiſſet, poſtquam ex eventu fides, [5] conjectura jam & rumore,

avido talium. Paullo ante etiam malim conjunctim legi, *adultera matrimonia.* Lipſius.

1 *Mathematicis.*] *Mathematicus* pro *Apoteleſmatico* ex hujus loci ſenſu ignotum eſt veteri Græciæ & Romæ vocabulum, quantum memini, uſque ad Imperatorum tempora. Antea vocabantur *Chaldæi. non ex artis ſed ex gentis vocabulo*, inquit Tullius, poſtea *Mathematici* (nomine ſupra ſectæ vilitatem) aut *planetarii* & *Chaldæi*, noſtro tempore *Aſtrologi*, quo titulo antiquiſſimis Græcorum & Romanorum cenſebatur illa Matheſeos pars, quæ nunc & tum quoque *Aſtrologia* dicta eſt. Sub Auguſt. Agrippa τοὺς ἀστρολόγους καὶ τοὺς γόητας ἐκ τῆς πόλεως ἐξήλασε. id eſt: *Aſtrologos* (ſic enim Dionis tempore appellari cœperant) *& magos urbe expulit.* Dio l. 49. Sub Tiberio *facta & de Mathematicis magiſque Italia pellendis Senatusconſulta, quorum è numero L. Pituanius ſaxo dejectus eſt.* Tac. 2. Ann. & 12. Ann. & 2. hiſtor. Ulpianus libro 7. de officio Proconſulis. Valer. libro 1. Tertullian. in libro De habitu muliebri, eoque De idololatria putat Angelos primæ integritatis ſtatu dejectos, exſtitiſſe Aſtrologiæ auctores, & propterea cœlo expulſos, aſſeclas eorum Italia. Romæ tamen manſerunt, referente Tac. nihil imminuto urbis favore, eoque potior fides, quo ſæpius carceres & vincula paſſi eſſent. Juven. ſat. 6. *Nemo Mathematicus genium indemnatus habebat.* & de Ptolemæo idem. *Magnus civis obit & formidatus Othoni.* Sueton. Othon. 4. Seleucum eum appellat, manifeſto, ut videtur, errore; cum Seleucus floreret Veſpaſiani gratia. Tacitus 2. hiſtor. 78. *Savilius.* Auguſtus M. Antonio 11. L. Scribonio coſſ. aſtrologos & præſtigiatores urbe ejecit. Deinde mortuo principe cum in urbem obrepſiſſent, Tiberius peregrinos necavit omnes: cives, qui Auguſti edictum neglexerant, in exilium expulit. Mox ſub Cajo ſenſim regreſſis, qui urbe prohibiti fuerant, Claudius de Mathematicis Italia pellendis SC. atrox fecit, quod deinde irritum fuit, ut 12. Ann. retulit. Sic impunitate & licentia malorum omnium per Neronis, Galbæ, Othoniſque tempora permiſſi Mathematici, juſſu Vitellii Italia pelluntur. Non pulſos aſtrologos urbe Roma, ut apud Dionem converſum eſt, & plerique omnes exiſtimant, ſed pulſos mathematicos, *genas hominum*, appellat Cornelius, *potentibus infidum ſperantibus fallax*, Hier. Cardanis ſententia eſt. Ita vero interpretatur, ut *mathematici* dicerentur illi, qui per puncta & numeros, notaſque divinabant: quod genus divinandi, ut penitus inſulſum, inquit, ita impium & abominandum eſt, legibuſque coërcendum. Omne enim quod eſt extra publicam utilitatem & nullius uſus, explodi debet, atque puniri. Illo referendum eſt quod legimus Ann. 12. *Objectum Lolliæ Chaldæos mathematicos conſuluiſſe:* & ita accipiendus Pammenes exul pulſis mathematicis, Chaldæorum arte famoſus, ideoque plurimum amicitiis innixus. Enimvero, cum ſectæ tres Romæ eſſent, Chaldæa, Ægyptia, Græca, teſte Plin. 15, 25. vix eſt, ut qui per aſtra ortuſque ſiderum prædicerent, ab urbe exacti fuerint: licet de Chaldæis non dubitem, qui tum ex notis & characteribus, tum ex magia divinantes, ſeſe *Genethliacos* appellabant. In illos noſter Phavorinus Arelatenſis Philoſophus Græce Roma diſſeruit, ſed & adverſus Ægyptiorum ſectam, ut extat apud Gell. 14. qua de re latior eſt apud Lucianum diſputatio. Divorum Baſilii in Hexaëmero, Auguſtini; & Chryſoſtomi multiplicia in omnes aſtrologiæ partes ſcripta prætereo tacitus. Tertull. De idololatria ſcribit, Angelos illos deſertores Dei, auctores aſtrologiæ, propterea quoque à Deo damnatos. Ea Cardanus viderit. Nos latius ad conſtitutiones de Mathematicis & maleficis quæſtionem exſecuti ſumus. *Vertranius.*

2 *Genus hominum potentibus infidum.*] Interpretor, *infidum*, hic, quaſi ſuſpectum. Mos enim mathematicis, turbidos cives ac novarum rerum cupidos, in ſpem adipiſcendæ dominationis impellere: unde conjurationes in principes plerumque excitantur. *Pichena.*

3 *Principalis matrimonii*] Id eſt, matrimonii principis. Similiter libro ſeq. *principalem paratum* dixit: & *fortunæ principalis inſignia.* Ferrettus. Id eſt, uxor principis, ut Tac. loquitur 11. Ann. *At Claudius matrimonii ſui ignarus:* ignorans quali uxorem ingenio privatim haberet. *Savilius.*

2 *E quibus Ptolemæus Othoni in Hiſpania comes.*] Malim, *in Hiſpaniam comes.* Nec aliter ſcripſit Tacitus. *Acidalius.*

4 *Conjectura jam & rumore, ſenium Galbæ.*] Cre-

more, senium Galbæ, & juventam Othonis computantium, persuaserat *fore, ut in imperium asciscerețur.* Sed Otho tamquam peritia, & monitu fatorum prædicta accipiebat, [1] cupidine ingenii humani libentius obscura credi. Nec deerat Ptolemæus, jam & sceleris instinctor, ad quod facillime ab ejusmodi voto transitur. Sed 23
sceleris cogitatio [2] incertum an repens: studia militum jampridem spe successionis, aut paratu facinoris affectaverat. In itinere, in agmine, in stationibus, vetustissimum quemque militum nomine vocans, ac memoria Neroniani comitatus, *contubernales* appellando, alios agnoscere, quosdam requirere, & pecunia aut gratia juvare: inserendo sæpius querelas, & ambiguos de Galba sermones, quæque alia turbamenta vulgi. Labores itinerum, inopia commeatuum, duritia imperii, atrocius accipiebantur: [3] cum Campaniæ lacus & Achajæ urbes classibus adire soliti, Pi-

Credam melius *conjectura jam ex rumore senium Galbæ*, & certe magis ad sententiæ lucem. Ptolemæus imperium Othoni promiserat, conjectura saltem, quam ex rumore populari fecerat: at ille accipiebat tanquam divinandi arte prædictum. *Acidalius.*

1 *Libentius obscura credi.*] Assentior Pichenæ, *credendi.* Lipsius.

Cupidine ingenii humani libentius obscura credi.] Legendum plane, *credendi.* Acidalius. Capio & fero. tamen suspicor legendum, *credendi.* Aut si vulgata lectio magis placet, hæc à superioribus separarem, puncto apposito post verbum, *accipiebat.* ut non ad Othonem tantum referantur, sed sint generaliter dicta. *Pichena.*

2 *Incertum an repens.*] Scripserim potius *recens.* nisi tamen *repens* pro eodem, quod memini Annal. etiam libris à me vel Mureto, recte an secus interpolatum. *Acidalius.*

3 *Cum Campaniæ lacus & Achaiæ urbes classibus adire soliti.*] Historici, quos cultior antiquitas celebrat, dum explicationi consiliorum inhærent & confingendis orationibus, industriæ potius suæ specimen dederunt, quam ut describerent temporum indolem, in quorum enarratione versantur, cum alia illa penitius nobis, me judice, innotescere possent, *ex actis urbis diurnis, actis Senatus* similibusque, siquid hujus generis extaret, quam ex ulla historia in hoc usque tempus superstite. Non quod collectanea memorabilium eo, quoad alia, loco habeam, quo scriptam ex arte historiam, aut fingendarum orationum licentiæ intercedam, quam Dionysius Halicarnasseus in libro περὶ τοῦ Θουκυδίδου χαρακτῆρος aliique melioris notæ auctores indulgent; modo judicium, &, quæ ex decoro personarum sumitur, ratio moderetur huic instituto, vitatis absurdis & sibi repugnantibus. Thucydides primus, atque ex multorum judicio optime in hisce orationum commentis versatus, diserte carpit eam libertatem. χαλεπὸν τὴν ἀκρίβειαν αὐτὴν τῶν λεχθέντων διαμνημονεῦσαι ἦν ἐμοί τε, ὧν αὐτὸς ἤκουσα, καὶ τοῖς ἄλλοθέν ποθεν ἐμοὶ ἀπαγγέλλουσιν. i. *difficile est illa accurate referre, & mihi, ad quem ista deferuntur, & illis, qui undecunque accepta renuntiant.* In quem locum quamvis Scholiastes affirmare gestiat, ἐπιτηδείως προφασίζεται τὴν ἄγνοιαν, ἵνα χρήσεται τοῖς οἰκείοις ἐνθυμήμασι. i. *opportune ignorantiam prætexit, ut locum det iis, quæ ipse excogitavit.* Probat tamen illud, cujus tam insignia exstant exempla, quodque, si perspicua veritate excidimus, veritati proximum est, & plerumque magis dilucide se offert ingenio, quam ipsa, si daretur, veritas. Videamus, qualem hic se Tacitus gesserit, qui perspicaci licet ingenio, hoc loco tamen mea opinione vix ab errore se immunem præstitit. Qui *Campaniæ lacus & Achajæ urbes classibus adire solebant*, prætoriani erant milites: illi ad quos Otho orationem habuit, erant Hispaniæ legionarii in montium transitu, qui Neroni in Achaiam comites esse non poterant. Histor. 4, 57. ubi *ut Treveris etiam & Lingonibus despectui sit.* Et tamen certum ex ipso Tacit. aliisque Historicis istius temporis, Treveros & Lingones solos ex Gallis fuisse, quos Galba *atrocibus edictis aut damno finium perculerat*, aliis laxata tributorum severitate, aut civitate donatis. Vulcatius Gallicanus in vita Avidii Cassii introducit M. Antoninum philosophum subtiliter differentem, quid multos perdiderit imperatores & inter alios Pertinacem. Cum tamen tredecim annos Pertinax supervixisset Antonio, datus filio Commodo successor. Appianus Συριακῇ ordinatam Romanorum aciem describens Domitium locat in dextro cornu, L. Scipionem in medio, Eumenem in lævo; atque apud hostes Antiochum in dextro, Philippum in medio, Seleucum in lævo, ubi prælium conseritur, ex providi ducis militari solertia, medium medio & læva lævis componit, repugnante prorsus natura, Eumenem Seleuco ejusque militi, quod verum quidem, ut Livius ostendit l. 37. sed ex ordinatione Appiani falsum; Eumenem enim apud Livium constat dextrum obtinuisse cornu. Appiani verba sunt, ἐπεστάτει δὲ τοῦ μὲν δεξιοῦ Δομίτιος αὐ-

Pirenæum & Alpes, & immensa viarum spatia, [1] ægre sub armis eniterentur.
24. [2] Flagrantibus jam militum animis, velut faces addiderat Mevius Pudens, è proximis Tigellini. is mobilissimum quemque ingenio, aut pecuniæ indigum, & in novas cupiditates præcipitem alliciendo, eo paulatim progressus est, [3] ut per speciem convivii, quotiens Galba apud Othonem epularetur, cohorti excubias agenti, [4] viritim centenos nummos divideret. quam velut [5] publicam largitionem, Otho, secretioribus apud singulos præmiis, intendebat. adeo animosus corruptor, ut Coccejo [6] Proculo speculatori de parte finium cum vicino ambigenti, universum vicini

τὸς, καὶ εἰς τὸ μέσον αὐτὸν ἔστη (scil. Domitius) τῷ ὕπατον. τὸ δὲ λαιὸν ἔδωκεν Εὐμενεῖ. i. *Domitius imperabat dextro cornu, medium sibi ipse Consul sumpserat, Eumene lævum cornu regere jusso.* Apud inimicos, ἐφεστήκει τοῖς μὲν δεξιοῖς Ἀντίοχος αὐτός. τοῖς δὲ ἐπὶ θάτερα Σέλευκος ὁ υἱὸς Ἀντιόχου. τῇ δὲ φάλαγγι Φίλιππος ὁ Ἐλεφαντάρχης. i. *constitutos ad dextram milites ipse ducebat Antiochus, ad lævam filius ejus Seleucus, in medium conjectos, Philippus Elephantum præfectus.* Ubi in hostem deducitur exercitus, Eumenes, inquit, τοὺς ἱππέας ἐπῆγεν ἐπὶ τοὺς ἀντικρὺ Γαλάτας τε καὶ Καππαδόκας, id est: *equitem suum immittit oppositis sibi Galatis & Cappadocibus*; & ne quid dubii oboriatur, quo loco constitissent hi Cappadoces, subjungit hæc verba, καὶ τάδε μὲν ἦν περὶ τὸ λαιὸν τῆς φάλαγγος τῶν Μακεδόνων. i. *& hæc quidem gerebantur ad lævam, Macedonibus assignatam.* Error non dissimilis occurrit apud Dionys. libro 6. τῆς τε Ῥωμαίων στρατιᾶς τὸ μὲν ἀριστερὸν κέρας εἶχεν ὁ ἱππάρχης Τίτος Αἰβύτιος ἐναντίως Σέξτῳ Ταρκυνίῳ. i. *Rom. exercitus lævum cornu ducebat T. Æbutius magister equitum, oppositus Sex. Tarquinio*, cui antea locum dederat ἐπὶ λαιοῦ τῶν Λατίνων κέρατος. i. *in lævo cornu Latinorum*, in prælio ad lacum Regillum. In Callisthenis quoque historia de rebus gestis Alexandri, Polybius libro 12. plurima notat σφάλματα τακτικὰ, i. *errores in ordinanda acie.* Savilius.

1 *Eniterentur.*] Probum: nec improbè idem Pichena, *emetirentur.* Lipsius.

Ægre sub armis emitterentur.] Scripsimus, *eniterentur*, quo verbo libro 2. Ann. utitur; *Pars objectum agmen eniteretur.* Rhenanus. Ex Florent. restitui, *eniterentur.* Vulgo minus apte *emitterentur.* Ann. libro 11. *Non ultra dubitatum, quam dum Rom. cohortes in æquum eniterentur.* Forte etiam non male, *emetirentur.* Sic libro 15. *Uno die quadraginta millium spatium emensum esse.* Histor. libro 5. *Tertio die tantum maris emensi.* Pichena. Cave mutemus, *eniterentur:* est enim vox heic mire efficax: ut ostendi pluribus in Suspicionum congerie. *Gruterus.*

2 *Flagrantibus jam militum animis.*] Dativus *animis* non est in regio libro, nec eo opus hic est. nam Tacitus dixit, *flagrantibus militum* pro *flagrantibus militibus.* quo loquendi modo nihil apud hunc crebrius. *Flagrantibus jam militum, velut faces addiderat.* Rhenanus.

3 *Per speciem convivii.*] Sportularum titulo erogatio ea facta, nisi fallor. *Lipsius.*

Per speciem convivii.] Quasi partem de convivio daret. *Ferrettus.*

4 *Viritim centenos nummos dividebat.*] Tranquillus, *aureum* dare solitum tradit: ut inde fortissimum sit argumentum, *centum nummis* æstimari *aureum.* Alciatus. *Aureum unum* ait Plutarch. & Sueton. i. est. 15. s. 7. d. ob. constabat autem hæc cohors ex mille militibus, adeo ut donativum ejus unico impensum convivio abiret in summam 781. lib. 5. s. *Savilius.*

5 *Publicam.*] Ἐμφανῆ, aut potius δημοσίαν. Savil.

6 *Proculo speculatori.*] Ubique hoc militiæ nomen & munus ita scribo, & *Spiculatores* expello. Libri omnes scripti suadent: etiam lapides. ut ille Romæ:

P. AEL. MVCIANO
SPEC. LEG. II.
ADIVT.

Alius juxta Aemiliam:

L. CASVRIO. L. F.
CLV. SPECVLATORI.

Item: SCHOLA. SPECVLATORVM. LEGIONVM. I. ET. II. ADIVTRICVM. PIARVM. FIDELIVM. In Nummis item M. Antonii, COHORTIS. SPECVLATORVM. Sed & in Marci Euangelio: Ὁ Βασιλεὺς ἀποστείλας τὸν σπεκουλάτωρα. & in Suetonii Calig. *caliga speculatoria*, scriptum. Sed verine hi speculatores sive exploratores? Vix opiner, & exempla refutant. Potius censeam fuisse inter custodes corporis imperatorii certum genus, qui velut in speculâ ejus salutis. Unde nomen. Certè Suidas clarè, Σπεκουλάτωρα τὸν δορυφόρον interpretatur: & hic in Tacito atque in Suetonio reperias inter satellites Principales. Arma iis Clypeus & Lancea. ex Joseph. Ἰουδαικ. ἁλώσ. libro III. c. VI. Φέρουσι δὲ οἱ μὲν ἐπὶ τὸν στρατηγὸν ἐπίλεκτοι πεζοὶ, λόγχην καὶ ἀσπίδα. & cap. VIII. Μεθ᾽ οὓς αὐτὸς Οὐεσπασιανὸς ἐξήλαυνε, τούς τε ἐπιλέκτους τῶν πεζῶν καὶ ἱππέων καὶ τοὺς λογχοφόρους ἔχων. Nam capiam ibi sane λογχοφόρους sive Lancea-

ni agrum sua pecunia emptum dono dederit: per socordiam præfecti, quem nota pariter & occulta fallebant. Sed tum è libertis Onomastum futuro sceleri præ- 25 fecit, à quo [1] Barbium Proculum tesserarium speculatorum, & [2] Veturium optionem

cearios, hos Speculatores. Suetonius hortatur in Claudio: *Neque convivia inire est ausus, nisi ut speculatores cum lanceis circumstarent.* Et in Galba: *Descendentem Galbam speculator impulsu turbæ lancea propè vulneravit.* Hi sunt quos sequens ætas *Scultatores* dixisse videtur, quasi Auscultatores. quod verè notatum censeo à Cujacio libro VI. Observ. cap. XXXIII. quem de alio etiam munere Speculatorum adi & audi. *Lipsius.*

Proculo speculatori.] Ubicunque vulgatæ editiones habent *spiculatoris* vocabulum, *speculatoris* Codex Matthiæ Corvini continet. Notum autem est quodnam officium fuerit militum speculatorum. *Rhenanus.* Corviniano scriptum est, *speculatori:* cujus munus erat de rebus hostium ad suos referre quid percepisset, sive ex specula, sive in ipsis hostium castris. Neque enim verum est hunc ex specula prospicere, exploratorem inter hostes versari, tolluntque discrimen illud verba Livii libro 22. *Speculator Carthaginiensis, qui per biennium fefellerat, Romæ deprehensus.* Vertranius. Bene doctiss. vir, quasi *speculatores* inde dicti, quia degant in specula, ne princeps insidiis obnoxius fiat. En Sueton. applaudit in Cæs. 86. *Sunt qui putent confisum eum novissimo illo SCto. ac jurejurando, etiam custodias Hispanorum cum gladiis inspectantium se removisse.* Hinc Itali apposite custodes dicunt *guardie.* Salinerius. *Spiculatori*, legendum esse hoc loco, non desunt, qui putent, eo quod spiculo uterentur, ex Vegetio 2, 7. Quibus M. Vertranius assentiri videtur: nec non Turneb. lib. Advers. 24. c. 41. *Caligas spiculatorias*, legens, in Sueton. Cal. 12. & apud Tert. de corona mil. *speculatoriam morosissimam absolvit.* Hunc errorem esse docet Suidas scribens σπεκουλάτωρας, τοὺς δορυφόρους. Præterea Prætoriani milites, qui Imperatorib. astabant eosque stipabant, lancea, non spiculo, usos constat ex Suet. Claud. 35. & Galb. 15. Adhæc *spiculum* à *pilo*, quod commune legionariorum militum erat, non differebat, teste Vegetio. *Speculatores* igitur à *speculando*, eo quod Principis tutelæ invigilantes undique specularentur, ut insidiarum omne genus præcaverent. *Speculatores* autem non solum in Prætorianis militib. frequentes fuisse, sed in legionibus ipsis constat ex Hirtio de bell. Hisp. 13. & de bell. Afric. 35. Quinimo unaquæque cohors proprios habebat speculatores C. 31. *Dilapsis speculatoribus cætera cohors non aspernata concionem.* Antiquum marmor Romæ C. FABIUS C. F. SER. CRISPUS. CARTAG. SPEC. COH. VI. PR. Horum autem speculatorum munus erat, de rebus hostium ad suos deferre quicquid percepissent, sive ex specula, sive in ipsis hostium castris. Neque eorum recipienda sententia; qui *speculatores* ab exploratoribus differre dixere; quod *speculator* è specula prospiciat, *explorator* inter hostes versetur, ut ex Livio 23, 33. & libro 30, 29. & Hirtius de bell. Afric. 35. Sive itaque hi è specula sive è castris, seu quocunque alio modo explorarent, *speculatores* dicti, quod Virgil. in apib. perbelle expressit, *Inque vicem speculantur aquas.* Utebantur quoque Principes *speculatoribus* ad damnatorum supplicia. Jul. Firmicus l. 8. c. 26. Seneca lib. 1. de Ira 16. Et Ulp. l. 6. de bonis damnatorum. Euangelium Marci 6. Mirandum sane Torrentium virum doctiss. qui ante nos *speculatorem* legendum ad Sueton. Calig. 51. annotavit. ausum fuisse affirmare, *Cajum usum speculatorib. in mittendis literis ad Senatum*, Suet. auctore c. 44. ubi de speculatorib. ne verbum quidem, sed simpliciter *latoribus* scribit. Electos vero inter milites, qui fortiores corpore & fide præstantiores haberentur, palam est lib. 2. Hist. 11, & 33, & 73. *Marc. Donatus.*

1 *Tesserarium speculatorum.*] Ita scriptum meis libris. Cur spernam? Tesserarios enim suos cohortibus speculatorum fuisse, credam non vanè. Si quis tamen junctim malit, *tesserarium speculatorem*, haud pugnem. In Glossario prisco: Γραμματεύς: *scriba, tesserarius.* In lapide, Romæ. AUR. SATURNINO. EQ. COH. VII. PR. S. VERISSIMI. QUI. MILITAVIT. IN. EQ. SECUNDA. ITALICA. TESSERARIUS. ANN. VI. Plutarchus in hac ipsa narratione: Ἐν δὲ τούτοις Οὐετούριος καὶ Βάρβιος, ὁ μὲν ὀπτίων, ὁ δὲ τεσσεράριος. οὕτω γὰρ καλοῦνται, οἱ διαγγέλων καὶ διοπτήρων ὑπηρεσίας τελοῦντες. Lipsius.

B. Proculum Tesserarum spiculatorem.] Fortasse *Tesserarium.* Modestinus in re milit. sic appellari eós scribit, qui præcepta Imp. per contubernia significant. Alciatus; & alia certatim producit Marcell. Donatus, sane per saturam & nimis evagantia, ut dedecorent magis, quam exornent has paginas, unde induxi. Cæterum hæc duo nomina, quæ in Tacito nunc junctim occurrunt, similiter occurrentia in inscriptione sive in hunc ipsum sive in alium, illustrat Lambecius in Bibliothec Cæsar, lib. 2. cap. 81. pag. 681. *Jac. Gronovius.*

2 *Optionem eorundem.*] Constituta lectio pridem ab eximio Cujacio, loco quem jam dixi, nisi

nem eorundem perductos, postquam vario sermone callidos audacesque cognovit, pretio & promissis onerat, data pecunia ad pertentandos plurium animos. Suscepere duo manipulares imperium populi Romani transferendum, & transtulerunt. In conscientiam facinoris pauci asciti, suspensos ceterorum animos, diversis artibus stimulant: primores militum, [1] *per beneficia Nymphidii ut suspectos:* vulgus & ceteros, ira & desperatione *dilati totiens donativi.* erant quos memoria Neronis, ac desiderium prioris licentiæ accenderet. [2] in commune omnes metu mutandæ mi-
26 litiæ terrebantur. Infecit ea tabes legionum quoque & auxiliorum motas jam mentes, postquam vulgatum erat *labare Germanici exercitus fidem.* Adeoque parata apud malos seditio, etiam apud integros dissimulatio fuit, [3] ut postero Iduum

nisi quod, *eorundem*, scripsi, non, *eodem*, fide Vaticani libri. Optiones Romana militia vetus dixit, qui à dignioribus & cum gradu militibus adoptati, vicem eorum subibant. Posterior ætas, nisi fallor, diverso paullum sensu, qui velut custodes quidam, arbitri, & inspectores. Plutarchus *διοπτῆρας* vertit: & in legum libris. Optio fabricæ, simili sensu: in Ambrosio, Optio carceris scriptum. videntur in quaque centuriâ hi fuisse, ex lapide qui in Piceno:

C. LUCILIUS: C. F. VEL. VINDEX MIL.
COH. VI. PRÆT. VIX. ANN. XXX.
MILITAVIT. ANNIS. XII. PRINCIPALIS
BENEFICIARIUS. TRIBUNI
DEINDE. OPTIO. IN CENTURIA.

alibi utrumque junctum legas, & Tesserarium & Optionem: ut in illo marmore,

EQUITI. COH. EJUSDEM.
TESSERARIO. OPTIONI.

Malè autem hactenus in Tacito hic, *Othonem*, lectum, contra meliores libros, itemque Cujacii monita & Turnebi. *Lipsius.*

Veturium Optionem.] Ita est in codice Matthiæ Corvini. *Rhenanus.* Pontificalis liber habet *Optionem.* Regius habet *Optionem:* quod placet. Dictus autem primum est *Optio* is, quem decurio centuriove optaret sibi rerum privatarum ministrum, quo facilius officia publica obiret, qui olim ante *Accensus.* Festus, Varro & Marcellus. Aliud vero senescente imperio munus *optionis* fuit, de quo Veget. 2, 7. & Modestinus. *Vertranius.* Præivit eximiis viris Plutarch. in Galb. *ἔνθε τούτοις Οὐετούριος καὶ Βάρβιος, ὁ μὲν ὀπτίων.* At *eodem* pace doctiss. viri non erat in *eorundem* mutandum: nam Onomastus eos in unum locum seduxit, ingentibusque promissis in futurum scelus accendit. *Salinerius.*

1 *Per beneficia Nymphidii.*] Id est, qui promoti essent per Nymphidium, eos incitare & irritare, ut Galbæ suspectos, quia Nymphidium invisum ipse sustulerat. Commune autem, ut beneficiarii benefactori suo adhæreant: atque ita de Sejano Præfecto item Prætorii, supra lib. 4. *Simul Centuriones ac Tribunos ipse deligere:* & quod sequitur, beneficii sui facere. *Lipsius.*

2 *In communi omnes metu.*] Malim, *in commune.* ut paulo post, *accendendos in commune ratus.* Rhenanus. Flor. *exterrebantur.* Vulgo *terrebantur.* Pichena. Veniebant scilicet paulo post sub oculos verba capitis 39. *Jam exterritus Piso* &c. Et c. 50. *Territam urbem ac paventem novus insuper de Vitellio nuncius exterruit.* Interim Pichena sic quidem jacit nimis abrupte. Nam certe prisca manus in isto libro habet clare has notas *militi ꝟtrebantur.* Linea superscriptà literæ *t* prorsus notat esse syllabam *ter*, quam ut liquide in schedis meis notavi, debuit quoque Ryckius non omisisse. Porro voci sic scriptæ nova manus superposuit compositum *exterrebantur.* quasi vero istud e pertineret ad sequentia. Sed ita discimus interpolatrices manus in Tacito, quem ut per varia exemplaria universum descripserunt, ita castum quoque illud exemplar tentarunt sordibus suis inquinare. Edidi, quod verum est. Neque tamen omitto etiam hîc patefacere, quod notavi in cap. 63. ab Ryckio prætermissum nescio cur, ubi editur vulgo: *Quanquam omni comitate exceptos, subitus pavor exterruit.* Tanquam labiis Taciti innatum fuisset illud *ex*, ita libentes repetunt editiones: at plane scias non legi in optimo exemplari plus quam *terruit*, unde sine dubio unice probari meruit, ut ostendi me facere. *Jac. Gronovius.*

3 *Postero iduum die.*] Hispanus liber, *dierum.* Ego utrumque addititium puto, & *postero Iduum*, scribo. *Lipsius.*

Postero Iduum die.] Non temere libr. veteres consentire crediderim in hæc verba, *postero Iduum dierum.* Præsertim Vaticanum & Flor. Ego potius suspicor corrigendum, *postero Iduum Januar.* Nam quid attinebat dicere, *postero Iduum*, nisi cujus mensis adjecisset? Januarium vero mensem fuisse constat, cum paulo infra dicat, XVIII. *Kal. Februar.* Pichena. Est ita ut in Mediceo extstet *dierum*, sed eo modo, ut vix exacte legi istæ literæ tres in MS. possint, ut videantur deprehensæ

duum die, redeuntem à cœna Othonem rapturi fuerint, [1] nisi incerta noctis, & tota urbe sparsa militum castra, nec facilem inter temulentos consensum timuissent: non reipublicæ cura, quam fœdare principis sui sanguine sobrii parabant, sed ne per tenebras, ut quisque [2] Pannonici vel Germanici exercitus militibus oblatus esset, ignorantibus plerisque pro Othone destinaretur. Multa erumpentis seditionis indicia per conscios oppressa; [3] quædam apud Galbæ aures præfectus Laco elusit, ignarus militarium animorum, consiliique quamvis egregii, quod non ipse afferret, inimicus, & adversus peritos pervicax. [4] Octavo decimo kalendas Februarias 27
sacrificanti pro æde Apollinis Galbæ, haruspex Umbricius *tristia exta, & instantes insidias, ac domesticum hostem* prædicit; audiente Othone (nam proximus adstiterat) idque ut lætum è contrario, & suis cogitationibus prosperum interpretante. Nec multo post libertus Onomastus nuntiat, *exspectari eum ab architecto &* [5] *redemptoribus:* quæ significatio coëuntium jam militum, & paratæ conjurationis convenerat. Otho, *caussam digressus* requirentibus, cum *emi sibi prædia vetustate suspecta, eoque prius exploranda* finxisset, innixus liberto, per Tiberianam domum in Velabrum, inde ad [6] Miliarium aureum, [7] sub ædem Saturni pergit. Ibi tres & viginti

hensæ & vitiosæ jam olim eradi cœpisse. Mensis autem declaratio jam non requiritur, quia statim satis cognoscenda venit. *Jac. Gronovius.*

1 *Nisi incerta noctis timuissent.*] Suet. Oth. 6. aliam adfert rationem. *Obstitit respectus cohortis, quæ tunc excubabat, ne oneraretur invidia, quod ejusdem statione & Cajus fuerat occisus & desertus Nero.* Savilius. Mediceus autem legit *ni incerta*, & quid opus id augeri? *Jac. Gronovius.*

2 *Pannonici.*] Antea enim dixerat, *multos è Germania & Illyrico electos* Romæ remansisse. *Savilius.*

3 *Quædam apud Galbæ aures.*] Liber manuscriptus: *quædam apud Galbam audiens præf. Laco elusit.* Aperta sententia est, nec causæ quicquam erat, cur mutaretur. *Rhenanus.*

4 *Octavo decimo.*] Ita plane per literas hoc expressum exstat in optimo MS. Mediceo, quod cur non agnovit Pichena? Inde hoc eligo, non *duodevicesimo*, ut alibi occurrit. *Jac. Gronovius.*

5 *Redemptoribus.*] *Redemptores* sunt, qui suis cæmentis, suoque labore ædificant, constituto pretio: auctor Ulpianus. *Ferrettus.*

6 *Miliarium aureum.*] Columna ex eo metallo, ut Plutarchus hîc in Galba describit, *ad quam viæ omnes ex Italia desinebant. Fecit Augustus, cum Curator viarum esset*, Dio lib. 54. & statuit *in capite Romani fori.* Plin. lib. III. Victor juxta Vicum Jugarium collocat; & rectè. *Ædes Opis & Saturni in Vico Jugario. Miliarium aureum.* Lipsius.

Milliarium aureum.] Columna erat aurea sub Augusto structa ut testatur Dio l. 54. *in capite fori Rom.* ait Plinius, εἰς ὃν αἱ τετμημέναι τῆς Ἰταλίας ὁδοὶ πᾶσαι τελευτῶσι. Plut. Galba. Appellabatur autem sic quod milliaribus inde esset initium. Præter *milliarium aureum* erant & *milliaria lapidea*, id est, exiliores columnæ ex saxo, jubente C. Graccho, ad cujusque milliaris finem erectæ. Plutarch. Gracchis, πρὸς δὲ τούτοις διαμετρήσας κατὰ μίλιον ὁδὸν πᾶσαν (τὸ δὲ μίλιον ὀκτὼ σταδίων ὀλίγον ἀποδεῖ) κίονας λιθίνους σημεῖα τοῦ μέτρου κατέστησεν, id est, *præterea facta omnium viarum dimensione per milliaria (quorum unumquodque octo stadiis paulo minus est) exstruxit lapideas columnas mensuræ indices.* Inde origo vulgatæ locutionis, *ad tertium, quartum, quintum ab urbe lapidem*, qua trium, quatuor, quinque milliarium ab urbe distantia significatur. *Savilius.* Velabrum vicus erat Romæ à vehendo dictus: quia qui eo ex urbe advehebatur, solvebat quadrantem. Prius verò quam Tarq. Priscus alveum Tiberis mutaret, ex eruptionibus ipsius sinus ibi fiebat in morem lacus. Miliarium aureum columna fuit aurea in capite fori Rom. prope ædem Saturni, in qua incisæ omnes Italiæ viæ finiebant, & à qua ad singulas portas mensuræ regionum currerent. Eam columnam sub æde Saturni fuisse ait Tacitus, & Plin. l. 3. in capite fori Rom. utrumque verum dixisse asserit Marlianus. Plutarchus in Galb. his verbis miliarium describit, In forum ibat ad eam partem, in qua staret aurea columna, ad quam omnes Italiæ viæ terminabantur. Miliarium quoque ponitur in cap. *Cum aurum* ff. de auro & arg. leg. pro vase ad coquendum milium accommodato. *Lupanus.*

7 *Sub ædem Saturni.*] Regius codex, *in ædem Saturni.* Unde Rhenanus elicit, *in Saturni.* Falso uterque. Suetonius convincit: *ut se in foro*, inquit, *sub æde Saturni ad milliarium aureum opperirentur.* Lipsius.

Sub ædem Saturni pergit.] In libro manuscripto legitur, *in ædem Saturni pergit.* Forte, *inde in*

ginti ſpeculatores conſalutatum *imperatorem*, ac paucitate ſalutantium trepidum, &
ſellæ feſtinanter impoſitum, ſtrictis mucronibus rapiunt. Totidem ferme milites
in itinere aggregantur, alii conſcientia, plerique miraculo: [1] pars clamore & gla-
28 diis, pars ſilentio, [2] animum ex eventu ſumpturi. Stationem in caſtris agebat
Julius Martialis tribunus. Is magnitudine ſubiti ſceleris, an corrupta latius ca-
ſtra, ac ſi contra tenderet, exitium metuens, præbuit pleriſque ſuſpicionem con-
ſcientiæ. Antepoſuere ceteri quoque tribuni centurioneſque præſentia dubiis &
honeſtis. Iſque habitus animorum fuit, ut peſſimum facinus auderent pauci,
29 plures vellent, omnes paterentur. Ignarus interim Galba & ſacris intentus, fa-
tigabat alieni jam imperii deos: cum affertur rumor *rapi in caſtra*, *incertum quem
ſenatorem*, mox *Othonem eſſe qui raperetur.* Simul ex tota urbe, [3] ut quiſque
obvius fuerat, alii [4] formidine augentes, quidam minora vero, ne tum quidem
obliti adulationis. Igitur conſultantibus placuit [5] *pertentari animum cohortis*, *quæ
in palatio ſtationem agebat*, *nec per ipſum Galbam*, *cujus integra auctoritas majoribus re-
mediis ſervabatur.* Piſo pro gradibus domus vocatos, in hunc modum allocutus eſt:
Sextus dies agitur, *commilitones*, *ex quo ignarus futuri*, *& ſive optandum hoc nomen ſi-
ve timendum erat*, [6] *Cæſar aſcitus ſum: quo domus noſtræ aut reipublicæ fato*, *in veſtra
manu poſitum eſt. non quia*, *meo nomine*, *triſtiorem caſum paveam*, [7] *ut qui adverſas res*
ex-

Saturni pergit. Subaudi, *ædem.* Rhenanus. Domum Tiberianam ad radices Palatini montis fuiſſe, didicimus ex inventis nuper in eo loco laminis plumbeis cum inſcriptione Tiberii Cæſaris. Tacitum autem illuſtrant verba Suetonii de eadem re: *Ut in foro ſub ædem Saturni ad Miliarium aureum opperirentur*, &c. Et recte. Nam forum Rom. ſub æde Saturni fuit ea parte, quæ eſt inter arcem Tarpeiam & Palatinum montem, ut ex Dionyſio etiam apertius conſtat. Quin & ipſa Saturni ædes Tarpeii montis radices attingebat, ut ex veteri inſcriptione de Ærario ibi reperta intelligimus. Infr. lib. 3. *Cito agmine ad forum*, *& imminentia foro templa prætervecti:* & ſupr. lib. 12. *Per ima montis Palatini ad aram Conſi*, *mox ad Curias veteres*, *tum ad Sacellum Larium*, *Forumque Romanum* &c. Larium enim Sacellum fuiſſe in ſumma ſacra via, qua parte foro Rom. jungebatur, ſcribit Solinus cap. 11. *Urſinus.*

1 *Pars clamore & gladiis*, *pars ſilentio.*] Faërnus legebat, *pars clamore & gaudiis.* Urſinus. Inepta hic vox: *gladiis*: ſcribe, *gaudiis.* Ita ſibi recte membra orationis reſpondent. Ut *clamori ſilentium* opponit, ſic *gaudiis* habitum animi adhuc quieti, & ex eventu ſe commoturi. *Gaudiis* & Muretus notaverat. *Acidalius.* Muretus non male, *& gaudiis.* Sed fortaſſe melius, *& gaudio.* Sic lib. ſeq. *Vulgus quoque militum clamore & gaudio deflectere via.* Pichena.

2 *Animum ex eventu ſumpturi.*] Ita Flor. Vulgo, *animos.* Idem.

3 *Ut quiſque obvius fuerat.*] Scil. Othoni aut Othonianis, ut ego quidem interpretor. *Savilius.*

4 *Formidinem augentes.*] Nondum oſtendit Tacitus aliquam formidinem illic fuiſſe, ut eam poſſent augere, etſi miro conſenſu, ſed peſſimo ſilentio eam agnoſcant docti editores. Nam in MS. Mediceo caute & rectiſſime ſcribitur *formidine*, ut illa non fuerit niſi in quorundam male procurrentium mentibus, adeo ut fingant neſcio quæ, prout in morte Auguſti 1. ann. 4. *plures bellum paveſcere.* Unde ſic edidi. *Jac. Gronovius.*

5 *Tentari animum.*] Libri fere *pertentari*: ex quo ego, *prætentari.* Lipſius.

Pertentari animum cohortis.] Scripſimus, *tentari an. coh.* Rhenanus. Scripſi *pertentari* ex Flor. ac Ven. Sic paulo ſupra: *data pecunia ad pertentandos plurium animos.* Ann. lib. 4. *quem accitum & diverſis ſermonibus pertentatum.* Pichena.

6 *Cæſar aſcitus ſum.*] Alibi expoſuimus, quid Cæſar ab Auguſto differret. Infra, *Me Galba Cæſarem dixit conſentientibus vobis.* lib. 3. hiſt. Domitianum Cæſarem conſalutatum dixit. & 4. hiſt. ipſum Domitianum *nomen*, *ſedemque Cæſaris* accepiſſe memorat. *Lupanus.*

7 *Ut qui adverſa expertus cum maxime*, *ducam ne ſecunda* &c.] Repoſui, *cum maxime*, diſtinxique, *Ut qui adverſas expertus cummaxime*, *ducam ne ſecundas quidem minus diſcriminis habere.* Hoc adverbio etiam alibi utitur, ut infra, *Non hercle illi quibus cummaxime Vitellius in nos ciet*, *Germani audiant.* lib. 3. Ann. *Littora & lacus Campaniæ cummaxime peragrantem.* lib. 4. Ann. *Cœptantem cummaxime conjurationem disjecit.* quamquam utrobique *tum maxime* ſcriptum, ſed mendoſe. lib. 4. Hiſt. *Capi cummaxime urbem.* Sic enim legendum, non

expertus, cummaxime ducam ne secundas quidem minus discriminis habere: patris, & senatus, & ipsius imperii vicem doleo, si nobis aut perire hodie necesse est; aut quod æque apud bonos miserum est, occidere. Solatium proximi motus habebamus, incruentam urbem & res sine discordia translatas. Provisum adoptione videbatur, ut ne post Galbam quidem bello locus esset. Nihil arrogabo mihi nobilitatis aut modestiæ. neque enim relatu 30
virtutum, in comparatione Othonis opus est. Vitia, quibus solis gloriatur, evertere imperium, etiam cum amicum imperatoris ageret. Habitune & incessu, [1] *an illo muliebri ornatu,* [2] *mereretur imperium? Falluntur,* [3] *quibus luxuria speciem liberalitatis imponit. Perdere iste sciet, donare nesciet. Stupra nunc, & comessationes, & feminarum cœtus, volvit animo. hæc principatus præmia putat, quorum libido ac voluptas, penes ipsum sit; rubor ac dedecus, penes omnes.* [4] *Nemo enim unquam imperium flagitio quæsitum bonis artibus exercuit. Galbam consensus generis humani, me Galba, consentientibus vobis, Cæsarem dixit. Si respublica, & senatus, & populus,* [5] *vacua nomina sunt: vestra, commilitones, interest, ne imperatorem pessimi faciant. Legionum seditio adversum duces suos audita est aliquando: vestra fides famaque, illæsa ad hunc diem mansit. & Nero quoque vos destituit, non vos Neronem. Minus triginta transfugæ & desertores, quos centurionem aut tribunum sibi eligentes nemo ferret, imperium assignabunt? Admittitis exemplum? & quiescendo commune crimen facitis? Transcendet hæc licentia in provincias: & ad nos scelerum exitus, bellorum ad vos pertinebunt. Nec est plus quod pro cæde principis, quam quod innocentibus datur.* [6] *sed proinde à nobis donativum ob fidem, quam ab aliis pro facinore*

non *tum maxime.* Paulo post eod. lib. *Tolerant cummaxime obsidionem.* 4. Hist. 45. *Congregantibus se cummaxime Rom. exercitibus.* Hanc vocem reperi etiam apud Livium sæpe corruptam. nam lib. 9. legitur *quam maxime* pro *cummaxime*, in vulgatis editt. hoc adverbium Tertulliano frequentissimum. *Rhenanus.* Recte tamen in Flor. legitur; *ut qui adversas res expertus cummaxime, ducam ne secundas quidem.* Pichena. Habent & hæc sensum, sed non eum, aut omnia me fallunt, quem Tacitus dederat, qui scripsisse videtur, *adversa expertus, cum maxime discam* (juvat nonnihil editio Veneta, quæ *dicam* præfert) *ne secunda quidem* &c. Hoc ait, non timeo casus adversos, primo quia illos jam expertus sim, eoque animum firmaverim; deinde, quia nunc cum maxime (hac ipsa seditione edoctus) disco, ne secunda quidem solidam securitatem & perinde felicitatem habere. *Freinshemius.*

1 *An illo muliebri ornatu.*] Veneta, *an alio muliebri ornatu.* non male. nam & hæc muliebria vult videri, & habitum etiam Othonis, incessumque: nam & hic quosdam viros ad femineam usque mollitiem delabi, vel dicterium istud Ciceronis argumento fit, quo Tulliæ filiæ incessum virilem, simulque generi muliebrem perstricturus, filiam increpans, *Ambula, ut vir*, ait, referente Macrob. Sat. 2, 3. *Idem.*

2 *Mereretur imperium.*] Lege, *meretur.* Acidalius.

3 *Quibus luxuria speciem liberalitatis imponit.*] Tametsi destituat nos hic volumen manuscriptum, non dubitamus tamen esse legendum, *specie liberalitatis* pro *speciem.* nam *imponit* non est hic indit, sed decipit. *Rhenanus.* Id vero editoribus aurum visum est, & omnes reverenter acceperunt, ut probat & Ryckius tam in contextu, quam notis. Et quis neget falli, quibus luxuria imponit, nec tantum ista specie, sed quacunque. Itaque digna admonitio Pisone est, quam unusquisque bene novit. Sed aliud est in animo Pisonis, nempe ut falli moneat eos, qui se falli non sentiunt, hoc est, qui luxuriam Othonis non existimant esse luxuriam, quos luxuria Othonis quasi decens & modum liberalitatis tenens circumvenit, adeo ut non appellent luxuriam, sed liberalitatem; quam speciem ipse & factio Othoniana illi indere solita est. His monet non debere credi, quia falluntur & fallunt. Idem in Galba vituperabit mox Otho cap. 37. Idem in Vitellio cap. 52. Hinc antiquum repetivi. *Jac. Gronov.*

4 *Nemo enim unquam.*] Infr. eodem lib. *Simul reputans, non posse principatum scelere quæsitum, subita modestia, & prisca gravitate regi.* Pichena.

5 *Vana nomina sunt.*] Codex regius habet, *vacua nomina sunt. Vacuum* pro otioso, Tacitus infra usurpat: *In quo magis vacuus, quietis castris jussa exequeretur.* Rhenanus. Optimum puto. moneo tamen, in Flor. legi, *vacua nomina.* Pichena. Certe & inescatos se ostendunt alii, & merito, ut 3. h. 33. *Vacua domus & inania templa*, & multa similia in Indice Freinshemii. *Jac. Gronovius.*

6 *Sed proinde à nobis donativo plus ob fidem.*] Com-

31 *cinore accipietis.* [1] Dilapsis speculatoribus, cetera cohors non aspernata concionantem, [2] ut turbidis rebus evenit, [3] forte magis, & nonnullo adhuc consilio, parat signa,

Comparativum *plus* erasimus è superiori versu repetitum hic per errorem. Plerumque veteres librarii *proinde* scripserunt pro *perinde.* Itaque clarus sensus erit si legas, *sed perinde à nobis donativo ob fidem quam ab aliis pro facinore accipietis*, ut dicimus, *dono munerive accipere.* Rhenanus. Faërnus legebat, *sed perinde à nobis plus donativi ob fidem, quam ab aliis.* Ursinus. An melius, *perinde?* Acidalius.

1 *Dilapsis speculatoribus.*] Qui scil. antea corrupti ab Othone. *Pichena.*

2 *Ut turbidis rebus evenit, timore.*] Locus totus mihi inter infirmos. Vacillat etiam Budensis scriptio, *rebus evectior ire magis & nullo adhuc consilio.* Ex qua facias: *evenit, ira magis, & nonnulli ad hoc.* At in Florentino est, *eventi orte magis:* unde Pichena, *forte magis.* Lipsius.

3 *Timore magis, & nonnullo adhuc consilio, parat signa.*] Budense exemplar, *Ut turbidis rebus evectior ire magis & nullo adhuc consilio, parat signa.* Est autem *evectior* ab *evectus.* Itaque castiganda editio vulgata, quæ contrarium sensum depravatis verbis præfert. *Rhenanus.* Vere infirmus locus: sed quem exulcerat magis sua conjectura Lipsius, quam sanat. Nos defectum, sed levem; & luxationem aliquanto majorem deprehendimus. Unica enim vox bis omissa, duæ transpositæ. quibus in suum locum reductis, & illa suis locis inserta, præsto vere emendatum fore totum locum. *Parat signa: sive, ut turbidis rebus evenit, timore magis, & nonnullo adhuc consilio; sive, quod postea creditum est, insidiis & simulatione.* Alternat suo more caussas Tacitus; nec quidquam amplius in probationem dici debet. *Acidalius.* Scripsi. *forte magis* conjectura eruta ex Flor. qui habet: *eventior te magis:* unde vulgo, *evenit, timore magis.* Quod autem Lipsius corrigit, *pars ingens*, nonnihil ab eodem Flor. juvatur, qui habet, *par signas.* Sed neque sic integer locus. *Pichena.* Ex scriptura Florentina quam Pichena prodit, aliisque edit. vett. colligo Tacitum ita scripsisse: *more magis, & nullo adhuc consilio parat signa; quam ut postea creditum est, insidiis & simulatione.* Nam MSc. habet; *eventior te magis* &c. Cætera facile corrupta sunt ab imperitis & negligentibus librariis. Illud præsertim, *nullo adhuc consilio* cum non intelligerent, audacter mutaverunt; deinde *quod* istud natum fuisse credam ex compendio scribendi *quam ut.* Sensus autem auctoris hic est, perorante Pisone cohortem signa paravisse; id postea sic acceptum fuisse, quasi non pro Galba pugnaturi, sed animum istum simulantes, cæterum doli & insidiarum occasionem expectantes id egissent: ut nempe illum, tanquam auxilium habentem in publicum prolicerent, ut infra 34. alii, aut etiam in suam potestatem redigerent, maximum id Imperatori novo munus oblaturi. Sed excusat eos Tacitus, nec dolum parasse ait, sed quod fecerint duabus potissimum caussis fecisse, *more* nimirum, & *nullo consilio. More*, quod ille militiæ mos esset, ut hortante Cæsare signa pararentur; quem ideo statim, nihil aliud cogitantes secuti sunt, ut solitum in moribus receptis, & tangit noster statim cap. 32. *Neque illis judicium aut veritas sed tradito more* &c. *Morem* autem istum arma sumendi (dum enim dicit, signa parari, id etiam intelligit, cum alias dum omnia pacata essent, arma non haberent, ut vel ex c. 38. constat) indicat etiam infra 38. *Nullo* autem *adhuc* consilio fuisse ait, quod nondum consilium cum Othone sentiendi cepissent, nec conspirationis ejus participes essent; *animum* tamen fortassis *ex eventu sumpturi*, quemadmodum illi, de quibus sermo est sup. 1. H. 27. *Freinshemius.* Varia hic moliuntur, nec meo animo satisfaciunt hactenus eruditi. MSc. literarum ductus sequor & fidenter hæc scribo, *ut turbidis reb. evenit, reverentior magis, & nonnullo adhuc consilio, parat signa; an quod postea creditum est, insidiis & simulatione.* Singula explicemus. *Ut turbidis rebus evenit*, ut sæpe videre est turbata Rep. quosdam in obsequio adhuc persistere, neque statim turbatoribus se adjungere. *Reverentior magis*, scil. Principis, quam speculatores, qui concionaturum Pisonem deseruerant. *Reverentior*, ut alibi, *metuentior*, aut *metu intentior.* Et quis dubitet, quin ea vox lateat in corrupta illa MS. *eventior? Nonnullo adhuc consilio*, quo hactenus sic utcunque statuebant, utilius futurum reip. ac sibi, agnoscere Principem potius Pisonem, quam Othonem, monstrum hominis, nulla virtute redemptum. In publicis turbis trium generum homines fere se offerunt, & Tacito describuntur. Horum alios *ruentes*, alios *bonos*, quosdam *dubios*, hoc ipso libro, ut alia jam non adducam, vocat. *Ruentes* sunt, auctores turbarum, aut qui eos acerrimo studio sequuntur. *Boni*, quibus est recti contumacia. *Dubii*, quibus nec nullum, nec fixum, sed trepidum & facile mutandum est consilium pro caussa meliore. Hi sunt, quibus, *nonnullum adhuc consilium*, tribuit non sensibus tantum, sed verbis etiam accuratissimus auctor. Postrema ista, *an, quod postea creditum est, insidiis & simulatione*, quin genium Taciti sapiant nemo ambigat. *An* illud ultima syllaba præcedentis vocis,

signa, quod postea creditum est, insidiis & simulatione. [1] Missus & Celsus Marius ad electos Illyrici exercitus, [2] Vipsania in porticu tendentes. Praeceptum Amulio Sereno & Domitio Sabino primipilaribus, *ut Germanicos milites* [3] *è Libertatis atrio accerserent.* [4] Legioni classicae diffidebat, infestae ob caedem commilitonum, quos primo statim introitu trucidaverat Galba. Pergunt etiam in castra praetorianorum tribuni Cerius Severus, Subrius Dexter, Pompejus Longinus, si incipiens adhuc [5] & necdum adulta seditio, melioribus consiliis flecteretur. Tribunorum Subrium & Cerium milites adorti minis, Longinum manibus coërcent, exarmantque; [6] quia non ordine militiae, sed è Galbae amicis, fidus principi suo, & desciscentibus suspectior erat. Legio classica nihil cunctata praetorianis adjungitur. Illyrici exercitus electi Celsum [7] infestis pilis proturbant. [8] Germanica vexilla diu nu-

cis, *signa*, haud dubie intercepit. *An* etiam plerumque apud eum particula est non tam rogantis, quam dubitantis. Dubitat autem hic Tacitus. *Boxhornius.* Acutissime hic quidem egit Pichena, & quem securissime sequaris, ut fecerunt docti editores. Id modo ambiguum, an Tacitus hanc cohortem non diviserit in tres partes, speculatores, ceteram cohortem quae hactenus se probam ostendebat, ut non adspernaretur concionantem; tertiam denique partem in illis verbis, quae in MS. Mediceo talia exstant *par signas quod*, quasi quae ulterius etiam processerit, sed quod ipsum postea aliter fuit expositum. Scribendum quippe videtur *pars minax*, *quod*, vel *minans.* Omnia haec studiose voluit edere sine ullius verbi interventu. Simile occurrebat 14. ann. 45, sed vice versa, ut pars decernat ex lege, sed conglobata multitudine saxa ac faces minitante. *Jac. Gronovius.*

1 *Celsus Marius ad electos.*] Credo ideo, quia notus iis, & in Illyrico militaverat. Tacitus libro XV. *Et legio decimaquinta, ducente Mario Celso, è Pannonia adjecta est.* Videtur igitur Legatus fuisse ejus legionis. *Lipsius.*

Missus & Celsus Marius.] In his quoque ordinem turbatum suspicor: & comprehensionem, quae hanc sequitur, huic praeponendam. Lege, *Praeceptum Am. Sereno* &c. *è libertatis atrio accerserent. Missus & Celsus Marius ad electos Illyrici exercitus, Vipsanii in porticu tendentes. Legioni classicae diffidebat.* Videatur hoc parum alicui referre; at qui diligentius attendet, rectius ita disponi perspiciet. *Acidalius.*

2 *Vipsanii in porticu.*] Nam miles extra ordinem in urbe, agere plerumque solitus in porticibus aut templis. Noster libro II. infra: *Sed miles in porticibus aut delubris.* Ipsi praetoriani in Palatii porticibus excubabant. Vult Isidorus libro IX. *Excubitores, quod excubias agunt. Sunt enim ex numero militum, & in porticibus excubant propter regalem custodiam,* Lipsius. Ut cap. 41. ediderant *Curtii lacum*, quod non toleraverunt docti editores, etsi contra fidem vetustatis, ut patebit illic. Itaque miror tacuisse Pichenam legi in MS. Mediceo *Vipsania,* quod prorsus genuinum reposui, ut probarunt etiam nuper. Sic enim porticus Minucia, & post Julia, Livia, Octavia, etsi norim & conditoris appellationem in secundo casu alias retinuisse. *Jac. Gronovius.*

3 *E Libertatis atrio accerserent.*] Atria, ut scribit Vitruvius, januis erant proxima. nempe genus aedificii ante aedes continens mediam aream. Libertatem porro inprimis venerabantur Romani libertatis assertores. Scribit Livius Libertatis atrium refectum, & ampliatum fuisse Aelio Paeto, & Cethego Censoribus; & Suetonius in Aug. 29. ab Asinio Pollione refectum postea fuisse memoriae prodidit. *Lupanus.*

4 *Legioni classicae diffidebat.*] Quis *diffidebat?* facile subintelligi potest: tamen credo verius scribi, *diffidebatur.* Acidalius.

5 *Et nondum adulta seditio.*] Reposuimus, *& necdum adulta seditio.* Rhenanus. Plane ita Mediceus, in quo etiam mox hic ordo, *Cetrium adorti milites minis.* Nam & antea exhibetur *Cetrius.* Jac. Gronovius.

6 *Quia non ordine militiae, sed è Galbae amicis.*] Quid illa? *quia non ordine militiae*, nihil intelligo: intelligam, & mecum spero omnes, si traducta particula una legamus: *Non ordine militiae, sed quia* &c. *Non ordine militiae* accipio, non quod gradu aliquo dignationis militaris inferior ceteris esset Longinus, atque eo milites irreverentius, & contumeliosius hunc, quam reliquos tractarent. *Acidalius.* Quia scil. praetorianorum tribunus factus non fuerat per ordinem & gradus militiae, ut ceteri; sed Galbae tantum amicitia & favore: ideoque ut illi fidus, ad Othonis partes disturbandas in castra venisse credebatur. *Pichena.*

7 *Infestis pilis proturbant.*] Volumen Matthiae Corvini, *ingestis pilis proturbant.* Ab *ingeror, ereris*, passivo verbo. *Rhenanus.* Mediceus etiam *incestis*, eodem vergens. *Jac. Gronovius.*

8 *Germanica vexilla diu nutavere.*] Paulo aliter

Sue-

nutavere, invalidis adhuc corporibus, & placatis animis, quod eos à Nerone Alexandriam præmissos, atque inde rursus longa navigatione ægros, impensiore cura
32 Galba refovebat. Universa jam plebs palatium implebat, mixtis servitiis, & dissono clamore, *cædem Othonis &* [1] *conjuratorum exsilium* poscentium, ut si in circo ac theatro ludicrum aliquod postularent, [2] neque illis judicium aut veritas: (quippe eodem die diversa pari certamine postulaturis) sed tradito more, quemcumque principem adulandi, [3] licentia acclamationum, & studiis inanibus. Interim Galbam duæ sententiæ distinebant: T. Vinius *manendum intra domum*, *opponenda servitia*, *firmandos aditus*, *non eundum ad iratos* censebat: *daret malorum pœnitentiæ*, *daret bonorum consensui spatium. scelera impetu*, *bona consilia mora valescere. Denique eundi ultro*, *si ratio sit*, *eandem mox facultatem*; *regressus*, *si pœniteat*, *in aliena potestate.*
33 *Festinandum* ceteris videbatur, *antequam cresceret invalida adhuc conjuratio paucorum. Trepidaturum etiam Othonem*, *qui furtim digressus*, *ad ignaros illatus*, *cunctatione nunc & segnitia terentium tempus*, *imitari principem discat.* [4] *Non exspectandum*, *ut compositis castris*, *forum invadat*, *& prospectante Galba Capitolium adeat*; *dum egregius imperator*, *cum fortibus amicis*, *janua ac limine tenus domum cludit*, [5] *obsidionem nimirum toleraturus. Et præclarum in servis auxilium*, *si consensus tantæ multitudinis*, *& quæ plurimum valet*, *prima* [6] *indignatio languescat. Proinde intuta*, *quæ indecora: vel si cadere necesse sit*, *occurrendum discrimini. Id Othoni invidiosius*, *& ipsis honestum.* Repugnantem huic sententiæ Vinium, Laco minaciter invasit, stimulante
34 Icelo, [7] privati odii pertinacia, in publicum exitium. Nec diutius Galba cunctatus

Suetonius 20. *Omnes qui accerserentur*, *sprevere nuncium*, *excepta Germanicorum vexillatione. Hi ob recens meritum*, *quod se ægros & invalidos magnopere fovisset*, *in auxilium advolavere: sed serius*, *itinere devio per ignorantiam locorum retardati.* Savil.

1 *Conjuratorum exsilium poscentium.*] Nescio an potius *exitium.* In tanto quidem animorum motu, seu potius adulandi tanto studio vix putes aut pœnam fuisse moderatos, aut genus illius Galbæ præscripsisse. Nec fidentius mutaverim *impleverat.* Acidalius.

2 *Neque illis judicium aut veritas.*] Tacit. 3. histor. *Populi mobilem animum*, *& si se ducem* (Flavius Sabinus) *præbuisset*, *easdem illas adulationes pro Vespasiano fore*, quibus erga Vitellium nunc utebantur. Eod. lib. *Vulgus eadem pravitate insectabatur interfectum* (Vitellium) *qua foverat viventem.* Juven Sat. 10. *Sed quid Turba Remi? sequitur fortunam*, *ut semper*, *& odit Damnatos.* Savilius.

3 *Licentia acclamationum.*] Quarum formula, in Senatu usurpati solita in gratiæ testimonium, exhibetur nobis in Rom. historia posteriorum temporum, ut apud Lampridium erga Alex. Severum, *Auguste innocens*, *Dii te servent.* &c. apud Vulcatium Gallicanum erga Antoninum, *Antonine Pie*, *Dii te servent*, *Antonine Clemens*, *Dii te servent* &c. Erga Divum Claudium, in Trebellio Pollione, *Auguste Claudi*, *Dii te nobis præstent* (*dictum sexagies*) *Claudi Auguste* &c. In Flavio Vopisco; erga Tacitum Imperatorem, *Tacite Auguste Dii te servent*, *te diligimus*, *te Principem facimus*, &c. Adversa omnium studia sic significabantur, ut apud Lampridium post Commodi mortem, *Hosti Patriæ honores detrahantur*, *parricidæ honores detrahantur*, *parricida trahatur*, &c. Populi acclamationes ad hanc formam plerumque fuisse conjectu facile est. *Savilius.*

4 *Non exspectandum*] Plus vigoris hæc habeant, si scribas: *An exspectandum*, fere enim per interrogationem absurdi consiliorum effectus traducuntur, ut supra 2, 77. *An festinamus cum Germanici cineribus adpellere?* Freinshemius. Admittatur hoc totum. Cur igitur non mitius aliquid videmus, nempe *Num?* Certe sic nihil mutatur, si morem scribendi spectes in antiquis membranis; ubi *num* & *non* exprimi solent eodem scribendi compendio. Sic utique obnitens licet, qua potest, tamen interrogationem hinc removere non poterit Ryckius. *Jac. Gronovius.*

5 *Obsidionem nimirum toleraturus.*] In Volumine Matthiæ Corvini legitur, *toleraturum.* Tum stigme ponenda ante *obsidionem.* Rhenanus.

6 *Indignatio languescat.*] Ita edunt, quum in MS. Mediceo habeatur *indignatione.* Legi debet *indignatio elanguescat*, ut cap. 46. *Socordia insuper elanguerat*; & *elanguimus* in 4. hist. Certe enim plus aliquid exigit, quam simplex languescere, ut languere usurpat cap. 39. *Jac. Gronovius.*

7 *Privati odii pertinacia.*] Immittenda copula. *& privati odii.* Acidalius.

I Cre-

tus speciosiora suadentibus accessit. Præmissus tamen in castra Piso, ut juvenis magno nomine, recenti favore, & infensus T. Vinio, seu quia erat, seu quia irati ita volebant. & facilius de odio creditur. Vixdum egresso Pisone, *occisum in castris Othonem* vagus primum & incertus rumor, mox ut in magnis mendaciis, *interfuisse se quidam, & vidisse* affirmabant, [1] credula fama inter gaudentes, & incuriosos. Multi arbitrabantur compositum auctumque rumorem, [2] mixtis jam Othonianis, qui ad evocandum Galbam, [3] læta falso vulgaverint. Tum vero [4] non populus tantum & imperita plebs in plausus & immodica studia, sed equitum plerique ac senatorum, posito metu incauti, refractis palatii foribus [5] ruere intus, ac se Galbæ ostentare; *præreptam sibi ultionem* querentes. Ignavissimus quisque, & ut res docuit, in periculo non ausurus; nimii verbis, linguæ feroces: nemo scire, & omnes affirmare, donec inopia veri, & consensu errantium victus, [6] sumpto thorace Galba, [7] irruenti turbæ neque ætate neque corpore sistens, sella levaretur. Obvius in palatio

1 *Credula fama.*] Dionysius observat inter alia ex novo dictionis genere, familiarem fuisse Thucydidi activorum in passiva, & contra, mutationem; τὰ μὲν παθητικὰ ῥήματα δραστήρια ποιῶν, τὰ δὲ δραστήρια παθητικά. Hic occurrit vox *credula*, ut significet cui facile credatur, passive, cum tamen *credulus* pervulgato apud Latinos usu, etiam hoc in libro, notet duntaxat qui facile credit. Ad hunc loquendi modum illud est, *Ne vulgi largitione centurionum animos averteret*, id est, largitione quæ fiat vulgo, sive gregario militi. Rursus 15. Ann. *injuriæ minorum*; id est, quæ minoribus inferuntur. Sed ut pateat quam Grammaticam Tacitus fuerit secutus, tria aut quatuor loca in medium proferam, notatu sane digna. Histor. 3. *ii omnes Mutiano volentia scripsere*, id est grata. Iterum, *Turbæ sacricolarum immixtus, ignarusque delituit*, id est ignotus. Alio loco, *Gnarum id Cæsari*, id est notum, & *Quæ gnara Vitellianis, incomperta hostibus.* 1. Ann. *Fama dediti Segestis vulgata, ut quibusque bellum invitis, aut cupientibus erat*, ὡς ἦν ἑκάστῳ ἢ βουλομένῳ ἢ ἄκοντι πόλεμος. 15. Ann. *Hæc atque talia plebi volenti fuere*, δήμῳ βουλομένῳ ἦν. In Agric. *ut quibus bellum volentibus erat.* 5. histor. *Cæsar Titus ut superior sui crederetur* κρείττων ἑαυτοῦ. Ann. 2. *Appellitque Colophona, ut Clarii Apollinis oraculo uteretur.* Homer. Odyss. κ. ψυχῇ χρησομένους Θηβαίου Τειρεσίαο. Annal. 3. *Adulteros earum morte aut fuga punivit*, id est exilio, φυγῇ. Ut compendio defungar, cui volupe fuerit propius excutere Taciti phrases, in miras sermonis novitates incidet ex Grammaticæ ejus penu, neque pauciores, quam Dionysius observavit in Thucydide. *Savilius.*

2 *Mixtis jam Othonianis.*] Muret. *mixtis etiam.* Possis quoque *clam.* Sed mutatione non valde opus. *Acidalius.*

3 *Læta falso vulgaverant.*] Scripsimus, *vulgaverint.* Rhenanus.

4 *Non populus tantum & imperita plebs in plausus & immodica studia, ruere intus* &c.] *Intus* pro intro nusquam mihi lectum. nec credo hic Tacito scriptum. Etiam illa non habent, unde pendeant, *in plausus & immodica studia.* Itaque probe abest, ut traductionem hic quoque usurpandam putem: *non populus tantum & imperita plebs, sed equitum plerique ac Senatorum posito metu incauti, refractis palatii foribus, ruere in plausus & immodica studia, ac se Galbæ intus ostentare, præreptam* &c. Quamquam sane malim *ruere intro* scribere, ac vulgatum ordinem retineri, nisi quod eo retento, necesse erit, unam tamen dictionem transponere in illis superioribus: *non populus tantum & imperita plebs in plausus & studia immodica*, ut jungas non *immodica studia*, sed *plebs immodica in plausus & studia.* Atque ita credo prorsus huic loco veram medicinam factam. *Acidalius.*

5 *Ruere intus, ac se* &c.] Hæc adeo non videntur sana etiam Cl. Ryckio, ut notaverit (Puto mutata distinctione medendum huic loco: *refractis palatii foribus ruere, intus ac se Galbæ ostentare*, *Ruere* enim *intus* aures Latinæ respuunt.) Superbum fatis, tanquam qui tam multi antea hanc Taciti partem sine offensa legerunt, non habuerint Latinas aures. Solertius & prudentius circumspexisset aliud, quo impetum hunc ornaret. Quid enim? An Plauto & Livio abfuerunt, quum ille scribit *intus domum*, hic *intus cellam!* Atqui inspice modo Lexica industriæ melioris, *intus* cernes usitatum non aliter quam *intro.* Multum dolui viro docto sic id excidisse. *Jac. Gronovius.*

6 *Sumto thorace.*] Quasi duntaxat statuisset, ut narrat Plutarchus, populo se exhibere, & sacrificiis placare deos vindices, nequaquam de morte Othonis dubius. τῷ τε Διὶ θῦσαι, καὶ φανῆναι τοῖς πολίταις βουλόμενος. Sed longe aliud agi expertus est. Suetonius *loricam linteam* dicit. *Savil.*

7 *Irruenti turbæ.*] Rhenanus Budensem scripturam

tio Julius Atticus ſpeculator, cruentum gladium oſtentans, [1] *occiſum à ſe Othonem* exclamavit: & Galba, *Commilito*, inquit, *quis juſſit?* inſigni animo [2] ad coërcendam militarem licentiam, minantibus intrepidus, adverſus blandientes incorruptus.
36 Haud dubiæ jam in caſtris omnium mentes, tantuſque ardor, ut non contenti agmine & corporibus, in ſuggeſtu, in quo paullo ante [3] aurea Galbæ ſtatua fuerat, [4] medium inter ſigna Othonem vexillis circumdarent. Nec tribunis aut centurionibus adeundi locus: gregarius [5] miles *caveri* inſuper *præpoſitos* jubebat. Strepere cuncta clamoribus, & tumultu, & exhortatione mutua, non tamquam in populo ac plebe, variis ſegni adulatione vocibus, ſed ut quemque affluentium militum aſpexerant, [6] prehenſare manibus, [7] complecti armis, collocare juxta, præire ſacramentum, modo imperatorem militibus, modo imperatori milites commendare. Nec deerat Otho protendens manus, adorare vulgum, [8] jacere oſcula & omnia ſerviliter pro dominatione. Poſtquam [9] univerſa claſſicorum legio ſacramentum

tam ſecutus legit, *irruente turba*, *neque corpore ſiſtens.* hoc ſenſu. ut dicat propter irruentem turbam, & quia corpore non poſſet ſiſtere ſive inſiſtere, ſella levatum. Meis tamen libris ſcriptæ eæ voces, quas tollit: legamque potius, *irruenti turbæ neque æ. n. corpore reſiſtens.* hac mente: Galbam & ætate & corpore invalidum, non ſuſtinuiſſe effuſe irruentem & gratulantem turbam. *Lipſius*

Irruenti turbæ neque ætate neque corpore ſiſtens.] Hæ duæ voces, *neque ætate*, non ſunt in libro MSc. quare ſuſpicor ſcribendum, *irruente turba*, *neque corpore ſiſtens*, *ſella levaretur.* Senſus eſt, propter irruentem turbam & quod corpore non poſſet ſiſtere, id eſt inſiſtere, ſella fuiſſe levatum. *Rhenanus.* Manuſcriptus non habet, *neque ætate.* quæ verba nullius ſenſus, hoc loco, delenda ſunt. *Vertranius.* Faernus emendabat, *reſiſtens* &c. nam *re*, ſyllaba videtur à librario prætermiſſa, ob præcedentem poſtremam verbi, *corpore.* Urſinus.

1 *Occiſum à ſe Othonem exclamavit.*] Sic Flor. Vulgo, *clamavit.* Pichena.

2 *Ad coërcendum militarem licentiam.*] Scripſimus, *ad coërcendam mil. lic.* Rhenanus.

3 *Aurea Galbæ ſtatua.*] Apparet ita tunc receptum in caſtris, Libro xv. Annal. *Medio tribunal ſedem curulem, & ſedes effigiem Neronis ſuſtinebat.* Lipſius.

4 *Medium inter ſigna.*] Id eſt, medium inter milites ſubſignanos. *Savilius.*

5 *Miles caveri inſuper præpoſitos jubet.*] Muret. *cavere.* Utrumque idonea ſententia: neſcio utrum veriore. *Acidalius.*

6 *Prehenſare manibus.*] Faernus legebat, *prehenſare arctius*, *complecti armis*; ut puto ex v. c. *Urſinus.* Quid eſt *armis complecti?* In Agric. 36. *complexus armorum* legitur, optimo ibi ſenſu, & qui huc quadrare non poſſit. Emendandum hic, *complecti artius*, quomodo & Muretus voluit. Nam *armos* Tacitum intelligere voce *armis* nunquam opiner. *Acidalius.* Muretus mallet, *complecti arctius.* Mihi tamen à militari more alienum non videtur, ut exultantes lætitia milites, eam, armorum etiam complexu inter ſe ſignificent; ut ſit, *complecti armis*, quaſi complecti armatos. *Pichena.*

7 *Complecti armis.*] Muretus vellet, *arctius.* Non equidem: & militaris ſalutatio fuit, & affuſi ſunt cum gladiis & ſcutis, atque iis amplexi. Siquid mutandum; vellem, *amplecti armis.* Lipſius.

8 *Jacere oſcula.*] Φιλήματα δὲ ἑκάστοις διὰ τῶν δακτύλων ἔπεμπε. Xiphil. *Savilius.*

9 *Univerſa claſſiariorum legio.*] Hoc melius placet, quam quod in manuſcripto legitur, *claſſiorum.* Rhenanus. Milites è claſſe indiſtincte videntur à Tacito, aut *claſſici*, aut *claſſiarii*, appellari. ideo quamvis Flor. hic habeat, *claſſicorum*, nihil tamen mutavi. *Pichena.* Utique quum auctoritas vocis *claſſiariorum* tota pendeat ab arbitrio Beroaldi, qui primus ſic edidit; quum in MSto Mediceo, eodem quem Pichena vidit & ipſe cum fratre, cerneret liquide ſcriptã exſtare alterã vocem; etiam Rhenanus teſtetur alteram illam vocem legi in Budenſi, niſi quod in medio ſit omiſſa litera c; unde talis tibi, o Pichena, mens, ut quod ante octo ſæcula in Tacito bene poſitum & glorioſe fuit, illi opponeres aut fere præponeres tam perverſum nuperi hominis inventum? Conſulant igitur eodem modo 2. hujus partis 11. *Ipſum Othonem comitabatur claſſicorum ingens numerus.* Et c. 67. *Prima claſſicorum legio in Hiſpaniam miſſa.* Nequivi id tolerare, & habeat Tacitus ſuum. Neque enim refert, ſi vulgata alibi frequens. Attamen nobil. etiam Schelius ad Higin. pag. 45. quum ex libro 3. hiſtor. & 2. citaret verba in quibus dicuntur claſſici, immo & ex nummo idem proferret, ipſe neſcio cur maluit claſſiarios dicere. Sic vides deterritum quoque fuiſſe Ryckium, ſed inique. *Jac. Gronovius.*

1 Quia

tum ejus accepit, fidens viribus, & quos adhuc singulos exstimulaverat, accendendos in commune ratus, pro vallo castrorum ita cœpit; *Quis ad vos processerim,* 37
commilitones, dicere non possum: [1] *quia nec privatum me vocare sustineo, princeps à vobis nominatus; nec principem, alio imperante. Vestrum quoque nomen in incerto erit, donec dubitabitur imperatorem populi Romani in castris, an hostem habeatis. Auditisne, ut pœna mea, & supplicium vestrum* [2] *simul postulentur? adeo manifestum est, neque perire nos, neque salvos esse, nisi una, posse.* [3]*Et cujus lenitatis est Galba, jam fortasse promisit: ut qui nullo exposcente,* [4] *tot millia innocentissimorum militum trucidaverit. Horror animum subit, quotiens recordor feralem introitum, & hanc solam Galbæ victoriam, cum in oculis urbis decumari deditos juberet, quos deprecantes in fidem acceperat. His auspiciis urbem ingressus, quam gloriam ad principatum attulit; nisi occisi* [5] *Obultronii Sabini,* [6] *& Cornelii Marcelli in Hispania, Betui* [7] *Chilonis in Gallia, Fonteji Capitonis in Germania, Clodii Macri in Africa, Cingonii in via, Turpiliani in urbe, Nymphidii in castris? Quæ usquam provincia, quæ castra sunt, nisi cruenta & maculata? aut, ut ipse prædicat, emendata & correcta? Nam quæ alii scelera, hic remedia vocat: dum falsis nominibus, severitatem pro sævitia, parsimoniam pro avaritia, supplicia & contumelias vestras, disciplinam appellat.* [8] *Septem à Neronis fine menses sunt,*

&

1 *Quia nec privatum me vocare sustineo*] Reposui, *vocari*. Rhenanus. Malui verbum, *vocare*, ex Flor. & aliis veteribus, quam *vocari*, ut in vulgatis. *Pich.*

2 *Simul postulentur.*] Sic enim Tacitus paulo ante; *Dissonus clamor plebis & servitiorum, cædem Othonis & conjuratorum exsilium poscentium.* Savil.

3 *Et cujus lenitatis est*] Vide ad 14, 56. Vulgo *levitatis*, quum illud clarissime exstet in Mediceo. *Jac. Gronovius.*

4 *Tot millia innocentissimorum militum trucidaverit.*] Sic verius Flor. *militum*, quam vulgati: *civium*. Tacitus enim sup. *Introitus in urbem, trucidatis tot millibus inermium militum.* ac deinde: *legioni classicæ diffidebat, infesta ob cædem commilitonum, quos primo statim introitu trucidaverat Galba.* Pichena.

5 *Obultronii Sabini.*] Conjectura ductus sic restitui, cum in libris esset, *ab ultroniis Albini.* Suspicor autem eum esse, de quo Tacitus Annali XIII. *Helvidius Priscus adversus Obultronium Sabinum ærarii quæstorem proprias contentiones exercuit.* Lipsius.

6 *Et Cornelii Marcelli.*] Libri scripti ita appellant, hominem alia mihi ignotum. Paullo post *Vettii Chilonis* lego, cum Rhenano. *Idem.*

Cornelii Marcelli in Hispania.] Fatetur candide Lipf. hominem hunc alia sibi ignotum. hoc facit nempe, quod memoria nobis minime immortalis. nam est is ipse, qui nominatus Tacito satis vocaliter, libro 16. Ann. 8. *Trahebantur ut conscii, Vulcatius Tullinus, ac Marcellus Cornelius Senatores* &c. *Gruterus.*

8 *Bervichilonis in Gallia.*] Codex Budens. *Bervichilonis.* Forte, *Vettii Chilonis.* Rhenanus. Ex opinione Rhenani melius *Vectii Chilonis.* Est enim in regio *Betui Chilonis*: quæ non hic solum, sed & apud Cæcilium commutatio literarum est: ubi is habet libro epist. 6. *Bettio Prisco*, pro *Vectio.* Vertranius. Evidentissimam Rhenani conjecturam, Lipsio quoque probatam in textum merito recepimus: tota enim inest in istis corruptis aliarum editionum *Bervichilonis.* Chilonis aut Cilonis cognomentum, reperias etiam apud Gruter. Inscription. pag. 47. num. 10. *quæ munera Cilo Aris Urbanus dedicat ipse sacris:* & notavit de illo Lipsius ad Tac. 12. 21. *Freinshemius.* Quocunque modo versatus fuerit in corpore Gruteri Inscriptionum Freinshemius, non potuit vir doctus progredi ad liquidum ductu alterius ibidem lapidis Perusini pag. 375. in quo legitur *C. Betuo. C. F. Tro. Ciloni. Minuciano* &c. Certe hæc ipsa debuerat summam manum illustrationi hujus appellationis imposuisse hæsitationes & conjecturas universas dissipans, cui similem alteram studiis attulit erudita peregrinatio Cl. Jac. Sponii inter alias delicias deportata inscriptione ex Fulcinio, ubi legitur C. BETUO. TRO. CILONI. MINUCIANO. XV POPULORUM UMBRIAE. PATRONO, tomo 1. Itinerarii pag. 339. Ad Cl. Ryckium, satis certe sedulum & habilem & in hac parte, quum attendisset, aliquid subodorantem, ut poneret (non forte rejiciendum *Betui Chilonis*) quemadmodum hæc monumenta non venerint, vix capio. Attamen ut hoc blandum, ita ridenda nominis etymologia ab Batavorum Betua vel Battua. An inde jam peti potest Romanum nomen, cui Græcum dabatur cognomen? Quis hoc tempore tantus hybrida? præsertim quum medio situ fuerit cognitissimus Betuitus. *Jac. Gronovius.*

& jam plus rapuit Icelus, [1] *quam quod Polycleti, & Vatinii, & Elii, paraverunt. Minore* [2] *avaritia ac licentia grassatus esset T. Vinius, si ipse imperasset. nunc & subjectos nos habuit tamquam suos, & viles ut alienos. Una illa domus sufficit donativo, quod*
38 *vobis nunquam datur, & cotidie exprobratur. Ac ne qua saltem in successore Galbæ spes esset, accersit ab exsilio, quem tristitia & avaritia sui simillimum judicabat. Vidistis, commilitones, notabili tempestate, etiam deos* [3] *infaustam adoptionem adversantes. Idem*

8 *Septem à Neronis fine menses sunt.*] Simillima istis reperiuntur nostro libro 2. Histor. 95. *Nondum quartus à victoria mensis, & libertus Vitellii Asiaticus, Polycletos, Patrobios, vetera odiorum nomina æquabat.* Freinshemius.

1 *Vatinii, & Elii, & alii.*] Vulgatis libris erat, *& Egii.* qui mihi quidem inter potentiores libertos irrepertus. At Elium invenio (Dioni scribitur Ἥλιος) qui magnus apud Neronem, quique abeunte eo in Græciam cantillatum, præfectûs mansit urbi Romæ. Est isipse, de quo Tacitus libro XIII. *P. Celer eques Romanus & Elius libertus, rei familiari Principis in Asia impositi.* Quod sequitur, *& alii:* videndum ne superfluat, natumque sit ex hæsitantia librarii, & adfinitate vocis prioris. *Lipsius.*

Quam quod Polycleti, Vatinii & Helii paraverunt.] Erat hic, *Vatinii, & Egii, & alii parav.* Sed quo quis indefinitum illud, *& alii* produxerit? anne plus omnibus, qui ante eum unquam fuerunt, unus Icelus paravit? Adhæc illud, *& Egii*, quibus poterit accommodari? Quis *Egios* in aula Neroniana vidit, legit, scripsit? Ego invenio apud auctores Neronem habuisse libertos dominationis suæ, non fautores, sed magistros atque rectores, quibus summam rerum publicarum privatarumque permiserat. Ac de iis Dio Cassius scripsit: *Polycletum Neronis libertum in urbe cum Helio expilasse & diripuisse omnia quæ occurrerent.* Rursus idem, *Eodem tempore imperium pop. Rom. duobus imperatoribus serviebat, Neroni & Helio* &c. Super hos erat Vatinius intima Neronis familiaritate in audaciam facinorum evectus, illi vero propterea maxime gratus, quod semper diceret; *Odi te Cæsar, quod Senator es.* Itaque tres ii, quod iniquissimi principis familiares essent, nacti amplam occasionem rapiendi modum finemve nullum tenebant: adeo ut se magnum quiddam dicere putaverit Otho, cum ait, *Jam plus rapuit Icelus quam quod Polycleti,* &c. Sane *Icelus* prænomine *Cajus*, cognomine *Martianus*, de servo libertus illi factus, jam summæ equestris gradus candidatus, Galbam magna ex parte regebat, qui cum intra Palatium una cum illo habitaret, nec unquam ei non adhæreret, vulgo *Pædagogus* vocabatur. *Vertranius.* Helius, quem Nero cum Achaiam peteret, sibi vicarium Romæ subsistere jusserat, cum auctoritate quanta poterat maxima, adjuncto ei Polycleto; qui ambo, ut Xiphilin. notat, ἧρπον, ἐπόρθουν, ἐσύλων πάνθ' ὅσα ἐνεδέχετο. id est, *rapinas exercuerunt quantas poterant maximas.* Tac. Vatinii mentionem facit 15. Ann. *Vatinius inter fœdissima ejus aulæ ostenta fuit.* Savilius. Indubie delendum istud *& alii*, quomodo Lipsio visum. Sed nec incertius expungendum etiam *quod*, meo quidem judicio. *Acidalius.* Inculcata fuit in libris editis vox præter veterum fidem, *& Elii, & alii par.* quam suadente Lipsio delevimus. Flor. corrupte: *& Vatinii, & Egiali perierant.* Pichena. Placet *Elii.* verum *& alii* non assignem incuriæ transcriptoris: nam plerique Neroni (ultra dictos) dites & præpotentes liberti: inter quos (ni fallor) Sporus & Doryphorus: an iis minus indulsisset perditissimæ luxuriæ vir, quibus (dictu nefas) maritus & conjux fuit? Suet. Ner. 28. *Et quum affatim desævisset conficeretur à Doryphoro liberto, cui etiam sicut ipsi Sporus ita ipse denupsit.* Anicetus scil. ei tot flagitiorum conscius, minus rapuit, qui classi apud Misenum præfectus, quique tandem in Sardinia *Non inops exilium toleravit, & fato obiit.* Salinerius. Conjiciebam: *& jam plus rapuit Icelus, quam Polycleti & Vatinii & Elii & Tigellini paraverunt.* Gronovius. Non satis clare aperiunt viri docti, quemadmodum in MS. veterrimo sit scriptum, nempe *Polycliti & Vatinii & egi alii perierunt.* Hic conspectus ejus sic editus verissime. Ex quibus certe ita positis lux adfulget conjecturæ paternæ. Sed nos aliter videntur instruere. Nam ibi ex ipsis literis post τὸ *Vatinii*, vides poni *etegi*, in quo abest prima litera ut videtur, in autographo omissa, ut majuscula forma apponeretur, quod forsan negligi contigit. Hinc tamen penitus colligis nomen *Cethegi*, bene Romæ cognitum, quicunque isto nomine sub Nerone lurco fuerit. Restant postrema, in quibus jam similiter supersunt ista *aliique eruerunt*, sive credas ceteros intelligi per istud *alii*, sive etiam neglecta prima litera pro *Halii*, pro *Helii*, cui adnecto copulativam latentem in litera *p* prima verbi sequentis, quod impotenter corruperunt, quum ex reliquiis libri MS. ultro procedat illud *eruerunt* per vim & astus fraudesque artificiosas ex abditis thesauris ad se prompserunt. *Jac. Gronovius.*

2 *Avaritia ac licentia grassatus.*] Ita Flor. Vulgo, *aut licentia.* Pichena.

3 *In-*

Idem senatus, idem populi Romani animus est. Vestra virtus expectatur, apud quos omne
honestis consiliis robur, & sine quibus quamvis egregia invalida sunt. Non ad bellum vos,
nec ad periculum voco: omnium militum arma nobiscum sunt. [1] *Nec una cohors togata*
defendit nunc Galbam, sed detinet. Cum vos aspexerit, [2] *cum signum meum acceperit,*
hoc solum erit certamen, [3] *quis mihi plurimum imputet. Nullus cunctationi locus est in eo*
consilio, quod non potest laudari [4] *nisi peractum.* [5] Aperiri deinde armamentarium jus-
sit; rapta statim arma, sine more & ordine militiæ, ut prætorianus, aut legiona-
rius insignibus suis distingueretur. [6] Miscentur auxiliaribus, galeis scutisque. Nul-
lo tribunorum centurionumve adhortante, sibi quisque dux & instigator & præci-
puum pessimorum incitamentum, quod boni mærebant. Jam exterritus Piso fre- 39
mitu crebrescentis seditionis, & vocibus in urbem usque resonantibus, egressum in-
terim Galbam & foro appropinquantem assecutus erat: jam Marius Celsus haud
læta rettulerat: cum alii *in Palatium redire*, alii *Capitolium petere*, plerique *Rostra*
occupanda censerent, plures tantum sententiis aliorum contradicerent, utque eve-
nit in consiliis infelicibus, optima viderentur, quorum tempus effugerat. Agitasse
Laco, ignaro Galba, de occidendo T. Vinio dicitur, sive ut pœna ejus animos
militum mulceret, seu conscium Othonis credebat, [7] ad postremum vel odio. hæ-
sita-

3 *Infaustam adoptionem adversantes.*] Faërnus mutabat ex v. c. verbum *adversantes*, in *aversantes*. Ursinus. Muretus correxit *aversantes*. Vulgo, *adversantes*. Sic Ann. lib. 1. *sua facinora aversari deos lamentantur*. Hist. lib. 3. *neve se ut parricidam aversarentur*. ita enim in optimis libris. *Pichena*. Libri, *adversantes*: postea ex Mureti conjectura ediderunt *aversantes*. nec impugnem istam lectionem, si à libris esset: cum autem non sit, nec altera illa deterior videatur, nescio cur libeat mutare, quod ferre possis, forte etiam debeas. Nam etiam efficacius hic *adversari* ponas. hanc enim vim habet, non modo ostendisse sibi displicere, nam id *aversari* sit; sed etiam impedire voluisse. *Aversus* enim is dicitur, qui non juvat, *adversus* qui præter quod auxilium negat, damnum infert. *Freinshemius*.

1 *Nec una cohors togata.*] Quare Togata? & satisne ea vox sana? sana. Appellat enim ita velut elevans & infirmans, quia moris ut illa cohors quæ more militiæ excubabat, id ipsum faceret sine armis, gladiis tantum lanceisque contenta. Itaque & togis induti erant, non sagis. Modestiæ caussa institutum id videtur: & ne Mars palam habitare videretur in sua urbe. Huc spectat quod infra legis, *apertum in castris armamentarium fuisse, rapta arma*. quorum scilicet armorum non iis vulgo jus aut usus, nisi Tribunis aut Præfecto permittente. Ideo in Martiali de Fusco, Præfecto Prætorii:

Ille sacri lateris custos Martisque togati:
Credita cui summi castra fuere ducis.

Vocat ecce *togati Martis* custodem ab hoc habitu: atque adeo in ipsa Italia tota milites togatos esse voluit M. Antoninus, de quo Capitolinus: *Per Brundisium veniens in Italiam, togam & ipse sumpsit, & milites togatos esse jussit. nec unquam sagati fuerunt sub eo milites.* Hæc tamen de ipsis Prætoriis cohortibus tantum accipio, quæ è civibus: de Batavis Germanisque custodibus scimus aliter fuisse. *Lipsius*. Quem in hac explicatione probat Oct. Ferrarius lib. 1. rei vestiar. cap. 32.

2 *Cum signum meum acceperit.*] Codex Budens. *hoc solum cum signum m. acceperit, erit certamen.* Rhenanus. Aut tesseram ipsis militarem dedero: *Savilius*.

3 *Qui mihi plurimum imputet.*] Quis plus pro me contendat, meque sibi plus obnoxium reddat opera gratiaque sua, & plus pro me nitatur. Idem lib. prox. *Neque enim erat adhuc, cui imputaretur.* Ferrettus.

4 *Nisi peractum.*] Suet. cap. 6. addit. *Ad conciliandos pollicitationibus militum animos, nihil magis pro concione testatus est, quam id demum se habiturum, quod sibi reliquissent.* Savilius. Consilium scil. de Galba occidendo. quo vivente, Otho imperare tuto non poterat. Sic infra: *nihil in discordiis civilibus festinatione tutius, ubi facto magis quam consulto opus esset.* Julius Capitol. in Maxim. & Balb. *Scio P. C. hanc rebus novis inesse oportere constantiam, ut rapienda sint consilia, non quærenda: verbis quinetiam plurimis abstinendum sit atque sententiis, ubi res perurget.* Pichena.

5 *Aperire deinde armamentarium jussit.*] Muret. *aperiri*. melius. *Acidalius*. Correxi sententia volente. Vulgo, *aperire*. Pichena.

6. *Miscentur auxiliaribus galeis scutisque.*] Deest in Codice Budens. vox *galeis*. Rhenanus.

7 *Ad posterum vel odio.*] Malim, *ad postremum*.

sitationem attulit tempus ac locus, quia initio cædis orto, difficilis modus. & turbavere consilium trepidi nuntii, ac proximorum diffugia, languentibus omnium
40 studiis, qui primo alacres fidem atque animum ostentaverant. Agebatur huc illuc Galba, vario turbæ fluctuantis impulsu, completis undique [1] basilicis ac templis, [2] lugubri prospectu, neque populi aut plebis ulla vox, sed attoniti vultus, & conversæ ad omnia aures. non tumultus, [3] non quies, quale magni metus, & magnæ iræ silentium est. Othoni tamen *armari plebem* nuntiabatur. [4] *Ire præcipites*, & [5] *occupare pericula* jubet. Igitur milites Romani, [6] quasi Vologesen, aut Pacorum, avito Arsacidarum solio depulsuri, ac non imperatorem suum inermem & senem trucidare pergerent, disjecta plebe, proculcato senatu, truces armis, [7] rapidis equis forum irrumpunt. nec illos Capitolii aspectus, & imminentium templorum religio, & priores & futuri principes terruere, quo minus facerent scelus, cujus ultor est
41 quisquis successit. Viso cominus armatorum agmine, vexillarius [8] comitantis Galbam cohortis (*Atilium* [9] *Vergilionem fuisse* tradunt) [10] dereptam [11] Galbæ imaginem solo afflixit. Eo signo manifesta in Othonem omnium militum studia, desertum fuga populi forum, destricta adversus dubitantes tela. [12] Juxta Curtii lacum, trepida-

mum. Rhenanus. Alias, *ad postremum.* Ferrettus.

1 *Basilicis ac templis.*] Basilicæ ac templa ἐπὶ τὰς στοὰς καὶ τὰ μετέωρα τῆς ἀγορᾶς, Plutarch. Seneca de Ira l. 3. *Fremitu judiciorum Basilicæ resonant.* Savilius.

2 *Lugubri prospectu.*] id est, *prospectui.* Tac. 2. hist. *Luxu & sagina mancipatus.* Plutarchus hunc locum vertit ὥσπερ θέαν καταλαμβανόντων. Savilius. Qui Tacito suam Grammaticam exprobrat, videat qualem ipse habuerit. Cicero pro domo: *in Palatio pulcherrimo prospectu porticum cum conclavibus* &c. *Gronovius.*

3 *Non quies, quale magni metus & magnæ iræ silentium est.*] Inserere olim volebam, *sed quale*; erraffe nunc video, cum sententiam acutius inspicio. *Acidalius.*

4 *Ire præcipites.*] Ille se castris continuit. Suet. Oth. 6. dum funesti temporis clades sæviret; circumstantia profecto, cujus descriptione nimis leviter Tacitus defungitur. *Savilius.*

5 *Occupare pericula jubet.*] Scripsimus, *occupari pericula jubet.* Rhenanus.

6 *Quasi si Vologesem aut Pacorum.*] De Parthorum imperio ab Arsace condito vide Dion. lib. 40. Herodian. lib. 6. Tempus in quod exacte incidit Parthica defectio, ad Antiochi refertur imperium. Tac. 5. hist. *Antiochus Parthorum bello prohibitus est: nam ea tempestate Arsaces desciverat.* Appian. Συριακῇ diserte notat Antiochum quis fuerit, nempe Antiochus cognomento Deus, nepos Seleuci, qui fundator Syriacæ dominationis. Ab hoc Arsace in Artabanum continua successione devolutum est Parthorum regnum, quem sub Alexandro Severo sceptra tenentem Artaxerxes Persa evertit, & sic illud Orientis imperium denuo coaluit cum Persarum imperio. Herodianus l. 6. Vologeses aut Vologesus (utroque enim modo scriptum nomen occurrit, Græci eum Οὐολόγαισον appellant) Parthis tum imperabat, filius Vononis sub Claudio mortui, A. V. C. 802. frater Pacori Medorum regis, & Tiridatis, quem Nero Armeniis regem imposuit. *Savilius.*

7 *Rapidis equis.*] In MS. Mediceo legitur *rapidi equis.* Ita certe Tacitus istud adjectivum solet referre ad homines, ut 2, 30. *Rapido agmine Cæcina junguntur.* Et c. 54. *Cœnus quidem rapidus in urbem vectus.* Jac. Gronovius.

8 *Comitatus Galbæ cohortis.*] Castigavimus, *comitantis Galbam cohortis.* Rhenanus. Probabilius dixisset *comitatæ.* Sic enim maneret in iisdem literis, ut bene Ryckius, & MS. Mediceus id vult, in quo est *comitatę Galbę*, non *Galbam.* Jac. Gronovius.

9 *Vergilionem.*] Plutarchus in Galba edit, *Servilionem.* Item *Arcadium*, pro, *Lecanicum.* Sed à Græcis scriptoribus fides in Latinis nominibus non est nimium requirenda. *Ursinus.* Quum in MS. Mediceo legatur *adilium Verg.* hæc scriptura videtur exigere *A. Dilium*, pro *Dillium* vel *Deillium Vergilionem.* Jac. Gronovius.

10 *Dereptam.*] Sic castigavimus. Quamquam ubicumque nos legimus *diripere* sive *diripiendum*, illic plerumque habetur *deripere & deripiendum.* Rhenanus.

11 *Galbæ imaginem solo afflixit.*] Intellige, hanc imaginem Galbæ fuisse super signo cohortis. Nam ut antea deorum imagines signis innectebantur, sic Principum tempore, ipsorum imperatorum. Vide Lipsium De mil. Rom. lib. 4. dial. 5. & ad Tac. 15. Ann. *Pichena.*

12 *Juxta Curtii lacum*] Sic appellavit hunc lo-

pidatione ferentium Galba projectus è sella, ac provolutus est. Extremam ejus vocem, ut cuique odium aut admiratio fuit, varie prodidere. Alii suppliciter interrogasse, *quid mali meruisset? paucos dies exsolvendo donativo* deprecatum. Plures obtulisse ultro percussoribus jugulum, [1] *agerent ac ferirent*, [2] *si ita è republica videretur.* non interfuit occidentium quid diceret. De percussore non satis constat. quidam *Terentium evocatum*, alii *Lecanium*, crebrior fama tradidit *Camurium quintæ decimæ legionis militem*, *impresso gladio*, *jugulum ejus hausisse*. Ceteri crura brachiaque (nam [3] pectus tegebatur) fœde laniavere: pleraque vulnera, feritate & sævitia trunco jam corpori adjecta. T. inde Vinium invasere. de quo & ipso ambigi- 42
tur, consumpseritne vocem ejus instans metus, an proclamaverit, *non esse ab Othone mandatum ut occideretur.* Quod seu finxit formidine; seu [4] conscientia conjurationis confessus est: huc potius ejus vita famaque inclinat, ut conscius sceleris fuerit, [5] cujus caussa erat. ante ædem divi Julii jacuit primo ictu in poplitem, mox ab Julio Caro legionario milite [6] in utrumque latus transverberatus. Insignem illa die 43
[7] virum Sempronium Densum ætas nostra vidit. [8] Centurio is prætoriæ cohortis à Galba

locum Tacitus, ut ex consensu tot vetustorum codicum patet, prout ab pluribus ille fuit vocatus; nihilque illi cum Dionysio Halic. & aliis illis, a quibus dicitur *Curtius lacus*, quod contra fidem huc nonnulli ingesserunt. Videntur offendisse ad hunc scopulum lectores jamdiu, quum nonnihil sit etiam hîc rasum; sed loci spatium demonstrat non esse *ium* ob ejus exiguitatem. Et quæso? an non protulerunt varii ex 2. hist. 55. *juxta lacum Curtii?* Nonne 3. hist. 69. *Circa lacum Fundani?* Jac. Gronovius.

1 *Agerent ac ferirent.*] Muretus legi voluit, *Hoc agerent ac ferirent.* Non accedo. Exprimere Tac. vel innuere nobis saltem voluit hanc ejus hortantis, vel jubentis vocem, *Age*, *feri*, aut, *agite*, *ferite*. Tamen ut Muretus voluit, omnino scribendum videtur è Suet. in Galb. 20. qui sic hoc narrat: *plures autem tradiderunt*, *obtulisse ultro jugulum*; *& ut hoc agerent*, *ac ferirent*, *quando ita videretur*, *hortatum*. Acidalius.

2 *Si ita e republ. vid.*] Simulatque animadverti in MS. Mediceo ista legi sine præpositione, quæ tamen erat pernecessaria, cogitavi statim & eodem momento in schedis meis adscripsi innui ab Tacito scriptum esse, *si it*, pro *id*, *e republ. videretur.* Quod sane meum non debuit ab aliis edi. Infra exstat in MS. *Julio Cario*, nec aliter editum fuit ab Beroaldo, quicquid celent posteriores. *Jac. Gronovius.*

3 *Pectus tegebatur*] Thorace aut lorica lintea: supra. *Savilius.*

4 *Conscientia conjurationis confessus est.*] Videtur *conscientiam* legendum. *Acidalius.*

5 *Cujus causa erat.*] Tac. supra, *Galbam Titus Vinius deterrimus mortalium odio flagitiorum onerabat.* Savilius.

6 *In utrumque latus transverberatus.*] Suspicor præpositionem non esse à Tacito. Liv. lib. 21. *adversum femur tragula graviter ictus.* Auctor Africani belli: *pilo per cassidem caput ictus.* Idem: *Rufus brachium gladio percussus.* Suetonius Augusto: *crus & utrumque brachium consauciatus.* Gronovius.

7 *Virum Densum quem.*] Has duas postremas voces expunximus. Ut nunc legatur sententia: *Insignem illa die virum Sempronium ætas nostra vidit.* Arbitror concinnatori formularum apud typographum, aliquid superfuisse spacii, quod iteratis & inculcatis verbis istis expleverit. Post *virum* hæc verba etiam legebantur: *& senem trucidare pergunt disjecta plebe:* Quæ nos ex superioribus hic perperam repetita delevimus. *Rhenanus.*

Sempronium Densum.] Plutarchus & Xiphilin. scribunt non Pisonem, sed Galbam à Denso protectum. *Savilius.*

8 *Centurio is prætoriæ cohortis ad Galbæ.*] Aliter concepta lectio in Farnesii codice: *Centurio is prætoriæ ac Galbæ custodiæ à Pisone additus.* Quæ utravis tamen parum mihi certa. Quid enim? à Pisone custos hic Galbæ appositus? Quomodo potuit aut debuit? cum Galbæ sane, ut Principi, legitimi sui custodes & stipatores fuerint. Denique unde ea auctoritas Pisoni? Tacitum etiam ipsum lege: videbis clare Sempronium hunc non Galbæ tutorem sed Pisonis fuisse; cui quamvis vulnerato effugium etiam præbuit. Igitur inclinabam ut legerem: *Centurio is Prætorii*, *à Galba custodiæ Pisonis additus.* ut in illo motu rerum, Galba de Pisone anxius addiderit ei custodem centurionem. Hoc probabile. Sustinet me tamen à pleno adsensu Dio & Plutarchus: qui ita narrant, ut Sempronius Galbam defenderit, non Pisonem. Si eos sequimur: tum mentem verborum Taciti faciam, ut hic Sempronius venerit in cohortes Prætorias, promotusque sit beneficio Pisonis: atque ita additus insertusque custodiæ. Vix tamen est, ut Taciti narratio cum Græcis iis non pugnet.

Galba custodiæ Pisonis additus, [1] stricto pugione [2] occurrens armatis. & scelus exprobrans, ac modo manu, modo voce, vertendo in se percussores, quamquam vulnerato Pisoni effugium dedit. Piso in ædem Vestæ pervasit, exceptusque misericordia publici servi, & contubernio ejus abditus, non religione, nec cærimoniis, sed latebra imminens [3] exitium differebat: cum advenere, [4] missu Othonis, nominatim in cædem ejus ardentes, Sulpicius Florus è Britannicis cohortibus, nuper à Galba civitate donatus, & Statius Murcus speculator: à quibus protractus Piso,
44 in foribus templi trucidatur. Nullam cædem Otho majore lætitia excepisse, nullum caput tam insatiabilibus oculis perlustrasse dicitur: seu tum primum levata omni solicitudine mens, [5] vacare gaudio cœperat: seu recordatio majestatis in Galba; ami-

gnet. Certe nec Suetonius opem quemquam tulisse Galbæ refert. *Lipsius.*

Centurio is prætoriæ cohortis ad Galbæ custodiam à Pisone.] Erudite Lipsius hanc lectionem impugnat: ac valde probabiliter ex vestigiis Farnesiani Codicis aliam substituit. Nec ego vel hanc Taciti sententiam fuisse, vel ipsam sententiam ex historiæ fide & veritate esse dubito: quidquid Dio & Plutarchus contradicant, ad quorum narrationem, quod Lipsius idem flectere Taciti verba conatur, frustra est. Manifesta inter eos pugna & dissensio, quam nulla interpretatione recte concilies. Nec refert, quod innumeris alibi locis hi & historicorum quotquot sunt plurimi, non idem dicunt. Ego Tacito hic potius credam. Sed in scripturæ emendatione, etsi de sensu, non & de verbis Lipsio penitus assentior. Nec enim putem *Centurionem prætorii* recte dici pro Centurione cohortis Prætoriæ; nec valde eleganter, *custodiæ alicujus addi.* Quocirca non audiam hic Farnesianum librum, sed vulgatam lectionem traductione saltem præpositionum *ad* & *à*, quæ permutatæ errorem peperere, concinnem: *Centurio is Prætoriæ cohortis à Galba ad custodiam Pisoni additus.* Ubi & *Pisoni* scripsi poscente sic elegantia sermonis. Plaut. in Aulul. *Quem quondam Ioni Iuno custodem addidit*; & Captiv. & Milite sæpius in eundem modum. Sic & verbum *apponere* Suetonio usurpatum Tib. 12. & sæpe alibi: *hunc tribunus militum custos appositus occidit.* Ceterum non omittam etiam Mureti lectionem, etsi falsam & ineptam: quam tamen è libro videtur hausisse, non ex ingenio prompsisse. *Insignem illa die virum & senem trucidare pergunt, disjecta plebe Sempronium Densum, quem ætas nostra vidit. Centurio is Prætoriæ cohorti ac Galbæ custodiæ à Pisone additus.* Puto è libro, quia multo quam vulgata auctior. Sed quæ inserta, inscite è proxima præced. pag. ubi ardor militum in Galbæ cædem narratur, repetita sunt. *Imperatorem suum inermem & senem trucidare pergerent* &c. Unde vides integram lineam pessimo errore huc translatam. *Acidalius.* Conversa fuerunt in vulgatis, & verba, & sensus: *ad Galbæ custodiam à Pisone additus.* Lipsius correxit & Flor. fere congruit, qui corrupte habet: *à Galba custodi & à Pisonis additus.* Pichena. Is favore Pisonis centurio prætoriæ cohortis, & inter Galbæ custodes, cuique imperator beneficiis cognitus non erat. Plutarch. in Galb. *Sempronius enim centurio, qui nullo privatim beneficio à Galba esset affectus.* Cæterum nostro adversatur (ait eruditiss. vir) Plutarchus & Dio, qui dicunt hunc Densum tulisse auxilium Galbæ, facile conciliari possunt. Piso tunc lecticæ Galbæ adhærebat. *Egressum interim Galbam, & foro appropinquantem assecutus erat.* Pugnabat pro sua ejusque salute: at Densus hostibus sese objiciendo tam Galbam quam Pisonem protegebat, quod nec Plutarchus inficiatur, apud quem Piso vulneratus illinc aufugit, & oppetit alibi mortem: *Vulneratus enim adolescens fugiebat, eumque Marcus quidam insecutus jugulavit juxta sacellum Vestæ.* Unde ei effugium? à Denso: *Quanquam vulnerato Pisoni effugium dedit.* Salinerius.

1 *Stricto pugione.*] Plutarch. notat. terruisse ipsos primum vite, ᾧ κολάζουσιν ἑκατόνταρχοι τοὺς πληγῶν δεομένους. *qua centuriones utuntur in castigandis militibus.* Savilius.

2 *occurrens armatus.*] Scripsimus, *armatis.* Rhenanus.

3 *Exitium differebat. Tum advenere.*] Emendavimus, *differebat, cum advenere.* Idem.

4 *Missu Othonis.*] Nos, *jussu Othonis.* Rhenanus. Elegantius alii libri, *missu Othonis.* Loquitur ita Cic. quoque ad Att. 8, 9. *Balbus minor ad me venit, occulta via currens ad Lentulum Cos. missu Cæsaris, cum literis & mandatis.* Et recte Guilielmius in perioche Curculion. Plauti emendavit: *Curculio missu Phædromi it in Cariam.* Tac. 5. Hist. *Missu Neronis Vespasianus fortuna famaque & egregiis* &c. *Acidalius.* Restitui vocem *missu* ex Flor. & Ven. quod sæpe Tacito usurpatum. Vulgo, *jussu.* Pichena.

5 *Vacare gaudio.*] Repertum in opt. Vatic. non sprevi: quoniam passim veteres ita locutos sciebam. Vox autem apta, ad habitum explican-

amicitiæ in T. Vinio, quamvis immitem animum imagine triſti [1] confuderat: Piſonis, ut inimici & æmuli, cæde lætari, jus faſque credebat. Præfixa contis capita geſtabantur, inter ſigna cohortium [2] juxta Aquilam legionis, certatim oſtentantibus cruentas manus qui occiderant, qui interfuerant, [3] qui vere, qui falſo, ut pulchrum & memorabile facinus jactabant. Plures quam centum viginti libellos præmium expoſcentium, ob aliquam notabilem illa die operam, Vitellius poſtea invenit. omneſque conquiri & interfici juſſit, non honore Galbæ, [4] ſed tradito prin-

candum mentis gaudio diffuſæ & velut natantis. *Lipſius.*

Vagare gaudio cœperat.] Non nego aptum verbum *vagare* ad habitum mentis explicandum, quæ gaudio diffuſa velut natet. Nego hoc loco aptius, quam *vacare*, cui præferri alterum à Lipſio minime debuerat. Concinnitas ſermonis hoc requirit, in quo quaſi metaphora quædam ab homine occupato. Mens Othonis antea ſollicitudine occupata, nunc demum levata, gaudio vacare cœperat. *Acidalius.* Vett. editt. quas ſequimur, *vacare gaudio.* quod iſtud *vagare* quod ex Vaticano ſuo Lipſius repoſuerat, non videretur germanum, præ altero iſto, quod elegantem ſenſum reddit: tum demum otium fuiſſe menti Othonis, eique vacaſſe, ut gaudium ex mutatione fortunæ plene guſtaret, poſtquam æmulo remoto, nulla amplius ſollicitudo inerat. *Vacare gaudio* hic dictum, ut apud Plin. ep. 1, 9. *vacare corpori*, apud Curt. 6, 7. *Vacare ſermoni.* Itaque hoc quoque loco iſtud *gaudio* pro tertio caſu habendum eſt, non pro ſexto. *Freinshemius.*

1 *Confuderat. Piſonis.*] Non hæc particula τελείᾳ στιγμῇ divellenda erat à ſuperioribus, quibus ſententia cohæret. Tu ſic diſtingue, ut recte capias. *ſeu recordatio majeſtatis in Galba; amicitiæ* &c. *confuderat; Piſonis ut inimici & æmuli* &c. Pendet enim verbum *credebat* à particula *ſeu*, non minus quam alterum *confuderat.* Acidalius.

2 *Juxta aquilam legionis.*] Cujus? claſſiariæ puto, cum in hanc rem non alia occurrat legio. Illi *aquilam & ſigna* accipiebant ex Othonis manu, ut apparet ex Tacit. ult. à Galba initio Principatus petierunt quidem, ſed alia mercede conſtitit illis, qui in vanum ceciderat, labor. *Savilius.*

3 *Quive vere, quive falſo.*] Franc. Modius me monet in Rom. codice legi, *qui vere, qui falſo.* Quod idem etiam ſcriptus Covarruviæ liber habebat. *Lipſius.*

Quive vero, quive falſo, ut pulchrum.] Rom. Codex, *qui vere qui falſo.* Hic particula una deeſt: illic ſupereſt. Vix enim concinna oratio, ni ſcribat, *qui vere, quive falſo, ut pulchrum* &c. Si *quive* ubique retines; vide, ne alia vocula deſit, atque ita diſtinctione ſententia juvari debeat, *quive vere, quive falſo; ceterum ut pulchrum* &c. Acidalius. Lipſius ex libris, *qui vere, qui falſo* & Florent. eandem fere lectionem confirmat. Vulgo, *quive vere, quive falſo.* Pichena. Immo in Mediceo legitur *quive vere qui falſo.* Mox etiam ex illo edidi *centum viginti* & *præmium*, non cxx. & *præmia.* Jac. Gronovius.

4 *Tradito Principibus more.*] Diu in hoc loco mei atque alieni fluctus. Nunc ſiſto in emendatione mea ultima: vera, etſi quidam renituntur. ſed neque omnium eſt veram Criticam approbare, quid exercere? De re: ita lego. *Tradita Principibus more, munimentum ad præſens, in poſterum ultione.* Ita verba ſtructa apte, quæ alioqui non redigas ſub Grammaticæ leges: ita ſententia concinna & vera. Ultio, inquam, hæc tradita eſt Principibus more, ad præſens munimentum & tutelam ſui. ſed quæ ultio? *in poſterum:* id eſt, poſt ipſos, & ut ſucceſſor ulciſcatur. Tacitus in hac re: *Fecere facinus, cujus ultor eſt quiſquis ſucceſſit.* Et quo fine? ut ipſi in præſenti tutiores. Ita Claudius (in Suetonio) *Centuriones è conjuratis in Cajum interemit, exempli cauſſa.* & Domitianus Epaphroditum (in eodem) *ut oſtenderet, ne bono quidem exemplo audendam Patroni necem.* Nimirum Principes, ſolenniter puniendo Principum interfectores, ſe muniunt & tuentur. Oedipus hoc ita pulchre apud Sophoclem, ubi ait velle ſe exſequi & punire Laii cædem:

> Ὅστις γὰρ ἦν ἐκεῖνον ὁ κτανών, τάχ' ἂν
> Κἄμ' ἂν τοιαύτῃ χειρὶ τιμωρεῖν θέλοι.
> Κείνῳ προσαρκῶν οὖν, ἐμαυτὸν ὠφελῶ:
> *Nam quiſquis ille eſt Laïum qui occiderit:*
> *Is dextra eadem me quoque auſit aggredi.*
> *Cum vindico igitur hunc, meipſe munio.*

Lipſius.

Sed tradito principibus more.] Tentaſſe olim Lipſius fatetur, poſtrema editione ad verum perveniſſe putat. Reſcribit, *tradita princip. m.* &c. *ultione.* atque exponit, quia more tradita hæc in poſterum ultio principibus, ad præſens munimentum. Quam etſi ipſe lucidam & veram ſententiam dicit, ego tamen valde adhuc obſcuram & incertam video. Quid enim eſt *ultio in poſterum?* & cur mutat elegantiſſimam locutionem *tradito more?* Cujus exempla ubique multa. Curt. l. 3. *Ita tradito more, ut victorem victi regis tabernaculo exciperent.* Idem lib. 5. *Sed rex deſerere milites inſe-*

principibus more, munimentum ad præsens, in posterum ultionem. Alium crederes

insepultos erubescebat, *ita tradito more*, *ut vix ullum militiæ tam solenne esset munus*, *quam humandi suos.* Ipse Tac. hoc ipso libro. *Neque illis judicium aut veritas*; *sed tradito more*, *quemcunque principem adulandi.* At inquit, alias peccat Tac. contra Grammaticorum regulas, neque eum à ferulis illorum quisquam liberabit. Jubeo securum esse Taciti nomine. Ego liberabo. Nec in verbis quidem ipsis quicquam muto, saltem in eorum ordine. Trajectio enim manifesta est. quam & Muretus viderat. Eaque corrigi dupliciter potest, vel *sed tradito principibus more*, *ultionem ad præsens*, *in posterum munimentum*: vel *munimentum in posterum*, *ad præsens ultionem.* quo posteriore modo Muretus restituerat, & mihi sane restitui magis placeat. Sensus nunc liquidissimus est, itemque verissimus, Non honore Galbæ, sed quia principibus mos est, ut scelus in præsens ulciscendo, in posterum ab iis sese muniant; ut sic nec interprete nec assertore ulterius egeat: sed constructio adhuc dubia. Facile firmavero Taciti exemplis: In Germ. *suam quisque domum spatio circumdat*, *sive adversus casus ignis remedium*, *sive inscitia ædificandi.* Ibidemque: *solent & subterraneos specus aperire*, *eosque multo insuper fimo onerant*, *suffugium hyemi*, *& receptaculum frugibus.* Libro 3. Hist. *Qui suas centurias turmasque tradere donum victori*, *& sibi in posterum gratiam*, *certabant.* Libro 4. Hist. *Simul omnium conjuges parvosque liberos consistere à tergo jubet*, *hortamenta victoriæ*, *vel pulsis pudorem.* Ibid. *Donativum*, *duplex stipendium*, *augeri equitum numerum*, *promissa sane à Vitellio*, *postulabant*, *non ut assequerentur*, *sed causam seditioni.* Si hoc nolis, possis etiam aliter: *ad præsens ultioni*: æque bona vel meliore, Tacito certe non minus usitata phrasi. Ita 13. Ann. qui locus huic, de quo agimus, etiam sententia est assimilis: *Factum & SCtum ultioni juxta & securitati.* Sic libro 15. *Multa Romanis secunda*, *quædam Parthis evenisse*: *documenta adversus superbiam.* Et aliis passim innumeris locis. *Acidalius.* De sinceritate hujus loci adhuc dubito. nam neque priorem, neque postremam Lipsii emendationem satis probaverim: præsertim cum illud, *tradito more*, sit auctori nostro familiare, qui supra eod. lib. dixit: *tradito more*, *quemcunque principem adulandi.* Tentavi ita construere: tradito principibus more, ad munimentum præsens, & ad ultionem in posterum. ut scil. vox, *ultionem*, pendeat ex antecedenti præpositione, *ad*: quomodo paulo infra dixit: *ad seditionem & discordias*, & *ad extremum bella civilia ruebant.* Novissime vero alia mihi defensio hujus loci succurrit: si appositive quarto casu, *munimentum*, accipias, pendens à superiori voce, *omnes.* tunc enim recte sibi invicem respondebunt, *munimentum* & *ultionem.* Pichena. Jam dixi casum pro casu magnificentiam dicere, simillimoque rem firmavi. Plaut. Trinumm. *Is homo exornetur graphice in peregrinum modum*, *Ignota facies*, *quæ non usitata sit*, *Falsidicum confidenter.* Quapropter hic emendationes non inducam: quæ enim clarior gnome? Et sine schema ultio, quam manere scimus ausos cædem principis, munimentum est dominantis. nam inter ejus conjuratos is facile nomen non dabit, qui sciat successorem facinus omnimode vindicaturum. Hoc libro cap. 40. *quo minus facerent scelus*, *cujus ultor est quisquis successit.* Allusit ad hunc morem Darius moribundus. Justin. lib. 11. *Ultionem sceleris erga se perpetrati non solum sua*, *sed exempli omniumque regum causa non negligere illi cum decorum tum utile futurum.* Salinerius. Locus, si quisquam, toto libro, sanus & integer. Sic enim alibi locutum ostendi infra. At sententia auctoris ista est; duabus de caussis id hominum genus è medio tolli à principibus, una ut in præsens securiores agant; altera, ut in posterum, hoc est, in futurum vindicentur: notum enim illud P. Syri. *Inimicum ulcisci*, *vitam accipere est alteram.* Unde & 13. Ann. 32. Factum *& SCtum ultioni juxta & securitati*; *ut si quis à suis servis interfectus esset*, *ii quoque qui testamento manumissi sub eodem tecto mansissent*, *inter servos supplicia penderent.* Quæ verba ita explicat C. Cassius lib. 14. Ann. 44. *Multa sceleris indicia præveniunt servi. Si prodant*, *possumus singuli inter plures*; *tuti inter anxios*, *postremo si pereundum est*, *non inulti inter nocentes agere.* Tali ultioni allusit Florus 4. cap. ult. *Ceterum Barbarus undique infesto exercitu oppressus*, *gladio & pyra*, *in quam se perculsus immisit*, *superstiti etiamnum Cæsari satisfecit.* Sic Plin. 3. ep. 14. *Ipse paucis diebus ægre refocillatus*, *non sine ultionis solatio decessit*; *ita vivus vindicatus*, *ut occisi solent.* Sed & isthæc hujus loci. *Gruterus.* Firmavit evidentissime lectionem ad Sueton. Titum c. 6 Socer meus. quo benignum lectorem remittimus. Insignem autem Livii locum occasione hujus ipsius phraseos in contrariam omnino sententiam corruptum, eadem opera restituam. Sic enim ille 30, 22. *Quum more tradito à Patribus potestatem interrogandi*, *si quis quid vellet*, *legatis prætor fecisset.* Ait legatis potestatem factam, ut patres interrogarent, quod omnino falsum, nec ratio rem tam absurdam siverit, nec mens auctoris hæc fuit, & sequentia reclamant. Legam: *Quum more tradito*, *Patribus potestatem interrogandi*, *si quis quid vellet*, *legatos prætor fecisset.* Freinshemius.

Non

res ſenatum, alium populum. ruere cuncti in caſtra, anteire proximos, certare cum præcurrentibus, increpare Galbam, laudare militum judicium, exoſculari Othonis manum: quantoque magis falſa erant quæ fiebant, tanto plura facere. Nec aſpernabatur ſingulos Otho, avidum & minacem militum animum, voce vultuque temperans. Marium Celſum conſulem deſignatum, & Galbæ uſque in extremas res amicum fidumque, ad ſupplicium expoſtulabant; induſtriæ ejus innocentiæque quaſi malis artibus infenſi. Cædis & prædarum initium, & optimo cuique perniciem quæri apparebat. ſed [1] Othoni nondum auctoritas inerat [2] ad prohibendum ſcelus, jubere jam poterat. [3] Ita ſimulatione iræ, *vinciri* juſſum, & *majores pœnas daturum* affirmans, præſenti exitio ſubtraxit. Omnia deinde arbitrio militum acta. 46
Prætorii præfectos ſibi ipſi legere; Plotium Firmum è manipularibus quondam, tum vigilibus præpoſitum, & incolumi adhuc Galba partes Othonis ſecutum. adjungitur Licinius Proculus, intima familiaritate Othonis, ſuſpectus conſilia ejus foviſſe. Urbi Flavium Sabinum præfecere, judicium Neronis ſecuti, ſub quo eamdem curam obtinuerat; pleriſque Veſpaſianum fratrem in eo reſpicientibus. Flagitatum, *ut* [4] *vacationes præſtari centurionibus ſolitæ remitterentur.* Namque gregarius

Non memini me unquam, ex quo Taciti cum fructu tractandi fiduciam habui, hic loci hæſiſſe. Quid enim? nonne clamat auctor ſe dicere, Vitellium de iſtis ſupplicium ſumpſiſſe, non ut Galbæ manes hac vindicta coleret, ſed ut ſolent principes punire omnes interfectores principum, quo & ipſi in præſens ſint ab inſidiis hujuſmodi tutiores, & ſucceſſori exemplum ulciſcendi, ſi quid ipſis contigerit, præbeant. *Ad præſens, in poſterum*, ſic libro 4. hiſt. *Clara ea victoria in præſens, in poſterum uſui.* *Tὰ munimentum* & *ultionem* ſunt ἐπεξήγησις totius illius *conquiri & interfici juſſit*: quaſi foret: interfici juſſit, quo recte principes & more veteri judicant ſe ſibi munimentum circumdare ad præſens, in futurum parare ultorem: vel quaſi animadverſione putant principes ſe comparare ſibi, dum ſunt, ſtatum ſecuriorem; ſi quid durius eveniat, ne deſit vindex, ab ipſorum exemplo doctus deceſſorem non inultum pati. Collegeram ob genus loquendi fere omnia, quæ jam alii ediderunt, neque repeti neceſſe eſt. Sic & libro 16. *Annæum Lucanum genuerat grande adjumentum claritudinis.* Ad rem pertinent iſta. Suetonius Claudio cap. 11. *Paucis è conjuratorum numero interemptis, exempli ſimul cauſa, & quod ſuam quoque necem depopoſciſſe cognoverat.* Dio libro 47. pag. 337. de triumviris: ἅτε γὰρ τῆς μοναρχίας ἐφιέμενοι καὶ πρὸς αὐτὴν ἐπειγόμενοι τούς τε σφαγέας αὐτοῦ (τοῦ Καίσαρος) τοὺς λοιποὺς ὀργῇ μετήεσαν (quare? non profecto honore Cæſaris, ut Vitellius *non honore Galbæ, ſed*) ὡς καὶ ἐκ τούτου τήν τε ἄδειαν σφίσιν, ὧν ἐποίουν, καὶ τὴν ἀσφάλειαν πόρρωθεν προπαρασκευάσοντες, (hoc utique *munimentum ad præſens*) καὶ πάνθ᾽ ὅσα (hoc pro illo, *in poſterum ultionem*, etſi melioris ominis & latius pateat) ἐς τιμὴν αὐτοῦ ἔφερε, προθύμως ἔπραττον, ἐς ὑποδοχὴν τοῦ καὶ αὐτοί ποτε τῶν ὁμοίων ἀξιωθῆναι. Notabile quoque in hanc rem, quod Zonaras narrat in imperio Theophili. Pater hujus Michaël Balbus Leonem Armenium conſpiratione ſuſtulerat regnumque invaſerat. Filius αὐταρχήσας πρῶτον ἐποιήσατο ἔργον, τὴν κόλασιν τῶν τῷ πατρὶ αὐτοῦ συναραμένων εἰς τὸ τῆς βασιλείας τυχεῖν καὶ ἀνελόντων τὸν Λέοντα. & quæ cætera penes ipſum legi poſſunt. *Gronovius.*

1 *Othoni nondum auctoritas.*] Plutarch. φοβούμενος δὲ ἀντιλέγειν (ὁ Ὄθων) οὐχ᾽ οὕτως ἔφη ταχέως ἀποκτενεῖν αὐτόν, εἶναι γὰρ ἃ δεῖ πρότερον ἐκπυθέσθαι παρὰ τοῦ ἀνδρός. Savilius.

2 *Ad prohibendum ſcelus: jubere jam poterat.*] Fieri poteſt ut oſcitantia librarii hæc verba fuerint in codice regio omiſſa. *Rhenanus.*

3 *Simulatione iræ.*] Seneca explicat, qui callide hoc ad primam magnamque iram adhibendum ſuadet, III. De ira, cap. XXXIX. ut *quem non audet lenire, fallat. Simulabit*, inquit, *iram, ut tamquam adjutor, & doloris comes, plus auctoritatis in conſiliis habeat: moras nectet, & dum majorem quærit pœnam, præſentem differet.* Ipſa hæc noſtra ſunt, & moniti illius clarum hic exemplum. *Lipſius.*

4 *Vacationes.*] De his militarium operum vacationibus Juſtinus capiendus fuit libro XXXVII. *Hieme deinde imminente, non in convivio, ſed in campo, non in vacationibus, ſed in exercitationibus, nec inter ſodales, ſed inter æquales, aut equo aut curſu aut viribus contendebat.* Nec acutiſſimum Palmerium audire amicus meus debuit *Vocationes* ſubſtituentem, & invitationes interpretantem. Imo vero has militares Vacationes intelligit, & recte proprieque Exercitationibus opponit. Tacitus libro I. Annal. *Vacationes munerum* appellat. & iiſdem verbis Quinctilianus pro Milite: *Tranſeo oblatam*

rius miles, [1] ut tributum annuum [2] pendebat. Quarta pars manipuli ſparſa per commeatus, aut in ipſis caſtris vaga, dum mercedem centurioni exſolveret, neque modum oneris quiſquam, neque genus quæſtus penſi habebat. per latrocinia & raptus, aut ſervilibus miniſteriis, militare otium redimebant. Tum locupletiſſimus quiſque miles, labore ac ſævitia fatigari, donec vacationem emeret. ubi ſumptibus exhauſtus, [3] ſocordia inſuper elanguerat, inops pro locuplete, & iners pro ſtrenuo, in

tam nolenti munerum vacationem, & blandius quam militiæ diſciplina poſtulat adulatum militi Tribunum: imperatas aſperrimas expeditiones, ut remitterentur. Talem vacationem & Livius intellexit lib. VII. de cohortibus Hernicorum, *Immunes quoque operum militarium erant, ut in unum pugnæ laborem reſervati plus quam pro virili parte adnitendum ſcirent.* Lipſius.

Vacationes præſtari centurionibus.] Non erant hæ militiæ vacationes, ſed largitiones pecuniæ ob ſpectatam per multos annos fidem. illam vero pecuniam honoris cauſa milites ſinguli primum tribuebant, quam poſt Othonem ex fiſco imperatoris exſolvi ſolenne fuit. Quod hic locus aperte docet, eo uſque, *Laco præfectus.* Sane de hujuſmodi vacationibus idem Cornel. intellexerit libro I. Ann. ubi milites indiſcretis vocibus, inquit, *precia vacationum, anguſtias ſtipendii* &c. incuſant. *Vertranius.* Male Vertranius. Erat hæc vacatio non ſolum temporanea, ſed & particularis, non quidem ab univerſa militia eximens, ſed tantum à quibuſdam militiæ muneribus, & hæc à Centurionibus obtinebatur, certa pecunia illis perſoluta; nam ſicuti duces tribunis, ita tribuni centurionibus, & hi gregatio militi, ſeu manipularibus imperabant. Hinc eveniebat, ut Centuriones milites quoſque locupletiſſimos labore ac ſævitia fatigarent, donec vacationem emerent, unde factum, ut miles redemta laborum temporanea vacatione hujusmodi à Centurione ſuo ſumptu exhaurirefur. Adde l. I. Ann. Quamobrem Otho ex fiſco ſuo vacationes annuas exoluturum promiſit. Quod pariter factum à Vitellio. Marc. Donatus. *Vacationes*, id eſt, pretia vacationum. Sic enim vocat I. Ann. *mox indiſcretis vocibus pretia vacationum incuſant. Vacationum* cujus rei? munerum. Sic enim alibi loquitur, *hinc vacationes munerum redimi.* ut *vacationes* hoc & aliis locis idem ſint quod pretia vacationum munerum. Gregarius enim miles ſeveritate diſciplinæ ad complura adigebatur miniſteria ſervilia in caſtris quæ I. Ann. vocat *munera*, ut jam diximus, & Vegetius (2, 19) *munia*; ut in pabuli, materiæ, lignorum aggeſtu, & ſi qua alia ex neceſſitate &c. Solutius & negligenter agentes centurio plagis excipiebat aliove modo rigide plectendos dabat. Tac. I. Ann. *fracta vite in tergo militis, alteram clara voce, ac rurſus aliam poſcebat Centurio Lucillius*; ut in omnibus ſeditionibus in centuriones præcipue ſævierint ex odio gregarii milites. In Germanorum ſeditione ſub initium Tiberii, intra ſeſe prius queruli velut irarum ſtimulos acuebant, *veniſſe tempus quo cuncti modum miſeriarum expoſcerent, ſævitiamque centurionum ulciſcerentur* &c. Jam illi, quibus facultas erat, milites pecunia redimebant à centurionibus munerum vacationem. *Savilius.*

1 *Ut tributum annuum pendebat.*] Nihil poſt hæc addendum, aut ſequentibus præponendum, etiamſi lib. vett. inſerunt *quarta.* quæ vox fallor, aut à naſuto aliquo huc tranſlata ex illo inferius loco, *qui remiſſam ſibi à Galba quartam partem tributorum.* Tota certe orationis concinnitas vitiatur, ſi alterutram Lipſii conjecturarum admittas. *Acidalius.* Et hoc in juniorum gratiam adnotabo, gregarios milites, alio vocabulo, Munifices appellari. Veget. 2. 7. *Munifices appellantur, qui munus facere coguntur.* Pomp. Feſtus. *Beneficiarii dicuntur milites, qui vacant muneris beneficio: è contrario Munifices vocantur, qui non vacant, ſed munus Reip. faciunt.* Iiſque oppoſiti ſunt, Immunes, qui ab omnibus operibus muneribuſque vacabant, ut Beneficiarii. Ammian. libro 25. *Portio pultis parabatur exigua, etiam munifici faſtidienda gregario.* Vide latius Lipſium de mil. Rom. 5. dial. 6. *Pichena.*

2 *Pendebat. Pars manipulis.*] Libris veteribus vox inſeritur, *pendebat quarta pars.* Numquid, *pendebat quartam?* ut velit in hoc tributum quartam ſtipendii partem erogatam? an magis Pichenam audimus? *Quarta pars manipuli ſparſa per commeatus.* Audio, audio, & nihil melius veriuſve. *Lipſius.*

Pars manipulis, pars per commeatus.] Auctior hic Florent. *quarta pars manipulis.* An intelligit, quartam militum partem commeatibus & vacationibus, à caſtris abfuiſſe, corrupto illius militiæ more? Ita ex his Taciti verbis, quamvis corruptis, conjici videtur. quæ fortaſſe ita reſtituas: *Quarta pars manipuli ſparſa per commeatus.* Nihil tamen affirmare auſim. *Pichena.* Lectionem hanc ingenio Pichenæ & ope MSc. Florent. Tacito reſtitutam merito jure prætulimus iſti monſtro, quod alias editt. inquinat. *Pars manipulis, pars per commeatus* &c. *Freinshemius.*

3 *Socordia miſer elanguerat.*] Mallem, *miſere*, pro

in manipulum redibat: ac rursus alius atque alius, eadem egestate ac licentia corrupti, ad seditiones & discordias, & ad extremum, bella civilia ruebant. Sed Otho, ne vulgi largitione, centurionum animos averteret, [1] *fiscum suum vacationes annuas exsoluturum* promisit: rem haud dubie utilem, & à bonis postea principibus, perpetuitate disciplinæ firmatam. Laco præfectus, [2] tamquam in insulam seponeretur, ab evocato, quem ad cædem ejus Otho præmiserat, confossus. In Martianum Icelum, [3] ut in libertum, palam animadversum. Exacto per scelera 47
die, novissimum malorum fuit lætitia. [4] Vocat senatum prætor urbanus. certant adulationibus ceteri magistratus. Accurrunt patres, [5] decernitur Othoni *tribunicia potestas*, *& nomen Augusti*, [6] *& omnes principum honores*, annitentibus cunctis abolere

pro *miser*: aut cum Pichena, *insuper*. Lipsius.

Socordia insuper elanguerat.] Vulgo, *socordia miser*. Restitui, *insuper*, quia Florent. habet, *in* ſ' nam sæpissime in eodem MSc. invenias S' pro, *super*. Pichena. Perperam hæc compendiosa nota transfertur ita sub aspectum publicum: est enim clarissima ʒ, de qua actum 11. an. 38. Mox recepi, quod ibidem legitur *seditiones*, ut cap. 38. *Seditionibus & ambitioso imperio læti*, non *seditionem*. Jac. Gronovius.

1 *Ex fisco suo.*] Omnia ista, quæ huc confert de voce ista Savilius, nihil ad Tacitum, & Latinis bene cognita, unde omisi. Cæterum non debet præteriri, quod proposuit etiam Ryckius, in MS. Mediceo legi *& fiscum suum*, quod præferri meretur Beroaldinæ inventioni, quæ petita est ex cap. 58, ubi Vitellius vacationes *ex fisco* numerare scribitur. Hæc sedes & origo vulgatæ lectionis. Sed longe debet anteponi alterum, utpote non modo vere vetus & genuinum, sed & opinor electum ab auctore, tanquam magnificentius huic novo Principi jam pro dignitate loquenti, modo ipsius egestatis suboli. Dejeci *τὸ et* ut non necessarium & vane iteratum. *Jac. Gronovius.*

2 *Tanquam in insulam seponeretur.*] Fortasse in insulam Otho seponere Laconem simulavit, ad declinandam invidiam, aut ne militum animi alienarentur. *Pichena.*

3 *Ut in libertum* &c.] Non hoc odio Galbæ factum, quod Icelus ejus libertus fuisset, sed quod esset libertini generis, ideo non in carcere, ut de ingenuis retuli ad lib. Ann. sed publice necatus est. At aliquis fortasse quæret, ex quo fonte mores tam diversi prodirent? scil. constat jure civili gravius cum servis, quam cum libertis actum, & inter hos melioris conditionis ingenuos usquequaque & deterioris libertinos semper fuisse. *Vertranius.* In ingenuos cæde plerumque clandestina sævitum; *servi*, aut *libertini generis* publice suppliciis affecti. Sic Asiaticus, Vitellio gratus, è medio sublatus est, cum Vespasianus principatum adeptus esset. 4. histor. 11. *Savilius.*

4 *Vocat Senatum Prætor urbanus.*] Uterque enim Consul cæsus erat. Atque tali casu, aut alioquin illis absentibus, jus vocandi Senatum pertinebat ad Prætorem urbanum. Cicer. ad fam. 10. ep. 12. *Placuit nobis ut statim ad Cornutum prætorem Urb. literas deferremus: qui quod Coss. aberant, Consulare munus sustinebat more majorum.* Idem.

5 *Decernitur Othoni tribunicia potestas.*] Apud Sueton. 7. patet Othonem interfuisse Senatui. *Vergente jam die ingressus senatum* Otho scil. *Savilius.*

6 *Et omnes Principum honores.*] Tituli quibus præcipue decorari solebat in principatu constitutus, hi erant. 1. *Princeps*, 2. *Imperator*, 3. *Cæsar*, 4. *Augustus*, 5. *Tribunitia Potestatis*, 6. *Pater Patriæ*, 7. *Pontifex Maximus*. Tac. 1. Ann. *Augustus cuncta civilibus dissidiis fessa nomine Principis sub imperium accepit.* Et puto hunc *Principis* titulum ex illis ante Principes temporibus derivatum, cum *Princeps Senatus* vocaretur. 2. *Imperator* vox geminæ significationis, sed quam utramque Dio recenset l. 52. ἐν τῷ ἔτει ἐκείνῳ, καὶ τὴν τοῦ αὐτοκράτορος ἐπίκλησιν ἐπέθετο (Αὔγουστος) λέγω δὲ οὐ τὴν ἐπὶ ταῖς νίκαις κατὰ τὸ ἀρχαῖον διδομένην ποτὲ, ἀλλὰ τὴν ἑτέραν τὴν τὸ κράτος σημαίνουσαν. i. *hoc anno Augustus adscivit Imperatoris nomen non ea significatione, qua olim post victorias quibusdam tribuebatur, sed quæ dominationem notat.* Neque hæc ultima significatio tantum, quæ cum Julio Cæsare incepit A. V. C. 709. & Principatum nullis constrictum legibus notat, sed & altera fuit Imperatorum usitata temporibus, & exprimendo Principis honori adhibita, & privatorum, si qui hunc titulum promeriti fuissent. Tac. 3. Ann. 74. Principis tituli hoc stilo concipiebantur, *Imper. Cæsar Augustus, Imp. XVI.* atque ibi quidem vox *Imperator* majestatem Principis, hic τὴν ἐπὶ ταῖς νίκαις notat sive eas ipsi obtinuissent per se, sive delegatorum opera. Sic Nero Romæ subsistens *ob rem bene gestam à Corbulone in Armenia consalutatus Imperator.* Tacit. 13. Ann. 3. *Cæsar* aut ex progenie aut adoptione à Julio

re convicia ac probra, quæ promiscue jacta hæsisse animo ejus nemo sensit. [1] omisisset offensas, an distulisset, brevitate imperii in incerto fuit. Otho cruento adhuc foro, [2] per strages jacentium, in Capitolium atque inde in Palatium vectus, *concedi corpora sepulturæ, cremarique* permisit. [3] Pisonem Verania uxor ac frater Scribonianus, T. Vinium Crispina filia composuere, [4] quæsitis redemptisque capitibus,
48 quæ venalia interfectores servaverant. Piso unum & tricesimum ætatis annum explebat, fama meliore quam fortuna. Fratres ejus [5] Magnum Claudius, Crassum Nero

Cæsare usque ad Neronem, *in quo progenies Cæsarum defecit*, ait Suet. Galba, cæterique nullo gradu contingentes Cæsarum domum appellati Cæsares respectu potius successionis in principatum, quam sanguinis; neque ipsi tantum Principes, sed & filii, & successores designati. 5. Hist. *ejusdem anni principio Cæsar Titus* vivo patre & antea 3 histor. *milites Domitianum Cæsarem consalutant.* Piso hoc lib. *ex quo Cæsar adscitus sum.* 4. *Augusti* nomen regnanti proprium, ab Octavio descendit, cujus notationem Dio adfert lib. 53. *Octavius expetebat Romulus vocari, sed cum hinc suspectum se fieri sentiret invadendi regni, instare desiit, assumpsitque Augusti cognomen, velut jam homine major. Latinis enim pretiosissima & consecrata vocantur Augusta. Græci eum* Σεβαστὸν *appellant origine vocis à religioso adorandi cultu.* 5. *Tribuniciæ potestatis.* Dio l. 53. *Tribunicia auctoritas Cæsaribus jus dat improbandi quicquid non esset ad libitum* &c. *Et quanquam Tribunatu per se non fungantur Principes, utpote Patritii, quicquid tamen auctoritatis secum fert, adsciscunt, numeratis quoque per eam Imperii annis* (ex gr. *Tribunitiæ potestatis quartum, Tribunit. pot. quintum*, cum designant quartum aut quintum Imperii sui annum) *quasi cum annuo Tribunatu & de novo susciperent toties Imperium.* Tac. 3. Ann. 56. & 1. Ann. 2. Vopiscus in Tac. cap. 1. Quod ad officium Tribuni plebis, sub Imperatorib. nominis potius quam auctoritatis servata vestigia, nisi quod nondum sublatum penitus *intercedendi jus* esset. Tempore Tiberii, *cum præmium accusatori decerneretur, Junius Otho trib. pl. intercessit.* Et Neronis, Rusticus Arulenus flagrans juvenis, & cupidine laudis offerebat se intercessurum SCto, nam pl. tribunus erat. Tacit. 16. Ann. 6. Nomen & honor *Patris Patriæ* Ciceroni obvenerat ex conjuratione Catil. tribuente M. Catone; postea ad Principes transiit, nisi quod modestia quorundam aut juventus defugeret appellationis invidiam. Appian. 2. ἐμφυλ. 7. Dignitas Pontificis Maximi libera rep. sui generis fuit, addita Cæsari, & postquam is invasit remp. tradita successoribus: sed postea, ex occasione de hac materia agemus. Præter hæc honorum vocabula Principibus adscribi solita, aliæ dignitatum prærogativæ in Augustum collatæ, primosque Cæsares diversis temporib. & prout res flagitaret, in unum redactæ decretum primis Senatus Comitiis concedebantur Principi cum ad imperium pervenisset, ut 8. *Imperium Proconsulare*, 9. *jus relationis* consulatum scil. non gerenti, & quod supra omnes leges esset. 10. *legibus solvi.* Dio libro 53. Vopiscus in Probo 12. *Savilius.*

1 *Omisisset offensas an distulisset.*] Inseruimus hic vocem *tot*, & quia Budense exemplar habet *omisisse*, nos fecimus etiam *distulisse.* quæ lectio stare potest, si quis subaudiat *eum.* non displicet tamen, quod est in contextu. *Rhenanus.* Muretus, *tot*, delet, & ego facile patior. *Acidalius.* Inseruit Rhenanus vocem, *tot offensas*, præter librorum mentem. Erroris causa fuit; quod in Flor. corrupte legitur, *omisisse tot sensas.* Venetus etiam eandem emendationem asserit. *Pichena.*

2 *Per strages jacentium* &c. *concedi corpora sepulturæ, cremarique permisit.*] Mur. *stragem*, quod nec improbo, nec probo. Ceterum inconcinne dictum videtur, *concedi permisit.* Acidalius.

3 *Pisonem Verania.*] Plutarchum hinc emendemus in eadem ista re: Τὴν δὲ Πείσωνος (κεφαλὴν) ἡ γυνὴ ἔλαβεν ἡ κρανία δεηθεῖσα. & scribamus, Οὐηρανία δεηθεῖσα. ut interpretes aliquando nubecula ista liberentur. Nam Verania est, quæ precibus caput mariti abstulit. De hac Plinius lib. 11. epistola ultima: *Verania Pisonis graviter jacebat, Pisonis dico illius quem Galba adoptavit.* Lipsius.

4 *Quæsitis redemptisque capitibus.*] Crispina Patris sui redemit decem millibus sestertium id est 78. l. 2. sch. 6. d. Plutarch. *Savilius.*

5 *Magnum Claudius, Crassum Nero.*] Atqui Seneca in Menippea, etiam Crassum videtur adserere à Claudio interfectum. *Occidit*, inquit, *in una domo Crassum, Magnum, Scriboniam, Assarionem, nobiles tamen: Crassum vero tam fatuum, ut regnare posset.* Lipsius.

Crassum Nero.] Accusante Regulo. Huc enim illa Plinii faciunt, lib. 1. epist. v. *Quid tibi cum mortuis? numquid ego aut Crasso aut Camerino molestus sum? quos ille* (Regulus) *sub Nerone accusaverat.* Idem.

Magnum Claudius, Crassum Nero, interfecerant.] Sic ex Flor. verius, quam vulgo *interfecerat.* Pichena.

I Adi-

Nero interfecerant. Ipſe diu exſul, quatriduo Cæſar, properata adoptione [1] ad hoc tantum majori fratri prælatus eſt, ut prior occideretur. T. Vinius [2] quinquaginta ſeptem annos variis moribus egit. [3] Pater illi è prætoria familia, [4] maternus avus è proſcriptis. Prima militia infamis, [5] legatum Calviſium Sabinum habuerat: [6] cujus uxor, mala cupidine viſendi ſitum caſtrorum, per noctem militari habitu ingreſſa, cum vigilias & cetera militiæ munia [7] eadem laſcivia temeraſſet, [8] in ipſis principiis ſtuprum auſa, & criminis hujus reus T. Vinius arguebatur. Igitur juſſu C. Cæſaris oneratus catenis; mox mutatione temporum dimiſſus, curſu honorum inoffenſo, legioni poſt præturam præpoſitus, probatuſque; ſervili deinceps probro reſperſus eſt, tamquam ſcyphum aureum in convivio Claudii furatus: & Claudius poſtera die ſoli omnium Vinio fictilibus miniſtrari juſſit. Sed Vinius [9] proconſulatu Galliam Narbonenſem ſevere integreque rexit. mox Galbæ amicitia in abruptum tractus, [10] audax, callidus, promptus, & prout animum intendiſſet, pravus aut in-

1 *Adhæc tantum majori fratri prælatus eſt.*] Nos, *ad hoc.* Rhenanus.

2 *Quinquaginta ſeptem.*] Id quum inveniſſem in MS. Mediceo, miris modis me commovebat & ratio Beroaldi ſubſtituentis numeros XLVII & Pichenæ iſta taciturna tolerantis, quum hinc appareret non fuiſſe autorem noſtrum numeris uſum; nec ſuppreſſæ ſunt omnes ſcintillæ, unde iſte temporis cumulus poſſit colligi, ad quam rem ſe accinxit Ryckius. *Jac. Gronovius.*

3 *Pater illi e familia prætoria.*] Sic 12. ann. 1. *Ælia Patina e familia Tuberonum*, Et lib. 15. *Cornelia ex familia Coſſorum*, quomodo & ſæpius potuit efferre. Sed hic locus in MS. Mediceo non habebat præpoſitionem, ut 4 h. 13. *Claudius Civilis regia ſtirpe.* Mox cap. 52. *Virginium equeſtri familia.* Idem.

4 *Maternus avus è proſcriptis.*] Ego cenſuiſſem, Paternum. Nam reperio in Dione T. Vinium proſcriptum à Triumviris, & mira fide atque aſtu ab uxore Tanuſia ſervatum lib. 47. Fieri autem poteſt, ut hujus avi etſi materni nomen ſumpſerit, teſtamento an adoptione. *Lipſius.*

E proſcriptis.] Scil. ab Octavio, Antonio, Lepido, triumviris reip. perdendæ. *Savilius.*

5 *Legatum Calviſium Sabinum habuerat.*] De quo Seneca ep. 27. *Savilius.* Id eſt ſub eo legato militaverat. *Pichena.*

6 *Cujus uxor mala cupidine.*] Hiſtoriola hæc apud Dionem, in rebus Caii. Καλουΐσιος δὲ Σαβῖνος ἔν τε τοῖς πρώτοις τῆς βουλῆς ὤν, καὶ τότε ἐκ τῆς ἐν τῇ Παννονίᾳ ἀρχῆς ἀφιγμένος, ἥ τε γυνὴ αὐτοῦ Κορνηλία γραφέντες (καὶ γὰρ ἐκείνη ὡς φυλακάς τε ἐφοδεύσασα, καὶ τοὺς στρατιώτας ἀσκοῦντας ἰδοῦσα αἰτίαν εἶχεν) οὐχ ὑπέμειναν τὴν κρίσιν; ἀλλ᾽ ἑαυτοὺς προανάλωσαν. *Calviſius autem Sabinus inter Senatorum primos & recens à Præfectura Pannoniæ, unaque uxor ejus Cornelia accuſati (crimini huic dabatur vigilias circumiviſſe, & milites exercentes inſpectaſſe) non exſpectata ſententia ſeipſos interfecerunt.* Lipſius.

7 *Eadem laſcivia tentaſſet.*] Regius codex, *temperaſſet.* ex quo Rhenanus, *temeraſſet.* Idem.

Eadem laſcivia temperaſſet.] Liber manuſcriptus, *temperaſſet*, forte legendum *temeraſſet.* Mox abeſt illi ablativus *juſſu* fortaſſis omiſſus per incuriam librarii. *Rhenanus.* Legendum conjecit Rhenanus ex Regio Codice, *eadem laſcivia temeraſſet*, alii editores *ead. laſc. tentaſſent.* nos illud ut aptius & magis appoſite dictum antehabuimus. *Freinshemius.*

8 *In ipſis principiis.*] Plutarchus expreſſit, καὶ διέφθειρεν ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἃ πριγκίπια Ῥωμαῖοι καλοῦσι. Principia autem ſacra, quia in iis aquilæ & ſigna, id eſt, dii militares. Sententiam ex eadem re Quinctilianus petiit, pro Milite. *Sed neque hoc Mars parens, nec ſigna militaria aquilæque victrices ſinant, ut tua quoque ſententia quiſquam vir & Romanus & miles, nimium pudicus ſit, apud quem ante principia agendum eſt.* Hæc Principia Statius, etſi in re Græca, circumſcribit libro 10.

Ventum ad concilii penetrale, domumque verendam
Signorum. Lipſius.

In ipſis principiis.] Principia locus in caſtris ubi aquila & inſignia. *Savilius.*

9 *Proconſulatu, Galliam Narbonenſem ſevere integreque rexit.*] Mur. *proconſul Galliæ.* Non mutem vulgatum, etſi neque hoc ſpreverim. *Acidalius.*

10 *Audax, callidus, promptus.*] Hæc jungit, utrum quia debent coire & vicina ſunt, an quia vere ei ſingula iſta tria inerant, ut cap. 25, *Poſtquam vario ſermone callidos audaceſque cognovit.* Alioquin quomodo callidus, qui patitur ſe trahi in abruptum, ut modo teſtatus fuit? Etiam prior & poſterior indoles eſt ejus generis, ut ipſæ poſtulent jungi, & mediam elidant velintque vel primam vel poſtremam poni. Quid quæris, mi lector? In illo præſtantiſſimo exemplari Mediceo exhibetur clare *calido*, ut egregie cognoſcas non modo tria diſtincta, ſed & ordinis. Nam certe

 etiam

industrius, eadem vi. Testamentum T. Vinii magnitudine opum irritum. Pisonis 49supremam voluntatem paupertas firmavit. Galbæ corpus diu neglectum, & licentia tenebrarum plurimis ludibriis vexatum, [1] dispensator Argius, [2] è prioribus servis, [3] humili sepultura in privatis ejus hortis contexit. Caput per [4] lixas [5] calonesque suffixum, laceratumque ante Patrobii tumulum (libertus is Neronis punitus à Galba fuerat) postera demum die repertum, & cremato jam corpori admixtum est. Hunc exitum habuit Ser. Galba [6] tribus & septuaginta annis, quinque principes prospera fortuna emensus, & alieno imperio felicior, quam suo. Vetus in familia nobilitas, magnæ opes. ipsi medium ingenium, magis extra vitia quam cum virtutibus. Famæ nec incuriosus, nec venditator. [7] Pecuniæ alienæ non appetens, suæ parcus, publicæ avarus. Amicorum libertorumque, ubi in bonos incidisset, sine reprehensione patiens: si mali forent, [8] usque ad culpam ignarus. Sed claritas natalium, & [9] metus temporum obtentui, ut quod segnitia erat, sapientia vocaretur. Dum vigebat ætas, militari laude [10] apud Germanias floruit. [11] Pro-

con-

etiam ex restitutione paterna Livius 35, 32. jungit *calida & audacia*, quem vide. Similiter noster nunc hæc ejus præcipua, tria tamen, totidem affinibus vocabulis extulit; neque aliter sentio de altero loco. Hoc tam suave & eximium noluerunt tangere aut Pichena aut Ryckius. Itaque reddidi Tacito suum. *Jac. Gronovius.*

1 *Dispensator Argius* &c.] Dispensatores dicebantur à pecunia dispensanda, quales hodie in nobilium domibus vulgo *Argentarii* dicuntur. Meminit Plinius 3, 11. Aitque Justinianus in tractatu Pandectarum de statuliberis, dispensatorem servum dignum libertate, si diligenter tractaverit dominicas rationes. *Lupanus.*

2 *E prioribus servis.*] Forte *servis primoribus* si quid video. Servorum enim alii primores, alii mediastini. Primorum apud Tacitum mentio 4. Ann. *Lygdus ætate atque forma carus domino: interque primores ministros erat.* Dispensatores autem loco fuisse digniore ex Sueton. apparet Ner. 44. *Certum dominis servorum numerum indixit* (Nero) *nec nisi ex tota cujusque familia probatissimos, ne dispensatoribus quidem aut amanuensibus exceptis, recepit.* Savilius. Faërnus recte ex V. C. restituebat, *è primoribus servis.* Ursinus. Savilius corrigit, *è primoribus.* Pichena. Ingeniose quidem, qui substitutum eunt, *primoribus*, sed quod pace eorum liceat, retinuerim hactenus vulgatum: vocat enim, *servos priores*, quibus dominus Galba, fuerat ante imperium, adhuc privatus, *Gruterus.*

3 *Humili sepultura.*] Τὸ δὲ σῶμα τοῦ Γάλβα Πρίσκος Ἑλβίδιος ἀνείλετο, τοῦ Ὄθωνος ἐπιτρέψαντος, ἔθαψε δὲ νυκτὸς Ἀργεῖος ἀπελεύθερος. h. e. *Galbæ cadaver sustulit Helvidius Priscus, & terræ mandavit noctu libertus ejus Argius, mandante Othone.* Plutarch. *Savil.*

4 *Lixæ.*] Qui extra ordinem sine armis exercitum sequuntur quæstus gratia. Polyb. Festus. *Savilius.*

5 *Calones.*] Militum servi, sic dicti, quod post dominos baculos gestarent, Græcis κᾶλα. Servius, Festus. *Idem.*

6 *Tribus & septuaginta annis.*] Natus erat Galba referente Sueton. 4. Messala & Lentulo Coss. 9. Calendas Jan. anno ab Urbe condita 751. Occisus 822. 18. Cal. Feb. ut Galba vixerit tres & viginti tantum dies supra annos septuaginta. Suetonius tamen duobus aut tribus locis cum Tacito sentit. Solus Xiphilin. habet 72. & cum illis facit qui numerum annorum augent. *Savilius.* Sic interpunge: *Hunc exitum habuit Ser. Galba, tribus & septuag. annis, quinque.* &c. *Acidalius.*

7 *Pecuniæ alienæ non appetens.*] Contrarium dixit Sallustius in Catil. *alieni appetens, sui profusus.* & Plin. 8. ep. 6. *homo est alieni abstinentissimus, sui diligens.* Hunc Taciti locum imitatus est Sidon. Apollinaris 3. ep. 5. *Vir alieni non appetens, sui parcus.* Pichena.

8 *Usque ad culpam ignarus. Sed claritas natalium & metus temporum obtinuit.*] Pro verbo *obtinuit*, nos posuimus dativum *obtentui*, subauditur autem, *fuit.* Habet hoc vocabulum & aliis in locis in usu. lib. 12. *Cupido auri immensa obtentum habebat; quasi subsidium regno pararetur.* lib. 2. Hist. *Deletæque omnes copiæ forent, ni victorem exercitum attinuisset obscurum noctis, obtentui fugientibus.* Rhenanus. Sensus vult, *ignavus.* & sequentia illa confirmant. Ubi miror judicium Lipsii, quod veterem scripturam, *obtinuit*, veriorem censet, quam Rhenani emendationem, *obtentui.* At Rhenanus, si quid unquam bene in Tacito, hoc certe optime correxit, & phrasin hanc Taciti quisquis agnoscit, aliter non judicabit. *Acidalius.*

9 *Metus temporum obtentui.*] A Rhenano est. lib. scripti, *obtinuit*: quod verius hic puto. *Lipsius.*

10 *Apud Germanias.*] Dio lib. 60. τούτῳ τῷ ἔτει (qui Claudio principatum inchoaverat) ὁ Γάλβας ὁ Σουλπίκιος Χάττους ἐκράτησε. i. *eo anno Sulpitius Galba Cattos vicit.* Savilius.

11 *Pro-*

consule Africam moderate; jam senior, citeriorem Hispaniam pari justitia continuit, major privato visus, dum privatus fuit, & [1] omnium consensu capax imperii, nisi imperasset. Trepidam urbem, ac simul atrocitatem recentis sceleris, simul veteres Othonis mores paventem, novus insuper *de Vitellio* nuntius exterruit, ante cædem Galbæ suppressus, ut tantum superioris Germaniæ exercitum descivisse crederetur. Tum [2] *duos omnium mortalium impudicitia, ignavia, luxuria deterrimos,* [3] *velut ad perdendum imperium fataliter electos*, non senatus modo & eques, quis aliqua pars & cura reipublicæ, sed [4] vulgus quoque palam mœrere. Nec jam recentia sævæ pacis exempla, sed repetita bellorum civilium memoria, [5] *captam totiens suis exercitibus urbem, vastitatem Italiæ, direptiones provinciarum, Pharsaliam, Philippos, & Perusiam ac Mutinam,* [6] nota publicarum cladium nomina, loquebantur. *Prope eversum orbem, etiam cum de principatu inter bonos certaretur. sed mansisse C. Julio, mansisse Cæsare Augusto victore imperium;* [7] *mansuram fuisse sub Pompejo Brutoque rempublicam. Nunc pro Othone, an pro Vitellio, in templa ituros? Utrasque impias preces, utraque detestanda vota, inter duos, quorum bello solum id scires,* [8] *deterio-*

11 *Proconsul Africam.*] Ut supra alias, ita hic in Flor. legitur, *proconsule*, neque aliter per totum librum. *Pichena.*

1 *Omnium consensu.*] Ausonius:

Spem frustrate senex, privatus sceptra mereri
Visus es; imperio proditus inferior.
Fama tibi melior juveni: sed justior ordo est;
Complacuisse dehinc, displicuisse prius.

Savilius.

2 *Duos mortalium deterrimos.*] Otho & Vitellius hic pares bono Principi ex adverso consistunt; 2. hist. ut impares sibi invicem opponuntur cum distinctionis nota. *Vitellii ignavæ voluptates, Othonis flagrantissimæ libidines. Vitellius ventre & gula sibi ipsi hostis: Otho luxus sævitia, audacia, reip. exitiosior ducebatur.* Illic nequitia habitabat torpida penitus virtute, hic audaciæ stimulis exarsit. *Savilius.*

3 *Velut ad perdendum imperium.*] Emendavimus, *ad partiendum imp.* Rhenanus.

Velut ad perdendum imperium.] Ita libri flagitant, ita sententia. Beatus tamen. Nos, inquit, *ad partiendum*, emendavimus. *Lipsius.*

4 *Vulgus quoque palam mœrere.*] Tac. *Vulgus & magnitudine nimia curarum expers populus*; & tamen non ubique *expers*, ut hinc colligitur, ne quidem curarum remp. spectantium: *plebs, cui unica ex rep. annonæ cura*, inquit alibi. *Savilius.*

5 *Suis civibus urbem.*] Præfero quod in scriptis, *suis exercitibus.* Lipsius.

Captam totiens suis exercitibus urbem.] Codex regis Corvini habet, *captam quotiens.* Nos indidem pro *exercitibus*, scripsimus, *civibus.* Rhenanus. Etiam Flor. ac Ven. consentiunt in voce *exercitibus*, ut de aliis libris testatur Lipsius. Illam ergo restitui, ac vocem, *civibus*, delevi, suppositam à Rhenano. cui utinam facultas fuisset conferendi potius hunc nostrum, quam suum Budensem, ex quo ille in Tac. multa depravavit. *Pichena.*

6 *Nota publicarum cladium nomina.*] In Pharsalia Pompejum vicit Cæsar A. V. C. 706. In Philippicis Octavius & Antonius Brutum & Cassium, A. V. C. 712. In bello Perusino Octavius arma gessit adversus Antonium & Fulviam. A. V. C. 713. apud Mutinam Consules Hirtius & Pansa cum M. Antonio hostiliter congressi sunt Anno. 710. *Savilius.*

7 *Mansurum fuisse sub Pompejo Brutoque imperium.*] De Bruto nihil est quod me dubitare patiatur, fido prorsus libertatis oppressæ vindice. De Pompejo plura mihi non permittunt idem judicium, quæ in contrariam potius sententiam impellunt, præeunte quoque Tacito 2. hist. *Mox è plebe infima C. Marius, & nobilium sævissimus L. Sulla victam armis libertatem in dominationem verterunt, post quos Cn. Pompejus occultior, non melior.* Salustius apud Sueton. lib. de clar. Gramm. *Pompejus oris probi, animo inverecundo.* Appianus 2. ἐμφυλ. commemorat, quæ Pompejo, eatenus non solito dissimulanter agere, exciderant verba paulo ante commissos in acie Pharsalica exercitus. Hoc & Tullii judicium est in literis ad Att. quod à viro publicis negotiis exercitato & in re præsenti profectum, omni nobis exceptione majus esse debet l. 8. ep. 11. *Neutri σκοπὸς est ille, ut nos beati simus, uterque regnare vult:* de Pompejo & Cæsare l. 9. ep. 6. *Mirandum in modum Cnejus noster Sullani regni similitudinem concupivit.* εἰδὼς σοι λέγω, id est: *certus hoc tibi affirmo*: l. 7, 5. *Ex victoria tum multa mala, tum certe tyrannis existet.* Idem.

8 *Deteriorem fore.*] Æquata enim prius scelerum fama, ipsa victoriæ licentia valeret in augenda victoris flagitia. *Victoria etiam egregios duces insolescere* ait Tacitus alibi. *Idem.*

1 So-

riorem fore qui vicisset. Erant qui Vespasianum & arma Orientis augurarentur. &, ut potior utroque Vespasianus, ita bellum aliud, atque alias clades horrebant. Et ambigua de Vespasiano fama: [1] solusque omnium ante se principum, [2] in melius
51 mutatus est. Nunc initia caussasque motus Vitelliani expediam. [3] Cæso cum omnibus copiis Julio Vindice, ferox præda gloriaque exercitus, ut cui sine labore ac periculo ditissimi belli victoria evenisset, [4] expeditionem & aciem, præmia quam stipendia malebat: [5] diuque infructuosam & asperam militiam toleraverat, [6] ingenio loci cælique, & severitate disciplinæ; quam in pace inexorabilem discordiæ civium resolvunt, paratis utrimque corruptoribus, & perfidia impunita. Viri, arma, [7] equi, ad usum & ad decus supererant. Sed [8] ante bellum, [9] centurias tantum

1 *Solusque omnium.*] Post eum & filius Titus sic mutatus. Sueton. Tit. 6. *Titus amor ac deliciæ generis humani: tantum illi ad promerendam omnium voluntatem vel ingenii, vel artis, vel fortunæ superfuit* &c. *Idem.*

2 *In melius mutatus.*] Imitatus hoc palam Ausonius, de eodem Vespasiano:

Olim qui dubiam, privato in tempore, famam
Par aliis Princeps, transtulit in melius.

Suetonium vide: *Lipsius.*

3 *Cæso* &c.] Exercitus *ex re ipsa atque opere exercitii nomen accepit.* Veget. 2, 1. Et sic Tac. ex proprietate locutus videtur, nomine ad Exercitatos tantum milites restricto, rudes illos Vindicis neque bellis assuetos appellans *Copias*; cum utrique tamen generi significando ea vox adhiberi soleat. 1. Hist. *Ægyptum copiasque quibus coërceretur*, cum duas legiones ibi relictas designaret. Præter hunc usum, apud Tac. quoque vox *Copiæ* significat etiam ad victum pertinentia. 3. hist. *ut specie parandarum copiarum civili præda miles imbueretur.* Et, *Lixas, calonesque Bedriacum mittit, copias cæteraque usui allaturos.* Et cap. 6. *tuto copiarum aggestu.* Et 4. hist. 35. Et hoc lib. *privatis & promiscuis copiis juvere* militem. *Idem.*

4 *Expeditionem & aciem.*] Non temere mutem, & elicio sententiam etiam ex hac scriptura. Tamen haud paullo clarior Antithesis videatur, si legas, *expeditionem quam otium.* Idem.

Expeditionem & aciem, præmia quam stipendia malebat.] Ut captarum urbium spolia aut provinciarum, donativa, aliudve liberalitatis extra ordinem genus. *Savilius.* Non mutat Lipsius pro sua modestia, sed omnino mutandum, ut conjecit, *expeditionem, quam otium.* In sequentib. deleta copula, velut novam comprehensionem Muretus orditur. malebat: *Diu infructuosam & asperam.* Id non adeo necesse. Quid si *præmia* capias *prædam?* quod exemplis tamen firmandum. *Acidalius.* Ille prompti & amæni ingenii Dominicus Baudius ad oram codicis sui, quem videre mihi contigit in incomparabilis Heinsii ditissima Bibliotheca, notat nobilissimum Rutgersium legere: *pretia quam stipendia malebat:* idque omnino probat. At si attendas ad ea, quæ proxime antecedunt: *Cæso cum omnibus copiis Julio* &c. non dubitabis, quin legendum sit, *prædam quam stipendia malebat.* Nam, ut jam dixit, erat ferox præda exercitus, ac ideo ejus nunc quoque avidus. Reddi enim quisque ac denuo offerri sibi cupit, per quæ jam ante profecit. *Boxhornius.* Quasi *præmia* non sint interdum idem quod prædæ. Diximus ad Livii epitomen 89. *Gronovius.*

5 *Diuque infr. & asp. mil. toleraverat.*] Hæc est libido Beroaldi, non Taciti, quippe de quo sic testatur veterrimus codex illud *quę* esse incondite allitum, & ipsum scripsisse *toleraverant.* Hoc enim utrumque Florentiæ vidi. Quem igitur non horror invadit, animadvertentem quo consensu viri docti in falso delectentur, & junctam velint orationem habere, quam auctor divisit? Quam pulchre enim leges! *stipendia malebat. Diu infructuosam & asperam militiam toleraverant.* Jac. Gronovius.

6 *Ingenio loci cælique.*] 2. Hist. *Germanica hiberna cælo ac laboribus dura.* Savilius.

7 *Ad usum & ad decus.*] Id est, arma, equi, iis suppetebant, non ad necessitatem modo sed & ornatum. Tale est quod iisdem infra tribuit, *baltheos & faleras insigniaque armorum argento decora.* Tamen libri quidam *dedecus:* ex quibus alii scribendum, *ad abusum & ad dedecus*, censuerunt. ut mea mens est, procul à Taciti mente, &

Quantum Hypanis Veneto dissidet Eridano.

Lipsius.

Equi ad usum & ad decus supererant.] In codice Regis Corvini legitur, *ad dedecus.* Itaque suspicor scribendum *ad abusum*, nisi quis malit, *abusui.* Id exposcit sensus. Paratis utrinque corruptoribus, & perfidia impunita, viri, arma, equi, ad abusum, & ad dedecus supererant. *Rhenanus.* Scriptum oportuit, *ad abusum & ad dedecus supererant*, uti fere in Corviniano exemplari est, Beatoque placet, & filum orationis arguit. *Vertran.*

8 *Ante bellum.*] Adversus Vindicem. *Savilius.*

9 *Centurias tantum suas turmasque noverant.*] Budense volumen non habet *turmas*, sed tantum, *suasque.* Forte legendum. *Sed ante bellum centurias*

tum suas turmasque noverant; exercitus [1] finibus provinciarum discernebantur: tum adversus Vindicem contractæ legiones, seque & Gallias expertæ, quærere rursus arma, novasque discordias: [2] nec *socios* ut olim, sed *hostes* & *victos* vocabant. Nec deerat pars Galliarum quæ Rhenum accolit, easdem partes secuta, ac tum acerrima instigatrix adversus *Galbianos*. [3] hoc enim nomen fastidito Vindice indiderant. Igitur Sequanis Æduisque, ac deinde prout opulentia civitatibus erat, infensi, expugnationes urbium, populationes agrorum, raptus penatium hauserunt animo: [4] super avaritiam & arrogantiam, præcipua validiorum vitia, contumacia Gallorum irritati, [5] qui *remissam sibi à Galba quartam tributorum partem*, & [6] *publice donatos in ignominiam exercitus* jactabant. Accessit callide vulgatum, temere creditum, [7] *decumari legiones*, & *promptissimum quemque centurionum dimitti.* undique atro-

turias tantum suas quisque noverant. Aut distingue: *centurias tantum*, *suasque noverant.* Et expone, centurias tantum noverant, sed suas. *Rhenanus.* Sic distingue; *turmasque noverant exercitus: finibus provinciarum* &c. *Acidalius.*

1 *Finibus provinciarum discernebantur.*] Substiterunt ergo ibi (quantum mihi constat) in bello adversus Vindicem ubi superior tantum exercitus præsens fuit ex consensu omnium scriptorum, imo & ipsius passim Taciti. *Savilius.*

2 *Nec socios.*] Gallos nempe, in quos pugnaverant. *Idem.*

3 *Hoc enim nomen.*] Ita solita plebs, mutare per fastidium & innovare hæc contumeliæ nomina. At Dionysio Gothofredo JC. legendum videbatur, *fatis dato Vindice.* Lipsius.

4 *Super arrogantiam & avaritiam.*] Idem error hic, de quo c. 46. dixi. Nam cum in Florent. scriptum esset, *S'avaritiam*, interpretatum fuit, *secundum avaritiam.* Notavi etiam ad lib. 12, 9. *Pichena.* Retinemus cum libris, *secundum avaritiam.* Nam quæ in Florentino MSC. nota est, æque *secundum* valere possit, quam *super.* præsertim cum optimum habeat sensum: præcipuas causas fuisse arrogantiam & avaritiam; sed accessisse contumaciam quoque Gallorum. ea significatio in his Ciceronis de Off. 2, 3. *Proxime & secundum deos, homines hominibus maxime utiles esse possunt.* Freinshemius. Justissime his se opposuit Ryckius, quem ideo & laudare cogor, & conspectus mei intentione justissimam ejus sententiam electionemque stabilire. De nota vocis *super* dixi ad finem libri undecimi; a qua sane illa, quæ exprimit *secundum*, non abludit multum, sed hoc habet, ut semper exhibeat appositum m. Cæterum in explicatione nimium delirat Freinshemius. Non enim dicit Tacitus præcipuas causas fuisse arrogantiam & avaritiam, sed accessisse contumaciam. Immo mens ejus est; quum vulgo apud alios validiores soleat hæc esse primaria vitiositas, ut peccent per avaritiam & arrogantiam, hos ita irritatos ab contumacia Gallorum, ut in ea fuerit tertius stimulus, & fere talis, ut eos impulerit plus quam avaritia & arrogantia, solita duo alioquin præcipua vitia, quæ validiorem molestum faciant. Sic certe patet longa differentia inter syntaxes, quæ per alterutram præpositionem constituuntur. Nec bene expedivit Ryckius, quum *super* ita notet *prater*, ut etiam plus apportet, quam illa quibus est adnexum. 2. hist. 8. *Cithara & cantus peritus, unde illi super similitudinem oris propior ad fallendum fides.* Hinc vero emendavi, prout legebam in MS. *Jac. Gronovius.*

5 *Qui remissam sibi à Galba.*] Dixit Ann. 11. Galliæ Comatæ liberos & bene meritos populos fœdera & civitatem assecutos: nullum igitur ab illis stipendium exactum. Proinde accipiendum est de cæteris, qui stipendia singulis annis penderent, quique censione res suas profiterentur, ubi libri hujus initio legimus, *Galliæ super memoriam Vindicis obligatæ recenti dono Romanæ civitatis, & in posterum tributi levamento*, id est, remissa Gallis stipendiariis quarta pars tributorum, qua se à Galba publice donatos, in contumeliam exercitus jactabant. *Vertranius.*

6 *Publice donatos.*] Agris, quos Galba Treviris eripuerat, aliisque: *& damno finium perculerat*, ut infra dicit. *Lipsius.*

Publice.] Id est, πανδημεί. Primores enim Galliæ privilegium illud ante Claudii tempora impetraverant. 1. Ann. *Primores Galliæ fœdera & civitatem Rom. pridem assecuti.* Savilius. Faërnus ex V. C. restituebat. *Et publice civitate Romana donatos.* cum in vulgatis tantum sit, *publica donatos.* Ursinus.

7 *Decumari legiones.*] Olim apud Romanos, si magna exercitus pars signa amisisset, & abjectis armis turpiter profugisset, signiferi & centuriones damnante præfecto ad mortem rapiebantur, atque ex gregario milite pars decima. Exemplum in Livio est, l. 2. Appii Claudii in bello Volscorum, in Dione Augusti & Antonii, l. 49. & in Tacito L. Apronii Proconsulis Africæ, collapsa jam veterum disciplina, Annal. 3. Mo-

L dum

atroces nuntii, sinistra ex urbe fama, [1] infensa Lugdunensis colonia, & pertinaci pro Nerone fide fecunda rumoribus. Sed plurima ad fingendum credendumque materies in ipsis castris, odio, metu, & ubi vires suas respexerant, securitate.

52 Sub ipsas superioris anni Kalendas Decembris A. Vitellius inferiorem Germaniam ingressus, hiberna legionum cum cura adierat: redditi plerisque ordines, remissa ignominia, allevatæ notæ: plura ambitione, quædam judicio: [2] in quibus sordem & avaritiam Fonteii Capitonis, adimendis [3] assignandisve militiæ ordinibus, integre mutaverat. Nec consularis legati mensura, sed in majus omnia accipiebantur. [4] Et Vitellius apud severos humilis. Ita comitatem bonitatemque faventes vocabant, quod sine modo, sine judicio donaret sua, largiretur aliena. Simul [1] avi-

dum describit Polybius lib. 6, 36. Neque huic tantum pœnæ eos obnoxios reddidit λειποταξία & ὁπλοῤῥιψία i. quod *ordines deseruissent, armaque abjecissent*, sed & seditio. Scipio in Hispania bello Punico secundo (cujus etiam rei exempla consecutis exstant temporibus, cum penitus eviluisset militaris disciplinæ auctoritas) Cæsar Placentiæ revocarunt obliteratum pene morem, & Antonius Brundusii Liv. 28. Appianus 2. & 3. ἐμφυλ. Dio l. 43. *Savilius.*

1 *Infensa Lugdunensis colonia.*] Senatus metuens, ne Lepidus & Plancus, à se in Italiam exciti, proditis suis partibus ad Antonium deficerent, in Gallia eos subsistere jusserat, qui condiderunt Coloniam Lugdunensem ad confluentes Rhodani & Saonæ, recipiendis, quos Allobroges antea Vienna expulerant. Dio l. 46. Postquam autem sub Nerone Lugdunum conflagrasset, *hanc cladem*, inquit Tacitus 16. Ann. *quadragies HS.* id est, 3125. libb. Anglicanæ monetæ, solatus est Princeps, ut sui in Neronem studii justas haberent causas, & odii in Galbam, qui reditus ipsorum occasione iræ in fiscum verterat. *Savilius.*

2 *In quibus sordem & avaritiam mutaverat.*] Alias, *notaverat*. Ferrettus. Usitatius erat, *sordes*. Nec sane unquam aliter, vel alii, vel ipse Tacitus alibi. *Acidalius.*

3 *Assignandisve suæ militiæ ordinibus.*] Pronomen *suæ* per repetitionem ultimæ syllabæ ejus dictionis quæ proxime præcedit, hic natum, erasimus. *Rhenanus.*

4 *Et Vitellius apud severos humilis.*] Forte, *Et ut Vitellius apud severos humilis; ita comitatem bonitatemque faventes vocabant.* Danesius ex V. C. statim addebat: *simul aviditate imperandi quod sine modo, sine judicio donaret sua* &c. *Ursinus.* Muretus particulam *ita* delet: ego etiam inserendam aliam puto, huic respondentem. Certo enim sic Tacitus scripsit: *Et Vitellius ut apud severos humilis, Ita comitatem, bonitatemque* &c. *Acidalius.* Hoc itidem factum fuit in seditionib. Græcorum. Thucyd. lib. 3. Καὶ τὴν εἰωθυῖαν ἀξίωσιν τῶν ὀνομάτων ἐς τὰ ἔργα ἀντήλλαξαν τῇ δικαιώσει. Τόλμα μὲν γὰρ ἀλόγιστος, ἀνδρεία φιλέταιρος ἐνομίσθη, μέλλησις δὲ προμηθὴς, δειλία εὐπρεπής. i. *Et solitam nominum significationem pro libidine mutaverant; audacia enim inconsiderata fortitudo amicorum dicebatur, cunctatio vero pavida timiditas specioso prætextu.* Eodem fere Romanus Thucydides Sallust. Catil. *Jampridem equidem nos vera rerum vocabula amisimus, quia bona aliena largiri liberalitas, malarum rerum audacia fortitudo vocatur.* Salinerius. Quid? hoc ne faventium comitatem appellare nomine humilitatis quæ Latine loquentibus (Christiani enim significationem mutarunt) nihil boni notat? Imo contra, ut ait, vitia pro virtutibus interpretabantur, ut apud Horatium lib. 1. Sat. 3.

Parcius hic vivit, frugi dicatur: ineptus
Et jactantior hic paullo est, concinnus amicis
Postulat ut videatur &c.

Quare pro *ita* lege *id.* Quod erat humilitas, id comitatem blandientes appellabant. *Grotius.* Forte legendum: *Vitellius ut apud severos humilis, ita* &c. Severi inquit rerum æstimatores, Vitellii morem contemptissimo cuique adulandi, accipiebant pro humilis & abjecti animi nota; sed faventes id comitatem interpretabantur bonitatemque. Supra etiam diversa judicia protulit de iisdem moribus, ut 1. H. 14. *Æstimatione recta severus, deterius interpretantibus tristior habebatur.* Freinshemius. Non video, quis hic usus sit particularum comparandi. Lege, *id comitatem*, ut & Grotius scribendum notavit. Vitellius, inquit, recta æstimatione hominum gravium & disciplinæ studiosorum nimis se demittebat abjiciebatque, & indignis persona sua ac prope modum vernilibus blanditiis utebatur (*tota via caligatorum quemque exosculans; perque stabula ac diversoria mulionibus & viatoribus præter modum comis, ut mane singulos, jamne jentassent, sciscitaretur, seque fecisse ructu ostentaret* teste Suetonio) *id*, inquit, hanc vilitatem sui illi *comitatem* vocabant. quemadmodum etiam *bonitatem* appellabant, *quod sine modo, sine judicio, donaret sua, largiretur aliena.* Neque enim *bonitatis* vocabulum etiam pertinet ad humilitatem excusandam, ut viri docti accepisse

[1] aviditate imperandi, ipſa vitia pro virtutibus interpretabantur. Multi in utroque exercitu [2] ſicut modeſti quietique, ita mali & ſtrenui. [3] Sed profuſa cupidine, & inſigni temeritate [4] legati legionum, [5] Alienus Cæcina, & Fabius Valens: è quibus Valens infenſus Galbæ, tamquam [6] detectam à ſe Verginii cunctationem, oppreſſa Capitonis conſilia ingrate tuliſſet, inſtigare Vitellium, *ardorem militum* oſtentans. *Ipſum celebri ubique fama: nullam in Flacco Hordeonio moram: affore Britanniam: ſecutura Germanorum auxilia: male fidas provincias: precarium ſeni imperium, & brevi tranſiturum. panderet modo ſinum, & venienti fortunæ occurreret. Merito dubitaſſe* [7] *Verginium, equeſtri familia, ignoto patre: imparem ſi recepiſſet imperium, tutum*

piſſe videntur. Nempe *bonitas* eſt ei liberalitas vel munificentia: quemadmodum alibi *malitiam* dicit pro avaritia, ut lib. 13. ann. 31. & 15, 21. Plutarchus pro utroque dicit χρηστότητα καὶ μεγαλοφροσύνην. Gronovius.

1 *Aviditate imperandi, ipſa vitia p. v. int.*] An ſua vitia Vitellius aviditate imperandi adeo velaverat, ut alii pro virtutibus ea interpretarentur? Potius crediderim, aviditatem hanc, non ad ipſum Vitellium referri, ſed ad ejus duces fautoreſque: qui avidi erant imperandi, id eſt, Imperatorem a ſe ipſis electum habendi, ut ſibi potentiam inde acquirerent. *Pichena.*

Aviditate imperandi.] Ne noceat Ryckio, quod paternæ ſcholæ eruditiones detegat nimis quam pater ipſe voluit, tempore iſto mentem fovens, a qua ſic receſſit, ut in edendo Tacito poſtea illam ſuppreſſerit. Nemo dixerit, immò nec dixit opinor de Vitellio hic ſermonem eſſe, ſed laudatoribus: cæterum hi non ſic agunt, ut quodvis quocunque modo ab eo impetrare contendant; immo accipiunt illa omnia abunde, & quidquid flagitant benigne affunditur ſine ulla recuſatione; & quia ſic facile accipiunt, ideo dicuntur laudaviſſe, non vice verſa. Interim inter hæc privata dicit Tacitus repente aliud jactatum, quod legati menſuram egrederetur. Immo aviditate imperandi ipſa vitia noluiſſe qualia erant vocare, ſed virtutum vocabulis. Quod qui faciunt, quid aliud quam indulgent adfectui inſanabili, ut etiam in vitiis virtutes agnoſcant, & cogitent de illo per tanta merita promovendo ad imperium. *Aviditate imperandi* non eſt ut ipſi imperent, ſed ut ab eo imperentur vel imperium gubernari videant. Hæc vox turpiter interpolata dedit Ryckio perverſam ſpeciem *impetrandi.* Manifeſte dicit ſingula Tacitus. Cæterum hæc quum ſcripſiſſem ita, animadverto neſcio quî contigiſſe, ut in editione paterna fuerit hoc loco omiſſum, quod ab Pichena ſcriptum fuit, & quod mireris, propterea Ryckio non viſum, nunc a me repoſitum, id ipſum nempe quod vides proxime antecedere. *Jac. Gronovius.*

2 *Sicut modeſti quietique, ita mali & ſtrenui.*] Depravate omnino. lego: *Sicut immodeſti quietique.* Immodeſti quietis opponuntur, ſicut mali ſtrenuis. *Colerus.*

3 *Sed profuſa cupidine, & inſigni.*] Caſtigavimus, *Et profuſa cupidine, inſigni temeritate legati legionum.* Rhenanus. Muretus *Sed.* non valde neceſſe: tamen forte rectius. *Acidalius.* Ex Flor. ac Ven. *Sed profuſa cupidine, & inſigni* &c. Vulgo, *Et profuſa cupidine & inſigni tem.* Pichena.

4 *Legati legionum.*] Valens in Germania inferiore, Vitellius & Cæcina in ſuperiori, ubi penes Hordeonium Flaccum præfectura. *Savilius.*

5 *Alienus Cæcina.*] Mihi, imo libris debetur verum hoc Cæcinæ nomen. Nam illi conſtanter *Alienum* ſcribunt. Etiam in Dionis Epitoma ſemper Ἀλιηνός. Romanum verò id nomen: & nummi exſtant, C. CAESAR. IMP. COS. ITER. ALIENUS. PROCOS. Nominat & quemdam Alienum Cicero Divinatione in Verrem. Vulgatis tamen Taciti libris hic A. Cæcina dicitur: & Faſtis, quos eruditi viri concinnarunt. *A. Licinius.* Unde eruerint, miror. *Lipſius.*

A. Cæcina.] Non putamus pro A. recte emendatum eſſe *Allienus*; nam *Cæcina* non cognomen, ſed nomen familiæ fuiſſe, conſtat ex alio Cæcina, qui *C. CÆCINA LARGUS* dicitur in inſcriptione fratrum Arualium, & alio item, qui in baſi ſtatuæ Veſpaſiani Imperat. dicitur *C. CÆCINA PÆTUS.* Hic autem ipſe A. Cæcina habetur apud me in antiquo lapide, ita plane inſcriptus, *A. CÆCINA.* Nomina vero familiarum apud Romanos omnibus litteris ſcribebantur, cum prænomina unicis tantum, vel duabus, aut ad ſummum tribus litteris notarentur. *Urſinus.*

6 *Detectam à ſe Verginii cunctationem.*] Scripſimus, *detecta à ſe Virg. cunctatione.* Rhenanus.

7 *Verginium equeſtri familia.*] Plinius vicina Como urbe genitum Virginium tradidit, quapropter ſecum habuiſſe conjunctas poſſeſſiones, tum ſuæ villæ nomen Alſiam, ut dubio procul Virginius Mediolanenſis fuerit. Quod oſtendunt frequentia marmora, quæ paſſim hic occurrunt Virginii nomine inſcripto. Sed & Alſiæ adhuc ſervat nomen in Variſienſi præfectura. Unde & familia eſt mea. *Alciatus.*

tum si recusasset. Vitellio tres patris consulatus, censuram, [1] *collegium Cæsaris, & im-*
53 *ponere jampridem* [2] *imperatoris dignationem, & auferre privati securitatem.* Quatiebatur his segne ingenium, [3] ut concupisceret magis, quam ut speraret. At in [4] superiore Germania, Cæcina decora juventa, corpore ingens, animi immodicus, [5] cito sermone, erecto incessu, studia militum inlexerat. Hunc juvenem Galba, quæstorem in Bætica, impigre in partes suas transgressum legioni præposuit, [6] mox compertum publicam pecuniam avertisse, ut peculatorem flagitari jussit. Cæcina ægre passus, miscere cuncta, & privata vulnera, reipublicæ malis operire statuit. Nec deerant in exercitu semina discordiæ, quod & bello adversus Vindicem universus affuerat; nec nisi occiso Nerone translatus in Galbam, atque in eo ipso sacramento vexillis inferioris Germaniæ præventus erat. Et Treveri ac Lingones, quasque alias civitates atrocibus edictis, aut damno finium Galba perculerat, hibernis legionum propius miscentur. Unde seditiosa colloquia, & inter [7] paganos
54 corruptior miles, & [8] in Verginium favor [9] cuicumque alii profuturus. Miserat civitas Lingonum, vetere instituto, dona legionibus, [10] dextras hospitii insigne. Legati

1 *Collegium Cæsaris.*] Suet. Vit. 2. *L. Vitellius Imperatoris pater cum Claudio principe duos ordinarios consulatus censuramque gessit.* Savilius.

2 *Imperatoriam dignationem & auferre.*] Faernus omissa copula, *&*, legebat: *imponere jam pridem Imp. dignationem, auferre.* Ursinus. Restitui ex Floren illud, *&*, *Et imponere* &c. quod cum altero sequenti conjunctum, vim orationi addit. Quod autem sequitur, *& auferre privati securitatem:* similis est sententia Muciani ad Vespasianum, lib. seq. *Confugiendum est ad imperium.* Magni enim viri, suspecti semper imperantibus: & ideo vita eorum in discrimine versatur. ut passim ex Tacito. *Pichena.*

3 *Ut concupisceret magis quam ut speraret.*] Expunxi particulam, *ut.* Rhenanus. Adjeci postremum, *ut*, ex Floren. ac Ven. etsi non necessarium. *Pichena.*

4 *Superiore Germania.*] Ammianus scribit ita divisas Galliæ Germaniæque provincias. Prima Germania Moguntiaco Argentoratoque nobilis, secunda Germania, in qua Agrippina & Tungri. Prima Belgica Mediomatrices & Treviros habens, tum secunda Remos, Sequanos, Ambianos complexa. Hinc Lugdunensis prima, Senones, Bituriges, Lugdunum, Augustodunum. Secunda Rothomagum, Mediolanum, Tricastinos, Alpes continebat. Eodem modo & Aquitaniæ fines distincti. *Alciatus.*

5 *Cito sermone.*] An, *scito?* Lipsius.

Cito sermone, erecto incessu, studia militum allexerat.] Credam potius, *scito sermone.* hic enim prorsus valeat studiis alliciendis, quam *citus.* Acidalius. Flor. *inlexerat.* Vulgo, *allexerat.* Pichena.

6 *Mox compertum.*] Non item male, *comperto.* Lipsius.

7 *Paganos.*] Paganus civitatis aut regionis notat incolam ex oppositione militis. Veget. 2, 3. *Nam si doctrina cesset armorum, nihil paganus distat a milite;* consentiente Sueton. Galb. 19. his verbis *dimota paganorum turba:* Pro quo Tacitus: *Disjecta plebe, conculcato senatu.* idem 2. Histor. 88. & 3, 24, & 4, 20. Antonius Primus prætorianos à Vitellio exauctoratos, motu Flaviano ad arma revocatos, per contumeliam *paganos* appellat, ut Cæsar Romæ in seditione, & postea Alexander Severus Antiochiæ per iram sacramenti religione milites solvens, *Quirites* eos vocat. Sueton. Cæs. 7. Lampridius Severo. *Savilius. Pagani* hic non accipiuntur pro villas habitantibus, ut vulgo creditur; sed pro non militantibus, licet in urbe habitarent. Qui enim non militabat, paganus dicebatur. 2. Histor. *Ut pars classicorum mixtis paganis in colles mari propinquos exurgeret.* Et paulo post. *Apta ad jaciendum paganorum manus*, &c. *Lupanus.*

8 *In Verginium favor.*] Τῆς ἐπιθυμίας σφῶν ἁμαρτόντες ἐπὶ τοῦ Οὐεργινίου, ἐζήτουν αὐτὴν ἐφ᾽ ἑτέρου τινὸς ἀποπληρῶσαι. Xiphilin. hoc est. *Cum sua in Verginium spe excidissent, alio eam transtulerunt.* Savilius.

9 *Cuicumque alii profuturus.*] Codex Budensis, *cujusque alii* &c. *Rhenanus.*

10 *Dextras hospitii insigne.*] Fidei etiam & pacis. Cæsaris locus est, quem correctione libens huc traxerim, libro VII. De bello Gall. *Ædui visi ab latere nostris aperto. ii similitudine armorum vehementer nostros perterruerunt. ac tametsi dextris humeris exertis animadvertebantur, quod insigne pacatis esse consueverat; tamen idipsum sui fallendi caussa milites ab hostibus factum existimabant.* De humeris, & quomodo exeri ii potuerint, nec capio, nec legi. Glossema subolet, & insitio non proba: legamque, *dextris exertis.* voce *humerorum* ejecta, nisi si ea aliter conformanda. Dextras

Legati eorum in squalorem mæstitiamque compositi, per principia, per contubernia, modo *suas injurias*, modo *civitatum vicinarum præmia*, & ubi [1] pronis militum auribus accipiebantur, *ipsius exercitus pericula & contumelias* conquerentes, accendebant animos. Nec procul seditione aberant, cum Hordeonius Flaccus *abire legatos*, utque occultior digressus esset, *nocte castris excedere* jubet. Inde atrox rumor, affirmantibus plerisque *interfectos*; [2] *ac nisi ipsi consulerent*, *fore ut acerrimi militum & præsentia conquesti*, [3] *per tenebras & inscitiam ceterorum occiderentur*. Obstringuntur inter se tacito fœdere legiones. Adsciscitur auxiliorum miles, primo suspectus, tamquam circumdatis cohortibus alisque, impetus in legiones pararetur: mox eadem acrius volvens, faciliore inter malos consensu ad bellum, quam in pace ad concordiam. [4] Inferioris tamen Germaniæ legiones solenni Kalendarum Janua- 55
riarum sacramento pro Galba adactæ, multa cunctatione, & raris primorum ordinum vocibus; ceteri silentio, proximi cujusque audaciam exspectantes; [5] insita mortalibus natura propere sequi, quæ piget inchoare. Sed ipsis legionibus inerat diversitas animorum: primani quintanique turbidi adeo, ut quidam saxa in Galbæ imagines jecerint; quintadecima ac sextadecima legiones, nihil ultra fremitum & minas ausæ, initium erumpendi circumspectabant. At in superiore exercitu, [6] quarta ac

tras quidem attolli, etiam nunc pacis ac socii adventus signum habetur. *Lipsius.*

ADD. In Cæsaris loco libenter nunc legerim, *dextris nudis exertis*. Livius suadet libro XXVIII. qui scribit opidanos quosdam deditionem & amicitiam significantes, egressos: *dextras nudas ostentantes*. Lacedæmonii etiam apud Thucydidem libro IV. circumventi ab Atheniensibus, τὰς χεῖρας ἀνέσεισαν, *manus quatiebant*, signum pacis & deditionis. In Frontino quidem lego, humeros etiam exeri à militibus, sed longè alio sensu. libro II. Stratag. cap. I. *Cum Sertorianos milites animadvertisset magno impetu instinctos, deposcentes pugnam, humerosque exercentes* (lego, *exerentes*) *& lanceas vibrantes*. Itaque hoc magis in Cæsariana correctione nostra firmamur. *Idem.*

Dextras hospitii insigne.] 2. Histor. *Centurionem Sisennam dextras, concordiæ insignia, Syriaci exercitus nomine, ad prætorianos ferentem, variis artibus aggressus est.* Savilius. Dextræ quod quædam insit religio, ea in fide porrigitur: & cum fidem exigimus, per dextram oramus, & cum fidem damus, dextram conjungimus, ut est passim apud auctores. Sic manuum conjunctio, pignus præsens eorum fuit, qui pacem communicarent, cujus in legibus de mutuo hospitii jure & contesseratione hospitalitatis fit quandoque mentio: ut apud Virgilium libro 3. Æneid. *Jungimus hospitio dextras.* Inde reperias in numismatis Antonini Pii Conf. II. conjunctas manus, & in nummo Triumvirali circum eas scriptum CONCORDIA. Illo respexit M. Tullius, Pro domo: *Q. Marcius signum Concordiæ fecerat, idque in publico collocarat.* Quare in militare signum cohortium venit Manus hastæ imposita. Ea insigne hospitii est, quod missum Tacitus hic ait; & libro seq. 8. *Vertranius.*

1 *Pronis militum auribus accipiebantur.*] Vulgo, *militum animis*. Sed rectius ex Flor. *auribus*, propter verba sequentia, *accendebant animos*. Pichena.

2 *Ac nisi ipsi consulerent.*] Scripsimus, *ac nisi sibi consulerent*. Rhenanus. Mirum, cur non addat causam, quæ huc eum detulerit. In MS. Mediceo vidi id ipsum, quod ab Beroaldo est editum & ab Rhenano fastiditur; sed retineri debet. Ex eodem statim edidi *volvens*, ubi vulgo *volens*, quod ibi nullam habet vim, unde absurde vertitur in vernacula *thans heeter in den zelven wille*, quum contrarium intelligat, nempe auxiliares vehementius & exactius eandem rem inspicientes venisse ad concordiam cum legionibus. Utique quid velint, ipsi etiamnum nesciunt. Denique idem habebat *superiore*, non *superiori*, ut cap. 61. *Jac. Gronovius.*

3 *Per tenebras & inscitiam cæterorum occiderentur.*] In eod. Budensi, *& inscientia*. Legerim, *per tenebras & inscitia cæt.* &c. *Rhenanus.*

4 *Inferioris inde Germaniæ legiones.*] Nos, *Inferioris tamen Germ. leg.* Idem.

5 *Insita mortalibus natura propere.*] Melius, *insito*. Vidi qui sequentia perverteret, *non tam propere*. Verè perverteret. Nam Taciti gnome, arcanæ, ut solet, veritatis est: & plebs ita facta, ut rebus arduis nemo facilè ducem se præbeat, comitem quivis. Facit huc illud III. Histor. *Dum quæritur locus tempusque: quodque in tali re difficillimum est, prima vox.* Lipsius.

6 *Duo & vicesima.*] Covarruviæ scriptus codex, ita passim. Probamus. Sæpè erratum etiam infrà. Recte tamen integreque scriptum libro III.

ac duodevicesima legiones [1] iisdem hibernis tendentes, ipso [2] Kalendarum Januariarum die [3] dirumpunt imagines Galbæ: quarta legio promptius, duodevicesima [4] cunctanter, mox consensu. Ac ne reverentiam imperii exuere viderentur, [5] in senatus populique Romani oblitterata jam nomina, sacramenta advocabant; nullo legatorum tribunorumve pro Galba nitente, quibusdam, ut in tumultu, notabilius turbantibus. Non tamen quisquam in modum concionis, aut suggestu locutus.
56 neque enim erat adhuc cui imputaretur. [6] Spectator flagitii Hordeonius Flaccus consularis legatus aderat, non compescere ruentes, non retinere dubios, [7] non cohortari

sextadecimanos duoetvicesimanosque lævum cornu complesse. Nos alibi textu reposuimus. *Idem.*

Quarta & duodevicesima legiones.] Etiam in Flor. legitur, *duo & vicesima*; idque cum Lipsio verum censebam; nunc falsum, ipso Tacito auctore. Duo exercitus in Germania fuerunt. Superior Hordeonio Flacco, inferior Vitellio, parebat. Vitellius ad bellum in Italiam proficiscens, suum militem, aut cum Valente præmisit, aut ipse duxit; & ex superioris Germaniæ legionib. partem Cæcinæ ducendam tradidit, partem ad tutandam Rheni ripam Flacco reliquit, & inter eas, ut paulo infra ostenditur, *duodevicesimam.* nam *duoetvicesima* cum Vitelliano in Italia exercitu semper fuit, ut libro seq. in fine: & libro 3. non semel apparet. Et quod duodevicesima in Germania remanserit, patet libro 4, cum à Civili vetera castra obsessa fuerunt, ubi in optimis exemplaribus legitur, *Dillio Voculæ duodevicesimæ legionis legato:* quod perperam mutavit Rhenanus, *duoetvicesimæ.* nam & inferius eod. libro 4. has duas legiones scil. quartam & duodevicesimam, simul nominat. ait enim, *primani, quartanique, & duodevicesimani.* Recte igitur hic, *duodevicesima.* & paulo infra, *duodevicesimæ*; &, *duodevicesimam.* Pichena.

1 *Iisdem hibernis.*] Ad Moguntiacum. *Savilius.*

2 *Kalend. Januar. die.*] Et ante hunc diem, teste Plutarcho, exercitus superioris Germaniæ indignari se Galbæ non obscure significaverat, *εἶτα ταῖς εὐχαῖς ἐπιμενόντων ἐκείνων, ἀντεφώνουν, οὐκ ἄξιος.* i. *illis acclamationes repetentibus reclamabant illi, Indignus est.* Frangendi autem Principum imagines usus in omnibus rebellionib. obtinuit. 3. Hist. *Trierarchi magno tumultu Vitellii imagines invadunt.* eod. loco. *Simul Vitellii imagines direptæ.* Savilius.

3 *Dirumpunt imagines.*] An verius *diruunt?* an *deripiunt?* ut supra, *dereptam Galbæ imaginem solo afflixit.* Et de hac ipsa re paulo post: *Projectis Galbæ imaginibus.* libro 3. *Vitellii imagines direptæ.* Acidalius. Forte melius? *deripiunt.* Supra 1, 41. *Dereptam Galbæ imaginem solo afflixit.* Freinshem.

4 *Contanter. Mox consensu, ac.*] Melius distingui. *Contanter, mox consensu. Ac ne r.* Lipsius.

Mox consensu.] Sane quod prima facie videantur digna distinctione, hæc rite distincta sunt, *Quarta legio promptius, duodevicesima cunctanter. Mox consensu, ac ne reverentiam.* Nec aliquid Eruditiss. viro debent, corrigenti. Non eadem alacritate legio duodevicesima afflixit imagines Galbæ, qua id quartanis factum est: At ii omnes postea *consensu*, id est, ne æmulatione principis loci in discordias traherentur, & ne viderentur à Romanis descivisse, jurant in nomen S.P.Q.R. Similis æmulatio visa fuit in consternatione Pannonicarum legionum. lib. 1. ann. *Postremo eo furoris venere, ut tres legiones miscere in unam agitaverint, depulsi æmulatione, quia suæ quisque eum honorem quærebant.* Salinerius. Longe aptior hæc distinctio, à Lipsio reposita, quam vulgata, *cunctanter. Mox consensu ac ne* &c. *Pichena.* Suet. c. 6. *Statimque legationem ad prætorianos cum mandatis destinaverunt, displicere Imperatorem in Hispania factum, eligerent ipsi, quem cuncti exercitus comprobarent.* Sed legationis, ut videtur, revocatæ negotium intercidit ex seditione in Vitellium mota. *Savilius.*

5 *In S. P. Q. R. oblitterata jam nomina.*] Unde primam voculam arcessiverit Beroaldus, aut quid statuerit Pichena cernens eam ab MS. Mediceo abesse, vel etiam reliqua edentium tribus, non facile dixerim. Certe illic Tacitus eam non locavit, quantum scimus. Unde nisi placuerit legere *Senatus populique Romani obl. jam nomina sacramento advocabant*, fere opinarer scriptum fuisse *Senatus populique Romani oblitterata jam in nomina.* Non autem nunc agimus de titulo aut inscriptione aliqua, ut per primas literas debeant quatuor voces scribi in Tacito, ut habet Ryckii editio, quem volumus cuncta planum esse. *Jac. Gronovius.*

6 *Spectator flagitii.*] Et tamen relictus erat à Vitellio, utriusque Germaniæ rector. 2. Histor. postea secutus Vespasiani partes, & tandem à suis militib. cæsus, 4. Hist. *Savilius.*

7 *Non cohortari bonos ausus, sed segnis, pavidus, & socordia innocens.*] An Hordeonius ergo, tot indignis legato consulari vitiis opertus, innocens judicio Taciti rigidissimi ubique scriptoris, dicam, an censoris? Hactenus innocentem agnoverim, dum dicit Tacitus, *non ausus.* Malum enim

hortari bonos auſus; ſed ſegnis, pavidus, & ſocordia innocens. Quatuor centuriones duodevicesimæ legionis Nonius Receptus, Donatius Valens, Romilius Marcellus, Calpurnius Repentinus, cum protegerent Galbæ imagines, [1] impetu militum abrepti, vinctique. Nec cuiquam ultra fides, aut [2] memoria prioris ſacramenti: ſed, quod in ſeditionibus accidit, unde plures erant, omnes fuere. Nocte quæ Kalendas Januarias ſecuta eſt, [3] in coloniam Agrippinenſem aquilifer quartæ legionis epulanti Vitellio nuntiat, *quartam & duodevicesimam legiones*, *projectis Galbæ imaginibus*, *in ſenatus & populi Romani verba juraſſe.* Id ſacramentum inane viſum. [4] *occupari nutantem fortunam*, & *offerri principem* placuit. Miſſi à Vitellio ad legiones legatoſque, qui *deſciviſſe à Galba ſuperiorem exercitum* nunciarent; *proinde aut bellandum adverſus deſciſcentes*, *aut ſi concordia & pax placeat*, *faciendum imperatorem: & minore diſcrimine ſumi principem*, *quam quæri.* Proxima legionis primæ hi- 57
berna erant, & promptiſſimus è legatis Fabius Valens. Is die poſtero coloniam Agrippinenſem cum equitibus legionis, auxiliariorumque ingreſſus, [5] *Imperatorem* Vitellium conſalutavit. [6] Secutæ ingenti certamine ejuſdem provinciæ legiones: & ſuperior exercitus, ſpecioſis ſenatus populique Romani nominibus relictis, [7] tertium Nonas Januarias Vitellio acceſſit. ſcires illum priore biduo non penes rempublicam fuiſſe. Ardorem exercituum Agrippinenſes, Treveri, Lingones æquabant, *auxilia*, *equos*, *arma*, *pecunias* offerentes, [8] ut quiſque corpore, opibus, ingenio validus

enim ubi majus remedio eſt, non peccat, cum deficit, cujus alias fuiſſet mederi. Quamquam fortean ne hoc quidem nomine excuſandus veniat Hordeonius. Quid ſi enim auſus non fuerit, cum debuerit potueritque audere? Jam vero cum addat fuiſſe *ſegnem*, *pavidum*, *ſocordem*, quis non judicet fuiſſe eum *inter nocentes?* Atque ea de cauſa ſic lege. Haud ſum neſcius, *ſegnem innocentiam* tribui Annal. 14. Fenio Rufo. Sed id idem eo loco ſignificat, quod alibi *ſilentium.* Ut in Agric. *Idem præturæ ſilentium*, Et hæc ſegnities plane fuit innoxia. qualem hanc Hordeonii nec eſſe, nec hic deſcribi, quivis videt. *Inter* autem hic poſitum, qua forma alibi *ante.* Annal. 1. *Cn. Lentulus ante alios ætate & gloria belli.* Hiſt. 4. *Claſſicus nobilitate opibuſque ante alios.* Et ſimilia paſſim. *Boxhornius.* Si quid mutandum, vellem *ſocordia nocens.* Gronovius.

1 *Impetu militum abrepti.*] Codex ſcriptus habet, *obtecti.* Rhenanus.

2 *Memoria prioris ſacramenti.*] Quod Galbæ dixerant urgente Verginio poſt mortem Neronis. *Savilius.*

3 *In coloniam Agrippinenſem.*] Præpoſitionem *in* ex Flor. repoſui, quæ a vulgatis aberat. Pichena. Nec debuit de ea dubitare Ryckius, etſi in ſchedis meis annotatum nihil reperiret; quippe ad conferendum utebar exemplari editionis Pichenæ, in qua exſtat expreſſa illa præpoſitio. Hunc errorem ſuum deſcribit *in illo*, *puto Longobardico*, *juxta collationem hæc non comparet.* Jac. Gronov.

4 *Occupari nutantem fortunam.*] Recte. eſt qui malit, *invitantem.* Lipſius.

Occupari nutantem fortunam.] Proprie fortaſſis eſt, aut invadere eam prenſando, aut dominum ſe facere huc illuc dubiæ ſe verſantis fortunæ. *Savilius.*

5 *Imperatorem Vitellium conſalutavit.*] Suet. Vit. 8. nonnihil varians: *veſpere à militib. è cubiculo raptus*, *ita ut erat in veſte domeſtica*, *Imperator eſt conſalutatus.* Plutarch. meridiem fuiſſe dicit. *Idem.*

6 *Secutæ ingenti certamine.*] Hiſpanus liber, *ingenti agmine.* Lipſius.

7 *Tertium nonas Januarias.*] Exiſtimavi publice exhibendum, quod in membrana Medicea contineretur & in editionibus per numeri notas ſolet exarari. Sic autem manifeſte ibi legitur, quod cur Ryckius explanaturus ſcripſerit *tertio*, ipſe viderit. Id quod ego prompſi, vetus eſt & quidni inde verum? Vide ad 6, 25. *Jac. Gronovius.*

8 *Corpore*, *opibus*, *ingenio validus.*] Cur hîc de ingenio; aut quis ejus uſus? niſi forte ad orandum, aut impellendum. *Lipſius.*

Ut quiſque corpore, *opibus*, *ingenio validus.*] Alienam & ineptam hic vocem Lipſius cenſuit, *ingenio*, etiam ego, nec tamen ſcio, an ſatis apte mutem, *Ut quiſque corpore ingens*, *opibus validus.* Sic de Cæcina ſup. *Corpore ingens*, *animi immodicus.* Acidalius. Mihi incongruens vox, *ingenio*, non videtur. Reſpicit enim ſenes, invalidos, tenuiores: qui cum neque corporibus neque opibus Romanos juvare poſſent, juvabant ſaltem ingenio, ſcil. ceteros populares ambitu, concionibus, & conſiliis accendendo. *Pichena.*

1 *Prin-*

validus. Nec [1] principes modo coloniarum aut castrorum, [2] quibus præsentia ex affluenti, & parta victoria magnæ spes; sed [3] manipuli quoque & gregarius miles, viatica sua, & [4] balteos, phalerasque, insignia armorum argento decora, loco
58 pecuniæ tradebant, [5] instinctu, & impetu, & avaritia. Igitur laudata militum alacritate Vitellius, ministeria principatus per libertos agi solita, in equites Romanos disponit. Vacationes centurionibus ex fisco numerat. Sævitiam militum plerosque ad pœnam exposcentium sæpius approbat, [6] partim simulatione vinculorum frustratur. Pompejus Propinquus procurator Belgicæ statim interfectus. Julium Burdonem Germanicæ classis præfectum astu subtraxit. exarserat in eum iracundia exercitus, tamquam crimen, ac mox insidias, Fontejo Capitoni struxisset. grata erat memoria Capitonis; & apud sævientes occidere palam, ignoscere non nisi fallendo licebat. Ita in custodia habitus; & post victoriam demum, [7] stratis jam militum odiis, dimissus est. Interim [8] ut piaculum objicitur centurio Crispinus, [9] qui se sanguine Capitonis cruentaverat: eoque & postulantibus manifestior, & [1] pu-

1 *Principes coloniarum.*] Sunt *Decuriones : Principes castrorum*, quos Veget. quoque 2, 9. vocat *milites principales.* & Tacit. 3. hist. *primores castrorum* sunt *aquiliferi*, *signiferi*, *optiones* &c. *qui privilegiis muniuntur*, cum reliquum vulgus & gregarii milites vocarentur *munifices*, *quod munia facere coguntur.* Savilius.

2 *Quibus præsentia ex affluenti.*] Muret. mutat, *quibus ex præsenti affluentia.* Inscite, *ex affluenti*, id est, affluenter, abunde. ut sæpe alias dicit, *ex facili*, facile. eadem forma. *Acidalius.* Præsentia ex affluenti earum rerum scil. quas tunc largiebantur, affluens seu abundans copia illis suppetebat. Cic. Offic. lib. 1. *ut omnium rerum affluentibus copiis ditetur.* Pichena.

3 *Manipuli*] Id est, manipulares, contradistincti primoribus castrorum. *Savilius.*

4 *Balteos.*] Varro lib. 4. de L. L. *balteum*, *cingulum è corio bullatum*, plerumque argento aurove pictum. Spartianus Adrian. *vestem humillimam frequenter*, *& sine auro balteum sumebat.* Idem.

5 *Instinctu & impetu & avaritia.*] Avaritia eo spectabat, ut ea, quæ ipsi largiebantur, multiplicata sibi à Vitellio reddi sperarent. Vel potius, ut sibi majorem rapiendi licentiam sumerent, principe ob accepta dona connivente. *Pichena.* *Instinctu*, legatorum nempe tribunorumque & centurionum: *impetu*, proprio: *avaritia*, quod crederent se, quæ darent, cum ingenti lucro recepturos. Vide similem locum infra H. 2. 84. quem ideo inter parallela adnotavi. *Freinshemius.*

6 *Pari simulatione vinculorum frustratur.*] Manifestum mendum. quo enim illud, *pari*, refertur? Tu vel meo periculo lege, *partim.* Sævitiæ militum, inquit, sæpe indulget, & ad pœnam iis plerosque largitur: quosdam simulatione vinclorum subtrahit. Prisca lectio suffragatur huic correctioni, quæ præfert, *Parum.* ex quo, *pari*, emendasse fatetur Rhenanus. *Partim* autem, solitarium sæpe poni nec geminari semper, notius est quam ut ostendam. *Lipsius.*

Parum simulatione vinculorum frustratur.] Emendavimus, *Pari sim.* &c. *Rhenanus.* Faërnus emendabat, *partim simulatione:* & ita postulat sententia. *Ursinus.* Indubia mihi hæc Lipsii emendatio, *partim.* Male vulgo, *pari.* Pichena. Otho ficta vinctione Celsum iræ militum subduxit. Tac. *Ita simulatione iræ vinciri jussum, & majores pœnas daturum affirmans præsenti exitio subtraxit.* Quid Vitellius? octo erant, quorum pœnas milites postulabant. Pompejus, Burdo, Civilis, Crispinus, Nonius, Donatius, Romilius, Calpurnius: ex quibus Burdonem duntaxat eximit prætextu vinculorum, Civilem metu Batavorum missum fecit, cæteros vere morte affecit. Hinc dictum *sæpius approbat* & *parum frustratur.* Cum haud ægre potuisset sex reliquos eripere per simulationem. *Et apud sævientes occidere palam, ignoscere non nisi fallendo licebat.* Salinerius.

1 *Stratis jam militum odiis.*] Suspicor, *Frustratis jam militum animis.* Rhenanus. Lectionem hanc *satiatis jam mil. odiis* ex conjectura mea Tacito restituimus. erat ante, *stratis* &c. nullo bono sensu, & manifestis veræ scriptionis vestigiis. *Freinshemius.* Nos vero restituimus in locum suum vetus *stratis*, quo nihil elegantius, idque juvimus exemplis Observ. 3, 22. *Gronovius.*

2 *Ut piaculum.*] ὡς ἄγος. Savilius.

3 *Qui se sanguine Cap. cruentaverat.*] Priores duæ voces non leguntur in MS. Mediceo, quod cur ita celetur ab iis, qui conscii fuerunt, merito quis miretur. Omnino enim manum Taciti apparet fuisse: *Interim ut piaculum objicitur centurio Crispinus. Sanguine Capitonis se cruentaverat; eoque* &c. Plane tales præcipites & abcisas periodos sic amat Tacitus interponere; unde sic occurrebat modo in cap. 51, & lib. 15. Ann. 4. *Jac. Gronov.*

1 *Pu-*

[1] punienti vilior fuit. [2] Julius deinde Civilis periculo exemptus, præpotens inter 59
Batavos, ne ſupplicio ejus ferox gens alienaretur. Et erant in civitate Lingonum
[3] octo Batavorum cohortes, quartædecimæ legionis auxilia, tum diſcordia tempo-
rum à legione digreſſæ: prout inclinaſſent, [4] grande momentum, ſociæ aut adver-
ſæ. Nonium, [5] Donatium, Romilium, Calpurnium, centuriones, de quibus ſu-
pra rettulimus, occidi juſſit, [6] damnatos fidei crimine graviſſimo inter deſciſcentes.
Acceſſere partibus Valerius Aſiaticus, Belgicæ provinciæ legatus, quem mox Vi-
tellius generum aſcivit: & Junius Blæſus Lugdunenſis Galliæ rector, cum Italica
legione, & ala Taurina, Lugduni tendentibus. Nec in Ræticis copiis mora, quo
minus ſtatim adjungerentur. Ne in Britannia quidem dubitatum. Præerat.[7] Tre- 60
bellius Maximus, per avaritiam ac ſordes contemptus exercitui inviſuſque. Accen-
debat odium ejus Roſcius Cælius legatus viceſimæ legionis olim diſcors, ſed occa-
ſione civilium armorum [8] atrocius proruperant. Trebellius *ſeditionem & confuſum ordi-*

1 *Punienti vilior.*] Fortaſſis enim in ſuum id caput recidiſſet. *Idem.*

2 *Julius Civilis.*] Idem qui poſtea Batavis ſociis, auxiliaribus Gallis Germaniſque, tam diuturnum adverſus Romanos bellum geſſit, ut docemur 3. & 4. hiſt. Eventus, quem hic locus reſpicit, apud Tacit. mentio 4. hiſt. *Julius Paulus & Claudius Civilis regia ſtirpe, multo cæteros* (Batavos nobiles) *anteibant. Paulum Fontejus Capito falſo rebellionis crimine interfecit. Injectæ Civili catenæ* &c. Obſervandum ibi Claudium Civilem, hic Julium appellari. Lapſus alterutro loco auctor, vel culpa in conſuetam librariorum negligentiam rejicienda eſt. *Savilius.* Ejus notabilem memoriam retinet lapis, quem publico indicavit maximus & primus Voſſius in Idololatriæ lib. 2. BELATUCADEO IVL. CIVILIS. OPT. V. S. L. M. *Jac. Gronovius.*

3 *Octo Batavorum cohortes.*] Cum magnam & memorandam Britanniæ rebellionem virtus Suetonii Paulini, & fortitudo quartæ decimæ legionis compreſſiſſet ingenti hominum clade, recentem ſubmittit ex Germania militem Nero, 2000 legionariorum, equites mille, octo cohortes auxiliariorum, quas octo fuiſſe Batavorum cohortes arbitror, hoc loco notatas. quidquid tandem fuerit, nihil certius, quam has Batavorum cohortes, ut auxilia, fuiſſe adſcriptas quartæ decimæ legioni; Neronem perſpecta ejus fide & audacia legionem illam & auxilia, quacunque tandem occaſione, in Italiam præmiſiſſe, Vindice res novas moliente, auxilia ſe ex diſſidiis obortis à legione ſeparaſſe cum aliquo, ut patet, Neronis incommodo; Galba principatum adepto in Illyricum legationem miſſam & Batavos in Britanniam rediiſſe, atque in itinere percepta Vitelliani motus fama, tranſiiſſe in ejus partes. Aſtruendis, quæ diximus, unicus ſufficerit Tacit. 14. Ann. *Auxitque copias Cæſar miſſis è Germania duobus legionariorum millibus, octo auxiliorum cohortibus, ac mille equitibus.* 2. hiſt. *Mota ad Imperium Othonis è Dalmatia, Pannoniaque legiones, præcipui fama quartadecimani rebellione Britanniæ compreſſa.* Eodem lib. *Cohortes Batavorum, quas bello Neronis à quartadecima legione digreſſas, cum Britanniam peterent, audito Vitellii motu in civitate Lingonum Fabio Valenti adjunctas retulimus, ſuperbe agebant.* &c. *Savilius.*

4 *Grande momentum.*] Juſtini illud ſimile eſt: *Ingens momentum futurus, utri parti acceſſiſſet.* Lucanus:

Momentumque fuit, mutatus Curio, rerum.

Lipſius.

5 *Donatum, Romulium.*] In codice ſcripto, *Donatium, Romilium.* Rhenanus.

6 *Damnatos fidei crimine.*] Crimen fidei erat, quia fidem Galbæ ſervaverant, & proditores eſſe noluerant. *Pichena. Damnatos fidei, crimine graviſſimo,* ſic diſtinxi: quomodo acutiorem multo ſenſum exhibent, quam ſi cum aliis retineas, *damnatos fidei crimine, graviſſimo* &c. *Freinshemius.* Vocat hic *fidei crimen*, ſicut Lucanus ſub initium 1. Pharſal. *jus datum ſceleri.* Ubi enim bella civilia & iniqua tempora ſunt, ſcelera virtutum, virtutes criminum nomine induuntur. *Boxhornius.*

7 *Trebellius Maximus.*] 2. Hiſt. vita Agric. *Savilius.*

8 *Atrocius proruperant. Trebellius.*] Sic vulgo, & ſenſus eſt ſatis plenus, quum in iſto comparativo intelligatur æquo, vel quam decebat. Itaque de ambobus ſermonem eſſe patere ex ſequentibus ſcribit Ryckius, quum ex ſchedis meis didiciſſet in MS. Mediceo ſcribi *proruperat*, utique ab manu antiqua, ſed cui recens manus literam n ſuperpoſuit. Atqui de ambobus agi opinabar magis patere ex antecedentibus, ubi & nominati ſunt & traducuntur olim diſcordes. At nunc ſpeciatim criminibus certis involvuntur, & graviſſimum Cælio immittit Trebellius, idque

ordinem disciplinæ Cælio; *spoliatas & inopes legiones* Cælius Trebellio objectabat, cum interim fœdis legatorum certaminibus, modestia exercitus corrupta, eoque discordiæ ventum, ut auxiliarium quoque [1] militum conviciis proturbatus, & aggregantibus se Cælio cohortibus alisque, desertus Trebellius ad Vitellium perfugerit. quies provinciæ, quamquam remoto consulari mansit. rexere legati legionum,
61 pares jure, Cælius audendo potentior. [2] Adjuncto Britannico exercitu, ingens viribus opibusque Vitellius, duos duces, duo itinera bello destinavit. Fabius Valens *allicere*, *vel si abnuerent*, *vastare Gallias &* [3] *Cottianis Alpibus Italiam irrumpere*; Cæcina *propiore transitu*, [4] *Peninis jugis* [5] *degredi* jussus. Valenti inferioris exercitus electi [6] cum aquila quintæ legionis, & cohortibus alisque ad [7] quadraginta mil-

voluit dicere Tacitus, scribendo: *sed occasione civ. arm. atrocius proruperat Trebellius*; *seditionem & conf.* Certe enim hoc crimen longe atrocius est quam spoliatas & inopes legiones, quippe quod frequens admissum est ab ducibus. *Jac. Gronovius.*

1 *Conviciis proturbantibus.*] Priscæ editiones, *proturbatus.* quas sequor. *Lipsius.*

Militum convitiis proturbatus.] Emendavi, *proturbantibus.* Rhenanus. Vett. libb. & inter eos Floren. hanc lectionem afferunt, *proturbatus*, & Lipsio probatur. Dispunximus ergo Rhenani emendationem. *Pichena.*

2 *Adjuncto Britannico exercitu.*] Si verum quod *Trebellius desertus* (à militib.) *ad Vitellium profugerit*; & quod Paulinus adfert 2. hist. *Britannicum militem hoste ac malo distineri*, quod ipse scribit Tacitus: *In Britannico exercitu nihil irarum. Non sane aliæ legiones per omnes civilium bellorum motus*, *innocentius egerunt*, quomodo à vero non abeunt quæ hic refert, *adjuncto Britannico exercitu*, & alibi, *Vitellius è Britannico delectu octo millia sibi adjunxit?* Savilius.

3 *Quotidianis Alpibus.*] Nemo opinor vel semidoctus non cognoscet *Cottianis* legendum: ut inde eorum sententia confutetur, qui Genuam quoque in Cottiis esse dixerunt, nec enim illac transiisse Vitellianos quisquam prodidit. *Alciatus.* De Alpium populis lib. 15. Alciatus scribit. non abs re tamen fuerit dicere, Cottiarum & Pœninarum Alpium Gallis nostris in Italiam euntibus pervia esse itinera. Cottias vero Alpes vel ut vult Tacitus Cotianas, nostrates montem Genebræ vocant in Delphinatu. Via militaris & convehendis machinis bellicis accommoda. Ea Carolus octavus Italiæ terror, & belli fulmen, primus immensæ magnitudinis tormenta bellica in Italiam transvexit. Pœninæ Alpes sunt in Sabaudia, vulgo *Mons Cinis.* Eas transcendit Carolus Magnus Regi Longobardorum bellum illaturus. *Lupanus.* Easdem Alpes infra eodem lib. *Cottias* appellat; & lib. 14. *Cottianas.* Pichena. Adde Suetonium Tib. c. 37.

4 *Peninis jugis.*] Ita scribendum ubique, auctore Livio. qui negat eas Alpes sic dici quod Annibal Pœnus ea transmiserit, sed à jugo excelsi montis quod Penum incolæ dicunt. Fidem ei notæ etiam nostra lingua hodie facit, qui excelsa omnia & in acutum fastigiata Pennas vocamus sive Pinnas. *Lipsius.*

5 *Digredi jussus.*] Codex manuscriptus pro *digredi* plerunque habet *degredi.* Id locum habet, ubi descensus ex alto significatur. *Rhenanus.*

6 *Cum aquila quintæ legionis.*] Vatic. habet, *aquilex quintæ.* è quo legendum esse, *aquila xquintæ*, aut si magis placet, *quintædecimæ*, ego censebam. *Lipsius.*

Cum aquila quintæ legionis.] Valenti XL. millia hominum data, lectis roboribus legionum & auxiliorum ex universo inferioris Germaniæ exercitu: nulla integra legione ei data, ut Germanis hostibus, qui ad Rhenum, quatuor legionum nomen fraudem faceret: Aquila tamen unius legionis data, signum præcipuum totius expeditionis. Cæcinæ XXX. millia hominum data, ex lectis duarum legionum, & auxiliorum inferioris exercitus, addita una legione integra, una & vicesima Rapaci: eodem consilio, ut duarum legionum nomen prætexeretur vicinis Barbaris. Inde factum, ut mox in Italia septem legiones Germanicæ numerentur, prima, quinta, quintadecima, & sexta decima ex inferiori exercitu; quarta, una & vicesima excepta; quia ex aliis partem eduxerant in Italiam Vitelliani, partem reliquerant. Quod docte & curate observavit idem Savilius, ut pleraque alia in his histor. libris, qua illustrandæ Taciti historiæ, qua ostendendo, in quibus Tacitus ipse incuriosius aut minus explicarit rerum gestarum ordinem, aut contraria sibi ipsi & repugnantia scripserit. Quæ omnia summa industria, diligentia, judicio ab eo relata, aut ipse non invidebit nobis cismarinis Latina Lingua dari, aut erunt qui audeant. Mihi hic ea tantum decerpere consilium, quæ ad Taciti scripturam constituendam. Uti hic, vulgatam lectionem turbant viri docti, quia corrupte in Vaticano, *cum aquilex quintæ legionis*; è quo Lipsius, *cum aquila* X. *quintæ legionis*; cui cave credas: non quin

millia armatorum data. triginta millia Cæcina è superiore Germania ducebat, quo-
rum [1] robur legio una, prima & vicesima fuit; addita utrique [2] Germanorum auxi-
lia, è quibus Vitellius suas quoque copias supplevit, tota mole belli secuturus. Mi- 62
ra inter exercitum imperatoremque diversitas. Instare miles, arma poscere; *dum
Galliæ trepident, dum Hispaniæ cunctentur.* [3] *non obstare hiemem, neque ignavæ pacis
moras. invadendam Italiam, occupandam urbem. nihil in discordiis civilibus festinatione
tutius,* [4] *ubi facto magis quam consulto opus esset.* Torpebat Vitellius, & fortunam
principatus [5] inerti luxu ac prodigis epulis præsumebat, [6] medio diei temulentus,
& sagina gravis; cum tamen ardor & vis militum ultro ducis munia implebat, ut
si adesset imperator, & strenuis vel ignavis spem metumque adderet. Instructi in-
tentique *signum profectionis* exposcunt: [7] nomine *Germanici*, Vitellio statim addito:
Cæ-

quin de utraque legione id credi possit ex cætera historiæ serie, sed *decimam quintam*, *decimam quartam*, aliaque ad eum modum nunquam Tacitus, ac vix unquam ullus alius veterum, omnes consensu minorem numerum præponunt, *quartamdecimam*, *tertiamdecimam*, *quintamdecimam*. Mercerus. Lipsii lectionem repellit Mercerus, quia non dixisset Tacitus *decimæ quintæ*, sed, *quintædecimæ*. Ego tantum moneo, Florentinum cum vulgatis congruere. *Pichena.*

7 *Quadraginta millia,*] Hic numerus longe excedit cujuscunque tandem ætatis legionem, collectus ex aliis in ista provincia legionibus imminutis, relicta & aquila & nomine; atque ex Germanicis auxiliis, ut ex verbis Taciti apparet. *Savilius.*

1 *Legio una, prima & vicesima.*] Distinctione locum juvi. Nec tamen nunc abnuo, quin glossematium hic sit, scribendumque, *una & vicesima.* Lipsius.

Legio una & vicesima.] Judicium doctiss. Virorum sequuti, glossematium ejecimus, nam fuerat: *Legio una prima & vicesima.* Freinshemius. Potuit levi manu id facere; sed quid officit sensui illa vox interposita, præsertim quum Mediceus codex testetur ab ipso Tacito eam interpositam? Sensus est clarissimus in verbis ex arbitrio Lipsiano distinctis. *Jac. Gronovius.*

2 *Germanorum auxilia.*] Non ex Gallica tantum Rheni ripa, sed & è Transrhenanis; quos præcipue hoc Taciti loco spectari puto. *Savilius.*

3 *Non obstare hiemem.*] Excusationes morasque omnes rejiciebat miles: Ideo clamabat: impedimento esse non debere hiemem, neque moras pacis, quæ ab ignavis proponebatur. *Pichena.*

4 *Ubi facto magis* &c.] Non parum civile interest aliis bellis. Sallust. Catil. *Sed diu magnum inter mortales certamen fuit, vine corporis, an virtute animi res magis militaris procederet: nam &, priusquam incipias, consulto, &, ubi consulueris, mature facto opus est.* Salinerius.

5 *Inerti luxu.*] Libet hic ex Xiphilini epitome addere Vibii Crispi dictum elegans, qui cum ex nimia ciborum ingluvie ægrotasset, respondit, nisi ægrotavisset, se periturum fuisse. Itaque ut ipse Xiphilinus scribit, totus Vitellii principatus, nihil aliud quam ebrietas fuit. Etenim pretiosissima quæque tam studiose undique conquirebantur, & conquisita tam opipare apparabantur, ut omnes cupediæ Vitelliani cibi dicantur. Vide Tacitum 2. histor. 31, & 62. Itaque Livius lib. 9. belli Macedonici ait, post Asiam devictam luxum epularum invectum, & cocum, vilissimum antiquis mancipium, in pretio haberi cœpisse. Hinc apud JCtos dicitur, venditorem, qui optimum cocum dixerit, optimum in eo artificium præstare debere, in tractatu De Ædilitio edicto. *Lupanus.*

6 *Medio diei temulentus.*] Idem de Nerone dixit initio lib. 14. *medio diei, cum id temporis Nero per vinum & epulas incalesceret.* Vide ibi Lipsium, & multa ab eo disce ad hunc morem. *Pichena.*

7 *Nomen Germanici Vitellio statim additum.*] Correxi, *Nomine Germ. Vit. statim addito.* Rhenanus. Primus apud Romanos, qui ab expugnato loco cognomen sibi adscivit, fuit Cn. Marcius à Coriolis dictus Coriolanus. Post eum seniori Scipioni à devicta Africa hæsit Africani cognomen. Lucius quoque ejus frater ab Asia sumpsit Asiatici cognomen. Ex Metellis multi, sed discernendi se magis gratiâ, quam ullo insignioris victoriæ merito. Primi Imperatores interdum ex libitu pauca quædam adsciverunt nomina, interdum in alios transfuderunt. Postera ætas, ut virtute degener, ita ambitiosa in titulos. Xiphilin. Commodo. *Tanta erat futilitas istius monstri abjectissimi Commodi, ut hoc stylo exaratas ad Senatum literas dederit. Imperator Cæsar L. Ælius Aurelius Commodus, Augustus, Pius, Felix, Sarmaticus, Germanicus, Maximus, Britannicus, concordia orbis terrarum, invictus, Romanus Hercules, Pontifex Maximus, Tribunitiæ potest.* XVIII. *Imperat.* VIII. *Consul.* VII. *Pater Patriæ.* Et qui modestia

M 2

Cæsarem se appellari etiam victor [1] prohibuit. [2] Lætum augurium Fabio Valenti exercituique, quem [3] in bellum agebat, ipso profectionis die, [4] aquila leni meatu, prout agmen incederet, velut dux viæ prævolavit: longumque per spatium, is gaudentium militum clamor, ea quies interritæ alitis fuit, ut haud dubium magnæ
63 & prosperæ rei omen acciperetur. Et Treveros quidem ut socios securi adiere. [5] Divoduri (Mediomatricorum id opidum est) quamquam omni comitate exceptos, subitus pavor terruit, [6] raptis derepente armis, ad cædem innoxiæ civitatis; [7] non ob prædam, aut spoliandi cupidinem: sed furore & rabie, & caussis incertis, eoque difficilioribus remediis. donec precibus ducis mitigati, ab excidio civitatis temperavere. cæsa tamen ad quatuor millia hominum. Isque terror Gallias invasit, ut venienti mox agmini universæ civitates, cum magistratibus & precibus occurrerent, stratis per vias pueris feminisque, [8] quæque alia placamenta hostilis iræ,

[1] non

destiæ laude censetur Justinianus, eadem inflatæ scriptionis ambitione turget. *Imp. Cæsar Flavius Justinianus, Alemannicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, Pius, Felix, inclitus Victor ac Triumphator, semper Augustus.* Quo autem jure Vitellius arrogarit sibi Germanici cognomen, toto imperii tempore nunquam cum hoste congressus, non disputo. *Savilius.*

1 *Prohibuit.*] In perpetuum ait Suet. Vit. 8. sed Tac. 3. hist. aliud docet. *Quin & Cæsarem dici se voluit aspernatus antea.* Idem.

2 *Lætum augurium.*] Plerique ex Latinis Historicis (iis enim & quotquot ex eorum schola prodierunt illud peculiare) non bene se putant officio functos, me judice, nisi insigniores in Rep. mutationes illustrent per *portenta*, *omina* &c. inducentia rerum fatales revolutiones; cum tamen pars longè maxima esset conficta & adornata in pompam serviret terrendo & in stuporem rapiendo lectori: πρὸς τὴν ἔκπληξιν τῶν ἀκροατῶν. Alia sæpius evenire solita tum demum solebant observare, si memorandi qui casus consequerentur. lib. 2. Othone mortuo, alia extat fabula ad similem pene modum conficta, nisi quod paulo deterior sit, cum præfatione ut proniori fide admittatur. Quod ad aquilam nostram, fuerit fortasse potius vel manifestus impostor, aut penitus ignarus futuri, quam ut præbere potuerit *omen haud dubium* duraturæ ad momentum felicitatis. *Savilius.*

3 *In bellum agebat.*] Corrupte vulgo, *in bellum cogebat.* Falso: jam enim coactus erat exercitus, & proficiscebatur. ideò ex Flor correxi, *agebat.* Pichena.

4 *Aquila levi meatu, prout agmen incederet.*] Lego, *leni.* Sueton. *sensim antecessit*, inquit. *Acidalius.* Sic magis proprium. Vulgo, *levi.* Pichena.

5 *Dinodurium.*] Castigavi, *Divoduri.* Rhenanus.

6 *Raptis repente armis.*] Flor. habet, *raptisve*, forte, *raptisque.* Pichena. Non hic locus est copulativæ: sed si non omnino incassum sunt inculcatæ literæ, significant: *raptis derepente.* Gronovius. Notam hanc Pichenæ omiserunt in editione Francofurtina Marnii. Cæterum scias, quidquid id sit, in Mediceo non esse ita scriptum, ut proditur sub nomine Pichenæ, sed propius ad conjecturam patris, *raptis acrepente*, ut jam publicavit Ryckius; sed ita ut duæ istæ literæ finiant versiculum, & sequens vox inchoet novum, ad exemplum cap. 5. Unde sustinui Tacitum restituere ex industria paterna, quippe clarissima ejus præstantia. Illam particulam *de* similiter inde restitutam videbis 2. h. 41. Sed hoc præteriri non oportuit in eodem MS. legi *terruit*, non *exterruit*, ut dixi ad finem capitis 25. Ac mox *feminis puerisque.* Porro adde paterna in capite 46 Diatribes Statianæ. *Jac. Gronovius.*

7 *Non ob prædam aut spoliandi cupidinem, sed furore.*] Rectum quis negat? *cupidinem.* Tacitus tamen scripsit, *cupidine.* Acidalius.

8 *Quæque alia placamenta hostilis iræ.*] Locum obscurum & corruptum clamat Lipsius, neque se vel illustrare vel emendare. Est verum utrumque, sed non usque adeo. Et facile restituere, *quæque alia placamenta hostilis iræ non quidem in bello, sed pro pace tentabantur.* junctim enim hæc legenda & intelligenda. Muret. *tendebat* notaverat, quod non satisfacit. *Acidalius.* Fortasse sanus erit hic locus; si intelligas civitates Galliarum, nullum quidem bellum cum exercitu Valentis habere, sed ea facere, ne etiam haberent. Sic libro 15. *pavido milite & concedente, ne qua prælii causa existeret.* Pichena. Tacitus hæc ait in invidiam discordiæ civilis, qua etiam, ubi pax est, belli mores usurpantur. Galliæ enim erant pacatæ, tantumque cunctantes & deliberantes, quem sequerentur. *Instare miles, arma poscere dum trepident Galliæ.* Et *Fabius Valens allicere, vel, si abnuerent, vastare Gallias.* Admonitæ demum strage Divoduri facta, cunctationem exuerunt, Vitelliique partes amplectuntur. *Gallis cunctatio exemta, & in*

[1] non quidem in bello, sed pro pace tendebantur. Nuntium de cæde Galbæ & imperio Othonis, Fabius Valens [2] in civitate Leucorum accepit. Nec militum animus in gaudium, aut [3] formidinem permotus, bellum volvebat: [4] Gallis cunctatio exempta, & in Othonem ac Vitellium odium par, ex Vitellio & metus. Proxima Lingonum civitas erat, fida partibus. benigne excepti, modestia certavere. sed brevis lætitia fuit, cohortium intemperie, quas à legione quartadecima, ut supra memoravimus, digressas exercitui suo Fabius Valens adjunxerat. [5] Jurgio primum, mox rixa inter Batavos & legionarios, dum his aut illis studia militum adgregantur, prope in prœlium exarsere; ni Valens animadversione paucorum, oblitos jam Batavos imperii admonuisset. Frustra adversus Æduos quæsita belli caussa. jussi *pecuniam atque arma deferre*, gratuitos insuper commeatus præbuere: [6] quod Ædui formidine, Lugdunenses gaudio fecere. Sed legio Italica & ala Taurina abductæ. [7] Cohortem duodevicesimam Lugduni, solitis sibi hibernis, relinqui placuit. 64

in Othonem ac Vitellium odium par, ex Vitellio & metus. Verum eo terrore civitates adeo perculsæ sunt, ut facie supplicum occurrerent exercitui venienti, quasi ferro ignique is omnia vastaturus esset. Supplices itaque procedunt obviam Vitellianis, non eo quod adversus eos bellaverint, sed quo paci cautum vellent, qua tunc fruebantur, quamque bello civili infirmam esse non ignorabant. At quænam illa sunt, quæ ab iis *tendebantur?* dicat noster; *Cum haud ignari discriminis sui Viennenses velamenta, & infulas præferentes.* Eurip. Supplic. ἱκεσίοις δὲ σὺν κλάδοις φρουροῦσί μ' ὡς δέδορκας ἐν κύκλῳ, i. *ramisque supplicibus Circumdant me ut vides.* Scholiastes Aristophanis. ἱκετηρία ἐστὶ κλάδος ἐλαίας ἐρίῳ πεπλεγμένος, i. ἱκετηρία est *ramus oleæ lana circumplexus.* Livius: *ramos oleæ ac velamenta alia supplicum porrigentes orare, ut reciperent se.* Et *velata navis infulis & ramis oleæ occurrit ex portu Carthaginis.* Salinerius. Locus aliis obscurus, imo corruptus; quem non emendant, non illustrant, mihi integer est & clarus. Dicit enim, magistratus ac sacerdotes civitatum, velatis manibus ramos oleæ pretendisse, humi interim cum flebili vociferatione procumbentibus uxoribus ac liberis. & hoc (inquit) factum, non ut bellum redimerent, quod nullum erat; sed ut retinerent pacem. Est convicium publicum in militarem disciplinam, nihil minus quam disciplinam. *Placamenta hostilis iræ*, quænam prætenderint, describit noster cap. 66. *Gruterus.*

1 *Non quidem in bello.*] Locus obscurus, sed illustro (si tamen sincerus:) Erant preces & supplicia, ut in bello: neque bellum erat, sed tamen timebant hostilia, & pacem sic orabant. *Lipsius.*

2 *In civitate Leucorum.*] Sueton. Vit. 9. scribit Vitellio innotuisse Galbæ mortem ante Valentis discessum. *Savilius.*

3 *Formidine permotus.*] Sic legitur in cod. Manuscripto. *Rhenanus.*

4 *Gallis cunctatio exemta.*] Vivente enim Galba nonnihil fecerunt adversus ejus beneficia, sed adacti tamen juvando Vitellio. Nunc Othonis, Vitelliique odio, & alterius metu, consultum maxime videbatur in speciem se illi probare, unde præsens periculum timeri poterat. *Savilius.*

5 *Jurgio primum.*] Sic restitui locum: cum ante male legeretur, distingueretur que: *Jurgia primum, mox rixa inter Batavos & legionarios. Dum his aut* &c. Addit infra 2. H. 27. de ipsis Batavis, ubi nota verba; *corrupta jurgiis & rixis disciplina.* Freinshemius.

6 *Quod Ædui formidine, Lugdunenses gaudio fecere.*] Vitellius à Galba missus in Germaniam fuit. Lugdunenses acerrimi Galbianorum hostes erant, atque ut supra dixit, *pertinaci pro Nerone fide:* quomodo nunc gaudio Vitellianos excipiunt? an simulato? nam cæso Galba suspecti potius haberi poterant, tanquam in Othonem proni. Vere gavisos crediderim. Nam etsi missu Galbæ Vitellius præerat, legiones tamen, atque una Lugdunenses, fuerunt adversus Vindicem, & Galbam. Sperabant itaque exercitum contra Viennenses accendere. *Pichena.*

7 *Cohortes octodecim Lugduni.*] At tot cohortes mihi relinqui non placet. Cur enim, cum undique miles conquiratur, & eo ad aciem opus: in uno eoque amico opido, impositæ tot cohortes? Sed ait etiam vetera & solita tot cohortibus hiberna fuisse. quod falsum. Unica enim dumtaxat jam olim Lugduni cohors: è Taciti III. Annali: *Andegavos Acilius Aviola, excita cohorte, qua Lugduni præsidium agitabat, coërcuit.* Manuscriptos igitur meos audio, & hic *cohortem decimamoctavam* repono. Vox etiam *Lugduni*, supervacua videtur, & velut interpretamentum inserta. *Lipsius.*

Cohortes XVIII. Lugduni, solitis ibi hibernis &c.] Rectissime Lipsius *cohortem decimam octavam*, & ejicienda omnino vox *Lugduni*, ut eidem visum.

cuit. Manlius Valens, legatus Italicæ legionis, quamquam bene de partibus meritus, nullo apud Vitellium honore fuit. secretis eum criminationibus infamaverat 65 Fabius ignarum, & quo incautior deciperetur, palam laudatum. [1] Veterem inter Lugdunenses Viennensesque discordiam, proximum bellum accenderat. multæ invicem clades, [2] crebrius infestiusque, quam ut tantum propter Neronem Galbamque pugnaretur. [3] Et Galba reditus Lugdunensium, occasione iræ, in fiscum verterat, multus contra in Viennenses honor. unde æmulatio, & invidia, & uno amne discretis connexum odium. Igitur Lugdunenses exstimulare singulos militum, & in eversionem Viennensium impellere, *obsessam ab illis coloniam suam*, *adjutos Vindicis conatus*, *conscriptas nuper* [4] *legiones in præsidium Galbæ* referendo. & ubi caussas odiorum prætenderant, magnitudinem prædæ ostendebant. Nec jam secreta exhortatio, sed publicæ preces; *Irent ultores*, *exscinderent sedem Gallici belli.* [5] *cuncta illic*

De cetero & pro *ibi*, *sibi* scribendum ex mea vel Mureti conjectura. *Acidalius.* Corrupte vulgo. Rectius Florentinus: *Cohortem XVIIIam.* ut de aliis manuscriptis testatur Lipsius. Correxi etiam ex eodem libro, *sibi*, pro, *ibi.* Pichena. Tendebat Lugduni legio Italica, & ala Taurina. Vide cap. 70. Verum Doctiss. vir potius ducit. *cohortem decimam octavam.* Et *ibi tendentibus* abjecto *Lugduni:* quod una tantum cohors præsidium Lugduni agitaret. libro 3. ann. *quorum Andecavos Acilius Aviola legatus excita cohorte, quæ Lugduni præsidium agitabat, coërcuit.* Quodque è re non fuisset tot cohortes relinquere in socia civitate, maxime dum anxie milites undique contrahuntur. Prioribus obviam sic iri potest. Sub Tiberio minus suspecta fuere Gallorum ingenia, quæ post motum Vindicis Romanos usque sollicitabant. Posterioribus hæc satis erunt. abducitur legionis robur, & ala Taurina, relinquuntur *inania belli* nempe cohortes auxiliorum. libro 2. histor. *reddita civitatibus Gallorum auxilia, ingens numerus, & prima statim defectione inter inania belli assumtus.* Salinerius.

1 *Veterem inter Lugdunenses Viennensesque discordiam.*] Cujus origo hinc repetenda. Primi Lugduni incolæ, Vienna expulsi, jure oderant, quos iniquissime sua per vim occupasse norant. *Savil.*

2 *Crebrius infestiusque.*] *Municipalem æmulationem bellis civilibus miscentes* ut scribit Tac. 3. hist. de Capua & Puteolis. *Idem.*

3 *Et Galba redditus.*] Ita Danesius legebat. In vulgatis est, *reditus.* Ursinus.

4 *Legiones in præsidium Galbæ referendo.*] Nihil deperiret sententiæ; quamvis sua sede extruderetur in malam rem vox ultima *referendo.* meo certe animo, lepidius subintelligitur quam exprimitur. *Gruterus.*

5 *Cuncta illic externa.*] Talis & Vienna. Imperator Claudius sermone habito in Senatu, qui æri incisus etiamnum Lugduni legitur: *Ornatissima. ecce. colonia. Valentissimaque. Viennensis. quam. longo. jam. tempore. huic. curiae. senatores. confert.* & ipse Tacitus verbis proxime sequentibus, *Tum vetustas dignitasque coloniæ valuit.* ubi de Vienna agit. Adeo ut cum utraque tantum esset Colonia, utraque externa, intempestiva fuerit hujus Rhetorica. *Savilius.* Senatus cum accepisset Silanum Antonii rebus favere, Lepidum & L. Plancum veritus, ne hi se quoque Antonianis adjungerent, misit ad eos, qui dicerent, nihil jam eorum opera remp. opus habere. Ac ne quid suspicarentur mali, facinusque aliquod patrarent, jussi sunt à senatu urbem iis Ergosiavorum condere, qui quondam Vienna, provinciæ Narbonensis oppido, ab Allobrogibus expulsi, ad confluentes Rhodani Ararisque fluminum consederant. Itaque illi subsistentes, Lugdunum (antea *Lugudunum* dictum) ædificaverunt. Auctor Dio Cassius lib. 46. Quæ si vera sunt, perperam se Lugdunenses jactitant, *Coloniam Romanam, & partem exercitus.* Sed qui libenter antiquitatem tueor, Dionis & Cornelii ita scriptum accipio, ut Vienna pulsis Ergosiavis, veterani cives Romani immixti fuerint à L. Munatio Planco: neque enim novum est dicere Romanam deductam coloniam, ubi non omnes coloni cives Romani fuissent. Inde vero expulsi patrio solo Lugdunenses incolæ, non mirum, si in Allobroges, Vienna potitos, odium hæreditarium exercent. *Vertranius.* Pugnam hanc Taciti & secum & cum aliis non aliter putem conciliandam, quam rethorica ista ratione: ex invidia hæc à Lugdunensibus contra Viennenses ultra verum aucta, ad odium in militum animis conciliandum. *Acidalius.* Reipsa, non etiam nomine. Itaque non erat, cur heic hærerent Criticorum summi. Serviunt enim suæ causæ Lugdunenses: cuncta producentes; quibus alienetur à Viennensibus miles; oratorio more scil. extenuando verum: utique cum animo quisque censeatur, non titulo, &c. *Gruterus.* Quid ergo, inquit doctiss. interpres? Non etiam Vienna inter Romanas colonias? Equidem haud satis hæc con-

illic externa & hostilia, [1] *se coloniam Romanam & partem exercitus, & prosperarum adver-*
sarumque rerum socios. si fortuna contra daret, iratis ne relinquerentur. His & pluri- 66
bus in eundem modum, perpulerant, [2] ut ne legati quidem ac duces partium re-
stingui posse iracundiam exercitus arbitrarentur, cum haud ignari discriminis sui
Viennenses, [3] velamenta & infulas præferentes, ubi agmen incesserat, arma, [4] ge-
nua, vestigia prensando, flexere militum animos. Addidit Valens [5] trecenos sin-
gulis

concilio, Ita ille. Utraque colonia Romana, & Lugdunensis, & Viennensis. Non tamen utraque nunc vere Romana fide, affectu, obsequio in Romanos. Hanc laudem, cum magna Viennensium invidia, hic sibi vindicant soli Lugdunenses. Vides sic optime hæc posse & debere conciliari. *Boxhornius.*

1 *Se coloniam Romanam.*] Quid ergo; non etiam Vienna inter Romanas colonias? Verò pridem. Vel Claudio Imperatori credamus in Oratione quam pro Gallis habuit: *Ornatissima ecce valentissimaque colonia Viennensium, quam longo jam tempore Senatores huic Curiæ confert!* Sed & noster statim, de eadem: *Tum vetustas dignitasque coloniæ valuit.* Equidem haud satis hæc concilio. Nisi si Viennenses prisci, id est, Allobroges sive Galli, donati colonico jure, etsi militibus aut Romanis civibus non deductis: Lugdunum autem contra, magnam partem Romanis familiis stetit. Nam & hic externos immixtos, Dio suadet lib. XLVI. *Lipsius.*

2 *Ut nec togati quidem ac duces.*] Vitium frequens nimis. Lege: *ut ne legati quidem ac duces.* Sic & l. 2, 76. & 4, 38. *Gronovius.*

3 *Velamenta & infulas præferentes.*] *Velamenta & infulæ* signa sunt se demittentis, & veniam implorantis. 3. hist. Antonius Primus cum in muros Cremonensium assultando vim faceret, *Primores velamenta & infulas pro muris ostentant.* Livius lib. 2. de Coriolano & l. 30. de navibus Carthaginiensium. *Infulæ* autem teste Varrone & Festo erant *velamenta lanea, quibus sacerdotes & hostiæ, templaque velabantur.* ut ex hac descriptione, inter velamenta & infulas tenuis omnino differentia sit. *Savilius.* Sic & alibi loquitur Cornelius. Morem autem veteribus etiam Romanis usurpatum significat, quo in belli rebus adversis uterentur. *Sacerdotes suis insignib. velatos isse supplices ad castra hostium*, traditum Livio libro 2. Insignia autem erant *Infulæ, lanea velamenta, quæ capiti imponerentur*, ut est à Varrone scriptum de Ling. Latin. lib. 6. Ideo vero cum res in discrimine versarentur, iracundiæ exercitus restinguendæ, eo amictu sacerdotes prodibant, ait Livius, ut tanta offusa oculis animoque religione, hostes moverentur. Eo enim jure vetustiores utebantur, eratque ex pop. Rom. disciplina, *nequid, quod usquam sanctum esset, apud eos violaretur*, inquit P. Scipio Livii 26. Contrarium autem fuit in re apud hostes religiosa vel sacra: illa enim capi violarique sine religione potuerunt, *captaque religiosa vel sacra esse desiverunt*, Pomponio ad Q. Mucium, & Paullo JCis auctoribus. *Vertranius.*

4 *Genua, vestigia prehensando.*] Locutio & sententia eadem lib. 1. ann. 21. *Obniti trahentibus, prensare circumstantium genua.* Ubi sic ex compacto editur. Quid igitur animi fuit Ryckio, non tantum in notis jactanti suppositum & interpolatum istud *prehensando*, sed & in contextum immittendo? præsertim quum sciret in præstantissimo Mediceo legi, *prensando*, in quod mirifica manuum & concordi castitate conveniebat codex vetustissimus alter, qui librum primum annalium referebat. Certe quis contra illos duos? Sed ignoravit ipse locum ex libro primo, aut utique recordari noluit. Ipse Tacitus vindicat suum *prensando.* Quod amplius est, redit in hoc Historiarum corpus lib. 4. cap. 46. *Prensare commanipularium pectora*, ut exhibuit Pichena ex Longobardico hoc ipso exemplari: sequitur cum aliis & Ryckius, sed apposito in ora *prehensando MS.* Si infra suum librum statuit esse dignitatem codicis Medicei, non debuerat hærere tam incertus, sed utroque loco tenorem custodire eundem. Nam & super hæc omnia locus libri 14. ann. 10. fidem facit ab Tacito vel dum Historias scripsit vel postea Annalibus incumbens, semper unum verbum illud *prensare* infixum fuisse animo, etsi nefanda illic sit segnitia Pichenæ exhibentis *prehensantium manum*, & de postrema voce sollicitі, de priore securi ad segnitiæ crimen, ut illic patebit. Et plane talis fuit etiam Pichena in lib. 2. hist. c. 46. *Et proximi prehensare genua.* Ille totus tacet: at MS. Mediceus oggerit & clamat *prensare.* Quid quod tandem se develat vir Cl. lib. 1 hist. 36, ubi rursus est *prehensare manibus*, sed in quo consentiunt *Flor. & Meus* in trisyllabum, nisi quod *pressare* exhibeant. Quid igitur? Nempe objicitur *sed vulgata æque bona*, idque probatur ex Livio. An risus teneri potest? Quis enim dubitavit? Sed non id agitur, verum quid pignoris habeant nostra tempora de calamo & stylo Taciti. Duo exemplaria antiquissima, & quæ purum ubique Tacitum ad venerationem legentis reficiunt, sibi constant: unum recens, incertum, modo sic, modo sic: nonne jure comparantur? *J. Gronov.*

5 Tri-

gulis militibus sestertios. tum [1] vetustas dignitasque coloniæ valuit; & verba Fabii salutem incolumitatemque Viennensium commendantis, æquis auribus accepta. publice tamen armis mulctati, privatis & promiscuis copiis juvere militem. Sed fama constans fuit, *ipsum Valentem magna pecunia emptum.* Is diu sordidus, repente dives, mutationem fortunæ male tegebat, accensis egestate longa cupidinibus immoderatus, & inopi juventa, senex prodigus. Lento deinde agmine, per fines Allobrogum & Vocontiorum ductus exercitus: ipsa itinerum spatia, & stativorum mutationes venditante duce, fœdis pactionibus adversus possessores agrorum, & magistratus civitatum, adeo minaciter, [2] ut Luco (municipium id Vocontiorum est) faces admoverit, donec pecunia mitigaretur. quotiens pecuniæ [3] materia deesset,
67 stupris & adulteriis exorabatur. Sic ad Alpes perventum. [4] Plus prædæ ac sanguinis Cæcina hausit. Irritaverant turbidum ingenium [5] Helvetii, Gallica [1] gens,

5 *Tricenos singulis militibus sestertios.*] Liber Hispanus, *trecenos* quod verius. Nam prius illud non congiarium sit, sed heminarium: ut quidam jocabatur. *Treceni* H S. sunt nobis, septem Philippici & semis. *Lipsius.*

Trecenos singulis militibus sestertios.] Id est, 46. S. 10. d. ob. & sic 40000. (in hanc enim multitudinem excreverat exercitus, præter octo cohortes Batavorum, legionem Italicam, & alam Taurinam) 93750. libras. *Savilius.* Ita Flor. male vulgo, *tricenos.* Pichena.

1 *Vetustas dignitasque Coloniæ valuit.*] Proscriptus passim locus iste, tanquam mutilus: sed non est, vult auctor, flexos quidem fere animos militum habitu illo supplicum, sed tum plene ac bona fide agnovisse quales essent, cum donativum eis obvenisset, omni ratione & adfectu valentius. *Gruterus.*

2 *Lucus, municipium id Vocontiorum est.*] *Municipium* & *Colonia* etsi indifferenter classicis usurpentur auctoribus, tamen re, & loquendi proprietate secernuntur, neque miscendas significationes habent. Sic. Tacit. 2. hist. ut sejuncta constituit, *dispersi per municipia & colonias Vitelliani.* Discrimen est, quod municipia, extrinsecus in civitatem assumuntur, & *coloniæ* è civitate educuntur. Gell. 16. 13. ex oratione D. Hadriani ad Italicenses hoc modo distinguit. *Municipes sunt cives Romani ex municipiis, suo jure & suis legibus utentes muneris tantum cum P. R. honorarii participes, à quo munere capessendo appellati videntur: nullis aliis necessitatibus, neque ulla P. R. lege astricti, quum nunquam P. R. fundus factus esset. Coloniarum alia necessitudo est; non enim veniunt extrinsecus in civitatem, nec suis radicibus nituntur, sed ex civitate quasi propagatæ sunt, & jura institutaque omnia P. R. non sui arbitrii habent.* Quod autem Lucus fuerit *municipium* ex stricto vocabuli usu, discimus ex Plinio 3, 4. *Vocontiorum civitatis fœderatæ duo capita, Vasio & Lucus Augusti.* Savilius. An sic nunc incendio deformatum nequiverit apud posteros tueri nomen, quod hodie valde obscurum est, proponit doctissimus Sirmondus ad Sidonii Epistolas 5, 6. *Jac. Gronovius.*

3 *Materia deesset, stupris & adulteriis exorabatur.*] Ita legebat Faernus, omissa copula &, quæ est ante verbum *stupris.* Ursinus. Melius demseris prius &: Muret. habet similiter. *Acidalius.* Additam in vulgatis particulam, &, ante vocem, *stupris*, ex antecedenti syllaba ingeminatam sustuli auctoritate Florentini, tanquam supervacuam. *Pichena.*

4 *Plus prædæ.*] Hinc incipiendum esse caput monui; cum alias hæc verba divellerentur à sequentibus, & initium capitis facerent ista. *Irritaverant turbidum.* non sine damno sententiæ. *Freinshemius.*

Plus prædæ ac sanguinis Cæcina hausit.] Sic dedit publico Beroaldus, non quod debuit aut potuit; & egregiis viris, qui medio tempore fuerunt, subtracta est occasio acuendi se ad reperiendum quid lateret sub eo, quod in veterrimo codice exstat, nempe *sanguinis p̄ Cæcina.* Hæc enim interpositio illic conspicitur, sive illa referri debet ad exempla, quæ velut similia prolata sunt in libro 13. vel ab Pichena in cap. 15. vel a me in cap. 25, sive innuit *plus prædæ ac sanguinis plus Cæcina hausit*, prout adsuevit hic Cornelius idem vocabulum sic duplicare. Sed totum trado doctioribus. *Jac. Gronovius.*

5 *Helvetii Gallica gens.*] Livius l. 21. videtur eos appellare semigermanos: *Quæ ad Peninum ferunt itinera obsepta gentibus semigermanis fuerunt.* Savilius. Eutropius eorum sedes à Quadis occupatis satis ostendit, ut suspicer omnes deletos, cum Quadi Marcomanique sub Aureliano in Italiam prorupere. Extat adhuc in eis vallis *Marcomana* nomine. Periere & illi. Atque ab Alamannis (colluvies Germanorum erat) superati, in eorum nomen concessere. à Theoderico deinde Gotho victi, Francis ex fœdere dediti sunt, aucti demum Saxonum accessione, quos ob violatam pluries fidem

[1] gens, olim armis viriſque, mox memoria nominis clara, de cæde Galbæ ignari,
& Vitellii imperium abnuentes. Initium bello fuit [2] avaritia ac feſtinatio unaetvi-
ceſimæ legionis. [3] rapuerant pecuniam miſſam in ſtipendium caſtelli, quod olim
Helvetii ſuis militibus ac ſtipendiis tuebantur. ægre id paſſi Helvetii, interceptis
epiſtolis, quæ nomine Germanici exercitus ad Pannonicas legiones ferebantur; cen-
turionem & quoſdam militum in cuſtodia retinebant. Cæcina belli avidus, [4] pro-
ximam quamque culpam, antequam pœniteret, ultum ibat. mota propere caſtra.
vaſtati agri. [5] direptus longa pace in modum municipii exſtructus locus, amœno
ſalubrium aquarum uſu frequens. miſſi ad Rætica auxilia nuntii, ut verſos in legio-
nem Helvetios à tergo aggrederentur. Illi ante diſcrimen feroces, in periculo pa- 68
vidi, quamquam primo tumultu Claudium Severum ducem legerant, non arma
noſcere, non ordines ſequi, non in unum conſulere. [6] exitioſum adverſus veteranos
prœlium, intuta obſidio, dilapſis vetuſtate mœnibus. hinc Cæcina cum valido ex-
ercitu, inde Ræticæ alæ cohorteſque. & ipſorum Rætorum juventus ſueta ar-
mis, & more militiæ exercita. undique populatio & cædes, ipſi in medio vagi ab-
jectis armis, magna pars ſaucii aut palantes, [7] in montem Vocetium perfugere. Ac
ſtatim

dem ſedibus ejectos Carolus Magnus in Alpes conjecit, *Suitenſes* cœpere dici, paruere deinde regibus Germanorum. Centum fere anni ſunt, cum ſe cæſis præfectis in libertatem aſſeruere, cum cæde repreſſis Cæſaribus. Hac ætate prima illis peditatus gloria. A Philippo Vic. quod deletis cohortibus dedecus ſubierant, frequentibus nunc victoriis recuperavere, niſi quod & memorabili prælio ſua inter ſe perfidia in ſuburbanis Mediol. à Franciſco Francorum rege cæſi, ſuperbos titulos deponere rurſus coacti ſunt. *Alciatus.*

1 *Gens, ſoli in armis viriſque, mox memoria nominis clara.*] Emendavi diſtinxique, contra vulgatarum editionum Budenſiſque voluminis lectionem, *gens, olim armis viriſque, mox memoria nominis clara.* Expone, *clara gens memoria nominis*, hoc eſt ob memoriam nominis. Meminimus hujus etiam loci libro rerum Germanarum primo. *Rhenanus.*

2 *Feſtinatio undeviceſimæ legionis.*] Ut ſupra narravit, Cæcina unicam legionem habuit, eamque XXI. Quis igitur hæreat, quin hic ſcribendum, *unaetviceſimæ?* Didici poſtea ſic eſſe in Florentino. *Lipſius.*

Avaritia ac feſtinatio unaetviceſimæ legionis.] Ita clare ac vere Florentinus. Male vulgo, *undeviceſimæ.* Pichena.

3 *Rapuerint pecuniam.*] Ita legebat Faernus, non *rapuerunt*, ut in vulgatis. *Urſinus.* Scripſi *rapuerant*; ex Flor. ac Ven. Vulgo, *rapuerunt.* Pichena.

4 *Proximam quamque culpam.*] Quum ſatis manifeſto ſenſu ſic loquatur auctor, vel ratione temporis vel ſitu locorum, ut quos reos deprehendere tantum poſſet; tamen Nic. Heinſius quia culpam pœnitere nequit, hæc legere non potuit, quin aliam adfundens locutionem in notis ad Valer. Flacc. libro 3, juberet emendare *proximum quemque culpæ, aut pœn. ultum ibat.* Quod proprie non agit Cæcina, nec forſan agere poteſt. Ille vero aggreſſus fuit omnia, quæ potuit, & prout recentiſſima quæque deliquiſſent, tanquam omnia meruiſſent puniri, unde incipiens ab illis, quæ vel ſitu vel tempore erant proxima, proceſſit ad ſingula. De proximis culpæ non eſt dubium, & ubique illi quidem plectuntur. Singulari & nova rabie utitur Cæcina. *Jac. Gronovius.*

5 *Direptus longa pace.*] De Budenſi oppidulo poſſis intelligere, apud quod haberi ſolent Helvetiorum conventus. Ibi ſunt aquæ calidæ, quas vulgus Helvetiorum à paſtore pecorum inventas credit, ut ſcribit Rhenanus rerum Germ. l. 3. *Lupanus.*

6 *Exitioſum adverſus veteranos prælium.*] Veterani hic, non qui militiæ ac ſtipendiorum tempus abſolviſſent, ſed tantummodo veteres milites ad differentiam tironum, notavi etiam lib. 3. Ann. & lib. ſeq. veteranas legiones appellat, ac ſæpe veteranum exercitum. *Pichena.*

7 *In montem Vocetium.*] Quidam libri, *Vocetum.* And. Schotus noſter, *Vogeſum*, reponebat. Quem fateor non quidem in Helvetiis eſſe, ſed nec longe ab iis. Certe Vocetii non alibi mentio. *Lipſius.*

In Vocecium montem.] Germanis den Boetzberg nominari Rhenanus annotavit, B, pro V uſurpantibus. Is mons pars eſt Juræ montis, infamis ob lamas & voragines, maxime pluvio tempore. Viculum habet, quem vulgus *Vocecium* vocat, Rauracos verſus. Mons eſt quoque Vogeſus in finibus Lingonum, ex quo Moſam profluere Cæſar lib. 4. Comm. ſcribit, ab aliis *Voſegus* dictus. Separat Burgundos à Lotharingis, atque Elſatiam ab ipſis Lotharingis. Meminit Lucanus in Pharſ.

N lib.

ſtatim immiſſa cohorte Thracum depulſi, & conſectantibus Germanis Rætiſque,
per ſilvas atque in ipſis latebris trucidati. multa hominum millia cæſa, multa ſub
corona venundata. [1] Cumque direptis omnibus, [2] Aventicum gentis caput juſto
agmine peteretur; miſſi qui dederent civitatem, & deditio accepta. In Julium
Alpinum è principibus, ut concitorem belli, Cæcina animadvertit; ceteros veniæ
69 vel ſævitiæ Vitellii reliquit. Haud facile dictu eſt, legati Helvetiorum minus pla-
cabilem imperatorem, an militem invenerint. *civitatis excidium* poſcunt, tela ac ma-
nus in ora legatorum intentant. Ne Vitellius quidem minis ac verbis temperabat;
cum Claudius Coſſus, unus ex legatis, notæ facundiæ, ſed dicendi artem apta tre-
pidatione occultans, atque eo validior, [3] militis animum mitigavit, ut eſt mos vul-
go, [4] mutabilem ſubitis, & tam pronum in miſericordiam, quam immodicus ſæ-
vitia fuerat. effuſis lacrymis, & [5] meliora conſtantius poſtulando, impunitatem ſa-
70 lutemque civitati impetravere. Cæcina paucos in Helvetiis moratus dies, dum ſen-
tentiæ Vitellii certior fieret, ſimul tranſitum Alpium parans, [6] lætum ex Italia
nuntium accipit, *alam Syllanam circa Padum agentem, ſacramento Vitellii acceſſiſſe.*
Proconſulem Vitellium Syllani in Africa habuerant: mox à Nerone, ut in Ægy-
ptum præmitterentur, exciti, & [7] ob bellum Vindicis remorati, ac tum in Italia
manentes, inſtinctu decurionum, qui Othonis ignari, Vitellio obſtricti, robur ad-
ventantium legionum & famam Germanici exercitus attollebant, tranſiere in par-
tes: & ut donum aliquod novo principi, firmiſſima Tranſpadanæ regionis munici-
pia, Mediolanum, ac Novariam, & Eporediam, ac Vercellas, adjunxere. id
Cæcinæ per ipſos compertum. Et quia præſidio alæ unius latiſſima pars Italiæ de-
fendi nequibat, præmiſſis Gallorum, Luſitanorum, Britannorumque cohortibus,
& Germanorum vexillis, [8] cum ala Petrina; ipſe paululum cunctatus, num
[1] Ræ-

lib. I. 407. *Quæ Vogeſi curvam ſuper ardua ripam Pugnaces pictis cohibebant Lingones armis.* Quam lectionem mutari à Sabellico non ignoro. Si enim vetus lectio vera eſt, *Voſegus*, ſive *Vogeſus* flumen potius, quam mons videri poterat. Hoc docti viderint. *Lupanus.*

1 *Cumque direptis omnibus.*] Flor. *dirutis.* Ven. *diruptis.* Mihi vulgata lectio potior, ut referatur ad prædam. Supra enim dixit: *Plus prædæ ac ſanguinis Cæcina hauſit.* Pichena. Nempe ut I. ann. 20. *Direptiſque proximis vicis.* Sed interim quum dicuntur omnia diruta, certe credi ſatis ſecure poteſt inde & direpta eſſe omnia; unde nihil tutius antiqua ſcriptura. *Jac. Gronovius.*

2 *Aventicum.*] Hodie Friburgenſis eſt ditionis. Amm. Marcell. ſuis temporibus deſertam civitatem dicit. *Lupanus.*

3 *Militis animum mitigavit, ut eſt.*] Sic reſtitui totum locum adjutus editt. vett. conſenſu, quæ fere ſic habent: *militis animum mitigavit: ut eſt mos vulgò mutabilem ſubitis: & tam pronum in miſericordiam: quam immodicum ſævitia fuerat.* ex quibus, excepta diſtinctione nihil muto, niſi ut *immodicus* faciam ex *immodicum.* quoniam manifeſtum eſt, omnia iſta referenda eſſe ad vocem *animum*, non ad vocem *vulgo*, ut putaverunt, qui iſta ſic mutabant; *militis animum mitigavit: ut eſt mos vulgo, mutabili ſubitis, & tam prono in miſericordiam, quam immodicum ſævitia fuerat.* Freinshem.

4 *Mutabilem ſubitis & tam pronum in miſericordiam.*] Quia regium exemplar habet, *mutabile*, ſum auſus hunc locum ſic mutare, *mutabili ſubitis, & tam prono in miſericordiam* &c. *Rhenanus.*

5 *Meliora conſtantius poſtulando.*] Forte melius, *molliora.* Sic item Lipſ. ad marginem. Sed tamen lib. 4. Hiſt. idem legitur: *Sic accenſum, ſed meliora referre juſſum dimittit.* Acidalius.

6 *Lætum ex Italia nuntium accipit.*] Deeſt hic in Flor. folium, cujus tamen defectum ſupplevi, alterius manuſcripti ab illo proximi collatione. Iſque ſic legit, *nuntium accepit.* Pichena, Cur ſe venditet ſuppleviſſe, quod & Beroaldus edidit, & Rhenanus polire conatus eſt, & tot alii ſuppletum ante eum dedere, nullus intelligo. Interim producit in ſequentibus alias lectiones, ſed ita ut nihil ad felicitatem præcedentium capitum, quibus contigit poſt tot ſæcula ex fideliſſimo codice exornari ad primævum decus. *Jac. Gronovius.*

7 *Ob bellum Vindicis revocati.*] Caſtigavimus, *remorati.* Rhenanus.

8 *In Alpe Graja ipſe.*] Male huic loco eſſe jurem apud omnes Cenſores. Pugnat hiſtoria, pugnant libri. De hiſtoria, quid certius quam Cæcinam non Grajo monte ſed Penino in Italiam veniſ-

1 Ræticis jugis in Noricum flecteret, adversus 2 Petronium urbis procuratorem, qui

venisse? Tacitus supra. *Cæcina propiore transitu Peninis jugis digredi jussus.* & paullo infra: *Penino subsignanum militem itinere & grave legionum agmen traduxit.* Atqui diversi & diffiti hi transitus. Jam libri longe abeunt ab hoc scripto. Farnesianus, *in alpe triaria*, sicut & Hispanus: Budensis, *trianna*: optimus Vatic. *cum alpe tarina*: ex quo ego, *ala Taurina*: Savilius, *Petrina*, Et certe Taurina, jam cum Valente, in Italiam iverat. Ergo Savilio assentior, & libens. *Lipsius.*

In alpe Graja.] Nusquam magis variant exemplaria quam in nominibus propriis vel locorum vel hominum. Liber MSC. sic habet, *in alpe trianna.* Rhenanus. In editis lib. est *in Alpe Graja*, mendose procul dubio, cum Alpes Grajæ transeuntibus Sabaudia iter in Italiam aperiant, ut ego quidem existimo, apud montem vulgo *Senise* dictum, aut S. Bernardum minorem, via Lugduno recta Mediolanum ferente. Ex Helvetia, ubi Cæcina erat, pergenti occurrunt *Peninæ* apud montem dictum S. Bernardi majoris. Cottiæ ex Delphinatu in Italiam ducunt apud montem *Geneura.* Vaticanum exemplar habet *cum alpe Tarina*, quod observatis proxime literarum vestigiis, & cum maxima similitudine veri ex circumstantiis, conjicere liceat scriptum fuisse *cum ala Petrina* potius quam *ala Taurina*, quæ aliud cum Valente iter ingressa erat. Meminit 4. hist. cujusdam Claudii Sagittæ, *qui è Vitellianis* & *præfectus alæ Petrinæ* erat. *Savilius.* Nota in singulari *Alpe Graja* l. 4. Hist. montem Grajum idem ipse nominat. Hæ Alpes à transitu Græcorum & Herculis, Grajæ nuncupatæ, quas summas Alpes Cæsar appellat: *montem Sancti Bernardi* vocant, & ea transiisse Hannibalem volunt, tametsi Peninis Alpibus Hannibalem transiisse Livius scribat. *Lupanus.* Felicius Savilius; *cum ala Petrina.* Nam & ala Taurina hic esse non potuit, quæ cum Valente Cottiis Alpibus transiit, & *Petrinam* alam in partibus Vitellii fuisse, indicio est Sagitta præfectus alæ Petrinæ. Inf. l. 4. *Mercerus.* Alter MSC. *in Alpe Triaria.* Lipsius *Taurina*; At Mercerus ex Henrico Savile veram lectionem affirmat, *cum ala Petrina.* Pichena. Miror qui hæc emendatio venire potuerit in mentem doctiss. viro *cum ala Taurina.* Hæc enim ala Lugduno abducta, & comes Valenti, qui Italiam diverso itinere petebat. *Fabius Valens allicere, vel si abnuerent vastare Gallias, & Cottianis Alpibus Italiam irrumpere, Cæcina propiore transitu Peninis jugis degredi jussus.* Et *sed legio Italica & ala Taurina abductæ: cohortes XVIII. Lugduni solitis sibi hibernis relinqui placuit.* Interpretemur itaque vulgata. Cæcina dum Peninum versus tendit, Transpadanas civitates audit Vitellii partes induisse: ideo metuens, ne tot oppida unius alæ Syllanæ defensioni male relinquerentur, præmittit auxiliares, qui Penino descenderent in Transpadanam regionem, ibique cum Syllanianis fortunam partium sustentarent: ipse vero petit Alpes Grajas, ut inde in Noricum deflecteret adversus Petronium procuratorem: sed cum eas jam teneret, & re melius animadversa præmissis copiis timeret, iter convertit, & milites (ut jussus erat) per Peninum ducit. Τὸ *alpe Graja* ἐνικῶς ut 4. hist. *pars monte Grajo traducuntur.* At 2. hist. *Germanorum vexillis* scil. equitum & *equitum vexilla cum legione prima* de morib. Germ. maxime quod Germani equo libenter merebant. Præterea *ala* dicitur de equitibus sociorum, & *vexilla* proprie equites designabant. Lipsius 2. dial. 6. de mil. Rom. & dial. 8. Quapropter jure scriptum est *alasque.* Cæterum noster solita sibi brevitate non exprimit aditionem Alpium Grajarum, ut alibi siluit petitionem proconsulatus. *eoque etiam Asiæ sorte depellendum* (3. ann.) Nempe M. Lepidum. *Salinerius.* Palmariam Savilii correctionem Lipsio etiam, Merceroque atque Pichenæ probatam, ut debuimus, auctori reddidimus. Editt. corrupte, *in alpe Graja.* Freinshemius.

1 *Ræticis jugis.*] Vulgo *Grisonum Alpes.* Lupanus.

2 *Petronium urbis procuratorem.*] Cujus urbis? imo totius Norici procurator erat, non unius alicujus oppidi. Vertranius Maurus JCtus emendat, *urbis Præfectum*, sive *Prætorem.* Haud recte. quæ enim ejus partes in Norico? Ego vero aut oblita ea voce scripserim, *Petronium procuratorem*, aut mutata, *Petronium ibi procuratorem.* Vetus quidem lectio *urbi* habet: quod depravatum facile ex *ubi* vel *ibi.* Lipsius.

Petronium urbis procuratorem.] Lego, *præfectum*: licet alius *prætorem* legere possit, ex iis literis, quæ primo positæ sunt, *pr.* Alterutrum certe probabilius est multo, quam si *urbis procurator*, cujus nemo præterea, quod sciam, mentionem fecit, ex hoc uno loco afferatur in Rom. rep. Neque vero intra urbem fuere tributa, quæ procuratores exigerent: quod si ærario populi vindicandum quidpiam erat, Quæstorum ab ærario, præfectorum muneris fuit. *Vertranius.* Castigationes vulgatis de via decedant. *Urbs* κυρίως quæ muris cingitur. lib. 2. D D. de verb. signif. *Urbis appellatio muris finitur. Civitas* pro gente Cæs. lib. 7. Gall. *procumbunt Gallis omnibus ad pedes Bituriges, ne pulcherrimam prope totius Galliæ urbem, quæ & præsidio & ornamento sit civitati, suis manibus succendere cogerentur.* Sic Q. Sanga, in cujus tutela Allobroges, dicitur patronus *civitatis* Sal-

qui concitis auxiliis, & interruptis fluminum pontibus, fidus Othoni putabatur. Sed metu ne amitteret præmiſſas jam cohortes alaſque, [1] ſimul reputans plus gloriæ retenta Italia, & ubicumque certatum foret, Noricos [2] in ceteræ victoriæ præmia [3] ceſſuros, Penino [4] ſubſignanum militem itinere, & grave legionum
71 agmen, [5] hibernis adhuc Alpibus traduxit. Otho interim, contra ſpem omnium, non

Salluſt. Cat. *itaque Q. Fabio Sangæ cujus patrocinio plurimum civitas utebatur.* Cæſar adſtipulat Gall. c. 2. *& civitati perſuaſit.* Nec diſſentit Vellejus lib. 1. *quæ nunc Theſſalia appellatur, antea Myrmidonum civitas vocitata.* quibus noſter conſonat 3. hiſt. *Principes Sarmatarum Jazygum penes quos civitatis regimen.* At ii ſæpe utramque Iſtri ripam incoluere. Strab. l. 7. μεθ' οὓς οἱ Ἰάζυγες Σαρμάται &c τούτους φασὶ καὶ περὶ τὸν Ἴστρον οἰκεῖν ἐφ' ἑκάτερα πολλάκις. Et mirum eſt, niſi Norici arripuere conſilium, quod Jonibus Thales olim dedit. ὃς ἐκέλευσεν ἓν βουλευτήριον Ἴωνας ἐκτῆσθαι. τὸ δὲ εἶναι ἐν Τέῳ (Τεῖον γὰρ μέσον εἶναι Ἰωνίης) τὰς δὲ πόλεας οἰκεομένας μηδὲν ἧσσον νομίζεσθαι, καθάπερ εἰ δῆμοι εἶεν. At Cornelio *urbs* abuſive uſurpatur pro civitate, nec ſine exemplo: Græci enim utrumque ſignificatum nomine πόλεως amplectuntur. Thucyd. lib. 1. Ἐπίδαμνός ἐστι πόλις i. *Epidamnum eſt urbs.* Alibi πόλεως κατὰ κώμας τῷ παλαιῷ τῆς Ἑλλάδος τρόπῳ οἰκειούσης. i. *civitate antiquo Græcorum more vicatim habitata.* Dicamus igitur *procuratorem urbis*, id eſt, totius Norici, quæ gens per procuratores adminiſtrabatur. *Duæ Mauretaniæ, Rætia, Noricum, Thracia, & quæ aliæ procuratoribus cohibentur.* Vel, *procuratorem urbis*, non Cæſaris, Nero enim ſic Patres affatus eſt. l. 13. ann. *conſulum tribunalibus Italiæ, & publicæ provinciæ aſſiſterent, ſe mandatis exercitibus conſulturum.* Salinerius. Alter MSC. habet, *urbi*, quod magis firmat Lipſii correctionem *ibi*, quæ apud me indubia. Aliquid ſimile lib. ſeq. *trierarchum Liburnicarum ibi navium.* Pichena. Altius quoddam vitium metuo, credamque potius ibi latere cognomen hominis, ut forte fuerit *Petronium Urbicum:* cognomine aliis quoque familiis uſurpato. Sic commentator Frontini de agrorum qualitatibus. *Aggeni Urbici nomine* noſcitur. niſi forte rectius *Adginnius* ſcribatur, ut in inſcriptione apud Gruterum pag. 13. n. 15. ADGINNIUS URBICI FIL. *Freinshemius.* Hanc conjecturam laudat quoque Reineſius ad Inſcriptiones pag. 31. ita ut libenter ſe ſcribat ſequi illum, qui feliciter ex corrupta omnium codicum ſcriptura cognomen hominis eruerit. Quod miror, quum qualiſcunque ſit, utique ſit incertiſſima. Nam licet ita 11, 35. etiam occurrat *Pompejus Urbicus*, tamen neuter illorum ignoravit inſuper Romæ nomen fuiſſe *Urbinus*, æque ac *Urbinius*. Utraque ſatis nota. Itaque ſi ex vocis *urbi* extenſione aut debet aut poteſt colligi vera antiquitas, apparet alterutri & tertiæ *Urbanus* idem juris ac ſpeciei adeſſe. Sumat ſibi arbitria Reineſius. Sed quæſo an non eſt aliquid lenius? Quanto probabilius eſt in librarii alicujus manu hæſiſſe peccatum, dum quod alter ſcripſerat *vibium*, ex eo alter repoſuit *urbis*, quum debuit *Vibium?* ut in Inſcriptionibus nominatur *Petronius Salvius.* Tu conſidera, qui legis. Sed in talibus non decet nimis plaudere. *Jac. Gronovius.*

1 *Simul ac reputans.*] Particulam *ac* delevimus. *Rhenanus.*

2 *In cetera victoriæ præmia ceſſuros.*] Scripſimus, *acceſſuros.* Rhenanus. Man. *ceſſuros*, ceteris fere omnibus conſentientibus. Vulgo, *acceſſuros.* Pichena. Legendum arbitratus, *in cetera victoriæ præmia:* cum eſſet, *in cetera vict. præmia.* haud quaquam probe. Senſus enim eſt: Noricos parum momenti ad rerum ſummam adferre, ſed acceſſionem fore ceteræ victoriæ, hoc eſt, ei qui alibi reliquis locis victoriam obtinuiſſet. *Cetera victoria*, ſicut *ceterus orbis* infra Agric. 17. & *ceterum mare* ſupra 2, 24. *Freinshemius.*

3 *Acceſſuros.*] Covarruviæ liber & priſcæ editiones, *ceſſuros.* Lipſius.

4 *Subſignanum militem & grave legionum agmen.*] *Subſignanus miles, & grave legionum agmen* (cum tamen unica tantum integra legio adeſſet vigeſima prima) re & ſignificatione hic idem eſſe videntur, qua auxiliaribus contradiſtinguuntur. 2. hiſt. *Erupere legionarii in perniciem auxiliorum.* 4. hiſt. *Id ſolum, ut in tumultu, monuit, ſubſignano milite media firmare. Auxilia paſſim circumfuſa ſunt.* Et alibi tamen reperias; *quicquid ſub ſignis ſociorum.* Savilius. Lipſius de mil. Rom. 2. dial. 2. de velitibus loquens, ait, ab iis ſecerni ſubſignanos milites. Sed quod genus militum ſubſignani fuerint, neque ipſe docet, & ego dubito. Legionarii non erant, ut hic apparet. nec auxiliares: nam infra lib. 4. ait, *monuit, ſubſignano milite media firmare, auxilia paſſim circumfuſa ſunt.* unde non nihil ſuſpicor, eoſdem eſſe, quos ſæpe Tacitus *Vexillarios* appellat: vere quidem legionarios milites, ſed ex abſentibus legionibus arceſſitos, collectoſque, nempe leviores & expeditiores. De iis multa dixi ad l. 1. Ann. *Subſignanorum* etiam meminit Amm. Marcel. l. 29. *hos vero ſubſignanos milites debuiſſe lenius corrigi, ad unum prolapſos errorem.* Pichena.

5 *Hibernis adhuc nivibus.*] Iidem libri, *hibernis*.

non deliciis neque desidia torpescere. dilatæ voluptates, dissimulata luxuria; & cuncta ad decorem imperii composita. eoque plus formidinis afferebant falsæ virtutes, & vitia reditura. Marium Celsum consulem designatum, per speciem vinculorum, sævitiæ militum subtractum, [1] acciri in Capitolium jubet. clementiæ titulus, è viro claro & partibus inviso, petebatur. Celsus constanter, servatæ erga Galbam fidei crimen confessus, [2] exemplum ultro imputavit. [3] Nec Otho quasi ignosceret, sed

nis adhuc Alpibus. quod interpretor Sallustiano verbo, Alpibus adhuc hiemantibus. Poëta etiam vetus eo sensu dixit:

Jupiter hibernas cana nive conspuit Alpes.

Lipsius.

Hibernis adhuc nivibus traduxit.] Sic verba ordinavimus. *Rhenanus.* Vulgo, *nivibus.* at, *Alpibus* scripsi, manuscripti auctoritate, & aliorum, teste Lipsio; qui probat, exemplisque confirmat. *Pichena.* Sic solum editio Veneta. Prior illa *hib. adhuc Alpibus*, quod jam sine controversia restituendum Tacito, ejecta voce altera, quæ jam centum annis, injusta infestrix possessionis alteræ. *Gruterus.*

1 *Acciri in Capitolium jubet.*] Proximo post Galbæ cædem die, ut testatur Plutarch. *Savilius.*

2 *Exemplum ultro imputavit.*] Non videtur esse mala lectio, quanquam nos *impetravit* scripsimus, secuti fidem libri vetustioris. Et sequitur: *Nec Otho quasi ignosceret.* Rhenanus. *Imputare* apud Tacitum gemina occurrit significatione, qua in bonam sequioremque partem sumi non repugnat; sed ut sæpius notet *beneficii loco numerare*, aut quicquid in hunc sensum redit. hist. 1. *Neque enim erat adhuc, cui imputaretur*, id est: non erat, qui ex tumultu rebus suis consultum putaret. Hoc loco, *exemplum ultro imputavit*, id est, constantem sacramenti semel dicti fidem, beneficium quoque in Othonem interpretabatur, neque exemplum Principis ullius indignatione excipiendum. Non me latet, aliud Plutarchum tradere in principio Othonis: *Otho jussit ad se adduci Marium Celsum, quem complexum amice compellavit, ut potius, quod fecisset, oblivioni traderet, quam datæ veniæ meminisset.* &c. Sed hujus vitii gratiam ei facimus, quod contraxit ex loco Taciti hic perperam intellecto, cum in longe facilioribus apud Cæsarem, quo minus laberetur, præcavere non potuerit. Sed ut ad exempla redeamus. 2. hist. *proditionem ultro imputabant.* 5. hist. eodem sensu: *Potuisse tunc opprimi legiones, & voluisse Germanos, sed dolo à se flexos imputavit Civilis.* Utroque loco significat Tacitus hostium commodo partes suas prodidisse. *Unde metus & ex metu consilium, posse imputari Vespasiano, quæ apud Vitellium excusanda erant.* id est: beneficium in Vespasianum esse, quicquid accusare Vitellius potuit. 4. hist. *Ambiguam fortunam belli Vespasiano imputaturos*, id est: quod infelice belli eventu, & à suis partibus fortuna, pro Vespasiano stetissent, sin ipsi victores evasissent, non adigendos ad reddendam prosperi successus rationem. 3. hist. *Imputare perfidiam non possunt, qui Vitellium Vespasiano prodidere.* id est, reip. beneficii loco annumerare non possunt, quasi publico Patriæ bono id præstitissent, qui prius per rebellionem à Galba Imperatore bono desciviffent ad Vitellium aut Othonem. De morib. Germ. *Gaudent muneribus, sed nec data imputant, nec acceptis obligantur.* id est, nec ea, quæ conferunt, in partem ullam beneficii deputant, nec iis quæ accipiunt, inest aliquod redhostimenti vinculum. Neque usus verbi *imputare* istius ævi auribus adeo insolens erat. Sueton. Tib. 53. *Imputavit etiam quod non laqueo strangulatam in Gemonias abjecerit.* Plin. 8. ep. 21. *Recitavi biduo, hoc assensus audientium exegit, & tamen ut alii transeunt quædam, imputantque quod transeunt.* Utroque loco *imputare* pro beneficii loco numerare. Sumitur quoque pro maleficii loco numerare & vitio vertere. 2. hist. *Vitellio initium belli nemo imputabat*, id est: nemo id illi vitio vertebat. 3. hist. *Casum Cremonæ bello imputandum*, in vita Agric. *Approbate Reip. nunquam exercitui imputari potuisse aut moras belli, aut causas debellandi.* Et sic in aliis scriptoribus, quos ista tulit ætas, ut Seneca, Lucano, Statio, Martiale &c. obvia in utrumque sensum significatio istius vocis est. *Savilius.* An ut fidus Galbæ fuit, eodem exemplo se Othoni futurum ait? potius credo, ipsum Othoni imputasse exemplum servatæ ab eo erga Neronem fidei. *Pichena.* Ipsius Othonis interesse, ut fidos ministros habeat Imperator; ejus rei exemplum se dedisse, qui Galbæ, imperatori suo, fidus fuisset. Ex hac mente magni reges ducesque fidem etiam in hoste coluerunt. ut Ptolemæus, cujus exemplum Lipsius in monitis Politicis cap. 13. refert, qui Andronicum, fidum Demetrio, eam ob caussam honore & præmiis adfecit: quale de Antonio etiam, atque Solimanno Turca ibidem reperias. Huc respicit istud Eumenis apud Justin. 14, 1. dum militibus persuadere nititur epistolas, quibus interfectori ejus præmia promittebantur, ab se ipso jactatas fuisse, ut animos suorum experiretur; qua in opinione ut magis eos confirmaret, subjicit: *nec quemquam ducum sic velle vincere, ut ipse in se exemplum pessimum*

sed ne hosti [1] metum reconciliationis adhiberet; statim intra intimos amicos habuit, & mox bello inter duces delegit. mansitque Celso velut fataliter etiam pro Othone [2] fides integra & infelix. [3] Læta primoribus civitatis, [4] celebrata in vulgus

simum statuat. Addo simillimam Ciceronis mentem, ex illis epist. penult. lib. 11. famil. *Sed non vereor* &c. *ne etiam ii, qui me non amant, propter meam in Cæsarem constantiam, non malint mei quam sui similes amicos habere.* & Plinii epist. 3, 9. *Fides in præsentia eos, quibus resistit, offendit: deinde ab illis ipsis suspicitur, laudaturque.* Freinshemius.

3 *Nec Otho quasi ignosceret.*] Frons aliqua sententiæ appareat: sed si excutias, vanæ & falsæ. Censeo emendandum: *sed nec hostis metu, reconciliationi se adhiberet.* Duo videlicet, cum Celsum sibi jungeret, Otho cavit. Ne aut ignoscere videretur, ut in vero magnoque crimine, aut ne hostis, id est, Vitellii metu, adsciscere sibi virum nobilem & fortem. Itaque nec obnoxium habere eum voluit, nec suspensum: sed statim assumpsit inter intimos amicos. Plutarchus comitatem hanc ita narrat: Κελεύσας Μάριον Κέλσον ἀχθῆναι πρὸς αὐτὸν, ἠσπάσατο καὶ διελέχθη φιλανθρώπως, καὶ παρεκάλεσε τῆς αἰτίας ἐπιλαθέσθαι μᾶλλον, ἢ τῆς ἀφέσεως μνημονεύειν. *Jubens Marium Celsum ad se adduci, amplexus est virum, & benigne allocutus monuit, ut caussæ magis oblivisceretur, quam veniæ meminisset.* Hæc talia acumina frustra multis verbis approbem iis qui non tales. *Lipsius.*

1 *Metum reconciliationis adhiberet.*] Volumen Budense habet, *metum reconcioni adnivens, statim intra intimos amicos habuit.* Rhenanus. Magis placeret, *inter intimos* &c. *Ursinus.* Muret. *inter.* Sed loco huic non melius Lipsii emendatione factum, pejus potius. Sententia, quam ille vult, nec elici ex ipsis verbis Taciti ita emendatis potest, & est prorsus à Taciti & Othonis mente aliena. Otho nolebat videri ignoscere? cur igitur inter amicos intimos assumebat? assumebat hercle vero ea causa, ut quanquam ex animo non ignosceret, fidem ei tamen faceret, se ignoscere. Deinde quid ad rem, Vitellii metu an contemptu sibi Celsum adjungere videretur? Omnino fatendum est, nihil sani in hac correctione. Non multo plus, aut tantundem in Mureti, qui notaverat: *Sed ne hostis metum reconciliationis amitteret.* quod ego quidem, quo sensu dicatur, non assequor. Nostra conjectura unius litterulæ detractione clarissimam & verissimam sententiam exhibebit. Lego, *Nec Otho quasi ignosceret, sed ne hostis metum reconciliationi exhiberet.* Recepit, inquit, Celsum statim inter intimos amicos, non tanquam, vel quod (id enim hic valet *quasi*) revera ei ignosceret, sed ne in hac reconciliatione metum ei faceret, imo ut metum omnem demeret hostilis adhuc in ipsum animi, id enim est *hostis* in generandi casu. *Acidalius.* De mendo suspicor. nam MSC. corrupte, *sed ne hostes metueret conciliationis adhibens.* Sed utcunque ex vulgata lectione hujusmodi sensum elicio: Otho statim intra intimos amicos Celsum habuit. non quasi illi ignosceret, cum is nullo crimine teneri propter fidem Galbæ servatam prætenderet: sed ne, ut hostis Othonianarum partium, si in nullo aut modico honore haberetur, in metum reconciliationis incideret, id est reconciliationem fidam sinceramque non fuisse suspicaretur, immo ad se decipiendum, ac propterea suspenso animo ageret. *Pichena.* Acute scripta, sed non corrupta, ut opinatus est doctiss. vir. Ludos Cornelius facit & aperit fictam Othonis clementiam, de qua superius: *clementiæ titulus è viro claro & partibus inviso petebatur.* Atque Celsum inter amicos Othonis non clementia statim receptum, sed metu, ne is Vitellii nomine indies invalescente, crederet tunc id factum, non quod ex animo sibi ignosceretur, sed partium timore: & hoc pacto nullas Othoni gratias haberet. Placet attamen (nec inficior) acumen sententiæ doctiss. viri, nempe: Cui magna crimina missa fiunt, is ignoscenti nunquam æquus est. Quod à Q. Curtio quoque scriptum legimus. lib. 6. *Utinam in principio quoque hujus rei nobiscum deliberasses, suasissemus, si Philotæ velles ignoscere, paterere potius ignorare eum, quantum deberet tibi, quam usque ad mortis metum adductum cogeres de periculo suo, quam de tuo beneficio, cogitare.* Et, *quædam beneficia odimus, meruisse mortem confiteri pudet. Superest, ut malint videri accepisse injuriam, quam vitam.* Salinerius. Levissima mutatione veram mentem reduxisse Socero meo visus sum, pro *hostis*, legendo *hosti.* hoc sensu. Otho revera hac intentione tam facilis erga Celsum fuit, ut illustri clementiæ & moderationis exemplo, hostem etiam, Vitellium, eo facilius inliceret: hoc enim cum maxime agebat, ut patet ex seq. c. 74. Ergo ne metum hujus, quam offerebat, reconciliationis adhiberet, si Celsum durius tractavisset, omnino ista lenitate utendum esse vidit. Porro ne quem sermonis insolentia terreat, *adhibere metum* non aliter hic dicitur, quam supra 13, 18. *necessitas adhibita*, & 1, 23. *adhibiti cruciatus.* Freinshemius.

1 *Fides integra & infelix.*] Vana sententiola, & contra historiæ fidem, quamdiu *infelix* legetur. Contra vero legendum, *felix.* hoc enim vult fataliter, etiam pro Othone, fidem ei integram fuisse, nec infeliciter cessisse apud Vitellium, pror-

gus Celsi salus, ne militibus quidem ingrata fuit, [1] eandem virtutem admirantibus cui irascebantur. Par inde exsultatio, disparibus caussis consecuta, impetrato Ti- 72
gellini exitio. [2] Sophonius Tigellinus obscuris parentibus, fœda pueritia, impudica senecta, præfecturam vigilum & prætorii, & alia præmia virtutum, [3] quia velocius erat vitiis adeptus, crudelitatem mox, deinde avaritiam, & [4] virilia scelera exercuit: corrupto ad omne facinus Nerone, quædam ignaro ausus, ac postremo ejusdem desertor [5] ac proditor. Unde non alium pertinacius ad pœnam flagitavere, [6] diverso affectu, quibus odium Neronis inerat, & quibus desiderium. Apud Galbam T. Vinii potentia defensus, prætexentis *servatam ab eo filiam*: & haud dubie servaverat, non clementia (quippe tot interfectis) sed effugio in futurum. quia pessimus quisque, diffidentia præsentium [7] mutationem pavens adversus publicum odium, privatam [8] gratiam præparat: unde nulla innocentiæ cura, [9] sed vices impu-

prorsus ut pro Galba constans in fide, & id apud Othonem impune fuerat. Probat eventus, qui lib. 2. sic Tacito breviter narratus: *Mario Celso consulatus servatur. Sed creditum fama, objectumque atrox in Senatu Cæcilio Simplici, quod eum honorem pecunia mercari, nec sine exitio Celsi, voluisset.* &c. *Acidalius.*

3 *Læta pro moribus civitatis.*] Emendavi meum secutus judicium. *Læta primoribus civitatis.* nam sequitur, *celebrata in vulgus Celsi laus.* Rhenanus.

4 *Celebrata in vulgus Celsi laus.*] Ita vulgata: nec male: nam Celsus laudatus est propter magnanimum responsum. *Celsus constanter servatæ erga Galbam fidei crimen confessus, exemplum ultro imputavit.* de quo Plutarch. in Othon. τοῦ δὲ Κέλσου μήτ᾽ ἀγεννῶς, μήτ᾽ ἀναισθήτως, ἀλλὰ φήσαντος, αὐτοῦ τοῦ τρόπου διδόναι τὸ ἔγκλημα πίστιν i. *Celsus autem non demisse, neque stupide, sed crimen dixit sui moris imprimis fidem facere.* Salinerius.

1 *Eamdem virtutem admirantibus.*] Est vera & notabilis gnome, atque eadem in Livii libro v. de Camillo: *Sed severitate imperii victi, eamdem virtutem & oderant, & mirabantur.* Lipsius.

2 *Sophonius Tigellinus.*] Notissimum omnib. historicis Tigellini nomen. lib. 14. ann. *Sophonium Tigellinum ex intimis libidinibus assumptum.* ἀσελγείᾳ τε καὶ μιαιφονίᾳ πάντας τοὺς καθ᾽ ἑαυτὸν ἀνθρώπους ὑπερφέροντα. i. *qui omnes sui temporis homines impudicitia & crudelitate superabat.* Xiphil. & hæ scil. duæ virtutes erant, per quas apud Neronem gratia valuit. 15. Ann. *Fenium vita famaque laudatum, per sævitiam impudicitiamque Tigellinus in animo Principis anteibat.* Rursus, *Poppæa & Tigellino coram, quod erat sævienti principi intimum consiliorum.* 14. Ann. 57. describitur ut omnium calamitatum isto tempore auctor. Prorsus tam malo domino dignus minister, & indignus quem Galba protegeret. *Savilius.*

3 *Qua velocius erat.*] Magis placet, quam *quia*, ut habent vulgatæ editt. *Ursinus.* Cum Mureto legerim & distinxerim, *qua velocius erat, vitiis adeptus.* Id est, qua ratione tum citius & facilius ad honores perveniebatur: quæ via tum compendiaria ad dignitatem erat. *Acidalius.*

4 *Virilia scelera.*] Ex opposito *fœdæ pueritiæ:* neque omnia vitia in quamlibet cadunt ætatem. *Savilius.* Cædes interpretor, aliaque in perniciem publicam. *Pichena.* Turbat magis Muretus & copulam delendo. quasi tandem avaritia virile scelus, aut plane scelus sit. Trajecta vox *avaritiam*: quod si non sensus argueret, structura saltem innueret. Quia enim ait, *crudelitatem mox*, necesse est aliud quid præcessisse, quod primo. Itaque traduco has voces & sic lego, *avaritiam, mox deinde crudelitatem, & virilia scelera exercuit.* Turbellæ causa illud *mox deinde* fuit fortasse, quod disjungi debere, & diversis membris accommodari aliquis plus nimio acutus censuit. At jungitur ita sæpe, nec exemplis opus. Si quis tamen malit divelli, non incommode sic etiam scripserit: *avaritiam, crudelitatem mox, deinde & virilia scelera exercuit.* Acidalius.

5 *Ac proditor.*] Hæc non comparent in edit. illa Rom. & vero si item abfuerit Vaticano, nihil certius quam esse à manu aliena. *Gruterus.*

6 *Diverso affectu.*] Cum & odio esset hostibus, tanquam præcipuum Neronis instrumentum ad flagitia quælibet, & apud amicos transfugio & domini proditione infamis. *Savilius.*

7 *Mutationem pavens.*] Duæ voces fere vacant, tanquam ortæ à librariis. *Gruterus.*

8 *Præparat: unde nulla innocentiæ cura.*] Non mutant libri, nisi quod, *vices impunitatis*, habent. Totum locum lego: *privatam gratiam præparatum it: nulla innocentiæ cura, sed vice suæ impunitatis.* Palmerii etiam conjectura haud improba: *privatam gratiam præparat undeunde: nulla*, &c. *Undeunde* Latinis valet ὁποθενοῦν. Quod autem ad sententiam, pulchra est, & usu sæpius probata. Ita Dio notat, cum Menas præfectus Sex. Pompeii in mari, *Helenum cepisset, libertum Cæsari admodum carum, statim sine pretio remissum.* qui beneficium

impunitatis. Eo infensior populus, addita ad vetus Tigellini odium recenti T. Vinii invidia, concurrere è tota urbe in palatium ac fora, & ubi plurima vulgi licentia, [1] in circum ac theatra effusi, seditiosis vocibus obstrepere: donec Tigellinus, [2] accepto apud Sinuessanas aquas supremæ necessitatis nuncio, inter stupra concubina-

ficium hoc multo ante apud Cæsarem deponebat, & perfugium sibi, si res ita ferret, apud eum præparans. Lipsius.

Gratiam præparat. Unde nulla innocentiæ cura.] Malim, *præparat alicunde, nulla innocentiæ cura.* Rhenanus. Danesius illud *unde* mutabat, in *aliunde*, & sic legebat: *Aliunde nulla innocentiæ cura.* Ursinus. Mihi integer videtur locus. Intelligo enim, *unde*, id est, postquam privatam gratiam præparaverit, nulla jam innocentiæ cura, sed vitæ (id est, scelerum ac vitiorum) impunitatis. *Pichena.* Conjiciat alius, alius castiget, me juvat solitum obtinere. *τὸ unde*, id est, qua de re. Sic paulo ante, *postremo ejusdem desertor ac proditor; unde non alium pertinacius ad pœnam flagitavere.* Quia (inquit noster ex facto Tigellini sententiam concinnans generalem) pessimus quisque gratia privata sibi cavet adversus odium publicum, clarum est ei innocentiam cordi non esse, sed vices tantum impunitatis. Quod si nimis abrupta videntur, leviter sic emenda. *Unde nulla innocentia cura. τὸ nulla* pro non, ut *nullus feceris.* Salinerius.

9 *Sed vices impunitatis.*] Enorme mendum est: castigavi, *sed vitæ impunitatis.* Rhenanus. Lipsius, *vice impunitatis*, pro *caussa impunitatis.* quis unquam ita locutus? Nec Palmerii mutatio satis apta. nisi alii aptiorem excogitent, ego cum Mureto statuerim prorsus ejiciendam utramque vocem, *unde* & *vitæ.* Quæ cum absunt, nihil in sententiæ, nihil in sermonis integritate desideres. *Acidalius.* Mirum est non revocari à quoquam primigeniam calamo exaratorum scripturam, adhuc etiam vetustiss. edit. *sed vices impunitatis.* primum ejecta est à Rhenano subjectaque isthæc spuria; perperam. Vult enim auctor hos diffidentes exercere humanitatem, non quod innocentibus bene velint; sed ut per hosce impune auferant ante delicta. Qui *innocentiam* Tigellini personæ accommodant, lucem poscunt à tenebris, virtutem à vitio. Similis locutio restat apud nostrum 6. Ann. 35. *Modo equestris prælii more, frontis & tergi vices* &c. qui locus injuste item periclitatur. *Gruterus.* Mendosam esse scripturam, notatum & aliis. Ego sic sanem: *unde nulla innocentiæ cura, sed vitia & impunitates.* Quia, inquit, pessimus quisque adversus publicum odium gratiam sibi T. Vinii parat, inde factum, ut nulla cura esset faciendi officium, sed & vitia regnarent & iis comes esset impunitas. *Grotius.* Reduximus lectionem, quam libris suis haberi testatur Lipsius: alii *vitæ impunitatis.* unde variæ variorum conjecturæ. Nos libris libenter adhæremus, ubi probam sententiam fovent, ut hic: nam ait Tigellinum servasse Vinii filiam, ut si Galba rerum potiretur, in Vinii gratia potentiaque præsidium haberet; idque ita solere pessimos. inde nullam fere innocentiæ curam esse reliquam, sed *vices impunitatis*, ut hoc quasi pro fœdere habeatur, & ab alio servati, vicissim eum servent: atque etiam facinorum in alios exercitorum securitatem impunitatemque præstent. Ita supra 13, 20. Nero suspectum habet Burrhum, *tamquam Agrippinæ gratia provectum, & vicem reddentem.* Pertinet ad hunc locum Justin. 11, 12. ubi Alexander negat *à se quicquam factum in hostis adulationem, nec quod in dubios belli exitus, aut in leges pacis sibi lenocinia quæreret.* Freinshemius. Vix habent hic *vices* locum. Agitur tantum de effugio in futurum. Lege, *sed vitæ & impunitatis.* Nemo, inquit, de innocenter agenda vita cogitabat, sed tantum de ea quavis ratione conservanda. *Impunitas* & *vita* hic distinguuntur pro ratione diversa pœnarum, quarum aliæ capitales sunt, ut mors, aliæ non capitales, ut exilium, infamia & aliæ ejusmodi, tunc temporis frequentissimæ. *Boxhorn.*

1 *In circum ac theatra effusi.*] Ferme ridiculum est heic, quod quidam adponit; ideo sapienter circo & theatris absterreri Lucillium à Seneca Epist. 8. versantes enim iis locis semper aliquid fere haurire vitiorum, inquinarique cum vulgo ambitione, luxuria, libidine. Quin ab eo exspectabam, ostenderet, iis locis populum quidvis à principe & poscere solitum sæpius, & sæpius impetrare: quod ipsum ostendi pluribus classicorum auctorum monumentis: quorum fundi Sueton. Aug. 67. Tib. 47. Cal. 30. Tit. 18. Dom. 13. Plinius Natural. hist. Josephus, Herodianus, Spartianus, Appianus, Cassius, aliique. *Gruterus.*

2 *Sinuessanas aquas.*] Male vulgo, *Suessanas*, Libri scripti docent, & Plutarchus in hac ipsa re: Ἔπεμψεν οὖν ἐπ' αὐτὸν ὁ Ὄθων εἰς τοὺς περὶ Σινόεσσαν ἀγρούς. Aquæ autem eæ inter salubres habitæ. Plinius: *In eadem Campaniæ regione Sinuessanæ aquæ sterilitatem feminarum & insaniam virorum abolere creduntur.* Et quia ad vitia muliebria: ideo in Martiali,

Diceret hystericam se forsitan altera mœcha
In Sinuessano velle sedere sinu.

Sed & Claudius apud Tacitum libro XII. *refovendis viribus mollitie cœli & salubritate aquarum, Sinuessam perrexit.* Lipsius.

Ac-

binarum, & oscula, & deformes moras, sectis novacula faucibus, infamem [1] vitam fœdavit etiam exitu sero & inhonesto. Per idem tempus expostulata ad suppli- 73
cium [2] Galvia Crispinilla, variis frustrationibus, & adversa dissimulantis principis fama, periculo exempta est: magistra libidinum Neronis, transgressa in Africam [3] ad instigandum in arma Clodium Macrum, [4] famem populi Romani haud obscure molita, totius postea civitatis gratiam obtinuit [5] consulari matrimonio innixa & apud Galbam, Othonem, Vitellium illæsa: mox [6] potens pecunia, & orbitate, [7] quæ bonis malisque temporibus juxta valent. [8] Crebræ interim, & [9] muliebribus 74
blandimentis infectæ, ab Othone ad Vitellium epistolæ, [10] offerebant *pecuniam & gratiam, & quemcunque quietis locum prodigæ vitæ legisset.* [11] Paria Vitellius ostendebat,

Accepto nuncio.] Plutarch. Othone: *Otho ad Tigellinum misit, qui Sinuessæ commorabatur, paratis ad ulteriorem fugam navibus. nuncium autem pecunia corrumpere tentabat, ut se dimitteret, & cum non persuaderet, dona nihilominus dedit, rogavitque illud spacii concederet, quo raderetur barba; sumptaque novacula jugulum sibi præscidit.* Savilius.

1 *Vitam fœdavit exitu sero & inhonesto.*] Quidam emendat, *exitu misero* &c. Inepte. Notat Tacitus, deformes illas moras, quas paulo ante mortem fecerat Tigellinus. Plutarch. de ipso. ἐδεήθη καὶ ὑπομεῖναι ἕως ἂν ἀποξύρηται τὸ γένειον καὶ λαβὼν αὐτὸς ἑαυτὸν ἐλαιμοτόμησεν. licet etiam intelligamus exilium Tigellini, quod ἐσχάτην τιμωρίαν merito interpretantur apud eundem Plutarchum οἱ σωφρονοῦντες. Colerus.

2 *Galvia Crispinilla.*] *Calvia* verius: an etiam, *ministra?* nec tamen illud damno. Ceterum hæc Calvia, à veste Sporo fuit, & ejus custos. Breviarium Dionis, in Nerone: Χωρὶς δὲ, ὅ τε Πολύκλειτος καὶ Καλβία Κρισπινίλλα ἦγον, ἐπόρθουν, ἐσύλων πάνθ' ὅσα ἐνεδέχετο, ἐκεῖνος μὲν ἐν τῇ Ῥώμῃ, αὕτη δὲ μετά τε τοῦ Νέρωνος καὶ μετὰ τοῦ Σαβίνης τοῦ Σπόρου. Τήν τε γὰρ φυλακὴν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐπιτροπείαν τὴν περὶ ἐσθῆτα, καίπερ γυνὴ καὶ ἐπιφανὴς οὖσα, ἐπεπίστευτο, καὶ δι' αὐτῆς πάντες ἀπεδύοντο. *Seorsum autem, & Polycletus & Calvia Crispinilla omnia obvia agebant, ferebant, spoliabant. Ille in urbe, hæc autem cum Nerone & cum Sabina (ita Sporum nominabant:) cujus custodia ei concredita fuerat, & simul vestis procuratio: quamquam mulier esset, & quidem nobilis. Quo prætexto, omnes ab ea exuebantur.* Vides ex ea nota, quid feminæ Calvia hæc fuerit, & cur populo exosa. *Lipsius.*

Calvia Crispilina.] Budense exemplar, *Galvia Crispinilla.* Rhenanus. Salvia Crispinilla salutatur ab Pricæo in Notis ad Epistolam Pauli ad Titum 2, 3. *Jac. Gronovius.*

3 *Ad instigandum in arma.*] Ut scil. Neronis ultionem susciperet. *Pichena.*

4 *Famem populi Rom.*] Tac. 3. hist. *Africam eodem latere sitam, terra marique invadere parabat, clausis annonæ subsidiis inopiam ac discordiam hosti facturus.* Ægyptus enim & Africa populi Rom. horrea erant, & Ægypto in cujusque anni quadrimestre conferente frumentum, Africa in reliquos octo menses suppeditabat. Josephus ἁλώσ. 2. c. 28. *Savilius.* Malim, *populo Rom.* Acidalius.

5 *Consulari matrimonio innixa.*] Manuscript. *subnixa.* Sed vulgatam prætuli. *Pichena.* Ego fere alterum, quod sensu prægnantius. nam *subnixa* dicit pro superba, elata. Ut apud Silium Varro *Subnixus rapto plebeii muneris ostro.* Gronov.

6 *Potens pecunia & orbitate.*] Divitiæ & orbitas duo bona adminicula parandorum amicorum, cum nemo non laboret ei placere, cui sperare potest se futurum hæredem. Silvanus sub Nerone accusatus repetundarum *valuit,* inquit Tac. 13. Ann. *pecuniosa orbitate & senecta.* & tamen omnium spem elusit, superstes illis, *quorum ambitu evaserat.* In civitate nostra (scribit Seneca Consol. ad Marciam 19.) *plus gratiæ orbitas confert quam eripit.* Alii Germanorum mores, *Nulla orbitatis pretia, sed quanto plus propinquorum, quo major affinium numerus, tanto gratiosior senectus.* Savilius.

7 *Quæ bonis malisque temporibus valent.*] Ablativus *temporibus* non est in libro Regio. Expone, *quæ bonis malisque* subaud. *hominibus, juxta valent,* in dandi casu. *Rhenanus.*

8 *Crebræ.*] Sueton. Oth. 8. *Otho per internuntios & literas consortem imperii generumque se Vitellio obtulit.* Savilius.

9 *Muliebribus blanditiis.*] Nos, *blandimentis.* Rhenanus.

10 *Offerebantur, pecuniam & gratiam.*] Scripsimus erasa hypostigme, *offerebant pecuniam & gratiam.* Rhenanus. Similes conditiones per Flavium Sabinum nomine Vespasiani oblatas non rejecit Vitellius quantum in se fuit, sed pacta evertere amici ejus 3. histor. *Savilius.* Tacitus scripsit: *epistolæ. Offerebat pecuniam.* Pichena.

11 *Paria Vitellius ostendebat, primo mollius.*] Codex regis Matthiæ, *paria Vitellius ostendebat. Vocontiorum primo mollius.* Nescio quid sibi hic velit

bat, primo mollius, stulta utrimque & indecora simulatione: mox quasi rixantes
stupra & flagitia invicem objectavere, neuter falso. Otho, revocatis quos Galba
miserat legatis, rursus ad utrumque Germanicum exercitum, & ad legionem Itali-
cam, easque quæ Lugduni agebant copias, specie senatus misit. Legati apud Vi-
tellium remansere, promptius quam ut retenti viderentur. Prætoriani, [1] quos per
simulationem officii legatis Otho adjunxerat, remissi, antequam legionibus misce-
rentur. Addit epistolas Fabius Valens, nomine Germanici exercitus, ad prætorias
& urbanas cohortes, de viribus partium magnificas, & concordiam offerentes.
[2] Increpabant ultro, *quod* [3] *tanto ante* [4] *traditum Vitellio imperium, ad Othonem
vertissent.* Ita promissis simul, ac minis tentabantur; [5] *ut bello impares, in pace ni-*
75 *hil amissuri.* [6] neque ideo prætorianorum fides mutata. Sed insidiatores ab Othone
in Germaniam, à Vitellio in urbem missi. utrisque frustra fuit; Vitellianis impu-
ne, per tantam hominum multitudinem, mutua ignorantia fallentibus: Othonia-
ni, novitate vultus, omnibus invicem gnaris, prodebantur. Vitellius litteras [7] ad
Titianum fratrem Othonis composuit, *exitium ipsi filioque ejus* minitans, *ni incolu-
mes sibi mater ac liberi servarentur.* [8] Et stetit domus utraque: sub Othone, incer-
76 tum an metu; Vitellius victor clementiæ gloriam tulit. Primus Othoni fiduciam
addidit ex Illyrico nuntius, *jurasse in eum Dalmatiæ, ac Pannoniæ, & Mœsiæ legio-
nes.* Idem ex Hispania allatum, laudatusque per edictum Cluvius Rufus; & statim
cognitum est, conversam ad Vitellium Hispaniam. [9] Ne Aquitania quidem, quam-
quam à [10] Julio Cordo in verba Othonis obstricta, diu mansit. nusquam fides aut
amor,

lit *Vocontiorum* vocabulum. Forte leg. *Vacationem primo mollius stulta utrinque & indecora simulatione.* subaudi *accepere.* nam ex verbis istis apparet utrumque non abhorruisse à vacatione, si cum dignitate contigisset. Sed simulatio ea erat. *Rhenanus.*

1 *Quos per simulationem officii legatis* &c.] Vere enim corrumpendis legionibus submittebantur. *Savilius.* An prætoriani eo prætextu missi, ut tentarent animos Vitellianorum? apparet enim, id ipsum forte suspicatum Vitellium, eos, antequam legionibus suis miscerentur, remisisse. An potius Otho, legatorum suorum fidem suspectam habens, prætorianos, qui illos observarent, honoris specie misit? Utrumque certe imperatoriis artibus haud alienum: tamen hoc postremum verisimilius, ut ex verbis Taciti conjicitur. Ad idem fere prætoriani ab Othone adhibiti, prope finem hujus libri: *Addidit classi urbanas cohortes, & plerosque è prætorianis, vires & robur exercitus, atque ipsis ducibus consilium & custodes.* Pichena.

2 *Increpabant ultro.*] Posset etiam legi, *Increpabat ultro.* Subaudi Fab. Valens. *Rhenanus.*

3 *Tanto ante.*] Majora verba quam pro re. Nam intervallum sane, inter Vitellii Othonisque imperium, exiguum. Jurarunt enim Germanici exercitus in Vitellii nomen Kalendis Januariis: at postridie Idus Galba cæsus, & Princeps factus Otho. Ita pauci dies interfuerunt, & aut militum aut Taciti adsertio non usquequaque cauta. *Lipsius.*

4 *Traditum Vitellio imperium.*] Vitellius enim Imperator salutatus 2. Januarii, Otho 15. die. *Savilius.*

5 *Ut bello impares, in pace nihil amissuri.*] Lege, *ita pace.* Acidalius.

6 *Neque ideo Prætorianorum.*] Hæc adeo à prioribus divulserant, ut etiam novum inde caput ordirentur. Cum tamen tam præcedentibus, necessario cohæreant, quam à sequentibus, quibus conjungebantur, sint alienissima. *Freinshemius.*

7 *Ad Tucianum fratrem.*] Scripsimus. *Titianum.* Salvius Titianus vocabatur. *Rhenanus.*

8 *Et stetit domus utraque sub Othone.*] Tu vero interpunge, *stetit domus utraque. sub Othone incertum an metu.* Lipsius.

Domus utraque.] Vitellii scil. ac Titiani. *Savilius.*

1 *Ne Aquitania quidem.*] Sic prorsus est scriptum in optimo Mediceo, non *nec* quod vulgo legitur, ut rite ad caput 66. pater monuerit id ipsum, eoque exemplo plerumque delevi illud c. Et id patefecit quoque Ryckius, sed improbavit, quia in ipsius codice id non observabatur. Apparet ergo ejus arbitrium, cujus tantam perversitatem quis crederet? Sed & mox leges ex MS. eodem *prætexto*, non *prætextu.* sicut etiam cap. 77. *Prætexto veteris amicitiæ*, ut bene præceptum ab aliis. *Jac. Gronovius.*

10 *Julius Cordus.*] Existimo castigatiorem lectionem esse *Manilius Cordus.* Extat Bononiæ post Petronii fanum tumulus in hæc verba: Q. MA-

NILIO

amor, metu ac necessitate huc illuc mutabantur. Eadem formido provinciam Narbonensem ad Vitellium vertit, facili transitu ad proximos & validiores. Longinquæ provinciæ, & quidquid armorum mari dirimitur, penes Othonem manebant, non partium studio; sed erat grande momentum in nomine urbis ac prætexto senatus, & occupaverat animos prior auditus. Judaicum exercitum Vespasianus, Syriæ legiones Mucianus sacramento Othonis adegere. Simul Ægyptus, [1] omnesque versæ in Orientem provinciæ, nomine ejus tenebantur. Idem Africæ obsequium, initio à Carthagine orto. Neque exspectata [2] Vipsanii Aproniani proconsulis auctoritate, Crescens Neronis libertus ([3] nam & hi malis temporibus [4] partem se reipublicæ faciunt) epulum plebi, ob lætitiam recentis imperii, obtulerat, & populus pleraque sine modo festinavit. Carthaginem ceteræ civitates secutæ. Sic distractis exercitibus ac provinciis, Vitellio quidem ad capessendam principatus fortunam bello opus erat. [5] Otho, ut in multa pace, munia imperii obibat: quædam ex digni- 77
tate reipublicæ; pleraque, contra decus, [6] ex præsenti usu properando. [7] Consul cum

NILIO C. F. CORDO. TR. LEG. XXI. RAPAC. PRÆF. EQUIT. EXACT. TRIBUT. CIVITAT. GALL. FAC. CUR. CER. LIB. IN. AGR. P. XLIX. IN. FRO. P. XLIX. *Alciatus.*

1 *Omnesque versæ in Orientem.*] Credo germanum esse. aliquot tamen lib. *omnesque versus Orientem.* Lipsius.

Omnesque versæ in orientem provinciæ.] Florent. corrupte, *versam in Orientem.* Alter Man. non male, *versus Orientem.* Sed nihil muto. *Pichena.*

2 *Vipsanii Aproniani.*] *Vipstani* in Fragmento fratrum Arvalium. Vide ad 14. ann. 1.

3 *Nam in malis temporibus.*] Malim, *in malis temporum.* quod magis ad sententiam, si recte perscrutaris: etsi parum in ea mutat. *Acidalius.* Vera lectio, ni fallor, *Nam & hi malis temporibus partem se reip. faciunt*, à Florent. indicata, qui habet; *Nam & in malis* &c. *faciunt.* Vulgo minus apte: *nam in malis* &c. *fecerat.* Pichena. Vaticanus non abit à membranis Florentinis, ut tuto liceat amplecti emendationem amicissimi mei Pichenæ. tanquam perstringat totum ordinem libertorum, qui nullus in rep. locus ævo castiori. ut vel ex Plinio uno ad Trajanum cognitissimum. *Gruterus.*

4 *Partem se Reip. fecerat.*] Interpretor. miscuerat se, velut & ipse inter curatores ejus & administros. Ita supra, hoc libro: *Non Senatus & eques modo, quis aliqua pars & cura reip.* Lipsius.

Partem se reip. fecerat.] Melius & aptius erit, *participem se.* Vertranius.

5 *Otho ut in pace multa.*] Quod monui sæpius, profecto in distinctione sæpissime peccatum est, quomodo & hic: nam si hæc à præcedentib. sejungas, auctoris mentem haud ceperis. Caput igitur inchoandum putem inde: *Sic distractis* &c. eoque modo intelligetur oppositio atque comparatio, quam instituit: *Vitellio quidem ad capessendam principatus fortunam bello opus erat: Otho ut in multa pace munia imperii obibat.* Freinshemius.

6 *Et præsenti usu properando.*] Correximus, *ex præsenti usu properando.* Rhenanus. Perspicua sententia, nescio an proba, mihi quidem multo verius legi videatur, *ex præsenti usu probanda.* quam sententiam post enumerationem gestorum Othonis statim repetit: *Inter quæ necessitate præsentium rerum & instantibus curis excusata* &c. *Acidalius.*

7 *Consul cum Titiano fratre in Kalend. Martias.*] Libera rep duo Consules cum Januarii initio Consulatum auspicati vertente demum anno defungebantur, nisi mors aut alia interveniret causa, quæ successori vacuum faceret. Post *cum belli civilis præmia festinari cœperunt*, ut Tac. loquitur, cumque excrevisset eorum numerus, quorum meritis rependenda esset dignitas, arctato administrationis tempore laxanda aliis fuerunt ad explendam ambitionem spatia, & unius anni in plures spargendum beneficium. Hujus confusionis auctor C. Cæsar, A. V. C. 709. qui Consul sine collega suo anno Fabium & Trebonium substituit. Dio l. 43. Anno ab urbe Cond. 715. postmodum inducta deponendi necessitas, cum antea sponte Consulatu abirent. Dio l. 48. Tempore Augusti, præsertim sub extremum ejus Principatum, ut docent Fasti Capitolini, quatuor singulis annis designabantur Consules, bini ex Kalendis Julii in finem porro anni. Post ejus tempus etsi de initio mihi exacte non constat, bimestres fuere Consules, eorumque numerus tum in usu, crevit ad duodecim. Hoc anno ex Kalend. Jan. Servius Galba 2. Titus Vinius: cæsis hisce duobus in Consulatu, M. Otho: & L. Titianus suffecti in Kal. Mart. Ex Kal. Mart. L. Verginius Rufus, Poppæus Vopiscus. Ex Kal. Maii Cælius Sabinus, Flavius Sabinus. Ex Kal. Julii Arius Antoninus, Marius Celsus. Ex Kal. Sept. Fabius Valens, Alienus Cæcina, perduellionis reus, suffectusque ei in unicum diem *Roscius Regulus* 3. hist.

cum Titiano fratre in Kalendas Martias ipſe, proximos menſes Verginio deſtinat, ut aliquod exercitui Germanico delinimentum. [1] jungitur Verginio [2] Poppæus Vopiſcus, prætextu veteris amicitiæ, plerique Viennenſium honori datum interpretabantur. Ceteri conſulatus ex deſtinatione Neronis, aut Galbæ manſere. Cælio ac Flavio Sabinis, in Julias; [3] Ario Antonino & Mario Celſo, in Septembres: quorum honori ne Vitellius quidem victor interceſſit. Sed Otho, pontificatus auguratuſque [4] honoratis jam ſenibus cumulum dignitatis addidit, [5] & recens ab exilio re-

hiſt. Ex Kal. Novemb. Cn. Cæcilius Simplex, C. Quintius Atticus Xiphilin. Hic numerus & recepta temporis illa conſuetudo uſque ad Dionis ætatem duravit lib. 43. qui vero cum Kalendis Januarii conſulatum auſpicabantur, erant ἐπώνυμοι, nomen anno dabant, vocabanturque *ordinarii*: reliqui, *minores*, tanquam obſcuri, neque apud exteros celebres, ut quærere liceret, in quorum Conſulatu illi eſſent conſules: alioquin auctoritate & cæteris pares. Dio l. 48. Minor tamen hic Conſulatus numero faciendo valet. Exemplum habemus in Veſpaſiano, qui Conſulatum ſub Claudio adeptus (Sueton. Veſp. 4.) per duos noviſſimos anni menſes, quod antea factum, ann. 823. notatus eſt *Veſpaſianus iterum.* Tac. 4. hiſt. *Savilius.* Id eſt à XVIII. Kal. Februarii, quo die Galba occiſus, uſque in Kal. Martias. & hoc præcipue reſpexiſſe Tacitum crediderim, cum dixit: *pleraque contra decus ex præſenti uſu properando.* Sic lib. ſeq. de Vitellio: *Ut Valenti & Cæcinæ vacuos honoris menſes aperiret, coartati aliorum conſulatus.* Inoleverat quidem jam inde ab Auguſto mos, ut plures in unum annum Conſules ſubrogarentur, quo pluribus locus honoris eſſet, teſte Dione l. 53. Sed deinde per bella civilia, honores & magiſtratus, immane quantum à ſequentibus principibus vulgati, ut pecuniis ad largitiones deficientibus, ſaltem dignitatibus duces ac miniſtros bellorum aut remunerarent, aut ſibi conciliarent. & ad eam indignitatem res pervenit ævo inferiori, ut Commodo imperante, viginti quinque Conſules in unum annum crearentur, quod in vita ejus tradit Lampridius. Sed tamen primorum tantum Conſulum nomina in Faſtos referebantur, iique ad differentiam ceterorum, Conſules *ordinarii* appellati. Seneca de Ira 3, 31. *Dedit mihi præturam: ſed Conſulatum ſperaveram. Dedit duodecim faſces: ſed non fecit ordinarium Conſulem. A me numerari voluit annum: ſed deeſt mihi ad ſacerdotium.* Pichena.

1 *Jungitur Verginio Pompejus Vopiſcus.*] Vel hic locus argumento nobis ſit, quam multa in monumentis veterum auctorum paſſim infulſerint viri eruditi de ſuo, dum non tantum temporis ſibi ſumere poſſunt, quod attentius excutiendo loco ſufficiat. nam volumen Corvini regis ſic habet. *Conſul cum Titiano fratre in Kalend. Martii ipſe, proximos menſes Verginio. Pompejus Vopiſcus prætextu* &c. Sic enim nos diſtinguimus. Expone, Conſul cum Titiano fratre in Kal. Martii ipſe Otho, in proximos menſes cum Verginio Conſul fuit. Pompejus Vopiſcus (nomen auctoris eſt) ſubaudi, ſcribit, id prætextu veteris amicitiæ factum, plerique Viennenſium honori datum interpretabantur. Cæterum hæc lectio valde convenit brevitati Cornelianæ. *Rhenanus.* Verum quid cauſæ fuerit, quod plerique datum id honori Viennenſium interpretarentur, cum Virginius, Alciato vindice, Mediolanenſis fuerit? Ego nihil muto ex recepta ſcriptione: & Pompejum Vopiſcum forte Viennenſem cognomine Silvanum, T. Virginio forte Ruffo collegam reor; Julium Frontinum de Aquæ ductibus aſſiduum ſecutus auctorem. *Vertranius.*

2 *Poppæus Vopiſcus.*] Cur huic nomini tantopere ſuccenſuerit Ryckius, ut non modo ex contextu deleat ſuppoſito *Pompejus*, ſed in notis verboſe adverſus eum diſputet, non aſſequor. Audias licet ipſum loquentem: (Ita habent MSS. Bud. & Meus, tum Ed. Ven. & quæ hanc inſecutæ ad Lipſium uſque. In cujus Ed. legitur *Poppæus Vopiſcus*, quo fundamento adhuc quæro) Atqui fundamentum ipſe dum tacet, aperit. Fundamentum enim eſt MS. codex Mediceus omnium veterrimus, & univerſis junctim illis, quæ in iſta nota enumerantur, non ſolum par, ſed ſuperior & quidem immenſo intervallo. Nec cauſa eſt de eo dubitandi. *Jac. Gronovius.*

3 *Archio Antonio.*] Liber MSC. *Ario Antonio.* Rhenanus.

4 *Honoratis jam ſenibus.*] Otho, inquit, *ſenibus* Patrum *jam honoratis* (qui ſummis olim ſcilicet eſſent honoribus functi aut fungendis deſignati) *addidit cumulum dignitatis.* quem illum? *pontificatus auguratuſque*, quæ duo vocabula pluritivi numeri accuſandi caſu καθ' ἐπεξήγησιν, quam appoſitionem vulgo vocant, adhærent, junguntur que τοῖς *dignitatis cumulum.* Juſtin. l. 17. *In eo bello Lyſimachus, amiſſis ante variis caſibus XV. liberis, non inſtrenue moriens, poſtremus domus ſuæ ruinæ cumulus acceſſit.* Et firmat planiſſime Græcus auctor: Τοῖς ἀποδεδειγμένοις ὑπὸ Νέρωνος ἢ Γάλβα πᾶσιν ἐτήρησε τὰς ὑπατείας. ἱερωσύναις δὲ τοὺς καθ' ἡλι-

reversos nobiles adolescentulos, avitis ac paternis sacerdotiis in solatium recoluit. Redditus Cadio Rufo, Pedio Blæso, Sevino Promptino senatorius locus, qui [1] repetundarum criminibus sub Claudio ac Nerone ceciderant. placuit ignoscentibus, verso nomine, [2] quod avaritia fuerat, [3] videri majestatem: cujus tum odio, etiam bonæ

ἡλικίαν προήκοντας ἢ ἤδη ἱκέσμοι. Hæc, ne quem abducat Jac. Gutherii fiducia in suo, *honoratus jam insignibus*. de jure pontif. lib. I. cap. 15. *Gronovius*.

5 *Et recens ab ex.*] MS. Mediceus *Aut recens*, in quo etiam *Sevino Pr.* Sed quum & mox absit vocabulum *qui*, patet locum hunc ita concipi debere. *Redditus Cadio Rufo, Pedio Blæso, Savino Promptino Senatorius locus. Repetundarum criminibus sub Claudio ac Nerone ceciderant*. Jam aliquoties sic per supposita vocabula connexas male periodos monstravi. *Jac. Gronovius*.

1 *Repetundarum criminibus.*] Actio repetundarum intentata adversus provinciarum rectores ob iniquas pecuniarum extorsiones, aut crudeliter exercitam jurisdictionem. Nomen ei inditum à principali parte, quod per eam actionem, *pecunias injuste ablatas, vel si quid aliud ablatum, captum, conciliatum, aversumve siet, provincialibus repetere jus fasque esset*. Neque sufficiebat extorta per vim refundere, sed & arbitraria infligebatur pœna, duplum aut triplum nomine pœnæ. Lata hæc lex à L. Calpurnio Pisone anno primo tertii belli Punici; aucta deinde per alios pluribus clausulis & cum variis sanctionibus resuscitata. Tac. 15. Ann. *Magistratuum avaritia Calpurnia scita peperit*. Neque tamen districta constitutionum severitas obstitit, quo minus Proconsulum & Proprætorum injusta libido, tam ante imperatorum tempora, quam sub ipsis, grassaretur in provincias expilandas. Imo, quo pluribus legibus circumferretur pœnarum timor, eo ferocius illi in spolia & provinciarum sanguinem ferebantur, utque illa, quæ violente extorserant apud exteros, Romæ impunita forent, profundebant in corruptelas dona, ex mente Græci senarii, ὁ πολλὰ κλέψας, ὀλίγα δοὺς ἐκφεύξεται i. *per furta dives, pauca donet, salvus est*. Hinc narrat Tullius (serio aut per jocum) statuisse provincias supplicare Senatui, ut quæ commodo ipsorum lata esset lex de repetundis, ipsorum precibus aboleretur. Verba ejus sunt in proœmio prioris in Verrem. Sub Imperatoribus lex tantum restringebatur ad extorsiones, ut videre licet apud Plinium 2. ep. 11. *Savilius*.

2 *Quod avaritia fuerat, videri majestatem.*] Indecorum Othoni videbatur, avaritiæ crimine damnatis ignoscere, & fortasse metuebat, ne provincialium animos, ad quos repetundarum lex pertinebat, alienaret. Id eo simulavit, Senatores illos non ea quidem lege olim mulctatos, sed majestatis, qua Princeps tantum offenditur. Quoniam autem majestatis lex eo tempore odiosa erat ob plurima damna, quæ urbi intulerat; illius nomine & lex repetundarum, & aliæ justæ destruebantur. adeo ut majestatis aliquem damnare, idem esset, ac si innocens pronunciaretur. *Pichena*. Recte sese habent hæc postprincipia Pichenæ, non principia. Otho enim Cadium Rufum, Pedium Blæsum, Servinum Promptinum restituit quasi tyrannica majestatis lege perculsos, quo innocentibus injuria facta videretur; ut plerisque qui tum temporis essent ea lege postulati: non autem, ne provincialium animi offenderentur. Horum immo οὐ λόγος illi, οὐδ' ἀριθμός. nam qui poterant non offendi hoc mimo satis memores & gnari veterum dolorum? qui, ut verisimile est, ipsi productos in jus fures & depeculatores nequissimos damnarant? Ergo, ut dixi, horum ille nullam rationem habuit: tantummodo suæ & restitutorum existimationi consultum voluit, ne ipse indignos dignari, illi indigni potiri eo beneficio viderentur. *Gronovius*.

3 *Videri majestatem.*] Lex majestatis primis liberæ reip. temporibus pauca, sed momenti in rep. maximi, complectebatur: *si quis proditione exercitum, aut plebem seditionibus, denique male gesta rep. majestatem populi Rom. minuisset*. 1. Ann. 72. Augustus eam extendit ad famosorum libellorum scriptores. Ante vero *facta arguebantur, dicta impune erant*, aut saltem exemta pœnis læsæ Majestatis. Sub Tiberio, Cajo, Claudio & Nerone erat *unicum crimen eorum, qui crimine vacabant*, ut Plinius loquitur, apud Tiberium accusabatur Falanius 1. Ann. & ex lege quidem majestatis, *quod venditis hortis statuam Augusti simul mancipasset*. & ibid. Rubrius, *quod violasset perjurio nomen Augusti*. ibid. Granius Marcellus præter *sinistros sermones habitos*, quod statua sua ipsius *altius quam Cæsarum sita esset, & alia in statua, amputato capite Augusti, effigiem Tiberii indidisset*, habita compendii ratione. Lutorium Priscum 3. Ann. quod Principis filio nondum exstincto, *suprema ejus celebri carmine deflevisset, delator corripuit, indictumque reo ultimum supplicium*. Ennius ibid. quod *Principis effigiem promiscuum ad usum argenti vertisset*; C. Silius 4. Ann. & Cremutius Cordus, Pompeja Macrina cum marito, socero, patre ac fratre 6. Ann. Titus Sabinus, 4. Ann. Mamercus Scaurus 6. Ann. Petra 11. Ann. Sub

O 3 Ne-

78 bonæ leges peribant. [1] Eadem largitione, civitatum quoque ac provinciarum animos aggressus, [2] Hispaliensibus & Emeritensibus [3] familiarum adjectiones; [4] Lingoni-

Nerone Cassius quidam 16. Ann. quod inter imagines majorum etiam C. Cassii effigiem coluisset, ita inscriptam *DUCI PARTIUM*; & infiniti alii ob similes nugas. Quare cum lex majestatis tam diu tam odiose fuisset exercita, visum fuit illis in veniam pronioribus, quod vere extorsio erat, crimen Majestatis vocare; cujus adeo execranda erat memoria, ut bonas etiam leges in neglectum adduceret. *Savilius.*

1 *Eademque largitione.*] Nos, *eadem.* Rhenanus.

2 *Hispaliensibus & Emeritensibus familiarum adjectiones.*] Deducendis Coloniis certe assignabantur familiæ, quæ si lapsu temporis aliove casu decrevissent, aut externis miscerentur, magnum beneficium alii putabant, si novis supplementis augerentur. Livius l. 32, 29. & 43, 17. Tac. 13. Ann. *Cæterum Coloniæ Capua atque Nuceria additis veteranis firmatæ sunt.* Hispalim autem Coloniam Romanorum fuisse affirmat Plinius 3, 2. *à læva Hispalis Colonia, cognomine Romulensis. Emeritam* vocat Dio l. 53. Manifesta autem est notatio vocis *Emerita*, quod emeriti milites ἀφηλικέστεροι eo deducerentur. *Coloniis* autem *militaribus* (ne de alio nunc earum genere loquar, quod liberæ Reip. temporibus jussu Senatus in exteros deducebatur; cum hanc divisionem innuere videatur Vellejus lib. 1.) ex eo origo, ne militum senectus inopia premeretur, post attritum castrensi labore ætatis florem. Sulla itaque, Cæsar, & consecuti deinde Imperatores ex assignatis in hæreditatem agris honeste victitandi facultatem veteranis dederunt. In tales Colonias sub initium, *universæ legiones ducebantur cum tribunis, centurionibus, & sui cujusque ordinis militibus, ut consensu & caritate remp. efficerent.* Tac. 15. Ann. Mela l. 2. c. 5. speciatim quasdam exprimit legiones, designatis quoque, quæ occuparunt, locis. Exolescente sensim probi moris instituto, *non ut olim universæ legiones, sed ignoti inter se ducebantur, diversis manipulis, sine rectore* &c. Tac. Neque exemplum deerat, cum milites diffugerent passim *in Provincias, in quibus stipendia meruerant,* desertis coloniis. Fuerit aut hæc aut alia causa, videtur utraque & Hispalis & Emerita, imminutis colonis novas familiarum adjectiones ab Othone impetrasse. *Savilius.* Qui olim manumittebantur, cum libertate patroni nomen accipiebant. Sicque Terentius, poëta Comicus, Terentii Lucani domini sui nomen assumpsit. & Livius l. 3. Appii Claudii libertum appellat nomine domini Marcum Claudium. Cic. ad Att. *Cum Demetrio Mega mihi vetustum hospitium, familiaritas autem tanta, quanta cum Siculo nullo. Ei Dolabella rogatu meo civitatem à Cæsare impetravit. Itaque nunc P. Cornelius vocatur.* Erat enim P. Cornelius Megæ patronus. Hoc vero fiebat, ne barbaris nominibus civitas repleretur, obscuratis & deletis Romanorum gentilitatibus. Sueton. in Claud. *Peregrinæ conditionis homines vetuit usurpare Romana nomina, duntaxat gentilitia*, id est, quæ gentium essent patriciarum. Romani enim nolebant sua nomina cum exteris communicari: sed plebejorum nomina poterant illis dari. Ex verbis vero Taciti colligit Fr. Connanus permissum Hispaliensibus & Emeritensibus fuisse, se in familias Romanorum inserere & adjicere. Id est, ut cuique eorum, qui vellet, concederetur civitas Romana, dum in alicujus civis nomen gentemque transirent, ut fecit Mega ille Siculus. At Lingonibus civitatem fuisse datam universis, ut nec familiæ adoptione, nec nominis mutatione illis opus esset. *Lupanus.* Faërnus legebat, *Hispalensibus* &c. Ursinus. Quod Lupanus hic de mutato nomine illorum, qui manumittebantur, aut beneficio alicujus civitatem impetrabant, verum est: sed huc minime congruens, cætera nugæ & neniæ. *Gronovius.*

3 *Familiarum adjectiones.*] Ita solent Romani coloniarum infrequentiæ subvenire, novâ familiarum aliquot adjectione. Livius lib. 64. *Postulantibus à Senatu Aquileiensium legatis, ut colonorum numerum augeret, mille & quingenta familiæ ex Sc. scriptæ.* Lipsius.

4 *Lingonibus universis.*] Latet hic omnino mendum. Primum enim quis locus Lingonibus (Galliæ ii sunt) inter Hispaniæ populos esse potest? Adde, quod Lingones istiipsi, primi & præcipui in Othonem hostes. Hi, qui Vitellium fovere; hi, qui milites turbidis colloquiis ad bellum impulere: hi, qui etiam nunc Othonis partes oppugnant viris, armis, equis. Unde igitur iis præmium? Clare aliena & falsa ea vox; & censeam Hispaniæ aliquam gentem reponendam: *Lusonas*, an *Illurconas?* an tale aliquod nomen, quod parum vicinum adhuc repperi corruptæ voci. *Nec scire fas est omnia*, ait Lyricus. tu cogitabis. *Lipsius.*

Lingonibus universis civitatem Romanam.] Vix assentior tantum beneficium ab Othone in Lingones Gallos fuisse collatum, præcipue (quantum mihi quidem constat) partibus Vitellii faventes, qui solus cum eo hanc de imperio rivalitatem exercebat. *Savilius.* Quæritur adhuc doctiss. viro gens ista inter Hispanos, nec persuaderi potis est, hic agi de Lingonibus Gallis, qui Vitellio addi-

gonibus universis civitatem Romanam; provinciæ Bæticæ Maurorum civitates dono dedit. nova jura Cappadociæ, [1] nova Africæ, ostentui magis quam mansura. [2] Inter quæ necessitate præsentium rerum & instantibus curis excusata, ne tum quidem immemor amorum, statuas Poppææ per senatusconsultum reposuit. Creditus est etiam de celebranda Neronis memoria agitavisse, spe vulgum alliciendi. [3] & fuere qui imagines Neronis proponerent: atque etiam [4] Othoni, quibusdam diebus populus & miles, tamquam nobilitatem ac decus astruerent, NERONI OTHONI
acclamavit. Ipse in suspenso tenuit, [5] vetandi metu, vel agnoscendi pudore. Con- 79
versis ad civile bellum animis, externa sine cura habebantur. Eo audentius [6] Rhoxolani Sarmatica gens, priore hieme cæsis duabus cohortibus; [7] magna spe ad Mœsiam

addictissimi in paucis erant. *Proxima Lingonum civitas erat fida partibus.* Ego de Lingonibus Galliæ dictum puto, qui armis, equis, opibus Vitellium juvere, quique Germanicas legiones ad arma impulere: quid enim monstri simile, si præcipuos hostium largitione tentat? nonne & Hispania jam ad Vitellium desciverat? *Statim cognitum est conversam ad Vitellium Hispaniam.* Nihilominus Otho permittit Hispalensibus & Emeritensibus familiarum adjectiones: quinimo his non contentus, iisdem artibus aggreditur ipsas Germanicas legiones. *Proximos menses Verginio destinat, ut aliquod exercitui Germanico delinimentum.* nec mirum, nam etiamdum privatus huic rei nimis studebat. *Adeo animosus corruptor, ut Coccejo Proculo speculatori de parte finium cum vicino ambigenti, universum vicini agrum sua pecunia emtum dono dederit.* Eadem postea molitus est Primus. *Et partes præsumsere, facta tribunis, & centurionibus retinendi quæ Vitellius indulserat spe,* &c. 3. hist. *Salinerius.*

1 *Nova Africæ ostenta.*] Castigavimus, *Nova jura Cappadociæ, nova Africæ, ostentui magis, quam mansura.* Hoc vocabulum etiam usurpat lib. 1. *Corpora extra vallum abjecta, ostentui.* lib. 12. *Auribus decisis vivere jubet, ostentui clementiæ suæ & in nos dehonestamento.* lib. 15. *iturum Tiridatem ostentui gentibus, quanto minus quam captivum.* Item: *In Galliam Julium Calenum tribunum, in Germaniam Alpinum Montanum præfectum cohortis* &c. *ostentui misit.* Rhenanus.

2 *Interque necessitate præsentium rerum & instantibus curis excusata.*] Codex Budensis habet, *excusatus.* Scripsi, *Inter quæ necessitate præsentium rerum & instantibus curis excusatis.* Idem.

3 *Et fuere qui imagines Neronis præponerent.*] Emendavimus, *reponerent.* Rhenanus. Melius quidem, *reponerent*, ut in margine recentiorum notatum est. Tamen & vulgatum verbum, *proponerent*, fieri potest, id est conspiciendas in publico ponerent. *Pichena.* Male qui malunt, *reponerent*; neque id licebat, nisi per principem aut Senatum; ut pluribus ostendi ad Sueton. Cæs. 11. *tropæa Marii de Jugurtha deque Cimbris atque Theutonis, olim à Sulla disjecta, restituentem.* Gruterus. Plinius lib. 35, 4. *Princeps tabulam pictam prælii, quo Carthaginenses & Hieronem in Sicilia devicerat, proposuit in latere Curiæ Hostiliæ.* Suetonius Caligula cap. 41. *Hujusmodi vectigalibus indictis neque propositis.* Gronovius.

4 *Othoni quibusdam diebus.*] Quibus diebus? & cur hoc ita ἀορίστως? Fortasse, *Quinquatruum diebus:* quod scriptum initialibus modo litteris fuit. *Lipsius.*

Quibusdam diebus, populus & miles.] Quibus diebus? Quinquatribus, sicuti censet Lipsius. Si hoc verum, non caussæ erat, cur Quinquatrua non nominaret Historicus. An ex compendio Scripturæ natum mendum, & scripserat Tacitus? *Quibusdam differentibus* &c. Ait auctor noster, ita quosdam disseruisse sive tradidisse scriptis. Quod etiam affirmat Sueton. In Oth. *Nero nullum indicium recusantis dedit, imo ut quidam tradiderunt.* Inter eos qui hoc tradiderant, fuit eximius Scriptor Cluvius Rufus: Plutarch. Κλαύδιος δὲ Ροῦφος εἰς Ἰβηρίαν φησὶ κομισθῆναι διπλώματα. Cluvii Rufi istius meminit etiam Suet. & Plinius. *Colerus.*

5 *Cognoscendi pudore.*] Malim, *agnoscendi.* Lipsius.

Vetandi metum vel cognoscendi pudorem.] Liber manusc. habet, *metu.* Scripsi, *vetandi metu, vel cognoscendi pudore.* Rhenanus. Faërnus legebat, *Vetandi metu, vel agnoscendi pudore:* Ursinus. Lipsius recte, *agnoscendi.* Muretus voluisse videtur, *ipse in suspenso tenuit, vitandi metum, vel agnoscendi pudorem.* Quanquam in libro ejus notatum reperi, *vitandi metum, & agnoscendi.* Acidalius. Rectius ex Flor. *vel agnoscendi pudore*, quam vulgo, *cognoscendi.* Pichena.

6 *Rhoxolani, Sarmatarum gens.*] Rhoxolani Plinio & Ptolomæo, Rhoxani Straboni, hodie Ruteni dicti. Hi adversus Mithridatis Eupatoris duces dimicarunt. *Lupanus.*

7 *Magna spe ad Mœsiam irruperant.*] Delendum *ad.* Nam sine præpositione Tacitus hæc talia semper effert. Supra: *Vastare Gallias, & Cottianis*

siam irruperant, novem millia equitum [1] ex ferocia & successu, prædæ magis quam pugnæ intenta. Igitur vagos & incuriosos, [2] tertia legio adjunctis auxiliis, repente invasit. apud Romanos omnia prœlio apta: [3] Sarmatæ dispersi, aut cupidine prædæ graves onere sarcinarum, & lubrico itinerum adempta equorum pernicitate, velut vincti cædebantur. Namque mirum dictu ut sit omnis Sarmatarum virtus, velut extra ipsos. nihil ad pedestrem pugnam tam ignavum; ubi per turmas advenere, vix ulla acies obstiterit. Sed tum humido die, & soluto gelu, neque conti, neque gladii, quos prælongos utraque manu regunt, usui, lapsantibus equis, & cataphractarum pondere. Id principibus & nobilissimo cuique tegmen, ferreis laminis, aut [4] præduro corio consertum; ut adversus ictus impenetrabile, ita impetu ho-

tianis Alpibus Italiam irrumpere. Imo non delendum, transferendum saltem ad proxime sequ. *Novem millia equitum*, Hic inquam reponendum, *Ad novem* &c. *Acidalius.*

1 *Et ferocia & successa præda.*] Castigavi distinxique, *ex ferocia & successu, prædæ magis quam pugnæ intenta.* Rhenanus. Hæc transponenda: *ferocia ex successu, & prædæ magis, quam* &c Muret. notaverat, *& ferocia & successu.* non tam bene. *Acidalius.*

2 *Tertia legio.*] Scripsit forsan Tacitus *tres legiones*; tot enim Mœsia tum habuit, quarum Legati Consularia ornamenta nacti hisce rebus intererant, & quod verisimilitudo per suadet, cum legionibus quibus præerant. *Savilius.*

3 *Sarmatæ dispersi aut cupidine prædæ graves onere sarcinarum.*] Leg. traductim, *Sarmatæ dispersi cup. pr. aut graves onere sarc.* Acidalius. Ex re ipsa atque ratione lectionem restitui, sola trajectione voculæ, quæ locum deseruerat, effeceratque: *Sarmatæ dispersi: aut cupidine pr. graves* &c. quomodo nolim scripsisse Tacitum: nec ille sane tam inepte scripserit. at si legas ut volumus; *dispersi cupidine prædæ, aut graves* constabit sibi verissima sententia: quam aliunde firmare, ut promptum, ita supervacuum foret. *Freinshemius.* Potest concedi, ut inventum auctori tantopere blandiatur, & statim recipiat in contextum; sed admodum oportet esse vero propinquum, ut etiam alii in id consentiant, ut fit hoc loco, ita tractim tacto ab Freinshemio, ut nescierit Acidalium venisse in partes. Certe eum ignorat. Sed uterque nunc vehementer cespitat, & vanum pro re amplectuntur. Qui enim *vagi & incuriosi* dicuntur, an id fit ex sola prædarum spe? Certe nequaquam, & tum prius potest fieri per varias causas, & posterius omnino prædas excludit. Hæc fuerunt prima vitia, cladem eorum parantia. Igitur dispersi nempe per hos duos modos; quum interim fuerint alii prædis inhiantes, quas etiam acceperunt, sed male usi, quia cupidine earum nimis se onerarunt & reddiderunt inhabiles quum adhuc pugnare deberent. *Dispersi* sane monstrant vitium τακτικῆς, ut patet libro 1. annal. neque id fit ex solo impetu prædandi, sed certe ex caussis plurimis. Libri proximi capite 26. legimus; *Cum dispersos nec usquam validos pavor fugientium abriperet.* Cupidine prædæ graves onere sarcinarum depingunt Alcmæonem ex thesauro Crœsi egredientem apud Herodotum 6, 125; utrumque enim in eo pariter cernas. Hinc Freinshemio suum reliqui, & Tacito reddidi quod verum est, licet ipse præ incondito æstu audeat loqui de inepte scribendo. *Jac. Gronovius.*

7 *Præduro corio consertum.*] Mireris equidem hæc verba ab Ryckio citari, ut de illis nihil diceret, quum longa dubitatio jam Lipsium quondam exercuerit, adeo ut post hæc producta scribat lib. 3. Mil. Rom. dial. 6. etiamnum mirabiliter anxius (Ideo jure in Taciti loco supra am-,, bigam, non enim afferam, absit, an non repo-,, nendum *præduro cornu*, quoniam & Pausanias, ut,, proprium, Sarmatis hoc adtribuit) Ita Lipsius.,, Utrum nescivit hæc, an præterire maluit? Certe hoc posterius non displiceret Raph. Fabretto ad Columnam Trajani cap. 4. pag. 111. auso inter citandum hanc parenthesin inserere [aut præduro corio (Cornu Lipsius legit, cui ex jam dictis assentior) consertum.] Adhibet quoque hanc descriptionem Henr. Valesius ad locum Ammiani Marcellini 17, 12. præfatus hanc Sarmatarum armaturam, loricas nempe ex cornibus rasis, optime describere Tacitum, sed nulla suspicione eum adspergens, etsi solus λωρίκια κεράτινα in hoc genere deinde exprompserit. Continentia Lipsii prorsus probari meretur, non minus quam taciturnitas Valesii. Hi enim duo excellentes studiis viri noverant codicibus antiquis pretium suum statuere, non etiam Fabrettus; qui aut neque vidit, aut si vidit, recte usurpare ignoravit; unde ejus προπετὲς damnari prorsus & rideri debet contra fidem adeo eximii exemplaris in tot majoris momenti relationibus spectatam ita ruentis, præsertim quum ab Varrone lorica consideretur ab loris, quod de corio crudo loricas faciebant, non tam Romani, quam & aliæ gentes. Non debeo ta-

hostium provolutis inhabile ad resurgendum. Simul altitudine, & mollitia nivis, hauriebantur. Romanus miles facili lorica, & missili pilo, aut lanceis assultans, ubi res posceret, levi gladio inermem Sarmatam (neque enim defendi scuto mos est) cominus fodiebat: donec pauci, qui proelio superfuerant, paludibus abderentur. 1 ibi sævitia hiemis, & vi vulnerum absumpti. Postquam id Romæ compertum, M. Aponius Mœsiam obtinens, 2 triumphali statua, Fulvius Aurelius, & 3 Julianus

tacere mox in MS. Mediceo legi *facilis lorica*, de quo vide Ryckiana. Et Livius 40, 58. dicit *neque Basternas faciles commercio.* Jac. Gronovius.

1 *Ibi sævitia, hic miseria.*] Mutilus locus, aut corruptus. Mihi ex sententia videatur: *illi sævitia hiemis, hi miseria vulnerum absumpti.* Junctim enim cum prioribus legenda. & reliqui confugerunt, inquit, ad paludes: quorum alii frigoris vi, alii jam læsi, cum nemo curaret, misere tabe & pure vulnerum perierunt. *Lipsius.*

Hic misericordia vulnerum absumpti.] Budense volumen habet, *mĩa.* Reposui, *miseria vulnerum.* Rhenanus. Faërnus legebat: *Ibi sævitia vulnerum, hic misericordia absumpti* &c. non ut in vulgatis. *Ursinus.* Impropria & parum apta videtur vox, *miseria.* mihique admodum arridet Mureti emendatio: *Ibi sævitia hiemis, & vi vulnerum absumpti.* totidem fere literis, nec dissimilibus. *Pichena.* Præstare se ait Lipsius legendum, *Ibi sævitia hiemis*; *hic miseria vulnerum.* At ego præstabo ea geminatione nihil opus. Quorsum enim *hic*, non duobus locis, sed uno scil. *in paludibus* ait *absumptos esse*? Verior igitur Mureti emendatio singulis vestigiis & apicib. vulgatæ scripturæ insistens. *Acidalius. Miseria*, ταλαιπωρία, dolor, cruciatus. Ter. Adelph. *miseriam omnem ego capio, hic potitur gaudia.* Plaut. Pers. *Dum tunicas ponit, quanta afficitur miseria?* Pauci Sarmatarum manus Romanorum evaserunt, iisque effugium paludes ab hoste, sed non à vulneribus: quæ non fota, non curata, sed ipso frigore exacerbata, præsentem perniciem attulerunt. Assignetur itaque *sævitia* militibus Rom. ut agatur de Sarmatis, qui manus cum iis conseruerunt, quorum major pars *ibi*, id est, in acie, reliqui *hic* scil. inter paludes exstincti sunt. *Salinerius.* Optimam emendationem Mureti, Pichenæ quoque judicium sequuti, maluimus inserere textui; quam illa manifesto falsa: *ibi sævitia, hic miseria vuln.* Freinshemius. Sed hæc omnia posthac Tacitum non fatigabunt, si ex Ryckiano libro cum domino legamus *& dolore vulnerum*, ut sustinuit edere. Credimus? Immo est conspicuum specimen interpolationis, quam admisit vir certe doctus & firmatus animo, ut locum hunc quocunque modo integratum haberet. Vocem igitur *dolore* interposuit, quum in vere antiquis codicibus nulla scintilla ejus vocis adfulgeret. Aliunde igitur sumere hanc vocem sine ulla titubatione certe, ut ait Ryckius, duravit, vel ex Justini libro 24. *Brennus cum dolorem vulnerum ferre non posset.* Vel ex Ammiano Marcellino lib. 27. *Quos vulneribus frigorum asperitate contractis dolorum absumpserat magnitudo.* Sed hæc est fundi hujus calamitas, quod Tacitum deserat, pagina in exemplari Mediceo, quam nullus dubito allusisse propius ad exactissimam Mureti conjecturam, sicut circumlambunt alii sane reveriti magis fidem & pondus antiquitatis. *Jac. Gronovius.*

2 *Triumphali statua.*] 4. Ann. *tres erant laureatæ in urbe statuæ* &c. & quæ in eundem sensum præcesserunt. *Priores duces impetrando sibi triumphalium insignia sufficere res suas crediderant.* Rursus 15. Ann. *Triumphale decus* & *triumphales in foro imagines.* Res una & eadem varie significata; ut non vane liceat colligere triumphalem statuam & triumphalia insignia minime discerni, aut illam constitui horum partem, toti tamen exprimendo usurpatam. Hoc honoris genus τιμαὶ ἐπινίκιοι, liberæ reip. ignotum, primum, ut nonnulli opinantur, ab Augusto tributum Tiberio est, anno V. C. 742. Sueton. Tib. 9. Dio lib. 54. p. 528. scribit biennio ante, nec prius cuiquam, id contigisse Agrippæ. Causam novandi non conjecero aliam, quam quod Augusto videretur, nimium ex majestate habere triumphalem pompam, ei saltem, qui ex prisca rep. nihil superesse pateretur præter vocabula, idque gravate, & qui propterea ubique libertati nervos incideret, ut tamen prioris temporis umbra superesset, calide triumphos mutavit in triumphalia insignia. Tantum decreti solenniter Principibus triumphi, aut eorum filiis, ut Germanico tempore Tiberii. Proxime triumphalia, sed loco inferiori, erant *Consularia insignia*, aut *ornamenta* τιμαὶ ὑπατικαὶ atque etiam *prætoria*, τιμαὶ στρατηγικαὶ, ex iis, quæ, ut puto, illi obtinebant, quos Dio sparsim vocat, τοὺς γε δοκοῦντας ὑπατευκέναι, ἢ ἐστρατηγηκέναι. In ultimum rejecta gradum *quæstoria ornamenta*, quæ illorum compotes exæquabant Consulibus, Prætoribus, Quæstoribus. 4. hist. *Multo cum honore verborum Mutiano triumphalia de bello civili data, sed in Sarmatas expeditio fingebatur. Adduntur Antonio Primo Consularia, Cornelio Fusco, & Arrio Varo prætoria insignia.* Ann. 11. *decreta Narcisso quæstoria insignia* &c. *Savilius.*

P 3 Ti-

nus Titius, ac Numisius Lupus, legati legionum, consularibus ornamentis donantur: læto Othone, & gloriam in se trahente, *tamquam & ipse felix bello, & suis ducibus suisque exercitibus rempublicam auxisset.* Parvo interim initio, unde nihil timebatur, orta seditio, prope urbi excidio fuit. [1] Septimam decimam cohortem, è [2] colonia Ostiensi, in urbem acciri Otho jusserat: armandæ ejus cura Vario Crispino, tribuno è prætorianis, data. Is quo magis vacuus, [3] quietis castris, jussa exsequeretur, vehicula cohortis incipiente nocte onerari aperto armamentario jubet. tempus in suspicionem; [4] caussa in crimen; [5] affectatio quietis in tumultum evaluit. & [6] visa inter temulentos arma, cupidinem sui movere. Fremit miles, & tribunos centurionesque *proditionis* arguit; *tamquam familiæ senatorum ad perniciem Othonis armarentur.* [7] Pars ignari & vino graves; pessimus quisque in occasionem prædarum: vulgus, ut mos est, [8] cujusque motus novi cupidum. & obsequia meliorum nox abstulerat. resistentem seditioni tribunum, & [9] severissimos centurionum

3 *Titius Julianus.*] In secundo & quarto lib. tantum appellatur *Tertius Julianus.* Idem.

1 *Septimam decimam è colonia Ostiensi.*] Præpositionem è submovimus. Subauditur enim. *Rhenanus.* Muretus addi voluit præpositionem, è *colonia.* Acidalius. Ex Flor. addidi præpositionem è. Pichena.

2 *Colonia Ostiensi.*] Scito eam illic perpetuam stationem habuisse, ex decreto Claudii. Suetonius in Claud. cap. 25, *Puteolis & Ostiæ singulas cohortes, ad arcendos incendiorum casus, collocavit.* Lipsius.

3 *Quietis castris.*] Quia vigiliæ jam tunc constitutæ, & omnes in contuberniis, exceptis Vigilibus. *Idem.*

4 *Causa in crimen* &c.] Si causa hic aliqua contineatur, sensus fuerit, quicquid Tribunus ex mandato Principis egisset, sinistre milites interpretatos, quasi non in Principis obsequium patraretur, sed potius servitiorum in Imperatorem armandorum gratia. Plutarch. *οἱ θρασύτατοι πάντες ἐβόων, οὐδὲν ὑγιὲς τὸν Κρισπῖνον ἥκειν διανοούμενον, ἀλλὰ τὴν σύγκλητον ἐπιχειρεῖν πράγμασι νεωτέροις, καὶ τὰ ὅπλα κατὰ Καίσαρος οὐ Καίσαρι παρακομίζεσθαι.* i. *Illorum audacissimi una quasi voce exclamabant aliud intendi Crispino, Senatum res novas moliri, armaque non pro, sed in Principem exprompta.* Savilius.

5 *Affectatio quietis in tumultum evaluit.*] Placeret, *evadit*, pro *evaluit*: nisi verbum sit à Tacito ex obscura antiquitate erutum, ut pleraque alia. *Ursinus.*

6 *Visa inter tem. arma.*] Is affectus Homero exprimitur, in Odyssea π. ubi Ulysses Telemachum monet amovenda arma à procis, & caussam dat:

Μήπως οἰνωθέντες, ἔριν στήσαντες ἐν ὑμῖν,
Ἀλλήλους τρώσητε.

Et caussæ caussam:

- - Αὐτὸς γὰρ ἐφέλκεται ἄνδρα σίδηρος.
Nequando temulenti, jurgia deinde seratis,
Mutua lædentes.
- - namque viros ferrum trahit ipsum.

Lipsius.

7 *Vino graves.*] Quippe in cœna jam, aut potius à cæna. Ubi autem es vetus disciplina? Sed vero hæc castra urbana, & cum urbis vitiis. *Lipsius.*

Pars ignavi & vino graves.] Nos, *pars ignari* &c. *Rhenanus.*

8 *Cujuscumque motus novi cupidum.*] Scripsi, *cujusque motus novi cupidum.* Rhenanus. Edd. antiquissimæ *cujuscunque*; quod ambigas sitne ab librariis, an ab auctore ipso. *Gruterus.* Ita dubitare de omnibus licet. Sed quum librarii sinceram fidem suam tot documentis per alia loca probaverint, Grutero licebit dubitare; sed vir sanus eos honori debito relinquet. Nunc autem plane vidi in MS. Mediceo legi *cujuscunque*, idque viderunt plures, unde sequor Cl. Ryckium. *Jac. Gronovius.*

9 *Severissimum centurionum.*] Vatic. *severissimos.* & Plutarchus ἑκατοντάρχας δύο interfectos scribit. Noster tamen etiam infra de uno tantum: *Unus alterve perditus ac temulentus, centurionis ac tribuni sanguine manus imbuet?* Itaque placeat magis hic legi, & *Severissimum centurionem*, ut proprium nomen expresserit interfecti. aut certe in altero Taciti loco, *centurionum ac tribuni*, scribendum erit. *Lipsius.*

Severissimos centurionum obtruncant.] Nos, *severissimum centurionum* &c. nam sequitur infra, *Centurionis ac Tribuni sanguine manus imbuit.* Rhenanus. ἑκατοντάρχας δύο. Plutarch. *Savilius.* Constans veterum codicum lectio & Florentini & Vat. & aliorum, *severissimos centurionum.* multo probabilior vulgata *severissimum centurionum.* nec Lipsio adsenserim, qui, *Severissimum centurionem*, legit, ut sit proprium nomen interfecti. Quod autem inferius in Orat. Othon. unus tantum Centurio interfectus videatur, id minime obstat. Dum enim

num obtruncant. rapta arma, nudati gladii, insidentes equis [1] urbem ac palatium petunt. Erat Othoni celebre convivium, [2] primoribus feminis virisque; qui tre- 81
pidi, fortuitusne militum furor, an dolus imperatoris, manere ac deprehendi, an fugere & dispergi, periculosius foret; modo constantiam simulare, modo formidine detegi, simul Othonis vultum intueri. utque evenit inclinatis ad suspicionem mentibus, cum timeret Otho, timebatur. Sed haud secus discrimine senatus quam suo territus, & præfectos prætorii ad mitigandas militum iras statim miserat, & [3] *abire propere omnes è convivio* jussit. Tum vero passim magistratus, projectis insignibus, vitata comitum & servorum frequentia, senes feminæque per tenebras, diversa urbis itinera, rari domos, plurimi amicorum tecta, & ut cuique humillimus cliens, incertas latebras petivere. Militum impetus ne foribus quidem palatii coër- 82
citus, quo minus convivium irrumperent, *ostendi sibi Othonem* expostulantes: vulnerato Julio Martiale tribuno, & Vitellio Saturnino [4] præfecto legionis, dum ruentibus obsistunt. Undique arma & minæ, modo in centuriones tribunosque, modo in senatum universum: lymphatis cæco pavore animis, & quia neminem unum destinare iræ poterant, licentiam in omnes poscentibus. donec Otho, contra decus imperii thoro insistens, precibus & lacrymis ægre cohibuit: redieruntque in castra inviti, neque innocentes. Postera die, velut capta urbe, clausæ domus, rarus per vias populus; mæsta plebs; dejecti in terram militum vultus, ac plus tristitiæ quam pœnitentiæ. Manipulatim allocuti sunt Licinius Proculus, & Plotius Firmus, præfecti, ex suo quisque ingenio, mitius aut horridius. Finis sermonis in eo, ut [5] quina millia nummum singulis militibus numerarentur. Tum Otho ingredi castra ausus. atque illum tribuni centurionesque circumsistunt, [6] abjectis militiæ insignibus,

enim indefinite ait: Ergo miles suum centurionem ac tribunum interficiet? idem est ac si dicat: Ergo milites suos centuriones ac tribunos interficient. nam ibi etiam sequitur, *imperatoris sui tentorium irrumpet?* & tamen id minime acciderat: sed dixit, tanquam accidere posset. *Pichena.* Vide, cui potius credas, Tacito Romano, an Græco Plutarcho: ille etiam paulo post: *Unus alterve perditus, ac temulentus, centurionis ac tribuni sanguine manus imbuet?* hic ἑκατοντάρχας δύο. Ego (quod inter ingenuos dicendum sit) plus fidei Romanis in re Romana habeo. *Severissimum centurionum.* non proprium nomen, sed nota centurionis sævitiæ insignioris: tales enim sæpe à militibus cædebantur. ut lib. 1. Ann. *Centurio Lucilius interficitur, cui militaribus facetiis vocabulum, Cedo alteram, indiderant* &c. *Savilius.*

1 *Urbem ac palatium petunt,*] Vide Sueton. Oth. c. 8. *Idem.*

2 *Primoribus fœminis virisque.*] Οἱ δοκοῦντα συγκλητικούς. Plutarch. *Idem.*

3 *Abire propere.*] Καθ' ἑτέρας θύρας ἀφείς. Plut. i. e. *aliis emittens ostiis.* Idem.

4 *Præfectus legionis.*] Modus loquendi, qualem in Tacito observari alibi non commemini. *Idem.*

5 *Quina millia nummum.*] Quinque millia sestertium, id est 39. l. 1. s. 3. d. *Idem.*

6 *Abjectis militiæ insignibus.*] Tribunatus insigne, dignitatis nota erat παραζώνιον Pugio. Martial. lib. 14. Centurionis erat, *Vitis*, castigandis qui exorbitarent, militibus. Juvenal. de Mario, Sat. 8. *Nodosam post hæc frangebat vertice vitem* &c. Tacit. 1. Ann. 23. Præfectis *Prætorio* ξίφος gladius insigne fuit. Xiphilinus, ubi agit de Licinio Sura, qui prætoriis cohortibus sub Trajano præerat, ὅτε πρῶτον τῷ μέλλοντι τῶν δορυφόρων ἐπάρξειν τὸ ξίφος, ᾧ παραζώννυσθαι αὐτὸν χρῆν, ὤρεξεν i. *cum primum ei porrigeret, quam Prætoriano militi præficeret, gladium, quo accingi debebat.* Et Nymphidius apud Plutarch. cum suum socium Tigellinum dignitate exueret. προσέταξεν ἀποθέσθαι τὸ ξίφος i. *gladium deponere jussit.* Gladii gestandi prærogativa secum ferebat jus vitæ & necis in milites. Dio l. 53. *Gladius* ξίφος, aut *pugio* (videntur enim eadem sumi significatione) supremæ quoque potestatis insigne fuit, more in hoc usque tempus servato. Vitellius imperio se abdicans, τὸ ξίφος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῖς ὑπάτοις, καὶ τοῖς ἄλλοις βουλευταῖς ὤρεγεν, ὡς καὶ τὴν αὐτοκράτορα ἀρχὴν δι' αὐτοῦ ἀποτεθειμένος i. *Vitellius coacto Senatu gladium suum Consulibus aliisque Senatorib. tradidit, abdicata sic suprema potestate.* Tacitus eodem respiciens 3. hist. 68. Sueton. Vit. 15. *Savilius.*

83 bus, *otium & salutem* flagitantes. [1] Sensit invidiam miles, & compositus in obsequium, *auctores seditionis ad supplicium* ultro postulabat. [2] Otho quamquam turbidis rebus, & diversis militum animis, cum optimus quisque *remedium præsentis licentiæ* posceret; vulgus & plures, seditionibus & ambitioso imperio læti, per turbas & raptus facilius ad civile bellum impellerentur: simul reputans non posse principatum scelere quæsitum, subita modestia, & prisca gravitate retineri, sed discrimine urbis & periculo senatus anxius, postremo ita disseruit: *Neque ut affectus vestros in amorem mei accenderem, commilitones*; [3] *neque ut animum ad virtutem cohortarer (utraque enim egregie supersunt)* [4] *sed veni postulaturus à vobis temperamentum vestræ fortitudinis, & erga me modum caritatis. Tumultus proximi initium,* [5] *non cupiditate vel odio (quæ multos exercitus in discordiam egere) ac ne detrectatione quidem* [6] *aut formidine periculorum nimia pietas vestra acrius quam consideratius excitavit. Nam sæpe honestas rerum caussas, ni judicium adhibeas, perniciosi exitus consequuntur.* [7] *Imus ad bellum. num omnes nuntios palam audiri, omnia consilia cunctis præsentibus tractari, ratio rerum, aut occasionum velocitas patitur? tam nescire quædam milites, quam scire oportet. Ita se ducum auctoritas, sic rigor disciplinæ habet,* [8] *ut multa etiam centuriones*

1 *Sensit invidiam miles.*] Scil. dum tribuni ac centuriones militiæ insignia coram Othone abjicerent, ac tam infestis militib. præesse recusarent; cædes illis exprobrare, & omnem seditionis culpam in eos rejicere videbantur. *Pichena.*

2 *Otho quanquam.*] Non intelligo, cui rei sit istud *quamquam.* forte scribendum *quoque*, cum utriusque vocis notæ paullum differant. sed nihil hic affirmaverim. *Freinshemius.* Nisi id totum esse perineptum. Res enim clara est, & Otho bene agnoscit tale tempus esse, cui idoneam orationem salva sua majestate & sine periculo vix posset accommodare, ut forsan satius foret aut tacere aut edicto admonere militem. Nihilominus etsi bene perpenderet tale tunc tempus esse, tamen &c. An hæc non est oratio commoda ad intelligendum? Et sic agit auctor in infinitis locis. *Jac. Gronovius.*

3 *Neque ut animum, ad virtutem.*] Inserui præpositionem, *ad. Neque ut ad animum, ad virtutem cohortarer.* nam omittere solet conjunctiones. Sic hoc lib. *Et apud Galbam, Othonem, Vitellium illæsa. Ad virtutem*, id est, ad fortitudinem. *Rhenanus.*

4 *Sed veni postulaturus à vobis.*] Muretus trajecit, *veni. sed postulaturus* &c. *Acidalius.*

5 *Non cupiditate vel odio.*] Vulgo, *cupidine.* Mutavi suadentibus veterib. libris. nam Flor. syllaba minus habet, *cupidite*, Venetus clare, *cupiditate.* Non enim omnino idem, cupido, ac cupiditas, ut notum est. *Pichena.* Sed quis neget scripturam codicis Medicei plus vergere ad *cupidine*, quam ad *cupiditate?* In priore calamus duos ramulos in unum traxit, ut facillime fieri potest ex lenitate manus, quæ illo utitur; at in posteriore prorsus duæ literæ immittendæ sunt. Magna certe differentia. Sed syllabam sæpe omitti notavit alius. Unde pronus foret in vocem *cupiditate*, nisi suus MS. etiam aliter haberet. *Jac. Gronovius.*

6 *Aut formidine.*] Non recte ceperis, nisi recte sic distinxeris: *formidine periculorum: nimia pietas vestra* &c. *Acidalius.*

7 *Imus ad bellum, non omnes nuntios.*] Distinximus, atque emendavimus, *Imus ad bellum. Num omnes nuncios* &c. Rhenanus. Lectio veterum editionum est, *non omnes nuntios*, quam hoc loco meliorem esse putavimus substituta; *num omnes nuntios.* Freinshemius.

8 *Ut multa per centuriones.*] Liber Hispanus, *ut multa centuriones tribunosque*, omissa vocula. Verissime. Nam ea Othonis mens est, ut velit quædam imperia centurionibus tantum tribunisque indicari; non in milites spargi. Florentinus liber habet, *Multa etiam centuriones:* optime. *Lipsius.*

Ut multa etiam per centuriones.] Duas istas voculas, *etiam per*, expunximus. *Rhenanus.* Lipsius in curis secundis legit, *multa etiam centuriones*; in postrema recensione illud *etiam* quoque omisit. Eamque asseverat lectionem, & hanc ejus mentem verissimam, quædam imperia centurionibus tantum tribunisque indicanda, non in milites spargenda. Neutrum horum voluit Tacitus aut Otho, quorum ut mens non satis liqueat, una particella facit *tantum*, quæ verbo *juberi* jungenda, non vocibus *centuriones tribunosque.* Et Farnesianus liber recte *etiam*, quo recepto locum sic distinguo: *ut multa etiam centuriones tribunosque tantum juberi expediat.* Hic sensus enim verus, nec præter eum alius saltem probabilis. In usu & ex usu militiæ est, ut multa saltem jubean-

nes tribunosque tantum juberi expediat. [1] *Si, ubi jubeantur; quærere singulis liceat; pereunte obsequio, etiam imperium intercidit. An & illic nocte intempesta rapientur arma? unus alterve* [2] *perditus ac temulentus (neque enim plures consternatione proxima insanisse crediderim) centurionis ac tribuni sanguine manus imbuet? Imperatoris sui tentorium irrumpet?* [3] *Vos quidem istuc pro me; sed in discursu ac tenebris, & rerum omnium confu-* 84 *sione, patefieri occasio etiam adversus me potest.* [4] *Si Vitellio & satellitibus ejus* [5] *eligendi facultas detur,* [6] *quem nobis animum,* [7] *quas mentes imprecentur; quid aliud quam seditionem & discordiam optabunt? ne miles centurioni, ne centurio tribuno obsequatur. hinc confusi pedites equitesque, in exitium ruamus. Parendo potius, commilitones, quam imperia ducum sciscitando res militares continentur. &* [8] *fortissimus in ipso discrimine exerci-*

beantur, non modo vulgus militum, sed centuriones etiam ipsi ac tribuni. Id requirunt statim sequentia: *Si ubi jubeantur, quærere singulis liceat: pereunte obsequio, etiam imperium intercidit.* Quæ cum neutra Lipsianarum emendationum recte cohærent. *Acidalius.* Florent. *ut multa etiam centuriones* &c. eodem sensu, quem Lips. elicuit ex Hispano codice, qui habet: *ut multa centuriones.* Vulgati vero addunt: *per centuriones.* Pichena. Editio prima, secunda, tertia servant illud quod produxit è Flor. Pichena: *ut multa etiam centuriones* &c. Lectio verissima, quam cur alii mutaverint, rationem non video. eam confirmavi plurium exemplorum quasi munimentis in Suspicionum farragine. *Gruterus.*

1 *Si, ubi jubeantur.*] In Mediceo scribitur *sicubi* una voce. Unde quum sententia truncaretur, considerans hanc priscam lectionem vel auctor vel scriptor libri Ryckiani fecit *si quur*, id quod possessor nuperus tanquam Taciti potuit sequi. Atqui edidit *si cur jubeantur*; hactenus ergo discessit. Utinam magis! nam totum apparet studiose ex scriptura antiqua interpolatum. In qua quum sint sex literæ, totidem quoque is fabricari voluit, ex *bi* faciens *ur*, quia b & u sæpe miscentur, & litera i appropinquat alteri r; tum opinor, ut rideret, c translata est in q, prout noverat in Digestis sæpe fieri. Ne dubites illum jocari nunc voluisse, an vel semel istud *quur* in universo libro sic scriptum occurrit? Utique id non meruerat istum honorem. Vere autem est concessio per indignationem orta ex decoro & æquo tantumquod opposito & præmisso: Sicubi jubeantur, quærere singulis liceat. q. d. Pone vel finge hoc concedi, ut singulis liceat quærere, sicubi jubeantur. Quid? an non est simplicissimum? *Jac. Gronovius.*

2 *Perditus ac temulentus.*] Puto, *percitus.* Nam ad instinctum quemdam & *insaniam* (ita statim) refert. *Lipsius.*

3 *Vos quidem istuc.*] Nempe irrupistis. Sed quum & veterrimus codex habeat *istud*, idque cum fide expresserint primæ editiones, quis non rideat fastidia & mobilitatem posterorum. Melius plane consultum ab Ryckio. sed addit subintelligi patrastis. Non opinor. Sed isto pronomine continet omnia, quæ modo narravit, uno verbo non exprimenda, quum excedat illorum horror, unde cogitationi reliquit. *Jac. Gronovius.*

4 *Si Vitellio & satellitibus ejus.*] Hæc ipsa movendi ratio ab hostium affectu & voto, usurpata decenter Homero, Iliad. α.

Ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιό τε παῖδες,
Ἄλλοι τε Τρῶες μέγα κεν κεχαροίατο θυμῷ,
Εἰ σφῶϊν τάδε πάντα πυθοίατο μαρναμένοιϊν.
Ridebit Priamus certe, & Priameia proles,
Atque alii Trôes gaudebunt gaudia magna,
Has inter vos si lites & jurgia norint.

Et cur non ab illo uberi eloquentiæ & sapientiæ fonte sit hic rivus? *Lipsius.*

5 *Eligendi facultas detur.*] Forte, *colligendi*, id est, ut exercitus colligantur, aut *confligendi facultas detur.* nam regium volumen habet, *elligendi.* Rhenanus. Mire heic hæret Rhenanus, & tandem ad emendationes refugit. Sed frustra. *Eligendi facultas*; est facultas optandi atque impetrandi à Deis. Si, inquit, efficaciter quidvis nobis imprecari possent, nihil nobis aliud optent, quam nostram mentem. conferantur isthæc cum cap. 10. lib. 3. Hist. *Gruterus.*

6 *Quem nobis animum.*] Malim, *vobis.* Rhenanus. Inepte mavult Rhenanus *vobis*, id quidem sentit Otho; sed invidiæ molliendæ subticet, & se etiam aliosque ei numero includit, ut solent oratoria arte insignes. *Gruterus.*

7 *Quas mentes imprecentur?*] Tolle hic interrogationis notam & repone comma. neque enim in præcedentibus saltem verbis adhuc interrogationis vis est, sed conditionis expressio: in sequentib. illatio cum interrogatione. *Acidalius.*

8 *Fortissimus in ipso discrimine.*] Verissima gnome. quæ veteri Græcorum dicto firmatur apud Eustathium, Θρασὺς πρὸ ἔργου, ἐν πολλοῦ κακός. *Confidens ante rem, plerumquè ignavus.* Aristoteles etiam apte in Nicomachæis, libro III. Καὶ οἱ μὲν θρασεῖς, προπετεῖς καὶ βουλόμενοι πρὸ τῶν κινδύνων κινδυνεύειν

citus est, qui ante discrimen quietissimus. Vobis arma & animus sit: mihi consilium, & virtutis vestræ regimen relinquite. Paucorum culpa fuit, duorum pœna erit. ceteri abolete memoriam fœdissimæ noctis. [1] *nec illas adversus senatum voces ullus unquam exercitus audiat. Caput imperii, & decora omnium provinciarum, ad pœnam vocare, non hercle illi,* [2] *quos cummaxime Vitellius in nos ciet, Germani audeant. Ulline Italiæ alumni, & Romana vere juventus,* [3] *ad sanguinem & cædem depoposcerint ordinem, cujus splendore & gloria, sordes & obscuritatem* [4] *Vitellianarum partium perstringimus? Nationes aliquas occupavit Vitellius, imaginem quandam exercitus habet: Senatus nobiscum est. Sic fit, ut hinc respublica, inde hostes reipublicæ constiterint. Quid? vos pulcherrimam hanc urbem,* [5] *domibus & tectis & congestu lapidum, stare creditis? Muta ista & inanima intercidere ac* [6] *reparari promiscua sunt:* [7] *æternitas rerum, & pax gentium, & mea*

ἐν αὐτοῖς δὲ ἀφίστανται. Οἱ δὲ ἀνδρεῖοι, ἐν τοῖς ἔργοις ὀξεῖς, πρότερον δὲ ἡσύχιοι. id est: *Temerarii quidem, prompti & volentes sunt ante pericula periclitari; sed in ipsis deficiunt: at fortes, in rebus & factis acres, ante quietissimi.* Quem locum nihil absurdum Tacitum adspexisse & expressisse. Sed & Homerus Græcos semper quietos & tacitos facit ante pugnam: Iliad. α.

Οἱ δ' ἄρ' ἴσαν σιγῇ μένεα πνείοντες Ἀχαιοί.

Iliad. δ.

- - - Οἱ δ' ἄλλοι ἀκὴν ἴσαν (οὐδέ κε φαίης
Τόσσον λαὸν ἕπεσθαι ἔχοντ' ἐν στήθεσιν αὐδὴν)
Σιγῇ δειδιότες σημάντορας.
Verum ibant taciti, spirantes robur Achivi.
- - - alii taciti ibant (nec dixisses
Hunc tantum populum linguæ usum aut oris habere:)
Ibant, quisque ducum reverentes.

Talis & Livianus Manlius, qui nulla voce aut minis in Gallum ibat: *sed pectus, animorum iræque tacitæ plenum, omnem ferociam in discrimen ipsum certaminis distulerat.* Lipsius.

1 *Ne illas adversus Senatum voces.*] Scripsi, *Nec illas* &c. *Rhenanus.*

2 *Vitellius in nos ciet.*] Locum ab aliis fœde interpolatum è Vaticano restitui, religiose servata ejus scriptura: nisi quod *Audeant* feci, ex *Audiant.* Ne Germani quidem, inquit, illi barbari: quos nunc Vitellius in nos concitat, audeant ad pœnam amplissimum ordinem deposcere: nedum vos Romana suboles. non etiam spreverim scribere cum Hispano codice, *quis cummaxime:* id est, quis comitatus maxime Vitellius in nos movet. *Lipsius.*

Quos nunc maxime Vitellius in nos ciet.] *Nec quibus cummaxime in nos ciet.* ubi dictum, *in nos ciet*, sicut, *in nos movet.* De adverbio *cummaxime* admonuimus alibi. *Rhenanus.* Lipsii correctionem ego ex Florentin. prorsus confirmo. male vulgo: *quibus cummaxime:* &, *audiant.* Pichena. Apage Hispani libri lectionem, *queis cum*, pro cum quibus. Quod Lipsius tamen probare ausus est. Ne faceret, vox saltem *cummaxime* monere debebat. lib. 4. Hist. *tolerant cummaxime inopiam.* Emendavimus in Plinii epist. lib. 10. insignem locum. Tacit. iterum 4. Hist. *vastatam Italiam, capi cummaxime urbem.* Acidalius.

3 *Ad sanguinem & cædem reposcerent ordinem.*] Exemplar Matthiæ Corvini habet, *deposcerent.* malim, *deposcent.* Sane *deposcendi* verbum inprimis hic locum habet, quod exemplis astruere facillimum est. lib. 3. Hist. *Nec minus violenter Aponium, quam Flavium ad supplicium deposcerent.* Eod. libro: *Vinctos in deditionem accipere, aut expugnare deposcunt.* Rhenanus. Lege, *deposcent.* Nisi tamen hæc Taciti formula est, quæ & supra in Pisonis oratione: *Habitune & incessu, an illo muliebri ornatu, mereretur imperium?* & illic item à nobis interpolata, fortasse male. *Acidalius.* Cæcos, aut ubique admodum corruptos oportet fuisse oculos eorum, qui codicem Mediceum adhibuerunt, & vel nihil varietatis videre potuerunt, vel noluerunt in publicum conferre. Manifeste ibi legitur *depoposcerẽ*, quod plane est *depoposcerint*, plane peregregium hoc loco, ita ut reponere non dubitaverim. Utique videbat hoc in schedis meis Ryckius. De aliis Msstis nihil dixerim. *Jac. Gronovius.*

4 *Vitellianarum partium perstringimus.*] Lege, *præstringimus.* i. hebetamus, obumbramus. At recte mox: *perstringendos mulcendosque animos.* Hoc enim quod Persius *mordaci radere vero.* Gronovius.

5 *Domibus & tectis.*] Tale Augustus in Dione, oratione ad populum lib. LVI. Ἄνθρωποι γάρ που πόλις ἐστιν, οὐκ οἰκίαι, οὐδὲ στοαὶ, οὐδ' ἀγοραὶ ἀνδρῶν κεναί: *Viri enim urbs sunt, non domus, & porticus, aut fora hominum vacua.* Lipsius.

6 *Promiscue possunt.*] Budensis codex, *promiscua sunt:* itemque Florentinus, in quo *promisca sunt.* quod hellenismo quodam retineri posse, imo debere, assentior Rhenano. Sed velim amplius, *inanima*, rescribi, paullo ante, non *inania. Idem.*

Reparari promiscue possunt.] Sincerior est manuscripti

mea cum vestra salus, incolumitate senatus firmatur. Hunc [1] *auspicato a parente & conditore urbis nostræ institutum, & à regibus usque ad principes continuum & immortalem,* [2] *sicut a majoribus accepimus, sic posteris tradamus. Nam ut ex vobis senatores, ita ex senatoribus principes nascuntur.* [3] Et oratio ad perstringendos mulcendosque militum 85 animos, & severitatis modus (neque enim in plures quam in duos animadverti jusserat) grate accepta, compositique ad præsens, qui [4] coërceri non poterant. [5] Non tamen quies urbi redierat. strepitus telorum, & facies belli; [6] & militibus, ut nihil

scripti codicis lectio, *reparari promiscua sunt.* Expone *promiscua sunt,* ut intercidant ac reparentur. quæ locutio Græcam constructionem redolet. *Rhenanus.* Flor. aliter; *reparari promisca sunt.* quod Rhenanus interpretatur. Animadverti etiam, & in hoc antiquissimo codice, & in altero priorum librorum, perpetuo scriptum esse, *promiscus, promisca, promiscum, promisci* &c. Quod autem Lipsius reposuit, *inanima*, exemplo Ciceronis firmatur, qui in Verrem Act. III. ait: *omnia muta atque inanima, tanta & tam indigna rerum atrocitate, commoverentur.* Simili modo Plin. Paneg. ad Trajanum: *muta quidem ista & anima carentia, sentire tamen & lætari videntur.* Pichena. Reposuimus ex scriptura librorum Rhenano, Lipsio, Pichenæ indicata probataque. Prius editi; *promiscue possunt.* Freinshemius.

7 *Æternitas rerum & pars gentium.*] Emendavimus, *& pax gentium.* Rhenanus.

1 *Auspicato.*] Id est: addicentibus avibus. quanquam enim nec Livius nec Dionysius ritus ejusmodi observatos tradant in legendis Senatoribus, cum tamen constet equitum Centurias à Romulo *augurato scriptas* (Livius l. 1.) urbem fundatam nominatamque *captis ad inaugurandum templis.* Remo Aventinum, Romulo Palatinum occupante (Livius libro 1. licet Ennius alia iis loca assignet) cum Romulus ἐν ἔθει κατεστήσατο τοῖς μετ' αὐτὸν ἅπασι, μήτε βασιλείας, μήτ' ἀρχὰς λαμβάνειν, ἐὰν μὴ καὶ τὸ δαιμόνιον αὐτοῖς (δι' οἰωνῶν) ἐπιθεσπίσῃ i. e. *huic mori successores obstrinxerit, ne regno inaugurarentur aliive dignitati, nisi Diis per auspicia approbantibus* (Dionys. Halic. lib. 2.) probabilis conjectura est id non fuisse neglectum in re tanti momenti, qualis erat lectio Senatorum. Sane, postquam Attius Navius cotem novacula incidisset tempore Tarquinii Prisci, Livius lib. 1. scribit crevisse auguralis disciplinæ æstimationem. *Savilius.*

2 *Sicut a majoribus accepimus, sic posteris* &c.] Quod certe omnes boni agnoverunt officium suum esse, ut sæpe id confiteantur fragmenta egregiarum mentium per bonam fortunam nobis relicta. Ex quibus primarium est illud in Livio 4, 2. *Reminisceretur quam majestatem senatus ipsi a patribus accepissent, quam liberis tradituri essent* &c. quasi a natura & jure patriæ insitum præceptum considerari jubentes. Itaque sententia hæc per easdem fere voces exprimitur; quo magis firma jure credideris illa, quæ legis in Tacito. Etiam particulæ καθὼς & οὕτω sic solent sibi succedere apud Græcos. Attamen in optimo MS. legitur *sic a majoribus accepimus, sic posteris tradamus*, haud dubie etiam sensu satis claro. *Jac. Gronovius.*

3 *Ea oratio ad perstringendos.*] Nos, *& oratio.* Rhenanus. Muret. *ea.* non opus, nec probo. *Acidalius.*

4 *Coërceri non poterant.*] Leg. *potuerant.* qui antea ne coërceri quidem potuerant, nunc fuere etiam compositi. *Idem.*

5 *Non tamen quies urbi.*] Lectionem hanc & distinctionem à libris priscis non potui quin anteferrem vulgatæ, aut conjecturis aliorum parum firmis. *Lipsius.*

Quies urbis redierat. Strepitus &c.] Hic locus est misere corruptus. nec quicquam auxilii fuit à libro manus. unde mendosa verba transfusa sunt in vulgatas edit. nos magno labore eruimus tandem germanam sinceramque lectionem. Sic autem emendavimus distinximusque, *quies urbi. Sed erat strepitus* &c. *Rhenanus.*

6 *Militibus sparsis per domos.*] Turbarunt me verba, quæ jam capio. Significat enim milites in plebeia aut pacata veste, sine gladiis, domos perlustrasse, sermones excepisse adversus Principem aut statum præsentem. Arrianus eum morem mihi suggerit, Dissertation. Epicteti libro 4. cap. ultimo. Οὕτω καὶ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐν Ῥώμῃ οἱ προπετεῖς λαμβάνονται. Παρακεκάθικέ σοι στρατιώτης ἐν σχήματι ἰδιωτικῷ, καὶ ἀρξάμενος κακῶς λέγειν τὸν Καίσαρα, εἶτα σὺ ὥσπερ ἐνέχυρον παρ' αὐτοῦ λαβὼν τῆς πίστεως τὸ αὐτὸν τῆς λοιδορίας κατῆρχθαι, λέγεις καὶ αὐτὸς ὅσα φρονεῖς. Εἶτα δεθεὶς, ἀπάγῃ. id est: *Hoc modo Romæ circumveniuntur à militibus isti proclivis linguæ & effusi. Adsedit miles tibi quispiam, habitu privati. is male loqui de Cæsare incipit: tu tamquam pignus fidei id arripiens quod cœpit prior, ipse quoque effutis quidquid sentis. Deinde vinctus, abduceris.* Et hoc fine præsertim milites, qui Frumentarii dicti. De quo alias. *Lipsius.*

Erat militibus.] Pro *erat* nos supposuimus particulam *&* è codice Budensi, sicque distinximus sententiam. *Et militibus* &c. *occulto habitu: & malignâ curâ in omnes.* Dictum autem est auferendi

hil in commune turbantibus, ita sparsis per domos, occulto habitu, & maligna cura in omnes, quos nobilitas, aut opes, aut aliqua insignis claritudo rumoribus objecerat. Vitellianos quoque milites venisse in urbem ad studia partium noscenda, plerique credebant. Unde plena omnia suspicionum, & vix secreta domuum sine formidine. sed plurimum trepidationis in publico; ut quemque nuntium fama attulisset, [1] animum vultumque conversi, ne diffidere dubiis, [2] ac parum gaudere prosperis viderentur. Coacto verò in curiam senatu, arduus rerum omnium modus, ne contumax silentium, ne suspecta libertas. [3] & privato Othoni nuper, atque eadem dicenti, nota adulatio. Igitur versare sententias, & huc atque illuc torquere, *hostem & parricidam* Vitellium vocantes: providentissimus quisque vulgaribus conviciis; quidam vera probra jacere, in clamore tamen, & ubi plurimæ voces, [4] aut tumultu

86 verborum sibi ipsi obstrepentes. Prodigia insuper terrebant, diversis auctoribus vulgata. *In vestibulo Capitolii omissas habenas bigæ, cui Victoria institerat: erupisse cella Junonis majorem humana speciem: statuam divi Julii, in insula Tiberini amnis,* [5] *sereno & immoto die, ab Occidente in Orientem conversam: prolocutum in Etruria bovem: insolitos animalium partus:* & plura alia, rudibus sæculis etiam in pace observata, quæ nunc [6] tantum in metu audiuntur. Sed præcipuus, & cum præsenti exitio, [7] etiam futuri pavor, [8] subita inundatione Tiberis: qui immenso auctu, [9] prorupto ponte subli-

rendi causa, *& maligna cura*, sicut *& militibus.* Rhenanus. Certe etiam in Mediceo MS. legitur hoc ipsum *belli & militibus*, ut prorsus a Rhenano veram Taciti reductam integritatem exprimere debuerim. *Jac. Gronovius.*

1 *Animo vultuque conversis.*] Scripsimus, *Animum, vultumque conversi.* Græca figura sed Latinis quoque familiaris, poëtis videlicet atque historicis. *Rhenanus.* Muret. *animo vultuque conversi, ne diffidere dubiis, aut parum.* Sane *aut* omnino reponendum: priora cur mutet, nescio. nisi si poëticam magis, quam historicam locutionem censuit. At Tacitus in eam formam alia multa. *Acidalius.* Bene Rhenanus *animum vultumque*; male *conversi.* nam alterum prorsus postulat series orationis, in qua intelligitur verbum substantivum, quasi esset. *Sed plurimum trepidationis in publico* erat *conversis animum vultumque, ut quemque nuntium fama attulisset,* Gronovius. Attamen quum *conversi* legatur in optimo illo Mediceo, cur vel unam literam aliunde arcessitam Tacito temere invergam? Si distinxeris bene, omnia nitida erunt: *Sed plurimum trepidationis in publico. Ut quemque nuntium fama attulisset, animum vultumque conversi, ne* &c. Hinc dativum istum relinquo omnibus qui eum postulant. *Jac. Gronovius.*

2 *Ac parum gaudere prosperis.*] Fortasse rectius esset, *aut parum gaudere.* Ursinus.

3 *Atque eadem dicenti, nota adulatio.*] E Vatic. ita restituimus, voce una addita, & altera mutata. Difficilis, inquit, in Senatu rerum omnium modus. Taceres? silentium pro contumacia esset. Diceres libere & censeres? invisa libertas. Ad gratiam loquerere? non faceres fidem: quia privatus nuper Otho, peritus harum artium, & iisdem adulationibus exercitus. *Lipsius.*

Et Othoni eadem quæ nuper privato, dicenti adulatio &c.] Sic videtur legendum, non ut vulgo legitur: *Et privato Othoni nuper, atque eadem dicendi adulatio.* Ursinus.

4 *Aut tumultu verborum sibi ipsi obstrepentes.*] Non cohæret sermo, ni reponas *aucto tumultu.* Grotius.

5 *Sereno & immoto die.*] Codex Budensis non habet *die.* Malim ego *cælo.* Rhenanus. Recte *die*, non *cælo*, quod magis placeret Rhenano. Nihil opus. *diem* enim pro *cælo* poni, & contra *cælum*, pro *die* multis probavi in Suspicionum centonibus; quos tandem aliquando manumittam necesse est, ne si quid me subito fiat, similis habeat Bombycium telis suis misere immortuorum, quem deinde non Pamphila, sed Pamphilus aliquis curiose & evolvat, & abjiciat, filis sibi retentis; precium laboris scil. *Gruterus.* Delet Muret. *die* me non probante. *Acidalius.*

6 *Tantum in metu audiuntur.*] Quippe hoc ingenium vulgi, tunc converti ad religiones, & monstra observare aut fingere. Claudianus apposite, De bello Getico:

Utque est ingenioque loquax, & plurima fingi
Permittens crediqne Timor: nunc somnia vulgo
Narrari, tunc monstra deûm, monitusque sinistri.

Propiusque ad Tacitum:

Et si quod fortasse Quies neglexerat omen,
Addit cura novis. Lipsius

7 *Etiam futuri pavor.*] Is enim ut ait Plinius, *vates quodammodo intelligitur ac monitor, auctu semper religiosus.* Idem.

8 *Subita*

ſublicio, ac ſtrage obſtantis molis refuſus, non modo jacentia & plana urbis loca, ſed ſecura [1] ejuſmodi caſuum implevit. Rapti è publico plerique, plures [2] in tabernis & cubilibus intercepti. [3] Fames in vulgus, [4] inopia quæſtus, & penuria alimentorum. corrupta ſtagnantibus aquis inſularum fundamenta, dein remeante flumine dilapſa. Utque primum vacuus à periculo animus fuit, [5] id ipſum, quod paranti expeditionem Othoni, campus Martius & via Flaminia iter belli eſſet [6] obſtructum, à fortuitis vel naturalibus cauſſis, in prodigium & omen imminentium cladium vertebatur. Otho, luſtrata urbe, & expenſis belli conſiliis, quando Peni- 87
næ Cottiæque Alpes, & ceteri Galliarum aditus Vitellianis exercitibus claudebantur; Narbonenſem Galliam aggredi ſtatuit; claſſe valida, & [7] partibus fida, quod [8] reliquos cæſorum ad pontem Milvium, & ſævitia Galbæ [9] in cuſtodiam habitos, [10] in numeros legionis compoſuerat. [11] facta & ceteris ſpes honoratioris in poſterum militiæ. Addidit claſſi urbanas cohortes, & pleroſque è prætorianis, [12] vires

&

8 *Subita inundatione Tiberis.*] Plutarch. καὶ τὸ περὶ τὸν Θύμβριν δὲ σύμπτωμα σημεῖον ἐποιοῦντο οἱ πολλοὶ μοχθηρὸν, h. e. *populus fluvii inundationem habuit mali ominis loco.* Plin. 3, 5. *Quinimo vates intelligitur* (Tiberinus amnis) *potius ac monitor, auctu ſemper religioſus verius quam ſævus.* Savilius. Faernus legebat, *ſubita inundatio Tiberis*; cum in aliis ſit, *inundatione:* quod non ita placet. *Urſinus.*

9 *Prorupto ponte ſublicio.*] Sine dubio Tacitus ſcripſit, *proruto.* Gronovius.

1 *Hujuſmodi caſuum.*] Repetere debui, quod ex ſchedis meis protulit jam Ryckius, in MS. Mediceo eſſe *ejuſmodi caſ.* eoque ut genuino contextum ornare, quod licentia aliqua & feſtinandi impetus temere miſcuit; nec vero quiſquam probat, unde illud vulgatum petitum ſit, ut debuerim certum reponere vel ideo, quia ibi ſprevit ille ipſe quem modo nominavi. *Jac. Gronovius.*

2 *In tabernis ex cubilibus intercepti.*] Caſtigavi, *in tabernis & cubilibus*, hoc eſt, in lectis. *Rhenanus.*

3 *Fames in vulgus.*] Orta ex fluminis inundatione. Plutarch. πλεῖστον δὲ κατέκλυσεν, ἐν ᾧ τὸν ἐπὶ πράσεως διαπωλοῦσι σῖτον, ὡς δεινὴν ἀπορίαν ἡμερῶν συχνῶν κατασχεῖν h. e. *foro frumentario maxime nocuit inundatio, ut ſecuta fuerit per dies complures annonæ caritas.* Savilius.

4 *Inopia quæſtus, & penuria alimentorum.*] Accipio ſexto caſu, non primo, verba illa, *inopia*, & *penuria.* nam famem ortam intelligit ex inopia quæſtus, & ex alimentorum penuria. ideo melius diſtinxi: *Alimentorum. Corrupta* &c. *Pichena.*

5 *Id ipſum quod paranti expeditionem Othoni.*] In libro manuſcripto non eſt dativus *Othoni*, qui ſubauditur elegantius. nec eſt illic particula *quod*, ſed tantum *id ipſum*, ut queat etiam legi; *id, quoniam paranti expeditionem campus*, &c. *Rhenanus.*

6 *Obſtructum.*] Suet. Oth. 8. *Primo ingreſſu inundationibus Tiberis retardatus* (Otho) *ad viceſimum etiam lapidem ruina ædificiorum præcluſam viam offendit.* Savilius.

7 *Partibus fida.*] Non quod novi legionarii claſſe veherentur (maxima enim pars apud Othonem remanebat) ſed quod alii claſſiarii in triremibus continuo ſervati ſpem foverent prævalituros ſe favore Othonis ſociis ſuis exhibito. *Idem.*

8 *Reliquos cæſorum.*] Forte rectius, *reliquias.* Freinſhemius.

9 *In cuſtodiam habitos.*] Malim, *in cuſtodia.* Rhenanus. Dimiſſi tamen erant ante ejus mortem, flagitio in ejus caput operam navaturi; conſtituebantque unam legionem, ut antecedentia probant; adeo ut non Othoni deberent beneficium, quod ordinibus adſcripti eſſent, quod locus hic docet, ſed Galbæ. *Savilius.*

10 *In numerum legionis.*] Hiſpanus codex, *numero*: Romana editio & Florentinus, *numeros.* quod rectum hic eſt: intelligendique numeri militares, de quibus jam prædixi. *Lipſius.*

In numeros legionis compoſuerat.] Ita MSC. alter. nam in Flor. ſequitur reſpondentis folii defectus. Vulgo, *in numerum.* quod alibi etiam Lipſius correxit. *numeri* enim ſæpe pro cohortibus Tacito uſurpantur. *Pichena.*

11 *Facta & reliquis ſpes.*] Illis ſcil. qui navalibus operis diſtinebantur. *Savilius.* Vulgo, *reliquis.* Quod videtur ſumptum ex ſuperiori voce, *reliquos.* Repoſui *cæteris* ex Flor. Senſus autem eſt: Ceteris etiam militibus, qui in ea claſſe erant, præter reliquos illos Galbianæ cædis, factam ſpem honoratioris militiæ in poſterum: quo ſcil. libentius in eam expeditionem irent. *Pichena.* Suſpicor auctorem ſcripſiſſe: *compoſuerat, facta & cæteris ſpe honoratioris in poſterum militiæ.* Sic lib. 3. *In Vitellium ut inimicum reſcripſere, facta tribunis & centurionibus retinendi, quæ Vitellius indulſiſſet, ſpe.* Gronovius.

12 *Vires & robur.*] A conjectura noſtra eſt. libri

bri

& robur exercitus, atque ipsis ducibus consilium & custodes. [1] Summa expeditionis Antonio Novello, Suedio Clementi primipilaribus, Æmilio Pacensi, cui ademptum à Galba tribunatum reddiderat, permissa. Curam navium Oscus libertus retinebat, [2] ad observandam honestiorum fidem invitatus. Peditum equitumque copiis [3] Suetonius Paulinus, [4] Marius Celsus, Annius Gallus, rectores destinati. Sed plurima fides [5] Licinio Proculo prætorii præfecto. is urbanæ militiæ impiger, bellorum insolens, auctoritatem Paulini, vigorem Celsi, maturitatem Galli, ut cuique erat, criminando, quod facillimum factu est, pravus & callidus, bonos &
88 modestos anteibat. Sepositus per eos dies [6] Cornelius Dolabella in coloniam Aquinatem, neque arta custodia, neque obscura: nullum ob crimen, sed vetusto nomine,

bri enim omnes, *è prætorianis viris, ut robur exercitus.* parum apte. *Lipsius.*

1 *Summa expeditionis Antonio Novello.*] Ita emendavi. male vulgo *Novellio.* Sic lib. sequ. *Antonium Novellum.* ibique statim: *Antonio Novello nulla auctoritas* &c. *Pichena.*

2 *Invitatus.*] Vox, *Invitatus*, suspecta. quidam libri *Imitatus*, alii, *immutatus.* Faërnus, *initio datus.* Lipsius.

Ad observandam honestiorum fidem initio datus.] Ita Faërnus emendabat pro eo, quod est in vulgatis, *invitatus.* Ursinus. *Invitare*, eandem vim fere habet, quam, rogare: neque Imperatorem erga præfectum suum, præsertim libertum, decet. hi enim jubentur, non rogantur. Merito igitur Lipsio suspectum verbum. Man. noster adhuc corruptius, *immutatus.* forte, *immixtus*, quasi inter duces additus. *Pichena. Invitatus* idem est quod vocatus. 13. ann. *adhæc Armenii ambigua fide utraque arma invitabant.* Unde non video, quare id verbi sit ejiciendum. Verum creditur Osco navium cura, ut impedimento ducibus esset, qui agerent sublesta fide: nec enim supervacua erat ejusmodi suspicio. *Nusquam fides aut amor, metu ac necessitate huc illuc mutabantur.* qua etiam plerique prætorianorum classi adjecti sunt. *addidit classi urbanas cohortes & plerosque è prætorianis, vires & robur exercitus.* Salinerius. Prima editio, *imitatus.* Emendationibus incumbitur hinc inde, ego mallem totam vocem omnibus suis elementis eradicari, ceu supervacuam. *Gruterus.* Non comparet sententia: minus etiam deleta suspecta voce *invitatus*, quod fecerat Muretus. Nec Lipsio Delius favit: nescio, si mihi. Possit credo legi: *ad observandam, honestiorum fide invitatus.* Id est, ut fideliter curam navium ageret, fide honestiorum, & dignioris conditionis, ipse libertus invitatus. Aut potius: *in observanda, honestiorum fidem imitatus.* Ut in observanda navium cura tam fideliter se gesserit, ac si non libertus, sed honestior aliquis esset. *Acidalius.* Cur *honestiorum?* Nam inhonestiorum potius fides observanda videri possit. Imo, *honestiorum.* Nam pessimis principibus optimi sunt suspecti, ut optimis pessimi. *Observare* hic est eorum custodum, quorum jam jam meminit: *Addidit classi urbanas cohortes* &c. Sed hæc in gratiam tyronum. At turbant hic eruditi. Omnibus suspectum τὸ *invitatus.* Cujus ego suspicionis causam certe nullam video. Vocantur alii ad dignitates, alii ad eas gerendas aut retinendas à principibus invitantur. vocantur ab iis, qui justo & idoneo titulo, invitantur ab iis, qui precario imperant. Talis hic Otho. Vocantur etiam ad dignitates, qui vocantur, ut eas recte gerant: invitantur præsenti vel pretio, vel præmio, vel utriusque spe, quos ministros scelerum pessimi Principes esse volunt, aut optimorum, ne quid contra pessimos Principes moliantur, acerrimos observatores. Quod hic in Osco locum habet, ideoque integrum rectumque censeo τὸ *invitatus*; ponitur ea significatione, quam dixi. *Boxhornius.* Nihil ineptius τοῦ *invitatus*, nisi forte ipsæ illius verbi defensiones. Hoc adfirmare proclive est: sed non tam facilis medicina. Suspicabar tamen, *comitatus*, vel *minister datus.* Adde 2. Observ. 20. *Gronovius.*

3 *Suetonius Paulinus.*] Othonis præfecti hoc bello erant sex aut septem. *Paulinus, Celsus, Gallus, Proculus* nominati hic Tacito, & infra *Spurinna* & *Macer* & frater principis *Titianus.* Savilius.

4 *Marius Celsus, Annius Gallus, rectores destinati.*] Liber Covarruviæ, *rectores constituti.* Utrumque spurium: & sententia sine eo constat. *Lipsius.*

Rectores destinati.] Hispanus liber, *constituti.* Lipsius utrumque spurium, & sine eo sententiam constare ait. Est ita vero. Sed vide, si ex Hispanica lectione alia concinnari melior potest, ut cum sequentibus copuletur, in hunc modum, *rectores. Cunctis tuta, sed plurima fides* &c. *Acidalius.*

5 *Licinio Proculo.*] *Profecto Brixellum Othone, honor imperii penes Titianum fratrem, vis ac potestas penes Proculum præfectum.* Tac. 2. hist. *Savilius.*

6 *Corn. Dolabella.*] Cæsus postea jussu Vitellii, 2. hist. *Idem.*

1 *Pro-*

ne, & [1] propinquitate Galbæ monſtratus. Multos è magiſtratibus, magnam conſularium partem, Otho, non participes aut miniſtros bello, ſed comitum ſpecie, [2] ſecum expedire jubet. In quis & L. Vitellium, eodem quo ceteros cultu, nec ut imperatoris fratrem, nec ut hoſtis. Igitur [3] mota urbis cura, nullus ordo metu aut periculo vacuus. primores ſenatus ætate invalidi, & longa pace deſides; ſegnis & oblita bellorum nobilitas: ignarus militiæ eques: quanto magis occultare ac abdere pavorem nitebantur, manifeſtius pavidi. Nec deerant è contrario, qui ambitione ſtolida, conſpicua arma, inſignes equos, quidam luxurioſos apparatus conviviorum & [4] irritamenta libidinum, ut inſtrumenta belli mercarentur. [5] Sapientibus quietis & reipublicæ cura: leviſſimus quiſque, & futuri improvidus, ſpe vana tumens. [6] multi afflicta fide in pace, ac turbatis rebus alacres, & per incerta tutiſſimi. Sed vulgus & magnitudine nimia communium curarum expers populus, 89
ſentire paulatim belli mala, converſa in militum uſum omni pecunia, intentis alimentorum pretiis: quæ motu Vindicis haud perinde plebem attriverant, [7] ſecura tum urbe, & provinciali bello, quod inter legiones Galliaſque velut externum fuit. Nam ex quo divus Auguſtus res Cæſarum compoſuit, procul & in unius ſolicitudinem aut decus, populus Romanus bellaverat. Sub Tiberio & Cajo, tantum [8] pacis adverſa pertimuere. [9] Scriboniani contra Claudium incœpta ſimul audita & coërcita.

1 *Propinquitate Galbæ.*] Quo vinculo, neſcio: ſed ipſi Galbæ ſuſpectum Dolabellam de imperio, in Suetonii Galbâ, cap. 12. obſervo. Scribit & Plutarchus, cum de ſucceſſore Galba deliberaret, *amicos partim Dolabellæ, plures Othoni ſtuduiſſe.* Non ergo mirum, Othoni nunc ſuſpectum, & à Vitellio mox interfectum. *Lipſius.*

2 *Secum expedire jubet.*] *Expedire* pro in bellum accingi; abſolute. *Rhenanus.* Faërnus legebat, *expeditos ire*, ſive, *expediri*, ſi magis ita placeret. *Urſinus.*

3 *Mota urbis cura.*] Scripſi *motæ.* Rhenanus. Editiones vett. *mota urbis cura*, quod ignoro cur mutaverint. Dictum eſt ſexto caſu, ut in illa oratione ſupra 6, 17. *commoto ſimul omnium ære alieno, inopia rei nummariæ.* Freinshemius.

4 *Irritamenta libidinum.*] Juven. Sat. 2, 102. ſcribit circumlatum Othoni inter belli inſtrumenta ſpeculum. Teſtimonium ab hoc Taciti diffidens 2. hiſt. *Nec Othoni ſegne, aut corruptum luxu iter.* Savilius.

5 *Sapientibus quietis à Reip. cura.*] Caſtigavi, *Sapientib. quietis & Reip. cura.* Rhenanus.

6 *Multi afflicta fide in pace.*] Repoſuimus, *Multis afflicta fides.* Afflictam fidem hic dicit quam lib. 3. Hiſt. vocat *affectam*, hoc eſt, collabefactam deminutamque. *Rhenanus.* Quis crederet optimum Rhenanum tam diu impune laturum fuiſſe hanc mendam? Mutat olim editum, quod, etiamſi, ut ille voluit, omnes libri præferrent, ipſo orationis filo poſtulante reſtituendum foret. Et profecto ſic conjeceram, antequam ex notis ejus didiciſſem antea lectum ita fuiſſe. Quam bene, quæſo cohærent: *Multis afflicta fides, ac alacres & tutiſſimi?* Præſertim ſi conferas: *Multi afflicta fide ac alacres & tutiſſimi.* Qua parte autem commodius, *Multis afflicta fides*, quam *Multi afflicta fide?* An *homo antiqua virtute & fide*, inſolentius quam, *homini antiqua virtus & fides?* Redde igitur Tacito multo rotundiorem ſermonem: *Multi afflicta fide in pace, ac turbatis rebus alacres & per incerta tutiſſimi.* Gronovius.

7 *Secura tum urbe à provinciali bello.*] Minutiſſimum hic erratum, nempe quod ſit in *a*, perdit totum ſenſum. Nos *ſecura tum urbe, & provinciali bello.* Subauditur *exiſtente.* Porro provincialia bella propter longinquitatem, minus urbanæ plebi diſpendioſa erant. *Rhenanus.*

8 *Pacis adverſa pertimuere.*] Fallor, aut hoc rectum: etſi à mente tantum noſtra, ſine libris. Nam illi omnes voce auctiores, *adverſa reip. pertimuere.* quam nos tamen ſupereſſe cenſemus, imò ſententiam perdere. *Lipſius.*

Adverſa reip. pertimuere.] Daneſius pro verbo, *pertimuere*, reponebat, *parti nocuere.* Urſinus. In altero Man. legitur, *adverſar. p. pertinuere.* In aliis autem veterib. *reip. pertimuere.* quam vocem à Lipſio ſublatam, ego haud temere adjectam, librorum omnium conſenſu, crediderim. Forte, *reſp. pertimuerat.* Pichena. Libri omnes, *adverſa reip. pertimuere.* Unde legendum cenſeo; *pacis adverſa rei pertimuere.* ut notet accuſationes ea tempeſtate frequentiſſimas, atque atrociſſimas, quam peſtem videre eſt ex prioribus ſex Annalium libris, & eſſet ex ſequentibus, ſi extarent. *Freinshemius.*

9 *Scriboniani.*] Dalmatiæ præfecti. Dio lib. 60. *Savilius.*

cita. Nero nuntiis magis & rumoribus, quam armis depulſus. Tum legiones claſſeſque, & quod raro alias, prætorianus urbanuſque miles, in aciem deducti; Oriens Occidenſque, [1] & quidquid utrimque virium eſt à tergo: [2] ſi ducibus aliis bellatum foret, longo bello materia. [3] Fuere qui proficiſcenti Othoni moras [4] *religionemque nondum conditorum ancilium* afferrent. Aſpernatus omnem cunctationem, ut Neroni quoque exitioſam: & Cæcina, jam Alpes tranſgreſſus, exſtimulabat.

90 Pridie Idus Martias commendata patribus republica, [5] reliquias Neronianarum ſectionum nondum in fiſcum converſas, revocatis ab exſilio conceſſit: juſtiſſimum donum, & in ſpeciem magnificum, [6] ſed feſtinata jampridem exactione, uſu ſterile. Mox vocata concione, *majeſtatem urbis*, *& conſenſum populi ac ſenatus pro ſe* attollens, adverſum Vitellianas partes modeſte diſſeruit. *inſcitiam potius legionum*, *quam audaciam* increpans, nulla Vitellii mentione. ſive ipſius ea moderatio: ſeu ſcriptor orationis ſibi metuens, contumeliis in Vitellium abſtinuit: quando, ut in conſiliis militiæ Suetonio Paulino & Mario Celſo, ita in rebus urbanis [7] Galerii Trachali inge-

1 *Et quicquid utrinque.*] Ut capias, diſtingue illa, *& quidquid utrinque virium eſt, à tergo.* Neque enim jungendum eſt *à tergo.* A Vitellio legiones, ab Othone claſſis, & prætorius Urbanuſque miles in aciem deducti. Utrique à tergo multum virium. Pro Othone Oriens. Occidens pro Vitellio. *Acidalius.*

2 *Sub ducibus aliis ſi bellatum foret.*] Quid ſi legas, *Si ducibus aliis bellatum foret.* Rhenanus. Tac. 2. hiſt. *quod ſingulis velut ictibus tranſacta ſunt bella, ignavia principum factum eſt.* Savilius. Ex altero Man. reſtitui, *ſi ducibus aliis bellatum foret*, quod Rhenano etiam placuit. *Pichena.*

3 *Fuere qui proficiſcenti.*] Hinc potius incipere debebat novum caput, nam hæc à ſequentibus nullo modo divelli patiuntur, ſed ita diſtinguenda ſunt: *Aſpernatus omnem cunctationem, ut Neroni quoque exitioſam (& Cæcina jam Alpes tranſgreſſus exſtimulabat) pridie Idus* &c. *Freinshemius.*

4 *Nondum conditorum ancilium.*] Mitto te ad ea, quæ ſcripſi olim lib. 5. Antiq. Lection. cap. 16. Quibus adtexi velim Ovidii locum lib. III. Faſtorum:

Arma movent pugnam: pugna eſt aliena maritis.
Condita cum fuerint, aptius omen erit.

quibus verſibus vult Poëta, ne conjugium quidem dextro pede adiri, cum mota ſunt ancilia, ſed cum condita. Feſtus autem oſtendit etiam alios aliquot dies fuiſſe, quibus Romani tenuerint ſe ab armis: *Præliares dies*, inquit, *quibus fas eſt hoſtem bello laceſſere. erant enim quædam feriæ publicæ, quibus nefas erat id facere.* Lipſius.

Religionem ancilium.] Quæ hic verboſa notavit Savilius de ancilibus, quum legantur apud omnes antiquitatum Romanarum collectores, judicavi melius hinc omitti, quum ſufficiat ab duabus editionibus locum illis datum eſſe. *Jac. Gronovius.*

5 *Reliquias Neronianarum.*] Sic accipio, deſcripta conſignataque fuiſſe ex bonis damnatorum, quæ fiſco petebantur. partem eorum ſtatim aut mox exportatam, partem in ædibus forte priorum dominorum relictam. Eam tum Otho reſtitutis exſulibus reſtitui jubebat: ſed vanum id beneficium reddebant actores fiſci, qui nimirum antequam id decretum publicaretur, ea de re certiores facti, mature ſuis rebus providerunt. *Freinshemius.*

6 *Feſtinata exactione.*] Nempe ab ipſis qui fiſco præerant: qui feſtinantes, & ut in talibus, diffidentes exegerant vel ante diem: pactione etiam aliqua aut remiſſione. Itaque pro hac ſententia, bene Flor. & quidam libri, *feſtinata jampridem exactione:* addita ſignificanter voce. *Lipſius.*

Sed feſtinata jampridem exactione.] Adverbium *jampridem* neſcio quis hic infulſit. nos ſubmovimus. *Feſtinata exactione*, id eſt, propter feſtinatam exactionem. *Rhenanus.* Auctiores hic plerique libri veteres: *ſed feſtinata jam pridem exactione.* At duplex poteſt eſſe ſenſus. Prior, ut exactio hæc referatur ad exules revocatos, qui ex Othonis conceſſione modicum emolumentum, dummodò præſens, exigere maluerunt, quam interpoſito tempore fructum locupletiorem expectare. Verior tamen videtur, fiſci procuratores jam antea ſectionum illarum feſtinaviſſe exactionem, ideoque Othonis donum, quod in fiſcum converſa minime comprehendebat, ſterile evaſiſſe. *Pichena.* Muret. neſcio unde inſerit, *feſtinata jampridem exactione.* Nullo detrimento ea vox abeſt, nec magno commodo ſane adeſt. *Acidalius.*

7 *Galerii Trachali ingenio.*] Hic orator ad Domitiani tempora pervenit, ſobrius & ſatis apertus ſuis, & quem velle optima crederes, auditu tamen major. *Nam in eo vocis quantum in nullo cognovi*, inquit Quintilianus, *& pronunciatio vel ſcenis ſuffectura, & decora omnino.* Vertranius.

genio [1] Othonem uti credebatur. & erant qui genus ipsum orandi noscerent, crebro fori usu celebre, & [2] ad implendas populi aures, latum & sonans. Clamor vocesque vulgi, ex more adulandi, nimiæ & falsæ. quasi dictatorem Cæsarem, aut imperatorem Augustum prosequerentur, ita studiis votisque certabant. nec metu aut amore, [3] sed ex libidine servitii, [4] ut in familiis, privata cuique stimulatio, & vile jam decus publicum. [5] Profectus Otho, quietem urbis curasque imperii, Salvio Titiano fratri permisit.

1 *Othonem uti* &c.] Credo illud *Othonem* ab interprete insitum glossema esse. *Acidalius.*

2 *Ad implendas populi aures.*] Sic quidem editio Veneta; at Romana prima non agnoscit vocem *populi:* neque requiritur admodum; imo, ne requiritur quidem. *Gruterus.*

3 *Sed ex libidine servitii, ut in familiis.*] Verius clariusque distinxeris, *servitii. Ut in familiis,* &c. *Lipsius.*

4 *Ut in familiis.*] Id est, *inter servitia* opposite huic *plebem ingenuam.* 4. Ann. *Savilius.* Nec quid hæc verba sibi velint, nec quid Saviliana eorum explicatio, intelligo. Suspicabar autem: *sed ex libidine servitii & in tantis malis privata cuique stimulatio & vile decus publicum.* Sic video aliquam sententiam. Τὸ *&* accipiendum pro *etiam.* Solent adversa ex fortuna ebriis facere sobrios, & admonere decoris, atque efficere, ut privata spe neglecta in publicum consulamus. At hi adeo, inquit, adsuerant servili adulationi, ut etiam, quum cogeret nemo, & tanta imminentia civilis belli mala facile tristiores vultus excusarent, gratiam captarent privatam, nec cogitarent, quid tali tempore reipublicæ deceret. l. 2. histor. Vitellius Neronem *sectari cantantem solitus, non necessitate, qua honestissimus quisque, sed luxu & sagina mancipatus emptusque.* Eodem libro, cap. 74. ex MS. *in tanta mole*, pro *inerat à mole* eruit Pichena. *Gronovius.*

5 *Profectus Otho.*] Roma profectus est Otho referente Suetonio *die, quo cultores Deum matris lamentari ac plangere incipiunt*, hoc est, si Marcellinum sequimur, die vigesimo septimo Martii. *Savilius.*



C. CORNELII TACITI AB EXCESSU NERONIS HISTORIARUM.

LIBER SECUNDUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Titus Vespasianus Romam missus ad gratulandum Galbæ, cæde ejus audita, substitit. Paphiam Venerem adit, & de futuris eam consulit. Læta omnia & magna accipit. Ad patrem redit. qui belli consilia agitat. sed bellum ipsum in occasionem differt. Falsus Nero detegitur, & capitur. Othonis copiæ, & duces; & classis ejus in Galliam Narbonensem irruptio. In Corsica motus aliquis temeritate procuratoris. Cæcina Italiam intrat, Placentiam oppugnat, sed cum infamia & strage repulsus. Insidias paullo post Othonianis locat, sed eæ quoque in ipsum vertere. Valens Ticinum venit. seditio ibi in eum militum. Qua composita, Cæcinæ rapido agmine jungitur. Otho eo nuntio accepto, de summa belli deliberat. trahi id melius, an fortunam experiri præstaret. Postremum pessimumque consilium præfert. Ita haud procul Bedriaco pugnatum. victi Othoniani: non tamen fracti. Sed Otho aversus à consiliis belli, mortem elegit. quam tam fortiter exsequitur, quàm noster facundè narrat. Post mortem ejus, seditio militum & impetus in Verginium. Senatorum etiam periculum, falso quodam nuntio. Albinus in Africa victus, & eæ provinciæ Vitellio adjunctæ. Quid in Italia Vitellius egerit, & legiones cohortesque victas quomodo distraxerit: non sine acri tumultu apud Ticinum. At in Syria Vespasianus & Mucianus serio jam de bello deliberant. hujus egregia ad illum oratio. Qua persuasus Vespasianus imperium suscipit. legiones in nomen ejus jurant. præterque Orientales, Mœsici & Pannonii etiam transeunt in partes. Vitellius interea magno & minaci agmine urbem intrat. Popularia multa usurpat. Consilia item ejus paratusque de bello. Gesta eodem anno, consulibus tamen aliis suffectis.



STruebat jam fortuna, in diversa parte terrarum, initia caussasque [1] imperio, [2] quod varia sorte, [3] lætum reipublicæ aut atrox, ipsis principibus prosperum, aut exitio fuit. Titus Vespasianus è Judæa, incolumi adhuc Galba, [4] missus à patre; [5] caussam profectionis, *officium erga principem, & maturam petendis honoribus juventam* ferebat. Sed vulgus fingendi avidum, dispersérat, [6] *accitum in adoptionem.* materia sermonibus, senium & orbitas principis, & intemperantia civitatis, donec unus eligatur, multos destinandi. Augebat famam, ipsius Titi ingenium quantæcumque fortunæ capax, [7] decor oris cum quadam majestate, [8] prosperæ Vespasiani res, præsaga responsa, & inclinatis ad credendum animis, [9] loco ominum 1

C O M M E N T A R I U S.

1 IMperio.] Flaviæ scilicet familiæ. *Savilius.*

2 *Quod varie ortum.*] Non suspicabar de mendo, absque Vaticano fuisset. cujus lectio diversa coëgit me acrius paullo intueri. Nam in eo, *vari aborte*, scriptum. Et hercules vulgata inepta & exsensa. quid enim est, varie ortum esse imperium Vespasiani? Imo unus & certus illius ortus. Scribo ex vestigiis illis priscis, *quod varia sorte.* Atque ita est. imperium Vespasianorum, felix reip. & infelix, itemque ipsis Principibus fuit. *Lipsius.*

2 *Quod varia sorte.*] Vulgo, *varie ortum.* ac si ea lectio constanter in libris veterib. haberetur, nihil mutavissem, sed cum Vat. corrupte habeat, *vari aborte.* & ex eo Lipf. emendaverit, *varia sorte*, injurius tam pulchræ emendationi fuerim, nisi recepissem. *Pichena.* In Vat. *varia ob ortu.* Conjectat inde Lipf. non satis feliciter. Mihi lectio proba & elegans & proxime Vaticanum: *vario abortu.* Doctiores favebunt, sat scio. *Colerus.* Emendationi Lipsianæ per se certissimæ addam præsidium ab alio auctoris loco infra c. 95. *Magna & misera civitas, eodem anno Othonem Vitelliumque passa, inter Vinios, Fabios, Icelos, Asiaticos, varia & pudenda sorte agebat.* Freinshemius. Lib. 3. hist. *Varia legatorum sors fuit.* Gronovius.

3 *Lætum reip. aut atrox.*] Exemplar Corvini regis habet, *semen reip. aut atrox.* Suspicor Tacito fuisse scriptum: *Quod varie ortum, semel reip. atrox, ipsis principib. prosperum aut exitio fuit.* Elegans est sententia de imperio Romano. Similia Cicero divinat in Philipp. *Rhenanus.* Lætum & prosperum, si respicias Vespasianum & Titum; atrox & odiosum, si Domitianum. *Savilius.* Danesius, cum in V. C. sit, *semen reip. aut atrox*; ex ea lectione emendabat, *Semel reip. atrox.* Sed amplius de hac lectione considerandum censeo. *Ursinus.*

4 *Missus à patre.*] Qua de re ita Hegesippus IV. *Sententiam novi Principis* (Galbæ) *de bello Judaico sciscitari Vespasiano consilium fuit. misitque Titum filium, & regem Agrippam. Titus de Achaja revertit, comperto quod Galba occisus: Agrippa Romam contendit.* Lipsius.

5 *Causam profectionis.*] Joseph. ἁλώσ. 4. c. 29. addit, missum Titum, ut super Judææ rebus mandata Galbæ acciperet, ἀσπασόμενος καὶ ληψόμενος τὰς περὶ Ἰουδαίων ἐντολάς. Savilius.

6 *Accitum ad adoptionem.*] Sueton. Tito 5. *Galba mox tenente remp. missus ad gratulandum* (Titus) *quaqua iret convertit homines quasi adoptionis gratia arcesseretur.* Savilius.

7 *Decoris cum quadam majestate.*] Scripserim, *decor oris cum q. m.* Magis id placet, quam *decor corporis.* Rhenanus.

8 *Prosperæ Vespasiani res.*] Hæc duo vocabula, *Vespasiani res*, non sunt in codice Budensi. proinde cogitandum, num potius sic legendum sit, *Prospere præsaga responsa*, ut sit adverbium, *prospere.* Expone prospere præsaga, hoc est, prosperitatem præsagientia responsa. *Rhenanus.* Legendum, *præsagia, responsa*, diximus Obs. 2, 20. *Gronovius.*

9 *Loco ominum etiam fortuna.*] Ita videtur legendum. nam illud, *omnium*, pro, *ominum*, perturbat sententiam. *Ursinus.* Maximam injuriam se facere fortunæ non animadvertit, qui *ominum* nobis oggerit. nimis enim jus ipsius coarctat; utpote quæ juxta Plauti Pseudolum, *Centum doctum hominum consilia, una devincat dea.* Gruterus. Muret. *ominum.* quod ego adhuc teneo in suspenso, propior, ut non probem. *Acidalius.* Prætereunt hunc locum ut sanum omnes, cum tamen postrema illa sonum habeant sine sensu: neque dubitem legendum: *loco ominum etiam fortuita.* Quæ alias casui adscripta fuissent, rapiebantur in omen principatus Tito destinati, ex quo semel ista credulitas animos invaserat. Simile illud Ann. 1. *qua casus obtulerat in sapientiam vertenda ratus.* & 4. Histor. *quod in pace fors seu natura, tunc fatum & ira dei vocabatur.* Grotius.

Cum

num etiam fortuita. Ubi Corinthi, Achajæ urbe, certos nuntios accepit de interitu Galbæ, & aderant qui arma Vitellii bellumque affirmarent, anxius animo, paucis amicorum adhibitis, cuncta utrimque perlustrat. *Si pergeret in urbem; nullam officii gratiam, in alterius honorem suscepti, ac se Vitellio, sive Othoni, obsidem fore. Sin rediret;* [1] *offensam haud dubiam victoris:* [2] *sed incerta adhuc victoria, & concedente in partes patre, filium excusatum. Sin Vespasianus rempublicam susciperet,* [3] *oblivi-*
2 *scendum offensarum, de bello agitantibus.* His ac talibus inter spem metumque jactatum, spes vicit. Fuere qui *accensum desiderio Berenices reginæ, vertisse iter* crederent. [4] Neque abhorrebat à Berenice juvenilis animus. sed gerendis rebus nullum ex eo impedimentum. lætam voluptatibus adolescentiam egit, [5] suo quam patris imperio modestior. Igitur oram Achajæ, & Asiæ, ac [6] læva maris [7] prætervectus, Rhodum & Cyprum insulas, inde Syriam [8] audentioribus spatiis petebat. Atque illum cupido incessit, adeundi visendique [9] templum Paphiæ Veneris, inclytum per indigenas advenasque. Haud fuerit longum initia religionis, [10] templi situm, formam
3 deæ, [11] neque enim alibi sic habetur, paucis disserere. [12] *Conditorem templi regem Aerian*

Cum jam ante Socer meus editis in August. Sueton. notis c. 12. correctionem hanc meam, *loco ominum etiam fortuita*, loco, quem ideo notavi, parallelo ex Hist. 1, 86. confirmatam, probavisset: hic quoque in textum, recipiendam putavit. Sic fere supra 2, 84. *Tiberius cuncta etiam fortuita ad gloriam vertebat.* Freinshemius.

1 *Offensam haud dubium victoris.*] Danesius legebat, *offensarum.* Sed fortasse melius legeretur, *offensam haud dubiam victoris.* Ursinus.

2 *Et incerta adhuc victoria.*] Castigavi, *Sed incerta* &c. *Rhenanus.*

3 *Oblivìscendum infensarum de bello agitantibus.*] Opinor scribendum, *offensarum.* Rhenanus. Fortasse legi posset, *infensorum.* Ursinus. Manuscr. & Vaticanus, *offensarum.* Vulgo, *infensarum.* Pichena. Vox mihi non lecta. Ponam, *infensorum,* nempe Othonis ac Vitellii. nisi quis *offensarum* ex Vaticano malit eodem sensu. *Grotius.*

4 *Neque abhorrebat à Berenice.*] Fuisse hanc forma conspicuam quodam disticho Asclepiades in ejus formam scribit, si modo de eadem sensit. nam & aliæ hoc nomine celebrantur.

Κύπριδος ἅδ᾽ εἰκών, φέρ᾽ ἰδώμεθα μὴ Βερενίκης;
Διστάζω, ποτέραν φῇ τις ὁμοιοτέραν.
Ambigo, an hæc Veneris sit imago, vel Berenices.
Sit mage utri similis hospes amice refer.

Alciatus.

5 *Suo quam patris imperio modestior.*] Sueton. Tit. 1. *Privatus atque etiam sub patre Principe ne odio quidem aut vituperatione caruit.* Savilius. Man. *moderatior.* Quid autem verba hæc sibi volunt? An proprio magis instinctu ac ratione quam præceptis patris? Verior sensus videtur, suo ipsius Principatu modestiorem fuisse, quam regnante patre. *Pichena.*

6 *Læva maris.*] Id est, lævas maris partes, aut læva maris littora, illa scil. maris Mediterranei loca, quæ ex Syria Corinthum petentib. ad lævam sita. *Savilius.*

7 *Prætervectus.*] Man. *prævectus.* Pichena.

8 *Audentioribus spatiis.*] Id est per altum, ut opponat inter se littus & oram legere seu prætervehi, & sensus loci sit, Titum Corintho Cyprum versus oram legisse, atque è Cypro in Syriam mari aperto transvectum. *Savilius.* Lege, *lentioribus spatiis.* Sic Nicetas in Andronico: ὁμαλαῖς κινήσεσι καὶ σταθμοῖς βραχέσι. Marcilius.

9 *Templum Paphiæ Veneris.*] Strabo lib. 14. Homerus Odyss. θ. 362. Dionysius Afer totam appellat insulam ἐπήρατον ἄστυ Διωναίης Ἀφροδίτης. Id est, *Veneri pergratis sedibus urbem.* Savilius. In Palæpapho illud erat promontorio, longe à Papho stadiis LX. *Ferrettus.*

10 *Templi situm.*] Designatum id quidem scribentis animo, sed quominus pertractatum, fecit oblivio; nisi forte illa verba *quanquam in aperto* plenæ descriptioni sufficere putemus. Sed durior aliquanto fuerit æquis auribus illa interpretatio, cum speciatim de altaribus actum sit, & Homero distincte diserteque τέμενος commemoretur, quam βωμός, id est templum & altare. *Savilius.*

11 *Neque enim alibi sic habetur.*] Id est, ejusmodi forma. Male quidam interpretantur, apud alios scriptores non sic proditum. *Pichena.*

12 *Regem Aëriam.*] Libri scripti aut *Verianum* hunc nominant, aut *Venerianum.* Pro vulgata lectione tamen Tacitus ipse in Annalibus est, libro III. *Exin Cypri tribus delubris: quorum vetustissimum Paphiæ Veneri, Aërias auctor, post filius ejus Amathus,* &c. Ægyptum ipsam olim Aëriam dictam fuisse, Isidoro alibi traditum est & Agellio. Alciatus hic mavult, *Uranium.* De Cinara autem, quod sequitur, Homerus, Plutarchus, Athenæus, Arnobius, aliique meminere. *Lipsius.*

Con-

Aërian vetus memoria, [1] quidam *ipsius deæ nomen id* perhibent. Fama recentior tradit, [2] *à Cinyra sacratum templum*, *deamque ipsam conceptam mari*, *huc appulsam. Sed scientiam artemque haruspicum* [3] *accitam*; *& Cilicem Tamiram intulisse. Atque ita pactum*, *ut familiæ utriusque posteri cærimoniis præsiderent.* Mox ne honore nullo regium genus peregrinam stirpem antecelleret, ipsa quam intulerant scientia hospites cessere; tantum Cinyrades sacerdos consulitur. [4] Hostiæ, ut quisque vovit; sed mares deliguntur. Certissima fides hædorum fibris. Sanguinem aræ [5] offundere vetitum; [6] precibus & igne puro altaria adolentur, nec ullis imbribus [7] quamquam in aperto [1] ma-

Conditorem templi regem Venerarium.] Id regis deæque nomen non facile quemquam offendas, qui in promptu habeat. ipse *Uranium* lego. Unde Paphia Venus *Uraniæ* nomen sumpsit. Pausanias in Attica Uraniæ Veneris templum extitisse auctor est, quam mortalium primi Assyrii coluerint, mox Paphii, deinde Phœnices, qui Ascalonem Palæstinæ incolunt, à quibus edocti Cytheræi iisdem sacris initiantur. Sane hujus Paphii templi fusius meminit Lucianus dialog. qui inscribltur Ἔρωτες. Alciatus. Liber Man. habet, *Verianum.* reponendum, *Aëriam.* Id docet Tacitus noster Ann. 3. *Exin Cyprii tribus delubris*, *quorum vetustissimum Paphiæ Veneri auctor Aërias.* Huic regi filius fuit Amathus. Nam sequitur illic mox: *Post filius ejus Amathus Veneri Amathusiæ.* Rhenanus. Hanc opinionem Tacitus ipse videtur sequi 3. Ann. *Savilius.* Corvinianus habet *Verianum*, alii, *Venerianum*, Alciatus mavult *Vranum.* Ego *Aëriam* non muto, est enim constanter scriptum & ab omnibus probatum. Ann. libro 3. *Vertranius.* Optimus Floren. (jam enim folii defectum in eo pertransivimus) habet, *Regem Verianum.* Pichena. At Ryquius, ex schedis nempe meis, scribit esse in (Flor. *Varianus*, sed duæ posteriores literæ nota expressæ, quæ alibi *us.*) Nec scio, ubi sic deprehenderit. Hoc igitur illud quodcunque esse scito *Verianʒ.* Hinc quum *Aerian* sibi vindicet ipse Tacitus libro 3. ann. sæpe citato, id habeamus pro vero, non quasi ex Græca aut Latina lingua originem captante vocabulo, sed prout illic omnia & rebus & verbis fuere lasciva, ad eandem originem confluente apud antiquos Arabas *Airon*, quo veretrum notari tradit ex Camusio Golius, & cognatum *Oiarion*, virum improbæ naturæ. Hinc probabiliter Latini & Græci si qui sunt traxerunt inscite hunc Aerian. Cui voci apposita nota rursus occurrit cap. 14, ubi in schedis notavi *audactaʒ e classeʒ Othonis*, ubi nulla potest suspicio esse syllabæ *us*, ubi vel literam m notat vel aliquid ornamenti adjecticii. *Jac. Gronovius.*

1 *Quidam ipsius Deæ nomen id.*] Aëriæ Veneris nomen nusquam legi: Acreæ Veneris templum est in monte prope Carpasiam, cui summo nomen Olympus; quod nec adire nec videre mulieribus licet, auctor Strabo. *Ferrettus.*

2 *A Cinara sacratum templum.*] Cinaras pater Cypri, à quo putant nonnulli insulam accepisse nomen. Eustath. in Dionys. τινὲς δέ φασι Κύπρον κληθῆναι αὐτὴν ἀπὸ Κύπρου τοῦ Κινύρου. Savilius. Flor. *Cynira.* Sic paulo infra, *Cynirades sacerdos.* Pichena. *A Cinyra*, sic recte scribitur istud nomen, si fides Ovidii libris Metam. 10, 299. aliisque fere omnibus, quibus hominis hujus mentio. male edebatur alias *Cinara.* nam & Græcis est Κινύρας, ut Æliano in hist. Anim. 9, 36. *Freinshemius.*

3 *Accitum è Cilicia Myram intulisse.*] In manuscr. legitur, *accitam & cilicentam miram intulisse.* Scripsi, *accitam*, *& Cilicem Thamyram intulisse.* Rhenanus. De Cilicum industria, qua huc spectat, legi possunt, quæ Cicero de Divin. & alii habent. *Savilius.* Sed optime de hoc loco meritus, fuit Jo. Meursius, quem vide in Cypro pag. 50. eumque locum opinor inspexit etiam Ryckius. Qui tamen unde didicerit Flor. plenius exhibere *& Cilicen Thamyram*, ignoro; a me quidem non habet, & scio in Flor. legi *Cilicen tamyram*, perinde ut de Budensi testatur Rhenanus, excepto gemino m. *Jac. Gronovius.*

4 *Ut quisque vovisset.*] Pichena ex vestigiis Florentini libri: *ut quisque vovit*, *sed mares.* Lipsius.

Hostiæ ut quisque vovit, *sed mares deliguntur.*] Levem correctionem intuli, à Flor. indicatam, qui habet: *ut quisque vovit s& mares* &c. Vulgo, *ut quisque vovisset*, *mares deliguntur.* Pichena. Hinc Catullus in Coma Berenices dixit *Venerem sanguinis expertem*, ubi Muretus Paphiam intelligi docet ex eo, quod hujus aram sanguine maculari nefas erat. itaque ex Virgilio probat ture tantum ei floribusque fieri solitum. Hæ igitur hostiæ tantum ad inspicienda exta. *Jac. Gronov.*

5 *Obfundere.*] Nos, *offundere.* Rhenanus. Pro hoc quædam editiones dederunt *effundere.* Unde non modo Meursius deceptus est ita explicans, sed etiam Harduinus bis ita citans in Nummis illustratis. *Jac. Gronovius.*

6 *Precibus & igne.*] Si incruentum fuerit sacrificium, ut ex hisce verbis colligere licet, non vane dubitetur, cur præcesserit mentio de eligendis bestiis, hædorum fibris, & cæsis complu-

ribus

[1] madeſcunt. Simulacrum deæ non effigie humana, [2] continuus orbis latiore initio
4 tenuem in ambitum metæ modo exſurgens. & [3] ratio in obſcuro. Titus ſpectata opulentia doniſque regum, quæque alia lætum antiquitatibus Græcorum genus incertæ vetuſtati affingit, *de navigatione* primum conſuluit. Poſtquam *pandi viam, & mare proſperum* accepit, de ſe per ambages interrogat, [4] cæſis compluribus hoſtiis. [5] Soſtratus (ſacerdotis id nomen erat) ubi læta & congruentia exta, magniſque conſultis [6] annuere deam videt, pauca in præſens & ſolita reſpondens, petito ſecreto futura aperit. Titus aucto animo [7] ad patrem [8] pervectus, ſuſpenſis provinciarum & exercituum mentibus, [9] ingens rerum fiducia acceſſit. [10] Profligaverat bellum

ribus hoſtiis. Sed forte ſanguinem victimarum ſpargere ante altare fas erat, dummodo ipſum immolandorum cruore illibatum ſervaretur. *Savilius.*

7 *Quanquam in aperto.*] Euſtathius in Odyſſ. θ. ubi agit de ara, quam Veneri ſacravit Paphos, ὁ δὲ ῥηθεὶς βωμὸς αἴθριος προέκειτο, οἷα εἰκὸς καθὰ καὶ ἄλλοι περὶ τῷ ποιητῇ φαίνονται, περὶ οὓς ῥέζεσκον ὁδῖται, h. e. *dicta ara ſub dio poſita erat, eo modo, quo aliæ etiam apud Homerum fuiſſe videntur; in quibus ſacra faciebant viatores.* Savilius.

1 *Madeſcunt.*] Idem narrat Polybius l. 16. neque alii fidem denegant. καταπεφήμισται δὲ καὶ πεπίστευται παρὰ μὲν τοῖς Βαργυλιήταις, διότι τὸ τῆς Κινδυάδος Ἀρτέμιδος ἄγαλμα καίπερ ὂν ὑπαίθριον οὔτε νίφεται τὸ παράπαν, οὔτε βρέχεται, h. e. *fertur & creditur apud Bargylietas, ſtatuam Dianæ, quæ Kindyas cognominatur, etſi ſub dio poſitam, nec pluviis nec nivibus madeſcere.* Idem.

2 *Continuus orbis latiore initio.*] Tyrius Maximus: *Venus à Paphiis colitur, cujus ſimulacrum nulli rei magis aſſimile, quam albæ pyramidi.* Lipſius.

Continuus orbis.] Figura, quam Tacitus deſcribit, conus eſt, Maximus Tyrius in 38. Sermone, vocat πυραμίδα; levi diſcrimine, ſi urgeatur proprietas. Παφίοις ἡ μὲν Ἀφροδίτη τὰς τιμὰς ἔχει, τὸ δὲ ἄγαλμα οὐκ ἂν εἰκάσαις ἄλλῳ τῳ ἢ πυραμίδι λευκῇ. i. e. *Venus magnis apud Paphios afficitur honoribue, ſtatuam ejus non alii rei melius comparaaris quam candidæ Pyramidi*, aut potius *triangulari Pyramidi.* forte ſcripſit πυραμίδι Δκῃ id eſt τριγωνικῇ. Savilius. Certe quum cætera queant eſſe vera, hoc poſterius tale eſt, ut nonniſi pro falſiſſimo haberi poſſit, quum ante oculos ſint nummi perſpicue illum continuum orbem teſtantes, non trianguli quid ſimile. Vide Triſtanum 1, p. 419 & 534, ubi etiam teſtatur ille ab vetuſtioribus tales nummos fuiſſe productos, ut inde Savilius potuerit noſſe & cavere ab tam temeraria conjectura. Nuper etiam Ezech. Spanhemius propoſuit Differt. pag. 479, ſed in quo Dea concipitur cum claris lineamentis capitis humani, in quo eſt merus error; & ille tamen perinde verba Taciti iſtic allegat; tanquam non ſuffeciſſet Triſtanum allegaviſſe. *Jac. Gronovius.*

3 *Ratio in obſcuro.*] Potius bene aperto, quum ſatis crebro notatum ſit ab viris doctis, antequam ſtatuæ expoliendæ artificium inoleviſſet, ejus vice poſita hujuſmodi ἀφιδρύματα, vel ex lapide aut ligno columellas inſtar metarum. *Idem.*

4 *Cæſis pluribus hoſtiis.*] Emendavimus, *cæſis complurib.* &c. *Rhenanus.*

5 *Soſtratus, ſacerdotis id nomen erat.*] Florent. *Sacerdotii*, ſed vulgata lectio melior. *Pichena.*

6 *Annuere deam vidit.*] Nos, *videt.* Rhenanus.

7 *Ad patrem*] Qui tum ſubſiſtebat Cæſareæ, quæ Judææ caput. Joſeph. ἁλωσ. 4. c. 29. *Savilius.*

8 *Provectus.*] Caſtigavi, *pervectus.* Sic infra, *Corpus inſigne oculis* &c. *Romam pervectum eſt.* Rhenanus.

9 *Ingens rerum fiducia.*] Suſpicabar, *ingens rerum*, voce ſequenti rejecta. Sed Pichena ſagaciter ſenſum eruit, *Ingens rerum fiduciâ* (ſexto caſu) quam ex oraculo conceperat. Audiamus. *Lipſius.*

Ingens rerum fiducia acceſſit.] Lipſius vocem, *fiducia*, tollit, mihi omnino retinenda, cum ſit præſertim in noſtro antiquiſſimo. non enim eam primo caſu, ſed ſexto, accipio: Id eſt, Titum ingentem acceſſiſſe, ob fiduciam rerum ex oraculo conceptam. Locum ergo juxta hunc ſenſum melius, quam in vulgatis, diſtinxi. Sic Ann. lib. XI. *ingens gloria, atque eo ferocior.* Pichena. Recte Lipſ. qui vocem *fiducia* tollit. Muretus non recte, qui retinet & ſic diſtinguit, *ad patrem pervectus. Suſpenſis provinciar.* &c. *Acidalius.* Diſtinguendum putavi, *ingens rerum fiducia acceſſit:* utque appareat Titum ipſum dici *fiduciam.* cujus vocabuli primus hic caſus, non poſtremus ponitur. quomodo mox ſeq. cap. *præcipua concordiæ fides* vocatur. *Freinshemius.* Sic Juſtinus lib. 11. *qui ex continenti ad Darium profecti, non mediocre momentum Perſarum viribus acceſſere.* Et lib. 13. *ubi & Olympias eſſet mater Alexandri, non mediocre momentum partium.* Gronovius.

10 *Profligaverat bellum.*] Paullo aliter *profligandi* verbo uſus, quam placuit Agellio lib. 15. Noctium, qui in tota ea re vereor ut caliget. Ni ita eſt; barbare etiam locutus ſit Auguſtus in Ancyrano

lum Judaicum [1] Vespasianus, oppugnatione Hierosolymorum reliqua, duro magis & arduo opere [2] ob ingenium montis & pervicaciam superstitionis, [3] quam quod satis virium obsessis ad tolerandas necessitates superesset. [4] Tres, ut supra memoravimus, ipsi Vespasiano legiones erant, exercitæ bello; quatuor [5] Mucianus obtinebat in pace. sed æmulatio & proximi exercitus gloria repulerat segnitiam. quantumque illis roboris discrimina & labor, tantum his vigoris addiderat integra quies, [6] & inexperti belli labor. auxilia utrique cohortium alarumque, & classes regesque, ac nomen dispari fama celebre. Vespasianus acer militiæ, anteire agmen, locum castris capere, noctu dieque consilio, [7] ac si res posceret, manu hostibus obniti, cibo fortuito, veste habituque vix à gregario milite discrepans; prorsus, si avaritia abesset, antiquis ducibus par. Mucianum è contrario magnificentia & opes, & cuncta privatum modum supergressa extollebant. aptior sermone, [8] dispositu provisuque, 5

cyrano lapide: CEPTA. PROFLIGATAQUE. OPERA. A. PATRE. MEO. PERFECI. quod exemplum rigide & ex diametro cum Agellii nota pugnat. *Lipsius.*

1 *Vespasianus oppugnatione Hierosolymarum. Reliqua duro magis.*] Scripsi distinxique, *Vespasianus, oppugn. Hierosolymorum reliqua. duro m.* &c. *Rhenanus.*

2 *Ob ingenium gentis.*] Nam pervicaces scilicet, & cedere nescii Judæi. Tamen in Florentino est, *ingenium montis:* & scimus Hierosolyma in arduo fere sita. *Lipsius.*

Ob ingenium montis.] Hæc Flor. lectio est, atque, ut mihi videtur, aptior vulgata, *ob ingenium gentis.* Duos enim unius montis colles immensum editos, Hierosolymarum munimenta complectebantur, ut notum est, & Tacitus tradit infra lib. 5. Nec novum videatur *ingenium montis.* Nam lib. 6. Ann. dixit: *locorumque ingenio sese contra imbelles Regis copias tutabatur.* & hist. l. 1. *ingenio loci cælique.* Apud Plinium etiam l. 14, 1. legitur, *ingenium soli.* & in Agell. lib. 12, 1. *ingenium lactis.* Pichena.

3 *Quam quod satis virium &c.*] Miror ab nullo publicari in MS. Mediceo esse *quo satis.* Nam vides illud ipsum in eo esse, quod 16 ann. 22. etiam jactatum fuit, *quo tibi lasciviam exprobrent*, & ibidem cap. 17. *Quo cætera manerent.* Jac. Gronovius.

4 *Tres, ut supra memoravimus.*] Hinc inchoandum esset caput, si rerum etiam capita distincte proponenda. Sed hoc plerumque arbitrarium est; & qui primi sic auctores distinxerunt, haud magnam in ea re curam posuisse videntur. Et hinc tamen aliquando tenebræ & remoræ lectionis; ergo cum eas offenderemus, sæpiuscule mutavimus. *Freinshemius.*

5 *Mucianus.*] Ita ubique præpotentis hujus hominis nomen scripsi. Græci suadent, qui Μουκιανὸν appellant: & lapides, in quibus C. media, non T. semper sculptum, ut in illo Romæ: L. ANNIO. FABIANO. M. NONIO. MUCIANO. COSS. Multa etiam hujus mentio in Plinio, qui Licinium ei nomen addit, & titulum fere ter consulis, lib. 12. *Licinius Mucianus ter cos. & nuper Lyciæ provinciæ legatus.* Libro 32. de ostrearum præstantia: *Dicemus*, inquit, *aliena lingua, quæque peritissima hujus censuræ in nostro ævo fuit. Sunt ergo Muciani verba quæ subjiciam.* Et sæpe alias: ostenditque doctum & alterum velut Mæcenatem. *Lipsius.*

6 *Et inexpertus belli labor.*] Redundare vox *labor* videtur, & inculcata huc è priore versu. Legam, *& inexpertis belli.* Ita supra: *pacis artibus, belli inexpertus.* Idem.

Et inexpertus belli labor.] Malim *ardor.* Nam omnino *labor* hic locum non habet. *Rhenanus.* Danesius legebat, *ardor*, non *labor* &c. ne repeteretur vox, *labor*, supra iterum posita. *Ursinus.* Delendam censet Lipsius vocem *labor.* Ego nihil mutarem, nec supervacua mihi repetitio illa videtur. ut mens sit: illis laborem belli, his laborem pacis, robur & vigorem addidisse. *Pichena.* Placet cum Lipsio deleri vocem *labor*, ut è linea superiore certe inculcatam: non placet scribi *inexpertis.* Lego, *integra quies & inexperta belli.* Acidalius.

7 *Ac si res posceret.*] Particulam *ac* erasimus. nam Tacitus brevitatem amat. *Rhenanus.*

8 *Dispositu provisuque.*] Non possum hic videre, quod Savilius: *veri expert in the direction and foresegh̄t of civill affaires:* quasi uno spiritu jungeret auctor: *dispositu provisuque civilium rerum peritus:* quum ille voluerit; *aptior sermone, dispositu provisuque*, junctim accipi, quæ sensum impleant absque illo: *civilium rerum peritus.* Significat enim Mucianum elegantiorem & diligentiorem fuisse in dispositione & ordine omnium, quæ ageret circaque haberet. Quale est, quod de Vespasiano Suetonius cap. 21. *Ordinem vitæ fere hunc tenuit.* &c. Plinius lib. 2. epist. 11. *Salvius Liberalis vir subtilis, dispositus, acer, disertus.*

suque, civilium rerum peritus. egregium principatus temperamentum, si demptis utriusque vitiis, solæ virtutes miscerentur. Ceterum hic Syriæ, ille Judææ præpositus, vicinis provinciarum administrationibus invidia discordes, exitu demum Neronis, positis odiis in medium consuluere. primum per amicos; dein præcipua concordiæ fides Titus, prava certamina communi utilitate [1] aboleverat: natura atque arte compositus alliciendis etiam Muciani moribus. Tribuni centurionesque, & vulgus militum, industria, licentia, per virtutes, per voluptates, ut cuique ingenium, adsciscebantur.
6 Antequam Titus adventaret, sacramentum Othonis acceperat uterque exercitus, præcipitibus, ut assolet, nuntiis, & tarda mole civilis belli, quod longa concordia quietus Oriens, tunc primum parabat. Namque olim validissima inter se civium arma, in Italia, Galliave, viribus Occidentis cœpta. Et Pompejo, Cassio, Bruto, Antonio, quos omnes trans mare secutum est civile bellum, haud prosperi exitus fuerant. Auditique sæpius in Syria Judæaque Cæsares quam inspecti. Nulla seditio legionum, tantum adversus Parthos minæ, [2] vario eventu. Et proximo civili bello, turbatis aliis, inconcussa ibi pax; dein fides erga Galbam. Mox ut *Othonem ac Vitellium scelestis armis res Romanas raptum ire* vulgatum est, ne penes ceteros [3] imperii præmia, penes ipsos tantum servitii necessitas esset, fremere miles, & vires suas circumspicere. Septem legiones statim, & cum ingentibus auxiliis Syria Judæaque: inde continua Ægyptus, [4] duæque legiones: hinc Cappadocia Pontusque, & quidquid castrorum Armeniis prætenditur. Asia, & ceteræ provinciæ, nec virorum inopes, & pecuniæ opulentæ. quantum insularum mari cingitur, & parando interim bello [5] secundum tutumque ipsum mare.
7 Non fallebat duces impetus militum. Sed bellantibus aliis [6] placuit exspectari belli exitum.

Noster infra: *Apud Vitellium omnia indispofita, temulenta.* Adde ad Sen. de ira 3, 6. Sic igitur Vespasiano dispositior vel *aptior dispositu* Mucianus. Idem *aptior provisu*, hoc est, magis providus & divinus & pensitator futuri, quicquid ageret. *Gronovius.*

1 *Aboluerat.*] Veteres omnes habent, *aboleverat.* & melius. *Pichena.*

2 *Vario eventu.*] Lego, *vano.* Acidalius.

3 *Imperii præmia.*] Videtur expressisse Josephi verba, quæ extant 4. ἁλωσ. c. 36. *Savilius.*

4 *Duæque legiones.*] Paullo aliter hoc olim. Nam C. Cæsar, Ægypto devicta, tres in ea legiones reliquit. Auctor Suetonius in Jul. cap. 76. Augustus eum numerum retinuit, imo & Tiberius: sub quo Strabo sane vixit, & hæc scripsit lib. 17. Ἔςι δὲ (in Ægypto) τρία τάγματα. ὧν τὸ ἓν κατὰ τὴν πόλιν ἵδρυται, τ' ἄλλα δ' ἐν τῇ χώρᾳ. *Sunt tres Legiones: quarum una in urbe agit, reliqua in ipsa regione.* Sed Tiberius tamen non in longum. Anno enim imperii ejus nono, Tacitus clare duas saltem legiones Ægypto adtribuit: uti & hic. Libro 4. *Cetera Africa per duas legiones, parique numero Ægyptus.* Observa ergo obiter; paullo certius de Strabonis scriptione, quam vides eum desiisse ante hunc nonum Tiberiani imperii annum. Addo, Egesippum etiam de duabus hic legionibus assentiri Tacito, lib. 4. *Esse etiam illic duos ordines militarium virorum, quos sibi adjungere Vespasianus properavit.* Lipsius.

5 *Seclusum tutumque.*] Vatic. Flor. & Romana editio, *secundum tutumque.* quod approbo. *Idem.*

Seclusum tutumque.] Aut extra iter Vitellii, & Othonis potestatem situm. *Savilius.* Congruit Flor. cum Vat. in voce *secundum*, quæ à Lipsio probatur. Eam itaque reposui, pro vulgata, *seclusum.* Pichena. Lipsius alteram lectionem probat. Non possum ego, sed deleta copula distinguo *cingitur parando interim bello seclusum*; *tutumque* &c. *Acidalius.*

6 *Cum in victores victosque.*] Rodolphus & prisca item editio, *cum victoribus victos nunquam solidâ fide coalescere.* At totum locum libentius nunc cum Pichena legam: *exspectari belli exitum. victores victosque numquam, &c.* Lipsius.

Placuit expectari bellum, cum in victores &c. fides coalesceret.] Volumen manuscr. habet, *fide coalescere.* Nos sic legendum tandem deprehendimus & distinguenda verba: *placuit expectari bellicum. Victores* &c. *fide coalescere.* Ergo, qui volet, sequatur meum judicium, aut mendosa se lectione diutius oblectet. *Rhenanus.* Placuit expectari belli Othoniani exitum: quoniam utrinque mota magna mole armorum pax nunquam certa erat futura victoribus & victis. *Ferretus.*

Distin-

exitum. *victores victosque nunquam solida fide coalescere. nec referre Vitellium an Othonem superstitem fortuna faceret. Rebus secundis etiam egregios duces insolescere. discordiam his, ignaviam, luxuriem: & suismet vitiis alterum bello, alterum victoria periturum.* Igitur arma in occasionem distulere, Vespasianus Mucianusque [1] nuper, ceteri

Distinguenda ex Beati judicio; *placuit expectari bellicum*: scil. ex quo sciretur, quam in partem inclinaret victoria; &c. *Vertranius.* Danesius sic legebat; *pl. exp. bellicum: victores* &c. *fide coalescere.* Ursinus. Hæc mihi valde suspecta, neque scio, an satis apte dicatur, *expectare bellum, aliis bellantibus.* Flor. nihil mutat, nisi quod habet; *solida fide coalescere.* longe melius vulgatis, cum verbum, *coalescere*, ac sequentia, *referre*, & *insolescere*, sibi optime respondeant. si autem hoc ut magis sincerum admittimus, supervacua remanebunt superiora illa, *cum in.* ex quibus fortasse aliqua emendatio exorietur. Itaque suspicor, totum locum sic legendum: *Sed bellantibus aliis, placuit expectari belli exitum. Victores, victosque nunquam solida fide coalescere.* Pichena. Placet *in* in *inter* mutandum, nisi quod Agricola, incertum ex libris an ex ingenio, emendabat ante annos plus minus centum: *placuit expectari bellum: cum victorib. victos n. sol. fide coalescere.* quidquid hujus est: de re ita Curtius meus: *Quibus bellum non intuleris, bonis amicis poteris uti. Nam & firmissima est inter pares amicitia, & videntur pares, qui non fecerunt inter se periculum virium. Quos viceris, amicos tibi esse cave credas.* Modius. Rodolphi lectionem, quæ eadem & priscæ edit. *cum victorib. victos n. s. fide coalescere*, probat Lipsius itemque Modius. Muretus deleta voce *bellum* scripsit: *pl. expectari: in victor. victosque n. s. f. coalescere.* Et si attendis, *bellum* nihili hic vox. Quid enim est aliis bellantib. bellum exspectare? Vespasianus quidem bellum nullum exspectabat, sed inferre cogitabat. Nec tamen cum hoc deleri probo, reliqua ejus emendationis admitto. Aliud latere video in corruptis particulis *cum in.* Scribo: *pl. exsp. casum. Victores victosque n. s. f. coalescere. Casus* hic est Taciti more, occasio. lib. 12. Ann. *Si Catti cupidine ulciscendi casum pugnæ præberent.* Ibid. *Vologeses casum invadendæ Armeniæ obvenisse ratus.* lib. 11. Ann. *casus Mithridati datus est occupandi Armeniam.* & 13. Ann. *benegerendæ rei casum offerri scripserat.* Salluft. in Jug. *Fortunam illi* (lego *illis*) *præclari facinoris casum dare.* Sententia sic verissima. Ita fit enim: aliis bellantibus alii occasionem captant. Et hæc ipsa mens Vespasiani: quam clarius paullo post Tacitus his declarat verbis: *Igitur arma in occasionem distulere.* Hæc emendatio vera & certa. Olim etiam moliebar: *placuit exspectari bellum, non sumi. Victores* &c. Nihili præ altera. Quid si legas etiam, *pl. exsp. belli casum?* Acidalius. Postulante sententia, nec verbis multum abnuentibus, Pichenæ correctionem recepimus. *Freinshemius.* Nisi malis, *exspectari eventum.* Gronovius. Post quæ huc accedens Ryckius momento graviore, quam certe est, sumpto ex scriptura sui libri, multa mire profert. Scribit in Pichenæ conjectura [& posterior quidem hujus lectionis pars a Florentino, in quo *solida fide coalescere* approbatur. Sed reliqua ab ingenio profecta, tametsi sensui non responset, a libris nimium abit] Nescio quid dicat sensui non responsare; certe Lipsius & Freinshemius tantopere probant, & reliqui debuerunt probare, sed stultitia exspatiandi in nugas illos deducit. Tum in prioribus nihil ab ingenio profectum, nisi *belli exitum* pro *bellum cum in.* An hæc non sunt tolerabilia, immo mollia præ illis, ut vel ex *victores* fiat *victoribus* ac vox *bellum* in omnibus libris probata expellatur? Deinde an Vespasianus jam victori inferre bellum meditabatur? ubi id dictum est? Nondum certe illuc consilii iste venit. Porro quum dicit (Vespasianum bellantem cum victore in victo habiturum subsidium &c.) obliviscitur quid agat. Nam in bello extraneo id potest locum habere, non in civili, ubi victi plenissima pernicies adest, & victo vel vivendi venia negatur, nedum ut in eo tertius habere queat subsidium. Nonne cap. 44. ipse Tacitus fatetur in civilibus bellis non verti in prædam, atque adeo plus cædis esse? Quid Vitelliani prædicunt Vitellio 3, 66, quem privatum Vespasianus non pateretur, ne victi quidem; idque probant exemplis clarissimis? Relinquo istam meram interpolationem, quum ejus auctor desperaret in tot sæculis usurpata lectione se extricare. Sed nisi fallor, sunt omnia satis benigna, ut videas eam nulla literarum mutatione innuere: *placuit expectari belli nutum* (vel *cumulum*;) *victores victosque* &c. *Jac. Gronovius.*

1 *Nuper, ceteri olim*] Locus subobscuræ sententiæ, imo incertæ. Rodolphus legisse dicitur, *nuper Titi opera mixtis consiliis.* sententia nihil aberrante; vereor tamen ut propria quadam lectione, non à libris. An *ceteros* intelligimus, amicos & familiares Vespasiani? qui jamdiu cum eo spem conceperant imperii, & de eo locuti erant? Diu sane spem conceptam, idque ob omina multa & clara, Suetonius Vespaf. cap. 5. *Lipsius.*

teri olim mixtis consiliis, optimus quisque amore reipublicæ, multos dulcedo prædarum stimulabat; alios ambiguæ domi res. Ita boni malique caussis diversis, studio pari, bellum omnes cupiebant.
8 Sub idem tempus Achaja atque Asia falso exterritæ, velut Nero adventaret; vario super exitu ejus rumore, eoque pluribus vivere eum fingentibus, credentibusque. Ceterorum casus conatusque in contextu operis dicemus. tunc servus è Ponto, sive, ut alii tradidere, *libertinus ex Italia*, citharæ & cantus peritus (unde illi super similitudinem oris [1] propior ad fallendum fides) adjunctis desertoribus, quos inopia vagos ingentibus promissis corruperat, mare ingreditur: ac vi tempestatum [2] Cythnum insulam detrusus, & militum quosdam ex Oriente commeantium adscivit [3] vel abnuentes interfici jussit, & spoliatis negotiatoribus, mancipiorum valentissimum quemque armavit: centurionemque Sisennam [4] dextras, concordiæ insignia, Syriaci exercitus nomine ad prætorianos ferentem variis artibus aggressus est: donec Sisenna clam relicta insula, trepidus & vim metuens aufugeret. inde late terror, multis ad celebritatem nominis erectis rerum

Cæterum olim mixtis consiliis.] Scripsimus, *Cæteri o. m. c.* Rhenanus. Suspecta Lipsio verba, *ceteri olim.* ex quibus ego quondam aliquem sensum eliciebam: accipiens, *olim*, in futuri temporis significationem. de ceteris scil. qui postea partibus Vespasiani accessere. Sed nunc mihi ipsi non probatur, propter adverbium, *nuper*, præcedens: ac potius interpretor, Ceteros, videlicet, Titum, legatos, tribunos, aliosque fidos ministros & amicos; *olim*, id est, statim post Neronis exitum, consilia de imperio invadendo miscuisse: Mucianum vero nuper conscium participemque factum; ut qui antea discors, haud statim fidus habitus esset. Nec obstat, quod supra Tac. dixit: *exitu demum Neronis, positis odiis, in medium consuluisse.* intelligo enim, rediisse quidem eos in amicitiam, ut reip. concordibus viribus ab externis motibus caverent: sed nihil tunc de secretioribus consiliis inter eos agitatum. *Pichena.* Statim post excessum Neronis per amicos & filium. Tum, *in medium consuluere.* Quidnam, Tacite, consuluerunt? ut si casus daretur, imperium aggrederentur. At non prius ausi sunt consilia promere: quia deterruit eos nobilitas Galbæ, *cessisti etiam Galbæ imaginibus.* verum post ejus cædem, cum imperium a Vitellio & ab Othone fatigaretur, (quos ut multum infra se despiciebant) incipiunt exsequi destinata *tribuni*, centurionesque & vulgus militum; industria, licentia, per *virtutes*, *per voluptates* (*ut cuique ingenium*) *asciscebantur.* allecti præcipue studio militum. *Mox ut Othonem ac Vitellium scelestis armis* &c. Sed bellum protollunt, ut Othoniani & Vitelliani se prius per cædes mutuas debilitarent. *igitur arma in occasionem distulere.* Postremum castigatio *cæteri* ne comparanda quidem est ad *cæterum* veterem scriptionem. *Salinerius.* Mihi certum traductione levi, & mutatione leviore integrum locum ita fore. Lego; *Mucianusque secretis olim, nuper mixtis consf.* Ita enim est. Nuperrime consilia miscuerant, quæ semper antehac secreta habuerant. Firmat & illustrat superior ille locus, *Cæterum hic Syriæ*, c. 5. De cætero non muto nunc porro, ut olim censebam: *Optimos quosque amor reip. multos dulcedo* &c. *Acidalius.* Quam bene hinc sine incommodo publico multa possent amputari? quam bene se habent omnia vulgata? quam clare patet istud & aliorum & Ryckianum *Titi opera* explicationis ergo adscriptum, temere in alienas partes tractum, omnino petitum ex Tacito, supra in capitis 5 fine? *Jac. Gronovius.*

1 *Propior ad fallendum fides.*] Suspicor legendum, *promptior.* Feinshemius.

2 *Scithinum insulam.*] Farnes. *Cynthum.* Vatic. *Scithynum.* Vera lectio, *Cythnum:* quomodo ajunt legi in Florentino. quæ insula juxta Atticam sub Eubœa. Plinio nominatur lib. 4. & Ptolemæo dicitur Κύθνος. Philoni etiam in Flaccum sic dicitur, & juxta Ceam collocatur. In Zonara non recte scriptum, hunc falsum Neronem in trajectu Cydni amnis interfectum: decepitque eum adfinitas hæc vocum. *Lipsius.*

Cythnum insulam detrusus.] In Flor. ita scribitur, & verius: male vulgo, *Scithinum.* Pichena.

3 *Et abnuentes interfici.*] Flor. *Vel abnuentes.* Idem. Id verum est: & ab sensu posci scribit Ryckius. Mallem ab structura orationis: nam sensus etiam satis sine eo constiterit. *Jac. Gronovius.*

4 *Dextras concordiæ signa.*] Nos, *dextras concordiæ insignia.* Rhenanus. Sic. lib. præced. *Misere civitas Lingonum, vetere instituto, dona legionibus, dextras, hospitii insigne.* Unde conjicere possumus, fuisse aliquod signum, duas dextras simul junctas referens, idque argenteum, ut cetera plerumque militaria signa, quod dono invicem mitteretur, tanquam symbolum hospitii, aut fidei, aut concordiæ. *Pichena.*

1 *Ad*

rum novarum cupidine & odio præsentium. Gliscentem in dies famam fors discus- 9
sit. Galatiam ac Pamphyliam provincias, Calpurnio Asprenati regendas Galba per-
miserat. datæ è classe Misenensi duæ triremes [1] ad prosequendum, cum quibus
Cythnum insulam tenuit. Nec defuere qui trierarchos nomine Neronis accirent. is
in mæstitiam compositus, & *fidem suorum quondam militum* invocans, *ut eum in Sy-
ria*, *aut Ægypto sisterent* orabat. Trierarchi nutantes, seu dolo, [2] *alloquendos sibi mi-
lites*, *& paratis omnium animis reversuros* firmaverunt. Sed Asprenati cuncta ex fide
nuntiata. cujus cohortatione expugnata navis, & interfectus quisquis ille erat. Cor-
pus insigne oculis comaque & torvitate vultus, in Asiam, atque inde Romam per-
vectum est. In civitate discordi, & ob crebras principum mutationes inter liberta- 10
tem ac licentiam incerta, parvæ quoque res [3] magnis motibus agebantur. Vibius
Crispus pecunia, potentia, ingenio inter claros magis quam inter bonos, Annium
Faustum equestris ordinis, qui temporibus Neronis [4] delationes factitaverat, ad cog-
nitionem senatus vocabat. Nam recens Galbæ principatu censuerant patres, *ut*
[5] *accusatorum caussæ noscerentur.* Id senatusconsultum varie jactatum, & prout potens
vel inops reus inciderat, infirmum aut validum, retinebatur. [6] Ad hæc terrore &
propria vi Crispus incubuerat delatorem fratris sui pervertere: [7] traxeratque ma-
gnam senatus partem, *ut indefensum & inauditum* [8] *dedi ad exitium* postularent. Con-
tra

1 *Ad prosequendum eum, quibus.*] Codex Budens. *Ad prosequendum, cum quibus* &c. Quemadmodum nos quoque castigavimus: Nec displicet altera lectio. *Rhenanus.*

2 *Alloquendos sibi milites.*] Ita Venetiis primum editus: sed Romanus eo prior disertim habet, *adequandos*, unde non ambigo, quin litera mutata fieri debeat, *adaquandos sibi milites*; egregia emendatione, nec minus plana. Veniemus, inquiunt trierarchi, postquam refecerimus milites aqua, qua jam aliquot diebus destituti animis pariter, corporibusque languent. Et hinc scire licet insulam Cythnum aquarum sterilem. *Gruterus.*

3 *Magnis motibus.*] Demiror hanc clausulam omissam in lib. Msc. sicut paulo ante *mare*, ubi legimus, *mare ingreditur.* Sed dormitant sæpe librarii. *Rhenanus.*

4 *Delationes factitaverat.*] Habet à Cicerone in Bruto: *qui quum tanto nomine esset, patremque optimum virum habuisset & juris peritissimum, accusationem factitaverit.* Gronovius.

5 *Accusatorum causæ noscerentur.*] Vide si lubet pecuniæ veteris lib. 4. cap. 3. *Idem.*

6 *Ad hæc terrore & propria vi.*] Volumen Budense; *Ad hunc terroris & prop.* &c. Legerim; *Ad hoc terroris* hoc est, ad hunc terrorem. Intelligit Senatusconsultum modo relatum. *Rhenanus.* Vulgatam distinctionem utcumque retineo, hoc sensu: Ad ceteras illius Senatusconsulti jactationes, nova hæc disceptatio accessit: quod Crispus & ejusdem Senatusconsulti terrore, & potentia propria, fratris sui delatorem pervertere conabatur. *Pichena.* Qui hæc emendant & distinguunt, sui saltem consilii redderent rationem. an melius ista? *infirmum aut validum retinebatur adhuc: terrore.* Annius non erat in reis potentioribus, itaque locus Senatusconsulto, præterea Crispus, dum fratrem ulciscitur, adeo eloquentia sua sibi propria vi, terroreque (si sibi tam præpotenti accusatori morem non gererent) patres ursit, ut Annium indefensum, inauditum damnare sustinerent. Per hæc firmatur interpretatio quam dedimus ad illa. libro 3. ann. *Senatus nunquam satis credito sine fraude Germanicum interiisse, scripsissent expostulantes.* Τὸ *ad hæc* respicit ad illa: *parvæ quoque res magnis motibus agebantur.* Salinerius. Paullo melior ad marginem lectio: *retinebatur adhuc. Terrore & propria vi*, &c. nondum optima. Scribo: *retinebatur adhuc terrori. & propr.* &c. id est, ad vel in terrorem. *Acidalius.* Malim, *At hoc terrore, & propria vi.* Freinshemius. Quid si, *Ad hunc terrorem.* Super hoc terriculamentum Senatusconsulti etiam non terriculis, sed vi eloquentiæ & gratiæ suæ annitebatur. *Gronovius.* Probat hoc postremum Ryckius, quia nihil allud expediebat. Nemo tamen non satis videt id nimis abire ab antiqui libri Medicei fide, præsertim ubi scriptura ejus est tam singularis & clare perscripta. Et haud dubie majoribus nugis infectus est hic locus, quam ut nunc possim abluere. Quæso quid facit istud *retinebatur?* sed meminero. *Jac. Gronovius.*

7 *Traxeratque magnam senatus partem.*] Exemplar regium, *Traxeratque magistratus p.* Rhenanus.

8 *Dedi ad exitium postularent.*] Flor. Vulgo, *postularet.* Pichena.

tra apud alios nihil æque reo proderat, quam nimia potentia accuſatoris: *dari tempus*, *edi crimina*, [1] *quamvis inviſum ac nocentem*, *more tamen audiendum* cenſebant. Et valuere primo, dilataque in paucos dies cognitio. mox damnatus eſt Fauſtus, nequaquam eo aſſenſu civitatis, quem peſſimis moribus meruerat. quippe ipſum Criſpum eaſdem accuſationes cum præmio exercuiſſe [2] meminerant. nec pœna cri-
11 minis, ſed ultor diſplicebat. [3] Læta interim [4] Othoni principia belli, motis ad impe-

1 *Quamvis infirmum & nocentem.*] Scripſimus, *Quamvis inviſum ac nocentem.* Rhenanus.

2 *Meminerant.*] Tacit. 4. hiſt. in oratione Curtii Montani, & paulo poſt, ubi occurrit junctus *Eprio Marcello.* Savilius.

3 *Læta interim.*] Adverbium hoc in vulgatis vacans reſtitui, Florentini & Ven. & aliorum veterum auctoritate. *Pichena.*

4 *Othoni principia.*] In deſcribendo rem tanti momenti, qualis hæc fuit, inter Vitellium & Othonem agitata, Tacitus, ut mihi quidem videtur, longè ſeipſo inferior eſt; omiſſis, quæ plurimum huc faciunt, circumſtantiis, aſſerenſque & confundens in ſpeciem pugnantia, atque, ut breviter dicam, lectori non ſatisfacit ex hiſtoriæ legibus. Quoad circumſtantias, Othonem, præcipuum actorem, & cujus vel veſtigia fuiſſent numeranda, Tacitus ex urbe deducit, integro pene Senatu ſtipatum, in fine Martii, atque, ut exploratis aliorum ſcriptis (Suetonii & Marcellini) conjectare licet, die vigeſimo ſeptimo. Mox narrat quam animoſe & militari ſpiritu plenus antecеſſerit pedites, qui hic repente cum ſuis ex conſpectu evaneſcit. Cum tamen verum ſit, & Mutinæ relictum Senatum, & ipſum hoſti obviam proceſſiſſe Brixellum uſque, quæ civitas Padi ripis adſidet. Præmiſſis centurionibus ibidem ſubſiſtit, ut ex Plutarcho apparet, &, alibi etiam, Tacito. quæ circumſtantiæ, me quidem judice, non ita leves ſunt, ut tam negligenter earum ratio haberi debuerit. Plutarchus refert, Celſum, Paullinum, Gallum & Spurinnam Brixello miſſos. Tacitus videtur velle Gallum & Spurinnam jam ante Roma miſſos *ad occupandas Padi ripas.* Si hoc velit, ut Pado occupato qua Auſtrum ſpectat Vitellianos ſiſterent aut ſaltem prohiberent fluminis tranſitu, poſtquam intra montes cohiberi non poſſent, ubi anguſtiæ inſeſſæ exiguam manum in repellendo ingentibus copiis æquarent, conſtat facti ratio. Sed Gallo id neglectum. Sin aliud intendit, ut in utraque ripa victor conſiſteret, totique, qua fluvius excurrit, dominaretur, quomodo paucæ cohortes integrum Cæcinæ exercitum excipere potuerunt, cum deeſſet ipſis loci opportunitas? Gallo autem & Spurinnæ præmiſſis, non addito unde, *ad occupandas Padi ripas*, aſſignat Tacitus *quinque prætorianas cohortes*, *equitum vexilla*, *legionem primam adjutricem*, & duo *gladiatorum* millia. in progreſſu, *gladiatores* tantum regendos dedit Martio Macro, qui tertius, & poſt eum Flavio Sabino, interjectoque inter alios duos longo ſatis intervallo, Spurinnam Placentiæ locat cum tribus prætorianis cohortibus, mille *vexillariis*, qui nuſquam in recenſione totius antea exercitus nominati, pauciſque equitum; & Gallum cum prima adjutrice; qui neſcio ubi, aut quando, aut quibus ex cauſis diviſas duxerint copias; ſed ubicunque fuerit cum Bedriacum occuparet in itinere quo pergebat Placentiam, omnino in ſeptentrionalibus Padi partibus fuit. Tres vero alii duces Paullinus, Celſus, & Proculus, non ignota in apparatu hujus belli nomina, ex hac diviſione non habent quod agant (& profecto ut verum fatear, non video magnis admodum copiis illos potuiſſe inſtructos eſſe, valido præſertim apud Othonem exercitu relicto) imo ne quidem nominantur. Si blandientibus conjecturis indulgere licet, probabile fuerit, Proculum, prætoriano militi præfectum, Brixelli ſubſtitiſſe exſpectato Othone. Sed Celſi & Paullini nomina in prælio *ad Caſtoris* ante non occurrunt, qui derepente ad duodecimum à Cremona milliare in conſpectum prodeunt, nec procul Bedriaco (ubi Gallus relictus) nulla in anteceſſum mentione eorum facta; præter multos alios cum *prima legione* ipſis attributa, quæ Gallum proprie ducem habebat. Adeo ut, cum auctor in culpa ſit, quod rem illam perſpicue deſcriptam non habemus, opinari liceat, Paullinum & Celſum poſtea Brixello miſſos in caſtra ad Bedriacum, aut cum Gallo futuros Imperio pari, aut datos ei ſucceſſores, quod vero propius eſt, & diſceſſiſſe Gallum, forte curando ex caſu vulneri, quem ſecundo hiſtoriarum reperias, cum in prælio *ad Caſtoris* ſilentio tranſmittatur, & illo ad Bebriacum, non deprehendes tamen ubi Tacitus eum ultimo conſtituit. quod vero autor noſter ob leves Gladiatores inter & Vitellianos pugnas non ſatis continuo exercitas, ab Othone fratrem Titianum accerſi facit, Romæ relictum, ut proximum ſibi locum tueretur, Plutarchus longe melius magiſque ex vero ſcribit, factum id poſt prælium *ad Caſtoris*, quod ignaviam Paullini incuſaret, miſſum quoque Proculum prætorianis cohortibus præfectum; ſed quando Bedriacum venerint, juxta cum ignaris ſcio. Jam

imperium ejus [1] à Dalmatia Pannoniaque exercitibus. fuere quatuor legiones, è qui-

Jam vero si Otho Brixelli, Paullinus & Celsus Bedriaci fuerint, quem locum designabimus habitis inter Othonem, Titianum, Proculum, Paullinum & Celsum consiliis, absente Gallo? Hic novus Taciti lapsus, vindicemque se nodo præstat Plutarchus, qui scribit Othonem Brixello Bedriacum petiisse adhibendis in consilium præfectis quoad summam rei. Hactenus de Othone ejusque præfectis; sequitur copias expendamus, quæ fuerunt duplices, aut Roma ductæ, aut aliunde advocatæ. quas Roma duxerat, sextuplices fuerunt, 1. *quinque prætoriæ cohortes:* 2. *Equitum vexilla:* 3. *Legio prima adjutrix:* 4. *Gladiatores:* 5. *Cæteræ prætoriæ cohortes* & 6. *Classici.* Apud Gallum & Spurinnam fuerunt, 1. *quinque prætoriæ cohortes*; ex quibus tres Spurinna Placentiæ habuit, duas reliquas videtur Gallus habuisse, 2. *Equitum vexilla* sine numero; 3. *Legio prima adjutrix classica ex reliquiis cæsorum à Galba ad pontem Milvium.* 4. duo millia *gladiatorum.* In obsidione Placentiæ mille *vexillarii* recensentur; an ab omnibus hisce diversi, an aliorum pars fuerint, ignoro. In Othonis comitatu *speculatorum lecta corpora*, ut opinor *è prætorianis.* 5. *Cæteræ prætoriæ cohortes*, exceptis quinque cum Gallo missis; & tamen ingens prætorianorum numerus classi Narbonam missæ militabat, adeo ut reliquæ non adessent. Classici undecunque tandem emerserint, multos nobis suppeditarunt, & in multos sufficient viros. Septem millia *ad pontem Milvium* à Galba cæsa, cæteri decimati, *è reliquiis prima legio adjutrix constabat.* In classe Narbonensi multitudo eorum æquaverat milites. Hic ingentem classicorum numerum habemus, cum Othone mille *Classici inter Placentiam & Ticinum intercepti*, quos omnes circumstantiæ persuadent non fuisse ex isto agmine. Plurimis quoque classicis instructus Turullius Cerealis, sed unde acciti fuerint, & quomodo iis præesse cœperit, Tacitus ignorare nos patitur. Præter illos in tantam multitudinem diffusos tertius liber integram nobis legionem è classicis exhibet, à *prima adjutrice* diversam, quæ Hispaniam tum obtinebat. Externæ Othonis copiæ fuerunt, quas solum submiserat Illyricum, ubi septem tum legiones, duæ scilicet in Dalmatia, undecima Claudiana, & quartadecima Gemina; totidem in Pannonia, septima Galbiana & tertiadecima Gemina; tres in Mœsia, tertia Gallica, septima Claudiana, & octava Augusta, ut alibi dictum. Jam vero omnibus illis ab Othone arcessitis, jussu ejus, inquit Tacitus, iter ingrediuntur legiones è Dalmatia & Pannonia, ubi manifesto in vitio hæret, cum & legiones è Mœsia eo contenderent: quæ ad Aquileiam penetrarunt, facili in Othonis partes animo, ut idem narrat Tacitus. Adeo ut septem illæ legiones mandato Othonis excitæ, pariter incederent: sed quæ anteverterint eventum prælii ad Bedriacum, quæ non, (si quid video) nodus est inexplicabilis, cum Taciti verba non una oppositione se evertant, contradictionisque nexu implicentur, neque aliunde suppetat historiæ subsidium quoad hanc narrationem. Atque ut rem inde repetamus, unde amotis dubii nebulis non infuscata se dat, tres legiones è Mœsia prorsus ab hoc prælio abfuerunt. Tac. lib. 3. *Mœsici exercitus vires integræ.* Adfuerunt duo millia præmissa è quatuor legionibus in Dalmatia & Pannonia, ut Tacitus loquitur. Sed Suetonius Vespasiano cap. 6. videtur velle ex Mœsia venisse. *Mœsiaci exercitus bina è tribus legionibus millia missa auxilia Othoni*; & ipse Tacitus *præmissi Mœsia*; intelligitque aut eosdem, quos hic è Dalmatia Pannoniaque advenisse scribit, aut qui prælio interfuerant, & cum universus lustraretur exercitus, hic non inveniuntur. Et lib. 3. *Duæ tunc Pannonicæ ac Mœsicæ alæ perrupere hostem*, ubi agit de levibus equitum pugnis in principio prælii ad Bedriacum. Ante quatuor verò legiones è Dalmatia & Pannonia, *alæ cohortesque præveniebant.* quæ verba referenda videntur ad hæc *bina millia præmissa*, quamquam fieri possit, ut auxiliares alii missi fuerint post bina millia, & ante ipsas legiones; quarum adventus quæstionem facit intricatissimam. In prælio *ad Castoris* habemus *tertiæ decimæ legionis vexillum* ex illis Pannonicis. In atroci ad Bedriacum pugna *tertia decima legio* à Tacito recensetur, & Vedius Aquila ejus legatus. Quartadecimanorum quoque ex Dalmaticis legionibus mentio fit in feroci ad Bedriacum conflictu, & lib. 3. *Quartadecimani campis Bedriacensibus fusi stratique.* Septimam autem Galbianam & undecimam Claudianam ante prælium commilitonibus suis junctas fuisse, utut in ipsa acie non exprimantur diserte, ex eo patet, quod æque *inter victas legiones* numerentur ac quartadecima & tertiadecima, & jubente Vitellio *suis hibernis redditæ*, & *in Pannonia tertiadecima legio ac septima Galbiana dolorem iramque Bedriacensis pugnæ retinentes.* Insuper milites Prætoriani campis Bedriacensibus cedere coacti, unico se Mœsicarum legionum auxilio solantur; quæ ad Brixellum quoque animando Othoni nominantur, *præmissi Mœsia eandem obstinationem adventantis exercitus legiones Aquilejam ingressas nuntiabant, ut nemo dubitet: posse renovari*, &c. Atque hæc, similemque in sensum loca, persuadent probabiliter statui posse, quatuor legiones è Dalmatia & Pannonia jam ante venisse cæterisque

quibus bina millia præmiſſa; ipſæ modicis intervallis ſequebantur: ſeptima à Galba conſcripta; veteranæ undecima ac tertiadecima & [2] præcipua fama Quartadecumani, [3] rebellione Britanniæ compreſſa. Addiderat gloriam Nero, eligendo ut potiſſimos. unde longa illis erga Neronem fides, & erecta in Othonem ſtudia. Sed quo

riſque junctas fuiſſe, ſed quando venerint, & quomodo aut ubi ſe collegerint, quæque aliæ huc faciunt circumſtantiæ ut res tanti momenti perſpicua narratione dilucefcat, non excuſanda Taciti negligentia nobis interciderunt. Contra, quartamdecimam nondum eo veniſſe adſtruunt Taciti verba in Bedriacenſi conſultatione, vix duobus aut tribus ante pugnam diebus inita, *paucis diebus quartam decimam legionem, magna ipſam fama, cum Mœſiacis copiis affore*; unde colligere liceat, alias tres jam veniſſe, ſed non quartam decimam. *E victis legionibus*, quartâ decima primâ, tertiâ decimâ ſeptimâ, undecimâ, *ſoli quartadecimani ſe victos abnuebant*; ut cæteras adfuiſſe probabilitatis habeat ſpeciem. Medio inter conſultationem & pugnam tempore altum de adventu ſilentium, qui omnino, ſi venerant, memorari debuerat, atque unde Titianus & Proculus ſuam in Paullinum & Celſum defenſionem muniiſſent. Si ex conjecturis hæc petita dixeris, quomodo te expedies ex Taciti loco, *Canus atroci mendacio univerſos perculit, affirmans ſuperventu quartadecimæ legionis verſam partium fortunam*; tanquam re certâ, quod quartadecima nondum veniſſet tempore Bedriacenſis pugnæ. Et rurſus, ubi agit de quartadecima legione, *Bedriacenſi acie vexillariis tantum pulſis vires legionis non affuiſſe.* Præterea Pannonicæ legiones, teſte Plutarcho, abfuerunt quoque, cum illa ad Bedriacum conſultatio haberetur. Ὀθῶνι δὲ τῆς ἤδη παρούσης οὐκ ἐλάττονα προσδόκιμον εἶναι δύναμιν ἐκ Μυσίας καὶ Παννονίας. id eſt: *quas Otho ex Myſia Pannoniaque exſpectabat copias, non minores erant iis quas ſecum habuit.* Tacitus lib. 3. *Pannonicæ legiones deceptæ magis quam victæ reſurgere in ultionem properant.* Sed ut ſumma ſequamur rei veſtigia, ſi quatuor legiones è Pannonia & Dalmatia, pars fuerint Bedriacenſis prælii, cur ignoramus modum, quo ſe Vitellio ſubjecerint, Othoniani exercitus decus numero & virtute? Et tamen nemo refragetur, quin proxime à pugna, quatuor minimum legiones de quibus diſputamus, in Italia fuerint, Vitellii imperio obnoxiæ, ut ipſi Tacito teſtimonium denuntiamus. Sed quando in Italiam venerint, an aliis ſe junxerint & quando; & quomodo ſe dederint Vitellio regendas; tranſmiſit ſilentio iners Taciti labor, qui rem procul dubio graviſſimam mutilæ deſcriptionis ignavia conſpurcat. Quoad Vitellium, nihil non in liquido eſt, quæſtionumque tricis evolutum. In utraque Germania, *Kal. Januar. Galba iterum & Vinio Coſſ.* motus Vitelliani tempore, ſeptem fuerunt legiones, ut alibi diximus; nimirum in Germania inferiori, quinta & quinta decima in ſtativis ad Vetera; primaque Noveſii, ſextadecima Bonnæ. In ſuperiori Germania, quarta Macedonica, & decima octava, alias duo & viceſima, poſitis ad Magontiacum caſtris, una & viceſima Rapax, ut arbitror præſidium Vindoniſſæ. Ex illis una & viceſima Rapax tota, & duæ ad Magontiacum Cæcinam comitatæ, cui triginta millium exercitus colligebatur; atque ſe in Italia ſociavit ala Syllana. Valens ſecum ſumpſit *aquilam quintæ*, cohorteſque & alas ex tribus aliis, conſtituendo quadraginta millium exercitui; aggregantibus ſe in itinere *legione Italica, & octo cohortibus Batavorum*, Tacit. 1. hiſt. Et tamen ante Vitellii adventum nulla hic comparet legio, niſi Rapaces & Quintani. Per *Aquilam* autem *Quintæ* non tota legio, ſed magna ejus pars intelligenda eſt; Quintæ licet nomen gerat, cum multi, eodem tempore & quintæ nomine, Vetera tenerent. Abiturus autem Vitellius ſecum traxit reliquum Germanici exercitus robur, (ait Tacit. lib. 2.) eodem legionum numero & nomine (Rapace tantum excepta, quæ integra deceſſerat.) Sed imminutis admodum ordinibus, pauciſque & pene nullis militibus; ut Hordeonius 4. *lib. Tacit.* ſub ſignis habuerit in Germania quintam & quintamdecimam ad Vetera, ſextamdecimam Noveſii, primam Bonnæ, quartam & octavam decimam, alias duo & viceſimam, Magontiaci; Et eodem tempore in Italia ſub Vitellio fuerit alia quinta, alia quintadecima, alia ſextadecima, & ſic alia prima, quarta, octavadecima, alias duo & viceſima: non integræ legiones, ſed binæ ejuſdem legionis partes, excepta Rapace, quam integram ſecum ſumpſit Cæcina, non relicta in Germania legione, quæ vocaretur Rapax; donec illa legio eodem poſtea ſe conferret ſub Cereale. *Savilius.*

1 *E Dalmatia Pannoniaque.*] Et ſic è Mœſia legiones proficiſcebantur, ſed ad Aquileiam ſubſtiterunt. Tacit. *Idem.*

2 *Præcipua fama quartadecumana.*] Caſtigavimus *præcipui fama Quartadecimani.* Rhenanus. Alii *præcipui.* Nos, *præcipua* Venetum ſequuti, quod iſta vox concinnior videretur. Sic infra H. 2, 32. de hac ipſa legione, *magna ipſam fama.* Freinſh.

3 *Rebellione Britanniæ.*] Hiſtoriam hanc fuſe perſequitur. 14. Ann. & in vita Agric. *Savilius.*

1 *E*

quo plus virium ac roboris, [1] è fiducia tarditas inerat. [2] agmen legionum [3] alæ cohortesque præveniebant. Ex ipsa urbe haud spernenda manus, quinque prætoriæ cohortes, & equitum vexilla cum legione prima: ac deforme insuper auxilium, duo millia gladiatorum, sed [4] per civilia arma etiam severis ducibus usurpatum. His copiis rector additus Annius Gallus, cum [5] Vestricio Spurinna ad occupandas [6] Padi ripas præmissus: quoniam prima consiliorum frustra ceciderant, transgresso jam Alpes Cæcina, quem [7] sisti intra Gallias posse speraverat. Ipsum Othonem comitabantur speculatorum lecta corpora, cum ceteris prætoriis cohortibus, [8] veterani è prætorio, classicorum ingens numerus. Nec illi segne aut corruptum luxu iter: sed [9] lorica ferrea usus est, & ante signa pedester, horridus, incomptus, famæque dissimilis. Blandiebatur cœptis fortuna, possessa per mare [10] & naves ma- 12
jore Italiæ parte, penitus usque ad initium [11] maritimarum Alpium. [12] quibus tentan-

1 *E fiducia tarditas inerat.*] Hic tarditatis Othonem arguit, & tamen paulo infra ait: *Nec illi segne aut corruptum luxu iter.* & supra libri præc. in fine: *Aspernatus omnem cunctationem, ut Neroni quoque exitiosam.* Respondetur, Othonem quidem festinanter, omnique cunctatione remota, profectum cum exercitu ab urbe. & quantum ad ipsum attinet, neque corrupte neque segniter se gessisse, ut qui omnia providi ducis munia adimplevisset. Sed tantæ molis exercitus, præsertim legionum agmen, fiducia virium suarum, lentiorib. spatiis incedebat, quam belli necessitas postularet. *Pichena.* Fallitur vir eximius. Non enim Othonis, non omnis exercitus, sed solorum quartadecimanorum tarditatem accusat Tacitus. *Gron.*

2 *Eo agmen legionum.*] Sustulimus dictionem *eo.* Rhenanus.

3 *Alæ cohortesque.*] Fortassis intelligit duo millia, quorum ante meminit, fortassis etiam, aut potius, alios præterea. *Savilius.*

4 *Per civilia arma.*] Pompejus in bello civili adversus Cæsarem idem meditabatur, sed dissuadentibus amicis ab incepto destitit. Cæsar de bell. civ. 3, 4. *Idem.*

5 *Vestricius Spurinna.*] De illo vide Plinium l. 4. ep. 1, & 10. & 2. ep. 7. *Idem.*

6 *Padi Ripas.*] Quæcunque tandem sententia fuerit, res docet custodiendæ ripæ non adhibitos præter gladiatores. *Idem.*

7 *Sisti intra Gallias.*] Ex Florentino *intra.* nam vulgo, *inter.* Pichena.

8 *Veterani è prætorio.*] Superesse videantur hæ voces. Præmisit enim jam nunc de prætoriis omnibus cohortibus: qui igitur isti amplius è prætorio? Sed non supersunt. Distinguit enim à cohortibus Veteranos. recte. quia exauctoratos intelligit, & qui post sedecim stipendia habebantur sub vexillo, non aliter quam legionarii, de quibus scripsi satis ad 1. Annal. Atqui hi nec in legionibus ultra censebantur, nec illi in cohortibus. *Lipsius.*

9 *Lorica ferrea usus est, & ante signa.*] Delevimus verbum *est.* Rhenanus. Addidi verbum, *est*, ex Flor. ac Ven. Mos autem notandus Romanorum ducum, pedibus ante signa ambulantium. Plin. Paneg. ad Trajanum; *cum jam tua vexilla, tuas Aquilas, magno gradu anteires.* Ubi Lipsius alia exempla adjicit. *Pichena.* Alius describitur à Juvenale. Sat. 3. vers. 190. Quid si ex priore fama hæc illi affingantur à poëta? nosterque recenseat veritatem? *famæque dissimilis.* Sed prætereundum non est, quam lepide Satyrographus hemistichio Virgiliano captaverit venustatem: *Auctoris Arunci spolium.* Quod Aristophani etiam factum, unde is dicitur ab Demetrio περὶ ἑρμηνείας pag. 12. σκώπτων που τὸν Δία ὅτι οὐ κεραυνοῖ πονηρούς, φησὶν ἀλλὰ τὸν ἑαυτοῦ νεὼν βάλλει, καὶ Σούνιον ἄκρον Ἀθηνῶν. i. *irridens quodam loco Iovem, quod scelestos fulmine non peteret, ait, verum suum templum ferit, & Sunium promontorium Athenarum.* Scripserat enim Homerus Odyss. γ. 278. ἀλλ' ὅτε Σούνιον ἱρὸν ἀφικόμεθ' ἄκρον Ἀθηνῶν. Savilius. Si quis propius attendat nexui orationis, videbit plus ei officere voculas illas binas, *usus &*, quam prodesse. *Gruterus.*

10 *Et majore Italiæ parte.*] Particula connectens, *&*, videtur hic mihi superesse. *Rhenanus.*

11 *Maritimarum Alpium.*] Supra à nobis de Penninis, Cottiis, Grajis, Ræticis Alpibus disputatum est: nunc dicendum de maritimis, quod mari vicinæ sunt. hæ à Varo flumine, quod Italiam à Gallia disterminat, incipiunt. *Lupanus.*

12 *Quibus tentandis, aggrediendæque.*] Farnesiana hæc scriptura est: quam verissimam censeo. Duplex enim mandatum Othoniani duces habuerunt; tentandarum Alpium, & Provinciæ invadendæ, quæ ad Vitellium defecerat. Supra libro 1. *Narbonensem Galliam aggredi statuit, classe valida & partibus fida.* Infra: *imminere provinciæ Narbonensi in verba Vitellii adactæ classem Othonis, trepidi nuntii attulere.* Vulgata lectio valde turbat: *quibus tentandis aggrediendisque, provinciæ Narbonensi*, &c. tamquam tres hi duces Provinciæ impossi-

tandis, aggrediendæque [1] provinciæ Narbonensi, Suedium Clementem, Antonium Novellum, Æmilium Pacensem [2] duces dederat. Sed Pacensis [3] per licentiam militum vinctus: Antonio Novello nulla auctoritas: Suedius Clemens ambitioso imperio regebat, ut adversus modestiam disciplinæ [4] corruptus, ita prœliorum avidus. [5] Non Italia adiri, nec loca [6] sedesque patriæ videbantur: tamquam externa litora, & urbes hostium, urere, vastare, rapere: eo atrocius, quod [7] nihil usquam pro-

positi. & mage majores tenebras offundit etiam Maurus. *Lipsius.*

1 *Provinciæ Narbonensi Suedium* &c. *duces dederat.*] Imperio constituto Provincia nostra Populi facta, ut alibi diximus, & consularis est: unde lib. sup. legitur Titus Vinius proconsulatu Galliam Narbonensem severe integreque rexisse. Moris autem fuit in provinciam, quæ limitem ditionis Rom. constitueret, Proconsuli, Prætori, Præsidive laborum & operis parte levando, si opus esset, mittere, qui Duces & Limenarchæ dicerentur. Sed hoc loco Vedius Clemens, Antonius Novellus, Æmilius Pacensis, aliam ob rem missi sunt ab Othone, tentandis scil. aggrediendisque Alpibus maritimis. ad id autem duces electi, & cum militib. profecti sunt; non ut quidam scripsit, proconsuli juvando, quem tum in provincia non fuisse conjicio ex eo, quod nulla proconsulis mentio fit in hac tota, quæ sequitur, civilium bellorum scriptione: Adhæc plura libri seq. ubi de Valerio Paulino referam. Verum quid est dicere, *Alpibus tentandis aggrediendisque provinciæ Narbonensi Suedium* &c. *ducet ab Othone* datos? si ex Italia mittebantur, qui Alpes maritimas tentarent, aggrederenturve, illi provinciæ Narbonensi non erant dati duces, cum id nomen haberent eo, quod milites ducerent. Alias non nisi Dux Narbonæ in codice Præfecturarum dicitur. Quare non videntur tres missi duces, qui provinciam regerent, sed qui exercitum Othonianorum ducerent, qui χιλίαρχοι, ut est apud Ulpianum, dici potuerunt. Equidem & celebritatis patriæ & emaculandi Cornelii gratia, Clementem, Novellum & Pacensem oriundos Provincia puto: quod significant illa quæ sequuntur, *Videbatur non Italia adiri nec loca sedesque patriæ.* Sic igitur à Cornelio scriptum, & cæteris exscribendum reor, *provinciæ Narbonensis Vedium Clementem* &c. *duces dederat.* & infra, *Vedius Clemens ambitioso* &c. Supraque lib. proximo, *Novello, Vedio Clementi primipilarib.* &c. non *Suedio*, neque enim *Suedium* in libris Latinis legas. *Vertranius.* Omnes aditus Galliarum (in quibus Alpes maritimæ) armis Vitellii tenebantur. *quando Peninæ Cottiæque Alpes, & cæteri Galliarum aditus Vitellianis exercitibus claudebantur.* At Othoni placuerat sistere inGallia Cæcinam. *Transgresso jam Alpes Cæcina, quem sisti intra Gallias speraverat.* Eaque de causa Narbonensem provinciam memoratos duces classe aggredi jussit, ut illa recepta aditus Alpium maritimarum pateret: nec (si bene rem putes) faciliores Alpes maritimis habuisset: utrinque enim petitus Maturus earum procurator iter ocius aperuisset. Sed frustra fuit; nam provinciam Narbonensem suarum partium fecit, is Valentem comiter exceptum, Galliam Narbonensem temere ingrederetur monendo terruit. non itidem Alpes maritimas. l. 3. Hist. *Haud procul inde agebat Marius Maturus Alpium maritimarum procurator; fidus Vitellio*, &c. *Salinerius.*

2 *Duces dederat.*] Forte; *Duces legerat.* Freinsh.

3 *Per licentiam militum victus.*] Verius ex Flor. *vinctus*, quam, *victus.* ut in vulgatis. Sic infr. eod. lib. *vinctus præfectus castrorum Julius Gratus.* Et statim: *cum fratrem ejus Jul. Frontonem tribunum, Othoniani sub eodem casu vinxissent.* Pichena. Est qui malit, *vietus.* Muretus, *vinctus:* pessime. Retineo *victus*, nec illa trita significatione, sed qua etiam infra hoc lib. usurpatur: *Ne ut victi & ignavi despectarentur.* Terent. Heautont. 3. 1. *Si te tam leni & victo esse animo ostenderis.* Quomodo idem fortassis & Eunucho: *Eludet ubi te victum senserit.* Acidalius.

4 *Corruptus ita prœliorum avidus.*] Hæc commodius de militibus quam de duce dici censeo, & eo scripsisse Tacitum: *Suedius Clemens ambitioso imperio regebat ut adversus modestiam disciplinæ corruptos, ita prœliorum avidos.* Gronovius.

5 *Non Italia adiri.*] Nihil ego hic nisi germanum video. Sudant tamen in mutando Rhenanus pariter & Vertranius. *Lipsius.*

6 *Sedesque patriæ videbantur: Tanquam externa littora & urbes hostium urere.*] Hæ sententiæ multis mendis sunt insignes. Manuscr. volumen habet; *sedesque patriæ jubebantur tamquam & urbes hostium urere.* Vides hic abesse duas illas voces, *externa litora.* quas castigatores addiderunt. Ego vero pro *tamquam & urbes*, deprehendi post laboriosam loci considerationem, scribendum, *tamquam metu res.* itaque sic distinxi sententiam: *Sedesque patriæ. Jubebantur tamquam metu res hostium urere.* Cæterum verba, *tamquam metu res*, non inserui in contextum, quum mea sit inventio. Mutet, qui velit. *Rhenanus.*

7 *Nihil usquam provisum adversum metus.*] Sic infra, lib. 4. *constans adversus metus.* Pichena.

1 Oc-

provisum adversum metus. Pleni agri, apertæ domus. [1] occursantes domini juxta
conjuges & liberos, securitate pacis, & belli malo circumveniebantur. Maritimas
tum Alpes tenebat procurator Marius Maturus. Is concita gente (nec deest juven-
tus) arcere provinciæ finibus Othonianos intendit. Sed primo impetu cæsi disje-
ctique montani, ut quibus temere collectis, non castra, non ducem noscitantibus,
neque in victoria decus esset, neque in fuga flagitium. Irritatus eo prœlio Otho- 13
nis miles, vertit iras in municipium [2] Albium Intemelium, quippe in acie nihil
prædæ, inopes agrestes, & vilia arma: [3] nec capi poterant, pernix genus, & gna-
ri locorum. sed calamitatibus insontium expleta avaritia. Auxit invidiam præclaro
exemplo femina Ligus, quæ filio abdito, cum simul pecuniam occultari milites
credidissent, eoque per cruciatus interrogarent *ubi filium occuleret?* uterum osten-
dens, *latere* respondit. [4] Nec ullis deinde terroribus, aut morte, constantiam vo-
cis egregiæ mutavit. *Imminere provinciæ Narbonensi*, *in verba Vitellii adactæ*, *clas-* 14
sem Othonis, Fabio Valenti trepidi nuntii attulere. Aderant legati coloniarum, au-
xilium orantes. [5] Duas Tungrorum cohortes, quatuor equitum turmas, univer-
sam Treverorum [6] alam, cum Julio Classico præfecto misit. è quibus pars in colo-
nia Forojuliensi retenta, ne omnibus copiis in terrestre iter versis, vacuo mari clas-
sis accelераret. Duodecim equitum turmæ, & lecti è cohortibus, adversus hostem
iere: quibus adjuncta Ligurum cohors, vetus loci auxilium, & quingenti Pan-
nonii

1 *Occursantes domini, juxta conjuges & liberos.*] Nota morem, obviam eundi principibus ac ducibus in lætitia. Tac. lib. 14. cum Neroni obviam itur, ait. *Conjugum ac liberorum agmina per sexum & ætatem disposita.* Liv. l. 23. *Marius, concione advocata, edicit, ut frequentes cum conjugib. ac liberis obviam irent Annibali.* Pichena. Nescio, si mutandum: *occursantes domini, juxta conjuges & liberi*, hoc scio, copulam delendam, scribendumque; *securitate pacis, belli malo circum.* Acidalius.

2 *Albium Intemelium.*] Ita quidem è Strabone scripseris lib. 4. Τῶν ἐν Λιγύων, inquit, τῶν μὲν ὄντων Ἰγγαύνων, τῶν δὲ Ἰντεμελίων, εἰκότως τὰς ἀποικίας αὐτῶν ἐπὶ τῇ θαλάττῃ, τὴν μὲν ὀνομάζεσθαι Ἄλβιον Ἰντεμέλιον, οἷον Ἄλπιον, τὴν δὲ ἐπιτετμημένως μᾶλλον, Ἀλβίγγαυνον. id est. *Cum duplices sint Ligures, Intemelii & Ingauni; jure eorum ad mare coloniæ, altera Albium Intemelium dicta, quasi Alpium, altera paullo contractius, Albingaunum.* Nec aliter in Plinio. Quin tamen etiam concise Albintemelium dicta fuerit, haud pertinaciter eo negatum. *Lipsius.* Nescio cur per has literas id contrahere maluerit, quum sciret in editionibus ulterioribus exstare *Albintimilium*, tanto propius stringendum, quod id vicinius sit appellationi, quæ exstat in MS. Mediceo *albintimilitum*, cujus omnino etiam ratio ponenda erat in Tacito. Certe quum in itinerario Antonini occurreret *Albintimilium*, Surita pag. 455. allegat hunc locum Taciti citans eodem modo, & addens (& in vetusto *Albintimum.* Jac. Gronovius.

3 *Nec capi poterant, pernix genus.*] Exemplar regium, *nec pernix.* Forte scribendum, *Nec capi poterant, & pernix genus*, & *gnari locorum.* Rhenanus.

4 *Tortoribus.*] Regius codex, *temporibus*, ex quo Rhenanus, *terroribus.* Lipsius.

Nec ullis deinde tortoribus.] In exemplari regio legitur, *temporibus.* Lego: *nec ullis deinde terroribus* &c. *Rhenanus.* Flor. *terroribus.* Vulgo, *tortoribus.* Pichena. Sed & mox hic ordo vocum est in exemplari Mediceo *trepidi nuntii Fabio Valenti attul.* Jac. Gronovius.

5 *Duas Turingorum cohortes.*] Video *Turingos* librario melius fuisse notos quam Tungros. Sed quia supra dixit; *Non defuisse partem Galliarum, quæ Rhenum accolit, Vitellii partes secutam*; inducor ut credam hic & in sequentibus, *Tungrorum* scribendum, non *Turingorum.* Quod vero de Batavis paulo post deque Transrhenanis meminit, fateor equidem accipiendum de Germanis, qui trans Rhenum colunt. Sed proximis amni, puta Tencteris, Usipiis, Tubantibus, Chamavis, Bructeris, & similibus. Longius vero dissiti Turingi erant; Tacito non commemorati; quos veteres, è quorum numero Sidonius est Apollinaris & Vegetius, non *Turingos*, sed *Toringos* appellant. *Rhenanus.* Muretus hic *Turingorum.* Unde, aut cur, nescio. *Acidalius.*

6 *Ala.*] Quæ ut alibi notamus, complectebatur decem turmas; ut quatuor turmæ & ala constituerent quatuordecim equitum turmas. Ex illis duodecim in hostem missæ, reliquæ data Foro Julii custodia. *Savilius.*

nonii nondum sub signis. Nec mora prœlio: sed [1] acie ita instructa, ut pars
classicorum mixtis [2] paganis in colles mari propinquos exsurgeret, quantum inter
colles ac litus æqui loci, prætorianus miles expleret, in ipso mari ut annexa classis
& pugnæ parata, conversa, & minaci fronte prætenderetur. Vitelliani, quibus
minor peditum vis, in equite robur, Alpinos proximis jugis, cohortes densis ordi-
nibus post equitem locant. Treverorum turmæ obtulere se hosti incaute, cum ex-
ciperet contra veteranus miles, [3] simul à latere saxis urgeret apta [4] ad jaciendum
etiam paganorum manus: qui sparsi inter milites, strenui ignavique in victoria idem
audebant. Additus perculsis terror, invecta in terga pugnantium classe. Ita un-
dique clausi. deletæque omnes copiæ forent, ni victorem exercitum attinuisset
15 [5] obscurum noctis, obtentui fugientibus. Nec Vitelliani, quamquam victi, quie-
vere: accitis auxiliis, securum hostem, ac successu rerum socordius agentem inva-
dunt. cæsi vigiles, perrupta castra, trepidatum apud naves; donec sidente paula-
tim metu, occupato juxta colle defensi, mox irrupere. atrox ibi cædes, & [6] Tun-
grarum cohortium præfecti, [7] sustentata diu acie, telis obruuntur. Ne Othonia-
nis quidem incruenta victoria fuit, quorum improvide secutos, conversi equites
circumvenerunt. Ac velut pactis induciis, [8] ne hinc classis, inde eques subitam
formidinem inferrent, Vitelliani retro [9] Antipolim Narbonensis Galliæ municipium;
Otho-

1 *Acie ita instructa.*] In hoc conflictu distincte apud Othonem memorantur classici, pagani, Prætoriani, & Classis. Vitellio militant duodecim equitum turmæ, cohors Ligurum, Tungricarum cohortium delectus, quingenti Pannones, & præter eas copias paulo post Alpini; nisi fortassis utroque loco legendum *Alpini*, ut forte Ligures designentur, cum nulla assequar imaginatione, quid hic rei sit Pannonicis. Aut si verum id sit, quod tamen mirum videatur, operæ pretium fuisset scire ex Auctoris descriptione, quomodo illuc fuerint delati, quæ tamen hic deficit. *Idem.*

2 *Paganis.*] Vox hæc in jure magis frequens, quam in cæteris auctoribus, accipitur eo significatu, ut omnes comprehendat, qui milites non sint, à *pagis*, id est, oppidis deducta, qua ratione Persium credibile est *semipaganum* se dixisse. quasi semimilitem se fuisse denotaret, & idcirco non plene poëticam, quæ ars umbratica est, edoctum. Alioquin me non latet, *pagum*, prima origine à fonte dictum, πηγὴ. Alciatus. *Pagani* à *pagis* dicti sunt; qui ibi habitant, aut inde sunt oriundi, etiamsi urbes colant, non recepti in civitatem, nullo prope numero, & plebeji. Cic. pro domo: *Nullum in hac urbe collegium, nulli pagani aut montani.* Suetonius Aug. *Pinarium equitem Romanum cum concionante se admissa turba paganorum apud milites subscribere quædam animadvertisset.* Ideoque infr. eod. lib. Prætorianos milites *paganos* appellat, quod Vicani urbem colerent: hic vero demonstrantur *pagorum incolæ.* In libris vero nostris civilibus *Pagani* sunt, non milites: quod unde ductum sit, diximus alibi. *Ferrettus.*

3 *Simul à latere saxis urgeret.*] Hæc verba, *à latere saxis urg.* non sunt in volumine Manuscr. nam illic legitur, *Simul altitudo apta ad jacendum*, pro *jaciendum.* Subauditur, & paganorum manus exciperet. *Rhenanus.*

4 *Ad jaciendum paganorum manus.*] Auctior Flor. *ad jaciendum etiam paganorum manus.* De paganis paulo supra dixit; *mixtis paganis.* atque inf. l. 3. *Nisi vincitis pagani.* Pagani autem in bellicis expeditionibus vocabantur ad differentiam militum; id est, omnes qui milites non essent: à pagis, vel oppidis d. Plin. 10. ep. 18. *apud me & milites & pagani, certatim ei testimonium retribuerunt.* Juven. Sat. 6. *citius falsum producere testem contra paganum possis.* l. 14. D. de pœnis: *Quædam delicta pagano, aut nullam aut leviorem pœnam irrogant; militi vero graviorem.* Item ad leg. Falcid. l. ult. *Miles, si dum paganus fecerit testamentum, militiæ tempore codicillos.* &c. *Pichena.*

5 *Obscurum noctis objectum obtentui fugientibus.*] Participium *objectum* erasimus. De *obtentu* monuimus alibi. *Rhenanus.*

6 *Turingarum cohortium præfecti.*] Scripsimus, *Tungrarum cohort. præ.* Rhenanus. Muretus, *Turingarum.* Unde aut cur nescio. *Acidalius.*

7 *Sustentata quidem diu acie.*] Conjunctionem *quidem* submovimus. *Rhenanus.*

8 *Ne hinc classis, inde eques.*] Sic veteres nostri, *eques.* Vulgati vero, *equites.* Pichena.

9 *Antipolim Narbonensis Galliæ municipium.*] Neminem latet *municipes* cives esse Romanos, ex municipiis, suo jure & legibus suis utentes, muneris tantum cum populo Rom. honorarii participes. A quo munere capessendo appellati videntur,

Othoniani [1] Albingaunum interioris Liguriæ revertere. Corsicam ac Sardiniam, ce-16
terasque proximi maris insulas, fama victricis classis in partibus Othonis tenuit. Sed
Corsicam prope afflixit Decimi Pacarii procuratoris temeritas, tanta mole belli [2] ni-
hil in summam profutura, ipsi exitiosa. Namque Othonis odio juvare Vitellium
Corsorum viribus statuit, inani auxilio etiam si provenisset. Vocatis principibus
insulæ, consilium aperit. & contradicere ausos Claudium [3] Pirrhicum trierarchum
Liburnicarum ibi navium, Quinctium Certum equitem Romanum, interfici jubet.
quorum morte exterriti qui aderant, simul ignara & alieni metus socia imperitorum
turba, in verba Vitellii juravere. Sed ubi delectum agere Pacarius, & inconditos
homines fatigare militiæ muneribus occœpit, laborem insolitum perosi, infirmita-
tem suam reputabant; *insulam esse quam incolerent*, *& longe Germaniam viresque legio-
num: direptos vastatosque classe*, *etiam quos cohortes alæque protegerent*. Et aversi re-
pente animi: nec tamen aperta vi; aptum tempus insidiis legere. digressis qui Pa-
carium frequentabant, nudus & auxilii inops, [4] balineis interficitur. trucidati &
comites. Capita, ut hostium, ipsi interfectores ad Othonem tulere; neque eos
aut Otho præmio affecit, aut punivit Vitellius, in multa colluvie rerum [5] majori-
bus flagitiis permixtos. Aperuerat jam Italiam, bellumque transmiserat, ut supra17
me-

tur, *nullis aliis necessitatibus neque ulla pop. Rom. lege adstricti, cum nunquam pop. Rom. fundus eorum factus sit*, ut ait eleganter Agell. 16, 13. Sed si Tauroëntium, Olbia, Antipolis, Niceaque in Salyum solo exstructæ sunt; illoque in littore, unde C. Sextius Salyes, & Deceates & Ligures Alpium maritimarum incolas expulit, cum ex eo facta pop. Rom. regio maritima sit, haud scio, cur Antipolis municipium à Cornelio appelletur: nisi forte causa sit hæc, quod Sextius ex littoribus, quæ Massilia ducunt in Italiam, pulsis Barbaris, relictam ab iis oram Massiliensibus attribuit, ut auctor est Strabo lib. 4. Ita non fuit ea pop. Rom. facta, quam purgavit proconsul Sextius, nomine socii populi Massilitani. Cæterum è natione Salyum, Deceatium, Oxybiorumve quosdam fuisse non hostiles necesse est dicere, qui municipio à proconsule attributi fuerint. Neque enim colonos à Romanis missos legimus Antipolim, quæ colonia, si id esset, non municipium diceretur. Minus à Massilitanis, quibuscum tandem judicio contendens Antipolis, libera ab eorum mandatis facta est, inquit ille: quod perperam judicatum fuisset, si origine sua Massilienses attinuisset. Proinde Galliæ Narbonensis municipium Cornelio Antipolis dicitur, quod in Narbonensi hodie quoque superfit: olim autem teste Strabone Italiæ annumerabatur. Quæ cum ita sint, ubi C. Plinius ait, l. 3, 4. *in ora oppidum Latinum Antipolis*, non accipi debet inter Græcas Massiliensium civitates fuisse Antipolim, quæ Latine loquentes municipes haberet: sed ideo Latinum, quod Italici juris esset. *Vertranius.*

1 *Albingaunum.*] MS. Mediceus *Albigaunum.* Jac. Gronovius.

2 *Nihil in summa profuturum.*] Malim, *in summam.* Quodam supra loco rursum *in summa* scriptum fuit pro, *in summam*; de quo lectorem admonere fui oblitus. *Rhenanus.* Placet, ut Danesius legebat, *in summam profutura.* quæ scriptura non eget exemplo, ut confirmetur. *Ursinus.* Recte in margine, *summam.* Sed vide verba recte ordines, ut sensum satis assequaris. Temeritas nihil profutura *in summam belli tanta mole*, id est belli, cujus esset tanta moles. *Acidalius.* Cum libri præferant *in summa*, alteram lectionem *in summam* editionis suæ margini Lipsius adscripserat: quam recepimus audacter. quod hanc ipsam phrasin tam apud Tacitum, quam alios reperimus. supra 13, 33. quidam recte legunt, *nihil in summam pacis proficiebatur.* Livius 31, 37. *In summam etiam belli profectum foret.* Quintil. lib. 1. *Hoc per singulos annos prorogatum in summam proficit.* Quæ loca me dubitare cogunt, etiam in illis Taciti pro *profutura* legendum esse *profectura.* Freinshemius. Videtur scripsisse auctor, *tentata mole belli*, utcunque *τὸ tanta* explicet Acidalius. *Gronovius.*

3 *Phirricum trierarchum.*] Forte nomen hominis fuit, *Pyrrhicum.* Idem. Med. *Phirricum*, ut expressit Pichena. *Jac. Gronovius.*

4 *Balineis interficitur.*] Scriptitabant veteres plerumque, *balineis*, ut hic Florentinus. Vulgo, *balneis.* Pichena.

5 *Majoribus flagitiis permixtos.*] Non quod ipsi majora flagitia fecissent, sed in cumulo aliorum, qui majoribus flagitiis tenebantur, oblivione transmissi. Lib. 16. *Mox Neronem circa summa scelera distentum, quasi minores evasere.* Pichena.

1 *Fa-*

memoravimus, ala Syllana, nullo apud quemquam Othonis favore, nec quia Vitellium mallent, sed longa pax ad omne servitium fregerat [1] faciles occupantibus, & melioribus incuriosos. Florentissimum Italiæ latus, quantum [2] inter Padum Alpesque [3] camporum & urbium, armis Vitellii (namque & [4] præmissæ à Cæcina cohortes advenerant) tenebatur. Capta Pannoniorum cohors apud Cremonam. Intercepti centum equites, ac mille classici inter Placentiam Ticinumque; quo successu Vitellianus miles, non jam flumine aut ripis arcebatur. [5] Irritabat quin etiam Batavos Transrhenanosque Padus ipse: [6] quem repente contra Placentiam transgressi, [7] raptis quibusdam exploratoribus, ita ceteros terruere, ut *adesse omnem Cæcinæ*
18 *exercitum* trepidi ac falsi nuntiarent. Certum erat [8] Spurinnæ (is enim Placentiam obtinebat) necdum venisse Cæcinam, & si propinquaret, coërcere intra munimenta militem, nec tris prætorias cohortes, & mille vexillarios cum paucis equitibus, veterano exercitui objicere. Sed [9] indomitus miles, & belli ignarus, cor-

reptis

1 *Faciles occupantibus, & melioribus incuriosos.*] Hoc est, de causa non erant solliciti, Othonis, an Vitellii justior: sed tantum prioribus occupantibus inserviebant. *Pichena.* Lego, *melioribus incuriosis.* Paratos obvio & invitanti, quum melior nemo esset, aut curam adjungendi eos susciperet. *Gronovius.* Quam lepide potuit hæc adspicere Ryckius! de patre prius agit & positæ ejus opinioni resistit; mox contradicit per repetitionem ipsius explicationis, quam posuit Pichena. Ita nihil ipsius, nisi contumacia adversus patrem, qui negat eam sententiam aut bonam aut Taciti esse, quam putat Pichena. Id probare debuerat non ita se habere. Sed Ryckius aliò velum vertit, statuitque procul dubio illum motum esse insolentiore constructione, quam ipse noverat exemplo confirmare, & quod inde vult sequi, ignota erat patri, tanquam qui indicem Freinshemianum nequivisset perinde inspicere, unde sicut inerti studio exemplum id traxit, sic ab malo genio accepit suspicionem mendacissimam de patris motu per constructionem, de quo nihil aperitur in verbis paternis, & totum est de sententia. Quid tamen? an *incuriosi* sunt parum solliciti, ut Ryckius, non solliciti, ut Pichena? Certe sollicitudo & curiositas multum distant. *Jac. Gronovius.*

2 *Inter Padum Alpesque.*] Commemorata nobis Mediolanum, Novara, Eporedia & Vercellæ lib. I. Aliæ urbes multæ & magnæ quomodo elegerint Vitellii partes, silentio Tacitus præteriit; & tamen illud rei momentum censeo, ut neglectim haberi non mereatur, præsertim quod Cremonam attinet. Plutarchus eo inclinat, ut putet Cremonam inter Alpes & Padum sitam, aliquandiu ab Othonianis occupatam fuisse; & Tacitus hic scribit, *capta Pannoniorum cohors apud Cremonam* à Vitellianis. Illa autem Pannoniorum cohors, quæcunque tandem fuerit, & undecunque eo delata, (Tacitus enim rem conjecturis nubilam relinquit) ab Othone datum videtur urbi præsidium, atque cum ipsa urbe à Vitellianis capta; licet Plutarchi narratio nonnihil variet temporis hic descripti circumstantiam. *Savilius.*

3 *Camporum & urbium est.*] Induximus verbum *est.* Rhenanus.

4 *Præmissæ à Cæcina cohortes.*] I. Hist. *quia præsidio alæ unius latissima pars Italiæ defendi nequibat, præmissæ Gallorum, Lusitanorum, Britannorumque cohortes, &c. Savilius.*

5 *Irritabat Padus ipse.*] Indignati ne quasi ad injectos à Pado obices hærerent, qui magna apud se Rheni aliorumque fluminum spatia equitando transmittere consuerant. Tac. 4. Hist. 12. *Batavi præcipuo nandi studio arma equosque retinentes integris turmis Rhenum perrumpere.* Savilius.

6 *Quem repente contra Placentiam.*] *Repente* adverbium delevimus. nam in volumine Msc. non extat. *Rhenanus.* Deleverat olim Rhenanus adverbium, *repente*, quoniam à suo codice aberat. Ego restitui Florentino & aliis veteribus volentibus. *Pichena.* Muretus inserit, è libro, credo, *repente.* Acidalius.

7 *Raptis quibusdam exploratoribus.*] Confirmant veteres Msc. verbum *raptis*, hic magis proprium: quasi celeriter captis, & avectis. Male, qui substituunt, *captis.* Pichena.

8 *Spurinnæ.*] Vestricius est Spurinna, egregius dux, & qui ad Taciti medium ævum vixit. Plinii Secundi de eo epistola capienda est, lib. II. *Heri à Senatu Vestricio Principe auctore, Spurinnæ triumphalis statua decreta est.* quem locum tamen emaculo: *Vestricio Spurinnæ, Principe auctore, triumphalis statua decreta.* Male enim trajecta verba. *Lipsius.*

9 *Indomitus miles & belli ignarus*, Plutarchus scribit, Spurinnam pene à militibus interfectum: qui eum probris exceptum, proditorem vocabant, & principis negotia cunctationibus perdere ajebant. Alii stimulante vino irruperunt de nocte in tentorium ejus, viaticum flagitantes, ut ad Principem

cipem

reptis ſignis vexilliſque ruere, & retinenti duci tela intentare, [1] ſpretis centurionibus tribuniſque *providentiam ducis* laudantibus, [2] quin *proditionem*, *& accitum Cæcinam* clamitabant. Fit temeritatis alienæ comes Spurinna, primo coactus, mox velle ſimulans, quo plus auctoritatis ineſſet conſiliis, ſi ſeditio miteſceret. Poſt- 19
quam [3] in conſpectu Padus, & nox appetebat, vallari caſtra placuit. Is labor ur-

cipem Brixellum profecti, proditionis reum peragerent. *Savilius.*

1 *Spretis centurionibus, tribuniſque providentiam ducis laudantibus.*] Non temere ſoleo gloſſematum ſuſpiciones admittere. Hæc autem verba, *providentiam ducis laudantibus*, magis magiſque ſuſpicor, hic perperam inculcata ex iis, quæ paulo infra ſubjiciuntur: *inſerentib. ſe centurionibus tribuniſque laudari providentiam ducis.* Nam ſi attendis, fateberis, abſurda & aliena hic. An cum milites ita fremerent, tela duci intentarent; centuriones ac tribuni providentiam ducis laudarent? imo potius cogerent, retinerent. Auxit etiam ſuſpicionem, quod in Flor. pro *laudantibus*, ſit *laudari*, ut eadem prorſus verba cum ſequentibus. At quod Tacitus ait, ſpretos centuriones ac tribunos, cave intelligas, ſpretos, dum militibus ſe opponerent: ſed interpretor, milites nihil illorum ductum moratos, ſed ipſos ſibimet itineris duces fuiſſe. *Pichena.* Pedibus deſcendo in ſententiam Pichenæ, putantis poſteriores voces tres heic eſſe à gloſſa, inculcatas ex iis, quæ paulo poſt ſubjiciuntur. Sed & amplius addo; idem dicendum videri de tribus verbis reliquis. certe ſpretos centuriones tribunoſque, quid monere opus militibus vim intentantibus ſummo etiam duci? *Gruterus.*

2 *Qui pro Othone.*] Mercerus ingenioſe: *quin proditione accitum:* quaſi id crimen Spurinnæ objecerint, ut eſt in Plutarcho. *Lipſius.*

Qui pro Othone & accitum Cæcinam.] Fortaſſe legendum, *quin pro Othone etiam accitum Cæcinam.* Rhenanus. Daneſius legebat: *Quin pro Othone etiam* &c. *Urſinus.* Corruptum eſt; minima mutatione reſtitues, *quin proditione accitum Cæcinam clamitabant.* Sane in proditionis crimen vocatum Spurinnam à milite diſerte ſcribit Plutarchus. *Mercerus.* Quod olim de proditionis voce divinaveram, non longe abeſt à Merceri conjectura. Is enim legit, *Quin proditione acc.* &c. Ego, *quin proditionem & accitum* &c. quod à vulgata ſcriptura minus aberrat, & cum Flor. magis congruit, qui habet, *p Othonem & accitum* &c. *Pichena.* Non emaculat locum ſolum illud mutatum *quin*, quod margini appoſuerunt. Majus ulcus eſt, quod abſque ſectione non curabitur. Reſecanda enim illa, *providentiam ducis laudantibus*, turpiter inculcata ex inferiori iſto loco. Scribe igitur, *Spretis centurionibus tribuniſque, qui pro Othone, & accitum Cæcinam* &c. Quæ ejecimus verba, Muretus etiam ſubduxerat, ejicienda an ipſe ratus neſcio. Ea quidem nota illi ſolet eſſe, delendi vel mutandi. Sed idem & *quin* mutaverat. quod ejectis illis locum non habet. Unde tollenda cenſuiſſe vix crediderim. *Acidalius.* Egregio mendacio nonnunquam res fere perditæ in integrum reſtituuntur: quamobrem Tullus Albanorum perfidia cognita, dicto *nihil trepidatione opus eſſe, ſuo juſſu circumdare Albanum exercitum, ut Fidenatium nuda terga invadat*, Liv. l. 1. metum a ſuis vertit in Fidenates. Ad eundem modum centuriones tribunique, milites ſedatum eunt, qui temere in prælium ruebant; opus non eſſe (ajunt) pugna, non feſtinatione: quod Cæcina Vitellii deſertor, jamque Othonianus adventaret. Hæc ex vulgatis, ut verba militum ſint certam ſibi victoriam ſpondentium, quod hoſtium dux deſertor foret. Pichena *Quin proditionem, & accitum,* & verba illa *providentiam ducis laudantibus* abjicit: ſed de eo libenter quæſierim, num hæc, *Sed indomitus miles*, &c. ita interpretari valeant, ut Spurinna prius per centuriones & tribunos milites continere ſtudeat, quibus ſpretis ſe ipſum iis opponat unde ſibi tela intententur. *Salinerius.* Vulgo, *quin pro Othone.* unde lectionem ingenioſe reſtituit Pichena, Merceri etiam conjectura eo tendente. *Freinshemius.* Equidem ſatis & multa & ingenioſa. Sed apponi debet ſpecimen Ryckiani acuminis: quippe poſita codicis Flor. & ſui lectione *qui pro Othone & acc.* addit inde (forte „propius, *quin pro Othone & accitum Cæcinam clamitabant*, ut ſit ſenſus; tam parum memores „ſacramenti, quo Othoni obſtricti eſſent, ut Cæ„cinam ultro acciviſſent. & pro etiam) Neſcio utrum nos fallere voluerit, an ſe fefellerit: nam Pichena clare teſtatur in Flor. legi *Othonem.* Deinde quid niſi recoctum præbet Daneſii, ut protulit Urſinus? Nec aliud Rhenani. Potuit igitur illa ſua continere. Sed quid aliud innuit codex Mediceus, quam *qui prope Othonem & accitum Cæc. cl.* Sunt hi ſtimuli ad coercendum temerarium exitum ex urbe propter amorem pugnæ, quia prætexunt in vicinia eſſe ſuum Othonem, & fore Cæcinam, utpote accitum ab proditoribus, ut ſatietas præliorum cito ſit illos intratura. *Jac. Gronovius.*

3 *In conſpectu Padus & nox apparebat.*] Vix me contineo, quin ultimam vocem furcillis hinc præcipi-

urbano militi insolitus [1] contudit animos. [2] Tum vecordissimus quisque castigare *credulitatem suam*, *metum ac discrimen* ostendere, *si cum exercitu Cæcina, patentibus campis, tam paucas cohortes circumfudisset.* Jamque totis castris modesti sermones, & inserentibus se centurionibus tribunisque, [3] laudari *providentia ducis*; *quod coloniam virium & opum validam*, [4] *robur ac sedem bello legisset.* Ipse postremo Spurinna non tam culpam exprobrans, [5] quam ratione ostendens, relictis exploratoribus, ceteros Placentiam reduxit, minus turbidos, & imperia accipientes. Solidati muri, propugnacula addita, auctæ turres, provisa parataque non arma modo, sed obsequium & parendi amor, quod solum illis partibus defuit, cum virtutis haud pœniteret.

20 At Cæcina, velut relicta post Alpes sævitia ac licentia, modesto agmine per Italiam incessit. Ornatum ipsius, municipia & coloniæ in superbiam trahebant: quod ver-

cipitem agam, non esse à Tacito, vociferatur contextus orationis. *Gruterus.*

1 *Contudit animos.*] In volumine regio est, *contundet*. Rhenanus. In Flor. *contundit*. *J. Gron.*

2 *Tum vetustissimus quisque.*] Vulgata ante lectio, *tum mœstissimus quisque.* ex quo Rhenanus illud *vetustissimus* extrudit: ego malim *modestissimus.* Lipsius.

Tum mœstissimus quisque.] Emendavi, *vetustissimus quisque.* Intelligit diu meritos. Sic lib. 5. dixit *vetustissimos familiarum.* Et infra *vetustissimum consularium.* Item *vetustatem stipendiorum.* Rhenanus. Non abnuerim cum Lipsio potius ex veteri lectione *modestissimus* rescribere. Ceterum inserenda etiam videatur talis aliqua vocula. *aliis metum ac discrimen ostendere.* Quanquam cum sequentia diligentius cum his confero, videtur etiam mihi hic transpositio facta: Ordo certe hic magis arriserit: *Tum vetustissimus quisque castigare credulitatem suam: jamque totis castris modesti sermones, inserentib. se centur. tribunisque, laudare providentiam ducis. quod coloniam virium & opum validam robur ac sedem bello legisset, metum ac discrimen ostendere, si cum* &c. *circumfudisset.* Inserunt se laudare, Tac. phrasis infra: *pleraque municipia & coloniæ æmulabantur corruptissimum quemque adolescentum precio allicere.* Acidalius. Vulgata antea lectio; *mœstissimus:* ex quo Rhenanus, *vetustissimus*, extulit. Lipsius malit *modestissimus.* In tanta conjiciendi licentia meam opinionem prætuli, *inertissimus*, quam adeo & scripturæ priori, & vero sensui convenientem judicavit Socer meus, ut in textum recipiendam putaret. *Freinshemius.* Opinor amori erga generum indulsisse doctissimum Berneggerum, ut ita ingenium ejus sustineret venditare pro Tacito, præsertim quum re bene inspecta pateat, ut bene Ryckius, sensui non convenire, ut id tolerari in contextu non debeat, præsertim adeo procul evagatum ab vetere scriptura. Sed neque intelligi hic potest fortissimus, de quo tamen aperte idem pronuntiat, quod est penitus laudabile, quum hic miles ab auctore descriptus sit indomitus & belli ignarus ac temeritati deditus. Est certe in promptu aliquid mitius, quum illud *vetustissimus* ortum sit ex corruptela secundæ syllabæ quoquo modo orta, & corrigi debuisset *vecordissimus.* Hoc vocabulum Taciti; hoc exprimit indolem istius militum copiæ; in hoc credidi idem mihi licere, quod sibi in vano tribuebat Berneggerus; ut mirer id viris doctissimis non venisse in mentem, quum vox ista olim Rhenani, post Acidalii, denique Ryckii *vetustissimus* nullum habeat locum. Tales vecordes iterum videas cap. 23. *Jac. Gronovius.*

1 *Laudari providentiam ducis.*] Ita in Flor. quod mihi magis probatur, quam ut vulgo *laudare.* Intelligitur enim, non à centurionibus tribunisque tantum laudari, sed etiam ab ipsis militibus. *Pichena.* Cum in edit. principe restet, *laudari*; accedo Pichenæ, lectionem illam reponenti. *Gruterus.* Ipsa sermonis ratio exigit *laudare.* quod & ipsum tam ad militem quam centuriones tribunosque pertinet. *Freinshemius.* Ego sermonis rationem exigere τὸ *laudare* non censeo, nisi fiat: *& inserentes se centuriones tribunique laudare.* Sed mitior in promptu cura est: nec parvi momenti, quod & hic & supra Florentinus *laudari.* Assentior autem omnino Pichenæ priori loco eas voces male inculcatas: non quod ineptum ibi sensum faciant: cur enim non & retinere simul militem & paucis consilium ducis probare possent? sed quia non tam inops verborum Tacitus. Hic autem scripsisse auctorem certum habeo: *& inserentibus se centurionibus tribunisque laudari providentia ducis.* quod est, laudabatur, nempe ab utroque genere. *Gronovius.*

2 *Robur ac cædem bello legisset.*] Quod hic male se habet, cum in melius mutare non possim, videndum, an non magis cohæreat legere, *robur ac sedem bello legisset.* Hoc tamen nescio an cæteris, mihi ipsi certe non satisfacit. *Vertranius.* Videtur scribendum, *robur ac sedem bello.* Ursinus.

3 *Quam ratione ostendens.*] Nos, *quam ratione*

versicolore sagulo, [1] braccas [2] barbarum tegmen indutus, togatos alloqueretur. Uxorem quoque ejus Saloninam, quamquam in nullius injuriam insigni equo ostroque veheretur, tamquam læsi gravabantur: [3] insita mortalibus natura, recentem aliorum felicitatem ægris oculis introspicere; modumque fortunæ à nullis magis exigere, quam quos in æquo videre. Cæcina Padum transgressus, tentata Othonianorum fide per colloquium & promissa, iisdem petitus, postquam pax & concordia speciosis & irritis nominibus jactata sunt; consilia curasque in oppugnationem Placentiæ magno terrore vertit: [4] gnarus, ut initia belli provenissent, famam in cetera fore. Sed 21
primus dies, impetu magis quam veterani exercitus artibus, transactus: aperti incautique muros subiere, cibo vinoque prægraves. In eo certamine, pulcherrimum amphitheatri opus, situm extra muros, conflagravit: sive ab oppugnatoribus incensum, dum faces & glandes [5] ac missilem ignem in obsessos jaculantur; sive ab obsessis, [6] dum regerunt. Municipale vulgus pronum ad suspiciones, fraude illata ignis alimenta credidit, [7] à quibusdam & vicinis coloniis; [8] invidiæ æmulatione, quod

ne attendens. Rhenanus. Nescio an melius, *oratione.* Acidalius.

1 *Braccas tegmen barbarum* &c.] Apparuit *Braccas* esse vestem; nam quas vulgo *Braccas* hodie appellamus, Latini dixerunt *feminalia*, à feminibus. Tranquillus Aug. *Ferrettus.* Ex hoc loco potes colligere differre togam à sago. nam toga vestis erat pacis index, sagum vero belli, teste Nonio, Martialis, *Vis te purpureum, Marce, sagatus amem?* Virgil. *Virgatis lucent sagulis.* Braccæ auctore Diodoro in 6. sunt vestes intonsæ varii coloris, à quibus dicta Gallia braccata, quæ, teste Plinio, Narbonensis quoque dicta est. Neque vero soli Galli braccis usi sunt, sed Scythæ & Sarmatæ. Ovidius de Scythis loquens, *Pellibus & laxis arcent mala frigora braccis.* Pomponius de Sarmatis l. 2. 1. *Braccati sunt totum corpus Sarmatæ, & nisi qua vident, etiam ora vestiti.* Lucanus lib. 1. de Vangionibus loquens, *& qui te laxis imitatur Sarmata braccis.* Lupanus.

2 *Barbarum tegmen.*] Hoc ordine voces eæ leguntur in MS. quem existimo sancte retinendum, ut nunc feci, miratus aliorum licentiam. Quin etiam scriptum illic est *versicoloris sagulo*, ut significet auctorem dedisse *versicolori sag.* Mox etiam non legitur *Uxorem quoque ejus*, sed *uxorem aū ejus*, pro *autem*, quod nemo sanus potest mutare. *Jac. Gronovius.*

3 *Insita mortalibus natura, recentem aliorum felicitatem ægris oculis introspicere.*] Vere hic morbus in nostris animis: nec nescivit Æmilius Probus, sive Nepos, in Chabria. *Est hoc commune vitium*, inquit, *magnis liberisque civitatibus, ut invidia gloriæ comes sit: & libenter de his detrahant, quos emergere videant altius: neque animo æquo pauperes alienam opulentum intueantur fortunam.* Lipsius.

Insita mortalibus natura.] Lipsius & hic, & alibi, pro, *insita*, substituit, *insito.* cujus mutationis nulla, quod videam, causa. Intelligo enim, *insita natura*, sexto casu, id est, propter insitam mortalibus naturam. Sic lib. præced. *insita mortalibus natura, propere sequi, quæ piget inchoare.* infra lib. 4. *insita ignavia & trepidis ministris.* Pichena.

4 *Gnarus, ut initia belli.*] Sententia eadem in Agric. *Non ignarus, instandum famæ, ac prout prima cessissent, fore universa.* Acidalius.

5 *Ac missilem ignem.*] Ita nos: alii *&.* Rhenanus.

6 *Dum regerunt.*] Exemplar Matthiæ Corvini; *dum reportans gerunt.* Suspicor scribendum *dum reperta transgerunt.* Rhenanus. Suspectum mihi verbum, *regerunt*, magis conjectura, ut arbitror, repositum, quam à libris. Flor. enim habet, *dum reportans gerunt.* idemque afferit Rhenanus legi in alio vetere libro. Mihi satis fuit suspicionem indicare. *Pichena.* Est igitur hic nodus, in quo despondent viri docti, nihil adjuvantes, quum tamen opem ipsorum jam ab principio inclamaverit codex Budensis ore Rhenani, quem mox adjuvit Mediceus per gratiam Pichenæ. Sed neque Ryckius quidquam, nisi quod interpolationem sui codicis publicat, quum tamen conatus fuerim eum excitare per exemplar Oxoniense, cui tunc indulgebam, sed patet similiter in eo interpolatrix manus. Budensis & Mediceus debent succurrere, quod etiam ab illis fieri auguror, quum clare suppeditent *dum retorta ingerunt.* Nihil hæc correctio discedit ab scriptis. Eadem plane narrandi ratio 3. hist. 70. Ceterum legit MS. Medic. *& glandes & missilem ignem*, non *ac.* Jac. Gronovius.

7 *A quibusdam è vicinis coloniis, invidiæ æmulatione.*] In exemplari Matth. Corvini legitur, *& quibusdam vicinis coloniis invidiæ æmulatione.* Subauditur existente. Nam dandi casu dictum est, *quibusdam vicinis coloniis*, hoc est, quum quædam vici-

quod nulla in Italia moles tam capax foret. [1] quocunque casu acciderat, dum atrociora metuebantur, in levi habitum: reddita securitate, tamquam nihil gravius pati potuissent, mærebant. Ceterum multo suorum cruore pulsus Cæcina. & [2] nox parandis operibus absumpta. Vitelliani [3] pluteos cratesque & vineas suffodiendis muris, protegendisque oppugnatoribus; Othoniani sudes & immensas lapidum ac plumbi ærisque moles, [4] perfringendis obruendisque hostibus expediunt. [5] Utrimque pudor, utrimque gloria, & diversæ exhortationes. hinc *legionum & Germanici exercitus robur*; inde *urbanæ militiæ*, *& prætoriarum cohortium decus* attollentium. *illi ut segnem ac desidem*, *& circo ac theatris corruptum militem*; hi *peregrinum & externum* increpabant. simul Othonem, ac Vitellium, [6] celebrantes culpantesve, uberioribus inter se probris, quam laudibus stimulabantur.
22 Vixdum orto die, plena propugnatoribus mœnia: fulgentes armis virisque campi, [7] densum legionum agmen, sparsa auxiliorum manus, altiora murorum sagittis aut saxis incessere; neglecta aut ævo fluxa cominus aggredi. ingerunt desuper Othoniani pila, [8] librato magis & certo

vicinæ coloniæ haberent invidiæ æmulationem. Sensus est: Non solum ob fraudem, verum etiam propter invidiæ æmulationem. itaque sic emendavimus. *Rhenanus.* Videtur legendus hic locus ex veteri codice adjuto conjectura ex parte aliqua ita; *à quibusdam è vicinis colonis invidia & æmulatione.* Nam illa, *à quibusdam è vicinis* V. C. suppeditavit. Cetera nituntur conjectura. *Ursinus.* Addidi præpositionem, *è*, meis libris auctoribus. quod rectius est. Intelligit enim, à quibusdam hominibus ex coloniis vicinis. Dein Muretus correxit; *invidia & æmulatione*, verius quam, *invidiæ æmulatione*, ut in vulgatis. Sic infra lib. eod. in fine: *æmulatione invidiaque, ne ab aliis apud Vitellium anteirentur.* & lib. seq. *Tanquam invidia & æmulatione fortunam fratris moraretur.* Pichena. Malim legere cum Mureto: *à quibusdam è vicinis coloniis, invidia & æmulatione.* Sic enim disjungere solet. 1. hist. *Unde æmulatio & invidia, & uno amne discretis connexum odium.* Sic & hoc l. extremo. *Acidalius.* Nimis quidem hæc suavia. Tanquam non quod Justinus in præfatione dixit *obtrectationis invidia*, Valerius Maximus 5, 3, 2. dixisset *invidia & obtrectatio.* Quasi non quum Cicero in Bruto dicat *abest ab obtrectatione invidia*, Lambinus quoque vellat & reponat *ab obtrectatione invidiaque*, ut sane scribit quoque Livius 30, 20. Sic quum Cl. Grævius aperuisset restitutionem in Cicer. lib. 1. Offic. cap. 17. *Sanguinis autem conjunctio benevolentiâ devincit homines & caritate*, nonne mox apponit ex Amicitia cap. 9. *benevolentiæ caritatem.* Ne auferamus antiquis hoc arbitrii genus & hanc libertatem. Sed & in præcedentibus retinui priscam Medicei codicis lectionem integram. Colonias enim ipsas accusat & solæ accusari possunt ex fomite criminis, quem statim memorat. Nulla colonia habebat tam capacem molem. unde invidia non poterat cadere in quosdam e coloniis, sed in ipsas colonias, & gravissime in vicinas. *Jac. Gronovius.*

8 *Invidiæ æmulatione.*] Muretus, *invidia & æmulatione.* Lipsius.

1 *Quocunque casu accidit.*] Codex regius *accidat.* Scripsimus, *acciderat.* Rhenanus. Flor. & Ven. *accidit.* Pichena. Sed omnino Flor. habet *accidat.* Jac. Gronovius.

2 *Nox parandis operibus assumpta.*] Hic fortasse melius à Mureto legitur, *absumpta.* Sic in vita Agr. *Sequens hyems saluberrimis consiliis absumpta.* Pichena. Accesserim Mureto, qui legit *absumpta*, Pichena quoque eam opinionem probante. nam omnia tam præcedentia quam sequentia hoc suadent. *Freinshemius.*

3 *Pluteos.*] *Pluteus*, inquit Vegetius 4, 15. machina quædam bellica est moveri apta, *contexta ad similitudinem absidis, & ciliciis, vel coriis tecta, quam obsidentes applicant muris, ejusque munitione protecti sagittis sive fundis vel missilibus defensores de propugnaculis exturbant, ut scalis adscendendi facilior præstetur occasio, Vinea* ex Vegetii ibidem descriptione & Lucan. libro 3. fabrica erat ex ligno aut cratibus terra superingesta, *sub qua subsidentes tuti ad subruenda murorum penetrant fundamenta.* Crates cum alterutro idem est, aut saltem eodem pertinet. *Savilius.*

4 *Perfringendis operibus.*] Dativus *operibus* non est in codice Regio; nam subauditur, vel similis alius puta *munimentis.* Rhenanus. Non etiam agnoscit Flor. unde expuli. *Jac. Gronovius.*

5 *Utrinque pudor, utrinque gloria.*] Pudor si vincerentur, gloria si vincerent. *Savilius.*

6 *Celebrantes culpantesve.*] Ita Florent. ac Ven. Vulgo, *culpantesque.* Pichena.

7 *Densum legionum agmen.*] Et tamen unicam tantum legionem habuit Cæcina, quæ *undevicesima Rapax*, ut ego quidem locum interpretor. *Savilius.*

8 *Librata magis & certo ictu.*] *Magna* legitur in

certo ictu, adversus temere subeuntes cohortes Germanorum, cantu truci, & more patrio, nudis corporibus, super humeros scuta quatientium. Legionarius pluteis & cratibus tectus subruit muros, instruit aggerem, molitur portas. Contra prætoriani dispositos ad id ipsum molares, ingenti pondere ac fragore, provolvunt. pars subeuntium obruti: pars confixi, [1] & exsangues aut laceri, cum augeret stragem trepidatio, eoque acrius è mœnibus vulnerarentur, rediere, infracta partium fama. [2] Et Cæcina, fama & pudore cœptæ temere oppugnationis, ne irrisus ac vanus iisdem castris assideret, trajecto rursus Pado, [3] Cremonam petere intendit. [4] Tradidere sese abeunti Turullius Cerialis, cum compluribus classicis; & Julius Briganticus, cum paucis equitum: hic præfectus alæ, in Batavis genitus; ille primipilaris, & Cæcinæ haud alienus, quod ordines in Germania duxerat. Spurinna, 23 com-

in codice regio. *Rhenanus.* His consona sunt 3. histor. *Majore Flavianorum pernicie, in quos tela desuper librabantur.* Dissentit Quadrigarius Gell. 9. 1. *Sagittarius cum funditore utrinque summo studio spargunt fortissime, sed sagittam atque lapidem deorsum an sursum mittas, hoc interest; nam neutrum potest deorsum versum recte mitti, sed sursum utrumque optime: quare milites Metelli sauciabantur multo minus, & quod maxime opus erat, à pinnis hostes defendebant.* Verum ille de sagittis & lapidibus fundis excussis, quæ nimio impetu in præceps non recte feruntur: noster de pilis & telis, quæ manu jaciuntur. Virgil. l. 9. *Ecce aliud summa telum librabat ab aure. Ingerunt desuper Othoniani pila.* Et *in quos tela desuper librabantur.* Quorumque jactus quanquam desuper: patitur moderamen. Liv. l. 1. *præter virtutem locus quoque superior adjuvit, ut pila omnia hastæque non (tanquam ex æquo missa) vana ut plerumque fit, caderent: sed omnia librata ponderibus figerentur.* Non eo tamen inficias, teli nomine sagittas etiam contineri. Cajus l. 233. D. de verb. signif. *telum vulgo quidem id appellatur, quod ab arcu mittitur.* Et *quod ab arcu mittitur, apud Græcos quidem proprio nomine τόξευμα vocatur, apud nos autem communi nomine, & telum appellatur.* Sed hoc in Cornelii loco, ubi discriminandi gratia adjecit, *librabantur.* Salinerius.

1 *Et exangues ac laceri.*] Manuscr. exemplar habet *ait.* Reposuimus, *& exangues aut laceri.* Item, *Et Julius Briganticus.* Rhenanus.

2 *Fama & pudore.*] Lego, *fame.* Duplex enim caussa abscessus, Fames & pudor irriti cœpti. *Lipsius.*

Et Cæcina, fama & pudore cœptæ oppugnationis.] Lipsius legit, *fame & pudore.* Unde obsecro Cæcinæ fames? Ajo delendas voculas *fama &*, repetitas temere, cum nullo pene intervallo eædem præcessissent: *Infracta partium fama. Et Cæcina* &c. Lege igitur: *Et Cæcina pudore cœptæ temere oppugnationis.* Acidalius. Emendat Vir Doctiss. *fame*, atque hanc inter causas abeundi Cæcinæ fuisse asserit. At vereor, ut florentissimum Italiæ latus (sic appellat Tacitus sup. c. 17.) nullis adhuc belli cladibus accisum, copias non sufficerit exercitui. ergo malim legere: *Et Cæcina jam ira & pudore.* Ira & pudor in ejusmodi infortuniis individi fere comites. *Freinshemius.* Lipsius reponit; *fame*, & hanc quoque causam abscessus dicit. Sed contra Taciti mentem, qui paulo post se ipse explicat; *ne vanus irrisusque iisdem castris adsideret.* Recte se habet lectio vulgata. *Fama* qua apud alios lacerabantur; quam meliorem excitare se non posse intelligebat, nisi aliis alibi felicius tentatis; *pudore*, quo in suo ipse judicio, quotiens inspiceret hæc loca, subeunte irriti conatus memoria, gravis sibi molestusque erat. *Boxhornius.* Forte: *Et Cæcina damno & pudore cœptæ temere oppugnationis.* Justinus lib. 2. *amissis octoginta millibus hominum trepidus refugit, quæ jactura inter damna numerata non est.* Gronovius. Ryckius ut solet notat interpolationem sui codicis; & lectionem Medicei, addens non fore ut id moneret, nisi offendisset plerosque repetita paulo ante posita vox. Debuisset addere, an non juste ac merito; & quid ipse de tali offensione existimaret. Nam certe satis erat famam dixisse semel. Jam vero quid donat fidei Medicei! Opinor nihil, & idcirco Tacitum ignorat; certe satius fuerat eum abegisse ab notitia tam sancti exemplaris. Utique vel paternum vel Freinshemiano proximum *Cæcina jam pudore* aut simile præstat, absurdo illi & interpolato *fama & pudore*, quum fama & pudor in hoc negotio ad idem coeant. *Jac. Gronovius.*

3 *Cremonam petere intendit.*] Vel vox *intendit*, vel altera, *petere*, salva sententia tolli poterat. *Gruterus.*

4 *Tradidere se abeunti Turullius Cerealis.*] Ut penitiori lector cognitione frueretur, utile fuisset addidisse, à Spurinna defecissent an à Gallo aliove quopiam, & quæ istuc fortuna detulisset. *Savilius.* Ingeminat sic Flor. *sese.* Vulgo tantum *se.* Pichena.

 1 Be-

comperto itinere hostium; defensam Placentiam, quæque acta, & quid Cæcina pararet, Annium Gallum per literas docet. Gallus legionem primam in auxilium Placentiæ ducebat, diffisus paucitati cohortium, ne longius obsidium, & vim Germanici exercitus parum tolerarent: ubi pulsum Cæcinam pergere Cremonam accepit, ægre coërcitam legionem, & pugnandi ardore usque ad seditionem progressam, [1] Bedriaci sistit. Inter Veronam Cremonamque situs est vicus duabus jam Romanis cladibus [2] notus, infaustusque. Iisdem diebus, à Martio Macro haud procul Cremona prospere pugnatum. namque promptus animi Martius transvectos navibus gladiatores, in adversam Papi ripam, repente effudit. Turbata ibi Vitellianorum auxilia, & ceteris Cremonam fugientibus, cæsi qui restiterant. sed repressus vincentium impetus, ne [3] novis subsidiis firmati hostes, fortunam prælii mutarent. Suspectum id Othonianis fuit, [4] omnia quæcunque facta, prave æstimantibus. Certatim, ut quisque animo ignavus, procax ore, Annium Gallum, & Suetonium Paulinum, & Marium Celsum (nam eos Otho quoque præfecerat) variis criminibus incesserant. Acerrima seditionum ac discordiæ incitamenta, interfectores Galbæ, [5] scelere

1 *Bedriaci.*] Vicus parvus, sed duabus Romanis cladibus insignis, nec indignior cujus verum nomen norimus, quam Cannæ aut Philippi. Vulgo *Bebriacum* appellant, atque ita Juvenalis libri,

Bebriaci in campo spolium adfectare Palati.

At sincerus ille Vatic. *Bedriacum*, semper, quomodo & in Clariss. Sambuci scripto codice exstare cognovi, cum strictim eum Viennæ vidissem. In vetustis Suetonii libris *Betriacum* dicitur: sicut & in Plutarcho, Βητριακὸν, πολίχνην πλησίον Κρεμώνης. Juvenalis interpres quam nugatur, qui vicum hunc Campaniæ facit! in Sat. III. *Othonem*, inquit, *bello civili Vitellius vicit apud Bebriacum Campaniæ*. Atqui noster clare: *Inter Cremonam Veronamque situs est is vicus.* & ipse Scholiastes mox fatetur. Corrupta ea verba igitur, & scripsit: *apud Bedriaci campum.* Manifesto enim allusit Juvenalis sui versum,

Bedriaci campo spolium affectare Palati.

Quod autem adtexitur: *Horum bellum Cornelius scripsit & Pompejus Planta, qui ait Bebriacum vicum esse à Cremona vicesimo lapide.* Sane Cornelium hunc nostrum intelligit: Pompejus ille quis sit, nondum repperi. *Lipsius.* His pater meus adscripsit in editione maxima: *Reines. in Epist.* 27. *p.* 113. ubi ille doctus vir indicat Lipsio, ubi Planta iste Pompejus quærendus fuisset. *Jac. Gronovius.*

Bedriaci sistit.] Forte ut adventantes è Dalmatia Pannoniaque legiones exciperent, quæ, si ullæ fuerint, Gallo se junxerunt, ducibus fors Paullino & Celso. *Savilius.* De hoc loci nomine multa prolata sunt, etiam ab Cl. Ryckio. Sed nunc apponi meretur hoc Ravennatis Geographi in lib. 4. ubi hoc ordine procedit: *Cremona*, *Ariolita*, *Verona*, *Brediaco*, *Mantoa*, ut pateat varios varie pronunciavisse, lingua huc illuc prona. *Jac. Gronovius.*

2 *Notus infaustusque.*] Per utramque cladem intelligit duo prælia, alterum inter Othonem & Vitellium, quod hoc libro exequitur; alterum inter Vitellianos & Flavianos, cui sequens liber destinatur, & plerumque sumpto ex re nomine *Cremonensis prælii* venit; quod sub Cremonæ tum muris fuerit pugnatum, vicesimo à Bedriaco lapide, etsi initia velitationum inciderint in octavum circiter à Bedriaco lapide 3. histor. Priorque conflictus evenerit longe à Bedriaco, *immensum id spatium*, inquit Tacitus, & verisimilitudo si non fallit, multa milliaria complexum, ut alibi planius discutietur. *Savilius.*

3 *Novis subsidiis firmati.*] Scripsi ex Florent. *subsidiis.* Vulgo, *præsidiis.* Pichena.

4 *Omnia quæcumque.*] Rarum hoc apud Latinos. *Ferrettus.* Quomodo locuta omnis antiquitas. & Græci eodem modo πάνθ' ὅσα. Mercerus. Inepta lectio, quam ita restituere tentem, *omnia ducum facta. Ducum* illud facile ita corrumpi potuit, ut deleta vi temporis literæ *d* in altum tendenti virgula, alia ex inferiori linea literam contingens, formam hanc *q;* efficeret. quæ res viam struxerit accedenti postea particulæ *que.* Freinsh. MS. Medic. habet *quocū*, quod valde accedit ad Freinshemianum & hoc probat Ryckius. Lipsius primis editionibus in margine allidebat *a quocumque.* Modo non scripserit Tacitus *quorum quorum*, prout toties apud eum legitur *quoquo.* Forsan enim ipsius Martii hæc tessera non fuit, sed vel tribunorum vel centurionum aliorumque præfectorum, qui in re præsenti erant. *Jac. Gronov.*

5 *Scelere & metu vecordes.*] Metu scil. ne in Vitellianorum manus inciderent, pœnasque luerent. *Pichena.*

1 *Oc-*

lere & metu vecordes, miscere cuncta, modo palam turbidis vocibus, modo [1] occultis ad Othonem litteris. qui humillimo cuique credulus, bonos metuens, trepidabat; rebus prosperis incertus, & inter adversa melior. Igitur [2] Titianum fratrem accitum, bello præposuit. Interea, Paulini & Celsi ductu, res egregiæ gestæ. Angebant Cæcinam nequidquam omnia cœpta, & senescens exercitus sui fama. 24
pulsus Placentia, cæsis nuper auxiliis, etiam per concursum exploratorum, crebra magis quam digna memoratu prœlia, inferior; propinquante Fabio Valente, ne omne belli decus illuc concederet, reciperare gloriam, avidius quam consultius, properabat. [3] Ad duodecimum à Cremona, locus Castorum vocatur, ferocissimos auxiliarium [4] imminentibus viæ lucis occultos componit. equites [5] *procedere longius jussi, & irritato prœlio sponte refugi, festinationem sequentium elicere, donec insidiæ coorirentur.* Proditum id Othonianis ducibus. & curam peditum Paulinus, equitum Celsus, sumpsere. Tertiædecimæ legionis vexillum, quatuor auxiliorum cohortes, & quingenti equites in sinistro locantur. aggerem viæ [6] tres prætoriæ cohortes, artis ordinibus obtinuere: [7] dextra fronte prima legio incessit, [8] cum duabus auxiliari-

1 *Occultis ad Othonem litteris.*] Quibus litteris duces suos accusabant. *Idem.*

2 *Titianum fratrem accitum.*] Hanc præfectorum mutationem Plutarchus, magis ex vero post prælium *ad Castoris* recenset, τῆς νίκης (illam *ad Castoris* intelligit) οὐκ ἐπίπαν προσελθούσης κακίᾳ τῶν στρατηγῶν, ἔπεμψεν Ὄθων Τιτιανὸν ἐπὶ τὰ στρατόπεδα, καὶ Πρόκλον τὸν ἔπαρχον. i. *cum illa victoria non satis uteretur ducum ignavia. Otho Titianum mittit ad exercitum, & Proculum prætoriano militi præfectum.* Et sane non ita levis mutatio est, ut causam dederit inertia infimi hominis, præsertim cum videas Macrum, culpæ auctorem, loco suo non dejectum, & Paullinum ac Celsum, qui uterque grande momentum reip. ex alieno crimine quodammodo gratia multati, si Tacitum sequimur. Jam vero post errorem quocunque tandem modo commissum, allegatos Brixello Romam, tantis locorum spatiis divisam, qui Titianum accerserent, ibi tum agentem, ut ex verbis sub finem libri primi constat, & in Bedriacensi consultatione sisterent, mirum forte illis videatur, qui ad animum revocarint medium, quod inter Othonis ex Roma cum exercitu egressum, ejusque mortem effluxit, tempus non excedere viginti quatuor dies, & fortasse pauciores complecti. *Savilius.*

3 *Locus Castorum.*] Recte, non *castrorum.* Suetonius eumpse locum, *ad Castoris* dixit: Orosius lib. VII. *circa locum quem Castores vocant.* Lipsius.

Ad XII. à Cremona locus Castorum vocatur.] Orosius *Castoris* eum vocari auctor est. *Alciatus.* Locus hic *ad Castoris* duodecim milliaribus (inquit auctor) à Cremona distat, Cæcinæ castris, ut opinor, occupatus, à Bedriaco minimum octo, ubi tendebat Paullini & Celsi miles, ad intervalli tamen medium hic mutuo se occursu excipiunt. Gallus, ut videtur, regressus erat curando ex lapsu vulneri, aut saltem, cum in prælii hic descriptione nusquam se offerat, relictus castrorum custodiæ; ut tempore Bedriacensis pugnæ, de qua postea. *Savilius.*

4 *Imminentib. viæ lucis imponit.*] Nos, *eminentib. viæ lucis componit.* Rhenanus. Flor. *componit.* Vulgo, *imponit.* Pichena.

5 *Procedere longius jussit, & irritato prælio sponte refugere.*] Corruptum locum sic restituimus, *pr. longius jussi, & irritato pr. sponte refugi, festinationem sequentium elicere*; subauditur, *jussi sunt.* Mox illic legitur, *altis ordinib. obtinuere.* Rhenanus.

6 *Tres prætoriæ cohortes.*] Quinque prætorias cohortes Gallus & Spurinna ducebant. Tacit. Earum tres Spurinna secum habebat Placentiæ, tres alias hic in castris Gallus, ut numerus, una superante non constet. Sed excusando errori id dabimus, quod non procul abesset Otho ex aliis suppleturus Prætorianæ cohortis defectum. *Savilius.*

7 *Dextra fronte.*] Quæ hic frons dextra? haud satis capio, & rescribo: *Aggerem viæ tres prætoriæ cohortes obtinuere dextra. A fronte, prima legio incessit.* Lipsius.

Dextra fronte.] Optime pro loci oportunitate copiarum dispositio, quam etiam Primus Antonius æmulatus est 3. hist. 21. frons autem cornibus etiam assignatur. Liv. lib. 6. *Ibi tribuni militum non loco ante castris capto, non præmunito vallo quo receptus esset, non deorum saltem, non hominum memores, nec auspicato, nec litato, instruunt aciem deductam in cornua, ne circumveniri multitudine hostium possent.* Curtius lib. 4. *peditum acies equitatu tegebatur: frons levi cornu hæc erat.* At vir Doctiss. sua distinctione, *Aggerem viæ 3. prat. cohortes obtinuere dextra*, non bene consultum Cornelio vult, neque Claudiano, cui dicitur

liaribus cohortibus, & quingentis equitibus. Super hos è prætorio auxiliisque mille equites, cumulus prosperis, aut subsidium laborantibus, ducebantur. Antequam miscerentur acies, terga vertentibus Vitellianis; Celsus doli prudens, repressit suos. Vitelliani temere exsurgentes, cedente sensim Celso, longius secuti, ultro in insidias præcipitantur. nam [1] à lateribus cohortes, legionum adversa fronte, & subito discursu terga cinxerant equites. Signum pugnæ non statim à Suetonio Paulino pediti datum. cunctator natura, & cui cauta potius consilia cum ratione, quam prospera ex casu placerent; [2] *compleri fossas*, *aperiri campum*, *pandi aciem* jubebat, satis cito [3] incipi victoriam ratus, ubi provisum foret ne vincerentur. Ea cunctatione

tur *læva frons.* cuique distinguendo nil opis afferri potest Claudian. l. 2. in Ruff. 174. *Armeniis frons læva datur* &c. Non absimilis metaphora 2 Reg. cap. 10. *facies belli.* quam puram putam Latini quoque arripuere. Curtius lib. 4. *Philagus Balacros regebat in societatem nuper adscitos: hæc dextri cornu facies erat.* Addito, ne titubes *peditum acies equitatu tegebatur*, *frons lævi cornu hæc erat.* Salinerius.

8 *Cum duabus vexillaribus cohortibus.*] Multa suadent ut damnem hanc lectionem, & substituam, *auxiliaribus.* Primum quod perpetuo militiæ Rom. more debuere legionis latus claudere auxilia, ut in sinistro vides quatuor auxiliorum cohortes: deinde, quod vix repereris vexillarios in cohortibus censos, semper auxilia: nam unum, duo, tria millia vexillariorum referunt scriptores: nunquam unam, duas, tres cohortes vexillariorum. Et ita supra mille vexillarios Spurinnæ attribuit; sequenti libro, tredecim millia vexillariorum Muciano. Postremo, *vexillarium* dicunt semper, non *vexilarem*, & *vexillariis*, non *vexillaribus*: quæ omnia mihi certa adstruendæ novæ lectioni, *Auxiliaribus.* Mercerus. Libri omnes, *vexillaribus.* At Mercerus plurib. verisque rationib. ostendit corruptam eam vocem, ac legendum, *auxiliaribus.* Ipsius notas vide. Sic lib. seq. Tac. *auxiliares cohortes in Cremonensem agrum missæ.* lib. 12. *duas auxiliares cohortes avaritia præfectorum incautius populantes intercepere.* Sæpe etiam eas auxiliarias appellat. *Pichena.* Magno quidem animo hunc locum aggressus fuit Mercerus, & tantum certe valuit, ut Pichena & Berneggerus inde Tacitum crediderint constitui debere ex ejus arbitrio, cui auscultatum fuit, donec Cl. Ryckius sane rem hanc inspiciens doctius sustinuit imminuere pretium opinionis istius, & jure quidem. Sed tamen scire oportet, quum libri vetustissimi habeant *vexillaribus*, utique ad interpolatricem manum referri debere, si in recenti libro exstet *vexillariis*, quod scio legi etiam in Oxoniensi. Reliqua utraque nec Merceri nec Ryckii vel legi merentur; adeo hinc aliena sunt, & debuerat Mercerus veterem scripturam doctius & modestius tractare. Patet enim hinc Tacitum scripsisse: *legio incessit cum duobus vexillis*, *tribus cohortibus* &c. *Jac. Gronovius.*

1 *A lateribus cohortes legionum.*] Nihil ambigimus quin Tacitus scripserit, *à lateribus cohortes*, *legio adversa fronte.* Ita superior aciei dispositio postulat: & ad circumveniendum hostes, invasionem tripertitam esse oportuit. *Lipsius.*

A lateribus cohortes legionum adversa fronte.] Doctiss. Vir. *à lateribus cohortes legio adversa fronte.* Sed qui melius undique Vitelliani premi potuerunt? contra habuere cohortes, quæ in aggere, *aggerem viæ tres prætoriæ cohortes arctis ordinibus obtinuere.* à tergo Celsum cum equitibus: *& subito discursu terga cinxerant equites.* A lateribus cohortes legionum, quæ statim atque hostis in insidias devenit, sese utrinque in eum convertunt. *Nam à laterib. cohortes legionum adversa fronte.* Salinerius. Putem legendum, *legionarii adversa fronte.* Freinshemius. Sed non intelligo, cur Ryckius perinde ut Pichena sileant, quod & hic vidit in ipsa membrana, & ille in schedis meis notatum *frons*, non *fronte* istic legi. An non enim commodissima sunt illa, *Nam a lateribus cohortes*, *legionum adversa frons*; *& subito discursu* &c.? Testor non aliter me reperisse etiam in Oxoniensi. *Jac. Gronovius.*

2 *Compleri fossas.*] Quas fossas? an castrorum? cave credas: nam longe à castris jam aberant. Fossas censeo ab incolis factas ad recipiendas aquas, & exsiccandos agros, ut in planis locis mos est, hodieque etiam passim fieri videmus, & in illa Italiæ parte, & in aliis, quæ in planiciem extenduntur. Firmat ipse Tac. inf. *mixta vehicula & lixæ & præruptis utrinque fossis*, *via quieto quoque agmini angusta.* Pichena.

3 *Incipi victoriam ratus.*] Nisi me fallit Corneliani sermonis genius, istud *ratus* ab extraneo adjectum est, qui deesse aliquid hic putabat. at nihil deest, sed velut ipsa Suetonii verba referuntur, *pandi aciem* jubebat; *satis cito incipi victoriam*, *ubi provisum foret*, *ne vincerentur*, subaudi *dicens* vel *adjiciens*, ut sexcentis aliis hujus scriptoris locis. *Freinshemius.* Sed grave est ita voces integras & tot sæculis lectas eradere, quæ, etsi non multum juvant, prout nunc leguntur, literæ

ne, spatium Vitellianis datum, in vineas nexu traducum impeditas refugiendi: &
modica sylva adhærebat. unde rursus ausi, promptissimos prætorianorum equitum
interfecere. vulneratur [1] rex Epiphanes, impigre pro Othone pugnam ciens.
Tum [2] Othonianus pedes erupit: protrita hostium acie, versi in fugam etiam qui 26
subveniebant. nam Cæcina non simul cohortes, sed singulas acciverat: quæ res in
prælio trepidationem auxit, cum dispersos, nec usquam validos pavor fugientium
abriperet. Orta & in castris seditio, quod non universi ducerentur. vinctus præfe-
ctus castrorum Julius Gratus, *tamquam fratri apud Othonem militanti proditionem age-
ret*: cum fratrem ejus Julium Frontonem tribunum, Othoniani sub eodem crimine
vinxissent. Ceterum ea ubique formido fuit, [3] apud fugientes, occursantes, in acie,
pro vallo, ut *deleri cum universo exercitu Cæcinam potuisse*, *ut Suetonius Paulinus re-
ceptui cecinisset*, utrisque in partibus percrebuerit. *Timuisse se* Paulinus ferebat, *tan-
tum insuper laboris atque itineris*; *ne Vitellianus miles* [4] *recens è castris fessos aggredere-
tur*, [5] *& perculsis nullum retro subsidium foret.* apud paucos ea ducis ratio probata,
in vulgus adverso rumore fuit. [6] Haud perinde id damnum Vitellianos in metum 27
compulit, quam ad modestiam composuit: nec solum apud Cæcinam, qui culpam
in militem conferebat, *seditioni magis quam prælio paratum*; [7] Fabii quoque Valentis
copiæ (jam enim Ticinum venerat) posito hostium contemptu, & [8] recuperandi
decoris cupidine, reverentius & æqualius duci parebant. Gravis alioquin seditio exar-
serat, quam altiore initio (neque enim rerum à Cæcina gestarum ordinem inter-
rumpi oportuerat) repetam. Cohortes Batavorum, quas bello Neronis à quartade-
cima legione digressas, cum Britanniam peterent, audito Vitellii motu in civitate
Lingonum Fabio Valenti adjunctas retulimus, superbe agebant; ut cujusque legio-
nis tentoria accessissent, *coërcitos à se quartadecimanos*, *ablatam Neroni Italiam*, *at-
que omnem belli fortunam in ipsorum manu sitam* jactantes. Contumeliosum id militi-
bus, acerbum duci, corrupta jurgiis aut rixis disciplina. [9] ad postremum Valens è
petulantia, etiam perfidiam suspectabat. Igitur nuntio allato, *pulsam* [10] *Trevero-* 28
rum

literæ tamen ingenium possunt admonere ad verum. Itaque hoc loco vide, lector, an non scripserit Tacitus, *satis cito incipi victoriam iratis, ubi* &c. Tales enim erant propter insidias structas ad tam certum suum exitium, si latuissent. Et utique hic dativus requirebatur propter sequens *vincerentur* Nam cur non in vulgatis ediderunt *vinceretur?* Jac. Gronovius.

1 *Rex Epiphanes.*] Cujus regionis? quæ illuc fortuna devexit? De illo postea quid actum? quicunque enim eminentiore loco constituti reliquis in historia præfulgent, impensiorem exigunt scriptoris operam, si erronea me non ludit opinio. *Savilius.* Sic ille more suo, sed quem depexuit merito Cl. Ryckius. *Jac. Gronovius.*

2 *Othonianus pedes erupit.*] Puto *irrupit.* nempe in sylvam & vineas impeditas, quibus defendebantur Vitelliani. *Gronovius.*

3 *Apud fugientes occursantesque.*] Conjunctionem, *que*, erasimus, *Apud fugientes*, *occursantes*, *in acie.* Rhenanus.

4 *Recens castris.*] Qui recens è castris egrediebatur. Cic. *Recens Roma.* Ferrettus.

5 *Et perculsis nullum retro subsidium foret.*] Particulam, *&*, submovimus. nam elegantior sententia si absit. *Rhenanus.* Reposui ex veterib. copulam, *&*, quæ in vulgatis interciderat. *Pichena.* Inserit Muretus: & ego cum eo copulam, *&*. Ut etiam *fore* legatur, eidem non assentio. Imo jam assentio, loqui sic Tacitum solere: an hic locutus ita, nondum. *Acidalius.*

6 *Haud perinde id damnum.*] Scripsimus, *haud perinde damnum*, *Vitellianos in metum compulit.* Rhenanus. Addidi vocem, *id*, ex Flor. & Ven. *Pichena.* Muret. inserit: *haud perinde id damnum.* sequor. *Acidalius.*

7 *Sed Fabii quoque*] Primam voculam non admittit optimus Mediceus, & potest abesse, & debet, quia Tacitus non scripsit. Adde, quæ jam protuli 6, 8. *Jac. Gronovius.*

8 *Recuperandi decoris cupidine.*] Codex Budensis habet, *dedecoris*, forte legendum, *recurandi dedecoris cupidine.* Rhenanus.

9 *Ad postremum Valens petulantia*] E præpositionem addidimus, *Ad postr. Valens è petulantia*, &c. *Rhenanus.*

10 *Trevirorum alam Turingosque.*] Castigavi, *Trevirorum alam Tungrosque.* nam hoc est, quod

rum alam Tungrosque a classe Othonis, & Narbonensem Galliam circumiri; simul cura socios tuendi; & militari astu, cohortes turbidas, ac si una forent prævalidas dispergendi, partem Batavorum *ire in subsidium* jubet. quod ubi auditum, vulgatumque, mœrere socii, [1] fremere legiones; *orbari se fortissimorum virorum auxilio. veteres illos & tot bellorum victores, postquam in conspectu sit hostis, velut ex acie abduci. si provincia, urbe & salute imperii potior sit, omnes illuc sequerentur:* [2] *sin victoriæ sanitas, sustentaculum, columen in Italia verteretur, non abrumpendos, ut corpori, vali-*
29 *dissimos artus.* Hæc ferociter jactando, postquam, immissis lictoribus, Valens coërcere seditionem cœptabat, ipsum invadunt, saxa jaciunt, fugientem sequuntur. *Spolia Galliarum, & Viennensium aurum, & pretia laborum suorum occultare* clamitantes, direptis sarcinis, tabernacula ducis, ipsamque humum pilis & lanceis rimabantur. nam Valens, servili veste, apud decurionem equitum tegebatur. Tum Alphenus Varus præfectus castrorum, deflagrante paulatim seditione, addit consilium, [3] vetitis obire vigilias centurionibus, omisso tubæ sono, quo miles ad belli munia cietur. Igitur torpere cuncti, circumspectare inter se attoniti: & id ipsum quod nemo regeret paventes: [4] silentio, patientia, postremo precibus ac lacrymis veniam quærebant. Ut vero deformis & flens, & præter spem incolumis Valens processit; gaudium, miseratio, favor: versi in lætitiam (ut est vulgus utroque immodicum) laudantes gratantesque; circumdatum aquilis signisque, in tribunal ferunt. Ille utili moderatione, non supplicium cujusquam poposcit: ac ne dissimulans suspectior foret, [5] paucos incusavit: gnarus civilibus bellis plus militibus, quam
3 ducibus, licere. Munientibus castra apud Ticinum, de adversa Cæcinæ pugna allatum, & prope renovata seditio, *tamquam fraude & cunctationibus Valentis prælio defuissent.* Nolle requiem, non exspectare ducem, anteire signa, urgere signiferos. [6] rapido agmine Cæcinæ junguntur. Improspera Valentis fama apud exercitum Cæcinæ erat: *expositos se tanto pauciores integris hostium viribus querebantur*, [7] simul in suam excusationem, & adventantium robur per adulationem attollentes, ne ut victi & ignavi despectarentur. Et quamquam [8] plus virium, prope duplicatus legionum auxiliorumque numerus erat Valenti, studia tamen militum in Cæcinam inclina-

dixit supra, *Duas Tungrorum cohortes, quatuor equitum turmas, universam Trevirorum alam.* Rhenanus.

1 *Fremere legiones.*] Mirum videatur, legiones fremuisse eorum discessu, quos sibi invisos reddiderat infamis licentia, si Tacitus non fallitur in iis, quæ proxime antecedunt, verbis. *Savilius.*

2 *Sin victoria, sanitas.*] Nos, *victoriæ sanitas.* Item infra, *postremo precibus ac lachrymis.* Rhenanus.

3 *Obire vigilias.*] De hoc ritu ego, in Militia lib. 5. Dial. 9. *Lipsius.*

Vetitis obire vigilias centurionibus.] Centurionum erat non obire vigilias sed βυκανᾶν tubæ inflatu vigilias distinguere. quo sono exciti, penes quos ille labor (Polybio equites quidam, Vegetio circitores) vigilias obibant. Centurionibus itaque monendi signum intermittentibus nullæ obibantur vigiliæ. *Savilius.* Lipsius De mil. Rom. l. 5. dial. 9. ait, hoc intelligendum esse de initiis vigiliarum, quæ centuriones procurare solebant. ut sup. l. 15. *initia vigiliarum per centurionem nunciari.* Itemque de tuba, qua primipili singulas vigilias ordiebantur. tuba enim adhibebatur ad initia; cornu, sive buccina ad finem. Veget. 3, 8. *A tubicine omnes vigiliæ committuntur, & finitis horis, à cornicine revocantur.* Pichena.

4 *Silentio, patientia.*] Malim, *silentio, pœnitentia.* Lipsius.

5 *Paucos incusavit.*] Lego, *paucis.* ad brevitatem enim orationis refertur, non ad eos qui peccarant. & sane omnes in hac culpa, nec excerpi pauci potuere. *Idem.*

6 *Rapido agmine Cæcinæ jungitur.*] Scripsimus, *junguntur.* Rhenanus.

7 *Simul in suam excusationem, & adventantium.*] Trajectionem hic agnosco. Ordino, *simul in s. excusationem, ne ut victi & ignavi despectarentur, & adventantium robur per adulationem attollentes. Et quamquam* &c. *Acidalius.*

8 *Plus virium ac prope duplicatus.*] Particulam *ac* delevimus; nam sensum perdit. *Rhenanus.*

nabant; super benignitatem animi qua promptior habebatur; etiam vigore ætatis, proceritate corporis, [1] & quodam inani favore. Hinc æmulatio ducibus. Cæcina [2] *ut fœdum & maculosum*; ille *ut vanum ac tumidum*, irridebant. Sed condito odio, eandem utilitatem fovere; crebris epistolis, sine respectu veniæ probra Othoni objectantes: cum duces partium Othonis, quamvis uberrima conviciorum in Vitellium materia, abstinerent. Sane ante utriusque exitum, quo egregiam Otho fa- 31
mam, Vitellius flagitiosissimam, meruere; minus Vitellii ignavæ voluptates, quam Othonis flagrantissimæ libidines timebantur. Addiderat huic terrorem atque odium cædes Galbæ; [3] contra illi initium belli nemo imputabat. Vitellius ventre & [4] gula sibimet hostis; Otho luxu, sævitia, audacia, reipublicæ exitiosior ducebatur. Con-

1 *Et quodam inani favore.*] Censuerim legendum *inanium.* Quæ illa? Superiori libro habes: *Cæcina corpore ingens, animi immodicus, cito sermone, erecto incessu studia militum allexerat.* Prorsus ut de Corbulone lib. 13. *omnium in se ora verterat, corpore ingens, verbis magnificus, & super experientiam sapientiamque etiam specie inanium validus.* Gronovius. Sed, oggerit Ryckius, [MSS. nil mutant.] Atqui id ipsum scivit etiam vir ille doctus. Addit; [& in vulgata *favor* passive ponitur] nec istud ignoravit vir idem doctus. Et tamen quanquam hæc sciret, censuit aliter legendum. Et quis Tacito adsuetus non dixerit probabiliorem ejus lectionem esse, quam istam vulgatam? Et quod crimen est statuere vocem *inani* truncatam esse duabus literis, quæ eodem prorsus modo scribuntur, quo postremæ *ni?* ut facillime id fieri potuerit. Sed utique Tacitus se ipse satis denudat, perstringens quod propter ætatem aut corpus magis placeret, quæ sunt inania. Rursus *inanibus studiis* scripsit auctor lib. 1. hist. c. 32; quæ si attendisset ibi, qualia dicantur, certe percepisset alia nunc innui. *Jac. Gronovius.*

2 *Fœdum & maculosum.*] Valet in omne animi vitium & labem *Maculosi* vox: tamen vereor ut hic proprie in ignaviam ac timorem. Ex antithesi quæ sequitur, suspiceris: & magis ex hoc Ammiani loco, libro 30. *Arguebat hic idem Princeps* (Valentinianus) *timidos sæpius, Maculosos tales appellans & sordidos.* Lipsius.

Fœdum & maculosum.] Non ignaviam & timorem interpretor, sed libidinem & rapacitatem: quæ in homine arguit & lib. 1. hist. *Valentem magna pecunia emptum.* Et, *ipsa itinerum spatia & stativorum mutationes venditante fœdis pactionibus adversus possessores agrorum & magistratus civitatum, adeo minaciter, ut Luco faces admoverit, donec pecunia mitigaretur: quoties pecuniæ materia deesset, stupris & adulteriis exorabatur.* Sic 13. ann. *Cossutianum Capitonem Cilices detulerant maculosum fœdumque, & idem jus audaciæ in provincia ratum, quod in urbe exercuerat.* lib. 1. hist. de alio Capitone: *ut avaritia & libidine fœdum ac maculosum.* Cicero, ad Attic. 16. *Maculosi senatores, nudi equites.* Plinius lib. 3. ep. 9. *homo fœdus & aperte malus proconsulatum non minus violenter quam sordide gesserat.* Gronovius. Interim Mediceus habet *fœdum ac maculosum*; *ille, ut tumidum ac vanum.* Jac. Gronovius.

3 *Contra illi initium belli imputabat.*] Hoc dicere videtur, quoniam Vitelliani motus longe ab Italia fuerunt, nec fere in urbe Roma auditi. contra autem cum Otho in oculis omnium adversus Galbam insurrexisset, eoque occiso imperium occupasset, tanquam belli civilis auctor habebatur. quamvis revera initium belli ipsi Vitellio fuerit imputandum. Nam inferius Otho moriturus, hoc ipsum commemorans ait: *Civile bellum à Vitellio cœpit, & ut de principatu certaremus, initium illic fuit.* Vel potius hoc dicit Tacitus, propter ignaviam torporemque Vitellii, qui à belli cogitationibus alienus, à suis quasi coactus arma cepit. Nam superiore libro ostendit, à Fabio Valente instigatum. deinde ait: *Quatiebatur his segne ingenium, ut concupisceret magis quam speraret.* Pichena.

4 *Gula sibi ipsi hostis.*] Codex Matthiæ regis habet *sibim.* forte legendum, *sibimet hostis.* Rhenanus. Flor. *sibi inhostus:* fortasse interpretandum, *sibi inhonestus.* nam & l. 15. *bellum anceps, an pax in hoste placeret*, idem habet, *pax inhosta*, quod præeunte Lipsio correximus, *pax inhonesta.* Et sic sensus esset: Vitellium sua inhonesta vita neminem læsisse, nisi se ipsum. Sed cum duriusculus dicendi modus videatur, facile possumus vulgatam lectionem tueri: Vitellium (scil.) non fuisse hostem reipublicæ, sed sibi ipsi tantum: Othonem contra, Reip. exitiosiorem. *Pichena.* Huc igitur reservavit Ryckius, ut de Salmasii ubertate in linguam Latinam, conferendo vocem antea inauditam *inhostus*, ageret, quum lib. 15. ann. cap. 25. silentio præteriret. Sed quod affert in contrarium, nempe ab magno illo viro nullum adduci exemplum, quo vocabuli hujus Latinitatem probet, mirum sane est, quum Salma-

Conjunctis Cæcinæ ac Valentis copiis, nulla ultra penes Vitellianos mora, quin totis viribus certarent. Otho consultavit, trahi bellum, an fortunam experiri placeret. Tum [1] Suetonius Paulinus, dignum fama sua ratus, qua nemo illa tempestate militaris rei callidior habebatur, de toto genere belli censere; *festinationem*
32 *hostibus*, *moram ipsis utilem* disseruit: *Exercitum Vitellii universum advenisse: nec multum virium à tergo*, [2] *quoniam Galliæ tumeant*; *& deserere Rheni ripam*, *irrupturis tam infestis nationibus*, *non conducat: Britannicum militem hoste & mari distineri: Hispanias armis non ita redundare: provinciam Narbonensem incursu classis & adverso prælio contremuisse: clausam Alpibus*, *& nullo maris subsidio*, *Transpadanam Italiam*, *atque ipso* [3] *transitu exercitus vastam: non frumentum usquam exercitui: nec exercitum sine copiis retineri posse. Jam Germanos*, *quod genus militum apud hostes atrocissimum sit*, *tracto in æstatem bello*, *fluxis corporibus*, *mutationem soli cœlique haud toleraturos. Multa bella impetu valida*, *per tædia & moras evanuisse. Contra ipsis omnia opulenta & fida: Pannoniam*, *Mœsiam*, *Dalmatiam*, *Orientem*, *cum integris exercitibus*; *Italiam*, *& caput rerum urbem*; *senatumque & populum*, *numquam obscura nomina*, *etsi aliquando obumbrentur*; *publicas privatasque opes*, *& immensam pecuniam*, *inter civiles discordias ferro validiorem*; *corpora militum aut Italiæ sueta*, *aut æstibus*. [4] *Objacere flumen*

sius non producat & progeneret ipse illam vocem, sed acceptam ex fide castissimarum membranarum nutriat & tueatur explicando & monstrando, quantopere illam foveat indoles & genius Latinitatis, & Arnobium insuper præbeat assertorem. Certe id opus doctius, justius & sanctius est, quam edere vel hoc loco *sibi ipsi hostis*, quam vocem *ipsi* nequaquam ita probabiliter queat defendere, utpote ex nullo vetere libro petitam sed quod constat, ab solo edentium arbitrio interpositam, ideoque a me deletam, quum id quod ex conjectura Rhenani ipse posui septem habens literas bona fide petitas ex consensu & testimonio, tam Budensis, quam Medicei, possit annexum *&c.* probabiliter excusare. Et Victorius tamen allegabat *sibi ipse hostis*. Sane non plus juris habuit in loco altero, quem citavi, ut præcedentem gregem sequens ederet *pax inhonesta*, etsi Latinitate non improbata, omnino quod majoris momenti in hoc negotio est, ab Tacito spreta & refutata, imo per Victorium Tacito primum data. Si quid amplius? notavi patrem meum ex Vossiano Codice apud Livium 32, 10. excerpsisse *& genus armorum erat ad prælium cariora his cohosta loca & catapultæ*. Præbet autem hic quoque locus specimen nugacissimæ interpolationis in codice Ryckiano, quod velim observes. *Jac. Gronovius.*

1 *Suetonius Paulinus.*] Et hic & alibi effuse laudat hunc Suetonium, *vetustissimum consularium*, ut infra vocat, & non una militia clarum. Præfuit Britanniæ, ut habes Annali XIV. & in Agricola: sed & in Africa bellum gessit, è Plinio lib. 5. *Suetonius*, inquit, *Paulinus quem consulem vidimus*, *primus Romanorum ducum transgressus Atlantem*, &c. Ubi autem mens sive judicium fuit viro magno & celebri, qui in Variis suis nuper hunc Suetonium, patrem fecit Suetonii nostri Tranquilli? Ita enim locum eum corrigit, Suetonii Othone: *Interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis*, *tertiadecimæ legionis tribunus angusticlavius.* Et liber, inquit, qui tineas & cariem senserat, habet, *Linus.* Omnino autem legendum *Paulinus*, Testem in eam rem laudabo Tacitum, qui fortis viri neque nomen neque virtutem tacitam esse sivit. ejus enim sæpe & in Annalibus & in Agricolæ vita honorificam mentionem facit. Hæc ille, Quid dicam? Non insector te vir elegantissime. sed bona fide hæc scribis? Erras nimis. Suetonius ille Lenis, Tribunus fuit, noster belli dux. Ille angusticlavius, id est nondum Senator, sed inter equites: iste, Consularis. nec tenue usquam vestigium confusionis ejus, quam facis. Hoc mihi in transcursu monitum, non ut carpam (Fidem testor:) sed ut claro sub exemplo doceam quam fallax hæc Critica, & ignoscendum etiam nobis esse, si labimur interdum in proclivi ista via. *Lipsius.*

2 *Galliæ tumeant*, *&c.*] Copulam apte inserui, ex Vatic. *Tumere* autem eleganti metaphora dicuntur, quæ eruptura videntur. usurpavit Cicero bis in Epistolis ad Atticum. *Idem.*

Quoniam Galliæ tumeant.] In codice Matthiæ regis legitur, *quam.* Lego, *quamquam.* Rhenanus. Fortasse legendum, *timeant.* Sed Danesius pro, *quoniam*, legebat, *quanquam.* Ursinus.

3 *Transitu exercitus vastam.*] Sic quia notavi ex Mediceo, cur id non præferretur vulgatæ *vastatam?* quum longe maximam habeat efficaciam, & miseriam ejus multo clarius depingat. Vastata potest fuisse vel lenius vel gravius, & ne sic quidem tamen dicenda *vasta.* Jac. Gronovius.

4 *Objacere flumen.*] Non ad Bedriacum, ubi in

flumen Padum, tutas viris murisque urbes, è quibus nullam hosti cessuram, Placentiæ defensione exploratum. Proinde duceret bellum. [1] *paucis diebus quartamdecimam legionem, magna ipsam fama, cum Mœsiacis copiis affore, tum rursus deliberaturum, & si prælium placuisset, auctis viribus certaturos.* Accedebat sententiæ Paulini Marius Celsus: *idem placere Annio Gallo,* paucos ante dies lapsu equi afflicto, missi qui consilium ejus sciscitarentur, rettulerant. Otho pronus ad decertandum: frater ejus Titianus, & præfectus prætorii Proculus, imperitia properantes, *fortunam & deos & numen Othonis adesse consiliis, affore conatibus* testabantur. neu quis obviam ire sententiæ auderet, in adulationem concesserant. Postquam pugnari placitum, *interesse pugnæ imperatorem, an seponi melius foret,* dubitavere. Paulino & Celso jam non adversantibus, ne principem objectare periculis viderentur; iidem illi deterioris consilii auctores perpulere, *ut* [2] *Brixellum concederet, ac dubiis præliorum exemptus,* [3] *summæ rerum & imperii se ipsum reservaret.* Is primus dies Othonianas partes afflixit. namque & cum ipso prætoriarum cohortium, & speculatorum, equitumque, valida manus discessit; & remanentium fractus animus: quando suspecti duces; [4] & Otho, cui uni apud militem fides, dum & ipse non nisi militibus credit, [5] imperia ducum in incerto reliquerat. Nihil eorum Vitellianos fallebat, crebris ut in civili 34
bello transfugiis, & exploratores cura diversa sciscitandi, sua non occultabant. Quieti intentique Cæcina ac Valens, quando hostis imprudentia rueret, quod loco sapientiæ est, alienam stultitiam opperiebantur, inchoato ponte transitum Padi simulantes, [6] adversus oppositam gladiatorum manum, ac ne ipsorum miles segne otium tereret. Naves pari inter se spatio, validis utrimque trabibus connexæ, adversum in flumen dirigebantur, [7] jactis super anchoris, quæ firmitatem pontis continе-

in consilia itum, sed hoc vult, si retrocederent (quod optabat, in Cispadanam regionem) & defensionis suæ curam capesserent. *Savilius.*

1 *Paucis diebus quartamdecimam.*] Hæc restitui, in vulgatis qua à verbis, qua ab interpunctis mendosa. *Lipsius.*

2 *Brixellum concederet.*] Ita factum, ibique se occidit. Elue mendam igitur quæ in Egesippo (scriptore mihi quidem haud spernendo) libro IV. capite XXIV. *Cum Otho comperiisset Valenti ac Cæcinæ, Vitellii comitibus, victoriam cessisse, Brixiæ positus, voluntaria morte eripuit se ludibrio.* Facito *Brixelli.* Lipsius.

3 *Summæ rerum & imperii seipsum reservaret.*] Exemplar manuscr. habet, *summam*, velùt sit appositive dictum. Sed placet ut *summa* legatur. Mox est illic *prætorianarum*, nec id placet. *Rhenan.*

4 *Et Otho cui uni.*] In Exemplari manuscr. *& ut Otho.* Malim, *Et Otho ut cui* &c. *Rhenanus.* Non aliter legi in Mediceo ex schedis meis formatus Ryckius quoque publicavit, sed ita prætermittens, quasi ad ipsum non petineret. Certe vix possunt concedi illæ transpositiones, quas aripiunt & fortiter exercent viri docti in alienis operibus, ut nunc Rhenanus, etsi speciem quandam habeant. Crediderim ab Tacito esse *Et sic Otho, cui uni.* Jac. Gronovius.

5 *Imperia ducum in incerto reliquerat.*] An nesciebant duces quid imperarent? an Otho ducum auctoritatem & obedientiam apud milites minuit: potius videtur in incerto eum reliquisse, cui præcipue milites obedirent. *Pichena.* Non fuit caussa sic hærendi; & satis clare expositum est paterno chirographo in exemplaris ejus ora; sed quam partem pro jure suo publicavit Ryckius, ut ex hoc specimine plenissime colligere possis, quam bene paternis illis usus iste fuerit. Certe res tota patet ex principio capitis 39. *Jac. Gronov.*

6 *Adversus oppositam gladiatorum manum, ac ne ipsorum.*] Melius ex Flor. distinxi. Antea sic, *manum. Ac ne ipsorum miles segne otium tereret, naves* &c. Duplex consilium inchoandi pontis: ut primo transitum simularent; ac deinde, ne milites otio languescerent. Postea descriptionem pontis aggreditur. *Pichena.* Aliter distinguendus locus. Nec enim hinc nova periodus inchoanda. *Ac ne ipsorum miles,* &c. Sed nectenda ea cum superioribus, quorum sententia integra finitur demum in verbo *tereret.* Duas enim caussas ponit Tacitus inchoati à Vitellianis pontis, & ut transituri Padum viderentur contra gladiatores oppositos, & ne miles otium segne tereret. Post illa pontem & ejus formam describit. Igitur sic distingue, *inchoato ponte, transitum Padi simulantes adversus oppositam gladiatorum manum, ac ne ipsorum miles segne otium tereret. Naves* &c. *Acidal.*

7 *Iactis insuper anchoris.*] Quod in exemplari manuscr. sit, *super*, forte legendum, *jactis superne*

tinerent. Sed anchorarum funes non extenti fluitabant, ut augescente flumine, inoffensus ordo navium attolleretur. Claudebat pontem imposita turris, & in extre-
35 mam navem educta: unde tormentis ac machinis hostes propulsarentur. Othoniani in ripa turrim struxerant, saxaque & faces jaculabantur. Et erat insula amne medio, in quam gladiatores navibus molientes, Germani nando praelabebantur. Ac forte plures transgressos, completis Liburnicis, per promptissimos gladiatorum Macer aggreditur. Sed neque ea constantia gladiatoribus ad praelia quae militibus; nec perinde nutantes è navibus, quam stabili gradu è ripa, vulnera dirigebant. Et cum variis trepidantium inclinationibus mixti remiges propugnatoresque turbarentur, desilire in vada ultro Germani, retentare puppes, [1] scandere foros, aut cominus mergere. quae cuncta [2] in oculis utriusque exercitus, quanto laetiora Vitellia-
36 nis, tanto acrius Othoniani caussam auctoremque cladis detestabantur. Et praelium quidem, [3] abruptis quae supererant navibus, fuga diremptum: Macer ad exitium poscebatur. Jamque vulneratum eminus lancea, strictis gladiis invaserant, cum [4] intercursu tribunorum centurionumque protegitur. Nec multo post, Vestricius Spurinna, jussu Othonis, relicto Placentiae modico praesidio, cum cohortibus subvenit. Dein Flavium Sabinum consulem designatum Otho rectorem copiis misit, quibus Macer praefuerat; [5] laeto milite & ad mutationem ducum; & ducibus ob
37 crebras seditiones, tam infestam militiam aspernantibus. Invenio apud quosdam auctores, *pavore belli, seu fastidio utriusque principis, quorum flagitia ac dedecus apertiore in dies fama noscebantur; dubitasse exercitus, num posito certamine, vel ipsi in medium consultarent, vel senatui permitterent legere imperatorem. Atque eo duces Othonianos spatium ac moras suasisse:* [6] *praecipue Paulinum; quod vetustissimus consularium, & militia clarus, gloriam nomenque Britannicis expeditionibus meruisset.* Ego ut concesserim

ne anchoris. Paulo post deest illic vocabulum *hostes: unde tormentis & machinis propulsarentur.* Item in eodem codice legitur, *Mixti remiges propugnat.* Rhenanus. Quod postremum vidi similiter in Mediceo, ut erraverit Beroaldus in formando isto composito, quum plenissima haec perioche recte jungatur, ut bene vidit & Ryckius, unde sic quoque exhibui in contextu. *Jac. Gronovius.*

1 *Scandere foros.*] Fori sunt tabulata in navi quibus feruntur nautae per navim. Cic. de Senect. *Cum alii malos scandunt: alii per foros cursitant.* Lupanus.

2 *In oculis utriusque exercitus.*] Quorum alter proxima Bedriaco castra habebat, alter faventibus huic opinioni conjecturis Cremonae, intermedio viginti milliarium spatio. *Savilius.*

3 *Abruptis quae superfuerant navibus.*] Flor. *supererant.* Sed quomodo superfuerant naves, si iisdem fugerunt gladiatores, quibus transvecti? Quis vero abrupit, victoresne, an gladiatores? nonne utrisque utilius avehere? Intelligo, desertam à gladiatoribus, non solum insulam, sed ripam, quam obtinebant, abruptasque ab ipsis naves, tanquam usui sibi amplius non futuras, ne hostibus essent. Fugerunt itaque ut videtur, non flumine, sed terra. Nec obstat, quod infra in ipso praelio constat gladiatoribus fuisse naves, cum dicat; *fusa gladiatorum manu, quam navibus transvectam, opposita cohortes in ipso flumine trucidaverant.* nam credendum est, utrique exercitui naves non defuisse, in sua cuique ripa. *Pichena.* Forte: *abreptis*, id est, raptim abductis, quae ab hostibus captae aut mersae non erant. *Gronovius.* Quod tam conspicue Pichena de verbo *supererant* testatur, miror etiam testari voluisse Ryckium, in parte reliqua injuste tacentem. Nam ex eodem notavi mox *arruptis*, quod proxime accedit ad paternum *abreptis*, sed vere innuit *arreptis*, ut dicat eos quoquo modo confugisse in naves, quas arripere poterant & cum quibus fugere, nondum ita laesis & quassatis, quin trajicerent vectorem. *Jac. Gronovius.*

4 *Incursu tribunorum.*] Scripsimus, *intercursu.* Rhenanus.

5 *Laeto milite & ad mut.*] Sic enim legi debet ex MS. Medic. & Oxon. ut & Ryckius testatur de suo, ubi in medio ponitur &, ac si diceretur *& milite laeto ad mutationem ducum, & ducibus* &c. *Jac. Gronovius.*

6 *Praecipue Paulinum.*] Plutarchus hoc Celso tribuit, sed minori probabilitate. *Savilius.* Sed in his latet aliud. Nam in MS. Med. liquide exstat *praecipuas Paulini*, quod Pichena & Ryckius detrectarunt indicare, quum ista litera s plane sic pau-

ſerim apud paucos, tacito voto, quietem pro diſcordia, bonum & innocentem principem pro peſſimis ac flagitioſiſſimis expetitum; ita neque Paulinum, qua prudentia fuit, ſperaſſe corruptiſſimo ſæculo, tantam vulgi moderationem reor, ut qui pacem belli amore turbaverant, bellum pacis caritate deponerent: neque aut exercitus linguis moribuſque diſſonos, in hunc conſenſum potuiſſe coaleſcere: aut legatos ac duces, magna ex parte luxus, egeſtatis, ſcelerum ſibi conſcios, niſi pollutum [1] obſtrictumque meritis ſuis principem paſſuros. Vetus ac jam pridem inſita 38
mortalibus potentiæ cupido, cum imperii magnitudine adolevit, erupitque. Nam rebus modicis, æqualitas facile habebatur. ſed ubi ſubacto orbe, & æmulis urbibus regibuſque exciſis, ſecuras opes concupiſcere vacuum fuit, prima inter patres plebemque certamina exarſere. modo turbulenti tribuni, modo conſules prævalidi, & in urbe ac foro tentamenta civilium bellorum. Mox è plebe infima C. Marius, & nobilium ſæviſſimus L. Sulla, victam armis libertatem in dominationem verterunt. Poſt quos [2] Cn. Pompejus occultior, non melior. Et numquam poſtea, niſi de principatu quæſitum. Non diſceſſere ab armis in Pharſalia ac Philippis civium legiones, [3] nedum Othonis ac Vitellii exercitus ſponte poſituri bellum fuerint. eadem illos deum ira, eadem hominum rabies, eædem ſcelerum cauſſæ in diſcordiam egere. Quod ſingulis velut ictibus tranſacta ſunt bella, ignavia principum factum eſt. Sed me veterum novorumque morum reputatio longius tulit: nunc ad rerum ordinem venio. [4] Profecto 39
Brixel-

paulatim deſpecta fuerit in vetuſtioribus exemplaribus conſpectior, utpote notans nomen *Suetonium:* Ita enim hinc colligo ſcribi debere *præcipue Suetonium Paulinum.* Jac. Gronovius.

1 *Obſtructumque moribus ſuis principem.*] Repoſui, *obſtrictumque meritis ſuis principem.* Rhenanus. Venetus *moribus.* quam vocem vulgatæ non antepono, præſertim à Flor. firmatæ. *Pichena.* Ego fere τῷ *moribus* præferam: ut ſit, qui non veniſſet ad imperium, niſi legatorum & ducum hi mores fuiſſent: niſi eum, cui malos mores & improbitatem ſuam imputare poſſent. *Gronovius.*

2 *Cn. Pompejus occultior, non melior.*] Salluſt. apud Sueton. de Gram. *Pompejus oris probi, animique inverecundi.* Savilius.

3 *Nedum Othonis ac Vitellii exercitus.*] Qui ſcil. ut ſupra dixit, linguis moribuſque diſſoni, nec de rep. aut imperio ſolliciti. Quod ſequitur, *illos,* referendum eſt ad Othonianos ac Vitellianos exercitus duceſque, non ad Pharſalicos, & Philippenſes. *Pichena.*

4 *Profecto Brixellum Othone.*] Prælii hujus deſcriptio laborat multis non excuſandæ negligentiæ vitiis. Sed, ut prius extricetur lectionis ambiguum, in editis quibuſdam exemplaribus verba ſic emendata leguntur: *Confluentes Padi & Adduæ fluminum petebant*, ubi Vett. Miſſ. habent *Padi & Agele*, manifeſto corrigentis errore. Padus & Addua confluunt ſupra Cremonam; Bedriaco inferius ad vigeſimum milliare remoto; ut Othoniani è campis Bedriacenſibus excita mole exercitus, pugnæque in Vitellianos accincti, qui circa Cremonam erant, contendere non debuerint ad confluentes Padi & Adduæ: obſtat enim loci diſtantia, cum recta Bedriacum inter & confluentem Adduæ via longius excurrat, quam poſiti hac deſcriptione termini patiuntur. Quærendus itaque fluvius Pado confluens, quatuor aut circiter infra Cremonam milliaribus; fortaſſe Ollius, aut alius, ad cujus confluentem Othoniani progrediebantur, & unde haud procul factum prælii initium. Tacitus vero ignarum dimittit lectorem, (quod ſummopere mireris) ubi Vitellianis caſtra fuerint. Macer ſuos habuit gladiatores haud procul Cremona, cui Cæcina pontem objecit, ſtructum, ut circumſtantiæ ſuadent, non longe à præcipua caſtrorum ſede. Diſperſi quoque fuga Vitelliani Cremonam petunt, munitionis caput & refugii locum. Tandem 3. Hiſt. ubi de Cremona, *eadem rurſus belli ſedes*, & eod. lib. *Othoniano bello Germanicus miles mœnibus Cremonenſium caſtra ſua, caſtris vallum ſuum circumjecerat*; res animadverſione digna, ſed gratior, ſi hic fuiſſet inſerta. Ex omnibus hiſce locis (ſi meo ſtetur judicio) certius, quam per conjecturas, ſtatuere licet, Vitellianos caſtra habuiſſe ad Cremonam, quomodocunque illuc fuerint delati; nam ſuper ea re, ut antea feci, non moveo auctori controverſiam. Othoniani autem, inquit Tacitus, quatuor progreſſi milliaria, relictis tamen, quæ caſtrorum Bedriacenſium defenſioni ſufficerent, multis copiis; cum tamen locus ille, ad quartum à Bedriaco lapidem, in unam tantum noctem eligeretur. Othoniani enim magna clade accepta, Bedriacum confugiebant. Longius inde & ſexdecim milliarium iter ingreſſi, non recta

Brixellum Othone, honor imperii penes Titianum fratrem; vis ac potestas penes Proculum præfectum. Celsus & Paulinus, cum prudentia eorum nemo uteretur, inani nomine ducum, [1] alienæ culpæ prætendebantur. tribuni centurionesque ambigui, quod spretis melioribus deterrimi valebant. miles alacer, qui tamen [2] jussa ducum interpretari quam exsequi mallet. [3] Promoveri ad quartum à Bedriaco castra placuit; [4] adeo imperite, ut quamquam verno tempore anni, & tot circum amnibus, penuria aquæ fatigarentur. Ibi de prælio dubitatum; Othone per literas flagitante, ut maturarent; militibus, ut imperator pugnæ adesset poscentibus: plerique copias trans Padum agentes acciri postulabant. Nec perinde dijudicari potest, quid optimum factu fuerit, quam pessimum fuisse quod factum est. [5] Non ut ad pugnam, sed ad bellandum profecti, Confluentes [6] Padi & Adduæ fluminum sedecim inde millium spatio distantes petebant. Celso & Paulino abnuentibus, *militem itinere fessum*, *sarcinis gravem*, *objicere hosti*, [7] *non admissuro quo minus expeditus & vix quatuor millia passuum progressus*, *aut incompositos in agmine*, *aut dispersos*, *& vallum molientes aggrederetur.* Titianus & Proculus [8] ubi consiliis vincerentur, ad jus imperii transibant. Aderat sane [9] citus equo Numida, cum atrocibus mandatis,

cta ut præsumere licet, sed ad læva Padi deflectentes, quatuor circiter milliaria infra Cremonam ad confluentes Padi & Oglio, ut hodie vocant, aut Agele, aut quodcunque fuerit nomen; & tamen non videntur ibi consedisse; sed recta in hostem, suis ad Cremonam munitionibus tutum, pergebant. Nam (inquit Tacit.) plerosque Vitellianos equites intra vallum suum redegerant. Prout ergo rem concipio, misellus hic vicus Bedriacum, nomine ita ignoto præteritis consecutisque temporibus, ut situs ejus inter incerta ponatur, injusta hujus prælii fama celebratur præterita Cremona. Et tamen conspirat scriptorum omnium in illud nomen consensus; nisi forte hæc movet ratio, quod Othoniani in fugam sparsi eo se receperint. Pugnæ enim initium in vigesimum ab illo milliare incidit, & sub Cremonæ mœnia; Tempus autem si Josephum & Egesippum sequimur, in posterum à prælio ad Castoris diem. Sed Tacitus, cui hic potior debetur fides, in re magis ei explorata utpote intra Italiam gesta, alio nobis præit. Sueton. Oth. 9. occursum utriusque exercitus longe aliter describit. *Savilius.*

1 *Alienæ culpæ.*] Emendavimus, *alienæque.* Rhenanus.

2 *Jussa ducum interpretari.*] Id est, inquirere in caussas jussionis, & explorare ac ponderare, quam simplici obedientia parere. Tale in Agricola: *Adeo ut plerique, viso aspectoque Agricola, quærerent famam, pauci interpretarentur.* Significat, multos ex specie tantum externa judicasse, paucos inquisisse aut explorasse. *Lipsius.*

3 *Promoveri ad quartum.*] E Plutarcho scriberes, *ad sextum.* Nam illæ quinquaginta stadia numerat. Sed & paulo post ubi noster XVI. milliaria numerat, Græci ejusdem computatione XII. saltem efficiuntur. Nihil tamen ego mutem. *Idem.*

4 *Adeo imperite.*] Totum hunc locum verbatim Plutarchus expressit, ut pleraque alia: etsi haud multum ætate nostro inferior. *Idem.*

5 *Non ut ad pugnam, sed ad bellandum profecti.*] Imo plus est ad bellum se parare, quam ad prælium. Scribe, *ad debellandum.* Ibant non quasi ad incertum certamen, sed ut finem impositui bello una victoria. *Grotius.*

6 *Padi & Adduæ.*] In Vatic. locus hic in litura, sic tamen ut aperte esset eruere scriptum antiquitus, *Padi & Agele:* aliena deinde manu factum, *Adduæ.* Sed Agela ignotum mihi flumen, & censeam vulgatam esse veram. De Addua, Plinius lib. II. Strabo III. itemque Sidonius: *Vidimus ulvosum Lambrum, cæruleum Adduam, velocem Athesim, pigrum Mincium.* Lipsius.

7 *Non amissuro.*] Castig. *non admissuro*, &c. *Rhenanus.*

8 *Ubi consiliis vincerentur, ad jus.*] An jussa Othonis prætendebant? potius credendum est, eos dicere solitos, sic volo, sic jubeo. *Pichena.*

9 *Citus equo Numida.*] Quis hic Numida? num inter auxilia Othonis ea gens? minimè, sed inter obsequia, Ne fugiat enim te latens hic ex antiquo mos: quo receptum, ut viris lautioribus ditioribusque Afri aut Numidæ equites essent, ad iter. Præcurrebant illi, & agmen ducebant herisequentis. Seneca epist. LXXXVIII. *O quam cuperem Catoni nunc occurrere aliquem ex his trossulis in via divitibus, cursores & Numidas & multum ante se pulveris agentem!* Idem expressius epist. CXXIV. *Omnes sic jam peregrinantur, ut illos Numidarum præcurrat equitatus, ut agmen cursorum antecedat.* Martialis:

Cum

tis, quibus Otho, increpita *ducum segnitia*, *rem in discrimen mitti* jubebat; [1] æger mora, & spei impatiens. Eadem die, ad Cæcinam operi pontis intentum, duo 41
prætoriarum cohortium tribuni, colloquium ejus postulantes, venerunt. Audire conditiones ac reddere parabat, cum præcipites exploratores adesse hostem nuntiavere. Interruptus tribunorum sermo. eoque incertum fuit, insidias, an proditionem, vel aliquod honestum consilium cœptaverint. Cæcina dimissis tribunis, revectus in castra, datum jussu Fabii Valentis pugnæ signum, & militem in armis invenit. Dum legiones de ordine agminis sortiuntur, equites prorupere, & mirum dictu, à paucioribus Othonianis, quo minus in vallum impingerentur, Italicæ legionis virtute [2] deterriti sunt. [3] ea strictis mucronibus, redire pulsos, & pugnam resumere coëgit. Disposita Vitellianarum legionum acies, sine trepidatione; etenim quamquam vicino hoste, aspectus armorum densis arbustis prohibebatur: apud Othonianos pavidi duces, miles ducibus infensus, mixta vehicula & lixæ, & præruptis utrimque fossis, via quieto quoque agmini angusta. Circumsistere alii signa sua, quærere alii: [4] incertus undique clamor, accurrentium; vocitantium: & ut cuique auda-

Cum cathedralitios portet tibi rheda ministros,
Et Libys in longo pulvere sudet eques.

De tali igitur hic capies: quando & Principibus illi in usu. Ex Martiali, in adventum Domitiani:

Quando eques & picti tunica Nilotide Mauri
Ibitis? & populi vox erit una, Venit?

Nec Suetonium aliter interpretemur (viderat sagacissimus Turnebus) in Nerone cap. xxx. *Iter fecisse traditur phalerata cum Mazacum turba atque cursorum.* Nam Mazaces, Afri. *Lipsius.*

Citus equo Numida.] Viri eminentiore dignitate tum temporis ducebant plerumque quosdam Africanos Numidas equites augendo comitatui, aut expediendis, quæ festinato opus haberent. Mart. l. 12. Epigr. 24. *Non vector Libyci caballi, Succinctus neque cursor antecedit.* Savilius.

1 *Æger mora, & spei impatiens.*] Talis in Homerico illo Hectore affectus:

Βέλτερον αὖτ᾽ ἔριδι ξυνελαυνέμεν, ὅττι τάχιστα
Εἴδομεν ὁπποτέρῳ κεν Ὀλύμπιος εὖχος ὀρέξῃ.

Et Polybii verissima gnome: Βαρύτατος δὲ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁ τοῦ μέλλοντος γίνεται χρόνος. *Gravissima omnibus hominibus futuri temporis exspectatio.* Lipsius.

2 *Deterriti sunt.*] Ita clare ex MS. Med. notavi, quod truncantem Rhenanum & mutantem in *territi* cur toleraverit Pichena, permiror, nihilo enim melius, imo pejus est. *Jac. Gronovius.*

3 *Qua strictis mucronib.*] Sustulimus pronomen *qua*, & participium *astrictis* prima litera multavimus, Vocem *ea* substituentes, *Ea strictis mucronib.* &c. *Rhenanus.*

4 *Accurrentium, clamantium.*] Farnes. & priscæ editiones, *accurrentium, volantium*; Vatic. *vomantium* ut omnino aliud hic verbi fuerit; placetque Pichenæ, *vocitantium.* Lipsius.

Incertus undique clamor accurrentium, clamantiumque.] Submoto parelco *que* scripsimus, *accurrentium, clamantium.* Rhenanus. Corrupte in editis, *accurrentium, clamantium*: cum inepte dicatur *clamor clamantium.* Sed neque id verbum est à libris vett. Florent. *vomantium*, ex quo Lipsius, *boantium.* Mihi veteri scripturæ propius visum est, *vocitantium*, cum ex litera, *m*, facillime fieri possint litteræ, *cit*, ac reliquæ omnes congruant. *Pichena.* Quod ad marginem est *vocantium*, sententia sane requirit: nisi tamen quia in Vat. *vomantium* legitur, inque eo Lipsius latere aliud verbi putat, fuerit forte, *vocitantium.* Nam Muret. *acuentium*, *volantium*, æque ridicula, ac Palmerii *bovinantium.* Acidalius. Locus haud dubie corruptus. Veteres, *vomantium.* Unde fecerim; *vitantium*, nempe signa. *Ut vitare castra* paullo post dicit. Certum est hic agi de militibus; aliis strenuis, & accurrentibus, ad signa, aliis ignavis, & signa vitantibus. Horum autem diversus & incertus clamor. Considera sequentia, & agnosces restituendum hic esse verbum, quod τῷ *accurrere* opponatur. *Boxhornius.* Locus plane fractus, quia deserit eum codex Mediceus, nec certum auxilium præstat, sicut de eo recte refert Ryckius inquinata ejus scriptura. Hinc unusquisque sibi omnia libera esse censuit. Vides ista sibi obstantia. Non meliora sunt Ryckiana. In præteritis deerat *volitantium*; hoc igitur ab illo accedit; & ad hoc scribit vir Cl. respicere verbum *revehebantur.* At quis neget volitantes etiam accurrere? quid cap. 88. tribuni præfectique cum terrore & armatorum catervis volitantes? Quinam dicebantur *volitare in foro?* Non utique soli qui revehebantur, sed discursu suo magnisque illis motibus effectis notissimi, magis prorumpentes, quo vellent, & sic insultantes inimicis, quam revehentes. Ego miror, quum voces ipsæ in Tacito tam facile ab hoc aut illo trajiciantur, aut speciosiorem variis faciem præbuerint trajectæ,

audacia vel formido, [1] in primam postremamve aciem prorumpebant, vel [2] reve-
42 hebantur. Attonitas subito terrore mentes, falsum gaudium in languorem vertit, repertis qui *descivisse à Vitellio exercitum* ementirentur. Is rumor ab exploratoribus Vitellii dispersus, [3] an in ipsa Othonis parte, seu dolo, seu forte surrexerit, parum compertum. Omisso pugnæ ardore, Othoniani ultro salutavere; & hostili murmure excepti, plerisque suorum ignaris quæ caussa salutandi, metum proditionis fecere. tum incubuit hostium acies, integris ordinibus, robore & numero præstantior. Othoniani quamquam dispersi, pauciores, fessi, prælium tamen acriter sumpsere. & per locos arboribus ac vineis impeditos, non una pugnæ facies. [4] cominus eminus, catervis & cuneis concurrebant: in aggere viæ collato gradu, corporibus & [5] umbonibus niti, omisso pilorum jactu, gladiis & securibus galeas loricasque [6] perrumpere: noscentes inter se, [7] ceteris conspicui in eventum totius belli certa-
43 bant. Forte inter Padum viamque, patenti campo, duæ legiones congressæ sunt: pro Vitellio Unaetvicesima, [8] cui cognomen *Rapaci*, vetere gloria insignis; è parte Othonis, [9] Prima Adjutrix, non ante in aciem deducta, sed ferox, & novi deco-

neminem aut cernere aut sustinere recte digerere literas trajectas in ignoti verbi participio *vomantium.* Inde enim videtur corrigendum *accurrentium morantium.* Hi sunt oppositi, ut *audacia & formido*, & mox *prorumpebant aut relabebantur.* Non aliud expedio. *Jac. Gronovius.*

1 *In primam postremamve aciem.*] Nos, *postremamque.* Rhenanus.

2 *Revehebantur.*] Flor. *relabebantur.* Non muto. *Pichena.*

3 *An in ipsa Othonis parte.*] *In* præpositionem delevi. *Rhenanus.* Muret. addita præpositione, *an in ipsa*, &c. *Acidalius.* Et reperitur in vetustissimo codice Medic. *Jac. Gronovius.*

4 *Cominus eminus.*] Scripsi, *Cominus eminusque*, &c. *Rhenanus.* Itaque quod ab Pichena fieri oportuit, sed fœde ab eo spretum, etiam Ryckio detrectante prodere, quamvis bene in schedis meis notatum, sed superbiente in interpolatis paginis, cogor fidei Beroaldi testimonium dare & codicem, unde Rhenanus illud *que* protulit, suspectum habere, quum in exemplari Mediceo tot sæcula præferente omnino non legatur. *Jac. Gronovius.*

5 *Umbonibus niti.*] Vocem, *niti*, ex Farnes. & Vatic. addidi: & vero abesse sine sententiæ incommodo non potest. *Lipsius.*

6 *Perrupere.*] Nos, *perrumpere*, hoc est perrumpebant. *Rhenanus.*

7 *Cæteris conspicui.*] Si quis *cæteri* volet legere, quemadmodum est in cod. MS. sic distinguet, *Noscentes inter se cæteri, conspicuum in eventum*, &c. *Idem.*

8 *Cui cognomen Rapaci.*] Non abs re arbitror, quoniam cognomina legionum sæpe Tacitus commemorat, veterem à me lapidem proponi, in quo ea ordine desculpta. Conspicitur autem Romæ in Capitolio, forma columellæ:

NOMINA LEG.

II. Augusta.	II. ADIUTRIX.	IIII. SCYTHICA.
VI. VICTRIX.	IIII. FLAVIA.	XVI FLAVIA.
XX. VICTRIX.	VII. CLAUDIA.	VI. FERRATENSIS.
VIII. AUGUSTA.	I. ITALICA.	X. FRETENSIS.
XXII. PRIMIGENIA.	V. MACEDONICA.	III. CYRENENSIS.
I. MINERUIA.	XI. CLAUDIA.	II. TRAIANA.
XXX. ULPIA.	XIII. GEMINA.	III. AUGUSTA.
I. ADIUTRIX.	XII. FULMINATRIX.	VII. GEMINA.
X. GEMINA.	XV. APOLLINEA.	II. ITALICA.
XIIII. GEMINA.	III. GALLICANA.	III. PARTHICA.
I. PARTHICA.	II. PARTHICA.	

Velim Dionis recensum legionum, qui est libro LV, cum hoc lapide conferri. à quo adjuti interpretes, paulo felicius sane eum vertissent. *Lipsius.*

9 *Prima adjutrix.*] Indebantur hæc cognomina legionibus fortuito, & plerumque arbitrio imperatoris; unde & primam legionem *Minerviæ* nomen habuisse Spartianus scribit. Sed & in veterum marmorum scriptionibus hæc eorum cognomina reperi, ut secunda legio *Italica*; *Germanica*, *Parthicaque* dicta sit; III. legio, *Augusta*, Cy-

coris avida. Primani, [1] stratis Unaetvicesimanorum principiis, aquilam abstulere: quo dolore accensa legio, & [2] impulit rursus Primanos, interfecto Orphidio Benigno legato; & plurima signa vexillaque ex hostibus rapuit. [3] A parte alia, propulsa Quintanorum impetu tertiadecima legio: circumventi plurium accursu quartadecimani. Et ducibus Othonis jam pridem profugis, Cæcina ac Valens subsidiis suos firmabant. Accessit recens auxilium [4] Varus Alphenus cum Batavis, fusa gladiatorum manu, quam navibus transvectam, oppositæ cohortes in ipso flumine trucidaverant. ita victores latus hostium invecti.

44 Et media acie perrupta, fugere passim Othoniani [5] Bedriacum petentes. Immensum id spatium: obstructæ strage corporum viæ, quo plus cædis fuit. neque enim [6] civilibus bellis capti in prædam vertuntur. Suetonius Paulinus, & Licinius Proculus, diversis itineribus, [7] castra vitavere. Vedium Aquilam tertiædecimæ legionis legatum, iræ militum inconsultus pavor obtulit. [8] multo adhuc die vallum ingressus, clamore seditiosorum & fugacium circumstrepitur: non probris, non manibus abstinent; *desertorem proditoremque* increpant; nullo proprio crimine ejus, sed more vulgi, suum quisque flagitium aliis objectantes. Titianum & Celsum nox juvit, dispositis jam excubiis, compressisque militibus, quos [9] Annius Gallus precibus, consilio, auctoritate flexerat, *ne super cladem adversæ pugnæ, suismet ipsi cædibus sævirent. sive finis bello venisset, seu resumere arma mallent, unicum victis in-consensu levamentum.* Ceteris fractus animus. Præ-

Cyrenaica, *Prætoria*, *Gallica*: IIII. *Macedonica*, V. etiam *Martia*: VI. *Ferratensis* & *Gallicana*: VII. *Claudia Geminia Gamilensis*: IX. *bis Augustalis*: X. *Fretensis Geminia*: XI. *Apollinaris*, sicut & XVI. Sed & legio XX. *Victrix*: XXII. *Primigenia*: XIII. & XIIII. *Geminia*, quandoque & *Germanica*: XXX. & XXXII. *Virginia.* cæterarum nomina adhuc non comperi. *Alciatus.*

1 *Unaetvicesimanorum principiis.*] Aliquot libri, *principibus*, placet. *Lipsius.*

Stratis unaetvicesimanorum principibus.] Castigavi, *stratis Unaetvicesimanorum principiis.* Rhenanus. Plutarchus *principia* hic accipit, qui primos ducunt ordines: Πάντας πρωμάχους ἀποκτείναντες. Savilius.

2 *Impulit rursus Primanos.*] Hic *rursus* non significat iterum: sed, versa vice, ut sæpe apud Tacitum. *Pichena.*

3 *Aperte alia propulsa.*] Nos, *A parte alia, propulsa* &c. *Rhenanus.*

4 *Varus Alphenus.*] Præfectus castrorum Valentis, & nunc jussu Cæcinnæ relictus, ut Othonianis gladiatoribus manum consereret, ubi res poscere videretur. *Savilius.*

5 *Bedriacum petentes.*] Ad vigesimum inde milliare distans, ut ego intervallum dimetior; ut Plutarchus 150. stadia, id est paulo infra nonum decimum milliare. *Idem.*

6 *Civilibus bellis.*] Quæ contumaciæ causa fuerit Pichenæ, ut maluerit istud heri aut hodie natum *prœliis* retinere, quam Tacitum versare ex summæ vetustatis membrana, quam ad manum habebat, ipse viderit. Nobis certe placent fundata & nixa certis ancoris. *Jac. Gronovius.*

7 *Castra vitavere.*] Farnes. *castra petivere.* falso. Nam Plutarchus aperte: Τῶν δὲ στρατηγῶν οὔτε Πρόκλος οὔτε Παυλῖνος συνεισελθεῖν ἐτόλμησαν, ἀλλ' ἐξέκλιναν φοβούμενοι τοὺς στρατιώτας. Lipsius.

8 *Multo adhuc die.*] Controversiam huic loco movere liceat, quomodo sexdecim milliaria conficere possit exercitus diei unius itinere, in hostem pugnare cæsusque & in fugam conjectus viginti emetiri milliarium viam, aut noctem prævertere suo illuc adventu, medio mense Aprili. *Savilius.*

9 *Annius Gallus.*] Consultationi ad Bedriacum habitæ non interfuit. Quando reversus eo fuerit, & cur, cæteris ad pugnam euntibus, ibidem substiterit, Taciti negligentia intactum reliquit, ut & complurium, quæ speciatim Celsum, Gallum, Titianum &c. spectant, ignoratione nos multat, cum accuratæ narrationis operam mereantur in subjiciendis Valenti & Cæcinæ Othonianis; Plutarcho non omissa, & iners auctoris nostri silentium arguentia, qui (si verum fateri licet) hac narratione ita defunctus est, ut illud solum intelligamus, quid scripserit, non intellexisse? Et sane quoad particularia scribit Plutarchus, qui in acie versati fuerint, professos sui se ignaros fuisse διὰ τὴν ἀταξίαν καὶ τὴν ἀνωμαλίαν i. *cum omnia confuse gererentur.* Neque tamen excusanda Tacitus commisit, cum Plutarchus minori rerum Romanarum notitia, cui nec ita faciles ad intima negotiorum aditus, ex duobus malis id prodiderit memoriæ, quod magis potuit intelligi; vir alioquin Tacito longe major. *Savilius.*

Prætorianus miles, *non virtute se, sed proditione victum* fremebat. *Ne Vitellianis quidem incruentam fuisse victoriam, pulso equite, rapta legionis aquila: superesse cum ipso Othone militum quod trans Padum fuerit; venire Mœsicas legiones; magnam exercitus partem Bedriaci remansisse: hos certe nondum victos;* [1] *& si ita ferret, honestius in acie perituros.* His cogitationibus truces aut pavidi, extrema desperatione ad iram sæ-
45 pius, quam in formidinem stimulabantur. At Vitellianus exercitus, ad quintum à Bedriaco lapidem consedit, non ausis ducibus eadem die oppugnationem castrorum. simul voluntaria deditio sperabatur. Sed expeditis & tantum ad prælium egressis, munimentum fuere arma & victoria. Postera die, haud ambigua Othoniani exercitus voluntate, & qui ferociores fuerant ad pœnitentiam inclinantibus, [2] missa legatio: nec apud duces Vitellianos dubitatum, quo minus pacem concederent. Legati paulisper retenti. ea res hæsitationem attulit, ignaris adhuc an impetrassent. Mox remissa legatione patuit vallum. Tum victi victoresque in lacrymas effusi, sortem civilium armorum misera lætitia detestantes. Iisdem tentoriis, alii fratrum, alii propinquorum vulnera fovebant. Spes & præmia in ambiguo; certa, funera & luctus. nec quisquam adeo mali expers, ut non aliquam mortem mœreret. Requisitum Orphidii legati corpus honore solito crematur: paucos necessarii ipsorum se-
46 pelivere: ceterum vulgus super humum relictum. Opperiebatur Otho nuntium pugnæ, nequaquam trepidus, [3] & consilii certus. mæsta primum fama; dein profugi è prælio perditas res patefaciunt. Non exspectavit militum ardor vocem imperatoris. *bonum habere animum* jubebant. *superesse adhuc novas vires, & ipsos extrema passuros, ausurosque.* neque erat adulatio. Ire in aciem, excitare partium fortunam furore quodam & instinctu flagrabant. qui procul astiterant, tendere manus, & proximi prehensare genua; promptissimo Plotio Firmo. [4] Is prætorii præfectus, identidem orabat, *ne fidissimum exercitum, ne optime meritos milites desereret:*

[1] *ma-*

1 *Et si ita ferret.*] Nonne addendum aliquid ad illa fuerat? Forte legendum, *si fors ita ferret.* Acidalius.

2 *Apud duces Vitellianos dubitatum.*] Imo vero, *non dubitatum*, idque res & Plutarchus suadent. Ideo optima lectio quam ex Flor. adstruit Pichena: *missa legatio: nec apud duces.* Lipsius.

Missa legatio, nec apud duces.] Male vulgo: *missa legatione, apud duces.* unde Lipsius non immerito negationem inserendam censebat. Florentinus mihi ad veram correctionem prætulit facem. qui habet: *missa legatione. caput duces.* Infra eod. lib. *& missa legatio, quæ gaudio fungeretur.* Pichena. Quo pacto dubitatum si isti castris abstinuere, sperantes voluntariam deditionem? *simul voluntaria deditio sperabatur.* Et centuriones jam præmiserant, qui de conditionib. agerent cum victis? Plutarch. in Oth. *ipsis vero proficiscentibus centuriones obviam facti sunt, qui dicerent motum jam exercitum Bedriacum petere, se autem à ducibus missos pro concordia.* An legationem non statim amplecterentur, qui animos hostium non demissos cernebant, & Mœsicos propediem sciebant affuturos? hæc nonnihil urgent, non addam tamen negationem, ut factum est eruditissimo viro. Putem *apud duces Vitellianos:* positum pro in castris Vitellii; exemplo Comicorum, qui dicunt *apud nos, apud vos* domi nostræ, vestræ. In castris enim Vitellii, qui concilio non interfuerunt, suspicati sunt Othonianos irritos spei ad suos reversurum, quo à ducibus diutule in concilio detenti fuerint, quasi ea mora signum esset pacis non impetratæ. Hæc an vera sint nec ne, sequentia non obscure docent. *legati paulisper retenti, ea res hæsitationem attulit ignaris adhuc, an impetrassent.* Salinerius.

3 *Et consilii certus.*] Malim, *sed cons. certus.* Rhenanus.

4 *Is prætorii præfectus.*] Duo Præfecti prætorio sub Othone, Licinius Proculus & Plotius Firmus. Tacitus lib. I. *Prætorii Præfectos sibi ipsi legere, Plotium Firmum è manipularibus quondam, & Licinium Proculum.* Nec alios usquam nominat. Ut jure mirer in hac Othonis morte Plutarchum commemorare Pollionem prætorii Præfectum. Quod vix est ut sit sine mendo. verba ejus: Οἱ δὲ στρατιῶται, Πολλίωνος τοῦ ἑτέρου τῶν ἐπάρχων, ὀμνύειν εὐθὺς εἰς τὸν Οὐιτέλλιον κελεύσαντος, &c. malimque Πλωτίου. nisi huic Plotio etiam Pollionis cognomen, quod unum dici superest. *Lipsius.*

Is prætorii præfectus erat.] Verbum *erat* sustulimus. *Rhenanus.*

1 *Ma-*

[1] *majore animo tolerari adverſa quam relinqui:* [2] *fortes & ſtrenuos etiam contra fortunam inſiſtere ſpei; timidos & ignavos ad deſperationem formidine properare.* Quas inter voces, ut flexerat vultum, aut induraverat Otho, [3] clamor & gemitus. Nec prætoriani tantum, proprius Othonis miles, ſed [4] præmiſſi è Mœſia, *eandem obſtinationem adventantis exercitus*, [5] *legiones Aquilejam ingreſſas*, nuntiabant. ut nemo dubitet potuiſſe renovari bellum atrox, lugubre, incertum victis & victoribus. Ipſe 47
averſus à conſiliis belli, *Hunc*, inquit, *animum, hanc virtutem veſtram ultra periculis objicere, nimis grande vitæ meæ pretium puto. Quanto plus ſpei oſtenditis, ſi vivere placeret*, [6] *tanto pulchrior mors erit.* [7] *Experti invicem ſumus, ego ac fortuna.* [8] *nec tempus computaveritis.* [9] *difficilius eſt temperare felicitati, qua te non putes diu uſurum.* Civi-

1 *Majore animo tolerari.*] Hæc illa ſunt, quibus jugulare Stoicos adverſa omnis manus ſolet: pro quibus ſcutum habeo equidem quod opponam, niſi Religio me vetet. In hanc mentem igitur & Lucanus:

- - - - fortiſſimus ille eſt,
Qui promptus metuenda pati, ſi cominus inſtent,
Et differre poteſt.

Illa virgo apud egregium vatem (intelligo qui Thebaida ſcripſit)

- - - non eſt, ut putas, virtus, pater,
Timere vitam: ſed malis ingentibus
Obſtare, nec ſe vertere, ac retro dare.

Cæſar lib. 7. *Animi eſt iſta mollities, non virtus, inopiam paulliſper ferre non poſſe. Qui ſe morti ultro offerant facilius reperiuntur, quam qui dolorem patienter ferant.* Q. Curtius: *Fortium virorum eſt, magis mortem contemnere, quam odiſſe vitam. Sæpe tædio laboris, ad vilitatem ſui compelluntur ignavi.* Biberunt omnes è patera Ariſtotelis, cujus hoc ſcitum in Ethicis: Τὸ δὲ ἀποθνήσκειν φεύγοντα πενίαν, ἢ ἔρωτα, ἤ τι λυπηρὸν, οὐκ ἀνδρείου, ἀλλὰ μᾶλλον δειλοῦ. Heu taceo. *Lipſius.*

2 *Fortes & ſtrenuos.*] Itaque Florus, libro 4. cap. 8. *Magnæ indolis ſignum eſt, ſperare ſemper.* Idem.

3 *Clamor & gemitus.*] Plutarch. εἷς δὲ τῶν ἀφανεστέρων στρατιωτῶν, ἀνατείνας τὸ ξίφος, καὶ εἰπὼν, ἴσθι, Καῖσαρ, οὕτως ὑπὲρ σοῦ παρατεταγμένους ἅπαντας i. *ex gregariis militib. quidam elato in altum gladio & clamore, omnes, inquit, ô Cæſar ſic affecti ſumus ut in tuam gratiam vel in noſmet ipſos manus vertere non recuſemus.* Savilius. Clamorem accipio lætas acclamationes, cum Otho flexerat vultum: gemitus vero, quando induraverat. *Pichena.*

4 *Præmiſſi è Mœſia.*] Nos, *præmiſſi Mœſia.* ſubauditur autem è præp. *Rhenanus.* Addidi ex Flor. ac Ven. præpoſitionem, è, in vulgatis vacantem. *Pichena.* Muret. *è Mœſia.* Sed innumeris locis præpoſitiones ad eum modum omiſſæ, incertum ab ipſo auctore an ab exſcriptoribus. *Acedalius.*

5 *Legiones Aquileiam ingreſſas.*] De Mœſiæ legionibus tribus loquitur, de quibus hoc ipſum infra: *Aquileiam jam progreſſæ, rapta pecunia & inter ſe diviſa, hoſtiliter egerunt.* Hoc eo noto, quod in Suetonio aliter legas, & dumtaxat *bina ex his legionibus millia præmiſſa*, Aquilejam veniſſe. in Veſpaſ. cap. 6. *Mœſiaci exercitus bina è tribus legionibus millia, miſſa auxilio Othoni, poſtquam iter ingreſſis nuntiatum eſt victum eum, ac vim vitæ ſuæ attuliſſe: nihilo ſecius Aquilejam uſque perſeverarunt, quaſi rumori minus crederent.* Et addit, metuentes ultionem de alio Imperatore cogitaſſe. Sed vereor ut Suetonius alucinetur in *duobus millibus:* qui non è Mœſicis, ſed Pannonicis Dalmaticiſque fuere. Ita enim idem Tacitus ſupra dixerat: *Læta Othoni principia belli, motis ad imperium ejus è Dalmatia Pannoniaque exercitibus. Fuere quatuor legiones, è quibus bina millia præmiſſa.* Nec apud Tacitum leges, de præmiſſis illis è legionibus Mœſiacis. Sane ſi & rem vides, probabilius tres ipſas legiones illa violenta & hoſtilia Aquilejæ auſas, & de Imperatore deliberaſſe, quam ſola ex iis duo millia electa. *Lipſius.*

6 *Tanto pulchrior mors erit.*] *Tanto* non eſt in volumine Budenſi, nec eſt opus ea voce: ſubauditur enim, *Quanto plus ſpes oſtenditis, ſi vivere placeret, pulchrior mors erit.* Nec hic ſolum omittit, ſed & aliis in locis. Lib. 3. Hiſt. *Propinqua Cremonenſium mœnia quanto plus ſpei ad effugium, minorem ad reſiſtendum animum dabant.* Eod. lib. *Nam amicorum ejus quanto quis clarior, minus fidus.* Proinde nos hoc quoque loco ſuppoſititiam vocem *tanto* ſubmovimus. *Rhenanus.* Bene etiam vulgati, ſine voce, *tanto.* neque etiam adjeciſſem, niſi in Flor. haberetur. *Pichena.*

7 *Experti invicem ſumus ego & fortuna.*] Fortunam Otho expertus erat, cum imperium tam brevi duraturum accepiſſet: Othonem autem Fortuna, cum is recte modeſteque imperaſſet, fortiterque abdicaſſet. *Idem.*

8 *Nec tempus computaveritis.*] Scripſi, *Ne tempus* &c. *Rhenanus.* Scripſi, *nec*, ex Flor. Vulgo *ne.* Pichena. Cum Mureto malim ſcribere & diſtinguere: *Nec tempus computaveritis. Difficilius* &c. *Acidalius.*

9 *Difficilius eſt temperare.*] Acute, ut ſolet, Statius hoc expreſſit:

 Non

Civile bellum à Vitellio cœpit; & ut de principatu certaremus armis, [1] *initium illic fuit: ne plusquam semel certemus, penes me exemplum erit. hinc Othonem posteritas æstimet. Fruetur Vitellius fratre, conjuge, liberis: mihi non ultione,* [2] *neque solatiis opus est.* [3] *Alii diutius imperium tenuerint;* [4] *nemo tam fortiter reliquerit. An ego tantum Romanæ pubis, tot egregios exercitus, sterni rursus, & reipublicæ eripi patiar? Eat hic mecum animus, tamquam perituri pro me fueritis.* [5] *sed este superstites. nec diu moremur, ego incolumitatem vestram, vos constantiam meam.* [6] *Plura de extremis loqui, pars ignaviæ*

Non parcit populis regnum breve. Et est humanum ingenium scilicet avidum tunc & præceps. *Lipsius.*

Difficilius est temperare felicitati.] Dativus *felicitati* non est in libro Regio, nec eo opus est. nam subauditur, *fortunæ*, quod vocabulum præcedit, aut similis dativus quispiam, puta, *rei*, vel ablativus *re*, pro, *ab re*. Rhenanus. Aliquid simile Tacitus de Fabio Valente lib. seq. *Aderant vis & pecunia, & ruentis fortunæ novissima libido.* Sed cur breve imperium Otho sibi augurare potuit, cum in ipso ætatis flore, scilicet septimo & tricesimo anno obierit? credo ea ipsa ratione, quia jam fortunam erat expertus. *Pichena.* Hæc omnia eo tendunt, ut probent milites immania Othonis cœpta, simulque iis obviam eunt, *majore animo tolerari adversa quam relinqui.* Ii quibus læta, quibusque tristia jam experimento cognita, credebantur nimirum vixisse. 3. hist. *& prosperis adversisque satiatum, sed quod nomen quemque statum filio ejus Germanico fore?* Itaque Otho, quid moras (ait) meis destinatis, ô commilitiones, objicitis? satis jam satis jam vixi: si quidem experiendo didici, quid prospera sint, quidque adversa, & (quod me facit vitæ securiorem) utrobique sancte me gessi: nec hilum promovebitis dicendo, quod non tantum temporis usus felicitate sim, quantum cum miseriis conflictavi, eoque vitæ parcendum, & obviam suspicioni eundum esse, nempe me felicem majore vivendi spatio eundem vitæ tenorem habiturum non fuisse; nam respondeo, qui verentur, ne secunda momentanea sint; ii sese immergere solent in vitiorum sentinam: quæ cum à me brevis meæ felicitatis præscio facta non videatis, non est, quod ejusmodi me deterrere tentetis. *Hæc experti invicem sumus ego ac fortuna.* non discordant ab istis 3. hist. *Secundæ res acrioribus stimulis animum explorant, quia miseriæ tolerantur, felicitate corrumpimur.* At fortuna exilio per decennium Othonem experta est. Suet. cap. 3. *Provinciam administravit quæstorius per decem annos moderatione atque abstinentia singulari.* Contra Otho fortunam, imperio nonaginta quinque dies modeste administrato. Quæ vero dixi de suspicione, quam habebat Otho de sui imperii brevitate, his firmantur. Suet. c. 7. *Postridie quoque in augurando tempestate orta graviter prolapsum, identidem obmurmurasse, τί γάρ μοι καὶ μακροῖς αὐλοῖς* i. *quid enim mihi & longis tibiis?* Cæterum hic habes, quam impotenter in imperiis agant, qui se ὠκυμόρους credunt: quos imitantur ministri senum dominorum. 1. hist. *servorum manus subitis avidæ & tanquam apud senem festinantes.* unde non illepide Tejus Anacreon: Ἐγὼ δὲ τὰς κόμας μὲν Εἴτ' εἰσὶν, εἴτ' ἀπῆλθον, Οὐκ οἶδα, τοῦτο δ' οἶδα, Ὡς τῷ γέροντι μᾶλλον Πρέπει τὰ τερπνὰ παίζειν, Ὅσῳ πέλας τὰ μοίρης i. *ego vero coma defluxerint nec ne, ignarus sum, hoc unum autem scio senem decere magis lusus ludere quo magis fatum propinquat.* Salinerius.

1 *Initium illic fuit.*] Malim, *illinc*. Rhenanus.

2 *Neque solatiis opus est.*] Scilicet, quæ ab ipsa ultione accipere potuisset, fratrem, conjugem ac liberos Vitellii occidendo. *Pichena.*

3 *Alii diutius imperium tenuerint.*] Sic rectius Flor. nam sequitur, *reliquerit*. Vulgo, *tenuerunt*. Pichena.

4 *Nemo tam fortiter reliquerit.*] Verbum *reliquerit* delendum est. nam optime habet sententia: *Alii diutius imperium tenuerunt, nemo tam fortiter,* subaudi *tenuit*. Loquitur autem de fortitudine animi, qua mortem etiam non timebat. *Rhenanus.* Non solum Otho primas tulit inter Reges, qui mortem sibi consciverunt, sed Martiale arbitro, fortius ipso Catone in ferrum incubuit Lib. 6. Ep. 22. *Salinerius.*

5 *Sed este superstites.*] Muretus. *sed estote*. Pich.

6 *Plura de extremis loqui.*] Quem non capiant hæc talia, ex intimo animorum & affectuum penetrali deprompta? & sunt assidua in nostro scriptore. Quinctilianus Declamator simile, Declam. CCCXLIV. *Jam mihi narras moras. ipsum illud secretum quærere, & putare interesse ubi pereas, non est ardentis in mortem impetus. Non fiunt ista nisi subito, nec quisquam (præsertim nulla gravi præcedente caussa) spiritum ratione deposuit.* Etiam Ajax apud Sophoclem jam se interfecturus:

Ἀλλ' οὐδὲν ἔργον ταῦτα θρηνεῖσθαι μάτην
Ἀλλ' ἀρκτέον τὸ πρᾶγμα σὺν τάχει τινί.
Ὦ θάνατε, θάνατε, νῦν μ' ἐπίσκεψαι μολών:
Sed cui bono sit ista frustra plangere?
Res ipsa agenda est, & quidem celeri manu.
O mors adesdum, ô mors veni atque me vide.

Lipsius.

1 *Neu*

viæ est. præcipuum destinationis meæ documentum habete, quod de nemine queror; nam incusare deos vel homines, ejus est, qui vivere velit. Talia locutus, ut cuique ætas 48
aut dignitas, comiter appellatos, *irent propere*, [1] *neu remanendo iram victoris asperarent*, juvenes auctoritate, [2] senes precibus movebat: placidus ore, intrepidus verbis, intempestivas suorum lacrymas coërcens. *Dari naves ac vehicula* abeuntibus jubet: libellos epistolasque, studio erga se, [3] aut in Vitellium contumeliis, insignes, abolet: pecunias distribuit, parce, nec ut periturus. Mox [4] Salvium Coccejanum fratris filium [5] prima juventa, trepidum & mœrentem, ultro solatus est, laudando *pietatem* ejus, castigando *formidinem*; *an Vitellium tam immitis animi fore, ut pro incolumi tota domo, ne hanc quidem sibi gratiam redderet? mereri se festinato exitu clementiam victoris. Non enim ultima desperatione, sed poscente prælium exercitu remisisse reipublicæ novissimum casum. Satis sibi nominis, satis posteris suis nobilitatis quæsitum. post Julios, Claudios, Servios, se primum, in familiam novam imperium intulisse. proinde erecto animo capesseret vitam*, [6] *neu patruum sibi Othonem fuisse, aut oblivisceretur unquam*, [7] *aut nimium meminisset.* Post quæ, dimotis omnibus, paulum 49
requievit. atque illum [8] supremas jam curas animo volutantem [9] repens tumultus aver-

1 *Neu remanendo iram victoris asperarent.*] Castigavi, *neu remorando.* Rhenanus. Huic Florentini aliorumque veterum lectioni Rhenanus ex suo Budensi substituerat: *neu remorando.* Pichena.

2 *Senes precibus movebat.*] Verbum, *movebat*, reposui ex Flor. verius, ni fallor, ad Taciti mentem, quam, *monebat*, ut in vulgatis. Jam enim Otho illos monuerat: postea vero auctoritate aut precibus impellebat, ut abirent. *Pichena.*

3 *Aut in Vitellium.*] Præpositionem *in* sustulimus. *Studio erga se, aut Vitellium* (subauditur *erga* repetitum) *contumeliis insignes abolet.* Rhenanus. Addenda videtur, *in*, præpositio, legendumque: *Aut in Vitellium*, &c. *Ursinus.* Et legitur quoque in medic. *Jac. Gronovius.*

4 *Salvium Coccejanum fratris filium.*] Melius ita, quam *Coccejum*, quod Plutarchus præfert. Nam & Tranquillus ita appellat, in Domit. cap. x. ubi narrat hunc interfectum. At Suetonius non fratris solum filium, sed ipsum hic fratrem præsentem facere videtur: contra Taciti & Plutarchi narrationem apertè. Nam ille in castra evaserat è pugna, seque cum aliis dedidit. Suetonii tamen verba, cap. x. *Fratrem igitur, fratrisque filium, & singulos amicorum cohortatus.* quæ profecto non vera, si verus Tacitus. *Lipsius.*

5 *Prima juventa trepidum.*] Sic distinguendum putavi, cum esset, *prima juventa trepidum*, multo deteriori sensu, quasi iste adeo trepidasset, quod juvenis adhuc esset. *Non ego hoc ferrem calidus juventa:* ut ait Horatius. *Freinshemius.*

6 *Neu patruum sibi Othonem.*] Totidem pene verbis Plutarchus: μήτε ἐπιλαθέσθαι παντάπασι μήτε ἄγαν μνημονεύειν, ὅτι Καίσαρα θεῖον ἔσχες. Non audiemus Beatum, qui verbum, *nimium*, auctore Budensi codice delet, & una sententiæ acumen. Totum id enim in eo. sicut & in Plinii loco fuerat, epist. xiv. lib. iii. quem depravarunt: *Largius Macedo superbus alioqui & sævus dominus, & qui servisse patrem suum parum imo minimum meminisset.* Tu scribe: *nimium meminisset.* Lipsius.

7 *Aut nimium meminisset.*] Adverbium *nimium* non est in cod Bud. Videtur adjectum ab eo, qui putabat alioqui sententiam esse imperfectam: quum horum verborum, *Neu patruum sibi Othonem fuisse, aut oblivisceretur unquam, aut meminisset*, sensus sit, Nec se fuisse talem, cujus pudere merito queat, ut ipsius obliviscendum sit, nec rursum adeo profuisse, ut longam apud suos memoriam meruerit, aut expectet pro beneficiis celebrari. Miram Othonis modestiam arguunt hæc verba. *Rhenanus.* Excidere Salvio patrui vera monita: nam si memor, nunquam celebrasset ejus natalem. Sueton. Dom. 10. *interemit Salvium Coccejanum, quod Othonis imperatoris patrui sui diem natalem celebráverat.* Sed Otho moribundus exitium nepotis vere præsagit, quasi vera prædicentur ab iis, qui jam jam vitam sunt cum morte commutaturi. Hom. Il. π. 850.

Ἄλλο δέ τοι ἐρέω, σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο σῇσιν,
Οὐ θὴν οὐδ' αὐτὸς δηρὸν βέῃ, ἀλλά τοι ἤδη
Ἄγχι παρέστηκεν θάνατος, καὶ μοῖρα κραταιή.

i. *Alind autem tibi dicam, tuque in pectus conde tuum. Non equidem neque tu ipse diu vives, verum jam tibi mors imminet, & potens fatum.* Et quidem Patroclus falsus animi non est. Orodes etiam eodem eventu eadem Mezentio prænuntiat. Virgil. l. 10, 739. *Salinerius.*

8 *Supremas jam curas animo volutantem.*] In volumine regio legitur, *jam super c. agentes.* Scripsimus, *jam supremas curas agentem.* Rhenanus. Non video cur spreverit Rhenanus hanc lectionem ab optimis exemplarib. præsertim à Flor. firma-

avertit, nuntiata consternatione ac licentia militum. namque abeuntibus [1] exitium minitabantur, atrocissima in Verginium vi, quem clausa domo obsidebant. increpitis seditionis auctoribus regressus, vacavit abeuntium alloquiis, donec omnes inviolati digrederentur. [2] Vesperascente die, sitim [3] haustu gelidæ aquæ sedavit. [4] tum allatis pugionibus duobus, cum utrumque pertentasset, alterum capiti subdidit. & explorato, jam profectos amicos, noctem quietam, utque affirmatur, non insomnem egit. Luce prima, in ferrum pectore incubuit. ad gemitum morientis, ingressi liberti, servique, & Plotius Firmus prætorii præfectus, unum vulnus invenere. Funus maturatum. ambitiosis id precibus petierat, *ne amputaretur caput, ludibrio futurum.* Tulere corpus prætoriæ cohortes, cum laudibus & lacrymis, vulnus manusque ejus exosculantes. Quidam militum, juxta rogum interfecere se, non noxa, neque ob metum; sed æmulatione decoris, & caritate principis. ac postea promiscue Bedriaci, [5] Placentiæ, aliisque in castris, celebratum id genus mortis. Othoni [6] sepulcrum exstructum est, modicum, & mansurum. Hunc vitæ finem habuit septimo & [7] tricesimo ætatis anno. [8] Origo illi è municipio Ferentino.

matam. *Pichena.* Et frustra ab Rhenano sollicitatum pronuntiavit quoque Nic. Heinsius ad Vellejum 2, 46. *Jac. Gronovius.*

9 *Repens tumultus avertit.*] Non hic ausim reponere *advertit.* eo significatu, quo in Annalib. noster utitur, & nos ibi notavimus. *Acidalius.*

1 *Exitum minitabantur.*] Castig. *exitium.* Rhenanus.

2 *Vesperascente die.*] Farnesiano est, *vesperante.* quod verum arbitramur. Agellius: *Ubi jam Vesperaverat.* Lipsius.

3 *Haustu gelidæ aquæ.*] Habeas ita licet, prout te habere volunt omnes. Scias tamen etiam licet vocem postremam in MS. Mediceo esse alterius formæ, quam veteribus literis inest, & clara illic vestigia secundæ manus, ut merito ambigas. Habemus certe ita in Evangelio Matthæi ποτήριον ψυχροῦ. Noster tamen 13. ann. 16. dicit *frigida in aqua affundi venenum.* Jac. Gronovius.

4 *Allatis pugionibus.*] Vocem addunt aliquot libri, *pugionibus duobus.* atque ita Plutarchus: δυοῖν ὄντων αὐτῷ ξιφῶν. Idem.

Tum allatis pugionibus duobus, cum utrumque pertentasset.] Liber Msc. *Tum allatis pugionibus, cum utrimque temptasset* (hoc est ab utraque acie) *alterum capiti subdit*, non *subdidit.* Apparet autem fuisse duos, quia dicit, *alterum capiti subdit.* ergo subintelligitur ablativus *duobus.* quam lectionem nos in contextum retulimus. *Rhenanus.* Ex Ven. addidi vocem, *duobus*, certe necessariam, cum postea dicat, *utrumque.* Dein Flor. ac Ven. *cum utrumque pertentasset, alterum capiti subdidit.* Vulgo, *cum utrumque tentasset, alterum capiti subdidit.* Pichena.

5 *Placentiæ, aliisque in castris.*] Erasmus particulam *que.* nam gaudet asyndeto Tacitus. *Rhenanus.* Ex Flor. restitui copulam, *que*, nam in editis exciderat. *Pichena.*

6 *Sepulchrum exstructum.*] Plutarch. *Brixelli.* Savilius. Si enim superbum & operosum exstruxissent, Vitellius forte aut alii futuri principes invidia sustulissent. *Idem.*

7 *Tricesimo ætatis anno.*] Otho natus erat, testante Sueton. c. 2. Camillo & Ahenobarbo Coss. vigesimo die Aprilis, A. V. C. 785. denatus 822. Galba iterum & Vinio Cos. Mensem non exprimit Tacitus, ut hac negligentiæ culpa creber est, etiam in rebus magni momenti. Nihilominus si Principatus initium repetas à decimo quinto Januarii, ut 1. hist. & mortuus sit, ut testatur Sueton. nonagesimo & quinto imperii die, computatis in Januarium septemdecim, octo aut novemdecim in Februarium, uno & triginta in Martium, incidet mors ejus in decimum octavum aut nonum Aprilis. Verum quidem est, à Xiphilino & Zonara tribui tantum imperio ejus novem & decem dies, sed ex eodem erroris fonte uterque hausit, ut arbitror. Otho enim Roma profectus est, suffragante Sueton. c. 8. die quo cultores Deum matris lamentari & plangere incipiunt, qui XXVII. Martii est, ex sententia Marcellini. Et viginti tres aut quatuor dies videri possunt nimis pauci, quam ut rebus tam arduis suffecerint, quales Tacitus contigisse vult intra istos & mortis tempus. Jam vero à XXVIII. Aprilis anno 785. usque ad decimum octavum aut nonum Aprilis anno 822. numerantur anni triginta septem, ut hic refert Tacitus (cum quo sentiunt Zonaras & Xiphilinus, non triginta, octo, ut vult Sueton. qui utrumque extremum eodem amplectitur computo) deficientibus novem aut decem diebus ad explendum numeri integri hiatum; Xiphilinus deesse scribit undecim dies, ζήσαντι ἑπτὰ καὶ τριάκοντα ἔτη, ἕνδεκα ἡμερῶν δέοντα. Savilius.

8 *Origo illi è municipio.*] Tamen Romæ natus est. *Idem.* In Mediceo autem non legitur *Ferentino;*

tino. Pater consularis; avus prætorius: [1] maternum genus impar, nec tamen indecorum. pueritia ac juventa, qualem monstravimus. [2] duobus facinoribus, altero flagitiosissimo, altero egregio, tantundem apud posteros [3] meruit bonæ famæ, quantum malæ. Ut conquirere fabulosa, & fictis oblectare legentium animos, procul gravitate cœpti operis crediderim: ita vulgatis traditisque demere fidem non ausim. *Die quo Bedriaci certabatur*, *avem* [4] *invisitata specie*, [5] *apud Regium Lepidum celebri luco consedisse*, incolæ memorant, *nec deinde cœtu hominum*, [6] *aut circumvolitantium alitum*, *territam pulsamve*, *donec Otho se ipse interficeret*: [7] *tum ablatam ex oculis*: *& tempora reputantibus*, *initium finemque miraculi*, *cum Othonis exitu competisse*. In funere ejus, novata luctu ac dolore militum seditio; nec erat, qui coër- 51
ceret. Ad Verginium versi, modo *ut reciperet imperium*, nunc *ut legatione apud Cæcinam ac Valentem fungeretur*, minitantes orabant. [8] Verginius [9] per aversam domus partem furtim degressus, irrumpentes frustratus est. Earum, quæ Brixelli egerant, cohortium preces, Rubrius Gallus tulit. [10] Et venia statim impetrata; con-

tino, ut ab primo Beroaldi gradu continuant omnes editi, sed *Ferentio*. Et sane utrumque nomen agnoscit Phil. Cluverius in Italia antiqua, ubi hunc quoque locum adducit. *Jac. Gronovius.*

1 *Maternum genus impar.*] Quomodo? si splendidissima ea fœmina fuit, Suetonio testante? Scribit enim de patre Othonis: *Ex Albia Terentia splendidissima fœmina duos tulit filios.* Sed melior ibi scriptura, *splendida fœmina*: quam ex opt. libro Torrentius adnotavit. idque non aliud quam ordinem equestrem proprie notat. *Lipsius.*

Maternum genus impar.] Sueton. appellat *splendidissimam fœminam* c. 1. *Savilius.*

2 *Duobus facinoribus, altero flagitiosissimo, altero egregio.*] Alterum intelligit cædem Galbæ, alterum suam ipsius mortem. *Pichena.*

3 *Meruit bonæ famæ.*] Martial. l. 6. Ep. 31.
Sit Cato, dum vivit, sane vel Cæsare major:
Dum moritur, numquid major Othone fuit?
Savilius.

4 *Invisitata specie.*] Sic accurate notabam legi in veterrimo Mediceo, quum ederent *inusitata*. In quo bene consuluit Ryckius, quum varia loca sic corrupta, sed ab doctis restituta eum hortarentur etiam solum illum codicem præponere omnibus; nulla enim istic mentio interpolatii istius, ut vides. *Jac. Gronovius.*

5 *Apud Regium Lepidum celebri vico consedisse.*] Scripsimus, *celebri luco.* Rhenanus. Ita hodie legimus apud Tacitum: sed scripserat ille insignis vir: *celebri loco.* Fuit enim Regium Lepidum celebre oppidum à M. Lepido C. Flaminii collega sic dictum, qui τὴν ἑξῆς μέχρι Βονωνίας κἀκεῖθεν εἰς Ἀκυληΐαν παρὰ τὰς ῥίζας τῶν Ἀλπίων ἐγκυκλούμενος τὰ ἕλη ἔστρωσε. secundum Strabonem. Idem Ῥήγιον Λέπιδον vocat, rectius fortasse, quam Ptolemæus Λεπίδιον. Sic Rutilius in itinerario: *Lepidum recidit ense malum.* Plinio sunt Regienses de Lepido. Hodieque *Reggio* dicitur. *Colerus.*

6 *Aut circumvolitantium alituum.*] Conjunctionem *aut* delevimus, & scripsimus, *circumvolitantem alitem.* Rhenanus.

7 *Tum ablatam ex oculis.*] Codex Budensis, *Tum ablata ex oculis*, subauditur *est.* Sed tum oportebit in clausula, quæ sequitur, *& tempora reputantib. initium finemque miraculi cum Othonis exitu competisse*, rursum subaudire verbum *memorant*, aut *ajunt*. Idem.

8 *Verginius.*] Plutarch. μανικὸν ἡγησάμενος τὴν ἡγεμονίαν τῶν ἡττημένων παραλαβεῖν, νενικηκότων πρότερον μὴ θελήσας. i. *insanum existimans accipere imperium à victis, cum antea idem recusasset accipere à victoribus.* Savilius.

9 *Per aversam domus portam furtim digressus.*] Muret. *partem* maluit. Parum abest, quin ego & hoc & illud spernam, scribamque, *per aversa domus furtim digressus.* Qui minus enim hic ita, si ad finem lib. 3. recte Lipsius eodem modo. *Vitellius capta urbe, per aversa Palatii, Aventinum in domum uxoris sellula defertur.* Nam & hic vulgo, *per aversam Palatii partem*, & Roman. non, *portam.* Si alterutrum utrobique reponendum, quod crediderim: *partem* retinendum. Ea enim utitur post lib. 3. hist. *Et monuit Martialem, ut per secretam ædium partem occulte abiret.* Acidalius. Sapienter ita electum, quippe quod etiam confirment membranæ Mediceæ; ut mirer tantam remissionem in Pichenæ & oculis & manu. Cur autem Ryckius citat hæc ipsa duo loca? ab aliis bene producta, ab ipso nonnisi indecenter. Legitur in eisdem *adversam*, & *degressus*, non *dig.* Jac. Gronovius.

10 *Et venia statim impetrata.*] Nisi defectus sit locus legendum putem; *cohortium, preces Rubrius Gallus tulit: & venia statim impetrata. Concedentib. ad victorem per Fl. Sabinum iis copiis quibus præfuerat; & posito*, &c. *Freinshemius.*

concedentibus ad victorem, per Flavium Sabinum, [1] iis copiis quibus præfuerat.
52 Posito ubique bello, magna pars senatus extremum discrimen adiit, profecta cum Othone ab urbe, dein Mutinæ relicta. [2] illuc adverso de prælio allatum. sed milites, ut falsum rumorem aspernantes, quod infensum Othoni senatum arbitrabantur, custodire sermones, vultum habitumque trahere in deterius: [3] conviciis postremo ac probris caussam & initium cædis quærebant: cum alius insuper metus senatoribus instaret, ne prævalidis jam Vitellii partibus, cunctanter excepisse victoriam crederentur. ita trepidi & utrimque anxii coëunt: nemo privatim expedito consilio, inter multos [4] societate culpæ tutior. Onerabat paventium curas [5] ordo Mutinensis, *arma & pecuniam* offerendo, [6] appellabatque *Patres Conscriptos*, in-
53 tempestivo honore. Notabile jurgium inde fuit, quo Licinius Cæcina Marcellum Eprium, *ut ambigua disserentem*, invasit. Nec ceteri sententias aperiebant: sed invisum memoria delationum, expositumque ad invidiam Marcelli nomen [7] irritaverat Cæcinam, ut novus adhuc, & in senatum nuper adscitus, magnis inimicitiis claresceret. Moderatione meliorum dirempti. Et rediere omnes Bononiam, [8] rursus consiliaturi. simul medio temporis, plures nuntii sperabantur. Bononiæ, divisis per itinera qui recentissimum quemque percunctarentur, interrogatus Othonis libertus *caussam digressus*, *habere se* [9] *suprema ejus mandata* respondit: *Ipsum viventem quidem relictum*, *sed* [10] *sola posteritatis cura*, *& abruptis vitæ blandimentis.* Hinc admiratio, & plura interrogandi pudor. Atque omnium animi in Vitellium inclina-
54 vere. Intererat consiliis frater ejus L. Vitellius, seque jam adulantibus offerebat; cum repente [11] Cœnus libertus Neronis, atroci mendacio universos perculit, affirmans *superventu quartædecimæ legionis*, *junctis à Brixello viribus*, *cæsos victores*, *versam partium fortunam.* Caussa fingendi fuit, [12] ut diplomata Othonis, quæ negli-

ge-

1 *Iis copiis.*] Gladiatorum. *Savilius.*

2 *Illuc adverso de prælio allatum.*] Nos, *illuc de adverso* &c. *Rhenanus.* Et tamen illam præpositionem sic positam in medio adjectivi & substantivi servat etiamnum MS. Mediceus, cui parere oportet, ut fecit etiam Ryckius. Sed Rhenanus in hoc genere perversus, ut videbis etiam cap. ult. *Jac. Gronovius.*

3 *Conviciis postremum.*] Scripsi, *postremo.* nec refert utro modo legas. *Idem.*

4 *Societate culpæ tutior.*] Puto, *tutiores.* Lipsius.

5 *Ordo Mutinensis.*] Id est, decuriones Mutinensium, tanquam publicum loci consilium. *Savilius.*

6 *Appellabatque patres consultos.*] Castigavi, *appellabatque patres conscriptos.*

7 *Irritaverat Cæcinam.*] Fatebere multo hic rectius legi *invitaverat.* Acidalius.

8 *Rursus consiliaturi.*] Non muto. Horatius eo verbo usus, *Gratum elocuta consiliantibus Iunone divis*, & alii. *Lipsius.*

Rursus consiliaturi.] Quid si legas, *consilituri*, à verbo *consilire.* Nam ante dispersi fuerant. hoc verbo Tacitus utitur lib. 5. Ann. *Patrem Abdagæsen*, *aliosque occultos consilit.* nisi mendosa est editio. Construit cum dativo lib. Ann. 3. *Heduos evincite*, *& fugientibus consilite.* Rhenanus. Alias, *consulturi.* Ferrettus. Scribendum, *consilituri.* Vertranius.

9 *Suprema ejus mandata.*] Postquam omnes dimisisset Senatores. Sueton. c. 10. *Secreto captato binos codicillos exaravit ad sororem consolatorios: sed & ad Messalinam Neronis*, *quam matrimonio destinaverat*, *commendans reliquias suas & memoriam*, additis ad Vitellium mandatis in amicorum suorum gratiam, ait Zonaras. *Savilius.*

10 *Sola posteritatis cura.*] An de iis, quæ post mortem fieri vellet? Verius interpretor curam famæ suæ apud posteros. *Pichena.*

11 *Cœnus libertus.*] Sic in libris antiquis scribitur. Vulgo, *Cenus.* Idem.

12 *Diplomata Othonis.*] Ad cursum publicum ea spectant, & à Principe dabantur. Si ergo ille mortuus, quis pareret? Sed de Diplomatis plene alibi: nunc Suetonii locum παρέργως emendemus, Calig. cap. XXXVIII. *Prolata divorum Julii & Augusti diplomata*, *ut vetera & obsoleta deflebat.* Cur deflebat? aut qui id convenit? vidi qui *delebat*, vellet. Ego, *deflabat*, vel *difflabat*, verum contendo. non enim alio gestu melius expresseris superbum habitum illum contemnentis & respuentis. Eaque difflatio etiam in nostris hodie moribus, ubi elevamus quid aut aspernamur. *Lipsius.*

Ut

gebantur, lætiore nuntio revalescerent. Et Cœnus quidem [1] rapidus in urbem vectus, paucos post dies, [2] jussu Vitellii pœnas luit. Senatorum periculum auctum, credentibus Othonianis militibus vera esse quæ afferebantur. Intendebat formidinem, quod publici consilii facie, discessum Mutina, desertæque partes forent. Nec ultra in commune congressi, sibi quisque consuluere; donec missæ à Fabio Valente epistolæ, demerent metum. Et mors Othonis, quo laudabilior, eo velocius audita. At Romæ nihil trepidationis: [3] Cereales ludi ex more spectabantur, ut 55
cessisse vita Othonem, & à Flavio Sabino præfecto urbis, quod erat [4] in urbe militum sacra-

Ut diplomata Othonis, quæ negligebantur reviviscerent.] Institutum erat ab Imperatoribus, ut certis locis dispositi haberentur equi, quorum mutatione celerrime possent rerum gestarum nuntii ad Cæsarem ex provinciis venire. Non dabatur autem hic cursus publicus, nisi ei, qui sacrum diploma haberet; ut videlicet ante cæteros omnes, quicquid gereretur, Imperator sciret. Quapropter Præsides provinciarum, nisi ex magna causa, privatis diplomata non concedebant. quod ostendit Plinius in epist. ad Trajanum. Venulejus Jurisconsultus: *Non debet felici diplomate usus omni tempestate contempta continuare iter diebus & noctibus.* Ex his clarissimus redditur hic Taciti locus. *Rhenanus.* Edicta significat & mandata principis cujusque modi sint. Id enim *Diploma* est, quod duplicato contineri soleret aut lino, aut alia materia: referturque ad *tesseram cursoriam*: quo significatu passim accipitur in nostris libris, ut in libro 12. c. de cursu publico, & alibi. Hic vero tam *cursoriam tesseram*, quam *edicta* ad naves, commeatus, & cætera temporaria pertinentia, continentur: quæ labentibus Othonianis partibus negligi cœperunt. Eadem significatione accipitur paulo infra: *Diplomatibus nullum principem præscripsisset.* Ferrettus. Diploma dictum ἀπὸ τοῦ διπλοῦ, quod in charta duplicata scriptum. Idem fuit initio, quod nunc literæ, quibus festinatio tabellariorum adjuvatur. Sed imperio constituto promiscue nomen illud pro *rescripto principali* usurpatum est: ut in Sueton. Neron. 12. *Diplomata civitatis Rom. singulis obtulit*; de quibus Seneca Benef. 7. *Video isthæc diplomata & syngraphas, & cautiones, & vacua habendi simulacra.* Illa cum princeps concederet, signabat ipse, ut de Augusto refert Tranquillus cap. 50. cum vero prætores proconsulesve tribuerent, principem præscribebant, deinde obsignabant, ut infra eodem Cornelius ait, ubi de M. Cluvio Rufo. At horum diplomata præterita scripta die non valebant: principis nisi ad tempus data in perpetuum, id est, quamdiu princeps viveret. Instituerat enim Tiberius, ut indulta beneficia à defunctis principibus Cæsares aliter rata non haberent, quam si eadem ipsi dedissent, ut Sueton. Tito, & Aurelius retulerunt. Ex eo instituto descendit, quod diplomata Othonis mortui negligerentur, de quo hoc loco Tacitus scribit. *Vertranius.* Ad publicum cursum hæc pertinebant. *Pichena.*

1 *Rapidus in urbem vectus.*] Exemplar Corvini regis, *rapidum urbem.* Forte, *rapide in urbem vectus.* Rhenanus. Beatus conjicit, quod verius est, legendum; *rapide.* Vertranius. Ne intelligas, vectum jussu Vitellii cum custodibus, sed diplomatum vi in urbem cito pervenisse. *Pichena.* Cujus nescio cur pœnituerit attentionis, quam certe majorem hic locus exigebat, quum membrana Medicea idem scriptum habeat, quod est in Budensi: & detinuit Ryckium, etsi rem non perspexerit. Nam liquide patet Tacitum dedisse *raptim in urbem vectus.* Hoc ejus est vocabulum. *Jac. Gronovius.*

2 *Jussu Vitellii pœnas luit.*] Muretus delet *jussu Vitellii*, nescio an librorum auctoritate, an ob glossematis suspicionem. *Acidalius.*

3 *Cereales ludi.*] Mors Othonis incidit in XII. Kal. Majas, computatione satis certa, imperavitque XCV. dies. Atqui supra notavi (libro XV. in conjuratione Pisoniana) *Cereris ludos* pridie Idus Apriles datos in Circo. Quod verum est, sed in plures nempe dies, & ad hoc fere tempus productos, ex hoc loco constet. Adde, quæ supra scripsi. *Lipsius.*

Cereales ludi.] Cerealia, quæ duodecimus Aprilis dies inchoabat, XIX. finiebat, ut cum *Othonis circa Brixellum* mors Romæ vulgaretur, *Cereales ludi ex more spectabantur*, etiam quo obiit die; festinans enim nuntius facile occupavit decimum octavum Aprilis diem, & fieri non potuit ut decimo nono non adesset. *Savilius.* In Cereris honorem fiebant ludi, quos alii Circenses quoque dictos volunt. *Lupanus.*

4 *In sacramento Vitellii.*] Legendum, *Quod erat militum, sacramento Vitellii adactum.* Sic enim infra loquitur: *Festinante Tib. Alexandro, qui Kal. Jul. sacramento ejus legiones adegit.* Rhenanus. Et 4. hist. 15. *Patriis exsecrationibus universos adigit.* Ut Rhenanus bene viderit phrasin Latinam, sed obstet illi vetus lectio, quæ etiam in MS. Mediceo hæc est *militum in sacramento vitellii adactum*, ut advertit etiam & publicat Ryckius, sed cui videtur a Tacito ex suo *in sacramenta Vitellii adactum.*

cramento Vitellii adactum, certi auctores in theatrum attulerunt, *Vitellio* plauſere: populus, cum lauru ac floribus, Galbæ imagines circum templa tulit, congeſtis in modum tumuli coronis juxta lacum Curtii, quem locum Galba moriens ſanguine infecerat. In ſenatu, cuncta longis aliorum principatibus compoſita, ſtatim decernuntur. Additæ *erga Germanicos exercitus laudes grateſque*, & [1] miſſa legatio, quæ gaudio fungeretur. Recitatæ Fabii Valentis epiſtolæ ad conſules ſcriptæ,
56 [2] haud immoderatæ: [3] gratior Cæcinæ modeſtia fuit, quod non ſcripſiſſet. Ceterum Italia gravius atque atrocius, quam bello afflictabatur. diſperſi per municipia & colonias Vitelliani, ſpoliare, rapere, vi & ſtupris polluere, in omne fas nefaſque avidi, aut venales, non ſacro, non profano abſtinebant. Et fuere qui inimicos ſuos ſpecie militum interficerent. Ipſique milites regionum gnari, refertos agros, dites dominos, in prædam, aut ſi repugnatum foret, ad excidium deſtinabant: obnoxiis ducibus, & prohibere non auſis. minus avaritiæ in Cæcina, plus ambitionis: Valens, ob lucra & quæſtus infamis, eoque alienæ etiam culpæ diſſimulator. Jampridem attritis Italiæ rebus, [4] tantum peditum equitumque, vis,
57 damnaque, & injuriæ, ægre tolerabantur. Interim Vitellius victoriæ ſuæ neſcius, ut ad integrum bellum, reliquas Germanici exercitus vires trahebat. Pauci veterum militum in hibernis relicti, feſtinatis per Gallias delectibus, ut [5] remanentium legionum nomina ſupplerentur. [6] Cura ripæ Hordeonio Flacco permiſſa. Ipſe è Bri-

ctum, interpolatum prorſus, nec vel dictum Romæ vel cogitatum; & utique Tacito vel maxime diſplicens, à quo toties illa vox debuit uſurpari & nunquam niſi in ſingulari. Immo ubi poterat oportunus locus eſſe plurali, eum vitat ſcribens I. hiſt. 5. *miles urbanus longo Cæſarum ſacramento imbutus*, ut ſacramenta Vitellii nihil boni habeant. Totus ſermo indicat aliquid hîc confuſum eſſe aut amiſſum, & vera loquutio fuit forſan, *quod erat in urbe militum, ſacramento in nomen Vitellii adactum.* Certe eſt hæc plena, ſed & ſimplex veterum loquutio & Corneliana, ut videtur, per notas & ſcribendi brevitatem in corruptelas dejecta. Niſi agere videamur præcocius, quam oportuit, & cæcutiente lectore, eximius codex Mediceus clariſſimam facem veritati rerum præferat, unde ſine ullo impetu leniter erat legendum, *& a Flavio Sabino præfecto urbis, quod erat in urbe militum, iri ſacramento Vitellii adactum.* Nihil enim ille codex molitur inepte, dum Tacitum attentiſſime exprimit, qui ſic repetit c. 79. *Jac. Gronovius.*

1 *Miſſa legatio.*] Scil. ad Vitellium. infra enim ait: *Senatus legatione, quam ibi opperiri juſſerat, audita.* Pichena.

2 *Haud immoderatæ.*] Placet editio Veneta: *haud immoderate*, per adverbium. *Freinshemius.*

3 *Gratior Cæcinæ modeſtia.*] Quid ita? quia invaluerat jam illo ævo, ut publice nemo, id eſt ad Conſules aut Senatum ſcriberet, præter Principem: alii autem omnes, ad iſtum. Itaque ſuperbe ſe geſſiſſe Valens viſus, qui id fecit: modeſte Cæcina: qui omiſit. Tale illud lib. IV. Hiſt. de Muciano: *Miſerat & epiſtolas ad Senatum, quæ materiem ſermonibus præbuere. Si enim privatus eſſet, cur publice loqueretur?* Lipſius.

4 *Tantum peditum equitumque, vis.*] Si attendis, haud difficulter mecum fatebere, illud, *tantum*, à gloſſographo eſſe, legeſque: *peditum equitumque vis, damnaque*, &c. Vis pro multitudine & copia, tritum. *Idem.*

Tantum peditum equitumque vis.] Non equidem ego offendor in hac lectione; ſed quia Lipſio viſum accipere vocabulum *Vis* pro multitudine & copia, eoque delere, ut gloſſema, *tantum*, ſi quid omnino mutandum, magis placeat, non deleri, ſed leviter concinnari, *tanta peditum equitumque vis.* Sed ego in vulgato lubens acquieverim. *Acidalius.* Vulgata etiam lectio mihi non diſplicet. Ægre ſcil. tolerabat Italia tantum peditum equitumque, atque eorum vim, damna, & injurias. Sic paulo ſupra: *ſpoliare, rapere, vi & ſtupris polluere.* Pichena.

5 *Remanentium legionum nomina ſupplerentur.*] Non muto hoc: ſed valde hæſito, an non potius, *numeri.* Acidalius.

6 *Cura belli Hordeonio.*] Veriſſime è Florentino corrigunt, *cura ripæ.* Nempe Rheni, & ne Germani tranſirent. *Lipſius.*

Cura ripæ Hordeonio Flacco permiſſa.] Male antea, *cura belli.* nam cujus belli? Sane contra Othonem, Valens tantum ac Cæcina à Vitellio deſtinati: neque in eo bello ullæ Flacci hujus partes. In Germania plus ſuſpicionis quam belli. Hujus loci vitium ſimul & correctionem indicavit Flor. in quo *Curari pe Hordeonio.* Reſtitui ergo *Cura*

Britannico delectu octo millia sibi adjunxit. & paucorum dierum iter progressus,
prosperas apud Bedriacum res, *ac morte Othonis concidisse bellum* accepit. Vocata con-
cione, virtutem militum laudibus cumulat. [1] Postulante exercitu, *ut libertum suum*
Asiaticum equestri dignitate donaret, [2] inhonestam adulationem compescuit. Dein
mobilitate ingenii, quod palam abnuerat, inter secreta convivii largitur; honora-
vitque Asiaticum anulis, fœdum mancipium, & malis artibus ambitiosum. Iisdem 58
diebus, *accessisse partibus utramque Mauretaniam*, *interfecto procuratore Albino*, nun-
tii venere. Lucejus Albinus, à Nerone [3] Mauretaniæ Cæsariensi præpositus, ad-
dita per Galbam Tingitanæ provinciæ administratione, haud spernendis viribus age-
bat. [4] Novendecim cohortes, quinque alæ, ingens Maurorum numerus aderat, per
latrocinia & raptus apta bello manus. Cæso Galba, [5] in Othonem pronus, nec
Africa contentus, Hispaniæ angusto freto diremptæ imminebat. Inde Cluvio Ru-
fo metus; *& decimam legionem propinquare litori*, ut transmissurus jussit: præmissi
centuriones, qui Maurorum animos Vitellio conciliarent. neque arduum fuit, ma-
gna per provincias Germanici exercitus fama. Spargebatur insuper, *spreto* procu-
ratoris *vocabulo*, [6] *Albinum insigne regis*, *&* Jubæ *nomen usurpare*. Ita mutatis ani- 59
mis, Asinius Pollio alæ præfectus, è fidissimis Albino, & Festus ac Scipio cohor-
tium præfecti opprimuntur. Ipse Albinus, dum è Tingitana provincia Cæsarien-
sem Mauretaniam petit, [7] appulsus litori, trucidatur. uxor ejus, cum se percusso-
ribus obtulisset, simul interfecta est: [8] nihil eorum quæ fierent [9] Vitellio anquiren-
te.

Cura ripæ. Verissime. Reliquerat Vitellius Hordeonium ad tutandam Rheni ripam, ne forte Batavi, aut aliæ suspectæ nationes, aliquid turbarent. Quod etiam apparet infra *Hordeonius Flaccus, suspectis jam Batavis, anxius proprio bello.* Pichena.

1 *Postulante exercitu.*] Sueton. scribit c. 12. *primo imperii die*, aliis & in hunc locum pugnantibus circumstantiis. *Savilius.*

2 *Inhonestam adulationem compescit.*] Reposui, *compescuit.* Rhenanus.

3 *Mauritaniæ Cæsariensi præpositus.*] Postulat hic locus, ut Mauritaniam describamus. Itaque Mauritania ab Ortu, flumine Mulucha celeberrimo terminatur; ab Austro, Atlante monte Poëtis decantatissimo: ab Occasu freto Herculeo (quod nos *Strettum Gibbaltar* vocamus) à Septentrionibus, mari Iberico. Hujus Mauritaniæ Bocchus rex fuit, Iugurthino bello à Salustio descripto clarus, unde ipsa Mauritania, quæ in Ortum spectat, Bocchiana dicta, & Cæsariensis ab urbe Cæsarea; Iol ante vocata. quemadmodum regio Bogudiana appellata est, quæ in Atlantem, & Occasum vergit, antea Sitiphensis ab oppido Sitiphi, post Tingitana, ab oppido Tingi, cum provincia esse cœpisset sub Cajo Caligula. Infra, *Ipse Albinus dum è Tingitana provincia Cæsariensem Mauritaniam petit*, &c. ex quo loco differentiam potes colligere. *Lupanus.*

4 XVIII. *cohortes, quinque alæ.*] In Flor. legitur, *decemnovem cohortes.* quod si rectum, scribere potius oportuit, *undeviginti.* Pichena. Itaque mira hinc infirmitas in notis nuperrimis, ut numerandi signa servari prætulerint, quum nullo alio loco ea tolerent, quam ex Florentino planam scripturam adipisci. Atqui alibi sunt nequaquam ita cauti in transponenda voce, & in notis ad 1 hist. 61, 1. scribunt [*cum aquila* X *quintæ legionis.* vel *quintæ decimæ*] ut ibi fiat facillime. Atqui Tacitus non repellit ex libris suis vocem *novendecim*, etsi agnoscat quoque *undeviginti.* Illa igitur uti malui, quum præbeat Medicea membrana, licet inversas syllabas. Si quæras dubius de Tacito, vide qua formula signetur liber istius numeri ex vulgata computatione, qui nunc est liber tertius historiarum. Utique in MS. Mediceo exstat *Cornelii Taciti liber octavus decimus explicit*, *Incipit nonus decimus*, non dicitur *undevigesimus.* Nec dissimile est 1. hist. 27. *octavodecimo*, non *duodevicesimo.* Jac. Gronovius.

5 *In Othone pronus.*] Malim, *in Othonem.* Rhenanus.

6 *Albinum insigne Regis*, *&* *Jubæ nomen usurpare.*] Mauritaniæ præferunt Bogud & Bocchus reges, quibus deficientibus Augusti munere Juba successit, ejus Jubæ filius, qui ante Scipioni junctus contra Cæsarem Dictatorem bellum gesserat. Itaque Albinus Jubæ nomen usurpabat. *Lupanus.*

7 *Appulsus littori trucidatur.*] Scripsi, *Appulsus litori*, *trucidatus*, subaudi, *est.* Rhenanus.

8 *Nihil Vitellio anquirente.*] Merito id verbum reposui, cum in manuss. repperissem, *acquirente.* *Anquiro* enim pro Inquiro sive potius valde quæ-

te. brevi auditu, [1] quamvis magna transibat, impar curis gravioribus. *Exercitum itinere terrestri pergere* jubet: ipse Arare flumine devehitur, [2] nullo principali paratu, sed vetere egestate conspicuus. donec Junius Blæsus, Lugdunensis Galliæ rector, genere illustri, largus animo, & par opibus, [3] circumdaret principi ministeria, [4] comitaretur liberaliter, [5] eo ipso ingratus, quamvis odium [6] Vitellius vernilibus blanditiis velaret. Præsto fuere Lugduni victricium victarumque partium duces. Valentem & Cæcinam pro concione laudatos, [7] curuli suæ circumposuit. Mox *universum exercitum occurrere* [8] *infanti filio* jubet: [9] perlatumque, & paludamento opertum, sinu retinens, *Germanicum* appellavit, cinxitque cunctis fortunæ principalis insignibus. nimius honos inter secunda, rebus adversis [10] in solatium
60 cessit. [11] Tum interfecti centuriones promptissimi Othonianorum: unde præcipua in Vitellium alienatio, per Illyricos exercitus. Simul ceteræ legiones contactu, & adversus Germanicos milites invidia, bellum meditabantur. Suetonium Paulinum, ac Licinium Proculum, tristi mora squalidos tenuit: donec auditi, necessariis magis defensionibus, quam honestis uterentur. Proditionem ultro imputabant: *spatium longi ante prælium itineris*, *fatigationem Othonianorum*, *permixtum vehiculis agmen*, *ac pleraque fortuita*, *fraudi suæ* assignantes. & Vitellius [12] credidit de per-

ro, veteri & proba nota signatum verbum est, Ciceroni, Varroni, aliisque crebro usurpatum, crebro corruptum. *Lipsius.*

9 *Vitellio anquirente.*] Verbum, *anquirente* à Lipsio repositum, incorrupte in Flor. habetur. Vulgo, *inquirente*. Pichena.

1 *Quamvis magna transibat.*] Neque hoc damno. Sed potuit Tacitus scripsisse, *transmittebat*, quod illi familiare in hac re verbum. *Acidalius.*

2 *Nullo principali apparatu.*] Castigavi, *n. pr. paratu.* de qua dictione supra monuimus lectorem. *Rhenanus.*

3 *Circumdaret principis ministeria.*] Correxi, *Circumdaret principi ministeria.* Rhenanus. At ego, priusquam scirem ab interpolatione Rhenani sic legi, corrigebam *Principis.* Sic enim omnino legendum. *Circumdaret* puta Vitellio *ministeria principis*, qualia scilicet princeps Romanus habere circa consuevit. Sic lib. 1. hist. *ministeria principatus per libertos agi solita.* Gronovius.

4 *Comitaretur liberaliter.*] Observa *comitari* verbum novo & inusitato alias significatu, pro comitatu instruere. nisi tamen Tacitus ita non scripsit, quod subvereor, & jam inclino, ut reponam, *comiter & liberaliter.* Acidalius.

5 *Eo ipso ingratus.*] Gratum Vitellio non erat, privatum hominem, ipso principe splendidiorem conspici, eique egestatem quodammodo exprobrare. *Pichena.*

6 *Humilibus blanditiis.*] In Florentino, *vernilibus:* quod germanissimum. *Lipsius.*

Vitellius humilibus blanditiis velaret.] Liber Matthiæ Corvini habet, *juvenilibus blanditiis.* Lego, *vernilibus blanditiis*, hoc est, servilibus, adulatoriis. Hoc vocabulum usurpat lib. seq. *Vernile dictum omnem invidiam in eum vertit:* id est, scurrile, procax. *Rhenanus.* Scribendum, *vernilibus blanditiis velaret*, non *humilibus* &c. Et ita Danesius legebat. *Ursinus.* Jure anteposui vocem *vernilibus* à Flor. traditam, id est, servilibus, Vulgo, *humilibus*, vere humiliori voce. *Pichena.*

7 *Curuli suæ.*] Etiam Imperatorum temporibus Consules habuere sellas curules, solo forte ornatu dispares, Libera Rep. etiam Prætores & Ædilium quidam. *Savilius.*

8 *Infanti filio.*] Sex ætatis annos habenti. Zonaras. *Idem.*

9 *Perlatumque & paludamento opertum.*] Addidi ex Flor. copulam, *que.* Pichena.

10 *In solatium cessit.*] Non enim longo tempore superstes fuit, imperante ejus cædem Muciano, 4, histor, *Savilius.*

11 *Tum interfecti centuriones promptissimi.*] Ne scripturæ huic omnino credam, facit editio prima; *Tum interfectis centurionibus*, &c. forte fuit, *Tum interfecti ex centurionibus promptissimi.* Gruterus.

12 *Credidit de perfidia, & fidem absolvit.*] *Credidit*, id est, credere se finxit, nam falsa erat perfidia eorum adversus Othonem, vera autem fides. Ideo Vitellius fidem eorum absolvit, quod scil. fidi fuissent Othoni, contra se ipsum. Fidei enim crimen, ut ait lib. præced. gravissimum erat inter desciscentes. *Pichena.* Quam astrictus est noster hic senex: Vitellius vere credidit (quod procul vero *ac pleraque fortuita fraudi sua assignantes*) hos duces perfidos ad ultimum fuisse, & eos absolvit fidei crimine quam Othoni prius præstiterant: crimine, inquam, quo nullum gravius in-

perfidia, & fidem absolvit. Salvius Titianus, Othonis frater, nullum discrimen adiit, pietate & ignavia excusatus. Mario Celso consulatus servatur. [1] sed creditum fama, objectumque mox in senatu Cæcilio Simplici, *quod eum honorem pecunia mercari, nec sine exitio Celsi voluisset.* restitit Vitellius, [2] deditque postea consulatum Simplici, innoxium & inemptum. [3] Trachalum adversus criminantes, Galeria uxor
Vitellii protexit. Inter magnorum virorum discrimina (pudendum dictu) [4] Maric- 61
cus quidam, è plebe Bojorum, inserere sese fortunæ, & provocare arma Romana, simulatione numinum ausus est. Jamque *assertor Galliarum, & deus* [5] (nomen id sibi indiderat) concitis octo millibus hominum, proximos Æduorum pagos trahebat; cum gravissima civitas, electa juventute, adjectis à Vitellio cohortibus, fanaticam multitudinem disjecit. Captus in eo prælio Mariccus, [6] ac mox feris objectus;

inter proditores. lib. 1. hist. 59. Non dissimili mendacio Themistocles init gratiam apud regem Persarum: is enim quasi sollicitus de regis salute, eum per Arnacem monuit, Græcos, velle pontem solvere, quo junctus erat Hellespontus, ut reditu intercluso ejus copiæ occidione occiderentur: at re vera id simulatum quo maturius Rex Græciam linqueret, seque domi reciperet. Thucyd. lib. 1. Θεμιστοκλῆς ἥκω παρά σε, ὃς κακὰ μὲν πλεῖστα Ἑλλήνων εἴργασμαι τὸν ὑμέτερον οἶκον, ὅσον χρόνον τὸν σὸν πατέρα ἐπιόντα ἐμοὶ ἀνάγκῃ ἠμυνόμην. πολὺ δ' ἔτι πλείω ἀγαθά, ἐπειδὴ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ μὲν ἐμοὶ, ἐκείνῳ δὲ ἐν ἐπικινδύνῳ, πάλιν ἡ ἀποκομιδὴ ἐγίγνετο· καὶ μοὶ εὐεργεσία ὀφείλεται (γράψας τήν τε ἐκ Σαλαμῖνος προάγγελσιν τῆς ἀναχωρήσεως, καὶ τὴν τῶν γεφυρῶν, ἣν ψευδῶς προσεποιήσατο τότε δι' αὐτὸν οὐ διάλυσιν.) i. *Themistocles ad te venio, qui præ aliis Græcis domum vestram pluribus affeci malis, quamdiu necessario tuo patri me invadenti resistebam: sed etiam multo pluribus beneficiis, quod rebus meis salvis, ejusque in periculo constitutis, reditus ei rursus contigit, & mihi beneficium debetur: adscripserat enim monitum de relinquenda Salamine, & pontium, quam tunc falso, ut in ejus rem finxit, non solutionem.*) Hæc ille, quæ Plutarcho astipulante minus recte mihi versa à Valla, & ab Henrico videntur. hic, *sed multo plurimis beneficiis, posteaquam mihi quidem tuta, illi autem periculosa reversio fuit*: Ille, *Sed multo plura bona contuli, postquam mihi integro fuit. & ille quod in periculo positus iterum reversus est, hoc mihi beneficium debet.* Salinerius. Egregium acumen depravat Muretus legendo, *& ideo absolvit.* Quod revera fides fuerat, Vitellius perfidiam fuisse persuasus, sub hujus nomine illam absolvebat. Et nove inopinateque dixit *fidem absolvi*; *absolvi perfidia* potius soleat & debeat. *Acidalius.*

1 *Sed creditum fama.*] Rectumne? an scribendum, *deditum fama?* Lipsius.

Creditum fama.] Velim *famæ.* Sic sup. 6, 2. *crediderat epistolæ.* Freinshemius.

2 *Deditque postea consulatum Simplici, innoxium, & inemptum.*] Innoxium ait, sine alterius pernicie quæsitum. *Pichena.*

3 *Trachalum.*] Qui auctor orationis, ab Othone Roma profecturo habitæ ad populum. 1. hist. *Savilius.* Hujus Trachali meminit lib. præced. in fine. Nominis ergo similitudo, & Galeriæ erga Trachalum favor, suadent, ut opinemur, fuisse inter eos aliquam propinquitatem. *Pichena.*

4 *Mariccus.*] Sic retineo ex prisca lectione MS. Medicei, unde discedere in talibus est infinitis erroribus se exponere: præsertim quum confirmetur tam conspicue ab inscriptione in corpore Gruteriano Celejæ in burgo servata; *Mariccae Atemeriae. Ann. LXXX. C. Cassius. Civis. Her. fec.* Gemino c usus jam Beroaldus. *Jac. Gronovius.*

5 *Nomen id sibi indiderat.*] In libro Matthiæ Corvini legitur, *nam id sibi indiderat.* Rhenanus. Florentinus & Ven. *nam id sibi indiderat.* Sed nihil mutavi. *Pichena.*

6 *Ac mox feris objectus.*] Ex hoc loco potest diligens lector intelligere, quid sit *objici*, vel *subjici* feris; nam utrumque dicitur. Dicebantur itaque *objici* vel *subjici* feris, qui eis delaniandi tradebantur, ut Danielem, & divum Dionysium feris objectos legimus. Videat quoque studiosus, quod de Androclo Daco Gellio scriptum est l. 5, c. 14. Cic. pro Roscio Amer. *Noluerunt majores feris corpus objicere.* & Lamprid. in Comm. *Adolescens omne genus infamavit hominum & ab omnibus est infamatus; irridentes se feris objecit.* Spartianus in Severo, *Narcissum deinde Commodi strangulatorem leonibus objecit. Subjici* feris dixit Sueton. Cal. 21. Omnibus nota est Vedii Pollionis crudelitas, qui servos ob minimum delictum in vivaria murænarum immergebat. Senec. lib. 3. de Ira 40. Aliud erat in ludum venatorium damnari. Nam tum pugnandum erat cum bestiis, & hi *Ad bestias damnati* dicebantur. Unde *Bestiarii* vocati à Suetonio, qui cum bestiis pugnabant, & Ludus bestiarius, in quo bestiarii depugnabant. Plinius Epist. 10. *Quidam vel in opus damnati, vel*

jectus; quia non laniabatur, stolidum vulgus inviolabilem credebat, donec spectan-
62 te Vitellio interfectus est. Nec ultra in defectores, aut bona cujusquam, sævitum:
rata fuere eorum, qui acie Othoniana ceciderant, testamenta, aut lex intestatis.
prorsus, [1] si luxuriæ temperaret, avaritiam non timeres. Epularum fœda & inex-
plebilis libido, [2] ex urbe atque Italia irritamenta gulæ gestabantur, strepentibus
[3] ab utroque mari itineribus: exhausti conviviorum apparatibus principes civita-
tum: vastabantur ipsæ civitates: degenerabat à labore ac virtute miles, assuetudi-
ne voluptatum, & contemptu ducis. [4] Præmisit in urbem edictum, quo vocabu-
lum

vel in ludum publicorum servorum officio funguntur. Lupanus. Similiter postea Constantinus pater per filium attritis Alemannis, qui in Italiam irrupe-rant, ipsorum reges captos spectaculo bestiis objecit: quæ vetus noxiorum hominum pœna fuit. Siquidem apud Pausaniam lib. 1. legitur, Lysimachus Macedo Alexandri satelles, in eandem cum leone caveam objici regis ira jussus: sed cum bestiam à Lysimacho interemptam rex audisset, viri perpetua admiratione virtutem prosecutus est. Romæ vero Scipio exemplo patris sui Æmilii Paulli, qui Macedones vicerat, ludos fecit, transfugas atque fugitivos bestiis objecit, auctor Florus ex Liv. 51. Sic apud Sen. Ep. 7. *Mane leonibus & ursis homines, meridie spectatoribus suis objiciuntur.* Quibus in locis confundunt auctores *objicere feris* damnatos, & *ad bestias dare*, cum venationis pugna populo exhibetur, ut est ex Apione apud Gell. l. 5. In eo autem discrimen esse videtur, quod *bestiis objectus*, ut Mariccus hoc loco, homo imbecillus à valentissima bestia laniatur: *ad bestias datus* plerumque præclaram bestiam venabulo transverberat. Qua vero pugna, docet Cassiodorus Var. l. 5. & illo casu, qui certationis discrimine pœnam luisset, culpæ vacuus, & pœnæ alterius erat. Unde apud Vlpianum *ad bestias dari*, minor liberorum pœna est, quam servorum, qui summo supplicio afficiuntur. l. 8. D. lege Corn. de falsis. Cæterum Mariccus quod plebem ad arma concitasset, legitime punitus est. Paullus enim ait: *auctores seditionis & tumultus populo concitato, pro qualitate dignitatis aut in furcam tolluntur, aut feris objiciuntur, aut in insulam deportantur* l. 38. D. de pœnis. Erant autem hæ diversæ puniendi formæ, in furcam sive crucem tolli, & feris objici, quamvis & qui objicerentur, cruci adfixi forent, quo facilius à bestia laniarentur, ut indicat Martial. l. 1. Ep. 7.

Nuda Caledonio sic pectora præbuit urso,
Non falsa pendens in cruce Laureolus.

At bestiis subjectus Mariccus, non laniabatur, ait Cornelius, non quod Deus esset, qualis videri gestiebat, sed forte, quod citrium dicto pœnæ die sumpsisset, vel quod ferarum ora aspergi chalcantho curasset. Legimus enim apud Hermolaum ex Athenæo l. 3. c. 5. in Ægypto horrendis animalib. objectos prædones, qui theatrum ingressuri citrium à muliercula datum comedissent, mali nihil quicquam ab illis passos esse. Plinius de chalcantho quoque lib. 34. c. 12. scribit. Quod vero tanquam inviolabili Maricco feræ, quibus objectus, nec laniatus erat, humanissime pepercissent; an iterum infligi pœna, aliudve genus mortis irrogari debuerit à Vitellio, juris quæstio est, cujus Seneca exemplum refert, Declam. 3. lib. 1. sed ejus definitio locum alium postulat. *Vertranius.*

1 *Si luxuriæ temperaret.*] Non dubium est, quin Tacitus, *luxuriæ*, scripserit, ut habet Florent. non, *luxuriam*, ut vulgati. Sic alibi *temperare felicitati, victoriæ, lachrymis, dolori*, &c. *Pichena.* Muret. *luxuriæ.* Nihil interest: sed hoc elegantius, & magis in Taciti usu. *Acidalius.*

2 *Ex urbe atque Italia irritamenta gulæ.*] Simile de Nerone l. 15. Ann. 37. *Volucres & feras diversis è terris, & animalia maris Oceano ab usque petierat.* Genus istud hominum sugillat Seneca epist. 60. *Quamdiu unius mensæ frumentum multa navigia, & quidem non ex uno mari subvehent?* ita quidem in edit. vulg. sed libri calamo exarati, sufficiunt nobis *instrumentum*; quod ego amplexus sum in Animadversionibus meis; nescio quam feliciter; pugnante pro recepta lectione Critici Senatus principe, cui nunc nihil respondeo, nisi hoc, non agere eo loci Senecam de *turba servorum, ad quos pascendos transmarinarum regionum est optanda felicitas*, ut idem loquitur Epist. 17. sed nec de immodica hominum cupiditate, quam reprehendit Epist. 114. quid ergo; de conviviorum luxuria. nam cur heic iterum inculcaret *frumentum*, cum proxime dixerit; *Quamdiu sationibus implebimus magnarum urbium campos? quamdiu nobis populus metet?* Verum locum illum fulcivimus suis tibicinibus l. 11. Suspic. c. 16. *Gruterus.*

3 *Ab utroque mari.*] Utrumque mare, vocatur mare superum sive Hadriaticum, nunc sinus Venetus, in cujus intimo sinu Venetiæ sitæ sunt: atque mare inferum sive Tuscum aut Tyrrhenum. Nisi de Ionio atque Ægæo mari malis intelligi. *Lupanus.*

4 *Præmisit in urbem edictum* &c.] Eo edicto respon-

lum *Augusti* differret, *Cæsaris* non reciperet, cum de potestate nihil detraheret. [1] Pulsi Italia mathematici. Cautum severe, *ne* [2] *equites Romani ludo & arena polluerentur.* priores id principes, pecunia, & sæpius vi, perpulerant: ac pleraque municipia, & coloniæ, æmulabantur [3] corruptissimum quemque adolescentium pretio illicere. Sed Vitellius, adventu fratris, & irrepentibus dominationis magistris, su- 63
perbior & atrocior, occidi Dolabellam jussit, quem in coloniam Aquinatem sepositum ab Othone retulimus. Dolabella, audita morte Othonis, urbem introierat. id ei [4] Plancius Varus prætura functus, ex intimis Dolabellæ amicis, apud Flavium Sabinum præfectum urbis objecit, *tamquam rupta custodia, ducem se victis partibus ostentasset.* addidit *tentatam cohortem, quæ Ostiæ ageret.* nec ullis tantorum criminum probationibus in pœnitentiam versus, [5] seram veniam post scelus quærebat. Cun-

respondere videtur Vitellius SC. super honoribus sibi decretis. Dixit enim superius: *In Senatu cuncta longis aliorum principatibus composita, statim decernuntur.* inter quæ, vocabulum Augusti, Cæsarisque fuisse, credendum est. *Pichena.*

1 *Pulsi Italia Mathematici.*] Summa edicti erat, *ut intra Kal. Octobr. Urbe Italiaque Mathematici excederent.* Proxima nocte Astrologi aliud vulgarunt programma, ut scribit Suet. c. 14. *Bonum factum, ut Vitellius Germanicus intra eundem Calendarum diem usquam ne esset.* Quam hoc in ipso verum comprobavit eventus, qui in finem usque mox secuti Decembris supervixit, velim constaret nobis ex Astrologorum supputationibus ad liquidum deductis, præsertim cum ipsorum libri ambitiose admodum venditent id exemplum. Ut verum fatear, Zonaras videtur errantibus patrocinari, ut & Xiphilinus, qui edictum scribit propositum, postquam Vitellius Romam venerat, cum ex Tacito colligi possit Lugduno potius missum fuisse. *Savilius.*

2 *Equites Romani ludo & arena polluerentur.*] Ludum intelligit scholam, & locum, in quo gladiatores docentur gladiaturam, ut Sueton. in Jul. 31. Caligula Equestrem ordinem, ut scenæ arenæque devotum, proscidit. Atque hoc loco Vitellius pollui arena Equites Romanos vetuit. Gladiatoria vero arena significatur, in qua gladiatores depugnabant. Unde *Arenarii* dicti, qui arena depugnabant. *Lupanus.*

3 *Corruptissimum quemque.*] Senec. ep. 99. *Aspice illos juvenes, quos ex nobilissimis domibus in arenam luxuria projecit.* Savilius.

4 *Plautius Varus.*] Jam erant hæc per typos exarata in editione patris, quum postea progressum opus Ezech. Spanhemii tamen vidit ante mortem, ut codici suo adscripserit, prout non omisi olim notare inter illa, quæ addenda Tacito pater reliquerat. [L. Plancius. Spanhem. de nomis. p. 168.] In quo miserari oportet sortem literarum, quas tam facile error aliquis corrumpit. Nam procul dubio non aliter Beroaldus voluit edere, sed in ejus editione per typos lapsantes exhibetur *Platius*; mox ab Rhenano, qui præter Budense exemplar viderat nihil, auctum & editum *Plautius*, quum in MS. Mediceo clare exstet *Plancius*, ut nonnisi negligentia quorundam paraverit illi hanc gaudendi occasionem. Cæterum quum nec Spanhemius nec Ryckius norint Plancium Varum, nisi proconsulem in Bithynia, apponam verba Politissimi Jac. Sponii in fine itinerarii, ubi colligit ac recenset aliquos nummos: *Dans une medaille moyen bronze de Vespasian, a laquelle outre le nom de cet Empereur, on lit le commencement du mot* Κλαυδιοπολιτῶν. *Claudiopolis de Cilicie ou les Romains envoyoient des Proconsuls, & Ciceron y fut en cette qualité: au revers dis-je, de cette medaille il y a un faisseau de six épies de bled & écrit autour le nom entier du Proconsul* Επι Μαρκου Πλαυκιου ουαρου ανθυπατου, *ce qui nous apprend que sous l'Empire de Vespasian, il y avoit dans la Cilicie un proconsul Romain, appellé Marcus Plancius Varus.* Certe nec ad istud prænomen alteruter istorum attendit, etsi dimidia pars superfuerit in nummo Patini. Sed integravit omnia Harduinus in Nummis illustratis, ubi Claudiopoleos hujus jactantiam trajicit ex Isauria in Bithyniam, ut evincere videtur alter nummus cum hoc nomine Νεικαιέων. Jac. Gronovius.

5 *Seram veniam post scelus quærebat.*] Codex manuscr. manifeste habet pro *seram*, *secundam.* Itaque & nos sic scripsimus. *Rhenanus.* Nescio cur Rhenanus veterum librorum scripturam mutaverit scripseritque: *secundam.* Reposui ergo Flor. auctoritate vocem, *seram*, optimo sensu. ait enim: Cum Plautius objecta non probaret, pœnitentia ductus sceleris sui veniam quærebat, sed sero ac frustra, cum nihilominus Dolabella occisus fuisset. *Pichena. Seram* alias legi notatum, sed nemini adhuc receptum. Mihi olim *post* glossema videbatur, & Tacitum scripsisse: *veniam secundum scelus quærebat.* Esse enim aliquando *secundum* idem quod *post.* Nunc hæsito. *Acidalius.* Facile apparet hæc minus intellecta ab eis, qui hactenus heic reti-

Cunctantem ſuper tanta re Flavium Sabinum, Triaria L. Vitellii uxor, ultra feminam ferox, terruit *è periculo principis* [1] *famam clementiæ affectare.* Sabinus ſuopte ingenio mitis, ubi formido inceſſiſſet, facilis mutatu, & in alieno diſcrimine ſibi
64 pavens, ne allevaſſe videretur, impulit ruentem. Igitur Vitellius, metu & odio, quod Petroniam uxorem ejus mox Dolabella in matrimonium accepiſſet, vocatum per epiſtolas, *vitata Flaminiæ viæ celebritate*, [2] *devertere Interamnium*, *atque ibi interfici* juſſit. [3] Longum interfectori viſum: in itinere ac taberna, projectum humi jugulavit: magna cum invidia novi principatus, [4] cujus hoc primum ſpecimen noſcebatur. Et Triariæ licentiam, modeſtum è proximo exemplum onerabat, Galeria imperatoris uxor, [5] non immitis triſtibus: & pari probitate, mater Vitelliorum Sextilia, antiqui moris. Dixiſſe quin etiam, ad primas filii ſui epiſtolas, ferebatur, *non Germanicum à ſe*, *ſed Vitellium genitum.* Nec ullis poſtea fortunæ illecebris, aut
65 ambitu civitatis [6] in gaudium evicta, domus ſuæ tantum adverſa ſenſit. Digreſſum à Lugduno Vitellium, M. Cluvius Rufus aſſequitur, omiſſa Hiſpania; lætitiam & gratulationem vultu ferens, animo anxius, & petitum ſe criminationibus gnarus. Hilarius Cæſaris libertus detulerat, *tamquam audito Vitellii & Othonis principatu*, *propriam ipſe potentiam*, *& poſſeſſionem Hiſpaniarum tentaſſet*: *eoque* [7] *diplomatibus*

retinuerunt Rhenani, *ſecundam*, plane contra mſſ. & edd. vett. in quibus conſtanter, *ſeram*, quod auctoris legitimum. Loquitur de Plautii pœnitentia, qui cum objecta Dolabellæ probare non poſſet, inductus pœnitentia, veniam petiit delationis ſuæ: quemadmodum, meo judicio, recte expoſuit Pichena. *Gruterus.*

1 *Et famam clementiæ affectare.*] Nos, *affectaret*, ſubauditur, *ut.* Rhenanus. Sic quidem Veneta edit. at Romana, *tenuit ne periculo* &c. *adfectaret*, fortaſſe ſincerius vulgato. *Gruterus.*

2 *Devertere Interamnium.*] Sic edendum cenſui, quum cauſam hanc ſatis oraverit Cl. Ryckius, qui tamen obtinere a ſe nequivit, ut poſterius Tacito redderet. Quæſo igitur, qua venia exhibuit *Interamnam?* Pro ſpurio certe haberet Tacitus, & perinde pravo, ac *Plautius Varus*, prout etiam perrexit edere, quum melius noſſet. *Jac. Gronovius.*

3 *Longum interfectori.*] Hic ordo verborum in meis libris: & ſententia liquet. Alii trajiciunt, quid niſi libidine quadam omnia mutandi? *Lipſius.*

Longum interfectori viſum. In itinere.] Repoſuimus, *Longum interfectori*, (ſubauditur, *erat.*) *In itinere viſum* &c. *Rhenanus.*

4 *Cujus hoc primum ſpecimen noſcebatur.*] Vocabulum poſtremum hinc auferri poſſet ſine ullo ſententiæ malo. lib. 1. Ann. 6. *Primum facinus novi principatus fuit Poſtumi Agrippæ cædes.* Gruterus.

5 *Non minax triſtibus.*] Scripſimus, *non minis triſtibus.* Rhenanus. Daneſius legebat: *Non minis triſtibus.* Urſinus. Vulgo, *non minax.* Sed ſuſpecta illa vox, nec veterum librorum fide adſtruitur. Florent. corrupte, *non inmix.* Corrigendum olim putavi, *non nimia triſtibus*, id eſt, non ſuperba & intolerabilis erga triſtes ac miſeros, ut Triaria. At nuper aptius, ni fallor, emendavi, *non inmitis*, voce ab auctore noſtro frequentiſſime uſurpata, & ſcripturæ priſcæ ſimiliore, quam *minax.* Pichena. In Flor. *inmix.* Hinc Pichena facit *nimia.* Sed auſim affirmare, me rectius conjeciſſe: *non minima ex triſtibus*: proxime etiam vulgarem ſcripturam, quæ ex compendio ſcribendi corrupta. Triſtes illi vocabant mulieres, nullo illicito gaudio aut laſcivia corruptas ſed pudicas & frugi. *Colerus.* Forte: *non immixta triſtibus.* i. non particeps ullius crudelis aut acerbi conſilii. *Gronovius.* Similia nempe non pauca efferri poſſunt, omnia ad guſtum Ryckii, qui ſyllabam optimo codici ſæpe deeſſe judicavit operoſe probari a ſe debuiſſe, in cujus libro ſic aliquis interpolans invergebat *immanis*, quod ille potuit explicare. Ejuſdem generis foret *non innexa*, certe propius accedens. Sed ſtatuas licet nihil deeſſe, & corrige *non juncta triſtibus.* Sic 3, 16. *Cn. Piſo qualicunque fortunæ meæ non eſt adjunctus.* Jac. Gronovius.

6 *In gaudium evecta.*] Caſtigavimus, *evicta.* Rhenanus. Magis probavi vocem, *evecta*, ex nonnullis Manuſcr. quam, *evicta*, ut in vulgatis. *Pichena.* Muret. mutat, *evecta.* Ego quod vulgatur, ſcripſiſſe Tacitum credo, imo ſcio. *Acidalius.* Sed & hoc ſcias oportet, quod Ryckius teſtatur in Flor. eſſe *evecta*, id ei ab ſchedis meis ſuppeditatum non eſſe. Neque tamen etiam Pichena id ſcribit. *Jac. Gronovius.*

7 *Diplomatibus.*] Quæ à præfectis licet conceſſa, & impreſſis eorum ſigillis munita eſſent, ſtylus

bus nullum principem præscripsisset. Interpretabatur quædam [1] ex orationibus ejus,
contumeliosa in Vitellium, & pro se ipso popularia. Auctoritas Cluvii prævaluit,
ut puniri ultro libertum suum Vitellius juberet: Cluvius [2] comitatui principis ad-
jectus, non adempta Hispania, quam rexit absens, [3] exemplo L. Arruntii: eum
Tiberius Cæsar ob metum, Vitellius Cluvium nulla formidine, retinebat. Non
idem Trebellio Maximo honos. profugerat Britannia ob iracundiam militum: [4] mis-
sus est in locum ejus Vettius Bolanus è præsentibus. Angebat Vitellium victarum 66
legionum haudquaquam fractus animus. sparsæ per Italiam, & victoribus permixtæ,
hostilia loquebantur: præcipua quartadecimanorum ferocia, qui *se victos* abnue-
bant; *quippe Bedriacensi acie, vexillariis tantum pulsis, vires legionis non affuisse.* Re-
mitti eos in Britanniam, unde à Nerone exciti erant, placuit; atque interim Ba-
tavorum cohortes una tendere, ob veterem adversus quartadecimanos discordiam.
nec diu in tantis armatorum odiis quies fuit. [5] Augustæ Taurinorum, dum opifi-
cem quendam Batavus ut fraudatorem insectatur, legionarius ut hospitem tuetur,
sui cuique commilitones aggregati, à conviciis ad cædem transiere: & prœlium
atrox arsisset, ni duæ prætoriæ cohortes, caussam quartadecimanorum secutæ, his
fiduciam, & metum Batavis fecissent. *quos* Vitellius *agmini suo jungi*, ut fidos; *le-
gionem, Grajis Alpibus traductam, eo flexu itineris ire* jubet, *quo Viennam vitarent.*
namque & Viennenses timebantur. Nocte qua proficiscebatur legio, relictis passim
ignibus, pars Taurinæ Coloniæ ambusta: quod damnum, ut pleraque belli mala,
majoribus aliarum urbium [6] cladibus oblitteratum. Quartadecimani postquam [7] Al-
pibus degressi sunt, seditiosissimus quisque signa Viennam ferebant: consensu me-
liorum compressi, & legio in Britanniam transvecta. Proximus Vitellio [8] è præto- 67
riis cohortibus metus erat. [9] separati primum, deinde addito [10] honestæ missionis
lenimento, [11] arma ad tribunos suos deferebant; donec motum à Vespasiano bel-
lum

stylus tamen velut ex principis persona loquebatur, cujus nomine quodcunque istius generis mandatum concipiebatur. *Savilius.*

1 *Exhortationibus ejus.*] Emendavimus, *ex orationibus.* Rhenanus.

2 *Comitatu principis adjectus.*] Nos, *comitatui.* Idem. Et sic MS. Mediceus, quod tanto libentius testor, ut occurram scrupulo satis vano, qui movetur cap. 71. in voce *luxu.* Jac. Gronov.

3 *Exemplo L. Arruntii. Eum Tiberius.*] 4. Annal. *Savilius.* Vulgo, *L. Arruntii, quem Tiberius.* Emendationem indicavit Flor. qui habet, *Arruntium Tiberius.* Pichena.

4 *Vectius Bolanus. E præsentibus.*] Distingui malim, *Bolanus è præsentibus angebat,* &c. ut significet Bolanum è comitatu principis in Britanniam missum. *Lipsius.*

Missus in locum ejus, Vectius Bolanus è præsentibus.] Distinctio hæc à Lipsio reposita, confirmatur etiam à Florent. Aliter in vulgatis: *Vectius Bolanus. E præsentibus,* &c. *Pichena.*

5 *Augustæ Taurinorum.*] Vulgo, *Turinum,* caput populorum Subalpinorum, quod firmissimo Regis nostri præsidio tenetur. *Lupanus.*

6 *Cladibus obliteratum est.*] Verbum *est,* expunximus. *Rhenanus.*

7 *Alpibus digressi sunt.*] Magis proprie corriges, *degressi.* Pichena. Significantius legas *degressi.* Atque ita lib. 1. *Cæcina propiore transitu Peninis jugis degredi jussus.* lib. 3. *Pullo amictu palatio degreditur.* Acidalius.

8 *E prætoriis cohortibus metus.*] Sueton. Vit. c. 20. idem scribit, neque ulterius procedit: *quicquid prætoriarum cohortium fuit, uno exauctoravit edicto.* Sed conscripto recens exercitu, qua de re agit Tacitus, etiam urbanæ cohortes videntur dimissæ. *Savilius.*

9 *Separatæ primum.*] Scripsi, *Separati.* Rhenanus.

10 *Honestæ missionis.*] Missio alia honesta, alia ignominiosa est. honesta ex valetudine, ex stipendiis confectis, & libera, nisi fallor, Rep. pro hæreditate adeunda, pro honoribus petendis, &c. *Savilius.* Satis ab Ulpiano in cap. 2. Pandectarum de his, qui notantur infamia, & à Martiano cap. 13. de re militari explicatur, tria esse missionum genera, *Honestam, Causariam,* (unde à Livio *Causarii* milites, qui ea se excusant) *Ignominiosam.* Lupanus.

11 *Arma ad tribunos deferebant.*] Sic Flor. vulgo, *ferebant.* Pichena.

lum crebresceret: [1] tum resumpta militia, robur Flavianarum partium fuere. Prima classicorum legio in Hispaniam missa, ut pace & otio mitesceret. Undecima ac septima suis hibernis redditæ. [2] Tertiadecimani struere amphitheatra jussi. nam Cæcina Cremonæ, Valens Bononiæ, spectaculum gladiatorum edere parabant: nun-
68 quam ita ad curas intento Vitellio, ut [3] voluptatum oblivisceretur. [4] Et quidem partes modeste distraxerat: [5] apud victores orta seditio, ludicro initio, nisi [6] numerus cæsorum invidiam bello auxisset. Discubuerat Vitellius Ticini, adhibito ad epulas Verginio. Legati tribunique, ex moribus imperatorum severitatem æmulantur, vel [7] tempestivis conviviis gaudent: perinde miles [8] intentus, aut licenter agit.

1 *Tum resumpta militia.*] An cum de Vespasiani bello auditum, Vitellius iterum prætorianos sibi adscivit? potius intelligo, eos tum pro Vespasiano militiam resumpsisse. infra enim ait: *Ad omnes exercitus legatosque scripta epistola, præceptumque, ut Prætorianos Vitellio infensos, reciperandæ militiæ præmio invitarent.* Ergo antea non reciperaverant. & de Vitellio inferius, *Prætorianos nuper exauctoratos insectatus.* Pichena.

2 *Tertiam decimam struere amphitheatrum jussit.*] Codex regius habet, *Tertia decima.* Cujus occasione vocabuli sic reposuimus, *Tertiadecimani struere amphitheatrum jussi.* Rhenanus. Danesius legebat, *Tertiadecima ac septima suis hibernis redditæ. Undecimani struere amphitheatra jussi*, &c. non ut in vulgatis, *Undecima ac septima s. h. redditæ. Tertiadecimani* &c. *Ursinus.*

Struere amphitheatra.] Ad breve tempus, & sic remissa in Pannoniam: ubi denuo conspicitur, cum primum à Vitellio Illyricum deficeret. *Savilius.*

3 *Voluptatum oblivisceretur.*] Ita Flor. at vulgo, *voluptates.* Pichena.

4 *Et quidem partes modeste distraxerat.*] Et hoc verbum ex Flor. restitui. Vulgo, *distinxerat.* Pichena. Hinc incipiendum diximus caput: alii adsuebant præcedentibus, idque sensum turbaverat. *Freinshemius.*

5 *Apud victores orta seditio.*] Vix tandem emersi me ex hac salebra; & vidi errorem. Transpositi enim per negligentiam versus sunt, iique in hunc ordinem cogendi: *Et quidem partes modeste distraxerat, nisi numerus cæsorum invidiam bello auxisset. Apud victores orta seditio, ludicro initio. Discubuerat Vitellius*, &c. Si tamen locus integer est, de quo ambigo. Scripsi *distraxerat*, non, *distinxerat*: ex Vatic. & videtur ad sententiam aptius, quia intelligit Vitellium satis clementer & modestè legiones adversæ partis disparasse, & per varias provincias distraxisse, ne coirent. *Lipsius.*

Orta seditio ludicrorum initio.] Nos, *ludicro initio.* Rhenanus. Non est quod transpositum censeas. nec enim invidia bello è numero cæsorum in acie, quam ultra non sævitum à Vitellianis; sed è numero cæsorum post pacem partam sociorum: quia duæ cohortes auxiliarium Gallorum cæsæ. *Mercerus.* Transposita hæc Lipsius autumat. Ego vulgatum textum reliqui. refertur enim cæsorum numerus ad duas cohortes in ea seditione interfectas, ut paulo infra narratur. Ideoque detestabatur civile bellum, in quo, tam levibus caussis, tot mala possunt accidere. *Pichena.* Levem originem habuit seditio, nempe studium luctandi, sed adeo res rediit, ut explicari nequiverit, nisi duarum cohortium strage: unde civilis belli detestatio, quæ oblata quavis de caussa semper arripitur. Tacit. *advertere proximi, deinde plures, hinc per omnem aciem miraculum, & questus, & sævissimi belli execratio.* At Eruditiss. vir ea quasi luxata sic restituit in suas sedes: *modeste distinxerat, nisi numerus cæsorum*, &c. quasique ibi agatur de numero interfectorum Bedriaci, & hoc sensu: modeste se gessit Vitellius cum victis, & inde laude dignus, nisi tot civium prælio perdidisset. Sed cur sine chirurgia non referimus *nisi numerus cæsorum* ad *ludicro initio* & respectum dicimus ad duas Gallorum cohortes cæsas in illa turba? *Salinerius.*

6 *Numerus cæsorum invidiam bello auxit.*] Budense volumen habet, *nũs nũs cæsorum invidiam bello auxisset.* Correxi locum, *nisi numerus cæsorum invidiam bello auxisset.* Rhenanus. Id quum pro certo exceptum sit, atque insuper in MS. Mediceo legatur *auxisset*, quod scivit Ryckius: is nihilominus utrique codici MS. obnixus scribet tamen Rhenani conjecturam non juvari ab MSS? Utique quum fatetur maluisse edere *auxit*, fatetur grave & sævum facinus, per omnia tantopere superstitiosus, præsertim quum & ipsius liber habeat *ni metus*, etsi prave, tamen indicans quam in parvo angulo istud *ni* vel *nisi* hærere potuerit. Mihi clara satis hæc sunt, prout in veteribus monimentis efferuntur, modo recte distinguas. *Apud victores orta seditio. Ludicro initio numerus cæsorum invidiam bello auxisset.* Cæsorum certe intelligo de duabus cohortibus, sed ita, ut pro cædendorum quoque intelligas, nisi inexspectatum aliquid repente superveniens cædem cohibuisset. *Jac. Gronovius.*

7 *Tempestivis conviviis delectantur.*] Convivia tem-

agit. Apud Vitellium omnia indisposita, temulenta, [1] pervigiliis ac Bacchanalibus,
quam disciplinæ & [2] castris propiora. Igitur duobus militibus, altero legionis quin-
tæ, altero è Gallis auxiliaribus, [3] per lasciviam ad certamen luctandi accensis, post-
quam legionarius prociderat, insultante Gallo, & iis qui ad spectandum convene-
rant in studia diductis; erupere legionarii in perniciem auxiliorum, ac duæ cohor-
tes interfectæ. Remedium tumultus fuit, alius tumultus. pulvis procul, & arma
aspiciebantur: conclamatum repente, *quartam decimam legionem*, *verso itinere*, *ad
prœlium venire*. sed erant agminis coactores. agniti, dempsere solicitudinem. Inte-
rim Verginii servus forte obvius, ut *percussor Vitellii* insimulatur. & ruebat ad con-
vivium miles, *mortem Verginii* exposcens. Ne Vitellius quidem, quamquam ad
omnes suspiciones pavidus, de innocentia ejus dubitavit. ægre tamen cohibiti, qui
[4] exitium consularis & quondam ducis sui flagitabant. Nec quemquam sæpius quam
Verginium, omnis seditio infestavit. manebat admiratio viri, & fama; sed ode-
rant, ut fastiditi. [5] Postero die Vitellius, senatus legatione, quam ibi opperiri jusse- 69
rat, audita, transgressus in castra, ultro *pietatem militum* collaudavit: frementibus
auxiliis, *tantum impunitatis atque arrogantiæ legionariis accessisse*. Batavorum cohortes,
ne quid truculentius auderent, in Germaniam remissæ, principium interno simul
[6] externoque bello parantibus fatis. Reddita civitatibus Gallorum auxilia, ingens
numerus, & prima statim defectione, [7] inter inania belli assumptus. Ceterum, ut
lar-

tempestiva sunt, quæ ante consuetam horam inchoata, longius protrahendæ hilaritati instruuntur. *Savilius.*

8 *Aut licentior.*] Antea, *licentiosus*, legebatur: quod sane eligam præ isto quod supposuit Rhenanus. *Lipsius.*

Intentus aut licentiosus.] Scripsimus, *aut licentiosior*. Nam in Budensi volum. legitur, *licenter*. Rhenanus. Addit verbum Florentin. *aut licent. agit*, id est *licenter agit*. Pichena.

1 *Pervigiliis.*] Vigiliæ & solennia noctu peragi solita in honorem Deorum quorundam, interdum in noctes aliquot continuas protracta, qualibet sane insolentia licentiaque infames; *Cum vinum & nox, & misti fœminis mares, ætatis teneræ majoribus discrimen omne pudoris exstinxissent*, ait Livius. Abundarunt tali sacrorum genere Græcorum resp. infundente se pariter vitiorum comitantium multitudine, ut Comœdiæ istius temporis docent, atque ex Plauti Aulularia perspicere licet: *Ego me injuriam fecisse fateor filiæ tuæ, Cereris vigiliis per vinum atque impulsu adolescentiæ.* Sed hæc Cereris sacra videntur præ cæteris castius habita, ut locum suum tueri potuerint, multis aliis rejectis apud Tullium 2. de legibus. *Nocturna sacrificia mulierum, ne sunto præter illa, quæ pro populo rite fient, neve quem initianto, nisi ut assolet, Cereri Græco sacro.* Vitellius, narrante Sueton. c. 10. *in Apennini quidem jugis etiam pervigilium egit*; Tacito fortassis ad illud factum hic alludente. Bacchanalia autem, ut opinor, pervigilia fuerunt in honorem Bacchi, omnium perditissima, & vera morum corruptela. De illorum origine, incremento, destructione apud Rom. legatur Livius l. 38. & Tullius de Legibus. *Savilius.*

2 *Castris propiora.*] Codex Manusc. *promptiora*, nec est absurda lectio. Nec illic habentur mox duæ voces; *altero e*; sed tantum, *altero legionis quintæ, Gallis auxiliaribus.* Rhenanus. Vide Sueton. Vit. 10. *Savilius.*

3 *Per lasciviam & certamen.*] Verius, *ad certamen*: quod in Florentino item exstat. *Lipsius.*

Per lasciviam & certamen luctandi accensis.] Lege ex Floren. *ad certamen*. Quod & Lipsius judicio suo conjectavit. *Pichena.*

4 *Exitium viri consularis, & quondam ducis sui.*] Ut antehac edi placuit. Sed quum secunda vox nullam habeat partem in libris antiquis, ut pleno ore testatur Ryckius, & verum est, cur eam sic patimur inhærescere ut genuinam? Utique nimis propinquum est, quod dicitur *manebat admiratio viri*; & in hoc loco satis est, quod primo dicatur *dux consularis*, & tum particulatim *dux suus*. Statim ex MS. Mediceo restitui ordinem vocum temere in editis inversum *cohortes Batavorum*; nec enim ita major existit venustas, quam prout ab Tacito venisse testantur tam fida vetustatis pignora. *Jac. Gronovius.*

5 *Postera die.*] Nos, *postero*. Rhenanus.

6 *Externoque bello parantibus fatis.*] Concitore Civili & Batavis, quodque mox Gallorum rebellio continuavit. Tac. 4. & 5. hist. *Savilius.*

7 *Inter initia belli assumptus.*] Ita Danesius legebat pro eo, quod in vulgatis est, *inter inania belli*, &c. *Ursinus.* Lipsius mallet, *immania*.

largitionibus [1] affectæ jam imperii opes sufficerent, *amputari legionum auxiliorumque numeros* jubet, vetitis supplementis: & promiscuæ missiones offerebantur. [2] exitiabile id reipublicæ, ingratum militi, cui eadem munia inter paucos, periculaque ac labor crebrius redibant. & vires luxu corrumpebantur; contra veterem disciplinam, & instituta majorum, apud quos virtute quam pecunia res Romana melius stetit.

70 Inde Vitellius Cremonam flexit, & spectato munere Cæcinæ, insistere Bedriacensibus campis, ac vestigia recentis victoriæ lustrare oculis, concupivit. Fœdum atque atrox spectaculum. intra quadragesimum pugnæ diem [3] lacera corpora, trunci artus, putres virorum equorumque formæ, infecta tabo humus, protritis arboribus ac frugibus, dira vastitas. nec minus [4] inhumana pars viæ, quam Cremonenses [5] lauru rosisque constraverant, [6] exstructis altaribus, cæsisque victimis,

Mihi vox, *inania*, magis probatur hoc sensu: Assumpta à Vitellio Gallorum auxilia, ut speciem magni exercitus facerent, cum revera nihil aliud esset, quam inane & inutile vulgus. *Pichena.* Non placet *immania*, multo minus *munia*. Auxilia respectu legionum *inane* quid sunt; at & *robur* dicuntur 1. hist. 61. *quorum robur legio una prima & vicesima fuit.* Sic naturæ bona in comparationem veræ virtutis lib. 13. ann. *Omnium ora in se vertebat, corpore ingens, verbis magnificus, & super experientiam sapientiamque etiam specie inanium validus.* Eodemque modo cultus sine imperii vi, lib. 16. *Tantusque Romæ quantus consulibus honor esset: scilicet externæ superbiæ sueto, non erat notitia nostri, apud quos vis imperii valet, inania transmittuntur.* Salinerius. Non habet bic locum *inania*. Feram, quod in aliis libris est, *munia*, donec quod probem aliud inveniatur. Conjeci ipse olim, *minas.* neque nunc displicet: nondum tamen in eo acquiesco. *Inter minas*, id est, dum bellum parat, & minatur, aptissima quidem sententia. Quid si pro *inania* legas *initia?* Acidalius.

1 *Affectæ tamen imperii opes sufficerent.*] Vocat eleganter *affectas opes imperii*, quas imminutas intelligit exhaustasque. *Rhenanus.* Res lepida. Nam & doctum hunc virum hactenus tantum adjuvare hanc periochen mireris, & perinde mireris Cl. Ryckium nihil aliud dicere posse, quam in ipsius codice fuisse *affectæ jam imperii opes* &c. Nam certe hæc est verissima & antiqua lectio, quæ etiam sancte servatur in MS. Mediceo totidem literis, etsi taceat Pichena & ego in schedis meis non annotaverim; sed bene & manifeste conspexit frater meus, & hinc ita reparavi. *Jac. Gronov.*

2 *Exitiabile id reip.*] Scripsi, *Exitiabile.* Flor. volente. Vulgo *Exitiale.* Pichena.

3 *Lacera corpora.*] Xiphilinus refert in prœlio circa Cremonam utrimque cecidisse 40000. Tacitus ex præcepto Sallustii nunquam aut raro numerum exprimit. *Savilius.* Mox continuavi reponere, quod jam Ryckius adsciverat etiam schedis meis testantibus de MS. Mediceo, non *arboribus atque frug.* ut vulgo. *Jac. Gronovius.*

4 *Inhumana pars viæ.*] Forte, *inamœna.* Rhenanus. Male heic infarcire cupit Rhenanus *inamœna*; ubi locus diritatis & horroris. Sic alibi dixit *inhumana securitas.* lib. 3. hist. 83. *Gruterus.* Si placet confirmari de interpolatione codicis scripti non vetusti, consule modo de hoc loco notas nuperas, & colliges, quid ei fidendum sit. Nihil pote hac descriptione præstantius aut vividum magis. *Jac. Gronovius.*

5 *Lauru rosisque.*] Nos, *lauro.* Rhenanus. Principes & tali fastigio proximi excipi solent sparsis per vias, quacunque incederent, floribus. Herodianus libro 4. Caracalla Alexandriam ingrediente, δᾳδουχίαις τε καὶ ἀνθέων βολαῖς ἐτίμων τὸν βασιλέα. i. *honorabant Imperatorem accensis facibus sparsisque floribus.* & libro 1. cum Romam Commodus intraret, ὡς δὲ πλησίον ἐγένετο τῆς Ῥώμης πᾶσά τε ἡ σύγκλητος, καὶ πανδημεὶ ὅσοι τὴν Ῥώμην κατῴκουν ἄνθρωποι, δαφνηφόροι τε, καὶ πάντα ἐπιφερόμενοι ἄνθη τότε ἀκμάζοντα, ὡς ἕκαστος οἷός τε ἦν, πόῤῥω τῆς πόλεως ὑπήντων. i. *cum Romæ appropinquaret, totus Senatus, & quotquot Romam incolebant, urbe egressi obviam procedebant, quam longe poterant, lauros gestantes & flores quos anni tempestas dabat.* Claudian. Paneg. 2. de Stilicone. *Spectabunt cupidæ matres, spargentur & omnes Flore viæ.* Savilius. Attamen *lauru* scribitur in MS. Mediceo. *Jac. Gronovius.*

6 *Exstructis altaribus, cæsisque victimis.*] Aræ istæ & Victimæ, Vitellii Genio & Victoriæ. Fœda, sed vetus adulatio: quam in adventu Regum aut Principum usurparunt Græci Latinique. Justinus libro XXIV. *Arsinoë prægressa virum, festum diem urbi indicit, domos, templa, ceteraque omnia exornari jubet:* ARAS *ubique*, HOSTIASQUE *disponi.* Valer. libro IX. De luxuria: *Quid sibi voluit princeps suorum temporum Metellus Pius, cum in Hispania* ADVENTUS *suos ab hospitibus* ARIS ET THURE *excipi patiebatur?* Factum & Cæsari è Gallia reduci. Hirtius lib. VIII. *Multitudo obviam pro-*

mis, [1] regium in morem: quæ læta in præsens, mox perniciem ipsis fecere. Aderant Valens & Cæcina, monstrabantque pugnæ locos: *hinc* [2] *inrupisse legionum agmen, hinc* [3] *equites coortos: inde circumfusas auxiliorum manus.* Jam tribuni præfectique, sua quisque facta extollentes, [4] falsa, vera, aut majora vero miscebant. Vulgus quoque militum, clamore & gaudio, deflectere via, [5] spatia certaminum recognoscere; aggerem armorum, strues corporum [6] intueri, mirari. Et erant quos varia fors rerum, lacrymæque & misericordia subiret. at non Vitellius flexit oculos, nec tot millia insepultorum civium [7] exhorruit. lætus ultro, & tam propinquæ sortis ignarus, instaurabat sacrum [8] diis loci. Exin Bononiæ, à Fabio Va- 71
lente gladiatorum spectaculum editur, advecto ex urbe cultu. Quantoque magis propinquabat, tanto corruptius iter, immixtis histrionibus & [9] spadonum gregibus, & cetero Neronianæ aulæ ingenio. namque & Neronem ipsum Vitellius admiratione celebrabat, [10] sectari cantantem solitus, non necessitate, qua honestissimus quisque, sed [11] luxu, & saginæ mancipatus emptusque. Ut Valenti & Cæcinæ

procedebat: HOSTIÆ *omnibus locis immolabantur: tricliniis stratis fora templaque occupabantur.* Et passim deinde Principibus. In Caligula Sueton. cap. XIII. *Inter* ALTARIA *&* VICTIMAS, *ardentesque tedas, densissimo & lætissimo obviorum agmine incessit.* In Galba idem c. XVIII. *Cum per omne iter, dextra sinistraque* VICTIMÆ *opidatim cæderentur.* Plinius Panegyrico, de adventu Trajani: *Ut plena* ALTARIBUS, *angusta* VICTIMIS *cuncta!* Alius Panegyristes ad Maximianum: *Totamque hanc urbem repentina tua in hostes eruptione solicitam, lætitia & exultatione &* ARIS *flagrantibus, &* SACRIFICIIS *&* ODORIBUS *accensis numini tuo, implesti.* Lipsius.

1 *Regium in morem.*] Non mirum id in Romanis Principibus; nisi abroganda Suetonio fides in Galb. 18. *Per omne iter dextra sinistraque oppidatim victimæ cædebantur.* Savilius.

2 *Erupisse legionum agmen.*] Liber Corvini regis, *irrupisse.* Rhenanus. Rectius, ut opinor, ex Flor. *inrupisse.* quam ut vulgo, *erupisse.* Nam de ipsis Vitellianis legionibus sermo est, quæ in Othonianos irruperant. *Pichena.*

3 *Equites cohortos.*] Nos, *coortos.* Rhenanus.

4 *Falso vera aut majora vero miscebant.*] Manuscr. volumen. *Falsa vera aut majora vero miscebant.* Sensus est, Falsa & vera aut majora vero miscebant. *Rhenanus.* Florentini lectionem, *falsa vera, aut majora vero* &c. vulgatæ antepos ui. Ea erat *falso vera* &c. *Pichena.*

5 *Spacia certaminum recognoscere.*] In volumine man. *Spatia certamina recognoscere.* Repone, *Spatia & certamina recognoscere.* Rhenanus.

6 *Intueri mirarique.*] Vix credenda mentium conspiratio in velando & ingerendo, quod ipsa tempora oculis tam clare obtulerunt & quo Tacitum apparet noluisse uti. Nam quum sic omnes editi exhibeant, scias tamen in MS. Mediceo legi tantum *intueri, mirari* sine illius conjunctionis appendice. Sic ego in schedis meis notavi, sic frater in suo exemplari. Et cur additur? Delevi penitus: & pertinet hoc ad librum 1. hist. cap. 2. quibus adde 13, 3. *Iac. Gronovius.*

7 *Horruit.*] Sueton. Vit. 10. *Ut campos, in quibus pugnatum est, adiit, abhorrentes quosdam cadaverum tabem, detestabili voce confirmare ausus est, optime olere occisum hostem, & melius civem.* Savilius.

8 *Diis loci.*] Illorum religio sylvis & campis suum tribuit peculiarem deum, quo non favente, nihil non isto loco sinistre tentarent homines, Sic Æneas apud Virgil. lib. 7. 130. Italiam ingressus, *Geniumque loci, primamque deorum Tellurem, Nymphasque & adhuc ignota precatur Flumina.* Orestes in Sophoclis Electra, Ἀλλ' ὦ πατρῷα γῆ, θεοίτ' ἐγχώριοι Δέξασθέ με. *Me patria tellus, vosque præsides dei Excipite me.* Apud Xenophontem 1. παιδ. Cambyses & Cyrus cum Persiam relinquerent: προσηύξαντο θεοῖς καὶ ἥρωσι τὴν Περσίδα γῆν κατέχουσιν, ἵλεως καὶ εὐμενεῖς πέμπειν σφᾶς. i. *Deos Persiæ tutelares rogabant, ut faverent & feliciter propositum iter conficere paterentur.* Mediam ingressi, προσηύχοντο αὖθις θεοῖς Μηδίαν γῆν κατέχουσιν, ἵλεως καὶ εὐμενεῖς δέχεσθαι αὐτοὺς, i. *iterum orabant deos* &c. *ut propitii acciperent.* Savilius.

9 *Spadonum gregibus.*] 3. hist. de Fabio Valente, *multo ac molli concubinarum spadonumque agmine.* Idem.

10 *Sectari cantantem solitus.*] Vide Sueton. 4. *Idem.*

11 *Luxu & saginæ mancipatus.*] Nisi Cornelius in dandi casu singulari dixerit, *luxu*, Lucilium, Virgilium, Cæsarem secutus, uti supra 1. Hist. *prætextu veteris amicitiæ datum:* de quo Gell. lib. 4. malim scriptum, *luxui & saginæ mancipatus emptusque*, id est, traditus & acceptus, quæ propria verborum significatio est. de illo scriptum Ann. 11.

næ vacuos honoris menses aperiret, [1] coartati aliorum consulatus, [2] dissimulatus Martii Macri; tamquam Othonianarum partium ducis: & Valerium Marinum, destinatum à Galba consulem, distulit; nulla offensa, sed mitem, & injuriam segniter laturum. Pedanius Costa omittitur, ingratus principi, ut adversus Neronem ausus, & Verginii exstimulator. Sed alias protulit caussas. [3] actæque insuper Vitellio

72 gratiæ, consuetudine servitii. Non ultra paucos dies, quamquam acribus initiis cœptum, mendacium valuit. Exstiterat quidam, *Scribonianum se Camerinum ferens; Neronianorum temporum metu in Istria occultatum, quod illic clientelæ & agri veterum Crassorum, ac nominis favor manebat.* Igitur deterrimo quoque in argumentum fabulæ assumpto, vulgus credulum, & quidam militum errore veri, seu turbarum studio, certatim aggregabantur; cum pertractus ad Vitellium, [4] interrogatusque *quisnam mortalium esset*, postquam nulla dictis fides, & à domino noscebatur, conditione fugitivus, nomine *Geta*, [5] sumptum de eo supplicium in servilem modum.

73 Vix credibile memoratu est, quantum superbiæ socordiæque Vitellio adoleverit, postquam [6] speculatores è Syria Judæaque, *adactum in verba ejus Orientem* nuntiavere. Nam etsi vagis adhuc & incertis auctoribus, erat tamen in ore famaque Vespasianus, ac plerumque ad nomen ejus Vitellius excitabatur: tum ipse exercitusque, ut nullo æmulo, sævitia, libidine, raptu, in externos mores proruperant.

74 At Vespasianus bellum armaque, [7] & procul vel juxta sitas vires, circumspectabat. Miles ipsi adeo paratus, ut præeuntem sacramentum & [8] fausta Vitellio omnia precantem, [9] per silentium audierint. Muciani animus, nec Vespasiano alienus, & in Titum pronior. [10] præfectus Ægypti Alexander, consilia sociaverat. [11] Tertiam legio-

11. *Vertranius.* Videtur legendum, *luxu & sagina.* Ursinus.

1 *Cohortati aliorum consulatus.*] Emendavi, *coartati* &c. *Rhenanus.* Nonnulli sane loco dejecti; sed quisque, ut patet, binos menses explevit, recepta tum istius temporis consuetudine. adi notas in lib. 1. *Savilius.*

2 *Dissimulatus M. Macri.*] Scribendum videtur *Martii Macri.* Nam ita eum supra crebro nominat, qui Præfectus gladiatoribus fuit. *Lipsius.*

Dissimulatus Martii Macri.] Vulgo, *M. Macri.* Lipsius verum illius nomen restituit, quo supra à Tacito appellatur, & Flor. congruit, in quo legitur *Marci Macri.* Pichena.

3 *Actaque insuper Vitellio gratia, consuetudine servitii.*] Sic supra l. 13. *Seneca, qui finis omnium cum dominante sermonum, grates agit*, & in vita Agr. *agi sibi gratias passus est, nec erubuit beneficii invidia.* Seneca de Ira 2, 33. *Notissima vox est ejus, qui in cultu regum consenuerat, cum illum quidam interrogasset, quomodo rarissimam rem in aula consecutus esset, senectutem: Injurias, inquit, accipiendo & gratias agendo.* Idem.

4 *Interrogatus quisnam mortalium esset.*] Nos, *interrogatusque quis mor. esset.* Rhenanus.

5 *Sumtum de eo supplicium servilem in modum.*] Id est, virgis cæsus extremo supplicio affectus est, ut ostendit Acron in comm. Horatii. Nam domini servos ad trabem suspensos flagellabant, atque in media domo, ad terrorem incutiendum servis, habenas pendebant. *Lupanus.*

6 *Speculatores è Syria Iudæaque.*] Delevimus præpositionem *è*, quæ subintelligitur. *Rhenanus.* Aberat à vulgatis præpositio *è*, quam ex Flor. restitui. *Pichena.* Iterum Muretus præpositionem addit, *speculatores è Syria.* Possis etiam legere, *superbia socordiaque* nominandi casu, id est, quantum Vitellio aucta sit superbia. *Acidalius.*

7 *Et procul vel juxta sitas vires.*] Particulam *&* submovimus. *Rhenanus.* Hic etiam ex Flor. addidi illud *&*, quod in editis vacabat. *Pichena.* Inseruerim cum Mureto copulam, *& procul* &c. *Acidalius.*

8 *Fausta Vitellio omnia precantem.*] Malim hic *omina.* ut ostendi supra ad 1, 35. *Freinshemius.*

9 *Per silentium audierunt.*] Consueverunt enim bene sentientes milites, acclamationibus preces adjuvare. *Ferrettus.*

10 *Præfectus Ægypti Ti. Alexander.*] Ita videtur legendum, ut fortasse illud, *Ti.* ob præcedentem postremam syllabam *Ægypti* omissum sit à librario. Sueton. certe *Ti. Alexandrum Ægypti præfectum* edit in Vesp. 6. *Ursinus.* Censet Muret. inserendum *Ti. Alexander*, quæ nota valet, *Tiberius*: quod nomen etiam huic Alexandro. *Acidalius.*

11 *Tertiam legionem, quod è Syria in Mœsiam transisset.*] Tertia legio jam Antonio rerum ad Orientem potiente, in Syria fuerat, ut colligere est ex H. 3, 24. ibique postea quoque mansisse argu-

legionem, quod è Syria in Mœsiam transisset, suam numerabat. ceteræ Illyrici legiones secuturæ sperabantur. Namque [1] omnes exercitus flammaverat arrogantia venientium à Vitellio militum, quod truces corpore, horridi sermone, ceteros ut impares irridebant. [2] Sed in tanta mole belli plerumque cunctatio, & Vespasianus modo in spem erectus, aliquando adversa reputabat; *Quis ille dies foret*, [3] *quo sexaginta ætatis annos, & duos filios juvenes bello permitteret?* [4] *Esse privatis cogitationibus re-*

argumento est, quod Corbuloni adfuit 15, 6. H. 3, 24. Cui successerit Mucianus. cujus beneficiis devinctam legionem in Mœsiam Nero transtulerit: ubi legato Aponio Saturnino Sarmatas vicit. H. 1, 79. H. 3, 24. Mox *transgressa* (sic lego H. 2, 85.) *in partes* Vespasiani, *exemplum cæteris Mœsiæ legionibus præbuit.* Et duce Duillio Aponiano Veronam venit. H. 3, 10. Capuæ hiemavit H. 4, 3. Deinde iterum in Syriam remissa est H. 4, 39. nempe quod olim ibi fuisset. Unde & morem, qui in Syria, retinuerat, Solem salutandi, H. 1, 24. Hinc ergo Mucianus eam *suam numerabat*, ut ait auctor hoc loco. *Freinshemius.* Sed hoc loco non agit Tacitus de Muciano, sed de Vespasiano, quem scribere voluit. *Jac. Gron.*

1 *Omnes exercitus flammaverat arrogantia venientium.*] Exemplar manuscr. *omnis exercitus flammaverat ad arrogantiam* &c. Ubi *flammaverat* accipit absolute. *Rhenanus.* Ubi elegantia Mureti mutantis, *omnis exercitus flammaverat ad arrogantiam* &c. Apage inficetam & non necessariam correctionem. *Acidalius.*

3 *Sed inerat à mole belli.*] In Florentino: *sed iniant à mole:* ex quo Pichena, *sed in tanta mole.* Lipsius.

Inerat à mole belli plerumque cunctatio.] Legitur in exemplari MSC. *inerat amor belli.* Scripserim, *inerat timor belli, plerumque cunctatio.* Appositive. *Rhenanus.* Corrupte antea; *inerat à mole belli.* Flor. facilem mihi viam ad veram emendationem aperuit, in quo ita legitur: *iniant à mole belli.* unde ego: *in tanta mole.* idque etiam clare inveni in altero Manuscr. *Pichena.* Hic non necessario Muretus mutat: *in tanta.* Phrasis Taciti eum decepit, quam notabis in simillimo loco hujus ipsius libri propius initium: *Sed quo plus virium ac roboris, è fiducia tarditas inerat.* Vellejus lib. 2. *Admonitio frequens inerat & castigatio, vindicta rarissima.* Acidalius.

3 *Quo LX. ætatis annos, & duos filios juvenes.*] Suspicor legendum, *quo sexagesimò ætatis anno se & duos* &c. Pichena. Nihil hac figura orationis rotundius. Dicas esse unionem, itaque nihil mutandum; ut pluribus probo in suspicionum farragine. *Gruterus.*

4 *Esse privatis cogitationibus progressum.*] Lipsius, *regressum*, legendum putat. Tamen si attendas, in hac privatorum & principum comparatione, nihil de regressu agitur. & sententia videtur: privatos homines, cum cogitationem aliquam, seu vitæ institutionem sibi proponunt, eatenus progredi posse, quatenus ipsis videatur: ut in medio cursu quiescere, & intra mediocritatis terminos consistere, atque ex fortuna plus minusve ad libitum sumere. At qui imperium concupiscunt, arbitrium progressumque nullum habere: quoniam aut summum contingent, aut ruent in præceps. Vulgatam igitur lectionem non mutaverim. *Pichena.* *Regressum* ad marginem notatum. quod nemo recipiet, qui sequentia ex opposito dicta recte accipiet. *Acidalius.* Apposuerunt viri eruditissimi suis edit. legendum forte, *regressum.* male prorsus: omnibus enim modis amplectendum *progressum*, nisi solidam vim facere amamus sententiæ auctoris; ut ostendi in Diatribis meis ad Tacitum. *Gruterus.* Vulgo *progressum:* at potior visa est quam reposuimus, *regressum*, cum sententia hoc velit, & sic alibi loquatur auctor. ut supra 4, 11. *nullo ad pœnitendum regressu.* Freinshemius. Recte vocem, *regressum*, reposuit Freinshemius, cum ante, sed nullo sensu, *progressum*, legeretur. Privatæ, & illa de invadendo principatu cogitationes hic inter se contenduntur. *Privatæ cogitationes* dicuntur, quibus ad quasvis, sed quæ infra principem sint, publicas dignitates, potentiam, auctoritatem adspiramus. Quicquid enim infra principem est, quantumvis cætera maximum & publicum, adspectu principis est & dicitur *privatum.* passim Tacitus & alii auctores sic loquuntur. Illæ *privatæ cogitationes*, etiam ambitiosissimæ, cuivis licitæ sunt; nec peccatur, aut metuenda est pœna, etiamsi votis & conatibus non responderit eventus. Regredi enim hic impune licet. Si summas dignitates cogitaveris, nec acceperis, ut Consulatum, licet ad secundas, aut tertias resilire, ut Senatoriam, Prætoriam, Ædilitatem, Quæstoriam, & quæ aliæ sunt infra Consulatum. At qui ad imperium semel aspiravit, nec accepit, ab incepta regredi impune non potest. Reus est majestatis. Nihil ei restat nisi præcipitium, & ultima pernicies. Unde hic additur; *Imperium cupientibus, nihil medium inter summa & præcipitia.* Refer autem huc illud Juvenalis Sat. x.

Quid Crassos, quid Pompejos evertit, & illum
Ad sua qui domitos deduxit flagra Quirites?
Summus nempe locus.

regressum; & prout velint, plus minusve sumi ex fortuna: imperium cupientibus, nihil 75 *medium* [1] *inter summa aut præcipitia.* Versabatur ante oculos Germanici exercitus robur, notum [2] viro militari: *Suas legiones civili bello inexpertas; Vitellii, victrices: & apud victos, plus querimoniarum, quam virium. fluxam per discordias militum fidem, & periculum ex singulis. Quid enim profuturas cohortes alasque, si unus alterque,* [3] *præsenti facinore paratum* [4] *ex diverso præmium petat? Sic Scribonianum sub Claudio interfectum; sic percussorem ejus* [5] *Volaginium, è gregario ad summa militiæ provectum. Fa-* 76 *cilius universos impelli, quam singulos vitari.* His pavoribus nutantem, & alii legati amicique firmabant, & Mucianus, [6] post multos secretosque sermones, jam & coram ita locutus: *Omnes qui magnarum rerum consilia suscipiunt, æstimare debent,* [7] *an quod inchoatur, reipublicæ utile, ipsis gloriosum, aut promptum effectu,* [8] *aut certe non arduum sit. Simul ipse qui suadet considerandus est, adjiciatne consilio periculum suum: & si fortuna cœptis affuerit, cui summum decus acquiratur. Ego te, Vespasiane, ad imperium voco, tam salutare reipublicæ, quam tibi magnificum,* [9] *juxta deos, in tua manu*

Et ista,

Altæ turris tabulata, unde altior esset
Casus & impulsæ præceps immane ruinæ.

Hæc vera est sententia hujus loci. *Boxhornius.*

1 *Inter summa aut præcipitia.*] Nos, *inter summa ac præcipitia.* Rhenanus. Auscultandum Rhenano, refingenti *& præcipitia*, neque secus editio antiquissima, & per consequens Ms. Vaticanus, ejus prolis mater. *Gruterus.*

2 *Viro militari.*] Vespasianus enim, antequam mitteretur in Judæam, in Germania fuerat legatus legionis, postea in Britannia, ubi triginta prœliis interfuit, viginti civitates expugnavit, insulamque Vectem Romano subjecit imperio, unde obtinuit *triumphalia ornamenta.* Suet. Vesp. 4. *Savilius.*

3 *Præsenti facinori.*] In exemplari Msc. est, *facinore.* Rhenanus.

4 *Ex diverso.*] Phrasis Tacito peculiaris, pro, ex parte altera. Sic lib. seq. *ac majore ex diverso mercede* &c. & inf. *quas enim ex diverso legiones?* lib. 13. *assultare ex diverso Tiridates.* Pichena.

5 *Volaginium.*] Nomen rarum, cujus partem primæ syllabæ annexam obiter expolire conatur Freinshemius ad 1. hist. 70. Sed non licet nobis separare, quod ita junctim servant MSS. Itaque nihil ex antiquo memini legisse ei magis appropinquans, quam in nummo, quem liberaliter studiis Græcis contulit Vir Eximius & ad eadem fovenda natus Jac. de Wilde mihi arctissimis inde vinculis junctus, in Selectis Numism. Antiquis tab. x. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΤΑΜΙΟΥ ΛΕΥΚΙΟΥ ΦΟΛΚΙΝΝΙΟΥ. Jac. Gronovius.

6 *Post multos secretosque sermones jam & coram.*] Ergo multos istos sermones non coram eo protulerat, quocum loquebatur? nugæ. Latet omnino cæcum aliquod vulnus, & conjicio toto capite considerato, aliquid hic fuisse de amicis: hoc enim ait, prius multos cum Vespasiano sermones secreto habuisse, denique *& amicis coram* (sic forte legendum) ea, quæ subjicit, locutum esse. Pluribus enim præsentibus hanc orationem habitam patet ex H. 2, 77. *Nobis nihil ultra arrogabo, quam ne post Valentem ac Cæcinam numeremur.* & longe clarissime ex H. 2, 78. *Post Muciani orationem ceteri audentius circumsistere, hortari.* Freinshemius. Nescio cur hunc locum mutare aggressus sit vir doctus. Ratio, quam adfert, nulla est. *Coram* hic significat palam, multis audientibus, & quasi in publico. Ita ea voce usus Tacit. Ann. 6. ubi M. Terentius; *Spectamus porro, quæ coram habentur*; id est, quæ publica, & oculis judiciisque omnium offeruntur. Vides igitur aliud hic esse *secretos sermones*, aliud *coram loqui.* Boxhornius.

7 *An quod inchoatur.*] Hæreo ad notam Cl. Ryckii, qua aperit (Cod. meus *an quod inchoaturi*) Atqui id ipsum a me in schedis meis ex MS. Mediceo annotatum vidit. Sed & paulo ante ibi scriptum erat *jam & coronam ita locutus*, ut forsan dubites *jam ad coronam ita loc.* Nam quæ ab illis duobus cum impetu produntur, exigua sunt. Multi secretique sunt aut epistolarum aut aliorum internuntiorum sermones, & præsertim ipsius Titi, ex cap. 79. At nunc ex provincia sua egressus, ut cum ipso Vespasiano ageret, ita loquutus fuit illi ad coronam, ut præsentes forent multi proceres nobilesque, quibuscum forsan aliquid jam communicaverat Vespasianus, ut nunc venientem simul audirent. *Jac. Gronovius.*

8 *Aut certe non arduum sit.*] In MS. Mediceo geminatur negativa *aut non certe non ard.* Scripsisse patet, *aut promptum effectu, aut non, certe non arduum sit.* Idem.

9 *Juxta deos.*] Videtur dictum pro, per favorem deorum, sicut dicimus, *secundum deos.* pro, post deos. At codex Budensis habet, *vixit deos.* ex qua scriptura nihil erui queat, nisi quis le-

manu positum est. Nec speciem adulantis expaveris; [1] *à contumelia quam à laude propius fuerit, post Vitellium eligi. Non adversus divi Augusti acerrimam mentem, nec adversus cautissimam Tiberii senectutem;* [2] *ne contra Caii quidem, aut Claudii, vel Neronis, fundatam longo imperio domum exsurgimus: cessisti etiam Galbæ imaginibus: torpere ultra, & polluendam perdendamque rempublicam relinquere, sopor & ignavia videretur, etiamsi tibi, quam inhonesta, tam tuta servitus esset.* [3] *Abiit jam & transvectum est tempus,* [4] *quo posses videri concupisse. confugiendum est ad imperium. An excidit trucidatus Corbulo?* [5] *splendidior origine quam nos sumus, fateor: sed & Nero, nobilitate natalium, Vitellium anteibat. Satis clarus est apud timentem, quisquis timetur. Et posse ab exercitu principem fieri, sibi ipse Vitellius* [6] *documento est, nullis stipendiis, nulla militari fama, Galbæ odio provectus.* [7] *Ne Othonem quidem ducis arte, aut exercitus vi, sed præpropera ipsius desperatione victum, jam desiderabilem & magnum principem fecit. Cum interim spargit legiones; exarmat cohortes,* [8] *nova quotidie bello semina ministrat. si quid ardoris ac ferociæ miles habuit, popinis*

legendum suspicetur, *vixit nepos*, hoc est, ganeó, scil. Vitellius. *Vixisse* dicimus, quos periisse significamus. Tum distingue: *Vixit nepos. In tua manu positum est.* Sed hæc conjectura esto. *Rhenanus.* Hoc est, voluntate, & quasi decreto deorum. ii enim favorem suum Vespasiano sæpius ostenderunt, ut alibi Tacitus. & post Muciani orationem ait: *responsa vatum & siderum motus referre*, & statim: *Recursabant animo vetera omina*, & quæ sequuntur. Etiam lib. præced. dixit: *occulta lege fati, & ostentis ac responsis destinatum Vespasiano liberisque ejus imperium post fortunam credidimus.* Seu potius hoc sibi vult Mucianus: Ejusdem momenti fere tua voluntas est, ac Deorum favor. *Pichena.*

1 *A contumelia & laude propius fuerit.*] Muciani mens videtur: cum Vitellius suis vitiis, corruptisque moribus imperium laceret, contumeliosum potius quam laudabile esset, si eligi Imperator post illius obitum exspectares, atque interim illum regnare in perniciem reipublicæ permitteres. Ideo paullo post sequitur: *Torpere ultra & polluendam perdendamque rempublicam relinquere, sopor & ignavia videretur.* Verior tamen sensus est, ni fallor: Hinc, Vespasiane, videas, me tibi non adulari, cum quod contumeliosum est, tibi suadeam, scilicet post Vitellium eligi: id enim laudem & gloriam tibi minuere poterit, potius quam augere. *Idem.*

2 *Abiit jam, & transvectum.*] Obscura est sententia, & ergo acuta. An hoc vult, jam senem esse Vespasianum, & in hac modesta ætate nihil juveniliter, aut cupide atque ambitiose visum iri agere, sed omnia studio & amore reipublicæ? An potius alio telo, & proprio periculo excitat? Abiit jam tempus, nec in tua manu est, dissimulare aut tegere cupidinem imperii. Jam innotuit multis signis, & ut salvus sis, *confugiendum est ad imperium.* Lipsius.

3 *Ne contra Caji quidem.*] Sic quum in schedis meis notavissem, libens id ex solis eis admisit Ryckius, & ego sequor, ut cap. 15. *Ne Othonianis quidem.* Utinam sic quoque ab eodem fuisset actum 4, 35, sed nescio quæ vana fingit, ut maneat *nec victor quidem.* Jac. Gronovius.

4 *Quo posses videri concupisse.*] Regius liber habet manifeste, *quo posses videri concepisse.* Est *concipere* ex destinato suscipere. lib. 1. Ann. *Fraude aut vi raptum Agrippam ferre ad exercitus Germanicos non servili animo concepit.* Liv. l. 4. *In eâ Sp. Melius spem regni conceperit.* Sic etiam dicitur *scelus concipi*, quod suscipitur. *Rhenanus.*

5 *Splendidior origine quam nos sumus.*] Flor. corrupte habet, *splendiori.* forte *splendidiori*: sed neque sic esset vulgata lectione melius. *Pichena.*

6 *Documento est.*] Verbum substantivum scias donum esse hujus temporis, quum in MS. Mediceo non exstet; & præterquam quod ab Tacito sæpe omittatur, potest ab proxime antecedentibus repeti. *Jac. Gronovius.*

7 *Ne Othonem quidem ducis arte, aut exercitus sui, sed.*] Castigavimus, *aut exercitus vi.* Rhenanus. Si integer sit locus, quod certe non ausim affirmare, videtur sensus. Postquam Mucianus, ut facilem belli exitum Vespasiano proponeret, dixisset, nullas esse in Vitellio virtutes: sequitur, illum ignavia ac vitiis suis effecisse, ut jam Otho princeps desideraretur, ac magnus præ Vitellio haberetur. qui quidem Otho non, ipsius Vitellii arte ac viribus, sed sua desperatione victus fuerit. Construitur autem sic: Vitellius fecit jam desiderabilem, & magnum principem, Othonem; non quidem victum ducis arte, aut exercitus vi, sed præpropera ejus desperatione. Ad hæc Mucianus vires Vitellii extenuans, addit legiones ab illo sparsas, cohortes exarmatas, & quæ sequuntur. *Pichena.*

8 *Nova quotidie bello semina ministrat.*] Cum supra

nis, & comeſſationibus, & principis imitatione, deteritur. Tibi è Judæa & Syria & Ægypto novem legiones integræ, nulla acie exhauſtæ, non diſcordia corruptæ: ſed firmatus uſu miles, & belli domitor externi. Claſſium, alarum, cohortium robora; &
77 *fidiſſimi reges; & tua ante omnes experientia. Nobis nihil ultra arrogabo, quam ne poſt Valentem ac Cæcinam numeremur. Ne tamen Mucianum ſocium ſpreveris, quia æmulum non experiris: me Vitellio antepono, te mihi. Tuæ domui triumphale nomen, duo juvenes, [1] capax jam imperii alter, & primis militiæ annis apud Germanicos quoque exercitus clarus. Abſurdum fuerit, non cedere imperio ei, cujus filium adoptaturus eſſem, ſi ipſe imperarem. Ceterum inter nos non idem proſperarum adverſarumque rerum ordo erit. Nam ſi vincimus, honorem quem dederis habebo: [2] diſcrimen, ac pericula, ex æquo patiemur. imo ut melius eſt, tu hos exercitus rege, mihi bellum & præliorum incerta trade. Acriore hodie diſciplina, victi, quam victores agunt: hos ira, odium, ultionis cupiditas ad virtutem accendit; illi per faſtidium, & contumaciam hebeſcunt. [3] Aperiet & recludet contecta & tumeſcentia victricium partium vulnera bellum ipſum. [4] Nec mihi major in tua vigilantia, parſimonia, ſapientia, fiducia eſt, quam in Vitellii*

ſupra oſtenderit, plures legiones à Vitellio in ſuas provincias remiſſas, & cohortes prætorianas exarmatas, conſequens erat, ut omnium illorum militum animos ſibi adeo alienaverit, ut bellum cuperent. ea ergo erant præcipua novi belli ſemina. *Pichena.*

1 *Capax imperii.*] Annum agens vigeſimum ſeptimum. *Savilius.*

2 *Diſcrimen ac pericula.*] Vulgo, *periculum.* at Flor. *pericula*, quod repoſui. *Pichena.* At cur tegit, quod ibidem ille codex habet non *partiemur*, ut vulgo, ſed *patiemur?* nempe ut aperiret Ryckius, quem vide. Certe id mihi fuit tanti, ut reddiderim Tacito. *Jac. Gronovius.*

3 *Aperiet & recludet.*] Vix abeſt, quin ad hæc Demoſthenis ſit adſpectum: & certe paria ſunt, in Olynthiaca: Ὥσπερ ἐν τοῖς σώμασιν ἡμῶν, ἕως μὲν ἐρρωμένος ᾖ τις, οὐδὲν ἐπαισθάνεται τῶν καθ' ἕκαστα, σαθρῶν. ἐπὰν δὲ ἀῤῥώστημά τι συμβῇ, πάντα κινεῖται, κἂν ῥῆγμα, κἂν στρέμμα, κἂν ἄλλο τι τῶν ὑπαρχόντων σαθρὸν ᾖ. οὕτω καὶ τῶν πόλεων, καὶ τῶν τυράννων, ἕως μὲν ἂν ἔξω πολεμῶσιν, ἀφανῆ τὰ κακὰ τοῖς πολλοῖς ἐστίν. ἐπειδὰν δὲ ὅμορος πόλεμος συμπλακῇ, πάντα ἐποίησεν ἔκδηλα: *Ut in corporibus noſtris, dum valet aliquis, nullum dolorem ſentit é partibus affectis; cum autem morbus ſupervenit, omnia commoventur, ſive ruptura, ſive luxatio, ſive alia imbecillitas ſit: ita res habet in urbibus, & regibus. qui donec foris belligerant, mala ſua ſecreta habent; ubi verò vicinum bellum conflatum eſt, omnia aperiuntur & eluceſcunt.* Lipſius.

Recludet contecta & tumeſcentia victricium partium vulnera.] Ita Florent. nam in vulgatis ſic tranſpoſite: *contecta victricium partium & tumeſcentia vulnera.* Pichena. Demoſthenes prima in Philippum: Οὐκ ἐπὶ τὴν ἐκείνου πλευσούμεθα; Ποῖ δὴ προσορμιούμεθα, ἤρετό τις. εὑρήσει τὰ σαθρὰ τῶν ἐκείνου πραγμάτων αὐτὸς ὁ πόλεμος. Gronovius.

4 *Parſimonia, ſapientia.*] Ambigo de voce *parſimoniæ.* Convenit in Veſpaſianum, ſcio: quem ſordidum avarumque omnes faciunt, non ſolum parcum. ſed cur inter principes & illuſtres virtutes hanc domeſticam privatamque nominet? aut cur in ea fiduciam boni eventus collocet? Non digna videtur, quæ ad imperium adjuvet, aut ad id gradum ſtruat: niſi fortaſſe comparatione Vitellii dictum, qui natus ad prodigendum. Utcumque, liceat dubitare an non reponendum, *acrimonia:* ſed, ut dixi, dubitare. *Lipſius.*

Nec mihi major in tua vigilantiâ, parſimoniâ, ſapientiâ, fiducia eſt.] Vocem *parſimoniæ* Lipſius arguit, tanquam non digna, quæ inter principes & illuſtres virtutes connumeretur, aut quæ ad imperium adipiſcendum ullo adjumento eſſe poſſit. Quod licet non ſine probabili ratione ab eo dictum ſit, mihi tamen videtur, Mucianum non temere inter alias virtutes, etiam Veſpaſiani parſimoniam laudare, atque in ea victoriæ fiduciam reponere: cum belli nervos pecuniam eſſe conſtet, ut inferius dixit: ac ſi ea prodigeretur, ut à Vitellio fiebat, fruſtra in aliis virtutibus, atque in cetero bellico paratu ſpes relinquebatur. *Pichena.* Torpor vigilantiæ, inſcitia ſapientiæ, ad amuſſim reſpondent: verum *parcimonia* non videtur ἀντίθετον *ſævitiæ.* Nec (addo) σωφροσύνη τῆς ἀκολασίας. Thucyd. l. 3. ἀμαθία τε μετὰ σωφροσύνης ὠφελιμώτερον ἢ δεξιότης μετὰ ἀκολασίας. i. *imperitia cum modeſtia utilius quam peritia cum licentia.* Nec *avaritia virtuti.* audi Sall. Catil. *nam pro pudore, pro abſtinentia, pro virtute, audacia, largitio, avaritia vigebant.* Juvanda omnia ſunt interpretatione. Ad Græca ita Scholiaſt. Τὴν ἀκολασίαν ἀντέθηκε τῇ σωφροσύνῃ. δεῖ δὲ τὴν μὲν σωφροσύνην ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς εὐθέως δέξασθαι, τὴν δὲ ἀκολασίαν ἐπὶ τῆς εὐμεταβλησίας. i. *Licentiam oppoſuit modeſtiæ:* oportet autem *hic accipere modeſtiam pro ſimplicitate*

(hoc

tellii torpore, *inſcitia*, *ſævitia*. *Sed & meliorem in bello cauſſam*, *quam in pace habemus*. [1] *nam qui deliberant*, *deſciverunt*. Poſt Muciani orationem ceteri audentius 78
circumſiſtere, hortari, *reſponſa vatum*, *& ſiderum motus* referre. Nec erat intactus tali ſuperſtitione, ut qui mox rerum dominus, Seleucum quendam mathematicum, rectorem & præſcium palam habuerit. [2] Recurſabant animo vetera omina. [3] cupreſſus arbor in agris ejus, conſpicua altitudine, repente prociderat; ac poſtera die, eodem veſtigio reſurgens, procera & latior virebat. grande id, proſperumque, conſenſu haruſpicum: & ſumma claritudo juveni admodum Veſpaſiano promiſſa. Sed [4] primo triumphalia; & conſulatus, & Judaicæ victoriæ decus,

(hoc eſt, quando placitis acquieſcunt) *licentiam* vero pro *inſtabilitate* (hoc eſt quando à ſemel placitis diſcedunt.) Ad Latina hæc ego. *Virtus* aliquando ponitur vice munificentiæ, ſive beneficentiæ. Thuc. l. 2. Καὶ τὰ ἐς ἀρετὴν ἠναντιώμεθα τοῖς πολλοῖς. i. *Et in iis*, *quæ ad virtutem ſpectant*, *à multis diſcrepamus*. Ubi Schol. ἀρετὴν λέγει νῦν φιλίαν καὶ εὐεργεσίαν. Sic noſter contendit *ſævitiam* cum *parcimonia*, id eſt, averſione crudelitatis: mitis enim erat Veſpaſianus & parcus puniendi. Ut ex Sueton. c. 10. Nec abſurde hoc vocabulum ad alia quam ad frugalitatem transfertur. Plin. libro 10. Ep. 25. *Statuam poni mihi à te eo quo deſideras loco* (*quanquam hujuſmodi honorum parciſſimus*) *patiar*. Plaut. Aul. 2, 2, 29. *Neque illo quiſquam eſt alter hodie ex paupertate parcior*. Τὸ *parcior* ibi hominem non ſignat, qui rei inſerviat, ſed qui imbiberat illud aureum: γνῶθι σεαυτόν. Quamobrem dives Megadorus Euclionis ingenium optime callens, merito nuptiis cum ejus filia diffidit, dicitque eum eſſe *parcum*, hoc eſt ſe intra ſuum ordinem continentem, non affectare affinitates potentiorum. quæ omnia clarius Euclio ipſe verſ. 49. Cæterum non mihi perſuaſerint qui illos immanes commentarios vulgavere *parcior* nota ſignificatione accipiendum eſſe, nam ratio horum: *Credo ædepol*, *ubi mentionem ego fecero de filia*, *Mihi ut deſpondeat*, *ſeſe à me derideri rebitur*, hæc eſt: *Neque illo quiſquam eſt alter hodie ex paupertate parcior*. Ad hoc Megadorus indotatam Euclionis filiam ducere volebat. *Scio quid dictura es*, *hanc eſſe pauperem*, *hæc pauper placet*. Et; *Dummodo morata recte veniat*, *dotata eſt ſatis*. Salinerius. Ambigendi de voce, *parcimonia*, juſta Lipſio cauſa, ſi vulgari ſignificatione accipitur. At hic nova illa & vix alibi unquam uſurpata. Clementiam enim intelligit Tacitus, aut quid clementiæ affine, quod alio vocabulo non poſſis exprimere. Id clarum ex antitheſi, quia ut *torpori Vitellii*, *vigilantiam Veſpaſiani*, *& inſcitiæ*, *ſapientiam*: *ſic ſævitiæ parcimoniam* opponit. Ac forte ideo tranſponenda hæc vox, collocandaque poſt ſequentem *ſapientiâ*, ut ordo contrariorum rectius mutuo ſibi reſpondeat, quem non ita ſollicite obſervaſſe auctor poteſt, neque admodum neceſſe fuit. Omnino autem non *major* legendum, ſed *minor*: quod mirum non vidiſſe alios, ſi ſententiam loci viderunt. *Acidalius*. Non neceſſarium eſt: ut iſta Veſpaſiani & Vitellii naturæ propria invicem conferantur: alioqui quomodo etiam reſpondebit ſapientia Veſpaſiani ſævitiæ Vitellii? Quare calidiuſcule Lipſius emendaſſe videatur: *in tua vigilantia*, *acrimonia*. Quin diſertus ille Mucianus publicam Veſpaſiani parſimoniam Reip. maxime utilem cenſebat. Unde de eo Xiphil. Ὁ δὲ Μουκιανὸς καὶ χρήματα ἀμύθητα πανταχόθεν, ὅθεν ἐνεδέχετο, εἰς τὸ δημόσιον ἤθροιζεν ἑτοιμότατα, τὴν ἐπ' αὐτῷ ἐπήρειαν εἰς ἑαυτὸν ἀντὶ τοῦ Οὐεσπασιανοῦ ἀναδεχόμενος. Νεῦρα γὰρ ἡγεμονίας τὰ χρήματα ἀεί ποτ' εἶναι λέγεται. Colerus.

1 *Qui deliberant*, *deſciverunt*.] Acute & vere dictum. Fidem enim jam fregit, qui deliberat an ſervet. Plutarchus exprimere in Galba voluit (magni fecit ille vir hunc noſtrum, & quamquam ævo compar, multa verbatim ex hac hiſtoria convertit:) ubi Vinium facit Galbam excitare & alloqui. Ὦ Γάλβα, τίνα τρόπον βουλεύεσθε; τὸ γὰρ ζητεῖν Νέρωνι εἰ πιστοὶ μένοιμεν, ἤδη μενόντων ἐστί. Vocula negans excidit, & legendum ἤδη οὐ μενόντων. Verto: *O Galba*, *quomodo deliberas? Nam quærere an Neroni fidi maneamus*, *jam non manentium eſt*. Alludit & hoc Taciti, in Agricola: *Jam ipſos*, *quod difficillimum eſt*, *deliberare. Porro in ejuſmodi conſiliis*, *periculoſius eſſe deprehendi*, *quam audere*. Lipſius.

Nam qui deliberant, *deſciverunt*.] Dubitatio enim, ut ſcribit Cicero, cogitationem habet injuriæ. *Ferrettus*. Similis ſententia eſt in vita Agric. *Jam ipſos*, *quod difficillimum fuerit*, *deliberare*: *porro in ejuſmodi conſiliis periculoſius eſt deprehendi*, *quam audere*. Pichena.

2 *Recurſabant animo vetera omina*.] Ita Flor. at male in vulgatis, *vetera omnia*. nam etiam paulo infra dixit, *impleſſe fidem ominis videbantur*. Pichena. Non male; ſed cum referat Flor. *omina*, cur id ſpernamus? In re ſimili pene Curtius libro 3. *Vetera quoque omina*, *ut fert ſollicitudo*, *revocaverat*. Gruterus.

3 *Cupreſſus arbor*.] Sueton. Veſp. 3. *Savilius*.

4 *Primi conſulatus*.] *Quem geſſit*, ait Sueton. per

cus, [1] implesse fidem ominis videbantur: ut hæc adeptus est, portendi sibi imperium credebat. Est Judæam inter Syriamque [2] Carmelus, ita vocant montem, deumque. [3] nec simulacrum deo, aut templum, (sic tradidere majores) [4] aram tantum & reverentiam. Illic sacrificanti Vespasiano, [5] cum spes occultas versaret animo, Basilides sacerdos, inspectis identidem extis, [6] *Quidquid est*, inquit, *Vespasiane*, *quod paras*, *seu domum exstruere*, *seu prolatare agros*, *sive ampliare servitia*, *datur tibi magna sedes*, *ingentes termini*, *multum hominum*. Has ambages & statim exceperat fama, & tunc aperiebat. nec quidquam magis in ore vulgi; crebriores apud
79 ipsum sermones: quanto sperantibus plura dicuntur. Haud dubia destinatione discesse-

per duos novissimos anni menses extremo Claudii principatu. *Idem.*

1 *Implesse fidem ominis videbantur.*] In regio libro legitur, *videbatur*, impersonaliter. *Rhenanus.*

2 *Carmelus.*] Vide Sueton. Vesp. 5. Duos montes *Carmelos* auctor est Hieronymus, alterum Galilææ provinciæ ad Australem plagam, in quo fuit Nabal maritus Abigail: & alter juxta Ptolemaidem, mari imminens, in quo Helias flexis genibus pluviam impetravit. Hujus meminere Sueton. Tacitus, Plinius, Strabo, Ptolemæus. Et hujus quoque frequens in sacris Bibliis fit mentio, gratissimumque Deo locum fuisse constat, quum populo Hebræo per eum & in eo, modo gratiam donaque, ut Jerem. 2. & 49. Mich. 7. modo iram & pœnam demonstraret, ut Jesaiæ c. 16. & 33. & 37. Et Jer. 4. & 48. & Amos. 1. & Nahum. 1. c. Et in Cantico, *Caput illius assimilabitur Carmelo*, c. 7. & Jesaiæ c. 35. In Carmelo, lib. 1. Regum, Saul parta victoria de Amalecitis erexit sibi fornicem triumphalem, & obtulit holocaustum Domino de initiis prædarum. Ex quo mihi conjici posse videtur, Deum, quem Carmeli dicit Tacitus, fuisse Deum, qui sine fine vivit & regnat, cui Hebræi illo in monte sacrificium offerebant, eumque ibidem venerabantur, aram & reverentiam habentes, minime vero templum, hoc enim solum in Hierusalem, innominatum vero, quia non illi particulare nomen ut cæteris Diis gentium. Basilidem autem sacerdotem eum, de quo paulo post Tacitus, Hebræum fuisse conjicio, quia Suetonius de ea re verba faciens meminit Josephi captivi Hebræi Vespasiano ea felicia vaticinati, ob id vinculis soluti: quem Beroaldus multis rationibus eundemmet historiæ scriptorem fuisse comprobare contendit. Adhæc Sueton. Vesp. 4. ita scribit, *percrebuerat Oriente toto vetus & constans opinio, esse in fatis ut eo tempore Judæa profecti rerum potirentur.* Id de Imperatore Rom. postea eventu patuisse prædictum. ut & Tacitus l. 5. histor. 13. Orosius *Judæi in Carmelum montem seductis sortibus, quæ portendebant, exortos à Judæa duces rerum potituros esse.* Paria Hegesippus libro 5. Hæc commemorare volui, ut videant nostri seculi & futuri homines, eam esse Dei summi opificis omnipotentiam, ut etiam ex ore Taciti & Suetonii, alioquin acerrimorum Hebraicæ & Christianæ religionis subsannatorum & irrisorum, & gentilium aliorum, suam gloriam & honorem invitis ipsis, & caligine ignorantiæ perstrictis mentis oculis, ejicere potuerit; eosque futuri Messiæ, & Christi Jesu Domini nostri, & generis humani Redemptoris vaticinium literis mandare coëgerit: ita tamen, ut quæ scripserunt non intellexerint, gratiæ illius minime participes, cui honor & gloria sit in secula seculorum. *Marc. Donatus.*

3 *Nec simulacrum.*] Parissimum illud, quod de Herculeo fano ad Gades tradit Silius lib. III.

Sed nulla effigies, simulacraque nota deorum:
Majestate locum & sacro implevere timore.

Lipsius.

4 *Aram tantum & reverentiam.*] Malim, *aræ tantum & reverentia.* Rhenanus. Τῇ αἰτιατικῇ ἀντὶ τῆς ὀρθῆς κέχρηται. i. *quarto vice primi casus utitur.* Non repetam, quæ dixi in admonitione ad lectorem, & lib. 1. hist. ibi *tradito principibus more.* Salinerius. Ego contra & hæc & præcedentia verba, *simulachrum* ac *templum*, recte quarto casu accipi puto, regique à verbo, *tradidere*, id est, majores tradidere, non esse Deo Simulacrum aut templum, sed aram tantum & reverentiam. *Pichena.* Sensus postulat: *ara tantum & reverentia.* Nam & illa *simulachrum* & *templum* nominativi hic sunt. *Grotius.* Si ita Musis placuerit; nam multo melius hunc quartum casum stabilivit Gruterus in notis ad 3. hist. 61, quam vel Rhenanus, vel Grotius, vel Ryckius primum. Lipsius nominativum aliquamdiu in margine editionum notavit, postea neglexit. *Jac. Gronovius.*

5 *Cum spes occultas versaret animo.*] Nonne Tacitus ita vivum præbet specimen votorum, *Quæ nisi seductis nequeas committere divis*, & deinde *tacita libantur acerra* ut descripsit sedulo certe Persius, egregie istic illustrante maximo Casaubono. *Jac. Gronovius.*

6 *Quicquid est.*] Sueton. Vesp. 5. *Savilius.* Lego, *quicquid id est.* Acidalius.

1 Ma-

ceſſere; [1] Mucianus Antiochiam, Veſpaſianus Cæſaream: illa Syriæ; hæc Judææ caput eſt. [2] Initium ferendi ad Veſpaſianum imperii Alexandriæ cœptum, feſtinante Tiberio Alexandro, qui kalendis Juliis ſacramento ejus legiones adegit. [3] Iſque primus principatus dies in poſterum celebratus, quamvis Judaicus exercitus [4] quinto nonas Julias apud ipſum juraſſet, [5] eo ardore, ut ne Titus quidem filius exſpectaretur, Syria remeans, & conſiliorum inter Mucianum ac patrem nuntius. cuncta [6] impetu militum acta: [7] non parata cognitione, non conjunctis legionibus. [8] Dum quæritur tempus, locus, quodque in re tali difficillimum eſt, prima vox, dum animo ſpes, timor, ratio, caſus obverſantur: egreſſum cubiculo Veſpaſia-

ſia-

1 *Mucianus Antiochiam, Veſpaſianus Cæſaream.*] Cæſareæ multæ fuerunt. Una in Mauritania, unde ipſa *Cæſarienſis* dicitur. Altera eſt Cæſarea, quæ cognominatur Philippi, cujus Matthæus cap. 16. mentionem facit, quam extruxit Philippus tetrarcha Iturææ, & Trachonitidis, Herodis majoris filius & frater Herodis minoris, in honorem Tiberii Cæſaris. Ea mutato nomine *Paneas* dicta in provincia Phœnices ad radices Libani. Tertia eſt Cæſarea in Cilicia, Cæſarea ad Anazarbum dicta. Quarta, de qua hic loquitur, quam hoc loco Tacitus Judææ, alii Palæſtinæ attribuunt. Certe Ptolomæus Judææ Palæſtinæ nomen ei tribuit. Strabo & Tac. 4. hiſt. totum tractum à Judæorum tribubus cultum, Judæam vocant. Alii partem Palæſtinæ Judæam faciunt. Plinius Idumæam cum Palæſtina confundit, tamen hanc à Samaria, & Galilæa ſeparat. Quod à me dictum eſt, ut oſtenderem vario modo has regiones partiri, ne quis miretur, ſi Cæſaream Tacitus Judææ, alius Palæſtinæ tribuat. Hujus quidem mentio fit in Actis Apoſt. c. 21. quæ prius *Turris Stratonis* vocabatur. Deinde ab Herode majore inſtaurata, *Cæſarea* nuncupata eſt in honorem Auguſti. Huic quoque templum erexit, & ludos quinquennales dicavit. Antiochia vero Syriæ caput, & Cæſarea Judææ nominantur à Tacito, ea loquendi forma, qua Aventicum gentis Helveticæ caput libro 1. hiſt. dixit. Antiochia porro una eſt è primariis Syriæ civitatibus. nam Syria dividitur in multas partes, quas lubens omitto, quarum una *Syria Antiochena* dicitur. Verum mirum eſt Cæſaream *Judææ caput* à Tacito vocari, cum Hieroſolyma Judææ caput fuerit: niſi dicas Tacitum poſt Hieroſolymitanum excidium ſcripſiſſe, quo tempore & urbis, & eccleſiæ dignitas ad Cæſaream tranſierat. Quare à noſtris, id eſt, Chriſtianis, Metropolis facta eſt. *Lupanus.*

2 *Initium ferendi.*] Sueton. Veſp. 6. ſcribit inchoatum id ab Illyrico exercitu. *Savilius.*

3 *Iſque primus principatus dies.*] Dies ille, Natalis imperii decore dictus. Spartianus Hadriano. *Tertio iduum earundem Natalem imperii ſtatuit celebrandum.* Lipſius.

4 *Quinto Nonas Iulias.*] Suetonio ſcriptum: *quinto Idus.* ſed eum ad exemplar Taciti emendandum videri non vane pronuntiat clariſſimus Torrentius. *Idem.*

Nonas Iul.] Suet. v. Idus, qui undecimus eſt dies. *Savilius.*

5 *Eo ardore, ut ne Titus quidem filius exſpectaretur.*] Nos duas iſtas voces, *eo ardore*, ſubmovimus & diſtinximus, ut hic novæ ſententiæ ſit initium, *ut ne Titus q. fil. exſpectaretur.* Rhenanus.

6 *Impetu militum.*] Illorum ſtudia in Veſpaſianum, modus ſuſcepti ab eo imperii, & quæcunque hic circumſtantiæ obſervatu dignæ occurrunt, optime à Joſepho deſcripta ἁλώσ. 4, c. 36. (qui coram inſpexit) cum aliis ſpeciatim in literas miſſis, quæ hic apud Tacitum ſilentio damnata, & Egeſippo lib. 4. c. 27. ſi genuinus ille auctor eſt, ac non potius ſupppoſitia excerpta ex Joſepho. *Savilius.*

7 *Non parata cognitione.*] Cui rei hic cognitio? quam vocem Taciti mens planiſſime ſpernit. Emendo vero, *non paratu ac concione.* Lipſius.

Non parata cognitione.] Cognitio proprie de judicibus. lib. 4. ann. 42. Sed uſurpative à noſtro non illepide de militibus imperium in aliquem collaturis. An Mœſici ſine cognitione Veſpaſianum imperare dixerunt? Sueton. c. 6. *Cum alii alium alia de cauſa improbarent, & quidem è legione tertia, quæ ſub exitu Neronis tranſlata ex Syria in Mœſiam fuerat, Veſpaſianum laudibus ferrent, aſſenſere cuncti* &c. At Syriacæ legiones paucorum impulſu, dictum factum, eum in imperatorem aſciverunt. Cæterum eruditiſſimus vir *non paratu ac concione.* quo nil potius, ſi mendæ hic ſe penetraſſent. *Salinerius.* Legerim cum Pichena: *Non parata concione:* qui Lipſium ſequutus eſt. nam ille: *Non paratu ac concione.* Freinshemius.

8 *Dum quæritur tempus, locus, quodque.*] Sic exhibendum cenſui flagitante MS. Mediceo, in quo non exſtat *locuſque*, ſed tribus literis poſtremis ablatis, idque apparet amœnius, perinde ut vexarunt Tacitum edendo 3. h. 22. *Eademque utraque acie arma*, quum iſta appendix primæ vocis

ſianum, [1] pauci milites ſolito adſiſtentes ordine, ut legatum ſalutaturi, *Imperatorem* ſalutavere. Tum cæteri accurrere, *Cæſarem* & *Auguſtum*, & omnia principatus vocabula cumulare. Mens à metu ad fortunam tranſierat. [2] In ipſo nihil tumidum, arrogans, aut in rebus novis novum fuit. Ut primum [3] tantæ multitudinis offuſam oculis caliginem disjecit, [4] militariter locutus, [5] læta omnia, & affluentia excepit. [6] namque id ipſum opperiens Mucianus, alacrem militem in verba Veſpaſiani adegit. Tum Antiochenſium [7] theatrum ingreſſus, ubi illis conſultare mos eſt, concurrentes, & in adulationem effuſos alloquitur: ſatis decorus etiam Græca facundia, omniumque quæ diceret atque ageret, arte quadam oſtentator. Nihil æque provinciam exercitumque accendit, quam quod aſſeverabat Mucianus, *ſtatuiſſe Vitellium, ut Germanicas legiones in Syriam, ad militiam opulentam quietamque transferret; contra Syriacis legionibus* [8] *Germanica hiberna, cœlo ac laboribus dura mutarentur.* Quip-

cis nulla ſit in MS. eodem, ut patebit. *Jac. Gronovius.*

1 *Pauci milites ſolito adſiſtentes.*] Præivit mihi ad hanc lectionem Flor. Vulgo, *aſſiſtunt.* Pichena.

2 *In ipſo nihil tumidum.*] Ita decuit per ſe magnum animum, non attolli per fortunam. Claudiani illud pulchrum, & hic aptum.

Frons privata manet. non ſe meruiſſe fatetur,
Qui creviſſe putat.

Attamen non leviter innovavit Veſpaſianus, ſi vera quæ Sulpicius Severus ſcribit lib. II. Sac. Hiſt. *Veſpaſianus cum Hieroſolymam obſideret, ſumit imperium: &, ut mos eſt, diademate capiti impoſito, ab exercitu Imperator conſalutatus, Titum filium Cæſarem facit.* Sed palam illa falſa. Nec mos ejus ævi diadema tulit, nec Flavius per ſomnium uſurpavit. *Lipſius.*

3 *Tantæ multitudinis.*] Quantæ igitur? & quæ inde offuſa caligo. Forſan: *tantæ mutationis.* Lib. 3. *Dum hac totius orbis mutatione fortuna imperii tranſit.* Joſephus δ ἁλώσ. λϛ. Συνιόντες δὲ οἵτε ἡγεμόνες καὶ οἱ στρατιῶται καθ' ἑταιρείαν φανερῶς ἤδη μεταβολὴν ἐβουλεύοντο. Gronovius. Eſt prorſus idem, quod in illo eximio, ſed infelice Piſone notavit I, Hiſt. 17. *Piſonem ferunt ſtatim intuentibus, & mox conjectis in eum omnium oculis, nullum turbati aut exultantis animi motum prodidiſſe*, ubi nulla poteſt eſſe multitudinis ratio. Et certe Veſpaſianus crebro commiſerat oculos majori & frequentiori turbæ, quam erat Cæſareæ. Nihilominus quum hîc notam vellet ſcribere Ryckius, cætera coactus probare, annexuit (MSS. tamen nihil mutant) quod & ignoravit nemo, & nemo requiſivit; quippe quum iſtud *multitudinis* tam ſit inveteratum, ut id condonandum ſit antiquitati, & prorſus habendum pro alieno ab Taciti manu ac ſenſu. Sed agitur de genere quodam ſtuporis in contemplatione novæ & inuſitatæ fortunæ. Jac. Gronovius.

4 *Militariter locutus.*] Rectiſſime. atque ita libri. Significat orationem ejus caſtrenſem horridamque fuiſſe, non cultam forenſi aut urbano more. Qui, *militariter lautus*, caſtigant: ineptiunt. *Lipſius.*

Militariter locutus.] Caſtigavimus *militariter lautus.* Significat Veſpaſianum non fuiſſe exquiſita ſeu urbana eloquentia excultum. *Rhenanus.* Ex his verbis apparet Veſpaſianum non fuiſſe exquiſite urbana militia excultum. Unde Livius ait orationem Tempanii fuiſſe militariter gravem, & Sueton. in Jul. eloquentiam militarem probat, quæ non eſt nimis exculta floſculis eloquentiæ. Sic Cicero Cæſaris Commentarios *nudos* vocat, quaſi ſine pigmentis oratoriis, & ſine veſtitu cultiore orationis. *Lupanus.*

5 *Læta omina & affluentia excepit.*] Nec ſit prorſus mala lectio, ſi quis *omnia* legat. *Rhenanus.* Lipſius olim, *læta omnia & faventia.* quod jure poſtea ſprevit. Muretus, *læta omina.* Nondum hoc ſatis. Perge porro, *læta omina ex affluentia.* Acidalius.

6 *Jam id ipſum.*] Alii *Jamque.* at Fl. *Namque*, quod refertur ad verba, *læta omnia & affluentia.* Recte ergo ſequitur, *alacrem militem i. v. V. ad.* Pichena.

7 *Conſultare mos eſt.*] Qui mos ſcilicet pleriſque Græcorum, & qui oriundi a Græcis. Frontinus III. Stratag. cap. II. *Alcibiades in theatro diſſeruit, ubi ex more Græcorum locus conſultationi præbebatur.* Juſtinus lib. XXII. *Agathocles velut reip. ſtatum formaturus, populum in theatrum ad concionem vocari jubet.* Inde illud Satyrici, de principe oratore: *& pleni moderantem fræna theatri.* Meminit ejuſce ritus Cicero pro Flacco, & alii. *Lipſius.*

Theatrum ingreſſus, ubi illis conſultare mos eſt.] Illud enim omnibus Græciæ civitatibus in uſu, ut ex Græcis Oratorib. & Hiſtoricis diſcimus. Res ab Auſonio notata ludo Septem Sapientum, Prologo. *Savilius.*

8 *Germanica hiberno cœlo ac laboribus dura mutarentur.*] Repoſui, *Germanica hiberna.* Hiberna vocat

Quippe & provinciales, sueto militum contubernio gaudebant, [1] plerique necessitudinibus & propinquitatibus mixti; & militibus vetustate stipendiorum, nota & familiaria castra, [2] in modum penatium diligebantur. Ante idus Julias Syria omnis 81
in eodem sacramento fuit. Accessere cum regno, Sohemus haud spernendis viribus; [3] Antiochus vetustis opibus ingens, & inservientium regum ditissimus. mox per occultos suorum nuntios [4] excitus ab urbe Agrippa, [5] ignaro adhuc Vitellio, celeri navigatione properaverat. nec minore animo, regina Berenice partes juvabat, florens ætate formaque, & seni quoque [6] Vespasiano magnificentia munerum grata. Quidquid provinciarum alluitur mari, Asia atque Achaja tenus, [7] quantumque introrsus in Pontum & Armenios patescit, juravere. sed inermes legati rege-

vocat hibernacula. *Rhenanus.* Statuit ergo vir ille doctus hiberna tantum fore destinata ad istam mutationem, & post hiemem revocandos inde Germanicos milites, ut locus redderetur illis, qui ante hiemem fuerant egressi. Quid eo vanius? quid provinciis calamitosius, quam sic repetito transitu? Nunquam id cogitari potuit, & stupeo id tolerari in editionibus optimi hujus Scriptoris. Proculdubio non sic de hoc astu egit Mucianus. Quippe & MS. Mediceus palam legit: *Syriacis legionibus Germanica hiberno cœlo ac laboribus dura mutarentur.* Quomodo etiam Budensis videtur habuisse, ut colligo ex silentio Rhenani. Quod si velit utique substantivum adesse, nonne intelligi possunt sive *stipendia*, sive *castra*, quæ utraque mox memorantur? Restitui ergo priscam & integram scripturam. *Jac. Gronovius.*

1 *Plerique necessitudinibus & propinquitatibus.*] Provinciales militibus familiarissimos & milites provincialibus necessitudine, affinitate, & omnibus rebus conjunctos fuisse Cornelius ait; sed hoc posterius quis illi crediderit? *Provincialis mulier ei, qui ibi meret, contra Principum mandata si nubat*, inquit Ulpianus, *nuptiæ non sunt.* Nullæ igitur fuere ex hujusmodi conjunctionibus necessitudines, affinitatesve contractæ: nisi in Syria supplendis legionibus dicamus indicta fuisse per provinciam tirocinia: quemadmodum apud Livium Annali 37. legitur, *C. Atinium Labeonem, cum provinciam Siciliam & in ea exercitum regeret, jussum in supplementum scribere ex ipsa provincia, si vellet, peditum duo millia, & centum equites.* Illud si est, eos, qui in patria sua militarent, non videri contra mandata ex eadem uxorem ducere, idque etiam quibusdam mandatis contineri, quod Julius Paulus libro 5. Responsorum scripsit, huic loco aptissime accommodatur. *Vertranius.*

2 *Diligebantur.*] Id est, amabant vetera & nota castra, juxta ac suas ædes. Clarum, nec monitione dignum: nisi correctores, *dirigebantur*, maluissent. *Lipsius.*

In modum penatium diligebantur.] Fœdum erratum est hoc loco, castigavimus, *in modum penatium dirigebantur.* nam loquitur de construendo. *Diriguntur* autem castra aut domus, quoties ordines debiti servantur. *Rhenanus.*

3 *Opibus ingens.*] Adtextam censeo vocem, *ingens*: certe obnubilat sententiam & phrasem, quæ alias Tacito crebra. *Lipsius.*

Antiochus vetustis opibus ingens.] Non certe cum Lipsio adtextam vocem *ingens* censeam. Nec, quod ait, sententiam obnubilat. Nam de phrasi non repugno: sed utroque modo promiscue Tacitus. Magis concinnem, quod præcedit, *Sohemus haud spernendis viribus.* non alia caussa, nisi ut aptius opponantur; *haud spernendus* & *ingens.* Acidalius.

4 *Excitus ab urbe.*] Quomodo, aut quando ergo illuc venerat? Ex Egesippo disce, lib. IV. c. XXI. *Sententiam novi Principis de bello Judæorum suscitari, Vespasiano consilium fuit: misitque Titum filium, & regem Agrippam. Titus de Achaja revertit: Agrippa Romam contendit, ut apud novum Principem locaret gratiam.* Lipsius.

Excitus ab urbe.] Ex Judæa cum Tito veniebat, cum à patre ad Galbam mitteretur, qui cognita Galbæ morte regressus est Corintho. Agrippa nihilominus, inquit Josephus l. 4. c. 29. *ut apud novum Principem locaret gratiam*, ait, qui vulgo circumfertur Hegesippus l. 4. c. 21. *Savilius.*

5 *Ignaro adhoc Vitellio.*] Scripsimus, *adhuc.* Rhen.

6 *Vespasiano magnificentia munerum grata.*] De Vespasiani avaritia Scriptores omnes tradiderunt. & Tac. sup. eod. lib. *prorsus si avaritia abesset, omnibus ducibus par.* Pichena.

7 *Quantumque introrsus in Pontum.*] Tumet vana jactantia, quod hoc loco notat Ryckius. (Ita Flor. & Meus. vulgati hactenus: *quantumque introrsus Pontum*) Nam licet ipse ad Pichenæ editionem comparans membranam Mediceam notaverim in schedis meis voculam *in* illic omissam & in pluribus similiter editis, non tamen nos primi sumus, qui eam istic novimus. Utique & in Beroaldi editione, item in Aldi video illam præpositionem caste exstare. Ab Rhenano in Basileensi jam neglectam video. *Jac. Gronovius.*

gebant, [1] nondum additis Cappadociæ legionibus. Consilium de summa rerum, [2] Beryti habitum. illuc Mucianus, cum legatis tribunisque, & splendidissimo quoque centurionum ac militum, venit. Et è Judaico exercitu, lecta decora. Tantum simul peditum equitumque, & æmulantium inter se regum paratus, speciem
82 fortunæ Principalis effecerant. Prima belli cura, agere delectus; [3] revocare veteranos: destinantur validæ civitates exercendis armorum officinis: apud Antiochenses aurum argentumque signatur: eaque cuncta per idoneos ministros, suis quæque locis, festinabantur. Ipse Vespasianus, adire, hortari, bonos laude, segnes exemplo, incitare sæpius quam coërcere; vitia magis amicorum, quam virtutes dissimulans. Multos præfecturis & procurationibus; plerosque senatorii ordinis honore percoluit, egregios viros, & mox summa adeptos: quibusdam fortuna pro virtutibus fuit. [4] Donativum militi, neque Mucianus prima concione, nisi modice ostenderat; [5] ne Vespasianus quidem plus civili bello obtulit, quam alii in pace: egregie firmus adversus militarem largitionem, eoque exercitu meliore. Missi ad Parthum Armeniumque legati; provisumque, ne versis ad civile bellum legionibus, terga nudarentur. Titum instare Judææ; Vespasianum obtinere [6] claustra Ægypti placuit: sufficere videbantur adversus Vitellium, pars copiarum, & dux Mucianus, & Vespasiani nomen, ac nihil arduum fatis. Ad omnes exercitus legatosque scriptæ epistolæ, præceptumque *ut prætorianos Vitellio infensos, reciperan-*
83 *dæ militiæ præmio invitarent.* Mucianus cum expedita manu, socium magis imperii

1 *Nondum additis.*] Vespasianus ipse addidit. Vide Tranquillum cap. 8. in Vespas. *Lipsius.*

Cappadociæ legionib. nondum additis.] Vespasianus confirmato jam imperio, ut scribit Sueton. 9. *Cappadociæ propter assiduos barbarorum incursus legiones addidit.* Ex Tacito tamen non apparet penitus inermis: *Cappadocia Pontusque & quidquid castrorum Armeniis prætenditur.* Savilius.

Nondum additis Cappadociæ legionibus.] Si bona sunt, quæ adferam, inde disces; sin, poteris ex arbitrio consulere. Ad hunc enim locum pertinere ea, quæ dicit, testatur ipse Ezechiel Spanhemius posito ad oram (Hist. 11,81.) quæ sic scripsit in Dissertat. pag. 844. (*a locis ac regionibus, in* quibus agebant Romanorum legiones & exercitus, vulgo iidem appellarentur; unde obvii apud Tacitum aliosque iidem modo e nummis adlegati *Britannicus*, *Syriacus*, *Germanicus Exercitus*, & alicubi *Cappadociæ legiones.*) Sic patet vocem hanc *Cappadociæ* ab eo intellectam fuisse in casu secundo, non tertio, prout tamen accipiendam esse apparet: id enim vult, ut cogimur intelligere ex verbis Suetonii, nempe regioni Cappadociæ nondum fuisse attributos, adsignatos certos militares numeros; atque etiam apparet hæc molliter ex calamo effundi posse, sed quæ carent bonæ meditationis fundamento. *Jac. Gronovius.*

2 *Beryti.*] Ex iis, quæ Josephi nobis prodit descriptio, apparet Beryti primo Vespasianum & Mucianum convenisse, & ante actum fuisse inter illos Tito internuntio, quem Tacitus cum Muciano in Syria locat; prorsus præter necessitatem, si antea fuerint congressi, & aliquid de summa rei decretum. Sane nihil in Tacito reperias de priore conventu, mirumque videatur, quomodo bini exercituum ductores coram se invicem potuerint compellare nondum suscepto bello. Si non convenisse statuas, priusquam arma ex publico decreto sumpta, perierit optimæ orationis materies, quam Tacitus Muciano tribuere omni modo conatur. Sed si historiæ spectetur veritas, & rerum in Judæa & Syria gestarum series ad animum revocetur, malo Josephi fide stare, qui, ut ante diximus, oculos testes habuit. *Savilius.*

3 *Revocare veteranos.*] In quibusdam, *evocare:* & recte. Isti enim sunt vere Evocati: de quibus in Milit. nostra, lib. 1. *Lipsius.*

4 *Donativum militi.*] Codex Budensis, *Donativo.* Forte, *Donativa.* Rhenanus. Scripsi, *Donativum*, quia sic ratio exigit, & Flor. innuit. Vulgo, *Donativa.* Pichena. Muret. *Donativum.* Nec facile aliter scripsit Tacitus. *Acidalius.*

5 *Nec Vespasianus quidem.*] Scripsimus, *ne.* Rhenanus.

6 *Claustra Ægypti.*] Josephus ἁλώσ. l. 4. c. 37. fuse hanc materiam exequitur, quam Italiæ necessaria sint hæc horrea, quantum undique per totam regionem munitionis robur difficillimos faciat terra marique aggressionibus aditus, & præsertim Alexandrini portus pericula, quæ descriptio satis curiosa est. Post consilia tamen Beryti habita, si Josephum sequimur, Vespasianus Alexandriam primus, quam Ægyptum adiit. *Savilius.*

rii

1 Gna-

rii quam ministrum agens, non lento itinere, ne cunctari videretur; neque tamen properans, gliscere famam ipso spatio sinebat: [1] gnarus modicas vires sibi, & majora credi de absentibus. Sed legio sexta, & tredecim vexillariorum millia ingenti agmine sequebantur. [2] Classem è Ponto, Byzantium adigi jusserat: ambiguus consilii, num omissa Mœsia, Dyrrhachium [3] pedite atque equite, simul longis navibus versum in Italiam mare clauderet, tuta pone tergum Achaja Asiaque; quas inermes exponi Vitellio, ni præsidiis firmarentur: atque ipsum Vitellium in incerto fore, quam partem Italiæ protegeret, [4] si sibi Brundisium Tarentumque, & Calabriæ Lucaniæque litora infestis classibus peterentur. Igitur navium, militum, 84
armorum [5] paratu strepere provinciæ. Sed nihil æque fatigabat, quam pecuniarum conquisitio: *eos esse belli civilis nervos* dictitans Mucianus, non jus aut verum in cognitionibus, sed solam magnitudinem opum spectabat. passim delationes, & locupletissimus quisque in prædam correpti. quæ gravia atque intoleranda, sed necessitate armorum excusata, etiam in pace mansere; ipso Vespasiano, inter initia imperii, [6] ad obtinendas iniquitates haud perinde obstinante: donec indulgentia for-

1 *Gnarus modicas vires esse.*] Infinitum verbum *esse* delevimus. Mox scripsimus, *Sed legio sexta & tredecim vexillariorum millia*; non *sexta & VIII.* &c. *Rhenanus.*

2 *Classem è Ponto.*] Intellige classem, quæ Romanis etiam illic ordinaria, ad tuendam Ponti oram. Quanta ea fuit? hauries è solo Egesippo l. II. in oratione (cui pulchra placent, eam legat) Agrippæ: *Mæotia regna Bosporanique omnes Romano subjiciuntur imperio, & illud ante innavigabile pelagus quadraginta naves ad pacem exercent.* Lipsius.

3 *Pedite atque equite, simul longis.*] Approbare debui, quod hîc aggressus fuit Cl. Ryckius exturbando verbo *peteret*, quod in his solebat esse quarto loco, at melius paulo post apparet in v. *peterentur*; nunc omnia recte spectant unum verbum *clauderet* ex fide optimi Medicei & ipsarum rerum commodo nexu. *Jac. Gronovius.*

4 *Si sibi Brundusium.*] Sic & in regio libro legitur. Ego vero scripserim, *Si simul Brundusium.* Docti mecum sentient. *Rhenanus.* Habeat hanc vocem inventor; nulla enim invidia. Sed Tacitum scripsisse *sibi* docent etiam Medicea monimenta, idque satis prudenter tuetur Cl. Ryckius, ordinem quoque vocum in regionibus nominandis ex antiquo recte vindicans. *Jac. Gronovius.*

5 *Paratu strepere provinciæ.*] Deducto prius in iter destinatum Muciano redit, ac sermonem de apparatu repetit, non sine turbis, & fortassis ut Muciani dicta comprobet *pecunias esse belli civilis nervos.* Savilius.

6 *Ad obtinendas iniquitates haud perinde obstinato.*] Sic corruptus est locus, ut Lipsius suspicatur: Florentinus nihil juvat, nisi quod in eo legitur, *obstinante.* Sed fortasse non mala vulgata lectio. ut sit sensus, Vespasianum, initio imperii, adeo obstinatum non fuisse, ut postea fuit, in retinendis seu probandis iniquis exactionibus. Vel talia suadentibus aures tantummodo præbuisse: at progressu temporis egregium artificem ipsummet evasisse. *Pichena.* Hæc phrasis insolens non est, ut visum doctissimo viro: dicimus enim *obtinere animi firmitudinem*, pro in destinatis firmiter perseverare. Plaut. Asin. *Si istam firmitudinem obtines animi, salvi sumus.* Obtinere injuriam, pro à re injuste perpetrata non discedere. Liv. lib. 29. *Omnium primum ratus tueri publicam fidem, partim edicto, partim judiciis etiam in pertinaces ad obtinendam injuriam redditis, res suas Syracusanis restituit.* Confer quæso, *ad obtinendas iniquitates* cum *in pertinaces ad obtinendam injuriam.* Vespasianus inter initia principatus pervicax non erat ad divites subvertendos rei pecuniariæ caussa, sed nonnunquam necessitati manus dabat, quandoque prædis obviam ibat, donec usus pravis magistris pessima quæque in se admisit. De ejus initio hæc mihi legas. Suet. 16. *Sunt contra qui opinentur ad manubias & rapinas necessitate compulsum, summa ærarii fiscique inopia* &c. Suetonius etiam testatur, eundem progressu temporis eandem semitam non trivisse: *Creditur etiam procuratorum rapacissimum quemque ad ampliora officia ex industria solitus promovere, quo locupletiores mox condemnaret.* quam nostro consona! *Sed necessitate armorum excusata.* Et *donec indulgentia fortunæ, & pravis magistris didicit, ausus que est.* Salinerius. Placet satis Florentinum *obstinante.* Sic enim Plautus Aulul. 2, 2. *Id inhiat, ea affinitatem hanc obstinavit gratia.* Cæterum *obtinere iniquitatem*, ut Ciceroni pro Quinctio: *non ad obtinendum mendacium, sed ad verum probandum, auctoritatem adjuvare.* Et Philipp. secunda: *contra injuriam quam iste intercessoris iniquissimi beneficio obtinuit.* Gronovius.

fortunæ, & pravis magistris, didicit, ausufque est. Propriis quoque opibus Mu-
cianus bellum juvit, [1] largus privatim, quod avidius de republica sumeret. Cete-
ri conferendarum pecuniarum exemplum secuti; [2] rarissimus quisque eandem in re-
85 ciperando licentiam habuerunt. Accelerata interim Vespasiani cœpta, Illyrici exer-
citus studio [3] transgressi in partes. Tertia legio exemplum ceteris Mœsiæ legioni-
bus præbuit. Octava erat ac septima Claudiana, imbutæ favore Othonis, quam-
vis prœlio non interfuissent: [4] Aquilejam progressæ, [5] proturbatis qui de Othone
nun-

1 *Largitus privatim, quod avidius de rep. sumeret.*] Flor. *largus privatim.* Forte non spernendum. Sed nec anteferendum vulgatæ. *Pichena.* Mur. *quo.* Non opus mutari, nec utro modo legas interest. *Acidalius.* Quum in verbo *juvit* clare exprimatur jam testatio facti, non erat necesse, ut adderetur τὸ *largitus*, præsertim quum in MS. Mediceo tantum sit *largus*, quod & ipsum Taciti vocabulum, ut 3. h. 58. *largus promissis & immodicus.* Et sane jam olim istud *largus* probabatur Beroaldo perinde ut Aldo. Rhenanus est, qui usurpavit *largitus*, quod ipsi relinquendum. *Jac. Gronovius.*

2 *Clarissimus quisque.*] Castigavimus, *Rarissimus.* Rhenanus.

3 *Transgressi in partes.*] Participium, *transgressi*, submovimus. *Illyrici exercitus studio in partes.* Rhenanus. Vir doctus hanc narrationem, & quæ porro Vitellium inter & Vespasianum gesta complectitur, haud uno crimine damnat, non constare scil. suis membris, non pertractatam exacte, sed aspersas confusionis nebulas, me prorsus refragante, & si non hebet mihi judicii acies, patrocinante. Illyricum dividebatur in tres Provincias; Mœsiam, cui datus hoc tempore præses aut legatus Aponius Saturninus; Pannoniam, cui T. Ampius Flavianus præerat; Dalmatiam, quam Poppæus Sullanus (nam utriusque nominis dispar occurrit scriptura) regebat. In Mœsia tres erant legiones, Tertia Gallica, Octava Augusta, & Septima Claudiana, cum totidem *legatis legionum*; Dillio Aponiano tertiæ, hist. 3. Numisio Lupo octavæ, histor. 3. & Tertio Juliano septimæ legionis legato; atque ille, cum suo munere sponte abiret, ut docet hic locus, successorem habuit Vipsanium Messallam, 3. hist. In Pannonia quoque tunc erant duæ legiones, septima Galbiana, cui legatus Antonius Primus; & tertia decima Gemina, ab exstructis amphitheatris ex Italia remissa, cui legatus hoc bello Vedius Aquila, qui ultimo quoque bello legatum egerat, 3. hist. & 2. In Dalmatia unica duntaxat legio erat, undecima nempe Claudiana, (decima quarta in Britanniam traducta) & legatus ejus Annius Bassus, 3. hist. Revocatis ad examen, quæ præmisimus & in Tacito descripta extant, non video quid requiri possit ad hujus narrationis perfectionem, quæ optima mihi videtur, & præferenda aliis in hoc libro. Atque ita in genere in tota Taciti historia ex rebus memoratu dignis illas inter Vitellium & Vespasianum judico minus notæ censoriæ mereri, utpote paucioribus vitiis laborantes, illasque inter Othonem & Vitellium in varias patere reprehensiones, & præ cæteris pessime habitas. quoad tempus Illyricæ à Vitellio defectionis, ut temporum notandorum ubique incuriosus maxime Tacitus, ita Sueton. Vit. 15. faculam allucet, *octavo imperii mense desciverunt ab eo exercitus Mœsiarum atque Pannoniæ*; ut in Augusti principium aut Julii finem incidisse videatur. *Savilius.* V. c. habet, *transgressi in partes.* cum in vulgatis desit verbum *transgressi.* Ursinus. Librorum Vet. ac præsertim Flor. scripturam restitui, quam Rhenanus depravaverat, tollendo verbum, *transgressi*, tanquam supervacuum. Quod tantum abest ut redundet, ut potius mihi necessarium videatur. Ostendere enim debuit Tacitus, tunc primum Illyricum exercitum Vespasiano accessisse. quod si tantummodo, *studio in partes*, dixisset, credi poterat, eum olim fuisse Flavianarum partium. *Pichena.* Quod supra ad 2, 74. indicavi, locum hunc sic constituam: *Illyrici exercitus studio. Transgressa in partes tertia legio.* Freinshemius.

4 *Aquilejam jam progressæ.*] Suet. Vesp. 6. scribit non tres legiones, sed duo millia ex tribus legionib. Aquilejam progressa; sed indubio errore deductus. *Savilius.* Legiones Mœsiacæ sive bina millia ex unaquaque earum (utrumque enim boni æquique facio, nam minimum id discrimen, & Scriptoribus crebrum, vel eæ eodem intervallo iter fecere, quo Dalmatiæ, & Pannoniæ miles. *fuere quatuor legiones, è quibus bina millia præmissa, ipsæ modicis intervallis sequebantur.* Tacit.) obvios Vitellianos habuerunt, qui victum & fato functum Othonem nuntiabant, seque ad transitionem hortabantur, quo ægre accepto, laceratis Vitellii vexillis, nuntiisque fugatis Aquilejam sese receperunt: ubi post sacrilegia rapinasque sibi metuentes in Vespasiani verba juraverunt. Suet. c. 6. *Mœsiaci exercitus bina è tribus legionib. millia missa auxilio Othonis, postquam iter ingressis nuntiatum est victum eum ac vim vitæ suæ attulisse; nihilo secius Aquilejam usque perseverarunt,*

nuntiabant, laceratisque [1] vexillis nomen *Vitellii* præferentibus, rapta postremo pecunia, & inter se divisa hostiliter egerant. Unde metus, & ex metu consilium, *posse imputari Vespasiano*, [2] *quæ apud Vitellium excusanda erant.* [3] Ita tres Mœsicæ legiones [4] per epistolas alliciebant Pannonicum exercitum, aut abnuenti vim parabant. [5] In eo motu Aponius Saturninus Mœsiæ rector, pessimum facinus audet, misso centurione ad interficiendum Tertium Julianum, septimæ legionis legatum, ob simultates, quibus caussam partium prætendebat. Julianus, comperto discrimine, & gnaris locorum adscitis, [6] per avia Mœsiæ ultra montem Hemum profugit. nec deinde civili bello interfuit, per varias moras susceptum ad Vespasianum iter trahens, & ex nuntiis cunctabundus, aut properans. At in Pannonia tertia 86
decima legio ac septima Galbiana, dolorem iramque Bedriacensis pugnæ retinentes, haud cunctanter Vespasiano accessere, vi præcipua [7] Primi Antonii. Is legibus nocens, & tempore Neronis [8] falsi damnatus, inter alia belli mala, [9] senatorium ordinem reciperaverat. Præpositus à Galba septimæ legioni, scriptitasse Othoni credebatur, ducem se partibus offerens; à quo neglectus, in nullo Othoniani belli

runt, quasi rumori minus crederent: ibi per occasionem ac licentiam omni rapinarum genere grassati &c. Noster: *tertia legio exemplum ceteris* &c. En noster affluenter dum Mœsici essent in itinere, *proturbatis qui de Othone.* quæ jejune à Sueton. dicta sunt, *nihilo secius Aquilejam usque perseverarunt, quasi rumori minus crederent.* Contra Sueton. diffuse narrat militum gesta in Aquileja. *ubi per occasionem* &c. quæ Tacitus scripsit nimis astricte: *Aquilejam progressæ hostiliter egerant.* Sed cur dissimulem nostrum alibi à se ipso, & à Suetonio discordare? apud hunc Mœsici audiunt in itinere mortem Othonis, qui apud nostrum vivus est Mœsicis Aquilejam jam ingressis. *Sed præmissi Mœsia eandem obstinationem adventantis exercitus, legiones Aquilejam ingressas nuntiabant.* Quid si ῥητορικῶς, non vere, ut averterent Othonem ab extremorum cogitatione? Discordia igitur silet, quam inter eos excitavit doctiss. vir, de corruptione vero quid dicam non habeo, quando eam minime hic odoror. *Salinerius.* Sed istud *jam* ab lascivis additum, quum neget codex Mediceus ab Tacito venisse, penitus & ipse delevi. *Jac. Gronovius.*

5 *Proturbatis qui de Othone.*] Id est, spretis rejectisque qui victum eum, & vixisse dicebant. quod Suetonius dixit, *rumori eos non credidisse*: ut solent homines, in spem suam proni. *Lipsius.*

Qui de Othone nuntiabant.] Id est, qui mortem Othonis nuntiabant. *Pichena.*

1 *Vexillis nomen Vitellii præferentibus.*] Hinc observandum solita vexilla imperatoris nomine inscribi, ut apud Sueton. de Vespasiano 6. *Nomen ejus vexillis omnibus sine mora inscripserunt.* Vertranius.

2 *Quæ apud Vitellium excusanda.*] Id est, posse Vespasianum iis obligari, quæ contra Vitellium, etiam non pro se, facta fuerant. *Ferrettus.*

3 *Ita tres Mœsicæ legiones.*] Lego, *jam tres* &c. *Acidalius.*

4 *Per epistolas alliciebant Pannonicum exercitum.*] Hæc verba, *Pannonicum exercitum, aut abnuenti vim parabant*, adulterina sunt & suppostitia, proinde erasimus. Supra, nescio ubi, sic loquitur Tacitus, *aut abnuenti vim parat.* Distinximus vero sic sententiam, *ita tres Mœsicæ, legiones per epistolas alliciebant.* Nunc vides nihil deesse. *Rhenanus.*

5 *In eo motu Aponius*] Correxi ex Flor. Vulgo, *in eo metu.* Pichena.

6 *Per avia Mœsiæ ultra montem Hemum.*] Hemus mons est Thraciæ, quem adeo altum scribunt, ut ab eo Ionium, & Ægæum mare spectari dicant. Mœsia vel Mysia scribitur. Quatuor Mœsias Ptolomæus facit, in Europa duas, superiorem & inferiorem: in Asia, majorem & minorem. De Europea hic loquitur, quæ *Bosnia*, & *Servia*, & *Bulgaria* vulgo dicitur, ditionis Turcarum. *Lupanus.*

7 *Primi Antonii.*] Egesippi super hoc nobili duce errorem non celo sive errores potius. Is enim libro IV. cap. XXIX. facit eum *Præfectum tertio ordini militari*, id est, legioni tertiæ. Atqui septimæ præponit eum statim noster. Item in Mysia eum collocat: noster clare in Pannonia. Quis autem præponderare fidem Cornelianam nesciat? *Lipsius.*

8 *Falsi damnatus.*] 14. annal. *Savilius.*

9 *Senatorium ordinem reciperaverat. Præpositus à Galba septimæ legioni, scriptitasse.*] Hæc aliquanto melius distinxi. Vulgo enim sic: *reciperaverat, præpositus à Galba septimæ legioni. scriptitasse.* Pichena. Potius est hæc verba sequentib. jungi per distinctionem hujusmodi: *Senatorium ord. reciperaverat. Præpositus à G. VII. legioni, scriptitasse* &c. *Acidalius.*

li usu fuit. labantibus Vitellii rebus Vespasianum secutus, grande momentum addidit, strenuus manu, sermone promptus, serendæ in alios invidiæ artifex, discordiis & seditionibus potens, raptor, largitor, pace pessimus, bello non spernendus. Juncti inde Mœsici ac Pannonici exercitus, Dalmaticum militem traxere, quamquam consularibus legatis nihil turbantibus. [1] Titus Ampius Flavianus Pannoniam, [2] Poppæus Silvanus Dalmatiam tenebant, divites senes. [3] Sed procurator aderat Cornelius Fuscus, vigens ætate, claris natalibus. [4] prima juventa, quietis cupidine, senatorium ordinem exuerat. [5] idem pro Galba dux coloniæ suæ, eaque opera procurationem adeptus, susceptis Vespasiani partibus, acerrimam bello facem prætulit. non tam præmiis periculorum, quam ipsis periculis lætus; pro certis & olim partis, [6] nova, ambigua, ancipitia malebat. Igitur movere & quatere quidquid usquam ægrum foret, [7] aggrediuntur. Scriptæ in Britanniam ad quartadecimanos, in Hispaniam ad primanos epistolæ: quod utraque legio pro Othone, adversa Vitellio fuerat. sparguntur per Gallias litteræ; momentoque temporis flagrabat ingens bellum, Illyricis exercitibus palam desciscentibus, ceteris fortunam secuturis.

87 Dum hæc per provincias, à Vespasiano ducibusque partium geruntur; Vitellius contemptior in dies segniorque, ad omnis municipiorum villarumque amœnitates resistens, gravi urbem agmine petebat. [8] Sexaginta millia armatorum sequebantur, licentia corrupta. calonum numerus amplior; [9] procacissimis etiam inter servos lixarum

1 *Flavianus.*] Malui quam, *Fabianus.* Farnesianum codicem audio, & Tacitum ipsum, qui non aliter sequenti libro appellat. *Lipsius.*

Titus Fabianus Pannoniam.] Initio lib. conseq. idem dicitur *T. Appius Flavianus*: ubi rectius, non liquet. *Vertranius.* Addidi nomen, *Ampius*, ex Flor. Ita enim Tacitus eum nominat, initio lib. seq. *Pichena.*

2 *Pompejus Sullanus.*] Imo *Silvanus.* Ita enim libro proximo: *Sex millia Dalmatarum ducebat Pompejus Silvanus, consularis senex.* Lipsius.

Poppæus Silvanus Dalmatiam.] Ita restituendum fuit. nam infra l. 3. & 4. sic appellatur. Male in vulgatis, *Pompejus Sullanus.* Pichena.

3 *Sed procurator aderat Corn. Fuscus.*] Malim legere, *Et procurator* &c. nam extrema proxime præcedentis vocabuli litera est S. Hinc errori præbita ansa. *Rhenanus.* Cujus provinciæ procurator esset, Pannoniæ, an Dalmatiæ, minime traditur. Ideo credendum est, utriusque. nam inferius apparet, eum apud utrumque exercitum auctoritatem habuisse. *Pichena.*

4 *Prima juventa, quietis cupidine.*] Non sane quieti hic homo ingenii, ut sequentia ostendunt. Lege *quæstus cupidine*, & expone ex illo loco 16. Ann. *Mela quibus Gallio & Seneca parentibus natus, petitione honorum abstinuerat, per ambitionem præposteram: ut eques Romanus Consularibus potentia æquaretur, simul acquirendæ pecuniæ brevius iter credebat per procurationes administrandis Principis negotiis.* Grotius. Cujus nec judicium, nec mutatio approbari potest. Neque enim ordinem senatorium exuit, ut in equestri agens procurationem a Cæsare impetrare posset, sed tantum ut ab negotiis & republica porro abesset, nondum hausto pecuniæ studio, quod etiam fortasse nunquam habuit, quamvis procurationem adeptus. Utique enim procurationis munus non statim traducit unumquemque ut quæstus cupidine ardentem. Fuere & procuratores non utique alienorum avidi. Sane perversus est erga fidem codicis MS. *Jac. Gronovius.*

5 *Idemque pro Galba.*] Scripsimus, *idem pro Galba.* Rhenanus.

6 *Nova, ambigua, & ancipitia malebat.*] Induximus particulam *&*; ut legas, *nova, ambigua, ancipitia malebat.* Rhenanus.

7 *Aggrediuntur.*] Procul dubio verius ex Flor. quam, *aggreditur*, ut in vulgatis. Cave enim hæc ad Corn. Fuscum referas, sed ad Vespasianum, cæterosque suarum partium duces. *Pichena.*

8 *Sexaginta millia armatorum.*] Valens ex Germania collegerat XL. millia armatorum, præter legionem Italicam & octo cohortes Batavorum &c. Cæcina triginta millia, præter alam Syllanam &c. *Vitellius tota mole belli secuturus*, ait Tacit. 1. hist. 61. & hoc lib. *reliquas Germanici exercitus vires trahebat*, præter octo millia è Britannico delectu. Ex multitudine in hunc locum collecta, nihil in Tacito occurrit, quod persuadeat, quidquam dimissum, præter cohortes Batavorum, & tamen sexaginta tantum armatorum millia hic numerantur. *Savilius.*

9 *Procacissimis etiam inter servos lixarum ingeniis.*] Velim discere à quoquam, quomodo hæc accipienda sint. Sed ne longius absurditatem hujus

rum ingeniis. [1] tot legatorum amicorumque comitatus inhabilis ad parendum; etiam si summa modestia regeretur. Onerabant multitudinem, obvii ex urbe senatores equitesque: quidam metu; multi per adulationem; ceteri ac paulatim omnes, ne aliis proficiscentibus, ipsi remanerent. Aggregabantur è plebe, flagitiosa per obsequia Vitellio cogniti, scurræ, histriones, aurigæ, quibus ille amicitiarum dehonestamentis mire gaudebat. Nec coloniæ modo aut municipia, congestu copiarum; sed ipsi cultores, arvaque, maturis jam frugibus, ut hostile solum vastabantur. Multæ & atroces inter se militum cædes, post seditionem Ticini cœptam; 88
manente legionum auxiliorumque discordia, ubi adversus paganos certandum foret, consensu. Sed plurima strages, ad septimum ab urbe lapidem. singulis ibi militibus Vitellius paratos cibos, ut [2] gladiatoriam saginam, dividebat. [3] & effusa plebes, totis se castris miscuerat. [4] Incuriosos milites, vernacula, ut rebantur, urbanitate quidam spoliavere, [5] abscisis furtim balteis, *an accincti forent* rogitantes. Non tulit ludibrium insolens contumeliæ animus: inermem populum gladiis invasere. cæsus inter alios pater militis, [6] cum filium comitaretur; deinde agnitus; &

jus lectionis prosequar, veram, ut confido, promam; unde statim patebit receptæ falsitas: rescribo igitur; *Procacissimis etiam inter severos* (hoc est, retinentes disciplinæ) *lixarum ingeniis.* Hoc ait, ut intelligatur quantum damni intulerit ista hominum fæx, inter omnigenam omnium licentiam, quæ etiam inter severos disciplinæ custodes vix continetur. Similia fere statim subjicit: *tot legatorum amicorumque comitatus inhabilis ad parendum, etiamsi summa modestia regeretur.* Adde infra H. 4, 10. *lixarum procax manus.* Freinshemius.

1 *Tot legatorum.*] Non legatos accipio à civitatibus Vitellio missos honoris & obsequii causa, sed legatos legionum. *Pichena.*

2 *Gladiatoriam saginam.*] Gladiatores & Athletæ apud Veteres delicate habebantur, & quodammodo saginati. Atque eo digitum velut intendit usitata phrasis, *Athleticus habitus,* & *gladiatoria sagina.* Cic. *cum gladiatoria totius corporis firmitate.* Cyprianus, *impletur in succum cibis fortioribus corpus, & arvina assidui nidoris moles membrorum robusta pinguescit, ut saginatus in pœnam carius pereat.* Savilius.

3 *Et effusa plebs.*] Fere semper scribitur in Florent. *plebes.* Prisco more. *Pichena.*

4 *Vernacula urbanitate.*] Libri aliquot veteres, *vernacula utebantur urbanitate.* Fuit omnino, *ut rebantur. Illi jocari se urbanatim censebant: at milites rusticatim tetigerunt.* Lipsius.

Incuriosos milites, vernacula urbanitate.] Aliquod vitium hic latere suspicor, cum Florentin. ac Ven. verbo sint auctiores, *vernacula utebantur urbanitate.* Tamen vulgatam lectionem mutare nolui, & satis mihi fuit, de scriptura vetere fidem facere. *Pichena.* Atqui eam firmaverat jam Beroaldus in editione Romana, vel, ut scribit Ryckius, Edd. ante Rhenanum. Sed perfidi & sævi fuerunt posteriores, ausi excidere illud verbum, quum utique offerretur ab vetustissimo codice Mediceo eadem fide, qua reliquus universus Tacitus; ut illorum fœdæ manus nihil juris in eo haberent. Quia nihil hîc appositum ab patre video, existimo eum renuntiavisse illis, quæ edidit in Pecunia Vetere 4, 10. utpote tunc de Lipsio aut oblitus aut ignorans. Cæterum vide, an non Lipsiana posthabenda sint, & simpliciter fruendum eo, quod exstat in MSS. In narrationibus enim videas interdum talia præcisa, abrupta, & sic amputatis nonnulla interposita: *Incuriosos milites, vernacula utebantur urbanitate, quidam spoliavere* &c. L. Piso apud Gellium 6, 9. *Et in conclave postquam introivit, adolescentes ibi complures sedebant contemnentes eum, assurgere ei nemo voluit.* Plautus Casina. *Is servus, sed abhinc annos factum est tredecim, cum conspicatus est primo crepusculo puellam exponi.* Sic & Lucianus in Dialogo Apollinis & Bacchi. Ὁ μὲν γάρ τοι Πρίαπος, γελοῖον γάρ τι σοι διηγήσομαι, πρῴην ἐν Λαμψάκῳ γενόμενος, ἐγὼ μὲν παρῄειν τὴν πόλιν, ὁ δὲ ὑποδεξάμενος &c. *Jac. Gronovius.*

5 *Abscisis furtim balteis.*] Sic debui edere, qui in vetustissimo Mediceo non aliter scriptum esse reperirem, non *abscissis*, ut vulgo est apud omnes, præsertim quum de Livii & Senecæ membranis idem testatus fuerit pater. Ita rursus scriptum erat 3. hist. 74. *Absciso capite truncum*, non *abscisso*, quod obsidet editiones, idque solum est, quod a me in schedis meis notatur, ut unicuique etiamnum liquere potest; adeo ut ego nequaquam explicuerim, quo pacto Ryckius illic scribere potuerit in Flor. non esse vocem *abscisso*, quum sola octava litera absit, reliquis septem ordine quo debent rite conscriptis. Ibidem 3, 78. *Abscisis omnibus præsidiis.* Jac. Gronovius.

6 *Cum filium comitaretur.*] Hæc non sunt sine mendo,

& vulgata cæde, temperatum ab innoxiis. In urbe tamen trepidatum, præcurrentibus passim militibus. Forum maxime petebant, cupidine visendi locum, in quo Galba jacuisset. [1] Nec minus sævum [2] spectaculum erant ipsi, tergis ferarum & ingentibus telis horrentes, cum turbam populi per inscitiam parum vitarent, aut ubi lubrico viæ vel occursu alicujus procidissent, ad jurgium, mox ad manus & ferrum transirent. Quin & tribuni præfectique cum terrore & armatorum catervis
89 volitabant. Ipse Vitellius, à ponte Milvio, insigni equo, [3] paludatus accinctusque, senatum & populum ante se agens, quo minus ut captam urbem ingrederetur, amicorum consilio deterritus, sumpta prætexta & composito agmine incessit. [4] Quatuor legionum aquilæ per frontem, totidemque circa è legionibus aliis vexilla, mox duodecim alarum signa, & post peditum ordines, eques: dein quatuor & triginta cohortes, ut nomina gentium, aut species armorum forent, discretæ. [5] Ante aquilam præfecti castrorum tribunique, & primi centurionum, candida veste: ceteri juxta suam quisque centuriam, armis donisque fulgentes. Et militum phaleræ, torquesque splendebant. [6] decora facies, & non Vitellio principe dignus exercitus. Sic Capitolium ingressus, atque ibi matrem complexus, [7] Augustæ nomine honoravit.

mendo. Si filium comitatus est pater, quomodo ignotus, ut deinde agnosci eum oportuerit? Intelligo jocatum fuisse in filium, quem non noverat, à quo nec ipse agnitus, nisi post factam cædem. Malim igitur, *conviciaretur.* Reinesius. Pater undecumque filium profecutus, non à filio, sed ab alio milite hominem ignorante, irato autem omnibus paganis, quod alicujus illorum fraude zonam perdidisset, & in obvios sæviente, cæsus est: deinde intellectum non hunc in ea culpa, neque è scurris istis fuisse, sed filio comitem hæsisse. *Gronovius.*

1 *Nec minus sævum spectaculum.*] Notaveram in schedis meis ex unico illo Mediceo *scævum*, committebamque id Ryckio, non opinans hactenus id ab eo pluris æstimatum iri, quam ab Pichena & aliis, qui istis membranis inhæserunt, ut publicaret, & statim transiret, quasi debuisset accipere pretium ex interpolatissimo ejus exemplari, & voce hac nonnisi per margines ostentata. Aliter judicavit magnus vernaculæ linguæ ab Amstelodamo interpres, qui licet ignoraret hanc esse antiquam & veram lectionem eamque exstare in illo monumento, vertebat, *Ende waren zy self immers zoo ystyk om t' aanschouwen*, sic palam confessus τὸ *sævum* non bene convenire. Sævum spectaculum est gladiatorum, & ubi cruor effunditur sine modo. Quod etiamnum hic non fit; unde vocem spuriam expuli, vera & prisca reposita. Donati verba sunt ad Adelphos, 4, 2. *Obnuntiare dicuntur, cum aliquid mali ominis scævumque viderint*, ut hoc loco belluarum tergis inclusos vultus humanos & armatos. *Jac. Gronovius.*

2 *Spectaculum erant ipsi tergis.*] Pronomen *ipsi* non est in Budensi codice. *Rhenanus.*

3 *Paludatus accinctusque.*] Sueton. diserte narrat sic fecisse cap. 11. *Urbem ad classicum introiit paludatus ferroque succinctus inter signa atque vexilla, sagulatis comitibus, ac detectis commilitonum armis.* Videtur hic mos fuisse introeundi urbem armis victam. Josephus ἁλώσ. 4. c. 35. hujus quoque ingressus meminit. *Savilius.* Ex his verbis satis patet, inter *prætextam* & *paludamentum* longam esse differentiam. Nam paludati erant Consules, exercituum duces, & ipsi Imperatores. Valerius de Crasso loquens, cum in Parthos proficisceretur: *Pullum ei traditum est paludamentum, quum in prælium exeuntibus album & purpureum dari soleret.* Id quoque melius Plinii exemplo in Paneg. demonstratur: *Gestus Consulatus non hoc urbis otio, & intimo sinu pacis, sed juxta barbaras gentes, ut illi solebant, quibus erat mos paludamento mutare prætextam.* Asconius quoque notat in Verrem *prætextam* fuisse nobilium virorum & mulierum gestamen. Tacit. libro 3. hist. *Sed ubi Cæcinna prætexta lictoribusque insignis dimota turba incessit, exarsere victores.* Lupanus.

4 *Quatuor legionum vexilla.*] Octo legiones, quæ hic & alibi velut in partibus Vitellianis notantur, fuerunt Italica & septem legiones è Germania, nulla licet integra, nisi sola Rapax. Ceteræ omnes imminutæ, relicta militum parte, quibus tamen divisis nomen utrinque priscum, & velut suo toti, manet. *Savilius.*

5 *Ante Aquilam.*] Accipe, ante quamque suam Aquilam. Alioqui verius Aquilas: quatuor nam erant simul. *Lipsius.*

6 *Decora facies, & non Vitellio principe dignus exercitus.*] Hæc tota clausula non est in MSC. libro. Suspicor è margine in contextum relatam. *Rhenanus.*

7 *Augustæ nomine decoravit.*] Reposui, *honoravit.* Idem.

1 *Sint*

ravit. Postera die, tamquam apud alterius civitatis senatum populumque, magnificam orationem de semetipso prompsit, industriam temperantiamque suam laudibus attollens: consciis flagitiorum ipsis qui aderant, omnique Italia, per quam somno & luxu pudendus incesserat. Vulgus tamen vacuum curis, & [1] sine falsi verique discrimine solitas adulationes edoctum, clamore & vocibus adstrepebat: [2] abnuentique nomen *Augusti*, expressere ut assumeret, [3] tam frustra quam recusaverat. Apud civitatem cuncta interpretantem, [4] funesti ominis loco acceptum est, quod maximum pontificatum adeptus Vitellius, de cæremoniis publicis quinto decimo Kalendas Augusti edixisset, antiquitus infausto die Cremerensi Alliensique cladibus. adeo omnis humani divinique juris expers, [5] pari libertorum amicorumque socordia, velut inter temulentos agebat. Sed [6] comitia consulum cum candidatis civiliter

1 *Sine falsi verique discrimine solitas adulationes edoctum.*] Quid si *solas?* quod requirere illa videntur, *sine falsi verique discrimine.* Nec tamen mutaverim. *Acidalius.*

2 *Abnuentique nomen Augusti.*] Augusti nomen felix faustumque habebatur, & ut bonum aliquod omen atque etiam honoris causa, Imperatoribus à populo Rom. tribui solebat. Vitellio autem parum congruens fuit, cum infelicem exitum brevi sortiturus esset. Frustra ergo illi tributum, ab eoque assumptum, quia nihil ei profuit: frustra recusaverat, quia assumpsit. Vel potius intelligas, tam frustra, id est, tam temere, eademque levitate. *Pichena.*

3 *Tam frustra quam recusaverat.*] Augustum nomen religiosum faustumque est. Tranquillus Aug. *Prævaluit, ut Augustus vocaretur, non tantum novo sed etiam ampliore cognomine: quod loca quoque religiosa, & in quibus augurato quid consecratur, augusta dicantur.* tam frustra ergo assumpsit nomen fortunati & boni ominis, quam frustra recusaverat: coëgit enim vulgus, ut acciperet. *Ferrettus.*

4 *Funesti ominis loco.*] Livius lib. 6. *Tum de diebus religiosis agitari cœptum, diemque A. D. XV. Kal. Sextiles duplici clade insignem, quo die ad Cremeram Fabii cæsi, quo deinde ad Alliam cum exitio urbis fœde pugnatum, à posteriore clade Alliensem appellarunt, insignemque nulli rei publice privatimque agendæ fecerunt.* Dionys. lib. 9. de clade Cremerensi, τὴν δ' ἡμέραν ἐκείνην, ἐν ᾗ τὸ πάθος ἐγένετο, μέλαιναν τε καὶ ἀποφράδα τίθεται (ἡ τῶν Ῥωμαίων πόλις) καὶ οὐδενὸς ἂν ἔργου ἐν ταύτῃ χρηστοῦ ἄρξαιτο, i. *diem, in quem incidit ista clades, populus Rom. infelicem & nefastum dixit, neque quicquam rei seria illo die inceptari voluerunt.* Savilius.

5 *Pari libertorum amicorumque socordia.*] Sed MS. Mediceus testatur auctorem asyndeto usum, *pari libertorum, amicorum socordia*, quod ut sæpe illi blanditur, ita certe nunc satis amœnum. *Jac. Gronovius.*

6 *Comitia Consulum cum candidatis civiliter celebrans.*] Quid per *Comitia Consulum* hoc loco intelligatur, cum in nullam reip. partem admitteretur populi suffragium, aut non capio, aut *Comitia Consulum civiliter celebrare* tantundem valet ac munera à candidatis Consulatus edita (sive ipsi sive alii ederent) civiliter celebrare. Libera rep. candidati captandis populi studiis dabant gladiatores, donec prohiberetur, lata in id à Tullio lege, & crimen ambitus haberetur. Cic. in Vatin. *Ego de ambitu ex SC. tuli, quæ dilucide vetat biennio, quo quis petat petiturusve sit, & gladiatores dare, nisi ex testamento.* Ubi vero iis, quæ petere instituissent, potirentur, non licitum modo fuit, sed aliquo modo in omnibus muneribus necessarium populo ludos edere, excogitatis quæcunque in oblectationem publicam valerent. Eximio igitur & sumptuoso apparatu omnia instruebantur, quoties res posceret. Sub Imperatoribus populo licet excluso à conferendis honoribus, tamen & candidati & designati & qui jam dignitate fungebantur, consuetas gladiatorum, Circensium &c. voluptates ei exhibuerunt, solo popularis gratiæ aucupio. Tempore Alexandri Mammææ, *Quæstores candidati munera populo dederunt.* Sub Nerone, *Quæstorib. designatis gladiatores edendi necessitas erat*, inquit Tacit. *Consul designatus est & munus edidit.* Marcellus JC. l. 36. Interesse autem spectaculis in Principe arguebat animum popularem, Xiphil. de Oth. εἰς τὰ θέατρα συνεχῶς εἰσεφοίτα θωπεύων τὸ πλῆθος. Sueton. de Aug. 15. *Ipse Circenses spectabat: spectaculo plurimas horas, aliquando totos dies aderat.* Tacit. 1. Ann. de eodem, *Civile rebatur misceri voluptatib. vulgi.* Sic raro ibidem conspici, arrogantis erat, tetricique & popularitatem fugientis animi. Cujus rei se ipsum damnat Julianus in Misopogone: ἀεὶ μισῶ τοὺς ἱπποδρομίας, ὥσπερ οἱ χρήματα ὀφληκότες τὰς ἀγορὰς, ὀλιγάκις οὖν εἰς αὐτοὺς φοιτῶ, i. *fugio Circenses, ut, qui in ære alieno sunt, publicos conventus, raro itaque intersum.* Aut si intraveris, mens peregrinatur, aut *aliud agit*, ut Cæsar, *qui vulgo reprehensus est*, narrante Sueton. *quod inter spectandum*

viliter celebrans, omnem infimæ plebis rumorem, in theatro ut spectator, in circo ut fautor affectavit. quæ grata sane & popularia, si à virtutibus proficiscerentur, memoria vitæ prioris, indecora & vilia accipiebantur. Ventitabat in senatum, etiam cum parvis de rebus patres consulerentur. ac forte Priscus Helvidius, prætor designatus, contra studium ejus censuerat. Commotus primo Vitellius, non tamen ultra quam *tribunos plebis in auxilium spretæ potestatis* advocavit. Mox mitigantibus amicis, qui altiorem iracundiam ejus verebantur, *nihil novi accidisse* respondit, *quod duo senatores in republica dissentirent: solitum se etiam Thraseæ cantradicere.* [1] Irrisere pleri-

dum epistolis libellisque legendis ac rescribendis vacaret. Sic Vitellius non adfuisse tantum videtur spectaculis frequens, quæ candidati Consulatus aut designati edebant, sed & suas partes egisse. Ex. gr. *Mirmyllonum contra Thraces in Theatro*, aut *Venetorum contra Prasinos in Circo*, & sic *omnem infimæ plebis rumorem affectasse:* ingens hoc tempore argumentum ad popularitatis famam. Sueton. Tito 8. *Savilius.* Nusquam jejunius & infelicius ὁ πάνυ. Immo cum suis candidatis circumiens & prensans Patres, penes quos tum erant comitia. Livius 39. *Claudius consul sine lictoribus cum fratre toto foro volitando, clamantibus adversariis & majore parte senatus, meminisse eum debere prius, se consulem populi Rom. quam fratrem P. Claudii esse: quin ille sedens pro tribunali aut arbitrum aut tacitum spectatorem comitiorum se præberet, coërceri tamen ab effuso studio nequiit.* Val. Maximus libro 5, 2. *Metellus non dubitavit consul pro Q. Calidio præturæ candidato supplicare populo, quod tribunus pl. legem, quo pater ejus in civitatem restitueretur, tulerat.* Cicero pro Plancio c. 6. *Si quotiescumque præteritus erit is, qui non debuit præteriri, toties oportebit eum, qui factus erit, condemnari: nihil jam est, quod populo supplicetur; nihil quod diribitio, nihil quod suffragatio magistratuum, renuntiatio suffragiorum exspectetur.* Sic enim legendum. Et in eadem: *precibus aliquid attulimus etiam nos, appellavi populum, tribubus submisi me & supplicavi: ultro mehercules, se mihi etiam offerentes, ultro pollicentes rogavi.* Sueton. Aug. 86. *Quoties magistratuum comitiis interesset, tribus cum candidatis suis circumibat, supplicabatque more solenni.* Prorsus sic postea civiliores principum agebant inter Patres. Plinius 3. ep. 20. *Excesseramus sane manifestis illis apertisque suffragiis licentiam concionum. non tempus loquendi, non tacendi modestia, non denique sedendi dignitas custodiebatur. Magni undique dissonique clamores: procurrebant omnes cum suis candidatis: multa agmina in medio, multique circuli & indecora confusio.* Ex his immodicis studiis homini prudenti facile colligere est simile quid, licet non tam vehemens, etiam severos fecisse. Idem Plinius Paneg. 69. *Nec ideo segnius juvenes nostros exhortatus es, Senatum circumirent, Senatui supplicarent: atque ita à Principe sperarent honores, si à Senatu petissent. Quo quidem in loco, si quibus opus exemplo, adjecisti, ut te imitarentur.* cap. 70. *Quo gaudio exceptum est, cum candidatis, ut quemque nominaveras, osculo occurreres? devexus quidem in planum, & quasi unus ex gratulantibus.* Et mox: *Contigit ergo oculis nostris insolita facies, Princeps & candidatus æquales & simul stantes: intuerique parem accipientibus honorem, qui dabat.* Denique: *Cum orationi oculos, vocem, manum commodares: ut si alius eadem ista mandasset, omnes comitatis numeros obibas: atque etiam, cum suffragatores nomina, honore quo solent, exciperent: tu quoque inter excipientes eras, & ex ore Principis ille senatorius assensus audiebatur.* Hoc est, *civiliter cum candidatis comitia celebrare.* Et sic gratiam quærebat in senatu. Quod sequitur, delinimentum ad plebem est, & à præcedenti differt toto genere. *Gronovius.*

1 *Irrisere plerique impudentiam æmulationis.*] Fuit Thrasea semper suspectus Neroni, ideoque minus potens: quamobrem merito *imprudentiam æmulationis irriserunt:* ita enim malim quam *impudentiam:* nam si similiter Vitellius olim se opposuit Thraseæ, quemadmodum Helvidius illi: oportuit Helvidium fuisse Vitellii similem, Thraseam vero Helvidii. Sed Thrasea in summo potius odio fuit Neroni, & Vitellius ob similitudinem morum, & propter patrem, in summa gratia. Imprudenter igitur contulit Thraseam, & Helvidium, &c. *Ferrettus.* Æmylio magis placet scribi, *imprudentiam:* ego nihil muto. Siquidem cum Helvidius à Vitellio dissensisset, dixit Vitellius, *solitum se etiam Thraseæ contradicere.* Quo dicto à plerisque irrisus est; non quod Thraseam & Helvidium contulisset, ut alii putant, sed quod à Thrasea integerrimo viro dissimillimus, impudenter illius similis videri vellet, cui sic contradiceret Helvidius, ut Thraseæ olim ipse. *Aliis id ipsum placebat*, scil. impudenter dictum, quod pro exemplari veræ gloriæ Thraseam retulisset, non eorum quemquam, qui plus illo apud Principes superiores potuissent. fuerat autem ob virtutes & invictam libertatem animi invisus Neroni Thrasea. ideoque in minori dignatione. De quo Annal. 16. multa. *Vertranius.*

1 *Quod*

plerique impudentiam æmulationis: aliis id ipsum placebat, [1] quod neminem ex præpotentibus, sed Thraseam ad exemplar veræ gloriæ legisset. [2] Præposuerat 92 prætorianis P. Sabinum à præfectura cohortis, [3] Julium Priscum dum centurionem: Pri-

1 *Quod neminem ex præpotentibus.*] Auctoritate Florentin. scripsi, *neminem.* Vulgo, *quod non ex* &c. *Pichena.*

2 *P. Sabinum, ac præfectura cohortis.*] Bene Mercerus, *P. Sabinum à Præfectura cohortis; & Julium:* id est, qui dumtaxat cohorti præfuerat, & docet alium hunc Sabinum à fratre Vespasiani esse. *Lipsius.*

Præposuerat Prætorianis P. Sabinum.] Non fratrem Vespasiani, ut viri docti, repugnante historia, scribunt. Ille Sabinus in carcerem conjectus erat *ob amicitiam Cæcinæ*, 3. hist. Vespasiani frater erat *præfectus urbis*, & libertate fruebatur, donec in Capitolio obsideretur & caperetur. *Savilius.* Non esse hunc Sabinum, qui præfectus urbi & Vespasiani frater, recte monuit Savilius. Nam hic vinctus detecta proditione Cæcinæ, lib. seq. at Flavius Sabinus liber in urbe, & in suo magistratu, usque ad civilem tumultum, quo crematum Capitolium. Itaque manebit per hunc Sabinum vera Onufrii nota, de prænomine Flaviæ gentis. Et hic igitur legendum: *P. Sabinum à præfectura cohortis, Julium Priscum, dum centurio esset.* hoc enim vult, prætorio præpositos duos à Vitellio; Sabinum hunc, qui antea præfectus cohortis fuerat, Priscum, qui tum centurio. Et *cohortis*, scil. auxiliaris: nam iis præfecti, ut legionariis Tribuni. Tacitus sæpe & universa historia prisca. *Mercerus.* Libenter Merceri emendationem sum amplexus, nam cum ea fere congruit Flor. qui habet, *ad præfectura cohortis.* Observavit etiam Mercerus, istum P. Sabinum, alium esse à Flavio Sabino Vespasiani fratre, quod Lipsio causam erroris dedit. *Pichena.* Quot hic tricas invexit hyperbatica locutio, quibus usus non erat, si Tacito Latinorum magnificentissimo ea concederemus, quæ sæpius in Thucydide miramur. Si tenuem characterem noster affectasset, ea profecto sic exarasset: *Præp. prær. P. Sabinum, ac Jul. Priscum, dum centurio esset cohortis præfectura.* ambo enim præfecti prætorio. lib. 3. hist. *P. Sabinum prætorio præfectum ob amicitiam Cæcinæ vinciri jubet, substituto in locum ejus Alpheno Varo:* Et: *Vitellius ut è somno excitus Jul. Priscum & Alphenum Varum cum* XIV. *prætoriis cohortibus obsidere Apenninum jubet.* At is Priscus, antequam præfectus prætorio, erat centurio unius prætoriæ cohortis, ut Sempronius Densus, lib. 1. hist. 43. Et *præfectura* facta prætorii mentione, non semel à nostro usurpatur, lib. 4. ann. 2. Doctiss. vir credit hunc P. Sabinum alibi dici Flavium Sabinum, fratremque esse Vespasiani, post urbis curam prætorianis præfectum: indeque Panvinium carpit, qui negat prænomen *Publii* unquam in Flavia gente receptum fuisse. Verum P. iste Sabinus, alius est à Flavio Sabino fratre Vespasiani, qui nostro semper scribitur Flavius Sabinus, aut Sabinus tantum, 1. hist. 46. & 77. 2, 63. & 99. 4, 64. Hæc pace doctiss. viri à me dicta sint. Cæterum adversus pervicaces his uterer. Si Flavius Sabinus præfectus prætorio fuit post urbis præfecturam, quando redditur urbanæ præfecturæ? paulo enim ante mortem, & in ipsa morte agebat præfecturam urbis. Hunc scil. Vitellius vinxisset ob suspicionem amicitiæ cum Cæcina, (ut accidit P. Sabino) quem nec Flavianis jam urbi imminentibus custodire sustinuit? *Salinerius.* Nititur emendare Lipsius. Sed nimium licenter addidit de suo, quod libuit: ut phrasin taceam non Taciti, *præponere præfecturæ.* Neque Lipsius eam religionem hic servavit in mutando, quam solet: etiam sententiæ ambiguus, duplicem lectionem dedit. Mihi & verba & sententiam diligentius pensitanti sic videtur: voces duas *præfecturæ cohortis* trajectas esse, alteram earum & leviter mutatam, quas si liceat mihi sic vicissim mutare & trajicere, credam locum sanum fore: *Præposuerat prætor. P. Sabinum, ac Julium Priscum, dum prætoriæ cohortis centurio esset.* Certo enim id colligitur è proximo libro collegas hos prætorianæ præfecturæ fuisse. Et de Prisco verisimile est, quia Centurionem fuisse dicit, fuisse prætoriæ cohortis. Atque ideo tanquam rem novam & magnæ promotionis exemplum addit, ex Centurione prætoriæ cohortis, præfectum ipsius prætorii factum. *Acidalius.*

3 *Dum centurio esset.*] In Farnesiano, non erat vocula, *esset.* itaque ex facili & vero emendavi, *tum centurionem.* Significat utrumque ex parvo aut modico ad primam dignitatem promotum. *Lipsius.*

Julium Priscum tum centurionem.] Ita Lipsius correxit, cum inepte in vulgatis legeretur, *dum centurio esset.* ortus enim est error, quia mss. & in his Florent. habent, *dum centurionem.* Pichena. Hæc quum ab viro docto tam distincte sint annotata, miror quid recoquat Ryckius quæ sufficit semel patefieri. Id non intelligo, quemadmodum ab utroque contemnatur illud *dum*, quod sic iterando adseverant in Mediceo scriptum. Si tale est, ut mereatur non amari, certe nec opus erat indicari. Sed est quantivis pretii, ut ex colloquiis in scena discimus usitatissimum Romæ fuisse, unde restitui. Asconius Pedianus in argumento Milonia-

Priscus, Valentis; Sabinus, Cæcinæ gratia pollebant. Inter discordes, Vitellio nihil auctoritatis. munia imperii Cæcina ac Valens obibant, olim anxii odiis, quæ bello & castris male dissimulata, pravitas amicorum, & fecunda gignendis inimicitiis civitas auxerat, dum ambitu, comitatu, & immensis salutantium agminibus contendunt, comparanturque, variis in hunc aut illum Vitellii inclinationibus: [1] nec unquam satis fida potentia, [2] ubi nimia est. Simul ipsum Vitellium, subitis offensis aut intempestivis blanditiis mutabilem, contemnebant metuebantque. Nec eo segnius invaserant domos, hortos, opesque imperii: cum flebilis & egens nobilium turba, quos ipsos liberosque patriæ Galba reddiderat, nulla Principis misericordia juvarentur. Gratum primoribus civitatis, etiam plebes approbavit, [3] quod reversis

lonianæ: *Et ob id mense Januario nulli dum neque consules neque prætores essent.* Jac. Gronovius.

1 *Nec unquam satis fida.*] Non bene divelluntur hæc à præcedentibus. Distinguo: *Variis in hunc aut illum inclinationibus: nec unquam satis fida potentia, ubi nimia est: simul ipsum Vitellium.* Freinshemius.

2 *Ubi nimia est.*] Volumen regis Corvini, *ubi minima est.* Legerim, *ubi vi nimia est.* Rhenanus.

3 *Reversis ab exilio jura libertorum concessisset.*] Interpretor. Cum Galba exsules restituisset; non tamen etiam bona. credo, quia in fiscum illata, & pleraque jam per prodigentiam Neronis consumpta. Sed nec pars quæ accusatoribus sententia judicum semel donata, temere eripienda videbatur. Itaque egebant. Vitellius eos miseratus, huc decurrit ut largiretur Jura libertorum, dupliciter quidem: redderet inquam jura libertorum veterum, daret & eorum qui postea manumissi. non aliter quam si ab illo justo domino manumissi fuissent. In speciem igitur ingens hoc donum. Nam operas liberti domino debebant, alimenta si egeret, denique testamento bonorum semissem. quæ omnia prompta & obvia tibi apud JCtos. Hoc vulgo etiam appellant, Jus patronatus, & Jus patronorum, Plinius epistola XI. libro 10. Ejusdem sententiæ versus illos Martialis censeo (Princeps JCtorum hodie varie eos tamen traxit) ad Trajanum:

Qui sua restituis spoliato jura patrono,
Libertis exsul non erit ille suis.

Nec dissimilis, imo major benignitas Augusti in Iulum Antonii hostis sui filium. de quo Dio lib. LI. Τῷ Ἰούλῳ τῷ τοῦ Ἀντωνίου τοῦ τε Φουλουίας υἱεῖ, τοὺς ἐξελευθέρους αὐτοῦ πάνθ' ὅσα πλουτῶντας σφᾶς καταλιπεῖν αὐτῷ κατὰ τοὺς νόμους ἔδει, παραχρῆμα δοῦναι ἐκέλευσε: *Iulo, Antonii & Fulviæ filio, libertos ejus, quidquid mortuos relinquere ex legibus conveniebat, statim dare jussit.* Non enim dedit solum ea jura, sed repræsentavit. *Lipsius.* De hoc Iulo Antonii & quam recte sic Lipsius Dionem imitetur, vide ad 1. ann. 10. *Jac. Gronovius.*

Quod reversis ab exilio jura libertorum.] Libertus alere patronum tenebatur. Si quæcunque illum bonis fortuna evolvisset, post mortem quoque jubent priscæ constitutiones facere ex semisse hæredem. Si fraus intervenisset, patrono lex dabat *omnium bonorum possessionem etiam contra tabulas.* Atque hæc duo, præter alia obsequia (lex vocat *operas*) præcipue constituebant *libertorum jus*, ut docet 38. Dig. Vitellius autem ut *reversis ab exilio jura libertorum concessit* ex beneficio, ita consecutis temporibus in sua venisse videntur ex jure communi. Ulpian. Dig. 38. tit. de bonis libert. l. 3. Et eodem tit. l. 4. Paulus. *Savilius.* Jus patronis dederunt leges veteres amplum & multiplex in libertos: obsequium enim præstare tenebantur, & operas: aliter tamen atque aliter si essent officiales operæ vel obsequii. item alendi libertis erant patroni egentes: Modestini verba sunt: *Cum probatum sit contumeliis patronos à libertis esse violatos, vel illata manu atrocius esse pulsatos: aut etiam paupertate, vel corporis valetudine laborantes, relictos: primum eos in potestatem patronorum redigi, & ministerium præbere dominis cogi: sin autem nec hoc modo admoneantur, à Præside emptori addicantur, & pretium patronis tribuatur.* Ex quibus puto facile intelligi, quid senserit Cornelius: nam cum exulib. quibusdam bona ablata fuissent, & jus in libertos, iis ab exilio reversis, jura libertorum Vitellius concessit; hoc est, inter cætera ut alere patronos egentes tenerentur: quod tamen corrumpebant ingenia servilia abditis pecuniis. *Ferrettus.* Jus libertorum Tacito, Marcello, Ulpiano, id est, quod aliis *jus patronatus*, scil. quod patronus in manumissos habet, *Sunt enim manumissoribus permulta in libertos concessa*, inquit Ulpianus. His autem fere jus illud libris studii nostri legitur constitisse: impositis libertatis causa dono, munere, operis, vel officio, vel obsequio, vel alimentis exigendis, vel ex pacta societate liberti bonorum dimidia à superstite exigenda, vel defuncti liberti bonis ex successione accipiendis. Proinde ex hoc Taciti loco discere oportet, cum exulibus ablata bona fuissent omnia, mobilia & immobilia; jura quoque ablata fuisse, ut quæ in libertos haberent. Vitellius ab exsilio reversis jura libertorum restituit:

reversis ab exilio jura libertorum concessisset: [1] quamquam id omnimodo servilia ingenia corrumpebant, [2] abditis pecuniis per occultos aut ambitiosos sinus. & quidam in domum Cæsaris transgressi, atque ipsis dominis potentiores. Sed miles, plenis castris, & redundante multitudine, in porticibus aut delubris, & urbe tota vagus,

tuit: hoc est, ut à libertis patroni colerentur; inopes alerentur, illisque, si decessissent, succederent. fraudabant tamen Vitellii edictum & patronos liberti, qui pecunias & facultates abderent, & potentioribus adscriberent. Tum illo se modo jus, & adversus id vafrities servilis habebat: secutis autem seculis omnia mutata. Neque enim bona cuiquam, nisi in perpetuam exilii pœnam damnato ablata sunt l. 39. D. de jure fisci. & restitutus ex exilio patronus ipso facto amissum jus patronatus recepit: cujus sententiæ sunt Ulpianus & Hermogenes l. 3. D. de bonis libertorum & 21. D. de jure patronatus. *Vertranius.* Genuinum certe sensum Vertranius assequutus est; at verborum difficultatem non ademit. Patrono egenti tenebatur alimenta præbere libertus, l. 2. C. de libert. & eorum lib. tenebantur & libertorum filii petere tutorem à patronis, l. 2. §. liberti. C. qui pet. tut. libertus quoque tenebatur obsequia honoremque & reverentiam præstare patrono, l. 5. C. de obseq. à lib. pat. præst. Plato lib. de legibus 11. *jus esse patrono propria auctoritate capere libertum, si ab eo sufficienter non colatur.* Item lis à liberto moveri adversus patronum non poterat; nec eundem actione famosa in jus vocare poterat, saltem nisi venia à Prætore impetrata l. 4. §. 1. D. de in jus voc. l. 2. C. eod. Poterat & patronus libertum ingratum ac contumacem in servitutem revocare, l. 1. C. de ingrat. lib. Tenebatur & libertus operas præstare ad nutum patroni, l. 1. & 3. & 22. D. de ope lib. Sed quod magis ad rem præsentem facit, erat & successionis jus patronis in bonis liberti, ex l. 12. tab. si is decessisset sine legitimo hærede, §. 1. de succ. libert. Dein L. Papia cum filiis patroni libertus in virilem partem vocatus si HS. C. esset patrimonium, §. *Postea.* eodem. Justinianus, decedentibus libertis sine liberis, ab intestato patronis ex l. XII. tabb. delatam successionem reservavit. *Sed nostra constitutio eod.* Succedebantque liberto non solum patronus, sed etiam conjuncti, vel proximi patrono, usque ad quintum gradum, §. *sed nostra.* His stantibus quum Galba nobiles exulantes patriæ reddidisset, minime tamen bonis restitutis, egenique ideo essent, nec à Vitellio bonorum traditione juvarentur, tamen jus libertorum illis concessit, quod parum vel nihil profuit calliditate libertorum, qui pecunias, quibus potissimum eorum divitiæ constabant, transferebant in potentes amicos, sicque patronos fraudabant. ita enim interpretor *ambitiosos & occultos sinus.* Namque intimos amicos *sinus* quandoque appellatos observamus. Ita Cic. ad Att. *in sinum & familiaritatem adolescentis.* Et iterum: *Bibulum noli dimittere ex sinu tuo.* Et in Verr. 3. *Calumniatores de sinu suo apposuit*, id est, familiares & amicos. Sic. Tac. 4. Hist. *quos ubi spoliis sanguineque expleverint, mutari, exquirique novos sinus*, id est, amicos. Addit autem Tacitus *ambitiosos*, hoc est, per ambitionem conquisitos, ut eorum favore & gratia tutarentur. Sic Jurisperiti *ambitiosa decreta* dixere per gratiam favoremque elicita. Ulpian. l. 4. de decret. ab ord. faciend. & l. 3. D. de minor. l. 65. §. 2. D. ad SC. Trebell. Dixit autem Tacitus non solum *ambitiosos sinus*, sed & *occultos*, haud congrue, siquidem apud eosdem JC. legimus, *in sinu habere*, id est, in occulto l. 27. D. de prob. Lamprid. in Comm. *prædam omnem in sinu contulit*, hoc est, occultavit. Iterum: *Qui etiam condemnationes in sinum vertisse diceretur.* Tertul. in lib. De fuga in persec. *Paciscens cum delatore, vel milite, vel ministro aliquo præsidis, sed tunica & sinu, quod ajunt.* Et Tac. l. 3. Hist. *Sed opes Cremonensium in sinu præfectorum legatorumque fore*, id est, occulta potestate. *Marc. Donatus.*

1 *Quamquam id omnimodo.*] Probavi vocem *omnimodo* ex Flor. Vulgo, *omnino.* Pichena.

2 *Ambitiosos sinus.*] Argui olim de mendo, ipse fortasse arguendus. Sententiam nunc expedio: Vitellium quidem exsulibus reversis jura reddidisse vetera in libertos: sed non cum magno fructu. quia pecunias suas occultabant per varias artes & recessus. ita in alimentis, aliisque, patronos fraudabant, ut modici ipsi & inopes. Voci *Sinus*, ea vis subest fraudandi, subtrahendi, occulendi. Tacitus libro IV. infra: *Tradi se præfectis centurionibusque, quos ubi spoliis expleverunt, mutari: exquirique novos sinus & varia prædandi vocabula.* Plinius libro XXXVI. *Unde M. Scaurus pater, toties Princeps civitatis, & Marianis sodaliciis rapinarum provincialium sinus?* Sinum vocat hominem ipsum, in quem rapinæ omnes collatæ. velut in sinum. Plura exempla huic rei vide, si lubet, apud Barn. Brissonium in Lexico: & lumen ab eo fænerare, qui vere Europæ lumen. *Lipsius.*

Abditis pecuniis per occultos aut ambitiosos sinus.] Sinus ambitiosi videntur, cum pecuniæ depositæ essent apud potentiores. *Pichena.*

vagus, non principia noscere, non servare vigilias, neque labore firmari: per illecebras urbis, & inhonesta dictu, corpus otio, [1] animum libidinibus imminuebant. Postremo ne salutis quidem cura, [2] infamibus Vaticani locis magna pars tetendit. unde crebræ in vulgus mortes. Et adjacentia Tiberi [3] Germanorum Gallorumque obnoxia morbis corpora, fluminis aviditas, & æstus impatientia labefecit. Insuper confusus, pravitate vel ambitu, ordo militiæ. Sedecim prætoriæ, quatuor urbanæ cohortes scribebantur, quis singula millia inessent. Plus in eo delectu Valens audebat, tamquam ipsum Cæcinam periculo exemisset. sane adventu ejus partes convaluerant, & sinistrum lenti itineris rumorem prospero prœlio verterat: omnisque inferioris Germaniæ miles Valentem affectabatur. unde primum creditur Cæcinæ 94 fides fluitasse. Ceterum non ita ducibus indulsit Vitellius, ut non plus militi liceret. sibi quisque militiam sumpsere; quamvis indignus, si ita maluerat, urbanæ militiæ adscribebatur: rursus bonis remanere inter legionarios aut alares volentibus, permissum. nec deerant qui vellent, fessi morbis, & intemperiem cæli incusantes. Robora tamen legionibus alisque subtracta; [4] convulsum castrorum decus, viginti mil-

1 *Animum libidinibus imminuebant.*] Recte sic legi in MS. Mediceo; recte id restituit Cl. Ryckius, quem in hoc sequi non dubitavi, tum quod ita scripsit Tacitus, tum vel varietatis causa, quam valde sectatur. Utique doctius, quam suppositum *imminuebat.* Ita mox similiter consensi in τῷ *adjacente Tiberi*, ut ex eodem notavi, pro vulgato *adjacentia.* Jac. Gronovius.

2 *Infamibus Vaticani locis.*] Ob aërem parum purum: quod etiam hodie experiuntur. Frontinus lib. II. De Aquæductibus, vult id emendatum in tota urbe, suo ævo, idque ablutione aquarum: *Ne pereuntes quidem aquæ otiosæ sunt. Nam immunditiarum facies, & impurior spiritus, & caussæ gravioris cæli, quibus apud veteres* URBIS INFAMIS AER *fuit, sunt remotæ.* Lipsius.

Infamibus Vaticani locis.] Vaticanus collis non procul à Tiberi est, conterminus Janiculo supra molem Adriani; in quo D. Petri Basilica nunc est, & Pontificum aliorumque nobilissimæ ædes. Quomodo itaque illius locos infames vocet Tacitus, difficultate non caret: præsertim quum antiquitus in eo & Circus Caji & Neronis, & Obeliscus fuerint, tradente Plinio lib. 16, 40. & 36, 11. necnon & celeberrima illa Ilex, de qua idem lib. 16, 44. Ibidemque etiam laudabiles perficerentur patellæ, scribente Juven. Sat. 6. *Vaticano fragiles de monte patellas.* Et quod pariter deliciosus haberetur, innuere videtur Horat. lib. 1. Od. 20. Itaque cur *infames* illius *locos* scripserit Tacitus, indagandum. Ego sane ab effectu sic appellatos existimo, eo quod Vitelliani milites, æstus & sitis impatientes, libidinibus quoque operam dantes, fluminis vicinitate allecti, crebris mortibus occasionem præbuerint, vires concubitu frequenti imminuentes, copiam aquæ ingurgitantes. nam tunc forte à meretricibus loci illi frequentibus incolebantur; sicuti ea Tiberis flumen adjacentem habuisse constat. Quod si hæc expositio non placet, aliam subjicimus, Tacitum non universum Vaticanum infamem appellasse, sed tantum partem, hoc est, locos infernos, quos tunc aquis putribus & cæno multo abundasse credendum, ob idque insalubres habitationes habuisse, præsertim æstivo tempore caloribus æstuantibus. Cujus rei aliquod lumen habemus ex Gellio, 16, 17. *Aram & statuam Ajo Deo locatam in Vaticano in infima nova via.* Lamprid. in Heliogabalo: *Fertur Elephantorum quatuor Quadrigas in Vaticano agitasse, dirutis sepulchris, quæ obsistebant.* Ex quibus colligere possumus, postquam Romæ sepeliere mortuos, (quod antea, ut alibi ostendimus, vetitum erat) Vaticani locos sepeliendis cadaveribus destinatos, ob idque à Tacito infames vocatos. *Marc. Donat.*

3 *Germanorum Gallorumque obnoxia morbis corpora.*] In volumine regis Corvini legitur, *Germanorum Gadavorumque.* Lego, *Batavorumque.* ut per *Germanos* etiam transrhenanos intelligamus, Tencteros, Bructeros, Usipetes, & Chamavos, qui in exercitu Vitellii erant. At hodie Galli inediæ, æstus, frigoris, sitis & alieni cœli longe tolerantiores. Secus tamen produnt auctores de vetustissimis Gallis, quos Germanis faciunt persimiles. *Rhenanus.* Beatus, *Batavorum.* Sed meminisse potuit ejus, quod supra eodem Cornelius dixit, *cohortes Batavorum, ne quid truculentius auderent, in Germaniam remissas.* quæ si non inde redierunt, non possunt videri Tiberi adjacuisse. Igitur nihil ex recepto scripto mutandum censeo. *Vertranius.*

4 *Convulsum castrorum decus* XX. *millibus è toto exercitu permixtis.*] Muret. *convulsumque.* Mihi duriter etiam dictum videtur, *permixtis è toto exercitu.* Nec tamen facile mutarim: nisi forte nova voce, sed valde significante scripsit Ta-

millibus è toto exercitu permixtis magis quam electis. Concionante Vitellio, postulantur *ad supplicium Asiaticus, & Flavius, & Rufinus duces Galliarum, quod pro Vindice bellassent.* Nec coërcebat ejusmodi voces Vitellius; [1] super insitam animo ignaviam, [2] conscius sibi instare donativum & deesse pecuniam, omnia alia militi largiebatur. [3] Liberti Principum, *conferre pro numero mancipiorum.* ut tributum jussi. Ipse sola perdendi cura, stabula aurigis extruere: Circum gladiatorum ferarumque spectaculis opplere: tamquam in summa abundantia, pecuniæ illudere. Quin & 95
natalem Vitellii diem, [4] Cæcina ac Valens, editis tota urbe vicatim gladiatoribus, celebravere: ingenti paratu, & ante illum diem insolito. Lætum fœdissimo cuique, apud bonos invidiæ fuit, quod [5] exstructis in campo Martio aris, [6] inferias Neroni fecisset. cæsæ publice victimæ crematæque: [7] faces Augustales subdidere: quod sacerdotium, ut Romulus Tatio regi, ita Cæsar Tiberius Juliæ genti sacravit. Nondum quartus à victoria mensis, & libertus Vitellii Asiaticus, Polycletos, Patrobios, & [8] vetera odiorum nomina æquabat. Nemo in illa aula, probitate aut industria certavit: unum ad potentiam iter prodigis epulis, & [9] sumptu ganeaque

Tacitus *emixtis.* Quod dicere vult, vix sane expressius pariter & acutius alio verbo dixerit. *Acidalius.*

1 *Super insitam animo ignaviam.*] Flor. inserit vocem, *insitam morte animo.* Putarem, *insitam forte:* etsi hoc ad caussam sequentem traho. *Lipsius.*

Super insitam animo ignaviam.] Corruptam vocem addit Flor. *insitam morte animo.* Unde divinabam, an legendum: *super insitam inerti animo ignaviam.* Quod Vitellio certe non incongruens, cum lib. præced. de eo Tacitus dixerit: *fortunam principatus inerti luxu, ac prodigis epulis præsumebat.* Et ne cui fortasse idem videatur, *inertia*, atque *ignavia*, Ciceronis locum refero, qui lib. 12. epist. ad Cornificium ait: *nec tua ignavia etiam inertiam afferret.* Pichena.

2 *Omnia alia militi.*] Hunc quoque locum liberare inusta nota possumus. Ait enim hoc: Vitellium, quia pecuniam dare militi non poterat, impunitatem & licentiam omnis culpæ dedisse: ut hac saltem blanditia eum retineret. Nec aliter sane fit in paupere militia. *Lipsius.*

*Conscius sibi instare donativum, & deesse pecuniam, * omnia alia.*] Liberare hunc locum stigmate Lipsius vult interpretatione: an liberet, plane nescio. Illud scio, quidquid illis postremis fit, sententiam puncto finiendam post vocem *pecuniam.* Neque enim sermonis textus aliter patitur. Sequentia integra prorsus ego non censeo. Quod si ea illorum, quam Lipsius vult, sententia: tamen minimum una vocula deerit, & talis: *Interim omnia alia militi largiebatur.* Sed certe, sententia hæc, difficile est, ut vera sit: quando neque cum præcedentibus neque sequentibus cohæret. *Acidalius.*

3 *Liberti Principum.*] Non muto: & scio multos Romæ, eosque prædivites, priorum Principum libertos. Videatur tamen & lectio & rapina proclivior, si libertos *patrum* substituas: aut de iis *Principes* hic capias. *Lipsius.*

Liberti principum conferre.] Verbum, *conferre*, non est in libro Bud. *Rhenanus.*

4 *Cæcina ac Valens.*] Ita nos, vulgo, *&c.* Idem.

5 *Exstructis in campo.*] Scriptor incertus apud Suidam in voce Βιτέλλιος, hanc rem sic narrat: Καὶ τὸ νεκρὸν τοῦ Νέρωνος ἐς κοῖλόν τινα καὶ ἀφανῆ τάφον κατακείμενον ἀπεσέμνυνε. Lipsius.

6 *Neroni fecisset.*] Reposui pro, *jecisset.* Idem.

Inferias Neroni jecissent.] Non est in lib. Budensi *Neroni*, nec *jecissent*, sed *jecisset.* Rhenanus.

7 *Faces Augustales.*] Tac. 1. Ann. *Idem annus novus cæremonias accepit, addito sodalium Augustalium sacerdotio, ut quondam Titus Tatius retinendis Sabinorum sacris sodales Titios instituerat.* Ubi videmus à Tacito illud tribui Tatio, quod hic Romulo adscribit. *Savilius.* Forte recte se habet, *faces*, eo quod plures aræ fuerint exstructæ. Florent. tamen habet, *facem.* Sic lib. 15. *Structam ante Augurale aram subdita face accendit.* Pichena. Mur. *facem.* leve nimis hoc. *Acidalius.*

8 *Vetera odiorum nomina æquabat.*] Divitias scil. quas congesserat. *Pichena.*

9 *Sumtu Cajanæ aquæ.*] De Cajana aqua, id est, ut volunt, aquæductu illo sumptuoso; nugæ magnæ. Nec Ferretti quidem emendatio ad genium meum aut librorum, *Cajanæ aulæ.* Nobis suboluit mendum & ejus caussa, è deductione copulæ: quam reddimus, legimusque, *sumptu saginaque.* Saginæ vox apta, quoties de helluone Vitellio: & Tacito velut de industria usurpata. Ut, *luxu, & saginæ mancipatus emtusque.* Iterum: *medio die temulentus & sagina gravis.* Nec aliter Cicero pro Flacco: *Qui multitudinem illam non aucto-*

que satiare inexplebiles Vitellii libidines. Ipse abunde ratus, si præsentibus frueretur, nec in longius consultans, [1] novies millies sestertium paucissimis mensibus intervertisse creditur. Magna & misera civitas, eodem anno Othonem Vitelliumque passa, inter Vinios, Fabios, Icelos, Asiaticos, varia & pudenda sorte agebat; donec successere Mucianus & [2] Marcellus & magis alii homines, quam alii mores. Pri-

auctoritate, sed sagina tenebat. Hæc apta & bona. Palmerii tamen conjectura non minus recte, *sumptu ganeaque.* Lipsius.

Sumptu Cajanæ aquæ.] Quid hic sibi velit *sumptus Cajanæ aquæ*, haudquaquam intelligo: deinde quid *sumptus* ad *aquam* facit? malim ergo, *Cajanæ aulæ.* Ferrettus. Homo variæ lectionis & doctrinæ Æmil. Ferrettus, & à maximo rege Francisco literarum parente in Parisiensem Curiam adscriptus dubitat, & *Cajanæ aulæ* reponendum putat, quod à me dictum ne putet, ut hominis doctiss. laudi detraham, qui omissis causis, & altercationibus illius fori Parisiensis, totum se Juris Civilis professioni addixit. Quam ob rem locum pluribus illustrandum suscepimus, ne quid antiquitatis, quoad in nobis erit, prætermittatur. Itaque Sueton. in Cal. sic refert cap. 21. *Inchoavit autem aquæductum regione Tiburti, & amphitheatrum juxta septa.* Idem in Claud. 19. *Opera magna potius quam necessaria, multa perfecit. Sed vel præcipua, aquæductum à Cajo inchoatum.* Et paulo post; *Claudiæ aquæ gelidos & uberes fontes* &c. *in urbem perduxit.* Frontinus lib. 1. de æquæductibus, *Caligula duos ductus inchoavit, quos Claudius consummavit.* Plinius 36, 15. *Vicit antecedentes aquarum ductus novissimum impendium operis inchoati à Cajo Cæsare, & peracti à Claudio.* Ex quo Plinii loco & reliquorum verbis potest intelligi, *Cajanam aquam* dici per adjectivum à Cajo deductum, quæ à Cajo Caligula incepta est. Sicque Sueton. in Vesp. 2. *Cajana nece* dixit, id est, quo Cajus Caligula interfectus est. *Lupanus.* Hic locus non nisi ex Plinii interpretari potest lib. 36, 15. Illis concinit Sueton. Claud. 20. apud quem C. Cæsar Caligula inchoavit aquæductum regione Tiburti, & eum Claudius perfecit. Cornelius autem, ut de maximo dicturus sumptu in Cajanam aquam impenso, Vitellianas libidines inexplebiles scripsit. Quare mirari satis non possum, cur *Cajanæ aulæ* scriptio magis placeat Ferretto. *Vertranius.* Fœda depravatio in vulgatis omnibus irrepserat: *& sumptu Cajanæ aquæ.* super ea variæ emendationes. Lipsius aptissime ad sensum restituit, *& sumptu saginaque.* Palmerius autem verius, ut opinor, & ad literam propius: *& sumptu ganeaque.* Quam lectionem recipere non dubitavi, cum à Flor. codice non parum juvetur, qui habet: *& sumptu gajaneaque.* Et est ea vox auctori nostro familiaris. Ann. lib. 3. *ventris & ganeæ paratus.* & lib. 4. *inter ganeam ac stupra.* Pichena. Etiam hic me sollicitat emendandi cacoëthes, & lego: *Epulis, & sumptu: ut Cajanæ aquæ satiare.* Comparat ecce Vitellium cum Caligula, nec audet ulli dare palmam luxuriæ. Τὸ *satiare* transit in vim nominis. *Ad nostrum vivere triste.* Plaut. Bacchid. *Hic vereri perdidit.* Id. Pers. *age circumfer mulsum bibere.* Salmerius. Habeo sub oculos editionem Aldi, in cujus margine adscriptum est [Guevart. l. sumptu ganeæ aleæque.] Sed oportet manum dare antiquæ fidei. *Jac. Gronovius.*

1 *Novies millies sestertium*] Sidonius in Panegyrico ad Majorianum, abire ab hac summa videtur, ubi vitia singulorum Principum recensens, de isto ait:

——— *post quina Vitelli*
Millia, famosi ventris donata barathro.

Valde, inquam, abit, si de tota ejus sagina & luxu accipis: quod non debes, sed magis de singularibus epulis, & quod tantum in paucis aliquot cœnis. Xiphilinus quidem ex Dione, ὀλίγων ἡμερῶν διελθουσῶν, ἑκατὸν εἰς τὸ δεῖπνον μυριάδας ἀναλῶσαι, conscripsit: *in paucis diebus, centum myriades absumsisse in cœnam*: quæ sunt Latine *quadragies* HSS; nobis *centum millia* Philippicorum. Tale & Suetonius indicat, cum *singulos apparatus dominis, sive convivatoribus, constitisse non minus quadringenis* HS. asserit: id est, *decies mille* Philippicis: sed observa, *singulos.* Sidonius igitur in singulis illis millibus, dum *quina* ea numerat, intelligit *millena* HS. neutro (ut cum Grammaticis dicam) genere: atque ita juste efficit *quinquagies* HS. sive *centum vigintique millia* Philippicum, prope ad Xiphilinum. Quod si in eo, pro more & communi sermone, *quina millia* dumtaxat capias, id est *quina* HS. quantulum sint; *centum vigintiquinque Philippici*: ridiculum. *Lipsius.*

Novies millies sestertium.] Id est, ex regulis, quas præstruximus, septem milliones, semel & tricies mille, ducentas & quinquaginta libras sterlingas. *Savilius.* Vide Pecuniæ Veteris 3, 6. & 4, 6. *Gronovius.*

2 *Marcellus.*] Epirus Marcellus oratoria laude celebris, Neronianæ in Thraseam & alios crudelitatis instrumentum, & omnibus sub quibus vixit, Principibus carus, utpote qui ipsorum actionibus lenocinium faciebat. Vide Tacit. 2. & 4. hist. *Savil.*

1 *Nul-*

Prima Vitellio *tertiæ legionis defectio* nuntiatur, missis ab Aponio Saturnino episto- 96
lis, antequam is quoque Vespasiani partibus aggregaretur. Sed neque Aponius cuncta, ut trepidans re subita, perscripserat, & amici adulantes, [1] mollius interpretabantur; *unius legionis eam seditionem*; *ceteris exercitibus constare fidem*. In hunc modum etiam Vitellius apud milites disseruit, prætorianos nuper exauctoratos insectatus, *à quibus falsos rumores dispergi*; *nec ullum civilis belli metum* asseverabat, suppresso Vespasiani nomine, & vagis per urbem militibus, qui sermones populi coërcerent. id præcipuum alimentum famæ erat. Auxilia tamen è Germania Britannia- 97
que & Hispaniis excivit segniter, & necessitatem dissimulans. Perinde legati provinciæque cunctabantur. Hordeonius Flaccus suspectis jam Batavis anxius proprio bello; Vectius Bolanus nunquam satis quieta Britannia: & uterque ambigui. neque ex Hispaniis properabatur, nullo tum ibi consulari. trium legionum legati, pares jure, & prosperis Vitellii rebus certaturi ad obsequium, adversam ejus fortunam ex æquo detrectabant. In Africa legio cohortesque delectæ à Clodio Macro, mox à Galba dimissæ, rursus jussu Vitellii [2] militiam cepere. simul cetera juventus dabat impigre nomina. quippe [3] integrum illic ac favorabilem proconsulatum Vitellius, famosum invisumque Vespasianus egerat: [4] perinde socii de imperio utriusque conjectabant. sed experimentum contra fuit. Ac primo Valerius Festus lega- 98
tus studia provincialium cum fide juvit. mox nutabat, palam epistolis edictisque Vitellium, occultis nuntiis Vespasianum fovens, & hæc illave defensurus, [5] prout invaluissent. Deprehensi cum litteris edictisque Vespasiani, per Rhætiam & Gallias militum & centurionum quidam, ad Vitellium missi necantur: plures fefellere, fide amicorum, aut [6] suomet astu occultati. Ita Vitellii paratus noscebantur; Vespasiani consiliorum pleraque ignota: primum socordia Vitellii; [7] dein [8] Pannonicæ

1 *Nullius interpretabantur*; *unius legionis eam seditionem.*] Volumen regium quoque continet, *nullius interpretabantur.* sed nos castigavimus, *mollius interpr.* &c. *Rhenanus.*

2 *Militiam cœpere.*] Istud æ cogor adspicere aliquid palladii instar, unde salutem Taciti pendere existimaverint viri docti; adeo superstitiose per omnes editiones propagatum reperio. Ego autem crediderim sic magis placiturum fuisse auctori *cœptare militiam.* Sed crede in MS. Mediceo manifeste scriptum esse *cepere.* Id tandem repono. *Jac. Gronovius.*

3 *Integrum illic.*] De Vitellio, eadem Suetonius in vita ejus cap. v. *At de Vespasiano mutat*, *&* Africam integerrime, *inquit*, nec sine magna dignatione administravit. *Qui concilientur*, *non video.* Lipsius.

Integrum illic ac favorabilem.] *In administranda provincia* (Africa) *singularem innocentiam præstitit*, ait Suet. Vit. 5. Tacito suffragatus; sed in Vespasiano penitus contrarium sentit. Tacitus, *famosum invisumque proconsulatum in Africa Vespasianus egerat.* Sueton. Vesp. 4. *Exin sortitus Africam integerrime nec sine magna dignatione administravit.* Savilius.

4 *Proinde socii de imperio.*] Scripsi, *perinde.* Rhenanus.

5 *Prout invaluissent.*] Non male, *prout ii valuissent.* Temporum enim hominem describit, qui nunc in suspenso, inclinaturus erat ad partes valentioris. Multi ejusmodi Vulpiones præsertim per bella civica. Talis rex Juliates, lib. 12. Annal. qui *societatem Meherdatis palam induerat*, *in Gotarzem per occulta & magis fida inclinabat.* Et depingit in uno omnes Claudianus:

Libravit geminas, eventu judice, vires,
Ad rerum momenta cliens; seseque daturus
Victori. ——— Lipsius.

Prout invaluissent.] Cave mutes cum Lipsio, *prout ii valuissent.* Acidalius.

6 *Suomet astu.*] A Ferretto est. male antea, *statu.* Lipsius.

Suomet statu occultati.] Malim, *suomet astu.* Ferrettus.

7 *Deinde Pannonicæ.*] Sed in MS. Medic. tantum est *Dein Pan.* idque nunc sequor. *Jac. Gronovius.*

8 *Pannonicæ Alpes.*] Mela libro 2. scribit Alpes ab ipsis littoribus longe lateque diffusas, primo ad Septentrionem magno gradu excurrere: at ubi Germaniam attigerunt, verso impetu in Orientem abire, & in Thraciam usque penetrare. Cujus opinioni adstipulatur hoc loco Tacitus, & in princ. seq. lib. & Rufus Sextus in epitome ad

nonicæ Alpes præſidiis inſeſſæ, nuntios retinebant. [1] mare quoque Eteſiarum flatu
99 in Orientem navigantibus ſecundum, [2] inde adverſum erat. Tandem irruptione hoſtium, atrocibus undique nuntiis exterritus, Cæcinam & Valentem [3] expediri ad bellum jubet: præmiſſus Cæcina; Valentem è gravi corporis morbo tum primum aſſur-

Valentinianum Auguſtum: *Acceſſerunt Romanæ urbi Alpes maritimæ, Alpes Cottiæ, Rhæticæ, Noricæ, Pannonicæ.* Tametſi Plin. 3. 19. Alpes in Iſtriam uſque extendat, & Paulus Iovius *Carnicas* Alpes vocat, à Carnis accolis, quos vulgo *Cranos* appellant literis mutatis. *Lupanus.*

I *Mare quoque Eteſiæ.*] Intricata valde lectio in ſcriptis. Vaticanus: *mare quoque & Blæſi flabra aquilonis, harum flatu.* nec aliter Farneſ. At Budenſis, *mare quoque & eſi flabra Aquilonis verum flatur.* Nos legimus, *Mare quoque eteſii flabant Aquilones. Horum flatu.* Plinius libro II. *Poſt biduum iidem Aquilones conſtantius perflant, per dies* XL. *quos Eteſias vocant.* Et clarum certe eſt, Aquilones propitios optabileſque iis, qui ex Italia Orientem adnavigant: qui ex eo Italiam, contra. Cæſar lib. III. Belli Civil. *Ipſe enim neceſſario Eteſiis tenebatur, qui Alexandria navigantibus ſunt adverſiſſimi venti.* Lipſius.

Mare quoque Eteſiæ flabant, harum flatus in Orientem.] Codex Matthiæ regis habet, *Mare quoque & eſi flabra Aquilonis Verum flatur in Orientem navig. ſecundum inde adverſum erat.* Lego: *Mare quoque Eteſiarum flatu in Orientem nav. ſecundum, inde adverſum erat.* Duæ porro voces *flabra aquilonis*, è margine codicis archetypi, quem doctus aliquis annotârat, in contextum à deſcribente ſunt relatæ. De ſinceritate lectionis iſtius nihil ambigo. Sic lib. 5. Ann. *Quia flatibus Eteſiarum implentur vada, hibernus auſter revolvit fluctus.* Rhenanus. Eteſiæ ex ſententia Ariſtotelis 2. Meteor. & Theophraſti de ventis, Βορέαι εἰσὶ κατ' ἔτος πνέοντες μετὰ τὰς θερινὰς τροπὰς καὶ κυνὸς ἐπιτολὴν, i. *Boreales ſunt venti qui ſpirant poſt hibernum ſolſtitium & ortum Caniculæ.* Κυνὸς ἐπιτολὴ, ſi Plinium ſequimur, tum incidit in decimum octavum Iulii, *& poſt biduum exactus*, ait idem Plinius, *Eteſiæ diebus* 40. *perflant, nec ulli ventorum magis ſtati ſunt*; ut Eteſiæ ſpirare inciperent ordinarie à vigeſimo Iulii, atque exſpirarent in fine Auguſti. Solſtitium autem æſtivum cum viginti quinque dies antecedat κυνὸς ἐπιτολὴν, ut ſtatuit Olympiodorus in 2. Meteor. vigeſimo quarto Iunii die tum exoriri debuit ex juſto calculo. A quo die cum enormis eſſet anni Iuliani longitudo, noſtro tempore anticipatum & undecim aut duodecim diebus, retractumque in Iunii duodecimum aut decimum tertium. Iam vero Eteſiarum flatus adeuntibus Ægyptum & Orientem ſecundos eſſe, redeuntibus adverſos, præter regionis ſitum, argumento etiam fuerit, quod Thales & Philoſophorum alii (ut narrat Diod. Biblioth. lib. I.) putaverunt Nilum incrementi ſui cauſam habere ex Eteſiarum flatu, οἱ ἀντιπνέοντες ταῖς ἐκβολαῖς τοῦ ποταμοῦ κωλύουσιν εἰς θάλασσαν προχεῖσθαι τὸ ῥεῦμα, i. *qui cum fluvii oſtiis contrarii ſpirent, aquas in mare exonerari prohibent.* Savilius. Ego vero auſim reſcribere, *Mare quoque Eteſiarum flatu in Orientem navigantibus ſecundum.* Nam quæ in vulgatis & ſcriptis libris adduntur, à margine irrepſerunt, ad quam ſtudioſus adnotarat ex Lucretio: *Eteſia flabra Aquilonum.* Mercerus. Nulla hic lux à Florent. In eo enim æque corrupte legitur: *Mare quoque & Eſi flabra Aquilonis. arum flatu.* Pichena. Magna ſcripturæ diverſitas, ſed nata è gloſſis. Aperte enim illa in Vaticano & Budenſi, *flabra Aquilonis*, interpretamentum ſunt ad vocem *Eteſiæ.* Itaque non audi Lipſium: *Mare quoque Eteſii flabant* (vel *inflabant*) *Aquilones. Horum flatu* &c. Neque enim aſſuta illa cogenda in emendationem erant. ut de locutione ipſa non dicam, *mare flare*, vel *inflare.* quæ hiſtorica nequaquam eſt. Illis refectis ſimpliciſſimam & apertiſſimam lectionem facio: *Mare quoque Eteſiarum flatu in orientem* &c. quomodo & Muretus conjecerat ante nos. *Acidalius.* Oportet hunc locum in codice Mediceo conferre cum altero, qui ab Pichena annotatur lib. 3. hiſt. c. 20. quæ duo notabilia exempla ſunt marginalium annotationum perverſe tranſlatarum & adſcitarum in ipſum contextum, quod mireris, tempore tam antiquo. Sicut enim hîc Eteſiæ explicandi erant, ita illic vineæ inter machinas bellicas. Porro legitur in Mediceo *Cæcinam ac Valentem*, non *&*, quod habent editiones. *Jac. Gronovius.*

2 *Inde adverſum erat.*] Senſus vellet, *inde adverſum iter.* Freinshemius. Crederem, ſi reliqua vulgata conſtarent. Sed nihil certius quam ὑποβολιμαῖα & expungenda in vulgatis eſſe τὰ *aeſlabanth.* in MSS. *flabra aquilonis* (quod Rhenano, Mercero, Acidalio, mihi denique, omnibus, opinor, alios ignorantibus in mentem venit) ſcribendum, *Mare quoque Eteſiarum flatu.* ita τὸ *erat* neceſſarium, τὸ *iter* locus nullus eſt. *Gronov.*

3 *Expediri ad bellum jubet.*] An non elegantius *expedire?* ut loquebatur ad finem lib. I. *Multos è magiſtratibus, magnam conſularium partem, Otho, non participes aut miniſtros bello, ſed comitum ſpecie, ſecum expedire jubet.* Acidalius.

1 Et

assurgentem, infirmitas tardabat. Longe alia proficiscentis ex urbe Germanici exercitus species; non vigor corporibus, non ardor animis: lentum & rarum agmen, [1] fluxa arma, segnes equi: impatiens solis, pulveris, tempestatum; quantumque hebes ad sustinendum laborem miles, tanto ad discordias promptior. Accedebat huc Cæcinæ ambitio vetus, torpor recens, nimia fortunæ indulgentia soluti in luxum: [2] seu perfidiam meditanti, infringere exercitus virtutem inter artes erat. Credidere plerique [3] Flavii Sabini consiliis concussam Cæcinæ mentem, ministro sermonum Rubrio Gallo, *rata apud Vespasianum fore pacta transitionis.* simul odiorum invidiæque erga Fabium Valentem admonebatur, [4] *ut impar apud Vitellium, gratiam viresque apud novum Principem pararet.* [5] Cæcina complexu Vitellii multo 100
cum honore digressus, partem equitum ad occupandam Cremonam præmisit. [6] mox vexillarii quartædecimæ, & sextædecimæ legionum; [7] dein quinta, & duoet-vice-

1 *Et fluxa arma.*] Copulativam non agnoscit Beroaldus, nempe quia eam non cernebat in archetypo Mediceo, prout certe ibi non est, ut etiam testatus jam fuit Ryckius in eo deceptus, quod edat [Edd. hactenus: *& fluxa arma.*] Immo nec habet Aldus. Itaque facessere hinc jussi exemplo Ryckii. *Jac. Gronovius.*

2 *Seu perfidiam meditatio.*] Scripsi, *seu perfidiam meditanti.* Rhenanus. Sed quum illud *meditatio* veniat ex scriptis libris, prout certe in MS. Mediceo etiam legitur, potius rear ab Tacito venisse *meditato.* Nam hæc pars consiliorum jam sedebat, cui statuebat opportunum fore si debilitaret hunc exercitum. *Jac. Gronovius.*

3 *Flavius Sabinus.*] Vespasiani frater & præfectus urbis. *Savilius.*

4 *Ut impar apud Vitellium.*] Scripsi, *apud Vitellium*, ex Flor. Ven. & aliis veteribus. Vulgo, *ad Vitellium.* Pichena.

5 *Cæcina complexu Vit. . . . . digressus.*] Cap. 65. dicit *Digressum a Lugduno Vitellium.* Quidni ergo *Cæcina a complexu* &c.? *Jac. Gronovius.*

6 *Quartædecimæ & sextædecimæ.*] Libri scripti, *vexilla XIIII.* & *XIII. legionum.* Sed verius est, *XV.* aut, quod Mercero placet, *quartæ*: nam de Britannicis mox sequitur, inter quas hæc *XIV.* fuit. Ceterum, semel sciendum est, duplicia vexilla videri illo ævo fuisse. Prius, è veteranis, qui stipendiis peractis, id est vigesimo militiæ anno absoluto, sub vexillis habebantur, donec præmium & emerita acciperent: de quibus 1. *Annal.* & alibi dixi. Alterum, ex electione, in necessitate aliqua aut bello: cum ipsæ legiones & Aquilæ in castris aut provinciis relinquebantur, certa manu decerpta, qui sub vexillo mittebantur. Hi tales, Vexillarii, & è tali legione, dicuntur: ac nimisquam crebrum est in his libris. Testimoniis hæc firmare liceret: alias, aut ab alio fiet: nunc satis indicasse. *Lipsius.*

Mox vexillarii quartædecimæ &c.] Lege, *quintædecimæ*, quæ una ex quatuor inferioris Germaniæ legionibus. quartadecima enim, hostili in Vitellianas partes animo, in Britanniam missa erat. *Savilius.* Falsus numerus. nam *quartadecima* è victis legionibus remissa in Britanniam à Vitellio. Vidit Savilius, & vertit *quintæ decimæ.* Lipsius in libris esse testatur, *vexilla XIIII. & XIII.* è quîs legerim *vexilla quartæ & sextædecimæ.* Quæris quare quintam & quintamdecimam omiserit, quæ mox in acie? Nec habeo quod dicam: nisi aut hic etiam inter notas numerorum eæ reponendæ; aut eæ relictæ in Italia fuerant, non ductæ in urbem usque, dein in itinere junctæ Cæcinæ. *Mercerus.* Mendosum hunc locum suspicor ex Florent. qui habet: *Mox vexilla in quatuordecim XIII. legionum.* Considero etiam quod postea dicitur: *dein quinta & duoetvicesima secutæ.* Infert enim alias legiones præmissas, & tamen nullæ apparent. Leviter ergo dubitavi, num sit legendum: *& ex vexillariis quatuordecim millia. legionum dein quinta.* Octo enim Vitellianæ legiones erant. ideo non mirum, si ex unaquaque vexillarios illos, ut expeditiores ad iter, cum equitatu præmiserit. Forte scriptum in veteribus, MILL. quod pro, XIII. sumptum fuerit. Nec nimis magnus vexillariorum numerus videatur, cum superius eod. l. dixerit: *Sed legio sexta, & tredecim vexillariorum millia, ingenti agmine sequebantur.* Hanc tamen conjecturam ego ipse nihili facio. *Pichena.* Documento est hic locus, quantopere recensione variarum lectionum fruitus fuerit Ryckius, & tamen sine ullo ingenii ardore. Attamen hæc verba *mox vexillarii quartædecimæ & sextædecimæ legionum* jacere velut deserta, & neque recte accommodari præcedentibus, non etiam proxime subnexis, unicuique patet. Itaque considera apices scriptæ lectionis in Mediceo, & cernes inde prodire: *præmisit; mox vexilla tertiæ, quartædecumæ & sextædecumæ legionum. Dein.* Utique enim illam tertiam occultabant in MS. characteres voculæ *in*, sed in editis ductus *rii* prave annexi vocabulo *vexilla*, numero tamen apicum servato. *Jac. Gronov.*

vicesima secutæ: postremo agmine unaetvicesima Rapax, & prima Italica incessere, [1] cum vexillariis trium Britannicarum legionum, & electis auxiliis. Profecto Cæcina, scripsit Fabius Valens exercitui, quem ipse ductaverat, *ut in itinere opperiretur*; *sic sibi cum Cæcina convenisse:* qui præsens, eoque validior, *immutatum id consilium* finxit, *ut ingruenti bello tota mole occurreretur. Ita accelerare* legiones *Cremonam*, pars *Hostiliam petere* jussæ: [2] ipse Ravennam devertit, [3] prætexto classem alloquendi. [4] mox Patavii secretum componendæ proditionis quæsitum. Namque [5] Lucilius Bassus post præfecturam alæ, Ravennati simul ac Misenensi classibus à Vitellio præpositus, quod non statim præfecturam prætorii adeptus foret, iniquam iracundiam flagitiosa perfidia ulciscebatur. nec sciri potest, traxeritne Cæcinam, an (quod evenit inter malos, ut & similes sint) eadem illos pravitas impulerit.

101 Scriptores temporum, qui potiente rerum Flavia domo, [6] monumenta belli hujusce composuerunt, *curam pacis & amorem reipublicæ*, [7] corruptas in adulationem *caussas* tradidere. Nobis super insitam levitatem, & prodito Galba [8] vilem mox fidem,

7 *Et duodevicesima.*] Vatic. & ipsa res poscunt, *duoetvicesima.* Lipsius.

Dein quinta & duoetvicesima secutæ.] Correxi ex Flor. Vulgo, *duodevicesima.* Pichena.

1 *Cum vexillariis Hystris Britannicarum leg.*] Exemplar Budense: *Cum vexillario hystrium britann.* &c. Legendum *cum vexillariis* III. *Britann. leg.* Rhenanus.

2 *Ipse Ravennam devertit.*] Ita in Budensi exemplari legitur: nam librarius ille perpetuo propemodum *devertere* scripsit pro *divertere.* Rhenanus. Sed & in MS. Mediceo non aliter exaratum est, quam *devertit.* Jac. Gronovius.

3 *Prætextu classem alloquendi.*] MSC. liber, *prætexto.* Dicitur autem non minus Latine *prætexto* quam *prætextu.* Quid ergo opus erat mutare. *Rhenanus.* Forte, *prætextu.* Si *prætexto* retines, & participium accipis, erit ea loquendi forma, quam in solo Tacito Lipsius observavit, nos etiam in Val. Max. notavimus l. 4. c. 3. Ad eum locum notas nostras vide. Sed *prætexto* iterum ut nomen libro 3. *Deliguntur legati ad exercitus, ut prætexto reip. concordiam pacemque suaderent.* Ubi Muret. tamen emendabat, *prætextu.* Sed & Sueton. *prætextum* neutro genere disertim usurpat Jul. 30. *Et prætextum quidem illi civilium armorum hoc fuit.* Acidalius.

4 *Mox Patavii secretum.*] In manuscripto libro legitur, *ad secretum.* Lego, *id secretum componendæ proditioni quæsitum.* Rhenanus.

5 *Lucilius Bassus.*] Frustra solicitant libri. Nam Vaticano est, *Blæsus:* Farnesiano, *Blexus.* At Bassi cognomen firmat omnino priscum monumentum quod Aquileiæ, cujus exemplar à Fulvio Ursino mihi traditum subjeci.

IMP. CÆSAR. VESPASIANVS. AVG. PONT. MAX.
TR. POT. II. IMP. VI. P. P. COS. III. DES. IIII. VETERANIS. QVI. MILITAVERVNT. IN. CLASSE. RAVENNATE. SVB. SEX. LVCILIO. BASSO. QVI. SENA. ET. VICENA. STIPENDIA. AVT. PLVRA. MERVERVNT. ET. SVNT. DEDVCTI. IN. PANNONIAM. QVORVM. NOMINA. SVBSCRIPTA. SVNT. IPSIS. LIBERIS. POSTERISQVE. EORVM. CIVITATEM. DEDIT. ET. CONVBIVM. CVM. VXORIBVS. QVAS. TVNC. HABVISSENT. CVM. EST. CIVITAS. IS. DATA. AVT. SI. QVI. CÆLIBES. ESSENT. CVM. IIS. QVAS. POSTEA. DVXISSENT. DVMTAXAT. SINGVLI. SINGVLAS. NON. APRIL. CÆSARE. AVG. DOMITIANO. CN. PEDIO. CASTO. COS. ILATORI. VENETI. F. CENTVRIONI. AMAEZEIO. DESCRIPTVM. ET. RECOGNITVM. EX. TABVLA. ÆNEA. QVÆ. FIXA. EST. ROMÆ. IN. CAPITOLIO. AD. ARAM. GENTIS. IVLIÆ. DEFORAS. PODIO. SINISTERIORE. TAB. T. PAG. II. LOC. XXXXIIII. *Lipsius.* Ita sane legitur in ipsa Lipsii editione: ita per summam atrocitatem spatio centum annos egresso repetitur identidem tenor hujus inscriptionis; quum tolerari nequeat, ut dicatur CÆSARE AVG. DOMITIANO, quum vivat & præscribatur CÆSAR VESPASIANVS AVG. sive ea fuit infelicitas calami Lipsiani, sive aliorum inertia, facies posthac ut habeas CÆSARE AVG. F. DOMITIANO. Ita recte Gruterus. *Jac. Gronovius.*

6 *Monumenta belli hujusce.*] Sic revoco lectionem vel seriem vocum, prout prior edidit Beroaldus, quam posteri fatue converterunt in *hujusce belli*, contra exemplum codicis MS. qui non erat nunc deserendus. *Jac. Gronovius.*

7 *Corrupti in adulationem causas tradidere.*] Codex Budensis, *Corruptos* habet. Reposui, *corruptas in adulationem causas tradidere.* Rhenanus.

8 *Vilem mox fidem.*] Nos, *mox vilem fidem.* Idem. Idque sequuntur editiones, quum clare MS. Mediceus, cui omnia permittenda sunt, habeat omnino *vilem mox fidem.* Non omitto interim hoc loco subjicere & publicare, quid proprium hîc habeat codex Oxoniensis. In eo enim quum

fidem, [1] æmulatione etiam invidiaque, ne ab aliis apud Vitellium anteirentur, [2] pervertisse ipsum Vitellium videntur. Cæcina legiones assecutus, centurionum militumque animos obstinatos pro Vitellio variis artibus subruebat: Basso eadem molienti minor difficultas erat, lubrica ad mutandam fidem classe, ob memoriam recentis pro Othone militiæ.

quum liber primus & secundus historiarum esset junctus sine ullo interstitio aut novi tituli signo, post finem hujus secundi per rubricam hæc habet adscripta: *si repperero finem septimi decimi libri & principium octavi decimi, quæ utraque confusa sunt cunctis in libris & varia, locum annotabo: si lector offenderis: & tu signes oro. Valeas qui legeris, & recte annotaveris* satis ἄφημα hæc. & sequitur: *Cornelii Taciti actorum diurnalium augustæ historiæ liber XVIIII° incipit.* Qui titulus singulis libris præponitur, unde ortus, quî dixerim aliter, quam judicavit Lipsius ad principium annalium. *Jac. Gronovius.*

1 *Æmulatione etiam invidiaque.*] Addidi ex Flor. ac Ven. illud, *etiam*, quod à vulgatis aberat. *Pichena.*

2 *Pervertisse ipsum Vitellium.*] Vox Vitellii inepte repetita, & inculcata, ut solet, ab interprete. Scribo ea ejecta, *pervertisse ipsum videntur.* Lipsius.



C. CORNELII TACITI

AB

EXCESSU NERONIS

HISTORIARUM

LIBER TERTIUS.

Breviarium Libri.

Vespasiani copiæ in Italiam veniunt, duce & instinctore Antonio Primo. Sparsim quædam gesta, & leves pugnæ. Classis Ravennas ad Vespasianum deficit: & proditorem animum Cæcina aperit. sed hic parum prospere, quia à milite vinctus captusque. Prœlium inde ad Bedriacum: quo victi Vitelliani. Iterum superventu novarum legionum prœlium: idque noctu. sed & tunc pulsi Vitelliani. Castra ad Cremonam oppugnantur & tandem expugnantur. ubi magna strages, paullo post in ipsa urbe omne genus cladium. Vitellius interea in luxu, nec sine sævitia. P. Sabinum vinciri jubet, Junium Blæsum interfici. Fabius Valens contra Antonium venit: sed pugna illa magna cognita, cum paucis aufugit, & in mari oppressus est. Britannia turbata, item Germania, & Dacia. Vespasiani duces Romam petunt. Vitellius insideri Apenninum jubet. sed belli mox pertæsus, paciscitur cum Sabino Vespasiani fratre. Quod pactum Germanici milites rupere. Sabinum in Capitolium compulerunt, obsederunt, expugnarunt, incenderunt. Quædam à L. Vitellio fratre Principis in Campania gesta. Tandem Vespasiani omnes copiæ Romam venere: per vim & varia prœlia ingressæ sunt, omniaque libidine & cæde fœdarunt. Mors ipsius Vitellii. Gesta uno eodemque anno.

I MELIORE fato [1] fideque partium Flavianarum duces consilia belli tractabant. Petovionem [2] in hiberna tertiædecimæ legionis convenerant: illic agitavere,

Commentarius.

1 FIdeque partium Flavianarum.] Hæc est series vocum in optimo MS. unde etiam probe sic editum Romæ. Sed jam Aldus & Rhenanus trajecerunt *Flavianarum partium* nescio qua lascivia, quam repuli. *Jac. Gronov.*

2 *In hiberna tertiadecima legionis.*] Hinc & ex aliis

vere, *placeretne* [1] *obstrui Pannoniæ Alpes*, *donec à tergo vires universæ consurgerent*; *an ire cominus*, *&* [2] *certare pro Italia constantius foret.* Quibus opperiri auxilia, & trahere bellum videbatur, *Germanicarum legionum vim famamque* extollebant, *& advenisse mox cum Vitellio Britannici exercitus robora: ipsis nec numerum parem pulsarum nuper legionum*, *& quamquam atrociter loquerentur*, *minorem esse apud victos animum. Sed insessis interim Alpibus*, *venturum cum copiis Orientis Mucianum. Superesse Vespasiano mare*, *classes*, *studia provinciarum*, *per quas velut alterius belli molem cieret. Ita salubri mora*, *novas vires affore*, *& præsentibus nihil periturum.* Ad ea [3] Antonius 2
Primus (is acerrimus belli concitator) *festinationem ipsis utilem*, *Vitellio exitiosam* disseruit, *plus socordiæ*, *quam fiduciæ*, *accessisse victoribus*, *neque enim in procinctu & castris habitos: per omnia Italiæ municipia desides*, *tantum hospitibus metuendos*, *quanto ferocius ante se egerint*, *tanto cupidius insolitas voluptates hausisse. Circo quoque ac theatris*, *& amœnitate urbis emollitos*, *aut valetudinibus fessos.* [4] *Sed addito spatio rediturum & his robur meditatione belli. nec procul Germaniam*, *unde vires: Britanniam freto dirimi*: [5] *juxta Gallias*, *Hispaniasque*, *utrimque viros*, *equos*, *tributa: ipsamque Italiam & opes urbis: ac si inferre arma ultro velint*, *duas classes*; *vacuumque Illyricum mare. Quid tum claustra montium profutura? quid tractum in æstatem aliam bellum? unde interim pecuniam*, *& commeatus? Quin potius eo ipso uterentur*, *quod Pannonicæ legiones deceptæ magis*, *quam victæ*, *resurgere in ultionem properent: Mœsici exercitus integras vires attulerint.* [6] *Si numerus militum potius*, *quam legionum putetur*; *plus hinc roboris*, *nihil libidinum*, *& profuisse disciplinæ ipsum pudorem. Equites vero*, *ne tum quidem victos*; *sed quamquam rebus adversis*, *disjectam Vitellii aciem. Duæ tunc Pannonicæ ac Mœsicæ alæ perrupere hostem. Nunc sedecim alarum conjuncta signa*,

aliis Taciti locis quamplurimis apparet, unicuique legioni hiemis tempore propria hiberna fuisse, aut intra muros civitatum, aut non longe ab illis; contra in æstate plures simul legiones iisdem castris tenebantur, præsertim ubi bellum, aut belli periculum. Hunc morem diligenter observavit Mercerus ad lib. 1. Ann. *Pichena.*

1 *Obstrui Pannoniæ Alpes.*] Videntur antea fuisse interclusæ lib. 2. *deinde Pannoniæ Alpes præsidiis insessæ nuntios retinebant.* Sed fortasse eo usque tantum ut transeuntibus illac nuntiis non pateret iter. *Idem.*

2 *Certare pro Italia.*] Non temere mutem *pro Italia*, & tamen sententiæ non videtur convenire. Forte scribendum, *per Italiam*, id est, in Italia. Hæc enim sit eorum forsan consultatio, an manendum intra Pannonicas Alpes, an statim in Italiam bellum transferendum. Sed non mutem. Antonius infra: *Sibi salutem securitatemque Italiæ cordi fuisse.* Acidalius.

3 *Antonius Primus.*] Septimæ legionis legatus, quæ Galbiana dicta est. *Savilius.*

4 *Sed addito spatio, rediturum & his robur meditatione belli.*] Non finienda hic sententia puncto: sed nectenda cum sequentibus, *rediturum & his robur med. belli; nec procul*, &c. *Acidalius.*

5 *Juxta Gallias*, *Hispaniasque*, *utrinque viros*, *equos*, *tributa.*] Non feres, *utrinque.* Non enim de duabus tantum loquitur, Galliis, Hispaniisque; sed & Britannia. Itaque dicendum potius fuerat, *undique.* Sed alibi laborat locus. Credam ego vocabulum *vires* inculcatum ex sequenti versu, ubi *viros*; atque eo sublato, ita scribenda distinguendaque reliqua: *Nec procul Germaniam, unde Britanniam freto dirimi; juxta Gallias, Hispaniasque, utrimque viros, equos*, &c. Sic *utrimque* accipies, cum è Germania & Britannia, tum è Galliis & Hispaniis. Jungit enim ob vicinitatem binas utrobique regiones. Quamquam non tam vicina Germaniæ Britannia: neque si caute loqui velis, à Germania, neque freto hercule dirimitur. Sed Antonius in rem suam ita loqui voluit, complexus sub Germaniæ vocabulo etiam Belgium, (quæ tota pars Romanis *Inferior Germania* appellata) *freti* nomine designans eam maris partem, qua ex Belgio brevissimus in Britanniam trajectus est. Hoc idem de hoc loco censuisse etiam Muretum suspicor, quia vocem *Vires* subduxerat lineola, non ea tamen plane, qua delenda solet signare. *Acidalius.*

6 *Si numerus militum potius quam legionum putetur.*] Vires enim Vitellii extenuans, ostendere vult, illas legiones, licet numero ac nomine plures Flavianis, tamen vacuas & infrequentes fuisse, neque ad justum militum numerum. *Pichena.*

1 Vos

signa, pulsu sonituque, & nube ipsa operient ac superfundent oblitos prœliorum equites, equosque. Nisi quis retinet, idem suasor, auctorque consilii ero. [1] *Vos, quibus fortuna in integro est, legiones continete, mihi* [2] *expeditæ cohortes sufficient.* [3] *Jam reseratam Italiam, impulsas Vitellii res audietis: juvabit sequi, & vestigiis vincentis insistere.*

3 [4] Hæc atque talia, flagrans oculis, truci voce, quo latius audiretur, (etenim se centuriones & quidam militum consilio miscuerant) ita effudit, ut cautos quoque ac providos permoveret; vulgus & ceteri, *unum virum ducemque*, spreta *aliorum segnitia*, laudibus ferrent. Hanc sui famam ea statim concione commoverat, qua recitatis Vespasiani epistolis, non ut plerique incerta disseruit, [5] huc illuc tracturus interpretationem, prout conduxisset; aperte descendisse in caussam videbatur:

4 [6] eoque gratior militibus erat, culpæ vel gloriæ socius. Proxima Cornelii Fusci procuratoris auctoritas. is quoque inclementer in Vitellium invehi solitus, nihil spei sibi inter adversa reliquerat. [7] Titus Ampius Flavianus natura ac senecta cunctator, suspiciones militum irritabat, tamquam affinitatis cum Vitellio meminisset. [8] idemque quod cœptante legionum motu profugus, dein sponte remeaverat, [1] per-

1 *Vos, quibus fortuna.*] Id est, vos, quibus etiam nunc deliberare licet, quique spem veniæ in Vitellii victoria nondum abjecistis, continete legiones, nec vos aleæ committite. Infra de Corn. Fusco. *Is quoque inclementer in Vitellium invehi solitus, nihil spei sibi inter adversa reliquerat.* Pichena.

2 *Expeditæ cohortes.*] Id est, absque impedimentis. *Savilius.*

3 *Jam, reserata militia.*] Non sperno: aptius tamen fortasse, certe clarius, *reserata Italia.* Atque id Taciti sive Antonii concionantis mentem propius tangit. *Lipsius.*

Jam reserata militia.] *Reserata initia* elementa literarum & mentem auctoris propius erit & emendatio mihi videtur certa. *Is. Pontanus.* Sagacissimus Lipsius mendum odoratus est, atque ex ingenio pene correxit, cum restituendum censeat, *jam reserata Italia.* Quo duce, Florent. etiam juvante, qui habet, *jam reserata militiam:* lego, *reseratam Italiam.* Si enim reddideris priori verbo suam literam *m*, remanet, *ilitiam*, ex quo facile, *Italiam.* Idem fere dixit lib. præced. *Aperuerat jam Italiam ala Syllana.* Nihil jam certius hac emendatione puto; ac nisi delicatiores aures veritus fuissem, eam recipere non dubitassem. *Pichena.* Omnino cum Lipsio legendum, *reserata Italia*, non *militia*: emendationem firmat locus lib. præced. *Aperuerat jam Italiam.* Acidalius. Pro indubitata habeo emendationem Pichenæ. Similiter in re simili supra 2, 17. *Aperuerat jam Italiam, bellumque transmiserat.* Freinshemius. Omnino magna verba sunt, quibus viri docti possessionem hujus loci adsignant Italiæ, nimirum quia blandimenta quædam in ea audienda & æqualitas verborum ex libro præcedente eos ad securitatem raptos excœcat, ut lectionis veteris indicia sequi detrectent. Quid enim simplicius est, quam si pro *reserata militiam* legas *reseratam ibi viam?* Jac. Gronovius.

4 *Hæc & talia.*] Nos, *hæc atque talia.* Rhenanus. Sed in MS. Mediceo est *hæc ac talia.* Jac. Gronovius.

5 *Huc illuc tracturus interpretationem.*] Sive, *interpretatione.* Acidalius.

6 *Eoque gratior militibus.*] Flor. *gravior*, nec male, ut sit δεινότερος, plus ponderis & auctoritatis. Infra ea vox eodem sensu: *eo gravior auctor* &c. lib. seq. *Contusis Ubiis, gravior, & successu rerum ferocior Civilis.* Contra de eodem Antonio infra lib. 4. *Unde paulatim levior viliorque haberi.* Pichena. Amplector omnino Codicis Flor. lectionem, *gravior*, cum & eam invenerim item in editionum prima. *Gruterus.* Quid post hos scripserit Ryckius, patet. At ille nunquam ex me quæsivit, quid rei esset, qui sæpe non annotavi, quod Pichenam deprehendebam ex fide publicavisse. Nec Pichena ludit in illis codicibus; sed quoties aliquem alium primario innuit, diserte indicat. Certe *gravior* est ex optimo MS. prolatum, etiam manu fraterna testante. Quæ vox etsi in Annalibus adhibeatur sensu molesto, tamen idcirco non penitus exuit etiam meliorem. *Jac. Gronovius.*

7 *T. Ampius Flavianus.*] Verum hoc nomen erui è libris, qui aut *Tampius* aut *Tumpius* præferunt, cohæsu scilicet notæ. Ampia gens inter Romanas nota. Vulgo *Appium* hic legas, falso: quia non uni duplex prænomen esse potuit. *Lipsius.*

Ampius Flavianus.] Pannoniæ legatus. *Savilius.*

8 *Idemque quod* &c.] Non intellexerunt viri docti mentem Taciti, dum sic in utraque periodo credunt ab eo consideratum ipsum virum. At de eo agit in prima, ubi ille dicitur suspiciones irrita-

1 perfidiæ locum quæsisse credebatur. Nam Flavianum omissa Pannonia ingressum Italiam, & discrimini exemptum, rerum novarum cupido legati nomen resumere, & misceri civilibus armis impulerat: suadente Cornelio Fusco; non quia industria Flaviani egebat, sed ut consulare nomen surgentibus 2 cum maxime partibus, honesta specie prætenderetur. 3 Ceterum ut transmittere in Italiam, impune & usui foret,

irritavisse; at in hac parte non ipsum vult credi quæsisse perfidiæ locum, sed istam actionem, qua primo profugus, dein remeaverat, significat fuisse originem ita de eo cogitandi. Itaque habetur scriptum in MS. Mediceo *idque quod*, non *idemque* vane ab editoribus ita productum. Id debuit animadverti ab Pichena. *Jac. Gronovius.*

1 *Perfidiæ locum quæsisse*] Credebant scilicet Flavianum in Pannoniam revertisse, ea mente, ut legiones illas rursum à Vespasiano alienaret. *Pichena.*

2 *Cum maxime*] Ita satis clare & signanter MS. Mediceus, non *tum m.* Approbavit hanc scribendi rationem Rhenanus in notis ad 1. hist. 29. *Jac. Gronovius.*

3 *Ut transmitteret*] Clausula corrupta, manca, nec scio an loco posita. Farnesianus: *ut transmitteretur in Italiam impunem eo visui foret scriptum Aponio, Satium revirescere crederetur.* Nec aliter Vatic. nisi quod, *usui:* & supra *Satium* adnotat, *Sotium.* Ficulnum auxilium: certe mihi, qui sine libris non enato ex hac lacuna. *Lipsius.*

Cæterum ut transmitteret in Italiam] Budense exemplar habet, *Cæterum in Italiam impune & eo usui foret scriptum Aponio socium revirescere credebatur.* Ex verbis istis hujusmodi lectionem exsculpsimus: *Cæterum quum in Italiam, impunito eo usu, foret scriptum, socium revirescere credebat.* Nunc perpendat lector, utra lectio huic loco magis sit accommoda. Videtur autem mihi ideo dictum *impunito eo usu*, quia non semper licet è castris ad amicos mittere literas, ad cavendam proditionem. *Rhenanus.* Vulgo in fine periodi legitur, *credebat.* itaque sensus esse poterit; Cæterum credebat adscriptum destinatum socium Aponio revirescere partes Vespasiani iterum sequuturo, ut impune, tutoque transiret in Italiam, ibique utilitati esset Vitellianis. Supra enim inquit, *profugus, deinde sponte remeaverat, perfidiæ locum quæsisse credebatur.* Ferrettus. Subobscurus locus hic ita illuminandus videtur. Tiscurus Appius Flavianus. qui supra *Fabianus*, legatus consularis Pannoniam tenebat, qua omissa legionum cœptante motu, Italiam ingressus, dein remeaverat in Pannoniam, eoque nomine perfidiæ suspectus erat. Illi Fuscus Pannoniæ procurator suadebat, ut cum copiis sine militum suspicione transiret in Italiam, & surgentibus tum maxime partibus, se utilem suis, Vitellianis præberet, seque Aponio Saturnino legato Mœsici exercitus in partibus tutandis socium scriptum, viribus & auctoritate revalescere crederet. Quo sensu verba Corneliana accipienti nihil de sinceritate lectionis receptæ ambigendum est. *Vertranius.* Transpositionem magnam hic fuisse primus observavit Lipsius, cui homini sane plurimum debet Tacitus; solertiss. ingenio, diligentia, judicio, ab eo correctus, illustratus. Quod necesse est agnoscant & fateantur etiam inviti, qui tanti viri singulari eruditioni invide & maligne detrahunt. Addidit Savilius observationem notatu sane dignam, paginas transpositas fuisse, quia par versuum numerus ab his verbis, *Quæsitum inde quæ sedes*, ad illa, *Ac ne inermes Provinciæ:* qui ab istis ad illa, *Et partes præsumpsere.* Quorum doctissimis observationibus pauca sunt, quæ addantur. Nam in lib. omnibus habes; *Ceterum ut transmitteretur in Italiam impunem eo usui foret, scriptum Aponio Satium revirescere crederetur.* quæ postrema duo verba dissimulant. Mihi certum est ita scribenda: *Ceterum ut transmitteretur in It. impune, magno u. fore scriptum Ap. Saturnino ut cum Mœsico exercitu celeraret*, & quæ sequuntur, usque ad illa, *Decorum pro causa ratus, si placere Galbæ principatus & partes revirescere crederetur. Quæsitum inde.* Et in fine ejus paginæ *Vitellium ut inimici præsumpsere.* Primum in consilio Petovione, duces partium intelligo, non tres Illyrici Consulares, Pompejum, Dalmatiæ: Flavianum, Pannoniæ: Aponium, Mœsiæ; sed Flavianum solum cum Antonio ac Vedio legatis legionum, & Cornelio Fusco procuratore. Ubi Antonii sententia invaluit, bellum ultro inferendum Italiæ censentis; ut id sine noxa fieret adversus tot Germanicas veteranas legiones, scriptum est Aponio ut is quoque in Italiam cum Mœsicis legionibus properaret; quod ab eo factum statim docet Tacitus. Id, quia Aponius legatus Consularis, & ad parem scribebatur, consilii & precum forma scriptum, *Magno usui fore*, ut cum suis properaret, nam sane ita legerim. Conjunctio luxatarum paginarum in hac voce, *Saturnino*; cujus prior pars in illo *Satium*, quod libri omnes agnoscunt, altera in verbo, *ut innocuum exercitum*, pro, *ino, ut cum exercitu.* Ceterorum ratio certior & liquidior, quam ut verbis indigeat. *Mercerus.* Hæc restitui juxta Florentinum, hoc sensu: ut transmissio illa impune fieret, & usui esset. In vulgatis confusius: *cæterum ut transmitteret in Italiam impune, & eo usui foret.* Pichena. Vir doctiss. duo profert, quibus ea confusa credi vult: alterum, Flaviani in Italia dicuntur esse, & ibi quærere de sede belli, cum nondum tamen eo pervenissent, nam paulo post describitur eorum adventus, *Antonio vexillarios, &c.* alterum, non eos potuisse, nec

foret, [1] scriptum Aponio Saturnino, *cum exercitu Mœsico celeraret.* [2] Ac ne inermes provin-

debuisse Veronam venire tot à tergo relictis. ad primum sic respondeo: Petovioni agitur de sede belli, inde iter Italiam versus arripitur. *Cæterum ut transmitteret in Italiam impune, & eo usui foret, scriptum Aponio socium revirescere crederet: quæsitum inde quæ sedes belli legetur, Verona visa potior, possessa ipso transitu Vicentia.* Vides igitur literas Petovione ad Aponium dari, qui jam Aquilejam obtinebat. Petovioneque consultari de occupanda Verona. inde Italiam peti, & attingi. *possessa ipso transitu Vicentia.* Illa autem, *Antonio vexillarios è cohortibus*, referenda sunt non ad priorem Antonii irruptionem (ut clarius infra) sed ad excursionem, quam occupata Verona inde fecerat, ut ea caperet, quæ studio celeritatis amiserat. Secundum sic refuto; quæ manus erat ibi, quæ primo resisteret? quis ei à tergo instaret tribus Mœsicis legionibus Aquilejam jam ingressis? jure igitur Antonius aliis locis prævertit occupationem Veronæ, nam ea, *potior visa patentibus, &c.* Instat rursus doctiss. vir, aitque hanc totam narrationem dissonam: sed par fuerat principes Sarmatarum prius in commilitium vocare, cæteraque illius tractus providere, quam e Pannonia discederetur: quodque Verona in vulgatis Vitellianis auferatur auxilio duarum legionum VII. Galbianæ & tertiadecimæ Geminæ; quarum tamen in Italiam descensio recensetur post Veronam captam postque pugnam ad Forum Alieni *vulgata victoria post principia, &c.* Prioribus sic obviam itur: præ impetu nonnulla Antonium fugisse, quæ nihilominus in Italia curantur, nostroque eo ordine dicuntur, quo ab eo gesta sunt. Posteriora diluere arduum non est: Antonius duabus legionibus comitatus, Veronam cepit, iisque ibi relictis, rapit vexillarios è cohortibus, & equitum partem ad invadendum vicina Aquilejæ: eum (audita prospera ad forum Alieni pugna) duæ illæ legiones sequuntur, ut quæ illum plurimi facerent, ejusque victoriis interesse vellent, at Patavii paucos dies indulgent quieti, quod Antonius omnia more torrentis sit exsecutus, unde nec ei nec aliis copia respirandi nec mihi objicias male à duabus his legionibus Veronam deseri, præsertim Cæcina non illinc longe cum exercitu confidente; is enim proditionem meditabatur. *Sed Cæcina, &c.* Et ad Veronæ defensionem satis erat septima Claudiana cum Saturnino. *Interim Aponius, &c.* Nunc breviter & continenter hoc exordium recensebo, nec à vulgatis latum unguem discedam. Antonius una cum Pannonicis legionibus intrat Italiam, Veronam capit, tentat levi prœlio Vitellianos, inde intendit animum (quod prius erat faciendum) ad Sarmatas, cæterasque gentes continendas & alliciendas: post cum vexillaribus cohortium, & equitum parte occupatum it loca illa quibus in transitu abstinuerat, ut derepente Veronam paribus adjungeret: hostes fudit ad Forum Alieni, Patavioque cum duabus legionibus (quæ eo alacres ierant) Veronam redit, eamque ostentandi gratia vallo militari circumdat. At Antonius (dicat aliquis) solum petiit expeditas cohortes. *mihi expeditæ cohortes sufficient.* petiit, at omnes traxit. *ut cautos quoque ac providos permoveret, vulgus & cæteri unum vivum ducemque, &c.* alioquin minime noster sibi constaret, si Antonius petita duntaxat obtinuisset: nam qui ante adventum duarum legionum rapere potuisset equitum partem ad Italiam invadendam? cohortes enim proprie de equitibus non dicuntur. Cæterum sedis oportunitas numquam neglectui habita est: Athenienses Messanæ inhiabant quod haberet προσβολὴν τῆς Σικελίας. id est, Siciliæ aggressionem. Thucyd. lib. 2. Liv. lib. 40. Scipio *ad oppugnandam Uticam vires belli convertit, ut si eam deinde cepisset, sedem ad cætera exsequenda haberet.* Socii Aponius & Flavianus erant hist. 2. *juncti inde Mœsici ac Pannonici exercitus, &c.* quorum Aponius Mœsiacas: *in eo metu Aponius Saturninus Mœsiæ rector.* Flavianus Pannonicos regebat: *T. Flavianus Pannoniam, &c.* at Flavianus in consternatione legionum, desertor partium Italiam petierat: inde studio rerum novarum ultro in Pannoniam redierat, ideo Primus inde scribit Aponio, qui jam Aquilejam possidebat hist. 2, 85. *Aquilejam jam progressæ.* Et Flaviani pœnitentiam nesciebat, ut eum transitu non prohiberet. *Socium revirescere* eleganti metaphora, quasi arescat, qui partes deserit: uti autem metaphoris ad sobrietatem, inprimis magnificentiam concinnat. Demetr. πρῶτα μὲν οὖν μεταφοραῖς χρηστέον· αὗται γὰρ μάλιστα καὶ ἡδονὴν συμβάλλονται τοῖς λόγοις, καὶ μέγεθος, μὴ μέντοι πυκναῖς i. *primum igitur utendum est translationibus, hæ enim maxime voluptatem & magnitudinem orationibus conferunt: non autem crebris.* Consule Thucydidem lib. 2. ἐν χρῷ ἀεὶ παραπλέουσαι i. *prope semper adnavigantes.* ubi Scholiastes εἴρηται δὲ ἀπὸ μεταφορᾶς τῆς κουρᾶς ἄχρι τοῦ χρωτὸς γιγνομένης. i. *dictum est per translationem tonsura usque ad cutem facta.* Salinerius.

1 *Scriptum Aponio Saturnino, cum exercitu Mœsico celeraret*] Quod Lipsius primum de paginis hic transpositis animadvertit, neminem esse credimus, qui in dubium revocet. nam & res ipsa per se clara est historiam attente legentibus; & ab aliis deinde observatum fuit; etiam versuum numerum in hac transpositione optime congruere. Præterea Flor. codex id manifestissime indicat. nam hic pro *Aponio socium*, ut in vulgatis, habet, *Aponio satium*, inferius vero, pro, *ut innocuum exercitum Mœsicum celebrare*, ille, *nino cum exercitum Mœsico celeraret.* Adeo ut luce clarius constet, illud, *satium*, quod legendum, *Satur*, finem unius paginæ fuisse & fractam vocem, *nino*, principium alterius, quæ simul juncta, conficiunt, *Saturnino.* Nos ergo ad faciliorem lectoris usum, librariorum incuria transposita, in verum ordinem redegimus, partim Lipsii

provinciæ, barbaris nationibus exponerentur, principes Sarmatarum Jazygum, [1] penes quos civitatis regimen, [2] in commilitium asciti. [3] *plebem* quoque, *& vim equitum*, qua sola valent, offerebant: [4] remissum id munus, [5] ne inter discordias externa molirentur, [6] aut majore ex diverso mercede, jus fasque exuerent. Trahuntur in partes Sido atque Italicus, reges Suevorum, qui vetus obsequium erga Romanos, [7] & gens fidei commissæ patientior. opposita in latus auxilia, [8] infesta Rætia, cui

[1] Por-

psii, partim Merceri sententiam secuti, atque etiam Manuscripti nostri fidem & auctoritatem. *Pichena.*

2 *Ac ne inermes provinciæ*] Quicquid in Latinis exemplarib. incipit, ab his verbis, *ac ne inermes provinciæ, &c.* usque ad illa, *si placeret Galbæ principatus*, inclusive præponatur illis, *quæsitum inde quæ sedes bello legeretur, &c.* sic cohærent illa *ut innocuum exercitum Mœsicum celebrare* cum hisce, *& præsumpsere partes.* Confusio primo videtur nata, quod linearum & litterarum inter *quæsitum unde* & *Mœsicum celebrare* fere par fit numerus cum illis inter *ac ne inermes* & *Galbæ Principatus* ex transpositione paginæ in exemplari, unde in ea, quæ habemus exempla, transfusum vitium. *Savilius.* Faernus legebat, *ut invictum exercitum Mœsicum* pro *innocuum.* Ursinus. Flor. *ac ne inermes.* Vulgo, *at ne.* Pichena. Emendo, & in ordinem ita committo, *jus fasque exuerent. Trahuntur in partes Sido atque Italicus r. S. q. v. o. c R. e. g. fidei commissæ patientior. Ac ne inermes provinciæ barbaris nationibus exponerentur, opposita in latus auxilia. Infesta Rætia: c. P. S. p. e. i. c. V. f. Igitur Sextilius F. c. a. A. e. VIII. c. a. N. j. ad o. r. Æ. a. q. R. N. interfluit missus, nec his aut illis p. t. f. p. alibi transacta. Et interjectus exercitus per Rætiam, Julias quoque Alpes, ne pervium illa Germanicis exercitus foret, obrepserat. Antonio vexillarios, &c.* Eum sane ordinem res ipsa postulat. Ac primo Tacitus Romana pariter & externa Vespasiani auxilia; deinde curam provisumque ducum memorat; ne aut provinciæ exercitibus spoliatæ aliis nationibus in predam interea cederent, aut ne aliqua hostilibus copiis transitus, & irruptionis occasio relinqueretur: post quæ denique profectionem Antonii & Vari, ingressumque ipsius belli. *Acidalius.*

1 *Penes quos civitatis regimen*] Aut sunt hæc à manu glossatoris, aut inusitato sibi vocabulo, *civitatem* heic accepit, ut fere Jul. Cæsar pro gente integra. *Gruterus.*

2 *In commilitium asciti*] Videtur sensus: abductis ex Pannonia & Mœsia exercitibus; timebant Flaviani duces, ne provinciæ illæ, inermes relictæ, à vicinis nationibus turbarentur, & præsertim à Sarmatis Jazygibus. Ideo illorum principes, specie honoris, in commilitium evocaverunt, revera quasi obsides. Sed cum ipsi obtulissent etiam plebem & equites, recusatum id munus, ne forte inter Romanorum discordias ipsi externam aliquam seditionem suscitarent, aut in ipso bello ad Vitellium deficerent. quod evenire non poterat, cum plebs sine principibus domi remaneret, ac principes in Italia sine suorum popularium manu militarent. At melius juxta hunc sensum distinxi, apposito puncto post verbum, *asciti*; cum antea continua oratione scriptum esset, *asciti, plebem, &c.* Pichena.

3 *Plebem quoque & vim equitum*] Malim; *peditem quoque & vim equitum.* Hist. 1, 79. de Sarmatis. *Namque mirum dictu, ut si omnis Sarmatarum vis velut extra ipsos; nihil ad pedestrem pugnam tam ignavum, ubi per turmas advenere, vix ulla acies obstiterit.* Qui locus huc, & pro hac conjectura nostra faciat. *Boxhornius.*

4 *Omissum id munus*] Nos, *remissum id munus.* Rhenanus.

5 *Ne quid discordiæ externa molirentur*] Ita Faernus legebat pro eo, quod vulgo legitur; *Ne inter discordias.* Ursinus.

6 *Aut majore ex diverso mercede*] Reposui, *aut*, ex Florent. vulgo, *ac majore.* Pichena.

7 *Et gens fidei commissæ*] Mei codices, *commissior, patientior.* An, *fide cognitior?* an impar medicina nostra huic vulneri? Palmerius legit: *fidei commissior: patenti ora, opposita in latus auxilia.* nescio an favente Æsculapio. *Lipsius.*

Gens fidei commissæ patientior] Flor. etiam corrupte: *fidei commissior patientior. posita in latus.* ex quo nihil aliud elicio, nisi quod forte, pro, *patientior*, legendum est, *patiens*, ut syllaba *or*, convertatur in, *op*, ad verbum, *posita*, pertinens. Reliqua emendare non meæ opis. Sententia postularet, *gens fida, ac laborum patiens:* vel, *atque onerum patiens.* aut aliquid simile. *Pichena.* Τὸ *commissæ* id est junctæ. Virg. 3. Æn. 427. *Pristis Delphinum caudas utero commissa luporum.* Suevorum gens fida Romanis, non fœdifraga censebatur, ut Sarmatæ Jazyges. *patientior* pro *patiens*, ut *tristior* pro *tristi.* Virg. lib. 1. Æn. *Tristior & lachrymis oculos suffusa nitentes Alloquitur Venus.* Salinerius. Huic plagæ non Lipsius, non Palmerius, non Muretus, qui legit, *gens fidei commissi patientior*, medentur, etsi tentant: ego ne tento quidem, ita medicinam omnem hic despero. Est & qui legat, *fidei constantior*, qua phrasi Tacitus utitur parum infra hoc lib. *Claudius Apollinaris, neque fidei constans, neque strenuus in perfidia.* Est & qui velit, *fidei promissæ servantior.* Acidalius. Emendem, *gens fidei commissa potentiorum.* Romani habebant instrumenta servitutis & reges, quorum potentiam vi sua sustinebant, ut per eos gentes retinerent in obsequio.

[1] Portius Septiminus procurator erat, incorruptæ erga Vitellium fidei. Igitur Sextilius Felix [2] cum ala Auriana & octo cohortibus, ac Noricorum juventute, [3] ad occupandam ripam Æni fluminis, quod Rætos Noricosque interfluit, missus. [4] nec
6 his, aut illis prœlium tentantibus [5] fortuna partium alibi transacta. [6] Antonio vexillarios

Non dissimile illud Annal. 6. de Artabano, qui Seleuciæ plebem primoribus dicitur tradidisse suo ex usu. Et lib. 8. Thucyd. Pisander suadet Atheniensibus, ut paucis remp. committant, eo enim modo futurum, ut plus ipsis fidei haberet rex Persarum. Sic & Philippus rex ubique fovebat partes potentiorum, quod observatum Demostheni Philippica 6. *Grotius.* Etiam in hac parte unicus ille Mediceus, dum sic exhibet, etsi parum detortus, tamen satis manifeste aperit priscam lectionem, cui miror non invigilavisse Ryckium, qui sic defungitur, ut post varietatem proditam annectat paraphrasin Patris mei. Aliud agi oportet. Istud *or* est residuum ex conjunctione sic scribi solita *q*;. Sic enim restituo: *fidei commissique patientior.* Videtur imitatio Ovidii 2. Metam. 558. *Commissa duæ sine fraude tuentur.* Paulo ante retinui *quis* ex MS. eodem, non *quibus*, ut nuper recte incepit fieri. *Jac. Gronov.*

8 *Infesta Rhætia*] Videtur scribendum: *opposita in latus auxilia infesta Rhætia* Ut infra: *L. Vitellium fratrem cum sex cohortibus & quingentis equitibus ingruenti per Campaniam bello opposuit.* Gronovius. Sed istud *opposita* nullam habet firmitatem, ab ipso fabricatum Pichena, de quo nihil apud veteres nisi quod in contextu jam habeat Rhenanus; quum solum *posita* sit in MS. optimo, idque sufficiat. *Jac. Gronovius.*

1 *Portius Septimius*] Ita nos. *Rhenanus.* Vaticana editio & Veneta *Septiminus:* & debet placere: quorsum enim uni duarum familiarum nomina. *Gruterus.* Huic vide quam iratus fuerit Ryckius, ut meminisse ejus nunc nolit, quem paulo ante tam graviter percussit: scilicet quia illum prævenit. *Jac. Gronovius.*

2 *Cum ala Tauriana*] Itane? atqui ala Tauriana, sive Taurina, adjuncta legioni Italicæ in Vitellii partibus erat: nec de transfugio aut discessu ejus usquam didicimus. Ut justa caussa sit, cur Vaticanam & Flor. lectionem recipiam, *Ala Auriana.* Nomina enim fere equitum alis, à præfectis: Taurianæ, Frontonianæ, Valeriæ, Silanæ, Aurianæ. & hæc ipsa Auriana perseveravit ad labens imperium, legasque in Notitia imperii Sub dispositione Ducis Armeniæ: *Ala Auriana, Dascusa.* Lipsius.

Sextilius Felix cum ala Auriana] Ita Flor. & de Vaticano testatur Lipsius. male vulgo, *cum ala Tauriana.* Pichena.

3 *Ad occupandam ripam Rheni fluminis*] Castigavimus contra manuscriptum exemplar, *ad occupandam ripam Æni fluminis*, nam auctore Ptolemæo, Noricum ab occasu terminatur Æno fluvio. De hoc loco meminimus lib. 1. rerum German. *Rhenanus.*

4 *Nec his aut illis prælium tentantibus*] Scripsimus, *nunc illis aut his prælium tent.* Rhenanus. Rectius ex Flor. ac Ven. *nec his aut illis.* In vulgatis minus apte, *nunc illis aut his*, &c. *Pichena.*

5 *Fortuna partium alibi transacta*] Hoc est, alibi bellum translatum, secundiore Flavianarum partium fortuna. *Pichena.* Volunt dicere, dum hi utrimque contantur, nec belli partem capessunt, quamvis inimicis animis, alibi locum summa rerum decreta est. Sed forte typorum error est, & scripsit Pichena, *transactum.* Gronovius.

6 *Antonio rapienti vexillarios*] Legiones, earumque centuriones, iter, & quicquid circumstantiarum limatior cura deposcat, hoc bello perspicue & plene auctor noster pertractavit, longe melius quam ultimo inter Vitellium & Othonem, aut secuto, inter Civilem & Romanos in Germania. Hic Antonius, legatus septimæ Galbianæ, primus in viam se dedit, extremo Augusto, aut initio Septembris, secum trahens vexillarios è cohortibus, & partem equitum; non modicas procul dubio vires, integram licet non explerent legionem. Profectus cum illo Arrius Varus, sola tum primipili auctoritate, sed ignoro, cujus legionis. Lib. autem 4. Tertia legio vocatur *familiaris Arrio Varo miles.* Postea, ut hist. 4. docemur. & prætoriano militi præfuit, obtinuitque *prætoria insignia*, & per Mucianum dejectus loco suo, factus est *præfectus annonæ.* Patavii aut inde non procul duæ legiones è Pannonia Antonium assecutæ, nimirum *septima Galbiana*, cui legatus Antonius ipse, & *Tertia decima Gemina* cum Vedio Aquila, ejus legato, Titus quoque Ampius Flavianus Legatus, ut ex conjecturis affirmare licet, simul eo devenit; mox enim in seditione ad Veronam legitur Aponius Saturninus Mœsiæ præses cum *septima Claudiana*, Vipsano Mesalla Legato, Veronæ eum assequitur. Et paullo post, Veronæ aut prope eam duæ aliæ legiones ex Mœsia, *Tertia Gallica* cum Dillio Aponiano, & *octava Augusta* cum Numisio Lupo. Atque hoc partium Flavianarum robur in prælio ad Cremonam fuit, exceptis quibusdam veteranis prætorianorum cohortibus, quæ & illic & alibi memorantur; sed quando & ubi in istas partes concesserint, nusquam diserte, ut equidem decuit, recensetur. Vitellio sub signis fuerunt in campis Cremonensibus duæ integræ legiones, *una & vicesima Rapax*, Cæcina ducente ex Germania, & *Italica* à Valente Lugduno excita, & sex legionum non integrarum vires ex Germania; nimirum *Quarta & octava decima*, alias *duo & vicesima* ex Germania superiori; *prima, quinta, quintadecima & sextadecima* ex inferiori Germania; earum sex 2. hist. nominantur. Ante-

larios è cohortibus, & partem equitum ad invadendam Italiam rapienti, comes fuit Arrius Varus, [1] strenuus bello, [2] quam gloriam ei dux Corbulo, & prosperæ in Armenia res addiderant. Idem *secretis apud Neronem sermonibus*, ferebatur *Corbulonis virtutes criminatus.* unde infami gratia primum pilum adepto, læta ad præsens male parta, mox in perniciem vertere. Sed Primus ac Varus, [3] occupata Aquileja, in proxima quæque & Opitergii & Altini lætis animis accipiuntur. relictum Altini præsidium

Antequam manus consererent istæ octo, speciatim additoque nomine exprimuntur. Præter octo legiones, militabant istis partibus *Vexillarii* ex tribus legionibus Britannicis, *secunda Augusta*, *nona & vicesima Victrice*, pars ex octo millibus armatorum, quos Vitellius è Germania duxerat, *Britannico delectu* 2. & 3. hist. atque hi milites parebant Cæcinæ. Post pugnam Cremonensem *victæ legiones per Illyricum dispersæ* 3. hist. Quinque legiones victrices, auctæ *undecima Claudiana*, & sex insuper millia ex Dalmatia duce Poppæo Silvano, istius regionis legato, & Annius Bassus, legionis undecimæ Legatus, Veronæ substiterant. Antonius, cum auxiliariis & *lectis è legionib.* pergebant ad Fanum fortunæ. 3. hist. Ad Fanum porro cum venissent, Verona omnes arcessi jubent copias, quæ istos assecutæ ad Carsulas. Post cladem Cremonensem Vitellius misit Fabio Valenti tres prætorianas cohortes cum ala Britannica, captas à Cornelio Fusco ad Ariminum, deinde utrumque præfectum militi prætoriano cum ejus quatuordecim cohortibus, quibusdam equitum alis, & legione *è Classicis*, alia quam erat Adjutrix Classica (quæ tum in Hispania) & forte recens conscripta. Atque hæ fuerunt vires utriusque exercitus, quæ huic prælio interfuerunt. *Savillius.*

1 *Strenuus bello gloriam*] Locus quem fœdatum arbitror non vane. Nam scripti mei, *Strenuus bello magis quam gloria. & dux Corbulo.* Divinabam olim, *strenuus bello, quam gloria: ei dux Corbulo & prospera in Armenia res.* omissa voce, *addiderant*, quam additam censebam à glossographo sententiæ fulciendæ. Genus quidem hoc loquendi, per Tacito crebrum. Annali IV. *Agrippa claris majoribus, quam vetustis.* Annal. I. *Pacem quam bellum probabam:* & sæpius. Plautus ipse non refugit, Rudente:

Eo tacent, quia tacita bona est mulier semper, quam loquens.

Iterum Menæchmis:

Quin vidua vivam, quam tuos mortes perferam.

Nec quidquam in his mutandum. intelligitur enim magis, potius: uti Græcis crebro τὸ μᾶλλον. Iterum Plautus:

Certum est moriri, quam hunc pati lenonem in me grassari.

Livius:

Multiplex quam numero damnum est. Laberius.
Consistet ægre, & quam descendas, decides.

Curtius lib. VII. *Nec me ars mea, quam benivolentia perturbat.* Noto pluribus, ut illustrem genus dicendi quod obscurum visum multis & in Tacito durum. At de loco hoc ipso, nunc quidem hæreo. Parum aptæ sententiæ videtur, *strenuus gloria*; nec antithesis clara. Rodolphus adnotarat in suo codice, *strenuus bello magis quam bonus.* Certe valde mihi placeat legi, *strenuus bello, quam bonus. gloriam ei dux Corbulo, &c.* Et vereor uti Rodolphus in libro aliquo reppererit, non ausus sequi. *Lipsius.*

Strenuus bello, quam gloriam] Versentur MSS. codices, conjecturis indulgeamus, nil potius attamen vulgata lectione. Arrius habebatur bellorum peritus, quæ laus sive gloria inde orta, quod stipendia fecerat sub optimo duce Corbulone: magno enim in pretio habentur, & undique magnis conditionibus invitantur, qui sub strenuis ducibus meruerunt: quotus enim quisque est, qui eos quovis pretio non ambiat, quos sub Alexandro Farnesio militasse sciat? quis modo non montes auri promitteret militibus Henrici quarti regum ducumque fortissimi? Verum Arrius iste spei de se conceptæ minime respondit, nam neque fortem militem, neque constantem ducem se præbuit. *pavidus turbæ suorum miscetur, intulitque formidinem.* Salinerius.

1 *Quam gloriam ei dux Corbulo & prosperæ in Armenia res addiderant*] Turbat hic Lipsius, sine causa. Mihi liquet: si pro *addiderant*, scribam *circumdederant.* quo verbo quin sit Tacitus hic usus, dubitari non potest. si exempla ejus locutionis ipsi velut propriæ, sparsa ubique plurima inspiciantur. Aliquot mihi notata ad Dialogum de Oratorib. quæ huc inde transfer. *Acidalius.*

2 *Occupantes Aquilejæ*] Budensis codex & Romana editio, *occupata Aquileja, in proxima quæque.* Haud displicet. possit & legi, *in proximo quoque.* Lipsius.

Occupantes Aquilejæ proxima quæque] Codex Budensis, *occupata Aquileja, proxima quoque.* Subaudi *occupantes.* Rhenanus. Flor. *occupata Aquileja, proxima quæque.* Sed non ideo melius. *Pichena.* Alii libri, *occupata Aquileja, in proxima quæque.* Id magis placet. Lipsii, *in proximo quoque*, ferri non pote. Elliptica namque oratio est, cui verbum subauditur. Tales in Tac. crebræ 2. Ann. *Quod arduum, sibi: cætera legatis permisit.* Agric. *Nihil per libertos servosque publicæ rei.* lib. I. hist. *Omnia serviliter pro dominatione.* & hoc libro. *Nihil prorsus quod aut corrumperet hostem, aut terreret.* Acidalius. Verum omnino, *occupata Aquileja, in proxima.* Ea urbe in potestatem redacta vicini

fidium adversus classem Ravennatem, nondum defectione ejus audita. [1] inde Patavium & Ateste partibus adjunxere. illic cognitum, *tris Vitellianas cohortes, &* [2] *alam cui Scriboniana nomen, ad Forum Alieni, ponte juncto, consedisse.* placuit occasio invadendi incuriosos; nam id quoque nuntiabatur. luce prima [3] inermos plerosque oppressere. Prædictum *ut paucis interfectis, ceteros pavore ad mutandam fidem cogerent.* & fuere qui se statim dederent. plures abrupto ponte, instanti hosti viam abstulerunt.

7 Vulgata [4] victoria, post principia belli secundum Flavianos, duæ legiones, septima Galbiana, tertiadecima Gemina, [5] cum Vedio Aquila legato, Patavium alacres veniunt. ibi pauci dies ad requiem sumpti: & Minucius Justus, præfectus castrorum legionis septimæ, [6] quia adductius quam civili bello imperitabat, subtractus militum iræ,

vicini portas eis aperuere. Hoc est: *accipiuntur in proxima.* Sic Virgilius, *& dominum Æneam in regna recepit.* Gronovius.

1 *Inde Patavium & Ateste*] Ateste situm est in Euganeis montibus prope Patavium, à quo nobilem illam Estensium familiam, quæ plus minus centum annos Ferrariæ imperat, deductam volunt Cœlii Calcagninus & Rhodiginus, Atestinamque vocandam dicunt. Nunc tamen castellum est sub ditione Venetorum, quod aliquando invisi, nominis celebritate adductus, cum Patavii in nobili Musarum domicilio Lazaro Bonamico bonarum literarum professori operam darem. *Lupanus.*

2 *Scriboniana nomen*] Aliquot libri, *Seboniana* Lipsius.

Alam cui Scriboniana nomen] Lipsius ait, in nonnullis cod. legi, *Seboniana.* quod etiam Flor. habet *Pichena.* Ita & ipse vidi. Huic autem nihil æque propinquat, ac *Senoniana*, ex Senonibus lectæ, si fuerint. *Jac. Gronovius.*

3 *Inermos plerosque oppressere*] Scripsi, *inermos* ex Flor. vulgo, *inermes.* Sic lib. I. Ann. *quem ignarum inermumque, quamvis firmatus animo Centurio, ægre confecit.* Pichena.

4 *Post principia belli*] Abest particula, *post*, à Budensi: eoque Rhenanus, *principio belli*, rescribit, me favente. *Lipsius.*

Victoria post principia belli] Exemplar. Matthiæ regis, *victoria principia belli secundum Flavianos date legiones.* Lego: *victoria principio belli secundum Flavianus data, legiones, &c.* Rhenanus. Melius erit si legas, *principio belli:* & *post* auferas, quod deest etiam Corviniano, & vulgaribus libris superest. *Vertranius.* Abest quidem illud, *post*, à Flor. quod congruere videtur cum Rhenani lectione. idque Lipsius probat. Tamen in eo codice scriptum est, *principia*, ut litera, *p*, utrique dictioni inservire videatur. nam sæpissime in eodem libro invenitur, *p'*, pro, *post.* Pichena. Mihi non deleto, sed mutato *post*, legi placeat: *ipso principio belli.* Acidalius. Vera & accurate exsignata sunt ista ab Pichena. Sed ista nota non semper notat *post*, sed etiam *per*: neque enim alteram notam ꝑ qua hodie utimur ad *per* signandum, memini observavisse in isto codice. Et recte dixerit *per principia belli* evenisse ista, incommode *post.* Infra cap. 18. dicit *læto inter initia equitum suorum prælio.* Jac. Gronovius.

5 *Cum Vedio Aquila Legato*] Et Tito Ampio Flaviano Pannoniæ Legato. *Savilius.*

6 *Quia audacius quam*] Sperno illud, *audacius:* nec protervo militi umquam ea in duce displicuerit, sed rigor potius & severitas. Itaque bene Vaticanus, *adductius:* cui verbo ea vis. Tacitus lib. XIV. Annal. *Pluribus sermonibus, modo familiaritate juvenili Nero, & rursus adductius, quasi seria consociaret.* Idem XIV. Annal. *Adductum quasi & virile servitium.* ita enim ibi malo cum codice Budensi, quam *Addictum.* Suetonius sensu simili Tiberium incessisse scripsit, *vultu adducto, plerumque tacitum:* id est, gravi, serio, & severo. Ita Seneca *vultum adducere in tristitia* usurpat: & Capitolinus de Ælio Vero scribit, *fuisse fronte in supercilia adducta venerabilem.* Caussa aperta huic significationi, à gestu. Qui enim alacres, comes, fronte etiam fere sunt exporrecta, & diffusa: qui tristes, severi, eadem contracta & adducta. Non alia mente Propertius subductum vultum pro gravi dixit:

Nunc volo subducto gravior procedere vultu.

Lipsius.

Quia adductius, &c.] Concordes sunt Flor. & Vat. in voce *adductius*, cui in vulgatis substitutum fuerat, *audacius.* De ea vide, si libet, plura apud Lipsium. *Pichena.* *Audacter* aliquid agere est ἐλευθέρως sive libere, & nullo respectu rem exequi: inde apud Comicos: *audacter credere* & *audacter monere*, quin & Sallustio *audacia* dicitur eodem fere significatu. Catil. *Duabus his artibus audacia in bello, ubi pax evenerat, æquitate seque remque publicam curabant.* Liberius igitur & severius Minucius iste milites regebat, quam per civilia bella par esset, ubi severitati locus non est, quod Cassium non fugit. Plutarch. in Brut. *Unde Brutum improbabat, quod nimis austerus atque severus foret eo tempore, quo humanitate atque clementia opus erat.* nec Octavium lib. I. ann. *ad arma civilia actum, quæ neque parari possent, neque haberi per bonas artes.* neque Othonem lib. I. histor. *vulgus & plures seditionibus & ambitioso imperio læti, per turbas & raptus facilius ad civile bellum impellerentur.* Quid enim facerent militibus obnoxii & magis servientes, quam imperantes? Atqui

iræ, ad Vespasianum missus est. Desiderata diu res, 1 interpretatione gloriæ, in majus accipitur, postquam *Galbæ imagines, discordia temporum subversas, in omnibus municipiis recoli* jussit Antonius: decorum pro caussa ratus, 2 si placere Galbæ principatus, & partes revirescere crederentur. 3 Quæsitum inde *quæ sedes bello legeretur? Verona* 8 *potior* visa, *patentibus circum campis ad pugnam equestrem*, qua prævalebant: *simul coloniam copiis validam auferre Vitellio, in rem famamque videbatur.* 4 Possessa ipso transitu Vicetia: quod per se parum (etenim modicæ municipio vires) magni momenti locum obtinuit, reputantibus *illic Cæcinam genitum, & patriam hostium duci ereptam.* 5 In Veronensibus pretium fuit; exemplo opibusque partes juvere. 6 Et interjectus exercitus

qui alius ab iis Pericles, qui potentiam bonis artibus adeptus est. Thucyd lib. I. κατεῖχε τὸ πλῆθος ἐλευθέρως, καὶ οὐκ ἤγετο μᾶλλον ὑπ' αὐτοῦ, ἢ αὐτὸς ἦγε. Id est, *continebat audacter multitudinem & magis eam regebat quam ab ea regeretur.* Salinerius.

1 *Interpretatione gloriæ, in majus accipitur*] Hoc placet editoribus, quum in unico MS. sit *gloriæq; majus*, ut videatur edidisse auctor *interpretatione gloriaque in majus.* Est eadem varietas, qua nunc *invidia & æmulatio*, nunc *æmulationis invidia.* Jac. Gronovius.

2 *Si Placeret Galbæ principatus*] Male diducta sententia & scripta. Puto: *si placere Galbæ principatum & partes, præsumpsissent.* Putavit, inquit, Antonius è re futurum, si homines animo præsumerent, Galbæ principatum & optimatum partes Vespasiano placere. *Lipsius.*

Si placere Galbæ principatus] Castig. *si placeret, &c.* Rhenanus.

3 *Quæsitum inde quæ*] Varie olim peccatum in libris: sæpe etiam in transpositu foliorum aut trajectu. Quod hic factum mihi liquet. Quomodo autem id alii Critici non advertere ante me? mirum. Nam historiam saltem lege non ignave: videbis, imo tanges. En, hic deliberatur de sede belli in Italia, & Verona eligitur. Atqui nondum in Italiam copiæ ullæ transmissæ. Pagina demum sequenti narratur, *Antonio rapienti partem equitum ad invadendum Italiam Arrius Varus comes fuisse, & Aquilejam & proxima quæque occupasse.* Veronamne igitur venire potuerunt, à tergo his relictis? Sed & tota narratio, incomposita, dissona. cui verum veteremque ordinem dare, haud nostrum: in meliorem tamen paullo aptioremque sic redigi censeam, ut dedi in Excur. A. *Lipsius.*

Quæsitum inde, &c.] Hic primæ paginæ statuitur finis, in voce, *partes.* & secundæ principium in verbo, *revirescere*, idque juxta Merceri opinionem verius videtur. nam Lipsius aliquantulum variat, ac verba illa, *revirescere crederentur*, penitus tollit aliaque immutat. Nos ordinem tantum restituimus, uerbis omnibus integris, ad veterum librorum fidem, manentibus nam pro, *crederet*, id vulgo, in Flor. legitur, *crederentur.* Pichena. Doctiss. vir, *si placere Galbæ principatum & partes præsumpsissent. facta.* Priora interpretor. Flaviani ejusmodi Galbæ cultu, ejus amorem, & imitationem Vespasiano vindicabant, quasi ad normam Galbæ regnaturus is esset, cujus milites adversus ejus desertorem tam acriter pugnarent, tantumque tribuerent memoriæ vita functi. Nec omnino infirma est conjectura, si ex cultu, quo quis alium prosequitur, ejus ingenium illi dicamus non displicere. En Vitellius inferias Neroni facit 2. hist. *lætum fœdissimo cuique, apud bonos invidiæ fuit, quod exstructis in campo Martio aris, inferias Neroni fecisset.* Sequitur, *& partes præsumsere, facta tribunis* id est, Flaviani antequam prælio transigeretur, captabant defectionem Vitellianorum, promittebantque eorum centurionibus ac tribunis honores eosdem, quos apud Vitellium gessissent. To *præsumere* est præoccupare. Virg. lib. 11. Æn. *Arma parate animis, & spe præsumite bellum.* Ad quæ Servius, *mente præoccupate.* Noster lib. 1. hist. *Fortunam principatus inerti luxu ac prodigis epulis præsumebat.* Acute. ad alia quæ decent strenuos duces, nondum imperator, conviviis sumptuosis videbatur principem se gerere. *Salinerius.*

4 *Vicentia*] Vicetiam appellant Plinii meliores libri, & Strabo Οὐϊκετίαν. Etiam lapis:

INTER
ATESTINOS
ET
VEICETINOS
FINES. TERMINOSQ.
POSVIT.

Lipsius.

Possessa ipso transitu Vincentia] Reposui, *Vicentia.* Sic enim Plinius atque Ptolemæus vocant. Quidam & *Vicetiam* ex inscriptione, quæ in agro Veronensi reperta est. *Rhenanus.* Ex Flor. restitui *Vicetia*, quam vocem ex Plinio & Strabone firmat Lipsius. Male in vulgatis, *Vicentia.* Pichena.

5 *In Veronensibus pretium fuit*] Id est, in Vicentinis species fuit, in Veronensibus utilitas. *Ferrettus.*

6 *Et interceptus*] Vatic. & Farnes. *intertectus exercitus Retiam Juliasque.* Ego ne hæc quidem integra puto aut satis composita. Legam tamen: *interjectus exercitus Ræticas Juliasque Alpes, ne pervium illa Germanicis exercitibus foret, obsepserat.* Lipsius.

Et

exercitus per Rætiam Juliasque Alpes, ac [1] ne pervium illa Germanicis exercitibus foret, obsepserat. quæ ignara Vespasiano, aut vetita: quippe *Aquilejæ sisti bellum, exspectarique Mucianum* jubebat, adjiciebatque imperio consilium, *quando Ægyptus, claustra annonæ, vectigalia opulentissimarum provinciarum obtinerentur, posse Vitellii exercitum egestate stipendii frumentique ad deditionem subigi.* Eadem Mucianus crebris epistolis monebat, *incruentam & sine luctu victoriam*, & alia hujuscemodi prætexendo; sed gloriæ avidus, atque omne belli decus sibi retinens. Ceterum ex distantibus
9 terrarum spatiis, [2] consilia post res afferebantur. Igitur repentino incursu Antonius stationes hostium inrumpit, tentatisque levi prœlio animis, ex æquo discessum. Mox Cæcina inter [3] Hostiliam vicum Veronensium, & paludes Tartari fluminis, castra permuniit: tutus loco, cum terga flumine, latera objectu paludis tegerentur. quod si affuisset fides, aut opprimi universis Vitellianorum viribus duæ legiones nondum conjuncto Mœsico exercitu potuere; aut retro actæ, deserta Italia turpem fugam consciviſsent. Sed Cæcina per varias moras, [4] prima hostibus prodidit tempora belli, dum quos armis pellere promptum erat, epistolis increpat, donec per nuntios pacta perfidiæ firmaret. Interim Aponius Saturninus, cum legione septima Claudiana advenit. legioni tribunus [5] Vipstanus Messala præerat, claris majoribus, egregius ipse, & qui solus ad id bellum artes bonas attulisset. Has ad copias nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erant) misit epistolas Cæcina, *temeritatem*

- *Et interjectus exercitus, Rhætiam, Juliasque Alpes, ne pervium*] In vulgatis legebatur, *& interceptus exercitus per Rhætiam Juliasque Alpes, ac ne pervium.* Lipsius correxit: ego juxta illius sententiam cetera restitui: quoniam fere congruunt cum Florent. qui habet: *Et intertectus exercitus pretiam Juliasque Alpes.* Sed vocem, *Rhætiam*, mutare nolui, cum recte mihi videatur dictum, *obsepserat Rhætiam, & Alpes Julias.* Pichena. Lego, *intersептus.* nam Rhætos & Germanos Antonius intersepsit. *Suis stimulis excitos Mœsiæ duces, sua constantia perruptas Alpes, occupatam Italiam, intersepta Germanorum Rhætorumque.* Tò *exercitus per Rhætiam Juliasque Alpes.* id est, Rhætorum, qui timebantur, ne per eas descenderent. *Salinerius.*

Per Rhætiam Juliasque Alpes] Ab ortu in occasum euntibus post Carnicas Alpes Juliæ occurrunt, quæ ab Tarvisio in Noricum & Austriam perducunt. *Lupanus.*

1 *Ne pervium illa*] *Illa* sicut *qua* pro *illac.* Sic lib. 2. Ann. *Incubueratque Sagittarius, illa rupturus.* Hac forma Livius *ea* adverbialiter usurpat lib. 6. quod ad *qua* refertur. Emenda locum. sic enim vulgo legitur: *Volsci qua modo simulato metu cesserant, eunt in veram fugam effusi.* Scribe: *Volsci qua modo simulato metu cesserant, ea in veram fugam effusi.* Rhenanus. Quantum ex hoc loco per copiam notarum amittitur? Ryckius criminatur Pichenam, quod omiserit particulam *ac.* Sed nemo inspicit Beroaldum, aut Aldum, aut Rhenanum, etiam Lipsium, qui plenissime habent *exercitus per Rhætiam, Juliasque Alpes: ac ne.* Itaque nullus curat voculam *per*, quum tamen aperte monuerit omnes Pichena indicans in MS. optimo legi *pretiam*, uno vocabulo, quod verum; ita nempe *pcia?*. Et hoc igitur restitui, quum casus quartus ab verbo *obsepserat* requisitus lateat in illa descriptione, *ne pervium* &c. In antecedentibus autem more suo Tacitus omisit verbum substantivum, quæ sic per se voluit absolvi, non inniti verbo *obsepserat*, ut alii voluerunt. *Jac. Gronovius.*

2 *Consilia post res afferebantur*] Hæc lectio placet. nam quod in lib. regio scriptum est, *post tres menses*, plane suppoſuit aliquis, ne vocabulum corruptum *tres* ex *res* solum relinqueretur. Nimis longum tempus futurum erat, si addidisset, *annos*, nimis breve, si *dies*. Rhenanus.

3 *Hostilia*] Vicus olim Veronensium, nunc Ferrariensis agri nomen servat. Tacitus annuere videtur, paludibus Tartari fuisse proximam, cum fere per XL. milliaria distet; eam Padus alluit, non longe est à Vitelliana, quam vulgares *Viadanam* vocant. *Alciatus.*

4 *Prima hostibus prodidit*] Lipsius *vendidit.* Lego, *primo hostibus prodidit tempora belli dein quos armis.* Acidalius.

5 *Vipsanius Messalla*] Est iste ipse, cui partes sermonis præcipuæ tribuuntur in libello De caussis corruptæ eloquentiæ. Amicum Tacito fuisse, ex elogiis his satis constat. *Lipsius.*

Vipsanius Messalla] Legendum è Lapidibus, *Vipstanus Messalla.* Quod ait oriundum *claris majoribus*, intelligit præcipue maternam Valeriorum gentem, à qua cognomen habet *Messallæ*, ut pater *Poplicolæ.* Rupertus.

1 *Ar-*

tatem victa [1] *arma tractantium* incusans. simul *virtus Germanici exercitus* laudibus attollebatur; Vitellii modica, & vulgari mentione, nulla in Vespasianum contumelia. nihil prorsus, quod aut corrumperet hostem, aut terreret. Flavianarum partium duces, omissa prioris fortunæ defensione, pro Vespasiano magnifice, pro caussa fidenter, [2] de exitu securi, [3] in Vitellium ut inimici, præsumpsere: facta tribunis centurionibusque *retinendi quæ Vitellius indulsisset* spe, atque ipsum Cæcinam non obscure ad transitionem hortabantur. Recitatæ pro concione epistolæ addidere fiduciam, quod submisse Cæcina velut offendere Vespasianum timens, ipsorum duces contemptim, [4] tamquam insultantes Vitellio scripsissent. Adventu deinde duarum legionum, è quibus tertiam Dillius Aponianus, octavam Numisius Lupus ducebant, ostentare vires, & [5] militari vallo Veronam circumdare placuit. Forte Galbianæ legioni, in adversa fronte valli opus cesserat, & visi procul sociorum equites, vanam formidinem ut hostes fecere. [6] Rapiuntur arma & ut proditionis ira militum in T. Ampium

1 *Arma tractantium*] Verius, *retractantium*. Acidalius.

2 *De exitu securi*] Manuscripti, *de exercitu*. Quod edidi, magis placet. *Lipsius*. Plane Florentiæ legitur *de exercitu*, cujus lectionis momentum bene perpendit Cl. Ryckius, nisi codex innuat *de ejus exitu*, quoniam victa arma testatur auctor Flavianos non tetigisse, sed tacendo removisse per omissam prioris fortunæ defensionem. Itaque causæ bonitatem urgent & hinc exitum ejus præsagiunt. Mox & ipse sequutus fui ex membranis Med. *tribunis centurionibusque*, ubi vulgo *& centurionibus*. Jac. Gronovius.

3 *In Vitellium ut inimici, præsumpsere*] Προήρπαζον. *Savilius*. Secundæ paginæ finem ponimus in voce, *inimici*, tertiæ vero initium, in verbo, *præsumpsere*, ut optime censuit Mercerus. Hic autem scripsimus, *in Vitellium*, Flor. codicis auctoritate. nam præpositio, *in*, à vulgatis aberat. & transpositione demum absoluta, sequitur textus: *Facta tribunis*. At si quis desideret, illam ipsam paginarum transpositionem, quomodo se habeat, inspicere; non ab re duximus, eam hic ante oculos lectori proponere: nam restitutio verusque ordo clarius apparebit. Incipit ergo in his verbis: *Ceterum ut transmitteret in Italiam impune, & eo usui foret, scriptum Aponio, socium revirescere crederet. Quæsitum inde quæ sedes.* usque ad verba, *de exitu securi, Vitellium ut inimici.* Postea sequitur: *ut innocuum exercitum Mœsicum celebrare. At ne inermes provinciæ.* & pergit ad ea: *decorum pro causa ratus, si placeret Galbæ principatus. Et præsumpsere, facta tribunis & centurionibus, &c.* Pichena. Nil mirum si posterior hæc vocula vim passa est, tot capitibus (nam à quinto incipit corruptio) mira securitate describentium ordine motis. Restituendum est igitur: *in Vitellium, ut inimici, rescripsere*, nempe ad epistolas quas Cæcina misit. Similis fere locus infra H. 3. 81. *Obviæ fuere & virgines Vestales, cum epistolis Vitellii ad Antonium scriptis, &c. Virgines cum honore dimissæ: Vitellio rescriptum, &c.* Ergo hic etiam statim repetitum verbum scribendi: *quod submisse Cæcina, &c. ipsorum duces contemptim scripsissent.* Freinshemius.

4 *Tanquam insultantes Vitellio scripsissent*] Verbum, *scripsissent*, videtur mendosum. Itaque pro eo Faernus, *corripuissent*, reponebat. *Ursinus.*

5 *Vallum militare*] Opponitur *vallo Rustico* aut *fossæ agresti*. Savilius.

6 *Et ut proditionis ira*] Videatur vox abesse. legendumque: *proditionis auctorem*, vel, *compertum:* nisi tamen compendio fuit, *& ut proditione, ira militum:* id est, ut in proditione, quasi ea esset. *Lipsius.*

Rapiuntur arma metu proditionis: ira militum in Tampium Flavianum incubuit] Ita legebat Faernus. Tampia vero familia ex denariis, & antiquis titulis nota. *Ursinus.* Lipsius aliquod verbum hic deesse putat, suppletque. Nec dubito, quin optimo judicio. Leviter tamen dubitavi, num legi possit: *& ut proditorem, ira militum.* Pichena. Integra qua à verbis, qua à sententia: ut manca viderentur, fuit in causa brevitas à Cornelio affectata: verum nec ista tanti sit; quam enim ad nauseam, si sic dixisset, *& ut ira proditionis, ira militum in T. Ampium Flavianum incubuit:* hoc est, milites ira (quam contra proditores concipere solent) adversus Flavianum inflammati sunt. Iis affinia videntur hæc: *ne dum Primus ac Fuscus, & specimen partium Mucianus ullam in Vitellium nisi occidendi licentiam habeant.* An suavius ad aures accideret: *ullam licentiam in Vitellium nisi occidendi licentiam habeant?* Ad Midæ forsitan. Eadem fere Sallust. Catil. *Facinorosorum circum se tanquam stipatorum catervas habebat.* Postremum non reor hoc genus interpretandi insolitum tibi visum in *ira proditionis*, id est, propter proditionem. Virgil. l. 3. Æn. *Scelerum furiis agitatus Orestes. Furiæ scelerum* scil. quæ illum propter scelera; nempe matricidium, agitabant. *Salinerius.* Clarum desiderari vocem aliquam: sed id mihi quoque clarum, non aliunde inferendam, sed hic latentem educendam. Lego: *Rapiuntur arma me-*

Ampium Flavianum incubuit, nullo criminis argumento; sed jam pridem invisus, turbine quodam ad exitium poscebatur: *propinquum Vitellii*, [1] *proditorem Othonis*, *interceptorem donativi* clamitabant. Nec defensioni locus, quamquam supplices manus tenderet, humi plerumque stratus, lacera veste, pectus atque ora singultu quatiens. id ipsum apud infensos incitamentum erat, tamquam nimius pavor conscientiam argueret. [2] Obturbabatur militum vocibus Aponius, cum loqui cœptaret: fremitu & clamore ceteros aspernantur: uni Antonio apertæ militum aures. namque & facundia aderat mulcendique vulgum artes, & auctoritas. Ubi crudescere seditio, & [3] à conviciis & probris, ad tela &. manus transibant, *injici catenas* Flaviano jubet. [4] Sensit ludibrium miles, disjectisque qui tribunal tuebantur, extrema vis parabatur. Opposuit sinum Antonius stricto ferro, *aut militum se manibus*, *aut suis moriturum* obtestans: ut quemque notum, & [5] aliquo militari decore insignem aspexerat, ad ferendam opem nomine ciens. mox [6] conversus ad signa [7] & bellorum deos, *hostium potius exercitibus illum furorem*, *illam discordiam injicerent*, orabat: donec fatisceret seditio, &, extremo jam die, [8] sua quisque in tentoria dilaberentur. [9] Profectus

tu proditionis. Ira militum in T. Amp. &c. Qua correctione nihil certius. Nec audiamus Lipsium, *auctorem*, *compertum*, vel tale quid inculcantem: Muretum multo minus, verba interpolata trajicientem, *Rapiuntur arma*, *& ira militum in T. Ampium Flavianum ut proditorem incubuit.* Acidalius. Putem: *ut proditi ira militis.* Existimabat miles se à Flaviano, ut Vitellii propinquo, proditum hosti, vide sequentia. *Grotius.* Nihil hic deesse putem, sed scribendum: *Rapiuntur arma metu proditionis ira* &c. Freinshemius. *Ira ut proditionis* est ira quasi ob proditionem: ut Livio *ira quæstionis*, *ira corruptæ uxoris*, & similia. *Ira militum* ut *ira deum.* Jam *militum ira proditionis* dictum, ut Ciceroni *Canum adulatio dominorum.* Ita videtur satis excusari omnium librorum scriptura. *Gronovius.*

1 *Proditorem Othonis*] Hæc particularia non describuntur, ubi, me judice, in præcedentibus narrari debuerunt; cum hic relatu digna censuerit. *Savilius.*

2 *Obturbabatur militum vocibus Aponius*] Vocabulum *Aponius* delevimus. *Rhenanus.* Vulgo, *Aponius.* At restitui, *Aponianus*, historia ipsa cogente. nam is paulo infra iterum inter tumultus sedatores nominatur. Aponius vero inter præcipuos erat, in quos ira militum incubuerat. *Pichena.* Immo Aponius ille ipse, qui cap. 9. cum legione septima Claudiana advenit, ut recte ita legatur in MS. Med. Vide Cl. Ryckium. Mox etiam edidi ex MS. *namque & facundia*, ubi vulgo *nam & fac.* Tanto licentius ita egi, quia Beroaldus illud *namque* caste exhibuerat, ut per posterorum ineptiam illud *nam* extiterit. *Jac. Gronovius.*

3 *A convitiis ac probris*] Nos, *& probris.* Rhenanus.

4 *Sensit ludibrium miles*] In MSC. codice est, *Sentit.* Rhenanus. Sic incolumem servavit *Vitellius Julium Burdonem* 1. hist. & *Otho Celsum.* Savilius.

5 *Aliquo militari decore insignem*] Vox, *decore*, à Flor. est. Vulgo, *honore.* Pichena.

6 *Conversus ad signa*] Id est, *ad signa*, quæ Rom. militibus, deorum instar. *Savilius.*

7 *Et bellorum deos*] Citatur hic locus in Pricæi Collectaneis ad Apulejum lib. 2. pag. 94. sed vitiose scriptum est *& bellorum Duces.* Jac. Gronovius.

8 *Sua quisque in tentoria dilaberentur*] Ita scripsisse Tacitum crediderim, teste Flor. vulgo, *dilaberetur.* Pichena.

9 *Profectus eadem nocte Flavianus*] Bene haberet, si Tacitus nobis satisfecisset recitato literarum istarum argumento, quæ adeo ex inopino obvenerunt, *ὥσπερ ἐκ μηχανῆς velut ex machina*; tanquam Vespasianus in Judæa duobus mensibus ante prævidisset, amicum suum Flavianum fore suspectum militibus, & male ab iis accipiendum Veronæ, ideoque hanc exarasset epistolam in ipsius gratiam. Sed ubi in illas literas tam feliciter inciderit aut saltem, quo ipse tenderet, nescire nos voluit auctor. Sane quocunque tandem modo id contigerit, militum semel indignationi subductus, extra omnis periculi (ut conjicio) metum versabatur, saltem istius, quo per Vespasiani literas liberandus fuit. *Savilius.* Frustra Tacitum hic stolidum fingit ὁ ἐπιτιμητὴς. Non poterat deterreri miles, quin Flavianum proditorem crederet: nec quidquam verisimilius, quam fuisse, qui hoc nomine illum ad comitatum deferrent. Antonius Primus insontem esse non dubitabat. Ab hoc igitur furentibus ereptus dimissusque, vel eodem auctore, vel ultro, suscepit iter ad Principem, ut ei se coram purgaret. Sed homo *natura ac senecta contator*, ut describitur c. 4. non rapientibus veredis, sed per commodum suum in viam se dedit. Citius igitur literæ, tum quibus accusabatur, tum quibus excusabatur ad Vespasianum pervenerunt. Et utrisque perpensis Princeps eum statim absolvit periculoque exe-

fectus eadem nocte Flavianus, obviis Vespasiani litteris discrimini exemptus est. Legiones veluti tabe infectæ, Aponium Saturninum Mœsici exercitus [1] legatum, eo atrocius aggrediuntur, quod non ut prius labore & opere fessæ, sed medio diei exarserant; vulgatis epistolis, quas Saturninus ad Vitellium scripsisse credebatur. Ut olim virtutis modestiæque, tunc procacitatis & petulantiæ certamen erat, ne minus violenter Aponium, quam Flavianum, ad supplicium deposcerent. [2] Quippe Mœsicæ legiones, *adjutam à se Pannonicorum ultionem*, referentes; & Pannonici, velut absolverentur aliorum seditione, iterare culpam gaudebant. In hortos, in quibus divertebatur Saturninus, pergunt. nec tam [3] Primus, & Aponianus, & Messala (quamquam omni modo nisi) eripuere Saturninum, quam obscuritas latebrarum, quibus occulebatur, vacantium forte [4] balnearum fornacibus abditus. mox [5] omissis lictoribus, Patavium concessit. Digressu consularium, uni Antonio vis ac potestas in utrumque exercitum fuit, cedentibus collegis, & obversis militum studiis. nec deerant qui crederent, utramque seditionem fraude Antonii cœptam, ut solus bello frueretur. Ne in Vitellii quidem partibus quietæ mentes exitiosiore discordia, non 11
suspicionibus vulgi, sed perfidia ducum turbabantur. Lucilius [7] Bassus classis Ravennatis 12

exemit, scriptis & ipse literis, quæ Flaviano adhuc profectionem continuante in via occurrerunt. *Gronovius.*

1 *Legatum, eo atrocius aggrediuntur*] Melior verborum ordo fit: *legatum aggrediuntur, eo atrocius*, &c. *Acidalius.*

2 *Quippe Mœsica legiones*] Vocabulo *legiones* expuncto scripsimus, *Quippe Mœsici adjutam à se Pannon. ultionem*. Nam sequitur, *Pannonici*. Codex Budensis continet, *Mœsice*, sed perperam meo judicio. *Rhenanus*. Ex Flor. hæc, *Quippe Mœsica legiones adjutam à se Pannonicorum ultionem*. At in vulgatis: *Quippe Mœsici adjutam à se Pannoniorum* &c. *Pichena.*

3 *Primus & Aponianus, & Messalla*] Addidi copulam ante vocem, *Aponianus*, auctore Flor. *Pichena.*

4 *Balnearum fornicibus abditus*] Reposuimus, *fornacibus*. Rhenanus. Muretus *fornicibus*. Acidalius.

5 *Omissis lictoribus*] Erat hic legatus Mœsici exercitus, & tamen lictores habebat. *Ferrettus*. M. Aponius Saturninus legatus consularis Mœsiæ rector, qua triumphali statua donatus est, supra lib. 1. hist. non habuit lictores quos omitteret, sed qua provinciam consularem obtineret. Legatus enim ejusmodi ensem gerere, eburneaque sella sedere, & securibus & fascibus uti potuit, quos lictores præferrent: quæ fuere insignia consularitatis cum imperio apud Cassiodorum. 6. Variar. *Vertranius.*

6 *Obversis militum studiis*] Flor. *militibus*. forte, *militaribus*. Pichena. Nisi Tacitus interdum captator ejusdem soni in trium vocabulorum terminationibus acrior, quam credas, potius supponi debeat scripsisse *obversis militis studiis*: qualia sunt 1. an. 28. *Nullis satis certis mandatis*. 16, 3. *Falsa antea somnia sua*. Et cap. 8. *Circa summa scelera*. An igitur potest dubium esse, quin nocuerint Tacito, qui ediderunt 4. hist. 17. *Virtutem proprium hominis bonum?* quum & in Budensi Rhenanus & in MS. Mediceo ipse legerim *hominum*, quod & agnovit Ryckius, sed quod scriptori huic placet, non satis perspiciens, nunc a me restitutum. *Jac. Gronovius.*

7 *Bassus præfectus*] Cur munus suum non retinuit? quibus fuit commissus, quamvis *honorata* esset *custodia* apud eos, qui Vespasiano favebant? quomodo missus ad Adriam? Cur strictius in carcere habitus, si Mennius Vespasiani causam amplectebatur? Si hostem profitebatur, cur jubente Hormo, Vespasiani amico, dimissus est? quid porro actum de illo? quando, cujus mandato, & cur Mennius Rufinus loci istius præsidium egit? hæ quidem circumstantiarum minutiæ sunt, sed quæ aut omnes, aut potior earum pars, huic loco intexenda, si penitiori cognitione imbuendus foret lector. *Savilius.* Hic quoque morosior, quam par est, vir doctissimus. Non retinuit, quia raro hactenus proditoribus creditur, ut relinquatur eis facultas pœnitentiæ, & nocendi eisdem viribus, quibus profuere. Sed & ad securitatem ejus pertinuit discedere à classe, in qua essent, quibus invitis partes mutaverat. Ob quam causam & præsidium est additum abeunti: quod quorum hominum, quibus nominibus fuerit, quid interesat sciri? Nam lectos fuisse è præsentibus, quibus & ipse & qui his eum commiserant, fiderent, nemo ambigit. Hadriam vero, vel quia eum ipse locum elegit, vel quia commodissimus erat è vicinis. Mennius, nisi cum Vespasiano faceret, qui liberto ejus Bassum solvi jubenti paruit? Vinxit interim, quia ei diffidebat, aut diffidere se fingebat privato odio. Præerat autem præsidiariis illius oppidi, ut multi aliis aliorum; neque alia de causa, quam ut illud ab hostium impetu tueretur: & tum utique; nequæras, Quando? Mandato, cujus, nisi ducum Flavianorum, qui præsidium ibi collocandum judicarunt?

natis præfectus, ambiguos militum animos, quod magna pars Dalmatæ Pannoniique erant, quæ provinciæ [1] Vespasiano tenebantur, partibus ejus aggregaverat. Nox proditioni electa, ut ceteris ignaris, soli in principia defectores coirent. Bassus pudore, seu metu quisnam exitus foret, intra domum opperiebatur. Trierarchi magno tumultu Vitellii imagines invadunt, & paucis resistentium obtruncatis, ceterum vulgus rerum novarum studio, in Vespasianum inclinabat. Tum progressus Lucilius auctorem se palam præbet. classis [2] Cornelium Fuscum præfectum sibi destinat, qui [3] propere adcucurrit. Bassus honorata custodia Liburnicis navibus [4] Hadriam pervectus, [5] à præfecto aliæ Mennio Rufino, præsidium illic agitante, vincitur. Sed exsoluta statim vincula, interventu Hormi Cæsaris liberti. is quoque inter du-
13 ces habebatur. At Cæcina defectione classis vulgata, [6] primores centurionum, & paucos militum, ceteris per militiæ munera dispersis, [7] secreta castrorum affectans, in principia vocat. Ibi *Vespasiani virtutem*, *viresque partium* extollit; [8] *transfugisse classem*

runt? Quid actum postea de illo, tacuit, quia aut nihil in eo singularis exempli statutum est, aut id Tacitus in alium locum reservavit, ac tradere in parte historiarum amissa commodius potuit. Denique quis hanc scrutariam ab historico, & tam gravi, requirat? *Gronovius.*

1 *Vespasiano tenebantur*] Mur. præpositionem addit, *à Vespasiano*, quam subintelligi Tacitus voluit, ut pœne innumeris aliis locis: quorum multis deinceps cum idem similia insereret, silentio transmittam. Hic *Vespasiano* vocem etiam dandi casu apte acceperis, & verbum *tenebantur* eleganter interpreteris, obstrictæ erant. quomodo pulcherrime Apulejus utitur lib. 3. Metam. *Nam me, quæ sola mortalium novi, vis amoris, quo tibi teneor, indicare compellit.* Acidalius.

2 *Cornelium Tuscum*] Lege, *Fuscum.* Ille est qui superiore libro nominatur. *Sed Cornelius Fuscus procurator* (Dalmatiæ) *aderat vigens ætate, claris natalibus.* Et hac in bello civili opera, nisi fallor, bene penitus in Vespasiani domum insinuavit: & à Domitiano præfectus prætorio factus. Periit in Dacis, infelici pugna. Suetonius Domit. cap. VI. Dio. Victor. Juvenalis de eodem:

Et qui vulturibus servabat viscera Dacis.

Lipsius.

3 *Prope accurrit*] Castig. *propere accurrit.* Rhenanus. Placuit verbum, *adcucurrit*, ex Flor. vulgo, *accurrit.* Pichena.

4 *Hadriam pervectus*] Nos, *provectus.* Rhenanus. Hic ex Flor. reposui, *pervectus.* in vulgatis, *profectus.* Sed cur Bassum præcipuum auctorem defectionis custodia pervectum ait? An sibi ipsi Liburnicarum navium custodiam Bassus circumdedit, honoris & securitatis causa, ac vinctus deinde à Mennio, fortasse defectionis ignaro, & adhuc Vitellianum credente? Contra censeo, Bassum vere custoditum. nam licet proditionis fuisset auctor, tamen quia pudorem ceu metum præ se tulit, ac tumultus tempore domi se continuit, suspicioni ceteris fuit. Ideo Corn. Fuscus, quem ipsa classis sibi præfectum assumpsit loco Bassi, ac ceteri duces, cum custodia eum tamquam suspectum miserunt ad Flavianos, ut occasionem novarum rerum tollerent. Flor. etiam habet, *Atriam.* Pichena. Muretus *Acriam.* quod miror. *Acidalius.*

5 *A præfecto alæ Mennio Rufino*] Interjecta adhuc vox in Vat. nempe; *alæ Juveniorum Rufino.* quæ examinanda est, nam *ala* profecto plerisque locis Taciti, addita habet nomen ejus, à quo primitus instituta est. heic autem tam nomen esse potest, quam adjectivum, à *Juvene* deductum. *Gruterus.* Modo non fuisse ex MS. Medicei scriptura, ut bene publicavit Ryckius, *vivennio*, credamus M/ vel M' id est, *Manio Ennio Ruf.* In eo prave alii speculati sunt IVV. *Jac. Gronovius.*

6 *Primores Centurionum*] Hanc Cæcinæ rebellionem Josephus nobis eodem modo describit lib. 4. c. 41. *Savilius.*

7 *Secreta castrorum*] Eo refero, quod dimisisset plerosque militum, paucis istis retentis. Itaque secretum & solitudo in castris. Alioqui si de Principiis capias; obstat Romanus ritus, quia illa pars frequentissima, & ibi ambulare & obversari assidue soliti. Facit etiam, quod illos reliquos in Principia vocavit: non loci igitur illius secretum affectans, sed castrorum. Flor. etiam, *secretorum*, habet: ex quo bene, *secretum.* Lipsius.

Secreta castrorum affectans] Vol. regium, *Secretorum castrorum affectans.* Lego, *secretum castrorum affectans.* Rhenanus. Flor. corrupte, *secretorum.* Puto legendum, *secretum*, seu potius, *secretiora castrorum.* Pichena.

8 *Arcem commeatuum*] Bene emendavi jam olim in Antiquis. Præter exempla ejus sermonis, quæ tunc adduxi. velim addi novitium à Livio, lib. III. qui castellum etiam in hac metaphora ponit: *Respicerent tribunal homines, castellum omnium scelerum.* Lipsius.

Transfugisse classem in arcto commeatuum] Reposui, *transf. cl. inopia commeatuum.* Rhenanus. Ita hæc periodus exhibetur in MS. ut omnino jungar

qua-

classem arcem commeatuum, adversas Gallias Hispaniasque, nihil in urbe fidum, atque omnia de Vitellio in deterius. Mox incipientibus qui conscii aderant, ceteros re nova attonitos, in verba Vespasiani adigit. simul Vitellii imagines direptæ, & missi qui Antonio nuntiarent. Sed ubi [1] totis castris in fama proditio, recurrens in principia miles, præscriptum Vespasiani nomen, projectas Vitellii effigies aspexit: vastum primo silentium, mox [2] cuncta simul erumpunt: *Huc cecidisse* [3] *Germanici exercitus gloriam, ut sine prœlio, sine vulnere*, [4] *vinctas manus, & capta traderent arma? Quas enim ex diverso legiones? nempe victas. & abesse unicum* [5] *Othoniani exercitus robur*, [6] *primanos, quartadecimanosque.* [7] *quos tamen iisdem illis campis fuderint straverintque, ut armatorum millia velut grex venalium* [8] *exsuli Antonio donum darentur. Octo nimirum legiones unius classis accessionem fore. Id Basso, id Cæcinæ visum, postquam domos, hortos, opes, principi abstulerint*, [9] *etiam militibus principem auferre, licet integros incruen-*

quatuor primarias caussas, quæ stimularent deferere Vitelliana, 1. de classe, 2. de commeatu, 3 de Hispania & Gallia, 4. de urbe. Classis nequit dici arx commeatuum, quoniam utraque posita erat ad tutelam superi & inferi maris, ut licet illa esset, minime impediretur quin provinciæ frumentariæ nihil mitterent. Alia ergo dicit & proprie nunc congrua, nempe eam transfugisse, & in arcto commeatum, & duas provincias infestas, & ex urbe nihil fiduciæ stabilis. Hæc sunt clarissima, unde arcem illam Lipsio linquens, MS. Medicei indicium *in arce commeatum* polivi ex repetitione editionis Beroaldi *in arcto commeatum*, prout cogitavit & Ryckius. 4. hist. 26. *arcti commeatus.* Jac. Gronovius.

1 *In fama proditio*] Alii libri, *infamia prodita.* nec sperno. Ita narrat, ut statim movisse miles se videatur. At Egesippus (quem suadeo in tota hac historia legas) lib. IV. cap. XXX. noctem interponit: & mane demum *surgentes evaginatis gladiis insiluisse super Cæcinam* facit. *Lipsius.*

Totis castris in fama proditio] Tamquam in ore, in sermone, in notitia hominum. *Ferrettus.* Illud *infama* unico verbo in v. c. legitur. *Ursinus.* Nolim mutari. Usurpata enim etiam alibi nostro phrasis, *in fama esse.* Supra lib. 2. *Erat tamen in ore famaque Vespasianus.* Acidalius. Corrigebam, *infamata proditio.* Verum Lampugnanus ex suo Mirandulano: *sed ubi totis castris rei fama didita.* Venetus, *in fama proditio.* Sed Rom. *infamia prodidit.* & forte; *castris infamia prodita*, aut etiam *didita:* ut verbum minus cognitum varietates istas invexerit. *Gruterus.*

2 *Cuncta simul erumpunt*] Lego, *cuncti.* Acidalius.

3 *Germani exercitus gloriam*] Nos *Germanici* &c. *Rhenanus.*

4 *Junctas manus & capta traderent arma*] Castigavi, *vinctas manus* &c. Rhenanus. Solebant enim victis adimi, primo arma, dein illis post terga manus vinciri. Sic Virgil. Sinonem captum describit. Tac. in fine hujus lib. de Vit. loquens, *Vincta pone tergum manus.* Herodian. lib. I. *Tibi quam pulchrum fuerit redire in urbem triumphanti, vinctosque & captivos reges præteragenti.* Lupanus.

5 *Othoniani exercitus robur*] Liber MS. habet, *Germanici* Rhenanus.

6 *Primanos*] *Primam Adjutricem* quæ in Hispaniam, & *quartam decimam*, quæ in Britanniam missa. *Savilius.*

7 *Quos tamen iisdem illis campis*] Reposui, *quos tum iisdem campis illis.* Mox *ut tot armatorum millia*, vocula, *tot*, non est in libro MS. *Rhenanus.* Muretus. *iisdem illis campis.* Parum in eo momenti. Plus ut distinctio recte adhibeatur, quæ vulgo pessima. Lege, *quartadecimanosque, quos tamen iisdem campis illis fuderint straverintque. Ut tot armatorum* &c. *Antonio donum darentur?* Cum interrogatione inquam efferenda: nec minus etiam illa: *Id Basso, id Cæcinæ visum* &c. *partib. viles?* Aliter sententia partim languet, partim & obscura est. *Acidalius.* In lib. I. dicit *iisdem illis cum militibus.* Jac. Gronovius.

8 *Exsuli Antonio*] Cur iste exsul, aut quando? Puto sub Nerone, lege Cornelia, de Testamentis, falsi damnatum, cum tabulas subdititias, fraude & præmio inductus, obsignasset. Vide lib. XIV. Annal. Actis anni DCCCXIIII. *Lipsius.*

Exuli Antonio] *Tempore Neronis*, inquit Tac. *falsi damnatus*, & fortasse in exsilium pulsus. *Savilius.*

9 *Etiam militibus*] Cum Ferretto omnino lego, *etiam milites auferre.* Lipsius.

Etiam militibus Principem auferre] Malim, *etiam milites auferre.* primum, quia princeps re ipsa non auferebatur militibus; sed milites principi: deinde, ut conveniant quæ sequuntur, *licet integros incruentosque.* Ferrettus. Hic nihil aliud monebo, nisi quod in Flor. legitur: *etiam militibus principem auferre litem. integros* &c. quod mendi suspicionem auget. *Pichena.* Non deterreor metu proscriptionis, quæ mihi à triumviris impendet. Vertranius enim, & doctiss. vir subscribunt Ferretto ista ad hanc faciem decurtanti, *etiam milites auferre.* quapropter diversis punctis hæc mihi legas. *etiam militibus principem auferre. licet integros incruentosque, Flavianis quoque partibus viles, quid dicturos reposcentibus aut prospera, aut adversa?* Non usus est Oedi-

 po

incruentosque, Flavianis quoque partibus viles. quid dicturos reposcentibus aut prospera, aut adversa? Hæc singuli, hæc universi, ut quemque dolor impulerat, vociferantes, initio à quinta legione orto, repositis Vitellii imaginibus, vincla Cæcinæ injiciunt: Fabium Fabullum quintæ legionis legatum, & Cassium Longum præfectum castrorum, duces deligunt: forte oblatos trium Liburnicarum milites, ignaros & insontes trucidant: [1] relictis castris, abrupto ponte, Hostiliam rursus, inde Cremonam pergunt; ut legionibus [2] primæ Italicæ & Unietvicesimæ Rapaci jungerentur, quas Cæcina ad obtinendam Cremonam, cum parte equitum præmiserat. Ubi hæc comperta Antonio, [3] discordes animis, discretos viribus hostium exercitus aggredi statuit, antequam ducibus auctoritas, militi obsequium, & junctis legionibus fiducia rediret. namque Fabium Valentem profectum ab urbe, acceleraturumque cognita Cæcinæ proditione, conjectabat. & fidus Vitellio Fabius, nec militiæ ignarus. Simul ingens Germanorum vis, per Rætiam timebatur: & Britannia, Galliaque & Hispania auxilia Vitellius acciverat, [4] immensam belli luem, ni Antonius id ipsum metuens, festinato prœlio victoriam præcepisset. Universo cum exercitu, secundis à Verona castris, Bedriacum venit. postero die, legionibus ad muniendum retentis, auxiliares cohortes in Cremonensem agrum missæ, ut specie parandarum copiarum, [5] civili præda miles imbueretur. Ipse cum quatuor millibus equitum, ad octavum à Bedriaco progressus, [6] quo licentius popularentur. exploratores (ut mos est)

po ad hanc declarationem. Incorruptæ fidei milites, nec tantillum de sua integritate dubitari volunt: indeque dicere non sustinent: *etiam milites principi auferre.* Sed potius, *etiam militibus principem auf.* quasi illud nefas cogitatu sit, istudque (licet in idem recidat) suam fidem præstringere nequeat. *licet integros*, quid dicturos se integros & incruentos, ac Flavianis quoque viles; reposcentibus prospera, aut adversa? *Salinerius.* Sequor Ferretti emendationem Lipsio memoratam. Addo interpunctionis lucem hoc modo: *etiam milites auferre licet integros incruentosque. Flavianis quoque partibus viles; quid dicturos reposcentibus, aut prospera aut adversa?* Et postrema interpretor ex simili Lucani loco:

Non potes hoc causæ, miles, præstare senatus,
Assertor victo redeas ut Cæsare; certe,
Ut vincare, potes. Grotius.

Et ego Ferretto subscribo, quicquid argutetur Salinerius. Sed superest in *τῷ licet* aliquid scabri, quod muto in *deditos*; ut sit: *etiam milites auferre, deditos integros incruentosque, Flavianis quoque partibus viles, quid dicturos* &c. qui dediti sint nullo discrimine facto, nullo sanguine aut sudore; & ob id etiam aspernabiles iis, quibus accesserint; nec habentes, quod respondeant interrogantibus, vel, ubi nunc ad Bedriacum victoria? vel, *τί παθόντες*, & quas ad incitas redacti ad tam deforme subsidium salutis descenderint. *Gronovius.* Sed quî potest auctoritas & innocua fides vetustissimi codicis Medicei ita sordere apud conspiratos quasi viros doctos, ut illi tam spectatæ anteferant conjecturas adeo vagas & sine ulla probabilitate arcessitas, aut supplementa speciose interiecta ex interpolato libro? Equidem & ista Ferrettina imminutio meretur rideri, & turgescens augmentum libri apud Ryckium, cujus robur hic plane nullum. Non est operosa res Tacitum in vitam revocare. leges enim; *etiam militibus principem auferre. Sic & integros incruentosque, Flaviani quoque partibus viles, quid dicturos rep. aut pr. aut adversa?* Nulla molestia. Jac. Gronovius.

1 *Relictis castris*] *Inter Hostiliam & paludes Tartari flum.* Savilius.

2 *Primæ Italicæ & undevicesimæ Rapaci jungerentur*] Nos, *uni & vicesimæ Rap. jung.* Rhenanus. In v. c. legitur, *Undevicesimæ Rapaci* ut sup. lib. II. Sed videndus Plutarchus in Othone. *Ursinus.* Etiam Pichena edidit *unietvicesimæ*, ut puto obsequutus MSto, non suo arbitrio: id enim annotavisset. *Jac. Gronovius.*

3 *Discordes animis, discretos viribus*] Hæc duo vocabula *animis discretos*, non sunt in regio cod. qui sic habet, *discordes viribus hostium exercitus aggredi statuit. Discordes viribus* id est, propter vires. *Rhenanus.*

4 *Immensam belli luem*] Accusativus *luem* non est in lib. Budensi. Malim, *vim.* Paulo post est illic, *progredi paucos.* Rhenanus. Faërnus legebat, *immensam belli molem.* Ursinus. Lego, *belli molem.* Et sic Muretus. *Acidalius.*

5 *Civili præda imbueretur.* Id est spoliis augescentibus ex belli civilis occasione. *Savilius.*

6 *Quo licentius popularentur*] Absente scil. duce. *Pichena.* Possit & aliter distinguere, *à Bedriaco progressus. Quo licentius popularentur, explor.* &c. Sed ego vix probem. *Acidalius.*

1 Quin-

est) longius curabant. [1] Quinta ferme hora diei erat, cum citus eques, *adventare* 16
hostes, *prægredi paucos*, *motum fremitumque late audiri*, nuntiavit. Dum Antonius,
quidnam agendum, consultat, aviditate navandæ operæ Arrius Varus cum promptis-
simis equitum prorupit, impulitque Vitellianos, modica cæde; nam plurium ac-
cursu versa fortuna, & acerrimus quisque sequentium, fugæ ultimus erat. nec spon-
te Antonii properatum, & fore quæ acciderant, rebatur. Hortatus suos, *ut magno*
animo capesserent pugnam, diductis in latera turmis, [2] vacuum medio relinquit iter,
quo Varum equitesque ejus reciperet: jussæ armari legiones: datum per agros sig-
num, ut qua cuique proximum, omissa præda, [3] prœlio occurrerent. Pavidus in-
terim Varus, turbæ suorum miscetur, intulitque formidinem. pulsi cum sauciis inte-
gri, suomet ipsi metu, & angustiis viarum conflictabantur. Nullum in illa trepida 17
tione Antonius [4] constantis ducis, aut fortissimi militis, officium omisit. [5] occursare
paventibus; retinere cedentes: [6] ubi plurimus labor; unde aliqua spes; consilio,
manu, voce insignis hosti, conspicuus suis: eo postremo ardoris provectus est, ut
vexillarium fugientem hasta transverberarit. mox raptum vexillum in hostem vertit.
quo pudore haud plures quam centum equites restitere. Juvit locus, [7] artiore illic
via, & fracto interfluentis rivi ponte, qui incerto alveo, & præcipitibus ripis, fu-
gam impediebat. ea necessitas, seu fortuna, lapsas jam partes restituit. Firmati in-
ter se, densis ordinibus, excipiunt Vitellianos temere effusos. [8] atque illi consternan-
tur. Antonius instare perculsis, sternere obvios. Simul ceteri, ut cuique ingenium,
spoliare, capere, [9] arma, equosque abripere. [10] & exciti prospero clamore, qui mo-
do per agros fuga palabantur, victoriæ se miscebant. Ad quartum à Cremona 18
lapidem fulsere legionum signa, Rapacis atque Italicæ, læto inter initia equitum suo-
rum prœlio, illuc usque provecta. Sed ubi fortuna contra fuit, non laxare ordines,
non recipere turbatos, non obviam ire, ultroque aggredi hostem, tantum per spa-
tium cursu & pugnando fessum. [11] forte victi, haud perinde rebus prosperis ducem
deside-

1 *Quinta ferme hora diei*] Id est, ut nos horas numeramus, undecima aut circiter. *Savilius.*

2 *Vacuo medio relinquit iter*] Emendavi, *Vacuum in medio reliquit iter*. Rhenanus. Præpositio tamen non est in Medic. & hinc præstat omitti. Aliter cap. 19. *Jac. Gronovius.*

3 *Prœlio occurrerent*] Sive, *accurrerent*. Acidalius. Refutaveram hoc qualecunque occasione loci ex 1. hist. 47. ubi in MS. Oxoniensi repereram *occurrunt*. Quasi nullus forem, Ryckius aggreditur. *Jac. Gronovius.*

4 *Constantis ducis*, *aut fortissimi militis*] Satis erat, *fortis*. Nec aliter scio, Tacitus. Cur enim non & *constantissimi* ante dixisset, si hic *fortissimi?* Nimirum syllabæ postremæ *simi*, natæ ex adhæsu sequentis vocis *militis*. Acidalius.

5 *Occursare paventibus*] Nos, *occurrere paventibus*. Rhenanus. Et cur non *occursare paventibus*, *retinere cedenter*. Huc enim lectio dirigitur in optimo MS. Mediceo, etiam in Oxoniensi. Certe majus in his pondus, quam in Ryckiano. nec potuit Livius hæc cum indicativo mutavisse ex libris. ut putat Vir Cl. quum ipsi deprehendamus rebus, quomodo illi exhibeant, præterquam unus iste per interpolationem solitam. *Jac. Gronovius.*

6 *Ubi plurimus labor*, *unde aliqua spes*, *consilio*] Lego & distinguo: *Ibi plurimus labor*, *unde aliqua spes. consilio*, *manu*, *voce insignis*, *hosti conspicuus suisque.* Primo illud verissimum est, plurimum illic laboris fuisse, ubi spes major victoriæ, majusque operæ pretium. Tac. infra; *Ingrata quæ tuta*, *& ex temeritate spes*, *omnisque cædes & vulnera & sanguis. aviditate prædæ prensantur.* Cetera satis clara. *Colerus.*

7 *Artiore illic via*] Tamen paulo ante dixit, *angustiis viarum conflictabantur.* Savilius.

8 *Atque illi consternuntur*] Scripsi, *consternantur.* Sic infra, *Cæteri fœda fuga consternantur.* quamquam vulgo legitur, *consternuntur.* Rhenanus. Haud scio, an sit animadversum τὸ *Atque* hic poni exquisita illa significatione pro *Statim*: de quo Gellius 10, 29. nos ad Livii 26, 39. *Gronovius.*

9 *Arma equosque abripere*] Nos, *arma*, *equos abripere.* Rhenanus. *Arma equosque* ex Flor. ac Ven. *Pichena.*

10 *Et exciti prospero clamore*] Hic addidi, *&*, Flor. auctoritate. *Idem.*

11 *Forte victi*] Rodolphus, *victuri.* Mentem video: & tamen subvereor ut parum plena ista, & huic narrationi quædam desint. *Lipsius.*

Forte

desideraverant, atque in adversis deesse intelligebant. Nutantem aciem victor equitatus incursat. & Vipstanus Messala tribunus, cum Moesicis auxiliaribus assequitur, [1] quos militiae legionariis, quamquam [2] raptim ductos, aequabant. Ita mixtus pedes equesque, rupere legionum agmen. Et propinqua Cremonensium moenia, quan-
19 to plus spei ad effugium, minorem ad resistendum animum dabant. Nec [3] Antonius

Forte victi] Neminem, qui diligenter animadvertat, negaturum arbitror, quin hic desideretur aliquid: supplendum autem nihil dixi, adjutus nullo codice. *Ferrettus.* Mutilus locus Lipsio videtur, nec mihi omnino integer. Tamen hujusmodi potest esse sensus: cum has duas legiones, adversa suorum fortuna consternatas, neque fessos hostes aggredi ausas, ostendisset: rationem subjicit: Forte cum se suosque victos viderent, nihil ultra profici posse sperabant, sine duce, quem tum demum sibi deesse intelligebant. Sine duce enim erant, quia Caecinam vinctum asservabant. *Pichena.* Nec Rodolphus mihi persuaserit ut legam, *victuri.* neque cum doctiss. viro sentio, cui haec mutila videntur. Vitelliani sine Caecina prosperis male usi, *excipiunt Vitellianos temere effusos*, victoria excidere: iidem pejus sese per adversa gesserunt. *non laxare ordines, non recipere turbatos.* non itaque tantum Caecinam desideraverunt ad victoriam persequendam, quantum in fuga, & in adversis, ubi cujusque virtus expetitur sine aemulatione: maxime quum minore detrimento quis victoriam è manibus amittat, quam ab hostibus vincatur. *Salinerius.* Defectum hic esse Lipsius suspicatur. Frustra. plena & integra omnia, si cum Rodolpho legas, *victuri*, sed vero & aliter distinguas, quomodo voluisse Rodolphum ego non dubito. Lipsium, cui lectio ejus nota, idem non animadvertisse miror. Jungendae hae voces superioribus, ut sint comprehensionis ejus postremae. Lege: *Sed ubi fortuna contra fuit, non laxare ordines, non recipere turbatos, non obviam ire, ultroque aggredi hostem, tantum per spatium cursu & pugnando fessum, forte victuri. Haut perinde, &c.* Acidalius. At nihil dum hic de victoria. nec sane forte victi sunt, sed latissima ipsorum culpa, quod ducem non haberent, sed forte regerentur idque ipsum hic indicare voluit Tacitus, legendumque censeam: *Forte acti*, hoc est, non imperio nec jussu ducum, sed forte fortuna regebantur. Notandum istud *forte* plerunque opponi consilio certo, propositoque & instituto cum ratione. quomodo supra 15, 60. *forte, an prudens.* & 15, 38. *forte, an dolo, incertum. Agendi* autem verbo etiam ducis imperium continetur, ut apud Virgil. lib. 7. *magnum Agmen agens Clausus. Commandant une grande trouppe.* Sic *agere regnum*, pro regere, administrare. vide Indicem edit. Flori subjunctum, verbo *Agere.* Freinshemius.

1 *Quos militiae gloria legionariis quamquam raptim ductos, aequabat*] Quia ablativus *gloria* non est in exemplari MS. forte *militiae* dictum est adverbialiter, pro *in militia.* Legitur autem illic *aequabant.* Rhenanus. Turpe mendum irrepserat in omnib. editis, contra MSS. fidem, addita voce, *militiae gloria legionariis, &c.* Nam si verba, *quamquam raptim ductos*, attentius introspicias, fateberis, nihil ad gloriam, immo ad corporis vires. Nec satis video, quid aut detrahere possit militari gloriae jam partae, properatum iter; aut proficere, si quantumlibet otiose ducti fuissent. Potius dicere oportuerat, *militiae assuetudine*, aut *exercitatione*, aut aliud simile. Itaque cum vox, *gloria*, à Florentino absit, atque ab aliis veteribus, ut testatur Rhenanus, ego ut addititiam & adulterinam rejeci; ac restitui, *quos militibus legionariis, &c.* hoc sensu: Vipsanius viribus ac laborum tolerantia, pares illos reddiderat, aequabatque legionariis militibus. Forte in exemplarib. antiquis scriptum fuerat, *militib.* more frequenti; unde librarii error. *Pichena.* Libri priores voce auctiores: *quos militiae gloria.* quae mihi pro vera lectione est. Legionarii pro optimo militum genere habebantur, quod Romani essent, eaque armatura & disciplina exerciti. At auxilia quoque nonnunquam pari gloria agebant: si nempe diu fortiter meruissent, ut Batavi supra 2. Histor. 28. & passim his libris. Sic igitur & Moesicas auxiliares gloria militiae aequabat legionariis, quanquam raptim ductos. Hunc esse sensum hujus loci contendo, nec pro *raptim ductos* reponendum; *raptim dilectos*: Sed hoc eo pertinet, pares fuisse habitos legionariis, quamquam recentes illos: ipsi, ut modo dixerat, per tantum spatium cursu & pugnando fessi aggrederentur, accedente nunc etiam recenti defatigatione, quod raptim ducti essent. *Freinshemius.* Et huic & illi possunt concedi sua quaedam peculiaria; sed nullus quieti ac securitati locus, nisi in sola scriptura optimi MS. Medicei; haec una verum Tacitum servat, hanc ideo expressi: tantum memineris vocem *militiae* poni in plurali, ut notet laudabiles expeditiones, in quibus obedientes praeposito fuerant felices. Nihil praeclarius dici potest. Nugatur Lipsius in contrectando illos *raptim ductos.* Nonne egregia laus est, etiam raptim ductos & labore ac velocitate itineris compulsos incedere aliquamdiu, tamen legionariis dici aequales? *Jac. Gronovius.*

2 *Raptim ductos*] An ideo miratur aequari, quia raptim & celeriter ducti? non eo facit, nisi si forte absque justis, ut in festinatione, armis. An verius scribi, *raptim dilectos?* & quod subitarius fuerit hic miles, sed sub bono duce mox bonus. *Lipsius.*

3 *Antonius ultro insistit*] Ita in MS. libro. *Rhenanus.*

1 *An-*

nius ultra institit, memor laboris ac vulnerum, quibus tam [1] anceps prælii fortuna, quamvis prospero fine, equites equosque afflictaverat. Inumbrante vespera universum Flaviani exercitus robur advenit. Utque cumulos super, & [2] recentia cæde vestigia incessere, quasi debellatum foret, *pergere Cremonam, & victos in deditionem accipere, aut expugnare* deposcunt. Hæc in medio pulchra dictu. Illa sibi quisque, [3] *posse coloniam plano sitam impetu capi. Idem audaciæ per tenebras irrumpentibus*, [4] *& majorem rapiendi licentiam. quod si lucem opperiantur, jam pacem, jam preces, & pro labore ac vulneribus*, [5] *clementiam & gloriam inania laturos:* [6] *sed opes Cremonensium in sinu præfectorum legatorumque fore. Expugnatæ urbis prædam ad militem*; [7] *deditæ ad duces pertinere.* Spernuntur centuriones tribunique, ac ne vox cujusquam audiatur, quatiunt arma, rapturi imperium ni ducantur. Tum Antonius inferens se manipu- 20
lis, ubi aspectu & auctoritate silentium fecerat: *Non se decus neque pretium eripere tam bene meritis*, affirmabat; *sed divisa inter exercitum ducesque munia: militibus cupidinem pugnandi convenire; duces providendo, consultando, cunctatione sæpius, quam temeritate prodesse. Ut pro virili portione, armis ac manu victoriam juverit*; [8] *ratione & consilio, propriis ducis artibus, profuturum. Neque enim ambigua esse quæ occurrant, noctem, & ignotæ situm urbis; intus hostes, & cuncta insidiis opportuna.* [9] *non si pateant portæ, nisi explorato, nisi die, intrandum. An oppugnationem inchoaturos, adempto omni prospectu,*

1 *Anceps prælii fortuna*] Ita Flor. & alii veteres, ut Lipsius testatur. Vulgo, *belli fortuna*. Pichena. Discrimen non modicum inter bellum & prælium: illud πόλεμος, istud μάχη. Lib. 12. ann. *si non prælium, certe bellum absumsisset*. Nihilominus adducor in hanc opinionem *bellum* aliquando sumi pro *prælio* sive pugna. Virgil. 10. Æn. *Hæc te prima dies bello dedit, hæc eadem aufert*. Hic si principium belli (ut res exigit) putamus à profectione Pallantis, is non utique occubuit primo belli die. Virg. lib. 6. *in medio classes æratas, Actia bella, Cernere erat*. at apud Actium pugna illa navalis, qua fractæ vires Antonii. *Salinerius*.

2 *Recentia cæde vestigia*] Mallem, *cædis:* tamen vulgatam etiam lectionem fero. id est: ut incessere super recentia vestigia in cæde facta. *Pichena*.

3 *Posse coloniam plano sitam*] Ita in MS. libro. non *in plano*. Sic infra: *Turrim vicino sitam*, pro *in vicino*. quare præpositionem *in* sustulimus. *Rhenanus*. Nescio an Muretus audiendus, qui præpositionem addit, *in plano*. Credam consulto à Tacito omissam, ut alias ejus generis alibi solet. Infra quidem etiam abest in eadem phrasi, *Turrim vicino sitam*. Sed & ibi eandem inculcat. Hoc quoque lib. *Namque & Africam, eodem latere sitam, terra marique invadere parabat*. lib. 5. tamen hist. legitur. *castraque in plano sita vi fluminis differebantur*. Acidalius.

4 *Et majorem rapiendi licentiam*] Lego, *sed*. Rhenanus. Danesius ex v. c. legebat, *sed majorem, &c.* nam ex particula *sed*, facta est copula *&*, omissa litera, ob extremam præcedentis verbi, *irrumpentibus*. Ursinus.

5 *Clementiam & gloriam inania laturos*] Videtur legendum, *clementiæ gloriam inanem laturos, &c.* pro eo, quod mendose legitur in vulgatis, *clementiam & gloriam inania laturos, &c.* Ursinus. Muretus, *clementiæ gloriam inanem*. Non sequor. Eadem vulgati vis & frequens Tacito figura hæc sermonis ἓν διὰ δυοῖν, *clementiam & gloriam*, id est, clementiæ gloriam. Sic de morib. Germ. *Occidere solent, non disciplina & severitate, sed impetu & ira* lib. 4. histor. *Nec perinde periculum aut metus, quam pudor ac dedecus obstupefecerat*. id est, metus periculi & pudor dedecoris. Eod. lib. *Sapientissimum quemque reverentia fideque, juniores periculo ac metu continuit.* id est, reverentia fidei & periculi metu. Lib. 5. *Terra finesque, qua ad Orientem vergunt, Arabia terminantur*. Acidalius.

6 *Sed opes*] Malim, *& opes*. Rhenanus.

7 *Deditæ ad duces pertinere*] Æmil. Scaurus Liv. 37. *captas, non deditas, diripi urbes, & in his tamen arbitrium esse imperatoris, non militum*. Ideoque *prædam urbis deditæ ad duces pertinere*, Cornelius refert ex jure militari. *Idem*.

8 *Ratione & consilio, &c.*] Nescio addendum an subintelligendum saltem, *ita ratione, &c.* Clarior sensus fit: sed omittere etiam alibi auctor solet. *Acidalius*.

9 *Non si pateant*] Rodolphi lectio valde mihi arridet, nescio an à libris: *non si pateant portæ, non die, nisi explorato intrandum*. Lipsius. Cui plurimum nunc deditus est Ryckius, & valide vult eam tueri. Sed attende sodes ad ea quæ scribit, negans hoc velle Antonium, non esse expugnandas urbes nisi die, idque absurdum emergere ex ista lectione altera &c. Id ego non video inde exoriri, quum nullus per hæc verba cogitare possit de expugnandis urbibus, ne quidem somniare. Ad expugnandas urbes pertinent antecedentia *neque enim ambi-*

ſpectu, quis æquus locus, quanta altitudo mœnium? tormentiſne, & telis, [1] *an operibus, & vineis aggredienda urbs foret?* Mox converſus ad ſingulos, [2] *num ſecures, dolabraſque, & cetera expugnandis urbibus, ſecum attuliſſent?* rogitabat. Et cum abnuerent, *gladiiſne,* inquit, *& pilis, perfringere ac ſubruere muros, ullæ manus poſſunt? Si aggerem ſtruere, ſi pluteis cratibuſve protegi neceſſe fuerit, ut vulgus improvidum irriti ſtabimus, altitudinem turrium, & aliena munimenta mirantes? Quin potius mora noctis unius,* [3] *advectis tormentis machiniſque, vim victoriamque nobiſcum ferimus.* Simul lixas caloneſque cum recentiſſimis equitum, Bedriacum mittit, copias, [4] ceteraque uſui al-
21 laturos. Id vero ægre tolerante milite, prope ſeditionem ventum, cum progreſſi equites ſub ipſa mœnia, vagos ex Cremonenſibus corripiunt. quorum indicio noſcitur: *ſex Vitellianas legiones, omnemque exercitum qui Hoſtiliæ egerat, eo ipſo die triginta millia paſſuum emenſum, comperta ſuorum clade, in prœlium accingi, ac jam affore.* Is terror obſtructas mentes, conſiliis ducis aperuit. [5] Siſtere tertiamdecimam legionem, in ipſo viæ Poſtumiæ aggere jubet, cui juncta à lævo ſeptima Galbiana, patenti campo ſtetit: dein ſeptima Claudiana, agreſti foſſa (ita locus erat) præmunita; dextro, octava per apertum limitem; mox tertiadecima, denſis arbuſtis interſepta. hic aquilarum ſignorumque ordo: milites mixti per tenebras, ut fors tulerat: prætorianum vexillum proximum tertianis; cohortes auxiliorum in cornibus: latera ac terga equite circumdata: Sido atque Italicus Suevi,
22 cum delectis popularium, primori in acie verſabantur. At Vitellianus exercitus, cui acquieſcere Cremonæ, & reciperatis cibo ſomnoque viribus, confectum algore atque inedia hoſtem, poſtera die profligare ac [6] proruere ratio fuit: indigus recto-

gua eſſe quæ occurrant, noctem & ignota ſitum urbis: intus hoſtes & cuncta inſidiis opportuna. Per hæc in ancipiti eſt expugnatio iſta futura. Quum expugnatio eſt peracta, & civitas compulſa ad ſe tradendam, tunc *non ſi pateant portæ*, quod fit in urbe ſic dejecta ad obſequium, *niſi explorato, niſi die intrandum.* Hæc non pertinent ad expugnandas urbes, ut perperam vir doctus, ſed ad expugnationis fructum capiendum, & deditione traditam intrandam. Loquitur ſcilicet ex acri & ſevera cautela, quam habere deberet militaris ratio, etſi non ſemper habeat. Mox repetit per minima recenſens, quibus ad expugnationem opus eſſet. *Jac. Gronovius.*

1 *An operibus & vineis aggredienda*] Fœdum gloſſema in Flor. codice inſertum fuit. quod ipſe librarius forte agnovit, ideoque circumſcripſit. Fuit autem hujuſmodi: *an operibus & vineis (machinamenti genus ad expugnandos muros, in modum turrium factum) aggredienda urbs foret.* Pichena.

2 *Num ſecures dolabraſque, & cætera*] Nos, *Num ſecures, dolabras, & cætera expugn. urbib. ſecum attuliſſent.* Rhenanus. Copulam, *que*, in vulgatis vacantem ex Florent. reſtitui. *Pichena.*

3 *Advectis tormentis machiniſque vim victoriamque*] Exemplar Budenſe tantum habet, *tormentiſque.* Forte legendum, *advectis tormentis vimque victoriamque.* Rhenanus.

4 *Ceteraque, quæ uſui forent, allaturos*] Caſtigavi, *cæteraque uſui allaturos.* Item, *vagos ex Cremonenſibus.* Idem.

5 *Siſtere tertiam legionem in ipſo*] In Florent. ac Ven. legitur, *tertiamdecimam legionem*, quod verius cenſeo. atque eandem eſſe, quam Tacit. ſupra, *Tertiamdecimam Geminam* appellat: *duæ legiones, ſeptima Galbiana, Tertiadecima Gemina, cum Vedio Aquila legato, Patavium alacres veniunt.* Hæ fuerunt ex Pannonico exercitu. nam lib. præced. ait: *At in Pannonia Tertiadecima legio, ac ſeptima Galbiana, dolorem iramque Bedriacenſis pugnæ retinentes.* & de iiſdem infra: *cur reſumpſiſſent arma, Pannonicas legiones interrogabat?* Quod autem hic ſequitur: *mox tertiadecima denſis arbuſtis interſepta:* ſuſpicor legendum, *tertia*, quæ inter Veſpaſiani legiones, id eſt, ex Mœſico exercitu ſæpe recenſetur. *Pichena.* Alterutrum ita tractandum eſſe collegit & Ryckius. At cur non utrobique retinere licet *tertiamdecimam*, cum ſub eodem numero ſæpe occurrant legiones cognomento adjecto diſtinctæ? Sic una Tertiadecima Gemina appellata eſt, altera aliud habuit, aut ſolummodo ab numero noſci cœpta eſt. Ideo vocem in MS. ſervatam non placuit eximere editioni, quoſcunque etiam mox appellet tertianos, de quibus Colerus ad finem cap. 24. *Jac. Gronovius.*

6 *Proruere, ratio fuit*] Notavi in Antiquis lib. II. cap. XVI. videri inducta voce legend. *ac proruere fuit*, id eſt, licuit. Sed vereor ut ego quoque inter-

rectoris, [1] inops consilii, tertia ferme noctis hora, [2] paratis jam dispositisque Flavianis impingitur. Ordinem agminis disjecti per iram ac tenebras, asseverare non ausim: quamquam alii tradiderint, [3] *quartam Macedonicam, dextro suorum cornu; quintam, & quintamdecimam*, [4] *cum vexillis nonæ, secundæque, & vicesimæ, Britannicarum legionum, mediam aciem*; [5] *sextadecimanos duoetvicesimanosque & primanos lævum cornu complesse.* Rapaces atque Italici omnibus se manipulis miscuerant. Eques, auxiliaque, sibi ipsi locum legere. Prælium tota nocte varium, anceps, [6] atrox; his, rursus illis, exitiabile. Nihil animus, aut manus, ne oculi quidem provisu juvabant. [7] eadem utraque acie arma; crebris interrogationibus [8] notum pugnæ signum: permixta vexilla, ut quisque globus, capta ex hostibus, huc vel illuc raptabat. Urgebatur maxime septima legio, nuper à Galba conscripta. Occisi sex primorum ordinum centuriones, abrepta quædam signa. ipsam Aquilam Atilius Verus [9] primipili centurio, multa cum hostium strage, & ad extremum moriens, servaverat. [10] Susti- 23
nuit labentem aciem Antonius, accitis prætorianis. qui ubi excepere pugnam, pellunt hostem, dein pelluntur. Namque Vitelliani, tormenta in aggerem viæ contulerant, ut tela vacuo atque aperto excuterentur, dispersa primo & arbustis sine hostium noxa illisa. [11] Magnitudine eximia quintædecimæ legionis balista, ingentibus saxis

interdum (cur negem aut purgem communem Criticorum hanc noxam?) inter sectores, non medicos. Nunc sane vocem eam tolero. *Lipsius.*

Proruere ratio fuit] Vox penultima minime hinc tollenda, ut visum viris maximis, nam in ea, meo judicio, sententiæ cardo totius, quam iterum expressit alio habitu, hoc lib. c. 36. *Cum transgredi Apennina integro exercitus sui robore, & fessos hieme atque inopia hostes aggredi in aperto foret.* Nimirum *ratio* eo loci valet, quod isto iterum lib. c. 59. *Fortuna Flavianis ducibus non minus sæpe quam ratio adfuit.* Et alioquin dixit diserte totidem syllabis, lib. 3. Ann. 21. *Et dum ea ratio barbaro fuit, &c.* Gruterus.

1 *Inops consilii*] Ita Flor. vulgo, *vacuus consilii.* infra eod. lib. de Vitellio: *Tum consilii inops in palatium rediit.* Pichena.

2 *Paratis jam dispositisque Flavianis*] Distinctio ex Flor. ac Ven. Vulgo, *paratis jamque dispositis.* Idem.

3 *Quartam Macedonicam dextro suorum cornu*] Faernus legebat, *dextrum.* non *dextro cornu.* Ursinus.

4 *Cum vexillis nonæ secundæque*] Quos alibi sæpius *Vexillarios*, hic *Vexilla* dixit. Vide quæ ad lib. 1. Ann. uberius adnotavi. *Pichena.*

5 *Sextadecimanos duodevicesimanosque*] Nos, *Sextadecimanos duoetvicesimanosque.* Sic & alibi loquitur. *Rhenanus.* In v. c. est, *Duodevicesimanosque & primanos, &c.* Ursinus.

6 *Atrox his rursusque illis*] Submovi particulam *que*; *Atrox his, rursus illis.* Muret. *his, rursusque illis exitiabile.* Ego legam, *his modo, rursus illis exitiabile.* Ea solens Tacito formula. lib. 3. *Hos modo, rursus illos clamore & plausu fovebat.* Acidalius.

7 *Eademque acie arma*] Ita est in exemplari Budensi, non *utraque.* Rhenanus. Muret. *eademque utraque acie arma.* Acidalius. Non modo hic negligens fuit Pichena & adjuvare Tacitum neglexit, in cujus vetere membrana videbat lenissime scribi *eadem utraque*, quod nunc recepi, sed etiam antea *Eques auxiliaque*, ubi maluit cum vulgo edere *equites.* Utrumque nuper publicatum, & bene agnitum. *Jac. Gronovius.*

8 *Notum pugnæ signum*] Id signum proprie Tessera vocabatur. explicat hunc morem accurate Lipsius de mil. Rom. lib. IV. dial. ult. *Pichena.* Muret. vocem *pugnæ* delet. At Lipsius ad Annal. duplicem ait fuisse tesseram: unam ad excubias, alteram ad pugnam; & ad hanc ista verba trahit. *Acidalius.*

9 *Primipili centurio*] Nam in ejus Centurionis custodia Aquila. Ego De Milit. Rom. lib. II. Dial. VIII. *Lipsius.*

Primipili centurio] Primipilus enim Aquilæ præerat, ut ait Veget. lib. 2, 8. & in acie signifero suo adsistebat, Aquilamque tuebatur. De primopilo vide latius Lipsium de mil. Rom. lib. 2. dial. 8. *Pichena.*

10 *Sustinuit labentem aciem Antonius*] Non improbo vocem, *labentem.* tamen magis proprium, ac Tacito familiarius puto, *labantem.* Sic lib. 2. Ann. *nec dubium habebatur, labare hostes.* hist. lib. 1. *postquam vulgatum erat, labare Germani exercitus fidem.* lib. 5. *fluitantem labantemque militem eminus fodiebant.* de morib. Germ. memoriæ proditur, *quasdam acies inclinatas jam & labantes, à feminis restitutas.* Pichena.

11 *Quartadecima legionis*] Qui potest? Nam quartadecima legio pro Othone steterat, & post Bedriacense prœlium statim à Vitellio in Britanniam remissa. Sed nec mentio ejus in hac pugna, imo

 bello.

ſaxis hoſtilem aciem proruebat: lateque cladem intuliſſet, ni duo milites præclarum facinus auſi, arreptis è ſtrage ſcutis, ignorati vincla ac [1] libramenta tormentorum abſcidiſſent. ſtatim confoſſi ſunt, eoque intercidere nomina: de facto haud ambigitur. [2] Neutro inclinaverat fortuna, donec adulta nocte, [3] luna ſurgens oſtenderet acies, falleretque. Sed Flavianis æquior à tergo; hinc majores equorum virorumque umbræ, & [4] falſo, ut in corpora, ictu, tela hoſtium citra cadebant: Vitelliani adverſo lumine collucentes, velut [5] ex occulto jaculantibus, incauti offerebantur.

24 Igitur Antonius, ubi noſcere ſuos, noſcique poterat, alios pudore & probris; multos laude & hortatu; omnes ſpe promiſſiſque accendens, [6] *cur rari ſumpſiſſent arma?* Pannonicas legiones interrogabat; *illos eſſe campos, in quibus abolere labem prioris ignominiæ; ubi reciperare gloriam poſſent.* Tum ad Mœſicos converſus, *principes auctoreſque*

bello. Reponam fidenter, *quintadecima*, quæ inter Vitellianas paulo ante cenſa. *Lipſius.*

Magnitudine eximia quintadecimæ legionis baliſta] Formam baliſtæ explicat lib. ult. Vitruvius, Vegetius quoque quædam addit. hi omnes, ſaxa tantum baliſtis jaci auctores ſunt cum Tacito; ſed dein mutata quoque forma eſt. quapropter in commentariis Theodoſii ſchema baliſtæ quadrirotis vidi cum interpretatione, qua oſtenditur ſagittas ex ea cœptum fuiſſe jaculari. *Alciatus.* Veget. l. 4. c. 22. *baliſta funibus nervinis chordiſque tenditur, quæ quanto prolixiora brachiola, tanto ſpicula longius emittit, & ſi juxta artem mechanicam temperetur, & ab exercitatis hominibus, qui menſuram ejus ante collegerint, dirigatur, penetrat, quodcunque percuſſerit.* Ictus baliſtæ magnam valli partem in caſtris ad Cremonam dejecit. *Savilius.* Male vulgo, *quartadecimæ*, quod Lipſius ex hiſtoria animadvertit; ideo emendavimus. *Pichena.*

1 *Libramenta tormentorum*] Atqui unius tormenti, ſive Balliſtæ, mentio eſt. Ergo, *tormento tum abſcid.* aut ante, *Balliſta*, legendum, & *proruebant.* Lipſius.

2 *Neutro inclinata fortuna*] Scripſimus, *neutro inclinabat fortuna.* Rhenanus.

3 *Luna ſurgens*] Idem ex pari cauſa effectus in nocturno prœlio inter Pompejum & Mithridatem apud Plutarchum & Dionem. Sed epitome Dionis variat nonnihil Taciti deſcriptionem: τὴν δὲ ταραχὴν ἐπηύξησεν ἡ σελήνη τῆς νυκτὸς ἐκλιποῦσα, οὐχ' ὅτι καὶ ἐσκιάσθη (καίτοι τοῖς θορυβουμένοις καὶ τὰ τοιαῦτα φόβον φέρει) ἀλλ' ὅτι καὶ αἱματώδης καὶ μέλαινα, ἄλλα τε τινὰ χρώματα φοβερὰ ἀφιεῖσα, ὤφθη. i. *Luna eclipſim paſſa augebat terrorem non tam quod obſcuraretur (quamquam & hoc territis incutiat metum) ſed quod ſanguinea, nigra, aliiſque horrendis coloribus ſuffuſa appareret.* Savilius.

4 *Falſo. ut in corpora, ictu*] Ita è libris reſtituimus. nec ſententiam difficile capi, è ſimilibus auctorum locis. Nam hæc fraus ſive error alias quoque objectus hoſti. Plutarchus in pugna Pompeji cum Mithridate: Ἐπῄεσαν μὲν οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ νώτου τὴν σελήνην ἔχοντες. Πεπιεσμένου δὲ περὶ τὰς δύσεις τοῦ φωτὸς, αἱ σκιαὶ πολὺ τῶν σωμάτων ἔμπροσθεν προϊοῦσαι τοῖς πολεμίοις ἐπέβαλλον, οὐ δυναμένοις τὸ διάστημα συνιδεῖν ἀκριβῶς· ἀλλ' ὡς ἐν χερσὶν ἤδη γεγονότων, τοὺς ὑσσοὺς ἀφέντες μάτην, οὐδενὸς ἐφίκοντο. Id eſt: *Aggreſſi eos Romani ſunt, Lunam à tergo habentes, qua inclinante in occaſum, umbræ corporum anterius productæ hoſtibus incurrebant, qui parum exactè intervallum hac cauſſa diſcernere potuerunt, ſed tamquam jam in manibus & intra tela eſſent, haſtis temere emiſſis, neminem attigerunt.* Florus paullo aliter narrat, nec rem cepiſſe viſus eſt, de illapſa pugna: *Nocturna ea dimicatio fuit, & Luna in partibus. quippe quaſi commilitans, cum à tergo hoſtibus, à facie Romanis ſe præbuiſſet: Pontici per errorem, longius cadentes umbras ſuas, quaſi hoſtium corpora petebant.* Si tamen ea lectio recta, nec interpolata ab imperitis. Nam certe Oroſius etiam & Frontinus, Romanis in hac pugna Lunam fuiſſe à tergo fatentur: & Dio clare, κατόπιν. Itaque emendem in Floro: *cum à tergo Romanis, à facie hoſtibus ſe præbuiſſet: Pontici per errorem longius cadentes umbras* (voculam illam, *ſuas*, expungimus) *quaſi hoſtium corpora petebant.* Sane ratio ipſa ita vult. nec tam bardum ego Florum umquam cenſeam, ut hoc non ceperit. *Lipſius.*

Falſo, ut in corpora, ictu] Melius forte, *jactu.* Acidalius.

5 *Ex occulto jaculantibus incauti offerebantur*] Vatic. editio non agnoſcit vocem *incauti*; & vero cum præceſſerit, *ex occulto*, ſatis intelligebatur. *Gruterus.*

6 *Cur rari ſumſiſſent*] Ex hiſtoria & ſententia, *cur reſumſiſſent.* Nam Pannonici ſemel victi, arma tamen iterum ſumſerant. *Lipſius.*

Cur rari ſumpſiſſent] Alias, *cur rurſus.* Ferrettus. Armati & diſpoſiti Pannonici milites tunc erant. *At Vitellianus exercitus tertia ferme noctis hora, paratis jamque diſpoſitis Flavianis impingitur.* At non eodem numero, quo jam Bedriaci pugnaverant: quod illic à Vitellianis plerique eorum cæſi ſint: *At in Pannonia* XIII. *legio ac* VII. *Galbiana dolorem iramque Bedriacenſis pugnæ retinentes.* 2. hiſt. Antonius igitur ut eos in prœlium accenderet, refricat dolorem dictæ cladis. quanam, inquit, alia de cauſſa, niſi quod jam à Vitellianis victi fuiſtis, nunc pau-

que belli ciebat; *frustra minis & verbis provocatos Vitellianos, si manus eorum oculos-*
que non tolerent. Hæc ut quosque accesserat. plura ad tertianos, veterum recentium-
que admonens: ut [1] *sub M. Antonio Parthos, sub Corbulone Armenios, nuper Sarma-*
tas pepulissent. [2] Mox infensus prætorianis: *Vos*, inquit, *nisi vincitis pagani, quis*
alius imperator, quæ castra alia excipient? Illic signa armaque vestra sunt, & mors victis.
[3] *nam ignominiam consumpsistis.* Undique clamor: & orientem [4] solem (ita in Syria
mos est) [5] tertiani salutavere. [6] Vagus inde, an consilio ducis subditus rumor, *ad-* 25
venisse Mucianum; exercitus invicem salutasse. gradum inferunt, quasi recentibus auxi-
liis aucti; rariore jam Vitellianorum acie, ut quos, nullo rectore, suus quemque
impetus vel pavor [7] contraheret, diduceretve. [8] Postquam pulsos sensit Antonius,
[1] denso

pauciores, quam olim sub Othone, pugnam initis? agite ergo, dum datur occasio, ignominiam illam abolete, injuriasque vestras vindicate. Doctiss. vir, *cur resumsissent arma.* Sed acriorem aculeum priora relinquunt. *Salinerius.*

1 *Sub M. Antonio*] Lapsis supra centum tribus aut quatuor annis: ut cum rerum natura pugnet, hic nunc quemquam militare, qui isto tempore, tot annorum spatiis diviso, vixerit. Sed eodem modo id de legione intelligendum, ut Jureconsultus de nave dicit, quæ per partes refecta toties, ut decursu temporis nihil ex prima remanserit, eadem tamen intelligitur navis. Quanquam philosophi, narrante Plutarcho Theseo, adhuc certent & sub judice lis sit, τῶν μὲν ὡς τὸ αὐτὸ, τῶν δὲ ὡς οὐ τὸ αὐτὸ διαμένει, λεγόντων. i. *aliis eandem esse affirmantibus, aliis negantibus.* Savilius.

2 *Mox infensus prætorianis*] Puto *infensius.* hoc est verbis asperioribus. Non enim his magis quam aliis infestus erat: sed hos compellabat inclementius. *Gronovius.*

3 *Nam ignominiam consumsistis*] Assidet acuto huic dicto illud Curtianum, lib. VI. *Scit eos qui misericordiam consumserunt, amplius sperare non posse.* Lipsius.

Nam ignominiam &c.] Affert Lipsius ut simile huic Curtianum dictum lib. 6. Quod simile phrasi quidem, non tamen sententia; cui propius Terent. Hecyr. 2, 1. *nam de te satis scio, peccando detrimenti nil fieri potest.* Nec abludit Ciceronis illud ad Att. 6. ep. 18. *Hic Appius erat idem. Nihil sane jacturæ.* Ita enim interpretor: Idem erat Appius, (hominem sæpius istis epistolis notat,) qui semper, neque jacturam sui faciebat ullam. Forte sic & Propertius: *Sed de me minor est famæ jactura pudicæ.* Gell. certe l. 13, 19. *Nam cum id genus sis, quod video, ut sine jactura tui pecces, nihil perdes, utrum dixeris.* Tac. hoc lib. 18. non aliter: *Nisi quod neque Antonius, neque Hormus à fama vitaque sua, quamvis pessimo flagitio, degeneravere.* Val. Max. 9, 2. *Damasippus nihil laudis habuit, quod corrumperet.* Acidalius.

4 *Solem* (*ita in Syria mos est*)] Nam hæc legio è Syria deducta, in qua sub Corbulone militaverat. At de more ipso, Herodianus lib. 4. de Parthis, qui pugnam inituri orto jam Sole: Ἀσπασάμενοι δὲ τὸν ἥλιον, inquit, ὡς ἔθος αὐτοῖς, οἱ βάρβαροι μεγίστῃ κλαγγῇ βοήσαντες ἐπέδραμον τοῖς Ῥωμαίοις. Sed observo amplius: non solum Syros aut Orientales Soli cultum hunc detulisse, sed gentium plerasque. Plato lib. x. De legib. Ἀνατέλλοντός τε ἡλίου καὶ σελήνης, καὶ πρὸς δυσμὰς ἰόντων, προσκυλίσεις ἅμα καὶ προσκυνήσεις Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων πάντων. *Oriente Sole & Luna, iisdemque occidentibus, in terram inclinationes & adorationes sunt Græcorum omniumque Barbarorum.* Ipsis Romanis receptum, in precando verti ad Orientem. Hyginus, de Limitibus: *Antiqui architecti in Occidentem templa recte spectare scripserunt. Postea placuit omnem religionem eo convertere, ex qua parte cæli terra illuminabatur.* Isidorus lib. xv. templa ita structa ait, *ut qui consuleret ac deprecaretur, rectum aspiceret Orientem.* Latinus Pacatus in Panegyrico ad Theodosium: *Nam ut divinis rebus operantes, in eam cæli plagam ora convertimus, à qua lucis exordium est.* Nec Christiani abhorruerunt. Tertullianus Apolog. cap. XVI. *Alii plane humanius & verisimilius, Solem credunt deum nostrum. Suspicio inde, quod innotuerit nos ad Orientis regionem precari. Sed plerique vestrum, adfectatione aliquando & cælestia adorandi, ad Solis ortum labia vibratis.* Lipsius.

5 *Tertiani*] Milites hos ἐκ τοῦ τρίτου στρατοπέδου vocat Xiphilinus, additque eam legionem Γαλατικὸν dictam fuisse, id est, Gallicanam. & Tac. l. 4. hist. *Tertia legio, familiaris Arrio Varo miles, in Syriam remissa.* Colerus.

6 *Vagus inde, consilio*] Romanus codex, *vagus inde, an consilio.* quod valde amplector. Ambigit videlicet, fortuitu natus inter milites is rumor, an arte ducis sparsus. *Lipsius.*

Vagus inde, an consilio] Amplexus sum illud, *an,* ex Rom. cod. Florent. adstruente, Lipsio id probante. *Pichena.* Vix est, ut probanda quidem Rom. codicis lectio, *an consilio:* etsi Lips. quidem probat. Ego dubito, quia vagum rumorem nescio an fortuito natum possis dicere. *Acidalius.*

7 *Contraheret, diduceretve*] Sententia & ἀντίθεσις sic visa postulare. vulgo, *duceretve.* Lipsius. Sed id quod vulgo attribuit, tale est, ut placuerit etiam primariis, unde in MS. Mediceo legitur id ipsum simplex *duceretve. Impetus* autem *ferre* & *ducere* di-

[1] denso agmine obturbabat. laxati ordines abrumpuntur: nec restitui quivere, impedientibus vehiculis tormentisque. Per limitem viæ sparguntur, consectandi festinatione, victores. Eo notabilior cædes fuit, quia filius patrem interfecit. rem nominaque auctore Vipstano Messala tradam. Julius Mansuetus ex Hispania, Rapaci legioni additus, [2] impubem filium domi liquerat. is mox adultus, inter septimanos à Galba conscriptus, oblatum forte patrem & vulnere stratum, dum semianimem scrutatur, agnitus, agnoscensque, & exanguem amplexus, voce flebili precabatur [3] *piatos patris manes, neve se ut parricidam aversarentur:* [4] *publicum id facinus; & unum militem quotam civilium armorum partem?* simul attollere corpus, aperire humum, supremo erga parentem officio fungi. Advertere proximi, deinde plures: hinc per omnem aciem miraculum, & questus, & sævissimi belli exsecratio, nec eo segnius propinquos, affines, [5] fratres trucidatos spoliant: factum esse scelus loquuntur, fa-
26 ciuntque. Ut Cremonam venere, novum immensumque opus occurrit. Othoniano bello Germanicus miles mœnibus Cremonensium castra sua, castris vallum circumjecerat: eaque munimenta rursus auxerat. quorum aspectu hæsere victores, incertis ducibus quid juberent. incipere oppugnationem, fesso per diem noctemque exercitu, arduum; & nullo juxta subsidio, anceps. sin Bedriacum redirent, intolerandus tam

citur, plerumque ultra quam aut ratio aut voluntas jubebat. *Jac. Gronovius.*

8 *Postquam pulsos sensit*] Nondum sane *pulsos*. Et Tacitus scil. sic loqueretur, *sensit pulsos*; potius *vidit*. Lege, *perculsos:* quod res ipsa, & verba antecedentia hæc clare probant. *Ut quos nullo rectore* &c. *Acidalius.*

1 *Denso agmine obturbabat*] Hoc imperfectum notavi in MS. Med. quod mutare in præsens *obturbat* non est nostri roboris, præsertim quum optime conveniat. Præsenti usus fuit in proxime præmissis, quasi rem ipsam videns; nunc interposita rerum mutatione, *ubi sensit* (nota in perfecto etiam) *Antonius, denso agmine obturbabat.* Id ipsum videbis etiam circa initium cap. 31. & finem præcedentis. *Jac. Gronovius.*

2 *Impuberem filium*] Monueram olim in MS. Oxoniensi me legisse *impubem*, idque non posse averti ab Tacito docueram exemplo 4. hist. 14. *Senes aut invalidos conquirendo, rursus impubes, sed forma conspicui, ad stuprum trahebantur.* ubi sic restituit Pichena ex MS. Mediceo: sed hic ipse nunc quoque sic proferebat, quod mira ratione ille transiluit. Eadem mox notavit Ryckius. Scias lector in antiquis Livii codicibus legi & lib. 2. c. 13. *Productis omnibus elegisse impubes dicitur*, & 9, 14. *Servos, liberos, puberes, impubes, homines jumentaque.* Jac. Gronovius.

3 *Ut placatos patris manes, neve se* &c. *adversarentur*] Faernus legebat, *ne piatos patris manes, neve se ut parricidam aversarentur.* Ursinus. Aliquid huic loco aut deesse aut superesse suspicor. nam quod ait, *neve se*, aut illud, *ve*, abundat, aut illud, *ne*, præcedens requiritur. Flor. corrupte, *precabatur platos*, supra additis literis, *ca*, ut fieret *placatos.* In altero MS. *precabatur ne piatos.* Ego aliis integrum judicium relinquo. Restitui tantum ex Flor. verbum, *aversarentur*, nam in vulgatis erat, *adversarentur.* Sic Ann. 1. *Sua facinora aversari deos lamentantur.* Fortasse Tacitus Livium imitatus est lib. 3. posteaquam Virginius filiam occiderat: *orabat, ne quod scelus Appii Claudii esset, sibi attribuerent; neu se ut parricidam aversarentur.* Sed hic Taciti locus forte defendi poterit, ut verbum, *precabatur*, sit absolute positum, precabatur scil. pro facinore à se perpetrato: deinde adjiciat; & precabatur etiam, ne se ut parricidam aversarentur. *Pichena.* Quod vulgo est, *placatos*, magis mihi placet. Muretus audacter nimis, utroque spreto scribebat, *precabatur patris manes, ne se ut parricidam aversarentur.* Ubi & male verbum *adversantur* iterum mutat, de quo init. lib. 1. diximus. *Precabatur placatos*, id est, precabatur ut sibi placati essent. *Acidalius.*

4 *Publicum id facinus*] Ut hæc verbo suo loco sint? nunquam credam. Non convenit stomachatio ista lamentanti & lacrumanti filio: magis militibus, qui cum factum advertissent, arma civilia exsecrabantur. Atque illud, volente Tacito, retraham: scribamque omnia isto ordine: *neve se ut parricidam adversarentur. Simul attollere corpus, aperire humum, supremo erga parentem officio fungi. Advertere proximi, deinde plures. hinc per omnem exercitum miraculum, & questus, & sævissimi belli execratio. Publicum id facinus: & unum militem quotam civilium armorum partem? Nec eo segnius* (vel *secius*) *propinquos* &c. *Idem.*

5 *Fratres trucidatos spoliant*] Jam ab principio sic conati sunt emollire Tacitum, sive ipse Beroaldus, sive illi quos in consilium edendi adhibuit, quum cernerent in libro antiquo legi *trucidati.* Sed neque Pichena idem animadvertens vel mussare sustinuit;

tam longi itineris labor, & victoria ad irritum revolvebatur. munire castra; id quoque propinquis hostibus formidolosum, ne dispersos & opus molientes subita eruptione turbarent. [1] quæ super cuncta, terrebat ipsorum miles, periculi quam moræ patientior. quippe ingrata quæ tuta, [2] ex temeritate spes; omnisque cædes, & vulnera, & sanguis, aviditate prædæ pensabantur. Huc inclinavit Antonius, *cingique* 27
vallum corona jussit. primo sagittis saxisque eminus certabant, majore Flavianorum pernicie, in quos tela desuper librabantur. mox vallum portasque legionibus attribuit, ut discretus labor fortes ignavosque distingueret, atque ipsa contentione decoris accenderentur. Proxima Bedriacensi viæ, tertiani septimanique sumpsere; dexteriora valli, octava ac septima Claudiana; tertiadecimanos ad Brixianam portam impetus tulit. Paulum inde moræ, dum è proximis agris [3] ligones, dolabras, & alii falces, scalasque convectant. tum, elatis super capita scutis, [4] densa testudine succedunt. Romanæ utrimque artes: pondera saxorum [5] Vitelliani provolvunt; disjectam fluitantemque testudinem lanceis contisque scrutantur; donec soluta compage scutorum, exangues aut laceros prosternerent [6] multa cum strage. Incesserat cuncta- 28
tio, ni duces fesso militi, & velut irritas exhortationes abnuenti, Cremonam monstrassent. Hormine id ingenium, ut Messala tradit; an potior auctor sit C. Plinius, qui Antonium incusat, haud facile discreverim: nisi quod neque Antonius, neque Hor-

tinuit: etiam Ryckius hanc partem prætermisit. Sed non est dubitandum, quin auctor dederit *trucidant*, *spoliant*, ut solet usurpare asyndeton mirabilis hic scriptor circa extrema narrationis, quæ continet vehementer acria & impetuosa. *Jac. Gronovius.*

1 *Quæ super cuncta*] Codex Bud. habet, *que.* Lego, *Quin super cuncta.* nam sæpe *que* pro *quin* posuit Librarius. *Rhenanus.*

2 *Et ex temeritate spes*] Prima vocula non apparet in membranis Mediceis, nec ambigo, quin recte, quum efficacia & varietas cogitationum procurrat cum oratione velut certante per festinationem. Et insedisse his vitium patet ex Romana edit. quæ habet *Et temeritate spes.* Certe tantum tria vocabula agnoscuntur, unde induxi copulativam. *Jac. Gronovius.*

3 *Ligones, dolabras*] Dolabris olim utebantur milites ad portas effringendas. Liv. 38, 3. *Aliis partibus securibus dolabrisque cædebantur, & refringebantur portæ.* Paulus JC. in tractatu Pandect. de off. Præf. Vig. *Præfectum vigilum debere vigilare totam noctem, & oberrare calceatum cum hamis, & dolabris.* Legitur tamen apud Fenestellam *cum armis & dol.* Sed ab audaculo emendatore emendatum puto. Nam *hama* vel *hamus* instrumentum est ad incendia compescenda. Plin. in epist. *Et alioqui nullus usquam in publico sipho, nulla hama, nullum denique instrumentum ad incendia compescenda.* Cato de re Rust. *hama* usus est pro ferramento rustico. Itaque causam adhuc requiro, cur Paulus *calceatum* voluerit esse Præfectum vigilum, aliud si caligatum dixisset. nam Ulpianus *caligatum militem* appellat, in capite, Quod ait Prætor, in Pandect. tractatu, de his qui notantur infamia, & Venulejus in cap. de militib. in Dig. tractatu de cust. & exhib. reorum. Nisi forsan dixeris calceatum debere esse Præfectum vigilum, quod calceis uteretur: nam ignis & carbones pedibus illi erant atterendi. Ligones hoc loco Taciti ad terram fodiendam sunt maxime accommodi. *Lupanus.*

4 *Facta testudine*] Modum & cui usui describit Livius lib. 44, 9. Plutarch. Anton. Quoties autem testudo armatos in æquum cum propugnatoribus muri fastigium non attollebat, ut opinor, altera alteri superstructa. Tac. verbis seq. *super iteratam testudinem scandentes*, licet alium quoque sensum admittentibus. Robur testudinis sic compactæ ostendit Arrianus ἀναβάσ. 1. Cum Alexander adscensum moliretur in montis Hæmi jugum, hostibus insessum, qui in succedentem fastigio exercitum plaustra devolvebant, jussit, ut si laxatis ordinibus viam impulsis dare non possent, ξυννεύσοντας καὶ πεσόντας εἰς ἀκριβὲς τὰς ἀσπίδας, τῦ, κατ' αὐτῶν φερομένας τὰς ἁμάξας, καὶ τῇ ῥύμῃ κατὰ τὸ εἰκὸς ὑπερπηδώσας ἀβλαβῶς ἐπελθεῖν. καὶ ὕτω ξυνέβη, ὅπως παρῄνεσέ τε Ἀλέξανδρος καὶ εἴκασε i. *ut in terram prolapsi & corpora scutis tecta habentes dejecta plaustra exciperent, impetu tum fracto innoxie casura. Neque fefellit Alexandrum sua conjectura.* Savilius.

5 *Vitelliani provolvunt*] In cod. Bud. est, *pravolvunt.* Rhenanus.

6 *Multa cum strage, incesserat*] Id est, quia multa strages, timidior & cunctantior jam miles. *Lipsius.*

Multa cum strage incesserat contatio] Rectum est, post multam stragem in alacriores editam jam cæteri contantius oppugnabant, quum monstrata ad excidium Cremona novis viribus novo impetu ferri cœpere. *Mercerus.* Hanc distinctionem, *prosternerent*

Hormus, à fama vitaque sua, [1] quamvis pessimo flagitio, degeneravere. Non jam sanguis, neque vulnera morabantur, quin subruerent vallum, quaterentque portas, innixi humeris, & super iteratam testudinem scandentes, prehensarent hostium tela brachiaque. integri cum sauciis, semineces cum exspirantibus volvuntur, varia per-
29 euntium forma, & omni imagine mortium. Acerrimum septimæ, tertiæque legionum certamen. & dux Antonius cum delectis auxiliaribus eodem incubuerat. Obstinatos inter se cum sustinere Vitelliani nequirent, & superjecta tela testudine laberentur; ipsam postremo [2] balistam in subeuntes propulere: quæ ut ad præsens disjecit obruitque quos inciderat: ita pinnas ac summa valli ruina sua traxit. simul juncta turris, ictibus saxorum cessit. qua septimani dum nituntur cuneis, tertianus securibus gladiisque portam perfregit. Primum irrupisse C. Volusium tertiæ legionis militem, inter omnes auctores constat. is in vallum egressus, [3] deturbatis qui restiterant, conspicuus manu ac voce, *capta castra* conclamavit. ceteri, trepidis jam Vitellianis, seque e vallo præcipitantibus, perrupere. [4] completur cæde, quantum in-
30 ter castra murosque vacui fuit. Ac rursus [5] nova laborum facies; ardua urbis mœnia; saxeæ turres, ferrati portarum obices, vibrans tela miles; frequens obstrictusque Vitellianis partibus Cremonensis populus; magna pars Italiæ stato in eosdem dies mercatu congregata: quod defensoribus auxilium ob multitudinem, oppugnantibus incitamentum ob prædam erat. *Rapi ignes* Antonius, *inferrique amœnissimis extra urbem ædificiis* jubet; si damno rerum suarum, Cremonenses ad mutandam fidem traherentur. propinqua muris tecta, & altitudinem mœnium egressa, fortissimo quoque militum complet: illi trabibus, tegulisque, & facibus propugnatores deturbant.
31 Jam legiones [6] in testudinem glomerabantur, & alii tela saxaque incutiebant, [7] cum languescere paulatim Vitellianorum animi; [8] ut quis ordine anteibat, cedere fortunæ:

nerent multa cum strage. Incesserat cunctatio; ex Flor. restitui. Male antea: *prosternerent. Multa cum strage* &c. *Pichena.* Flaviani primum ardentes vallo instabant, sed soluta compage scutorum, lanceisque transfixi, nonnihil de alacritate remiserunt. quamobrem hinc ablegandum est *tentatio.* nam (ut apposite scripsit Pichena) signa cunctationis hæc sunt: *in duces fesso jam militi, & velut irritas exhortationes abnuenti.* Et *non jam sanguis, neque vulnera morabantur.* Salinerius. Lipsius scribit *tentatio.* Ego *contatio* retineam, non tamen vulgari significatu, ut si scribas *cunctatio*, sed pro scrutatione, à *conto* vel *contari*, pro scrutari. Respicit enim ad ea verba Tacitus, quæ jam jam præmiserat: *Disjectam fluitantemque testudinem lanceis contisque scrutantur.* Proprie ergo hic usus ea voce: & magis proprie, quam ad finem lib. 4. *Qua contatione bellum adversus patrem cogitaverit, an opes viresque adversus fratrem, in incerto fuit.* Sic enim Lipsio ibi placitum emendare pro *cogitatione*, & à *conto* derivare, tanquam propriam ejus vim auctor expresserit. quod secus est tamen. Respexit ibi saltem metaphoræ consuetudine: hic vere expressit. *Acidalius.*

1 *Quamvis pessimo flagitio*] Quid si legas, *quovis pess. fl.* Rhenanus.

2 *Balistam in subeuntes propulere*] Pro voce *balistam* substituit Muret. *molem.* opinor è libro: sed nos non recipimus tanquam glossam ejus, quæ vulgo obtinuit. *Acidalius.*

3 *Deturbatis qui restiterant*] Scripsi, *qui restiterent.* Rhenanus. Venetus, *restiterant*, & fere consentit Flor. qui habet, *resisterant.* Vulgo, *resisterent.* Pichena. Muret. *restiterant.* Ego & alterum fero. *Acidalius.*

4 *Completur cæde*] Quis vero numerus cæsorum in his præliis? Tacuit noster, expressit Egesippus. *Exstincta triginta millia & ducenti viri de exercitu Vitellii. Primusque (id enim Antonio cognomentum erat) quattuor millia quingentos de Mysiacis militibus amisit.* Lipsius.

5 *Nova laborum facies*] An non Virgilianum allusit? *non ulla laborum, O virgo, nova mi facies, inopinave surgit.* Acidalius.

6 *In testudinem glomerabantur*] Ita rectius in Flor. nam statim sequitur, *incutiebant.* at in vulgatis, *glomerantur.* Pichena.

7 *Cum languescere paulatim*] Hoc ex Flor. Vulgo, *languere.* Pichena.

8 *Ut quis ordine anteibat, cedere fortunæ*] Opinor me sic pulcherrima eloquutione sententiam, quæ in Taciti mente erat, polivisse producendo, quod ipse scripsit, quum Ryckius uti noluerit, nisi hactenus,

næ: ne Cremona quoque excisa, nulla ultra venia, omnisque ira victoris non [1] in vulgus inops, sed in tribunos centurionesque, ubi pretium cædis erat, [2] reverteretur. Gregarius miles futuri socors, & ignobilitate tutior, perstabat. vagi per vias, in domibus abditi, pacem ne tum quidem orabant, cum bellum posuissent. Primores castrorum [3] nomen atque imagines Vitellii amoliuntur. catenas Cæcinæ (nam etiam tum vinctus erat) exsolvunt, orantque *ut caussæ suæ deprecatur assistat.* aspernantem [4] tumentemque, lacrymis fatigant, extremum malorum, [5] tot fortissimi viri, [6] proditoris opem invocantes. mox velamenta & infulas pro muris ostentant. [7] Cum Antonius *inhiberi tela* jussisset, signa aquilasque extulere: mœstum inermium agmen, dejectis in terram oculis, sequebatur. Circumstiterant victores, & primo ingerebant probra, intentabant ictus: mox ut præberi ora contumeliis, & [8] posita omni ferocia cuncta victi patiebantur, [9] subit recordatio, illos esse, qui nuper Bedriaci victo-

tenus, ut publicaret. Habebat enim centones assutos *& ut quisque ordine ant.* Lectio ipsa prodit dulcedinem. *Jac. Gronovius.*

1 *Non in vulgus inops, sed in tribunos*] In cod. Bud. *non in vulgus inopsque in tribunos.* Forte, *quin in tribunos.* Rhenanus. Eadem fere Sallust. Catil. *nam semper in civitate quibus opes nullæ sunt, invident bonis, malos extollunt. vetera odere, nova exoptant, odio rerum suarum mutari omnia student.* Salinerius.

2 *Reverteretur*] Videtur legendum, *verteretur.* Ursinus. Scribo cum Mureto, *verteretur.* Acidalius.

3 *Nomen atque imagines*] Nomen ejus in Signis. Mos enim ille, ut Imperatoris sui nomen tum Vexillis inscriberent, tum Scutis. Quod etiam in libera rep. video factitatum. Dio de Crasso in Parthos movente, l. XL. Σημεῖον δέ τι τῶν μεγάλων τοῖς ἱστίοις ἐοικότων, καὶ φοινικᾶ γράμματα ἐπ' αὐτοῦ πρὸς δήλωσιν τοῦ τε στρατοῦ καὶ τοῦ στρατηγοῦ σφῶν τοῦ αὐτοκράτορος ἐχόντων. *Signum unum, ex iis quæ magna sunt & velorum similia, & Puniceas literas inscriptas habent ad indicium exercitus & Imperatoris sui faciendum.* Thebaidis scriptor etiam Græcis attribuit, sed mentem habens in militia Romana:

——— *aurea clarum nota*
Nomen ducum vexilla præscriptum ferunt.

facitque litteras aureas, quas Dio Puniceas. Huc Suetonii illud pertinet, Vespas. cap. VI. *Nomen ejus vexillis omnibus sine mora inscripserunt.* Item Prudentii, de Constantino:

CHRISTUS purpureum, gemmato textus in auro
Signabat LABARUM. CLYPEORUM insignia CHRISTUS
Scripserat.

Qui bene addit de Clypeis, sive Scutis. nam & illic, ut dixi, inscribebant. Quinctilianus, pro Milite: *Inscriptum in scuto C. Marii nomen.* Dio XLII. Marcellum ait *nomen Pompeji, cum id scutis suis milites inscriberent, delesse.* uti scilicet fautorem se Cæsari ostenderet. Idem lib. I. notat, Romanos milites *Cleopatræ nomen scutis inscripsisse*, quasi Imperatoris. D. Ambrosius (sive quis alius ille scriptor) ad hunc ritum respexit Oratione funebri de Valentiniano: *Valentinianus habens in se imaginem Christi. Nec injuriam putaveris, charactere Domini inscribuntur & servuli, & nomine Imperatoris signantur milites.* nisi tamen ad puncturas & stigmata militum hoc refers: quod non sperno. *Lipsius.*

4 *Tumentemque lachrymis fatigant. Extremum malorum, tot fortiss. viri*] Sic Flor. auxilio distinximus. Male in vulgatis, *lachrymis fatigant, extremum malorum. tot fortissimi viri* &c. Videbatur enim extremum malorum, lachrymas appellare, sensu & constructione reclamante. Vere Tacitus *extremum malorum* intelligit, fortes viros eo redactos, ut proditoris opem invocare cogerentur. *Pichena.* Vatican. *tot:* melius. Sed & aliter distinguenda hæc: *lacrymis fatigant. Extremum malorum, tot fortiss.* &c. Velut exclamatio est. Etiam pro superius *assistat*, rectius forte legatur *existat.* Acidalius.

5 *Tot fortissimi viri*] Nos, *Ac fort. viri.* Rhenanus.

6 *Proditoris opem invocantes*] Xiphilinus videtur velle, cum prætentis velamentis & infulis veniam non impetrarent, liberasse Cæcinam, & Consulari habitu amictum misisse ἄνθ' ἱκετηρίας; καὶ ἔτυχον τῶν σπονδῶν i. *ut ipsorum nomine supplex iret; & sic veniam consecuti sunt.* Josephus autem 4. ἁλώσ. c. 14. ab Antonio urbem ingresso liberatum Cæcinam scribit. Apud Tacitum videtur non ad Antonium profectus, nisi facta prius militum deditione. *Savilius.*

7 *Cum Antonius inhiberi tela jussisset*] Non damno hanc lectionem, sed si Tacitum novi, vera hæc erat: *infulas pro muris ostentant. cum* (pro nunc) *Antonius inhibere tela jussit, & signa aquilasque extulere.* Plura in hoc auctore loca fœdata sunt, temeritate vim illius particulæ *cum* ignorantium, ut suis locis notamus. *Freinshemius.*

8 *Posita omni fiducia*] Castigavimus, *posita omni ferocia.* Rhenanus.

9 *Subit recordatio illos esse*] Exemplar Matthiæ regis habet, *subit ratio.* Legerim, *subit miseratio illos esse, qui nuper Bedriaci victoriæ temperassent.* Rhenanus.

Hh 1 *Præ-*

victoriæ temperassent. Sed ubi Cæcina, [1] prætexta lictoribusque insignis, dimota turba, consul incessit; exarsere victores: *superbiam*, *sævitiamque* (adeo invisa scelera sunt) etiam *perfidiam*, objectabant. Obstitit Antonius, datisque defensoribus ad
32 Vespasianum dimisit. Plebs interim Cremonensium, inter armatos conflictabatur. nec procul cæde aberant, cum precibus ducum mitigatus est miles. Et vocatos ad concionem Antonius alloquitur, magnifice victores: victos clementer: [2] de Cremona in neutrum. Exercitus præter insitam prædandi cupidinem, vetere odio ad excidium Cremonensium incubuit. juvisse partes Vitellianas Othonis quoque bello credebantur: mox tertiadecimanos ad extruendum amphitheatrum relictos, ut sunt procacia urbanæ plebis ingenia, petulantibus jurgiis illuserant. Auxit invidiam [3] editum illic à Cæcina gladiatorum spectaculum: [4] eademque rursus belli sedes: & præbiti in acie Vitellianis cibi: [5] cæsæ quædam fœminæ, studio partium ad prœlium progressæ. tempus quoque mercatus, ditem alioquin coloniam, [6] majorum opum specie complebat. Ceteri duces in obscuro, Antonium fortuna famaque omnium oculis exposuerat. [7] is balineas, abluendo cruori, propere petit. excepta vox est: [8] cum teporem incusaret, *statim futurum ut incalescerent*. Vernile dictum omnem invidiam
33 in eum vertit, tanquam *signum incendendæ Cremonæ dedisset*, quæ jam flagrabat. Quadraginta armatorum millia irrupere, calonum lixarumque amplior numerus, & in libidinem ac sævitiam corruptior. Non dignitas, non ætas protegebat, quo minus stupra cædibus, cædes stupris miscerentur. Grandævos senes, exacta ætate feminas, [9] viles ad prædam, in ludibrium trahebant. Ubi adulta virgo, [10] aut quis forma conspicuus incidisset, vi manibusque rapientium divulsus, [11] ipsos postremo direptores in mutuam perniciem agebat. dum pecuniam, vel gravia auro templorum dona, sibi quisque trahunt, majore aliorum vi truncabantur. Quidam obvia aspernati, verberibus tormentisque [12] dominorum, abdita scrutari, defossa eruere. Faces in manibus: quas, ubi prædam egesserant, in vacuas domos, & inania templa, per lasciviam jaculabantur. [13] Utque exercitu vario linguis, moribus,

[1] cui

1 *Prætexta lictoribusque insignis*] Prætexta erat nobilium puerorum, & magistratuum, teste Livio. Sueton. in Jul. *Dimissis lictorib. abjectaque prætexta, domum clam refugit.* Atque tum Julius Prætor erat. *Lupanus.*

2 *De Cremona in neutrum*] Id est, mentem suam non aperuit, an Cremona salva futura esset, necne. *Pichena.*

3 *Editum illic à Cæcina gladiatorum spectaculum*] Præpositionem *à* delevimus. nam subauditur. *Rhenanus.*

4 *Eademque rursus belli sedes*] Ex Florent. & Ven. addidi copulam, *que.* A vulgatis abest. *Pichena.*

5 *Cæsæ quædam fœminæ*] Ostendit Cremonensium animos adeo pro Vitellio obstinatos, ut etiam feminæ ad prœlium egrederentur, quæ à Flavianis cæsæ. *Pichena.*

6 *Majore opum specie*] Emendavi, *Majorum opum sp.* Rhenanus. Muret. *majore opum spec.* utrumque probum *Acidalius.*

7 *Is balneas abluendo cruore propere petit*] Nos, *abluendo cruori.* In exemplari Matthiæ regis est *balnea*, nec refert. *Rhenanus.* Ex Flor. *Is balineas, abluendo cruori, propere petit.* Vulgo, *balneas.* Pichena.

8 *Cum teporem incusaret*] Cum non tepere quereretur. *Ferrettus.*

9 *Viles ad prædam*] Turnebo ne accedamus rescribenti, *miles ad prædam.* Taciti enimvero mens, eos ipsos qui aut ætate aut imbecillitate non erant ullius æris, raptos tamen per sævitiam & ad illusum. Curtius non absimiliter in direptione Persepolis: *Neque avaritia solum, sed etiam crudelitas in capta urbe grassata est. auro argentoque onusti, vilia captivorum corpora trucidabant.* Lipsius.

10 *Aut quis forma conspicuus*] An *aut puer forma conspicuus.* Gronovius.

11 *Ipsos postremo direptores*] Talis illa in capta urbe descriptio Quinctiliani lib. VIII. *Et conata retinere infantem suum mater, & sicubi majus lucrum pugna inter victores.* Lipsius.

12 *Dominorum abdita scrutari*] Videtur legendum, *domorum abdita.* Ursinus. Muret. præter rem, *domorum abdita scrutari.* Acidalius.

13 *Utique exercitui, vario*] Castigavi, *utque exercitu,*

[1] cui cives, socii, externi interessent, diversæ cupidines, & aliud cuique fas, nec quidquam illicitum. Per quatriduum Cremona suffecit. Cum omnia sacra profana- 34
que in igne considerent, solum [2] Mephitis templum stetit ante mœnia, loco, seu numine defensum. [3] Hic exitus Cremonam habuit, anno [4] ducentesimo sexto & octogesimo a primordio sui. Condita erat [5] Ti. Sempronio & P. Cornelio consulibus, ingruente in Italiam Hannibale, propugnaculum adversus Gallos trans Padum agentes, & si qua alia vis [6] per Alpes rueret. Igitur numero colonorum, opportunitate fluminum, [7] ubere agri, annexu connubiisque gentium adolevit floruitque, bellis externis intacta, [8] civilibus infelix. [9] Antonius pudore flagitii, crebrescente invidia, edixit, *ne quis Cremonenses captivos detineret.* irritamque prædam militibus effecerat con-

citu, vario linguis, &c. *Rhenanus.* Danesius legebat. *Utique exercitui vario linguis*, non, *utique exercitu* &c. *Ursinus.*

1 *Cui cives, socii, externi interessent*] Qui constaret ex civibus & sociis & externis. *Ferrettus.*

2 *Mephitis*] Dea tetri odoris. *Savilius.*

3 *Hic exitus Cremonam habuit*] In exemplari Matthiæ regis tantum est, *hic exitus Cremonam.* tum subaudiendum *habuit.* aut legendum *Cremona.* Rhenanus. In hoc prœlio scribit Josephus ἁλώσ. 4. c. 41. ex Vitellianis xxx. millia armatorum ducentosque cecidisse: Antonium quatuor millium & quingentorum clade pugnasse. Xiphil. narrat Cremonæ cum iis, qui in acie cæsi, quinquaginta hominum millia periisse. Volvebatur Octobris finis, quo circiter tempore, ut ex Tacito colligimus, nuncius de rebellante Cæcina advenerat. *Savilius.* Haud aspernandum, quod custodit Rom. codex. *Hic exitus Cremonæ, anno* ostendit hæc discrepantia, quid sibi permiserint exscriptores. *Gruterus.* Indicavit jam Ryckius etiam in Medic. legi, *Hic exitus Cremonam.* Quod quidni retinemus? Si supplere placet, verbum *manere* offertur ab ipso Tacito 1. hist. 21. *Ac si nocentem innocentemque idem exitus maneat.* Alii id mutavere in genitivum, quia legentes procedebant ad verba cap. 75. *Hic exitus viri haud sane spernendi.* Jac. Gronovius.

4 *Anno* CCLXXXVI. *a primordio sui*] Finis libri annalium tertii decimi, ubi edunt *quæ octingentos & quadraginta ante annos*, perinde vocibus exsignata numeratione, impellit me, ut non tolerem hoc loco istam dissonantiam & vel visus vel typorum discordiam, qua proferunt nunc numerorum congregationem in annis urbis, qui non nisi per triplicem scansionem exprimi possunt. Sit ubique eadem facies, vel si diversum quid indulserint scribæ. *Jac. Gronovius.*

5 *Ti. Sempronio*] Id est, Tiberio. Male enim vulgo, *Tito:* ex Livio, & Fastis. *Lipsius.*

Ti. Sempronio, & P. Cornelio Coss.] A. V. C. 536. & primo anno belli Punici secundi. *Savilius.* Idem sibi videri significat Vellejus in priore, qui deductas colonias sub adventum Annibalis Cremonam atque Placentiam scribit, & circa Padum, in agrum Gallicum iis ipsis Ti. Sempronio, & P. Cornelio coss. anno v. c. DLVI. deductas, Livius auctor est lib. 21. *Vertranius.* Istud *P.* nec est in MS. Mediceo, nec in editione Beroaldi, ut sit donum Rhenani aut æquævi alterius. Unde nihil vetat, quin referas ad modum indicatum 14. ann. 1. *Jac. Gronov.*

6 *Per Alpes rueret*] A Beato hoc est. antea, *irrueret.* Legam *ingrueret.* Lipsius.

Per Alpes irrueret] Reposui, *rueret.* nam *ruere* pro *irruere* sæpe usurpat. *Rhenanus.* Non à Rhenano solum est verbum: *rueret*, ut ait Lipsius, sed & Florent. agnoscit. Antea, *irrueret.* Pichena.

7 *Uberi agri annexu*] Cogitandum an legi possit, *adhæsu*, ab adhærendo. *Rhenanus.* Ex Flor. distinxi, *ubere agri, annexu connubiisque gentium.* Falso in vulgatis, *ubere agri annexu, connubiisque gent.* Virgil. 1. Æn. *Terra antiqua, potens armis, atque ubere glebæ.* Pichena. Distingue: *ubere agri, annexu* (vel *innexu*, quod forte melius) *connubiisque gent.* Notum è Poëta. *Uber agri.* Acidalius.

8 *Civilibusque infelix*] In exemplari Matthiæ regis est, *intacta.* Rhenanus. Cremonam bellis civilibus fuisse infelicem dicit Tacitus, quod Cassii, Bruti & Antonii copias Cremonenses suscepissent. eaque causa à Virgil. *misera Cremona* vocatur eclog. 9. *Lupanus.*

9 *Pudore flagitii*] Ita mei libri. Budensis, *pistore.* vulgati pessime, *post rem flagitii.* Lipsius.

Antonius post rem, flagitii crebrescente invidia] Volumen Corvini regis habet, *Antonius pistore flagitii.* Lego, *Antonius pudore flagitii, crebresc. invidia.* Rhenanus. Variata distinctione castigationes omnes pessundamus. *Antonius post rem (flagitii increbrescente invidia) edixit.* τὸ *post rem* non aliter accipio, atque *post factum*, exemplum non longe petam: *Consilia post res afferebantur.* Salinerius. Cum nonnulli codices habeant, *post rem flagitii*, Salinerius eam lectionem, distinctione tantum, subtiliter defendit. Sed ea est apud me Flor. nostri auctoritas, ut vocem, *pudore*, quæ in eo legitur, prorsus anteferam, Lipsio quoque probante. *Pichena.* Vera omnino ista lectio, *Antonius pudore flagitii crebrescente invidia* &c. E vulgato tamen *post rem*, non pessime possit scribi: *Antonius, postremi flagitii crebr.* &c. *Postremum flagitium*, ut extremum, ultimum, pessimum. *Acidalius.*

consensus Italiæ, emptionem talium mancipiorum aspernantis. [1] Occidi cœpere. quod ubi enotuit, a propinquis affinibusque [2] occulte redemptabantur. mox rediit Cremonam reliquus populus. reposita fora, templaque, [3] magnificentia municipum: & Vespasianus hortabatur.
35 Ceterum assidere sepultæ urbis ruinis, noxia tabo humus, haud diu permisit. ad tertium lapidem progressi, vagos paventesque Vitellianos, sua quemque apud signa componunt. Et victæ legiones, ne manente adhuc civili bello ambigue agerent, per Illyricum dispersæ. In Britanniam inde, & Hispanias, nuntios famamque, in Galliam, Julium Calenum tribunum; in Germaniam, [4] Alpinum Montanum præfectum cohortis, quod hic Trevir, Calenus Æduus, uterque Vitelliani fuerant, ostentui misere. Simul transitus Alpium, præsidiis occupati; suspecta Germania, tamquam in auxilium Vitellii accingeretur.
36 At Vitellius, profecto Cæcina, cum Fabium Valentem paucis post diebus ad bellum impulisset, curis luxum obtendebat: non parare arma, [5] non alloquio exercitioque militem firmare, [6] non in ore vulgi agere: sed umbraculis hortorum abditus, ut ignava animalia, quibus si cibum suggeras, jacent torpentque, præterita, instantia, futura, pari oblivione dimiserat. Atque illum, in nemore Aricino desidem & marcentem, proditio Lucilii Bassi, ac defectio classis Ravennatis perculit. Nec multo post de Cæcina affertur mixtus gaudio dolor, & descivisse, & ab exercitu vinctum. plus apud socordem animum lætitia, quam cura valuit. multa cum exsultatione in urbem revectus, frequenti concione, *pietatem militum* laudibus cumulat. [7] *P. Sabinum prætorii præfectum*,
37 *ob amicitiam Cæcinæ vinciri* jubet, substituto in locum ejus Alpheno Varo. Mox senatum, composita in magnificentiam oratione, allocutus, exquisitis patrum adulationibus attollitur. Initium atrocis in Cæcinam sententiæ, a L. Vitellio factum. dein ceteri, composita indignatione, *quod consul rempublicam*; *dux imperatorem*; *tantis opibus*, *tot honoribus cumulatus amicum prodidisset*, [8] velut pro Vitellio conquerentes, [9] suum dolorem proferebant. Nulla in oratione cujusquam erga Flavianos duces

1 *Cædi cœpere*] Illic, *cecidi*. Reposuimus, *Occidi cœpere*. Rhenanus.

2 *Occulte redemptabantur*] Sic malui ex Flor. quam ut vulgo, *redimebantur*. Pichena.

3 *Magnificentia municipum*] Placet magis quod in Rom. codice est, *munificentia*. Lipsius.

4 *Alpinum Montanum*] Medic. *Alpinium*, ut valde cognatum nomen sit *Apinio* c. 57. *Jac. Gronov.*

5 *Non alloquio exercitioque*] In volumine Corvini regis est, *non exercitioque*. Lego, *non alloquio*, *non exercitio militem firmare*. Rhenanus.

6 *Non in ore vulgi*] Vera nostra conjectura. Nam in libris omnibus *more vulgi*. quod sane haud convenit. At *in ore agere*, est Latinis coram & in conspectu esse, sese offerre. Sallustianum est, & ab eo penu Tacito promptum. In oratione Cottæ ad Quirites: *A prima adolescentia, in ore vestro privatus & in magistratibus egi*. Fragmento alio: *In ore agens gentibus, populo, civitati*. Tacitus iterum hoc libro: *Julianus ad L. Vitellium perductus, verberibus fœdatus, in ore ejus jugulatur*. Dicendi hoc genus restituendum Plinio censeo in Panegyrico: *Sunt in honore hominum & in honore famæ magna nomina, ex tenebris oblivionis, indulgentia Cæsaris*. Et lego: *Sunt in ore hominum, & in ore famæ*. Lipsius. *Non more vulgi agere*] Faernus legebat: *Non lege vulgi agere* &c. *Ursinus*. Antea, *more vulgi agere*. Lipsius ex conjectura emendavit, idque Flor. confirmat. immo ipse Tac. lib. præced. *nec quicquam magis in ore vulgi*. Pichena. Vulgus inter ancipitia semper trepidat, *vulgus formidolosum* lib. 1. ann. At Vitellius quasi bellum cum Vitellianis nil sua referret, luxui sic se dederat, ut abjectis imperii curis, nec trepidare (qui mos vulgi per ardua) meminisset. Graphice ignavia Vitellii repræsentatur, dispeream si eam pictor melius expresserit. Doct. vir, *in ore vulgi*. Salinerius.

7 *P. Sabinum prætorii præfectum*] Dubitat Lipsius de hoc Sabini prænomine, quod nunquam fuisse ait in Flavia gente. At Mercerus in Notis tradidit, recte monuisse Savilium Anglum, non esse hunc Sabinum, qui præfectus urbi, & Vespasiani frater, sed alium ex alia gente. Idem adnotavi etiam præc. lib. c. 92. *Pichena*.

8 *Velut pro Vitellio*] Amplificando Vitellii benignitatem erga hominem, æque ac Cæcina indignum, ægre sibi esse testantur tantum viri propudium præferri, & tamen Vitellii vicem deplorare videntur. *Savilius*.

9 *Suum dolorem proferebant*] Unde nam hic dolor?

ces obtrectatio. *errorem imprudentiamque exercituum* culpantes, Vespasiani nomen suspensi & vitabundi circumibant. Nec defuit, qui unum consulatus diem (is enim in locum Cæcinæ supererat) magno [1] cum irrisu accipientis, tribuentisque, [2] eblandiretur. pridie Kalendas Novembris, [3] Rossius Regulus iniit, ejuravitque. Annotabant periti, [4] *nunquam antea non abrogato magistratu, neque lege lata, alium suffectum.* nam consul uno die & ante fuerat Caninius Rebilus, C. Cæsare dictatore, cum belli civilis [5] præmia festinarentur. Nota per eos dies Junii Blæsi mors, & famosa 38
fuit; de qua sic accepimus. Gravi corporis morbo æger Vitellius, Servilianis hortis, turrim vicino sitam collucere per noctem crebris luminibus [6] animadvertit. Sciscitanti caussam, *apud Cæcinam Tuscum epulari multos, præcipuum honore Junium Blæsum* nuntiatur. cetera in majus, de *apparatu, & solutis in lasciviam animis.* nec defuere, qui ipsum Tuscum & alios, sed criminosius Blæsum incusarent, *quod ægro principe lætos dies ageret.* [7] Ubi asperatum Vitellium, & posse Blæsum perverti, satis patuit iis qui principum offensas acriter speculantur, datæ L. Vitellio delationis partes. [8] Ille infensus Blæso, æmulatione prava, quod eum omni dedecore maculosum, egregia fama anteibat, cubiculum imperatoris reserat: filium ejus sinu complexus, & genibus accidens, [9] caussam confusionis quærenti, *non se proprio metu, nec sui anxium,*

sed

lor? an propter Cæcinæ proditionem, inclinatasque Vitellii partes? imo potius, quia proditio non successerat. nam Senatum, odio Vitellii, minime alienum Vespasiano fuisse, jam tum apparebat. Sed verior sensus videtur, eos dolore affectos, propter miserrimum reip. statum, in talium potestatem delapsæ. Sic infra, *& plerique haud perinde Vitellium, quam casum locumque principatus miserabantur.* Pichena.

1 *Cum irrisu accipientis tribuentisque*] Aliter Flor. *tradentisque accipientisque.* Idem.

2 *Blandiretur*] Castigavimus, *eblandiretur.* Rhenanus.

3 *Rossius Regulus iniit ejuravitque*] In vol. Corvini regis est tantum, *Rosius Reg. iniit, ejuravit.* Rhenanus. Muretus, *Rosius.* Acidalius.

4 *Nunquam antea non abrogato*] Lego, *nonnunquam.* Nam Q. Fabio extrema die magistratus sui defuncto, in residuas horas C. Caninium Rebilum Jul. Cæsar substituit. Qua in re tum labefactata majorum instituta Dion Cassius ait lib. 43. extremo, quod Caninius simul ac consul factus, gessit, deposuitque consulatum: quod Cicero cavillatus, tanta sollicitudine ac cura Consulem eum in suo magistratu usum dixit, ut ne brevissimum quidem in eo somnum admiserit. Hinc aperias Sueton. Jul. 76. *Pridie Cal. Jan. repentina consulis morte cessantem honorem, in paucas horas petenti dedit.* De eodem Plutarch. *Mortuo Cos. majore, quanquam unica magistratui dies superesset, Can. Rebilium consulem fecit.* Verum in eo Plutarchi locus suspectus est, quod majori consuli suffectum refert Caninium. *Præcipuus consul* Velleii posteriore, *insignis* Virgilii VII. *prior*, Ciceronis Pisoniana: & *major* Plin. 7, 43. L. Crasso dicitur, vel is, penes quem fasces sunt, vel is, qui prior creatus sit. Si Fabium, cum moreretur, fasces habuisse Plutarchus novit, ideoque *majorem* dixit, bene est: sin minus, primo loco Fabius creatus non potest videri, qui neque creatus est. C. enim Julius contentus Dictaturæ potestate, quartum consulatum titulo tenus gessit, atque binos consules substituit sibi, ait Tranquillus, qui sunt apud Dionem lib. 43 Q. Fabius & C. Trebonius. Tum in illo Cæsar prævaricatus est, quod integro anno consulatum non gessit, sed ipse vivus nullo exemplo, nullis patriæ legibus nulloque edicto jussus, magistratu se abdicavit, aliosque subrogavit. Exinde receptum scribit Cassius, ut perpauci toto anno consulatum gererent. Quare in Rossio Regulo falso annotasse periti videantur, nunquam ante id tempus, non abrogato magistratu, neque lege lata, consulem alii suffectum, si receptam in Cornelio scriptionem probes: ego ex superioribus ostendisse videor, *nonnunquam* legi debere: qualiter apud Papinian. 43. D. de Religiosis: *strictam rationem insuper habemus, quæ nunquam in ambiguis religionum quæstionibus omitti solet.* Scribendum esse *nonnunquam*, alii quoque annotaverunt. *Vertranius.*

5 *Præmia festinarentur*] Codex Bud. habet, *dictarentur.* Legerim, *ista darentur.* Rhenanus.

6 *Animadvertit*] In cod. Bud. est, *advertit.* Rhenanus. Muret. *advertit.* Acidalius.

7 *Ubi aspernatum Vitellium*] Fœdus lapsus est. restituimus, *ubi asperatum V.* Rhenanus.

8 *Illic infensus Blæso*] Nos, *ille infensus Blæso.* Idem.

9 *Causam confusionis quærenti*] Volumen regium habet aperte, *causam effusionis quærenti.* Id fortassis accipi potest de subita provolutione, qua se L. Vitellius calumniator in terram ante pedes Vitellii Cæsaris effudit. At *confusionis* vocabulum etiam usurpat lib. seq. de Domitiano: *Crebra oris confusio*

ſed pro fratre, pro libertis fratris, preces lacrymaſque attuliſſe. Fruſtra Veſpaſianum timeri, quem [1] *tot Germanicæ legiones, tot provinciæ virtute ac fide, tantum denique terrarum ac maris immenſis ſpatiis arceat. In urbe ac ſinu cavendum hoſtem,* [2] *Junios Antonioſque avos jactantem, qui ſe ſtirpe imperatoria, comem ac magnificum militibus oſtentet. Verſas illuc omnium mentes, dum Vitellius* [3] *amicorum inimicorumque negligens, fovet æmulum,* [4] *principis labores è convivio proſpectantem. Reddendam pro intempeſtiva lætitia mœſtam & funebrem noctem, qua ſciat & ſentiat vivere Vitellium, & imperare, &*
39 *ſi quid fato accidat, filium habere.* Trepidanti inter ſcelus metumque, ne dilata Blæſi mors [5] maturam perniciem, palam juſſa atrocem invidiam ferret: placuit [6] veneno graſſari. Addidit facinori fidem, [7] nobili gaudio, Blæſum viſendo. quin & audita eſt ſæviſſima Vitellii vox, [8] qua (ipſa enim verba referam) *ſe paviſſe oculos, ſpectata inimici morte*, jactavit. Blæſo ſuper claritatem natalium & elegantiam morum, fidei obſtinatio fuit. Integris quoque rebus, a Cæcina & primoribus partium jam Vitellium aſpernantibus, ambitus, abnuere perſeveravit, ſanctus, inturbidus, nullius repentini honoris, adeo non principatus appetens, [9] ut parum effugeret, ne dignus crederetur.
40 Fabius interim Valens, multo ac molli concubinarum ſpadonumque agmine, ſegnius quam ad bellum incedens, *proditam à Lucilio Baſſo Ravennatem claſſem*, [10] pernicibus nuntiis accepit. Et ſi cœptum iter properaſſet, nutantem Cæcinam prævenire; aut ante diſcrimen pugnæ, aſſequi legiones potuiſſet. Nec deerant qui monerent, *ut cum fidiſſimis per occultos tramites, vitata Ravenna, Hoſtiliam Cremonamve pergeret.* Aliis placebat, *accitis ex urbe prætoriis cohortibus, valida manu perrumpere.* Ipſe inutili cunctatione, agendi tempora conſultando conſumpſit. mox utrumque conſilium aſpernatus, quod inter ancipitia deterrimum eſt, dum media ſe-

pro modeſtia accipiebatur. Livius lib. 1. dec. 5. *Paulo poſt rediit confuſo vultu.* Idem.

1 *Tot Germanicæ legiones*] Hæc clauſula non eſt in libro MS. *Idem.*

2 *Junios Antonioſque avos*] Ex utroque hoc nomine cauſam habuerunt ſtirpis ſuæ originem ab Octavia repetendi, Auguſti ſorore, ut perſpecta Genealogiæ ſeries probat. *Savilius.*

3 *Amicorum inimicorumque negligens*] Hoc eſt amicos & inimicos non diſcernens. *Pichena.*

4 *Principis labores è convivio proſpectante*] Labores morbum vocat. *Rhenanus.*

5 *Maturam pœnitentiam*] Repoſui, *maturam perniciem.* ſubaudi, *ipſi Vitellio afferret.* Idem.

6 *Veneno graſſari*] Ergo huc referam, in ſilentio interpretum, Suetonii hæc de Vitellio, capite 14. *Nobiles viros, condiſcipulos ſuos, tantum non ad ſocietatem Imperii omnibus blanditiis allicefactos, vario genere fraudis occidit. etiam unum veneno, manu ſua porrecto in aquæ frigidæ potione.* Priora Dolabellam notant; hæc de veneno, Junium Blæſum. *Lipſius.*

7 *Nobili gaudio*] Neſcio, an, *notabili gaudio.* Idem.

Nobili gaudio Blæſum viſendo] Fecit ut crederetur facilius, quod Blæſum viſit gaudio nobili, id eſt, eminente, illuſtri, maniſeſto. *Ferrettus.* Placeret, *notabili gaudio*, & ita legebat Faërnus. *Urſinus.*

8 *Qua (ipſa enim verba referam) ſe paviſſe oculos*] Modica tranſpoſitio eſt in Flor. *Quæ ſe (ipſa enim verba referam) paviſſe* &c. *Pichena.* Hoc de Blæſo interfecto dixiſſe Vitellium Sueton. ait, ſed quendam in ipſa ſalutatione ſupplicio traditum, ſtatimque revocatum cunctis clementiam laudantibus coram interfici juſſiſſe, velle ſe (dicentem) oculos paſcere. *Colerus.*

9 *Ut parum abſuerit*] Nos, *ut parum effugeret, ne* &c. *Rhenanus.* Melius tamen, immo egregie videtur exhibere MS. Mediceus: *principatus appetens. Parum effugerat, ne dignus cred.* Publicatum quidem id Ryckio, ſed ut vix in extremo daret locum, nedum ut intelligeret. *Jac. Gronovius.*

10 *Pernicibus nunciis accepit*] Notandum Imperatores habuiſſe quoſdam diſpoſitos equos, ut citius, quam fieri poſſet, omnia ipſis nunciarentur, quæ fierent, vulgus *poſtas* appellat, quorum Cyrum primum ferunt inventorem. Auguſtus quo celerius cognoſceret, quæ fierent in Provinciis, juvenes primo modicis intervallis per militares vias, dehinc vehicula diſpoſuit. Nam fuit olim curſus publicus vehicularis, ut ex Juſtiniani Cod. patet in tractatu de curſu publico, atque Plutarch. in Galb. Capitol. in Maximinis duobus: *Jam primum is nuntius* &c. *tanto impetu mutatis animalibus cucurrit, ut quarto die Romam venerit.* Hanc equorum curſitationem Perſæ *Angarejam* vocant. Curſoribus quoque uſi Imperatores Rom. ut Galli Reges; per quos illis quam

sequitur, nec ausus est satis, nec providit. [1] Missis ad Vitellium litteris, *auxilium* 41
postulat. Venere [2] tres cohortes, cum ala Britannica, neque ad fallendum aptus numerus, neque ad penetrandum. Sed Valens [3] ne in tanto discrimine quidem infamia caruit, quo minus illicitas rapere voluptates, adulteriisque ac stupris polluere hospitum domus crederetur. aderant vis, & pecunia, & [4] ruentis fortunæ novissima libido. Adventu demum peditum equitumque pravitas consilii patuit, quia nec vadere per hostes tam parva manu poterat, etiam si fidissima foret; nec integram fidem attulerant. Pudor tamen, & præsentis ducis reverentia morabatur, haud diuturna vincula [5] apud avidos periculorum, & [6] dedecoris securos. [7] Eo metu, & paucis, quos adversa non mutaverant, comitantibus, cohortes Ariminum præmittit: alam *tueri terga* jubet: [8] ipse flexit in Umbriam, atque inde Etruriam: ubi cognito pugnæ Cremonensis eventu, non ignavum, & si provenisset, atrox consilium iniit, ut arreptis navibus, in quamcumque partem Narbonensis provinciæ egressus, [9] Gallias, & exercitus, & Germaniæ gentes, novumque bellum cieret.
Digresso Valente, trepidos, qui Ariminum tenebant, Cornelius Fuscus admoto exer- 42
citu, & missis per proxima litorum Liburnicis, terra marique circumvenit. Occupan-

quam celerrime omnia nuntiabantur, atque ipsi nuntiabant. Capitol. in Ælio Vero. *Lupanus.*

1 *Missis ad Vitellium literis*] Fieri potest, ut Valens primam amplexus fuerit opinionem, quæ erat *accitis ex urbe cohortibus valida manu perrumpere*, sed Vitellius in culpa, qui plures non submisit. *Savilius.*

2 *Tres cohortes*] Fortassis Prætorianorum: & præter illas tamen quatuordecim prætorianas cohortes comperimus, quæ sexdecim tantum fuerunt universæ. 2. hist. *Idem.*

3 *Ne in tanto quidem discrimine*] In lib. MS. *ne in tanto discrimine quidem.* Item *quo minus illicitas rapere voluptates.* Alii, *quo minus rapere illicitas* &c. *Rhenanus.* Muret. *ne in tanto quidem discr.* Quasi multum intersit. *Acidalius.*

4 *Ruentis fortunæ novissima libido*] An inter cætera deficientia, libido novissima exuitur, ac diutius adhæret hominibus, quam cætera vitia? Potius videtur sensus: Qui diu frui non sperat, avidius fruitur. Sic lib. præced. Otho moriturus ait: *Difficilius est temperare felicitati, qua te non putes diu usurum.* Pichena.

5 *Apud avidos periculorum*] Sic nostra legunt exemplaria, mentem loci non penetro. quæ annectitur narratio, aliquantum imperfecta mihi videtur. Cur enim Valens missas Ariminum copias potius hostibus objecit, quam Vitellio remisit, si non decreverat subsequi? Quo animo Umbriam & Etruriam adierit? quid egisset si Cremonensis prœlii factus non fuisset certior? nisi forte quod antea abnuerat, secreta via progredi voluerit Hostiliam & Cremonam versus. Istas circumstantias exigebat tractatus accuratior. *Savilius.* Faërnus emendabat, *apud pavidos peric.* Ursinus. Non absurde Faërnus litera amplius, sed contra mentem scriptoris. His enim similes depinguntur nobis lib. 1. Ann. 14. Nec alieni quorum meminit lib. 3. Hist. 26. *Terrebat ipsorum miles periculi quam moræ patientior.* Gruterus.

6 *Decoris securos*] Bono sensu: in Florentino tamen: *dedecoris*, fortasse & meliore. *Lipsius.*

Dedecoris securos] Castig. *decoris sec.* Sunt autem *decoris securi*, qui nullam honesti curam habent. *Rhenanus.* Id est, omnia agentes sine cura decori, & honesti. *Ferrettus.* Miror cur in mentem venerit Rhenano, hanc lectionem consensu veterum exemplarium, ac præsertim Florentini confirmatam, mutare. Aliquid simile supra, Antonius ignaviam militibus suis exprobrans ait: *ignominiam consumpsistis.* Apulejus Metam. lib. 1. *Rubore digesto.* & lib. 2. & 9. *devorato pudore.* Pichena. Imo *dedecoris.* quod visum & Mureto. *Acidalius.* Malim heic cum Pichenæ MS. & editionum prima, *dedecoris securos.* Gruterus.

7 *Eo metu, paucis quos adversa non mutaverant*] Addidimus particulam *&*, *Eo metu, & paucis* &c. Rhenanus. Muretus *&* tollit: sed non simul omne loci vitium. Superest enim etiamnum fœda trajectio unius versus, quem suum in locum, à sententia ducti, sic reducimus: *Eo metu cohortes Ariminum præmittit, alam tueri terga jubet: ipse paucis, quos adversa non mutaverant, comitantibus, flexit in Umbriam* &c. *Acidalius.*

8 *Ipse flexit in Umbriam, atque inde Etruriam*] Addidimus præpositionem, *in*; *atque inde in Etruriam*, Rhenanus. Sed cui bono & qua fide? certe non probat particulam istam membrana Medic. unde merito remitti ad auctorem incepit ab Ryckio, quem sequor. *Jac. Gronovius.*

9 *Gallias & Germaniæ gentes*] Vocem apte inserit Vatic. codex: *Gallias & exercitus & Germ. gentes.* Nam in Gallia exercitus, VIII. legiones. *Lipsius.*

Gallias, & exercitus] Duas dictiones, *& exercitus*, delevi. *Rhenanus.* Verba, *& exercitus*, quæ aberant, ex Flor. & Vat. reposui. *Pichena.*

1 Ha-

pantur plana Umbriæ, & qua Picenus ager [1] Hadria alluitur. omnisque Italia, inter Vespasianum ac Vitellium, Apennini jugis dividebatur. Fabius Valens, è sinu Pisano, [2] segnitia maris, aut adversante vento, [3] Portum Herculis Monœci depellitur. haud procul inde agebat Marius [4] Maturus, Alpium maritimarum procurator, fidus Vitellio, cujus sacramentum, cunctis circa hostilibus, [5] nondum exuerat. Is Valentem comiter exceptum, *ne Galliam Narbonensem temere ingrederetur* monendo terruit: simul [6] ceterorum fides metu infracta. [7] namque circumjectas civitates, [1] pro-

1 *Hadria alluitur*] Id est, mari Hadriatico, quod nunc *Venetiarum mare* vocant. Qua loquendi forma usus est Lucanus, *Sonat Jonio vagus Hadria Ponto.* Horat. in Odis, *Quo non arbiter Hadriæ major.* Tac. lib. 15. *maris Hadriæ trajectum* quoque appellat. Supra idem pro urbe usurpavit, *Bassus honorata custodia, Liburnicis navibus Hadriam provectus* &c. Duæ fuerunt urbes nomine Hadriæ in Italia. *Lupanus.*

2 *Sævitia maris*] Romana editio, *segnitia maris:* quod auribus meis blanditur: significatque, nullo, vel adverso vento, usum. *Lipsius.*

Segnitia maris aut adversante vento] Scribo, *haud adversante vento.* Rhenanus. Vulgo *sævitia maris.* Lipsius adnotavit in Rom. edit. legi, *segnitia maris*, sed sententiæ non convenire. Mihi contra, ea vox aptissima videtur, & à Flor. confirmatur, optimo sensu. Valentem scil. cujus naves, non remis, sed velis utebantur, aut nullo vento, aut adverso usum fuisse. *Pichena.* Æque auribus blanditur atque animo scriptura edit. Rom. *segnitia maris.* nam non video quomodo alteri verbo heic locus sit. nulla fere est sævitia maris vento secundo; oritur ea potius adverso. itaque dicit auctor interruptum iter Valentis, aut ob malaciam maris, aut ob tempestatem adversam. *Gruterus.*

3 *Portum Herculis Monœci*] Cato, *In montanis Liguribus sunt portus Herculis Ægyptii. Nam Liburnum in his est, à nomine simul & cognomine illius. Est & alius qui nomen vetus adhuc retinet, Portus Herculis.* Sed & ab eodem cum portu exstructa videri potest arx, cui Monigo vel (ut alii) Monacho nomen vulgus nostratium dat, à priore litteris pauculis distans. Hoc suadet Ammianus l. 15. ubi de Thebano Hercule ad Geryonem extinguendum, & Tauriscum lenius gradiente, inquit, *Monœci arcem & portum ad perennem sui memoriam consecravit.* Ex quibus *arx Monœci* & *portus Herculis Monœci* diversa duo significantur. Hæc ego tentare solum, Volaterranus affirmare ausus est lib. 4. *Monœci portus, quod solus ibi Hercules coleretur, hodie Monachus.* Vertranius.

4 *Maturus Alpium maritimarum procurator*] Idem lib. sup. in Liguria Othonianis restitit, quos arcebat ne finibus provinciæ nostræ appropinquarent: tum enim in verba Vitellii provincia adacta erat, quam deinde procurator Valerius Paulinus Forojuliensis in Vespasiani verba adegit, uti mox scribit. Licet autem maritimarum Alpium nationes (si Romam attendas) Cisalpinæ complures essent, Veneti, Statielli, Vacienni, Magelli, Euburiates, Intemelii, Ingauni &c. Cisalpinæ, Salii, Deceates, Oxybii, non ideo maritimarum procuratori eidem suberant omnes, ut ex hoc loco observari potest. Quicquid enim inter Macram & Varum, addito municipio Antipoli, Romani juris fuit, procuratori maritimarum: quicquid inter Alpium summa juga & Massilitanam ditionem, procuratori provinciæ Narbonensis parebat. Sed etsi imperii singularis sub initio Lucilius Capito Tiberii Cæsaris in Asia procurator, eo quod manu militum usus, in exilium damnatus fuerit, sensim imperio constituto ab illo summo jure recessum est. Tum enim in provincias, quæ prætorem aut proconsulem haberent, procurator plerumque missus est, qui rationes principis tributorum, vectigalium, redituumque curaret, ut ad Ann. 12. diximus. Deinde cum res in provinciis consedissent, solus procurator in eas missus, & præsidiorum & rei principalis curam habuit: qualis apud Plin. ep. 7. Terentius Junior, & Valerius Paulinus ex Corneliano scripto videtur. Neque enim si proconsul provinciam rexisset, cum de imperio Vespasianus & Vitellius contenderent, nulla ejus esset à Tacito facta mentio. *Vertranius.*

5 *Nondum exuerat*] Rectius sic Flor. quam vulgati, *non exuerat.* Ait enim, *nondum*, innuens, eum ipsum quoque postea exuisse. *Pichena.*

6 *Metu intacta*] Pichena censet, *infracta:* at mihi pro sententia nunc videbatur, *intentata.* Destitit Valens ab aliis tentandis, metu ne temere se crederet & interciperetur. Quod si eamdem sententiam è voce, *intacta*, elicis: haud immutem. *Lipsius.*

Cæterorum fides metu intacta] Et à cæterorum mutanda fide metu abstinuit. *Ferrettus.* Vulgo, *intacta.* Ac si libri vet. consentirent, nihil mutassem. Sed cum Flor. habeat, *intacta*, reposui, *infracta:* familiari Tacito voce, pro labefacta, seu valde fracta. Ann. lib. 13. *infracta paulatim potentia matris.* hist. lib. 2. *Infracta partium fama.* & lib. 4. *Galbam & infracta tributa, hostiles spiritus induisse.* Quod autem Salinerius eandem vim inesse velit voci, *intracta*, aliorum sit judicium. Nulla ergo huic loco obscuritas remanet. cujus sensus & ordo est: Valentem, ne Galliam ingrederetur, deterritum fuisse, & monitionibus Marii, & nunciis illuc allatis de infracta fide cæterorum, qui Vitellianas

[1] procurator Valerius Paulinus, ſtrenuus militiæ, & Veſpaſiano ante fortunam ami-
cus, in verba ejus adegerat. Concitiſque omnibus, qui [2] exauctorati a Vitellio bel- 43
lum ſponte ſumebant, [3] Forojulienſem coloniam, clauſtra maris præſidio tuebatur:
[4] eo gravior auctor, quod Paulino patria Forum Julii, & honos apud prætorianos,
quorum quondam tribunus fuerat. Ipſique pagani, favore municipali, & futuræ
potentiæ ſpe juvare partes annitebantur. [5] quæ ubi paratu firma, & aucta rumore,
apud varios Vitellianorum animos increbuere; Fabius Valens cum quatuor ſpeculato-
ribus, & tribus amicis, [6] totidem centurionibus [7] ad naves regreditur: Maturo,
cete-

nas partes ſecuti fuerant. *Pichena.* Ἀναλόγως *intacta* ut *infracta.* idque verbi & pro valde frangere, & pro non frangere uſurpatur Serv. ad 12. Æneid. Duo deterruere Valentem ab ingreſſu Galliæ Narbonenſis, Maturi monitus & comitum fides metu circumjacentium populorum tacta titubanſque. *nam circumjectas civitates procurator Valerius Paulus ſtrenuus militiæ, & Veſpaſiano ante fortunam amicus, in verba ejus adegerat.* nec diu Valentis comites deſtinata diſſimulaverunt. *Fab. Valens cum* IV. *ſpeculatoribus ad naves regreditur mature.* Potuit ergo Pichena, & ſi qui alii ab emendationibus deſtitiſſe. *Salinerius.* Spernit Lipſius Palmerii conjecturam, *metu intuta*, & neſcio quid majoris corruptionis hic timet. Mihi integra omnia videntur, ſi pro *intacta*, reſcribatur *infracta*, bona & clara ſententia. Valens monitione Maturi territus: ceterorum fides metu infracta eſt. Is metus unde, ſtatim ſubjicitur. mox deinde trepidi Valentis ad naves reditus, ceterorum nutantium mutantium in partes tranſitus memoratur. Non multo alia ſententia, legere etiam poſſis negante particula immiſſa: *ceterorum fides metu non intacta.* quomodo & alias loquitur lib. 2. *Nec erat intactus teli ſuperſtitione* &c. Atque hoc prope verius arbitrer. *Acidalius.*

7 *Namque ceteras*] Nec enim ulla cauſa eſt, cur Tacito tres literas *que* invideamus, ut huc uſque factum fuit. *Jac. Gronovius.*

1 *Procurator*] Fortaſſis Galliæ Narbonenſis. *Savilius.*

2 *Exauctorati*] Sed ut ſolum intelligas (quantum mihi iſta dijudicanti conſtat) veteranos Othonis Prætorianos. Alios à Vitellio ſacramento ſolutos non invenio: moxque diſerte Prætorianorum meminit. *Idem.*

3 *Forojulienſem coloniam clauſtraque*] In libro MS. *Forojulienſem coloniam, clauſtra* &c. Appoſitive. *Rhenanus.* Ejuſdem coloniæ meminit etiam lib. præced. Plures quidem erant Forojulienſes coloniæ. de quibus vide Plinium 3, 14. & 19. Sed Tacitus loquitur de ea, quæ in litore Gallici maris citra Maſſiliam, Octavianorum, ſeu Pacenſis, vel Claſſica appellata, teſte eodem Plinio 3, 4. & Pomp. Mela de ſitu orbis 2. 5. *Pichena.* Fateor potuiſſe continuari vulgatum adjecta vocula *que*; neque enim alioquin tot docti editores eam toleraviſſent; ſed quum in Mediceo nuperrimus eam calamus ſuperſcripſerit, faceſſat hinc ut aliena. *Jac. Gronovius.*

4 *Eo gravior auctor*] Sic ſupra: *Tum progreſſus Lucilius auctorem ſe palam præbet.* Rhenanus.

5 *Quæ ubi paratu firma*] Codex Corvini *parta* habet. Lego: *quæ ubi pacta firma, & auctarum. apud v. Vit. a. increbuere.* Idem. Sed quod praue tacetur aperiamus: nam in MS. Mediceo exſtat *quæ vi paratu*, ſine dubio, pro *quæ ut paratu* id eſt, poſtquam, ex quo. *Jac. Gronovius.*

6 *Totidemque centurionibus*] In cod. Corvini, *totidem centurionibus.* & nos ſic ſcripſimus. *Rhenanus.*

7 *Regreditur mature: ceteriſque*] Priora lego: *regreditur. Maturo ceteriſque.* Intellegit enim Marium Maturum procuratorem Alpium, qui diſceſſu Valentis velut exſolutus, tranſiit in Flavianas partes. Poſteriora recte olim Rhenanus emendavit, cum vulgo eſſet, *volentibus liberum fuit*, inſiticia voce: aut, ut in quibuſdam, *auctor fuit.* Qui ſcilicet gloſſographi ignorarunt genus dicendi à fonte Græco: quod peritum illum ſagacemque Germanum non fugit. Ingenii enim & induſtriæ laudem Rhenano libens do: & ſcio inter primores eum ſuæ gentis. At carpſi olim liberius. Non ego, ſed ætas. (etſi revera multa in Rhenani judiciis, quæ probet nemo judex è Selectis.) Nunc abiit ille fervor: & obtendere manum ad magnorum virorum culpas poſſim, quam diducere & explicare. Revera autem quantula hæc ſunt, de quibus litigamus? litteræ, ſyllabæ, voculæ. Ridere mihi lubet, cum virorum gravium & grandium velitationes, imo pugnas video in his nugis. & metuo ut excitent me ad alteram Satyram. Nunc cum Ariſtophane ſatis mihi inclamaſſe:

——— Λοιδορεῖσθαι δ' οὐ πρέπει
Ἄνδρας ποιητὰς, ὥσπερ ἀρτοπώλιδας. *Lipſius.*

Ad naves regreditur: Maturo ceteriſque] Lipſii correctionem ac diſtinctionem ſequor. nam procul dubio de Mario Maturo intelligit, quem paulo ſupra nominavit corrupte vulgo, *regreditur mature: ceteriſque.* Pichena. Valens à pleriſque ſuorum deſertus cito cum paucis ad naves regreditur: cæteri (inter quos Maturus) Veſpaſiani partes induerunt. Doctiſſ. vir legit, *regreditur. Maturo cæteriſque.* Putem adductum conjunctione *cæteriſque.* Sed aliquando magnificentiæ gratia non decederet uti παραπληρωματικοῖς συνδέσμοις. *Salinerius.*

ceteriſque remanere, & [1] in verba Veſpaſiani adigi volentibus fuit. Ceterum ut mare tutius Valenti, quam litora, aut urbes; ita futuri ambiguus, & magis quid vitaret, quam cui fideret certus, adverſa tempeſtate Stœchadas Maſſilienſium inſulas
44 affertur. ibi eum miſſæ à Paulino Liburnicæ oppreſſere. Capto Valente, cuncta ad victoris opes converſa, initio per Hiſpaniam à prima Adjutrice legione orto, quæ memoria Othonis infenſa Vitellio, decimam quoque ac ſextam traxit. Nec Galliæ cunctabantur. Et Britanniam, [2] inclytus erga Veſpaſianum favor, quod illic ſecundæ legioni à Claudio præpoſitus, & bello clarus egerat, [3] non ſine motu adjunxit ceterarum, in quibus plerique centuriones ac milites à Vitellio provecti, expertum
45 jam principem anxii mutabant. Ea diſcordia, & crebris belli civilis rumoribus, Britanni ſuſtulere animos, auctore [4] Venuſio: qui ſuper inſitam ferociam, & Romani nominis odium, propriis in Cartiſmanduam reginam ſtimulis accendebatur. Cartiſmandua Brigantibus imperitabat, pollens nobilitate: & [5] auxerat potentiam, poſtquam capto per dolum rege [6] Caractaco, inſtruxiſſe triumphum Claudii Cæſaris videbatur. Inde opes, & rerum ſecundarum luxus. ſpreto Venuſio (is fuit maritus) armigerum ejus Vellocatum in matrimonium regnumque accepit. Concuſſa ſtatim flagitio domus: pro marito ſtudia civitatis, pro adultero libido reginæ, & ſævitia. Igitur Venuſius accitis auxiliis, ſimul ipſorum [7] Brigantum defectione, in extremum diſcrimen Cartiſmanduam adduxit. Tum petita à Romanis præſidia. & cohortes alæque noſtræ, variis prœliis, exemere tamen periculo reginam: regnum Ve-
46 nuſio, bellum nobis relictum. Turbata per eoſdem dies Germania, & ſocordia ducum, & ſeditione legionum. Externa vi, & perfidia ſociali, prope afflicta Romana res. Id bellum cum cauſſis & eventibus (etenim longius provectum eſt) [8] mox memorabimus. Mota & Dacorum gens, numquam fida, tunc ſine metu, abducto e Mœſia exercitu. Sed prima rerum, quieti ſpeculabantur: ubi flagrare Italiam

bello,

1 *In verba Veſpaſiani adigi volentibus liberum fuit*] Eraſimus vocem, *liberum.* nam imitatione Græca dixit Tacitus, *Cæteris remanere & in verba Veſpaſiani adigi volentibus fuit.* Ut lib. 15. *Hæc atque talia plebi volenti fuere.* Sic enim caſtigandum monuimus, ubi vulgo, *valentia fuere.* In vita Agric. ſoceri: *ut quibus bellum volentibus erat.* l. 1. *ut quibuſque bellum invitis aut cupientibus erat.* Nec eſt locutio valde diſſimilis, infra: *Mutiano volenti ſcripſere.* Adduximus ſuperiori loco quædam exempla ex auctoribus Græcis, quæ non viſum eſt hic repetere. *Rhenanus.*

2 *Inclitus erga Veſpaſianum favor*] Germanius eſt, quod erui è Rom. ed. *inditus erga* &c. portento ſimile eſt vitium tam conſpicuum, tam diu locum ſuum obtinuiſſe præter jus. Sic noſter alibi de Claudio: *cui non odium, non amor, niſi indita.* Gruterus.

3 *Non ſine motu adjunxit cæterarum*] Scil. legionum. *Ferrettus.* Faernus legebat, *non ſine motu cohortium junxit cæterarum*, ex v. c. cum in vulgatis ſit, *junxit*, & deſit verbum, *cohortium.* Urſinus.

4 *Venuſio*] *Jugantum civitate.* 12. Ann. *Savilius.*

5 *Auxerat potentiam*] Fallor, aut Tacitus ſcripſit, *potentia.* Quis enim alias iſte qui auxit? At genus illud dicendi perelegans, *Auxit potentia*, id eſt, Aucta eſt, ſignificatione occulta quadam patiendi. Cato in hoc ipſo verbo: *Eodem nomine complures ex agris acceſſitavere. eo res eorum auxit.* Vellejus *Sedandi* verbum ſic uſurpat: *Poſtquam tempeſtas ſedavit, Adherbal taurum immolat.* Plautus *Leniendi:*

Dum hæ conſileſcunt turbæ atque iræ leniunt.

Et plures ejuſmodi Latinæ linguæ delicias guſtare tibi fas apud Agellium lib. 18. c. 12. Non diſſimile, quod in Thucydidæo charactere obſervat Dionyſius: ſæpe τὰ παθητικὰ ῥήματα, δραστήρια· τὰ δὲ δραστήρια, παθητικὰ eſſe. *Lipſius.*

Auxerat potentiam] Mallet Lipſius, *potentia*, paſſiva ſignificatione verbi, *auxerat.* Sed vulgatam lectionem non improbo; cum non male etiam active intelligi poſſit, atque ad Cartiſmanduam referatur, quæ ſcil. ſibi ipſi potentiam auxerit. Sic Ann. XI. *nos virtutem auximus, Barbari ferociam infregere.* Ubi pariter Lipſius mallet, *virtute.* Pichena.

6 *Caractaco*] Ita ſæpius nominatur à Tac. lib. 12. Vulgo, *Carataco.* Pichena.

7 *Brigantum defectione*] Liber regius, *Brigantum defectio.* Statque ſententia. *Rhenanus.*

8 *Mox memorabimus*] Lib. 4. *Savilius.*

1 *Pro-*

bello, cuncta invicem hostilia, accepere; expugnatis cohortium alarumque hibernis, utraque Danubii ripa potiebantur. Jamque castra legionum exscindere parabant, ni Mucianus sextam legionem opposuisset, Cremonensis victoriæ gnarus, ac ne externa moles utrimque ingrueret, si Dacus Germanusque diversi irrupissent. Affuit, ut sæpe alias, fortuna populi Romani quæ Mucianum viresque Orientis illuc tulit: & quod Cremonæ interim transegimus. Fontejus Agrippa ex Asia [1] (proconsule eam provinciam annuo imperio tenuerat) Mœsiæ præpositus est; additis copiis e Vitelliano exercitu, quem spargi per provincias, & externo bello illigari, pars consilii, pacisque erat. Nec ceteræ nationes silebant. Subita per Pontum arma barbarum man- 47
cipium, regiæ quondam classis præfectus, moverat. is fuit Anicetus [2] Polemonis libertus, præpotens olim, & postquam [3] regnum in formam provinciæ verterat, mutationis impatiens. Igitur Vitellii nomine, adscitis gentibus quæ Pontum accolunt, corrupto in spem rapinarum egentissimo quoque, [4] haud temnendæ manus ductor, Trapezuntem [5] vetustam Asiæ civitatem, à Græcis in extremo Ponticæ oræ conditam subitus irrupit. Cæsa ibi cohors; regium auxilium olim: mox donati civitate Romana, signa armaque in nostrum modum; desidiam licentiamque Græcorum retinebant. [6] Classi quoque faces intulit, [7] vacuo mari eludens, quia lectissimas Liburnicarum, omnemque militem Mucianus Byzantium adegerat. Quin & [8] barbari [9] contemptius vagabantur, fabricatis repente navibus, [10] quas *cameras* vocant, artis lateribus,

1 *Proconsul eam prov.*] Nescio an gesserit rem decenter Pichena, dum notans ad lib. 2. ann. 52. & istic & alibi ubi vulgo *Proconsul* aut *Proprætor* editur, MSStos habere *Proconsule* aut *Proprætore*, idque semel monuisse sufficere, tamen in Taciti contextu identidem non correxit; ut sequuturis hæc saltem pars firma foret. Quippe cui ex posteris id liceret aut placeret facere, nisi ipsas membranas inspexisset? Fecit id modo Ryckius, sed præfatus in nota, quæ nimium supervacua & sera. *Jac. Gronovius.*

2 *Polemonis libertus, præpotens olim*] Ingeminat Flor. *præpotens libertus olim*, sed nihil mutavi. At Polemonis Regis Ponti meminit etiam lib. 2. Ann. *Pichena.*

3 *Regnum in formam Provinciæ*] Tempore Neronis. *Savilius.*

4 *Haud temnendæ manus auctor*] Nos, *haud temnendæ manus ductor.* In MS. volumine legitur, *tependæ manus ductor.* Possit legi; *haud pœnitendæ manus.* Rhenanus.

5 *Vetustam admodum civit.*] In Florentino: *vetusta mama civitatem.* Omnino leg. *vetusta fama.* Lipsius.

Vetustam admodum civitatem] In MS. volumine est, *vetusta manum civitatem.* Forte scribendum, *vetustissimam civitatem.* Rhenanus. Vulgo, *vetustam admodum civitatem.* Quod & ineptum & à Cornelianis phrasib. alienum. Flor. *vetusta mama civitatem.* Corrupte quidem, sed veram, ni fallor, emendationem ostendit, quam reposui, *vetustam Asiæ civit.* Pichena. Correxit ex MS. Flor. Pichena, in quo erat *vetustam mama civit.* Unde ego potius fecissem; *vetusta fama civitatem.* Inf. H. 4. 83. *Templum vetere fama.* Freinshemius.

6 *Classi quoque faces intulit*] Nos, *classi.* Rhenanus. Prave omnino: quia huc usque egit de terrestri irruptione; & transiens ad maritimos impetus, dicit: *Classis quoque* (nempe illius Aniceti, navigiis quibusdam hinc inde collectis) *faces intulit* urbi huic aut aliis Romanis partibus. Equidem quum in MS. Mediceo extet *classis*, non est juris nostri id mutare, ut laudanda sit Beroaldi cura in retinendo antiquo. *Jac. Gronovius.*

7 *Vacuo mari eludens*] Omnino *illudens* legendum. quod Lipsius ad marginem non male posse legi ait. *Acidalius.*

8 *Barbari*] Alii præter eos, ut arbitror, qui se Aniceto sociaverant, Achæi nempe, Heniochi, & Cercæi, alteram Ponti Euxini oram incolentes, atque ut refert Strabo lib. 11. rapto viventes, quales hic describuntur. *Savilius.*

9 *Contemptim vagabantur*] Scripsi, *contemptius vag.* Rhenanus. Utrumque sine proba fide, quum in MS. Mediceo tantum sit *contempti*, sed adverbium nonnullis oggessit caput 58. Sane quod tales barbari, qui antehac semper pro contemptis haberi meruerunt, ausi nunc fuerint vagari, & procul ab sedibus suis tanquam piratæ omnia facere infesta vel in ipso Ponto vel per oras, satis plena, justa & egregia narratio est, quam præbet ipse MS. *Jac. Gronovius.*

10 *Cameras vocant*] Nostrasne hæc vox? certe etiam hodie Cubilia tecta & clausa Cameras vocamus. & ab ea similitudine prisci, opinor, has naves. Strabo in describenda Bosporana ora: Ἀκάτια ἔχουσι λεπτὰ, στενὰ, καὶ κοῦφα, ὅσον ἀνθρώπους πέντε καὶ εἴκοσι δεχόμενα. Καλοῦσι δ' αὐτὰ οἱ Ἕλληνες καμάρας.

bus, lata alvo, ſine vinculo æris aut ferri connexa; & tumido mari, prout fluctus attollitur, ſumma navium tabulis augent, donec in modum tecti claudantur. Sic inter undas volvuntur, [1] pari utrimque prora, & mutabili remigio, quando hinc
48 vel illinc appellere indiſcretum & innoxium eſt. Advertit ea res [2] Veſpaſiani animum, ut vexillarios e legionibus, ducemque Virdium Geminum ſpectatæ militiæ deligeret. Ille incompoſitum & prædæ cupidine vagum hoſtem adortus, [3] coegit in naves: effectiſque raptim Liburnicis, aſſequitur Anicetum [4] in oſtio fluminis Cohibi, tutum ſub Sedochezorum regis auxilio, quem pecunia doniſque ad ſocietatem perpulerat. Ac primo rex minis armiſque ſupplicem tueri: poſtquam merces proditionis, aut bellum oſtendebatur; fluxa, ut eſt Barbaris, fide, pactus *Aniceti exitium*, perfugas tradidit, belloque ſervili finis impoſitus. Lætum ea victoria Veſpaſianum, cunctis ſuper vota fluentibus, Cremonenſis prœlii nuntius in Ægypto aſſequitur. Eo properantius Alexandriam pergit, ut fracto Vitellii exercitu, urbem quoque externæ opis indigam fame urgeret. Namque & Africam, eodem latere ſitam, terra marique invadere parabat, clauſis annonæ ſubſidiis, inopiam ac diſcordiam hoſti facturus.
49 Dum hac totius orbis mutatione fortuna imperii tranſit, Primus Antonius nequaquam pari innocentia poſt Cremonam agebat: ſatisfactum bello ratus, & cetera ex facili; [5] ſeu felicitas in tali ingenio avaritiam, ſuperbiam, ceteraque occulta mala patefecit. ut captam Italiam perſultare; ut ſuas legiones colere; omnibus dictis factiſque [6] vim ſibi ad potentiam ſtruere: utque licentia militem imbueret, [7] interfectorum centurionum ordines, legionibus offerebat. eo ſuffragio turbidiſſimus quiſque delecti. nec miles in arbitrio ducum, ſed duces militari violentia trahebantur. Quæ ſeditioſa, & corrumpendæ diſciplinæ, mox in prædam vertebat, nihil adventantem Muciа-
50 num veritus, quod exitioſius erat quam Veſpaſianum ſpreviſſe. Ceterum [8] propinqua hieme, & humentibus Pado campis, expeditum agmen incedere. Signa aquilæ

Ubi à gloſſula fortaſſe illæ voces, οἱ Ἕλληνες. *Lipſius.*

Quas cameras vocant] Strabo l. 11. ἀκάτια πλοῖα λεπτὰ στενὰ καὶ κοῦφα, ὅσον ἀνθρώπους πέντε καὶ εἴκοσι δεχόμενα. σπάνιον δὲ τριάκοντα δέξασθαι τοὺς πάντας δυνάμενα. Καλοῦσι δὲ αὐτὰ οἱ Ἕλληνες καμάρας i. *navigia oblonga anguſta & levia, quorum alia viginti circiter homines caperent, raro aut ad ſummum* 30. *Græci vocant* καμάρας. *Savilius.* A Tacito longe diſſentit Ethicus Hiſter, qui ob hoc ipſum navigii genus ita nuncupatum, ait, quod more Camelorum in medio curvo colcherio, quaſi Cameli gibbum, feneſtras oblicas, & modicas, ad ventorum receptaculum haberet, camera ſurſum conſuta, unde nomen habet, coriis magnis conjunctis. De hoc navigii genere vide ipſum Ethicum. *Lupanus.*

1 *Pari utrinque prora*] Eandem navium formam in uſu fuiſſe apud Germanos Suiones auctor eſt Tac. de morib. Germ. *forma navium in eo differt, quod utrinque prora, paratam ſemper appulſui frontem agit.* Pichena.

2 *Veſpaſiani animum*] Scribas, *ea res Veſpaſianum*, voce ſequenti inducta, brevius & verius. Ita loquitur Ann. 11. *Octo aquilæ petere ſilvas & intrare viſæ, advertere Imperatorem.* Lipſius.

3 *Cogit in naves*] Florent. *coegit.* Pichena.

4 *Sedochezorum regis*] Vatic. *Sedothezorum.* Rom. *Sedotoſorum.* Nullum hunc populum ego natum ſcio. *Lipſius.*

In oſtio fl. Cohibi, tutum ſub Sedochezorum] Flumen Cohibus & Sedocheci populi illi in alta nocte & ſilentio apud ſcriptores. Notius equidem flumen reddi poſſe exiſtimo ſic legendo: *In oſtio fl. Chobi.* Sic appellat Arrianus in deſcript. Ponti Euxini: Ἀπὸ τοῦ Χαρίεντος, ἐς Χῶβον ποταμὸν εἰσεπλεύσαμεν. Populorum nomen ſi tam feliciter, quam audacter correxi, bene habet. Sic autem emendabam: *Sub Sedochi Lazorum regis auxilio.* Lazi populi Pontici, & ni fallor, Sarmatæ fuere, apud Ptolemæum, Plinium, Agathiam, Procopium, Stephanum. Trajani ævo Rex eorum Malaſſas fuit. Jul. Capitolinus de Anton. Pio: *Pacorum Regem Ladis dedit.* Ubi crediderim pleniſſime legendum eſſe: *Pacorum Regem Lazis dedit.* Colerus.

5 *Ceu felicitas*] Caſtigo *ſeu felicitas.* Rhenanus.

6 *Viam ſibi ad potentiam*] Legendum eſſe *vim ſibi*, è MSS. docuimus 1. Obſerv. 14. *Gronovius.*

7 *Interfectorum centurionum ordines, legionibus offerebat*] Hoc eſt, ut ipſæ legiones ſibi, quos vellent, centuriones eligerent. *Pichena.*

8 *Propinqua hieme*] Muret. *propinquante.* Acidal.

læque victricium legionum, milites vulneribus aut ætate graves, plerique etiam integri, Veronæ relicti: ſufficere cohortes alæque, & è legionibus lecti, profligato jam bello videbantur. [1] Undecima legio ſeſe adjunxerat, initio cunctata; ſed proſperis rebus, anxia quod defuiſſet. Sex millia Dalmatarum, recens delectus, comitabantur. Ducebat Poppæus Silvanus conſularis: vis conſiliorum penes Annium Baſſum, legionis legatum. is Silvanum ſocordem bello, & dies rerum verbis terentem, ſpecie obſequii regebat, ad omniaque quæ agenda forent, quieta cum induſtria aderat. Ad has copias, e claſſicis Ravennatibus legionariam militiam poſcentibus, optimus quiſque adſciti: Claſſem Dalmatæ ſupplevere. Exercitus duceſque [2] ad Fanum Fortunæ iter ſiſtunt, de ſumma rerum cunctantes, quod *motas ex urbe prætorias cohortes* audierant: & teneri præſidiis Apenninum rebantur; & ipſos [3] in regione bello attrita, inopia & ſeditioſæ militum voces terrebant, [4] *Clavarium* (donativi nomen eſt) flagitantium. nec pecuniam aut frumentum providerant: & feſtinatio atque aviditas præpediebant, dum quæ accipi poterant, rapiuntur. Celeberrimos au- 51
ctores habeo, tantam victoribus adverſus fas nefaſque irreverentiam fuiſſe, ut gregarius eques, occiſum à ſe proxima acie fratrem profeſſus, præmium a ducibus petierit. Nec illis aut honorare eam cædem, [5] jus hominum; aut ulciſci, ratio belli permittebat. [6] Diſtulerant tamquam majora meritum, quam [7] quæ ſtatim exſolverentur. nec quidquam ultra traditur. Ceterum & prioribus civium bellis, par ſcelus inciderat. nam prœlio, quo [8] apud Janiculum adverſum Cinnam pugnatum eſt, Pom-

1 *Undecima legio*] Nuſquam de hac legione mentio ſupra. tamen credendum eſt, eam in Dalmatia remanſiſſe. nam ſup. lib. dixit, Silvanum Dalmatiæ præfuiſſe. *Pichena.*

2 *Ad Fanum Fortunæ iter ſiſtunt*] Urbs ad Hadriaticum mare, quæ. *Fano* nunc dicitur. Moſque fuit veterum *Fanum* appellare oppida, in quibus dii vel deæ colebantur. Quare urbes, quibus à Sanctis nomen eſt, nos Latine *Fanum* vocabimus, ut in Picardia Sancti Quintini, Sancti Riheri oppida, *Fanum Quintini*, *Fanum Richerii* Latine appellabis. *Lupanus.*

3 *In regione*] Male enim omnibus libris, *in legione*. Lipſius.

In legione bello attrita] Faernus legebat, *in regione bello attrita*. Urſinus.

4 *Clavarium*] Quod prætextum & originem habuit, quaſi ad militares clavos, de quibus res jam nota. Simili forma Unguentarium Plinius dixit, lib. II. Epiſt. XI. *Præterea acceperat ſeſtertium decem millia, fœdiſſimo quidem titulo, nomine Unguentarii:* donationem ſcilicet à provincialibus factam in Legatum, ad unguenta. Sic in Suetonii Veſpaſiano, cap. VIII. *Claſſiarii petunt, conſtitui aliquid ſibi calcearii nomine.* Lipſius.

Clavarium] Donativi nomen eſſe Tacitus auctor eſt. ipſe *clavem* in Conſtitutionibus Cæſarum legi, nomen cujuſdam indictionis extraordinariique tributi eſſe. Quapropter l. 12. Cod. Juſt. tit. eſt, *de prætoribus & collatione & gleba, & clavi, & pholle, & VII. Solidorum functione.* Alciatus. Donativum ad emendos ſibi *caligares clavos*: ut *calcearium* in Sueton. Veſp. 8. ad emendos calceos. *Savilius.* Huc etiam repit iſte Joſ. Laurentius in parte de re veſtiaria, quam inſulciendam putaverunt Theſauro Antiq. Græc. Tom. IX. Col. 952. & ſeq. *Jac. Gronovius.*

5 *Jus hominum*] Jus quod gentium dicitur: quod apud omnes homines natura duce peræque cuſtoditur: quod Cicero *jus naturæ*, vocat. *Ferrettus.*

6 *Diſtulerant tanquam majora meritum*] Ita Faernus legebat; non, *diſtulerunt*, ut habent vulgati. *Urſinus.* Lege, *diſtulerunt*. Acidalius.

7 *Quæ ſtatim exſolverentur*] Ita Flor. Vulgo, *exſolverent*. Pichena.

8 *Apud Janiculum*] Cum Tacito aut Siſenna potius conſentit Livius epitoma LXXIX. & alterum militem in Pompeji exercitu ſtatuit, alterum Cinnæ. At Valerius l. V. pro Cinna Sertorium ſubſtituit, cum quo & Oroſius ſentit lib. VI. Bello Actiaco etiam idem eveniſſe, commemorat Epigramma vetus: quod vulgatum magno Scaligero debemus:

Mævius à caſtris miles melioribus auſus
Hoſtilem ſaltu præcipitare ratem,
In damnum felix, & victor ut impius eſſet,
Neſcius occiſo fratre ſuperbus erat.
Dum legit exuvias, hoſtiliaque arma revellit,
Fraternos vultus oraque nota videt.
Ille ferox. quid lenta manus nunc denique ceſſas?
Juſtius hoſte tibi qui moriatur adeſt.
Fraternam res nulla poteſt defendere cædem,
Mors tua ſola poteſt, morte levanda tua eſt.
Vivimus adverſis, jaceamus partibus iſdem.

Pompejanus miles fratrem ſuum, dein cognito facinore, ſe ipſum interfecit, ut Si-
ſenna memorat, [1] tanto acrior apud majores, ſicut virtutibus gloria, ita flagi-
tiis pœnitentia fuit. Sed hæc aliaque [2] ex veteri memoria petita, quotiens res lo-
52 cuſque exempla recti, aut ſolatia mali poſcet, haud abſurde memorabimus. An-
tonio ducibuſque partium, *præmitti equites, omnemque Umbriam explorari* placuit, *ſi
qua Apennini juga clementius adirentur: acciri aquilas ſignaque, & quidquid Veronæ mi-
litum foret: Padumque & mare, commeatibus compleri.* Erant inter duces, qui ne-
cterent moras. quippe nimius jam Antonius, [3] & certiora ex Muciano ſperaban-
tur. Namque Mucianus tam celeri victoria anxius, & ni præſens urbe potire-
tur, expertem ſe belli gloriæque ratus, ad Primum & Varum media ſcriptitabat,
inſtandum cœptis, aut rurſus *cunctandi utilitates* ediſſerens; atque ita compoſitus, ut
ex eventu rerum adverſa abnueret, vel proſpera agnoſceret. Plotium Griphum, nu-
per ab Veſpaſiano [4] in ſenatorium ordinem additum, ac legioni præpoſitum, cete-
roſque ſibi fidos, apertius monuit. Iique omnes, de feſtinatione Primi ac Vari ſi-
niſtre, & [5] Muciano volentia reſcripſere. Quibus epiſtolis Veſpaſiano miſſis, effe-
53 cerat, ut non pro ſpe Antonii, conſilia [6] factaque ejus æſtimarentur. Ægre id pati
Antonius, & culpam in Mucianum conferre, cujus criminationibus [7] eviluiſſent pe-
ricula

Dixit: & in dubio eſt utrius enſe cadat.
Enſe meo moriar maculato cæde nefanda?
Cui moreris, ferrum quo moriare, dabit.
Dixit, & in fratrem fraterno concidit enſe.
Victorem & victum condidit una manus.

Lipſius.

1 *Tanto acrior apud majores, quod ſicut*] Nos particula *quod* expuncta, ſic ſcripſimus: *Tanto acrior apud majores ſicut virtutibus gloria, ita flagitii pœnitentia fuit.* Nam exemplar regium manifeſte habet *flagitii*, ut de flagitio occiſi fratris intelligas. *Rhenanus.*

2 *Ex veteri memoria petita*] Caſtig. *repetita.* Mox eſt in exemplari regio, *poſcet.* Rhenanus. Sed quum ipſe Tacitus videatur adhibuiſſe ſimplex, id nobis debet ſufficere, ut nunc certe etiam legitur in MS. Mediceo, idque poſui in contextu, prout ex eodem retinui *poſcet*, plurale vulgo reliqui. *Jac. Gronovius.*

3 *Et certiora de Muciano*] Magis placet Florentina ſcriptio, *ex Muciano.* Ambigebant duces, quid facturi aut non facturi, ex ſequentibus: Mucianus adventabat, alter pæne Flavius; ergo ab illo certiores omnium futuri. *Lipſius.*

Certiora ex Mutiano ſperabantur] Præpoſitionem *ex* ſuſtulimus. *Rhenanus.* Flor. *ex Mutiano* &c. non *de.* Pichena. Videbatur Antonius appetens novarum rerum, nec amplius Veſpaſiano fidus; quæ ſuſpicio inde orta, quod milites imperio regeret ambitioſo, *ut ſuas legiones colere, omnibus dictis, factiſque viam ſibi ad potentiam ſtruere*, qua etiam de cauſſa Piſo reus majeſtatis factus eſt 2. Ann. 55. Nectebant igitur mores nonnulli ex ducibus metuentes, ut ſequi Antonium eſſet perfidiæ conſcientiam ſubire. At Mucianum expectabant, de cujus fide non ſuſpicabantur. Scriptum eſt *certiora*, quod qui præſentia ſpe futurorum faſtidio habent, incerta præ certis ſequi videntur. Salluſt. Cat. *incerta præ certis bellum quam pacem malebant.* Vel duces ob Antonii faſtum & impotentiam ægre eum ſequebantur, *quippe nimius jam Antonius.* præſertim quod nec magni jam facerent ea, quæ ſibi Antonius indulgebat, nam certiora & firmiora ſperabant à Muciano, quippe qui dux primarius erat, & credebatur acta Primi pro irritis habiturus. At propius vero accedemus, ſi dicamus duces expectaſſe Mucianum, ut ejus juſſa ſine hæſitatione exequerentur. Nam is abſens ita ſe gerebat. *ut ex eventu rerum adverſa abnueret, vel proſpera agnoſceret.* Verum vir Doctiſſ. mavult *rectiora* quaſi dicta ſint de virtutibus Muciani in comparationem vitiorum Primi. verum de Licinio jam legi *palam laudares. ſecreta male audiebant.* Salinerius.

4 *In Senatorium ordinem*] Sic Florentin. Antea, *in Senatorum.* Pichena.

5 *Muciano volentia*] Ita libri. Salluſtianum videtur: *Pompejus multis ſuſpicionibus volentia plebi facturus habebatur.* Beatus tamen *volenti* maluit. *Lipſius.*

Muciano volentia reſcripſere] Caſtigavimus, *Muciano volenti ſcripſere*, hoc eſt gratia reſcripſere. Redolet Helleniſmum hæc locutio. Non prorſum abſimilis illis, *Hæc atque talia plebi volenti fuere.* Item *remanere & in verba Veſpaſiani adigi volentibus.* In vita Agric. *Ut quibus bellum volentibus erat.* Sane quantum ad dativum *volenti* attinet quod Græcis eſt βουλομένῳ meminimus ſupra. *Rhenanus.* Ex Flor. *volentia reſcripſere.* Vulgo, *ſcripſere.* Pichena. Si ſtandum fide edit. Rom. reſtituendum *ſcribere*, quod heic altero aliquantum ſuavius. *Gruterus.*

6 *Factaque ejus*] In exemplari regio eſt, *aut facta ejus.* Rhenanus.

7 *Coaluiſſent pericula ſua*] Vix eſt ut ipſa res hanc ſcriptionem toleret. nec enim opinor timuiſſe Antonium

ricula ſua. nec ſermonibus temperabat, [1] immodicus lingua, & obſequii inſolens.
litteras ad Veſpaſianum compoſuit, jactantius quam ad principem, nec ſine occulta
in Mucianum inſectatione; *Se Pannonicas legiones in arma egiſſe: ſuis ſtimulis excitos
Mœſiæ duces: ſua conſtantia perruptas Alpes: occupatam Italiam: interſepta Germanorum
Ræti orumque auxilia. Quod diſcordes diſperſaſque Vitellii legiones equeſtri procella; mox
peditum vi, per diem noctemque fudiſſet, id pulcherrimum, & ſui operis. Caſum Cremo-
næ bello imputandum: majore damno, plurium urbium excidiis, veteres civium diſcordias
reipublicæ ſtetiſſe. Non ſe nuntiis neque epiſtolis, ſed manu & armis imperatori ſuo mili-
tare. neque officere gloriæ eorum, qui Aſiam interim compoſuerint:* [2] *illis Mœſiæ pacem,
ſibi ſalutem ſecuritatemque Italiæ, cordi fuiſſe. Suis exhortationibus Gallias Hiſpaniaſque
validiſſimam terrarum partem, ad Veſpaſianum converſas. Sed cecidiſſe in irritum labo-
res, ſi præmia periculorum ſoli aſſequantur, qui periculis non affuerint.* Nec fefellere ea
Mucianum. inde graves ſimultates: quas Antonius ſimplicius; Mucianus callide,
eoque implacabilius nutriebat. At Vitellius, fractis apud Cremonam rebus, nuntios 54
cladis occultans, ſtulta diſſimulatione, remedia potius malorum quam mala differebat.
Quippe confitenti conſultantique ſupererant ſpes vireſque: cum e contrario læta o-
mnia fingeret, falſis ingraveſcebat. Mirum apud ipſum de bello ſilentium: prohibiti
per civitatem ſermones, eoque plures: ac ſi liceret, [3] vera narraturi; quia vetaban-
tur, atrociora vulgaverant. Nec duces hoſtium augendæ famæ deerant, captos Vi-
tellii exploratores, circumductoſque, ut robora victoris exercitus noſcerent, remit-
tendo: quos omnes Vitellius ſecreto percunctatus, interfici juſſit. [4] Notabili con-
ſtantia centurio Julius Agreſtis, poſt multos ſermones quibus Vitellium ad virtutem
fruſtra accendebat, perpulit, [5] ut ad vires hoſtium ſpectandas, quæque apud Cre-
monam acta forent, ipſe mitteretur. Nec exploratione occulta fallere Antonium
tentavit, ſed *mandata imperatoris ſuumque animum* profeſſus, *ut cuncta viſeret,* poſtu-
lat. Miſſi, qui locum prœlii, Cremonæ veſtigia, captas legiones oſtenderent. A-
greſtis ad Vitellium remeavit, abnuentique *vera eſſe* [6] *quæ adferret*, atque ultro *cor-
ruptum* arguenti; *quandoquidem*, inquit, [7] *magno documento opus eſt, nec alius jam tibi
aut vitæ, aut mortis meæ uſus, dabo cui credas.* atque ita digreſſus, voluntaria morte
dicta

tonium à Muciani criminationibus, neque etiam hoc in litteris ad Veſpaſianum queritur, ſed tantum præmia, quæ meruerat, intercipi. huc etiam modo dixit: *conſilia ejus factaque non perinde æſtimari.* quapropter legendum cenſeam; *eviluiſſent pericula ſua.* Pericula pro rebus fortiter geſtis, ut mox, *præmia periculorum.* & ſupra 2, 40. *fidem atque pericula polliceantur.* Ea autem nunc non ut debebant æſtimari, ſed evileſcere queritur. *Freinshemius.* Ambigas profecto, quid magis mireris, utrum ſagacem præſtantiam ingenii in eximio viro, ut ſponte penetrarit in ipſam veram veteremque lectionem, an taciturnitatem Pichenæ aliorumque, qui eam in paginis Mediceis oppreſſam retinuerunt, prorſus non laudabiliter; unde ſavi Ryckio totam rem ex ſchedis meis denudanti, & pro ſuppoſito *coaluiſſent* edidi *eviluiſſent.* Jac. Gronovius.

1 *Immodicus lingua & obſequii inſolens*] Vulgo, *linguæ* & utrumque à Tacito uſurpatur. prætuli tamen Flor. lectionem, quam & Venetus agnoſcit. *Pichena.*

2 *Illis Mœſiæ pacem*] Refertur ad id quod ſupra dixit, Dacorum gentem in Mœſiam irrupiſſe, & à Mutiano compreſſam. *Pichena.*

3 *Vera narraturi*] Ut c. 56. *vera dicturis.* Sed aliena ſententia. In hoc autem loco non videtur de nihilo eſſe, quod MS. Medic. exhibeat *vere*; nempe legendum *vera enarraturi.* Jac. Gronov.

4 *Notabili conſtantia*] Sueton. Oth. 10. & poſt eum Zonaras, Othoni id tribuit in priori bello, circumſtantiis modice diſcrepantibus. *Savilius.*

5 *Ut ad vires hoſtium ſpectandas*] Particulam *ut* expunximus. *Rhenanus.* Illud, *ut*, additum ex Flor. *Pichena.* Muretus, *ut ad vires* &c. Nihil opus. *Acidalius.*

6 *Quæ afferret*] Nos, *referret.* Rhenanus. Muret. *adferret.* Neque hoc opus. *Acidalius.* Id tamen Taciti eſſe probat veterrimus codicum MSS. *Jac. Gronovius.*

7 *Magno documento opus*] Addidimus verbum *eſt.* Rhenanus.

1 Se-

dicta firmavit. Quidam *jussu Vitellii interfectum*, de *fide constantiaque* eadem tradidere.
55 Vitellius ut e somno excitus, *Julium Priscum, & Alphenum Varum, cum quatuordecim prætoriis cohortibus, & omnibus equitum alis obsidere Apenninum* jubet. [1] Secuta e classicis legio. Tot millia armatorum, lecta equis virisque, si dux alius foret, inferendo quoque bello satis pollebant. Ceteræ cohortes, ad tuendam urbem L. Vitellio fratri datæ. Ipse nihil e solito luxu remittens, & diffidentia properus, festinare comitia, quibus consules [2] in multos annos destinabat: fœdera sociis; Latium externis dilargiri: his [3] tributa dimittere; alios immunitatibus juvare: denique nulla in posterum cura, lacerare imperium. Sed [4] vulgus ad magnitudinem beneficiorum aderat: stultissimus quisque pecuniis mercabatur: apud sapientes cassa habebantur, quæ neque dari, neque accipi, salva republica poterant. Tandem flagitante exercitu [5] qui Mevaniam insederat, magno senatorum agmine, quorum multos ambitione, plures formidine trahebat; in castra venit, incertus animi, & infidis consiliis obnoxius.
56 Concionanti (prodigiosum dictu) tantum fœdarum volucrum supervolitavit, ut nube atra [6] diem obtenderent. Accessit [7] dirum omen, profugus altaribus, taurus, disjecto sacrificii apparatu, [8] longe, nec ubi feriri hostias mos est, con-

1 *Secuta è classicis legio*] Supra dixit c. 50. *è classicis Ravennatibus legionariam militiam poscentibus optimus quisque adsciti.* Hic è classicis legionem scribit, utrobique an de militibus classis, an de navalibus ministris seu remigibus sit intelligendum, indagandum. Hos *classiarios* vocavit Sueton. in Galb. 12. in Tib. 62. in Oth. 8. & Vespas. 8. Hircius lib. 3. bell. civ. *Aqua prohibere classiarios instituit.* His sic se habentibus, si demus, *classicos* Tacito eosdem esse, quos *classiarios* Suetonius & Hircius appellavere, constat nautas, remiges, & navium ministros quoscumque in legionem militarem redactos. Si vero à largiori significatione *classicos* acceperimus pro his omnibus, qui classi inserviunt, dubio procul & milites classi assignati sub eadem voce continebuntur. Nam & apud JC. *in l. unica C. de classic. lib. 2. & C. Theod. eodem l. unica. classici milites* sunt deputati navibus. Quinimo & *classiarios* quandoque nuncupatos observamus apud Lamprid. in Comm. 15. *Marc. Donatus.* Muret. *secutæ classicæ legiones.* Nescio, an è libris & historiæ fide. *Acidalius.* Neniæ meræ, prout illorum pectora talibus fuerunt repleta. Alii è classicis alii è classiariis. Nuper distinctius de illis egit Raph. Fabrettus ad Columnam Trajani pag. 84. *Jac. Gronovius.*

2 *In multos annos*] Sueton. Vit. 11. *Comitia in decem annos ordinavit, seque perpetuum Consulem.* Savilius.

3 *Tributa dimittere*] Viri eximii repositum eunt: *remittere*, & hoc quidem vult auctor; sed idem manet retento altero, ut pluribus ostendi in Suspicionibus. *Gruterus.*

4 *Vulgus ad magnitudinem beneficiorum aderat*] Nescio quid sibi Flor. velit, in quo corrupte legitur, *haberat.* Pichena. Videtur significare *hiabat.* nam hoc verbum alibi quoque sic corruptum nos invenisse meminimus. *Gronovius.*

5 *Qui Mevaneam insederat*] Vocula addita è libris. *Lipsius.*

Qui Mevaniam insederat] Pronomen relativum *qui* submovimus. nam hæc clausula, *Mevaniam insederat*, per parenthesim interjecta est: & subintelligitur *Mevaniam insederat* s. is exercitus. *Rhenanus.*

6 *Diem obtenderent*] Bene ita libri, non, *obtunderent*, ut visum Beato. Quibusdam scriptum, *nube radium obtunderent.* vitiose. *Lipsius.*

Diem obtenderent] Scripsimus, *obtunderent.* Obtunditur lux & fulgor per obumbrationem. *Rhenanus.* Verbum *obtenderent* è MS. placitum Lipsio, non *obtunderet.* quod ego Rhenano potius assentiar retinendum. Valet, hebetarent, obscurarent. Ac si *obtenderent*, malis, mutandæ & reliquæ voces, legendumque: *ut nubem atram diei obtenderent.* quod mihi non adeo probetur. *Acidalus.* Vide Paterna ad Livium 1. 57. *Jac. Gronovius.*

7 *Dirum omen*] Si in sacrificiis victima fugisset, malum id Romanis omen erat. Titus paullo ante mortem *Sabinos petit*, ait Sueton. 10. *aliquanto tristior, quod sacrificanti hostia aufugerat.* Idem Jul. 59. Et Galb. 18. Festus: *piacularia vocabant, quod sacrificantibus tristia portendebant: cum aut hostia ab ara profugisset, aut percussa mugitum dedisset, aut in aliam partem corporis quam oporteret decidisset.* Plin. 8, 45. *Notatum est vitulos ad aras humeris hominum allatos non litare, sicut nec claudicante, nec aliena hostia deos placari, nec trahente se ab aris.* Savilius.

8 *Longe, nec ubi feriri*] Præivit ad emendationem hanc Vatic. qui refert, *longe necui feriri.* Nam alii libri hic mutili. Ominosum vero antiquitus, si hostia fugisset, nec suo loco, id est ante aram cæsa fuisset, Festus: *Piacularia appellabant, quæ sacrificantibus tristia portendebant, cum aut hostia ab ara profugisset, aut percussa mugitum dedisset, aut in aliam partem corporis quam oporteret, cecidisset.* Plinius: *Notatum*

confossus. Sed præcipuum ipse Vitellius ostentum erat, ignarus militiæ, improvi-
dus consilii. *quis ordo agminis*, *quæ cura explorandi*, *quantus urgendo trahendove bello*
modus, alios rogitans; & ad omnes nuntios, vultu quoque & incessu trepidus; dein
temulentus. Postremo tædio castrorum, & audita defectione Misenensis classis, Ro-
mam revertit, recentissimum quodque vulnus pavens, summi discriminis incuriosus.
Nam cum transgredi Apenninum integro exercitus sui robore, & fessos hieme atque
inopia hostes aggredi, in aperto foret; [1] dum dispergit vires, acerrimum militem,
& usque in extrema obstinatum, trucidandum, capiendumque tradidit, peritissimis
centurionum dissentientibus, & si consulerentur, vera dicturis. [2] Arcuere eos inti-
mi amicorum Vitellii, ita formatis principis auribus, ut aspera quæ utilia, nec quid-
quam nisi jocundum & [3] læsurum acciperet. Sed classem Misenensem (tantum ci- 57
vilibus discordiis etiam singulorum audacia valet) Claudius Faventinus centurio, per
ignominiam à Galba dimissus, ad defectionem traxit, fictis Vespasiani epistolis pre-
tium proditionis ostentans. Præerat classi Claudius Apollinaris, neque fidei con-
stans, neque strenuus in perfidia. & [4] Apinius Tiro prætura functus, ac tum forte
Minturnis agens, ducem se defectoribus obtulit. à quibus municipia coloniæque im-
pulsæ, præcipuo Puteolanorum in Vespasianum studio; contra Capua Vitellio fida,
municipalem æmulationem bellis civilibus miscebant. Vitellius Claudium Julianum
(is nuper classem Misenensem molli imperio rexerat) permulcendis militum animis
delegit. data in auxilium urbana cohors, & gladiatores, quibus [5] Julianus præerat.
[6] Ut collata utrimque castra, haud magna cunctatione Juliano in partes Vespasiani
transgresso, Tarracinam occupavere, mœnibus situque magis, quam ipsorum inge-
nio tutam. [7] Quæ ubi Vitellio cognita, parte copiarum Narniæ cum præfectis præ- 58
torii relicta, L. Vitellium fratrem, cum sex cohortibus & quingentis equitibus, in-
gruenti per Campaniam bello opposuit. Ipse æger animi, studiis militum & clamo-
ribus populi arma poscentis refovebatur: dum vulgus ignavum, & nihil ultra verba
ausurum, falsa specie, [8] *exercitum* & *legiones* appellat. Hortantibus libertis (nam
amicorum ejus quanto quis clarior, minus fidus) *vocari tribus* jubet, [9] dantes nomina
sacramento adigit. Superfluente multitudine, curam delectus in consules partitur.
Servorum numerum, & [10] pondus argenti senatoribus indicit. equites Romani obtu-
lere

ratum est vitulos, ad aras humeris hominis allatos, non fere litare: sicut nec claudicante, nec aliena hostia deos placari, nec trahente se ab aris. Lipsius.

Longe quam ubi feriri hostias mos est] Delevi particulam *quam. Longe*, id est procul ab eo loco, ubi feriri hostias mos est. *Rhenanus.* Lipsius è Vat recte. Nec male Muretus, *longe quam ubi feriri.* Acidalius.

1 *Dum dispergit vires*] Quibusdam secum Romam assumptis; sed inprimis, quod ab exercitu cum fratre dimitteret, ut paulo post apparet, sex cohortes, & quingentos equites in Campaniam. *Savilius*

2 *Arcuere eos*] Vere, non *arguere.* Lipsius.

3 *Læsurum acciperet*] Faernus legebat, *acciperent*, ad aures referens. *Ursinus.* Sive *acciperent*, aures nempe. *Acidalius.*

4 *Apinius Tiro*] Aliter nomen illud concepit edit. Rom. in ea enim *Aponius*, & vero nomen istud notius Romanis altero; quod nescio an alibi adhuc inveniatur. *Aponii* omnes libros, omnia marmora occupat: & vel quinquaginta suffecerit inscriptionum nostrarum vere thesaurus. *Gruterus.*

5 *Julianus præerat*] Mirum, ni ille ipse Julianus, qui Plinio *curasse* dicitur *munus gladiatorium Neronis.* lib. XXXVII. cap. III. *Lipsius.*

6 *Et collata utrinque castra*] Castig. *ut collata* &c. *Rhenanus.*

7 *Quæ ubi Vitellio cognita*] MS. exemplar non habet, *ubi.* Possunt sic distingui verba: *Quæ Vitellio cognita.* Subaudi, *sunt.* Parte cop. *Rhenanus.*

8 *Exercitum & legiones appellat*] Rectius Flor. *exercitum*, quam vulgati, *exercitus.* Pichena.

9 *Dantes nomina sacramento adigit*] In MS. exemplari est, *dat nomina.* Forte scribendum & distinguendum, *dant nomina*, *sacramento adigit.* Rhenanus.

10 *Pondus argenti Senatoribus inducit*] Nos, *indicit.* Idem.

lere *operam pecuniasque*, etiam libertinis idem munus ultro flagitantibus. [1] Ea simulatio, officia metu profecta, verterat in favorem. Et plerique haud perinde Vitellium, quam casum locumque principatus miserabantur. nec deerat ipse vultu, voce, lacrymis, misericordiam elicere, largus promissis, &, quæ natura trepidantium est, immodicus. Quin & [2] *Cæsarem* se dici voluit, aspernatus antea. sed tunc, superstitione nominis, & quia in metu consilia prudentium, & vulgi rumor juxta audiuntur. Ceterum ut omnia inconsulti impetus cœpta, initiis valida, spatio languescunt, dilabi paulatim senatores, equitesque, primo cunctanter & ubi ipse non aderat; [3] mox contemptim & sine discrimine, donec Vitellius pudore irriti conatus, [4] quæ non dabantur remisit.

59 Ut terrorem Italiæ [5] possessa Mevania, ac velut renatum ex integro bellum intulerat; ita haud dubium erga Flavianas partes studium, tam pavidus Vitellii discessus addidit. [6] erectus Samnis, Pelignusque, & Marsi, æmulatione, quod Campania prævenisset, ut in novo obsequio ad cuncta belli munia acres erant. Sed fœda hieme per transitum Apennini conflictatus exercitus: & vix quieto agmine [7] nives eluctantibus, patuit quantum discriminis adeundum foret, ni Vitellium retro fortuna vertisset. quæ Flavianis ducibus non minus sæpe quam ratio affuit. Obvium

1 *Ea simulatio, officia metu profecta verterat in favorem*] Egregie hæc versa sunt Italice, pessime Gallice: neque enim Vitellii heic ulla interpretatio; sed Senatores antea obsequiosi metu, sponte animum talem induunt: hoc est, cum viderent equites Romanos & libertinos nihil non ultro offerre Vitellio, & ipsi quoque servos pondusque argenti indictum, libentes produxere in medium. *Gruterus.*

2 *Cæsarem se dici noluit*] Sueton. Vit. 8. *Cognomen Germanici delatum ab universis cupide recepit, Augusti distulit, Cæsaris in perpetuum recusavit.* Savilius. Recusaverat ante 2. hist. *præmisit in urbem edictum, quo vocabulum Augusti differret, Cæsaris non reciperet.* Adversatur Suetonius Vit. 8. non iterabo jam mihi dicta ad lib. 1. ann. c. 5. *Salinerius.*

3 *Conterriti, mœstive*] E Florentino, in quo est, *contempti mestiue*, Pichena emendat: *contemptim & sine discr.* Belle, belle, *Lipsius.*

Mox contemptim & sine discrimine] Vulgati omnes corrupte, *mox conterriti mœstive discrimine.* Flor. mihi veram lectionem ostendit, in quo legitur; *mox contempti mœstive discrimine.* Pichena. Miraculum est nemini scripturam hanc ineptissimam, vel quasi dicis causa, raptam in jus, ante Pichenam. Sane boni succi nulla in eis guttula. Vatic. edit. proxime accedit ad autographum Florentinum, habetque, *contenti mœstive discrimine.* è quibus nihil elicio melius quam quod venit in mentem Pichenæ. *Gruterus.*

4 *Quæ non dabantur, remisit*] Codex Matthiæ Corvini, *Quæ non dabantur, omisit.* Adhuc nullus commodus sensus elici potest. Pro *non dabantur*, lego, *nunciabantur*, & bene habebit locus. *Quæ nuntiabantur, omisit*; hoc est, omisit punire senatores equitesque, de quibus nunciatum foret, quod è castris se subduxissent. *Rhenanus.* Flor. *quæ non dabantur, remisit.* Vulgo, *omisit.* Pichena. Apage istud *omisit*, natum è cod. Budensi, restituatur MS. omnium editionumque, *remisit.* alia enim longe vis in hac voce, quam altera. Sed ignoscendum Rhenano, qui ne per somnium adsecutus loci hujus sententiam; utique cum & *dabantur* mutet in *nuntiabantur*: quod nullo modo tolerari potest circa Vitellium, imperantem plus precario. *Gruterus.*

5 *Possessa Mevania*] Muret. *obsessa.* male. *Possessa* est nostro occupata. Sic c. 8. hujus lib. *Possessa ipso transitu Vincentia.* Et Mevaniam jam exercitus insederat: quod paullo superius narravit. *Acidalius.*

6 *Ereptus Samnis*] In Florentino, *erectus*: sed illud placet, ereptum nempe Vitellio, qui possidebat. Aut si *erectus*, capi licet animis erectos ob Vitellii discessum, & sic defecisse. *Lipsius.*

Erectus Samnis, Pelignusque, Marsi, æmulatione] Reposui, *erectus*, ex Flor. procul dubio rectius quam *ereptus*, ut in vulgatis. Non enim vi, sed sponte hi populi ad Vespasianum defecere, Campanorum æmulatione. *Pichena.* Lego, *Erectus Samnis Pelignusque: & Marsi, æmulatione* &c. Ait Samnitas Pelignosque erecto erga Vespasianum studio fuisse. Quæ interpretatio pendet è præcedentibus verbis: *ita haud dubium erga Flavianas partes studium tam pavidus Vitellii discessus addidit.* Acidalius.

7 *Nive se eluctantibus*] Castigavi, quemadmodum est in volumine Budensi, *nives eluctantibus.* Sic in vita Agric. *Super virtutem hostium, locorumque difficultates eluctatus.* Eodem modo lib. 1. Hist. *Immensa viarum spatia, ægre sub armis eniterentur.* Et hoc loco post: *Custodias Vitellii elapsus.* lib. 4. Ann. *Ejusque statuam vim ignium bis elapsam.* Rhenanus.

1 Ne.

vium illic Petilium Cerialem habuere, agresti cultu, & [1] notitia locorum custodias
Vitellii elapsum. Propinqua affinitas Ceriali cum Vespasiano, nec ipse inglorius mi-
litiæ, eoque inter duces assumptus est. *Flavio quoque Sabino, ac Domitiano patuisse
effugium*, multi tradidere. Et missi ab Antonio nuntii, per varias fallendi artes pe-
netrabant, *locum ac præsidium* monstrantes. Sabinus *inhabilem labori & audaciæ vale-
tudinem* caussabatur: Domitiano aderat animus: sed custodes à Vitellio additi, quam-
quam *se socios fugæ* promitterent, tamquam insidiantes timebantur. Atque ipse Vi-
tellius, respectu suarum necessitudinum, nihil in Domitianum atrox parabat. Du- 60
ces partium ut Carsulas venere, paucos ad requiem dies sumunt, donec aquilæ [2] si-
gnaque legionum assequerentur: & locus ipse castrorum placebat, late prospectans;
tuto copiarum aggestu; florentissimis prope tergum municipiis. simul colloquia cum
Vitellianis decem millium spatio distantibus, & proditio sperabatur. Ægre id pati
miles, & victoriam malle quam pacem. ne suas quidem legiones opperiebantur, ut
prædæ, quam periculorum socias. Vocatos ad concionem Antonius docuit; *esse ad-
huc Vitellio vires*, [3] *ambiguas si deliberarent*; *acres si desperassent. Initia bellorum civi-
lium fortunæ permittenda*; *victoriam consiliis &* [4] *ratione perfici. Jam Misenensem clas-
sem & pulcherrimam Campaniæ oram descivisse: nec plus è toto terrarum orbe reliquum
Vitellio, quam quod inter Tarracinam Narniamque jaceat. Satis gloriæ prœlio Cremonensi
partum*; *& exitio Cremonæ, nimium invidiæ: ne concupiscerent Romam capere potius,
quam servare. majora illis præmia, & multo maximum decus, si incolumitatem senatui po-
puloque Romano sine sanguine quæsissent.* His & talibus mitigati animi. Nec multo 61
post legiones venere. Et terrore famaque aucti exercitus, Vitellianæ cohortes nuta-
bant, nullo in bellum adhortante, multis ad transitionem, qui suas centurias turmas-
que [5] tradere, donum victori, & sibi in posterum gratiam, certabant. Per eos cog-
nitum est, *Interamnam proximis campis præsidio quadringentorum equitum teneri.* [6] Mis-
sus extemplo Varus, cum expedita manu, paucos repugnantium interfecit: plures
abjectis armis, veniam petivere: quidam in castra refugi, cuncta formidine imple-
bant, augendo rumoribus virtutem copiasque hostium, quo amissi præsidii dedecus
lenirent. Nec ulla apud Vitellianos flagitii pœna: & [7] præmiis defectorum, versa
fides,

1 *Notitia locorum*] In volumine Bud. legitur, *noctu locorum.* Forte, *notu*, pro notione seu notitia. *Rhenanus.*

2 *Signaque legionum assequerentur*] Absolute usurpat *assequi.* Idem.

3 *Ambiguas, si deliberarent; acres, si desperassent*] Desperatio enim temeritatem parit, & ex ea vires augentur. Livius lib. 10. *quod vix Romanus totiens victor auderet, ausi Samnites sunt (tantum desperatio ultima temeritatis facit) castra Romana oppugnare.* lib. 47. *coactus ergo periculo militum Prætor, receptui cani jussit, ne objiceret incautos furentibus desperatione ac rabie.* Tac. infra lib. 4. *Vicit ratio parcendi, ne sublata spe veniæ, pertinacia accenderentur.* Pichena. Malim. *deliberaret.* itemque, *desperasset.* Acidalius.

4 *Ratione perfici*] Vulgati, *proficisci*; scripti, *profici.* ex quo nobis *perfici* visum facere. *Lipsius.*

5 *Tradere donum victori, & sibi in posterum gratiam certabant*] Suspecta mihi vox extrema, tanquam à glossographo. Comparet quidem in editionum prima, sed & eadem præfert, *tradidere*, quod verissimum puto; dummodo sic porro distinguatur; *tradidere*; *donum victori, & sibi in posterum gratiam. Per eos* &c. Constructio quidem non videtur procedere: sed eadem ei difficultas, manente illo, *certabant.* simillima autem periodus nostro lib. 1. Hist. 44. *Omnesque conquiri & interfici jussit; non honore Galbæ, sed tradito principibus more, munimentum ad præsens; in posterum ultionem.* lib. 4. Hist. 18. *Matrem suam sororesque simul omnium conjuges parvosque liberos, consistere à tergo jubet; hortamenta victoriæ, vel pulsis pudorem.* Eadem ratione locutus, lib. 2. Hist. 78. *Nec simulacrum Deo aut templum, sic tradidere majores, aram tantum & reverentiam.* quæ mutatum eunt nostri Critici, sed in pejus. Sæpius hoc modo Tacito scriptum, quæ facile inveniet quivis attentior lector. *Gruterus.*

6 *Missus exemplo Varus*] Nos, *missus extemplo Varus.* Rhenanus.

7 *Præmiis defectorum, vera fides*] De mendo suspicionem facit Florent. apud quem corrupte legitur, *ũba fides.* tamen sensus videtur: Vitelliani flagitia

fides, [1] ac reliquum perfidiæ certamen, crebra transfugia tribunorum centurionum-
que. nam gregarius miles induruerat pro Vitellio: donec Priscus & Alphenus deser-
62 tis castris ad Vitellium regressi, pudore proditionis cunctos exsolverent. Iisdem die-
bus Fabius Valens Urbini in custodia interficitur. Caput ejus Vitellianis cohortibus
ostentatum, ne quam ultra spem foverent. nam *pervasisse in Germanias Valentem*, *&*
veteres illic novosque exercitus ciere credebant. Visa cæde in desperationem versi. &
Flavianus exercitus, [2] immane quantum animo exitium Valentis, ut finem belli ac-
cepit. Natus erat Valens Anagniæ, equestri familia, procax moribus, neque absur-
dus ingenio famam urbanitatis per lasciviam petere. [3] Ludicro Juvenalium sub Ne-
rone, velut ex necessitate, mox sponte mimos actitavit, scite magis quam probe.
Legatus legionis & fovit Verginium, & infamavit. [4] Fontejum Capitonem corru-
ptum, seu quia corrumpere nequiverat, interfecit. Galbæ proditor, Vitellio fidus,
63 & aliorum perfidia illustratus. Abrupta undique spe Vitellianus miles transiturus in
partes, [5] id quoque non sine dedecore, sed sub signis vexillisque in subjectos Narniæ
campos descendere. Flavianus exercitus, [6] ut ad prœlium intentus ornatusque, den-
sis circa viam ordinibus, adstiterat. Accepti in medium Vitelliani. & circumdatos
Primus Antonius clementer alloquitur. *pars Narniæ; pars Interamnæ subsistere* jussi.
relictæ simul è victricibus legiones, neque quiescentibus graves, & adversus contu-
maciam validæ. Non omisere per eos dies Primus ac Varus crebris nuntiis *salutem*,
& pecuniam, *&* [7] *secreta Campaniæ*, offerre Vitellio, *si positis armis*, *seque ac liberos*
suos Vespasiano permisisset. In eundem modum & Mucianus composuit epistolas: qui-
bus plerumque fidere Vitellius; ac *de numero servorum*, [8] *electione litorum* loqui. Tan-
ta

gitia non puniunt: contra, ad Flavianos deficientibus præmia cum fide exsolvuntur. *Pichena.* Legendum esse, *præmiis defectorum versa fides*, satis ostendunt sequentia, *& reliquum perfidiæ certamen.* Alii non recte: *vera fides*, quam lectionem & Flor. suspectam reddit, qui præfert; *ũba fides.* nempe ea nota, qua syllabam *ver* exprimere consueverant illius ætatis librarii. *Freinshemius.* Vide, quæ scripsimus Observ. 3, 10. *Gronovius.*

1 *Ac reliquum perfidiæ certamen, verba transf.*] Delibero an mutem, *Acre igitur perfidiæ certamen: crebra transf.* Acidalius.

2 *Immane quantum animo exitium Valentis*] Nisi me Tacitus fallit, vocula hic excidit. Repono; *im. q. an. auctus, exitium Valentis.* Vitellianis animus periit, Flavianis crevit. Initio lib. 2. *Titus aucto animo ad patrem pervectus.* Idem.

3 *Ludicro Juvenalium*] Hoc malui, quam quod vulgo est *Juvenum.* Lipsius.

4 *Fontejum Capitonem in proditionem corruptum*] Hæc clausula, *in proditionem*, non est in libro regio. *Rhenanus.* Auctiores vulgati, *in proditionem corruptum.* Sed cum ea verba absint à Florentino, à Veneto, & à Rhenani etiam codicibus, atque aliena videantur; glossema fuisse censeo, sustulique. *Pichena.*

5 *Id quoque non sine dedecore*] Muretus, *decore.* Male, nec sensum cepit, qui iste. Vitelliani quod transituri in partes essent, non sine dedecore erat: sed erat cum majore, quod sub signis vexillisque ad deditionem procederent. Aliqua tamen etiam in Mureti lectione sententia sit, si porro mutes, *idque non sine decore*; verum illa ut acutior: sic verior. *Acidalius.* Quod dedecus explicant in exemplo Argyraspidum verba Trogi apud Justinum 14, 4. *Sequitur exercitus, prodito imperatore suo & ipse captivus, triumphumque de se ipso ad victoris sui castra ducit, omnia auspicia regis Alexandri & tot bellorum palmas laureasque una secum victori tradentes* &c. *Jac. Gronovius.*

6 *Intentus armatusque*] Codex regius, *ornatusque.* quod germanum est. Loquebantur enim ita etiam in armis. unde & gladiatorum ornamenta Tacitus lib. v. *Pauci ornati militariter.* Livius lib. IX. *Diemque iis qua equis armisque instructi ornatique adessent, edicit.* Lipsius.

Ad prœlium intentus armatusque] In libro regio legitur, *ornatusque.* Livius lib. 9. 1. dec. *Diemque iis, qua equis armisque instructi atque ornati adessent, edixit.* Item lib. 1. *Armati ornatique.* Ubi vulgo legitur, *ordinati armatique.* Rhenanus. Lipsius ex regio codice emendavit, *ornatusque.* & nos Florentini fidem adjicimus. Sic Cæsar de bell. Gall. l. 3. *Naves eorum paratissimæ, atque omni genere armorum ornatissimæ.* Sueton. Jul. 24. *Disciplina cultuque Romano institutam & ornatam.* Pichena.

7 *Secreta Campaniæ offerre*] Bud. cod. habet, *secretam.* Lego; *secretum Campaniæ.* Rhenanus.

8 *Electione lictorum*] Quorsum lictores? Si enim privatum serio indueret, nihil iis opus. Scribendum

ta torpedo invaserat animum, ut si Principem eum fuisse ceteri non meminissent, ipse oblivisceretur. At primores civitatis, Flavium Sabinum præfectum urbis, secretis ser- 64
monibus incitabant, *victoriæ famæque partem capesseret. esse illi proprium militem cohortium urbanarum: nec defuturas* [1] *vigilum cohortes, servitia ipsorum, fortunam partium, & omnia prona victoribus. ne Antonio Varoque de gloria concederet. Paucas Vitellio cohortes, & mœstis undique nuntiis trepidas: populi mobilem animum; & si se ducem præbuisset, easdem illas adulationes pro Vespasiano fore. Ipsum Vitellium ne prosperis quidem parem; adeo ruentibus debilitatum. Gratiam patrati belli penes eum, qui urbem occupasset. Id Sabino convenire, ut imperium fratri reservaret; id Vespasiano, ut ceteri post Sabinum haberentur.* Haud quaquam erecto animo eas voces accipiebat, [2] invalidus 65
senecta. Erant qui occultis suspicionibus incesserent, tamquam [3] *invidia & æmulatione fortunam fratris moraretur.* Namque Flavius Sabinus ætate prior, privatis utriusque rebus, auctoritate pecuniaque Vespasianum anteibat. Et credebatur [4] affectam ejus fidem præjuvisse, domo agrisque pignori acceptis. Unde quamquam manente in speciem concordia, [5] offensarum operta metuebantur. Melior interpretatio, *mitem virum abhorrere à sanguine & cædibus: eoque crebris cum Vitellio sermonibus de pace, ponendisque per conditionem armis agitare.* Sæpe domi congressi; postremo in æde Apollinis, ut fama fuit, pepigere. [6] Verba vocesque duos testes habebant, Cluvium Rufum & Silium Italicum. Vultus procul visentibus notabantur, Vitellii projectus

dum omnino *litorum.* Secessum videlicet aliquem amœnum & maritimum adtribui sibi Vitellius volebat, velut ad otium. Itaque in oratione adversaria mox amicorum, respondetur huic parti: *Nunc pecuniam & familiam, & beatos Campaniæ sinus promitti.* Suetonium ego in hac voce paullo gravius & obscurius corruptum restituo. Tiber. cap. LXXII. *Nec abstinuit consuetudine, quin tunc quoque instans in medio triclinio, adstante lictore, singulos valere dicentes appellaret.* Cui enim rei lictor hic in triclinio? aut ex quo ritu? Beroaldus & priscæ editiones, *ut stans in medio.* Legam & rescribam totum locum: *aut stans in medio triclinio, aut stans in litore, singulos,* &c. sive relegata altera voce brevius, *aut stans in medio triclinio, aut è litore.* Temere enim repetita videtur à librario. Sententia autem liquida & pura, Tiberium Capreis dissimulando morbo stantem valedixisse comiter singulis, sive in triclinio, sive in ipso litore. Nam modica ea insula, & amici plerique diversabantur, ut opinor, in opposita Italiæ terra. *Lipsius.*

Electione litorum] Corrupte in vulgatis, *electione lictorum.* Lipsius ex ingenio, *litorum,* correxit. vere, nam id ipsum habet Florent. *Pichena.* Vere & eleganter Lips. *litorum.* nec Muretus tamen prorsus inepte *locorum.* Acidalius.

1 *Vigilum cohortes*] Quas Principe Augusto institutas, Dio scribit lib. LV. idque refert in annum Urbis DCCLIX. Idem Paulus tradidit libro proprio De officio præfecti vigilum, ut vides in Pandectis. Appiano tamen quid fiet, qui in Triumviratu Vigiles repperit, & institutos vult, Pompejo in Sicilia victo? id esset, triginta pæne ante Dionis traditionem annis. Scribit lib. v. Civil. *Sabinum præfectum à Cæsare ad turbas & latrocinia in urbe atque Italia comprimenda:* Καὶ ἐξ ἐκείνου (addit) φασὶ παραμεῖναι τὸ στρατείας τῶν νυκτοφυλάκων ἔθος τε καὶ εἶδος. *Atque ex eo tempore ajunt mansisse nocturnorum Vigilum morem & formam.* Bene, *ajunt:* nam si tu Appiane, nimis erras. Sparteolos hos milites vocare interpres Juvenalis videtur. Sat. XIV. in illud: *Dispositis prædives hamis. Per translationem,* inquit, *disciplinæ militaris Sparteolorum Romæ, quorum cohortes in tutelam urbis, cum hamis & cum aqua vigilias curare consueverunt vicinis.* Corrigendum in fine hujus Scholii, *curare consueverunt vicibus:* & quod ad *Sparteolos,* ipsa vox in Tertulliani Apologetico, eodem sensu. *Lipsius.*

2 *Invalidus senecta*] Vocem Rodolphus addit. *senecta sensuque.* valde apposite, modo è libris. *Idem.*

3 *Invidia & æmulatione fortunam fratris moraretur*] In Bud. cod. legitur, *fortunæ fr.* &c. Distingue, *invidia & æmulatione fortunæ fratris, moraretur.* Ubi *moraretur* accipit absolute, pro cunctari. *Rhenanus.*

4 *Affectam ejus fidem præjuvisse*] Sic hic dixit *affectam fidem* pro læsa, quemadmodum Livius dixit *res affectas* lib. 6. *Quorum legati opem rebus affectis orantes, quum Senatum adissent.* lib. 5. *Modo quæ res post prodigium Albani lacus, nisi instauratio sacrorum, auspiciorumque renovatio, affectæ Vejenti bello reip. remedio fuit.* lib. 9. *In corpore tamen affecto vigebat vis animi consiliique.* Emendandus est depravatus Livii locus lib. 5. ubi in vulgatis edit. legitur, *Vires corporis effætæ:* tu scribe, *affectæ.* Rhenanus.

5 *Offensarum operta*] Ita Farnesianus, proba & solenni Tacito dictione. Alii, *opera.* Lipsius.

6 *Verba vocesque duos testes habebant*] Suet. Vit. 15.

66 jectus & degener, [1] Sabinus non insultans, & miseranti propior. Quod si tam facile suorum mentes flexisset Vitellius, quam ipse cesserat; incruentam urbem Vespasiani exercitus intrasset. Ceterum ut quisque Vitellio fidus, ita pacem & conditiones abnuebant, *discrimen ac dedecus* ostentantes, *& fidem in libidine victoris. Nec tantam Vespasiano superbiam, ut privatum Vitellium pateretur.* [2] *ne victos quidem laturos. Ita periculum ex misericordia. Ipsum sane senem, & prosperis adversisque satiatum. Sed quod nomen, quem statum filio ejus Germanico fore? Nunc pecuniam & familiam, &* [3] *beatos Campaniæ sinus promitti. Sed ubi imperium Vespasianus invaserit, non ipsi, non amicis ejus, non denique exercitibus securitatem,* [4] *nisi exstincto æmulatu redituram. Fabium illis Valentem, captivum & casibus dubiis reservatum, prægravem fuisse:* [5] *nedum Primus, ac Fuscus, & specimen partium Mucianus, ullam in Vitellium nisi occidendi licentiam habeant. Non a Cæsare Pompejum, non ab Augusto Antonium incolumes relictos. nisi forte Vespasianus altiores spiritus gerat,* [6] *Vitellii cliens, cum Vitellius collega Claudio foret.*

15. *Salutem sibi & millies HS. à Flavio Sabino Vespasiani fratre pepigit.* id est 781250. lib. *Savilius.*

1 *Sabinus non insultans*] Forte, *Sabini*, scil. vultus. Etsi & illud non malum. *Acidalius.*

2 *Ne victos quidem*] Varia emendatio vel crux potius adhibita huic loco. Vertranius legit, *Ne victor quidem laturus.* Beatus: *Ne victum quidem laturus.* Mihi sana lectio est, sana sententia. Si Vespasianus, inquiebant, tam alto animo est ut rectis oculis æmulum quondam imperii possit adspicere: tamen id istæ ipsæ victæ partes ferent numquam. qui miseratione olim Principis, ad ultionem & res novas accingentur. Atque huic sententiæ apte subnexum, *Ita periculum ex misericordia.* Lipsius.

Ne victos quidem laturos] Codex Matthiæ Corvini, *Ne victo quidem laturos.* Lego, *ne victum quidem laturus.* Rhenanus. Ego malim, *ne victos quidem laturus.* & procul dubio ita legendum est. *Vertranius.* Danesius ex v. c. legebat, *ne victum quidem laturus.* Cum vulgo legatur, *ne victos* &c. *Ursinus.* Sensus à Lipsio traditus mihi maxime probatur. Tamen suspicor, num alia Tacito mens: ut scil. timendum esset, ne vitæ periculum Vitellio à suismet etiam militibus immineret, quasi non laturis, ipsum vivere privatum, ac misericordia occiderent, ideo sequitur, *periculum ex misericordia.* Firmari hæc sententia inferius, ubi unus è Germanicis militibus Vitellium occidere voluit, *per iram, vel quo maturius ludibriis eximeret.* Pichena. De integritate loci non est, quod tria verba commutem cum doctiss. viro. At ejus sententiam non omnino amplector. nam qui, *non tantam Vespasiano superbiam*, ad magnanimitatem referri possunt? de qua paulo post, *nisi forte Vespasianus altiores spiritus gerat.* Ῥητορικῶς Vitellius oppugnatur, & à pactis deterretur. Sit igitur superbus ille, qui principem imperio exutum patitur vitam degere privatam, quasi quotidie eum triumphare desideret. Non est (inquiunt) adeo superbus Vespasianus, ut ad ostentationem luce te frui patiatur, sed miseratione (perire enim & occidere. *æque apud bonos miserum est* 1. hist.) tibi adimet vitam. Dices nec superbus nec misericors est: esto, sed tui tanto culmine dejecti miserescent, tui victi milites, bellumque reparabunt: quæ res necessario Vespasianum in tui perniciem sollicitabit. Migrent igitur castigationes, & attendat lector quam apte sequatur *ita periculum ex misericordia.* Et *moriendum victis, moriendum deditis.* Salinerius.

3 *Beatos Campaniæ sinus*] Campania nunc Terra Laboris dicitur: constat totus ejus tractus tribus sinibus, ad Sinuessam, ad Misenum, ad Neapolim. Ejus campos ob fertilitatem *beatos* vocat Tacitus, ut amœna ipsius littora Mela appellat, & Lucaniæ opima loca. Cic. de lege Agr. contra Rullum, *Campani semper superbi bonitate agrorum, & magnitudine fructuum, salubritate aëris, & pulchritudine regionis. Ex hac copia nata illa arrogantia, quæ à majoribus nostris alterum Consulem postulavit.* Lupanus.

4 *Æmulatu redituram*] Censeo nos apte restituisse: etsi in libris, *æmulatore redituram.* Budensis aliquid juvit, qui *æmulatore daturam* præferebat. Tacitus alibi: *& ne æmulatus in urbe ageret, provinciæ Lusitaniæ præficitur.* Lipsius.

Nisi exstincto æmulatore redituram] In cod. Matthiæ Corvini legitur, *æmulatore daturam.* Forte scrib. *æmulo redituram.* Rhenanus. Male in vulgatis, *æmulatore redituram.* Emendavit Lipsius conjectura. & Flor. pene consentit, qui habet, *æmulatore dituram.* Pichena. Videtur potius legendum: *nisi exstincto æmulatore futuram.* Gronovius.

5 *Nedum Primus & Fuscus*] Nos, *nedum Primus ac Fuscus.* Mox est in cod. Matth. Corvini, *ulla in Vitellium.* Rhenanus.

6 *Vitellii cliens, cum Vitellius*] Postrema ea verba, *cum Vit. col. Cl. foret*, glossulam sapere videantur, ad subsequentia verba, *Quin ut censuram patris.* Fero tamen. *Lipsius.*

Vitellii cliens] Cliens Vitellii dixit, quasi Vitelliorum, seu Vitellii domus. nam de L. Vitellio patre intelligit, bis collega Claudii in Consulatu, juxta Glareani chronologiam. *Pichena.* Etiam ipse hercle

foret. Quin [1] *ut cenſuram patris, ut tres conſulatus, ut tot egregiæ domus honores dece-
ret, deſperatione ſaltem in audaciam accingeretur. perſtare militem, ſupereſſe ſtudia populi.
Denique nihil atrocius eventurum, quam in quod ſponte ruant. moriendum victis,* [2] *mo-
riendum deditis: id ſolum referre, noviſſimum ſpiritum per ludibrium & contumelias ef-
fundant, an per virtutem.* Surdæ ad fortia conſilia Vitellio aures. Obruebatur ani- 67
mus miſeratione curaque, ne pertinacibus armis, minus placabilem victorem relinque-
ret conjugi ac liberis. Erat illi & [3] feſſa ætate parens, quæ tamen paucis ante die-
bus opportuna morte excidium domus prævenit; nihil principatu filii aſſecuta, niſi
luctum & bonam famam. [4] Quintodecimo Kalendas Januarias audita defectione le-
gionis cohortiumque, quæ ſe Narniæ dediderant, [5] pullo amictu palatio degredi-
tur, mœſta circum familia. Simul ferebatur lecticula [6] parvulus filius, velut in fu-
nebrem pompam. Voces populi blandæ & intempeſtivæ: miles minaci ſilentio. Nec 68
quiſquam adeo rerum humanarum immemor, quem non commoveret illa facies, [7] Ro-
manum principem, & generis humani paulo ante dominum, relicta fortunæ ſuæ ſe-
de, per populum, per urbem, exire de imperio. Nihil tale viderant, nihil audie-
rant. repentina vis dictatorem Cæſarem oppreſſerat; occultæ Cajum inſidiæ: nox &
igno-

cle gloſſulam hæc ſuſpicarer una cum Lipſio, niſi orationis ſtructura me teneret, quæ ſine illis non plena. Nec ſane Veſpaſianus Vitellii nunc aut ſemper cliens: ſed olim eſſe potuit, cum Vitellius pater Claudio collega. Itaque etiam ad ſententiam neceſſaria hæc additio. *Acidalius.*

1 *Honores deceret*] Recte: & capio. In Romana tamen editione *honores degeret.* ex qua (ſi quid mutandum eſt) fecerim, *tegeret.* Rodolphus enim longius abire à ſcripto videtur, qui reponit, *negligeret.* Lipſius.

Ut cenſuram patris, ut tres conſulatus, ut tot egregiæ domus honores deceret] Turbat ſententiam immiſſa vox *deceret.* Servat editio Romana, *degeret.* Amplector Tacito digniſſimam vocem. Capienda autem ea hic ἀρχαϊκῶς pro diminuere vel extenuare. *Pontanus.* Malim, *ut cenſuram patris, & tres* &c. Deinde pro *deceret* quod ſententia nulla patitur, omnino cum Rodolpho ſcribam, *negligeret.* Nec id longius, ut Lipſio viſum, à ſcripto abit. *Degeret* enim, quod eſt in Rom. edit. truncatum ex *neglegeret:* cujus primam ſyllabam abſcripſit poſtrema vocis præced. *honores.* Sententia omnino iſta: Si non tot honoribus domus ſuæ, ſaltem deſperatione inſtingueretur in audaciam. Sed pro *accingeretur*, poſſit forte legere *accenderetur.* Acidalius. Immo quacunque ſub forma oſtentetur iſtud *negligeret*, patet nihil aliud niſi recentis codicis & hinc ſimilis ingenii eſſe inventum, tanto minus tolerandum, quanto conſtantius & Medicea membrana & Budenſis (ut colligo ex ſilentio Rhenani & conſenſu, quo eandem lectionem promit) in unum illud *deceret* conſpirant. Inde autem ſi mens non læva fuiſſet, quam facile potuit fieri *deleret?* nempe ex memoria & animo, quod notiſſimum. Hæc eſt vera lectio. *Jac. Gronovius.*

2 *Moriendum deditis*] Hæc clauſula non eſt in libro manuſcr. *Rhenanus.*

3 *Feſſa ætate parens*] Suet. Vit. 14. *Suſpectus & in morte matris fuit, quaſi ægræ præberi cibum prohibuiſſet, vaticinante Catta muliere, cui velut oraculo acquieſcebat, ita demum firmiter ac diutiſſime imperaturum, ſi ſuperſtes parenti exſtitiſſet,* &c. *Savilius.*

4 *Quintodecimo Kalendas Januarias*] Sic exhibui pleniſſime educta ſcriptura pro tenore ſemel ſumpto, quem in MS. varia loca per reliquos libros imperabant, quum Ryckius exhiberet *quintodecimo Kal. Janu.* non ſecus ac pullis micas objiciens menſura arctata. Et certe non intelligo, cur aut poſtremæ vocis utique quatuor literas poſuerit, aut mediæ tres, quum præcedentia ad integrum duceret. Suſtinuit totum etiam explanare Eminentiſſimus Noriſius in Syromacedonicis pag. 49. *decimoquinto Kalendas Januarias,* quod plane non probaret Tacitus, unde nec ego. *Jac. Gronovius.*

5 *Pullo amictu palatio digreditur*] Scripſimus, *degreditur.* Nam quoties ex alto deſcenſus innuitur, apte locum habet hoc verbum Livius lib. 29. 32. *Cum quingentis haud amplius peditibus, ducentiſque equitibus degreſſum jugis Maſſaniſſam perſecutus.* lib. 5. dec. 1. *Cum equitibus ad pedes degreſſis.* Sic enim ibi legendum pro *digreſſis.* Rhenanus. Intelligit Vitellium ſordida & ſqualenti veſte indutum fuiſſe. Xiphil. Χιτωνίσκοντε ῥακώδη καὶ ῥυπαρὸν ἐνέδυ. Toga pulla, ſive atra Romani utebantur in funeribus, ut oſtendit Cic. in Vatin. quod ex ſequentibus verbis Taciti intelligitur, *Simul lectica ferebatur parvulus filius in funebrem pompam.* Lamprid. in Comm. *Quod funeribus ſolebat, ipſe in pullis veſtimentis ſedebat.* Lupanus.

6 *Parvulus filius*] In libro manuſcripto eſt, *parvus filius.* Rhenanus.

7 *Rom. principem*] Sueton. Vit. 15. paullo aliter. *Savilius.*

1 In

ignotum rus, fugam Neronis absconderant: Piso & Galba, tamquam [1] in acie cecidere: in sua concione Vitellius, inter suos milites, prospectantibus etiam feminis, pauca & præsenti mœstitiæ congruentia locutus; *Cedere se pacis & reipublicæ caussa: retinerent tantum memoriam sui; fratremque, & conjugem, & innoxiam liberorum ætatem miserarentur.* Simul filium protendens, modo singulis, modo universis commendans, postremo fletu præpediente, assistenti consuli (Cæcilius Simplex erat) exsolutum à latere pugionem, velut jus necis vitæque civium, reddebat. Aspernante consule, reclamantibus qui in concione adstiterant, ut in æde Concordiæ positurus insignia imperii, domumque fratris petiturus, discessit. Major hic clamor obsistentium penatibus privatis, *in palatium* vocantium. [2] interclusum aliud iter, idque solum quod in Sacram viam pergeret, patebat. tum consilii inops, in palatium rediit. Prævenerat rumor, *ejurari ab eo imperium.* scripseratque Flavius Sabinus, cohortium tri-
69 bunis, *ut militem cohiberent.* Igitur tamquam omnis respublica in Vespasiani sinum cessisset, primores senatus, & plerique equestris ordinis, omnisque miles urbanus, & vigiles, domum Flavii Sabini complevere. illuc de studiis vulgi, & minis Germanicarum cohortium affertur. Longius jam progressus erat, quam ut regredi posset: & suo quisque metu, ne disjectos, eoque minus validos, Vitelliani consectarentur, cunctantem in arma impellebant. Sed quod in ejusmodi rebus accidit, consilium ab omnibus datum est, periculum pauci sumpsere. [3] Circa lacum Fundani, descendentibus qui Sabinum comitabantur armatis, occurrunt promptissimi Vitellianorum. Modicum ibi prœlium, improviso tumultu, sed prosperum Vitellianis fuit. Sabinus re trepida, [4] quod tutissimum è præsentibus, [5] arcem Capitolii insedit, [6] mixto milite, & quibusdam senatorum equitumque: [7] quorum nomina tradere haud promptum est, quoniam victore Vespasiano, multi id meritum erga partes simulavere. Subierunt obsidium etiam feminæ: inter quas maxime insignis, [8] Verulana Gracilia, neque

1 *In acie cecidere. In sua concione*] Exemplar Bud. *in acie cecidebant sua concione Vitellius.* Legerim, *acie ceciderant, sua concione Vitellius* scil. cecidit. *Sua concione* pro in sua concione. *Rhenanus.*

2 *Interclusum aliud iter*] Exemplar. Bud. *interclusum alterum iter.* Et sic nos scripsimus. Mox, *in palatium rediit.* Rhenanus. Vulgo, *alterum.* Rectius *aliud* ex Flor. nam plura itinera quam duo fuisse credendum est, ut etiam verba sequentia indicant. *Pichena.*

3 *Circa lacum Fundani*] Lacus Fundani fit mentio in antiqua apud me inscriptione, in Quirinali reperta eo loco, quo Dei Fidii, sive Sanci Sabinorum lingua, templum erat. ejus exemplum subjeci: *L. CORNELIO. SVLLÆ. FELICI. DICTATORI. VICVS. LACI. FVND.* Ursinus.

4 *Quod tutissimum è præsentibus*] Sic Ann. lib. 2. *omisit tutissima è præsentibus.* hist. 4. *optimum è præsentibus ratus.* Livius lib. 24. *deserti à militibus, quia id tutissimum ex præsentibus videbatur.* Pichena.

5 *Arcem Capitolii insedit*] Joseph. ἁλωτ. lib. 4. c. 42. *Savilius.*

6 *Mixto milite & quibusdam Senatorum*] Participium *mixto* non est in codice regio. Verum pro *& quibusdam*, est, *ex quibusdam.* ut stet sententia, arcem Capitolii insedit, milite: hoc est cum milite, ex quibusdam Senatorum equitumque. Mutavimus itaque particulam, *&* in *ex*, & ablativum *mixto* sustulimus. *Rhenanus.* Plerique veteres libri & inter eos Florent. habent eam vocem *mixta*, quam & Rhenanus & Lipsius exturbandam censuerunt, neque in editis recepta est. Mihi religio fuit illam parvi pendere, à tam vetusto cod. firmatam. Appellat enim Tacitus militem mixtum, id est confusum urbana plebe Sabinum sequente, servitiisque ipsius & cæterorum, qui cum eo erant. Cave intelligas militem mixtum senatoribus equitibusque. *Pichena.*

7 *Quorum nomina tradere haud pr.*] Sic edunt omnes, neque ullus arbitratur operæ pretium esse, si lectorem vetustæ lectionis conscium faciant, nempe quia desperant inde extricare quod latet. In quemcunque tamen exitum putavi faciendum, ut scirent omnes præsentes posteri in MS. Mediceo legi *quorum nomina aut tradere haud pr.* Habes, in quo exercearis, sive *avita* lateat, seu quid aliud. *Jac. Gronovius.*

8 *Verulana Gracilia*] Perinde opinor esse, neque id obstat ullius deliciis, sive ita appelletur, sive *Gratilia*, prout est in Mediceo, nisi quod hoc posterius maxime appropinquans ad vicinam huic ætati, quæ Martiali memoratur *Gratilla*, ut elegit Scri-

que liberos, neque propinquos, sed bellum secuta. Vitellianus miles, custodia socordi clausos circumdedit, eoque, concubia nocte, suos liberos Sabinus, & Domitianum fratris filium, [1] in Capitolium accivit. At Sabinus, misso per neglecta ad Flavianos duces nuntio, qui *circumsideri ipsos*, [2] *& ni subveniretur*, *artas res* nuntiaret, noctem adeo quietam egit, ut digredi sine noxa potuerit. Quippe miles Vitellii adversus pericula ferox, laboribus & vigiliis parum intentus erat. & hibernus imber repente fusus, oculos aurésque impediebat. Luce prima Sabinus, antequam in- 70
vicem hostilia cœptarent, Cornelium Martialem e primipilaribus, ad Vitellium misit, cum *mandatis & questu, quod pacta turbarentur. Simulationem prorsus & imaginem deponendi imperii fuisse, ad decipiendos tot illustres viros. Cur enim è rostris fratris domum imminentem foro, & irritandis hominum oculis, quam Aventinum & penates uxoris petisset? Ita privato, & omnem principatus speciem vitanti, convenisse. contra Vitellium in palatium, in ipsam imperii arcem regressum. Inde armatum agmen emissum; stratam innocentium cædibus celeberrimam urbis partem: ne Capitolio quidem abstineri. Togatum nempe se, & unum è senatoribus, dum inter Vespasianum ac Vitellium prœliis legionum, captivitatibus urbium,* [3] *deditionibus cohortium judicatur. Jam Hispaniis Germanisque & Britannia desciscentibus, fratrem Vespasiani mansisse in fide, donec ultro ad conditiones vocaretur. Pacem & concordiam* [4] *victis utilia; victoribus tantum pulchra esse. Si conventionis pœniteat; non se, quem perfidia deceperit, ferro peteret; non filium Vespasiani vix puberem: quantum occisis, uno sene, & uno juvene, profici?* [5] *iret obviam legionibus, & de summa rerum illic certaret; cetera secundum eventum prœlii cessura.* Trepidus ad hæc Vitellius pauca purgandi sui caussa respondit, culpam *in militem* conferens, *cujus nimio ardori imparem esse modestiam suam.* Et monuit Martialem, *ut per secretam ædium partem occulte abiret,* [6] *ne à militibus inter-*
nuntius

Scriverius 7, 87. quod nomen in Gruteri corpore etiam correxit Raph. Fabrettus Græce Γρατίλλη pro Γρατίμη. *Jac. Gronovius.*

1 *In Capitolium*] Hæ duæ voces à glossographo fortasse. certe in Capitolium eos accitos, sine monitore ullo nimis clarum. *Lipsius.*

In Capitolium accivit. At Sabinus misso] Desunt in Flor. codice ea verba, *At Sabinus.* & certe supervacua videntur, cum de eodem Sabino sit sermo. *Pichena.* Recte vidit Lipsius glossema esse, *in Capitolium.* Sed qui minus vidit esse & statim in sequentibus. *At Sabinus, misso.* Certe enim & hic vox *Sabinus* à glossographo, quam Tacitus nunquam addidit, cum non de alio quam de ipso Sabino sermo præcesserit. Nec particula quidem *At* convenit: pro qua scribo *Ac:* ut totus locus ita concinnetur: *fratris filium accivit: ac misso per neglecta* &c. *Acidalius.* Potuit Pichena ex vero id affirmare, quoniam plane non illic leguntur. Sed debuit paulo clarius indicare simul vetustam conturbationem universi hujus contextus, quam mireris jam tunc illis sæculis præstantissimo huic scriptori contigisse. Nam post verba cap. 65. *Invalidus senecta* sequitur *seu ferebatur lecticula parvulus* ex fine cap. 67. quæ continuantur ad voces cap 69. *in capitolium excivit,* & sequuntur ex cap. 65. *Erant qui occultis,* eaque procedunt usque ad ista cap. 67. *mœsta circum familia....... misso per neglecta.* Hinc apparet ista quoquo modo consuta & integrata esse ab Beroaldo, & particulatim ab eodem τὰ *At Sabinus* immissa fuisse, quæ poterant commode satis omitti, tantum dicendo *accivit, & misso,* donec felicitas major rempublicam literariam beare voluerit. *Jac. Gronovius.*

2 *Et ni subveniretur*] Ita emendavi, Flor. lucem præferente. qui corrupte habet, *ipso sed ni subveniretur.* Vulgo, *nisi subveniretur.* &c. Deerat necessario copula, quam reposui. nam duo nuntianda erant: ipsos scil. circumsideri; atque artas res, nisi subveniretur. *Pichena.*

3 *Deditionibus cohortium judicatur*] Nihil hic muta. *Judicare, dijudicare* dicunt Latini cum de bello & prœliis loquuntur. Sicut & κρίνειν Græci. Cic. lib. 10. ep. 7. ad Att. *Hoc vide, non esse judicium de tota contentione in Hispaniis.* Curio apud Cæsarem lib. 2. de bell. civ. *vos autem incerta victoria Cæsarem sequuti, dijudicata jam belli fortuna, victum sequamini?* Paterculus lib. 2. *Discordiæ civium ante conditionibus sanari solitæ, ferro dijudicatæ.* Boxhornius.

4 *Victis utilia, victoribus tantum pulchra esse*] Cur non potius: *Pacem & concordiam victis utilem, victoribus tantum pulchram esse.* Gronovius. Mallem non scriptum. Vide ad 11, 16. *Jac. Gronovius.*

5 *Iret obviam legionibus, & de summa rerum*] Copula ex Florentino. *Pichena.*

6 *Ne à militibus internuntius*] Particulam *à* delevi. nam subauditur. nisi quis putet vocabulum *internuncius* cum dativo *militibus* construendum, per

nuntius invisæ pacis interficeretur. Ipse neque jubendi, neque vetandi potens, non jam
71 imperator, sed tantum belli caussa erat. Vix dum regresso in Capitolium Martiale, furens miles aderat, nullo duce, sibi quisque auctor: cito agmine, forum & imminentia foro templa prætervecti, erigunt aciem per adversum collem, usque ad primas Capitolinæ arcis fores. Erant antiquitus [1] porticus in latere clivi, [2] dextræ subeuntibus: in quarum tectum egressi, [3] saxis tegulisque Vitellianos obruebant: neque illis manus nisi gladiis armatæ, & arcessere tormenta, aut missilia tela, longum videbatur. Faces in prominentem [4] porticum jecere, & sequebantur ignem, ambustasque Capitolii fores penetrassent, ni Sabinus [5] revulsas undique statuas, decora majorum, in ipso aditu vice muri objecisset. Tum diversos Capitolii aditus invadunt, juxta lucum asyli, & qua Tarpeja rupes centum gradibus aditur. Improvisa utraque vis; propior atque acrior per asylum ingruebat. nec sisti poterant, scandentes per conjuncta ædificia: quæ ut in multa pace, in altum edita, solum Capitolii æquabant. Hic ambigitur, [6] *ignem tectis oppugnatores injecerint, an obsessi,* quæ [7] crebrior fama est, *quo nitentes ac* [8] *progressos depellerent.* Inde lapsus ignis in porticus, appositas ædibus. mox [9] sustinentes fastigium Aquilæ, vetere ligno, [10] traxerunt flammam, alue-

participium *existens.* tum multo minus opus erit *à* præpositione. *Rhenanus.*

1 *Porticus in latere*] Dionysius lib. IV. *Frons ejus meridiem spectans, porticum habet, cum triplici columnarum ordine: in lateribus ordo duplex est.* Lipsius.

2 *Dextra subeuntibus*] An, *dextræ subeuntibus?* atque ita, ut disco, Florentinus. *Idem.*

Dextra subeuntibus] Quod Lipsius innuit, legendum sibi videri, *dextræ*, pro, *dextra*, ut in vulgatis; testor ego, id ipsum habere Flor. ac Ven. *Pichena.* Lips. *dextræ*, videtur malle. Ego scio etiam *dextro* scribi posse, ut hoc referas ad *latere.* Sicut illud ad *porticus.* Sed neutrum malo: quia vulgatum æque bonum. *Acidalius.*

3 *Saxis tegulisque Vitellianos deturbabant*] Hoc verbum miror à librario omissum fuisse. *Rhenanus.* Scripsi, *obruebant*, Flor. auctore. Vulgo, *deturbabant.* Pichena.

4 *Porticum jecere*] In cod. regio est *jacere* pro jacebant. *Rhenanus.*

5 *Revulsas undique statuas*] Romani deorum multas statuas marmoreas, argenteas, aureas in Capitolio ponebant. Florus scribit Jovis statuam in Capitolio fulmine dejectam. Plinius vero, victis Samnitibus ejusdem Dei statuam à Sp. Carvilio factam, ibique erectam dicit. Cic. Act. 7. in Verrem, *Jovem Imperatorem quanto honori in suo templo fuisse arbitramini? Hinc colligere potestis, si recordari volueritis, quanta religione fuerit eadem specie atque forma signum illud, quod ex Macedonia captum in Capitolio posuerat Flamininus.* Adhæc clarorum Imperatorum imaginibus Capitolium exornabant. Plutarch. meminit, Fabium Maximum suam statuam ex ære conflatam juxta Herculem collocasse, priscosque Romanos, ipsius Bruti, qui Tarquinios expulit, statuam posuisse mediam inter Regum statuas. Cic. pro Rabir. refert Scipioni, qui Antiochum devicit, statuam erectam non solum cum chlamyde, sed etiam cum crepidis. Obiter quoque monitum studiosum volui, Athenis in gymnasiis poni solere imagines Philosophorum, ut Apollinaris ad Faustum scribit, Zeuxippus curva cervice, Aratus panda, Zeno fronte contracta, Epicurus cute distenta, Aristoteles brachio exerto pingebantur. *Lupanus.*

6 *Ignem oppugnatores*] Hoc quidem ambigi potest: at non quod Philostratus incuriose scribit lib. V. *Domitianum obsedisse Vitellianos in Capitolio, atque illos clanculum fugientes templum incendisse.* Ille dixit, qui perperam multa alia: classicus nemo scripsit. *Lipsius.*

7 *Crebrior fama*] Scilicet quia obsessi aut trucidati sunt, aut sparserunt de hoc negotio grata Vitellio invidiam rei tam atrocis non ferenti, ut iste Atticus cap. 75. fine, & non minus Vitellio blandientes monetæ præfecti statim cuso nummo, quem producit Ezech. Spanhemius in Dissertat. pag. 854. *Jac. Gronovius.*

8 *Progressos depellerent*] Nos, *depulerint.* Item *populo Ro.* Rhenanus.

9 *Sustinentes fastigium Aquilæ*] Græci etiam ea mente ἀετὸν dicunt. Hesychius: Ἀετὸς, καὶ ὄροφος, καὶ τὸ ἐπὶ τῷ γείσῳ κυμάτιον. Pausanias aliquoties usurpat; *ut* lib. X. Τὰ δὲ ἐν τοῖς ἀετοῖς ἐστιν Ἄρτεμις, καὶ Λητὼ, καὶ Ἀπόλλων. Lib. V. Ὕψος μὲν δὴ αὐτὸ τοῦτο ἐς τὸν ἀετὸν ἀνῆκον εἰσιν οἱ ὀκτὼ πόδες καὶ ἑξήκοντα. Nisi fallor, istæ ipsæ aquilæ, γεισίποδες Polluci dicuntur. *Lipsius.*

Sustinentes fastigium Aquilæ] Fortassis sic vocatæ, quod in aquilæ similitudinem effigiarentur. *Savilius.* Pausanias Corinthiacis: Καὶ ἐπ' αὐτοῖς ἐπίθημα παισὶ κατὰ τοὺς ἀετοὺς μάλιστα τοὺς ἐν τοῖς ναοῖς. Eodem libro: Τὰ δὲ ἐν τοῖς ἀεταῖς, Ἡρακλῆς καὶ Νίκαι πρὸς τοῖς πέρασίν εἰσι. Nisi scripsit ταῖς πτέρυξιν. Vide P. Scriverium ad Martialis 10, 19. *Gronovius.*

10 *Traxere flammam*] Flor. *traxerunt.* Pichena.

I Fo-

aluerantque. Sic Capitolium, clausis foribus, indefensum & indireptum, conflagravit. Id facinus post conditam urbem luctuosissimum [1] foedissimumque reipubli- 72
cæ populi Romani accidit: nullo externo hoste, propitiis, si per mores nostros liceret, deis, [2] sedem Jovis optimi maximi, auspicato à majoribus [3] pignus imperii conditam, quam non [4] Porsena dedita urbe, neque Galli [5] capta, temerare potuissent; furore principum exscindi! Arserat & ante Capitolium [6] civili bello, sed fraude privata: nunc palam obsessum, palam incensum, quibus armorum caussis, [7] quo tantæ cladis pretio stetit? pro patria bellavimus? Voverat Tarquinius

1 *Foedissimumque pop. Rom. accidit*] Non fui compos doloris & lætitiæ me obsidentis, quum in foedissima Pichenæ taciturnitate viderem servatam pulcherrimam & Tacito dignam lectionem, prout eam cernis nunc restitutam, nec Patri meo id narrare posse, ut sciret memorabile pignus loquutionis Romanæ quod aliunde deprehenderat, produxeratque 4. Observ. 14. etiam in hoc angulo suppressum occultari ab impolitis manibus. Dedi itaque Cl. Ryckio quantocius indicandam & reparandam; qui id ita præstare voluit, ut quamvis instinctus ab codice Oxoniensi sponte ad hanc scripturam processerim, idque satis clare significaverim, nullam tamen ejus voluerit habere rationem, agitque plane quasi fuissem nullus. Nunc etiam id firmatur per inscriptiones Fabretti, ubi videbis pag. 689. *Auguri publico. p. r. Quiritium.* Jac. Gronovius.

2 *Sedem Jovis Opt. Max.*] Fundatio ejus si audimus Dionysium lib. 3. & 4. erat τοῦ Διὸς, καὶ τῆς Ἥρας, καὶ τῆς Ἀθηνᾶς νεῶς. *Savilius.*

3 *Pignus imperii*] Liv. l. 1. de capite humano, *quæ visa species haud per ambages arcem eam imperii caputque rerum fore portendebat.* Dionys. responsi cujusdam verba refert, dati nuntiis hoc nomine in Hetruriam Roma missis, ἄνδρες Ῥωμαῖοι λέγετε πρὸς τοὺς ἑαυτῶν πολίτας, ὅτι κεφαλὴν εἵμαρται γενέσθαι συμπάσης Ἰταλίας τὸν τόπον τοῦτον, ἐν ᾧ τὴν κεφαλὴν εὕρετε. Varro l. 4. de L. L. atque hoc caput sic inventum intelligo fuisse *imperii pignus* apud Tacitum hoc loco. *Savilius.*

4 *Porsenna dedita urbe*] Forte in hac narratione Tacitus alia aliunde accepta tradit, quam quæ ab aliis memoriæ prodita extant, ut sane ab istis diffidentia Livius habet; nisi auctor noster errasse dicendus sit, cum hanc descriptionem sic prosequitur. Obsides Porsennæ traditos memorat Dionys. lib. 5. & Livius lib. 2. de urbe dedita nihil prorsus reperio in illis, qui in hanc usque ætatem transmissi supersunt, Tacito excepto, si non fallit memoria. *Savilius.* Non abit tamen longe ab hac indignitate, quod est apud Plinium lib. 34. c. 14. *In foedere, quod expulsis regibus po. Ro. dedit Porsenna, nominatim comprehensum invenimus, ne ferro nisi in agri cultu uterentur. Etiam stilo scribere vetitum vetustissimi auctores prodiderunt.* Sic enim eum locum è MS. restituimus. *Gronovius.*

5 *Temerare potuissent*] Ita Farnesianus, melius certe, quam, *tenere*, quod obtinuit. Pollutio enim ista ad locum sacrum refertur. *Lipsius.*

Capta temerare potuissent] Scripsimus, *tenere potuissent. Tenere* hoc est obtinere, tamquam sui juris factam. Sic enim habet Codex Bud. alioqui verbum *temerare* non displicet, quo sæpe Tacitus utitur. Sensus est, saltem tenere non potuerunt, adeo non cremare exscindereque. De hoc tamen loco cogitet lector. *Rhenanus.*

6 *Civili bello*] Sullano A. V. C. 671. Scipione & Narbone Coss. Appian. ἐμφ. *Savilius.*

7 *Quo tantæ cladis*] Æger mihi locus olim visus, nunc in sanitate esse. Sententia: ne pro patria quidem olim tanta clade pugnatum; nedum pro ambitione privata, aut contra patriam. *Lipsius.*

Quo tantæ cladis pretio stetit] Verbum *stetit* erasimus, & distinximus, *quo tantæ cladis pretio, pro patria bellavimus.* Rhenanus. In omnibus veteribus adjicitur verbum, *stetit*, à Rhenano sublatum; ego levissima mutatione retinerem ac legerem, *quibus annorum causis? quo tanta clades pretio stetit? pro patria bellavimus?* Pichena. Emendent alii, nos interpretationi vulgatorum inserviamus. Tacitus insurgit adversus Capitolii temeratores, *quibus armorum caussis?* injustis scil. Capitolium conflagravit. *quo tantæ cladis pretio stetit?* propugnatio & conservatio Capitolii adversus Gallos & Porsenam nihil est, si cum hujusmodi clade comparetur. *pro patria bellavimus.* ut illud, *Fuimus Troës, fuit Ilium* &c. Virgil. l. 2. Æn. Non amplius pro patria pugnamus; sed ejus perniciem tantum in votis habemus. *Salinerius.* Deponit hunc locum Lipsius, & alii. mihi vix ullus restitui facilius posse videtur, mutatis saltem interpunctis: *quibus armorum caussis, quo tantæ cladis pretio? Pro patria bellavimus.* Quærit, quæ armorum caussa, quæ tantæ cladis merces? respondet, Patria. invidiose & acerbe tanquam ut patria servaretur, arcem patriæ & imperii sic perire necesse fuerit. Ex voce quam libri inserunt, *stetit*, apposite *scilicet* facias, si videatur. *Acidalius.* Melius forte Pichena, quam qui cum nostra editione voluerunt: *quo tantæ cladis pretio pro patria bellavimus?* non quin sensus hic sit elegantissimus: sed quod præcedentia; *quibus armorum causis?* non satis consentiunt. Optimam autem esse lectionem Rhenani arbitror, qui vocem *stetit* expunxit. si modo ita distinxit: *quibus armorum caussis? quo tantæ cladis pretio? pro patria bellavimus.*

quinius Priscus rex, bello Sabino, [1] jeceratque fundamenta, spe magis futuræ magnitudinis, quam quo modicæ adhuc populi Romani res sufficerent. mox Servius Tullius sociorum studio; deinde Tarquinius Superbus, capta Suessa Pometia hostium spoliis exstruxere. Sed gloria operis, libertati reservata: [2] pulsis regibus Horatius Pulvillus iterum consul dedicavit, ea magnificentia, quam immensæ postea populi Romani [3] opes ornarent potius, quam augerent. Iisdem rursus vestigiis situm est, postquam interjecto [4] CCCCXV. annorum spatio, L. [5] Scipione, C. Norbano consulibus flagraverat. Curam victor Sulla suscepit, neque tamen dedicavit: hoc solum [6] felicitati ejus negatum. [7] Lutatii Catuli nomen, [8] inter tanta Cæsarum ope-

Nam hic sensus acutior est quam ut facile, præsertim in his notis, quas quantum fieri potest, breves esse cupimus, describatur aut explicetur. *Freinshemius.* Vide Observ. 3, 17. *Gronovius.* Et probat Ryckius, qui unde habuerit illud *steterat*, nescio. *Jac. Gronovius.*

1 *Jeceratque fundamenta*] Dionys. Halicarnass. lib. 3. solam Tarquinii Prisci operam commemorat in area excitanda. Tarquinius Superbus jecit fundamenta, maximamque partem superstruxit, sed ultimam fabricæ manum non imposuit. Adi Dionys. lib. 4. & 5. Sed Tacitus videtur Livii verba secutus lib. 1. *Tarquinius Priscus aream ad ædem in Capitolio Jovis occupat fundamentis.* quæ tamen alium sensum non admittunt quam de fundo complanato, & secuturæ substructioni præparato. Superbus enim, ut ex Livio perspicere est, fundamenta jecit. Nusquam quantum recordor, in hac fabrica occurrit Historias pervolutanti Servius Tullius. *Savilius.*

2 *Pulsis regibus*] Tertio post anno Dionys. lib. 5. Liv. lib. 2. dedicationem ad primum Horatii consulatum refert, primis reip. liberæ annis, secutus opinionem Dionysio, & hic Tacito adversariam. *Savilius.* Capitolium à Toli Vulcentani capite invento inibi dictum Arnobio, ut opera Tarquiniorum sacratum fuerit Jovi, refert pluribus Dionysius antiquitatis lib. 4. Sed quid M. Horatius Pulvillus anno tertio ab exactis regibus cum P. Valerio Publicola iterum Consul addiderit Capitolio, non est apud illum: minus apud Livium, qui nec Pulvilli meminit. Conflagravit autem sive consulto sive fortuito incendio, ut idem ait, exacta Olympiade CLIII. circiter T. Manlii Torquati, & Cn. Octavii consulatum: Idque opinor incendium primum Plin. 35, 3. Alterum secutum est Sullanis temporibus, cujus meminit idem Plin. 13, 13. & operis curatore Sulla, eodem quo antea fuerat loco, refectum est Capitolium, anno postquam Pulvillus dedicarat CDXXV. L. Scipione Asiatico, & C. Norbano Balbo Coss. tot enim uno plus minus anni inter Horatii & horum consulatum intercessere. Emendo igitur Cornel. scriptum, à quo denarii nota elapsa est, ut pro *interjecto CCCCXV. annorum spatio*, scribendum asseverem, CCCCXXV. *Vertranius.* Se ipsum heic intricat Vertranius, dum putat dicere auctorem plurimum Capitolio additum ab Horatio: quin indicat potius gloriam operis cessisse isti Horatio. ea nempe consistebat in dedicatione. quam ipsam cum prolixissime persequatur Liv. 2, 8. miror, ubi eidem fuerit memoria, neganti Livium meminisse Pulvilli anni illius gestis. *Gruterus.*

3 *Opes ornarent*] Est qui *onerarent* scribi velit. me nolente. *Acidalius.*

4 *CCCCXV. annorum*] Ratio temporum evincit scribendum CCCCXXV. Adi Fastos. *Lipsius.*

5 *Scipione & Norbano Coss.*] Anno urbis conditæ 671. *Savilius.*

6 *Felicitati ejus negatum*] Sullæ ipsius dictum hoc est, quo Tacitus allusit. Plinius lib. VII. cap. XLIII. *Hoc tamen nempe felicitati suæ defuisse confessus est, quod Capitolium non dedicavisset.* Lipsius.

Felicitati ejus] Occiso demum C. Mario Felicis nomen assumpsit Sulla. Vellejus l. 2. Appian. 1. ἐμφ. Εὐτυχῆ αὐτὸν οἱ κόλακες διατυχοῦντα ἐπὶ τοῖς ἐχθροῖς ὠνόμαζον, καὶ προῆλθεν εἰς βέβαιον ὄνομα ἡ κολακεία. i. *Felicem vocabant adulatores ex rebus feliciter adversus hostes gestis. Atque hoc cognomen invenit assentatio, sed publicus postmodum consensus confirmavit.* Plutarch. Sylla. Καὶ πέρας ἐκέλευσεν ἑαυτὸν ἐπὶ τούτοις εὐτυχῆ προσαγορεύεσθαι. τοῦτο γὰρ ὁ Φῆλιξ βούλεται μάλιστα δηλοῦν. i. *posthac voluit felix cognominari*, &c. *Savilius.*

7 *Lutatii Catuli nomen*] Fallit nos ergo, aut falsus ipse Dio, qui adseverat inter alios honores datum Cæsari, ut nomen ejus Capitolio inscriberetur, deleto Catuli, idque eum recepisse. Quod ex hoc loco omnino non potest. *Lipsius.* Sufficit hoc testimonium Taciti ad hanc Capitolinam historiam sine ambiguitate noscendam. Licet enim testetur Dio eum προσδέξασθαι quoque hanc partem, apparet tamen hinc non fuisse decreti sententiam exsequutioni datam, quæcunque accesserint obstacula, nobis ignota. Itaque in hac nihilominus parte sibi placens Gutherius scribit (in hac tamen autorum varietate nihil habeo certi, quod adferam: hoc unum scio Catuli nominis memoriam Cæsare quantumvis reluctante, pulcherrimo monumento, simul cum templo illo consecratam) lib. 3. Jur. Pontif. cap. 12. *Jac. Gronovius.*

8 *Inter tot Cæsarum opera*] Sic Flor. Vulgo, *inter tanta.* Pichena. Tristissimus omnino id comperior. An Pichena non didicit membranas illas magis scienter tractare? Si vis scire, quid sit in codice

opera, usque ad Vitellium mansit. Ea tunc ædes cremabatur. Sed plus pavoris 73
obsessis, quam obsessoribus intulit. Quippe Vitellianus miles, neque astu, neque constantia, inter dubia indigebat. [1] Ex diverso trepidi milites, dux segnis, & veluti captus animi, [2] non lingua, non auribus competere: neque alienis consiliis regi, neque sua expedire: huc illuc clamoribus hostium circumagi. quæ jusserat vetare, quæ vetuerat jubere. Mox quod in perditis rebus accidit, omnes præcipere, nemo exsequi. postremo abjectis armis, fugam & fallendi artes circumspectabant. Irrumpunt Vitelliani, & cuncta sanguine, ferro, flammisque miscent. Pauci militarium virorum, inter quos maxime insignes, Cornelius Martialis, Æmilius Pacensis, Casperius Niger, Didius Scæva, pugnam ausi obtruncantur. Flavium Sabinum inermem, neque [3] fugam cœptantem, circumsistunt, & [4] Quintium Atticum consulem, umbra honoris & suamet vanitate monstratum, [5] quod edicta in populum pro Vespasiano magnifica, probrosa adversus Vitellium jecerat. Ceteri [6] per varios casus elapsi, quidam servili habitu, alii fide clientium contecti, & inter sarcinas abditi. Fuere qui excepto Vitellianorum signo, quo inter se noscebantur, ultro rogitantes respondentesve, audaciam pro latebra haberent. Domitianus, prima irruptio- 74
ne apud ædituum occultatus sollertia liberti, [7] lineo amictu turbæ sacricolarum [8] immixtus ignoratusque, apud Cornelium Primum paternum clientem, juxta Velabrum, delituit. Ac potiente rerum patre, disjecto æditui contubernio, modicum sacellum JOVI CONSERVATORI, aramque posuit, [9] casus suos in marmore expressam. Mox

ce illo, en tibi. Mabillonius in opere de re diplomatica edidit principium lib. 12. ære exceptum, ut ad amussim exprimat formam literarum quibus ille scriptus est. Ibi occurrit vox *certamine*. Iidem ductus quos illic cernis in secunda syllaba, prorsus etiam nunc hoc loco exstant. Quod dicere debui propter Ryckium nihil monentem de molestia scripturæ nobis insuetæ, & ex schedis meis ambigua ponentem, quod omnino non erat necesse, ut quæ mihi annotaveram, ea utique omnia publicarentur. Cæterum ideo & ipse revocavi *tanta*. Jac. Gronovius.

1 *Ex diverso trepidus miles*] Flor. *trepidi milites*. Pichena.

2 *Non lingua non auribus competere*] Manifeste Sallustii est: *Formidine attonitus, neque animo, neque auribus, aut lingua competere*. Acidalius.

3 *Fugam cœptantem*] Suspicor legendum, *fugam temptantem*, vel potius *captantem*. Pichena.

4 *Quintum Atticum conf.*] Malim, *Quintium*. Sunt enim apud Xiphilinum in Vitell. C. Quintius Atticus, & Cn. Cæcillius Simplex consules, intellige, suffecti: & Cæcilii supra facta est mentio. *Vertranius*.

5 *Quod edicta in populum jecerat*] Insolens mihi phrasis, *edicta in pop. jacere*. Fortasse scribi debuit, *fecerat*. nisi potius: *quod edicto* &c. *jecerat*. Acidalius.

6 *Per varios casus elapsi*] Sollicitat hoc quidam, & *astus* corrigere vult. Frustra. *Casus* etiam hic pro occasionibus, ut alibi monstravimus. *Acidalius*.

7 *Lineo amictu*] Ex hoc loco colliges lineis vestibus uti solitos Rom. Sacerdotes. Cic. Act. 7. in Verr. *lineam vestem* appellat. *Lupanus*. Isiacus fuit ille, teste Suetonio, non Romanus sacerdos. *Gronovius*. Itaque & hunc locum trahere ad centones augendos in notis nuperis ad Tibullum 1, 3, 30. potuit ille chartaceus machinator. *Jac. Gronovius*.

8 *Immixtus ignarusque*] Ita Vatic. quod germanum judicavi, non, *ignoratusque*. Novitas quædam in ea voce est, quam Sallustio debet: *More humanæ cupidinis ignara visundi*. id valet, *ignota*. Lipsius.

Ignoratusque, apud Cornelium Primum] Nos, *ignoratus apud Cornelium Primum paternum clientem* &c. *Rhenanus*. Lipsius ex Vat. reposuit, *ignarusque*, probum verbum atque usitatum. Sed Florentin. sequi malui qui habet *ignoratusque*, nec minus Tacito familiare. Supra eod. lib. *ni duo milites præclarum facinus ausi, arreptis è strage scutis, ignorati vincla ac libramenta tormentorum abscidissent*. & libro seq. *eadem in Voculam parabantur, nisi servili habitu per tenebras ignoratus evasisset*. Sallust. Jug. *nocturnis & aviis itineribus ignoratus, Rom. palantes repente aggreditur*. Pichena. Lips. è Vat. *ignarus* scripsit, magis germanum ratus vulgato, *ignoratus*: Falso. Multo hic aptius hoc. Etenim *ignarus* quid sonat nisi *ignotus*? At *ignoratus* multo aliud. & semper, ubi fallendi res, hoc Tacit. utitur. Supra hoc lib. *Ni duo milites* &c. *ignorati vincla ac libramenta tormentorum abscidissent*. & lib. 4 *Acidalius*.

9 *Casusque suos in marmore expressit*] Solebant Rom. in marmore, vel tabulis suos prosperos vel adversos casus exprimere. nam quandoque in tabulis

Mox imperium adeptus, JOVI CUSTODI templum ingens, ſeque in ſinu dei ſa-
cravit. Sabinus & Atticus onerati catenis, & ad Vitellium ducti, nequaquam in-
feſto ſermone vultuque excipiuntur, frementibus qui jus cædis, & [1] præmia nava-
tæ operæ, petebant. Clamore à proximis orto, ſordida pars plebis ſupplicium Sa-
bini expoſcit, minas adulationeſque miſcet. Stantem pro gradibus palatii Vitellium, &
preces parantem, pervicere ut abſiſteret. Tum confoſſum conlaceratumque, & [2] ab-
75 ſciſo capite truncum corpus Sabini, in Gemonias trahunt. Hic exitus viri haud ſane
ſpernendi. Quinque & triginta ſtipendia in republica fecerat, domi militiæque clarus.
Innocentiam juſtitiamque ejus non argueres: ſermonis nimius erat. id unum ſeptem
annis, quibus Mœſiam; duodecim, quibus præfecturam urbis obtinuit, calumniatus
eſt rumor. In fine vitæ, alii ſegnem; multi moderatum, & civium ſanguinis par-
cum credidere. Quod inter omnes conſtiterit, ante principatum Veſpaſiani, decus
domus penes Sabinum erat. Cædem ejus lætam fuiſſe Muciano accepimus. Fere-
bant plerique *etiam paci conſultum*, [3] *dirempta æmulatione inter duos*, *quorum alter ſe
fratrem imperatoris*, *alter conſortem imperii cogitaret*. Sed Vitellius conſulis ſupplicium
poſcenti populo reſtitit, placatus ac velut vicem reddens, quod interrogantibus *quis
Capitolium incendiſſet*, ſe reum Atticus obtulerat. Eaque confeſſione, ſive aptum tem-
pori mendacium fuit, invidiam crimenque agnoviſſe, & a partibus Vitellii amolitus
76 videbatur. Iiſdem diebus L. Vitellius, [4] poſitis apud Feroniam caſtris, excidio Tar-
racinæ imminebat; clauſis illic gladiatoribus remigibuſque, qui non egredi mœnia,
neque periculum in aperto audebant. Præerat, ut ſupra memoravimus, Julianus
gladiatoribus, Apollinaris remigibus, laſcivia ſocordiaque gladiatorum magis, quam
ducum ſimiles. Non vigilias agere, non intuta mœnium firmare, noctu dieque
fluxi, & amœna litorum perſonantes, in miniſterium luxus diſperſis militibus, de
bello tantum inter convivia loquebantur. Paucos ante dies diſceſſerat Apinius Tiro:
doniſque ac pecuniis acerbe per municipia conquirendis, plus invidiæ quam virium
partibus

lis pugnas depictas habebant, quod apud nos etiam hodie ſervatur. Vidi aliquando Bononiæ Iconice depictam pugnam illam ad Tarrum commiſſam inter Regem, Carolum Octavum & Italiæ Principes. Virgil. 1. Æn. *videt Iliacas ex ordine pugnas, Bellaque jam fama totum vulgata per orbem.* Herodian. l. 4. ſcribit Severum victis Parthis literas ad Senatum miſiſſe, depictaſque in tabulis pugnas, victoriaſque expoſuiſſe. Atque lib. 7. ait Maximinum ſuam de Germanis victoriam in tabulis depictam ante curiam publicaſſe. Antoninus Pius res à ſe geſtas in cochlidis columna, quæ etiam nunc Romæ ſtat, incidendas curavit. Aliquando etiam res quæ male ceſſerant, tabulis mandabantur, veluti naufragio reduces templis tabulas affigunt, in quibus exprimitur omnis naufragii caſus. Tales tabulas apud D. Virginem Lauretanam, & Florentiæ in æde Annuntiationis videri poſſunt. Inde Horatius de Pyrrha meretrice eloquens in Carm. ſe tabulam ſuſpendiſſe maris deo dicit, ſignificans ſe ipſius meretricis Pyrrhæ amore liberatum, tabulam ſuſpendiſſe maris deo, ut illi qui naufragium evaſerunt Juval. *& picta ſe tempeſtate tuetur.* Virgil. Æneid 12. *Laurenti divo, & votas ſuſpendere veſtes.* Lupanus. De lectione autem hac, quam ex MS. Mediceo notavi, & nunc exhibeo *caſus ſuos in marmore expreſſam* videndus eſt Cl. Ryckius; ſed quam ſummopere illuſtrandam ſumpſerat Nob. Heinſius in notis ad Valerium Flaccum 1, 491. ubi editur *expreſſum*, neſcio an lapſu typorum. *Jac. Gronovius.*

1 *Præmia navatæ operæ petebant*] Vol. Bud. *præmia enavatæ* &c. Eſt autem elegans vocabulum *enavatus*, ab *enavando.* ubi è conſummationem ſignificat, ut in verbo *evinco.* lib. Ann. 3. *Tanto magis imbelles Heduos evincite.* Item in *emunio*, cujus participio utitur in vita Agric. *Sylvis & paludibus emuniendis.* Rhenanus. Daneſius legebat, *enavatæ.* Urſinus.

2 *Abſciſo capite*] Vide ad 26. 58. *Jac. Gronovius.*

3 *Direpta æmulatione*] Nos, *dirempta.* Rhenanus.

4 *Poſitis apud Feroniam caſtris, exidio Tarracinæ imm.*] Hæc illuſtrat Virgilius, unde forſan junctim ita præbet, *Queis Jupiter Anxurus arvis Præſidet & viridi gaudens Feronia luco.* Et utraque variis modis expolire conatur Phil. Cluverius lib. 3. Italiæ antiq. cap. 7. circa pagg. 1003. & 1013. *Jac. Gronovius.*

1 *In-*

partibus addebat. [1] Interim ad L. Vitellium servus Verginii Capitonis perfugit, 77
pollicitusque *si præsidium acciperet, vacuam arcem furtim traditurum*, multa nocte cohortes expeditas summis montium jugis, super caput hostium sistit. inde miles ad cædem magis, quam ad pugnam decurrit. [2] sternunt inermes, aut arma capientes, & quosdam somno excitos; cum tenebris, pavore, sonitu tubarum, clamore hostili turbarentur. Pauci gladiatorum resistentes, [3] neque multi cecidere. ceteri ad naves ruebant, ubi cuncta pari formidine implicabantur, permixtis paganis, quos nullo discrimine Vitelliani trucidabant. Sex Liburnicæ inter primum tumultum evasere, in quis præfectus classis Apollinaris: [4] reliquæ in litore captæ, aut nimio ruentium onere pressas mare hausit. Julianus ad L. Vitellium perductus, & verberibus fœdatus, [5] in ore ejus jugulatur. Fuere, qui uxorem L. Vitellii Triariam incesserint, tamquam *gladio militari cincta, inter luctum cladesque expugnatæ Tarracinæ, superbe sæveque egisset.* Ipse [6] lauream prospere gestæ rei, ad fratrem misit; percunctatus *statim regredi se, an perdomandæ Campaniæ insistere juberet.* Quod salutare non modo partibus Vespasiani, sed reipublicæ fuit. nam si recens victoria miles, & super insitam pervicaciam secundis ferox, Romam contendisset; haud parva mole certatum, nec sine exitio urbis foret. quippe L. Vitellio, quamvis infami, inerat industria: nec virtutibus, ut boni; sed quo modo pessimus quisque, vitiis valebat. Dum hæc in 78
partibus Vitellii geruntur, digressus Narnia Vespasiani exercitus, [7] festos Saturni dies, [8] Ocriculi per otium agitabat. Caussa tam pravæ moræ, ut Mucianum opperirentur. Nec defuere qui Antonium suspicionibus arguerent, tamquam *dolo cunctantem, post secretas Vitellii epistolas, quibus consulatum & nubilem filiam, & dotales opes, pretium proditionis, offerebat.* Alii *ficta hæc, & in gratiam Muciani composita.* Quidam *omnium id ducum consilium fuisse, ostentare potius urbi bellum, quam inferre: quando validissimæ cohortes à Vitellio descivissent, & abscisis omnibus præsidiis, cessurus imperio videbatur. Sed cuncta festinatione, deinde ignavia Sabini corrupta: qui sumptis temere armis, mu-*

1 *Interim ad L. Vitellium*] Ita restitueram ex codice Oxoniensi, quum offenderer confusione, quam sedulo vitavit Tacitus, imperatorem ipsum semper Vitellium vocans, sed fratrem addito prænomine Lucii, unde lætabar concordia membranæ Mediceæ. Hæc omnia ignorabat Ryckius, & sibi attribuit rem tantillam. *Idem.*

2 *Sternunt inermes*] Iteremus quod publicavit Ryckius, *inermos* legi in solo Mediceo, in quo est instar omnium. *Idem.*

3 *Neque multi cecidere*] Castigavi, *neque inulti cecid.* Rhenanus.

4 *Reliquas in litore captas*] Covarruviæ codex, *reliquæ in litore captæ.* quod verius. *Lipsius.*

Reliquæ in littore captæ] Male in vulgatis, *reliquas in litore captas.* Lectionem, quam reposui, probat Lipsius ex vet. cod. & ex meis Venetus firmat Florentinusque innuit, qui habet, *captæ.* Pichena.

5 *In ore ejus jugulatur*] Sen. de benef. 7, 19. *Si in ore parentum filios jugulat.* Pichena.

6 *Lauream gestæ prosperæ rei*] Emendavi, *lauream prospere gestæ rei.* Rhenanus. *Laureæ* vel *literæ laureatæ*, vel Lampridio *tabellæ laureatæ*, erant publicæ & repentinæ lætitiæ atque victoriæ indices, quas ante occupatam à Cæsaribus Remp. duces exercituum ad Senatum mittebant. Propterea Plin. lib. 15. *addi laurum literis, militum lanceis pilisque* dixit. Plin. Secundus in Paneg. *Allata erat ex Pannonia Laurea, id agentibus diis, ut invicti imperatoris exortum victoriæ insigne decoraret.* Amm. Marcell. lib. 16. *literas laureatas* vocat Cæsar lib. 3. bell. civ. *sed neque in literis, quas scribere est solitus, neque in fascibus insignia laureæ.* Sueton. Dom. 6. *De Sarmatis lauream modo Capitolino Jovi retulit.* Persius, *missa est à Cæsare laurus Insignem ob cladem Germanæ pubis.* Lupanus.

7 *Festos Saturni dies*] Saturnalia quibus initium 10. Decemb. finis 24. ejusdem mensis. *Savilius.* Romani ut aurei seculi memoriam refricarent, quo Saturnus regnavit, quotannis XIIII. Cal. Jan. Saturnalia celebrabant, quibus erat servis rerum omnium data licentia & par cum domino potestas. *Lupanus.*

8 *Ocriculi*] Contigisse id Livio & Tacito notavit Ortelius, ut in illis ederetur *Otriculum*, quum deberet dici *Ocriculum*; at ex posterioris temporis appellatione *Otricoli* in plerisque etiam veterum auctorum exemplaribus nomen ejus antiquum ex-scriptorum imperitia legi *Otriculum* & *Otriculi* observavit

munitissimam Capitolii arcem, & ne magnis quidem exercitibus expugnabilem, adversus tris cohortes [1] *tueri nequivisset.* Haud facile quis uni assignaverit culpam, quæ omnium fuit. nam & Mucianus ambiguis epistolis, victores morabatur; & Antonius præpostero obsequio, [2] vel dum regerit invidiam, crimen meruit. ceterique duces, [3] dum peractum bellum putant, finem ejus insignivere. Ne Petilius quidem Cerialis, cum mille equitibus præmissus, ut transversis itineribus per agrum Sabinum, Salaria via urbem introiret, satis maturaverat: donec obsessi Capitolii fama cunctos simul exciret.

79 Antonius per Flaminiam [4] ad Saxa rubra, multo jam noctis, serum auxilium venit. Illic *interfectum Sabinum, conflagrasse Capitolium, tremere urbem*, mœsta omnia accepit: *plebem quoque &* [5] *servitia pro Vitellio armari*, nuntiabatur. Et Petilio Ceriali equestre prœlium adversum fuerat. namque incautum, & tamquam ad victos ruentem Vitelliani, interjectus equiti pedes, excepere. pugnatum haud [6] procul urbe, inter ædificia hortosque, & anfractus viarum. quæ gnara Vitellianis, incomperta hostibus, metum fecerant. neque omnis eques concors, adjunctis quibusdam, qui nuper apud Narniam dediti, fortunam partium speculabantur. capitur præfectus alæ Tullius Flavianus: ceteri [7] fœda fuga consternantur, non ultra Fidenas secutis victoribus.

80 Eo successu studia populi aucta. vulgus urbanum arma cepit. Paucis scuta militaria, plures raptis quod cuique obvium telis, *signum pugnæ* exposcunt. Agit grates Vitellius, & [8] *ad tuendam urbem prorumpere* jubet. Mox vocato senatu, deliguntur legati ad exercitus, ut [9] prætexto reipublicæ concordiam pacemque suaderent. Varia legatorum sors fuit: qui Petilio Ceriali occurrerunt, extremum discrimen adiere, aspernante milite conditiones pacis. [10] vulneratur prætor Arulenus Rusticus.

servavit Phil. Cluverius lib. 2. Ital. Antiq. cap. 7. pag. 639. etiam hunc locum adducens. Hinc etiam Emin. Norisio ita citante in loco, quem infra designabo, nequivi aliter edere. *Jac. Gronovius.*

1 *Tueri nequivisset*] Id videtur probasse Beroaldus, quia in Mediceo MS. reperiebat *ne.visset*, lineam quæ trajicit inferiorem partem literæ *q* non satis advertens aut aspiciens. Sed non est superstitiosus hic auctor in illis syllabæ ademptionibus, nisi in *implesset*. Unde quod in MS. extitat, merito recepi. *Idem.*

2 *Dum tegeret invidiam*] Ne unus ipse omnia velle & facere videretur, eoque cunctatus. Sed placet magis Pichenæ lectio ex scriptura Florent. *dum regerit*. Nimirum invidiam ipse in Mucianum retorquet: invidiam, inquam, ejus culpa & consilio Capitolium exustum. Cur enim moratus est, aut inhibuit? At in crimine tamen Antonius, nec parere in tanta necessitate debebat. *Lipsius.*

Vel dum regerit invidiam] Vulgo, *tegeret*, neque id corruptum suspicatus fuissem, nisi Flor. indicio, qui habet, *regeret*. Emendavi ergo, *regerit*. Conabatur Antonius invidiam rerum à se male gestarum in Mucianum transferre, qui suis epistolis victoriam semper moratus esset. *Pichena.*

3 *Dum peractum*] Romanus, *patratum bellum*. probe. *Lipsius.*

4 *Ad Saxa rubra*] Plene monstratus per bene multos antiquos auctores ab Ortelio locus circa viam Flaminiam, mox congregatis eorundem verbis ab Phil. Cluverio lib. 2. Ital. antiq. cap. 3. pag. 526. & post illum obiter prospectus ab Card. Norisio in Annis Syromacedonum pag. 49. ubi minutissime per articulos temporis, & Othonis & Vitellii neces persequitur; & quidem ita, ut ab nullo obscuretur hæc Taciti mentio. *Jac. Gronovius.*

5 *Servitia pro Vitellio armari*] Ante servorum numerum & argenti pondus Senatoribus indictum retulit Tacitus. Nam solebant Romæ, in penuria maxima militum, servi ad arma capienda pro defensione patriæ vocari, ut post cladem Cannensem contigit. *Lupanus.*

6 *Procul urbe*] Hispanus, *urbem*, vere. *Lipsius.*

7 *Fœda fuga consternuntur*] Scripsi, *consternantur*, ut supra, *atque illi consternantur*. Rhenanus.

8 *Ad tuendam urbem prorumpere*] Non ut intra mœnia quasi obsessi urbem tuerentur, sed ut foras erumperent ad propulsandos hostes, ne ad urbem accederent. *Pichena.*

9 *Prætextu reip.*] Nos, *prætexto reip.* nam sic & auctores alii loquuntur. *Rhenanus.* Non aliter Medic. MS. in quo etiam legitur *occurrerant*, non *occurrerunt*. Jac. Gronovius.

10 *Vulneratur prætor*] Haud aliunde lucem Plinio, sive Regulo potius dederis apud Plinium, lib. 1. epist. v. *Rustici Aruleni periculum foverat, exultaverat morte, adeo ut librum recitaret ederetque, in quo Rusticum insectatur, atque etiam* Stoicorum Simiam *appellat. Adjicit*, Vitelliana cicatrice stigmosum. *Agnoscit Reguli eloquentiam.* Hoc cicatricis Vitelliaum

-sticus. auxit invidiam, super violatum legati prætorisque nomen, propria dignatio viri. palantur comites: occiditur [1] proximus lictor, dimovere turbam ausus: [2] & ni dato à duce præsidio defensi forent, sacrum etiam in exteras gentes legatorum jus, ante ipsa patriæ mœnia, civilis rabies usque in exitium temerasset. Æquioribus animis accepti sunt, qui ad Antonium venerant, non quia modestior miles, sed duci plus auctoritatis. Miscuerat se legatis Musonius Rufus equestris ordinis, studium 81
philosophiæ, & [3] placita Stoicorum æmulatus: cœptabatque permixtus manipulis, *bona pacis ac belli discrimina* [4] differens, armatos monere. Id plerisque ludibrio, pluribus tædio; nec deerant qui propellerent proculcarentque, ni admonitu modestissimi cujusque, & aliis minitantibus, omisisset intempestivam sapientiam. Obviæ fuere & virgines Vestales, cum epistolis Vitellii ad Antonium scriptis: [5] *eximi supremo certamini unam diem* postulabat; *si moram interjecissent, facilius omnia conventura.* Virgines cum honore dimissæ: Vitellio rescriptum *Sabini cæde, & incendio Ca-* 82
pitolii [6] *dirempta belli commercia.* Tentavit tamen Antonius vocatas ad concionem legiones mitigare, *ut castris juxta pontem Milvium positis, postera die urbem ingrederentur.* Ratio cunctandi, ne asperatus prœlio miles, non populo, non senatui, ne templis quidem ac delubris deorum consuleret. Sed [7] omnem prolationem, ut inimicam victoriæ, suspectabant. Simul fulgentia per colles vexilla, quamquam imbellis

næ convicium, est à vulnere, quod nunc accepit. *Lipsius.*

1 *Proximus lictor*] Quem sufficienter monstrant Lipsii Electa 1, 23. post quæ quid dici potest? *Jac. Gronovius.*

2 *Et ni dato à duce præsidio*] *Et* particula non est in libro MS. qui mox habet, *sacrum etiam in exteras gentes legatorum jus. In* pro erga. hoc est, cum exteræ gentes mittunt legatos. *Rhenanus.* Similiter quum legatur in MS. Mediceo, debui sic quoque edere, non *inter exteras.* Alia ratio est loci 13, 10. *Jac. Gronovius.*

3 *Placita Stoicorum æmulatus*] Tac. vocat *placita Stoicorum* ea loquendi forma, qua Plin. lib. 14. *Medicorum placita,* & 29. *Majorum placita.* Nam *placere* significat statuere, constituere. Cicer. lib. 9. Epist. Fam. *Placet Stoicis suo quamque rem nomine appellare.* Unde apud Justinianum dicitur, *quod Principi placuit, legis habere vigorem,* id est, quod ratione & adhibitis in consilium viris doctis & prudentibus placuit Principi. Quod non debet intelligi, ut quod Principi absque consilio & ratione per fas & nefas placuit, legis vim habeat. Eadem loquendi formula, *Arresta,* id est sententias Supremarum Gallicarum curiarum, nos *placita* vocabimus Latine, quo nomine Joannes Lucius noster librum à se nuper editum inscripsit. Ἀρέσκον vero legitur in Actis Apostolorum c. 6. & 12. *Lupanus.*

4 *Differens armatos monere*] Hæ voces haberi possent pro spuriis, plane, non motos armatos, auctor ipsemet statim fatetur intempestivam hujus sapientiam falsissime deridens. *Gruterus.*

5 *Eximi.... postulabant*] Quis fuit tam rudis, ut Tacitum sic vitiare potuerit, quum in MS. Mediceo exstet manifeste *postulabat?* An hic singularis postulabat explicationem? addidit Ryckius. addat ergo & istis 1. hist. 74. *Crebræ interim & muliebribus blandimentis infectæ ab Othone ad Vitellium epistolæ; offerebat pecuniam* &c. Hic enim locus incertus hæret, editoribus ausis *offerebantur*, aliis *offerebant*, donec Pichena amorem singularis ostendit; sed pagina ista non aderat in optimo MS. hinc illa cespitatio, haud dubie ex hoc loco juvanda. *Jac. Gronovius.*

6 *Direpta belli commercia*] Quid clarius? Corrector tamen adventat, *diremta bellico commercia.* Lipsius.

Dirempta belli commercia] Lego, *dirempta bellico commercia*, hoc est, velut dato belli signo, dirempta commercia. Notum est quid *bellicum canere.* Rhenanus. Haud immerito vir doctiss. Rhenanum carpit. noster enim præ oculis habuit, quæ Magus, & quæ Æneas contra reddidit lib. 10. Æneid. Magus. *Non hic victoria Teucrum Vertitur, haud anima una dabit discrimina tanta.* Æneas *belli commercia Turnus Sustulit ista prior jam tum Pallante peremto.* Confer cum his. *eximi supremo certamini unum diem postulabant*, &c. *rescriptum Sabini cæde & incendio Capitolii diremta belli commercia.* Salinerius.

7 *Omnem prolationem*] Industrie ac sedulo hæc vox propagata per editionum successiones ad hoc ævi usque. Et tamen sic ille Melchior Freinshemius in indice sustinuit *prolationem* ponere decurtata syllaba. Quid quævis? tacet Ryckius, & tamen in schedis meis notavi ex Mediceo id ipsum quinquesyllabicum *prolationem*, ut claro indicio scias alteram *prolatationem* esse Beroaldi, non Taciti, cui reddidi suum, quantum scio. *Jac. Gronovius.*

bellis populus ſequeretur, ſpeciem hoſtilis exercitus fecerant. Tripartito agmine; pars ut aſtiterat, Flaminia via: pars juxta ripam Tiberis inceſſit: tertium agmen per Salariam Collinæ portæ propinquabat. [1] Plebs inveĉtis equitibus fuſa. Miles Vitellianus [2] trinis & ipſe præſidiis occurrit. Prœlia ante urbem multa & varia: ſed Flavianis conſilio ducum præſtantibus, ſæpius proſpera. Ii tantum conflictati ſunt, qui in partem ſiniſtram urbis ad Salluſtianos hortos, per anguſta & lubrica viarum flexerant. Superſtantes maceriis hortorum Vitelliani, [3] ad ſerum uſque diem, ſaxis piliſque ſubeuntes arcebant. donec ab equitibus, qui porta Collina irruperant, circumvenirentur. Concurrere & in campo Martio infeſtæ acies. Pro Flavianis fortuna, & parta totiens victoria: Vitelliani deſperatione ſola ruebant. & quamquam pulſi,
83 rurſus in urbe congregabantur. Aderat pugnantibus ſpectator populus, utque in ludrico certamine, [4] hos, rurſus illos clamore & plauſu fovebat: quotiens pars altera inclinaſſet, [5] abditos in tabernis, aut ſi quam in domum perfugerant, *erui* [6] *jugularique* expoſtulantes, parte majore prædæ potiebantur. nam milite ad ſanguinem & cædes obverſo ſpolia in vulgus cedebant. Sæva ac deformis urbe tota facies. alibi prœlia & vulnera; alibi balineæ popinæque. ſimul cruor & ſtrues corporum: juxta ſcorta, & [7] ſcortis ſimiles: quantum in luxurioſo otio libidinum; quicquid in acerbiſſima captivitate ſcelerum: prorſus ut eandem civitatem, & furere crederes, & laſcivire. Conflixerant ante armati exercitus in urbe, bis L. Sulla, ſemel Cinna victoribus; nec tunc minus crudelitatis: nunc inhumana ſecuritas, & ne minimo quidem temporis voluptates intermiſſæ, velut feſtis diebus id quoque gaudium accederet,

1 *Plebes inveĉtis* &c.] Tanquam de concione tribunicia ageretur aut comitiis, quo conveniret legitime tranquillior pars. Sed MS. optimus id non agnoſcit, & habet tantum *plebs*, quod repoſui. *Idem.*

2 *Trinis & ipſe præſidiis*] Καὶ τριχῇ κατὰ τὴν πόλιν συμβαλόντες ἀπώλοντο πάντες, i. *& tribus in urbe locis pugnantes cædebantur*, numeratque Joſephus, ſi à vero non exorbitat, 50 hominum millia 4 ἁλώσ. c. 42. *Savilius.*

3 *Ad ſerum uſque diem*] Ita Flor. vulgo, *ad ſerum uſque diei.* Pichena.

4 *Hos modo, rurſus illos clamore e. p. f.*] Admodum ſentiebam cernens ab MS. Mediceo abeſſe vocem *modo*, & tantum nuperrime in margine adſcriptam. Sic enim memineram auctorem ſcripſiſſe cap. 22. hujus libri: *Prælium atrox, his, rurſus illis exitiabile*, quem locum citaveram, quum 1. hiſt. 81. deprehenderem in verbis vulgatis *modo conſtantiam ſimulare, modo*, a MS. Oxonienſi omiſſum prius *modo*. Hæc ignorabat Ryckius, & vide Lector, quid ſcribat, ut editionibus veteribus addat pondus, inane prorſus, quum interim Tacitum non adjuvet, unde iſtud *modo* nunc eraſi; nam verbis cap. 22. ſunt hæc ſimillima. *Jac. Gronovius.*

5 *Abditi in tabernis*] Senſus eſt, quoties pars altera inclinaſſet, & propterea abderetur in tabernas, & in domos: poſtulabat populus eos erui domibus & tabernis, ac jugulari. Quamobrem militibus in ſanguinem & cædem verſis potiebatur populus majore parte prædæ. Dictum eſt autem, *pars altera abditi* eadem forma, qua alibi, *major pars ruebant in prælium.* Ferrettus. Optima, quod ea nonnunquam Tacitus ſcribat, quæ ſolœciſmum ſapere videntur. *Et ſi vellet imperium, promtas oſtentavere*, ſermo de veteranis eſt, & maluit *promptas*; reſpiciens ad legiones, quam *promptos* quod jam à libris exulabat. Nec Terentius abſtinuit à ſimili imparilitate, Andr. *Ubi illic ſcelus eſt, qui me perdidit?* Vide Dionyſ. ad Amm. Thucydides: τῶν δὲ Συρακουσίων ὁ δῆμος ἐν πολλῇ πρὸς ἀλλήλους ἔριδι ἦσαν. i. *populus autem Syracuſanorum multum inter ſe contendebant.* Ad hanc faciem quoque jam dicto *populus* annectit *abditi.* par erat enim, ut plebs formidoloſa fugientibus ad ſe militibus tabernas peteret, aut iiſdem adverſarios in domos compellentibus ſequeretur, & clauſos erui jugularique poſtularet, quo præda ipſa potiretur, quod ſequentia ſatis probant, *parte majore prædæ potiebantur.* ſed ſic diſtinguenda ſunt: *Aderat pugnantibus ſpectator populus, utque in ludicro certamine hos modo, rurſus illos clamore & plauſu fovebat: quoties pars altera inclinaſſet abditi in tabernis; aut ſi quem* &c. *Salinerius.* Lipſius *abditos* repoſuit. Nos Flor. & Veneti conſenſum adjicimus. Male vulgo *abditi.* Pichena.

6 *Jugularique expoſtulantes*] Scripſimus, *poſtulantes.* Rhenanus. Verbum, *expoſtulantes*, ex Florent. ac Ven. reſtitui. Vulgo, *poſtulantes.* Pichena.

7 *Scortis miles*] Caſtigavimus, *ſcortis ſimiles.* Rhenanus.

deret, [1] exſultabant, fruebantur, nulla partium cura, malis publicis læti. Pluri- 84
mum molis [2] in oppugnatione caſtrorum fuit, quæ acerrimus quiſque [3] ut noviſſi-
mam ſpem retinebant. Eo intentius victores, præcipuo veterum cohortium ſtudio,
cuncta validiſſimarum urbium excidiis reperta, ſimul admovent, teſtudinem, tor-
menta, aggeres, faceſque: *quidquid tot prœliis laboris ac periculi hauſiſſent*, *opere illo
conſummari* clamitantes. *Urbem ſenatui ac populo Romano*, *templa diis reddita*; *proprium
eſſe militis decus*, *in caſtris. illam patriam*, *illos penates. ni ſtatim recipiantur*, *noctem in
armis agendam.* Contra Vitelliani, quamquam numero fatoque diſpares, inquietare
victoriam, morari pacem, domos [4] araſque cruore fœdare, ſuprema victis ſolatia
[5] amplectebantur. Multi ſemianimes ſuper turres & propugnacula mœnium exſpira-
vere. Convulſis portis, reliquus globus obtulit ſe victoribus: & cecidere omnes
contrariis vulneribus, verſi in hoſtem. ea cura etiam morientibus decori exitus fuit.
Vitellius capta urbe, [6] per averſam palatii partem, [7] Aventinum in domum uxoris 85
[8] ſellula defertur: ut ſi diem latebra vitaviſſet, Tarracinam ad cohortes fratremque
perfugeret. Dein mobilitate ingenii, & quæ natura pavoris eſt, cum omnia me-
tuenti, præſentia maxime diſplicerent, in palatium regreditur, vaſtum deſertum-
que; dilapſis etiam infimis ſervitiorum, aut occurſum ejus declinantibus. [9] Terret ſoli-
tudo, & tacentes loci: tentat clauſa: inhorreſcit vacuis: feſſuſque miſero errore, &
[10] pudenda latebra ſemet occultans, ab Julio Placido tribuno cohortis protrahitur.
Vinctæ

1 *Exultabant*, *fruebantur*, *nulla partium cura*] Abeſt quidem à vulgatis verbum, *fruebantur*. Sed cum in Flor. atque in aliis veteribus quos viderim, conſtanter inveniatur, minime ſpernendum duxi. Refertur enim ad id, quod ſupra dicitur, ne minimo quidem temporis voluptates intermiſſas. ideo ait, exultabant, ac fruebantur, ſcil. voluptatibus, gaudebantque. Lipſ. id verbum immutare mallet, *exultabant*, *furebantque.* Aptiori ſenſu, ſi eſſet à libris. *Pichena.* Intricatus & ineptus verborum ſenſus. Emendo diſtinguoque: *voluptates intermiſſæ. velut feſtis diebus*, *id quoque gaudium excederet*, *exſultabant*, *nulla partium cura* &c. Verba, *id quoque gaudium excederet*, ſic quaſi παρενδεκτικῶς interjiciuntur: ut in illo ſup. loco: *Vitellianus miles tranſiturus in partes*, *id quoque non ſine dedecore*, *ſed* &c. Innuit, ſi feſtis diebus ita exſultaſſent, nimium id gaudium fuiſſe, quo tum miſerrimo reip. tempore efferebantur. Verbi *fruebantur*, quod alii libri inſerunt, nullam habui rationem, nec cenſeo habendam. Nec quod Lipſius *furebantque* inde facit, placet. Quamquam poſſim non incommode traducere, *nulla partium cura*, *mălis publicis læti fruebantur*. Sed omitti, melius. *Acidalius.*

2 *In oppugnatione caſtrorum*] Tiberius auctore Sueton. c. 37. *caſtra conſtituit*, *quibus prætoriæ cohortes vagæ ante id tempus & per hoſpitia diſperſæ continerentur.* Caſtra vero ipſa Prætoria ad extrema urbis ædificia fuiſſe ſita colligitur ex Plinii lib. 3. *Lupanus.*

3 *Ut noviſſimam ſpeciem retinebant*] Emendavimus, *ſpem*. Rhenanus.

4 *Araſque cruore fœdare*] Faernus legebat *fœdatas.* vel ſi magis placet *fœdas.* Urſinus. Muret. *araſque cruore fœdas.* bona quidem ſententia: ſed vereor ut huic loco apta. *Acidalius.*

5 *Complectebantur*] Hoc ab Beroaldo ad nos uſque proceſſit, quum tamen in MS. Mediceo legatur *amplectebantur*, quod retuli. *Jac. Gronovius.*

6 *Per averſam palatii partem*] Roman. *portam.* quod præfero: aut potius utraque voce ſpreta, *per averſa palatii.* Sæpe ita noſter loquitur. itemque Vellejus: *Antonius per averſa caſtrorum*, *proruto vallo*, *receptus eſt.* Lipſius.

7 *Aventinum in domum*] Exemplar regium habet, *Aventini. Per averſam palatii partem Aventini*, *in domum*, &c. *Rhenanus.* Corviniano ineſt, *Aventini*, & rectius. *Vertranius.* Lipſius ex Rom. codice præfert, *portam.* at vulgatam Tacitus ipſe confirmat, qui ſupra eod. lib. dixit: *monuit Martialem*, *ut per ſecretam ædium partem occulte abiret.* Pichena. Lipſius reſecta voce, *per averſa palatii*, eo impulſus, quod in Rom. cod. inveniſſet *portam.* Quæ tamen lectio minus placet; nam more ſuo Salluſtium expreſſit Tacitus, apud quem in Catilina legas: *in abditam partem ædium ſeceſſit.* Ger. Voſſius G. F.

8 *Sellula*] Sueton. Vit. 16. *geſtatoria ſella.* Savilius.

9 *Terret ſolitudo*, *& tacentes loci*] Virgilius arcanum hunc naturæ noſtræ motum pariter effert:

Horror ubique animos, *atque ipſa ſilentia terrent.*

Lipſius.

10 *Pudenda latebra*] Sueton. Vit. 16. *In cellulam Janitoris*, *religato pro foribus cane*, *lectoque & culcitis objectis.* Savilius.

Vinctæ pone tergum manus: laniata veste, fœdum spectaculum, ducebatur, multis increpantibus, nullo illacrymante. deformitas exitus misericordiam abstulerat. Obvius è Germanicis militibus Vitellium infesto ictu, per iram, vel quo maturius [1] ludibriis eximeret; an tribunum appetierit, in incerto fuit: aurem tribuni amputavit, ac statim confossus est. Vitellium infestis mucronibus coactum [2] modo erigere os & offerre contumeliis, nunc cadentes statuas suas, plerumque [3] Rostra, aut Galbæ occisi locum contueri; postremo ad Gemonias, ubi corpus Flavii Sabini jacuerat, propulere. Vox una non degeneris animi excepta, cum tribuno insultanti, *se tamen imperatorem ejus fuisse* respondit. Ac deinde ingestis vulneribus, concidit. Et vul-
86 gus eadem pravitate insectabatur interfectum, qua foverat viventem. [4] Pater illi L. Vitellius. septimum & quinquagesimum ætatis annum explebat. consulatum, sacerdotia, nomen locumque inter primores, nulla sua industria, sed cuncta patris claritudine adeptus. Principatum ei detulere, qui ipsum non noverant. Studia exercitus, raro cuiquam bonis artibus quæsita perinde affuere, quam huic per ignaviam. Inerat tamen simplicitas ac liberalitas: quæ, ni adsit modus, in exitium vertuntur. Amicitias dum magnitudine munerum, [5] non constantia morum continere putat,

[1] meruit

1 *Ludibrio eximeret*] In exemplari regio legitur, *ludibus.* Suspicor scribendum, *ludibriis.* Mox nos, *vox una.* Rhenanus.

2 *Modo erigere os*] Illustratur hic locus à Suet. in Vit. 17. *Per totum via Sacræ spatium, reducto coma capite, ceu noxii solent, atque etiam mento mucrone gladii subrecto, ut visendam præberet faciem, neve submitteret.* Plin. Paneg. *nihil sæculo dignius, quam quod contigit desuper intueri delatorum supina ora, retortasque cervices.* Pichena.

3 *Rostra aut Galbæ occ. locum*] Ita MS. Mediceus hæc exhibet, & olim ex eo Beroaldus, quod citeriores mutarunt in *Rostra & Gal.* indocte prorsus. *Jac. Gronovius.*

4 *Pater illi L. Vitellius (nam septimum & quinquagesimum*] Codex Bud. *Patrem illi Luceriam septimum & quinquagesimum ætatis annum explebat.* Conjicio legendum: *Pater illi L. Nucerian. septimum & quinquagesimum ætatis annum explebat.* Sive, *Pater illi L. Nucerin.* (aut *L. Nuceria*, pro à Nuceria) *jam septimum* &c. De avo Vitellii Cæsaris, Sueton. in hæc verba scribit: *P. Vitellius domo Nuceria.* Cæterum quia manuscriptum volumen habet, *Patrem illi Luceriam*, simplicius fit legere, *Patrem illi Luceria* (subaudi dedit) *septimum* &c. *Rhenanus.* Vitellius ait Sueton. c. 3. natus est *Druso Cæsare & Norbano Flacco Coss.* anno V. C. 768. vigesimo quarto Septembris, aut ut volunt alii, septimo ejusdem mensis. Dies, quo egressus est palatio abdicaturus se imperio, erat, ex Taciti sententia, decimus octavus Decembris anno 822. proximo die, decimo nono scil. Decemb. conflagravit Capitolium, vigesimo Antonius urbem intravit, moxque secuta est Vitellii mors; quæ omnia ex Taciti narratione dilucescunt. Adeo ut ab ejus natali in mortem, subducto rite calculo, tantum colligantur anni quatuor & quinquaginta, & quantum à septimo aut vigesimo quarto Septembr. in Decembris vigesimum fluxit intermedii temporis. *Savilius.* De patre & ætate Vitellii cum Tacito Tranquillus sentit: in ætate diversus ab illis Dio, qui vixisse illum annis quinquaginta quatuor tantum, & non septem, refert: Sed quod inter auctores discrepat, fit in medio. *Vertranius.* Additur in Veneto, aliisque veteribus: *nam septimum.* Forte, *jam septimum.* Pichena. Cum compareat in MS. regis Corvini, *Patrem illi Luceria*; monstro simile est ingeniosæ industriæ Rhenanum tam variis ambagibus circumire; neque accessisse ad fontem veri. Haud enim aliquis facile neget, restituendum. *Patria illi Nuceria. Septimum*, nam quid opus iterare de patre, cujus centies ante facta mentio? Sueton. clare c. 2. *P. Vitellius domo Nuceria.* Gruterus. Eadem quæ proferuntur ex Budensi codice, notavi ego ex Mediceo, sed quæ admodum coacte & perverse spectavit Rhenanus; tantundem vidit Gruterus; aliquid rite tangere incepit Pichena. Sed quando veram Taciti manum aut unde? Videtur id omne quod inconcinnum hoc loco est, oriri ex lib. 1. cap. 9. ubi jam descriptus est, *Vitellius aderat censoris Vitellii ac ter consulis filius.* Opinor id unicuique satis esse, & præsertim Tacito, non solito actum agere. Quid enim amplius vis discere? nihil, nisi forte qualem se iste pater in tantis honoribus gesserit. Id ergo nunc addidit auctor ample & liquide. Sed hæc in ingressu posita per sunt molesta, neque nunc illa adjuvero. *Jac. Gronovius.*

5 *Non constantia morum*] Egregium dogma: etsi quis hæc notet? millena sunt. Sed in *constantia* aliquis hæreat; & an non melius, *convenientia*, aut tale? Res ita habet, consensum & similitudinem morum ac virtutum, veram amicitiam parere: sed nec virtus sine *constantia* est: ergo nec mutemus. *Lipsius.*

Constantia morum continere putat] Forte, *contineri.* Acidalius.

1 *Me-*

[1] meruit magis quam habuit. [2] reipublicæ haud dubie intererat, Vitellium vinci: ſed [3] imputare perfidiam non poſſunt, qui Vitellium Veſpaſiano prodidere, cum à Galba deſciviſſent. [4] Præcipiti in occaſum die, ob pavorem magiſtratuum ſenatorumque, qui dilapſi ex urbe, aut per domos clientium ſemet occultabant, vocari ſenatus non potuit. Domitianum, poſtquam nihil hoſtile metuebatur, ad duces partium progreſſum, & *Cæſarem* conſalutatum, miles frequens, utque erat in armis, in paternos penates deduxit.

1 *Meruit magis quam habuit*] Meruit quidem: ſed eo modo, quo dixit Comicus, ab aſſentatoribus amicos per obſequia parari. Eos enim qui non virtute, ſed commodis aut voluptatibus amicitias metiuntur, proprie amicos non eſſe, eoque minime diuturnos definivit Ariſtot. Ethic. lib. 8. c. 3. & 4. Propterea Tacitus ait, Vitellium quidem ſua prodigalitate ac luxu, amicitias utcumque meruiſſe, non autem habuiſſe: quoniam fortunæ amici, cum fortuna ſimul evaneſcunt. *Pichena.*

2 *Reip. haud dubie intererat*] Vocabulum *Reip.* in regio libro omiſſum, doctus quiſpiam hic inſulſit, cum eo non ſit opus. nam Latine dicitur. *Haud dubie intererat Vitellium vinci*, hoc eſt ad rem pertinebat, utile erat. Itaque genitivum *Reip.* diſpunximus. Livius lib. 7. dec. 4. *Quod plurimum intererat ad animos civitatum.* Rhenanus. Vox *Reip.* quam Lipſius ex Vat. repoſuit, eſt etiam in Florentino & Veneto. *Pichena.*

3 *Imputare perfidiam*] Quaſi Veſpaſiani cauſſa fidem Vitellio fregiſſent. Non, inquam, poſſunt adſcribere hoc Veſpaſiano: & proprio verbo, *imputare.* neque aliud ea vi reperies. *Lipſius.*

Imputare perfidiam non poſſunt] Id eſt prætendere non poſſunt, quod perfide egerunt, ſe communis commodi cogitatione perfeciſſe. *Ferrettus.* Illi præſertim, qui poſtea in Veſpaſianum ut proditores ſe geſſerunt, inprimis Cæcina. Sueton. Tit. 6. & Xiphilin. &c. *Savilius.* Prætendere non poſſunt, ſe Reip. cauſa Vitellium prodidiſſe: nam iidem à Galba prius deſciverant. Signat præcipue Sabinum, ac Baſſum, de quibus vide in fine lib. præced. De verbo, *imputare*, plura dixi ad lib. 6. Ann. *Pichena.*

4 *Præcipiti in occaſum die*] E Vatic. nam alii, *præcipitanti.* Lipſius.

Præcipiti in occaſum die] Scripſimus, *præcipitanti in occaſum die.* nam *præcipitare* etiam abſolute uſurpant auctores. Livius lib. 27. *Creditum vulgo eſt, in puteum aperte ex equo præcipitaſſe.* Sic enim ſcriptum reperi in vetuſto cod. cum eum librum conferrem. Quanquam in vulgatis edit. legitur *præcipitatum eſſe.* Rurſus lib. 39. *Et pars maxima inermes per invia & rupes deruptas præcipitantes fugerunt.* Rhenanus. Tanquam ruente in occaſum. Notiſſimum enim eſt *præcipitem* de omni fere re dici poſſe. *Ferrettus.* Florent. & Venetus habent, *præcipiti in occaſum die*, quod Rhenanus mutaverat in *præcipitante.* Pichena.



C. CORNELII TACITI AB EXCESSU NERONIS HISTORIARUM.

LIBER QUARTUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Facies & miseria Romanæ urbis. L. Vitellius se cum cohortibus dedidit: sed nihilo secius ipse interfectus. Imperium Vespasiano à Senatu firmatur. De Helvidio Prisco accuratius, insigni viro. de dissidiis ejus cum Eprio Marcello. Mucianus inter hæc urbem ingreditur. is Calpurnium Pisonem interfici jubet. Initia & motus Germanici belli: quod, duce Civili, Batavi primi sumpsere. Postque eos, Caninefates. Præsidia & castella Romana ejiciunt aut exscindunt. Aquilium primipilarem, & post Mumium Lupercum legatum prœliis vincunt. Batavorum veteranæ cohortes ad Civilem abeunt. quas transitu arcere Herennius Gallus conatus, item funditur. Castra vetera à Civili obsidentur. Seditio militum Rom. contra Hordeonium. & summa belli Voculæ permissa. Is contra Civilem duxit: & primo victus, præter spem fortuito vicit. Iterum seditio in Hordeonium: quem & interficiunt. Quædam Romæ & apud patres gesta. jurgia: accusationes. Vitelliani milites compositi. alii in prætorium lecti. L. Pisonis in Africa cædes. Capitolium Romæ restitutum. Treveri & Lingones à Romanis deficiunt, & reliquæ Galliæ nutant. Ipsæ legiones cohortesque Romanæ parum fidæ, & a Gallis corrumpebantur. Vocula interficitur. Sacramentum Romani pro imperio Galliarum dicunt. Idem legiones fecere, quæ in Veteribus diu obsessæ. Nec Agrippinenses ultra contati, quin se victoribus adjungerent. Lingones interea à Sequanis fusi. At Romæ, imperium periclitari visum: & Domitianus ipse ad hoc bellum accingitur, cum Muciano. Legiones quattuor statim præmissæ. Galli interea deliberant: & pluribus sanioribusque cum servitute pax placuit. Petilius Cerialis Treveros magna pugna vicit. defectores plerique ad Romana signa rediere. Paullo post acre iterum certamen cum Civili & Classico: cujus initio ambiguo, lætus

tus Romanis finis fuit. Vespasiani in Ægypto facta, & edita ab eo miracula. itemque de oraculis & sortibus ad ejus imperium. Gesta illo ipso anno, cujus parte postrema Consules

IMP. VESPASIANUS ITERUM, TITUS FILIUS.

Interfecto Vitellio, bellum magis desierat, quam pax cœperat. Armati 1
per urbem victores, implacabili odio victos consectabantur. plenæ cædi-
bus viæ, cruenta fora templaque, passim trucidatis, ut quemque sors ob-
tulerat. Ac mox augescente licentia, scrutari, ac protrahere abditos:
[1] si quem procerum habitu & juventa conspexerant, obtruncare, nullo militum,
aut populi discrimine. Quæ sævitia recentibus odiis sanguine explebatur, dein ver-
terat in avaritiam. nihil usquam secretum aut clausum sinebant, *Vitellianos occultari*
simulantes. Initium id perfringendarum domuum; vel si resisteretur, caussa cædis.
nec deerat egentissimus quisque ex plebe. & pessimi servitiorum prodere ultro dites
dominos: alii ab amicis monstrabantur. Ubique lamenta, conclamationes, & [2] for-
tuna captæ urbis, adeo ut Othoniani Vitellianique militis invidiosa antea petulantia
desideraretur. Duces partium accendendo civili bello acres, temperandæ victoriæ
impares. quippe in turbas & discordias pessimo cuique plurima vis: pax & quies bo-
nis artibus indigent. [3] Nomen sedemque Cæsaris Domitianus acceperat, nondum 2
ad curas intentus, [4] sed stupris & adulteriis filium principis agebat. Præfectura præ-
torii, penes Arrium Varum: summa potentiæ, in Primo Antonio. is pecuniam fa-
miliamque e principis domo, quasi Cremonensem prædam rapere. ceteri modestia
vel ignobilitate, ut in bello obscuri, ita præmiorum expertes. Civitas pavida &
[5] servitio parata, *occupari redeuntem Tarracina L. Vitellium cum cohortibus, exstingui-
que*

COMMENTARIUS.

1 *Procerum habitu, & juventa*] Duas notas Germani militis habebant, proceritatem corporis, itemque juventam. Nam Germani plerumque proceri; & milites, à flore & robore ævi colligebantur. *Lipsius.*

Si quem procerum habitu] Male vulgo, *procerum*, absque accentu. Sic infra, *& est plerisque procera pueritia.* Pichena.

Si quem procerum h. & j. prospexerant] Non est id aptum huic rei verbum, & unde prospectum in cæde Galbæ Tacitus longe aliter usurpavit 1. hist. 40. Unde quum neque ex MS. vetere id verbum exortum fuisse docerent meæ schedæ, miratus fui, cur vera Taciti scriptura nuper non ulterius placuerit, quam ut daretur cognoscenda. Hinc revocavi ipsam auctoris manum utique longe commodiorem. *Jac. Gronovius.*

2 *Fortuna capta urbis*] Non displicet Vertranii divinatio, *forma captæ urbis.* Lipsius.

Fortuna capta urbis]. Malim, *forma.* Vertranius. Roma à Flavianis expugnatur, non ut omnia agerent & ferrent, sed ut urbs tantum servitio Vitellianorum eximeretur. lib. 3. hist. *urbem senatui ac populo Rom. templa Diis reddita.* Verum victoriæ temperare dum nequeunt, adeo per urbem grassati sunt, ut ea videretur ab hostibus capta, non à civibus recepta ejusmodique clades & fortunas pertulisse. *Fortuna captæ urbis*, non *forma captæ urbis*, ut Vertranius doctiss. viro applaudente. Valer. lib. 1. *ex victore speciosissimo insidiis Hasdrubalis & Xantippi Lacedæmonii ducis ad miserabilem captivi fortunam deductum.* Salinerius. Nulla ratione admittenda emendatio Vertranii, *forma*: nam *forma* & *species*, vel inimica esse possunt: *fortuna* non item. *Gruterus.*

3 *Nomen sedemque Cæsaris*] Forsan digressus è paternis penatibus, è quibus milites eum in Palatium deduxerant. *Savilius.*

4 *Sed stupris & adulteriis*] Tac. in vita Agric. *Admodum juvene Domitiano, & ex paterna fortuna tantam licentiam usurpante.* Savilius.

5 *Servitio parata occupari, redeuntem* &c.] Nos, *servitio parata, occupare redeuntem* &c. *Rhenanus.*

1 *Ar-*

que reliqua belli, poſtulabat. Præmiſſi [1] Ariciam equites: agmen legionum intra Bovillas ſtetit. Nec cunctatus eſt Vitellius, ſeque & cohortes arbitrio victoris permittere. Et miles infelicia arma, haud minus ira, quam metu abjecit. Longus deditorum ordo, ſeptus armatis, per urbem inceſſit. nemo ſupplici vultu, ſed triſtes & truces, & adverſum plauſus ac laſciviam inſultantis vulgi immobiles. paucos erumpere auſos, [2] circumjecti preſſere. ceteri in cuſtodiam conditi. Nihil quiſquam locutus indignum, & quamquam inter adverſa, ſalva virtutis fama. Dein L. Vitellius interficitur, [3] par vitiis fratris, in principatu ejus vigilantior; [4] nec perinde pro-
3 ſperis ſocius, quam adverſis abſtractus. Iiſdem diebus Lucilius Baſſus cum expedito equite, ad componendam Campaniam mittitur: diſcordibus municipiorum animis, magis inter ſemet, quam contumacia adverſus Principem. Viſo milite quies, & minoribus coloniis impunitas: [5] Capuæ legio tertia hiemandi cauſſa locatur. & [6] domus illuſtres afflictæ; cum contra Tarracinenſes nulla ope juvarentur. Tanto proclivius eſt injuriæ, quam beneficio vicem exſolvere: quia [7] gratia oneri, ultio in quæſtu habetur. Solatio fuit ſervus Verginii Capitonis, quem proditorem Tarracinenſium diximus, patibulo affixus, in iiſdem annulis, quos [8] acceptos à Vitellio geſtabat. At Romæ [9] ſenatus cuncta principibus ſolita, Veſpaſiano decernit, lætus & ſpei certus. quippe [10] ſumpta per Gallias Hiſpaniaſque civilia arma, motis ad bellum Germanis,

1 *Ariciam equites*] Liber unus, *Arriani equites.* quid? an Arrii Vari turmas intellegit? Non opinor. & magis eſt ut vera ſit vulgata. *Lipſius.*

2 *Circumjecti preſſere*] Faernus legebat, *oppreſſere.* Urſinus.

3 *Par vitiis fratri*] Ita Faernus legebat. Nam *fratris* quod eſt in vulgatis, non ita placet ut *fratri.* Idem.

4 *Nec perinde proſperis ſocius, quam adverſis in Gemonias tractus*] Sic Faernus legebat. nam illud *abſtractus* penitus ineptum. *Urſinus.* Caveant tirones, ne interpretentur, *abſtractus*, id eſt, ſejunctus, vel ſegregatus; ſed quaſi in exitium tractus. ut Ann. l. 4. *claritudine infauſti generis, & paternis adverſis foret abſtractus.* Pichena. Mire hic hallucinatur Urſinus minus intellecta mente auctoris; quam tamen erat cognoſcere ex locis aliis, geminæ propemodum ſimilitudinis. Accidit Vitellio, quod ait Titus infra cap. 52. *Suum cuique ſanguinem indiſcretum; ſed maxime principibus, quorum proſperis & alii fruantur, adverſa ad junctiſſimos pertineant.* Addatur lucis cauſa cap. 37. lib. 11. Ann. item cap. 36. ſub finem de moribus Germ. vim vocis *abſtractus*; egregie cepit, Taciti vindex ſingularis, Curtius Pichena. *Gruterus.* Non id concoquo. *Abſtractus* ſive disjunctus à fratre Vitellius adverſis? Conjunctus imo, ut res loquitur. Vereor, ut vox *abſtractus* ſincera: quæ ineleganter etiam opponitur alteri *ſocius.* Sententia quidem ſic abſque ea plena: *Nec proinde proſperis ſocius, quam adverſis.* Ita enim eſt: magis adverſa eadem experiebatur, quam proſperis erat fruitus. Sed quid reliquo igitur vocabulo fiet? neſcio: niſi quia Muretum video, neſcio unde, lectionem auctiorem notaſſe, *in Gemonias tractus.* Quam ego ad ſenſum aptiſſimam, nec credo præter hiſtoriam, vehementer amplectar. *In Gemonias abſtractus*, item ut frater, adverſis ejus magis erat ſocius, quam proſperis fuerat. *Acidalius.*

5 *Capuæ*] 2. hiſt. *Capua Vitellio fida.* Savilius.

6 *Domus illuſtres afflictæ*] Afflictio ſane hæc brevis admodum fuit. neque enim niſi à fine Decembris in principium Jan. extenditur. *Tertia legio, familiaris Arrio Varo miles, in Syriam remiſſa*, Tacitus alibi, niſi alterutro loco notandus ſit erroris. *Savilius.*

7 *Gratia oneri, ultio in quæſtu habetur*] Recte, *habetur*, apud vulgum ſcil. Nam ut ait Senec. de Ira lib. 2. 32. *Non, ut beneficiis honeſtum eſt merita meritis repenſare, ita injurias injuriis. illic vinci turpe eſt, hic vincere. Inhumanum verbum eſt, & quidem pro juſto receptum, ultio.* Idem de benef. 1, 1. *ita natura comparatum eſt; ut altius injuriæ quam merita deſcendant, & illa cito defluant, has tenax memoria cuſtodiat.* Pichena.

8 *Acceptos à Vitellio geſtabat*] Præpoſitionem *à* ſubmovimus, ſubintellectam in ablativo *Vitellio.* Rhenanus.

9 *Senatus cuncta Principibus ſolita Veſpaſiano decernit*] Hujus SC. fragmentum exſtat ad verbum inter antiquitatum Rom. rudera. *Savilius.* Scil. ex lege, quæ appellabatur Regia. De ea Ulpian. in l. 1. Dig. de Conſt. Principum: *Quod principi placuit, legis habet vigorem: utpote cum lege Regia, quæ de ejus imperio lata eſt, populus ei, & in eum omne ſuum imperium & poteſtatem conferat.* Meminit etiam Juſtinian. l. 1. §. 7. Cod. de veteri jure enucl. Et adhuc exſtat ænea tabula Romæ in Capitolio, partem quandam continens illius legis, quæ de Veſpaſiani imperio lata fuit. *Pichena.*

10 *Sumpta per Gallias Hiſpaniaſque*] In bello à Gal-

manis, [1] mox Illyrico; postquam Ægyptum, Judæam, Syriamque, & omnis provincias exercitusque lustraverant, velut expiato terrarum orbe, cepisse finem videbantur. Addidere alacritatem Vespasiani litteræ, tamquam manente bello scriptæ. [2] ea prima specie forma: ceterum ut princeps loquebatur, [3] civilia de se, de republica egregia. nec senatus obsequium deerat. Ipsi *consulatus cum Tito filio*, *pretura Domitiano & [4] consulare imperium* decernuntur. Miserat & Mucianus epistolas ad se- 4
natum, quæ materiam sermonibus præbuere: *si privatus esset, cur [5] publice loqueretur? potuisse eadem, paucos post dies, loco sententiæ dici.* [6] ipsa quoque insectatio in Vitellium, [7] sera & sine libertate. id vero erga rempublicam superbum, erga principem contumeliosum, quod *in manu sua fuisse imperium*, *donatumque Vespasiano* jactabat. Ceterum invidia in occulto, adulatio in aperto erant; multo cum honore verborum, *Muciano* [8] *triumphalia* de bello civili data: sed [9] *in Sarmatas expeditio* fingebatur. Adduntur

Galba & Vindice adversus Neronem gesto. *Savilius.*

1 *Mox Illyricos*] Castigavimus, *mox Illyrico.* Rhenanus.

2 *Ea prima specie forma*] Ut immensam interpolationem codicis sui commendaret Ryckius, negat in vulgata lectione sensum ullum. Quis credat sic aliquem aberrare posse? quum tot viri docti hunc locum legerint, & certe cum sensu bono, alii per alias linguas interpretati sint, & in nostro sermone ediderint *geschreeven als staander oorloghe. Die gedaante hadden zy in 't eerste aanzien.* Nempe quia pro clarissimis præteriit paraphrasis paterna, imaginatur sibi nequivisse ab patre sensum illis dari, aut certe fatetur ipsum non vidisse sensum. Cæterum intolerandi sunt, qui mox scribere sustinent *civilia de se, de rep. egregia*, inter quos eminet Pichena in totum delirans, quum cerneret in MS. exstare *de se & R. P. egregia*, quod communiter per typos expressum *& rep. egregia* nefando ausu attribuit vulgo. Nulla parte melior vel Muretus vel Acidalius, quum Salinerius in cap. seq. citaverit *civilia de se & Rep.* nescio quo relegans vocem *egregia.* Ryckius in principio notarum quoque sic exhibens *de Repub. egregia* noluit fatendo procedere, si qua alia interpolatio in illo libro exstiterit. Sic continente tractu possunt se invicem decipere viri insignes. Nam MS. Mediceus præclare indicat manum Taciti esse, *ceterum ut princeps loquebatur civilia de se, & reipublicæ egregia.* Jac. Gronovius.

3 *Civilia de se, de rep. egregia*] Ita correxi. Vulgo, *& rep. egregia.* Pichena. Mur. *civilia de se, de rep. egregia.* Acidalius.

4 *Consulare imperium*] Intellegit *potestatem Consularem*, ut Suetonius loquitur, Domitiani cap. 1. *Cæsar consalutatus, honorem Præturæ urbanæ, cum potestate Consulari, suscepit.* Lipsius.

Consulare imperium] Dio lib. 54. duo ejus capita exprimit τὸ δώδεκα ῥάβδοις ἀεὶ καὶ πανταχοῦ χρῆσθαι καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἀεὶ ὑπατευόντων ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ δίφρου καθίζεσθαι. i. *quod duodecim ipsis fasces semper & quovis loco præferrentur, & in medio eorum, qui consulatu fungebantur, sella curuli veherentur.* Savilius.

5 *Publice loqueretur*] Id est publicas ad Senatum literas mitteret, quod Principis fuit. *Lupanus.*

6 *Ipsa quoque insectatio in Vitellium*] Flor. secutus reposui, *in Vitellium.* Vulgo, *in Vitellianos.* Verisimile enim est, Mucianum imperii fere socium, in ipsum tantummodo Vitellium invectum fuisse; at illius duces quasi indignos sua insectatione judicasse. *Pichena.*

7 *Sera, & sine libertate*] Sera, quia jam afflicti aut nulli erant: non libera, quia sine periculo mortuis vel invalidis insultabatur. *Lipsius.*

Sera & sine libertate] *Sera*, quia jam de bello transactum: ideoque vanum ac frustratorium, insectari victos. *Sine libertate*, quoniam Mucianus sua insectatione, non præ se ferebat amorem curamque reip. à Vitellio laceratæ, (ita enim hoc sensu capienda videtur vox *libertatis*) sed potius se ipsum magnificabat extollebatque. Vel *libertatem* interpretemur, quando quis citra odium & amorem, quicquid sentit loquitur, eo præsertim tempore, quo aliquod periculum ex libertate sermonis ipsi provenire potest. At cum Mucianus malediceret victo, & à quo nihil jam timere poterat, recte, *sine libertate* eum insectari, dicebatur. *Pichena.*

8 *Triumphalia de bello civili data*] Flor. *de bello civilium.* quod corruptum videtur. *Idem.* Et quomodo? an ut putens præ graveolentia deferi mereatur nec debeat attingi? Sic certe ipsum videmus consulere, ut ignoret felicitatem, quam ei præbuit conspectus & quotidiana familiaritas cum tam venerabili membrana. Immo sit corruptum; sed quod ita appellare licet, conemur vertere in melius. Et quam facile id fuisset ipsi? Vel sola cogitatio cap. 72. eum expedivisset in verbis *posito civili bello*, ut habent editi, quum in MSS. sit *civium*, idque Ryckius perinde ac Pichena indicat. Nonne hæc similia? Certe, sed suum cuique adhibendum remedium: neque enim frustra nunc post vocem *civili* additum vides *um*; unde scribebam *de bello civili non data, sed in Sarm.* Nam quod

Adduntur *Primo Antonio consularia*, *Cornelio Fusco*, *& Arrio Varo*, *pratoria insignia.* [1] Mox deos respexere. *restitui* placuit *Capitolium.* Eaque omnia Valerius Asiaticus, [2] consul designatus, censuit. [3] Ceteri vultu manuque; pauci quibus conspicua dignitas, aut ingenium adulatione exercitum, compositis orationibus assentiebantur. Ubi ad Helvidium Priscum prætorem designatum ventum, [4] prompsit sententiam, [1] ut

Ryckius notat de Sarmatis, est mera paraphrasis paterna, cum ipsis locis ex hoc & præcedente libro. *Jac. Gronovius.*

9 *In Sarmatas expeditio*] Quæ fuerit, non dixit: neque debuit. nam apparet exiguum aliquid fuisse. Atque hoc factum opinari licet ipso civili isto bello, cum Mucianus lento itinere in Thraciam & Mœsiam venit. *Lipsius.*

In Sarmatas expeditio fingebatur] Triumphi, iisdem suffecta Triumphalia ornamenta, decerni iis solent, quorum insignia erant in remp. merita, & post partas ex hostibus externis victorias illustriores. Saltem nemo in Rom. imperio triumphos de civibus victis affectavit. Valer. lib. 3. *L. Sulla, qui plurima bella civilia confecit, cum consummata ac constructa potentia sua triumphum duceret, ut Græcia & Asia multas urbes, ita civium Rom. nullum oppidum vexit.* Cæsar confecto bello civili, quanquam in speciem abstineret triumpho de civibus victis, prætenderetque nomen Jubæ titulis Africani triumphi, potius quam Scipionis, Catonis, aut Afranii, qui duces adversus eum militaverant, ulterius tamen quam Sulla processit, & circumductis in triumpho imaginibus eorum, excitavit in populi Rom. animis mœrorem. Augustus post superatum Actiaca pugna Antonium & Cleopatram, maluit fœmina quam viro insigniri triumphum, εὐφημίας ἕνεκα. Res certa est, quoties ab externo hoste victo leves suppeterent causæ, nec quæ ducendo sufficerent triumpho, neque verecundia cives nominari pateretur, quæsitos fuisse, ut hic, colores. *Savilius.* Quæ sit expeditio ista adhuc quæro. Si transactam intelligit, nullum antehac in Sarmatas bellum gessit Mucianus, qui Syriæ tantum præfuit. nec supra de alio Sarmatico bello fit mentio, nisi quod sub Othone confecit M. Aponius Mœsiæ rector, ob hoc triumphali statua donatus, ut l. 1. hist. Si de futuro atque imminente intelligendum, quomodo ante susceptam expeditionem triumphalia tribuuntur? Potius suspicor, vere de civili bello Muciano data, neque id Senatores simulare voluisse: finxisse autem, non propter anteacta illius merita tantum dari, sed quia Resp. tanti viri opera indigeret adversus Sarmatas hostes, quorum motus fingebantur, ideo necesse fuisse, tali honore licet insolito, illum decorare. nihil tamen firmo. Suspectus enim mihi locus. *Pichena.* Hæc non mediocriter sollicitavere Pichenam virum doctrinæ minime vulgaris, quasi nunquam expeditio Muciano in Sarmatas fuerit: quodque non facile credat triumphalia insignia permitti in spem futuræ victoriæ. Quid si respectum sit ad repulsionem Dacorum. lib. 3. hist. *Mota & Dacorum gens, nunquam fida, tunc sine metu, abducto è Mœsia exercitu* &c. *jamque castra legionum exscindere parabant, ni Mucianus sextam legionem opposuisset* &c. *affuit ut sæpe alias fortuna populi Rom. qua Mucianum viresque Orientis illuc tulit.* De qua etiam Primus lib. 3. hist. *neque officere gloria eorum, qui Asiam interim composuerint, illis Mœsia pacem*, &c. At Daci alii à Sarmatis. non inficior, verum Cistoboci Ptolemæo sunt inter Dacos, quos Capitolinus & Marcellinus Sarmatis adscribunt. *Salinerius.* Mirum hoc de Sarmatis. An quia invidiosum erat & contra fas, triumphalia de civili bello cuiquam à senatu decerni? Ideo autem in ea sententiam senatus addiderat, in spem futuræ victoriæ Sarmaticæ istos honores Muciano cumulatos? An quia Mucianus Dacos, Romanam ripam jam insidentes & castra legionum rescindere ausos repulerat? Illud quidem nemini mirum videri debet Dacos, Getas, Sarmatas eodem nomine aliquando appellari. hinc certe honorum istorum origo Muciano. Egregium ejus facinus non tacet Tacit. lib. 3. *Mota & Dacorum gens*, &c. lib. 4. Hist. *Vulgato rumore à Sarmatis Dacisque Mœsica ac Pannonica hiberna circumsideri.* Colerus.

1 *Mox Deos respicere restituique Capitolium*] Reposui, *Mox deos respexere. restitui Capitolium.* Rhenan.

2 *Consul designatus*] Super re ad Senatum à Consule relata primus erat, cujus audiebatur sententia. *Savilius.*

3 *Ceteri, vultu manuque*] Ratio assentiendi in Senatu, Voce aut Signo. Signo dupliciter, Pedibus aut Manu. Pedum in discessione usus. Manus etiam in sessione aut statione, cum ea exporrecta significarent talem sententiam se approbare. Vopiscus in Aureliano. *Deinde aliis MANUS PORRIGENTIBUS, aliis pedibus in sententiam euntibus, plerisque verbo consentientibus conditum est Senatusconsultum.* Seneca epistola VIII. *Non videor tibi plus prodesse, quam si in Senatu candidato vocem & manum commodarem?* Isidorus hanc notam ad exercitum quoque transfert, lib. 1. *Mos est militaris, ut quoties consentiat exercitus, quia voce non potest, MANU promittat.* Lipsius.

4 *Prompsit sententiam*] Aut mihi mens, aut huic loco aliquid desit. Quid enim hic, sin quo Helvidius offenderit? Sed nec ista ipsa sententiola integra: scripseritque Tacitus, *ut honorificam in bonum principem, ita adulationis expertem.* Certe membrum tale aliquod requiro. Rodolphus enim non explet, qui legit: *ut honorif. in bon. Principem, ita falsa aberant.* qui sententiam sequentem debilitat & enervat. *Idem.*

[1] ut honorificam in bonum principem. Falsa aberant, & [2] studiis senatus attollebatur. [3] Isque præcipuus illi dies, magnæ offensæ initium, & magnæ gloriæ fuit. Res poscere videtur, quia [4] iterum in mentionem incidimus viri sæpius memorandi, [5] ut vitam studiaque ejus, & quali fortuna sit usus, paucis repetam. Helvidius Priscus, [5] regione Italiæ, Tarracinæ municipio, Cluvio patre, qui ordinem primipili duxisset,

1 *Ut honorificam in bonum principem*] Tò *ut* (ut emendationes declinemus) veritatis nota est in Agric. *Monam insulam ut vires rebellibus ministrantem aggressus.* de qua lib. 14. ann. *igitur Monam insulam incolis validam & receptaculum perfugarum.* Et idem est ac si scripsisset *honorificam in bonum principem.* Sententia vero, Helvidii fuere laudes adulationis expertes, quæ bonum principem Senatus decerent, & quæ à Prisco effundi par erat, qui *è moribus soceri nihil æque ac libertatem hausit.* At à Vespasiano ægre acceptæ sunt, qui licet *civilia de se & rep.* tamen *ut princeps loquebatur.* Sensit aliter Suetonius Vesp. 15. de Prisco, sed Cornelius ejusmodi virorum præcipuus est fautor. Verum Pichena causas offensionis ejus eas fuisse putat, quæ post à Cornelio recensentur: nempe ejus sententiam super legatione, super prætorum postulatione superque Capitolii restitutione. Dissentio. qui enim verum esset? *falsa aberant & studiis senatus attollebantur.* De legatione enim scribitur, *vicit pars quæ sortiri legatos malebat, etiam mediis patrum annitentibus retinere morem.* De postulatione *Vulcatius Tertullinus tribunus plebis intercessit, ne quid super tanta re principe absente statueretur.* Itaque incertum, placitura senatui fuisset nec ne, Crispi sententia. De restitutione, *eam sententiam modestissimus quisque silentio, deinde oblivio transmisit.* Salinerius. Nebulæ satis densæ huic loco. Dispellam, transposita minima vocula: *promsit sententiam honorificam, ut in bonum principem.* Quasi innuat, non more suo fecisse Helvidium, qui alias sententiam in senatu satis libere severeque dicere solitus esset, quondam soceri sui exemplo. Vespasiano sane non nimis amicum vixisse Priscum illum doceat Xiphilin. & vide Sueton. & Plinium quadam epistola de hoc Helvidio. *Colerus.* Placet mihi, quod Rodolpho placuisse notat Lipsius: sed vocem *attollebantur* & cum ea sensum leviter muto, ut fiat: *promsit sententiam, ut honorificum in bonum principem, ita falsa aberant. Et studiis senatus attollebatur.* Id initium offensæ Prisco fuit, quod sententiam dixisset severam & adulationis expertem: deinde quod ob id ipsum magnis senatus laudibus ac favore celebraretur. *Grotius.* Tantum locum ita formem, *ut honorificam in bonum principem, ita falsa aberant. & studiis* &c. quomodo video & olim placuisse Rodolpho Agricolæ: quanquam dissentiat vir doctiss. qui non putat expleri hoc modo sententiam. Ego autem nihil deesse arbitrer: hoc enim vult honorificam fuisse orationem Marcelli, ut in bonum principem, cum esset laudis materia: nec tamen adulatoriam, sed abfuisse falsa. Nec est ut quem moveat ista loquendi ratio: *ut honorificam in bonum principem, ita falsa aberant.* Nam & alia hujusmodi supra ad 11, 7. notavimus. *Freinshemius.*

2 *Studiis senatus attollebatur*] Sic rectius visum ex Flor. quam ut vulgo, *attollebantur*, ut ad Helvidium ipsum referatur. *Pichena.*

3 *Isque præcipuus illi dies magnæ offensæ*] Superiora verba integra esse non asseveraverim. Quod autem Lipsius quærit, quid sit, in quo Helvidius offenderit: mihi videtur in iis, quæ inferius perscribuntur. Primo, cum eligi, non sortiri, legatos censuisset præter mores. Secundo, cum ærarii impensarumque curam Senatui delegaret, non Principi reservaret. Tertio, de Capitolio restituendo. Ex quibus sententiis nulla comprobata, atque in iis Principem, ac nonnullos etiam Senatorum, qui adversi fuerunt, offendit, quamvis apud Senatum gloriam adeptus incorrupta libertate. Sed Tacitus, postquam dixit, diem illum præcipuum Helvidio fuisse magnæ offensæ, ac magnæ gloriæ, antequam Senatus acta subjiceret, aliquid de ipsius Helvidii genere ac vita præfari voluit: cum in superioribus verbis de honoribus tantum Imperatori ducibusque tribuendis actum fuerit, nihil de seriis. *Pichena.*

4 *Iterum in mentionem ejus incidimus*] 2. hist. nam in Annalib. sæpe occurrit. *Savilius.*

5 *Italiæ septima, Tarracinæ municipio*] Locus nec bonus nec firmus, de firmissimo viro. Nam libris abest vox, *septima:* quam nos tamen inseruimus, sententiæ utcumque fulciendæ, admonitionibus Vertranii & Ferretti. Scimus enim Italiam totam in XI. regiones divisam ab Augusto. itaque cum regionis hic mentio; εὔλογον, ajunt, numerum ejus à Cornelio expressum. Sed jure ambigo. primum quia non Tacito, non aliis historicis usurpatum, ut in opidi mentione regionem Italiæ adjungant. Et ut id in loco ignotiore fiat; quid opus in Tarracina, municipio tam vicino urbi, tam noto? Denique libri etiam in illo ipso verbo vacillant. Nam Vaticano est, *Tarentium municipio:* Farnes. *Tarentinæ:* priscis editionibus, *Tarentino.* Mirum vero, si libri omnes in opido toties jam ante sine errore ullo nominato, hic demum offendant. At pro, *regione Italiæ*, subit opinari, *origine Italica.* Non exterum scilicet fuisse, ut tunc in Senatu plurimi, non solum multi. *Lipsius.*

Regione Italiæ, Tarracinæ municipio] Veteres libri legunt *Regione Italiæ*, nullo prorsus numero, qui discriminet, addito, & *Tarracinæ municipio* dubia scriptura, nonnunquam *Tarentinum municipum*, interdum *Tarentinæ municip.* quandoque & *Tarentino.*

duxisset, [1] ingenium illustre altioribus studiis juvenis admodum dedit: [2] non ut plerique, ut nomine magnifico segne otium velaret, sed quo firmior adversus fortuita, rem-

Sane mirum videatur adeo illos operose versari in designanda *Tarracina*, celebri, quodque fama ignorari non patiebatur, oppido, & in ista Romæ vicinia. Sed quicquid tandem fuerit, majori admiratione dignum, à quibusdam *Tarracinam* hic legentibus inseri explendo sensui *septima*, ab aliis *secunda*, cum tamen luce clarius sit *prima* contineri *Italiæ regione*. Nam Italiæ ex Augusti divisione undecim fuerunt regiones. Plin. 3, 15. *Regio prima* à Tiberi fl. Surrentum usque patet, aut potius ad flumen Silarum ultra triginta milliaria (istius enim partis fines dubie Plinius agnoscit) complectiturque Latium, Campaniam, & Picentinos. *Regio secunda* à Metaponto in sinu Tarentino porrecta ad amnem Tifernum in mari Adriatico includit Salentinos, Calabriam, Apuliam &c. *Regio tertia* Silarum inter & Metapontum sita circumscribit Lucanos, Brutios & Magnam Græciam. *Regio quarta* à Tiferno ad fl. Alternum, itidem in Adriatico, procurrens habet Ferentinos, Pelignos, Samnium &c. *Regio quinta* ab Aterno ad Anconam extenditur, in qua & Picenum est. *Regioni sextæ* assignatur Umbria, & quæ Anconam inter & Ariminum ora. *Regionem septimam* constituit Hetruria inter fl. Macram & Tibrim. *Regio octava* est tota illa regio, quæ ab occidente limitibus sextæ regionis adsidet, inter Apenninum & Padum, continetque Ariminum, Ravennam, Bononiam, Brixellum, Mutinam, Parmam, Placentiam &c. *Regio nona*, fluviis Macra & Varo terminata, comprehendit Liguriam. *Regionem decimam* occupat Venetia, & *Regionem undecimam* Gallia Transpadana. *Savilius.* Deest *secunda*; in XI. enim regiones divisit Augustus Italiam. *Ferrettus.* Cornelius regionis Italiæ non adjecto numero, mentionem habuit. Quare vitium exscriptorum accuso, qui notam septenarii numeri prætermiserunt. Est enim apud Plinium 3, 5. *Supra flumen Oufens oppidum Tarracina lingua Volscorum Anxur, intra regionem Italiæ septimam ex descriptione Augusti.* Itaque sic repono, *regione Italiæ septima Tarracinæ* &c. Dicitur autem Tarracina municipium pro oppido, non ex veteri nominis significatione. Sic infra eodem, *pacis opera haud procul castris in modum municipii exstructa.* & ita forte supra Hist. 2. Antipolis *municipium* dicitur. *Vertranius. Septima* non est à libris, neque Tarracina in septima regione Italiæ, & insuetum Tacito regionem adjicere, nec necessarium noto municipio Tarracinæ. Quin & libri variant, & aliud quærendum. *Mercerus.* Venia mihi à Vertranio opus. Nam cum ille simplici tantum conjectura ductus suppleverit; ego vocem, præter fidem omnium librorum additam sustuli, contentus stellula potius locum notasse, quam arbitrario jure auctum perferre. De oppido quidem *Tarracinæ*, Florentinus consentit. Sed verba, *regione Italiæ* corrupta esse, nemo est, qui ambigat, vel Lipsii argumentis. Neque ego sum tanti, qui ea corrigam, quid tamen mihi in mentem venerit, licet ineptias, proferam, præsertim cum communium literarum vestigiis non longe mea divinatio aberret. *Helvidius Priscus igitur, natus Tarracinæ municipio.* Certe aliquid simile sententia poscit, ac fortasse alii meliorem lectionem excogitabunt. *Pichena. Regio πολύσημον* est & inter cætera idem cum Provincia. Curt. lib. 5. *hinc in regionem Mediæ transiit, ubi supplementum novorum militum, è Cilicia occurrit.* Quid ergo addemus) *septima?* Quid (velut Pichena) reformamus, *Helvidius Priscus igitur natus Tarracinæ municipio.* Salinerius. Recte judicaverat Vertranius, deesse numerum regionis: illud autem minus recte, legendum, *regione Italiæ septima:* nam nec vocem tam longam, cujus nulla in libris vestigia reperiuntur, temere inseri receptum est: & Plin. 3. 5. Tarracinam non in septima quidem Italiæ regione, sed in prima videtur constituere; quapropter ita potius scriptum fuisse suspicer: *regione I. Italiæ:* hoc est, regione prima Italiæ. Sequentia quoque melius ita constitui credam. *Tarracinas municipio:* sicut dicitur *Patria Lesbius: natione Syrus:* & similia. *Freinshemius.*

1 *Ingenium illustre*] Cicero Cælium appellat *adolescentem illustri ingenio, industria, gratia.* Valerius Maximus lib. 9. cap. 12. de C. Licinio Calvo: *illustris ingenii orator.* Noster 5. ann. *Pomponius multæ morum elegantiæ & ingenio illustri.* Nihil aliud de hoc quam lib. 6. de Vibio Marso dicit: *illustris studiis erat. Illustre* igitur *ingenium* est eloquentiæ speciminibus celebratum. Lib. hoc quarto hist. *ignotum adhuc ingenium & nullis defensionibus expertum.* Lib. 16. annal. *neque famosi carminis, quia protulerit ingenium.* i. specimen doctrinæ atque eloquentiæ ediderit. Appulejus in Apolog. de accusationibus nobilium reorum: *qui mos incipientibus adolescentulis ad illustrandum ingenii florem apud antiquos concessus.* Nimirum postquam eloquentia docteque dicendi ac scribendi arte inclaruisset, ad Philosophiam eum se vult contulisse. *Gronovius.*

2 *Non ut plerique*] Disce juventus, & vide verum finem quem Sapientiæ studiis proponas. *Lipsius.* Sic licet ostentet (atque utinam multi attendant?) non tamen magnopere eum oblectavit, quin lib. 1. Politicæ Doctr. c. 10. rursus hinc excerpens daret *nec ut nomine magn.* Certe præter hanc monstrationem requirebatur ab eo, ut in hoc primario monito non tolerarit remanere fœdum aliquid & deterrens ab sectando illa eximia. Quid enim? si verus finis hic est, eum disco ex lectione ambigua, ingrata, nec perpolita? Sed forsan nescivit, quod Ryckius ex scedis meis publicat, nempe posterius *ut* nullum esse in MS. Mediceo, tam ferus, ut existimans solere subintelligi, etiam ex con-

rempublicam capesseret. [1] doctores sapientiæ secutus est, qui sola bona quæ honesta, mala tantum quæ turpia: potentiam, nobilitatem, ceteraque extra animum, neque bonis neque malis annumerant. [2] Quæstorius adhuc, à Pæto Thrasea gener delectus, è moribus soceri nihil æque ac libertatem hausit: [3] civis, senator, maritus, gener, amicus, cunctis vitæ officiis æquabilis, opum contemptor, recti pervicax, constans adversus metus. Erant quibus appetentior famæ videretur, [4] quando etiam sapienti- 6
bus cupido gloriæ novissima exuitur. Ruina soceri [5] in exsilium pulsus, ut [6] Galbæ principatu rediit, Marcellum Eprium delatorem Thraseæ accusare aggreditur. Ea ultio, incertum major an justior, senatum in studia diduxerat. Nam si caderet Marcellus, [7] agmen reorum sternebatur. Primo minax certamen, [8] & egregiis utriusque

contextu expulerit, quum nequeat in tali genere subintelligi; sed ulterius, ut nunc est, progredi nequeo, quum procul dubio lateat aliud. *Jac. Gronovius.*

1 *Doctores sapientiæ secutus*] Stoicos scil. ut, quorum schola istas procudit opiniones. Laert. Zenone lib. 7. Cicero Paradoxis, & alii. *Savilius.*

2 *Quæstorius adhuc*] Quæstor autem fuit sub Nerone, & Achajam administravit: quod Scholiastes in Sat. v. Juvenalis prodidit. At Prætor demum sub Vespasiano, diserte ita scribente Suetonio, cap. xv. Nominatur tamen Tacito *Helvidius Priscus legatus legionis*, anno urbis DCCCV. lib. XII. quem, ex more ejus ævi, prætorium legatum fuisse probabile est: quis ergo iste? non noster, quia tunc sub Claudio nec Quæstor. An pater ejus? non, quia Tacitus hic *Cluvium* illi patrem dat dumtaxat *Primipilarem.* Suspicor avunculum fuisse, & ab eo in nomen & familiam adoptatum. Nam unde alioqui *Helvidius* è *Cluvio* patre? Notandum hoc sane est ad viri magni notitiam. Item illud, quod aliam etiam uxorem ante habuerit, & ex ea *Helvidium juniorem*, quem Domitianus interfecit: Plinio & Tacito laudatum item, & patre dignum virum. Vide quæ noto in fine Agricolæ. *Lipsius.*

3 *Civis, senator*] Magnæ laudes: & quæ jure nos rapiant in admirationem viri. Cui Tacitum ipsum perfamiliarem fuisse, mihi liquet. Non minora de eo elogia sparsim reperias in Dissertationibus Epicteti apud Arrianum: & Plinius etiam in Epistolis celebrat, plus uno loco. At tam illustre sidus (heu, quid speremus?) in tenebris pœne jacebat, absque una hac Taciti face. *Idem.*

4 *Quando etiam sapientibus*] Verissime: nec mutandum. Omnes adfectus facilius à Sapiente exuuntur, quam hæc cupido: & in magnis viris

——— *tu sola animum mentemque peruris*
Gloria.

Plato ad hanc mentem aptissime: Τὴν κενοδοξίαν, ὡς τελευταῖον χιτῶνα, ἡ ψυχὴ πέφυκεν ἀποτίθεσθαι. *Cupidinem gloriæ, velut ultimam tunicam, anima solet deponere.* Et noster in Agricola: *Fama, cui sæpe etiam boni indulgent.* Idem.

Quando etiam sapientibus cupido gloriæ novissima exuitur] Totidem pene verba, eadem sententia, leguntur apud Simplicium in Comm. ad Epicteti cap. 48. διὸ καὶ ἔσχατος λέγεται τῶν παθῶν χιτὼν ἡ φιλοδοξία, διότι τῶν ἄλλων πολλάκις δι᾽ αὐτὴν ἀποδυομένων αὐτὴ προσίσχεται τῇ ψυχῇ i. *Quare etiam extrema tunica reliquorum affectuum dicitur gloriæ cupiditas, propterea quod alios sæpe exuens, ipsa magis diutiusque animo adhærescat.* Ergo cupido gloriæ, velut proverbio Stoicis ἔσχατος τῶν παθῶν χιτὼν, sive *extrema affectuum tunica* dicebatur. Atque eo alludens *exuendi* vocabulo hic usus est Tacitus. *Boxhornius.*

5 *In exilium pulsus*] Tacit. 16. Ann. *Savilius.*

6 *Galbæ principatu rediit*] Unde? Apollonia. Illic enim in exsilio egit: quod nos docet Scholiastes in Sat. Juvenalis v. *Elvidius Priscus, post damnationem soceri Pæti Thraseæ, interdicta sibi Italia, Apolloniam concessit.* Lipsius.

7 *Agmen reorum sternebatur*] *Reum* appellasse Latinos Scriptores illum, de quo quæreretur, qui causam diceret, qui lege aliqua teneretur, qui aliqua culpa argueretur, passim observamus. Unde *reum facere* pro accusare dixit Cic. in Verr. in Orat. pro Plancio, pro Sextio, de Arusp. resp. & ad Att. quod pariter Jurisperitis receptum, l. 3. D. de accusat. ita etiam & *agi reus*, eodem sensu dictum quo accusari. Valer. Max. 6, 8. *incesti reus agebatur.* & 8, 1. Plinius junior, *Dum ille peragitur reus, sedimus.* His sic se habentibus obscurum & improprium videtur, quod Tacitus delatores *reos* appellaverit, quum potius *actores* essent dicendi. Delatorem autem fuisse Marcellum Eprium, præsertim sub Nerone, constat ex Tacito supra & infra: cujus potentia si cecidisset, sternebatur actio delatorum aliorum minus potentium. Hunc scrupum sic tolli posse censemus. *Rem* pro *lite* antiqui dixere, unde illud Cic. contra JCtos in Orat. Muræniana: *Tot homines, tam ingenuosos statuere non potuisse, utrum rem an litem dicere oporteat.* Et Varro lib. 6. de L. L. *Quam rem seu litem dicere oportet.* Hinc *rem amittere* est litem amittere, l. 7. de restit. in integ. l. 22. §. penult. D. rem ratam haberi. A *re* autem, id est, lite, *reus* dictus antiquis & *reus* non modo accusatus & conventus, sed & accusator & actor appellati. Cic. 2. de Orat. *Reos appello non eos modo, qui arguuntur, sed omnes, quorum de re disceptatur,* sic enim olim loquebantur. Apud Festum:

que orationibus teſtatum. Mox dubia voluntate Galbæ, multis ſenatorum deprecantibus, omiſit Priſcus: variis, ut ſunt hominum ingenia, ſermonibus, moderationem laudantium, aut conſtantiam requirentium. Ceterum eo ſenatus die, quo *de imperio Veſpaſiani* cenſebant, placuerat *mitti ad principem legatos.* Hinc inter Helvidium, & Eprium, acre jurgium. Priſcus *eligi nominatim à magiſtratibus juratis;*
7 Marcellus *urnam* poſtulabat, quæ conſulis deſignati ſententia fuerat. Sed Marcelli ſtudium proprius rubor excitabat, ne aliis electis poſthabitus crederetur. Paulatimque, per altercationem, ad continuas & infeſtas orationes provecti ſunt, quærente Helvidio, *quid ita Marcellus judicium magiſtratuum paveſceret? eſſe illi pecuniam, & eloquentiam,* [1] *quis multos anteiret,* [2] *ni memoria flagitiorum urgeretur. Sorte & urna mores non diſcerni: ſuffragia & exiſtimationem ſenatus reperta;* [3] *ut in cujuſque vitam famamque penetrarent. pertinere ad utilitatem reipublicæ, pertinere ad Veſpaſiani honorem, occurrere illi quos innocentiſſimos ſenatus habeat, qui honeſtis ſermonibus aures Imperatoris imbuant. Fuiſſe Veſpaſiano amicitiam* [4] *cum Thraſea, Sorano, Sentio: quorum accuſatores,* [5] *etiamſi puniri non oporteat, oſtentari non debere. hoc ſenatus judicio, velut admoneri principem, quos probet, quos reformidet. nullum majus boni imperii inſtrumentum,* [6] *quam bonos amicos. Eſſe ſatis Marcello, quod Neronem in exitium tot innocentium impulerit. Frueretur præmiis & impunitate, Veſpaſianum melioribus relinque-*
8 *ret.* Marcellus, *non ſuam ſententiam impugnari,* [7] *ſed conſulem deſignatum cenſuiſſe* dicebat, [8] *ſecundum vetera exempla, quæ ſortem legationibus poſuiſſent, ne ambitioni aut inimicitiis*

Reus eſt, qui cum alio litem conteſtatam habet, ſive is agit, ſive cum eo actum eſt. Ex quibus manifeſtum eſt, *reos* olim fuiſſe, qui nunc litigatores ſeu litigantes, & per conſequens, nomine *rei* non ſolum *accuſatum* ſed & *delatorem* intelligi poſſe, ſicque jure optimo Tacitum, Marcellum Eprium, licet delatorem, *Rei* nomine vocare potuiſſe, ſicuti & uterque ex contrahentibus *reus* appellatur à JCtis, l. 5. §. conventionales, D. de verb. oblig. Addamus tamen, Eprium & alios, qui ſub Nerone delatores fuere, aſſurgente Veſpaſiani imperio, recte à Tacito *reos* appellatos, & proprie, quia in judicium vocabantur, ut de illis ſupplicium ſumeretur. *Marcellus Donatus.* Multi enim inter Senatores ipſos inveniebantur, qui ea ratione accuſaverant, ac, ſi Marcellus caderet, eadem ruina proſterni timebant. *Pichena.*

8 *Teſtatum*] Noſtri libri. Viſum Rhenano, *certatum.* Lipſius.

Et egregiis utriuſque orationibus teſtatum] Scripſimus, *& egregiis orationibus utriuſque certatum.* Rhenanus. Muretus corrigit, *utrimque*; idque Tacitus ipſe firmare videtur, qui paulo infra: *hæc magnis utrimque contentionibus jactata.* Pichena.

1 *Quis multos anteiret*] Ablativus *quis* non eſt in libro manuſcripto. *Rhenanus.*

2 *Ni memoria flagitiorum urgeretur*] Non male etiam vulgati, *urgeret.* tamen Flor. ac Ven. lectio mihi potior. *Pichena.*

3 *Ut uniuſcujuſque vitam famam penetrarent*] Nos, *famamque.* Rhenanus. Flor. *ut in cujuſque vitam famamque.* Vulgo, *ut uniuſcujuſque vitam.* Pichena.

4 *Senecione*] Male. fateor fuiſſe Herennium Senecionem inſignem virum, ſed quem Domitianus occiderit, non Nero. Sequor igitur libros ſcriptos, qui hic, *Sentio:* etſi virum ignoro. *Lipſius.*

Cum Thraſea, Sorano, Sentio] Congruit etiam Flor. cum aliis, qui habent, *Sentio.* idque Lipſio magis probatur, quam, *Senecione*, ut in vulgatis. *Pichena.*

5 *Etiamſi puniri oporteat*] Addidimus negativam particulam, *non*, qua hic opus eſt, *etiamſi puniri non oporteat.* Vide Helvidii modeſtiam. *Rhenanus.*

6 *Quam bonos amicos. Eſſe ſatis Marcello*] Aliter diſtinguunt Florent. ac Venet. *Quam bonos amicos eſſe. Satis Marcello.* Pichena.

7 *Sed conſulem deſignatum cenſuiſſe dicebat. Sed ſecundum*] Alterum *ſed* expunximus ut legas, *Sed conſulem deſignatum cenſuiſſe dicebat ſecundum* &c. *Rhenanus.* Rom. edit. *ſed ſecundum vetera* &c. Veneta, *ſed vetera*, quod ferri poſſet, ut tueretur ſe Marcellus, & auctoritate Conſulis deſignati, & exemplis veterum. Res quidem eodem redit altera lectione manente, verum vis aliqua ſubeſt repetito illi *ſed.* Gruterus.

8 *Secundum vetera exempla*] Hoc virum doctum valde anxium habuit: qui negabat de more eo ſe legiſſe. Ego ita accipio. non quaſi ſemper legati ſorte olim miſſi, ſed ſæpe. & in eam rem exempla hæc reperio. Cicero ad Atticum lib. I. epiſt. XVII. *Senatus decrevit, ut legati cum auctoritate mitterentur.* Addit poſt pauca: *Hoc non queo præterire, cum de conſularibus mea prima ſors exiſſet, una voce Senatus*

inimicitiis locus foret. Nihil evenisse cur antiquitus instituta exolescerent. aut [1] *principis*
honor in cujusquam contumeliam verteretur. sufficere omnes obsequio. [2] *id magis vitandum,*
[3] *ne pervicacia quorundam irritaretur animus novo principatu suspensus, & vultus quoque*
ac sermones omnium circumspectans. [4] *Se meminisse temporum, quibus natus sit, quam*
civitatis formam patres avique instituerint: [5] *ulteriora mirari, præsentia sequi: bonos im-*
peratores voto expetere, qualescumque tolerare. Non magis sua oratione Thraseam, quam
judicio senatus afflictum. Sævitiam Neronis [6] *per hujusmodi imagines illusisse. nec minus*
sibi anxiam talem amicitiam, quam aliis exsilium. Denique constantia, fortitudine, Ca-
tonibus & Brutis æquaretur Helvidius: se unum esse ex illo senatu, qui simul servierit.
[7] *Suadere etiam Prisco, ne supra principem scanderet, ne Vespasianum* [8] *senem triumpha-*
lem, juvenum liberorum patrem præceptis coërceret. Quo modo pessimis imperatoribus sine
fine dominationem, ita quamvis egregiis modum libertatis placere. Hæc magnis utrim-
que contentionibus jactata, diversis studiis accipiebantur. Vicit pars quæ sortiri le-
gatos malebat, etiam mediis patrum annitentibus retinere morem. Et splendidissi-
mus quisque eodem inclinabat, metu invidiæ si ipsi eligerentur. Secutum aliud cer- 9
tamen. Prætores ærarii (nam tum [9] à prætoribus tractabatur ærarium) *publicam pau-*
pertatem questi, *modum impensis* postulaverant. Eam curam consul designatus, ob
magni-

Senatus frequens retinendum me in urbe censuit. E quibus sortitionem illic fuisse, clare vides. Dio lib. 59. Πρέσβεις τε ἐπ᾽ αὐτοῖς ἄλλους κλήρῳ, καὶ τὸν Κλαύδιον αἱρετὸν ἔπεμψαν. *Legatos his de rebus, alios quidem sorte, Claudium vero suffragiis electum miserunt.* Plura exempla avide quæsivi: sed, ut verum fatear, clamavi Hylam. *Lipsius.*

1 *Principis honor in cujusquam contumeliam verteretur*] Passive honorem accipio, qui scil. principi habebatur, legatos ad eum mittendo. *Pichena.*

2 *Id magis vitandum*] *Vitandum* non est in cod. Bud. Posset etiam addi vel subaudiri. *Id magis* scil. curandum. *Rhenanus.*

3 *Ne pervicacia cujusquam*] Nos, *pervicacia quorundam.* Idem.

4 *Se meminisse*] Malim legere pronomine *se* expuncto, *meminisset temporum, quibus natus sit. q. c. f. p. a. i. ulteriora mirari.* subaudi, *meminisset.* Idem.

5 *Ulteriora mirari*] Tempus nimirum liberæ reip. *Savilius.*

6 *Per hujusmodi imagines illusisse*] Bene ita libri. Hoc enim dicit Eprius: Non se magis auctorem interficiendi claros viros Neroni fuisse, quam senatum universum qui eos damnaverit. Sed Neronem videlicet hoc quasi velum prætendisse sceleribus, ut quæ sponte jussurus erat, ea per accusatores & Senatum exerceret. atque ita imagine quadam Justitiæ hominibus vere illuderet. Vulgo est, *illuxisse.* Lipsius.

7 *Suadere etiam Prisco*] Et Helvidius, quod Eprio Marcello meliora monenti detrectasset obsequi, interemptus est sub Vespasiano, bono & moderato Principe. Sueton. Vesp. *Helvidio Prisco, qui reversum ex Syria solus privato nomine Vespasianum salutaverat, & in prætura omnibus edictis sine honore ac mentione ulla transmiserat, non ante succensuit, quam altercationibus insolentissimis pene in ordinem redactus. Hunc relegatum primo, deinde interfici jussum, missis qui percussores revocarent servasset; nisi jam periisse falso nuntiatum esset.* Probus. *Helvidius Priscus post damnationem soceri Pati Thraseæ, interdicta sibi Italia, Apolloniam concessit, sed post interfectum Neronem restitutus à Galba, non aliter quam libero civitatis statu egit.* Adeundus quoque Arrianus lib. 1. c. 2. dissert. Epicteti. *Savilius.*

8 *Senem triumphalem*] Nam rebus in Britannia, tempore Claudii, bene gestis Vespasianus obtinuerat *triumphalia ornamenta*, testante Suet. Vesp. 4. *Idem.*

9 *A prætoribus tractabatur ærarium*] Hac de re multis egi ad Annal. 13. ubi sæpe immutatam ærarii servandi formam Tacitus ait, quousque Nero viros prætorios, experientia probatos, ærario præposuit. Quod bellis civilibus non irritum, Vespasiano & filiis probatum, ad Trajanum duravit. Hic vero quos judicio probaret suo, Præfectos ærarii creavit, ut Publicium Certum, Pliniumque Cæcilianum: & ita translatum à prætoribus ad præfectos, ab his gestum munus est subsecutis principibus Hadriano, Antonino Pio & Marco Philosopho. Senatus enim consultum Hadriani temporibus factum, delatoris à præfecto ærario adesse jussi, meminit l. 15. D. de jure fisci. Sub Pio Aburnius Valens JCtus refert Arrianum Severum præfectum ærarii pronunciasse, l. 42. D. de jure fisci. Marcus item Philosophus causam ad præfectos ærarii misit, teste Papiniano l. 12. D. de his quæ ut indignis auferuntur. Sub quibus Gellius eruditissimus scriptor inquit: *Quod per Quæstores dixi, intelligi nunc oportet præfectum ærario significari. Nam cura ærarii à quæstoribus ad præfectum translata est.* Noctium 13, 23. *Vertranius.*

I Con-

magnitudinem oneris, & remedii difficultatem, principi reservabat. Helvidius *arbitrio senatus agendum* censuit. Cum perrogarent sententias consules, Vulcatius Tertullinus tribunus plebis intercessit, *ne quid super tanta re, principe absente, statueretur.* [1] censuerat Helvidius, *ut Capitolium publice restitueretur, adjuvaret Vespasianus.* Eam sententiam modestissimus quisque silentio, deinde oblivio transmisit. [2] Fuere, qui & meminissent. Tum invectus est Musonius Rufus in [3] *Publium Celerem, à quo Baream Soranum* [4] *falso testimonio circumventum* arguebat. Ea cognitione renovari odia accusationum videbantur. sed vilis & nocens reus, protegi non poterat. Quippe Sorani sancta memoria: Celer professus sapientiam, dein testis in Baream, [5] proditor corruptorque amici, & [6] cujus se magistrum ferebat. [7] Proximus dies caussæ destinatur.

1 *Censuerat Helvidius, ut Capitolium publice restitueretur; adjuvaret Vespasianus*] Non satis assequuntur vim sententiæ viri alioquin doctissimi. nempe censuit Helvidius; restitueretur Capitolium auspiciis reip. subveniente quidem in subsidium Vespasiano, sed quasi privato; hoc est, non tam ut capite ejusdem reip. quam parte. Haud aliter hæc accipienda; auctor est mihi Tranquillus in Vesp. 15. *Helvidio Prisco*, &c. Alioquin vis orationis, nullam aliam admittat explicationem, si attendamus circumstantiis. *Gruterus.*

2 *Fuere, qui & meminissent*] Qui & apud Vespasianum nempe deferrent. quare? quia hæc sententia dignitatem Principis minuebat, Senatus populique augebat. à quo restitui Capitolium, dumtaxat adjuvante Vespasiano, volebat. *Lipsius.*

Fuere qui & meminissent] Prisci mens fuit, impensæ partem in principem, contra morem, rejicere, ut exhausto ærario parceretur. *Pichena.* Censere Capitolium publice restituendum, Vespasianumque adjuvare, quid aliud est, quæso, quam principem in ordinem redigere? quæ Helvidii sententia delatoribus non excidit, sed eam arrepta occasione Vespasiano retulerunt, unde postea nonnullis additis cædes Prisci. Quid autem Pichena sibi velit, ego nondum assequor, nisi subfrigidum aliquid tali viro affingere sustineamus. *Salinerius.* Frigidiuscula hic aliorum explicatio. vult Tacitus fuisse è Senatoribus aliquot delationibus ac calumniis exercitos, qui liberiorem istam sententiam, & conjunctam satis cum Vespasiani contumelia, reconderent in præsens ac suo tempore in deterius auribus ejusdem instillarent, eo ipso creaturi Helvidio periculum. nam Senator iste, nimium Philosophus, pessime periit sub Vespasiano, ut cognoscere est ex Arriano, Cassio, Suetonio, aliis. *Gruterus.*

3 *P. Celer.*] Publius Egnatius Celer ex testibus in Baream Soranum productis præcipuus. 16. Ann. 32. Juvenal. *Stoicus occidit Baream, delator amicum Discipulumque senex.* Scholiastes Juvenal. aliud speciatim notat. *Egnatius Philosophus filiam Bareæ Sorani, cum ipsius ad Magicam descendisset hortatu, Neroni detulit.* Savilius.

4 *Falso testimonio circumventum*] *Circumveniri judicio* usus est Martianus in cap. 1. Pandectarum tractatus ad leg. Corn. de sicariis, pro eo, quod nostrates dicunt condemnari per factiones & invidiam. Sic *circumveniri falso testimonio* dixit Tacit. pro eo, quod vulgo dicitur, condemnari per falsos testes. Cic. in Verr. *Quid te à Centuripina civitate, cæterisque civitatibus Siciliæ circumveniri, atque opprimi dicis? tua te Messana circumvenit.* Lupanus.

5 *Proditor corruptorque amicitiæ*] Non damno. re vera enim philosophus magister amicitiæ, uti & aliarum virtutum est. Nec tamen vetus conjectura mea mihi eviluit, *corruptorque amici, & cujus se magistrum ferebat.* Vix enim est ut Tacitus omiserit, quod valde ad rem & ad culpam facit, fuisse hunc Celerem Bareæ præceptorem. Juvenalis docet:

Stoicus occidit Baream delator amicum
Discipulumque senex.

Interpres Juvenalis hanc quoque rem affirmat, in versum

——— *magni delator amici.*

Alii dicunt Philosophum Egnatium Celerem, Bareæ Sorani magistrum, qui ipsum apud Neronem detulit, & damnavit: & ipse postea sub Vespasiano, hoc ipsum Musonio Rufo accusante, damnatus est. Lipsius.

6 *Cujus se magistrum ferebat*] Emendavimus, *Ejus se magistrum ferebat.* Rhenanus. Lipsii conjectura adeo mihi certa, ut eam recipere, ne minimum quidem dubitaverim. Nam cum ex historia clarum sit, Celerem fuisse Bareæ magistrum, res ipsa per se locum corrigit, nec est, quod Tacitum philosophari credamus, magistrum amicitiæ philosophum appellando. *Pichena.* γενικῶς ut philosophus. Integra sunt, nec de via decedere debent conjecturis doctissimi viri. Non damno tamen: *corruptor amici, & cujus se magistrum ferebat:* nam revera Celer magister erat & amicus Sorani. Juvenal. Sat. 3. Sed nec alibi Tacitus eum fuisse magistrum Sorani dicit. 16. Ann. 32. *tantum iræ P. Egnatius concivit, cliens hic Sorani, & tunc emptus ad opprimendum amicum, auctoritatem Stoicæ sectæ præferebat.* Cujus integrum nomen P. Egnatius Celer. Possunt hæc etiam missis castigationibus adaptari ad sensum doctissimi viri. *Amicitia* pro amico; τὸ πρωτό-

destinatur. Nec tam Musonius aut Publius, quam Priscus & Marcellus, ceterique [1] motis ad ultionem animis, exspectabantur. Tali rerum statu, cum [2] discordia inter patres, ira apud victos, nulla in victoribus auctoritas, [3] non leges, non princeps in civitate essent; Mucianus urbem ingressus cuncta simul in se traxit. fracta Primi Antonii [4] Varique Arrii potentia, male dissimulata in eos Muciani iracundia, quamvis vultu tegeretur. Sed civitas rimandis offensis sagax, verterat se transtuleratque. Ille [5] unus ambiri, coli. nec deerat ipse, stipatus armatis, domos hortosque permutans, apparatu, incessu, excubiis, [6] vim principis complecti, nomen remittere. Plurimum terroris intulit cædes Calpurnii Galeriani. Is fuit filius C. Pisonis, nihil ausus: sed nomen insigne, & decora ipsi juventa, rumore vulgi celebrabantur: erantque in civitate adhuc turbida, & novis sermonibus læta, qui principatus inanem ei famam

XI

πρωτότυπον ἀντὶ τοῦ παραγωγοῦ. i. primitivum pro derivativo. ut lib. 3. ann. *contumaciam ejus insectari; vetus Augustæ odium, recentem Liviæ conscientiam exagitare, ut superbiam fecunditate subnixam, popularibus studiis inhiare dominationi apud Cæsarem argueret.* Et ut, *sibi concessam dictitans nobilitatem, pulchritudinem.* Non diversa sunt quæ sequuntur. *Alcæus,* ἄγαγε καὶ Ξέρξης Πέρσαις στρατηγὸν, i. *Duxit & Xerxes Persam exercitum.* Virgil. 8. Æn. *Divum tu maxime rector Jupiter, Arcadii quæso miserescite regis.* Propert.

Vos eritis testes, si quos habet arbor amores
Fagus & Arcadio pinus amata Deo.

Salinerius. Nihil hic moror emendationem & explicationem doctiss. Lipsii. Magistrum se ferebat amicitiæ Celer, quia Philosophus & quidem Stoicus. Sic locutus Lactantius lib. 5. *Quorum alter antistitem se Philosophiæ profitebatur, verum ita vitiosus, ut continentiæ magister, non minus avaritia, quam libidinibus arderet.* Colerus.

7 *Proximus dies*] Quo res ejusmodi disceptarentur. neque enim aut proxime secutus dies erat, neque simpliciter proximus Patrum conventus. *Savilius.*

1 *Motis ad ultionem animis*] Corruptissimus antea locus, quem restituimus ab ingenio: cum libris esset, *motis adulationibus animis:* aut, ut Vatic. *motis adulationi.* Sententia est: Non tam minuti illi & plebeii delatores expectabantur, aut expetebantur; quam, erectis semel cupidine ulciscendi animis; illi Senatorii & illustres Priscus & Marcellus. *Lipsius.*

Motis ad ultionem delationibus expectabantur] Ita Faërnus jampridem emendavit, pro, *motis adulationibus animis expectabantur.* Ursinus. Musonius Patres in Celerem accendebat, laudans eos (ut reor) quod semper à delationibus abstinuissent & semper accusatores aversati essent. Idque ei processit, nam licet eo cadente Priscus & Marcellus expectarentur, indeque agmen reorum; nam *si caderet Marcellus agmen reorum sternebatur, eaque de caussa patres in studia diduxerat:* & nunc aliquantum retardarentur, *ea cogitatione renovari odia accusationum videbantur,* tamen *motis adulationibus animis,* & quia *vilis & nocens reus protegi non poterat,* Celer postero die damnatus est: *damnatusque Publius, & Sorani manibus satisfactum.* Eandem viam affectavit Helvidius cum iterum in Marcellum inveheretur, qui certe senatum in suam sententiam traxisset, ni Mucianus pro delatoribus censuisset. *igitur à laude Cluvii Rufi orsus, qui perinde dives, & eloquentia clarus, nulli unquam sub Nerone periculum facessisset, crimine simul exemploque Eprium urgebat.* Doctissimus tamen vir maluit, *motus ad ultionem animis.* Salinerius.

2 *Inter patres*] Ita Mercerus, & recte; non *partes.* Senatum nempe intellegit discordem, ut ante ostendit. *Lipsius.*

Discordia inter partes] Scribo, *patres.* Nam de Senatorum dissensionibus sentit. *Mercerus.* Vulgo, *inter partes.* nam ubi partes, ibi consequenter discordia. quid ergo opus dicere, discordiam fuisse inter partes? Sed nullæ fere partes jam erant, cum omnia in victorem Vespasianum cessissent. itaque correxi, *inter patres.* hoc est, Senatores, quod ex antecedentibus satis liquet. id Mercerus etiam animadvertit. *Pichena.*

3 *Non leges, non princeps in civitate essent*] Ita Flor. Vulgo, *non principes.* falsum. Unus enim Princeps, Imperator. filii vero: Cæsares appellati. Immo Domitianus ipse in urbe erat. *Idem.*

4 *Variique Arrii potentia*] Tantum habet liber regius, *Ariique potentia.* Rhenanus. Fuit cum scriptum esset *Varique Arrii potentia,* ut adjectione nominis *Arrius* hic ab Alfeno Varo discerneretur, de quo secuturus est sermo. Corvinianus liber habet, *Ariique potentia:* & melius. *Vertranius.* Exciderat in vulgatis cognomen, *Arrii,* quod ex Flor. ac Ven. restitui. *Pichena.*

5 *Unus ambiri, coli*] De hac flagranti ambitione Muciani, locus incerti scriptoris apud Suidam, in voce Ἀγήλειν. ait: Ὅτι Μουκιανὸς ὁ Ῥωμαῖος τιμᾶσθαι ὑφ' ἁπάντων ὑπὲρ πάντας ἤθελε, καὶ ἤχθετο εἴ καὶ ὅστισοῦν οὐχ ὅτι ὑβρίσειεν αὐτὸν, ἀλλ' ὅτι μὴ οὐ μεγάλας ἀγήλειεν. *Mucianus Romanus honore ab omnibus affici, & super omnes volebat: & ægrescebat, si quisquam non dicam contumelia eum affecisset, sed nisi summo cultu prosecutus esset.* Lipsius.

6 *Vim Principis complecti*] Flor. *amplecti.* Pichena.

famam circumdarent. Jussu Muciani custodia militari cinctus, ne in ipsa urbe conspectior mors foret, ad quadragesimum ab urbe lapidem, via Appia, fuso per venas sanguine exstinguitur. Julius Priscus prætoriarum sub Vitellio cohortium præfectus, [1] se ipse interfecit, pudore magis quam necessitate. Alphenus Varus ignaviæ infamiæque suæ superfuit. [2] Asiaticus (enim is libertus) [3] malam potentiam ser-
12 vili supplicio expiavit. Iisdem diebus crebrescentem cladis Germanicæ famam, nequaquam mæsta civitas excipiebat. *cæsos exercitus*, [4] *capta legionum hiberna*, *descivisse Gallias*, non ut mala loquebantur. [5] Id bellum quibus caussis ortum, quanto externarum sociarumque gentium motu flagraverit, altius expediam. Batavi donec trans Rhenum agebant pars Cattorum, seditione domestica pulsi, extrema Gallicæ oræ vacua cultoribus, [6] simulque insulam inter vada sitam occupavere, quam mare oceanum

1 *Se ipsum interfecit*] Notaveram in paucis illis ad 14, 53. ubi locutio eadem, Oxoniensem MS. clare nunc habere *se ipse*. Gratum fuit deinde, quod per negligentiam aliorum perditum erat, videre in membrana Medic. sic quoque scribi. Advertit utraque sinceritatis antiquæ nota quoque Ryckium; sed an non miraris illic ita agi, ut codex MEUS habeat partes nullas? Nempe ab eo absunt genuina, & interpolatis splendet. Id nunc patet, & patuit ex libri 14. simili loco. Interim sedet adhuc cap. 70. *Legiones se ipsas in verba Vespasiani adigunt*. Jac. Gronovius.

2 *Asiaticus enim is libertus*] Libertus hic fuit gratissimus Vitellio, Tranquillo & Cornelio auctoribus. *Ferrettus*. Neque Taciti neque ejus ævi mos est *enim* præponere. deinde sensus in his verbis nullus. Lego: *Asiaticus neminis libertus*, acute admodum. Fuerat libertus Vitellii: eo mortuo manebat libertinæ conditionis sed sine patrono. itaque pro ingenuo agebat. *Grotius*. Locus integer, si sic distinguas: *Asiaticus enim (is libertus) malam*, &c. Sic enim *τῷ enim* uti solent elegantiss. auctores: ubi, nempe plurium mentio est, & de postremo singulare quid exponitur. Neque tum ea particula ejus quod præcessit, causam indicat, sed quod sequitur diversitatem. Posset tamen defendi lectio vulgata illis Livii lib. 7. *M. Valerius (ei quoque enim in annum prorogatum imperium est) classem, quæ ad Siciliam erat, navium* LXX. *obtineret*. At quod sciam, numquam ita Tacitus. *Boxhornius*.

3 *Malam potentiam servili supplicio expiavit*] Lib. 2. Hist. *Sumptum de eo supplicium servilem in modum*. lib. 4. Hist. *solatio fuit servus Virginii Capitonis*, &c. *patibulo affixus*. *Servile supplicium* crux vel patibulum. Vulcatius in Avidio Cassio cap. 4. Capitolinus in Macrino cap. 12. Hirtius de bell. Hisp. cap. 2. In eundem sensum Livius lib. 30. *De captivis, ut quisque liber aut servus, sua fortuna à quoque sumptum supplicium est*, id est, servi cruce, securi liberi multati. Idem lib. 33. cap. 36. lib. 29. cap. 18. & lib. 24. 14. & 22. 32. Et quis non? Non negandum tamen, præter servos & aliquando liberos, summosque viros cruce peremptos; uti Polycrates Samiorum tyrannus teste Cic. lib. de Finibus, Herod. in Thalia, & Eusebio lib. 8. de præpar. Euang. 14. & Hamilcar Pœnorum dux tradente Justino. & Annibal eorundem dux, si epit. Livianæ credimus lib. 17. & Gavius civis Rom. de quo Cic. in Verr. act. 5. Mago Suffetes Magistratum Insulæ Cimbis cruci affigi jussit ex Livio lib. 28. præter alios plurimos, quos enumerare nimis longum esset. Erat namque crucis mors cæteris acerbior, scribente D. Augustino in Joan. tract. 36. *Supplicium crucis ideo durius, quod diutius cruciabat, & omnes crucifixi longa morte necabantur*. Erat & ignominiosissimum, tradente eodem Augustino in Matth. Serm. 18. Verum post Salvatoris nostri Christi Jesu mortem, adeo venerandum, tantæque majestatis fuit crucis nomen, ut Constantinus Magnus lege lata sanxerit, ne quis amplius crucis supplicio, quod tum frequentissmum erat, puniretur, tradente Cassiodoro lib. 1. hist. Trip. cap. 10. & Sozomeno lib. 1. hist. Eccles. cap. 8. & Nicephoro lib. 7. 46. Nec illud prætermittendum, crucem ab antiquis etiam *Gabalum* vocatum. Varro: *Nos barbari, quod innocentes in gabalum suffigimus homines*. Marcellus Donatus.

4 *Capta legionum hiberna*] Nos, *capta legionum castra hiberna*. Rhenanus. Inseruit Rhenanus vocem *castra*, quæ cum neque in Flor. neque in aliis melioribus. libris inveniatur, jure à nobis exturbata est. *Pichena*.

5 *Id bellum*] Quod breviter describit Josephus ἁλώσ. 7. 11. attigit Frontinus Strateg. lib. 4. c. 3. & Sarisburiensis in Polycratico. *Savilius*.

6 *Insulam inter vada*] Valde turbant libri. Quidam, *insulam vocatam sitam*: alii, *insulam Vacasitam*: Budensis, *insulam juvata sitam*. Et certe inter vada aut vadosa loca, proprie sita non est hæc nobilis insula. quippe inter Rhenum Mosamque, alta & profunda plane flumina. sed Vadorum scilicet voce paullo laxius & latius Tacitus usus, pro aquis. Quomodo Catullus pro mari,

Vada salsa cita decurrere puppi:

Virgilius, Ovidius, aliique. Etsi revera vada & brevia multa olim (ut opinor) in illis fluminibus: cum aggeres nondum & certæ ripæ coërcerent. ideo-

num à fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit: [1] nec opibus Romanis, societate validiorum attriti, viros tantum armaque imperio ministrant, diu Germanicis bellis exerciti: [2] mox aucta per Britanniam gloria, transmissis illuc cohortibus, quas vetere instituto nobilissimi popularium regebant. [3] Erat & domi delectus eques, praecipuo nandi studio, [4] arma equosque retinens, integris turmis, [5] Rhenum perrumpere.

ideoque late diffundebantur. An alicui placeat, *Insulam Vahali assitam?* Lipsius.

Simulque insulam inter vada sitam] Exemplar Matthiae Corvini habet, *Simulque insulam juvata sitam.* Quid si legas, *sub vada sitam.* Sic lib. seq. dixit, *Judaei sub ipsos muros struxere aciem.* Rhenanus. Magna hic librorum varietas. Dio ipsam insulam Batavam vocat. Ego quoque crediderim illa verba, *inter vada sitam* esse glossarium additamentum, aut certe excidisse vocem Batavam: ac proinde legendum esse: *simulque insulam Batavam occupavere.* Porro *Batavam* significasse, locum inter vada situm, arguat veriverbium Germanicum. Hodieque pars hujus insulae veterem nomenclaturam retinet *Betaw.* Colerus. Libri veteres *insulam Vocasitam occupavere.* unde fecerim *insulam Vacantem occupavere*, id est, ἀδέσποτον, ut bona vacantia dicimus. *Grotius.* Quam imbecilla haec tentationum varietas? quibus primariam nascendi causam praebuit Lipsius, dum vocat turbantes libros, quos nemo potest adsequi aut distinguere. *Vocatam sitam* & *Vacasitam*, paulo minus quam falsa & nuperrime interpolata haberi oportet; unde vitiose Grotius oculum illi *Vocasitam* adjecit. Ex Budensi *juvata sitam* verum mediae antiquitatis specimen judicari est aequum. Et quare? quoniam ea lectio incedit proxime ad fidem codicis Medicei, prout ipse subministravi Ryckio, flagitiose negligente Pichena in loco tanti momenti. Sed Ryckius errare typos passus fuit, dum edit *inuata*, quum plane in scedis meis sit *iuuata.* Hoc ut scias quanti sit, inspice Cluveriana scripta: quoties citant illa hanc insulam *inter vada sitam*, plane ad nugas scriptorem deducturam. Quod si quid petis absurdius, narrabit Ryckius ex MSS. videri, non editorum ingenio τὸ *inter*, & sic Ven. & reliquas editiones insedisse; unde plena ibi errorum atria. Haec hactenus: nam aliud latet, quod instructius propediem dabo. *Jac. Gronovius.*

1 *Societate validiorum attriti*] Sententia est. quamquam Romanis socii & foederati Batavi, quae societas apud potentiores plerumque in servitutem transit: tamen non ita eis factum. libertatem tenuere, nec tributa iis imposita aut servitii aliae notae. Vaticanus liber, *societateve aliorum adstricti.* quod minus placet. *Lipsius.*

Nec opibus Romanis societate validiorum attriti] De his lib. 5. hist. *Respicerent Rhaetos, Noricosque & ceterorum onera sociorum: sibi non tributa, sed virtutes & viros indici.* Ergo sensus est, nec à Romanis attriti opibus, quod validioribus sociis evenit: viros tantum, &c. *Ferrettus.* Lego, *nec opibus à Romanis.* ut sit sensus, nec opibus à Romanis attriti Batavi, qui socii validiores essent. De his l. 5. hist. *Vertranius.* Mendosa haec, neque Flor. juvat aut variat. Testatur Lipsius in Vat. legi: *societateve aliorum astricti:* unde legendum putavi: *nec opibus, Romanorum societate vel aliorum attriti.* nam fortasse scriptum erat *Rom.* quod interpretatum fuit *Romanis.* Sed nunc secundum Vaticanam lectionem potius interpretor, eos neque ab opibus potentiaque Romanorum, neque ab aliis sociis astrictos, id est, severe habitos, sed tanquam liberos, arma tantum & milites ministrasse. Eadem fere de iisdem Batavis in lib. de moribus Germ. *Pichena.* Vox *Romanis* in Vat. deest. Atque ita bene habet. Nam ut Romana societas intellegeretur, satis erat dixisse, *societatem validiorum.* Tac. lib. 5. ubi iidem Batavi caussantur: *sibi non tributa, sed virtutem & viros indici.* ut rectissime in Florentino scriptum. *Colerus.*

2 *Mox aucta per Britanniam gloria*] Hactenus defuit hic participium *aucta*, quod nos addidimus. *Rhenanus.* Claudio Principe, ni fallor, traductis è Germania Batavis à Vespasiano. Eximia Batavorum in Britannia facinora multis narrat Dio lib. 60. sed Celtas ibi vocat more Graecorum. Ipse adeo Tacitus noster paulo infer. Batavorum cohortes *Britannica auxilia* appellat. Puto enim à Claudii tempore ibi restitisse illas cohortes, donec postea in Germaniam revocarentur. *Colerus.*

3 *Erat & domi delectus eques*] Sine ulla haesitatione exstat in MS. Medic. *Erant.* utrum spreverunt, ut Pichena in hoc, sic alii in suis, ita ut vel noluerint videre, vel indignum annotatu judicaverint. Vide tamen ad 2. hist. 33. *Jac. Gronovius.*

4 *Arma equosque retinens*] Romanus codex, *arma quoque retinens.* quod haut spreverim. uti non tam ipsi tranatasse, quam equis tramisisse intellegantur. Certe ambiguum mihi, Batavorumne haec ars & opera fuerit, ita ut ipsi nantes, equos armaque tenuerint: an potius equi ipsi docti sic & facti. E Tacito aut priscis scriptoribus litem hanc haud facile decidas. Noster in Agricola, viris ipsis tribuere iterum videtur: (de Batavis enim illa capio:) *lectissimos auxiliarium, quibus nota vada, & patrius nandi usus, quo simul seque & arma & equos regunt, repente immisit.* Xiphilinus in Hadriano, ambigue: Τὸ ἱππικὸν τῶν καλουμένων Βατάβων μετὰ τῶν ὅπλων διενήξατο. Hadrianus de Sorano Batavo:

Hadriano potui qui judice, vasta profundi
Aequora Danubii cunctis tranare sub armis.

Lipsius.

5 *Rhenum perrumpere*] Deesse videtur verbum, *suetus, solitus, exercitus*, aut quid simile: forte legen-

13 pere. Julius Paulus, & [1] Claudius Civilis, regia ſtirpe, multo ceteros anteibant. Paulum Fontejus Capito, falſo rebellionis crimine interfecit. Injectæ Civili catenæ, miſſuſque ad Neronem, & à Galba abſolutus, ſub Vitellio rurſus [2] diſcrimen adiit, flagitante ſupplicium ejus exercitu. Inde cauſſæ irarum, ſpeſque ex malis noſtris. Sed Civilis, [3] ultra quam barbaris ſolitum, ingenio ſollers, & *Sertorium ſe* aut *Hannibalem* ferens, [4] ſimili oris dehoneſtamento, ne ut hoſti obviam iretur, ſi à populo Romano palam deſciviſſet, Veſpaſiani amicitiam, ſtudiumque partium prætendit. miſſis ſane ad eum [5] Primi Antonii litteris, [6] quibus *avertere accita à Vitellio auxilia, & tumultus Germanici ſpecie, retentare legiones* jubebatur. Eadem Hordeonius Flaccus præſens monuerat, inclinato in Veſpaſianum animo, & reipublicæ cura, cui excidium adventabat, ſi [7] redintegratum bellum, & tot armatorum millia Italiam irru-
14 piſſent. Igitur [8] Civilis deſciſcendi certus, occultato interim altiore conſilio, cetera ex eventu judicaturus, novare res hoc modo cœpit. Juſſu Vitellii, Batavorum juventus ad [9] delectum vocabatur; quem ſuapte natura gravem, onerabant miniſtri avaritia

gendum *perrumpens*, aut interpretandum, *perrumpere*, quaſi ad perrumpendum. *Pichena.* Excidit abſque dubio vox: *perrumpere ſuetus.* Perperam autem ſcriptum in Vat. *arma quoque retinens.* Etenim ſi non equi virique ſimul nataſſent, cur diceret *integris turmis Rhenum perrumpere?* Idem plane in Agric. iterat: *Lectiſſimos auxiliorum, quibus nota vada & patrius nandi uſus, quo ſimul ſeque & arma & equos repente immiſit.* Dio de Batavis: πέμπει Κελτοὺς, οἷς ἔθος ἦν καὶ διὰ τῶν ῥοωδεστάτων ῥαδίως αὐτοῖς ὅπλοις διανήχεσθαι. Xiphilin. in Adriano: τὸ ἱππικὸν τῶν καλουμένων Βατάβων τὸν Ἴστρον μετὰ τῶν ὅπλων διενήξαντο. Ideo addit hoc miratos barbaros immenſum cœpiſſe timere. *Colerus.* Nihil temere mutarem in voce extrema. nam & iterum occurret. c. 65. *Latum militibus idem nomen: atque ipſum quamquam Senatorii ordinis, ad utraque munia ſufficere.* Gruterus.

1 *Claudius Civilis*] Ipſe Tac. 1. hiſt. Plutarch. ἐρατικῷ, Frontinus, Sarisbur. *Julium Civilem* appellant. Sed quicquid tandem de eo ſit, Tacito *Paulus & Civilis* fratres fuiſſe videntur. *Savilius.*

2 *Diſcrimen adit*] Nos, *adiit.* Rhenanus. Lib. 1. hiſt. *Idem.*

3 *Ultra quam barbaris ſolitum ingenio ſolers*] Vix poſſum mihi perſuadere ita relictum ab auctore noſtro: ego ſane potius dixiſſem, *ultra barbarum ingenio ſolers.* Gruterus.

4 *Simili oris dehoneſtamento*] Livius de Annibale, *Vigiliis tamen, & nocturno humore, paluſtrique cœlo gravante caput, & quia medendi nec locus, nec tempus erat, altero oculo capitur.* Vulgoque id ita accipitur, ut oculum amiſerit Annibal. Ideoque Juven. *portaret bellua luſcum.* Cæterum Probus auctor non ſpernendus: *Hoc itinere adeo gravi morbo afficitur oculorum, ut poſtea nunquam dextro bene uſus ſit.* Dicitur autem *Captus oculis*, ut *Captus mente*, & qui mente caret ac oculis: & qui mente oculiſque non bene utitur. Uno tamen caruiſſe oculo Annibal fere creditur ab omnibus & duces præterea bellicoſiſſimi Antigonus, Philippus, Sertorius. *Ferrettus.* *Os* pro tota facie ſumitur hic, & apud Virgil. Æn. 1. *Os, humeroſque deo ſimilis.* Hannibal porro alterum oculum amiſit in tranſitu Apennini, dum in Italiam contenderet. *Lupanus.* Plutarch. init. Sertorii ait, qui duces maxime bellicoſi fuerunt, eos altero caruiſſe oculo, Philippum, Antigonum, Annibalem & Sertorium. Quare Tacit. *ore facieque fœdum Civilem* illis ſimilem ait, ut infra eod. *Dux Claudius Sanctus effoſſo oculo, dirus ore.* & Annal. 11. *Flavium fratrem amiſſo oculo, unde ea deformitas oris interrogat Arminius.* Vertranius.

5 *Antonii Primi*] Quæ hic deſignat auctor facile perſuadeant rebellionem Germanicam incidiſſe in hiemis principium. Tacitus enim, me judice, nec temporis nec loci notandi ſatis obſervans eſt. *Savilius.*

6 *Quibus avertere accita à Vitellio auxilia*] *Avertere* mutavimus in *averteret* & præpoſitionem ſuſtulimus, *Quibus averteret accita Vitellio auxilia.* Rhenanus. Plane hæc poſtrema ſic apparent in MS. Med. ut etiam notare voluit Ryckius, ſed errone è in ejus nota legitur *adverteret.* Jac. Gronovius.

7 *Redintegrandum bellum*] Caſtigavimus, *redintegratum bellum.* Rhenanus.

8 *Diſſidii certus*] Libri veteres, *deſciſcendi certus.* Utrum mavis rectum. *Lipſius.*

Civilis deſciſcendi certus] Codex Budenſis, *Civilis diſcidii certus.* Id expone, *certus* ſubaudi *Claudius Civilis, civilis diſſidii*, id eſt, belli civilis, quod Romæ erat. & ſic nos ſcripſimus. *Rhenanus.* Melius in Flor. ac Ven. *deſciſcendi certus*; quam in vulgatis, *diſſidii certus.* Pichena.

9 *Dilectum ſuapte natura gravem*] Quippe in longam & longinquam militiam. Vellejus in laudibus Tiberii: *Quanta cum quiete hominum, rem perpetui præcipuique timoris, ſupplementum, ſine trepidatione, delectus providet?* Lipſius.

1 *Rur-*

avaritia ac luxu, senes aut invalidos conquirendo, quos pretio dimitterent. [1] rursus impubes, sed forma conspicui (& est plerisque procera pueritia) ad stuprum trahebantur. Hinc invidia, & compositi seditionis auctores, perpulere ut delectum abnuerent. Civilis primores gentis, & promptissimos vulgi, specie epularum, sacrum in nemus vocatos, ubi nocte ac lætitia incaluisse videt, à laude gloriaque gentis orsus, injurias, & raptus, & cetera [2] servitii mala enumerat. *Neque enim societatem ut olim, sed tamquam mancipia haberi.* [3] *Quando legatum, gravi quidem comitatu, & superbo cum imperio, venire?* [4] *tradi se præfectis centurionibusque, quos ubi spoliis & sanguine expleverint, mutari, exquirique novos sinus, & varia prædandi vocabula. Instare delectum, quo liberi à parentibus, fratres à fratribus, velut supremum dividantur. Numquam magis afflictam rem Romanam, nec aliud in hibernis quam prædam & senes. attollerent tantum oculos, &* [5] *inania legionum nomina ne pavescerent.* [6] *esse sibi robur peditum equitumque, consanguineos Germanos, Gallias idem cupientes;* [7] *ne Romanis quidem ingratum*

1 *Rursus impubes*] Ita ex Florent. Vulgo, *impuberes.* Pichena.

2 *Servitia mala enumerat*] Emendavimus, *servitii mala enumerat.* Rhenanus.

3 *Quando legatum*] Nota interrogandi hæc scripserim. atque interpreter: En, usque eo viles Romanis sumus, ut non legati aut prætores saltem nos diripiant: id est, honestiorum manibus pereamus: sed latrunculi aliquot minuti, præfecti & centuriones. *Lipsius.*

4 *Tradi se præfectis, centurionibusque*] Est in cod. Bud. *tradi se præfectis, centurionibus.* Sine *que.* Rhenanus.

5 *Inania legionum nomina*] Hoc tempore sex fuerunt legiones non integræ, aut potius *legionum nomina*, ut hic vocantur. In superiori Germania ad Magontiacum duæ; *quarta Macedonica*, & *octava decima*, alias *duo & vicesima*, præter octo Batavorum cohortes. In Germania inferiori ad Bonnam *prima legio*, & infra Bonnam ad Novesium *sextadecima* & paulo versus illam partem longius ad Vetera, *Quinta & quintadecima*, utriusque duce Mummio Luperco. ultimas duas hoc bellum penitus consumpserat, castris solo æquatis. Tacit. *Sextadecima & prima* post Hordeonii mortem sponte hostili se sacramento obstrinxit, atque ex illorum arbitrio Treveros submota, unde sua sponte Mediomatricos petierunt, atque inde acciti à Cereale in gratiam redierunt. Eodem tempore, quæ Magontiacum tenebant, legiones duæ, transierunt in partes antea inimicas, & neque murare locum jussæ sunt, sed quæ post Cerealis adventum ad Romanos redierunt, Tac. Octo Batavorum cohortes initio belli in seditiones actæ ad Civilem defecerunt. Jam vero supplendis & in integrum restituendis quos aut seditio aut cædes abstulerat, assignatæ erant sub Petilio Cereale septem legiones, teste Tacito, nimirum *Sexta Victrix* cum Muciano è Syria redux, & *octava Augusta*, una ex Mœsicis legionibus (sic enim legi debet, non *octava decima*, istius enim nominis nulla inter Victrices fuit) *una & vicesima Rapax*; *Secunda* cognomine, ut opinor, *Flavia è recens conscriptis? Quarta decima Gemina* ex Britannia: *Sexta Ferrata*, & *Decima Gemina* ex Hispania. Est enim in vulgatis Taciti exemplaribus, *Tertia ac prima ex Hispania accita*, ut nulla *Tertia* fuerit in Hispania & Hispanicam *Sextam* hisce rebus interfuisse narrat histor. 5. Verum quidem, quod aliqua *prima adjutrix* in Hispania fuerit, sed cum lib. 5. bis memoretur *decima* legio Hispanica, dicendum, aut omnes legiones ex Hispania accitas contra omnem probabilitatem, aut pro *prima* legendum esse *decima.* Ut ex emendatione. in fine hujus adversus Gallos & Germanos belli, fuerint in Rom. exercitu undecim legiones. Superioris Germaniæ: Quarta Macedonica; Octava decima, alias duo & vicesima; Didius Vocula legatus. Inferioris Germ. prima, Herennius Gallus legatus: Sexta decima, Numisius Rufus legatus: ut opinor. Sexta Victrix è Syriacis; Octava Augusta è Mœsicis; Una & vicesima Rapax è Vitellianis; Secunda Flavia è recens conscriptis; Quartadecima Gemina è Britannicis; Sexta Ferrata & Decima Gemina ex Hispanicis. *Savilius.* Sic Annal. lib. 6. *neque penes Arsacidem imperium, sed inane nomen apud imbellem externa mollitia.* Senec. de clem. 9. *tantum agmen nobilium, non inania nomina præferentium.* Pichena.

6 *Esse sibi robur peditum equitumque, consanguineos Germanos*] Liber regius, *& sibi robur peditum equitumque, consanguineos, Gallias idem cupientes. Esse*, subauditur, & in accusativo *consanguineos*, subauditur *Germanos.* Rhenanus.

7 *Ne Romanis quidem ingratum id bellum*] Hic pro Romanis intelligendi sunt Vitellianorum militum in Germania duces. quos ait, ambiguam belli fortunam Vespasiano imputaturos, hoc est, simulaturos se in ejus gratiam, Vitellii vires debilitasse. Supra lib. 2. *Unde metus & ex metu consilium, posse imputari Vespasiano, quæ apud Vitellium excusanda erant.* Pichena. Immo Flavianis & melioribus omnium Romanorum, quos erat credibile Vespasianum

gratum id bellum, cujus ambiguam fortunam Vespasiano imputaturos : [1] *victoriæ rationem non reddi.* Magno cum assensu auditus, barbaro ritu, & patriis exsecrationibus, universos adigit. [2] Missi ad Caninefates, qui consilia sociarent. Ea gens partem insulæ colit, origine, lingua, virtute, par Batavis: numero superantur. Mox occultis nuntiis, pellexit Britannica auxilia, [3] Batavorum cohortes, missas in Germaniam, [4] ut supra rettulimus, ac tum Magontiaci agentes. Erat in Caninefatibus, [5] stolidæ audaciæ Brinno, claritate natalium insigni. pater ejus multa hostilia ausus, Cajanarum expeditionum ludibrium impune spreverat. Igitur ipso rebellis familiæ [6] nomine placuit, impositusque scuto, more gentis, & sustinentium humeris vibratus, dux deligitur. Statimque [7] accitis Frisiis (transrhenana gens est) [8] duarum cohortium hiberna, [9] proxima occupatu, oceano irrumpit. Nec præviderant impetum hostium milites;

num Vitellio prælaturos, & ideo hos, qui limitem obsidebant, tanquam portionem Vitellianæ factionis impediri proprio negotio, ne creato & subornato ab sese imperatori, si necessum foret, auxilio venire possent, visuros haud invitos. Sic & *imputaturos* profecto Batavos, non Vitellianorum duces, ut putavit optimus Pichena. *Gronovius.*

1 *Victoriæ rationem reddi*] Auson. Paneg. ad Gratianum: *rationem felicitatis nemo reddit.* Pichena.

2 *Missi ad Caninefates*] Diximus supra, *Cannanefates* ex antiqua inscriptione legendum esse ubique apud Tacitum. *Ursinus.*

3 *Batavorum cohortes*] De quibus actum 1. & 2. hist. *Savilius.* Ipsas Batavorum cohortes *Britannica auxilia* vocat, quod diu in Britannia fuerint cum XIIII. legione; ut supra pluribus locis apparet. Remissas autem in Germaniam dixit hist. lib. 2. *cohortes Batavorum, ne quid truculentius auderent, in Germaniam remissæ, principium interno simul externoque bello parantibus fatis.* Pichena.

4 *Ut supra*] 2. hist. *Savilius.*

5 *Stolidæ audaciæ Brenno*] In libro regio, *Brinio*, qui paullo post appellatur *Brimio.* Forte, *Brinno*, quem hodie *Brunonem* dicimus. *Rhenanus.* Curt. lib. 6. *stolida audacia ferox.* Hic autem *Brinio*, à Flor. appellatur *Brinno*, à Veneto, *Brenno.* Pichena.

6 *Nomine placuit*] Sive etiam, *omine.* At *Brinionem* ipsum *Brunonem*, scribi verius fortasse sit. *Lipsius.*

Impositusque scuto, more gentis] Mos igitur ille ignotus Romanis, eo quidem ævo. Nam postea irrepsit, sed non nisi cum Barbaris. Galli, Gothi, Franci hunc in cooptando Principe ritum habuerunt: & notavit, atque exemplis firmavit P. Pythœus. Illum vide lib. II. Subsecivor. cap. VI. Sed addo, etiam Græcis levationem hanc in scutum usurpatam, inter sollennia Principatus. Zonaras de Hypatio, qui seditiose contra Justinianum electus; *καὶ ἐπὶ ἀσπίδος αὐτὸν μετάρσιον ἄραντες, ἀναγορεύουσι βασιλέα: & in scutum sublime eum tollentes, salutant regem.* Nicephorus Gregoras lib. III. de Theodoro Ducæ filio: Ἀνηγορεύετο δ' ὕστερον βασιλεὺς παρ' ἑκόντων τῶν ὑπηκόων ἁπάντων, καθισθεὶς ἐπ' ἀσπίδος, κατὰ τὸ ἐν τούτοις ἐπικρατοῦν ἔθος: *Dictus autem postea Imperator est à volentibus subjectis, sedens in clypeo juxta morem in hac re receptum.* Curopalates de officiis Aulæ: Ὁ νέος βασιλεὺς ἐπὶ σκουταρίου καθισθεὶς ἐπαίρεται εἰς ὕψος: *Novus Imperator scuto impositus tollitur in altum.* In Excerptis Georgii Pachymerii lib. II. *Imperatorio clypeo insidet is, qui Imperio destinatur.* Adde, si lubet, Zosimum lib. III. in electione Juliani. *Lipsius.*

Ipso rebellis familiæ omine placuit. Impositusque scuto] Verbum *placuit* erasimus. nam integra est sententia si sic distinguas, *ipso rebellis fam. omine, impositusque scuto, more gentis, & sustinentium*, &c. Expone *impositusque scuto. Quæ*, id est non solum *impositus scuto: &*, id est, verum etiam, *sustinentium* humeris vibratus, dux deligitur. nam video quid illi imposuerit, qui verbum *placuit* hic infulsit. *Rhenanus.* Non male etiam Venetus, & alii, *omine.* tamen vulgatam lectionem, *nomine*, antefero. *Pichena.* Ex hoc more nata illa loquendi ratio, quæ in Fastis Germanorum & Annalibus medio ævo scriptis, toties offertur: *Levatus est Princeps, Comes, Imperator.* Idem est, quod creatus. *Boxhornius.*

7 *Accitis Frisiis*] De moribus Germ. *Savilius.*

8 *Duarum cohortium hiberna*] Nullis enim legionum præsidiis occupata erat insula, sed quasdam tantum acceperat cohortes. *Savilius.*

9 *Proximo occupato oceano*] Legam, *proxima occupatu, oceano irrumpit.* hac mente: ut Brinio duarum cohortium castra quæ finitima Caninefatibus, per oceanum irruperit. Et accedit, quod in Flor. est, *Proxima occupata.* Lipsius.

Proxima occupatu, oceano irrumpit] Ita Lipsius correxit, & distinxit. Vere, nam Flor. fere congruit, qui habet, *proxima occupata.* Confuse in vulgatis: *proximo occupato oceano, irrumpit.* Pichena. Non invitus cum Lipsio legerim, *hiberna proxima occupatu, oceano irrumpit:* sed aliquanto libentius, addita particula: *hiberna, qua proxima occupatu, oceano irrumpit.* aptiore sententia. Qua proxime occupari poterant, per oceanum irrumpit. Sed & verbum *accitis* mihi suspectum. imperiosum enim illud. nec obnoxii credo Frisii Caninefatibus. *adscitis*

milites; nec si prævidissent, satis virium ad arcendum erat. Capta igitur & direpta castra; dein vagos & pacis modo effusos lixas, negotiatoresque Romanos, invadunt. Simul excidiis castellorum imminebant: quæ à præfectis cohortium incensa sunt, quia defendi nequibant. Signa vexillaque, & quod militum, [1] in superiorem insulæ partem congregantur, duce Aquilio primipilari, nomen magis exercitus, quam robur. [2] Quippe viribus cohortium abductis, Vitellius è proximis Nerviorum Germanorumque pagis, segnem numerum armis oneraverat. Civilis dolo grassandum 16
ratus, incusavit ultro præfectos, *quod castella deseruissent. Se cum cohorte cui præerat, Caninefatem* [3] *tumultum compressurum: illi sua quisque hiberna repeterent.* Subesse fraudem consilio, & dispersas cohortes facilius opprimi, [4] nec Brinnonem ducem ejus belli, sed Civilem esse patuit; erumpentibus paulatim indiciis, quæ Germani, læta bello gens, non diu occultaverant. Ubi insidiæ parum cessere, ad vim transgressus, Caninefates, Frisios, Batavos propriis cuneis componit. [5] directa ex diverso acies, haud procul a flumine Rheno, & obversis in hostem navibus, [6] quas incensis castellis illuc appulerant. nec diu certato, Tungrorum cohors signa ad Civilem transtulit: perculsique milites improvisa proditione, a sociis hostibusque cædebantur. Eadem etiam navibus perfidia. Pars remigum e Batavis, tamquam imperitia, officia nautarum propugnatorumque impediebant. mox contra tendere, & puppes hostili ripæ objicere. ad postremum gubernatores centurionesque, nisi eadem volentis, trucidant, donec universa quatuor & viginti navium classis, transfugeret, aut caperetur. Clara ea victoria in præsens, in posterum usui: armaque & naves, quibus in- 17
digebant, adepti, magna per Germanias Galliasque fama, *libertatis auctores* celebrabantur. Germaniæ statim misere legatos, auxilia offerentes. Galliarum societatem Civilis arte donisque affectabat, captos cohortium præfectos suas in civitates remittendo: cohortibus abire an manere mallent data potestate. manentibus, honorata militia; digredientibus, spolia Romanorum offerebantur. Simul, secretis sermonibus, admonebat *malorum, quæ tot annis perpessi, miseram servitutem falso pacem vocarent. Batavos, quamquam tributorum expertes* [7] *arma contra communes dominos cepisse.*

adscitis substituerim: ut adjunctos & sociatos dicat. *Acidalius.*

1 *In superiorem insulæ partem*] Ita nos; alii *in superiore ins. parte.* Rhenanus. Propius *Vetera*, duabus infessa legionibus, *quinta* & *quintadecima.* Savilius.

2 *Viribus cohortium abductis*] Bona & fida lectio è libris. Frustra Rhenanus è Budensi admutilato codice turbat, miscet. Vitellius quidem non cohortes ipsas aut legiones omnes è Germania abduxit: sed illis manentibus nomine & specie, valentissimum quemque militem subtraxit. id est, vires cohortium abduxit, ut hic ait. *Lipsius.*

Quippe viribus cohortis adductis] Duæ voces, *Quippe viribus*, non sunt in libro Corvini regis, ubi tantum legitur, *nomen magis exercitus quam robur, cohortium abductis Vitellius.* Unde erui lectionem, *nomen magis exercitus quam robur; cohortibus abductis, Vitellius è proximis Nerviorum* &c. *Rhenanus.*

3 *Tumultum oppressurum*] In Corvini lib. *compressurum.* nec semper obscœnam significationem hoc verbum habet, quæ res castigatorem movit, ut mutaret. Sic lib. Ann. 1. *Dissideat interim miles, neque duorum adolescentium nondum adulta auctoritate comprimi queat.* Item lib. seq. *Sub eo bellum ortum, & comprimere cœptantem Gessium Gallum Syriæ legatum* &c. *Idem.*

4 *Nec Brennonem*] In Corvini regis libro, *Brimionem.* Idem.

5 *Directa ex diverso acies*] Legendum puto, *aciè.* Nam sequitur, *& obversis navibus.* Pichena.

6 *Quas incensis castellis*] Castigavi, *quasi incensis* &c. *Rhenanus.* Danesius legebat: *Quasi incensis.* Ursinus.

7 *Arma contra communes dominos*] Id est, Romanos. Eadem loquendi forma Modestinus in Pandectarum tractatu, Romam *communem patriam* dixit. nam Antoninus lege lata sanxerat, ut qui imperio Romano subditi essent, cives Romani fierent: quæ causa fuit, ut Romani cives facti, Romam communem omnium patriam agnoscerent. Quare Plin. 3, 5. Italiam *unam cunctarum gentium in toto orbe patriam* appellat. Itaque Tacit. *communes dominos* Romanos vocat, quod Frisiis, Batavis, Caninefatibus, Gallis & Germanorum nonnullis imperarent.

se. prima acie, fusum victumque Romanum: quid si Galliæ jugum exuant? quantum in Italia reliquum? provinciarum sanguine, provincias vinci. ne Vindicis aciem cogitarent: Batavo equite protritos Æduos Avernosque. fuisse inter Verginii auxilia Belgas: vereque reputantibus, Galliam suismet viribus concidisse. Nunc easdem omnium partes, addito si quid militaris disciplinæ in castris Romanorum viguerit. esse secum veteranas cohortes, quibus nuper Othonis legiones procubuerint. Servirent Syria, Asiaque, & suetus regibus Oriens: [1] *multos adhuc in Gallia vivere* [2] *ante tributa genitos. Nuper certe, cæso Quintilio Varo, pulsam è Germania servitutem. Nec Vitellium principem, sed Cæsarem Augustum bello provocatum. Libertatem natura, etiam* [3] *mutis animalibus, datam. Virtutem proprium* [4] *hominum bonum. Deos fortioribus adesse. Proinde arriperent vacui occupatos; integri fessos. dum alii Vespasianum, alii Vitellium foveant, patere locum adversus utrumque.*

18 Sic in Gallias Germaniasque intentus, si destinata provenissent, validissimarum ditissimarumque nationum regno imminebat. At Flaccus Hordeonius primos Civilis conatus per dissimulationem aluit: ubi *expugnata* [5] *castra, deletas cohortes, pulsum Batavorum insula Romanum nomen*, trepidi nuntii afferebant; [6] Mumium Lupercum legatum (is duarum legionum hibernis præerat) *egredi adversus hostem* jubet. Lupercus [7] legionarios e præsentibus; Ubios e proximis; Treverorum equites, haud longe agentes, raptim transmisit: addita Batavorum ala, quæ jam pridem corrupta, fidem simulabat, ut proditis in ipsa acie Romanis, majore [8] pretio fugeret. Civilis captarum cohortium signis circumdatus, ut suo militi recens gloria ante oculos, & hostes memoria cladis terrerentur; matrem suam sororesque, simul omnium conjuges par-

perarent. Sic Just. lib. 5, ait Lysiam Syracusanum quingentos milites suis stipendiis in auxilium patriæ communis eloquentiæ misisse. *Lupanus.*

1 *Multos adhuc in Gallia*] Caute vide legas. Si enim de prima servitute & stipendio quod Cæsar imposuit, capis: capieris. quomodo enim vera hæc adsertio, cum ab eo tempore ad hunc diem, anni sint inter fere cxx? nec tam vitales, ut opinor, tunc nostri Galli. Sed ad Augustum ejusque ævum id referri verius erit: qui censum tributumque instituit, quod penderent Galli. idque in consulatu suo septimo. Ad quam rationem nihil absurdi aut vani in hac oratione Civilis. *Lipsius.*

2 *Genitos ante tributa*] Tributis origo annis fere centum viginti ante, ut Gallia tum aluisse videatur homines senii provectissimi. *Savilius.*

3 *Mutis animalibus*] Non muto vocem, *mutis:* sed suspicione *urutis*, in libris scriptis fuisse conjicio, unde *mutis* exscriptum, cum debuerit forte *brutis.* Acidalius. Quasi non *muta* eadem, quæ bruta, & quidem elegantius. Vide ad Senecam epist. 90. *Gronovius.*

4 *Hominis bonum*] In libro Corvini regis, *hominum.* Rhenanus. Vide ad 3. 11.

5 *Castra*] Scil. legionum. *Savilius.*

6 *Mummium Lupercum*] Non sine veri specie dicere liceat, Vitellium legiones admodum reliquisse imminutas, fere dimidia parte detracta (utraque enim hæc legio vix quinque armatorum millia complectitur) sed & ducibus destitutas, uno legato, qui duabus præesset legionibus, relicto: & tamen quasi se corrigeret, alium lectori tanquam ex machina obtrudit, scil. Numisium Rufum. Quem ut Vetera venisse nulla nobis ratione constat, ita longe absurdius alio extra Vetera loco constituitur. Si ab initio ibi constitit, cur Tacitus scribit, Lupercus solus *duarum legionum hibernis præerat?* Si non, cur & quando eo se recepit? & præsertim cur & quando discessit? Sed hæc Germanici belli descriptio in paucis quibusdam negligentiæ notanda est, (si quid video) sparsim indicandæ, ubi se res dabit. Maximam partem explent & explanant capitum argumenta, & in textu Anglico quandoque à me recepta vocula una & altera, ut instituta librorum collatio docebit. *Savilius.*

7 *Legionarios è præsentibus*] Militia *in præsenti* & milites *præsentes* dicebantur, qui in comitatu principis agebant. Unde Magistri militum *in præsenti* vel *præsentales.* Quod explicat Guidus Pancirollus in Notitia Imperii Orientalis cap. 31. At quod ipse autumat, apud Tacitum, *legionarios è præsentibus*, ad hunc militiæ ritum referri, alii judicent. Ego crediderim, simpliciter intelligendum de militibus, qui aderant, ad differentiam Ubiorum, qui in proximo, & Treverorum, qui longius degebant. Sic hist. 2. *Missus est in locum ejus Vectius Bolanus è præsentibus.* & Sallust. in Jug. *Marius cum Ligure promissa ejus cognitum, ex præsentibus misit.* Pichena.

8 *Pretio fugeret*] In libro Corvini regis, *fungeretur.* Rhenanus.

1 *Ne-*

parvoſque liberos, conſiſtere a tergo jubet: hortamenta victoriæ, vel pulſis pudorem. Ut virorum cantu, feminarum ululatu, ſonuit acies; [1] nequaquam par a legionibus, cohortibuſque redditur clamor. Nudaverat ſiniſtrum cornu Batavorum ala transfugiens, ſtatimque in nos verſa. ſed legionarius miles, quamquam rebus trepidis, arma ordineſque retinebat. Ubiorum Treverorumque auxilia, fœda fuga diſperſa, totis campis palantur. Illuc incubuere Germani. Et fuit interim effugium legionibus in caſtra, quibus *Veterum* nomen eſt. Præfectus alæ Batavorum, Claudius Labeo, oppidano certamine æmulus Civili, ne interfectus invidiam apud populares, vel ſi retineretur, ſemina diſcordiæ præberet, [2] in Friſios avehitur. Iiſdem 19
diebus [3] Batavorum & Caninefatium cohortes, cum juſſu Vitellii in urbem pergerent, miſſus à Civile nuntius aſſequitur. Intumuere ſtatim ſuperbia ferociaque, & *pretium itineris*, *donativum*, *duplex ſtipendium*, *augeri equitum numerum*, promiſſa ſane à Vitellio, poſtulabant, non ut aſſequerentur, ſed cauſſam ſeditioni. Et Flaccus multa concedendo, nihil aliud effecerat, quam ut acrius expoſcerent, quæ ſciebant negaturum. Spreto Flacco, inferiorem Germaniam petivere, ut Civili jungerentur. Hordeonius, adhibitis tribunis centurionibuſque, conſultavit, *num obſequium abnuentes vi coërceret.* Mox inſita ignavia, & trepidis miniſtris, quos ambiguus auxiliorum animus, & [4] ſubito delectu ſuppletæ legiones angebant, ſtatuit continere intra caſtra militem. Dein pœnitentia, & arguentibus ipſis qui ſuaſerant, tamquam ſecuturus, ſcripſit Herennio Gallo, legionis primæ legato, qui Bonnam obtinebat, ut *arceret tranſitu Batavos: ſe cum exercitu, tergis eorum hæſurum.* Et opprimi poterant, ſi hinc Hordeonius, inde Gallus, motis utrimque copiis medios clauſiſſent. Flaccus omiſit inceptum, aliiſque litteris Gallum monuit, [5] ne terreret abeuntes. Unde ſuſpicio, ſponte legatorum [6] excitari bellum: cunctaque quæ acciderant, aut metuebantur, non inertia militis, neque hoſtium vi, [7] ſed fraude ducum evenire. Batavi, 20
cum caſtris Bonnenſibus propinquarent, præmiſere qui Herennio Gallo [8] mandata cohor-

1 *Nequaquam par*] Quod valde Romani obſervabant, & velut omen habebant eventus. Appianus in Parthicis: *Craſſus juſſit eos clamorem tollere. in quo maxime militum mæſtitia deprehenſa eſt, exilem & diſſonum clamorem edentium. Contra, à Barbaris clarus & fortis eſt redditus.* Lipſius.

2 *In Friſios a vehitur*] Nos, *advehitur.* Rhenanus.

3 *Batavorum & Caninefatum cohortes*] Hæ ſunt illæ *octo cohortes Batavorum quartæ decimæ legionis auxilia*, toties primo & ſecundo Hiſt. lib. obviæ, & nunc ad Magontiacum relictæ, quo Civilis clam ſubmiſſis nuntiis ad defectionem eas ſollicitabat, ut ex hoc libro cognoſcimus. Et quanquam nulli ante expreſſum Caninefatum nomen eſt, probat hic locus, ex mixtis illas octo cohortes duabus gentibus coiiſſe, ſumpto à Batavis nomine, velut parte principaliori quos & potentia atque exinde celebritas reddiderat notiſſimos. Sane Caninefates Batavorum pars erant, juncti inſula, lingua & origine, ut paulo ante oſtendit. Atque hæc fortaſſis cauſa eſt, cur in lib. de morib. Germ. ſolos nominet Batavos, aut quod cæteros commune nomen deſignet, aut quod propria appellatione indigni eſſent. *Savilius.*

4 *Subito delectu ſuppletæ legiones*] Magontiaci tum duas habuit legiones Hordeonius, quartam & duodeviceſimam, alias duo & viceſimam. *Savilius.*

5 *Ne terreret abeuntes*] Ita Flor. & Ven. Vulgo, *ne teneret.* Pichena. Mihi potior lectio, *ne teneret abeuntes.* Ita ſupra H. 4, 13. *retentare legiones.* Freinshemius.

6 *Excitari bellum: quin cuncta quæ acciderant*] Cod. Bud. *Qui cuncta quæ acciderant.* Caſtigavi, *Quin cuncta quæ* &c. *Rhenanus.* Flor. & Ven. *excitari bellum, cunctaque quæ acciderant.* Sed nihil mutavi. *Pichena.* Atqui non poteſt credi Tacitum ſecurius mutari ex codice Budenſi corrupto, quam ex integerrimo vetuſtatis documento & lectione politiſſima codicis Medicei. Unde hunc omnibus præponens etiam loquelam auctoris inde reſtitui, ſequutus Beroaldum, unde per vanitatem diſceſſit Rhenanus. *Jac. Gronovius.*

7 *Fraude ducum evenire*] Vocem ſuſtuli, *metuebantur*, auctore Vaticano. quæ perperam hic inſerta, & de priore linea repetita. *Lipſius.*

Sed fraude ducum evenire] Addidi verbum, *metuebantur. Sed fraude metuebantur evenire.* Mox *nos exponeret.* Rhenanus.

8 *Mandata cohortium exponerent*] Potuerunt plu-

cohortium exponerent: *Nullum sibi bellum adversus Romanos, pro quibus totiens bellaj-sent. Longa atque irrita militia fessis, patriæ atque otii cupidinem esse. Si nemo obsisteret, innoxium iter fore: sin arma occurrant, ferro viam inventuros.* Cunctantem legatum milites perpulerant, *fortunam prœlii experiretur.* [1] Tria millia legionariorum, & tumultuariæ Belgarum cohortes, simul paganorum [2] lixarumque ignavia, sed procax ante periculum manus, omnibus portis erumpunt, [3] ut Batavos numero impares circumfundant. [4] Illi veteres militiæ, in cuneos congregantur, densi undique, & frontem tergaque ac latus tuti. Sic tenuem nostrorum aciem perfringunt. Cedentibus Belgis, pellitur legio, & vallum portasque trepidi petebant. Ibi plurimum cladis. cumulatæ corporibus fossæ. nec cæde tantum & vulneribus, sed ruina, & suis plerique telis interiere. Victores, colonia Agrippinensium vitata, nihil cetero in itinere hostile ausi, Bonnense prœlium excusabant; tamquam petita pace, postquam nega-

21 batur, sibimet ipsi consuluissent. Civilis adventu veteranarum cohortium, justi jam exercitus ductor, sed consilii ambiguus, & vim Romanam reputans, cunctos qui aderant, in verba Vespasiani adigit. Mittitque legatos ad duas legiones, quæ priore acie pulsæ, in Vetera castra concesserant, *ut idem sacramentum acciperent.* Redditur responsum, *neque proditoris, neque* [5] *hostium se consiliis uti. Esse sibi Vitellium principem, pro quo fidem & arma usque ad supremum spiritum retenturos. proinde* [6] *perfuga Batavus* [7] *arbitrum rerum Romanarum ne ageret, sed meritas sceleris pœnas exspectaret.* [1] Quæ

res mitti. Sed ex illis si unus verba faceret, non credimus bene rem peractum iri. Certe in Mediceo legitur *exponeret.* Jac. Gronovius.

1 *Tria millia legionariorum*] Cum integra legio constet 6000. aut minimum 5000. millibus armatorum. *Savilius.*

2 *Lixarumque ignavia*] Reposui, *ignava.* Rhenanus.

3 *Ut Batavos numero impares circumfundant*] Regium vol. habet, *circumdant.* Malim, *& Batavos numero impares circumdant.* Rhenanus. Tale quid si fuit in MS. Mediceo, evasit oculos meos, ut etiam Pichenæ & omnium, qui inspexerunt. De quo ut nihil adfirmo, sic quod in codice Budensi profertur, an non prave administratur ab Rhenano? quum lateat, *ut Batavos numero impares circumeant.* Nihil mollius hoc remedio, ut cap. 34. ubi etiam ille interpolatus codex scribitur habere *circumveniri.* Jac. Gronovius.

4 *Illi veteres militiæ*] Ipsa est Taciti phrasis, & egregia restitutio Florentino codici debetur, atque industriæ Pichenæ. *Lipsius.*

Illi veteris militiæ memores in cuneis congregantur] In regio volumine est, *illi veteris militiæ inciviles congregantur.* Legerim: *Illi veteris militiæ vi habiles, congregantur.* Rhenanus. Pulcherrima phrasis ac Tacito familiaris, hic perierat, nisi ab optimo Flor. restituta fuisset. ut alia multa. Nam qui vim ejus non perceperant, vocem inseruerunt; *Illi veteris militiæ memores.* Quod inepte dictum, non fallet attentum lectorem. Quid enim sibi vult, Batavos veteris militiæ memores? an illius militiæ tantum, quam tirones olim didicerant? potius dixisset, „ *diuturnæ militiæ.* Verius ergo reposuimus, „ *veteres militiæ.* & ex eodem Fl. *in cuneos.* pro, *in cuneis,* ut in vulgatis. Ejusdem phrasis plura exempla in Tac. Ann. l. 1. *vetus operis ac laboris.* l. 6. *scientiæ cærimoniarumque vetus.* & eod. l. *vetus regnandi.* Est etiam similis locus apud Symmachum, qui lib. 9. ep. 33. Cornelium fortasse imitatus, ait: *securus vitæ, & militiæ vetus, nunquam refugit examen superiorum.* ita enim in antiquis exemplaribus. at in recentioribus est depravatio eadem, *militiæ veteris.* Postremo præter Florentini auctoritatem adjicimus in hoc Taciti loco firmando, Vaticani fidem, teste Juliano Medice, qui illum, me rogante, inspexit. *Pichena.* Lego, *in cuneos.* Acidalius. Liber editionis Venetæ, *Illi veteris militiæ memores in cuneis* &c. sed non etiam ille, qui omnium primum publicatus Romæ, opera Joannis Spirensis, statim ab inventa arte typographica: in eo enim, *illi veteres militiæ, in aneis.* Nihil sincerius, & vel ob hujus unius loci productionem, multum debebat Taciti cultor religiosæ curæ Curtii Pichenæ. Erueram id ego quidem ante aliquot annorum lustra ex codice illo nostro exoleto; sed nullo item fubnitebar teste omni exceptione majore; qualis nunc est ille librariæ Florentinæ. *Gruterus.*

5 *Hostium se consiliis uti*] Nos, *hostium consiliis uti se.* Rhenanus.

6 *Perfugus Batavus*] Castigavi, *perfuga Batavus.* Rhenanus.

7 *Arbitrum rerum Rom. ne ageret*] Ergo etiam Ryckius perinde ut ante Pichena & Beroaldus, fastidit id quod ex MS. Mediceo notavi *arbitrium,* quod longe mihi videtur opportunius vel ex ipsa loquutionis natura vel ad præsentem historiam, quæ

[1] Quæ ubi relata Civili, incensus ira, universam Batavorum gentem in arma rapit. Junguntur Bructeri Tencterique, & excita nuntiis Germania, ad prædam famamque. Adversus has belli concurrentis minas, legati legionum, Mumius Lupercus, 22
& [2] Numisius Rufus, [3] vallum murosque firmabant. [4] subversa longæ pacis opera, haud procul castris in modum municipii exstructa, ne hostibus usui forent. [5] Sed parum provisum, ut copiæ in castra conveherentur: rapi permisere. Ita paucis diebus per licentiam absumpta sunt, quæ adversus necessitates in longum suffecissent. Civilis medium agmen cum robore Batavorum obtinens, [6] utramque Rheni ripam, quo truculentior visu foret, Germanorum catervis complet, assultante per campos equite. Simul naves in adversum amnem agebantur. Hinc [7] veteranarum cohortium signa,

quæ non tam de arbitro rerum Rom. scribit, sed de eo qui duabus legionibus quid tentat suadere, atque ita vix exiguam earum partem tangit. Sed ira facit, ut sic omnia comprehendantur. Vellejus Paterc. 2, 50. *Intempestive principalium armorum arbitria captans Massilia.* Jac. Gronovius.

1 *Quippe ubi relata Civili*] Emendavi, *quæ ubi relata Civili.* Mox accusativus, *universam*, non est in libro manuscr. *Rhenanus.*

2 *Numisius Rufus*] Μνημονικὸν ἁμάρτημα, nam solus Lupercus *duarum legionum hibernis præerat.* Numisium quoque ad Vetera non fuisse, sed decimæ sextæ potius legionis legatum, cui castra ad Novesium, alia facile ex Tacito loca probaverint. *Savil.*

3 *Vallum murosque firmabant*] Hiberna enim legionum, postremis temporibus urbium instar muniri cœperunt. *Idem.*

4 *Longæ pacis opera*] Id est Procestria, & quæ ædificari ante castra solent, usibus lixarum aut adventorum. Me vide Milit. v. Dial. I. *Lipsius.*

Subversa longæ pacis opera, haud procul castris in modum municipii exstructa] Hunc locum illustravit Lipsius de mil. Rom. lib. 5. dial. I. docens, fuisse Romanis consuetudinem extra ipsa hiberna seu stativa, adnectere aliqua ædificia, quæ *Procestria* appellabantur, ut in iis reciperentur lixæ, mercatores, aliique pagani, qui castra sequebantur. eos enim Romani militibus non miscebant. Ipsum vide. Quin etiam ignominiæ loco, extra vallum tendere milites cogebantur. Tac. lib. 13. *militesque tendere omnes extra vallum jussit. inque ea contumelia detenti, nec nisi precibus universi exercitus exsoluti sunt.* Livius lib. 10. *Cohortes, quæ signa amiserant, extra vallum sine tentoriis destitutas invenit.* Frontinus lib. 4. *Otacilius Crassus Consul eos, qui ab Hannibale sub jugum missi redierant, tendere extra vallum jussit.* Pichena.

5 *Sed parum provisum, ut*] Itane in litteræ unius salebra viri docti hæserint? Nam, *ni*, antea legebatur, non, *ut*, velut nos emendavimus. Itaque consensu Vertranius & Rhenanus corrigunt, *sed parvum provisum, ni copiæ.* & provisum interpretantur commeatum, annonam. Ludibria. Nostra sententia clara. Peccatum, inquit, in eo à ducibus, quod dum ædificia pro castris diruuntur, commeatum aliaque tolerandæ obsidioni diripi permisere, potius quam ut in castra conveherent ad usum. *Lipsius.*

Sed parum provisum, ni copia &c.] Scribendum meo judicio, *sed parvum visum, ni copiæ* &c. nam accusandi casu dictum est hic *provisum*, à vocabulo *provisus, us, ui*, quartæ inflexionis. Sic lib. 16. *dispositu provisuque civilium rerum peritus.* Rhenanus. Danesius legebat, *sed parvum provisum, ut copiæ* &c. *Ursinus.* Diruunt ædificia, quæ castris adjacebant, ne inde facilius oppugnarentur: sed nihil ea re aut parum promoverunt non vectis in castris commeatibus, qui ibidem erant; *rapi permisere.* Nam inde fames & deditio, *virgulta postremo & stirpes, & internatas saxis herbas vellentes miseriarum patientiæque documentum fuere, donec egregiam laudem fine turpi macularent.* Doctiss. Vir. *sed parum provisum ut copiæ.* Sed vulgata (ut vides) exsibilanda non sunt. *Salinerius.*

6 *Utramque Rheni ripam*] Vox, *utramque*, Budensi abest. Et vero cur utramque ripam milite compleverit, cum hæc in altera gesta? Inducatur igitur id verbi, aut rescribatur, *utrimque.* Id enim veri speciem habet, supra infraque castra militem locatum ad obsessorum terrorem. *Lipsius.*

Utramque Rheni ripam] Accusativus *utramque* non est in libro manuscripto. *Rhenanus.* Manuscripto deest *utramque*, & hic superfluit. *Vertranius.* Lipsius vocem, *utramque*, tollendam censet, quæ à Bud. codice abest, aut pro ea rescribendum, *utrinque.* At vulgatam Flor. & alii veteres confirmant. nec mirum videri debet, Civilem, qui militibus abundabat, navesque habebat, ad eos hinc inde absque ullo periculo traducendos, in utraque ripa catervas suas explicavisse, ad speciem & terrorem, ac fortasse ad commeatum pro tanta multitudine facilius parandum. Romani enim suam ripam tunc non custodiebant; quippe obsessi. *Pichena.* Non delenda vox *utramque* (deleri & Muretus voluit) sed rescribenda *utrimque* quod Lipsius ambigue censuit, sed ambigendi nulla causa. Ab utroque latere statuerat sibi Germanos, & id juxta omnem istam Rheni ripam. *Acidalius.*

7 *Veteranarum cohortium signa*] Batavos scil. *Savilius.*

signa, inde deprompTæ [1] silvis lucisque ferarum imagines, ut cuique genti inire prœ-
lium mos est, [2] mixta belli civilis externique facie obstupefecerant obsessos. & spem
oppugnantium augebat amplitudo valli, quod duabus legionibus situm, vix [3] quin-
que millia armatorum Romanorum tuebantur. Sed lixarum multitudo, turbata pa-
23 ce illuc congregata, & bello ministra aderat. Pars castrorum, [4] in collem leniter as-
surgens, pars æquo adibatur. quippe illis hibernis, obsideri premique Germanias
Augustus crediderat: neque unquam id malorum, ut oppugnatum ultro legiones no-
stras venirent. Inde non loco, neque munimentis labor additus: vis & arma satis
placebant. Batavi, Transrhenanique, quo discreta virtus manifestius spectaretur,
[5] sibi quæque gens consistunt, eminus lacessentes. Post ubi pleraque telorum turri-
bus pinnisque mœnium [6] irrita hærebant, & desuper saxis vulnerabantur; clamore
atque impetu, invasere vallum, oppositis plerique scalis, alii [7] per testudinem suo-
rum. scandebantque jam quidam, cum gladiis & armorum incussu præcipitati, sudi-
bus & pilis obruuntur, præferoces initio, & rebus secundis nimii. Sed tum prædæ
cupidine, adversa quoque tolerabant. Machinas etiam, insolitum sibi, ausi. nec
ulla ipsis solertia. perfugæ captivique docebant [8] struere materias [9] in modum pon-
tis,

1 *Silvis lucisque*] Sic libri nostri, non *jugisque.* Enimvero in sacris Germanorum lucis ferina ista signa. Tacitus de moribus gentis: *Effigiesque & signa quædam detracta lucis in prœlium ferunt.* Lipsius.

Silvis lucisque] Edit. prima, *lucisve*, non male. *Gruterus.*

2 *Juxta belli civilis*] Puto germanum esse. Romanus tamen codex, itemque Flor. *mixta belli civilis.* non item male. *Lipsius.*

Justa belli civilis externique facie] Scripsimus *juxta*, ut sit adverbium similitudinis pro æque, quod tamen *justa* scribunt. Sic lib. Ann. 1. *Nam in pace causas & merita spectari; ubi bellum ingruat, innocentes ac noxios juxta cadere.* Rhenanus. Probavi vocem, *mixta*, ex Floren. nam vulgo, *juxta.* Quod autem ait de belli civilis externique facie, respicit antecedentia verba. nam veteranæ cohortes Batavorum, quæ in eo exercitu erant cum signis ad Romanum morem, speciem belli civilis præ se ferebant: contra, imagines ferarum, externum bellum repræsentabant. *Pichena.* Amplectenda Florentina, quam & servat princeps edit. hoc positu, *belli civilis externique mixta facie* &c. *Gruterus.*

3 *Quinque millia armatorum Romanorum tuebantur*] Difficilis locus est. Cod. Bud. habet, v. *millia armatorum tuebantur.* Igitur genitivus *Romanorum* suppositivus videtur. Ut paucis dicam mentem meam, divino sic legendum: *Quod duabus legionibus, tum vix quinque millium armatorum, tuebantur. Quod* scil. vallum, *tuebantur*, scil. Romani, *duabus legionibus, tum vix quinque millium armatorum.* Id est, quæ duæ legiones vix quinque militum armatorum erant, hoc est, vix continebant quinque millia armatorum. *Rhenanus.* Divinatio Beati mirum in modum placet, ut legam, *quod duabus legionibus, tum vix quinque millium armatorum, tuebantur.* Vertranius. Danesius legebat; *Tum vix quinque millia armatorum tuebantur*, &c. in vulgatis enim libris deest illud *tum.* Ursinus. Exturbavit Rhenanus vocem, *Romanorum.* quia à suo codice aberat. Sed ego Florent. auctore restitui. Dixit enim Tacitus *Romanorum*, ut à quinque millium summa excluderet servos, lixas, atque id genus hominum. *Pichena.* Mirifice hic se vexat Rhenanus, dum non revocat sibi in memoriam verbi *situm* significationem peculiarem, quam ei circumdat auctor noster, &c. de qua tamen ipse alibi plura dixit. O memoria, quam sæpe nobis imponis? *Gruterus.*

4 *In collem leniter assurgens*] Percepto in MS. Mediceo legi *exurgens*, non debuit hoc agere Ryckius, ut fateretur utrumque dixisse; sed quid videatur proclivius ab Tacito venisse. Ille autem dixit jam 2. histor. 14. *Ut pars classicorum mixtis paganis in colles exurgeret.* Jac. Gronovius.

5 *Sibi quæque gens consistunt*] Lego, *Simul quæque gens* &c. nam supra quoque librarius quodam loco *sibi* scripsit pro *simul.* quemadmodum ante monui. Mox non est in volumine manuscr. *appositis plerique scalis.* Rhenanus.

6 *Irrita hærebant*] Satisfacit magis quod extat in Vaticano & refert edit. princeps *irrita pendebant.* quod mutarunt homines vocis istius ignariores. *Gruterus.*

7 *Per testudinem suorum*] Explico in Poliorceticis, lib. 1. Dial. v. *Lipsius.*

Per testudinem suorum. Scandebantque jam quidam] Sic melius distinxi, indicante Flor. qui habet, *scandebantque.* Antea minus apte: *invasere vallum. Appositis plerique scalis, alii per test. suorum, scandebant jam quidam.* Pichena.

8 *Struere machinas*] Castigavi, *materias.* Rhenanus.

9 In

tis, mox subjectis rotis propellere: ut alii superstantes, tamquam ex aggere prœliarentur; pars intus, occulti muros subruerent. Sed excussa balistis saxa stravere informe opus. & crates vineasque parantibus, adactæ tormentis ardentes hastæ. ultroque ipsi oppugnatores ignibus petebantur: donec desperata vi, verterent consilium ad moras, haud ignari paucorum dierum inesse alimenta, & multum imbellis turbæ. Simul ex inopia proditio, & fluxa servitiorum fides, ac fortuita belli sperabantur. [1] Flaccus 24 interim, cognito castrorum obsidio, & missis per Gallias qui auxilia concirent, [2] lectos e legionibus Dillio Voculæ [3] duodevicesimæ legionis legato tradit, ut quam maximis per ripam itineribus celeraret. [4] Ipse pavidus, invalidus corpore, invisus militibus. neque enim ambigue fremebant, *emissas à Magontiaco Batavorum cohortes, dissimulatos Civilis conatus,* [5] *adsciri in societatem Germanos. non Primi Antonii, neque Muciani ope Vespasianum magis adolevisse.* [6] *aperta odia, armaque palam depelli: fraudem & dolum, obscura, eoque inevitabilia. Civilem stare contra, struere aciem; Hordeonium è cubiculo & lectulo jubere, quidquid hosti conducat. Tot armatas fortissimorum virorum manus,*

9 *In modum pontis*] Vegetius l. 4. c. 7. in descriptione turris ambulatoriæ mentionem facit pontis hisce verbis: *Circa mediam partem accipit pontem factum de duabus trabibus, quem subito prolatum inter turrim murumque constituunt, & per eum egredientes de machina milites occupant muros & in civitatem transeunt.* Tacitus hoc loco per *pontem* intelligere videtur totam machinam ambulatoriæ turris, non solam partem, quam sic Vegetius speciatim vocat. *Savilius.*

1 *Flaccus interim*] Hordeonius Flaccus cum ad Magontiacum, ubi quartæ & octavæ decimæ, alias duo & vicesimæ, legionis hiberna, obsessa Vetera intellexisset, Didium Voculam, legatum octavæ decimæ, alias duo & vicesimæ, præmisit & selectum utriusque legionis robur. Hordeonius relicto ad Magontiacum quod hibernis custodiendis sufficeret, videtur proxime subsecutus & assecutus Voculam Bonnæ, adsitæ fluvio, octo supra Coloniam milliaribus, sexaginta supra Vetera, ut testatur Antoninus in Itinerario & Tac. 1. Ann. & sic pariter Coloniam profecti: ubi instante per rebellionem exercitu, & suadente invaletudine, abdicatam præfecturam, saltem ejus exercitium, in Voculam transtulit, cum illis nihilominus Novesium perrexit, hodie *Nuys* vocant, sexdecim milliarium infra Coloniam distantia, ex Antonini dimensione. Flaccus Novesii substitisse videtur, cæditurque ibidem, ut manifestum, mota per ebrios milites seditione. Sed Vocula cum magna exercitus parte contendit ulterius, ut cœperat, propiusque Vetera, delicto castris loco Geldubæ, quæ ad Rhenum arx est, *ubi ciceris generositas præcipua:* ait Plinius. Et hæc quidem rei penitius explicandæ data, in qua, saltem me judice, non ita perspicue & distincte, ut quidem decuit, narranda auctor noster versatus est. *Savilius.*

2 *Lectos è legionibus*] Exciderat in libris omnibus præpositio *è*, quam restitui suadente Mureto, imo Tacito ipso, qui infra l. eod. ait, *& lectus in eandem spem è legionibus miles.* Pichena.

3 *Duodevicesimæ legionis legato*] Nos, *duoetvicesimæ legionis legato.* Rhenanus. Libri & historia, *duodevicesimæ.* Male Rhen. Vide quæ notavi l. 1. h. 55. Inferius etiam dixit: *Dein mutati in pœnitentiam primani quartanique & duodevicesimani, Voculam sequuntur.* quod non est mutandum. *Pichena.*

4 *Ipse pavidus torpere*] Quædam editiones, *ipse navibus invalidus corpore.* Forte, *ipse pavidus, invalidus, torpere.* Duplex certe vitium & segnitas huic seni, corporis animique. *Lipsius.*

Ipse pavidus torpere, invisus militibus] In Flor. etiam legitur, *ipse navibus, invalidus corpore, invisus* &c. quod Lipsius de aliis libris testatur. Forte legendum: *Ipse pavidus, invalidus corpore* &c. Ait enim paulo infra: *è cubiculo & lectulo.* & statim: *unius senis valetudine.* Pichena. Editi fere, *Ipse navibus invalidus corpore: invisus militibus,* quod ego non spreverim alia distinctione, *ipse, navibus invalidus, corpore invisus militibus.* Cum, inquit, sciret sibi non esse robur navium, cum sciret item odiosum se valetudine militibus, subvenit castris obsessis, qua potuit, per alios, &c. *Gruterus.* Quum ita intelligamus venisse ad nos veterem lectionem, primo sane nihil vetat, quin recipiatur *invalidus corpore*; unde quum absterreantur omnes, vanam hanc gorgo censeo. In priore quum legatur itidem in MSS. *navibus*, reor ostentari *ignavus.* Hoc enim patet ejus vitium: de pavore nihil animadverto. *Jac. Gronovius.*

5 *Adsciri in societatem*] Reposuimus *acciri in societatem.* Rhenanus. Restitui verbum *adsciri*, ex Flor. & Ven. pro *acciri*, ut in vulgatis. Sic infra lib. eod. *neque Antonium Primum adsciri inter comites à Domitiano passus est.* Pichena.

6 *Aperta odia, armaque*] Sallustiana imitatio est: *Hostem adversum deprimere, homini strenuo haud difficile est: occulta pericula neque vitare, neque facere, bonis*

manus, unius senis valetudine regi. Quin potius interfecto [1] *traditore, fortunam* [2] *virtutemque suam malo omine exsolverent.* [3] His inter se vocibus instinctos, flammavere insuper allatæ à Vespasiano litteræ, quas Flaccus, quia occultari nequibant, pro concione recitavit: vinctosque qui attulerant, ad Vitellium misit. Sic mitigatis animis Bonnam, hiberna primæ legionis, ventum. Infensior illic miles, culpam cladis in Hordeonium vertebat: *ejus jussu directam adversus Batavos aciem, tamquam à Magontiaco legiones sequerentur: ejusdem proditione cæsos, nullis supervenientibus auxiliis. Ignota hæc ceteris exercitibus, neque imperatori suo nuntiari: cum accursu tot provinciarum, exstingui repens perfidia potuerit.* Hordeonius [4] exemplaria omnium litterarum, quibus per Gallias Britanniamque & Hispanias auxilia orabat, exercitui recitavit: [5] instituitque pessimum facinus, ut [6] epistolæ Aquiliferis legionum traderentur, à quis ante militi quam ducibus legebantur. Tum e seditiosis unum vinciri jubet, [7] magis usurpandi juris, quam quia unius culpa foret. [8] Motusque Bonna exercitus, in coloniam Agrippinensem; affluentibus auxiliis Gallorum, qui primo rem Romanam enixe juvabant. Mox valescentibus Germanis, pleræque [9] civitates adversum nos arma, spe libertatis; &, si exuissent servitium, cupidine imperitandi. Gliscebat ira-

bonis in promptu est. Lipsius.

1 *Traditore*] Proditore. *Ferrettus.* Videndum an legi debeat, *proditore.* Ursinus. Video hic corruptorem Italum, & fœcem patrii sermonis. Latinius enim certe Tacitus *proditore* scripserit. *Acidalius.*

2 *Virtutemque suam malo omine exsolverent*] Est qui *nomine* hic mutare velit, ob verbum *exsolverent.* Atque ego vel propter hoc ipsum nolim. *Nomen* enim *exsolvere*, non *se nomine*, Latine. Ceterum sententia nequaquam mutationem patitur. Hortabatur liberarent se malo isto omine, quo dux sibi invalidus, ægrotus, & è lectulo imperium perhiberet. Nam id præcesserat: *Tot armatas fortissimorum virorum manus, unius senis valetudine regi.* Acidalius.

3 *Vocibus insistentes*] Alii, *vocibus instinctos.* Lipsius.

His inter se vocibus insistentes] Codex regius, *his inter se vocis insistentes.* Forte, *votis.* Rhenanus. Flor. *instinctos.* Vulgo, *insistentes.* Sic. l. 2. Ann. *His vocibus instinctos exercitus, propria quoque causa stimulabant.* & in vita Agric. 35. *Instinctos ruentesque ita disposuit.* Livius lib. 5. *divino spiritu instinctus.* Pichena. Quando in aliis libris *instinctos*, suspicari fit, à Tacito scriptum *instinguentes.* Acidalius. Amplectenda scriptura, quam produxit ex MS. Pichena, *vocibus instinctos*, utpote quæ item compareat in exemplari Rom. editionum omnium antiquissimo. *Gruterus.*

4 *Exemplaria omnium literarum*] In codice regio, *exemplares omnium literarum. Exemplares* subauditur literas. *Rhenanus.*

5 *Instituitque pessimum facinus, &c. à queis ante militi, quam ducibus legebantur*] Noli mutare *legantur* cum Lipsio. Id innuit, Hordeonium auctorem ejus moris, qui semper obtinuerit, quod minime profecto verum. Et instituebat ille saltem pro tempore, sui purgandi & extra omnem suspicionem ponendi. Induxit Lipsium, ut hoc suspicaretur, locutio, *instituit facinus.* At enim verba non sic jungenda: sed separatim capienda, *pessimum facinus*, tanquam interjectio, quæ Parentheseos nota circumscribatur. Quod Tacito non insolens. Infra hoc lib. *Illuc commeantium centurionum, militumque emebantur animi; ut (flagitium incognitum) Rom. exercitus in externa verba jurarent.* Acidalius.

6 *Epistolæ Aquiliferis*] Cur Aquiliferis? quia legendæ nimirum ad Signa: id est, in Principiis. Facit omnino ad hunc morem, quod Spartianus in Pescennio Nigro refert ex epistola M. Antonini Imperatoris: *Itaque misi litteras recitandas ad signa.* Lipsius.

7 *Magis usurpandi juris*] Vaticanum jure sequor in elegantissimo genere dicendi. Nam vulgati scilicet, *Caussam*, inculcaverant, sine caussa. Prisci autem hac brevitate sermonis usi sæpe. Sallustius: *Quæ postquam gloriosa modo neque belli patrandi cognovit.* Livius: *Ea prodendi imperii Romani, tradendæ Annibali victoriæ esse.* Plautus: *Jusjurandum rei servandæ, non perdundæ conditum est*, Ulpianus: *Siquis evitandi criminis id egit, ut reip. caussa abesset.* Recte enim ita liber Florentinus. *Idem.*

8 *Motusque Bonna exercitus*] Assumpta prima legione, aut magna ejus parte, ut aliunde patet. *Savilius.*

9 *Civitates adversum nos armatæ*] In cod. regio, *adversum nos arma.* Placet lectio vulgata. nam alioqui verbum *ceperunt*, aut simile subaudiendum foret. *Rhenanus.* Itaque quod diu cogitarunt alii, Ryckianus codex jam interpolavit, nempe *sumpsere.* sed talia nescit Mediceus, qui etiam tantum habet *arma*, prorsus egregie, nimirum converterunt.

Sed

iracundia legionum, nec terrorem unius militis vincula indiderant. quin idem ille
arguebat ultro *conſcientiam ducis: tamquam nuntius inter Civilem Flaccumque*, *falſo
crimine*, *teſtis veri opprimeretur.* Conſcendit tribunal Vocula, mira conſtantia, pre-
henſumque militem ac vociferantem *duci ad ſupplicium* juſſit. Et dum mali pavent,
optimus quiſque juſſis paruere. Exin conſenſu *ducem Voculam* poſcentibus, Flaccus
ſummam rerum ei permiſit. Sed diſcordes animos multa efferabant, inopia ſtipen- 26
dii frumentique, & ſimul [1] delectum tributaque Galliæ aſpernantes; Rhenus, [2] in-
cognita illi cælo ſiccitate, vix navium patiens; arti commeatus: diſpoſitæ per
omnem ripam ſtationes, quæ Germanos vado arcerent: eademque de cauſſa minus
frugum, & plures qui conſumerent. Apud imperitos prodigii loco accipiebatur ipſa
aquarum penuria, tamquam nos amnes quoque, & vetera imperii munimenta deſere-
rent. quod in pace, *fors*, ſeu *natura*; tunc [3] *fatum* & *ira dei*, vocabatur. Ingreſſis
Noveſium, tertiadecima legio conjungitur. Additus Voculæ in partem curarum,
Herennius Gallus, legatus: nec auſi [4] ad hoſtem pergere, loco Gelduba nomen eſt,
caſtra fecere. Ibi ſtruenda acie, muniendo vallandoque. & ceteris belli meditamen-
tis militem firmabant. Utque præda [5] ad virtutem accenderetur, in proximos [6] Gu-
gernorum pagos, qui ſocietatem Civilis acceperant, [7] ductus à Vocula exercitus.
Pars cum Herennio Gallo permanſit. Forte navem, haud procul caſtris, frumento 27
gravem, cum per vada hæſiſſet, Germani in ſuam ripam trahebant. Non tulit Gal-
lus, miſitque ſubſidio cohortem. [8] Auctus & Germanorum numerus, paulatimque
aggregantibus ſe auxiliis, acie certatum. Germani, multa cum ſtrage noſtrorum,
[9] navem abripiunt. Victi (quod tum in morem verterat) non ſuam ignaviam, ſed
perfidiam legati culpabant. Protractum e tentorio, ſciſſa veſte, verberato corpore; *quo
pretio*, *quibus conſciis prodidiſſet exercitum*, *dicere* jubent. Redit in [10] Hordeonium invi-
dia. Illum *auctorem ſceleris*, hunc *miniſtrum* vocant: donec exitium minitantibus ex-
territus, *proditionem* & ipſe Hordeonio objecit. Vinctuſque, adventu demum Vo-
culæ, exſolvitur. Is poſtera die, auctores ſeditionis morte affecit. Tanta illi exer-
citui diverſitas inerat, licentiæ, patientiæque. Haud dubie gregarius miles, Vitel-
lio fidus: ſplendidiſſimus quiſque, in Veſpaſianum proni. inde ſcelerum ac ſupplicio-
rum vices, & mixtus obſequio furor: ut contineri non poſſent, qui puniri poterant.
[11] At Civilem immenſis auctibus univerſa Germania extollebat, ſocietate nobiliſſimis 28
obſi-

Sed ſuaviſſima eſt hæc taciturnitas. Pichena eandem monſtravit 4. ann. 57. *Tandem Cæſar in Campaniam.* 1. hiſt. 8. *Nec ſtatim pro Galba Verginius.* Unde lectionem fidam & priſcam repoſui. *Jac. Gronovius.*

1 *Delectum tributaque Galliæ aſpernantes*] Et tamen vix decem ante lineis ſcribit, *affluentibus auxiliis Gallorum*, *quæ primo rem Rom. enixe juvabant.* Savilius.

2 *Incognita illi cœlo ſiccitate*] In eod. regio, *incognita cœlo ſiccitate*; hoc eſt, illi cœlo Germanico. *Rhenanus.*

3 *Fatum & ira Dei*] Cajus l. 10. ad edictum provinciale, *Vis major*, *quam Græci* Θεȣ͂ μῆνιν *vocant.* Videntur enim auctores quicquid grave, quicquid horriferum mortalibus accidit, divinæ iræ adſcribere. cujus rei ex Homero Apollonioque aliquando plura. *Alciatus.*

4 *Ad hoſtem pergere*, *loco Gelduba nomen eſt*] Erit inoffenſior curſus orationis, ſi reſtituamus, fide Rom. edit. *pergere*, *loco cui Gelduba nomen eſt.* Gruterus.

5 *Ad virtutem accenderetur*] Sic Flor. Vulgo, *incenderetur.* Pichena.

6 *Gugernorum pagos*] Sic Cæſar *Helvetiorum pagos* vocat. Hoc annotatum ſupra lib. 12. in fine & hoc lib. Tacitus Germanorum & Nerviorum ante vocavit. *Lupanus.*

7 *Ductus à Vocula exercitus*] *A* præpoſitionem eraſimus. nam ſubintelligitur. *Rhenanus.*

8 *Auctus eſt Germanorum numerus*] Nos, *Auctus & Germanorum numerus.* *Et* pro *etiam.* Idem.

9 *Navem arripiunt*] Emendavi, *navem abripiunt.* Idem.

10 *Hordeonium*] Qui videtur Noveſii relictus. *Savilius.*

11 *At Civilem immenſum*] Locum recte ita purgavimus,

obſidum firmata. Ille, ut cuique proximum, *vaſtari Ubios Treveroſque*, & [1] *alia manu Moſam amnem tranſire* jubet, *ut Menapios & Morinos &* [2] *extrema Galliarum quateret.* Actæ utrobique prædæ; infeſtius [3] in Ubiis, [4] quod gens Germanicæ originis,

gavimus, cum legeretur *immenſis actibus*, vulgo in Covarruviano erat, *auctibus.* in Rodolphi codice, *laudibus.* Quæ omnes externæ & addititiæ voces, pro libito explentium. At mihi Vaticanus ille bonus bene præivit, qui legit, *immenſis univerſa Germ.* Ex quo phraſim facile elicui Tacito & Salluſtio notam. Noſter lib. III. Annal. *Opumque, quis domus illa immenſum viguit, primus accumulator.* Salluſtius III. Hiſtor. *Neque jam ſuſtineri poterant, immenſum aucto mari, & vento gliſcente.* Nec tamen abſurde etiam ſcripſeris, *immenſum quantum.* Nam Vaticano certe ſpatium aliquod poſt eam vocem eſt, quaſi altera deſiat. Pichenæ quidem placere video, ex Flor. *immenſis auctibus:* quod interpretatur, auctum valde viribus copiiſque, à Germanis. Ut quiſque volet: at nimia pro re & vero illa locutio fit, *immenſa.* Lipſius.

At Civilem immenſis auctibus] Ita Faernus legebat, non *actibus.* Urſinus. Variant hic libri vet. plerique habent, *actibus.* alii *laudibus* nonnulli & inter eos Flor. *auctibus.* Lipſius nullam ex his vocibus probat. Nos omnino libri noſtri lectionem reſtituendam cenſuimus, cum bonum efficacemque habeat ſenſum, nempe, quotidie affluxiſſe Civili immenſa Germanorum auxilia quibus ille auctibus maxime extollebatur. Livius lib. 4. *cujus rei præmium ſit in civitate, eam maximis ſemper auctibus creſcere.* Pichena. Atteſtatur ſagaciſſ. Pichena legi, in Fl. *auctibus*, interpretaturque de auxiliis Germanorum, quæ undique ad Civilem confluebant. Utrumque probo, nam alibi noſter: *ſed præcipuus, & cum præſenti exitio etiam futuri pavor ſubita inundatione Tiberis qui immenſo auctu.* Et ſequentia, *ſocietate nobiliſſimis obſidum firmata*, aperte exigunt ſuperius de auxiliis auctum fuiſſe. *Salinerius.* Conjecturam in textum hic tranſtulit Lipſius uti certam, de qua ipſe adhuc dubius. fatetur enim etſi in Vat. nulla earum vocum, quæ in aliis libris aliæ atque aliæ, ſpatium tamen unius cujuſcunque. Itaque ad quærendam eam ſuſpicione nititur. qua nihil hic opus. In promptu enim vera lectio Covarruviani libri, *immenſis auctibus.* quemadmodum & Vellejus lib. 2. ait: *Hujus viri* (Pompeji) *faſtigium tantis auctibus fortuna extulit.* Neque id Tacitus ait Germaniam totam celebraſſe Civilem, & nomen ejus famamque extuliſſe; ſed immenſis viribus ipſum auxiſſe, ſocietate, ut addit, inita, & obſidibus firmata. Sic infra hoc lib. *Civilis ſocietate Agrippinenſium auctus, proximas civitates adſectare.* Acidalius.

1 *Alia manu Moſam amnem tranſiri jubet*] Ita Faernus legebat, pro *tranſire.* Urſinus. Lego, *tranſiri.* Acidalius. Aut ſcribendum, *aliam manum:* aut pro *tranſire* legendum *tranſiri.* Freinshemius.

2 *Extrema Galliarum quateret*] Nos, *quaterent.* Rhenanus. Aliter MS. Mediceus. *Jac. Gronovius.*

3 *In Ubiis*] *Agrippina* (uxor Claudii) *quo vim ſuam ſociis quoque nationibus oſtentaret, in oppidum Ubiorum, in quo genita erat, veteranos coloniamque deduci imperat, cui nomen inditum ex vocabulo ipſius.* lib. 12. Ann. *Savilius.*

4 *Quos genus Germanicæ*] E Budenſi & Romano colligas, *quod gens German.* & ſtatim, *vocarentur.* Lipſius.

Quos gens Germ. originis ejurata patria R. nomine A. vocarent] Liber Matthiæ Corvini, *quos gens Germanicæ orig. ejur. p. Romanorum nomen Agrippinenſes vocarentur.* Forte legendum, *quod gens Germanicæ originis, ejurata patria, Romanorum nomine Agrippinenſes vocarentur.* Vel *quod ſe Germanicæ originis, ejurata patria, Romanorum nomine Agrippinenſes vocarent.* Rhenanus. Faernus legebat: *Romano nomine Agrippinenſes vocarent*, non *Romanorum.* Urſinus. Emendavi Florent. & aliis MSS. auctoribus, *Quod gens Germanicæ originis, ejurata patria, Romanorum nomine Agrippinenſes vocarentur.* Male antea. *Pichena.* Lipſius, *Romano:* idem ex aliis libris: *quod gens* &c. *vocarentur.* Priora vere: hoc non item. Taciti ipſa lectio eſt: *quod gens Germ. originis ejurata patria Romano nomine Agrippinenſes ſe vocarent.* Vocula *ſe* ut perierit, pereat, ſi quis non videt. *Acidalius. Quod genus*, id eſt, quæ gens. Nec Lipſii aut Pichenæ correctione opus. Græcis idem eſt γένος. Salluſt. *Mauri, vanum genus.* Martial. 6. Ep. 60. *Sic leve flavorum ualeat genus Uſipiorum.* Obiter iſtic etiam emendo, *Si leve.* Subjungit enim: *Ingenioſa tamen Popilli ſcripta ferentur.* non ut vulgant, *feruntur.* Si enim Uſipii, inquit, aliique barbari Italiam occupaverint, tamen immortalia fore Popilii ſcripta. *Colerus.* Edit. primigenia, *quod Germ. originis, ejurata patria, Romanorum nomen, Agrippinenſes vocarentur.* omnia vere & belle, niſi quod ſede movendum illud *Romanorum nomen*, gloſſa videlicet manifeſtaria ſuperpictaque voci, *Agrippinenſes.* quibus Agrippinenſibus ſuum ſit nomen, jam alibi dictum Tacito in lib. Annal. *Gruterus.* Hanc ſuam promptitudinem Gruterus quidem nimis ſæpe declaravit; & in hoc loco etiam cenſuiſſet ſine effectu, abſque Ryckio fuiſſet. Quis credat? quia *Romanorum nomen* in MS. Mediceo etiam fuiſſe colligit ex contracta ſcriptura *nom̄* (tanto firmiorem fidei, quod de Budenſi idem teſtetur Rhenanus) ratiocinatur ille probabilem hinc Gruteri ſententiam & illas duas voces e gloſſa vocabuli *Agrippinenſium* textui inſertas. An hæc illa dexteritas aut Latinitas eſt, quæ ad Taciti reſtitutionem adſeri debuit, & ad ejus arbitria lacerabitur tam cœleſte decus? Immo ex MS. Mediceo colligas licet veritatem,

originis, ejurata patria, Romanorum nomen *Agrippinenses* vocarentur. Cæsæ cohortes eorum, [1] in vico Marcoduro, incuriosius agentes, quia [2] procul ripa aberant. Nec quievere Ubii, quominus prædas è Germania peterent primo impune: dein circumventi sunt, per omne id bellum meliore usi fide quam fortuna. Contusis Ubiis, gravior & successu rerum ferocior Civilis, obsidium legionum urgebat: intentis custodiis, ne quis occultus nuntius venientis auxilii penetraret. Machinas molemque operum, Batavis delegat: Transrhenanos *prœlium* poscentis, *ad scindendum vallum ire, detrusosque redintegrare certamen* jubet: superante multitudine, & facili damno. [3] nec finem labori nox attulit. Congestis circum lignis, accensisque, 29
simul epulantes, ut quisque vino incaluerat, ad pugnam temeritate inani ferebantur. Quippe ipsorum tela, per tenebras vana: Romani conspicuam Barbarorum aciem, & si quis audacia aut insignibus effulgens, ad ictum destinabant. Intellectum id Civili: *& restincto igne, miscere cuncta tenebris & armis* jubet. Tum vero strepitus dissoni, casus incerti, neque feriendi, neque declinandi providentia. Unde clamor acciderat, circumagere corpora, [4] tendere arcus: nihil prodesse virtus, fors cuncta turbare, & ignavorum sæpe telis fortissimi cadere. Apud Germanos, inconsulta ira: Romanus miles [5] periculorum gnarus, ferratas sudes, gravia saxa, non forte jaciebat. Ubi sonus molientium, aut appositæ scalæ, hostem in manus dederant, propellere umbone, pilo sequi. multos in mœnia egressos, pugionibus fo- 30
dere. Sic exhausta nocte, novam aciem dies aperuit. Eduxerant Batavi turrim, duplici tabulato, quam [6] prætoriæ portæ (is æquissimus locus) propinquantem, promoti contra validi asseres, & incussæ trabes perfregere, multa superstantium pernicie. Pugnatumque in perculsos, subita & prospera eruptione. Simul à legionariis peritia & arte præstantibus, plura struebantur. Præcipuum pavorem intulit suspensum & nutans machinamentum, quo repente demisso præter suorum ora, singuli

pluresve

tatem, & quum Taciti manum ille testetur talem esse, opineris licet Rhenanum, Faernum, Pichenam, Acidalium nequivisse penetrare ad oris Latini dulcedinem. Nec tanti sunt Gruterus & Ryckius, ut tam conspicuus decor hinc averti per eos queat. Nonne legerunt in Epicedio primo Ausonii: *Nomen ego Ausonius?* Quam multa illic congesta sunt? *Jac. Gronovius.*

1 *In vico Marcoduro*] Hodie *Duram* vocant. Multorum oppidorum fit à Tacito mentio, quæ hodie ignorantur, ut *Gelduba*, *Asciburgium*, & multa alia. *Lupanus.*

2 *Procul ripa aberant*] Scil. non putabant, Germanos eo usque excursuros. *Pichena.*

3 *Nec finem labori attulit*] Auctior Ven. *nec fidem quidem labori.* Florent. nihil juvat. *Pichena.* Caput hinc inceperim. *Freinshemius.* Videtur iste codex significare: *Ne nox quidem finem labori attulit.* *Gronovius.*

4 *Tendere arcus*] Mihi suspectum, & tibi si attendes. Quorsum hic Arcus? De Germanis sermo est, quibus haud crebra ea arma: sed nec ille sensus ad Taciti sensum. Mihi videbatur, *tendere armis.* Et ita solet. ubi periculum, eo armis tendimus. *Lipsius.*

Tendere arcus] Merito de voce *arcus* dubitatum à Lipsio: non tamen satis apposite emendatum *artus.* Scribe, *jactus.* Unde clamor, eo telorum jactus dirigebant. hoc vocat *tendere* sive *intendere jactum.* Atque hinc subjectum statim: *Ignavorum sæpe telis fortissimi cadere.* Acidalius. Lipsius cum nihil de arcubus Germanorum legisset emendavit, *tendere artus.* Quod quidem interpretatione non caret. Pro vulgata tamen Strabo scribit lib. 4. χρῶνται δὲ καὶ τόξοις ἔνιοι καὶ σφενδόναις. De Belgis loquitur eosque arcubus etiam uti adfirmat. Fallor enim an Tacitus imperitiam Germanorum recte irridet, qui crebra intentione nervorum vires perderent? Apollonius in Excidio Hierosol. lib. 1. *sed enim se parcius infert, Nec crebro vires jactu diffundit inani.* Colerus.

5 *Periculorum ignarus*] Malim, *gnarus.* Rhenan.

6 *Prætoriæ portæ*] In castris fuit Prætorium ipsius Ducis tabernaculum, & porta Prætoria. In castris Rom. multiplices fuerunt portæ, & ad summam quatuor. Prima Prætoria, altera Decumana, tertia Principalis, quarta Quintana. *Lupanus.* Ea in castris appellata qua exercitus in prælium educitur, quia initio *Prætores* erant qui deinde consules, & ii bello administrabant, quorum tabernaculum quoque dicebatur *prætorium* ait Pompejus 14. Significationum. *Vertranius.*

pluresve hostium sublime rapti, verso pondere intra castra effundebantur. Civilis omissa oppugnandi spe, rursus per otium assidebat, [1] nuntiis & promissis fidem le-
31 gionum convellens. Hæc in Germania [2] ante Cremonense prœlium gesta, cujus eventum litteræ Primi Antonii docuere, addito [3] Cæcinæ edicto. Et præfectus cohortis è victis, [4] Alpinus Montanus, fortunam partium præsens fatebatur. Diversi hinc motus animorum. Auxilia è Gallia, quis nec amor, nec odium in partes, militia sine affectu, hortantibus præfectis, statim à Vitellio descifcunt: vetus miles cunctabatur. Sed adigente Hordeonio Flacco, instantibus tribunis, dixit sacramentum, non vultu neque animo satis affirmans: & cum cetera jurisjurandi verba conciperent, *Vespasiani* nomen hæsitantes, aut levi murmure, & plerumque silentio
32 transmittebant. Lectæ deinde pro concione epistolæ Antonii ad Civilem, suspiciones militum irritavere, tanquam ad socium partium scriptæ, & de Germanico exercitu hostiliter. Mox allatis Geldubam in castra nuntiis, eadem dicta, factaque: & missus cum mandatis Montanus ad Civilem, *ut absisteret bello.* [5] *neve externa armis falsis velaret. Si Vespasianum juvare aggressus foret, satisfactum cœptis.* Ad ea Civilis primo, callide: post, ubi videt Montanum præferocem ingenio, paratumque in res novas, orsus à questu periculisque, quæ per quinque & viginti annos in castris Romanis exhausisset: *Egregium*, inquit, [6] *pretium laboris cepi, necem fratris, & vincula mea, & sævissimas hujus exercitus* [7] *voces, quibus ad supplicium petitus, jure gentium pœnas reposco. vos autem* [8] *Treveri, ceteraque servientium animæ,* [9] *quod pretium effusi totiens sanguinis exspectatis, nisi ingratam militiam, immortalia tributa, virgas, secures, & dominorum ingenia? En ego præfectus unius cohortis & Caninefates Batavique,* [10] *exigua Galliarum portio, vana illa castrorum spatia* [11] *excidimus, vel septa ferro* [12] *fameque premimus. denique ausos aut libertas sequetur, aut victi iidem erimus.* Sic accensum, sed [13] *molliora referre* jussum, dimittit. Ille ut irritus legationis rediit, cetera dissi-
33 mulans, quæ mox erupere. Civilis parte copiarum retenta, veteranas cohortes, &

quod

1 *Nuntiis promissis*] Addidi particulam *&* hic imprimis necessariam, *nuntiis & promissis.* Rhenanus.

2 *Ante Cremonense prælium*] Pugnatum est ultimo Octobri, ut alibi dictum. *Savilius.*

3 *Cæcinæ edicto*] Qui consul, publicato, ut videtur, edicto suum in Flavianas partes studium probavit. *Savilius.* Consul enim Cæcina erat. atque eo edicto credendum est, de rebus Cremonæ gestis scripsisse ac Vespasianum jam haud dubie Imperatorem esse, ut legiones, quæ in Germania erant, nihil ultra cunctaretur, quin Vespasiani partibus accederent. Quæ fortasse Antonius ipse à Cæcina curavit nuntianda, tanquam majorem auctoritatem edictum Consulis apud Rom. legiones habiturum esset. *Pichena.*

4 *Alpinus Montanus*] Missus à Flavianis 3. hist. *Savilius.*

5 *Neve extera armis falsis velaret*] Clarius, *externa arma.* hoc sensu, Ne Civilis ultra tegeret perfidiam & rebellionem: neu quod revera externum bellum erat, tegeret & velaret quasi pro Vespasiano sumtum & civile. *Lipsius.*

Neve externa] Id moris Tacito est, ut dicturus *bella externa* contentus sit dixisse, *externa*, tantum. Lib. 3. hist. 5. *Remissum id munus ne inter discordias externa molirentur.* Et lib. 4. Hist. *Posito civili bello ad externa modestiores.* Possumus ergo facere gratiam de emendatione doctiss. viro, *neve externa arma falsis velaret.* At *armis falsis.* id est prætextu bellandi pro Vespasiano. *Salinerius.*

6 *Pretium laboris cepi*] Flor. *recipi.* Forte, *recepi.* Pichena. Edit. Rom. *laborum recepi*; non male. *Gruterus.*

7 *Voces, quibus ad supplicium petitus*] Supra eod. lib. *Sub Vitellio discrimen adiit, flagitante supplicium ejus exercitu.* Pichena.

8 *Treveri*] Ibi enim natus Alpinus. 3. hist. *Savilius.*

9 *Quod pretium*] At MS. Medic. *quod præmium*, nec video cur rejiciant. Aliter enim de se loquutus fuit, aliter de his. *Jac. Gronovius.*

10 *Exigua Galliarum portio*] Alibi Germanorum eos nomine amplecti videtur. *Savilius.*

11 *Excidimus*] In Batavia. *Idem.*

12 *Premimus fame*] Intelligit *Vetera.* Idem.

13 *Molliora referre jussum*] Magis placuit vox, *molliora* ex meis libris, quam, *meliora*, ut in vulgatis. Sic Ann. lib. 12. *Ille propalam incerta, & sæpius molliora respondens.* Pichena.

1 *Soro-*

quod e Germanis maxime promptum, adversus Voculam exercitumque ejus mittit:
Julio Maximo, & Claudio [1] Victore sororis suæ filio, ducibus. [2] Rapiunt in transi-
tu hiberna alæ, Asciburgii sita. adeoque improvisi castra involavere, ut non alloqui,
non pandere aciem Vocula potuerit. Id solum, ut in tumultu, monuit, *subsignano
milite media firmare.* auxilia passim circumfusa sunt. Eques prorupit, exceptusque
compositis hostium ordinibus, [3] terga in suos vertit. Cædes inde, non prœlium.
Et Nerviorum cohortes, metu seu perfidia, latera nostrorum nudavere. Sic ad le-
giones perventum. quæ, amissis signis, intra vallum sternebantur; cum repente,
novo auxilio, fortuna pugnæ mutatur. Vasconum lectæ à Galba cohortes, ac tum
[4] accitæ, dum castris propinquant, audito prœliantium clamore, intentos hostes à
tergo invadunt, latioremque quam pro numero terrorem faciunt: aliis à Novesio,
aliis à Magontiaco universas copias advenisse credentibus. [5] Is error Romanis addit
animos, & dum alienis viribus confidunt, suas recepere. Fortissimus quisque e Ba-
tavis, quantum peditum erat, funduntur: eques evasit, cum signis captivisque, quos
prima acie corripuerant. Cæsorum eo die, in partibus nostris, major numerus & im-
bellior; e Germanis, ipsa robora. Dux uterque, pari culpa meritus adversa, pro- 34
speris defuere. Nam Civilis, si majoribus copiis instruxisset aciem, circumiri a tam
paucis cohortibus nequisset, castraque perrupta excidisset. Vocula, nec adventum
hostium exploravit, eoque simul egressus victusque. dein victoriæ parum confisus,
tritis frustra diebus, castra in hostem movit. quem si statim impellere, cursumque
rerum sequi maturasset; solvere obsidium legionum [6] eodem impetu potuisset. Ten-
taverat interim Civilis obsessorum animos, tamquam perditæ apud Romanos res, &
suis [7] victoria provenisset. Circumferebantur signa vexillaque. ostentati etiam ca-
ptivi. ex quibus unus, egregium facinus ausus, clara voce gesta patefecit, confossus
illic a Germanis. unde major indici fides. Simul vastatione incendiisque flagrantium
villarum, venire victorem exercitum intelligebatur. *In conspectu castrorum constitui
signa, fossamque & vallum circumdari* Vocula jubet. [8] *Depositis impedimentis sarcinis-
que*

1 *Sororis suæ filio*] Romanus cod. & Rodolphus, *sororis suæ viro.* Lipsius.

2 *Rapiunt in transitu*] Non ineptit quidem aliorum, *capiunt*, sed nescio quomodo transitui isti potius conveniat *raptus.* Gruterus.

3 *Terga in suos vertit*] Contra rationem videtur, ut terga in suos verterint. Itaque Muretus eas voculas *in suos* delebat. Mihi tamen commoda interpretatione flectenda sic potius videantur, ut velint, terga dedisse equitem, & ad suos refugisse, terga vertisse & in suos fugam intendisse. *Acidalius.*

4 *Accitæ*] Unde? Novesio, Bonna, Moguntiaco? aut ex qua tandem terrarum parte. *Savilius.*

5 *Is error Romanis*] Dativus *Romanis* non est in exemplàri Bud. *Rhenanus.* Scivit id bene Ryckius. Scivit etiam de consensu MS. Medicei, quibus libenter suum apposuit. An non hæc tanta novitas vel ignavissimum & quam maxime rudem excitaverit ad cogitandum accurate de morbo hujus loci? Ille putat se satisfecisse. Me puderet sic discedere, nisi monerem Tacitum scripsisse: *latioremque quam pro numero terrorem faciunt.* (Hæc de hostibus: nunc transit ad adversariam aciem) *Aliis* (nempe Romanis) *a Novesio, aliis a Magontiaco universas copias advenisse credentibus, is error addit animos* &c. Opinor clarissimam hanc esse reparationem manus Cornelii nostri. *Jac. Gronovius.*

6 *Eodem impetu potuisset*] Nos, *eo.* Idem.

7 *Victoria provenisset*] In exemplar. Bud. *promovisset.* Idem.

8 *Consossus illic à Germanis*] Haud dubitanter legam; *confossus illico Germanis. Illico*, statim, extemplo. Dictum autem est, quasi illo loco, ideoque simile quid nostra lingua retinet, ut pro statim, illico, continuo, dicamus etiam *auf der stätte*; quomodo Galli, *sur le champ.* Interest autem hic loci *illic* legas, an *illico*: hoc enim efficacius est longe, cum insuper etiam festinationem indicet, qua usi Germani, ne quid aliud enunciaret fortassis: aut quoniam ira detectæ rei, quam tegebant, pœnam properaverunt. Quomodo Sesualdo, cum Beneventanis auxilium venire indicasset, qui tum à Constante Imperatore obsidebantur, *caput abscissum est*, statim *cum hoc dixisset*: ut recenset Warnefrid de gest. Longobard. 5, 8. *Freinshemius.*

9 *Vocula jubet, ut depositis impedimentis*] *Ut* particula non est in lib. manuscr. potestque abesse. *Rhenanus.* Idem quum sic occurrat in MS. Mediceo, nullam

que expediti certarent. Hinc in ducem clamor pugnam poscentium. [1] & minari assueverant. [2] Ne tempore quidem ad ordinandam aciem capto, incompositi fessique prœlium sumpsere. nam Civilis aderat, non minus vitiis hostium, quam virtute suorum fretus. Varia apud Romanos fortuna, & seditiosissimus quisque ignavus: quidam recentis victoriæ memores, retinere locum, ferire hostem, seque & proximos hortari. Et redintegrata acie, manus ad obsessos tendere: *ne tempori deessent.* Illi cuncta e muris cernentes, omnibus portis prorumpunt. Ac forte Civilis lapsu equi prostratus; [3] credita per utrumque exercitum fama, *vulneratum aut interfectum*, immane quantum suis pavoris, & hostibus alacritatis indidit. Sed Vocula, omissis fugientium tergis, vallum turresque castrorum augebat, tamquam rursus obsidium immineret: corrupta totiens victoria, non falso suspectus bellum malle. Nihil æque exercitus nostros, quam egestas copiarum fatigabat. Impedimenta legionum cum imbelli turba Novesium missa, [4] ut inde terrestri itinere frumentum adveherent. Nam flumine hostes potiebantur. Primum agmen securum incessit, nondum satis firmo Civile. [5] qui ubi *rursus missos Novesium frumentatores, datasque in præsidium cohortes, velut multa pace ingredi* accepit; rarum apud signa militem, arma in vehiculis, cunctos licentia vagos, compositus invadit: præmissis, qui pontes & viarum angusta insiderent. pugnatum longo agmine, & incerto Marte, donec prœlium nox dirimeret. Cohortes Geldubam perrexere, manentibus ut fuerant castris, quæ relictorum illic militum præsidio tenebantur. Non erat dubium, quantum in regressu discrimi-
nis

nullam causam voculæ *ut* retinendæ habens animadverti rem hærere in distinguendo, quod ita ut vides reparavi. *Jac. Gronovius.*

1 *Et minari asseverant*] Castigavimus, *& minari adsueverant.* Rhenanus.

2 *Ne tempori deessent*] Verba militum ad obsessos. *Idem.*

3 *Credita*] Rhenanus, *edita*, ego, *dedita*, vel *didita.* Lipsius.

Credita per utrumque exercitum fama] Malim *edita.* Rhenanus. Maneat, *credita per utrumque exercitum fama.* Nam *dedita* aut *didita*, minus huc facit. neque enim spargi satis est famam ducis occisi vulnerative; si non & fidem inveniat in animis militum, ubi id evenit; ibi demum his accedit animus, illis abscedit. *Gruterus.*

4 *Ut inde terrestri*] Præcessit de *impedimentis legionum & imbelli turba:* an illi igitur frumenta adveherent, inter medios ita hostes? ridiculum. puto defectum aliquem esse, & asteriscum ante hæc verba ponendum *ut inde terrestri.* Vide sequentia agnosces. *Lipsius.*

Ut inde terrestri] *Impedimenta*, id est, currus & jumenta. *Imbelli turba*, lixis & calonibus, ut multa manus citius expedirent negotium frumentandi. Sed qui medios inter hostes? Primum præsidio cohortium additarum, quod hic tacuit, mox nominaturus. Deinde minus in itinere timebant ob recentem victoriam. *Gronovius.*

5 *Qui reversus, missos*] Magis placet quod è quibusdam libris eruas, *qui ubi rursus missos.* Sententiam certe aptius nectit. *Lipsius.*

Qui ubi rursus missos Novesium frumentatores] Expressi lectionem Flor. quam Lipsius etiam in aliis MSS. invenit. Minus recte vulgo: *qui reversus: missos Novesium.* Pichena. Etiamdum infirmo Civili ex equi lapsu securum incessit agmen imbellium frumentatorum, quibus nondum reversis, alii Novesium missi sunt ab obsessis cum præsidio cohortium, quod nimis de annona solliciti essent: sed valido jam Civili, qui (milites per iter sciens raros apud signa armaque in vehiculis) compositus huc & illuc vagos adoritur. Pugnatur anceps ad noctem prœlium, quamobrem cohortes cum una secum missis frumentatoribus omisso Novesio, quo ire jussi, Geldubam se conferunt. Non semel itaque missi sunt frumentatores, priores & imbelles securi Novesium veniunt, sed regredi non audebant. *non erat dubium quantum in regressu discriminis adeundum foret frumentatoribus onustis paucultsque.* Secunda missio præsidio cohortium firmata frustra fuit. Habes sensum quem punctis sic adhibitis coactum non dices. *Qui rursus missos Novesium frumentatores, datasque in præsidium cohortes velut multa pace ingredi accepit, rarum apud signa militem, arma in vehiculis: cunctos licentia vagos compositus invadit.* Hinc nimis clarum, quam hic ingratis sese intruserint emendationes. *Salinerius.* Lipsius è quibusdam libris eruit, *qui ubi rursus missos.* Sane in quibusdam *rursus:* at τοῦ *ubi* nulla vestigia, nisi in ipso *qui*, quod mutari in *ubi* debet, non & ipsum retineri. Dele igitur. Nam & sonus concurrentium vocum alias asper: & Tacitus relativa hujus generis, ubi omitti possunt, non inculcat. *Acidal.*

1 *Onustis*

nis adeundum foret, frumentatoribus [1] onustis perculsisque. Addit exercitui suo
Vocula mille delectos, [2] e quinta & quartadecima legionibus apud Vetera ob-
sessis, indomitum militem, & ducibus infensum. Plures quam jussum erat pro-
fecti, palam in agmine fremebant, *non se ultra famem*, *insidias legatorum toleraturos.*
At qui remanserant, *desertos se abducta parte legionum* querebantur. Duplex hinc se-
ditio, [3] aliis revocantibus Voculam; aliis redire in castra abnuentibus. Interim
Civilis Vetera circumsedit. Vocula Geldubam, atque inde Novesium concessit. Ci- 36
vilis capit Geldubam. Mox haud procul Novesio, equestri prœlio prospere certa-
vit. Sed miles, secundis adversisque, perinde in exitium ducum accendebatur. Et
[4] adventu quintanorum quintadecimanorumque auctæ legiones *donativum* exposcunt,
comperto pecuniam a Vitellio missam. Nec diu cunctatus Hordeonius, nomine
Vespasiani dedit. Idque præcipuum fuit seditionis alimentum. [5] Effusi in luxum
& epulas, & nocturnos cœtus, veterem in Hordeonium iram renovant. nec ullo
legatorum, tribunorumve obsistere auso, (quippe omnem pudorem nox ademerat)
protractum e cubili interficiunt. Eadem in Voculam parabantur, nisi servili habitu,
per tenebras, ignoratus evasisset. Ubi sedato impetu metus rediit, centuriones cum
epistolis ad civitates Galliarum misere, [6] *auxilia ac stipendia* oraturos. Ipsi, ut est 37
[7] vulgus sine rectore præceps, pavidum, socors, adventante Civile, raptis temere
armis, ac statim omissis, in fugam vertuntur. Res adversæ, discordiam peperere;
iis qui e superiore exercitu erant, [8] caussam suam dissociantibus. Vitellii tamen
imagines, in castris, & per proximas Belgarum civitates, repositæ, cum jam [9] Vi-
tellius occidisset. Dein mutati in pœnitentiam primani, [10] quartanique, & duode-
vicesimani, Voculam sequuntur: apud quem resumpto Vespasiani sacramento, ad
libe-

1 *Onustis pauculisque*] Rom. *onustis perculsisque.* Lipsius. Mira jactatio participii notissimi & ut omnibus historicis Latinis, ita Cornelio usitatissimi, ut quum ex Oxoniensi MS. quondam notaverim *vehiculisque*, nunc ex MS. Mediceo promam *periculisque*; quasi certamen institutum foret inter libros vel olim scriptos vel prœlo nuper subjectos, ubi melius posset corrumpi. Fruatur Lipsius arbitrio recto & laude ejus, quem miror taceri ab Ryckio, quum hujus id non sit. *Jac. Gronovius.*

2 *E quinta & quartadecima legionibus*] Immo *& quintadecima.* Mercerus. Scribendum, *& quintadecima.* seq. c. *adventu quintanorum quintadecimanorumque* (illorum ipsorum quibus de hic sermo) *aucta legiones.* Quartadecimanos enim in Britanniam miserat Vitellius (ut vere animadvertit Lipsius ad H. 3, 23. quem locum simili ratione purgavit) statim post Bedriacense prælium, supra H. 2, 66. ubi adhuc fuerunt cum gererentur res descriptæ infra H. 4, 79. postmodum demum evocati, neque in prælium deducti H. 5, 14. *Freinshemius.*

3 *Aliis revocantib. Voculam*] Id est, qui in castris erant, Voculam revocabant: qui autem cum Vocula, in castra redire abnuebant. *Pichena.*

4 *Adventu quintanarum quintadecimanorumque*] At cap. Præced. quintanos & quartadecimanos Voculæ exercitui junctos ajebat. Manifeste alteruter locus vitiosus, & ex altero corrigendus, uter ex utro, non claret. *Acidalius.*

5 *Effusus in luxum* &c. *veterem iram renovavit*] Reposuimus, *Effusi in luxum* &c. *veterem iram renovant.* Rhenanus.

6 *Auxilia ac stipendia oraturos*] Capio hic stipendia, pro censu, sive tributo. quod à Galliarum civitatibus Romani exigere solebant. Namque eam pecuniam destinatam ad usus & stipendia octo legionum, juxta Rhenum præsidium agitantium, colligitur Ann. lib. 1. quando Germanicus Cæsar eidem exactioni erat intentus. Sic infra in Orat. ad Treveros & Lingonas: *Nos quanquam toties lacessiti, jure victoria id solum vobis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neque quies gentium sine armis, neque arma sine stipendiis, neque stipendia sine tributis haberi queunt.* Pichena.

7 *Vulgus sine rectore praceps, pavidum, socors*] Reposui, *pavidum*, pro *pavidus*, ex Flor. & est Tacito usitatius. Paulo infra, *Vulgus alimenta in dies mercari solitum.* Pichena.

8 *Causam suam dissociantibus*] Quia scil. Vespasianum quam Vitellium malebant. *Pichena.*

9 *Vitellius occidisset*] Cod. regius habet, *occurrisset*, emendavi, *corruisset.* Rhenanus. Rhenanus emendavit, *corruisset.* Mihi potior Flor. lectio, *occidisset.* Pichena.

10 *Quartanique & duodevicesimani*] Recte, *duodevicesimani*, ut supra monui. Male qui restituunt, *duo & vicesimani*, quamvis Florentinus ipse suadeat. *Pichena.*

liberandum Magontiaci obsidium ducebantur. Discesserant obsessores, [1] mixtus ex Cattis, Usipiis, Mattiacis exercitus, satietate prædæ, [2] nec incruenti. In via dispersos & nescios miles noster invaserat. Quin & loricam vallumque per fines suos Treveri struxere, magnisque invicem cladibus cum Germanis certabant, donec egregia erga

38 populum Romanum merita, mox rebelles fœdarent. Interea Vespasianus iterum, ac Titus, consulatum absentes inierunt, mæsta & multiplici metu suspensa civitate, quæ super instantia mala, falsos pavores induerat, *descivisse Africam, res novas moliente L. Pisone.* [3] Is præerat provinciæ, nequaquam turbidus ingenio. Sed quia naves sævitia hiemis prohibebantur, vulgus alimenta in dies mercari solitum, cui [4] una ex republica annonæ cura, clausum litus, retineri commeatus dum timet, credebat: augentibus famam Vitellianis, qui studium partium nondum posuerant: ne victoribus quidem ingrato rumore, quorum cupiditates externis quoque bellis inex-

39 plebiles, nulla unquam civilis victoria satiavit. Kalendis Januariis, in senatu, quem Julius Frontinus [5] prætor urbanus vocaverat, legatis exercitibusque ac regibus *laudes gratesque* decretæ. Et Tertio Juliano prætura, [6] *tanquam transgredientem in partes Vespasiani legionem deseruisset*, ablata, ut in [7] Plotium Griphum transferretur. Hormo dignitas equestris data. Et mox, ejurante Frontino, Cæsar Domitianus prætu-

1 *Mixtus Cattis, Usipiis*] In codice regio, *Mixtus & Cattis, Usipiis.* Scripsi *mixtus ex Cattis, Usipiis.* Rhenanus.

2 *Nec incruentati. Ita dispersos & nescios*] Judicabam deesse quippiam. nunc restituere juvante Romano cod. posse videor, *nec incruenti. In via dispersos.* Lipsius.

Nec incruenti. In via dispersos] Ita emendavit Lipsius, cum vulgo legeretur, *nec incruentati. Ita dispersos* &c. Juvat aliquantum Flor. qui corrupte habet, *nec incruentari via à dispersos.* Pichena. Longe fallitur Lipsius. Narratio incongrua arguit & ante hæc deesse verba non pauca (uti & corrupta præcedentium ultima) & post hæc ipsa multo plura. Nam illa, *quin & loricam vallumque*, sententia nulla cum his cohærent, sed alia quæ præcessisse necesse est, de fide, industria & fortitudine Treverorum respiciunt. *Acidalius.*

3 *Is præerat provinciæ*] Verbum, *præerat*, non legitur in Cod. regio. Tum expone, *is provinciæ nequaquam turbidus*, hoc est, ipsi provinciæ; *ingenio*, id est, ob ingenium vel ex ingenio. *Rhenanus.* Notabili consensu pariter sic minutus est MS. Mediceus, ut indicavit ex scedis meis Ryckius. Et videtur hoc verbum ex communi locutione suppletum, ut cap. 18. *Is duarum legionum hibernis præerat*, unde credas sumptum esse, & c. 83. *Is tunc Sinopensibus imperitabat.* Sed aliud quid & speciale erat de Africa, unde origo venit omittendi literas antepositas quidem in principe exemplari, sed quas scriba ut non necessarias omisit, nempe ut fuerit *Is proc.* vel tantum *pro. provinciæ*, h. e. is proconsule provinciæ. Et solet ita omittere auctor verba, orationem intra nomina coercens. 13, 52. *Reos ex provincia Africa, qui proconsulare imperium illic habuerant.* Et sæpe. *Jac. Gronovius.*

4 *Una ex rep. annonæ cura*] Nihil mutandum. Tale illud Juvenalis de populo Romano est:

——— *duas tantum res anxius optat*
Panem & Circenses.

Nam, *Pana*, substituunt leguntque male. *Lipsius.*

Cui una ex rep. annonæ cura] Hæ duæ voces, *cui una*, non extant in Mss. cod. & mutant, meo judicio, sensum. Nam Tacit. vult dicere, *ex rep. annonæ cura*, scil. existente, hoc est, quia cura annonæ pertineret ad remp. ut sit hæc locutio similis illi lib. 2. Histor. *Et quibusdam vicinis coloniis invidia æmulatione*; subauditur, *existente.* Supra lib. 1. Ann. *Seu nihil militi, seu omnia concederentur in ancipiti rep.* subauditur, *futura.* lib. 3. Ann. *At hercule nemo nescit, quod Italia externæ opis indiget, quod vita populi Rom. per incerta maris & tempestatum, cotidie volvitur, ac nisi provinciarum copiæ & dominis & servitiis, & agris subvenerint: nostra nos scilicet nemora nostraque villæ tuebuntur? Hanc p. c. curam sustinet princeps.* Rhenanus. Non hæc adsecutus est Rhenanus: ideoque secutus auram codicis sui in vada præcipitat & saxa, à scriptura vulgata, quæ extat in editionibus omnium primis, quod dico, ut ne quis deinceps chirurgicam iterum adhibeat manum, & opus quærat, ubi non est. *Gruterus.*

5 *Prætor urbanus*] Cujus erat senatum convocare, si consules abessent. *Savilius.*

6 *Tanquam transgredientem in partes*] Sic melius in Flor. quam in vulgatis, *quod transgredientem.* nam adverbio *tanquam* ostenditur, non omnino illam causam fuisse, præturam Juliano adimendi, sed ut Griphus honore præturæ decoraretur. Ac paulo infra dignitas eadem Juliano restituitur. *Pichena.*

7 *Plotium Griphum*] Qui Mutiani cliens. 3. hist. *Savilius.*

1 *Nomen*

præturam cepit. Ejus [1] nomen epistolis edictisque præponebatur. [2] Vis penes Mucianum erat: nisi quod pleraque Domitianus, instigantibus amicis, aut propria libidine, audebat. Sed præcipuus Muciano metus e Primo Antonio, [3] Varoque Ario: quos recentes, clarosque rerum fama, ac militum studiis, etiam populus fovebat, quia in neminem ultra aciem sævierant. Et ferebatur Antonius Scribonianum Crassum, egregiis majoribus, & [4] fraterna imagine fulgentem, ad capessendam rempublicam hortatus: haud defutura consciorum manu, ni Scribonianus abnuisset, ne paratis quidem corrumpi facilis, adeo metuens incerta. Igitur Mucianus, quia propalam opprimi Antonius nequibat; multis in senatu laudibus cumulatum, secretis promissis onerat, [5] *citeriorem Hispaniam* ostentans, *discessu Cluvii Rufi vacuam.* simul amicis ejus, tribunatus præfecturasque largitur. Dein, postquam [6] inanem animum spe & cupidine impleverat, vires abolet; dimissa in hiberna legione septima, cujus flagrantissimus in Antonium amor. Et tertia legio, familiaris Arrio Varo miles, in Syriam remissa. [7] Pars exercitus in Germanias ducebatur. Sic egesto, quidquid turbidum, redit urbi sua forma, legesque, & munia magistratuum. Quo die senatum ingressus est Domitianus, *de absentia patris fratrisque ac juventa sua*, pauca & modica disseruit, decorus habitu: & ignotis adhuc moribus, crebra oris confusio pro modestia accipiebatur. Referente Cæsare, *de restituendis Galbæ honoribus*, censuit Curtius Montanus, *ut Pisonis quoque memoria celebraretur.* Patres utrumque jussere. de Pisone irritum fuit. [8] Tum forte ducti, *per quos redderentur bello rapta*; *quique æra legum* [9] *vetustate delapsa noscerent*, *figerentque*, [10] *& fastos adulatione temporum fœdatos exonerarent*, [11] *modumque publicis impensis facerent.* Redditur [12] Tertio Juliano prætura, postquam cognitus est ad Vespasianum confugisse. Gripho honor mansit.

1 *Nomen Epistolis edictisque præferebatur*] Castig. *proponebatur.* Rhenanus. V. C. habet, *præponebatur.* in alio, *præferebatur. Jus penes Mutianum erat.* Ursinus. Muret. *præponebatur.* verius. *Acidalius.*

2 *Jus penes Mucianum erat*] Verbum *erat* erasimus. Infra scripf. *quo die* non *qua.* Rhenanus. Abest quidem à vulgatis verbum, *erat.* Sed cum in Flor. ac Ven. habeatur, non fuit negligendum. *Pichena.*

3 *Varoque Arrio*] Ita ubique, non *Ario* legendum ex MS. *Idem.*

4 *Fraterna imagine fulgentem*] Pisonis puta, quem Galba adoptavit. *Savilius.*

5 *Citeriorem Hispaniam ostentans*] Eam vero libentius suscepit regendam Antonius, quia Tolosæ natus erat, puer cognomine *Beccus* dictus apud Suetonium. Legitur autem Tolosæ in Hispania Capitolium, sacris annalibus: ut inde conjicere liceat & Narbonensi Galliæ, & Hispaniæ citeriori Tolosam annumeratam olim fuisse. *Vertranius.*

6 *Inanem animum spe* &c.] Sallust. in Jug. *quod homo inanis, & regiæ superbiæ, imperio nimis gauderet.* Horat. sat. 4. lib. 1. *inanes hoc juvat.* Pichena.

7 *Pars exercitus*] Sexta & Octava de Victricibus. Tacit. *Savilius.*

8 *Tum forte ducti, per quos redderentur bello rapta*] Ex hac clausula nihil est in Bud. vol. præter duas voces, *Tum rapta.* dormitat hic librarius. Forte, *Tum qui rapta; quinque æra*; subaud. creati sunt vel electi. *Rhenanus.*

9 *Vetustate delapsa*] Capitolii incendio liquefacta, ait Sueton. Vesp. 8. *Savilius.* Vespasianus *ærearum tabularum tria millia, quæ simul conflagraverant, restituenda suscepit, undique investigatis exemplaribus*, inquit Sueton. Vesp. 8. quod verisimilius est, quam leges, quæ summo cultu servarentur, solius temporis vetustatisve causa, aboleri cœpisse. *Vertranius.*

10 *Et Fastos adulatione temporum*] Additur in vulgatis, *& qui Fastos.* At supervacuum esse illud, *qui*, clarum est: nam & à Flor. abest, & mens auctoris videtur, ut qui æra legum reponerent, iidem Fastorum quoque exonerandorum curam susciperent. *Pichena.*

11 *Modumque publicis impensis*] Fuerunt Romæ leges sumptuariæ sive cibariæ, quæ impensam præscriberent ad luxuriam mensarum comprimendam. Vide Gell. 2. 24. & Macrob. 3. sat. 17. Augustus, teste Sueton. legem sumptuariam ex integro sanxit. Lex quoque Fannia lata est, quæ ludis modum imponeret. Supra memoravit Tacit. in Senatu modum impensis postulatum à Prætoribus ærarii, cum quererentur publicam paupertatem. Eam tamen cognitionem à Consule designato Principi reservatam. *Lupanus.*

12 *Tertio Juliano*] Paulo ante habes, *T. Juliano.* Rhe-

mansit. Repeti inde cognitionem [1] inter Musonium Rufum & P. Celerem placuit, damnatusque Publius, & Sorani manibus satisfactum. Insignis publica severitate dies, ne privatim quidem laude caruit: justum judicium explesse Musonius videbatur. Diversa fama [2] Demetrio Cynicam sectam professo, quod manifestum reum ambitiosius quam honestius defendisset. [3] Ipsi Publio neque animus in periculis, neque oratio suppeditavit. [4] Signo ultionis in accusatores dato, petit à Cæsare [5] Junius Mauricus, [6] *ut commentariorum principalium potestatem senatui faceret*, [1] *per*

Rhenanus. V. c. habet: *Titio Juliano*; & sic infra constanter, pro, *Tertio Juliano.* Ursinus.

1 *Inter Musonium Rufum & Celerem*] Hæc ex Dione disces. nam Vespasianus philosophos omnes præter Musonium Roma expulit. *Lupanus.*

2 *Demetrio* &c.] Annal. 16. Sueton. Vesp. 13. Xiphilin. *Savilius.* Muciani consilio Vespasianus omnes Stoicos, in quorum numero fuit Demetrius Cynicus, urbe abegit. Demetrius vero in insulam relegatus. ei nondum quiescenti dixit Vespasianus, *Tu omnem moves lapidem, ut te interfici jubeam: ego tamen latrantem canem non occido.* Lupanus.

3 *Ipsi Publio neque animus*] Vox addita, auctore Vatic. *Lipsius.*

Ipsi Publio animus in periculis] Codex Bud. mutilus est, nam duas voces *ipsi Publio*, non habet. Forte legendum, *neque animus.* Rhenanus. Lipsius ex Vat. restituit vocem, *neque*, in vulgatis vacantem. Eam ego Florent. auctoritate confirmo. *Pichena.*

4 *Signo ultionis in accusatores dato*] Non est in Cod. Bud. *dato*, expone, *signo ultionis*, id est, in signum ultionis in accusatores, *petit à Cæsare Junius Mauricus, ut comm. princ. p. Senatui faceret.* Rhenanus.

5 *Junius Mauricus*] Ad quæ nomina prope accedit *Junius Maurus* in Inscriptionum corpore signatus; sed propius etiam *Mariccus* lib. 2. cap. 61. præsertim si pronuntietur ex MS. Mediceo *Maricus*, quum tamen vulgatæ appellationis tutelam ex Plinii epistolis notaverit Cl. Ryckius. *Jac. Gronovius.*

6 *Ut commentariorum principalium*] Commentarius liber est, quem sibi quisque conficit, quasi eorum, quæ agimus, memoriæ promptuarium, id est diarium, & ephemeris. Hujusmodi commentarios sibi factitasse principes ex hoc loco, & Sueton. in Tib. apparet. Cicer. Philip. 1. *An in commentariolis & chirographis & libellis se uno auctore prolatis, acta Cæsaris firma erunt? Commentariorum*, quæ ab Agrippina confecta meminit Tacit. 4. ann. & *commentariorum* Claudii patris lib. 13. *Commentarios* quoque sibi senator conficiebat ut ex lib. 15. in fine, & lib. 5. apparet, & lib. 12, 24. *Quos Claudius terminos posuerit, publicis actis scriptum.* Lupanus. *Commentaria* dixere Latini libros, in quibus non fuse lateque res, sed tantum quasi per capita describerentur. Cicer. in Brut. *Non est oratio, sed quasi capita rerum & orationis commentarium.* paulo plenius Senec. lib. 3. Declam. *Sine commentario nunquam dixit Crassus, nec hoc commentario contentus erat, in quo nuda res ponuntur.* Hunc *Diurnum*, *Ephemeridem*, *Regestum* à verbo *regero*, quo usus est Quintilianus, unde vulgo *Registrum*, & Latine vocari posse, docet Budæus in Pand. Ita Plutarch. Julii Cæsaris commentaria *Ephemerides* appellavit. Hujusmodi autem commentariis omnes fere Magistratus, qui reip. Rom. munia obibant, usos fuisse comperimus. Cicero appellat commentarium sui consulatus Græce scriptum. De prætorib. idem in Verr. *Audite decretum mercenarii prætoris ex ipsius commentario.* De regibus in Orat. pro Rab. cap. 5. Liv. lib. 1, 60. Et lib. 42, 6. & lib. 45. De Pontificibus. Cicer. de clar. Orat. Livius 4, 3. Quod vero & imperatores propria haberent commentaria, patet ex Cic. Phil. 1, 7. Tranquillus in Tib. 61. calig. 15. Trajanus ad Plinium, *referri in commentarios jussi.* Quod etiam *publica* scriberentur, & *urbana commentaria* patet ex Cicer. libro de Orat. *publicis commentariis consignatis.* Et in epist. *In commentario est rerum urbanarum.* Et 2. 8. Ex his patet. *Commentariorum principalium*, esse superiorum principum, quorum sub imperio delationes frequentes exercitæ, puta Claudii & Neronis. Ita *commentarium principis* legimus apud Modestinum, in l. 32. D. ex quibus causis major. Unde & qui principis commentaria perscribebant *commentarienses* appellati ex Vegetio lib. 1. qui militum munia, uti excubias commeatusque & alia hujusmodi, in commentarios referebant. Et apud JC. *l.* 4. *de cust. reor.* observamus, *Commentarienses* vocatos, qui detentorum nomina in commentariis describebant, ac veluti custoditorum diarium conficiebant. Sic accepti *in* l. 45. §. 7. D. de jure fisci, *Commentarienses*, quorum manu acta subnotantur, quoties apud fiscum agitur. Illud sane postremo minime prætereundum videtur, quod admiratione haud carere credo, explanationes scil. in Virgilium, Horatium, aliosque auctores *Commentaria* inscribi; quum *commentaria*, ut diximus, brevia sint, ac veluti per capita scripta, hæc autem fluxiore oratione fuseque sint literis mandata. Scio quidem Gellium dixisse: *Qui commentaria in Virgilium scripserunt.* & alibi. scio quoque in scholis ab expositionis excellentia Averroem communissima appellatione *commentatorem* vocari. Attamen apud alios probatos ac classicos auctores *commentarium* in hac significatione me legisse minime recordor, ob idque

[1] *per quos nosceret, quem quisque accusandum poposcisset.* [2] *Consulendum tali super re
principem*, respondit. Senatus, inchoantibus primoribus, [3] jusjurandum concepit, 41
[4] quo certatim omnes magistratus, [5] ceteri ut sententiam rogabantur, *Deos testes*
advocabant, *nihil ope sua factum, quo cujusquam salus læderetur, neque se præmium aut
honorem ex calamitate civium cepisse*; trepidis, & verba jurisjurandi per varias artes
mutantibus, quis flagitii conscientia inerat. [6] Probabant religionem patres, perju-
rium arguebant. Eaque velut censura, in Sariolenum Voculam, & [7] Nonium
Actianum, & Cestium Severum acerrime incubuit, crebris apud Neronem delationibus
famosos. Sariolenum & recens crimen urgebat, quod apud Vitellium molitus ea-
dem foret. nec destitit senatus manus intentare Voculæ, donec curia excederet. Ad
Pactium Africanum transgressi, eum quoque proturbant: tamquam Neroni [8] Scri-
bonios fratres concordia opibusque insignes, ad exitium monstravisset. Africanus ne-
que fateri audebat, neque abnuere poterat: in Vibium Crispum, cujus interroga-
tionibus fatigabatur, ultro conversus, miscendo quæ defendere nequibat, societate
culpæ invidiam declinavit. Magnam eo die pietatis eloquentiæque famam [9] Vipsa- 42
nus Messala adeptus est, nondum senatoria ætate, ausus pro fratre [10] Aquilio Re-
gulo

que has *expositiones* potius & rectius *Commentationes* dicendas semper censui. Siquidem *Commentatio* passim Cic. meditatio est & præsertim l. de Orat. *subitam orationem commentatio & cogitatio facile vincit.* Et iterum, *quos locos multa commentatione ac meditatione paratos atque expeditos habere debetis.* Marcellus Donatus.

1 *Per quos nosceret*] Ex illis enim commentariis innotescere senatui poterant nomina eorum, qui apud principes præteritos delationes exercuerant: ut ex eis quisque senatorum eligeret, quem accusaret, ac perderet, quasi in ultionem reip. *Pichena.*

2 *Consulendum tali super re princeps respondit*] Reposui, *consulendum tali s. re principem resp.* Rhenanus.

3 *Jusjurandum, quo certatim*] Est juramentum à toto Senatu editum, de calumnia quam nemini capitalem intulissent. Sed hic non video, cur ita *certatim* magistratus præstiterit. neque enim in honorem Principis, aut adulatio aliqua fuit, imo cunctanter potius hoc agendum. Sane ea vox suspecta est, & *seriatim*, aut tale quid malim: quia certum habeo ordine quodam magistratus omnes id præstitisse, & digniores primo. *Lipsius.*

4 *Quo certatim omnes magistratus, cæteri ut sententiam rogabantur*] Regium exemplar habet, *Omnis inens magistratus, cæteri sententiam rogabantur.* Lego, *Omnis iniens magistratus, cæteri sententiam rogabantur, deos testes advocabat.* Nunc clara erit sententia si sic distinguas: *quo certatim omnis iniens magistratus (cæteri sententiam rogabantur) deos testes advocabat. Nihil ope* &c. *Rhenanus.*

5 *Cæteri ut sententiam rogabantur*] Id est, loco sententiæ. *Pichena.*

6 *Probabant religionem patres, perjurium arguebant*] An probabant religionem insontium, verumque jurantium; aliorum vero perjurium reprehendebant? potius vero referri hæc ad eos tantum qui verba jurisjurandi detorquebant. Ironice enim, patres, laudasse quidem virorum talium religionem, quod trepidanter & ambigue jurassent, ne perjurium admitterent: sed tamen ex illa trepidatione, & perjurii & noxiæ conscientiæ argumentum eliciebant. *Pichena.*

7 *Nomium Actianum*] Nos, *Nonium Act.* Item. *In Vibium Crispum.* Rhenanus.

8 *Scribonianos fratres*] Junctim eos iterum nominat Annali XIII. *Ad Scribonios fratres ea cura transfertur.* Nec temere aut jungit, aut concordiam laudat. Audi Xiphilinum, qui unus hæc illustrat, in Nerone: Ἀδελφοί τε, inquit, καὶ ἡλικιῶται τρόπον τινὰ ὄντες, καὶ μηδὲν μηδέποτε ἄνευ ἀλλήλων πράξαντες, ἀλλ᾽ ὥσπερ τῷ γένει, οὕτω καὶ τῇ προαιρέσει τῇ τε οὐσίᾳ συμπεφυκότες: *Fratres, & quodammodo æquales, nihil alter absque altero facientes, sed ut genere, ita & electione vitæ & facultatibus conjuncti.* Addit deinde: *cum utrique Germaniæ præfuissent, vocatos à Nerone in Græciam, ibique incisis sponte venis periisse.* Sed rectene *Scribonianos* hic legimus? non opinor. Taciti loco dicto *Scribonios* habes: & in Xiphilino, Σκριβωνίων. *Lipsius.* Cui cur non aperuit Pichena lectionem MS. Medicei, adeo & tam diu occultatam, ut ex scedis meis denique protulerit Ryckius, n. *Scribonios*: quod ut ille reposuit, sic omnino sec or. *Jac. Gronovius.*

9 *V.psanius Messalla*] Ita citeriores ediderunt. Sed jam Beroaldus dederat *Vipsanus Messala*, nec aliter Rhenanus in Frobeniana. Imprudentiam igitur posteriores pro Taciti manu habuerunt, & bene succurrebat Ryckius, nisi quod in cognomine duplicare pergebat literam *l.* Idem.

10 *Aquilio Regulo*] Est omnino ille Regulus, Plinio in Epistolis meritissimo flagellatus, & alibi *Bi-*

gulo deprecari. Regulum ſubverſa Craſſorum & Orphiti domus in ſummum odium extulerat. [1] Sponte ex ſenatuſconſulto accuſationem ſubiiſſe juvenis admodum, nec depellendi periculi, ſed in ſpem potentiæ videbatur. Et Sulpicia Prætextata [2] Craſſi uxor, quatuorque liberi, ſi cognoſceret ſenatus, ultores aderant. Igitur Meſſala non cauſſam neque reum tueri, ſed periculis fratris ſemet opponens, flexerat quoſdam. Occurrit truci oratione Curtius Montanus, eo uſque progreſſus, ut *poſt cædem Galbæ, datam* [3] *interfectori Piſonis pecuniam à Regulo,* [4] *adpetitumque morſu Piſoſonis caput* objectaret. *Hæc certe,* inquit, *Nero non coëgit, nec dignitatem,* [5] *aut ſalutem illa ſævitia redemiſti. Sane toleremus iſtorum defenſiones: qui perdere alios, quam periclitari ipſi maluerunt.* [6] *Te ſecurum reliquerat exſul pater, & diviſa* [7] *inter creditores bona, nondum honorum capax ætas: nihil quod ex te concupiſceret Nero, nihil quod timeret. libidine ſanguinis, & hiatu præmiorum, ignotum adhuc ingenium, & nullis defenſionibus expertum, cæde nobili imbuiſti. cum ex funere reipublicæ,* [8] *raptis conſularibus ſpoliis,*

pedum nequiſſimus dictus. Obſerva ergo de Meſſalla diverſiſſimo fratre. *Lipſius.*

Aquilio Regulo] Qui teſte Plinio juniore, *omnium bipedum nequiſſimus*, peſſimum pernicioſiſſimumque crudelitati Neronis & Domitiani inſtrumentum lib. 1. ep. 5. *Savilius.*

1 *Sponte ex SC.*] Non de nihilo ambigit. *Rhenanus.* Si enim ex SC. ſubiit, quomodo ſponte? Divinat, *Sponte ex ſe.* Haud inepte. Quid ſi, *Sponte, nec Sc.* Lipſius.

Sponte ex SC. accuſationem ſubiſſe] Hæc verba ſignificant accuſationem Craſſorum ex SC. decretam, quam ſponte ſubierit Aquilius Regulus. Alioqui legerem, *ſponte ex ſe accuſationem ſubiſſe.* Rhenanus. Moris fuiſſe videtur, ut alicujus cauſæ, vel accuſatio, vel etiam defenſio à Senatu, huic vel illi Oratori plerumque demandaretur; ſive actoribus, vel reis nominatim unum aliquem petentibus, ſive proprio ſenatus motu, quod notiſſimum eſt, ac præſertim ex Plinio juniore lib. 1. ep. 11. & lib. 3. ep. 4. & 5, 20. & 6, 29. Tangit etiam hunc morem Tacit. lib. 3. Ann. de Piſone patronos à ſenatu petente. & lib. 15. in oratione Thraſeæ contra Cretenſes ait: *At nunc colimus externos, & adulamur: & quomodo ad nutum alicujus grates, ita promtius accuſatio decernitur.* Hæc autem verba *ſponte ex SC.* ſecum pugnant. quomodo enim *ex SC.* ſi ſponte? aut quomodo ſponte, ſi ex SCto? An ipſemet Regulus irrequiſitus, ac *ſponte* curavit, ut ſibi *ex SC.* accuſatio injungeretur? Rhenanus corrigendum putavit, *ſponte ex ſe,* idque nec Lipſio diſplicet, qui etiam excogitavit, *ſponte & inconſulto.* Ego neque probo neque improbo. mea tamen conjectura eſt: *ſponte, nec Senatu conſulto.* Pichena. Poſſis facillime emendare inſertione particulæ negantis: *Sponte, non ex SC.* niſi quod mihi ſtructura orationis aliam plane harum vocum ſedem & originem requirere videtur. Lego: *accuſationem ſubiiſſe juvenis admodum, non ex SC. ſed ſponte; nec depellendi* &c. Nihil quidem iſta ſententia pariter & oratione planius pleniuſque. *Acidalius.* Corrigunt varie. Mihi certum non arbitrarium eſt, illa *ex SC.* dolo malo irrepſiſſe. Ita Plinius lib. 3. Epiſt. *Læſerat famam ſuam ſub Nerone: credebatur ſponte accuſaſſe.* Colerus. Semper habui illud *ex SC.* pro ſcribæ figmento. initio aliquis adſcripſerat ei *ſponte* interpretatiunculam, *ex ſe,* quod cum alteri videretur mendum, formavit inde *ex SC.* ingenioſe quidem, ſi non præter hiſtoriam & mentem auctoris. *Gruterus.*

2 *Craſſi uxor*] Vox, *uxor*, abeſt Rom. edit. Rectiſſime. Vix enim aliter priſci locuti aut ſcripſere, quam Terentia Tullii, Livia Druſi, &c. cum intellegant uxorem. *Lipſius.* Quod quamvis tu, Lipſi, ante centum & plures annos tam ſerio monueris, & poſt te continenter infiniti alii; nihilominus plenis modiis idem probandum cenſuit ex Inſcriptionibus ardens ille Raf. Fabrettus in collectione iſta pag. 57. tanquam ſine hoc publice noto pretium earum non conſtaret. Si tamen modo illæ omnes ita debeant intelligi. *Jac. Gronovius.*

3 *Interfectori Piſonis*] Et tamen ſuffragante Verania legationem adeptus eſt, *cujus marito*, ait Plin. 2. ep. 19. *inimiciſſimus, ipſi inviſiſſimus erat.* Savilius.

4 *Appetitumque morſu*] Copulam, *que*, addidi ex Flor. *Pichena.*

5 *Aut ſalutem illa ſævitia*] Ex ductu ſcripturæ Vaticanæ reſtitui. Nam ibi, *nec dignitatem hauſta litem.* Vulgo, *nec dignitatem aut iſta lucem.* Lipſius.

Salutem illa ſævitia redemiſti] Muretus, *iſta.* Acidalius.

6 *Te ſecurum reliquerat exſul pater*] Neronianis enim temporibus magni ac potentes viri, periculis conflictabantur; contra, viles atque abjecti, ſecuri agebant. Ideo ſequitur, *nihil quod timeret.* Pichena.

7 *Inter creditores bona, nondum*] Sic diſtingue: *creditores bona. Nondum honorum* &c. *Acidalius.*

8 *Conſularibus ſpoliis*] Eo dictum, quia conſulatum acceperat, præmium accuſationis. Nam ita obtinebat, ut accuſanti & damnanti, non pecuniæ ſolum merces eſſet, ſed & honoris aut magiſtratus

ſpoliis, [1] *ſeptuagies ſeſtertio* [2] *ſaginatus, & ſacerdotio fulgens, innoxios pueros, illuſtres ſenes, conſpicuas fœminas eadem ruina proſterneres: cum* ſegnitiam Neronis *incuſares*, quod per ſingulas domos, ſeque & delatores fatigaret: poſſe univerſum ſenatum una voce ſubverti. *Retinete, patres conſcripti, & reſervate hominem tam expediti conſilii, ut omnis ætas inſtructa ſit: & quomodo ſenes noſtri Marcellum, Criſpum; juvenes, Regulum imitentur.* [3] *Invenit etiam æmulos infelix nequitia. quid ſi floreat vigeatque? Et quem adhuc quæſtorium offendere non audemus, prætorium &* [4] *conſularem viſuri ſumus? An Neronem extremum dominorum putatis? Idem crediderant, qui Tiberio, qui Cajo ſuperſtites fuerunt: cum interim* [5] *inteſtabilior, & ſævior exortus eſt. Non timemus Veſpaſianum: ea principis ætas, ea moderatio. Sed diutius durant* [6] *exempla, quam mores. Elanguimus, patres conſcripti, nec jam ille ſenatus ſumus, qui occiſo Nerone, delatores & miniſtros, more majorum puniendos flagitabat.* [7] *Optimus eſt, poſt malum principem, dies primus.* Tanto cum aſſenſu ſenatus auditus eſt Montanus, ut ſpem caperet Hel- 43
vidius, poſſe etiam Marcellum proſterni. Igitur à laude Cluvii Rufi orſus, qui perinde dives & eloquentia clarus, nulli unquam ſub Nerone periculum faceſſiſſet; [8] crimine ſimul exemploque Eprium urgebat, ardentibus patrum animis, quod ubi ſenſit [9] Marcellus, velut excedens curia: *Imus*, inquit, *Priſce, & relinquimus tibi ſenatum*

ſtratus quem reus habuiſſet. Dio lib. 46. de accuſatoribus percuſſorum Cæſaris, pulchre, Χρήματά τε γὰρ ἐκ τῆς τȣ͂ ἁλόντος ȣ̓σίας, καὶ τὴν τιμὴν ἢ τὴν ἀρχὴν τὴν ἐκείνȣ, ἔι τινα ἄρα ἔχων ἦν, ἐλάμϐανον: *Nam & pecunias è bonis damnati; & honorem aut magiſtratum, ſi quem modo haberet, accipiebant.* Tacitus ſæpe indicat & clare, initio lib. I. *Nec minus præmia delatorum inviſa, quam ſcelera. cum alii ſacerdotia & conſulatus, ut ſpolia, adepti, procurationes alii & interiorem potentiam, agerent, ferrent cuncta.* Lipſius.

Raptis Conſularib. ſpoliis] Si acceperat præmium accuſationis Conſulatum Regulus, ut placuit viris ſummis; mirum cur infra mox de eodem dicatur: *Et quem adhuc Quæſtorium offendere non audemus prætorium & Conſularem viſuri ſumus.* Gruterus.

1 *Septuagies ſeſtertio ſignatus*] Volebam *dignatus*: ut in Virgilio:

Conjugio Anchiſa Veneris dignate ſuperbo.

& ipſo alibi Cicerone. At nunc placet magis Faerni conjectura, *ſaginatus*. Lipſius.

Septies millies ſeſtertio] Id eſt, 54687. lib. 10, 5. ſterlingis. *Savilius.*

2 *Signatus & ſacerdotio fulgens*] Forte, *deſignatus* &c. *Rhenanus.* Faernus legebat, *ſaginatus*, quod non diſplicet ob ea, quæ præcedunt. *Urſinus.* Videndum an *ſignatum* Tacitus dixerit pro inſignem vel inſignitum: nam quod eruditus vir *dignatus* reponit valde placeret, ſi quod iſtius dignationis ac liberalitatis à Nerone aut alio in Meſſalam collatæ teſtimonium ederetur. *Fr. Hotomanus.* Hic mendum tollendum eſt. Sine ullo dubio legimus *ſeptuagies ſeſtertio ſaginatus.* Joſ. Scaliger. Libri omnes & MS. & editi omnes conſentiunt in voce, *ſignatus.* ex qua Lipſius conjectura fecit, *dignatus.* Ego nihil malim, quam cum Faerno reſtituere, *ſaginatus*, quod nuper idem Lipſius probavit. *Pichena.*

3 *Invenit etiam æmulos infelix nequitia*] Generalis eſt ſententia non ad Regulum ſolum reſtricta, etſi ad ipſum hic relata. Itaque non præterito tempore, ſed præſenti accipiam *invenit*, & particulam *etiam* ſequenti voci poſtponam. Lege: *invenit æmulos etiam* &c. *Acidalius.*

4 *Conſularem viſuri ſumus*] Lipſius, *auſuri.* At vulgata lectio mihi magis probatur. quaſi dicat: ſi eum non pervertitis, fiet etiam Prætor & Conſul, majoremque potentiam aſſequetur. Alias non dixiſſet, *auſuri ſumus*, ſed, *audebimus.* Pichena.

5 *Inteſtabilior & ſævior*] *Inteſtabilior*, pro, deteſtabilior. Horat. in 2. Serm. *Inteſtabilis & ſacer eſto.* Tacit. Ann. lib. 5. de Æmilia Lepida. *Quanquam inteſtabilis, tamen impunita agebat.* Paulo poſt eod. lib. de Tiberio: *Inteſtabilis ſævitia, ſed obtectis libidinibus.* Rhenanus.

6 *Exempla, quam mores*] Inepta aut nihili ſententia. Rudolphus, *quam homines.* Vis ad verum duci? lege, *amores*: tum alteram litteram divide, habes *autores*: id eſt, rem & ſententiam meram. O quam levia ſæpe turbant! *Lipſius.*

7 *Optimus eſt, poſt malum Principem*] Defuncto enim malo Principe, Senatus ſtatim pravos mores tollere nititur, ſed paulatim deinde refrigeſcit. *Pichena.*

8 *Crimine ſimul exemploque Eprium urgebat*] *Crimine* urgebat tanquam delatorem Thraſeæ, quam actionem tentaverat olim Helvidius, Galba imperante, dein omiſerat, ut refert Tacit. init. hujus lib. *Exemplo*, quoniam laudando Cluvium, vitæ morumque diverſitatem in Marcello exprobrabat. *Pichena.*

9 *Marcellus*] Hic homo eloquens magis, quam ſapiens aut bonus, ea vi accuſatores omnes repreſſit, aut rejecit; & ſimul Veſpaſianum mox ſuum

senatum tuum: regna præsente Cæsare. Sequebatur Vibius Crispus: ambo infensi, vultu diverso. Marcellus minacibus oculis. Crispus renidens: donec accursu amicorum retraherentur. Cum gliseeret certamen, hinc multi bonique, inde pauci &
44 validi pertinacibus odiis tenderent, consumptus per discordiam dies. Proximo senatu, inchoante Cæsare *de abolendo dolore iraque, & priorum temporum necessitatibus*, censuit Mucianus prolixe pro accusatoribus. Simul eos qui cœptam, dein omissam actionem repeterent, monuit sermone molli, & tamquam rogaret. Patres [1] cœptam libertatem, postquam obviam itum, omisere. Mucianus ne sperni senatus judicium, & cunctis sub Nerone admissis data impunitas videretur; [2] Octavium Sagittam, & Antistium Sosianum senatorii ordinis, egressos exsilium, in easdem insulas redegit. Octavius, Pontiam Postumiam stupro cognitam, & nuptias suas abnuentem, impotens amoris interfecerat: Sosianus, pravitate morum multis exitiosus. Ambo gravi senatusconsulto damnati pulsique, quamvis concesso aliis reditu, in eadem pœna retenti sunt. Nec ideo lenita erga Mucianum invidia. Quippe Sosianus ac Sagitta viles, etiam si reverterentur: accusatorum ingenia, & opes, & exercita
45 malis artibus potentia timebantur. Reconciliavit paulisper studia patrum, habita in senatu cognitio, secundum veterem morem. [3] Manlius Patruitus senator, [4] *pulsatum se in colonia Seniensi, cœtu multitudinis, &* [5] *jussu magistratuum* querebatur. *nec finem injuriæ hic stetisse:* [6] *planctum, & lamenta, & supremorum imaginem præsenti sibi circumdata; cum contumeliis & probris, quæ in senatum universum jacerentur.* Vocati qui arguebantur. Et cognita caussa, in convictos vindicatum. Additumque senatusconsultum, quo Seniensium plebes modestiæ admoneretur. Iisdem diebus Antonius

fecit. Quod idem in Vibio Crispo. Auctor Dialogi de Caussis corr. eloq. super hac re: *Quid aliud infestis patribus nuper Eprius Marcellus, quam eloquentiam suam opposuit? cum accinctus & minax disertam quidem, sed inexercitatam ejusmodi certaminum & rudem Helvidii sapientiam elusit.* Jam & de gratia apud Principem, ibidem de illis duobus: *Multos jam annos, ac donec libuit, principes fori, nunc principes in Cæsaris amicitia agunt feruntque cuncta.* Lipsius.

1 *Cœptam libertatem*] Prisci libri, *cœptatam.* ex quo velim, *cœptatam tantum.* Lipsius.

Cœptam libertatem] Cape inceptam. *Ferrettus.* Vulgo, *cœptam.* Sed Florent. & alios veteres secutus reposui, *cœptatam.* Pichena. Non abhorreo ab eo quod servat edit. Ven. *cœptatam.* tanto quidem minus, quod proxime usurparit. *Simul eos qui cœptam* &c. neque iteret facile voces easdem admittatque alteram analogia. *Gruterus.*

2 *Octavium Sagittam*] Adjiciunt Flor. & Ven. *Octavium Sabinum Sagittam.* tamen lib. 13. ubi de hac re fit mentio, nulla est additio. *Pichena.* Immo triplex hoc nomen sic quoque editum ab Beroaldo, ut videtur, fideliter adhærente membranis illis veterrimis. *Jac. Gronovius.*

3 *Manlius Patricius*] Vatic. & Rom. *Patruitus.* Fortasse, *Patruinus.* quod nomen in Symmachi epistolis plus semel leges. *Lipsius.*

Manlius Patruitus ordinis Senatorii] Reposui ex Flor. *Patruitus*, pro *Patricius*, ut vulgo. In eod. lib. pro *ordinis Senatorii*, legitur, *Senator.* Sed nihil muto. *Pichena.* Cum & Vat. & Flor. item edit. Rom. prima retineant uno consensu, *Patruitus*, vel ea de causa hic auctori redonandum erat. *Gruterus.*

4 *Pulsatum se in colonia*] Grande priscis illis moribus crimen. nam nec convicio Senatorem aspergere licebat impune. Arnobius lib. IV. *Magistratum in ordinem redigere, Senatorem aut convicio prosequi, suis esse decretis periculosissimum pœnis.* Salvianus lib. VI. *Illustrem ac præpotentem virum nequaquam exhonorari à quoquam licet; & si quisquam exhonoraverit, decretis legalibus reus sistitur, & injuriarum auctor jure damnatur.* Lipsius.

Colonia Senensi] *Seniensi* in Vatic. semper. *Idem.* Cui loco quod fatum fuerit, enarrant notæ Cl. Ryckii; interim optime consuluisse, qui literæ *i* locum concesserunt, patet ex hac inscriptione apud Fabrettum: *L. Aurelio L. L. Victori. domo. Aequo. Aug. &. Seniae. Sac. prim. corp. Augustalium. ornat. ornam. decurionalib. plebs. Seniensium. aere. conlato. curant. Aur. Secund.* Seniæ ad DD. Cosmi & Damiani. *Jac. Gronovius.*

5 *Jussu magistratuum*] Decuriones intelligit. hi enim proprie magistratus muncipales sunt Jurisconsultis. *Alciatus.*

6 *Planctum & lamenta*] An Senienses lasciviæ causa iis similia in Manlio lusere, quæ Apulejus in Thessalia passus est, dum Risus anniversarius dies celebratur? certe enim hæc, *planctum & lamenta*, &

nius Flamma Cyrenensibus damnatur, lege repetundarum, & exsilio ob sævitiam.
Inter quæ militaris seditio prope exarsit. Prætorianam militiam repetebant à Vitel- 46
lio dimissi, pro Vespasiano congregati: & [1] lectus in eandem spem è legionibus mi-
les, promissa stipendia flagitabat. Ne Vitelliani quidem, [2] sine multa cæde, pelli
poterant. Ingressus castra Mucianus, quo rectius stipendia singulorum spectaret,
suis cum insignibus armisque victores constituit, modicis inter se spatiis discretos.
Tum Vitelliani, quos apud Bovillas in deditionem acceptos memoravimus, ceteri-
que per urbem, & urbi vicina conquisiti, producuntur prope intecto corpore. *Eos*
Mucianus *diduci, & Germanicum Britannicumque militem, ac si qui aliorum exercituum,*
separatim assistere jubet. Illos primus statim aspectus obstupefecerat. cum ex diverso
velut aciem telis & armis trucem; semet clausos nudosque & illuvie deformes aspice-
rent. Ut vero huc illuc distrahi cœpere, metus per omnes, & præcipua Germani-
ci militis formido, tamquam ea separatione [3] ad cædem destinarentur. [4] prensare
commanipularium pectora, cervicibus innecti, suprema oscula petere, *ne desererentur*
soli, neu in pari causa disparem fortunam paterentur: modo Mucianum, modo absentem
principem, postremum cælum ac deos obtestari. donec Mucianus, *cunctos ejusdem*
sacramenti, ejusdem imperatoris milites appellans, falso timori obviam iret. Namque
& victor exercitus clamore lacrymas eorum juvabat. Isque finis illa die. Paucis post
diebus, alloquentem Domitianum firmati jam excepere. [5] Spernunt oblatos agros,
militiam & stipendia orant. Preces erant, sed quibus contradici non posset. igitur in
prætorium accepti. Dein quibus ætas & justa stipendia, dimissi cum honore, alii
ob culpam: sed carptim, ac singuli. quo tutissimo remedio, consensus multitudinis
extenuatur. Ceterum verane pauperie, [6] an uti videretur, actum in senatu, *ut* [7] *sexcen-* 47
ties

& supremorum imaginem præsenti sibi circumdata lusum sapiunt, quo ille vivus ut vita functus à Seniensibus habitus sit. *Salinerius.*

1 *Lectus in eandem spem miles*] Ex Flavianis partibus; ut vero quam simillimum videatur, multos legionariorum facilius inductos, ut isti se rei miscerent, tanta beneficii spe. *Savilius.* Magis placet, *erectus in eandem spem*, pro eo quod vulgo legitur, *electus* &c. *Ursinus.* Muretus, *erectus.* quod sententiam corrumpit. Miles quia in spem prætorianæ militiæ electus erat repetentibus eam aliis, promissam sibi flagitabat. *Acidalius.*

2 *Sine multa cæde pelli poterant*] Plura hic in Flor. adjiciuntur: *pelli poterant, sed immensa pecunia fer.* Post hæc paginæ transpositio ibi à librario facta fuit, sed adeo evidens, ut nullam pariat confusionem. *Pichena.*

3 *Ad cædem destinaretur*] Nos, *destinarentur.* Rhenanus.

4 *Prensare commanipularium*] Ita lego. non tamen male, *prensare commanipulares, pectori, cervicibus innecti.* Lipsius.

Prensare commanipularium pectora cervicibus injecta] *Prensare* verbum delevimus, & pro *commanipularium* scripsimus, *cum manipularium*, pro *injecta, invecti. destinarentur, cum manipularium pectora cervicibus invecti, suprema oscula petere.* hoc est, petebant. *Invecti* significat impetum cervices sociorum amplexantium. *Rhenanus.* Quid est *prensare pectora?* inusitata locutio, absurda sententia. quod Lipsius intellexisse postea videtur, cum priori emendationi diffidens, non male etiam scribi posse, *prensare commanipulares, pectori, cervicibus innecti.* Pejus hoc multo quam prius. Nam præterquam quod nec *pectori innecti* recte dixeris, inæqualis etiam structura redditur. At tu pro *pectora* rescribe minima facillimaque mutatione *dexteras.* Sic sibi conveniunt omnia, qua in sensu, qua in sermone: *Prensare commanipularium dexteras, cervicibus innecti, suprema oscula petere.* Acidalius. Non abhorret animus à scriptura Venetæ edit. *cervicibus injecti, suprema oscula petere.* neque aliter Rom. quam quod is *injecta.* Gruterus.

5 *Spernunt oblatos agros*] Addidimus pronomen *sibi. Spernunt oblatos sibi agros.* Rhenanus. Addidit Rhenanus vocem. Sed sustuli, quoniam à Flor. aliisque melioribus libris abest, nec videtur necessaria. *Pichena.*

6 *An uti videretur*] Sueton. c. 16. *Initio statim Principatus professus est Vespasianus quadringenties millies HS. opus esse ut resp. stare posset.* Summa, cui parem audivisse non memini, colligit supra trecentos milliones librarum. *Savilius.*

7 *Sexcenties sestertium*] Quindecies centena millia ducatorum quantitas hujus pecuniæ æquat. *Alciatus.* Id est 468750 lib. sterl. *Idem.*

ties sestertium à privatis mutuum acciperetur. Præpositusque ei curæ Poppæus Silvanus. nec multo post necessitas abiit, sive omissa simulatio. Abrogati inde, legem
48 ferente Domitiano, consulatus quos Vitellius dederat. [1] Funusque censorium Flavio Sabino ductum: magna documenta instabilis fortunæ, [2] summaque & ima miscentis. Sub idem tempus L. Piso proconsule interficitur: ea de cæde quam verissime expediam, [3] si pauca supra petiero, ab initio caussisque talium facinorum non absurda. Legio in Africa auxiliaque, tutandis imperii finibus, sub divo Augusto Tiberioque principibus, Proconsuli parebant. Mox C. Cæsar turbidus animi, ac [4] M. Silanum obtinentem Africam metuens, ablatam Proconsuli legionem, misso in eam rem legato tradidit. [5] æquatus inter duos beneficiorum numerus, & mixtis utriusque mandatis, discordia quæsita auctaque. [6] Pravo certamine, legatorum jus adolevit. diuturnitate officii, vel quia minoribus major æmulandi cura: proconsulum splen-

1 *Funusque censorium*] Magnifice exstructum significat, & eminenti præ cæteris apparatu, ut censuræ dignitas reliquis præfulgebat, tanquam cujuscunque honoris fastigium. Polybius lib. 6. scribit in funere consulati aut prætorio nonnullos è nobilioribus lectos defuncti pompam duxisse ἐν ἐσθῆτι tantum περιπορφύρῳ i. *in veste prætexta purpura*; in funere Censorio ἐν πορφυρᾷ *in purpura.* Idem.

2 *Summaque etiam miscentis*] Rodolphus acute, *summaque & ima miscentis.* Lipsius.

Summaque etiam miscentis] Faernus rectissime legebat: *Summaque & ima miscentis.* Ursinus. Constat sententia. Conjectura tamen Rodolphi legentis, *summaque & ima*, mihi prorsus arridet. *Pichena.*

3 *Si pauca supra petiero*] Aut *supra repetiero.* ut in lib. Ann. 16. *De C. Petronio pauca supra repetenda sunt.* ceu vulgo legitur: aut *pauca repetiero.* Nisi quis malit, *subrepetiero.* ut sit verbum ejus formæ, cujus est *prodeambulo*, *prosubigo*, *repromitto*, *adobruo*, & quod apud Livium reperitur, *superincido.* Rhenanus. Muretus, *repetiero.* Melius; sed cur hic auctor veritatis studium testatur? tanquam minus vere illa tradiderit. Videatur vocula excidisse: *quam potero verissime expediam.* ut tanquam in re incerta secuturum se verum, qua possit, profiteatur. Sed credo non *verissime* hic Tacito scriptum, sed *brevissime.* quod postea corruptum ex vitiosa scribendi ratione *urevissime.* Nam hæc auctoris mens, quasi veniam digressus aliquanto longioris orantis: cum alia quædam huc facientia altiuscule repetierit, de cæde ipsa quam brevissime se absoluturum. *Acidalius.*

4 *M. Silanum*] Dio hæc in rebus Caji mire confundit ac miscet. Nec M. Silano Proconsule evenisse divisionem hanc vult, sed ipso L. Pisone. Vide eum: & de hac ipsa cæde Plinium lib. III. epist. VII. *Lipsius.*

5 *Beneficiorum numerus*] Proprie & ex ævi ejus usu accipe Beneficia, promotiones ad altiores ordines sive gradus. Castrense in ea re verbum est, Livio sic usurpatum lib. IV. *Ut tribuni militum à populo senideni crearentur. quæ antea, perquam paucis suffragio populi relictis locis, Dictatorum & consulum ferme fuerant beneficia.* Ciceroni etiam epistola ad Rufum Quæstorem: *De centurionibus tamen & tribunorum militum contubernalibus, res est in integro, genus enim horum beneficiorum definitum lege non erat.* Nec Valerius alio sensu, lib. IV. cap. VII. scripsit. *Ad equestrem ordinem & splendidæ militiæ stipendia P. Cælii beneficio pervenerat.* Item Suetonius Tiberii cap. XII. clare: *Venit in suspicionem, per quosdam beneficii sui centuriones.* Noster adæque lib. I. supra. *Primores militum, per beneficia Nymphidii, ut suspectos.* Hi tales, Beneficiarii dicti. Cæsar de Bello civili lib. II. *Petrejus cum prætoria cohorte, barbarisque equitibus paucis, Beneficiariis suis.* Passim in lapidibus: BF. COS. & BF. PR. PR. id est, *Beneficiarius Consulis. Beneficiarius prætoris. Beneficiarius præfecti prætorio*, aut *Proprætoris.* Vegetius restringere nomen videtur: & *Beneficiarii*, inquit lib. II. cap. VII. *ab eo appellati, quod beneficio Tribunorum promoverentur.* Et ad ejus mentem in lapidibus lego ista. In Piceno: BENEFICIARIVS. TRIBVNI. DEINDE. OPTIO. IN. CENTVRIA. Romæ: CORNELIO. MARCIANO. MILITI. COHORT. XII. VRB. BENEF. TRIBVN. Abiisse in aliud officii nomen videtur, ex Tertulliano de Fuga: *In matricibus Beneficiariorum & Curiosorum inter tabernarios, & lanios, & aleones, & lenones, Christiani quoque vectigales continentur.* Lipsius.

Æquatus inter duos beneficiorum numerus] Guidus Pancirolus in Notitia imp. Orient. c. 9. & Occid. c. 47. affirmat legendum, *beneficiariorum.* Tamen nihil mutavi, cum idem sensus in utraque voce sit. *Pichena.*

6 *Pravo certamine legatorum*] Distinguendum censeo: *& mixtis utriusque mandatis discordia quæsita, auctaque pravo certamine. Legatorum jus adolevit diuturnitate officii.* Hoc enim ait: dum imperant iisdem uterque suo jure, sæpe contraria, discordia exorta est, & ea *pravo certamine*, dum neuter alteri concedere sustinet, *aucta.* Sed legatorum potestas prævaluit, quia complures per annos eam curam habebant, proconsules quotannis mutabantur, &c. *Gronovius.*

1 *Va-*

ſplendidiſſimus quiſque, ſecuritati magis quam potentiæ conſulebant. Sed tum le- 49
gionem in Africa regebat [1] Valerius Feſtus, ſumptuoſæ adoleſcentiæ, [2] neque mo-
dica cupiens, ſed affinitate Vitellii anxius. Is crebris ſermonibus, [3] tentaveritne Pi-
ſonem ad res novas, an tentanti reſtiterit, incertum; quoniam ſecreto eorum nemo
affuit, & occiſo Piſone plerique ad gratiam interfectoris inclinavere. Nec ambigi-
tur, provinciam & militem, alienato erga Veſpaſianum animo fuiſſe, & quidam e
Vitellianis urbe profugi, oſtentabant Piſoni *nutantes Gallias*, *paratam Germaniam*, *pe-
ricula ipſius*, [4] *& in pace ſuſpecta tutius bellum.* Inter quæ Claudius Sagitta, [5] præ-
fectus alæ Petrinæ, proſpera navigatione prævenit Papirium centurionem, à Mucia-
no miſſum: aſſeveravitque *mandata interficiendi Piſonis*, *centurioni data.* [6] *Cecidiſſe
Galerianum*, *conſobrinum ejus generumque. Unam in audacia ſpem ſalutis. Sed duo iti-
nera audendi*, *ſeu mallet ſtatim arma*, *ſeu petita navibus Gallia*, *ducem ſe Vitellianis exer-
citibus oſtenderet.* Nihil ad ea moto Piſone, [7] centurio à Muciano miſſus, ut por-
tum Carthaginis attigit, magna voce, [8] læta Piſoni omnia, tamquam principi con-
tinuare; obvios & ſubitæ rei miraculo attonitos, ut eadem adſtreperent, hortari. vul-
gus credulum, ruere in forum, *præſentiam Piſonis* expoſcere. Gaudio clamoribuſque
cuncta miſcebant, [9] indiligentia veri, & adulandi libidine. Piſo indicio Sagittæ,
vel inſita modeſtia, non in publicum egreſſus eſt, neque ſe ſtudiis vulgi permiſit.
Centurionemque percunctatus, poſtquam [10] *quæſitum ſibi crimen cædemque* comperit:
animadverti in eum juſſit, haud perinde ſpe vitæ, quam ira in percuſſorem, quod
idem ex interfectoribus Clodii Macri, cruentas legati ſanguine manus, ad cædem
proconſulis retuliſſet. Anxio deinde edicto Carthaginenſibus increpitis, ne ſolita
quidem munia uſurpabat, clauſus intra domum, ne qua motus novi cauſſa vel forte
oriretur. Sed ubi Feſto conſternatio vulgi, centurionis ſupplicium, veraque & fal- 50
ſa, more famæ, in majus innotuere, equites in necem Piſonis mittit. Illi raptim
vecti, obſcuro adhuc cœptæ lucis, domum proconſulis irrumpunt, deſtrictis gladiis,
& magna pars Piſonis ignari: quod Pœnos auxiliares, Mauroſque in eam cædem
delegerat. haud procul cubiculo, obvium forte ſervum, *quiſnam*, *& ubi eſſet Piſo?*
interrogavere. Servus egregio mendacio, *ſe Piſonem eſſe* reſpondit: ac ſtatim obtrun-
catur.

1 *Valerius Feſtus*] Plinius lib. III. epiſt. VII. *Nuper L. Piſo, pater illius, qui à Valerio Feſto per ſummum facinus in Africa occiſus eſt.* Lipſius.

2 *Neque modica cupiens, ſed affinitate Vitellii anxius*] Codex Matthiæ Corvini, *neque modica cupido ſi affinitate Vitellii anxius. Is cr.* Forte ſcribendum: *Neque modice cupidus, affinitate Vitellii anxius is, crebris* &c. *Rhenanus.* Interpungendus & ſcribendus ita locus hic eſt: *neque immodica cupiens; ſed affinitate Vitellii anxius is, crebris ſermonibus tentaritne*, &c. *Vertranius.* Non male etiam Rom. edit. *& adfinitate*; ut & hoc inter cauſas fuerit, cur citius tranſiret ad res novas. *Gruterus.*

3 *Tentaritne Piſonem*] Flor. ac Ven. *tentaveritne.* Pichena.

4 *Et pace ſuſpecta tutius bellum*] Sic Faernus legebat, deleta, *in*, præpoſitione. *Urſinus.* Muretus *in* tollit. Ego poſſim etiam hic ferre. *Acidalius.* Omnino emendandum, *& pace ſuſpecta.* Sic & ſupra habemus pacem miſeram bene vel bello mutari. *Grotius.*

5 *Præfectus alæ Petrinæ*] In Notitia Imperii. *Præfectus alæ Petrianæ* legitur in Britannia *per Lineam Valli.* Ubi Linea Valli, non aliud eſt quam tractus ille ad Vallum à Severo aliiſque exſtructum. *Lipſius.*

6 *Cecidiſſe Galerianum*] In cod. Matthiæ Corvini legitur, *ceſſiſſe.* Scripſerim, *cæſos eſſe Galer.* Rhenanus.

7 *Centurio à Muciano miſſus*] Particulam *à* ſubmovimus. *Idem.*

8 *Læta Piſoni omnia*] Lego *omina.* quod miror tot locis, nondum etiam hic, emendatum. *Acidalius.*

9 *Indulgentia viri & adulandi libidine*] Fœdus lapſus eſt in duobus iſtis vocabulis, *indulgentia viri.* Caſtigavimus, *indiligentia veri*, hoc eſt, quod forent indiligentes in perſcrutanda veritate rei. *Rhenanus.*

10 *Quæſitum ſibi crimen cædemque comperit*] Senſus eſt, centurionem lætas illas voces vulgaviſſe, ad tentandum Piſonis animum: ut ſi alacrem vidiſſet, para-

catur. nec multo post, Piso interficitur. Namque aderat, qui nosceret, Bebius Massa e procuratoribus Africæ: jam tunc optimo cuique exitiosus, & in caussas malorum, [1] quæ mox tulimus, sæpius rediturus. Festus Adrumeto, ubi speculabundus substiterat, ad legionem tendit præfectumque castrorum Cetronium Pisanum vinciri jussit, proprias ob simultates: sed *Pisonis satellitem* vocabat, militesque & centuriones quosdam [2] puniit, alios præmiis affecit: neutrum ex merito, sed ut oppressisse bellum crederetur. [3] Mox Ophensium, Leptitanorumque discordias componit,

paratumque ad capessendum imperium, conscientiam criminis in eo magis argueret, & sic justius ac majori ludibrio illum occideret; Pisonem autem, cognito centurionis dolo, jussisse in eum animadverti. *Pichena.*

1 *Quæ mox tulimus*] Tempore Domitiani. Tac. in vita Agric. Plinius in epistolis. *Savilius.*

2 *Punit*] Nos, *puniit.* Rhenanus.

3 *Mox Ophensium*] Rodolphus voluit, *Ruspensium:* sed à conjectura. Ophensium quidem non alibi mentio in hoc tractu: & putamus rectissime emendatum iri, *Oeensium.* statimque, *populus Oeensis.* Rem tetigi. Te advoco C. Plini, in meam fidem & Taciti lucem. Scribis lib. v. cap. v. his ipsis verbis: *Ad Garamantas iter inexplicabile adhuc fuit. Proximo bello quod cum Oeensibus Romani gessere, initiis Vespasiani Imperatoris, compendium viæ quatridui deprehensum est.* Quod illud bellum sub initia Vespasiani, nisi istud? Itaque Plinio quoque prælucent clare hæc Corneliana. Tempus, situs nomen, omnia conveniunt: & est hoc illud ipsum celebre opidum, unde Pudentilla Apuleji, ut ipse Apologia commemorat. Scripsit & Orationem, *Pro statua sibi Oeæ locanda.* Lipsius. Ab cujus & Cujacii tempore hanc emendationem celebrat Ortelius: unde ad hanc ætatem quoties dictus Hylas? Etiam novissime Ryckio, sed ut nihil diceret quod vel referret dici, aut notum non foret, aut suum posset dicere, nisi quod veretur ab *Aspis* aliquos derivaturos *Aspensis* ἐθνικὸν scilicet typo Africano, quum in manibus esset Leptis. Nam locum hunc Taciti cum Silio & Ammiano & cum ipso Plinio junctim jam produxerat & emendaverat excellens ille Hieronymus Surita ad itinerarium Ant. Aug. pag. 228. & seq. Nonne hæc temporibus bene divisa? Quid quum ante tot annos jam Holstenius vidit & producere potuit nummos Romanis verbis & literis conscriptos, in quibus memoraretur hæc OEA, mox item Vaillantius vindicans tacitum Harduini furtum, cui se is solet innectere. In hoc autem nummo est expressus fasciculus spicarum, pignus nempe fertilitatis frumenti inde soliti in Italiam avehi, ut pars hæc fuerit præcipua provinciæ Africæ frumentariæ. Hæc quum ita sint, I an non æquabilior & justior mea causa est, quum in Suetonii Augusto cap. 4. pro illo, qui in editionibus copulantibus literas, quas oportebat separari, vane exponitur & ab omnibus ignoratur *Nerulonensis mensarius*, eum expungens reposui *Nerul Oeensis mensarius.* certe non tantum illic muto, quantum in Tacito universa doctorum hominum cohors. Sed contra id ita insurrexit adversarius meus, ut pateat cerebrum sibi ipsum minuisse ad tam præcocem decessum. Cassius enim illic non negavit eum fuisse Afrum; imo quum Suetonius de Antonii Afra exprobratione dixisset, Cassium ita adjicit, ut de ista progenie adsentientem. Quum enim de ea ut tam Romanis vituperata dixisset Antonius, haud dubie aliquid etiam de ista dicturus fuit, si aliunde venisset, hic Cassius; sed nihil de illa ex Cassio citavit Suetonius, quia in ista parte concors fuit Antonio, & hinc ex Cassio tantum incipit loqui de pistore, & vel maxime, quia in ipsa citatione loci Cassiani appariturum foret vituperium de Africa illic in propatulo monstratum iri. Unde stolide in parte ista vehementiam suam ratiocinandi exercuit. Quanto indoctior est, dum ab eo jungitur *Afri*, *Oeensis*, *Barbari* non semel, sed rursus *Afer & ut ex nomine videretur colligendum*, *Barbarus.* Non convenit *Oeensis Barbarus* tempore Julii & Augusti: erant & politi Oeenses, assiduis illis circa Byzacium commerciis & præsertim Romanis frumentationibus. Ex majore jam mentis imminutione scripsit sequens (cave quæras, ubi in Historia reperiatur iste Oeensis mensarius, immo ipsum illud nomen *Nerul* cujuscunque tandem hominis. Incassum enim id quæreres.) Atqui vidit illud sub oculis positum, & quum ex Cassio notavisset Suetonius, quem media ætas male tractavit, connectendo quæ dirimi oportuit, plane id ipsi offerebat Suetonius, qui nequivit curare, quoties per historiam nominatus occursurus esset Nerul, non magis quam alii *Kisvil*, *Agdibil* in Africanis Inscriptionibus. Sed sufficit semel ibi apparere in Suetonii loco decerpto ex perdita Epistola Cassii. Illa ejus generis sunt, ut semel audire sit satis ad risum. Magis insanientis est, quod subnectit [Suetonium aliosque, quando aliquem ex minori oppido remotioris provinciæ dicunt ortum, provinciæ nomen addere solere, sicuti in Vespas. 3. *Sabratensis ex Africa.*] Componat igitur Oeam cum ista urbe, unde est gentile *Sabratensis*, & ostendat monumenta similia horum Sabratensium, qualia ostenduntur de Oea. Hoc certe incassum quæret. Notissima Romanis fuit Oea. Ille tamen pergit duplicare hoc teterrimum mendacium, quasi populus Romanus minus nobilia provinciarum oppida solis suis nominibus non ita facile agnoscebat, tan-

nit, quæ raptu frugum & pecorum inter agrestes, modicis principiis, jam per arma
atque acies exercebantur. Nam populus Ophensis multitudine inferior, Garamantas
exciverat, gentem indomitam, & inter accolas latrociniis fecundam. [1] Unde artæ
Leptitanis res, lateque vastatis agris, intra mœnia trepidabant. donec interventu
cohortium alarumque, fusi Garamantes, & recepta omnis præda, nisi quam vagi
per inaccessa mapalium, ulterioribus vendiderant. At Vespasiano post Cremonen- 51
sem pugnam, & prosperos undique nuntios, *cecidisse Vitellium*, multi cujusque ordi-
nis pari audacia fortunaque hibernum [2] mare aggressi nuntiavere. Aderant legati re-
gis Vologesi, [3] *quadraginta Parthorum equitum millia* offerentes. Magnificum læ-
tumque tantis sociorum auxiliis ambiri, neque indigere. Gratiæ Vologeso actæ,
mandatumque *ut legatos ad senatum mitteret, & pacem esse sciret.* Vespasianus in Ita-
liam, resque urbis intentus adversam de Domitiano famam accipit: *tamquam terminos
ætatis, & concessa filio egrederetur.* Igitur validissimam exercitus partem Tito tradit,
ad reliqua Judaici belli perpetranda. Titum, [4] antequam digrederetur, multo apud 52
patrem sermone orasse dicebatur, *ne criminantium nuntiis temere accenderetur: inte-
grumque se ac placabilem filio præstaret. Non legiones, non classes, perinde firma imperii
munimenta, quam numerum liberorum. Nam amicos tempore, fortuna, cupidinibus ali-
quando, aut erroribus, imminui, transferri, desinere: suum cuique sanguinem indiscre-
tum, sed maxime principibus: quorum prosperis & alii fruantur, adversa ad junctissimos
pertineant. ne fratribus quidem mansuram concordiam, [5] ni pater exemplum præbuisset.*
Vespasianus haud æque Domitiano mitigatus, quam Titi pietate gaudens, [6] *bono esse
animo* jubet, *belloque & armis rempublicam attollere: sibi pacem domumque curæ fore.*
Tum celerrimas navium frumento onustas, sævo adhuc mari committit. Quippe
tanto discrimine urbs nutabat, ut decem haud amplius dierum frumentum in horreis
fuerit, cum à Vespasiano commeatus subvenere. [7] Curam restituendi Capitolii 53
in

tanquam hic negotium esset de vili quadam & rudi parte populi Romani, & non de duobus ingenua eruditione instructissimis, & sane ingenium vel maxime excitantibus ad acumina. Patet igitur insulsa & insipida esse ejus opposita, unde amisso freno ac rupto quorsum non delirat? Ait illum qui legitur nunc apud Suetonium Neruł Oeensis mensarius (neque enim per me illic scribitur litera incipiente majusculam) sine dubio nunquam nec fictum, nec formatum exstitisse in rerum natura. Quid ergo? an a me id adseveratur? Sed ille miser jam mente truncus nequit cogitare nunc agi de convitiis, non de veritate existentiæ: In convitiis autem quæ non effutiit nostri improbissimum os? cujus reliqua risu explodenda. *Jac. Gronovius.*

1 *Unde arta Leptitanis res*] Scripserim, *unde arte L. res.* Res enim quando hoc significatu ponitur, plurali numero semper, ni fallor, utimur. Eadem phrasis supra H. 3, 69. *ni subveniretur, artas res nuntiaret.* Freinshemius.

2 *Mare aggressi*] Alias, *ingressi.* Ferrettus.

3 *Quadraginta Parthorum*] Nec nimis pro illo rege, & militia totius gentis equestri. Idem numerus in Suetonio, cap. VI. *Vologesum promisisse XL. millia sagittariorum.* Non pugnat. nempe equites illi Sagittarii, ut solent, & Hippotoxotæ. Quidam tamen libri in Suetonio XV. M. nec audio. *Lipsius.*

Quadraginta millia equitum Parthorum] 40 *millia sagittariorum*, ait Sueton. Vesp. 6. eadem cum Tacito sententia, Parthi enim erant ἱπποτοξόται, id est, *ex equis militabant arcu.* Savilius.

4 *Antequam digrederetur*] A patre Alexandria, quem eo usque secutus erat, inde digressus Cæsaream, quod iter speciatim describit Josephus sub finem 4. libri περὶ ἁλώσ. *Idem.*

5 *Ni pater exemplum*] In cod. Matthiæ Corvini, *ni parens e.* Rhenanus. Flor. *ni parens* &c. *Pichena.*

6 *Bono esse animo jubet*] Verbum *jubet* non est in cod. Manuscr. Verum illic legitur *attollere*, quemadmodum & nos scripsimus. *Rhenanus.*

7 *Curam restituendi Capitolii confert*] Confert in illum jam dictum. Sed adfuit igitur Vespasianus, an abfuit? Adfuisse Suetonius fortiter dicit, cap. VIII. *Ipse restitutionem Capitolii aggressus, ruderibus purgandis manus admovit PRIMUS, ac suo collo quædam extulit.* Simile & in Dionis compendio legas. At Taciti verba & narratio aliorsum eunt, & omnia sunt, ut Vespasiano absente. Si præsens, cur in alium transfert? cur nec nominatur quidem?

[1] in L. Vestinum confert, equestris ordinis virum, sed auctoritate famaque inter proceres. Ab eo contracti haruspices, monuere, *ut reliquiæ prioris delubri in paludes aveherentur, templum iisdem vestigiis sisteretur. nolle deos mutari veterem formam.* Undecimo kalendas Julias, serena luce, spatium omne quod templo dicabatur, evinctum vittis coronisque. [2] Ingressi milites, quis fausta nomina, [3] felicibus ramis. dein virgines

dem? cur cetera omnia, quæ temporum serie narrantur, illo absente gesta? Ego nihil nisi pugnam manifestam hic video, & libens audiam (paci amicus sum) conciliantem. *Lipsius.*

Curam restituendi Capitolii] Plerique scriptores stant hic contra Tacitum. Sane puto Vespasianum fundando Capitolio adfuisse. Sueton. Vesp. 8. Xiphilin. τὸν νεὼν τὸν ἐν Καπιτωλίῳ εὐθὺς οἰκοδομεῖν ἤρξατο, αὐτός τε τοῦ χοῦ πρῶτος ἐκφορήσας, i. *protinus animum adjecit ad struendum in Capitolio templum, primusque rudera efferre cœpit.* Tamen apud Tacitum præcipuæ dignitatis in hoc negotio præsens, Helvidius Priscus est, prætor urbanus, summo, si Consules abfuissent, loco. Equidem seposita Taciti auctoritate, contra quem ne viginti quidem illius generis scriptores præponderent, non video quomodo Vespasianus Romam intrasse potuerit ante vigesimum primum Junii. Alexandriæ enim aliquot menses egit, inquit Tacitus, *certa maris opperiens.* A decimo autem Novembris usque ad decimum Martii, ait Vegetius 4, 39. *maria clauduntur*; à decimo Martii ad decimum quintum Maji *periculosa maria tentantur*, neque facile se quisquam iis committebat nisi mercator; ut ante aut circa dimidium Maji Alexandria solvisse non videatur. Zonaras vult longe diutius proposito in Ægypto substitisse, quod speraret expugnatum interim iri Hierosolyma ante discessum, ut tum quoque profecturus Romam Titum haberet comitem. Præterea, Vespasiani iter eo institutum, fuit tardum & plerumque terrestre, magnis negotiis occupatum, ut Josephus ἁλώσ. 7. c. 5. & 10. Suetonius & alii testantur. Ut, omnibus pensitatis, Romam ingredi non potuerit, nisi declivi jam æstate, & interesse non potuerit Capitolii fundationi. *Savilius.*

1 *L. Vestinum equestris ordinis*] Estne ille, de quo Oratione pro Gallis Claudius Cæsar? *Ex qua Colonia* (Viennensi) *inter paucos equestris ordinis ornamentum L. Vestinum familiarissime diligo.* Ego puto. idque paullo certius, quam eumdem Martiali intelligi, lib. IV. Epigr. XXIX.

Cum gravis extremas Vestinus duceret horas,
Et jam per Stygias esset iturus aquas:
Ultima volventes oravit pensa sorores,
Ut traherent parva stamina pulla mora.
Tum largas partitus opes, à luce recessit:
Seque mori post hoc credidit ille senem.

Nam hic fuerit potius filius ejus: qui videtur è clausula juvenis obiisse. *Lipsius.*

In L. Vestinum] Hic est à Claudio in Lugdunensi tabula memoratus, ex colonia Viennensi, equestris ordinis ornamentum, ab illo familiarissime dilectus. *Vertranius.*

2 *Quibus fausta nomina*] Non, *omina*, ut vulgo. Vaticanus ita jubet, & mos religionis priscæ. quibus magnæ curæ ut in his talibus initiis homines præessent aut interessent bono nomine. id est: è quorum nominibus captari velut augurium aliquod posset prosperitatis & diuturnitatis. Talia sunt, Salvius, Longinus, Statorius, &c. Mala contra, è quibus triste aliquod, infirmum, breve. ut Curtius, Minucius, Furius, Hostilius, Cicero de divinat. *Cum Imperator exercitum, Censor populum lustraret, bonis nominibus, qui hostias ducerent, eligebantur: quod idem in delectu Consules observant, ut primus miles fiat bono nomine.* Plinius: *Publicis lustris etiam nomina victimas ducentium prospera eligimus.* Tale vaticinium lenonis illius Plautini, in Lucride:

Nomen atque omen quantivis est pretii,
Mihi quoque Lucridem confido fore te.

Adi & Festum in Lacus Lucrinus. *Lipsius.*

Ingressi milites, quibus] Non hæc à superioribus puncto divellenda fuerant. Tu junge: *evinctum vittis coronisque ingressi milites* &c. Continua enim oratio inde ab illis, *Undecimo Kal. Jul.* ad verbum *perluere* decurrit, in eoque comprehensio & sensus ipse sistitur. *Acidalius.*

Quibus fausta nomina] Cic. de divin. *Cum Imperator exercitum, Censor populum lustraret, bonis nominibus, qui hostias ducerent, eligebantur: quod idem in delectu Consules observant, ut primus miles fiat bono nomine.* Savilius. Ita jam pridem Faernus emendavit, adductus Cic. loco ex lib. I. de Divin. & Plin. 28, 2. In quo est: *Cur publicis lustris etiam nomina victimarum ducentium prospera legimus.* Ursinus. Congruit Flor. cum Vat. in voce, *nomina.* Male vulgati, *omina.* Vide Lipsium. *Pichena.* Si idem est ad hanc rem *omen* quod *nomen* cur emendamus? Idem autem esse docent ea, quæ vir doctiss. è Plauti transcripsit Persa Virgini *Lucridi nomen in patria fuit.* To. *nomen atque omen quantivis est pretii.* Quibus enim est nomen faustum, iisdem etiam omen esse faustum dici potest. Plaut. Pseud. *euge jam χαῖρε, οἰωνὸν volo* i. *salve, omen.* Salinerius. Interim edidi, prout simpliciter annotavi in MS. Mediceo esse, non *qui fausta nom.* ut proditur ab Ryckio, quum satis clare in scedis meis sit descriptum. *Jac. Gronovius.*

3 *Felicibus ramis*] Id est, è felici arbore (dis grata, interpretatur Macrobius) decerptus. Ammianus

gines Vestales, cum pueris puellisque patrimis matrimisque, [1] aqua rivis & fontibus amnibusque hausta, perluere. Tum Helvidius Priscus prætor, præeunte [2] Plauto Eliano pontifice, [3] lustrata suovetaurilibus area, & [4] super cespitem redditis extis, *Jovem*,

nus in religione simili, lib. XXIX. *Linteis quidam indumentis amictus, torulo capite circumflexo, verbenas felicis arboris gestans.* Huic usui maxime Laurus. Livius lib. XL. *Omnes coronati & lauream in manu tenentes supplicaverunt.* Suidas: Αἴσακος. ὁ κλάδος τῆς δάφνης, ὃν κατέχοντες ὕμνουν τοὺς θεούς: *Aisacus. ramus lauri, quem manu tenentes deos celebrabant.* Lipsius.

1 *Aqua perluere*] Solenni & usitata lustratione, publice privatimque recepta. Tertullianus de Baptismo: *Ceterum villas, domos, templa, totasque urbes aspergine circumlatæ aquæ expiant passim.* Huic rei & περιῤῥαντήρια vasa in templis, aqua lustrali plena, qua sacerdotes aut æditui intrantes aspergerent, aut etiam ipsi sese. Sozomenus: Θαλλοὺς τινὰς διαβρόχους κατέχων ὁ ἱερεὺς, νόμῳ ἑλληνικῷ περιέῤῥαινε τοὺς εἰσιόντας: *Ramos quosdam madidatos sacerdos tenens, aspergebat ritu Græcorum sive Gentilium, intrantes.* Ovidius:

Udaque rorales laurea misit aquas.

Insignem ad hanc ablutionem locum abluo, Asconii In Divinationem: *Alii delubra dicunt ea templa, in quibus sunt labra corporum abluendorum mortuorum, ut Dodonæi Jovis aut Apollinis Delphici, in quorum delubris lebetes tripodesque visuntur.* Fallor, aut τὸ *mortuorum*, ab inepto glossographo est: nec aliunde Delubra derivari vult, quam ab ista in templorum vasis aqua ad deluendum. *Idem.*

A quatrimis & fontibus omnibusque hausta pluere] Dii boni quam est hæc clausula prodigiosis mendis obsita, restituimus, *Aqua, rivis & fontibus amnibusque hausta, perluere.* Rhenanus. In vv. cc. est *aqua trinis è fontibus, amnibusque hausta.* Quæ lectio non displiceret, si aliquo antiquitatis testimonio confirmaretur. Ant. Augustinus legebat: *Aqua è rivis, & fontibus amnibusque hausta perpluere.* &c. *Ursinus.* An credibile est hunc locum ita potuisse circumiri & tractari ab viris doctis, ut tanto tempore non denique purgatum plene abluerent? Nam ut certe constaret nihil hic perfecte actum esse, ecce & Ryckii illud *vicinis e fontibus*, quod procul dubio hausit ex syllabæ unius in MS. sæpe omissæ observatione. Sed quis ad sacra requisivit vicinos fontes? Locus utique Ciceronis huc non pertinet; utique in augurum Romanorum precatione nullus Danubium aut Euphraten requisivit. Quod dubitat an Taciti lingua *rivi & fontes amnesque*, sane si debuerunt nominari & sic conjungi, cur id Tacitus non faceret? perinde ut Livius 4, 30. *Terra vix ad perennes suffecit amnes. defectus alibi aquarum circa torridos fontes rivosque.* Propterea agnosce quam egregie ritum veterem expresserit Tacitus, qui scripserat *aqua vivis e fontibus amn. hausta.* Hæc illius proprietas est, ubique indicata, vel per Scaligerum, dum in Propertio 1, 18. correxit *Pro quo, Di! Vivi fontes & frigida rupes*, vel per Heinsium patrem, dum in Silii lib. 8. illustrat *Ac vivo purgor in amni*, vel per Nicolaum filium, dum ad Ovidii Amores 3, 6, 59. notans vocem *vivus* sæpe ad res non animatas transferri etiam scribit sic *vivi fontes* occurrere. Ipse Livius 1, 45. *Quin tu ante vivo perfunderis flumine.* Millies alibi, & præsertim apud poetas, ut patuit. Itaque nullus dubitavi sic edere. Sed in loco Propertii tamen non ita mihi blandiuntur Scaligeriani *vivi fontes*, ut quidem isti militi anonymo, judicanti *optime & ex tripode.* Nam *vivi fontes* nunquam dicuntur nisi in melius aut ad sacra: quibus componi nequit aut *frigida rupes* aut *dira quies*, ut potius illic cogitari debeat, an non poeta dixerit *Pro quo, Di, rivi, fontes & frigida rup.* Jac. Gronovius.

2 *Plauto Eliano*] Vatic. Barbare vulgo, *Eliatius.* Lipsius.

Plautio Æliano] Ita legendum ex vv. cc. *Ursinus.*

3 *Lustrata bove taurisque*] Vera dictio, *Suovetaurilibus.* Præit Vatic. in quo, *bovetaurilibus:* & Covarruviæ, qui, *bovetauribus.* Scilicet prisci in lustrationibus aut piamentis hoc sacrificii genus adhibebant, solenni ritu. Livius lib. IX. *Telo potiri hostem fas non est: si potiatur, Marti Suovetaurilibus piaculum fieri.* Tacitus 6. Annal. 37. *Sacrificantibus, cum hic more Romano Suovetaurilia daret, ille equum placando amni.* Cato de re Rustic. *Cum Divis volentibus, quodque bene eveniat, mando tibi Mani, uti illace Suovetaurilia, fundum, agrum, terramque meam, quota ex parte circumferenda censeas, uti cures lustrare.* Quæ victimæ in hoc sacro, etsi vox indicat, clare etiam Varro lib. II. De re Rust. *Populus Romanus cum lustratur Suovetaurilibus, circumaguntur verres, aries, taurus.* Et Quinctilianus: *Nam Suovetaurilia jam persuasum est esse ex sue, ove, & tauro.* Solitaurilia hæc etiam dicta, docebit te Festus. nec abeunt à Græcorum veteri sacro, quod illi τριττὺν dicebant. de quo Eustathius, aliique. *Lipsius.*

Lustrata Suovetaurilius area] Ita scribendum: ut jam pridem emendavimus ex vv. cc. & ipsa antiqui ritus notitia. *Ursinus.* Vulgo, *bove taurisque.* Emendavit Lipsius. & Florent. annuit, qui habet, *bovetaurilibus.* Pichena. Non animadvertit vir solertissimus, nimio corrigendi pruritu corruptus Capitolino Jovi vaccam simul & taurum auratis cornibus immolari solere. Serv. 9. Æneid. quod vulgatam Taciti probat lectionem, quæ commutata priscæ religionis ritum penitus exsuit. *Gutherius.* Abstine contumeliam. Recte Lipsius. non enim de sacrificio Jovi uni faciendo agitur, sed de area lustran-

Jovem, *Junonem*, *Minervam*, *præsidesque imperii deos* precatus *uti cœpta prosperarent*,
sedesque suas pietate hominum inchoatas, *divina ope attollerent*; vittas [1] quis ligatus la-
pis innexique funes erant, contigit. Simul ceteri magistratus, & sacerdotes, & se-
natus, & eques, & magna pars populi, studio lætitiaque connixi, saxum ingens
traxere: passimque injectæ fundamentis argenti aurique stipes, & metallorum pri-
mitiæ nullis fornacibus victæ, sed ut gignuntur. Prædixere haruspices, ne teme-
raretur opus saxo aurove in aliud destinato. Altitudo ædibus adjecta. Id solum re-
ligio annuere. & prioris templi magnificentiæ defuisse creditum, quo tanta vis homi-
54 num retinenda erat. Audita interim per Gallias Germaniasque mors Vitellii duplica-
verat bellum. Nam Civilis omissa dissimulatione, in populum Romanum ruere.
Vitellianæ legiones [2] vel externum servitium quam imperatorem Vespasianum malle.
Galli sustulerant animos, eandem ubique exercituum nostrorum fortunam rati: vul-
gato rumore, *à Sarmatis Dacisque Mœsica ac Pannonica hiberna circumsideri:* paria de
Britannia fingebantur. Sed nihil æque, quam incendium Capitolii, ut finem im-
perii adesse crederent, impulerat. *Captam olim à Gallis urbem*; *sed integra Jovis se-
de*, *mansisse imperium*. *Fatali nunc igne*, *signum cælestis iræ datum & possessionem rerum
humanarum Transalpinis gentibus portendi* superstitione vana Druidæ canebant. Inces-
seratque fama [3] primores Galliarum ab Othone adversus Vitellium missos, antequam
digrederentur, pepigisse, *ne deessent libertati*, *si populum Romanum continua bellorum civi-
55 lium series* [4] *& interna mala fregissent*. Ante Flacci Hordeonii cædem, nihil prorupit,
quo conjuratio intelligeretur. Interfecto Hordeonio, commeavere nuntii inter Civi-
lem Classicumque præfectum alæ Treverorum. Classicus nobilitate [5] opibusque ante
alios. regium illi genus, & pace belloque clara origo. Ipse, e majoribus suis, [6] hostis
populi Romani, quam socius jactabat. Miscuere sese Julius Tutor, & Julius Sabinus;
[1] hic

lustranda. Cur autem *tauris* potius diceret quam *tauro* Tacitus? *Gronovius.*

4 *Secundum cespitem*] Nos, *super cespitem.* Rhenanus.

1 *Quibus ligatus lapis*] Floren. *quis lig. l.* Pichena.

2 *Vel externum servitium*] Restitui ex Flor. ac Ven. particulam, *vel*, quæ vim sententiæ addit. *Pichena.* Qui cur eadem opera noluerit indicare mox in eodem MS. legi *finem imperio adesse*, non *imperii*, ut editur, non adsequor, certe officium ejus erat. Bene memini sic loqui Justinum 6, 2. *Quibus futurus imperii finis denuntiabatur* &c. Nihil tamen ideo vetuit Tacitum uti tertio casu; quem tanto verisimilius est ab eo nunc adhibitum, quia & lib. 2. ann. 21. dicit *Solam internecionem gentis finem bello fore.* Cæterum hæc verba bis adhibuit in Dissertationibus Ezech. Spanhemius pag. 855. & 882. In primo loco scribit *infamia illius facti, quo multi finem imperii adesse credebant:* in posteriore *qui vel ex Taciti lectione meminit, qua consternatio Romæ non solum. sed in Provinciis subierit incensa hac Jovis sede, quæ pignus imperii habebatur; & proinde qua deleta finem imperii adesse & possessionem rer. dum. Transalp. gent. portendi audacter canebant Druidæ.* Quam multa iste corripit & miscet ac turbat ad corrumpendam historiam. Quas provincias potest nominare præter has partes solo isto tempore, quo Batavi cœptarunt rebellionem? Druidæ audacter ita cecinissent, si contigisset id ab eis fieri ante motam hanc rebellionem: at tunc tacuerunt; nunc ita præsagiunt non sane audacter, sed ut bene Tacitus, superstitione vana. *Pignus* autem *imperii* non ex interpretatione provincialium vocat Tacitus 3, 72. non ipsorum civium Romanorum, sed tantum ex sua deploratione. *Jac. Gronovius.*

3 *Primores Galliarum*] Hæreo, qui isti, quando & unde ab Othone adversus Vitellium missi; nisi intelligat *Rom. Senatores*, quorum multi origine Galli, in comitatum adsciti ab Othone adversus Vitellium. Sed istius ordinis homines, nisi me fallit conjectura, adeo novis inceptandis studere non solent. *Savillius.*

4 *Et in interna mala fregissent*] Præpositionem *in* erasimus. *Rhenanus.*

5 *Anteibat alios*] Brevius & verius Vatic. & Coverruviæ, *ante alios.* Sic lib. v. Histor. *Templum in modum arcis, propriique muri labore & opere ante alios.* Lib. 1. Annal. *Cn. Lentulus ante alios ætate & gloria belli.* Lipsius.

Opibusque ante alios] Plerique vet. libri hanc lectionem affirmant, ut testatur Lipsius, & consonat Flor. ideo vulgatæ, *anteibat alios*, præposui. *Pichena.*

6 *Hostis populi Romani, quam socius jactabat*] Sic resti-

[1] hic Trevir, hic Lingon. Tutor, ripæ Rheni à Vitellio præfectus: Sabinus, ſuper inſitam vanitatem, falſæ ſtirpis gloria incendebatur, *proaviam ſuam divo Julio per Gallias bellanti, corpore atque adulterio placuiſſe.* Hi ſecretis ſermonibus, [2] animos ceterorum ſcrutari. ubi, quos idoneos rebantur, conſcientia obſtrinxere, in colonia Agrippinenſi, in domum privatam conveniunt. nam publice civitas talibus inceptis abhorrebat. Attamen interfuere quidam Ubiorum, [3] Tungrorumque. Sed plurima vis penes Treveros, ac Lingonas. Nec tulere moras conſultandi. certatim proclamant, [4] *furere diſcordiis populum Romanum, cæſas legiones, vaſtatam Italiam,* [5] *capi cummaxime urbem, omnes exercitus ſuis quemque* [6] *bellis diſtineri. ſi Alpes præſidiis firmentur; coalita libertate, diſpecturas Gallias, quem virium ſuarum terminum velint.* Hæc dicta pariter, proba- 56
taque. [7] de reliquiis Vitelliani exercitus dubitavere. Plerique *interficiendos* cenſebant, *turbidos, infidos, ſanguine ducum pollutos.* Vicit ratio parcendi: *ne ſublata ſpe veniæ, pertinacia accenderentur. Alliciendos potius in ſocietatem. legatis tantum legionum interfectis, ceterum vulgus conſcientia ſcelerum, & ſpe impunitatis facile acceſſurum.* Ea primi concilii forma. miſſique per Gallias concitores belli. Simulatum ipſis obſequium, quo incautiorem Voculam opprimerent. Nec defuere qui Voculæ nuntiarent. Sed vires ad coërcendum deerant, infrequentibus [8] infidiſque legionibus. Inter ambiguos milites, & occultos hoſtes, optimum e præſentibus ratus, mutua diſſimulatione, & iiſdem, quibus petebatur, artibus graſſari; in coloniam Agrippinenſem deſcendit. Illuc Claudius Labeo, quem captum & [9] extra conventum amandatum in Friſios

reſtitui. Tranſmarinum & elegans dicendi genus eſt, *Jactat eſſe ſocius*: quod plebs dixerit, Jactat ſe ſocium eſſe. Homerus:

Ἕκτωρ ὃς Διὸς εὔχετ' ἐρισθενέος πάϊς εἶναι.

& crebro Græci: quos ſæpe & vulgo imitati Latini, ſed locis hodie fere corruptis. Plautus Aſinaria:

Argenti viginti minæ me modo ad mortem appulerunt,
Quas hodie adoleſcens Diabolus ipſi daturus dixit.

Ita enim conſenſu manuſcripti. ſicut & illo Bacchidibus:

Eia, nunc eſſe ego opinor Hercules, tu autem Linus.

Apulejum eo exemplo ſcripſiſſe cenſeam lib. VII. *Summos illi promitterent honores habituri mihi.* nec mutem. Virgilius:

——— *ſenſit medios delapſus in hoſtes.*

Lipſius.

1 *Hic Trevir, hic Lingon*] Forte, *ille Lingon.* Rhenanus. Sententia exigit: *Ille Trevir, hic Lingon.* Pichena.

2 *Animos ceterorum ſcrutari. Ubi quos*] Fortaſſe melius corrigas ac diſtinguas, *ſcrutati; ubi quos.* Idem.

3 *Turingrorumque*] Caſtigavi, *Tungrorumque.* Rhenanus.

4 *Furere diſcordiis pop. R.*] Joſeph. ἁλώς. lib. 7. c. 2. *Savilius.*

5 *Capi tum maxime*] Emendavi, *capi cummaxime.* Rhenanus.

6 *Bellis deſtineri*] Nos, *diſtineri.* Idem.

7 *De reliquiis Vitelliani exercitus*] In cod. manuſcr. legitur, *reliquis.* ſubaud. militib. *Idem.*

8 *Infidiſque legionibus*] Non eſt in codice Budenſi, ſicut nec ablativus *artibus*, paulo poſt. *Idem.* Qui ipſe nec legitur in MS. Mediceo. Et ſane licet artes propemodum ſic rurſus adhibeantur infr. cap. 84. tamen hic auctor ab tam ſubdola ac letifera fraude eas avertit, nec ſic uſurpat, ut juſtior cauſa ſit expellendi, quam ſervandi, quod non niſi interpolatus Ryckii codex tentat. *Jac. Gronovius.*

9 *Extra conventum*] Accipio, conventum Socialem, ab iis omnibus, qui arma in Romanos junxiſſent. Si tamen pura eſt lectio, nam libri quidam, *commentum* habent, Florentinus *cōmtum.* Nihil melius elicio. *Lipſius.*

Extra conventum amandatum in Friſios] Dixit ſupra eod. lib. Sed *conventus* ille mihi ſuſpectus. nam cum juſſu Civilis in Friſios avectus eſt Claudius, ipſi erant in campo, & in acie. quid ergo proprie dictum de conventu? neque Flor. eam vocem agnoſcit qui habet, *cō tum.* Venetus *commentum.* An *Extra conventum*, ſignificat, privato & clandeſtino ducum conſilio, abſque multitudinis frequentia & conventu, nulloque judicio amotum Labeonem? Idem fere Cic. pro Deiot. *dico intra domeſticos parietes: dico extra conventum, & eam frequentiam, in qua Oratorum ſtudia niti ſolent.* An potius longe à cœtu militari, ubi periculum erat, ne diſcordiæ ſemina Labeo præberet? *Pichena.* Lectio jam recepta omnium ineptiſſima. Quomodo enim *extra conventum amandatus*, qui ejus pars vix fuit. Id ea, quæ ſupra dicuntur, ſatis oſtendunt. At vet. cod.

Frisios diximus, corruptis custodibus perfugit. pollicitusque, *si præsidium daretur, iturum in Batavos, & potiorem civitatis partem ad societatem Romanam retracturum:* accepta peditum equitumque modica manu, nihil apud Batavos ausus, quosdam Nerviorum Bethasiorumque in arma traxit. [1] Et furtim magis, quam bello, Caninefates Marsacosque incursabat. Vocula Gallorum fraude illectus, ad hostem conten-
57 dit. Nec procul Veteribus aberat; cum Classicus ac Tutor per speciem explorandi prægressi, [2] cum ducibus Germanorum pacta firmavere. Tumque primum discreti a legionibus, proprio vallo castra sua circumdant, obtestante Vocula, [3] *Non adeo turbatam civilibus armis rem Romanam, ut Treveris etiam Lingonibusque despectui sit. Superesse fidas provincias, victores exercitus, fortunam imperii, & ultores deos.* [4] *Sic olim, Sacrovirum & Æduos; nuper, Vindicem Galliasque singulis prœliis concidisse.* [5] *Eadem rursus numina,* [6] *eadem fata, ruptores fœderum exspectarent. Melius divo Julio, divoque Augusto notos eorum animos.* [7] *Galbam, & infracta tributa, hostiles spiritus induisse. Nunc hostes, quia molle servitium: cum spoliati exutique fuerint, amicos fore.* Hæc ferociter locutus, postquam perstare in perfidia Classicum Tutoremque videt: verso itinere, Novesium concedit. Galli duum millium spatio distantibus campis, consedere. Illuc commeantium centurionum militumque emebantur animi: ut, flagitium incognitum, Romanus exercitus in externa verba jurarent, pignusque tanti sceleris, nece aut vinculis legatorum daretur. Vocula, quamquam plerique fugam suadebant,
58 gaudendum ratus, vocata concione, in hunc modum disseruit. *Nunquam apud vos verba feci, aut pro vobis solicitior, aut pro me securior. Nam mihi exitium parari, libens audio: mortemque* [8] *in tot malis hostium ut finem miseriarum exspecto. Vestri me pudet*

cod. habent *commentum.* Emendem: *extra continentem amandatum in Frisios.* Tum enim jubente Civili in Frisios amandatus est Labeo, ipse non in insula Batavorum sed in expeditione & campo fuit. Id superiora liquido ostendunt. *Boxhornius.* Recte se habet vulgata. Vide, si libet, 3. observ. 22. *Gronovius.* Si id vere dici potest in ea, quam Rhenanus pigratur confirmare ex codice Budensi; quam Mediceus codex omnino rejicit: sed exserte solus ex suo interpolato exemplari & per Rud. Agricolam ex quacunque seu membrana seu charta exarantem scripto tradit Ryckius, languida ceteroquin & bene cognita nunc notans, quum in sequentibus de *civitatis parte* ita encomiastice de ipso vaticinantem post Harpocratis folia pag. 221. & in monumentis antiquis præsagientem spreverit Cuperum adeo ut dedignetur vel tangere, quum circiter eodem tempore hanc ambiguitatem deciderit Harduinus in obscuro angulo, nempe in curis secundis ad Plinii libros priores pag. 810, ubi verba Taciti citans docet civitatem sic intelligi. Enimvero magna res. *Jac. Gronovius.*

1 *Et furtim magis, quam bello Caninefates, Marsacosque incursabat*] Muretus, *Marsaticosque.* Forsan & legendum, *furto.* Acidalius.

2 *Cum ducibus Germanorum*] Faërnus legebat, *Trevirorum.* Ursinus.

3 *Non adeo turbatam*] Similem & è Romano pectore vocem, emisit ille Stilico apud Claudianum, De bello Getico:

Non ita Romanum Fati violentia nomen
Obruit, ut vestros nequeat punire tumultus.

Lipsius.

4 *Sic olim Sacrovirum & Æduos*] Quarto Tiberii anno. Tac. 3. Ann. *Savilius.*

5 *Eadem rursus omnia*] Castig. *eadem rursus numina.* Rhenanus.

6 *Eadem fata, ruptores fœderum exspectarent*] Malo *exspectare*, eadem sententia, sed meliori phrasi. Qui *exspectandi* verbum in hoc usu non noverant, mutarunt. Dele etiam comma post *fata.* Acidalius.

7 *Galbam*] Splendidum Taciti ἁμάρτημα μνημονικὸν. Galba enim non imminuit, sed auxit potius Lingonum & Treverorum tributa, eosque varie afflixit. Urbibus quidem nonnullis quartam tributorum pendi solitorum partem remisit, sed non in hisce Comitiis. *Savilius.* Ego potius artem oratoris esse censeo, ad invidiam faciendam defectoribus Gallici nominis, quod quædam civitates accepissent, quasi omnibus datum esset interpretantis & quasi pro eo, quod nonnulli ejusdem gentis populi adepti forent, alii quoque gratiam deberent. Asconius in Divinat. *Siculis omnibus. Elatoriæ: cum enim à duobus quæstoribus Sicilia regi soleret, uno Lilybætano, altero Syracusano, ipse vero Lilybætanus quæstor fuerit Sex. Peducæo prætore, omnibus tamen se placuisse dixit.* Gronovius.

8 *In tot malis hostium*] Haud plane damno. Quid si tamen faciamus, *portum & finem?* Quid si *in tot malis honestam?* Lipsius.

In

pudet miseretque, adversus quos non prœlium & acies parantur. [1] *id enim fas armorum, & jus hostium est. bellum cum populo Romano vestris se manibus gesturum Classicus sperat: imperiumque & sacramentum Galliarum ostentat. Adeo nos,* [2] *si fortuna in præsens virtusque deseruit,* [3] *etiam vetera exempla deficiunt, quotiens Romanæ legiones perire præoptaverint, ne loco pellerentur. Socii sæpe nostri, exscindi urbes suas, seque cum conjugibus ac liberis cremari pertulerunt. neque aliud pretium exitus, quam fides famaque.* [4] *Tolerant cummaxime inopiam obsidiumque apud Vetera legiones, nec terrore aut promissis demoventur. Nobis, super arma & viros, & egregia castrorum munimenta, frumentum & commeatus quamvis longo bello pares.* [5] *Pecunia nuper etiam* [6] *donativo suffecit: quod sive à Vespasiano, sive à Vitellio datum interpretari mavultis, ab imperatore certe Romano accepistis. Tot bellorum victores, apud Geldubam, apud Vetera, fuso totiens hoste, si pavetis aciem, indignum id quidem: sed est vallum murique, & trahendi artes, donec è proximis provinciis auxilia exercitusque concurrant. Sane ego displiceam. sunt alii legati, tribuni,* [6] *centurio denique, aut miles.* [7] *Ne hoc prodigium toto terrarum orbe vulgetur, vobis satellitibus, Civilem & Classicum Italiam invasuros. An si ad mœnia urbis Germani Gallique duxerint, arma patriæ inferetis? Horret animus tanti flagitii imagine.* [8] *Tutori Trevero* [9] *agentur excubiæ? Signum belli Batavus dabit? Germanorum catervas supplebitis? quis deinde sceleris exitus? cum Romanæ legiones contra direxerint: transfugæ è transfugis, & proditores è proditoribus, inter recens & vetus sacramentum invisi deis errabitis? Te, Jupiter optime maxime, quem per octingentos viginti annos, tot triumphis coluimus; te, Quirine Romanæ parens urbis, precor venerorque,* [10] *ut si vobis non fuit cordi,*

In tot malis hostium] Mala quæ adversus me ab hostibus parantur. eritque nomen ancipiti significatione, ut *vulnus. Et vulnere tardus Ulyssi.* Gell. 9, 18. *Cum diceret vulnus, non quod accepisset Ulysses, sed quod dedisset.* Sed quinam hi hostes? Classicus, Tutor, & cæteri Galli, quos paulo ante *occultos* appellat, qui post manifestam defectionem occulta expromunt, vincula scil. sive necem Voculæ paciscuntur. *Pignusque tanti sceleris nece aut vinculis legatorum daretur.* Salinerius. Vocem, *hostium*, conatur Salinerius defendere. Lipsius varie emendat. Ego corruptam censeo ac legendum, *hodie.* Nam illa ipsa die mortem Vocula expectabat, immo statim post concionem de supremis agitavit. *Pichena.* Quicquid de retinenda aut mutanda voce *hostium* Lipsius afferat, mihi delenda plane videtur. *Acidalius.* Mihi facilis correctio fuit, *Mortemque in tot manibus hostium.* Videtur Tacit. vestigia Sallustii, ut solet, legere, apud quem Cæsar: *In luctu atque miseriis, mortem ærumnarum requiem, non cruciatum esse.* Colerus. Tentabam, *otium & finem miseriarum*, 1 Observ. 14. *Gronovius.*

1 *Id enim fas armorum & jus hostium*] Verbum à Tacito plerunque omittitur, neque hic opus est. tamen optimus Flor. addit, *& jus hostium est.* Pichena.

2 *Si fortuna in præsens, virtusque deseruit*] Vocabulum *virtusque* non est in lib. manuscripto. *Rhenanus.*

3 *Etiam vetera exempla deficiunt*] Interrogatione hæc inspiranda, languentia alias ac jacentia. *Acidalius.*

Deficiunt, quotiens Romanæ legiones perire præoptaverint, ne loco] Ita legitur in Flor. ac Ven. absque ulla interrogationis nota, quod mihi melius visum. Nunc vulgatam lectionem refero, *deficiunt. quotiens Rom. legiones perire præoptaverunt ne loco.* Pichena.

4 *Tolerant nunc maxime inopiam obsidiumque apud Vetera*] Emendavi, *tolerant cum maxime inopiam apud Vetera.* Rhenanus.

5 *Pecunia nuper etiam è donativo suffecit*] Ita Faërnus legebat. *Ursinus.*

6 *Donativo sufficit*] Imo, *suffecit.* Nuper enim donativum acceperant. Supra. *Lipsius.*

Centurio denique aut miles] Reposui, *centurioque aut miles.* Rhenanus.

7 *Ne hoc prodigium* &c.] Cl. Ryckius, prout ceteri ipsum codicem Med. legentes, ita in scedis meis contempsit, quod notaveram in eo exstare *ne hohoc prodig.* Ubi tam religiosus sum, ut credam innui Tacitum scripsisse vel *ne hoc, hoc prodigium* &c. vel *ne, o! hoc prodigium* &c. *Jac. Gronovius.*

8 *Tutori Trevero* &c.] Peregregie exhibet MS. Med. *Tutorin Trev.* Omnino vel sic cum adspiratione *Tutorin' Trevero* vel *Tutorine Trev.* Idem.

9 *Augentur excubiæ*] Nos, *agentur exc.* Rhenanus.

10 *Si vobis non fuit cordi*] Imitatum clare è Livio: *Vos dI immortales precor quæsoque, si vobis non fuit cordi Sp. Postumium cum Samnitibus bellum gerere.* Tacitus infra: *Id fortasse cordi diis, & divino ministerio Principem electum.* Nec quidquam hic scrupi aut

di, me duce hæc castra incorrupta & intemerata servari; at certe pollui fœdarique à Tutore & Classico ne sinatis. Militibus Romanis aut innocentiam detis; aut maturam, &
59 *sine noxa pœnitentiam.* Varie excepta oratio inter spem metumque ac pudorem. Digressum Voculam, & de supremis agitantem, liberti servique [1] prohibuere fœdissimam mortem sponte prævenire. Et Classicus misso Æmilio Longino desertore primæ legionis, cædem ejus maturavit. [2] Herennium & Numisium legatos, vinciri satis visum. Dein [3] sumptis Romani imperii insignibus, in castra venit. Nec illi, quamquam ad omne facinus durato, verba ultra suppeditavere, quam ut sacramentum recitaret. Juravere qui aderant, *pro imperio Galliarum.* Interfectorem Voculæ altis ordinibus; ceteros, ut quisque flagitium navaverat, præmiis attollit. Divisæ inde inter Tutorem & Classicum curæ. Tutor valida manu circumdatos Agrippinenses, quantumque militum apud superiorem Rheni ripam, in eadem verba adigit, [4] occisis Magontiaci tribunis, pulso castrorum præfecto, qui detrectaverant. Classicus corruptissimum quemque e deditis *pergere ad obsessos* jubet, *veniam ostentantes si præsentia sequerentur. aliter nihil spei. famem, ferrumque, & extrema passuros.* Adjecere qui missi erant, exemplum suum.
60 Obsessos hinc fides, inde egestas, inter decus ac flagitium distrahebant. Cunctantibus solita insolitaque alimenta deerant; absumptis jumentis equisque, & ceteris animalibus, quæ profana fœdaque in usum necessitas vertit. Virgulta postremo & stirpes & internatas saxis herbas vellentes, miseriarum patientiæque documentum fuere: donec egregiam laudem fine turpi macularent, missis ad Civilem legatis *vitam* orantes. Neque ante preces admissæ, quam in verba Galliarum jurarent. Tum pactus *prædam castrorum*, dat custodes, qui pecuniam, calones, sarcinas retentarent, [5] atque ipsos leves abeuntes prosequerentur. Ad

aut nodi. Rhenanus tamen ait in Budensi, τὸ *cordi*, non legi: ex quo ille juratus emendat, *si vobis non fuit.* id est, licuit, inquit, more Græco. Bene Beate manibus tuis sit, nam perjuria hæc literatorum, pariter ac amantium, ut spero, venti auferunt. *Lipsius.*

Ut si vobis non fuit cordi, me duce hæc castra incorrupta & intemerata servari, at certe pollui fœdarique à Tutore & Classico ne sinatis] Fœde hunc locum interpolatum ausim jurare. nam dativus *cordi* non est in exemplari regio, nec sex istæ voces, *certe pollui fœdarique à Tutore &:* sed tantum, *At Classico ne sinatis.* Dixit autem Tacitus imitatione Græcorum *si non fuit* pro si non licuit: nam ἐςὶ pro ἔξεςι illi usurpant. *Vobis me duce hæc castra incorrupta & intemerata servari, at Classico ne sinatis.* Quasi diceret; Æquius feram si alius quispiam id faciat. Nam Classicum quum provincialis sit, ista non decent. Totam sententiam sic legeris, *Te Jupiter optime maxime, quem per octingentos viginti annos tot triumphis coluimus, Te Quirine Romanæ parens urbis, precor veneror que, ut si vobis non fuit, me duce hæc castra incorrupta & intemerata servari, at Classico ne sinatis.* Rhenanus.

1 *Prohibuere fœdissimam mortem*] Fœdissimam vocat mortem, quæ desertoris proditorisque manu obvenit. *Pichena.*

2 *Herennium & Numium legatos*] Liber manuscr. habet, *Herennium & Numisium.* Id accipiendum de Numisio Rufo, cujus supra hoc lib. cap. 22. fit mentio. *Legati*, inquit, *legionum Numius Lupercus & Numisius Rufus vallum murosque firmabant.* Infra; *Annumerabor Numisiis & Herenniis, ut omnes legati vestri &c.* Itaque reposuimus hoc loco, *Numisium.* Rhenanus. Herennius legatus primæ legionis, cui hiberna Bonnæ, & Numisius septimæ decimæ, quæ Novesii erat. *Savilius.*

3 *Sumptis Rom. imperii insignibus*] An ut ipse Classicus insignia imperii, tanquam imperator, induerit? cave credas. Sed intellige, Aquilas, vexilla, cæteraque Rom. exercitus signa, secum sumpsisse: neque ullum Imperatorem nominatum, sed juratum pro imperio Galliarum. *Pichena.*

4 *Occisis Magontiaci tribunis*] Distinctio mutanda; *in eadem verba adigit, occisis Magontiaci tribunis, cæso castrorum præfecto, qui detrectaverant. Classicus* &c. Nam ita est. à Novesio partitis curis, Tutor in superiorem Germaniam missus, Agrippinenses in itinere, dein legiones Rom. Magontiaci adegit in verba Galliarum, Classicus inferiorem Rheni ripam secutus ad Vetera direxit. Novesium supra Vetera, infra Agrippinensem coloniam. *Mercerus.* Transposui punctum à verbo, *adigit*, ad verbum *detrectaverant*, monente Mercero, clarior enim sententia redditur. *Pichena.*

5 *Aut qui ipsos leves*] Vol. manuscr. habet, *atqui ipsos.* Malim, *ac qui ipsos.* Mox nos, *ad quintum fere lapidem coorti Germani.* Rhenanus. Correxi,

Ad quintum fere lapidem coorti Germani, incautum agmen aggrediuntur. Pugnacissimus quisque in vestigio; multi palantes occubuere. Ceteri retro in castra profugiunt, querente sane Civile & increpante Germanos, *tamquam fidem per scelus abrumperent.* Simulata ea fuerint, an retinere sævientes nequiverit, parum affirmatur. Direptis castris faces injiciunt. Cunctosque qui prœlio superfuerant, incendium hausit. [1] Civilis barbaro voto, post cœpta adversus Romanos arma, [2] propexum rutilatumque crinem, [3] patrata demum cæde legionum deposuit. Et ferebatur, parvulo filio, quosdam captivorum, sagittis jaculisque puerilibus figendos, obtulisse. Ceterum neque se, neque quemquam Batavum, in verba Galliarum adegit, fisus Germanorum opibus; & si certandum adversus Gallos de possessione rerum foret, inclytus fama, & potior. Mumius Lupercus legatus legionis, inter dona missus Veledæ. Ea virgo nationis Bructeræ late imperitabat: vetere apud Germanos more, quo plerasque feminarum fatidicas, & [4] augescente superstitione arbitrentur deas. Tuncque Veledæ auctoritas adolevit. nam *prosperas Germanis res, & excidium legionum* prædixerat. Sed Lupercus in itinere interfectus. Pauci centurionum tribunorumque in Gallia geniti, reservantur, pignus societatis. Cohortium, alarum, legionum, hiberna subversa cremataque: iis tantum relictis, quæ Magontiaci, ac Vindonissæ sita sunt. [5] Legio XIII. cum auxiliis simul deditis, à Novesio in co- 62
loniam Treverorum transgredi jubetur, præfinita die intra quam castris excederet. Medium omne tempus, per varias curas egere. ignavissimus quisque, cæsorum apud Vetera exemplo, paventes; melior pars, rubore & infamia *quale illud iter, quis dux viæ? & omnia in arbitrio eorum, quos vitæ necisque dominos fecissent.* Alii nulla dedecoris cura, pecuniam aut carissima sibimet ipsi circumdare. Quidam expedire arma, telisque tamquam in aciem accingi. [6] Hæc meditantibus, advenit proficiscendi ho-
ra,

rexi, *atque ipsos*, quia Flor. habet, *at qui ipsos*, unde vulgo, *ac qui ipsos.* Pichena.

1 *Civilis, barbaro voto*] Patrium & solenne Germanis hoc votum. Tacitus de moribus ejus gentis: *Aliis Germanorum populis usurpatum, rara & privata cujusque audentia, apud Cattos in consensum vertit, crinem barbamque summittere, nec nisi hoste cæso exuere votivum obligatumque virtuti oris habitum.* Mansit inferiore ævo. & lego apud Diaconum III. de Gestis Longobard. cap. III. *Sex millia Saxonum, quæ bello superfuerant, devoverunt se neque barbam neque capillos rasuros, nisi se de Suevis hostibus ulciscerentur.* Pulchre igitur & decore Silius Sarmenti Gallo hoc affingit IV. Punic.

Occumbit Sarmens, flavam qui ponere victor
Cæsariem crinemque tibi, Gradive, vovebat.

Quin & Romani usurparunt interdum, ut Julius Cæsar. de quo Suetonius, cap. LXVII. *Diligebat quoque milites usque adeo, ut audita clade Tituriana, barbam capillumque submiserit, nec ante dempserit, quam vindicasset.* Lipsius.

2 *Propexum rutilatumque crinem*] Non addit Tacitus an mœroris causa Civilis barbam capillumque raserit, quod morte Germanici ad indicium maximi luctus factum esse à Regulis testatur Sueton. Calib. 5. Romanis vero in usu non fuit barbam in luctu ponere. Id tamen barbaro voto à Civili factum Tacitus tradit. *Lupanus.* Notat Lipsius exempla quædam in barbaris. Sed ab illa hoc consuetudine, qua in luctu squallorem omnis generis affectabant. Sic & Augustus apud eundem c. 23. *Acidalius.*

3 *Patrata demum clade*] Tacit. de morib. Germ. *Aliis Germanorum populis usitatum rara & privata cujusque audentia apud Cattos in consensum vertit, ut primum adoleverint, crinem barbamque submittere.* Savilius.

4 *Augescente superstitione arbitrentur deas*] Muretus, *arbitrantur.* lib. de morib. Germ. *Vidimus sub Divo Vespasiano Velledam, diu apud plerosque numinis loco habitam. Sed & olim Auriniam, & complures alias venerati sunt, non adulatione, nec tanquam facerent deas.* Acidalius.

5 *Legio* XIII.] Imo *sextadecima.* Sed ita non semel peccatum in Taciti libris, nota ternarii pro senario. *Mercer.* Mercerus, *sextadecima* quod mihi præter historiæ mentem videtur; nam ea in Italiam à Vitellio ducta fuit. quod testatur lib. præced. ubi ordinem agminis Vitellianorum refert. ait enim: *mediam aciem sextadecimanos, duoetvicesimanosque.* At supra hoc eod. lib. ejusdem tertiædecimæ legionis meminit, quæ apud Novesium erat: *Ingressis Novesium, tertiadecima legio conjungitur.* Pichena.

6 *Hæc meditantibus*] Quis neget à Liviano exemplari esse? qui in deditione illa turpi ad Furculas:

Te Hæc

ra, exspectatione tristior. Quippe intra vallum, deformitas haud perinde notabilis: detexit ignominiam campus, & dies. [1] Revulsæ imperatorum imagines, inhonora signa, fulgentibus hinc inde Gallorum vexillis, silens agmen, & velut longæ exsequiæ. [2] Dux Claudius Sanctus effosso oculo, dirus ore, ingenio debilior. Duplicatur flagitium, postquam desertis Bonnensibus castris, altera se legio miscuerat. Et vulgata captarum legionum fama, cuncti qui paulo ante Romanorum nomen horrebant, procurrentes ex agris tectisque, & undique effusi, insolito spectaculo nimium fruebantur. Non tulit ala Picentina gaudium insultantis vulgi. spretisque Sancti promissis, aut minis, Magontiacum abeunt: ac forte obvio interfectore Voculæ Longino, conjectis in eum telis, initium exsolvendæ in posterum culpæ fecere. Le-
63 giones nihil mutato itinere, ante mœnia Treverorum considunt. Civilis & Classicus rebus secundis sublati, an coloniam Agrippinensem diripiendam exercitibus suis permitterent, dubitavere. [3] Sævitia ingenii, & cupidine prædæ, ad excidium civitatis trahebantur. obstabat ratio belli, & novum imperium inchoantibus utilis clementiæ

Hæc frementibus, inquit, *hora fatalis ignominiæ advenit, omnia tristiora experiundo factura.* Lipsius.

1 *Innexa signa*] Budensis codex, *inhora signa.* Rom. *in ora.* Divinabam olim, *inversa signa.* quod ignominiæ fuit, & victos se fatentium. Spartianus in Severo: *In palatium eodem habitu perrexit, prælatis signis quæ prætorianis ademerat, supinis non erectis.* Idem usurpatum in dolore. Tacitus III. Annal. *Præcedebant incompta signa, versi fasces.* Pedo Albinovanus ad Liviam:

Quos primum vidi fasces, in funere vidi,
Sed vidi versos indiciumque mali.

At nunc putem commodius legi, *inhonora signa*, id est, squallida, non uncta, non nitidata: quæ opponit *fulgentibus Gallorum vexillis*: aut potius retineri illud *innexa*, cum explicatione, *Signa innexa*, id est, sine nexu, & nuda fuisse. Nam solent imagines Principum, clypei, etiam coronæ, & talia innecti. *Lipsius.*

Revulsæ imperatorum imagines, innexa signa] Pro *innexa* legitur in cod. reg. *inhora.* Conjicio fuisse scriptum à Tacito, *symbola. Revulsæ imperatorum imagines, symbola, signa.* Rhenanus. Cum in v. c. sit *inhora* pro *innexa*; posset legi, *mota signa.* Ursinus. Plerique veteres cod. interque eos Florent. habent *inhora.* Quod autem in vulgatis repositum fuit, *innexa*, nullibi in MSS. invenitur. Lipsius nuper corrigendum censuit, *inhonora*, id est, squallida, non uncta, non nitida. Quam correctionem recepi, ac fortasse etiam *inhonora signa* dicuntur, quia revulsæ ab iis Imperatorum imagines fuerant. *Pichena. Innexa signa*, id est, non nexa pilis vel coronis, quibus comebantur. Doctiss. vir ad lib. 15. ann. *Salinerius.* Locus mire vexatus ferro Critico; forsan immerito. nam si lectio ista exstat in MS. omnibus habet quo se tueatur; ut dicat nimirum, sine honore omni, sine gratia, signa omnia conjecta, conjectaque in unum quasi fascem. Sic alibi legimus, *innexus sanguine, innexus adfinitatibus.* Aliquando conjectabam, *impexa signa* pro incomptis. Sed enim cum extet in ed. Rom. *revulsæ imperatorum imagines in ora fulgentibus hinc inde*, sine voce *signa*; quam extare in Vat. veteri, ipsemet Lipsius diserte non scribit; lectio illa omnibus fere coloribus mihi satisfacit; ut velit: nusquam adspectata signa aut aquilas Romanorum; palam & passim, incurrisse tantum vexilla Germanica. *In ora* dictum eo modo, quo *præter ora* hoc eod. lib. c. 31. *Gruterus.* Atrocissima series imbecillitatis publicæ; cui facem præcipue accendit audacia primarum editionum, quæ spretis antiquis monumentis supposuerunt *innexa signa.* Unde liberare se nequiverunt postea eruditi, quin interdum illic respicientes, minus forent attenti minusque dediti ad exigendam veterem scripturam ex bonis MSStis productam *inhora signa*; prout ex Budensi & Mediceo promitur. Ryckius dum aperit ex suo MS. *inora*, indicat eum interpolatum; & mireris cur non id ipsum firmaverit ex Gellio 7, 6. *Aut cœca natura gignuntur aut inora inauritave.* Sed teneamus nos. Nullum negotium est in his, quæ sana sunt, videre Taciti manum, quum sine ulla mutatione inde exeant *viliora signa.* Res ipsa clamat; aut si vis ut dicam aliquid, egregie procedit auctor, ut quum, quod primum spectantibus in oculos venit, imagines Cæsarum nullæ essent, tum consideret illas ipsas machinas, quæ solebant ferre istas imagines; sed considerat quales forent in sese; certe quidem artificio multo & pretiosa materia, quin & cultu humano conspicuæ; nihil jam tale, & quum locus imaginum revulsarum esset vacuus ac præberet nihil blandum, viliores erant reliquæ partes in illis ferculis tantopere ostentari solitis. *Jac. Gronovius.*

2 *Dux Claudius Sanctus*] Dux scil. viæ deditis datus. nam supra dixit: *quale illud iter, quis dux viæ.* Pichena.

3 *Sævitia ingenii*] Vulgo, *sævitia ingenita.* at ego, *ingenii*, quia in Florent. ac Ven. legitur, *sævitia ingenti.* Lipsius ex Vat. idem affirmat. *Idem.*

1 *Sed*

tiæ fama. Civilem etiam beneficii memoria flexit, quod filium ejus primo rerum
motu in colonia Agrippinensi deprehensum, honorate custodierant. Sed Transrhe-
nanis gentibus invisa civitas, opulentia auctuque. Neque alium finem belli rebantur,
quam si promiscua ea sedes omnibus Germanis foret: aut disjecta, Ubios quoque
dispersisset. Igitur Tencteri, Rheno discreta gens, missis legatis, mandata apud con- 64
cilium Agrippinensium edi jubent. quæ ferocissimus e legatis, in hunc modum pro-
tulit: *Rediisse vos in corpus nomenque Germaniæ, communibus deis,* [1] *sed præcipuo deo-
rum Marti grates agimus: vobisque gratulamur, quod tandem liberi inter liberos eritis.
Nam ad hunc diem, flumina ac terras, & cælum quodammodo ipsum, clauserant Roma-
ni: ut colloquia congressusque nostros arcerent; vel, quod contumeliosius est viris ad arma
natis, inermes ac prope nudi,* [2] *sub custode & pretio coiremus. Sed ut amicitia societas-
que nostra in æternum rata sint: postulamus à vobis, muros coloniæ, munimenta servitii,
detrahatis. etiam fera animalia, si clausa teneas, virtutis obliviscuntur. Romanos omnes,
in finibus vestris, trucidetis. haud facile libertas, & domini miscentur. Bona interfecto-
rum, in medium cedant, ne quis occulere quidquam, aut segregare caussam suam possit.
Liceat nobis vobisque utramque ripam colere, ut olim majoribus nostris.* [3] *quomodo lucem
diemque omnibus hominibus; ita omnes terras fortibus viris natura aperuit. Instituta cul-
tumque patrium resumite,* [4] *abruptis voluptatibus, quibus Romani plus adversus subjectos
quam*

1 *Sed præcipuo deorum*] Florent. *& præcipuo.* Idem.

2 *Sub custode & pretio coiremus*] *Sub custode*, qui attenderet loquentium sermonibus. Et hic mihi locus inter alios in animo, cum ausus sum ante annos tredecim abire interpretatione viri maximi Barn. Brissonii, in his Senecæ lib. 1. de Clem. c. 19. *vota sub custode nuncupantibus?* neque enim hæc capienda de observatoribus quibus cura ut rite nuncupentur vota, sed de sacerrimis aliis, quos princeps tyrannus secreto apponit iis, quos suspicatur male de se opinari. Plin. Paneg. *Queri libet, quod in secreta nostra non inquirant principes, nisi quos odimus.* Inde est, quod de Tiberio prodiderit Tranquillus c. 63. *Haruspices secreto & sine testibus consuli vetuit.* Imo eadem causa legimus lib. 1. Ann. 76. *Censuit Asinius, ut libri Sibyllini adirentur: renuit Tiberius; perinde divina humanaque obtegens.* Nec aliunde queritur Tacit. in vita Agric. *Dedimus profecto grande patientiæ documentum; & sicut vetus ætas vidit, quid ultimum in libertate esset, ita nos quid in servitute; adempto per inquisitiones & loquendi audiendique commercio. Custodis* nomine, venire talem otacusten, arguit illud Senecæ lib. 2. de Ira 33. ubi bis meminit *custodis*, à C. Cæsare Pastori positi, qui observaret an ebiberet pocula propinata. *Gruterus.*

3 *Quomodo lucem noctemque*] Perspicue, rectum. atque ita in Vatic. Vulgo, *lucem diemque*, quasi ea differant. *Lipsius.*

Quomodo lucem diemque omnibus hominibus] Ita in Florent. ac Ven. atque in omnibus aliis exemplaribus quæ viderim. Lipsius tamen, quia in Vat. invenit, *lucem noctemque*, eam lectionem amplexus est reposuitque. Ego vulgatam malui. non enim *lucem diemque*, ideo dicitur, quasi lux, & dies differant: sed duo simul verba eadem significantia sæpissime à Tacito aliisque auctoribus jungi solent, ornatus ac majoris expressionis causa. ut paulo infra, *nova & recentia jura.* In libello de causis corruptæ eloq. *libentius novis & recentibus quam remotis & oblitteratis utor.* Ibi etiam non semel invenies, *veterem & antiquum.* Seneca ep. CXI. *Ceteris æque vanis & inanibus.* Non absimile Plin. Paneg. ad Trajanum. *Ut sol & dies non parte aliqua, sed statim totus; nec uni aut alteri, sed omnibus in commune profertur.* Sed prorsus simile inferius. *Bonos autem otio & situ abstrusos, & quasi sepultos, non nisi delationibus & periculis in lucem ac diem proferebant.* Præterea non impropria hic. nam recte quidem dicitur viventes aut luce aut die frui; falso, nocte. Immo si ad verbum, *aperuit*, respiciamus, lucem ac diem nobis natura vere aperit, sed noctem quasi recondit, ac tenebris involvit. *Pichena.* Bene vulgo, quid τῷ *noctem* cum verbo *aperuit?* At naturam dicit ejusmodi mortalibus aperuisse, respiciens ad ea, *nam ad hunc diem flumina & terras, & cælum quodammodo ipsum clauserant Romani.* Cæterum *lucem diemque* pleonasmus est, ut nos docte monitos voluit acutiss. Pichena. *Salinerius.*

4 *Abruptis voluptatibus, quibus*] Ambigua lectio. Quam posui, libri firmant, nec ratio impugnat. Vere enim inter Romanas artes fuit, ad homines in imperio retinendos, mollire vires eorum, & per delicias amœnasque voluptates frangere. Tacitus in Agricola: *Sequens hiems saluberrimis consiliis absumpta, ut homines dispersi ac rudes, eoque bello faciles, quieti & otio per voluptates assuescerent.* Et paullo post: *Paulatimque discessum ad delinimenta vitiorum, porticus, & balnea, & conviviorum elegantiam; idque apud imperitos humanitas vocabatur, cum pars*

quam armis valent. sincerus & integer, & servitutis oblitus populus, aut ex æquo agetis, 65 *aut aliis imperitabitis.* Agrippinenses, sumpto consultandi spatio, quando neque subire conditiones [1] metus futuri, neque palam aspernari conditio præsens sinebat, in hunc modum respondent. *Quæ prima libertatis facultas data est, avidius quam cautius sumpsimus, ut vobis ceterisque Germanis consanguineis nostris jungeremur. Muros civitatis, congregantibus se cum maxime Romanorum exercitibus, augere nobis, quam diruere tutius est. Si qui ex Italia aut provinciis alienigenæ in finibus nostris fuerant, eos bellum absumpsit: vel in suas quisque sedes refugere.* [2] *Deductis olim, & nobiscum per connubium sociatis,* [3] *quique mox provenere, hæc patria est. Nec vos adeo iniquos existimamus, ut interfici a nobis parentes, fratres, liberos nostros velitis. Vectigal & onera commerciorum resolvimus. Sint transitus incustoditi, sed diurni & inermes: donec nova & recentia jura,* [4] *in vetustatem consuetudine vertantur. Arbitrum habebimus Civilem & Veledam, apud quos pacta sancientur.* Sic lenitis Tencteris, legati ad Civilem & Veledam missi cum donis, cuncta ex voluntate Agrippinensium perpetravere. Sed coram adire, alloquique Veledam negatum. Arcebantur aspectu, quo venerationis plus inesset. [5] Ipsa edita in turre: [6] delectus è propinquis, consulta responsaque, ut inter-

66 nuntius numinis, portabat. Civilis societate Agrippinensium auctus, proximas civitates affectare, aut adversantibus bellum inferre statuit. Occupatisque [7] Sunicis, & juventute eorum per cohortes composita; quo minus ultra pergeret, Claudius Labeo Bethasiorum [8] Tungrorumque & Nerviorum tumultuaria manu restitit fretus loco, quia pontem Mosæ fluminis anteceperat. Pugnabaturque in angustiis ambigue, donec [9] Germani tranatantes, terga Labeonis invasere. Simul Civilis, ausus, an ex composito,

pars servitutis esset. At veteres tamen editiones, *abruptis vectigalibus.* quod stabiliri prorsus responso Ubiorum videtur, ad hanc orationis partem: *Vectigal & onera commerciorum resolvimus.* Lipsius.

Abruptis vectigalibus] Id potius est quam *voluptatibus*, quod hæsitanter doctiss. vir hic induxit. Sed qui fit, ut Romani vectigalibus plus valeant adversum subjectos, quam armis? his victos suæ ditionis tantum faciunt, illis exuunt bonis, ita ut impares oneribus ferendis veneant in servitutem: quod paulum abfuit, quin cunctis Frisiis eveniret lib. 4. ann. *Ac primo boves ipsos, mox agros, postremo corpora conjugum, aut liberorum servitio tradebant.* Sic armis vincunt, qui rebellare aliquando valent: quos deinde vectigalibus adeo conterunt, ut vires & cogitationes desciscendi penitus amittant. Dices Frisios avarissime habitos, injurias tamen ultum isse. 4. Ann. 74. *Clarum inde inter Germanos Frisium nomen dissimulante Tiberio damna.* At ego tibi occinam vulgatum illud οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς Κόρινθον ἔσθ' ὁ πλοῦς. i. *non est cujusque navigare Corinthum.* Et ii remedium in principio mali à desperatione sumsere. Vel simplicius, pecunia nervus est bellorum. lib. 2. histor: *sed nihil æque fatigabat, quam pecuniarum conquisitio eos esse belli civilis nervos dictitans.* eoque Romani victos ita per vectigalia spoliabant, ut unquam reparare bellum nequirent, quod armis tantum victi redintegrare potuissent. *Salinerius.*

1 *Metu futuri*] Nos, *metus futuri.* Quando neque subire conditiones, metus futuri, neque palam aspernari conditio præsens sinebat. *Rhenanus.*

2 *Eductis olim*] Scribe, *deductis olim.* colonos veteres intellegit. *Lipsius.*

Deductis olim] Vulgo, *eductis.* Lipsius, *deductis.* Vere, nam Flor. idem habet. *Pichena.*

3 *Quique mox provenere*] Id est, qui ex eis nati sunt. *Idem.*

4 *In vetustatem consuetudine*] Aptius & concinnius visum, quam illud tritum, *vetustatem & consuetudinem.* Quod autem posui, in Farnesiano est. *Lipsius.*

5 *Ipsa edita in turre*] Romana edit. & Rodolphus; *ipsa adyta intrare, dilectus è prop.* Quam lectionem haud temere spernendam. Ut de fatidico numine quopiam loquitur: cui rei apta hæc Adytorum vox. Vulgata nihilo secius valde probo. *Idem.*

6 *Delectus è propinqua consultis*] Castigavi, *delectus è propinquis consulta* &c. *Rhenanus.*

7 *Sunicis*] Hoc vocabulum in unico libro ita scribitur simpliciter *Sunicis*, sed in superiore spatio inter *n* & *i* aliquis alterum *n* superscripsit tanquam in priore exstitisset *Sunnicis.* Jac. Gronovius.

8 *Turingrorumque & Nerviorum*] Nos, *Tungrorumque.* Item paullo post, *ex primoribus Tungrorum* pro *Turingrorum.* Idem.

9 *Germani transnatantes*] Floren. *tranatantes*; unde vulgo, *tranantes.* Ego id verbum restitui, ad

posito, intulit se agmini Tungrorum, & clara voce: *Non ideo*, inquit, *bellum sumpsimus, ut Batavi & Treveri gentibus imperent. Procul hac a nobis arrogantia. accipite societatem. transgredior ad vos*, [1] *seu me ducem, seu militem mavultis.* Movebatur vulgus, condebantque gladios; cum Campanus, ac Juvenalis, ex primoribus Tungrorum, universam ei gentem dedidere. Labeo antequam circumveniretur, profugit. Civilis Bethasios quoque ac Nervios in fidem acceptos, copiis suis adjunxit: [2] ingens rerum, perculsis civitatum animis, vel sponte inclinantibus. Interea [3] Julius Sabi- 67
nus, [4] projectis fœderis Romani monimentis, *Cæsarem* se salutari jubet: magnamque & inconditam popularium turbam in Sequanos rapit, conterminam civitatem & nobis

ad alia ipsius Taciti exempla, qui prox. lib. ait: *Bructerorum cuneus transnatavit.* & inferius: *Civilis relicto equo transnatavit.* Pichena. Ratiocinatio nulla, vel certe prava de Tacito, quem nihil vetuit idem verbum modo sic tractare, modo aliter, unde exhibui vetus ex ipso MSto. *Jac. Gronovius.*

1 *Seu me ducem*] Insidiosa modestia dictum: ut à Sallustii Catilina: *Vel imperatore, vel milite me utimini.* Lipsius.

2 *Vigens rerum*] Reposui *ingens rerum.* Sic Ann. I. *ingens animi.* Rhenanus.

3 *Julius Sabinus*] Alius ab isto, qui Senecæ patri nominatur lib. IX. Controv. IV. in quo corrupte legas. *Et ab Julio, & à Sabino.* Scio junctim fuisse, *ab Julio Sabino.* qui Gallis præfuit sub Cajo: paterne hujus? Dionem vide, lib. ultimo. *Lipsius.*

4 *Projectis fœderis Romani*] Aut nihil, aut nimis, in hoc loco video. Quale istud est, projicere monumenta fœderis? pingue & insulsum. Aliorsum emendatione traxerim: *prolectus Romani generis monumentis.* Sabinus, inquit, invitatus & inductus stirpis suæ origine, Cæsarem se appellat. Quid mirum? ecce supra scriptum: *Sabinus falsæ stirpis gloria incendebatur. Proaviam suam, D. Julio per Gallias bellanti, corpore & adulterio placuisse.* Possis eodem sensu: *prolatis R. generis.* Lipsius.

Projectis fœderis Rom. monumentis] Suspecta hæc Lipsio, & fortasse non injuria: ideoque corrigenda putat. Si autem vulgata lectio retinenda est, ego duplicem utcumque ex ea sensum elicio. Primum, ut de fœdere intelligatur, quod Romani cum Gallis icerunt, jurando scilicet pro imperio Galliarum: atque ita fœdus projecisse, hoc est, fregisse Sabinus dicatur, cum se Cæsarem appellaverit. Galliarum enim fœdus à Tacito inferius vocatur cap. 76. & 77. Secundus sensus videtur: Sabinum ea rebellione, abjecisse fœdus, quod Lingones cum Romanis habebant. Supra enim constat, Lingones & Treveros fuisse socios fidosque Romanis, ante alios Galliarum populos. & paulo infra apparet, eos contra Vindicem cum Verginio bellasse, quando omnes fere cæteri Galli fidem erga Romanos exuerant. Judicium tamen integrum lectoribus relinquo. *Pichena.* Culpat sermonem Lipsius. Mihi nullus hic nodus. Pseudo-Cæsar ille tabulas & monumenta projecit & discerpsit. palam, quibus scil. fœdus Romanorum cum Lingonibus & cæteris circa populis sancitum fuerat. Infra Cerealis 77. *Neque aliud excusandum habeo, quam quod vos Gallici fœderis oblitos* &c. credidi. *Colerus.* Atqui omnia plena moris, quem significat his verbis Tacitus. Dionysius Halic. lib. 4. de pactis à Ser. Tullio cum Latinis: ἵνα δὲ μηδεὶς χρόνος αὐτοὺς (τοὺς νόμους) ἀφανίσῃ, στήλην κατασκευάσας χαλκῆν, ἔγραψεν ἐν ταύτῃ τά τε δόξαντα τοῖς συνεδρίοις καὶ τὰς μετασχούσας τῆς συνόδου πόλεις. Eodem de fœdere, quod Gabinis dedit Superbus: Τούτων ἐστὶ τῶν ὁρκίων μνημεῖον ἐν Ῥώμῃ κείμενον ἐν ἱερῷ Διὸς Πιστίου, ὃν Ῥωμαῖοι Σάγκον καλοῦσιν, ἀσπὶς ξυλίνη, βύρσῃ βοείᾳ περίτονος, τοῦ σφαγισθέντος ἐπὶ, τῶν ὁρκίων τότε βοός, γράμμασιν ἀρχαϊκοῖς ἐπιγεγραμμένη τὰς γινομένας αὐτοῖς ὁμολογίας. Cicero pro Balbo: *Cum Latinis omnibus fœdus ictum Sp. Cassio Postumo Cominio Coss. quis ignorat? quod quidem nuper in columna ænea meminimus post Rostra incisum & proscriptum fuisse.* De eodem Livius lib. 2. *nisi fœdus cum Latinis columna ænea insculptum monumento esset.* Apud Arrianum lib. 2. de expedit. Pharnabazus cavet ab obsessis deditisque, Μιτυληναίους καθελεῖν τὰς πρὸς Ἀλέξανδρον σφίσι γενομένας στήλας, ξυμμάχους δὲ εἶναι Δαρείου. Livius rursum l. 26. *Hæc convenerunt, conscriptaque biennio post Olympiæ ab Ætolis, in Capitolio ab Romanis, ut testata sacratis monumentis essent, sunt posita.* Fœdus Smyrnæorum & Magnetum in Marmoribus Arondellianis: Ἀναγραψάτωσαν καὶ τὴν ὁμολογίαν ἐν στήλαις ἑκάτεροι, τὰς δὲ ἀνατιθέτωσαν Σμυρναῖοι μὲν ἐν τῷ τῆς Ἀφροδίτης Στρατονικίδος ἱερῷ· καὶ ἐν Μαγνησίᾳ τῇ πρὸς τῷ Μαιάνδρῳ ἐν τῷ τῆς Ἀρτεμίδος τῆς Λευκοφρύνης ἱερῷ· οἱ δὲ ἐν Μαγνησίᾳ κάτοικοι ἔν τε τῇ ἀγορᾷ παρὰ τὸν βωμὸν τοῦ Διονύσου καὶ τὰς τῶν βασιλέων εἰκόνας &c. Polybius in Excerpt. lib. 27. Ὑπαρχούσης γὰρ αὐτοῖς οὐ μόνον φιλίας, ἀλλὰ συμπολιτείας πρὸς Ἀπολλωνιάτας καὶ καθόλου κοινωνίας πάντων τῶν ἐν ἀνθρώποις νομιζομένων δικαίων, καὶ περὶ τούτων κειμένης ἐνόρκου συνθήκης παρὰ τὸν Δία τὸν Ἰδαῖον. Memnon de Romanis & Heracliensibus: Καὶ χαλκοῖ πίνακες δύο τῆς ὁμολογίας ἴσας καὶ ὁμοίας ἔφερον· ὧν ὁ μὲν παρὰ Ῥωμαίοις ἐν τῷ κατὰ τὸ Καπιτώλιον ἱερῷ τοῦ Διὸς καθηλώθη, ὁ δὲ κατὰ τὴν Ἡρακλείαν καὶ αὐτὸς ἐν τῷ τοῦ Διὸς ἱερῷ. Auctor I Macab. 14. καὶ κατέγραψαν ἐν δέλτοις χαλκοῖς καὶ ἔθεντο ἐν στήλαις ἐν ὄρει Σιών. Josephus lib. 2. contra Apionem:

bis fidam. Nec Sequani detrectavere certamen. Fortuna melioribus affuit. [1] Fusi Lingones. Sabinus festinatum temere prœlium, pari formidine deseruit. Utque famam exitii sui faceret, villam, in quam perfugerat, cremavit. illic voluntaria morte interiisse creditus. Sed [2] quibus artibus latebrisque, vitam per novem mox annos traduxerit; simul amicorum ejus constantiam, [3] insigne Epponinæ uxoris exemplum, suo loco reddemus. Sequanorum prospera acie, belli impetus stetit. Resipiscere paulatim civitates, fasque & fœdera respicere, principibus Remis: qui per Gallias
68 edixere, *ut missis legatis in commune consultarent*, *libertas an pax placeret*. At Romæ cuncta in deterius audita Mucianum angebant, [4] ne, quamquam egregii duces (jam enim Gallum Annium, & [5] Petilium Cerialem delegerat) summam belli parum tolerarent.

ἀναγνοὺς τὴν στήλην τὴν ἑστῶσαν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ τὰ δικαιώματα περιέχουσαν, ἃ Καῖσαρ ὁ μέγας τοῖς Ἰουδαίοις ἔδωκεν. Hujusmodi igitur *στήλαις*, cippis vel columnis tabulisve aut *δέλτοις*, quibus fœdus, quod Romani Lingonibus dederant, incisum erat publiceque propositum, eversis & confractis intellige. *Gronovius.*

1 *Fusi Lingones*] Tangit hoc bellum, quod in Johanne Sarisberiense legitur lib. v. cap. VII. *Auspiciis Imperatoriis Cæsaris Domitiani Germanico bello, quod Julius Civilis in Gallia moverat, Lingonum opulentissima civitas, quæ ad Civilem desciverat, cum advenientem ab exercitu Cæsaris populationem timeret, quod præter spem inviolata nihil ex rebus suis amiserat, ad obsequium redacta, septuaginta millia armatorum tradidit ei.* Quæ totidem verbis apud Frontinum lib. IV. Stratagematon. *Lipsius.*

2 *Quibus artibus*] Xiphilin. *εἰς μνημεῖον ὑπόγειον κατέδυ, ἐκρύφθη τε ἐν αὐτῷ ἐννέα ἔτη μετὰ τῆς γυναικὸς, καὶ παῖδας ἐξ αὐτῆς δύο ἄῤῥενας ἐκύησε* i. *subterraneum specum subiit, latuitque in eo cum uxore novem per annos, genuitque ex ea duos filios.* Plutarch. *ἐρωτικῷ* large describit integram historiam cum omnibus circumstantiis. *Savilius.*

3 *Insigne Epponinæ*] Vere insigne & rarum, plenumque fidei in sexu infido. Non est in libris qui exstant. Servavit enim Tacitus in ultimum Vespasiani annum, cum & Julius hic Sabinus (qui gloriabatur à Cæsare genus ducere) & ista ipsa Epponina interfecti. Tota historia dignissima lectu, apud Plutarchum diffuse est in Erotico extremo. Aliquid & Dionis compendium, in Vespasiano. *Lipsius.*

Epponinæ] At Plutarchus *Emponam* scribit, & id nomen Gallis Heroinam signare addit: *ἦν δὲ γυναῖκα*, inquit, *πασῶν ἀρίστην ἐγγμένος, ἣν ἐκεῖ μὲν Ἐμπονὴν ἐκάλουν, ἑλληνιστὶ δὲ ἄν τις ἡρωΐδα προσαγορεύσειεν.* *Idem.*

4 *Nequaquam egregii*] Mercero accedo: *ne, quanquam egregii duces (jam enim Gallum Annium & Petilium Cerialem delegerat) summam belli parum tolerarent.* Idem.

Nequaquam egregii duces] Quid certius quam legendum, *Ne, quanquam egregii duces (jam enim Gallum Annium & Petilium Cerialem delegerat) summam belli parum tolerarent?* Mercerus. Restituit egregie Mercerus fere sola distinctione. Vulgo, *angebant. Nequaquam egregii duces, jam enim* &c. ac deinde *tolerare.* Nonnihil juvat ipse Tacit. lib. 2. hist. *diffisus paucitate cohortium, ne longius obsidium, & vim Germanici exercitus tolerarent.* Pichena. Annius & Cerialis non ita egregii duces erant, ut iis satis tuto bellum delegaretur adversus Galliæ Germaniæque conspirationem. At cur eos Mucianus elegit? Nondum audierat quæ postea rescivit. *At Romæ cuncta in deterius audita Mucianum angebant.* Hæc autem Mutiani æstimatio de Annio deque Ceriali, facta fuit recta lance. Quid enim aliud in Annio laudatur quam maturitas? lib. 1. hist. *vigorem Celsi, maturitatem Galli, ut cuique erat, criminando.* Quæ profecto dispectui non est habenda, sed neque par videtur summæ hujus gravissimi belli, cui (si alia non præstaret) non satis ille fuisset, *Unus qui nobis cunctando restituit rem.* Cerialis gesta, quando pulchre procedebat, sæpius erant imputanda fortunæ, *Cerialis ut incuria prope rem afflixit, ita constantia restituit.* Et *ipse pugnæ avidus & contemnendis quam cavendis hostibus melior.* Addas *sane Cerialis parum temporis ad exequenda imperia dabat, subitus consiliis sed eventu clarus. Aderat fortuna etiam, ubi artes defuissent.* Cæterum Cornelius deprehenditur in dissidio manifesto. In Agric. *Magni duces, egregii exercitus, minuta hostium spes & terrorem statim intulit Petil. Cerealis, Brigantum civitatem quæ numerosissima totius provinciæ perhibetur, aggressus.* Concilio: magnus dux Cerialis in comparationem decessorum, & bello cum hoc nequaquam comparando, vel eruditus prosperis, & adversis hujus belli postea clarus & magnus habitus est. At doctiss. vir Mercerus & Pichena varie corrigunt, nefas rati si Gallus & Cerialis inter gregarios duces recenserentur. *Salinerius.* Non tollit certe corruptionem Lipsius, nec felicius Muretus legendo: *Nec quamquam egr.* &c. *Summa belli poterant tolerare.* Nos speramus restituisse: *angebant, ne quamquam egr. d. jam enim G. A. & P. Cer. delegerat, summam belli parum tolerarent.* Acidalius.

5 *Petilius Cerialis*] Joseph. *ἁλώσ.* 7. c. 11. nonnihil à Tacito abit & labi ipsum asserere ausim, quod Cerialis *ὥσπερ ἐκ δαιμονίου προνοίας* legatus in Britanniam

lerarent. Nec relinquenda urbs ſine rectore. Et Domitiani indomitæ libidines timebantur. ſuſpectis, uti diximus, Primo Antonio, Varoque [1] Arrio. Varus prætorianis præpoſitus, vim atque arma retinebat. Eum Mucianus pulſum loco, ne ſine ſolatio ageret, annonæ præfecit. Utque Domitiani animum Varo haud alienum, deliniret; [2] Arretinum Clementem, domui Veſpaſiani per affinitatem innexum, & gratiſſimum Domitiano, prætorianis præpoſuit, *patrem ejus ſub Cajo Cæſare egregie functum ea cura* dictitans. [3] *Lætum militibus idem nomen.* [4] *atque ipſum quamquam ſenatorii ordinis*, *ad utraque munia ſufficere.* [5] Aſſumuntur è civitate clariſſimus quiſque; & alii per ambitionem. Simul [6] Domitianus Mucianuſque accingebantur, diſpari animo. ille ſpe ac juventa properus; hic moras nectens, quis flagrantem retineret, ne ferocia ætatis, & pravis impulſoribus ſi exercitum invaſiſſet, paci belloque male conſuleret. [7] Legiones victrices ſexta & octava, Vitellianarum unaetvicesima, è recens conſcriptis ſecunda, [8] Peninis Cottianiſque Alpibus, pars monte Grajo, traducuntur. XIV. legio è Britannia; [9] ſexta ac decima ex Hiſpania accitæ. Igitur venientis exercitus fama, & ſuopte ingenio ad mitiora inclinantes Galliarum civitates, in Remos convenere. Treverorum legatio illic opperiebatur, acerrimo inſtinctore belli Tullio Valentino. Is meditata oratione, cuncta magnis imperiis objectari ſolita, contumeliaſque & invidiam in populum Romanum effudit: turbidus miſcendis ſeditionibus, & pleriſque gratus vecordi facundia. At Julius Auſpex è pri- 69
moribus Remorum, *vim Romanam*, *paciſque bona* diſſertans, & *ſumi bellum etiam ab ignavis*, *ſtrenuiſſimi cujuſque periculo geri*, *jamque ſuper caput legiones:* ſapientiſſimum quem-

niam miſſus fuerit (ἄρξων Βρεττανίας) & in itinere audita Germanorum & Gallorum ſeditione compoſuerit animos. *Savilius.*

1 *Arrio*] Ita ſemper in Flor. legitur; non, *Ario*, ut in vulgatis & à Tacito ipſe ſæpe eodem nomine appellatur. *Pichena.*

2 *Arretinum Clementem*] Scribendum, *Arricinum*, ex antiqua inſcriptione quam vidimus olim in ſchedis apud Benedictum Ægium Spoletinum, Rom. antiquitatis virum curioſum & ita emendandum apud Sueton. Dom. 11. *Urſinus.*

3 *Lætum militibus nomen*] In MS. cod. eſt, *ide nomen.* Fortaſſe ſcribendum, *id nomen.* Rhenanus.

4 *Quamquam Senatorii ordinis*] Suetonium igitur culpæ quis purgat, ſcribentem Titum primum è Senatoriis prætorio præfectum? In Tito, cap. VI. *Præfecturam quoque Prætorii ſuſcepit: numquam ad id tempus niſi ab equite Romano adminiſtratam.* Occulte adſentitur Plinius Præfatione operis: *Dum illud patri pariter & equeſtri ordini præſtas*, *Præfectus prætorio ejus.* Tamen noſter palam adfirmat Clementem hunc Arretinum, & Præfectum & Senatorem fuiſſe. Adde quæ notavi ad lib. IV. ſupra. *Lipſius.*

Atque ipſum, *quamquam Senatorii ordinis*, *ad utraque*] Pugnare iſthæc cum Suetonianis & Plinianis, bene monuit diſertiſſ. Lipſius, quos non purgat culpa. Facio ego, qui teſtor exſtare in edit. Rom. principe, *atque ipſum tanquam* &c. ex qua patet, alteram lectionem controverſam neque ſecundum eam ſtatim pronunciandum judici. quid autem hic proprie velit; per anguſtias temporis, non licet exputare, & ſatis eſt, reatu ſaltem diſtuliſſe Tacito. *Gruterus.*

5 *Aſſumuntur è civitate clariſſimus quiſque*] Scil. ex ſuſpectis Muciano, quos ille honoris ſpecie ad bellum Gallicum ablegabat. *Pichena.*

6 *Domitianus & Mucianus*] Sueton. Dom. 2. *expeditionem quoque in Galliam Germaniaſque neque neceſſariam & diſſuadentibus paternis amicis inchoavit* (Domitianus) *tantum ut fratri ſe & operibus & dignatione adæquaret.* Savilius.

7 *Legiones victrices VI. & XVIII.*] Bene Savilius, *Sexta & octava:* Et mox, *VI. & X. ex Hiſpania.* Mercerus. Ex hiſtoriæ fide admonuit Mercerus reſtituendum *VI. & VIII.* Idem innuit Flor. in quo corrupte legitur, *legiones victrics vim. XI. VIII.* Pichena. Immo vero *Sexta & octava.* Caſuum diſcrimen ſuſtulerunt notæ, quæ videntur fuiſſe in libris MS. *VI. & VIII.* Freinſhemius.

8 *Peninis Cottianiſque Alpibus traducuntur*] Quidam ante Cerealem, nonnulli poſt eum, ut ex hoc & ſequente libro diſcere eſt. *Savilius.*

9 *Tertia ac prima*] Savilius legit: *Sexta ac decima.* Nam ſupra ſic in Hiſpania collocavit. Tamen & Tertia ibi fuit, & diuturna: nec aliam cauſſam arbitror, cur Hiſpani hodieque legiones ſuas *Tertios* appellent. *Lipſius.*

VI. & X. ex Hiſpania accitæ] Hunc etiam legionum numerum recte emendavit Savilius Anglus, ut idem Mercerus teſtatur. Immo ipſe Tacitus eas ſic

quemque reverentia fideque, juniores periculo ac metu continuit. Et Valentini animum laudabant, consilium Auspicis sequebantur. Constat obstetisse Treveris Lingonibusque apud Gallias, quod Vindicis motu cum Verginio steterant. Deterruit plerosque provinciarum æmulatio. *quod bello caput?* [1] *unde jus auspiciumque peteretur? quam, si cuncta provenissent, sedem imperio legerent?* Nondum victoria, jam discordia erat: aliis fœdera, quibusdam opes viresque, aut vetustatem originis, [2] per jurgia jactantibus. Tædio futurorum, præsentia placuere. Scribuntur ad Treveros epistolæ, nomine Galliarum, *ut abstinerent armis, impetrabili venia, & paratis deprecatoribus, si pœniteret.* Restitit idem Valentinus, obstruxitque civitatis suæ aures, haud

70 perinde instruendo bello intentus, quam frequens concionibus. Igitur non Treveri neque Lingones, ceteræve rebellium civitates, pro magnitudine suscepti discriminis agere. Ne duces quidem in unum consulere. Sed Civilis avia Belgarum circumibat: dum Claudium Labeonem capere, aut exturbare nititur. Classicus segne plerumque otium trahens, velut parto imperio fruebatur. Ne Tutor quidem maturavit superiorem Germaniæ ripam, & ardua Alpium [3] præsidiis claudere. Atque interim [4] unaetvicesima legio Vindonissa; Sextilius Felix cum auxiliariis cohortibus per Rætiam irrupere. Accessit ala Singularium, excita olim à Vitellio, deinde in partes Vespasiani transgressa. Præerat Julius Briganticus, sorore Civilis genitus, ut ferme [5] acerrima proximorum odia sunt; invisus avunculo, infensusque. Tutor Treverorum copias, recenti Vangionum, [6] Caracatium, Tribocorum [7] delectu auctas, veterano

sic appellat lib. præced. *initio per Hispaniam à prima Adjutrice orto, quæ memoria Othonis infensa Vitellio, decimam quoque ac sextam traxit.* Pichena.

1 *Unde vis auspiciumque*] Nos, *unde jus ausp.* Rhenanus.

2 *Per jurgia jactantibus*] Sumpsi lectionem à P. Manutio: qui amice mihi in pomeridiano sermone contribuit. Nam vulgo est, *perjuriaque jactantibus.* in manuss. *perjuria jactantibus.* quod Manutianam conjecturam firmat. Romano tamen libro est, *pro jure jactantibus.* quod rejicere, injurium sane sit. *Lipsius.*

Perjuriaque jactantibus] Doctiss. vir verbis P. Manutii *per jurgia.* Eam conjecturam (bona venditoris gratia) titivilitio non emerim. Quisque id proferebat, quo rebatur se valere ad obtinendum principatum; pars se eo dignos ducebant, quod multis fœderibus essent muniti: plerique recensebant vires & opes: nonnulli originis vetustatem. Quidam rebelliones adversus Romanos, quasi merito princeps ille populus esse deberet, qui adversus Romanos non semel fœdifragus misericordiam penitus consumsisset. Hæc ultima certe apud Germanos potentiam imprimis conciliabant. Quanam enim alia de causa Civilis gloriabatur majores suos hostes populi Rom. fuisse *ipse è majoribus suis hostis populi Rom. quam socius jactabat.* Sed eadem pura puta Brinio in ducem ascitus est. 4. histor. 15. Hæc mihi præivit Lazarus Superantius patricius Venetus. quem nunc nuper magno literarum detrimento luxi lugeoque; φίλτατος enim ἑταίρων erat: is multa & egregia scripsit, quibus longum vivet. Placide quiescat & nos *ab infirmo desiderio & muliebribus lamentis ad contemplationem virtutum suarum* vocet, *quas neque lugeri, neque plangi fas est.* Cæterum amici memoriam venerantes, serio cavebimus, ne quis in nos merito jaciat illud Sophoclis Ajac. mastigoph. φεῦ φεῦ τοῦ θανόντος ὡς ταχεῖα τοῖς βροτοῖς Χάρις διαῤῥεῖ. *Heu heu ut cita apud homines gratia mortuorum defluit.* Salinerius.

3 *Præsidiis claudere*] Rom. *Præsidiis capere.* quod recipio. *Lipsius.*

4 *Unaetvicesima legio Vindonissa*] Non legionis nomen, Vindonissa, primo casu, sed sexto oppidum Helvetiorum: unde irrupisse ait legionem unaetvicesimam, quæ & Vitellianis fuerat, & *Rapax* cognominabatur, ut alibi Tacitus. Vindonissæ etiam meminit supra; *Cohortium alarum, legionum hiberna subversa cremataque: iis tantum relictis quæ Magontiaci ac Vindonissæ sita sunt.* Pichena.

5 *Acerrima proximorum odia.*] Exsequitur Aristoteles, VII. Politic. cap. VII. & caussam donat: vide. Sed breviter, pro nostra re: Proverbio jactatum ait, Χαλεποὶ πόλεμοι ἀδελφῶν· καὶ, Οἵ τι πέρα στέρξαντες, οἱ δὲ καὶ πέρα μισοῦσι: *Gravia fratrum bella.* &, *Qui nimis amant, nimis oderunt.* Lipsius.

6 *Caracatium*] In manuscr. lib. utrobique, *Ceracates.* Rhenanus. Cluverius *Nemetum* & mox *Nemetibus.* Sed hæc nimis abeunt a veterum & vulgatorum vestigiis. Suspicabar *Vangionum, Tabernatium, Tribocorum.* deinde, *Tribocis Vangionibusque & Tabernatibus.* Ipsum Cluverium vide lib. 2. Germ. Antiquæ cap. 12. *Gronovius.*

7 *Delectu auctas*] Sic Flor. Nec male etiam vulgati,

veterano pedite atque equite firmavit, corruptis ſpe; aut metu ſubactis legionariis, qui primo cohortem præmiſſam à Sextilio Felice, interficiunt. mox ubi [1] duces exercitusque Romani propinquabant, [2] honeſto transfugio redierc; ſecutis Tribocis, Vangionibusque & Caracatibus. Tutor Treveris comitantibus, vitato Magontiaco Bingium conceſſit; fidens loco, quia [3] pontem Navæ fluminis abruperat. ſed incurſu cohortium quas Sextilius ducebat, & reperto vado, proditus fuſuſque. Ea clade perculſi Treveri; & plebes omiſſis armis per agros palatur. quidam principum, ut primi poſuiſſe bellum viderentur, in civitates quæ ſocietatem Romanam non exuerant, perfugerunt. Legiones à Noveſio Bonnaque in Treveros, ut ſupra memoravimus, traductæ, ſe ipſas in verba Veſpaſiani adigunt. Hæc Valentino abſente geſta: qui ubi adventabat furens, cunctaque rurſus in turbas & exitium converſurus; legiones in Mediomatricos, ſociam civitatem, abſceſſere. Valentinus ac Tutor in arma Treveros retrahunt: occiſis Herennio ac Numiſio legatis, quo minore ſpe veniæ creſceret vinculum ſceleris. Hic belli ſtatus erat, cum Petilius Cerialis Ma- 71
gontiacum venit. ejus adventu erectæ ſpes. Ipſe pugnæ avidus, & contemnendis quam cavendis hoſtibus melior, ferocia verborum militem incendebat: ubi primum congredi licuiſſet, nullam prœlio moram facturus. delectus per Galliam habitos in civitates remittit, ac nuntiare jubet *ſufficere imperio legiones. ſocii ad munia pacis redirent, ſecuri velut confecto bello, quod Romanæ manus excepiſſent.* Auxit ea res Gallorum obſequium. nam recepta juventute, facilius tributa toleravere, proniores ad officia quod ſpernebantur. At Civilis & Claſſicus, ubi *pulſum Tutorem, cæſos Treveros, cuncta hoſtibus proſpera* accepere: trepidi ac properantes, dum diſperſas ſuorum copias conducunt, crebris interim nuntiis Valentinum monuere, *ne ſummæ rei periculum faceret.* Eo rapidius Cerialis, miſſis in Mediomatricos, qui breviore itinere legiones in hoſtem verterent, contracto quod erat militum Magontiaci, quantumque ſecum tranſvexerat, [4] tertiis caſtris Rigodulum venit, quem locum magna Treverorum manu Valentinus inſederat, [5] montibus aut Moſella amne ſeptum. & addiderat foſſas, obiceſque ſaxorum. Nec deterruere ea munimenta Romanum ducem, quo minus peditem perrumpere juberet, equitum aciem in collem erigeret, ſpreto hoſte, quem temere collectum, haud ita loco juvari, ut non plus ſuis in virtute foret. [6] Paulum moræ in aſcenſu, dum miſſilia hoſtium prævehuntur. [7] Ut ventum in manus,

gati, *lectu.* Pichena.

1 *Duces exercituſque Romani*] In MS. Medic. eſt *Roman*; quod difficulter probabit Ryckius pronuntiari debere *Romanus*, ut abrupte ſcribit, quum adeo varie voces clauſerit iſta nota. *Jac. Gronovius.*

2 *Honeſto transfugio rediere*] Mihi ſententia ſuadet ſcribere, *redemere.* Honeſto transfugio redimebant ſcelus interfectæ cohortis. *Acidalius.*

3 *Pontem Navæ fluminis*] Non celebratus hic fluvius ab auctoribus eſt, ſolum Auſonium mentionem ejus facere deprendi, *Tranſieram celerem nebuloſo flumine Navam.* Alciatus. Nos, *Navæ fluminis*, non, *Navas fl.* Apud Bingium *Nava* Rheno miſcetur. *Rhenanus.*

4 *Rigodulum venit*] Vatic. *Ridogulum.* Hodie dimidiatum nomen tenet, aliquot milliaribus ſupra Confluentes, pagus *Rigol* dictus. *Lipſius.*

Tertiis caſtris Rigodulum venit] Terminatione locorum Gallicanorum ſolemni legerim, *Rigolodunum.* Aſſentior doctiſſ. Lipſio eſſe pagum, qui hodieque *Rigol* dicitur. Aventinus Confluentiam eſſe credidit. *Colerus.*

5 *Montibus & Moſella amne*] Repoſui, *Montibus aut Moſella a.* Rhenanus. Libri veteres, *montibus & Moſella.* Tamen Rhenanus repoſuit, *aut Moſella.* minus proprie. non enim alterutrum munimentum intelligitur, ſed utrumque. *Pichena.* Mirum certe eſt ſic pronuntiari ab Viro docto, qui ſub oculis habebat codicem Mediceum, in quo perſpicue legitur *montibus aut Moſ.* ut ex ſcedis meis prompſit Ryckius, & bene intellexit, unde ſic reſtitui. *Jac. Gronovius.*

6 *Paulum moræ in aſſenſu*] Caſtig. *in adſcenſu.* Rhenanus.

7 *Ut ventum ad manus*] Flor. *in manus.* Fortaſſe non

manus, deturbati ruinæ modo præcipitantur. Et pars equitum æquioribus jugis cir-
72 cumvecta, nobilissimos Belgarum, in quis ducem Valentinum, cepit. Cerialis
postero die coloniam Treverorum ingressus est, avido milite eruendæ civitatis: *Hanc
esse Classici, hanc Tutoris patriam; horum scelere clausas cæsasque legiones. Quid tantum
Cremonam meruisse, quam è gremio Italiæ raptam, quia unius noctis moram victoribus at-
tulerit? Stare in confinio Germaniæ integram sedem, spoliis exercituum & ducum cædibus
ovantem.* [1] *Redigeretur præda in fiscum: ipsis sufficere ignes, & rebellis coloniæ ruinas,
quibus tot castrorum excidia pensarentur.* [2] Cerialis metu infamiæ, si licentia sævitia-
que imbuere militem crederetur, pressit iras. & paruere, [3] posito civili bello ad ex-
terna modestiores. Convertit inde animos accitarum è Mediomatricis legionum mi-
serabilis aspectus. Stabant conscientia flagitii mæstæ, fixis in terram oculis. Nulla
inter coëuntes exercitus consalutatio. neque solantibus hortantibusve responsa dabant,
abditi per tentoria, & lucem ipsam vitantes. nec perinde periculum aut metus,
quam pudor ac dedecus obstupefecerat: attonitis etiam victoribus, [4] qui vocem pre-
cesque adhibere non ausi, lacrimis ac silentio veniam poscebant. donec Cerialis mul-
ceret animos, *fato acta* dictitans, [5] *quæ militum ducumque discordia, vel fraude hostium
evenissent.* [6] *Primum illum stipendiorum & sacramenti diem haberent: priorum facinorum*
73 *neque imperatorem, neque se meminisse.* Tunc recepti in eadem castra, & edictum
per manipulos, ne quis in certamine jurgiove seditionem aut cladem commilitoni ob-
jectaret. Mox Treveros ac Lingonas ad concionem vocatos ita alloquitur. *Neque
ego unquam facundiam exercui; & populi Romani virtutem armis affirmavi. Sed quia apud
vos verba plurimum valent, bonaque ac mala non sua natura, sed vocibus seditiosorum æsti-
mantur; statui pauca disserere, quæ profligato bello, utilius sit vobis audisse, quam nobis
dixisse. Terram vestram ceterorumque Gallorum ingressi sunt duces imperatoresque Roma-
ni, nulla cupidine, sed majoribus vestris invocantibus, quos discordiæ usque ad exitium
fatigabant. & acciti auxilio Germani, sociis pariter atque hostibus servitutem imposuerant.
Quot prœliis adversus Cimbros Teutonosque, quantis exercituum nostrorum laboribus, quo-
ve eventu Germanica bella tractaverimus, satis clarum. Nec ideo Rhenum insedimus, ut
Italiam tueremur: sed ne quis alius Ariovistus regno Galliarum potiretur. An vos cariores
Civi-*

non male. Sic Ann. 2. c. 80. *ut venere in manus.* Pichena.

1 *Redigeret prædam in fiscum*] Posset etiam legi, *redigeretur præda in fiscum.* Nam volumen Matthiæ regis habet, *redigeretur.* Rhenanus. Ex Flor. *redigetur præda in fiscum.* Vulgo, *redigeret prædam.* Pichena.

2 *Cerialis metu infamiæ*] Vulgati, *Cerialis à metu.* Mihi vox aliqua excidisse videtur, & alternasse caussas, ut solet, Tacitus: *Cerialis emptus an metu infamiæ.* sive, *Cerialis clementia, an metu.* Lipsius.

Cerialis à metu infamiæ] Proba hæc sunt nec Tacito insolentia. lib. 16. ann. *Plerique Vestini quoque consulis acre ingenium vitavisse Pisonem crediderunt, ne à libertate moveretur.* In Agric. *Cum denotandis tot hominum palloribus sufficeret sævus ille vultus, & rubor, à quo se contra pudorem muniebat.* Nempe quo rubore semper coloratus, nunquam dignosci poterat, an eum aliquid puderet. Immanem belluam, qui nihilominus verecundiam sibi vendicabat. Sueton. c. 18. *Commendari se verecundia oris adeo sentiebat, ut apud senatum sic quondam jactaverit: usque adhuc certe animum meum probastis & vultum.* Liberius certe Caligula apud eundem c. 29. *Salinerius.*

3 *Posito civili bello*] Est in vol. Matthiæ Corvini, *posito civium bello.* Rhenanus. Flor. *civium.* Pichena. Vide ad cap. 4. *Jac. Gronovius.*

4 *Qui vocem precesque adhibere*] Indecorum hoc & inconveniens, ut victores lacrimis silentioque veniam aliis petierint. Nec scripsit aut sensit hoc Tacitus, sed contra de ipsis legionibus dedititiis. Itaque unam litterulam addo saltem, quæ sensum plane mutet in diversum, legoque *quia*, non *qui.* Muretus *qui* ipsum deletum ibat: quod ad sensum æque bonum, ad sermonis textum minus. Et facilius est unam litterulam periisse quam tres omnino temere natas. *Acidalius.*

5 *Quæ militum ducumque*] Ex Florent. sic restitui. Vulgo, *ducumve.* Pichena.

6 *Primum illorum stipendiorum*] Scripsi, *primum illum stipendiorum.* Rhenanus.

Civili Batavisque & Transrhenanis gentibus creditis, quam majoribus eorum patres avique vestri fuerunt? Eadem semper caussa Germanis transcendendi in Gallias, libido atque avaritia, & mutandæ sedis amor: ut relictis paludibus & solitudinibus suis, fecundissimum hoc solum, vosque ipsos possiderent. Ceterum libertas, & speciosa nomina prætexuntur. [1] *nec quisquam alienum servitium, & dominationem sibi concupivit, ut non eadem ista vocabula usurparet. Regna bellaque per Gallias semper fuere, donec in nostrum jus concederetis. Nos quam-* 74
quam totiens lacessiti, jure victoriæ [2] *id solum vobis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neque quies gentium sine armis; neque arma sine stipendiis; neque stipendia sine tributis haberi queunt. Cetera in communi sita sunt. Ipsi plerumque legionibus nostris præsidetis: ipsi has aliasque provincias regitis. Nihil separatum, clausumve. Et* [3] *laudatorum principum usus ex æquo, quamvis procul agentibus: sævi proximis ingruunt,* [4] *quomodo sterilitatem, aut nimios imbres, & cetera naturæ mala; ita luxum, vel avaritiam dominantium tolerate. Vitia erunt, donec homines: sed neque hæc continua, & meliorum interventu pensantur. nisi forte Tutore & Classico regnantibus, moderatius imperium speratis: aut minoribus quam nunc tributis* [5] *parabuntur exercitus, quibus Germani Britannique arceantur. Nam pulsis (quod dii prohibeant) Romanis,* [6] *quid aliud quam bella omnium inter se gentium exsistent? Octingentorum annorum fortuna disciplinaque compages hæc coaluit: quæ convelli sine exitio convellentium non potest. Sed vobis maximum discrimen, penes quos aurum & opes, præcipuæ bellorum caussæ. Proinde pacem & urbem, quam victi victoresque eodem jure obtinemus, amate, colite. Moneant vos utriusque fortunæ documenta, ne contumaciam cum pernicie, quam obsequium cum securitate malitis.* Tali oratione graviora metuentis composuit, erexitque. Tenebantur victore exercitu Treveri, cum Civilis 75
& Classicus misere epistolas ad Cerialem, quarum hæc sententia fuit: *Vespasianum,* [7] *quamquam nuntios occultarent, excessisse vita. Urbem atque Italiam, interno bello consumptam.*

1 *Ne quisquam alienum servitium*] Nos, *nec quisquam alien. ser.* Rhenanus.

2 *Id solum vobis addidimus*] V. C. habet, *adjicimus*, sed placeret, *ademimus.* Ursinus. Suavius hoc *addidimus*, quam bonus Fulvius putavit. Significat enim interdum quæ Menander vocat ἐπίθετα κακὰ, ut sit, oneris imposuimus, durius in vos statuimus. ut Maroni *Teucris addita Juno.* Vide ad Senecæ Herculem Furentem vers. 1237. *Gronovius.*

3 *Laudatorum principum*] Acuta gnome: quam non abest quin callide abductam Sallustio credam, in oratione Sullæ ad Bocchum: *Tibi vero nulla amicitia opportunior nostra: primum quod procul absimus, in quo offensæ minimum, gratia par ac si prope adessemus.* Lipsius.

4 *Quomodo sterilitatem*] Pulchrum documentum in mala publica & ad ea fortiter sustinenda. Seneca præiverat, De Constantia sapientis cap. IX. *Omnia itaque sic patitur, ut hiemis rigorem, & intemperantiam cæli, ut fervores morbosque, & cetera forte accidentia.* At Dio Cassius Ciceronem ita loqui facit, ubi Amnestiam suadet, post cædem Cæsaris: Ὥστε τὰ μὲν γεγενημένα ταῦτα χαλάζης τέ τινος καὶ κατακλυσμοῦ τρόπον συμβεβηκέναι νομίσοντες, λήθῃ παράδοτε. *Itaque hæc præterita, grandinis aut nimbi modo evenisse existimantes, oblivioni tradite.* Plane gemina sunt, & aut ab inventione; aut imitatione. *Lipsius.*

5 *Parabantur exercitus*] Castig. *parabuntur.* Rhenanus.

6 *Quid aliud quam bella*] Oraculum, cujus fidem proavi viderunt: & nos videmus, videbimusque, quamdiu secta in tot dominos Europa non audiet unius Aurigæ habenas. Plutarchus igitur vere, *Imperium Romanum, velut anchoram esse* scripsit *fluctuanti mundo.* Et nonne à Crispo suo hoc effatum sumpsit noster? sumpsit. Ille sic ad Cæsarem: *Quippe si morbo jam aut fato huic Imperio secus accidat: cui dubium est, quin per orbem terrarum vastitas, bella, cædes oriantur?* Lipsius.

7 *Quanquam nuntios occultarent*] Castigationibus parcendum erat. Nuntius enim aliquando pro re, quæ nuntiatur. Catullus in Arrium: *metuebam talia verba, Quum subito adfertur nuntius horribilis.* Plin. lib. 5. ep. 5. *Nuntiatum mihi T. Fannium decessisse, qui nuntius gravi me dolore confudit.* Noster, *prosperos rerum in Treveris gestarum nuntios accepere.* Verum quinam sunt isti, qui famam occisi Vespasiani supprimere dicuntur? Iidem, quos Civilis & Classicus appellant *vana & sine viribus nomina.* Nimirum Domitianus ac Mucianus, quibus id affingitur, ut facile ad imponendum: solitum est enim iis, qui in imperium non suum sese intrudunt. En

ſumptam. [1] *Muciani ac Domitiani vana & ſine viribus nomina. Si Cerialis imperium Galliarum velit, ipſos finibus civitatum ſuarum contentos: ſi prœlium mallet, ne id quidem abnuere.* Ad ea Cerialis Civili & Claſſico nihil. eum [2] qui attulerat ipſas epiſtolas, ad Domitianum miſit. Hoſtes diviſis copiis advenere undique. Plerique culpabant Cerialem paſſum jungi, quos diſcretos intercipere licuiſſet. Romanus exercitus caſtra foſſa valloque circumdedit: quis temere antea intutis conſederat. Apud Germa-
76 nos diverſis ſententiis certabatur. Civilis *opperiendas Tranſrhenanorum gentes, quarum terrore fracta populi Romani vires obtererentur. Gallos quid aliud quam prædam victoribus? & tamen quod roboris ſit, Belgas, ſecum palam,* [3] *aut voto ſtare.* Tutor *cunctatione creſcere rem Romanam* affirmabat, *coëuntibus undique exercitibus.* [4] *Tranſvectam è Britannia legionem: accitas ex Hiſpania: adventare ex Italia: nec ſubitum militem, ſed veterem expertumque belli. Nam Germanos,* [5] *qui ab ipſis ſperentur, non juberi, non regi, ſed cuncta ex libidine agere. Pecuniamque, ac dona, quis ſolis corrumpantur, majora apud Romanos; &* [6] *neminem adeo in arma pronum, ut non idem pretium quietis quam periculi malit. quod ſi ſtatim congrediantur, nullas eſſe Ceriali, niſi* [7] *ex reliquiis Germanici exercitus legiones, fœderibus Galliarum obſtrictas. Idque ipſum, quod inconditam nuper Valentini manum contra ſpem ſuam fuderint, alimentum illis ducique temeritatis. Auſuros rurſus, venturoſque in manus, non* [8] *imperiti adoleſcentuli verba & conciones, quam ferrum & arma, meditantis, ſed Civilis & Claſſici: quos ubi aſpexerint, rediturам in animos formidinem, fugam, famemque, ac totiens captis precariam vitam. neque Treveros, aut Lingonas benevolentia contineri: reſumpturos arma, ubi metus abſceſſerit.* Diremit conſiliorum diverſitatem, approbata Tutoris ſententia Claſſicus, ſtatimque
77 exſequuntur. Media acies Ubiis Lingonibuſque data: dextro cornu cohortes Batavorum; ſiniſtro Bructeri Tencterique. pars montibus; alii [9] viam inter Moſellamque

Livia, lib. 1. ann. *Lætique interdum nuntii vulgabantur, donec proviſis quæ tempus monebat ſimul exceſſiſſe Auguſtum, & rerum potiri Neronem eadem fama tulit.* Et Agrippina lib. 12. ann. *vocabatur interim ſenatus, votaque pro incolumitate principis conſules & ſacerdotes nuncupabant, cum jam exanimis veſtibus & fomentis obtegeretur, dum res firmando Neronis imperio componuntur.* Salinerius. Neque ego vulgatam lectionem ſperno. Sed nec Lipſio nec Salinerio aſſentior. Ille ex Farneſ. legit *nuntii:* hic *nuntios*, interpretatur pro ipſa re quæ nuntiatur: & verbum, *occultarent*, ad Domitianum & Mucianum refert. Ego cenſeo litterarum, quas Civilis Claſſicuſque ad Cerialem ſcripſerunt, ſenſum fuiſſe: Certiores ſe de Veſpaſiani obitu factos, quanquam Cerialis & alii Romani duces, occultarent nuntios, ſeu tabellarios, qui id ſignificatum Roma venerunt. *Pichena.*

1 *Muciani & Domitiani vana & ſine* &c.] Nimis frivolum eſt in Flor. legi, *Muciani ac Domitiani:* tamen propter copulam ſequentem, elegantius videtur. *Idem.*

2 *Qui attulerat ipſas epiſtolas, ad Dom.*] Lego, *qui attulerat, ipſaſque epiſtolas.* Acidalius.

3 *Aut voto ſtare*] Liber manuſcr. tantum habet, *aut vaſtare.* Fortaſſis, *aut clam ſtare.* Rhenanus.

4 *Tranſvectam è Britannia*] Ita Flor. Vulgo, *à Brit.* Pichena.

5 *Qui ab ipſis ſpernentur*] Nos, *ſperentur.* Rhenanus.

6 *Neminem adeo in arma promptum*] Vox hæc poſtrema commodius ſequitur, *intecto corpore promptus inter tela*, quum in re præſenti verſatur & talem ſe gerit, quam hoc loco, ubi de proclivitate & impulſu mentis inſito agitur, & ubi in MS. Mediceo reperi *pronum*, quod ex ſcedis meis etiam placuit Ryckio plane ut admitteret; quod ipſe nequaquam detrectavi. *Jac. Gronovius.*

7 *Ex reliquiis Germani exercitus*] Repoſui, *Germanici exercitus.* Rhenanus. Id quidem ex MS. Mediceo non ſignavi, ut idcirco & Rhenanus non ex codice Budenſi, ſed ſuo impetu proferat: ſed illic ſcribebatur *e reliquiis.* Jac. Gronovius.

8 *Imperitia militum ſed adoleſcentuli*] Duas voces *militum ſed*, eximimus, ut legatur, *non imperitia adoleſcentuli, verba* &c. *Rhenanus.* Tullium Valentinum intelligit, de quo ſupra: *Is meditata oratione cuncta magnis imperiis objectari ſolita, contumeliaſque & invidiam in pop. Rom. effudit.* & paulo poſt, *reſtitit idem Valentinus, obſtruxitque civitatis ſuæ aures.* &c. *Pichena.*

9 *Viam inter Moſellamque flumen*] Tacitus debuiſſet, exemplo hiſtoricorum, quos habemus probatiſſi-

que flumen [1] tam improvisi assiluere, ut in cubiculo ac lectulo Cerialis (neque enim noctem in castris egerat) pugnari simul vincique suos audierit, increpans pavorem nuntiantium, donec universa clades in oculis fuit. Perrupta legionum castra, fusi equites: medius Mosellæ pons, qui ulteriora coloniæ annectit, ab hostibus insessus. Cerialis turbidis rebus intrepidus, & fugientes manu retrahens, intecto corpore promptus inter tela, felici temeritate, & fortissimi cujusque accursu, reciperatum pontem [2] lecta manu firmavit. Mox in castra reversus, palantes captarum apud Novesium Bonnamque legionum manipulos, & rarum apud signa militem, ac prope circumventas aquilas videt. Incensus ira, *Non Flaccum*, inquit, *non Voculam deseritis. Nulla hic proditio. neque aliud [3] excusandum habeo, quam quod vos Gallici fœderis [4] oblitos prædixerim, memoriam Romani sacramenti temere credidi. Annumerabor Numisiis & Herenniis, ut omnes legati vestri, aut militum manibus, aut hostium ciderint. [5] Ite, nuntiate Vespasiano, vel quod propius est, Civili & Classico, relictum à vobis in acie ducem. venient legiones, quæ neque me inultum, neque vos impunitos patiantur.* Ve- 78
ra erant. & à tribunis præfectisque eadem ingerebantur. Consistunt per cohortes, & manipulos; neque enim poterat patescere acies effuso hoste, & impedientibus tentoriis sarcinisque, cum intra vallum pugnaretur. [6] Tutor, & Classicus, & Civilis, suis

batissimos, hic se exactiorem præstitisse chorographum, atque istius prælii locum accuratius descripsisse, quæ fluvii pars Romanis castris teneretur, & quæ ratio situs quoad urbem. Nunc ut ea defunctus descriptione est (si rem rite excussam concipio) non modo nobis intellectu difficilem reddit, sed & iis quibus ista scripsit, nisi putemus, Romæ tum viventibus viam fuisse notissimam, de qua agit, aliaque minutiora, quæ Treverorum spectant situm, ut ad plenam cognitionem nihil deesset. Adde, quod, utcunque mutetur loci situs, in promptu sit ex textu sic constituto controversias movere non ita facile enodandas. *Savilius.*

1 *Tam improvisi assiluere*] Sustinent ita vulgo edere, tanquam magis placiturum, quam quod exhibuit Beroaldus *improvisa*, & quidem ex MS. Mediceo, ex quo id notavi, tanquam Tacitus præcedenti voci *pars* etiam aliquid indulgendum censuisset; certe ut ita in neutro plurali comprehenderet totam partitionem. Forsitan & aliquid amplius hic latet, quum in MS. illo, quo dixi, legatur *Tencterique pars montibus alii alii viam* &c. *Jac. Gronovius.*

2 *Lecta manu*] MS. Medic. *electa*, nec aliter Beroaldus. *Idem.*

3 *Excusandum habeo*] Alias, *accusandum*. Ferretus.

4 *Oblitos prædixerim*] Vocem *prædixerim*, corruptam, aut superfluere vides. Rodolphus pro ea legisse videtur, *oblitos*, *proximam memoriam*. In Florentino est, *temere*, pro, *tenere*. Quo leni ductu, hæc concinno: *oblitos*, *redisse in memoriam R. s. temere credidi.* Et collineavi, atque attigi. *Lipsius.*

Quod vos Gallici fœderis oblitos prædixerim] Malim, *prædixi*, propter scripturam cod. Bud. *Rhenanus.* Video neque constructionem in hac lectione constare, neque ullum sensum, sed cum & antea locus haud minus corruptus esset, placuit saltem restituere juxta Florent. *temere credidi*, pro eo quod in vulgatis legebatur, *tenere credidi:* Cujus adverbii indicio emendationem excogitavi, fortasse auctoris sententiæ non alienam: *quod vos Gallici fœderis oblitos, & retinere memoriam Romani sacramenti, temere credidi.* Pichena. Latet ulcus aliquod, nam Rom. edit. non agnoscit ullam literam vocis, *tenere*, quam tamen haud facile ejecerim; sed secutus cod. Florent. auctoritatem tentaverim: *quod v. G. fœd. obl. produxisse mem. sacr. temere credidi.* Gruterus. Veniebat sub acumen stili: *quod vos Gallici fœderis oblitos repetisse memoriam Romani sacramenti temere credidi.* Justinus lib. 35. *prioris sacramenti religionem novi regis superbiæ præferentes*, Suetonius Claudio 13. *legionibus, quæ sacramentum mutaverant, in pœnitentiam religione conversis.* Cum *memoriam* dicit, intelligit reverentiam. *Gronovius.* Quod si ex copia placet eligere, vide an non & locum suum hoc tueatur: *quam quod vos Gallici fœderis oblitos præfiscini memoriam Romani sacramenti tenere credidi.* Inter duas laudationes egregias, si veræ fuissent, interponit hoc notissimum adverbium, non secus ac profertur inter fragmenta Titinnii, *paula mea, amabo, pol tu ad laudem addito præfiscini.* Jac. Gronovius.

5 *Ite, nuntiate Vespasiano*] Similis invidiæ metum suis militibus jam fugientibus Sulla injicit. *Si quis vos, milites, rogaverit, ubi Sullam Imperatorem vestrum reliqueritis, respondete, Apud Orchomenum pugnantem.* Atque ille hac increpatione rem labentem sustinuit. Plutarchus & Appianus. *Lipsius.*

6 *Tutor, & Classicus, Civilis*] Addidimus particulam, *Tutor, & Classicus & Civilis.* Rhenanus.

ſuis quiſque locis pugnam ciebant: Gallos *pro libertate*, Batavos *pro gloria*, Germanos *ad prædam* inſtigantes. Et cuncta pro hoſtibus erant. donec [1] legio unaetviceſima, patentiore quam ceteræ ſpatio conglobata, ſuſtinuit ruentes; mox impulit. Nec ſine ope divina, mutatis repente animis, terga victores vertere. Ipſi territos ſe cohortium aſpectu ferebant, quæ primo impetu disjectæ, ſummis rurſus jugis congregabantur, ac ſpeciem novi auxilii fecerant. Sed obſtitit vincentibus pravum inter ipſos certamen, hoſte omiſſo ſpolia conſectandi. Cerialis ut incuria prope [2] rem afflixit, ita conſtantia reſtituit. ſecutuſque fortunam, caſtra hoſtium eodem die capit
79 exſcinditque. Nec in longum quies militi data. Orabant auxilium Agrippinenſes; offerebantque uxorem ac ſororem Civilis, & filiam Claſſici, relicta ſibi pignora ſocietatis. Atque interim diſperſos in domibus Germanos trucidaverant. Unde metus & juſtæ preces invocantium, antequam hoſtes reparatis viribus ad ſpem, vel ad ultionem accingerentur. Namque & Civilis illuc intenderat, non invalidus, [3] flagrantiſſima cohortium ſuarum integra: quæ ex Chaucis Friſiiſque compoſita, [4] Tolbiaci, in finibus Agrippinenſium agebat. Sed triſtis nuntius avertit, *deletam cohortem dolo Agrippinenſium:* qui largis epulis vinoque ſopitos Germanos, clauſis foribus, igne injecto, cremavere. Simul Cerialis propero agmine ſubvenit. Circumſteterat Civilem & alius metus, ne quartadecima legio adjuncta Britannica claſſe, affligtaret Batavos, qua oceano ambiuntur. Sed legionem terreſtri itinere Fabius Priſcus legatus in Nervios Tungroſque duxit. eæque civitates in deditionem acceptæ. claſſem ultro Caninefates aggreſſi ſunt: majorque pars navium depreſſa, aut capta. Et Nerviorum multitudinem ſponte commotam, ut pro Romanis bellum capeſſeret, iidem

Cani-

1 *Legio unaetviceſima*] Male vulgo, *legio viceſima prima*, nam ut Mercerus ad lib. 1. hiſt. monuit, nunquam apud Tacitum, vixque apud alios veteres dicitur *legio decima tertia*, *decima quarta*, *decima quinta*, &c. ſed *tertia decima*, *quarta decima*, *quinta decima*, ſemper minori numero præpoſito. Hic in MS. legitur, *legio* XXI. Erravit librarius qui ſcripſit, *viceſima prima*, cum *unaetviceſima*, ſcribere debuiſſet. Idem error alibi irrepſit. *Pichena.*

2 *Res afflixit*] Nos, *rem afflixit*. Rhenanus.

3 *Integra, & è Chaucis*] Romanus codex. & editiones aliæ: *integra manu, & è Chaucis.* Legam, *integra manente, è Chaucis.* Florentinus porro, *integraque ex:* ſi plene, facias cum Pichena, *integra, qua.* Lipſius.

Flagrantiſſima cohortium ſuarum integra manu, & è Chaucis] Ablativum *manu* delevi. Expone, *Non invalidus flagrantiſſima cohortium ſuarum*, id eſt, quæ inter cohortes ardentiſſima erat, integra. ſubaudi *exiſtente.* Rhenanus. Duxit me ad hanc lectionem, *flagrantiſſima cohortium ſuarum integra, qua ex Chaucis Friſiiſque compoſita, Tolbiaci*, Florentinus, qui habet, *integraque.* Vulgo enim & corrupte, & confuſe: *Flagrantiſſima coh. ſ. integra, & è Ch. Fr. compoſita. Tolbiaci.* Pichena. Quid non recte dictum? Chaucorum & Friſiorum multi evaſere cum Civili, quos ante propriis cuneis compoſitos, nunc numero minuto in unum miſcuit, diſponebant enim barbari quaſque gentes ſeparatim lib. 3. hiſtor. 16. *Caninefates, Friſios, Batavos propriis cuneis componunt.* Eadem de Chaucis dicenda ſunt: qui inter auxilia Civilis. Ibid. *Civili Chaucorum auxilia venere*, qui per ſe gens magna & valida. de moribus Germ. 16. Doctiſſ. autem vir legit, *Flagrantiſſima coh. ſ. i. manente, e Chaucis.* Nonne invalidum Civilem facimus cum una tantum cohorte? *namque & Civilis illuc intenderat non invalidus.* &c. At victus fuit, non inficior. verum non profligatus. *Sed obſtitit vincentibus pravum inter ipſos certamen hoſte omiſſo ſpolia conſectandi.* Sit ergo *manu integra.* plus una cohorte. Virg. 1. Æn. *ſcelerum pœnas expendimus omnes Vel Priamo miſeranda manus.* Salinerius. Lectio Taciti leniſſime & percommode ſic procedit: *non invalidus flagrantiſſima cohortium ſuarum integraque & ex Chaucis Friſiiſque compoſita. Tolbiaci in finibus Agrippinenſium agebat.* Nam quidquid ſcripſerit Pichena, ipſe vidi in MS. Mediceo legi *integraq; & ex Cauchis*, prout etiam publicavit Ryckius. *Jac. Gronovius.*

4 *Tolbiaci*] Farneſ. *Colbiaci.* in itinerario Antonini, *Tobiaci.* Lipſius.

Galbiaci in finibus] Nos, *Tolbiaci.* Quidam *Tolbiacum* appellant, ut Antoninus in Itinerario, & alii. Paulo poſt, *Turingoſque.* Nos, *Tungroſque.* Rhenanus. Dicitur in Antonini Itinerario, *Tolbiacum vicus Supenorum:* ubi in Longolii libro teſte doctiſſ. Surita, *Supernorum*, quos tamen ego *Supernos*, qui fuerint, ignoro. Et fortaſſe legendum fuerit ibi *Tolbiacum vicus Gugernorum.* Tacit. hiſtor. lib. 5. *Batavi, Gugernique.* Non procul Noveſio

&

Caninefates fudere. Claſſicus quoque adverſus equites Noveſium à Ceriale præmiſ-
ſos, ſecundum prœlium fecit. quæ modica, ſed crebra damna, famam victoriæ nu-
per partæ lacerabant. Iiſdem diebus Mucianus Vitellii filium interfici jubet: man- 80
ſuram diſcordiam obtendens, ni femina belli reſtinxiſſet. Neque Antonium Primum
adſciri inter comites à Domitiano paſſus eſt; [1] favore militum anxius, & ſuperbia vi-
ri, æqualium quoque, adeo ſuperiorum intolerantis. Profectus ad Veſpaſianum An-
tonius, ut non pro ſpe ſua excipitur, ita neque averſo imperatoris animo. Trahe-
batur in diverſa. hinc meritis Antonii, cujus ductu confectum haud dubie bellum
erat; inde Muciani epiſtolis: ſimul ceteri, ut *infeſtum tumidumque* inſectabantur, ad-
junctis prioris vitæ criminibus. neque ipſe deerat [2] arrogantia vocare offenſas, nimius
commemorandis quæ meruiſſet. *Alios* ut *imbelles*, *Cæcinam* ut *captivum ac dediticiun*
increpat. Unde paulatim levior viliorque haberi, manente tamen in ſpeciem ami-
citia. Per eos menſes, quibus Veſpaſianus Alexandriæ [3] ſtatos æſtivis flatibus dies, 81
& certa maris opperiebatur, multa miracula evenere, [4] quis cœleſtis favor & quæ-
dam in Veſpaſianum inclinatio numinum oſtenderetur. Ex plebe Alexandrina qui-
dam [5] oculorum tabe notus; genua ejus advolvitur, *remedium cæcitatis* expoſcens ge-
mitu; [6] monitu Serapidis dei, quem dedita ſuperſtitionibus gens ante alios colit. pre-
cabaturque principem, *ut genas & oculorum orbes dignaretur reſpergere oris excremento.*
Alius [7] manum æger, eodem deo auctore, *ut pede ac veſtigio Cæſaris calcaretur*, ora-
bat.

& Gelduba abfuiſſe, proximos autem Agrippinenſibus conſtat, Juliacenſes eſſe hodie Dinæus & Rhenanus opinantur. Tolbiacum vero nomen hodieque refert. Zulpich. *Colerus.*

1 *Favore militum anxius eſt*] Verbum *eſt* eraſimus. *Rhenanus.*

2 *Arrogantia vocare offenſas*] Scribemuſne *provocare*, an pro hoc illud capiemus. *Acidalius.*

3 *Statos æſtiva flatibus dies & certa maris opperiens*] *Certa maris* erant à quinto decimo aut ſeptimo & vigeſimo Maji (utrumque enim habet Vegetius l. 4, 39.) uſque ad quartum decimum Septembris. A quarto decimo Septembris uſque ad undecimum Novembris *navigatio*, ſed *incerta* ab undecimo Novembris uſque ad decimum Martii *maria clauſa:* & ab illo decimo Martii *maria clauſa:* & ab illo tempore uſque ad quintum decimum Maji *Navigatio periculoſa.* Ut ſatis appareat Veſpaſianum non ſolviſſe, niſi Majo extremo. Joſeph. 4. ἁλώσ. 42. αὐτὸς μέν τοι (Οὐεσπασιανὸς) εἰς τὴν Ῥώμην ὥρμητο λήξαντος τοῦ χειμῶνος ἀνάγεσθαι. i. *Veſpaſianus Romã profectus eſt extrema hieme.* Quod ante vir doctus pro *ſtatos æſtivis flatibus dies*, legit, *ſtatos Eteſiarum flatibus dies*, allucinatur. Eteſiarum enim flatus iſta navigatio adverſos habet 2. hiſt. & Cæſar. 3. c. 20. de bell. civ. *Ipſe neceſſario Eteſiis tenebatur. qui Alexandria navigantibus ſunt adverſiſſimi venti.* Si exſpectaſſet, donec deflarent, quod fit extremo Auguſto, incidiſſet in tempus *incerta navigationis* & *incertiſſima* domum procul dubio veniſſet. *Savilius.* Recte: nam ſtati dies æſtivus flatibus iidem; quibus certa navigatio à Majo ad Septembrem: de qua Vegetius Apulejus, alii. At quod viſum doctiſſ. Lipſio, *Eteſiarum flatibus* & tempeſtati anni & regionum rationi prorſus contrarium, quum Eteſiæ navigantibus ex Italia in Ægyptum propitii ſint, ex Ægypto in Italiam contrarii. Tacitus ſupra, Cæſar, alii. Quod bene monuit eruditiſſ. & exactiſſ. Savilius. *Mercerus.* Ego fidenter pro *æſtivis*, faltem *Eteſiis*, minore mutatione pene nulla audeo mutare. *Eteſii flatus*, ut Lucret. lib. *6. Anni tempore eo, quo Eteſia flabra feruntur.* Dubium mihi tamen & ignotum, cur Veſpaſianus *Eteſias* Alexandriæ nunc opperiatur. Feſtinabat ipſe in Italiam tranſmittere quam primum: at hæ Italiam adnavigaturis non propitiæ, ſed adverſæ. *Acidalius.*

4 *Quis e cœlis favor*] Vol. regium non habet *è cœlis eſt.* Scripſi, *cœleſtis favor.* Rhen.

5 *Oculorum tabe notus*] Spartianus in Hadr. ſcribit ipſum Hadrianum cæcæ mulieri viſum reſtituiſſe. Et quidem Pannonius natus cæcus febricitantem Hadrianum contigit, quo facto & Hadrianum febris reliquit, & cæcus viſum recipit. Pyrrhus Epirotarum rex ſimul atque ſplenticos pede preſſerat, morbus decedebat, erat in ipſius pede pollex divina facultate præpotens, qui poſt ipſius obitum neque igni abſumi potuit, neque ætate contabuit. Franci Reges ſaliva tantum pollice in decuſſem allita ſtrumis medentur. *Lupanus.*

6 *Monitu Serapidis Dei*] Vulgo, *Sarapidis.* Emendavi Flor. & Ven. auctoribus, immo Tacito ipſo, qui inferius ait: *Fuerat illic ſacellum Serapidi & atque Iſidi antiquitus ſacratum.* Pichena.

7 *Manu æger*] Ab hoc ſtetit Dio, ſed in diverſa parte

bat. Vespasianus primo irridere, aspernari: atque illis instantibus, modo famam vanitatis metuere, modo obsecratione ipsorum, & vocibus adulantium in spem induci. postremo æstimari à medicis jubet, an talis cæcitas ac debilitas, ope humana superabiles forent. Medici varie disserere; *Huic non exesam vim luminis, & redituram si pellerentur obstantia: illi* [1] *elapsos in pravum artus, si salubris vis adhibeatur, posse integrari.* [2] *Id fortasse cordi deis, & divino ministerio principem electum. denique* [3] *patrati remedii gloriam penes Cæsarem; irriti ludibrium penes miseros fore.* Igitur Vespasianus cuncta fortunæ suæ patere ratus, nec quidquam ultra incredibile, læto ipse vultu, [4] erecta quæ astabat multitudine, jussa exsequitur. Statim conversa ad usum manus, ac cæco reluxit dies. Utrumque qui interfuere nunc quoque memorant,
82 postquam [5] nullum mendacio pretium. Altior inde Vespasiano [6] cupido adeundi sacram sedem, ut super rebus imperii consuleret. *Arceri templo cunctos* jubet. atque ingressus, intentusque numini, [7] respexit pone tergum è primoribus Ægyptiorum nomine *Basiliden*; quem procul Alexandria plurium dierum itinere, & ægro corpore detineri haud ignorabat. Percunctatur sacerdotes, *num illo die* [8] *Basilides templum inisset?* percunctatur obvios, *num in urbe visus sit?* denique missis equitibus explorat, illo temporis momento octoginta millibus passuum absuisse. Tunc divi-
83 nam speciem, & vim responsi [9] ex nomine *Basilidis*, interpretatus est. [10] Origo dei nondum nostris auctoribus celebrata. Ægyptiorum antistites sic memorant: *Ptolemæo*

parte est Tranquillus Vesp. 7. *Vertranius.*

Alius manu æger] Ab hoc stetit Dio, sed in diversa parte est Tranquillus Vespas. 7. *Idem.* Hoc ipsum gestiverunr etiam notare Savilius & Ryckius: sed hic insuper ex scedis meis testatur in Flor. cod. legi *manum*, quod non erat eripiendum ulterius editionibus Taciti, qui Græcismum illum jam supra amavit, ut potuit 15. ann. 64. *Jac. Gronovius.*

1 *Elapso in pravum artu*] Castigavi, *elapsos in pravum artus.* Mox *posse integrate*, subaudi salubrem vim. *Rhenanus.*

2 *Id fortasse cordi deis*] Id est, ut ii sanentur. *Pichena.*

3 *Peracti remedii gloriam*] Liber Manuscr. habet, *parati remedii.* Fortassis legendum, *patrati.* Sic lib. seq. *Nec omnia patrandi fiducia.* Rhenanus.

4 *Erecta quæ adstabat*] Malim *arrecta.* Apulejus 2. Miles. *studia præsentum ad miraculum tantum certatim arrexit.* Pricæus.

5 *Nullum mendacio pretium*] Quis autem gratuito mendax sit?

——— *cum sint præmia falsi*
Nulla, ratam debet testis habere fidem, ait Ovidius. *Lipsius.*

6 *Cupido adeundi sacram sedem*] Ipsius nempe Serapidis templum. *Pichena.*

7 *Respexit pone tergum è primoribus*] In lib. manuscr. non est è præpositio. *Rhenanus.*

E primoribus Ægyptiorum Basiliden] Firmat hoc valde viri eximii conjecturam Lævini Torrentii, in Suetonii Vespasiano: *Basilides libertus obtulisse ei visus est.* Quomolo libertus, si sacerdos? si, quod hic dicitur, è *primoribus Ægyptiorum?* Bene igitur ille magnus amicus noster *Basilides obtulisse*, deleta voce *libertus*, perperam infarcta. *Lipsius.*

8 *Basilides*] Putant quidem sacerdotem esse in monte Carmelo, cujus mentio 2. hist. sed obstant quæ pene conciliationem fugiunt. *Savilius.*

9 *Ex nomine Basilidis*] Deducto à βασιλεὺς. *Savilius.* Hoc est, futurum se regem, quia Basilidem viderat. nam βασιλεὺς Græcis *rex* est. *Ferretus.* Is enim mos erat veterum, ut quoties aliquid ex sententia proveniret, se omen accipere dicerent, ut hic Vespasianus ex nomine Basilidis futurum se regem conjectavit. Roma à Gallis capta, cum Romani Vejos migrare vellent, centurio exclamavit, *signifer, statue signum: hic optime manebimus*, qua voce audita, Senatus se accipere omen dixit. L. Paulus, cui bellum à Senatu adversus Persen decretum domum rediens cum filiam parvulam tristem videret, eam interrogavit, cur tristis esset. Tum illa respondit, Persam mortuam: erat enim catella, quam puella habebat in deliciis. Atque pater se omen accipere dixit. Alexander Tyrum oppugnans, cum nihil proficeret, quieti se dedit. In somniis visus satyrum persequi, quem tandem comprehendit. excitatus, rem ad conjectores retulit, qui victoriam sunt ex ipsius Satyri nomine polliciti, σὰ Τύρος, id est, tua est Tyrus. Sexcenta alia possunt afferri, quibus supersedeo. *Lupanus.*

10 *Origo dei*] De Serapidis origine & cultu variis produntur varia: quæ omnia ex Varrone, Diodoro, Plutarcho, Macrobio, Eusebio, Augustino, Suida, Eustathio & aliis observata retulit diligentiss. scriptor Lilius. Histor. deorum, syntagmate 6. *Vertranius.* Hæc & Plutarcho memorata lib. de Iside

lemæo regi, *qui Macedonum primus Ægypti opes firmavit*, *cum Alexandriæ recens conditæ mœnia*, *templaque & religiones adderet*; *oblatum per quietem decore eximio*, *& majore quam humana ſpecie juvenem*, *qui moneret*, ut fidiſſimis amicorum in Pontum miſſis, effigiem ſuam acciret: lætum id regno, magnamque & inclitam ſedem fore quæ excepiſſet. *ſimul viſum eumdem juvenem in cœlum igne plurimo attolli.* Ptolemæus omine & miraculo excitus, ſacerdotibus Ægyptiorum, quibus mos talia intelligere, nocturnos viſus aperit. Atque illis Ponti & externorum parum gnaris, Timotheum Athenienſem è gente Eumolpidarum, quem ut [1] antiſtitem cærimoniarum Eleuſi exciverat, *quænam illa ſuperſtitio*, *quod numen?* interrogat. Timotheus [2] quæſitis qui in Pontum meaſſent, cognoſcit urbem illic Sinopen, nec procul templum vetere inter accolas fama Jovis Ditis. Namque & [3] muliebrem effigiem aſſiſtere, quam plerique Proſerpinam vocent. Sed Ptolemæus, ut ſunt ingenia regum, pronus ad formidinem; ubi ſecuritas rediit, voluptatum quam religionum appetens, negligere paulatim aliaſque ad curas animum vertere: donec eadem ſpecies terribilior jam & inſtantior, *exitium ipſi regnoque* denuntiaret, *ni juſſa patrarentur.* Tum legatos & dona Scydrothemidi regi (is tunc Sinopenſibus imperitabat) expediri jubet; [4] præcepitque navigaturis, *ut Pythium Apollinem adeant.* Illis mare ſecundum: Sors oraculi haud ambigua: *Irent*, *ſimulacrumque patris ſui reveherent*, *ſororis relinquerent.* Ut Sinopen venere, munera, preces, mandata regis ſui Scydrothemidi allegant. Qui 84
diverſus animi, modo numen paveſcere, modo minis adverſantis populi terreri, ſæpe donis promiſſiſque legatorum flectebatur. Atque interim triennio exacto, Ptolemæus non ſtudium, non preces omittere. Dignitatem legatorum, numerum navium, auri pondus augebat. Tum minax facies Scydrothemidi offertur, *ne deſtinata deo ultra moraretur.* Cunctantem varia pernicies, morbique & manifeſta cæleſtium ira, graviorque in dies fatigabat. Advocata concione, *juſſa numinis*, *ſuos Ptolemæique viſus*, *ingruentia mala* exponit. [5] Vulgus adverſari regem, invidere Ægypto, [6] ſibi metuere, templumque circumſidere. [7] Major hinc fama tradidit, *deum ipſum appulſas litori navis ſponte conſcendiſſe.* Mirum inde dictu, tertio die tantum maris emenſi, Alexandriam appelluntur. [8] Templum pro magnitudine urbis exſtructum loco, cui nomen Rhacotis. fuerat illic ſacellum, [9] Serapidi atque Iſidi antiquitus ſacratum.

Iſide & Oſiride, paucis mutatis, & Euſtathio in comment. ad Dionyſium hiſce apud Tacitum propiora narranti. *Savilius.*

1 *Antiſtitem cerimoniarum Eleuſi exciverat*] Tacitum ſcripſiſſe puto *Eleuſine.* Vide quæ ad Senecas. *Gronovius.* Certe in unico MS. legitur manifeſte *Eleuſim*, quod iſtuc dirigit, ut cogitavit quoque Ryckius. *Jac. Gronovius.*

2 *Quæſitus qui in pontum meaſſent*] Caſtigavi, *quæſitis qui* &c. Mox nos, *Sinopen.* Rhenanus.

3 *Muliebrem effigiem aſſiſtere*] Vetere enim fama putabatur eſſe templum Jovis Ditis, eo præſertim argumento, quia Proſerpina aſſiſtebat. *Pichena.*

4 *Præcepitque navig.*] Repoſui, *præcipitque navig.* Rhenanus. Quod miror admiſſum fuiſſe ab Pichena, quum ex MS. Medic. plane notaverim *præcepitque*, ut docent ſchedæ meæ; ſicut etiam miror Ryckium ſolummodo ex ſuo MS. ita proferre, amiſſa Medicei libri cura: an aberravit manus ejus? tanto notabilius, quod non præteriit *Pythicum*, ut legi Florentiæ. Certe nihil cogit hæc duo verba poni in præſenti. *Jac. Gronovius.*

5 *Vulgus adverſari regem*] Muretus mallet, *averſari.* At nihil magis proprium. *adverſari*, pro reniti, vel obſiſtere. *Pichena.*

6 *Sibi metuere*] Metuebant ſcil. ne ſi patrius Deus illinc aveheretur, ſibi adverſa omnia ſuccederent. *Idem.*

7 *Major hinc fama tradidit*] Id eſt majus miraculum fama narratur. *Idem.*

8 *Templum pro magnitudine urbis*] Dionyſius περιηγήσει: Ἔνθα Σινωπιτάο Διὸς μεγάλοιο μέλαθρον Χρυσῷ τιμήεντι κεκοσμένον. i. *Hinc Sinopitæ Jovis ingens tollitur ædes magnifico ornatu* &c. *Savilius.*

9 *Serapidi atque Iſidi*] Potius Oſiridi & Iſidi, aut alioquin Sarapis ſe ipſum antevertet, eritque cum nondum veniſſet, quæ abſurditas fuerit non excuſanda. *Savilius.* At quomodo antiquitus ſacratum Alexandriæ ſacellum Serapidis, tum cum à Sinope deus ille avectus fuit? Cenſeo, vere Serapidis

 ſacellum

sacratum. Hæc [1] de origine & advectu dei, celeberrima. Nec sum ignarus, esse quosdam qui *Seleucia urbe Syriæ accitum*, *regnante* [2] *Ptolemæo*, *quem tertia ætas tulit*: alii *auctorem eumdem Ptolemæum*; *sedem ex qua transierit*, *Memphim* perhibent, [3] inclytam olim, & veteris Ægypti columen. Deum ipsum multi [4] *Æsculapium*, *quod medeatur ægris corporibus*; quidam [5] *Osirim*, *antiquissimum illis gentibus numen*; plerique *Jovem*, *ut rerum omnium potentem*; plurimi [6] *Ditem patrem*, *insignibus quæ in ipso*
85 *manifesta*, *aut per ambages* conjectant. At Domitianus Mucianusque, antequam Alpibus propinquarent, prosperos rerum in Treveris gestarum nuntios accepere. Præcipua victoriæ fides, dux hostium Valentinus, nequaquam abjecto animo, quos spiritus gessisset, vultu ferebat. Auditus ideo tantum, ut nosceretur ingenium ejus, damnatusque inter ipsum supplicium, exprobranti cuidam *patriam ejus captam*, *accipere*, *se solatium mortis* respondit. Sed Mucianus quod diu occultaverat, ut recens exprompsit. *Quoniam* [7] *benignitate deum fractæ vires hostium forent: parum decore Domitianum*, *confecto prope bello*, *alienæ gloriæ interventurum. Si status imperii*, *aut salus Galliarum* [8] *in discrimen verteretur*, *debuisse Cæsarem in acie stare: Caninefates Batavosque minoribus ducibus delegandos. Ipse Lugduni vim fortunamque principatus è proximo osten-*
86 *taret*, *nec parvis periculis immixtus*, *&* *majoribus non defuturus.* Intelligebantur artes: sed pars obsequii in eo, ne deprehenderentur. ita Lugdunum ventum. Unde creditur Domitianus, occultis ad Cerialem nuntiis, fidem ejus tentavisse, *an præsenti sibi exercitum imperiumque traditurus foret.* [9] qua cogitatione bellum adversus patrem agitaverit;

sacellum antea fuisse Alexandriæ, sed nullam intus Dei formam. Quem autem Sinopenses Jovem Ditem appellabant, unum eundemque deum fuisse, licet cognomine diverso. Ideo Alexandrinos, postquam advectus fuit, non Jovem Ditem, sed antiquo apud eos nomine Serapidem vocare continuavisse. *Pichena.*

1 *De origine & adventu dei*] Scripsi, *de origine & advectu dei.* quo vocabulo etiam supra usus est. *Rhenanus.*

2 *Ptolemæo*] Cognomine Εὐεργέτης. *Savilius.*

3 *Inclytam olim & veteris Ægypti columen*] Restitui è Flor. copulam, quæ à vulgatis aberat. *Pichena.*

4 *Æsculapius*] Sed quicunque vere fuerit Deus, Ægyptiis Sarapis est, οὐ γὰρ ἐκ Σινώπης οὕτως ὀνομαζόμενος ἧκεν. i. *neque id nominis Sinopa attulit.* Plutarch. lib. de Iside & Osiride, ἀλλ' εἰς Ἀλεξάνδρειαν κομισθεὶς τὸ παρ' Αἰγυπτίοις ὄνομα τοῦ Πλούτωνος ἐκτήσατο τὸν Σαράπιν i. *sed postquam Alexandriam deductus est*, *nomen ei Serapis inditum*, *Ægyptiaca lingua Pluto.* Savilius.

5 *Osirim*] MS. Medic. *Osirin.* Jac. Gronovius.

6 *Ditem patrem insignibus*] Non explicat Tacitus hujus dei formam, quam in sacra histor. Rufinus ex Eusebio persequitur. Ubi addit *Canopi fuisse simulachrum*, unde merito quis credere possit, diversam ab ea statuam, quam Tacit. refert. *Alciatus.*

7 *Benignitate Deum*] Joseph. ἁλώσ. 7. c. 11. Domitiano non vere, & per adulationem, tribuit gloriam ex isto bello ad finem perducto. *Savilius.*

8 *In discrimen verteretur*] Reposui, *in discrimine vert.* Rhenanus. Ita ex libris veteribus. Rhenanus tamen reposuerat *in discrimine.* Pichena. Non intelligo hoc propinquius. Nam in MS. Medic. manifeste legitur *in discrimine.* Debuit id vidisse & cognovisse Pichena, ut sic aberraverit calamus. Neque id aliter accipio, quam quomodo 11. hist. 28. *Si victoria sanitas*, *sustentaculum*, *columen in Italia verteretur.* Jac. Gronovius.

9 *Qua cogitatione bellum*] Spernimus ut spurcum, *Cogitare cogitatione.* Rom. cod. *qua contagione.* ex quo vere emendo, *contatione.* Contari, velut conto explorare: & proprie noster hic usus. *Lipsius.*

Qua cogitatione] Adjuva distinctione; *qua cogitatione*, *bellum adversus patrem cogitaverit*, *an opes viresque adversus fratrem*, *in incerto fuit.* Nihil clarius. *Mercerus.* Vulgo *adversus patrem cogitaverit.* Et quoniam *cogitare cogitatione*, Lipsio ineptum jure videbatur, ipse corrigendum censuit, *qua cunctatione.* Mercerus distinctione juvare conatus, quod satis non facit. Flor. omnem controversiam dirimit, qui habet, *agitaverit.* Pichena. Vide quid gustus diversitas faciat. Doctiss. viro hæc spurca videntur, mihi candida, & intemerata sunt. Plaut. Pers. *faciam ut mei memineris dum vita vivas.* Idem Stich. *Cum hoc donavisti dono tuum servum.* Idem Menæch. *Ita ego illum cura magna curabo tibi.* Salinerius. Cum extaret in edit. primaria, *contagione*; ausus sum ejusdem insistens vestigiis, adlinere conjecturalem meam emendationem Suspicionum libellis, *qua rogitatione*; quam etiamnum velim examinet lector. nam quamvis habeant membranæ Flo-

agitaverit; an opes viresque adversus fratrem, in incerto fuit. nam Cerialis salubri temperamento elusit, ut vana pueriliter cupientem. Domitianus [1] sperni à senioribus juventam suam cernens, modica quoque & usurpata antea munia imperii omittebat. [2] simplicitatis ac modestiæ imagine, in altitudinem conditus: studiumque litterarum & [3] amorem carminum simulans, quo velaret animum, & [4] fratris æmulationi subduceretur, [5] cujus disparem mitioremque naturam contra interpretabatur.

Florent. *agitaverit*, nescio an unius ejusdem auctoritati adquiescere debeam. Utinam aliquis exoriretur tam superstitiosæ curiositatis, ut Vaticani & Farnesiani Codicum scripturas variantes singulas & universas bonas, malas, medias, nobis imputare vellet: ei certe apud me paratum præmium non mediocre, laudis ac gloriæ; si modo id beneficii mei. verum quod à me non potero, id corrogabitur à benevolentibus; prece, pretio. *Gruterus.*

1 *Sperni à senioribus*] Cum nondum implevisset tunc septimumdecimum ætatis annum. *Savilius.* Malim *sanioribus* legere, cum de sapiente ludibrio Cerialis tentati modo locutus fuerit. Sed & illud *altitudinem* æque sonat corruptionem. Forte scripsit Tacitus: *in altitudinem conditus studiorum atque literarum & amorem carminum.* Barthius.

2 *Simul simplicitatis ac modestiæ*] Adverbium, *simul*, non est in exemplari regio, omittique potest. *Rhenanus.*

3 *Amorem carminum simulans*] Simulans tantum? ita. Suetonius: *simulavit* (Domitianus hic iste) *mire modestiam, inprimisque Poeticæ Studium, tam insuetatum antea sibi quam postea spretum & abjectum.* At scriptores ejus ævi campum hunc adulatorium egregie exercent, & vatem faciunt supra vates. Omitto poetas (more mentiri aliquid & extollere iis fas:) ecce nostrum senem Fabium: *Hos nominavimus, quia Germanicum Augustum* (cave alium ab isto intellegas) *ab institutis studiis deflexit cura terrarum; parumque diis visum est, esse eum maximum poetarum. Quid tamen iis ipsis operibus ejus, in quæ donatus imperio juvenis successerat* (scribo, *secesserat*) *sublimius, doctius, omnibus denique numeris præstantius?* Ite Homere & Virgili, erepta vobis à Paride hoc palma. Plinius etiam Præfatione ad Titum: *Quantus in poetica es? ô magna fecunditas animi? quemadmodum fratrem quoque imitareris, excogitasti.* Hæc turpia. atque utinam tamen timeam, ne quis hodie apud Principes sic peccet? *Lipsius.*

4 *Fratris æmulationi subduceretur*] Nescio unde contingat huic loco tantum silentium, quum tam multi legerint in MS. Medic. *subduceret*, active, ut duæ posteriores literæ nuper demum sint natæ. Intellexit Tacitus in isto verbo *animum*, quem conatus fuit Domitianus liberare ab æmulatione, etiam motu animi, quo per fratrem illi posset aliquid molestum contingere. *Jac. Gronovius.*

5 *Contra interpretabatur*] Scripti libri subtexunt, *neque vos impunitos patiantur.* Perperam. quia verba sunt ex oratione Cerialis supra repetita. Farnesianus adscribit, *Deest hic aliquantulum.* cui fidem habeo. *Lipsius.*

Cujus disparem mitioremque naturam contra interpretabatur] Multa simulabat Domitianus avertendæ suspicioni regni à se affectati. Idque faciebat metu fratris, cujus mirissimam naturam ad tempus assumptam putabat, mortuoque patre in sui perniciem erupturam. Sed quam falsus animi sit, arguunt ejus facinora vel Tito rerum habenas moderante. *Fratrem insidiari sibi non desinentem, sed pene ex professo sollicitantem exercitus, meditantem fugas, nec occidere, nec seponere ac ne in minore quidem honore habere sustinuit.* Sueton. in Tit. *Salinerius.*

C. CORNELII TACITI
AB
EXCESSU NERONIS
HISTORIARUM.

LIBER QUINTUS.

Breviarium Libri.

Titi in Judæos urbemque ſacram expeditio. Ea occaſione, de Gentis origine, moribus, religione, urbiſque ipſius opere & ſitu, accuratius & uberius dictum. Germanici belli progreſſus. prælia aliquot inter Civilem & Cerialem. quæ denique pax (ita apparet ex fine admutilati libri) excepit.

1 Ejuſdem anni principio, Cæſar Titus perdomandæ Judææ delectus à patre, [1] & privatis utriuſque rebus militia clarus, majore tum vi famaque agebat, certantibus provinciarum & exercituum ſtudiis. atque ipſe, [2] ut ſuper fortunam crederetur, decorum ſe promptumque in armis oſtendebat, comitate & alloquiis officia provocans: ac plerumque in opere, in

Commentarius.

1 *Privatis utriuſque*] Probam lectionem cenſeam & ſententiam, abſque libris ſit: qui conſenſu omnes, *preliatis utriuſque.* aut, *prelatis.* Ego quamquam intentus, nihil elicio. *Lipſius.*

Et præliantis utriuſque rebus militia clarus] Codex Matthiæ regis habet, *& præliatis utriuſque rebus.* Opinor legendum *& privatis utriuſque rebus, militia clarus.* hoc eſt, etiam priuſquam pater eſſet imperator factus, ac ipſe Cæſar. Sic lib. 3. Hiſt. *Fl. Sabinus ætate prior privatis utriuſque rebus auctoritate pecuniaque Veſpaſianum anteibat.* Rhenanus. Cum neque Veſpaſianus Princeps, neque Titus Cæſar eſſet. *Ferrettus.* Vulgati cod. *at privati utriuſque rebus.* Quod Vertranius & doctiſſ. vir amplexi ſunt, à Rhenano fluxit. Verum nihilo magis priora deletum eo, immo, ſic interpretor. Titus militia clarus evaſit, dum ſimul cum patre bellum gerit adverſus Judæos. Erat enim inter ejus legatos. Suet. c. 4. *Atque inter legatos majore filio aſſumto.* Ibique præter alia, *Taricheam, & Gamalam urbes validiſſimas Judææ in poteſtatem redegit.* Quibus adſtipulatur Joſephus lib. 4. Antiq. c. 4. Cæterum nec alio in loco religio Tacito fuit dicere *ἀκύρως præliari* pro *bellare.* Audi lib. 14. *ſimul in urbem mandabat nullum prælio finem reſpectarent niſi ſuccederetur Suetonio.* Salinerius. Quicquid diſſentiant libri aut varient, proba ſententia: verbis iiſdem eodem ſenſu utitur & lib. 3. Hoc firmandum duxi, ne quis Lipſii exemplo, qui elicere tamen, etſi intentus, nihil potuit, exſculpere aliud quid conetur. *Acidalius.*

2 *Ut ſuperior ſui jam*] Hic quoque me locus diu torſit, per ſingulos apices & ductus ſcripturæ veteris euntem. Sed exclamare tandem cum Philoſopho poſſum, εὕρηκα. Budenſis codex habuit, *Superior*

in agmine, gregario militi mixtus, incorrupto ducis honore. [1] Tres eum in Judæa legiones, quinta & decima, & quintadecima, vetus Vespasiani miles excepere. [2] Tradidit & Syria duodecimam, & adductos Alexandria duoetvicesimanos tertianosque. Comitabantur viginti sociæ cohortes, octo equitum alæ: simul Agrippa, Sohemusque reges, & auxilia regis Antiochi, validaque & solito inter accolas odio infensa Judæis Arabum manus. Multi, quos urbe atque Italia sua quemque spes acciverat, occupandi Principem adhuc vacuum. His cum copiis fines hostium ingressus, composito agmine, cuncta explorans, paratusque decernere, haud procul Hierosolymis, castra facit. Sed quia famosæ urbis supremum diem tradituri sumus, 2 congruens videtur primordia ejus aperire. [3] *Judæos Creta insula profugos, novissima Libyæ*

perior unam crederetur. Vatic. *superiori unam.* Ex quo, vix duabus litteris leviter mutantibus, facio: *ipse ut super fortunam*, eleganti sententia. Titus, inquit, jam tum privatus clarus bello: nunc multo promptior, ut parem vel superiorem se potius fortuna hac Imperatoria ostenderet. Rhenanus divinabat: *ut superiori via ingrederetur.* Farnes. autem cod. & Rom. abeunt ab hoc scripto longius, *ut superior omnibus crederetur.* Lipsius.

Ut superior sui jam crederetur] Hic locus prorsum est vitiatus. In manuscr. lib. legitur, *ut superior unam crederetur.* Nec hæc lectio bene habet. Opus est ad divinationem confugere. Suspicor scribendum, *ut superiori via ingrederetur.* Hoc enim melius placet, quam si legamus, *ut uberior materia præberetur*; *ut* pro quando. *Rhenanus.* Ut se ipsum virtute vinceret factus imperator. *Ferrettus.* Beatus legit, *superiori via ingrederetur:* sed longe petita & nimis insolens translatio in sensu verborum erit. Nihil igitur muto, & scriptum sic accipio, ut Titus factus Cæsar sui ipsius privati virtutem superaret. *Vertranius.* Seorsum sentio à Doctiss. viro, qui hæc reformat ad hunc modum *atque ipse ut super fortunam.* At superare se ipsum tunc aliquem dicimus, cum nos ex jam dictis hyberbole fere deficit. Sic Socrates de ambitiosis Reip. administratoribus ἐν' αὐτοῦ τυγχάνῃ κράτισ@ ὢν i. ut is superior se ipso sit; apud Plutarch. Alcibiad. 2. Sic de Crasso Cic. lib. 3. de Orat. *tamen omnium consensu sic esse tum judicatum ceteros à Crasso semper omnes, illo autem die etiam ipsum à se superatum.* Quibus (si placet) annecte Tacit. 3. ann. *postremo suasmet ipse spes anteire parat.* Salinerius. Vulgo, *ut superior sui jam*; quam lectionem ego cum Salinerio non rejicerem, si à libris veteribus esset. at aliter MS. omnes. Flor. & Vat. *ut superiori unam.* Egregie ergo Lipsius emendavit, *ut super fortunam.* Sic Sallust. in Jug. *monere, ne tam prava inciperet, neu super fortunam animum gereret.* Pichena. Triumphat in emendatione Lipsius: nec ego impedio. Defendere tamen vulgatam scripturam, ne triumphetur, possum. Nam *superior sui* constructione Græcanica poni potui à Tacito pro *superior se.* quæ multo sententia loco aptior est: Titus etiam privatus bello clarus, nunc promptiorem in armis se ostendebat, ut superasse jam se ipsum videretur. Insolentia saltem locutionis offendit non me quidem, sed qui sic quoque alios locutos nesciunt. Apulejus lib. 9. Metam. *nec tamen sui molliorem provocaverat*, id est, se imbecilliorem, inferiorem. & Sidon. Apoll. Epithal. *Qua socer Omatus majorum major avorum.* Si tamen mutare lubeat, mihi sic placeat potius: *ut par or sui jam crederetur.* proxime ad vulgatam lectionem, nisi quod Syllaba *su* omissa. Et sane tale quid videtur velle dicere auctor, Ut cœpto huic, tantæ rei moli par haberetur. atque illuc potius omnia faciunt, quæ illum ait facere, quam ut super fortunam videri possit. Omitto, quod Tacitus parem potius fortunæ, quam super eam; nec universim fortunam, sed clarius & restrictius talem aut talem dicturus fuerat. *Acidalius.* Accedere eis non possum quibus adlubescit, *ut super fortunam*; ob rationes quas ante decennium adprobavi Jano Douzæ filio, & consignavi libellis Suspicionum, nec moveor quod in Flor. extet, *ut superiori unam.* ex earundem enim literarum apicibus æque finxeris, *Superior sui jam*, atque *Super fortunam.* Gruterus.

1 *Tres tum in Judæa legiones*] In manuscripto, *tres eum.* Lego, *tres cum* &c. Atque sic castigavi. *Rhenanus.*

2 *Tradidit è Syria duodecimam*] Poscente id sensu scripsimus, *Tradidit & Syria* &c. *Rhenanus.*

3 *Judæos Creta insula profugos*] Judæis unde nomen sit inditum, nescit Dion, de quorum institutis & origine Justinum lege l. 36. imprimis legendos censeo sacros libros, quibus historiæ veritas inest. Cæterum, quando gregis asinorum hoc loco Tacitus mentionem facit, non omittendum à Tertulliano in Apologet. Judæos & Christianos ab improbis ea causa Asinarios dici. *Lupanus.* Quamvis inscitiam Cornelii cum majoribus suis in religione cæcutientis, ridere nobis Christianis non liceat, audaciam tamen hominis, ne dicam perfidiam in ferendo testimonio de origine, statu, moribus, rituque Judæorum per Criticos si mirari, subinde ridere licebit. Is enim alienæ antiquitatis curiosus, in rebus referendis sibi cæterisque Romanis incognitissimis, ex auditione multa, ex incertis auctoribus plurima titubans ita testatur, ut

Libyæ insedisse memorant, *qua tempestate Saturnus vi Jovis pulsus cesserit regnis.* Argumentum è nomine petitur: *inclytum in Creta Idam montem, accolas Idæos,* [1] *aucto in Barbarum cognomento,* [2] *Judæos vocitari.* quidam *regnante Iside exundantem per Ægyptum multitudinem, ducibus Hierosolymo ac Juda proximas in terras exoneratam.* Plerique [3] *Æthiopum prolem, quos rege Cepheo, metus atque odium mutare sedes perpulerit.* [4] Sunt qui tradant, *Assyrios convenas, indigum agrorum populum, parte Ægypti potitos,* [5] *mox proprias urbes, Hebræasque terras, & propiora Syriæ coluisse.* [6] *Clara* alii *Judæorum initia: Solymos* [7] *carminibus Homeri celebratam gentem,* [8] *conditæ urbi Hierosolymam nomen è suo fecisse.* Plurimi auctores

fidem ipse elevet testimonii sui. Quanto prudentius Dio Cassius, qui Judæorum cognomen unde dictum, ignorare se confitetur. Notum illud nobis illis non ignotum fuit, κακὸν ἀνεμώλια βάζειν. Jam vero nemo, ut opinor, nescit, posteaquam in Syriæ delecta regione, Deo Opt. Max. duce, Hebræi consedissent, veteri nomine relicto, quoniam princeps ex avis eorum Judas erat, Judæos appellatos, & Judææ ab illis nomen regioni fuisse. Quæ Biblia Sacra Josephusque in Antiquit. pluribus literis exequuntur. *Vertranius.*

1 *Aucto in Barbarum morem cognomento*] Accusativus *morem* non est in cod. Budensi. nos quoque sustulimus. nam sic & lib. Ann. 5. *Civitas potens, septa muris, neque in Barbarum corrupta, sed conditoris Seleuci retinens.* Rhenanus. In nonnullis Vett. libris additur *morem*, quam vocem jure spernas; nam neque in Flor. habetur, neque in aliis melioribus exemplaribus. Immo sic loquitur lib. 6. Ann. 42. *civitas potens, septa muris, neque in barbarum corrupta.* Pichena.

2 *Judæos vocitari, quidam regnante Iside*] Glossema irrepsit in vulgatis, *Judæos vocitari, quasi Idæos.* Sed cum ea verba in MS. ac præsertim in Flor. non inveniantur, merito fuerunt abjicienda. *Idem.*

3 *Æthiopum prolem, quos rege Cepheo*] Populi finitimi, sed legibus, moribus, lingua literisque diversi Chaldæi Judæique ab exteris opinione confusi sunt. Quod hic dicitur, de illis accipiendum est, qui à regis nomine Chaldæi dicti, postquam mortuo Cepheo, è finibus Æthiopiæ cum exercitu in Persidem exierunt, ut Hellanicus in historia Persica scribit. Iidem antea *Cepheni* dicebantur, ait Stephanus, à Cepheo rege, cui suberant: illo vero patre Andromedæ, quam in Joppe littore, ubi nunc Zappha, orcæ expositam Perseus liberavit & duxit uxorem. *Vertranius.*

4 *Sunt qui tradunt*] Nos, *tradant.* Rhenanus.

5 *Mox proprias urbes Hebræasque terras*] Regium volumen habet, *an mox pr. urb. H. terras.* Scripsimus, *ac mox proprias urbes H. terras.* Rhenanus. Muretus *ac* delet. *Acidalius.* Debuit voculam *ac* delere Pichena, quum sciret non exstare in MS. ut ex schedis meis jam tradidit Ryckius. *Jac. Gronovius.*

6 *Clara alii Judæorum initia*] Dura ἔλλειψις. Legerim potius: *Clara Judæorum aliis initia.* Apud alios auctores, inquit, clara & augustiora Judæorum initia. *Colerus.*

7 *Carminibus Homeri*] Locus Homeri notus: sententia tantum valde ambigua inter natantes Scholiastas. Sunt qui designari Lycios aut finitimos quosdam velint: quo Strabo, & Eustathius, & Pindari interpres inclinant. sunt qui Pisidas: quo Plinius & Stephanus. sunt qui Judæos: quod noster hic suggerit, & Tzetzes. Eusebius etiam Chærili Poëtæ testimonio, Hebræos Solymos olim dictos censet evinci. Nec Q. Calaber sane aliter apud Homerum accepit: ideoque ——— Σολύμων ἱερὸν στρατὸν dixit: sacri epitheto sacram indicans gentem. *Lipsius.*

Solymos carminibus Homeri] Strabo lib. 1. & 12. citat & refert hæc carmina ex Iliade & Odyssea. *Ferrettus.* Solymi à monte Solymo, populi majoris Asiæ sunt, tandem Milyes dicti, ut ait Strabo lib. 14. idemque Homeri versus, ex Iliade ζ. & Odyss. ε. producit. ubi 184. Δεύτερον αὖ Σολύμοισι μαχέσσατο Κυδαλίμοισι & 204. οἱ υἱὸν Ἄρης ἆτ☉ πολέμοιο Μαρνάμενον Σολύμοισι κατέκτανεν. Illi vero è patria in coloniam exierant, qui Solymorum civitatem, prius *Hiebus* & *Salem* dictam, eo usque habitarunt, quo Hebræi duce Juda illos armis pepulere. *Vertranius.* Ab iis dissentio qui sacram gentem ab Homero designari putant; quo enim pacto testimonium clarissimi poëtarum Josephus prætериisset? qui alias anxie minima quæque persequitur, quibus afferat suæ gentis antiquitatem, quique non ignoravit eos Homeri versus, ut patet ex lib. 7. c. 3. Antiq. Apud Homerum Iliad. ζ. 104. agit Glaucus de Bellerophonte à Lyciæ rege periculis objecto: quem par est credere cum finitimis pugnasse, qui Milyæ, alias Solymi, dicebantur. Her. l. 1. τὴν γὰρ νῦν Λύκιοι νέμονται, αὐτὴ τὸ παλαιὸν ἦν Μιλυὰς, οἳ δὲ Μιλυαὶ τότε Σόλυμοι ἐκαλέοντο. Judæis tamen non invideo hanc laudem, quos pugnaces melior Homerus dicit, melioreque afflatus spiritu: sed falsis inniti nec pro veritate satis decet. *Salinerius.* Innuit, si recte censeo, ante *Hieram* dictam; itaque composito vocabulo fecisse, ut deinceps diceretur *Hierosolyma*, Lucianus certe Ἱερὰν πόλιν nominat diserte. Et Quintus Calaber eadem mente Σολύμων ἱερὸν στρατόν. *Colerus.*

8 *Conditam urbem Hierosolymam nomine suo fecisse*] In regio volum. *conditæ urbi, Hierosolymam nomine suo fecisse.* Reposuimus, *conditæ urbi Hierosolymam nomen è suo fecisse.* Appositive, *Hierosolymam, nomen.* Rhenanus. Ordo & sensus lectionis hujus,

Con-

auctores consentiunt, [1] *orta per Ægyptum tabe, quæ corpora fœdaret;* [2] *regem Bocchorim, adito Hammonis oraculo remedium petentem*, purgare regnum, [3] & id genus hominum ut invisum deis, alias in terras avehere *jussum. Sic conquisitum collectumque vulgus*, [4] *postquam vastis locis relictum sit; ceteris per lacrimas torpentibus, Mosen unum exsulum monuisse*, ne quam deorum hominumve opem exspectarent [5] utrinque deserti, sed sibimet ut duci cælesti crederent, [6] primo cujus auxilio credentes, præsentes

Conditam urbem Hierosolymam nomine suo fecisse, est, urbem conditam fecisse Hierosolymam nomine suo, id est, appellasse. Dixit autem *nomen facere*, pro eo quod est, imponere. *Ferretus.* A Rhenano lectio hæc. nam in veteribus omnibus legitur, *nomine suo.* plerique etiam habent, *conditam urbem.* unde suspicor, num melius, *condita urbe*, *Hierosolymam nomine suo fecisse.* Pichena.

1 *Orta per Ægyptum tabe*] Vitiliginem appellat Justinus, uti optime restituit optimus & doctissimus Bongarsius. *Lipsius.*

Orta per Ægyptum tabe] Specta, ut gesta Domini Dei nostri profanum vulgus contaminarit: Cornelius ait Hebræos invisos Deo, cum is digito suo Pharaonem & Ægyptios tetigit, & computruit Ægyptus, Exodi 8. & seq. idem ait Hebræos alias in terras advehi jussos: unde apud Strabonem fama asserit Ægyptios proautores gentis, quæ Judæorum appellatur. *Vertranius.*

2 *Regem Occhorim*] Ita libri vett. quos sum secutus, non, *Bocchorim.* etsi vulgatæ huic scripturæ adsertor Justinus venit Λόγῳ παραινετικῷ. Nam ait: Τέταρτον δέ φασι νομοθέτην γεγενῆσθαι Βόκχοριν τὸν βασιλέα, σοφόν τινα καὶ πανουργίᾳ διαφέροντα. Etiam Orosius lib. 1. qui locum hunc totum transscribens, Bocchorim tamen appellat. Sed & Plutarchus ita nominat, libello περὶ δυσωπίας. Itaque jure vacillo. Nam Clemens Strom. 1. nimis diversus à nobis abit, qui Omosim hunc, vel Amasim appellat. At quod ad rem ipsam, falsa est, & refellunt libri sacri. Tamen sumpsit hæc à Lysimacho, uti videre potes apud Josephum contra Apionem, lib. 1. extremo. ubi item scriptum, *Bocchoris.* Lipsius.

Regem Bocchorim] Sic etiam Florentin. habet. Vulgo, *Occhorim.* Pichena.

3 *Et id genus hominum & invisum deis*] Emendavimus, *& id genus hominum ut invisum.* Rhenanus.

4 *Postquam vastis locis*] Mirum non addere eum quibus in locis. At sane ex Tertulliano legend. videatur, *vastis Arabiæ locis.* Is enim Apologetico narrat Cornelium Tacitum scripsisse in v. Historiar. *Judæos Ægypto expeditos sive extorres in vastis Arabiæ locis aquarum egenos*, &c. Orosio tamen non aliter lectum, quam nostri libri præferunt. *Lipsius.*

5 *Ab utrisque deserti*] Hæc verba non habet meus Orosius, qui hunc locum exscripsit. Aliter etiam Trogus hæc retulit, nescio an ex Theopompo, quem de Judæis eorumque sacris multa scripsisse didici ex Cedreno. *Colerus.* Sic quidem Veneta edit. sed Romana; *exspectarent utrinque deserti.* Gruterus. Hujus folii literæ evanescebant in MS. Medic. Id tamen apparebat vocis *ab* nullum esse vestigium; unde colligebam ibi scriptum fuisse *utrinque*, in quo reparando sequor propterea Ryckium, ut mox dicet *profana illic omnia, quæ apud nos sacra*, adverbio efferens, quod de hominibus intelligit. *Jac. Gronovius.*

6 *Primo cujus auxilio*] Citat etiam ita Orosius. ambigo tamen & contor, an non vox, *credentes*, ejicienda sit. Et jam video abesse in Othonis Frisingensis lib. 1. cap. XVIII. ubi hæc citat. *Lipsius.*

Primo cujus auxilio credentes præsentes miserias pepulissent] Hæc Mosis verba invitis Hebræorum calumniatoribus referri possunt ad maris divisionem paulo ante factam, qua Judæi vim regis Ægyptiorum mirabiliter evasere: itaque memoria prioris beneficii eos revocat à desperatione & urget ut quovis gentium sese alacriter sequantur. Vel *primo* adverbium sit. vel *pepulissent* in futurum exemplo Virgilii lib. 2. Æn. *obscurus in ulva Delitui, dum vela darent, si forte dedissent.* Eadem Plautus Pœn. *nunquam audibis verba tot tam suavia. Quid tibi opu'st vixisse, ausculta mihi modo ac suspende te.* Agite, ait spem mittite quam de hominibus deque Diis concepistis, mihique ut Duci cœlesti morem gerite, qui primus auxilium vobis polliceor, cuique si fidem habebitis dubio procul miserias propelleris, quæ nunc vobis impendent. *Salinerius.* Illud *credentes* glossematium esse aliis dudum monitum. Cætera ex re & mente Taciti necessario elicio & lego: *Privo cujus auxilio præsentes.* Isa. Pontanus. Mureto suspectus & parum cohærens locus; cui non multo melius factum Lipsii quoque medicina. Et quid est quod dicit *primo?* nempe ratio Latinitatis postulasset *pridem*, vel quid simile aliud. Illud autem nimis contra omnem rationem, quod præsentes miserias jam pepulisse dicuntur. Si pepulerant, certe præsentes non erant. quæ præsentes sunt, pulsæ non fuerunt. Sed concinnabis omnia unius litterulæ mutatione: *primo cujus auxilio præsentes miserias pepulissent.* Vox *privus* rarioris usus turbas has omnes dederat. nam *pepulissent*, non hoc loco præteriti significatione est, sed futuri, quomodo id tempus pro hoc sæpe alias usurpari exemplis notum est: quæ ad Val. Max. lib. 5. c. 3. pluscula notavi. Sententia igitur apta & clara nunc est: Destituti à Diis hominibusque nullam aliunde opem sperarent, quam à se uno, cujus unico auxilio

tes miserias pepulissent. Assensere, atque omnium ignari fortuitum iter incipiunt. Sed nihil æque, quam inopia aquæ fatigabat. Jamque haud procul exitio, totis campis procubuerant: cum grex asinorum agrestium, è pastu in rupem nemore opacam concessit. Secutus Moses, [1] conjectura herbidi soli, largas aquarum venas aperit. Id levamen; & continuum sex dierum iter emensi, septimo pulsis cultoribus,
4 obtinuere terras, [2] in quibus urbs & templum dicata sunt. Moses quo sibi in posterum gentem firmaret; novos ritus, contrariosque ceteris mortalibus, indidit. [3] Profana illic omnia, quæ apud nos sacra: rursum concessa apud illos, quæ nobis incesta. [4] Effigies animalis, [5] quo monstrante errorem sitimque depulerant, penetrali sacravere: [6] cæso ariete, velut in contumeliam Hammonis. [7] Bos quoque immolatur, quem

xilio pulsuri præsentes essent miserias. *Acidalius.* Lampugnanus ex Cod. suo Mirandulano nuper restituit: *præsentes miserias pertulissent.* Vulgatam Orosius vindicat lib. I. *Itaque Cornelius dicit, quod ipsis Ægyptiis cogentibus in deserta propulsi sunt Judæi: & postea subjungit incaute, quod ope Moysi ducis in Ægypto miserias pepulissent.* Suasit, ait Cornelius, Moses Judæis tunc quoque, sibi ut cœlesti Duci crederent, cujus primo auxilio præsentes calamitates ac miserias pepulissent. *Colerus.* Sensus erit non incommodus si pro *primo* scribas *pridem.* Grotius. Videtur legendum, *cujus consilio.* Freinshemius. Scribo: *deserti adessent sibimet: ut duci cœlesti crederent, primo cujus.* Rabodus Schelius. Tentabam: *se sibimet, &, ut duci cœlesti, crederent primo, cujus auxilio præsentes.* Ante omnia, inquit, sibimet ipsi quisque Hebræorum; deinde fortunæ, sive *primo* cuique obvio, per quem utcumque juvarentur, non secus ac misso de cœlo duci, sese crederent ac permitterent. *Gronovius.*

1 *Conjectura herbidi soli*] Deus misertus eorum, qui sub Ægyptiis regibus intolerabili servitutis jugo premebantur, post annos 330. duce Mose eduxit ac liberavit, ediditque populo plurima signa virtutis & majestatis suæ. Inter cætera, cum sitim paterentur castra metati in Raphidim, ictu virgæ à Mose Hareb rupe percussa, prosiluit fons aquæ populumque recreavit: Exodi 17. *Vertranius.*

2 *In quibus urbs & t. dicata sunt*] Non modo in schedis meis notavi verbum postremum abesse ab MS. Medic. quod ex iis publicat Ryckius, sed etiam in eo legi *in quis*, quod nec ipsum Tacito auferri nunc debet, ut toties antea occurrit. Et cur Pichena non sprevit mox 5, 19. *Jac. Gronovius.*

3 *Profana illic omnia*] Lego *illis.* Ita postulant, quæ sequuntur: *Rursus concessa apud illos, quæ nobis incesta.* Acidalius.

4 *Effigiem animalis*] Hoc de capite asini magno consensu omnes veteres tradiderunt: ne tantopere noster culpetur, tamquam *mendaciorum plenissimus* scriptor. Et sane Strabo, Plutarchus, Democritus apud Suidam multo majora deliria delirarunt contra gentem & libros sacros. *Lipsius.*

Effigiem animalis] Scripsit ridiculus asseveratione Cornelius, Mosem asinos secutum, aquarum venas aperuisse: nunc ait Hebræos cum terræ promissæ appulissent, effigiem asini in penetrali sacravisse. Sed saltem sui, si non veritatis, mendacem memorem oportuit. Idem mox de Cn. Pompejo templum Hierosolymorum ingresso, scribit. *Inde vulgatum, nulla intus deum effigie vacuam sedem & inania arcana. Et utique*, ait Tertullianus, *si id colebatur, quod aliqua effigies repræsentabat, nusquam magis, quam in sacrario suo exhiberetur, eo magis quia verebatur extraneos vana cultura.* Solis enim sacerdotibus adire licitum, & conspectus cæterorum velo oppanso interdicebatur. *Vertranius.*

5 *Quo monstrante errorem*] Suspecta mihi vox *errorem.* Non enim certe pecus hoc viæ, saltem aquæ velut index illis. Est qui velit legere *arorem*, vel *ægrorem.* Acidalius.

6 *Cæso ariete velut in contumeliam Hammonis*] Legum Mosis multiplici capite cautum est, ut pro peccato aries offerretur. Lib. Levitici. Quod Ethnici conscii vel suspicaces propriæ vanitatis, eorum contumeliæ & Jovis Hammonis contemptus causa à Judæis observari interpretati sunt. Sane Herodoti lib. 2. Jupiter cum ab Hercule videri nollet, ab eo tandem exoratus, id commentus est, ut amputato arietis capite, pelleque villosa quam illi detraxerat induta, ita sese videndum Herculi præberet. Inde factum ut Ægyptii Jovis simulacrum arietina facie confingerent, & ab Ægyptiis Hammonios, ajunt accepisse. *Vertranius.*

7 *Bos quoque immolatur, quem Ægyptii Apim colunt*] Bovem immolari præcepit Dominus Deus, Deuter. 16. Gentes eorum odio tribuebant, quod ex præcepto Israëlitæ facerent. Illic enim in Memphi Ægypti civitate bos Apis nomine nutriebatur in templo, quod regis Apis memoriæ dedicarant: cum is fame facta Alexandrinis, ex propriis facultatibus alimenta præbuisset, teste Suida: deque Api bove Plinius lib. 8. & Marcellin. lib. 20. Ejus aureum caput quod eos signo præcederet, in deserto Hebræi figurarunt, ut ait Lactantius: quo peccato ac scelere offensus Deus, impium & ingratum populum gravibus meritisque pœnis affecit. Exodi 32. *Vertranius.*

quem Ægyptii Apin colunt. [1] Sue abstinent, memoria cladis, [2] quod ipsos scabies quondam turpaverat, cui id animal obnoxium. Longam olim famem, crebris adhuc jejuniis fatentur. Et raptarum frugum argumentum, panis Judaicus nullo fermento, retinet. [3] *Septimo die otium placuisse* ferunt: *quia is finem laborum tulerit, dein blandiente inertia*, [4] *septimum quoque annum ignaviæ datum.* Alii *honorem eum Saturno haberi: seu principia religionis tradentibus Idæis, quos cum Saturno pulsos, & conditores gentis accepimus, seu quod* [5] *è septem sideribus, quis mortales reguntur, altissimo orbe & præcipua potentia stella Saturni feratur:* [6] *ac pleraque cælestium, vim suam & cursum* [7] *septimos per numeros conficiant.* [8] Hi ritus quoquo modo inducti, antiquitate defenduntur. cetera instituta sinistra fœda pravitate valuere. Nam pessimus quisque, spretis religionibus patriis, tributa & [9] stipes illuc congerebant. Unde auctæ Judæorum res: [10] & quia apud ipsos fides obstinata, misericordia in promptu, sed adversus omnes alios hostile odium. Separati epulis, discreti cubilibus, projectissima ad libidinem gens, [11] alienarum concubitu abstinent. inter se nihil illicitum. Circumcidere genitalia instituere, ut diversitate noscantur. Transgressi in morem eorum idem usurpant. nec quidquam prius imbuuntur, quam contemnere deos, [1] exuere

1 *Sue abstinent*] Attende quam audacter aliena de religione loquatur. Similiter Strabo lib. 16. Ex superstitione instituta est carnium abstinentia, & circumcisiones & excisiones. At Judæis vetuerat Dominus, quæ non ruminaret, licet pedibus bifidis esset, suem comedere, ejusve cadaver quod immundum, contingere. Levit. XI. *Idem.*

2 *Quod ipsos scabies*] Flor. Ven. & alii veteres habent; *qua ipsos scabies.* Pichena.

3 *Septimo die ocium* &c. *quia is finem laborum*] Ratio falsa est. Eam enim sibi diem ab initio seculorum elegit Deus, religioseque populus etiam in Ægypto, & in deserto, observavit. *Vertranius.*

4 *Septimum quoque annum ignaviæ*] Vitio vertit Ethnicus, quod ex lege Dei est, Mosesque sic auctore Deo refert. Levit. 25. *Sex annis seres agrum tuum, & sex annis putabis vineam, colligesque fructus ejus: septimo autem anno sabbathum erit terræ, requietionis Domini, agrum non seres, vineam non putabis, sponte nata non metes* &c. *Idem.*

5 *De septem sideribus*] Nos, *è septem* &c. Rhenanus. Mundum Deus & hoc rerum naturæ admirabile opus, sicut arcanis sacræ scripturæ Genes. 9. continetur, sex dierum spatio consummavit, diemque septimum, quo ab operibus suis requieverat, sanxit. Hic est dies Sabbathi, qui lingua Hebræorum à numero nomen accepit: non, ut putat Cornelius, à septem sideribus. Græcorum siquidem vel Romanorum, non Judæorum, inventum fuit, non ita pridem ante Dionis tempora, dies hebdomadis planetarum appellatione insignire. Qua vero ratione repertum, harmonia cœli spectata, prodidit idem Cassius lib. 37. & Plutarchus Problem. 102. At referre quod in aperto apud illos est, operæ pretium non puto. *Vertranius.*

6 *Ac plerisque cœlestium vim suam & cursum*] Mutavimus in hunc modum; *ac pleraque cœlestium vi sua & cursu.* Rhenanus.

7 *Per numeros conficiant*] Vera lectio, quam è Vatic. promsi referente: *per numeros coniciant.* ex quo ego *conficiant.* Aliter vulgati. De re autem ipsa Dionem vide XXXVII. & in primis Alexandrinum Clementem Strom. VI. *Lipsius.*

Septimos per numeros] Septenarius numerus, ait L. Cælius, legitimus & plenus est. Nam & dies septem sunt, quibus per orbem revolutis orbes annorum conficiuntur, & septem stellæ quæ non occidunt, & septem sidera quæ vocantur errantia: quorum dispares cursus & inæquales motus, rerum ac temporum varietates efficere creduntur. Plura Gellius 3, 10. ex M. Varronis primo librorum, qui Hebdomades vel de Imaginibus inscribuntur. *Vertranius.*

8 *Hi ritus*] Forte, *Ritus quoquo modo inducti.* Rhenanus.

9 *Stipes illuc congerebant*] Cicero pro Flacco: *Cum aurum, Judæorum nomine, quotannis ex Italia & ex omnibus provinciis Hierosolymam exportari soleret, Flaccus sanxit edicto, ne ex Asia exportari liceret.* Philo de Legatione ad Cajum: Καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἱεροπομποὶ στέλλονται χρυσὸν καὶ ἄργυρον πλεῖστον κομίζοντες εἰς τὸ ἱερὸν, τὸν ἀθροιέντα ἐκ τῶν ἀπαρχῶν. Et paullo ante: Ἠπίστατο (Τιβέριος) καὶ χρήματα συναγαγόντας ἀπὸ τῶν ἀπαρχῶν ἱερὰ, καὶ πέμποντας εἰς Ἱεροσόλυμα διὰ τῶν τὰς θυσίας ἀναξόντων. Sed & Josephus notat, *immensam vim auri congestam in templum ab omni Asia & Europa:* lib. XIV. Antiquit. cap. XII. Nos plura in *Magnitudine Hebræa.* Lipsius.

10 *Et quia apud ipsos fides obstinata*] Recte, nec muto, quod quidam è meis: *Atque ut ap. ips. f. obstinata, misericordia in promtu, sic.* Acidalius.

11 *Alienarum concubitu abstinent*] An alienas mulieres intelligit, alios nuptas? Potius interpretor, quæ Judææ non sint, hoc est alienigenas. nam sequitur:

[1] exuere patriam: parentes, liberos, fratres, vilia habere. Augendæ tamen multitudini consulitur. Nam & [2] necare quemquam ex agnatis, nefas: animasque prœlio aut suppliciis peremptorum, æternas putant. Hinc generandi amor, & moriendi contemptus. [3] Corpora condere, quam cremare, è more Ægyptio: eademque cura, & de infernis [4] persuasio. cœlestium contra. Ægyptii pleraque animalia effigiesque compositas venerantur. [5] Judæi mente sola, unumque numen intelligunt: *profanos, qui deum imagines, mortalibus materiis, in species hominum effingant: summum illud & æternum, neque mutabile, neque interiturum.* Igitur [6] nulla simulacra urbibus suis, nedum templis sunt. Non regibus hæc adulatio, non Cæsaribus honor. Sed quia

quitur: *inter se nihil illicitum.* Pichena.

1 *Exuere patriam*] Rom. cod. *exire.* Lipsius.

2 *Necare quemquam ex agnatis*] Qui otiose legerit, nihil offendet: fortasse is, qui intente. Si enim de cæde capis tantum, quid in eo novi? Sane & Romanis & Barbaris plerisque necare consanguineos nefas. Sed alium ego hic sensum odoror, & scribo: *necare quemquam ex gnatis.* Scimus Græcis Latinisque in promiscuo usu fuisse abjectiones infantum & expositiones, imo neces. Id aliter in Judæorum moribus, & gentem inprimis suboli studuisse, adeo ut nulliusmodi partum necare fas, notat ut novum noster. Itaque quia de liberis; jure addit *hinc generandi amor:* quoniam matres scilicet certæ, prolem tollendam. Simile prorsus, quod de Germanis in libello De moribus: *numerum liberorum finire, aut quemquam ex agnatis necare nefas habetur.* Nam & ibi scribo, *gnatis.* Idem.

Necare quemquam ex agnatis] *To agnati* hic & de moribus Germ. pro filiis ut *prognatus.* Plaut. Epid. *Prognatus Theti.* Nec nimis remota est hæc significatio à verbo *agnascor.* Quod apud Jurisconsultos amplectitur filios vel nepotes, qui post conditum testamentum nascuntur. Cic. pro Cæcin. *Salinerius.* Cave hic aut altero isto in de moribus Germ. loco, mutes cum Lipsio vocem *agnatis:* quæ utrobique non nomen auctori, quod Grammatici vocant, sed participium. Ait dare Judæos semper operam augendis liberis, neque fas habere quenquam ex iis necare, qui jam sibi sint adnati. Id clarissimum ex gemino altero loco, *quenquam ex agnatis necare nefas habetur.* Ubi si *gnatis* reponas, sermonem devenustes. Quid enim inconcinnius hac *ταυτολογίᾳ: Finire numerum liberorum,* aut *ex liberis quenquam necare?* Omnino *agnati,* valet, jam nati, ab *adnascor.* Quod postea vidit in Notis ad Germ. & tamen *natis* maluit etiam tum immutari. *Acidalius.*

3 *Corpora condere*] Cum magna copia aromatum. is est enim mos Hebræorum. At Ægyptii condiebant, quod Græci *ταριχεύειν* dicunt. Johann. c. 19. & ibi Toletus. Herodot. Euterpe: *ἀλλὰ τὰ σπουδαιότατα ταριχεύουσι* i. *Sic diligentissime condiunt.* Hinc in Poppææ sepultura lib. 16. ann. *Corpus non igni abolitum (ut Romanus mos) sed regum externorum consuetudine differtum odoribus conditur, tumuloque Juliorum infertur.* Cur autem Persæ igni cadavera non traderent, epigramma satis docet lib. 3. Anthol. Dioscoridis:

Ευφράτην μὴ καῖε, Φιλώνυμε, μηδὲ μιήνης
Πῦρ ἐπ' ἐμοί. Πέρσης εἰμὶ, καὶ ἐκ πατέρων
Πέρσης αὐθιγενὴς, ναὶ δέσποτα, πῦρ δὲ μιῆναι
Ἡμῖν τοῦ χαλεποῦ πικρότερον θανάτου.

i. *Euphratem ne crema, Philonyme, neque polluas Ignem meo cadavere, Persa sum etiam à parentibus, Persa indigena, certe domine, ignem polluere Nobis acerba acerbius est morte.* Salinerius.

4 *Et persuasio cœlestium*] Particulam *&* submovimus, *Eademque cura & de infernis persuasio.* Rhenanus. Curam istam, non ad infernos, sed ad superiora verba referri autumo; ut scil. in condendis corporibus, eadem sit Judæis cura, quæ Ægyptiis, eademque de infernis persuasio. *Pichena.*

5 *Judæi mente sola, unumque numen intelligunt*] Bene & vere hæc Tacitus. Ideoque nec statuæ Judæis, & ipsum templum sub dio & apertum. Dico, majus illud & exterius templum: nam *Interius clausum,* ut mox dicet. Dio lib. XXXVII. Οὐδ' ἄγαλμα οὐδὲν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἔσχον· ἄῤῥητον δὲ δὴ καὶ ἀειδῆ Θεὸν νομίζοντες εἶναι, περισσότατα ἀνθρώπων θρησκεύουσι. καὶ αὐτῷ νεών τε μέγιστον καὶ περικαλλέστατον, πλὴν καθ' ὅσον ἀχανής τε καὶ ἀνώροφος ἦν, ἐξεποίησαν: *Nullam statuam Hierosolymis habebant, & Deum ineffabilem quendam & visui non obnoxium arbitrantes, magna religione & super ceteros homines eum colunt. Cui & Templum MAXIMUM & PULCHERRIMUM, nisi quod APERTUM & sine tecto ullo est, construxerunt.* Sunt hæc verissima, pro Judæorum sano sensu. sed quem illi depravarunt, & quia sub cœlo, & in illud adspicientes precabantur; rati sunt, cœlum ipsum ab iis adorari. Juvenalis:

Nil præter nubes & cœli lumen adorant.

Alius Satyricus:

Et cœli summas advocat auriculas.

quasi putarent cælum aures habere, idque invocarent. *Lipsius.*

6 *Nulla simulacra urbibus suis*] Est qui *suis* deleat, timens Tacito Orbilium aliquem, qui *illorum* vel *ipsorum* dicendum fuisse contendat. Ego relinquo, & satis commode accipio. *Acidalius.* Ego quoque relinquo: sed ut commode accipere possim, scribo: *Igitur nulla simulacra urbibus suis, nedum templis sinunt.* Nam quicquid congerant hujusmodi, vulgata *σολοικίζει. Gronovius.*

1 Libe-

quia sacerdotes eorum tibia tympanisque concinebant, hedera vinciebantur, vitisque aurea templo reperta: [1] *Liberum Patrem coli, domitorem Orientis* quidam arbitrati sunt, nequaquam congruentibus institutis. quippe Liber festos lætosque ritus posuit: Judæorum mos absurdus sordidusque. Terra finesque, qua ad Orientem vergunt, 6
Arabia terminantur: à meridie, Ægyptus objacet: ab occasu, Phoenices & mare: Septentrionem [2] è latere Syriæ longe prospectant. Corpora hominum salubria, & ferentia laborum. rari imbres, uber solum. [3] Exuberant fruges nostrum ad morem. præterque eas Balsamum & Palmæ. palmetis proceritas, & decor. [4] Balsamum modica arbor: ut quisque ramus intumuit, [5] si vim ferri adhibeas, pavent venæ; fragmine lapidis, aut testa aperiuntur. humor in usu medentium est. [6] Præcipuum montium Libanum erigit, mirum dictu, tantos inter ardores opacum fidumque nivibus. Idem [7] amnem Jordanem alit, funditque. Nec Jordanes pelago accipitur. Sed [8] unum atque alterum lacum integer perfluit: tertio retinetur. Lacus immenso ambitu, specie maris, sapore corruptior, gravitate odoris accolis pestifer, neque vento impellitur, neque pisces aut suetas aquis volucres patitur. [9] Incertæ unde super-

1 *Liberum Patrem coli*] Bacchum à Judæis cultum Plutarchus in Sympofiis tradidit, appellatumque eorum lingua Σάββον: unde *Sabbati* nomen, quam sententiam Judæi ipsi etiamnum deridiculo habent. Mirum autem est, qua impietate Tacitus Hebræorum historias pervertat, & quod Dei Opt. Max. ope factum est, à miraculi admiratione deducat, tum quæ Dei sunt, humanis viribus adjudicet. *Alciatus.*

2 *E latere Syriæ longe prospectant*] Nos, *à latere Syriæ.* Rhenanus.

3 *Exuberant fruges*] Mihi vero vox ea ipsa exuberare videtur. legamque, *uber solum: fruges nostrum ad morem.* Lipsius.

4 *Balsamum*] Propriam eam arborem Judææ esse plerique tradiderunt, nec alibi gigni. Justinus libro XXXVI. *Opes genti ex vectigalibus opobalsami crevere, quod in his tantum regionibus gignitur.* Atque ita sane tunc fuerit. Postea, non dubium stirpem eam in Ægyptum transisse; atque illic crevisse. Claudianus in Epithalamio Palladii:

Gemmatis alii per totum Balsama tectum
Effudere cadis. duro quæ saucius ungue
Niliacus pingui desudat vulnere cortex.

Perseverare etiam illic nostro ævo, qui peregrinati sunt, affirmant. *Idem.*

5 *Adhibeas. pavent venæ*] Sic interpungenda ista: & in *Pavendi* verbo elegans metaphora. Plinius de eadem arbore: *Inciditur vitro, lapide, osseisve cultellis: ferro lædi vitalia odit.* Josephus, qui indigena: ὀξεῖ λίθῳ, aut ὀξέσι λίθοις incidi adserit. Falsus ergo cum Theophrasto Dioscorides, qui ferreis unguibus secari arborem credidit: falsus compilator Isidorus, qui *percussum ferreis ungulis corticem.* Pausanias lib. IX. nescio quid de Balsamo Arabiæ nugatur. & circa eum viperis. *Idem.*

Si vim ferri adhibeas] Particula *si* non est in cod. Bud. *Rhenanus.*

6 *Præcipuum montium Libanum erigit*] Non est, quo se verbum hoc referat: & ex iis, quibus lustrare loca quæ nobis narrare, datum est, sic accepi, versus Damascum rupium quas nos pendentes & incisas dicimus præcipitio erigi montem Libanum. Quare sic legerim, *præcipitium montium* &c. quam lectionem & aliis probari audio. *Vertranius.* Quis est, qui erigit? an terra ipsa & solum? Ita videtur. *Pichena.*

7 *Amnem Jordanem alit*] Multis milibus errat Cornelius: non enim ex Libano, sed ex Antilibano fluit Jordanes fluvius: in quo & Hieronymus sui videtur oblitus fuisse, ubi ait: *Jordanes ad radices oritur Libani, & habet duos fontes, unum nomine Jor, alterum Dan, qui simul juncti Jordanis nomen efficiunt.* Vertranius.

9 *Unum atque alterum lacum*] Ita & Egesippus lib. III. *Duos lacus victor egressus, tertio retinetur.* At Pausanias repugnat clare, & quidem oculatus, ut ait, testis, lib. V. Ἐν δὲ τῇ γῇ ποταμὸν τινα Ἑβραίαν καὶ αὐτὸς οἶδα Ἰορδάνον λίμνην Τιβεριάδα ὀνομαζομένην διοδεύοντα, ἐς δὲ τὴν λίμνην ἑτέραν καλυμένην θάλασσαν νεκρὰν, ἐς ταυτὴν ἐσίοντα, καὶ ἀπὸ τῆς λίμνης αὐτον ἀναλώμενον. id est: *In Hebræorum terra fluvium quendam Jordanum & ipse novi, qui stagnum Tiberias subit, ac deinde alterum, cui Mare mortuum nomen est, in qua ipsa palude consumitur.* Sed Tacito nos jure fidem habemus, qui in Trachonitide lacum minorem esse scimus, quem primo Jordanis ingreditur, cui Samochonitis nomen. *Lipsius.*

9 *Incertæ undæ superjecta*] Emendatio è libris. Vulgo est, *incertum unde.* quod sententiam etiam aptam recipere potest. Vide de tota re Egesippum lib. IV cap. XVIII. *Idem.*

Incertæ undæ, superjacta, ut solido feruntur] *Incertam undam* accipio, quæ intuentes quasi ambigere cogat, verane unda sit, an solidum solum: idque propter bituminis colorem. Constructio videtur: *superjacta, feruntur incertæ undæ,* (tertio casu, pro, ab incerta unda, Corneliano more) *ut solido.* Nisi sen-

perjacta, ut solido, feruntur: periti imperitique nandi, perinde attolluntur. [1] Certo anni, bitumen egerit: cujus legendi usum, ut ceteras artes, experientia docuit. Ater suapte natura liquor, & sparso aceto concretus, innatat. hunc manu captum, quibus ea cura, in summa navis trahunt. Inde nullo juvante influit, oneratque donec abscindas. nec abscindere ære ferrove possis: fugit cruorem vestemque infectam sanguine, quo feminæ per menses exsolvuntur. sic veteres auctores. Sed gnari locorum tradunt, undantes bitumine moles pelli, manuque trahi ad litus: mox ubi
7 vapore terræ, vi solis inaruerint, securibus cuneisque ut trabes aut saxa discindi. Haud procul inde campi, quos ferunt olim uberes, magnisque urbibus habitatos, [2] fulminum jactu arsisse: & manere vestigia, [3] terramque ipsam specie torridam, vim frugiferam perdidisse. Nam cuncta sponte edita, aut manu sata, [4] sive herba tenus aut flore, seu [5] solitam in speciem adolevere, atra & inania velut in cinerem vanescunt. Ego sicut [6] inclitas quondam urbes igne cœlesti flagrasse concesserim; ita halitu lacus infici terram, corrumpi superfusum spiritum, eoque fœtus segetum & autumni putre-

sententiam dividere malimus, àc plurali numero legere: *incerta unda* : *Superjacta*, *ut solido fer.* Sed quoniam Fl. habet, *ut solido fer.* suspicor, an magis congruens lectio sit : *incerta unda*, *superjacta*, *ut solido ferunt.* Pichena. Scribe *inerti unda*, quod verum est Asphaltitæ ἐπίθετον. Sic *iners Cocytus* apud Senecam. *Grotius.* Lectio Veneta est, *incertum unde*, *superjacta*; quæ aliquo modo confirmat emendationem meam ; *inerti unda superjacta ut solido feruntur.* *Iners unda* quomodo *pigrum mare* infra Germ. 45. Virgilius 4. Georg. *Freinshemius.* Insignis ubertas conjecturarum, quæ nihil ex vero habent, quia ab unico libro tam audacter discedunt. Et miror Ryckium non inspexisse, quæ notavit pater ad Senecæ Consolationem Marciæ cap. 10. ubi post *incerta maria* venit quoque ad *incertas undas.* Interim vehementer mihi placet, quod ab omnibus negligitur, activum *ferunt*, ut videtur esse in MS. Mediceo, arbitro fidissimo manus Taciti, qui videtur diversitatem captavisse. *Jac. Gronovius.*

1 *Certo anni*] Ita libri, & phrasis nota, & Tacito frequens. vulgati vocem addunt, *certo anni tempore.* Lipsius.

Certo anni bitumen egerit] Idem Plinius tradit. At Strabo lib. 16. Μεστὴ δ' ἐστὶν ἀσφάλτου αὕτη. τοῦτον δ' ἀναφυσᾶται κατὰ καιροὺς ἀτάκτους. Ibi Casaubonus ait κατὰ καιροὺς ἀτάκτους idem esse, quod in eadem re Diodoro Siculo κατ' ἐνιαυτὸν: quod sane esset, certo tempore bitumen illud ebullire. Atque Strabo rationem postea reddit, cur incerto tempore id miraculi fiat. Ἄτακτος, inquit, δ' ἡ ἀναφύσησις. ὅτι καὶ ἡ τοῦ πυρὸς κίνησις οὐκ ἔχει τάξις ἡμῖν φανερὰν ὥσπερ καὶ ἄλλων πνευμάτων πολλῶν. Manifesto, inquam, fatetur incertum esse istiusmodi ebullitionis tempus, ex eadem caussa, qua sæpe ignis vi terræmotuum è terra prorumpat. Xiphilinus de Vesuvio καὶ ταῦτα ἐν αὐτῷ κατ' ἔτος ὡς πλῆθει γίνεται. *Colerus.*

2 *Fulminum jactu*] Orosio lib. 1. qui hæc expresso etiam Cornelii nomine transcripsit; legas *fulminum ictu.* Lipsius.

Fulminis jactu arsisse] Nos, *fulminum.* Rhenanus. De Sodoma & Gomorrha intellige. Idem scribit Solinus. Lege de bell. Jud. Josephi l. 5. c. 5. *Lupanus.* Lipsius ex Orosio, qui hæc Taciti verba transcripsit, legit, *fulminum ictu.* At mihi, *jactu*, magis probatur, Florentino consentiente, & exemplis etiam Ciceronis in Catil. orat. 3. *visas nocturno tempore ab occidente faces*, *ardoremque cœli*, *ut fulminum jactus*, *ut terræ motus* &c. de Divinat. lib. 2. *Nonne perspicuum est ex prima admiratione hominum*, *quod tonitrua jactusque fulminum extimuissent.* Pichena.

3 *Terramque specie torridam*] In eodem Orosio lib. 1. *terramque ipsam specie solida.* Lipsius.

Terramque ipsam specie torridam, *vim frugiferam perdidisse*] Addidi ex Florentino vocem, *ipsam*, quæ à vulgatis aberat. *Pichena.* In Orosio meo Lutetiæ impresso CIƆ IƆ VI. legitur hoc modo: *Terramque ipsam specie solidam*, *vim frugiferam perdidisse.* Nam post incendium terram specie tantum solidam mansisse, quippe nimiis ardoribus resolutam credibile est. Sed vulgatam tamen prætulerim. *Colerus.*

4 *Sive herbas tenues aut flores*] Volumen Matthiæ Corvini habet, *siue herbarbas tenus aut flores.* Lego, *sive herba tenus*, *aut flore.* Rhenanus.

5 *Solitam in speciem*] Quid est *in solitam speciem adolescere?* an non & herbæ & flores solitæ sunt species. Lego: *seu solidam in speciem adolevere.* ita vocat fructum. *Salmasius.*

6 *Judaicas quondam urbes*] Libri aliquot, *inclitas urbes.* nec aliter Orosius. *Lipsius.*

Inclitas quondam urbes] Vulgo, *Judaicas quondam urbes.* Lipsius ex nonnullis veteribus libris, aut etiam ex Orosio legit, *inclitas*; quod verissimum existimavi, quoniam Flor. idem innuit, habens *indicas.* Pichena.

1 *Belua*

putrescere reor, solo cæloque juxta gravi. Et [1] Belus amnis Judaico mari illabitur: circa cujus os [2] conlectæ arenæ, admixto nitro, in vitrum excoquuntur. [3] modicum id litus, [4] sed egerentibus inexhaustum. Magna pars Judææ vicis dispergitur. 8 habent & oppida. [5] Hierosolyma genti caput. Illic immensæ opulentiæ templum; & [6] primis munimentis urbs, dein regia, templum intimis clausum. ad fores tantum Judæo

1 *Belus amnis Judaico mari illabitur*] Plinius hist. Nat. lib. 36, 26. *Pars est Syriæ, quæ Phœnice vocatur, finitima Judææ, intra montis Carmeli radices paludem habens, quæ vocatur Candebæa. Ex ea creditur nasci Belus amnis, quinque M. spacio in mare profluens juxta Ptolemaidem coloniam.* Rhenanus.

2 *Conlectæ arenæ, admixto nitro*] Non, *conjectæ*. Farnesianus etiam recte, *lectæ arenæ*. Plinium adi lib. XXXVI. Strabonem XVI. *Lipsius*.

Conjectæ arenæ admixto vitro in vitrum excoquuntur] Pro *vitro* scripsimus *nitro*. Hanc excoquendi vitri rationem refert Plinius 36, 26. de Belo fluvio. *Quingentorum passuum non amplius littoris spacium. Idque tantum multa per secula gignendo fuit vitro. Fama est appulsa nave mercatorum nitri, quum sparsi per litus epulas pararent, nec esset cortinis attollendis lapidum occasio, glebas nitri subdidisse. Quibus accensis permixta harena littoris, translucentes nobilis liquoris fluxisse rivos, & hanc fuisse originem vitri.* Ibidem *Sidonem* vocat *officinis vitri nobilem*. Rhenanus. De ea re vide Strabonem l. 16. & Plin. 5. 19. & 36, 26. Joseph. lib. de bell. Jud. 2, 9. *Lupanus. Admixto nitro* legendum est auctore Plin. 36. *Ferrettus*. Legendum indubitate *admixto nitro*. & vitri excoquendi rationem refert Plin. 36, 26. Felix inventum rei tam pretiosæ: quæ tamen pretiosior multo esset, si hominum ingeniis superesset artificium illius, qui ob Liviæ porticum corruentem, sine ulla materia, funibus pristino restitutam, à Tiberio urbe ejectus, supplex ad principem accedens, vitreum poculum consulto abjecit, fractumque manibus refecit, sperans eo se veniam impetraturum, ait Dio, lib. 57. verum necari ob id jussus est, ne aurum vitro ductili reperto vilesceret. *Vertranius*. Faernus legebat, *conlectæ arenæ mixto nitro* &c. & ita Danesius quoque legebat. *Ursinus*. Flor. *lectæ*. Pichena. Ut vice versa 4, 77. luditur in *lecta* & *electa*. *Jac. Gronovius*.

3 *Modicum id littus*] Nam ut ex Plinio rettuli, *Quingentorum est passuum non amplius*. Rhenanus.

4 *Et egerentibus*] Scripsi *sed*. nam ultima proxime præcedentis vocis litera est, *S*. Idem.

5 *Hierosolyma gentis caput*] Nos, *Hierosolyma genti caput*. Rhenanus. Impie nugatur Lysimachus de hujusmodi nominis significatu apud Joseph. lib. I. adversus Appionem: *& fanis compilatis, ac incensis venisse in eam, quæ nunc Judæa dicitur, conditaque civitate hic habitare, urbem vero ἱερόσυλα ex re nominatam: aliquanto autem post jam auctos viribus mutasse nomen vitandi probri gratia, & urbem Hierosolymam, se ipsos Hierosolymos vocasse.* Candidius Clearchus qui interpretatus non est: *Nomen vero eorum civitatis valde difficile est. vocant enim eam nomine Jerusalem.* Id autem nominis nonnulli (Rabb. Abraham Benezra c. 7. Cantic. Canticorum) inditum volunt ad terrorem finitimis incutiendum quasi *Timete civitatem salem.* Verum mihi veriora canit ecclesia: *Urbs beata Jerusalem Dicta pacis visio.* Quod rite hoc vocabuli conflari possit (quicquid Mercerus dicat epist. ad Hebræos c. 7.) ex *Jeru* & *salem*, id est, *Videbitis pacem*. Paulus enim sic, *deinde autem & rex salem. quod est rex pacis*. Quam vero diversus ab aliis Josephus lib. 7. antiq. 3. qui à Davide (unde ei muri circumdati sunt) Hierosolyma dictam putat, quæ prius Solyma tantum vocabatur. *Hieron vero Hebræa lingua munitio est.* Salinerius.

6 *Primis munimentis urbs*] Ex Josepho & Zonara legam, *& trinis munimentis*. Nam triplici muro circumdatam eam fuisse uterque is scriptor te docebit. Josephus lib. VI. Haloseos cap. VI. Zonaras tomo I. *Lipsius*.

Urbs de jugis] Jure nato, & mecum libri. Farnes. *urbs deingia templum clausum*. Vatican. *urbs ob demgia*. At Jos. Mercerus legit: *Primis munimentis urbs, dein regia*. Feliciter. Tacitus ipse juvat, infra: *Alia intus mœnia regiæ circumjecta*. Idem.

Templum intimis] Quomodo, *in timis?* Ablego eam vocem cum nonnullis libris, & lego: *trinis munimentis urbs, ob deingia. Templum clausum. ad fores tantum Judæo aditus.* Aut si retineri placet: scribam apposite, *Templum intimum*, sive magis, *interius*. Duplex enim templum, Exterius & Interius, ut Zonaras & Josephus describunt appellantque: & Exterius patet, sola interior Domus clausa. Rodolphus hæc omnia concinnat (sed ab ingenio, opinor,) *& primis munimentis urbis. alienigenis templum interius clausum*. Idem.

Primis monumentis urbs dejugis, templum intimis clausum] Doctiss. Lipsius Taciti obscura brevitate & obsoletarum vocum usu perstrictus, hunc locum mutilatum notavit, quum tamen integer sit; quod pluries eidem in Taciti annotat. accidisse manifestum est, dum locos ex sui sententia depravatos asterisco designat, quorum tamen plerosque si exacte perpendantur, nullo mendo scatere facile dignoscitur. Sensus itaque Taciti verborum est. Hierosolymam urbem propriis primis munimentis circumductam sejunctam fuisse à templo, quod & ipsum munimentis propriis in urbis intimis postea munitum fuit. Sicut enim *jugo* verbum *conjungo* significat, & ab eo *jugis*, pro *conjunctio* accipitur, ita & *de* præpositio, quæ in compositione detrahit & negat, addita, fit *dejugo*, quod est secerno & sepa-

Judæo aditus: limine, præter sacerdotes, arcebantur. Dum Assyrios penes Medosque & Persas Oriens fuit, despectissima [1] pars servientium. postquam Macedones præpotuere, rex Antiochus demere superstitionem, & mores Græcorum dare adnixus, quo minus teterrimam gentem in melius mutaret, Parthorum bello prohibitus est. nam ea tempestate Arsaces desciverat. Tum Judæi Macedonibus invalidis, Parthis nondum adultis (& [2] Romani procul aberant) sibi ipsi reges imposuere. qui mobilitate vulgi expulsi, resumpta per arma dominatione, fugas civium, urbium eversiones, fratrum, conjugum, parentum neces, aliaque solita regibus ausi, superstitionem fovebant: quia honor sacerdotii, firmamentum potentiæ assumebatur.

separo, unde *dejugis*, id est, secreta & disjuncta. Sic Pacuvius dixit: *Nostram unanimitatem dejugat.* Quod vero urbs Hierosolyma, & in illa templum propria mœnia & munimentum habuerint, eaque invicem disjuncta, constat ex Tacito in sequentibus & Strabone lib. 14. passimque Josepho de bell. Jud. & Egesippo de excidio Hierosol. *Marc. Donat.* Variant libri: sed omnes tamen constanter *gia* non *gis* referunt. Itaque lego, *Primis munimentis urbs, dein regia, templum intimis clausum.* Nam trinus ambitus murorum, & regia proprios muros habuit. Præter alios Tacitus ipse paulo post: *Alia intus mœnia regia circumjecta.* Mercerus. Multa ad hæc Rudolphus Agricola, doctiss. vir, & Mercerus, sed non absque castigatione: me vero juvat, qualemcunque sensum elicere ex vulgatis, quem vero nunquam me hausisse negaverim ex sermonibus Stephani Buroni Patricii Genuensis viri undequaque doctissimi in quem illud optime convenit ὃς μάλα πολλὰ πλάγχθη, veterem enim & novum orbem non semel peragravit: indeque sibi omnigenam virtutis penum comparavit. Jerusalem vero μεταφορικῶς dicitur *dejugis*, id est, discreta, à *dejugo*, sive disparata. Sic à *sejugo*, *boves sejuges*: erat enim duobus in collibus sita. Tacit. *nam duos colles immensum editos claudebant muri partem obliqui.* Valle quæ *Tyropoeon* appellabatur intercedente Joseph. lib. 6, 6. Qua de re apud Hebræos dualiter effertur. Mercerus in ann. ad Pagninum. Cæterum tres in partes erat divisa, & unicuique sua munimenta ut patet ex Tacit. cui adstipulatur Josephus d. cap. Prima ergo munimenta respectu aliorum: Prima enim castellum Davidis, Secunda Acra dicebantur, intima vero quæ templo circumdata sunt. Tacit. c. 12. *extrema & latissima mœnia Simon, mediam urbem Johannes, quem & Bargioram vocabant: templum Eleazarus firmaverat.* Salinerius. Lectio à Mercero feliciter restituta, atque à Lipsio comprobata, adeo validis ex historia ipsa argumentis nititur, ut digna mihi visa sit, quæ recipiatur, præsertim cum optimorum exemplarium scriptura corrupta, fere idem indicet. Vulgo, *urbs dejugis.* Suo quidem sensu, sed non à libris. *Pichena.* Lego, *& è primis monumentis urbis. Dei jussis, templum intimius clausum.* Scripsi, *è primis monumentis urbis*, vere. Nec enim munimenta vel regiæ, vel templi ipsius hic describere auctor vult, quæ describit ordine ac prolixe infra: nec interrumpi de templo sermo debet, ac interjici quid alienum. *Dei jussis* ex vulgato *dejugis* feci. mutatione valde proclivi. Illa tamen non etiam forte spernenda, qua ex Vaticano *ob demgia* continuabam *ob Dei initia.* Denique *intimius* additione litterulæ facillime emendatum, nec quicquam apertius hoc verbo, quod ab *intimum* eo flexu formatum, quo *proximius* à *proximum* & similia in eandem formam. *Intimius* usurpavit ipse Cicero 6. de Rep. *Et mundi vastitatem intimius perspicere possemus.* Ceterum non silebo, posse utcunque etiam ipsam vulgatam lectionem plane retineri, atque ab obstinatiore aliquo sic defendi: ut Tacitus dicat, primis munimentis urbem dejugem clausam esse. intimis templum. Ac *dejugem urbem* vocabulo novo, tamen significanti satis vocari, quia talis ejus situs, ut ex inferiore descriptione colligitur. Sic aliquis, inquam, possit contra tendere: sed qui cor habent, non eum audient. *Acidalius.* Mercerus ex vestigiis antiquæ scripturæ veterum codd. Lipsii ingeniose corrigit. Ego divinabam, *& in primis munimentis urbis, dein regia, templum intimis clausum.* Arbitror hoc velle Tacitum, templum in primis, id est, potissimis munimentis urbis esse, quod idem infra repetit. *Templum in modum arcis propriique muri labore & opere ante alios.* Porro templum intimis clausum ait, id est, interioribus sui partibus. Nemini enim illud arcanum ingredi licebat, nisi summo Pontifici. Hieronymus Epist. 128. *Totus mundus in tabernaculi describitur sacramento, primum & secundum vestibulum omnibus patet.* Colerus. Dele vocem ex interpretamento inepte repetitam, pro *urbs dejugis*, aut ut alii libri habent *urbs dejugia:* aut *urbs ob demgia.* Scribe *urbi adjuge:* ut sic habeat locus: *primis munimentis urbi adjuge, intimis clausum.* Verum est quod dicit, Templum primis, id est, extimis munimentis cohæsisse urbi, interioribus separatum seclusumque. *Adjuge* eadem forma dicitur qua *sejuge.* Grotius.

1 *Pars servientium, postquam Macedones præpotuere. Rex*] Distinximus, *pars servientium. Postquam Macedones præpotuere, rex* &c. *Rhenanus.*

2 *Romani procul aberant*] Sed in MS. Medic. tantum *procul erant.* Quis sustinuit id mutare? *Jac. Gronov.*

2 *Roma-*

tur. [1] Romanorum primus Cn. Pompejus Judæos domuit: templumque jure victoriæ ingressus est. Inde vulgatum, [2] *nulla intus deum effigie vacuam sedem, & inania arcana.* Muri Hierosolymorum diruti, delubrum mansit. [3] Mox civili inter nos bello, postquam in ditionem M. Antonii [4] provinciæ cesserant: rex Parthorum Pacorus Judæa potitus, interfectusque à P. Ventidio, & Parthi trans Euphratem redacti; Judæos [5] C. Sosius subegit. Regnum ab Antonio Herodi datum, [6] victor Augustus auxit. Post mortem Herodis, nihil exspectato Cæsare, Simon quidam regium nomen invaserat. Is à Quintilio Varo obtinente Syriam punitus. & gentem coërcitam, liberi Herodis tripartito rexere. Sub Tiberio quies. dein jussi à C. Cæsare *effigiem ejus in templo locare*, arma potius sumpsere: quem motum Cæsaris mors diremit. Claudius defunctis regibus, aut ad modicum redactis, Judæam provinciam equitibus Romanis aut libertis permisit. è quibus Antonius Felix, per omnem sævitiam ac libidinem, jus regium servili ingenio exercuit, [7] Drusilla Cleopatræ & Antonii nepte in matrimonium accepta: ut ejusdem Antonii, Felix progener, Claudius nepos esset.
10 Duravit tamen patientia Judæis, [8] usque ad Gessium Florum procuratorem. Sub eo bellum ortum. & [9] comprimere cœptantem [10] Cestium Gallum

1 *Romanorum primus Cn. Pompejus Judæos domuit*] Hæc pluribus à Josepho narrantur lib. Antiq. 14. 8. primumque Pompejum refert Judæos in Romanorum ditionem redegisse, & postea Crassum quod à Tacito est prætermissum, in Parthos euntem è templo pecuniam omnem abstulisse, quam Pompejus ne attingere quidem voluerat. Quoniam vero, quæ à Tacito de Judæorum historia scribuntur, brevius narrantur, quam par sit, pluribus verbis illustratum hunc locum voluimus, (omisimus hic, quia erit in excursionibus Lipsianis) eodemque loco Herodum genealogiam ob oculos ponere libuit. *Lupanus.* Vox *Judæos* non est in vulgatis, & scio recte subintelligi posse; tamen quia in Florent. additur, non fuit prætermittenda. *Pichena.*

2 *Nullas intus deum effigies*] Nos, *nulla intus Deum effigie, vacuam* &c. *Rhenanus.*

3 *Mox bello civili interno*] Cur hæc geminat Civile & Internum? placet imo Romana scriptio, *bello civili inter nos.* Lipsius.

Bello civili inter nos] In vulgatis quidem legitur, *bello civili interno*, idque ab omnibus MS. confirmatur. Sed cum alterutra vox videatur superflua, ego cum Lipsio Rom. edit. sum secutus. *Pichena.* Absurde ita pronuntiatur ab viro insigni, qui oculis suis videbat in MS. Medic. exstare *civili interno bello*, qui ordo non erat turbandus. *Jac. Gronovius.*

4 *Provinciæ cesserant*] Utrum *provincia cesserat*, an *Oriens cesserat.* Gronovius.

5 *C. Socius*] Sive *Sossius.* Male quidam libri, *Sestius.* Lipsius.

6 *Victor Augustus sanxit*] Prisci aliquot libri, *auxit.* Idem.

Augustus auxit] Opinor scribendum, *sanxit.* Rhenanus. Verbum, *auxit*, & à Florent. & ab omnibus aliis veteribus confirmatur. & tamen Rhenanus sola opinione ductus reposuit, *sanxit.* pristinam ergo lectionem restituimus. *Pichena.* Non male, si modo lectio esset à libris manu depictis. cum vero manarit ab ingenio Rhenani, servetque edit. omnis antiquior, *auxit*, id vocis revocandum videtur; tanto quidem magis, quod idem velit Josephus lib. 1. bell. Jud. 15. *Gruterus.*

7 *Drusilla Cleopatræ*] Progener ergo erat Antonii, cum maritus esset neptis Antonii ex Cleopatra. Claudius vero natus ex Druso & Antonia minore, nepos fuit Antonii. Indignatur itaque Cornelius, ejusdem Antonii fuisse progenerum Felicem, & nepotem Claudium; illum libertum, hunc vero principem Romanum, utrinque ex nobilissimis familiis genitum. *Ferrettus.* Antonius Felix Judææ procurator, Drusillæ maritus fuit. Actis Apostol. 24. ea vero Cyprus & Agrippæ filia erat: ipsaque Cyprus ex Cleopatra & M. Antonio nata. Sic Felix Antonii progener. Claudius Cæsar ex Druso Germanico & Antonia minore natus, hæc M. Antonii ex Octavia filia, ideo dicitur fuisse Antonii nepos. *Vertranius.*

8 *Usque ad Gessium Florum*] Primus Cæsaris procurator Judææ cum imperio Pontius Pilatus præfuit, à Tiberio missus, cum Judæa pulso in exilium Archelao in formam provinciæ, redacta esset. Deinde à Cæsaribus investiti Tetrarchæ, per aliquot annos in illa regnarunt. Tandem ad procuratores administratio rediit: hique ex ordine fuere. Felix, Albinus, Festus & Florus. *Idem.*

9 *Comprimere reos ceptantem*] Codex Budensis non habet, *reos ceptantem*, sed, *receptantem.* Castigavi, *comprimere ceptantem. Comprimere* pro *opprimere.* Sic lib. præced. *Caninefatem tumultum compressurum.* Rhenanus.

10 *Cestium Gallum*] Idem Suetonio narratur Vespas. cap. IV. *Judæi rebellarunt, cæsoque præposito, legatum insuper Syriæ consularem, suppetias ferentem, rapta*

Gallum Syriæ legatum, varia prœlia ac sæpius [1] adversa excepere. Qui ubi fato, aut tædio occidit; missu Neronis, Vespasianus fortuna famaque & egregiis ministris, [2] intra duas æstates, cuncta camporum, omnesque præter Hierosolyma urbes, victore exercitu tenebat. Proximus annus civili bello intentus, quantum ad Judæos per otium transiit. [3] Pace per Italiam parta, [4] & externæ curæ rediere. Augebat iras, quod soli Judæi non cessissent. Simul manere apud exercitus Titum, ad omnes principatus novi eventus casusve [5] utilius videbatur. Igitur castris, uti diximus, an-
11 te mœnia Hierosolymorum positis, instructas legiones ostentavit. Judæi sub ipsos muros struxere aciem, rebus secundis longius ausuri, & si pellerentur, parato perfugio. Missus in eos eques cum expeditis cohortibus, ambigue certavit. Mox cessere hostes, & sequentibus diebus crebra pro portis prœlia serebant: donec assiduis damnis, intra mœnia pellerentur. Romani ad oppugnandum versi. neque enim dignum videbatur, famem hostium opperiri. poscebantque pericula, pars virtute, multi ferocia, & cupidine præmiorum. Ipsi Tito Roma, & opes, voluptatesque ante oculos; ac ni statim Hierosolyma conciderent, morari videbantur. Sed urbem arduam situ, opera molesque firmaverant, quis vel plana satis munirentur. Nam duos [6] colles immensum editos claudebant muri per artem obliqui, aut introrsus sinuati: ut latera oppugnantium ad ictus patescerent. Extrema rupis abrupta: & turres, ubi mons juvisset, in sexaginta pedes; inter devexa, [7] in centenos vicenosque attollebantur: mira specie, ac procul intuentibus pares. Alia intus mœnia, regiæ circumjecta. conspicuoque fastigio turris *Antonia* in honorem M. Antonii ab Herode ap-
12 pellata. Templum in modum arcis, propriique muri, labore & opere ante alios. ipsæ porticus, quis templum [8] ambiebatur, egregium propugnaculum. Fons perennis aquæ, [9] cavati sub terra montes: & piscinæ cisternæque servandis imbribus. [10] prævideran conditores ex diversitate morum, crebra bella. inde cuncta, quamvis adversus longum obsidium: & à Pompejo expugnatis, metus atque usus pleraque monstravere. Atque per avaritiam Claudianorum temporum, [11] empto jure muniendi,

rapta aquila fugarunt. In Josepho hæc ipsa, & plane omnia vide. Sed quis tamen *Præpositus* ille *casus?* ita enim Suetonius, nec rem tam notabilem vel Josephus, vel Tacitus dixere. Imo ille plane contra: Florum, qui tunc præpositus, evasisse, & bellum iis fecisse. An *cæsoque præsidio?* ita enim Eutropius, qui sua solet ex Tranquillo describere: *Exstinctis Romanis præsidiis, legatum quoque Syriæ suppetias ferentem, rapta aquila fugarunt.* Sunt ipsa, ut vides, Tranquilli. An verius, *Gessiumque Florum* (id ei nomen) fugatum, ac tum etiam Cestium Gallum? interpretes nihil hic pro re dicunt. tu serie historiarum Lector arbitrare. *Lipsius.*

1 *Adversa excepere*] In cod. Bud. *adversa excipere.* Rhenanus.

2 *Inter duas æstates*] Præpositionem *inter* submovimus. Nam sensus est: *duas æstates tenebat*, hoc est, per duas æstates. Mox est in cod. Bud. *præter Hierosolymam.* Idem.

3 *Pace per Italiam parata*] Malim, *parta.* Rhenanus.

4 *Et externæ curæ rediere*] Delenda prorsus & copula vel rejicienda ad sequentia; *Et augebat iras, quod* &c. *Acidalius.* Forte scrib. *pace per Italiam parta, ut externæ curæ rediere, augebat iras* &c. *Freinshemius.*

5 *Utilius videbatur*] Ita scripsi Flor. auctore. Vulgo, *utile.* Pichena.

6 *Colles immensum editos*] Usurpat *immensum* adverbialiter. Sic lib. Ann. 5. *Nunciavere accolæ Euphratem nulla imbrium vi, sponte & immensum attolli.* Rhenanus.

7 *In centenos vicenosque attollebantur*] Volumen Matthiæ Corvini tantum habet, *in centenosque.* Idem.

8 *Ambiebatur*] Scire decet in MS. Medic. legi *ambibatur*, perinde ut *opera*, non *opere:* & hoc postremum modo publicandum censuit Ryckius, non primum, quum utrumque laudabile. Si non & aliud in hac parte dominatur, certe reminisci oportet in prioribus libris *antire* usurpari crebro, unde etiam *antibo* 5. ann. 6. *Jac. Gronovius.*

9 *Cavati sub terra montes*] Quod genus cautelæ monstravit Henr. Valesius in notis ad Ammianum Marcell. 19, 5. *Idem.*

10 *Prævideran conditores*] Nos, *providerant.* Rhenanus.

11 *Empto jure muniendi*] Observandum ex hoc loco

niendi, ſtruxere muros in pace, tamquam ad bellum: magna colluvie, & [1] cetera-
rum urbium clade auĉti: nam pervicaciſſimus quiſque illuc perfugerat, eoque ſedi-
tioſius agebant. Tres duces, totidem exercitus. Extrema & latiſſima mœnium
[2] Simon; mediam urbem Joannes, quem & [3] Bargioram vocabant; templum Elea-
zarus firmaverat. Multitudine & armis Joannes, ac Simon; Eleazarus loco polle-
bat. Sed prœlia, dolus, incendia inter ipſos, & magna vis frumenti ambuſta. Mox
Joannes, miſſis per ſpeciem ſacrificandi, qui Eleazarum manumque ejus obtrunca-
rent, templo potitur. ita in duas faĉtiones civitas diſceſſit, donec propinquantibus
Romanis bellum externum concordiam pareret. Evenerant prodigia, quæ neque 13
hoſtiis, neque votis piare fas habet gens ſuperſtitioni obnoxia, religionibus adverſa.
Viſæ per cælum concurrere acies, rutilantia arma, & ſubito nubium igne collucere
templum [4] Expaſſæ repente delubri fores, & audita major humana vox, *Excedere
deos:* ſimul ingens motus excedentium. Quæ pauci in metum trahebant: pluribus
perſuaſio inerat, antiquis ſacerdotum litteris contineri, eo ipſo tempore fore, ut
valeſceret Oriens, [5] profeĉtique Judæa rerum potirentur. [6] quæ ambages Veſpaſia-
num ac Titum prædixerant. Sed vulgus, more humanæ cupidinis, ſibi tantam fa-
torum magnitudinem interpretati, ne adverſis quidem ad vera mutabantur. Multi-
tudinem

loco per avaritiam Claudianorum temporum venditum, quod ſecuti principes ſoliti ſunt petentibus gratuito concedere. Et ſane quod vetuſtiores ſuo injuſſu muros extrui nolebant, & M. Aurelius Antoninus præſides vetuit ſe inconſulto permittere, ideo inſtitutum arbitror, quod uti lib. 3. ſup. Tenĉteri ad Agrippinenſes dicebant, muri coloniæ cum munimenta ſervitii ſint, ſi clauſos iis cives teneas, virtutis obliviſcuntur. Ad hæc, murus nos ab hoſtib. tutos, & à ſubitis latronum incurſionibus præſtat, inquit Seneca de Benef lib. 6. Quare quod honori commodoque civitatum cederet, id avari principes vendiderunt, liberales conceſſerunt. Itaque Galba inter civitates Hiſpaniarum & Galliarum, quæ cunĉtantius ſibi acceſſerant, quaſdam murorum deſtruĉtione punivit, ut ait Suetonius. Qua de re plura in commentariis juris libertorum c. 38. ſcripſi. *Vertranius.*

1 *Ceterarum urbium clade*] Alii *exterarum.* Lipſius.

2 *Simon*] Perquam temere in hoc nomine deſerta fuit editio Beroaldi, quæ in hoc loco bis exhibet *Simo*, quod ita faĉtum ex auĉtoritate MS. Medicei, ut bene notavi. In capite quidem 9. illa etiam habet adjeĉtum *n*, & ego nihil tum ſignavi, ut de eo hæream, *Simo* autem poſitus ab Tacito, ut 3, 26. *Solo.* Etiam in eodem MS. eſt *Alazarus* bis; deinde habet *qui lazarum* ſuperſcripto *a.* Jac. Gronovius.

3 *Barbagioram vocabant*] Lego *Bargioram.* Hebraicum vocabulum eſt, ſignificans *filium Gioræ.* Ceterum & Joſippus *Simonem* vocat *Gioræ filium*, non *Johannem.* Rhenanus. Lego *Bargioram:* Hebraico vocabulo ſignificante emphaticôs illum *Gioræ filium.* Cæterum Joſippo non *Joannes* ſed *Simon filius Gioræ* dicitur. Ut ut ſe res habeat, emendandus eſt ex prædiĉtis Xiphilinus in Veſpaſ. cui Βαρφορὰς eſt, qui Βαργιορὰς ſcribi debuit, ille ſcil. qui Hieroſolymis principatum tenebat, ſoluſque in triumpho Veſpaſiani patris & filii ſupplicio affeĉtus eſt. *Vertranius.* Optima conjeĉtio, *Bargioram*; male vulgati *Barbagioram.* Idque iis clarum, qui modo primis labiis Hebræa delibarunt. Sed qui Johannes is dicitur Bargioræ ſive Gioræ filius? qui Giſcalenus & filius Liviæ; Joſeph. l. 6, 26. & lib. 4, 4. & 5. bell. Jud. hæc verba, *quem Bargioram vocabant*, continuanda ſunt cum illis, *Simon.* Nam is vere filius Gioræ. Joſeph. l. 5, 7. & 9. & lib. 6, 1. bell Jud. *Salinerius.* Videndum an non male intellexerit Tacitus, aut librarius potius corruperit *Barionam* in *Bargioram.* Colerus.

4 *Expaſſæ repente delubri fores*] Vide quid ſibi velit Flor. in quo corrupte legitur, *expta.* Pichena. Lib. 12. cap. 69. dicit *Foribus palatii repente diduĉtis.* Cicero 1. divin. 34. *Valvæ clauſæ repagulis ſubito ſe ipſæ aperuerunt.* Sed Varro in LL dicit *fores panduntur.* Jac. Gronovius.

5 *Profeĉtique Judæa rerum potirentur*] Eadem prope verba habentur apud Sueton. Veſp. 4. Oroſius ſcribit Judæos in Carmelo monte ſeduĉtos ſortibus quæ portenderent ipſos rerum potituros, rebellaſſe. Egeſippus quoque l. 5. refert fuiſſe impreſſum in ſacris literis, quem rerum potiturum ex Judæorum ſanguine, quod nonnulli ad Veſpaſianum referunt. At ipſe Egeſippus, & Chriſtiani ad Chriſtum Deum. *Lupanus.* Idem teſtatur Tranquillus Veſp. 4. Erat autem Judæis ipſis de Meſſia creditum, fore ut orbis imperium manu armiſque populo Judaico vindicaret, eoque ſibi blandientes, quod & gentibus diceretur, Judæa profeĉtos rerum potituros, Judæi rebellarunt. *Vertranius.*

6 *Quæ ambages... prædixerant*] Extenduntur er-

tudinem obsessorum omnis ætatis, [1] virile ac muliebre secus, [2] sexcenta millia fuisse accepimus. Arma cunctis, qui ferre possent. & [3] plures, quam pro numero, audebant. Obstinatio viris feminisque par: ac si transferre sedes cogerentur, major vitæ metus quam mortis. Hanc adversus urbem gentemque Cæsar Titus, quando [4] impetus & subita belli locus abnueret, aggeribus vineisque certare statuit. Dividuntur legionibus munia, & quies præliorum fuit: donec cuncta expugnandis urbi-
14 bus reperta apud veteres, aut novis ingeniis, struerentur. At Civilis post malam in Treveris pugnam, reparato per Germaniam exercitu, [5] apud Vetera castra consedit: tutus loco; & ut memoria prosperarum illic rerum, augescerent Barbarorum animi. Secutus est eodem Cerialis, duplicatis copiis, [6] adventu secundæ & XVI. & XIV. legionum: cohortesque & alæ jampridem accitæ, post victoriam properaverant. Neuter ducum cunctator. Sed arcebat latitudo camporum, [7] suopte ingenio

go vehementer illæ ambages ad cetera antecedentia; quum vere tamen solum postremum ad hos pertineat aut pertinere possit. Sed vix intelligo, cur sic agere placuerit. Nam MS. Mediceus aperte habet singulare *prædixerat*, quod cur mutaverunt typi? *Jac. Gronovius.*

1 *Virile ac muliebre sexus*] Sic Flor. quarto casu. etsi vulgati non male, *virilis ac muliebris sexus*, secundo casu. vide quæ notavi etiam ad lib. 4. ann. *Pichena.* Vox *sexus*, non visitur in Romæ cuso, & vero minime requiritur, nam illud *virilis ac muliebris*, referunt ad vocem *ætatis*. Gruterus. Equidem ut Pichena exigit, ad hanc loquutionem & Taciti manum requiritur, ut inspiciatur, quod notatum est ad 4. ann. 62. Perinde patebit ab eo antiquum obtineri. Itaque optime facit Ryckius, quum largius nunc rem explicet, ex schedis meis. Notare enim debui & volui accurate ad omnem dubitationem repellendam. Sed quam improspero principio causam aperit? Scribit (In Flor. a m. p. videtur fuisse *secus*.) Immo non est hic quod videtur. In schedis meis notavi (clarissime MS. a manu prima *secus*, sed postea alius atramento diverso & longe dilutiore transversam lineam duxit per *c*, hoc modo *e*, quum omnibus in locis litera tertia ab fine concipiatur hoc modo *x*. Idem.

2 *Sexcenta milia fuisse accepimus*] Numerus mihi non certus, & quem ex Budensi cod. & Orosio substitutum video parum caute. Nam ille scribit, *sexcenta millia Judæorum interfecta Cornelius & Suetonius referunt.* Sed interfecta ait: cum noster hic universe, de obsessis. qui certe paulo plures. Libri etiam instabiles & quidam *ducenta millia.* Fortasse, *dena*, aut *undena millia.* quod paulo propius ad Josephum & Zonaram & Jornandem accedat, qui omnes *undecies centena millia* periisse obsidione illa clare tradunt. periisse, inquam, fame, morbo, ferro. Nam Sulpicio Severo fidem vix habeo, qui *numerum peremptorum ad undecies centena millia profert*, *capta vero centum millia ac venundata.* Sed peremptos fortasse largius accepit, & nostro illo sensu. *Lipsius.*

Sexcenta millia] Ita in Bud. vol. Ante erat, *ducenta.* Rhenanus. Modestiæ restitutus Cornelius, parcus hic est in numero obsessorum referendo. Josippo obsessi ad vicies centena & septingenta millia fuerunt. cum ad festum Azymorum eo ex omni Judæa convenissent. *Vertranius.*

3 *Plures, quam pro numero*] Id valet, fuere obsessi *sexcenta milia*: credas quartam aut circiter partem (pro communi ratiocinatione) arma tulisse: at hic aliter fuit, & plures impetu atque ardore ceperunt. Qui? infra aut supra legitimam ætatem, pueri senesque. *Lipsius.*

Plures quam pro numero audebant] Id est, plures arma ferebant, quam computare quis posset ex numero & multitudine obsessorum: innuens, multos etiam senes, invalidos, pueros ac feminas arma sumpsisse. *Pichena.*

4 *Impetus & subita belli locus abnueret*] Ex Flor. reposui, *impetus*, pluraliter. Vulgo, *impetum.* Idem.

5 *Apud vetera castra consedit*] In Flor. & in aliis antiquiorib. libris additur vox, *castra*, quæ in editis vacat. *Idem.*

6 *Adventu secundæ, & XVI. & XIV. legionum*] At sextadecima jam dudum cum Ceriali? nam ex iis erat, quæ in verba Galliarum adactæ, dein pœnitentia reversæ ad prius sacramentum. Lege, *sexta*, quæ ex Hispania missa, ut clarum est è lib. præced. & aperte infra in cohortatione ante pugnam. *Mercerus.* Certe insuetum est Tacito, tres enumerare tali ordine, qui plane perversus evincit medium non esse eum, qui egrediatur postremum: nec scio ita specifice hæc scripta esse in MS. Med. quia prætermisi notare. Sed editiones sibi similes, quibus hoc indulsi, licet contra tenorem propositum, quamvis & alia ratione evadi satis queat. *Jac. Gronovius.*

7 *Suopte ingenio humentem*] *Ingenium*, in animatis pro moribus, industria, solertia & intellectus acie semper à Cicerone & à reliquis accipi annotavimus: at in inanimatis nonnunquam ab aliquibus pro insita & ingenita natura. Ita JCti in l. 6. C. de bon. præscript. dixere, *ingenium* naturam significare, & ad ea, quæ anima & sensu carent, trans-

nio humentium. Addiderat Civilis obliquam in Rhenum molem, cujus objectu re-
volutus amnis, adjacentibus ſuperfunderetur. Ea loci forma, incertis vadis ſubdola,
& nobis adverſa. quippe miles Romanus armis gravis, & nandi pavidus: Germanos
fluminibus ſuetos, levitas armorum, & proceritas corporum attollit. Igitur laceſ- 15
ſentibus Batavis, ferociſſimo cuique noſtrorum cœptum certamen. deinde orta tre-
pidatio, cum præaltis paludibus [1] arma equi haurirentur. Germani notis vadis per-
ſultabant, [2] omiſſa plerumque fronte, latera ac terga circumvenientes [3] neque ut in
pedeſtri acie, cominus certabatur, ſed tamquam navali pugna, vagi inter undas, aut
ſi quid ſtabile occurrebat, totis illic corporibus nitentes, vulnerati cum integris,
periti nandi cum ignaris, in mutuam perniciem implicabantur. minor tamen quam
pro tumultu cædes; quia non auſi egredi paludem Germani, in caſtra rediere. Ejus
prœlii eventus, utrumque ducem, diverſis animi motibus, ad maturandum ſummæ
rei diſcrimen erexit. Civilis inſtare fortunæ; Cerialis abolere ignominiam. Ger-
mani proſperis feroces; Romanos pudor excitaverat. nox apud Barbaros cantu aut
clamore; noſtris per iram & minas acta. Poſtera luce Cerialis equite & auxiliariis 16
cohortibus frontem explet: in ſecunda acie, legiones locatæ: dux ſibi delectos reti-
nuerat ad improviſa. Civilis haud porrecto agmine, ſed cuneis aſtitit. Batavi Cu-
gernique in dextro; læva ac propiora fluminis Transrhenani tenuere. Exhortatio
ducum, non more concionis apud univerſos, ſed [4] ut quoſque ſuorum advehebantur. [*] Cerialis *veterem Romani nominis gloriam*, *antiquas recenteſque* [5] *victorias: ut perfidum*, *ignavum*, *victum hoſtem*, [6] *in æternum exſcinderent. ultione magis*, *quam prœlio opus eſſe. Pauciores nuper cum pluribus certaſſe:* [7] *attamen fuſos Germanos*, *quod roboris fuerit. Supereſſe qui fugam animis*, *qui vulnera tergo ferant.* Proprios inde ſtimulos legionibus admovebat, *domitores Britanniæ quartadecimanos* appellans: *principem Galbam*, *ſextæ legionis auctoritate factum: illa primum acie*, *Secundanos nova ſigna*, *novamque aquilam dicaturos.* Hinc prævectus ad Germanicum exercitum, manus tendebat,

transferri. Virgil. 2. Georg. *Nunc locus arvorum ingeniis.* Plinius lib. 14. *Ad cæli mores ſolique ingenia.* Saluſt. lib. Hiſtor. 3. *Caſtriſque collatis*, *pugna tamen ingenio loci prohibebatur.* Navius in Lycurgo: *Ingenio arbuſta vincta ſunt*, *non obſita.* Ipſemet Tacit. alibi: *locorumque ingenio ſeſe contra imbelles regis copias tutabantur.* Marcellus Donatus.

1 *Arma equique haurirentur*] In Bud. vol. *armequi.* forte, *arma*, *equi*, *haurirentur.* Rhenanus. Plane id confirmat vetuſta fides codicis Medicei, in quo legitur *arma equi aurirentur.* Nam vitio ſuo Ryckius literam *h* adſcivit, quum in ſchedis meis illa non ſit. Jam vero iſtud aſyndeton nimis ſæpe jam occurrit, ut ulterius deberi Tacito nequeat. Hinc reſtitui adjutore Rhenano. Beroaldus habet *arma equiq; hurirentur.* Jac. Gronovius.

2 *Omiſſa plerumque fronte*] Liber manuſcriptus habet, *diverſa.* Forte legendum, *dimiſſa.* Rhenanus.

3 *Neque ut in pedeſtri acie, cominus certabatur*] Omnino ſi de pedite peculiariter Tacitus id dixit, aut lector intelligendum putat, recte dixerit cominus certare. Sed ſi pedeſtrem aciem ſcripſerit, ut ſimul equites adeſſe credas, prout ſæpe uſurpant veteres, imperfecta erit locutio, quum non cominus tantum illic certetur, ſed etiam per miſſilia ſpatio intercedente. Novimus & levem armaturam. Immo etiam fine capitis 17. aperte fatetur. Quid dicemus? Nec Ryckius nec quiſquam id vulgare voluit, quod ipſe tamen nunc facio, legi in MS. Mediceo *cominus minus certabatur.* Nec credo id veniſſe ex inani repetitione ſcribentis, niſi quod omiſſa neſcio unde litera legi debeat *cominus eminus certabatur*, ut fieri ſolet, nunc gladiis, nunc miſſilibus. Ipſe Tacitus clamore id exigit, ut patet ex 2. hiſt. 42. Quin & quomodo in his pugnis *eminus* intelligat, ipſe definit cap. 18. in principio. *Jac. Gronovius.*

4 *Ut quoſque ſuorum advehebantur*] Ita ex Flor. Vulgo, *ut quoſque eorum.* Pichena.

5 *Victorias; ut perfidum*, *ignavum*, &c. *exſcinderent. Ultione*] Alia diſtinctione opus eſt: *victorias. ut perfidum*, *ignavum* &c. *exſcinderent*, *ultione magis* &c. *Acidalius.*

6 *In æternum exſcinderent*] Clare in MS. Med. eſt *exciderent*, quod ſequor, Ryckio publicante quidem, ſed ut prætermitteret. Beroaldus dedit *excinderent.* Jac. Gronovius.

7 *Attamen fuſos Germanos*] Melius Florentinus, *ac tamen.* Pichena. Muretus, *ac tamen.* Acidal.

debat, *ut ſuam ripam*, *ſua caſtra ſanguine hoſtium reciperarent.* Alacrior omnium cla-
mor, quis vel è longa pace prœlii cupido, vel feſſis bello pacis amor, præmiaque &
17 quies in poſterum ſperabantur. Nec [1] Civilis ſilentem ſtruxit aciem, locum pugnæ
teſtem virtutis ciens: *Stare Germanos Batavoſque ſuper veſtigia gloriæ*, *cineres oſſaque*
legionum calcantes. quocumque oculos Romanus intenderet, *captivitatem*, *cladem que &*
[2] *dira omina obverſari. Ne terrerentur vario Treverici prœlii eventu:* [3] *ſuam illic victo-*
riam Germanis obſtitiſſe, *dum omiſſis telis*, *præda manus impediunt. ſed cuncta mox pro-*
ſpera, *& hoſti contraria eveniſſe. Quæ provideri aſtu ducis oportuerit*, [4] *providiſſe: cam-*
pos madentes, *& ipſis gnaros*, *paludes hoſtibus noxias: Rhenum & Germaniæ deos in*
aſpectu, *quorum numine capeſſerent pugnam*, *conjugum*, *parentum*, *patriæ memores. illum*
diem aut glorioſiſſimum inter majores, *aut ignominioſum apud poſteros fore.* Ubi ſono ar-
morum tripudiiſque (ita illis mos) approbata ſunt dicta, ſaxis, glandibuſque & cete-
ris miſſilibus prœlium incipitur: neque noſtro milite paludem ingrediente, & Ger-
18 manis [5] ut elicerent laceſſentibus. Abſumptis quæ jaciuntur, & ardeſcente pugna,
procurſum ab hoſte infeſtius. immenſis corporibus, & prælongis haſtis [6] fluitantem
labantemque militem eminus fodiebant: ſimul è mole, quam eductam in Rhenum
rettulimus, Bructerorum cuneus [7] tranatavit. turbata ibi res. & pellebatur ſociarum
cohortium acies, cum legiones pugnam excipiunt, ſuppreſſaque hoſtium ferocia,
[8] prœlium æquatur. Inter quæ perfuga Batavus adiit Cerialem, *terga hoſtium* pro-
mittens, *ſi extremo paludis eques mitteretur: ſolidum illa & Cugernos quibus cuſtodia*
obveniſſet, *parum intentos.* Duæ alæ cum perfuga miſſæ, incauto hoſti circumfun-
duntur.

1 *Civilis ſilentem ſtruxit aciem*] Lego; *ſilens inſtruxit.* Pichena. Romani dicta ducis clamore proſequuti ſunt. Germani tripudiis ſonoque armorum, quod apud eos in uſu de morib. Germ. *honoratiſſimum aſſenſus genus armis laudare*, quodque hic factum eſt, ut verba illa ſignificant. Cæterum *nec ſilentem* reſpicit ad quemvis ſonitum, ſive ſtrepitum. Virgil. 1. Æn. *Quorum ſub vertice late Æquora tuta ſilent.* Idem lib. 9. *ſomno vinoque ſoluti Procubuere*, *ſilent late loca*, &c. Idem lib. 4. *Cum tacet omnis ager.* At Doctiſſ. viro potius viſum eſt *ſilens* vel *ſilentio.* Salinerius. Lipſius *ſilens* aut *ſilenter*, prout in poſtrema editione ad marginem referunt. Muretus *ſilentio.* Omnia recte. poſtremum ego tamen præferam. *Acidalius.*

2 *Dira omnia obverſari*] Forte, *dira omina.* Rhenanus. Faërnus emendabat, *omina.* quod mendum alibi irrepſit tum apud Tacitum, tum apud alios etiam ſcriptores. Vulgo, *dira omnia.* at quoniam Flor. habet, *oĩa*, facile conjicitur, ſcriptum fuiſſe, *omina*, quod melius videtur. Ovid. Metam. l. 5. *Ignavus bubo*, *dirum mortalibus omen.* Pichena. Quid ſi & hic *omina* legatur. *Acidalius.*

3 *Suam illic victoriam*] Vatic. *ſuam illic materiam.* quæ lectio involvit aliud verbi, quod nondum educo. certe de avaritia aut cupidine, id dici verius, quam de victoria. Neque enim ea, ſed quod ea per ſecuritatem & inſolentiam abuſi, cladem dedit. *Lipſius.*

Suam illic victoriam] Nam victores *omiſſis telis præda manus impediunt.* Et ideo à Ceriale victi. 4. hiſt. *terga victores vertere*, *ſed obſtitit pravum vincentib. inter ipſos certamen hoſte omiſſo ſpolia conſectandi.* Salinerius. *Victoriæ* vocem improbat Lipſius, mihi optimam. Perſpicuum enim, hic à Tacito mentionem fieri de prœlio, in Treveris inter Civilem Cerialemque geſto, ut ſupra prope finem libri præcedentis. In quo prælio Germani, victores primum, nimia deinde prædæ aviditate, victi à Ceriale fuerunt. nam ibi ait: *ſed obſtitit pravum vincentibus* &c. Addo etiam Florentinum eandem vocem, *victoriam* habere. *Pichena.* Vat. *Materiam.* Omnino *avaritiam* ſcribendum. *Acidalius.*

4 *Prævidiſſe*, *campos madentes*] In lib. manuſcrip. *præviſa.* Fortaſſis, *proviſa.* Quæ provideri aſtu ducis oportuerit, proviſa, campos madentes, & ipſis gnaros, paludes hoſtib. noxias. *Rhenanus.* Florent. *proviſe.* Forte, *proviſa.* Pichena.

5 *Ut eluderent laceſſentibus*] Emendavi, *ut elicerent laceſſentibus.* Rhenanus. Non eleganter conjungi Mureto viſa verba *elicerent* & *laceſſentibus:* nec tamen melius, quod pro altero ſubſtituit, *ut eluderent*, *laceſſentibus.* Ego nihil muto. *Acidalius.*

6 *Fluitantem labantemque*] Interpunxi & voce addita explevi locum, fide Vaticani. *Lipſius.*

7 *Tranatavit*] Ita conſtanter & hoc loco & mox cap. 21. legit MS. Mediceus, cui hac in parte fidendum erat & auſcultandum, quum Tacito id placuiſſe jam patuerit 14, 29. & pluribus in partibus. Uti oportet hoc beneficio, non id aperire tantum. *Jac. Gronovius.*

8 *Prœlium exæquatur*] In libro manuſcr. *æquatur.* Rhena-

duntur. quod ubi clamore cognitum, legiones à fronte incubuere, pulsique Germani Rhenum fuga petebant. [1] Debellatum eo die foret, si Romana classis sequi maturasset. Ne eques quidem institit, repente fusis imbribus, & propinqua nocte. Postera die quartadecima legio in superiorem provinciam Gallo Annio missa: Cerialis exercitum decima ex Hispania legio supplevit. Civili Chaucorum auxilia venere. non tamen ausus [2] opidum Batavorum armis tueri, raptis quæ ferri poterant, ceteris injecto igni in insulam concessit: gnarus deesse naves efficiendo ponti, neque exercitum Romanum aliter transmissurum. quin & diruit molem à Druso Germanico factam, Rhenumque prono alveo in Galliam ruentem, disjectis quæ morabantur, effudit. [3] Sic velut abacto amne, tenuis alveus, insulam inter Germanosque, continentium terrarum speciem fecerat. Transiere Rhenum Tutor quoque & Classicus, [4] & centum tredecim Treverorum senatores: [5] in quis fuit Alpinus Montanus, quem à Primo Antonio missum in Gallias superius memoravimus. Comitabatur eum frater [6] D. Alpinus. Simul ceteri miseratione ac donis auxilia concibant, inter gentes periculorum avidas. Tantumque belli superfuit, ut præsidia cohortium, alarum, legionum, [7] modicis vicis quadripartita Civilis invaserit: decimam legionem Arenaci; secundam Batavoduri; & Grinnes Vadamque cohortium alarumque castra: ita divisis copiis, ut ipse & [8] Verax sorore ejus genitus, Classicusque ac Tutor suam quisque manum traherent: nec omnia patrandi fiducia, sed *multa ausis aliqua in parte fortunam affore. Simul Cerialem neque satis cautum; & pluribus nuntiis huc illuc cursantem posse medio intercipi.* Quibus obvenerant castra decumanorum, oppugnationem legionis arduam rati, egressum militem & [9] cædendis materiis operatum turbavere,

Rhenanus. Etiam in MS. Mediceo, unde simplex habui pro Taciti manu; compositum venit ab extranei lascivia, quæ hinc absit. *Jac. Gronovius.*

1 *Debellatum eo die foret, si*] Inferius etiam ait: *Ne tum quidem Romana classis pugnæ affuit, ut jussum erat.* Puto quidem classem, quæ supra Britannica appellatur. Ait enim lib. 2. hist. 79. Cujus classis pars major, postquam legionem è Britannia accitam exposuerat, à Caninefatibus depressa aut capta fuit, ut statim subjicit. *Pichena.*

2 *Opidum Batavorum*] Quod opidum? nominare enim certe debuit. An *Batavodurum* scribendum? an cum Rom. codice legimus, *opida Batavorum?* Et intellegam tunc ea opida, quæ extra insulam. Nam Batavorum veterum sedes, non dubie supra & extra etiam insulam, in ora Gallica. Tacitus clare, supra: *Extrema Gallicæ oræ vacua cultoribus, simulque insulam inter vada sitam occupavere.* Lipsius.

3 *Sic velut ablativo amne*] Nos, *abacto amne.* Rhenanus.

4 *Et centum tredecim Trevirorum senatores*] Liber manuscript. pro *tredecim* habet XIII. & deest vocabulum *senatores.* Fortasse legendum, *Centum alii Trevirorum.* Idem.

5 *In quibus fuit*] Florentinus, *in quis.* Pichena.

6 *D. Alpinus*] Retinui, quod vulgo editur, ut opinor, ex fide veteris libri, quia nullus mutat aut supplet, quod facile fieri potuisset ab prioribus procul dubio intellecturis *Decimus*, ut erat id solemne Romanis. Sed neque Freinshemius in Indice sustinuit aliter hæc ponere, ita ut D. præpositum habeat pro nihilo, aut certe prænomine Romano. Ryckius tandem profert consuetudinem scriptoris libri sui, in quo quum sit *Dr. Alpinus*, probat illas duas literas innuere *Drusus.* An id sit ex vero, videat. Apud Suetonium in Claudio cap. 17. quum ederetur *post D. Julium*, Torrentius judicavit a se notari debere, explendum esse *post Divum Julium.* Prius item concipitur in MS. Med. *Alpinius.* Jac. Gronovius.

7 *Modicis vicis quadripartita Civilis inv.*] Sic quum scribatur in codice Mediceo vel mille ferme annos ferente, tamen sustinuit Ryckius contendere in suo tam recenti libro haberi ipsissimam Taciti lectionem *uno die Civilis quadripartita.* Atqui quod novimus esse vetustius, inde solet fieri recentius, non vice versa. Hinc scimus utique vulgatum esse multo vetustius; id quod in ipsius libro apparet, quando sit concinnatum, viderit. Ne captet vicos; his enim quum plurimæ gentes diu fuerint usæ, certe parum abfuerunt ab oppidis. Unius diei adjectio plane videtur extranea, quum satis appareat ex vulgato. Etiam propinquitas horum vicorum id satis innuit, quos eorum unusquisque singulos digressi & separatam manum habentes simul adorti sint. *Idem.*

8 *Vera sorore ejus genitus*] Codex regius habet, *Verax sorore ejus genitus.* Rhenanus.

9 *Cædendis materiis operatum turbavere*] Muretus

vere, occiso præfecto castrorum & quinque primoribus centurionum, [1] paucisque militibus. Ceteri se munimentis defendere. Et interim Germanorum manus, Batavoduri irrumpere inchoatum pontem nitebantur. Ambiguum prœlium nox diremit.
21 Plus discriminis apud Grinnes Vadamque. Vadam Civilis; Grinnes Classicus oppugnabant: nec sisti poterant, interfecto fortissimo quoque; in quis Briganticus præfectus alæ ceciderat, quem fidum Romanis, & Civili avunculo infensum diximus. Sed ubi Cerialis cum delecta equitum manu subvenit, versa fortuna præcipites Germani in amnem aguntur. Civilis, dum fugientes retentat, agnitus petitusque telis, relicto equo tranatavit. idem Germanis effugium. Tutorem Classicumque appulsæ lintres vexere. Ne tum quidem Romana classis pugnæ affuit, ut jussum erat. [2] Sed obstitit formido, & remiges per alia militiæ munia dispersi. Sane Cerialis parum temporis ad exsequenda imperia dabat: subitus consiliis, sed eventu clarus. Aderat fortuna, etiam ubi artes defuissent. hinc ipsi exercituique minor cura disciplinæ. Et paucos post dies quamquam periculum captivitatis evasisset, infamiam non vitavit.
22 Profectus Novesium Bonnamque ad visenda castra, quæ hiematuris legionibus erigebantur, [3] navibus remeabat: disjecto agmine, incuriosis vigiliis. Animadversum id Germanis, & insidias composuere. electa nox atra nubibus, & [4] prono amne rapti, nullo prohibente vallum ineunt. Prima cædes astu adjuta: incisis tabernaculorum funibus, [5] suismet coriis coopertos trucidabant. Aliud agmen turbare classem; injicere vincla, trahere puppes. Utque ad fallendum silentio; [6] ita cœpta cæde, quo plus terroris adderent, cuncta clamoribus miscebant. Romani vulne-

tus mutat, *occupatum.* non ego cum illo. *Acidalius.*

1 *Paucisque militibus cæteri se munimentis defendere*] In cod. regio, *paucisque militibus eminentis defendere.* Fortasse legendum: *Pauci è militibus se jumentis defendere*, pro defendebant. Infra tantum est illic, *hinc ipsi exercitui minor cura disciplinæ.* Rhenanus.

2 *Sed obstitit formido*] Observandum tironibus, particulam, *sed*, adversativam hic non esse, immo causam reddere, ut, *nam*, *enim*, *etenim.* Si autorum exempla quæris, adi Godescalcum in suis Comment. ad Vegetium lib. 2. c. 18. *Pichena.*

3 *Navibus remeabat, disjecto agmine, incuriosis vigiliis*] Ergo naves illas sumpsit, aut Novesii aut Bonnæ: nam terrestri itinere profectus erat, propter flumen adversum. At cum ex sequentibus constet, castra in ripa fluminis fuisse: an de die omnes copiæ navibus vehebantur, & imminente nocte, castra in terra muniebant? Potius crediderim, Cerialem ipsum cum parte copiarum navibus vectos: reliquum vero exercitum terrestri itinere secus flumen profectum, & hoc est quod Tacitus ait, *disjecto agmine.* propterea hostes eodem tempore castra & classem invaserunt. Et quoniam Cerialis, licet secundo flumine remearet, cursui moderabatur, ut qui pedibus veniebant, consequi possent: ideo ait, hostes spatium habuisse, opportunum tempus expectandi, noctemque nubibus atram elegisse. *Idem.*

4 *Prono amne rapti, nullo prohibente, vallum ineunt*] Cerialis, dum Novesium Bonnamque pergeret, Civilem Germanosque post terga reliquisse videtur, id est, versus mare. nam & supra apparet, prope Batavodurum pugnatum: & infra ait, navalem aciem à Civile ostentatam ad Mosæ Rhenique ostium. Quomodo ergo remeantem Cerialem insequuntur prono amne? Forte Civilis, cum relicto equo transnatavit, per Germaniam profectus erat ad concitandos populos, & ad exercitum reparandum. Vel intelligendum est, ipsum quidem Civilem non affuisse, sed alios Germanos, qui prope Novesium Bonnamque essent, invasisse Romanos. Idcirco inferius ait, multa luce revectos hostes, adverso scil. flumine. Quod autem ait, *vallum ineunt:* intelligo, exiguum id munimentum fuisse, ut moris erat Romanis, cum una tantum nocte manendum esset, & ideo facilis fuit irruptio. *Idem.*

5 *Suismet coriis coopertos*] Vocem, *coriis*, non improbo, cum ex pellibus etiam tabernacula fierent. libentius tamen Vaticanum cod. sequerer, qui habet *tentoriis.* idque ipsum voluisse videtur Florentinus, in quo syllaba imminuta legitur, *toriis.* & Tacitus cum de tabernaculis loquitur, semper *tentoria* appellat; nunquam *coria.* Idem.

6 *Ita cœpta cæde, quo plus terroris adderent*] Sic Faernus legebat, copula *&* ante *quo* deleta. *Ursinus.* Adjicitur in vulgatis copula, *&*, quam sustuli, nam & supervacua & à Flor. abest. *Pichena.* Eradendum *&*, quod nulli usui Muretus etiam viderat. *Acidalius.*

1 *Pauci*

vulneribus exciti, quærunt arma, ruunt per vias, [1] pauci ornatu militari, plerique circum brachia torta veste, & strictis mucronibus. [2] dux semisomnus ac prope intectus, errore hostium servatur. Namque prætoriam navem, vexillo insignem, illic ducem rati, abripiunt. Cerialis alibi noctem egerat, ut plerique credidere, ob stuprum Claudiæ Sacratæ, mulieris Ubiæ. vigiles flagitium suum ducis dedecore excusabant, tamquam *jussi silere, ne quietem ejus turbarent. ita intermisso signo, & vocibus, se quoque in somnum lapsos.* Multa luce revecti hostes, captivis navibus, prætoriam triremem, [3] flumine Luppia, [4] donum Velledæ traxere. [5] Civilem cupido incessit, 23
navalem aciem ostentandi. [6] Complet quod biremium, [7] quæque simplici ordine agebantur. [8] Adjecta ingens lintrium vis. tricenis quadragenisque armamenta Liburnicis solita: & simul captæ lintres, [9] sagulis versicoloribus, haud indecore pro velis juvabantur. [10] Spatium velut æquoris electum, [11] quo Mosæ fluminis os amnem Rhenum

1 *Pauci ornatu militari*] Ita scripsi, quia Flor. habet, *ornati militari.* Vulgo minus proprie, *ornati militariter.* Pichena.

2 *Dux semisomnis*] Scriptura prorsus non Taciti, sed edentium quippe in MS. Mediceo perspicue legi *semisomnus.* Id ei magis placuisse apparet, prout *inermos* dixit & *semermos* in libris prioribus. Certe in vero Tacito antiquissima oportet observari. *Jac. Gronovius.*

3 *Flumine Impio*] Liber regius, *flumine impia.* Restitui locum, *flumine Luppia.* Nam Bructeræ nationis erat Velleda, ac fines Bructerorum Luppia alluit. Meminit lib. I. ann. *Quantumque Amisiam & Luppiam inter vastatum.* Rhenanus.

4 *Domum Velledæ traxere*] Castigavi, *donum Velledæ traxere*, nam huic virgini subinde dona missitabantur. Unde superiore lib. *Mumium Lupercum legatum legionis inter dona missum Velledæ.* Idem. De Velleda virgine vide Tacitum de moribus Germ. *Lupanus.*

5 *Civilem cupido incessit navalem aciem ostentandi*] Corrupte in Flor. *cupido invasi incessi.* Forte, *cupido inanis incessit*, *navalem* &c. nam postea sequitur, *super insitam genti vanitatem.* Pichena.

6 *Complet quod biremium*] Addidi particulam *&*; *complet & quod biremium.* Nam sequitur *quæque.* Rhenanus.

7 *Quæque simplici ordine agebantur*] Has Livius lib. 38, 38. *Moneres* appellat Græco vocabulo. *Pichena.*

8 *Adjecta ingens lintrium vis*] Locum vitiatum & mutilum correxi & auxi è Vatic. qui sic: *Armamenta liburnicis solite & simul capte lintres sagulis versicoloribus haut indecore pro telis juvabantur.* Hegesippi verba commode adtexam & corrigam lib. II. de Rheno: *Itaque jam non copiis Germanorum repletur, sed Romanorum Liburnis.* Vetus lectio, *copolis Germanorum.* quæ recta est, sive *caupulis:* & cape exiguas illas lintres. Quam vocem Agellio etiam restituimus in Electis, cap. VII. At hic insignis locus tunc me fugit. *Lipsius.*

Adjecta ingens lintrium vis] Lintres sunt naves fluviales, quas à Germanis inventas legimus, qui Danubii sunt accolæ, & eas ex integris arboribus cavatas. Virgil. *cavat arbore lintres.* Tametsi eo loco pro vase forte commodius capitur. *Lupanus.* Faërnus legebat hunc locum, *adjecta ingens lintrium vis, vehentium ad tricenos, quadragenosque ceu armamenta Liburnicis, soli haud indecore pro velis juvabant*; adjecto verbo, *vehentium*, quod deest in vulgatis. *Ursinus.* Hæc ubique corrupta. Florentini lectio est: *Adjecta ingens lintrium vis tricenos quadragenosque se & armamenta liburnicis solita.* Pichena.

9 *Sagulis versicoloribus*] Quæ Gallis hinc ab Tacito attribui colligit Salmasius ad Vopiscum pag. 399. *Jac. Gronovius.*

10 *Spatium velut æquoris electum*] Budense exemplar habet *ceptum* pro *electum.* Lego *captum:* sicque scripsi. *Rhenanus.* Vulgo, *captum.* reposui, *electum*, quia Florent. habet, *ejectum.* Pichena.

11 *Mosæ fluminis*] Probe. nec improbe in libris quibusdam, *Mosæ fluminis os amnem Rhenum.* Res quidem ipsa eadem, aliter elata. *Lipsius.*

Quo Mosæ fluminis] In Bud. exemplari, *Ut Mosæ flu.* Lego, *Ubi Mosæ fluminis amnem* &c. sicque castigavi. *Rhenanus.* Ex Florent. ac Ven. scripsi, *quo.* Vulgo, *ubi.* Pichena. Miror virum egregium non egredi hoc minutum, quum clarissime sequentis restitutionis laus ex solo codice Mediceo potuerit peti, cujus partem nunc sibi vindicabit liber Ryckii, qui etiam huc arcessit Regium, quum illud *os* plane nusquam proferatur ab Rhenano, & tamen Lipsius ostendat sibi lectionem istam fuisse cognitam nescio unde. Edidi quod ex certa conjectura statuebam Taciti esse; quod vulgabatur, satis notum est & indignum quod nunc repetatur. Habeo auctorem Phil. Cluverium in scripto de Rheni alveis pag. 106. in fine sic allegantem, cujus firmatam mentem sequi malui, quam ostentationem Ryckii in notis sepositam. Nonne dixit cap. 7? *Et Belus amnis Judaico mari illabitur, circa cujus os lectæ arenæ* &c. Apud Livium legitur ex restitutione Paterna 22, 19. *Et quum adversi amnis os lato agmine ac tam multis simul venientibus haud sane intrabile esset.* Jac. Gronovius.

1 *Mira-*

Rhenum Oceano affundit. Caussa instruendæ classis, super insitam genti vanitatem, ut eo terrore commeatus Gallia adventantes interciperent. Cerialis [1] miraculo magis, quam metu, direxit classem: numero imparem, usu remigum, gubernatorum arte, navium magnitudine potiorem. [2] His flumen secundum: illi vento agebantur. [3] Sic prævecti, tentato telorum jactu, dirimuntur. Civilis nihil ultra ausus, trans Rhenum concessit. Cerialis insulam Batavorum hostiliter populatus, [4] agros villasque Civilis intactos, nota arte ducum sinebat: [5] cum interim flexu autumni, & crebris pluvialibus imbribus superfusus amnis, palustrem humilemque insulam in faciem stagni opplevit. [6] nec classis, aut commeatus aderant: castraque in plano sita,
24 [7] vi fluminis differebantur. *Potuisse tunc opprimi legiones, & voluisse Germanos, sed dolo a se flexos*, imputavit Civilis. Neque abhorret vero, quando paucis post diebus deditio insecuta est. Nam Cerialis, per occultos nuntios, *Batavis pacem*, *Civili veniam* ostentans, Velledam propinquosque monebat, *fortunam belli tot cladibus adversam*, *opportuno erga populum Romanum merito mutare. Cæsos Treveros*, *receptos Ubios*, *ereptam Batavis patriam: neque aliud Civilis amicitia perac̃tum*, *quam vulnera*, *fugas*, *luctus. exulem eum & extorrem*, *recipientibus oneri*; *& satis peccavisse*, *quod totiens Rhenum transcenderint. si quid ultra moliantur*, *inde injuriam & culpam*, *hinc ultionem &*
25 *deos fore*. Miscebantur minis promissa. Et concussa Transrhenanorum fide, inter Batavos quoque sermones orti; *Non prorogandam ultra ruinam*: *nec posse ab una natione totius orbis servitium depelli quid perfectum cæde & incendiis legionum*, *nisi ut plures validioresque accirentur? Si* [8] *Vespasiano bellum navaverint*, *Vespasianum rerum potiri. sin populum Romanum armis provocent*; *quotam partem generis humani Batavos esse? respiceret Rætos Noricosque*, *&* [9] *ceterorum onera sociorum:* [10] *sibi non tributa*, *sed virtutem*

&

1 *Miraculo magis*, *quam metu*] Magis quia mirabatur Civilem hoc audere, quam quod timeret. Nam revera Romanis hic peritissimis nihil periculi: & nondum Batavi in mari aut aquis, quales nunc miramur. *Lipsius.*

2 *His flumen secundum. Illi vento agebantur*] Ita ex Flor. Vulgo, *is flumine secundo.* Subintelligitur enim, his flumen secundum erat. Sic lib. præced. *Illis mare secundum.* Pichena.

3 *Sic provecti*] Castigavi, *sic prævecti.* Nam transisse significat. *Rhenanus.*

4 *Agros villasque Civilis intactos*, *nota arte ducum*, *sinebat*] Hac arte usus est Hannibal Carthaginiensium dux, erga Fabium Maximum Romanorum Dictatorem. Livius lib. 22, 23. & 2, 39. de Marcio Coriolano. Idem à Lacedæmoniis factum Pericli Atheniensium duci, testatur Justinus l. 3. *Pichena.*

5 *Cum interim fluxu autumni*] Reposui, *Quum interim flexu autumni. Flexus autumni est*, quum autumnus vergere incipit & inclinari. Sic *flexum ætatis* vocat Cicero. *Rhenanus.*

6 *Nec classis aut commeatus aderant*] Si Cerialis classem contra Civilem direxerat, quomodo nunc ait, classem eum non habere? An hic appellatione classis intelligit tantum naves onerarias, quæ commeatum portare solebant; ipsum vero non nisi fluviatiles naves habuisse, prœlio aptas; Verisimilius est, Cerialem, post navalis prœlii apparatum, cum exercitum ad terrestres populationes circumducere vellet, classem dimisisse: nihil de imbribus aut inundatione fluminis cogitantem. *Pichena.*

7 *Vi fluminis deferebantur*] Liber Matthiæ regis habet, *differebantur.* hoc est, in diversas partes ferebantur. Utitur hoc verbo Annal. 3. *Nam quo pertinuit nudare corpus & contrectandum vulgi oculis permittere*, *differrique etiam per externos.* Rursum libro 4. *Differtur per manipulos*, *Tacfarinatem omnes notum tot prœliis consectentur.* Rhenanus.

8 *Vespasiano bellum navaverint*] Rarior hic usus verbi *navare.* Sed Tacito celebratus etiam supra lib. 4. *Ceteros*, *ut quisque flagitium navaverat*, *attollit.* Cicer. etiam credo in epist. alicubi, *benevolentiam navare.* Acidalius.

9 *Cæterorum onera sociorum*] Inseruimus particulam *&*; *& cæterorum* &c. *Rhenanus.*

10 *Virtutes & viros*] Rhenanum audiebam corrigentem, *juventutem & viros:* nunc magis cum Florentino legam, *virtutem:* id est bellicum ab iis robur exigi, non pecuniam aut opes. *Lipsius.*

Sibi non tributa, *sed virtutes & viros indici*] Malim simpliciter, *sibi non tributa*, *sed viros indici.* nisi quis malit. *sed juventutem & viros indici.* Rhenanus. Melius si *virtutes*, in *juventutem*, quod per Beatum licet, mutes. *Vertranius.* Restitui, *virtutem* ex Florent. Vulgo, *virtutes.* Rhenanus tamen legebat

& viros indici. proximum id libertati: & ſi dominorum electio ſit; [1] *honeſtius principes Romanorum, quam Germanorum feminas tolerari.* hæc vulgus: Proceres; *atrociore Civilis rabie ſemet in arma truſos: illum domeſticis malis, excidium gentis oppoſuiſſe. tunc infenſos Batavis deos, cum obſiderentur legiones, interficerentur legati, bellum uni neceſſarium, ferale ipſis ſumeretur. Ventum ad extrema, ni reſipiſcere incipiant, & noxii capitis pœna pœnitentiam fateantur.* Non fefellit Civilem ea inclinatio, & prævenire 26
ſtatuit: [2] ſuper tædium malorum, etiam ſpe vitæ, quæ plerumque magnos animos infringit. Petito colloquio, [3] ſcinditur Nabaliæ fluminis pons. In cujus abrupta progreſſi duces, [4] & Civilis ita cœpit: *Si apud Vitellii legatum defenderer; neque facto meo venia, neque dictis fides debebatur. Cuncta inter nos inimica, hoſtilia, ab illo cœpta, à me aucta erant. Erga Veſpaſianum vetus mihi obſervantia:* [5] *& cum privatus eſſet, amici vocabamur. Hoc Primo Antonio notum, cujus epiſtolis ad bellum accitus ſum, ne Germanicæ legiones & Gallicæ juventus Alpes tranſcenderet.* [6] *Quæ Antonius epiſtolis, Hordeonius*

gebat *juventutem*, quod Lipſio non diſplicet. Sed non eſt à Libris. De iiſdem Batavis idem fere Tacitus in libro de moribus Germ. & etiam libro præcedente. *Pichena.* Probat Lipſius Rhenani correctionem, quanquam & vulgatam non prorſus improbat. Ego hæreo, an non potius Muretum audiam ejicientem binas iſtas voculas *virtutes &c.* Lib. 4. de iiſdem Batavis, *viros tantum armaque imperio miniſtrant.* De Iiſdem idem lib. de moribus Germ. *Exemti oneribus & collationibus, & tantum in uſum prœliorum ſepoſiti, velut tela atque arma, bellis reſervantur.* Acidalius.

1 *Honeſtius principes Romanorum, quam Germanorum feminas tolerari*] Velledam denotat, de qua lib. 4. Hiſt. 61. *Pichena.*

2 *Super tædium malorum etiam ſpe vitæ, quæ plerumque magnos animos infringit*] Manifeſta hic, ſed levis trajectio. Nam *etiam* illud, quo nunc loco eſt, neceſſarium non eſt: nec ſolet Tacitus particulæ *ſuper* alteram hanc ſubjungere. Idemque requiritur in poſtremis verbis, quorum alias liberior & laxior eſt ſententia, quam pro vero. Lege ergo, *ſuper tædium malorum, ſpe vitæ, quæ plerumque etiam magnos* &c. Sed quid dico non ſolere Tacitum particulis hiſce ita uti? imo ſolet. exemplo Ann. 13. de Corbulone, *verbis magnificus, & ſuper experientiam ſapientiamque, etiam ſpecie inanium validus.* Acidalius.

3 *Nabaliæ fluminis*] Nuſquam id fluminis in hoc tractu. An opidum eo nomine? Quod Hadriano Junio videtur, legitque *Navaliæ.* & urbem Campos ita indigitat ad ſinum hodie Auſtralem, Ptolomæo parum firmiter innixus. Ego ambigo ne *Vahalis* corrigendum ſit. Pontem quidem aliquem cœptum à Romanis paullò ſupra legas, ſed Batavoduri: de quo hæc non vane intellegas, niſi quod Batavodurum ad Rhenum fuiſſe volunt, quos arguat hic locus. *Lipſius.*

Scinditur Nabaliæ fluminis pons] Volumen Bud. *Scinditur flabalie fl. pons.* Scripſerim, *Vahalis fluminis pons.* Tacit. lib. 2. ann. de Rheno, *verſo cognomento Vahalem accolæ dicunt.* Rhenanus. Corviniano ineſt ſcriptura, *ſcinditur flabile*, id vero nullo ſenſu. Forſan erunt quibus placebit legere, *Scinditur Navæ fluminis pons:* de quo lib. ſuperiore, *quia pontem Navæ fluminis abruperat.* Ejuſdemque mentio Auſonii Idyllio 9. *Tranſieram celerem nebuloſo flumine Navam.* Beatus ſcribit, *Vahalis fluminis pons*, de quo 2. ann. Delendam ergo *Nabaliæ* ſcriptionem affirmo, quod neque huic neque ulli ex ſcriptoribus ejus fluminis mentio fiat: an vero *Navæ*, an *Vahalis* loco vacuo ſcribi debeat, non ſtatuo: interim B. Rhenani ingenio judicioque feliciſſimi eruditiſſimique viri ſubſcribendum eſſe cenſeo. Nuſquam enim animum induxi aliorum aſſeverationi anteponere ſuſceptiones meas: tametſi inter ſcribendum è priſcis auctoribus ubi ſe dux offert, nervoſaque oratio recenti ſcriptori repugnans, tacitus plerumque in partem diverſam tranſeo. *Vertranius.* Multa alia Phil. Cluverius congeſſit in ſcripto de Rheni alveis pag. 204. ut huc Iſelam adducat, quæ videat lector. *Jac. Gronovius.*

4 *Et Civilis ita cœpit*] Copulam & ex Flor. repoſui. *Pichena.*

5 *Et cum privatus eſſet*] De hoc loco ſenſit Sidonius in Epiſtolis: *Cajus Tacitus è majoribus unus tuis, ſub verbis cujuſdam Germanici ducis in hiſtoria ſua rettulit: Cum Veſpaſiano mihi vetus amicitia, & dum privatus eſſet, amici vocabamur.* Lipſius.

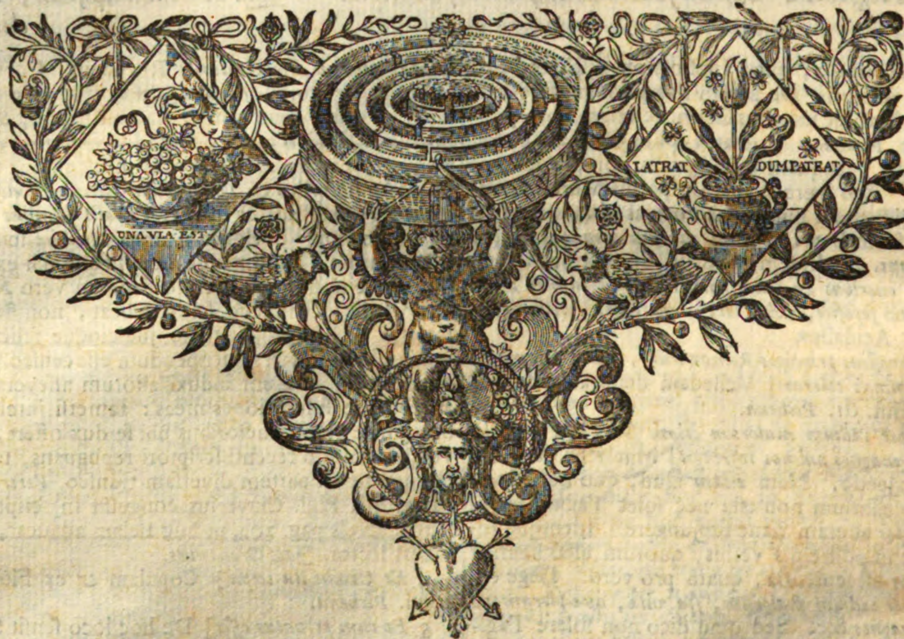
6 *Quæ Antonius epiſtolis, Hordeonius Flaccus præſens monebat*] Expreſſi lectionem Florentini. Vulgo: *Quæ Antonius abſens, Flaccus præſens* &c. Variant enim libri in verbo, *monebat*, cum in nonnullis editis legatur, *movebat.* Ego alterum retinui: non enim dici poteſt Antonium abſentem arma moviſſe, qui dux pro Veſpaſiano fuit. & referuntur hæc ad ea quæ Tacitus lib. præced. dixit: *miſſis ſane ad eum Primi Antonii litteris, quibus avertere accita à Vitellio auxilia, & tumultus Germanici ſpecie, retentare legiones jubebatur. Eadem Hordeonius Flaccus præſens monuerat.* Forte hic locus conſtrui poteſt: quæ arma Antonius Flaccuſque monebant, ut

deonius Flaccus præsens monebat, arma in Germania movi, quæ Mucianus in Syria, Aponius in Mœsia, [1] *Flavianus in Pannonia.*

ut moverem, movi. Suspicor tamen legendum, *Quod Antonius* &c. *Pichena.* Emendo & distinguo: *Quæ Antonius absens; Flaccus præsens monebat. Arma* &c. Ita est: Antonius litteris ipsum monuerat, atque eadem coram Flaccus. Idem supra lib. 4. narravit Tacitus. *Acidalius.*

1 *Fabianus*] Lego, *Flavianus.* Lipsius.

Flavianus in Pannonia] Ita Florent. Male vulgo, *Fabianus.* nam alibi à Tacito sic appellatur. *Pichena.* Lipsius recte *Flavianus.* Acidalius.



C. CORNELII TACITI
DE
Situ, Moribus, & Populis Germaniæ
L I B E L L U S.

1 GERMANIA omnis à Galliis Rætiisque & Pannoniis, Rheno & Danubio fluminibus; à Sarmatis Dacisque, [2] mutuo metu aut montibus separatur. [3] Cetera Oceanus ambit, [4] latos sinus & insularum immensa spatia complectens, [5] nuper cognitis quibusdam gentibus, ac regibus, quos bellum aperuit. Rhenus [6] Ræticarum Alpium inacces- 1
so

COMMENTARIUS.

Ordinem scriptionis, si sequimur, ante Historias & Annales sibi locum vindicet hic libellus. Scriptus enim est Trajano secundum consule, id est Nerva adhuc vivo. Ipse ostendit infra: *Cæcilio Metello ac Papirio Carbone Coss. Ex quo si ad alterum Trajani consulatum computemus, ducenti fere & decem anni colliguntur.* At Historiæ cœptæ Nerva jam mortuo, & inter divos. ut docui. *Lipsius.*

1 *Germania omnis*] Quia jam Romanis quoque variæ hujus nationis regiones cognitæ. An potius quia vulgo *Major* & *Minor* Germania diceretur; item *Prima* & *Secunda*, sicut hodie *Superior* & *Inferior?* Sallustium ita sæpe locutum haud nesciebat. ut in Jugurth. *postquam omnis Numidiæ potiebatur.* Colerus.

2 *Mutuo metu aut montibus*] Vitiat acutam sententiam Bambergense exemplar, *mutuo victu.* Imo vero metu: qui inter æque potentes, pro termino ac repagulo. Thucydides bene & apposite: Τὸ δὲ ἀντίπαλον δέος, μόνον πιστὸν ἐς ξυμμαχίαν. *Lipsius.*

Mutuo metu, aut montibus] Intelligit montes Sarmatiæ Europææ Orientales, quos & Marcianus Heracleotes præter Ptolomæum nominat. Ἀπὸ δὲ δυσμῶν, inquit, τῷ τε Οὐϊστούλᾳ ποταμῷ καὶ τῇ Γερμανίᾳ τῇ μεγάλῃ μετὰ τὰ Σαρματικὰ ὄρη καὶ αὐτοῖς τοῖς ὄρεσιν. Hos *Tatri* Poloni vocant. qnod ex illa parte Tartari aliquando ingruere soliti sint. Frustra sunt, qui eundem cum his faciunt Carpathum: cum sit longe remotior, & postea quasi infusam complectatur Daciam. *Colerus.*

3 *Cetera Oceanus ambit*] Mela: *Qua Septentrionem spectat, Oceanico littore obducta est.* Strabonis tempore ignotum omne hoc littus. Sic ipse innuit. *Idem.*

4 *Latos sinus & insularum*] Hæ insulæ & hi sinus Francos nobis dedere & Saxones, aliasque gentes quasdam, quæ ex littoralibus & insularibus mediterraneæ factæ sunt. *Rhenanus.*

5 *Nuper cognitis*] Domitiani imperio, opinor. cui bella cum Cattis, Suevis, Sarmatis, & ea occasione, illustratæ magis vicinæ gentes. *Lipsius.*

Nuper cognitis quibusdam] Domitiani imperio, ut Lipsio placet. Mihi magis placet de Drusi Germanici bellis accipere. Strabo lib. 7. Ἐχειρώσατο δ᾽ οὐ μόνον τῶν ἐθνῶν τὰ πλεῖστα, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐν τῷ παράπλῳ νήσους. Huc refero & illud Plinii 2, 105. *Nam & in Germania immensas insulas non pridem compertas, cognitum habeo.* Sed eodem libro cap. 67. idem plane mecum ostendit de Germanico Tacitum intelligere, dum ait, *auspiciis Divi Augusti Germaniam classe circumvectam ad Cimbrorum usque promontorium.* Nihil amplius dubito: & tamen illum Suetonii locum in Claudio illaudatum non relinquo: *Is Drusus in quæsturæ præturæque honore, Dux Rhætici, deinde Germanici belli, Oceanum Septentrionalem primus Romanorum Ducum navigavit.* Loquitur certe de accolis Oceani Septentrionalis. Solet autem Tacitus per vocem *nuper* mediocre elapsi temporis spatium designare. Infra dixit *Germaniæ vocabulum recens & nuper additum.* Enimvero jam Julianis temporibus innotuerat. *Colerus.*

6 *Rhæticarum Alpium*] Partem ipsam Alpium nominat Strabo lib. 4. & alibi de Addua flumine: Τὰς δὲ πηγὰς ἔσχηκεν ἐν τῷ Ἀδούλᾳ ὄρει, ὅπου καὶ ὁ Ῥῆνος. Hi fontes paulo supra etiam illas Alpes collocantur à Dione lib. 39. fluitque Addua in lacum tandem Larium. In vett. libris Strabonis, teste eruditissimo Casaubono legitur Ἀζυάλλας, quæ vox

so ac præcipiti vertice ortus, modico flexu in Occidentem versus, septentrionali Oceano miscetur. [1] Danubius molli & clementer edito montis Abnobæ jugo effusus, plures populos adit, donec in Ponticum mare [2] sex meatibus erumpit. septi-
2 mum enim os paludibus hauritur. Ipsos Germanos indigenas crediderim, minimeque aliarum gentium adventibus & hospitiis mixtos: quia [3] nec terra olim, sed classibus advehebantur qui mutare sedes quærebant: & immensus ultra, [4] utque sic dixerim,

quasi Germanica est, notans decursum aut casum potius aquæ; quod inde Rhenus decidat. Mela: *Rhenus ab Alpibus decidens.* Gotefridus Viterbiensis, *Rhenus ab Alpe cadens.* Quis scit annon ab illo decursu etiam Rheni etymon petendum, quasi huc versum fluens, quod nostri dicant *Rein.* Sicut contra dici potuit Danubius sursum fluens *Danuf.* itaque recte scriberetur in antiquis monumentis, *DANUVIUS.* Nescio an non in mentem fuerit Verrio Flacco, vetustissimo Grammatico *Addua* flumen, ubi scribit apud Festum Danubium dictum fuisse *Adduanum.* Idem.

1 *Montis Abnobæ*] Plinius nominat lib. IV. cap. XII. sed ibi quoque infida scriptura. Alii enim libri, *Arnobæ.* Bambergensis hic: *Anribæ.* Roman. *Arbonæ.* Ptolomæo sunt 'Αυνοβοὶ montes. *Lipsius.*

Danubius molli & clementer edito montis Arbonæ jugo] Ausonius ignotum Danubii fontem esse scribit: *Danubius penitis caput occultatus in oris.* Apollonius ab Hyperboreis nasci eum cecinit, manifesto commento. Sed omnino Taciti vera est sententia, si non *Arbonæ*, sed *Arnobi* legatur. In ejus enim radicibus oriri jam notissimum est, prope Hercyniam sylvam, vulgo *Sylva nigra* nomen servat, ex adverso Rauracorum, quorum oppidum est Basilea. *Arnobi* Plinius Ptolemæusque meminit. De Ostiis quoque non eadem sentiunt auctores. *Alciatus.* Artolphi codex habet; *Abnobæ*, quemadmodum & Plinius vocat. Apud Marcianum Capellam *ad novem* legitur pro *Abnobæ.* De hoc diximus rerum Germanicarum lib. 3. *Rhenanus.* Montis nomen varie apud Plinium corruperant 4, 12. Inde ingeniose Rhenanus Danubium dici hariolatur. *Colerus.*

2 *Sex meatibus erumpit*] Sic Venetus. Vulgo, *erumpat.* In Florentino sequentes libelli desiderantur. *Pichena.*

3 *Nec terra olim*] Ejusmodi, navigationes Bacchi, Herculis, Jasonis, Phœnicum. Et Minois θαλαττοκρατία vulgata est: Castores vero ἐπιμεληταὶ τῆς θαλάσσης celebres apud Strabonem lib. I. apud Sen. Nat. Quæst. I. *Colerus.*

4 *Utque sic dixerim, adversus*] Haud satis capio. An adversum dicit, oppositum & contrarium? An *obversus* verius sit legi, idque ex situ ipso? An vox aliqua durior aut remotior fuit, præsertim quam præfatione ea leniit? Tamen haud male *adversum* ceperis, quasi mari Italico & Tyrrheno oppositum: eodemque sensu etiam, *Diversus.* Sic in Agricola scripsit: *Glota & Bodotria diversi maris æstu in immensum revecti, angusto terrarum spatio dirimuntur.* Lipsius.

Utque sic dixerim, adversus Oceanus] Ambigit Lipsius super voce, *adversus*, mihi quoque olim suspecta. Legendum enim putavi, *aversus.* Nunc vulgatam lectionem amplector, interpretorque, *adversus*, quasi vestigiis nostris oppositus, ut Antipodes. Et quoniam descriptio ista poëticum quiddam sapere videbatur, ideo ait, *utque sic dixerim.* Cic. de somn. Scip. *Vides hos, qui incolunt terram, non modo interruptos ita esse, ut nihil inter ipsos ab aliis ad alios manare possit, sed partim obliquos, partim aversos, partim etiam adversos stare vobis.* Et paulo post: *Duo sunt habitabiles: quorum Australis ille (in quo qui insistunt, adversa vobis urgent vestigia) nihil ad vestrum genus.* Pichena. Ego veram vocem credo detracta litterula, *aversus*, qui quasi à nobis sese avertit. *Acidalius.* Vera & germana lectio, nec alia verbi significatio quam propria: si aliter esset, cur illa adjecisset, *utque sic dixerim?* Difficilis est omnis navigatio adverso flumine. Simile quiddam ait videri Romanis, si Oceanum illum tempestuosum & horridum navigent. Effugitne autem hic Plutarchi notam Tacitus? vix effugit. Ille scribit in Theseo, Historicos an Geographos, si quæ sint supra captum aut scientiam suam, tum caussari hoc modo: τὰ δ' ἐπέκεινα, θῖνες ἄνυδροι καὶ θηριώδεις, ἢ πηλὸς ἀΐδνης, ἢ Σκυθικὸν κρύος, ἢ πέλαγος πεπηγός. *Ultra nihil præter arenam, & feritatem, aut lamas lutosas, aut Scythica juga.* Quo magis vapulabit apud illum censorem Pausanias, qui de hoc ipso Oceano sic loquitur: παρέχεται δὲ ἄμπωτιν καὶ ῥαχίαν καὶ θηρία οὐδὲν ἐοικότα τοῖς ἐν θαλάσσῃ τῇ λοιπῇ. Iterum Tacit. 2. Ann. *Hostilibus circum littoribus aut ita vasto & profundo, ut credatur novissimum & sine terris mare.* Colerus. Lipsius malit *obversus*, Cluverius ut & Curtius Pichena *aversus.* Sed vulgata præplacet. Oceanus enim tum habitus fuit quasi adversus omnibus navigantibus, multo magis novas sedes quærentibus. Facit mecum C. Colerus. *Conringius.* Quomodo *adversus Oceanus?* numquid aliter quam *secundum* & *adversum mare*, lib. 2. *Mare quoque etesiarum flatu in orientem navigantibus secundum, inde adversum erat.* Sumptum inde, quod *secundo flumine, amni secundo*, & vicissim *adverso flumine* vel *fluvio*, *adversa aqua per flumen* dixere. Sic etiam, qui ex Italia Oceanum per Germaniam proprie dictam ingreditur, *adversa aqua* videtur vehi sive æstu contrario: præcipuæ versus Septemtriones: ibi enim consur-

rim, adverſus Oceanus raris ab orbe noſtro navibus aditur. Quis porro præter periculum horridi & ignoti maris, Aſia, aut Africa, aut Italia relicta, Germaniam peteret? [1] informem terris, aſperam cælo, [2] triſtem cultu aſpectuque, [3] niſi ſi patria ſit. Celebrant carminibus antiquis [4] (quod unum apud illos memoriæ & annalium genus eſt) [5] *Tuiſtonem deum* [6] *terra editum*, *& filium Mannum*, *originem gentis conditoreſque. Manno tris filios* aſſignant, [7] *è quorum nominibus proximi Oceano* [8] *Ingævones*, *medii* [9] *Herminones*, *ceteri Iſtævones vocentur.* [10] Quidam autem licentia vetuſtatis *plureis deo ortos*, *pluresque gentis appellationes*, *Marſos*, *Gambrivios*, *Suevos*, [11] *Vandalios* affirmant: *eaque vera & antiqua nomina. Ceterum* [12] *Germaniæ vocabulum recens*

conſurgere mundum, qui in auſtros Libyæ *premeretur;* Ibi *erectum borean*, ex oppoſito *notum jacentem* credebant. Plinius lib. 2. c. 70. *Navigantium hæc maxime curſus deprehendunt*, *in alia adverſo*, *in alia prona mari*, *ſubitoque conſpicuis*, *atque ut è freto emergentibus quæ in amfractu pilæ latuere*, *ſideribus.* Gronovius.

1 *Informem terris*, *aſperam cœlo*] Sic de iiſdem Germanis Seneca de provid. c. 4. *Perpetua illos hiems*, *triſte cœlum premit*, *maligne ſolum ſterile ſuſtentat.* Pichena.

2 *Triſtem cultu*] Eadem cauſſa olim Atticam neglectam ait Thucydides, & inde Athenienſium Aborigines probat: τὴν γοῦν Ἀττικὴν ἐκ τοῦ ἐπιπλεῖστον, διὰ τὸ λεπτόγεων, ἀστασίαστον οὖσαν, ἄνθρωποι ᾤκουν οἱ αὐτοὶ ἀεί. i. *Quamobrem Atticam ab ultima antiquitate*, *propter agri tenuitatem*, *ſedatam iidem homines ſemper habuere.* Colerus.

3 *Niſi ſi patria ſit*] Juxta illud Euripidis:

—— ἀνδρὶ γάρ τοι κἂν ὑπερβάλλῃ κακοῖς
Οὐκ ἔστι τοῦ τρέψαντος ἥδιον πέδον.

Homini profecto operta ſit licet malis,
Nutrice Patria dulcius nihil cluet.

Rationem reddit neſcio quis è priſcis illis ſapientibus, τὸ γὰρ σύντροφον εἰδότι θνητοῖς ἐν βίῳ χαρεῖ. *Idem.*

4 *Quod unum apud illos*] Uti apud Barbaros fere omnes, & rudes litterarum. Nec Hiſpani aliter comperere, apud novos Indos. Eginhartus in Vita Caroli Magni: *Barbara & antiquiſſima carmina*, *quibus veterum regum actus & bella canebantur*, *ſcripſit*, *memoriæque mandavit.* Jornandes de Gothis: *In priſcis eorum carminibus pœne hiſtorico ritu recolitur*, &c. At proprie de Germanis, noſter lib. 11. Annal. de Arminio: *Caniturque adhuc Barbaras apud gentes.* Julianus egregie in Antiochico: qui hæc, ἄγρια μέλη vocat, παραπλήσια ταῖς κλάγγαις τῶν τραχὺ βοώντων ὀρνίθων: *agreſtia carmina*, *ſimilia clangoribus avium aſpere clamantium.* Lipſius.

Quod unum apud illos] Sic de Arminio Cheruſcorum principe Tacitus noſter in calce lib. 2. Annal. *Caniturque adhuc barbaras apud gentes*, *Græcorum annalibus ignotus*, *qui ſua tantum mirantur*, *Romanis haud perinde celebris*, *dum vetera extollimus*, *recentium incurioſi.* Eginhardus de Carolo Magno: *Barbara & antiquiſſima carmina*, *quibus veterum regum actus & bella canebantur*, *ſcripſit*, *memoriæque mandavit.* Rhenanus.

5 *Tuiſtonem deum*] Cluverius *Tuitonem* vel *Teutonem.* Contra exemplarium fidem. Forte ſcribendum *Tuiſconem:* ut populari modo dictus *Tuiske:* inde ſane rectius formaveris generale illud nomen *Tuisken.* Conringius.

6 *Terra editum & filium Mannum*] Editio vetus, quam Artolphus mihi commodarat, habet, *ei filium*, ut ſic legi diſtinguique verba poſſint, *Celebrant carminibus antiquis* (*quod unum apud illos m. & an. genus eſt*) *Tuiſtonem deum terra editum. Ei filium Mannum originem gentis conditoremque*, *Manno treis filios aſſignant.* Rhenanus.

7 *E quorum nominibus*] De his appellationibus multa diximus lib. 3. rerum Germanicarum, in principio, XIV. Plinii caput lib. 4. explicantes. *Idem.*

8 *Ingævones*] Sola diphthongus, quam & Plinius habet in hac, ut & in voce Iſtævonum, ſatis indicat perperam has voces nonnullos interpretari *Inwoner* & *Weſtwoner*, quaſi à ſitu incolentium vocabula illa ſint nata. Ne nunc urgeam diſerte à Tacito dici, à trium filiorum Manni nominibus illa Germanicarum gentium orta cognomenta; & alios dictos Herminones, quæ vox plane nihil habet commune cum ſitu. Itaque ex ſententia Taciti dixeris rectius: tres fuiſſe Manno filios, vulgo nuncupatos. *Ingaef*, *Iſtaef*, (quod forte idem cum *Juſtaef*, vel ut paſſim ſcribitur, *Guſtaf*,) & *Hermin.* Conringius.

9 *Herminones*] Plinius habet *Hermiones:* ſed altera illa vox propior antiquiſſimo illi nomini Germanico, *Hermin.* Idem.

10 *Quidam autem licentia vetuſtatis*] Exemplar cum quo pridem contuli, habebat, *Quidam uti in licentia vetuſtatis.* Rhenanus.

11 *Vandalios*] Plinius habet *Vindili.* Sed altera vox ſeculis ſequentibus magis inclaruit. *Conringius.*

12 *Recens*, *& nuper additum*] Nos *auditum* maluimus legi, quam *additum.* Quod ait, *nuper*, non hercules ita nuper: quippe cum ab ævo Julii Cæſaris, quo conſtat Germanos Galliam irrupiſſe. *Lipſius.*

Germaniæ vocabulum recens] De Germaniæ vocabulo variæ inter ſcriptores ſententiæ. præter antiquos

cens & nuper additum: quoniam qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerint, [1] *ac nunc Tungri, tunc Germani vocati sint. ita nationis nomen, non gentis evaluisse paulatim, ut omnes primum* [2] *à victore ob metum,* [3] *mox à se ipsis invento nomine* Germani *vocarentur.*

tiquos vide, si placet, Ægidium Tschudum Claronensem de prisca Rhetia, in epist. ad Beatum Rhenanum: ipsum etiam Rhenanum lib. I. rerum Germ. Hubertum Thomam Leodium in lib. de Tungris & Eburonibus: Petrum Divæum Lovaniensem de Galliæ Belgicæ antiquitatibus. Quod autem Tacitus ait, *Germaniæ vocabulum recens*, omnes illum accusant, cum ignorare minime potuerit, etiam ab ævo Julii Cæsaris Germanos Galliam irrupisse. Censeo Tacitum, non de suo ævo loqui, sed sermonem referre ad veteres scriptores Germanos, de quibus tradidit. pendent enim hæc à superiori verbo, *affirmant.* Pichena.

Et nuper additum] Multo magis hoc demulcet quam *auditum.* Intellige, datum, inditum, impositum. Virgilius I. Æneid. *Puer Ascanius, cui nunc cognomen Julo Additur.* Seneca Herc. Fur. *Quis nomen unquam sceleris errori addidit?* ut ex Flor. restituimus. Claudianus conf. Olybrii & Probini: *nam sæpe soles ductoribus illis Instaurare vias & cursibus addere nomen.* Gronovius.

1 *Nunc Tungri, nunc Germani*] Valde amplector Bambergensem scripturam, quam & Pichena repperit in veteri editione Bononiensi: *ac nunc Tungri, tunc Germani.* atque ita evolvam me ex obscura origine nominis, quod hodieque hæret in pace & bello optima gente. Sententiam enim hanc reor (quidquid dissertum aliis) eos qui transgressi primitus Rhenum sint, esse eum ipsum populum qui nunc Tungri appellentur, at tunc Germani. quod tamen unius nationis peculiare nomen, paulatim transfusum ad omnes. *Lipsius.*

Ac nunc Tungri, tunc Germani vocati sunt] Ita Lipsius restituit ex Bambergensi codice eamque ipsam lectionem adstruit liber Bononiæ editus anno MCCCCLXXII. quem nuper contuli. Obscurabat historiam vulgata lectio: *nunc Tungri, nunc Germani.* Pichena. Crux hic locus interpretibus, ipsique etiam Lipsio, qui varie trahit, & sibi non constat, quamque sententiam verissimam sibi denique persuadet, ea in se ipsam pugnat. Singula examinare & refellere mihi prolixe non lubet: ipse quid censeam breviter exponam. Locum totum sic lego; *Ceterum, Germ. v. r. & nuper additum*, (non muto cum Lipsio *auditum*, quia Tacitus vult, novum hoc nomen reliquis antiquis superadditum) *quoniam qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerint, tunc* (non *nunc* vel utrumque dele) *Tungri, nunc Germani, vocati sint. ita nationis nomen in nomen gentis evaluisse paullatim, ut omnes primum à victore ob metum Tungri, mox à se ipsis invento nomine Germani vocarentur.* Cic. initio lib. I. Divin. *Gens in natione, qua universalis.* Quorum sententia nunc clarissima, & ubique consentanea. Germanorum vocabulum ex quorundam opinione ait recentius, & priscis nominibus, quæ recensuit, nuper adjectum. idque ea occasione & ratione. Natio quæ prima Rhenum transgressa Gallos expulit, Tungri vocabantur. Hujus nomen nationis paulatim sic in gentis nomen evaluit, ut Transrhenani omnes promiscue, ob metum & formidinem aliorum è victoribus Tungri primum, deinde proprio & à se ipsis invento nomine Germani in universum appellarentur. Aliter non est, ut solida constansque sententia ulla è loco hoc eruatur. *Acidalius.*

2 *A victore ob metum*] Vox. *Germani*, eidem Bamberg. recte abest. Ista ipsa enim noviter interpretari posse videor, & præter mentem omnium, etsi non præter verum. Censeo eum hoc dicere. Pactum ut omnes qui Rhenum accolerent, nomen ab ista victrice natione invenirent, ob metum scilicet recentem Gallorum: qui quoties de transgressis vel adventu Transrhenanæ nationis audirent, ajebant trepidi adventare Germanos. at isti proprie Germani, novum nomen invenirent à se ipsis, discriminandi nimirum caussa, & dicerent se Tungros. Possim vulgatam tueri & explicare, sed cur nuger? hæc mera veritas. *Lipsius.*

3 *A se ipsis invento nomine Germani*] Si mordicus hanc retines; legam, *à re ipsa invento.* Germani enim etymo prisco, bellaces viri sunt. Gerra bellum. invenere ergo id nomen, ab ipsa re, quia tales. Vulgatam quomodo expedies? aut qui à se ipsis nomen hoc invenere, quod antea in Tungris? Sane interpretes hic fluctuant, & fluctuabunt æternum. *Idem.*

Mox à se ipsis] Similia Persæ licet alia de caussa. Sallust. Jugur. *hi paulatim per connubia Gætulos sibi miscuere: & quia sæpe tentantes agros alia deinde atque alia loca petiverant, semet ipsi Numidas appellavere.* Nunc omissis interpolationibus, hanc reor fuisse Taciti mentem, Tungri (natio ejus gentis quæ in universum postea Germanorum nomine dicta) irruperunt in Galliam, victisque incolis, tantum iis metus incussere, ut nomine Tungrorum Transrhenanos omnes designarent, qui adversus se flumen transirent. *A victore*, id est, propter victorem; ut 4. hist. *Cerialis à metu infamiæ: si licentia sævitiaque imbuere militem crederetur.* Iidem post illa Tungri victoriis elati, ἀλαζονικῶς Germanos sese dixerunt hoc est (doctiss. vir ait) homines bellicosos: quod vocabulum ceteræ nationes ejus gentis paulatim sibi vendicarunt. At Geographus lib. 7. aliter sentit. διὸ δίκαιά μοι δοκοῦσι Ῥωμαῖοι τοῦτο αὐτοῖς θέσθαι τοὔνομα ὡς ἂν γνησίους Γαλάτας φράζειν βουλόμενοι. γνήσιοι γὰρ οἱ Γερμανοὶ κατὰ τὴν Ῥωμαίων διάλεκτον. i. *Quapropter iis jure à Romanis id nominis indi-*

inditum est, quasi dicas veros Gallos: veri enim Latine Germani dicuntur. Salinerius. Ita crediderim sane à se ipsis inventum fuisse, sed non impositum. Nam se invicem *fratres* appellabant, suo quodam more, & ut opinor, militari. Hoc Romani audientes vertebant *Germanos.* Strabo quoque recte à fraternitate Germanos dictos censet, sed non recte, quod propter Gallos fratres. Quæ enim caussa idonea Romanis propterea fratres nominandi Germanos, quia ipsi & Galli fratres se invicem nominarent? Sarmata Bohemum & Bohemus Sarmatam fratrem indigitat, sed non ideo vel hæc vel illa gens, fratres dicuntur. Ad meam adsertionem redeo, quam & Plutarchus confirmat in Mario: ἐρομένου δὲ τοῦ Μαρίου τοὺς πρέσβεις περὶ τῶν ἀδελφῶν κἀκείνων ὀνομασάντων τοὺς Τεύτονας. En fratres hic diserte appellantur Germani. Et postea: ἐᾶτε τοίνυν τοὺς ἀδελφούς. Quare & de veriverbio Germanorum frustra hactenus à doctissimis viris disputatum. Unum addo: videri etiam Germaniæ populum, ab ea caussa dictos *Bruteros*, non *Bructeros*, ut vulgo scribunt. Fallor an ille mos è Scythia, ut plures alii Germanorum. Nicolaus de Γαλακτοφάγοις: Ὥστε τοὺς μὲν πρεσβυτέρους αὐτῶν πατέρας ὀνομάζειν, τοὺς δὲ νέους, παῖδας, τοὺς δ' ἥλικας, ἀδελφούς. Durat hodieque apud nostros ἀδελφότης quædam συμποσιακὴ, nec minus religiose colitur, ac priscis illis Romanis *cara cognatio.* Colerus. *Nunc Tungri, nunc Germani*, quum utrumque nomen promiscue, modo hoc, modo illud usurpatum fuerit. Dein malim: *primum victores à victis ob metum, mox à seipsis invento nomine vocarentur* i. omnes primum victores, quum Gallos expulissent, à victis Gallis invento nomine, quia hos victores metuebant victi, Germani sunt dicti, dein vero à se ipsis invento nomine Tungri. *Cluverius.* Ex Mureti & Lipsii correctionibus unam faciendam puto: *Gallos expulerint Tungri, hinc Germani v. s.* Tum, *omnes primum à victis ob metum, mox à re ipsa i. n. G. v.* Tungri pulsis Gallis ob hanc virtutem videntur dicti Germani, id est, bellatores, guerriers & vaillants. Hoc peculiare tum Tungris tributum nomen, cum omnibus Alemannis deinde communicatum; quod illis imposuerant primum victi metu armorum felicium, à quibus erant subjugati; postea idem, quasi ab re ipsa & fortuna datum assumpsit gens tota per partem sui victrix. *Harlæus.* Locus integerrimus est, si modo sic distinguas: *primo à victore ob metum, mox à se ipsis, invento nomine, Germani vocarentur.* Nomen *Germanorum* olim non totius gentis fuit, sed unius modo nationis, ejus nempe, quæ postea dicta est, *Tungrorum.* Neque exstiterat vocabulum inter Germanos, quo omnes in universum appellarentur. Notæ tantum erant plures diversarum gentium appellationes Marsi, Gambrivii, Suevi, Vandalii, Batavi, Catti &c. At vero cum Tungri, soli olim Germani appellati, primi Rhenum transgressi Gallos expulissent, & feliciter gestis rebus nominis sui terrorem ac celebritatem longe lateque auxissent, Galli, atque aliæ proximæ nationes, omnes Transrhenanos istos populos *Germanorum* nomine insignivere. Hoc est illud, quod dicit: *primo à victore ob metum Germanos omnes esse vocatos.* Alii exteri nimirum, ut Galli, à victore populo, tunc Germanorum, postea Tungrorum nomine insigni, omnibus Transrhenanis *Germanorum* vocabulum indidere. Transrhenani autem, cum illud generale, quo omnes designarentur, nomen jam ab aliis, ut Gallis, esset inventum, haud gravatim ipsi quoque inter se illud admisere. quod neque inconveniens esset, unum aliquod exstare, quod commune esset omnibus nomen, neque dedecorum, id nomen ab omnium fortissima celebratissimaque postea Tungrorum dicta gente mutuari. Hoc vult Tacitus, cum addit, *mox à se ipsis, invento nomine, Germani vocarentur.* Nemo in posterum dubitabit, quin vexatissimi loci ea sententia sit, quam exposuimus. Vis etiam exempla? Otho Frisingensis Chron. Henrici IV. Imperatoris: *Omnes occidentales populos*, Francos, *ob antiquam gentis illius virtutem & dignitatem, Orientales appellare solent.* Quod & fit etiamnum. Hieronymus Osorius de gestis Emanuelis Regis Lusitaniæ lib. v. *Campson Ægypti imperator misit multos ex illis, quos olim, dum illud imperium vigebat*, Mamelucos *appellabant, qui in pueritia à Christianis parentibus per vim abducti, & Mahumetanis institutis imbuti, & armis diligenter exerciti, bellica disciplinæ laudibus excellebant. Hos Indi Rumes, id est, Romanos, vocabant. Nam cum ex antiquis monumentis accepissent, quantum Romanum imperium reliquis gentibus militari gloria præstitisset, cum primum in Indiam hi Sultani milites invecti sunt, eorumque robur, & in re militari disciplinam ac industriam percepissent, Romanos esse judicarunt.* Vides, quomodo à victore populo, aliis, vicinis maxime, plerumque vocabulum indatur. Batavorum nomen cum unius olim in inferiore sive secunda Germania nationis fuerit, hodie, ob ejus celebritatem, sibi etiam tribuunt vicini Belgæ, inprimis qui nunc Fœderati dicuntur. Et hic vides, populos à se ipsis alieno & illustri nomine appellari. Sed jam excessimus institutum, & Notarum, quas quam brevissimas hic esse voluimus, modum. *Boxhornius.* Qui scil. nunc Tungri, illi ante Germani audierunt, sive ipsimet sibi hoc nomen indiderint, sive à Romanis aut Gallis cœperit hæc appellatio. quod posterius Strabo diserte testatur, & innuit Tacitus addens, *vocati sint:* eoque forte est verisimilius. Sensus hic fuerit. Galli, aut potius in Gallia commorantes Romani, Tungros Rhenum transgressos appellavere Germanorum nomine. Tungri hi Gallorum victores ad omnes Transrhenanos nomen hoc suum transtulerunt, quo metum incuterent, venditantes scilicet omnes illos fraterno quasi vinculo sibi junctos esse. Placuit inde nomen illud recens tum inventum ipsis Transrhenanis. Nescio tamen an quo certo liceat testimonio ostendere, istac appellatione

tur. *Fuisse apud eos & [1] Herculem* memorant, [2] primumque omnium virorum for-
3 tium ituri in prœlia canunt. Sunt illis hæc quoque carmina, quorum relatu quem [3] *Barditum* vocant; accendunt animos, futuræque pugnæ fortunam ipso cantu augu-

pellatione Germanos ipsos suæ inter linguæ homines unquam usos. *Conringius.* Locus ex illis, in quibus ma ore cum fiducia destruas aliena, quam mo'iaris & struas tua. Utcumque autem defendi possit *à victore*, malim tamen à *victrice*, ut referatur ad *nationem.* Deinde utrobique admitto scripturam Bambergensem. Sensus: ut Transrhenanæ gentes, inter Gallos & ab his ad Romanos Græcosque potissimum per Massilienses propagata communi appellatione, à victrice natione, metu dictante, omnes *Germani* (quod primis experimentis virtutis appellabantur, qui postea *Tungri* dici maluere) mox, postquam non metus, sed ratio, valuit, & interius eæ Transrhenanæ gentes sunt cognitæ, proprio & à seipsis, invento nomine, velut Suevi, Catti, Sicambri, Cherusci, Usipetes &c. vocarentur. *Gronovius.*

1 *Herculem memorant*] Witigindus lib. I. *Secundum errorem paternum sacra sua propria veneratione venerati sunt, nimirum Martem effigie columnarum imitantes Herculem.* De silva Germanorum Herculi sacra Tac. 2. Ann. *Colerus.*

2 *Virorum fortium. Ituri*] Recte distinxi. Non enim ea mens, quod Herculem canant: sed quod alacres & cum cantu incipiant pugnas. Tacitus lib. II. Histor. *Temere subeuntes cohortes Germanorum, cantu truci, & more patrio nudis corporibus.* Lib. IV. *Ut virorum cantu, fœminarum ululatu sonuit acies.* Noto autem etiam Hispanos præliis præcinuisse, ex Silio:

——— ritu jam moris Iberi
Carmina pulsata fundentem barbara cetra.

I V, 34. Diodorus Siculus, de Lusitanis: Ἐν τοῖς πολέμοις πρὸς ῥυθμὸν ἐμβαίνουσι, καὶ παιᾶνας ᾄδουσιν ὅταν ἐπίωσι τοῖς ἀντιτεταγμένοις: *In bellis ad numerum incedunt, & carmina canunt cum aggrediuntur hostem.* Simili in Thracibus aliisque Barbaris fuisse, notavi ad IV. Annal. *Lipsius.*

Primumque omnium virorum fortium ituri in prœlia canunt] Ita distinguunt veteres omnes. Mutat Lipsius, puncto post vocem *fortium* apposito: ut Germani non Herculem; sed simpliciter canant. Ego sto pro antiqua distinctione. Nec enim alias dixisset; *Sunt illis hæc quoque carmina.* aliud scil. genus carminum, præter id, quo annales memorabant. Canebant itaque fortes viros. primumque inter eos Herculem, illorum scil. laudes, & res gestas. ituri in prœlia, ut etiam in annalibus. nam Tac. Ann. 2. in fine, de Arminio dixit: *caniturque adhuc barbaras apud gentes.* Pichena.

3 *Barditum vocant*] Ita Farnes. & scio Bardos Gallos dictos cantores, sive poëtas. Placet tamen nunc magis, *Baritum:* quæ mera vox nostras, quibus *Beren* aut *Baeren*, clamare, vocem tollere. Errabit enim qui ab elephantis barritu deducet, Germanis tunc ignoti. Althamerus, *Blaritum* vellet, Germanico item verbo. Quidquid de nomine sit; Ammianus hunc describit, *clamorem fuisse maximum, qui ipso fervore certaminum exoriens identidem, paullatimque adolescens, ritu extollitur fluctuum cautibus illisorum.* Lipsius.

Baritum vocant] Barritus istius, post Tacitum meminit Amm. Marcellinus lib. 16. *Cornuti & Braccati usu prœliorum diuturno firmati, eos jam gestu terrentes Barritum civere vel maximum. Qui clamor ipso fervore certaminum à tenui susurro exoriens paulatimque adolescens ritu extollitur fluctuum, cautibus illisorum.* Ubi lego, *eos jam gestiurientes Barritum ciere.* Subauditur *Alemannos.* Et mox, *ritu extollitur fluctuum cautibus illisorum.* Sed tamen Artolphi liber habebat, *Barditum:* Veluti sit à verbis, quæ Germani *wort* appellant, tractum vocabulum. Nisi debet esset *blarritum.* De cantu Germanorum prœlium ineuntium Tac. 4. Hist. *Ut virorum cantu, feminarum ululatu sonuit acies.* Rhenanus. Quamvis *bardus* Nonio sit, vi propria & ingenio tardus, Græcorum auctoritate, quibus Βάρδιστος piger & tardus dicitur; sic Hom. Ilia. ψ. equi βάρδιστοι dicti tardi, & Festo *Bardus à tarditate ingenii appellatur,* nihilominus *Bardi* proprie inter Gallos homines fuere, fortia illustrium virorum facta heroicis composita versibus, cum dulcibus liræ modulis cantitantes, teste Marcellino lib. 4. de quibus Lucanus lib. I. *Plurima securi fuditis carmina Bardi.* Quod vero *Bardi* Galli genere essent, præter jam dicta confirmat etiam Hesychius: Βαρδοὶ ἀοιδοὶ παρὰ Γαλάταις. Verum quia *Bardi* laudabilium doctrinarum studiis incumbebant, nec ad militiæ munera proni erant, hinc forte & *Bardi* nuncupati, hoc est, tardi. Unde jure optimo Zasius in epit. feud. tit. de feud. success. strenuum virum ac bellicosum *bardo* opposuit. Ab horum *Bardorum* cantu forsitan *Barditum* dictum cantum illum, seu clamorem, quo per initia pugnæ Germani Galliis conterminі, usi sunt, Taciti testimonio. Nonnulli textus legunt *Barritum*, non *Barditum*, nec mehercule injuria. Siquidem ita Ammianus lib. 16. de Germanis & Alemannis. Hinc quem *dissonum & trucem cantum* Livius l. 5. appellavit, & Vegetius 3, 18. *barritum* vocavit, idem Tacitus paulo infra *cantum*, *fremitum*, *clamoremque dissonum* nuncupavit. *Barritum* autem hunc dictum existimant quidam à similitudine inconditæ vocis elephanti, quem *barrire* tradit Spartianus in Antonino Geta, unde & *barrus* elephas Latinis dictus, ut docent interpretes in Horatii Epod. 12. Hujuscemodi clamore, vel saltem consimili, non solum Germanos usos per initia pugnæ, sed & alias nationes obser-

augurantur. terrent enim, trepidantve, prout sonuit acies. Nec tam voces illæ, [1] quam virtutis concentus videntur. affectatur præcipue asperitas soni, & fractum murmur, objectis ad os scutis, quo plenior & gravior vox repercussu intumescat. Ceterum & [2] *Ulixem* quidam opinantur *longo illo & fabuloso errore in hunc Oceanum delatum, adiisse Germaniæ terras, Asciburgiumque, quod in ripa Rheni situm hodieque incolitur,* [3] *ab illo constitutum, nominatumque. Aram quin etiam Ulixi consecratam, adjecto*

observamus. Livius 4, 37. l. 30, 34. Et lib. 40. de Romanis adversus Ligures pugnaturis. Cæsar lib. 3. Civ. 92. Hoc idem refert Plutarchus in Cæsaris vita. Cæsar. 7. Gall. *Hostes committunt prœlium, utrimque clamore sublato, excipitur rursus ex vallo, atque omnibus munitionibus clamor.* Hirtius de bello Hisp. *Hic etsi virtute nostri antecedebant, adversarii loco superiori defendebantur acerrime, & vehemens fiebat ab utrisque clamor.* Ex his, id moris fuisse Italis & Hispanis, ut scil. pugnaturi clamorem ederent, quam possent, maximum, manifestum est, quod & de Germanis diximus. De Pœnis Livius 26, 5. De Gallis 21, 28. Sed & ante hos omnes id factum etiam à Græcis, docet Homerus Iliad. δ. de Trojanis οὐ γὰρ πάντων ἦεν ὁμὸς θρόος, οὐδ' ἴα γῆρυς. Quod pariter confirmat Polybius lib. 15. *Romanos more patrio in prœlio simul vociferari, & gladiis ad scuta illisis, strepitum edere.* Verum concludamus in textu Taciti legi posse *Barditum* & *Barritum*; namque utravis lectio ratione non caret, ut diximus. *Marc. Donatus.* Lipsio magis placet, *Barritum.* Ita certe vocatur ab Amm. Marcellino l. 31. *& Romani quidem voce undique Martia concinentes, à minore solita ad majorem protolli, quam gentilitate appellant barritum, vires validas erigebant.* Pichena.

1 *Quam virtutis concentus videtur*] Bambergensis, *quam mentis concentus.* quod haud præferam vulgatæ. *Lipsius.*

Nec tam voces illæ, quam virtutis concentus videntur] Ita Venetus ac Bon. Vulgo, *nec tam vocis ille, quam virtutis concentus videtur.* Pichena. Lipsius Bambergensis cod. lectionem flocci facit. At hercules ita mihi videtur Tacitus scripsisse, ut illud Homericum scil. exprimeret:

Οἱ δ' ἄρ' ἴσαν σιγῇ μένεα πνείοντες Ἀχαιοὶ
Ἐν θυμῷ μεμαῶτες ἀλεξέμεν ἀλλήλοισιν.

Ast ibant taciti spirantes robur Achæi Inque vicem auxilium tacita sibi mente ferebant. Colerus.

2 *Ulixem quidam*] Interque eos Strabo, magni & directi judicii scriptor, lib. III. qui adfirmate tradit Ulysseam Lusitaniæ (Ulyssiponem aliter dicimus) Homerici Ulyssis monumentum esse. Sed & in Britanniam eum venisse, ex ara Græcis litteris inscripta collegit Solinus c. XXV. itemque Mela. Cui miræ & blandienti opinioni si indulgemus: quidni Vlissinga nostra in Zelandia, ab eodem sit? quidni Circæa à Circe? Sed vani & lascivi, vereor, lusus isti ingeniorum sunt: quibus tamen hodie nonnemo se ostentat & superbit. Jo. Brodæus hæc de Ulyssis errore in Miscellaneis scite coarguit: Brodæus, vir sive adolescens potius, acris ingenii, probi judicii, lectionis diffusæ, quem non magis in ore famæ esse miror, imo indignor. *Lipsius.*

Ulyxem] Habebam de Ulyssis erroribus quædam non vulgaria, quæ huc adscriberem, sed deterruit me cum Bionis illius antiqui, tum gravissimi Senecæ objurgatio, quæ ad Lucillium scripta *epist.* 13. *Quæris Ulysses ubi erraverit potius, quam efficias, ne nos semper erremus. Non vacat audire, utrum inter Italiam & Siciliam jactatus sit, an extra notum nobis orbem: neque enim potuit in tam angusto error esse tam longus.* Polybius negaverat Ulyssem ingressum Oceanum, quem refutat Strabo lib. 1. Mirum tamen, nisi de illis erroribus condigna illo versu suo scripserat Homerus: Ἴσκε ψεύδεα πολλὰ λέγων ἐτύμοισιν ὁμοῖα. *Colerus.*

3 *Nominatumque* ἀσκιπύργιον] Vel, ut Rhenanus, ἀσυπύργιον. etsi abesse vox ea potest, incolumi sensu. Præcessit enim. At libri quidam magis hic diversi, qui ἀκρινίπριον referunt. ex quo placet quibusdam ἀκρινήριτον, à Nerito, ut volunt, Ithacæ monte. locus quidem hic ipse, quem indicari putamus, clivosus est, haud procul Veteribus vicus, *Aschelburg* nunc dictus. *Lipsius.*

Ab illo constitutum nominatumque ἀκρινίπριον] In exemplari illo cum quo contuleram meum codicem, sic scriptum erat, *acriniprion.* Lego, Ἀσυπύργιον, hoc est, *Astypyrgion*; ut *Ascipurgion* inde sit deductum, una tantum syllaba mutata, ceu vulgo facere mos est in non intellectis. *Urbem* Græcis ἄσυ significat, & πύργος *turrim* sive *propugnaculum.* Notum est *Astypalea* vocabulum diversis insulis ac civitatibus tributum, *Pyrgorum* quoque nomen notum ex Strabone, Stephano, Antonino. Porro non dubito, quin *Burgum* illud Germanis tam frequens in appellationibus oppidorum & arcium, παρὰ τὸ πύργος desumptum sit: quando majores nostri multa vocabula sunt à Græcis mutuati, ut & nonnulla à Romanis, ac ab Hebræis paucula. nam omnes hodie linguæ mixtæ sunt. Nec vero de Græcis vocibus, quas usurpant in vernaculo sermone Germani, quisquam mirabitur, qui proditum hoc à D. Hieronymo meminerit in Traditionibus Hebraicis in Genesin. *Legamus*, inquit, *Varronis de antiquitatibus libros, & Asinii Capitonis, & Græcum Phlegonta, cæterosque eruditissimos viros, & videbimus pene omnes insulas, & totius orbis littora, terrasque mari vicinas, Græcis accolis occupatas; qui, ut supra diximus, ab Amano & Tauro montibus, omnia maritima loca usque ad Oceanum possedere*

jecto Laërtæ patris nomine, eodem loco olim repertam. [1] *monumentaque, & tumulos quosdam* [2] *Græcis litteris inscriptos in confinio Germaniæ Rætiæque adhuc exstare.* quæ [3] neque confirmare argumentis, [4] neque refellere in animo est: ex ingenio suo quisque
4 demat, vel [5] addat fidem. Ipse eorum opinionibus accedo, qui *Germaniæ populos* [6] *nullis aliis aliarum nationum connubiis infectos,* [7] *propriam & sinceram & tantum sui similem gentem exstitisse* arbitrantur. Unde habitus quoque corporum, quamquam in tanto hominum numero, idem omnibus: [8] truces & cœrulei oculi, [9] rutilæ comæ, [1] ma-

Britannicum. Rhenanus. Adjiciunt vulgati Græcam vocem: *nominatumque ἀσκιπύργιον,* quam cum Lipsio, ut glossema prætermisi. præcessit enim nomen *Asciburgium.* Pichena. Sequentem vocem Græcanicam recte omitti cum aliis censeo. Nec debuit Rhenanus etiam mutare in ἀςυπύργιον. quod sane nec cogitatum nec scriptum Tacito. Marcianus Heracleotes: Ἐςὶ δὲ τῆς Γερμανίας τὸ μῆκος ἀρχόμενον μὲν ἀπὸ δύσεως καὶ Ασκιβουργίου πόλεως. *Colerus.*

1 *Monumentaque & tumulos quosdam*] Ne forte juniores credant, synonyma hæc esse, sciant, sepulchra antiquorum, in tumuli, hoc est, in monticuli formam facta fuisse: unde sepulchrum ipsum appellabatur tumulus, qui deinde circumdabatur sepimento quodam, aut cespite, aut lapide, aut marmore, pro cujusque fortuna. idque monumentum dictum. Virgil. in Culice.

Congestum cumulavit opus, atque aggere multo
Telluris tumulus formatum crevit in orbem:
Quem circum lapidum levi de marmore formans
Conserit, assiduæ curæ memor.

Macer JC. in l. 37. D. de relig. & sumptu fun. *Monumentum autem sepulchri id esse Divus Hadrianus rescripsit, quod monumenti, id est causa muniendi ejus loci factum sit, in quo corpus impositum sit.* Seneca Contr. 6. lib. 7. in fine: *Inter sepulchra monumenta sunt.* & ep. 92. *non est, quod nos tumulis metiaris, & his monumentis, quæ viam disparia prætexunt.* Idem Tacitus infra ait: *Sepulchrum cespes erigit. monumentorum arduum & operosum honorem, ut gravem defunctis aspernantur.* Pichena.

2 *Græcis litteris*] Litteris fortasse, vix credo lingua. Quid autem mirum de illis, cum etiam Helvetii & Galli litteratura Græca usi sint, Romanis characteribus juxta cum imperio ignotis? *Lipsius.*

3 *Neque confirmare argumentis*] Scriptus olim Bil. Pircheimeri *adfirmare*, ut monuimus ad Liv. 22, 13. *Gronovius.*

4 *Neque refellere*] Est enim antiquis illis Historicis ut non temere fides habenda, ita nec demenda statim. Prudenter Strabo lib. 8. Δεῖ δὲ τῶν παλαιῶν ἱςοριῶν ἀκούειν οὕτως, ὡς μὴ ὁμολογουμένων σφόδρα. οἱ γὰρ νεώτεροι πολλάκις νομίζουσιν καὶ τ᾽ ἐναντία λέγειν. *Veteres Historias oportet audire non quasi sint omnino dubiæ fidei. quippe & novitii multis in rebus dissentire solent.* Merito igitur Metrius Florus apud Plutarchum: τῶ δὲ αἰτίας ἀπορεῖν ἀπιςεῖσθαι τὴν ἱςορίαν, οὐ δικαίως. Colerus.

5 *Addat fidem*] Seneca Nat. Quæst. 4, 3. *Aut quod Historici faciunt, & ipse faciam. Illi cum multa mentiti sunt ad arbitrium suum, unam aliquam rem nolunt spondere? sed adjiciunt, penes auctores fides erit.* Plinius 28, 1. *Quin imo externa quoque & barbaros etiam ritus indagabimus. Fides tantum auctores appellet.* Idem.

6 *Aliis*] Redundat. *Lipsius.*

Nullis aliis aliarum nationum connubiis] Lipsius vocem, *aliis*, tanquam redundantem tollit. Forte, *nullis alienigenarum nationum.* Pichena.

7 *Propriam & sinceram*] Bamber. *perpetuam & sinceram.* Lipsius.

Propriam ac sinceram] Lipsius ex lib. Bambergensi adducit *perpetuam ac sinceram.* quam ego scripturam propriam magis ac sinceram puto. *Perpetuam* vocat, quia antiquissima & αὐτόχθων. Glossarium: *Perpetuum* Αἰώνιον, Διόλου, Διηνεκές. Colerus. Τὸ *perpetuam* huic rei accommodatum non videtur. Tria enim, quæ ponit hic Tacitus, nihil aliud sunt quam idem alio modo, majoris affirmationis & ἐμφάσεως χάριν. Ita & *proprius*, suus, οἰκεῖος, cum pluribus non communis, eoque impermixtus, *sincerus & tantum sui similis.* Gronovius.

8 *Truces & cœrulei*] Quales plerisque omnibus Arctois. Caussas indagat & invenit Aristoteles Problemat. τῶν πρὸς Ἄρκτον οἰκούντων, γλαυκὰ ὄμματα ἐςὶ τῷ τὸ θερμὸν κωλύεσθαι διεκπίπτειν διὰ τὸ ἐκτὸς ψυχρόν. Ait septentrionalium populorum oculos ideo cæsios esse, quia internus calor cohibeatur à frigore externo, ne effluat. *Colerus.*

9 *Rutilæ comæ*] Sive flavæ, & colore auri. Ideo Auricomi Batavi, Silio:

At puer auricomo jam formidate Batavo.

Wandali χρυσοειδεῖς, Procopio dicti. Rufum Seneca dixit III. De Ira; *Non est Æthiopis inter suos insignitus color, nec rufus crinis & coactus in nodum apud Germanos.* Et Martialis, Ruffum ea mente Batavum:

Sum figuli lusus, ruffi persona Batavi.

Græci plerumque ξανθὸν verterunt: etsi Galenus Commentario ad Polybum De victu, velit Germanos magis proprie πυῤῥοὺς dici, quam ξανθούς. Calpurnius Flaccus Declamat. II. de hoc Germanorum connato habitu: *Miramur hanc legem esse naturæ, ut in subolem transeant formæ quas quasi descriptas species custodiunt? Sua cuique genti etiam facies manet. Rutili sunt Germaniæ vultus, & flava proceritas Hispaniæ. non eodem omnes colore tinguntur. Di-*

versa

[1] magna corpora, & tantum ad impetum valida. laboris atque operum non eadem patien-

versa sunt mortalium genera, nemo tamen est suo generi dissimilis. Quem obiter emendo: *& flava proceritas.* (apage enim hoc de Hispanis) *Hispani an non eodem omnes colore tinguntur?* Nec à natura solum rutilus hic crinis, etiam ab arte. Lavabant enim crebro, & medicamento rutilabant. Ammianus: *Videbat* (Germanos) *lavantes alios, quosdam comas rutilantes ex more.* Medicamentum, sapo. Martialis:

Caustica Theutonicos accendit spuma capillos.

Plinius: *Prodest & sapo. Galliarum hoc inventum rutilandis capillis, ex sevo & cinere.* Ita Caligula procerissimum quemque è Gallis ad Germanicum triumphum legit: *coëgitque rutilare & submittere comam:* ut Germani scilicet germani viderentur. Suet. narrat cap. XLVII. Herodianus item de Antonino Germanos æmulante: Κόμας τε τῇ κεφαλῇ ἐπετίθετο ξανθὰς, καὶ εἰς κουρὰν Γερμανῶν ἠσκημένας. id est: *Comas etiam flavas capiti circumposuit, & ad tonsuram Germanicam factas.* Caussam huic coloris studio adsignat Clemens (lib. III.) terrorem. Τῶν ἐθνῶν, inquit, οἱ Κελτοὶ καὶ οἱ Σκύθαι κομῶσιν, ἀλλ᾽ οὐ κοσμοῦνται. ἔχει τὶ φοβερὸν, τὸ εὔτριχον τοῦ βαρβάρου, καὶ τὸ ξανθὸν αὐτοῦ πολεμὸν ἀπειλεῖ, συγγενές τι χρῶμα τῷ αἵματι. Romanæ etiam matronæ veteres amavere hunc colorem, *& summa diligentia capillos cinere rutilabant*, ait Valerius lib. II. cap. I. Posteriores magis avide, quæ capillicium ipsum emebant à Germanis, & pro comis suis supponebant. Ovidius ad puellam:

Jam tibi captivos mittet Germania crines,
Culta triumphatæ munere gentis eris.

Quamquam Servium notare video in IV. Virgilii, *matronis nigram comam, meretricibus flavam probatam fuisse.* Quo videatur Satyricus respexisse de Messallina matronam sedulo dissimulante:

Et nigrum flavo crinem abscondente galero.

De hac ipsa re doctissimus Tertullianus, libello de Cultu: *Video quasdam & capillum croco vertere. pudet eas etiam nationis suæ, quod non Germanæ aut Gallæ procreatæ sint: ita patriam capillo transferunt. Male ac pessime sibi auspicantur, flammeo capite.* Nam quod mali auspicii ait flammeum caput: intellegit omen ad flammas æternas. *Lipsius.*

Rutilæ comæ] Hoc quoque à septemtrione est. Herodotus de Budinis: Γλαυκόν τε πᾶν ἰσχυρῶς ἐστὶ καὶ πυῤῥόν. Plinius 2, 78. *Et adversa plaga mundi atque glaciali candida cute esse gentes, flavis promissas crinibus.* Apud Gallos vero non nasci tantum, sed etiam fieri solebant rufi capilli. Lege Diodorum Siculum. Plinius lib. 28. *Prodest & sapo. Gallorum hoc inventum rutilandis capillis ex sevo & cinere.* Scribit tamen inibi. eodem medicamento usos & Germanos, & quidem viros magis quam fœminas. *Colerus.*

1 *Magna corpora, & tantum*] Mutilus, me judice, Bambergensis, qui spreta priori voce scribit: *corpora tantum impetu valida.* Nam proceritas etiam inter Germanorum proprias notas. *Lipsius.*

Et tantum ad impetum valida] Scribit Justinus Parthos intolerandos fore, si quantus his impetus est, vis tanta ac perseverantia esset. Quod de Germanis hic Tacitus, etiam Gallis Florus 2, 4. & Livius 38, 17. tanquam similis utriusque gentis habitus, tribuunt. Sic etiam lib. 34, 47. & 35, 5. Apparet igitur Gallos illos veteres & Germanos mire convenisse, quantum ad naturam quum corporum tum animorum attinet. Enimvero satis indicat Cæsar comm. 6. jam tum Gallos, ob propinquitatem & transmarinarum rerum noticiam multa ad copiam atque usus largientem, imbelliores redditos, ac paulatim assuefactos superari, multisque victos prœliis, ne se quidem ipsos cum Germanis virtute comparare. De iisdem Tacitus Agric. II. Quod tamen in vetustissimos illos Gallos minime competere potest, de quorum fortitudine post missas in Asiam colonias apud Livium 38, 17. Cn. Manlius. Rutilarum comarum magnorumque artuum argumento Caledoniam Britanniæ habitantibus Germanicam originem vendicat Tacitus. De cantu Germanorum quum pugnam sunt conserturi, ibidem. Ergo quis negabit Celtas illos vetustissimos Germanis similes & vere Germanos fuisse ut plane dubium sit, num sicut Belgicas regiones, id quod Cæsar tradit ita etiam Celtarum terras olim suis Germani sive Teutones coloniis repleverint. Nam propria Regulorum nomina apud Livium *Lutarius*, *Dorolacus*, *Combolomarus*; apud Cæsarem *Litauicus*, & *Ambactorum* vox pro clientibus Germanicam etymologiam habent. De Belgarum nominibus minus mirandum. At dii boni quantam mutationem affert tempus, educatio, disciplina! Gallos longa pax adeo emolliit, ut dicas stirpem illam veterum Celtarum prorsus exoletam esse. Id quod apud Germanos Saxonibus accidit præcipue & Germaniam secundam incolentibus nationibus, quæ tamen primum Francorum, deinde Saxonum, bellicosissimarum gentium soboles existunt. Nihil vero pugnacius olim Saxonibus. Galli certe mitescere cœperunt, postea quam provinciales facti sunt. Quia Romani præsidiis externorum militum Gallias ex majori parte tutabantur, operam dantes, ut ipsi provinciales quieti & ocio per voluptates assuescerent. quod tam sedulo factum est in Galliis, ut non modo Romanorum mores induerint, sed etiam linguam acceperint, sua fastidita, ac nomen. unde Lotharingi omnes hodieque se Romanos, suamque linguam Romanam velut à Romanis acceptam appellant. Hanc artem mitigandi subjugandique populos, qua Romani suum in provinciis diversis imperium stabiliendo sunt usi, prodit Tacitus in Agric. 21. Idem ibidem de Gallis cap. II. Magnam itaque mutationem in Gallis factam videmus, quorum

patientia: [1] minimeque sitim æstumque tolerare, frigora atque inediam [2] cælo solove assueverunt. Terra [3] etsi aliquanto specie differt, in universum tamen aut silvis horrida, aut paludibus fœda: humidior qua Gallias, [4] ventosior qua Noricum ac Pannoniam aspicit: [5] satis ferax, frugiferarum arborum impatiens, [6] pecorum fœcunda, [7] sed plerumque improcera. [8] ne armentis quidem suus honor, aut gloria frontis.

rum imperium post Romanos Franci inclita Germanorum gens potissimum occupavere. At Germani sui similiores permanserunt. & quanquam post illam infelicem apud Tolbiacum pugnam, quo tempore divisa in duas factiones Germania Franci ostiis Rheni, Alemanni fonti ejusdem amnis propinquiores, velut duo proci, de Gallia contenderunt, victoribus Francis aliquandiu parere coacti fuimus, tamen quum & Carlingorum stirps exolevisset, qui post Merovingos in Gallia regnarunt originis Germanicæ, jamque Parisiorum comes Hugo Capetus invasisset principatum, respiravimus paulatim, & in pristinam nos libertatem ipsi vindicavimus. Nec vero est, cur Gallos istius mutationis pœnitere debeat, quando optimas leges, disciplinam ac civilitatem à Romanis acceperunt. adeo non nocuerunt devictis à se populis quum magnus Alexander tum Romani. Nos avitæ ferociæ plusculum retinemus. *Rhenanus.* Idem Ann. lib. 2. de iisdem Germanis: *jam corpus, ut visu torvum, & ad brevem impetum validum.* Columella lib. 3. *Germaniam decoravit altissimorum hominum exercitibus.* Sic Pausanias de Galatis in Phocicis, alii. *Colerus.* Forte melius, *sed.* Bambergensis, *tantum impetu valida.* Acidalius.

1 *Minimeque sitim*] 2. Hist. *Adjacentia Tiberi Germanorum Gallorumque obnoxia morbis corpora, fluminis aviditas & æstus impatientia.* Similia apud Livium & Plutarchum. *Colerus.*

2 *Cælo solove assueverunt*] Suetonius Paulinus Othonianarum dux partium, quo nemo illa tempestate militaris rei callidior habebatur, apud Tacitum nostrum lib. 2. Hist. spacium ac moras trahendi belli suadens, *Germanos* ait, *quod genus militum apud hostes atrocissimum sit, tracto in æstatem bello, fluxis corporis mutationem soli cœlique haud toleraturos.* Ac videmus Italos, Hispanos, ac etiam hodie Gallos in alienis terris commode habere, nostrates contra ad omnem plerumque externum cœli afflatum languescere. *Rhenanus.*

3 *Et si aliquanto specie differt*] Nescio quid idem liber sibi velit, *etsi aliquando specie aret.* An, *variet?* Lipsius.

4 *Ventosior qua Noricum*] Vix fides. Loca certe quæ humida & ad mare, magis obnoxia ventis, quam sicca & mediterranea, quod utique verissimum experimur in omni Germaniæ isto tractu, qui ad Septemtrionem. Sed nec ventorum proprie hic res est: de humore agitur, aut siccitate. Anne *verticosior*, ausim legere? id est magis alta & montana? Mela quidem ita disparat, in hac ipsa terra describenda: *Terra multis impedita fluminibus, multis montibus aspera, & magna ex parte silvis aut lapidibus invia.* An frustra angimur? & ventosam accipi, pro sicca atque aërea, simplicius & verius sit? *Idem.*

Ventosior qua Noricum] Lipsius docte arguit vulgatum, denique *verticosior* reponit: nisi *ventosior* capiendum, siccior ac magis aërea. Ego *verticosior* amplector; aut, quod eodem significatu ex iisdem vestigiis æque facile fit, *montosior*: sed & contra in prioribus pro *humidior*, *humilior* rescribo. *Acidalius.* Angitur hic doctiss. Lipsius. Sed caussa non erat. *Ventosum* vocat Noricum & Pannonias, non tantum quia sicca illa loca, sed etiam quia ibi silvarum ac montium copia, omnisque regio excelsior. Strabo de illa ipsa Germaniæ parte. Ἐξῆρται γὰρ ἡ χώρα πρὸς νότον καὶ συνεχεῖ ταῖς Ἄλπεσι ποιεῖ ῥάχιν τινὰ πρὸς ἕω τεταμένην ὡς ἂν μέρος οὖσαν τῶν Ἄλπεων. *Colerus.*

5 *Satis ferax*] Sata accipit, pro omnibus quæ feruntur. Idem fere de Africa Sallustius in Jug. *Ager frugum fertilis, bonus pecori, arbori infœcundus.* Pichena.

6 *Pecorum fœcunda*] Et pascuis quoque minime destituta. Plinius 17, 4. *Nam quid laudatius Germaniæ pabulis? Et tamen statim arena subest.* Colerus. Forte excidit vocula *hæc:* ut lectum fuerit: *sed plerumque hæc improcera.* Nihil tamen muto. *Conringius.*

7 *Plerumque improcera*] Malo, *pleraque.* De re ipsa autem, ita hodie contra est, ut armenta nostra Bataviæ aut Frisiæ, palmam poscere audeant contra omnia Europæ. *Lipsius.*

8 *Ne armentis quidem suus honor aut gloria frontis*] Innuit Germaniæ boves parva habuisse cornua, quæ *honorem frontis* appellat. Horatius de cauda pavonis 1. Sat. 11. *coctove num adest honor idem?* Plinius Paneg. ad Trajanum: *jam firmitas, jam proceritas corporis, jam honor capitis, & dignitas oris.* *Honorem capitis* vocat, decoram & ornatam Trajani cæsariem. Quod autem Lipsius proceros boves hodie esse in inferiori Germania testatur, idem ego in nonnullis provinciis superioris præsertim Hungariam versus. Juvat adscribere locum ex Cassiodoro Var. 3. ep. 50. *Ideo præsentibus decernimus institutis, ut Alamannorum boves, qui videntur pretiosiores propter corporis granditatem, sed itineris longinquitate defecti sunt, commutari vobiscum* (Noricis scil.) *liceat, minores quidem membris, sed idoneos ad laborem: ut & illorum profectio sanioribus animalibus adjuvetur, & vestri agri armentis grandioribus instruantur.* Pichena. *Honor* nitorem & pinguedinem significat. Sic *honesti tori* apud Virgilium, Horat. 2. Serm. *Coctove num adest honor idem.* Verbum

non

frontis. numero gaudent. [1] eæque folæ & gratiffimæ opes funt. [2] Argentum & aurum propitii an irati dii negaverint, dubito. Nec tamen affirmaverim, nullam Germaniæ venam argentum aurumve gignere. quis enim fcrutatus eft? [3] poffeffione & ufu haud perinde afficiuntur. Eft videre apud illos argentea vafa legatis & principibus eorum muneri data, non in alia vilitate, quam quæ humo finguntur: quamquam proximi ob ufum commerciorum aurum & argentum in pretio habent, formafque quafdam noftræ pecuniæ agnofcunt, atque eligunt: interiores [4] fimplicius & antiquius [5] permutatione mercium utuntur. [6] Pecuniam probant veterem & diu notam, [7] Serratos, Bigatofque. Argentum quoque magis quam aurum fequuntur, nulla

non feciffem, nifi Pichena nuper *honorem* cornua interpretatus effet, cum per *gloriam frontis* cornua denotaverit Cornelius. *Colerus.*

1 *Eæque folæ & gratiffimæ opes*] Sic & de Geryone Hifpanorum rege fcribit Juftinus: *Armenta Geryonis, quæ illis temporibus folæ opes habebantur.* Rhenanus. Cæfar lib. 6. de Eburonibus: *Magno pecoris numero, cujus funt cupidiffimi barbari.* Colerus.

2 *Argentum & aurum propitii an irati dii negaverint*] Auguftinus de Unitate Eccl. cap. 19. *Multi deo irato exaudiuntur. de quibus dicit Apoftolus, Tradidit illos Deus in concupifcentias cordis illorum. & multis Deus propitius non concedit quod volunt, ut quod utile eft tribuat.* Idem ferm. 55. de verbis Domini in Euang. Joannis cap. 7. *Aliquando Deus iratus dat quod petis, & Deus propitius negat quod petis.* Plinius 34, 1. tradit, æris metalla fuo tempore in Germania reperta. *Pichena.* Negat inventam auri aut argenti venam in Germania fuo tempore. Idem tamen Ann. 11. fcribit Curtium Rufum in Germania, in agro nimirum Martiaco reclufiffe fpecus quærendis venis argenti. Quod longe ante quam Tacitus hæc fcripfit, factum effe conftat. Conciliat controverfiam fæculi noftri decus, & unicus harunce litium literatarum arbiter Juftus Lipfius Saturn. 2, 1. Addo autem nec æs fodi folitum apud illos Germanos, nifi quod Plinius fcribit lib. 34, 1. *Feruntque nuper in Germania etiam provincia repertum.* Colerus.

3 *Poffeffione & ufu haud perinde afficiuntur*] Videtur fenfus: interiores ac rudes Germanos, nondum avaritia corruptos, æque poffeffionem atque ufum auri argentique parvi pendere folitos. quod etiam verba fequentia fatis oftendunt. Idem ergo erit, *haud perinde afficiuntur*, quod, perinde *haud afficiuntur.* Pichena. Subaudienda particula, quafi effet: *fed poffeffione. Haud perinde*, puta ac nos Romani & omnes fere aliæ nationes. *Gronovius.*

4 *Simplicius & antiquius*] Id eft, juftius. Maxima enim flagitia περὶ τὰ συμβόλαια καὶ τὴν τῶν χρημάτων κτῆσιν committi Strabo quoque teftatur. Sic autem Mela de Sarmatis: *Sarmatæ auri & argenti maximarum peftium ignari vice rerum commercia exercent.* Vicem rerum vocat μεταβλητικήν. Quam Sabinus & Caffius quoque Jureconfulti antiquiffimam effe ex Homero probarunt. *Colerus.*

5 *Permutatione mercium*] Quod moribus apud Germanos valebat, lege Lycurgus inftituit apud Lacedæmonios. Juftinus lib. 3. *Emi fingula, non pecunia, fed compenfatione mercium juffit: auri argentique ufum, velut omnium fcelerum materiam, fuftulit.* Vide Plutarchum in Lycurgo. *Pichena.*

6 *Pecuniam probant veterem*] Quæ femper lectio nova: at id nominis me commonefacit quam fubfrigide hæc Plauti verba à doctiff. Lambino accepta fint. Bacchid.

Sed Priamus hic multo illi præftat: non quinquaginta modo,
Quadringentos filios habet, atque equidem omnes lectos, fine probro.

Locus ex eo pendet, quod Priamus non omnes illos quinquaginta filios ex juftis nuptiis procrearat. Homerus lib. ult. Iliad.

Πεντήκοντά μοι ἦσαν ὅτ' ἤλυθον υἷες Ἀχαιῶν.
Ἐννέα καὶ δέκα μέν μοι ἰῆς ἐκ νηδύος ἦσαν,
Τοὺς δ' ἄλλους μοὶ ἔτικτον ἐνὶ μεγάροισι γυναῖκες:

i. *Quinquaginta mihi erant quando venerunt filii Græcorum, Novem & decem ex uno utero, Cæteros mihi in domibus mulieres pepererunt.* Cicero lib. 1. Tufcul. *At quinquaginta Priamus, quorum decem & feptem ex jufta uxore nati funt.* Non confentiunt de numero legitimorum, caufam de me ne petas; at in eodem diffidio Euripides, apud quem fic Hecuba fuas miferias deflet. Hecub. Ἡμεῖς δὲ πεντήκοντ' ἄμοιροι δὴ τέκνων. i. *nos vero quinquaginta orbæ fi liberis.* Dicamus Hecubam vi doloris delenitam omnes quinquaginta falfo fibi vindicaffe. Virgilius vero non quinquaginta modo, fed centum Priamo fuiffe fcribit, lib. 2. Æn. *Vidi Hecubam centumque nurus.* Solvit Servius, fed morofe. Quid fi *centum* oratorie, non Latine. *Salinerius.*

7 *Serratos, Bigatofque*] Diu hos Serratos nummos quæro, homo alias non appetens valde nummum. Nam vulgo leviter defunguntur. & Serrati, inquiunt, nummi quibus ferræ forma impreffa five incufa, ut Bigati quibus Bigarum. & de his quidem clarum eft. oculi me docent cottidie. at de Serratis, quis obfecro in tanta ifta copia nummorum veterum unum aliquem protulit aut proferet cum ferra? Non vidi, non legi. Fulvius fane Urfinus, in gente Manlia nummum repræfentat, cujus in poftica parte caput urbis, & infcriptum ROMA. SER. quod ipfe interpretatur Serratum. fed quo argumento? Mille nummi cum illo capite, in quis

nulla affectione animi, sed quia [1] numerus argenteorum facilior usui est promiscua
6 ac vilia mercantibus. [2] Ne ferrum quidem superest, sicut ex genere telorum colligitur. [3] Rari gladiis, aut [4] majoribus lanceis utuntur. [5] hastas, vel ipsorum vocabulo *frameas* gerunt, angusto & brevi ferro; sed ita acri & ad usum habili, ut eodem telo, prout ratio poscit, [6] vel cominus vel eminus pugnent. & eques quidem scuto frameaque contentus est. pedites & [7] missilia spargunt, pluraque singuli, atque

quis nihil tale. & potius id referendum ad Setrani cognomen, quod ex alia gente hærere huic potuit per adoptionem. An lectio solicitanda in Tacito? an *aratos*, aut *ratitos*, aut *Servianos* legendum? De prioribus quid fuerint, clarum: Servianos autem interpreter veteres regios, quos in pretio fuisse notat Suetonius Augusto. Servius certe primus regum, æs signavit. Adde quod in codice Bambergensi, *Servatos*. An servamus lectionem, & capimus Serratos eos, quorum ambitus dentatus atque asper fit in modum serræ? quæ proba nota, & nihil periisse longo usu aut refectione. Nummos ego quosdam argenteos ita formatos usurpasse his oculis sum certus. Spectasse autem id eos in nummis vulgo, ratio & Tertullianus addocent: *Qui venditant, prius nummum quo paciscantur examinant, ne scalptus, neve rasus, ne adulter sit.* Sed tu erudite lector cogita. nam de me Tullianum illud habe, *Cedo, eia manum tollo.* Lipsius.

Serratos Bigatosque] *Nota argenti* inquit Plinius 33, 3. *fuere bigæ atque quadrigæ, & deinde Bigati Quadrigatique dicti.* Porro argenti *bigati* ex Gallis Boiis, item ex Liguribus Romam allati sæpe fit mentio Livio: Nec aliter apparet *Serratos* ab impressa Serræ nota appellatos. *Rhenanus.*

1 *Numerus argenteorum facilior usui est*] Magis placuit, *facilior*, ut in Veneto ac Bon. quam, *faciliori*, ut in vulgatis. *Pichena.*

2 *Ne ferrum quidem*] Cum tela corneis aut osseis etiam cuspidibus nonnulli acuerent, Plin. 11, 37. *Urorum cornibus barbari Septemtrionales potant, urnasque binas capitis unius cornua implent. Alii præfixa his pila cuspidant.* Non dubito hæc de Germanicis populis accipienda esse. Nam & illud de poculis alibi mihi lectum. Sed potarunt etiam onychinis illi patres nostri. Idem Plinius 36, 7. *Sed in Germania potoriis vasis inde factis primum, dein pedibus lectorum sellisque.* Colerus.

3 *Rari gladiis utuntur*] Iisque grandibus & oblongis. Plutarchus de Cimbris: Μεγάλαις ἐχρῶντο καὶ βαρείαις μαχαίραις. Cæsar item, Livius, & Historici passim. Illud dignum nota è Widichindo: *Erat illis diebus Saxonibus longorum cultellorum usus, quibus usque hodie Angli utuntur morem gentis antiquæ sectantes. Cultelli autem nostra lingua Sahs dicuntur: ideoque ajunt quidam Saxones nuncupatos.* De veritate etymi nescio: illud scio, falces oblongas & grandes frumentarias eo nomine etiam hodie nobis dici. *Lipsius.*

Rari gladiis] Scire licet. Sidonius de Cimbris: *gladiisque gravatas Ante manus solas jussi portare catenas.* Suspicor fuisse proprio quodam nomine *Materes* dictos, quam vocem Gallicam esse Sisenna ait. Cultrum hodieque propter similitudinem reor, appellitare consuevimus *Metter* seu *Messer*. Eadem ratione à framea veteri Teutonico vocabulo dicimus adhuc *Frim*, sutorium an sartorium instrumentum, & minuto pugioni non dissimile. *Colerus.*

4 *Majoribus lanceis*] Mirum, quod hic rarum id telum facit: at in Annalibus vulgat. Ut lib. 1. de Cheruscis: *Hastæ ingentes, ad vulnera quamvis procul facienda.* Et 11. universe de Germanis: *Immensa Barbarorum scuta, enormes hastæ.* Iterumque: *Artis locis prælongas hastas non protendere, non colligere.* Nusquam de istis brevibus, quas Frameas vocat. *Lipsius.*

5 *Hastas, vel ipsorum vocabulo frameas*] Quod genus teli fuerit, quæro. Isidorus vult gladium fuisse. *Framea*, inquit, *gladius ex utraque parte acutus, quam vulgo Spatham vocant. Ipsa est & Romphæa.* Valde à Tacito abit, qui clare appellat Hastam: & addit, eodem telo cominus eminusque pugnasse. Non ergo gladius. Numquid Romphæa? nam & hoc addidit. pariterque Glossæ veteres, *Framea*, ῥομφαία. Ambigo, nec facile inducor credere, si Valerii quidem descriptio hæc proba: Argonaut. l. 6.

Æquaque, nec ferro brevior, nec romphia ligno.

Facit enim genus teli, in quo hastile & mucro pari fuerint longitudinis modo. Tacitus autem aliud fuisse in sua Framea docet, quam statuit *brevi & angusto ferro.* Itaque magis est ut ad exemplum Hastæ sive *Spiesse* nostræ fuerit, breviore tamen ligno. *Idem.*

6 *Vel cominus vel eminus*] Saxo Grammaticus huc videtur respexisse lib. 1. *Framea torta necem geminabit.* Describit & Diodorus Siculus: & nescio an etiam Plutarchus in Mario, ubi de equitibus Cimbrorum: Ἀκόντισμα δὲ ἦν ἑκάστῳ διβόλια. Sed aliud hoc videtur fuisse telum: nim. bipennis illa, quam postea creberrime Franci usitavere: unde & apud Gregorium Turonensem *Francisca* dictæ. Talem Sidonius intellexit: *Excussisse citas vastum per inane bipennes, Et plaga præscisse locum.* Breve telum fuit usitatum etiamnum quibusdam in Germania. Idem Tacitus haud dubie innuit Ann. 2. ubi Germanicus inter missilia Germanorum numerat *præusta aut brevia tela.* Colerus.

7 *Missilia spargunt*] Virgil. 12. Æn. *Et nos tela pater,*

que in immensum vibrant: [1] nudi aut sagulo leves. nulla cultus jactatio: [2] scuta tantum lectissimis coloribus distinguunt paucis loricæ: [3] vix uni alterive cassis, aut galea. Equi non forma, [4] non velocitate conspicui. sed [5] nec variare gyros in morem nostrum docentur. [6] In rectum aut uno flexu dextros agunt, ita conjuncto orbe, ut nemo posterior sit. [7] In universum æstimanti, [8] plus penes peditem roboris: [9] eoque mixti

pater, *ferrumque haud debile dextra Spargimus.* Pichena.

1 *Nudi aut sagulo leves*] De iisdem Germanis Seneca de Ira 1, 11. *Quid induratius ad omnem patientiam? ut quibus magna ex parte non tegumenta corporum provisa sunt, non suffugia adversus perpetuum cœli rigorem.* Idem.

2 *Scuta tantum*] Alibi idem Tacitus: *Non loricam Germano, non galeam; ne scuta quidem ferro nervoque firmata, sed viminum textus, vel tenues & fucatas colore tabulas.* Ait duplicem fuisse scutorum materiam vimina & tenues tabulas. Talia è viminibus aut cratibus plerisque etiam Scythiæ gentibus fuisse legimus. Et Persis tribuit Herodotus. unde sumsit veteris Glossarii auctor: Γέῤῥον, εἶδος ἀσπίδος Περσικῆς *Crates.* Plutarchus equitibus Germanorum lectis etiam galeas adsignat, ferarum rictibus & cristis insignes. *Colerus.*

3 *Vix uni alterive cassis aut galeæ*] Nihil ambigo quin esse debeat, *galea.* proinde & sic emendavimus. Occasionem errato dedit mox sequens vocabulum quod incipit ab è litera. *Rhenanus.* Isidorus Etymol. 18, 14. sic discriminat: quod *Cassis de lamina est, Galea de corio.* Pichena.

4 *Non velocitate*] Labore tantum boni. Cæsar lib. 4. *Germani importatis jumentis non utuntur, sed quæ sunt apud eos nata prava atque deformia. hæc quotidiana exercitatione, summi ut sint laboris, efficiunt.* Colerus.

5 *Nec variare gyros*] Qui mos Romanorum nec laude, nec fructu suo caruit. Tangit eum Virgil. 9. Georg.

——— *ubi quarta accesserit ætas*
Carpere mox gyrum incipiat gradibusque sonare
Compositis, sinuetque alterna volumina crurum.

De usu Xenophon: Δεύτερον δὲ ὅπως ἐν παντοίοις χωρίοις ἱππάζεσθαι δυνήσονται, καὶ γὰρ οἱ πολέμιοι ἄλλοτε ἐν ἄλλοις τόποις γίγνονται. Huc facit & Vegetius lib. 3. *Idem.*

6 *In rectum*] Equestria prœlia loca silvestria & aspera aversari: directo autem impetu hastatos ingruere solitos scribit Leo Imp. c. 18. Nam quæ ibi de Langobardis loquitur, de Germanis accipio. *Idem.*

7 *In universum æstimanti*] Sic in Agricola: *In universum tamen æstimanti, Gallos vicinum solum occupasse credibile est.* Idem.

8 *Plus penes peditem*] Infra de Cattis: *Omne in pedite robur.* & addit deinceps: *Alios ad prœlium ire videas. Cattos ad bellum.* Ergo plus in pedite momenti esse, quam in equite censuit Cornelius. Idem magis expresse scribit Hist. 1. *Namque mirum dictu, ut sit omnis Sarmatarum virtus, velut extra ipsos. nihil ad pedestrem pugnam tam ignavum.* Plus enim profecto omnibus corporis partibus virtus se in pedite, quam in equite exserat. Disertissimus & peritissimus Xenophon lib. 3. Κύρου ἀναβ. οἱ μὲν γὰρ ἐφ' ἵππων κρέμανται φοβούμενοι οὐχ' ἡμᾶς μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ καταπεσεῖν· ἡμεῖς δὲ ἐπὶ τῆς γῆς βεβηκότες, πολὺ μὲν ἰσχυρότερον παίσομεν, ἤν τις προσίῃ· πολὺ δ' ἔτι μᾶλλον ὅτου ἂν βουλόμεθα, τευξόμεθα. i. *Nam illi in equis hærent, non tantum vosmet metuentes, sed & ne excutiantur. Nos terra firmiter nixi longe vehementius feriemus, si quis accedat, & multo magis quod appetimus, attingemus.* Insignes etiamnum Germani nostri pedestri illa militia. Aristoteles tamen equitem ut priorem, ita usu potiorem facere videtur Polit. 4, 13. *Idem.*

9 *Eoque mixti prœliantur*] Id pugnæ genus adfabre describitur à Cæsare lib. 1. Gall. & 8. Ea quasi exercitio & meditatione quadam bellica, etiam extra prœlia utebantur Germani. An non ipse quoque Cæsar exemplo Germanorum usurpavit? scribit sane alicubi de se: *Equitatum omnes, Germanosque pedites summæ velocitatis omnes ad castra hostium præmittit.* Ejusmodi pedites in prœlio equitibus miscuisse se, & Velitum loco habuisse ipse fatetur. Alia Gallorum ratio fuit equestris militiæ, hodiernam nostram nonnihil referens. De ea belle narrat Pausanias Phocic. Verba pluscula sunt & ita à me versa: *Singulis equitibus additi famuli duo, equites & ipsi equestrisque disciplinæ pergnari. Hi dominis laborantibus, in exteriori acie præstolantes ei usui serviebant, ut, si forte ille equum amisisset, suum subderent. Si ipse cecidisset, illi succederent. Si uterque periisset tertius sufficiebatur in cæsorum locum. Enimvero si vulnere primus ille saucius esset, ex optionibus illis alter eum subducebat, alter ejus vicem præstabat. Hæc ut opinor, apud Gallos ad imitationem Persarum instituta sunt. Nam & ipsi dilectos habebant ex omni numero, militum videlicet dena millia, quos Immortales dicebant. Illud discrimen est, quod facto demum prœlio illi succenturiant: Galli in ipso prœlio cæsis vel sauciis succedunt vel suppeditant. Hanc equidem equestris pugnæ institutionem, voce vernacula Trimarcisiam vocant. Equum enim Marcam indigitant.* Gallicana etiam vox erat *Marescalcus*, quæ equorum custodem, aut servum cui equorum cura, significabat. Ac vereor ne scripserit potius, aut certe scribere debuerit Pausanias *Mara* pro *Marca.* Imo non debuit, vel Plinio suadente, qui *Marcam* Celtarum lingua equum macilentum interpretatur. Majoribus nostris *Scalcum* servum fuisse appellatum, docent priscæ linguæ nostræ fragmenta, ab aliis vulgata.

mixti prœliantur, apta & congruente ad equeſtrem pugnam velocitate peditum, quos
ex omni juventute delectos ante aciem locant. Definitur & numerus: [1] *centeni* ex
ſingulis pagis ſunt: idque ipſum inter ſuos vocantur. & quod primo numerus fuit,
jam nomen & honor eſt. Acies per cuneos componitur. Cedere loco, dummodo
rurſus inſtes, [2] conſilii quam formidinis arbitrantur. [3] Corpora ſuorum etiam in du-
biis prœliis referunt. [4] Scutum reliquiſſe præcipuum flagitium. [5] nec aut ſacris ad-
eſſe, aut concilium inire ignominioſo fas. multique ſuperſtites bellorum, infamiam
7 laqueo finierunt. [6] Reges ex nobilitate; duces ex virtute ſumunt. [7] Nec regibus
infinita aut libera poteſtas; & duces [8] exemplo potius quam imperio, ſi prompti,
ſi conſpicui: ſi ante aciem agant, admiratione præſunt. Ceterum [9] neque animad-
vertere, neque vincire, [10] neque verberare quidem niſi ſacerdotibus permiſſum:
[11] non quaſi in pœnam nec ducis juſſu, ſed [12] velut deo imperante, quem adeſſe
bellan-

gata. Sic *Goteſcalcum* miniſtrum Dei recte interpretabimur. Dithmarus de ejus appellationis Epiſcopo Friſingenſi: *Nomen cum re poſſidens.* Unde oſtendi poſſit, *Mareſcalcum* & *Marquardum* eundem fuiſſe dictum. Nam *Marcuardus* eſt, qui curat equos γνησίως. *Colerus.*

1 *Centeni ex ſingulis pagis*] In libro veteri legitur. *Centum.* Rhenanus. Antiquiſſimum Gloſſarium noſtrum Latino-Teutonicum MS. *Centurio præfectus, hundro.* Boxhornius.

2 *Conſilii quam formidinis arbitrantur*] Locutio Tacito familiaris, de qua ante admonuimus in caſtigationibus Annalium, & in ejus operis initio. *Rhenanus.* Idem de Cattis ſcribit lib. 1. Ann. *Non auſo hoſte terga abeuntium laceſſere; quod illi moris, quoties aſtu magis quam per formidinem ceſſit.* Colerus.

3 *Corpora ſuorum*] Contrarium plane in exercitu Brenni accidiſſe ſcribit Pauſanias lib. 10. *Idem.*

4 *Scutum reliquiſſe, præcipuum flagitium*] Magis enim illis curæ erat, ut milites corpora defenderent, quam ut hoſtes offenderent. Amm. Marcell. lib. 25. *Epaminondas dux ille inclitus, letaliter apud Mantineam ſaucius, & reverſus ex acie, conquirebat ſolicite ſcutum: quod cum vidiſſet propius, lætior, vi vulneris interiit: & qui animam intrepidus amittebat, jacturam clipei formidavit.* Idem ex Juſtino lib. 6. *Pichena.* Exemplo quodam Lacedæmoniorum. Hinc illa moribundi Epaminondæ vox olorina, *an ſcutum ſalvum eſſet.* Et Lacænarum matrum admonitiones: ἢ τὰν, ἢ ἐπὶ τὰν. *Colerus.*

5 *Nec aut ſacris*] An leviorum etiam criminum pœna fuit, ſacrorum interdictio? Κερκέται quidem apud Nicolaum τοὺς ἀδικήσαντας τῶν ἱερῶν ἀπείργουσιν. Fuere autem *Cercetæ* illi Scythæ, quibus cum Germanis communia ſexcenta. *Idem.*

6 *Reges ex nobilitate*] Quam recte aut prave, doceat Ariſtoteles 5. Polit. 10. *Idem.*

7 *Nec regibus infinita*] Satis tamen pollens, prægnans, fuit ante Caroli Magni tempora etiam apud Gallos. Lege Eginhardum in vita Caroli. *Idem.*

8 *Exemplo*] Panegyriſta vetus: *Dux conſilio eſſe, miles exemplo.* Livianus ille imperator: *Facta, non dicta, vos milites ſequi volo: nec diſciplinam modo, ſed exemplum etiam à me petere.* Severe hæc exempla à Ducibus ſuis exegiſſe Germanos non eſt dubium. Amm. Marcellinus lib. 16. *Alemannorum peditum fremitus indignationi mixtus auditus eſt, vociferantium relictis equis ſecum debere verſari regales, ne ſi quid contigiſſet adverſum, deſerta miſerabili plebe, facilem diſcedendi copiam reperirent.* Idem.

9 *Neque animadvertere*] Repugnare Cæſar videtur lib VI. *Cum bellum civitas aut illatum defendit aut infert, magiſtratus qui ei bello præſint, & vitæ necisque habeant poteſtatem deliguntur.* Sed Cæſar de belli tempore tantum: noſter in pace intellexit. *Lipſius.*

Neque animadvertere, neque vincire] Pugnantem Cæſaris locum affert Lipſius: idem conciliare ita ſtudet, quaſi Cæſar de belli tantum tempore, noſter in pace intellexerit. Vane. Clariſſimum ex ſequentibus verbis de belli etiam tempore Tacitum ſentire. Quid enim aliud ex iis colligas? *Non quaſi in pœnam, nec ducis juſſu, ſed velut Deo imperante, quem adeſſe bellantibus credunt.* Acidalius.

10 *Neque verberare quidem*] Scribe, *ne verberare quidem.* Gronovius.

11 *Non quaſi in pœnam*] Cur ita? quia nefas quoddam videbatur, puras ſacerdotum manus rerum capitalium damnatione pollui. Vide Plutarch. in Quæſt. Rom. *Colerus.*

12 *Velut Deo imperante*] Serium & pium Germanorum inſtitutum. Uſi eo Romani quoq; aliquando, ſed aſtute & per fucum; & auctoritatis, non ſupplicii cauſſa. Hinc Ægeria Numæ. Cella Capitolina Scipionis. Sullæ imaguncula Delphica. Sertorii cerva. Nec obſcurum quid apud Græcos Minos, Piſiſtratus, Lycurgus, Zaleucus ſapienter factitarint. Græci enim poteſtati Regiæ ſacerdotium exæquarunt. Apud Romanos Flamini Diali jus vinciendi & coërcendi non quidem fuit, inſignia tamen poteſtatis & honoris uſurpavit, id eſt, lictorem & ſellam curulem habuit. Helmoldus de Rugianis ſcribit: *Flaminem ſuum non minus, quam Regem venerantur.* Et de Sclavis: *Rex apud eos modicæ æſtimationis eſt comparatione flaminis.* Idem.

I *Effi-*

bellantibus credunt: [1] effigiesque, & signa quædam detracta lucis in prœlium ferunt. Quodque præcipuum fortitudinis incitamentum est, non casus, nec fortuita conglobatio turmam aut cuneum facit, sed [2] familiæ & propinquitates. & [3] in proximo pignora unde feminarum ululatus audiri, unde vagitus infantium. hi cuique sanctissimi testes, hi maximi laudatores. Ad matres, ad conjuges vulnera ferunt: [4] nec illæ numerare, aut exsugere plagas pavent. [5] Cibosque & hortamina pugnantibus gestant. Memoriæ proditur, quasdam acies inclinatas jam & labantes à femi- 8
nis

1 *Effigiesque & signa quædam*] Subintelligendum, effigies & signa ferarum. Quem morem clarius expressit 4. hist. *Hinc veteranarum cohortium signa, inde deprompta silvis lucisque ferarum imagines, ut cuique genti inire prœlium mos est.* Pichena.

2 *Familiæ & propinquitates*] Gorgias Thebanus animadvertens, quanta etiam in bello, esset vis amoris cohortem ex trecentis delectis viris inter se amantibus, instituit, quam *Sacram cohortem* appellavit. ut tradit Plutarchus in Pelop. & Max. Tyrius serm. 8. *Pichena.* Simili fortitudinis irritamento, sed non æque solido & efficaci usi sunt quondam Thebani, qui trecentos delectos & dilectos invicem vel ut Plutarchus loquitur ἐραστὴν παρ᾽ ἐρωμένον constituere. Eam cohortem mutuo amoris nexu conjunctam *Sacram* illi dixere. Illius præstantiam & invictam fortitudinem ad prœlium usque Chæronense durasse scribit ipse Chæronensis Plutarchus. Curtius: *Amyntas Andromenis ab Antipatro Macedonum peditum sex millia adduxit quingentos præterea ejusdem generis equites.* Videtur illud dicere, gentilium & cognatorum turmas etiam in exercitu Macedonico Alexandri fuisse. Nisi verius & simplicius ejusdem generis dici existimemus, ejusdem generis Macedonici equites. ut frustra de illius loci sententia aliter senserit vir doctus apud Vegetium l. 2. c. 2. *Colerus.*

3 *In proximo pignora, unde feminarum ululatus*] Britannis quoque mos, conjuges ad bellum ducere. Tacitus in Agric. *nullæ Romanos conjuges accendunt.* & Ann. 15. *animo adeo fero, ut conjuges quoque testes victoriæ secum traherent, plaustrisque imponerent.* Idem de Thracibus 4. *illis extrema jam salus, & adsistentes plerisque matres & conjuges, earumque lamenta, addunt animos.* Pichena. Atqui cum matribus in prœlio extra aciem collocari in carris solitos scribit Cæsar lib. 1. Gall. Sed hoc fortasse tantum atrocissimis prœliis & rebus desperatis. Orosius lib. 6. de Suevis ac Sicambris: *Quorum ex eo considerari virtus ac feritas potest, quod mulieres quoque eorum, si quando præventu Romanorum inter plaustra sua concludebantur, deficientibus telis, vel qualibet re qua velut telo furor uti possit, parvos filios collisos humi, in hostium ora jaciebant.* Colerus.

4 *Nec illæ numerare, aut exsugere plagas pavent*] Ita Rhenanus: spectatque suctus ille ad medicinam, Homero etiam non ignotam: qui de Machaone Iliad. δ. vers. 218.

Αἷμ᾽ ἐκμυζήσας, ἐπ᾽ ἄρ᾽ ἤπια φάρμακα εἰδὼς
Πάσσε.

Farnes. tamen codex & Rom. *exigere.* quod robur fœmineum magis exprimere videtur, tamquam illæ non numeraverint solum plagas, sed exegerint; expostularintque cum suis si illæsi rediissent, tamquam ignavi & vitæ suæ parci. *Lipsius.*

Nec illæ numerare, nec exigere plagas] Restituimus, *exugere*, nostrum secuti judicium. Quia vero particula, *nec*, non erat in codice cum quo contulimus, arbitror scriptum fuisse, *Nec illæ numerare, exugere plagas.* Rhenanus. Probat Lipsius alteram lectionem ex Farnesiano & Rom. codice, *exigere plagas.* Mihi autem vulgata melior. Non est verisimile mulieres Teutonicas tam avide à suis vulnera exegisse, quippe quorum sciebant impatientissimos esse, quam diligenter curasse. Germanicus apud Tacit. de Germanis: *Corpus ut visum torvum & ad brevem impetum validum, sic nulla vulnerum patientia.* Colerus. Placet *exigere*, sed ut *sarta tecta exigere, ad summam veritatem jus exigere.* Quasi taxare ac plus aut minus in illis virtutis agnoscere. Vide Observ. 1, 8. *Gronovius.*

5 *Cibosque & hortamina*] Quæ illa hortamina? Virium reor, aut certe potum vini loco adhibitum, quippe non tantum firmandis, sed etiam incitandis fessis militibus vino & aliis calidioribus potionibus iracundiam audaciamque facillime provocari scripsere Aristoteles, Plutarchus, Athenæus. Sed de vino, quid ni adfirmem, tum id importatum Germanis, cujus erant haud dubie cupidissimi. Milites Nigri apud Spartianum: *Vinum non accepimus, pugnare non possumus.* Pausanias de Thracibus lib. 9. Καὶ τοῖς ἀνδράσιν ἀπὸ τούτου κατέστη μεθυσκομένοις ἐς τὰς μάχας χωρεῖν. Multa communia Thraces & Germanos habuisse notavi alibi. Forsan & hoc. Cur autem hortamen quoddam fortitudinis vinum dici queat, pulchre Seneca docet lib. 1. de Tranquill. Vitæ. *Liberque non solum ob licentiam linguæ dictus est inventor vini, sed quia liberat servitio curarum animum, & asserit vegetatque & audaciorem in omnes conatus facit.* Colerus. Nugatur strenue, non videns Tacitum ludere in verbo *gestare*, quod aliter accipitur quum refertur ad *cibos*, aliter cum ad *hortamina.* Hæc enim sic *gestantur*, ut *fertur salus*, ut *portatur ave.* Plautus Pœn. *Salutamus te, Lyce, quanquam hanc salutem ferimus inviti tibi.* Martialis, *Et matutinum portat ineptus ave.* Et cibos eis mini-

strant,

nis reſtitutas, [1] conſtantia precum & [2] objectu pectorum, & monſtrata cominus [3] captivitate, quam longe impatientius feminarum ſuarum nomine timent: adeo ut efficacius obligentur animi civitatum quibus [4] inter obſides puellæ quoque nobiles imperantur. [5] Ineſſe quinetiam ſanctum aliquid, & providum putant: [6] nec aut conſilia earum aſpernantur, aut reſponſa negligunt. [7] Vidimus ſub divo Veſpaſiano Velledam,

ſtrant, inquit, & verbis ſtimulos ad virtutem addunt. *Gronovius.*

1 *Conſtantia precum*] Cæſar idem ſcribit de mulierculis Gallicanis l. 7. de Aſſyriis Xenophon Κύρου παιδ. *Colerus.*

2 *Objectu pectorum*] Plutarchus Mario: Ἀναπεφυρμέναι μαχομένοις, καὶ χερσὶ γυμναῖς τοὺς δὲ θυρεοὺς τῶν Ῥωμαίων ἀποσπῶσαι, καὶ τῶν ξιφῶν ἐπιλαμβανόμεναι, καὶ τραύματα καὶ διακοπὰς σωμάτων ὑπομένουσαι μέχρι τελευτῆς ἀήττητοι τοῖς θυμοῖς. i. *Quæ pugnantibus miſtæ, nudis manibus ſcuta Romanorum detrahebant, gladios prenſabant, vulnera & lacerationes corporum perpetiebantur, ad mortem uſque animis invictæ.* Idem.

3 *Captivitate*] Quam morte etiam graviorem longe ducebant Germani. Xiphilinus in Caracalla de mulieribus illorum: Τούτων γυναῖκες ἁλοῦσαι ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ἐρωτήσαντος αὐτὰς τοῦ Ἀντωνίνου πότερον πραθῆναι ἢ φονευθῆναι βούλονται, τοῦ εἵλοντο: Ἔπειτ' ἀπεμποληθεῖσαι, πᾶσαι μὲν ἑαυτὰς, εἰσὶ δ' αἳ καὶ τὰ τέκνα, ἀπέκτειναν. i. *Horum mulieres captæ à Romanis interrogatæque ab Antonino venire an occidi mallent, morti annuere. Poſtea cum venditæ eſſent, omnes ſibi ipſæ manum adtulere, quædam etiam liberos una mactavere.* Idem.

4 *Inter obſides puellæ quoque*] Igitur ad Germanos referam, quod generatim à Suetonio ſcriptum, in Auguſto cap. XXI. *A quibuſdam, novum genus obſidum fœminas exigere tentavit, quod negligere marium pignora ſciebat.* Etſi cur id Tranquillo novum? Romani ipſi virgines obſides Porſenæ olim dederunt, interque eas Clœliam. Athenæus id primum inventum Cleonymo Spartano vult, parum vere, lib. XIII. cap. XXVIII. Ἐμοὶ γὰρ, inquit, κατὰ φύσιν δοκεῖ πεποιηκέναι Κλεώνυμος ὁ Σπαρτιάτης, πρῶτος ἀνθρώπων εἰς ὁμηρίαν λαβὼν παρὰ Μεταποντίνων γυναῖκας παρθένους τὰς ἐνδοξοτάτας καὶ καλλίστας διακοσίας. id eſt: *Mihi juxta naturam feciſſe Cleonymus Spartanus videtur, qui primus mortalium* (magis recte, ſi primus Græcorum dixiſſet) *obſides à Metapontinis fœminas virgines accepit nobiliſſimas & pulcherrimas ducentas.* Ubi diſcis Metapontinos, imo credo ceteros Italiæ populos, habuiſſe antiquitus hunc morem. *Lipſius.*

5 *Ineſſe quinetiam ſanctum aliquid*] Hoc etiam Romanis viſum. Nam auctor eſt Suetonius, *A. Vitellium Cattæ mulieri velut oraculo acquieſcere ſolitum. Proinde quum illa vaticinata fuiſſet, ita demum firmiter ac diutiſſime imperaturum, ſi ſuperſtes parenti exſtitiſſet, creditur Vitellius matri cibum dari prohibuiſſe.* Fieri poteſt, ut Aurinia fuerit, quam ille Romanarum legionum in inferiori Germania præfectum agens, aliquando conſuluerit, aut certe jam potitus rerum poſtea conſulendam curarit. nam Velleda Bructera fuit. *Rhenanus.*

6 *Nec conſilia earum*] Hocne ſupererat? heu ipſos parum firma mente, qui eam quæſivere apud amentem ſexum! Et tamen adeo vera Taciti adfirmatio, ut Plutarchus narret, conſultationibus omnibus apud Celtas (ita Germanos Græci vocant) de pace deque bello, fœminas adhiberi, & lites cum fœderatis aut ſociis populis exortas earum interventu decidi. Verba ipſa in re parum credibili dabo. In libello De Virtutibus mulierum: Ἐκ τούτου διετέλουν, inquit, περί τε πολέμου καὶ εἰρήνης βουλευόμενοι μετὰ τῶν γυναικῶν, καὶ τὰ πρὸς τοὺς συμμάχους ἀμφίβολα δι' ἐκείνων βραβεύοντες. *Lipſius.*

Nec conſilia earum] Plutarchus eadem in Γυναικ. ἀρετ. Sed ibi etiam de Gallis Ciſalpinis intelligendum. Eadem fœminarum auctoritas apud Sarmatas fuit, quibus ipſi, ut teſtatur Nicolaus Damaſcenus, πάντα πείθονται ὡς δεσποίναις. *Colerus.* Clemens Alexand. lib. 1. Stromat. p. 305. Εἰσὶ δὲ καὶ παρὰ Γερμανοῖς αἱ ἱεραὶ καλούμεναι γυναῖκες αἳ ποταμῶν δίναις προβλέπουσαι καὶ προθεσπίζουσι τὰ μέλλοντα αὗται γοῦν οὐκ εἴασαν αὐτοὺς τὴν μάχην θέσθαι πρὸς Καίσαρα, πρὶν ἐπιλάμψαι σελήνην τὴν νέαν.

7 *Velledam*] De qua multa noſter lib. IV. Hiſtor. quam captivam & in triumpho poſtea ductam colligas ex Statio:

Non vacat Arctoas acies Rhenumque rebellem
Captivæque preces Veledæ.

qui nomen tamen id corripit: cujus germanam ſcripturam fuiſſe cenſeo *Weldam.* Huic ſucceſſit in dignatione & divinatione *Gauna*, ſub Domitiano celebris. Dio in Frag. XLIX. Καὶ Γαύνα παρθένος μετὰ τὴν Βελήδαν ἐν τῇ Κελτικῇ θειάζουσα: *Gauna virgo, poſt Veledam, in Germania, divina & vates.* Addit, ad Domitianum veniſſe, & præmiis ab eo affectam. Quæ ipſa ex Dione Suidas (tacito nomine, ut ſolet) in voce θειάζουσα. *Lipſius.*

Vidimus ſub divo Veſpaſiano Velledam] Hæc virgo Bructeræ nationis erat, ad quam non facile quiſquam admittebatur. *Habitabat enim in edita turre, & delectus è propinquis conſulta reſponſaque ut internuncius portabat.* Sic enim eum Taciti locum caſtigavimus. *Rhenanus.* De Veleda Tacitus ſupra lib. 4. ab exceſſu Neronis ita ſcribit: *Mummius Lupercus legatus* legionis inter dona miſſus Veledæ. *Ea virgo* nationi Bructeræ late *imperitabat.* Statius Silv. lib. 1. *Captivæque preces Veledæ.* fœminæ autem quanto in honore apud Germanos fuerint, ex his etiam

ledam, diu apud plerosque numinis loco habitam. Sed & olim [1] Auriniam, & compluresis alias venerati sunt, non adulatione, [2] nec tamquam facerent deas. [3] Deorum

etiam antiquis inscriptionibus intelligere possumus. *MATRONIS. RVMÆABVS. SACR. L. VITELLIVS. CONSORS. EXPO. LEG. VI. VICTRI.* Item: *T. FRATERNVS. MATRIBVS. GALLAICIS. V. S. L. M.* Ursinus. Apud Germanos veteres *Vel*, aut *Vella* significat viraginem. Id mihi constat ex Glossario, de quo jam dixi, MS. quod aliquando in lucem emissurus sum. Hinc fortean illud hodieque Belgis nostris frequentatum: *het is een stout vel*, cum de viragine loquuntur. *Boxhornius.*

1 *Auriniam*] Farnes. liber, *Fluriniam.* Putem fuisse, *Alvriniam.* Quod Jornandes mihi auctor in rebus Gothicis, non proprium nomen, sed commune omnium sagarum fuisse. *Repperit*, inquit, *in populo quasdam magas mulieres, quas patrio sermone Aliorunas ipse cognominat.* De fatidicis autem fœminis Germanorum, præter Cæsarem lib. I. Plutarchum in Mario & Cæsare, Strabonem lib. VII. vide etiam Clementem Stromate I. *Lipsius.*

Auriniam] Ita quoque Bartolinus legerat apud Tacitum: *Evolat Hercinio ad superos Aurinia luco.* Lipsius ex Jornande non improbet *Aliorunam.* Ubi potius legendum crediderim, *Alterunas*, quasi dicas vetulas runas, sive sagas. Excellentiores autem sagarum colebant, veluti Deas, & consuluntur tales hodieque in multis locis velut quædam Sibyllæ. Sic *Guthrunam*, bonam sagam recte interpretere apud Saxonem Grammaticum lib. 8. *Veneficam, cui Gutrunæ erat vocabulum, consulunt.* Nescio etiam ob quam caussam majores nostri *Mandragoram*, Altrunam appellitavere. credo quia veneficiis & incantationibus adhiberetur. *Colerus. Auriniam* quod spectat, id vocabulum contractum iisdem Belgis etiamnum in usu est. Sagam enim, fatidicam & divinatricem, *Aunier*, vel mollius, *Eunier* vocant. *Boxhornius.* Sagam vetulam & murmuratricem. *Runen* enim, antiqua vox actum susurrandi notat. *Hellerumnas* vero Ricardus Argentinus: nec longe aliter Gesnerus vocat *Hellerunas*, i. cum inferis & dæmonibus secreto murmurantes. Doctissimus Lindenbrogius & veteri Glossario Latinotheotisco Magni Etruriæ Ducis profert, *Helliruna.* Quidam *Aly* & *Halyrunas* ab opinione sanctitatis. *Haly* enim veterum lingua sanctus. *Adelrunas* Jo. Magnus 6. Goth. 24. & Alrunas egregius Loccenius 2. Antiq. Sueogoth. 14. Etenim *Runa* Gothis ars, sæpe magia. *Alironiam* ex Aventino & Trithemio, aque Hebræorum radice, quasi excelsorum atque heroum in prœlio cantatrices Schedius 2, 43. *Kirchmajer.*

2 *Nec tanquam facerent deas*] Si interpreteris eas loco numinis habitas non esse, Cornelius minime sibi constat. Supra: *Inesse quinetiam sanctum aliquid* &c. Tum: *Vidimus sub Divo Vespasiano Velledam diu apud plerosque loco numinis habitam.* Quid ergo dicendum? Vere, non adulatorie pro deabus habebantur: *τὸ facere* enim de iis dictum, qui non vere dii vel ipsis cultoribus. Juvenalis Sat. 10. *Sed te Nos fortuna deam facimus, cœloque locamus.* Postremum his Tacitus illos oblique perstringit, qui se deos dici voluerunt, nec exempla procul erant petenda. Suet. 13. Domitianus enim *cum procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolam, sic cœpit: dominus & deus noster.* Salinerius.

3 *Mercurium colunt*] Plura igitur ac certiora de religione Germanorum Tacito nota, quam Cæsari, qui contra scribit lib. VI. *Deorum numero eos solos ducunt quos vident, Solem, Vulcanum, & Lunam; reliquos ne fama quidem acceperunt.* Falso. Nam noster etiam in Annali XIII. scriptum reliquit: *ab Hermunduris diversam aciem Marti ac Mercurio sacratam.* Paulus Diaconus l. I. notat Longobardis (ii autem Germani) *Wodam* Mercurium appellari. ego legerim *Wondam*, vel *Wonstam*: à lucro scilicet, cui præest, Majoribus quidem nostris ita dictum, claret vel ex Mercurii die, qui veteri & gentili appellatione nobis *Wonsdach.* Lipsius.

Deorum maxime Mercurium colunt] Idem iisdem pene verbis à Cæsare Gallis attribuitur lib. 6. *Deum maxime Mercurium colunt.* notat vir doctiss. Tacitum Cæsare melius *calluisse* mores Germanorum. Idem ibid. *Deorum numero eos solos ducunt, quos cernunt, & quorum opibus aperte juvantur. Solem, & Vulcanum, & Lunam, reliquos ne fama quidem acceperunt.* Quid si Cæsaris tempestate reliqui nondum erant cogniti, qui tamen postea per hospites innotuere? *Salinerius.* Quem Paulus Diaconus *Vodam* appellat. Sed mallet ibi Lipsius: *Wondam* vel *Wonstam.* Non ita me Musæ ament, (ignoscat mihi vir summus, quem ego unice amo & colo) volentibus Musis. Gotefridus Viterbiensis in Chronico: *Votam quidam Gotam adjecta litera dixerunt. Ipse est, qui apud Romanos dicitur Mercurius, & nunc ab universis Germanis, ut Deus adorabatur. unde usque hodie Got Teutonica lingua dicitur Deus.* Apud eundem Gotefridum Loclacus quidam antiquitatum, ut ipse ait, commentator. *Quod Vandali accedentes ad Idolum suum Godam, victoriam de Vinnulis postulaverunt.* Idem Sigefridus Presbyter in breviario suo scripsit. *Got* ergo à Vandalis & Longobardis vocabatur Mercurius, qui Saxonibus *Irmin.* Ejus templum cum columna evertit Carolus Magnus, ut in vetustis Annalibus Francicis scriptum *Irminsaul*, id est, statua Irminis, appellabatur. Verba Annalium illa sunt: *Eresburgum castrum cepit, idolumque, quod Irminsul à Saxonibus vocabatur, evertit.* Apud Regionem recentiori nomine *Hermansaul* dicitur. Unde cognoscas *Irmin* & *Herman* idem apud illos fuisse. Græcum autem id nomen plane est Mercurii. In gratiam puta Germanorum passim etiam Romani apud eos agentes Mer-

rum maxime Mercurium colunt, cui certis diebus, [1] humanis quoque hoſtiis litare fas habent. [2] Herculem ac Martem conceſſis animalibus placant: pars Suevorum & Iſidi ſacrificat. [3] Unde cauſſa & origo peregrino ſacro, parum comperi, niſi quod ſignum ipſum [4] in modum liburnæ figuratum, docet advectam religionem. Ceterum [5] nec cohibere parietibus deos, neque in ullam humani oris ſpeciem aſſimilare, ex magnitudine cæleſtium arbitrantur. [6] lucos ac nemora conſecrant,

Mercurium colebant, oſtendunt id variæ inſcriptiones, & illa quam in Gallicana Rheni ripa, apud vetuſtum caſtellum *Waſſelburg* anno deſcripſi. DEO. MERCVRIO. ATTEGIAM. TEGVLITIAM. COMPOSITAM. SEVERINVS. C. F. EX. VOTO. POSVIT. L. L. M. Ab Irmine denique illo compoſita nomina illa fluxere in noſtram gentem, *Irmingardis* Ludovici uxor, *Irmingarius*, Comes Emporitanus, *Irminfridus*, Rex Turingorum; *Irmingild*, Gothorum Regis cujuſdam filius. *Colerus.*

1 *Humanis quoque hoſtiis*] Quod Gallis Germaniſque commune: & priſcis teſtatum crebro. Illud noto, manſiſſe eam diritatem etiam inferiori ævo. Procopius lib. II. De Bello Goth. ait Francos etſi Chriſtum jam colerent, humanis tamen ad ſuum ævum hoſtiis uſos. Ditmarus lib. I. Nortmanos & Danos quotannis menſe Januario dis ſuis immolaſſe XCIX. homines, totidem equos cum canibus & gallis: ab eaque barbarie Henricum Aucupem primum eos abduxiſſe. *Lipſius.*

2 *Martem conceſſis animalibus*] Non certe Gothi: de quibus Jornandes: *Martem ſemper aſperrima placavere cultura: nam victimæ ejus mortes fuere captorum.* Idem.

Herculem ac Martem conceſſis animalibus placant] Omnibus ſcilicet, præter humanas. *Pichena.*

3 *Unde cauſa & origo*] Et ego juxta tecum, mi Tacite, cum ignariſſimis ignoro. Petebam aliquod ſubſidium à Plutarcho, ſed fruſtra. An ideo, quia Mercurii filia Iſis? Sed quis hoc indocto populo aperuit. *Colerus.*

4 *In modum liburnæ*] Non abſurda conjectura. Fuit ſane talis forma Iſidis, quam *Pelagiam* dixere. Pauſanias Corinthiacis: Ἔστιν Ἴσιδος τεμένη δύο, τὴν μὲν πελαγίαν, τὴν δὲ Αἰγυπτίαν αὐτῶν ἐπονομάζουσιν. Lactantius lib. I. *Quod certus dies habetur in Faſtis, quo Iſidis navigium celebratur: quæ res docet non tranaſſe illam, ſed navigaſſe.* Non temere ſuſpicere hujus Pelagiæ Iſidis ſacra ſuſcepiſſe Suevos ab ipſis Græcis: eos dico Suevos, quæ ad Iſtri ripas habitantes ſæpe cum Sarmatis ad Pontum uſque Euxinum excurrere. *Colerus.* Iſidi quotannis menſe Martio navigium dicari onuſtumque muneribus pelago committi ſolebat. In Kalendario ruſtico feſtum legimus menſis Martii, quod *Navigium Iſidis* appellatur. De eodemmet Iſidis navigio memoria eſt apud Apulejum II. Metam. Lactant. l. I. Fulgentium Placiadem in Mytholog. Lucianum in πλοίῳ, Diodorum Siculum. *Scioppius.*

5 *Nec cohibere parietibus Deos*] Id eſt, neque templis, neque domibus. Cicero de legibus lib. 2. *Nec ſequor Magos Perſarum, quibus auctoribus Xerxes inflammaſſe templa Græciæ dicitur, quod parietibus includerent Deos: quibus omnia deberent eſſe patentia ac libera, quorumque hic mundus omnis templum eſſet & domus.* Pichena. Idem Perſis factitatum. Herodotus Clio: ἀγάλματα καὶ νηοὺς καὶ βωμοὺς οὐκ ἐν νόμῳ ποιευμένους ἱδρύσθαι. i. *ſtatuas, templa, aras, ſtatuere non ſolitos.* Cui Strabo conciſius aſſentit lib. 15. Πέρσαι τοίνυν ἀγάλματα μὲν καὶ βωμοὺς οὐκ ἱδρύονται. i. *Perſæ ſtatuas & aras non ſtatuunt.* Salinerius. Lactantius l. 2. *Dei, cujus ſpiritus ac numen ubique diffuſum, abeſſe nunquam poteſt, ſemper ubique imago ſupervacua eſt.* Plane ex hoc ſenſu iſti noſtri proavi. *Colerus.*

6 *Lucos ac nemora conſecrant*] Fatuam religionem quam Claudianus item iis opprobrat de laudib. Stil. lib. I.

Ut procul Hercyniæ per vaſta ſilentia ſilvæ
Venari tuto liceat, lucoſque vetuſta
Relligione truces, & robora numinis inſtar
Barbarici, noſtræ feriant impune ſecures.

Sed & Lucanus apposite, in obſidione Maſſiliæ.

Lucus erat, longo numquam violatus ab ævo.
——— *hic barbara ritu*
Sacra deum, ſtructæ diris altaribus aræ,
Omniſque humanis luſtrata cruoribus arbos.

Bene ergo & merito *Religione truces* eos fecit Claudianus: quoniam victimæ, imo & homines, ad arbores has (è Lucano hauries) immolatæ. Ait etiam, *robora numinis inſtar.* Illuſtrabit Tyrius Maximus, qui *Celtas excelſam quercum coluiſſe* ait, *& Jovis nomine ſollenniter appellaſſe.* Atque adeo poſteriori etiam ævo manſit hic cultus. Luitprandi regis Longobardorum lex eſt: *Qui ad arborem, quam ruſtici Sanctivum vocant, adoraverit, vel incantationes fecerit, componat medietatem pretii ſui in ſacro palatio.* Tacitus hunc ipſum ritum ſaltem indicatum lib. IV. Hiſtor. voluit, cum ſcripſit Civilem Batavos *ſpecie epularum ſacrum in nemus vocaſſe:* nec putaverim ſane *ſacri* vocem illic peculiare aut proprium ſilvæ nomen. Hæc in Germanis merito nos ridemus. ſed cur Romani? illi in eadem navi. Plinius de arboribus: *Hæc fuere numinum templa, priſcoque ritu etiam nunc ſimplicia rura deo præcellentem arborem dicant.* Seneca epiſtola XLI. *Si tibi occurrit vetuſtis arboribus & ſolitam altitudinem egreſſis frequens lucus, illa proceritas ſilvæ, & ſecretum loci, & admiratio umbræ, fidem numinis facit.* Lipſius.

Lucos

erant, [1] deorumque nominibus appellant secretum illud, quod [2] sola reverentia vi-
dent. Auspicia, sortesque ut qui maxime observant. Sortium consuetudo simplex: 10
[3] virgam frugiferæ arbori decisam, in surculos amputant, eosque notis quibusdam
discretos super candidam vestem temere ac fortuito spargunt. mox si publice consu-
latur, sacerdos civitatis; sin privatim, ipse paterfamiliæ precatus deos, cælumque
suspiciens, ter singulos tollit, sublatos secundum impressam ante notam interpreta-
tur. Si prohibuerunt; nulla de eadem re in eundem diem consultatio. Sin permis-
sum; auspiciorum adhuc fides exigitur, & illud quidem [4] etiam hic notum, [5] avium
voces, volatusque interrogare. Proprium gentis, [6] equorum quoque præsagia ac
monitus experiri. publice aluntur iisdem nemoribus ac lucis, [7] candidi & nullo mor-
tali opere contacti, quos pressos sacro curru sacerdos ac rex vel princeps civitatis co-
mitantur; hinnitusque ac fremitus observant. Nec ulli auspicio major fides, non
solum apud plebem, sed apud proceres, apud sacerdotes. Se enim ministros deo-
rum,

Lucos ac nemora] Eadem nemora ceteris etiam septemtrionalibus pro templis fuere. Helmoldus de Russis: *Usque hodie profecto inter illos, cum cetera omnia communia sint cum nostris, solus prohibetur accessus lucorum & fontium, quos autumant pollui Christianorum accessu.* Idem scribit Sclavos quercus coluisse, quas ambiverit atrium & sepes accuratior lignis constructa. *Colerus.* Idem Glossarium; *Devotus, religiosus*, hold. Hoc autem vocabulum hodieque lignum significat. *Boxhornius.*

1 *Deorumque nominibus appellant*] Quando vero deorum maxime Mercurium colebant, ut mox dictum est, prodit Paulus Diaconus à Longobardis *Vuodam* appellatum Mercurium, cogitandum, an *Odonis silva* der *Odenwalt* à Mercurio nomen habeat, ut à *Marte Martianum* nemus, *der Shwartzwalth.* Rhenanus.

2 *Sola reverentia*] Et hoc profecto pie. Hilarius: *Deus religione intelligendus est, pietate profitendus est, sensu vero persequendus non est, sed adorandus.* Colerus.

3 *Virgam frugiferæ*] Occasio ῥαβδομαντείας videtur Aaronis virga Exod. 7. & 8. & 9. Diaboli κακοζηλία ab Ægyptiis ad Medos & Græcos Scythasque & Germanos is ritus manavit. de Medis Dio & Nicander in Theriacis. Apud Græcos virga Circes & Mercurii. De Scythis Herodotus lib. 4. Convenit & quod de Alanis Ammianus lib. 31. *Futura miro præsagiunt modo. nam rectiores virgas fœminæ colligentes, easque cum incantamentis quibusdam secretis præstituto tempore discernentes, aperte, quid portendatur, norunt.* Rugianis Saxo Grammaticus lib. 14. In legib. Frisiæ tit. 14. *Kirchm.*

4 *Etiam hic notum*] Etiam nota esse Germanis auspicia, nil mirum, cum Cicero lib. 2. de Div. diserte scribat: *omnes reges, populi, nationes utuntur auspiciis.* Excelluisse tamen hac divinandi arte Pisidas, Cilices, Phrygas idem scribit. & de postremis etiam Clemens Alexandrinus testatum facit. Pausanias ritus principium ad Parnassum refert. Et dubitat ille ipse Græculus etiam an Galli & Germani ullam divinandi religionem habuerint. Ego vero etiam invenisse ajo, & legendum adeo hic apud Tacitum divino: *Et illud quidem etiam hic natum, avium voces, volatusque interrogare.* Justinus lib. 24. de exercitu Brenni, quem è Gallis & Germanis constitisse constat: *Ex his portio in Italia consedit, quæ & urbem Romam captam incendit, & portio Illyricos sinus ducibus avibus (nam augurandi studio Galli præter ceteros valent) per strages barbarorum penetravit.* Diodorum adde 5, 9. *Colerus.*

5 *Avium voces volatusque*] Originem δεισιδαιμονίας hujus à temporibus diluvii Noëmici arcesso. Emiserat videlicet aquarum, quatenus depressiores factæ essent, explorandarum ergo, semel iterumque aves Noah; corvum primo, & tres diversis temporum periodis columbas: his velut auspiciis, sensu optimo ac innocenti auguria de aquosis tempestatibus sumebat. Transiit ad posteros memoria istius rei & per dæmoniacam κακοζηλίαν, hac etiam in parte decepti nefandis modis homines pagani. Ipsi etiam Judæi, quod graviter in illis sæpe Numen reprehendit. Cæterum gens nulla unquam tam extreme dedita auguriis quam Romani & Etrusci. *Kirchm.*

6 *Equorum quoque præsagia*] Ditmarus Luizicis (qui veterem superstitionem adhuc retinebant) hoc idem præsagium equinum adtribuit: sed diversa paullum forma: *Equum*, inquit, *qui maximus inter alios habetur & ut sacer ab his veneratur, super fixas in terram duorum cuspides hastilium inter se transmissorum, supplici obsequio ducunt: & præmissis fortibus quibus id exploravere prius, per hunc quasi divinum denuo augurantur.* Lipsius.

7 *Candidi*] Opinor eam circa equos etiam Persarum religionem fuisse. Pervulgatum est de equo Darii regnum auspicantis. In expeditione Cyri scimus equos fuisse candidos, summæ apud eum regem æstimationis, & sacros appellatos. Eorum meminit Herodotus lib. 1. & 7. hoc modo: μετὰ δὲ οἵτε ἵπποι οἱ ἱεροὶ καὶ τὸ ἅρμα τὸ ἱερόν. Et ita Tacitus *pressos sacro curru.* Ejusmodi equos Persa à Cilici-

 bus

rum, illos conscios putant. Est & alia observatio auspiciorum, qua gravium bellorum eventus explorant. Ejus gentis, cum qua bellum est, captivum quoquo modo interceptum, cum electo popularium suorum, patriis quemque armis committunt.
11 victoria hujus vel illius, pro præjudicio accipitur. De minoribus rebus principes consultant, de majoribus omnes. ita tamen, ut ea quoque, [1] quorum penes plebem arbitrium est, [2] apud principes pertractentur. Coëunt, nisi quid fortuitum & subitum inciderit, certis diebus, cum aut [3] inchoatur luna aut impletur. nam agendis rebus hoc auspicatissimum initium credunt. [4] Nec dierum numerum ut nos, sed noctium computant. Sic constituunt, sic condicunt. [5] nox ducere diem videtur. Illud ex libertate vitium quod [6] non simul, [7] nec jussi conveniunt, sed & alter, & tertius

bus quotannis tributi nomine exigebat trecentos sexaginta. Eo fere pacto, centum equos niveos Saxones Danorum Regum initio dedicasse refert Saxo lib. 8. Sed bella hic est occasio Senecæ locum corrigendi, quem is lib. 3. de Ira, 21. ex Herodoti lib. 1. retulit. Is vulgo sic legitur. *Unus ex equis, qui trahere currum regium alibi solebant, abreptus vehementer commovit regem.* Quidni enim legendum sit: *Qui trahere regium currum albi solebant.* Eandem historiam narrat Freculphus Episcopus Lexoviensis: *Impetum ejus* (Cyri) *Gyndes fluvius secundæ post Euphratem magnitudinis intercepit. nam unum regiorum equorum candore formaque excellentem, transmeandi fiducia persuasum, qua per rapacem alveum offensi vado vertices attollebantur, arreptum præcipitatumque merserunt.* Colerus.

1 *Quorum penes plebem arbitrium est*] Plebs & populus quomodo differant, notum est. Ex præsente loco colligo, quid per τὸ *Omnes* significarit ante Tacitus. Non modo Principum, Ducum Comitumque ac similium, sed plebis etiam conventum; certe etiam consensum: quod contra Grotium pariter atque Pontanum 6. Orig. Franc. 11. notes. *Kirchm.*

2 *Apud principes pertractarentur*] Contradicit sibi Tacitus. Quomodo enim si apud principes pertractantur negotia, eorum arbitrium penes plebem dici potest? aut si arbitrium plebis est, quomodo apud principes demum petractantur? Emendo *prætractentur.* Nam hoc saltem dicit, Minora principes, majora populus pertractant: sed quæ populus, eadem tamen ante & principes tractant. Notarat & Muretus. *Acidalius.* Cæsar lib. 6. *in pace nullus est communis magistratus, sed principes regionum atque pagorum inter suos jus dicunt, controversiasque minuunt.* Quo tamen magis illa illustrantur, quæ infra scribit Tacitus: *eliguntur in iisdem conciliis & principes qui vita excellunt, qui jura per vicos pagosque reddunt.* Ita enim adjutus à Bamb. scribo. Erit itaque *vita excellere*, vitæ ac morum integritate eximium esse; vel etiam, ætate grandiorem esse. *Colerus.* Egregiam describit reip. formam apud gentes in hoc certe non barbaras. Sed quam corrumpit vox una corrupta, pro qua scribendum non ambigam *prætractentur.* Hoc est, quod apud Athenienses dicebatur προβουλεύεσθαι. nam & ibi, ut Romæ, in Senatu prius consultabatur, quam res ferretur ad populum. Meminit προβούλων & Aristoteles Polit. 4, 14. & 6, 8. *Grotius.*

3 *Inchoatur luna*] Non mirum igitur, si fœminæ Germanorum vetant Ariovistum, ne pugnam conserat ante Lunam novam. Cæsar lib. 1. *eas ita dicere: non esse fas Germanos superare, si autem Lunam novam prœlio contendissent.* Salinerius. Idem Frontinus & Dio Cassius lib. 38. Idem mos Lacedæmoniorum. Pausanias: εἶναι γὰρ δὴ νόμον αὐτοῖς, μὴ πρότερον μαχομένους ἐξιέναι, πρὶν ἢ πλήρη τὸν κύκλον τῆς σελήνης γενέσθαι. *Colerus.*

4 *Nec dierum*] More Hebræorum, qui inde dies etiam *Lunas* appellabant. Ut in Esdra: *Josias immolavit Phase quartadecima Luna primi mensis.* Nicolaus Damascenus de Numidis: οὐ ταῖς ἡμέραις, ἀλλὰ ταῖς νυξὶν αὐτῶν ἀριθμοῦσι τὸν χρόνον. Ea caussa festa quoque noctibus celebrabant. Tacit. Ann. lib. 1. *Colerus.* Adde Sirmondum ad Goffridum Vindocinensem lib. 2. epist. 26.

5 *Nox ducere diem*] Gallorum consuetudine id usurpatum est. Cæsar lib. 6. *Galli se omnes ab Dite patre prognatos prædicant, idque à Druidibus proditum dicunt: ob eam caussam spatia omnis temporis non numero dierum, sed noctium finiunt: & dies natales & mensium & annorum initia sic observant, ut noctem dies subsequatur.* Sacer etiam ille Moses in sacratissima Genesi noctem præponit: *Factumque est vespere & mane dies unus.* Salinerius. Causam computationis hujus post Cujacium in Observ. 15. 32. & Bodinum de republ. 4, 2. exhibet Berneggerus quæst. 53. *Kirchm.*

6 *Non simul, nec jussi*] Bambergensis, *jussu*, Rhenanus in veteri codice legi ait, *nec injussi.* ex quo bene etiam scripseris, *nec ut jussi.* Lipsius.

7 *Nec jussi conveniunt*] In Artolphi codice legitur, *nec injussi conveniunt*, ut sit sensus, sæpius vocandos priusquam veniant quod ab illis suapte sponte non fiat. *Rhenanus.* MS. quondam Pircheimeri, dein Comitis Arondellii, *nec ut jussu conveniunt.* Et sic legendum, aut quemadmodum Lipsius, *ut jussi.* Hoc est, non tanquam ex lege & imperio, ut ad diem edictum religiosa observatione occurrant; non quasi parentes imperio indicentis vel

tertius dies cunctatione coëuntium [1] absumitur. Ut turbæ placuit, [2] considunt armati. Silentium per sacerdotes, [3] quibus tum & coërcendi jus est, imperatur. Mox rex vel princeps, [4] prout ætas cuique, prout nobilitas, prout decus bellorum, prout facundia est, audiuntur, auctoritate suadendi magis quam jubendi potestate. Si displicuit sententia, fremitu aspernantur: [5] sin placuit, frameas concutiunt. Honoratissimum assensus genus est, armis laudare. Licet apud concilium accusare quo- 12
que, & discrimen capitis intendere. Distinctio pœnarum ex delicto, proditores & transfugas arboribus suspendunt. ignavos, & [6] imbelles, & corpore infames, cœno ac

vel indicentium, sed velut commodo & arbitrio suo. Ut illi advocati Plautini, qui *liberos homines per urbem modico magis par esse gradu ire censebant.* Gronovius.

1 *Absumitur. ut turbæ placuit considunt armati*] Recte mihi distincta sunt. Germani etiamsi certa dies præstituta sit, ut aliquo conveniant, insita libertate non parent, sed plerunque imperium minuunt, & in tertium diem procrastinant: ubi postquam turbæ numerus placuit, cujus enim præcipua vis majoribus in rebus (lib. 4. *De minoribus rebus principes consultant de majoribus omnes*) considunt armati. At viro doctissimo placent sic interstincta: *cunctatione coëuntium absumitur ut turbæ placuit. considunt armati.* Salinerius. Scripsit omnino Tacitus: *Ut turba placuit.* sua ipsis scilicet. Postquam satis frequentes convenisse sibi visi sunt. Et habet *τὸ placuit* suam venerem. Sic Livius lib. 33. Antiochum *transgressurum in Europam quum primum ei res suæ placuissent, non dubitabant.* Liv. 39. *Ubi satis placuere vires, & jam miles quoque ad delendam priorem ignominiam hostem poscebat.* Vellejus lib. 2. *Ita placebat barbaris numerus suus, ita fiducia virium, ut ubicunque Cæsar esset, nihil in se reponerent.* Seneca epist. 42. *non minus ausura, cum illi vires suæ placuerint.* Statius 2. Thebaid. de tauro: *Quum profugo placuere tori, cervixque recepto Sanguine magna redit.* Gronovius.

2 *Considunt armati*] De gemino Græcorum & Gallorum ritu Lipsius planum fecit. Naso idem de Tomitanis & vicinis Sarmatis, an Getis, scribit. Sed qui isti Ombrici sunt, de quibus idem testatur apud Stobæum Nicolaus? Ὀμβρικοὶ ὅταν πρὸς ἀλλήλους ἔχωσιν ἀμφισβήτησιν, καθοπλισθέντες, ὡς ἐν πολέμῳ, μάχονται. καὶ δοκοῦσι δικαιότερα λέγειν, οἱ τοὺς ἐναντίους ἀποσφάξοντες. Meminit horum aliquoties auctor iste. Scio quidem ita & Hetruscos illos dici ut apud Marcianum in Periegesi: Τυῤῥηνὸς ἐπὶ τοὺς Ὀμβρικοὺς ἐλθὼν πότε. Verum de aliis Nicolaum loqui putabam. Quis tam rara de Umbris illis non prodidisset? De Germanis ejusdem Nicolai annotamentum illud capio. Κελτοὶ σιδηροφοροῦντες τὰ κατὰ πόλιν πάντα πράττουσι. Nam Gallos non nisi in gravissimis deliberationibus armatos convenisse facilius est ut credam: imo non nisi bello instante Cæsar lib. 5. *Hoc more Gallorum est initium belli, quo lege communi, omnes puberes armati convenire coguntur.* Colerus.

3 *Quibus tum & coërcendi jus*] In Artolphi codice legitur: *quibus tamen coërcendi.* Rhenanus.

4 *Prout ætas cuique*] Claudianus hoc etiam in Getico consessu notat:

——— *primosque suorum*
Consultare jubet, bellis annisque verendos.
Crinigeri sedere patres.

Lipsius.

5 *Sin placuit frameas concutiunt*] Sic Tacitus noster 5. hist. 17. de Germanis Batavisque Cl. Civilis orationem sibi placuisse demonstrantibus: *ubi*, inquit, *sono armorum tripudiisque, ita illis mos, approbata sunt dicta.* Rhenanus. De armorum sono dixit etiam lib. 5. histor. 17. Fiebat autem, scuta hastis seu gladiis feriendo. Idemque mos etiam Romanis. vide, si placet, Lipsium de mil. Rom. 4. 9. & 11. ubi hunc morem multis auctorum exemplis confirmat. *Pichena.*

6 *Imbelles & corpore infames*] Hoc lego de Germanis? feri illi & horridi, fæmineo morbo & mollitie corporis infames? Numquam credam, & Quinctilianus certe eos purgat in Declamatione pro Milite, cujus pudicitia tentata à Tribuno: *Nihil tale novere Germani, & sanctius apud Oceanum vivitur.* Scribamus igitur (gratiam mihi age magna patria) *& torpore infames.* Non enim alia mens hic Taciti, quam quod ignavos, torpentes, bello inutiles, crate imposita merserint. Idem in eodem verbo vitium apud Agellium lib. XIX. cap. XII. in extremo: *Omnibus vehementioribus animi officiis amputatis in corpore ignavæ & quasi enervatæ vitæ consenescunt.* scribe, *torpore.* Hoc mihi certum. quatit tamen nonnihil Athenæus lib. XIII. qui fœdum illud vitium remotum à me rursus imponit Germanis. Κέλτοι δὲ τῶν Βαρβάρων, inquit, καίτοι καλλίστας ἔχοντες γυναῖκας παιδικοῖς μᾶλλον χαίρουσιν, ὡς πολλάκις ἐνίους ἐπὶ ταῖς δοραῖς μετὰ δύο ἐρωμένων ἀναπαύεσθαι. Quem falli tamen scio: nec urtica illa umquam tetigit majores nostros. Austri & Orientis ista infamia sit: quæ ne nunc quidem Septemtriones habitat, aut frigidum castumque hunc orbem. Hæc labefacere conati alii, sed firmavimus in Excurs. A.

Corpore infames] Lipsius mallet, *torpore infames.* Quod mihi certe non probatur. nam torpor & ignavia, proprie infamia vocari non potest. neque ego hic *infamiam corporis* interpretor tantummodo impudicitiam, sed vitia omnia, quæ corpus vitamque commaculavit, quamvis lib. 1. ann. dixerit,

ac palude, injecta insuper crate, mergunt. Diversitas supplicii illuc respicit, [1] tam-
quam scelera ostendi oporteat dum puniuntur, flagitia abscondi. Sed & levioribus
[2] delictis pro modo pœnarum, equorum pecorumque numero convicti multantur.
pars multæ regi vel civitati, pars ipsi qui vindicatur vel propinquis ejus exsolvitur.
Eliguntur in iisdem conciliis & principes, [3] qui jura per pagos vicosque reddunt.
13 [4] Centeni singulis ex plebe comites, consilium simul & auctoritas, adsunt. Nihil
autem

rit, *Cassium quendam mimum corpore infamem.* & lib. 15. *Quintianus molli corpore infamis.* Pichena. Germani ab aversa Venere insanum nunc abhorrent: iidemque (si nobis non imposuere) id sceleris proprio nomine non dignantur. Secus olim cum nondum Christi sacris initiati, flagitiis immanibus obnoxii vivebant. noster plane, *corpore infames.* cui (præter Strabonem qui aperte de Gallis) astipulantur Aristoteles, Diodorus, Athenæus: quos omnes loqui de Gallis non planum, nec facile probatu: nam Græcis nomine Celtarum Germani censentur. Conatur vir doctiss. hic & in secundis curis pio conatu suam gentem ab ea nota vindicare. Vellem pulchre processisset, sed sine castigatione substituit: *torpore infames*, nec finem hic fecit: verum id quoque verbi apud Gellium 19. 12. suffecit, ubi nobis invidet lepidissimum auctoris sensum: sed legamus ea ipsa verba *in corpore ignava & quasi enervata vita consenescunt.* Apathiæ sectatores (ait Gellius) videntur habere corpus sine anima, sine vita: non enim dolent, non lætantur, non timent, non irascuntur. Cæterum ea nunc refellenda sunt, quibus ille nixus vulgata profligavit. Profert ex Quintiliano Decl. 4. *nihil tale novere Germani & sanctius apud Oceanum vivitur.* Sed hæc inprimis ea labefaciunt, quæ ipse astruere contendit. Agitur ibi de Tribuno, qui tironem ante signa stupraverat. Nil tale (inquit) unquam accidit apud Germanos puerorum amoribus nimis addictos: solent enim vulgo flagitiis alicujus augendis, gentes eo nomine infames cum flagitioso contendere, ut inde liqueat eas ab illo longe superari. Addit si commune hoc scelus Germanis, qui tam sæviter vindicabatur? Responsio mihi in promptu, quam dissimulare pietatis esset, non ingenuitatis. Nonnulli Italorum (utinam falso) hoc nomine differuntur, apud quos nihilo secius hæc hominum scelera flammis tradi solent. Et cur ibi pœna non acrior, ubi procliviores homines in scelera sint? Ad ultimum cælo subfrigido non expertes incolæ hujus execrandi facinoris: nam ibi ejus ortus, ubi arva sunt *Riphæis nunquam viduata pruinis.* Audi Ovidium Met. 10.

Ille etiam Thracum populo fuit auctor amorem
In teneros transferre mares, citraque juventam
Ætatis breve ver, & primos carpere flores.

Salinerius. *Corpore infames* haud dubie non vitiis omnibus commaculati, sed detestabilis patientiæ. *Nescimus ista*, Deo gratias, *& sanctius vivitur ad Oceanum.* non quod nunquam contigerint contingantve, sed quod raro, raroque sint impunita. Sic Ælianus 2. var. 31. disputat, ὅτι μηδεὶς τῶν βαρβάρων ἄθεος. Hoc satis ad Fabium cum Tacito in concordiam redigendum. Nam illa Salinerii *nimis addictos* & *gentes eo nomine infames cum flagitioso contendi* vana sunt & intolerabilia, denique Germaniam ignorantis. Nec vero militem stupraverat tribunus, sed in conatu stuprandi à milite occisus erat. *Gronovius.*

1 *Tamquam scelera ostendi oporteat, dum puniuntur, flagitia abscondi*] Sic apud Livium 39. 16. Postumius Albinus cos. populum alloquens, *Minus tamen*, inquit, *esset, si flagitiis tantum effeminati forent* (*ipsorum id magna ex parte dedecus erat*) *à facinoribus manus, mentem fraudibus abstinuissent.* Et mox: *illorum eum, cum quibus in omne flagitium & facinus conjuravit, non suum judicet.* Rursum infra: *illo uno collega castigare se nova flagitia, & priscos revocare mores posse.* Rhenanus.

2 *Delictis pro modo pœnarum, equorum*] Incongrua lectio. Lego: *delictis pro modo pœna. Equorum* &c. Etiam levioribus delictis, inquit, ex ipsorum modo modus pœnæ. Hæc vera conjectura. Olim tamen etiam conjeceram, *delictis sui modi pœnarum. Equorum.* Acidalius.

3 *Qui jura per pagos vicosque reddunt*] In alia verba & sententiam it Bambergensis liber, *qui vita per pagos vicosque excellunt.* Sed non avellor à vulgata. *Lipsius.*

4 *Centeni singulis*] Hoc est quod in lege Alamannorum prisca lego: *Conventus autem, secundum consuetudinem aliquam, fiat in omni Centena, coram Comite aut suo Misso, & coram Centenario ipsum placitum fiat.* Lipsius.

Centeni singulis ex plebe] Sunt in quibusdam locis Germaniæ, veluti Palatinatu, Franconia &c. judicia criminalia, quæ appellantur *Zentgericht:* eorumque præsides *Zentgraffen* sive *Zentgreven:* & assessores *Zentschopfen* sive *Zentscheppen:* causæ vel casus ad ea pertinentes *Zentselle*, vel *Zentbareselle.* Id antiquissimum hoc Germanorum institutum fuit, & à numero assessorum sive comitum centenario sic dictum. *Zentgericht*, quale centumvirale judicium Romanis. *Zentgraffen* comites centenarii, præsides & principes ejus judicii, qui & *centenarii* in antiquis Germanorum legibus dicuntur: ut centumviris præsidebant Romæ decemviri. *Zentschopfen*, ut Romanis centeni judices, & quod primo numerus fuit, deinceps nomen & honor. Ipsum vocabulum *Zent* territorium sive districtum cujus-
que

autem neque publicæ neque privatæ rei, [1] niſi armati agunt. Sed arma ſumere non ante cuiquam moris, quam civitas ſuffecturum probaverit. Tum in ipſo concilio [2] vel principum aliquis, vel pater, vel propinquus [3] ſcuto frameaque juvenem ornant. hæc apud illos toga, hic primus juventæ honos: ante hoc domus pars videntur, mox reipublicæ. Inſignis nobilitas aut magna patrum merita, [4] principis dignationem etiam adoleſcentulis aſſignant. [5] Ceteris robuſtioribus ac jam pridem probatis aggregantur. nec rubor inter comites aſpici. Gradus quinetiam & ipſe comitatus habet, judicio ejus quem ſectantur. Magnaque & [6] comitum æmulatio, [7] quibus primus apud principem ſuum locus: & principum, cui plurimi & acerrimi comites. Hæc dignitas, hæ vires, magno ſemper electorum juvenum globo circumdari,

que judicis centumviralis ſignificare videtur: *centena* in legibus Alamannorum. Nec obſtat numeri judicum ſive Scabinorum diſcrepantia. Nam & Romani non præciſe centum, ſed centum & quinque, terni ſcilicet ex ſingulis tribubus, fuerunt: & cum poſtea is numerus ad 180. auctus eſſet, *centumvirorum* tamen appellatio manſit. *Berneggerus.* Reſtituendum vere reor: *Certi ſingulis ex plebe comites.* Ubi enim vel veſtigia ſaltem apud Tacitum aut alios de comitibus centenis? *Kirchm.*

1 *Niſi armati agunt*] Quem eumdem morem Græcis priſcis fuiſſe, eoſque ſolitos σιδηροφορεῖσθαι. Thucydides notavit. Idemque de Gallis. Livius lib. XXI. *In his nova terribiliſque ſpecies viſa eſt, quod armati (ita mos gentis) in concilium venerunt.* Quin convivia etiam Germani adibant in armis. Tacitus hoc ipſo libro: *Tum ad negotia, nec minus ſæpe ad convivia procedunt armati.* Athenæus lib. IV. famulos adſtitiſſe vel aſſediſſe convivantibus iis vult, cum ſcuto, lancea, & juſtis armis. Καὶ οἱ μὲν, ait, τοὺς θυρεοὺς ὁπλοφοροῦντες ἐκ τῶν ὀπίσω παρεστᾶσιν. οἱ δὲ δορυφόροι, κατὰ τὴν ἀντικρὺ καθήμενοι κύκλῳ, καθάπερ οἱ δεσπόται συνευωχοῦνται. Denique templa ipſa adiere armati. Panegyriſtes: *Nec majores veſtri templa ingrediebantur niſi armati.* Lipſius.

2 *Vel principum aliquis, vel pater, vel propinquus*] Exemplar illud ſic habebat: *vel principum aliquis, vel ipſi vel propinqui.* Scribendum arbitror: *Tum in ipſo c. vel principum aliquis, vel ipſi propinqui* &c. Itaque pronomen *eum* expunximus. *Rhenanus.* Muretus hæc brevius, ſed non melius: *vel principum aliquis, vel propinqui ſcuto* &c. *Acidalius.*

3 *Scuto frameaque*] Originem moris vides avis noſtris ad inſaniam amati, Equites creandi. Fallor, aut tangit eumpſe Diaconus in Longobardicis, lib. I. cap. XV. *Scitis non eſſe apud nos conſuetudinem, ut regis filius cum patre prandeat, niſi prius à rege gentis exteræ arma ſuſceperit.* Adde, ſi lubet, Caput ſequens. *Lipſius.*

4 *Principis dignationem adoleſcentulis aſſignant*] Livius lib. 2. *Appius inter patres lectus, haud ita multo poſt in principum dignationem pervenit.* id eſt habitus fuit inter principes cives Romanos. *Pichena.* Muretus male vocem *principis* delet: quam eſſe neceſſariam, inferiora oſtendunt. *Acidalius.*

5 *Ceteris robuſtioribus*] Lege, *ceteri.* ſtatim liber vetus, *aggregant*, non *aggregantur.* quod Taciti & veterum phraſim olet. *Lipſius.*

Ceteris robuſtioribus, ac jam pridem probatis aggregantur] Lipſius mallet *cæteri.* at ego vulgatam lectionem non ſperno: intelligit enim, eoſdem adoleſcentulos, dignationem principis aſſecutos, ceteris robuſtioribus principibus aggregari, eoſque tanquam comites ſectari ſolitos, donec ad robuſtam ætatem perveniſſent. *Pichena.* Elegantius, *aggregant*, non inficior, quam *aggregantur.* ſed quid *cæteri* ſibi vult? an comites aggregari principibus jam probatis? at id Tacito jam dictum. *Eliguntur in iiſdem conciliis & principes, qui jura per pagos vicoſque reddunt* &c. Sequamur igitur vulgata, quorum ſenſus ex adytis eruendus non eſt. Cornelius τῷ ἀσυνθέτῳ ſibi familiari plane ſcribit, principes ut plurimum eos fieri, qui robuſtiores & virtutis jam ſpectatæ, nihilo ſecius autem in eum numerum adoleſcentes aliquando cooptari, qui nobilitate, aut patrum meritis inſignes. *Salinerius.* Nihil mutem, imo ex libro Lipſii lubens ita conſtituam locum: *Ceteris robuſtioribus ac jam pridem probatis aggregant.* Pendent enim hæc à ſuperioribus, ac ejuſmodi ſententiam poſtulant: quod nobilitas illa & magna patrum merita, illos adoleſcentulos, ceteris probatis aggregent. De principibus adhuc loqui Tacitum, illa verba palam arguunt: *Nec rubor inter comites aſpici.* Colerus. Si bene conſideres locum, fatearis ita legendum eſſe: *principis dignationem etiam adoleſcentulis aſſignant: ceteri* (nempe quibus non tanta nobilitas, aut merita patrum) *robuſtioribus aggregantur* &c. nam de illis, qui principis dignationem nacti ſunt, non debere capi, argumento eſt, quod dicit inter comites hos aſpici. *Freinshemius.* *Ceteris* ſcil. quibus aggregantur, quibuſque principis dignationem aſſignant, aſſignantur, & arrogantur *robuſtioribus* ultra ætatem adoleſcentem progreſſis. *Gronovius.*

6 *Comitum æmulatio*] Poterat videri legendum eſſe: *Comitum æſtimatio.* Sed abſtineo manum, quia nefas eſſe cenſeo in tam gravem ſcriptorem ſine veterum librorum auctoritate infercire emendatiunculas. *Colerus.*

7 *Quibus primus apud principem ſuum locus*] Lego, *cui primus apud princ.* Hoc ſenſus vult: & probat ſimile in altero membro: *cui plurimi*, &c. *Acidalius.*

 1 *Ipſa*

dari, in pace decus, in bello præsidium. Nec solum in sua gente cuique, sed apud
finitimas quoque civitates id nomen, ea gloria est, si numero ac virtute comitatus
emineat. expetuntur enim legationibus, & muneribus ornantur, & [1] ipsa plerum-
14 que fama bella profligant. Cum ventum in aciem, turpe principi virtute vinci,
turpe comitatui virtutem principis non adæquare. Jam vero infame in omnem vi-
tam ac probrosum, [2] superstitem principi suo ex acie recessisse. Illum defendere,
tueri, sua quoque fortia facta gloriæ ejus assignare, [3] præcipuum sacramentum est.
Principes pro victoria pugnant; comites pro principe. Si civitas, in qua orti sunt,
longa pace & otio torpeat: [4] plerique nobilium adolescentium petunt ultro eas natio-
nes, quæ tum bellum aliquod gerunt, quia & ingrata genti quies, [5] & facilius in-
ter ancipitia clarescunt, magnumque comitatum non nisi vi belloque [6] tueare. [7] exi-
gunt enim principis sui liberalitate illum bellatorem equum, illam cruentam victri-
cemque frameam. [8] Nam epulæ, & quamquam incompti, largi tamen, appara-
tus pro stipendio cedunt. materia munificentiæ per bella, & raptus. Nec arare
terram,

1 *Ipsa plerumque fama*] Cum fama bella constent. Liv. lib. 27. cum *fama bellum conficit & parva momenta in spem metumque impellunt animos.* De fama illa bellica, illud etiam Germanos adtingit, quod Justinus de Gallis, hoc est, Celtogallis scribit: *Denique neque reges Orientis sine mercenario Gallorum exercitu ulla bella gesserint, neque pulsi regno ad alios quam ad Gallos confugerint.* Colerus.

2 *Superstitem principi*] Celtiberi etiam nefas esse ducebant prælio superesse, cum is occidisset, pro cujus salute spiritum devoverant. Val. Maximus 2, 1. Plutarchus in Sertorio. Similis fere devotio Soldurioruin apud Gallos fuit, de qua Cæsar: *Neque adhuc hominum memoria repertus est quisquam, qui eo interfecto, cujus se amicitiæ devovisset, mori recusarit.* Nicolaus Damascenus apud Athenæum magis etiam istos devotos laudat, appellatque Σιλοδούνους, Græcis, scilicet Εὐχωλιμαίους dictos. Sed ibi scribendum *Solodunos.* Celtæ appellabant, reor, *Solduner*, quasi stipendiarios. Durat hodieque vox *Soldner*, & *Solodurum* vel potius *Solodunum.* Helvetiorum celebris civitas. *Colerus.*

3 *Præcipuum sacramentum*] Liber scriptus, *principum sacramentum.* Lipsius.

Præcipuum sacramentum] Morem Romanum tangit, quo sacramenta militaria certa habebant capita. Præcipuum erat in salutem Imperatoris jurare. At comitum illorum præcipuum erat sacramentum, fortia facta sua gloriæ principis adsignare. *Colerus.* Hoc ita observant, ut religiosius non possent, si primum ac præcipuum caput sacramenti, quo rogati sunt, quoque se principibus devovere vitam, fuisset. Male liber ille, qui *principum.* id enim foret, quo principes quasi à populo rogati essent, non à principibus clientes. *Gronovius.*

4 *Plerique nobilium adolescentium*] Apud Livium 32, 34. Philippus Macedonum rex objicit Ætolorum principi Alexandro in colloquio, *quod Ætoli pro lege hunc morem antiquitus servent, ut adversus socios ipsi suos publica tantum auctoritate dempta, juventutem suam militare sinant.* Rhenanus.

5 *Et ut facilius inter ancipitia clarescant, magnumque* &c. *tueare*] Reposuimus, *ut* particula deleta, pro *clarescant, clarescunt.* & pro *tueare, tueantur.* *Et facilius inter ancipitia clarescunt, magnumque* &c. *tueantur.* Rhenanus. Ven. & alii: *& ut facilius inter a clarescant.* quod mutavit Rhenanus. Dein reposui *tueare*, ex antiquioribus. Vulgo *tueantur.* Pichena. Placet scriptura Cod. Veneti, quem subinde Pichena citat. Nec est dubium alteram lectionem ab ingenio & manu Rhenani esse. Visum mihi jam pridem Cornelium more suo, familiarem suum Sallustium æmulari, qui de Julio Cæsare sic ait: *sibi magnum imperium, exercitum, bellum novum exoptabat, ubi virtus enitescere posset.* Colerus. Haud dubie *tueare* elegantius: & sic etiam habetur in Arondelliano. Ipse Tacitus lib. 6. *Abditos principis sensus exquirere inlicitum, anceps: nec ideo adsequare.* Hoc opusculo: *Inter impotentes & validos falso quiescas.* Gronovius.

6 *Tueantur*] Scriptus, *tueare.* Lipsius.

7 *Exigunt enim principis sui liberalitate*] Lego, *Exigunt enim à principis* &c. *Acidalius.* Æstimant, pensitant, acceptumque adeo referunt Principis sui munificentiæ. Ad illas donationes respexit etiam Saxo Grammaticus lib. 2.

Enses Teutonicos, galeæ armillæque nitentes,
Loricæ talo immissæ, quas contulit olim
Ralvo suis.

Adde Diodorum Siculum 5, 9. *Colerus.*

8 *Nam epulæ & convictus quamquam incompti, largi tamen apparatus*] Sustulimus dictionem *convictus*, quæ in codice non erat. nam integer sensus est si legas: *nam epulæ, & quamquam incompti, largi tamen apparatus, pro stipendio cedunt.* Rhenanus. Aliter in Ven. *nam epulæ, & convictus, quamquam incompti, largi tamen apparatus.* Quæ lectio fortasse non est improbanda, ut, *largi apparatus*, sit secundus casus singularis numeri. *Pichena.* Cum superius præcesserit *enim*, malim hic *jam*, id est, porro,

terram, aut [1] expectare annum, tam facile persuaseris, quam vocare hostes & vulnera mereri. pigrum quinimmo & iners videtur sudore acquirere, quod possis sanguine parare. Quotiens bella non ineunt, [2] non multum venatibus; plus [3] per otium transigunt, dediti somno, ciboque. Fortissimus quisque ac bellicosissimus nihil agens, delegata domus & penatium & agrorum cura feminis senibusque, & [4] infirmissimo cuique ex familia, ipsi hebent: mira diversitate naturæ, cum iidem homines sic ament

porro, præterea &c. *Acidalius.*

1 *Exspectare annum*] *Annus* apud Latinos segetis tempus dicebatur. quod quia exoptatum desideratumque, eo longius videbatur. Hinc proverbii locum occupavit, *Annus*, pro longo tempore apud Comicos. Apud Ovidium, *Annua lux*, dies longa anni instar habens. Notus est versiculus Juvenalis: *Exspectandus erit, qui lites inchoet, annus.* Colerus. D. Jacobus in Epist. cap. ult. 7. ὁ γεωργὸς ἐκδέχεται τὸν τίμιον καρπὸν τῆς γῆς μακροθυμῶν ἐπ' αὐτῷ. *Gronovius.*

2 *Non multum venatibus*] Pugnam cum Cæsare hic video, imo cum usu & ratione. Cæsar ait: *Vita Germanorum omnis in venationibus, atque in studiis rei militaris consumitur.* Iterum de Suevis: *multum sunt in venationibus.* Usus etiam & ratio suadent gentes acres, feras, ubi silvarum copia, venatui addictas. Nec aliter in hac ipsa gente hodie. Pacem vera emendatio faciet: *quoties bella non ineunt, multum venatibus.* negatione ejecta, quæ haud dubie male geminata & petita è prioribus verbis. *Lipsius.*

Non multum venatibus] Negationem delet doctiss. vir, quod Cæsar de Germanis scribat: *Vita omnis in venationibus atque in studiis rei militaris consistit.* Quodque vero propius fit, venatus iis esse cordi, qui natura feri incolunt saltus & silvas. Verum Cornelius haud ambigue dicit, Germanos parum venationibus inservire, quia *plus per otium transigunt dediti somno ciboque*, &c. Faciuntne hæc ad labores, quos venando subimus? At Cæsar pugnat. Legerat eum Cornelius; *summus auctorum D. Julius tradit.* Nec veritus est alibi quoque ab eo dissentire. Hæc tamen Tacitum in Cæsarem non inconciliant, alii enim mores Germanis Cæsare, alii Tacito scribente. *Salinerius.* Sustulit Lipsius voculam *non.* quod cum Cæsare & ratione ipsa pugnet. At recens corrector Italicus legendum divinat: *tum vitam venatibus, plus per otium transigunt.* Videtur certe tale aliquid deberi verbo *transigunt.* Nam ἁπλῶς positum Jureconsulti sibi vindicant. Ego vero sic emendabam: *Quotiens bella non ineunt, vita multum, plus per otium transigunt.* Est autem totus locus factus ad effigiem illam Sallustii: *Sed multi mortales dediti ventri atque somno, indocti incultique, sicuti peregrinantes vitam transigere.* Nondum etiam Cæsariana controversia composita. Ait enim, Germanis omnem vitam in venationibus & studio rei militaris esse. Nihil autem de isto torpore ac comessationibus. Sed Tacitus de omnibus Germanis, Cæsar tantum de Suevis & Rhenanis populis loqui videtur. Jam versus septentrionem plures alii Tacito innotuerant, quorum regiones ob paludes & flumina minus venationibus aptæ. & reor illos ipsos maxime ista infami ignavia insignitos. De Sarmatarum etiam & Sclavorum inertia extra belli tempus, similia reperias, antiquissimis scriptoribus comperta & annotata. *Colerus.*

3 *Per otium transigunt*] Benignior hujus otii apud Ælianum est interpretatio 10. Var. 4. Σωκράτης ἔλεγεν, ὅτι ἡ ἀργία ἀδελφὴ τῆς ἐλευθερίας ἐστὶ, καὶ μαρτύριον ἔλεγεν ἀνδρειοτάτους καὶ ἐλευθεριωτάτους Ἰνδοὺς καὶ Πέρσας· ἀμφοτέρους δὲ πρὸς χρηματισμὸν ἀργοτάτους εἶναι· Φρύγας δὲ καὶ Λυδοὺς ἐργαστικωτέρους, δουλεύειν δέ. Plutarchus Lycurgo: καὶ γὰρ ἓν τι τοῦτο τῶν καλῶν ἦν καὶ μακαρίων ἃ παρεσκεύασε τοῖς ἑαυτοῦ πολίταις ὁ Λυκοῦργος, ἀφθονίαν σχολῆς· quibus interdixerat artibus sordidis, & pecuniæ quærendæ nulla erat cura, & agrum colebant Ilotes. Itaque Laco quidam Athenis πυθόμενός τινα δίκην ἀργίας ὠφληκότα, rogant proximos δεῖξαι αὐτῷ τίς ἐστιν ὁ τὴν ἐλευθερίαν ἑαλωκὼς δίκην. Cicero lib. 2. de Orat. *Mihi liber non videtur, qui non aliquando nihil agit: in qua permaneo sententia, meque cum huc veni, hoc ipsum nihil agere & plane cessare delectat.* Gronovius. Pythagoras apud Stobæum p. 113. Ζῆν κρεῖττόν ἐστιν ἐπὶ στιβάδος κατακείμενον καὶ θαρρεῖν, ἢ ταράττεσθαι χρυσῆν ἔχοντα κλίνην.

4 *Infirmissimo cuique ex familia, ipsi hebent*] In codice est, *ipsi hebent mira diversitate.* Rhenanus. Ita melius distinxi. Vulgo, *ex familia ipsi hebent.* Pichena. Farnesianam hanc scripturam Lipsius testatur; nec dubitari vult, quin germana. Est vero ea germana lectio, sed si alia adhibeatur distinctio. Conjungenda hæc cum præcedentibus: *Fortissimus quisque ac bellicosissimus nihil agens, delegata (domus &) penatium & agrorum cura feminis senibusque, & infirmissimo cuique ex familia, ipsi hebent, mira diversitate natura* &c. Pendet enim oratio, *fortissimus quisque ac bellicosissimus ipsi hebent.* Muretus è vulgata, *ipsi habent miram diversitatem natura*, aliam concinnabat deletis illis, *ipsi habent*, & reliquis cum admiratione prolatis, *miram diversitatem natura.* Sed nisi stultus, alteri hanc nemo præferet. Vide apud Senecam Hippolyti 975. quem in hunc sensum emendamus & totidem verbis explicamus. *Acidalius.*

Ipsi hebent: mira] Expressi Farnes. scripturam, nec quin ea germana sit dubitaveris. Vulgati, *ipsi habent*

ment inertiam, & oderint quietem. Mos est civitatibus [1] ultro ac viritim conferre principibus vel armentorum vel frugum, quod [2] pro honore acceptum, etiam necessitatibus subvenit. Gaudent præcipue finitimarum gentium donis, quæ non modo à singulis, sed publice mittuntur: electi equi, [3] magna arma, phaleræ, torquesque.
16 Jam & pecuniam accipere docuimus. [4] Nullas Germanorum populis urbes habitari,

habent miram diversitatem. Lipsius.

1 *Ultro ac viritim conferre*] Imminutum locum esse res & sermo ipsi clamant. Rhenanus ex vestigiis, ut ait, libri, *ultro equitium conferre.* Et scio vocem Equitii probam, Jurisconsultis usurpatam: & morem ipsum in Armeniis etiam obtinuisse qui equos regi alebant in tributum, Xenophon id me docuit lib. IV. De expeditione Cyri. At ne sic quidem pendentia verba firmaveris, quæ sequuntur. An equitium armentorum dices? an frugum? ridiculum. mihi nota excidisse videbatur x. quæ Decimam significat, vel Decimas: sicut eadem geminata XX. vigesimam, in lapidibus sæpe. scribesque meo sensu: *ultro ac viritim* x. *conferre.* Quin mos quidem ille etiam hodie obtineat apud plerosque, de conferendis Decimis in nobilitatis usum, negari non potest. Vel explere etiam possis: *vel frugum, quod pro.* Idem.

Ultro ac viritim conferre principibus] Pro *ac viritim*, ex priori collatione reperi scriptum in margine voluminis mei, sed literis pene fugientibus exolescentibusque, *acuirium* sive *ecuirium.* Dubito num potius germana sit lectio, *equitium*, hoc modo, *ultro equitium conferre princ.* nam mox inter dona primum equi locum habent. *Electi*, inquit, *equi.* Porro dignum inprimis principe hoc honorarium donum est. Significat autem *equitium*, equorum armentum. Nunc apte sequitur de cæteris pecoribus, quæ præcipue ad esum spectant, *Vel armentorum vel frugum, quod pro honore acceptum, etiam necessitatibus subvenit.* Expone, quod armentorum vel frugum; nisi libeat subaudire pronomen, *id*, aut *aliquid.* Rhenanus. Defectum hunc locum affirmat Lipsius, atque adjiciendum putat, *viritim X.* (id est, decimam) *conferre.* Mihi utcumque integer videtur, & commode subintelligi aliquid vel armentorum vel frugum. *Pichena. Equitium* ac *decimam* (parcite viri magni) hinc deterreo sine spe restitutionis. Alius plane scripsisset: *ultro ac viritim conferre principibus id vel armentorum, vel frugum, quod* &c. Sed non Thucydides lib. 2. καὶ Βοιωτῶν παραχρῆμα ξυνέλαβον ὅσοι ἦσαν ἐν τῇ Ἀττικῇ i. *& Bœotorum illico comprehenderunt quicunque erant in Attica.* Ad cujus speculum lib. 2. hist. se noster etiam componit. *& à Flavio Sabino præfecto urbis quod erat in urbe militum, sacramento Vitellii adactum.* Vel excidit *aliquid.* Salinerius. Lipsio deesse aliquid visum, uti & Rhenano: cujus damnata conjectura ipse inserit, *ultro ac viritim X.* (id est, decimas) *conferre.* Non male id. Sed ajo, non necessario: Nihil enim inculcandum, sed subintelligendum ad voces *armentorum vel frugum* scilicet aliquid, cui respondet subsequens *quod.* Ita sæpe apud Græcos: nec raro etiam Latinos. Horat. 8. Sat. lib. 2.

Interea suspensa graves aulæa ruinas
In patinam fecere, trahentia pulveris atri
Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.

Hic itidem ad *pulveris atri* subaudis *tantum.* Acidalius. Nescio quomodo hæc mihi quatuor verba *vel armentorum vel frugum* glossema redolent. Est enim probe Latinum *conferre principibus.* quod qui nesciit, fortassean illa supervacua infarcienda putaverit. Græci συνεισφορεῖν eodem modo usurpant. Et in veteri Glossario scriptum memini: Συνεισφέρω *collationem facio, confero.* Colerus. Brevitas Taciti haudquaquam sollicitanda. Talia sunt Varronis lib. 3. de re rust. 16. extremo: *Si ex alvo minus frequenter evadunt ac subsidit aliqua pars, suffumigandum & prope apponendum bene olentium herbarum, maxime apiastrum & thymum.* Et Horatii: *neque illi Sepositi ciceris, nec longæ invidit avenæ.* Ælianus 11. ποικιλ. 5. Τούτοις ἐπιβουλεύοντες Δελφοὶ εἰς τὰ κανᾶ, ἔνθα ἦν αὐτοῖς ὅτε λιβανωτὸς καὶ τὰ πόπανα, ἐνέβαλον τῶν ἱερῶν χρημάτων λάθρα. Idem de animal. 5. 13. εἰ δ' αὐτῇ παρὰ δόξαν γένοιτο τοῦ πνεύματος, ὄψει φέρουσαν λίθον ἑκάστην ἄκροις τοῖς ποσίν. Appulejus lib. 5. Met. *Sic ille novæ nuptæ precibus veniam tribuit, & insuper quibuscumque vellet eas auri vel monilium donare concessit.* Ipse Tacitus ann. 15. *tribuni & centuriones & cæterorum ut quisque audentiæ habuisset, accurrerent, trucidarentque.* Gronovius.

2 *Pro honore acceptum*] Aristoteles item τροφὰς δημοσίας inter μέρη τῆς τιμῆς refert Rhetor. 1, 6. *Colerus.*

3 *Magna arma*] Et hæc non tam avaritiæ, quam honoris causa appetebant. Philosophus: καὶ γὰρ τὸ δῶρόν ἐστι κτήματος δόσις καὶ τιμῆς σημεῖον: De Cretensibus scribit Nicolaus: δῶρα δ' αὐτοῖς ἐστὶν ὅπλα τιμιώτατα. *Colerus.*

4 *Nullas Germanorum populis urbes*] Diutius retinuere Germani priscam illam & rudem simplicitatem. nam & Athenienses pagatim olim habitasse priusquam in unam urbem contribuerentur, Livius auctor est. Et ex Trogo refert Justinus, Gallos à Massiliensibus Græcis, usum vitæ cultioris deposita & mansuefacta barbarie, & agrorum cultus, & urbes mœnibus cingere didicisse 43, 4. Verum Germanis nihil tale contigit, quia mediterranei sunt, & Oceanus ille Germanicus navigatu periculosus, ac ignotus: raris ab Italia Græciaque navibus aditur. Et Galliæ quidem posteaquam in numerum Rom. provinciarum venerunt, cultiores factæ sunt. at de Germania in provinciam redigenda

habitari, satis notum est, ne pati quidem inter se junctas sedes. Colunt discreti ac diversi, [1] ut fons, ut campus, ut nemus placuit. Vicos locant, non in nostrum morem, connexis & cohærentibus ædificiis: suam quisque domum spatio circumdat, sive adversus casus ignis remedium, sive inscitia ædificandi. Ne cæmentorum quidem apud illos [2] aut tegularum usus; materia ad omnia utuntur informi, & citra speciem aut delectationem. Quædam loca diligentius illinunt terra ita pura ac splendente, ut picturam ac lineamenta colorum imitetur. Solent & [3] subterraneos specus aperire, eosque multo insuper fimo onerant, suffugium hiemi & receptaculum frugibus: quia rigorem frigorum [4] ejusmodi locis molliunt: & si quando hostis advenit,

genda cogitavit quidem Augustus, & tentavit aliquid Drusus Germanicus; posterioribus seculis Postumus & alii quidam Germaniæ particulam, quæ est inter Mœnum, Nicrum, & Rhenum aliquandiu possederunt; verum res successu caruit, amissa strenue recuperantibus Germanis. Deinde post ingentem illam cladem apud Tolbiacum vicum Ubiorum acceptam, ita pressere nos Franci, ut respirare non licuerit, donec exoleta stirpe veterum Francorum, auspiciis primum Othonis Saxoniæ Ducis & Chuonradi Ostrofranci atque Henrici Saxonis, mox Magni illius Othonis, qui inter Imperatores Germanicos primum obtinet locum, in pristinam libertatem nos ipsi vindicavimus. Tum urbes in provinciis, quum ad Rhenum tum ad Danubium jam olim occupatis sitæ, amplificari paulatim, & vici veteris Germaniæ, de quibus Tacitus loquitur, mœnibus cingi cœperunt. Judæam quoque vicis abundasse, Tacitus auctor est 5. hist. *Magna pars Judææ vicis dispergitur.* Rhenanus. Conveniunt scriptores diu nullas urbes inhabitasse Teutones. Tametsi ergo Ptolemæus amplius xc. in Germania πόλεις numerarit, nil quicquam tamen aliud, quam vicos non munitos, intellexisse putandus est. Nec quisquam eorum, qui Romanas in Germaniam expeditiones fuse descripserunt, auctorum vel verbulo urbis ullius per Germaniam usque ad seculum à nato Servatore quintum meminit. Herodianus (Gordiani temporibus & anno Ch. 244.) decisis potius in silvis, tabernacula quædam, arboribus incisis, ramisque solo defixis & frondibus aliis superjectis, Rheno proximos Germanos incoluisse prodidit. Sexto demum seculo à Caroli M. temporibus, postquam cum religione Christiana, paulatim ad mansuetiora reducti essent, ad urbes vel novas extruendas vel à Romanis ante ad Rhenum in primis conditas, temporum injuria destructas, iterum ædificandas animum adjecere. *Kirchmajer.*

1 *Ut fons, ut campus, ut nemus placuit*] Hinc crebræ locorum appellationes à *bach*, *feld* & *holtz*. Rhenanus. Et ab illis tribus urbes, oppida, vici, castella nominata pleraque apud Germanos, *Bron*, *Feld*, *Wald*. Et familiæ quoque nobiliores. Apud Florum *Teutobocchus* Latine dicitur, qui erat, opinor, suis *Teutobachus*, sive, *Diethenbach*. Colerus.

2 *Aut tegularum usus*] Seneca de Prov. Dei. *Perpetua illos* (Germanos) *hiems, triste cœlum premit, maligne solum sterile sustentat, imbrem culmo aut fronde defendunt.* Puto & multos libris arborum, vice tegularum usos. ut videmus etiamnum factitare quosdam. Hirtius an Oppius de bello Afric. *Quibus rebus attenuati illi, oppido perquam pauci sub pellibus acquiescebant, reliqui ex vestimentis tentoriolis factis atque arundinibus corticibusque contecti.* Vulgo inepte scribitur *arundinibus coriisque.* Quod vitiatum esse Lipsius quoque viderat, sed vitium non sustulerat in Militia Rom. Ceterum de ædificiis antiquorum Germanorum consule etiam Herodianum lib. 7. Fuere etiam vestitui cortices non paucis gentibus. Plinius lib. 12. *hinc primum alimentum, harum fronde mollior specus, libro vestis. Etiamnum gentes sic degunt.* Colerus.

3 *Subterraneos specus aperire*] Idem Pomponius Mela de Sarmatis. *Atque ob sæva hiemis adsidua, demersis in humum sedibus, specus aut suffossa habitant.* Xenophon de frigida Armeniorum regione, lib. IV. Expedit. Cyri: Αἱ δ᾽ οἰκίαι ἦσαν κατάγειοι, τὸ μὲν στόμα ὥσπερ φρέατος, κάτω δ᾽ εὐρεῖαι. αἱ δ᾽ εἴσοδοι τοῖς μὲν ὑποζυγίοις ὀρυκταὶ, οἱ δ᾽ ἄνθρωποι κατὰ κλίμακας κατέβαινον. ἐν δ᾽ ταῖς οἰκίαις ἦσαν αἶγες, βόες, ὄϊες, ὄρνιθες, καὶ τὰ ἔκγονα τούτων. Frustrà autem originem Stubarum (ita Ditmarus & illa ætas appellant) petunt istinc. quid enim simile? Quæ tamen antiquæ: & nisi fallor, Juliano intellectæ in Antiochico, ubi de Lutetia urbe: Ἐθάλπετο δὲ τὸ δωμάτιον οὐδαμῶς, οὗπερ ἐκάθευδον. ὄνπερ εἰώθει τρόπον ὑπὸ τοῖς καμίνοις τὰ πολλὰ τῶν οἰκημάτων ἐκεῖ θερμαίνεσθαι. Quamquam & Romanos ævo Senecæ nescio quid tale commentos reperio; effectu quidem pari cum Stubis, non prorsus forma. Seneca de Providentia, cap. IV. *Quem specularia semper à flatu vindicant, cujus cænationes subditus & parietibus circumfusus calor temperavit.* Quod fieri solitum, per ambientes quosdam tubos. Idem epistola XCI. *Quædam nostra demum prodisse memoria scimus, ut speculariorum usum, ut suspensuras balneorum, & impressos parietibus tubos per quos circumfunderetur calor, qui ima simul & summa foveret aqualiter.* Quos tubos vidisse & notasse me in ruinis balnearum Romæ, probe memini. Ceterum quod hic legitur, *fimo onerant:* in Bambergensi est, *fimo operiunt.* Lipsius.

4 *Ejusmodi locis molliunt*] Malim, *loci.* Acidalius.

nit, aperta populatur, [1] abdita autem & defoſſa, aut ignorantur, aut eo ipſo fal-
17 lunt: quod quærenda ſunt. Tegumen [2] omnibus ſagum, [3] fibula, aut ſi deſit,
[4] ſpina conſertum. cetera intecti, totos dies [5] juxta focum atque ignem agunt. Lo-
cupletiſſimi veſte diſtinguuntur, [6] non fluitante ſicut [7] Sarmatæ ac Parthi, [8] ſed
ſtricta & ſingulos artus exprimente. Gerunt & [9] ferarum pelles, [10] proximi ripæ
negli-

1 *Abdita autem & defoſſa*] Muretus *autem* delet. nec auctor, credo, quod brevitatis illi ſtudium, addidit. *Acidalius.*

2 *Omnibus ſagum*] Mela: *viri ſagis velantur, aut libris arborum quamvis ſæva hieme.* Virgatis ſagulis Celtas uſos, hieme quidem craſſis, æſtate ſubtilioribus adfirmat quoque Diodorus Siculus 5, 9. *Colerus.* Fuiſſe ex lana confectum, quadrum, denſum, villoſum exteriore ſui parte, communiter Celtis uſitatum Varronis, Strabonis, Heſychii, Juvenalis, Martialis, Perſii & Iſidori auctoritate probat Geographorum clariſſimus. *Kirchmaier.*

3 *Fibula*] Sic Carolum illum Magnum tradit Eginhardus, *feſtis diebus uſum fibula aurea ſagum aſtringente.* Erat autem Germanici cultus is princeps longe retinentiſſimus. *Rhenanus.*

4 *Spina conſertum*] Cur ſpina proprie & quæſite? an non aptius *pinna?* Sive è piſce ſive è ligno, aut alia materie fuit. Certe hodieque ita à tenuibus aut ſordidis factitatur. *Lipſius.*

5 *Juxta focum*] Similis Scytharum vita apud Virgilium 3. Georg.

Ipſi in defoſſis ſpecubus ſecura ſub alta
Otia agunt terra, congeſtaque robora, totaſque
Advolvere focis ulmos igniſque dedere. Colerus.

6 *Non fluitante*] Proprium hoc verbum veſtitus laxi, ſinuoſi atque undantis. Tibullus: *Effluit effuſo cui toga laxa ſinu.* Virgilius *fluentes ſinus.* Confer Gronov. 2. Obſerv. 7. Cauſam & occaſionem laxioris ſtolæ apud Parthos Diodorus Siculus lib. 2. prodidit. *Kirchmaier.*

7 *Sarmatæ ac Parthi*] Hæ enim duæ gentes habitu & armis perſimiles, ut Mela ſcribit. De armatura dixi proprio libello Originum Sarmaticarum. *Colerus.*

8 *Sed ſtricta & ſingulos artus exprimente*] Exprimit vero egregie veſtitum hunc noſtrum, qui à nobilitate Germanica diffuſus non dubie per Europam. Deſcribit & Sidonius eleganter, in Panegyrico:

Strictius aſſutæ veſtes, procera coërcent
Membra virum: patet iis arctato tegmine poples.

Pars tamen etiam quædam Germaniæ olim in laxis veſtibus, Sarmatico ritu, ſive braccis. Lucanus Batavis & Vangionibus hoc tribuit:

Et qui te laxis imitantur, Sarmata, Braccis
Vangiones, Batavique truces.

Quamquam de plebe id tantum ceperim. Ceterum ad adſtrictas, & Sidonii verbo, aſſutas Germanorum veſtes, facit Dionis locus, lib. XL. me quidem interprete: ubi Pannonios dictos affirmat, ὅτι τοὺς χιτῶνας χειριδωτοὺς ἐξ ἱματίων τινῶν ἐς πάννους ἐπιχωρίως πῶς καὶ κατατέμνοντες καὶ προσαγορεύοντες συῤῥάπτουσι: *quod tunicas manuleatas ex centonibus quibuſdam & Pannis (ita appellant) patrio more conſcindunt & coaptant.* Certum mihi eſt deſcribi noſtram tunicam, quam etiam nunc ab iſtis Pannis *Pantrok* vocamus, veterum Germanorum & Pannonum ipſam veſtem. Ea ſane, quod Dio ait, è variis panniculis, præter Romanum & Græcum morem, ad ſingula membra aptata. *Lipſius.*

Singulos artus] Non uſi ita hodierni Sarmatæ? Nicetas Choniates de quodam Veneto: ἦν δὲ αὐτὸς ἐσθῆτά τε τὴν πάτριον περικείμενος συνυφασμένην μικροῦ τῷ σώματι καὶ ῥαφιδευμένην ἑκάστης τὰ εἰς καρπούς, καὶ τὸ στῆθος ἀφεῖσαν ἄνετον. i. *is patrio veſtitu indutus erat qui corpus ita conſtringebat, ut aſſutus illi videretur, manibus duntaxat & pectore aperto.* Colerus.

9 *Ferarum pelles*] Mela de Scythis & Sarmatis, *totum braccati corpus, & niſi qua vident, etiam ora veſtiti.* Et Ovidius: *Pellibus & ſutis arcent mala frigora braccis.* Colerus. Urſorum, taurorum, cervorum, luporum, lyncium, aprorum &c. Et hoc genus tegumenti omnium antiquiſſimum, quod Deus ipſe Protoplaſtis adoptavit, Geneſ. 3. Patriarchas etiam circumiiſſe ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν Epiſt. ad Hebr. c. 11. Apollonii Scholiaſtes non fruſtra σύνηθες τοῖς ἥρωσι τὸ δερματοφορεῖν. *Kirchm.*

10 *Proximi ripæ negligenter, ulteriores exquiſitius*] At hoc quidem contra rationem; quæ requirit, *proximi ripæ, exquiſitius; ulteriores, negligenter.* Nec dubitabis in hunc ordinem ſenſumque verba trajicere. Muretus etiam viderat. Locum hunc tranſpoſitione corruptum, ſic in ordinem plane reponit L. Carrio Antiq. Lect. 3, 2. *Acidalius.* Profiteor mihi locum iſtum ita interpungendum videri *proximi ripæ negligenter, ulteriores exquiſitius. At quibus* &c. *cultus, eligunt feras.* interiores Germanos ſcilicet, ad quos nulli mercatores commeant, ſuopte ſtudio ac venatione feras eligere, quarum detractis pellibus veſtiantur, puta luporum, vulpium, caprearum. *Colerus.* Cluverius nimis audace manu: *Gerunt & ferarum pelles; ulteriores negligenter, ut quibus nullus per commercia cultus: proximi ripæ exquiſitius eligunt feras.* Verum vulgata liquidiſſime clarent & hoc ſibi volunt. Proximi ripæ Romanæ (Rheno Danubioque) negligenter pellibus ſe tegunt. quare? quia cultum & meliores jam veſtes habent à Romanis aut provincialibus, commerciorum beneficio. Ulteriores autem ſive interiores ac ſeptentrionales Germani majore in pretio pelliceas veſtes habent, iiſque veſtiuntur exquiſitius & elegantius. quare? cauſa ſimili: quia carent aliis veſtimentorum generibus, nec ea importantur aliunde, nullo cum exteris intercedente commercio-
rum

negligenter, ulteriores exquisitius, ut quibus nullus per commercia cultus. [1] Eligunt feras, & detracta velamina [2] spargunt maculis, [3] pellibusque belluarum, quas exte-

rum usu. Sic Spartæ, cum ex instituto Lycurgi luxus omnis excluderetur, opifices, ubi discesserunt ab inutilibus, expresserunt in necessariis elegantiam. Hinc apud eos instrumentum quotidianum & necessarium, velut lecti, sedes, mensæ, supra modum concinne fabricabantur & apud exteros etiam erant in pretio, teste Plutarcho. Sic nostri illi cultiores habebant vestes pelliceas, quod eas solas haberent. Quod etiamnum hodie verum: & ulteriores Sarmatæ omnesque adeo populi aquilonares, exquisitius & cum delectu pelliti sunt. *Berneggerus.* Mihi sæpe visum primo *multus* legere pro *nullus.* Sed expenso diligentius Tacito, nihil existimavi cum Cl. Berneggero, cujus interpretationi hic accedo, immutandum. *Kirchmaier.*

1 *Eligunt feras*] Mollioris pili, puto. Eas & Italis per Siculum mare advectas crediderim. Unde illud Eusebii commentum est, qui ait pellium ejusmodi usum Siculorum inventum esse. Fuisse arbitror pelles vulpium, castorum, aliorumque animalium, quæ uno ac generali nomine *mures* appellabantur. Seneca ep. 91. *Nonne hodieque magna Scytharum pars tergis vulpium induitur ac murium, quæ tactu mollia & impenetrabilia ventis sunt.* Mures autem erant castores, lutræ *καὶ ἄλλα θηρία τετραγωνοπρόσωπα.* Herodoto teste. Harum pellium Taciti etiam tempore non exigua per Germaniam fuisse mercimonia oportet. Illustriores quippe ac nobilissimos quosque Germanorum ejusmodi pellibus delicias fecisse existimo. Eginhardus in vita Caroli: *Ex pellibus lutrinis vel murinis muniebat.* Proinde quasi innueret alias non abusum per luxuriam, sed usum tantum frigoris causa. Saxo Grammaticus lib. 6. *Castorio cui tegmen erat chlamys obsita limbo.* Apud posterius ævum fuisse etiam Principibus honorarias vestes ex ejusmodi pellibus confectas, argumento sunt præter alia, Septem Electorum prisci operis picturæ. Helmoldus initio suæ Historiæ de Borussis: *aurum & argentum pro minimo ducunt. Pellibus abundant peregrinis, quarum odor letiferum nostro orbi superbiæ venenum propinavit. Et illi quidem ut stercora hæc habent, ad nostram credo damnationem, qui ad marturinam vestem anhelamus, quasi ad summam beatitudinem,* Hæc muliercularum nostrarum hodie etiam pompa. Et nonne etiam Africanarum jam olim? Tertullianus: *Et adornari tibi in mentem est super pelliceas tuas tunicas.* Colerus.

2 *Spargunt maculis pellibusque*] Suspectus mihi locus. nec sat scio quomodo detractas feris pelles, sparserint maculis & pellibus aliis piscium. An Tacitus ipse hæc parum intellexit? an *maculæ* vox non sine macula? Ego de Mastrucis aliquid libens supposuissem, si velificata mihi libri alicujus aura. Isidorus: *Mastruca, vestis Germanica ex pelliculis ferarum,* Prudentius:

—— *Mastrucis proceres vestire togatos.*

Cicero Sardis etiam tribuit: *Sardorum mastruca tentavit.* Ceterum non dubium, quin duplici ornatu eos usos Tacitus velit; sive e feris, sive è piscibus. Justinus clarius paullo idem tradidit de Scythis: *Lanæ iis usus ac vestium ignotus: pellibus tantum ferinis aut marinis vestiuntur.* Lipsius.

Spargunt maculis] Continuus color alio si distinguatur, eleganter id verbo spargendi fieri dicimus. Virgil. Ecl. 2.

Præterea duo nec tuta mihi valle reperti
Capreoli, sparsis etiam nunc pellibus albo.

Quamobrem quum Oceani litoris accolæ, ornatus causa varient ferarum pelles, unde amiciuntur, squamis immanium belluarum; graphice Cornelius ait, *spargunt maculis.* Maculæ enim sive pelles in belluis sqamæ sunt: quibus cete aliaque id genus squalent: ad ultimum *fera* terrenum, *bellua* maritimum animal est. Horatius, *Te belluosus qui remotis Obstrepit Oceanus Britannis.* Salinerius. Diodorus scribit ἐνδύματα illa horrida fuisse & ποικιλόχροα. Unde suspicor vestimenta illa instar pellium ac macularum belluinarum picta fuisse. Plinius similiter 16, 41. *in eadem esse fruticem baculis tantum idoneæ crassitudinis, varium tigrium maculis.* Sed quid sibi docti viri volunt de istis pellibus piscium? Et quæ sparsio tantum fit ex pellibus? Nescio quid mihi de pelle belluarum in mentem veniebat. Sed redire serios & eruditos viros alias nolo. Poteterat etiam adferri aliquid de pellibus vituli marini & Hippopotami, quos solos piscium corio & pilis tectos fuisse docet Plinius 9, 12. *Colerus.* Pilos Germanicarum pellicearum antiquitus non introrsum, ut nobis, sed extrorsum fuisse conversos conjicio etiam hinc, quia maculis eos sparserunt, seu frustulis aliarum pellium versicoloribus distinxerunt, conciliandæ pulchritudini, quæ nulla si introrsum versa. Deinde quia renones pelliceæ vestis genus, quod Germanis Cæsar Gal. 6, 21. & Isidorus Orig. 19, 23. tribuunt, Isidorus ait intortis villis adeo fuisse hispidos, ut imbres respuerent. Ergo intus quoque pili foras conversi. Vir doctus huc trahit Ovid. 1. de Pont. 6. hirsutos Getas. Ut opinor, haud bene. nam ibi sermo de hirsutis, non veste, sed corpore. *Berneggerus.*

3 *Pellibusque belluarum, quas exterior Oceanus, atque ignotum mare gignit*] Adde testimonium Philostrati de vita Apollonii Thyanei 3, 15. ubi ait, ad mare rubrum esse Ichthyophagos, id est, piscibus viventes populos, ac urbem incolentes nomine Staberam, qui ex magnorum piscium membranis vestes intexunt. *Pichena.* Jure suspectus Lipsio locus: nec tamen commode idem supposuerit nescio quid de *mastrucis.* Ego verbum deesse ad finem puto, *vestiuntur* aut *ornantur*, atque scribendum *pellibus quoque*, non *pellibusque*, adhibita insuper alia

exterior Oceanus, atque ignotum mare gignit. Nec alius feminis quam viris habitus, nisi quod [1] fœminæ sæpius lineis amictibus velantur, eosque purpura variant, partemque vestitus superioris in manicas non extendunt, nudæ brachia ac

18 lacertos. sed & proxima pars pectoris patet. Quamquam severa illic matrimonia. [2] nec ullam morum partem magis laudaveris. nam prope soli barbarorum singulis uxoribus contenti sunt, exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob nobilitatem [3] plurimis nuptiis ambiuntur. [4] Dotem non uxor marito, sed uxori maritus offert. Intersunt parentes & propinqui, ac munera probant: munera non ad delicias muliebres quæsita, nec quibus, [5] nova nupta comatur; [6] sed boves & frenatum equum, & scutum cum framea gladioque. In hæc munera uxor accipitur. atque invicem ipsa armorum [7] aliquid viro affert. hoc maximum vinculum, hæc arcana sacra, hos conjugales deos arbitrantur. Ne se mulier extra virtutum

alia distinctione. Etiam vox *eligunt*, non mihi placet. Tacitus indubie scripsit *figunt*. Denique cum totam hanc partem inspicio diligentius, non modo mutilam, sed luxatam quoque deprehendo. Ac restituerim omnia hoc ordine: *Gerunt & ferarum pelles. figunt feras, & detracta velamina spargunt maculis. Pellibus quoque belluarum, quas exterior Oceanus, atque ignotum mare gignit, ornantur, proximi ripæ exquisitius, ulteriores negligenter, ut quibus nullus per commercia cultus. Nec alius feminis, quam viris habitus* &c. *Acidalius.* Mirum eruditissimum Lipsium apud Justinum legere: *pellibus tantum ferinis aut marinis*, pro *murinis*, ut legendum ex iis, quæ supra dixi, manifestum. Addit etiam Pichena Philostrati quoddam testimonium de piscium pellibus. Verum ego Ichthyophagis illis in vestitu quidem parum cum Germanis puto convenisse. Nostri enim membranis illis nudis relictis belluarum, pilosum quiddam requirebant, quod pellendo frigori esset. *Colerus.*

1 *Feminæ sæpius lineis*] Plinius. *Jam quidem & Transrhenani hostes vela è lino texunt, nec pulchriorem aliam vestem eorum fœminæ novere.* Linigeræ igitur fæminæ, nec tamen solæ. Bene ait, *sæpius*. Diaconus in viris agnoscit, lib. IV. cap. VII. *Vestimenta eis* (de priscis Longobardis ait, indubie Germanis) *erant laxa & maxime linea, qualia Angli-Saxones habere solent, ornata institis latioribus, vario colore contextis.* Sed profecto quæ hic de variegatis latisque institis dicit, nos qui vidimus, scimus etiam nunc proprium amictum esse Germanicarum mulierum. *Lipsius.*

Fœminæ sæpius lineis] Plinius 19, 1. *Jam quidem & Transrhenani hostes, nec pulcriorem aliam vestem fœminæ eorum novere.* Idem de textura lini: *in Germania autem defossi & sub terra id opus agunt.* Sunt hodieque multorum opificum tabernæ subterraneæ. *Colerus.*

2 *Nec ullam morum partem*] Non temere hoc dictum. Horatii vera & seria vox 3. Od. 6. *Fecunda culpæ secula, nuptias Primum inquinavere & genus & domos, Hoc fonte derivata clades In patriam populumque fluxit.* Plinius 7, 25. *Romæ in Capitolio in capite bis bello Persei enata palma, victoriam triumphosque portendit: ac tempestatibus prostrata, eodem loco ficus enata est, M. Messalæ C. Cassii censorum lustro: A quo tempore pudicitiam subversam Piso gravis auctor prodidit.* Idem.

3 *Plurimis nuptiis ambiuntur*] Nota significationem verbi, *ambiri*, quasi ultro sibi offerri. Sic Annal. 2. *petitione honorum abstinuit, donec ultro ambiretur delatum ab Augusto consulatum accipere.* Hist. 4. *magnificum lætumque, tantis sociorum auxiliis ambiri, neque indigere.* Pichena. Sic Ariovistus rex memorante Cæsare uxores duas, Suevam unam, alteram Noricam habebat. Plus enim ubique permissum sibi præ reliquis mortalium esse potentiores credunt: cum sit ἀπροσωπολήπτης tamen Deus. *Kirchmajer.*

4 *Uxor marito*] Illud, *marito*, abest Bambergensi, & sine fraude. *Lipsius.*

Dotem non uxor marito] Solonis etiam lex in eam rem promulgata fuit: quia nolebat μισθοφόρον οὐδ' ὤνιον εἶναι τὸν γάμον. Similis lex Lycurgi apud Plutarchum, sed in alium finem. Sed eadem mens, quæ Soloni, procis illis Teutonis fuit haud dubie. Saxo Grammaticus lib. 8. *Altera Germanis quod venalia quondam solebant esse connubia.* Colerus. Apud Sinenses quoque esse more receptum, ut ad nuptias dotem non viro fœmina, sed vir fœminæ deferat, memorant Maffejus & Mendoza. *Bernegger.*

5 *Nova nupta comatur*] Allusum forsan ad hastam *celibarim*, qua comebantur peculiari ritu novæ nuptæ apud Romanos. Rationem explicat Plutarchus, non multum ab Germanorum donatione abhorrentem. *Colerus.*

6 *Sed boves & frenatum equum*] Suspicor excidisse vocem, *sed binos boves.* nam infra, ubi hæc dona recenset, ait; *hoc juncti boves, hoc paratus equus.* Pichena.

7 *Aliquid viro affert*] Credo melius *offert*, quod idem verbum de marito ante usurpaverat. *Acidalius.*

1 Boves

tum cogitationes, extraque bellorum casus putet, ipsis incipientis matrimonii
auspiciis admonetur, venire se laborum periculorumque sociam, idem in pace,
idem in prœlio passuram ausuramque. hoc juncti [1] boves, hoc [2] paratus equus,
hoc [3] data arma denuntiant. [4] Sic vivendum, sic pereundum. accipere se [5] quæ
liberis inviolata [6] ac digna reddat, quæ nurus accipiant, [7] rursusque ad nepotes
referant. Ergo [8] septa pudicitia agunt, nullis spectaculorum illecebris, [9] nullis 19
conviviorum irritationibus corruptæ. [10] Litterarum secreta viri pariter ac feminæ

1 *Boves*] Bella imagine, ad exprimendum illud jugum nuptiale. Nec Romani quidquam inter tot inventa solennium istorum æque idoneum excogitavere. *Colerus.*

2 *Paratus equus*] Qui alacritatem & promptitudinem quandam non obscure significabat. Quamvis inferiori ævo, hoc etiam honorarium munus principum ac nobilium fuerit. Helmoldus, *præmiserat autem dux munera multa & optima juxta morem terræ nostræ, equos pulcerrimos sellatos & vestitos.* Idem.

3 *Data arma denuntiant*] In codice manifeste scriptum erat, *renuntiant*, quod ego certe non mutassem. nam *renunciare* etiam *declarare* est. Renunciantur consules, quum declarantur. Hoc docet nos Plinius Cæcilius in Pan. *tuo judicio consules facti, tua voce renunciati sumus: ut idem honoribus nostris suffragator in curia, in campo declarator existeres.* Neque vero *re* semper iterationem significat in compositis. *Rhenanus.*

4 *Sic vivendum, sic pereundum*] Diversam lectionem ex annotatiunculis reperio, nempe hanc, *Sic viventes, sic parientes accipere se.* Tum legerim, *reddant*, atque sic distinxerim: *Sic viventes, sic parientes, accipere se quæ liberis inviolata, ac digna reddant, quæ nurus accipiant.* ut referatur ad *uxores.* nam & boves pariunt. Et plurative sequitur, *agunt, nullis conviviorum illecebris corruptæ.* Rhenanus. Haud moror, quod Rhenanus alicubi se legisse adfirmat. Et certum est mihi Tacitum sic scripsisse; *Si vivendum, si pereundum*, id est, seu vivendum, seu moriendum sit. Serenus apud Gellium; *Si Deus, si dea est.* Ennius.

Hæc est illa dies, qua maxima gloria sese
Ostentat nobis, si vivimus, sive morimur.

Colerus.

5 *Quæ liberis inviolata ac digna reddat*] Vox *digna* Lipsio non sincera. Mihi sincera, sed suo loco exturbata. Tu repone: *quæ liberis inviolata reddat, ac digna, quæ nurus* &c. *Acidalius.* Vox, *digna*, non sincera videtur, inquit Lipsius. Et recte judicat. Sed Tacitus plus pene debet hic illi nunquam satis laudato Heinsio, qui legit: *quæ liberis inviolata reddat; digna quæ nurus accipiant*; neque mihi dubium, quin sic scripserit Tacitus. *Boxhornius.* Vox *digna* non immerito Lipsio visa minus sincera. Et vero dixeris expungendam, vel aliam quandam voculam desiderari, quo illa respicit. Heinsius legit in hunc modum: *inviolata reddat, digna quæ nurus.* Non male. *Conring.* Nisi tamen non mendum hic sed specimen brevitatis Taciti, qua fit, ut vox *liberis*, ceu bis posita intelligi debeat; & quidem relata ad *τὸ reddat* dandi, ad *τὸ digna* auferendi casu. Sensus enim, quæ salva & honesta liberis atque iisdem digna (generosæ scilicet matris dignum magna indole ac spe filiorum donum) olim restituat, quæque ab his aliquando sponsis ac speratis suis rursus dotis vicem ferant nurus & suis filiis, illius nepotibus, pari cura sarta tecta præstent perhibeantque. *Gronovius.*

6 *Ac digna reddat*] Vox, *digna*, non sincera videtur. Sed & paullo ante Rhenanus, *sic viventes, sic parientes*, alibi legisse ait. *Lipsius.*

7 *Rursusque ad nepotes*] Mutius in Chronico citat: *Rursus quæ ad nepotes referantur.* Sic & editio Veneta. *Colerus.*

8 *Septa pudicitia agunt*] Eleganter scio *septa pudicitia* dicitur, sed haud puto convenienter de feminis Germanicis, quæ non custodiis ut illa vox adsignificat, sepiebantur aut claudebantur. Forte *certa* legendum, accommodatissimo epitheto. Martial. *Gaudeat & certa virginitate soror.* plura exempla ad Vellejum p. 71. nostrarum lectionum attulimus. *Acidalius.* Livium imitatur lib. 3. *postquam omnia pudore septa animadverterat.* Est autem *septa pudicitia* tuta & inexpugnabilis, sive custodiis, sive moribus gentis, sive ingeniis ipsarum. *Gronovius.*

9 *Nullis conviviorum*] Duo illa tentamenta muliebris pudicitiæ apud Romanos innuit, Convivia & Spectacula. De his Ovidius copiose. De illis alter poëta Venusinus: *Mox juniores quærit adulteros Inter mariti vina, nec eligit Cui donet impermissa raptim Gaudia luminibus remotis.* Contra quam sancte & sincere conjugii fides coleretur apud Germanos testatur hic Tacitus. Florum etiam audi, de victoria Mariana loquentem & Val. Maximum 6, 1.

10 *Litterarum secreta*] Quare hoc matrimoniis, aut pudicitiæ, interserit? mireris. Nimirum quia & litteris occulte missis corrumpi fœminæ solent, sicut de Ludis & Conviviis præivit. At eæ non sunt. *Lipsius.*

Literarum secreta] Cur hoc loco de literatura? Quia feminis Romanis literæ ad nequitiam magistræ. Ergo igitur nec Annales, nec Historiæ ullæ scriptæ Germanis? Nullæ, idque Tacitus supra etiam monebat. Ex memoriæ penu deprompta narrabantur aut canebantur res gestæ. Narrabant

næ ignorant. Pauciſſima in tam numeroſa gente [1] adulteria, [2] quorum pœna præſens, & [3] maritis permiſſa. [4] Acciſis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verbere agit. [5] publicatæ enim pudicitiæ nulla

patres filiis, hi patrum nepotibus. C. Fannii fragmentum eſt apud Nonium, quod de illo Annalium genere poſſit intelligi, *ſi quid à parentibus acceptum, protinus antiqui memoriæ tradiderunt.* licet rectius hoc interpretatus ſim apud Salluſtium. Morem illum narrandi majorum facta filiis, etiam populo Dei notum fuiſſe diſco ex Pſalmo: *Majores noſtri narraverunt nobis, quod operatus ſis temporibus eorum, temporibus priſcis.* Poſſe tamen hoc etiam de Hiſtoria ſcripta accipi, non ambigo. De Cimbris antiquis Saxo Grammaticus: *Nec volo Danorum antiquiores conſpicuis fortitudinis operibus editis, gloriæ æmulatione ſuffuſos, Romani ſtili æmulatione, non ſolum rerum à ſe magnifice geſtarum titulos exquiſito contextus genere, veluti Poëtico quodam opere perſtrinxiſſe.* Carmina illa, quæ paſſim Hiſtoriæ ſuæ interferuit Saxo, ex ejuſmodi ſaxoſis rupibus deſumta eſſe ac verſa ipſe fatetur. Sero apud Germanos Latinæ etiam literæ receptæ ſunt ſub Friderico II. ut ſcribit Aventinus. Nam & ipſi Annales ſuos filo quodam Poëtico contexebant. *Colerus.* Non præcipue de ſtudiis, ſed literis ipſis & earum ſcriptura accipiendum. Anteceſſit enim de conjugio & ſepta in eo pudicitia. Mox ſequitur de adulteriorum raritate ſimul & pœna. Cur autem his auctor interponit *literas?* Nimirum quia etiam literis occulte ultro citroque miſſis corrumpi fœminæ ſolent. Nec obſtat vocabulum *ſecreta.* nam etiam abſque ſtudiis conſideratas literas aliquid myſterii & ſecreti præ ſe ferre patet ex eleganti narratione hiſtorica Petri Ciezæ to. 2. hiſt. Peru. c. 34. Etſi non negandum ſecundario locum hunc ad ipſa quoque ſtudia trahi poſſe, ut quæ ſine litteris vix ac ne vix quidem ſubſiſtere poſſunt. Raras & vix ullas litteras Germanicas elegantiores inveniri ante tempora Cæſaris Rudolphi, eaſque majorem partem Latinis literis ſcriptas, qui querelis Germanicæ nationis permotus, quod cogerentur veluti ſub jugo exterorum ſcribarum, qui linguæ Latinæ notionem habebant, magna cum jactura rerum ſuarum ſervire, comitia habuit Noribergæ anno 1272, ubi omnium Ordinum imperii unanimi conſenſu decretum eſt, ut deinceps in Cancellariis & contractibus Germanicum idioma reciperetur, obſervavit Camerarius Subſec. cent. 3. cap. 65. *Berneggerus.* Hoc vult Tacitus: Scribere ac per epiſtolas ſuſpecta ſecreta fovere atque exercere neſciunt. Suetonius de Nicia: *quum codicillos Memmii ad Pompeji uxorem de ſtupro pertuliſſet.* Notum δελτάριον μικρὸν ἔξωθεν εἰσκομισθὲς altercanti cum Catone Cæſari, quod ille cum popoſciſſet quærens inde adverſario invidiam, Σερβιλίας τῆς ἀδελφῆς ἐπιςόλιον ἀκόλαςον, πρὸς τὸν Καίσαρα γεγραμμένης, ἐρώσης καὶ διεφθαρμένης ὑπ' αὐτȣ̃ agnovit. Martialis: *Tunc triplices noſtros non vilia dona putabis, Cum ſe venturam ſcribet amica tibi.* Centum alii. *Gronovius.*

1 *Adulteria*] Sic apud Lacedæmonios. Multa adeo noſtri majores de moribus Spartanorum retulere. *Colerus.*

2 *Quorum pœna præſens*] Ad jus & Romanos mores propius in Bambergenſi ſcriptum, *quorum pœna parentibus & maritis.* Nam maritos ſolos hic eſſe arbitros, ſatis crudum. Tamen e Tacito non aliter apparet. *Lipſius.*

3 *Maritis permiſſa*] Neſcio an etiam in adulteros, ut apud quoſdam. Lex Frothonis Daniæ Regis apud Saxonem Grammaticum lib. 5. *Adulteros à veris conjugibus corporum parte ſpoliandos conſtituit, quo minus continentia flagitiis elideretur.* Colerus.

4 *Acciſis crinibus*] Pœna duplex; Crines acciſi, & Fuſtigatio. Quam reperio etiam alias uſurpatam Germanis in hoc ſexu. In Legibus Luitprandi regis Longobardorum, hæc eſt in fœminas violentas, & quæ ſæviunt aut feriunt. *Publicus, in quo loco factum fuerit, comprehendat ipſas mulieres, & faciat eas Decalvare & Fuſtare* (ita lego: vulgo, *Fruſtrare*) *per vicos vicinantes ipſius loci.* Paullo aliam & magis ſævam Adulterii pœnam tribuit priſcis Saxonibus Bonifacius Archiepiſcopus, Epiſtola ad Ethelbalaum Anglorum Regem: *In antiqua,* inquit, *Saxonia, ubi nulla Chriſti cognitio; ſi virgo in materna domo, vel maritata ſub conjuge ſit adulterata: manu propria ſtrangulatam cremant.* (& addit quod huc magis facit) *aut cingulo tenus veſtibus abſciſſis flagellant eam caſtæ matronæ, & de villa in villam miſſæ occurrunt novæ flagellantes, & cultellis pungunt donec interimant.* Lipſius.

5 *Publicatæ enim*] Scribam, *publicatæ etiam.* Non enim hoc ad adulteras refero: ſed ad eas quæ adhuc injuges, vulgo tamen ſe vulgabant. *Idem.*

Publicatæ enim pudicitiæ] Doctiſſ. vir accipit de ſcortis, & legit *publicatæ etiam pudicitiæ* non me applaudente: nam etiam apud alias gentes ægre meretrix virum invenerit. Referenda igitur ſunt ad maritas, quæ ſecutæ compreſſus alienos, à viris crinium ſectione & fuſtibus domo expelluntur: has enim nemo Germanorum quaſcunque divitias mereat, ut uxores ducat: *quod apud eos plus boni mores valent, quam alibi bonæ leges.* At lex Julia illos quoque ulciſcebatur, qui adulterii damnatas in matrimonium accipiebant. *Damnatam adulterii ſi quis duxerit uxorem, ea lege tenetur.* Quam nihilominus ſperni ſolitam Satyrographus docet. Sat. 2.

Non tulit ex illis torvum Laronia quendam
Clamantem toties, ubi nunc lex Julia? dormis?

Vel legas: *publicatæ enim impudicitiæ.* Anſam enim corruptioni dare potuit ultima Syllaba τȣ̃ *enim.* eadem enim cum prima τȣ̃ *impudicitiæ* quum ſit, exſcriptor

la venia. non forma, non ætate, non opibus maritum invenerit. Nemo enim illic [1] vitia ridet: [2] nec corrumpere & corrumpi, [3] fæculum vocatur: [4] Melius quidem adhuc eæ civitates, in quibus tantum virgines nubunt, & cum fpe votoque uxoris femel tranfigitur. Sic unum accipiunt maritum, quomodo [5] unum corpus, unamque vitam, ne ulla cogitatio ultra, ne longior cupiditas, [6] ne tamquam maritum, fed

fcriptor poftrema *enim* exarata, credidit etiam feprimam *impudicitia* delineaffe: fenfu vero in idem recidit. *Salinerius.*

1 *Vitia ridet*] Ratio cur adulteræ viros non inveniant: non enim Germani adulteria fufque deque habent; fed præcipue deteftantur. Hac autem Germanorum laude Tacitus Romanos oblique fuggillat, qui adulteris & nequam hominibus flagitia vitio non dabant: quafi natura feculi talia ferret: in quo etiam errore verfatus eft Nero. Suet. 29. *Ex nonnullis comperi perfuafiffimum habuiffe eum neminem hominem pudicum aut ulla corporis parte purum effe: verum plerofque diffimulare vitium & calliditate obtegere.* Tò *corrumpere* & *corrumpi* hic ad adulteria tantum, alibi latius, extenditur. lib. 14. Ann. *Ut quod ufquam corrumpi & corrumpere queat, in urbe vifatur.* Salinerius. Seneca de Tranq. vitæ lib. 1. *in hoc itaque flectendi fumus, ut omnia vulgi vitia non invifa nobis, fed ridicula videantur.* Colerus.

2 *Nec corrumpere & corrumpi feculum vocatur*] Quanto fanctiores fuere nobis ethnici! Nam quotus quifque hodie vel vitia non ridet, vel quantumvis enormibus flagitiis non prætexit illud; *Sic feculum eft.* Si quis aliena matrimonia contaminantem aut puellis illudentem damnet, ftatim audit, *Sic feculum eft.* Si bonus vir peffimam iftam potandi confuetudinem reprehendat, mox adeft, qui excufet, *quod fic hodie feculum fit.* Si quis improbet morem, quo juvenes in militiam temere proficifcuntur, ad nullum non fcelus patrandum erudiendi, huic mox dicetur; *Sic feculum eft:* Si quis miretur facerdotum in parandis præbendis infatiabilitatem, audit, *fic feculum eft.* Si quis immodicum mortalium ftudium in parandis divitiis, quæftum illicitum, atque contractuum iniquitatem deteftetur, huic tamquam nefcienti allegabitur, *Sic nunc feculum eft.* In fumma, nullis non erratis, nequitiis, criminibus, obtendimus, *Sic feculum eft.* Diffimiles igitur majoribus noftris vitia ridemus nobifque blandimur, & corrumpentes ac corrupti, decipientes alios ac circumfcribentes culpam in feculum rejicimus. Codex alter habebat, *vocantur.* Rhenanus. Id eft, communia ac reciproca vitia, prætextu fæculi, non excufabantur, quia apud Germanos fæculum ea non ferebat. Ann. lib. 14. *ut quod ufquam corrumpi & corrumpere queat, in urbe vifatur.* Seneca Cont. lib. 10. *Hoc genere, fæculi vitio, egregia figura, inquinatum & infamem reum, majorum criminum impunitate defendit.* Pichena. Cum vitia, non feculo, fed moribus hominum fint tribuenda, ut monet Sophus graviffime. Et Martial. in Cæcilianum:

Non noftri faciunt, tua quod tibi tempora fordent,
Sed faciunt mores Cæciliane tui.

Colerus.

3 *Sæculum vocatur*] Gravis & acuta fententia. Seneca fimiliter: *Defint effe remedio locus, ubi quæ fuerant vitia, mores funt.* Lipfius.

4 *Melius eæ civitates*] Inter quas civitates fuiffe Erulos reperio: apud quos adeo fecundo matrimonio non locus, uti uxor marito mortuo laqueo fefe ftatim juxta fepulchrum indueret: nifi invifa vivere mallet & infamis. Procopius tradit lib. II. De bello Gothorum. *Idem.*

5 *Unum corpus*] Quomodo & re ipfa accipiunt Mufonius: *τισὶ δὲ νενόμισται κοινὰ εἶναι πάντα καὶ σώματα καὶ ψυχὰς καὶ χρήματα, πλὴν ἀνδρὸς καὶ γυναικός. Colerus.*

6 *Ne tanquam maritum*] Ita in omnibus antiquioribus editis. Et quoniam nonnulli ex recentibus habent, *ne tanquam meritum*, ego, ut manifeftum typographorum errorem rejiciebam. Sed cum in poftremis editionibus, eadem vox, *meritum*, retineatur, fufpicatus fum, eam fortaffe Lipfio probari. Ego tamen à prifca lectione non avellor. Senfus eft: Uxores matrimonium potius quam maritum amare. Simile quiddam in Agric. prope finem: *Id filiæ quoque uxorique præceperim, fic patris, fic mariti memoriam venerari, ut omnia facta dictaque ejus fecum revolvant, famamque ac figuram animi magis quam corporis complectantur.* Plinius junior 4. epift. 19. de uxore loquens: *non enim ætatem meam, aut corpus, quæ paulatim occidunt ac fenefcunt, fed gloriam diligit.* Pichena. Quem fenfum hic facit illud *meritum?* Lego *maritum.* Editio quædam Lipfii fic liquide habet. Maritum, inquit, non amant tanquam maritum, fed tanquam ipfum matrimonium, ut quibus, marito hoc defuncto, matrimonium ultra nullum fperandum. *Acidalius.* Sana fcriptura & merito à Pichena vindicata. Cujus dictis & hoc accedit Antipatri, ex differtatione ipfius nuptiali: *αἱ μὲν γὰρ ἄλλαι κοινωνίαι, καὶ ἑτέρας τινὰς ἀποστροφὰς ἔχουσι. ταυτὰς δὲ ἀνάγκη πρὸς μίαν ψυχὴν βλέπειν τὴν τοῦ ἀνδρός.* Et elegantiffimum illud Phocionis dictum: *οὐ δύναμαι τῇ αὐτῇ καὶ ὡς γαμετῇ καὶ ὡς ἑτέρᾳ συνεῖναι.* Quæ vero fecus faciunt, illæ ut Themiftius ait, *συνοικοῦσιν οὐ συμβιοῦσιν* maritis fuis. *Colerus.* Tranfpofitæ voces efficiunt ne fani quid hinc elici poffit. At rectum & acutum hoc modo: *ne tanquam matrimonium, fed tanquam maritum ament.* Interdictæ erant apud quofdam Germanos regulos fecundæ nuptiæ, ut difcerent mulieres conjugium amare conjugis caufa, non conjugem

sed tamquam matrimonium ament. [1] Numerum liberorum finire, aut [2] quemquam ex agnatis necare, flagitium habetur. plusque ibi boni mores valent, quam alibi bo-
20 næ leges. In omni domo nudi ac sordidi, in hos artus, in hæc corpora, quæ miramur, excrescunt. [3] Sua quemque mater uberibus alit, nec ancillis ac nutricibus delegantur. Dominum ac servum nullis educationis deliciis dignoscas. Inter eadem pecora: in eadem humo degunt; [4] donec ætas separet ingenuos, virtus agnoscat. Sera juvenum Venus, eoque inexhausta pubertas: nec [5] virgines festinantur; eadem juventa, [6] similis proceritas, pares validique miscentur. ac robora parentum liberi referunt.

jugem conjugii causa, sive ut personæ non rei affectus manciparetur. *Grotius.*

1 *Numerum liberorum finire*] Contra eos, qui liberos aut exponunt, aut necant, invehitur Lactantius Firmianus 6, 20. Atque iis qui hujusmodi impietatem, ob angustias rei familiaris excusant, respondet, satius esse ab uxoris congressione se continere, quam sceleratis manibus opera Dei corrumpere. Ad hunc morem multa doctissime tradit Lipsius epist. 85. Cent. 10. ad Belgas, quam operæ pretium erit inspicere. *Pichena.* Hoc vult, opinor, Germanos nullo legis præmio invitatos, sicut Romani, & solis naturæ stimulis incitatos liberos quærere: quod quidem ἀπὸ φύσεως καὶ καταναστάσιός τινος ἀρχαίης secundum Democritum. *Colerus.*

2 *Ex agnatis necare*] Agnatos hic accipies non ἀγχιστεῖς aut συγγενεῖς, sed liberos qui adnascuntur. etsi mallem omnino scribi, *gnatis.* Illud autem mirum, Tacitum omittere insignitum illum ritum & peculiarem Germanis de exploratione liberorum. Prolem enim natam ad Rhenum ferebant, clypeoque imponebant. si undis abriperetur, notham censebant: si innataret, vere suam. Claudianus in Rufinum:

Et quos nascentes explorat gurgite Rhenus.

Julianus in epistola ad Maximum: Πάντως οὐδὲ ὁ Ῥῆνος ἀδικεῖ τοὺς Κελτοὺς, ὃς τὰ μὲν νόθα τῶν βρεφῶν ὑποβρύχια ταῖς δίναις πέμπει, καθάπερ ἀκολάστου λέχους τιμωρὸς πρέπων. Ὅσα δ᾽ ἂν ἐπιγνῷ καθαροῦ σπέρματος, ὑπεράνω τοῦ ὕδατος αἰωρεῖ, καὶ τῇ μητρὶ τρεμούσῃ πάλιν εἰς χεῖρας δίδωσιν ὥσπερ ἀδέκαστόν τινα μαρτυρίαν αὐτῇ καθαρῶν καὶ ἀμέμπτων γάμων τὴν τοῦ παιδὸς σωτηρίαν ἀντιδωρούμενος. Meminit & Galenus De sanitate tuenda, & alibi Nazianzenus. Nonnus in Dionysiacis, ab hac caussa Rhenum ἐλεγχιγάμον agnominat, velut judicem vindicemque conjugii: & vidi, qui Rheni etymon hinc petendum adseveraret, quasi purgatoris. Purus quidem sermone nostro *reyn* dicitur. Sed addo, Valerium Flaccum ad Scythas & ad Phasim hunc ritum (nescio an ex vero) transferre. Ita enim ibi quispiam:

— — *subitam sævi duravimus amne*
Progeniem, natosque rudes?

Lipsius.

Quemquam ex agnatis] Lipsius malit: *ex gnatis.* Sed agnati quoque gnati dicuntur, hoc est, quicunque post nuptiarum solennitatem adnascuntur. Cic. de Orat. *Num quis eo testamento, quod paterfamilias ante fecit, quam ei filius natus est, hereditatem petit? nemo quia constat adnascendo rumpi testamentum.* Glossarium vetus: *Adgnatus* ἐπίγονος. Et: ἐπιγονὴ *Suboles.* Colerus.

3 *Sua quemque mater*] Nobilis est disputatio Phavorini apud Gellium 12, 1. ex qua non parum laudis ac ornamenti accedit feminis istis nostratibus. *Idem.*

4 *Donec ætas separet ingenuos, virtus agnoscat*] Muretus: *donec separet ingenuos virtus*, reliquis deletis. Male, male. Elegantem hunc verbi *agnoscere* usum ignoraverit: quem tu ex Plinii simili loco, de re non dissimili intellige & nota lib. 5. epist. 17. *mireque cupio, ne nobiles nostri nihil in domibus suis pulchrum nisi imagines habeant: quæ nunc mihi hos adolescentes tacite laudare, adhortari, & quod amborum gloriæ satis magnum est, agnoscere videntur.* Seneca ep. 120. *Effice ut possis laudari, si minus, ut agnosci.* Acidalius. Vide, si libet, observationum nostrarum 1, 4. *Separet* est faciat, ut separentur: *agnoscat*, faciat ut agnoscantur. *Gronovius.*

5 *Virgines festinantur*] Propiores puto trigesimo, quam vigesimo anno. Cur autem ita? Μακρὰ γὰρ ἰσχὺς μᾶλλον ἀρρένων μένει. Θηλεία δ᾽ ἥβη θᾶσσον ἐκλείπει δέμας. Ut Euripides dixit. Horrida illa ac bellicola terra pari robore atque vi mentis fœminas ac viros producebat. Varro de Re Rust. 2, 1. *Nec non etiam hoc, quas virgines ibi appellant nonnunquam annorum XX, quibus mos eorum non denegavit, ante nuptias ut succumberent quibus vellent, & incomitatis vagari ut liceret & filios habere.* Loquitur de virginibus Illyricis. Sed quid miri aut novi in illo numero deprehendit? Nonne videtur scripsisse potius, *annorum XXX?* quod pleræque illic virgines, sicut apud vicinos Germanos post trigesimum demum ætatis annum nupserint. Nicolaus de populis quibusdam Africanis: τῶν δὲ θυγατέρων ἀρίστας κρίνουσι, τὰς πλεῖστον χρόνον μεμενηκήας παρθένους. *Colerus.*

6 *Similis proceritas, pares validique miscentur*] In Bon. legitur *validæque.* tamen vulgata magis placet. *Pichena.* Tolle τελείαν στιγμὴν post vocem *proceritas*, & distingue: *similis proceritas, pares v. miscentur.* Verbum enim *miscentur* ad omnia promiscue referendum. Simile quid in Indis, de quibus Curtius lib. 9. *nuptiis coëunt, non genere ac nobilitate conjunctis, sed electa corporum specie: quia eadem æstimatur*

ferunt. [1] Sororum filiis idem apud avunculum, qui apud patrem honor. Quidam sanctiorem artioremque hunc nexum sanguinis arbitrantur, & in accipiendis obsidibus magis exigunt, tamquam ii, & animum firmius, & domum latius teneant. Heredes tamen successoresque sui cuique liberi: & nullum testamentum. Si liberi non sunt, proximus gradus in possessione, fratres, patrui, avunculi. Quanto plus propinquorum, quo major affinium numerus, tanto gratiosior senectus, [2] nec ulla orbitatis pretia. Suscipere tam inimicitias seu patris seu propinqui, quam amicitias ne- 21
cesse est. Nec implacabiles durant. [3] luitur enim etiam homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitque satisfactionem universa domus, utiliter in publicum, quia periculosiores sunt inimicitiæ [4] juxta libertatem. Convictibus & [5] hospitiis non alia gens effusius indulget. Quemcumque mortalium [6] arcere tecto, nefas habetur, pro fortuna quisque apparatis epulis excipit. [7] Cum defecere, qui modo hospes fuerat, monstrator hospitii & comes, proximam domum non invitati adeunt.

tur in liberis. Acidalius. Theodorus apud Stobæum apposite; *ἴσμεν δὲ ἅπαντας ἀνθρώπους, ἐπειδὰν ἐξ ἡλικίας ἄνιτοι πρὸς γάμους ὑπενεχθῶσι, πέρα τοῦ μετρίου νεότητος εἰωθυίας ἡττᾶσθαι. Colerus.*

1 *Sororum filiis*] Apud Æthiopes idem mos, ut ex Nicolao Stobæus refert. Sed ibi male interpretati sunt *ἀδελφῶν υἱοὺς fratrum filios*, cum *sororum* debuerint. *Idem.*

2 *Nec ulla orbitatis pretia*] Apud Germanos non erant, qui senes orbos captarent, quales multos Romæ fuisse produnt auctores. Hi sic ambiebant ac colebant eos, qui liberis caruissent, ut nihil esset tam servile, quod spe hæreditatis aut legati potiundi non paterentur. Unde de corruptis urbis Romæ moribus differens Amm. Marcellinus lib. 14. refert, *suo seculo vile existimatum, quicquid extra urbis pomerium natum fuisset, præter orbos & cœlibes: nec credi posse qua obsequiorum diversitate colantur homines sine liberis Romæ, ut his, qui patres sunt, tamquam in capita mendicorum acerbius cœlibes dominentur.* Captatorem notat in Paradoxis Cicero: *quem nutum locupletis orbi senis non observat? loquitur ad voluntatem, quicquid denuntiatum sit, facit, assentatur, assidet, miratur.* Indicat Ausonius Burdegalensis eum, cui non sit hæres, captatoribus obnoxium existere, quum canit, *Et captatoris præda est, hæredis egenus.* Plinius quadam ad Calvisium epist. M. Regulum tamquam impudentem ac sceleratum captatorem depingit, talium vulturum astutiam satis exprimens. Tacit. Ann. 14. de Pomponio Silvano, *valuitque pecuniosa orbitate & senecta, quam ultra eorum vitam produxit quorum ambitu evaserat.* Itaque Romæ erat aliquod orbitatis pretium, quum sic colerentur ab hæredipetis orbi senes opulentique. Verum integritas Germanorum nescia fuci, nihil tale admittebat. *Rhenanus.* Morem arguit Romanorum Marcellinus l. 14. Tacitus Ann. 13. *Romæ testamenta & orbos velut indagine ejus capi.* lib. 15. *Satis pretii esse orbis, quod multa securitate, nullis oneribus gratiam, honores, cuncta prompta & obvia haberent.* Plinius 4. epist. 15. *plerisque etiam singulos filios, orbitatis præmia graves faciunt.* Cicero in Parad. De his facete Petronius: *Quoscunque in hac urbe videritis, scitote in duas partes esse divisos; nam aut captantur, aut captant.* & paulo post: *videbitis oppidum, tanquam in pestilentia campos, in quibus nihil aliud est, nisi cadavera quæ lacerantur, aut corvi qui lacerant.* Pichena. Recte hunc locum intelligit, & erudite exponit Curtius Pichena. Eodem, quo ille multa & Taciti imprimis retulit, illud refero Senecæ Consolat. ad Martiam: *ut minime probabili, sed vero solatio utar: in civitate nostra plus gratiæ orbitas confert, quam eripit. Adeoque senectutem solitudo, quæ solebat destruere, ad potentiam ducit; ut quidam odia filiorum simulent & liberos ejurent & orbitatem manu faciant.* Martialis ad istas orbitates respexit 4. Epigr. 56. Plinius lib. 14. *Postquam cœpere orbitas in auctoritate summa & potentia esse, captatio in quæstu fertilissimo.* Colerus.

3 *Luitur*] Luebatur homicidium apud Germanos multa pecuniaria. Ita receptum apud Cimbros fuit, usque ad Christianum III. Regem, qui capital serio introduxit. *Idem.*

4 *Juxta libertatem*] In liberis populis inimicitiæ periculosæ, quibus potentia dissolvitur, qua nisi integra solidaque hostibus obviam iri non potest. Videtur adumbrasse, ut solet ex Thucydide lib. 4. *Idem.*

5 *Hospitiis*] Nonne & reliquæ gentes Arctoæ. De Scythis ac Sarmatis, nulli ignotum. De Sclavis, testatur Leo Imperator, & Helmoldus. Salvianus lib. 7. *Franci mendaces, sed hospitales. Saxones crudelitate efferi, sed castitate mirandi.* Vindicant hodieque sibi laudem illam priscam Franci mei Orientales. Illud mirere, quod Nicolaus scribit de Celtis, id est, Gallo-Germanis: Μείζω δὲ ἐστὶν *ἐπιτιμία κατὰ τοῦ ξένον ἀνελόντος, ἢ πολίτου. ὑπὲρ τοῦ μὲν ξένου γὰρ θάνατος ἡ ζημία, ὑπὲρ τοῦ δὲ πολίτου φυγή. Idem.*

6 *Arcere tecto*] Propterea *τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν οὐδέποτε κλείουσι*, ut idem Nicolaus narrat. *Idem.*

7 *Cum defecere*] Ita ex veteribus reposui, ut ad epulas

cunt. nec intereſt. pari humanitate accipiuntur. Notum ignotumque, quantum ad jus hoſpitii, nemo diſcernit. Abeunti, ſi quid popoſceris, concedere moris: & poſcendi invicem eadem facilitas. Gaudent muneribus. ſed nec data imputant. nec acceptis obli-

22 gantur. Victus inter hoſpites comis. Statim è ſomno, quem [1] plerumque in diem extrahunt, lavantur, [2] ſæpius calida, ut apud quos plurimum hiems occupat. Lauti, cibum capiunt. [3] ſeparatæ ſingulis ſedes, & ſua cuique menſa. Tum ad negotia, nec minus ſæpe ad convivia procedunt armati. [4] Diem noctemque continuare potando, nulli probrum. [5] Crebræ ut inter vinolentos rixæ, raro conviciis, [6] ſæpius cæde & [7] vulneribus tranſiguntur. [8] Sed & de reconciliandis invicem inimicis, & jungendis affinitatibus, & adſciſcendis principibus, [9] de pace denique ac bello plerumque in conviviis conſultant: tamquam nullo magis tempore aut ad ſimplices cogitationes pateat animus, aut ad magnas incaleſcat. Gens non aſtuta nec callida, [10] aperit adhuc ſecreta pectoris licentia loci. Ergo detecta & nuda omnium mens [11] poſtera die retractatur: [12] & ſalva utriuſque

epulas referatur. Vulgo, *cum defecerit.* Pichena.

1 *Plerumque in diem*] Somniculoſum genus, Germani, Sarmatæ etiam & alii ſeptentrionales, opinione Italorum veterum. Cauſa in natura magis, quam conſuetudine. Neſcio quid Ariſtoteles de locis paluſtribus & frigidis, Problem. ὅσα περὶ κράτεος. *Colerus.*

2 *Sæpius calida*] Res ea ipſis exitio fuit apud Aquas Sextias. Plutarchus Mario: τούτοις τὸ πρῶτον ὀλίγοι προσεμάχοντο τῶν πολεμίων. ἔτυχον γὰρ ἀριστῶντες οἱ πολλοὶ μετὰ λοῦτρον, οἱ δ' ἐλούοντο. ῥήγνυσι γὰρ αὐτόθι ναμάτων θερμῶν πηγὰς ὁ χῶρος. *Idem.*

3 *Separatæ ſingulis ſedes*] Quæ ſedes è gramine aut frondibus, & proprie thori. Strabo ſuggerit, qui de Gallis: καθεζόμενοι δειπνοῦσιν ἐν στιβάσι: *ſedentes cibum capiunt in thoris gramineis.* Poſidonius apud Athenæum, fœnum ſibi ſubſtraviſſe ſcribit, ab eadem mente: Κελτοὶ τὰς τροφὰς προτίθενται, χόρτον ὑποβάλλοντες, καὶ ἐπὶ τραπεζῶν ξυλίνων, μικρὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἐπηρμένων, &c. Plura de ratione Germanici victus, ibi vide. lib. IV. inquam, cap. XIII. *Lipſius.*

4 *Diem noctemque*] Uti & de Perſis Xenophon ſcribit in Pædia, l. VIII. extremo. qui mirum (ſtudioſe enim notavi & comparavi) quam in pleraque omni ratione vitæ, imo & lingua, conſentiant cum Germanis. *Idem.*

5 *Crebræ ut inter vinolentos rixæ*] Hoc de Germanis, qui Rheno propiores ſunt, accipiendum. Sic Ann. I. de Marſis. *ac ne pax quidem niſi languida & ſoluta inter temulentos.* Alioqui legere malim, *ut inter violentos.* nam interiores Germani vino carebant. Et cædes & vulnera violentiam conſequuntur. *Rhenanus.*

6 *Sæpius cæde*] Credo doctiſſimo & acutiſſ. Lipſio, qui Perſarum mores ait perſimiles fuiſſe Germanorum. Ego idem fere de Thracibus adſeram. His enim hæ quoque ſanguinolentæ compotationes uſurpatæ. His Deorum maxime Mercurius cultus. Apud hos dotem non uxor marito, ſed maritus uxori offert. Agricultura nullo precio eſt. Otium otioſum etiam honori ducitur. Convivia & potationes creberrimæ & alia. *Colerus.*

7 *Vulneribus tranſiguntur*] Ex formula juris Romani, quibus ſollenniter utitur hoc libello Tacitus, legerim, *vulneribus tranſigunt.* Idem.

8 *Sed de reconciliatis invicem inimicitiis*] Scripſimus, *ſed & de reconciliandis invicem inimicis.* Et paulo poſt: *exercitatio artem paravit.* Rhenanus.

9 *De pace ac bello plerumque in conviviis*] Hæc eadem fere Perſæ. Herodotus lib. I. μεθυσκόμενοι δὲ εἰώθασι βουλεύεσθαι τὰ σπουδαιότατα τῶν πραγμάτων. τὸ δ' ἂν ἅδῃ σφὶ βουλευομένοισι, τοῦτο τῇ ὑστεραίῃ νήφουσι προτιθεῖ ὁ στέγαρχος, ἐν τοῦ ἂν ἐόντες βουλεύονται. καὶ ἢν μὲν ἅδῃ καὶ νήφουσι, χρέωνται αὐτῷ. ἢν δὲ μὴ ἅδῃ, μετιεῖσι. Hoc eſt, *de ſumma rerum inter pocula deliberant. quod autem ſibi conſiliantibus placuit, id domus dominus, ubi convenerunt, iiſdem ſobriis poſtridie proponit: & ſi ſobriis etiam placuerit, utuntur; ſin minus, miſſum faciunt. poſtera die retractatur.* irritando ſcil. & ſanciendo. *Salinerius.*

10 *Aperit adhuc ſecreta*] Suſpectam illud *adhuc.* Sed utcumque interpretari poteſt, noſtris etiam temporibus. *Pichena.* Parvula licentia lego, *adhoc* Salluſtianum eſt nec longius abeo cum Pichena. *Colerus.* Saniſſimum eſt illud *adhuc*: quamvis, inquit, à ſe apertus Germanus, magis tamen adhuc mentem labiis geſtat hilaratus poculis. *Adhuc* notat amplius, præterea, & inſuper. *Gruterus.*

11 *Poſtera die retractatur*] Jo. Bodinus levitatis notam Germanis impingit abuſus his verbis auctoris; quia, inquit, pridie deliberata poſtera die *retractant.* Quis autem adeo lippit, ut non videat *retractari* hic non eſſe refutari, repudiari, (quæ ſententiæ mutatio retractatioque μεταμέλεια & παλιμβουλία Græcis eſt) ſed denuo ſive diligentius tractari, in manum reſumi, recognoſci? Sic Plinius lib. 9. ep. 10. *Oratiunculam unam & alteram retractavi.* Sueton. Aug. 34. *Leges retractavit & quaſdam ex integro ſanxit.* Et Liv. lib. 10. *retractare arma,* iterum tractare. *Berneggerus.*

12 *Et ſalva utriuſque temporis ratio eſt*] Ego ſcribo,

utriusque temporis ratio est. Deliberant dum fingere nesciunt: constituunt dum er-
rare non possunt. [1] Potui humor ex ordeo aut frumento, in quandam similitudinem 23
vini corruptus. Proximi ripæ, & vinum mercantur. [2] Cibi simplices, agrestia po-
ma, [3] recens fera, aut lac concretum. Sine apparatu, sine blandimentis expellunt
famem. adversus sitim, non eadem temperantia. Si indulseris ebrietati, suggeren-
do quantum concupiscunt, haud minus facile [4] vitiis, quam armis, vincentur. Ge- 24
nus

bo, *& sua utriusque tempore.* Interpretor: Germani in conviviis & compotationibus deliberant quidem agitantque res graves: sed easdem sobrii recoquunt & retractant. utrique rei quædam ratio est. Rationem autem addit, *deliberant, dum fingere nesciunt; constituunt, dum errare non possunt.* Ex quo discimus, Germanos in convivii illa licentia proposuisse quidem seria: sed eadem conclusisse & finisse, non nisi matutinos & serios. Persarum similis mos, qui, ut Strabo ait, *ἐν οἴνῳ τὰ μέγιστα βουλεύονται, καὶ ταῦτα βεβαιότερα τῶν ἐν νήψει τίθενται.* idemque de iis Ammianus lib. XVIII. Sed & Cretensium: ex Athenæo l. IV. cap. V. Græcorum omnium veterum ex Homero, & Plutarcho diffuse Symposiacorum lib. VII. Propius ad Tacitum Herodotus I. *Quæ Persæ in conviviis deliberaverint, postridie proponi sobriis: & si tunc placuerint, rata esse.* Lipsius.

Salva utriusque temporis] Mihi vulgata sensum optimum habere videtur. Nam etiamsi in conviviis compotationibusque de gravioribus rebus Germani deliberant, salvum tamen & integrum ebrietatis tempus remanebat, cum eadem postera die retractarent. *Pichena.* Parum refert, *salva* sive sua *legatur.* Salinerius. Lipsius recte scribit, quod & Cluverio est probatum, *& sua.* Ut sensus fit; non deesse rationem, quare Germani inter pocula consultent, sobrii constituant; deliberare nempe, dum fingere nesciunt; constituere, dum errare non possunt. Salvus tamen etiam sensus est in *salva*; quod & Pichenæ visum. *Conringius.* Pro *salva* mavult *sua* Lipsius, quem sequor. *Kirchmaier. Rationem constare* & *Rationem salvam esse* sensu eodem dicuntur: & proprie in pecuniæ rationibus domicilium habent. *Constat* enim & *salva est ratio*, quæ non conturbata & implicita, sed explicata vel expedita est; ubi accepta & expensa quadrantur, ubi paria fiunt aut fieri possunt, ubi nulla reliqua, nec plus erogati est quam accepti. Sic *constare* ac *salvum esse* dicitur, quicquid utiliter expensum vel impensum est, ut ejus nomine actio vel crimen non detur, neque oriatur dolor aut pœnitentia; cujus nihil male collocatum vel insumptum. Ita Plinius in Paneg. cap. 92. *salva diligentiæ tuæ ratione*, id est, ut tibi ratio diligentiæ tuæ constet, ut nihil tibi videaris contra consuetam diligentiam tuam fecisse. Defendimus adversus optimum Buchnerum eidem Plinio lib. 2. epist. 7. *salvo & composito die*, ad Senecam de ira 3, 36. Ergo & apud Tacitum, *Et salva utriusque temporis ratio est*, accipiendum, ut fit, Et utrumque tempus non omnino otiose atque inutiliter, & sic, ut nullam ejus operam edant, agunt: & utrumque tempus non male collocant aut sibi collocare videntur. Quum Romani & Græci convivantes *εἰς αὔριον τὰ σπουδαῖα* proferant, & sic eis alterius temporis ratio non constet, nec salva sit, quippe quod & per merum lusum & lasciviam trahatur; boni Germani temperant, inquit, suas ferias utili negotio deliberandi, atque adeo non tantummodo, cum retractant consulta sobrii, sed etiam, dum consultant uvidi ac faucii, temporis salvam rationem habent. Allusit ad dictum Catonis, quod Justinus in præfatione ac pro Planco refert Cicero, *clarorum virorum atque magnorum non minus otii quam negotii rationem constare oportere.* Gronovius.

1 *Potui humor ex hordeo aut frumento*] Cervisiam intelligit, quæ etiam hodie in usu frequenti apud Germanos, Sarmatas, Belgas, & Anglos. Dio Cassius lib. 49. de Pannoniis ait: *hordeum & milium & edunt, & potum ex eis conficiunt.* Plinius 2. cap. ult. in fine: *ex iisdem* (frugibus) *fiunt & potus, Zythum in Ægypto, Cœlia & Ceria in Hispania, Cervisia & plura genera in Gallia aliisque provinciis.* Ulpianis in l. 9. D. de tritico, vino, vel oleo legato: *si quis vinum legaverit, Zythum, quod in quibusdam provinciis ex tritico, vel ex hordeo, vel ex pane conficitur, non continebitur. Simili modo nec Carnum, nec Cervisia continebitur.* Amm. Marc. lib. 26. hujusmodi potum, Sabaiam vocat, his verbis: *est autem Sabaia ex hordeo vel frumento, in liquorem conversus, paupertinus in Illyrico potus.* Pichena. Dio de Pannoniis: *τὰς δὲ κρίθας καὶ τοὺς κέγχρους καὶ ἐσθίουσιν ὁμοίως καὶ πίνουσιν.* Cetera de cerevisia fusius Parergis cap. 10. *Colerus.*

2 *Cibi simplices*] Pultiphagos etiam fuisse constat. Plinius 18, 17. *primum omnium frumenti vitium avena est, & hordeum in eam degenerat, sicut ipsa frumenti fit instar: quippe cum Germania populi edant eam, neque alia pulte vivant.* Idem.

3 *Recens fera, aut lac concretum*] Danesius legebat, *recens caseus*, &c. *Ursinus.* Panegyrista ad Constantinum: *aut trucem Francum sola ferina carne distentum.* De victu tali insolentius & asperius etiam Mela prodidit. *Colerus.*

4 *Vitiis, quam*] Bambergensis, *vino quam armis.* Lipsius.

Quam armis vincentur] Germani pugnis nunquam satis victi. *triumphati magis, quam victi sunt.* Dicturus itaque quam inexplebiles vini sint (quo vitio.

nus ſpectaculorum unum atque in omni cœtu idem. Nudi juvenes, quibus id ludicrum eſt, inter gladios ſe atque infeſtas frameas ſaltu jaciunt. Exercitatio artem paravit, ars decorem. non in quæſtum tamen aut mercedem. quamvis audacis laſciviæ pretium eſt, voluptas ſpectantium. Aleam (quod mirere) ſobrii inter ſeria exercent, [1] tanta lucrandi perdendive temeritate, ut cum omnia defecerunt, extremo ac noviſſimo jactu [2] de libertate & de corpore contendant. Victus [3] voluntariam ſervitutem adit. quamvis junior, quamvis robuſtior, alligari ſe ac venire patitur. ea eſt in re prava pervicacia: [4] ipſi fidem vocant. Servos conditionis hujus per commercia tradunt, [5] ut
25 ſe quoque pudore victoriæ exſolvant. Ceteris ſervis, non in noſtrum morem deſcriptis [6] per familiam miniſteriis utuntur. Suam quiſque ſedem, ſuos penates regit. Frumenti modum dominus, aut pecoris, aut veſtis, ut colono injungit: & ſervus hactenus paret. Cetera domus officia, uxor ac liberi exſequuntur. Verberare ſervum, ac vinculis & opere coërcere, rarum. Occidere ſolent, non diſciplina & ſeveritate, ſed [7] impetu & ira, ut inimicum, niſi quod impune. Liberti non multum ſupra ſervos ſunt, raro aliquod momentum in domo, numquam in civitate, exceptis dumtaxat iis gentibus, quæ regnantur. Ibi enim & ſuper ingenuos & ſuper
26 nobiles aſcendunt: apud ceteros impares libertini libertatis argumentum ſunt. Fenus

vitio præcipue laborant) ut armis, inquit, vix vinci queunt, ita metum in ſe ingurgitando invicti ſunt. *ſi indulſeris ebrietati ſuggerendo quantum concupiſcunt.* quid ſequitur? *haud minus facile vitiis, quam armis vincentur.* Salinerius. Hic ſenſus eſt: Germanos ubi proceſſus magnos fecerint in potatione, ad varia vitia prolapſos. Nam ut graviſſimus Seneca ad Lucillium ſcribit! *Omne vitium ebrietas & incendit & detegit.* Movet me tamen Lipſius ex libro Bambergenſi adducens: *haud minus facile vino, quam armis vincentur.* Dicit Germanos ingentem vim meri capere, quod ſi ſuppeditaveris, eo hauriendo non minus invictos cluere, quam armis. Sane hoc loco de bibacitate & ebrietate Germanorum, non de ipſorum vitiis agit. *Colerus.* Quod Bambergenſis codex habuit, *vino*, propoſito videtur convenientius. *Conringius.* Vix eſt, ut τὸ *vino* non ſit à mala Scholiaſtæ manu. Nam *vitiis* prorſus eſt nimio vino & hoc amplius τὴν οἰνοφλυγίαν conſequentibus malis. Juſtinus de Philippo & Alexandro: *Vini nimis uterque avidus, ſed ebrietatis diverſa vitia.* Quorum & Horatius quædam decantat: *Quid non ebrietas* &c. *Vinci* autem ſuis eos *vitiis* dicit, ut apud eundem Juſtinum Scythæ *prius ebrietate quam bello vincuntur.* Et Antiochus Floro *rex jam luxuria ſua debellatus.* Neque enim invictos & vino & armis ſignificari puto, (nam ſi vino invicti, cur crebræ inter vinolentos rixæ? cur cædes? vino utique ſunt hæc ſuccumbentium, ἡττόνων non κρειττόνων) neque tamen etiam facile armis vinci Germanos; ſed ſi quis ea irretire poſſit eos illecebra, juxta facile victum iri hoc genere vitiorum quam inexſuperabili vi armorum, quam *armis*, id eſt, ea mole armorum, quibus vinci poſſunt. *Gronovius.*

1 *Tanta lucrandi*] Sidonius de Theodorico: *putes illum & in calculis arma tractare. Sola eſt illi cura vincendi.* Colerus.

2 *De libertate & de corpore*] Hoc aleæ ſtudium pertinax Hunnis adtribuit D. Ambroſius, de Tobia cap. XI. *Ferunt Hunnos, cum ſine legibus vivant, aleæ ſolius legibus obedire, in procinctu ludere, teſſeras ſimul & arma portare, & plures ſuis, quam hoſtilibus ictibus interire. In victoria ſua captivos fieri, & ſpolia ſuorum perpeti, quæ pati ab hoſte nequiverint.* Et ſtatim: *Frequenter autem tanto ardore rapi, ut cum ea quæ ſola magna æſtimant, arma victus tradiderit, ad unum aleæ jactum vitam ſuam poteſtati vel victoris, vel fœneratoris, addicat. Denique conſtat, quod quidam & Imperatori Romano cognitus, in fide pretium ſervitutis, quod ſibi tali ſorte ſuperatus intulerat, ſuppliciis imperatæ mortis exſolverit.* O fœda, ô barbara. & ſcio apud quoſdam Septemtrionalium hodie hanc inſaniam pro parte vigere. *Lipſius.*

3 *Voluntariam ſervitutem*] Seneca: *nulla ſervitus turpior eſt, quam voluntaria.* Colerus.

4 *Ipſi fidem vocant*] Prave quidem in re prava. Sed tamen ipſis in ipſo Romanæ urbis theatro quoque viſum *Nullos mortalium armis aut fide ante Germanos eſſe* Tacit. Ann. 16. Sueton. Claudio. *Idem.*

5 *Ut ſe quoque pudore victoriæ exſolvant*] Ad quid referatur illud, *quoque*, non ſatis liquet. Ambigo, num, *quiſque.* Tamen pro vulgata lectione poteſt intelligi, ut etiam in victis pudorem ac dedecus projectæ libertatis notet. *Pichena.*

6 *Per familiam miniſteriis*] De his miniſteriis eleganter Seneca ad Lucillium epiſt. 46. *Colerus.*

7 *Impetu & ira*] Hoc ita in Septemtrionis tractu, ut Holſatia atque alibi, etiam hodie Germani; & per mores licet. *Lipſius.*

1 *Ideoque*

nus agitare & in uſuras extendere ignotum: [1] ideoque magis ſervatur, quam ſi vetitum eſſet. [2] Agri pro numero cultorum ab univerſis [3] per vices occupantur, quos mox inter ſe ſecundum dignationem partiuntur. facilitatem partiendi, camporum ſpatia præſtant. [4] Arva per annos mutant, & ſupereſt ager. nec enim cum ubertate & [5] amplitudine ſoli labore contendunt, ut pomaria conſerant, & [6] prata ſeparent, &

1 *Ideoque magis ſervatur*] Quid ſervatur? imo non ſervatur fœnus, nec eſt ejus uſus. Aliquid in hac ſcriptura vitii: an *ſpernitur*, vel *ſpernatur?* ac tale ſententia petit. Aut pro ſenſu capiendum, quaſi de interdicto præiviſſet. *Idem.*

Ideoque magis ſervatur] Hæc ad votum ignotum referenda. Illa, inquit, ignorantia magis ſervatur, id eſt, minus facit peccare, quam legum auctoritas. Fit enim neſcio quo humani ingenii vitio, ut magis vetita perſequamur vitia. Peccare autem in leges, id vero hominibus non familiare tantum, ſed naturale etiam. καὶ οὐκ ἐςὶ νόμ☉, ὅςις ἀπείρξει τούτου, ut præclare Thucydides lib. 3. Sic vulgatam lectionem defenderim. *Colerus.* Lipſius malit *ſpernitur.* Et vero ſenſus hic ſubeſt. Sed hunc haud incommode dat etiam illud *ſervatur.* Itaque non eſt, quod mutes: quod & Colero eſt viſum. *Conringius.* Lege: *ideoque magis averſantur.* Ita obiter mendo liberamus Tacitum. nam ſenſu caret, quod editum eſt. *Salmaſius.* Quomodo *averſantur*, ſi ſibi eſt *ignotum?* Loquendi ratio elliptica eſt, nec infrequens apud auctores, maxime apud Græcos: Sumendum igitur aliquid ἀπὸ κοινοῦ. Magis ergo ſervatur mos ille non agitandi fœnoris & in uſuras extendendi, quam ſi vetitum eſſet. Quare magis ſervatur? quia iis eſt ignotum. Sic Homerus: ἡ μὲν ἔπειτα Εἰς ἅλα ἆλτο βαθεῖαν ἀπ' αἰγλήεντ☉ Ὀλύμπου, Ζεὺς δὲ ἑὸν πρὸς δῶμα. Ἀνέβη ſcilicet. Sophocles Electra: Καὶ μὴ ἄτιμον τῆς δ' ἀποςείλητε γῆς. Ἀλλ' ἀρχέπλουτον καὶ καταςάτην δόμων. Δέξασθε ſcilicet. Apoſtolus ad Timotheum: κωλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων, *prohibentium nubere, abſtinere à cibis.* Heraldus.

2 *Agri ab univerſis*] Bambergenſis, *ab univerſis vicis occupantur.* longe alia, nec deteriore ſententia. *Lipſius.*

3 *Per vices occupantur*] Quomodo viciſſitudo hæc intelligenda eſt? An quia plerumque contingeret, agrum aliquem ab uno populo derelictum, & ab alio viciſſim occupatum? An quia per annos arva mutant? Dubito, an rectius legas, *per vicos*, id eſt, vicatim. *Pichena.* Quomodo id factum ſit, quærunt viri doctiſſimi. Cæſarem id declarare exiſtimo lib. 4. ubi de Suevis, *ſi centum pagos habere dicuntur, ex quibus quotannis ſingula millia armatorum, bellandi cauſſa, ſuis ex finibus educunt. reliqui domi manent, pro ſe atque illis colunt. hi rurſus invicem anno poſt in armis ſunt, illi domi remanent.* An enim hoc non eſt agros per vices occupari à pagis ſeu vicis? Ne blanditur quidem altera lectio libri Bambergenſis. De vicariis ejuſmodi agris Getarum Horatius: *Nec cultura placet longior annua: Defunctumque laboribus Æquali reparat ſorte vicarius.* Colerus. Lege *per vicos.* Primum enim regiones univerſim occupant: eas deinde inter ſe per fundos dividunt. Seneca de Beneficiis lib. 4. *Fines Athenienſium aut Campanorum vocamus, quos deinde inter ſe vicini privata terminatione diſtinguunt.* Grotius. Forte ſcribendum *per vicos.* Quæ ratio agri colendi planior eſt & propius accedit ad ea, quæ Cæſar de eadem narrat lib. 6. Imo optime convenit cum illa, quam ſubjungit Tacitus, partitione inter ſingulos. Prima ſcil. agri in quolibet populo diviſio fuit ſecundum vicos, altera inter ſingulos ſecundum dignationem. Conſentit conjecturæ meæ Pichena & Cluverius. *Conring.* Satis placet *per vices.* Cæſar l. 6. Gall. *Agricultura non ſtudent: neque quiſquam agri modum certum ac fines proprios habet: ſed magiſtratus in annos ſingulos gentibus nationibuſque hominum, qui una coïerunt, quantum eis & quo loco viſum eſt, attribuunt agri, atque anno poſt alio tranſire cogunt.* Ergo, quia nulla perpetua poſſeſſio, & quotannis alius tribus patriſvefamilias in alterius arationem ſucceſſio, *vices.* Sic *vices excipere* ſuccedere Phædro. Idem de veteribus Ægyptiis Herodotus lib. II. Ταῦτα μὲν (τὰ ἱερέων γέρα, ἄρουραι) δὲ τοῖσι ἅπασι ἦν ἐξαραιρημένα· τάδε δὲ ἐν περιτροπῇ ἐκαρποῦντο, καὶ οὐδαμοῦ αὐτοί. Scilicet ἐν περιτροπῇ *per vices* eſt, ἐν περιόδῳ. Simile quid de Dalmatis Strabo, etſi vices iſtæ octo annorum eſſent, lib. 7. Ἴδιον δὲ τῶν Δαλματέων, τὸ διὰ τῆς ὀκταετηρίδ☉ χώρας ἀναδασμὸν ποιεῖσθαι. *Gronovius.*

4 *Arva per annos mutant*] Mutatio iſta juſſu magiſtratuum fiebat, ut colligitur ex Cæſare lib. 6. *atque anno poſt, alio tranſire cogunt.* Ne ſcil. agriculturæ ſtudio homines caperentur. *Pichena.*

5 *Amplitudine ſoli labore contendunt*] In Ven. ac Bon. legitur, *laborare.* Pichena. Columella, I. de re ruſt. 3. *Acutiſſimam gentem Pœnos dixiſſe convenit, imbecilliorem agrum quam agricolam eſſe debere: quoniam cum ſit colluctandum cum eo, ſi fundus prævaleat, allidi dominum.* Gronovius.

6 *Prata ſeparent*] Niſi fallunt annotatiunculæ quondam exceptæ, legitur illic, *prata ſepiant.* Rhenanus. Sic libri meliores. Rhenanus tamen repoſuit, *ſepiant.* quod ego improbo. Senſus eſt: populos illos, in magna ſoli ubertate atque amplitudine, ſolitos non fuiſſe, pomaria conſerere, hortos rigare, & prata à reliquis agris ſeparare animi cauſa; ſed ſegeti tantum operam inſumere, ideoque ſemper ſupererat ager. *Pichena.* Reſtituit ex lib. vet. Rhenanus, *ſepiant.* Mihi videtur vis quædam facta Tacito, in tranſpoſitione verborum, & primitus ita exaratum fuiſſe cenſuerim: *ut pomaria con-*

& hortos rigent. [1] ſola terræ ſeges imperatur. Unde annum quoque ipſum non in totidem digerunt ſpecies: hiems & ver & æſtas intellectum ac vocabula habent: au-
27 tumni perinde nomen ac bona ignorantur. Funerum nulla ambitio. id ſolum obſervatur, ut corpora clarorum virorum [2] certis lignis crementur. Struem rogi nec veſtibus, nec odoribus cumulant. [3] ſua cuique arma, quorundam igni & equus adjicitur. Sepulcrum ceſpes erigit. Monumentorum [4] arduum & operoſum honorem, [5] ut gravem defunctis, aſpernantur. Lamenta ac lacrymas cito; dolorem & triſtitiam tarde ponunt. [6] Feminis lugere honeſtum eſt; [7] viris meminiſſe. Hæc in commune de omnium Germanorum origine ac moribus accepimus. nunc ſingularum gentium inſtituta, rituſque quatenus differant: quæ nationes è Germania in Gallias com-
28 migraverint, expediam. Validiores olim Gallorum res fuiſſe ſummus auctorum [8] divus Julius tradit: eoque credibile eſt, etiam [9] Gallos in Germaniam tranſgreſſos. Quan-

conſerant, prata rigent, hortos ſepiant. Non æque notæ irrigationes hortorum ac ſunt pratorum. De ſepibus hortorum plena manu Columella paſſim. Unde & ipſi horti ſepes dicuntur. Virgilius: *Sepibus in noſtris.* Sed appoſitiſſime Tertullianus adverſus Marcionem: *Floſculus de ſepibus, non de prato.* Colerus.

1 *Sola terræ ſeges imperatur*] Elegantiſſime: imperat enim agricola, & parent arva. *Ut quamvis avido parerent arva colono.* Salinerius.

2 *Certis lignis*] Idem Saxo: *deinde rogum exſtruit, Danis inauratam Regis ſui puppim in flamma fomentum conjicere juſſis.* Colerus.

3 *Sua cuique arma*] Saxo Grammaticus lib. 8. *Cumque ſuperjectum ignis cadaver abſumeret, mœrentes circuire proceres impenſiuſque hortari cunctos cœpit, uti arma, aurum & quodcunque optimum eſſet, liberaliter in nutrimentum rogi ſub tanti taliterque apud omnes meriti Regis tranſmitterent.* Idem.

4 *Arduum & operoſum honorem*] In codice legitur tantum *operoſum:* non, *peroperoſum.* Rhenanus. In nonnullis antiquioribus legitur, *peroperoſum*, fortaſſe non ſpernendum. amat enim ſimiles voces Tacitus. ut Ann. 15. *perſeverum imperium.* & eodem libro juxta veteres libros, *perſimplici victu.* Pichena.

5 *Et gravem defunctis*] Caſtigavimus, *ut gravem defunctis.* Rhenanus.

6 *Feminis lugere honeſtum eſt*] Seneca epiſt. 64. *Annum feminis ad lugendum conſtituere majores, non ut tam diu lugerent, ſed ne diutius. Viris nullum legitimum tempus eſt, quia nullum honeſtum.* Idem epiſt. 100. *Vir prudens meminiſſe perſeveret, lugere deſinat.* Pichena. Nihil Tacitus de opinione Germanorum, circa animæ ſtatum: quod miror. Credebant enim cum Gallis animas eſſe immortales, ob quam cauſſam fortiſſime etiam in acie pugnantes, vitæ ſatis prodigi erant. Appianus eo nomine de iis ſcripſit: καὶ τὴν τόλμαν θρασύτατοι, καὶ θανάτου καταφρονηταὶ δι' ἐλπίδα ἀναβιώσεως. Mela de Druidis 3, 2. *unum ex iis, quæ præcipiunt, in vulgus effluit, videlicet ut forent ad bella meliores, æternas eſſe animas, vitamque alteram apud manes.* Colerus.

7 *Viris meminiſſe*] Acute. Seneca communiter ita præcipit, epiſtola c. *Meminiſſe perſeveret, lugere deſinat.* Lipſius.

8 *Divus Julius tradit*] Ejus verba ſunt comm. 6. *ac fuit antea tempus quum Germanos Galli virtute ſuperarent, & ultro bella inferrent, ac propter hominum multitudinem, agrique inopiam trans Rhenum colonias mitterent.* Et ſubdit paulo poſt: *nunc quod in eadem inopia, egeſtate, patientiaque Germani permanent, eodem victu & cultu corporis utuntur, Gallis autem propinquitas & tranſmarinarum rerum notitia, multa ad copiam atque uſus largitur, paulatim aſſuefacti ſuperari multiſque victi prœliis, ne ſe quidem ipſi cum illis virtute comparant.* Rhenanus. Locum illum C. Jul. Cæſaris perſtringit lib. 6. Hæc eſt migratio illa Belloveſi & Sigoveſi Celtarum, de qua Livius. *Colerus.*

9 *Gallos in Germaniam tranſgreſſos*] Sane T. Livius 5, 34. quum Ambigatus Biturix rex Celtarum magno natu ipſe regnum prægravante multitudine exonerare cupiens, quæ jam vix regi videbatur poſſe, Belloveſum ac Sigoveſum Sororis filios impigros juvenes, miſſurum ſe eſſe in quas dii dediſſent auguriis ſedes, oſtendiſſet, Sigoveſo ſortibus datos Hercynios ſaltus. Cæterum quos Gallorum populos ſecum eduxerit, non commemorat nominatim propter inſtitutam de primum tranſcenſis Alpibus narrationem, id quod à Belloveſo factum. At mihi ſit probabile è Celtis Sigoveſum habuiſſe & Andegavos, quando horum nomen hodieque extat in Hercynio ſaltu, qua Galliam aſpectat. Siquidem amœniſſimam vallem eam illam, quæ eſt oppidulo Noppenaugiæ vicina, ſubjecta Cniebiſo monaſteriolo Benedictinæ factionis, vernacula Germanorum lingua *Andegaſt* appellat. In cujus extremo thermæ repertæ ſunt ætate patrum noſtrorum, recentibus vulneribus ſanandis mirum in modum conducibiles. Quod ſi liqueret Belovacos quoque è Belgis una cum illo tranſiſſe Rhenum, tribueremus illis vicinam vallem, quam vulgus *Volvacenſem* vocat, quaſi dicas Beluacenſem, à Voluaco ſeu fluvio, ſeu oppidulo, hoc eſt, Belouaco. Ut Senonibus Gallis proximam Hercynii ſaltus partem, quam

Quantulum enim amnis obſtabat, quo minus, [1] ut quæque gens evaluerat, occuparet permutaretque ſedes promiſcuas adhuc, & nulla regnorum [2] potentia diviſas? Igitur inter [3] Hercyniam ſilvam, Rhenumque & [4] Mœnum amnes Helvetii; [5] ulteriora Boii, Gallica utraque gens, tenuere. [6] Manet adhuc *Boiemi* nomen, ſignificatque

quam hæc ætas *Simonis nemus* cognominat. Porro de *Tectoſagibus Gallis*, qui trans Rhenum coloniam miſerint, teſtatur Cæſar comment. 6. *Itaque ea, quæ fertiliſſima ſunt Germaniæ loca circum Herciniam ſilvam (quam Eratoſtheni & quibuſdam Græcis fama notam eſſe video, quam illi Orcyniam appellant) vulgo Tectoſages occuparunt, atque ibi conſederunt.* Cæterum penitioribus illos, cultioribuſque locis habitaſſe ad Nicrum fluvium argumento Decenſis arcis in noſtris rerum Germ. libris annotavimus. Atque hic obſervandum ab idoneis eſſe relatum autoribus, inde nomen Alpium ortum, quod ſua lingua montes Galli vocent *Albas*. Itaque montis, qui Nicro fluvio vicinus eſt, & haud procul Rutelinga aſcenditur, illa longe lateque patens planities, tritici inprimis ferax, indubie etiamnum *Albæ* nomen à cultoribus olim Gallis retinet. Suſpicorque montem hunc à Flavio Vopiſco deſignatum in vita Probi Imp. *cæſis Alemannorum in Gallia multis millibus, reliquias ultra Nicrum* (ſic enim illic legimus, non *Nigrum*) *& Albam fuiſſe remotas.* Significat enim Probum eos, qui ex Alemannis ſupererant, in ulteriorem Germaniæ regionem, & *transnicrinam* ſive ut hodie loquimur *transnecaranam* atque *transalbanam* Ducatus Wirtenbergenſis partem ſubmoviſſe, verſus Danubium, cui propter ſecuritatem Galliarum præſtabat illos eſſe viciniores quam Rheno. Et Rhætiæ provinciæ ſteriliori minus erat periculi à Germanis. Siquidem de Albi inclito flumine non videtur accipiendum, quem à recentioribus Albiam vocari haud ignoro. Sub Auguſto certe ſemel contigit ut Albis eſſet limes Imperii Romani, qui mox Varo Quintilio occiſo vix in Rheno ſtetit. Et Tacitus notum olim fuiſſe dicit, *ſed nunc*, inquit, *tantum auditur.* Neque enim poëticæ laudes Claudiani Panegyriſtæ ad hiſtoriæ veritatem ubique ſunt trahendæ. Quanquam vero Probus ipſe in epiſt. ad ſenatum gloriatur *ſubactam eſſe omnem, qua tenditur late, Germaniam, novemque reges gentium diverſarum ad ſuos pedes ſtratos jacuiſſe.* Arbitror tamen quod *de ſubmotis reliquis* indicat Vopiſcus, accipiendum de Alemannis potius quam Germanis inferioribus: cum quibus & Francis aliter intervenire pax potuit, nempe per fœdus aut certas conditiones. Igitur de numero fertiliſſimorum Germaniæ locorum circum Hercynium ſaltum, in quibus Tectoſages ſeu cæteri Galli conſederunt, iſta *Alba* eſt, pars poſtea *Martianarum ſilvarum.* Sic enim plurative Marcellinus appellat, indicans per has Julianum Aug. tranſiſſe, quum Danubium ex Rauracis adiret, navigaturus in Illyricum. *Rhenanus.*

1 *Ut quæque gens evaluerat*] Μετανιςάντες γὰρ δὲ ἐκτάι τῶν πλησιοχώρων εἰς τὰς ἀσθενεστέρας ἐξανιςάνται, inquit Strabo. *Colerus.*

2 *Potentia diviſas*] Codex ille ipſe, *diverſas.* quod probum ſcio. *Lipſius.*

3 *Herciniam ſilvam*] *Orciniam* appellaſſe Græcos Cæſar ſcribit lib. 6. Pravius etiam quam Latini. Hi enim Germanicum vocabulum. *Hirtſenwald*, in ſaltum Hercinium haud dubie corrupere. ſignificat autem ea vox cervorum ſilvam. Alii de hac ſilva ἐτυμολογοῦντες mirifice nugantur. *Colerus.*

4 *Mœnumque amnes*] Ante Tacitum & Plinium paucis dictum hoc flumen. Atqui poſt Danubium, Rhenum, Albim, præcipuum Germaniæ. His enim tribus hoc quartum addo: cum ita etiam haud dubie ſentiat Marcianus, qui ſcribit in Germania eſſe ποταμοὺς ἐπισήμους δ'. *Mœnim* appellat Mela lib. 3. Guntherus, Regino, alii poſteriores *Moganum.* Hinc Moguntiaci nomen, quamvis veteres maluerint *Maguntiacum.* Idem.

5 *Ulteriora Boii*] Ipſa illa loca eſſe, quæ nunc Boiemia dicitur, non amplius eſt quærendum. Hæc regio ultra Mœni fontes continuo incipiebat, Herciniæque bona parte inſinuabatur. Strabo lib. 7. ex Poſidonio: φησὶ δὲ Βοΐους τὸν Ἑρκύνιον δρυμὸν οἰκεῖν πρότερον. Eo autem commigraverant Boii, cum à Camillo pulſi Pannoniam eique vicinas regiones occupaverant. Lege Appianum in Illyricis. Pauſaniam in Phocide. Juſtinum lib. 33. Athenæum Dipnoſoph. lib. 5. *Idem.*

6 *Manet adhuc Boiemi nomen*] Latere aliud videtur in ſcriptura Bambergenſi, *manet adhuc Boiis è munere nomen.* Scribo, *manet adhuc Boiiaſmi è re nomen.* vel *Boyaſmum è re.* Apte ad hæc veſtigia, & rem ipſam. Strabo quidem clare Βουίαιμον regiam Marobodui nominat: quam dictam à Boiis vult nunc noſter. Poſſis & *Boyaimum* ſcribere, verius propiuſque ad etymon, quaſi Boiorum domum. *Lipſius.*

Boiemi nomen] Populos hos eſſe Germaniæ, non Tacitus tantum, ſed & Ptolemæus auctor eſt. Hi ex Germanorum inſtituto ſedes mutaverunt, montanoſque locos occupavere juxta Albis fluvii fontes. Servatur adhuc nomen, ut Pium pont. non parum admirer, de eorum origine fabuloſa quædam memoriæ prodentem & id in hiſtoria. *Alciatus.* Vell. Parerculus *Bojohemum* vocat. *Heimum* ſive *heim* Germaniæ vox patriam ſignificat & *domicilium.* Unde nuſquam non obviæ locorum appellationes in Germania. Depravatum Pauli Diaconi codicem, in quo ſic legitur hiſtoriæ Langob. 1, 13. *dicuntur poſt hæc Anthaib & Banthaib, pari modo Nurgundaib per annos aliquot poſſediſſe*, tu ſic emenda: *dicuntur poſthac Anthaim & Banthaim, pari mo-*

 do

catque [1] loci veterem memoriam, quamvis mutatis cultoribus. Sed utrum Araviſci in Pannoniam ab Oſis Germanorum natione; an [2] Oſi ab [3] Araviſcis in Germaniam commigraverint, cum eodem adhuc ſermone, inſtitutis, moribus utantur, incertum eſt: quia pari olim [4] inopia ac libertate, eadem utriuſque ripæ bona malaque erant. [5] Treveri & Nervii circa affectationem Germanicæ originis ultro ambitioſi ſunt, tamquam per hanc gloriam ſanguinis, à ſimilitudine & [6] inertia Gallorum ſeparentur. Ipſam Rheni ripam haud dubie Germanorum populi colunt, [7] Vangiones,

do Burgundhaim & hoc eſt, *Antarum*, *Vandilorum*, (ut ſit *Banthaim* pro *Vandhaim*) atque Burgundiorum regiones. Loquitur de Langobardis è Scandinavia progreſſis. Quemadmodum enim Tacitus hic *Boiemum* dixit, ſic poſſemus juxta Latinam inflexionem, *Anthemum* & *Burgundhemum* uſurpare Sunt autem hæ veteres Burgundionum ſedes priuſquam per Germaniam in Sequanos commigrarunt. Sic etiam reſtituenda ſunt illa locorum nomina, quorum ſit in lege Salica mentio circa principium, ubi mendoſe ſcriptum à librariis Gallicis in loco cognominato *Salechamne*, *Bodocamne*, & *Vuidocamne*: quum debeat eſſe, *Salinghaim*, *Bodinghaim*, & *Vuidinghaim*, ut intelligas *Salingorum*, *Bodingorum*, & *Vuidingorum vicos* ſive *tractus*. Nam Franci, quum germaniſſimi Germani fuerint, hujuſmodi appellationibus inferioris Germaniæ loca, in quam primum tranſgreſſi ſunt, inſignivere. Nec aliud eſt ibidem *Salegaſte* ſive *Vuidagaſte* quam *Salingorum* ſive *Vuidingorum præfectus*. Sed de his in noſtris rerum Germ. libellis amplius. *Rhenanus*. Strabo l. 5. ἐν οἷς ἐςὶ καὶ τὸ Βουίαιμον, τὸ τοῦ Μαροβόδου βασίλειον. Sic in antiquioribus lib. legi eruditiſſimi viri teſtes ſunt. Quo nomine hodie tota natio appellatur, nec dubium quin à veteri illo Bojæmo, vel Boiemo. Puto Teutonas illos dixiſſe *Boihaim*. Eginhardus: *Welatabi*, *Sorabi*, *Abotriti*, *Boihæmi*. Paterculus; *Sentio Saturnino mandatum ut per Chattos, exciſis continentibus Hercinia ſilvis legiones Boiohæmum (id regioni, quam incolebat Maroboduus, nomen eſt) duceret.* Ptolemæus tamen: μέγα ἔθνος, οἱ Βαίμοι. Herciniam etiam Κολδούλους habitaſſe ait Strabo. Obſcuri populi, fateor. Nec temerarium eſt viros doctos de mendo ſuſpicari. Liber vetus Caſauboni Κολδούων habet. *Colduos* legerat apud Strabonem Mutius in chronico. *Colerus.*

1 *Loci veterem memoriam*] Voculam inſerit Bambergenſ. *veterem via memoriam*: qua quid faciam, ſum incertus. *Lipſius.*

Loci veterem] Bambergenſis vocula auctior: *veterem via memoriam.* Videant eruditi an non veram excogitaverim lectionem. hoc ſcio non eſſe abſurdam: *ſignificatque loci & veterem vicinia memoriam.* Fuerit *via* per compendium literarum ſcriptum *vicinia.* Si bene conjicio, vult Tacitus indicare & urbem & vicinam regionem dictam fuiſſe Boiæmum. Nam Strabo *regiam*, & Paterculus *regionem* nominat. Videant, inquam, an probe conjecerim, doctiores & acutiores. Ego me non commemini ſub Parnaſſo ſomniaſſe, unde ſic repente vates prodirem. *Colerus.*

2 *Oſi*] Veriſimile eſt ab his populis *Oſenfurtum Franconiæ* appellatum, ut *Sueuifurtum.* Veriſimilius ſane quam à *Foſis*, ut ariolatur Rhenanus, ſic *Francofurtum* & *Haſſofurtum* à populis trajicientibus idem flumen. *Colerus.*

3 *Araviſci*] Gentem Gallicam intelligit manifeſto. At nulla hoc nomine, quod ſciam, uſquam. plane *Tauriſci* legendum aut intelligendum certe videtur. Hi cum Boiis ejectis poſtea ad propiora Iſtro loca ſe contulerunt. Strabo lib. 5. Plinius eos à tergo montis claudi collocat 3, 12. Ptolemæus ad Carpathum montem. Stephanus cum Strabone & Plinio facit: Μαγιςρικὴ χώρα τῶν Ταυρίσκων τῶν πρὸς τὰ Ἄλπεια ὄρη. οἱ οἰκήτορες Μαγίςρικες οἱ τοῖς Γερμανοῖς ὁμοροῦσι. Plinius tamen *Araviſcos* nominat lib. 4. *Colerus.*

4 *Inopia ac libertate*] Si animum diligentius hic advertas. facile legendum eſſe ſuſpiceris *inopia ac ubertate.* ita aptius ad illa cadent: *eadem utriuſque ripæ bona malaque.* Quibus poſtremis imitatus eſt Salluſtium Catil. *quia vobis eadem, quæ mihi, bona malaque eſſe intellexi.* Colerus.

5 *Treveri*] Apud Strabonem legendum lib. 4. παροικοῦσι τὸν Ῥῆνον Τριούεροι non Τριούαγροι. Dio etiam male Τρηουηρίους ſcribit. Sed *Treveros* rectius Plinius, Ammianus, Mela, Itinerarium vetus, & Inſcriptiones appellant. Licet Salvianus quoque dixerit *Urbs Gallorum Trevir.* Horum virtus ſita maxime in equitatu. ideoque vicinis Nerviis, Belgarum fortiſſimis æmuli illi in aſſerenda origine Germanica. Haud dubie enim Nervios Strabo quoque Germanos facit τριουέροις, inquit, συνεχεῖς Νέρουιοι, καὶ τοῦτο Γερμανικὸν ἔθνος. Appianus de ipſis: ἦσαν δὲ τῶν Κίμβρων καὶ Τευτόνων ἐπίγονοι. Et Julio Cæſare l. 2. *Colerus.*

6 *Inertia Gallorum*] In Agric. *nam Gallos quoque floruiſſe in bellis accepimus, mox ſegnitia cum otio intravit, amiſſa virtute pariter ac libertate.* Idem.

7 *Vangiones*] Cæſar alio ordine *Triboces*, *Vangiones*, *Nemetes.* Appellatio populi Germanica, quaſi captores hoſtium denotat *Vanger*, ſive *Fanger.* Gaudebant majores illi noſtri nominibus à militari aliquo facinore ſumtis & ad terrorem factis. In illum finem *Angrivarii & Uſipetes* compoſita ſunt vocabula, quorum illos *Angriſer*, hoc eſt, excurſores & in principiis conſiſtentes: hos *Uſpieter*, id eſt, prælii aut certaminis poſtulatores interpretari non verear.

nes, [1] Triboci, [2] Nemetes. [3] Ubii quidem, quamquam Romana colonia esse meruerint, ac libentius *Agrippinenses* [4] conditoris sui nomine vocentur, [5] origine erubescunt, transgressi olim, & experimento fidei super ipsam Rheni ripam collocati, ut

vereat. Vangionum urbs Βορβητόμαγος Ptolemæo est. In veteri Itinerario *Borbitomagum.* Quod imperite quidam confuderunt cum Brotomago, inter Tres Tabernas & Argentoratum sito, ut in Itinerario videre est, & apud Ammianum. Hodie *Vormatia* detritis & detortis literulis, ut fit. *Colerus.*

1 *Triboci*] Ita scripsi, ut idem Tacitus. hist. 4. *Tribocorum delectu auctas.* Sic etiam apud alios auctores. Male vulgo, *Treboci.* Pichena. Cæsar & Tacitus ordinem locorum non observant. Apte refert Ammianus lib. 15. *dein prima Germania uti prater alia municipia Moguntiacus est, & Vangiones, & Nemetes, & Argentoratus, barbaricis cladibus nota.* Sunt autem Treboci inferioris Alsatiæ populi, à tribus forsan pagis, quos habitabant ita dicti. Terminatio erat frequens *Bach* locorum & civitatum. Inde Triboci sonant, quasi *Tribachi.* Fallor an illis ipsis Tribus Tabernis ab eadem caussa nomen? In Tribocis enim sitæ fuerunt. *Colerus.*

2 *Nemetes*] Ita dicti populi inter Vangiones & Tribocos positi quasi dicas raptores hostium. *Nomen* enim rapere significat. Ex præpostera Cæsaris & Taciti relatione, docti viri novam hoc loco populorum transcriptionem comminisci non debuere. Illud minus notum in vulgus Nemetum civitatem, & Noviomagum dictum fuisse. Hoc ita esse fidem facit vetus Itinerarium, quod vulgo Antonini esse ferunt. In eo iter à Mediolano Moguntiacum usque hoc urbium ordine distinguitur & continuatur; *Argentoratum, Saletionem, Tabernas, Noviomagum, Bauconicum, Maguntiacum.* Et contraria via à Treveris Argentoratum: *Maguntiacum, Brotomagum, Noviomagum, Argentoratum.* Cui enim Rheni trajectus ille notus, & ignotum hoc Noviomagum esse Nemetes? Illam autem Bauconicam nonne *Oppenheimium* esse dicemus? Alterum Noviomagum Belgicum videtur Cæsar *Nemetocennam* appellare lib. 9. *his rebus confectis ad legiones in Belgium se recipit, hybernavitque Nemetocennæ.* Forte ita legendum aliquoties in Itinerario veteri pro *Nemetacum* quamvis haud nesciam doctissimum Suritam emendasse ibi *Menetacum. Genna Longa* in vicinia castri Norici hodieque oppidulum vocatur. An à Cennis populis Germaniæ? Apud Xiphilinum lego *Cennos* Κελτικὸν ἔθνος appellari. Ad Noviomagum redeo. Viderint utraque hodie non ignobilis civitas, an non mihi nomen suum, jam prope vetustate abolitum restitutum acceptumque merito referant. *Idem.*

3 *Ubii*] Hi quasi *Vuii* dicti apparent, quasi tu Ripenses dicas. Strabo lib. 4. πέραν δὲ ᾤκουν Οὔβιοι κατὰ τοῦτον τὸν τόπον, οὓς μετήγαγεν Ἀγρίππας ἑκόντας εἰς τὸ ἐντὸς τοῦ Ῥήνου. An potius à transitu Rheni appellati? *Uber* enim Germanis transitum significat. Fuisse è Germania non dubito. *Colerus.*

4 *Conditoris sui nomine*] Agrippam intellegit, qui Rhenum eos primus traduxit, & in iis sedibus collocavit. Illa tamen non est Coloniæ conditor, neque auctor nominis: sed ab Agrippina id habent, ejus filia, ut Tacitus clare in XII. Annalium scripsit. Itaque dubitavi, num *conditoris sua* legerem: neque novum, ejus flexus verba in fœmineum etiam genus usurpari. Virgilius de Junone:

Auctor ego audendi.

Ovidius de Venere:

Sponsor conjugii stat dea picta sui.

Et plura sunt ejusmodi. *Lipsius.*

Conditoris sui] Salva regula sermonis posterior vocula abesse potest, ut intelligatur Agrippina non Agrippa huic urbi nomen dedisse, secundum testimonium Taciti Annal. 12. Claudiam etiam appellatam, Lipsius docuit. *Colerus.*

5 *Origine erubescunt*] Imo vero, *non erubesunt.* Quamvis, inquit, Ubii nomen mutarint, & colonico jam jure, libentius Agrippinenses dicantur, à conditore: tamen nec Germanicæ originis eos pudet, libenterque se iis inserunt. *Lipsius.*

Origine erubescunt] Non usus est negatione. Ubii licet de nomine matris Neronis malint Agrippinenses vocari; tamen fere probro ducunt haberi pro Romanis, seque dictitant Germanos. *qua prima libertatis facultas data est, avidius quam cautius sumpsimus, ut nobis, cæterisque Germanis consanguineis nostris jungeremur.* In causa fuit vetustas & nobilitas conditorum. *Celebrant Tuistonem Deum terra editum, & filium Mannum terra editum; originem gentis, & conditorem.* quæ etiam impulere Treveros & Nervios, ut illinc sua principia ducerent. *Treveri & Nervii circa affectationem Germanica originis ultro ambitiosi sunt.* At Romani (quamvis immerito) apud multos de originis obscuritate male audiebant. Dionysius lib. 1. Antiq. δόξαι τινὲς οὐκ ἀληθεῖς, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐπιτυχόντων ἀκουσμάτων τὴν ἀρχὴν λαβοῦσαι τοὺς πολλοὺς ἐξαπατήκασι, ὡς ἀνεστίους μέν τινας καὶ πλανήτας, καὶ βαρβάρους, καὶ οὐδὲ τούτους ἐλευθέρους οἰκιστὰς ἐχομένης. id est, *& opiniones quadam non vera, immo è fortuitis rumoribus originem ducentes, multis imponunt, tanquam fuerint ejus conditores quidam sine lare, errones, barbari, iique non ingenui.* Salinerius. Optimo judicio Lipsius negativam inferendam putat. nam superiora verba, *quamquam*, & deinde, *ac lubentius*, id omnino postulare videntur. Ego suspicor, plura huic loco deesse, cum sententia vellet, origine eos Germanos fuisse, neque ea erubescere. Salinerius vulgatam lectionem conatur defendere. Sed quod originem Ubiorum refert ad ipsam coloniam, non placet, nam locus ori-

29 ut arcerent, non ut custodirentur. Omnium harum gentium virtute præcipui Batavi, [1] non multum ex ripa, sed insulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus, & seditione domestica in eas sedes transgressus, in quibus pars Romani imperii fierent. Manet honos, & antiquæ societatis insigne. nam [2] nec tributis contemnun-

originis proprie dicitur, ex quo quis est oriundus, primumque profectus, non in quem commigravit. Sic in vita Agricolæ: *rutilæ Caledoniam habitantium comæ, magni artus Germanicam originem asseverant.* Pichena. Rectissime Lipsius negatione inserta, *non erubescunt.* Ego particulam etiam aliam inseram, sed momenti minoris: *Agrippinenses e conditoris sui nomine &c.* Liquet mihi, non aliter scripsisse Tacitum. supra; *Manno tres filios assignant, è quorum nominibus proximi Oceano Ingævones, medii Hermiones, cæteri Istævones vocentur.* Acidalius. Rectissime Lipsius censet voculam *non* excidisse. Quare autem non erubescunt? Rationem aliquam reddit vir eruditissimus. Sed remotior caussa illa videtur fuisse, quia scil. ad experiendam fidem illorum, cum Germanici essent sanguinis, adversus Germanos collocati fuerunt in ipsorum solo, ut scribit Tacitus Annal. Germani vero illi fuerant Sicambri. Dio: *καὶ Ὄυβιοι ὅμοιοί τε τοῖς Συγάμβροις οἰκοῦντες, καὶ διάφοροι αὐτοῖς ὄντες. Colerus.* Particula superior, *quidem*, consuadet negativam immittendam. & Lipsio quidem visum est eam ponere ante *erubescunt.* Sed enim cum restet in editionum prima; *Nubii quidem*; quivis videt dictionem illam resolvendam in duas; *Ne Ubii quidem.* optime. neque obstat quod sequitur; *transgressi olim & experimento fidei super ipsam ripam collocati, ut arcerent, non ut custodirentur*, referendum quippe id non ad causam, cur erubescant (ut Lampugnano visum; silentioque deinde Lipsii, tantum non confirmatum) verum cur facta fuerit colonia Romana. Scitur enim earum plerasque tali titulo donatos, ut custodirentur, non ut arcerent: in pœnam, non in præmium. *Gruterus.* Lipsius eumque secutus Chr. Colerus, *origine non erubescunt.* Ubios enim maluisse Germanos censeri. Et vero ita est: nec tamen est, cur mutes quidquam. Loquitur enim Tacitus de *origine* Ubiorum, non illa Germanica, quod Lipsius existimavit, sed qua colonia cœpit esse Romana. Ejus, quamvis honoratæ, tamen Ubios puduit. Ita si capias, non opus fuerit vel illa Gruteri medela: *Ne Ubii quidem* &c. Conringius. Meo judicio Gruterus hic *πέπνυται. τοὶ δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσι.* Sic & ipsi olim conjeceramus. *Origo* sine dubio est avita statio & incolatus Germaniæ, antequam colonia fierent. Nam pudere quemquam populum, quod coloniæ Romanæ honorem adeptus esset, præsertim Ubios (qui essent sponte translati, *ut arcerent, non ut custodirentur*; non ut essent in obsidione ipsi, sed ut seque commodius tuerentur ac fines Romanos, & virium imperantis populi pars, non servientium accessio forent: qui inter Vitelli & Vespasiani arma Galliarum simul & Batavorum defectione & conjuratione grassante tam constantes in fide atque integri manserint & specioso nomini libertatis præsentia prætulerint: qui denique Agrippinenses quam Ubii vocari mallent) nemo Romanorum, illo utique seculo, diceret. Necessario igitur requiritur negandi particula: quam melius poni à fronte hujus orationis, quam ubi Lipsius inseruit, non obscurum esse censeo consideranti *τὸ quidem.* Hoc libro: *ne fratribus quidem mansuram concordiam.* Ne Ubii quidem, inquit, patriam ejurant aut Germanum sanguinem sedemque veterem diffitentur: etsi ad id nobilitatis evecti, ut jus coloniæ meritis & beneficiis erga populum Romanum impetraverint, placeantque sibi magis, cum Agrippinenses quam cum Ubii salutantur. Est autem hæc nimium vulgaris vanitas & hominum & populorum, ut successibus suis deesse auctoritatem existiment, si humiliora prima incrementa confiteantur. *Gronovius.*

1 *Non multum ex ripa*] Tacit. hist. 4, 11. de illa sedium mutatione: *Extrema Gallicæ oræ vacua cultoribus, simulque insulam inter vada sitam occupavere.* Varii illic libri veteres apud Lipsium. In lib. Budensi scriptum; *Insulam juvata situm.* Et: *Insulam vacasitam.* In aliis legebatur: *Insulam vocatam sitam. Vada*, quidem loci nomen esse apud eundem Tacitum non ignoro. Et infra sic locutus est de Æstyis: *Inter vada atque in ipso litore degunt.* Ut ut est, vix lectio vulgata sincera aut germana Cornelii sit. Legendumne igitur, doctissime Lipsi, te interrogo, *simulque insulam Batavam dictam.* Dio à mea sententia non alienus, imo pro ea: *οἷς τὸ τῶν Βατάουων ἀπὸ τῆς Βατάουας τῆς ἐν τῷ Ῥήνῳ νήσου ὄνομα. Colerus.*

2 *Nec tributis contemnuntur*] Sive, *continentur.* In promptu erat, *conteruntur.* sed parum elegans, cum idem verbi statim sequatur, *nec publicanus atterit.* Ferri & vulgata potest. Nam quibus tributa imponuntur, hoc ipso, ut victi, pro contemtis habentur & despretis. Steph. Pighius, in Hercule Prodicio, mallet, *contenuantur.* Lipsius.

Tributis contemnuntur] Suspicor à Tacito scriptum, *condemnantur.* Nam *damnare* Livius etiam pro *multare* usurpat, ut lib. 35. 10. *multos pecuarios damnarunt.* Nisi quis malit, *comminuuntur.* Rhenanus. Paullo post videtur legendum: *nec tributis conteruntur*, non, ut in vulgatis, *contemnuntur.* Ursinus. Non tantum hoc Latine, sed etiam eleganter dictum. Et nimia profecto cura magni Lipsii: si licet hoc saltim minutum ejus non probare, non placet. Tertullianus nescio quo libro: *agri tributo onusti, viliores; & hominum capita stipendio censa, ignobiliora. nam hæ sunt notæ captivitatis.* Co-

temnuntur, nec publicanus atterit. exempti oneribus & collationibus, & tantum [1] in usum prœliorum sepositi, [2] velut tela atque arma, bellis reservantur. Est in eodem obsequio & [3] Mattiacorum gens. Protulit enim magnitudo populi Romani [4] ultra Rhenum, ultraque veteres terminos [5] imperii reverentiam. Ita sede finibusque in sua ripa, [6] mente animoque nobiscum agunt, cetera similes Batavis, nisi quod

Colerus. Lipsius in notis posteriobus judicat posse ferri hanc lectionem. Idem sentit Chr. Colerus. Videtur tamen Lipsius malle *continentur* vel *contunduntur*. Jamdudum ante illum Rhenanus suspicabatur legendum, *condemnantur* vel *comminuuntur*. Step. Pighius in Hercule Prodicio maluerat *contenuantur*. Verum hoc posterius quidem admitti non potest, quum paulo post sequatur: *nec publicanus atterit*. Ego vel non sollicitaverim vulgatam lectionem, vel aliquam illarum vocularum admiserim à Rhenano, Pighio, Lipsio adductarum. *Conringius*. Post omnes τὸ ἐπὶ φακῆ μῦρον Lud. Aurelius, *consternantur*. Recte Colerus & δευτέραι φροντίδες Lipsii. Placuit antiquis verba λόγον τόν τε σιγώμενον καὶ ἔνδον ἐπιστρεφόμενον καὶ τὸν προφερόμενόν τε καὶ ἀκουόμενον, oris puta vocem aut animi sensum significantia ita transferre interdum, ut facta demonstrent. Ut *objurgare ferula*, *colapho*, *flagris*, *laudare armis* supra hoc libro, *increpare saltu* apud Florum, *petauroque jubente modo superior* (ubi male conjiciunt *juvante*) apud Petronium, *jussum æs spirare caminis* Statio & similia. *Laudare armis* est in honorem alicujus collisis armis sonitum edere, quod valet atque est pro laude. *Increpare saltu*, transsilire, quod signum est arguentis atque improbantis & opus & vetitum. *Objurgare flagro*, severe atque aspere accipere verbere, ut verbis & vultu fit in jurgio. Sic *tributis contemnere* est tributa imponere, quod est insultantium victis & pro vilibus, ignavis, obnoxiis eos tractantium & contemnentium. Vellejus 2, 39. de Galliis: *quippe ejus ductu auspiciisque infracta poene idem, quod totus orbis, ignavum conferunt stipendium.* quod etiam frustra tentatur. *Ignavum stipendium*, quod argumentum est in bello segnes minusque fortes constantesque fuisse atque esse, quod non facerent, si viri essent. Ipsum verbum etiam sic Cicero 4. Attic. 17. *In monumentum illud, quod tu tollere laudibus solebas, ut forum laxaremus & usque ad atrium Libertatis explicaremus, contempsimus sexcenties sestertium.* id est, vile habuimus, & libenter erogavimus, impendimus, unde apparet tantum pecuniæ præ istius monumenti adjectione ad aream fori Cæsariani vile nobis & contemptum fuisse. Simillimum Claudian. de bello Get. *facili contemptum Strymona saltu.* Gronovius.

1 *In usum prœliorum*] Lib. 4. hist. *nec opibus Romanis, societate validiorum adtriti viros tantum armaque imperio ministrant.* Et alicubi Batavi, *sibi non tributa, sed virtutem & vires indici.* In priori exemplo inutilem arbitror vocem τὸ *Romanis*. Colerus.

2 *Velut tela atque arma*] Licet tela & arma plerunque sine discrimine à scriptoribus usurpentur, proprie tamen telis ferimus, armis tegimur. Sallust. in Jug. *neque his, secus atque aliis armis, adversus tela hostium muniti.* Livius lib. 1. *Arma his imperata, galea, clypeum, ocreæ, lorica, omnia ex ære, hæc, ut tegumenta corporis essent; tela in hostem, hastaque & gladius.* Pichena.

3 *Mattiacorum gens*] Mattiacos locat circa Artanum & Novesium oppida Ptolemæus. Martialis *Mattiacas* pilas, lemmate celebravit. iis rufabant Romæ capillos. Inde & aliud ejusdem distichon interpreter:

Caustica Teutonicos accendit spuma capillos:
Captivis poterit cultior esse comis.

Plinius 31, 2. *Sunt & Mattiaci in Germania fontes trans Rhenum, quorum haustus triduo fervet.* Qui Mattiacos illos Marpurgo convenire arbitrantur, næ illi parum fidei Ptolemæo & Plineo gravissimis auctoribus, tribuere videntur. *Colerus.* In Zelandiam quidam Geographi historicique hos reposuerunt. Sed primum, non ratione situs, sed reverentiæ & obsequii jungit Batavis Mattiacos Tacitus. Deinde non modo citra medium Rheni alveum, sed & citra Mosam sita Zelandia est. Tertium non tam *solo suo* quam salo potius Oceanoque circumfusos undique Zelandos *acrius animari* dicere debuisset noster. Adde quod Plinius lib. 31, 2. calidas trans Rhenum partes in Germania Mattiacis assignet: quod ad Selandos trahere attributum nequeas. Erunt igitur Mattiaci quærendi trans Rhenum, ex adverso Moguntiaci. Plura Pontan. Orig. 1, 6. Cluver. 3, 7. *Kirchmajer.*

4 *Ultra Rhenum*] Ergo non sunt *Mattiaci* (ut doctis viris visum) qui nunc Zelandi appellantur: etsi *Matiorum* vox, familiari appellatione, inter eos duret. Taciti hæc lustra: abnuet, atque ultra Rhenum propinqui Batavis, an ubi pars *Northollandiæ* nunc est, & vicini sinus? *Lipsius.*

5 *Imperii reverentiam*] Ex quo tempore Germanicus illos Transrhenanos populos debellaverat. Strabo lib. 7. ἐστὶ δὲ καὶ Σάλας ποταμὸς οὗ μεταξὺ καὶ τοῦ Ῥήνου πολεμῶν καὶ κατορθῶν Δροῦσος ἐτελεύτησεν ὁ Γερμανικός. Referre volebam ad Domitianum, sed deterruit, conatum infamia illius victoriæ. Pichena hæc omnia ad Trajanum refert. quod nihil me movet. Scio enim illam limitis & imperii Romani amplificationem Ælianam, ad orientem potius & rubrum mare, quam ad Germanos spectare. Orosius lib. 7. de Trajano: *mox Germaniam trans Rhenum in pristinum statum reduxit.* Ita est. non limitem promovit, sed præsidia nova imposuit. *Colerus.*

6 *Mente animoque nobiscum agunt*] Cassiodorus 5. epist.

quod ipso adhuc terræ suæ [1] solo & cœlo [2] acrius animantur. [3] Non numeraverim inter Germaniæ populos, quamquam trans Rhenum Danubiumque consederint, eos [4] qui Decumates agros exercent. Levissimus quisque Gallorum, & inopia audax, [5] dubiæ possessionis solum occupavere. [6] Mox limite aucto, promotisque præsidiis, [1] sinus

epist. 2. *ut in Oceani litoribus constituti, cum nostra mente jungamini.* Pichena.

1 *Solo & cœlo*] Feroculos adhuc esse ait Mattiacos & Batavis acriores, quod veteri solo & cœlo animentur. In Batavos autem cadere illud Græcorum dictum: *οἱ τρόποι ἐξομοιοῦνται τοῖς τόποις.* *Colerus.*

2 *Acrius animantur*] Quia mari & frigori propiores. Neque opinor equidem vel ex hoc Taciti loco, Zelandos esse, sed *ultra Rhenum*, Septemtrionem versus populos: qui nunc in Frisiis, aut *Northollandis* censentur. At mare multa abrasit. *Lipsius.*

Acrius animantur] Id est, acriorem & ferociorem animum gerunt, soli cœlique natura. Althamerus Germanus in Commentario suo ad hunc libellum ait: ut solum ipsum frigidius, & aër crassior est, ita homines crassiores, duriores, ac tolerantiores edere. Plinius Paneg. *Quum feræ gentes, non telis magis, quam suo cœlo, suo sidere armantur.* Pichena.

3 *Non numeramus*] Reposuimus ex auctoritate vetustioris illius editionis, *Non numeraverim.* Rhenanus.

4 *Qui Decumates agros*] Errare censeo, qui proprium hic gentis aut loci nomen quærunt. Quomodo vero iidem populi sive agri, trans Rhenum & Danubium simul sint? quod tamen ponit noster. Ego communiter Decumates agros interpreter, qui decumas solvunt. Cicero Decumanos dixit: *Omnis*, inquit, *ager Siciliæ decumanus est.* Nam hi agri non aliud sunt, quam trans limitem capti ab hoste, & militibus dati, si qui ex iis fructus. Qui haud multi aut uberes, quoniam hostibus expositi, & ut ipse ait, dubiæ possessionis id solum. Tacitum de his ipsis loqui ego sentio XIII. Annali: *Frisii imbellem ætatem admovere ripæ, agrosque vacuos & militum usus sepositos insedere.* Hos ipsos agros non fructu tantum, sed mancipio militum esse jussit Imp. Alexander. de quo Lampridius. *Sola quæ de hostibus capta sunt, limitaneis ducibus & militibus donavit, ita ut heredum essent, si heredes militarent: nec unquam ad privatos pertinerent. Addidit sane his animalia & servos, ut possent colere quod acceperant.* Videntur autem id securitatis caussa fecisse Romani, & ne hostes aut suspecti prope colerent. Itaque vacua loca, ad multa milliaria, sæpe relinquebant. In Fragm. Dionis LXXIV. Commodus Imp. Buris populis Germaniæ ea lege, inter alias, pacem dat: *Ὥστε μὴ ἐνοικῆσαι ποτὲ, μήτε ἐννέμειν τετταράκοντα στάδια τῆς χώρας σφῶν, τῆς πρὸς τῇ Δακίᾳ οὔσης*: *Ne incolerent umquam, neve pascerent, in quadraginta stadiis terræ, quæ Daciæ proxima esset.* De Germanis priscis, Cæsar simile lib. VI. *Lipsius.*

Eos qui Decumates agros exercent] Hi agri indicari certe non possunt: sed tamen fuere propinqui Rheno, argumento Gallorum occupantium. Mihi, quod ante dixi, non contigit inspicere codicem vetustum manuscriptum, qui nos hic adjuvaret. nam fieri potest ut pro *Devinates* aliquis scripserit *Deumates*, quod postea versum sit in *Decumates.* Ut fortasse *Devinam* accipiatur pro *Daventria. Devonam* vocat Ptolemæus in illa confusa Germaniæ oppidorum nomenclatura. Sed hic te frustra torqueas, nisi ansam cogitandi præbeat scriptura vetusta. Adjuvare quoque poterit, quod addit, *sinus imperii.* Ergo Rhenus, ut videtur, illic sinum facit. Sed & immensorum lacuum prope Frisios infra facit mentionem Tacitus. Paulo post, ubi nos habemus *intelligere occasiones*, illic erat *necessitates.* lib. I. Ann. *jussosque dicta cum silentio accipere, temporis ac necessitatis monet.* Rhenanus. Congrua interpretatio Lipsiana & opido quam erudita. Eo ipso autem quod Decumates agros colerent, Germanis minus annumerandos censuit Tacitus. Tantum enim aberat, ut alienos agros occuparet possideretque colendi causa, cupidissima belli gens, ut etiam proprios fusque deque faceret. At apud Gallos singulare studium fuit agriculturæ. Quod Germani usque eo non probarunt, ut ob id Gallis inertiæ nomen imponerent. *Colerus.*

5 *Dubiæ possessionis*] Eodem argumento alibi usus est, *quantulum enim amnis obstabat, quo minus, ut quæque gens evaluerat, occuparet, permutaretque sedes promiscuas adhuc & nulla regnorum potentia diversas.* Colerus. Ferax & fœcundus inter Danubium Rhenumque ac Mœnum amnes ager, audaciores levitate & inopia Gallos ad occupationem sui *ἀλλοπροσάλλους* illexit. Jam enim Sequani, jam Rauraci, jam Helvetii aliique incursionem fecerant in dubiæ possessionis solum; quod ita dicitur, non quasi ad Germaniam non spectasset liquido, (continebatur enim intra Germanorum limites Danubium Rhenumque) sed quod à compluribus Galliæ nationibus, alias superantibus identidem aliis, aliquamdiu tenetur. Fuerintne autem universim Alemanni dicti, regioque isthæc num antiquissima Alemannia quæstio intricatior est, de qua Cluverius G. A. 3, 4. agit. *Kirchmajer.*

6 *Mox limite aucto promotisque præsidiis*] Emendavit Lipsius, *aucto.* Male vulgo, *acto.* Ostendit enim Tacitus, Trajani tempore, quo ipse hunc libellum scripsit, auctos imperii limites, & ulterius, quam antea, Romana præsidia promota. Sic lib. 2. Ann. *Exin ventum Elephantinem, ac Syenem, claustra olim Romani imperii, quod nunc Rubrum ad mare*

[1] sinus imperii, & pars provinciæ habentur. Ultra hos Catti initium sedis ab Hercynio saltu inchoant, non ita effusis ac palustribus locis, ut ceteræ civitates, in quas Germania patescit. [2] durant siquidem colles, paulatimque rarescunt: & Cattos suos saltus Hercynius prosequitur simul atque deponit. Duriora genti corpora, stricti artus, minax vultus, & major animi vigor. Multum (ut inter Germanos) [3] rationis ac solertiæ: præponere electos, audire præpositos, nosse ordines, intelligere occasiones, differre impetus, [4] disponere diem, vallare noctem, fortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare: quodque rarissimum, [5] nec nisi ratione disciplinæ

mare patescit. Huc refertur etiam quod dixit lib. 4. *quæ tum Romana copia in armis, qui socii Reges, quanto sit angustius imperitatum:* scilicet, præ quam hoc ævo Trajani: nam is fines imperii promovit. *Pichena.* Nil mutem. Nonne eadem forma Cæsar dixit, *vineas & turres agere?* Virgilius *agere testudinem?* Colerus. Alii legunt *limite aucto.* Et vero Trajani Tacitique ætate promota erant præsidia & aucti Romani imperii limites. *Conringius.* Certe *promotis præsidiis* dixit Tacitus, & tamen *limite acto.* non *aucto.* Proprium enim id verbum, & non potest sine culpa mutari. Agrimensores pag. 3. *Sabinorum ager, qui dicitur quæstorius, eum limitibus actis diviserunt.* Pag. 19. *Itaque limitibus actis cum centuriæ eximerentur.* Pag. 162. habes *limites actuarios & lineares.* Et, *hi qui sunt per viam publicam militarem acti.* Pag. 187. *Multi perpetuos limites egerunt.* Et sequenti: *plurimum enim agentibus præstat acti limitis perpetua rectura.* Pag. 263. *quem actis limitibus quibusque laterculis quinquagena jugera incluserunt.* Frontinus I. Strateg. 3. *limitibus per* 120000. *passuum actis.* & cap. 5. *ab altera limitem agere cœpit, tanquam per eum erupturus.* Sic utrobique recte P. Scriverius. Alludunt Virgilius lib. 10. *latumque per agmen Ardens limitem agit ferro* Ovidius 3. de arte: *idem limes agendus erit.* Et imitati Silius ac Statius. Quid autem hic proprie sit Tacito *limes*, cognosces ex dictis ad cap. 50. annalis primi. Hoc ergo significat, extra præsidia Romana, quippe trans Rhenum Danubiumque, jacuisse spatium campi diu incultum, dum & Romani omittunt, neque barbari, quippe nimis vicinum castellis & præsidiis ripensibus, vindicare audent: donec ab hominibus quibusdam temerariis & inopia audacibus occuparetur concessu quodam & conniventia hinc Romanorum, inde Germanorum: tandem transgressos utrumque amnem Romanos, nec contentos naturalibus terminis vindicasse alteram ripam, & quatenus ipsis visum fuit limitem egisse manu, qui barbaricum à Romano discerneret, ac promovisse præsidia; quem intra limitem quæque intra præsidia recepti decumates isti agri cultoresque pars provinciæ Germaniæ Romanis & *sinus imperii*, hoc est, extremum & quasi reconditum aliquid habeantur. *Gronovius.*

1 *Sinus imperii*] *Sinus* hoc loco pars ultima & extrema velut lacinia, expositore Cl. Gronovio I. Observ. 4. Sic in vita Agricolæ noster: *Nos terrarum & libertatis extremos recessus ipse ac sinus famæ* (id est, recessus oræ habitabilis) *defendit.* Ubi *sinus* partem secretam & locum maxime remotum notat. *Kirchmajer.*

2 *Durant siquidem*] Albertus Krantzius locum hunc ita distinctum apud Tacitum legerat: *Non ita effusis ac palustribus locis, ut ceteræ civitates, in quas Germania patescit, durant.* Siquidem colles paulatim rarescunt. Magis clara sententia. Loquitur Tacitus de civitate, quæ initium sedis & caput gentis illius fuerat. *Colerus.*

3 *Rationis ac solertiæ*] Quæ hic largiter in laudem Cattorum effundit, ea idem Albertus ille Saxonibus unde vi impertienda esse contendit. Quod nihil aliud est, quam quæ singulis populis debentur singula, ea universis promiscue tribuere. Atqui Tacitus supra testatus est, se singularum gentium mores & instituta expositurum, qui ne Cheruscos quidem, Usipetes, Tencteros, Sicambros, Chaucos vicinos Cattorum hujus laudis compotes facit. Tanta nonnullorum ambitio est, ut vel falsarii fieri præoptent, dummodo patriam peregrinis & alienigenis laudibus extollant. *Colerus.*

4 *Disponere diem*] Suetonius in Tiber. XI. *forte quodam in disponendo die, mane prædixerat, quicquid ægrorum in civitate esset, visitare se velle.* Seneca de Consol. ad Polybium 25. *non licet tibi tuo arbitrio diem disponere.* Pichena. Persius Sat. 5. *Una opus & requiem pariter disponimus ambo.* Plinius lib. 9. epist. 36. *Quæris quemadmodum in Thuscis diem æstate disponam.* Idem *ordinare diem* Senecæ ep. 12. *Gronovius.*

5 *Nec nisi ratione disciplinæ*] Bambergensis, *nec nisi Romanæ disciplinæ.* Et neutram sane lectionem jure spernas. *Lipsius.*

Ratione disciplinæ concessum] Bambergensis sane scriptura non etiam spernenda, *nec nisi Romanæ discip.* &c. Sed ego magis de verbo *concessum* sum sollicitus: pro quo vide an melius scribi possit *consensum:* quod non nisi ratione disciplinæ in consensum venit, in quod sola ratione & disciplina consenserunt. Vide ne *concessum* sit non, permissum, sed, *concessit.* Positum apud Senecam Herc. Oetæo 599. *Et spicifera concessa Deæ Attica mystas claudit Eleusis.* & 1891. *Velata* pro *velans. Alesque sequi jussa sagittas, Totum pinnis velata diem.* Iterum *concessa.* sic ibid. vers. 365. *Dilecta Priami nempe Dardanii soror concessa famulo est.* &c. Et sic passiva

plinæ concessum: [1] plus reponere in duce quam in exercitu. omne robur in pedite, quem super arma, [2] ferramentis quoque & [3] copiis coonerant. Alios ad prœlium ire videas, Cattos ad bellum. rari excursus & fortuita pugna. Equestrium sane virium id proprium, cito parare victoriam, cito cedere. Velocitas juxta formidinem,
31 cunctatio propior constantiæ est. Et aliis Germanorum populis usurpatum [4] rara & privata cujusque audentia, apud Cattos in consensum vertit, ut primum adoleverint [1] cri-

va sæpe capiuntur active. *Acidalius.* Verior haud dubie lectio altera ex cod. Bamberg. *nec nisi Romanæ disciplinæ concessum.* Severus apud Lampridium: *disciplina majorum remp. tenet, quæ si dilabatur, & nomen Romanum & imperium amittemus.* Colerus. Malim, *ratione & disciplina.* id est, per rationem & disciplinam, beneficio rationis & disciplinæ. Seneca: *Illis corporibus, illis animis, delicias, opes, luxum, ignorantibus da rationem, da disciplinam.* Cicero 5. Verr. *neque ad Paulli rationem atque disciplinam.* Schelius. Teneo mordicus, ut olim, Bambergensem. *Concessum* est à fatis datum. Ut lib. 13. *sibi concessam dictans nobilitatem, pulcritudinem, vota omnium & gaudia felicium.* Silius, *propiusque fuere periculum, Queis superare datum.* Nec mirum Romanos scriptores fatorum erga se indulgentiam prædicare. Livius in persona Asdrubalis: *Raro simul hominibus bonam fortunam bonamque mentem dari. Populum Romanum invictum esse, quod in secundis rebus sapere ac consulere didicisset.* Tacitus 13. an. *Id diis, quos implorarent, placitum, ut arbitrium penes Romanos maneret.* Ita ergo ait etiam Romanæ disciplinæ à fatis maximum telum ad res gerendas datum, ut scirent plus referre qui regerent, quam quot regerentur. Livius lib. 2. *ut facile appareret ducibus validiorem quam exercitu rem Romanam esse.* Eodem pertinet Severi dictum in Britannia: *Tandem sentitis caput imperare, non pedes.* Imitatur autem & Livii lib. 24. *vir acer & qui plus in eo, ne posset decipi, quam in fide seculorum reponeret.* Gronov.

1 *Plus reponere in duce*] Eam rationem & reliquos Germanos tenuisse verisimile mihi fit, qui quidem duces ex virtute, non ex nobilitate sumserint. Philippus Macedo prudentissimus & callidissimus belli dux dictitabat, Meliorem esse exercitum cervorum duce leone, quam leonum exercitum duce cervo. *Colerus.*

2 *Ferramentis quoque*] Apparet de industria Cattos Romanorum disciplinam æmulatos fuisse: cum ceteri victi etiam tale quid minime fecerint aut pertulerint. Florus lib. 4. *quippe Germani victi magis, quam domiti erant: moresque nostros magis, quam arma sub imperatore Druso suspiciebant.* Cura Romanorum non postrema erat, ut devictis nationibus armorum suorum disciplinam traderent, electis ad id negotii certis magistris. In Agric. de cohorte Usipiorum, *occiso centurione ac militibus, qui ad tradendam disciplinam immixti manipulis exemplum & rectores habebantur.* Idem.

3 *Copiis coonerant*] Ita libri antiquiores. Vulgo, *onerant.* Sic histor. lib. 1. dixit: *coaspernantes veterem disciplinam.* lib. 3. *tum confossum conlaceratumque &c.* Sæpe etiam apud illum invenias, *cooriri.* Pichena. Quomodo *copiis?* an iis quæ ad victum pertinent. Sane Romanis peditibus cibaria portabantur: nec hoc aliquid puto apud ullas gentes novi esse. Nemo doctorum hic de mendo suspicatus est, quorum mihi quidem copia sit; at subolet ferramenta & telorum genus indicari, atque Tacitum scripsisse *ferramentis quoque & copidis onerant.* Copides, quæ vox apud Pannonas hodieque & alias ejus regionis gentes permansit, teli genus sonans veteri linguæ Gallorum. Plutarchus in Camillo de M. Manlio: *alterius, qui sustulerat securim, quam copida vocant, dextram ense detruncat.* Barthius. Certe per *copias* intelligit & cibaria & quæ salubris in castris cura corporis desiderat, &, si necesse sit, vallum. Id onus barbaræ nationes detrectabant. Cur enim potissimum Virgilius: *Non secus ac patriis acer Romanus in armis Injusto sub fasce viam dum carpit.* Cur potissimum *acer* Romanus sub injusto fasce, si nihil hoc apud quasvis gentes novi? Eundem in Romano milite imputat declamator apud Fabium: *Nemo nostrum recusat itinerum laborem, nec injustum super arma fascem.* ut ibi legendum docebamus. Jam *copidis* quasi à *Copida*, quæ Κοπὶς est, quale? quale copides vocem veteris linguæ Gallorum esse? atque hoc tradere Plutarchum, apud quem hoc tantum est: *τοῦ μὲν ἔφθασε διηρμένου κοπίδα τῷ ξίφει τὴν δεξιὰν ἀποκόψας. Gronovius.*

4 *Rara & privata*] Hæc clausula sic recte distinguitur. Hoc tamen attendendum, *rara & privata audentia*, septimo casu dictum esse, id est, per raram & privatam audentiam. nam *vertit* hic absolute protulit & Ann. 11. *verterat pernicies in accusatorem.* Sic enim illic legendum docuimus ex man. cod. non *perniciem.* Eod. lib. paulo ante, *seu forte lapsa vox in præsagium vertit*, & multis aliis in locis. Sic & Livius lib. 30. *induratus præter spem resistendo timor hostium, ac ne vertat in audaciam.* Ubi vulgo *vertatur.* Porro facit ad hunc locum de crine apud Cattos summittendo, quod 4. hist. scribit: *Civilis barbaro voto, post cœpta adversus Romanos arma propexum rutilatumque crinem patrata demum cæde legionum deposuit.* Erat autem Civilis ille natione Batavus: & Cattorum pars quondam Batavi fuere. *Rhenanus.* Nescio quæ mihi nebulæ hic objectæ. Dispellam non aliter, quam interpunctione, sed & emendatiuncula fortassis: *& aliis Germanorum populis*

[1] crinem barbamque summittere, [2] nec nisi hoste cæso exuere votivum obligatumque virtuti oris habitum. Super sanguinem & spolia revelant frontem, seque *tum demum pretia nascendi rettulisse*, *dignosque patria ac parentibus* ferunt. Ignavis & imbellibus manet squalor. Fortissimus quisque ferreum insuper annulum ([3] ignominiosum id genti) velut vinculum gestat, donec se cæde hostis absolvat. [4] Plurimis Cattorum hic placet habitus. Jamque canent insignes, & hostibus simul suisque monstrati. omnium penes hos initia pugnarum. hæc prima semper [5] acies, visu nova. Nam

pulis usurpatu rara est privata cujusque audentia apud Cattos in consensum vertit. Ait raro ceteris Germanis singulis, usurpari in præliis audentiam: apud Cattos ita contra esse, ut in consensum verterit. Meliorem qui attulerit vulgaris lectionis interpretationem eum lubentius sequar. *Colerus.* Plane pervertit sensum Colerus sua illa emendatione. *Conringius.*

1 *Crinem barbamque summittere, &c.*] Hist. 4. *Civilis, barbaro voto, post cœpta adversus Romanos arma, propexum rutilatumque crinem patrata demum cæde legionum, deposuit.* Vide etiam quæ ibi Lipsius notat. *Pichena.* Fuit ergo virtutis argumentum apud Germanos tonsi capilli & barba rasa. Tondebantur non totum caput, sed sinciput tantum. Reliqui capilli promissiores à plerisque in nodum constringebantur obliquati, ut præter ceteros usurpasse refert Cattos, Cornelius noster. Tondendi sincipitis antiquissimus est mos, & de Abantibus ab Homero celebratus: Mysis etiam & Arabibus non ignotus. Sed ab illa caussa Germanis patrius communisque, à qua & his fuit, de quibus Plutarchus in Theseo. Ἀλλ' ὄντες πολεμικοὶ καὶ ἀγχέμαχοι, καὶ μάλιστα δὴ πάντων εἰς χεῖρας ὠθεῖσθαι τοῖς ἐναντίοις μεμαθηκότες. Et deinde: ὅπως ἂν μὴ παρέχοιεν ἐκ τῶν τριχῶν ἀντίληψιν τοῖς πολεμίοις, ἀπεκείραντο. Sic intelligimus Germanos etiam, crines quos in fronte alebant, constrictos, in posteriorem partem rejicere solitos, ne in prælio obessent. Sed Francos in fronte sparsisse legimus apicem illum, credo ut terribiliores viderentur. Cum enim vultu truci à se essent, hoc etiam ferociam augere vibatur, ut vere apud Plutarchum Lysander dixerit: ἡ κόμη τοὺς μὲν καλοὺς εὐπρεπεστέρους ὁρᾶσθαι ποιεῖ, τοὺς δ' αἰσχροὺς φοβερωτέρους. Quod de Francis dixi, verum esse probo Sidonii versibus:

Hic quoque monstra domat, rutili quibus arce cerebri
Ad frontem coma tracta jacet, nudataque cervix
Setarum per damna nitet.

Colerus.

2 *Nec nisi hoste cæso*] Hoc teneo, præ eo quod scriptis, *nec non hoste.* At de more ipso, supra dixi. *Lipsius.*

3 *Ignominiosum*] Scire libeat caussam. Fallor ego, an hoc ideo fecere Catti, quia oculis auribusve acceperant, gestamen id servorum peculiare esse apud Romanos. Igitur servili quoque insigni in cædem hostilem caput obligabatur. *Colerus.*

4 *Plurimis Cattorum hic placet habitus*] An iis, qui nulla occasione belli, hostem occidere non potuerunt; habitumque illum libenter gerebant, quasi se prœliorum cupidos ostenderent, ut se voto exuere citius possent? Crediderim verius, intelligi de iis, qui etiamsi hostem occidissent, tamen, ut sæpius voto se obligarent, crinem barbamque iterum summittebant: sed culte nitideque, ad differentiam ignavorum, & imbellium, quibus manebat squalor. *Pichena.* Distinguendum: *plurimis Cattorum hic placet habitus. Jamque canent insignes.* De habitu plurium dixit, nunc & de paucorum insigniumque subjicit. Suspecta tamen mihi vox, *jamque*, quæ nullo modo exprimit habitum insignium illum Cattorum. *Canent*, inquit, *insignes.* An capite tantum & cristis? An toto corpore? Plutarchus in Mario de Cimbris an Teutonis: Κράνη μὲν εἰκασμένα θηρίων φοβερῶν χάσμασι καὶ προτομαῖς ἰδιομόρφοις ἔχοντες ἐπαιρόμενοι λόφοις πτερωτοῖς εἰς ὕψος ἐφαίνοντο μείζους. Non ausim tamen legere apud Tacitum: *Casside canent insignes.* Colerus. Lipsius in notis prioribus suspicatus est depravationem; in posterioribus nihil movet. Nec video quicquam, quare suspicari sequius hic debeamus. *Conringius.* Conjiciebam: *Jamque canent, insignibus his hostibus simul suisque, monstrati.* Et sunt, inquit, jam cruda senectute quidam canescentes, *his insignibus*, nempe squalore crinium & annulo ferreo ex voto tali sumptis, conspecti ac notabiles tam suis quam hostibus. Non enim tantum eam adolescentium disciplinam esse significat, sed & provectioris ætatis, quoties scilicet hostis exoriri visus, & bellum exspectatur: aut etiam quoties libuit sumere superbiam meritis quæsitam aut fiduciam ostentare. *Gronovius.*

5 *Acies visu nova*] Credideram olim legendum *nota.* Sed socer meus præfert, *torva*, adstipulante & Hispanica versione: *terribiles à la vista. Terribiles visu formæ.* Virgil. Pro mea tamen conjectura faciunt & sequentia, si ita legas; *hæc prima semper acies, visu nota.* (ratio) *nam ne pace quidem* &c. altera ratio: *prout ad quemque venere, aluntur.* Freinshemius. Videtur nihil mutandum. Sententia est habitum ejusmodi *visu novum*, hoc est, mirum esse; præsertim quum ne in pace quidem mitiore cultu emollescant. *Conringius.*

Nam ne in pace quidem [1] vultu mitiore mansuescunt. Nulli domus, aut ager, aut
aliqua cura, prout ad quemque venere aluntur, [2] prodigi alieni, contemptores sui,
32 donec exsanguis senectus tam duræ virtuti impares faciat. Proximi Cattis certum jam
alveo Rhenum, [3] quique terminus esse sufficiat, [4] Usipii ac Tencteri colunt. Tencteri
super solitum bellorum decus, equestris disciplinæ arte præcellunt. Nec major apud
Cattos peditum laus, quam Tencteris equitum. Sic instituere majores, posteri imitantur. Hi lusus infantium, hæc juvenum æmulatio, perseverant senes. inter familiam, & penates, & jura successionum, equi traduntur, excipit filius, non ut cetera maxi-
33 mus natu, sed prout [5] ferox bello & melior. Juxta Tencteros [6] Bructeri olim occurrebant: nunc [7] Chamauos & [8] Angriuarios immigrasse narratur, pulsis Bructeris

1 *Vultu mitiore*] Suspicor legendum, *cultu mitiore.* Sic supra. *nulla cultus jactatio.* & in Agric. *cultu modicus.* Sed & vulgatam fero: dixit enim, *oris habitum.* Pichena. Mutant in *cultu mitiore.* Non placet. Apud Plutarchum dicuntur: *δυσπρόσωποι τὰ εἴδη.* *Colerus.* Ratio adjecta videtur poscere, *visu non nova.* Quare? quia eodem cultu habituque, barbis puta ac crinibus submissis annulisque ferreis, virtutem promittentes & ante bellum visi sunt, neque alio vitæ genere, quam armis tractandis, se mitiores mansuetioresque præstiterunt. *Gronovius.*

2 *Prodigi alieni*] Talia Helmoldus de Sclavis: *Eo fortiorem quemque, quo profusiorem jactitantes.* Colerus.

3 *Quique terminus esse sufficiat, Usipii ac Tencteri colunt*] Hæ nationes omnes in ditionem postea ac nomen Francorum concessere, seu Græcorum provincias, hodie *Turciam* vocamus. Sub inclinationem enim Romani imperii regnarunt in Germania potenter Saxones cum Toringis, Franci ac Alemanni, qui & Suevi, propriis adhuc subjectarum aut fœderatarum nationum appellationibus discreti. Nam Francorum quibus *Ausibariis* nomen fuerit, quibus item *Saliis* meminit Amm. Marcellinus. Liber, qui formulam Romani imperii in occidente continet, ostendit *Ampsiuarios* aliquando militasse intra Gallias, sub Magistro peditum in præsenti. Sicut & *Bructeros.* Dubito num *Angriuarii* sint. *Rhenanus.* Rhenus enim, à suis fontibus, usque ad illas gentes, incertus est alveo & nomine, pluresque efficit lacus. Et quod initio dixit, Germaniam Rheno terminari, verus non censetur terminus, nisi ultra Usipios ac Tencteros. *Pichena.* Mela: *mox diu solidus & certo alveo lapsus.* Colerus.

4 *Usipii*] Alii Usipetes appellant, cujus nominis rationem supra explicavi. Eos Dio collocat *κατὰ τῶν Βατάβων νῆσον.* Mart. lib. 6. *Sic leve flavorum valeat genus Usipiorum.* Apud Strabonem depravate legitur adhuc Νουσίπων pro Οὐσιπίων. *Colerus.*

5 *Ferox bello & melior*] Transpone copulam, *ferox & bello melior.* ita Muretus. *Acidalius.*

6 *Bructeri*] Ariolabar supra, an dicti potius essent *Bruteri.* Constat enim hos cum Cheruscis ea loca habitasse, ubi hodie *Westphalia.* Apud Strabonem vulgo excudebatur Βουκτέρων. quod nescio an recte mutaverit eruditissimus Casaubonus in Βουσακτέρους. Nec tamen negaverim populos aliquos Βουσακτέρους fuisse, à malo & sterili agro sic dictos. Hinc familia haud dubie, illustris *Busekerorum*, cujus & Dithmarus meminit lib. 6. *Colerus.*

7 *Chamauos*] *Chamaui* sicut *Brisigaui.* Chamauorum cohortem XI. agentem Pearni, sub duce Thebaidos militasse liber indicat de præfecturis Romanis. Ausonius in Mosella: *Accedent vires, quas Francia, quasque Chamaues, Germanique tremant.* Rhenanus. Qui aliquando Frisiorum arva incoluere, teste Tacito 16. Ann. Apud Strabonem isti populi recensentur Συγάμβροι τε καὶ Χαῦβοι καὶ Βουκτέροι καὶ Κίμβροι Καῦκοί τε καὶ Καοῦλκοι καὶ Καμψιανοί. Fateor me nescire, & qui sint *Chaubi* & qui *Caulci* illi. De Chaubis quidem malebam *Chamauos* facere, quam illi qui essent perpetuo ignorare. Non est verosimile Strabonem nullam plane mentionem fecisse Chamauorum, qui satis clari populi fuere. Meminit eorum aliquoties Tacit. lib. 13. Ergo sicut apud Strabonem subiere *Chaubi* pro *Chamauis,* ita apud Eumenium Rhetorem *Cauni.* utrunque vitium ex compendio literarum provenit. Eumenius ad Constantinum: *Arat ergo nunc mihi Caunus & Frisius.* Æque monstrifica lectio apud Nazarium, alterum Panegyristam: *quid memorem Bructeros, quid Clamosos, quid Eruscos, Vangionas, Alemannos, Tubantes? Bellicum strepunt nomina.* Quid ni enim legendum dicam? *quid Chamauos, quid Cheruscos.* Eosdem populos conjungit in Annal. Alio loco idem Strabo commemorat nescio quos Ἀμψάνους, ubi scil. Καμψιανοὺς ex hoc loco restituerim. Et apud Stobæum citat aliquoties Καυσιανοὺς Nicolaus, depravate opinor ἀντὶ τῶν Καμψιανῶν. Nusquam enim *Causiani* fuere: Amo Strabonem & admiror. Liceat igitur & istum ipsius locum per hanc occasionem (magni tamen Æsculapii ipsius Casauboni venia & favore) sanare, cum id tentaverim tantum nuper in Animadversionibus in Val. Maximum. Scribit itaque Strabo lib. 2. τῶν δὲ Ῥωμαίων καὶ εἰς τὸν εὐδαίμονα Ἀραβίαν ἐμβαλλόντων μετὰ στρατιᾶς νεωστὶ ἧ ἡγεῖτο ἀνὴρ φίλος ἡμῖν καὶ ἑταῖρος Ἄιλιος Γάλλος. Commemorat ecce Ælium Gallum amicum ac sodalem suum, Romanæ militiæ ducem in Arabia Felici. Celebris fuit ista ætate Ælius

ris ac penitus excisis, vicinarum consensu nationum, seu superbiæ odio, seu prædæ dulcedine, seu favore quodam erga nos deorum. nam ne spectaculo quidem prœlii invidere. super sexaginta millia non armis telisque Romanis, sed quod magnificentius est, oblectationi oculisque ceciderunt. [1] Maneat quæso, duretque gentibus si non amor nostri, at certe odium sui: quando [2] urgentibus imperii fatis, nihil jam præstare fortuna majus potest, quam hostium discordiam. Angriuarios & Chamauos à ter- 34
go [3] Dulgibini, & Chasuari cludunt, [4] aliæque gentes haud perinde memoratæ. à fronte Frisii excipiunt. [5] *Majoribus minoribusque Frisiis* vocabulum est, ex modo virium. utræque nationes usque ad Oceanum Rheno prætexuntur, ambiuntque immensos insuper lacus, & [6] Romanis classibus navigatos. Ipsum quin etiam Oceanum illa tentavimus. & superesse adhuc Herculis columnas fama vulgavit: sive adiit Hercules, seu quidquid ubique magnificum est, in claritatem ejus [7] referre consuevimus. Nec defuit audentia [8] Druso Germanico, sed obstitit Oceanus in se simul

lius ille Gallus, & rei militaris peritia insignis, & tamen ejus nomen apud eundem Strabonem lib. 7. non tantum obscuratum hactenus, sed penitus sublatum. locus ita habet: ἔτι γὰρ ἐφ' ὑμῶν γοῦν Αἴλιος Κάτος μετῴκισεν ἐκ τῆς περαίας τοῦ Ἴστρου, &c. Alias legi Αἴλιος Κάτων ait Casaubonus. Ego satis intelligo Strabonem de illo ipso suo Ælio Gallo loqui. ideoque legendum esse apud Geographum Αἴλιος Γάλλος. De hoc ipso Gallo Plinius 7, 28. Sed ejusdem alterum nomen lib. 15. Ann. corruptum exstat usque huc: *huic à Considio pratura functo objectabatur Velii Gallii* (lego audacter *Ælii Galli*) *amicitia.* Colerus.

8 *Angriuarii*] *Angrivarios* juxta Germaniæ linguæ etymon interpretari licet, *Aggressores*. Archiepiscopus Agrippinensis Coloniæ, quæ in Ubiis est, se *ducem Angeriæ* scribit, quasi dicat, *Angriuariæ*. Rhenanus. Alii sunt *Ansiuarii* apud Tacitum. *Angeriuarii* apud Orosium dicuntur. *Angrarii* in Annalibus priscis Francicis: *Angrarii cum suis primoribus ei occurrunt.* Colerus.

1 *Maneat quæso*] Simile votum Mamertini in Genethliaco ad Maximianum: *undique se barbaræ nationes vicissim lacerent & excidant alternis dimicationibus & insidiis clades suas duplicent, & instaurent.* Idem.

2 *Urgentibus imperii fatis*] Scriptus liber non male, *vergentibus*. Lipsius.

3 *Dulgibini*] Et hi *Dulgibini* & illi *Chasauri*, nusquam mihi præterquam hic lecti. Affert ex Tacito in Chronico suo Mutius *Tasuarios*. Si vulgatæ lectioni magis standum, erunt *Chasuarii*, illi quos Strabo Χαττουαρίους appellat. *Colerus*. Dulgumnias vocat Ptolomæus. Eorum vel deletorum postea vel in nomen aliud mutatorum inter Saxones Westphalosque ad Visurgim fines describunt. Partem maximam Lemgoviensis agri sedibus illorum vindicat Cluverius. Chattuarios, ut & Paterculus nominat, ex nationibus Cattorum velut coloniam fuisse censet idem. Althamerus agrum Gottingensem aut Mindensis ac Verdensis diœceseon ad Visurgim incoluisse putat. *Kirchmajer.*

4 *Aliæque gentes haud perinde memoratæ*] Hujusmodi gentium haud perinde memoratarum una fuere Franci, qui circumjectarum nationum aucti primum imperio, deinde una cum Alemannis superiorem tenentibus Rheni ripam, quum ipsi inferiorem possiderent, transgressi in Gallias, ut nulla fides regni sociis, ad Tolbaicum memorabili prœlio, quo de summa rerum decernebatur, copias Alemannorum deleverunt, duce Ludovico, quem vulgus *Clodoueum* appellat. Tandem ita devictis Saxonibus nullo usquam resistente populo, totius prope Occidentis potiti sunt ditione. Poterunt Romani, qui, ceu Justinus scribit, *finitimis populis armis subjectis primum Italiæ, mox orbis imperium quæsivere*, & hactenus esse nobis exemplum Turcæ, quorum item initio neque obscurius quicquam, neque incertius: si modo licet citra piaculum, nostratem optimeque meritam de Christiana pietate gentem, cum truculentissimis hostibus nostris conferre: cum quibus nuper, quod bene ac feliciter vertat, justum piumque bellum suscepimus, auspiciis & ductu Caroli Augusti atque Ferdinandi Cæsaris. *Rhenanus.*

5 *Majoribus minoribusque*] Sic & Plinius distinguit 18, 1. *Colerus.*

6 *Romanis classibus*] A Germanico ut Ann. 2. refert. Dio ait ipsum διὰ τῆς λίμνης ad Chaucos tantum pervenisse. *Idem.*

7 *Referre consensimus*] Scriptus liber, *referre consuevimus*. Lipsius.

Referre consuevimus] Testatur Lips. in MS. ita legi. quod magis placuit, quam, *consensimus*, ut in vulgatis. *Pichena.*

8 *Druso Germanico*] Lego, *Druso & Germanico:* haud enim omisisset auctor Germanici expeditionem ingenti clade insignitam, cum Drusianam, absque successu quidem illam, sed clade non infamem, non reticuisset. Simile mendum advertit Lipsius supra 15, 71. *Freinshemius.* Vir doctissimus mavult, *Druso & Germanico.* Non improbaverim: tan-

simul atque [1] in Herculem inquiri. Mox nemo tentavit: ſanctiuſque ac reverentius viſum, de actis deorum [2] credere, quam ſcire. Hactenus in Occidentem Germa-
35 niam novimus. In Septemtrionem ingenti flexu redit. Ac primo ſtatim Chaucorum gens, quamquam incipiat à Friſiis, ac partem litoris occupet, omnium quas expoſui gentium lateribus obtenditur, donec in Cattos uſque ſinuetur. tam immenſum terrarum ſpatium non tenent tantum Chauci, ſed & implent: populus inter Germanos nobiliſſimus, quique magnitudinem ſuam malit juſtitia tueri. ſine cupiditate, ſine impotentia, [3] quieti ſecretique, nulla provocant bella, nullis raptibus aut latrociniis populantur. Idque præcipuum virtutis ac virium argumentum eſt, quod [4] ut ſuperiores agant, non per injurias aſſequuntur. Prompta tamen omnibus arma, ac ſi res poſcat exercitus: plurimum virorum equorumque: & quieſcentibus eadem fa-
36 ma. In latere Chaucorum Cattorumque, Cheruſci nimiam ac marcentem diu pacem illaceſſiti nutrierunt. idque jocundius quam tutius fuit: quia [5] inter impotentes & validos falſo quieſcas; ubi manu agitur, [6] modeſtia ac probitas nomina ſuperioris ſunt. Ita qui olim *boni æquique Cheruſci*, nunc [7] *inertes ac ſtulti* vocantur: Cattis victori-

tantum dubito, num Germanicus columnarum Herculis quærendarum cauſa quidquam fuerit conatus: de alia vero expeditione Tacito hic quidem non eſt ſermo. *Conringius.*

1 *In Herculem inquiri*] Arrianus Periplum maris Rubri ſic finit: τὰ μετὰ τὲς τόπες τέτες διά τε ὑπερβολὰς χειμώνων, καὶ πάγες μεγίςες δυσβάτων τε τόπων, ἔιτα καὶ θείᾳ τινὶ δυνάμει θεῶν ἀνερεύνητά ἐςιν. Credebant enim antiqui nefas eſſe ac Deorum menti contrarium, maris ac terrarum ſecretiora & abſtruſa perſcrutari. *Colerus.*

2 *Credere quam ſcire*] Præceptum illud Philetæ videtur in mentem fuiſſe Tacito: Θεὸν νόμιζε, καὶ σέβε, ζήτει δὲ μή. i. *Deum cole atque crede, noli quærere.* Colerus.

3 *Quieti ſecretique*] Tacitus magis ſuum tempus quam præterita conſideravit, cum iſta de Chaucis ſcripſit. Ait enim Ann. 11. *per idem tempus Chauci nulla diſſenſione domi & morte Sanquinii alacres, inferiorem Germaniam incurſavere.* Sic lib. 4. *narrantur Auſibarii quoque à Chaucis, ſedibus deturbati.* Idem.

4 *Ut ſuperiores agant*] Conſectatur fronticulos Thucydidis, apud quem Corinthii diſſerunt: τὸ γὰρ μὴ ἀδικεῖν τὲς ὁμοίες, ἰσχυρωτέρα δύναμις. Idem.

5 *Inter impotentes*] Sic paulo ante de Chaucis: *ſine cupiditate, ſine impotentia.* Idem πολιτικώτατος Thucydides ait jus naturæ eſſe τὸν ἥσσω ὑπὸ τῦ δυνατωτέρυ κατείργεσθαι. Idem. Accipio heic *impotentes* Chattos, qui ſe defendere non poſſunt: contra *validos* Cheruſcos, qui ſuo robore fiſi, & validi quidem & acres, ſed impotentia animi aliena invadunt ſuiſque viribus abutuntur, nec quieſcunt. quales ſunt barbari plerique: & quales hoc loco Chatti fuere adverſus Cheruſcos. *Aurelius.* Rationem auctor exhibet, cur non adeo ſecuri, ob vicinum impotentem, h. e. affectibus non imperantem ſuis, ſed vehementem Cattum, vivere Cheruſci debuiſſent. Male inter lupos ovibus; male conſultum inter vulpes & aquilas columbis eſt. *Kirchmajer.*

6 *Modeſtia ac probitas*] Acuta ſententia. Solet cum victoria bona fama victorem ſequi, armiſque ſuperior etiam cauſſa melior videri. Contra in victo Modeſtia ac Probitas viguere? illa ignaviæ, hæc ſimplicitatis vocabulo eluditur. Non multum diſſimile in illo Corn. Nepotis dicto, in Datami: *hac eſt conditio regum, ut caſus tantum adverſos hominibus tribuant: ſecundos Fortunæ ſuæ.* Colerus. Id eſt, in bello quod manu agitur, qui viribus eſt ſuperior, vexat agitatque modeſtos & probos victos, uti creditor durus per *nomina* debitores inopes, & tamen de ipſa modeſtia & probitate laudatur ac ſi probus exiſtat. *Aurelius.* Scio quid de *nominibus* dici poſſit, cum pro debitis aut debitoribus ſumuntur: quid aliud habeas, non video. Sed illa explicatio huic certe loco abſona eſt. At vide quæſo, an non ſcripſerit Tacitus, *Ubi manu agitur, modeſtia & probitas nomina ſequioris ſunt.* id eſt, deterioris, inferioris: ea enim hujus vocis ſignificatio eſt, ſubnectit enim: *Ita qui olim boni æquique Cheruſci, nunc inertes & ſtulti vocantur.* Vides Tacitum ſibi interpretem eſſe: *boni* vocantur *inertes*, *modeſti ſtultorum* nomen ferunt. *Tan. Faber.*

7 *Inertes ac ſtulti*] Docta & prudens monitio an reprehenſio illa Athenienſium ad Melios apud Thucydidem lib. 5. τῆς δ' ἐς Λακεδαιμονίες δόξης, ἣν διὰ τὸ αἰσχρὸν δὴ βοηθήσειν ὑμῖν πιςεύεται αὐτὲς, μακαρίσαντες ὑμῶν τὸ ἀπειρόκακον, ἐ ζηλῦμεν τὸ ἄφρον. i. *quod vero pertinet ad opinionem, quam de Lacedæmoniis concepiſtis, ſuapte verecundia impulſos vobis auxiliaturos, in ea re veſtram quidem ſimplicitatem probamus, ſtultitiam non laudamus, nec imitamur.* Colerus. Cheruſcos ait pace longa & à nemine turbata in torporem ſegnitiamque ſolutos armorum curam intermiſiſſe imprudenter & majore cum ſua voluptate ad tempus quam in perpetuum ſecuritate. Nam qui circumdatus hominibus ad injuriam promptis & robuſtis marcet, nec ſe parat adverſus ea, quæ necopinanti poſſunt ingruere, non tam quietus eſt quam

victoribus fortuna in ſapientiam ceſſit. Tacti ruina Cheruſcorum [1] & Foſi conter-
mina gens, adverſarum rerum ex æquo ſocii, cum in ſecundis minores fuiſſent.
[2] Eundem Germaniæ ſinum proximi Oceano Cimbri tenent, parva nunc civitas, 37
ſed gloria ingens. veteriſque famæ late veſtigia manent, [3] utraque ripa caſtra, ac
ſpatia, quorum ambitu nunc quoque metiaris molem manuſque gentis & [4] tam ma-
gni exercitus fidem. Sexcenteſimum & quadrageſimum annum urbs noſtra agebat,
cum primum [5] Cimbrorum audita ſunt arma, Cæcilio Metello ac Papirio Carbone
conſulibus. Ex quo ſi ad alterum imperatoris Trajani conſulatum computemus, du-
centi ferme & decem anni colliguntur. tamdiu Germania vincitur. Medio tam longi ævi
ſpatio, [6] multa invicem damna. non Samnis, non Pœni, non Hiſpaniæ, Galliæve,

[1] ne

quam obnoxius. Igitur in his quoque tum bonitas videbatur & modeſtia, contentos ſuis & nemini graves eſſe. Et manſiſſet illis ea exiſtimatio, ſi poſt diuturnum illud otium tandem laceſſiti fortiter reſtitiſſent, & ſtatum tenuiſſent. Poſtquam vero ſuccubuerunt, ne prius quidem bene conſiderata ratione ac tranquillitate inſita, ſed pravitate conſilii & tædio belli laborum quieſſe feruntur. Etenim ubi majorem partem res vi tractantur (ut inter bellicoſos Germaniæ populos) non qui ſedent, incerto poſſintne an nequeant *μέγα τι καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι* patrare, probi & modeſti cenſentur, ſed qui cum plus valeant & ſuperiores ſint, ſibi temperant. *Ita* factum, ut *qui olim boni æquique Cheruſci* (dum rebus ſecundis in alta pace fruuntur & ferociam dediſcunt) vocabantur, *nunc* (poſtquam proſperis corrupti & emolliti atque ad vim ſuſtinendam imparati Cattis ceſſerunt,) *inertes ac ſtulti vocantur.* Gronovius.

1 *Et Foſi*] Fracti & ruina illa Cheruſcorum, & oblivione ſimul ita tecti ac ſepulti, ut vix nomen ſupereſſet, abſque Tacito foret. Idem de Oſis dico. *Colerus.* Mirum, cur *Foſorum*, qui ſcriptoribus ignoti ſunt reliquis, fecerit mentionem, nullam vero Saxonum? qui nihilominus à Ptolomæo inter claros appoſiti Cauchos (quorum & partem eos fecit lib. 3. Zoſimus) ſuper cervicem Cimbricæ peninſulæ ſiti olim referuntur. Hic enim ille Germaniæ ſinus, Oceano proximus, quem juxta Cimbros omnium conſenſu paludoſi quondam Saxones incoluerunt, & h. l. intellexit Tacitus. Credendum eſt videlicet nomen *Saxonum*, ut & *Francorum*, nondum floruiſſe adeo, ut ſequenti ævo invaleſcere cœpit. Secus id tam ſupina negligentia non præteriſſet Tacitus. Liceat ruentem interim aperire & ſuſpicando rem implicitam experiri. Pro SASI mendo librariorum irrepſiſſe FOSI in codices conjiciebam aliquando; ut qui inter ſe *die Sachſen* aut *Saſſen*, SASI Latine à Cornelio, rectius deinde *Saxones* à Ptolemæo dicerentur. *Saſſ* autem poſſidentem habitatoremque vulgo notat. Inde & *Holſatia*, quaſi *Holſaſſia*, quæ Saxonum etiam antiqua ſedes fuit, deſcendit. Tametſi à brevi gladio aut cultro aliis ſic fuiſſe appellatos non neſciam. Quemadmodum vero *Teutoni* & *Teutones*, ſic *Saxones* & *Saſi*, litera duplici in ſimplicem tanquam molliorem mutata, ſcribi potuerunt. *Kirchmajer.*

2 *Eumdem Germaniæ ſinum*] *Eumdem* intellige cum Chaucis. & quia ſupra dixit, in *Septemtrionem ingenti flexu redit:* ac ſequitur, *utraque ripa caſtra ac ſpacia:* minus placet quod in annotatiunculis reperi quondam collati codicis *eumdem Germaniæ ſitum.* Rhenanus. Strabo ait omnium populorum ad Oceanum vergentium, & à Rheni oſtiis ad Albim pertinentium *γνωριμωτάτους εἶναι Συγάμβρους καὶ Κίμβρους. Colerus.* Vellem, quorum in manu MSS. librorum copia, attentiores hic fuiſſent. Nam quin *eumdem Germaniæ ſinum* bene dicatur, nemo ambigit: ſed ſi calamo exarati & fide digni codices *eundem Germaniæ ſitum* habuere, male omnino mutatum eſt, nec tranſlaticiæ propinationis ſermo eſt. Vide quæ notavimus ad Plinii hiſt. nat. lib. 21. cap. 13. *Gronovius.*

3 *Utraque ripa caſtra ac ſpacia*] Hic pro utraque ripa intelligit litora Oceani Orientalis & Occidentalis ad Cimbricam Cherſoneſum. quæ anguſta quidem, ſed plurimum in longitudinem extenditur, Boream verſus. & in ejus utroque litore, veſtigia caſtrorum, quæ Cimbri complexi fuerant, adhuc apparebant. *Pichena.* Proprie de flumine *ripa*, de mari *littus* dicitur. Sed non Columellæ tantum hæc promiſcue uſurpantur: verum & Virgilius *littora* fluminibus, *ripas* mari Pontico aſſignat Plinius. Sinuoſi maris utriuſque ergo littora ſpaciaque, inter quæ Cimbrica Cherſoneſus tractu longiſſimo protenditur in Aquilonem, noſter indicat. *Kirchmajer.*

4 *Tam magni exercitus fidem*] A conjectura repoſui: cum in libris ſit, *magni exitus.* Lipſius.

Magni exercitus] Hanc lectionem debemus conjecturæ Lipſii, cum in libris eſſet *magni exitus.* Non tamen contempſeris illa vulgata. *Conringius.*

5 *Cimbrorum arma audita ſunt*] Breviarium Livianum: *Cimbri gens vaga, populabundi in Illyricum venerunt. ab iis Papyrius Carbo Coſ cum exercitu fuſus eſt.* Hoc eo anno accidiſſe conſentit cum Tacito Julius Obſequens & Eutropius. *Colerus.*

6 *Multa invicem damna*] Paterculus: *multis mox noſtris ſuiſque cladibus nobiles.* Multos ingentes duces & exercitus in parte Romanorum obtritos Plu-

tarchus

[1] ne Parthi quidem ſæpius admonuere. quippe [2] regno Arſacis [3] acrior eſt Germanorum libertas. Quid enim aliud nobis quam cædem Craſſi, amiſſo & ipſe Pacoro, infra Ventidium dejectus Oriens objecerit? At Germani Carbone, & Caſſio, & Scauro Aurelio, & Servilio Cæpione, [4] M. quoque Manlio fuſis vel captis, quinque ſimul conſulareis exercitus Populo Romano; Varum treſque cum eo legiones etiam Cæſari abſtulerunt. nec impune C. Marius in Italia, divus Julius in Gallia, Druſus ac Nero & Germanicus in ſuis eos ſedibus perculerunt. Mox ingentes C. Cæſaris minæ [5] in ludibrium verſæ. Inde otium, donec occaſione diſcordiæ noſtræ & civilium armorum, [6] expugnatis legionum hibernis, etiam Gallias affectavere: ac
38 rurſus pulſi inde, [7] proximis temporibus [8] triumphati magis quam victi ſunt. Nunc de Suevis dicendum eſt, quorum non una ut Cattorum Tencterorumve gens: majorem enim Germaniæ partem obtinent, propriis adhuc nationibus nominibuſque diſcreti, quamquam [9] in communi *Suevi* vocentur. Inſigne gentis [10] obliquare crinem,

tarchus in Mario ſcribit. *Colerus.*

1 *Sæpius admonuere*] Recta, imo & ſapiens ſcriptura eſt. Admonemur in felicitate fortis humanæ, per adverſa: hoc, inquit, Parthi nobis fecere, ne invictos nos putaremus; neque tamen ſæpius, quam Germani. *Lipſius.*

Ne Parthi quidem ſæpius admonuere] Arbitror Tacitum *admovere* ſimpliciter uſurpaſſe, quod Livius dicere ſolet, *admovere exercitum*, & *admovere caſtra*. Sane quum veterem Germaniam à Danubio provinciæ Romanæ, duæ Rhætiæ, Noricum, & duæ Pannoniæ, à Rheno contigerint, Sequanus tractus, qui Helvetios & Rauricos complectebatur, Tractus Argentoratenſis, in quo Argentoratum & Seleſtadium veteris Elcebi colonia, unde Elſatiæ *vernaculum* nomen, ac Germaniæ duæ; nihil mirum ſi ſubinde admoverunt Germani, non tam propulſantes pericula Romanis impugnantibus quam prædarum dulcedine provincias Romanas incurſantes. *Rhenanus.* Rhenano ſuſpectum viſum eſt verbum, *admonuere:* adeo ut corrigendum putaret, *admovere*, eo ſenſu, quo apud Livium, *admovere exercitum*, vel *caſtra*. Cui opinioni ego aures non admoveo. & quamvis novitas quædam ſit in lectione vulgata, illam tamen libenter amplector, ut ſit, *admonere*, vigilantem & experrectum tenere, nec quietum ſinere: ſeu potius, negotium faceſſere. *Pichena.*

2 *Regno Arſacis*] Civilis apud Tacitum compoſita illa oratione ad Gallos: *Servirent Syria Aſiaque, & ſuetus Regibus Oriens.* Colerus.

3 *Acrior eſt Germanorum libertas*] Acrimoniam illam Germanorum expendit & extollit in immenſum Plutarchus: *θυμὸν δὲ καὶ τόλμαν ἀνυπόστατοι καὶ χειρῶν ἔργα παρὰ τὰς μάχας ὀξύτητι καὶ βίᾳ πυρὸς εἰκότες ἐκήεσαν.* Idem Civilis apud Tacitum jacit: *multos adhuc in Gallia vivere ante tributa genitos. Nuper certe cæſo Quintilio Varo, pulſam è Germania ſervitutem.* Plinius 16. de Chaucorum miſeria: *& hæ gentes certe ſi vincantur hodie à populo Rom. ſervire ſe dicunt. Ita eſt profecto, multis fortuna parcit in pœnam.* Colerus.

4 *M. quoque Manlio*] Potius Epitomæ Livianæ 67. crediderim, prænomen iſti Manlio fuiſſe *Caio.* cum *Marci* prænomen iſti familiæ ob Capitolini caſum profanum obſcœnumque fuerit. Vide Livium 6, 20. *Freinshemius.* Forte tamen nihil eſt mutandum: ejuſmodi enim *ἁμαρτήματα μνημονικὰ* optimis etiam auctoribus interdum obrepunt. *Conringius.*

5 *In ludibrium verſæ*] Idem nomen imponit Hiſt. 4. *pater ejus multa hoſtilia auſus, Cajanarum expeditionum ludibrium impune ſpreverat.* Colerus.

6 *Expugnatis legionum hibernis*] Spectat huc quod Tacitus narrat in Agric. *tot militares viri cum tot cohortibus expugnati & capti, nec jam de limite imperii & ripa, ſed de hibernis legionum & poſſeſſione dubitatum.* Idem.

7 *Proximis temporibus*] Referendum ad Domitiani tempora, qui de *Cattis* triumphum duxit: ſed vanum & irriſum. Suetonius, & noſter Tacitus in Agricola: *Inerat conſcientia, deriſui nuper fuiſſe falſum è Germania triumphum.* Lipſius.

8 *Triumphati magis quam victi*] Fuit egregius ille triumphus Romæ & in Italia tota deridiculo. Suggillat Plinius ad Trajanum & Tacitus in Agric. *Colerus.*

9 *In commune Suevi*] Dio idem ſcribit: *καὶ οἱ μὲν πέραν τοῦ Ῥήνου, ὥσγε τ' ἀκριβὲς εἰπεῖν. πολλοὶ γὰρ καὶ ἄλλοι τούτων τοῦ Σουήβων ὀνόματος ἀντιποιοῦνται. Idem.*

10 *Obliquare crinem*] Perperam capiunt de crine calamiſtris vibrato. Nec altera melior interpretatio, ut crinem non in rectum paſſi ſint deſcendere, ſed reduxerint in poſteriorem verticem & obliquaverint. Nugæ. *Obliquant crinem & nodo ſubſtringunt*, quia nodo aliter ſubſtringere nequeunt, niſi obliquatum ac tortum. Ideo *obliquandi* crinis meminit, ut oſtenderet ex ipſo crine nodum eos facere ſolitos, non alio vinculo nodare. Nam vinculo aut tænia poteſt nodari ac religari crinis etiam rectus, & in rectum deſcendens. At ex ipſo crine nodum facere non datur niſi obliquato & torto. Nodo ſubſtringendi crinis morem, (non etiam flectendi

nem, [1] nodoque substringere. Sic Suevi à ceteris Germanis: [2] sic Suevorum ingenui à servis separantur. In aliis gentibus seu cognatione aliqua Suevorum, seu (quod accidit) imitatione, rarum & intra juventæ spatium; apud Suevos usque ad caniciem horrentem capillum [3] retro sequuntur, ac sæpe in ipso solo vertice religant. [4] principes

ctendi aut ferro calido rotandi) Germanis auctores passim tribuunt. Seneca de ira 3, 26. & Epist. 126. Juvenalis, Martialis, Tertullianus de Virginibus velandis. *Salmasius.*

1 *Nodoque substringere*] Quod Suevis proprie tribuit noster, alii Germanis vulgo. Seneca de Ira. *Non est Æthiopis insignitus inter suos color, nec crinis ruffus & in nodum coactus apud Germanos.* Idem epistola CXXVI. *Quid capillum ingenti diligentia comis? cum illum vel effuderis more Parthorum, vel nodo Germanorum vinxeris, vel ut Scythæ solent, sparseris.* Martialis etiam Sigambris:

Crinibus in nodum tortis venere Sigambri.

Idem universe alibi: *Rhenique nodos.* Tertullianus Cirros in Germanis agnoscit, fortasse ab hac crinium obliquatione & flexu. De virginibus velandis: *Debebunt & ipsi aliqua insignia sibi defendere, aut pennas Garamantum, aut crobylos barbarorum, aut cicadas Atheniensium, aut cirros Germanorum.* ideo quia, ut hic scriptum, crinem obliquabant. Juvenalis:

Cærula quis stupuit Germani lumina, flavam
Cæsariem, & madido torquentem cornua cirro?

Taciti tamen locum huncce de obliquando crine, fateor ita etiam capi posse, ut crinem non in rectum passi sint descendere, sed reduxerint in posteriorem verticem & obliquarint. *Lipsius.*

Nodoque substringere] Suevorum hoc proprium erat. licet ita reliqui imitarentur, ut verius Germanicus quam Suevicus mos dici posset: Seneca: *crinis rufus & in nodum coactus apud Germanos.* De Suevis intelligo Martialem: *Rhenique nodos auream-que vitellam:* Suevi enim Rheno viciniores. Quod porro Tacito *nodo substringere.* id est Suetonio *subnectere comam.* de C. Caligula. *Colerus.* Vocarunt veteres Latini *nitelam* quem Græci σκίουρον καὶ ἐλειὸν μῦν. Glossæ: *Nitela.* δενδροβάτης. Servius 1 Georg. v. 181. *Nitela, mus agrestis robeus, cujus Cicero meminit in Sestiana.* Verba Ciceronis: *illa ex vepreculis extracta nitela.* De ea accipiendum in Martialis versu *aureamque nitelam.* Rutilos ac rufos puellæ crines comparat Bætico velleri, Germanorum capillis, & nitelæ pilo. *Salmasius.*

2 *Sic Suevorum ingenui à servis separantur. In aliis gentibus*] Repetitum fuerat in vulgatis, *sic in aliis gentibus*, præter librorum veterum fidem, qui particulam illam, *sic*, minime habent. ergo ut supervacuam, & orationem sensumque confundentem, delevimus. *Pichena.* Lege & distingue: *si in aliis gentibus, seu cognatione aliqua Suevorum, seu (quod sæpe accidit) imitatione; rarum* &c. *Acidalius.*

3 *Retro sequuntur*] Obscurus sermo & jam olim censuræ subditus à Theodoro Marcilio. Emendat ille: *apud Suevos usque ad canitiem horrentem capillum, retrorsum ac sæpe in solo vertice ligant.* Duplicem Tacitus capillitii ligaturam describit, relicinam & nodatam. Ea etiam apud veteres Gallos usurpata, ut videre est apud Diodorum Siculum. Ego Eruditissimi Galli emendationem lubens amplector. *Colerus.* Verissima mihi magni Scaligeri correctio; *capillum retro sequus, ac sæpe in ipso solo vertice religant.* Freinshemius. Placet illa & mihi præ Marciliana, quod propius accedat ad vulgatam lectionem & morem Suevicum pulchre exprimat. Alii scilicet Suevorum unico nodo in solo vertice, alii pluribus retrosecus flexum crinem substrinxerunt, qui sunt illi *cirri* & *cornua* Germanorum priscis scriptoribus memorata. *Conringius.* Si quid video, discrimen non est in numero nodorum, sed in loco, ubi firmantur nodi. nempe aliis *retrosecus* sive circa occiput, aliis *in vertice ipso.* Et in vertice autem & retrosecus collecti & renodati vel religati capilli, *cirri;* non posterius tantummodo genus. *Cornua* autem nihil aliud sunt quam *nodi* capillorum & implicationes. Vide Salmasium ad Solinum pag. 762. *Gronovius.*

4 *Principes & ornatiorem*] Hoc ad cirros spectare arbitror, quos Juvenalis *cornua* appellat Sat. 13. *madido torquentem cornua cirro.* Nec clarissimo Lipsio adsentior, qui ad intorsionem nodorum cirros refert. Principum inquam tantum cirros fuisse credo, & nobilissimarum more gentium, apud quas eminentiores capillitii insigni à vulgo discernebantur. Tertullianus de Virgin. veland. *debebunt & ipsi insignia defendere, aut pennas Garamantum, aut crobylos Barbarorum, aut cicadas Atheniensium, aut cirros Germanorum.* Juvat quod Tacitus etiam *ornandi* verbo utitur, quo veteres in omni illa capitis cura frequenter utuntur. Unde ancillæ, quibus capillorum herilium curatio, *ornatrices* dictæ. *Colerus.* Hæc merito scrupulum injecerunt varia eruditione Viro Cluverio, qui tamen distinctione rem perfici posse putat. Sic enim scribit Germ. Antiquæ lib. 1, 16. p. 131. Ceterum verba Taciti, dicto loco, sic vulgo distingui video: *apud Suevos usque ad canitiem horrentem capillum retro sequuntur, ac sæpe in ipso solo vertice religant, principes & ornatiorem habent.* Male, meo judicio. nam ornatior iste principum capillus qualis fuerit, omnino debebat indicasse auctor. Sic igitur distinguo: *Apud Suevos, usque ad canitiem, horrentem capillum retro sequuntur, ac sæpe in ipso solo vertice religant principes, & ornatiorem habent.* Sed hoc modo maneret adhuc istud *retro sequuntur*, quod tolerari vix ullo modo queat. Ego verissimam scripturam, simulque antiquorum nostrorum innocentissimi luxus morem

cipes & ornatiorem habent. ea cura formæ, [1] sed innoxiæ. Neque enim ut ament amenturve; [2] in altitudinem quandam & terrorem adituri bella compti, [3] ut hostium 39 oculis, ornantur. *Vetustissimos se nobilissimosque Suevorum* [4] Semnones memorant. Fides antiquitatis, religione firmatur. Stato tempore in silvam [5] auguriis patrum & prisca formidine sacram, omnes ejusdem sanguinis populi legationibus coëunt, cæsoque publice homine celebrant [6] barbari ritus horrenda primordia. Est & alia luco reve-

morem reperisse videor. Certe enim sic scripsit Tacitus: *capillum retrosequus, ac sæpe in ipso solo vertice religant. Principes & ornatorem habent.* Adverte sis sequentia: *ea cura formæ* &c. *neque enim ut ament amenturve* (quomodo Romani Romanæve) *ornantur.* Nam apud Rom. etiam viri *ornatores* habebant, de quibus vide Pignorium de servis, cui adde l. 65. §. 3. de legat. 3. Quo & illud Ovidii tendit: *Sint procul à nobis juvenes, ut femina, compti.* Ergo ex his omnibus, quod ornari eos dicit, nec tamen ut ament amenturve (sunt ergo alii qui ad hoc ornantur, nec alios quam suos cives, ut aliis hujus libelli locis, incesserit auctor) sed innoxia forma, cui tamen curam tribuit, necessario sequitur pro *ornatiorem*, quod nunc legitur, scribendum esse, *ornatorem.* Freinshemius. Sane ornatum aliquem Principibus accessisse certum est; num vero in id singulares illi habuerint ornatores, dubitare me facit prisca simplicitas. Videtur sic satis commoda vulgata lectio. *Conring.* Legerim *ornatorem* cum Freinshemio. Neque id à prisca ruditate nimis forte alienum. *Kirchm.*

1 *Sed innoxiæ*] Malo cum Mureto, *innoxia.* Acidalius.

2 *In altitudinem quandam & terrorem adituri bella compti*] Vis verborum efficacior & clarior, si transponas: *adituri bella in altitudinem quandam & terrorem compti.* Nec mihi dubium, Tacitum sic ordinasse. Silius: *Triplex crista jubas effundit crine Suevo.* Solebant opinor nodos illos aliquando religare, modo quodam Parthorum & Persarum. Unde Saxo Grammaticus lib. 7. *sparsamque renodat Cæsariem & laxos patitur fluitare capillos.* Colerus.

3 *Ut hostium oculis, ornantur*] Placet Bambergensis, *armentur.* Lipsius.

Hostium oculis ornantur] Proba lectio. Hostium oculis ornati argute dicuntur, qui ornantur ut terrori sint. Igitur infra etiam dixit: *nam primi in omnibus prœliis oculi vincuntur.* Nazarius ad Constantinum: *illa armorum ostentatio & operti ferro exercitus, qui imbelles oculos vulnerassent.* Colerus. Non bene capio auctoris sensum. Suevi bella adituri ornantur in altitudinem quandam & terrorem, compti, ut hostium oculis. An pro *ornantur*, lectitabimus *armantur?* Sed non tollitur hac ratione ἀκυρολογία, ut hostium oculis. Dispiciat lector eruditus an non sit *ad hostium oculos*, vel *in oculis* legendum. *Kirchmajer.* Possis suspicari *comati:* sed hæc sententia est: Hoc unum formæ adhibent lenocinium, sed innocens, haudquaquam enim, ut vel suam eo pudicitiam prostituant vel alienæ insidias struant: sed ut staturæ aliquid adjiciant & terrorem sui augeant hostiumque oculis formidabiliores occurrant, tum maxime comuntur & ornantur, quum in aciem ituri sunt. *Ut hostium oculis ornantur*, id est tanquam hostibus approbaturi terrificam speciem. *Gronovius.*

4 *Semnones*] Recte. etsi in Vellejo lib. II. *Senones* scriptum legas, qui eos cum Hermunduris conjungit. In Dionis Fragmentis Electo LXXI. probissime scriptum erat: Πρὸς Σέμνονας ἐπιχειρῆσαι: de Antonini bello in Quados & Marcomannos. Item Electo XLIX. Μάσυος ὁ Σεμνόνων βασιλεύς. Late errat vir doctus, qui utrobique Nasamones substituit & edidit, Africæ nimirum gentem. At isti Semnones ad Albim sunt: & manifesto illa Dionis spectant ad Germanica bella. *Lipsius.*

Semnones] Strabo quoque ita appellat. Sed *Senones*, vel *Sennones* rectius est. iidem enim populi sunt cum illis, quos ultra Nervios habitare idem Geographus testatur. De illis autem Suevicis Paterculus lib. 2. Et Florus lib. 4 *sed omnes illius cardinis populos, Brennos, Senones, atque Vindelicos.* Varias Gallorum in Germaniam migrationes fuisse alibi & Tacitus & ego demonstrabimus. Quidni enim assentiamur Lazio, qui Suevos Senonas fuisse illos colligit, quorum superbum illud responsum ad Alexandri Magni legatos à Q. Curtio memoratur? Adriæ sinum & Japodum viciniam tunc habebant. *Colerus.*

5 *Auguriis patrum & prisca formidine sacram*] Legitimus versus longus est (monuit me G. Falckenburgius) sponte effusus, an à veteri Poëta? *Lipsius.*

Auguriis patrum] Spontaneusne an fortuitus versiculus? Fortuitus certe. Talis illa Plinii ad Trajanum Paneg.

Credite si cursu quondam provectus ab illo, quem adulescentulus pridem animadvertebam. Et hoc lib. Taciti, *atras ad prœlia noctes.* Magis apposite & sonore Virgilius non diceret. *Colerus.*

6 *Barbari ritus*] Facit hoc ad meam adsertionem de origine Senonum Gallicana. Galli enim *Esum* atque *Teutatem* humano cruore placabant, teste Lactantio. Lege præterea Strabonem lib. 4. Cæsarem lib. 6. Amplius etiam adfirmarim Gallos Mercurii cultum ac honores in Germaniam invexisse, cum eundem maxime coluerint, ut oculatus testis est Jul. Cæsar. Usus autem simili argumento in Agric. *Gallos vicinum solum occupasse credibile est. Eorum sacra deprehendas superstitionum persuasione.* Loquitur de vicino Britanniæ solo. *Colerus.*

I Cen-

reverentia. Nemo nisi vinculo ligatus ingreditur, ut minor, & potestatem numinis præ se ferens. si forte prolapsus est, attolli & insurgere haud licitum. per humum evolvuntur. eoque omnis superstitio respicit, tamquam inde initia gentis, ibi regnator omnium deus, cetera subjecta atque parentia. Adjicit auctoritatem fortuna Semnonum. [1] centum pagis habitantur: magnoque corpore efficitur, ut se Suevorum caput credant. [2] Contra Langobardos paucitas nobilitat, quod plurimis ac valentissimis nationibus cincti, non per obsequium, sed prœliis & periclitando tuti sunt. [3] Reudigni deinde & [4] Aviones, & [5] Angli, & [6] Varini, & [7] Eudoses, & [1] Suar-

1 *Centum pagis habitantur*] Ita Venetus ac Bon. Vulgo, *habitatur*. Pichena. Cæsar hoc de Suevis in commune tradit, sed ex fama, non ex vero. Plus Tacito credimus, qui & viderat partim & ex propinquo expiscatus fuerat pleraque, aut denique apud Plinium, qui pleraque illa loca oculis usurpaverat, legere potuit. Si illos diligentissimi auctoris xx. libros De bellis Germanicis superstites haberemus, non esset opus nunc animadversiunculis ejusmodi in Tacitum. Livius quoque in posterioribus libris non leviter de Germania scripserat, ut ostendit Sidonius 4. Epist. 18. *revolve Patavini scriptoris extrema, quibus res C. Cæsaris explicantur: aut si is impar est desiderio tuo, sume ephemeridem C. Cæsaris, decerptam Bibliothecula meæ, ut tibi muneri mitteretur. Hæc te origines, situs, pugnas, & quicquid fuit in moribus aut legibus Galliarum, docebit.* Ephemeridem Cæsaris nescio quid esse intelligendum sit, nisi ipsos Commentarios de bello Gallico. Nulla enim ephemeridis alterius mentio apud Suetonium, nulla apud Plutarchum. *Idem.*

2 *Paucitas nobilitat*] Ita Farnesianus. Vulgo erat, *paucitas nobilitasque*. Lipsius.

Contra Longobardos] Ex Scandavia insula venisse Paulus Diaconus scribit: à *barba longitudine*, quod eam promitterent, dictos existimavit Georgius Merula. addit quisquis fuit Theodatus, cum Vuinili dicerentur, cumque Erulis congredi pararent, deæ cujusdam Godæ impulsu mutasse nomen. quæ omnia fabulosa sunt, quandoquidem puri puti Germani fuere, barbara appellatione nuncupati, quæ de Latino idiomate minime sit trahenda. Christianos ætate sua fuisse Procopius, non uno in loco est auctor, cum recentiores omnes in Italia suscepisse fidei rudimenta perquam incuriose scripserint. *Alciatus.* Suevicum genus etiam Ptolemæo lib. 2. c. 11. Strabo eorum sedem ultra Albim locat. Legendum enim ibi Λαγγοβάρδοι, non Λαγγοσάρκοι. Sed pergit ibi Strabo: νῦν δὲ καὶ τελέως εἰς τὴν περαίαν οὗτοιγε ἐκπεπτώκασι φεύγοντες. Fuga illa facta Tiberii & ipsius Strabonis tempore, cum circa Albim magna variaque strage arma Romanorum grassarentur. Vell. Paterc. *Fracti Langobardi, gens etiam Germana feritate ferocior.* Falsi hinc illi videntur, qui priscos Langobardos ripis Suevicis Rheni admovent. Strabo sane longe etiam ultra Albim aufugisse testatur, quod Tacitum miror tacuisse. Strabonis sententiæ confirmandæ & illustrandæ sunt, quæ ex Paulo Diacono mutuatus est Saxo Grammaticus lib. 8. *Primum itaque Blekingiam advecti, ac deinde Moringiam prænavigantes ad Gutlandiam se appulerunt, ubi* & Paulo teste *auctore Fria Dea, Longabardorum vocabulum, quorum postea gentem condiderunt, traduntur adepti.* Colerus.

Contra Langobardis paucitas, nobilitas: quod] Scripsimus, *nobilitasque quod.* Rhenanus. E Farnesiano verum *Contra Longobardos paucitas nobilitat.* Muretus tamen ex vulgato: *Longobardis paucitas nobilitas.* Acidalius. Lazius citat: *Contra Longobardis paucitas, nobilitas.* Unde illa lectionis olim vulgatæ corruptela, *paucitas nobilitasque.* Colerus.

3 *Reudigni*] Pro iis videbatur esse; *Vendigni.* Rhenanus. Non minus olim etiam cognitæ hæ gentes. Nec mirum si hodie caligemus ad nomina tantam vetustatem ferentia, aut reliquis scriptoribus incognita vel neglecta. Paterculus de illis gentibus: *perlustrata armis tota Germania est. Victæ gentes pene nominibus incognitæ.* Idem.

4 *Aviones*] Mutius citat: *Avianos.* supine. Legendum & rescribendum apud Tacitum videatur, *Chaivones*, sive *Chaibones.* Illustravere postea hos populos Maximiani & Diocletiani victoriæ. Mamertinus in Genethliaco: *cum omnes barbaræ nationes excidium universæ Galliæ minarentur, neque solum Burgundiones & Alemanni, sed etiam Chaibones Erulique, viribus primi Barbarorum, locis ultimi.* Paulo post illa: *Ita cuncti Chaibones Erulique.* Idem Panegyrista alia orat. *Itidem hic gens Cauivonum Erulorumque deleta.* Lego iterum: *Chaiuonum.* Colerus. Cluverius emendat, sed non nisi ex conjectura, *Deuringi & Caviones.* Conringius.

5 *Angli*] Populus hic fuit Saxonum maritimorum. de quibus illud Marciani Heracleotæ accipio: κατὰ τοῦτο τὸ μέρος κεῖνται νῆσοι αἱ καλούμεναι Σαξόνων. Hi postea occupata insula, nomen Britanniæ novum classe advexerunt. Witigindus cum hoc idem cum aliis tradat, ridicule tamen postea subjicit de etymo: *Et quia illa insula in angulo quodam maris sita est, Anglo-Saxones usque hodie vocitantur.* O inquam ineptam insulsamque Anglo-Saxonum etymologiam. Et tamen repetit eam libro 7. *Angli enim Saxones dicti erant, à quodam rege Angul,* ut scribit Saxo. *Colerus.*

6 *Varinii*] Plinius lib. 4. *Genera Germanorum sunt quinque, Primum Vandali; quorum pars sunt Burgundiones, Varini, Guttones, Carini.* An iidem sint Vari-

[1] Suardones, & [2] Nuithones, fluminibus aut silvis muniuntur. nec quidquam notabile in singulis, nisi quod [3] in commune Herthum, id est, Terram matrem colunt, eamque intervenire rebus hominum, invehi populis arbitrantur. Est [4] in insula Oceani [5] Castum nemus, [6] dicatumque in eo vehiculum veste contectum, attingere uni sacerdoti concessum. Is adesse penetrali deam intelligit, vectamque bubus feminis multa cum veneratione prosequitur. Læti tunc dies, festa loca. [7] quæcunque adventu hospitioque dignatur. Non bella ineunt, non arma sumunt, clausum omne ferrum: pax & quies tunc tantum nota, tunc tantum amata, donec idem sacerdos satiatam conversatione mortalium deam templo reddat. mox vehiculum & vestes, &

si

Varini, gens Gothica nescio. *Varingi* etiam videntur dicti postea & *Caringi*. Mutius somniculose legit *Varinos*. Idem.

7 *Eudoses*] Quid si legamus? *Endosos*. Quasi dicas finitimos Osis aut extremos Osorum? Idem Muretus male, *Eudosios*. Colerus.

1 *Suardones*] Pro iis videbatur esse *Suarines*. Rhenanus. Mutius ridicule descripsit, an finxit: *Suarmos*. Atque vellem ita legisset apud Tacitum. Suspicarer è populo vetustissimo reliqua nobis facta esse nomina Germanica *Guarm*, id est, turba vel exercitus. & *Guarmen* turbare. Sed nugæ hæ sunt fortassis, & propius est ut scripserit Historicus: *Suarinos*. Manet hodieque nomen. Memorat Saxo etiam quendam Suarinum Gothiæ præfectum. *Colerus*. Num rectius, *Suartones & Vithones?* populari lingua, Albi & Nigri. Utriusque sane populi vestigia hodieque dixeris superesse iis locis, quæ ab utroque illo colore per omnem Germaniam nomen acceperunt. *Conringius*.

2 *Nuithones*] Apud Mutium sunt: *Nuithomi*. Munsterus inepte hos in Helvetiam transcribit. Nec mihi tam nominis ratio aliter constat, quam ut *Nuithomos*, quasi *Nuithaimer* dictos existimem. Sicut *Nuithardus*, *Nuithiger*, & *Nuithestaim*. non ignota familia. *Colerus*.

3 *In commune Herthum*] Libri alii, *Nerthum*, aut *Verthum*. ego veram vocem censeo, *Aerthum*. Ita enim nostratem eam vocem efferimus scribimusque. Cum adspiratione, focum nobis signet non terram. Martianus Capella an huc aspexerit, dum Heroës ab Hera derivat, id est terra, nescio. Verba ejus lib. 11. *A medietate aëris usque in montium terraque confinia Hemithei Heroësque versantur, qui ex eo quod Heram Terram veteres dixerunt, Heroës nuncupati*. Nam alias certe à crasso errore eum non excuses. *Lipsius*.

Herthum] Ad priscæ linguæ Teutonicæ terminationem scripserim: *Erthun*, vel *Erdun*. vetus versiculus ille est Germanicus: *Toungino nupeih sene geburti ze erdun*. Colerus. Ego veram vocem censeo. *Aerthum*, inquit accuratissimus Lipsius. Nempe, quia id vocabulum cum aspiratione non terram nobis significat, sed focum. At *Hertam* scripserunt veteres Germani. Antiquissimæ illæ Glossæ nostræ, *solum*, *herda*, *herdi*. Itaque nihil hic mutandum. *Boxhornius*.

4 *In insula Oceani*] In qua insula? An in Scandinavia, quam reliquarum μεγίστην καὶ ἀνατολικωτάτην Marcianus appellat. *Colerus*.

5 *Castum nemus*] Allusum ad Castum Cereris apud Romanos. Fuit tamen cum suspicarer *Castum nemus* propriam quandam appellationem Teutonicam fuisse, quæ arcani illius vehiculi nomen exprimeret, dictumque adeo *Castenwalt*. Vocatur hodie silvæ etiam Martianæ pars apud Brisiacum eo nomine. An à simili ratione? Nam de Castaneis nugæ sunt, cum silva tota obsita quercubus. *Colerus*. Idem mecum dubium dubitasse hoc loco Cluverium video. nam in recensione libelli hujus descriptioni suæ Germ. Antiquæ præmissa legit; *sacrum nemus*: quia nempe juxta mecum vocem illam *castum* non habebat pro proprio nemoris nomine. Ego autem propius abibam à scriptura, & legendum censebam *vastum nemus*, etiam sensu, nisi fallor, commodiore; ea enim vastitas præcipue sit augendo terrori religionique. Ergo Seneca etiam ea voce usus epist. 57. *Caligabit, si vastam altitudinem, in crepidine ejus constitutus despexerit*. tritum est vastissimas quasque silvas cultibus ejusmodi dicari consuevisse. *Freinshemius*. Minus sane nemori aptum est ἐπίθετον castum, eoque Cluverius legit *sacrum*. Perplacet Freinshemiana emendatio *vastum*. quoniam quam minimum recedit à vulgato, & tritissimum est vasta nemora quondam religiosa habita fuisse. *Conringius*. *Castum nemus* est sanctum, religiosum, non impune violandum. Vix accommodatiori voce uti potuisset. *Fidem servare castam* Silius, *flumen* propter inhabitatrices Nymphas *castum* Claudianus, *sacris accedere castis* Statius. Virg. l. 3. Æn. *Hunc socii morem sacrorum, hunc ipse teneto: Hac casti maneant in relligione nepotes*. Varro: *Ergo tum sacra, religiosa castaque fuerunt res omnes*. In Insula (maris nempe Balthici) fuisse ait, cujus nomen non exprimit. Rugiam vult Cluverius. Ac vide etiam Helmoldum 1, 6. Chron. Slav. sed quare infra specialem Rugiorum mentionem facit? *Kirchmajer*.

6 *Dicatumque in eo vehiculum*] Ex Veneto restitui copulam, *que*. Pichena.

7 *Quæcumque adventu*] Illic legebatur, *Quemcumque*. subaudi *locum*. cogitandum an pro *adventu* scribendum sit *advectu*, qua voce etiam utitur hist. lib. 4. *Hæc de origine & advectu dei celeberrima*. Sic

enim

ſi credere velis, numen ipſum [1] ſecreto lacu abluitur. Servi miniſtrant, quos ſta-
tim idem lacus haurit. Arcanus hinc terror, ſanctaque ignorantia, quid ſit illud
quod tantum perituri vident. Et hæc quidem pars Suevorum in ſecretiora Germa- 41
niæ porrigitur. Propior (ut quo modo [2] paulo ante Rhenum, ſic nunc Danubium
ſequar) [3] Hermundurorum civitas, fida Romanis, eoque ſolis Germanorum non in
ripa commercium, ſed penitus, atque [4] in ſplendidiſſima Rætiæ provinciæ [5] co-
lonia. paſſim & ſine cuſtode tranſeunt; & cum ceteris gentibus arma modo caſtra-
que noſtra oſtendamus, his domos, villaſque patefecimus, non concupiſcentibus. In
Hermunduris [6] Albis oritur flumen inclitum & [7] notum olim: nunc tantum auditur.
Juxta Hermunduros [8] Nariſci, ac deinde [9] Marcomani & Quadi agunt. Præcipua 42

enim & illic legendum pro adventu, quemadmodum nos caſtigavimus. Adjuvat hic indubiam conjecturam, quod præcedit, *Invehi populis arbitrantur.* Rhenanus.

1 *Secreto lacu*] Invenio lacus ejuſmodi templis ſive delubris conjunctos fuiſſe. Dithmarus de Luiticis lib. 6. *duæ ejuſdem portæ cunctis introeuntibus patent. Tertia, quæ orientem reſpicit & minima eſt, tramitem & mare juxta poſitum & nimis horribile monſtrat.* Sic lib. 7. *Fana idolorum deſtruens incendit & mare Dæmonibus cultum.* Mare appellat iſtos lacus. *Colerus.*

2 *Paulo ante Rhenum*] Hoc de Chattis, Tencteris, Friſiis magis dictum puto, quam de Longobardis. Itaque cave ſtatim credas Lazio de hoc loco diſſertanti. *Colerus.*

3 *Hermundurorum civitas*] Repoſuit eruditiſſimus vir apud Strabonem quoque legitime Ἑρμονδόρυς pro Ἑυμονδόρυς. Hi ſunt inter illos quos medios Tacitus alibi eſſe dixit, i. ſub Hermionibus. *Colerus.*

4 *In ſplendidiſſima Rhætiæ provinciæ colonia*] Putatur eſſe *Auguſta*, quam vulgo *Vindelicorum* appellant, quod Vindeliciæ ſit proxima, ſed tamen in Rhætia prima. Notum etiam è recentioribus chronographis Lixum amnem ſeparare Baioarios à Suevis, poſtquam videlicet Germanici juris factæ ſunt provinciæ, quum ſub Romanis idem fluvius Rhætiam primam à ſecunda, quæ eadem Vindelicia fuit, indubie diſterminaret. Ex hoc vero cognoſcere potes, quam late diffuſa fuerit Hermundurorum natio, plurimum occupans ſoli. *Rhenanus.* Quæ illa *colonia?* An Auguſta Vindelicorum, quæ in ſecunda Rhætia erat? Hoc tu videris, nobiliſſime Velſere; qui Vindelicis tuis decorem veterem unice vindicaſti. Vocat autem *ſplendidiſſimam*, quia & aliæ in Rhætia coloniæ Romanorum. Una ex iis deſcribitur in fragmento, ſi fides Lazio, Paterculi, inſigni antiquitatis monumento: *dum hæc circa Rhætiam geruntur, in Noricorum finibus, grave vulnus populus Rom. accipit. Num Germanorum gentes, quæ Rhætias occupaverant, non longe ab Alpibus tractu pari patentibus campis, ubi duo rapidiſſimi amnes inter ſe confluunt in ipſis Noricorum finibus, civitatem non quidem muro, ſed vallo foſſaque cinxerunt, quam appellabant Ciſara, ex nomine Deæ Ciſæ, quam religioſiſſime colebant.* Cogitabam an hic legendum eſſet, *quam appellabant Ciſæ aram.* Colerus.

5 *Colonia paſſim ſine cuſtode*] Diſtingue, *colonia. paſſim ſine cuſtode tranſeunt.* Quod ait, ſine cuſtode: morem ingerit rarum & notabilem. Romani enim in limite imperii hoc ſervabant, ut externum neminem admitterent exciperentve, niſi cuſtode dato & arbitro actionum. Diſcis ex hoc loco, & lib. IV. Hiſtoriarum, ubi acris querela de hac re Germanorum, ad Ubios: *Nam ad hunc diem flumina ac terras & quodammodo cœlum ipſum clauſerant Romani, ut colloquia congreſſuſque noſtros arcerent: vel quod contumelioſius eſt viris ad arma natis, inermes ac prope nudi ſub cuſtode & pretio coiremus.* Et in reſponſo Agrippinenſium: *Sint tranſitus incuſtoditi, ſed diurni & inermes.* fuit alioqui & alia Romanorum cautio in hac re, ne conventus haberent ſuſpecti populi, niſi certo loco, & numero: idque coram aliquo Romano. Fragmentum Dionis LXXIII. Commodus pacem Marcomannis & Quadis dedit, ſed cum lege, *Ne ſæpe aut pluribus locis conventus haberent:* Ἀλλ' ἅπαξ ἐν ἑκάστῳ μηνὶ, καὶ ἐς τόπον ἕνα, ἑκατοντάρχου τινὸς Ῥωμαίου παρόντος: Sed ſemel in menſe dumtaxat, & in uno certo loco, idque Centurione aliquo Romano præſente. *Lipſius.*

Paſſim & ſine cuſtode] Et hic à vulgatis abeſt copula, &, quam ex veteribus repoſui. *Pichena.*

6 *Albis oritur*] Dio ſcribit Albim oriri ἐκ τῶν Οὐανδαλικῶν ὀρῶν. Vandalicos iſtos montes dici non novum: cum ipſi etiam Bohemi & Moravi nomine Vandalorum eo tempore cenſiti fuerint. Helmoldus ita: *oritur in profundiſſimo ſaltu Mahارorum, qui ſunt ab oriente Bohemiæ, ubi & Albia ſortitur principium:* *Mahari* illi ſunt Moravi noſtri. Dicti & *Maruarii* in priſcis Annalibus. *Colerus.*

7 *Notum olim*] Vell. Paterc. *denique quod nunquam antea ſpe conceptum nedum opere tentatum erat, ad quadrageſimum milliarium à Rheno uſque ad flumen Albim.* Strabo Albim à Rheno περὶ τρισχιλίους σταδίους diſtare autumat. *Idem.*

8 *Nariſci*] Ita in Capitolini M. Antonino dicuntur: Ptolemæo, Οὐαριστοί. *Lipſius.*

Nariſci] Terram Advocatorum poſteriores vo-

Marcomanorum gloria viresque, atque ipsa etiam sedes, pulsis olim Boiis, virtute parta. Nec Narisci Quadive degenerant. Eaque Germaniæ velut frons est: [1] quatenus Danubio pergitur. [2] Marcomanis Quadisque usque ad nostram memoriam reges manserunt ex gente ipsorum, nobile Marobodui [3] & Tudri genus: [4] jam & externos patiuntur. Sed [5] vis & potentia regibus ex auctoritate Romana. raro armis nostris,
43 sæpius pecunia juvantur. Nec minus valent retro [6] Marsigni, [7] Gothini, Osi, [8] Burii: terga Marcomanorum Quadorumque claudunt. è quibus Marsigni, & Burii sermone cultuque Suevos referunt. Gothinos Gallica, Osos Pannonica lingua coarguit non esse Germanos; & quod tributa patiuntur: partem tributorum Sarmatæ, partem Quadi ut alienigenis imponunt. Gothini, quo magis pudeat, & ferrum effodiunt.

citarunt; horum caput fuisse Egram censent. Et hæc quoque priscorum Suevorum portio imo & posteriorum. Legi apud Gothefridum Monachum, quod & hic lectu dignum censeo: *Anno Domini MCXX. Henricus Rex natale Domini in Suevia apud Egram agit.* Æque admiretur quisquam hodie apud eundem Gothefridum legens, *in Suevia apud Hagenoam.* Apud Hagenoam, inquam, in Suevia, ubi tamen Gothefridi tempore ultra mille annos jam coaluerant Suevi. Eo translati constitutique fuerant ab Augusto. Suet. *Germanosque ultra Albim fluvium summovit. Ex quibus Suevos & Sicambros dedentes se traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit.* Colerus.

9 *Marcomanni & Quadi agunt*] Liber qui continet formulam imperii in Occidente, docet postea *Marcomannos Seniores* & *Juniores* intra Italiam sub Magistro peditum in præsenti, *Marcomannos* equites in Africam sub Comite & Magistro equitum præsentali, *Alam* vero primam *Quadorum* in Oasi minore militasse, sub duce Thebaidos. *Rhenanus.*

1 *Danubio prætexitur*] Scriptus liber, *peragitur.* Male, Quidam, *pergitur*: nec id tam probe. *Lipsius.*

Quatenus Danubio pergitur] Hæc librorum veterum lectio, quæ mihi magis probatur, quam recenter substituta, *prætexitur.* Nam *Danubio pergere*, idem videtur, quod secus Danubium pergere. *Pichena.* Scriptus liber Bambergensis: *Danubio peragitur.* Reliqui etiam, *pergitur.* Mihi eleganter dictum, terræ aut regionis partem flumine *peragi*: licet secus videatur doctiss. Lipsio. Et aperte innuit Tacitus frontem Germanicæ terræ, quatenus Danubio alluitur terminaturque. Ipsam abstrusiorem verbi significationem notavit etiam vetus Glossarium: *Peragit* περαιοῖ. *Colerus.*

2 *Marcomannis Quadisve usque ad nostram memoriam*] Scribendum: *Marcomanis Quadisque usque ad nostram memoriam.* Ursinus. Scripsi, *Quadisque*, sententia ita exigente. Vulgo, *Quadisve.* Pichena. Lego cum Mureto *Quadisque.* Acidalius. Retinenda lectio hæc *Quadisve.* Vult Marcomannis & Quadis unum fuisse Regem. Vell. de Maroboduo: *finitimos omnes aut bello domuit, aut conditionibus juris sui fecit.* Marcomanni autem dicti fuere à Marca, quam incolebant, ut inquit Helmoldus lib. I. Vitiose Xiphilinus Μαρκομάνους scribit, ut & Silius. Situm terræ delineavit Ptolemæus. Et Velleji ista lucem dent Cornelio: *eratque eo etiam timendus, quod, cum Germaniam ad lævam & in fronte, Pannoniam ad dextram, à tergo sedium suarum haberet Noricos.* Colerus.

3 *Et Tudri genus*] Legebatur, *& Trudi.* Proximis sane seculis *Trutonii* & *Trutomanni* nomen apud majores nostros auditum est. testimonio sunt veteres donationum & contractuum tabellæ. Hincque heroinarum Germanicarum vocabula *Adeltrudis* & *Gertrudis*, à sincero videlicet amore fideque. *Rhenanus.*

4 *Jam & externos*] Prope est, ut credam cœpisse externos reges habere Trajani principatu. Hic enim devictis aliquot trans Danubium populis reges dedit, ut Sarmatis quoque Plinius lib. 10. epist. *Colerus.*

5 *Vis & potentia*] Meliori ergo conditione hi Germanici reges, quam olim Numidiæ illi. Atherbal apud Sallustium Jug. 14. *Micipsa pater meus moriens mihi præcepit, uti regni Numidiæ tantummodo procurationem existimarem meam: ceterum jus & imperium penes vos esse.* Ratio quia nondum provincia erat Marcomannia, quam facere cogitabat M. Antoninus apud Capitolinum. *Colerus.*

6 *Marsigni*] Rectius forte: *Marsingi.* Colerus.

7 *Gothini*] Gothuni semper Claudiano. *Lipsius.*

Gothini] Hi sunt Claudiano Poëtæ: *Gothuni.* Nisi ibi verius est scribendum *Gothunni*, composita voce. Sic *Gothalani* apud Prudentium. Sic *Rhoxalani* apud Tacitum, non *Rhoxolani* apud Tacitum, non *Rhoxolani* ut prave scriptum apud Strabonem. *Colerus.*

8 *Burii*] *Buri* hi scribuntur apud Murium. Ab eadem origine sunt *Buringi* in veteri Diplomate Caroli Crassi, à Frehero vulgato. Dicebant enim Germani hoc *Bur* sive *Baver*, & *Buringer. Etelingi*, *Frelingi*, qui vulgo *Etlen*, *Freien.* Ex Ptolemæo colligas Burios, ad ripam Vistulæ habitasse, forte, ubi nunc Varsavia. De his & aliis nec Tacito ut puto cognitis, Capitolinus: *gentes omnes Illyrici limite usque in Galliam conspiraverant, ut Marcomanni, Narisci, Hermunduri, Quadi, Suevi, Sarmatæ, Burii. Hi aliique cum Victobalis, Sosibes,*

Rhoxa-

fodiunt. omnesque hi populi pauca campestrium, ceterum saltus & vertices montium [1] jugumque insederunt. Dirimit enim scinditque Sueviam continuum montium jugum, ultra quod plurimæ gentes agunt. ex quibus latissime patet [2] Lygiorum nomen in plures civitates diffusum. Valentissimas nominasse sufficiet, [3] Arios, [4] Helveconas, [5] Manimos, [6] Elysios, [7] Naharvalos. Apud Naharvalos antiquæ religionis lucus ostenditur. Præsidet sacerdos muliebri ornatu, sed *deos* [8] *interpretatione Romana* [9] *Castorem Pollucemque* memorant. Ejus numinis nomen *Alcis.* nulla simulacra,

Rhoxalani, Bastarnæ, Alani, Beucini, Costoboci. Colerus.

1 *Jugumque insederunt*] Mirum ni illud *jugumque* abundat, repetitum ex sequentibus: *Dirimit enim scinditque Sueviam continuum montium jugum.* Acidalius.

2 *Lygiorum nomen*] Quod ex Corn. Nepote tradit Plinius, Q. Metello Celeri tum Galliæ proconsuli, *Indos à rege Suevorum dono datos*; affirmat eruditissimus candidissimusque vir Hermolaus Barbarus, in quodam Pomponii Melæ codice eamdem rem narrantis legisse, non *à rege Suevorum*, sed *Lydorum.* Quid si quis *à rege Lygiorum* scripsisse Melam putet? nam *Suevorum* nomen generalius est, etiam *Lygios* complectens ut auctor uterque recte scripserit. *Rhenanus.* Igitur horum posteritas civitas *Lignicensis?* Strabo ait Λουίους esse *μέγα ἔθνος*. quo loco viri docti emendant Λυγίους. Sane Tacitus quoque scribit: *Vis innumera Ligii*, Ann. 12. Apud Ptolemæum excuduntur Λοῦτοι. Non multum ii quidem literis & limite distant ab illis quos Dithmarus aliique *Lutzicos* appellant, nonnulli etiam *Luiticos.* Ab his *Luitmeritz*, & *Luitzelburg* dicta patet. *Colerus.*

3 *Arios*] Diu illi *Arii* cari fidique Romanis, quemadmodum à Procopio annotatum. qui tamen flexu quodam vocis Germanico *Aborichos* appellat; seu potius ibi etiam scribendum *Ariorichos.* Sic Austrios nos *Ostrichos* vocamus. Sed facilior est pronuntiatio *Arborichus*, quam *Ariorichus.* Itaque illud Græculus maluit. Eadem scribendi ratio est in verbis *Ariovistus*, *Ariogastus*, *Ariobindus.* Sæpe etiam cogito, an non eadem fuerint vocabula *Ariovistus* & *Arbogastus.* Nam vulgare interpretamentum *Ernuestus* non satis placet, cum illud *Arnfastus* scribatur apud Saxonem Grammaticum. Terminatio illa *gast* fuit frequentissima & hospitem significabat. Ab ea etiam est *Sigast*, ex quo Tacitus & Strabo fecerunt Segestes. sed apud hunc quidem corrigo: Σεγεμουντίς το καὶ Σεγίςου ὑιος Χηρούσκων ἡγεμών. Ad Arios redeo, quos & *Arudos* nominavere. Hi sedibus suis, ob societatem & amicitiam Romanorum ejecti à Francis, oram maritimam Belgicæ occupavere. Nuncupati autem sunt à vicinis corruptius etiam quam ante *Armorici* sive *Armorichi*, pro *Ariorichi.* Colerus.

4 *Helveconas*] Video Mutium suo exemplari deprompsisse, *Helvetianos.* vitiosissime. Bartolinus *Eluones* legerat: quocunque libro usus fuerit. *Et nimium pugna sævos Eluonas equestri.* Ego probem magis *Eluingonas*, à quibus *Elvingam* nobilissimam Prussorum civitatem dictam existimare possumus. Plinius *Hilleviones* appellavit lib. 4. *Colerus.*

5 *Manimos*] Mutius protulit *Mannumos.* Lazius vero ex eodem Cornelio: *Manymos.* Equidem nihil hic diffindere possum, ut cum Trebatio illo Horatiano loquar. Tantum dico nomina illa, quæ in Annalibus antiquis Germanorum leguntur *Mainbart*, *Mainingen*, *Mainfrid* arguere auctores aliquos populos *Mainos.* Quid ego de *Mainsfeld* veteri Saxoniæ castello & postea comitatu dicam? *Idem.*

6 *Elysios*] Cogitandum an *Selisios* aut *Slesios* fortassis hic potius scribendum sit. nam hæ gentes mihi videntur ad Danubium vergere. Est autem hodie *Slesiorum* populus insignis, unde nobis C. Ursinus Velius prodiit Musarum alumnus, & alii complusculi literarum studiis celebres. *Rhenanus.* Mutius legit, *Helisios.* Bartolinus *Lysios.* In Elysios docti viri consentiunt faciuntque *Silesios.* Sed hoc vocabulum recenter fictum, nec satis ad primogeniam illius gentis appellationem exprimendam idoneum. In Annalibus Fuldensibus *Sorabos* & *Siuslos* conjunctos invenias. Alibi etiam *Linones* & *Siuslos.* Quæ posterior vox seu corrupta seu integra sit, Taciti *Elysios* significat. Quod si aliquis *Sluisos* potius fuisse quam *Suislos* velit, non repugnem. Nam ex *Sluisiis* vel *Sluisis* postea molliori, vel potius Latiniori vocabulo procudere nobis *Silesios.* Si horum aliqua per Turingiam migratio contigisset, possemus ab iis apte opidi Franconici *Sluisingæ* appellationem repetere. Non ovum ovo magis simile. *Colerus.*

7 *Naharvalos*] Ita reliqui omnes, qui ex Tacito hausere. *Maharuanis* tamen ego locum hic dederim. Postea iidem varia appellati *Marauani* in Annalibus Ludovici, *Marahabitæ* in Annalibus Fuldensibus. Apud nonnullos etiam recentiores *Marahenses* & *Margenses.* Maharuali tamen si apud Tacitum retinendi, erunt dicti ut *VVestuali*, *Taiuali*, qui vulgo *VVestfali* & *Taifali.* Idem.

8 *Interpretatione Romana*] Ita Ven. ac Bon. Vulgo, *Romani.* Pichena. Veneta edit. *interpretatione Romana*, concinnius. *Colerus.*

9 *Castorem & Pollucem*] Mela lib. 1. *In Heniochorum finibus Dioscurias, à Castore, & Polluce pontum cum Jasone ingressis.* Fortassis igitur sacrum peregrinum à Sarmatis aut Scythis accepere nostri. *Idem.*

1 *Tincta*

lacra, nullum peregrinæ ſuperſtitionis veſtigium. ut fratres tamen, ut juvenes venerantur. Ceterum Arii ſuper vires, quibus enumeratos paulo ante populos antecedunt, truces, inſitæ feritati arte ac tempore lenocinantur. nigra ſcuta, [1] tincta corpora, atras [2] ad prœlia noctes legunt: ipſaque formidine atque umbra feralis exercitus terrorem inferunt, nullo hoſtium ſuſtinente novum ac velut infernum aſpectum. nam primi in omnibus prœliis oculi vincuntur [3] Trans Lygios [4] Gothones regnantur, [5] paulo jam adductius [6] quam ceteræ Germanorum gentes. nondum tamen ſupra libertatem. Protinus deinde ab Oceano [7] Rugii, & [8] Lemovii: omniumque harum

1 *Tincta corpora*] Fuſco aut nigro colore faciem illinebant, ut hæc quoque furvæ nocti æquaretur. Diodorus quoque de quibuſdam Germanorum pueris ſcribit eos colore candido nitere. poſtquam ex ephebis exceſſerint belloque habiles habeantur patrium induere colorem. Quem colorem, niſi nigricantem illum? Sidonius: *Hic glaucis Herulus genis vagatur, Algoſo prope concolor profundo.* Cæſar de Britannis lib. 5. de bell. Gall. Plinius 22, 1. *illinunt certe aliis alia faciem in populis, Barbarorum fœminæ mareſque etiam apud Dacos Sarmataſque corpora ſua inſcribunt.* Idem.

2 *Ad prœlia noctes*] Videndum, num ſint hi populi, qui poſtea *Abotriti*, ſcriptoribus ſatis celebrati. Argumentum præbet ipſa nominis ratio. Germanice enim *Abentritter* eſt, eques veſpertinus ſive nocturnus. Similis moris pugnandi ſtudioſi fuere Baſylienſes Africæ populi, de quibus apud Stobæum Nicolaus Damaſcenus. *Idem.* Lego, *Nigro ſcuta & tincta corpora*; dein, *noxium ac velut infernum.* Barthius.

3 *Trans Lygios Gothones regnantur*] Inter mediterraneas aut littorales gentes, quum Langobardos tum Gothones annumerat Tacitus. Sed mirum an ab his inſulares olim, an ab inſularibus hi ante prodierint. *Rhenanus.* Plinio, Saxoni, & aliis, *Guttones.* Pars eorum Vandalorum terras occupaverat, expulſis inde Francis, ut ſcribit Jornandes. Sed antea quoque ſæpius, Danubio ſuperato, in Romanas terras impetum fecerant, puta in Daciam, Illyricum vel Pannonias ipſas. Et de iis opinor Lentuli victoria & triumphus, de quo Tacitus. Unde idem *paulo addictius* eos *regnare*, quam ceteras Germanorum gentes ait: quia ſcilicet jam aliquam jugi Romani partem ſubierant. *Colerus.* Male, nam *regnantur* (inquit, non *regnant*) *adductius*, id eſt, adductioribus habenis, minori ſpecie libertatis & majore ſolutioreque poteſtate regia. *Gronovius.*

4 *Gothones*] Alias & *Guttones*, *Gottones Gythoneſque* nuncupantur Plinio, Straboni, Ptolemæo; ſcriptoribus poſteriorum ſeculorum *Gothi. Getarum* autem proprie gens alia. De originibus Gothorum Jornandes, non nimium vere tamen. Fide digniora, quæ 2. Hod. 3. exponit hanc in rem Cl. Olearius. *Kirchmajer.*

5 *Paullo jam addictius*] Bambergenſ. & Rom. *adductius.* etiam recte. & dixi de eo verbo ſupra. *Lipſius.*

Paulo jam adductius] Vulgo, *addictius.* at ex iiſdem libris magis placuit, *adductius.* ac Lipſio probatur. *Pichena.*

6 *Quam ceteræ Germanorum*] Thucydides de Græcis l. 1. καὶ ξυνήθη τὴν δίαιταν μεθ' ὅπλων ἐποιήσαντο, ὥσπερ οἱ βάρβαροι. *Colerus.*

7 *Rugii*] Fuere hi olim ſtrenui Mileſii proximi Quadis. Fuere genera eorum *Etelrugi & Turcilingi.* Sed hi à Theodorico, quem noſtri Bernenſem vocant, penitus abſumti. Rex eorum erat tunc Ottocarus. Hodie parvam inſulam colunt, non ita pridem ad eam fortunam redacti Rugii. Helmoldus lib. 1. *altera inſula longe major eſt, contra Wiltzos poſita, quam incolunt Rani, qui & Rugiani, gens fortiſſima Sclavorum, qui ſoli regem habent.* Vox *Rugiorum* eſt Germanica & ſignificat quietos. Nam *Ruga* quies eſt. Cedrenus & Zonaras non dubitarunt hanc vocem è patria noſtra uſque arceſſere, eaque emeritorum ſtipendia, quietæque vitæ ſubſidia appellitare, nimirum Ῥόγας. Simile vocabulum Germanicum legas apud Nicetam Choniatem. De cohorte loquitur. ἣν Ῥῶγαν ὀνομάζουν, inquit. Non ignotum quid apud Germanos *Rotta* ſit. *Idem.* Eſt amnis *Roege* vulgo dictus ibi, à quo denominatos *Rugios* exiſtimat Cluverius, ſed poſteris temporibus *Rugiorum* intra inſulam iſtam & inſulanos contractum nomen. *Kirchmajer.*

8 *Lemovii*] Mutius *Lemones* citat. Utriuſque vocabuli notio, limoſa regio. *Lemen* enim Germani lutum ſive limum vocant. Neſcio tamen an non ſint *Linones* Helmoldi, vel potius *Luinones*, quod & propius Taciti ſcripturam. Scribit Helmoldus: *hi quatuor populi à fortitudine Wiltzi, ſive Lutici appellantur. ultra illos ſunt Linguones & Warnavi.* Et alibi: *porro illi Sclaui ſunt dicti Livi, ſive Linoges.* Saxo Grammaticus l. 8. *Nam Sclavi ac Livi Saxonumque ſeptem millia.* Lego: *nam Sclavi ac Luini.* Et apud Helmoldum profecto legendum videtur: *Lini* ſive *Linones.* ſeu potius ad priſcam Germanorum pronuntiationem *Luini.* Dithmarus lib. 6. *in civitate Bernhardi Ducis Luinberg.* Satin' manifeſtum dictam ab iſtis populis illuſtriſſimam Domum Luneburgenſem? Annales Fuldenſes: *Carolus cum exercitu Saxoniam ingenti populatione vaſtando pervenit uſque ad locum quem vocant Liuni.* Legendum iterum dico: *Luini.* Et fortaſſe ipſum Luineburgum innuitur. Linonum porro ſive Linoviorum Latina æque ac Germanica eſt, & ſignificat, illos populos

harum gentium insigne, rotunda scuta, breves gladii, & erga reges obsequium. [1] Suionum hinc civitates, ipso in Oceano, præter viros armaque classibus valent. 44 forma navium eo differt, quod utrimque prora paratam semper appulsui frontem agit: [2] nec velis ministrantur, nec remos in ordinem lateribus adjungunt. Solutum ut in quibusdam fluminum, & mutabile ut res poscit, hinc vel illinc remigium. Est apud illos & opibus honos. [3] eoque unus imperitat, nullis jam exceptionibus, [4] non precario jure parendi. nec arma ut apud ceteros Germanos in promiscuo, sed [5] clausa sub custode, [6] & quidem servo: quia subitos hostium incursus prohibet Oceanus. [7] otiosa porro armatorum manus facile lasciviunt. enimvero neque nobilem, neque ingenuum, ne libertinum quidem armis præponere regia utilitas est. Trans Suionas aliud mare, pigrum, ac prope immotum, quo cingi 45 cludique terrarum orbem hinc fides; quod extremus cadentis jam solis fulgor [8] in ortus

los præter ceteros lini culturæ deditos fuisse. Leguntur inter gentium istarum Sclavicarum multas frequenter, *certa lini pondera*, ut apud Helmoldum & ceteros. Quod factum ob lini mercimonia & proventum uberiorem in istis regionibus. *Colerus.* Lemoviorum spatia constituunt magnam Cassubiæ partem & Pomeraniæ portionem juxta oppida Lewenburg, Stolpen, Colberg &c. Lemovios ipsos Herulos, perpetuos & Rugiorum assedas fuisse sententia Cluveriana docet. *Kirchmajer.*

1 *Suionum hinc civitates, ipso in Oceano*] Forte melius legatur, *Suionum hinc civitates sita in Oceano.* Eginhardus in vita Caroli Magni *Sueones* recentiori vocabulo *Nortmannos* ostendit appellari, quum ait, *sinus quidam ab Oceano Orientem versus porrigitur, longitudinis quidem incomperta, latitudinis vero qua nusquam centum millia passuum excedat, quum in multis locis contractior inveniatur. Hunc multa circumsident nationes. Dani siquidem & Sueones quos Nortmannos vocamus, & Septemtrionale littus, & omnes in eo insulas tenent.* Rhenanus. *Sueones* alii vocant. Helmoldus: *Dani siquidem ac Sueones quos Normannos vocamus, septentrionale littus & omnes in eo obtinent insulas.* Sumpsit bonus vir de verbo ad verbum ab Eginhardo in vita Caroli. *Suetos* & *Suetiam* solet appellare Saxo Grammaticus. *Colerus.*

2 *Nec velis ministrantur*] Melius, *ministrant.* Virgilianum est,

——— *velisque ministrant.*

Lipsius.

3 *Eoque unus imperitat*] Prudenter, ut omnia Tacitus in Agric. *olim regibus parebant, nunc per principes factionibus & studiis trahuntur. nec aliud adversus validissimas gentes pro nobis utilius, quam quod in commune non consulunt.* Colerus.

4 *Non precario iure parendi*] Sic lib. 1. hist. dixit *precarium seni imperium, & brevi transiturum.* In Agric. *indecorus atque humilis, precario mox præfuit.* Pichena.

5 *Clausa sub custode*] Ceteri Germaniæ populi singuli sua arma promiscue habebant. Sueones in publico armamentario condebant. Quæ ratio? Quia alias securiores adversus hostiles invasiones ob maris munimenta. Eam caussam esse puto, ut armamentaria ab iis primum instituta fuerint, qui maris imperio pollebant. Philonis illud multo pulcerrimum & celeberrimum fuit, quod Sulla diripuit postea. Athenienses hodie non imitantur, sed superant præstantissimi illi θαλαττοκράτορες Veneti. *Coler.*

6 *Et quidem servo*] Cum apud Romanos, tantum militiæ gradu honoratiores id munus gererent. Ii custodes armorum dicebantur. ut L. 14. D. de Re Milit. *Idem.*

7 *Otiosa porro*] Alia ratio, cur arma Sueonum sub custode, ne otiosæ armatorum manus in lasciviam & petulantiam verterent. puta in latrocinia ceteramque ferri licentiam. Thucydides, fons quidam ingenuus civilis & bellicæ prudentiæ, ita refert de plerisque Græcis: τό, τε σιδηροφορεῖσθαι τούτοις τοῖς ἠπειρώταις ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ληστείας ἐμμεμένηκε. *Idem.*

8 *In ortus edurat*] Non sperno pluralem vocem, *ortus:* mallem tamen *ortum.* Pichena. Saxo Gramm. de Norvegia: *in cujus parte extima, ne noctu quidem diurnum sidus occulitur, ita ut continui solis præsentia alternos horarum dedignata successus utrique tempori pari luminis administratione deserviat.* Intelligit idem cum Tacito cœli marisve spatium. *Colerus.* *Cadentis solis* hic non recte fit mentio: *cadere* enim sol dicitur in sphæra recta, aut saltem non admodum obliqua. At vero in septentrionali tractu non tantum juxta veterum hypothesin, sed etiam rei ipsius veritatem, sol circuit & lambit potius, quam subit, Horizontem. Recte igitur in libro veteri sic concipiuntur hæc verba: *quod extremum radens jam solis fulgor in ortus edurat, adeo clare, ut sidera hebetet.* Vossius. *In ortum* (sic forte etenim legendum) extremus cadentis solis fulgor edurare clarus dicitur. Quo enim propius Polo clima, hoc longiores stato tempore vel dies aliquandiu vel noctes esse oportere & ratio loquitur & experientia: sic, ut directe suppolares (modo ob immane frigus degere mortales ibi possint) diem in toto anno unicum sex mensibus constantem, noctemque unicam, prout ex signis vel ascendentibus vel descendentibus versatur Sol, obtineant.

ortus edurat, adeo clarus, ut sidera hebetet. [1] Sonum insuper emergentis audiri, [2] formasque deorum, & radios capitis aspici persuasio adjicit. [3] Illuc usque

Proprio experti id incommodo susceptis A. 1594. 95. & 96. in novam Zemblam navigationibus Hollandi, per septentrionis cardinem in Orientales Indias penetraturi: qui ut inauditas passi sunt calamitates, ita tum à IV. Novemb. die A. 1595. usque ad XX. Januarii sequentis anni unam continuam noctem, trium fere mensium habuere. Non mirum igitur hoc contingere, ubi cum vix infra Horizontem mersus Sol est, jam mox affuturus iterum, relictis, queis sidera stringit, radiis, caliginem facile omnem arcet fugatque. *Kirchmajer.*

1 *Sonum insuper emergentis*] Malim, *se mergentis.* Nam hæc persuasio rudis & cascæ plebis fuit, Solem dum in Oceanum cadit, stridorem edere non aliter quam si ignitum ferrum condatur in aquam Posidonius apud Strabonem lib. III. *Λέγειν φησὶ Ποσειδώνιος τοὺς πολλοὺς, μείζω δύνειν τὸν ἥλιον ἐν τῇ παρωκεανίτιδι μετὰ ψόφον παραπλησίως, ὡσανεὶ σίζοντος τοῦ πελάγους κατὰ σβέσιν αὐτοῦ, διὰ τὸ ἐμπίπτειν εἰς τὸν βυθόν.* Florus de Decimo Bruto in Hispaniis bellante: *Non prius signa convertit, quam cadentem in maria Solem, obrutumque aquis ignem, non sine quodam sacrilegii metu & horrore deprehendit.* Juvenalis ab illo ævo:

Audiet Herculeo stridentem gurgite Solem.

Quid D. Hieronymus, nonne in eodem errore, aut sermone? In Ecclesf. cap. I. *Sol ipse, postquam ardentem rotam Oceano tinxerit, per incognitas nobis vias, ad locum unde exierat regreditur.* Lipsius.

Sonum insuper emergentis audiri] Verbum, *emergentis*, à Ven. ac Bon. codicibus abest. Si vero retinendum sit, aut cum Lipsio legerim, *se mergentis:* aut potius, *mergentis.* Pichena. Lipsius rationem habuit, cur legeret: *se mergentis.* Sed potuit verius: *immergentis.* Colerus. Cum non visatur in antiquitus editis verbum *emergentis*, certe hinc tolli debebat, nam intelligunt tam prope se occidere solem, ut strepitum currus equorumve hinnitum exaudiant aliaque. *Gruterus.* Et vero illa cascæ fuit plebis persuasio, mergi solem cadentem, & hinc stridorem nasci, perinde ut fit, si quando candens ferrum aqua extinguitur. Sonus itaque fuerit non *emergentis*, sed *se mergentis.* Conringius. Nihil tritius ea formula poëtis, quam solem occasum Ponto Oceanove mergi; quorsum haud dubie respexit Tacitus. *Kirchmajer.*

2 *Formasque Deorum*] Quorum Deorum? nugæ. Nam de Sole tantum loquitur. Nullum à libris veteribus auxilium. itaque timidius legerim: *formasque equorum* apud Virgil. *formas ululare luporum.* Superstitiosa gens equos Solis & capitis divini radios cernere se somniabat. *Colerus.* Non male suspicatur legendum *formasque equorum*, qui nempe crediti trahere Solis currum. *Conringius.* Affirmem juratus scripsisse Tacitum: *sonum insuper emergentis audiri, formas equorum & radios in capite aspici, persuasio adjicit.* Tan. Faber. Cum pace dictum sit, salva lectio & mens auctoris paullo altior videtur. Per *deorum* enim *formas* spectra Tacitus & dæmonum apparitiones designavit. Semper enim ista per naturam frigoribus damnata loca Finniæ, Lappiæ, Norvagiæ, Islandiæ &c. exercitiis infesta magicis & dæmoniacis illusionibus fuere. *Kirchmajer.*

3 *Illuc usque (& fama vera) tantum natura*] Ajunt corruptum locum, si quem alium in his libris. At ego silentio transieram, ut purum & liquentem. Et sane est. Loquitur ut Physicus, sed illius ævi: qui censebant Oceanum finem rerum, neque ultra Naturam (hanc inferam) esse. Avitus declamator: *Ita est rerum Natura. post omnia Oceanus, post Oceanum nihil.* Albutius Alexandrum Magnum compellans: *Eundem fortuna victoria tua, quem Natura finem facit:* de hoc ipso Oceano. Fabianus ad eumdem, dissuadens tentare Oceanum: *Sine potius rerum Naturam, quam Fortunam tuam deficere.* Pedo Albinovanus, Carmine, quo Germanicum revocat ab Oceano:

Dii revocant, RERUMQUE vetant cognoscere FINEM.

Crassuli fuerunt, nec orbem hunc vere orbem esse satis sciverunt. Facit, quod jam nunc de Sole in Oceanum lapso dixit. *Lipsius.*

Illuc usque & fama vera, tantum natura. Ergo jam dextro] Vere depravatus locus, neque ego medicinam affero, sed quandam divinatiunculam profero. quæ tamen à corruptorum verborum vestigiis non longe recedit. Ea est: *illuc usque est fama: verum tantum tradita exponam. Dextro* &c. quasi dicat: Sic ajunt, ego autem non affirmaverim, sed tantum quæ mihi tradita sunt, referam. Simile aliquid dixit, Ann. XI. *Sed nihil compositum miraculi causa, verum audita scriptaque senioribus tradam.* Pichena. Locus corruptissimus. Pichena aliquam emendationem adornavit. Arbitrentur tamen acutiores an mea quoque emendatio ab amica magis Venere & Apolline veriore: *illuc usque & fama. verum tantum natura arguit. Jam dextro Suevici.* Illic usque & famæ sua constitit fides & auctoritas, inquit. Ipsum verum seu veritatem tantum natura arguit: quia qui ipsi viderint præsertim Italici generis homines haud ferme invenias. *Colerus.* Erudite ut multa hoc explicat Lipsius. Tamen non placet sermonis cohærentia & omnino putem scribendum, *illuc usque, si vera fama, tantum natura.* Si verum est, inquit, illud quod ajunt de stridore radiisque Solis, sane sequitur ibi deficere hoc universum, nec ultra protendi. *Grotius.* Pichenæ & Coleri lectio & duri sensus est & multum valde à recepta abit. Num satis est, si ita leviter immutes: *Illuc usque fama vera, & tantum natura.* Vel, *Illuc usque, ut fama fert, tantum natura.* Vel denique: *Illuc usque, ut fama vera, tantum natura.*

Con-

que (& fama vera) tantum natura. Ergo jam dextro Suevici maris litore [1] Æstyorum gentes alluuntur: quibus ritus habitusque Suevorum, [2] lingua Britannicæ propior. Matrem deum venerantur. insigne superstitionis, formas Aprorum gestant. Id pro armis [3] omniumque tutela, securum deæ cultorem etiam inter hostes præstat. Rarus ferri, frequens fustium usus. Frumenta ceterosque fructus patientius quam pro solita Germanorum inertia laborant. Sed & mare scrutantur, ac [4] soli omnium succinum, [5] quod ipsi *Glesum* vocant, inter vada atque in ipso litore legunt. Nec quæ natura, quæve ratio gignat, ut Barbaris, quæsitum compertumve. diu quinetiam inter cetera ejectamenta maris jacebat, donec luxuria nostra dedit nomen. ipsis in nullo usu, rude legitur; informe perfertur; pretiumque mirantes accipiunt. [6] Succum

Conringius. Perperam vulgo scribitur. Scribe ex libro MS. *Illuc usque, ut fama, non tamen natura.* Ait Oceano hoc glaciali terminari quidem famam, sed non rerum naturam; illam enim etiam ulterius extendi. *Is. Vossius.*

3 *Estuorum gentes*] Reposuimus, *Æstyorum gentes.* Putaverim *Æstyos* esse qui Eginhardo *Aisti* modo citato loco dicuntur. Nam ipse pergens in narratione, *At littus australe Sclavi, & Aisti, & aliæ diversæ incolunt nationes.* Apparet autem in archetypo fuisse, *Æstuorum* pro *Æstyorum:* ex quo alius fecerit, *Estuorum.* nam *u* pro *y* veteres librarii ponebant. *Rhenanus.* Meminit harum Cassiodorus lib. I. epist. 2. Eginhardus: *at littus australe Sclavi & Aisti & aliæ diversæ nationes incolunt.* Saxo Grammaticus Estonum piraticæ gentis meminit aliquoties lib. 14. Et illo etiam versu lib. 8. *Obtrivi Kyrios vel quos alit Estia gentes.* Colerus.

4 *Lingua Britannicæ propior*] Fuit autem Britannica haud multum diversa à Gallica, ut idem in Agricolæ soceri sui vita scribit. *Idem.*

5 *Omniumque tutela*] Fortasse melius, *Omnique tutela.* Lipsius.

6 *Succinum legunt*] Hic locus est, quem Cassiodorus indicatum voluit, lib. v. epist. 11. *Hoc Succinum, quodam Cornelio scribente, legitur in interioribus insulis Oceani, ex arboris succo defluens, unde & Succinum dicitur, paullatim Solis ardore coalescens.* Sed itane contemptim ille de nostro, *quodam Cornelio?* non scripsit, sed *quondam.* Quod autem inscriptione ejus epistolæ est, *Hæstis Theodericus rex:* è Tacito esset, *Æstyis,* qui appellat *Æstyorum gentes,* Succinum hoc legentes. *Idem.*

Soli omnium succinum] Hodie Borussi, ubi Sambia in litoribus ad Sudaviam, cujus unum latus expositum est Zephyro versus Occidentem, & huic continuo adhæret litus Gedanicum & Pomeranicum; alterum versus Septentrionem Livonico contiguum. In Sudavico litore, & non ubivis, venas succini sub aquis esse, tametsi tempestatibus ad litus Pomeranicum, Gedanense, Livonicum nonnihil ejus extrudatur, loquitur experientia. Non negandum tamen ad quædam Hispaniæ Britanniæque litora lectum fuisse & adhuc quandoque legi succinum, sed ignobile, quodque vix nomen præ illo vero mereatur. In litoribus Indiæ nonnullis etiam reperiri Plinius 37, 3. auctor est. Adde quod in mediterraneis quibusdam locis, ubi lacus & paludes, arenosis etiam frusta succini inventa sint, ut & in solo urbis Witebergensis. Modum succini legendi inter vada atque tempestates descripsit Jo. Wigandus. Ex Herodoto patet jam ante 2000. annorum constitisse Græcis fluvium in extrema Europa ad Septentrionem esse, quem Eridanum barbari appellent, (*Raddune* vel *Radaune* dicere debebat) ubi succinum legatur. *Kirchmajer.*

7 *Quod ipsi Glesum vocant*] A similitudine vitri simplicitate quadam barbara, quod Germani *Glas* vocant. Insula etiam, in qua legebatur, *Glesaria* à Romanis circa ea loca degentibus appellata fuit. Nostri vero succinum illud *Aistein* vocant, claro gentis Aistiorum argumento. Plinii locum lib. 37. corrigam lubens, ubi scribit Glesariam *Austraniam* quoque à barbaris dictam, cum ibi plane legendum videatur *Austraviam.* & alio loco, ubi *Austerania* scribitur. Austravia igitur Plinio, quæ vulgo *Austrau*, vel *Ostrau.* Inde Ostroviorum familia Polonica, ex profundo quodam antiquitatis emergit. Plinius idem scribit: *Mithridates in Germaniæ litoribus esse insulam, vocarique eam Oserictam.* Lego haud dubie: *Ostericam.* Germanis illis veteribus dictam non ambigo *Osterick*, quod alii *Osterich.* Colerus. Salmasius in Solinum *glæsum* malit, indeque *Glæsarias insulas* denominatas non ex vano conjicit. Ob vitream enim perspicuitatem à vitro nomen traxisse creditur. Sic & Dalecampius & Mat. Martinius. A *Glebis* nihilominus K in G mutato descendisse vocem Libavius existimavit. Alias & *Austein*, *Agstein*, *Aydstein*, *Agesten*, *Pornstein*, vel *Bernstein*, ipsis Borussis *genitar* vel *gentar* dicitur. *Kirchmajer.*

8 *Succum tamen arborum*] Non Romanorum tantum, sed nostrorum quoque plurimorum error, ex resinosis ac pinei generis arboribus lacrimarum instar destillare succum, cogique & densari in frusta marina aqua, impetuque fluctuum ac tempestatum in illa Baltici maris litora exturbari: populum, alnum, cedrum arbores eas statuebant. Hunc errorem confutavit Wigandus in vera succini historia. *Idem.*

cum tamen arborum esse intelligas: quia [1] terrena quædam atque etiam volucria animalia plerumque interlucent, quæ implicita humore, mox durescente materia, cluduntur. Fecundiora igitur nemora lucosque, sicut Orientis secretis, ubi thura balsamaque sudantur, [2] ita Occidentis insulis terrisque inesse crediderim; quæ vicini solis radiis expressa atque liquentia in proximum mare labuntur, ac vi tempestatum in adversa litora exundant. Si naturam succini admoto igne tentes; in modum tedæ accenditur, alitque flammam pinguem & olentem: mox ut in picem resinamve lentescit. Suionibus [3] Sitonum gentes continuantur. Cetera similes, uno differunt, [4] quod femina dominatur: in tantum [5] non modo à libertate, sed etiam à servitute

46 degenerant. [6] hic Sueviæ finis. [7] Peucinorum, [8] Venedorumque, [9] & Fennorum nationes Germanis an Sarmatis adscribam dubito: quamquam Peucini, quos quidam Bastarnas vocant, sermone, cultu, sede, ac domiciliis, ut Germani agunt. [10] sordes

1 *Terrena quædam animalia*] Plinius lacerti meminit electro inclusi. Martialis formicæ 6. Ep. 15. & 4. Epigr. 59. viperæ. Idem 11. epig. 9. *Succina virginea, quod regelata manu.* Ita legendum, quod & Domitius animadverterat, non *relegata*. Idem verbi usurpavit in quandam vetulam vere Vetustinam lib. 2. epig. 93. Columella bis etiam usurpavit. Effecta autem succina illa optime olentia fuisse adtritu manuum. idem Martialis innuit, lib. 3, 65. *quod messor Arabs, quod succina trita.* Gestabantur igitur succina manibus delicatiorum & ut Tertullianus loquitur, narinosorum Romanorum, sed præcipue feminarum nobilium. Ingeniosissimus Poëta in Metamorphosi morem istum sui ævi significat lib. 2, 366. *Colerus.*

2 *Ita Occidentis insulis*] Non vanam esse hanc conjecturam, cognoscas etiam ex Diodoro Siculo 5, 9. *Idem.*

3 *Sitones*] *Sintones*, vel *Sindi* Plinio, Melæ, Dionysio dicuntur Scylax; μετὰ δὲ Μαιώτας Σιντοὶ ἔθνος. Dubito an iidem sint, qui in Annalibus priscis regum Francorum *Sinlendi* nominantur, qui in terra Nortmannorum trans fluvium Egiduram habitarunt. *Idem.*

4 *Quod fœmina dominatur*] Alii idem de Sarmatis scripsere, sed non de omnibus. Illi adeo γυναικοκρατούμενοι dicti. *Idem.*

5 *Non modo à libertate, sed etiam à servitute degenerant*] Degenerant à libertate, quia ceteri Germani fere omnes liberi, hi servi. Degenerant à servitute, quia servientes populi, Regibus, ideoque hominibus, servire solent, hi feminis. *Pichena.* Fortasse recte Pichena. Ego tamen ambigebam mecum, an non scripsisset Tacitus: *non modo à libertate, sed etiam in servitute degenerant.* Gronovius.

6 *Hic Sueviæ finis*] Longissimum ergo & amplissimum Suevorum regnum fuit. quod quidem à Borussia etiam procedens Sueciam cum vicinis insulis ambiverit, vastissimique maris dominatum complexum fuerit. Colligas id ex eo, quod Pomponius Mela de Corn. Nepote sumptum refert lib. 3, *Corn. Nepos ut recentior auctoritate, sic certior, tradit. testem autem rei Q. Metellum Celerem adjicit, eumque ita retulisse commemorat, cum Gallis proconsul præesset, Indos quosdam à rege Suevorum dono sibi datos. unde in eas terras devenissent requirendo, cognosse, vi tempestatum ex Indicis æquoribus abreptos, emensosque quæ intererant, tandem in Germaniæ littora exiisse.* Quem locum ex Plinio descripsit lib. 2. cap. 67. *Colerus*

7 *Peucinorum*] Si sunt iidem cum Bastarnis, caussæ non est, quin Germanos fuisse credamus. Sic enim Strabo: Σχεδὸν τι καὶ αὐτοὶ τοῦ Γερμανικοῦ γένους ὄντες, εἰς πλείω φῦλα διηρημένου. Peucini autem isti dicti à Peuce insula. Dio tamen Cassius Bastarnas Scythicæ originis facit lib. 38. Et Plinius lib. 4. *Ex adverso Bastarnæ tenent Italique, inde Germani.* Idem.

8 *Venedorum*] Eorum mentio quoque fit Plinio. *Rhenanus.* Antiquissimi & *Henetos* appellarunt. Alii *Venetos & Winitos.* Helmoldus ejusque coævi, *Winulos.* Sed male idem Helmoldus cum Vandalis confundit. Imo fortasse non male. cum ita vagi illi Vinidæ à Germanis dicti fuerint. *Vagari* enim apud illos est *Vandalen.* *Vendos* etiam dictos fuisse credo. Unde apud Strabonem lib. 4. Οὐένδον civitas. In mendo est Martiani locus in Periplo Sarmatiæ: οὗτοι δὲ οἱ ποταμοὶ εἰς τὸν Οὐϊλικὸν κόλπον. Scribendum enim, Οὐενδικὸν κόλπον. Loquitur aperte de sinu Venedico. cujus & infra sic meminit: Τόν τε Οὐενδικὸν τὸν εἰρημένον κόλπον καὶ ἄλλους τρεῖς. Jornandes: *Vinidarum natio populosa consedit, quorum nomina licet nunc per varias familias & loca mutentur, principaliter tamen Slavi & Antes nominantur.* Colerus.

9 *Et Ferninorum nationes*] Castigavimus, *& Fennorum nationes.* Rhenanus. Alii *Finnos* aut *Finnones* vocant. Plinius lib. 4. *Nec minor est opinione Eningia.* Quid censeant de illo loco Critici, nunc non recordor. Ego legerim: *Finningia.* *Finnia* dicit Saxo Grammaticus. Puto & *Finnoniam* Plinium scripsisse illo loco: *insulæ complures sine nominibus eo situ traduntur. ex quibus ante Scythiam quæ appellatur Finnonia.* Vulgo legebatur: *Pannonia.* Colerus.

10 *Sordes omnium*] Nicolaus Damascenus de vicinis

des omnium ac torpor. [1] procerum connubiis mixtis, nonnihil in Sarmatarum habitum fœdantur. Venedi multum ex moribus traxerunt. Nam quicquid inter Peucinos Fennosque ſilvarum ac montium erigitur, latrociniis pererrant. hi tamen inter Germanos potius referuntur, quia & [2] domos figunt, & [3] ſcuta geſtant, & [4] pedum uſu ac pernicitate gaudent, quæ omnia diverſa Sarmatis ſunt, in plauſtro equoque viventibus. [5] Fennis mira feritas, fœda paupertas, non arma, non equi, non penates: victui herba, veſtitui pelles, cubile humus. ſola in ſagittis ſpes, quas [6] inopia ferri oſſibus aſperant. [7] Idemque venatus viros pariter ac feminas alit. Paſſim enim comitantur, partemque prædæ petunt. Nec aliud infantibus ferarum imbriumque ſuffugium, quam ut in [8] aliquo ramorum nexu contegantur. huc redeunt juvenes, hoc ſenum receptaculum. Id beatius arbitrantur, quam ingemere agris, illaborare domibus, ſuas alienaſque fortunas ſpe metuque verſare. Securi adverſus homines, [9] ſecuri

nis quibuſdam Scythiæ populis: τρὶς ἐν τῷ βίῳ λούονται μόνον. ὅταν γενῶνται, καὶ ἐπὶ γάμοις, καὶ τελευτῶντες. Sic de Getis Ovid. *Stricto ſqualidus enſe Getes.* Idem.

1 *Procerum connubiis mixtis*] Conjicio ſic fuiſſe ſcriptum, *Cæterum connubiis mixtis* &c. *Rhenanus.* Rhenanus atque etiam Althamerus, legendum putant, *ceterum connubiis mixtis.* mihi vulgata lectio probatur: veriſimile enim eſt, non à plebejis hominibus uxores ex Sarmatia uſque ductas, ſed à proceribus tantum. & ideo ait, *mixtis procerum connubiis*, id eſt inter proceres Baſtarnas & Sarmatas. *Pichena.* Muretus *ceterum* vicem τοῦ *procerum.* Ego diſtinctionem muto ſaltem: *torpor procerum. Connubiis mixtis* &c. Eaque vera omnino lectio. *Acidalius.* Verius legeris: *procerum connubiis mixti.* Intelligit autem fœdum illum braccarum uſum, quem & apud ceteros nonnullos Germanorum viguiſſe conſtat. Lucanus,

Et qui te laxis imitantur Sarmata braccis,
Vangiones Batavique truces.

Colerus.

2 *Domos figunt*] Sarmatæ enim ἁμαξόβιοι erant plerique. Mela de hac gente: *non ſe urbibus tenet & ne ſtatis quidem ſedibus.* Idem.

3 *Scuta geſtant*] Quæ Sarmatis nulla, ut alibi docui ex Tacito. Strabo tamen Γερροφόρους indigetavit. Cauſſam hic nolo repetere. *Idem.*

4 *Pedum uſu*] Cum ad uſum pedum nihil Sarmatis inertius. Tacitus Hiſt. lib. 1. *Idem.*

5 *Fennis mira feritas*] Apud Jornandem involutum atque mendoſum ſcriptorem *Finni* inter mitiores Scanciæ cultores enumerantur. *Finni*, inquit, *mitiſſimi.* Quando vero libellus hic à Tacito Germanis dicatus eſt, propter ſtudioſos antiquitatis Germanicæ non poſſum omittere quin Pauli Diaconi locum explicem. Is ſtatim in hiſtoriæ Langobardicæ exordio, Scritoſinnos inſulæ Scandinaviæ vicinos facit. quamquam illic mendoſe ſcriptum eſt *Scritobini. Huic*, inquit, *loco Scritoſinni, ſic enim gens illa nominatur, vicini ſunt; qui etiam æſtatis tempore nivibus non carent, nec aliud, utpote feris ipſis ratione non diſpares, quam crudis animantium carnibus veſcuntur, de quorum etiam hirtis pellibus ſibi indumenta coaptant. Hi à ſaliendo, juxta linguam barbaram, etymologiam ducunt. Saltibus enim utentes, arte quadam, ligno incurvo ad arcus ſimilitudinem feras aſſequuntur.* Non diſſentiunt hæc cum his, quæ Tacitus ſcribit *Sola in ſagittis ſpes. Idemque venatus viros pariter ac fœminas alit.* Quod vero dicit de *barbaro nominis etymo*, facile eſt intelligere *Finnis* iſtis à *faciendo paſſu* contigiſſe appellationem. nam *ſcriten* Germanis eſt *paſſum facere.* Emenda prodigioſe corruptum locum apud Jornandem non longe à principio Gothicæ hiſtoriæ: *Alia vero ibi gentes tres Creſennæ.* tu ſcribe: *Aliæ vero ibi gentes Scritoſennæ, quæ frumentorum non quæritant victum, ſed carnibus ferarum atque avium vivunt. Ubi tanta paludibus fœtura ponitur, ut & augmentum præſtent generi, & ſatietatem ac copiam genti.* Rhenanus.

6 *Inopia ferri oſſibus*] Aut urorum cornibus, ut ſupra ex Plinio oſtendi. Puto enim prope illum locum de his ipſis Fennis intelligendum. *Colerus.*

7 *Idemque venatus*] Apud Sarmatides etiam *Arcus tendere, equitare, venari, puellaria penſa ſunt.* ut Mela tradit lib. 3. *Idem.*

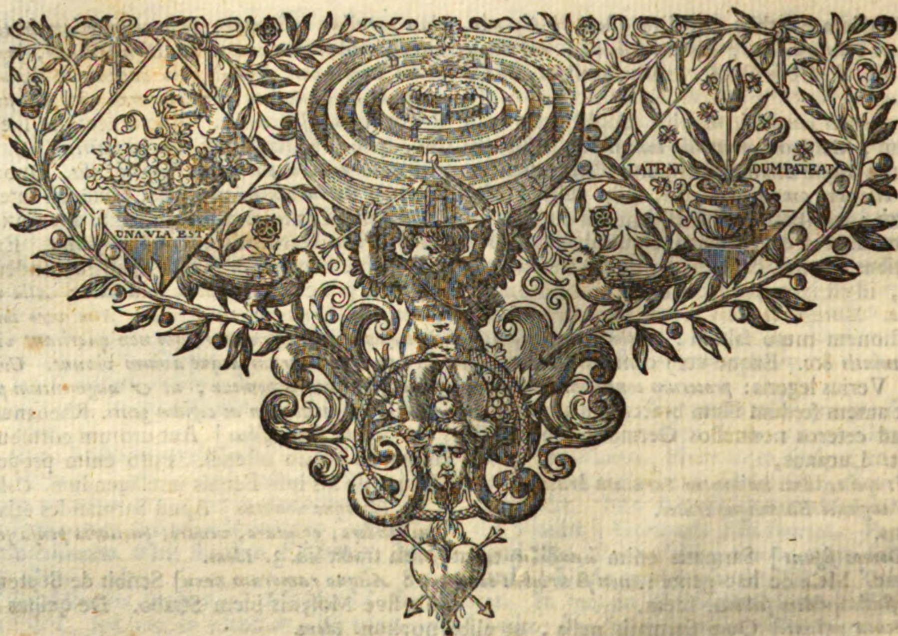
8 *Aliquo ramorum nexu*] Scribit de Septempaganis ſive Moſynis idem Strabo. De quibus & Xenophon. *Idem.*

9 *Securi adverſus homines, ſecuri adverſus deos*] In fœda enim paupertate, ſecuri adverſus raptores fureſque agebant, quibus nihil quæſtui apud eos. Et dum agriculturæ non ſtudebant, ſecuri etiam erant adverſus deos, id eſt, adverſus grandines ac tempeſtates, ceteraſque cœli injurias, quæ ſegetes, atque omnes alios terræ fructus aliquando deſtruere ſolent. *Pichena.* Nulla cura eſt, ne quis auferat res, cum nihil habeant. Vere enim apud Euripidem: δειλὸν θ' ὁ πλοῦτος καὶ φιλόψυχον κακόν. Cum nullos agros poſſideant, nullam metuunt tempeſtatem aut calamitatem. Nihil enim aliud ὁ βίος γεωργικὸς, quam ſecundum alium veterem quendam Poëtam: ταῖς ἐλπίσιν τ' ἀλγεινὰ παραμυθούμενος. Hæc obſcurioris loci clara ſententia. De Helluſiis & Oxionibus operæ non eſt anxie me inquirere, ut fabuloſis: qui veris ac neceſſariis fortaſſe

curi adversus deos, rem difficillimam assecuti sunt, [1] ut illis ne voto quidem opus sit. Cetera jam fabulosa: *Hellusios & Oxionas ora hominum vultusque, corpora atque artus ferarum gerere.* quod ego ut incompertum, in medium relinquam.

tasse nimio plus impendi verborum. *Colerus.*

1 *Ut illis ne voto quidem opus esset*] Scripsimus, *opus sit.* nam vetus editio cum qua nostram conferebamus, manifeste habebat, *ut.* Quid si Tacitus scripsit, *ut illis ne voto quidem opus. Sed* &c. *Rhenanus.* An intelligit, barbaras istas gentes, non solum civiliorem humanioremque vitam penitus aspernari, sed nullarum rerum desiderio teneri, quod difficillimum habetur inter mortales? Potius videtur sensus: his gentibus. quippe adversus hominum cœlique injurias ob paupertatem securis, Deos votis fatigare non opus fuisse. *Pichena.*



JULII

JULII AGRICOLÆ
VITA,

SCRIPTORE

C. CORNELIO TACITO



Clarorum virorum facta moreſque poſteris tradere antiquitus uſitatum, ne noſtris quidem temporibus, quamquam [1] incurioſa ſuorum ætas omiſit, quotiens magna aliqua ac nobilis virtus [2] vicit ac ſupergreſſa eſt, [3] vitium parvis magniſque civitatibus commune, [4] ignorantiam recti & invidiam. Sed

COMMENTARIUS.



Libellus hic, ſi quis alius, vere diſertus, vere diſertus, vere prudens, ſcriptus videtur ſub idem tempus cum illo de Germania: vel certe haud longe ſecus. Nam quadriennio post mortem Agricolæ hunc contexuiſſe videtur, ipſo quidem indice, hoc libro: *Nobis tam longæ abſentiæ conditione, ante quadriennium amiſſus eſt.* Atque obiit Agricola Pompejo Collega & Corn. Priſco Coſſ. Uti hac ratione, ſcriptum ſyntagma hoc eſſe oporteat ſub ipſum initium imperii Trajani. *Lipſius.* Hunc libellum quo ſoceri ſui Julii Agricolæ vitam poſteritati tradidit, non eſſe ſubdiatium, ipſa phraſis eſt argumento; vere Lydius lapis, quod dicitur, in hoc probandi genere. Scripſit autem ſenex. Nobis defuit exemplar vetus ad quod conferremus. Itaque vulgatam editionem, quando aliud non dabatur, diligenter percurri, meoque Marte quædam errata deprehendi. Monui nonnulla; quædam tantum indico, lectori judicium relinquens: id fit in ambiguis. Sunt & quæ exponuntur, obſcuriora videlicet. *Rhenanus.*

1 *Incurioſa ſuorum ætas*] Sic fine 2. annal. *dum vetera extollimus, recentium incurioſi.* Cæterum hoc ſeculorum omnium vitium fuit, viventes adhuc faſtidire, veteres & olim defunctos admirari. De quo pulchre Demoſthenes in Orat. de Corona. Nimirum *præſentia invidia, præterita veneratione proſequimur; & his nos obrui, illis inſtrui credimus*, inquit Vellejus. Cui ſuccinens Horatius: *Virtutem incolumem odimus, Sublatam ex oculis quærimus invidi.* Virdungus.

2 *Vicit ac ſupergreſſa eſt vitium*] Cur non potius? *vicit ac ſupergreſſa eſt vitia.* Meo judicio vult, *quotiens magna aliqua, ac nobilis virtus vicit vitium, ignorantiam recti* ſcilicet: *ac ſupergreſſa eſt vitium*, quod? *invidiam.* Quo loco quis non miretur ἀμίμητον (non pudet dicere) verborum proprietatem. *Vicit*, inquit, *ignorantiam recti:* Eſt enim ignorantia *Monſtrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum.* Quod arte vincendum eſt, & Marte. Arte, id eſt, induſtria, labore, vigilantia, ſudore, & algore: Marte, nempe laceſſendo, luctando, pugnando, expugnando. Addit auctor: *Supergreſſa eſt invidiam.* Pulchre *ſupergreſſa.* vincit enim virtus invidiam, non ſanguine, non cæde, ut ita dicam, ſed aſcenſu, & ſui quaſi quadam elatione. ſuperat cum ſupergraditur, tropæum, cum etiam non pugnat, pangit & θριαμβεύει φθόνον χωρὶς φόνου. Barclaius.

3 *Vitium parvis magniſque civitatibus*] Corn. Nepos in Chabria: *Eſt enim hoc commune vitium magnis liberiſque civitatibus, ut invidia gloriæ comes ſit, & libenter de his detrahant, quos emergere videant altius.* Si credimus Plutarcho, παντὶ δήμῳ τὸ κακόηθες καὶ τὸ φιλαίτιον ἔνεστι πρὸς τοὺς πολιτευομένους. Eſtque adeo δῆμος, ἀχάριτον, ἀψίκορον, ὠμὸν, βάσκανον, ἀπαίδευτον, ut Socrati ingerit Axiochus. *Virdungus.*

4 *Ignorantiam recti & invidiam*] Ut ad exile objectum hebet æger oculus, ſic minutas virtutes non capit triviale ingenium. Illic compactior quicquid materies craſſiuſculum fecit, ipſa ſui mole ferit ſenſum; hic fatum idem eſt mentis ex viliori luto confictæ. Jam vero ſimulac ignorationis latebras egreſſa eſt virtus, protinus invidiæ occurrit. In faſtigio perfectionis conſtituta, ut directos jaciens radios Sol umbram fugat, illa quoque odium & invidiam diſcutit. *Savil.*

1 *Apud*

Sed [1] apud priores ut agere memoratu digna pronum, magisque in aperto erat; ita celeberrimus quisque ingenio, ad prodendam virtutis memoriam [2] sine gratia aut ambitione, bonæ tantum conscientiæ pretio ducebatur. Ac plerique [3] suam ipsi vitam narrare, fiduciam potius morum, quam arrogantiam arbitrati sunt. nec id [4] Rutilio & [5] Scauro citra fidem, aut obtrectationi fuit. adeo virtutes iisdem temporibus optime æstimantur, quibus facillime gignuntur. At mihi nunc narraturo vitam defuncti hominis, [6] venia opus fuit. quam non petissem, [7] ni cursaturus tam

[1] sæva

1 *Apud priores*] Qui vivente adhuc libertate & stante republ. vixerunt. *Virdungus.*

2 *Sine gratia aut ambitione*] In hanc sententiam acute admodum, suo more, hic ipse Tacit. 2. Ann. *Sed veteris reip. prospera & adversa claris scriptoribus memorata sunt, temporibusque Augusti dicendis non defuere decora ingenia, donec gliscente adulatione deterrentur.* Lego, *detenerentur.* ne viri docti diutius dimicent περὶ ῥωτακισμοῦ. Veteres autem *deteneo* dixisse, non detineo, testantur versus hi Propert. 3. eleg. 1.

Orphea detenuisse feras, & concita dicunt
Flumina Threiciâ detenuisse lyrâ.

Velim *ambitionem* pro sordibus hic capias, non pro cupidine honoris, qui pretium non esset, sed incentivum scriptionis. Ann. 14. *dilectumque militarem pretio, & ambitione corruptum.* Festus ubi de ambitu: *eodem vocabulo crimen avaritiæ, vel adfectati honoris appellatur.* Barclaius.

3 *Suam ipsi vitam narrare*] Vide de his judicium Ciceronis lib. 5. famil. epist. 12. ad Luccejum. *Virdungus.*

4 *Rutilio*] Rutilium Rufum intellegit, qui & Historias scripsit, & Orationes, & De vita sua. Citant eum Latini Græcique scriptores passim, & nominatim Charisius hæc De vita. Etiam Isidorus, sed corruptus, lib. xx. Orig. *Lectica sive plutei lecti. de quibus Satilius Rufus De vita sua: Primum, inquit, consuetudine Imperatorum ipse pro lecticis utebatur.* emenda, *Rutilius Rufus.* Lipsius.

5 *Scauro*] De quo Cicero in Bruto. *Hujus & orationes sunt, & tres ad L. Fusidium libri scripti De vita ipsius acta, sane utiles.* Plinius lib. xxxiv. *L. Fusidium illum, ad quem Scaurus De vita sua scripsit.* Valerius Maximus lib. iv. *M. Scaurus quantulam à patre hereditatem acceperit, in primo libro eorum quos De vita sua scripsit, refert.* Idem.

6 *Venia opus fuit.*] Metuebat fortassis? Et cur quæso? ne incideret in *sæva & infesta virtutibus tempora* sub Domitiano. Sed scripsit hæc sub Trajano, *in beatissimi seculi luce*, ut vocat. Neque rationis quicquam solidæ dispicio cur cum plenam securitatem tempora indulgerent quibus scripsit, terrorem ex iis, de quibus scribebat, temporibus conciperet; aut ex iis quæ secuta sunt, *legimus cum Aruleno Rustico* &c. quæ diu post gesta in recenti ejus memoria, & velut conspectu versabantur. Sic enim ait c. 45. hujus libri, *Nos Maurici, Rusticique visus, nos innocenti sanguine Senecio perfudit.* Savilius.

7 *Ni cursaturus tam sæva*] Hic inprimis scribe *incursaturus*, & clausulam, aut quæsitive sic lege, *incursaturus tam sæva & infesta virtutibus tempora?* aut, quod mihi simplicius videtur, hoc modo, *ni incursaturus tam sæva & infesta virt. tempora.* Nunc apte cohærent quæ sequuntur, *Legimus quum Arul.* Sensus est, non petissem veniam, ni cogerer incidere in Domitiani tempora, ac referre, quæ illius tyranni principatu contigere, quum omnis honesta exularet Roma. *Rhenanus.* Suspectum omnibus verbum, *cursaturus.* Sed in eo veteres omnes codices consentiunt. Rhenanum deinde omnes vulgati secuti sunt. Mihi neque verbum, *incursare*, hoc ipsum videtur exprimere, neque in Rhenani sententia ullam vim esse. Nam quæ causa veniæ opus erat ei, qui tantum dicat, se in sæva tempora scribendo incidere debere? Sane unusquisque potest adulatorie, & citra obtrectationem, tempora cujuslibet sævi principis memorare. Ceterum, aut Rhenani verbum, *incursare*, interpretandum est, boum vel arietum more, hoc est impetere, vel incessere, aut certe legendum, ut Lipsius dubitat, *ni incusaturus.* Excusatio enim, ac venia proprie convenit ei, qui vitia moresque hominum incusaturus est, ac scripta sua maledictis implere cogitat cogiturque. nam viventes posterique aliena malefacta sibi objectari putant. Veniam autem petebat, ne socerum Agricolam laudando, arrogantiæ ambitionisque argueretur: cum jam ea tempora non essent, quibus unicuique vitam alienam suamque narrare in proclivi erat. nam etsi Trajanus quotidie felicitatem imperii augebat, tamen ut inferius ait, *tardiora sunt remedia, quam mala:* &, *ingenia studiaque oppresseris facilius, quam revocaveris.* Pichena. Μεταφορικῶς tu viros insignes Trajano imperante laudare times? an ille (ut Domitianus) in eorum celebratores sævire solitus! igitur, *tam sæva & infesta virtutibus tempora.* suggillant imperium Domitiani: verum quonam pacto Cornelio ejusmodi sub Trajano scribenti, timori esse poterat immanis sævitia Domitiani? Audi: noster se dignum venia dicit, quod ad id locorum distulerit scriptionem soceri vita functi. *at mihi nunc narraturo.* Vis enim in τῷ *nunc.* mihi vitio (inquit) ne vertatis si Agricolæ gesta non composui statim atque is vita cessit: nam tunc deterrebat immiti illo ingenio Domitiani, quo pessundati sunt Rusticus & Senecio Thraseæ, Priscique Helvidii laudatores. *Salinerius.* Stigmatiam locum fecerunt, nec

est

1 sæva & infesta virtutibus tempora. 2 Legimus cum Aruleno Rustico Pætus Thrasea, Herennio Senecioni Priscus Helvidius laudati essent, capitale fuisse: neque in ipsos modo auctores, sed in libros quoque eorum sævitum, delegato triumviris ministerio, 3 ut monumenta clarissimorum ingeniorum 4 in comitio ac foro urerentur. 2

Scilicet

est integer fortasse: videri tamen poterit, si *incusaturus* una litera detracta scribamus. nihil enim sunt sequentia nisi incusatio & insectatio superiorum temporum cum præsentium comparatione. Et in hoc saltem veniam se petisse, eaque sibi opus fuisse ait, ut occasionem haberet, insectandi priora tempora, quibus quod nunc liceat, non licuerit. Videtur & hoc confieri ex iis ad finem præfatiunculæ: *Non tamen pigebit vel incondita ac rudi voce memoriam prioris servitutis, ac testimonia præsentium bonorum composuisse.* Acidalius.

1 *Sæva & infesta virtutibus*] Habuit in animo locum ex Oratore Ciceronis, ubi ille Catonis mentione injecta, *Itaque hos*, inquit, *sum aggressus statim Catone absoluto, quem ipsum nunquam attigissem, tempora timens inimica virtuti.* Virdungus.

2 *Legimus cum*] Itane *legimus?* imo, *vidimus.* nam hæc sub Domitiano gesta, ut in extremo libello indicas, te vivo, atque adeo præsente. *Lipsius.*

Legimus quum Aruleno Rustico] Hoc est, ab Aruleno Rustico, & Her. Senecione. Optimus senator fuit Pætus Thrasea liberrimæ linguæ. Vitam hujus conscripsit Jun. Arulenus Rusticus, pulsus in exilium ea de causa. Helvidius Priscus Tacito non vulgariter laudatus initio l. 4. histor. gener Thraseæ extitit, ob cujus laudationem Herennius Senecio capitis pœnam luit sub Domitiano, libris utrorumque exustis. Ejus Senecionis in fine quoque hujus libelli mentionem facit. Ubi plura dicemus. *Rhenanus.* Thrasea obtruncatus à Nerone *virtutem ipsam exscindere cupiente*, inquit Tacit. 16. Ann. Helvidius Priscus à Vespasiano, quod consilio Eprii Marcelli recte in Senatu suadentis, aliquot ante annis obsequi detrectasset, narrante Tacit. 4. Hist. 8. *Savillius.* Ἐνϑὼς. nos scil. qui nunc sub Trajano vitam degimus, quibusque tandem legere licet flagitia Domitiani: jam enim aureum illud seculum advenerat: *ubi sentire quæ velis, & quæ sentias, dicere licet.* Nec de se tantum hæc Cornelius dicit, (ut voluit doctiss. vir) sed de aliis etiam, qui ea non videre. At mentio Senecionis me admonet, ne corruptum sinam elegantissimum Plinii locum 1. Epist. 5. *Lacerat* (loquitur de M. Regulo) *Herennium Senecionem tam intemperanter quidem, ut ei dixerit Metius Carus, quid tibi cum meis mortuis?* ad quæ non adspiravit Claudius Minoes vir apprime doctus, ibique legit *cum eis mortuis.* sive, *cum mortuis.* Subfrigide, pace hominis dixerim, cum vulgatis lenocinetur acritas non invenusta. Carus delatione Senecionem præter modum lacerabat. cujusmodi autem insectationem fuisse dicemus, quæ ita Metio nimia visa est, ut eum talibus carpere coactus sit? *quid tibi cum meis mortuis?* Salinerius..

3 *Ut monumenta*] Herodotus Terpsich. Clisthenes Sicyoniorum Rex cum decrevisset in Argivos bellum, edicto vetuit, ne Homeri versus aut canerentur aut legerentur, quod passim Argos & Argivos deprædicent; prudenter secum cum animo reputans, quantum turbandis subditorum animis, etiam cum regni periculo, faceret poëma, dictantibus quasi facundiæ Gratiis conditum. Romani quoque cum inter omnia sollicitandæ per intestinos motus Reip. instrumenta nullum deprehenderent aptius, quam si per editos libros disseminaretur seditionis materia, & res novas molientibus tacitum sic admoveretur calcar, voluerunt Ædiles & Triumviros Capitales operam dare, ne quieti publicæ ex illis noxa crearetur. Punico bello secundo cum mali fatidicorum libri novis sacris licentiam fecissent, scribit Livius lib. 25. *Incusati graviter ab Senatu Ædiles Triumvirique Capitales, quod non prohiberent.* Atque hic apud Tacitum locus Triumviros, alius apud eundem designat Ædiles, 4. Ann. *Libros Cremutii Cordi per Ædiles cremandos censuere Patres.* Destinatus autem rei isti locus erat in Comitio parte fori Romani Liv. lib. 40. *Libri Numæ de jure Pontificio in Comitio igne à victimariis facto in conspectu populi cremati sunt.* Savilius.

4 *In Comitio ac foro*] Ambigitur, num in foro Comitium, an juxta forum: ego sentio in foro fuisse, & quidem in Romano foro. Adscribam de Comitio, quæ memini me legere, ex quibus quid fuerit, & ubi fuerit facile quis intelliget. Asconius Ped. in 3. contra Verr. *Comitium, locus propter Senatum, quo coire equitibus, & populo Rom. licet.* Tangit perite vocis originem, dum *coire equitibus & populo licere* dicit. Fest. *Comitiales dies appellabant, cum in Comitio conveniebant, qui locus à coeundo, id est, insimul veniendo dictus est.* Sex. Rufus in regione IIX. quæ fori Romani est, locat Comitium. Belle, nam in Comitio erat ficus Ruminalis P. Victore teste: Ficus autem in foro, si Plinio credimus XV, 18. *Colitur ficus arbor in foro ipso ac Comitio & Romæ nata, sacra fulguribus ibi conditis.* Quid dico ficum in foro? Plinius ipse dicit *in foro ac Comitio.* Res probata est. Addo Cic. IV. ad Att. III. non obscure, quod assertum volumus, confirmare. *Metellus tamen postulat, ut sibi postero die in foro obnuntietur: nihil esse quod in campum nocte veniretur: se hora prima in Comitium. Milo de nocte venit.* Venit in Comitium, atque adeo in forum: postulaverat enim Metellus, ut in foro sibi obnuntiaretur. Præter hæc, solent in optimis scriptoribus, nescio qua quasi cognatione, hæc duo non raren-

ter

Scilicet illo igne vocem Pop. Rom. & libertatem Senatus, & conſcientiam generis humani [1] aboleri arbitrabantur, [2] expulſis inſuper ſapientiæ profeſſoribus, atque omni bona arte in exſilium acta, ne quid uſquam honeſtum occurreret. Dedimus profecto grande patientiæ documentum, & ſicut vetus ætas vidit. [3] quid ultimum in libertate eſſet, ita nos quid in ſervitute, adempto per inquiſitiones [4] & loquendi audiendique commercio. Memoriam quoque ipſam cum voce perdidiſſemus, ſi tam in no-
3 ſtra poteſtate eſſet [5] oblivisci quam tacere. Nunc demum redit animus, & quamquam primo ſtatim beatiſſimi ſæculi ortu Nerva Cæſar res olim diſſociabiles miſcuerit, principatum ac libertatem, [6] augeatque cottidie [7] felicitatem imperii Nerva Trajanus,

ter jungi, *forum & Comitium.* Tullius in Verrem, & alibi non ſemel. Sueton. Jul. x. *ædilis præter Comitium ac forum* &c. Item Tacitus hoc loco & Plinius loco jam adducto. Jam Comitii quis uſus? Varro docet 4. de L. L. *Comitium, ab eo, quod coibant eo comitiis curiatis, & litium cauſa.* Plautus Pœn. 3, 2, 7. *Jam iſtorum nullus neſaſtu'ſt, comitiales ſunt meri.* (id eſt, in litigiis verſatiſſimi) *Ibi habitavit* (in comitio ſcil.) *ibi eas conſpicias quam prætorem ſæpius. Hodie juris doctiores* (apage coctiores cum Lambino) *non ſunt, qui lites creant.* Comitium ergo locus in foro eſt, & is locus, in quo lites, ut ille ait, diſcingebantur. Libros vero combuſtos narrat hic Auctor *in Comitio ac foro*, ſermonis quodam impulſu vehementioris. Docet me Suetonius publicaſſe Octavium Aug. *Anguem quinquaginta cubitorum pro Comitio:* & Domitianum juſſiſſe ſtupratores Veſtalium *Virgis in Comitio ad necem cædi.* Et iſthæc nolui neſcires, lector. *Barclaius.*

1 *Aboleri arbitrabantur*] Reſcribo, *arbitrabatur.* Quis vero? Domitianus. Sermo enim totus de illo eſt. *Idem.*

2 *Expulſis inſuper ſapientiæ profeſſoribus*] Nam propter Pætum Thraſeam & Helvidium Priſcum laudatos, iſtius criminis occaſione Philoſophos omnes urbe Italiaque ſummovit Domitianus, auctore Suetonio. *Rhenanus.* Suet. Dom. 10. *Junium* (Tacito *Arulenus* eſt) *Ruſticum* (interemit Domit.) *quod Pœti Thraſeæ, & Helvidii Priſci* (ex Taciti ſententia non Helvidii Priſci ſed Thraſeæ ſolius) *laudes edidiſſet, appellaretque eos ſanctiſſimos viros, cujus criminis occaſione Philoſophos omnes urbe Italiaque ſummovit.* Sulpitia iſtius temporis poëtria:

Nunc igitur qui res Rom. imperat inter
Et ſtudia, & ſapiens hominum nomenque genusque
Omnia abire foras atque urbe excedere juſſit.

Xiphilinus: Ῥούστικον Ἀρουλῖνον ἀπέκτεινεν ὅτι ἐφιλοσόφει, καὶ ὅτι τὸν Θρασέαν ἱερὸν ὠνόμαζε. καὶ Ερέννιον Σενεκίωνα ὅτι τοῦ Πρίσκου τοῦ Ἑλουιδίου τὸν βίον συνέγραψεν. ἄλλοι τε ἐκ τῆς αὐτῆς ταύτης κατὰ φιλοσοφίαν αἰτίας συχνοὶ διώλοντο, καὶ οἱ λοιποὶ πάντες ἐξηλάθησαν αὖθις ἐκ τῆς Ῥώμης, i. *Nero Arul. Ruſticum interemit, quod operam daret Philoſophiæ, & Thraſeam appellaret virum ſanctum. è medio quoque ſuſtulit Her. Senecionem, quod literis mandaſſet vitam Helvidii Priſci. Plures inſuper alios perdidit idem Philoſophiæ ſtudium; & quotquot illud profitebantur Urbe pulſi.* Savilius. In hanc rem exſtat Sulpiciæ veteris ſaporis Satyra, de qua Sulpicia Martialis x, 35. *Barclajus.*

3 *Quid ultimum in libertate*] Hoc dicit: illi qui ſub primis principibus, exſpirante libertate, vixerunt, experti ſunt, quis eſſet rerum ſtatus, cum rigida adhuc cervice jugum ſubeuntibus principes ſuam poteſtatem temperarent, & multa per ſenatum, nonnulla etiam per populum adminiſtrari & fieri paterentur, nec ad ſeſe ſolos omnium rerum jus revocarent, aut negotiorum omnium judices eſſent; denique cum adhuc ſemilibera videretur reſpublica. Poteſt etiam ad illa tempora, & quidem ut reor, melius referri, quibus reſpublica per bella civilia jam animam agebat, & libertas in exitium ſuum turbis & diſſenſionibus civium præceps agebatur. *Ultimum* vero *in ſervitute* vocat idem, cum veluti frenis exſoluto tyrannis in omne nefas prorupit, cum viri boni clarique exſilio, morte, ſuppliciis afficiuntur; cum delatores præmiis eliciuntur: cumque ipſi ſervi in dominorum capita ſubornantur; cum denique princeps avaritia, libidine, ſævitia inteſtabilis, uno quaſi ictu rempublicam exhaurit. Tales enim rerum ſtatus ſub Domitiano. Virdungus. *Ultimum in libertate*, cujus felicitati, in ſervitute, cujus calamitati nihil adjici poteſt. Utrumque illud cum eſt, utriuſque mutationem portendit. Cui in ſumma libertate eſt, quia aliud non reſtat, proxime exſpectat ſervitutem. ad quam viam ſternunt vel artes principum inſidiantium libertati vel licentia ſubjectorum, qui futurorum incauti præſentibus tantum abutuntur. Qui in ſumma ſervitute eſt, acceptis à deſperatione viribus, magno animo ad libertatem eluctatur, mala enim omnia & pericula contemnit, qui in ſummis verſatur. *Boxhornius.*

4 *Et loquendi commercio*] Malo, *etiam loquendi.* Lipſius.

Et loquendi audiendique commercio] Lipſius pro *&*, *etiam* mavult. quaſi non idem & illud valeat. *Acidalius.*

5 *Oblivisci quam tacere*] Tritum eſt, quod de Themiſtocle narrat Plutarchus in ejus vita, & ante eum Cicero in 2. de Oratore. *Barclajus.*

6 *Augeatque quotidie felicitatem*] Vulgo, *facilitatem.* tamen juxta Venetum, alteram vocem prætuli, quæ aptiorem ſenſum habere videtur. *Pichena.*

Trajanus, [1] nec spem modo ac votum Securitas publica, sed ipsius voti fiduciam, ac robur assumpserit; natura tamen infirmitatis humanæ, tardiora sunt remedia quam mala, & ut corpora lente augescunt, cito exstinguuntur, sic ingenia studiaque oppresseris facilius, quam revocaveris. [2] Subit quippe etiam ipsius inertiæ dulcedo: & invisa primo desidia postremo amatur. Quid si [3] per quindecim annos, grande mortalis ævi spatium, [4] multi fortuitis casibus, [5] promptissimus quisque sævitia principis interciderunt? [6] Pauci, & ut ita dixerim, non modo aliorum, sed etiam [7] nostri superstites sumus, exemptis è media vita tot annis, quibus juvenes ad senectutem, senes prope ad ipsos exactæ ætatis terminos per silentium venimus. non tamen pigebit vel incondita ac rudi voce [8] memoriam prioris servitutis ac testimonium præsentium

na. Omnino scripserat Tacitus *facilitatem:* nec audio qui volunt infercire *felicitatem.* Aperte Trajani τὴν ἁπλότητα τῶν ἠθῶν alludit, quam ei tribuunt omnes Historici. Potest & *facilitas* ista de imperii ipsius tranquillitate accipi? Arrianus in Epict. l. 3. c. 13. ὁρᾶτε γὰρ ὅτι εἰρήνην μεγάλην ὁ Καῖσαρ ἡμῖν δοκεῖ παρέχειν, ὅτι οὐκ εἰσὶν οὐκέτι πόλεμοι, οὐδὲ μάχαι, οὐδὲ λῃστήρια μεγάλα, οὐδὲ πειρατικά· ἀλλ' ἔξεστι πάσῃ ὥρῃ ὁδεύειν πλὴν ἀπὸ ἀνατολῶν ἐπὶ δυσμάς. *Colerus.* Ne hic quidem cum Lipsio mutandum *felicitatem.* quanquam ipse denique fatetur, aptum & illud ad scriptoris mentem. Illud vero aptum, sed non etiam alterum. *Facilitatem imperii* scripsit, quia de mistione principatus ac libertatis præmiserat. *Acidalius.* Facilitas imperii maxime cernitur in eo, si princeps non ad suum unius nutum & arbitrium omnia revocet, sed & cum cæteris rempublicam communicet, adeoque infinitam potestatem ac liberam restringat ac veluti in ordinem cogat. *Virdungus.* Vide, si lubet, quæ notavimus ad Livii lib. 23, 11. *Gronovius.*

7 *Facilitatem imperii*] Anne, *felicitatem imperii?* tametsi vulgatum quoque aptum ad scriptoris mentem. *Lipsius.*

1 *Nec spem modo, ac votum securitas publica*] Loci hujus vim, neutiquam adsequetur qui non consuluit marmora, quorum literas produximus Inscriptionum pag. cv. 5. & cvi. 6. Sed inprimis antiqua visentur numismata. *Gruterus.*

2 *Subit quippe ipsius inertiæ dulcedo*] Est sententia quam in me aliquoties experior: & consonat Ausonius ad Paulinum:

——— agnosco pudorem,
Quod vitium fovet ipsa suum cessatio jugis,
Dumque pudet tacuisse diu, placet officiorum,
Non servare vices. & AMANT LONGA OTIA CULPAM.

Apuleji hoc etiam simile: *Desuetudo omnibus pigritiam, pigritia veternum parit.* Lipsius.

3 *Per quindecim annos*] Hoc enim temporis ambitu definitur Domitiani Imperium. *Savilius.* Ausonius:

Te dominante Tito cingit nova laurea Janum,
Quindecies sævus, potitur dum frater habenis.

Barclajus. Simillima huic querelæ in Plinii epistola ad Aristionem lib. 8. *Virdungus.*

4 *Multi fortuitis casibus*] Vulgati hic confusi, nec sani nos ab ingenio restituimus: ut pleraque alia in hoc libello, quem non invenimus in illis manuscriptis, etsi germanissimum Taciti fœtum. *Lipsius.*

5 *Promptissimus quisque*] Hoc est, ut quisque magis in promptu virtutem habuit. Tales enim tyrannis sunt formidolosi, ideoque è medio tolluntur. *Virdungus.*

6 *Pauci & uti dixerim*] Lego, *pauci, ut ita dixerim.* Rhenanus.

7 *Nostri superstites sumus*] Seneca Ep. 30. *vivere tanquam superstes sibi.* Apulejus Metam. lib. 1. *ipse mihi supervivens & postumus.* Sedulius lib. 3. carm. de Lazaro suscitato:

Ipse sibi moriens, & postumus extat & hæres.

Et de eodem in hymno: *Cunctisque liber vinculis, Factus superstes est sibi.* Pichena.

8 *Memoriam prioris servitutis*] Correximus vere: cum in libris esset, *prioribus senectutis.* nisi quod Venetus, *prioris.* At non de senectute sua Tacitus, sed de priorum temporum servitute clare loquitur, & præsentium sub Nerva felicitate. *Lipsius.*

Memoriam prioris senectutis] Intelligit primam senectutem, hoc est, crudam & viridem. Nam præcedit, *prope ad ipsos exactæ ætatis terminos p. s. venimus.* Ergo senex hunc libellum conscripsit. *Rhenanus.* Per hanc *servitutis memoriam* intelligit, nisi fallor, historiarum libros. Per *testimonium præsentium bonorum*, volumen animo designatum, scribendis Nervæ & Trajani temporibus (ut historiarum docet præfatio) sed, ut ego quidem sentio, non perfectum. *Savilius.* V. C. habet *prioris servitutis.* Ursinus. Agricolæ vita Cornelio componitur, dum Trajanus orbem Rom. moderabatur: *Augeatque* &c. Eique prima elucubratio fuit post cædem Domitiani: *Non tamen* &c. Ita tempore prior annalibus & historiis: historiæ enim à Titi morte usque ad id loci quo vitam soceri concinnat, elaboratæ non fuerunt: partim Domitiani timore: *Quid si per quindecim* &c. partim desidia desuetudineque scribendi: *subit quippe* &c. Ante præfata tempora multo minus: clarum ex terminis, quos sibi noster in prima historia præfinivit. *Mihi Galba,*

tium bonorum composuisse. Hic interim liber honori Agricolæ soceri mei destinatus, professione pietatis, aut laudatus erit, aut excusatus.

4[1] Cnæus Julius Agricola vetere & illustri [2] Forojuliensium colonia ortus, utrumque [3] avum procuratorem Cæsarum habuit: quæ [4] equestris nobilitas est. pater [5] Julius Græcinus senatorii ordinis, studio eloquentiæ sapientiæque notus. iisque virtutibus

Galba, &c. idque per initia Trajani: *principatum divi Nervæ & imperium Trajani.* En cum opus aggreditur Nerva jam divus dicebatur. Annales vero historiis posteriores habentur, annal. 11, 11. Nunc quid hæc sibi volunt, *memoriam prioris senectutis?* Trajano jam regnante (Cornelius ait) mihi prima spatia senectutis ingredienti fixum erat literis consignare imperium Galbæ, cæteraque usque ad eam ætatem: quæ omnia prius metu Domitiani, deinde inertia subrepente scribere supersedi. At *memoriam* respicit Nervam, Domitianum, Titum, Vespasianum, Vitellium, Othonem & Galbam: *testimonium* autem Trajanum, cujus bonitatis nunc Tacitus potiebatur. Dixi Cornelium vix tunc senem fuisse; hæc suasere, *quibus juvenem ad senectutem.* nam sequentia, *senes prope ad ipsos exactæ ætatis terminos venimus*, ad eum referri minime possunt, qui sub Trajano decrepitus non erat. *Quod si vita suppeditet, pr ncipatum Divi Nervæ & imperium Trajani uberiorem securioremque materiam senectuti seposui.* Sed quid iis immoramur? facile probatur ex collectione doctissimi viri Tacitum primam tunc senectutem ingressum, maxime addita ætatis definitione, quam Servio Tullio debemus. Gell. 10, 29. *eosque ad annum quadragesimum sextum juniores, supraque eum annum seniores appellari.* Oritur enim Cornelius extremo anno Claudi, socerum laudat jam cognito Trajani imperatoris ingenio, scil. anno minimum ejus imperii secundo: *Augeatque quotidie* &c. Numerum igitur judices eum tunc minorem non fuisse annis 46. Ad ultimum doctissimus vir hic intrusit, *priores servitutis*; sed liberis de eo quæsierim, servitusne fuerit imperium Nervæ, Vespasiani, Titi, quos omnes posteritati noster commendavit. *Salinerius.* Hunc locum aliquot ante annos à morte revocavit litterarum vita, litteratorum lumen columenque Justus Lipsius, cujus tempore nasci, longe mihi largius beneficium, quam nasci fuit. Per *memoriam prioris servitutis* videtur Tacitus Savilio, Anglorum, si quid video, litteratissimo, libros historiarum intelligere. Addo & ego Annales (fortasse commode) nam & Tiberio non minus serviit princeps ille populus, quam Domitiano. *Testimonium præsentium bonorum* Savilius interpretatur librum de Nerva & de Trajano; quem concepit solum Tacitus, nunquam peperit. Præfatione ad historias: *quod si vita suppeditet, principatum D. Nervæ & imperium Trajani, uberiorem securioremque materiam senectuti seposui.* Barclajus.

1 *Cnæus Julius Agricula*] Ad quem pertinere videri Epigramma quoddam Antiphili, probabiliter observavit Jo. Brodæus lib. 1. Ἀνθολογ. ἐις θάνατον. *Lipsius.*

2 *Forojuliensium*] Forum Julium urbs in littore Narbonensi sita, Massilia distans 75. milliaribus, ex Strabonis lib. 4. sententia. Fuerunt ejusdem nominis aliæ, sed infra hujus celebritatem. Ut nunc se habet, describit optime (ut & alia omnia) eximius Galliæ Cancellarius Michaël Hospitalius epist. lib. 5.

Inde forum Juli parvam nunc venimus urbem.
Apparent veteris vestigia magna theatri
Ingentes arcus, & thermæ, & ductus aquarum;
Apparet moles antiqui diruta portus,
Atque ubi portus erat, siccum nunc littus & horti.

Savilius. Hujus nominibus oppidum à Julio Cæsare conditum, cum Gallias proconsul obtinuit, supra Aquilejam, Septentrionem versus, inter montes ad Natisonem situm, quod Φόρος Ἰέλιος Ptolomæo, *Castrum Juliense* Paulo Diacono dicitur; hodie *civita d'Austria.* Ab eo universæ regioni nomen, Italis *Friuli*, nostris *Friaul.* Venetis aliisque *Patria* nuncupata, ab ortu Istriam, ab Aquilone montes lapideos contingit: qua occasus, Alpes Vindelicæ Noricæque, qua auster sinus Hadriaticus finiunt. Verum Agricolæ *Forum Julii* Galliæ Narbonensis est celebre oppidum, eodem procul dubio conditore, cujus mentio in quadam Planci epistola ad Ciceronem. Hæc etiam Φόρος Ἰέλιος *Commonorum* Ptolomæo, *Octavanorum colonia*, quæ *Pacensis* appellatur & *Classica* Plinio lib. 3. nat. hist. cap. 4. Straboni inter Olbia & Antipolim, à Massilia stadiis circiter sexcentis, quæ sunt milliaria Germanica viginti præterpropter. *Forojuls* hodie incolis. Adeundus Sigonius lib. 3. de antiquo jure Italiæ cap. ult. *Virdungus.*

3 *Avum procuratorem*] De officio & jure procuratorum, remitto lectores ad ea quæ distincte ac diligenter docuit Lipsius ad lib. 12. Ann. 60. *Pichena.*

4 *Equestris nobilitas*] Improprie aut certe non pro more ævi prioris locutus est. Nobilitas enim non nisi ex imaginibus, imagines autem è magistratu curuli. Consule Lipsium lib. 1. Elector. Neque tamen semper equites à Cæsaribus procuratores in provincias, immo & plerumque liberti, ut ex historia Augusta constat. *Virdungus.*

5 *Julius Græcinus*] De quo Seneca de Benefic. lib. 11. *Si exemplo magis animi opus est, utemur Græcini Julii viri egregii, quem C. Cæsar occidit ob hoc unum, quod melior vir esset, quam esse quemquam tyranno expediret.* Et ep. XXIX. *Julius Græcinus vir egregius.* Scripsit de re Rustica, aut certe de Vineis,

ex

virtutibus iram Caii Cæſaris meritus. Namque [1] Marcum Silanum accuſare juſſus. [2] & quia abnuerat, interfectus eſt. [3] Mater Julia Procilla fuit, raræ caſtitatis. [4] in hujus ſinu indulgentiaque educatus, per omnem honeſtarum artium cultum pueritiam adoleſcentiamque tranſegit. Arcebat eum ab illecebris peccantium præter ipſius bonam integramque naturam, quod ſtatim parvulus ſedem ac magiſtram ſtudiorum [5] Maſſiliam habuerit, locum Græca comitate & [6] provinciali parcimonia mixtum, ac bene compoſitum. Memoria teneo ſolitum ipſum narrare, *ſe in prima juventa* [7] *ſtudium philoſophiæ ac juris, ultra quam conceſſum Rom. ac ſenatori hauſiſſe: ni pruden-*

ex Columella, lib. I. cap. I. *Julii Antici velut diſcipulus, duo volumina ſimilium præceptorum De vineis, Julius Græcinus compoſita facetius & eruditius poſteritati tradenda curavit.* Citat & Plinius eumdem inter ſcriptores, Indice lib. XIV. & XV. *Lipſius.*

Græcinus] Arbitror eſſe eumdem, cujus auctoritate ſæpius utitur Columella in libris de Re Ruſtica. Seneca de benef. lib. 2. 21. *Si exemplo magni animi opus eſt, utemur Græcini Julii viri egregii, quem C. Cæſar occidit ob hoc unum, quod melior vir eſſet, quam eſſe quemquam Tyranno expediret.* Savilius.

1 *M. Silanum accuſare*] M. iſte Silanus ſocer Caligulæ, quibus rebus ejus iram incurrerit, exponit Dio Caſſius lib. 59. ubi eundem fuiſſe in tanto honore apud Tiberium refert, ut is nunquam ferre ſententiam de cauſa, in qua facta fuiſſet ab illo provocatio, voluerit; ſed ipſi omnes hujuſmodi cauſas remiſerit. Meminit ejuſdem & noſter lib. 3. annal. cum elogio inſignis nobilitatis & eloquentiæ, quibus præcelluerit. Male autem hunc M. Silanum cum Junio Silano, quem idem noſter lib. 13. à C. Cæſare pecudem auream propter ſegnitiem appellatum ſcribit, confundit ibidem Dio. *Virdungus.* Proconſulem Africæ, quæ dignitas ei ablata à Cajo Cæſare teſte Tacito lib. 4. hiſt. Quod initium offenſionum fuit. *Boxhornius.*

2 *Et quia abnuerat*] Potes commode delere τὸ *&*. Acidalius.

3 *Mater Julia Procilla*] Fœminas Romanas duobus uſas fuiſſe nominibus non eſt cur probem: res ſatis nota eſt Antiquitatis ſtudioſis. Moneo ſolum *Procillam* à Proculo formatam eſſe: ut & *Procillus* apud patrem facetiarum aliquot epigrammatis. Fuit autem *Proculus* prænomen Juliorum, & hoc prænomine ille Julius appellabatur, quia *affirmavit ſe Romulum vidiſſe auguſtiore forma quam fuiſſet*, ut Florus loquitur, unde mater Agricolæ prænomine ſuæ gentis *Procilla* docte nominatur. Prænomina vero tam fœminarum quam virorum modo præponere, modo poſtponere Romanis ſcriptoribus ſatis eſt familiare. Quamquam meo animo, id fieri in titulis librorum decorum ipſum vetare videatur. Unde ſubodoror non novum vitium in ipſa fronte Pap. Statii. Omnes enim libri & prœlo cuſi & calamo exarati inſcribuntur *P. Statii Papinii* &c. ubi nomina mutatis ſedibus collocantur. reſcribendus in omnibus exemplaribus eſt titulus *P. Papinii Statii.* Invenio nomen *Proculi* (ſicut pleraque alia Romanorum) tranſductum in cognomen, ſed in cognomen gentis Juliæ. Mart. lib. XI, 37. *Cajus ut fiat Julius & Proculus.* Tot enim cyathos exhauriri voluit, quot erant litteræ in tribus nominibus C. Julii Proculi. Tacit. 2. hiſtor. Lucinium quendam *Proculum* lectum Prætorii alterum præfectum narrat. quo loco, ſitne *Proculus* prænomen, an cognomen, relinquo curioſis diſcutiendum. *Barclajus.*

4 *In hujus ſinu*] Sidonius Apoll. ep. 16. lib. 5. *Roſcia te ſalutat, quæ in aviæ amitarumque indulgentiſſimo ſinu, quod raro nepotibus contingit alienis, & cum ſeveritate nutritur.* Pichena. Auctor de cauſis cor. eloq. *non in cella emptæ nutricis, ſed gremio ac ſinu matris educabatur.* Virdungus.

5 *Maſſiliam habuerit*] Strabo lib. 4. ἐν τῷ παρόντι καὶ τοὺς γνωριμωτάτους Ῥωμαίων πέπεικεν ἡ Μασσιλία ἀντὶ τῆς εἰς Ἀθήνας ἀποδημίας ἐκεῖσε φοιτᾶν φιλομαθεῖς ὄντας. i. *hoc tempore Romana nobilitas literarum ſtudioſa Maſſiliam ſe confert, ante ſolita ſe conferre Athenas.* Alibi idem tribuit Maſſilienſibus laudem τῆς λιτότητος τῶν βίων καὶ τῆς σωφροσύνης, i. *temperantiæ & modeſtiæ.* Savilius. Ita libri veteres. Vulgo *habuerat.* Pichena. L. Antonius in *eam civitatem ſepoſitus ab Auguſto, ſpecie ſtudiorum nomen exſilii tegebat*, lib. 4. annal. *Boxhornius.*

6 *Provincialis parcimonia*] De hac lib. 3. ann. ubi ſimul cum hominibus novis è municipiis & coloniis atque etiam provinciis in ſenatum adſumptis parcimoniam Romæ inlatam diſertim prodit. *Boxhornius.*

7 *Acrius ultra quam*] Nihil verius, quam legi, *utraque*, cum copula. *Lipſius.*

Studium Philoſophiæ ac Juris, ultra quam conceſſum Romano] Vulgo, *ſtudium philoſophiæ acrius ultra quam* &c. Quod vox, *acrius*, corrupta ſit, nemo, ut opinor, ambiger, Lipſius tollendam cenſet, quaſi gloſſema. Mihi reſtituendum, *philoſophiæ ac juris.* Quam conjecturam, alioquin rerum mearum nequaquam admirator, omnino amplector recipioque. Conſtat illius ævi oratores philoſophiæ ac juri operam dediſſe. Auctor dialogi de. cauſis corr. el. *ideoque & juris civilis ſcientiam veteres Oratores comprehendebant, & grammatica, muſica, & geometria imbuebantur.* & adhuc alibi clarius: *qui ſi forte hoc audierint, certum habeo dicturos, me dum juris & philoſophiæ ſcientiam, tanquam Oratori neceſſariam laudo, ineptiis meis plauſiſſe.* Ciceronem etiam utramque facultatem didiciſſe, omnes ſciunt, de

prudentia matris incensum ac flagrantem animum coërcuisset. scilicet sublime & erectum ingenium, pulchritudinem ac speciem excelsæ magnæque gloriæ vehementius quam caute appetebat. mox mitigavit ratio & ætas: [1] retinuitque, [2] quod est difficillimum, [3] ex sapientia modum. Prima castrorum rudimenta in Britannia [4] Suetonio Paullino diligenti ac moderato duci approbavit, electus, quem [5] contubernio æstimaret. Nec Agricola licenter more juvenum, qui militiam in lasciviam vertunt, neque segni-

de philosophia res non indiget probatione. de jure ipsemet lib. I. de leg. Atticum inducit ita loquentem: *Nam à primo tempore ætatis juri studere te memini, cum ipse etiam ad Scævolam ventitarem. neque unquam mihi visus es ita te ad dicendum dedisse, ut jus civile contemneres.* Quod ipse Agricola utrique scientiæ studuisset, testatur Tacitus infra: *frustra fori, & civilium artium decus, in silentium acta, si militarem gloriam altius occuparet.* Pichena. Pichena acute quidem, *Philosophiæ ac juris.* Non existimo tamen vitio datum cuiquam Rom. ac senatori, si studio juris etiam acrius invigilasset. Et si ex animi sententia mihi pronunciandum sit, de solo Philosophiæ studio Tacitum loqui ausim adfirmare. Itaque Lipsii correctio nullo modo spernenda: ipse Tacitus infra ignorantiam illam Jurisprudentiæ subtilioris ita excusat cap. 9. *Credunt plerique.* Calliditatem istam forensem ita perstringit Martialis lib. II. ad Priscum. *Illam judiciorum subtilitatem, illud materiarum ingenium.* Spartianus de Salvio Juliano: *bis consul, præfectus Urbi, & Jurisconsultus, quod magis eum nobilem fecit.* Colerus. Velim ista considerent, qui ducunt nobilitatem per avia argutiarum: quique Philosophiam tanquam Minotaurum in Labyrinthum subtilitatum aliquot compingunt, ex quo nec ipse sese expediat Dædalus: *Faciuntne intelligendo ut nihil intelligant?* Profecto faciunt. Et male philosophantur, qui ad remp. nec accedunt, nec mittunt. Plane simile est, quod narrat Suet. Ner. 52. *à Philosophia eum mater avertit, monens imperatis contrariam esse.* Barclajus. Haudquaquam arguerim *τὸ acrius* aut mutaverim. est enim *studium acrius.* interius, subtilius, vehementius: & vocabulum ea in re amatum antiquis. Cicero 2. de Orat. *quisquam summis ingeniis, acerrimis studiis, optima doctrina, maximo usu cognosci ac percipi potuisse arbitraretur.* Trogus de Alexandro: *Puer acerrimis literarum studiis eruditus fuit.* Auctor dialogi: *acerrima & facundissima eorum studia.* Vita Persii: *doctissimorum & sanctissimorum virorum, acriter tum philosophantium.* Gronovius.

1 *Retinuitque*] Intellige, non solum frenasse Agricolam, coërcente matre, immodicam discendi cupiditatem, sed etiam provecta jam ætate, abstinuisse ab ostentatione eorum, quæ didicerat. Id clarius infra: *frustra studia fori, & civilium artium decus in silentium acta.* Cujus cautæ moderationis præcipua causa fuit, infensus virtutibus Princeps, & majus periculum ex magna fama, quam ex mala: ut sæpe in hoc ipso libello testatur & execratur auctor. Simile quiddam Seneca epist. CIV. *Quid autem ipsam Philosophiam? non debebis jactare multis fuit periculi causa insolenter jactata. licet sapere sine pompa, sine invidia.* Pichena. Imo hoc vult, non omnia scire Agricolam voluisse, quia omnia scire non expediebat, & modum sapientiæ intra usum ejus constringendum existimabat. *Boxhornius.*

2 *Quod est difficillimum*] Quasi à recenti lectione Ciceronis caluisset, 2. Tuscul. *Difficile est in philosophia pauca esse ei nota, cur non sint aut pleraque aut omnia: nam nec pauca nisi è multis elui possunt; nec qui pauca percepit, non idem reliqua eodem studio persequitur.* Et I. de finib. *Qui autem, si maxime hoc placeat, moderatius tamen id volunt fieri, difficilem quandam temperantiam postulant in eo, quod semel admissum coërceri reprimique non potest: ut propemodum justioribus utimur illis, qui omnino avocent à philosophia, quam iis, qui rebus infinitis modum constituant, in reque eo meliore, quo major sit mediocritatem desiderant.* Virdungus.

3 *Ex sapientia modum*] Imo hoc docet & præit Sapientia, servare modum. Fortasse, *& sapientiæ modum.* Difficile omnibus studiis temperare, sed huic utique. *Lipsius.*

4 *Suetonio Paullino*] Meminit hujus præter alios noster diversis locis, in primis lib. 14. annal. à c. 19. cujus & elogium vide lib. 2. histor. 25. & 31. Adi & Dionem lib. 60. & initio lib. 63. ubi Coss. Suetonium Paulinum & Pontium Telesinum ponit a. v. c. 19. Sed & apud Plinium lib. 5. nat. hist. cap. I. expeditionis ejus in Mauros & superati ab eodem primo Romanorum Atlantis montis fit mentio. *Virdungus.*

5 *Contubernio æstimaret*] Inter comites imperatoris erant honestiores multi, qui amicitiæ causa aut militiæ sponte eum secuti. Hi è *contubernio* prætoris aut *contubernales* ejus dicebantur, quoniam eadem illi pedatura (de qua Polyb. lib. 6.) tendebant. Immo senatorum filii & tale nobiliorum genus comitari ita magistratus solebant. Et sane hic utilitas clara, quod juventus caste modesteque agebat oculis & in latere ducis; quod sermonibus sæpe militaribus & interdum consiliis intererat: denique duces agere, ut Plinius admonet, parendo discebat. Similiter Cicero inter laudes Plancii, quod *adolescentulus cum A. Torquato profectus in Africam sic ab illo sanctissimo viro dilectus est, ut & contubernii necessitudo & adolescentuli modestissimi pudor postulavit.* Vide Sigonium de jure Provinc. cap. 2. &

segniter ad voluptates [1] & commeatus [2] titulum tribunatus & inscitiam rettulit: sed noscere provinciam, nosci exercitui, discere à peritis, sequi optimos, [3] nihil appetere jactatione, nihil ob formidinem recusare, simulque [4] anxius & intentus agere. [5] Non sane alias exercitatior, magisque in ambiguo Britannia fuit. trucidati veterani, [6] incensæ coloniæ, [7] intercepti exercitus. tum de salute, mox de victoria certavere. Quæ cuncta etsi consiliis ductuque alterius agebantur, ac summa rerum & reciperatæ provinciæ gloria in ducem cessit; [8] artem & usum & stimulos addidere juveni: intravitque animum militaris gloriæ cupido, ingrata temporibus, quibus [9] sinistra erga eminentes interpretatio, nec minus periculum ex magna fama, quam ex mala. Hinc ad capessendos magistratus in urbem digressus, [10] Domitiam Decidianam 6

& Lipsium 5. de militia dial. 2. *Verdungus.*

1 *Et commeatus*] Hoc est, ut posset abesse & vagari. *Rhenanus.* Per *commeatus* forsan intelligit luxum epularum. Sed *voluptatum* nomine id jam videtur complexus. *Commeatus* igitur hoc loco sint promiscuæ & non necessariæ, tanquam ad petendos commeatus, militum excursiones. Quas cum sæpe permitterent militiæ præfecti, sæpe peccabant. Annal. 15. *Legiones promiscuis militum commeatibus infirmaverat.* Boxhornius. Jejune & imperite. nam *commeatus* utrisque nihil est aliud quam venia & jus absentiæ à signis concessæ ducum, per causam quamcumque. Sic & 1. histor. *Pars manipuli sparsa per commeatus.* Donatus ad Hecyram Terentii. *Commeatus est ex aliqua commoratione temporalis abscessus.* Cicero lib. 5. in Verrem: *qui propter gravem morbum oculorum tum non navigarit, & jussu ejus, qui potestatem habuit, in commeatu Syracusis remanserit.* Vegetius & leges constitutionesque Romanæ passim. *Gronovius.*

2 *Titulum Tribunatus*] Vide Lipsium lib. 2. de Militia Romana dial. 9. ubi plane de tribunis & tribunatus honore. *Virdungus.*

3 *Ob jactationem*] Ita Rhenanus. Venetus, *in jactationem:* alii libri particula utraque vacui. Scribo, *appetere jactatione.* Lipsius.

Nihil appetere jactationem] Forte leg. *nihil appetere jactatione.* Rhenanus. Ex v. c. legendum: *Nihil appetere in jactationem.* Ursinus. Vulgo, *ob jactationem.* At quoniam à veteribus abest particula, *ob*, Rhenano assensi, qui legit, *jactatione*, & Lipsio probatur. *Pichena.* Venetam ego lectionem optimam putem, *in jactationem.* Sic postea: *copiis instruxit in spem magis, quam ob formidinem.* Acidalius.

4 *Anxius & intentus*] Huc pertinet illud Ennianum: *At Romanus homo, tametetsi res bene gesta est, Corde suo trepidat.* Virdungus.

5 *Non sane alias exercitatior*] Non convenit, *exercitatior?* magis *exercitior:* quomodo Tacitus certe scripsit. Neque enim fugit ejusmodi flexus vocum, sed amat. lib. 4. Hist. *Nunquam apud vos verba feci aut pro vobis sollicitior, aut pro me securior.* Jam quid inter *exercitatum* & *exercitum* sit, pueri septennes sciunt. *Acidalius.*

6 *Incensæ coloniæ*] Coloniam unicam deletam reperio Camalodunum Tacito ipsi id crede lib. XIV. atque hoc ipso libello, infra. Magis ergo ex rei fide scribes, *incensa colonia.* Lipsius.

Incensa colonia] Camalodunum & Verulamium. Sed posterius hoc erat municipium, non colonia, si voces stricte sumimus. *Savilius.* Lipsius legendum admonet, *incensa colonia:* cum unica tantum colonia Camalodunum à Britannis deleta reperiatur, teste ipso Tac. Ann. 14. & in hoc ipso libello infra. Dubitavi num pluralis numerus hic pro singulari accipiatur, ut aliquando historici solent, narrationis augendæ causa, ut Annal. l. 1. *interfectos Romæ Varrones. Egnatios, Julos.* & alibi. Sed potius arbitror recte se habere lectionem vulgatam. nam præter Camalodunum, invenio etiam Londinium coloniam, de quo eodem lib. 14. *at Suetonius mira constantia medios inter hostes Londinium perrexit, cognomento quidem coloniæ non insigne, sed copia negotiatorum & commeatuum maxime celebre.* & statim ostendit, oppidum à Britannis captum atque direptum. Infra etiam eodem libello dixit: *vacua castella, senum coloniæ.* Pichena. Non equidem, etsi magis ex fide rei, etiam ex veritate lectionis putem scribi, *incensa colonia*, quod Lipsius suasit. Auctor numerum plurativum servavit, ut & concinnior oratio esset, & ut velut Britanniæ mala, quæ describit, augeret: non insolito etiam Historicis, etsi Oratoribus magis proprio more. *Acidalius.*

7 *Intercepti exercitus*] Hoc verbum *intercipiendi* aliam significationem habere videtur, quam quæ huc quadret. unde dubito legendum; *intersepti exercitus.* quæ lectio firmatur ex historia Britannicarum rerum, Annali quartodecimo comprehensa. *Freinshemius.*

8 *Artem & usum & stimulos*] Commodius, ni fallor: *attamen & usum.* Lipsius.

9 *Sinistra interpretatio*] Cujusmodi est illa Tiberii lib. 1. Annalium de Agrippina cap. 69. & Claudii revocantis ex hostico Corbulonem lib. 11. 19. Vide & Dionem lib. 60. Denique plerique tunc principes sibi imminere, sibi intendi putabant, quod in hostes pararetur, ut ait Plinius in Paneg. Talis & Domitianus, hoc libello cap. 39. *Virdungus.*

10 *Domitiam Decidianam*] Puto fuisse filiam Decidii alicujus, adoptatam ab aliquo ex gente Domitia, sed non illa veteri. *Idem.* Mihi generis hujus

nam splendidis natalibus ortam sibi junxit. idque matrimonium ad majora nitenti, decus ac robur fuit. vixeruntque mira concordia, per mutuam caritatem, & [1] invicem se anteponendo, nisi quod [2] in bona uxore tanto major laus, quanto in mala plus

jus splendor promicare videtur ex lapide antiquo, quamvis flagitiose habito, ubi lego: *Domitio. T. F. Vol. Decidio.* ut hic sit pater hujus Domitiæ. Et cum temporibus Claudianis virum illustrem fuisse satis ostendat lapis, patet, cur dixerit Tacitus *splendidis natalibus ortam*; nec opus ut adoptionem nobis fingamus. *Rupertus.*

1 *Invicem se anteponendo*] Yeelding preeminence the one to the other *cedentes partes priores utrimque alteri.* Aut alio sensu Latinorum verborum, quod potest dubium videri: each preferring the other both vertuous alike. *se invicem præferentes, cum ambo essent eximia probitate, scientes tanto majorem commendationem esse* &c. *Savilius.* Henr. Savilius hunc locum popularibus explicuit, certe eleganti sensu; & fortasse ad mentem Taciti, sed meo judicio, non item ad horum verborum mentem. Excidit haud dubie verbum aliquod. Si locus exponi potest, clarissime Thuane, tu expones; quo beneficio vincies me novo nodo, & conferes in litterarium veluti ærarium hoc tributum. *Barclajus.*

2 *Tanto major laus*] Assentior vero Pichenæ, *tanto minor laus*, ingeniose adstruenti. Quod ego tamen aliter ab illo explico. Non est maxima laus in fœmina bonam esse, & mariti sequentem. quid ita? quia sic facta à natura est, mitis, mollis, imbecilla, ad parendum. Si ergo non facit; tanto plus culpanda, quia & in naturam pugnat. At ille vult, vitiis carere, laudem non esse: quod ita est; sed nihil ad istam fæminam, quam non dicit non malam, sed bonam fuisse. *Lipsius.*

In bona uxore tanto major laus] Præclaram sententiam male affectam à librariis suspicor. Nam cur maxima culpa in malis uxoribus, nisi quia naturali quodam ingenio bonæ plerumque soleant ac debeant esse? quod cum ita sit, laudem quidem merentur bonæ, sed non magnam? Consideranda etiam particula, *nisi*, quæ aliquid exceptionis semper affert. Si quis ergo diligenter introspiciat, fatebitur legendum, *tanto minor laus.* lucem huic sententiæ afferunt verba quædam Philostrati in vita Apollonii l. 6, 11. Ait enim Latine conversus: *Neque prudentia opus est, stulte aliquid non cogitare: neque fortitudinis, aciem non relinquere: neque temperantiæ, in mœchorum turpitudines non incidere; nec omnino laude dignum est, quod non esse malus videaris: omne enim quod æque ab honore pœnaque distat, virtus non est.* Pichena. Vir ingenui candoris Curtius Pichena legit, *minor.* Sed me dissentiente. Verissima & è re omnium gnome. Laude quavis dignus ille vir est, qui morem gerit optimæ uxori, contra omnibus conviciis inclamandus est, qui ab ore malæ pendet. At illa, *nisi quod*, correctio eorum sunt. *& invicem se anteponendo.* eo modo, quo Terent. Eun. *At nesciebam id dicere illam, nisi quia Correxit miles quod intellexi minus.* Salinerius. Nihil in his verbis video, nisi particulam *nisi* detraham, quomodo sit & perspicua & elegans sententia. Atque ita video & Muretum censuisse. Quanquam forte non abjiciendum *nisi*, sed mutandum *sivi*, id est, sibi, quæ antiqua scribendi ratio, mendum peperisse potest. Legatur igitur: *& invicem se anteponendo sibi.* quod in bonam & longe aliam, nec tamen ipsam forte spernendam sententiam feceris, retento *nisi*, & immisso *non: Et invicem se anteponendo, nisi quod in bona uxore non tanto major laus* &c. Ego prius teneo. *Acidalius.* Emendationem Pichenæ probo: ratio illa de bonitate naturali mulierum supra viros, vereor ut cuiquam probari possit. Potius, quia mulier natura facta est ad parendum viro: itaque Aristoteles viri imperium in uxorem aristocraticum esse dicit lib. 1. Pol. Facit igitur & naturæ convenienter & institutis moribusque omnium gentium uxor, si viro pareat: ideoque in re usitata & debita & necessario, non tanta ejus videri laus potest, quanta, si contra faceret, vituperatio foret. Non enim de omni virtute loquitur, sed de modestia tantum & obsequio erga maritum: Quare & in hoc parte Agricolam laudat, quod tam humaniter comiterque uxorem tractarit. At ea re pari major tamen viri laus est quam uxoris: eoque pertinet particula *Nisi*, quæ temperamenti potius quam exceptionis vim habet. *Sc. Gentilis.* Euripides: Τῆς μὲν κακῆς κάκιον οὐδὲν γίνεται Γυναικός. ἐσθλῆς δ' οὐδὲν εἰς ὑπερβολὴν Πέφυκ' ἄμεινον. Cæterum hic quoque cumulum de laudibus mulierum, quamvis bonarum, demit Hippocrates epist. ad Dionysium. In cujus fine (ut id obiter moneam) interpres non videtur assecutus mentem auctoris, sed locus corruptus est, quem ita rescribo: Φρονιμώτερον ᾖ ἐν παντὶ τὸ ἀπαθέστερον, ἢ ἐὰν μὴ ἐπικλώμενον ὑπὸ εὐνοίης. Particula enim ἢ omissa totum sensum pervertit. Sed forsan illa ἐὰν ᾖ melius expunxeris. *Virdungus.* Assentior vero doctissimis viris, qui legebant; *tanto minor laus*; sed ita explico, ut putem laudem hanc referre Tacitum ad maritum Agricolam, de quo institutus sermo, non ad uxorem: quod ne hæc quidem patiantur, quod non *bonæ uxoris laudem:* sed *in bona uxore laudem* dicit. Ergo hoc dicere videtur, qui bonam uxorem habet, haud magnam inde laudem capit, quare? videtur enim sponte bona fuisse, vel ipse, si correxit, fecisse quod oportuerat facere unumquemque. at si malam habet, omnia ejus vitia marito imputantur, ut supra 3, 34. quin & flagitia atque dedecora, ut ipse reus eorum non sit, infeste exprobrantur. *Freinshemius.* Optime Pichena. Laudem

plus culpæ eſt. Sors quæſturæ provinciam Aſiam, proconſulem [1] Salvium Titianum dedit, quorum [2] neutro corruptus eſt: quamquam & provincia dives ac [3] parata peccantibus, & proconſul in omnem aviditatem pronus, quantalibet facilitate [4] redempturus eſſet mutuam diſſimulationem mali. Auctus eſt ibi filia, in ſubſidium & ſolatium ſimul. nam filium ante ſublatum, brevi amiſit. Mox inter quæſturam, ac tribunatum plebis, atque etiam ipſum tribunatus annum [5] quiete & otio tranſit, gnarus ſub Nerone temporum, quibus [6] inertia pro ſapientia fuit. Idem præturæ tenor, & ſilentium. [7] nec enim juriſdictio obvenerat. [8] Ludos, & inania honoris, [1] modo

dem bona uxor non meretur; quippe talis modo eſt, qualis eſſe debet. Sed & ideo plus culpæ in mala; quippe talis non eſt qualis eſſe debet. Propter concordiam & mutuam caritatem uxor Agricolæ operoſa laudari non debet. Quemadmodum enim mala uxor reprehenſionem ſummam, ita bona vel nullam vel modicam laudem meretur; dum hæc tantum ſequitur, illa autem evertit naturam. *Boxhornius.* Admirabile illud invicem ſe anteponere, non conjugalis modo Societatis, ſed & omnium amicitiarum verique amoris unicum glutinum & coagulam. quod, quoniam, quo magis ætate procedo, eo minus terrarum aut gentium uſquam reperio, propemodum in eam deſperationem venio, ut neminem cuiquam & nemini quemquam, ut nunc vivitur, amicum eſſe cenſeam. Græcis eleganter, ut omnia, ἀνθυπείκειν, divina Apoſtolo ad Rom. 12. τῇ τιμῇ ἀλλήλους προηγούμενοι. Quod ſequitur, ex judicio vulgi accipio, nam apud ſanos ſapienteſque dubium non eſt laudem mereri quemvis, qui eſt, qualis, cum optimo more modoque eſt, eſſe debet. Vulgus neque intelligit bona quibus fruitur, neque grates habet pro illis, quæ interpretatur deberi. Quem ſenſum præclare exprimit Herodianus ore Pertinacis lib. 2. Ἐπεὶ μὴ ὁμοίως εὐφραίνει ἐλευθερία, ὡς λυπεῖ δουλεία. οὐδέτις ἀδεῶς τὰ ἑαυτοῦ ἔχων ἐν χάριτος μοίρα τίθεται, τὰ ἴδια καρποῦσθαι νομίζων. Ὁ δὲ τῶν οἰκείων στερηθεὶς αἰώνιον ἔχει τὴν μνήμην τοῦ λελυπηκότος. Eodem pertinet Livii l. 30. *ſegnius homines bona quam mala ſentire* &c. cap. 21. Cæterum brevitas Taciti ſic ſupplenda eſt: *invicem ſe ante ponendo, quod utrique honeſtum, niſi quod vulgo bona uxoris multo dilutior habetur gloria quam mala culpa.* In Hippocrate video edi: τὸ ἀπαθέστερον, ὅτε μὴ ἐπικλώμενον ὑπὸ ἐννοίας: &, puto, recte. *Gronovius.*

1 *Salvium Titianum*] Fratrem Othonis, qui poſtea imperator. Meminit noſter variis locis lib. 1. & 2. hiſtoriarum. *Virdungus.*

2 *Neutro corruptus eſt*] Quod magna laude dignum, *tam depravatis moribus, tam corruptrice provincia*, ut loquitur M. Tullius epiſtola illa nobili ad Q. Fratrem, ubi de hac ipſa Aſia verba facit. *Idem.*

3 *Parata peccantibus*] Hoc eſt, expoſita rapinis magiſtratuum: inde enim fere repetundarum rei redibant. Vel, ubi provincialium plerique promptos ſe adminiſtros ſcelerum magiſtratibus præbebant. Plinius lib. 3. ep. ad Minutianum. *Idem.*

4 *Redempturus mutuam diſſimulationem*] Lib. 2. hiſtor. *Valens ob lucra & quæſtus infamis, eoque alienæ etiam culpæ diſſimulator.* Boxhornius.

5 *Quiete & otio tranſit*] Malim, *tranſiit.* Rhenanus.

6 *Inertia pro ſapientia fuit*] Tac. 1. hiſt. de Galba & iiſdem agens temporibus, *Claritas natalium & metus temporum obtentui, ut quod ſegnitia erat, ſapientia vocaretur.* Savilius. Sub tyrannis vita actuoſa intuta, at contra inertia ipſo contemptu tuta & ſecura eſt. Sic lib. 6. ann. 4. Haterius Agrippa *ob ſegnitiam quamvis crudelem principem non metuens.* Item Junius Silanus *ſegnis & dominationibus aliis faſtiditus* lib. 13. Memmius Regulus *quiete defenſus* 14, 47. Sic Galba ſub Nerone *in deſidiam ſegnitiamque converſus eſt, quod nemo rationem otii ſui reddere cogeretur*, Sueton. c. 9. Revera tunc conſideratum ac ſapientem fuiſſe, qui ætatem in tenebris ageret & Plinius in Pan. teſtatur, & vox vulgi apud Senecam cap. 55. *O Vatia, ſolus ſcis vivere.* Virdungus.

7 *Nec enim juriſdictio obvenerat*] Id eſt, nec prætor Urbanus nec Peregrinus erat; quæ duo rerum civilium munia erant, *juriſdictionis* proprie vocabulo comprehendi ſolita. Alia vindicabat ſibi criminalis cognitio, ut de ambitu, repetundis, falſo, veneficiis, &c. diſtinctoque *quæſtiones* nomine vocantur, quibus ſub Imperatoribus vacabat præfectus Urbis potius, quam ſuus prætor, cui iſto tempore tantum umbra nominis reſtabat ſine re. *Savilius.* Verum eſt, Prætores alios urbanos fuiſſe, alios peregrinos, quorum propria erat *juriſdictio:* ſed & hoc quoque veriſſimum eſt. Prætores quoſdam de cauſis cognoviſſe majoris rei, quæ *quæſtiones* dicebantur. v. g. de repetundis, de falſo, de ambitu, &c. Sed hæc Prætorum diviſio nihil ad hunc locum. Ergo præturæ annum tranſiit Agricola *quiete & otio*, quoniam *juriſdictio non obvenerat*, hoc eſt, jus non dixit, ſed *ludos & inania honoris*, ut loquitur Tacitus, *modo rationis & abundantiæ duxit.* Barclajus.

8 *Ludos & inania*] Per ludos & oblectamenta ſtudere populari gratiæ videtur proprium fuiſſe Ædilium, tranſiitque poſtmodum conſuetudo ad omnes pene magiſtratus, ut Quæſtores, Prætores, Conſules, &c. De Prætoribus dubitare non patitur Plutarchi locus in illis Caſſii ad Brutum verbis;

[1] modo rationis atque abundantiæ duxit, [2] uti longe à luxuria, ita famæ propior. Tum electus à Galba [3] ad dona templorum recognoscenda, diligentissima conquisitione [7] fecit, [4] ne cujus alterius sacrilegium respublica quam Neronis sensisset. Sequens annus gravi vulnere animum domumque ejus afflixit. nam [5] classis Othoniana licenter vaga [6] dum in Templo (Liguriæ pars est) hostiliter populatur, matrem Agricolæ in prædiis

παρὰ μὲν τῶν ἄλλων στρατηγῶν ἐπιδόσεις, καὶ θέατρα, καὶ μονομάχους, παρὰ σοῦ δὲ τὴν κατάλυσιν τῆς τυραννίδος ἀπαιτοῦνται. i. *ab aliis quidem Prætoribus exspectat populus donaria, ludos, gladiatores, sed à te rem majoris momenti.* Savilius. Hi sunt ludi, quos *honorarios* vocat Suetonius lib. 2. ut *jus honorarium.* Virdungus.

1 *Modo rationis atque abundantiæ*] Id esset, modo quodam & temperie inter rationem, & abundantiam. Rationem, quæ dissuadet in talibus effundere. Subiit aliquando legere: *moderationis suæ atque.* vel potius, *moderationi, satisque abundantiæ.* Utrique satisfecit, & Moderationi, & Abundantiæ: medius igitur. *Lipsius.*

Modo rationis atque abundantiæ duxit] Sunt qui *abundantiæ* vocem interpretentur magnificentiam: quasi Agricola duxerit ludos, temperamento quodam adhibito, intra terminos à ratione consuetudineque præscriptos, ac magnificum liberalemque apparatum. Ego vero hanc non fuisse Taciti mentem arbitror: sed *abundantiam*, ad ipsius Agricolæ opes & rem familiarem referri: ut scil. ludos atque inanes honores exercuerit, modo quodam convenientis rationis, & suarum facultatum. Cicero de leg. lib. 2. de liberalitate loquens præcipit, *ut modus adhibeatur, isque referatur ad facultates.* Et inferius eod. lib. de iis ipsis ludis præscribit, ut pro facultatibus fiant. Huic sensui lucem affert Lex XXI. Cod. Theod. de præt. & quæst. *Cum enim populo fuerit intimatum, conlata à nobis editionis necessitate cum subsidiis facultatum, & professionis modo; rite poterit definiri, quid unusquisque expensæ pro captu virium debeat sustinere. Sane eodem arbitrio, nulla lege præscribimus, qui pro consideratione patrimonii, nataliumque merito, secundum splendorem honoris proprii, enormitatem imperii non recusant.* Quomodocunque, tangere videtur Tacitus corruptum sæculi morem, quo magistratibus ineundis, sumptus intolerabiles Romæ fiebant in ludorum spectaculorumque editionibus: cum omnis generis feras, nobiles equos, multaque alia sumptuosa, ex longinquis transmarinisque provinciis, unusquisque designatorum certatim mercari curaret, præter immensa dona, quæ sportularum nomine amicis post editiones mittebantur, ut ex historia est notissimum. *Pichena.* Fateor me nescire quid sibi velit Tacitus. Legerim: *Ludos & inania honoris, moderationis neque abundantiæ duxit.* Ludos Agricola & honores potius cum modo, quam abundantia exhibendos censuit. Inveteratam lectionem sic etiam non male constituas: *modo rationis neque abundantiæ duxit.* Colerus. Id est, pro patrimonii modo & viribus, quas plerumque ista editio spectaculorum exhauriebat. Hinc Boëtius præturam *Senatorii census gravem sarcinam* vocat. Nam quæ olim magna vis imperii jurisdictionisque fuit prætoriæ, ea postea cœpit esse onus senatorum in edendis populo scenicis & circensibus voluptatibus. Vid. Cujacius Paratit. C. de off. præt. item Notis ad l. 1. C. de præt. & hon. præt. Postremo si prætores & quæstores des. non adessent, quando ob dignitatem ludos exhibere debebant, plectebantur condemnatione frumentaria sive triticaria ex Constantini l. 1. & l. 2. de prætor. & Quæst. C. Th. confirmata à Constantio l. 3. & 7. eod. mox à Valentiniano l. 18. eod. Fiscus quoque eorum nomine expendebat sumptus, quos absentes postea refundere cogebantur, l. 6. eod. Vide Not. Fr. Jureti ad Symmachum. *Virdungus.* Scriverius malebat, *moderatiora quam abundantia.* Sed vulgatam mutare non est necesse. Sententia enim; ita ut rationis & opum suarum rationem haberet. *Boxhornius.*

2 *Uti longe à luxuria, ita*] Ut, etiamsi non nimis profusus esset in his ludis, tamen eos potius fama celebraret, ut magnificos, quam ut de parvi sumptus parceque adhibitis sileret. Ex præscripto scilicet Ciceronis hic se gessisse Agricolam, lib. 2. Offic. 16. *Virdungus.*

3 *Ad dona temporum*] Constituimus, *templorum.* Rhenanus.

4 *Ne cujus alterius sacrilegium respublica*] Suet. Ner. 32. *templis compluribus dona detraxit, simulacraque ex auro, vel argento fabricata conflavit, in his Penatum Deorum, quæ mox Galba restituit.* Barclajus.

5 *Classis Othoniana*] Extant hæc, quæ Tacitus designat. 2. hist. *Savilius.*

6 *Dum in Templo*] Audio Savilium (videre nondum contigit, etsi valde optanti) correxisse: *Dum Intemelio:* certe acute & sagaciter, quantum potest. Fulvius tamen in veteri codice repperisse ait: *Dum Intemelium, Liguriæ urbs est.* In re consentio, in verbo mutem: *Dum Intemelios.* Nam populi sunt hoc nomine: & pro urbe, aut singulariè si legas, vix phrasis & textus admittit. *Lipsius.*

Dum in templo, Liguriæ pars est] V. C. habet. *Dum Intemelium, Liguriæ urbs est.* Ursinus. Savilius ingeniosissime & levissima mutatione, *Intemelio.* Mercerus. Monet Mercerus ab Henrico Savilio rectius legi, *dum Intemelio.* Pichena. Savilius Anglus, ut ajunt, correxerat: *dum Intemelio.* Sed ante ipsum ita quoque legendum esse censuerat Hieronymus Surita, in accuratissimis illis ad Itinerarium vetus Emendationibus. Fulvius *Intemelium.* Rectius

prædiis ſuis interfecit: prædiaque ipſa & magnam patrimonii partem diripuit, quæ cauſſa cædis fuerat. Igitur ad ſolemnia pietatis profectus Agricola, nuntio affectati à Veſpaſiano imperii deprehenſus, ac [1] ſtatim in partes tranſgreſſus eſt. [2] Initia principatus ac ſtatum urbis Mucianus regebat, admodum juvene Domitiano, & ex paterna fortuna tantum licentiam uſurpante. Is miſſum ad delectus agendos Agricolam, integreque ac ſtrenue verſatum, [3] viceſimæ legioni tarde ad ſacramentum tranſgreſſæ præpoſuit, [4] ubi deceſſor ſeditioſe agere narrabatur: quippe [5] legatis quoque conſularibus nimia ac formidoloſa erat. Nec legatus prætorius ad cohibendum potens, [6] incertum ſuo an militum ingenio: ita ſucceſſor ſimul & ultor electus, rariſſima moderatione maluit videri [7] inveniſſe bonos quam feciſſe. Præerat tunc Britanniæ8 Vectius Bolanus, [8] placidius quam feroci provincia [9] dignum eſt. temperavit Agricola vim ſuam, ardoremque compeſcuit, ne increſceret, [10] peritus obſequi, eruditusque utilia honeſtis miſcere. Brevi deinde Britannia conſularem Petilium Cerialem accepit. [11] Habuerunt virtutes ſpatium exemplorum. Sed primo Cerialis [1] modo

ctius puto correxiſſe Anglum & Hiſpanum. Et tamen hi etiam cur non potius ſcripſere *Intemelios?* Strabo à me ſtat lib. 4. Ἄλβιον Ἰντιμέλιον, καὶ οἱ κατοικοῦντες Ἰντιμέλιοι. *Colerus.* Ituriebam, quid *Templi* vocabulum hic rerum ageret, rogaturus Pythium; & incidi in Pithæum, Franciſcum ajo, bonum Gallorum, qui primus me monuit, non *in Templo*, ſed *Intemelium* legendum. Quod vidit etiam Savilius. Plinius 3, 5. *Intemelii* meminit. *Barclajus.*

1 *Statim in partes*] Nam ſplendidiſſimus quiſque in Veſpaſiani proni, lib. 4. hiſt *Boxhornius.*

2 *Initia principatus*] Per abſentiam Veſpaſiani, qui adhuc in Ægypto morabatur lib. 4. hiſtor. Hujus Muciani, præter noſtrum, qui eum graphice depingit 1. hiſtor. varii meminerunt, velut Suetonius in Veſpaſiano, Joſephus lib. 5. de bello Judaic. Dio Caſſ. lib. 65. & ſeq. Aurelius victor, Plinius & plerique alii. *Virdungus.*

3 *Viceſimæ legioni tarde*] Erat ea legio in Britannia. Ergo ſubintelligendum eſt, eo miſſum Agricolam, licet Tacitus non exprimat. Sed ex ſequentibus patet. *Pichena.*

4 *Ubi deceſſor*] Roſcius Celer, qui legatus viceſimæ legionis & diſcors Trebellio dicitur 1. hiſt. 60. *Boxhornius.*

5 *Legatis quoque conſularibus*] Sub principibus duo genera legatorum, Conſulares & Prætorii. ille toti exercitui præerat, iſti legionibus ſingulis. Vide Lipſium de mil. Rom. 2. dial. 11. & 15. dial. 18. *Pichena.*

6 *Incertum ſuo*] Quod aut ille imperandi, aut hi parendi neſcii. *Virdungus.*

7 *Inveniſſe bonos*] Quod Marcus imperator, moderatiſſimus in hominibus deterrendis à malo, invitandis ad bona, remunerandis copia, indulgentia liberandis, ex malis bonos, ex bonis optimos reddens, ut ſcribit Capitolinus. Nec ſecus Metellus exercitum, quem corruptiſſimum acceperat, prohibendo à delictis magis quam vindicando brevi confirmavit, teſte Salluſtio. *Virdungus.* Moderatione opus erat quia ultionem ratio belli non permittebat. Sic Valens *utili moderatione non ſupplicium* &c. 2. hiſt. 29. *Boxhornius.*

8 *Placidius quam feroci*] Abſurdum eſt dicere Bolanum nimis imperaſſe molliter & ei rei fuiſſe remedium, quod Agricola refrenaverit ardorem ſuæ virtutis, ne ultra, quam par erat, ſeſe exſereret. Corrigo igitur: *paullo durius q. f. pr. dignum. Aſt temperavit.* Quaſi vellet, Bolani ſeveritatem & rigorem in regenda provincia, cujus incolis inerat multa ferocitas, mitigaſſe ac temperaſſe prudentiam Agricolæ. Aut certe, cum Bolanus clementius præeſſet, Agricolam alia ratione uſum, ſed ita, ut ſpiritus impetuſque animi reprimeret contineretque. Etſi Tacitus brevitatem conſuetam ſectatus hic non ita clare exprimat. *Harlæus.* Hoc vero nec clare nec obſcure exprimit Tacitus. Sed *placidius*, eſt, non tam alacris arrectuſque & intentus ad bellandum, quam oportebat eſſe ducem, ubi quotidie hoſtis ante oculos exſultabat & laceſſebat. Ab hoc torpore longiſſime remotus Agricola, ardebat ille quidem cupidine rei gerendæ, non tamen eam ſic prætulit, ut legatum conſularem offenderet, & vel audendo vel cenſendo fortia & ferocia ſegnitiem ei ſuam exprobraret. *Gronovius.*

9 *Dignum eſt*] Malo, *eſſet.* Acidalius.

10 *Peritus obſequi*] Talis Hephæſtio deſcribitur Q. Curtio lib. 3. c. 12. & Annius Baſſus legionis legatus apud Poppæum Silvanum 3. hiſtor. 50. *Virdungus.*

11 *Habuerunt virtutes*] Ego ſic lego: *Habuerunt virtutes ſpatium & exemplum. Sed primo Cerialis modo labores*, &c. Hac ſententia: Cerialis & ſpatium campumque exercendis virtutibus dedit, & exemplum. Ipſe enim bonus ſtrenuuſque dux. Sed tamen initio, labores dumtaxat & pericula cum Agricola partiebatur: mox, virtute ejus clare cognita etiam laudem. Pichena autem retinet vulgatam, &

[1] modo labores & discrimina, mox & gloriam communicabat: [2] sæpe parti exercitus in experimentum, aliquando majoribus copiis ex eventu præfecit. [3] nec Agricola umquam in suam famam gestis exsultavit; [4] ad auctorem & ducem, ut minister fortunam referebat: ita virtute in obsequendo, verecundia in prædicando, extra invidiam, nec extra gloriam erat. Revertentem ab legatione legionis divus Vespasianus [5] inter patricios ascivit, ac deinde [6] provinciæ Aquitaniæ præposuit, splendidæ in

& capit de utriusque virtutibus, Cerialis & Agricolæ, quæ spatium habuerint exempla prodendi. *Lipsius.*

Habuerunt virtutes spatium exemplorum] Lipsius legit, *spatium & exemplum*, & de Ceriale tantum intelligere videtur, qui scil. spatium campumque exercendis virtutibus dederit. Ego vulgatam lectionem probam censeo, ut de utriusque virtutibus loquatur, quæ spatium habuerint, multa de se ipsis exempla prodendi. Ideo statim sequitur, de Cerialis humanitate ac facilitate erga Agricolam, & de hujus modestia atque obsequio erga illum. *Pichena.* Optime vulgata, Agricola licet ingenii militaris, sub Vectio tamen, qui placidiora respiciebat, sese continuit. post illa vero ducem nactus Cerialem, qui, ut lib. 3. hist. *pugnæ avidus, & contemnendis quam cavendis hostibus melior*, potuit (quasi perruptis angustiis) spatiose suas exercere virtutes, & nunc pugnam capessendo, nunc rem Romanam consiliis juvando aliis exemplo esse. *Salinerius.* Lipsii emendatio non spernenda, quam eleganter ipse explicat. Ego tamen, si dissentire fas, præoptem scribere, *spatium experimentorum.* Atque etiam ne membrum hoc orationis ita sit nudum, & parum cum superiore cohærens, addam initio voculam, quæ perire facillime potuit. Lego, *Brevi deinde Britannia consularem Petilium Cerialem accepit. ibi habuerunt virtutes spatium experimentorum.* Sub Vectio Bolano, inquit, vim ardoremque suum compescuit Agricola: sub Ceriali vero spatium campumque habuit, ubi se virtutes ejus experirentur. *Acidalius.*

1 *Modo labores & discrimina*] Huc pertinet Aristophanis in Equitibus: ἐρέτην χρὴ πρῶτα γενέσθαι, πρὶν πηδαλίοις ἐπιχειρεῖν. Κᾆτ' ἐντεῦθεν πρῳρατεῦσαι καὶ τοὺς ἀνέμους διαθρῆσαι. Κᾆτα κυβερνᾶν αὐτὸν ἑαυτῷ. *Remigem oportet ante esse quam clavum in puppi tenere: Ac postea demum proretam agere atque observare ventos, Ac deinde gubernare ipsum se ipso.* Virdungus.

2 *Sæpe parti*] Ductorum periculum faciendum in minoribus, antequam majora eis concedas. Q. Fabius ad T. Otacilium apud Livium 24, 8. *Idem.*

3 *Nec Agricola unquam*] Sicut stolide Antonius Primus literis ad Vespasianum compositis 3. hist. 53. *Idem.*

4 *Ad auctorem & ducem*] Agrippa duorum admonebat virum in aula σωθησόμενον, τῆς μὲν δυσχερείας αὐτὸν τῶν πραγμάτων ἀπαλλάττειν, τὴν δὲ δὴ κατόρθωσιν σφῶν ἐκείνοις φυλάσσειν. *salvum futurum, unius ut difficultatem rerum ipse susciperet atque amoliretur, alterius ut gloriam summæ manus imposita principi relinqueret,* Dio lib. 49. Aurelius Victor de Juliano: *Quæ, quanquam vi ejus, fortuna principis tamen & consilio accidere. Quod adeo præstat, ut Tiberius Galeriusque subjecti aliis egregia pleraque, suo autem ductu atque auspicio minus paria experti sint.* Idem.

5 *Inter Patritios adscivit*] Ex præcipuis populi Rom. divisionibus hæc erat, qua dispescebatur inter Patres, Patritios, & plebejos. Patritios omnes Romulus, narrante Livio, in Senatum & Publicum Consilium cooptaverat. Dionysius vero ex Patritiis vult Senatores electos. Hostilius cum Albam transferret Romam, Principes Albanorum in Patres, ut ea quoque pars Reip. cresceret, legit, Julios, Servilios, Quinctios, Geganios, Curatios, Clœlios. Post quem Tarquinius Priscus non minus regni sui firmandi, quam augendæ Reip. memor, centum in Patres legit, qui deinde minorum gentium sunt appellati. Liv. lib. 1. ejectis deinde Regibus, *quo plus virium in Senatu frequentia etiam ordinis faceret, cædibus Regis deminutum Patrum numerum prioribus equestris gradus lectis, ad trecentorum summam explevit Brutus.* Livius lib. 2. Quinquennio post, Appius Claudius cum sua factione ex Sabinis Romam profugus, *inter partes lectus est*; ultimus, quantum ex lectione recordor, quem libera Resp. patritiatus honore dignata est. Cæsares longo post tempore, exolescentem morem revocarunt similes ob causas, vel ut amicis gratificarentur. *Julius* (Sueton. 41.) *Senatum supplevit, Patritios allegit.* Tum Augustus, τό, τε τῶν εὐπατριδῶν γένος συνεπλήθυσε, τῆς βουλῆς οἱ δῆθεν ἐπιτρεψάσης τοῦτο ποιῆσαι, ἐπειδὴ τότε πλεῖστον ἀπολώλει σφῶν. οὐδὲν γὰρ οὕτως ὡς τὸ γενναῖον ἐμφυλίοις πολέμοις ἀναλίσκεται. i. *permittente Senatu, ut præ se ferebat, supplevit Patritiorum numerum, quorum maxima pars perierat, cum nulli bellis civilibus magis absumantur quam antiqua nobilitas.* Dio lib. 52. *iisdem diebus in numerum Patritiorum adscivit Cæsar* (Claudius) *vetustissimum quemque è Senatu, aut quibus clari parentes fuerant, paucis jam reliquis familiarum, quas Romulus majorum, & L. Brutus minorum gentium appellaverat, exhaustis etiam quas Dictator Cæsar lege Cassia, & Princeps Augustus lege Senia sublegere.* Tac. 11. Ann. Tandem Vespasianus, ut fidem facit hic locus, post quem in subrogationis similis nulla deprehendo vestigia. Solum invenio excogitatum Constantino Magno novum dignitatis genus, sub prisco quidem Patritiatus titulo, sed quod honores præfecti Prætorio excederet. Zosimus. Ὀπτᾶτος παρὰ Κωνσταντίνου τῆς ἀξίας τετυχήκει τοῦ Πατρικίου, πρώτου ταύτην ἐπινοήσαντος τὴν τιμήν, καὶ προκαθῆσθαι τοὺς

ταύτης

in primis dignitatis adminiſtratione, ac ſpe conſulatus cui deſtinarat. Credunt plerique [1] militaribus ingeniis ſubtilitatem deeſſe, quia [2] caſtrenſis juriſdictio ſecura & obtuſior, ac plura manu agens, [3] calliditatem fori non exerceat. Agricola naturali prudentia, quamvis [4] inter togatos, facile juſteque agebat. Jam vero tempora [5] curarum remiſſionumque diviſa. ubi conventus ac judicia poſcerent, gravis, intentus, ſeverus, & [6] ſæpius miſericors: ubi officio ſatisfactum, [7] nulla ultra poteſtatis perſona, [8] triſtitiam, & [9] arrogantiam, & avaritiam exuerat: nec illi, quod eſt rariſſimum

ταύτης ἠξίου μόνος τῶν τῆς αὐλῆς ἐπαρχῶν νομοθετήσαντος. i. *Optatus obtinuerat Patritiatus dignitatem Conſtantini beneficio, qui honoris id commentus erat, eique ſupra Præfectum Prætorio conceſſit loci prærogativam* lib. 2. Et crebra Patritiorum in hunc ſenſum mentio ſub poſterioribus Imperatoribus. *Savilius.*

6 *Provinciæ Aquitaniæ*] Hæc latiſſima ditiſſimaque regio à Pirenæis montibus ad Ligerim uſque tunc ex inſtituto Auguſti pertinebat, Auctores Strabo & Ptolemæus. Prius enim Celtas & Aquitanos diſterminabat Garumna, ut ex Cæſare, Mela aliiſque notum. De ejus provinciæ nobilitate Auſonius inde oriundus, Salvianus lib. 7. Ammianus lib. 15. & Sidonius lib. 4. ep. 22. Auguſtus Aquitaniam triplicem inſtituit: Primam, cujus caput Avaricum fuit, Biturigum Cuborum; ſecundam, cujus primaria urbs Burdigala, Biturigum Vibiſcorum; tertiam Transgarumnanam, in qua principem tenebat locum Auguſta Auſcorum, quæ provincia ab Auguſti temporibus ad Pipinum uſque nominata fuit Novempopulania; inde ad hunc diem Vaſconia. *Virdungus.*

1 *Militaribus ingeniis*] *Milites arma magis quam jura ſcire uſitatum eſſe*, ſcribit Imp. l. ult. C. de I. delib. Atque adeo in quovis milite juris ignorantia & error præſumitur ſine alia probatione, ut tradit Baldus. *Idem.*

2 *Caſtrenſis juriſdictio ſecura*] De qua adi Sigonium lib. 2. de antiquo jure provinc. c. 6. & in primis Lipſium de milit. 5. dial. 18. *Virdungus.* Corrigo *ſevera* pro *ſecura*. Harlæus. *Secura* ea minus anxia, ſollicita, *μικρολογοῦσα*, in apicibus nodiſque & ænigmatibus commenticii juris. *Gronovius.*

3 *Calliditatem fori*] Præſertim in formulis illis, in quibus qui uno verbo errarat, cauſa cadebat. Has formulas, ut & alias ſolennitates juris, in juriſdictione caſtrenſi non ita ſtricte obſervari ſolitas innuit. ſed neque callida juris interpretatione milites alium ab alio, ut in foro, ſupplantatos. *Virdungus.*

4 *Inter Togatos*] Aquitania enim tum pacata erat Provincia, & belli expers nec militibus infeſſa. *Savilius.* Imo *inter ſagatos*, aut *quamvis non inter togatos.* nam de caſtrenſi juriſdictione ſermo, in qua Agricolæ æquitas non minus quam aliorum in foro eluxit, quod ut rarum merito notat Tacitus. *Grotius.*

5 *Curarum & remiſſionum diviſa*] Id eſt, utrumque tempus, & otii & negotii recte diſpenſatum & in utroque *τὸ πρέπον* obſervatum. Nimirum, ut canit poëta, *Temporibus ſervire decet. qui tempora certis Ponderibus penſavit, cum ſi bella vocabunt, Miles erit; ſi pax, poſitis toga veſtiet armis.* Quare mox idem Piſonem deprædicans: *Mira ſubeſt gravitas inter fora: mirus omiſſa paulliſper gravitate lepos.* Talem L. Craſſum Cicero deſcribit 1. de Orat. & Africanum juniorem Vellejus; ubi *neminem eo elegantius intervalla negotiorum otio diſpunxiſſe refert.* Virdungus.

6 *Sæpius miſericors*] Judicis boni eſt, quantum fides & religio permittunt, abſolvendi quam condemnandi reum cauſas quærere: de qua re multæ præclaræ ſententiæ apud Senecam in libris de Ira & Clementia. *Idem.*

7 *Nullam ultra poteſtatis perſonam, triſtitiam & arrog.*] Conjicio ſcribendum; *ubi officio ſatisfactum nulla ultra poteſtatis perſonam triſtitia. Et arrogantiam.* Nam ſi quis malit *ultra* adverbialiter accipere pro *ulterius*, *nulla ultra poteſtatis perſona*, *triſtitiam*, *& arrog. & avarit.* Rhenanus. Importuna hic *avaritiæ* mentio, ubi moderatio morum adverſus alios intra facilitatem & ſeveritatem deſcribitur. Mutanda igitur vox, ſi commode poteſt: ſi non, ejicienda potius, ut inſititia. Mutare ego volebam, *amaritiem:* ut non acerbum fuiſſe dicat. Sed non placet. Præcedentia & ſequentia qui legit paullo attentius, quale quid requiratur, tam facile, quam *avaritiam* non convenire videt. Probari tamen videtur iis, quæ ſtatim ſubduntur, *integritatem atque abſtinentiam.* Acidalius. Sic Catonem Uticenſem deſcribit Plutarchus, *ἄχρι τοῦ βήματος καὶ τοῦ συνεδρίου χαλεπὸν ὄντα καὶ φοβερὸν ὑπὲρ τῶν δικαίων, εἶτα πᾶσιν εὐνοικῶς καὶ φιλανθρώπως προσφερόμενον. Virdungus.*

8 *Triſtitiam*] Triſtitia eſt nimia morum auſteritas ſive aſperitas: qualem cum in Xenocrate animadverteret Plato jubebat eum *θύειν ταῖς χάρισιν.* Hujuſmodi indoles eminebat in filio Philippi Auguſti C. Julio Saturnino vere Saturnina, ut habes in Aurelii Victoris epitome. In primis Tiberius hoc nomine male audiit. Sueton. 21. & 59. *Virdungus.*

9 *Arrogantiam*] Ob quam Tarquinium & *libidine præcipitem* & *avaritia cæcum* & *immanem crudelitate vocaverunt Superbum: & putaverunt ſufficere convicium*, inquit Panegyriſtes. Lucullo quoque, ſummo alioquin imperatori, ea res peſſime vertit apud ſuos: & ante eum Pauſaniæ non minus celebri

mum, aut [1] facilitas auctoritatem, aut ſeveritas amorem deminuit. Integritatem atque abſtinentiam in tanto viro referre, [2] injuria virtutum fuerit. Ne famam quidem, [3] cui etiam ſæpe boni indulgent, [4] oſtentanda virtute, [5] aut per artem quæſivit: [6] procul ab æmulatione adverſus collegas, procul à contentione [7] adverſus procuratores. & vincere inglorium, & [8] atteri ſordidum arbitrabatur. [9] Minus triennium [10] in ea legatione detentus, ac ſtatim ad ſpem conſulatus revocatus eſt, comitante opinione, Britanniam ei provinciam dari; nullis in hoc ſuis ſermonibus, ſed quia par videbatur. haud ſemper errat fama, [11] aliquando & eligit. [12] Conſul egregiæ tum ſpei filiam juveni mihi deſpondit, ac poſt conſulatum collocavit, & ſtatim Britanniæ præpoſitus eſt, [13] adjecto pontificatus ſacerdotio. Britanniæ ſitum populoſque

bri victori Perſarum, & Perdiccæ inter duces Alexandri primi nominis. *Idem.*

1 *Facilitas auctoritatem aut ſeveritas amorem*] Cicero ad Brutum in Orat. *Quid enim tam diſtans, quam à ſeveritate comitas? quis tamen unquam te aut ſanctior eſt habitus aut dulcior*; Et hunc virtutum diverſarum concentum in Trajano prædicat Plinius. Omnes autem de fonte Iſocratis ad Nicoclem potaſſe videntur. *Idem.*

2 *Injuria virtutum fuerit*] Hoc eſt, longe excellentioribus virtutibus exſplendeſcebat Agricola, quam ut in ejus laudibus hæ commemorari debeant, quibus qui præditus eſt, non tam laudandus, quam vituperandus, qui præditus non eſt. *Idem.*

3 *Cui etiam ſæpe boni*] Quippe etiam ſapientibus cupido gloriæ noviſſima exſuitur, lib. 4. hiſt. ex illo Platonis, τὴν κενοδοξίαν, ὡς τελευταῖον χιτῶνα. Etenim ut ait Cicero pro Archia cap. 11. *inſidet quædam in optimo quoque virtus* &c. Qui quidem locus totidem fere verbis exſtat etiam in Rabiriana perduell. cap. 10. Auguſtin. de civ. dei. 5, 17. *Idem.*

4 *Oſtentanda virtute*] Ita lego, pro *oſtentandam.* Rhenanus.

5 *Aut per artem*] Ut Africanus ſuperior. Livius lib. 26. & Polybius lib. 9. apud noſtrum lib. 13. Domitius Corbulo, *ſuper experientiam ſapientiamque etiam ſpecie inanium validus.* Cæterum hi tales, ni fallor, jure excuſantur, quibus ſcenæ ſerviendum. At illos artifices, qui probitatis famam aucupantes, pauperes humileſque ſimulant, pleni intus immanis cujuſdam ambitionis & φιλαυτίας, facile averſeris. *Virdungus.*

6 *Procul ab æmulatione adverſus collegas*] quid ergo ait Tacitus de collegis? nam omnes alii ejuſdem provinciæ miniſtri ſub illo erant. Cenſeo collegas vocari legatos alios, qui finitimis provinciis præerant. *Pichena.*

7 *Adverſus procuratores*] Exemplum apud noſtrum lib. 14, 38. Nota autem procuratorum improbitas ex dicto Alexandri Severi apud Lamprid. *malum neceſſarium* eos vocantis. *Virdungus.*

8 *Atteri ſordidum*] Senecæ eſt: *cum ſuperiore contendere, furioſum; cum pari, anceps; cum inferiore, ſordidum.* Et lib. 1. de clem. cap. 21. monet, *à quibuſdam non aliter quam ab animalibus parvis & obterentem inquinantibus reducendam manum eſſe.* Generoſe Metellus apud A. Gellium 6, 11. *Idem.*

9 *Minus triennium*] De Procos. Auguſtus conſtituit, ut eorum Præfecturæ eſſent annuæ: de ſuis legatis (quos Proprætores, etſi conſulatum geſſiſſent, nominari voluit) ut plures annos cum imperio eſſent. Tiberius in ea re vel nimius; cauſas exponit Joſephus 18. Antiq. Laudatur ob id & Pius Antoninus Capitolino cap. 5. Et auſus ſimilia Peſcennius Niger ad Marium & Commodum ſcribere, Spartiano teſte cap. 7. Sed huic commodo ingens periculum adjunctum, quod multos diuturna conſuetudo imperii corruperit & ad rerum novarum conſilia impulerit. *Idem.*

10 *In ea legatione*] Legationem vocat, cum tamen præſes provinciæ fuerit Agricola. Sed nota eſt diviſio provinciarum ab Auguſto facta, ſic, ut aliæ Cæſaris, aliæ populi dicerentur; Cæſaris, quæ validiores erant, & quas annuis imperiis regi nec facile nec tutum erat. Has igitur ipſe ſuſcepit in eaſque rectores mittere inſtituit viros (ut eſt apud Strabonem) qua conſulares qua prætorios, ſed & equites, quos ille generali nomine διοικητὰς, juriſconſulti in Pandectis *Præſides* appellant. Iidem ſpeciali nomine *legati Cæſaris* dicti. At qui in provincias populi miſſi, ii *Proconſules* dicebantur: unde tit. lib. 1. Pandect. de offic. Procoſ. qui ad populi provinciarum rectores ſolos pertinet. Dio lib. 53. Sueton. Aug. 47. alii. *Idem.*

11 *Aliquando & elegit*] Opinor ſcribi debere, *eligit.* Niſi quis ſuſpicetur fuiſſe, *ferit*, ut ſit tranſlatio à ſagittariis. Ibid. pro *collavit* ſcripſi, *collocavit.* Rhenanus. Heſiodus: Φήμη δ' οὔτις πάμπαν ἀπόλλυται ἥν τινα πολλοὶ Λαοὶ φημίζουσι. Vulgo jactatum, *Vox populi, vox Dei.* Virdungus.

12 *Conſul egregiæ tum ſpei filiam juveni mihi deſpondit*] Dubites, utrum jungas, *conſul egregiæ ſpei*, an, *filiam egregiæ ſpei.* Quod ſi hoc potius, magis etiam dubites, an non *ſpeciei* pro *ſpei* ſcribendum. Sed *filia egregiæ ſpei*, quæ in præclarum matrimonium ſpe & voto multorum deſtinabatur. *Acidalius.*

13 *Adjecto Pontificatus ſacerdotio*] Omnia Sacerdotum collegia, quorum ingens Romæ turba, illud Pontificum anteibat dignitate, quatuor conſtans viris, quibus mox ſimilis numeri data acceſſio, poſt-

losque multis scriptoribus memoratos, non in comparationem curæ ingeniive referam: sed quia tum primum perdomita est. itaque quæ priores nondum comperta eloquentia percoluere, rerum fide tradentur. Britannia [1] insularum quas Romana notitia complectitur maxima, [2] spatio ac cælo in Orientem Germaniæ, in Occidentem Hispaniæ obtenditur: Gallis in Meridiem etiam inspicitur: [3] Septemtrionalia ejus, nullis contra terris, vasto atque aperto mari pulsantur. Formam totius Britanniæ Livius veterum, Fabius Rusticus recentium eloquentissimi auctores, [4] oblongæ scutulæ

postmodum etiam sub Sylla auctis. Successoris electio penes ipsos fuit, quandoque penes populum, tandem penes Principem. Collegio isti præerat Pontifex Maximus, stabilita in ipsis Cæsaribus dignitas jam à Julii usque temporibus, in quo Imperium & Pontificatus primum coaluerant, per mutationum vices, more in Christianos Cæsaris propagato, donec cum habitu sacro ipsum quoque nomen Gratianus rejicit. Zosimus lib. προσαγαγόντων αὐτῷ τῶν Ποντιφίκων κατὰ τὸ συνηθὲς τὴν ἱερατικὴν στολὴν, ἀπεσείσατο τὴν αἴτησιν, ἀθέμιτον εἶναι τῷ Χριστιανῷ τὸ σχῆμα νομίσας i. *cum Pontifices ad ipsum ex more deferrent usitatam Pontificibus vestem, renuit, Christiano indignum ratus ea indui.* Postea Theodosius, ut idem Zosimus & Symmachus auctor est, collegium illud Pontificum dissolvit. neque alios Sacerdotes superesse passus est, in fiscum redactis eorum bonis. Nomen Pontificis scribit Varro lib. 4. de Ling. Lat. deductum esse à ponte, *nam ab iis Sublicius est factus primum, & restitutus sæpe.* Zosimus derivat à prisca apud Thessalos consuetudine ubi, templis nondum exstructis, imagines Deorum locabantur in ponte fluminis Penei, Sacerdotesque dicebantur γεφυραῖοι. *Savillius.*

1 *Insularum maxima*] Ambitus decies ter centena triginta sex millia passuum colligit. Ex Cambdeno. *Virdungus.*

2 *Spatio ac cælo*] Quid sibi velint hæc verba, quærunt: nec immerito. Ajo distinctione illustranda: *maxima spatio, ac cælo in Orientem.* Est maxima spatio: si cælum intueare, & ab eo situm, in Orientem Germaniæ objacet. *Lipsius.*

Spatio ac cælo in Orientem Germaniæ] Quid sibi velint verba, *spatio ac cælo*, non facile liquet. Tamen arbitror sensum esse: Britanniam Germaniæ, Hispaniæque obtendi, non quidem ex proximo, sed spatio ac cælo mediante, id est, per longum intervallum maris atque aëris. Quoniam autem de Gallia, quæ vicina est, idem dicere non potuit, propterea sequitur: *Gallis in meridiem etiam inspicitur.* Pichena. Sic Mela 2. 2. *diversas spatio pelagoque terras.* Male hæc Taciti Lipsius corrigit. *Is. Voss.*

3 *Septentrionalia ejus: nullis contra terris, vasto atque aperto mari pulsantur.*] Vera narrat, si vera sunt, quæ etiam hodie afferunt Incolæ: quod ego scio. Nam Collonia (sic castrum vocatur in quo primum terram tetigi) sita est in littore quod *tam vasto atque aperto mari pulsatur.* Quo loco, ut obiter dicam, non pauca sunt vestigia veterum bellorum cum Anglis præsertim. Est in eodem littore, in territorio gentis Barclayanæ portus quidam, qui nostra lingua *Auld heauen* appellatur, quem qui viderit longe facillime intelliget, quæ scribit Virgil. 1. Æn. v. 163. quibus versibus tam graphice depinxit portum nostrum, quam natura finxit. *Barclajus.*

4 *Oblongæ scutulæ vel bipenni assimilavere*] *Scutula* hic usurpata Tacito & Martial. lib. 11, 32. & *scutella* Tullio, notat paropsidem, vulgo mensis adhiberi solitam, qua inferantur fercula, & scutella est ἑτερομήκης quadrilatero oblongo apud Censorinum cap. 18. comparata, cujus hæc est apud Euclidem definitio (Censorini enim locus corruptus est) τετράπλευρον ὃ ὀρθογώνιον μὲν ἐστὶν, οὐκ ἰσόπλευρον

A | *Scutula* | *Cuneus*

δ. i. *figura quadrilatera rectangula, sed lateribus inæqualibus*, qualem exhibet litera A. quamquam hic Taciti locus ostendere videatur, non omnes scutulas fuisse ἑτερομήκεις, sed alia nonnullas figura. Addit enim *oblongæ*, limitata vocabuli generalioris significatione. *Bipennis*, ait Quintil. Inst. Orat. lib. 1. *securis utrinque habens aciem, à pinna quod est acutum.* Jam vero descripta hic Britanniæ pars quam habeat cum securi aut cuneo, aut alterutro, (cum tamen ex Geometriæ placitis duo uni tertio proportionalia, etiam inter se talia esse deberent) conformitatem, quia dispicere nequeo, aliis libenter illud examen defero. Unum id re doctus animadverti multis Scriptoribus male cessisse ejusmodi similitudinum commenta. Strabo notam Orbis partem χλαμυδοειδῆ. i. *chlamydi* comparat. Aristoteles 2. meteor. *tympano.* καὶ οὔσης οἷον τυμπάνου. τοιοῦτον γὰρ σχῆμα τῆς γῆς. Dionysius Afer *fundæ* σφενδόνῃ

ſcutulæ vel bipenni aſſimilavere. & eſt ea facies [1] citra Caledoniam, [2] unde & in univerſum fama eſt tranſgreſſa. ſed immenſum & enorme ſpatium procurrentium extremo jam litore terrarum, velut in cuneum tenuatur. Hanc oram noviſſimi maris [3] tunc primum Romana claſſis circumvecta, [4] inſulam eſſe Britanniam affirmavit, ac ſimul [5] incognitas ad id tempus inſulas, quas Orcadas vocant, invenit, domuitque. [7] diſpecta eſt & Thyle, quam hactenus [8] nix, & hiems abdebat. [9] ſed mare pigrum & grave remigantibus perhibent. [10] ne ventis quidem proinde attolli: credo quod [11] rariores terræ monteſque, cauſſa ac materia tempeſtatum, & [12] profunda moles

δόνῃ ἐοικυῖα (miro ſcil. paritatis conſenſu) & uterque Hiſpaniam bovis tergori; Rutilius Numatianus Italiam frondi quernæ; idem Dionyſius Africam & Europam cono Iſoſceli verſu 277. Peloponneſum Πλατάνοιο μυουρίζοντι πετήλῳ. l. *Platani ſolio muris caudam referenti*. Savilius. Lances fuiſſe & quadratas, & rotundas, qui Juriſprudentiam vel libavit, non poteſt ignorare, ſic *ſcutulas* vel *ſcutellas* quadratas quoque fuiſſe & rotundas audeo affirmare, quoniam Tacitus videtur vocem *ſcutulæ* temperare adjiciendo *oblongæ*, quod ſuperfluum videretur, ſi omnes ſcutulæ oblongæ. Ajo ergo ſcutulas & lances non figura diverſas fuiſſe ſed profunditate. Mart. XI, 32. *leves ſcutulas, cavaſque lances.* De bipenni quid dicam? certe fuit anceps; auctor mihi Feſtus. *Anceps ſignificare mihi id videtur, quod ex utraque parte caput habeat, ut ſecuris, bipennis.* quibus verbis recte dicit ſecurim ancipitem, ut & Ovid. 8. Met. *Ancipitemque manu tollens utraque ſecurim.* Formam ſecuris nihil æque repræſentat, atque Securidaca, quam à ſimilitudine pelecinon vocant Plinius 29, 27. & Mathiolus in lib. 3. Dioſcoridis. Ceterum totius Britanniæ formam ſcutulæ, aut bipenni non pictores, ſed hiſtoriographi aſſimilavere: quibus non minus credo quam calceolario de crure differenti. *Barclajus.*

1 *Citra Caledoniam*] Caledonia Scotiæ pars Septentrionalis, nunc Albania. *Savilius.*

2 *Unde & in univerſum fama eſt tranſgreſſis*] Lego, *unde & in univerſum fama, è tranſgreſſis.* Quaſi diceret, ſic narrant qui tranſgreſſi ſunt. *Rhenanus.* Hoc ideo, quia ad id ævi ulterior pars inſulæ Romanis fuerat ignota. *Virdungus.* Scripſiſſe auctorem cenſeo: *unde ea in univerſam fama eſt tranſgreſſa.* Gronovius.

3 *Tunc primum*] Quemadmodum Livius & Ruſticus referunt. Alioquin legerim, *quum primum.* Rhenanus.

4 *Inſulam eſſe*] Xiphilinus Tito: πρῶτός γε Ῥωμαίων ὧν ἡμεῖς ἴσμεν ἔγνω τοῦθ' ὅτι ἡ Βριττανία περίῤῥυτός ἐστι. i. Agricola *Romanorum primus, quantum nobis quidem conſtat, Britanniam eſſe inſulam comperit.* Dio paulo largius lib. 39. προϊόντος τοῦ χρόνου πρότερον τὸ ἐπ' Ἀγρικόλου Ἀντιστρατήγου καὶ νῦν ἐπὶ Σεβήρου Αὐτοκράτορος νῆσος οὖσα σαφῶς ἐλήλεγκται. i. *progreſſu temporis primum ſub Agricola Proprætore, & nunc ſub Severo Imperatore innotuit inſulam eſſe.* Savilius.

5 *Incognitas ad id tempus inſulas*] Si nunc demum inventæ, falſum quod Euſebius Chronico tradidit: *Claudius de Britannis triumphavit, & Orcadas inſulas Rom. adjecit imperio.* quem tamen plerique Epitomarii ſcriptores ſecuti ſunt. *Lipſius.*

6 *Quas Orcadas vocant*] Oroſius 7, 6. devictas Orcadas falſo tribuit Claudio. *Orcades etiam inſulas ultra Britanniam in Oceano poſitas Romano adjecit Imperio.* Sed antea cognitas fuiſſe Mela, qui ſcripſit temporibus Claudii, docet, tradito earum numero l. 3. *Triginta ſunt Orcades anguſtis inter ſe diductæ ſpatiis.* Savilius.

7 *Diſpecta eſt & Thyle*] Plerique Iſlandiam eſſe cenſuerunt: alii Scandinaviam peninſulam, ſed à veteribus inſulam creditam; Ortelius vult Tilemarchiam tractum Norvegiæ: Peucerus Schotlandiam, quæ objacet Bergis urbi Norvegiæ. Cui applaudit Cambdenus. *Virdungus.*

8 *Nix & hiems appetebat*] Scribo, *abdebat.* hoc eſt, occultabat. *Rhenanus.*

9 *Sed mare pigrum*] Hæc ſumpſit Jornandes in hiſtoria Gothorum. De Britannia enim loquens ait: *mari tardo circumflua, quod nec facile impellentibus cedat, nec ventorum flatibus intumeſcat: quia remotæ longius terræ cauſas motibus negant: quippe illuc latius quam uſquam æquor extenditur.* Pichena. Hodie certe id falſum. Nec Taciti ætate verum fuiſſe credendum. Repugnat ratio ipſa & natura maris. *Boxhornius.*

10 *Ne ventis quidem perinde attolli*; id eſt, non æque ut illud notum Romanis mare. Is apud Tacitum uſus iſtius vocis. Et in eo quod ſequitur non omnino negat impelli, ſed ait tardius impelli. *Grotius.* Plane naturæ hodierni de mari iſto (quod pro locorum varietate ſortitum appellationes, Germanicum, Septentrionale, Cimbricum, Balthicum, Codanium, Suevicum, Vandalium, Scythicum, Sarmaticum &c. dicitur) contrarium adfirmant; nauſeam enim majorem concitare navigantibus ob vehementiores motus, quibus modo ad æthera uſque attolli, modo in imum uſque infernum deprimi videtur. *Virdungus.*

11 *Rariores terræ monteſque, cauſa*] Reſcribo: *montes, qui* (vel *quæ*) *cauſa.* Rariores illa terra montes erigit, inter montes autem eorumque amfractus major vis incumbentium & ſe involventium ventorum. *Boxhornius.*

12 *Profunda moles*] Sane Suevicis ſive Norwegicis litoribus nonnullis immenſa eſt profunditas, aliis pleriſ-

moles continui maris tardius impellitur. Naturam Oceani atque æstus neque quærere hujus operis est, ac multi rettulère. unum addiderim: nusquam latius dominari mare, multum fluminum huc atque illuc ferre, nec litore tenus accrescere aut resorberi, sed influere penitus atque ambire, etiam [1] jugis atque montibus inseri velut in suo. Ceterum Britanniam qui mortales initio coluerint, indigenæ an advecti, ut in- 11 ter Barbaros, parum compertum. Habitus corporum varii: atque ex eo argumenta. nam [2] rutilæ Caledoniam habitantium comæ, magni artus, [3] Germanicam originem asseverant. [4] Silurum [5] colorati vultus, & torti plerumque crines, & [6] positu contra Hispaniam, Iberos veteres trajecisse, easque sedes occupasse fidem faciunt. [7] proximi Gallis, & similes sunt: seu durante originis vi; seu [8] procurrentibus in diversa terris, positio cæli corporibus habitum dedit. [9] in universum tamen æstimanti, Gallos vicinum solum occupasse, credibile est. [10] Eorum sacra deprehendas, superstitionum persuasione. Sermo haud multum diversus. in deposcendis periculis eadem audacia; & ubi advenere, in detrectandis eadem formido. plus tamen ferociæ Bri-

plerisque locis Oceanus Germanicus LX. tantum cubitorum altitudine dicitur, ac vix usquam centum cubitorum profunditatem excedere. *Virdungus.*

1 *Jugis atque montibus inseri, velut in suo*] Potest quidem interpretari: Mare in jugis montibusque quasi imperium exercere, tanquam in suo proprio alveo, ut Cicero ad Att. 13, 1. *Nam quomodo nunc est, pedem ubi ponat in suo non habet.* Tamen potius suspicor, corrupta esse verba, *velut in suo*, ac fortasse legendum, *velut insulis*: præsertim respectu verbi, *ambire.* Quasi dicat: inseritur aliquando montibus, eosque ambire conatur, ac si essent insulæ. *Pichena.*

2 *Rutilæ Caledoniam habitantium*] Adspexit, imo transcripsit in parte hunc locum Jornandes De origine Gothorum: *Silurum* (male in eo, *sylorum*) *colorati vultus*, *torto plerique crine & nigro nascuntur. Calidoniam vero incolentibus rutilæ comæ, corpora magna sed fluida, qui Gallis sive Hispanis à quibusque attenduntur adsimiles.* Lipsius.

3 *Germanicam originem*] Germanis enim quoque tum *rutilæ comæ*, *magna corpora*, ut noster testatur in libro de moribus eorum cap. 5. *Virdungus.*

4 *Silurum*] Silures Walli Australes & Cornewalli, ut ex hac Taciti descriptione patet. *Savilius.*

5 *Colorati vultus*] Aut nigri aut fusci. Neque enim intelligi ab eo puto vultus pictos, quos Cæsar memorat. Lib. 5. comm. *Omnes vero se Britanni luteo inficiunt, quod cæruleum efficit colorem.* Illud enim omnibus commune, hoc Siluribus proprium. Neque tale quippiam Hispanis usitatum reperio. *Savilius.*

6 *Posita contra Hispaniam*] Indubie fuit, *positu*, id est, positione. Sic Ann. 1. de numero legionum: *Quæ positu regionis, à tergo illis* &c. *accirentur.* Rursum lib. 6, 21. *Ille positus siderum, ac spatia dimensus, hærere primo.* Expone *positu*, hoc est, propter positum sive positionem. Hoc magis arridet, quam ut legatur, *positi.* Rhenanus. Emendavit Rhenanus, cum antea legeretur, *posita.* Ego mallem, *positus*, id est, positio. nam primo etiam casu dixit, *colorati vultus*, & *torti crines.* Sic Ann. 6, 21. *Ille positus siderum, ac spatia dimensus.* Pichena. Concinnabam, *positus contra Hispaniam.* ut idem sit quod situs vel positio. Muretus, *posita contra Hispania:* forte melius. *Acidalius.*

7 *Proximi Gallis*] Hi sunt, qui Cantium regionem (hodie *Kent*) incolunt: quos omnium Britannorum humanissimos haud multum à Gallorum consuetudine differre prædicat Cæsar lib. 5. quæ laus humanitatis etiamnum hodie Cambdeno judice incolis debetur. *Virdungus.*

8 *Procurrentibus in diversa*] Stolidum est ex diverso terrarum positu desumere similitudinis corporum causam ac rationem. Omnino lego, *procurrentibus inter se terris*, proxime se contingentibus. Quæ ipsius Taciti scriptura est, aut egregie fallor. Posset forte tamen stare lectio vulgata, si quis dicat *procurrentes in diversa terras* & *positionem cæli* inter se opponi. *Procurrentes in diversa terræ* sunt disjunctæ ac divisæ. *Boxhornius.* Certe egregie fallitur. Nam *procurrentes diversa terræ* non sunt disjunctæ ac divisæ, sed id ipsum, quod procurrentes inter se terræ. nam à Britannia procurrunt terræ in *diversam*, hoc est, adversam, Galliam; & vicissim è Gallia procurrunt terræ in *diversam*, hoc est, adversam Britanniam. Frequens autem veteribus *diversum* pro adverso ponere. *Gronovius.*

9 *In universum tamen æstimans*] Hoc est, totius Britanniæ populos simul considerando. Idem de moribus Germ. dixit: *in universum æstimanti, plus penes peditem roboris.* Pichena.

10 *Eorum sacra*] Uterque enim populus detestabili sacrorum ritu humanis litabat hostiis. De Gallis notum ex Cæsare, Strabone, Mela, Solino & plerisque aliis. De Britannis idem tradit Dio Cassius lib. 60. Sed & utramque gentem suos Druidas habuisse ex Cæsare & nostro notissimum est. *Virdungus.*

Britanni præferunt, ut quos nondum longa pax emollierit. [1] nam Gallos quoque in bellis floruisse accepimus. mox segnitia cum otio intravit, amissa virtute pariter ac libertate, quod Britannorum olim victis evenit: ceteri manent quales Galli fuerunt.

12 [2] In pedite robur: quædam nationes & curru prœliantur. [3] honestior auriga, clientes propugnant. [4] olim regibus parebant, nunc per principes factionibus & studiis trahuntur. nec aliud adversus validissimas gentes pro nobis utilius, quam quod in commune non consulunt. [5] Rarus duabus tribusve civitatibus ad propulsandum commune periculum conventus: [6] ita dum singuli pugnant, universi vincuntur. Cælum

1 *Nam Gallos quoque in bellis floruisse*] Imo & hodie florent, & habent principem, quem ego audeo cum Julio Cæsare non comparare solum, sed præponere. Cujus res gestæ si pari facundia narrentur, plus admirationis posteris afferent quam nobis res Julii Cæsaris, aut Alexandri Magni attulerunt. *Barclajus.*

In bellis floruisse] Ita loquitur alibi quoque noster, & lib. 3. At Strabo, qui ævo Tiberiano vixit & scripsit, longe secus: *Universa*, inquit, *natio eorum, qui nunc Galli & Galatæ appellantur, Martis studio flagrans, animo est strenuo & celeri ad conferenda prœlia: alioqui mente candida & simplici & ab improbis moribus abhorrente. itaque injuria lacessiti, conferti coëunt in certamina aperte, nulloque periculi adeundi respectu.* A quibus non discrepant, quæ de Gallis suorum temporum prodit Ammianus Marcellinus. Denique omnia aliorum encomia superat illud Hieronymi adversus Vigilantium: *Sola Gallia monstra non habuit, sed viris semper fortissimis & eloquentissimis abundavit.* Virdungus.

2 *In pedite robur*] Ut & apud Macedonas olim & Romanos. Vegetius lib. 2, 1. *Idem.*

3 *Honestior auriga, clientes propugnant*] Secus apud Græcos & Trojanos: domini enim currus pugnabant, qui Hesychio παραιβάται dicebantur, οἱ ἐπὶ τῶν δίφρων ἑστῶτες μαχόμενοι, οἱ κύριοι τῶν ἁρμάτων. i. *pro curribus pugnantes curruum domini.* Iique digniores aurigis, ut Achilles Automedonte, ut Hector Iniopæo. *Salinerius.*

4 *Olim regibus parebant*] Aristocratiam eandem, quæ apud Celtas & Germanos, obtinuisse apud Britannos censent. Vide Strabonem lib. 4. Ut hi reges fuerint ut Laconici, reapse nihil nisi optimatium principes. Contrarium tamen videtur hic locus vociferari, quum *reges* & *principes* inter se opponit. Nisi dicamus, semper quidem Optimatum regimen inibi obtinuisse, sed olim quidem cum Principatu, post sine Principatu. Cæterum verbum *parere* ingerere videtur regnum sic proprie dictum. *Principes*, ii magistratus, qui partem aliquam gentis curabant: quæ partes, majores quidem *Pagi*; minores autem *Vici* vocantur. *Virdungus.* Alienæ interpretationes ex eo natæ, quod *Reges* & *Principes* existimaverint inter se opponi. Nihil profecto minus. nam quemadmodum olim, ita & illa tempestate reges inter Britannos erant. Cogiduni reges & Voadicæ generis regii fœminæ hoc libro meminit noster. *Parere* igitur & *factionibus ac studiis trahi* hic opponuntur. Cum *paruisse* dicit, intelligit promptitudinem obsequii atque statam ejus fidem. *Studiis & factionibus trahi* nihil est aliud quam intestinis principum discordiis motibusque se præbere. Atque his quidem occasionem dabat ipsa principum multitudo. Olim illi pauciores & singuli pluribus præerant, postea vero singulæ civitates singulos dominos habuere. Iidem igitur *principes*, sed non eadem obsequii modestia. Eadem auctoritas, sed non eadem concordia, sed nec numerus idem *regum.* Boxhornius. Quicquid dicat, non efficiet, ut hic Tacito iidem sint *reges*, qui *principes.* nam *Princeps* pro rege aut eo, qui unus summum imperium quocumque nomine obtinet, tum extra Romam nemo dicebatur; sed in Græcis barbarisque gentibus *princeps* apud veteres Latinos nihil aliud est quam aliquis procerum, optimatium, nobilium: ut Ismenias *Thebanorum princeps*, Aristotimus etiam ante tyrannidem occupatam Hellanicusque *principes Eliensium*, Miltiades *cæterique principes Atheniensium*, & *principes civitatis Argorum:* in regnis satrapes, prætor, præfectus, purpuratus, amicus regius. Olim, inquit, in certis personis familiisque fundabantur regna gentes complurium populorum complexa: dein, ut & nunc, fato illis aut destitutione sublatis, dissiluit validorum illorum corporum unitas, & distrahuntur, prout aliquis procerum & quondam regibus proximorum vi & artibus ad homines adjungendos clientesque parandos & retinendos evaluit. Sic Alexandro & majoribus ejus regibus parebant Macedones: & eo mortuo factionibus & studiis distrahebantur, donec pauci oppressis aliis nova regna firmarent. Talis erat status Galliæ, cum *à potentioribus atque iis, qui ad conducendos homines facultates habebant, vulgo regna occuparentur*, verbis Cæsaris l. 2. *Gronovius.*

5 *Rarus duabus tribusve*] Sic melius restitui. Vulgo, *tribusque.* Pichena. Lego, *tribusve.* Acidalius.

6 *Ita dum singuli pugnant*] Dictum, quod ætas nostra & alia comprobavit. Justinus eleganter lib. VIII. *Græciæ civitates dum imperare singulæ cupiunt, Imperium omnes perdiderunt. Quippe in mutuum exitium sine modo ruentes, omnibus perire quod singulæ amitterent, non nisi oppressæ senserunt.* Lipsius.

1 Dia-

lum crebris imbribus ac nebulis fœdum. asperitas frigorum abest. [1] Dierum spatia ultra nostri orbis mensuram, & [2] nox clara, & extrema Britanniæ parte brevis, ut finem atque initium lucis exiguo discrimine internoscas. *Quod si nubes non afficiant*, [3] *aspici per noctem Solis fulgorem*, [4] *nec occidere & exsurgere*, *sed transire* affirmant: [5] scilicet extrema & plana terrarum humili umbra non erigunt tenebras, [6] infraque cæ-

1 *Dierum spatia*] Res hodie testis: atque etiam viri ab illo ævo. Scriptor Panegyricus ad Constantinum, de Britannia; *Longissimæ dies, & nullæ sine aliqua luce noctes. dum illa litorum extrema planicies non attollit umbras, noctisque metam cœli & siderum transit aspectus.* caussa tamen futili & à solo petita, quæ revera à sole. Sed nimirum orator ille palam argutiolam à nostro hic sumpsit: *Scilicet extrema & plana terrarum humili umbra non erigunt tenebras, infraque cœlum & sidera nox cadit.* Plinius de longissimis diebus: *In Italia horarum quindecim: in Britannia septemdecim, ubi æstate lucidæ noctes haud dubie repromittunt id quod ratio cogit credi, Solstitii diebus accedente Sole propius verticem mundi, angusto lucis ambitu, subjecta terræ continuos dies habere senis mensibus, noctesque è diverso ad brumam remoto.* Quem corrigo transiens; *haud dubie re promunt.* Idem.

Dierum spatia ultra nostri orbis mensuram] Sed cur de noctibus longioribus non meminit? Nec vero crepuscula longiora quoque in hieme, vere diei partes. Puto, æstatis tantum tempus significatum: quia Romani, solum æstate bella gerebant, eoque potissimum tempore regiones, præsertim septentrionales, peragrabant noverantque. Sic infra: *Sed ubi æstas advenit, contracto exercitu.* ac deinde: *Quarta æstas obtinendis quæ percurrerat insumpta.* Item paulo post: *Ceterum æstate, qua sextum officii annum inchoabat.* Ann. 6. *Quæ duabus æstatibus gesta conjunxi, quo requiesceret animus à domesticis malis.* hist. lib. 5. *Vespasianus fortuna famaque & egregiis ministris, intra duas æstates, cuncta camporum, omnesque præter Hierosolyma urbes, victore exercitu tenebat.* Pichena. Vide Cæsarem lib. 5. Gall. Plinium lib. 2. cap. 75. & Panegyricum Constantino dictum. Hodierni Geographi accuratiores, qui Britanniam octavo climati subjectam, parallelis XVIII. & XXVI. incluserunt, diem inibi maximum horarum æquinoctialium octodecim cum semisse putant. *Virdungus.*

2 *Nox clara*] Hoc propter παραυγασμὸν sive τοῦ φωτὸς ἀντιπερίστασιν. Fit autem hic παραυγασμὸς tantum sub illis signis, quæ propius punctum solstitiale sunt, Geminis & Cancro, & quidem in illis tractibus, in quibus nox longiuscula est, quam sub polo ecliptico: ut v. g. quibus Tropicus non est pro Arctico, neque tangit punctum horizontis aquilonii, illis tantum temporis noctes obscurantur, quantum Tropicus ipse abest à pulsu horizontis septentrionalis: ut scimus accidere in Scotia, in qua nostrates milites noctu in excubiis alea ludentes nullum lumen adhibebant, inquit Scaliger in secundum Isagogicum Manilii. *Idem.*

3 *Aspici per noctem solis fulgorem*] Mirum quomodo nox esse potuerit conspicuo adhuc sole. Sed indulgendum aliquid viro artis suæ fines egresso. Nam quod addit, *non occidere & exsurgere, sed transire*, verum est tempore æstatis sub climate περισκίοις complexo. Sed nulla Britanniæ pars eousque se porrigit. *Savilius.* Dicit *fulgorem solis.* Ipsum enim corpus non semper apparet: quod neque Pomponium Melam fugit, qui solem quidem ipsum non cerni, sed tantum vicino splendore proxima illustrare ait. Ejus rei causas etiam reddit Strabo. *Virdungus.*

4 *Nec concidere & exurgere*] Castigavi, *nec occidere* &c. *Rhenanus.*

5 *Scilicet extrema & plana terrarum*] Locus, me quidem judice, fatigaturus lectoris judicium, ut aut bene intelligatur, aut saltem commodam admittat interpretationem. Verba enim hunc sensum præferre videntur, si extrema terrarum plana essent, nullam ideo aut brevem fore noctem; quasi innuat, noctescere demum, cum Sol infra extantes montes aut alia subsidens obstacula, refugam condit lucem; Aut quamvis in medio globosa tellus intumesceret, tamen versus polos plana decurreret. Conceptus sane tanto viro indigni. Et tamen quæ in textu sequuntur *infra cœlum & sidera nox cadit*, per noctem (si conjecturæ meæ statur) nihil aliud designant quam umbram terræ, quasi ex intima artis cognitione; & humilioris umbræ projectio noctes causatur contractiores. Sed humilitas non à montibus aut planitie est, sed quia in hisce, quæ polo propius respiciunt, regionibus tempore æstatis Sol maximam decursus sui partem supra terram absolvit, & quoties regreditur ex inclinatione circuli in Horizontem, non descendit directe, sed oblique transit quasi Horizontem suum raderet. Et tamen quasi hic tradidisset reconditæ quidpiam artis Tacitus & admiratione dignum, inventus est ex Panegyricis, qui doctrinæ quasi arcanum usu faceret suum, ipsis hinc verbis in orationem transcriptis. *Savilius.*

6 *Infraque cælum & sidera*] Id est (pro Taciti sensu) nox ibi humilis, quia ab umbris est; umbræ autem non illic eriguntur: ergo longi dies, & serenæ noctes, ac sidera lucem suam spargunt, sine obstaculo. Nos alias caussas scimus, & à Solis cursu. *Lipsius.*

Infraque cælum & sidera nox cadit] Si quis locus obscurus à Tacito exprimitur, hic unus est. Ad cujus clariorem explanationem, observandus apud illum, præpositionis, *infra*, usus Ann. 13. *Sed neque*

cælum & sidera nox cadit. Solum [1] præter oleam vitemque & cetera calidioribus
terris oriri sueta, [2] patiens frugum, fecundum. tarde mitescunt, cito proveniunt.
eademque utriusque rei caussa, [3] multus humor terrarum, cœlique. Fert Britannia
aurum & argentum & alia metalla, pretium victoriæ. [4] gignit & Oceanus margari-
ta, sed subfusca ac liventia. Quidam artem abesse legentibus arbitrantur. nam [5] in
rubro mari viva ac spirantia saxis avelli, in Britannia prout expulsa sint colligi. ego
13 facilius crediderim [6] naturam margaritis deesse, quam nobis avaritiam. Ipsi Britanni
delectum,

que Neroni infra servos ingenium. lib. 14. *Cetera invidiam augent, qua quidem, ut omnia mortalia, infra tuam magnitudinem jacet.* Ita hic ait nox infra cœlum & sidera cadit: id est, propter solem illi horizonti propinquum, nox adeo clara est, ut inferior sit cœlo ac sideribus. seu tantum obscuritatis non habet, ut sidera mortalibus detegere valeat. Aliquid simile dixit in lib. de Germ. *extremus cadentis jam solis fulgor in ortus edurat, adeo clarus, ut sidera hebetet.* Hunc Taciti locum imitatus est is, qui Constantinum scripsit Panegyricum. De Britannia enim loquens. *Longissima dies, & nulla sine aliqua luce noctes; dum illa littorum extrema planities non attollit umbras, noctisque metam cæli & siderum transit aspectus. Ut Sol ipse, qui nobis videtur occidere, ibi appareat præterire.* Pichena. Nox, id est, umbra noctem efficiens. μετωνυμικῶς effectus pro causa. *Virdungus.*

1 *Præter oleam vitemque*] Vide Julium Scaligerum Exercit. cc. Aliter tamen auctor Iconis animorum, qui Britanniam vites alere posse uvasque ad maturitatem perducere tradit, Cantiumque & Wintomensem regionem cum cæteris ad meridiem ortumve spectantibus olim vineta habuisse, quæ deinde pascuorum utilitas viliusque redemptum ex Aquitania vinum exemerit. *Virdungus.*

2 *Patiens frugum, fœcundum*] Ex Zosimo discimus Britanniam occidentalis imperii quasi horreum & cellam penuariam fuisse, unde 900. navibus, quæ lembis majores erant, magnum frumenti numerum in Germaniam ad limitaneos exercitus alendos exportaverint Romani. *Idem.*

3 *Multus humor terrarum cælique*] Humor terrarum, causa est, quod cito proveniant: humor cœli, quod tarde mitescant. *Pichena.* Crescendi secundum Philosophos duæ causæ: materia perpetuo suppeditata, eoque idonea & habilis ad transmutationem, & calor auctor duarum effectionum, quippe dilatans corpus quod suscepturum est incrementum, & transmutans id quod accedit. Britanniæ materia superest ob abundantiam humoris: calor non deest quidem, sed neque superest. Inde fit ut fruges quidem cito proveniant, sed tardius maturescant ob caloris imbecillitatem. *Virdungus.*

4 *Gignit & Oceanus margaritas*] Marcellinus lib. 23. *Quod genus gemmæ etiam in Britannici secessibus maris gigni legique licet dignitate dispari, non ignoramus.* Neque ab hac sententia Plinius recedit 9, 35. *In Britannia parvos atque decolores* (uniones) *nasci certum est:* cum tamen gemmam commendent candor, magnitudo, orbis, lævor, pondus. Sed Britannicarum gemmarum, qualescunque illæ tandem, spes, referente Suetonio 47. Julium primo in Britanniam invitavit, *qui ex iis contextum thoracem Veneri Genitricique consecravit,* Plinius. *Savilius.*

5 *In Rubro mari*] Oceanum Indicum intelligi per *Rubrum mare,* quod inter Africam & Taprobanam insulam, Asiæ meridialem partem alluit, satis constat inter eruditos. Nam vulgo perperam opinantur per id mare tantum Arabicum sinum designari. Atqui mare Rubrum sive Erythræum, testibus Plinio & Solino, in duos sinus dividitur Arabicum & Persicum. Indum quoque, Tigrim & Euphratem flumina in mare Rubrum se exonerare, tradunt classici auctores. *Virdungus.*

6 *Naturam margaritis deesse*] Nihil dici posset venustius. Natura, φύσις. ποιότης φυσική. qualitatem in scholis vocant. Et sic usi hac voce Latini scriptores. Lucretius *tetram absinthii naturam* dixit. Virgilius, *naturas apibus quas Jupiter ipse Addidit.* Hic vim insitam margaritis se absque arte aut industria humana expellendi in littus notat. De qua tamen ambigit noster. Unde & dixit, *quidam arbitrantur.* Recte ergo & false subjicit: Ego facilius crediderim naturam non dedisse margaritis Britannicis vim se sponte expellendi in littus, quam deesse avaritiam Romanis, qui magno cum labore & periculo eas solent conquirere. Non tanta est liberalitas naturæ, quanta avaritia ingenii humani. Nec aliud voluit Tacitus. Et proinde fallitur vir doctissimus, qui ita accipit hunc locum, ac si naturæ imputet auctor causam cur margarita Britannica subfusca sint ac liventia, quod ad rem & mentem scriptoris nihil omnino facit. *Boxhornius.* Vellem, ut vult ὁ πάνυ. sed hæc quoque venustius quam verius. Quosdam scribit auctor putare, non omnia margarita, quæ gignit Oceanus Britannicus, esse naturaliter subfusca & liventia: sed ea quæ vulgo leguntur, quia non leguntur arte, atque ita, ut in Rubro mari ea piscari consuerunt, ubi viva & spirantia saxis avellantur. Quod si etiam apud Britones fieret, futurum ut illa quoque candore commendarentur: sed hos tantum ἐκβρασθέντα in litus colligere. Sic censere istos. At si nihil obstaret aliud, haud dubie nostri (inquit Tacitus) jamdudum eandem rationem, qua in Rubro mari utuntur, in Britannico salo tentassent. Quod quia non fecerunt,

delectum, ac tributa, & injuncta imperii munera impigre obeunt, si injuriæ absint: has ægre tolerant, [1] jam domiti ut pareant, nondum ut serviant. Igitur primus omnium Romanorum [2] D. Julius cum exercitu Britanniam ingressus, quamquam [3] prospera pugna terruerit incolas, ac litore potitus sit, potest videri ostendisse posteris, non tradidisse. Mox bella civilia, & in rempublicam versa principum arma, ac longa oblivio Britanniæ etiam in pace. [4] *Consilium* id divus Augustus vocabat, [5] Tiberius *præceptum.*

runt, certum habeo nihil in eo ad hanc rem esse emolumenti, & potius rerum naturam non dedisse Britannico litori nitores Indicis æquales, quam nostram avaritiam cessaturam fuisse in illis vivis & spirantibus avellendis, si dedisset. *Gronovius.*

1 *Jam domiti, ut pareant*] Hoc est, ut justa quidem imperia perpetiantur; crudelia vero atque injusta adhuc recusent & aversentur. *Virdungus.*

2 *D. Julius*] Cn. Pompejo Magno M. Crasso II. coss. qui fuit annus urbis 698. ante natalem Christi Dionysianum 54. Causam ipse affert, quod omnibus fere Gallicis bellis inde hostibus subministrata auxilia intelligeret; ut Strabo: Suetonius spem margaritarum, alii gloriæ cupiditatem. *Idem.*

3 *Prospera pugna terruerit*] Modestius ac verius noster, quam Diodorus Siculus lib. 4. cap. 21. Sed & Vellejus more aulicorum fumos vendit quum bis penetratam à Cæsare Britanniam dicit.

4 *Consilium id Divus Augustus vocabat*] Ut naturale corpus, si consueto exilius sit, imperfectionem arguit, excedens justam magnitudinem molem inhabilem prodit; sic in politico corpore utrumque extremum, est invalidum, neque adversus vim commode firmatur; quanquam fortassis in utroque πλήθωρα minus periculosa, quam ἔνδεια. Augustus provide suo tempore hosce metus librans, cum tam vaste pateret Romanum imperium, *ut jam mole laboraret sua*, inquit Livius, immoderatas vincendi spes evagari ulterius passus non est. qua de re, tanquam ex prudentiæ instituto gesta, Julianus in Cæsaribus suis Augustum sic differentem introducit, οὕτω διεθέμην τὰ περὶ αὐτήν, ὥστε εἶναι δι' ὑμᾶς, ὦ θεοί, τὸ λοιπὸν ἀδαμαντίνην. οὐ γὰρ ταῖς ἀμέτροις ἐπιθυμίαις εἴκων, ἐπικτᾶσθαι πάντως αὐτῇ διενοήθην, ὅρια δὲ διττὰ, ὥσπερ ὑπὸ τῆς φύσεως δεδομένα Ἴστρον καὶ Εὐφράτην ποταμοὺς ἐθέμην &c. i. *imperii statum sic composui, ut adamantis instar solidus hostiles incursus non metueret. Neque enim indulsi modum omnem nescienti desiderio plura habendi, sed intra positos velut à Natura terminos, Danubium & Euphratem, contentus substiti.* Post mortem Augusti libellus proferebatur propria ejus manu scriptus, in quo, ut Tacitus scribit, I. Ann. *opes publicæ continebantur, quantum civium sociorumque in armis, quot classes, regna, provinciæ, tributa aut vectigalia & necessitates ac largitiones, addideratque insuper consilium coërcendi intra terminos imperii, incertum metu an per invidiam.* Dio lib. 56. γνώμην τε αὐτοῖς ἔδωκε, τοῖς τε παροῦσιν ἀρκεσθῆναι, καὶ μηδαμῶς ἐπὶ πλεῖον τὴν ἀρχὴν ἐπαυξῆσαι ἐθελῆσαι. i. *consulebat ut præsentibus contenti laxiores regni fines non appeterent.* Savilius.

5 *Tiberius præcipue*] Valde blanditur mihi correctio, *Tiberius præceptum.* Hoc sensu: Abstinere à Britannia Augustus consilio visus: Tiberius, præcepto. atque id uterque præ se ferebat. Respicit in Augusto illud, quod Annali primo de eo scriptum: *Addideratque consilium coërcendi intra terminos imperii, incertum metu an per invidiam.* At hoc Augustæum consilium Tiberius, *qui omnia dicta factaque ejus vice legis observabat*, (ipse ita apud Tac. loquitur IV. Annal.) habebat ut præceptum, sive interdictum. Caussæ porro ipsæ hujus consilii in Strabone sunt, lib. IV. juste, & ex mente, nisi fallor, Augusti. Ait enim Principem contentum fuisse amicitiam cum Britannis colere, & tributi loco nescio quid minutarum rerum accipere: Ὥστε, addit, μηδὲν δεῖν φρουρᾶς τῆς νήσου. Τοὐλάχιστον γὰρ ἑνὸς τάγματος χρῄζοι ἄν, καὶ ἱππικοῦ τινος, ὥστε καὶ φόρους ἀπάγεσθαι παρ' αὐτῶν. εἰς ἴσον δὴ καθίστατο πᾶν τὸ ἀνάλωμα τῇ στρατιᾷ τοῖς προσφερομένοις χρήμασιν. ἀνάγκη γὰρ μειοῦσθαι τὰ τέλη φόρων ἐπιβαλλομένων, ἅμα δὲ καὶ κινδύνους ἀπαντᾶν τινας, ἐπαγομένης. *Lipsius.*

Tiberius præcipue] V. c. habet *Tiberius præceptum.* Ursinus. Decurtata ejus consilii ratio videtur, quæ de penu Strabonis promitur à doctiss. viro, cum integra ab eodem sumi potuisset, lib. 2. p. 115. Tiberius autem acrius ei rei studebat. quippe cui Reip. cura præ nequitiis neglectui esset. Non ergo hic inseram *præceptum* doctiss. viri castigationem: cujus nescio unde hæc hausta sint. *Augustum à Brittannis tributi loco nescio quid minutarum rerum accipere.* Nam ex Strabone quod citat, nihil ad eam rem facit. τέλη enim (non φόρους) minutarum rerum, non ipsas res, Britanni tunc pendebant. Verba ejus vertit Budæus lib. 4. de asse, quæ magnus ille vir falso creditur non recte Latina ex Græcis fecisse. ubi est: τέλη οὕτως ὑπομένουσι βαρέα, *vectigalia etiam sic tolerant gravia.* At tu, quæso, eruditissime Casaubone, cedo ubi ille cæcutiat. Quia, inquis, non animadvertebat dicere Strabonem Britannos τέλη ὑπομένειν eaque οὕτω βαρέα, nullos autem φόρους. Quid si magnus ille vir secutus est codices Aldinos, qui habent οὕτως? quod vel mihi potius videtur. nam illatio, *ita nullo jam præsidio ad insulæ custodiam opus est.* Optime & apposite ex vectigalium gravitate; secus nec tam concinne ex eorumdem levitate. Cæterum de tributo ita JCti L. 27. D. de verb. sign. *Idem hoc etiam tributum appellari Pomponius ait, & sane appellatur ab intributione tributum, vel ex eo quod militibus tribuatur.* quibus con-

tum. Agitaſſe [1] C. Cæſarem de intranda Britannia ſatis conſtat, ni velox ingenio, mobilis pœnitentia, & ingentes adverſus Germaniam conatus fruſtra fuiſſent. [2] Divus Claudius auctor operis, tranſvectis legionibus auxiliiſque, & aſſumpto in partem rerum Veſpaſiano. [3] quod initium venturæ mox fortunæ fuit, domitæ gentes, capti
14 reges, & monſtratus fatis Veſpaſianus. Conſularium primus Aulus Plautius præpoſitus, ac ſubinde Oſtorius Scapula, uterque bello egregius: redactaque paulatim in formam provinciæ proxima pars Britanniæ. addita inſuper [4] veteranorum colonia. quædam civitates Cogiduno regi donatæ. is ad noſtram uſque memoriam fidiſſimus manſit, [5] vetere ac jam pridem recepta populi Romani conſuetudine, ut haberet inſtrumenta ſervitutis & reges. Mox [6] Didius Gallus parta à prioribus continuit, paucis admodum caſtellis in ulteriora promotis, per quæ fama aucti officii quæreretur. Didium Veranius excepit, iſque intra annum exſtinctus eſt. [7] Suetonius hinc Paullinus biennio proſperas res habuit, ſubactis nationibus firmatiſque præſidiis: quorum fiducia [8] Monam inſulam [9] ut vires rebellibus miniſtrantem aggreſſus, [10] terga occaſioni patefecit.
15 Namque abſentia legati remoto metu, Britanni agitare inter ſe mala ſervitutis, conferre injurias, & interpretando accendere: *Nihil profici patientia, niſi ut graviora tamquam ex facili tolerantibus imperentur. ſingulos ſibi olim reges fuiſſe, nunc binos imponi; è quibus* [1] *le-*

ſona ſunt hæc Plauti Aulular. *ad poſtremum cedit miles, æs petit, Itur, putatur ratio cum argentario, Impranſus miles aſtat, æs cenſet dari.* Addam tamen pro coronide pleraque, & præcipua illa, τὐλάχιστον μὲν γαρ ἑνὸς τάγματος, apertius verti potuiſſe, quæ ſic in Latium transferrem, *minimum enim una legione opus eſt.* Sed non ea mente animi, ut cum Budæo in certamen deſcendam; quis adeo fungus? *Salinerius.* Ingenioſa mihi viſa eſt Lipſii conjectura, præſertim ex Tacito ipſo firmata: ac libenter eam recepiſſem. tamen quia diſſentit Salinerius, & vulgata lectio utcumque ferri poteſt, ſatis habui, correctionem in margine libri adnotare. *Pichena.* Tiberius in eo omnia eſſe putabat, ſi providiſſet, ne compoſita turbarentur: unde & proferendi imperii incurioſus erat, & à bellis, ſi quis alius abhorrebat. *Virdungus.* Scriverius malebat: *Conſilium id D. Auguſti vocabat Tiberius præceptum.* Si quis me ſequi volet, lectionem vulgatam corrigere non tentabit. Conſtant ſibi verba pariter ac ſententia. *Conſilium vocabat*, idem eſt quod, conſultum exiſtimabat. Cæterum ejuſmodi conſiliis admodum delectatur Tiberius, qui cum in urbe ſtabiliendam vim dominationis haud ignoraret, non libenter bellis externis ſe immiſcebat, ne omittere caput rerum cogeretur. *Boxhornius.*

1 *C. Cæſarem*] Confugerat ad eum Admimus Cynobellini regis filius, à patre pulſus, quo tempore ridiculam illam expeditionem in Bataviam ſuſceperat, ut inde ſui terror Britanniam adflaret. *Virdungus.*

2 *Divus Claudius auctor operis*] Qui à Berico ex Britannia fugitivo requiſitus, Plautium præmittebat; de cujus & Claudii in Britannia rebus geſtis legatur Dio lib. 40. ubi & Veſpaſiani facta mentio. *Savilius.*

3 *Quod initium venturæ mox fortunæ fuit, domitæ gentes*] Ita diſtingue: *Veſpaſiano: quod initium v. m. f. fuit. Domitæ gentes.* Acidalius.

4 *Veteranorum colonia*] Camalodunum. 12. Ann. *Savilius.*

5 *Veteri & recepta jam P. Romani conſuetudine*] Perſeus in legatione ſua ad Eumenem queritur, *Pop. Rom. Regum viribus reges oppugnare. Attalo adjutore patrem ſuum oppreſſum: Eumene adjuvante, & quadam ex parte Philippo patre ſuo, Antiochum oppugnatum: in ſe nunc Eumenem & Pruſiam armatos eſſe.* Livius lib. 44. *Idem.*

6 *Didius Gallus*] 12. Ann. ubi & A. Didius vocatur. *Idem.*

7 *Suetonius Paullinus*] Res illæ quomodo geſtæ lege Tacitum 14. Ann. ubi plenius exſequitur. *Idem.*

8 *Monam*] Angleſey. *Idem.* Non quam medio inter Hiberniam & Britanniam curſu deſcribit Cæſar lib. 5. quæ Ptolemæo *Monœda*, Plinio *Monabia*, Oroſio & Bedæ *Menaria*: ſed altera quæ magis ad Auſtrum tenui freto à Britannia diviſa, Britannis *Mon*, Saxonibus *Monege*, ab Anglis victoribus nomine tracto *Angleſea*, ob tritici proventum Mater Walliæ dicta. *Virdungus.*

9 *Ut viros*] Malim, *vires.* Rhenanus.

10 *Terga occaſioni patefecit*] Non me fugit *terga* hoc loco poſſe pro iis capi, quæ poſt terga relinquit. Nec tamen minus eleganti ſenſu interpretabimur Suetonium occaſionem fugiſſe & dediſſe terga, quod Tacitus vocat *terga pateſeciſſe*, ut Virgilius l. 5. eximii operis, *terga nudare fugæ.* Boëth. de Conſol. Philoſ. l. 4. *cur inertes terga nudatis?* Barclaius. Quæ ſententia quam aliena ſit ab hoc loco, (ne quid gravius dicam) quivis videt. Non occaſionem rebellionis Britannis dedit. *Boxhornius.*

1 *Lega-*

1 *legatus in sanguinem*, 2 *procurator in bona sæviret: æque discordiam præpositorum, æque concordiam subjectis exitiosam:* 3 *alterius, manus, centuriones; alterius, vim & contumelias*

1 *Legatus in sanguine*] Habebat enim merum imperium. cujus major pars est jus gladii. Vide Cujacium lib. 21. Observ. cap. 30.

2 *Procurator in bona*] Ea enim tantummodo, quæ ad fiscum principis pertinerent, exigendi deque eis jus dicendi potestatem habebat. Atque adeo præses de crimine, procurator de bonis, non de crimine, cognoscebat l. 1. & 2. C. ubi caus. fisc. vel div. dom. Aliud tamen fuit in procuratoribus vice præsidis post edictum præsertim Claudii. *Virdungus.*

3 *Alterius manus centuriones*] Corrigo, *alterum manus, centuriones; alterum, vim & contumelias miscere.* Legatus quidem, inquiunt, manus militum & centuriones immittit: procurator vim & contumelias infert. Fortasse etiam melius: *Alternis manus, centuriones; alternis, vim & contumelias miscere:* ut velit eos alternis. & vicissitudine quadam sævisse. Imo, forte etiam: *alterius munus, centuriones.* Aliter velut pro munere & ordinaria opera habet, immittere Centuriones & milites: alter, &c. *Lipsius.*

Alterius manus centurionis: alterius vim & contumelias] Malim, *alterius manus centuriones.* Rhenanus. Videtur legendum: *alternis manus centurionum, alternis servos vim & contumelias miscere*, &c. addita voce, *servos*, ex v.c. *Ursinus. Alterius, manus, centuriones*, sive *centurionis* quod idem est vel Euphoniæ gratia. Virgil. 1. Georg. *urbisne invisere Cæsar Terrarumque velis curam.* Ad quæ Gellius 13, 19. *Verte enim & muta, ut Urbes dicat insipidius nescio quid facies & pinguius.* lib. 3. Æn. *Centum urbes habitant magnas. Hic item muta ut urbis dicas, nimis exilis vox erit, & exanguis.* Doctissimus vir hæc varie castigat, cui tamen non acquiescit eruditiss. Pichena, sed de majore menda suspicatur: nos ne minimam quidam literam hic desideramus. Cornelius missa probatione ejus quod dixerat, nempe discordiam præpositorum fraudi subjectis esse, quia per se clarum. Homerus lib. 1. Iliad 253. O *dii, magnus luctus Græcam terram venit: Gaudebit profecto Priamus*, &c. *Si vos de his omnibus certantes resciverint* &c. Affirmat eorum concordiam (quod absurdum videri poterat) exitio populis fuisse. *alterius, vim & contumelias miscere.* Nimirum cum pravus legatus eadem sentit cum pravo procuratore, uterque utrique sua jura permittunt, idque magno provincialium detrimento: legatus enim milites & centuriones commodat procuratori, qui sæviat in provincialium sanguinem, contra procurator sinit legatum vim & contumelias circa raptus & prædas exercere. *Salinerius.* Ego de majori mendo suspicor. nam verba hæc ad ipsos præpositos non videntur referri, cum de illis jam dixerit, alterum in sanguinem, alterum in bona sævire: immo potius ad ipsorum discordiam & concordiam æque subjectis exitiosam, de qua nunc sermo. At nunc Salinerii acutam interpretationem amplector, qui ait, Tacitum, omissis de discordia probationibus, ut per se claris, de præpositorum concordia tantum loqui: alterius, scil. legati concordiam, manus & centuriones procuratori commodare: alterius, id est, procuratoris concordiam, vim & contumelias circa prædas & raptus, legato permittere. *Pichena.* Non culpo Lipsii correctiones: magis tamen probo posteriorem: *alternis manus, centuriones: alternis* &c. Sic nihilominus, ut accipiam non eodem plane sensu. Ipse interpretatur, tanquam velit auctor: Præpositos alternis, & vicissitudine quadam sævisse. At ego *alternis* istud explico, modo per discordiam, modo per concordiam. *Manus ac centuriones miscere* per discordiam: per concordiam *vim & contumelias.* Nam ad id, quod proxime dixit, auctor respicit: & declarat, quomodo subjectis æque discordia, æque concordia sit exitiosa. Hæc mens verborum clarius elucesceret, si scriptum ita esset: *alteram manus, centuriones; alteram vim* &c. ut prius *alteram* discordiam, posterius concordiam intelligas. quo quidem modo vide etiam ne legendum omnino sit. *Acidalius.* Claudius Boucault hunc locum sanavit legendo: *alterius manus centuriones: servos vim* &c. *Manus* accipitur notione, qua alibi: *An nescis longas regibus esse manus? Oculi, aures*, Græce Latineque sæpe simili significatione. Porro Procurator nullum initio habebat officium, quod appareret. Sed legatus, aut qui provinciam regebat, milites, qui ejus jussa exequebantur. Procuratori vero erant servi proprii. plorant ergo Britanni centuriones, quos appellant Legati *manus*; & servos, Procuratoris manus (repetendum enim ἀπὸ κοινοῦ) vim & contumelias miscere. Quod ita fuit. hic ipse Ann. 14. *adeo ut regnum, per centuriones: domus per servos, velut capta vastarentur.* Scilicet impositi Icenis fuerant illi duo centuriones nempe & servi tanquam reguli. Subjunxit enim: *quando in provinciæ formam cessérant.* Barclajus. Probo emendationem: *alterum vim & contumelias miscere*, procuratorem scilicet. Quæ præcedunt non mutem: nam legati manus centuriones, quorum ministerio sævitiam exercet. Hinc hist. IV. legati gravem comitatum dixit. *Grotius.* Si mihi paullulum auxilii à libris, libenter legerem: *alterius manus cædes, rapinas*, vel *cædes, direptiones. Alterius*, id est, legati manus militares, sive centuriones & milites. Vide locum lib. 14. ann. cap. 31. è quo quidem videtur illud *centuriones* in contextum hic irrepsisse, quum illud *manus* quidam velut interpretans ad marginem adscripsisset, *centuriones. Alterius*, id est procuratoris Cæsaris servos. *Virdungus.* Legendum, ut monuimus olim & commentario suo laudavit Boxhornius hujus Academiæ celebris doctor: *alterius manus,*

melias miscere: nihil jam cupiditati, nihil libidini exceptum. in prœlio fortiorem esse qui spoliet: nunc ab ignavis plerumque & imbellibus eripi domos, abstrahi liberos, injungi delectus, tamquam [1] *mori tantum pro patria nescientibus.* [2] *quantum enim transisse militum, si sese Britanni numerent? sic* [3] *Germanias excussisse jugum, &* [4] *flumine non Oceano defendi: sibi patriam, conjuges, parentes: illis avaritiam & luxuriam caussas belli esse. recessuros* [5] *ut divus Julius recessisset, modo virtutes majorum suorum æmularentur: neve prœlii unius aut alterius eventu pavescerent.* [6] *plus impetus, majorem constantiam penes miseros esse, jam Britannorum etiam deos misereri, qui Romanum ducem absentem,* [7] *qui relegatum in alia insula exercitum detinerent:* [8] *jam ipsos, quod difficillimum fuerit, deli-*
16 *berare. porro in ejusmodi consiliis* [9] *periculosius esse deprehendi, quam audere.* His atque talibus invicem instincti, [10] Voadica generis regii femina duce (neque enim sexum in imperiis discernunt) sumpsere universi bellum: ac sparsos per castella milites consectati, expugnatis præsidiis, [11] ipsam coloniam invasere, ut [12] sedem servitutis. nec ullum in Barbaris sævitiæ genus [13] omisit ira & victoria. Quod nisi Paullinus, eo cognito

nus, centuriones alterius vim & contumelias miscere. Nempe vim & contumelias miscebant & fine discrimine ingerebant utrumque genus, & *manus* procuratoris & alia cohors ejus, qui circa erant. Cicero lib. 2. in Verrem: *Comites illi tui delecti manus erant tuæ: præfecti, scribæ, medici, accensi, haruspices, præcones, manus erant tuæ: quo quisque te maxime cognatione, affinitate, necessitudine aliqua attingebat, ita maxime manus tua putabatur: cohors tota illa tua, quæ plus mali Siciliæ dedit, quam si centum cohortes fugitivorum fuissent, tua manus sine controversia fuit.* Centuriones autem non intelligimus sine militibus, quæ formidabiliores etiam legati manus. Adde nostrum lib. 4. ann. 15. & lib. 14,31. *Gronovius.*

1 *Mori tantum pro patria*] Hoc est, tamquam Britanni morti se offerre non dubitent, si pro aliis, puta Romanis, sit bellandum; pro sola vero patria bellorum pericula & mortem reformident, tam alias animarum suarum prodigi. *Virdungus.*

2 *Quantum enim transisse*] Si Britannis libeat vires suas universas conjungere, tunc manifestam fore paucitatem Romanorum militum, qui in Britanniam inferendi belli caussa trajecerint, eamque paucitatem imparem multitudini Britannorum futuram. Similia apud Cæsarem Vercingentorix lib. 7,29. *Virdungus.* Legere malim: *Quantulum.* Sic de mor. Germ. *Quantulum enim amnis obstabat.* Boxhornius.

3 *Germanias excussisse jugum*] In prœlio adversus Quintilium Varum. *Savilius.*

4 *Flumine*] Rhenum intelligit. *Rhenanus.*

5 *Ut D. Julius*] Qui, ut quidem Lucanus canit, *Territa quæsitis ostendit terga Britannis.* Virdungus.

6 *Plus impetus, majorem constantiam penes miseros esse*] Vera & plana sententia. Nescio tamen, quid hic desidero, cum præcedentia ista respicio: *neve prœlii unius aut alterius eventu pavescerent.* Videtur enim prius illud membrum *plus impetus*, velut in comparatione sui & Romanorum, de Romanis voluisse dicere: *illis ut integris & felicibus plus quidem impetus, cæterum sibi, ut miseris plus constantiæ.* Itaque vox aliqua periit fortasse: quæ inseri facile ex sententia possit: *plus impetus integris, majorem constantiam penes miseros esse.* Sed alii diligentius hoc considerent, & acutius dijudicent. Ego etsi vulgatam satis tolero, indicare tamen hanc suspicionem meam volui. *Acidalius.* Mucianus lib. 2. histor. hunc veluti locum interpretans: *Acriore hodie disciplina victi quam victores agunt. hos ira, odium, ultionis cupiditas ad virtutem accendit: illi per fastidium & contumaciam hebescunt.* Virdungus.

7 *Qui relegatum*] Placet. nec male tamen, *religatum.* Lipsius. Nihil mutandum arbitramur. Salse dicunt Britanni occasionem excutiendæ servitutis sibi offerri, dum Monæ, quasi in insulam deportatus, exercitus Romanus distinetur. *Boxhornius.*

8 *Jam ipsos, quod difficillimum fuerit, deliberare*] Sic lib. 2. hist. in oratione Muciani ad Vespasianum: *Sed & meliorem in bello caussam, quam in pace habemus. nam qui deliberant, desciverunt.* Pichena.

9 *Periculosius esse deprehendi, quam audere*] Seneca in procem. contr. lib. 3. *nunquam non utilius erat illi deprehendi, quam præparari.* Idem ep. 43. *Sic vivimus, ut deprehendi sit, subito aspici.* Idem.

10 *Voadica*] 14. Ann. Scribitur autem ejus nomen *Boodicia* & *Boudicea* in Xiphilini libris Βουδοῦικα. *Savilius.*

11 *Ipsam coloniam*] Camolodunum, quod tunc Britannis deletum, postea opera Romanorum revixisse argumento est, quod ejus meminit Antoninus. Hodie quoque inter prima Essexiæ oppida censet Cambdenus, *Burgumque de Maldon* JC. Britannis appellari addit. *Virdungus.*

12 *Sedem servitutis*] Coloniarum hæc vel præcipua ratio, ut coërcerentur priores populi. Vide Flaccum de condit. agror. Brutus apud Appianum in concione ad veteranos. *Idem.*

13 *Amisit ira*] Reposui, *omisit.* Rhenanus.

Ira

cognito provinciæ motu, propere ſubveniſſet, amiſſa Britannia foret: quam unius
prœlii fortuna veteri patientiæ reſtituit, tenentibus arma pleriſque, quos [1] conſcien-
tia defectionis, & [2] proprius ex legato timor agitabat. Hic cum egregius cetera,
[3] arroganter in deditos, & ut ſuæ quoque injuriæ ultor, durius conſuleret; miſſus
Petronius Turpilianus [4] tamquam exorabilior, & delictis hoſtium novus, eoque pœ-
nitentiæ mitior; compoſitis prioribus nihil ultra auſus, Trebellio Maximo provin-
ciam tradidit. Trebellius ſegnior & nullus caſtrorum experimentis, [5] comitate qua-
dam curandi provinciam tenuit. Didicere jam Barbari quoque ignoſcere vitiis blan-
dientibus. & interventus civilium armorum præbuit [6] juſtam ſegnitiæ excuſationem.
ſed diſcordia laboratum, cum aſſuetus expeditionibus miles otio laſciviret. Trebel-
lius fuga ac latebris vitata exercitus ira, indecorus atque humilis, precario mox præ-
fuit; ac velut pacti, exercitus licentiam, dux ſalutem. hæc ſeditio ſine ſanguine
ſtetit. Nec Vectius Bolanus [7] manentibus adhuc civilibus bellis, agitavit Britan-
niam diſciplina, [8] eadem inertia erga hoſtes, ſimilis petulantia caſtrorum: [9] niſi quod in-
nocens Bolanus. & nullis delictis inviſus, caritatem paraverat loco auctoritatis. Sed 17
ubi cum cetero orbe Veſpaſianus & Britanniam reciperavit, magni duces, egregii
exercitus, minuta hoſtium ſpes: & terrorem ſtatim intulit Petilius Cerialis, Brigan-
tum civitatem, quæ numeroſiſſima provinciæ totius perhibetur, aggreſſus. multa
prœlia, & aliquando non incruenta: magnamque [10] Brigantum partem aut victoria
amplexus, aut bello. Et cum Cerialis quidem alterius ſucceſſoris curam famamque
obruiſſet, ſuſtinuit quoque molem Julius Frontinus, [11] vir magnus quantum licebat,
validam-

Ira & victoria] Ex Senecæ Troadibus: *ſed regi frenis nequit, Et ira & ardens hoſtis & victoria.* Virdungus. Scriverius ſuſpicabatur reſtituendum, *irata victoria.* Nihil temere mutandum exiſtimo. *Boxhornius.*

1 *Conſcientia defectionis*] Delicti conſcientia & veniæ deſperatio quid apud hoſtes poſſit, luculento exemplo Illurgitanorum diſcimus apud Livium lib. 28. *Virdungus.*

2 *Proprius ex legato*] Quem in ſe implacabilem fore augurabantur: quæ quidem opinio mirum quantum victoriis curſum remorari ſolet. *Virdungus.*

3 *Arroganter in debitos*] Vide lib. 14. ann. & Dionem lib. 62. *Idem.*

4 *Tanquam exorabilior & delictis*] Leviſſima mutatione legerem & diſtinguerem: *tanquam exorabilior. Qui delictis hoſtium novus, eoque pœnitentia mitior, compoſitis* &c. *Pichena.*

5 *Comitate quadam curandi*] Dum lenitate dulcis eſt erga provinciales eorumque amorem morum etiam facilitate & comitate promeretur. *Virdungus.*

6 *Juſtam ſegnitiæ*] Excuſabat ſe Trebellius ideo non ducere in hoſtem, ne ſimul & civili & externo bello urgeretur imperium & vires attererentur. *Idem.*

7 *Manentibus adhuc civilibus*] Nullum eſt diſciplinæ militaris venenum magno bello civili: nam per id duces obnoxii plerumque militibus ſunt coguntur que eos laxe habere, ne ad adverſarios tranſeant. *Idem.*

8 *Eadem inertia*] Poëtæ ergo illi non fides, qui Bolanum hunc magnum bellatorem facit apud filium & trophæa ejus Britannica oſtendit. Statium dico, in Silvis lib. v. ad Criſpinum:

Cernis adhuc titulos, hunc ipſe vacantibus armis
Induit, hunc regi rapuit thoraca Britanno.

quæque alia in eodem Protreptico vatum more inflat. *Lipſius.*

9 *Niſi quod innocens*] Quibuſcumque exercitus dicto audiens non fuit, aut male re geſta fortunam defuiſſe, aut aliquo facinore comperto avaritiam eſſe convictam, Cæſar lib. 1. de bello Gall. Et gratioſam etiam apud turbam militarem eſſe ducis ſive imperatoris innocentiam Cicero in Maniliana pluribus demonſtrat. *Virdungus.*

10 *Brigantum partem*] Comitatus Eboracenſis & Lancaſtriæ, Weſtmerlandia, Cumberlandia, & Epiſcopatus Dunelmenſis. *Savilius.*

11 *Vir magnus, quantum licebat*] Vide & fruere, quas ad hunc locum ſymbolis contulit J. Gruterus par. 2. Diſſ. ad Tacitum. *Virdungus.* Cl. Berneggerus ita hæc accipit, Frontinum fuiſſe virum magnum & inſignem, ſed *quantum licebat*, ſcilicet propter metum iræ ac invidiæ principum, quibus aliena virtus plerumque ſuſpecta & inviſa eſſe ſolet: &. proinde viri magni ſub talibus principibus generoſos ſpiritus premunt, & virtutes ſuas non niſi quantum abſque periculo licet, exercere ſolent. Cæterum interpretatio iſta, meo quidem judicio, aliena eſt à verbis Taciti. Julius enim Frontinus, quanto poterat, eſt exſecutus, & validiſſimos Britanno-

validamque & pugnacem [1] Silurum gentem armis subegit; super virtutem hostium,
18 [2] locorum quoque difficultates eluctatus. Hunc Britanniæ statum, has bellorum vi-
ces [3] media jam æstate transgressus Agricola invenit, cum & milites velut omissa ex-
peditione ad securitatem, & hostes ad occasionem verterentur. Ordovicum civitas
haud multo ante adventum ejus, [4] alam in finibus suis agentem, prope universam
obtriverat: eoque initio erecta provincia, [5] ut quibus bellum volentibus erat, [6] pro-
bare exemplum, aut recentis legati animum opperiri. Tum Agricola, quamquam
[7] transacta æstas, [8] sparsi per provinciam numeri, præsumpta apud militem illius an-
ni quies, [9] tarda & contraria bellum inchoaturo, & [10] plerisque custodiri suspecta
potius videbatur, ire obviam discrimini statuit: contractisque [11] legionum vexillis,
&

tannorum Silures debellavit. quo aliud majus illa tempestate non poterat exspectari. Verba illa, *quantum licebat*, non referenda sunt ad *τὸ vir magnus*, sed ad illa præcedentia, *sustinuit quoque molem*. Belli Britannici molem, quantum quidem poterat, egregie feliciterque sustinuit Julius Frontinus. Plana est sententia; de cujus veritate dubitari non debet. *Boxhornius*. Ego tamen Gruteri, Virdungi, Berneggeri sententiam veriorem censeo. *Gronovius*.

1 *Silurum gentem*] Iis regionibus Walliæ sive Cambriæ, quæ ipsis Deheubarth, id est, pars australis, & novis hodie nominibus *Herefordschire*, *Radnorschire*, *Brecnocschire*, *Monmutschire*, *Glamorganschire* appellantur. *Virdungus*.

2 *Locorumque difficultates*] Arbitror sic habuisse sinceram lectionem, *super virtutem hostium, locorum quoque difficultates eluctatus*. Sic lib. 3. Hist. *nives eluctantibus*. Rhenanus.

3 *Media jam æstate transgressus*] Agricola Britanniam adiit, ut colligere datur ex iis, quæ per hunc librum adspersit auctor, illo, qui Vespasiani mortem præcessit, anno, rediitque circa quintum aut sextum annum Domitiani, cujus res in Britannia gestas, præter Tacitum, Xiphilinus Tito cum elogio describit & alii. *Savilius*. Coss. Imp. Vespasiano IX. Tito VII. ab V. C. 832. qui fuit ætatis Agricolæ 39. a. Ch. N. secundum Dionysium 79. *Virdungus*.

4 *Alam in finibus suis agentem*] Cum ala dicatur, & de equitibus, & de peditibus, ut Lipsius probat de mil. Rom. II, VII. hic dubium esse potest, ad utros sit referenda. Verius tamen puto, alam equitum intelligi. *Pichena*.

5 *Ut quibus bellum volentibus erat*] Vellem, *ut quibusque*. Lipsius.

Quibus bellum volentibus erat] Elegantissima locutio, hoc est, qui bellum vellent. Græca figura est de qua in vestibulo operis admonuimus, & suis præterea locis. Sic Ann. I. *quibusque bellum invitis aut cupientibus erat*. lib. 15. *hæc atque talia plebi volenti fuere*. Sic 3. Hist. *& in verba Vespasiani adigi volentibus fuit*. Ubi vulgo, *liberum fuit*, legebatur. Eodem mox libro reposuimus, *Muciano volenti rescripsere*, ubi antea, *volentia*. Rhenanus. Laudat probatque Berneggerus adducto pari loco ex Ann. 2. *ut quibusque bellum invitis aut cupientibus erat*. Estque Græcismus passim auctori nostro in usu. Cæterum mutatione nulla est opus, dum vulgata lectio stare potest. Qui in bellum proni erant laudabant Ordovicum exemplum & sequebantur. *Boxhornius*.

6 *Probare exemplum*] Id est, probabat, subaudi provincia: ac *operiri*, id est, operiebatur animum recentis legati. *Rhenanus*.

7 *Transvecta æstas*] Lego, *transacta æstas*. Idem.

8 *Sparsi per provinciam numeri*] Loquitur de numeris militaribus. *Rhenanus*. Legendum videtur, *innumeri*. Ursinus. Accedere nequeo Romanæ rei instauratori eminentissimo legenti, *per provinciam innumeri*. quippe *numeri*, nihil sunt quam ipsi milites legionarii ne an auxiliarii, qua voce nihil crebrius Taciti ævo. Sueton. Vesp. 6. *revocatis ad officium numeris*. Videatur Tacitus lib. I. histor. c. 6. *Gruterus*.

9 *Tarda & contraria*] Incommoda. Sic illud veteris scriptoris: *Tardum est differre, quod placet*. Boxhornius.

10 *Plerisque custodiri suspecta potius videbatur*] An ut observaret Agricola quorsum evaderent ea, quæ ipsi de Britannis suspicabantur? Verius censeo, plerosque auctores fuisse Agricolæ, ut præsidiis custodiisque suspecta loca potius firmaret, quam ulterius cum exercitu progrederetur. *Pichena*.

11 *Legionum vexillis*] Hoc est, veteranis & emeritis, qui in singulis legionibus sub vexillo seorsum habebantur, cæterorum immunes, nisi propulsandi hostis, & hinc *vexillarii* dicti: à quibus diversæ sunt *vexillationes* apud inferioris ævi scriptores & in codice Justinianeo. Vegetius enim *vexillationes* & à legionibus & auxiliis sejungit lib. 3. cap. 4. & 10. Idemque equites tantum in vexillationibus fuisse indicare videtur lib. 2. cap. 1. & 2. *Virdungus*. Nisi tamen ista *vexilla legionum* significant nullam eum integram legionem duxisse, sed de singulis idoneam & sufficientem manum, ut licet tot numeris absentibus per castra & præsidia eadem summa legionum constaret atque ipso nomine relecta in fide retineret, neque occasioni terga patefacta, ut à Suetonio, Britanni cogitarent. Quo consilio ad Rhenum & Vitellianos usos legimus, quum in Ita-

& modica auxiliorum manu, quia [1] in æquum degredi Ordovices non audebant, ipse ante agmen, quo ceteris par animus simili periculo esset, erexit aciem. cæsaque prope universa gente, non ignarus instandum famæ, ac [2] prout prima cessissent fore universa; Monam insulam, [3] cujus possessione revocatum Paullinum rebellione totius Britanniæ supra memoravi, redigere in potestatem animo intendit. [4] Sed ut in dubiis consiliis, naves deerant, ratio & constantia ducis transvexit: depositis omnibus sarcinis, lectissimos [5] auxiliarium, quibus nota vada, & patrius nandi usus, quo simul seque & arma & equos regunt, ita repente immisit, ut [6] obstupefacti hostes, qui classem, qui naves, [7] qui mare exspectabant, nihil arduum aut invictum crediderint sic ad bellum venientibus. Ita petita pace, ac dedita insula, clarus ac magnus haberi Agricola: quippe cui ingredienti provinciam, quod tempus alii per ostentationem aut officiorum ambitum transigunt, labor & periculum placuisset. Nec Agricola prosperitate rerum in vanitatem usus, expeditionem aut victoriam vocabat, victos continuisse: [8] ne laureatis quidem gesta prosecutus est. [9] sed ipsa dissimulatione famæ

Italiam proficiscerentur. Nam & hoc genus *vexillarii* dicebantur, qui expeditionis causa delecti ab legionum suarum corpore ad tempus discesserant, & sub vexillis habebantur. Similiter *modicam auxiliorum manum* appellat, ut indicet majorem partem ad stativa mansisse. *Gronovius.*

1 *In æquum digredi Ordovices non audebant*] Ordovices Septentrionalis Wallia. *Savilius.* Manifeste mihi tenere insulsissimam glossam visus sum, vocem *Ordovices.* An enim Ordovices non audebant? ipsi imo Agricolæ milites. quibus trepidantibus, ipse ante agmen incedens, animum fecit, aciemque consternatam erexit. Nempe igitur delenda. Minime vero. Sed corrigenda iterum, correcta à nasuto nimis aliquo lectore, qui, quia de Ordovicibus hic ageretur, vocem *ordines*, quomodo Tacitum scripsisse affirmare audeo, ut sapere plus quam alii videretur, stultissime mutavit in *Ordovices.* Putidum sit cogitare de perditione & restitutione alterius vocis, tamquam scriptum esset, *digredi adversus Ordovices.* Pro *digredi* tamen potius sit legere *degredi*, ut & alibi diximus. *Acidalius.* Recte *degredi.* Sed *erigere aciem* est in arduum versus montem ducere, ut apud Livium lib. 1. *Inde ubi satis subisse sese ratus est, erigit totam aciem.* Lib. 3. *Hunc ducem secuti nequicquam reclamantibus tribunis in clivum Capitolinum erigunt aciem.* Sed & sæpius sic Tacitus. *Gronovius.*

2 *Prout prima cessissent, fore universa*] Sic hist. 2, 20. dixit *gnarus, ut initia belli provenissent, famam in cætera fore.* Pichena.

3 *Cujus possessione revocatum*] Hoc est, à qua possidenda. *Rhenanus.*

4 *Sed ut in dubiis consiliis, naves deerant, ratio & constantia*] Aliquid huic loco deesse videtur ad sententiam explendam. quasi Tacitus sic dixerit: *sed quoniam* (*ut in dubiis consiliis*) *naves deerant ratio & constantia ducis transvexit.* Tamen si vulgata lectio, tanquam integra, sit retinenda, ego ita distinguerem: *animo intendit: sed, ut in dubiis consiliis, naves deerant. ratio & constantia* &c. Duces enim, cum dubia sunt belli consilia, non omnia sibi parare solent, quæ usui esse possunt. *Pichena.* Mira omnia sunt, ni transpositum hoc est. Hunc quidem ordinem & sententiæ & structuræ concinnitas postulat: *Naves deerant: sed, ut in dubiis consiliis, ratio & constantia ducis transvexit.* Acidalius. Videtur scripsisse auctor: *Sed, ut in subitis consiliis naves deerant.* Gronovius.

5 *Auxiliarium, quibus*] Manifestum est Germanos ac præsertim Batavos designari. Germanos fluminibus assuetos noster lib. 5. hist. prædicat, & præter alios Mela lib. 3. cap. 3. De Batavis lib. 2. Annal. & Dio lib. 69. *Virdungus.*

6 *Obstupefacti*] *Subita conterrent hostes, usitata vilescunt*, inquit Veget. 3. ult. Marcius apud Livium lib. 25. *Audeamus quod credi non potest ausuros nos: eo ipso quod difficillimum videtur, facillimum erit.* Idem.

7 *Qui mare exspectabant*] Claudius Boucholt corrigit: *Qui Cameras exspectabant.* Quo nomine intelligit naves, quas *plano alveo fabricasse* Suetonium dixit lib. 14. *Adversus breve littus & incertum.* Et Camaræ nomen palato Latino non insulsum. *Barclajus.* Nihil mutandum mihi videtur. *Mare exspectare* nihil hic est aliud quam secundum maris æstum opperiri. *Boxhornius.* Ludit immo Tacitus ut solet, uno verbo duabus significationibus respondente nominibus diversis. *Qui classem, qui naves exspectabant*, est, qui putabant nunquam fore, ut Romani possent eos aggredi sine classe, aut qualibuscumque navibus. *Qui mare exspectabant.* qui sibi persuaserant ipsum mare pro muro ipsis fore atque accessu prohibiturum Romanos. *Gronovius.*

8 *Ne laureatis quidem gesta prosecutus est*] Sic scribit de L. Vitellio lib. 3. Hist. *ipse lauream prospere gesta rei ad fratrem misit.* Rhenanus. Quæ frequenti in usu, si nuncianda forent victoriæ insignioris prospera, ut ex Livio discimus princip. lib. 45. & ex Amm. Marcellino l. 16. *Savilius.* Subintelligendum,

19 famæ famam auxit, æstimantibus [1] quanta futuri spe tam magna tacuisset. Ceterum [2] animorum provinciæ prudens, simulque doctus per aliena experimenta, [3] parum profici armis, si injuriæ sequerentur, caussas bellorum [4] statuit exscindere. à se suisque orsus, primum domum suam coërcuit, quod plerisque haud minus arduum est, quam provinciam regere: [5] nihil per libertos servosque publicæ rei: [6] non studiis privatis, [7] nec ex commendatione aut [8] precibus centurionum milites ascire, sed optimum quemque fidelissimum putare: [9] omnia scire, non omnia exsequi: parvis peccatis veniam, magnis severitatem commodare: [10] nec pœna semper, sed sæpius

dum, *litteris.* Ita enim mos, cum victoria significabatur. Livius lib. 5. *litteræ à Postumio laureatæ sequuntur, victoriam populi Rom. esse.* Lib. 14. in princ. *Tabellarius, qui se ex Macedonia venire diceret, reddidisse laureatas litteras dicitur.* Mittebantur etiam nuncii cum laureatis jaculis: aut si mari, laureata navis. Sic laureati fasces Consulibus præcedebant, post victoriam, & in triumpho: & laureatus Senatus, populus, & exercitus in lætitia, & in excipiendis Imperatoribus: ut passim in historiis. *Pichena.*

9 *Sed ipsa dissimulatione*] Melius distinxi puncto apposito post verbum *est.* nam in vulgatis continuabat oratio, *prosecutus est; sed ipsa.* Idem.

Ipsa dissimulatione] Vide ingenium famæ, fugientes sequentis, sequentes fugientis, more, ut ajunt, Crocodili. Sane & de Catone Sallustius: *Quo minus gloriam petebat, eo magis assequebatur.* Virdungus.

1 *Quanta futuri spe*] Quod enim istam expeditionem susque deque habuisset, inde conjectabant, alia multo majora eum in animo habere gerere, & futurorum claritate præsentia prorsus obscuraturum. *Idem.*

2 *Animorum provinciæ prudens*] Id est, noscens animos provincialium. *Rhenanus.*

3 *Parum profici armis, si injuriæ*] Alexander apud Curt. lib. 8. *Non est diuturna possessio, in quam gladio inducimur: beneficiorum gratia sempiterna est. Si habere Asiam, non transire uolumus, cum his communicanda est nostra clementia: horum fides stabile & æternum faciet imperium.* Virdungus.

4 *Statuit excidere*] Sive *excidere*, pro recidere legas, sive *exscindere*, parum refert. *Rhenanus.*

5 *Nihil per libertos servosque publicæ rei*] Subauditur *agere*, id est, agebat. *Idem.*

6 *Non studiis privatis*] Qua ratione futurum erat, ut sæpe indigni ascirentur. Enimvero *privatæ res semper offecere officientque publicis*, ut ait nimis quam vere Livius. Eodem spectant Arcadii & Honorii verba ad Stiliconem: *Honoris augmentum non ambitione, sed labore, ad unumquemque convenit devenire.* Virdungus.

7 *Nec ex commendatione*] Quomodo igitur? aut per se aut fama cognitos. *Idem.* Suspectus mihi est hic locus. nec enim operosa commendatione aut precibus opus erat, ut quis in gregarium militem adscisceretur. Vix dubito, quin scripserit Tacitus: *nec ex commendatione aut precibus centuriones militum ascire.* Boxhornius. Varro tamen lib. 3. de vita po. Romani apud Nonium: Referentibus centurionibus adoptati in cohortes subibant, ut semper plenæ essent legiones. à quo optiones in turmis decurionum & in cohortibus centurionum appellati. *Gronovius.*

8 *Precibus centurionum milites accire*] Danesius legebat: *centurionum comites asciscere.* Ursinus.

9 *Omnia scire, non omnia*] Non hinc abludit scitum illud Domitii Afri: *Princeps, qui vult omnia scire, necesse habet multa ignoscere.* Virdungus.

Non omnia exsequi] Notabis *exsequi* hic valere, *punire*, *ulcisci.* quod in Suetonii Julio, cap. LXVII. Vespas. cap. XIV. Caligula, cap. XII. in Seneca, & alibi observatum. *Lipsius.*

Non omnia exsequi] Id est, punire. Ita Suet. Jul. 67. à quo fortasse Agricola didicit sic se gerere. *Delicta neque observabat omnia, neque pro modo exsequebatur.* Tertull. lib. 1. adversus Marcionem cap. 37. *quid denique adulantius, quam delicta non exsequi?* Plautus Capt. 2, 1. *Exsequi* alia notione usurpat. *Si immortales id voluere vos hanc ærumnam exsequi.* Moneam lectorem *si* abesse optimo codici Cl. Puteani, cujus mihi copiam fecerunt lumina Gallicæ juventutis filii ejus. Scribendum ergo, *Dii*, & mittatur, *si*, Morboniam. *Barclajus.* Quamvis enim omnia peccata militum sciret, non ideo omnia puniebat. Observavit G. Barclajus, ab aliis etiam usurpatum hoc verbum, *exsequi*, quasi pro punire. *Pichena.*

10 *Nec pœna semper, sed sæpius pœnitentia*] Hic locus me admonet ut illustrem illa Plauti Bacchid. *Malefactorem amitti satius, quam relinqui beneficium: Nimio præstat impendiosum te, quam ingratum dicier; Illum laudabunt boni, hunc etiam ipsi culpabunt mali.* Quæ tenebris à commentatoribus aspersa sunt. Lambinus *impendiosum* prodigum dici vult, sed qui cum superioribus connectentur? & quo pacto de prodigo verum? *Illum laudabunt boni* &c. Quod in noxiam missam facientem verius & concinnius cadit. Nos *impendiosum* μεταφορικῶς pro eo, qui nimius est in ignoscendo: Mnesilochus enim viso Chrysalo, qui sibi fecerat argenti copiam, certus benefaciendi gratos laudat, ingratosque detestatur. *Salinerius.*

1 *Offi-*

pius pœnitentia contentus esse: [1] officiis & administrationibus potius [2] non peccaturos, quam damnare, cum peccassent. [3] Frumenti & tributorum auctionem æqualitate munerum mollire, [4] circumcisis quæ in quæstum reperta, ipso tributo gravius tolerabantur. [5] namque per ludibrium assidere [6] clausis horreis, & [7] emere ultro frumen-

1 *Officiis & administrationibus potius non peccaturos*] Subaudi, ducebat, vel censebat. *Rhenanus.* V. C. *est: off. & adm. præponere potius non peccaturos.* Cum in vulgatis desit verbum *præponere*, pro quo alius liber habet, *præficere*, ut alibi apud Tacitum Veteres Cod. eodem loco quidam habent, *præponere*, quidam *præficere.* Ursinus. Cornelius solens ibi verbum supprimit, ubi per se de contextu prodit. lib. 11. ann. *De se Novius, conscios non edidit.* Et, *At Britanni non virtute sed occasione & arte ducis rati.* Itidem hic sese offert *præponere.* vel idem sit vi τῦ ἀνανταπόδοτυ, ut apud Thucydidem est invenire, καὶ ἢν μὲν ξυμβῆ ἡ πεῖρα, i. *quod si conatus procedat.* ubi Scholiastes: τὸ σχῆμα καλεῖται ἀνανταπόδοτον, i. *figura dicitur ἀνανταπόδοτον.* Additque supplenda esse per hæc καλῶς ἀνέσαι τοῖς Ἀθηναίοις τὰ πράγματα. i. *bene se Atheniensium res habebunt.* Salinerius. Scio Tacitum sæpe verba supprimere: sed non ideo decedam opinione, quin hic omnino verbum desideretur. Forte legendum: *præficere administrationibus.* Pichena. Clarum vocem *præficere* aut similem deesse, ut aliis notatum. Muretus, nescio an è libro, scribebat; *Off. & adm. præponere potius* &c. *Acidalius.* Fulvii V. C. toties venditans, quod certum est nullo in MS. repertum, sed conjecturæ doctorum hominum deberi, jamdudum apud me tesseram confregit. Verbum autem, quod desideratur, censeo latere sub τῶ *potius*, quod, ut & τὸ *magis*, intelligere sæpe Tacitum, Livium, Plautum, alios ante τὸ *quam* in confesso est: adeoque auctorem edidisse *officiis & administrationibus imponere non peccaturos, quam damnare cum peccassent.* Est autem etiam Taciti *imponere legionibus, cohortibus, custodiæ, summæ rei.* Gronovius.

2 *Non peccaturos*] Homines spectatæ fidei & integritatis atque abstinentiæ, non cupidos, non avaros, non rapaces: aliter ac Vespasianus, de quo Sueton. c. 16. *Virdungus.*

3 *Tributorum auctionem*] Legam, *exactionem.* nisi tamen tributa aucta recenter intellegit; quod Vespasianus fecerat, ut in Suetonio legas. *Lipsius.*

Frumenti ac tributorum auctionem] Malim, *exactionem.* Rhenanus. Nihil dubitem *exactionem* scribere, ut Lipsius conjiciebat; nam de auctis tributis, vanum. Pro *æqualitate* vero pœne certum mihi Tacitum reliquisse *æquitate.* quod verum sensum facit. Conjecerat sic & Muretus. *Acidalius.* Nota duo onera provinciarum. De frumenti triplici genere, decumano, empto, æstimato ex provinciis frumentariis extrahi solito, vide Sigon. lib. 1. de antiquo jure provinc. cap. 1. Tributum duplex fuit, unum quod in agros, alterum quod in ipsa corpora sive capita provincialium impositum. Adeundi Lipsius lib. 2. de Mag. Ro. cap. 2. & 3. Brissonius lib. 3. explicationum, quæ ad jus pertinent *Virdungus.*

4 *Circumcisis in quæstum reperta, quæ ipso trib.*] Emendavimus: *circumcisis quæ in quæstum reperta, ipso* &c. *Rhenanus.* Transposuit Rhenanus relativum, *quæ*, contra veteres libros, qui habent; *circumcisis in quæstum reperta, quæ* &c. Quod fortasse rectius esset, dummodo legeretur, *repertis.* Pichena. Alterum tributorum fomentum coërcitio administrorum, qui præter publice imperatas pecunias privato suo compendio immane quantum serviebant. *Virdungus.*

5 *Namque per ludibrium assidere*] Sensus est, Milites Romani cogebant in summa annonæ vilitate provinciales emere frumenta, quæ mox ulterioribus venderent, clausis horreis publicis veluti in summa caritate, quæ res ludibrio non carebat. In causa erat Procuratorum avaritia. *Rhenanus.* Sensus est, nisi fallor, provinciales illis coactos frumentum dare, ubi non habebant, ideoque quum ex publicis horreis id emere necessum esset, ægre ac difficulter ad emendum admissos esse, nec nisi oblato ingenti pretio. An potius hoc vult, clausa ipsorum provincialium horrea, ne de suo darent illud frumentum, sed cogerentur id emere ab Harpyis illis. *Virdungus.* Quæ de clausis horreis, iniqua emptione ac venditione frumenti ejusque subvectione per divortia itinerum in loca remota, hic porro leguntur, fœde admodum sunt corrupta; quibus tamquam conclamatis nos non libenter manum admovemus. *Boxhornius.*

6 *Clausis horreis*] An publicis horreis, in quæ Publicani frumenta Decumarum condiderant? & quamquam haberent fortasse domi frumenta, cogebantur ab istis emere. Talia sane horrea in provinciis, & de iis Tacitus in Ægypto: *Germanicum apertis horreis pretia frugum levasse*, inter popularia ejus facta. An *ludibrium* hoc (ea voce utitur) spectat propria horrea? quæ claudebant Publicani, neque aperiri volebant, nisi pacti arbitrio suo super Decumis essent. Tale sane Cicero Verri objicit, in libro tertio: atque edictum etiam vulgasse in aratores, *Ne tollas ex area, nisi pactus eris.* Itaque pacisci pro libidine Publicanorum debebant, qui, ut idem ait, *dimidias partes* pro Decumis auferebant. Quid deinde? *emere ultro cogebantur*, inquit. Cum videlicet tantum frumenti attributum jam Publicanis esset, ii rursum vendebant aratoribus, jubebantque emere. Satis? imo amplius, etiam *vendere.* Quomodo? cum grandi pecunia suum vendidissent, redibant, & quasi in usum militum, eorumque annonas, emebant: sed vili pretio

menta, ac [1] vendere pretio cogebantur. [2] devortia itinerum & longinquitas regionum indicebatur, ut civitates à proximis hibernis in remota & avia deferrent, donec quod omnibus in promptu erat, paucis lucrosum fieret. Hæc primo statim anno comprimendo, egregiam famam paci circumdedit; [3] quæ vel incuria vel tolerantia priorum, [4] haud minus quam bellum timebatur. Sed [5] ubi æstas advenit [6] contracto exercitu, *militum in agmine* laudare *modestiam*, disjectos coërcere: loca castris ipse capere, æstuaria ac silvas [7] ipse prætentare: & nihil interim apud hostes quie-

tio scilicet, & quod Præses aut potius Procurator Principis, ex ejus re, dixisset. Id quoque à Verrinis factum: ubi omnes hæ fraudes relatæ & revelatæ ab illustri Oratore. *Lipsius.*

7 *Emere ultro frumenta*] Romani, præter tributum, devictis à se provinciis, saltem ubi id ferebat soli ratio, conferendam frumenti partem imposuerunt, plerumque decimam. Præter hanc & alia pars legato præsidiarioque Provinciæ militi cedebat, & aliis in similem finem; pretio quod æquum videretur. Qui rei frumentariæ negotio & annonariis functionibus præerant, interdum & quorum aliqua in militaribus auctoritas, in collectione insolenter se gerebant iniquissimis grassati concussionibus & exactionibus, ut fuse Tullius ostendit quinta in Verrem. Videntur Romani quicquid in Britannia frumenti nasceretur, maxima parte suum fecisse, & instituto ejus monopolio coegisse miseros incolas ad redemptionem, quanto libuisset pretio; injecto insuper onere militis alendi, aut consimili, ut vilius iterum distraherent. Præterea illi, penes quos cura erat subvehendi species annonarias, ex. gr. Cantuaria Londinum, currus Carlilam usque destinassent, à dominis exacto quanti esset quod à vectionibus vacassent. Expediri tamen illa potuissent indigenis non ita vexatis, sed minore præfectorum compendio. Ista aut paria incommoda hoc loco notantur, ut mihi quidem rem descriptam capere videor, cedere paratus eorum, quos usus hic sagaciores reddidit, judicio. *Savilius.*

1 *Vendere pretio*] Muretus, *pendere pretium*, multo, ut mihi videtur, verisimiliore sententia. *Acidalius.* Hæc ego non capio. Quid enim est *vendere pretio?* quasi venditio ulla sine pretii interventu fiat? Tentabam *vendere prædia.* sed ἐπέχω, *Virdungus.* Suspicor, *ac vendere parvo cogebantur.* Gronovius.

2 *Devortia itinerum*] Iterum ex Cicerone (nam quis fraudes melius retegat?) lux esto. Frumenti æstimatio introducta fuit, sed primo, inquit, in commodum aratoris, *cum in eum locum, quo imperabatur, frumentum portare nollet.* Quid fecerunt boni Præsides? *Instituerunt semper ad ultima ac difficillima loca apportandum frumentum imperare, ut vecturæ difficultate ad quam vellent æstimationem pervenirent.* Et in vulgo factum ostendit, non solum à Verre aliquo. At Agricola emendavit, itemque postea Valerianus mandavit: *Ne præses provincialem aut possessorem cogat frumenta illic, ubi non habet, dare: equum, ubi non potest, pascere. Quia*, inquit, *non est ulla provisio melior, quam ut in locis suis erogentur, quæ nascuntur, ne aut vehiculis aut sumptibus remp. gravent.* Lipsius.

Devortia itinerum & longinquitas] Similia quæstuum sive rapinarum genera in provinciis excogitata fuerunt etiam antiquiori ævo ab avaris magistratibus. Cicero in Verr. Act. 6. *semper ad ultima ac difficiliora loca apportandum frumentum imperare: ut vecturæ difficultate, ad quam vellent æstimationem pervenirent.* Et inferius: *tum, cum tibi ego frumentum in meis agris, in mea civitate, denique cum in iis locis, in quibus es, versaris, rem geris, provinciam administras, paratus sim dare; angulum mihi aliquem eligas provinciæ reconditum ac derelictum?* Pichena. Valerianus Imp. apud Trebellium Pollionem in Balista: *Ut illis equos contineat, ubi sunt pabula; illic annonas militum mandet, ubi sunt frumenta: non provincialem, non possessorem cogat, illic frumenta, ubi non habeat dare: illic equum, ubi non potest, pascere: nec est ulla alia provisio melior, quam ut in locis suis erogentur, quæ nascuntur, ne aut vehiculis aut sumptibus rempublicam gravent.* In quam rem multa & in utroque codice sanciuntur, ut ad Trebellii locum notat Casaubonus. *Virdungus.*

3 *Quæ, vel incuria intolerantia*] Lego, *quæ vel incuria, vel tolerantia priorum.* Rhenanus. Incuria, dum non inquirunt in facinora suorum ministrorum præsides: tolerantia, quod ad delicta suorum conniverent. *Virdungus.*

4 *Non minus quam bellum*] Siquidem non minus in pace quam in bello spoliabantur, illudebantur, omni crudelitatis genere lacerabantur. *Idem.*

5 *Ubi æstas advenit*] Anni sc. ab V. C. 833. qui Coss. habuit Im. Titum Vespasianum VIII. Fl. Domitianum VII. idem erat annus à Christo nato vulgaris 80. *Idem.*

6 *Contracto exercitu multum in agm.*] Posset sic quoque legi, imo sic legendum est, *contracto exercitu, militum in agmine* &c. *Rhenanus.* V. C. habet *multus*, pro, *multum*; placeret tamen magis, *militum.* Ursinus.

7 *Ipse prætentare*] Non est, quod ab errore Agricolam vindicet utpote Legatum. Sed tanto turpior neque ullo modo excusanda Taciti ignorantia est, qui illud in aliqua laudis parte ponit. δεῖ γὰρ ἐν Καρὶ τὴν σπεῖραν, ὡς ἡ παροιμία φησὶν, ὐκ ἐν τῷ ϛρατηγῷ γίνεσθαι. ait Polybius lib. 10. ubi simile quid tractat. *Savi-*

quietum pati, quo minus subitis excursibus popularetur. atque ubi satis terruerat, parcendo rursus [1] irritamenta pacis ostentare. Quibus rebus multæ civitates quæ in illum diem ex æquo egerant, datis obsidibus iram posuere, & [2] præsidiis castellisque circumdatæ, tanta ratione curaque, [3] ut nulla ante Britanniæ novâ pars illacessita transierit. [4] Sequens hiems [5] saluberrimis consiliis absumpta. namque ut [6] homi- 21
nes dispersi ac rudes, [7] eoque bello faciles, quieti & otio per voluptates assuescerent: hortari privatim, adjuvare publice, ut [8] templa, fora, domus exstruerent, laudando promptos, & castigando segnes. ita honoris æmulatio, [9] pro necessitate erat. Jam vero principum filios liberalibus artibus erudire, & ingenia Britannorum studiis Gallorum anteferre, ut qui modo linguam Romanam abnuebant, eloquentiam concupiscerent. inde etiam habitus nostri honor, & [10] frequens toga. [11] paulatimque discessum ad delinimenta vitiorum, porticus, & balnea, & conviviorum elegantiam. idque apud imperitos *humanitas* vocabatur, cum [12] pars servitutis esset.

[1] Ter-

Savilius. Et hoc officio ducis convenienter. Leo Imp. Tactic. 9. 12. *Sin admodum lubrica difficiliaque loca fuerint, teipsum oportet primum eo transire: deinde ibi consistere & commorari, donec omnes sine offensione transierint.* Idem exemplo suo ingerunt apud Curtium lib. 7. & 8. Alexander Magnus apud Salium lib. 15. Claudius Nero; apud Zosimum Julianus; apud Nicetam lib. 2. Manuelis Conradus. & alii apud alios. *Virdungus.*

1 *Irritamenta pacis ostentare*] Multo potius, quod jam pridem margini, *invitamenta.* quod & credo verum. Quid tamen si & *imitamenta pacis?* Id est, pacis quandam speciem. *Acidalius.*

2 *Præsidiis castellisque circumdatæ*] Quæ hic *præsidia* & *castella*, alibi *castra* seu *hiberna* vocat. Annal. 13. *damno ejus exterriti qui præsidium ferre debuerunt, sua quisque in castra, trepida fuga rediere.* supra enim dixit, è castellis eos advenisse. hist. 4. *Civilis arte grassandum ratus, incusavit ultro præfectos, quod castella deseruissent: se cum cohorte cui præerat, Caninefatem tumultum compressurum: illi sua quisque hiberna repeterent.* Pichena.

3 *Ut nulla ante Britanniæ*] Putem legendum, *ut paullo ante Britannia nova pax illacessita manserit.* Hoc enim egisse prædicat illa tanta ratione curaque, ut conservaret pacem ante vix notam. *Lacessitam pacem* alibi quoque dixit auctor, ut supra 4, 32. & 15, 2. *Freinshemius.* Tanta cum prudentia & cura circumdatæ castellis civitates fuere, ut nulla antehac ignota Romanis Britanniæ pars exstiterit, quæ non ex illis castellis, tanquam ὁρμητηρίοις, bello lacesseretur. Ita explicat Cl. Berneggerus. Aliter H. Savilius versione Anglica accepit. Sic enim reddit, ac si velit Tacitus, neminem Britannorum castella illa lacessere ausum fuisse. Me quod spectat, omnino mendosum locum existimo, legendumque: *ut nulla inde Britannorum pars illacessita transierit. Inde* idem quod postea, exinde. Ut ex eo tempore nulli rebellium Britannorum illæsi & sine clade ea loca transire potuerint. Sed ne sic quidem mihi satisfacio. Ad feliciora ingenia provocandum est. *Boxhornius.* Scribendum videtur: *nulla ante Britannia nota.* Et prospicit, quod mox dicturus est cap. 22. *Tertius expeditionum novas gentes aperuit.* Ante hunc igitur tentatæ partes non erant novæ, sed notæ. *Gronovius.*

4 *Sequens hiems*] Anni scilicet 834. post V. C. quo Coss. fuerunt M. Plautius Silvanus M. Annius Verus Pollio. qui & insignis morte Titi imperatoris. *Virdungus.*

5 *Saluberrimis consiliis*] Ad continendos scilicet in fide devictos, quod plus est quam vincere. *Idem.*

6 *Homines dispersi ac rudes*] Eam ingressus est viam in mitiganda Britannorum feritate Agricola, quam præiverunt primi civitatum conditores, de quibus Cicero in Sextiana cap. 42. *Idem.*

7 *Eoque in bello faciles*] Scribendum, *eoque in bellum faciles.* aut potius, *eoque bello faciles.* Sic enim Ann. 1. *seditioni promtum*, dixit. lib. 2. *prælio paratum.* lib. 4. *offensioni proniores.* Eodem, *Agrippina Neroni promtior.* Rhenanus.

Bello faciles] Qui facile in arma agerentur & quamvis levibus de causis bellum sumerent. *Virdungus.*

8 *Templa, fora, domos*] In iis enim occupati de bello cogitaturi non erant. Ea autem tempestate excultam demum, quoad urbes ac ingenia, Britanniam apparet. *Boxhornius.*

9 *Pro necessitate*] Faciebat, ut nemo in splendidorum operum structuris post alium esse vellet. Magna ejus vis est apud erectas mentes. *Idem.*

10 *Frequensque toga*] Vestis Romanorum propria in pace, ut *sagum* in castris, unde *togati sagatis*, id est, pagani militibus opponuntur: sed & *palliatis*, id est Græcis, Suetonio, & *braccatis*, id est, Gallis nostro. Quia autem non nisi in foro togati, atque adeo toga vestis forensis; hinc *togatus* pro homine forensi sive patrono causarum, item pro salutatore, quia in alia veste matutinum illud *Ave* deferre fas non erat. *Virdungus.*

11 *Paullatimque discessum*] Suspicor legendum: *paulatimque descensum.* Pichena.

12 *Pars servitutis*] Voluptatibus scilicet virtutis, qua

22 [1] Tertius expeditionum annus novas gentes aperuit, vastatis [2] usque ad Taum (æstuario nomen est) nationibus. qua formidine territi hostes, quamquam conflictatum sævis tempestatibus exercitum, lacessere non ausi. [3] ponendisque insuper castellis spatium fuit. Adnotabant periti, non alium ducem opportunitates locorum sapientius legisse, nullum ab Agricola [4] positum castellum aut vi hostium expugnatum, aut pactione ac fuga desertum. crebræ eruptiones. nam adversus moras obsidionis, annuis copiis firmabantur. ita intrepida ibi hiems, & sibi quisque præsidio, irritis hostibus, eoque desperantibus, quia soliti plerumque damna æstatis hibernis eventibus pensare, tum æstate atque hieme juxta pellebantur. Nec Agricola unquam per alios gesta avidus intercepit, seu centurio, seu præfectus, [5] incorruptum facti testem habebat. Apud quosdam [6] *acerbior in conviciis* narrabatur, ut bonis comis, ita adversus malos injucundus. ceterum [7] ex iracundia nihil supererat. [8] secretum & silentium ejus non
23 timeres. honestius putabat offendere, quam odisse. [9] Quarta æstas obtinendis quæ per-

qua se rursus in libertatem vindicare possent, nervos incidentibus animosque ad servitutem pessum dantibus. *Virdungus. Humanitas* hic accipitur ea notione, qua apud Cæsarem lib. I. de bello Gall. *Horum omnium fortissimi sunt Belgæ, propterea quod à cultu atque humanitate provinciæ longissime absunt.* Boxhornius.

1 *Tertius expeditionis*] M. Plautio Silvano M. Annio Vero Coss. V. C. 834. *Virdungus.*

2 *Usque ad Taum*] Tuedam, ut alii putant. *Savilius.* Tuedæ fluvii ostium in Ottadinis, hodie, Northumberland. Is autem fluvius Angliam à Scotia longo spatio discludit limesque orientalis dicitur. Ex Cambdeno. *Virdungus.*

3 *Ponendisque insuper castellis*] V. C. habet, *telis*, non, *castellis.* Ursinus.

4 *Positum castellum*] Castra & castella quibus locis munienda sint docet Vegetius lib. I. cap. 22. nimirum loco tuto, ubi & lignorum & pabuli & aquæ suppetat copia. Et si diutius commorandum sit, loci salubritatem idem eligendam monet. Cavendum autem, ne mons sit vicinus altior, qui ab adversariis captus possit officere, considerandumque ne torrentibus mundari consueverit campus &c. Adde lib. 4, I. Hæc castella inferior ætas *Burgos* appellavit. Eaque sæpe structa instar oppidorum præsertim in finibus imperii, & ubi perpetuæ stationes & prætenturæ contra hostem; eademque origo nobilium aliquot hodie oppidorum. *Virdungus.*

5 *Incorruptum facti testem*] Declarabat Agricola neminem, qui suæ confideret, alienæ virtuti invidere. Et hoc profecto, si quid aliud ardentem inflammat & armatum armat militum generosorum virtutem. Contra quamvis præclarum ingenium hebetat, quamvis fortem indolem exarmat misera illa (ut vocat Plinius) reputatio: *Vides enim, si quid bene feceris, nesciet imperator; aut si scierit, testimonium non reddet.* Virdungus.

6 *Acerbior in conviciis*] Inter species irarum & has commemorat Seneca I, 4. quæ in verborum maledictorumque amaritudinem effusæ. cui vitio obnoxii sunt, quos ὀργίλους Aristoteles appellat 4. Eth. 5. irasci faciles tamen ut sint placabiles, qualem se fatetur Horatius & eodem ingenio Quintum fratrem suum describit Cicero. *Idem.*

7 *Ex iracundia nihil supererat*] Sen. de ira 2, 16. *simplicissimi omnium habentur iracundi.* Pichena.

8 *Secretum & silentium*] Contra de Domitiano inferius: *talibus curis exercitus, quodque sævæ cogitationis indicium erat, secreto suo satiatus.* De eodem etiam Plinius Panegyrico ad Trajanum: *non audire quisquam, non alloqui audebat, tenebras semper secretumque captantem, nec unquam ex solitudine sua prodeuntem, nisi ut solitudinem faceret.* Pichena.

Secretum & silentium] Ut eorum, quorum iræ altæ gravesque sunt & introrsus versæ, quos πικροὺς καὶ δυσδιαλύτους usurpat Aristoteles & describit. Tales Tiberius & Domitianus. *Virdungus.*

9 *Quarta æstas*] Anni ab V. C. 835. à natalibus Christi Dionysianis 82. qui annus habuit Coss. Imp. Domitianum VIII. & T. Flavium Sabinum. *Virdungus.*

Quarta æstas obtinendis, quæ percurrerat, insumpta] Mirum est cujus culpa verba hujus sententiæ transposita fuere. Nulla hypallage excusare potest hanc lectionem. Ducantur ergo suas in colonias hæc verba me Triumviro, *Quarta æstas percurrendis quæ obtinuerat insumta.* Non inficior tamen veterem lectionem posse commode retineri. Nam *tertius expeditionum annus novas gentes aperuit, vastatis usque Taum gentibus.* has ergo gentes quarto anno (ut proprio verbo dicam) obtinuit, atque adeo Tacitus *quartam æstatem obtinendis quæ percurrerat insumtam* non male dicit. *Barclajus.* Berneggerus sic interpretatur: quæ præcedenti anno obtinuit & vincendo percurrit, præsidiis impositis firmavit. Nec illud bene: quæ enim expeditionis suæ anno tertio percurrit, ea demum quarto obtinuit. Savilius τὸ *obtinere* reddit ac si esset cognoscere, ordinare, disponere. Sed nec illud probo. *Obtinere* enim vix ea notione usurpatur. Vulgata lectio proba mihi quidem videtur. *Obtinere* nihil aliud est quam totum suum facere, & omnino sub potestatem suam redi-

percurrerat insumpta. ac si virtus exercituum & Romani nominis gloria pateretur, inventus in ipsa Britannia terminus. [1] Nam Glota & Bodotria diversi maris æstu per immensum revecti, angusto terrarum spatio dirimuntur. quod tum præsidiis firmabatur: atque omnis propior sinus tenebatur, summotis velut in aliam insulam hostibus. [2] Quinto expeditionum anno nave prima transgressus, ignotas ad id tempus 24
gentes crebris simul ac prosperis prœliis domuit: eamque partem Britanniæ quæ Hiberniam aspicit, copiis instruxit, [3] in spem magis quam ob formidinem. siquidem Hiber-

redigere illud, quod antea aut leviter modo tentatum, aut partim tantum devictum erat. Opponitur etiam *τὸ percurrere.* quo verbo prædationes tantum & excursiones in agrum hostilem denotavit, respexitque ad illa præcedentia, vastatis usque ad Taum nationibus. Aliud est vastare & percurrere agrum, aliud suum facere, & ut hic loquitur noster, *obtinere.* Sententia igitur, Quæ tertio expeditionis anno excursionibus tantum pervagatus Agricola erat, quarti anni æstate omnino sub Romani imperii ditionem redegit. *Boxhornius.* Hi tres omnes habent hic aliquid boni & veri, sed nemo se satis explicat. Omnino enim jam redegerat sub ditionem, cum percurrerat: sed *obtinuit* est, quæ celeri quodam virtutis ac victoriæ cursu obierat, subegerat, occuparat, eorum annuæ moræ continua possessione, administratione, usurpatione jus populi Romani fundavit: in eis tenendis obduravit obfirmavitque sese atque ostendit, non se ut prædam aut gloriolam peteret, sed ea possessurum venisse, ac nec relinquere neque eripi sibi velle. Quod quin & præsidiis castellisque firmandis, ut Berneggero placet, consecutus fuerit, mihi dubium non est. Idem *τὸ percurrit* explicat *continuit,* haud male; sed vulgata verbi significatione, non ea qua Tacitus utitur, cum *τὸ percurrere* aliud facit, aliud *obtinere.* Huic enim *obtinere* est perseverare in tenendo, quod Galli dicunt *maintenir*; providere, ne qua vis possessionem interrumpat, & si qua tentetur, eam fortiter feliciterque repellere. Vide quæ notamus ad Livium lib. 3, 37. *Gronovius.*

1 *Nam Glota & Bodotria diversi maris æstu per immensum revecti*] *Glota*, æstuarium Dubrettaniæ. *Bodotria* æstuarium Edimburgi. *Savilius.* Duo æstuaria hæc erant, à Ptolomæo Clota & Boderia appellata: illud, septentrionem, hoc meridiem aspiciens. At hic in Veneto legitur: *diversi maris æstibus per immensum revecta.* Quod si tantummodo immutemus, *revecta,* in *revectis:* longe melius, ni fallor, se habebit hic locus. Videtur enim isthmum ibi fuisse inter duo maria, ergo & duo æstus diversi maris. qui æstus, sive accessus, per immensum revehebantur, id est, longe se intra terras insinuabant, adeo ut angustum ibi terræ spatium relinquerent. Ann. 15. *proruptis per immensum ædificiis.* Pichena. Qui *dirimuntur?* haud dubie *Glotta & Bodotria* fluvii. Quomodo? angusto terrarum spatio. Quare? quia *diversi maris æstu per immensum revecti.* hoc est, hinc atque inde occurrentis impetu & affluxu maris detenti & velut repulsi ac retroacti. Atque eo intervallo non longo castellis septo, quicquid interius terrarum erat, parebat Romanis. *Gronovius.*

2 *Quinto expeditionis*] V. C. 836. quo Coss. fuerunt Imp. Domitianus IX. T. Virginius Rufus II. Hic est annus, quo Domitianus philosophos urbe Italia exegit. *Virdungus.*

3 *In spem magis*] Vel potius, *in speciem magis.* Lipsius.

In spem magis] Doctiss. Vir, *in speciem.* Non quod inde timeret, sed ad vires ostentandas: quod Othonianis etiam factum: *ostentare vires & militari vallo Veronam circumdare placuit.* Non tamen abjiciam *in spem*; quod satis commode interpretari potest. Agricola gnarus quam oportuna esset Hibernia ad continendos in fide Britannos; Animo versabat ejus invasionem: quamobrem fines copiis instruxit, ne oblata occasione milites è longinquo essent arcessendi, *in spem magis quam ob formidinem.* nam alias metu barbarorum milites per fines disponi solent, qui JCtis *milites limitanei* dicuntur. Similiter hæc eadem de caussa Messana Syracusanis occupatur. Thucyd. lib. 4. ἔπραξαν δὲ τοῦτο μάλιστα οἱ μὲν Συρακούσιοι ὁρῶντες προσβολὴν ἔχον τὸ χωρίον τῆς Σικελίας. i. *idque præcipue Syracusanorum opera, quod viderent inde facillime Siciliam invadi posse.* Postremum quod *Agricola* speravit, nunc Hispani meditantur & tentant, admoniti forsan his Taciti verbis. *Salinerius.* Τὸ *speciem* ab auctoris mente mihi videtur alienum. Nam si in speciem tantum, & ad arma Romana ostentanda, illam Britanniæ partem Agricola copiis instruxisset, sane species illa absque formidine non fuisset. Verius ergo, *in spem,* scil. Hiberniæ potiundæ. quod etiam ostendunt sequentia verba. *Pichena.* *In speciem* potius videtur prima fronte: sed si mentem auctoris inspicis accuratius, contra omnino est. Nam si *speciem* legis, ut alia omittam, quare ista subjungit? *Siquidem Hibernia valentissimam imperii partem magnis invicem usibus miscuerit.* nullam video sententiæ ἀκολουθίαν. His enim illa declarare vult: quæ sunt, si ita quidem legas, plane diversa. Conveniunt optime, si *spem* retineas. Dicere enim hoc vult: Britanniæ eam partem, quæ Hiberniam spectat, copiis ab Agricola instructam, non tam metu ullo, quam spe Hiberniam quoque ipsam obtinendi. De invadenda quidem cogitasse, clarum ex sequentibus: *aditus portusque per commercia & negotiatores cogniti.*

Hibernia [1] medio inter Britanniam atque Hispaniam sita, & Gallico quoque mari opportuna, valentissimam imperii partem magnis invicem usibus miscuerit. Spatium ejus si Britanniæ comparetur angustius, [2] nostri maris insulas superat. Solum cælumque & ingenia cultusque hominum [3] haud multum à Britannia differunt. melius aditus portusque per commercia & negotiatores cogniti. Agricola expulsum seditione domestica unum ex regulis gentis exceperat, ac specie amicitiæ [4] in occasionem retinebat. Sæpe ex eo audivi, [5] legione una & modicis auxiliis debellari obtinerique Hiberniam posse. Idque etiam adversus Britanniam profuturum, si Romana ubique arma, & velut è conspectu libertas tolleretur. Ceterum [6] æstate qua sextum officii annum inchoabat, [7] amplas civitates trans Bodotriam sitas, quia motus universarum ultra gentium, & [8] infesta hostili exercitu itinera timebantur, [9] prius classe exploravit: quæ ab Agricola primum assumpta in partem

Et occasioni fuisse intentum ista affirmant: *Agricola expulsum seditione domestica &c. in occasionem retinebat.* Facilem quoque rem sibi persuasisse, illa monstrant: *sæpe ex eo audivi. &c.* Copiis itaque in struxit hanc Britanniæ partem, ut in tempore paratas ad expeditionem haberet. *Acidalius.*

1 *Medio inter Britanniam atque Hispaniam sita*] *Medio* ablativus est, pro, in medio. Sic in Annal. dixit, *medio temporis.* Rhenanus. Cave intelligas, in medio sitam, id est, æque distantem. nam Hibernia proxima quidem est Britanniæ, ab Hispania vero longissime abest. sed, *in medio*, hic significat, in eodem maris spatio sita. *Pichena.* Hiberniæ talis est situs. Ab ortu habet Britanniam, à qua unius diei navigatione disjungitur: ab occidente, vasto & aperto pulsatur Oceano; à septentrione Islandiam procul spectat: à meridie Hispaniæ objecta est, & ab ea tridui navigatione abest. *Virdungus.*

2 *Nostri maris insulas*] Intelligit mediterraneum, & quæ in eo insulæ, ut Siciliam &c. *Savilius.*

3 *Haud multum à Britannia differt, in melius aditus ortusque*] Prodigiose corruptus locus est. Lego *differunt Ejus aditus portusque &c. Ejus* scil. insulæ Hiberniæ. *Rhenanus.* Danesius legebat: *haud multum à Britannia differt. ejus aditus &c.* Ursinus. Muretus legebat, *differunt in melius. Aditus portusque.* quam scripturam amplectar, si sententia, quam gignit, vera. Dubito enim an Hibernia differat in melius à Britannia. Propior sum credere diversum, & addita particula negante scribere, *haud multum à Britannia differunt, nec in melius.* Utrum verius sit, illud quidem mihi certum, vocem *melius* præcedentibus tali aliqua emendatione aptandam, non cum sequentibus, ut nunc vulgo, conjungendam. Nam nec sensus quidquam illic ab ea juvatur: & concinnitas structuræ nescio quomodo læditur. Nisi quis forte mutare, sane non incommode, ita malit: *Militibus aditus portusque per com. & neg. cogniti. Agricola expulsum &c.* Acidalius.

4 *In occasionem retinebat*] Sicut antea Claudius invaserat Britanniam obtentu Berici exsulis restituendi. *Virdungus.*

5 *Legione una & modicis*] Tam enim eruditos armis milites habuerunt Romani, testante Vegetio 2, 4. ut cuivis bello duæ legiones crederentur posse sufficere. In levioribus autem bellis, ait 3, 1. unam legionem, mixtis auxiliis, hoc est 10000. peditum & duo millia equitum, crediderunt posse sufficere. *Idem.*

6 *Æstate qua sextum*] Ab U. C. 837. æræ Christianæ vulgaris 84. Imp. Domitiano x. Ap. Junio Sabino Coss. *Idem.*

7 *Amplas civitates trans Bodotriam sitas*] Cum ita in libris omnibus veteribus legeretur, Lipsius reposuit: *ampla civitate trans Bod. sita.* Quod quidem, ut à librorum fide, ita etiam ab historia ipsa recedere videtur. nam sic inferretur, unam tantum civitatem trans Bodotriam fuisse; cum magnam illam Caledoniæ provinciam plures civitates seu populos habuisse, ipse Tacitus affirmet paullo infra: *cœtibus & sacrificiis conspirationem civitatum sancirent.* ac deinde: *legationibus & fœderibus omnium civitatum vires exciverant.* ubi non de integra Britannia, sed de sola Caledonia sermo: Veterem ergo lectionem restitui. atque ubi in vulgatis legitur, *portus classe exploravit:* Rhenani judicium secutus correxi, *prius classe exploravit.* Jussit scil. Agricola, ut classis littora Caledoniæ circumveheretur atque omnia loca, quæ à mari non longe abessent, exploraret. *Pichena.* Venit ecce sub acumen stili: *ampla civitatis trans Bodotriam sita, quia m.* &c. *timebantur, portus classe exploravit.* Et *portus* non *portum*, quia civitatem ponit non pro oppido, sed pro gente vel regione aliquot populos complexa & late per tractum litoris patente, ad quam erat veri simile naturam ab Oceano complures aditus portusque patefecisse. Ut civitas Helvetiorum Cæsari, civitas Hyrcanorum Trogo Pompejo. *Gronovius.*

8 *Infesta hostili exercitu itinera timebantur*] V. C. habet *hostilis exercitus.* & paullo post; *Caledoniam incolentes populi.* Ursinus.

9 *Portus classe exploravit*] Opinor scribendum, *prius classe exploravit.* Mox mallem legere, *impelleretur.* nam sequitur, *attollerent & compararentur.* Rhenanus.

Portus classe exploravit] Et hoc imperatorio officio

partem virium, sequebatur egregia specie, cum simul terra simul mari bellum impelleretur: ac sæpe iisdem castris pedes equesque & nauticus miles mixti copiis & [1] lætitia, sua quisque facta, suos casus attollerent: ac modo *silvarum & montium profunda*, modo *tempestatum ac fluctuum adversa*, hinc *terra & hostis*, [2] hinc *victus Oceanus* [3] militari jactantia compararentur. *Britannos* quoque, ut ex captivis audiebatur, *visa classis obstupefaciebat, tamquam aperto maris sui secreto ultimum victis perfugium clauderetur.* Ad manus & arma conversi [4] Caledoniam incolentes populi, paratu magno, majore fama, uti mos est de ignotis, [5] *oppugnasse ultro*, castella adorti, [6] metum ut provocantes addiderant: *regrediendumque citra Bodotriam, &* [7] *excedendum potius, quam pellerentur*, [8] specie pru-

cio convenienter. nam prœlium navale gesturus (verbis Vegetii) consuetudinem pelagi vel loci ante congressum debet cognoscere. Cæsar lib. 4. de bell. Gall. cap. 20. *Virdungus.*

1 *Lætitia sua quisque facta*] Expones, per lætitiam. *Rhenanus.*

2 *Hinc auctus Oceanus*] Putabam, *victus.* sed quid si *auctus*, quia incognitum mare jam navigatum, & reliquo Oceano quasi adjectum? *Lipsius.*

Hinc auctus Oceanus] Qui novas gentes & adhuc ignotas aperit, is dicitur auxisse orbem terrarum, qui revera semper idem, sed non opinione: hinc Alexander ille magnus, qui plures orbes meditabatur. Juvenalis:

Æstuat infelix angusto in limite mundi,
Ceu Gyaræ clausus scopulis parvane Seripho.

Auctus ergo *Oceanus*, quod Agricolæ milites id ulterius navigassent, quam antea factum esset. Per hæc in memoriam redeo Christophori de Columbo, mirabili cujus ausu, immensus ille vetus orbis minima nunc orbis portio censetur: quem profecto si tempora Saturni tulissent, deos illos majoris gentium unus ipse regeret. *Salinerius.* Pulcherrime Lipsius, *victus.* Inepte vulgo, *auctus.* Pichena. Non profecto inepte, sed magnifice: ab his addita provinciæ regio ampla terrarum novusque quæsitus ac domitus hostis; ab illis, quod Oceani Romanum agnoscebat imperium, promotum auctumque & ei accessio facta. *Gronovius.*

3 *Militari jactantia*] Vulgus militum jactabundum. Hinc larga risus materia Comicis. *Virdungus.*

4 *Caledoniam*] Ptolemæus Britanniam in *Magnam* & *Parvam* dividit; *Magnam* vocans citeriorem ad meridiem; *Parvam* ulteriorem ad septentrionem: cujus incolæ in Majatas & Caledonios distincti erant, id est, in campestres & montanos. Ortelio Caledoniorum tractus Rossia videtur hodie ex tabulis vocari. Retinet vetus nomen oppidum infra Atholiam ad dextram Tai ripam situm, vulgo *Duncalden.* Eadem vestigia exstare in *Caldar* & *Calendar* auctor Scotiæ Chronico. *Idem.*

5 *Oppugnasse ultro, castella adorti*] Fortasse, *oppugnare ultro, castella adoriri.* Lipsius.

Oppugnasse ultro castella adorti] Malim, *oppugnare.* Rhenanus. V. c. habet, *oppugnare ultro castellum adorsi.* Ursinus. Lipsius olim suspicabatur legendum, *oppugnantes*, vel *oppugnavere.* novissime cum Rhenano, *oppugnare.* Ego etsi de sinceritate loci dubito, utcumque tamen vulgatam lectionem defendi posse arbitror, si intelligamus, verbum, *oppugnasse*, regi à voce *fama*: quasi aucta fuerit fama ex eo, quod Britanni ultro oppugnassent Romanos. & ideo distinguerem: *paratu magno (majore fama, uti mos est de ignotis, oppugnasse ultro) castella adorti.* Sed durior sensus & constructio, quam ut mihi satisfaciat. *Pichena.* Hic tecum non facio doctissime vir, licet alias te in oculis feram. *Oppugnasse*, loco *oppugnare.* Tempus pro tempore. Quintilian. 9. 3. *transferuntur enim tempora* &c. *Timarchides negat esse ei periculum à securi. esse* vice *fuisse.* additque, *at ne morer, per omnia fit genera, per quæ fit solœcismus.* Quod à Dionysio ad Amm. dicitur, φράσις ἐκβεβηκυῖα παρὰ τοὺς χρόνους τῶν ῥημάτων i. *phrasis egressa tempora verborum.* Nec hic modo Cornelius hæc ausus est. *Non tamen pigebit, vel incondita ac rudi voce, memoriam prioris senectutis, ac testimonium præsentium bonorum composuisse.* nec primus protulit. Plaut. Pœn. *Nolito edepol divellisse* (pinnas) *jam duobus mensibus Volucres tibi erunt hircinæ.* Quibus in locis satis aperte *composuisse* & *devellisse* ejusdem sunt notæ cujus *componere* & *divellere.* Salinerius. Nec dura παρενθέσει & constructione opus est nec mutatione temporum. Sed rectissime Pichena τὸ *oppugnasse* regi à τῷ *fama*: ut *fama oppugnasse* sit, rumor quod oppugnarint. Castella, inquit, adorti & apparatu magno & majore fama vel ex eo, quod sponte oppugnatum venissent, metum addiderunt. *Gronovius.*

6 *Metum ut provocantes*] Multum interest (ait Scipio apud Livium lib. 28.) alienos populorum fines an tuos uri exscindique videas. Plus animi est inferenti periculum quam propulsanti. Qua & in re memorabilis Agathoclis audacia apud Justinum lib. 22, 5. *Virdungus.*

7 *Excedendum potius quam pellerentur*] Nec male foret: *excedendum priusquam pellerentur.* Gronovius.

8 *Specie ignavi prudentium admonebant*] *Specie* referendum est ad genitivum, *prudentium.* Ignavi specie prudentium admonebant. *Rhenanus.*

Specie prudentium ignavi] Ἀγχίθυροι sunt αἱ κακίαι ταῖς ἀρεταῖς, ut ait Basilius. Atque hinc multa in

vitæ

prudentium ignavi admonebant. cum interim cognoſcit, *hoſtes pluribus agminibus ir-*
rupturos. Ac ne ſuperante numero, & [1] peritia locorum circumiretur, diviſo &
26 ipſe in tres partes exercitu inceſſit. Quod ubi cognitum hoſti, [2] mutato repente
conſilio, univerſi [3] nonam legionem ut maxime invalidam nocte aggreſſi inter ſom-
num ac trepidationem cæſis vigilibus irrupere. Jamque in ipſis caſtris pugnabant,
cum Agricola iter hoſtium ab exploratoribus edoctus, & veſtigiis inſecutus, velo-
ciſſimos equitum peditumque aſſultare tergis pugnantium jubet, mox ab univerſis
adjici clamorem. & propinqua luce fulſere ſigna. ita ancipiti malo territi Britanni:
& Romanis redit animus, ac [4] ſecuri pro ſalute, de gloria certabant. ultro [5] quin-
etiam irrupere. & fuit atrox in ipſis portarum anguſtiis prœlium, donec pulſi hoſtes,
utroque exercitu certante, his ut tuliſſe opem, illis ne eguiſſe auxilio viderentur.
27 [6] quod niſi paludes & ſilvæ fugientes texiſſent, debellatum illa victoria foret. [7] Cujus
conſtan-

vitæ actionibus occurrunt (verbis Galeni) *δυσδιόριστα*, quia *ἡ ἀρετὴ γειτνιᾷ τῇ κακίᾳ*. *Virdungus.*

1 *Peritia locorum circumiretur*] Singulari numero reſtitui, *circumiretur*, veteribus libris auctoribus. nam ad ipſum Agricolam refertur, & recte convenit cum ſequenti verbo, *inceſſit*. Alias quod in vulgatis legitur, *circumirentur*, aliquid ambiguitatis habere poteſt. *Pichena.*

2 *Mutato repente conſilio*] Cum conſilium tuum cognoveris adverſariis proditum, diſpoſitionem mutare te convenit, Vegetius 3. ult. *Virdungus.*

3 *Nonam legionem*] Multa hic perite fecerunt Britanni. Primum quod repente & improviſo, deinde quod noctu ſopitos, tum quod univerſi unam legionem, poſtremo quod hoſtium invalidiſſimos adorti. *Idem.*

4 *Securi pro ſalute, de gloria certabant*] Concinnius fit, ſi viciſſim traducas particulas *pro* & *de*. Lego, *ſecuri de ſalute, pro gloria certabant*. Nam *ſecurum eſſe pro aliqua re*, neſcio an Latine poſſis dicere. *Acidalius.*

5 *Quinetiam irrupere*] Imo *erupere*. Res ipſa & ſequentia clamant. *Idem.*

6 *Quod niſi paludes & ſilvæ*] De latebris ſilvarum notum eſt, de paludibus noto, in quibus ſæpenumero latuiſſe fugientes memorant ſcriptores. Juven. Sat. x.

Exſilium & carcer, Minturnarumque paludes.

Florus quoque auctor 4, 12. *Nihil illa cæde per paludes perque ſilvas cruentius.* Barclajus.

7 *Cujus conſtantia ac fama*] Fallor, aut *conſcientia* legendum. Conſcius ſibi exercitus egregiæ victoriæ, & ex ea famæ, majora volvebat. Video & Pichenæ hoc placuiſſe. *Lipſius.*

Cujus conſtantia ac fama] Quid ſibi hic velit *conſtantiæ* vox, non aſſequor, quam corruptam ſuſpicor, ac legendum: *cujus conſcientia ac fama*. Nihil clarius & fortaſſe certius. *Pichena.* Lege, *cujus conſcientia ac fama*. Acidalius. Quod viris optimis faſtidio, nobis aureum & gemmeum eſt. *Conſtantia* aliquando opponitur non tam levitati aut infirmitati ejus, qui varius & mutabilis ſemper, quam timori ſeu levitati ex timore, atque eſt imperterritus & immobilis animus iis, quæ terrere poſſunt, & infirmiores inducere vel vi vel ambitione ad mutanda cœpta & ad aliter & minus honeſte fere conſulendum. Sic *conſtantiam* Cyri pueri in Aſtyagis aula prædicat Juſtinus 1, 5. & *conſtantiam* Alexandri rapientis ad ſupplicium de tumultuantibus armatis: cui convenit apud noſtrum Voculæ. *conſtantia* 4. hiſtor. 25. item Perdiccæ ultro accedentis & increpantis pedeſtrem exercitum, qui percuſſorem ad eum miſerat Juſtin. 13. 3. Talis *conſtantia* Germanici rejicientis imperium cum maximis minis delatum Suetonio Calig. 1. & Titi conſpiratis adverſum ſe aſſidere ſibi jubentis & gladiatorum arma explorare apud Aurelium Victorem. Non aliter Pius apud Capitolinum cap. 5. *Fuitque ea conſtantia, ut ſeptenis & novenis annis in provinciis bonos præſides detineret.* Quod recte cepit Caſaubonus; eoque minus ferendum, quod ei obloquitur Salmaſius. Cavillatur ſcilicet *bonos* tantum detinuiſſe, & ab his nihil periculi aut metus. Parum *πολιτικῶς*. immo regibus boni quam mali ſuſpectiores ſunt: & ſæpe non injuria. Non enim *bonos ἠθικῶς* ad legem Philoſophorum intelligimus, ſed juſte ac fortiter & cum gratia provincialium rempublicam gerentes: qualibus profecto gloriæ & imperii cupido non ſegniter innaſcitur. Noſter de Tiberio annal. primo: *neque enim eminentes virtutes ſectabatur, & rurſum vitia oderat. ex optimis periculum, à peſſimis dedecus publicum metuebat.* Non aliter Capitolinus Salmaſio in ſubſidium vocatus de Marco cap. 12. *Quamvis eſſet conſtans, erat etiam verecundus.* His enim locum dederunt hæc ſuperiora: *Fiſco in cauſis compendii nunquam judicans favit.* Decebat *conſtantiam* principis, nihil decidere de republica, nihil pati publico detrahi, etſi hominum odia & famæ invidia foret ſubeunda. Talis *conſtantia* fuit M. Catonis omni opum vi repugnantis, ne Aſianorum locario induceretur, apud Ciceronem in primo ad Atticum. Ac Marcus quamvis *conſtans*, quamvis *Fabianæ conſtantiæ* in ſpernendis rumoribus & ſimultatibus, modo recte ageret, quamvis ſalubris, nec largitor; aut jactura reipublicæ ambitioſus, tamen pudoris ſui putabat, non nimium pro
fiſco

constantia ac fama ferox exercitus: *nihil virtuti suæ invium: penetrandam Caledoniam, inveniendumque tandem Britanniæ terminum continuo prœliorum cursu* fremebant. atque illi modo cauti ac sapientes, prompti post eventum ac magniloqui erant. iniquissima hæc bellorum conditio est, prospera omnes sibi vindicant, [1] adversa uni imputantur. At Britanni non virtute sed occasione & [2] arte ducis rati, nihil ex arrogantia remittere, quo minus juventem armarent, conjuges ac liberos in loca tuta transferrent, [3] cœtibus ac sacrificiis conspirationem civitatum sancirent. [4] atque ita irritatis utrimque

fisco tendere. Opportunum est etiam, quod adhibet Salmasius ex eodem Marco Capitolini cap. 4. *verecundus sine ignavia.* Hoc prorsus est istud inversum: *quamvis esset verecundus, erat etiam constans.* Nam huic significationi *constantiæ* adversatur *ignavia*, si memineris *ignaviam* & *segnitiem* optimis auctoribus interdum esse timorem, formidinem, quod Galli dicunt *poltronnerie & manquement de courage.* Sic Tacitus 2. hist. 94. *Nec coërcebat istas voces Vitellius super insitam inerti animo ignaviam conscius sibi instare donativum.* Hoc est, præterquam quod natura nihil habebat constantiæ & horrebat vanos strepitus, nec audebat militaris turbæ insolentiam imperatoria severitate compescere. Hinc & intelligendum illud Velleji lib. 2, 125. in seditione Germanici Pannonicique exercituum post excessum Augusti: *Quo quidem tempore ut pleraque ignave Germanicus, ita Drusus prisca antiquaque severitate, &c.* hoc est, parum constanter, parum severe. Nam hoc quoque constantiæ est tumultuantibus non cedere atque etiam obviam ire, ut Suetonius loquitur Julio cap. 69. Nec dubium, quin turpiter & mendaciter aduletur patri & filio, factumque constantissimi, qua licuit, exempli, ut agnoscit Suetonius, ignaviæ crimine traducat. Sic igitur eam vocem & hic accipimus, ut *cujus victoriæ constantia & fama ferox exercitus*, fit. Cujus præsentissimis interritisque tanto periculo animis partæ tantaque fama passim celebratæ memor atque inde inflatus miles. Lib. 14. annal. *At Suetonius mira constantia medios inter hostes Londinium perrexit.* His omnibus in locis *constantia* non quævis perseverantia & propositi pertinacia, sed κατ' ἐξοχὴν permansio in sententia & instituto atque habitu mentis contra graviter obstantem urgentemque vel metum vel gratiam vel subrusticum pudorem. *Gronovius.*

1 *Adversa cum imputantur*] Non dubito, quin Tacitus scripserit, *adversa uni imputantur.* Estque gravissima sententia nec minus vera. Iniquissima hæc bellorum conditio est, prospera omnes sibi vindicant, adversa uni imputantur, hoc est, duci. Sic 4. Histor. narrat Herennium Gallum exercitus Romani legatum à militibus verberatum, quos tum Germani profligaverant. *Victi*, inquit, *quod tum in morem verterat, non suam ignaviam, sed perfidiam legati culpabant.* Rhenanus.

2 *Arte ducis rati*] Hæret sententia. Putabam olim, & explebam: *arte ducis victos rati.* Nunc magis, & propius verbis: *non ut virtute, sed occasione & arte ducis superati.* Nam illud, *super*, compendio sæpe scriptum, & unica littera: quæ & in fine anteëuntis verbi est. *Occasione* autem victos se volunt, quia superventu subito Agricolæ (prius prœlium vide) oppressi. *Lipsius.*

Arte ducis rati] Opinor legendum, *arte ducis irati, nihil ex arrogantia remittere*, id est, remittebant. *Rhenanus.* Cum aliquid huic sententiæ desit, Lipsius supplet, *arte ducis victos rati.* sed ex ingenio, non ex libris. Ego, *ducis*, vocem redundare censeo, nam recte subintelligitur, & arte hostium. Ideo levi neque aberrante mutatione, ex ipsa voce, *ducis*, restituerem, *victos:* ut legatur, *arte victos rati.* Notandum hic etiam, quod ars virtuti opponitur. Sic Vegetius in procem. lib. 3. *Cum Carthaginiensibus non virtute, sed arte solus ferret auxilium.* Pichena. Non manca, mutilave sunt: Suetum est enim magnitudinis sectatoribus, verbis ibi parcere ubi sensus ultro emergit. disce de eorum signifero Thucyd. lib. 4. ἤλπιζον γὰρ αὐτοὺς ἐπὶ τὴν Σολύγειαν κώμην πειράσειν. i. *sperabant enim ipsos in vicum Solygiam tentaturos.* Ubi Scholiastes, προσυπακουστέον τὸ ἐλθεῖν i. *subintelligendum τὸ venire.* Alibi, ἢν δὲ ἀπιστήσαντες, ἄλλοις ὑπακούσαμεν. i. *si vero non credentes, aliis.* Scholiastes τοῖς ἐμοῖς λόγοις δηλονότι. i. *meis verbis scilicet.* At hic *victos* est in proclivi. *Salinerius.* Suspicabar aliquando: *ut non virtute, sed occ. & arte ducis strati*, vel *superati.* nunc taceo. video enim non esse cujusvis medicinam facere depositis. *Gruterus.* Melius omnino si legas, *strati*, vel *fracti*, quod infra statim: *Britanni nihil fracti pugnæ prioris eventu.* Acidalius. Deest vox *viros*, aut alia talis, ut in margine annotavit Lipsius. Cæterum & hic locus ostendit plerumque non debellari ea victoria, quam hostes casui magis vel occasioni aut strategemati tribuant, quam virtuti adversariorum: idque ipsum Divico Helvetius Cæsari ingerit lib. 1. de B. Gall. 13. *Virdungus.* Forte; *non virtutem sed occasionem & artem ducis rati:* sic fere supra 2, 11. *haud imperatorium ratus* 3, 20. *obsidionem flagitii ratus.* Freinshemius. Nos mallemus: At *Britanni non virtute, sed occasione atque arte ducis superati.* Saltem utriusque lectionis eadem sententia, & Taciti est, nisi fallor. Per *virtutem* intellige vim & manum Romanorum. *Boxhornius.*

3 *Cœtibus ac sacrificiis*] Sic lib. 4. histor. cap. 14. Claudius Civilis. *Virdungus.*

4 *Atque ita irritatis utrimque animis discessum*] Sic Ann.

28que animis discessum. Eadem æstate cohors Usipiorum per Germanias conscripta, in Britanniam transmissa, [1] magnum ac memorabile facinus ausa est. Occiso centurione ac militibus, qui ad tradendam disciplinam immixti manipulis [2] exemplum & rectores habebantur, [3] tres Liburnicas adactis per vim gubernatoribus ascendere: & [4] uno remigrante, suspectis duobus eoque interfectis, nondum vulgato rumore ut miraculum provehebantur. mox hac atque illa rapti, & cum plerisque Britannorum sua defensantium prœlio congressi, ac sæpe victores, aliquando pulsi, eo [5] ad extremum inopiæ venere, ut infirmissimos suorum, mox sorte ductos vescerentur. atque ita circumvecti Britanniam, amissis per inscitiam regendi navibus, pro prædonibus habiti, [6] primum à Suevis, mox à Frisiis intercepti sunt. ac fuere quos per commercia venumdatos, & [7] in nostram usque ripam mutatione ementium adductos, indicium tanti casus illustravit. [8] Initio æstatis Agricola domestico vulnere ictus, anno

Ann. 13. *atque ita infensis utrimque animis discessum.* Pichena.

1 *Magnum ac memorabile facinus*] Hodie rideamus: at olim hoc tanti fuit, quanti nunc penetrasse Magellani sinum, & orbem hunc circumdedisse. Ambrosius lib. III. Hexaëm. cap. III. *Illud magnum & inausum navigantibus, atque intentatum nautis mare, quod Britannias frementi includit æquore, atque in ulteriora & ipsis fabulis inaccessa secreta se porrigit.* Hac autem circumvectione retecta Britannia, & insula bona fide approbata. Dionem in Tito vide. *Lipsius.*

Magnum ac memorabile facinus] Itane magnum ac memorabile facinus sit Britanniam circumnavigasse? Hodie certe id nec memorabile nec magnum, post penetratum fretum Magellani, post novos orbes inventos, ex quibus Americanus æque fere nobis notus est quam noster; Australis autem quamvis interiora adhuc celet, tamen extimas oras circum undique jam retexit, aliquot navigationibus circumdatus. Sed & nuperrimæ Hollandorum navigationes memorabiles, quibus per septentrionem viam rimantes ad Indiam orientalem usque ad LXXXI. gradum velificati sunt, & ulterius issent, ni cœli inclementia ac mare concretum prohibuissent. *Virdungus.* Vir eruditissimus & haud quaquam τῶν τυχόντων, (qui longe major apparuisset, nisi vix notum suis morbi & paupertas depressissent) mihi etiam inter primos adolescentiæ meæ fautores venerabilis, nimis anguste modum hujus facinoris metitur. Magnitudinis ejus, quam Tacitus intelligit, pars exigua & fortuita est, quam præcipuam putat Virdungus. Magnum erat & memorabile tali tempore ac loco tales rebellionem moliri, & tali modo tantisque casibus ac periculis propositis exsequi, dein per omnia extrema tam diu ærumnosam vitam trahere ac durare. Inceptu, profligatu, exitu magnum hoc & memorabile facinus; non cursu tantum, quem ne cogitarunt quidem, cum rem ingentis ausi susciperent; quamquam & hujus fortuna ipsis miseriis magna & memorabilis. *Gronovius.*

2 *Exemplum & rectores*] Vitam scilicet militarem magistrantes, sive magistros agentes vitæ militaris: στρατιωτικȣ̃ βίȣ ἡγȣ́μενοι, καὶ τὸ καθ' ἑαυτȣ̀ς ὑποδείγματι πρὸς ὅμοιον ζῆλον manipulares cæterosque καλȣ̃ντες· quod Spartianus eleganter *exemplo virtutis suæ cæteros adhortari:* alii vero (ut Vopiscus in Tacito & Treb. Pollio in Macriano) *ad exemplum docendi aliquid facere.* Vide quæ annotavit Casaubonus ad locum Spartiani in Hadriano. *Virdungus.*

3 *Tres liburnicas*] De his vide Vegetium lib. 4. cap. 33. & 37. Ibique annotationes Stewechii. *Idem.*

4 *Uno remigrante*] An *remigrare* hic significat, remigio aufugere? id quidem fieri non potuit, cum in unaquaque Liburnica, tertia pars cohortis esset, quæ gubernatorem vi retinere, atque occidere poterat. Ergo verisimilius est, illum, antequam ex portu solverent, clam se subduxisse, ac domum versus remeasse. nam duos tantum occisos apparet. *Pichena.*

5 *Ad extremum*] Id est, postremo. Sic etiam alibi loquitur. Idem usurpatur Livio. *Rhenanus.*

6 *Primum à Suevis*] Suevici maris meminit auctor noster in de moribus Germ. & tradit ex C. Nepote Plinius, Q. Metello Celeri tum Galliæ proconsuli, Indos à rege Suevorum dono datos, qui ex India commercii causa navigantes, tempestatibus essent in Germaniam abrepti. Cæterum eas Suevorum sedes hodie Saxones tenent: nam horum annalibus proditur ex insulis in Toringorum terram eos primum applicuisse. Et Suevi sunt Saxonibus hodieque Toringi, quanquam ex littoralibus mediterranei facti. *Rhenanus.*

7 *In nostram usque ripam*] Intelligit sinistram Rheni ripam, nam dextram Germani tenebant. Sic 4. Hist. *forte navem haud procul castris frumento gravem, cum per vada hæsisset, Germani in suam ripam trahebant.* Idem.

8 *Initio æstatis*] Hic casus Agricolæ conjiciendus est in annum officii ejus septimum, ab urbe vero condita 838. Imp. Domitiano XI. T. Aurelio Fulvo Coss. *Virdungus.*

anno ante natum filium amisit. Quem casum neque [1] ut plerique fortium virorum
ambitiose, neque per lamenta rursus ac mærorem muliebriter tulit. & [2] in luctu
bellum inter remedia erat. Igitur præmissa classe quæ pluribus locis prædata, magnum 29
& incertum terrorem faceret, expedito exercitu, cui ex Britannis fortissimos & longa
pace exploratos addiderat, ad montem [3] Grampium pervenit, quem jam hostes insederant.
Nam Britanni nihil fracti pugnæ prioris eventu, & ultionem aut servitium
exspectantes, tandemque docti [4] commune periculum concordia propulsandum, legationibus
& fœderibus omnium civitatum vires exciverant. Jamque super triginta
millia armatorum aspiciebantur, & adhuc affluebat omnis juventus, & quibus cruda
ac viridis senectus, clari bello, ac [5] sua quisque decora gestantes: cum inter plures
duces virtute & genere præstans, [6] nomine Galgacus, apud contractam multitudinem
prœlium poscentem, in hunc modum locutus fertur: [7] *Quotiens caussas belli &* 30
*necessitatem nostram intueor, magnus mihi animus est, hodiernum diem, consensumque vestrum,
initium libertatis totius Britanniæ fore. Nam & universi* [8] *servitutis expertes: &
nullæ ultra terræ, ac ne mare quidem securum, imminente nobis classe Romana. ita prœlium
atque arma, quæ fortibus honesta, eadem etiam ignavis tutissima sunt.* [9] *Priores
pugnæ, quibus adversus Romanos varia fortuna certatum est, spem ac subsidium in nostris
manibus habebant: quia nobilissimi totius Britanniæ, eoque in ipsis penetralibus siti, nec
ser-*

1 *Ut plerique fortium virorum ambitiose*] Dubito, num hic *ambitio* referatur ad principum virorum funera, quæ apud Romanos sumptuosa pompa celebrabantur. Ideo de Germanis in sup. libro dixit: *funerum nulla ambitio*. Potius censeo per *ambitionem* intelligi, constantiæ ac fortitudinis ostentationem, quod convenit cum sequentibus verbis, *neque per lamenta rursus, &c.* Pichena. i. ut animi robur dolori imperium ostentans, nulla humani affectus signa daret; ut is qui nuntiata morte filii nihil motus, *Sciebam*, inquit, *me genuisse mortalem.* Ejusmodi ambitionem objicit Æschines Demostheni: sed hujus factum defendit Plutarchus in vita ejus. Verum hic, ut in omni re liquet modum esse optimum. *Virdungus.*

2 *In luctu bellum inter remedia*] Sic Tib. Cæsar defuncto filio Druso nihil intermissa rerum cura negotia pro solatiis accipit, lib. 4. annal. Et hoc est, quod Cicero mœrens obitu filiæ Tulliæ, passim in epistolis, negat se habere, ubi acquiescat, quia non amicorum negotiis, non reipublicæ procurationibus impediantur cogitationes suæ, &c. *Virdungus.*

3 *Grampium*] Nunc vocatus Grantzbaine. *Savilius.* Qui mediam Scotiam dividit in Australem sive superiorem & in borealem sive inferiorem. Ajunt hunc montem *Granzebain* prisca Scotorum lingua vocari, hoc est, montem incurvum. Plura de eo Hector Boëtius. *Virdungus.*

4 *Commune periculum concordia*] O verba aurea! utinam imbibamus! Nempe hoc est, quod Hermocrates ille Syracusanus pulcherrime monuit, apud Thucyd. lib. IV. Τοὺς δὲ ἀλλοφύλους ἐπελθόντας ἀθρόοι, ἢν σωφρονῶμεν, ἀμυνούμεθα. Εἴπερ καὶ καθ' ἑκάστους βλαπτόμενοι, ξύμπαντες κινδυνεύομεν. *Extraneos advenientes, si sapimus, juncti repellemus: quoniam singuli etiam si lædimur, universi periclitamur.* Lipsius.

5 *Sua quisque decora*] Ut milites Romani, quum triumphum imperatoris sui prosequerentur. Appianus: *laureati omnes & fortissimus quisque dona gestans militaria.* Sed & apud nostrum lib. 2. Hist. milites Vitelliani urbem ingrediuntur, juxta suam quisque centuriam armis donisque fulgentes. *Virdungus.*

6 *Nomine Galgacus*] Hic *Galauc* apud Liennauc, Triadum libro inter tres Britanniæ heroës appellatur, ut scribit Cambdenus. *Idem.*

7 *Quoties causas*] Menander: Ὅταν τι πράττῃς ὅσιον ἀγαθὴν ἐλπίδα Πρόβαλλ' ἑαυτῷ, τοῦτο γινώσκων, ὅτι τόλμῃ δικαίᾳ καὶ Θεὸς συλλαμβάνει. Decantatissimum illud: *Frangit & attollit, &c.* Idem.

8 *Servitutis expertes*] Atque ideo fortiores. Apud Dionem Agrippa: *Neque enim vir egregius ullus sine magno animo nascitur: neque ea magnanimitas ex servili ratione oritur.* Et addit *Græcos quoque, quamdiu unus solus rempublicam eorum gessit, nihil egregium patrasse: postquam autem populus eam administrare cœperit, præclarissimam famam adeptos.* Quin & Romani post exactos reges seipsis meliores ac fortiores extiterunt, ut Sallustius commemorat. Fatendum est tamen non omnes ideo populos libertatem concoquere, de quibus usurpes illud Agesilai, *eos in servitute bonos, in libertate malos esse.* Idem.

9 *Priores pugnæ*] Legerim; *priores, quibus adversus Romanos varia fortuna certatum est:* homines enim certaverunt, non pugnæ certatæ. Ii porro populi, ait, spem atque subsidium in nobis habuere, non si vincamur, nullibi. *Freinshemius.* Eruditissimus Freinshemius *pugnæ* delendum censet. Et sic Tacitum scripsisse crediderim. *Boxhornius.*

I A

servientium litora aspicientes, oculos quoque [1] *à contactu dominationis inviolatos habebamus.* [2] *Nos terrarum ac libertatis extremos,* [3] *recessus ipse ac sinus famæ in hanc diem defendit. nunc terminus Britanniæ patet. atque omne ignotum pro magnifico est. Sed nulla jam ultra gens,* [4] *nihil nisi fluctus & saxa: & interiores Romani, quorum superbiam frustra*

1 *A contractu dominationis*] Lege: *contactu dominationis.* Rhenanus.

2 *Nos terrarum ac libertatis*] Animosa & alta hæc oratio Galgaci. in qua quod suos maxime hortatur ad robur, quoniam ultimi Britannorum sint, nec ulla gens ultra: facit, quod Homericus ille Ajax Iliad. *o.*

Ἀνέρες ἐστὲ, φίλοι, μνήσασθε δὲ θούριδος ἀλκῆς.
Ἠέ τινας φαμὲν εἶναι ἀοσσητῆρας ὀπίσσω;
Ἠέ τι τεῖχος ἄρειον ὅ κ' ἀνδράσι λοιγὸν ἀμύναι;
O socii esse viri, reminiscimini virtutis.
A tergone adjutores censetis adesse?
Aut aliquem murum, qui avertat tristia fata?

Lipsius.

Terrarum ac libertatis extremos] Plerumque constructionem amat genitivi, quod alius dixisset, *terris ac libertate extremos.* Sed de hoc supra monuimus. *Rhenanus.*

3 *Recessus ipse ac sinus famæ*] Mirifice dictum. Defendit nos, inquit, quod longinqui, occulti & vix fama noti fuimus (in sinu famæ conditi) nunc omnia operta. *Lipsius.*

Recessus ipse ac sinus famæ in hunc diem defendit] Pro *famæ* posset etiam scribi *fama*, auferendi casu, id est, per famam defendit. Item pro *atque*, nihil sit incommodi, si quis *atqui* legat. *Rhenanus.* Sic 2. hist. *abditis pecuniis per occultos aut ambitiosos sinus.* Ubi Lipsius observavit, voci, *sinus*, vim subesse fraudandi, subtrahendi, occulendi. lib. 3. hist. *Sed opes Cremonensium in sinu præfectorum legatorumque fore.* lib. 4. *exquirique novos sinus, & varia prædandi vocabula.* Sen. Contr. lib. 7. *unde tam graves paterni sinus? nunquid ossa filii reportat?* Senex enim auro gravis ex hostibus redierat: unde suspicio, eum prodidisse filium. *Pichena.* Valde vereor, ut hæc suo ordine legantur. Muretus ista omnia delebat, *atque omne ignotum pro magnifico est.* & pro *famæ* legebat *fama.* At ego dissiluisse hæc video, atque iterum conglutinanda. Quo tamen reponenda potissimum loco, aliquantulum hæsito. Binis quidem possim, & æque utroque commode. Vel ut ita ordinentur: *recessus ipse ac sinus (famæ, vel fama, namque omne ignotum pro magnifico est:) in hunc diem defendit. Nunc terminus &c.* Vel ut ita: *recessus ipse ac sinus in hunc diem defendit. Fama namque omne ignotum pro magnifico est. Nunc terminus &c.* Alterutro certe horum modo debet. Utro, non definiam: sed in priorem magis inclinem. *Acidalius.* Legi velim, *sinus fama in hunc diem defendit.* Et ea lectio facit ad auctoris mentem. Forsan etiam pro *sinus* reponendum fuerit *situs.* Ut sit sententia: Fama de remoto Caledoniæ situ, incogniti ejus aditus & recessus, adversus Romanorum irruptiones hactenus nos defendere. *Boxhornius.* Nihil mutandum lib. 1. Observ. cap. 4. monuimus. *Gronovius.*

4 *Nihil nisi fluctus & saxa & interiores Rom.*] Nihil sit incommodi, si quis reponat *eo manifestiores Romani.* Rhenanus. Venetus, *inferiores.* Unde libenter amplector Rhenani correctionem, *infestiores.* quam & Lipsius probat. *Pichena.* Emendaveram pridem ad oram libri mei: *& in iis inferiores Romani.* Sed vir doctus nuper ex cod. suo Mirandulano: *& inter ea Romani.* Quam si veram is censet, non video cur non vulgarem potius lectionem amplectamur. Eumenius Rhetor videtur ad hunc locum respexisse: *ultra Oceanum vero quid erat præter Britanniam.* Et dein: *nulla progrediendi causa superest, nisi si (quod natura vetuit) fines ipsius quærantur Oceani.* Nimirum isti credebant in contumaciam Deorum fieri, si quis navigando Oceani terminos scrutaretur. Arrianus Geographus: τὰ δὲ μετὰ τοὺς τόπους τούτους διάτε ὑπερβολὰς χειμώνων, καὶ πάγους μεγίστους δυσβάτων τε τόπων, εἶτα καὶ θείᾳ τινὶ δυνάμει θεῶν, ἀνερεύνητά ἐστιν. Verto: *quæ sequuntur immodicis frigoribus inaccessa sive arcana quadam Fati potentia, hactenus non inventa.* Colerus. Particulam *sed* delendam, & junctim illa sic legenda, certissimum: *nunc terminus Britanniæ patet: nulla jam ultra gens; nihil nisi fluctus & saxa, & in iis infestiores Romani.* Quæ postrema Lipsius sic emendavit. Quamquam non male retineri vulgatum etiam potest; sensum certe facit aptissimum: *ultra Caledoniam nulla amplius gens, nihil præter fluctus & saxa: in ejus interioribus ecce Romani.* Ut ego quidem mutare hic, nihil adhuc sustineam. *Acidalius.* Faciunt ista maxime ad probandam pugnæ necessitatem. Nihil enim restabat Caledoniis, nisi pugnare & vincere. Nam nec à fronte nec à tergo receptui locus. Non à tergo, quia nullæ ultra terræ. Ultimus enim hic terrarum limes credebatur. Non à fronte, quia reliqua Britanniæ omnemque ejus regionem ad Caledoniam usquè ferro jam subegerant Romani. *Boxhornius.* Vanum est alterum cornu dilemmatis, sive illud à fronte. Quis enim se recipit à fronte, aut locum receptui habet à fronte, hostibus oppositis? Non hic nisi de tergo loquitur? idque ut magis agnoscas, scribe mecum: *Sed nulla jam ultra gens nihil nisi fluctus & saxa, & infestiora Romanis.* Contra hos enim virtus potest valere; contra ista, nulla. Huc igitur incumbendum significat, & in hos impetum faciendum. *Gronovius.*

Et interiores Romani] Vett. editiones, *inferiores*, e quo

stra per obsequium & modestiam effugeris. [1] *raptores orbis*, [2] *postquam cuncta vastantibus defuere terræ, & mare scrutantur: si locuples hostis est, avari; si pauper, ambitiosi. quos non Oriens, non Occidens satiaverit: soli omnium* [3] *opes atque inopiam pari affectu concupiscunt.* [4] *auferre, trucidare, rapere falsis nominibus*, imperium; *atque* [5] *ubi solitudinem faciunt*, pacem *appellant. Liberos cuique ac propinquos suos natura carissimos esse vo-* 31
luit; hi per delectus alibi servituri auferuntur. Conjuges sororesque & si hostilem libidinem effugiant, nomine amicorum *atque* hospitum *polluuntur.* [6] *Bona fortunasque, in tributum egerunt; in annonam, frumentum. corpora ipsa ac manus,* [7] *silvis ac paludibus emuniendis, verbera inter ac contumelias conterunt. Nata servituti* [8] *mancipia semel veneunt, atque ultro* [9] *à dominis aluntur: Britannia servitutem suam* [10] *cottidie emit;* [11] *cottidie pascit. Ac* [12] *sicut in familia* [13] *recentissimus quisque servorum & conservis ludibrio est: sic in hoc orbis terrarum vetere famulatu novi nos & viles in excidium petimur. Neque enim*

e quo Rhenanus, *infestiores.* Ego divisim, *& iis feriores.* Magis feri & duri, quam fluctus & saxa. *Lipsius.*

1 *Raptores orbis*] *Remota* enim *justitia, quid sunt regna, nisi magna latrocinia?* inquit eleganter Hipponensis Antistes lib. 4. de civ. D. cap. 4. Sic Lucanus Alexandrum M. *felicem terrarum prædonem* usurpat. Et Scytharum legatus apud Curtium: *omnium gentium, quas adisti, latro es.* Sic & pirata ille, ex quo cum Alexander quæsisset, *quo scelere impulsus mare haberet infestum? eodem*, respondit, *quo tu orbem terræ*, ut exstat apud Ciceronem lib. 3. de legibus. *Virdungus.*

2 *Postquam cunctis vastantibus*] Scribo, *postquam cuncta vastantibus defuere terræ, & mare scrutantur.* Mox, *soli omnium opes atque inopiam.* Rhenanus.

Cuncta vastantibus defuere terræ] Sic Alexandrum incessit Seneca lib. 7. de Ben. cap. 2. *Virdungus.*

3 *Opes atque inopiam*] Inhiant & imminent non solum in fortunas locupletum, sed etiam in sanguinem pauperum, atque adeo, si locuples hostis est, sitiunt opes; si pauper, famam. *Idem.*

4 *Auferre, trucidare, rapere falsis nominibus imperium*] Recte ut hæc construas vide. Non enim ita jungenda, *falsis nominibus imperium rapere.* Sed, *auferre, rapere appellant imperium: ubi solitudinem faciunt, pacem: falsis* scil. utrumque *nominibus.* Acidalius.

5 *Ubi solitudinem faciunt, pacem appellant*] Similiter lib. 1. histor. de Galba Otho cap. 37. Huc pertinet & querela Catonis apud Sallustium. Τὰ γὰρ αἰσχρὰ ὀνόματα, ἢ τὰ πράγματα, εἰώθασιν ἄνθρωποι ἐκ τοῦ ἐπιπλεῖστον αἰσχύνεσθαι, ait Procopius. *Virdungus.*

6 *Bona fortuna quæ in tributum egerat annus*] Legendum apparet, *bona fortunasque in tributum egerunt, in annonam frumentum, corpora ipsa ac manus silvis & paludibus emuniendis verbera inter ac contumelias conterunt.* Nam Tacito solemne est transponere præpositiones. Sic & hic, *verbera inter ac contumelias*, pro, inter verbera ac contumelias. *Rhenanus.*

7 *Silvis ac paludibus emuniendis*] De his adi P. Fabrum lib. 2. Semest. cap. 5. ubi hanc operis publici pœnam Romanos accepisse censet ab Ægyptiis, de quorum rege Æthiope Sabaco Diodorus Siculus lib. 1. Bibliothecæ. Vide & eundem lib. 5. de metallis, quæ in Hispania Romani exercebant. *Virdungus.*

8 *Mancipia semel veneunt*] Egregium vero membrum, & qualia multa in pulcherrimo corpore hujus orationis. qua, moriar, si quid meo sensu prudentius, disertius, argutius est in omni Romana lingua. Ceterum huic sententiæ plane compar, & velut hinc hausta, illa Salviani lib. VI. extremo, ubi queritur Romanos tributa barbaris pendere, quæ munera vocabant: *Dicimus donum esse, quod pretium est, & quidem pretium conditionis durissimæ ac miserrimæ. Omnes quippe captivi cum semel redempti fuerint, libertate potiuntur: nos semper redimimur, & nunquam liberi sumus.* Lipsius.

Semel veneunt] Sic Boodicia apud Dionem lib. 62. At quanto præstaret semel nos alicubi distrahi, quam sub inani libertatis nomine quotannis redimi? Salvianus fine lib. 6. Omnes quippe captivi quum semel redempti fuerint, libertate potiuntur: nos semper redimimur, & nunquam liberi sumus. *Virdungus.*

9 *A dominis aluntur*] Demensum enim accipiebant quot mensibus. *Idem.*

10 *Cotidie emit*] Tributo, quod pendit Romanis. *Virdungus.*

11 *Cotidie pascit*] Frumento. his enim rebus alebatur exercitus, per quem in servitute Britanni continebantur. *Idem.*

12 *Sicut in familia*] Strictius Thucydides lib. 3. πάθοιμεν τ' ἂν δεινότερα, ἢ οἱ πρὶν δουλεύοντες i. *Graviora sustineremus, quam qui prius in servitutem redacti sunt.* Salinerius.

13 *Recentissimus quisque servorum*] Itaque servi recentiores non in magno pretio. Suetonius aliter præfert in Julio cap. XLVII. *Servitia recentiora politioraque immenso pretio comparasse dicitur.* sed ipsum mendo, & interpretes æstu libero, scriboque: *servitia*

enim [1] *arva nobis, aut metalla: aut portus sunt, quibus exercendis reservemur. Virtus porro ac ferocia subjectorum ingrata imperantibus. &* [2] *longinquitas ac secretum ipsum quo tutius, eo suspectius. Ita sublata spe veniæ, tandem sumite animum, tam quibus salus, quam quibus gloria carissima est.* [3] *Brigantes femina duce, exurere coloniam, expugnare castra; ac nisi felicitas in socordiam vertisset, exuere jugum potuere: nos integri & indomiti,* [4] *& liber-*

vitia decentiora. Firmat Plinius lib. I. epist. xx. *Credo decentes esse servos, qui mihi sunt empti consilio tuo.* Lipsius.

1 *Aut metalla*] Quid? nonne ante dictum, *aurum & argentum* in Britannia esse? dictum: sed hic de sese Caledonii loquuntur & sentiunt, ubi tunc nihil horum. Arva autem non esse, cape illa fertilia & gleba ubere. *Idem.*

Arma nobis aut metalla] Arma non potuerunt illis deesse, qui jam in procinctu erant. Itaque legendum, *arva*, hoc est, agri quibus adjuventur commeatus. *Rhenanus.* Emendavit ex ingenio Rhenanus: nam in veteribus libris legitur *arma.* An intelligit armorum officinas, quas in provinciis, ubi ferri copia, instituebant Romani? si corrupta ea vox *arma*, certe emendatio Rhenani non minus mihi suspecta. Quod vero de metallis Tacitus ait, secum pugnare videtur. Supra enim in descriptione Britanniæ dixit: *fert Britannia aurum & argentum & alia metalla.* Et Solinus c. 25. *præterea ut taceam metallorum largam variamque copiam, quibus Britanniæ solum undique generum pollet venis locupletibus.* Credo conciliationem esse, quod ea Insulæ pars, quæ proprie Britannia nuncupatur, magisque tunc cognita erat, ferax metallorum esset: non autem Caledonia, de qua hic sermo. Immo ad hanc differentiam respiciunt Caledonii, quasi dicant. Non sunt hæc apud nos, ut apud reliquos Britannos. Id etiam Lipsius in novissima editione animadvertit. *Pichena.*

2 *Longinquitas ac secretum*] Ob hanc suspicionem ea, quæ procul erant à conspectu imperii sæpius adflixerunt Romani, quam quæ in propinquo. Sic Carthaginem & Corinthum procul ac trans mare sitas urbes diruerunt: at Capuæ propinquæ pepercerunt, quod arbitrabantur hic in oculis Senatus populique Romani nihil posse existere, quod non ante exstingui atque opprimi posset, quam plane exortum ac natum esset, ut ait Cicero secunda contra Rullum. *Virdungus.*

3 *Brigantes fœmina duce*] Hæc fuit Voadica regii generis fœmina, de qua supra. *Rhenanus.* Voadica, quam Tacitus ipse uxorem vult Regis Icenorum, populi in Norfolkia & non *Brigantum* 14. Ann. *Savilius.* Lege, auctore Cambdeno, *Trinobantes.* De Boodicia enim regina loquitur, cui cum Brigantibus nihil erat. Trinobantes autem illa in arma egit, & Camalodunum coloniam exussit. *Virdungus.*

4 *Libertatem non in præsentia laturi*] Romana editio, *& in libertatem non in præsentiam laturi.* ex quo M. Antonius Muretus ingeniose, diductis vocibus litterisque, *in libertatem, non in p. r. servitium nati*, id est populi Romani. Ambigo tamen: & malim, *libertatem non in præsenti ablaturi*, vel *illaturi.* In hoc enim sententiæ hujus penetrantis vis & velut acies est, integros adhuc Caledonios esse, & libertatem sine ullo jugo illibatam habere. irent igitur pugnarentque, non ut amissam iterum inferrent, sed tot sæculis retentam, ut ne quis auferret. *Lipsius.*

Et in libertatem non in præsentiam laturi] Reor sinceram lectionem esse hujusmodi, *& libertatem non in præsentia inlaturis* pro *illaturi.* Significat prius ipsis libertatem fuisse, pro qua adipiscenda non erat opus pugnare, sed conservanda. *In præsentia* dixit de futuro. *Rhenanus.* Qui pugnant pro libertate, eos dicimus libertatem in manu portare. Sallust. Cat. 58. *Tò in præsentia*, ut Terent. *Provisum est, ne in præsentia hæc hinc abeat.* Nunc ea aliter interpunge, & nisi erunt omnia Sole clariora, nunquam posthac duarum rerum mihi credas: *Nos integri & indomiti; & libertatem non in præsentia laturi primo statim congressu? unde ostendamus quos sibi Caledonia viros sepofuerit.* Nos ad hoc temporis integri & indomiti sumus: & non viriliter nunc primo statim congressu pro libertate pugnabimus? *tò &* interrogando *& dubitamus adhuc virtutem extendere factu?* Salinerius. Mureti lectionem Lipsius non probat. Ego non possum nec ipsius Lipsii. At interpretationem ejus utrisque manibus amplector, vidit enim veram loci sententiam: quæ tamen ex ipsius emendatione nullo modo conficitur. Ut conficiatur, alia plane opus est, verbumque aliquod desideratur, quod eam expleat, jungendum cum participio *laturi.* Hoc vide si forte inveni, latens in veteri Rom. edit. quæ habet, *& in libertatem.* Istud *in* si diducatur, exibit apte, *minui.* Quod corrumpi & decurtari ita quam facile potuerit omnes vident. Ut jam ita commodissime legatur: *Nos integri & indomiti, & minui libertatem non in præsentia laturi; prima statim congressione ostendamus. &c.* In hoc maneo, donec ab aliis certius quid è libris afferatur. Unum tamen afferam, in quo Taciti phrasin agnosces saltem, si nihil præterea idonei aliud: *Et libertati, non imperio sueti, alacri prima statim congressione, &c.* Sic quidem ille frequenter loquitur 14. Ann. *neque conjugiis suscipiendis, neque alendis liberis sueti.* 4. hist. *servirent Syria Asiaque, & suetus regibus Oriens.* Nunc etiam aliud incidit, veræ sententiæ aptius quam hoc, æque aptum ac quod posui primo, sed quod præferre illi tamen nequeo. Lego, *& libertatem non imperio in præsentia mutaturi.* Ut vox *imperio* similitudine

libertatem non in præsentia laturi, [1] *primo statim congressu non ostendamus quos sibi Caledonia viros sepusuerit? An eamdem Romanis in bello virtutem, quam in pace lasciviam* 32
adesse creditis? [2] *Nostris illi dissensionibus ac discordiis clari, vitia hostium in gloriam exercitus sui vertunt: quem* [3] *contractum ex diversissimis gentibus, ut secundæ res tenent, ita adversæ dissolvent. nisi si Gallos, & Germanos, & (pudet dictu) Britannorum plerosque dominationi alienæ sanguinem commodantes, diutius tamen hostes quam servos, fide & affectu teneri putatis: metus & terror est,* [4] *infirma vincula caritatis, quæ ubi removeris,* [5] *qui timere desierint, odisse incipient. Omnia victoriæ incitamenta pro nobis sunt: nullæ Romanos* [6] *conjuges accendunt: nulli parentes fugam exprobraturi sunt:*

[1] *aut*

tudine litterarum perierit. Mureti conjecturam firmare possis ex Cæsare lib. 7. de bello Gall. *hortaturque eos ut se liberos & imperio natos meminerint.* Acidalius. Lipsius nihil mutat nisi in verbo *laturi:* ego ne illud quidem mutem. Ait enim Galgacus, Caledonios suos libertatem nunc non primum laturos, hoc est, prœlio instanti quæsituros vel adepturos, cum in ea semper antehac vixerint. *Virdungus.* Corrigo: *& libertatem nos in præsens etiam relaturi*, aut *daturi. primo statim congressu nonne ostendemus.* Harlæus. Alii alia reponenda suspicantur. Mihi omnia suspecta. Diligentissimus Virdungus favet lectioni vulgatæ. Ego ἐπέχω. *Boxhornius.* Vereor, ut excogitem, quod judicium cujusquam mereatur. Tentabam tamen aliquando: *& libertatem nunc demum periclitaturi.* Aut etiam: *& libertatem omnem in procinctu laturi.* Quemadmodum Seneca lib. I. cap. I. de Clementia: *Severitatem abditam, clementiam in procinctu habeo.* Gronovius.

1 *Primo statim congressu*] Corrigo vere, *prima statim congressione ostendamus.* Vel, *congressu, nonne:* interrogando. *Lipsius.*

Primo statim congressu; non ostendemus] Malim, *unde ostendamus.* Rhenanus. Danesius, pro *unde ostendamus*, legebat, *non ostendamus*, interrogationis nota posita ad verbum, *seposuerit?* Ursinus. Corrupte vulgo *unde ostendamus.* absque interrogationis nota. Mihi potior visa lectio quam recepi. nam & sequentia quoque interrogative pronunciantur, & Tacito familiarior est vox, *congressus*, quam *congressionis.* Sic infra: *Ac primo congressu eminus certabatur.* Ann. lib. II. *primoque congressu fusus, reparat vires.* Pichena. *Unde*, ut, *corrupto ad omne facinus Nerone, quædam ignaro ausus, ac postremo ejusdem desertor ac proditor: unde non alium pertinacius ad pœnam flagitavere.* Vel cum solita distinctione, hyperbatica phrasis est, & Thucydidiana lib. 6. ὥστε παρὰ τοσοῦτον γιγνώσκω μόλις ἂν μοι δοκοῦσι εἰ πόλιν ἑτέραν τοσαύτην, ὅσαι Συρακοῦσαι εἰσὶν, ἔλθοιεν ἔχοντες, καὶ ὅμορον οἰκήσαντες τὸν πόλεμον ποιοῖντο, οὐκ ἂν παντάπασι διαφθαρῆναι. i. *ut ita secus sentio vix mihi videantur, si alteram civitatem, qualis nunc sunt Syracusæ, venirent habentes & finitimam habitantes bellum inferrent; non omnino profligatum iri.* Ubi Scholiastes τὸ ὥστε, id est, *ut, loco movendum est, ne affine solœcismo videatur, & sic ordinanda: ita secus sentio, ut vix mihi videantur non omnino profligatum iri Athenienses.* Lib. I. παρὰ σφᾶς ὡς πρὸς διαγιγνώσκοντας τὸ λοιπὸν ἰέναι τάτε σφίσιν αὐτοῖς ξύμφορα, καὶ τὰ κοινά. i. *ad se tanquam cognoscentes cæterum ire quæ sibi ipsis quæque in commune conducant.* Alius dixisset, *cæterum ire ad se tanquam cognoscentes, &c.* Sic alius à Tacito scripsisset: *Nos integri & indomiti & libertatem non in præsentia laturi: unde primo statim congressu ostendamus, quos sibi viros Caledonia sepusuerit.* Id est, nos nunquam victi, nec nunc primam pro libertate pugnam pugnaturi: qua de re quam primum Romanis ostendamus, quosnam sibi viros sumserint lacessendos. *Salinerius.* Bene fortassis erit huic loco, geminata particula *unde*; pro, *undecunque.* Gruterus. Scribam, *abunde ostendamus.* Frequens vox Tacito & Sallustio: nec video cur id (nam & alius monuit) damnat Lipsius. *Grotius.* Mihi aliud subolet. An fortasse legendum, *primo statim congressu mundo ostendamus.* Virdungus. Subscribo Lipsiano, *prima statim congressione ostendamus.* Gronovius.

2 *Nostris illi discessionibus*] Malim, *dissensionibus.* Tametsi me non latet, quid sit *discessio populi.* Rhenanus. Danesius legebat, *dissensionibus.* Et ita V. C. & Faernus etiam legebat. *Ursinus.* Secutus sum Rhenani judicium in voce, *dissensionibus.* Vulgo, minus recte, *discessionibus.* Pichena. Muretus, *dissensionibus*, quod valde amplector. Dein, pro *hostium, nostra*, hoc quidem non recipio. Et sensum facit eundem quod vulgatur; &, si verba inspicis, elegantiæ orationis magis servit. *Acidal.*

3 *Contractum ex diversissimis*] Quod quidem valde periculosum judice Polybio lib. I. cap. 67. Vegetius lib. 3, 4. *Interdum movet tumultum ex diversis locis collectus exercitus, & quum pugnare nolit, irasci se simulat, ut non ducatur ad bellum.* Quare non immerito miratur Hannibalem Polybius, quod talem exercitum tanta prudentia rexerit, ut per annos ipsos sedecim nulla nec inter ipsos nec adversus ducem seditio extiterit. *Virdungus.*

4 *Infirma vincula*] Sive, ut loquitur M. Tullius, malus custos diuturnitatis, non diuturni magister officii. *Idem.*

5 *Qui timere desierint*] Nec male, *quos timere desierint.* Lipsius.

6 *Conjuges accedunt*] Emendavi, *accendunt.* Rhenanus.

[1] *aut nulla plerisque patria, aut alia est:* [2] *paucos numeros circum* [3] *trepidos ignorantia, cælum ipsum ac mare & silvas, ignota omnia circumspectantes, clausos quodammodo ac vinctos* [4] *dii nobis tradiderunt. Ne terreat* [5] *vanus aspectus, &* [6] *auri fulgor atque argenti, quod neque tegit, neque vulnerat. In ipsa hostium acie* [7] *inveniemus nostras manus. agnoscent Britanni suam causam. recordabuntur Galli priorem libertatem. deserent illos ceteri Germani, tamquam nuper Usipii reliquerunt. Nec quidquam ultra formidinis, vacua castella,* [8] *senum coloniæ, inter male parentes & injuste imperantes,* [9] *ægra municipia & discordantia, hic dux, hic exercitus. ibi tributa & metalla, & ceteræ servientium pœnæ:* [10] *quas in æternum proferre, aut statim ulcisci, in hoc campo est. Proinde ituri in aciem*
33 *&* [11] *majoreis vestros, & posteros cogitate.* Excepere orationem alacres, & barbari moris cantu & fremitu clamoribusque dissonis. Jamque [12] agmina, & armorum fulgores, audentissimi cujusque procursu: simul instruebantur acies. cum Agricola quamquam lætum [13] & vix monitis coërcitum militem adhuc ratus, ita disseruit:

[1] *Octa-*

nanus. Quippe quum milites apud Romanos omnes cœlibes essent. nec enim illis, quamdiu merebant in castris, permittebatur uxores ducere. *Virdungus.*

1 *Aut nulla plerisque patria, aut alia est*] Quibus *nulla patria*, sunt hi Britanni, qui patriæ desertores *dominationi alienæ*, ut loquitur Tacitus, *sanguinem commendaverant.* Quibus, *alia patria*, sunt Galli, sunt Germani, sunt Romani ipsi, ex quibus diversissimis gentibus Agricolæ exercitus contractus erat. *Barclajus.*

2 *Paucos numero*] Lego, *numeros*, & accipio cohortes, ut notavi ad lib. 1. Histor. *Lipsius.*

Paucos numeros circum trepidos] Ita Lipsius restituit. Male vulgo, *paucos numero.* Pichena.

3 *Trepidos ignorantia*] Miles in locis ac regionibus ignotis plerumque timidior. Exemplum apud Cæsarem lib. 4. de bello Gall. *Virdungus.*

4 *Alii nobis tradiderunt*] Qui alii? imo vero, *dii*, repone, mea fide, & jussu. *Lipsius.*

Alii nobis tradiderunt] Hoc est, priores Britanni. *Rhenanus.* Plerique Britannorum (Galgacus ait ad elevandas Romanorum victorias) se vinci passi sunt, ut ii prosperis elati, sese in interiora difficilioraque loca penetrarent, ubi ab universis quasi vincti cæderentur: nos enim à fronte instabimus, illi à tergo bellum reparabunt. *Nisi si Gallos & Germanos* &c. Doctiss. vir: *Dii tradidere.* Salinerius. Egregie à Lipsio emendatum, *Dii*, corrupte in vulgatis, *alii.* Pichena.

5 *Vanus aspectus*] Vegetius 1, 13. *Non enim vestium nitor vel auri vel argenti gemmarumque copia hostes aut ad reverentiam nostram aut ad gratiam inclinant, sed solo terrore subiguntur armorum.* Virdungus.

6 *Auri fulgor atque argenti*] Romanorum enim arma auro & argento culta erant. Juvenalis: *Argenti quod erat, solis fulgebat in armis.* Id simul & ad speciem & quo tenaciores eorum milites in prœlio essent metu damni Cæsarem fecisse prodit Suetonius. Adde Plutarchum in Bruto. Atque hæ rationes fuerint Romanis auro argentoque colendi suos milites: res autem ipsa communis cum plerisque aliis opulentioribus præsertim gentibus. *Idem.*

7 *Inveniemus nostras manus*] Illos scilicet Gallos, Germanos, Britannos plerosque, quos metus & terror, infirma vincula caritatis, inpræsentiarum continent. *Idem.*

8 *Senum coloniæ*] Intelligit colonias veteranorum. *Rhenanus.*

9 *Ægra municipia*] Sic Senecæ *conviviorum luxuria ac vestium ægra civitatis indicia.* Varro apud Nonium: *Distractione civium elanguescit bonum proprium civitatis atque ægrotare incipit & consenescit.* Demosthenes: αἱ δὲ πόλεις ἐνόσουν. Et factionum ac seditionum auctores Isocrates νοσήματα πόλεων appellat. Claudianus de bello Get. *vivusque redit color urbibus ægris.* Virdungus.

10 *Quas in æternum proferre*] Hoc de Romanis dictum est. *Aut statim ulcisci*, hoc de Britannis. *Rhenanus.*

11 *Majores vestros & posteros cogitate*] Majores, qui felici libertate fruebantur; posteros, quos ignavia nostra damnabit perpetuæ servitutis & miserrimæ ignominia. *Savilius.*

12 *Agmina & armorum fulgores*] Horat. 2. Od. 1.

Jam fulgor armorum fugaces.
Terret equos, equitumque vultus.

Dicit autem uterque armorum fulgorem propter galeam. Virg. x. Æn. *Ære caput fulgens, cristaque hirsutus equina:* propter ensem, Virgil. ibidem, *subit oras hasta per imas Fulgentis clypei.* Barclajus.

13 *Militem adhuc ratus*] Vox planissime excidit, *militem acuendum adhuc ratus*, aut, *incitandum:* sive aliud tale. *Lipsius.*

Et vix monitis coërcitum militem adhuc ratus] Conjicio legendum, *alloquendum adhuc ratus.* Rhenanus. V. c. habet *munimentis*, pro *monitis* &c. & totus locus ita legendus ex eodem v. c. *Et vix munimentis coërcitum militem, accendendum adhuc ratus.* vel ut est in alio libro, *militem adhuc cohortandum ratus.* Ursinus. Locus defectus Doctiss. viro unde expletur τῷ *acuendum*, sive τῷ *incitandum.* Ego sola distinctione fretus, integrum reor. *Cum Agricola*

quam

[1] *Octavus annus est*, [2] *commilitones*, *ex quo virtute & [3] auspiciis imperii Romani fide atque opera vestra Britanniam vicistis. tot expeditionibus*, *tot prœliis seu fortitudine adversus hostes*, *seu [4] patientia ac labore pœne adversus ipsam rerum naturam opus fuit*; [5] *neque me militum*, *neque vos ducis pœnituit. Ergo egressi*, *ego veterum legatorum*, *vos priorum exercituum terminos*, *finem Britanniæ non fama nec rumore*, *sed castris & armis tenemus.* [6] *Inventa Britannia*, *& subacta. Equidem in agmine*, *cum vos paludes [7] montesve & flumina fatigarent*, *fortissimi cujusque vocem audiebam*, Quando dabitur hostis, quando acies? *Veniunt à latebris suis extrusi.* [8] *& vota virtusque in aperto*, [9] *omniaque prona victoribus*, *atque eadem victis adversa. Nam ut* [10] *superasse tantum itineris*, *silvas evasisse*, *transisse æstuaria*, *pulchrum ac decorum in frontem*, [11] *ita fugientibus periculosissima quæ hodie prosperrima sunt.* [12] *Neque enim nobis aut locorum eadem notitia*, *aut commeatuum eadem*

(*quamquam lætum & vix monitis coërcitum militem adhuc ratus*) *ita disseruit.* τὸ *adhuc*, ut, *Nam neque adhuc Varo videor neque dicere Cinna Digna.* Agricola verba ad milites facit, quanquam sciret eos etiam dum ardentes pugnæ, vixque monitis coerceri posse, ne suo injussu in hostes involarent. *Salinerius.* Lege, *adhortatus*, aut *adhuc adhortatus.* Non opus videbatur hortatu, cum tanta esset militis alacritas, ut vix cohiberi posset quin ante signum datum hostem invaderet. Præcessit enim: *audentissimi cujusque præcursu.* Tamen hoc quoque incitamentum virtuti adhibere Agricola voluit & militem, ut in proverbio est σπεύδοντα καὶ αὐτὸν ὀτρύνειν. *Grotius.* Tentabam, *quemquam lætum & vix munimentis coërcitum militum militem adhortaturus*, *ita disseruit.* Gronovius.

1 *Octavus annus est*] Unde numerat? ab introitu suo in provinciam, & ad res suas aptat. *Lipsius.*

Octavus annus est] Et tamen septimus tantum annus muneris sui agebatur, ut præcedentia probant. *Savilius.* Octo annos ego non exputo: tantum septem. Peccatum fortasse notis numeralibus: quibus Iota unum male superadditum. Septimo enim expeditionum anno hanc pugnam pugnatam omnia clamant. Illa superiora præcipue: *initio æstatis Agricola domestico vulnere ictus, anno ante natum filium amisit.* Æstatem septimam intelligit. Nam de sexta, ut de reliquis ordine, proxime præcesserat. Nec alterum hic annum interjectum illa evincunt in ipsa oratione: *ii sunt*, *quos proximo anno*, *unam legionem furto noctis aggressos*, *clamore debellastis.* Proximo ait factum, quod factum indubie sexto. Erit igitur hic necessario septimus. *Acidalius.* Anno V. C. 839. post Christum vero natum, secundum Dionysii computum, 86. Imp. Domitiano XII. Ser. Cornelio Dolabella Coss. Atque hic est annus, quo agonem Capitolinum Domitianus instituit. *Virdungus.*

2 *Commilitones*] Natura ex ambitione C. Julii Cæsaris, Suetonius cap. 67. Inferioris seculi vocabulum Consecranei, quasi ejusdem Sacramenti militaris participes, vel eorundem castrensium Sacrorum socii, apud historiæ Aug. Scriptores. *Idem.*

3 *Auspiciis imperii*] Non dicit *meis auspiciis.* Ipse enim non erat imperator, sed legatus imperatoris. *Idem.* Sed nec *auspiciis Principis* aut *imperatoris* eum dicere voluit Tacitus, etsi forsan hoc tum non dicere periculosum fuerit. nam Domitianus τῇ κλινοπάλῃ quam bello auspicatior. *Gronovius.*

4 *Patientia & labore*] De Romani militis duritia ex Polybio, Cicerone, Josepho, alii satis notum: notum etiam proverbium, *Muli Mariani.* Virdungus.

5 *Neque me militum*, *neque vos ducis*] Cic. ult. Philip. *Dignus imperator legione*, *digna legio imperatore.* Sic & Q. Curtius lib. 4. extremo. *Idem.*

6 *Inventa & subacta*] Polyænus Strat. lib. I. Αρχίδαμος δ' ἤρετο πηνίκα δοκοῦσιν ἁλῶναι τὴν πόλιν; λεγόντων δ' τῶν μὲν ἡνίκα προσεβάλομεν, τῶν δ' ἡνίκα ἐτοξευόμεν· οὐδαμῶς, ἔφη, ἀλλ' ὅτι τὴν πολλὴν ὁδὸν ἐπορευόμεθα. *Idem.*

7 *Montesve & flumina fatigarent*] Legerem, *montesque & flumina.* Levi mutatione, sed non levis elegantiæ. Si locus posceret disjunctionem, particula, *que*, disjungeret, ut apud Cic. Orat. *Prima enim sequentem*, *honestum est. In secundis*, *tertiisque consistere.* Barclajus.

8 *Vota virtusque in aperto*] Quod Polybius dixit, ἐν ὑπαίθροις. *Lipsius.*

Et vota virtusque in aperto] Muretus, *en vota virtusque*, *&c.* eleganter quidem: sed si ita voluisset Tacitus, præposuisset hoc ipsum, & quod nunc prius, sequeretur. isto nimirum ordine: *En vota virtusque in aperto. Veniunt à latebris suis extrusi*, *&c.* Cui quia non ita apte subjiciuntur reliqua, *omniaque prona victoribus*, *&c.* relinquamus potius ex omni parte lectionem vulgatam. *Acidalius.*

9 *Omnia prona victoribus*] Ad imitationem Sallustiani: *Si vincimus*, *omnia nobis tuta erunt*; *Sin metu cesserimus*, *eadem illa aduersa fient.* Virdungus.

10 *Superesse*] Scripsimus, *superasse.* Rhenanus.

11 *Item fugientibus periculosissima*] Lego, *ita fugientibus*, ut stet comparatio. *Idem.*

12 *Neque enim nobis*] Sic Hannibal apud Livium lib.

eadem abundantia: sed manus, & arma, & in his omnia. Quod ad me attinet, jam pridem mihi decretum est, neque exercitus [1] *neque ducis terga tuta esse. Proinde & honesta mors turpi vita potior;* [2] *& incolumitas ac decus eodem loco sita sunt. nec inglorium*
34 *fuerit, in ipso terrarum ac naturæ fine cecidisse. Si novæ gentes atque ignota acies constitisset: aliorum exercituum exemplis vos hortarer. nunc vestra decora recensete, vestros oculos interrogate. Ii sunt quos proximo anno, unam legionem furto noctis aggressos, clamore debellastis: ii ceterorum Britannorum fugacissimi, ideoque tam diu superstites. Quomodo silvas saltusque penetrantibus,* [3] *fortissimum quodque animal robore, pavidæ & inertiæ ipso agminis sono pelluntur: sic* [4] *acerrimi Britannorum jam pridem ceciderunt: reliquus est numerus ignavorum & metuentium. quos quod tandem invenistis, non restiterunt, sed deprehensi sunt* [5] *novissimi, ideo extremo metu corpora defixere in his vestigiis, in quibus pulchram & spectabilem victoriam ederetis.* [6] *Transigite cum expeditionibus, imponite* [7] *quinquaginta annis* [8] *magnum diem, approbate reipublicæ nunquam exercitui imputari potuisse,* [9] *aut moras belli aut causas*
35 *rebellandi.* Et alloquente adhuc Agricola [10] militum ardor eminebat, & fidem orationis ingens alacritas consecuta est, statimque ad arma discursum. [11] instinctos ruentesque

lib. 21. cap. 44. extremo. *Virdungus.*

1 *Neque ducis terga*] Xenoph. lib. 3. Κυρȣ̃ παιδ. μωρὸν γὰρ τὸ κρατεῖν βȣλομένȣς τὰ τυφλὰ τȣ̃ σώματος καὶ ἄοπλα καὶ ἄχειρα, ταῦτα ἐναντία τάττειν τοῖς πολεμίοις φεύγοντας. Quod ad verbum vertens Sallustius: *In fuga salutem sperare, cum arma, queis corpus tegitur, ab hostibus averteris, ea vero dementia est.* Idem.

2 *Et incolumitas ac decus*] Hoc est, quæ necessaria & salutaria, eadem & gloriosa nobis sunt. *Idem.*

3 *Fortissimum quodque animal robore*] In Veneto legitur, *fortissimum quodque animal ruere.* nec male fortasse: ut non solum non pellantur, sed etiam contra ipsos Venatores ruant. & est Tacito frequentissimum id verbum, *ruere,* cum audaciam ardoremque significat. Tamen vulgata lectio mihi magis probatur, non enim dixisset *ruere*, sed, *ruit.* & ea vox, *robore*, recte opponitur sequentibus verbis, *ipso agminis sono.* Pichena.

4 *Acerrimi Britannorum*] Æschylus: Ἀλλ' Ἄρης φιλεῖ ἀεὶ τὰ λῷστα πάντοτ' ἀνθρώπων στρατȣ̃. Quod Cicero Phil. ult. *Mars ipse fortissimum quemque ex acie pignerari solet.* Virdungus.

5 *Novissime id & extremo metu defixere aciem*] Tu repone, *novissime, id est, extremo metu.* Dicit, *defixere aciem*, stupidis præ metu, convenit, non *constituere*, sive *direxere.* Rhenanus. Vulgo, *& extremo.* Correxi, *ideo*, quia Venetus habet, *id & extremo.* Is deinde addit vocem, *defixere aciem in his vestigiis.* non male; si, *corpora*, accipias primo casu. Sed vulgata lectio potior. *Pichena.*

6 *Transigite cum expeditionibus*] Id est, finite expeditiones. Exponit quum dicit, *Imponite quinque annis magnum diem.* Rhenanus.

7 *Quinquaginta annis*] A primo, quo Claudius Britanniam ingressus est, die, in quartum aut quintum duntaxat, supra quadragesimum annum tempus excurrere videtur. *Savilius.*

8 *Magnum diem*] Hoc est, quinquaginta annorum bellum finite magno & memorabili prœlio. De notione vocabuli *dies* adi Casaubonum ad lib. 2. Suetonii. *Virdungus.*

9 *Caussas debellandi*] Quærenti apud me Guil. Barclayo erudito & sagaci viro, ex tempore emendabam, *caussas rebellandi.* Sententia proba, ista: per vos aut ignaviam vestram minus debellatum, nec per proterviam rebellatum. Sive etiam, per eamdem ignaviam: quæ visa hostes animavit, & excitavit. *Lipsius.*

Aut mora belli, aut caussas debellandi] Just. Lipsius flos populi, medulla Suadæ, animulus Minervæ inambulantem me in horto suo docuit legendum hoc loco, *aut caussas rebellandi.* qua connexione nihil unquam suavius in Criticorum horto crevit. Moneo obiter *debellandi* verbum belli finem notare, ut paullo ante Tacitus hoc lib. *Quod nisi paludes & silvæ fugientes texissent, debellatum illa victoria foret.* Tali forma dicitur, *detexere* apud Plaut. Amph. 1, 1. *Illic hoc homo vult pallium detexere.* Id est, plane & perfecte texere, quanquam non inepte legeremus, *retexere.* Barclajus.

Causas rebellandi] Hoc de Britannis accipiendum. *Rhenanus.* Ita libri veteres. at recentiores reposuerunt, *debellandi.* Falsum: nam potius dicendum erat, *causas non debellandi*, scilicet non debellatæ provinciæ. Duo imputabantur iis qui Britanniam antea rexerant: more belli, & quod propter injurias acerbitatesque adversus Britannos causam illis præbuissent rebellandi contra Romanos. *Pichena.*

10 *Militum ardor*] Prænuntius victoriæ. Veget. lib. 3. cap. 12. *Virdungus.*

11 *Instinctos mentesque ita disposuit*] Lipsius mallet, *instructos*, quod auctoris sententiæ congruens non videtur. adhuc enim milites instructi non erant: ideo sequitur, *disposuit*, hoc est, instruxit ita instinctos. Sic Ann. 11. *his vocibus instinctos exercitus, propria quadam causa stimulabant.* & supra, hoc

tesque ita disposuit, ut [1] peditum auxilia quæ octo millia erant, mediam aciem fir-
marent: equitum tria millia cornibus affunderentur. legiones pro vallo stetere, in-
gens victoriæ decus [2] citra Romanum sanguinem bellanti, & [3] auxilium si pelleren-
tur. Britannorum acies in speciem simul ac terrorem [4] editioribus locis constiterant:
ita ut primum agmen æquo, ceteri per acclive jugum connexi velut insurgerent;
media campi [5] covinarius & eques strepitu ac discursu complebat. Tum Agricola
superante hostium multitudine veritus [6] ne simul in frontem, simul & latera suorum
pugnaretur, [7] diductis ordinibus: quamquam porrectior acies futura erat, & *arces-
sendas* plerique *legiones* admonebant, promptior in spem, & firmus adversis, [8] dimis-
so equo pedes ante vexilla constitit. Ac primo congressu eminus certabatur, simul 36
con-

hoc eod. lib. *his atque talibus invicem instincti.* Pichena.

1 *Peditum auxilia*] Hoc est, auxiliares copiæ peditum, quæ à legionariis discretæ. Legiones enim ex civibus constabant, ideo πολιτικὰ στρατεύματα Dioni: auxilia vero erant externarum gentium copiæ. Festus in *Auxiliares.* Plinius lib. 33. c. 2. *cives auxiliaribus* deserte opponit. Sed & *auxilia* à *sociis*, qui signate & caute sunt locuti, disparant; quod socii semper Italici, auxiliares externi. Socii autem proprie dicti, post Italiam civitate donatam, defecerunt, & eorum vicem auxilia fuerunt, quæ variis gentibus Romani imperabant. *Virdungus.*

2 *Citra Romanum sanguinem bellanti*] Venetus, *bellandi:* suo quidem sensu. Sed vulgata lectio mihi probior. Subintelligitur enim, bellanti duci ingens id decus fuisse. *Pichena.*

Citra Romanum sanguinem] Sic tunc provinciarum sanguine provinciæ vincebantur. Seneca de ira I, II. *Virdungus.*

3 *Auxilium si pellerentur*] Legiones enim exercitus Romani robur, & acies invicta, quæ idcirco *Murus* dicebatur, ut tradit Vegetius, quod expugnatu difficillima foret tum propter virtutem militum, tum propter armaturam. *Idem.*

4 *Editioribus locis*] In subjectos enim vehementius tela descendunt; & majore impetu obnitentes pars altior pellit. Qui adverso nititur clivo, duplex subit cum loco & hoste certamen. *Idem.*

5 *Covinarius & eques*] Mela 3, 6. *dimicant Britanni non equitatu modo aut pedite, verum & bigis & curribus Gallice armati, covinos vocant, quorum falcatis axibus utuntur.* Apud Cæsarem & Tullium vocantur *Essedarii.* Savilius. Mela lib. 3, 6. docet *Covinum vehiculi falcati genus esse, quo Britanni in prœliis uterentur*, quod pariter legimus apud Diodorum Siculum lib. 6. de hoc Martialis 12, 24. *O jucunda Covine solitudo, Carrucaque magis, essedoque gratum.* Et Silius l. 17. *Agmina falcifero circumvenit arcta Covino.* Et Sidonius Appollin. in laude urbis Narbonensis: *jamque & pectora prona Covino Extensi rapiuntur.* Lucanus lib. 3. Pharf. *docilis rector monstrati Belga covini.* Ex his credidere aliqui, *covinarium*, dictum, covini rectorem, seu aurigam. Nos tamen ex hoc Taciti loco *covinarium* interpretamur militem ex covino pugnantem; cujus & paulo post meminit: *interim equitum turmæ fugere; covinarii peditum prœlio miscuere.* Marcellus Donatus. *Covinus* currus Gallicus; *essedum* Cæsaris. Glossæ: *Covina, genus vehiculi.* Hieronymus in Esai. cap. ult. *Covini bellici, quibus in bellis Belga utebantur.* Tulia Gallorum *rheda*, Belgarum *benna* (unde *combennones* Festo, & *combennit*, item *Bennarius* veteri Lexico) *Cisium* Galliæ cisalpinæ, *petorritam* Oscorum, *proximum* Transalpinorum. Primitivum remanet apud Britannos, quibus *Kowain* vehiculo vehere. Mela lib. 3. *Dimicant non equitatu modo & pedite verum & bigis & curribus Gallice armati. Covinos vocant, quorum falcatis axibus utuntur.* Diodorus lib. 4. Cæsar de bello Gall. lib. 4. *Virdungus.*

6 *Ne simul in frontem*] Quoties periculum erat, ne hostes producto altero aut etiam utroque suæ aciei cornu circumvenirent aciem, (quod ὑπερκερᾷν & ὑπερφαλαγγεῖν dicitur) vel ipsi etiam suos hostes volebant ὑπερκεράσαι, tum necesse erat διπλασιάζεσθαι τὸ μῆκος τῆς φάλαγγος, hoc est, duplicare acie longitudinem: jubebantque τὺς ἐπιστάτας μεταβαίνειν εἰς παραστάτην, hoc est, ut qui prius pone sequerentur, & essent ἐπιστάται, transirent ad latus τῶν πρωτοστατῶν, & fierent παραστάται. Sic crescebat τὸ μῆκος τῆς φάλαγγος. Vide Casaubonum ad Polyænum. Adde Vegetium lib. 3. c. 20. & Onosandrum c. 21. *Virdungus.*

7 *Diductis ordinibus, quamvis porrectior acies futura erat*] Sententia, si quid in ea video, esse hæc debet: Quamquam acies non multo porrectior erat futura, etiamsi ordines diduxisset, atque ea caussa legiones accersi alii suadebant. Vocem igitur infero, quæ perire per similitudinem literarum facillime potuit: *Quanquam parvo porrectior acies. Parvo* adverbialiter. Sic etiam Gellius 13, 2. *Accius tunc haud parvo junior.* Acidalius.

8 *Dimisso equo*] Sic Cæsar collaturus signa cum Helvetiis lib. 1. & Suet. c. 60. idemque ad Mundam referente Frontino lib. 2. Simile de Spartaco Plutarchus in Crasso. vide Catilinam Sallustii. *Virdungus.*

1 *In*

constantia, simul arte Britanni, [1] ingentibus gladiis & [2] brevibus cetris, missilia nostrorum vitare, vel excutere, atque ipsi magnam vim telorum superfundere: donec Agricola [3] tres Batavorum cohortes ac Tungrorum duas cohortatus est, ut rem ad mucrones ac manus adducerent. quod & ipsis vetustate militiæ exercitatum, & hostibus inhabile parva scuta & enormes gladios gerentibus. nam Britannorum gladii sine mucrone [4] complexum armorum, & [5] in aperto pugnam non tolerabant. Igitur ut Batavi miscere ictus, ferire umbonibus, ora fœdare, [6] & tractis qui in æquo obstiterant, erigere in colles aciem cœpere; ceteræ cohortes æmulatione & impetu commistæ proximos quosque cædere. ac plerique semineces aut integri festinatione victoriæ relinquebantur. [7] Interim equitum turmæ fugere, covinarii peditum se prœlio miscuere; & quamquam recentem terrorem intulerant, [8] densis tamen hostium agminibus & [1] in-

1 *Ingentibus gladiis*] Videntur fuisse consimiles Gallicis, de quibus Polybius lib. 2. & Diodorus Siculus lib. 5. *Virdungus.*

2 *Brevibus certis missilia*] Legendum, *cetris*; est enim species scuti Virgilio & Grammaticis. *Alciatus.* Livius *cetratos* vocat cetris instructos, scuti species est. 31. 36. *Nocte cetratos, quos Peltastas vocant, loco oportuno inter bina castra in insidiis abdiderat.* Alibi. *cetratis immixtos auxiliares Eumenis tria millia ferme peditum æquata fronte instruxit.* Et paulo post, *tria millia cetratorum. Pisidæ hi erant.* Rhenanus. Hæ videntur à Lusitanis vicinis ad Britannos transisse. Diodor. Sic. lib. 5. *Virdungus.*

3 *Tres Batavorum in hoste ac Tungrorum*] Ex hoc etiam loco liquet, quid de Batavorum Germanorumque virtute bellica senserint Romani. Tungri quos primos Transrhenanorum in Galliam, expulsis incolis, sedes transtulisse docet Tacitus, quum apte Germaniæ regionem incoluerint, haud satis liquet, nisi quod eorum nominis vestigium retinere videtur Franconiæ meæ oppidum *Tungersheim:* quod ita videtur dictum, quasi sedes sive patria Tungrorum. *Virdungus.*

4 *Complexum armorum & pugnam in aperto non tolerabant*] Lipsius monuit hic legendum, *in operto:* ita certe sententia postulabat: venitque in mentem mihi Lipsium recte conjecisse. Nam 11. Ann. *opertis* contrario errore ponitur pro *apertis.* Judicent qui nasum Rhinocerotis habent. *Barclajus.* Quomodo pugnam in aperto non tolerabant? Atqui enormes gladii non habiles nisi ad apertam pugnam. Sunt qui legunt, *in arcto,* fortasse non male. nam simile quiddam de Germanis dixit Annal. lib. 11. *nec minor Germanis animus, sed genere pugnæ & armorum superabantur: cum ingens multitudo, artis locis, prælongas hastas non protenderet, non colligeret, neque adsultibus & velocitate corporum uteretur.* Livius lib. 28. *Scipio pro se esse loci angustias ratus, & quod in arcto pugna Romano aptior, quam Hispano militi futura videbatur.* Ego à vulgata non discedo: ut pugna in aperto dicatur, ad differentiam illius quæ fit ex longinquo, & quasi ex occulto. *Pichena.* Ratio postulat aliud: itaque substituebam olim *operto.* neque adhuc displicet, nisi quatenus rei aptius clariusque, *in arcto;* quod veniebat in mentem Pichenæ nostro. *Gruterus.* Muretus *tolerant.* quomodo & ipse malim. *Acidalius.*

5 *In aperto pugnam*] Quid ais? imo vel maxime optent, adeo non refutent. Faciebam, *in operto.* Qui sub armis scutisque pugnant, & statim invadunt, spernunt hos prælongos gladios: hodieque res dicit. Tamen placet etiam Francisci Medicis conjectatio, *in arcto pugnam:* & quis stirpem è patronis illis Musarum non amet? Hodie veram gloriam ipsi sic ament. *Lipsius.*

6 *Et tractis qui in æquo*] Etiam hic cum Mureto *fractis* malim. *Acidalius.* Hoc est, iis qui in planitie constiterant, una veluti ruina prostratis. Trahere enim continuationem quandam sive tenorem, &, quod antiqui dicebant, protelum significat. Hinc locutio poëtis familiaris trahere ruinam. *Virdungus.*

7 *Interim equitum turmæ fugere*] Alii in sequentibus, ego hic offendo. Nam unde hæc fuga, cum nec de pugna ulla præcesserit? mira vel ipsorum ignavia, vel scriptoris nostri incogitantia. At vitium hic esse palam odoror. Ecce antea, pro more gentis, instruxit & junxit: *media,* inquit, *campi covinarius, & eques discursu ac strepitu complebant.* Itaque illi, ut apparet, aciei interjecti; sed Agricola neglexit, & parte alia invasit Britannos pedites. quod robur censebat. Cœpta autem pugna, jam equites & covinarii miscentur, sed verbis corrigendis. Quid dicam Critica? suavis, & molesta es: rem video, verba requiro. Puto, *Interim equitum turmæ effudere, & covinarii peditum se prœlio miscuere.* Aut potius, *turmæ effusæ & covinarii.* Profecto jam pugnarunt, & sequens narratio tota dicit: attende. *Lipsius.*

8 *Densis tamen hostium agminibus*] Muretus *nostrorum* hic reponit. Cui non assentior: nam quantum ex narratione tota colligo, mens Taciti hæc est: Covinarii illi, etsi Romanis terrorem aliquem intulerant, tamen inæqualibus locis & densis suorum agminibus, quorum peditum se prœlio miscuerant, post equitum fugam hærebant. *Acidalius.* Non placet ipsum Romanos hic *hostes* appellare, quasi respectu ad Britannos habito. Multo commo-

[1] inæqualibus locis hærebant: [2] minimeque equestris ea pugnæ facies erat, cum [3] in
gradu stantes [4] simul equorum corporibus impellerentur. ac sæpe vagi currus, exterriti sine rectoribus equi, ut quemque formido tulerat, [5] transversos, aut obvios
incursabant. Et Britanni qui adhuc pugnæ expertes summa collium insederant, & 37
paucitatem nostrorum vacui spernebant, degredi paullatim & circumire terga vincentium cœperant: ni id ipsum veritus Agricola quatuor equitum alas [6] ad subita belli retentas, venientibus opposuisset, quantoque ferocius accurrerant, tanto acrius pulsos in fugam disjecisset. Ita consilium Britannorum in ipsos versum. transvectæque præcepto ducis à fronte pugnantium alæ, aversam hostium aciem invasere. Tum vero patentibus locis grande & atrox spectaculum: [7] sequi, vulnerare, capere, atque eosdem oblatis aliis trucidare. Jam hostium, prout cuique ingenium erat, [8] catervæ armatorum paucioribus terga præstare, quidam inermes ultro ruere, ac se morti offerre. Passim arma & corpora, & laceri artus, & cruenta humus: & aliquando etiam [9] victis ira virtusque. postquam silvis appropinquarunt, collecti, primos sequentium incautos & locorum ignaros circumveniebant. Quod ni frequens ubique Agricola, validas & expeditas cohortes indaginis modo, & sicubi artiora erant, partem equitum dimissis equis, simul rariores silvas equitem persultare jussisset, [10] acceptum aliquod vulnus per nimiam fiduciam foret. Ceterum ubi compositos firmis ordinibus sequi rursus videre, in fugam versi, non agminibus ut prius, [11] nec alius alium respectantes, rari, & vitabundi invicem, longinqua atque avia petiere. finis sequendi nox & satietas fuit. [12] cæsa hostium ad decem millia: nostrorum trecenti quadraginta cecidere, in quis Aulus Atticus præfectus cohortis, juvenili ardore &
ferocia equi hostibus illatus. Et nox quidem gaudio prædaque læta victoribus: Bri- 38
tanni palantes mixtoque virorum mulierumque ploratu, trahere vulneratos, vocare inte-

modius videtur, ut legamus, cum Mureto *nostrorum.* Gronovius.

1 *Inæqualibus locis*] Quæ haud quaquam equitatui vel curribus sunt apposita. *Virdungus.*

2 *Minimeque equestris ea pugnæ facies*] Vides equestre prœlium? nondum ergo fugerunt, ut vulgata lectio volebat. *Lipsius.*

Minimeque equestres. Ea enim pugnæ facies erat, cum ægrum] Corruptus locus est. Ego sic legerim & distinxerim, *minimeque equestris ea pugnæ facies erat, quum in gradu stantes, simul equorum corporibus impellerentur.* Rhenanus. Corruptissimus locus in veteribus libris, & contra auctoris & historiæ mentem à Rhenano restitutus. Nam verba hæc indicant, illam quidem vere fuisse aciem equestrem, sed talem non apparuisse. cum contra sit sensus, pedestrem aciem, covinariis, & curruum equis tantum mixtam, faciem equestris pugnæ ostendisse. Constat enim, equites hostium tum non adfuisse, cum jam de illorum fuga dixerit. In Ven. legitur. *inæqualibus locis hærebant, minimeque equestres. Ea enim pugnæ facies erat: cum ægra diu* &c. Emendationem acutioribus ingeniis relinquo. *Pichena.*

3 *In gradu stantes*] Hærebant enim locis iniquis, ut dixit, tum & conferta Romana vel Sociali acie. *Lipsius.*

4 *Simul equorum corporibus*] Quid clarius, quam hæc ad singulares equites referenda: qui stantes hærentesque, sine suo impetu, facile cum ipsis equis pellebantur à pedite, vi ingruente. *Idem.*

5 *Transversos, aut obvios*] Quos? Romanos? non: sed ipsos suos equites, quos turbabant aut evertebant. *Idem.*

6 *Ad subita belli retentas*] Vide Vegetium lib. 3. cap. 17. & Onosandrum Strateg. cap. 22. *Virdungus.*

7 *Sequi, vulnerare, capere*] E Sallustio sumpta hæc scio, qui in Jugurtino: *tum spectaculum horribile in campis patentibus, sequi, fugere, occidi, capi, equi atque viri afflicti.* Lipsius.

8 *Catervæ armatorum*] Ut *phalanx* Macedonum, sic *caterva* proprie Gallorum legio erat, uti videre est apud Vegetium. Nec hoc Britannis exolevit, qui bellum *Kad* & belli robur quod in legione positum, *Kaderne* vocitant. *Virdungus.*

9 *Victis ira virtusque*] Eandem sententiam Virg. 2. Æn. *Quondam etiam victis redit in præcordia virtus.* Pichena.

10 *Acceptum aliquod vulnus.*] Frequentes enim jam fusa acies dispersos ac passim sequentes reparatis viribus interemit, Vegetius 3, 25. *Virdungus.*

11 *Nec alius alium respectantes*] Lego, *sed alius.* Acidalius.

12 *Cæsa hostium decem millia*] Tacitus raro numerum

integros, deserere domos, ac per iram ultro incendere: [1] eligere latebras, & statim relinquere: [2] miscere invicem consilia aliqua, dein sperare: aliquando frangi aspectu pignorum suorum, sæpius concitari. satisque constabat sævisse quosdam in conjuges ac liberos, tamquam misererentur. Proximus dies faciem victoriæ latius aperuit. vastum ubique silentium, secreti colles, fumantia procul tecta, nemo exploratoribus obvius. quibus in omnem partem dimissis, ubi incerta fugæ vestigia, neque usquam conglobari hostes compertum, & exacta jam æstate spargi bellum nequibat, in [3] fines Horestorum exercitum deducit. Ibi acceptis obsidibus, præfecto [4] classis *circumvehi Britanniam* præcepit. datæ ad id vires, & præcesserat terror. ipse peditem atque equites lento itinere, quo novarum gentium animi ipsa transitus mora terrerentur, in hibernis locavit. Et simul classis secunda tempestate ac fama [5] Tru-
39 tulensem portum tenuit, [6] unde proximo latere Britanniæ lecto omni redierat. Hunc rerum cursum, quamquam nulla verborum jactantia [7] epistolis Agricolæ auctum, ut Do-

rum exprimit; insuper & ipse & Sallustius, testante Orosio, in historia id damnant. Sed professione pietatis excusandus est, si in propriam legem peccaverit. *Savilius.*

1 *Eligere latebras & statim*] Rebus adversis ita fieri amat, ut nulli consilio acquiescant homines: sed quod modo placuit, idem mox displicet ac nova subinde consilia ineuntur. Sic Curtius lib. 10. *Nec velle nec nolle quicquam diu poterant pœnitebatque modo consilii, modo pœnitentiæ ipsius.* Sic de Jugurtha Sallustius, de Cicerone proscripto à triumviris Plutarchus, de Vitellio noster lib. 3. Hist. & de Pisone lib. 3. Ann. *Virdungus.*

2 *Miscere invicem*] Tota hac periodo ornatum ex oppositis quæsivit. ideoque hic legam, *dein separare.* Aliquando, inquit, cum aliis, aliquando rursus secum deliberabant. *Lipsius.*

Miscere invicem consilia aliqua, dein sperare] In margine scripsi, *separare*, quia Lipsio sic legenti prorsus assentior. *Pichena.* Imo *dein desperare.* Tale de Vitellio illud: *quæ jusserat, vetare: quæ vetuerat, jubere.* Grotius. Frustra sunt, qui hæc mutare aggressi. Plana sunt verba & sententia. Eligebant latebras, & statim relinquebant, præ metu, visi sibi in iis intuti; dein inibant consilia adversum ea, quæ metuebant. Quorum nonnullis probatis, metum in spem convertebant. Vetus character eorum, qui turbatis rebus, miscere spem & metum, ut dubii, consuevere. *Boxhornius.*

3 *Fines Horestorum*] Nunc *Augusæ*, ut quidam volunt. *Savilius.*

4 *Classis circumvehi Britanniam*] Meminit hujus Agricolæ facti etiam Dio Cassius lib. 66. Histor. *Virdungus.*

5 *Trutulensem portum*] Ignotus est. itaque alii volunt, *Rutupensem.* Lipsius.

Trutulensem portum] Suspicor scribendum, *Rutupensim portum.* Hic adversus Bononiam situs est sive Gessoriacum apud Amm. lib. 20. perperam *Bonna* legitur pro *Bononia.* Alii legunt *Rutupensim*; quem putant esse Richoburgum circa Sandovicum. *Savilius.* Pancirolus in Notitia imperii Occid. c. 72. legit, *Rutupensim portum. Rutupiæ* enim est oppidum superioris Britanniæ, & *Rutipe* portus, qui vulgo, *Zandouiz*, dicitur, ac de eo Ptolemæus, Ammianus, & alii. *Pichena.*

6 *Unde proximo latere Britanniæ lecto omni redierat*] Aptius legas *exierat.* Rhenanus. Puto legendum: *unde proximo litore Britanniæ lecto, omnis redierat.* Pichena.

7 *Epistolis Agricolæ actum*] Hæsi olim. nunc levi emendatione me expedio, *auctum*, pro *actum*, rescribens. *Lipsius.*

Epistolis Agricolæ actum, ut Domitiano moris erat] Scribendum opinor, aut *relatum*, aut *significatum*, aut *lectum.* Cogitandumque num sic quoque lectio stare queat, *Epistolis Agricolæ relatum Domitiano, ut moris erat.* ut hæc postrema clausula testetur consuetudinem, qua res in provinciis gestæ Cæsaribus significabantur. *Rhenanus.* Scripsit Agricola literas. sed non laureatas de more, Tacit. hac ipsa vita, *ne laureatis quidem gesta persecutus est.* De laureatis Ovid. 1. amorum eleg. ad Napen. *Non ego victrices lauro redimire tabellas.* Florus 3, 3. *visi pro æde Castoris & Pollucis juvenes laureatas Prætori litteras dare.* non addam verbum, ne actum agam. *Barclajus.* Doctiss. vir, *auctum.* At *actum* mihi potius est, quod verbi *scriptum* significat: unde qui verba loquentis exarant, *actuarii* nominantur. Suet. Cæs. 55. *quam non immerito Augustus existimat ab actuariis exceptam male subsequentibus verba dicentis:* vel, *actum*, id est, narratum. Terent. Andr. *Priusquam abis præsente te huic apologum agere unum volo.* Salinerius. Vulgo, *actum*, sed nullo sensu. Ergo Lipsii judicio, reposui, *auctum.* Pichena. Hæsisse olim Lipsius ait, nunc levi emendatione sic expedire, *auctum* pro *actum* rescribendo. At neque cur hæreret, neque cur mutaret quidquam, caussa erat. *Actum* non jungendum cum superiore *cursum*, sed absolute per se capiendum, ac si ita scripsisset auctor. Quanquam Agricola minime jactanter epistolis egerat: vel, Quanquam ab Agricola

Domitiano moris erat, fronte lætus, pectore anxius excepit. [1] Inerat conſcientia, deriſui fuiſſe nuper [2] falſum è Germania triumphum, emptis per commercia, quorum habitus & [3] crines in captivorum ſpeciem formarentur: [4] at nunc veram magnamque victoriam, [5] tot millibus hoſtium cæſis, ingenti fama celebrari. Id ſibi maxime formidoloſum, [6] privati hominis nomen ſupra principis attolli: [7] fruſtra ſtudia fori, & civilium artium decus in ſilentium acta, ſi [8] militarem gloriam

[1] alius

cola nulla verborum jactantia epiſtolis actum erat. In quo Taciti phraſin eſt agnoſcere. *Acidalius.*

1 *Inerat conſcientia*] Hoc eſt, *conſcientiam circumire*, ſicut lib. 1. c. 1. De clem. Seneca loquitur. *Boxhornius.*

2 *Falſum è Germania triumphum*] Xiphil. Domitian. *poſtquam ſuſcepiſſet in Germaniam expeditionem rediit ne viſo quidem hoſte. Et quid narrem quibus honoribus ob eam cauſſam affectus ſit poſtque eum alii Imperatores ei ſimiles, ne ſuſpectantes vilius ſua cenſeri ob exiguos qui haberentur honores, indignarentur.* Paria ſunt quæ Suetonius refert de Cajo 47. *Converſus hinc ad curam triumphi, prætor captivos & transfugas barbaros, Galliarum quoque proceriſſimum quemque, & ut ipſe dicebat ἀξιοθριάμβευτον, ac nonnullos ex principibus legit ac ſepoſuit ad pompam, coegitque non tantum rutilare, ac ſubmittere comam, ſed & ſermonem Germanicum addiſcere & nomina barbarica ferre.* Savilius. Ridiculi principes Romanorum, qui falſis victoriis gloriam quærebant apud vulgum; nam plebs ſola fallitur his præſtigiis, ideoque quum plebs plurimum poſſet ſuffragiis, judiciis in libera rep. legibus cautum, ne quis ejuſmodi mendaciis clareſceret. Nam & ſtatuta pœna ſi quis militum falſo ſtrenuum quid factum à ſe retuliſſet ad tribunum aut ducem. Polybius. ἐάν τινες ψευδῆ περὶ αὐτῶν ἀνδραγαθίαν ἐπαγγείλωσι τοῖς χιλιάρχοις ἕνεκα τῆς τιμῆς λαβεῖν. Crimini huic proprium nomen, *de falſis pugnis:* Plautus Trucul. *mille memorari poteſt, Qui & convicti & condemnati falſis de pugnis ſient.* Quo crimine poſtulatus a M. Catone Cenſorio Q. Thermus oratione, quæ inſcripta. *In Q. Minucium Thermum de falſis pugnis.* Ita enim eſt recte apud Gellium & Nonium; nec audiendi qui legunt, *pœnis*, eo quod in fragmento ſævitiæ ac pænarum mentio. Notus mos accuſatorum apud Romanos, ut quamvis certi criminis poſtulatum tamen urgerent ceteris priſtinæ vitæ probris: quæ, ut recte Tacitus notat lib. 3. Annal. neque convicta noxæ reo, ſi recentia purgaret, neque defenſa abſolutioni erant, ſi teneretur majoribus flagitiis. *Mercerus.* Hujus triumphi vanitatem etiam Plinius Junior fugillat in Panegyrico. Meminit etiam lib. 67. Dio Caſſius. Porro mimicum hunc de Germania triumphum vir doctiſſ. Calviſius Sethus refert ad XI. Conſulatum Domitiani, qui fuit annus ab V. C. 838. *Virdungus.*

3 *Crines in captivorum ſpeciem*] Miror Suetonium hoc tacuiſſe, qui liberrime ſcripſit Domitiani vitam, nec celat vitia. De captivorum crinibus perite dicit. præſertim cum ſermo de captivis Romanis ſit, quorum crines ſingulari quodam modo nodabantur. Mart. Amphit. epig. 3. *Crinibus in nodum tortis venere Sicambri.* Barclajus. Ad hanc ridiculam inſaniam Domitiano exemplo ſuo præivit Caligula Suet. 47. *converſus ad curam triumphi, præter captivos & transfugas barbaros, Galliarum quoque proceriſſimum quemque, &, ut ipſe dicebat, ἀξιοθριάμβευτον, ac nonnullos ex principibus legit, ac ſepoſuit ad pompam: coëgitque non tantum rutilare, & ſubmittere comam, ſed & ſermonem Germanicum addiſcere, & nomina barbarica ferre.* Virdungus.

4 *Ac nunc*] Non abſurde legas, *at nunc.* Rhenanus.

5 *Tot militibus hoſtium*] Scripſimus, *tot millium.* Idem.

6 *Privati hominis nomen ſupra Principis attolli*] Nota, reſpectu Principis, etiam Magiſtratus cenſeri privatos: nam de Agricola loquitur, qui etiamdum cum imperio erat. Sic Plin. 2. ep. 1. *perfunctus eſt tertio conſulatu, ut ſummum faſtigium privati hominis impleret, cum Principis noluiſſet.* Privati enim dicuntur reſpectu magiſtratuum. 4. Ann. in princ. *honoribus perfunctos, an juvenes? privatos, an è magiſtratibus?* Hinc privata ſpectacula Suet. in Ner. 21. *non dubitavit etiam in privatis ſpectaculis operam inter ſcenicos dare.* Lamprid. in Elagab. *junxiſſe etiam camelos quaternos ad currus in Circo, privato ſpectaculo.* Pichena.

7 *Fruſtra ſtudia fori, &c.*] Eloquentiæ enim ſtudium, atque inprimis Poëtices ſimulavit Domitianus Sueton. c. 2. Noſter fine lib. 4. Hiſt. Atque hinc illæ præter Poëtas adulationes Plinii in Præfatione Operis ſui Titum fratrem Domitiani appellantis, *Quanto tu ore patris laudes tonas, fratris amas! O magna facunditas animi! quemadmodum fratrem quoque imitareris inveniſti?* & Fabii Quintiliani in Præf. lib. 4. Inſtit. Domitianum principem, ut in omnibus, ita in Eloquentia quoque eminentiſſimum prædicantis. *Virdungus.*

8 *Militarem gloriam altius occuparet*] Vulgati, *alius.* Correctionem Lipſio debemus. *Pichena.* Eruditiſſimus Pichena facit cum doctiſſ. viro, cui placet *altius*, pergam tamen quo profectus ſum, vulgataque à fuga prohibebo. alius circa mores is eſt, qui antiquos non amplius obtinet ut ſi Terentianus Crito avidior ad rem evaſiſſet. hac igitur de cauſſa Agricola, qui *inter quæſturam ac tribunatum plebis, atque etiam ipſum tribunatus annum, quiete & otio tranſit, gnarus ſub Nerone temporum, quibus inertia*

[1] alius occuparet: & cetera utcumque facilius diſſimulari, ducis boni [2] imperatoriam virtutem eſſe. Talibus curis exercitus, quodque ſævæ cogitationis indicium erat, [3] ſecreto ſuo ſatiatus, optimum in præſentia ſtatuit reponere odium, donec impetus famæ & favor exercitus langueſceret. nam etiam tum Agricola Britanniam obtinebat.

40 Igitur [4] *triumphalia ornamenta, & [5] illuſtris ſtatuæ honorem, & quidquid pro triumpho datur*, multo verborum honore cumulata, *decerni in ſenatu* jubet: [6] *addique inſuper opinionem, Syriam provinciam Agricolæ deſtinari, vacuam tum morte Atilii Rufi conſularis, & majoribus reſervatam.* Credidere plerique, [7] libertum [8] ex ſecretioribus

pro ſapientia fuit. cui etiam idem *præturæ tenor & ſilentium.* mutati moris arguitur ad hunc fere modum quid retulit Agricolam ibi modeſtiam induiſſe ubi nil mea intererat, ſi nunc alius ab illo diſciplinam militarem ad ſe ambitioſe trahit, qua ſola luminibus meis officere poteſt? *Salinerius.*

1 *Alius occuparet*] Putabam, *altius*, vel *artius*, ſive *arctius*. De Agricola Domitianus ratiocinatur, & ſeſe exſtimulat: Fruſtra ſilentio tranſitas civiles artes, ſi in militari præpolleret. Quod ſi vulgata placet, de ipſo Domitiano accipies, querente: Fruſtra ſe *liberalia ſtudia initio Principatus neglexiſſe* (ita Suetonius cap. xx.) ut ad militaria & imperatoria ſe daret ſcilicet: ſi ecce alius eam gloriam occuparet. Atque hanc veram ſententiam puto. Videbatur enim ſibi in ſtudiis & eloquentia potuiſſe excellere, ſi perſeveraſſet. *Lipſius.*

2 *Imperatoriam virtutem*] Cenſet igitur noſter, Imperatoris maxime propriam eſſe τὴν ϛρατηγικὴν σύνεσιν, καὶ τὴν κατὰ πόλεμον ἐμπειρίαν, & omnino ϛρατηγικὴν ἀρετήν: quam etiam Quintilianus 7. Inſtit. 10. Imperatoriam virtutem uſurpat. Cæterum hæc virtus Imperatorem ſive Principem ſola nequaquam perficit. Requiritur enim præterea *ſapientia pacis*, ut cum Sulpitia poëtria loquar. Hoc præter alios vidit Juſtinianus, qui in Proœmio Inſtit. *Imperatoriam majeſtatem non ſolum armis decoratam, ſed etiam legibus oportet eſſe armatam, ut utrumque tempus & bellorum & pacis recte poſſit gubernari.* Sapienter ſane. Nam ut ait Cic. 1. Off. *parvi ſunt foris arma, niſi ſit conſilium domi.* Ac ſane inter ducem & Imperatorem magnum eſt diſcrimen, quod intelligens Diocletianus de Aureliano, ut eſt apud Vopiſcum, ſolitus eſt dicere, eum magis ducem eſſe debuiſſe quam imperatorem. *Virdungus.*

3 *Secreto ſuo*] Notum eſt ex Suetonio, Dione Caſſio, Aur. Victore, aliis, Domitiani ſecretum horarium, in quo nihil amplius, quam muſcas configebat: unde cuidam interroganti, *eſſetne quis intus cum Cæſare*, non abſurde reſponſum à Vibio Criſpo, *ne muſca quidem*: ut refert Suetonius. Nam Sext. Aur. Victor reſponſum hoc ita profert: *Ne muſca quidem, niſi forte in Palæſtra*: ubi jocus ex ambiguo à Palæſtra fœda Domitiani, in Palæſtram γυμναϛικήν, ut pluribus docet Joſephus Scaliger Animadv. in Chronicon Hieronymi. *Virdungus.*

4 *Triumphalia ornamenta*] Palam eſt hæc à Domitiano tributa: quod Tacitus de ſocero non potuit, credo, ignorare. Tamen Dio vult à Tito: Ἐσφάγη διὰ ταῦτα ὑπὸ Δομιτιανοῦ, καίπερ τὰς ἐπινικίους τιμὰς παρὰ τοῦ Τίτου λαβών. *Lipſius.*

Triumphalia ornamenta] Sub Principibus nulli Ducum, quamvis re præclare adverſus hoſtes geſta, & inſigni victoria parta, triumphus concedebatur, ſed ſola triumphalia ornamenta decernebantur: cujus moris origo ab Agrippa, qui Boſporanis M. Licinio M. F. Craſſo, Cn. Cornelio Cn. F. Lentulo Coſſ. Anno V. 739. ſubactis, neque triumphum ſibi à Senatu decretum egit, neque omnino quicquid de iis rebus geſtis ad Senatum perſcripſit. Ex quo tempore, inquit Dio lib. 54. reliqui exemplum ejus, quaſi legem quandam ſequuti, neque publice literas miſerunt, neque triumphum obtinuerunt, ac propterea nemini alii pari dignitate triumphus in poſterum, ſed triumphalia tantum ornamenta decreta ſunt. *Virdungus.*

5 *Illuſtris ſtatuæ honorem*] 1. hiſt. *triumphalis ſtatua.* Savilius. Lib. 1. hiſt. *M. Aponius Mœſiam obtinens triumphali ſtatua, F. Aurelius & Julianus Titius, &c. conſularibus ornamentis donantur.* Poſtquam enim in Principum poteſtatem Rom. reſp. ceſſit, Principes jus triumphandi ſibi ipſis reſervarunt, ducibus vero triumphalia ornamenta, pro triumpho, conceſſerunt. Alibi Lipſius docuit. *Pichena.* Ea erat ſtatua laureata, quæ ducibus re bene geſta decernebatur. Noſter 4. Ann. 23. *Virdungus.*

6 *Addique*] Lego, *additque.* Sic & Muretus. *Acidalius.*

7 *Libertum*] Per libertum mittebant libellum repudii, de quo Poëta:

Collige ſarcinulas, clamat libertus, & exi.

Per libertum principi libellum dabant. L. 57. §. 1. D. de ritu. nupt. L. 16. D. de interd. & releg. Per libertum hæredes recitabant teſtamenta, Suet. in Tib. 23. Dio 56. καὶ μετὰ τοῦτο τὰς διαθήκας αὐτοῦ Πολύβιός τις Καισάρειος ἀνέγνω. Cæſarianus libertum Cæſaris ſignificat. Per libertum rei defenſionem mittebant aut recitabant 3. Ann. 13. Cujacius 8. Obſerv. 26. Apud Principes ejus ſeculi quantum liberti potuerint ex noſtro & aliis notum eſt. Hinc ſcite Plinius Junior in Paneg. *Plerique principum quum civium erant domini, libertorum erant ſervi.* Nec minus urbane Seneca in Apocolocynthoſi Narciſſum libertum Claudii *Dominum Domini* uſurpat. *Virdungus.*

8 *Ex ſecretioribus miniſteriis*] Quales erant liberti à ſtu-

bus ministeriis missum ad Agricolam, [1] codicillos quibus ei Syria dabatur tulisse, [2] cum præcepto, *ut si in Britannia foret, traderentur:* eumque libertum in ipso [3] freto Oceani obvium Agricolæ, ne appellato quidem eo ad Domitianum remeasse. sive verum istud, sive ex ingenio principis [4] fictum ac compositum est. Tradiderat interim Agricola successori suo provinciam quietam tutamque. Ac ne notabilis celebritate & frequentia occurrentium introitus esset, vitato amicorum officio, [5] noctu in urbem, noctu in palatium, ita ut præceptum erat, venit: [6] exceptusque brevi osculo & nullo sermone, turbæ servientium immixtus est. Ceterum ut militare nomen, grave inter otiosos, aliis virtutibus temperaret, tranquillitatem atque otium penitus auxit, cultu modicus, sermone facilis, uno aut altero amicorum comitatus: adeo ut plerique, quibus magnos viros per ambitionem æstimare mos est, viso aspectoque Agricola, [7] quærerent famam, pauci interpretarentur. Crebro per eos dies 41
apud Domitianum [8] absens accusatus, absens absolutus est. caussa periculi non crimen ullum, aut querela læsi cujusquam, sed infensus virtutibus princeps, & gloria viri,

à studiis, à voluptatibus, à libellis, ab epistolis, à memoria, &c. de quibus consulendus Lipsius I. Elect. 12. *Idem.*

1 *Codicillos*] Id est, literas. Codicilli ex tabulis cera illitis, sed ita brevibus & paucis conficiebantur, ut facile quocumque commodum esset, circumferri & in sinu gestari possent. Principes autem officia deferebant missis traditisve codicillis. Vide multa de his apud Casaubonum Animad. in Suet. Claud. 29. *Idem.*

2 *Cum præcepto, ut, si in Britannia foret*] Hoc ideo, ut eo velut præmio illectus Agricola ab exercitu provinciaque decederet: quod artificium abstrahendi specie honoris sane quam usitatum. Sic Tiberius lib. 2. Ann. Germanicum specie honoris suetis legionibus abstrahit, alterum Consulatum offerendo, cujus munia præsens obiret. Eademque mente Nero apud Dionem lib. 63. Corbulonem ex Armenia ad sese quam honorificentissime in Græciam arcessit, eodemque Rufum ac Proculum fratres ex Germania, quamdiu simul administrarant, evocat, tanquam eorum præsentium opera indigeret. Jam & Galba apud nostrum I. Hist. Virginium à legionibus, quibus præerat, abducit per simulationem amicitiæ. Nec aliter apud Ammianum Marc. lib. 18. vulpinatur Constantius Imperator, ut ad Comitatum, dignitate afficiendus superiore, citius properaret, &c. Quorum omnium artificium etiam calluit Basilius Porphyrogenitus, qui apud Zonaram, magistrum Bardam Sclerum ducem, cui omnes Orientales copiæ parebant, suspectum habens, ea dignitate erepta Mesopotamiæ ducem designat. Denique nec nostrum nec superius seculum hac parte ineruditum. Sic enim (ut alios prætermittam) Ludovicus XI. Comitem S. Paulli ab exercitu suo abstractum, in nassam illexit. Cominæus, alii. *Virdungus.* Quare id præceptum? Quia haud dubie jam constabat Domitiano, futurum ut libertus Agricolam in Britannia non offenderet. Cui successor jam datus erat; quem ex Britannia jam excessisse non dubitabatur. Sicut non in Britannia, sed ipso Oceani freto Agricolam libertus deprehendit. Ecce honorem à Domitiano in Agricolam collatum, quo tamen hic non uteretur. Ita pessimi Principes in optimos solent esse liberales, ut optimos æstimare videantur, & in speciem amare illos credantur, quos odere. Volebat videri Domitianus æstimare se velle illustri dignitate Agricolam, revera tamen æstimatum nolebat. Itaque ad beneficium conditionem, qua irrita reddebantur mandata, adjecit. De re ipsa tamen dubitat Tacitus. Non sum interim nescius, in alium sensum hæc alios accepisse; sed an eo apud Agricolam, cujus modestissimum ingenium opus fuerit, ipse me Tacitus jubet dubitare. *Boxhornius.*

3 *Freto Oceani*] Ubi Oceanus in fauces cogitur, sic ut inter Europæ Continentem & Britanniam non amplius XXX. CIↃ. passuum intersit. Atque hæ angustiæ Solino *fretum Gallicum* dicitur: nostro & Ammiano, *fretum Oceani*, & *Oceanus fretalis:* Gratio poëtæ, *freta Morinum dubio refluentia Ponto.* Virdungus.

4 *Fictum ac compositum est*] Quanquam per se membrum hoc subsistit, aut etiam à superioribus pendet: melius tamen forte cum sequentibus ligaveris: *fictum ac compositum est, tradiderat, &c.* Acidalius.

5 *Noctu in urbem, noctu in palatium*] Quod ex præcepto fecit hic Agricola, fecit Augustus modestiæ caussa apud Sueton. 53. *non temere urbe, oppidove ullo egressus, aut quoquam ingressus est nisi vespere, aut noctu: ne quem officii causa inquietaret.* Barclajus.

6 *Exceptusque*] De more excipiendi osculis vide Lipsium 2. Elect. 5. *Virdungus.*

7 *Quærerent famam*] Posset etiam legi, *quærerent tamen.* Rhenanus.

8 *Absens accusatus, absens absolutus est*] Ant. Augustinus legebat: *præsens absolutus est.* Ursinus.

viri, ac [1] pessimum inimicorum genus, laudantes. Et ea insecuta sunt reipublicæ tem-

1 *Pessimum inimicorum genus, laudantes*] Gnome ex ipsis adytis humanæ vitæ, cui Mamertinus interpres, Panegyrico ad Julianum: *Cum*, inquit, *sancti Principis merces* (legimus *mores*) *atque instituta falsarum vituperationum licentiam submoverent, callido nocendi artificio accusatoriam diritatem laudum titulis peragebant, in omnibus conventiculis quasi per benivolentiam illa jactantes, Julianus Alemanniam domuit, Julianus urbes Galliæ excitavit, &c.* Statimque: *Hæ voces fuerunt ad inflammanda odia probris omnibus potentiores. si enim comminisci aliqua flagitia tentassent, facile ipso splendore laudis & gloriæ refutarentur, invenerunt accusandi genus, quod nullus refelleret.* Lipsius.

Pessimum inimicorum genus laudantes] Laudando & commendando noxam alicui posse creare favoremque præripere, etsi prima fronte absonum sibique repugnans videatur, fieri tamen posse exemplis obviis docemur, vias faciles, & per diversa huc tendentes monstrantibus. Ex. gr. Principi aliquem laudare ob ea, in quibus aut ratione dignitatis excellere debebat ipse Princeps aut excellendi conatum ostentat ex quocumque tandem impetu, præsertim si eatenus se minorem sentiat; perniciosissimæ calliditatis artificium est maxime expeditum, quod loco suo dejiciat homines gratia Principum validos. An nascendi forte obtingat nobis quicquid est istius indolis, nescio, persuasus omnino haud vivere quemquam omnis sic virtutis inanem, quin aliqua ingenii, ubi in hoc aut illud se intenderit, prærogativa plures post se relinquat. Quicunque ergo istos inclinantes sic Naturæ motus in Principe suo deprehendere, in rem suam vertere, ubi deposcet occasio, novit, parata illi semper nocendi materies. qui notaverit & quibus oblectentur, & in quibus sibi placeant, æque expedite alteri periculum creaverit apud bonum Principem, ac rimaretur metus apud malum, ut Tigellinus 14. ann. 57. Si enim quælibet rivalitas, deque primo loco certans ambitus, etiam inter privatos simultates gignit mutuisque odiis committit, quid formidet subditus à principe (cujus animus corpore mollior levissimas ex quacunque tandem offensione impressiones accipit alteque dimittit) in tanta nocendi licentia, nisi certissimum excidium, ubi specioso nomine culpam prætexere dabitur? Dionysius Senior amabili delusus insania, cum vergentibus jam in senium annis famam Tragici poëtæ strenue affectaret, Philoxenum poëtam odio habuit, carceri & tormentis ei addixit, quod luminibus suis officere putaret Diodor. 15, 6. prima mali labes, quo postmodum Seneca concidit, fuit quod eloquentiæ laudem supra Neronem sibi adsciseeret: & factitandis carminibus Principem supergredi conaretur, postquam Neroni amor eorum venisset Ann. 14, 52. Ultimis imperii annis ad cantus & histrioniam animum adjiciens, artes non imperatorias, pristino benevolentiæ suæ loco Paridem depulit histrionem, quem postea tanquam æmulum occidit. Poppæa quoque Sabina apud Neronem laudans virtutes Othonis, quamvis non hoc intenderet, improvide tamen Principi suspectum reddidit 13. Ann. 46. Neque mihi placuerit quod se ex observata decori norma fecisse putat eximius nostri temporis poëta, qui coram Principe, supra regnum suum æstimante, si forma præ cæteris mortalibus venusta censeretur, alium introducit fratris sui ambitiosum, etiam supra Principem. in hoc quasi pulchritudinis certamine præconem. Res profecto ut concitandæ invidiæ, sic ex invidia periculis, prona. Sed nunquam altius penetrat, ferocius quoque nocitura, commendatio, quam ubi, quæ commendaveris grata in vulgus sunt & cum admiratione accipiuntur, ut sunt gloria militaris, magnanimitas, justitiæ adversus vim & licentiam protegendæ studium, splendor, aliæque heroicæ virtutes, Principum propriæ, aut saltem quæ illos reddunt ornatissimos. Atque hæc cum ad omnes in universum homines suo quomodo spectent, Principum nullus tam composito mentis habitu est adversus obrepentis astutiæ nequitiam, ut non aliquando tacitis subruentium insidiis pateat. Sed nusquam paratior & sævior noxa est, quam ubi Princeps, ut ante dictum, ex defectu Naturæ inferiorem se sentit. Ut enim alienæ virtuti nemo invidet qui confidit suæ, sic invidet ac sinistrorsum omnia trahit maxime quem imbecillitatis conscientia remordet Vespasianus & celebrium Principum alii, velut domestico virtutum suarum testimonio animosi, facile contemptu transmisissent, si quis ex. gr. Imperatoriam genesin habuisse diceretur, imo se conspicuo magis dignum loco censuisset, addito per risum & jocum memorem sui quandoque futurum Suet. 14. cum apud Domitianum tamen, obscurum & timidum Principem, quod nequitiæ suæ convictus sibi teneretur, nihil facilius fuerit quam laudando Agricolæ virtutes eum, qua voluerit gratia, dejectum in discrimen adducere. Similis in aula Constantii fuit Juliani fortuna, in quo cum nihil occurreret, quod juste ei impingeret livor fingendorum criminum faber, pari fallacia, commendatione scil. virtutum coram imperatore, ad quamlibet suspicionis & æmulationis auram mobili, quod se sibi inferiorem facile inhabilemque crederet, prævaluit, conflato in caput illius odio, ut fuse in Panegyrico Mamertinus c. 4. enarrat. Aliud nocendi genus isto laudandi artificio, memorat Polybius lib. 4. exemplo proposito cujusdam senatoris Apellis nomine. Homines quos in sublimi fortuna collocavit, aliquo modo similes Lunæ fecit, quæ etsi mutuatitiis à sole ignibus luceat, eoque sæpius redeat novis fœcundanda influxibus, ab illo tamen recens congressu tenebricosa mundo affulget, pleniusque tum splen-

tempora, quæ sileri Agricolam non finerent: tot exercitus in [1] Mœsia [2] Daciaque, & Germania Pannoniaque, temeritate aut per ignaviam ducum amissi: [3] tot militares viri cum tot cohortibus expugnati & capti: nec jam de limite imperii & ripa, sed de [4] hibernis legionum & possessione dubitatum. Ita cum damna damnis continuarentur, atque omnis annus funeribus & cladibus insigniretur, poscebatur ore vulgi *dux Agricola:* comparantibus cunctis *vigorem*, *constantiam*, *&* *expertum bellis animum*, [5] *cum inertia & formidine eorum.* Quibus sermonibus satis constat Domitiani quoque aures verberatas, dum optimus quisque libertorum amore & fide; pessimi malignitate & livore, pronum deterioribus principem exstimulabant. Sic Agricola simul suis virtutibus, simul vitiis aliorum, [6] in ipsam gloriam præceps agebatur.

[1] Aderat

splendescit, cum remotior radios vibrat. Sed per insecuta tempora contrarium priori exemplum in aulas Principum invaluit, ut specie laudis in alium seponeretur locum, quisquis domi excellere putaretur, quæsito prætextu operæ utilius apud exteros navandæ. Fertilis hæc nequitiæ materies in plures pullulat modos, ut si quis palam extollatur inani neque profutura laude (præterquam quod adversarius periculi ab eo metuendi securus reddatur) & insusurratis clam criminationibus impetatur, ubi certissime nocere queat. 1. hist. *Manlius Valens quanquam bene de partibus meritus, nullo apud Vitellium honore fuit: secretis eum criminationibus infamaverat Fabius ignarum & quo incautior deciperetur, palam laudatum.* Ut si in genere quis deprædicetur, ut in Principis credulo animo gignatur opinio quasi amicus sit qui laudetur & ille interim accusetur hujus aut illius, quod controverti possit; aut similis struatur dolus, promptissimo in hanc nequitiam genio aulæ, quæ per novas semper artes fæcunda fallaciarum genitrix audit. Adstipulante enim Polybio nata ibi primum ista malignitas & nocendi protervia, neque ulterius progressa est. *Savilius.* Tac. 1. hist. 1. Psalmo CI. *tota die exprobrabant mihi inimici mei, & qui laudabant me, adversum me jurabant.* Laudantibus etiam similes sunt, excusantes 1. Ann. *quædam de habitu cultuque & institutis ejus jecerat, quæ velut excusando exprobraret.* Pichena.

1 *Mœsia*] Hæc, definiente Æthico, ab Oriente habet ostia fluminis Danubii: ab Euro Thraciam: à meridie Macedoniam: ab Africo Dalmatiam: ob occasu Istriam: à Circio Pannoniam: à Septentrione Danubium. Eadem fere Isidorus. Recentiores Mœsiam duplicem esse notant, inferiorem & superiorem: quarum hæc ultra Bosnam fluvium, qui Illyrici terminus, versus Ortum sese erigens, hodie Servia appellatur: Inferior vero Bulgaria. Utraque inter Hœmum montem & Danubium sita, usque ad Euxinum Pontum porrigitur. Ptolemæus lib. 3. cap. 9. & seq. *Virdungus.*

2 *Daciaque*] Hæc trans Tibiscum amnem latissime patet. Namque à septentrione Tyra fluvio, aut etiam Axiaco, ab Ortu Ponto Euxino, à Meridie Danubio terminatur, complexa Transilvaniam cum duabus Walachiis, Majore & Minore; quarum illa ad Pontum usque Euxinum excurrit, à nostratibus *Moldavia*, à Turcis *Carabogdania* à Græcis recentioribus Μαῦρα Βλαχία, prius vero *Maura Davia* dicta: unde vulgus imperitum *Moridaviam* fecit, ac rursus *Moldaviam*, familiari permutatione literarum L & R etiam Turcis & Græcis. Minor vero Walachia ad Danubium pertinet, vulgo *Transalpina*, à Bonfinio vero aliisque *Montana*, à Græcis hodiernis *Ungrovlachia*, olim vero Βλαχία nominata. Sic igitur vocabuli Daciæ hodie saltem in Moldavia vestigium apparet: quæ vox, ut dixi, corrupta ex μαῦρα Δαβία: quod *Nigram Daciam* sonat, sicut & vocabulum Turcicum denotat *Daniam* sive *Gdaniam Nigram*, & recentius Græcorum, *Nigram Walachiam*, ob largissimum nigri frumenti inibi proventum. Daci vero cum Danis, Dais, Davis iidem. Hæc fere nos docuit Leunclavius. *Virdungus.*

3 *Tot militares viri*] Ego dubito an non, *tot militares numeri.* Atqui de *Cohortibus* jungit. Ita, sed illos Romanos intellegit; has Sociales. *Lipsius.*

Tot militares viri] Legendum videtur *vici.* Supra 12. Ann. 38. *Ac ni cito vicis & castellis proximis subventum foret; copiæ tum occidione occubuissent.* 14. Ann. 30. *Præsidium posthac impositum vicis, excisique luci, sævis superstitionibus sacri.* 5. histor. 30. *Tantumque belli superfuit, ut præsidia cohortium, alarum, legionum modicis vicis quadripartita Civilis invaserit.* Gronovius.

4 *Hibernis legionum*] De his vide Lipsium 5. de mil. Rom. Dial. 1. Casaubonum in Adrianum Spartiani, Scaligerum in Mosellam Ausonii, Savaronem ad illum versum Sidonii, *Cernere jam videor quæ sint tibi, Burge, futura.* Pet. Pithæum Adversf. 1, 14. *Virdungus.*

5 *Cum inertia & formidine eorum*] Languidum hoc nec satis Latine: scribe, *cæterorum.* Grotius.

6 *In ipsam gloriam præceps agebatur*] Mirum loquendi genus, quo, nisi fallor, significatur Agricola his quidem rebus gloriam maximam consecutum sed sibi exitialem: ut qui præcipites aguntur, in exitium suum ruunt. *Virdungus.* Gloria igitur & discrimine pariter circumfusus est. Denotat enim hic illud, *impulsæ præceps immane ruina*, ut loquitur Juve-

42 Aderat jam annus quo proconsulatum [1] Asiæ & Africæ sortiretur, & [2] occiso Civica nuper, nec Agricolæ consilium deerat, nec Domitiano exemplum. Accessere quidam cogitationum principis periti, qui *iturusne esset in provinciam* ultro Agricolam interrogarent. ac primo occultius *quietem & otium* laudare, mox *operam suam in approbanda excusatione* offerre: postremo [3] non jam obscuri, suadentes simul terrentesque, pertraxere ad Domitianum. [4] qui paratus simulatione, in arrogantiam compositus, & audiit preces excusantis, & cum annuisset, agi sibi gratias passus est: [5] nec erubuit beneficii invidia. [6] salarium tamen proconsulari solitum offerri, & quibusdam à se ipso concessum, Agricolæ non dedit: sive offensus non petitum, sive ex conscientia,

Juvenalis Sat. x. *Boxhornius.*

1 *Asiæ & Africæ*] Non potest, ut sortitus fuerit utrumque simul, nec ferunt Romani mores. Scribo, *Asiæ aut Africæ.* Lipsius.

Asiæ Africæ] V. C. habet, *Asiæ & Africæ.* Sed Danesius, *Asiæ aut Africæ.* Ursinus. Rectum est, *Asiæ & Africæ.* Dixi ad lib. 3. Ann. 32. *Mercerus.* Lipsius legit, *Asiæ aut Africæ.* At Mercerus ait, recte se habere vulgatam lectionem. nam *Asiam & Africam sortiri*, significat, sorte ducere, utram earum regeret. *Pichena.* Non ferunt Romani mores, ut curæ unius proconsulis Asia & Africa demandentur: nec noster (ut reris) doctissime vir hæc asserit: quinimo mens ejus hæc fuit, unum utriusque provinciæ candidatum esse potuisse, non item proconsulem: quæ alibi ab eo repetita amovent omnes tricas. lib. 3. ann. *neque multo post missis ad senatum literis, Tiberius motam rursus Africam incursu Tacfarinatis docuit, judicioque patrum diligendum proconsulem gnarum militiæ, corpore validum, &c.* Salinerius.

2 *Occiso Civica*] Sueton. Dom. 10. *complures Senatores, & in his aliquot Consulares interemit, in quibus Civicam Cerealem in ipso Asiæ proconsulatu.* Savilius. Agricolæ ergo consilium suppetebat, munus periculosum recusandi: si vero in provinciam profectus esset, Domitiano exemplum non deerat, ipsum occidendi. *Pichena.*

3 *Non tam obscuri suadentes*] Emendavi, *non jam obscuri.* Rhenanus.

4 *Qui paratus simulatione, in arrogantiam compositus*] Non possum. quin dicam quod sentio. Quid est illud, *paratus simulatione?* Mala, si quid judico, interpunctione laborat elegantissimus locus. Itaque legi potius velim. *Qui paratus, simulatione, &c. Paratus*, nempe Domitianus, excusationem Agricolæ audiit & admisit. Nam *cogitationum principis*, ut paullo ante loquutus est Tacitus, periti suaserant, ut proconsulatum Asiæ aut Africæ se aditurum excusaret. Si hæ jam ante fuerint Principis cogitationes, paratus audiit Agricolæ excusationem. *Simulatione in arrogantiam compositus* est Domitianus, qui ut lubenter audire cupiebat Agricolam se excusantem in honore, quem judicia omnium & vota ei decernebant; imo ad excusationis ejus necessitatem eum per suos impulerat; ita, quo id tegeret, illubentem & invitum & ut iratum se admittere excusationem gestu & verbis ad tristem arrogantiam compositis, indicabat. *Boxhornius.*

5 *Nec erubuit beneficii invidia*] Sensus est: Non erubuit permittere, ut insignem injuriam Agricola tanquam beneficium agnosceret acciperetque. Illustratur hic locus à Seneca de Benef. 4, 17. *Quis est qui non beneficus videri velit? qui non inter scelera & injurias opinionem bonitatis affectet? qui non ipsis quæ impotentissime fecit, speciem aliquam induat? velit quoque iis videri beneficium dedisse, quos læsit? gratias itaque agi sibi ab his, quos afflixere, patiuntur.* Pichena.

6 *Salarium tamen proconsulari*] Nihil magis ad hujus loci lucem (ut ne ab alto aut longinque petam) quam quæ Dio Cassius in Fragmento rerum Macrini conscripsit. Ait *Aufidium Frontonem, neque Africæ Proconsulatu donatum à Macrino, etsi sortitus eam esset, neque item Asiæ.* & addit: Τόγε μὴν ἱκνούμενον γέρας, καὶ οἴκοι μένοντι αὐτῷ, τὰς πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας, δοθῆναι εἰσηγήσατο. Οὐ μέντοί καὶ ἐκεῖνος αὐτὰς ἔλαβεν, εἰπὼν, οὐκ ἀργυρίου, ἀλλ' ἡγεμονίας δεῖσθαι: *Adjunctum tamen salarium, etiam domi manenti ipsi, viginti quinque myriadas drachmarum, dari statuit. quod ille non accepit, dicens non pecuniæ sed imperii honorisque se egere.* Vides retineri solitos: vides Salarium tamen accipere; vides & ipsam summam, serio notandam. Ea est *decies* HS. sive xxv. millia Philippicum. *Lipsius.*

Salarium] Τὸ διδόμενον εἰς τροφὴν, σιτηρέσιον, ὀψώνιον: unde Cujacius etymon hujus vocabuli petitum it, quod scilicet salaria percipientes inde se alant: sed rectius à Sale deducamus; ut sit pecunia ad salem, sicut *vasarium* ad vasa, *congiarium* ad congios, *calcearium* apud Sueton. ad calceos, *vestiarium*, apud Senecam, ad vestem, &c. Sane enim Salis appellatione συνεκδοχικῶς, quicquid ad victum, aliquando comprehendi puto. Sic enim Plautus: *Hodie nunquam apud me delinges salem*, id est, ut idem alibi loquitur, *hodie apud me Genium tuum meliorem non facies.* Et hinc *consalanei* in veteri Glossario, quos hodie vulgus *Commensales* appellat. *Salarium* igitur dictum, quod pro sale dabatur magistratibus. Nam & antiquitus instituti quidam ministri erant, qui ligna salemque magistratibus

ſcientia, [1] ne quod vetuerat videretur emiſſe. Proprium humani ingenii eſt, [2] odiſſe quem læſeris: Domitiani vero natura præceps in iram, & [3] quo obſcurior, eo irrevocabilior, moderatione tamen prudentiaque Agricolæ leniebatur. quia non contumacia, neque inani jactatione libertatis, famam fatumque provocabat. [4] Sciant quibus moris illicita mirari, poſſe etiam ſub malis principibus magnos viros eſſe: obſequiumque ac modeſtiam, ſi induſtria ac vigor adſint, [5] eo laudis excedere, [6] quo plerique per abrupta, ſed in nullum reipublicæ uſum, [7] ambitioſa morte inclaruerunt. Finis vitæ ejus nobis luctuoſus, amicis triſtis, extraneis etiam ignotiſque non ſine 43
cura fuit. Vulgus quoque, & hic [8] aliud agens populus, & ventitavere ad domum, & per fora & circulos locuti ſunt: nec quiſquam audita morte Agricolæ, [9] aut lætatus eſt, aut ſtatim oblitus eſt. Augebat miſerationem conſtans rumor, *veneno interceptum.* [10] Nobis nihil comperti affirmare auſim: ceterum per omnem valetudinem ejus, crebrius quam [11] ex more principatus per nuntios viſentis, & libertorum primi,

bus iter facientibus præberent, iique Parochi dicebantur. Horatius: *parochi quæ præbent ligna ſalemque.* Virdungus.

1 *Ne quod vetuerat*] Scil. adire provinciam ſuam. *Savilius.*

2 *Odiſſe quem læſeris*] Seneca II. de Ira: *Hoc habent animi magna fortuna inſolentes, quos læſerunt & oderunt.* Lipſius.

3 *Quo obſcurior; eo irrevocabilior*] Obſcura enim diſſimulataque ira, placari ac mitigari ab aliis non poteſt. Idem fere dixit de Tiberio I. Ann. *In Haterium ſtatim invectus eſt: Scaurum, cui implacabilius iraſcebatur, ſilentio tramiſit.* & hiſt. 3. *inde graves ſimultates, quas Antonius ſimplicius, Mucianus callide, eoque implacabilius nutriebat.* Pichena.

4 *Sciant quibus moris illicita mirari*] Periodus undequaque perfecta, quæque Taciti conſilium nobis repræſentat: cujus ingenium pronius quidem in libertatem, ſed præfractos & inanes ſpiritus nunquam laudavit. 4. ann. *an ſit aliquid in noſtris conſiliis, liceatque inter abruptam contumaciam, & deforme obſequium pergere iter ambitione ac periculis vacuum.* quod etiam factitatum Thraſeæ delicio libertatis. Is enim compeſcuit Ruſticum plebis Tribunum, qui gloriæ ſtimulis impulſus, interceſſionem parabat. 16. ann. *ne vana & reo non profutura, interceſſori exitioſa inciperet.* quid ſi in comparationem ſoceri, ipſum quoque Thraſeam perſtringit? cujus quidem morte nil libertati conſultum. *Sed in nullum rei poſt uſum.* Salinerius.

5 *Eo laudis excedere*] Malo, *accedere*, vel potius *eſcendere.* Sequentia hujus comprehenſionis parum integra cenſeo. *Lipſius.*

Eo laudis excedere] Malit Lipſius, *accedere*, vel potius *eſcendere.* Ego vulgatum nolim mutari. *Acidalius.*

6 *In nullum rei poſt uſum*] Non diſplicet junctim & quaſi compoſite, *poſt uſum.* Id eſt, morte ea nec in poſterum aliquid conſuluiſſe, vel utiliter præſtitiſſe. Mercero placebat: *in nullum reipublicæ uſum.* ingenioſe, & fortaſſe vere. *Lipſius.*

Quæ plerique per abrupta, ſed in nullum rei poſt uſum] Scribendum ex V. C. *Sed in nullum Reipublicæ uſum.* Urſinus. Malim, *nullum Reipublicæ uſum.* Mercerus. Olim emendavi *nullum reip. poſt uſum.* Corrupte vulgo, *ſed in nullum rei poſt uſum.* Idque etiam Mercero in mentem venit. *Pichena.* Poſt hæc verba, *quo plerique per abrupta*, deeſſe alia cenſeo, non tam quæ horum ipſorum ſenſum expleant, (nam hic ſubaudiri aliquid Taciti more fortaſſe debet) ſed quæ ſequentium ſint velut vinculum, quo præcedentibus meliore ſtructura cohæreant. Sed mihi etiam aliter olim conſuli huic loco poſſe viſum eſt. Inſerebam duas ſaltem voculas: *quo plerique vix, qui per abrupta, ſed in nullum rei poſt uſum.* De cetero, Muretus illud *poſt uſum*, quod ego ſimilibus multis exemplis elegans puto, mutabat, ſcribebatque, *in nullum reip. uſum.* Acidalius. Alii *rei poſt uſum.* Mercerus & Pichena *reipub. uſum.* Male: *rei poſt:* id eſt, accuſati poſt & damnati. nec enim quærebatur de exitu reorum cum unus eſſet. *Gronovius.*

7 *Ambitioſa morte*] Helvidii inprimis & Thraſeæ, ut ego quidem explicandum reor; quem Martialis etiam epigrammate ad Decianum præcipue notat;

Quod magni Thraſea, conſummatique Catonis
Dogmata ſic ſequeris, ſalvus ut eſſe velis, &c.

Savilius.

8 *Alius agens populus*] Caſtigavimus, *aliud agens pop.* Rhenanus. Aliud agentem populum appellare videtur de publicis rebus nihil curantem, ſed ſuis negotiis intentum. *Pichena.*

9 *Aut lætatus eſt, aut ſtatim oblitus eſt*] Alterutrum *eſt* delendum. De poſteriore ita voluerat Muretus. *Acidalius.*

10 *Vobis nihil comperti affirmare*] Quum toto libello neminem alloquatur tamquam ad quem ſcripſerit, mutavi *vobis* in *nobis.* Rhenanus. Salluſt. in Jug. *de his haud facile compertum narraverim.* Pichena. Periit hic quoque vocula: *nobis nihil comperti, quod affirmare auſim.* Acidalius.

11 *Ex more principatus*] Legendum eſt, *principis.* Urſinus. Quis tam aliud agens, qui *principis* legendum

primi, & medicorum intimi venere: sive cura illud, sive inquisitio erat. Supremo quidem die momenta deficientis [1] per dispositos cursores nuntiata constabat, nullo credente sic accelerari, quæ tristis audiret. [2] Speciem tamen doloris animo vultuque præ se tulit, [3] securus jam odii, & qui facilius dissimularet gaudium quam metum. Satis constabat [4] lecto testamento Agricolæ, quo coheredem optimæ uxori & piissimæ filiæ Domitianum scripsit, lætatum eum, velut [5] honore [6] judicioque: tam cæca & corrupta mens assiduis adulationibus erat, ut nesciret à bono patre non
44 scribi heredem, nisi [7] malum principem. [8] Natus erat Agricola [9] Cajo Cæsare tertium consule Idib. Juniis: excessit [10] sexto & quinquagesimo anno, decimo Kal. Sep-

dum non animadvertat? notaverat Muretus etiam. *Acidalius.*

1 *Per dispositos cursores nuntiata constabant*] Reposuimus, *constabat*. Apparet Domitianum non fuisse tum Romæ sed in Albana villa, aut alibi. *Rhenanus.*

2 *Speciem tamen doloris animo vultuque*] Nihil hic muto, sed quæro, quid phraseos, *animo præ se ferre speciem doloris?* Si dices ad vocem *animo* aliud quod verbum subintelligi, quis sensus, aut quomodo verum, dolorem vel doloris saltem speciem animo concepisse Domitianum, qui morte Agricolæ maxime lætabatur? Possit legi, *speciem tamen doloris omnino vultu præ se tulit.* Sed nolo mutari. Sic enim accipere debemus, vultu simulasse animi dolorem. Et eodem modo I. histor. hæc junxit: *sed plurimum trepidationis in publico, ut quemque nuntium fama attulisset, animum vultumque conversi.* Ubi vocem *animum* pariter non convenire argueris: nisi Tacito loquendi illa consuetudo. *Acidalius. Speciem doloris* intelligo imitamentum & simulationem, at non ipsum affectum dolendi. Sed animo nulla, opinor, simulatio præ se fertur, sed exterioribus tantum judiciis. animus enim una ut facie sit necesse est, quamvis interim per externa personam ei possit induere. deinde quis dixerit Tacito quid simulator iste ferret *animo?* Suspicer idem vitium oblatum huic loco, quod alteri cuidam quem in notis ad Florum 4. 11. olim emaculavimus, ut legendum sit: *Speciem tamen doloris amictu vultuque præ se tulit.* Freinshemius. Non mutanda videtur lectio vulgata. Nulla quidem simulatio animo proprie præ se fertur; interim tamen animus vultu & exterioribus gestibus simulatur, ut alius esse, quam est, credatur. Et sic Domitianum speciem doloris animo vultuque præ se tulisse, recte dici existimaverim; non quod se dissimularet animus, sed quod vultu dissimularetur. *Boxhornius.* Forte: *mimo.* Gronovius.

3 *Securus jam odii*] Id est, qui odium non curaret, facile jam deponeret, ut in mortuum: ideoque & doloris affectum facile induit. *Lipsius.*

Securus jam odii] Ob eas, quæ in Agricola elucebant, virtutes. *Savilius.* Odii causa, metus virtutum. At mortuo Agricola evanuerat odium, successerat gaudium. *Pichena.*

4 *Lecto testamento*] Intellige honorifica verba de Domitiano Cæsare testamento inserta. *Rhenanus.* Abstinentissimus olim Domitianus; legatur Sueton. c. 9. *Barclajus.*

5 *Honore*] Similiter apud Sueton. de Augusto legimus, eum, quamvis minime appeteres hæreditates, ut qui nunquam ex ignoti testamento capere quicquam sustinuerit, amicorum tamen suprema judicia morosissime pensitavisse: neque dolore dissimulato, si parcius, aut citra honorem verborum, neque gaudio, si grate pieque quis se prosequutus fuisset. Unde discimus, honorificum fuisse, aliquid ex amici testamento capere, ut contra inhonestum ac turpe præteriri. Hinc Cicero pro P. Quinctio, institui hæredem, summum honorem usurpat; & pro A. Cæcina, Usumfructum legatum, magnum honorem. Atque hinc vulgo *Honorati*, id est, Legatarii. Plura alii. *Virdungus.*

6 *Judicioque*] Notum est, testamentum *supremum judicium* dici in libris Juris, & apud alios: ut in dicto Suetonii loco. Sic Apulejus in Apologia: *De pietate sua & supremo judicio nihil metuerent.* Et causa est, quod si unquam homo, tunc certe ad judicii lancem omnia exigit. Præclare Seneca lib. 4. de benef. 11. *Quid quum in ipso vitæ fine constituti sumus, quum testamentum ordinamus, non beneficia nobis profutura dividimus, &c.* Idem.

7 *Malum principem*] Hæres enim malus princeps scribitur, non quia amatur, sed quia metuitur. *Boxhornius.*

8 *Natus erat ter consule*] Legendum est, *tertium consule.* Ursinus.

9 *Cajo Cæsare tertium consule*] A. U. 792. qui fuit annus æræ Christianæ Dionysianus XL. Mundi vero 3989. Eo enim anno C. Caligula tertium consulatum solus iniit Lugduni, quum collega, qui Romæ inire debebat, fato functus esset. Auctor Dio Coccejus lib. 59. Histor. Rom. *Virdungus.*

10 *Sexto & quinquagesimo anno*] Stricte computum si ineas, quarto tantum supra quinquagesimum anno. Ab illo enim, quo Cajus Cæsar III. Conf. fuit tempore usque in collegæ & Prisci consulatum, anni tantum numerantur quinquaginta tres. Sed familiaris Tacito aliisque historicis error est calculi plusculum excurrentis. *Savilius.*

I Col-

Septemb. [1] Collega Priscoque Consulibus. Quod si habitum quoque ejus posteri noscere velint, [2] decentior quam sublimior fuit. [3] nihil metus in vultu; gratia oris supererat. [4] bonum virum facile crederes, [5] magnum libenter. Et ipse quidem, quamquam medio in spatio integræ ætatis ereptus; [6] quantum ad gloriam longissimum ævum

1 *Collega Priscoque Coss.*] Anno 846. ab U. C. Sed hi Coss. alibi aliter notantur: In libro Cuspiniani, Collega & Priscinius: in Fastis Græcis, Pompejus & Priscinus: apud Cassiodorum, Silvanus & Priscus. Vide Onufrium Comment. in lib. 2. Fast. ubi plura de Pompejo Collega & Corn. Prisco Coss. hujus anni cognitu digna adfert. *Virdungus.*

2 *Decentior quam sublimior*] Plus venustatis, quam majestatis ore prætulit, vultu venusto magis, quam pulcro & pompali fuit: sive totus venustior quam pulcrior fuit. *Idem.* Mediocris & vulgaris staturæ, sed tamen congruentis. *Decens* hic est, cui *σώματος συμμετρία. Boxhornius.*

3 *Nihil metus in vultu*] Hoc est, non erat adspectu terribilis, ut Domitianus: cui superbia in vultu, ira in oculis, &c. Imitatio Ovidiana lib. 2. Metam. 857. de Jove in Taurum converso. *Nulla in fronte mina, nec formidabile lumen: Pacem vultus habet.* Virdungus.

4 *Bonum virum facile crederes*] Et te Corneli Tacite bonum historicum facile credimus, bonum Oratorem crederemus libenter, nisi hæc & alia istius notæ ex penu corruptæ eloquentiæ prodérent infectum dicendi genus. *Fuit illi viro*, scribit 13. ann. de Seneca, ut nobis de ipso judicare proclive est, *ingenium amœnum, & temporis illius auribus accommodatum.* Sed quo sermone caperetur illud ævum. Asiaticone an Laconico, statuere non possum. Sed certus sum tulisse Sophisticam eloquentiam, verborum lasciviis fractam & velut in rhythmos diffluentem, solidi sensus & rerum inopem, quas tamen rumor orationis velut mentiebatur. Talem Rhetoricam Græcia fovit Scholastica declamandi consuetudine sub magistris, hominibus umbraticis, neque per humile depressumque ingenium luci rerum assuetis. Præivit huc Gorgias, ut pauca ejus, quæ extant, fidem faciunt: quem sequitur Isocrates, & ab ejus incude alii. Sed illud spuriæ facundiæ genus ab iis rejectum, quibus sanius de genuino judicium erat. Sedem in Asia, ubi subsisteret, invenit & faciles quibus immigraret admittentium animos, donec vera Oratoria Remp. destituit, umbraque sui tantum in Scholarum exercitiis superstes, locum fecit priscis eloquentiæ probris in usum denuo emergentis. Inde post illa quæ solide elaborata dedit Demosthenes, Æschines, Hyperides, dilata ad nos inflati sermonis pigmenta in Aristide, Philostrato, Dione Chrysostomo aliisque: non tamen sine eorum laude qui istis vitiis intacti perstiterunt, quales Dionysius, Lucianus & similes. Veteres Romani delibato Græciæ flore, cum in summo consisteret ejus elegantia, vix exciderunt hic in vitium, nisi in istum gregem unus fortasse cogendus Hortensius sit; ut Cicero eum describere videtur in Bruto. Sed ex illis, quos consecuta deinde tempora tulerunt, quem non afflavit ista sermonis lues? cujus Seneca, Quintilianus, Plinius, Tacitus auctores; propagati in panegyricos velut successores, & tandem in ipsa Christianæ religionis mysteria translati per Cyprianum, Ambrosium, Augustinum, Bernardum &c. Ecce in Tacito affectationis hujus specimen 1. hist. 1. *rara temporum felicitate ubi sentire quæ velis, & quæ sentias dicere licet.* cap. 15. *Secundæ res acrioribus stimulis animos explorant, quia miseriæ tolerantur, felicitate corrumpimur.* cap. 40. *Nec illos priores & futuri principes terruere, quo minus facerent scelus, cujus ultor est quisquis successit.* cap. 48. *quatriduo Cæsar properata adoptione, ad hoc tantum majori fratri prælatus ut prior occideretur.* cap. 63. *quæque alia placamenta hostiles iræ non quidem in bello, sed pro pace tendebantur.* cap. 65. *Uno amne discretis connexum odium.* cap. 82. *redieruntque in castra inviti neque innocentes.* 2. histor. 60. *Vitellius credidit de perfidia & fidem absolvit.* 3. histor. 72. *arserat & antea capitolium, sed fraude privata, nunc palam obsessum, palam incensum.* Et plura hujus commatis alia. *Savilius.*

5 *Magnum libenter*] Hoc est, probitas quidem Agricolæ è primo aspectu statim elucebat: eundem si quis tibi virum magnum rebusque gestis clarum prædicaret, libenter assentire. Nam de viris bonis nihil tam magnificum commemorari potest, quin id libenter admittamus. Notanda autem est differentia inter *bonum* & *magnum* virum eadem fere, quæ est inter *venustum* & *pulchrum*. Itaque qui revera magnus est, idem & bonus sit necessum est: at non qui bonus, idem statim & magnus est: quamvis vice versa Demosthenes alicubi pronunciet: *οὐ τὸ μέγα εὖ, ἀλλὰ τὸ εὖ μέγα*: *non quod magnum bonum, sed quod bonum magnum.* Sed Aristoteles cæterique Philosophi id demum magnum esse docent, quod cum virtute conjunctum. *Virdungus.* Bonum virum facile Agricolam crederes, quia in eo gratia oris supererat; magnum libenter, quia & in eo elucescebat gravitas obvia quadam comitate temperata. *Boxhornius.*

6 *Quantum ad gloriam longissimum ævum peregit*] Allusum est ad id quod scribit Cic. 1. Philipp. *mihi fere satis est, quod vixi, vel ad ætatem, vel ad gloriam.* Barclajus. Non hinc abludit dictum Alexandri Magni ad amicos apud Curtium lib. 9. *Verum ego, qui non annos meos, sed victorias numero, si munera fortunæ bene computo, diu vixi.* Sed neque istud M. Tullii ex 1. Tusc. *Nemo parum diu vixit, qui* vir-

ævum peregit. Quippe & vera bona, quæ in virtutibus sita sunt, impleverat, & Consularibus ac triumphalibus ornamentis prædito, quid aliud adstruere fortuna poterat? Opibus nimiis non gaudebat, speciosæ contigerant. filia atque uxore superstitibus, potest videri etiam beatus, incolumi dignitate, florente fama, salvis affinitatibus & amicitiis futura effugisse. [1] Nam sicuti *durare in hac beatissimi sæculi luce*, ac [2] *principem Trajanum videre*, [3] augurio votisque apud nostras aures ominabatur: ita festinatæ
45 mortis grande solatium tulit, evasisse postremum illud tempus, quo Domitianus non jam per intervalla ac spiramenta temporum, sed continuo & [4] velut uno ictu rempublicam exhausit. Non vidit Agricola obsessam curiam, & clausum armis senatum, & eadem strage [5] tot consularium cædes, tot nobilissimarum [6] feminarum exsilia & fugas. [7] Una adhuc victoria Carus Metius censebatur, & [8] intra Albanam villam senten-

virtutis perfectæ perfecto functus est munere. Et quod ex Posidonio profert Seneca epist. 79. huc aptari potest, *Unum diem hominum eruditorum plus patere quam imperiti longissimam ætatem.* Ad cujus loci interpretationem vide, quæ ex Sacris Litteris, & Philone annotarunt viri docti. *Virdungus.*

1 *Nam sicuti durare in hac beatissimi sæculi luce*] Legendus hic locus ex v. c. *Nam sicuti magnæ cujusdam felicitatis esse, durare in hac beat. sæculi luce.* Ursinus. Lego, *durare in hanc beat. sæculi lucem.* Acidalius.

2 *Principem Trajanum videre*] Per vaticinii, non colloquii modum. tempore enim Domitiani nulla se dabat istius successionis spes. *Savilius.*

Videre ominabatur] Mirum si tot annos ante præsagiit? nec de Trajano ulla spes aut suspicio; nisi si Deus mentem illi movit, aut nostro scriptori Blanditia. quod non solet. *Lipsius.*

3 *Quod augurio votisque*] Expunximus pronomen *quod*, ut cohæreat sententia. *Rhenanus.* Libri veteres constanter addunt vocem, *quod*; sustulit Rhenanus tanquam supervacuam. Sed si alio sensu hæc interpretemur, fortasse necessaria censebitur ut scil. verba, *durare* & *videre*, respiciant quod sequitur, *solatium tulit.* Sic igitur hunc locum construendum & interpretandum puto: Nam sicuti durare in hac beatissimi sæculi luce ac Principem Trajanum videre (quod augurio votisque apud nostras aures ominabatur) grande solatium Agricolæ fuisset, ita festinata mors illud ipsum grande solatium ei attulit. Aliorum tamen sit judicium. *Pichena.*

4 *Velut uno ictu*] Sic de Caligula: Seneca de Ira 3, 19. *homo qui de toto Senatu trucidando cogitabat: qui optabat, ut populus Ro. unam cervicem haberet, ut scelera sua tot locis ac temporibus diducta, in unum ictum & unum diem cogeret.* Pichena.

5 *Tot consularium cædes*] Nempe Civicæ, Cerealis, Salvidieni, Orphiti, Acilii Glabrionis, Ælii Lamiæ, Salvii Coccejani, Metii Pomposiani, & Sallustii Luculli, Suetonius auctor. *Rhenanus.*

6 *Feminarum exsilia*] Ex hisce Plinius junior lib. 3. epist. ad Jul. Genitorem nominat Arriam, Gracillam & Fanniam: & hujus quidem historiam pluribus exsequitur lib. 7. ep. 19. *Virdungus.*

7 *Una adhuc victoria charus nuncius censebatur*] Emendavi, *Carus Metius.* Hic è numero delatorum unus fuit apud Domitianum, sed omnium sceleratissimus. Ejus meminit Plinius Nepos ep. 5. lib. 1. item lib. 7. ep. 19. & ep. 27. Cari mentionem faciunt Juvenalis & Martialis. Cæterum quænam fuerit ista prima victoria, & adversus quem, nondum reperi. id quoque non omittendum, verbum *censebatur* hic elegantissime positum esse pro æstimabatur, sive existimationem nactus erat, quemadmodum & alibi Tacitus usurpat. *Rhenanus.* Carus & Messalina Domitiano instrumenta crudelitatis; ut & postmodum Massa Plin. lib. 1. ep. 11. & 4. ep. 22. Juvenalis. *Savilius.* Quænam (quæso) ista victoria, qua jam inter distinctos accusatores cœperat haberi? an delatio & perversio Herennii Senecionis? Plin. 1. ep. 5. *lacerat Herennium Senecionem tam intemperanter quidem, ut dixerit ei Metius Carus, quid tibi cum meis mortuis?* nequaquam Tacit. *mox nostræ duxere Helvidium in carcerem manus*, &c. *nos innocenti sanguine Senecio perfudit.* Cæterum τὸ *censebatur* eadem significatione, qua apud Ictos. Instit. *videmus etiam cætera quoque animalia istius juris peritia censeri:* qua apud Juvenalem Sat. 8.

Stemmata quid faciant? quid prodest Pontice longo
Sanguine censeri?

Ibid. v. 74. *sed te censeri laude tuorum Pontice noluerim.* Quoque apud Martialem. *Censetur Aponi Livio suo tellus.* Salmerius.

8 *Intra albanam villam*] Veteres editiones, *intra albanam arcem villam*, opinor *villam* glossematium esse: & germanum, *Albanam arcem.* Certe Domitianus delectatus eo loco, eumque habuit velut arcem. Dionis compendium: Τοῦτο τὸ χωρίον ὑπὸ τὸ ὄρος τὸ Ἀλβανὸν, ἀφ' οὗπερ οὕτως ὠνομάσθη, ὃν ὥσπερ τινὰ ἀκρόπολιν ἐξείλετο. Pichena vellet; *intra Albanam arcem nulla sententia:* quasi dicat, nondum tunc auditum ibi Messalinum. Ego putarem dicere, quod adhuc intra Albanam arcem, non in Senatu & publico, calumniator ille audiretur. At pestes illas hominum, & districtos ejus ævi accusatores, Plinius passim nominat. etiam Sidonius: *Hi-*

sententia Messallini strepebat, & Massa Bebius [1] jam tum reus erat. [2] Mox nostrae duxere

Hi sunt quorum comparatione digitum tollerent Narcissus, Asiaticus, Massa, Marcellus, Carus, Parthenius, Licinius. Juvenalis.

——— *quem Massa timet, quem munere palpat Carus.* Lipsius.

Intra Albanam arcem vilam] Restitui in hunc modum, *intra Albanam villam.* nam mihi doctus quisquam accusativum *arcem* adjecisse videtur. cui non placebat *villa.* At solitus fuit Domitianus patres aliquando in Albanam villam in consilium convocare. Eo loco Corneliam Vestalem incesti damnatam refert Plinius 4. ep. XI. *Secessum Albanum* Suetonius appellat, & alii. Porro *Messalinus* cujus hic fit mentio Tacito, delationes apud Domitianum factitavit, adulationis & calumniarum nomine principi gratissimus. Eum graphice & suis vere coloribus depingit Plinius Nepos 4. ep. 22. Hunc *Catullum Messalinum* à Juvenale notari putant eruditi Sat. 8. & 13. Nam illum exagitabant occisorum manes, nec usquam quiescere sinebant. Quod autem hic dicit Tacitus, *intra Albanam villam sententia Messalini strepebat*, innuit, dum adhuc viveret Agricola, nec permisisse Domitianum, neque Messalinum ausum fuisse publice quemquam accusare, quod postea fecit, sed tum secretius, nempe in Albano secessu. *Rhenanus.* Libri veteres addunt, *arcem vilam*, unde Rhenanus arbitrario jure, *arcis* nomine deleto, *villam*, retinuit. Et sane antiqui, aut arcem, aut villam Albanam vocitarunt. Ego etsi *arcem* reposui, tamen alteram vocem potius puto corruptam, quam ut glossema additam. & suspicor legendum: *& intra Albanam arcem nulla sententia Messalini strepebat.* Scio vulgatae lectionis sensum esse, Messalini sententias tunc intra Albanam arcem tantum latas, & quasi in occulto, sed deinde in ipsa urbe Roma passim & palam auditas. Verum cum non ad perniciem rusticorum, sed civium Romanorum, ejusmodi sententiae pertinerent, quid referebat, an intra villam, an in medio foro latae essent? Item pro eo sensu non convenit, *sententia*, singulari numero: neque dixisset, *strepebat*, immo potius, *se continebat.* Recte ergo ad auctoris mentem videtur emendatum, *nulla sententia.* Nam Tacitus, ut exemplis confirmet, felicem Agricolam obiisse, ostendit eo tempore nullam fere Domitiani saevitiam auditam. Ideo ait, Carum Metium, perniciosissimum mox accusatorem, unum tantum reum tunc oppressisse: Adhuc intra arcem Albanam, quo Domitianus saepissime se recepit, ac saeva multa machinatus est, nullam sententiam à Messalino latam, at postea multas: Atque ipsum Massam Bebium, qui inter acerrimos accusatores connumeratus est, tunc inter reos fuisse. Hujus Bebii Massae mentio hist. 4, 50. *Pichena.* *Intra Albanam arcem villam.* Utrum horum mavis audacter opta, nec time castigationem. Plin. 4 ep. 2. *reliquos Pontifices non in regiam, sed in Albanam villam convocavit.* Juvenalis: *Quos Albanam dux magnus in arcem Traxerat.* Salinerius. Operosissimam illam domum Domitiani, quam tot Epigrammatis Martialis magnificat, & *Parrhasiam aulam* vocat; Josephus Scaliger Anim. in Chronicon Hieronymi, non aliud fuisse putat, quam speciem Septizonii (moles autem alias aliis superstructas eo nomine appellant) idque confirmat illis poëtae versibus:

Septenos pariter credas consurgere montes
Thessalicum levior Pelion Ossa tulit.

Virdungus.

1 *Jam tum reus erat*] Qui damnatus quidem postea est accusantibus Baeticis. ut disces ex Plinii epistola ult. lib. VII. *Lipsius.*

Jam tum] Forte *etiam.* Gronovius.

Reus erat] De repetundis agente Boetica Provincia, Senecione & Plinio accusantibus, ut idem Plinius l. 7. ep. 33. *Savilius.*

2 *Mox nostrae duxere*] Nam in Senatu accusatus, & manus ibi ei injectae sunt, maxime & primum à quodam Certo. Plinii epistola legatur XIII. lib. IX. Haec autem referenda, ne quis erret, ad *Helvidium filium*, quem Domitianus occidit (Suetonius cap. X.) cum patrem ejus ipse Vespasianus. idem Sueton. Vesp. cap. XV. Sed Helvidius hic filius qua matre natus? Habuit sane Helvidius pater *Fanniam* uxorem, filiam *Thraseae Pati:* quod in epistola XIX. lib. VII. apud Plinium clare scriptum. Non tamen haec mater, sed noverca. & ita idem Plinius appellat epistola XIII. lib. IX. *Fuerat cum Arria & Fannia, quarum altera Helvidio noverca, altera mater novercae.* Nam Fannia haec uxor Helvidii Prisci; ut Arria uxor Thraseae; & ergo Fanniae mater. Ex his liquet *Helvidium patrem*, aliam uxorem ante Fanniam habuisse, & ex ea prolem: etsi *Quaestorius adhuc à Thrasea gener sit electus*, ut lib. IV. scriptum. *Lipsius.*

Nostrae duxere Helvidium in carcerem manus] Intelligit Helvidium filium Helvidii Prisci illius à Vespasiano primum relegati, quod imperatoriam majestatem contemnere videretur, deinde occisi. Rem prolixe narrat Suetonius. Fuit alioqui vir sanctissimus, sed nimiae propemodum libertatis, quae exitium illi attulit. Celebrat eum longis, sed indubie veris laudibus Tacitus 4. histor. circa princ. nec arbitror à paternis virtutibus degenerasse filium, quem abunde testatur bonum virum fuisse, quod à Domitiano sit interfectus. Praetexebatur causa, *quod quasi scenico exodio sub persona Paridis & Oenones divortium Domitiani cum uxore tractasset.* auctor Suetonius cap. 10. *Rhenanus.* Quid sibi vult, *nostrae manus?* Nihil sane aliud, quam Senatores à Senatoribus accusatos fuisse & ad necem postulatos. Quod sane atrocissimum. Tales Publii Certi manus in Helvidium fuere. De quo Plinius 9. Ep. 13. *Inter multa scelera multorum nullum atrocius videbatur,*

duxere Helvidium in carcerem manus: [1] nos Maurici, Rusticique visus, [2] nos innocenti sanguine Senecio perfudit. Nero tamen subtraxit oculos; jussitque scelera, non spectavit: præcipua sub Domitiano miseriarum pars erat, [3] videre & aspici: cum suspiria nostra [4] subscriberentur: cum denotandis tot hominum palloribus sufficeret [1] sævus

tur, quam quod in Senatu Senator Senatori, Prætorius Consulari, reo judex manus intulisset. Quod à Cl. Berneggero, quem nuper magno cum nostro & bonorum omnium luctu excessisse intelligimus, apposite ad hunc locum observatum. *Boxhornius.*

1 *Maurici, Rusticique visus*] Scriptura apud me fidei fluxæ. Quo enim illud, *visus?* Nec melius tamen video: aut potius in sententiola hac nihil video. Viri ipsi mihi notiores. è quibus Mauricus, Junius est Mauricus, *quo viro nihil firmius, nihil melius*, ait Plinius lib. IV. epistolarum. Eum à Domitiano in exsilium pulsum, redisse principatu primo Nervæ, docebit te idem lib. I. epistola 5. At Rusticum hunc, Junium Rusticum nominat Suetonius in Domitiano: *Occidit Junium Rusticum, quod Pæti Thraseæ & Helvidii Prisci laudes edidisset.* Etiam lapis vetus, sive inscriptio basis:

L. IVNII. RVSTICI
PHILOSOPHI
STOICI
L. IVNIVS. L. L.
MYRINVS. P. P.

At noster Arulenum Rusticum appellat, initio hujus libelli: & Plinius epistola V. lib. I. de Regulo: *Rustici Aruleni periculum foverat, exultaverat morte, adeo ut librum recitaret publicaretque, in quo Rusticum insectatur; atque etiam Stoicorum simiam appellat.* Ut omnino nomina illi fuerint, L. Junius Arulenus Rusticus. Plinius ipse hunc velut doctorem monitoremque habuit, & in laudes ejus erumpit epistola XIV. lib. I. Etiam Plutarchus, extremo libello de Curiositate, factum ejus plenum constantiæ recensuit. Et Antoninus epistolam inseruit I. de sua vita. At Senecio, Herennius Senecio est. Plinio non semel item nominatus. Reus & interfectus fuit, quod de vita Helvidii libros composuisset, ait Plinius lib. VII. Sed vos magnæ animæ mihi salvete: quos jure miramur, colimus, factis dictisque sapientes, & legitimos robustæ porticus alumnos. *Lipsius.*

Nos Maurici rusticique visus] Junius Mauricus in exilium actus fuit, vir, teste Plinio Nepote, gravis, prudens, multis experimentis eruditus, & qui futura posset ex præteritis providere. Frater hujus Jun. Arulenus Rusticus damnatus capitis sub Domitiano, quod philosophiam sectaretur, & quod Pætum Thraseam laudasset. Meminit ejus Plinius epist. 5. lib. I. Sueton. Dom. *interemit Junium Rusticum, quod Pæti Thraseæ & Helvidii Prisci laudes edidisset, appellaretque eos sanctissimos viros.* Rhenanus. Mauricus pulsus in exilium à Domitiano, revocatus & restitutus sub Nerva. Plin. 4. epist. 22. *Savilius.* Legendus hic locus ex v. c. *Nos Mauricium, Rusticumque divisimus.* Ursinus. Id est, dum ii nobis rapi ad supplicium viderentur:

Ut celsas videre rates, atque inter opacum
Adlabi nemus, & tacitis incumbere remis
Horrescunt visu subito.

Τὸ *perfudit* oratorie quidem, sed etiam de illo dicuntur, qui cædem propriis oculis non conspexit. Valer. Max. *filii cruore paterni aspersi oculi.* Is enim M. Crassus est, coram quo filius à Parthis interfectus non fuit. Verum qui potuit Mauricus sanguine senatores aspergere, si jussu Domitiani minime cæsus? Plin. 3. ep. 11. *Cum septem amicis meis aut occisis, aut relegatis: occisis Senecione, Rustico, Helvidio: relegatis Maurico.* An quod exilium (ut apud JCtos D. de pœn. L. 2.) pro morte habeatur? Sallustius quidem de ea re loquens, utitur verbo extinguendi. *multos mortales ferro aut fuga extinxit.* Dixi Mauricum exilio deterritum à patria fuisse, dissuadent illa Pliniana. *Relegatis Maurico,* ἀκυρῶς. Ibi Plinius *relegatis:* ut lib. I. ep. 5. *is tunc in exilio erat à Domitiano relegatus.* Salinerius. Scriptura etiam apud me, uti apud Lipsium, fidei fluxæ. Ille, nihil videre melius fatetur: ego videre mihi visus sum aliquid. Censeo binas voces truncatas, alteram cauda, alteram capite, in unam istam, *visus*, coaluisse. Et scribo: *Nos Maurici Rusticique vidimus casus.* Acidalius.

2 *Nos innocenti sanguine Senecio perfudit*] Herennius Senecio occisus est à Domitiano accusante Metio Caro, quod post quæsturam nullum magistratum petisset, & Helvidii Prisci vitam composuisset laudans virum. Plinius l. I. ep. 5. & 7, 19. & 3, 11. *Rhenanus.*

3 *Videri & aspici*] Invenusta repetitio, nec homine Latino, nedum Tacito digna. Germana igitur scriptura fuerat: *videre & aspici.* Non erat sub Domitiano totus mutuus hominum aspectus: ex vultu ultro citroque culpæ hominum arguebantur. Sic Valer. Max. 2, 1. *Sed pariter & videre sancte & aspici mutuo pudore custodiebantur.* Tertullianus: *Mavult fœmina videre, quam videri.* Colerus.

4 *Subscriberentur*] Accusatores porrecto libello solebant se subscribere; unde subscriptio vel inscriptio est accusatoris libellus, quo profitetur se reum deferre lege Julia de majestate vel qua alia, eumque reum à se peractum iri. Nam hoc ordine res agebatur; ducebat accusator reum in jus ad prætorem, qui lege Julia de majestate quærebat, postulabatque ut Prætor nomen ejus reciperet lege Julia, & edebat inscriptionem sua manu subscriptam: quæ quidem inscriptio in criminalibus exigebatur, ut vinciret accusatorem falsum & temerarium, pœnam daturum, si forte calumniator adparuis-

[1] saevus ille vultus & rubor, à quo se contra pudorem muniebat. Tu vero felix Agricola non vitae tantum claritate, sed etiam opportunitate mortis. ut perhibent qui interfuerunt novissimis sermonibus tuis, *constans & libens fatum excepisti*, [2] *tamquam pro virili portione innocentiam principi donares.* [3] Sed mihi filiaeque, praeter acerbitatem parentis erepti, auget maestitiam, quod assidere valetudini, fovere deficientem, satiari vultu, complexu, non contigit. [4] excepissemus certe mandata vocesque,

paruisset, vel in probatione defecisset. Vide Cujacium Paratit. in D. de accus. & rescript. Subscriptores autem dicebantur, qui se accusatori, qui rei nomen detulerat, subscribebant. Hinc Asconius pro Cornelio: *Detulit nomen Publius, subscripsit Cajus.* Et Cicer. epist. ad Q. Fr. *Gabinium de ambitu reum fecit P. Sylla, subscribente privigno Memmio.* Plura de Subscriptoribus vide apud Hotomannum Comm. in Divin. De Subscriptione Brissonii Lexicon & Lipsium lib. 3. c. 26. de Benef. Senecae. *Virdungus.* Quare, *suspiria subscribi.* Moris enim erat ut accusator & cum eo alii inscriberent & subscriberent nomen capitibus accusationis. Ejus imaginem repraesentat Seneca in Apocolocyntosi: *Ducit illum ad tribunal Aeaci. Is lege Cornelia, quae de sicariis lata est, quaerebat; postulat, nomen ejus recipit, edit subscriptionem.* Quae quidem ita vulgo edita restitui in hunc modum velim: *postulat nomen rei recipi.* Boxhornius.

1 *Rubor, à quo se contra*] Particulam superesse puto, & lego, *rubor quo se.* Porro de hoc Domitiani fallaci habitu, Plinius in Panegyrico: *Ira in oculis, femineus pallor in corpore, in ore impudentia multo rubore suffusa.* Idem Suetonius cap. XVIII. Et communiter, Seneca epist. XI. *Quidam numquam magis, quam cum erubuerint, timendi sunt, quasi omnem verecundiam effuderint. Sulla tunc erat violentissimus, cum faciem ejus sanguis invaserat.* Lipsius.

Saevus ille vultus, & rubor] Suet. c. 19. *vultu fuit modesto, ruborisque pleno.* Sulpicia in Satyra asserit, *album ingluvie. Non trabe, sed tergo prolapsus: & inguine albus.* Hic versus mirifice me torsit, cujus interpretationem acceptam refero Clar. V. Theod. Marcilio, qui suspicatur hic obscure tactum Domitiani somnium, quem ferunt somniasse. Suet. verba sunt c. 23. *gibbam sibi pone cervicem auream enatam*; haud dubie hac gibba non trabe prolapsus est, si ipso conjectore utamur Domitiano. *Barclajus.* Sidon. l. 1. epist. 11. formam Theodorici Gothorum Regis describens, ait: *lactea cutis, quae propius inspecta juvenili rubore suffunditur: namque hunc illi crebro colorem, non ira, sed verecundia facit.* Pichena.

A quo se contra pudorem muniebat] Videtur sic dictum, ut Livianum illud lib. 8. quartae decad. *Et ab eadem superbia non venire ad causam dicendam arguerent, qua judicium & tribunos plebis & concionem reliquisset.* Item illud lib. 1. decad. ejusdem, *tamen quia ab satisfaciendi quoque cura imperata enixe facere videt, ex praesenti eos potius quam ex praeterito aestimat habitu.* Rursum lib. 6. primae dec. *criminabantur eum infestiorem agrum ab nobilitate esse quam à Volscis fuerit.* Rhenanus. Sic Plin. in Paneg. de Domitiano. *Erat in ore impudentia multo rubore suffusa.* Utroque dicto significatur, ruborem vultus, qui solet in aliis esse verecundiae argumentum, notam in Domitiano impudentiae fuisse, & quamvis ruberet vultu, nullius tamen ipsum sceleris vel flagitii puduisse: imo tunc ipsum vel maxime omnem verecundiam effundere solitum, cum maxime vultum rubor occuparet. *Virdungus.*

2 *Tanquam pro virili portione innocentiam principi donares*] Id est, tanquam pro tua parte principem innocentem pronunciares. *Pichena.* Hoc est, tanquam ea constantia & animi aequitate declarares, te non violenta morte obire veneno à tyranno interceptum, sed naturam tibi vivendi finem facere ac propterea te nemini irasci, tanquam mortis tuae auctori. Sic è contrario Germanicus queritur apud nostrum 2. Ann. 71. Ex qua querela perspicimus, quam vim habeat istud, quod Agricolae dicitur *pro virili portione innocentiam Principi donasse*, hoc est, non questum esse de praematuro suo obitu, & se diutius vivere potuisse, nisi scelestis insidiis circumventus esset, &c. Similem animi moderationem in Arato praedicat Polybius. *Virdungus.* Constantia tua in excipienda morte, quantum in te fuit, innocentem esse Principem, à quo veneno excessum tuum festinatum constans fama erat, persuadere conatus es. Neque enim querulus fatum excepisti, ut plerique cum ab aliis procuratum est aut violentum. *Boxhornius.*

3 *Sed mihi filioque ejus*] Scripsimus, *filiaque ejus.* nam Agricola filium pridem amiserat. & sequitur, *id filia quoque uxorique praeceperim.* Rhenanus. In Veneto, & aliis veteribus corrupte legitur: *sed mihi filioque ejus.* Sententia exigeret. *Sed mihi filiaeque tua.* Pichena.

4 *Excepissem certe mandata*] Plane Homericum est. Ita enim apud eum Andromache lugens Hectorem:

Οὐδέ τι μοι εἶπες πυκινὸν ἔπος, οὗ τέκεν αἰεὶ
Μεμνήμην νύκτας τε καὶ ἤματα δακρυχέουσα.
Nec mihi sermones dixisti, quorum ego semper
Noctes atque dies lacrymis suffusa recorder.

Lipsius.

Excepissemus certe mandata.] Vulgo, *excepissem.* at scripsi, *excepissemus*, quia sensus postulat, ut ad Agricolae quoque filiam, Taciti uxorem, referatur. nam statim sequitur, *figeremus.* forte scriptum erat, exce-

que, quas penitus animo figeremus. Noster hic dolor, nostrum vulnus: [1] nobis tam longæ absentiæ conditione ante quadriennium amissus es. [2] Omnia sine dubio, optime parentum, assidente amantissima uxore, superfuere honori tuo: [3] paucioribus tamen lacrymis compositus es, & novissima in luce desideravere aliquid oculi
46 tui. Si quis piorum manibus locus; si ut sapientibus placet, [4] non cum corpore exstinguuntur magnæ animæ; placide quiescas, [5] nosque domum tuam ab infirmo desiderio, & muliebribus lamentis ad contemplationem virtutum tuarum voces, [6] quas neque lugeri, neque plangi fas est: [7] admiratione te potius temporalibus laudibus,

excepissem, ut sæpe in MSS. unde facilis error. *Pichena.* Cur non *excepissemus* scribitur, ut *figeremus*? De se enim & conjuge loquitur. *Acidalius.*

1 *Nobis tam longæ absentiæ conditione, ante quadriennium amissus es.*] Lipsius ad hujus libelli principium, ex his verbis sumit argumentum temporis, quo illum Tacitus scripserit, id est, quadriennio post Agricolæ obitum. At ego aliter verba hæc intellexeram: Tacito scil. videri, quoniam tempore mortis Agricolæ quadriennio absuisset, neque illum toto eo spatio unquam vidisset, perinde sibi esse, ac si Agricola ante quadriennium mortem obiisset. *Pichena.* Ita locum hunc accipit sospitator ille Taciti; ut videatur dicere, contexuisse hunc libellum quadriennio post mortem Agricolæ. At in Suspicionibus dudum ostendi, aliud velle auctorem, ethicaque sententia pronuntiare, visum sibi Agricolam jam tunc mortuum, quo postremo ipsum vidit: ante quadriennium scilicet. Consulatur super isto adfectu Seneca epist. 63. & Consolat. ad Marciam cap. 19. Imo & ipsemet Tacit. 3. ann. 35. & 6. ann. 38. ut & 4. hist. 14. Et hæc veniebant sub acumen styli. vere ex tempore. *Gruterus.*

2 *Omnia sine dubio, optime parentum*] Ita ex Ven. restitui. Male vulgo, *optima parentum.* quasi Agricolæ uxorem hic tanquam matrem laudaret. quod valde absurdum esset, cum mox eam tamquam uxorem amantissimam laudet. At ea verba ad ipsum Agricolam referuntur, quem optimum parentem vocat. Sic Plinius Paneg. *quum tu nobis optime principum, fortissime Imperatorum, consulatum obtulisti.* Pichena.

3 *Paucioribus tamen lacrymis compositus es*] Sic histor. lib. 1. *Pisonem Verania uxor, ac frater Scribonianus, T. Vinium Crispina filia, composuere.* Horat. Sermon. 5. Sat. 9. *Omnes composui.* Id est, sepelivi. Petron. Arb. *aut præteriens aliquis nos tralatitia humanitate lapidabit, aut quod ultimum est iratis etiam fluctibus, imprudens arena componet.* Pichena. De ritu isto componendi mortuos adi Is. Casaubonum ad illud Persii Sat. IV. *tandemque beatulus alto Compositus lecto.* Virdungus.

4 *Si non cum corpore, &c.*] Videtur hic loqui ex opinione Stoicorum, qui cum alias imbecilliores, alias validiores animas facerent, illas ad exiguum tempus superesse, has autem μέχρι τῆς τοῦ παντὸς ἐκπυρώσεως, usque ad illam, quam hariolabantur, universi conflagrationem dicebant, ut præter alios refert Theodoretus Serm. 5. Hinc & Cic. 1. Tusc. *Stoici usuram nobis largiuntur, tanquam cornicibus: diu mansuros ajunt animos, semper negant.* Idem.

5 *Nosque domum tuam*] Restitui copulam, *que*, ex Veneto. *Pichena.*

6 *Quas neque lugeri*] Huc pertinent versus Ennii:

Nemo me lacrimis decoret, nec funera fletum
Faxit, cur? volito vivus per ora virum.

Virdungus.

7 *Admiratione te potius*] Cænum & lutum, quod non purgo. Priora tentem: *admiratione te potius, te immortalibus laudibus.* Lipsius.

Admiratione te potius, &c.] Legitur in v. c. *admiratione potius, quam æmulatione decoremus.* Pro eo vero quod est in vulgatis, *militum, &c.* fortasse: *imitatione virtutum, &c.* emendatius legeretur. Ut totus locus ita legatur: *admiratione te potius, quam æmulatione, & si natura suppeditet, imitatione virtutum decoremus, &c.* Ursinus. In verbis hæreo: de sententia non ambigo: nam hoc ait, admiratione & laudibus prosequendam memoriam defuncti, &, quatenus fieri possit, similitudine morum ac vitæ. Indicant quæ sequuntur, *quam tenere & exprimere non per alienam materiam & artem, sed tuis ipse moribus possis.* Addidit, *si natura suppeditet*, quasi supergressa humanam virtutem virtus Agricolæ, sic de limitatione dearum Aristenætus: ἐκείνας ἡμῖν ὡς ἐφικτὸν ὑποκρίνεις. Hæc igitur sententia, quam effeceris è verbis, si vel legas, *simili vita decoremus*, vel potius; *imitatu decoremus.* Mercerus. Josias Mercerus vir & humanitate & doctrina plenissimus, cujus notitia nihil mihi Lutetia dedit gratius, suspicatur legendum *imitatu decoramus.* Subtilis admodum correctio. nam imitatio quoddam haud dubie genus est honoris. Alius quidam longe mihi amicissimus restituit hunc locum, primo. supplet vocem *quam*, quod fit non raro in JCtorum lib. *Admiratione te potius* (quam) *temporalibus laudibus.* Pro *militum* legere Dia Critica jubebat *moritum*: sed ne crabrones excitentur, rescribamus *mortuum.* Et totam sententiam sic *Admiratione te potius temporalibus laudibus, & si natura suppeditet mortuum decoramus.* Barclajus. Corruptus locus & meo judicio mutilus. Forte supplendum & legendum: *admiratione te potius quam temporalibus laudibus; & si natura suppeditet, imitando colamus.* Pichena. Hæc omnia μεταξυλογίᾳ. nimis

dibus, & si natura suppeditet, militum decoramus. Is verus honos, ea conjunctissimi cujusque pietas. Id filiæ quoque uxorique præceperim, sic patris, sic mariti memoriam venerari, ut omnia facta dictaque ejus secum revolvant, [1] famamque ac figuram animi magis quam corporis complectantur. non quia [2] intercedendum putem imaginibus [3] quæ marmore aut ære finguntur: sed ut vultus hominum, ita simulacra vultus imbecilla ac mortalia sunt; forma mentis æterna, quam tenere & exprimere non per alienam materiam & artem, sed tuis ipse moribus possis. Quidquid ex Agricola amavimus, quidquid mirati sumus, manet, mansurumque est in animis hominum, in æternitate temporum, fama rerum. [4] Nam multos veterum velut inglorios

mis clarescunt, *admiratione te potius temporalibus laudibus (& si natura militum suppeditet) decoramus.* id est, nos te Agricola non imaginum honore honestabimus, quas tibi militari disciplina peperisti: is enim honos momentaneus est: sed admirando & imitando tuas virtutes: quæ res potior est, & superat temporarias illas simulacrorum laudes. *Is verus honos & conjunctissimi cujusque pietas: id filiæ quoque uxorique præceperim: sic patris sic mariti memoriam venerari: ut omnia facta dictaque ejus secum revolvant, famamque & figuram animi magis quam corporis complectantur: non quia intercedenaum putem imaginibus, quæ marmore aut ære finguntur, sed ut vultus hominum, ita simulacra vultus imbecilla ac mortalia sunt: forma mentis æterna, quam tenere & exprimere non per alienam materiam & artem, sed tuis ipse moribus possis.* Salinerius. Cænum & lutum hoc purgare aliqua ex parte sic Lipsius tentat: *admiratione te potius, te immortalibus laudibus.* nec progreditur ultra, Muretus *temporalibus* illud totum deleverat: credo quia censebat, priores has syllabas *tempor*, natas ex præcedentibus vocibus *te potius:* posteriores *alibus*, ex sequente *laudibus.* Ac fieri potest, ut hæc vel ipsius vel nostra conjectura vera sit. Tamen his vestigiis perduxit me fortassis ad verum. Censeo ego verbum ultimum, quodcunque est, non à particula *te*, quæ perperam inserta, sed ab ipsa voce *virtutum*, quæ præcesserat aliquo intervallo, pendere. Atque ita totum locum scripserim: *admiratione potius, & [immortalibus] laudibus, & si natura suppeditet, imitatione colamus.* Acidalius. Locus & corruptus & mutilus, cui Lipsius medicinam fecit hactenus: *admiratione te potius te immortalibus laudibus.* Videtur sensus esse: Agricolæ facta atque famam cum laude & bonis recordationibus potius, quam luctu atque lamentis esse prosequendam. *Virdungus.* Bene Lipsius, *te immortalibus laudibus:* sed & sequentia emendanda in hunc modum: *similitudine decoremus*, aut *imitatione decoremus.* Similis sensus apud Dionem Prusæensem oratione 29. & Plutarchum consolatione ad Apollonium. *Grotius.* Hæc sunt corruptissima. Quid si partim ex aliorum, partim nostra conjectura legeretur? *Nos domum tuam, ab i. d. & m. l. ad c. v. t. vocamus. quas n. l. n. p. fas est. Admiratione te potius immortalibus laudibus, & si natura suppeditet, imitatione* (vel, *similitudine*) *decoremus.* Boxhornius.

1 *Famamque ac figuram animi*] Certo *formamque* scribendum, non *famamque*, quod viderat etiam pridem Muretus. *Acidalius.*

2 *Intercedendum putem*] Videtur legendum, *interdicendum*, non, *intercedendum*, &c. Ursinus.

3 *Quæ marmore aut ære finguntur*] Cera ergo propemodum absoleverat, qua olim in imaginibus usi, & atrienses clypei ceperant formari marmore aut ære. Nam loqui Cornelium de imaginibus convincit quod sequitur, *Ut vultus hominum ita simulacra vultus imbecilla ac mortalia sunt, forma mentis æterna.* Confessum enim est imagines nihil aliud fuisse quam expressos vultus. De ære superstes præsens est Papinius 11. Thebaid.

——— species est cernere avorum
Cominus & vivi: certantia vultibus æra.

Quod meo quidem animo non mutabitur. Siremps lex Ovid. lib. 6. Fastorum

Vidimus ornatos ærata per atria, picta
Veste triumphales occubuisse senes.

Si mihi liceat in rep. sciscere Literaria. Claudianus etiam stat ab hac sententia. *Nec quisquam procerum tentat, licet ære vetusto Florent.* Prudentius item lib. 1. contra Symmach. *cera numerentur & ære.* De marmore videtur Plinius indicare 35, 2. *aliter apud majores in atriis hæc* (imagines corporum) *erant quæ spectarentur, non signa externorum artificum nec æra aut marmora. Expressi cera vultus singulis disponebantur armariis.* hæc mihi loca suppeditavit benigne suo more spes altera Belgarum Claudius Boucault. *Barclajus.*

4 *Nam multos veterum*] Sic præter alios Horatius:

Vixere fortes ante Agamemnona
Multi; sed omnes inlacrimabiles

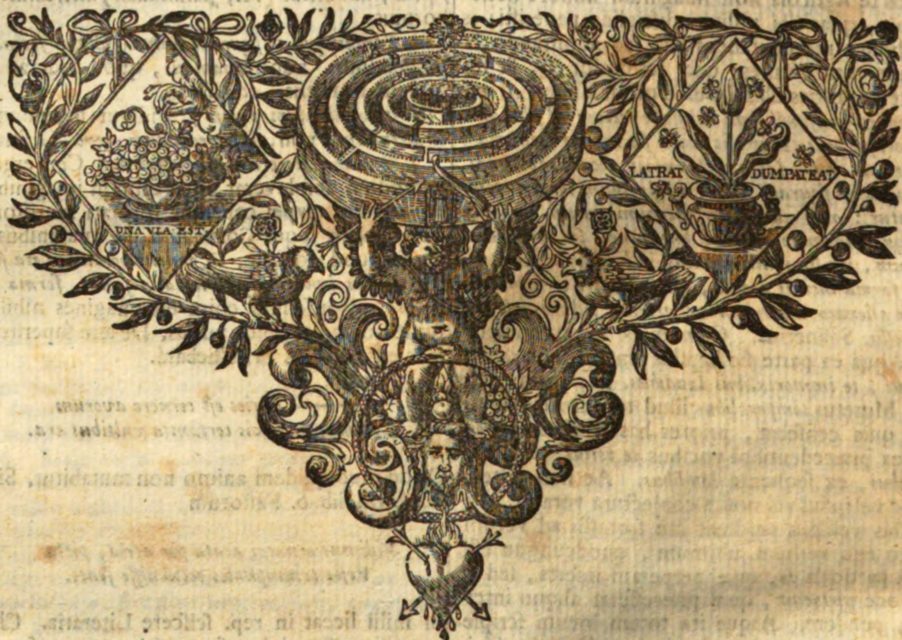
 Ur-

glorios & ignobiles oblivio obruet, Agricola posteritati narratus & traditus, [1] superstes erit.

Urgentur, ignotique longa
Nocte, carent quia vate sacro.

Virdungus.

1 *Superstes erit*] Non vane hoc de scriptorum suorum perennitate prædicavit Tacitus, de quibus etiam Plinius nepos 8. epist. 33. *Auguror (nec me fallit augurium) historias tuas immortales futuras, quo magis illis (ingenue fatebor) inseri cupio.* lib. 6. epist. 16. *Video morti ejus, si celebretur à te, immortalem gloriam esse propositam.* Idem.



DIALO-

DIALOGUS
DE
ORATORIBUS
SIVE DE
CAUSSIS CORRUPTÆ ELOQUENTIÆ,

Qui ab aliis CORN. TACITO, à quibusdam M. FAB. QUINTILIANO tribuitur.

cum notis integris

BEATI RHENANI, FULVII URSINI, PETRI PITHOEI, JUSTI LIPSII, VALENTIS ACIDALII, CURTII PICHENÆ, RABODI HERMANNI SCHELII, JOANNIS FREDERICI GRONOVII, JOANNIS SCHULTINGII, & excerptis aliorum.

DIALOGUS

DE

ORATORIBUS

SIVE DE

CAUSSIS CORRUPTÆ ELOQUENTIÆ,

Qui ab aliis CORN. TACITO, à quibusdam M. FAB. QUINTILIANO tribuitur.



Qui ab aliis C. TACITO] Hunc dialogum vix crediderim esse Taciti, quanquam auctor quisquis fuit ejus eruditissimi seculi testatur, se disertissimorum hominum sermonem repetere, quem juvenis admodum audiverit, iisdem numeris ac iisdem oratoribus; ut potius loqui illos ipsos lector debeat imaginari quam eum qui conscripsit. Sane fit hic *anni sexti* mentio *Vespasiani principatus.* quo tempore juvenis fuit admodum Tacitus. Fit & mentio *Mutiani, senatorumque eloquentium Eprii Marcelli ac Crispi Vibii.* quorum quoque meminit in libris Ann. Nec Justus Fabius cui inscribitur opusculum ex Plinii epistolis ignotus est. Sed haud me latet etiam apud veteres tam apte conscripta, ut antiquiora videri queant quam sunt. Suspicor Julium istum Secundum & M. Aprum Maternumque Gallos fuisse è Gallia Togata quæ Italis Cisalpina est. Nam sic alicubi dicit Aper. *Quotus quisque quum ex Hispania vel Asia, ne quid de Gallis nostris loquamur, in Urbem venit, Salejum Bassum requirit?* Paulo post idem, *in Britannia fuisse sese.* Cæterum dolendum est hunc libellum tam esse corruptum, quem dum percurro, luctatus sum obiter cum mendis. Verum alicubi successit res, alicubi nihil divinando consequi potui, neque enim erat exemplar aliquod vetustius cum quo conferrem. *Rhenanus.* Scripseram ante annos octo ad veterum Jurisconsultorum fragmenta, libentius me hunc librum M. Fabii Quintiliani de caussis corruptæ eloquentiæ inscripturum. Quod & sagacissimo elegantissimoque Lipsio visum est. Nunc ut verum fatear, Tacito potius adseruerim, sequutus non modo Pomponii Sabini, sed & omnium exemplarium fidem. Nec me jam stili ratio usque eo movet, cum sciam pro ætate facile genus dicendi mutari: & quod adolescentis fuit lætum, luxurians, profluens ac floridum, senis fieri concisum, breve, grave, sobrium ac maturum: quale ipsius Annalium & Historiarum est, ad quæ scribenda jam senex sub Nerva animum appulit. In hujus autem dialogi editione præter exemplar in Italia ante aliquot annos descriptum, maximo nobis adjumento fuit Lipsii nostri diligentia, qui sui in Tacitum commentarii apud nos desiderio nunquam nisi sero satisfacturus est. *Pithœus.* Superioribus libris lucem aliquam industria nostra attulit: huic, vere possum dicere, salutem. Nam cum depravatissimus vulgo circumferretur, nulla pagina sine vulnere & vibice admirabile est, quantum à Farnesiano codice (nam Vaticanis aberat) in eo sanando simus adjuti. Multi hiatus expleti, verba & lineæ integræ insertæ, centeni aliquot loci (Latine non oratorie loquor) emendati. Quorum omnium numerum inire aut longum, aut supervacuum: moderabor, & in his Notis ea saltem tangam quorum vel insignis correctio est, vel ambigua. Reliqua recepta in contextum, satis sit verbo jam nunc prædixisse, è Farnesiani libri fide esse. At de scripto, & scriptore ipso, pauca etiam hic libanda sunt. Scriptum sane optimum, stilo, inventione, judicio: & quod in hoc genere (integrum esset modo) conferre nihil verear cum iis quæ optimi sæcli, & optimæ notæ. Scriptor tamen ipse incertus. Ita olim judicavi: neque etiam muto. Nam Tacitum fuisse qui credam? Stilus valide abnuit, non fallax in hoc genere argumentum. qui in nostro, constrictus ubique, teres, acutus, & severus magis quam lepidus: hic omnia contra. At mutari is in ætate aut argumento potest, inquiunt. Non nego. sed nunquam ita, ut abeat prorsus à sese. Quidquid Cicero scripsit, senex, juvenis, philologum, philosophum; in iis tamen lineamenta quædam apparent ejusdem viri & vultus. Nec aliter fit in omnibus nobis. Ætatem etiam vide, si non pugnat. Hic scriptor sermonem hunc habitum inducit sexto Flaviani imperii anno: eique interfuisse se *admodum juvenem.* Quomodo vero tunc admodum ju-

1 Sæpe ex me requiris, [1] Juste Fabi, *cur cum priora sæcula tot eminentium oratorum ingeniis gloriaque effloruerint*, *nostra potissimum ætas* [2] *deserta & laude orbata*, *vix nomen ipsum* oratoris *retineat*. neque enim ita appellamus nisi antiquos. horum autem temporum diserti, *caussidici*, & *advocati*, & *patroni*, & quidvis potius quam *oratores* vocantur. Cui percunctationi tuæ respondere, & tam magnæ quæstionis pondus excipere, ut aut de ingeniis nostris [3] male existimandum sit, si idem assequi non possumus, aut de judiciis, si nolumus, vix hercule auderem, si mea sententia proferenda, ac non disertissimorum, ut nostris temporibus, hominum sermo repetendus esset. quos eandem hanc quæ-

venis Tacitus, si honores etiam cœpit sub Vespasiano? Id enim de se fatetur, & *dignitatem* suam *à Vespasiano inchoatam* ait Historiarum primo. Sed exemplaria omnia Tacito adserunt. Quæ illa? vix bina aut terna credo ea esse in omni Europa. quæ tam facile & pronum est hic mentiri, quam in aliis libris sæpe. Sed etiam Pomponius Sabinus. Ita enim politissimus doctissimusque Pithœus nos docuit, Notis ad hunc libellum. Is igitur Sabinus mediæ ætatis Grammaticus in Carmen de obitu Mæcenatis: *Cornelius*, inquit, *Tacitus appellat scripta Mæcenatis calamistros.* Nec negare certe possumus, quin is locus hodieque in hoc libello exstet. Quid dicam? serio & ingenue, nihil me credere huic ignobili Sabino, qui ex veteri verbo, somniavit fortasse quod voluit. Dico me. nam aliis nihil præeo quid sequantur. Incommodi quid erit, sive Tacito tribuamus; sive M. Fabio Quinctiliano, ut mihi olim visum? Nam & stilus ipse plane geminus: & ille se *De caussis corruptæ eloquentiæ* scripsisse plus uno loco fatetur, quem titulum valde appositum scio huic argumento. Præcipuam enim materiem & velut fundum scripti, hoc fuisse; evincunt illa quæ superant, & magis evincerent quæ à fine desunt. Ipse. Maternus hic ad Messalam: *Exprime nobis non laudationem antiquorum, sed caussas cur in tantum ab eloquentia eorum recesserimus.* Ætas tamen Quinctiliani paullo grandior fuisse videtur, quam ut hic sermo illo juvene. Itaque ambigo. & cum multa dixerim, claudo tamen omnia & signo hoc responso, Mihi non liquere. *Lipsius.* Libellus iste vulgo inscribitur, *Cornelii Taciti equitis Rom. dialogus.* Cujus consensum jam docui (ni fallor) non prorsus esse parvi faciendum: verum is à Doctiss. viro habetur pro supposito; quod stilus hujusce libelli nimis abhorreat à stilo Taciti. Non adversor, sed libens de eo quæsierim, num idem stilus deceat historicum & dialogisten: quod non ignoret Demetrium plane hujusmodi posteris reliquisse. διαλογικὴ δ' ἐστὶν ἡ περίοδος ἡ ἔτι ἀμειμένη καὶ ἁπλουστέρα τῆς ἱστορικῆς i. *Dialogi autem periodus est, quæ remissa & simplicior historica.* præterea pauca Tacitus hic præfatur, & sic non mirum si solitus ejus stilus ægrius agnoscatur; reliqua vero verbis eorum refert, quos hoc cap. loquentes inducit, quorum numeros, rationes, stilum serio se imitasse profite-tur. Unde quid novi, si Cornelius hic alius à se videtur? dicat doctissimus vir, similis ne sui sit, dum in Satira Menippea Ovidium sive Ciceronem nobis repræsentat? nec se Cornelius adeo dissimulare potuit, ut solita suâ sibi dictione proditus non sit. lib. 12. ann. *iners ocium oblectaret.* Eadem phrasis cap. 10. hist. lib. & lib. 4. ann. *illi magistratus & primores qui te invito perrumpunt.* Eadem cap. 11. h. libri. *me nolente in domum meam irruperunt.* & alia sexcenta. Addit, ætas repugnat: præsertim cum nascatur Cornelius anno extremo Claudii, idque temporis annos minimum viginti duo natus sit? sedo has turbas ea ætatis distinctione, cujus auctor fuit Servius Tullius. Gell. 10, 28. *pueros esse existimasse, qui minores essent annis* 17. *atque inde ab anno* 17. *quos idoneos jam esse Reip. arbitraretur, milites scripsisse, eosque ad annum* 46. *juniores, supraque eum annum seniores appellasse.* quis igitur vetat ne dicamus anno Vespasiani VI. Cornelium 22. annos habuisse? idque dici *admodum juvenis* præ longiore juventutis spatio, quod à 17. ad 46. annum extendebatur? eumque octava, vel nona statione Vespasiani quæstura potitum esse? *Salinerius.* De hujus libelli auctore, multa à doctissimis viris dicta sunt, neque ego illorum disputationibus me immisceo. Mea autem sententia non decedo, nihil prorsus hic esse, quod C. Taciti phrases stilumque redoleat. Sed nec F. Quintilianum, etiamsi cetera omnia argumenta congruerent, hujus operis auctorem pronunciaverim, cum scriptio ista meo quidem judicio, illum & facilitate orationis & elegantia superet, & cum quovis optimi sæculi conferri posse videatur. Itaque incerti auctoris titulum libello apposuerim. Quoniam vero inter Taciti opera edi solet, putavi non ab re esse, pauca in eo adnotare. *Pichena.*

1 *Juste Fabi*] Hunc Fabium Justum amicum etiam minoris Plinii fuisse ex lib. 1. epist. 11. & lib. 7. epist. 2. intelligimus. *Gronovius.*

2 *Deserta & laude orbata*] Forte, *defecta ea laude & orbata.* Idem.

3 *Male existimandum sit*] Ita Farnes. at in Rom. cod. *existimandum habeam.* Lipsius. Aptius hic affirmo, quod Rom. habet, *existimandum habeam.* Quod Lipsius edidit, nimis late diffundit ad omnes: hoc nostrum ad ipsum libri auctorem restrin-

git

quæstionem pertractantes, [1] juvenis admodum audivi. Ita non ingenio, [2] sed memoria ac recordatione opus est, ut quæ à præstantissimis viris & excogitata subtiliter, & dicta graviter accepi, cum singuli [3] diversas vel easdem, sed probabiles caussas afferrent, dum formam sui quisque & animi, & ingenii redderet, iisdem nunc numeris, iisdemque rationibus persequar, servato ordine disputationis. neque enim defuit, qui diversam quoque partem susciperet, ac multum vexata & irrisa vetustate, nostrorum temporum eloquentiam antiquorum ingeniis anteferret. Nam postero die, quam [4] accuratius [5] Maternus Catonem recitaverat, cum *offendisse potentium animos diceretur, tamquam in eo tragœdiæ argumento sui oblitus, tantum Catonem cogitasset*, eaque de re per urbem frequens sermo haberetur, venerunt ad eum M. Aper & Julius Secundus, celeberrima tum ingenia fori nostri: quos ego in judiciis non utrosque modo studiose audiebam, sed domi quoque & in publico assectabar, mira studiorum cupiditate, & quodam ardore juvenili, ut fabulas quoque eorum & disputationes, & arcana semotæ dictionis penitus exciperem. quamvis maligne plerique opinarentur, [6] *nec Secundo promptum esse sermonem, & Aprum ingenio potius & vi naturæ, quam institutione & litteris famam eloquentiæ consecutum.* [7] Nam & Secundo purus, & pressus,

git sententiam, ut debet. Nam de se solo loquitur: Tam magnæ quæstionis pondus excipere non auderem. De loquendi ipso genere res facta. Utitur hic auctor omnibus fere hujus libelli paginis. *Acidalius.*

1 *Juvenis admodum*] Hoc Taciti ætati magis congruit. Nam Fabius Domitium Afrum, qui sub Nerone periit, adolescentulo sibi notum fuisse ait. Et cum de Julio Secundo magnifice loquatur, lib. x. Inst. Aprum ac Maternum ne nominat quidem. Sed & de caussis corruptæ eloquentiæ continuo libro, non dialogo, scripsisse videtur. Adde quod ne in iis quidem, quæ in isto deesse apparet, ullus locus est ampliori tractationi de hyperbole: & quæ de inventa primum declamandi ratione ille dixerat, hic paulo aliter exponuntur. *Pithœus.*

2 *Sed memoria ac recordatione opus est*] Amat hic Scriptor bina ejusdem aut non multum differentis significationis vocabula conjungere, ut, *invidere & livere, vetera & antiqua, Poëtas & vates, Carmina & versus, juvenes & adolescentes, tueri & defendere, in publicum & in commune.* Quod quidem in Quintiliano tam frequenter non reperias. *Schelius.*

3 *Diversas vel easdem, sed probabiles*] Id vero non probabile, ut in uno sermone easdem caussas repetiverint. Ego verba ea superesse censeo, *vel easdem.* Lipsius. Messalla causas inquirit, qui fiat ut sui temporis oratores in tantum à prioribus degenerent: ut cap. 15. *video etiam Graiis accidisse, ut longius absit Æschine & Demosthene sacerdos iste Nicetes et si quis alius Ephesum ac Mitylenas contentus Scholasticorum clamoribus quatit, quam Afer aut Africanus, aut vos ipsi à Cicerone aut Asinio recessistis.* Sociosque ad eam rem optat Maternum & Secundum. *Aperiam inquit cogitationes meas, si illud à vobis ante impetravero, ut vos quoque sermonem hunc nostrum adjuvetis,* qui onus subire non dedignantur, *pro duobus inquit Maternus promitto, nam & ego & Secundus exequemur partes.* potuit itaque unusquisque horum afferre (saltem subscribendo) quasdam ex rationibus Messallæ quibus temporis injuria deficimus: nec rei disconducit, si uterque eam partim iisdem, partim diversis firmare studuit. *Salinerius.* Jam olim damnarunt has voces *vel easdem* Lipsius & Muretus, superesse eas arbitrati. Plane arbitrer ita quoque ipse, nisi forte ex iis mutandum: *diversas, sed easdem valde probabiles.* Vel; *diversas, sed eas valde probabiles.* Acidalius.

4 *Accuratius Maternus*] Farnes. *Curatius Maternus.* Putabam, *Curatius* sed sententiam attendenti magis placet *Curiatius*: quod proprium nomen Materni poëtæ fuerit. *Lipsius.*

5 *Maternus Catonem*] Dio lib. 67. in Domitiano: *Ματέρνον δὲ σοφιστὴν ὅτι κατὰ τυράννων εἶπέ τι ἀσκῶν, ἀπέκτεινε. Gronovius.*

6 *Nec Secundo promptum esse sermonem & Aprum*] Non admodum diversa olim de Crasso & Antonio judicia fuisse scribit Cicero in 2. de Oratore. Crassum videlicet non plus attigisse doctrinæ quam quantum prima illa puerili institutione potuisset: M. autem Antonium omnino omnis eruditionis expertem fuisse. Nec alia ibi causa hujus opinionis adducitur quam hic; *Sed fuit hoc*, inquit, *in utroque eorum, ut Crassus non tam existimari vellet non didicisse, quam illa despicere & nostrorum hominum in omni genere prudentiam Græcis anteferre. Antonius autem probabiliorem hoc populo orationem fore censebat suam, si omnino didicisse nunquam putaretur, atque ita se uterque graviorem fore si alter contemnere, alter ne nosse quidem Græcos videretur.* Schelius.

7 *Nam & Secundo purus, &c. sermo non defuit*] *Non defuit*, inquit & de Apro, *contemnebat.* Ex quibus colligitur cum hic dialogus scriptus est, & Secundum & Aprum jam diem suum obiisse. Et Secundum quidem immatura morte & ante diem inter-

sus, &, [1] in quantum satis erat, profluens sermo non defuit: [2] & Aper communi eruditione imbutus, contemnebat potius litteras quam nesciebat. tamquam majorem industriæ & laboris gloriam habiturus, si ingenium ejus nullis alienarum artium adminiculis inniti videretur. Igitur ut intravimus cubiculum Materni, [3] sedentem ipsum, [3] & quem pridie recitaverat, librum intra manus habentem, deprehendimus. Tum Secundus: NILNE TE, inquit, Materne, fabulæ malignorum terrent, quo minus [4] offensas Catonis tui ames? An ideo [5] librum istum apprehendisti, ut diligentius retractares, & sublatis si quæ pravam interpretandi materiam dederunt, emitteres Catonem non quidem meliorem, sed tamen securiorem? Tum ille, [6] LEGES tu quidem si volueris & agnosces quæ audisti. quod si qua omisit Cato, [7] sequenti tractatione Thyestes dicet. Hanc enim tragœdiam disposui jam, & intra me ipse formavi. Atque ideo maturare libri hujus editionem [8] festino, ut dimissa priore cura, novæ cogitationi toto pectore incumbam. *Adeo* te tragœdiæ istæ non satiant, inquit Aper, quo minus [9] omissis orationum [10] & caussarum studiis, omne [11] tempus modo circa Medeam, ecce nunc circa Thyestem consumas? cum tot amicorum caussæ; tot coloniarum & municipiorum clientelæ in forum vocent, quibus vix sufficeres,

interceptum fuisse ex Quintiliano satis constat. *Julio Secundo* (inquit lib. x. cap. I.) *si longior contigisset ætas, clarissimum profecto nomen Oratoris apud posteros foret. Adjecisset enim atque adjiciebat cæteris virtutibus suis, quod desiderari potest: id est autem, ut esset multo magis pugnax & sæpius ad curam rerum ab elocutione respiceret. Cæterum interceptus quoque magnum sibi vindicat locum*, & quæ sequuntur. *Idem.*

I *In quem*] Leg. *in quantum:* quod & Rhenanus monuit, cujus apud omnes literatos memoria grata esse debet & sancta. Sic infra, *Credite optimi, & in quantum satis est disertissimi viri.* Pithœus.

2 *Aper communi eruditione imbutus*] Ita scribendum puto, vulgo, *cum eruditione.* Rhenanus. Male vulgo, *cum eruditione.* Lipsius. Mihi sententiæ magis suadet, *omni eruditione.* Acidalius.

3 *Sedentem ipsum, quem*] Roman. copulam addit *& quem.* Recte. *Lipsius.* Addidi copulam, &, admonente Lipsio ex Rom. codice. *Pichena.*

4 *Offensas Catonis tui ames?*] Videtur legendum, *offendas*, aut *offenses.* Rhenanus. Perspicue verum. Vulgo, *aures.* Lipsius. *Offensas Catonis tui aures.* Per indignationem supprimit *recolas.* Sic supra 16. Ann. *Superesse qui forsitan manus ictusque per immanitatem Augusti.* Ubi siletur, *intendant.* Quia Cato in ea Materni tragœdia vitia procerum exagitat, & is qui eo more præditus est, dicitur habere aures offensas vitiis flagitiosorum. velut illud: ἱερὸν μένος Ἀλκινόοιο i. *sacrum robur Alcinoi.* Salinerius.

5 *Librum istum apprehendisti*] Ita malim. Vulgo *deprehendisti.* Rhenanus. Alii libri, *deprehendisti.* Ego, *reprehendisti?* propria significatione hujus verbi. *Lipsius.*

6 *LEGES tu quidem si volueris*] Scriptus liber longe aliter, *Leges quid Maternus sibi debuerit, & agnosces &c.* Lipsius. Notavit Lipsius scripti libri di-verissimam lectionem. Hinc Muretus fecerat: *leges tu q. si volueris & agnosces quid Maternus sibi debuerit.* deletis istis, *quæ audisti.* Ego non accipio. Vulgatam retineo & tueor quicquid liber scriptus mutet. *Acidalius.*

7 *Sequenti tractatione*] Fortasse: *recitatione.* Ipse Maternus infra, *Recitatione tragœdiarum famam se auspicatum* ait. *Lipsius.* Lego, *recitatione.* Paulo ante: *Sedentem ipsum & quem priore recitaverat librum intra manus habentem, deprehendimus.* Acidalius. Possis & suspicari *sequenti actione.* Sed enim nihil moverim vulgatam: *tractatio* enim ipsa compositio. Cic. *Si quo in libro vere est à nobis philosophia laudata profecto ejus tractatio optimo atque amplissimo quoque dignissima est.* πραγματείαν vocat Arist. *Acidalius.*

8 *Festino*] Forte, *gestio.* Gronovius.

9 *Omissis orationum & curarum studiis*] Monumenta & opera ingenii non raro, & quidvis aliud, in quod intenditur animus, *curas* appellant hic noster, Tacitus, aliique ejus ævi scriptores: peculiariter autem si quarum rerum tractatio molestiarum & solicitudinis multum habet. *Curarum* tamen *studia* durum ac insolens pro studiis. Legerem *rerum*, vel cum Lipsio *Causarum studiis.* Idem.

10 *Et caussarum*] Al. *Et curarum:* ut supra, *sive novam & recentem curam.* Pithœus. Omnino scribendum conjicio, *caussarum studiis.* Lipsius. Lipsii conjecturam sequutus restitui vocem, *causarum:* corrupte vulgo, *curarum.* Pichena.

11 *Tempus modo circa Medeam, ecce nunc circa Thyestem consumas*] Illud *ecce* me offendit. & conjicio forte *excetram* fuisse, cujus *ecce* sit vestigium. Est autem maledictum non novum in mulieres execrabiles. Livius lib. xxxix. cap. II. *Illius excetræ delinimentis & venenis imbutum, nec parentis, nec vitrici, nec deorum verecundiam habere.* Qua in narratione

res, etiam si non novum tibi ipse [1] negotium importasses, Domitium, & Cato-
nem: id est, nostras quoque historias, & Romana nomina, Græcorum fabulis
[2] aggregares. Et Maternus, *Perturbarer* hac tua severitate, nisi frequens ac assidua 4
nobis contentio jam prope in consuetudinem vertisset. Nam nec tu agitare & inse-
qui poëtas intermittis; & ego [3] cui desidiam advocationum objicis, cotidianum hoc
patrocinium [4] defendendæ adversus te poëticæ exerceo. Quo lætor magis oblatum
nobis judicem, qui me vel in futurum vetet versus facere, vel quod jam pridem opto,
sua quoque auctoritate compellat, ut [5] omissis forensium Musarum angustiis, in qui-
bus satis mihi superque sudatum est, sanctiorem istam & augustiorem eloquentiam
colam. *Ego* vero, inquit Secundus, antequam me judicem Aper recuset, faciam 5
quod probi & modesti judices solent, ut in his cognitionibus excusent, in quibus
manifestum est, alteram apud eos [6] partem gratia prævalere. Quis enim nescit, ne-
minem mihi conjunctiorem esse & usu amicitiæ, & assiduitate contubernii quam Sa-
lejum Bassum, cum optimum virum, tum absolutissimum poëtam? porro si poëtica
accusatur, non alium video reum locupletiorem. *Securus* sit, inquit Aper, & Sale-
jus Bassus, & quisquis alius studium poëticæ & carminum gloriam fovet, cum caus-
sas agere non possit. & ego enim quatenus arbitrum [7] litis hujus inveni, non patiar,
Mater-

ratione simul ad nefaria Medeæ facta animo respexisse videtur. Plautum add. Casin. 3, 5, 19. Pseud. 1, 2. prope fin. *Schultingius.*

1 *Negotium importasses*] Displicet vox *importasses*. Erat commodius, *imposuisses:* sed à literis longius abit. Credo fuisse *imperasses*. Acidalius. Livius lib. 24. *Discordia civilis quas importet clades.* Lib. 39. *ne quid ea conjurationes fraudis occulta aut periculi importarent.* Gronovius.

2 *Aggregares*] Lego, *adgregare?* Pithœus. Notavit Muretus, *aggregare.* ut videatur sic hæc cum præcedentibus junctim accepisse: *etiamsi non novum tibi ipse negotium importasses, Domitium & Catonem, id est, nostras quoque historias & Romana nomina Græcorum fabulis aggregare.* Non junxit per appositionem, *negotium*, *Domitium & Catonem:* sed, *negotium aggregare:* itemque *Domitium & Catonem*, *nostras historias.* Equidem non minus aptum, sed minime necessarium sic orationem struere. *Acidalius.*

3 *Cui desidiam advocamur*] Forte, *cui desidia notamur*; *cui* scilicet tibi, id est, à quo. *Rhenanus.* Præclare meus liber. Antea corrupte & mutilate, *cui desidiam advocamur.* Lipsius. Statuo recte in Lipsii libro, *cui desidiam advocationum objicis.* Tamen è vulgato, *cui desidiam advocamur*, non inconcinne fecerat Muretus, *qui desii jam advocari.* Acidalius.

4 *Defendendæ adversus te poëticæ*] Bene liber meus. Alii, *defendens adversus te poëtice.* Lipsius.

5 *Omissis forensium Musarum angustiis*] Agrestioribus Musis, ut scribit Cicero, causas forenses se relinquere Philosophi dicebant. *Omnis ubertas,* inquit, *& quasi silva dicendi ducta ab illis est, nec satis tamen instructa ad forenses causas, quas, ut illi ipsi dicere solebant, agrestioribus Musis reliquerunt.* Loquitur hic Maternus ille poëtices Patronus, qui eloquentiæ forensi paulo iniquior, advocationibus *curas & solicitudines & necessitatem quotidie aliquid contra animum faciendi*, adscribit: qui *forum insanum & lubricum*, qui *famam eloquentiæ forensis pallentem* appellat. Quare dubitabam an non verius foret: *Forensium causarum.* Potest tamen fortasse tolerari etiam in ore Materni lectio vulgata, quia quod eloquentiæ huic dat sacro *Musarum* vocabulo, id iterum imminuit, adjiciendo, *angustiis.* Schelius.

Omissis forensium Musarum angustiis] Malim, *causarum.* Nam si *Musarum* dixit, quare in continenti *sanctiorem poëtices eloquentiam* appellat? cui præsides Musæ sunt. Porro *angustiis causarum forensium:* quia adstricti formulis patroni, & captui ac præscripto judicum. vid. cap. 20. infra. *Schultingius.*

6 *Partem gratia prævalere*] Ita Lipsius in margine correxit. Male in vulgatis, *partem gratiæ.* Pichena.

7 *Litis hujus inveniri*] Hunc totum locum sic lego, *Ego enim quatenus arbitrum litis hujus inveni, non patiar Maternum societate plurium defendi.* Potest & legi, *Sollicitudine*, utrumque hoc sensu, Quando te, Secunde, hujus litis arbitrum nactus sum. *Pithœus.* Recta omnino lectio Pithœi iis quibus mens non curva. Farnes. *societate plurium.* Lipsius. *Et ego (quatenus arbitrium litis hujus inveniri non patiar) Maternum sollicite plurimum defendi.* Tranquille sint animo poëtæ, inquit Aper, qui ad causas agendas non apti sunt: non enim nunc exigo ut sententia de iis ac de oratoribus feratur, qui nempe sint potiores; immo alias vel ipsum Maternum (non in eo respiciens oratorem) apud plurimos defendi: verum ægre fero arguoque eum versibus inservire relicta eloquentia oratoria, ad quam maxime natus est. *Salinerius.* Verissima Pithœi conjectura,

Maternum societate plurium defendi. [1] sed & ipsum solum [2] apud vos arguam, quod natus ad eloquentiam virilem & oratoriam, qua parare simul & tueri amicitias, adsciscere nationes, complecti provincias possit [3] amittit studium, quo non aliud in civitate nostra [4] vel ad utilitatem fructuosius, vel ad dignitatem amplius, vel ad urbis famam pulchrius, vel ad totius imperii atque omnium gentium notitiam illustrius excogitari potest. Nam si ad utilitatem vitæ omnia consilia, [5] factaque nostra dirigenda sunt, [6] quid erit tutius quam eam exercere artem, qua semper armatus præsidium amicis, opem alienis, salutem periclitantibus, invidis vero & inimicis metum & terrorem ultro feras, ipse securus & velut quadam perpetua potentia ac potestate munitus? cujus vis & utilitas [7] rebus probe fluentibus, aliorum præsidio & tutela intelligitur: sin [8] proprium periculum increpuit, non hercule [9] lorica aut gladius in acie firmius munimentum, quam [10] reo & periclitanti [11] eloquentiæ præsidium simul & telum, quo propugnare pariter & incessere, [12] vel in judicio, sive in senatu, sive apud

ctura, à qua paullum quid mutabat Muretus: *ego enim quando te nunc arbitrum, &c.* Sed hoc male. Non ipsi venerat in mentem, *quatenus* hic esse *quoniam.* Acidalius.

1 *Sed & ipsum*] Lego, *sed id ipsum.* Rhenanus.

2 *Apud vos arguam*] Ita malo, quam *apud eos.* Lipsius. Muretus melius legit, *sed ipsum solum apud te eo arguam.* Melius, inquam, quam Lipsius, qui voluit, *apud vos.* Acidalius.

3 *Amittit studium*] Lego *omittit*, pro *amittit.* Rhenanus. *Omittit* rectius, etiam notaverat Muretus. *Acidalius.*

4 *Vel ad utilitatem fructuosius, vel ad dignitatem amplius*] Inter hæc subductum aliquid auctori temporum injuria revincitur ex fin. hujus & init. Cap. seq. Quæ me eo deduxerunt, ut animum adjicerem, ad huic succurrendum loco. Et fortasse me illud reperisse, quod pro lumine & tibicine esse huic Apri orationi possit, ut nulla parte labare aut defici videatur. denique tota integra, clara, manifesta sit. Suppleo itaque hanc lacunam iis, quæ ipse auctor paullo post suggerit, & lego, *vel ad utilitatem fructuosius, vel ad voluptatem honestius, vel ad dignitatem amplius &c.* Sententia certe & numerus orationis in his pro nobis facit. Accedit huic firmandæ conjecturæ, quod subjungitur initio Cap. seq. *Ad voluptatem oratoriæ eloquentiæ transeo.* statim ibid. *Quid enim dulcius libero & ingenuo animo & ad voluptates honestas nato, &c.* Ad voluptates honestas sive ad honestum & jucundum etiam dignitas pertinet nominisque celebritas. Igitur quamvis de iis separatim executurus videatur Aper; id tamen non apparet: sed hæc inter se involuta, ut satis intelligi tamen & movere possint, quippe quam maxime cognata proponit, commendat, inculcat, Observandum autem *notitiam* famam & nominis celebritatem huic esse auctori. Quod ne cui sit dubium, en exempla Cap. 11. & inf. *Et hodie si quod in nobis notitiæ ac nominis est, magis arbitror carminum quam orationum gloria partum.* Cap. 13. *Malo securum & secretum Virgilii secessum, in quo tamen neque apud divum Augustum gloria caruit neque apud populum Romanum notitia.* Cap. 36. *Tanto plus apud principes gratiæ plus auctoritatis apud patres, plus notitiæ ac nominis apud plebem parabat.* Reperies & apud Senec. Controv. 2. *Schultingius.*

5 *Factaque nostra*] Ita Rom. liber. Alii, *facta nostra.* Lipsius. Copulam *que* adjecit Lipsius ex Rom. codice. *Pichena.*

6 *Quid erit tutius*] *Utilius* potius sententia poscit, quanquam nec *tutius* damnat. quod tamen mihi male ex postrema hujus membri parte invectum huc videtur: *ipse securus licet velut quadam perpetua potentia ac potestate munitus.* Acidalius.

7 *Rebus probe fluentibus*] Distingue sic. *Cujus vis & util. rebus probe fluentibus, aliorum præsidio & tutela intelligitur: sin proprium per. inc. &c.* manifesto sensu. *Pithœus.* Recte Pithœus legit & distinguit, *rebus probe* (nec male, si *prospere*) *fluentibus, aliorum pr. & tutela. &c.* Lipsius. Livius VII. *Campanos quidem haud dubie magis nimio luxu fluentibus rebus mollitiaque sua, quam vi hostium victos esse.* Tacitus Annalium XV. *Nec præsentia prospere fluebant.* quomodo & hic legendum monuit Lipsius. *Schel.*

8 *Proprium periculum increpuit*] Alii libri *irrepat.* Sed hoc Farnesianum planissime verum est. Cicero in Catilin. *quicquid increpuerit, Catilinam timeri.* Livius: *unde si quid increpet terroris.* Lipsius.

9 *Non hercule loricæ gladius*] Posset etiam legi, *non hercule lorica aut gladius.* Rhenanus.

10 *Reo & periclitanti*] Fortassis etiam omissa copula scribendum, *quam reo periclitanti.* Acidalius.

11 *Eloquentiæ præsidium simul & telum*] Melius & concinnius scribas *eloquentia.* Sic eloquentia præsidium & telum dicitur, ut lorica & gladius munimentum. *Acidalius.*

Præsidium simul & telum, &c.] Cicero de oratore: *Quid autem tam necessarium, quam tenere semper arma, quibus vel tectus ipse esse possis vel provocare integros & te ulcisci lacessitus.* Schelius.

12 *Vel in judicio*] Mur. *sive in judicio.* Leve hoc, sed tamen rectius. *Acidalius.*

1 *Qui*

apud principem poſſis. Quid aliud infeſtis Patribus nuper Eprius Marcellus, quam eloquentiam ſuam oppoſuit? [1] qui accinctus & minax diſertam quidem ſed inexercitatam & ejuſmodi certaminum rudem [2] Helvidii ſapientiam eluſit. Plura de utilitate non dico, [3] cum præſertim minime contradicturum Maternum meum arbitrer.
Ad voluptatem oratoriæ eloquentiæ tranſeo, cujus jucunditas non [4] uno aliove mo- 6
mento, ſed omnibus prope diebus, & prope omnibus horis contingit. Quid enim dulcius libero & ingenuo animo, & ad voluptates honeſtas nato, quam videre plenam ſemper & frequentem domum concurſu ſplendidiſſimorum hominum? idque ſcire, non pecuniæ, non orbitati, neque officii alicujus adminiſtrationi, [5] ſed ſibi ipſi dari? illos quinimo [6] orbos & locupletes & potentes venire plerumque ad juvenem & pauperem, ut aut ſua aut amicorum diſcrimina commendent. Ullane tanta ingentium opum ac magnæ potentiæ voluptas, quam ſpectare [7] homines veteres, & ſenes [8] & totius urbis gratia ſubnixos, in ſumma omnium rerum abundantia [9] confitentes id quod optimum ſit ſe non habere? Jam vero qui togatorum comitatus & egreſſus! quæ in publico ſpecies! quæ in judiciis veneratio! quod gaudium conſurgendi aſſiſtendique inter tacentes, [10] in unum converſos! [11] coire populum, & circumfundi coram, & accipere affectum quemcumque orator induerit. Vulgata dicentium gaudia, & imperitorum quoque oculis [12] expoſita percenſeo. Illa ſecretio-

ra,

1 *Qui accinctus & minax*] Libentius legerem, *qua arrinctus & minax.* Urſinus. Lego, *qua.* Præceſſit, *eloquentiam ſuam oppoſuit.* Acidalius.

2 *Helvidii ſapientiam eluſit*] Hiſtoria eſt apud Tacitum 4. hiſt. cap. 6.[49] *Gronovius.*

3 *Cui parti minime contradicturum*] Ita vetus. Non tamen male vulgati, *cum præſertim minime, &c.* Lipſius. Mei codices, *cum præſertim.* In aliis etiam non male: *cui parti minime, &c.* Pichena. Præpoſuit Lipſius veterem hanc lectionem, *cui parti minime, &c.* vulgatæ, *cui præſertim.* Male. hæc verior & ſenſui ſtructuræque accommodatior. *Acidalius.* Præceps Acidalius male feciſſe Lipſium, ait, cum veterem Lectionem præpoſuit vulgatæ. Quod nos ei credimus haudquaquam, & multo ſuavius exquiſitiuſque cenſemus? *cui parti minime contradicturum Maternum meum arbitrer.* Infra. *Ne illi quidem parti ſermonis ejus repugno.* Gronovius.

4 *Uno aliove momento*] Forte, *alterove.* Infra cap. 9. *omnis illa laus intra unum aut alterum diem velut in herba vel flore percepta, ad nullam certam & ſolidam pervenit frugem.* Idem.

5 *Sed ſibi ipſi dari*] Malim, *tibi ipſi.* Idem.

6 *Orbos & locupletes & potentes*] Auxi è libro ſcripto. *Lipſius.* Vox *potentes* mihi ſuſpecta: cujus in loco requiritur aliquid de orborum ſenio, non potentia. Neque enim aliter ſibi membra orationis invicem convenerint. Opponit orbos & oratorem: quorum illi locupletes & ſenes, hic plerumque pauper & juvenis. Vide ergo, ſi ſcribendum in vicem τῦ *potentes*, *depontanos.* quomodo ſexagenarios & provectiores ætate vulgo appellabant. *Acidalius.*

7 *Homines veteres, & ſenes*] Non concoquo *homines veteres*: multo minus *veteres & ſenes* junctim. Quis enim paullo elegantior alterutro modo loquatur? Nec ſcio quid faciam, niſi ut ejiciam illam ipſam vocem *veteres*, quæ neſcio quomodo ſe huc inſinuavit. Nam mutari commode qui poſſit, non equidem ego video. Terentius tamen Eun. *hic eſt vetus, vietus, veternoſus ſenex.* Alia tamen ibi ratione. Et Tibullus: *In veteres eſto dura puella ſenes.* Et Plaut. Mercat. II, II. *Acherunticus ſenex, vetus, decrepitus.* Acidalius.

8 *Et totius orbis gratia*] Fuit cum legerem, *totius urbis*, vel *ipſius orbitatis gratia.* Amm. Marc. ut alios omittam: *Vilia omnia exiſtimant præter orbos & cœlibes, nec credi poteſt, qua obſequiorum diverſitate colantur homines ſine liberis Romæ.* Pithœus. Pithœus, *totius urbis.* probe. *Lipſius.*

9 *Confitentes id quod optimum ſit, ſe non habere*] Videtur dediſſe auctor: *id quod apud te ſit, ſe non habere.* Gronovius.

10 *In unum converſos*] Velim addi copulam hic, *& in unum.* Acidalius.

11 *Coire populum & circumfundi coram*] Deleo τὸ *&*, ſed & emendo, *circumfundi coronam.* Acidalius. Lego: *circumfundi coronam.* Silius.

Cernis ut armata circumfundare corona
Et vallet clauſos collectus miles in orbe.

Schelius.

12 *Expoſita percenſeo*] Bene ita liber. Antea, *parva cenſeo*, cum pernicie totius ſententiæ. *Lipſius.* Recte è libro ſcripſit Lipſius, *percenſeo*, cum vulgo eſſet *parva cenſeo.* Sed quæſo ſi ſententiam hoc pervertere videbat, quomodo non vidit idem facere illud quod ſequitur, *majora ſunt?* quod ab eodem corruptore manavit, ut alteri *parva* reſponderet. Miror hoc reliquiſſe, cum illud mutaret. Ego audacter & hoc deleo, ut totum ſic ſcribatur: *expoſita percenſeo: illa ſecret. & tantum ipſis orantibus*

nota,

ra, & tantum ipsis orantibus nota, majora sunt. Sive accuratam meditatamque affert orationem, est quoddam sicut ipsius dictionis, ita gaudii pondus & constantia. sive [1] novam & recentem curam non [2] sine aliqua trepidatione animi attulerit; ipsa sollicitudo commendat eventum, & lenocinatur voluptati. Sed [3] extemporalis audaciæ, atque ipsius temeritatis vel præcipua jucunditas est. [4] Nam ingenio quoque, sicut in agro, quamquam alia diu serantur atque elaborentur, gratiora tamen
7 quæ sua sponte nascuntur. Equidem ut [5] de me ipse fatear, non eum diem lætiorem egi, quo mihi latus clavus oblatus est, vel quo homo novus & in civitate minime favorabili natus, quæsturam, aut tribunatum, aut præturam accepi: quam eos quibus mihi pro mediocritate hujus quantulæcumque in dicendo facultatis, aut reum prospere defendere, aut apud centumviros caussam aliquam feliciter orare, aut apud principem ipsos illos libertos & procuratores principum tueri & defendere datur. [6] Tum mihi supra tribunatus & præturas & consulatus ascendere videor, [7] tum abire: quod si

nota. Sive accuratam, &c. Ubi quid subintelligendum, nemo tam cæcus, qui non videat. *Illa*, scilicet quæ jam recensebo. *Acidalius.*

1 *Novam & recentem curam*] Vox *curam* videtur supervacua. Intelligenda enim ex præcedentibus nova & recens oratio. Quanquam pro oratione aut quovis scripto *curam* dicerent. Tacitus. 3. Annal. *si effectis, in quæ tendi, plures ad curas vitam produxero.* Martialis I. epigr. 67. *Secreta quære carmina & rudes curas.* Epig. 108. *Condere victuras tentem per secula curas.* Sed hic quidem ea vox sententiæ loci non conveniat. Inest enim ei significatio laboris & industriæ cujusdam. At hic oratio intelligitur nova & subito diligentiusque facta. Opponitur enim superiori illi *accuratæ meditatæque* quam vocabat. Unde labor, ut, si non delendam, mutandam saltem vocem existimem & hunc scribendum in modum, *sive novam & recentem nec accuratam.* Dubie tamen hoc posuerim. *Idem.*

2 *Sine aliqua trepiditatione animi attulerit*] Reposui, *animi.* Nam vulgo minus recte, *animus.* Pichena. Pro *animus* legi melius potest & forte debet, *animi. Attulerit*, nempe orator. *Acidalius.*

3 *Extemporalis audaciæ atque ipsius temeritatis vel præcipua jucunditas est*] *Maximus studiorum fructus est, velut præmium quoddam amplissimum longi laboris, ex tempore dicendi facultas*, ut ait Fabius. Idem lib. x. cap. I. *Vivunt enim omnia & moventur, excipimusque nova illa velut nascentia cum favore ac sollicitudine. Nec fortuna modo judicii, sed etiam ipsorum, qui orant, periculo afficimur.* Idem. *Ad dicendum etiam pudor stimulos addit, & dicendorum expectata laus, mirumque videri potest, quod cum stilus secreto gaudeat atque omnes arbitros reformidet, extemporalis actio auditorum frequentia, ut miles congestu signorum, excitatur. Namque & difficiliorem cogitationem exprimit & expolit* (an *expellit?*) *dicendi necessitas & secundos impetus auget placendi cupido. Adeo præmium omnia spectant, ut eloquentia quoque, quamquam plurimam habeat in se voluptatis, maxime tamen præsenti fructu laudis opinionisque ducatur.* Schelius.

4 *Nam ingenio*] Insere, *nam in ingenio.* Acidalius.

5 *De me ipse fatear*] Sic Venetus. Vulgo, *de me ipso fatear.* Pichena.

6 *Tum mihi supra tribunatus &c.*] Vexatissimus locus. Hæret autem res & difficultas in his, *tum abire: quod si non in alio oritur.* Horum in prioribus aliquid desiderari credo, & legendum, *tum in cælum*, vel potius, *sublimis* (quod optimum sed minus notum Liv. I. cap. 12. tanto facilius perierit) *abire*, sequentia forte fuerint; *quod id scilicet non in alio moritur.* Bonis quæ in aliis moriuntur sunt præditi, qui gratia principis sola nituntur, nec quicquam in se habent, quo contemnere injurias fortunæ possint. vid. quæ præcedunt, item cap. 8. Atque ita porro sit emendandum, *nec enim codicillis datur, nec cum gratia venit.* Respicit eo connexio, quod mortalitas terrenis, æternitas cœlestibus maxime tribuenda videatur. Conjeci etiam, *quod scilicet non ab alio oritur.* ita in reliquis nihil mutandum. Quod mihi fit verisimillimum. Est autem observatu dignum, *in alio militare* Calpurn. Flaccum pro per alium dixisse, Declam. 24. *Schultingius.*

7 *Tum abire quod si non*] Hic locus valde corruptus est. Quid si interim legamus? *Tum habere quod in alvo oritur, nec c. d.* Pithœus. Corruptio clara, nec medicina hic à libro. Pithœus tentat, *Tum habere, quod non in alvo oritur.* quod capio haud satis. Anne *in albo* voluit dicere? & prætorum jus formulasque intellexit? Fortasse etiam, *quod scilicet* (ita enim illud, *si*, diducam & extendam) *non in atrio oritur.* Præcesserat enim de plena & splendenti domo, concursu salutantum. Rodolphi lectionem, sive conjectura est, non omitto, qui in prioribus verbis legit, *tum supra me abire.* Lipsius. *Tum abire, quod si non in alio oritur, &c.* Scilicet præ gaudio mihi videar terras relinquere. *Sublimi feriam sidera vertice.* At eloquentia si non paratur cura, sive labore, nequaquam codicillis vel gratia principum acquiri potest. lib. 3. Ann. *soli-*

si non in alio oritur, [1] nec in codicillis datur, nec cum gratia venit. [2] Quæ fama & laus cujusvis artis cum oratorum gloria comparanda est, qui non illustres in urbe solum apud negotiosos & rebus intentos, sed etiam apud juvenes & [3] adolescentes, quibus morum indoles est & bona spes sui? Quorum nomina prius parentes liberis suis ingerunt? quos sæpius vulgus imperitum, & tunicatus hic populus transeuntes nomine vocat, & digito demonstrat? Advenæ quoque & peregrini, jam in municipiis & coloniis suis auditos, cum primum urbem attigerunt, requirunt ac vultus agnoscere concupiscunt. Ausim contendere, Marcellum hunc Eprium de quo modog locutus sum, & Crispum Vibium (libentiûs enim [4] novis & recentibus quam remotis & oblitteratis exemplis utor) [5] non minus esse in extremis partibus terrarum,

quam

solitum paremque cæteris dicaturum, neque enim eloquentia fortuna discerni. Salinerius. Difficilis & varie tentatus locus. Jam primum Rodolphus, *tum supra me abire.* cui sequentia non cohærent. Deinde Pithœus. *Tum habere, quod non in alvo* (sive *albo*) *oritur.* Muretus etiam tentavit, sed non ultra progredi potuit, quam *tum habere.* Douza 1, 16. ad Petronium putavit sic farciri lacunam posse, *tum in cœlum abire.* quod nihilo magis hæret sequentibus, quam Rodolphianum. Lusi eamdem ego aleam: & nescio an plane felicius. Scribam aliqua sane cum licentia, *tum habere, quod non in tabulis diribitur.* ut ad suffragia in honorum petitionibus respiciat, & diribitorias tabellas. quod quadrat & cum præcedentibus & sequentibus. Dixit enim de tribunatibus, præturis, & consulatibus. *Acidalius.* Tentabam: *Tum habere quod non in alios congeritur* (vel *confertur:*) *nec in codicillis datur.* Ut infra: *Quia Vespasianus venerabilis senex & patientissimus veri bene intelligit cæteros quidem amicos suos niti iis, quæ ab ipso acceperint, quæque ipsi accumulare & in alios congerere promtum est; Marcellum autem & Crispum attulisse ad amicitiam suam, quod non à Principe acceperint nec accipi possit.* Possis etiam Pithœi conjecturam simpliciter interpretari. Nam pluris illa sunt, quæ ab alio non accepimus. Aristoteles lib. 3. de moribus, ait quod hoc à nobis ipsis habeamus atque adeo à primo ortu, quod abhorremus à vitiis, illud maximum esse ait & pulcherrimum καὶ ὃ παρ' ἑτέρου μὴ οἷόν τε λαβεῖν μηδὲ μαθεῖν. Idem Topicorum 3. magis concupiscendum esse dicit, quod ab alio accipi non possit, quam quod possit: καὶ ὃ μὴ ἔστι παρ' ἄλλου πορίσασθαι, ἢ ὃ ἔστι παρ' ἄλλου. *Schelius.* Legendum videtur: *tum habere, quod* (*si non in animo oritur*) *nec in codicillis.* Frequens etiamnum est pro *animo* scribi *aio.* Sed per codicillos intelligit principum literas, quibus administrationes mandabant. Tacitus in vita Agr. 40. *codicillos, quibus ei Syria dabatur.* Ejusmodi codicillorum in jure crebra mentio. *Freinshemius.*

1 *Nec in codicillis datur, nec cum gratia venit*] Solebat enim Princeps honores quibusdam largiri suo ex arbitrio & id in codicillis, de quo ritu erudite & diligenter Lipsius ad 13. Ann. quanquam trahere hanc dictionem etiam ad testamentales legationes possis, quæ in codicillis olim concipiebantur. Hæc, *cum gratia venit*, ad honorum impetrationem manifeste referenda etsi & illud ipsum scribi malim abjecto *cum: nec gratia venit.* elegantiore sensu & phrasi. *Acidalius.*

2 *Quæ fama & laus*] Desideratur transitiva particula (Forte, *Jam quæ fama, &c.*) vel quæ alia similis. Transit enim à voluptate oratoriæ ad dignitatem. quod sine tali aliqua particula nequit. *Idem.*

3 *Adolescentes quibus morum indoles est*] Romana editio, *quibus major indoles.* Lipsius. Muretus, *quibus modo & indoles est.* Atque & sane etiam in vulgatis libris. Ego aliter rectius non dico: *quibus* (forte &) *majorum indoles est, & bona spes sui.* Nam Sueton. Aug. 8. plane ad Taciti exemplum: *approbata etiam cito morum indole super itineris industriam.* Acidalius. Acidalius, *quibus & majorum indoles.* Nihil patior mutari. Plautus Trinummo: *Qui ipsus se contemnit, in eo est indoles industriæ.* Corn. Nepos in Eumene: *Fulgebat jam in adolescentulo indoles virtutis.* Justinus lib. 39. *in suorum quisque vestigia intentis magna indoles virtutis enituit.* Nam *mores* κατ' ἐξοχὴν boni mores. Ut apud Senecam *Periere mores.* Diximus in Observationibus. Itaque *morum indoles*, & *indoles virtutis* & *indoles industriæ* hic eadem res est. *Gronovius.*

Quibus morum indoles] Cicero & Livius *virtutum vitiorumque indolem* quidem dixerunt: haud perinde tamen placet, *quibus morum indoles*, nec ad hunc facit locum. Romana editio, *major indoles.* Suspicere legendum, *juvenes & adolescentes quibus majorum indoles & bona spes sui.* Schelius.

4 *Novis & recentibus*] In margine scripsi *notis.* Lipsius. Alii mallent *notis.* Ego non muto. Sic paulo supra dixit, *novam & recentem curam.* hist. 4. *donec nova & recentia jura, in vetustatem consuetudine vertantur.* & in hoc ipso libello sæpe invenias, *veterem & antiquum.* Pichena.

5 *Non minus esse*] Videtur legendum: *non minus notos esse, &c.* Cum in vulgatis desit verbum, *notos*, sine quo sententia stare non potest. *Ursinus.* Vox deest, quam à me repono: *non minus esse notos in extremis.* Lipsius. Quis etiam dicitur ibi esse ubi viget ejus gloria. *Salinerius.* Lipsius sensu probo. id enim velle ostendit quod præcessit. *Advenæ quoque & peregrini jam in municipiis & coloniis suis auditos*

 ditos

quam Capuæ aut Vercellis, ubi nati dicuntur. [1] nec hoc illis alterius ter millies [2] sestertium præstat, quamquam ad has ipsas opes possunt videri eloquentiæ beneficio venisse. Ipsa eloquentia, cujus numen & cœlestis vis multa quidem omnibus sæculis exempla edidit, ad quantam usque fortunam homines ingenii viribus pervenerint. Sed hæc, [3] ut supra dixi, proxima, & quæ non auditu cognoscenda sed oculis spectanda haberemus. Nam quo sordidius & abjectius nati sunt, quoque notabilior pau-

ditos cum primum urbem attigerunt, requirunt ac vultus agnoscere concupiscunt. Minus tamen audax fortasse fit: *Non minus nosci in extremis, &c.* Cicero in Oratore: *Ergo ex omnibus terris una Gallia communi non ardet incendio, in qua frueris ipse te, cum in Italia luce cognosceris, versarisque in optimorum civium vel flore vel robore.* Posses interpretari non incommodo τὸ *esse* de fama eorum; quod in extremis quoque terrarum partibus sint fama & gloria nominis sui. Siquidem *extremæ terrarum partes* opponerentur *Romæ*, id est, ei loco, in quo illi erant. At cum Capuæ & Vercellis, ubi præsentes non erant, opponatur obscurior & minus apta hæc locutio videretur. Infra. *Hoc studio non aliud in Civitate vel ad urbis famam pulchrius, vel ad totius imperii atque omnium gentium notitiam illustrius excogitari posse.* Ubi observa *urbis famam, imperii atque omnium gentium notitiam* non tantum significare famam, quam urbs habet, sed famam quam aliquis in urbe: *notitiam gentium* etiam dici innotescere gentibus; non tantum notitiam gentium habere. Utraque enim significatione hæc & similia multa usurpant Latini. Cicero in Pisonem. *Jamne vides bellua, jamne sentis quæ sit hominum querela frontis tuæ.* Schelius.

1 *Nec hoc illis alterius ter millies sestertium*] In morbo locus & defectu. Scribas & distinguas: *nec hoc illis alterius ter millies, alterius bis millies HS. præstat (quamquam ad has ipsas opes possunt videri eloquentiæ beneficio pervenisse) sed ipsa eloquentia. cujus numen &c.* Quæ addidi satis mihi certa sunt, numero tantum excepto. nam certe utriusque opes exprimere propositum habuit. Rodolphus scribebat, *nec hoc illis utriusque ter millies* HS. quod am plectar, si à libris. *Lipsius.* Id est, Eprii & Vibii: *alter* enim duos continet. Terent. Andr. *postquam amans accessit pretium pollicens Unus & item alter.* Ubi Donatus. Virgil. Æn. *Alter ab undecimo tum me jam ceperat annus.* & ibi Donatus. Quod unusquisque horum habuit ter millies sestertium: quæ summa post Senecam quasi præmium perfectæ eloquentiæ videbatur 14. ann. *Quæ sapientia, quibus philosophorum præceptis, intra quadriennium regiæ amicitiæ ter millies sestertium paravisset.* Cæterum *ter millies sestertium.* si credimus Budæo de Asse, nobis sunt septem milliones, & quingenta millia aureorum. Sed quàm immanis illa summa, qua Vespasianus remp. dixit egere Suet. 16. *professus quadringenties millies opus esse ut resp. stare posset.* Legerem, *quadragies.* Sed libri adversantur & insignis ille Jurisconsultus de re nummar. Dicamus igitur Vespasianum ὑπερβολικῶς locutum ad augendam inopiam fisci. *Salinerius.* Locum, qua potuit bene Lipsius restituit & distinxit: postrema pars adhuc non concinna satis. quæ ut rectius cum superioribus copuletur, totum locum distinctum & emendatum etiam alicubi à me adscribam: *Nec hoc illis alterius ter millies, alterius sestertium præstat, (quanquam &c. eloq. benef. pervenisse) sed ipsa eloquentia. cujus numen, &c. pervenerint: sed hæc, ut supra dixi, proxima* (noli probare cum Lipsio quod in vulgatis libris, *propria*) *& quæ non auditu cognoscenda, sed oculis spectanda habemus.* non *haberemus.* Illud alterum in excusis quibusdam etiam libris, & Mureti erat. atque ipse probasse videbatur. *Acidalius.* Obscurus & intricatus sensus, ni legas & distinguas. *Nec hoc illis ter millies sestertium præstat (quanquam ad has i. opes p. videri el. ben. venisse) sed ipsa eloquentia cujus, &c.* Freinshemius. Lipsius: in morbo locus & defectu, scribas & distinguas. *Nec hoc illis alterius ter millies, alterius bis millies* HS. Minus audax Rodolphi illud; *utriusque ter m.* HS. Schelius.

Nec hoc illis alterius] Scriptum antiquitus fuisse existimo: *nec hoc illis alterive ter millies sestertium præstat.* Velut incertus, ad eamne summam ambo venerint, ita loquitur tamen, ut utrumque virtute eloquentiæ prædivitem factum facile doceat. *Barthius* 44. Advers. 8. Forte, *Nec hoc illi aut alteri ter millies.* Schultingius.

2 *Sestertium præstat, quanquam ad has i. o. p. v. e. beneficio venisse: sed ipsa eloq.*] Sic distinguendus est hic locus. *Pithœus.*

3 *Sed hæc, ut supra dixi*] Totam periodum scripsi, uti in Farnesiano concepta. Non displiceat tamen è vulgatis libris, *propria*, pro, *proxima.* Lipsius. Nihil tamen aliud supra dixit, nisi hoc; *Quid aliud nuper infestis patribus Eprius Marcellus quam eloquentiam suam opposuit.* Et paulo ante hæc ipsa. *Libentius enim novis & recentibus quam remotis & oblitteratis exemplis utor.* Schelius.

Sed hæc, ut supra dixi, proxima] Id est, non remota ab oculis aut cognitione, sed obvia. quomodo ipse interpretatur auctor. Prudent. περὶ στεφάν. *Sed quia profunda non licet luctarier Ratione tecum, consulamus proxima.* Apul. in Apolog. *Nec tu, Claudi Maxime, nimis patiens vir es, & oppido proxima humanitate.* Declam. 13. Quintiliani Junioris. *Non est damnum id perdidisse, quod (ut proximo utar argumento) si habere voluero, emendum est?* Ita *proxima similitudo* obvia & cuivis nota. Quintilianus avus Decl. 329. Possum proferre & loca alia: sed hæc sufficiunt ad demonstrandum, temere Lips. *proxima* in *propria* mutatum voluisse. *Schultingius.*

1 An-

paupertas & [1] angustia rerum nascentes eos circumsteterunt; eo clariora & ad demonstrandam oratoriæ [2] eloquentiæ utilitatem illustriora exempla sunt. quod sine commendatione natalium, [3] sine substantia facultatum, neuter moribus egregius, alter habitu quoque corporis contemptus, per multos jam annos [4] potentissimi sunt civitatis, ac donec libuit principes fori; nunc principes in Cæsaris amicitia, agunt feruntque cuncta: atque ab ipso principe cum quadam reverentia diliguntur. Quia Vespasianus venerabilis senex & [5] patientissimus veri, bene intelligit, ceteros quidem amicos suos niti iis, quæ ab ipso acceperint, quæque ipsi accumulare, & in alios congerere promptum est: Marcellum autem & Crispum, attulisse ad amicitiam suam, quod non à principe acceperint, nec accipi possit. Minimum inter tot ac tanta locum obtinent [6] imagines, ac tituli & statuæ quæ neque ipsa tamen negliguntur: [7] tam hercule quam divitiæ & opes, quas facilius invenies [8] qui vituperet, quam fastidiat. His igitur & honoribus, & ornamentis, & facultatibus, refertas domos eorum videmus, qui se ab ineunte adolescentia caussis forensibus & oratorio studio dederunt. Nam carmina & versus, quibus totam vitam Maternus insumere optat (in- 9
de enim omnis fluxit oratio) neque dignitatem ullam auctoribus suis conciliant, neque utilitates alunt: voluptatem autem brevem, laudem inanem & infructuosam consequuntur. Licet hæc ipsa, & quæ deinde dicturus sum, aures tuæ, o Materne, respuant, [9] cui bono est si apud te Agamemnon aut Jason diserte loquitur? quis ideo domum defensus, & tibi obligatus redit? Quis Saleium nostrum egregium poëtam, vel (si hoc honorificentius est) præclarissimum vatem deducit, aut salutat, aut prosequitur? Nempe si amicus ejus, si propinquus, si denique ipse in aliquod negotium inciderit, [10] ad hunc Secundum recurret, aut ad te Materne, non quia poëta es, neque ut pro eo versus facias. hi enim Basso domi nascuntur, pulchri quidem & jucundi. quorum tamen hic exitus est, ut cum toto anno, per omnes dies, magna noctium parte, unum librum extudit & elucubravit, rogare ultro & ambire cogatur, ut sint qui dignentur audire: & ne id quidem gratis. nam & domum mutuatur,

1 *Angustia rerum*] Rom. editio, *angustiam ereptum.* ex quo Rodolphus, *angustia parentum.* ego, *angustiæ rerum.* Lipsius.

2 *Eloquentiæ utilitatem*] Non agit amplius de utilitate, sed jam de dignitate eloquentiæ. Scribam ergo *nobilitatem.* Acidalius.

3 *Sine substantia facultatum*] *Substantia* pro opibus medii ævi scriptoribus frequens. Nescio an à Græcis sumtum qui οὐσίας vocabulo facultates designant. quod tamen *essentiam* interpretatur Quintilianus. *Schelius.*

4 *Potentissimi sunt civitatis*] Rodolphus, *potentissimi in judiciis.* Lipsius.

5 *Patientissimus veri*] Quorsum hic prædicat in Vespasiano *veri patientiam?* In vulgatis olim *vir* est. Inde legam accommodatius ad sensum loci, *sapientissimus vir.* Acidalius.

6 *Imagines, ac tituli & statuæ*] Præclare liber. Vulgo erat, *imagines Attali & statuæ.* quis ingenio suo duce repperisset? *Lipsius.*

7 *Tam hercule, quam divitiæ & opes*] Id est, pari hercle modo, quo divitiæ & opes. Geminum est cap. 21. *tam hercule quam Brutum philosophiæ suæ relinquamus.* Non est autem temere illud *divitiæ & opes:* quamvis imperiti judicare possint ταυτολογίαν in his esse commissam. Jungit ita & Justin. 1, 7. & Flor. 3, 12. Plura complectitur vox *opes* quam *divitiæ.* Nam & *potentiam* denotat. Tacit. 12. Ann. 13. *Castellum insigne fama, quod postremo inter Darium atque Alexandrum prœlio Persarum illic opes conciderant.* Dictas autem *opes* volunt, quasi oves: quarum in multitudine & præstantia, ut & jumentorum, olim præcipuæ divitiæ & potentia. Igitur hac de causa Herculem incessisse cupido videtur μῆλα ἑσπερίδων rapiendi; ut & jumenta Geryonis. Hinc & Hesiod. ἔργ. 162. μῆλα Ὀιδιπόδαο pro regno ponit Oedipi; quem ad locum Moschopulus & Proclus videantur. Successit dein pecunia, etiam apud Hebræos, qui nummos nota ovium percussos habuisse videntur. Vide Belgas interpretes ad Genes. 33, 19. *Schultingius.*

8 *Qui vituperet, quam fastidiat*] Muretus *qui* inserit: *quam qui fastidiat.* Recte, sed & recte abesse potest. *Acidalius.*

9 *Cui bono est si apud te*] Sic optime quoque liber. Antea, *crebro etsi apud te.* Lipsius.

10 *Ad hunc Secundum recurret*] Puto, *decurret.* Justinus lib. 16. *iterato ad oraculum decurrunt.* Et,

Ad

tur, & [1] auditorium exstruit, & subsellia conducit, [2] & libellos dispergit: & ut beatissimus [3] recitationem ejus eventus prosequatur, omnis illa laus intra unum aut alterum diem, [4] velut in herba vel flore præcepta, ad nullam certam & solidam pervenit frugem: nec aut amicitiam inde refert, aut clientelam, aut mansurum in animo cujusquam beneficium, sed clamorem vagum, & voces inanes, & gaudium volucre. Laudavimus nuper ut miram & eximiam Vespasiani liberalitatem, quod quingenta sestertia Basso donasset. Pulchrum id quidem, indulgentiam Principis ingenio mereri; quanto tamen pulchrius, si ita res familiaris exigat, [5] se ipsum colere, suum genium propitiare, suam experiri liberalitatem? Adjice quod poëtis, [6] si modo dignum aliquid elaborare & efficere velint, relinquenda conversatio amicorum, & jucunditas urbis, deserenda cætera officia, utque ipsi dicunt, [7] *in nemora & lucos*, id est,

Ad Clearchum, *quem ipsi in exilium egerant*, *decurrunt.* Gronovius.

1 *Adjutorium exstruit*] Emendavi, *auditorium extruit.* De hoc ambitioso recitandi more, multa apud Plinium in epistolis. *Rhenanus.*

2 *Et libellos dispergit*] Scriptum aliquod récitaturi libellos spargere atque in publico proponere solebant, ut quam plurimos auditores ad diem prædictam convocarent: amicos autem per codicillos sive epistolas aut voce ipsa invitabant. Plinius lib. 3. epist. 18. *Pichena.*

3 *Recitationem*] Ita scribe. Antea, *recitationum.* Lipsius.

4 *Velut in herba vel flore præcepta*] *Percepta* est in editione Quintiliani Stoeriani: sed nihil mutandum. Sic enim passim boni auctores. Ovidius Fastorum IV. *Tosta sitit tellus præcipiturque seges.* Virgilius. *Si lac præceperit æstas.* Possis tamen etiam *præcerpta.* Schelius.

5 *Se ipsum colere*, *suum genium propitiare*] Auxi à libro, & partim correxi. Nam in illo erat, *suum ingenium propitiare.* pro quo sensus ipse facile suggessit *Genium.* Lipsius.

6 *Si dignum aliquid elaborare & efficere velint*] *Ego autem sicut in causis agendis efficere aliquid & eniti fortasse possum.* Quintilianus: *Ne perderem quæ jam effecta erant*, *per omnes difficultates animo me sustentavi.* Sic *efficere literas* est Quintiliano exprimere & perfecte reddere sonum earum. Lib. I. cap. XI. *In primis vitia si qua sunt oris emendet ut expressa sint verba*, *ut suis quæque literæ sonis enuntientur. Quarundam enim vel exilitate vel pinguedine nimis laboramus*, *quasdam velut acriores parum efficimus*, *& aliis non dissimilibus*, *sed quasi hebetioribus*, *permutamus.* Cicero: *ut virilis tua vox aliquid possit significare*, *quidnam effectura videatur.* Paulo aliter Quintilianus lib. VI. *Tum si qua minus fuerint effecta*, *iis*, *quæ levius adhuc adflicti cœperamus*, *imperitiæ aut fortunæ remittantur.* Ubi vitiata illa postrema nemo non videt: emendatio fortassis haud perinde facilis. Veniebat in mentem *injuriæ fortunæ.* Cicero de natura deorum lib. I. *Hortata est etiam ut me ad hæc conferrem animi ægritudo*, *fortunæ magna & gravi commota injuria.* Quam conjecturam ut nemini obtrudere pro vera velim, ita à sensu tamen fortassis non multum aberrat. quippe sibi tanta vi fortunæ perculso veniam dari postulat, si qua ingenium debilitatum sit; *injuriæ fortunæ remittantur*, ut dicimus: ignoscas occupationibus, &c. Adscribam sequentia, ut ibi saltem Quintilianum ab aliquo mendo purgem. *Quæ*, *si quid mediocrium alioqui nostro ingenio virium fuit*, *ut non extinxerit*, *debilitavit tamen. Sed vel propter hoc nos contumacius erigamus*, *quod illam ut perferre nobis difficile est*, *ita facile contemnere. Nihil enim sibi adversus me reliquit & infelicem quidem*, *sed certissimam tamen attulit ex his malis securitatem. Boni autem consulere nostrum laborem vel propter hoc certum est* (*Cæcum*, unde Muretus & Gulielmius *æquum.* Scribe, *æquorum est* vel *cæterorum est.* Nam filio scripserat, ut jam audiemus, in quo erudiendo duplex cura à Quintiliano postulabatur tanquam à parente & magistro. hujus respectu cæterorum esse ait boni consulere:) *quod in nullum jam proprium usum perseveramus*, *sed omnis hæc cura ad alienos*, *ut alienis utilis*, (*si modo quid utile scribimus:*) *spectat. Nos miseri sicut facultates patrimonii nostri*, *ita hoc opus*, *aliis præparavimus: aliis relinquemus.* ita scripsit; non *præparamus.* jam enim fato functo filio non poterat dicere se aliis præparare, aliis relicturum. Janus Gulielmus volebat *properabamus.* ait enim supra se festinasse metu mortalitatis suæ. Sed hoc minus quadrat in id, quod præcessit de facultatibus patrimonii. *Schelius.*

7 *In nemora & lucos*, *id est*, *solitudinem*, *recedendum*] Malim *secedendum* ut infra: *Secedit animus in loca pura atque innocentia*, *fruiturque sedibus sacris.* Item Quintilianus lib. X. c. 7. *Stabitne mutus & salutarem petentibus vocem statim*, *si non succurratur*, *perituris moras & secessum & silentium quæret*, *dum illic* (ita scribe. vulgo *illa:*) *verba fabricentur & memoriæ insidant & vox ac latus præparetur.* Noster: *Malo secretum & securum Virgilii secessum. Carmina secessum scribentis & otia quærunt.* Fabius lib. X. c. 5. *Ideoque mihi videtur M. Tullius tantum intulisse eloquentiæ lumen*, *quod in hos quoque studiorum secessus excurrit.* Corruptum hoc ipsum verbum apud Fabium in X. c. I. *Germanicum Augustum ab institutis stu-*

est, in solitudinem recedendum est. Nec opinio quidem & fama cui soli serviunt, 10
& quod unum esse pretium omnis sui laboris fatentur, æque poëtas quam oratores sequitur. quoniam [1] mediocres poëtas nemo novit, bonos pauci. Quando enim rarissimarum recitationum fama [2] in totam urbem penetrat? nedum ut per tot provincias innotescat. Quotusquisque cum ex Hispania vel Asia, [3] ne quid de Gallis nostris loquamur, in urbem venit, Saleium Bassum requirit? atque adeo [4] si quis requirit & semel vidit, transit & contentus est: ut si picturam aliquam vel statuam vidisset. Neque hunc meum sermonem sic accipi volo, tanquam eos quibus [5] natura sua oratorium ingenium denegavit, deterream à carminibus, si modo in hac studiorum parte oblectare otium & nomen inserere possunt famæ. ego vero omnem eloquentiam omnesque ejus partes sacras & venerabiles puto: nec solum cothurnum vestrum, aut heroici carminis sonum, sed lyricorum quoque jucunditatem, & elegorum lascivias, [6] & jamborum amaritudinem, epigrammatum lusus, & quamcumque aliam speciem eloquentia habeat, anteponendam ceteris aliarum artium studiis credo. sed tecum mihi Materne res est, [7] quod cum natura tua in ipsam arcem eloquentiæ ferat, errare mavis, & summa adeptus, in levioribus subsistis. Ut si in Græcia natus esses, ubi ludicras quoque artis exercere honestum est, ac tibi [8] Nicostrati robur ac vires dii dedissent,

studiis deflexit cura terrarum parumque diis visum est esse eum maximum poëtarum. Quid tamen iis ipsis ejus operibus in quæ donatus imperio (scribe *donato imperio*, ut monuit pridem, vel *natus imperio:*) *juvenis secesserat*, (ita enim legendum. vulgo *successerat:*) *sublimius, doctius, omnibus denique numeris præstantius? Recessus* tamen & *secessus* aliquando à veteribus confundi videntur, ut alibi ostendimus. Apud Tacitum historiarum primo, *repositus* etiam pro *sepositus:* ubi de Muciano. *Insignes amicitias juvenis ambitiose coluerat, mox attritis opibus lubrico statu, suspecta etiam Claudii iracundia, in secretum Asiæ repositus tam prope ab exule fuit quam postea à principe.* Lege inquam *sepositus*, ut fere in re simili dixit hoc ipso libro; *Specie legationis seposuit.* item, *Tanquam in insulam Scipio seponeretur.* Rursus, *Sepositus per eos dies Cornelius Dolabella in Coloniam Aquinatem.* lib. II. *In Coloniam Aquinatem sepositum ab Othone.* Suetonius: *Sepositus per causam legationis.* Idem.

1 *Mediocres poëtas nemo novit, bonos pauci*] Nemo mediocres poëtas novit, quia scil. nomen famamque non habent, atque illorum carmina nemo legit, boni autem pauci reperiuntur, ideo à paucis noscuntur ac leguntur. Horat. de arte poët.

——— *mediocribus esse poëtis,*
Non homines, non Dii, non concessere columnæ.

Pichena.

2 *In totam urbem penetrat? nedum*] Restitui, cum in scripto esset, *penetrat medium:* in vulgatis, *metrum.* Lipsius.

3 *Ne quid de Gallis nostris loquamur*] *Galliis* magis placet. *Schultingius.*

4 *Si quis requirit & semel vidit*] Lego, *ut semel vidit*, id est, postquam. *Acidalius.*

5 *Natura sua oratorum ingenium denegavit*] Sive adeo, *oratorium.* Idem.

6 *Et jamborum amaritudinem, epigrammatum*] Insere copulam, *& epigramm.* Idem.

7 *Quod cum natura tua in arcem eloquentiæ ferat, errare mavis*] Lucretius:

Munita tenere
Edita doctrina, sapientum templa serena.
Despicere unde alios quirent passimque videre
Errare atque viam palantes quærere veri.

Sed cum addat noster, *Et summa adeptus in levioribus subsistis*, dubito anne fuerit: *hærere mavis.* Suetonius Augusto. *Circa libidines hæsit, postea quoque ut ferunt, ad vitiandas virgines promior quæ sibi undique etiam ab uxore conquirerentur.*

Quicquid apud duræ cessatum est mœnia Trojæ
Hectoris Æneæque manu victoria Grajum,
Hæsit, & in decimum vestigia rettulit annum.

Cicero Acad. Quæst. IV. *Ad quamcunque sunt disciplinam quasi tempestate delati, ad eam tanquam ad saxum adhærescunt.* Quintilianus: *Atque plerosque videas hærentes circa singula, & dum inveniunt & dum inventa ponderant ac dimetiuntur.* Schelius.

Eloquentiæ ferat, errare mavis & summa adeptus] Credam melius: *eloquentiæ te ferat, errare mavis & summa adepturus.* Eadem criminatio supra: *Quod natus ad eloquentiam virilem & oratoriam, qua parare simul & tueri amicitias, adsciscere nationes, complecti provincias possit, omittit studium, quo &c.* Acidal.

8 *Nicostrati robur*] De quo Quintilianus lib. 2. cap. 9. *At si fuerit, qui docebitur, ille, quem adolescentes senem vidimus, Nicostratus: omnibus in eo docendi partibus similiter utetur, efficietque illum, qualis hic fuit, luctando pugnandoque (quo utroque certamine iisdem diebus coronabatur) invictum.* Quod ipsum suadet de Quintiliano libelli hujus auctore. Ac de Nicostrato palæstrita etiam Pausanias in Eliacis *Lipsius.*

dediſſent, non paterer [1] immanes illos & ad pugnam natos lacertos, levitate jaculi
aut jactu diſci vaneſcere: ſic nunc te ab auditoriis & theatris, in forum & ad cauſ-
ſas, & ad vera prœlia voco. cum præſertim ne ad id quidem confugere poſſis, quod
pleriſque patrocinatur, tamquam minus [2] obnoxium ſit offendere poëtarum quam
oratorum ſtudium. Effervеſcit enim vis pulcherrimæ naturæ tuæ, nec pro amico
aliquo, ſed quod periculoſius eſt, pro Catone offendis. nec excuſatur offenſa neceſ-
ſitudine officii, aut fide advocationis, aut fortuitæ & ſubitæ dictionis impetu: me-
ditatus videris elegiſſe perſonam notabilem, & cum auctoritate dicturam. [3] Sentio
quid reſponderi poſſit. [4] hinc ingentis ex his aſſenſus, hinc in ipſis auditoriis præci-
pue laudari, & mox omnium ſermonibus ferri. Tolle igitur quietis & ſecuritatis ex-
cuſationem, cum tibi ſumas adverſarium ſuperiorem. nobis ſatis ſit privatas & noſtri
ſæculi controverſias tueri, [5] in quibus expreſſis ſi quando neceſſe ſit pro periclitante
11 amico potentiorum aures offendere, & probata ſit fides, & libertas excuſata. Quæ
cum dixiſſet Aper acrius, ut ſolebat, & [6] intento ore: remiſſus & ſubridens Mater-
nus, [7] Paravi, inquit, me non minus diu accuſare oratores, quam [8] Aper lau-
dat.

1 *Immanes illos & ad pugnam natos*] Ex veteribus addidi copulam, quæ in vulgatis exciderat. *Pichena.* Velim ſane addi copulam, *immanes illos & ad pugnam, &c.* Acidalius.

2 *Obnoxium ſit offendere*] Neſcio quid in hac lectione inconcinnum: nec dubito, quin auctor ſcripſerit: *obnoxium ſit offenſæ.* Acidalius.

3 *Sentio quid reſponderi poſſit*] Hic locus aſteriſco mihi indigere videtur. *Pithœus.* Defectum odoror & aſteriſcum poni velim, ante verbum *hinc*, Lipſius. Defectum hic Lipſius cenſet. Ego vero ſupereſſe etiam aliquid cenſeam, *ex his.* Nam quid hoc ſibi vult, cum jam dixerit *hinc.* Sed bene habet. Neque deeſt, neque ſupereſt quidquam. Ex hoc ipſo quod ſuperfluere videtur, explendum, quod deſiderari manifeſtum eſt. Muta, *exiſtere*, & ſcribe: *hinc ingentes exiſtere aſſenſus, &c.* Nec diſſimulo ſic & Muretum conjeciſſe. *Acidalius.*

4 *Hic ingentis ex his aſſenſus, hinc in ipſis*] Pro, *ingentes*, ἰυφωνίως ergo. Callide jugulat Aper quæ Maternus, ut potiora, in ſui defenſionem præmiſſurus erat: ſcil. quietem & ſecuritatem. dices, ajo, eo te Catonem elegiſſe, quod inde major tibi gloria, & aſſenſus: eſto, ſed ubi quæſo tua illa quies, quam toties jactas; eriſne ſecurus offenſis auribus Imperatoris? τὸ *aſſenſus* hic non reſpectu elegantiæ carminum, nam id ſupra jam dictum: *& ut beatiſſimus recitationum ejus eventus proſequatur, omnis illa laus intra unum aut alterum diem velut in herba vel flore præcepta.* Sed reſpectu principis, quem in Catone intra ordinem redigebat, unde magnus aſſenſus omnium auditorum. *Tolle igitur quietis & ſecuritatis excuſationem, cum tibi ſumas adverſarium ſuperiorem, nobis ſatis ſit privatas & noſtri ſeculi controverſias tueri.* quod de aſſenſu adverſus principem dixi fallax conjectura non eſt, ſi hæc ſaltem percurras, quæ eadem tempeſtate geſta ſunt 4. hiſt. *Ubi ad Helv. Priſcum prætorem deſignatum ventum, promſit ſententiam ut honorificam in bonum principem, falſa aberant, & ſtudiis ſenatus attollebantur; iſque dies illi præcipuus, magnæ offenſæ initium & magnæ gloriæ fuit.* Salinerius. Pithœus & Lipſius locum hunc aſteriſco notant quaſi detectum, ſed nulla ni fallor cauſa. Scribe. *Hic ingentes excitari aſſenſus, hic in ipſis, &c.* Plinius epiſt. IV. *Diſponit qui nuntient ſibi quem aſſenſum, quos clamores excitarim.* Poſſis etiam: *hinc ingentes exiſtere aſſenſus.* Schelius.

Hinc ingentis ex his aſſenſus] Placet Acidalii *exiſtere.* Sed quod ſequitur mirum eſt neminem notaſſe ſcribendum: *hæc in ipſis auditoriis præcipue laudari, & mox omnium ſermonibus ferri.* Gronovius. Senſus dilucidior, *hinc ingentem eſſe his aſſenſum*, &c. Reſpondere tu potes, ſi perſonæ ſint notabiles & cum auctoritate dicturæ, per quas potentes perſtringantur, & offendantur; hinc tragœdiis tuis majorem applauſum, aſſenſum, & comprobationem eſſe. Sed tu proin tolle quietis & ſecuritatis excuſationem &c. Ita aſteriſco, quem poſitum hic Pithœus velit, & Lipſius, nullo ſit opus. *Schultingius.*

5 *In quibus expreſſis ſi quando neceſſe ſit.* Pro his verbis fortaſſe: *in quibus expreſſit ſi quando neceſſitas.* Lipſius. Vocem *expreſſis* non capio ſatis, nec quid ea faciam, ſcio. *Acidalius.* Aſſentior Lipſio legenti *neceſſitas expreſſit.* Fabius l. x. c. VII. *Namque & difficiliorem cogitationem exprimit & expellit dicendi neceſſitas.* c. II. *Paravi*, inquit, *me non minus diu accuſare oratores quam Aper laudat.* Lipſius, *Laudare.* Scripſerim: *Laudavit.* Schelius. Lego, *in quibus & profeſſis* (quod tibi nunc, Materne, quotidianum, nec ſine ſummo tuo periculo) *ſi quando neceſſe ſit* &c. *Schultingius.*

6 *Intento ore*] Dubito an potius, *intentior.* Acidalius.

7 *Paravi, inquit, me* &c.] Accommodatius ad ſenſum, *Paraveram, inquit, me, non minus diu accuſare oratores, quam Aper laudaret.* Schultingius.

8 *Aper laudat*] Forte, *laudavit*, vel *laudare.* Nec tamen quidquam fere intereſt. *Acidalius.*

dat. Fore enim arbitrabar, ut à laudatione eorum digressus detrectaret poëtas, atque carminum studium [1] prosterneret: arte quadam mitigavit, concedendo his qui caussas agere non possent, ut versus facerent. Ego autem sicut in caussis agendis [2] efficere aliquid & eniti fortasse possum, ita recitatione tragœdiarum [3] ingredi famam auspicatus sum, [4] tum quidem cum in Nerone [5] improbam & studiorum quoque sacra profanantem vaticinii potentiam fregi: & [6] hodie si quid [7] in nobis notitiæ ac nominis est, magis arbitror carminum quam orationum gloria partum. ac jam me sejungere à forensi labore constitui, nec comitatus istos & egressus aut [8] frequentiam salutationum concupisco: non magis [9] quam æra & imagines, quæ etiam me nolente in domum meam irruperunt. Nam [10] statum cujusque ac securitatem melius innocentia tueor quam eloquentia. nec vereor, ne mihi umquam verba in senatu nisi pro alterius discrimine facienda sint. [11] Nemora vero, & luci, & secretum [12] ipsum

1 *Prosterneret arte quadam*] Leviter hæc hiant, quæ ita facile sarcias, *prosterneret*. id arte *quadam mitig.* Ceterum *detractaret* hoc significatu etiam infra: *Nunc detractasse nominatim antiquos auctores contentus.* Item: *plures hodie reperies, qui Ciceronis gloriam, quam Virgilii detractent.* Alias *obtrectare* pro eodem vulgatius. Item hic infra: *Nam quod invicem se obtrectaverunt.* Et Tacit. 1. Ann. *Non obtrectari à se urbanas excubias.* Idem.

2 *Efficere aliquid & eniti*] Cicero divinatione in Q. Cæcilium. *in quo ego quid eniti aut efficere possim.* Schelius.

3 *Ingredi famam*] Tacitus. *Primas dominandi spes in arduo ubi sis ingressus adesse studia & ministros.* Idem.

Ingredi famam auspicatus sum] Sufficeret, *famam ingressus sum.* Sed in *auspicium*, & *auspicari* est quiddam vulgo non notum. Exempla id ostendunt. Justin. 26, 12. de Gallis. *Conjuges & liberos suos trucidant, auspicia belli parricidio incipientes.* Lib. 27. init. *Mortuo Syriæ rege Antiocho, cum in locum ejus filius Seleucus successisset, hortante matre Laudice, quæ prohibere debuerat, auspicia regni a parricidio cœpit.* Vulgo esset, regnum incepit, vel auspicatus est a parricidio. Sueton. in Calig. non minus notabili ratione c. 54. *Nec alia de causa videtur eo die, quo periit, pervigilium indixisse, quam ut initium in scenam prodeundi licentia temporis auspicaretur.* Schultingius.

4 *Tum quidem cum in Nerone*] Corruptus hic locus, si ullus alius hoc in Dialogo. Lego, duces verorum verborum quantum conjicio, superstites secutus litteras, *& tum quidem, cum in Nerone improbam, & summorum quoque sacra profanantem vatum impotentiam fugi* vel *fugimus.* Summorum sacra vatum profanavit, dum nimium vulgat, aut ad turpia transfert. Suet. Ner. cap. 38. Improba impotentia, quod ingenio & eruditione florentes poëtas afflixit; quod de Lucio Annæo Seneca, & Lucano notum est. add. Tacit. 14, 52. *Idem.*

5 *Improbam & studiorum quoque sacra profanantem vaticinii*] Scribendum, *cum in Nerone improbatam & studiorum quoque sacra profanantem Vatinii potentiam fregi*, diximus 3. Observ. 4. *Gronovius.*

6 *Hodie si quid*] Rom. addit copulam, *& hodie* recte. *Lipsius.*

7 *In nobis*] Detrahe præpositionem *in.* Acidalius.

8 *Et frequentiam salutationum*] Nescio an scripserit, *salutantium?* supra Aper: *Quid enim dulcius libero & ingenuo animo & ad voluptates honestas nato quam videre plenam semper & frequentem domum concursu splendidissimorum hominum?* Schelius.

9 *Quam æra & imagines*] Lege; *Quam illa æra, &c.* Acidalius.

10 *Statum cujusque ac securitatem*] Malo, *statum huc usque.* De se loquitur: & respondet illi parti Aprinæ orationis, quæ eloquentiam telum esse voluit ad pericula omnia propulsanda. *Lipsius.* Vulgo. *tueor.* Ideo Lipsius corrigendum censuit, *huc usque* pro *cujusque.* Mihi levior mutatio visa, *tuetur*, & sententia fortasse expeditior. ut *innocentia*, & *eloquentia*, sint primo casu. *Pichena.* Respondent his, quid erit tutius, quam eam exercere artem, qua semper armatus præsidium amicis, opem alienis, salutem periclitantibus. Maternus oratores sui temporis acerbe perstringit, qui toti delationibus vacabant. Ego, ait, qui diu ab eloquentia oratoria desuevi, plus hominibus consulo mea innocentia, id est, dum neminem defero, quam oratores isti, quorum eloquentia tot illustres viros pessundedit. *Salinerius.* Lipsius *statum huc usque*, quod non displicet. Ipse conjeceram, *statum quoque ac securitatem*; quod magis profluere videtur. *Schultingius.*

11 *Nemora vero & luci & secretum ipsum tantam mihi afferunt voluptatem*] Quintilianus lib. x. c. III. *Secretum atque liberum arbitris locum & quam altissimum silentium scribentibus maxime convenire nemo dubitaverit. Non tamen protinus audiendi, qui credunt aptissima in hoc nemora sylvasque quod illa loci libertas locorumque amœnitas sublimem animum & beatiorem spiritum parent.* (reponendum *pariant.*) Cicero de orat. 2. *Ea* (res & sententiæ) *vi sua verba parient, quæ semper satis ornata mihi quidem videri solent, si ejusmodi sunt, ut ea res ipsa peperisse videatur. Mihi certe jucundus hic magis quam studiorum hortator* vide-

ipſum quod Aper increpabat, tantam mihi afferunt voluptatem, ut inter præcipuos carminum fructus numerem, quod nec in ſtrepitu, nec ſedente ante oſtium litigatore, nec inter ſordes ac lacrymas reorum componuntur: ſed ſecedit animus in loca pura atque innocentia, fruiturque ſedibus ſacris. Hæc eloquentiæ primordia, hæc penetralia: [1] hoc primum habitu cultuque commoda mortalibus, in illa caſta & nullis contacta vitiis pectora influxit. ſic oracula loquebantur. [2] Nam lucroſæ hujus [3] & ſanguinantis eloquentiæ uſus, recens, & malis moribus natus, atque, ut tu dicebas Aper, *in locum teli* repertus. Ceterum felix illud, &, ut more noſtro loquar,

aureum

videtur eſſe ſeceſſus. Et mox. *Quare ſylvarum amœnitas & præterlabentia flumina & inſpirantes ramis arborum auræ volucrumque cantus & ipſa late circumſpiciendi libertas ad ſe trahunt, ut mihi remittere potius voluptas iſta videatur cogitationem quam intendere.* Schelius.

1 *Hoc primum habitu cultuque commoda mortalibus*] *Commoda* non ſatis aptum. Et ex altera lectione *commodata*, facillimum emendare *commendata*, ut cenſuit & Muretus. *Acidalius.* Forte rectius *commodata.* Vult eloquentiam etiam homini cœlitus utendam datam. *Freinshemius.* Adſcribitur in margine Lipſ. *commodata*, vel, *comta.* lege, *commendata.* Fab. l. 8. c. 3. *Cultu atque ornatu ſe quoque commendat qui dicit.* Idem l. 1. c. 6. *Vetera majeſtas quædam & ut ſic dixerim religio commendat.* Infra noſter: *Ipſos quoque nervos rubor tegit, ac decor commendat:* & *habitum* & *cultum* etiam Tacitus conjungit Annalium 1. *quædam de habitu cultuque & inſtitutis ejus jecerat.* & 11. *Cultu habituque ejus lenibus verbis perſtricto.* Et Statius. *Cœli prædiſcere morem Cura ſit & patrios cultus habituſque locorum.* Merito autem dixit, hoc primum habitu cultuque commendatam mortalibus eloquentiam, cum apud ignotos eoſque quibus ſatis nota non ſunt, commendatione egeant virtus & præclaræ dotes, non autem apud eos quibus penitus perſpectæ. Martialis.

Hoc ſatis eſt: alios commendet epiſtola. peccat
Qui commendandum ſe putat eſſe ſuis.

Barthius legit, *ſe putat eſſe ſibi.* Eſt quidem in eo acumen. Plinius Tacito: *Commendas mihi Julium Naſonem candidatum. Naſonem mihi? quid ſi me ipſum.* Ego tamen in hoc loco correctionem iſtam recipiendam vix arbitror: quantumvis ſpecie ingenii blandiri videatur. Primum enim non dixerat Julium alterum ſe: quod videtur debuiſſe dicere quo acumen iſtud vim haberet. Sed Marcus *avero jubet.* Deinde qui ſe ſibi commendat, is non tam peccat, quam errat, quam ineptam & abſurdam & minime neceſſariam rem facit. At qui ſe putat apud ſuos commendandum, is lædit quodam modo jus officii, & cum dubitet de amici erga ſe voluntate, peccat. Hunc ſenſum veriorem arbitror. *Cultus* autem (quem Græci Κόσμον appellant.) Ariſtoteles etiam Poëtas primos auctores facit dicitque eos commoviſſe orationem. Ariſtoteles Rhet. 3. Ἤρξαντο μὲν οὖν κινῆσαι τὸ πρῶτον, ὥσπερ πέφυκεν, οἱ ποιηταί. Quem imitatus eſt Plutarchus Solone: ἀρχομένων δὲ τῶν περὶ τὸν Θέσπιν ἤδη τὴν τραγῳδίαν κινεῖν. Commotam Hiſtoriam Cicero eodem ſenſu dixit in Bruto verbis Theophraſti: de Herodoto & Thucydide: *Alter enim ſine ullis ſalebris quaſi ſedatus amnis fluit, alter incitatior fertur & de bellicis rebus canit etiam quodam modo bellicum: primiſque ab his Hiſtoria commota eſt, ut auderet uberius, quam ſuperiores, & ornatius dicere.* Hic noſter infra, *novis eloquentiæ itineribus opus eſſe cum vulgata & domeſtica in faſtidio ſint: externa & nova homines admirentur.* Διὸ δεῖ; inquit Ariſtoteles, ποιεῖν ξένην τὴν διάλεκτον. Θαυμασταὶ γὰρ τῶν ἀπόντων εἰσίν. *Schelius.* Scribe, *Hic primum habitu cultuque commoda mortalibus.* Mox etiam lege, *hic* (in locis iſtis ſecretis) *oracula loquebantur.* Schultingius.

2 *Nam lucroſæ hujus & ſanguinantis eloquentiæ uſus malis moribus natus*] Malos oratores, qui ſubito divites evaſerunt, ſacrilegis & ſycophantis jungit Ariſtophanes Pluto.

Ἕτεροι δ' ἐπλούτουν ἱερόσυλοι ῥήτορες.
Καὶ συκοφάνται καὶ πονηροί.

Demoſthenes ipſe ὧν οἱ μὲν ἐκ πτωχῶν πλούσιοι γεγόνασι, οἱ δὲ ἐξ ἀδόξων ἔντιμοι. ἔνιοι δὲ τὰς ἰδίας οἰκίας τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων σεμνοτέρας εἰσὶ κατεσκευασμένοι, ὅσῳ δὲ τὰ τῆς πόλεως ἐλάττω γέγονε, τοσούτῳ τὰ τούτων ηὔξηται. Sed hæc in potentes ſi dicantur, Calumniæ ſunt, his quidem moribus, quantumvis vera ſint, καὶ οἱ μὲν λῃσταί, αὐτοὶ δὲ αὐτοὺς πορισὰς καλοῦσι νῦν, ut de ſuo ævo ſcribit Philoſophus in tertio Rhetor. *Idem.*

3 *Et ſanguinantis eloquentiæ*] Fortaſſe, *& ſaginantis*, uti ad commodum lucrumve hæc tantum referat. Nam *ſanguinare* probum quidem verbum, ſed non aliud quam ſanguinem emittere. *Artus ſanguinantes*, *vulnera ſanguinantia*, in Quintiliani declamationibus mihi lecta. Quæ ſignificatio parum hic apta, ſi ad accuſationes & ſanguiſugam illa eloquentiam reſpexit. *Lipſius.* Tela ſanguinantia latinum eſt: ut uſus eloquentiæ telum dicitur. *Atque ut dicebas Aper, in locum teli repertus.* Et; *quam reo periclitanti eloquentia præſidium ſimul, & telum.* Cur igitur ſanguinaris eloquentia non vocabitur, per quam tot proceres lacerati ſunt? *Salinerius.* Ad Lipſii mentem parum apta alterius vocis ſignificatio. Ita eſt. Sed non ad ſanguiſugam eloquentiam auctor ea voce reſpexit, ſed prœliatricem: quia, ut & ſupra dixerat, & hic repetit, *in uſum teli reperta eſſet.* Quo reſpectu aptiſſima ad

ſenſum

aureum sæculum, & oratorum & criminum inops, [1] poëtis & vatibus abundat, qui bene facta canerent, non qui male admissa defenderent. Nec ullis [2] aut gloria major, aut augustior honor: primum apud deos, quorum proferre responsa & interesse epulis ferebantur: [3] deinde apud illos diis genitos sacrosque reges, inter quos neminem caussidicorum, sed Orphea ac Linum, ac si introspicere altius velis, ipsum Apollinem accepimus. vel [4] si hæc fabulosa nimis & composita videntur, illud certe mihi [5] concedis, Aper, non minorem honorem Homero quam Demostheni apud posteros: nec angustioribus terminis famam Euripidis, aut Sophoclis, quam Lysiæ aut Hyperidis includi. [6] plures hodie reperies qui Ciceronis gloriam, quam Virgilii detrectent. Nec ullus Asinii aut Messallæ liber tam illustris est, quam [7] Medea Ovidii, aut Varii Thyestes. Ac ne fortunam quidem vatum [8] & illud felix contubernium, 13
comparare timuerim cum inquieta & anxia oratorum vita. licet illos certamina & pericula sua ad consulatus evexerint: malo securum & secretum VIRGILII secessum, in quo tamen neque apud divum Augustum gratia caruit, neque apud populum Romanum notitia. Testes Augusti epistolæ, testis ipse populus, qui auditis in theatro versibus Virgilii, surrexit universus, & forte præsentem spectantemque Virgilium veneratus est, sic quasi Augustum. Ne nostris quidem temporibus, Secundus Pomponius Afro Domitio, vel dignitate vitæ, vel perpetuitate famæ cesserit. Nam Crispus & Marcellus, ad quorum exempla me vocas, quid habent in hac præsenti fortuna concupiscendum? an quod timent? an quod timentur? quod cum cottidie aliquid rogentur, [9] hi quibus præstant indignantur? [10] quod alligati cum adulatione, nec

sensum vox, nec quidquam immutandum. *Acidalius.* Quid si, *sanguine manantis?* quæ *Visceribus miserorum & sanguine vescitur atro.* Schultingius.

1 *Poëtis & vatibus abundat, qui bene facta canerent*] Manifeste legendum *abundabat.* Sicque Muretus. *Acidalius.* Quintilianus lib. 1. cap. 10. *Timagenes auctor est, omnium in literis studiorum antiquissimam Musicen extitisse & testimonio sunt clarissimi poëtæ, apud quos inter regalia convivia laudes heroum ac deorum ad citharam canebantur.* Schelius.

2 *Aut gloria major*] E vestigiis scripturæ priscæ restitui. Nam Farnesianus: *aut gloria more.* Vulgati plane turbant. *Lipsius.*

3 *Deinde apud illos diis genitos sacrosque Reges inter quos neminem causidicorum sed Linum*] Quintilianus: *Orpheus & Linus, quorum utrumque diis genitum, alterum vero quod rudes quoque & agrestes animos admiratione mulceret, non feras modo, sed saxa etiam silvasque duxisse posteritatis memoriæ traditum est.* Schelius.

4 *Si hæc fabulosa & composita*] Tacitus Agricola. *Sive verum illud, sive ex ingenio principis fictum & compositum est.* Fabius: *Nam illa, quæ curam fatentur, ficta & composita etiam videri volunt:* ubi tamen nescio an verius sit, *facta.* Cicero in Bruto. *Sed ut intellectum est, quantam vim haberet accurata & facta quodammodo oratio.* Idem in oratore: *Omitto Isocratem discipulosque ejus Ephorum & Naucratem quanquam orationis faciendæ auctores locupletissimi.* Idem.

5 *Concedis Aper*] Sive *concedes.* Acidalius.

6 *Plures hodie reperies*] Videatur deesse particula, *Quin plures hodie reperias.* Quanquam & sic satis integrum vulgatum. *Idem.*

7 *Medea Ovidii, aut Varii*] Deest antiquo illud, *aut Varii.* Lipsius.

8 *Et illud felix contubernium*] Aut vitium hic aut lacuna. Cogitabam, *& illud secum contubernium.* Ex Horatio, *Tecum habita.* Explicat mox *securum & secretum secessum.* Cicero ad Curionem: *tecum loquere: te adhibe in consilium: te audi, tibi obtempera.* Gronovius. *Sedens contubernium* malim. i. e. otiosum, ut interpretabantur causidici. Just. 31, 3. add. Torrent. ad Suet. Jul. cap. 2. de voce *desidere.* Subjungit propterea, *de inquieta & anxia oratorum vita.* tanquam re opposita. *Schultingius.*

9 *Hi quibus præstant, indignantur.*] Inepte & falso. Negationem adde, *hi quibus non præstant.* Etsi abesse alterum membrum sentio periodo plenæ. *Lipsius.* Maternus ardenter incubuerat in carminum defensionem. vix dum finierat Maternus concitatus, & velut instinctus. unde mirum in modum extenuat & deducit illa. Quid enim tutius, quam eam exercere artem qua semper armatus præsidium amicis, opem alienis, salutem periclitantibus. homines qui à Prisco & à Marcello aliquid petunt, ingratum & irritum id omne habent, quod ab iis profectum est, quæ res acerba in vita hominum: quid enim miserius, quam beneficiis inimicos sibi parare? modo & eos inter beatos recensere. *Salinerius.* Scribe, *His, quibus præstant.* Importunam enim molestiam impudentiamque qua extor-

nec imperantibus umquam satis servi videntur, nec nobis satis liberi? Quæ hæc summa eorum potentia est? tantum posse liberti solent. Me vero *dulces*, ut Virgilius ait, *Musæ*, remotum à sollicitudinibus, & curis, & necessitate cottidie aliquid contra animum faciendi, in illa sacra illosque fontes ferant: nec insanum ultra & lubricum forum famamque pallentem trepidus experiar. non me fremitus salutantium, nec anhelans libertus excitet: nec incertus futuri, testamentum pro pignore scribam: nec plus habeam, quam quod possim cui velim relinquere, [1] quandocumque fatalis & meus dies veniet. statuarque tumulo non mœstus & atrox, sed hilaris & co-
14 ronatus: & pro memoria mei [2] nec consulat quisquam nec roget. Vixdum finierat Maternus concitatus & velut instinctus, [3] cum Vipsanius Messalla cubiculum ejus [4] ingressus est, suspicatusque ex ipsa intentione singulorum, altiorem inter eos esse sermonem: *Num parum* tempestivus, inquit, interveni; secretum consilium & caussæ

torquentur ab invitis beneficia, indigitari probant sequentia. *Me vero dulces, ut Virgilius ait, musæ remotum ac solicitudinis & curis & necessitate cotidie aliquid contra animum faciendi, &c.* Quippe τὰς χάριτας ἀχαρίστως χαριζόμενοι, ποιοῦντες μὲν εὖ, ἀηδῶς δὲ τοῖς φίλοις ὑπουργοῦντες ut ait Isocrates. *Schelius.* Fallitur Lipsius. Significat enim quod Florus de Cæsare lib. 4. cap. 2. *Clementiam principis vicit invidia, gravisque erat liberis ipsa beneficiorum potentia.* Cicero pro Sulla: *quam multi summi homines & ornatissimi & nostri & equestris ordinis, quorum pro salute se hic Sullæ obligavit! Quos ego nominarem: neque enim ipsi nolunt & huic animo gratissimo adsunt: sed quia majus est beneficium, quam posse debet civis civi dare, ideo à vobis peto, ut, quod potuit, tempori tribuatis: quod fecit, ipsi.* Cato apud Plutarchum: οὐ βούλομαι τῷ τυράννῳ χάριν ἔχειν, ὑπὲρ ὧν παρανομεῖ. παρανομεῖ δὲ σώζων, ὡς κύριος, ὧν αὐτῷ δεσπόζων οὐδὲν προσῆκεν. *Gronovius.* Lipsius, *non præstant.* quod sensu non est incommodum. simili ratione mihi natum erat, *quibus præstant minus, indignantur.* Illud quoque venit in mentem, forte *his, quibus præstant indignantur*, rescribendum esse. *Quibus præstant*, id est, quorum caussa id faciunt, quod rogantur, aut facere se fingunt. Ut *præstare* ad speciem quoque & venditationem istorum gratia apud principem valentium pertineat. Indignantur vero, quia etiam inter beneficia animum gerunt infensum. Quare sequatur, *Me vero dulces, (ut Virgilius ait) Musæ remotum a sollicitudinibus & curis & necessitate quotidie aliquid contra animum faciendi in illa sacra illosque fontes ferant.* Quod tamen & ad posterius membrum potest referri. *Schultingius.*

10 *Quod alligati cum adulatione*] Hæc quoque fœde depravata. Legebam autem, *omnium adulationi.* quanquam & *adulatione* possit retineri antiqua loquendi ratione. Quintil. Declam. 298. *Mihi rus paternum erga labores gratissimum non frugalitate tantum suffecturum, sed & delectatione, si coleretur.* Declam. etiam 332. fin. *Neque ego nunc divitias peto, paupertate consuevi: frugaliter vivere scio.* Quibus locis demonstratur facile, sine dubitatione mutandum nihil esse in Declamat. 306. ubi olim erat, *consuevit frugalitate: sine marito diu vixit.* & hoc loco *adulatione* retineri posse. Illud *alligati* autem præclare expositum a Donato ad Terentii Adelph. 5, 3. versum 58. *Eo pacto prorsum illic alligaris filium.* Ubi sic habet: *Aliquis vero* (sic malim pro *quis*) *dicitur alligari ad aliquid, sine quo esse non possit.* Quod patet egregie loco Quintilian. in Declam. 1. *Ad solum se alligat destituta cæcitas* (nam hanc vocem inserendam existimo) *mœrorem.* Sed potest etiam hoc in loco nostri *humili adulationi* fuisse: quod facile præferam. *Idem.*

1 *Quandocunque fatalis & meus dies veniet*] C. Severus.

Fusique per herbam,
Hic meus est, dixere, dies.

Schelius.

2 *Nec consulat quisquam nec roget*] Consulat vates, roget principem. Quid ita? quia crebrum, ut memoria damnaretur defunctorum, id est, tituli, imagines, honores. *Lipsius.* Malim, *consulat*, id est, referat ad senatum: quem his rebus interponebant ipsi principes. §. 3. Inst. de jud. *Cujus pœna animæ amissionem sustinet, & memoria rei etiam post mortem damnatur.* Lapis. *M. Annaeo. Lucano. Cordubensi. beneficio. Neronis. fama. servata.* Artemidorus Oneirocrit. 1. 5. ὡς μηδὲ ἀποθανὼν ἔχειν ὄνομα. τούτους γὰρ μόνους ἐν νεκρῶν δείπνοις οὐ καλοῦσιν οἱ προσήκοντες. *Gronovius.*

3 *Tum Urbanus*] Castigavi, *quum Urbanus.* Lipsius. In v. c. est *Vibanius Messalla.* Sed fortasse, *Vibianus*, scribendum. *Ursinus.* Legebatur antea, *Urbanus Messalla.* At vetus, *Vibanius.* è quo pronum reddere viro celebri gentile nomen, *Vipsanius Messalla.* Lipsius. Frater Reguli, de quo Tacitus Histor. III. *Legioni tribunus Vipsanius Messala præerat claris majoribus, egregius ipse, & qui solus ad id bellum bonas artes attulisset.* & 4. *Magnam eo die pietatis eloquentiæque famam Vipsanius Messala adeptus est, nondum Senatoria ætate, ausus pro fratre Regulo deprecari.* Schelius.

4 *Ingressus est, suspicatusque*] Possis, & sic forte rectius, delere illud *est.* Acidalius.

1 Poë-

ſæ alicujus meditationem tractantibus? *Minime*, minime, inquit Secundus, atque adeo vellem maturius interveniſſes. delectaſſet enim te & Apri noſtri accuratiſſimus ſermo, cum Maternum ut omne ingenium ac ſtudium ſuum ad cauſſas agendas converteret, exhortatus eſt: & Materni pro carminibus ſuis læta, utque poëtas defendi decebat, audentior, [1] poëtarum quam oratorum ſimilior oratio. *Me vero*, inquit, & ſermo ipſe infinita voluptate affeciſſet, atque id ipſum delectat, quod vos [2] viri optimi & temporum noſtrorum oratores, non forenſibus tantum negotiis, & declamatorio ſtudio ingenia veſtra exercetis, ſed ejuſmodi etiam diſputationes adjungitis, quæ & [3] ingenium alunt, & eruditionis & litterarum jucundiſſimum oblectamentum, cum vobis qui illa diſputatis afferunt: tum etiam his ad quorum aures pervenerint. Itaque hercule non minus probari video in te, Secunde, quod Julii Aſiatici vitam componendo, ſpem hominibus feciſti [4] plurium ejuſmodi librorum, quam in Apro quod nondum à ſcholaſticis controverſiis receſſit; & otium ſuum mavult novorum rhetorum more, quam veterum oratorum conſumere. Tum Aper, *Non deſinis*, Meſſalla, vetera tantum & antiqua mirari, noſtrorum autem temporum ſtudia irridere atque contemnere. Nam hunc tuum ſermonem ſæpe excepi, cum oblitus & tuæ & [5] fratris tui eloquentiæ, neminem hoc tempore [6] oratorem eſſe contenderes. Atque id eo credo audacius, quod maligni in iis opinionem non verebaris, cum eam gloriam quam tibi alii concedunt, ipſe tibi denegares. [7] *Neque illius*, inquit, ſermonis mei pœnitentiam ago; neque aut Secundum, aut Maternum, aut te ipſum

Aper,

1 *Poëtarum quam oratorum*] Scribo, *audentior, poëtarumque quam oratorum ſimilior oratio.* Gronovius.

2 *Viri optimi & optimi temporum*] Ita videtur legendum, cum in vulgatis deſit alterum, *optimi*, à librario non repetitum. *Urſinus.* Languet ſenſus: quem roboro traductione vocis, *optimi. viri & temporum noſtrorum oratores optimi.* Niſi placeat magis cum Mureto vocem eandem geminare; *viri optimi & optimi temporum* &c. Sententia quidem alterutrum deſiderat, cui non diſſimilis iſta ad finem: *credite optimi & in quantum opus eſt diſertiſſimi viri.* Acidalius.

3 *Ingenium alunt, & eruditionis*] Malim, *& eruditionem.* Rhenanus. Placet cum Rodolpho, *ingenium alunt & eruditionis & litterarum.* Lipſius. Quod Lipſius ex Rodolpho ita reſtituit, nonnihil juvatur à Veneto, qui habet, *eruditiones.* confuſe vulgo, *& eruditionem: & litterarum.* Pichena. Non diſplicet mihi, quod Lipſio placet cum Rodolpho. Magis tamen placeat meum, *ingenium alunt eruditione, & litterarum jucun. oblect. afferunt.* Acidal.

4 *Plurium ejuſmodi librorum*] Ita ſcripſimus pro *plurimum.* Rhenanus.

5 *Fratris tui eloquentiæ*] Quis hic Meſſallæ frater? puto Regulum intellegi, illum qui cum Plinio vixit & floruit lingua magis quam vita laudatus. Suſpicor ex Tacito in Hiſt. *Magnam eo die pietatis eloquentiæque famam Vipſanius Meſſalla adeptus eſt, nondum Senatoria ætate, auſus pro fratre Aquilio Regulo deprecari.* Lipſius.

6 *Oratorem eſſe contenderet*] Expreſſi ſcripturam veterem, quæ tamen ipſa fortaſſis mutila, & ſcribendum: *contenderes parem antiquis.* Aut ſi inſeri vocem diſplicet: *contenderes. Atque id eo credo audacius.* Lipſius. Correctio ex Lipſio. Vulgo, *Antiquis eo credo audacius.* In qua lectione nullus fere ſenſus. *Pichena.* Ex contextu prodit, *favebas, at in iis*, id eſt, invenis, quæ ad eam rem faciebas. Cæterum malignus Meſſalla non videbatur, quod ſe quoque antiquis deteriorem ducebat. *Salinerius.* Dupliciter hic divinat Lipſius. Prius ſane mihi non placeat. Nec altera conjectura ſatis placet, etſi ad ſenſum quidem idonea. Neſcio tamen, quomodo oratio & ſimplicior & gratior abſque tali additione, *atque id.* Mihique pœne perſuaſi, delendam plane turbatricem vocem *antiquis*, quæ & unde irrepſerit, videor prope inveniſſe. Addiderat aliquis imperitus ad ea verba, *in iis*, gloſſam ineptam, *antiquis.* ea poſtea ſuperiori lineæ ineptius ab alio imperito inſerta. Et quidem illa ipſa verba, *in iis*, nullus ego capio. Quos enim vult dicere? aut quos nominavit, de quibus nunc intelligat? Corrupta profecto judico, & eorum loco ſcribendum, *judicis*, eleganti & facili mutatione. ut jam totus locus ſic purgatus videatur: *cum neminem hoc tempore oratorem eſſe contenderes: eo credo audacius, quod maligni judicis opinionem non verebaris.* Acidalius.

7 *Neque illius*] In exemplari Italico ad hunc locum adſcriptum fuit. *Eadem verba ſunt Petronii.* Et ſane quædam ſunt initio Satyrici Petroniani quæ hujus diſputationis locis aliquot valde conſentanea ſunt. *Pithœus.*

1 So-

Aper, (quamquam interdum in contrarium diſputes) aliter ſentire credo. Ac velim impetratum ab aliquo veſtrum, ut cauſſas hujus infinitæ differentiæ ſcrutetur ac reddat, quas mecum ipſe plerumque conquiro. & quod quibuſdam [1] ſolatio eſt, mihi auget quæſtionem, quia video etiam Grajis accidiſſe, [2] ut longius abſit Æſchine & Demoſthene Sacerdos iſte Nicetes, & ſi quis alius Epheſum vel Mitylenas [3] contentus ſcholaſticorum clamoribus quatit, quam [4] Afer aut Africanus aut vos ipſi à Cice-
16 rone aut Aſinio receſſiſtis. *Magnam*, inquit Secundus, & dignam tractatu quæſtionem moviſti: ſed quis eam juſtius explicaverit quam tu, ad cujus ſummam eruditionem & præſtantiſſimum ingenium cura quoque & meditatio acceſſit? Et Meſſalla, *Aperiam* inquit, cogitationes meas, ſi illud à vobis ante impetravero, ut vos quoque ſermonem hunc noſtrum adjuvetis. *Pro duobus*, inquit Maternus, promitto. nam & ego & Secundus exſequemur partes, quas intellexerimus te non tam omiſiſſe quam nobis reliquiſſe. Aprum enim ſolere diſſentire, & tu paullo ante dixiſti, & ipſe ſatis manifeſtus eſt jamdudum in contrarium accingi. nec æquo animo perferre hanc noſtram pro antiquorum laude concordiam. *Non enim*, inquit Aper, [5] inauditum & indefenſum ſæculum noſtrum patiar hac veſtra conſpiratione damnari. Sed hoc primum interrogabo, quos vocetis *antiquos*, quam oratorum ætatem [6] ſignatione iſta determinetis? Ego enim cum audio antiquos, quoſdam veteres & olim natos intelligo, ac mihi verſantur ante oculos Ulyſſes & Neſtor, quorum ætas mille fere & CC. annis ſeculum noſtrum antecedit: vos autem Demoſthenem & Hyperidem profertis, quos ſatis conſtat Philippi & Alexandri temporibus floruiſſe: ita tamen ut utrique ſuperſtites eſſent. Ex quo apparet, [7] non multo plures quam CCCC annos intereſſe inter

1 *Solatio eſt*] Lege, *ſolutio*. Acidalius.

2 *Ut longius abſit Æſchines & Demoſthenes ſacerdos iſte enitet*] Tres poſtremæ dictiones indubie portenta ſunt mendarum. Quid ſi legas, *ut longius abſit Æſchine ac Demoſthene Doſitheus, & ſi quis alius Eph. vel Mityl, &c.* Nam fieri poteſt ut *Doſitheus* aliquis orator apud Græcos eo tempore vixerit quo conditum eſt hoc opuſculum. Comparat itaque veterem Æſchinem & recentem Doſitheum, ſi vera conjectura eſt, aut ſimilem alium. nam hujus mihi in mentem venit. Sillabas iſtarum dictionum rimanti. Id tamen exempli cauſa putetur dictum. *Rhenanus*. Vere & ἐυςόχως emendavi. *Sacerdos iſte Nicetes*. Cum in libris eſſet, *ſacerdos iſte enitet*. Nicetes ſacerdos declamator nobilis eo ævo. Plinius lib. 6. epiſt. audiſſe eum fatetur. *Erat non ſtudioſorum tantum: verum etiam ſtudiorum amantiſſimus, ac prope quotidie ad audiendos quos tunc ego frequentabam Quinctilianum & Sacerdotem Nicetem ventitabat.* Exſtat Philoſtrati Lemnii de hoc Nicete in Vitis Sophiſtarum elogium, de quo Pithœus nos monuit. Nominat & Seneca pater lib. IX. Cont. II. *Nec Julio nec alii contigiſſe ſuo* (ſcribam *nec Vibio, nec alii contigiſſe ſcio*) *quam apud Græcos Nicetæ, apud Romanos Latroni, ut à diſcipulis non audiri deſiderarent.* Et eodem lib. Cont. ult. Nicetes egregie dixit in eodem loco. *Lipſius*. Sic legit doctiſſ. & elegantiſſimus Lipſius ex Plinio, cujus conjecturam magis confirmat Philoſtrati Lemnii de Nicete elogium in vitis ſophiſtarum; cujus indicium Neveleto meo debeo. *Pithœus*. In Senecæ loco legendum: *nec ulli alii contigiſſe ſcio*. Similis locus apud Senecam Cont. 3. præf. *Hi non tantum diſertiſſimis viris, quos paullo ante retuli, ſed etiam Ciceroni Caſtium ſuum præferrent, niſi lapides timerent.* Acidalius.

3 *Contentus ſcholaſticorum clamoribus*] Legerim, *continuis ſcholaſticorum clamoribus*. Freinshemius.

Contentis ſcholaſticorum clamoribus] Ita eſt in editione Pithœana. at Lipſiana ut & Freinshemiana, *contentus*: ut numquam ſcilicet ultra iſta Nicetes progrediatur, ducatve diſcipulos. Quid ſi *contentioſis* ſcribatur. *Schultingius*.

4 *Afer*] Intellige Domitium Afrum præſtantiſſimum oratorem ſed tum recentem. *Rhenanus*.

5 *Inauditum & indefenſum*] Tac. I. Hiſt. 6. *Inauditi atque indefenſi, tanquam innocentes perierant.* Schultingius.

6 *Significatione iſta determinetis?*] Rom. edit. *ſignatione*. Lipſius. Repoſui ex veteribus vocem, *ſignatione*, quæ mutata erat in *ſignificatione*. Sic inferius: *neminem nominabo, genus hominum ſignaſſe contentus*. Pichena.

7 *Non multo plures quam trecentos*] Omnino legendum: *quam* CCCC. *annos*. Anno imperii Veſpaſiani ſexto habitus hic ſermo: hoc eſt, anno U. C. 828. Is incidit in annum quartum Olympiadis 213. At mortuus Demoſthenes primo Olympiadis 214. Numerus rotundus à morte Demoſthenis quadringenti anni ab ævo, quo floruit, *non multo plures*,

inter nostram & Demosthenis ætatem. quod spatium temporis, si ad infirmitatem corporum nostrorum referas, fortasse longum videatur: si ad naturam sæculorum & respectum hujus immensi ævi, perquam breve, & in proximo est. Nam si, sicut Cicero in Hortensio scribit, *is est magnus & verus annus, quo eadem positio cœli siderumque*, [1] *quæ cum maxime est, rursum exsistet*, [2] *isque annus horum quos vocamus annorum* [3] *XII MDCCCLIV complectitur*; incipit Demosthenes vester quem vos veterem & antiquum fingitis, [4] non solum anno quo nos, sed fere eodem mense exstitisse. Sed transeo ad Latinos oratores, in quibus non Menenium ut puto Agrippam, 17
qui potest videri antiquus, nostrorum temporum disertis anteponere soletis: sed Ciceronem, & Cæsarem, & Cœlium, & Calvum, & Brutum, & Asinium, & Messallam. quos quidem cur antiquis temporibus potius adscribatis quam nostris, non video. nam ut de Cicerone ipso loquar, *Hirtio* nempe *& Pansa consulibus*, ut Tiro libertus ejus scripsit, [5] *VII Idus Decemb. occisus est*, quo anno divus Augustus in locum Pansæ & Hirtii se & Q. Pedium Coss. suffecit. statue VI. & L. annos, quibus mox divus Augustus rempublicam rexit: adjice Tiberii tres & viginti, & prope quadriennium Caii, ac bis quaternos denos Claudii & Neronis annos, atque ipsum Galbæ & Othonis, & [6] Vitellii unum annum, [7] ac sextam jam felicis hujus principatus stationem, qua Vespasianus rempublicam fovet, C. & XX. anni ab interitu Ciceronis in hunc diem colliguntur, unius hominis ætas. Nam ipse ego in Britannia vidi senem,

res, ut ait. *Mercerus.* In margine addidi cccc. verius. *Lipsius.* Falso antea, ccc. *annos.* Veriori calculo id observavit Mercerus ex historia. Et Cicero, qui ante centum & viginti annos obierat, lib. 2. de divin. *Demosthenes quidem, qui abhinc annis prope trecentis fuit.* Pichena.

1 *Quæ cum maxime est*] Cicero de natura deorum secundo. *Quarum* (stellarum) *ex disparibus motionibus magnum annum mathematici nominaverunt: qui tum efficitur, cum Solis & Lunæ & quinque errantium ad eandem inter se comparitionem confectis omnium spatiis est facta conversio.* Schelius.

2 *Isque annus horum nos vocamus*] Lego, *isque annus horum quos vocamus ann. X. complectitur.* Rhenanus.

3 XII D CCC LIV.] Variat hic numerus in exemplaribus. Servii in illud I. Æneid. *Triginta magnos.* Et lib. 3. *Interea magnum.* itemque apud Censorinum in Illustri volumine de die natali ad Q. Cerellium Macrob. commen. in Somn. Scipionis. & Jul. Firmicum l. I. Mathes. *Pithœus.*

4 *Non solum anno quo nos, sed fere eodem mense*] Quin potius ex analogia, *Non solum mense quo nos, sed fere eodem die.* Idem. Imo ex analogia, inquit Pithœus, *non solum quo nos, sed fere eodem die.* Ego non mutem. *Lipsius.* Ex his colligo, quæ hic proposita fuit sententia, proxime ad eam accessisse, quam Censorinus de Die Natali cap. 18. Aretæ Dyrrachino tribuit, qui annum hunc magnum statuebat annorum nostrorum 5552. ut credam levi mutatione in his ponendum IV M IↃ CCC LIV. Ita nihil superfit, quod repugnet computationi propositæ, & fere eodem mense anni magni vixerit Aristoteles, quo hi ipsi, quos 400. annis vulgaribus antecessit. *Schultingius.*

5 *VII. Idus Decemb.*] Ant. Augustinus legebat, VII. *Idus Octobris.* In vulgatis autem deest illud, *Octobris.* Ursinus. In Farnesiano tantum erat, *Septimo Idus*, spatio tamen alteri voci relicto, quam non temere ex historia addidi. *Lipsius.*

6 *Vitellii unum annum*] Ex turbis vulgatarum editionum in voce *unum*, suspiceris addititiam ipsam esse; & glossam illius præcedentis *ipsum*: quæ sola integrum unum annum exprimit eleganter. quamquam nec ineleganter altera adjungitur. *Acidalius.*

7 *Ac sextam jam felicis hujus principatus stationem*] Duo in hoc loco non vulgaria: primum quod stationem, quæ pro ipso actu imperandi solet accipi, & totum tempus imperii sæpe designare, hic pro uno imperii anno accipiatur: deinde quod sextam stationem vel sextum annum pro sex annis: ut, *adde sextum annum*, fit, adde sex annos. an scripserat? *atque ipsum Galbæ & Othonis & Vitellii unum annum:* (intellige, adjice:) *ac sex jam*, tam *felicis hujus principatus stationem, qua Vespasianus rempublicam fovet.* sex jam scil. annos *tam felicis:* id est, valde felicis, felicissimi. Nota & frequenti Latinis locutione, ut *Quis desiderio sit pudor aut modus. Tam chari capitis? &c.* Sed nihil tamen mutaverim. *Schelius.* Conjeceram primum *ac sex jam inter felicis hujus principatus stationem.* Vell. 2. fin. Suet. Claud. 38. Sed nec sic satisfacit. Quare, ut omnia satis essent liquida, nec temporum, quæ subjicitur ratio ulla in parte repugnaret, præferendum judicavi, *secutam jam felicis hujus principatus stationem &c.*

nem, qui [1] se fateretur *& pugnæ interfuisse*, *qua Cæsarem inferentem arma Britanniæ*, *arcere litoribus*, *& pellere aggressi sunt*. Ita si eum qui armatus C. Cæsari restitit, vel captivitas, vel voluntas, vel fatum aliquod in urbem pertraxisset, idem Cæsarem ipsum & Ciceronem audire potuit, & nostris quoque actionibus interesse. Proximo quidem congiario ipsi vidistis plerosque senes, qui se à divo quoque Augusto semel atque iterum accepisse congiarium narrabant. ex quo colligi potest, & Corvinum ab illis & Asinium audiri potuisse. Nam Corvinus in medium usque Augusti principatum, Asinius pæne ad extremum duravit. [2] Nec dividatis sæculum, & antiquos ac veteres vocetis oratores, quos eorumdem hominum aures agnoscere ac velut conjungere & co-
18 pulare potuerunt. Hæc ideo prædixi, ut si qua ex horum oratorum fama gloriaque, laus temporibus adquiritur, eandem docerem in medio sitam, & propiorem nobis [3] quam Ser. Galbæ, C. Carboni, quosque alios antiquos merito vocaremus. Sunt enim horridi, & impoliti, & rudes, & informes: [4] & quos utinam imitatus non esset Calvus vester aut Cœlius, aut ipse Cicero. Agere enim fortius jam & audentius volo, si illud ante prædixero, mutari cum temporibus formas & genera dicendi. Sicut Catoni seni comparatus C. Gracchus plenior & uberior; sic Graccho politior & ornatior Crassus: sic utroque distinctior & urbanior & altior Cicero: Cicerone mitior Corvinus & dulcior, & in verbis magis elaboratus. Nec quæro quis disertissimus: hoc interim probasse contentus sum, non esse unum eloquentiæ vultum, sed in illis quoque quos vocatis antiquos, plures species deprehendi; nec statim deterius esse quod diversum est: vitio autem malignitatis humanæ vetera semper in laude, præsentia in fastidio esse. [5] Num dubitamus inventos, qui pro Catone Appium Cæcum magis mirarentur? Satis constat [6] nec Ciceroni quidem obtrectatores defuisse, quibus [7] inflatus & tumens, nec satis pressus, supra modum exsultans & superfluens, & [8] parum Atticus videretur. Legisti utique & [9] Calvi, & Bruti, ad Ciceronem missas epistolas. ex quibus facile est deprehendere, Calvum quidem Ciceroni visum [10] exsanguem, & attri-

&c. Ita quadrabit magis etiam quod sequitur, *in hunc diem*. Tempus notum exprimere non curavit. *Schultingius*.

1 *Se fateretur & pugnæ interfuisse*] Lego: *ei pugnæ*. Et Muretus. *Acidalius*.

2 *Nec dividatis seculum*] Clarior & expressior erit conclusio hæc, si *ne* scribas, & cum superioribus alia interpunctione velut nectas: *Asinius pæne ad extremum duravit: ne dividatis seculum*. Acidalius.

3 *Quam Ser. Galbæ, Cajo Carboni*] Si sequentia cap. 25. adhibeamus, hoc loco non improbabimus, *Ser. Galbæ, Cajo Lælio & Carboni*. Schultingius.

4 *Et quos utinam imitatus non esset*] Dele? & fac! Ceterum Muretus notaverat uberiorem lectionem: *& quos utinam ne in illa parte imitatus esset*. nescio de ingenio an è libro: sed unde, unde, ma le. repetitæ voces ex simili inferiore loco: *nec quenquam adeo antiquarium puto, ut Cœlium ex ea parte laudet, qua antiquus est*. Acidalius.

5 *Num dubitamus inventos*] Muretus, *Numnam*: quia vulgo, *Nam non*. Ego de hoc non laboro: magis ut sequens membrum cum hoc ipso nectam. Nam multo videtur oratio concinnior, si scribas in hunc modum: *Num dubitamus inventos, qui pro Catone App. Cæcum magis mirarentur, cum satis constet, nec* &c. *Idem*.

6 *Nec Ciceroni quidem*] Scribe: *Satis constat ne Ciceroni quidem obtrectatores defuisse*. Gronovius.

7 *Inflatus & tumens nec satis pressus, &c.*] Statim ait Ciceronem à Calvo quidem male audivisse *tanquam solutum & enervem*, à Bruto autem, ut ipsius verbis utar, *tanquam fractum & elumbem*. Infra. *Otiosus circa excessus dicitur*. Quintilianus. *Quem tamen suorum temporum homines incessere audebant, ut tumidiorem, & Asianum, & redundantem, & in repetitionibus nimium, & in salibus aliquando frigidum, & in compositione fractum, exultantem, & pæne, quod procul absit, viro molliorem*. Schelius.

8 *Parum antiquus*] Videtur legendum, *parum Atticus*. Ursinus. Legam, *parum Atticus*. quod Ciceroni etiam objectum vivo: & (cur negemus?) in quibusdam ejus scriptis vere. *Lipsius*. Vulgo, *parum antiquus*. Pichena.

9 *Calvi & Bruti ad Ciceronem*] Ex iisdem Fabius hausit lib. 12. *Neque ipse Ciceroni Demosthenes videatur satis esse perfectus, nec Cicero Bruto Calvoque, qui certe compositionem ipsius etiam apud ipsum reprehendunt*. Adde sequentia. *Lipsius*.

10 *Exsanguem & attritum*] *Aridum* elegantius. cap. seq. *Quidquid aliud aridissimis Hermagoræ & Apollo-*

attritum, [1] Brutum autem otiosum atque disjunctum. Rursumque Ciceronem a Calvo quidem male audivisse, tamquam *solutum & enervem*: a Bruto autem, ut ipsius verbis utar, [2] tamquam *fractum atque elumbem*. Si me interroges, omnes mihi videntur verum dixisse. Sed mox ad singulos veniam, [3] nunc mihi cum universis negotium est. Nam quatenus antiquorum admiratores hunc velut terminum anti- 19
quitatis constituere solent, quem usque [4] ad Cassium Severum faciunt, quem primum affirmant flexisse ab illa [5] vetere, atque dicendi via directa: non infirmitate ingenii, nec inscitia litterarum, transtulisse se ad id dicendi genus contendo, [6] sed judicio

pollodori libris præcipitur. Schultingius.

1 *Brutum vero otiosum atque disjunctum*] Fortasse, *odiosum*: id est adfectatione quadam & asperitate dictionis molestum. Nam ex reliquiis epistolæ unius aut alterius, nihil minus quam otiosus Brutus, acer ubique & intentus. *Disjunctum* autem capio, quo sensu Senecam dixere Arenam sine calce. nec muto. *Lipsius.* Itane vero? otiosus Brutus Ciceroni? Immo Cicero talis videbatur obtrectatoribus & ipsi fortassis Bruto. *Supra modum exultans*, inquit, *& superfluens & parum Atticus obtrectatoribus videbatur.* Et statim *Ciceronem à Calvo quidem male audivisse tanquam solutum & enervem, à Bruto vero, ut ipsius verbis utar, tanquam fractum & elumbem.* Quintilianus. *Otiosi & supini si quid modo longius circumduxerint, jurant ita Ciceronem fuisse locutum.* Et infra de eodem noster. *Otiosus circa excessus.* At Brutus intentus, gravis; Lipsius legit, *odiosus, id est adfectatione quadam & asperitate dictionis molestus.* Ne hoc quidem receperim. Scribit enim Cicero ad Atticum Brutum in quo genere esse velit, & quod habeat de optimo genere judicium, id ita consecutum esse, ut elegantius nihil esse possit. Et ante de ejus oratione. *Est enim oratio scripta elegantissime sententiis & verbis, ut nihil possit ultra.* Præterea Attici isti, quorum sectam sequebatur Brutus, hoc præcipue agebant, ut ait in Bruto Cicero, *ut nec inepte nec odiose nec putide dicerent: Nihilque habere molestiarum nec ineptiarum Atticorum erat.* Item. *Atheniensium religioni cum serviret Orator nullum verbum insolens; nullum odiosum ponere audebat.* Lego: *Concisum atque disjunctum.* Sic Cicero ait *concisum minutis numeris Thrasimachum Isocrati visum.* Quintilianus: *Facit densitas sententiarum concisam quoque orationem: subsistit enim omnis sententia ideoque post eam utique aliud est initium. Unde soluta fere oratio & è singulis non membris sed frustis collata.* Brevitatis autem studiosi, qualis erat Brutus, evitare nequeunt, ne minutis numeris distinguatur & concidatur oratio: quod vitium προσπταίειν πολλάκις ποιεῖ τὸν ἀκροατὴν *minutiloquium* appellat Tertullianus, βραχυλογίαν Aristoteles. Inde & *disjunctam* esse Bruti orationem dicit. *Disjunctio* enim opponitur *conjunctioni*, *disjuncta est oratio cum dure connexis aut demtis conjunctionibus*, ut ait Cicero de Oratore, *dissolute quadam dicuntur.* Jubent autem veteres brevitatis studiosas conjunctiones tollere, quamvis vetent dissoluta & disjuncta loqui. Aristoteles in tertio Rhetor. ἐὰν δὲ συντόμως, ἂν ἓν μὲν συνδέσμου, μὴ ἀσυνδέτως δέ. Est tamen hoc proximum vitium, quod ἀσύνδετα & διαλελυμένα evadant. Id igitur in Bruto notatur. Cicero in Oratore: *Cum mutila quadam & hiantia locuti sunt, qua vel sine magistro facere potuerunt, germanos se putant esse Thucydidas.* Idem in Bruto de Attico Oratore & summisso: *verba etiam verbis quasi coagmentare negligat. Habet enim ille tanquam hiatus concursu vocalium molle quiddam, & quod indicet non ingratam negligentiam de re hominis magis quam de verbis laborantis.* Scheliut. *Ociosum* accipio eum cujus oratio sit nulla vi prædita & languida: qualis esse in disjunctis & male cohærentibus solet. Et potest Brutus impetu aliquo minus his vitiis in una alterave epistola, insignem se præbuisse, ut propterea non continuo hæc mutanda sint. cap. 22. infra de Cicerone; *Lentus est in principiis, longus in narrationibus, ociosus circa excessus: tarde commovetur, raro incalescit: pauci sensus apti:* (ita lego) *nec cum quodam lumine terminantur.* Quæ si quis hoc cum loco contendat, fatebitur, recte hunc locum habere, & Lipsii superfluam curam & emendationem esse. *Schultingius.*

2 *Tamquam fractum atque elumbem*] Recidit eodem, quo illud præcedens Calvi, *solutum atque enervem* Ciceronem fuisse. Poëta, *fractique enervi corpore gressus.* Hieron. *solutis genibus fractus incessus.* Schultingius.

3 *Nunc mihi cum universis negotium est.*] Ita videtur legendum: non, ut in vulgatis, *nec mihi* &c. *Ursinus.* In margine scripsi, *nunc.* Lipsius. Scripsi, *nunc*, pro *nec*, admonente Lipsio, & necessitate orationis exigente. Cic. de Divin. lib. 11. *de quibus singulis dicam suo loco, nunc de universis.* Pichena.

4 *Ad Cassium Severum faciunt*] Probum censeo. Vetus tamen, *Cassium quem reum faciunt.* Lipsius.

5 *Vetere atque dicendi via directa*] Muretus transponit: *ab illa vetere atque directa dicendi via.* At ego defectum quoque tollam levi traductione pariter mutatione voculæ unius. Lego, *ab illa vetere dicendi via directa, utique non infirmitate* &c. *Acidalius.*

6 *Sed judicio & intellectu*] Fortassis: *& delectu.* Cicero Bruto: *Quod idem facere censores in delectu dignitatis & judicio civium, &c.* Pro Plancio: *Populus non delectu aliquo aut sapientia judicat.* Noster

Xxx 2 infra:

judicio & intellectu. [1] Vidit namque, ut paullo ante dicebam, cum conditione temporum ac diversitate aurium formam quoque ac speciem orationis esse mutandam. Facile perferebat prior iste populus, ut imperitus & rudis, [2] imperitissimarum orationum spatia: atque id ipsum laudi dabatur, si dicendo quis diem eximeret. [3] Ita vero longa principiorum præparatio, & narrationis alte repetita series, & multarum divisionum ostentatio, & mille [4] argumentorum gradus, & quicquid aliud aridissimis [5] Hermagoræ & Apollodori libris præcipitur, in honore erat: & si quis odoratus philosophiam, atque ex ea locum aliquem orationi suæ insereret, in cœlum laudibus ferebatur. Nec mirum. erant enim hæc nova & incognita: & ipsorum quoque oratorum [6] paucissimi præcepta rhetorum aut philosophorum placita cognoverant. At hercule pervulgatis jam omnibus, cum [7] vix in cortina quisquam assistat,

infra: *nec ulla re magis ejusdem ætatis oratores præcurrit quam judicio. Primus enim excoluit orationem, & verbis delectum adhibuit.* Gronovius.

1 *Vidit nempe ut paullo ante dicebam, conditione temporum ac diversitate auctorum*] Magis placeret, *auditorum.* Ursinus. Muretus *auditorum* maluit, nulla insigni caussa: nisi quod in vulgatis reperiebat *auctorum.* Acidalius.

2 *Imperitissimarum orationum*] Non arridet *imperitissimarum.* Nec adhuc probo Mureti, *impeditissimarum.* Quæro aliud. *Idem.*

3 *Ita vero longa principiorum præparatio*] Lege, *jam vero.* Idem. Lege *ista.* Schultingius.

4 *Argumentorum gradus*] Rom. editio, *argumentorum genera.* Lipsius.

5 *Hermagoræ & Apollodori libris*] Hermagoras Æolides Carion cognomine, scripsit rhetoricos lib. 6. de accurata oratione, de elocutione, de decore, de figuris: docuit Romæ post Cæcil um sub Augusto. fuerunt & alii illi cognomines, quos referre nihil attinet. Apollodorus Pergamenus Cæsaris Augusti præceptor & familiaris, scripsit rhetorica, & novæ hæreseos fuit auctor: ex Suida & Strabone. *Alciatus.*

6 *Paucissima præcepta*] Emendavi, *paucissimi.* nam sequitur, *cognoverant.* Rhenanus.

7 *Vix in cortina quisquam assistat*] Magis placeret, *in corona.* Ursinus. Alii *corona* legunt. si illud rectum; non aliud ceperim, quam subselliorum juxta tribunal locum, in quo non advocati solum, sed scribæ, præcones, atque id genus operæ forenses consistebant. Severus in Ætna pro theatri incurva parte dixisse videtur: *magni cortina theatri.* Vide etiam an non *assistere*, hic proprie de Asseclis aut Fautoribus, qui Oratori se adjungebant. Ita statim: *Vulgus quoque assistentium & affluens & vagus auditor.* Distinguit ab auditore fortuito & incerto. *Lipsius.* Scaliger Conjectaneis in Varronem *cortinam* interpretatur τρίποδα & λέβητα. Ea est proprie, inquit, in qua lana suffecta succos ebibit. Ab eo usus est metaphora Cornel. Tacitus in Dialogo cum ait *in cortina esse.* Sed fucum nobis facit Scaliger. *In cortina esse* huic quomodo convenit *in cortina assistere?* Scribe: *cum vix in corona quisquam assistat, quin elementis studiorum, si non instructus, at certe imbutus sit.* Ut fere voluerat & Muretus. Contra *cortina* forte legendum pro *corona* apud Sidon. Apollin. lib. 7. Ep. *Quandoquidem me* &c. *De minimis videlicet rebus Coronam tuam maximisque consulerem. Cortinam* hic esset oraculum tuum. Tamen ibi scribit ad Papam: cui nescio si jam tum Corona. Imo non fuisse scio, quam Clodovæus Francorum rex Hormisdæ Papæ primus, donavit, anno post Christum natum IↃXIV. quando Sidonius ante annos XXXIV. jam obierat, anno videlicet Christi 480. *Idem.* Lipsius: vide etiam an non *assistere* hic proprie de asseclis aut fautoribus, qui oratori se adjungebant. Ita statim: *Vulgus quoque assistentium & affluens & vagus auditor.* distinguit ab auditore fortuito & vago. Hæc Lipsius: cujus nos in sententiam quo minus discessionem facere possimus, facit ipse hic locus, ad quem hæc est commentatus. Verba sunt. *At hercule pervulgatis jam omnibus, cum vix in cortina quisquam assistat, qui elementis studiorum etsi non instructus, at certe imbutus sit, novis & exquisitis eloquentiæ itineribus opus est.* Quid? an hoc dignum notatu aut ad rem facere potuit, quod asseclæ aut fautores oratorum plerique *elementis studiorum etsi non instructi, at certe imbuti essent.* an hoc demum factum est, *pervulgatis jam* scientiis & artibus? Nemo id judicabit, nisi qui imprudenter malit, quam ratione agere. Rideret ipse Lipsius, si quem id defendentem audiret. sed accedit, quod ipse noster id negat eopse loco, quo suam sententiam stabilitam voluit vir ille magnus. Sunt enim nostri quidem auctoris paulo post illa: *Vulgus quoque assistentium* (Ovid. *vulgi stante corona*) *& affluens & vagus auditor.* sed quid subjungit? Nempe: *jam vero juvenes* (opposite ad istos auditores) *& in ipsa studiorum incude positi, qui profectus sui causa oratores sectantur* &c. denique hæc ita, ut sentio, accipienda pronuntiat ipse Quintilianus (cujus hunc ego fœtum esse credere malo, quam Taciti) & manifeste satis in procemio Institut. locum integrum adscribam, quia inservit proposito, & vitio laborat gravi, quo eum liberare possum. sic habet. *Ac veterum quidem sapientiæ professorum multos & honesta præcepisse, & ut præceperant, etiam vixisse*

ſtat, qui elementis ſtudiorum etſi non inſtructus, [1] at certe imbutus ſit, novis & exqui-
ſitis eloquentiæ itineribus opus eſt, per quæ orator faſtidium aurium effugiat, utique a-
pud eos judices qui vi aut poteſtate, non jure & legibus cognoſcunt, & nec accipiunt
tempora, ſed conſtituunt: nec exſpectandum habent oratorem dum illi libeat de ipſo
negotio dicere, ſed ſæpe ultro admonent, atque alio tranſgredientem revocant & feſti-
nare ſe teſtantur. Quis nunc ferat oratorem *de infirmate valetudinis ſuæ* præfantem? 20
qualia ſunt fere principia Corvini. Quis Quinque in Verrem libros exſpectaverit? quis
de exceptione & formula perpetietur illa immenſa volumina, quæ [2] pro M. Tullio aut
A. Cæcina legimus? [3] Præcurrit hoc tempore judex dicentem, & niſi aut curſu ar-
gumentorum, aut colore ſententiarum, aut nitore & cultu deſcriptionum invitatus
& corruptus eſt, averſatur dicentem. Vulgus quoque aſſiſtentium, & affluens &
vagus auditor, aſſuevit jam exigere lætitiam & pulchritudinem orationis; [4] nec ma-
gis perfert in judiciis triſtem & impexam antiquitatem, quam ſi quis in ſcena Roſcii
aut [5] Turpionis Ambivii exprimere geſtus velit. Jam vero juvenes & in ipſa ſtu-
diorum incude poſiti, qui profectus ſui cauſſa oratores ſectantur, non ſolum audire,
ſed etiam referre domum aliquid illuſtre & dignum memoria volunt. Traduntque
invicem, ac ſæpe in colonias ac provincias ſuas ſcribunt, [6] ſive in ſuis aliquis arguta &
brevi ſententia effulſit, ſive locus exquiſito & poëtico cultu enituit. Exigitur e-
nim jam ab oratore etiam poëticus decor, [7] non Attii aut Pacuvii veterno inquina-
tus, ſed ex Horatii, & Virgilii, & Lucani ſacrario prolatus. Horum igitur auri-
bus & judiciis obtemperans noſtrorum oratorum ætas, pulchrior & ornatior exſtitit.
Neque ideo minus efficaces ſunt orationes noſtræ, quia ad aures judicantium cum
vo-

vixiſſe facile conceſſerim: noſtris vero temporibus ſub hoc nomine maxima in pleriſque vitia latuerunt. Non enim virtute ac ſtudiis, ut haberentur philoſophi, laborabant, ſed vultum, & triſtitiam, & diſſentientem a cæteris habitum peſſimis moribus prætendebant. Nunc autem, quæ velut propria philoſophiæ aſſeruntur, paſſim tractamus omnes. Quis enim non de juſto æquo ac bono, modo non vir peſſimus, loquitur. Quis non etiam ruſticorum aliqua de cauſis naturalibus quærit? Hæc ut ſenſum recipiant, qui non abhorreat a tota oratione, ſcribendum, *poſteris vero temporibus ſub hoc nomine maxima in pleriſque vitia latuerunt*. Qua emendatione & hic reddi ſanitati poteſt locus, & ſimul intelligi, quam recte iſta contra ſummum Lipſium diſputaverimus. *Schultingius.*

1 *At certe imbutus ſit*] Sententia hæc negationem requirere videtur, *imbutus non ſit.* niſi fortaſſe repetitum ſubintelligatur illud, *non*, præcedens: quod nihilominus conſtructionem non expedit. *Pichena.*

2 *Pro M. Tullio*] Curius Fortunatianus lib. 2. Rhetor. ſchol. *Pithœus.*

3 *Præcurrit hoc tempore judex dicentem*] Videtur ab manu inierpretis hoc loco vel paulo poſt eſſe *τὸ dicentem:* neque enim politiſſimi ſcriptoris videtur non neceſſaria hæc & inepta ejuſdem vocabuli repetitio. *Schelius.*

4 *Nec magis præfert*] Repoſui, *perfert.* Rhenanus.

5 *Turpionis Ambivii*] Male disjungunt libri: *Turpionis aut Ambivii.* Eundem enim hominem fuiſſe, Terentianæ epigraphæ & Cicero de ſenectute docent. Symmachus nominat lib. 1. ep. 25. & lib. 10. epiſt. 2. *Non idem honor in pronunciandis fabulis P. Pollioni quam Bavio fuit, neque par Æſopo Etruſco fama proceſſit.* quæ verba ſimul ut legi, emendata à me, *qui Ambivio fuit, neque par Æſopo & Ruſcio* (ſive *Roſcio*) *fama.* Fortaſſe & *Pellioni* hic ſcribendum, ut ſit ille Pellio Plautinus. *Lipſius.*

6 *Sive in ſuis aliquis arguta*] Omnino vox aliqua latet: quam feliciter cum Mureto ex illis *in ſuis* eruo legendo: *ſive ſenſus aliquis.* Nec te moveat *ſenſum* & *ſententiam* velut diverſa jungi. Diverſa ſunt, ut ex aliis hujus libelli locis potes intelligere: *& illud tertio quoque ſenſu in omnibus pro ſententia poſitum.* Item: *in pauciſſimos ſenſus & anguſtas ſententias detrudant eloquentiam.* Acidalius. Scribo, *ſive ſenſus aliquis.* nec obeſt quod ſenſus & ſententia hic conjunguntur. nec enim hoc loco *ſenſus* communiter accipitur, ſed oratorie. Sic infra 32. *in pauciſſimos ſenſus & anguſtas ſententias.* & 23. *tertio quoque ſenſu pro ſententia poſitum.* Quintilianus Orat. 8. *Conſuetudo tenuit, ut mente concepta ſenſus vocaremus; lumina autem, præcipueque in clauſulis poſita ſententias.* Adde mox hoc libello cap. 22. *Freinshemius.*

7 *Non Attii aut Pacuvii veterno inquinatus*] Sidon. Apollin. lib. 1. ep. 1. dixit, *veternoſum dicendi genus.* lib. 9. ep. 16. *chartulis putribus ac veternoſis.* lib. 8. ep. ult. *veternoſus legalium quæſtionum ænigmatiſta.* Pichena.

voluptate perveniunt. Quid enim si infirmiora horum temporum templa credas, quia non rudi cæmento, & informibus tegulis exstruuntur, sed marmore nitent & auro
21 radiantur? Equidem fatebor vobis simpliciter, me in quibusdam antiquorum vix risum, in quibusdam autem vix somnum tenere, [1] nec unum de populo. * Canuti [2] aut Aride Furnio & Toranio, [3] quique alios in eodem valetudinario [4] hæc ossa & hanc maciem probant. Ipse mihi Calvus cum unum & viginti, ut puto, libros reliquerit, vix in una aut altera oratiuncula satisfecit. nec dissentire ceteros ab hoc meo judicio video. quotus enim quisque Calvi [5] in Asitium aut in Drusum legit? at hercule [6] in hominum

1 *Nec de populo Canuti*] Hic locus asterisco notari debuit. *Pithœus.* Liber vetus: *nec unum de populo Ganuti aut Atti de Furnio & Coranio alios in eodem valetudinario.* Fortasse: *nec unius de populo Arii de F. a. T. quique alii in.* Alias mihi nulla mens aut manus qua medear huic plagæ. *Lipsius.* Scribe *Canutii.* P. Canutium intelligit. Cicero Bruto. *P. Canutius æqualis meus homo extra nostrum ordinem meo judicio disertissimus.* Vellejus lib. II. *Cicero fulgentissimo & cœlesti ore, Canutius continua rabie lacerabat Antonium.* Schelius. Desperatum locum sic juvare posse videbamur. *Equidem fatebor vobis simpliciter, me in quibusdam antiquorum vix risum, in quibusdam vix somnum tenere. Nec unum de populo Canutium aut Arrium Furniumve nominabo, quosque alios in eodem valetudinario hæc ossa & hæc macies probant.* Novam periodon facio, *Nec unum.* Est enim, ut Petronii cap. 70. *Nec se tragœdias veteres curare, aut nomina seculis nota. sed rem sua memoria factam expositurum esse, si vellemus audire.* Sic enim refectis alienis legend. *Unum de populo,* aliquem ex minutis oratoribus, media de plebe oratorum: qui apud vulgus valuerunt, & aliqua monimenta ingenii reliquerunt; non tamen magnis sunt inserti nominibus. Canutium *Publium* vocat Cicero in Bruto, & pro Cluentio: *Accusabat P. Canutius, homo inprimis ingeniosus & in dicendo exercitatus.* At *Titum* Philippica 3. *T. Canutius, à quo erat honestissimis contentionibus & sæpe & jure vexatus. Cajum* Suetonius de clar. rhet. cap. 6. Arrium discimus ex Bruto Ciceronis: *Quod idem faciebat Q. Arrius, quo fuit M. Crassi quasi secundarum. Is omnibus exemplo debet esse, quantum in hac urbe polleat multorum obedire tempori, multorumque vel honori vel periculo servire. His enim rebus, infimo loco natus, & honores & pecuniam & gratiam consecutus. etiam in patronorum, sine doctrina, sine ingenio, numerum pervenerat.* C. Furnium putamus esse, cujus ad Ciceronem meminit Cæsar lib. 9. ad Atticum: & cui scribit ipse Cicero lib. 10. fam. epist. 25. & 26. Ubi patronum nobilem & sic disertorum numero fuisse hæc verba produnt: *O mi Furni, quam tu causam tuam non nosti, qui alienas tam facile discas!* Ipso *nominabo* gaudet: ut mox: *neminem nominabo, genus hominum signasse contentus.* Item, *Si testes desiderantur, quos potiores nominabo.* Postrema, *quosque alios,* recte sic etiam Acidalius constituit. Non de audientibus aut populo auditorum alicujus, sed de dicentibus & solitis audire auctorem agere liquet ex opposito. *Ipse mihi Calvus.* Gronovius. Mens & manus quæ huic mederentur plagæ, adhuc fuerunt nullæ. Ego sensum saltem his dabo hac conjectura. *nec ut unum de populo carmina laudare Atti, de Furnio & Toranio, neque aliorum in eodem valetudinario, qui hæc ossa & hanc maciem probant.* De his, quos eodem judicat in valetudinario esse, vide infra cap. 23. *Schultingius.*

Canuti] Canutius an ille, cujus mentio apud Suetonium de claris rhetorib. in Epidio? *C. Canutius objicientibus, quod in republica administranda potissimum Isaurici sectam sequeretur, malle respondit Isaurici consularis esse discipulum, quam Epidii calumniatoris.* Sic emendo trajectione vocis *Consularis.* Acidalius.

2 *Aut Aride Furnio & Toranio*] Nimis audax fortasse, si legerim: *Nec unum de populo Canutii aut auditoribus* (vel *auditorem*) *Furnii & Toranii.* Ad sensum quidem non ineptum sit, & infra etiam *populum* & *auditores* conjungit: *Quos more prisco apud judicem fabulantes non auditores sequuntur, non populus audit.* Schelius.

3 *Quique alios in eodem*] Puto cum Lipsio, *quique alii,* &c. Negat se esse unum de populo Canutii aut de auditoribus Toranii quique alii in eodem valetudinario, &c. vel, *quique alius, &c.* probat. *Idem.*

In eodem valetudinario] Proverbium de pluribus, qui in eodem malo versantur. Seneca epist. 27. *Non sum tam improbus, ut curationes æger obeam: sed, tamquam in eodem valetudinario jaceam, de communi malo tecum colloquor.* Pichena.

4 *Hæc ossa & hanc maciem probant*] Sic possumus emendare, *hæc ossa & hanc maciem produnt.* Ait se non aliquem vilem & vulgarem ex vetustate Oratorem in exemplum allaturum, uti hunc vel illum, in quibus multa carpere possit: sed ipsum Calvum inter principes antiquorum. Possis etiam, *quosdam altos in eodem valetudinario hæc ossa & hæc macies probant.* Acidalius. Cicero Bruto: *Attico genere dicendi se gaudere dicunt, sapienter id quidem, atque utinam imitarentur, nec ossa solum, sed etiam sanguinem: gratum est tamen quod volunt.* Schelius.

5 *In Asitium*] Anne, *Asinium?* Lipsius. Muretus, *Ascitium:* quem non novi. *Acidalius.* Rectius forte, plenius haud dubie, *Calvi ista in Asinium.* Schultingius.

6 *In hominum studiosorum manibus*] Certo legendum

hominum ſtudioſorum manibus verſantur accuſationes, quæ [1] in Vatinium inſcribuntur, ac præcipue ſecunda ex his oratio. eſt enim verbis ornata, & ſententiis: auribus judicum accommodata: ut ſcias ipſum quoque Calvum intellexiſſe, quid melius eſſet, [2] nec voluntatem quin ſublimius & cultius diceret, ſed ingenium ac vires defuiſſe. [3] Quid ex Cœlianis orationibus? [4] nempe hæ placent [5] ſive in univerſa parte factum in quibus nitorem & altitudinem horum temporum agnoſcimus. Sordes autem verborum, & [6] hians compoſitio & inconditi ſenſus redolent antiquitatem. nec quemquam adeo antiquarium puto, ut Cœlium ex ea parte laudet, qua antiquus eſt. Concedamus ſane C. Cæſari, ut [7] propter magnitudinem cogitationum & occupationes rerum [8] minus eloquentia effecerit, quam divinum ejus ingenium poſtulabat: tam hercule quam [9] Brutum philoſophiæ ſuæ relinquamus. Nam *in orationibus minorem eſſe fama ſua*, etiam admiratores ejus fatentur. [10] niſi forte quiſquam aut Cæſaris pro Decio Samnite, aut Bruti pro Dejotaro Rege, ceteroſque, [11] ejuſdem lentitudinis ac teporis libros legit, [12] niſi qui & carmina eorundem miratur. fecerunt enim & carmina, & in Bibliothecas rettulerunt, non melius quam Cicero, at felicius, quia illos feciſſe pauciores ſciunt. Aſinius quoque, quamquam propioribus temporibus natus ſit, videtur, mihi [13] inter Menenios & Appios ſtuduiſſe. Pacu-

dum *omnium.* Etiam præpoſitio *in* abjicienda fortaſſis. ut Horat. *vos exemplaria Græca Nocturna verſate manu, verſate diurna.* Acidalius.

1 *In Vatinium conſcribuntur*] In margine ſcripſi, *inſcribuntur*, Lipſius. Credidi Lipſio reſtituenti, *inſcribuntur*, pro, *conſcribuntur.* nam inferius idem auctor ait: *exceptis orationibus Aſinii, quæ pro heredibus Urbiniæ inſcribuntur.* Pichena.

2 *Nec voluntatem*] Excidit forte vocula, *nec ei voluntatem*, vel, *nec voluntatem ei.* &c. *Acidalius.*

3 *Quid ex Cœlianis orationibus?*] Lege, *Quid? ex Cælianis orationibus*, nempe hæ placent. *Pithœus.* Malim, *de Cælianis.* Schultingius.

4 *Nempe hæ placent ſive in univerſa parte factum*] Fortaſſis: *Neque in univerſum: partes tantum.* Vel *ſi minus univerſæ, partes tamen.* Schelius.

5 *Sive in univerſa parte factum*] Mendoſa iſta. liber ſcriptus, *ſive univerſa parte ſerum.* Valde placet lectio, quam Fr. Modius mihi annotavit, *hæ placent, ſi non univerſæ, per partes attamen.* Lipſius. Proxime ſervatis veſtigiis libri Lipſii facio: *ſi non univerſæ, at partes earum.* Acidalius.

Sive univerſæ, ſive partes earum] Ita edidit Pithœus. quod facile ita emendetur, *ſive videas univerſas, ſive partes earum.* Schultingius.

6 *Hiatus compoſitio*] Caſtigavi, *hians compoſitio.* Rhenanus.

7 *Propter magnitudinem cogitationum*] Modius ex Rom. cod. *cognitionum* pro *cogitationum* legit. Non audio. Vellejus lib. 2. de eodem Cæſare, *magnitudine cogitationum, celeritate bellandi, patientia periculorum Magno illi Alexandro ſimillimus.* Idem.

8 *Minus eloquentia effecerit*] Lego, *minus in eloquentia eff.* Et ſuperius: *ſicut in cauſſis agendis efficere aliquid & eniti fortaſſe poſſum.* Acidalius.

9 *Brutum philoſophiæ ſuæ relinquamus*] Quintilianus: *Egregius vero:* (in philoſophia) *multoque quam in orationibus præſtantior Brutus ſufficit ponderi rerum. Scias eum ſentire, quæ dicit.* Schelius.

10 *Niſi forte quiſquam aut Cæſaris*] Acidalius laborat in eo quod ſequitur & ſcribit: *niſique & carmina.* Sed vitium hic erat. Edidit enim auctor: *nec fere* (vel *ferme*) *quiſquam.* Gronovius.

11 *Ejuſdam lentitudinis ac teporis*] Si quis malit *teporis*, non repugno. Sequitur enim paulo poſt, *Lentus eſt, tarde commovetur, raro incaleſcit.* Pithœus. Vera noſtra conjectura cum eſſet, *ac temporis.* niſi placeat magis, *ac tenoris.* De tepore adfirmat, quod pari metaphora de Cicerone mox ſcribit, *tarde commovetur, raro incaleſcit.* Agnoſco idem vitii in Plinii loco lib. 5. ep. 6. *Cœlum eſt hieme frigidum & gelidum: mirtos, oleas, quæque alia æſtivo tempore lætantur, aſpernatur ac reſpuit.* Scribo, *æſtivo tepore.* Lipſius. *Teporis*, Lipſius. Ego *torporis* malim. Neque enim *tepor* poſt *lentitudinem* vim habere videtur. Supra: *Tarda & inerti ſtructura in morem annalium componantur.* Ut autem *tarditas* & *inertia ſtructuræ:* ita & *lentitudo* & *torpor* libris tribuuntur. Noſter, *Exigitur enim ab Oratore etiam Poëticus decor, non Attii aut Pacuvii veterno inquinatus, ſed è Virgilii & Lucani ſacrario prolatus.* Cicero de legibus 1. *Nihil ad Cœlium, ſed potius ad antiquorum languorem atque inſcitiam.* Schelius.

12 *Niſi qui & Carmina eorundem miratur*] Pro, *niſi quis.* Sic & Tullius uſurpat. *Rhenanus.* Lege, *niſique & carm.* Acidalius. Orationes has, inquit, nemo hodie legit; niſi forte tam inſipidus & ſuperſtitioſus, ut omnia eorum atque adeo Carmina miretur, quæ hoc uno Ciceronis Carminibus feliciora ſunt, quod feciſſe eos pauciores ſciunt. *Schelius.*

13 *Inter Menenios & Appios ſtuduiſſe.*] Quintilianus: *A nitore & jucunditate Ciceronis ita longe abeſt, ut videri*

Pacuvium certe, & Attium, non solum tragoediis, sed etiam orationibus suis expressit. adeo durus & siccus est. Oratio autem, sicut corpus hominis, ea demum pulchra est, in qua non eminent venæ, nec ossa numerantur: sed temperatus ac bonus sanguis implet membra [1] & exsurgit toris, [2] ipsos quoque nervos rubor tegit & decor commendat. Nolo Corvinum insequi, [3] quia non per ipsum stetit quo minus lætitiam nitoremque nostrorum temporum exprimeret. [4] viderimus inquam judicio
22 ejus vis aut animi aut ingenii suffecerit. Ad Ciceronem venio, cui eadem pugna cum æqualibus suis fuit, quæ mihi vobiscum est. Illi enim antiquos mirabantur, ipse suorum temporum eloquentiam anteponebat. nec ulla re magis ejusdem ætatis oratores præcurrit, quam judicio. Primus enim excoluit orationem, primus & verbis delectum adhibuit & compositioni artem: [5] locosque lætiores attentavit, & quasdam sententias invenit: utique in his orationibus quas senior jam & juxta finem vitæ composuit, id est, postquam magis profecerat, ususque & experimentis didicerat, [6] quod optimum dicendi genus est. Nam priores ejus orationes non carent vitiis antiquitatis. lentus est in principiis, longus in narrationibus, otiosus circa excessus: tarde commovetur, raro incalescit: [7] pauci

deri possit seculo prior. Idem.

1 *Et exsurgit toris*] Possis malle: *& exauget toris, ipsos quoque nervos rubore tingit & decore commendat.* Omnia enim de sanguine dicuntur. Sed tamen & belle *exsurgit.* ipse enim sanguis, quantum satis ac salubre est, se accumulans exsurgit toris factis. Rigaltius ad Minucium, *Venarum toros*, inquit, medici dixere & *jubarum toros* Poëtæ. Prius ei concedo. Celsus lib. 7. cap. 18. *Præterquam quod & tumoris aliquid est pro venarum magnitudine & modo, & id prementi magis renititur, ac per ipsos venarum toros inæquale est.* At qui *jubarum toros* dixerit, præter ipsum, neminem novi. Decepit eum, opinor, Virgilii lib. 12. *movet arma leo, gaudetque comantes Excutiens cervice toros.* Sed ibi *tori* cervicis sunt, non jubarum: habent autem *tori* jubas, non jubæ toros. *Gronovius.*

2 *Ipsos quoque nervos rubor tegit & decor commendat.*] Aliquanto melior mihi visa hæc Veneti lectio, etsi pro, *rubor*, is corrupte habet, *robur*. At vulgati, *rubore tegit, & decore commendat.* Pichena. Melius *ipsosque nervos*, quomodo & Muretus. *Acidal.*
Rubor tegit] An *tingit?* cap. 26. *Quamquam in magna parte librorum suorum plus vis habeat quam sanguinis.* Unde rubore tingitur oratio. *Schultingius.*

3 *Quia non per ipsum stetit*] Restituam. *Nolo Corvinum insequi, quia non per ipsum stetisse, quo minus lætitiam nitoremque nostrorum temporum exprimeret, videmus, in quantum judicio ejus vis aut animi aut ingenii suffecit.* Freinshemius.

4 *Viderimus inquam judicio ejus vis aut animi aut ingenii suffecerit.*] Videtur hic locus ita legendus, *viderimus an judicium ejus vis animi aut ingenii defecerit.* &c. Ursinus. Hic locus corruptus videtur. Quid si legimus? *num ingenio, &c.* Et pag. seq. *terminantur.* Pithœus. Lego, *viderimus inquam an judicio ejus vis animi aut ingenii suffecerit.* Lipsius. Muretus pro ipso, *inquam*, saltem *an* rescribit. Mihi lectio Marginalis Lipsii, *in quantum*, proba: sed ut simul *& videmus* scribatur, & per copulam membrum hoc superiori nectatur: *& videmus, in quantum judicio ejus vis* &c. Acidalius. Alii libri *in quantum.* Lipsius; *viderimus inquam an* &c. Fortassis: *videmus in quantum judicio* &c. ut jam monuit. *Freinshemius.* Lipsius legit: *viderimus, inquam, an judicio ejus vis animi aut ingenii suffecerit.* Malim: *videmus, in quanta judicium ejus & vis tum animi tum ingenii suffecerit.* Supra: *Cicerone mitior Corvinus & dulcior & in verbis magis elaboratus.* Cap. 18. Hoc autem loco ita Aper loquitur, quia adhuc in manibus erant opera Corvini. Proxime adhæc accessit Freinshemius. *Schultingius.*

5 *Locosque lætiores attentavit*] Ven. *latiores.* Rhenani autem Basiliensis editio, *altiores.* Sed vulgata rectior. nam paullo infra ait: *Nam & te Messalla, video lætissima quæque antiquorum imitantem.* Pichena. Malim cum Mureto, *locos quoque lætiores.* Acidalius.

6 *Quod optimum dicendi genus est*] Sententia postulat, ut legatur, *discendi.* Ursinus. Concinnitas orationis requirere videtur: *quod optimum dicendi genus esset.* At sententiæ veritas vult, *quod optimum discendi genus est.* Usus enim optimus magister omnium rerum: & usu discere, optimum discendi genus. Varro lib. 1. Rei rust. *Experientia & usus dominantur in artibus.* Cic. de Orat. *Usus omnium magistrorum præcepta superat.* Plin. l. 26. *Usus efficacissimus rerum omnium magister.* Acidalius.

7 *Pauci sensus opt. & cum quodam lumine terminantur.*] Vetus: *Sensus optet eum.* Rom. editio, *sensus opacus.* Forte *opacius & cum q. l. terminantur.* Ut ad picturam respectus sit, in qua lumen nos delectat sed cum quadam umbra. *Lipsius.* Legerim potius. *pauci sensus apte, & cum quodam modulamine terminantur.* Aperte enim de numeris loquitur, quos veluti modulatos requirunt rhetores in clausulis periodorum. *Acidalius.* Lego, pauci sensus apte, & cum quodam *lumine terminantur.* Porro

ci ſenſus opt. & cum quodam lumine terminantur. [1] nihil excerpere, nihil referre poſſis: & velut in rudi ædificio, firmus ſane paries & duraturus, ſed non ſatis expolitus & ſplendens. Ego autem oratorem, ſicut locupletem [2] ac laudatum patremfamiliæ, non eo tantum volo tecto tegi, quod imbrem ac ventum arceat, ſed etiam quod viſum & oculos delectet: non ea ſolum inſtrui ſupellectile, quæ neceſſariis uſibus ſufficiat; ſed ſit in apparatu ejus, & aurum & gemmæ, ut ſumere in manus, & aſpicere ſæpius [3] liceat: quædam vero procul arceantur, ut jam [4] oblitterata & olentia: nullum ſit verbum velut [5] rubigine infectum, nulli ſenſus tarda & inerti ſtructura, [6] in morem Annalium, componantur: fugiat fœdam & inſulſam ſcurrilitatem, variet compoſitionem, nec omnes clauſulas uno & eodem modo terminet. [7] Nolo 23
irridere

Porro *lumen* quid ſit diſce ex Notatis ſupra ad c. 20. quo pertinent & *clauſulæ*, de quibus mox. *Freinshemius.* Fortaſſis fuit *optime* vel *apte*, quod eſt Freinshemii. *Schelius.* Ex editione Romana elicit Lipſius, ut dubitet tamen; *opacius, & cum quodam lumine terminantur.* ut, inquit, ad picturam reſpectus ſit, in qua lumen nos delectat, ſed cum quadam umbra. Freinshemius, quod magis placet, *apte & cum quodam.* Nec diſpliceat tamen, ſi ſit, *pauci ſenſus apti: nec cum quodam lumine terminantur.* *Apti*, id eſt, inter ſe connexi, recte juncti. Cap. 18. *Rurſumque Ciceronem à Calvo quidem male audiviſſe, tanquam ſolutum & enervem: à Bruto autem, ut ipſius verbis utar, tanquam fractum atque elumbem.* Eodem autem, quo interpretatus ſum, ſenſu, *aptus* in illo eſt Lucretiano.

Sic ubi non erimus, cum corporis atque animai
Diſcidium fuerit, quibus eſumus uniter apti.

Egregia eſt hanc in rem Servii nota 4. Aneid. v. 482. Ad illa *ſtellis ardentibus aptum.* Inter alia, Ergo bene *aptum* colligatum. Cic. in Timæo: *Qua ex conjunctione cœlum ita aptum eſt*, id eſt, conſtrictum & complexum. Item in Oratore, *facilius eſt enim apta diſſolvere quam diſſipata connectere.* Schultingius.

1 *Nihil excerpere*] Perſpicua libri bonitas. Alias, *nihil ex tempore referre poſſis.* Lipſius. *Excipere* dixit Cicero non multum diverſa ſignificatione de Oratore I. *tamen nos aliquid ex ſermone veſtro memoria dignum excipere poſſemus.* Et noſter infra. *Schelius.*

2 *Ac laudatum patremfamiliæ*] Ego non dubitem ſcribere, *ac lautum.* Lipſius.

3 *Liceat*] Rodolphus bene, *libeat.* Lipſius.

4 *Oblitterata & olentia*] Magis hic ſane probem: *oblitterata & exoleta.* Ceterum quæ ſunt illa *quædam*, quæ procul jubet arceri? Odoror tranſpoſitionem, quam & corrigo: *aſpicere ſæpius libeat, nullum ſit verbum velut rubigine infectum, quædam vero procul arceantur, ut jam oblitterata & exoleta: nulli ſenſus &c.* Acidalius.

5 *Rubigine infeſtum*] Scripſit *infectum.* Rhenanus.

6 *In morem annalium imponantur:*] Ita Pithœi editio. Lipſius & Freinshemius *componantur.* ut eo reſpiciatur, quod Annales cum rerum magnitudine deſtituantur, principe Annalium ſcriptore teſte Lib. 3. Cap. 65. inde & ipſi levi ſcriptura eſſe foleant. Mihi tamen adhuc ſuſpectus hic locus: maxime cum adſpicio illud de ſtructura. & fateor hinc mihi ortum eſſe, *in morem Antarum interponantur.* de Antis Vitruv. 3. de architect. cap. 1. Servius, quem temere Politianus futilem appellat grammaticum, quamvis vulgatum tum temporis intelligat, ad 2. Georg. 417. *Dicuntur autem Antes à lapidibus eminentioribus, qui interponuntur ad maceriam ſuſtinendam. nam proprie Antes ſunt eminentes lapides vel columnæ ultimæ, quibus fabrica ſuſtinetur.* Ita à fabricis ſumpta comparatione id expreſſerit, quod Petronius à veſtibus cap. 78. *Præterea curandum eſt, ne ſententiæ emineant extra corpus orationis expreſſæ, ſed intexto veſtibus colore niteant.* Schultingius.

7 *Nolo irridere rotam fortunæ*] Locus notus ex Oratione in Piſonem: *Cumque ipſe nudus in convivio ſaltaret, in quo ne tum quidem cum illum ſaltatorium verſaret orbem, fortunæ rotam pertimeſcebat.* Quæ merito antiquis viſa ſunt ineptiſſima & leviſſima. Vir certe divinus & decori ad miraculum ubique obſervans, non tantum in ipſis actionibus, quod teſtantur antiqui, ſed etiam in actionum habitarum monumentis, & iis, qui ad nos pervenerunt. libris, hac una jure humanitus aliquid paſſus videtur. In ſecunda Philippica illa divina, quam jam Senior in Antonium ſcripſit: *Diſertiſſimum cognovi avum tuum; at te etiam apertiorem in dicendo: ille nunquam nudus eſt concionatus; tuum hominis ſimplicis pectus vidimus.* Quod cui non frigidiſſimum & Cicerone parum dignum videatur? Eadem oratione de Lupercalibus loquens & fœdiſſimum ſceleratiſſimumque Antonii factum, quo diadema Cæſari imponens eum quaſi juſſu populi regnare voluit jubere, graphice depingens ſuis & veris coloribus, adjicit: *Non diſſimulat P. C. apparet eſſe commotum: ſudat, pallet, quidlibet, modo ne nauſeet, faciat quod in porticu Minucia fecit.* Hic quoque dubites anne ſuum ingenium Ciceronem abripuerit. Iratum enim Antonio eſſe decuit in illo libertatis funere, non facetum. Nimium calamitatis publicæ immemor, & in tantis malis delicatus eſt, cui vacet hic timere, ne vomat Antonius aut nauſeet. Poteſt tamen eo defendi, quod cum poſt rem, interfecto jam Cæſare, hæc dicantur, contemnere jam eos velit, non tantum odiſſe Antonium: quaſi

irridere *rotam fortunæ*, *& jus Verrinum*, & illud [1] tertio quoque sensu [2] in omnibus pro sententia positum, *esse videatur*. [3] Nam & hoc invitus retuli, & plura omisi, [4] quæ tamen sola mirantur atque exprimunt hi [5] qui *se antiquos oratores* vocant. neminem

jam nihil aliud ex eo sit metuendum, quam ne nauseet. At illud in præfatione libri primi de natura Deorum quis excuset? *Itaque libet mihi exclamare, quod Statius in Synephebis:*

Proh Deum popularium omnium Adolescentium Clamo, postulo, obsecro, oro, ploro, atque imploro fidem.

Non levissima de re, ut queritur ille fieri in Civitate facinora capitalia:

Ab amico amante argentum accipere meretrix non vult:

Sed ut adsint, cognoscant, animadvertant, quid de religione, pietate, sanctitate, Ceremoniis, &c. existimandum sit. Deum atque hominum fidem implorat, obsecrat & orat omnes, adsint & cognoscant de re tanta tamque ardua atque difficili, qualis est natura deorum, de qua sit locuturus. Expectabat hic credo aliquis, ut nos moneret se non, ut ille apud Statium perditus adolescens, ideo exclamare, quod meretrix argentum accipere nollet: Hac excusatione interjecta non tantum vim omnem exclamationis tollit: (quid enim si ille alter stulte tantos motus ciebat?) sed etiam in gravissima materia, quo id minime decuit, loco animum lectoris, quem attentum habere vult, levitate talis imaginis ad risum traducit: insunt nimirum ingeniis omnibus, his quidem pauciora quam illis, insunt tamen omnibus vitia quædam sua, in quibus delicias faciunt, & ineptiæ, quibus plaudunt: quæ quidem ut in aliis observare & notare proclive est, ita pro se quisque difficulter evitaverit. Placent enim & blandiuntur facie ingenii, præsertim cum recentia sunt. Notum est ingeniosissimum Latinorum Poetarum reprehendi à veteribus, quod nimium ingenio suo indulgeat, cujus rei exemplum affert Seneca naturalium quæstionum libro III. *Illud pro magnitudine rei*, inquit, *dixit:*

Omnia Pontus erant, deerant quoque littora ponto.

——— *Nisi*

Tantum impetum ingenii & materiæ ad pueriles ineptias reduxisset.

Nat Lupus inter Oves, fulvos vehit unda Leones.

Magnifice hoc, si non curavit, quid oves & lupi facerent, non est res sobria lascivire devorato orbe terrarum. Non quidem injuria hæc carpantur si quidem ad severam strictamque legem exigantur & justius, opinor, quod ibidem sequitur.

Hic summa piscem deprendit in ulmo.

Ille tamen ipse, qui carpit, Seneca an nihil sibi permittit? an ab hoc vitio liber est? Argutatur certe, id est, ludit in gravissimis non raro rebus & divinis sententiis suis interserit levissimas, quæ nihil præter inanem strepitum ferunt, & hac una de causa tantum sententiæ sunt, quod tanquam sententiæ enuntiantur. Quid quod ipse: (si tamen est auctor) in gravissima peste, ubi tantam describi contagionis vim, tantam stragem, ut turbæ tumulos petenti non satis septem portæ patuerint, Ovidiana hæc eadem adducit:

Non lupos Cervi metuunt rapaces.
Cessat irati fremitus Leonis.
Nulla villosis feritas in Ursis.

Et alia non pauca ibidem. Adeo facilius est reprehendere vitia, quam evitare. De Musa Rhetore Marcus Seneca ait: *Omnia ejus ad ultimum tumorem perducta, ut non extra sanitatem, sed extra naturam essent.* Ex cujus portentis hæc notat. *Quicquid avium volitat, quicquid piscium natat, quicquid ferarum discurrit, nostris sepelitur ventribus. Quare nunc cur subito moriamur? mortibus vivimus.* Hoc tamen tam verum Senecæ judicium non deterruit doctos homines, quo minus sibi in ejusmodi tumore admodum placerent, audaciaque translationum & hyperbolicis locutionibus cœlum & terras miscerent. Venit in mentem loci Plinii majoris, qui plane cum Musa certare videtur. Is est ubi de margaritis loquitur. *Parum scilicet*, inquit, *fuerat in gulas condi maria, nisi manibus, auribus, capite toto, à fœminis juxta virisque gestentur? quid mari cum vestibus? quid undis fluctibusque cum vellere? non recte nos recipit rerum natura nisi nudos. Esto: sit tamen ventri cum eo societas: quid tergori? Parum est, nisi qui vescimur periculis, etiam vestiamur.* Possem plura hujus generis ex veteribus adducere: sed vel sic iis injuriam facere mihi videor; Cum ea incusem vitia, quæ nunc apud quosdam eorum, qui sibi diserti videntur, & apud aliud agentem populum virtutis locum obtinent. Nam quæ hodie hominum aures sunt, quod studium Cacozeliæ nihil tam inepte dici potest, modo ne vulgariter dicatur, quod non habeat suos admiratores. *Schelius.*

1 *Tertio quoque sensu in omnibus*] Nihil muto. Veniebat tamen in mentem, *tertio quoque versu*, quia sequitur *pro sententia*. Quamvis aliud *sensus*, aliud *sententia*. Quintilianus: *Consuetudo tenuit, ut mente concepta sensus vocaremus, lumina autem præcipueque in clausulis posita sententias.* Idem: *noveram quosdam. Qui se pulchre expressisse genus illud cælestis hujus in dicendo viri sibi viderentur, si in clausula posuissent, esse videtur.* Idem.

2 *In omnibus pro sententia*] Muretus addit, *in omnibus orationibus*. Aptissime. *Acidalius.*

3 *Nam & hoc invitus retuli*] Rom. codex, *invitatus*, non male, quia lacessitum significat sese, ad hæc promenda, ab Messalla. *Lipsius.* Melius *hæc*. Sed cave censeas cum Lipsio, *invitatus* pro, *invitus* legi posse. *Acidalius.*

4 *Quæ tamen sola mirantur atque exprimunt*] Quintilianus: *Utinam tam bona imitantes melius dicerent,* quam

minem nominabo, genus hominum signasse contentus: sed vobis utique versantur
ante oculos, qui Lucilium pro Horatio, & Lucretium pro Virgilio legunt, quibus
[1] eloquentia tui Aufidii Bassi, aut Servilii Noniani, ex comparatione Sisennæ aut
Varronis sordet. qui rhetorum nostrorum commentarios fastidiunt, oderunt; Calvi
mirantur: [2] quos more prisco apud judicem fabulantes, non auditores sequuntur, non
populus audit, vix denique litigator perpetitur, adeo mœsti & inculti, [3] illam
ipsam quam jactant sanitatem, infirmitate & jejunio consequuntur. Porro ne in cor-
pore quidem valetudinem medici probant, [4] quæ animi anxietate contingat. parum
est ægrum non esse, fortem & lætum & alacrem volo. prope abest ab infirmitate in
quo sola sanitas laudatur. [5] Vos vero disertissimi, ut potestis, ut facitis, illustrate
sæculum nostrum pulcherrimo genere dicendi. Nam & te Messalla, video [6] lætis-
sima quæque antiquorum imitantem. Et vos Materne ac Secunde, ita gravitate
[7] summum nitorem & cultum verborum miscetis; ea electio inventionis, is ordo re-
rum, & quotiens caussa poscit, ubertas, ea quotiens permittitur, brevitas, is com-
positionis decor, [8] sententiarum planitas; sic exprimitis affectus, sic libertatem tem-
peratis: ut etiam si nostra judicia malignitas & invidia tardaverit, verum de vobis
dicturi sint posteri nostri. Quæ cum Aper dixisset; *Agnoscitis ne*, inquit Maternus, vim 24
& ardorem Apri nostri? quo torrente, quo impetu seculum nostrum defendit! quam co-
piose ac varie vexavit antiquos! quanto non solum ingenio ac spiritu, sed etiam eru-
ditione & arte, ab ipsis mutuatus est, per quæ mox ipsos incesseret! Tuum tamen
Messalla promissum immutasse non debes. neque enim defensores antiquorum exigi-
mus, nec [9] quemquam nostrorum: quamquam modo laudati sumus, his quos inse-
ctatus

quam mala pejus dicunt. *Mirantur* autem hic pœne idem est quod imitantur. Lucanus, *Egregio juveni miratorique Catonis.* Statius: *æquævo cedere fratri mirarique patrem.* Schelius.

5 *Qui se antiquos Oratores vocabant*] Scribe *vocant.* Lipsius. Recte Lipsius, *vocant.* Schelius. *Vocitant*, lege, quod malo, quam *vocant.* Schultingius.

1 *Eloquentia tui Aufidii*] Non video, qui locus esse queat isti, *tui.* Delerim, tanquam natum ex ultima proxime præcedentis vocis syllaba. *Acidalius.*

2 *Quos more prisco apud judicem fabulantes*] Idem de Atticis illis, ut se dicebant, oratoribus suæ ætatis Cicero in Bruto: *At cum isti Attici dicunt, non modo à Corona (quod est ipsum miserabile) sed etiam ab advocatis relinquuntur.* Schelius.

3 *Illam ipsam quam jactant sanitatem infirmitate & jejunio consequuntur*] Rodolphus hæc legit, *inculti, ut illam ipsam quam jactant sanitatem, non infirmitate sed jejunio consequantur.* Lipsius. Sensu non inepto. Sed fortasse non male legitur in Ven. & Bas. *sanitatem, sed jejunio consequuntur*, id est consequuntur quidem sanitatem, scilicet puritatem orationis, sed structura inerti, ariditate & inopia verborum. *Pichena.* Rodolphi lectio non usquequaque vera: sed quæ nos ad veram quasi manu duxit. Certe enim sententia requirit, *non firmitate, sed jejunio.* De insertione particulæ *ut* susque deque habeo, quin propius est, ut addi nolim. *Acidalius.* Fabius lib. 12. *Hi sunt, qui sua imbecillitati sanitatis appellationem, quæ est maxime contraria, obtendunt.* Schelius.

4 *Quæ animi anxietate contingat*] Opinor legendum, *quæ animi anxietate constitit.* Rhenanus. Mens rei non apta. Sententia loci totius sic postulat, *quæ tantum sine anxietate contingat.* Clarissimum id ex statim sequentibus: *parum est ægrum non esse, fortem & lætum & alacrem volo.* Acidalius.

5 *Vos vero, desertissimi*] Vix abest, quin vox *viri* desit. *Vos vero disertissimi viri, ut potestis.* Acidalius.

6 *Lætissima quæque*] Malim, *lectissima.* Rhenanus.

7 *Summum nitorem*] *Summum* vix sincerum. Neque affirmare habeo rectene *sensuum* reponatur. *Acidalius.*

8 *Sententiarum planitas*] Nescio an *sanitas.* Lipsius. Id est quæ non eminent extra corpus orationis. Fabius: *Quæ crebris parvisque conatibus se attollunt inæqualia tantum & velut confragosa, nec admirationem consequuntur eminentium, & planorum gratiam perdunt.* Schelius. Lipsius: Nescio, an *sanitas.* Præferet, *gravitas*, qui viderit & consideraverit hunc ad locum illa cap. 26. *Neque enim oratorius iste, imo hercule ne virilis quidem cultus est, quo plerique temporum nostrorum actores ita utuntur, ut lascivia verborum, & levitate sententiarum & licentia compositionis histrionales modos exprimant.* Schultingius.

9 *Quemquam nostrorum*] Sive potius, *nostrum.* Acidalius.

 1 *Ita*

ctatus est Aper, comparamus. ac ne ipse quidem [1] ita sentit, sed more veteri [2] & alias vestris philosophis sæpe celebrato, sumpsit sibi contradicendi partes. [3] Exprime nobis non laudationem antiquorum, satis enim illos fama sua laudat, sed caussas cur in tantum ab eloquentia eorum recesserimus; cum præsertim centum & XX. annos ab interitu Ciceronis in hunc diem effici [4] ratio temporum collegerit. Tum Messalla: *Sequar a te præscriptam formam Materne.* neque enim diu contradicendum est Apro, qui primum, ut opinor, [5] nominis controversiam movit, tamquam parum proprie *antiqui* vocarentur, quos satis constat [6] ante centum annos fuisse. Mihi autem de vocabulo pugna non est, sive illos *antiquos*, sive *majores*, sive quo alio mavult nomine appellet: dummodo in confesso sit, eminentiorem illorum temporum eloquentiam fuisse. Ne illi quidem parti sermonis ejus repugno, [7] si cominus fatetur plures formas dicendi etiam iisdem sæculis, nedum diversis exstitisse. Sed quo modo inter Atticos oratores primæ Demostheni tribuuntur, proximum autem locum Æschines & Hyperides & Lysias & Lycurgus obtinent; omnium autem consensu hæc oratorum ætas maxime probatur: sic apud nos Cicero quidem ceteros eorundem temporum disertos antecessit: Calvus autem & Asinius & Cæsar & Cœlius & Brutus

[1] suo

1 *Ita sentit*] Sic distingue, *ac ne ipse q. ita sentit: sed more veteri & alias à vestris.* Pithœus.

2 *Et aliis vestris*] Ex veteri lego, *alias à vestris.* Lipsius. Et hoc Lipsius correxit. Nam vulgo, *& aliis vestris.* Pichena. Nihil opus addi τὸ *a.* Sed τὸ *vestris* demi, quod Muretus voluit, nullo modo debet. Alloquitur Messallam, qui philosophiæ studio deditus. Infra ipse de se, *me, dum juris & philosophiæ scientiam tanquam oratori necessariam laudo, ineptiis meis plausisse.* Acidalius. Lipsius legit *alias à vestris.* Freinshemius edidit *alias vestris.* Potest ita etiam scribi, *& aliis & vestris. Celebrato* accipiendum frequentato, usitato. Notum est, quod *celebrare* & *frequentare* promiscue ponant. Ovid. I. Metam.

dextra lævaque deorum
Atria nobilium valvis celebrantur apertis.

Nepos præfat. *Cujus materfamilias non primum locum tenet ædium, atque in celebritate versatur?* id est, hominum frequentia. Sulpitia.

Musa quibus numeris heroas & arma frequentas.

Vopiscus init. Aureliani, *Ergo Thersiten, Sinonem, ceteraque illa prodigia vetustatis, & nos bene scimus, & posteri frequentabunt. Divum Aurelianum &c. posteri nescient.* Schultingius.

3 *Exprime nobis*] Lego, *Exprome.* Acidalius.

4 *Ratio temporum collegerit*] His aliquid deesse manifestum Apri intercidisse credo; & fuisse, *ratione temporum Aper collegerit.* Schultingius.

5 *Nominis controversiam movit, &c.*] Hæc stigmate vulgo inusta. nos dempsimus & eluimus, adjuti à libro. *Lipsius.*

6 *Ante centum annos*] Muretus, *intra;* sua quadam ratione: sed quam non omnino sequor. *Acidalius.*

7 *Si comminus*] Malim, *si communius*, quod aliis fortasse novum videbitur. *Pithœus.* Ven. & alii, *si quo minus.* Pichena. Legebam, *qua fatetur.* Sed verbum *fatetur* minime convenienter de Apro dicitur: diceretur convenientius de Messalla. Ille enim id contendebat & probabat: hic quodammodo concedit & fatetur. Fortassis ita restitui potest: *Ne illi quidem parti sermonis ejus repugno, quin omnes fatemur.* Acidalius. Pithœus, *Si communius fatetur.* Sed tollendum aut mutandum illud *fatetur.* Non enim fassus erat Aper plures formas dicendi etiam iisdem seculis extitisse, sed probaverat. probamus quod pro nobis facit, fatemur quod contra nos est & quodammodo extorquetur. Verba Apri fuerant. *Nec quæro quis disertissimus: hoc interim probasse contentus sum non esse unum eloquentiæ vultum, sed in illis quoque, quos vocatis antiquos, plures species deprehendi, nec statim deterius esse, quod diversum est.* Fortassis. *Si comminus spectentur.* Apulejus: *Qui sapiens iste rerum humanarum velit: non libris solis, neque disciplinis Rhetoricis dialecticisque opus esse, sed oportere eum versari quoque in rebus comminus noscendis.* Quintilianus l. 10. c. 11. *Hoc autem iis accidit, qui non introspectis penitus virtutibus ad primum se velut adspectum orationis aptarunt.* Schelius. Lipsius hic hæsisse videtur: qui nihil de suo adjiciens, tantum ponit Pithœum legere, *communius fatetur.* Levi hac mutatione omnia recte habebunt: *ubi cominus fatetur.* scrupulum injecit eruditis, quod non succurrebat *cominus* hæc circa tempora *statim* esse. Tac. de mor. German. 8. *Memoriæ proditum est, quasdam acies inclinatas jam & labantes à feminis restitutas, constantia precum & objectu pectorum, & monstrata cominus captivitate.* id est, quæ proxima esset, & statim eventura, nisi resisteretur hosti. Pompon. quoque Jurisconsultus L. 3. D. de Pign. Act. *si quasi recepturus à debitore tuo comminus pecuniam, reddidisti ei pignus.* Venul. L. 137. de Verb. Oblig. *cominus responderi stipulanti oportet.* Schultingius.

1 Sic

[1] suo jure & prioribus & sequentibus anteponuntur nec refert quod inter se specie differant, cum genere consentiant. [2] At strictior Calvus, [3] numerosior Asinius, [4] splendidior Cæsar, [5] amarior Cœlius, gravior Brutus, vehementior & [6] plenior & valentior Cicero; omnes tamen eamdem [7] sanitatem eloquentiæ ferunt: ut si omnium pariter libros [8] in manum sumpseris, scias, quamvis in diversis ingeniis, esse quandam [9] judicii ac voluntatis similitudinem & cognationem. Nam quod invicem se obtrectaverunt, & supersunt aliqua epistolis eorum inserta, [10] ex quibus mutua malignitas detegitur, [11] non est oratorum vitium, sed hominum. Nam & Calvum & Asinium & ipsum Ciceronem credo solitos [12] & invidere, & livere, & ceteris humanæ infirmitatis vitiis affici; solum inter hos arbitror Brutum, non malignitate nec invi-

1 *Sic jure*] Lego, *suo jure.* Liber tamen scriptus, *sic vere.* Lipsius. Scripsi, *suo jure*, Lipsii monitu. Vulgo, *sic jure.* Pichena.

2 *At strictior Calvus*] Lego una voce, *adstrictior.* Acidalius.

3 *Numerosior Asinius*] Asinium Pollionem circa compositionem diligentem valde fuisse ex eo patet quod Quintilianus adducit exordium quoddam ejus adeo Celso probatum, ut optimam in eo compositionem & legem principiorum esse duxerit. Cum tamen hic dicatur videri inter Menenios & Appios studuisse: Pacuvium certe & Attium, non solum tragœdiis, sed etiam orationibus suis expressisse; adeo durum & siccum esse; & apud Quintilianum videri Cicerone seculo priorem, & apud Senecam epistola centesima, *Compositio Pollionis Asinii salebrosa & exiliens & ubi minime expectes, relictura, denique apud Ciceronem omnia desinunt, apud Pollionem cadunt.* Dubitabam an talis scriptor quantumvis diligens, *numerosus* recte diceretur, an potius, *morosus? Summa enim in eo*, ut ait Fabius, *diligentia, adeo ut quibusdam etiam nimia videretur.* Seneca Pater, *Strictum ejus & asperum, & nimis ratum in dicendo judicium.* Schelius.

4 *Splendidior Cæsar*] Cicero Bruto: *splendidam quandam minimeque veteratoriam rationem dicendi tenet voce, motu, forma etiam magnifica & generosa quodammodo.* Idem.

5 *Amarior Cœlius*] Quintilianus eodem: *in accusando multa urbanitas.* Plinius Epist. 8. lib. 6. *Vide, attendas, ne in bilem aut amaritudinem vertat injuria.* Idem.

6 *Plenior Cicero*] Eo significatur, non aridum eum, jejunum, aut exanguem fuisse. Donatus ad Terent. Eun. 2. 3. 24. ubi dixerat poeta. *Tametsi bona est natura, reddunt curatura junceas.* Bona, inquit, id est, plena, magna, & pinguis. mox: *junceas tenues & pallidas* interpretatur. ad quæ Salmasius. Donatus *plenum*, pinguem interpretatur & *junceas* tenues & pallidas. *Plenos* Latini de pinguibus & crassis dicunt, ut & nos hodie facimus; quos & repletos indigetamus: Ovidius:

Turgida si plena est: si fusca est, nigra vocetur
In gracili macies crimen habere potest.

Sic & *filum plenum*, pro crasso & pingui.
——— *pleno velamina filo.*

Et apud Spartianum *plena barba.* Hæc Salm. Inde & Flor. 2, 18. *Ferre plenius vallum, qui arma nescirent* ubi *facere* quandoque suspicabar; ut adhuc tamen mihi nondum sit deliberatum. *Schultingius.*

7 *Sanctitatem eloquentiæ ferunt*] Reposui *sanitatem.* Rhenanus. Sententia vult *præferunt.* Atque ita scribo. Tamen Tacitus 4. Histor. *quos spiritus gessit, vultu ferebat.* Et lib. 2. *lætitiam & gratulationem vultu ferens, animo anxius.* Paullo tamen in Tacito istis alia res & ratio est, quia *vultu* additur. *Acidalius.*

8 *In manum sumpseris, quamvis*] Monere me in prima editione aliquid de hoc loco fugit. qui non difficilis alias emendatu & expletu, ex libro scripto. Nam is voculam inserit, *sumpseris sciam quamvis, &c.* Lego: *in manus sumpseris, scias, quamvis in diversis ingeniis esse quandam judicii ac voluntatis similitudinem & cognationem.* Lipsius. A vulgatis abest verbum, *scias*, quod ex veteri libro restituit Lipsius. *Pichena.* Cum Mureto multo malim, *sentias*, inserere, quam *scias.* Acidalius.

9 *Judicii ac voluminis similitudinem & cogitationem*] Scribe, *luminis.* Rhenanus. Fortasse legendum, *voluntatis similitudinem.* ita requirente sententia. *Ursinus.* Lipsius correxit voces, *voluntatis*, & *cognationem*, corruptas antea, *voluminis*, &, *cogitationem.* Pichena. Sic locum legerim, *esse quandam judicii nihilominus similitudinem & cognationem.* Acidalius. Recte Lipsius, *voluntatis similitudinem ac cognationem.* Quint. *Mirabilem in illo recti generis voluntatem.* Cicero oratore: *Quæ dicendi ratio, quæ voluntas.* Schelius.

10 *Ex quibus mutua malignitas detegitur*] Deleam *ex.* quod si posuit auctor, verbum sequi debet, non *detegitur*, sed *deprehenditur.* Acidalius.

11 *Non est oratorum vitium, sed hominum*] Simili acumine Quintilianus in sermone Declamat. 349. *Hoc proprium non dementis esse, verum hominis.* Schultingius.

12 *Et invidere & livere*] Non placent hæc ita juncta: & aliquid sordidi præ se ferunt. Legebam, *& irridere & livere.* aut *inludere & livere.* quomodo Suasoria 2. Senecæ. *Pollio Asinius ajebat hoc non esse suadere, sed invidere*, ubi *inludere* corrigit summus Gronovius, sensu probo, & ductu istarum litterarum id probante. sed quia Schottus notat in MSS. esse, isti

invidia, sed simpliciter & ingenue judicium animi sui detexisse. an invideret Ciceroni, qui mihi videtur ne Cæsari quidem invidisse? Quod ad Ser. Galbam & C. Lælium attinet, & [1] si quos alios antiquorum agitare non destitit, non exigit defensorem, cum fatear quædam eloquentiæ eorum, ut nascenti adhuc nec satis adultæ, de-
26 fuisse. Ceterum si omisso optimo illo, & perfectissimo genere eloquentiæ, eligenda sit forma dicendi; malim hercule C. Gracchi impetum, aut L. Crassi maturitatem, quam [2] calamistros Mæcenatis, aut [3] tinnitus Gallionis. [4] adeo malim oratorem, vel hirta toga induere, quam [5] fucatis & meretriciis vestibus insignire. Neque enim oratorius iste, immo [6] hercule ne virilis quidem cultus est, quo [7] plerique temporum nostrorum actores ita utuntur, ut [8] lascivia verborum, & [9] levitate sententiarum, & licentia compositionis, histrionales modos exprimant. quodque vix auditu [10] fas esse debeat, laudis & gloriæ & [11] ingenii loco plerique jactant, [12] *cantari saltarique commentarios suos.* Unde oritur illa fœda & præpostera, sed tamen frequens [13] quibusdam exclamatio, [14] ut *oratores nostri* [15] *tenere dicere*, *histriones diserte saltare*

ipsi videre, credidi fuisse, *sed inscite ridere.* Idem.

1 *Si quis alios antiquorum agitare non destitit*] Quintilianus: *Potioribus Senecam præferri non sinebam, quos ille incessere non destiterat.* Schelius.

2 *Calamistros Mæcenatis*] *Calamistros*, Pomponius Sabinus mediæ ætatis grammaticus in Carmen de obitu Mæcenatis. *Cornelius*, inquit, *Tacitus appellat scripta Mæcenatis, calamistros.* Pithœus. Cicero: *ineptis gratum fortasse fecit, qui volunt illa calamistris inurere.* Schelius.

3 *Tinnitus Gallionis*] Quintilianus: *Nam tumidos & corruptos & tinnulos & quocunque alio cacozeliæ genere peccantes certum habeo, non virium, sed infirmitatis vitio laborare, ut corpora non robore sed valetudine inflantur.* Schelius.

4 *Adeo malim oratorem*] Vulgo, *adeo melius.* Sed, *malim*, correxi: nam & paulo supra dixit, *malim hercule C. Gracchi imperium.* Pichena.

5 *Fucatis & meretriciis vestibus*] Cicero, *succus ille & sanguis incorruptus usque ad hanc ætatem oratorum fuit, in qua naturalis inesset, non fucatus nitor.* Schelius.

6 *Ne hercle virilis quidem cultus*] Quintilianus l. 8. *Ornatus virilis fortis & sanctus sit.* Idem. *Ex quibus adsumatur solida & virilis ingenii vis.* Idem lib. 11. *Quæ lenis & quadrata sed virilis tamen compositio.* Idem.

7 *Plerique temporum nostrorum*] Optime vetus. Erat antea, *plerique ipsorum nostrorum.* Lipsius.

8 *Lascivia verborum*] Quinct. *Alios recens hæc lascivia delitiæque & omnia ad voluptatem multitudinis imperitæ composita delectant.* Schelius.

9 *Levitate sententiarum*] Petronius: *sententiarum vanissimum strepitum.* Idem.

10 *Fas esse debeat*] Muretus aliquanto melius, *debebat.* Acidalius.

11 *Ingenii loco*] Fuit illa etiam olim scholasticorum declamatorum vanitas, ut in ineptiis nescio quibus ingenium, in ostentatione autem ingenii omnem eloquentiam positam ducerent, qui tamen intellexisse non videntur, quanto minor laus sit esse ingeniosum quam disertum. Fabius de iis, qui solas petunt sententias: *Itaque ingeniosi vocentur, ut libet, dum tamen constet contumeliose sic laudari disertum.* Martialis.

Cum sexaginta numeret Casselius annos,
Ingeniosus homo est, quando disertus erit.

Schelius.

12 *Cantarique saltari commentarios*] Sen. controv. & loco citatis: Verba juncta sunt iis, quæ emendata dedimus. Scribam autem & hæc, quomodo restituenda forte sunt. *Sed nolo nihil fuisse: etenim juvenis deamavi tanquam me.* (add. Plaut. Bacch. 2. 2. 36. & fin. controv. ejusdem) *has declamationes Fusci, quas nemo, non nostrum alius alia inclinatione vocis, velut suavem quisque modulationem cantabat.* Quæ dum chartis illino, & cogito Fuscum, cujus de scriptis ista testatur Seneca, esse Rhetorem; dubito, num recte se habeat hoc loco illud *temporum nostrorum actores.* ubi *Rhetores* sensu commodiori scriberetur. add. fin. Dialogi. *Schultingius.*

13 *Sicut his clam & exclamatio*] Has quatuor particulas in unam confla dictionem, nempe *quibusdam.* Rhenanus.

14 *Ut Oratores nostri tenere dicere*] Audacter reposui, etsi à conjectura. Nam libris omnibus est, *temere.* Plinius illustrat correctionem hanc satis & firmat. lib. 2. ep. 14. *pudet referre, quæ, quam fracta pronunciatione, dicantur: quibus, quam teneris clamoribus excipiantur. Plausus tantum, ac potius sola cymbala & tympana, illis cantibus desunt.* Lipsius. Recte ita Lipsius. nam quamvis in aliqua parte laudabilis sit oratio tenera, mollis & flexibilis, teneritudo tamen magis saltantis quam dicentis laus est. Sicut oratoris est diserte dicere, sic histrionis tenere saltare. Cic. in Pisonem: *Samothraciam te primum inde Tharsum cum his teneris saltatoribus & cum Antobalo Athamante & Timocle formosis fratribus contulisti.* Ovidius de Arte Amatoria:

Illa

saltare dicantur. Equidem non negaverim Cassium Severum, quem solum Aper noster nominare ausus est, si his comparetur qui postea fuerunt, posse oratorem vocari, quamquam in magna parte librorum suorum [1] plus vis habeat quam sanguinis. Primus enim contempto ordine rerum, omissa modestia, ac pudore verborum, ipsis etiam quibus [2] utitur armis incompositus, & studio feriendi plerumque [3] detectus non pugnat, sed rixatur. Ceterum, ut dixi, sequentibus comparatus, & varietate eruditionis, & lepore urbanitatis, & ipsarum virium robore, multum ceteros superat. quorum neminem Aper nominare, & velut in aciem educere sustinuit. Ego autem exspectabam, ut incusato Asinio, & Cœlio, & Calvo, [4] aliud nobis agmen produceret, plurisque vel certe totidem nominaret, ex quibus alium Ciceroni, alium Cæsari, singulis demum singulos opponeremus. Nunc detrectasse nominatim antiquos oratores contentus, neminem sequentium laudare ausus est, nisi in publicum & in commune. veritus credo ne multos offenderet, si paucos [5] excerpsisset. quotus enim quisque scholasticorum non hac sua persuasione fruitur, ut se ante Ciceronem numeret, sed
[6] plane post Gabinianum? At ego non verebor nominare singulos, quo facilius pro- 27
positis exemplis appareat, quibus gradibus fracta sit & deminuta eloquentia. *Appropera*, inquit Maternus, [7] & potius exsolve promissum. Neque enim hoc colligi desideramus, disertiores esse antiquos, quod apud me equidem in confesso est, sed caussas exquirimus, [8] quas te solitum tractare, paullo ante, plane mitiore eloquentia &

Illa placet gestu, numerosaque brachia ducit,
Et tenerum molli torquet ab arte latus.

Ideo qui virilem & masculam orationem affectabant, currentibus etiam numeris, quo eos inhiberent, objiciebant, quo teneram delicatamque modulandi voluptatem refugerent, ut de Pollione memorat Quintilianus. *Schelius.*

15 *Tenere dicere, diserte saltare*] Locutione similia, re præstantiora sunt illa Sallustii 2. de rep. ord. *Atque ea magis fortibus consiliis, quam bonis præliis, parata sunt.* Sen. controv. citata. *Nos sine deliciis educamur, sine muris vivimus, sine vita vincimus.* ubi quod præcedit, *Othryadæ dicebat municipalis. Aliud ceteros, aliud Laconas decet.* legendum videtur, *Othryadæ: sciebat municipalis, aliud ceteros, aliud Laconas decere.* Istam autem etiam, de qua agimus, elegantiam compilatores juris gravitati prooemii Institutionum ornamento fore recte judicaverunt. *Schultingius.*

1 *Plus vis quam sanguinis*] Fabius de eodem. *Ingenii plurimum est in eo, & acerbitas mira, & urbanitas vis summa: sed plus stomacho quam consilio dedit.* Schelius.

Plus vis habeat quam sanguinis] Etiamsi sensui satisfieret, vox tamen placere non posset. Lege: *plus iræ habeat quam sanguinis.* Tacitus 1. ann. *Cassii Severi libidine, qua viros fœminasque inlustres procacibus scriptis diffamaverat.* l. 4. *Relatum & de Cassio Severo exsule, qui sordidæ originis, maleficæ vitæ, sed orandi validus, per immodicas inimicitias, ut judicio jurati senatus Cretam amoveretur, effecerat, atque illic eadem actitando recentia veteraque odia advertit.* Gronovius.

2 *Utimur armis*] Legi possit, *utitur.* Rhenanus.

3 *Dejectus*] Rom. cod. *detectus.* optime. *Lipsius.* Ex Rom. cod. restituit Lipsius, *detectus.* Vulgo, *dejectus.* Pichena.

4 *Aliud novum agmen*] Rom. codex. *aliud nobis agmen.* Lipsius. Melius Rom. codex habuit *nobis*, quod probat, imo requirit sequens verbum, *opponeremus.* Acidalius.

5 *Excerpsisset*] *Excepisset.* Pithœus.

6 *Plane post Gabinianum*] Petronius. *Rogo inquit Magister quid putes inter Ciceronem & Publicum interesse. Ego alterum puto disertiorem fuisse, alterum honestiorem.* Schelius.

Post Gabinianum] Rhetor fuit Vespasiani ævo de quo Eusebii Chronicon: *Gabinianus celeberrimi nominis rhetor in Gallia docuit.* Ita liber, qui apud me manuscriptus, probus verusque. Vulgo, *Gabinius.* Nominant & Hieronymus, & Suetonii index de claris rhetoribus, quod doctissimus & optimus Nic. Faber adnotavit. *Lipsius.*

7 *Et potius exsolve promissum*] Lego, *ocius.* Acidalius.

8 *Quas te solitum tractare paulo ante plane mitiore eloquentia & temporum nostrorum miratus*] Expunximus, *iratus*, post verbum *miratus*, vulgo positum. *Rhenanus.* Quidam liber, *paullo ante dixisti, plane mitiore.* Sed hæc & sequentia tamen in mendo. *Lipsius.* Locus in gravi mendo. Legerim: *solitum tractare paullo ante dixisti, sane mitiore eloquentia, & temporum nostrorum* (scil. eloquentiam) *imitatus* &c. Acidalius. In quodam libro est: *paulo ante dixisti.* Scribe. *Quas te solitum tractare paulo ante dixisti, plane mitior & eloquentiæ temporum nostrorum non iratus, antequam te Aper offenderet majores tuos lacessendo.* Non enim miratus fuerat Messalla elo-

& [1] temporum nostrorum miratus, antequam te Aper offenderet majores tuos lacessendo. *non sum*, inquit, offensus [2] Aprina disputatione, nec vos offendi decebit, si quid forte [3] aures vestras perstringet, cum sciatis hanc esse ejusmodi sermonum legem, [4] judicium animi citra damnum affectus proferre. [5] *Perge*, inquit Maternus, & cum de antiquis loquaris, utere antiqua libertate, à qua vel magis degeneravimus,
28 quam ab eloquentia. Et Messalla, *Non reconditas* Materne caussas requiris: nec aut tibi ipsi, aut huic Secundo, vel huic Apro ignotas, [6] etiamsi mihi partes assignatis proferendi in medium, quæ omnes sentimus. Quis enim ignorat & eloquentiam & ceteras artes descivisse [7] ab ista vetere gloria, non inopia hominum; sed desidia juventutis, & negligentia parentum, & inscientia præcipientium, & oblivione moris antiqui? quæ mala primum in urbe nata, mox per Italiam fusa, jam in provincias manant: quamquam nostra nobis notiora sunt. [8] Ego de urbe & his propriis ac vernaculis vitiis loquar, quæ natos statim excipiunt, & per singulos ætatis gradus cumulantur, si prius de severitate ac disciplina majorum circa educandos formandosque liberos pauca prædixero. Jamprimum suus cuique filius ex casta parente natus, non in cella emptæ nutricis, [9] sed gremio ac sinu matris educabatur, cujus præcipua laus erat, tueri domum, & inservire liberis. Eligebatur autem aliqua major natu pro-

eloquentiam ævi illius, sed Secundum & Aprum, viros optimos & temporum istorum Oratores, appellaverat, nec minus probari dixerat in secundo, quod Julii Asiatici vitam composuisset, quam in Apro, quod nondum à Scholasticis Controversiis recessisset, & otium suum novorum Rhetorum more quam veterum Oratorum consumere mallet. Quæ quamvis satis mitia & benigna, adeo tamen non erant mirantis novam facundiam, ut Aper longe secus acceperit. *Non desinis*, inquit, *Messala, vetera tantum & antiqua mirari, nostrorum autem temporum studia irridere atque contemnere, &c.* Cui deinde Messala *se ne Aprum quidem aliter sentire credere, ac velle se impetratum ab aliquo eorum; ut causas hujus infinitæ differentiæ scrutetur, ac reddat, quas secum ipse plerumque conquirat.* Statius Hercule Sur. *Pacatus mitisque veni nec turbidus ira.* Schelius. Sensum his possum dare; an sua auctori verba, id ego vero in his quidem pro certo non affirmem. Quod vidi, id hujusmodi est, *quas te solitum tractare publice, antiquo plane more, & eloquentia non temporum nostrorum, sum miratus, antequam te Aper offenderet, majores istos incessendo. Majores*, id est, antiquos. vid. cap. 25. *Schultingius.*

1 *Temporum nostrorum miratus*] Lipsius ex quodam libro interponit *dixisti*. Sed hujus verbi vis latet in τῷ *miratus:* pro quo reponebam, *narrabas*. Gronovius.

2 *Aprina disputatione*] Commode videmur ita fecisse, cum libri præferrent, *à prima disputatione*. Lipsius. Ego malim, *sed tantum mihi*. Acidalius. Lipsii inventum ex libro, in quo: *à prima disp.* Nec repugno. Malim tamen, *Apri nostri disputatione.* nam *uri* facile degeneravit in *ma*. Gronovius.

3 *Aures perstringet*] Tacit. 1. Ann. c. 13. *Etiam Q. Haterius & Mamercus Scaurus suspicacem animum perstrinxere.* Schultingius.

4 *Judicium animi citra damnum affectus proferre*] Id est, ut damnum affectus ne faciat, ne amittat benevolentiam diversum sentientium, qui judicium suum libere profert. Livius 9. *Quid si vini amor in dies fieret acrior, quid si trux & præfervida ira (nec quicquam dubium inter scriptores refero) nulla ne hæc damna imperatoriis virtutibus ducimus.* Schelius.

5 *Perge, inquit Maternus, & cum de antiquis loquaris*] Faërnus legebat: *perge, inquit, Maternus, de antiquis loquens.* Ursinus. Scribe è scripto: *inquit Maternus, & cum de antiquis loquaris.* Lipsius.

6 *Etiam mihi partes*] Scribe è vestigiis priscis, *etiamsi mihi.* Nam in scripto est, *etenim jam si mihi.* Pichena.

7 *Ab ista vetere gloria*] Muretus notaverat, *illa.* Leve, sed nec spernendum. *Acidalius.*

8 *Ego de urbe & his propriis*] Credam melius, *Ergo:* quia præcessit, *nostra nobis notiora sunt.* Acidalius.

9 *In gremio ac sinu matris*] Tacitus Agricola: *Mater Julia Procilla fuit raræ castitatis: in hujus sinu indulgentiaque educatus.* Conjungit cum sinu indulgentiam: quæ tamen pro amore materno in bonam partem hic est accipienda ut sæpe. Cicero Verrina: *Qui simili sensu & indulgentia filiorum commoventur.* De Oratore II. *Si feræ partus suos diligunt, qua nos in liberos nostros indulgentia esse decet.* Idem Cicero de filiorum reverentia & amore erga parentem usurpat de Officiis lib. 3. *magnus imprimis vir & perindulgens in patrem.* Quamvis enim naturalis ille parentum in liberos amor modum excedat sæpe, & vitiis eorum indulgeat: tamen quia nullius utilitatis suæ laudi, non vitio dari solet, quamvis

propinqua, [1] cujus probatis ſpectatiſque moribus, omnis cujuſpiam familiæ ſuboles
committeretur, coram qua neque dicere fas erat quod turpe dictu, neque facere
quod inhoneſtum factu videretur. [2] Ac non ſtudia modo curaſque, ſed remiſſiones
etiam luſuſque puerorum, ſanctitate quadam ac verecundia temperabat. Sic Cor-
neliam Gracchorum, ſic Aureliam Cæſaris: ſic Attiam Auguſti matrem præfuiſſe
educationibus, ac produxiſſe principes liberos accepimus. quæ diſciplina ac ſeveritas
eo pertinebat, ut ſincera & integra & nullis pravitatibus detorta uniuſcujuſque na-
tura, toto ſtatim pectore arriperet artes honeſtas: & ſive ad rem militarem, ſive ad
juris ſcientiam, ſive ad eloquentiæ ſtudium inclinaſſet, id ſolum ageret, id univer-
ſum hauriret. At nunc natus infans delegatur Græculæ alicui ancillæ, cui adjungi- 29
tur unus aut alter ex omnibus ſervis plerumque viliſſimus, nec cuiquam ſerio mini-
ſterio accommodatus. horum fabulis & erroribus teneri ſtatim & rudes animi im-
buuntur. Nec quiſquam in tota domo penſi habet, quid coram infante domino,
aut dicat, aut faciat: quando etiam ipſi parentes nec probitati neque modeſtiæ par-
vulos aſſuefaciunt, [3] ſed laſciviæ & libertati, per quæ paullatim impudentia irrepit,
& ſui alienique contemptus. Jam vero propria & peculiaria hujus urbis vitia pœne
in utero matris concipi mihi videntur, [4] hiſtrionalis favor, & gladiatorum [5] equo-
rumque ſtudia. quibus occupatus & obſeſſus animus quantulum loci bonis artibus re-
linquit. quotum quemque inveneris qui domi quidquam aliud loquatur? quos alios
adoleſcentulorum ſermones excipimus, ſi quando auditoria [6] intravimus? [7] Nec
præceptores quidem ullas crebriores cum auditoribus ſuis [8] fabulas habent. colli-
gunt enim diſcipulos non ſeveritate diſciplinæ, nec ingenii experimento, ſed [9] am-
bitione ſalutantium, & illecebris adulationis. Tranſeo prima diſcentium elementa,
in

vis re ipſa ſit vitioſa: mollis enim educatio indulgentia vocabatur ut ait Quintilianus: *Mollis iſta educatio quam indulgentiam vocamus.* Schelius.

1 *Cujus probatis ſpectatiſque moribus omnis cujuſquam familiæ ſuboles committeretur*] *Committere ſe ſanctitati* Pompeii, dicit apud Vellejum Mithridates: Loco, qui adhuc corruptus eſt: *Prior filius Tigranes, ſed diſcors patris pervenit ad Pompejum, mox ipſe ſupplex & præſens ſe regnumque ditioni ejus permiſit præfatus neminem alium neque Romanum neque ullius gentis virum futurum fuiſſe, cujus ſe ſocietati commiſſurus foret quam Cn. Pompeium.* Scribendum ut dixi; *ſanctitati.* Ab hac enim celebratur Pompejus. Vellejus de eo: *Innocentia eximius, ſanctitate præcipuus, eloquentia medius.* Cicero pro lege Manilia. *Fidem vero ejus inter ſocios quantam exiſtimari putatis quam hoſtes omnium gentium ſanctiſſimam judicarint.* Quare legend. *ſanctitati.* id enim minus abit à ſcriptura, quam *poteſtati.* Idem.

Cujuſdam familiæ ſoboles] Reſtituimus, *cujuſpiam fam.* Rhenanus.

2 *Ac non ſtudia ſolum moreſque*] Vet. *Ac non ſtudia modo curaſque, ſed remiſſiones etiam luſuſque.* rectius. *Pithœus.* Vetus Farneſ. *ſtudia modo curaſque:* aptius ad ſequentia. *Lipſius.* Legendum, *Hæc.* Quod vidit & Muretus. *Acidalius.*

3 *Sed laſciviæ & libertati*] Vetus: *laſciviæ & bibacitati.* Lipſius. Quintilianus: *Gaudemus ſi quid licentius dixerint. verba ne Alexandrinis quidem permittenda deliciis riſu & oſculis excipimus.* Schelius. Vide 3. Obſervat. 4. *Gronovius.*

4 *Hiſtrionalis favor & gladiatorum*] Quanta hominum turba ad theatra & amphitheatra, confluxerit, quanta inſania ſpectacula ſecuti ſint, paſſim apud veteres licet obſervare. Seneca: *In qua tribus eodem tempore theatris viæ poſtulantur.* Non tantum, inquit, non ſufficiunt ſedes turbæ hominum ſpectanti, ſed ne viæ quidem in quibus ſtant. Tertullianus. *Apud ſpectacula & in via ſtatur. Excuneatos* appellat Appulejus. *Poſtulari* autem quod proprium plebis populique eſt, dicuntur viæ quia has ſibi & in his locum velit dari. *Schelius.*

5 *Equorumque ſtudio*] Suetonius Nerone: *Equorum ſtudio vel præcipue ab ineunte ætate flagravit, plurimuſque illi ſermo, quanquam vetaretur, de Circenſibus erat, & quondam tractum Praſinum agitatorem inter condiſcipulos querens, objurgante magiſtro, de Hectore ſe loqui ementitus eſt.* Idem.

6 *Intravimus*] *Intramus* melius, niſi & antea *excepimus.* Idem.

7 *Nec præceptores quidem ullas*] Lege & hic, *Ne præceptores quidem ullas.* Gronovius.

8 *Fabulas habent?*] Dele interrogationis notam. *Acidalius.*

9 *Ambitione ſalutantium*] Lego, *ſalutationum.* Illud ad alios referretur præter mentem; hoc de ipſis præceptoribus, ut debet, accipietur. *Acidalius.* Supra *ſalutantium* quam *ſalutationum*: at hic

in quibus & ipsis parum elaboratur. [1] nec in auctoribus cognoscendis, nec in evolvenda antiquitate, [2] nec in notitia vel rerum, vel hominum, vel temporum satis operæ insumitur, [3] sed expetuntur quos *Rhetoras* vocant: quorum professio quando primum in hanc urbem introducta sit, quamque nullam apud majores nostros aucto-
30 ritatem habuit, [4] statim docuero. Referam necesse est animum ad eam disciplinam, qua usos esse eos oratores accepimus, quorum infinitus labor & cottidiana meditatio & in omni genere studiorum exercitationes, ipsorum etiam continentur libris. [5] Notus est vobis utique Ciceronis liber qui *Brutus* inscribitur, in cujus extrema parte, (nam prior commemorationem veterum oratorum habet,) sua initia, suos gradus, suæ eloquentiæ velut quandam educationem refert. *se apud Q. Mucium jus civile didicisse*; *apud Philonem Academicum*, *apud Diodorum Stoicum omnis philosophiæ partes penitus hausisse: neque his doctoribus contentum quorum ei copia in urbe contigerat*, *Achaiam quoque & Asiam peragrasse*, *ut omnem omnium artium varietatem complecteretur*. Itaque hercule in libris Ciceronis deprehendete licet, non geometriæ, non musicæ, non grammaticæ, non denique illius ingenuæ artis scientiam ei defuisse. [6] Ille dialecticæ subtilitatem; ille moralis partis utilitatem; ille rerum motus causasque cognovit. ita enim est, optimi viri, ita [7] ex multa eruditione, ex pluribus artibus, & omnium rerum scientia exundat & exuberat illa admirabilis eloquentia. neque oratoris vis & facultas, sicut ceterarum rerum, angustis & brevibus terminis cluditur: sed is est orator, qui de omni quæstione pulchre & ornate & ad persuadendum apte dicere, pro dignitate rerum, ad utilitatem temporum, cum voluptate au-
31 dientium possit. Hæc sibi illi veteres persuadebant. ad hæc efficienda intelligebant opus esse, [8] non ut rhetorum scholis declamarent, nec ut fictis nec ullo modo ad veri-

malim *salutationum* legere. Petronius: *Nimirum in his exercitationibus doctores peccant, qui necesse habent cum insanientibus furere: nam nisi dixerint, quæ adolescentuli probent, ut ait Cicero, soli in scholis relinquentur.* Et statim: *Quid ergo est? Parentes objurgatione digni sunt, qui nolunt liberos suos severa lege proficere. Primum enim, sicut omnia, spes quoque suas ambitione donant.* Cicero lib. xv. ad Atticum epist. 2. *Brutus misit ad me orationem suam habitam in concione Capitolina, petivitque à me, ut eam ne ambitiose corrigerem antequam ederet.* Id est, ut eam corrigerem absque ambitione, nec sibi adularer, quasi nihil in ea sit, quod emendari queat. *Schelius.* Lego *salutationum*. Schulting.

1 *Nec in auctoribus cognoscendis*] Cicero: *Brutum totum cognovisse Demosthenem.* Fabius: *Autores maximi sic diligentius cognoscuntur.* Schelius.

2 *Nec in notitia vel rerum*] Correxi ex præcedentibus. Vulgo, *in notitiam*. Pichena. Concinnius hic *notitia*. quia eo casu præcessit, *in auctoribus cognoscendis*; *in evolvenda antiquitate*. Acidalius.

3 *Sed expectantur*] *Expetuntur*. Pithœus.

4 *Statim de * curiis*] Ita & vetus. Suspicabar, *statim decursis his.* ἐλλειπτικῶς dicam videlicet aut promam. Sed placet magis Rodolphi scriptio, *statim docuero.* Pithœus edidit, *statim audietis.* Nescio an è libro. *Lipsius.* Correctio à Rodolpho est, Lipsio teste. corrupte antea; *statim de curiis.* Pichena. Lego: *auctoritatem habuerit*, *statim dicam*. *prius referam necesse est animum ad eam disciplinam* &c. dicit cap. 35. sed breviter: *quos paullo ante Ciceronis tempora extitisse*, *nec placuisse majoribus nostris ex eo manifestum est*, *quod M. Crasso & Domitio Censoribus*, *cludere*, *ut ait Cicero*, *ludum impudentiæ jussi sunt.* De cætero non incommode duæ illæ voces, *animum ad*, omitterentur; ut legeretur, *prius referam necesse est eam disciplinam.* Sed ego non tem audax, cum ferri etiam possint, ut ejiciam. *Acidalius.* Scribendum esse, *habuerit*, *statim dicturus*, *referam necesse est animum ad eam disciplinam*, monuimus Observat. 3, 4. *Gronovius.*

5 *Notus est nobis*] Scripsi, *vobis*. Rhenanus.

6 *Ille dialecticæ subtilitatem*; *ille moralis partis utilitatem*] Suspecta mihi vox *utilitatem*. Nam nescio quid aliud, quo natura moralis partis describatur, exspecto, eum prorsus in modum, quo *subtilitatem* dialecticæ tribuit. Eadem vox etiam paullo inferius item suspecta, sed levius, in definitione oratoris: *pro dignitate rerum*, *ad utilitatem temporum.* Et sane etiam supra peccatum in eadem: ubi *nobilitatem* pro *utilitatem* emendabamus. *Acidalius.*

7 *Ex multa eruditione & pluribus partibus*] Castigavi, *ex multa eruditione*, *ex pluribus artibus*, *ex omnium rerum scientia.* Rhenanus.

8 *Non ut rhetorum scholis declamarent*] Scripsi, *non ut rhe. sch.* Rhenanus. Addenda forte præpositio,

veritatem accedentibus controverſiis linguam modo & vocem exercerent; ſed ut his artibus pectus implerent, in quibus de bonis ac malis, de honeſto ac turpi, de juſto & injuſto diſputatur. Hæc enim eſt oratori ſubjecta ad dicendum materia. Nam in judiciis fere de æquitate, [1] in deliberationibus de honeſtate dicimus, ita ut plerumque hæc ipſa invicem miſceantur. de quibus copioſe & varie & ornate nemo dicere poteſt, niſi qui cognovit naturam humanam, & vim virtutum, pravitatemque vitiorum, [2] & intellectum eorum quæ nec in virtutibus neque in vitiis numerantur. Ex his fontibus etiam illa profluunt, [3] ut facilius iram judicis vel inſtiget vel leniat, [4] qui ſcit quid ira; promptius ad miſerationem impellat, qui ſcit quid ſit miſericordia, & quibus animi motibus concitetur. In his artibus exercitationibuſque verſatus orator, ſive apud infeſtos, ſive apud cupidos, ſive apud invidentes, ſive apud triſtes, ſive apud timentes dicendum habuerit, tenebit habenas animorum: & prout cujuſque natura poſtulabit, adhibebit manum & temperabit orationem, parato omni inſtrumento, & ad omnem uſum repoſito. Sunt apud quos aſtrictum, & collectum, & ſingula ſtatim argumenta concludens dicendi genus, plus fidei meretur. apud hos dediſſe operam dialecticæ proficiet. Alios fuſa, & æqualis, & ex communibus ducta ſenſibus oratio, magis delectat. ad hos permovendos mutuabimur aliquid [5] à Peripateticis. hi aptos & in omnem diſputationem paratos jam [6] locos dabunt: Academici pugnacitatem, Plato altitudinem; Xenophon jucunditatem. ne Epicuri quidem & Metrodori honeſtas quaſdam exclamationes aſſumere, hiſque, prout res poſcit, uti alienum erit oratori. neque enim ſapientem informamus, neque Stoicorum civitatem, ſed

ſitio, *ut rhetorum in ſcholis.* Vel, *ut in rhetorum ſcholis.* Acidalius.

1 *In deliberationibus de honeſtate*] Locus videtur mutilus ita forte ſupplendus: *in deliberationibus de utilitate, in laudationibus de honeſtate dicimus.* Urſinus. Omittit, male opinor, tertium cauſarum genus. Nec ſane in deliberationibus potiſſimum de honeſtate agitur. Muretus ergo inſitione valde apta legebat. *nam in judiciis fere de æquitate, in deliberationibus de utilitate, in laudationibus de honeſtate dicimus.* Acidalius.

2 *Et intellectum eorum*] Inſolentius videtur *cognoſcere intellectum.* Volebam *delectum.* Fabius quidem alicubi dixit *capere intellectum. Quod illa prima ætas & intellectum diſciplinarum capere & laborem pati non poſſit.* Schelius.

3 *Ut facilius iram judicis vel inſtiget*] Etiam ad παθητικὰ neceſſariam eſſe interiorem philoſophiæ cognitionem: quæ quidem, ſi judices eſſent ſapientes, ſupervacanea & ἔξω τοῦ πράγματος eſſent, ſed διὰ τὴν τοῦ ἀκροατοῦ μοχθηρίαν regnant pæne in oratione. *Quod ſi mihi des,* ait Quintilianus, *conſilium judicum ſapientum, perquam multa recidam ex orationibus, non Ciceronis modo, ſed etiam ejus, qui eſt ſtrictior multo, Demoſthenis. Neque enim affectus omnino movendi erunt, nec aures delectatione mulcendæ, cum etiam proœmia ſupervacua eſſe apud tales Ariſtoteles exiſtimet.* Idem.

4 *Qui ſcit quid ira; promptius*] Ita ſcripſi & diſtinxi, turbantibus libris. *Lipſius.*

5 *A Peripateticis: hi aptos & in omnem*] Valde mihi placeat cum Rodolpho Agricola hæc omnia ſcribi & diſtingui: *à Peripateticis. aptos & in omnem diſciplinam paratos jam locos dabunt Academici, Stoici pugnacitatem.* Lipſius. At illi vehementer falluntur. nam *loci* nulla ratione auferuntur Peripateticis vel propter topica, quibus *diſciplinam inveniendorum argumentorum, ut ſine ullo errore ad eam rationem via perveniremus ab Ariſtotele inventa contineri* tradit Cicero, in libro quem ſic ipſe inſcripſit. Idem in Oratore: *In hac Ariſtoteles adoleſcentes, non ad philoſophorum morem tenuiter diſſerendi, ſed ad copiam rhetorum in utramque partem ut ornatius & uberius dici poſſit, exercuit: idemque locos, (ſic enim appellat) quaſi argumentorum notas, tradidit, unde omnis in utramque partem traheretur oratio.* Plutarch, in 1. Συμποσ. ἀλλὰ δεῖ, καθάπερ ὑπόθεσιν μελετῶντα συγκριτικὴν, τοὺς Ἀριστοτέλους τόπους ἢ τοὺς Θρασυμάχου ὑπερβάλλοντας. Nec pugnacitatem involari ſibi æquo animo ferunt Academici. Fabius lib. 12. cap. 2. *Academiam quidam utiliſſimam credunt, quod mos in utramque partem diſſerendi ad exercitationem forenſium cauſarum proxime accedat.* Cicer. 1. de oratore 18. *Carneades vero multo uberius de iiſdem rebus loquebatur; non quo aperiret ſententiam ſuam, (hic enim mos erat patrius Academiæ, adverſari ſemper omnibus in diſputando) ſed tum maxime tamen hoc ſignificabat, &c. neque poſſe quemquam facultatem aſſequi dicendi, niſi qui philoſophorum inventa didiciſſet.* Gronov.

6 *Locos dabunt. Ac. p. P. a. X. jucunditatem ne Epicuri quidem, &c. Prout res poſcet*] Sic diſtingue. *Pithœus.*

sed eum [1] qui non quasdam artes audire, sed omnes liberaliter debet. Ideoque & juris civilis scientiam veteres oratores comprehendebant; & grammatica, musica, & geometria imbuebantur. Incidunt enim caussæ plurimæ quidem ac pœne omnes, quibus juris notitia desideratur: [2] pleræque autem, in quibus hæ quoque scientiæ re-
32 quiruntur. [3] Nec quisquam respondeat: *sufficit ut ad tempus simplex quiddam & uniforme doceamur.* Primum enim aliter utimur propriis, aliter commodatis: longeque interesse manifestum est, possideat quis quæ profert, an mutuetur. Deinde ipsa multarum artium scientia [4] etiam aliud agentes nos ornat, atque ubi minime credas, eminet & excellit. Idque non doctus modo & prudens auditor, sed etiam populus intelligit: ac statim ita laude prosequitur, ut *legitime studuisse*, *ut per omnes eloquentiæ numeros isse*, [5] *ut denique oratorem etiam* fateatur. quem non posse aliter exsistere, nec exstitisse umquam confirmo, nisi eum qui tamquam in aciem omnibus armis [6] instructus, sic in forum omnibus artibus armatus exierit. quod adeo negligitur ab horum temporum disertis, ut in actionibus eorum [7] fex quoque cottidiani sermonis, fœda ac pudenda vitia deprehendantur, ut ignorent leges, non teneant S. C. jus civitatis ultro derideant: sapientiæ vero studium & præcepta prudentium penitus reformident: in paucissimos sensus & angustas sententias [8] detrudant eloquentiam, velut

1 *Qui non quasdam artes audire sed omnes liberaliter debet*] Malo, *adire*: vel *haurire*: & *liberales*. Lipsius. Recipio, *haurire*. Sed recipio non hunc ipsum in locum, è quo verbi aliud quid periisse mihi non temere suspicio est, uti nec infeliciter idem me reperisse credo. Periit meo animo verbum *litare*, cognatione illius *liberaliter*. Eo reposito & tranposito altero, sic scribo: *qui non quasdam artes libare, sed omnes haurire liberaliter debet.* Ante hæc verba, suspecta mihi proxima vox *civitatem*. Acidalius. Quintilianus lib. II. *Interim nolo se juvenes satis instructos, si quem ex his, qui breves plerumque circumferuntur, artis libellum edidicerit, & velut decretis Technicorum tutos putent. Multo labore, assiduo studio, varia exercitatione, pluribus experimentis, altissima prudentia, præsentissimo consilio constat ars dicendi.* Schelius. Legebam ad tollendas difficultates, *Non quasdam artes audire, sed per omnes liberales ire debet.* Sen. *breve & efficax iter per exempla.* paulo post hoc ipso dialogo. *per omnes eloquentiæ numeros esse.* Schultingius.

2 *Plerisque autem in quibus hæc quoque scientia requiruntur*] Lego, *pleræque autem in quibus hæ quoque scientiæ.* Rhenanus.

3 *Nec quisquam respondeat: sufficit ut ad tempus*] Nec male fore: *respondeat*, *sufficere.* Gronovius.

4 *Etiam aliud agentes nos ornat*] Quintilianus: *Quæ etiam, cum se non ostendunt in dicendo, nec proferunt, vim tamen occultam suggerunt & tacite quoque sentiuntur.* Idem: *Unde nos non id agentes furtim decor ille discentibus traditus prosequatur.* Schelius.

5 *Ut denique oratorem etiam fateatur*] Muretus pro *etiam* supponebat *esse.* Valde probo, etsi nec alterum improbo. *Acidalius.*

6 *Instructus sit, in forum*] Tu repone, *instructus, sic in forum.* Rhenanus.

7 *Fex quotidiani sermonis*] Castigavi, *fex quoque quotidiani sermonis.* Rhenanus. Si *fex* retinendum, velim scribi: *fœdo ac pudendo vitio deprehendatur.* Alias malim: *ut in actionibus eorum fere quotidiani sermonis fœda ac pudenda vitia deprehendantur.* Prius credo fore elegantius. *Acidalius.* Opponit & Cæsar copiosæ & factæ orationi quotidianum sermonem in præfatione librorum de Analogia ubi ad Ciceronem sic scripserat: *Nec si cogitata præclare eloqui posse* (ita enim scribendum censeo, non autem: *Ac si præclare eloqui possent.* ut est in vulgatis) *nonnulli studio & usu elaboraverunt*, (*cujus te pæne principem copiæ, atque inventorem bene de nomine ac dignitate populi Romani meritum esse existimare debemus*) *hunc facilem & quotidianum novisse sermonem nunc pro derelicto habendum est.* Vidit jam pridem Lambinus deesse negationem huic loco, unde legebat, *non pro derelicto habendum*, cujus mutationis caussam eum vellet prodidisse Gruterus. Sensus loci est. Etiamsi à Cicerone aliisque jam eloquentia ad id fastigium perducta sit, ut magna cum copia & gravitate orationis præclare & minime vulgariter omnia eloquantur; non tamen ideo pro derelicto habenda est hæc quotidiani cura sermonis. *τὸ tunc* & *nunc* autem Τῷ *si* solent respondere. Seneca Medea:

Nunc est probanda, si locum virtus habet.

ubi alii libri, *Tunc.* Hyginus. *quæ tunc dabitur, si pedatura permittit.* Schelius.

8 *Detrudant eloquentiam velut expulsam regno suo*] Cicero de oratore I. *A philosophis oratorem excludi ab omni doctrina rerumque majorum scientia ac tantum in judicia & conciunculas, tanquam in aliquod pistrinum, detrudi.* lib. III. *Quantis ex angustiis oratorem educere ausus es & in majorum suorum regno collocare.* Idem.

velut expulsam regno suo: ut quæ olim omnium artium domina pulcherrimo comitatu pectora implebat, [1] nunc circumcisa & amputata, sine apparatu, sine honore, pœne dixerim sine ingenuitate, quasi una ex sordidissimis artificiis discatur. Ergo hanc primam & præcipuam caussam arbitror, cur tantum ab eloquentia antiquorum oratorum recesserimus. Si testes desiderantur, quos potiores nominabo quam apud Græcos Demosthenem? quem studiosissimum Platonis auditorem fuisse memoriæ proditum est. [2] Et Cicero his ut opinor verbis, *quidquid in eloquentia effecerit*, [3] *id se non rhetorum, sed Academiæ spatiis consecutum.* Sunt aliæ caussæ magnæ & graves, quas à vobis aperiri æquum est, quoniam quidem ego jam meum munus explevi, & quod mihi in consuetudine est, satis multos offendi: qui si forte hoc audirent, certum habeo dicturos, *me dum juris & philosophiæ scientiam tamquam oratori necessariam laudo, ineptiis meis plausisse.* Et Maternus, *Mihi quidem*, inquit, susceptum à te 33
munus adeo peregisse nondum videris, ut inchoasse tantum, & velut vestigia ac lineamenta quædam ostendisse videaris. Nam quibus instrui veteres oratores soliti sint, dixisti, differentiamque nostræ desidiæ & inscientiæ adversus acerrima & fecundissima eorum studia demonstrasti: cetera exspecto, ut quemadmodum ex te didici quid aut illi scirent, aut nos nesciamus, ita hoc quoque cognoscam, quibus exercitationibus juvenes jam & forum ingressi confirmare & alere ingenia sua soliti sint. neque enim arte & scientia, sed longe magis [4] facultate eloquentiam contineri, nec tu puto abnues, & hi significare vultu videntur. Deinde cum Aper & Secundus idem annuissent, Messalla quasi rursus incipiens: *Quoniam* initia & semina veteris eloquentiæ satis demonstrasse videor, docendo quibus artibus antiqui oratores institui erudirique soliti sint: persequar nunc exercitationem eorum: quamquam ipsis artibus inest exercitatio, nec quisquam percipere tot reconditas aut tam varias res potest, [5] nisi ut scientiæ meditatio, meditationi facultas, facultati vis eloquentiæ accedat. per quæ colligitur eamdem esse rationem, & percipiendi quæ proferas, & proferendi quæ perceperis. sed si cui obscuriora hæc videntur, isque scientiam ab exercitatione separat, id certe concedet, instructum & plenum his artibus animum, longe paratiorem ad eas exercitationes venturum, [6] quæ propriæ circa oratoriam videntur. Er- 34
go apud majores nostros juvenis ille, qui foro & eloquentiæ parabatur, imbutus jam domestica

1 *Nunc circumcisa & amputata*] Unicus hic locus est ad illustrandum illa Seneca in Thyeste 763. *De nudat artus dirus, atque ossa amputat.* & 1059. *& artus corpore exanimo amputans In parva carpsi frusta.* Nihil aliud est quam circumscindens. quomodo *am* sæpe se offert pro *circum* in compositionibus: ut in *ambire, ambedere.* Ovid. *ancilia* vult dicta *quod ab omni parte recisa sint.* Schultingius.

2 *Et Cicero, his, ut opinor, verbis*] Videtur legendum, *Et Ciceronem*, ut pendeat à superiori verbo, *nominabo:* sicuti dixit, *Demosthenem.* Sed & vulgata lectio proba: nam subintelligitur *dixit* seu *testatus est.* Pichena.

3 *Id se non rhetorum*] Legendus hic locus ex ipso Cicerone, *ait se non rhetorum, &c.* Ursinus. Muretus pro *id* supponit *ait.* Non quidem libenter *id* mutari patiar, verbum tamen ejusmodi desideratur, quod non incommode ex isto formatur. Ad hoc leve levius addam, præpositionem etiam videri inserendam, ut & paullo ante monuimus, *non in rhetorum.* Acidalius.

4 *Facultate & eloquentia contineri*] Legendum, *facultate eloquentiam contineri.* Rhenanus. Rodolphus apposite inserit. *facultate & meditatione eloquentiam.* Lipsius.

5 *Nisi ut scientiæ meditatio*] Muretus una vocula auctius, *tot tam reconditas.* Delerim particulam *ut*, cujus nullus usus nunc: sed fuisset, si ita præcessisset: *nec quisquam aliter percipere.* Pro *vis* sententia me cogit, ut *usus* reponam. *Acidalius.*

6 *Quæ propriæ circa oratoriam videntur*] Rodolphus, *propriæ esse oratorum videntur.* Sed ab ingenio, ut solet, non à libris. Ego insigni metaphora locum ornem: *propria circo oratorio videntur.* Quia de exercitationibus loquitur, eleganter circum adjungit, qui pugnis & exercitiis destinatus. *Lipsius.* Non displicet conjectura Lipsii *circo oratorio*, malim tamen quod propius scripturæ, *oratorum.* Statim: *adolescentuli nostri deducuntur in scenas scholasticorum.* Inferius: *Est aliquis Oratorum cam-*

domestica disciplina, refertus honestis studiis, deducebatur à patre, vel à propinquis, [1] ad eum oratorem qui principem locum in civitate tenebat. hunc sectari, hunc prosequi, [2] hujus omnibus dictionibus interesse, sive in judiciis, sive in concionibus assuescebat, ita ut altercationes quoque excipere, & jurgiis interesse, utque sic dixerim, pugnare in prœlio disceret. magnus ex hoc usus, multum constantiæ, plurimum judicii juvenibus statim contingebat, in media luce studentibus atque inter ipsa discrimina, ubi nemo impune stulte aliquid, aut contrarie dicit, quo minus & judex respuat, & adversarius exprobret, ipsi denique advocati aspernentur. Igitur vera statim & incorrupta eloquentia imbuebantur: & quamquam unum sequerentur, tamen omnes ejusdem ætatis patronos in plurimis & caussis & judiciis cognoscebant: habebantque ipsius [3] populi diversissimarum aurium copiam, ex qua facile deprehendebatur, quid in quoque vel probaretur vel displiceret: [4] Ita nec præceptor deerat optimus quidem & electissimus, qui faciem eloquentiæ, non imaginem præstaret: nec adversarii & æmuli, ferro [5] non rudibus dimicantes: [6] sed auditorium semper novum, ex invidis & faventibus, [7] ut nec bene dicta dissimularentur. Scitis enim magnam illam & duraturam eloquentiæ famam, non minus in diversis subselliis parari quam suis: quin immo constantius surgere ibi, fidelius corroborari. Atque hercule [8] sub ejusmodi præceptionibus juvenis ille de quo loquimur, oratorum discipulus, fori auditor, sectator judiciorum, eruditus & assuefactus alienis experimentis, cui cottidie audienti notæ leges, non novi judicum vultus, frequens in oculis consuetudo concionum, sæpe cognitæ populi aures, sive accusationem susceperat, sive defensionem, [9] solus statim & unus cuicumque caussæ par erat. Nonodecimo ætatis anno L. Crassus C. Carbonem, [10] uno & vicesimo Cæsar Dolabellam, altero &

XX.

pus per quem nisi liberi & soluti ferantur, debilitatur ac frangitur eloquentia. Schelius.

1 *Ad eum Oratorem*] Quintilianus: *Juvenis qui rationem inveniendi eloquendique diligenter exceperit & exercitationem quoque modicam fuerit consecutus. Oratorem sibi aliquem, quod apud majores fieri solebat, deligat, quem sequatur, judiciis intersit quam plurimis, sit certaminis, cui destinatur, frequens spectator.* Idem.

2 *Hujus omnibus dictionibus*] Versus hic aliquot inserui à Farnesiano libro, magno libelli hujus bono. Alii enim omnes hic mutili. *Lipsius.*

3 *Populi diversissimarum aurium*] Rodolphus copula adjecta, *populi & diversissimarum.* Credo fuisse, *populi.* i. *diversissimarum.* quæ nota significat, *id est.* Idem.

4 *Ita nec præceptor*] Lego, *Jam vero.* Quæ in transitionis formula & alias supra peccatum monstravimus. *Acidalius.*

5 *Non sudibus dimicantes*] Manifesto, *rudibus.* Nam hæc à gladiatoribus sumpta. *Lipsius.* *Non sudibus.* Lipsius *rudibus.* Pithœus. Lipsius, *rudibus.* non male. nescio tamen an necessario. *Sudes* enim & *rudes* varie à veteribus confunduntur, ut in commentario de re militari ostendimus. *Schelius.*

6 *Sed auditorium*] Non est fortassis mutandum. Amant tamen potius, *&*, quam, *sed*, cum isto modo *neque* præcessit. *Idem.*

7 *Ut nec bene dicta*] Rodolphus auctius; *nec male nec bene:* sententia quidem valde favente. *Lipsius.*

8 *Sub ejusmodi præceptionibus*] Forte, *præceptoribus.* Gronovius.

9 *Solus statim & unus cuicumque caussæ*] Ita vetus. Non male etiam vulgo, *statim unicuique caussæ.* Lipsius.

10 *Uno & vicesimo anno Cæsar Dolabellam*] Suetonius ait in Julio c. 5. composita seditione civili. Constat autem bellum Lepidi confectum esse M. Æmilio & D. Bruto Consulibus: quo anno Cæsar a. d. IV. Idus Quintiles quartum & vigesimum natalem celebravit. Igitur vel vigesimo tertio anno desinente vel vigesimo quarto incipiente Dolabellam accusaverit. Suetonii meo animo verior est sententia: nam Dolabella hic est ille, qui ex consulatu profectus in Macedoniam, devictis Thracibus, anno eo, quo Lepidus pulsus fugatusque est, triumphavit. Adi ad Fastos & M. Tullium in ea contra Pisonem. More autem fecit Cæsar adolescentium ejus ætatis, qui se foro præparabant, cum militiæ forensis hoc rudimentum edidit. Vide Apuleji Apologiam, & quæ ibi nuper adnotavimus. *Casaubonus.* Sueton. in Jul. 4. accusationem hanc confert in tempus compositi belli Lepidiani, id est, M. Æmilio Lepido, D. Junio Bruto Coss. Atqui Cæsar tunc 24. annum egerit, ex Fastis & anno ejus natali. Corrigimus igitur; an, ut sæpe dissensus est? ego hoc malo. *Lipsius.* Casaubonus ex historia

XX. Asinius Pollio C. Catonem, non multo [1] ætate antecedens Calvus Vatinium, iis orationibus insequuti sunt, quas hodieque cum admiratione legimus. At nunc 35 adolescentuli nostri deducuntur [2] in scenas scholasticorum, qui *rhetores* vocantur: quos paullo ante Ciceronis tempora exstitisse, nec placuisse majoribus nostris, ex eo manifestum est, quod Marco Crasso & Domitio censoribus *cludere*, [3] ut ait Cicero, *ludum impudentiæ* jussi sunt. Sed ut dicere institueram, deducimur in scholas, quibus non facile dixerim utrumne locus ipse, an condiscipuli, an genus studiorum plus mali ingeniis afferant. Nam [4] in loco nihil reverentiæ, sed in quem nemo nisi imperitus æque intrat. In condiscipulis nihil profectus, cum pueri inter pueros, & adolescentuli inter adolescentulos pari securitate dicant & audiantur. Ipsæ vero exercitationes magna ex parte contrariæ. Nempe enim duo genera materiarum apud rhetores tractantur, [5] suasoriæ, & controversiæ. Ex iis suasoriæ quidem etsi tamquam plane leviores & minus prudentiæ exigentes, pueris delegantur; controversiæ robustioribus assignantur, quales per fidem, & quam incredibiliter compositæ! Sequitur autem ut materiæ abhorrenti a veritate [6] declamatio quoque adhibeatur. Sic fit ut tyrannicidarum præmia, aut [7] vitiatarum electiones, aut [8] pestilentiæ remedia, aut incesta matrum, aut [9] quidquid in schola quotidie agitur; in foro vel raro num-

storia observavit, eo tempore Cæsarem quartum & vicesimum natalem celebravisse. Corrigendus itaque hic numerus videtur: *tertio & vicesimo.* Pichena. Suetonius ait composita seditione civili M. Æmilio & D. Bruto Coss. id fuerit circa annum Cæsaris quartum & vicesimum. *Schelius.*

1 *Ætatem antecedens*] Scribe, *ætate.* Rhenanus.

2 *In scena scholasticorum*] Scripsi; *in scenas.* Rhenanus. Divinabam olim, *scholas*, male. Nam apposite *scenas* appellat loca in quibus fucata illa & personata eloquentia exercetur, velut per lusum. *Lipsius.* At vero *scenam* Plin. 7. ep. 17. pro loco etiam usurpavit, uti caussæ aguntur veræ & feriæ: *utique si latior scena, & corona diffusior*, & quæ præcedant. *Acidalius.*

3 *Ut Cicero ait*] Locus est lib. 3. de oratore, ex persona L. Crassi. *Hoc*, inquit, *cum unum traderetur, & impudentiæ ludus esset, putavi esse Censoris, ne longius id serperet, providere, quamquam non hæc ita statuo atque decerno, ut desperem ea tradi ac perpoliri; sed hominibus opus est eruditis, &c.* Ex quo apparet hic legendum esse *L. Crasso*, non *M.* ut & apud Sueton. in libello de claris Rhetorib. & A. Gellii lib. xv. cap. xi. Cæterum quod ad Ciceronem ipsum attinet, certum est cum ex eodem Suetonio, tum ex Seneca in proœmio lib. i. Controversiar. ad præturam usque Græce declamasse: Latine vero seniorem quoque, & quidem cum Hirtio & Pansa Coss. quos discipulos & grandes prætextatos vocabat. Quin & cum Prætura fungeretur, scholam quoque M. Antonii Gniphonis frequentasse, qui tum Rhetoricam ita docebat in urbe, ut quotidie præcepta eloquentiæ traderet, declamaret vero non nisi nundinis, hunc vero cum in Gallia natus fuerit, & quidem ingenuus, inter nostros Rhetores recenseri par fuit. Ciceronis ipsius de se testimonia sunt hæc, in Bruto: *Commentabar declamitans (sic enim nunc loquuntur) sæpe cum M. Pisone, & cum Q. Pompejo, aut cum aliquo quotidie. Idque faciebam multum etiam Latine, sed Græce sæpius.* Et lib. i. Tuscul. *Ut enim ante declamitabam caussas, quod nemo me diutius fecit.* sed videantur l. vii. Famil. Epist. ult. & lib. ix. Epist. xvi. & xviii. *Pithœus.*

4 *In loco nihil reverentiæ, sed in quem*] Forte: *scilicet in quem.* Aut, *Nam in loco nihil reverentiæ est, in quem.* Acidalius.

5 *Suasoriæ quidem etsi tanquam plane*] Hic quoque lineas quasdam adtexui, bonam copiam mihi faciente libro. Nam alias, turpiter hæc hiabant. *Lipsius.* Manifesto delendum *τὸ etsi*: quod nec in Mureti libro comparebat. *Acidalius.* Tò *etsi* redundat meo judicio. *Freinshemius.*

6 *Declamatio quoque adhibeatur*] Deesse vox videtur: *declamatio quoque par*, vel *similis* vel *talis adhibeatur.* Acidalius.

Declamatio quoque similis adhibeatur.] Ita editio Pithœi. Lipsiana & Freinshemiana, *similis*, omittunt. quod minime tamen supervacuum. *Schultingius.*

7 *Vitiatarum electiones*] Recte. Respicit ad legem scholasticam quæ raptarum dicitur, *Rapta raptoris mortem vel nuptias optet.* Pithœus.

8 *Pestilentiæ remedia*] Petronius hæc talia in Satyrico exagitat, & diserte, *responsa in pestilentiam data.* Locum totum, sis vide. *Lipsius.* Quintil. xi, x. *Sint ergo & ipsæ materiæ, quæ fingentur, quam simillimæ veritati. nam magos, & pestilentiæ responsa, aliaque magis adhuc fabulosa, frustra inter sponsiones & inter dicta quæremus.* Pichena.

9 *Quicquid in schola quotidie agitur, in foro vel raro vel nunquam, ingentibus verbis persequantur*] Pe-

numquam, ingentibus verbis perſequantur: [1] cum ad veros judices ventum eſt rem
36 cogitare, [2] nihil humile, nihil abjectum eloqui poterat. Magna eloquentia, ſicut flamma materia alitur, & motibus excitatur, & urendo clareſcit. Eadem ratio in noſtra quoque civitate antiquorum eloquentiam provexit. Nam etſi horum quoque temporum oratores ea conſecuti ſunt, quæ compoſita & quieta & beata republica
3 tribui fas erat: tamen iſta perturbatione ac licentia plura ſibi aſſequi videbantur, cum

Petronius: *Nunc pueri in ſchola ludunt, juvenes ridentur in foro: & quod utroque turpius eſt quod quiſquam perperam diſcit in ſenectute confiteri non vult.* Schelius.

1 *Cum ad veros judices ventum eſt*] Qui ſequitur ſermo, non jam Meſſallæ eſt, ſed Materni. Itaque multa hoc loco deſiderari videntur. *Pithœus.* Magna vero hic lacuna, de qua vulgo nec ſuſpicantur. At liber vetus præfert, & ſpatio grandi interpoſito uſque ad ea verba, *rem cogitare*, adjicit, *Hic multum deficit.* Et clarum: quia ſermo ſequens non Meſſallæ amplius, ſed Materni. *Lipſius.*

*Ventum eſt *** rem cogitare*] Notum eſt aſteriſcos his in auctoribus apparentes minimum lucis ſolitos aut afferre, aut portendere. Hoc loco tamen portentum eruditos nobis nimium finxiſſe, prope crediderim. Lipſius pronunciat magnam hic lacunam eſſe, & veteris libri auctoritate nititur. Et fortaſſe eum vera conjeciſſe. Ad finem tamen perveniſſe hic videtur oratio ex ipſa conjectura Lipſii fin. cap. 29. ſup. Præterea non ita magnam hic lacunam eſſe ſuſpicabitur, qui viderit, quam pauca exigat ratio ad hæc ſupplenda: quæ his, quæ conjeci, fere, niſi fallor, ſunt comprehenſa: quamvis & ſic nonnihil adhuc deeſſe ipſe judicem. Ponam tamen, quo verum facilius paulatim in apricum proferri poſſit. Ecce ipſa: *cum ad veros judices ventum eſt, nec rem cogitare poſſint, qui nihil humile, nihil abjectum eloqui poterant. Commoveri ad hæc Aper: at Maternus: ita eſt, inquit, magna eloquentia &c.* Nullis ambagibus incipit Maternus, ne Aper interpellaret, qui concitatiore videtur ingenio fuiſſe. cap. 16. *Schultingius.*

2 *Nihil humile, nihil abjectum*] Cicero de finibus lib. 5. *Omnium cæterarum rerum obliti nihil abjectum, nihil humile cogitant.* Schelius.

3 *Tribui fas erat*] Lego, *fas non erat.* Apud imperatores ſuos iſti erant τὰ πάντα, & ſupra cunctos eminebant cives: quod fieri libera in rep. non poterat. nam *fas non eſt*, poteſt accipi, ut in iſto Quintiliani 328. *An vero innocenter inimicitias geri, vel inter alienos, vel inter extrarios fas non eſt.* Alter Quintiliani Declam. 19. *Nulla ratio eſt interrogandi hominem, cui non eſt fas, niſi negare.* Horat. 4. Od. 4. *nec ſcire fas eſt omnia.* In quibus fas eſt poſſibile. Quæ ſignificatio ipſo juris naturæ è fonte fluxiſſe videtur, qua magiſtra optima ſi recte utamur perſuaſum nobis eſſe debet tantum ea nos poſſe, quæ turpia non ſunt & quæ facere fas eſt L. 15. D. de cond. Inſtit. quare & ipſi ſummo Deo δυνατὸν etiam æquum eſt. Matthæi cap. 9. 15. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος πενθεῖν, ἐφ᾽ ὅσον μετ᾽ αὐτῶν ἐστὶν ὁ νυμφίος; Actor. 2. 24. Ὃν ὁ Θεὸς ἀνέστησε λύσας τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου, καθότι οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπ᾽ αὐτοῦ. Notabile quoque eſt illud Servii ad Virgilium 1. Georg. 269. *feſtis quædam exercere diebus Fas & jura ſinunt.* id eſt, inquit, divina humanaque jura permittunt: nam ad religionem fas, jura pertinent ad homines. Cui obſervationi convenienter Flor. 2. 20. *fas deum* pro jure gentium dixit: quia hoc ex jure naturæ, quod Deum auctorem habet, manavit. Unde Juſtin. 2. 10. *Artemenes maximus natu, ætatis privilegio regnum ſibi vindicabat, quod jus & ordo naſcendi, & natura ipſa gentibus dedit.* Hinc intelligendum apud Tacitum 3. Ann. cap. 7. *fas aviæ.* item *fas armorum* 4. H. 58. Quia vero ii, qui non libidine, ſed ratione ſolent agere, ſentiunt reluctari animum & mentem, quoties ſollicitantur ad dicendum aut faciendum, quod æquitati juris naturalis adverſatur, & talia ut audeant, à ſe impetrare non poſſunt: alii vero qui facile ad prava & nefaria ſe abripi ſinunt, ea à ſe impetrare poſſunt & audent: unde *poſſe* etiam Latinis ſæpe ii dicuntur, qui iniqua & bonorum judicio improbata ut committant, in animum poſſunt inducere eaque perpetrant. Sunt hanc in rem multa Quintiliani loca. Decl. 4. init. *De parricidio venit, quod me occidere poſſum: de fato quod mihi non licet mori.* Decl. 18. *Quid ais, ſeveriſſime parricida? Filium conſumpſiſti per flagella, per laminas: potes tacere? Viſcera de tuis concepta vitalibus ſanguinem qui de tua fluxit anima, non inſania, non furore, ſed (quantum vis videri) conſilio, gravitate, laceraſti: potes tacere?* Ita enim jam abhinc biennium hæc legi poſſe videram: ſed dubitabam, an interrogative eſſent concipienda; quia ejuſdem fili periodorum in connexione hac ipſa declam. in præced. diverſum & ſingulare quiddam obſervaveram. Eſt autem in iſtis: *Quid ais? Interrogaſti ſervulos, non potuit conſcius inveniri. Exquiſiſti ancillas, non apparuit miniſtra flagitii. Non obſcena literarum commercia, non fatentis deprehendiſti, nefande, blanditias: Nihil invenis* (niſi quis malit, *inveniſti*) *maritus, dominus, pater. Juvenis* certe rectum non eſt. quod judicaveram, cum *invenis* etiam deprehendi in manuſcripto Gronoviano: quo, cum hæc redigerem in mundum, annos jam admodum duos uſus eram. Sed è diverticulo in viam. *Poſſe* ſenſu, quo dixi, ſequentibus etiam eſt in locis. Declam. 19. ejuſdem Quin-

cum mixtis omnibus & moderatore uno carentibus, tantum quisque orator saperet, quantum erranti populo persuaderi poterat. Hinc leges assiduæ, populare nomen, hinc [1] conciones magistratuum [2] pœne pernoctantium in rostris, hinc accusationes potentium reorum, & assignatæ etiam domibus inimicitiæ, hinc procerum factiones & assidua senatus adversus plebem certamina. quæ singula etsi distrahebant rempublicam, exercebant tamen illorum temporum eloquentiam, & magnis cumulare præmiis videbantur. Quia quanto quisque plus dicendo poterat, tanto facilius honores assequebatur; tanto magis in ipsis honoribus collegas suos anteibat, [3] tanto plus apud principes gratiæ, plus auctoritatis apud patres, plus notitiæ ac nominis apud plebem [4] parabat. hi clientelis etiam exterarum nationum redundabant. hos ituri in provincias magistratus reverebantur, hos reversi colebant. hos & præturæ & consulatus vocare ultro videbantur. hi ne privati quidem sine potestate erant, cum & populum & senatum consilio & auctoritate regerent. quinimmo sibi ipsi persuaserant, neminem sine eloquentia aut assequi posse in civitate, aut tueri conspicuum & eminentem locum: nec mirum, cum etiam inviti ad populum producerentur: cum parum esset in senatu breviter censere, nisi qui ingenio & eloquentia sententiam suam tueretur: cum in aliquam invidiam aut crimen vocati, sua voce respondendum haberent, [5] cum testimonia quoque [6] in publicis non absentes nec per tabellam dare, sed coram & præsentes dicere cogerentur. Ita ad summa eloquentiæ præmia, magna etiam [7] necessitas accedebat, & commoda. Disertum haberi, pulchrum & gloriosum: sed contra mutum & elinguem videri, deforme habebatur. Ergo non minus rubore quam præmiis [8] stimula- 37
bantur, ne clientulorum loco potius quam patronorum numerarentur: ne traditæ à majoribus necessitudines ad alios transirent: ne tamquam inertes & non suffecturi honoribus aut non impetrarent, aut impetratos male tuerentur. Nescio an venerint [9] in manus vestras

Quintiliani. *Dictus est occidere posse patrem: dictus est dignus quem posses etiam pater occidere.* Declam. 258. *Habeo in domo filium, qui me potuit occidere.* Declamat. 29. *Itaque non servus ullus tam fidelis, non libertus beneficio obligatus manumittentis fuit, ut hoc subire periculum posset.* add. Calpurn. Flaccum declam. 9. Nostra quoque Belgarum in lingua id observare est, nominatim in isto proverbio, quo nefaria taxatur, & nimis quam pervulgata beneficiorum oblivio, quæ a parentibus acceperunt liberi. Sensus illius est, *Unam matrem septem posse alere liberos; contra septem liberos non posse unam matrem.* quod quam maxime posse deberent. *Schultingius.*

1 *Conciones magistratuum*] A libro est. quam ridicule autem alii, *conciones migrantium?* quod à concisa illa ratione scribendi natum. *Lipsius.*

2 *Pæne pernoctantium*] Eadem figura *nocturni advocati* dicuntur à Petronio, & Seneca in libro de brevitate vitæ: *Quos à basilica*, inquit, *immissi demum canes ejiciunt.* Quem locum Pincianus homo doctus & diligens frustra emendare conatus est, ut in commentatione nostra de Centumviralibus, Decemviralibus, & Septemviralibus judiciis amplius ostendimus. *Pithœus.*

3 *Tanto plus aut apud principes*] Castigavi, *plus apud principes.* Rhenanus.

4 *Parabat*] Al. *Probabat.* Pithœus. Melius, *parabat.* Lipsius.

5 *Cum testimonia*] Tacitus lib. 2. Annal. *Urgulaniæ potentia adeo nimia civitati erat, ut testis in caussa quadam quæ apud Senatum tractabatur, venire dedignaretur.* Pithœus.

6 *In publicis non absentes*] Rodolphus *in publicis judiciis absentes.* insitione valde apta. *Lipsius.*

7 *Necessitas accedebat & commoda*] Muretus hæc ita transponebat, *ad summa eloquentiæ præmia & commoda, magna etiam* &c. Non male ille: sed melius nos, qui suo loco relinquimus, & cum sequentibus istis nectimus: *Disertum haberi pulcrum* &c. Lego, inquam; *ita ad summa eloquentiæ præmia magna etiam necessitas accedebat: & quomodo disertum haberi* &c. qua lectione nihil fieri elegantius potest. *Acidalius.* Inepte hic *commodorum* mentio fit, cum jam præmiorum meminerit. Lego. *necessitas accedebat & non modo disertum haberi pulchrum & gloriosum, sed contra mutum & elinguem videri deforme habebatur.* Confirmat hoc, quod sequitur: *Ergo non minus rubore quam præmiis stimulabantur. Non modo, sed contra* ut Cicero in Bruto. *Cum præsertim non modo nunquam sit aut illius à me cursus impeditus, aut ab illo meus, sed contra semper alter ab altero adjutus & communicando & monendo & favendo.* Schelius.

8 *Stipulabantur*] Reposui, *stimulabantur.* Rhenanus.

9 *In manus nostras*] Emendavi, *vestras.* Idem.

Aaaa Juven.

veſtras hæc vetera, quæ & antiquorum bibliothecis adhuc manent, & [1] nunc maxime à Muciano contrahuntur: ac jam undecim, ut opinor, Actorum libris, & tribus Epiſtolarum compoſita, & edita ſunt. Ex his intelligi poteſt Cn. Pompejum & Marcum Craſſum, non viribus modo & armis, ſed ingenio quoque & oratione valuiſſe: Lentulos, & Metellos, & Lucullos, & Curiones, & ceteram procerum manum, multum in his ſtudiis operæ curæque poſuiſſe: nec quemquam illis temporibus magnam potentiam, ſine eloquentia conſecutum. His accedebat ſplendor rerum, & magnitudo cauſſarum, quæ & ipſa plurimum eloquentiæ præſtant. Nam multum intereſt utrumne [2] de furto, aut formula & interdicto dicendum habeas, an de ambitu comitiorum, expilatis ſociis, & civibus trucidatis. quæ mala ſicut non accidere melius eſt, iſque optimus civitatis ſtatus habendus eſt, quo nihil tale patimur: [3] ita cum acciderent, ingentem eloquentiæ materiam ſubminiſtrabant. Creſcit enim cum amplitudine rerum vis ingenii, nec quiſquam claram & illuſtrem orationem efficere poteſt, niſi qui cauſſam parem invenit. Non, opinor, Demoſthenem orationes illuſtrant, quas adverſus tutores ſuos compoſuit: nec Ciceronem, magnum oratorem P. Quinctius defenſus aut Licinius Archias faciunt: Catilina, & Milo, & Verres, & Antonius [4] hanc illi famam circumdederunt: non quia tanti fuit R. P. malos ferre cives, ut uberem ad dicendum materiam oratores haberent: ſed, ut ſubinde admoneo, quæſtionis meminerimus, ſciamuſque nos de ea re loqui, quæ facilius turbidis & inquietis temporibus exſtitit. Quis ignorat utilius ac melius eſſe frui pace, quam bello vexari? Plures tamen bonos prœliatores bella quam pax ferunt. [5] Similis eloquentiæ conditio. Nam quo ſæpius ſteterit tamquam in acie, quoque plures & intulerit ictus & exceperit, quo major adverſarius, eo [6] acrior qui pugnas ſibi aſperas deſumpſerit,

1 *Nunc maxime a Muciano*] *Cum maxime* expectaret illud ſeculum. vid. Zinzerling. Promul. Crit. Juven. Quintil. Declam. 345. *Si te hæc cum maxime dicentem interrogem, cur non ipſe facias; reſpondebis profecto, &c.* add. cap. 16. ſupr. *Schultingius.*

2 *De furto, an formula* &c.] Lipſii Editio, *aut mula & interdicto.* Malim, *de furto, aut formula interdicti dicendum habeas.* adde Inſtitutiones Juſtinianæas Tit. *de interdictis* ad initium. *Idem.*

3 *Ita cum acciderent, ingentem eloquentiæ materiam ſubminiſtrabant*] Ita emendavi. Nam præceſſit: *His accedebat ſplendor rerum & magnitudo cauſſarum.* Rhenanus.

4 *Hanc illi famam circumdederunt*] Phraſis Tacito valde familiaris 4. Hiſt. *Erant qui principatus inanem ei famam circumdarent.* 14. Ann. *Nec ulla moribus corruptis olim plus libidinum circumdedit, quam illa colluvies.* 16. Ann. *Segnes & pavidos ſupremis ſuis ſecretum circumdare.* Iterum 4. Hiſt. *planctum & lamenta & ſupremorum imaginem ſibi circumdatam.* In vita Agric. *Egregiam famam paci circumdedit.* Acidal.

5 *Similis eloquentiæ conditio*] Fortaſſis: *Similis eloquentis conditio. Nam quo ſæpius ſteterit tanquam in acie, quoque plures & intulerit ictus & exceperit. Quo major adverſarius, quo acrior, quem per pugnas ſibi aſperas deſumſerit, tanto altior & excelſior, ut illius nobilitatus diſcriminibus, in ore hominum agit. Per pugnas* eſſe in veteri Codice teſtatur Lipſius, & *adverſarium ſibi deſumere* veteribus tritum eſt. Livius VIII. *Recto itinere duxiſti exercitum ad eos, quos tibi hoſtes deſumſeras.* Τὸ *diſcriminibus* Lipſii eſt, &c. Quamvis enim eleganter dicatur accuſator alterius criminibus nobilitari & hic legi videatur poſſe, *illius nobilitatus criminibus*, in ſimilitudinem tamen à prælio & re militari ductam & in clauſulam, qua dicitur hanc eſſe vulgi naturam, ut ſecura nolint, magis quadrat, ut hoc loco *diſcriminum* quam *criminum* fiat mentio. Livius in 22. dixit *cladis nobilitatem. Hæc eſt pugna Cannenſis Allienſi cladis nobilitate par; cæterum ut illis, quæ poſt pugnam accidere, levior, quia ab hoſte ceſſatum, ſic ſtrage exercitus gravior fœdiorque.* opponuntur enim iſta *cladis nobilitate par, ſtrage exercitus gravior, illis quæ poſt pugnam accidere levior.* Livius IX. *Sequitur Romana Caudina pax hunc annum nobilis clade.* Schelius.

6 *Acrior qui pugnas &c.*] Vetus, *acrior per pugnas.* Aliquid hic ulceris. Fortaſſe: *major adverſarius & acrior, quo plures.* Et ſtatim, *illis nobilitatus diſcriminibus.* Lipſius. Ego traductione (perturbatus enim verborum ordo eſt) ſpero me perſanaturum: *& exceperit, eo acrior; quo major adverſarius, tanto altior & excelſior, qui pugnas ſibi aſperas deſumpſerit, & illis nobilitatus diſcriminibus in ore hominum agit.* Pro *diſcriminibus*, an potius, *certaminibus?* Niſi forte *criminibus* pro eodem eſt. Ut & Sueton. Cal. 45. *populumque graviſſimo objurgavit edicto, quod Cæſare præliante, & tantis criminibus objecto intempeſtiva convivia, circum theatra, & amœnos ſeceſſus celebra-*

sumpserit, tanto altior & excelsior & illis nobilitatus criminibus, [1] in ore hominum agit, quorum ea natura est [2] ut secura nolint. Transeo ad formam & consuetudi- 38
nem veterum judiciorum: quæ [3] & si nunc aptior est * ita erit eloquentia, tanto illud forum magis exercebat, in quo nemo intra paucissimas horas perorare cogebatur, & liberæ comperendinationes erant, & modum dicendi sibi quisque sumebat, & numerus neque dierum neque patronorum [4] finiebatur. [5] Primus tertio consulatu Cn. Pompejus astrinxit imposuitque veluti frenos eloquentiæ, ita tamen ut [6] omnia in foro in legibus, omnia apud prætores gererentur: apud quos quanto majora negotia olim exerceri solita sunt, quod majus argumentum est, quam quod [7] caussæ centumvirales quæ nunc primum obtinent locum, adeo splendore aliorum judiciorum obruebantur, ut neque Ciceronis, neque Cæsaris, neque Bruti, neque Cœlii, neque Calvi, non denique ullius magni oratoris liber apud centumviros dictus legatur, exceptis orationibus Asinii, quæ [8] *pro hæredibus Urbiniæ* inscribuntur, ab ipso tamen Pollione

lebrarent. Aut ibi quoque emendandum *discriminibus.* Omnino sic & Tib. 2. *Velut iterum illudens crimini publico.* Libri veteres recte, *discrimini.* Acidal.

1 *In ore hominum agit*] Emendavi etiam in Historiis, & produxi hanc dictionem. Vulgo, *more.* Lipsius.

2 *Ut secura velint*] Lego, *nolint.* Rhenanus. Clausula addita Rodolphus: *ut dubia laudent, secura nolint.* quod qui neget aptum ad sensum esse, ipse sine sensu. *Lipsius.* Mihi multo aptius pariter & acutius videatur, *ut dubia laudent, secura malint.* Ea enim hominum natura ut securum se quisque velit, periculosa tamen, & qui ea subeunt, laudibus ferant. *Acidalius.*

3 *Et si nunc aptior est, ita erit eloquentia, tanto*] Repone, *arctior est.* Rhenanus. Nobis corrupta hæc videbantur aut mutila. Rodolphus autem concinnat: *etsi nunc aptior est veritati, eloquentiam tamen.* acute si ab ingenio, feliciter si à libro. *Lipsius.* Nescio quid Muretus hic voluerit, qui notaverat: *aptior est, at certe loquentia: tamen illud forum magis, &c.* Nihil in his sensus. Amplectar Rodolphi lectionem, sed in parte. Nam illud non possum, *aptior est veritati.* Pro quo ipse restituo, proxime ad vulgatæ lectionis vestigia: *aptior existimatur*, vel *existimetur.* Acidalius. Acidalius non potest amplecti τὸ *veritati.* Sed vide nostra ad L. Senecam de Ira 2. 29. *Gronovius.* Non satisfacit mihi conjectura Rudolphi, quamvis unice eam probet Lipsius. & malim, *interit ea eloquentia tamen, quam illud forum magis exercebat, &c.* sic omnia commodius connectentur. *Schultingius.*

4 *Finiebatur*] Al. *Cavebatur.* Pithœus.

5 *Primus tertio consulatu Cn. Pompejus astrinxit*] Addit etiam Rodolphus: *Primus hujus rei spatia tertio, &c.* Nec hæc talia sane ab ingenii fonte videntur. Ego ex eo scribam: *Primus hujusce spatia.* Sane etiam post in hac translatione persistit: *Quomodo nobiles equos cursus & spatia probant: sic est aliquis oratorum campus, &c.* Lipsius.

6 *Omnia in legibus*] Delenda præpositio. Mox lego: *exerceri solita sint.* Acidalius. Illud *in* expungendum, & si necessaria hujus generis particula, rescribendum potius ex legibus esse judicaverim, cap. 34. supra. Cum deinde succurrit etiam Declam. 308. ut & testamentum *non in jure factum.* Schultingius.

7 *Causæ centumvirales splendore aliorum judiciorum obruebantur*] Cicero de oratore lib. 1. *Nam volitare in foro, hærere in jure ac prætorum tribunalibus, judicia privata magnarum rerum obire, in quibus sæpe non de facto, sed de æquitate ac jure certetur, jactare se in caussis centumviralibus, in quibus usucapionum, tutelarum, gentilitatum, agnationum, alluvionum, circumluvionum, nexorum, mancipiorum, parietum, luminum, stillicidiorum, testamentorum ruptorum cæterarumque rerum innumerabilium jura versentur, cum omnino quid suum, quid alienum, quare denique civis an peregrinus, servus an liber quispiam sit, ignoret, insignis est impudentiæ.* In quibus obiter monuerim ineptam esse illam lectionem, *testamentorum ruptorum.* quæ enim ista jura sunt, aut quis ita loquitur? Gruterus ait se delevisse quod sequebatur in vulgatis *aut ratorum*, quod non extaret in codicibus Memmii & Pithœi, solumque haberet Palatinus secundus *testamentorum raptorum*, primus vero & Tosanus & alter Memmii, *testamentorum ruptorum aut raptorum* ut appareret appositum à scribis pro lectione variante. Nihil verisimilius succurrit, quam scripsisse Ciceronem *nuptiarum.* Præsertim cum postremum inter exempla, quibus ostendit juris cognitionem oratori esse necessariam, de jure connubii & nuptiarum sit. *Quid quod usu, memoria patrum, venit, ut paterfamilias, qui ex Hispania Romam venisset, cum uxorem prægnantem in Provincia reliquisset, Romæque alteram duxisset, neque nuntium priori remisisset, mortuusque esset intestato, & ex utraque filia natus esset, mediocrisne res in controversiam adducta est? Cum quæreretur de duobus civium capitibus & de puero, qui ex posteriore natus erat, & de ejus matre, quæ, si judicaretur certis quibusdam verbis, non novis nuptiis, fieri cum superiore divortium, in concubinæ locum duceretur.* Schelius.

8 *Pro hæredibus Urbiniæ*] Quintilianus me duxit ad

lione mediis divi Auguſti temporibus habitæ, poſtquam longa temporum quies, &
continuum populi otium, & aſſidua ſenatus tranquillitas, & maximi principis diſci-
39 plina, ipſam quoque eloquentiam ſicut omnia alia pacaverat? Parvum [1] & ridicu-
lum fortaſſe videtur quod dicturus ſum, dicam tamen vel ideo ut rideatur. Quan-
tum humilitatis putamus eloquentiæ attuliſſe [2] pænulas iſtas, quibus aſtricti & velut
incluſi cum judicibus fabulamur? quantum virium detraxiſſe orationi auditoria & ta-
bularia credimus, in quibus jam fere plurimæ cauſſæ explicantur? Nam quomodo
nobiles equos curſus & ſpatia probant; ſic eſt aliquis oratorum campus, per quem
niſi liberi & ſoluti ferantur, debilitatur ac frangitur eloquentia. Ipſam quinimmo
curam & diligentem ſtyli [3] anxietatem contrariam experimur: quia ſæpe interro-
gat judex; *quando incipias*; & ex interrogatione ejus incipiendum eſt. Frequenter
probationibus & teſtibus, [4] ſilentium patronus indicit. unus inter hæc dicenti ac al-
ter aſſiſtit, & res velut in ſolitudine agitur. Oratori autem clamore plauſuque opus
eſt, & velut quodam theatro. qualia cottidie antiquis oratoribus contingebant: cum
tot pariter ac tam nobiles forum coarctarent: cum clientelæ quoque, & tribus,
[5] & municipiorum legationes, ac partes Italiæ periclitantibus aſſiſterent: cum in
plerîſque judiciis crederet populus Roman. [6] ſua intereſſe quid judicaretur. Satis
conſtat C. Cornelium, & M. Scaurum, & T. Milonem, & L. Beſtiam, & P. Va-
tinium, concurſu totius civitatis & accuſatos & defenſos, ut frigidiſſimos quoque
oratores, ipſa certantis populi ſtudia, excitare & incendere potuerint. Itaque her-
cule ejuſmodi libri exſtant, ut ipſi quoque qui egerunt, non aliis magis orationibus
40 cenſeantur. Jam vero conciones aſſiduæ, & [7] datum jus quoque potentiſſimum
quemque vexandi, atque ipſa inimicitiarum gloria: cum ſe plurimi diſertorum, ne
à P. quidem Scipione, aut Sylla, aut [8] Cn. Pompejo abſtinuerint, & ad inceſſen-
dos principes viros, ut eſt natura invidiæ, populi quoque hiſtriones auribus uteren-
tur, quantum ardorem ingeniis, quas oratoribus faces admovebant! [9] Non de otio-
ſa

ad emendationem, quem vide lib. 4. cap. 1. nam Aſinium diſertim pro hæredibus Urbiniæ laudat. In tritis libris erat *Ironiæ*: in veteri *Uriniæ*. Lipſius.

1 *Et ridiculum fortaſſe videtur*] Magis placet, *videbitur*, ita præſertim poſtulante ſententia. *Urſinus.* Lego, *videbitur*. Et Muretus. *Acidalius.*

2 *Pænulas iſtas, quibus adſtricti & velut incluſi cum iudicibus fabulamur*] Pænulas hic dat oratoribus: at Fabius l. xi. cap. 3. non niſi togæ meminit, ex quo vir doctus efficit, Fabium hujus dialogi auctorem non eſſe. Quod tamen neſcio an ſatis firmum argumentum ſit: nam quum hic ſexto Veſpaſiani anno hos introducat loquentes, & ſe huic ſermoni interfuiſſe dicat, neque alios mores, quam qui Quintiliani ævo viguerunt, hic debuit deſcripſiſſe neque eos potuit ignorare. Quid ergo dicemus? Quemadmodum Meſſala hic cauſas corruptæ ejus ævi eloquentiæ recenſens, vitiaque exagitans, pænularum tantum meminit, quas improbat, non togæ quam probat: ſic Fabium non tam, quid fiat interdum, quam quid fieri debeat, docentem togarum ſolarum facere mentionem. Nam utriſque pro re & loco uſos ejus temporis patronos ex his locis colligitur. Niſi ſi aliquis velit à Domitiano reductas togas, cum ante pænulæ in forum irrupiſſent. Fabius: *Eſt aliquid in amictu, quod ipſum aliquatenus temporum conditione mutatum eſt. Nam veteribus nulli ſinus; perquam breves poſt illos fuerunt. Itaque etiam geſtu neceſſe eſt uſos eſſe in principiis eos alio, quorum brachium, ſicut Græcorum, veſte continebatur: ſed nos de præſentibus loquimur.* Schelius.

3 *Anxietatem contrariam*] Id eſt, noxiam, damnoſam. cap. 35. *Ipſæ vero exercitationes magna ex parte contrariæ.* Schultingius.

4 *Silentium patronus indicit*] Senſus poſtulat: *ſilentium patrono indicitur*. Idem.

5 *Et municipiorum & legationes*] Sripſi, *& municipiorum legationes*. Rhenanus.

6 *Sua intereſſe*] Deinde autem tranſlata eſt in Cæſares ſumma poteſtate, reſp. erat aliena. Egregius ad hæc locus eſt Taciti 1. hiſtor. ad init. *Schulting.*

7 *Datum jus quoque potentiſſimum*] Malim: *cuique*. Gronovius.

8 *Gn. Pompejo abſtinuerint*] Sic ſcripſi. *Rhenanus.* Lego, *abſtinerent*. In reliquis ordo mutandus verborum: *ut eſt natura invidiæ, hiſtriones quoque populi auribus uterentur.* Acidalius.

9 *Non de otioſa & quieta re*] Muretus altera voce addita, altera deleta, ſic hæc legit: *non enim de otioſa*

sa & quieta re loquimur, & quæ probitate & modestia gaudeat: sed est magna ista & notabilis eloquentia, alumna licentiæ, quam stulti *libertatem* vocabant, [1] comes seditionum, effrenati populi incitamentum, sine obsequio, [2] sine servitute, contumax, temeraria, arrogans, [3] quæ in bene constitutis civitatibus non oritur. [4] Quem enim oratorem Lacedæmonium, quem Cretensem accipimus? [5] quarum civitatum severissima disciplina, & severissimæ leges traduntur. Nec Macedonum quidem ac Persarum, ac ullius gentis, quæ certo imperio contenta fuerit, eloquentiam novimus. Rhodii quidam, Athenienses plurimi oratores exstiterunt, apud quos omnia populus, omnia imperiti, omnia, ut sic dixerim, omnes poterant. Nostra quoque civitas donec [6] erravit, donec se partibus & dissensionibus, & discordiis confecit, donec nulla fuit in foro pax, [7] nulla in senatu concordia, nulla in judiciis moderatio, nulla superiorum reverentia, nullus magistratuum modus: tulit sine dubio valentiorem eloquentiam, sicuti indomitus ager habet quasdam herbas lætiores. Sed nec tanti reipublicæ Gracchorum eloquentia fuit, ut pateretur & leges: nec [8] bo- 41
næ formam eloquentiæ Cicero tali exitu pensavit. Sic quoque quod superest antiquis oratoribus, forum [9] non emendare, nec usquam ad votum compositæ civitatis

argu-

otiosa & quieta re loquimur, & quæ probitate & modestia gaudeat: est magna ista &c. Idem.

1 *Comes seditionum*] Lego, *fames.* Quod probes, si ad sequens verbum *incitamentum* respicias: at si ad superius *alumna*, dubites, an non potius *comes.* Idem.

2 *Sine severitate*] Al. *servitute.* Pithœus.

3 *Quæ in bene constitutis civitatibus non oritur*] Paulo aliter Cicero Bruto. *Pacis est comes otiique socia & jam bene constitutæ civitatis quasi alumna quædam eloquentia.* Schelius.

4 *Quem enim oratorem Lacedæmonium*] Miratur hoc idem Vellejus lib. 1. in extremo: nec caussam dat, quam veram hic habes. *Lipsius.* Cicero Bruto: *Hoc autem studium non erat commune Græciæ, sed proprium Athenarum. Quis enim aut Argivum Oratorem aut Corinthium aut Thebanum scit fuisse temporibus illis? nisi quid de Epaminonda, docto homine, suspicari libet. Lacedæmonium vero usque ad hoc tempus audivi fuisse neminem.* Idem. Quintilianus lib. 3. cap. 8. *Minus Lacedæmone studia literarum, quam Athenis, honoris merebuntur: plus patientia, fortitudo.* Gronovius.

5 *Quarum civitatum severissima disciplina severissimæque leges traduntur*] Vellejus de Lycurgo: *Fuit severissimarum justissimarumque legum auctor & disciplinæ convenientissimæ vir.* Ita legendum. Hic tamen offendat fortassis aliquos repetitio *severissimæ.* possis *sanctissimæ.* Schelius.

6 *Erravit*] Hoc est, fluctuavit, ni malis, *certavit.* Rhenanus.

7 *Nulla in senatu concordia*] Sequentia verba pluscula addidimus à libro. *Lipsius.*

8 *Bonæ formam eloquentiæ*] Muretus, *famam*, non subscribente Acidalio, qui sine sententia esse putat: *Cicero tali exitu pensavit:* & mirifice transponendis verbis locum conturbat. Ego nihil hic agnosco vitii. *Bonam eloquentiam* dicit salubrem & publice utilem. Qualem fuisse Ciceroni notum est, & adstipulatur Cremutius Cordus apud M. Senecam, qui rostra eum ait *coluisse piis concionibus. Pensare exitu eloquentiam* est parem eloquentiæ exitum nancisci: ut Justino *pensare parta cum amissis*, de quo lib. 4. Observ. 13. Potuisset igitur dicere: Nec respublica eloquentiam Gracchorum legibus eorundem pensavit: nec Ciceroni tanti fuit salubrior eloquentia, ut ob eam talem exitum faceret. Sane τὸ *famam* adderet aliquid sententiæ, ut non modo utilitatibus, sed etiam gloria & magnitudine ejus præferretur Gracchis. Potest tamen retineri *formam*, ut sit idem, quod genus. Melius fuisset Reipublicæ Gracchos non fuisse disertos quam facundia ad seditiosas leges ferendas uti: melius Ciceroni quamvis salubris eloquentiæ genere vel fama caruisse, quam propter illam sic perire. *Gronov.*

9 *Non emendare nec usquam ad votum*] Legebat Faernus, *non emendata*, cum in vulgatis sit, *emendare.* Ursinus. Si nihil hic deest, scribam: *non emendata. nec usque ad.* Sequentia etiam in libro Farnes. *argumentum est. Quis enim nos.* Lipsius. Nos luxatum verborum ordinem videmus: quem traductione levi verum restituemus, & alia iterum leviora emendabimus, ut totus locus sic legatur. *Nec antiquis oratoribus bonæ formam e. c. t. e. p. s. q. q. superest forum non emendata, nec usquequaque ad votum c. c. a. est. Quid enim? quod nemo nos advocat, &c.* Quid si tamen legas? *Nec antiquis oratoribus bonæ forma eloquentiæ* (scil. tanti fuit) *quam Cicero tali exitu pensavit.* Quanquam integra sententia tale quid requirit: *ut quo Cicero, tali eam exitu pensarent.* Acidalius. Recte Lipsius, *non emendata, neque usque ad.* Sed quæ sententia in illis, *superest antiquis oratoribus*, clamat Acidalius, qui solus hæc ausus post Lipsium tentare. Et tamen una litera expuncta nos expediet. Scribe: *Sic quoque, quod superest antiqui oratoribus, forum, non emendata, nec*

argumentum eſt quidem, quod nemo nos advocat, niſi aut nocens aut miſer. [1] quod municipium in civitatem noſtram venit, niſi quod aut vicinus populus, aut domeſtica diſcordia agitat? quam provinciam tuemur, niſi ſpoliatam vexatamque? Atqui [2] melius fuiſſet non queri, quam vindicari. Quod ſi inveniretur aliqua civitas in qua nemo peccaret, ſupervacuus eſſet inter innocentes orator, ſicut inter ſanos medicus. Quo modo tamen minimum uſus minimumque profectus ars medentis habet in his gentibus, quæ firmiſſima valetudine ac ſaluberrimis corporibus utuntur: ſic minor oratorum obſcuriorque gloria eſt inter bonos mores, & in obſequium regentis paratos. Quid enim opus eſt longis in ſenatu ſententiis, [3] cum optimi cito conſentiant? Quid multis apud populum concionibus, cum de republica non imperiti & multi deliberent, ſed ſapientiſſimus & unus? Quid voluntariis accuſationibus, cum tam raro & tam parce peccetur? Quid invidioſis & [4] excedentibus modum defenſionibus, cum clementia cognoſcentis obviam periclitantibus erat? Credite optimi, & in quantum opus eſt diſertiſſimi viri, ſi aut vos prioribus ſæculis, aut iſti quos miramur, his nati eſſent, ac deus aliquis vitas veſtras, [5] veſtra tempora repente mutaſſet; nec vobis ſumma illa laus & gloria in eloquentia, [6] neque illis modus & temperamentum defuiſſet. Nunc quoniam, nemo eodem tempore aſſequi poteſt magnam famam & magnam quietem; bonis ſæculi ſui quiſque, citra ob-
42 trectationem alterius, utatur. Finierat Maternus. Tum Meſſalla: *Erant quibus* contradicerem, erant de quibus plura dici vellem, niſi jam dies eſſet exactus. *Fiet*, inquit Maternus, poſtea arbitratu tuo, & ſi qua tibi obſcura in hoc meo ſermone viſa ſunt, de his rurſus conferemus. Ac ſimul aſſurgens & Aprum complexus, *Ego*, inquit, te poëtis; Meſſalla [7] antiquariis, criminabimur. *At ego* vos rhetoribus & ſcholaſticis, inquit. Cum adriſiſſent, diſceſſimus.

uſque ad votum compoſitæ civitatis argumentum eſt. Nempe conciones ſuſtulerunt Cæſares. Una ratio ex tot apud antiquos occaſionibus oſtentandi ingenii & eloquentiæ exercendæ relicta erat, forum & cauſacum patrocinia. Hoc antiqui ſolum oratoribus ſupererat. Livius lib. 34. *Quod maturi erat circa, demeſſum & convectum eſt.* Quod ſequitur, accipiendum ex codice Farneſiano: *Quis enim nos advocat, niſi aut nocens aut miſer:* De verbo *advocare* diximus ad Senec. de clement. 1. 9. *Gronovius.*

1 *Quod municipium in civitatem noſtram*] *In clientelam noſtram* rectius habet editio Pithœi Supra. *Cum tot amicorum cauſæ tot coloniarum ac municipiorum clientelæ in forum vocent.* Schelius.

In clientelam] Al. *In civitatem.* Pithœus.

2 *Melius fuiſſet non queri*] An *non fieri?* Schelius.

Non queri quam judicari] Lego, *vindicari.* Lipſius. Verbum *vindicari*, auctore Lipſio correximus. Vulgo, *judicari.* Pichena. Bene Lipſius legit. Sed id non ſatis. Muretus optime totum ſic emendaret, *atqui m. f. non fieri, quam vindicari.* Acidalius. Bene Lipſium legere *vindicari*; ſed non id ſatis. Muretum optime totum locum emendaſſe: *Atqui melius fuiſſet non fieri, quam vindicari,* cenſet Acidalius. Immo pejus. *Non queri*, eſt, illos non fuiſſe injuria affectos, eoque nec querelarum cauſam habuiſſe. *Gronovius.*

Quam vindicari] Al. *quam judicari.* Pithœus.

3 *Cum optima cito conſentiant?*] Hoc eſt, optimæ ſententiæ. Poterat alioqui legi, *& optimi:* ſi quis ad perſonam velit referre. *Rhenanus.* Lego, *cum optimis.* Rodolphus autem, *cum optima cito cenſeantur?* A fine autem libelli, ut cuivis videre eſt, multa deſunt, atque adeo præcipua diſſertationis pars. Sed mihi, cum Deo, pauſa hic & finis: cui gratia & gloria in æternum. *Lipſius.*

Cum optimi cito conſentiant?] Integra & elegans hæc lectio: nec vel Rodolphus, nec Lipſius audiendi. *Acidalius.*

4 *Excedentibus modum*] Vet. *excellentibus morum.* Pithœus.

5 *Veſtra tempora*] Vet. *aut veſtra tempora.* Idem.

6 *Neque illos modus & temperamentum defuiſſet*] Scripſimus, *Neque illis.* Rhenanus. Deeſt ſine dubio tale quid: *neque illis modus & temperamentum in certaminibus*, vel *turbis*, *defuiſſet.* Manifeſto id requirunt ſequentia. *Nunc quoniam nemo, &c.* Acidalius.

7 *Antiquariis*] Vet. *cum antiquariis.* Pithœus.

JUSTI LIPSII
AD
LIBRUM III. HISTORIARUM
EXCURSUS.

A.

Ceterum ut transmitteret in Italiam impune & eo usui foret, scriptum Apo- Cap. 5.
nio, ut una cum Mœsico exercitu celeraret. Ac ne inermes provinciæ barbaris nationibus exponerentur, principes Sarmatarum Jazygum in commilitium adsciti; plebem quoque & vim equitum qua sola valent offerebant. remissum id munus ne inter discordias externa molirentur, ac majore ex diverso mercede jus fasque exuerent. Trahuntur in partes Sido atque Italicus reges Suevorum, quibus vetus obsequium erga Rom. & gens fidei commissæ patientior. opposita in latus auxilia, infesta Rætia, cui Porcius Septimius procurator erat incorruptæ erga Vitellium fidei. Igitur Sextilius Felix cum ala Tauriana & VIII. cohortibus ac Noricorum juventute ad occupandam ripam Æni fluminis, quod Rætos Noricosque interfluit, missus, nec illis aut his prœlium tentantibus fortuna partium alibi transacta. Antonio vexillarios è cohortibus & partem equitum rapienti comes fuit Arrius Varus, strenuus bello; quam gloriam & dux Corbulo & prosperæ in Armenia res addiderant. Idem secretis apud Neronem sermonibus ferebatur Corbulonis virtutes criminatus. Unde infami gratia primumpilum adepto, læta ad præsens male parta, mox in perniciem vertere. Sed Primus ac Varus occupantes Aquilejæ proxima quæque, & Opitergii & Altini lætis animis accipiuntur. Relictum Altini præsidium adversus classem Ravennatem, nondum defectione ejus audita. Inde Patavium & Ateste partibus adjunxere. Illic cognitum tris Vitellianas cohortes, & alam cui Scribonianæ nomen, ad Forum Alieni ponte juncto consedisse. Placuit occasio invadendi incuriosos. nam id quoque nuntiabatur. Luce prima inermes plerosque oppressere. Prædictum ut paucis interfectis ceteros pavore ad mutandam fidem cogerent. Et fuere qui se statim dederent. plures abrupto ponte instanti hosti viam abstulerunt. Vulgata victoria post principia belli secundum Flavianos, duæ legiones, septima Galbiana, tertia decima Gemina, cum Vedio Aquila legato Patavium alacres veniunt. Ibi pauci dies ad requiem sumti, & Minutius Justus præf. castrorum leg. VII. quia audacius quam civili bello imperitabat, subtractus militum iræ; ad Vespasianum missus est. Desiderata diu res interpretatione gloriæ in majus accipitur, postquam Galbæ imagines discordia temporum subversas in omnibus municipiis recoli jussit Antonius, decorum pro caussa ratus si placere Galbæ principatum partes præsumerent. Quæsitum inde quæ sedes bello legeretur. Verona potior visa patentibus circum campis ad pugnam equestrem qua prævalebant: simul coloniam copiis validam auferre Vitellio in rem famamque videbatur. Possessa ipso transitu Vicentia: quod per se parum (etenim modi-

modicæ municipio vires) magni momenti locum obtinuit, reputantibus illic Cæcinam genitum, & patriam hostium duci ereptam. In Veronensibus pretium fuit: exemplo opibusque partes juvere. Et interceptus exercitus per Ræetiam Juliasque Alpes. ac ne pervium illa Germanicis exercitibus foret, obsepserat. Quæ ignara Vespasiano aut vetita. quippe Aquilejæ sisti bellum, exspectarique Mucianum jubebat. Adjiciebatque imperio consilium, quando Ægyptus, claustra annonæ, vectigalia opulentissimarum provinciarum obtinerentur, posse Vitellii exercitum egestate stipendii frumentique ad deditionem subigi. Eadem Mucianus crebris epistolis monebat, incruentam & sine luctu victoriam & alia hujuscemodi prætexendo, sed gloriæ avidus atque omne belli decus sibi retinens. Ceterum ex instantibus terrarum spatiis consilia post res afferebantur. Igitur repentino incursu Antonius stationes hostium irrupit, tentatisque levi prœlio animis, ex æquo discessum. Mox Cæcina inter Hostiliam vicum Veronensium & paludes Tartari fluminis castra permuniit, tutus loco, cum terga flumine, latera objectu paludis tegerentur. Quod si affuisset fides, aut opprimi universis Vitellianorum viribus duæ legiones nondum conjuncto Mœsico exercitu potuere, aut retroactæ deserta Italia turpem fugam conscivissent. Sed Cæcina per varias moras prima hostibus vendidit tempora belli, dum quos armis pellere promptum erat, epistolis increpat, donec per nuncios pacta perfidiæ firmaret. Interim Aponius Saturninus cum legione VII. Claudiana advenit. Legioni tribunus Vipsanius Messalla præerat, claris majoribus, egregius ipse, & qui ad id bellum solus artes bonas attulisset. Has ad copias nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erant) misit epistolas Cæcina, temeritatem victa arma tractantium incusans. Simul virtus Germanici exercitus laudibus attollebatur, Vitellii modica & vulgari mentione, nulla in Vespasianum contumelia. Nihil prorsus quod aut corrumperet hostem, aut terreret. Flavianarum partium duces omissa prioris fortunæ defensione, pro Vespasiano magnifice, pro caussa fidenter, de exitu securi, in Vitellium ut inimici. Facta Tribunis & Centurionibus retinendi quæ Vitellius indulsisset, spes: atque ipsum Cæcinam non obscure ad transitionem hortabantur. Recitatæ pro concione epistolæ addidere fiduciam, &c. *eo ordine quo deinceps vulgati.*

JUSTI

JUSTI LIPSII
AD
GERMANIAM
EXCURSUS.

A.

Germanos liberatum ire volui, à fœda aversæ Veneris nota: & ecce ego non sine nota. Cap. 12. Nam quidam me culpat (modeste tamen fateor, nec plane ἀλόγως) quod temere mendacem dixerim Athenæum. Ab eo enim, inquit, Diodorus, Aristoteles, Strabo. Primus quidem, de Celtis sic scribit: Γυναῖκας δ' ἔχοντες εὐειδεῖς, ἥκιστα ταυταῖς προσέχουσιν, ἀλλὰ πρὸς τὰς τῶν ἀρρένων συμπλοκὰς ἐκτόπως λυσσῶσι. & quæ subdit, turpia mihi nimis, turpia relatu. At Aristoteles VII. Polit. *Plerasque militares gentes, & Celtas in iis, masculum cœtum palam admisisse.* Jam Strabo, negat *turpe apud eos fuisse* τὸ τῆς ἀκμῆς ἀφειδεῖν τοὺς νέους: *florem ætatis prostituere juniores.* Quid ad hos ego? ignosce quisquis legis, pæne idem quod in Athenæum. Falsi inquam isti, falsi: si tamen de Germanis hoc scripserunt ac senserunt, non potius de Gallis. Quod ego omnino assero: præsertim de iis qui Massiliæ & Italiæ magis propinqui. Ab ea parte labes hæc in candidam per se gentem. Nonne *mores Massilienses* proverbio, ab hac mollitie innotuere? Græci ergo illi, qui vix limen illud ipsum Galliæ noverant (Germaniæ certe penetral numquam) illic repertum vitium fama & stilo sparserunt perperam in omnes. Non mihi creditur? Tacito igitur nostro, qui diserte hoc ipso loco scribit (ex vestra quidem mente) molles istos & flagitiosos *cæno & palude mersos, crate injecta.* Tuam fidem, ô optime. Si fidi illi Græci, & si vitium hoc tam commune Germanis, tam receptum: qui constat ut iidem tam severiter illud puniant? Itaque ne sic quidem Germani inquinabuntur, etiamsi inquinata illa lectio retinebitur. Nec tamen à me, qui haud paullo tutius Tacito & in primis Fabio (qui claris verbis ignotum id flagitium Germanis asserit, te dissimulante) hic crediderim, quam Græcis. Quippe isti levi & longinqua fama aliquid de ea gente acceperunt: at illorum ævo, cognita jam Germania, imo lustrata Romanis & calcata.

STEMMA AUGUSTÆ DOMUS,

A

JUSTO LIPSIO

In seriem redactum.

- *C. Octavius C. F.* qui Macedoniæ præfuit. Ex Ancharia priore uxore
  - *Octavia* major. Ex priore marito C. Marcello.
    - *M. Marcellus* cui prima uxor, Pompeja Sexti: altera, Julia Augusti filia. Ex neutra liberi. Obiit adolescens in Bajano.
    - *Marcella* major. Ex I. marito M. Vipsanio Agrippa
      - Liberi, ait Suetonius, sed nobis irreperti. Nam de Vipsania Tiberii uxore falsum.
    - Ex II. marito Julo Antonio Africano Triumviri filio, de quo Plut. in Antonio, & noster l. 3. Ann.
      - *L. Antonius Africanus.* qui Massiliæ obiit, l. 3. Annal. Ex eo aut fratre aliquo, ut arbitror
        - *Sex. Antonius Africanus.* de cujus nobilitate, l. 14. Annal. 46.
    - *Marcella* minor, de qua silent.
  - Ex II. marito M. Antonio III. viro
    - *Antonia* major. Ex marito L. Domitio Ahenobarbo.
      - *Domitia*, cui vir Crispus Passienus, uti suspicor ex Quinctil. lib. VI. cap. II.
      - *Domitia Lepida.* Ex I. marito M. Valerio Barbato Messalla.
        - *Valeria Messallina*, Claudii principis uxor. Adi Commentarium nostrum, ad finem lib. XI. Ann. Et adde Senecam in Menippæa. qui Messallinæ majorem avunculum facit Augustum.
      - II. Ap. Junius Silanus Qui tamen antea maritus fuisse videtur Æmiliæ Lepidæ proneptis Augusti (vide Commentarium nostrum ad initium 13. Ann. etsi res hæc adhuc nubila:) Exque iis forte
        - *L. Silanus* sponsus Octaviæ. lib. XII. cap. 5. & *seqq.*
        - *M. Silanus* proconsul Asiæ, lib. XIII. cap. I.
        - *Junia Calvina* Vitellii nurus, lib. XII. cap. 8. quæque ad Vespasiani ævum supervixit, ex Sueton. Vesp. cap. XXIII.
      - *Cn. Domitius*, cui uxor Agrippina, & ex ea
        - *Nero* Imp.
    - *Antonia* minor. cujus stirpem ex marito Druso quære infra.

- *C. Octavius C. F.* qui Macedoniæ præfuit, Ex Attia II. uxore
  - *Octavia* minor. de cujus conjugio aut stirpe nobis non lectum.
  - *C. Octavius*, qui postea C. Jul. Cæsar Octavianus Augustus. Ex Scribonia uxore
    - *Julia*, cui primus maritus M. Marcellus, tertius Tiberius Imperator. Sed uterque sine prole. Medius autem M. Vipsanius. Agrippa. Ex hoc
      - *C. Cæsar*, cui uxor Livia soror Germanici. l. 4. Ann. c. 40.
      - *L. Cæsar*, cui destinata uxor Æmilia Lepida, postea P. Quirinii uxor. l. 3. Ann. c. 23.
      - *Agrippa postumus.*
      - *Julia*, cui vir L. Æmilius Paullus Censoris F. Ex eo
        - *Æmilius Lepidus*, cui Drusilla uxor. Ex Dione lib. LIX. & Sueton. Calig. cap. XXIV.
        - *Æmilia Lepida*, sponsa Claudii. Suet. Claud. cap. XXVI. Nec scio an eadem quæ nupta Druso filio Germanici. l. 6. Ann. 40.
      - *Agrippina*, cui vir Cæsar Germanicus. Et ex eo
        - *Nero*, cui uxor Julia Drusi filia, l. 6. Ann. 27.
        - *Drusus*, cui uxor Æmilia Lepida l. 6. Ann. 40.
        - *C. Caligula*, cujus matrimonia è Suet. pete.
        - *Agrippina*, cui mariti tres: Cn. Domitius, Crispus Passienus, Claudius Imp.
        - *Drusilla*, cui prior maritus L. Cassius: alter M. Æmilius Lepidus.
        - *Livia*, sive, *Livilla*, Suetonio: quæ eadem *Julia* est Tacito & Dioni. Nupsit M. Vinicio, l. 6. Ann. 15. Huic sive alteri è sororibus maritus antea Quinctilius Varus, quem generum Germanici vocat Seneca lib. I. controv. III. & aliquid Tacitus l. 4. Ann. 66.

Habes Augusti Stemma, quod ad sanguinem quidem attinet. Superest uxoria stirps, quæ adfinitate primo, mox adoptione insita in domum Augustam. Eam, lucis caussa, seorsum hic expressi.

- *Ti. Claudius Nero*, cui uxor Livia Drusilla, postea Augusta. Ex hac
  - *Ti. Nero*, qui Imper. cui I. uxor Vipsania Agrippina, M. Vipsanii Agrippæ, ex Pomponia, Attici filia. Ex hac
    - *Drusus*, cui uxor Livia, sive Livilla soror Germanici. Ex hac
      - *Tiberius Gemellus*, quem Cajus sustulit. Suet. cap. XIV.
      - *Gemellus* alter, cujus nomen non proditum, ex l. 2. Ann. 84. qui periit quadrimus. ex l. 4. Ann. 15.
      - *Julia*, cui vir Rubellius Blandus l. 6. Ann. 27. Ex hoc
        - *Rubellius Plautus*, quem Nero sustulit, cui uxor Pollutia, l. 16. Ann. 10.
  - II. Uxor Julia Augusti F. Ex ea proles, sed infans exstincta.
  - *Drusus Nero Germanicus*, cui uxor Antonia minor. Ex hac
    - *Germanicus Cæsar*, cui uxor Agrippina. Stirps posita supra.
    - *Livilla*, cui vir C. Cæsar, dein Drusus frater patruelis: desponsa etiam postea Sejano. ex l. 6. Ann. 40.
    - *Claudius*, qui Imper. cui I. uxor Plautia Urgulanilla. Ex hac
      - *Drusus*, cui desponsa Sejani filia. Suet. Claud. cap. XXVII. Tacit. l. 3. Ann. 29.
      - *Claudia*, quam abjecit.
    - II. Uxor, Ælia Petina. Ex hac
      - *Antonia*, cui vir Pompejus Magnus, à Claudio interfectus. postea, Faustus Sulla.
    - III. Uxor, Valeria Messallina. Ex hac
      - *Octavia*, cui sponsus L. Silanus. postea maritus Nero Imp.
      - *Claudius Britannicus*, à Nerone sublatus.

JACOBUS GRONOVIUS

LECTORI

S. P.

Nisi existimarem esse aliquid in his excerptis, quod non modo publicam lucem mereretur, sed à quo sine controversia Tacitus illustraretur, non fecissem, ut mensura hujus voluminis frivolâ variarum lectionum copiâ extenderetur. Ideo reversus domum, quantum ægritudo concessit, schedas, quibus illam codicis MS. παραβολὴν *credideram, excussi, &, quæ placebant, velut flores in fasciculum collegi. Servabatur autem liber ille in collegio quod* τοῦ σωτῆρος Ἰησοῦ *nomine dedicatum est. Vale, & pro lubitu utere.*

Lib. xi. Annal. Cap. i. *Congressibus præbuissent.*] Si fuerint contubernales, bene est: alioqui melius dixisset, *domos suas*. Sed MS. *præbuisset*. Omnino seorsum habitarunt, & objectum fuit alteri insomnium, alteri quod domum suam præbuisset congressibus Poppææ & Mnesteris. Omnino prius *alteri* omissum, videtur deduxisse scribas, quod tamen est ex more Taciti.

Lib. xi. Cap. 6. *Consentienttbus aliis.*] MS. *censentibus*, n. in verba designati consulis Silii, ut lex Cincia exerceretur. Lib. xiii. Cap. 26. *actum in senatu de fraudibus libertorum, efflagitatumque ut adversus male meritos revocandæ libertatis jus patronis daretur. Nec deerant qui censerent.* n. id quod efflagitabatur ab aliis, vel consule referente.

Lib. xi. Cap. 12. *Vacuo adultero potiretur.*] MS. *adulterio.*

Lib. xi. Cap. 31. *Feminæ pellibus accinctæ.*] MS. *nebridibus.* Quod certe doctius est, quam ut venire à librariis possit. Deinde *crine fuso.* non *fluxo.*

Lib. xi. Cap. 36. *Tam magna peccavisset.*] MS. *patravisset.*

Lib. xi. Cap. 37. *Hoc enim verbo usum ferunt.*] Ultima vox abest à MS.

Lib. xii. Annal. Cap. ii. *Addiditque præcepta,*] Abest à MS. copula.

Lib. xii. Cap. 13. *Equi ubi pharetras*] MS. *ut* pro *ubi*, id est, postquam.

Lib. xii. Cap. 32. *Camalodunum*] MS. *Camulodunum*, ut Dio.

Lib. xii. Cap. 33. *Saxa præstruit.*] MS. *saxis.*

Lib. xii. Cap. 41. *His quasi criminibus.*] MS. clarè, *his tanquam crim.*

Lib. xii. Cap. 43. *Globo infestos perrupit.*] MS. *infesto.*

Lib. xii. Cap. 51. *Flumini tradit, ne corpus etiam auferretur.*] MS. *ut corpus.* Recte, id est, à flumine deferretur & hosti eriperetur.

Lib. xii. Cap. 57. *Convulsis ulterioribus aut.*] MS. *ulterioribus sublicis aut.*

Lib. xiii. Annal. Cap. ii. *Ordine remotum*] in MS. deest τὸ *ordine.*

Lib. xiii. Cap. 14. *Hinc Germanici filia inde debilis rursus Burrus.*] Vix restat aliquid post clarissimam patris correctionem & ἐκδοχήν. Cæterum MS. habet *filia inde mancinus rursus.* Mira quoque est orationis structura. Cur enim nunc debilem Burrum vocat & post trunca manu, in Seneca nunc exulem, post professoria lingua dicit, & non exilio fœdum? ut eadem ratio in utroque servetur. Item cur se solam duobus opponit? Rhenanus nihil affert ex Buda. Omnino illud *debilis* explicatio videtur fuisse vocis corruptæ *mancinus*, substitutæ ab homine non capiente primam scripturam, quasi diminutum à *mancus*, eo verisimilius, quod postea Burrum trunca manu fuisse dicit. Lego ex vestigiis codicis Anglicani & ratione quam dixi: *Hinc Germanici filia & Britannicus, rursus Burrus & exul Seneca.*

Lib. xiii. Cap. 19. *Conjugioque ejus etiam imperio remp. &c.*] MS. *conjugioque ejus etiam potiri ac rempubl.*

Lib. xiii. Cap. 20. *Temeritati & inscitiæ propiora*] MS. *inscientiæ.* De quo videndus pater ad Livium Lib. xxii. Cap. 25.

Lib. xiii. Cap. 25. *Et ore præferret.*] MS. quoque *& fore se Cæsarem præf.* Forte: *& ore cicatricem præferret.*

Lib. xiii. Cap. 28. *Immodestos fautores histrionum & à prat.*] Abest copula.

Lib. xiii. Cap. 39. *Sibique quod validissimum*] Tò *quod* non est in MS. nec est necessarium.

Lib. xiii. Cap. 53. *Deterrendo Veterem.*] Miror auscultari Rhenano sic legenti quia mendose MS. habebat *Veteres.* Omnino legendum *Vetere*, ut in MS. Anglicano. Nonne ita Lib. xv. Cap. 62. *dissimulando metu.* Lib. ii. Hist. Cap. 48. *mereri se festinando exitu clementiam victoris.* Ubi nunc *festinato* legitur.

Lib. xiii. Cap. 57. *Humore niterentur.*] Insulsa omnia, quæ hic dicuntur. Lege ex MS. *uterentur.*

Lib. xiv. Annal. Cap. 9. *Hæc consensu traduntur.*] MS. *produntur.* vel ad varietatem dictionis quærendam.

Lib. xiv. Cap. 10. *Ut hominum vultus, ita locorum facies.*] An hæc differentia inter faciem & vultum? Nugæ. MS. delet *facies.*

Lib. xiv. Cap. 15. *Ne tamen adhuc publico theatro dehonestaretur.*] Non est in MS. *theatro.*

Lib. xiv. Cap. 26. *Ad capessendum imperium delectus.*] Abest vox postrema à MS.

Lib. xiv. Cap. 31. *Regnum & domum.*] MS. *regnumque & domum.*

Lib. xiv. Cap. 42. *Senatusque in quo ipso*] Sic MS. Anglic. Legendum vero, *senatu quoque in ipso.*

Lib. xiv. Cap. 43. *In hoc ordine interfui.*] MS. *in hunc ordinem.* Lib. i. Hist. Cap. 87. *in custodiam habitos.*

Lib. xiv. Cap. 53. *Tales hortos instruit.*] Non debent tacitum ferre Lipsius & Pichena, mussantes de *exstruit.* Recte vulgatum. Plinius junior: *tam copiosus, ut amplissimos hortos eodem quo emerat die instruxerit plurimis & antiquissimis statuis.*

Lib. xiv. Cap. 56. *Cum dominante*] MS. *dominatione.*

Lib. xiv. Cap. 58.] *Quæ ad usque bellum evalescerent.*] Rhenanus: *quoadusque bellum evalesceret.* In MS. non est τὸ *bellum.* Prorsus scribo: *quoadusque evalesceret* non quidem ad bellum, sed ut cogeretur Nero mitiora sequi. Minucius Felix pag. 35 *Quoadusque abscisus est lapis de monte.* Rursum: *Quoadusque ponam inimicos tuos sub pedaneum pedum tuorum.* Et iisdem verbis hanc ex S. S. periodum vertit Lactantius Lib. 4. Cap. 12. Augustinus Lib. i. de Civ. Dei. C. i. *Quoadusque justitia convertatur in judicium.* Itaque frustra Casaubonus sollicitat illud Suetonii in Julio cap. 14. *Quoadusque manus equitum Rom. immoderatius perseveranti necem comminata est*, delere volens τὸ *usque.* Modo non in Tiberio sic scripserit Suetonius

tonius cap. 14. *ovum per vices usque eo fovit, quoad pullus exclusus est:* modo, inquam, non ibi fuerit; *per vices eo fovit, quoadusque pullus.* Livius Lib. VI. Cap. 38. *quoadusque ad nostram memoriam tribuniciis certatum viribus est.*

Lib. XIV. Cap. 60. *Natione Alexandrinus*] MS. Anglican. quoque ut alii *Alexandrina.* Dubito, an scripserit *natione Alexandria*; quasi dictum ut *domo Nuceria.* Ibid. MS. expresse: *His motus Nero, tanquam pœnitentia, &c.* absoluta sententia.

Lib. XV. Annal. Cap. 10. *In hostem data.*] MS. *in hoste.*

Ibid. *Tria millia delecti peditis.*] Sic Pichena, quum vulgo *delectorum peditum.* Sane τὸ *delectorum* agnoscit & Oxoniensis, sed sine *peditum*, quod facile subintelligitur.

Lib. XV. Cap. 12. *Onusta frumento.*] MS. *frumenti.*

Lib. XV. Cap. 54. *Milichus.*] MS. *Malichus.*

Lib. XV. Cap. 67. *Cum inermibus.*] MS. *inermis.* Supra Lib. I. Cap. 68. *paucos ac semermos cogitans.* Lib. III. Hist. Cap. 6. *inermos plerosque oppressere.* Ubi Pichena. Ita corrigo Lib. V. Hist. Cap. 22. *dux semisomnus ac prope intectus*, ex MS. pro vulgato *semisomnis.* Sic *corpora exanima* Lib. XVI. Cap. 13.

Lib. XVI. Annal. Cap. 3. *Dum hunc vel illum locum promissi specus adseverat.*] MS. *dum hoc vel illo loco promi specus adseverat.*

Lib. XVI. Cap. 13. *Ad vicina urbi*] A Rhenano est, non aliam ob causam, quam quia sic alibi Tacitus loquitur. Verum & in ipsa urbe malum sævisse videtur ex hoc & Suetonio, ut non sufficiat vicina dixisse. MS. *ad mœnia vicina urbi.* Scribe, ut diserte est in Anglicano, *ad mœnia urbis. Mœnia* sunt domus in ipsa urbu.

Ibid. *Servitia perinde ac ingenua pl.*] Τὸ *ac* non occurrit in MS. Videtur dictum, ut à Floro Lib. I. Cap. 13. *ad hoc ipsa corporum mole, perinde armis ingentibus.* Lib. III. Cap. 2. *atrox cœlum, perinde ingenia.*

Lib. XVI. Cap. 14. *Amicitiis innixum.*] Quum silerent omnes, tandem Freinshemius, *innexum* rectius. At clare in MS. offendi *immixtum.* Lib. IV. Ann. Cap. 40. *quibus adhuc necessitudinibus immiscere te mihi parem.*

Lib. XVI. Cap. 17. *Brevius iter credebat.*] Abest verbum postremum à MS.

Lib. I. Histor. Cap. 8. *Romæ tanquam in tanta mult.*] Secunda vox desideratur in MS.

Lib. I. Cap. 9. *Ultro etiam accendebantur.*] Ne hic quidem τὸ *etiam* apparet.

Lib. I. Cap. 31. *Accerserent.*] MS. *arcesserent.*

Lib. I. Cap. 40. *Populi aut plebis ulla vox.*] MS. *plebi.*

Lib. I. Cap. 44. *Præfixa contis capita gestabantur.*] Ignorat MS. τὸ *gestabantur.* Certe quum Otho fuerit in castris Prætorianis, capita Pisonis & aliorum Othoni allata, postquam satis pavisset oculos, facile credi potest, in castris fuisse præfixa contis, & illic mansisse. Idque verisimilius.

Lib. I. Cap. 47. *Accurrunt patres.*] MS. *occurrunt.* optime. nempe ad officium adulandi. Lib. III. Hist. Cap. 16. *ut qua cuique proximum, omissa præda, prælio occurrerent.* Ubi frustra Acidalius *accurrerent.*

Lib. I. Cap. 55. *At in superiori exercitu*] MS. non agnoscit Τὸ *exercitu*, & sane nescio, cur id sit infartum. Omnino dele & intellige, Germaniâ. Et paulo ante. *Inferioris tamen Germaniæ legiones*

Lib. I. Cap. 56. *Proinde bellandum.*] Sic MS. non *proinde aut bellandum.*

Lib. I. Cap. 64. *Cohortem* XVIII. *Lugduni*] Ignorat MS. illud *Lugduni*, ut vult Lipsius.

Lib. I. Cap. 69. *Cum Claudius Cossus*] MS. *Cum Cornelius Cossus.* Certe nusquam adhuc Cossi cognomen in Claudia familia reperi. At in Cornelia habes duos Consules apud Tacitum. Est Aulus Cornelius Cossus opimis clarus. Est in Inscriptionibus L. Cornelius Cossus. Est & in nummis in familia Cornelia Lentulus Cossus.

Lib. I. Cap. 74. *Rursus ad utrumque.*] MS. *Rursus alios ad utr.*

Lib. I. Cap. 81. *Modo constantiam simulare modo*] Prius *modo* non existit in MS. & abesse cuperem, ex more Taciti. Lib. III. Hist. Cap. 22. *Prælium atrox; his, rursus illis exitiabile.* Ubi contra libros veteres frustra τὸ *modo* intrudit Acidalius.

Lib. I. Cap. 86. *Sereno & immoto die.*] Rhenanus quia *die* non est in Budensi codice, mavult *cœlo*, mira ratione tractandi libros. Igitur obsistit Gruterus & retinet *die*, ut & Acidalius. Quin omnino auscultemus Mureto ejicienti τὸ *die*, ut est in MS. non solum Rhenani, sed etiam Anglicano. Sic Lib. III. Hist. Cap. 23. *ut tela vacuo atque aperto excuterentur.* Suetonius quoque simpliciter, *sereno.*

Lib. II. Hist. Cap. 3. *Regem Aeriam vetus*] MS. Anglicanus ut alii, *Verianum.* Ne quid pereat, scribe *regem Aërian* (hoc omnes scripti volunt, Græce positum, ut alibi *Ninos*) *ut vetus memoria.* Lib. V. Hist. Cap. 6. *Sic veteres auctores, sed gnari locorum tradunt.*

Lib. II. Cap. 15. *Sidente metu*] MS. *cedente.*

Lib. II. Cap. 19. *Coloniam virium & opum validam*] MS. *virium & opiis validam* in margine cum signo super *opiis* additur *opibus.* Scribendum videtur aut *virium opibus* (ut vice versa apud Justinum *opum vires*) aut *virium copiis* (ut libro seq.) *validam.* Sic cap. 21. hoc lib. *invidia æmulatione*, quod omnimodis mutatum insulse voluut.

Lib. II. Cap. 22. *Dispositos ad ipsum.*] MS. *ad ipsum.* Videndus pater ad Livium Lib. 5. Deinde illa *fama &* plane absunt à MS.

Lib. II. Cap. 23. *Diffisus paucitati.*] MS. *paucitate.*

Lib. II. Cap. 24. *Irritato prælio.*] Ego non inveni illud *prælio* in MS. ut subaudiendum videatur, hoste.

Lib. II. Cap. 30. *Rapido agmine Cæcina junguntur.*] MS. *Cacina.* Certe ita posuisse veteres hoc verbum probat Scioppius in Verisimil. In hac vero editione erronee repetitum illud *rapido.*

Lib. II. Cap. 32. *Fama, cum Mæsiacis copiis*] Deficit τὸ *cum* in MS.

Lib. II. Cap. 50. *Hunc vitæ finem*] MS. tantum, *hunc finem.*

Lib. II. Cap. 59.. *Quamvis magna transibat*] MS. *transibant.*

Lib. II. Cap. 99. *Quantumque hebes miles, tanto ad discordias promtior*] MS. *tantum.* Scribendum contra, *quantoque hebes miles, tanto ad.* non minus hic, quam Lib. I. Annal. Cap. 68. *Quanto inopina, tanto majora offunduntur.*

Lib. III. Hist. Cap. 9. *Castra permuniit.*] Vox prima aberat à MS. Vide an sit dictum, ut c. 15. hujus lib. *legionibus ad muniendum retentis.*

Lib. III. Cap. 13. *Classem, arcem commeatuum*] MS. *in arcto commeatum.*

Lib. III. Cap. 19. *Rapturi imperium*] Exponit Freinshem. auctoritatem ducum sibi capturi, nec jussa expectaturi. At MS. clare *rupturi.*

Lib. III. Cap. 32. *Ut incalescerent.*] MS. *inardescerent.*

Lib. III. Cap. 51. *Tanto acrior apud majores*] MS. *santo ardore ap.* Ita Lib. I. Hist. Cap. 36. *Haud dubia jam in castris omnium mentes, tantusque ardor, &c.* Certe videtur Tacitus post narratum Pompejani militis exemplum exclamare tanto olim impetu & animi vehementia virtutes honoratas & flagitiis tam alios quam ipsos qui commiserant, indoluisse, potius quam comparationem instituere, quum in altero ne mica quidem vel minima pœnitentiæ ostensa fuerit.

Lib. III. Cap. 58. *Dantes nomina sacramento adigit.*] Rhenanus in MS. invenit *dat nomina*, & quum verum pœne in manibus, deflectit & vult *dant.* Scribe, *data nomina*, sic plane est in Oxoniensi. Lib. XIV. Annal. Cap. 15. *instituit ludos, in quos passim nomina data.*

Lib. III. Cap. 65. *Vocesque duos testes habebant.*] MS. *duo.*

Lib. III. Cap. 74. *Truncum corpus Sabini.*] Hoc *Sabini* non est in MS. & nil insulsius hac repetitione.

Lib. IV. Hist. Cap. I. *Si quem, &c. prospexerant.*] MS. *conspexerant.*

Lib. IV. Cap. 29. *Nec finem*] MS. *ne finem quidem*, ut voluit pater, nisi quod transponendæ voces.

Lib. IV. Cap. 34. *Minari asseverant.*] Rhenanus addidit literam, cum potius detrahenda esset, legendumque *assuerant.*

Lib. IV. Cap. 70. *Per agros palatur.*] MS. *palantur.*

Lib. IV. Cap. 76. *Non juberi, non regi.*] MS. *cogi.*

Lib. IV. Cap. 81. *Cælestis favor*] MS. *cœli favor.*

Ibid. *Exposcens gemitu*] MS. *ingemitu.*

Ibid. *Manu æger*] MS. *manum.*

Lib. V. Hist. Cap. I. *Ut super fortunam crederetur.*] MS. *ut imperio dignus jam crederetur.* Quod miror nusquam legi in tanta varietate.

Lib. V. Cap. 2. *Potitos ac mox*] Deest in MS. particula *ac*, ut vult Muretus.

Lib. V. Cap. 11. *In centenos vicenosque*] MS. *in centenos quoque.*

Ibid. *In honorem M. Antonii.*] MS. *honore.*

Lib. V. Cap. 12. *Simon.*] MS. *Simo.* item postea.

Lib. V. Cap. 18. *Solidum illa*] MS. *solidam illam*, n. partem paludis.

Lib. V. Cap. 19. *Quem à Primo Antonio missum in Gallias superius memoravimus.*] Omnes de hac pericope tacent. At ego nunquam putabo Tacitum adeo confudisse regionum nomina & tam indifferenter locutum, ut nunc in Gallias missum dicat, quem in antecedentibus in Germaniam. Nam Lib. III. Hist. Cap. 35. *in Britanniam inde & Hispanias nuncios famamque, in Galliam Julium Calenum tribunum, in Germaniam Alpinum Montanum præfectum cohortis, quod hic Trevir, Calenus Æduus.* Rursus Lib. IV. Hist. Cap. 31. *Hac in Germania ante Cremonense prœlium gesta, cujus eventum literæ Primi Antonii docuere, addito Cæcinæ edicto. Et præfectus cohortis è victis Alpinus Montanus fortunam partium præsens fatebatur.* Quid igitur pronunciabo? nempe non possum melius, quam sequi MS. Anglicanum, in quo ne κεραία quidem hujus integri commatis apparet. Quare sine dubitatione induco. Videtur aliquis, quia Cap. 21. de Brigantico talem clausulam inveniebat, existimasse hîc quoque apponendam similem mantissam. Certe alias erit insigne σφάλμα politissimi auctoris.

Lib. V. Cap. 20. *Batavoduri irrumpere inchoatum pontem*] Irrumpere convivium, regionem, &c. intelligi possunt; non item pontem, & multo minus inchoatum pontem. Qui si inchoatus à Germanis fuit, profecto non fuit opus vi, ad illum transeundum, quem præsidiis suis ipsi procul dubio servabant: si à Romanis, ut videtur, non irrumpere voluerunt, quum nulla via absoluta illic esset, sed *rumpere* ut diserte est in MS.

Lib. V. Cap. 21. *Idem Germanis effugium.*] De Germanis jam dixit, eos in amnem actos, sive tum relictis equis, sive cum equis aufugerint; neque tamen omnes videntur fuisse equites. Hoc loco de ducibus narrat, ut evaserint. Lego *Veracis*: quem quartum ducem superius nominavit.

Lib. V. Cap. 22. *Alia navi.*] MS. *alibi.*

VARIÆ LECTIONES

IN

C. CORNELIUM TACITUM

EXCERPTÆ

EX

CODICE MS.

BIBLIOTHECÆ BODLEIANÆ.


Lib. XI. Annal. Cap. I. *Suilio*] Codex Bodleianus, *Suillio.* quomodo nomen illud ab Antiquis ſcriptum fuiſſe docent nummorum & lapidum inſcriptiones, in quibus exſtat SVILLIVS & ΣΥΙΛΛΙΟΣ.

—— Cap. 19. *Ideo Claudius adeo novam &c.*] MS. Bodleian. cum Florentino, *Igitur Claudius adeo novam.*

—— Cap 24. *Nunquam adverſam nobis aciem ſtruxere*] MS. Bodl. & Flor. *inſtruxere.* Sup. Lib. IV. Cap. 47. *Receptique ſubſidio Sugambræ cohortis, quam Romanus ad pericula haud procul inſtruxerat.* & Lib. IV. Hiſt. Cap. 69. *Haud perinde bello inſtruendo intentus.*

—— Cap. 28. *Dum hiſtrio cubiculum principis exſultaverit*] Codex Bodleianus corrupte, *dum induſtruo cubiculum principis occulit adulteros.* Sed manus ſecunda emendarat: *dum intus clauſo cubiculo principis occulit adulteros.*

—— Cap. 33. *Sedem poſcit ſumitque*] MS. Bodl. *inſumitque.* Unde firmatur ſcriptura, quam præ ſe fert MS. Florentinus, *ſedem poſcit is ſumitque.*

—— Cap. 35. *Ad minas prorumpentem*] MS. Bodleianus cum Florentino: *erumpentem.*

—— Ibidem. *Cohortium clamor dehinc continuus*] Ordinem verborum mutat MS. Bodleianus: *Continuus dehinc cohortium clamor.* ut Lib. XIII. Cap. 23. *Deferuntur dehinc conſenſiſſe Pallas & Burrus.*

Lib. XII. Annal. Cap. I. *Suam quæque nobilitatem, formam, opes contendere, ac digna tanto matrimonio oſtentare*] MS. Bodl. & Florent. *ac dignam tanto matrimonio.*

—— Cap. 5. *Luxui aut voluptatibus adſuefactus*] Scribendum *luxu* ex MS. Bodleiano.

—— Cap. 7. *Vi acturos*] MS. Bodl. & Editio Beroaldi: *vim acturos.* Forte leg. *vim facturos.* Deinde idem MS. *populumque Romanum eadem orare clamitat. Nec Claudius ultra exſpectato obvius apud forum.*

—— Ibidem. *Cuncta feminæ obediebant, non per laſciviam, ut Meſſalina, rebus Romanis illudenti*] MS. Bodl. & Edit. Beroald. *ut Meſſalinæ.*

—— Cap. 13. *Darium*] MS. Bodl. *Dareum.*

—— Cap. 14. *Barbaros malle Roma petere reges quam habere.*] Cl. Schegkius ad Vell. Paterc. Lib. II. Cap. 102. monet in Herbipolenſi Codice legi, *Barbaros malle Romam petere reges, quam habere.*

—— Cap. 16. *Soracos*] MS. Bodl. *Seracos.*

—— Cap. 17. *Postero misere legatos*] In MS. Bodleiano legitur: *postremo misere legatos.*

—— Cap. 19. *Bellorum egregios fines, quotiens ignoscendo transigatur*] MS. Bodl. *transigantur.*

—— Cap. 23. *Pomerium urbis*] Postrema vox abest a MS. Bodleiano, eademque omittitur Cap. seq. *Mox pro fortuna pomerium auctum.*

—— Cap. 33. *Ut ceteros Britannorum imperatores præmineret*] MS. Bodl. *praemineret.* Lib. XV. Cap. 34. ex eodem MS. *Ut gratia, pecunia, vi nocendi etiam malos praemineret.*

—— Cap. 37. *Vinclis exsoluti*] MS. Bodleianus: *vinclis absoluti.* Apulejus Lib. IX. Metamorph. *Nodo cervicis absolutus detractusque.*

—— Cap. 41. *Nunc ad temporum ordinem redeo*] Particulam *nunc* non agnoscit MS. Bodleianus. & mox idem MS. *commotus his tanquam criminibus Claudius.*

—— Cap. 45. *Ne Armeniæ donum populi Romani scelere & pecunia venderentur*] MS. Bodleianus & Budensis: *verterentur.*

—— Cap. 46. *Oppugnationem quoquo modo accelerare*] Codex Bodl. cum Florentino: *celerare.*

—— Cap. 47. *Simul in lucum propinquum trahit, provisum illic sacrificium imperatum dictitans*] Vir doctus ad Phædrum Lib. VI. Fab. 16. malebat, *simul in lucum propinquum trahit improvidum, illic sacrificium imperatum dictitans.*

—— Cap. 54. *Manebat metus*] MS. Bodl. addit conjunctionem adversativam: *Sed manebat metus.*

—— Cap. 56. *Impetus navium & prœlio solita in ratibus prætoriarum cohortium manipuli turmæque adstiterant*] MS. Bodleianus: *impetus navium, & prœlio soliti in ratibus prætoriarum cohortium manipuli.*

—— Ibidem. *Pugnatum quamquam inter sontes*] Sensus hujus loci postulat, ut legatur *inter insontes*, quam lectionem repræsentat MS. Bodleianus, vel *tanquam inter sontes.*

—— Cap. 58. *Aliaque haud procul fabulis vetera facunde exsecutus*] MS. Bodleianus, ut Muretus conjecerat: *aliaque haud procul fabulis, verum facunde exsecutus.*

—— Cap. 67. *Socordiane Claudii, an vinolentia*] MS. Bodl. *socordiane, an Claudii vinolentia.* & statim: *simul solutam alvum subvenisse videbatur.*

—— Cap. 69. *Comitante Burro, Nero egreditur ad cohortem, quæ more militiæ excubiis adest &c.*] MS. Bodl. & Edit. Beroald. *Comitante Burro, Nero egreditur a cohorte, quæ more militiæ excubiis adest, ibi monente præfecto, festis vocibus exceptus.*

Lib. XIII. Annal. Cap. I. *Hæc causa necis. ministri fuere*] MS. Bodl. hæc aliter distinguit: *hæc causa. necis ministri fuere.*

—— Ibidem. *P. Celer eques Romanus*] MSS. *P. Celerius eques Romanus.* Unde scribendum videtur, *P. Celer, is eques Rom.*

—— Cap. 5. *Quod visum arceret, auditus non adimeret*] MS. Bodl. *auditum non adimeret.*

—— Cap. 15. *Ruborem illatura.*] MS. Bodleian. *allatura.* & statim, *quod dum rumorem respiciunt, dum parant defensiones, securitate morarentur.*

—— Cap. 16. *Trepidatum à circumsedentibus, diffugiunt imprudentes*] MS. Bodl. *trepidatur à circumsedentibus, diffugiuntque imprudentes.*

—— Cap. 18. *Quæ ut conjugi imperatoris olim, tum & ut matri servabantur*] MS. Bodl. *Quæ ut conjugi imperatoris solitum, ut matri servabantur.*

—— Cap. 20. *Inscitiæ*] Codex Bodleianus: *inscientiæ.*

—— Cap. 22. *At Silana in exsilium acta*] Postremam vocem omittit Bodleianus.

—— Cap. 30. *Veneno damnationem antevertit*] MS. Bodleianus cum Florentino. *anteiit.*

—— Cap. 32. *Lusius Varius*] MS. Bodleianus & Mediceus, *Lurius Varius.*

—— Cap. 34. *Ad hæc Armenii*] MS. Bodl. *ad hoc Armenii.*

Lib.

Lib. XIII. Annal. Cap. 40. *Si laxare ordines, & diversos consectari posset*) MS. Bodleianus: *diversa consectari posset.*

—— Cap. 50. *Avitus scripto ad Curtilium Manciam*) MS. Bodleianus: *Ab Avito scriptum ad Curtilium Manciam.*

—— Ibidem. *Nisi causam suam dissociarent*) MS. Bodl. & Florent. *Ni causam suam dissociarent.* & mox: *aliena pericula defendentibus.*

—— Cap. 57. *Quanto magis profana & usu polluta*) MS. Bodleianus: interferit vocem, quam Lipsius in vetere editione etiam reperit, *usu viliore polluta.*

Lib. XIV. Annal. Cap. 1. *Per facetias incusare principem & pupillum vocare*) MS Bodleian. & Florent. *Per facetias incusaret principem & pupillum vocaret.*

—— Cap. 4. *Satis constat exstitisse proditorem*) MS. Bodl. *proditionem.*

—— Cap. 6. *Misit libertum*) MS. Bodleianus: *misitque libertum.*

—— Cap. 7. *An eo descensum credebant, ut nisi præveniretur Agrippina, pereundum Neroni esset*) Ex vestigiis scripturæ, quam repræsentat Cod. Bodleianus, putarem legendum: *nec tamen eo descensum credebant, ut nisi præveniretur Agrippina, pereundum Neroni esset.*

—— Cap. 10. *Morti parentis illacrymans*) MS. Bodleianus cum Florentino & Veneto: *morte.* neque aliter scripsisse videtur Justinus Lib. XI. Cap. 12. *In itinere nuntiatur uxorem ejus (Darii) ex collisione abjecti partus decessisse, ejusque morte illacrymatum Alexandrum & exsequias benigne prosequutum.* Ita MS. Florentinus & duo Anglicani, quum vulgo circumfertur *mortem illacrymasse.*

—— Cap. 4. *Ratusque dedecus amoliri*) Bodl. & Florent. *molliri.* Supra Lib. XI. Cap. 25. *Mollire ignominiam.*

—— Cap. 16. *Voce vultuque tristi*) MS. Bodl. a manu secunda & Florent. *ore vultuque tristi.* Vulgatum tamen firmat auctor Lib. III. Hist. Cap. 58. *Nec deerat ipse vultu, voce, lacrymis misericordiam elicere.*

—— Cap. 26. *Quosque nobis ob regem aversos animi cognoverat*) MS. Bodl. & Editio Beroaldi: *adversos.* similiter Lib. II. Cap. 79. *Quosque Germanici memores aut inimicis ejus adversos cognoverat, contrahit.*

—— Cap. 31. *Ratus regnum & domum suam procul injuria fore*) MS. Bodl. & Florent. *ratus regnumque & domum suam.*

—— Cap. 32. *Jam Oceanum cruento aspectu, dilabente æstu, humanorum corporum effigies relictas, ut Britanni ad spem, ita veterani ad metum trahebant*) MS. Bodleianus: *Jam Oceanus cruento aspectu, dilabente æstu, humanorum corporum effigies relictæ, ut Britanni ad spem, ita veterani ad metum trahebantur*: Unde scriptum a Tacito videtur: *Jam Oceanus cruento aspectu, dilabente æstu, humanorum corporum effigies relictæ, ut Britannos ad spem, ita veteranos ad metum trahebant.*

—— Cap. 36. *Is ardor verba ducis sequebatur, ita se ad intorquenda pila expedierat vetus miles, & multa prœliorum experientia, ut certus eventus Suetonius daret signum pugnæ.*) MS. Bodleianus, *eventu*, pro *eventi.* quod visum etiam fuit Ferretto & N. Heinsio ad Vellejum Paterc. Lib. II. Cap. 35. qui mox etiam pro *vetus miles & multa prœliorum experientia*, malebat *fretus miles multa prœliorum experientia.*

—— Cap. 39. *Libertorum potentia*) MS. Bodl. *libertinorum potentia.*

—— Cap. 40. *Sententiæ Cassii ut nemo unus contraire ausus est, ita dissonæ voces respondebant*) MS. Bodl. *ut nemo bonus contraire ausus est.*

—— Cap. 57. *Non se ut Burrum diversas spes, sed incolumitatem Neronis spectare, cui caveri utcunque ab urbanis insidiis præsentia, longinquos motus quomodo comprimi posse*) Dubito num Tacitus scripserit, *cui caveri utcunque ab urbanis insidiis promtum: at longinquos motus quomodo comprimi posse?*

Lib. XV. Annal. Cap. 7. *Famisulanus Vectonianus*) MS. Bodl. & Budensis, *Fimisulanus Vectonianus.*

—— Ibidem. *Præter alios assueta bello*) MS. Bodl. & Florent. *sueta bello.* & paullo ante *factaque sæpius eruptione.*

—— Cap. 16. *Vix præ fletu usurpata consalutatio*) MS. Bodl. & Bud. *consolatio.*

Lib. xv. Cap. 19. *Qui magna cum invidia ſenatum adeunt.*) Pronomen relativum abeſt à MS. Bodleiano & Florentino.

—— Cap. 21. *Olim quidem non modo prætor aut conſul, ſed etiam privati*) Particula *modo* omittitur in MS. Bodleiano.

—— Cap. 30. *Initia vigiliarum per centurionem nuntiari*) MS. Bodl. & Edit. Beroald. *enuntiari.*

—— Ibidem. *Cuncta in majus extollens*) MS. Bodl. Florent. & Venetus: *attollens.* Lib. III. Hiſt. Cap. 9. *Simul virtus Germanici exercitus laudibus attollebatur.* & Agricol. Cap. 25. *Ac ſæpe iisdem caſtris pedes equesque & nauticus miles mixti copiis & lætitia ſua quisque facta, ſuos caſus attollerent.*

—— Cap. 32. *Sed feminarum illuſtrium ſenatorumque plures per arenam fœdati ſunt*) MS. Bodleianus: *ſed feminarum illuſtrium ſenatorumque plures per arenam fœdati ſunt.* quam vocem addidit Rhenanus haud dubie ex MS. Budenſi.

—— Cap. 37. *Ipſe quo fidem acquireret, nihil usquam perinde lætum ſibi, publicis locis ſtruere convivia, totaque urbe quaſi domo uti.*) MS. Bodl. hanc periodum auget vocula *quam: Ipſe quo fidem acquireret, nihil usquam perinde lætum ſibi, quam publicis locis ſtruere convivia, totaque urbe quaſi domo uti.*

—— Cap. 40. *Necdum poſito metu, redibat levis rurſum graſſatus ignis*) MS. Bodl. fere ut Muretus conjecerat: *Necdum poſito metu ſatis credebatur, cum levis rurſum graſſatus ignis.* At Vir Doctus ad Phædr. Fab. xxv. 6. malebat: *Necdum poſitus metus ſatis credebatur, quum levis rurſum graſſatus ignis.*

—— Cap. 43. *Ceterum urbis quæ domus ſupererant*) MS. Bodl. *quæ domuum ſupererant.*

—— Cap. 44. *Et pereuntibus addita ludibria*) MS. Bodl. ut Rhenanus correxit: *ea pereuntibus addita ludibria.*

—— Cap. 55. *Urgens periculum, graves conjurationes*) MS. Bodl. *urgens periculum, gravesque conjurationes.* & mox idem MS. cum Mediceo: *multa cum Scevino ac ſecreta collocutum.*

—— Cap. 56. *Ergo accitus Natalis*) MS. Bodl. & Florent. *Ergo accitur Natalis.*

—— Ibid. *Totius conjurationis magis gnarus*) MS. Bodl. & Florent. *totius conſpirationis magis gnarus.* ut Cap. 66. *militaris conſpiratio.*

—— Cap. 58. *Idem Subrio Flavio aſſiſtenti, annuentique, an inter ipſam cognitionem deſtringeret gladium, cædemque patraret, renuit*) MS. Bodl. *Idem Subrio Flavio aſſiſtenti, innuentique, an inter ipſam cognitionem deſtringeret gladium, cædemque patraret, reniduit.* infra Cap. 66. *Ergo inſtanti minitantique renidens Scevinus.*

—— Cap. 63. *Oratque temperaret dolorem æternum ſuſcipere*) MS. Bodl. *oratque temperaret dolorem, ne æternum ſuſciperet.*

—— Cap. 65. *Proviſum pridem venenum, quo damnati publico Athenienſium judicio exſtinguerentur, promeret.*) Bodleianus a ſecunda manu, *venenum, quo dante damnati publico* &c. Unde ſuſpicor Tacitum ſcripſiſſe. *venenum quo quondam damnati publico Athenienſium judicio exſtinguerentur, promeret.* Prior enim ſyllaba voculæ *quondam* abſorpta fuit a præcedente particula, poſterior vero à prima ſequentis vocabuli ſyllaba.

—— Cap. 66. *Accenſis indicibus*) MS. Bodl. *accenſis quoque indicibus.*

—— Cap. 69. *Nec niſi provecta nocte emiſſi ſunt*) Bodleianus, & alii MSS. *omiſſi ſunt.*

Lib. xvi. Annal. Cap. 2. *Nova ubertate provenire terras*) MS. Bodl. & Florent. *terram.*

—— Cap. 3. *Conſumebanturque veteres opes, quaſi oblatis, quas multos per annos prodigeret*) Cl. Pricæus in Notis ad Euangelium Lucæ xii. 19. legit: *quaſi divinitus oblatis.*

—— Cap. 11. *Mortem ſine arbitrio permittens*) MS. Bodl. *ſine arbitro.*

—— Cap. 14. *Pammenem*) MS. Bodl. *Parmonem* & ſtatim: *Ventitare ad eum nuntios & conſultationes non fruſtra ratus, ſimul atque nimiam pecuniam à P. Antejo miniſtrari cognoſcit.*

—— Cap. 17. *Rufium autem Criſpinum*) MS. Bodl. & Flor. *Rufrium.*

Cap.

— Cap. 20. *Ludis Cesticis à Trojano Antenore institutis*) MS. Bodl. *ludis Cestatis.*
— Cap. 32. *Cæde insignium virorum*) MS. Bodl. & Edit. Beroald. *cæde illustrium virorum*. Sic *illustres viri* sup. cap. 16. & infra cap. 34. Et *illustres senes* Lib. IV. Hist. cap. 42.
Lib. I. Histor. cap. I. *Præmiis eundem in pace, qui in bello locum*) MS. Bodl. cum Mediceo, *quem in bello.*
— cap. 8. *Germanici exercitus*) MS. Bodleianus adstipulante Florentino, *Germani exercitus.*
— cap. 9. *Ultro etiam accendebantur*) Mediam vocem non agnoscit MS. Bodleianus.
— cap. 11. *Inermes provinciæ, atque ipsa inprimis Italia, cuicumque servitio expositæ, in pretium belli cessura erant*) MS. Bodl. *atque ipsa inprimis Italia, cuicunque servitio exposita.*
— cap. 12. *Donec Octaviam uxorem amoliretur*) MS. Bodl. applaudente Colero: *donec uxor Octavia amoliretur.*
— cap. 14. *Et mihi egregium erat tunc, Pompeji & M. Crassi subolem in penates meos adsciscere*) MS. Bodl. pro *tunc* habet *nunc.*
— cap. 15. *Et judicii mei documentum sint, non meæ tantum necessitudines*) Bodleianus particulam addit, *& vt judicii mei documentum sint.*
— cap. 16. *Neque enim hic, ut in ceteris gentibus quæ regnantur* &c.) MS. Bodl. & Florent. *ut in gentibus*; omissa voce *ceteris*. Mox etiam Codex Bodl. *Hæc atque talia.*
— cap. 31. *Dilapsis speculatoribus, cetera cohors non aspernata concionantem, ut turbidis rebus evenit, forte magis, & nonnullo adhuc consilio, parat signa, quod postea creditum est, insidiis & simulatione.*) Verissime Codex Bodleianus: *pars ingens, quod postea creditum fuit.*
— Ibidem. *Quia non ordine militiæ, sed e Galbæ amicis*) Præpositionem *in* addit Codex Bodl. *quia non in ordine militiæ.*
— cap. 44. *Qui vere qui falso*) MS. Bodleianus & Florentinus; *quive vere, qui falso.*
— Ibid. *Alienus Cæcina*) MS. Bodl. *A. Cæcina.* quod Ursinus maluit.
— cap. 53. *Imponere jam pridem imperatoris dignationem, & auferre privati securitatem*) a MS. Bodleiano abest conjunctio *&*, quam Faërnus etiam omisit.
— cap. 62. *Instructi intentique signum profectionis exposcunt, nomine Germanici Vitellio statim addito*) MS. Bodleianus: *instructi interritique*: quod præstat receptæ lectioni: & dein idem MS. *nomen Germanici Vitellio statim additum.*
— cap. 65. *Reditus Lugdunensium*) Codex Bodleianus, ut Danesius legebat, *redditus Lugdunensium.*
— cap. 68. *Ipsi in medio vagi*) MS. Bodleianus omissa præpositione; *ipsi medio vagi.* ut Lib. XIII. Annal. cap. 38. *medio sextam legionem constituit.* & Lib. III. Hist. cap. 16. ex fide Codd. MSS. *Vacuum medio relinquit iter.*
— cap. 74. *Otho revocatis quos Galba miserat legatis, rursus ad utrumque Germanicum exercitum &c. misit*) Codex Bodleianus: *Otho revocatis quos Galba miserat legatis, rursus alios ad utrumque* &c.
— cap. 79. *Id principibus & nobilissimo cuique tegmen*) MS. Bodl. *tegimen:* quam vocem repetit auctor Lib. II. Annal. cap. 43. & Lib. VII. cap. 71.
— cap. 86. *Secura hujusmodi casuum*) Mediceus & Bodleianus: *ejusmodi casuum.*
— Ibid. *Paranti expeditionem Othoni*) Nomen proprium abest a Codice Bodleiano, & Budensi.
Lib. II. Hist. cap. I. *Loco omnium etiam fortuita*) MS. Bodleianus, sicut Ursino, & Freinsmio placebat: *loco ominum.*
— cap. 2. *Berenices*) Codex Bodleianus: *Beronices.*
— cap. 3. *Regem Aerian*) MS. Bodl. *Veriaum.*
— cap. 10. *Ad hæc terrore & propria vi Crispus*) Bodleianus: *ad hoc terroris.* & sic Rhenanus emendaverat.
— cap. 11. *Ex ipsa urbe haud spernenda manus*) MS. Bodl. *Et ex ipsa urbe.*

Lib. II. Hist. cap. 26. *Ceterum ea ubique formido fuit*] MS. Bodl. *ea undique formido.*
— cap. 40. *Non admissuro*] Bodleianus a manu secunda, *non commissuro.*
— cap. 42. *Noscentes inter se, ceteris conspicui in eventum totius belli certabant*] MS. Bodleianus: *ceterum conspicui.*
— cap. 49. *Curas animo volutantem*] Codex Bodleianus: *volventem.* Supr. Lib. I. cap. 64. *Nec militum animus in gaudium, aut formidinem non permotus, bellum volvebat.*
— cap. 53. *Medio temporis*] Bodleianus: *medio tempore.*
— cap. 54. *Rapidus in urbem vectus*] MS. Bodleianus, *rapide in urbem vectus.*
— cap. 68. *Ludicro initio, nisi numerus cæsorum invidiam bello auxisset*] Conjunctio *nisi* non exstat in MS. Bodleiano.
— cap. 70. *Pars viæ, quam Cremonenses lauro rosisque constraverant*] MS. Bodl. & Florent. *laura.*
— cap. 76. *Simul ipse qui suadet considerandus est, adjiciatne consilio periculum suum*] Cod. Bodleianus: *simul ipsi qui suadet, considerandum est, adjiciatque periculum consilio suo.*
— cap. 95. *Faces Augustales subdidere*] Codex Bodleianus: *faces Augustales subditæ.*
— cap. 98. *Mare quoque Etesiarum flatu in orientem navigantibus secundum, inde adversum erat*] Bodleianus corrupte: *mare quoque Etesiæ flabant. harum flatu in orientem navigantibus secundum, inde adversum erat.* Vir Doctus ad Phædr. Lib. II. Fab. 7. ex MS. Florentini vestigiis legendum censebat: *Mare quoque (Etesiæ flabant) Aquilonis stato flatu in orientem navigantibus secundum, inde adversum erat.*

Lib. III. Hist. cap. 4. *Natura & senecta cunctator*] Codex Bodleianus: *cunctatior.* quam vocem etiam repræsentant libri scripti in Suetonii Julio cap. 60. *Nec nisi tempore extremo ad dimicandum cunctatior factus est.* & Mamertinus in Genethliaco Maximiani cap 7. *Neque tu illi videris promptior, neque tibi ille cunctatior.* Recepta lectio tamen vera videtur, quam firmat auctor Lib. XV. Annal. cap. I. *Cunctator ingenio.* & Lib. II. Histor. cap. 25. *Cunctator natura.*
— cap. 10. *Ut quemque notum & aliquo militari decore insignem*] MS. Bodleianus particulam copulativam *&* mutat in disjunctivam *vel.*
— cap. 13. *Octo nimirum legiones unius classis accessionem fore. id Basso, id Cæcinæ visum, postquam domos, hortos, opes principi abstulerint, etiam militibus principem auferre, licet* &c.] Vir Doctus ad Phædr. Lib. II. Fab. 7. hæc ita transponebat: *octo nimirum legiones unius classis accessionem fore, licet integras incruentasque, Flavianis quoque partibus viles. Id Basso, id Cæcinæ visum, postquam domos, hortos, opes principi abstulerint, etiam militibus principem auferre. Quid dicturos reposcentibus aut prospera aut adversa?*
— cap. 21. *Statim confossi sunt*] MS. Bodleianus: *Hi statim confossi sunt.* pronomine demonstrativo supra lineam adscripto.
— cap. 31. *Jam legiones in testudinem glomerantur*] Bodleianus, & Florentinus: *glomerabantur.*
— cap. 37. *Cum irrisu accipientis tribuentisque*] Bodleianus. *tribuentis accipientisque.*
— cap. 41. *Ceterorum fides metu intacta*] MS. Bodleianus: *infracta.* ut emendavit Pichena.
— cap. 47. *Artis lateribus, lata alvo, sine vinculo æris aut ferri connexa*] Cod. Bodleianus, & Edit. Beroald. *lata alvum.*
— cap. 51. *Sed hæc aliaque ex veteri memoria repetita*] MS. Bodleian. cum Mediceo, *petita.*
— cap. 56. *Longe nec ubi feriri hostias mos est, confossus*] MS. Bodl. *Longe quam ubi feriri hostias mos est.*
— cap. 58. *Dantes nomina sacramento adegit*] MS. Bodl. *data nomina sacramento adegit.* & statim idem MS. *Ea simulatio officii a metu profecta verterat in favorem.*
— cap. 72. *Fœdissimumque pop. Rom. accidit*] MS. Bodleianus: *Fœdissimum reipublicæ populoque Romano accidit.*
— cap. 74. *Præmia navatæ operæ*] MS. Bodl. & Bud. *enavatæ.*
— cap. 82. *Prolatatione*] MS. Bodl. & Florent. *prolatione.*

Lib. IV. Hist. cap. 4. *Restitui placuit Capitolium*] MS. Bodleianus. *restitui Capitolium placuit.* quem

quem vocum ordinem exhibet Beroaldus, adjecta conjunctione. *restituique Capitolium placuit.*

— cap. 7. *Ut uniuscujusque vitam famamque penetrarent*] Florentinus & Bodleianus a manu secunda: *ut in cujusque vitam famamque penetrarent.*

— *Occultato interim altiore consilio.*] MS. Bodleianus: *occultato adhuc altiore consilio.*

— 15. *Magontiaci*] MS. Bodl. *Mogontiaci.* & mox: *stolidæ audaciæ Brinno.*

— 21. *Proinde perfuga Batavus arbitrum rerum Romanorum ne ageret*] Codex Bodleianus & Florentinus: *arbitrium rerum Romanarum ne ageret.*

— 31. *Non vultu, neque animo satis affirmans*] MS. Bodl. *non vultu, non animo satis affirmans.*

— 32 *Quod pretium effusi totiens sanguinis*] Codex Bodl. & Mediceus: *quod præmium effusi totiens sanguinis.* Lib. 11. Annal. cap. 70. *Præmia cædis.*

— cap. 55. *Hi secretis sermonibus animos ceterorum scrutari. ubi quos idoneos rebantur, obstrinxere*] Rectius in MS. Bodlejano legitur *obstringere.*

— cap. 56. *Captum & extra conventum amandatum in Frisios diximus*] MS. Bodleianus: *extra commentum amnem amandatum.* sed a secunda manu: *extra continentem amandatum.* sicut emendavit Cl. Boxhornius.

— cap. 74. *Exercitus quibus Germani Britannique arceantur*] MS. Bodleianus: *Germani Bataviquè.*

— cap. 81. *Alienus manu æger*] MS. Bodl. & Florent. *manum æger.*

— cap. 84. *Memphim*] MS. Bodl. *Memphin.*

Lib. V. Hist. cap. 1. *Atque ipse ut super fortunam crederetur, decorum se promtumque in armis ostendebat*] MS. Bodl.: *Atque ipse ut imperio dignus videretur, decorum se promtumque in armis exhibebat.*

— cap. 12. *Symon*] MS. Bodl. *Symo.* & statim: *aucto in barbarum morem cognomento.*

— cap. 16. *Gallica juventus Alpes transcenderet*] MS. Bodleianus, *transcenderent.*

VARIÆ

VARIÆ LECTIONES IN C. CORNELII TACITI LIBELLUM DE MORIBUS GERMANORUM, EXCERPTÆ EX MS. CODICE ARUNDELLIANO.



ap. 1. *Germania omnis à Galliis Rætiisque & Pannoniis*) MS. Arundell. *a Galliis, Rætiis & Pannoniis.*

— *Montis Abnobæ jugo effusus*) MS. Arundell. *Arnibæ.*

Cap. 2. *Tristem cultu aspectuque nisi si patria sit.*) MS. Arundell. a secunda manu, *tristem cultu aspectuque cui non patria sit.*

— *Celebrant carminibus antiquis . . . . Tuistonem deum, terra editum, & filium Mannum, originem gentis conditoresque*) Codex Arundell. *Celebrant carminibus antiquis . . . . Tuistonem deum, ejus* (f. *ejusque*) *filium Mannum, originem gentis conditoremque.*

— *Medii Herminones, ceteri Istævones vocentur*) MS. Arundell. *Medii Herminiones, ceteri Histerionnes vocantur.* Vetus Editio. *Medii Hermiones.*

— *Quidam autem licentia vetustatis plures deo ortos*) MS. Arundell. *quidam ut licentia vetustatis.*

— *Vandalios*) MS. Arund. & Editio Beroald. *Vandalos.* Vetus Editio, *Vandilios.*

— *Mox a se ipsis invento nomine*) MS. Arundell. addita copula, *mox & a se ipsis.*

Cap. 3. *Virtutis concentus*) MS. Arundell. & Bambergensis, *mentis concentus.*

— *Ab illo constitutum nominatumque*) Codex Arundellianus: *ab illo constitutum nominatumque* ἀστυτιάγιον. pro quo Cl. Vossius malebat ἄστυ Φρύγιον.

Cap. 4. *Aliarum nationum connubiis infectos propriam & sinceram & tantum sui similem gentem*

tem exstitisse. MS. Arundell. *aliarum nationum connubiis infectos, propterea & sinceram & tantum sui similem gentem exstitisse.*

—— *Rutilæ comæ, magna corpora, & tantum ad impetum valida*) MS. Arundell. *Rutilæ comæ, corpora tantum ad impetum valida.*

Cap. 5. *Ventosior qua Noricum ac Pannoniam aspicit*) MS. Arund. *qua Noricum, qua Pannoniam aspicit.*

—— *Nec tamen affirmaverim*) Codex Arundellianus. *nec inde affirmaverim.* & mox, *aurum argentumve.*

Cap. 6. *Nec regibus infinita aut libera potestas*) MS. Arundell. & vetus Editio. *infinita ac libera.*

Cap. 7. *Ceterum neque animadvertere, neque vincire, neque verberare quidem*) MS. Arundell. *ne verberare quidem.* & mox, *velut deo inspirante.*

—— *Nec illæ numerare aut exsugere plagas pavent*) MS. Arundell. *nec illæ mirari aut exsugere plagas pavent.*

Cap. 10. *Ejus gentis cum qua bellum est*) MS. Arundell. *cum qua bellum gerunt.*

Cap. 11. *Cum electo popularium*) MS. Arundell. *cum aliquo electo popularium.*

—— *Ut turbæ placuit, consistunt armati*) MS. Arundell. *conveniunt armati.*

Cap. 12. *Qui jura per pagos vicosque reddunt*) MS. Arundell. *qui vita per pagos & vicos excellunt.*

Cap. 13. *Tum in ipso concilio vel principum aliquis vel pater vel propinquus scuto frameaque juvenem ornant*) MS. Arundell. *Tum eum in ipso concilio vel principum aliquis vel pater vel propinquus scuto frameaque juvenem exornant.*

—— *Principis dignationem etiam adolescentulis assignant*) MS. Arundell. *principis dignitatem.*

—— *Magno semper electorum juvenum globo circumdari*) Vetus Editio: *magno semper & electorum juvenum globo.*

Cap. 14. *Vocare hostes*) Codex Arundellianus: *hostem.*

Cap. 15. *Quæ non modo a singulis, sed publice mittuntur*) MS. Arundell. & Vetus Editio: *quæ non modo a singulis, sed & publice mittuntur.*

Cap. 16. *Quædam loca diligentius illinunt terra*) MS. Arundell. *illiniunt.* & paulo ante, *nostro more*, pro *in nostrum morem.*

Cap. 16. *Eosque multo insuper fimo onerant*) Codex Arundell. *fimo operiunt.*

Cap. 18. *Dotem non uxor marito, sed uxori maritus offert*) τὸ *marito* abest a MS. Arundelliano, & Bambergensi.

Cap. 19. *Ergo septa pudicitia agunt*) MS. Arundell. *septæ pudicitia.*

—— *Quorum pœna præsens, & maritis permissa*) MS. Arundell. & Bamberg. *quorum pœna parentibus & maritis permissa.*

—— *Ac per omnem vicum verbere agit*) MS. Arundell. *verberans agit.*

Cap. 20. *Sordidi, in hos artus, in hæc corpora, quæ miramur, excrescunt*) Codex Arundell. *in hæc corpora nutriuntur, & crescunt.*

Ibid. *In accipiendis obsidibus magis exigunt*) MS. Arundell. *maxime exigunt.*

Cap. 21. *Abeunti, si quid poposceris, concedere moris*) MS. Arundell. *si quid poposcerit.*

Cap. 22. *Aperit adhuc secreta pectoris*) Vetus Editio. *ad hæc.* MS. Arundell. *ad hoc.* ut maluit Colerus.

Cap. 23. *Potui humor ex hordeo, in quandam similitudinem vini corruptus*) MS. Arundell. *in quandam similitudinem vini corrupti.*

Cap. 25. *Raro aliquod momentum*) MS. Arundell. *aliquid momenti.*

Cap. 27. *Tristitiam tarde ponunt*) MS. Arundell. *deponunt.*

Cap. 28. *Rhenumque & Mœnum*) MS. Arundell. *Mœnim.* quam terminationem firmat Pomponius Mela Lib. III. Cap. 5.

Cap. 30. *Quodque rarissimum, nec nisi ratione disciplinæ concessum*) MS. Arundell. & Bamberg. *nisi Romanæ disciplinæ concessum.*

Cap. 31. *Nam ne in pace quidem vultu mitiore mansuescunt*) MS. Arundell. *cultu mitiore.*

Cap. 32. *Juxta Tencteros Bructeri olim occurrebant*) MS. Arundell. *Bruteri.*

Cap. 35. *Quando urgentibus imperii fatis*) MS. Arundell. corrupte *quando in vergentibus imperii fatis*. Vetus Editio. *quando jam urgentibus imperii fatis*. Scribendum videtur: *jam vergentibus imperii fatis*. ut Lib. XII. Annal. Cap. 44. *vergentibus jam annis*.

Cap. 36. *Adversarum rerum ex æquo socii*) MS. Arundell. & Veteres Editt. *adversarum rerum ex æquo socii sunt*.

Cap. 37. *Eundem Germaniæ sinum*) MS. Arundell. & Vetus Editio: *situm*.

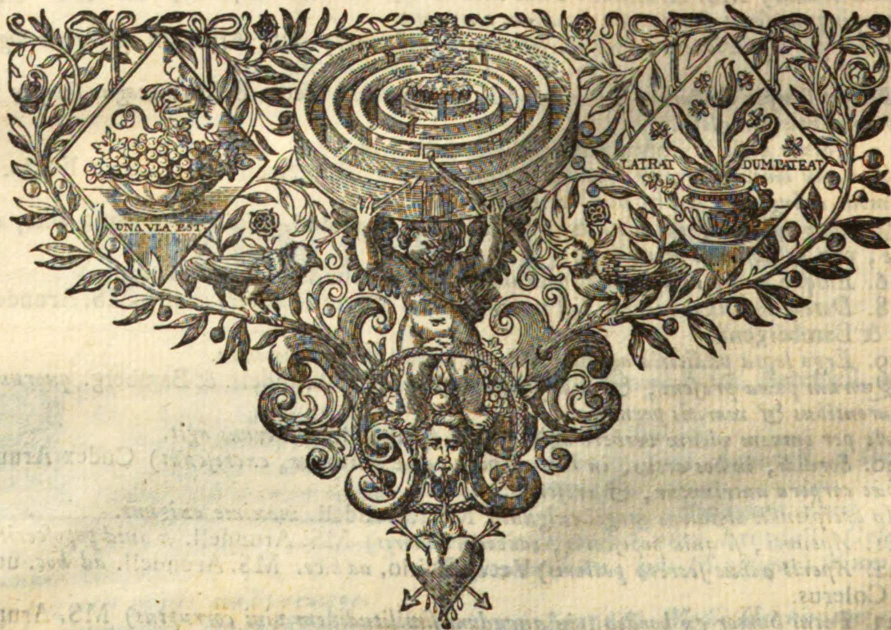
Cap. 38. *Quod accidit*) MS. Arundell. & Vetus Editio. *quod sæpe accidit*.

—— *Omnes ejusdem sanguinis populi legationibus coeunt*) MS. Arundell. *nominis ejusdemque sanguinis populi legat. coeunt*.

Cap. 43. *Saltus & vertices montium jugumque insederunt*) MS. Arundell. *jugaque*.

Ibid. *Trans Lygios Gothones regnantur*) Codex Arundellianus, & Vetus Editio: *regnant*.

Cap. 44. *Suionum hinc civitates ipso in Oceano, præter viros armaque classibus valent*) MS. Arundell. & Vetustæ Editiones. *ipsæ in Oceanum*.



INDEX

INDEX IN TACITUM CONFECTUS INDUSTRIA ET LABORE MELCHIORIS FREINSHEMII.

Absolute positi numeri, ad Annales *referuntur*: H. *præfixum habentes, ad* Historias: G. *ad* libellum de moribus Germanorum: A. *ad* vitam Agricolæ: O. *ad* Dialogum de Oratoribus.


Ab Epistolis, ab libellis, ab rationibus liberti 15, 35.
Abdageses 6, 36. Gazam adjicit Tiridati 6, 37. invisus primoribus 6, 43. ejus auctoritas 6, 44.
Abdus 6, 31. moritur 6, 32.
Abnoba G. 1.
Aborigines 11, 14.
Abscondere affectus 13, 16.
Absens accusatus, absens absolutus. A. 41.
Absentium æqui, præsentibus mobiles 6, 36.
Absentium vires majores creduntur H. 2, 83.
Abstinentia cibi *Vid.* Inedia.
Abstractus adversis 4, 13. H. 4, 2.
Abstrudere tristitiam 3, 6. metum 15, 5.
Abudius Ruso 6, 30.
Academia O. 32.
Academici O. 31.
Acbarus 12, 12. deficit à Meherdate 12, 14.
Accolarum odium 12, 29. H. 5, 1.
Accusatio mutua 6, 4. jussu Principis suscepta 3, 22. 6, 7. 1, 1. 13, 43. 15, 35. H. 4, 42. A. 4. continuæ 4, 33. voluntariæ Or. 41.
Accusator falsus 6, 9. 12, 59. H. 2, 65. filius. 4, 28.
Accusatores districtiores veluti sacrosancti 4, 39. ipso Principe adflicti 4, 71. 6, 9. 6, 10. 6, 30. 6, 48.
Accusatores præmiis illecti 4, 30. exilio aut morte mulctati 3, 37. 6, 9. 6, 30.
Acerbitates novæ 13, 50.
Aceronia 14, 5.
Gn. Acerronius 6, 45.
Aceto concretum bitumen H. 5, 6.
Achaia proconsulari imperio levatur 1, 76. additur provinciæ Mœsiæ 1, 80. regio amœna 3, 7. H. 1, 23. terræ motu adflicta 4, 13. exterretur rumore Pseudo-Drusi 5, 10. spoliatur à Nerone 15, 45. metuit sibi à Pseudo-Nerone H. 2, 8. studiis clara O. 30.
Achaiæ Prætor Poppæus Sabinus 1, 80. 5, 10. Atidius Geminus 4, 43.
Achæi 6, 18.
Achæmenes 12, 18.
M. Acilius Cos. 12, 64.
Acilius Aviola 3, 41.
Acilius Strabo 14, 18.
Acinaces 12, 51.
Acratus 15, 45. 16, 23.
Acta. *vid. post* Ago.
Acte 12, 13. 13, 46. 14, 2.
Actianus H. 4, 41.
Actium H. 1, 1.
Actiaca victoria 1, 3. 2, 53. 3, 55. 4, 5.
Actiacæ legiones 1, 42.
Actius 6, 24.
Acutia 6, 47.
Addicentia auspicia 2, 14.
Addua H. 2, 40.
Adductus 14, 4.
Adductum servitium 12, 7.
Adductius quam civili bello imperitare H. 3, 7. regnari. G. 43.
Adfectatio, adfectiones &c. *vid.* Affectatio, Affectiones *&c.*
Adgandestrius 2, 88.

Adgnofcendum fe præbere 3,41.
Adgnita convicia 4, 34.
Adhærefcere egreffibus 11,12.
Adhortandi milites. *vid.* Alloquendi.
Adiabeni 12, 13. vaftantur à Tigrane 15, 1. 15, 2. Izates 12,14. Monobazes 15,1.15,14.
Adiabenum regimen 15,1.
Adjectiones familiarum H. 1, 78.
Aditus ad Principem 2, 28. emptus, interceptus à Sejano 4,41. promptior inter fpectacula 15, 53. 16,1. vetitus 16,10. Regis Parthici 2,2.
Adjutor imperii 4,7.
Adjutrix legio H.2,43.H. 3,44.
Adloqui &c. *Vide* Alloqui &c.
Adminiftrationes A. 19.
Adolefcens ver 13, 36. autumnus 11, 31. æftas 2, 23. nox H. 1, 23. feditio H. 1,31. vitium 3,53.
Adolefcens Agrippa Poftumus 1, 6. Drufus 1,4.1, 47. 3,56. Germanicus 1,4.1,47.1,59.
Adolefcentium animi mobiles 4,17.
Adolefcentia læta voluptatibus H. 2,2. fumptuofa H.4,49. petulanter acta H. 1,13.
Adolefcentiæ cupiditates H. 1,15. lubricum 14,56.
Adolefcentulus imperitus 1,59.H. 4,76.
Adoptio Agrippæ H. 1,15. C. & L. Cæfarum 1,3. H. 1, 15. Germanici 1, 3. Liviæ 5, 1. Marcelli H. 1,15. Neronis 12,25. Pifonis H. 1,14. Tiberii 1, 3. H. 1, 15. nulla in gente Claudiorum ufque ad Neronem 12,25.
Adoptio lege Curiata H. 1, 15. nuncupata in caftris, in fenatu, pro roftris H. 1,17. optimum invenit H. 1,16. fenilis 1,7. fimulata 15,19.
Adoptionis ara 1,14. artes, fraus 15,19.
Adorare vulgum H. 1,36.
Adornata verbis in fpeciem 1,52.
Adorfi 12,15.12,16.12,19.
Adrana 1,56.
Adrepere animis 3, 50. fævitiæ 1,74.
Adridere O. 42.
Adrogans moderatio 1, 8. mora 3, 7.
Adrogantia oris 5, 3. fummæ fortunæ 2, 72. Tiberii 1,10.
Adrumetum 1,21. H. 4,50.
Adfentationes 6,49.
Adfentiendi neceffitas 3,22.
Adfenfu audita 2,33.2,38.3,34.
Adfertor H. 2,61.
Adfeveratio 2,31.3,35.4,15.4,19.4,42.4,52.6,2.
Adfidere ægrotis 6,26. A. 45. judiciis 1,75.2,57.
Adfpectui confulendo fpreta confcientia 15, 18.
Adfpectum Neronis averfatur Burrus 14, 51.
Adfpectu Principis refoveri adverfus fortuita 15,36.
Adfpici à marito, fubfidium Meffallinæ 11,32.
Adfpici & videre fatis ad victoriam 3,45. fub Domitiano præcipua pars miferiarum A. 45.
Adtrectare quod non obtinetur, indecorum 3, 52.
Advenæ Reges 11, 24.
Adverfarius O, 10. 34.
Adverfæ res confilium adimunt 11, 32. difcordiam pariunt H.4, 37. adverfarum rerum ex æquo focii, in fecundis minores H.4,2. G.36.
Adverfa majore animo tolerantur quam relinquuntur H.2,46. cafura in Rempub. 11,19. expertus, ducit ne fecunda quidem minus habere difcriminis H. 1, 29. ferme intuta 12,36. mutant animos H. 3, 41. pravitati ducis, profpera ad fortunam Reipub. referunt 14, 38. tolerata prædæ cupidine H. 4, 23. victis omnia A. 30. uni imputantur A. 27. reputare fapientis H. 2, 74. adverfis firmus A. 35. incauti 1, 68. pavidi 2, 14. fecundifque juxta famofus H. 1, 10.
Adulandi libido H. 4, 49. fpecies fub Tiberio 1, 8. 3,70.
Adulantes maxime, quibus maximus mœror 15,73.
Adulatio abfurda 3,47. anceps 4, 17. affidua A.43. exquifita H.3,37. fœdiffima 3.3. 3, 65, 15, 59. Græca 6, 18. inhonefta H. 2,57. meditata 6,3. pofterior 4, 9. promifcua 4,37. quæfitior 13,57. 12,26. fæva 4,20. folita H.2,90. fegnis H. 1, 36. fervilis 16, 2. H. 1, 1. triftis 11, 21. amicis ineft 2, 12. confiliis rectis adverfa H. 2, 33. principi olim privato magis nota H. 1, 85. in quemcunque principem non judicio fed more tradito H. 1, 32. officit veritati 6, 38. adfectus veri venenum H. 1, 15. in aperto, invidia in occulto H. 4, 4. fcriptorum facile repellitur H. 1, 1. adulationis illecebræ O.29. exemplum omnes imitantur 1,78.4,37. 14,10. adulationi fœdum crimen fervitutis ineft H. 1, 1. in adulationem lapfi 4, 6. adulatione quæritur remedium pavori 4,74. fordida tempora 3, 65. deterrita decora ingenia 1, 1. fœdati fafti H. 4, 40. cœca & corrupta mens A.43.
Adulatores cohibiti 4,6. 11,25. adulatorum mores 2,38.4,9.
Adulatorium dedecus 6,32.
Adulterii pœna 2, 50.4,42.G.19.
Adulteriis filium Principis agere H. 4,2.
Advocati 11,6. O. 1. O. 34.
Advocatorum perfidia 11, 5. præmia 11, 7. 13, 5. 13, 42.
Advocationes O. 4 O. 10.
Ædes. *vid.* Templum.
Ædificandi infcitia G. 16.
Ædificationes Drufi 3, 37. Tiberii 6,45.
Ædiles 2, 85. libros vetitos cremant 4, 35. luxum urbis coërcent 3, 52. 3, 55. viri ftrenui 3,53. apud Ædiles licentia ftupri vulgatur 2, 85. Ædilium curulium plebejorumque poteftas cohibita 13,28.
Ædilitas curulis 1, 3.
Ædituus H. 3, 74.
Ædui contermini Sequanis 3,45. imbelles 3,46. à Romanis defcifcunt 3,40. Romanorum fratres, fenatorum jus adipifcuntur 11,25. vincuntur à Silio 3, 46. H. 4, 57. juvant Vitellianos H. 1, 64.

Vindi-

Vindicem H. 1,51. H. 4,17. adhærent Maurico impoſtori H. 2,61.
Æeta 6,34.
Ægæum mare 5,10. Ægæi maris inſulæ 15,71.
Ægeæ civitas Ciliciæ 13,8.
Ægeatæ 2,47.
Æger animi H. 3,58.
Ægirenſis civitas 4,13.
Ægreſcere ſolicitudine 15,25.
Ægyptii ſuperſtitioſi H. 4,81. animalia venerantur H. 5,5. corpora condunt H. 5,5.
Ægyptiæ litteræ 2,60. 11,14. ſacra urbe pulſa 2,85.
Ægyptus deſcribitur H. 1, 11. Judææ vicina H. 5, 6. clauſtra annonæ H. 3, 8. fame Romam premere poteſt H. 3,48. ab Auguſto ſepoſita 2, 59. equitibus Romanis regitur 12,60. H. 1,11. cum duabus legionibus 4,5. H. 4,76.
Ælia Petina 12,1.
Ælianus Pompejus 14,41.
Ælius libertus 13,1. *vid.* Elius.
Ælius Gallus 5,8.
Ælius Gracilis 13,53.
Ælius Lamia 4, 13. effertur funere cenſorio 6,27.
Ælius Sejanus. *vid.* Sejanus.
Æmilia Lepida 6, 40.
Æmilia Muſa 2, 48.
Æmilius 2,11. 4,42.
Æmilius Lepidus 2,48.
Æmilius Longinus H. 4,59. interficitur H. 4,62.
Æmilius Mamercus 11,22.
Æmilius Pacenſis H. 1, 20. Dux Othonianus H. 1, 87. vinctus à militibus H. 2, 12. interficitur H. 3, 73.
Æmilii 3,22. 3,24. 6,29.
Æmilium genus 6,27.
Æmilia monumenta 3,72.
Æmulandi amor legibus validior 3,55. cura major minoribus H. 4,48.
Æmulatio inter pares 2, 47. 3,38. 14, 46. collegarum oblitteranda 6, 4. gloriæ, belli cauſſa 2,44. honoris pro neceſſitate A. 21. militum ſegnitiem repellit H. 2,4. muliebris 2,43. 4,40. municipalis H. 3,57. provinciarum H. 4,69. vitiorum 12, 54. 12,64. æmulationis ſuſpecti, ſpecie obſidum amoti 2,1. 13,9. æmulatione dirempta paci conſultum H. 3,75.
Æmulatus 13,46. H. 3,66.
Æmuli impatiens Druſus 4, 3. Corbulo 15, 6. æmulo remoto æquior 3,8. ſine æmulo neminem ſinit rumor 14, 29. æmuli virium 12, 10. æmulos etiam infelix nequitia invenit H. 4,42.
Æneas auctor gentis Juliæ 4,9. 12,58.
Ænobarbus 12, 3.
Ænus H. 3,5.
Æquabilis cunctis vitæ officiis H. 4,5.
Æqualius parere H. 2,27. regi 15,21.
Æqualitas exuta 1,4. 3,26. munerum A. 19. duorum diſcordiam parit H. 4,48.
Æquinoctii ſidus 1, 70.
Æquitas Deum 16, 33. æquitate quam ſanguine malle retinere parta 15,2.
Æqui abſentium Parthi 6,36. adverſus æmulos 16, 4. æqui impatiens 6, 25. æquis locis, æqui Dii 1,68. æqua Regibus inſolita 2,42. æquius quod validius 15,1.
Ærarium & fiſcus differunt 2, 47. 6, 2. ambitione exhauſtum per ſcelera ſuppletur 2,38. ærarii præfecti 13,28. prætores 1, 75. H. 4,9. ſectiones 13, 23. clauſtra 5, 8. ærario augendo latæ leges 3, 25. ad ærarium delata SCta 3,51. ex ærario pecunia decreta 1,15.
Ærias 3,62. H. 2,3.
Æs alienum rebellionis cauſſa 3, 40. informe 15, 22. priſcum 4, 43. æris miracula 3, 53. moles perfringendis obſidentium operibus H. 2,21. æra *pro ſtatuis* O. 11. æra legum 3,63. H. 4,40.
Æſchines O. 15. proximus à Demoſthene O. 25.
Æſculapius H. 4, 84. medicus Cous 12, 61. Æſculapii aſylum 3, 63. delubrum 4, 14. theſaurus 14,18.
Æſerninus 3,11.
in Æſtatem parare bellum 1, 55. æſtates exercitæ 1,17.
Æſtimare non licet, quem attollat Princeps 6, 8. contubernio A. 5. veris pretiis 11, 26. per ambitionem H. 40. ab æſtimantibus aſciri 1,16. æſtimatur à Diis modeſtiæ fama 15,2. æſtimatio recta 1, 14.
Æſtiva 1,31. 1,37. caſtra 1,16.
Æſtuarium A. 22. Tameſæ 14, 32. æſtuaria 2, 8. 4,73. 11,18. A. 20. A. 33.
Æſtus G. 4. maris A. 23. Oceani A. 10. adlabens 1,70. dilabens 14,32. relabens 2,24. impedit inceſſum 6,33. mutat 2,23.
Æſtibus ſueta corpora H. 2,32.
Æſtyi G. 45.
Ætas adoleſcit 2, 43. compoſita 6,46. 13,1. exacta A. 3. H. 3,33. extrema 4, 52. 5, 1. 6,30. 12,42. feſſa 1,46. 3,59. 14,33. 15, 38. A. 1,2. H. 3,67. honorum capax H. 4,42. in honoribus capeſſendis non obſervata 11,22. idonea 2,85. incurioſa ſuorum A. 1. innoxia H. 3, 68. integra A. 44. longa 13, 32. lubrica 13, 2. militaris 2, 60. noſtra, multa poſteris imitanda tulit 3, 55. prima 13,13. 16,11. provecta 3, 30. 6,11. recens 6, 42. rudis 4,8. ſenatoria 15,28. H. 4,42. valida 1,4. 14, 56. vergens 2,43. 4, 8. vetus H. 2. urbis G. 37. ætatis imprudentia 16, 30. ætates. *h. e. tempora* 12, 61. ætates tres, *infantes*, *juvenes*, *ſenes* G. 46.
Æternitas famæ 11,7. rerum H. 1,84. temporum A. 46.
Æternus dolor 15, 63. labor 1, 28. forma mentis A. 46. reſpub. 3, 6. ſervitus 12, 34. munera 14, 55. æternum diſcordare 12,28. manere 3,26.
Æthiopes H. 5,2.
Æthiopia 2, 60.
Ævo fluxa H. 2,22.

Afer Domitius 4, 52. Varum Quinctilium accusat 4, 66. moritur 14, 19. Orator O. 13, 15.
Affectare asperitatem soni G. 3. civitates H. 4, 66. famam clementiæ H. 2, 63. Gallias G. 37. imperium A. 7. originem G. 28. rumorem plebis H. 2, 91. secreta castrorum H. 3, 13. societatem H. 4, 17. studium carminum 14, 16. Galliarum 13, 53. militum H. 1, 22.
Affectatio quietis in tumultum evaluit H. 1, 80.
Affectio animi G. 5. læta 4, 15. privata 3, 58.
Affectus felicium hominum 15, 16. matrum 13, 21. citra affectus damnum judicare O. 27. humani nullum signum dat Tiberius 3, 15. C. Cæsar 6, 20. Claudius 11, 38. Octavia 13, 16. veri pessimum venenum adulatio H. 1, 15. affectus mutui 14, 27. affectibus omnibus flagrantior cupido dominandi 6, 45. 12, 47. 14, 2. 15, 53.
Affinitas amicitiæ arctioris vinculum 2, 43. 6, 30. 6, 6. familiæ regnatricis plus quam civilia inspirat 1, 12. 2, 43. 3, 29. 4, 40. 4, 53. 6, 8. 6, 15. 12, 2. subdola Augusti & Antonii 1, 10. Rhadamisti & Mithradatis 12, 57. affinitatis innoxiæ pœnas dat Helvidius 16, 29. Ampius H. 3, 4. metuit Valerius Festus H. 4, 49. affinitatem dirimere 12, 4.
Affirmant omnes, nemo scit H. 1, 35.
Affirmatio inter tenebras promptior 2, 82.
Afranius 4, 34.
Afranius Burrus. *vid.* Burrus.
Afranius Quinctianus. *vid.* Quinctianus.
Africa 2, 50. 4, 13. culta 12, 43. G. 2. Africæ jura nova H. 1, 78. proconsul Lucius Asprenas 1, 53. Junius Blæsus 3, 58. Pomponius Silvanus 13, 52. Marcus Silanus H. 4, 48. Sulpicius Camerinus 13, 52. Vitellius H. 1, 70. proconsulatus A. 42. solitudines 2, 52. in Africa bellum civile 2, 43. Tacfarinatis 3, 20. 3, 32. 3, 73. carmina Sibyllarum 6, 12. legio 3, 9. H. 4, 48. H. 4, 49.
Africanus orator O. 15.
Africanus Julius 6, 7.
Africanus Paccius H. 4, 41.
Africanus Scipio 3, 66.
Africanus Sextius 13, 19. censum Galliarum agit 14, 46.
Africus ventus 15, 46.
Africum mare 1, 53.
Agamemnon O. 9.
Ager indomitus herbas latiores habet O. 40. agrorum cura G. 15. agris ingemere G. 46. agros oblatos spernunt milites H. 4, 46. in agris duæ fœnoris partes conlocatæ 6, 17.
Agendi tempora H. 3, 40. Acta Deorum G. 34. patrum 5, 4. urbis diurna 13, 31. 3, 3. populi Rom. 16, 22. publica 12, 24. in Acta jurare 1, 72. 4, 42. 13, 11. 16, 22. Actorum libri O. 37. Actiones O. 32.
Actor publicus 2, 30. 3, 67. actores O. 26.
Agerinus 14, 6. 14, 7.
Agger Drusi 13, 53. viæ H. 2, 24. H. 2, 42. H. 3, 21. H. 3, 23. aggeres structi expugnandis urbibus H. 3, 20. H. 3, 84. aggeratus trames 1, 63.
Aggestus copiarum H. 3, 60.
Agminis coactores H. 2, 68. agmine decedere 11, 18.
Agnati H. 5, 5. G. 19.
Agnoscit virtus ingenuos G. 20. agnita videntur convitia, si irascare 4, 34.
Agrariæ leges 4, 32.
Agrestis Julius H. 3, 54.
Agrestes asini H. 5, 3. Cilices 12, 55. agrestia medicamina 12, 51. servitia 4, 27. tela 2, 80.
Agricola A. 4. proconsul Britannicæ H. 18. socer Taciti A. 3. Agricolæ mater A. 4.
M. Agrippa gener Augusti H. 1, 15. 4, 40. extollitur ab Augusto 1, 3. Tribuniciæ potestatis ejus socius 3, 56. Tiberii æmulus 6, 51. Ubios in fidem accipit 12, 27. Mitylenis secretum agit 14, 53. bellorum Augusto socius. *ibid.* & victoriarum 1, 3. Agrippæ liberorum violenta mors 3, 19. stagnum 15, 37. Agrippæ memoria 1, 41. monumenta 15, 39. Agrippæ filia Vipsania. *vid.* *Vipsania.* Nepos Asinius Saloninus 3, 75. uxor adultera 1, 53.
Agrippa Asinius. *vid.* Asinius.
Agrippa Fontejus. *vid.* Fontejus.
Agrippa Hatterius. *vid.* Hatterius.
Agrippa Julius 15, 71.
Agrippa Menenius O. 17.
Agrippa postumus 1, 3. atrox ingenio 1, 4. interficitur 1, 6. 1, 53. 3, 30. Agrippam simulat servus ejus 2, 39.
Agrippa rex Judæorum 12, 23. Parthos aggreditur 13, 7. Vespasiani partibus accedit H. 2, 81. inter auxilia Titi H. 5, 1.
Agrippa Vibulenus 6, 40.
Agrippina Germanici conjunx neptis Augusti 1, 33. 2, 71. nurus Tiberii 1, 42. amans mariti 1, 33. casta. *ibid.* fecunda 1, 41. ingens animi 1, 69. Julium parit 2, 54. munia ducis induit. *ibid.* cum cineribus Germanici Romam properat 2, 75. obvia fit Pisoni 2, 79. Brundisium appellit 3, 1. spem male tegit 4, 12. maritum à Tiberio petit 4, 53. simulationum nescia 4, 54. moritur 6, 25. à Tiberio in exilium pulsa 14, 63. Agrippinæ castitas & bona fama 2, 43. ferocia 2, 72. 4, 52. mores 6, 25. pudicitia impenetrabilis 4, 12. Agrippinæ gratiæ actæ ob vindictam Germanici 3, 18. in Agrippinam æmulatio Plancinæ 2, 43. 2, 55.
Aprippina Julia Germanici filia, Tiberii neptis Cn. Domitio nubit 4, 75. dominationis cupida 12, 7. 14, 2. impudica *ibid.* Lolliam pervertit 12, 22. cum Pallante consuetudinem habet 12, 25. 12, 65. 14, 2. signis Romanis præsidet 12, 37. carpento Capitolium ingreditur 12, 42. chlamyde aurata navali prælio præsidet 12, 56. Narcissum accusat 12, 57. impudica, infamis, violenta 12, 64. suggestum Imperatoris conscensura 13, 5. blanda filio 13, 13. incæsto parata 14, 2. insidiis filii petita

tita 14,4. occiditur 14, 8. Agrippinæ commentarii 4,53. ferocia 13, 2. 13, 21. potentia paulatim infracta 13, 12. amicos odit Nero 16, 14.
Agrippinensis colonia H. 1, 56. H. 4, 20. ad Vitellium descifcit H. 1, 57. ex gente Ubiorum H. 4, 28. sacramento Galliarum adigitur H. 4, 59. dispersos in domibus Germanos trucidat H. 4, 79. origine Germana G. 28.
Agrippinus Faconius 16, 28. 16, 29.
Ala Auriana H. 3, 5. Batavorum H. 4, 18. Britannica H. 3, 51. Caninefas 4, 73. Petrina H. 1, 70. H. 4, 49. Picentina H. 4, 62. Scriboniana H. 3, 6. Singularium H. 4, 70. Sillana H. 1, 70. H. 2, 17. Taurina H. 1, 59. H. 1, 64. Treverorum H. 2, 14. H. 4, 55. alæ Mœsicæ H. 3, 2. Pannonicæ. *ibid.* Ræticæ H. 1, 68.
Alares H. 2, 94. Pannonii 15, 10. alarius eques 4, 73. 12, 27. alarii 15, 10. equites 3, 39. 13, 35.
Alba 11, 24. Albanus 4, 5. Albana villa A. 45. albanum saxum 15, 43. Albanorum Regum imagines in funere Drusi 4, 9.
Albani Asiatici 2, 68. 13, 41. Pharasmanem juvant 6, 33. 6, 35. Thessalis orti 6, 34. Albanorum montes 6, 33. Rex bellum cum Pharasmane gerit 12, 45. in Albanos Nero bellum parat H. 1, 6.
Albingaunum H. 2, 15.
Albinus Lucejus H. 2, 58. trucidatur H. 2, 59.
Albis 1, 59. 2, 14. 2, 22. 2, 41. cum exercitu à L. Domitio superatus 4, 44. in Hermunduris oritur G. 41. trans Albim 2, 19.
Albium Intemelium H. 2, 13.
Albucilla 6, 47. 6, 48.
Album Senatorium 4, 42.
Alcis G. 43.
Alea G. 24.
Alesia 11, 23.
M. Aletus 2, 47.
Alexander Magnus 3, 63. O. 16. Germanico comparatus 2, 73. Darium vincit 12, 13.
Alexander Tiberius Ægypti præfectus. *vid.* Tib. Alexander.
Alexandria 2, 59. horreum populi Romani H. 3, 48. Alexandriæ interfectus Rhescuporis H. 2, 67. imperium Vespasiani cœptum H. 2, 79. miracula per Vespasianum facta H. 4, 81. duæ legiones H. 5, 1. Alexandriam missi milites à Nerone H. 1, 31. pergit Vespasianus H. 3, 48. venit Serapis H. 4, 84. Alexandrinus natione 14, 60. Alexandrina plebs H. 4, 81.
Alienatio mentis 6, 24.
Aliensis clades H. 2, 91.
Alienus Cæcina H. 1, 52.
Alieni Forum H. 3, 6.
Alieni metus socia imperitorum turba H. 2, 16.
Alienæ sententiæ indigens 15, 10. temeritatis comes H. 2, 18. alienam gloriam in se trahere 2, 46. stultitiam operiri H. 2, 34. in alieno discrimine sibi pavere H. 2, 63. alieni viles H. 1, 37. aliena commoda ac nostras injurias pari dolore metimur H. 1, 8. experimenta A. 19. malefacta sibi quidam objectari putant 4, 33. pericula facile deseruntur 13, 56. de alienis certare regia laus 15, 1.
Alimenta negata 6, 25.
Alimonium 11, 16.
Aliso 2, 7.
Aliud agens populus A. 43.
Alii homines magis, quam alii mores H. 2, 95. aliorum eventu plures docentur 4, 33. crimine velut absolvuntur, qui prius deliquerunt H. 3, 11. perfidia fides illustratur H. 3, 62. per alios gesta non intercipienda Duci A. 22.
T. Alledius Severus 12, 7.
Allegare mandata, munera, preces H. 4, 84.
Alliaria 1, 53.
Alligati cum adulatione O. 13.
Allobroges H. 1, 66.
Alloquendi milites 12, 34. id facit Antonius H. 2, 32. H. 3, 60. Arminius 1, 59. 1, 68. 2, 15. 2, 45. Blæsus 1, 19. Boudicea 14, 35. Cæcina 1, 67. Caractacus 12, 34. Corbulo 15, 12. 15, 26. Drusus 1, 29. Germanicus 1, 34. 2, 14. Maroboduus 2, 46. Nero 15, 72. Orodes 6, 34. Otho H. 1, 37. H. 1, 83. Pharasmanes 6, 34. Sabinus 4, 50. Sacrovir 3, 45. Silius 3, 26. Suetonius 14, 36. Vitellius H. 2, 57. qui tamen id facere negligit H. 3, 36.
Alloquium Ducis 1, 71. alloquia abeuntium H. 2, 49. in luctu 4, 8. alloquiis officia provocare H. 5, 1.
Alpes H. 1, 23. H. 5, 26. ab Antonio perruptæ H. 3, 53. superatæ à Cæcina H. 1, 89. ad Alpes promota civitas Romana 11, 24. Alpes Cottianæ H. 1, 61. H. 4, 68. Cottiæ H. 1, 87. Grajæ H. 2, 66. Juliæ H. 3, 8. maritimæ 15, 32. H. 2, 12. H. 3, 42. Pannoniæ H. 3, 1. Pannonicæ H. 2, 98. Peninæ H. 1, 87. H. 4, 68. Ræticæ G. 1.
Alphenus Varus præfectus castrorum H. 2, 29. Dux Vitellianus H. 2, 43. præfectus prætorio H. 3, 36. ad obsidendum Apenninum mittitur H. 3, 55. ad Vitellium regreditur H. 3, 61. infamis & ignavus H. 4, 11.
D. Alpinus H. 5, 19.
Alpinus Julius H. 1, 68.
Alpinus Montanus H. 3, 35. præfectus cohortis sub Vitellio H. 4, 31. Trevir. H. 4, 32. ad Civilem transit H. 5, 19.
Alpini H. 2, 14.
Altaria & ara 6, 31. in via constructa H. 2, 70. Paphiæ Veneris nullis imbribus madescunt H. 2, 3. altaribus profugus taurus H. 3, 56.
Altercatio H. 4, 7. O. 34.
Altinum H. 3, 6.
Altinus Julius 15, 71.
Altor 6, 37.
Altitudo animi 3, 44. horum temporum O. 21.
Altiores spiritus H. 3, 66. altius mœrere 2, 82. metuere 4, 41. penetrare 1, 69. 2, 36. 3, 28. 16, 21. per-

percellere 4, 54. ſcrutari H. 1, 7.
Alumnus legionum 1, 44. urbis 12, 11. alumna licentiæ eloquentia O. 4. alumni Auguſti 2, 37. Italiæ H. 1, 84.
Alvus exſoluta 13, 15. 12, 67.
Amantiſſima uxor A. 45.
Amanus 2, 83.
Amare deſidiam A. 3 inertiam G. 12. ut amat 4, 9. ut ament amenturve, ornati G. 38.
Amaritudo Jamborum O. 10. amarior orator O. 25.
Amaſis 6, 28.
Amathus 3, 6. Amathuſia Venus. *ibid.*
Amazones 4, 56. victæ à Libero 3, 61.
Ambiguæ hominum & beluarum formæ 2, 24. ambigua ſecreta 13, 12. ambigua maxima quæque 3, 19.
Ambiri 2, 43. auxiliis, neque indigere, magnificum H. 4, 51. G. 18. ambitus abnuere perſeverat H. 3, 39.
Ambitio conciliandæ provinciæ ad ſpes novas 16, 23. funerum G. 27. gloriæ, felicium affectio 15, 16. militaris 3, 14. municipalis 4, 62. ſalutantium O. 29. ſcriptoris h. 1, 1. ambitioſus malis artibus H. 2, 57. ſexus 3, 33. ambitioſa mors A. 42. ambitioſum imperium H. 1, 83. H. 2, 12. ambitioſi Romani A. 30. rumores H. 1, 12. ſinus H. 2, 92. ambitioſæ preces H. 2, 49. ambitioſe colere amicitias H. 1, 10. ambitioſius quam honeſtius H. 4, 40.
Ambitus candidatorum 15, 20. civitatis H. 2, 64. comitiorum 1, 81. O. 37. fori 2, 34. judiciorum 1, 75. officiorum A. 18. remanendi, eundi H. 1, 19. ſeculorum G. 28. ſenatorius 4, 2. ſuffragiorum 13, 29. uxorius 1, 7. ambitu male acquiritur militum favor H. 1, 17.
Ambivius O. 20.
Ambuſti frigore 13, 35.
Amicitia anxia H. 4, 8. conſtans 15, 62. infauſta 4, 74. intuta 2, 42. manens in ſpeciem H. 4, 80. perniciosa 4, 18. redintegrata 13, 37. renunciata 2, 70. vetus 12. 10. H. 1, 77. ex ſimilitudine fortunæ 12, 19. inter præcipua humani animi bona H. 1, 15. amicitiæ ara 4, 74. recordatio quamvis immitem animum afficit H. 1, 44. ſpecies 1, 10. 2, 3. 4, 54. A. 24. ob amicitiam accuſari 5, 6. amicitiæ patris G. 21. fallaces 4, 33. inſignes H. 1, 10. muliebres 5, 2. amicitiarum dehoneſtamenta H. 2, 87. amicitias magnitudo munerum non continet H. 3, 86.
Amictus lineus H. 3, 74. pullus H. 3, 67. Græci 14, 21. linei G. 17.
ex Amici infamia gloriam recipere haud decorum 14, 56. amicum accuſare 5, 6. amici accommodati ad fallendum 2, 66. boni maximum imperii inſtrumentum H. 4, 7. florentis domus afflictam deſerunt 4, 68. imminuuntur, transferuntur, definunt H. 4, 52. amici vocabamur H. 5, 26. amici callidi 2, 57. fortes H. 1, 33. honeſti 13, 6. ſeveriores 13, 12. amicorum conſilia 1, 6. conſtantia H. 4, 67. vitia potius diſſimulanda quam virtutes H. 2, 82. quanto quis clarior, minus fidus H. 3, 58. nomine pollui A. 31. amicis ineſt adulatio 2, 12. per amicos oppreſſi 15, 56. H. 1, 2. h. 4, 1.
Amiſia 1, 60. 1, 63. 2, 8. 2, 23.
Amnis placatur 6, 37. amnium religio 1, 79.
Amœnitati priuſquam uſui conſulitur 14, 31. amœnum ingenium 2, 64. 13, 3. amœni ſeceſſus 14, 62. amœna Aſiæ, Achaiæ 3, 7. littorum H. 3, 76.
Amoliri conjugem 14, 59. H. 1, 13. crimen, invidiam H. 3, 75. nomen atque effigies H. 3, 31.
Amor æmulandi validior quam metus 3, 55. ſeveritate minuitur A. 9. amoris mos 13, 44. vis 13, 13. amore incautus 13, 46. vecors 13, 44. in amore falſi odia non fingunt 6, 44. amores 6, 47. juvenum 5, 3. pop. Rom. 2, 41. turpes 14, 20.
Amorgus 4, 13. 4, 30.
Amphictyones 4, 14.
Amphitheatrum 4, 62. Cremonenſe H. 2, 33. Fidenas 4, 63. Neronis 13, 31. Placencitum H. 2, 21. amphitheatra ſtruunt milites H. 2, 67.
T. Ampius Flavianus Pannoniæ proconſul H. 2, 86. ſuſpectus Flavianis H. 3, 4. periclitatur H. 3, 10.
Amplecti 13, 18. effigiem 4, 67. ſigna, aquilam 1, 39. amplexa cervicem 16, 10. amplexu tenere 12, 68. in amplexus effuſus 12, 47. ruere 16, 32.
Ampliare ſervitia H. 2, 78.
Ampli doctores 14, 52.
Amuclanum mare 4, 59.
Amulius Serenus H. 1, 31.
Anagnia H. 3, 62.
Anceps adulatio 4, 17. cura 2, 40. vox H. 1, 5. inter ancipitia deterrimum media ſequi H. 3, 40. facilius clareſcimus G. 14.
Ancharius Priſcus 3, 3. Cæſium Cordum accuſat 3, 70.
Ancilla H. 1, 89.
Ancilla nurus 13, 13. 13, 46. validior domina 14, 63. ancillis Græculis delegantur infantes O. 29.
Ancona 3, 9.
Ancus 3, 26.
Andecavi 3, 41.
Anemurienſes 12, 55.
Anfractus montis 4, 51. viarum H. 3, 79.
Angli G. 40.
Angor 2, 42.
Angrivarii 2, 8. Cheruſcis finitimi 2, 19. Tencteris G. 33. dedunt ſe Romanis 2, 22. redimunt Romanos 2, 24. de Angrivariis triumphatur 2, 41.
Anguis ex muliere nata 14, 12. viſa in cubiculo Neronis 11, 11.
Anguſtiæ familiares 12, 52. rei frumentariæ 15, 36. ſtipendii 1, 35. viarum H. 3, 16. 15, 43. anguſta oratio 2, 87. anguſtum ferrum G. 6. anguſtæ civium domus 2, 33. ſententiæ O. 32. anguſta viarum H. 3. 82. H. 4, 35. anguſtior eloquentia O. 4.
Anhelitus 12, 13.
Anicetus libertus Neronis Agrippinæ necem procurat

curat 14,3.14,7.14,8. in Sardiniam pellitur 14, 62.
Anicetus Polemonis libertus H.3,47. exitio traditur H.3,48.
Anicius Cerialis Consul 15,74. moritur 16,17. &c.
Animae immortalitas 16,19. A.46. H.5,5.
Animadversione paucorum admonere H.1,64.
Animal *de ave* 6,28. *de homine* 15,47. animalia maris 15, 37. fera si clausa teneas, virtutis obliviscuntur H.4,64. ignava, si cibum suggeras, jacent torpentque H.3,36. terrena, volucria G.45. animalium figurae pro literis 11, 14.
Animosus corruptor H.1,24.
Animus foeminarum imbecillus 6,49. militum, avidus, minax H.1,45. populi mobilis H.3,64. contentus modicis 14,53. corruptus & corruptor 3, 54. idem per feria per jocos 2, 13. juvenilis 12, 64. 13, 11. H.2,2. magnus A. 30. pulcherrimus 15,50. servilis 2,39. 15,54. suspicax 1,13. suspensus H.4,8. luctu victus magnitudinem mali visu perferre non tolerat 3, 3. corpori non similis h. 1,22. plerumque ex eventu sumitur H.1,27. ad resistendum minor ubi spes ad effugium datur h. 3, 18. saevitia, libidine dilaceratur 6, 6. animi praecipua bona, fides, libertas, amicitia H.1,15. figura magis, quam corporis complectenda A. 46. animo per libidines corrupto nihil honesti inest 11, 37. animum bonis artibus induere 15, 45. demittere 16, 24. firmare adversus suprema 15,59. sumere 14,44. A.31. vincire 4, 14. apud animum socordem plus laetitia quam cura valet H.3,36. extra animum quae sunt, nec bonis nec malis annumeranda H.4,5. animo majore tolerantur adversa quam relinquuntur H.2,46. in animo revolvente iras, offensionis memoria valet 4, 21. animi Graecorum prompti ad nova 5, 10. mortalium calamitate molles 4, 68. patrum ardentes H.4,43. animis ad credendum inclinatis loco ominum etiam fortuita h. 2,1. animos occupat prior auditus H.1,76. mulcere, perstringere H.1,85. H.4,72. animis fugam ferre H.5,16.
M. Annaeus Lucanus 15,49. moritur 15,70. Melae filius 16,17.
Annaeus Mela 16,17. mortem sumit 16, 17.
Annaeus Seneca. *vid.* Seneca.
Annaeus Serenus 13,13.
Annaeus Statius 15,64.
Annales 4,32. in probationem adducti 4,43. Graecorum 2, 88. annalium munus praecipuum 3,65. officium 13,31. 4,67. compositio O.22.
Annia Rufilla 3, 36.
Annius Bassus H. 3,50.
Annius Faustus H.2, 10.
Annius Gallus Dux Othonianus H.1,87. Padi ripas occupat H. 2, 11. Placentiae auxilio it H. 2, 23. Othoni suadet ut bellum ducat H. 2, 33. bello Germanico Dux H.4,68. H.5, 19.
Annius Pollio 6, 9. conjurat in Neronem 15, 56. exulat 15,71. 16,30.
Annona acris 4, 6. populo data ab Augusto 1, 2. unde advecta H. 3, 48. annonae claustra H. 3, 8. cura praecipua Principum 3, 54. 4, 6. una ex repub. vulgo H.4,38. gravitas 6, 13. 11,4. modus, 15,72. praefectura 1,7. 13,22. H.4,68. saevitia 2, 87. in annonam egerere frumentum A.31.
Annulus ferreus G. 31. annulum frangere 16, 19. annulo clausa utensilia 2,2. annulis donati, equites fiunt H.1,13. H.2,57. H.4,3.
Annus inchoandus 13, 10. 4, 70. septimus Judaeorum H. 5, 4. verus, magnus O. 16. in annum suum quaeque referre 4, 71. anni divisio apud Germanos G. 26. anni puellares 14, 2. pueriles 13,3. rudes 13,16. vergentes 12, 44.
Annua absentia 3, 71. celebratio ludorum 1, 15. designatio 2, 36. pecunia 13, 34. 16, 14. annuae copiae A. 22.
Anquirere 13,6. nihil H.2,59. de morte 3,12. diu 12,6.
Ansibarii 13,55. deleti 13,56.
Ante alias 13, 37. alios nobilitate H. 4,55. labore & opere H. 5, 12. Ciceronem numerare O 26. A.D.VJI. Kal. h. e. ante diem 2,41. Germanos nulli mortalium armis aut fide 13,54. omnes H. 2,76. vexilla stare A. 35.
Antefixa ora truncis 1,61.
Antehabere divulgata veris 4, 11. vetera novis 1, 58.
Anteire 4, 71. anteit questus omnium immanitas 14, 11. anteire sumptibus reditus 15, 18. aequales, superiores, spes suas 3,66.
Antejus 2, 6.
P. Antejus 13,22. accusatur 16, 14. &c.
Antenor 16,21.
Anteponere se invicem A.6.
Antevertere veneno damnationem 13, 30.
Anthemusias 6,41.
Antias ager 14,3.
Antigonus 4,43.
Antiochia 2, 83. Syriae caput H.2,79.
Antiochenses in theatro consultant H.2, 80. pecuniam signant H. 2, 82. Antiochensium forum 2, 73. plebes 2,69.
Antiochus Comagenus 2,42.
Antiochus Cilix 12,55. Romanorum socius contra Parthos 13, 7. ubi *Jocchus* 13, 37. Armeniae partem nanciscitur 14,26. inservientium Regum ditissimus H.2,81. Vespasianum juvat H. 5,1.
Antiochus *Magnus* 2, 63. victus à L. Scipione 3, 62. Judaeis morem Graecorum dare cupit H.5,8. Antiochi bellum 12, 62.
Antipolis H.2,15.
Antiquarius O.21.42.
Antiquitas horrida 4, 16. antiquitate defenduntur ritus quoquo modo inducti H. 5, 5. antiquitatibus laetum Graecorum genus H.2,4.
Antiquus cultus, victusque 3, 55. impetus 13, 54. mos 16,5. rigor nocet, quia pares ei non sumus H.1,18. antiqua libertas O.27. militia, dura 1, 20.

20. parcimonia 3, 52. 12, 53. antiquæ victoriæ 14,37. antiqui moris vultus habituſque H. 1, 14 fœmina H. 2, 64. antiqui ac veteres O. 15, 1. 7,17. antiqui duces 14,14. H.2, 5. mores minus corrupti 6, 16. antiquos fama ſua ſatis laudat O. 24.
Antiſtes cerimoniarum H. 4,83. Antiſtes Ægyptiorum H.4,83.
Antiſtia 14,22.
C. Antiſtius 4,1.12,25.
Antiſtius Labeo 3,75.
Antiſtius Soſianus Tribunus plebis 13,28. probroſa in Neronem carmina factitat 16,21. C. Antejum defert 16. 14. exilium egreſſus in eandem inſulam redigitur H. 4,44.
L. Antiſtius Vetus 13,11. Rubellii Plauti ſocer 14, 58. Aſiæ Proconſul 16,10. moritur 16,11. relegatur 3,38.
Antium 3,71.14,4. infrequens colonis 14,27. Neronis patria 15,23. & ſeceſſus 15,39.
Antona 12,31.
Antonia mater Germanici 3, 3. 3, 18. & Claudii 11,3.
Antoniæ domus 13,18.
Antonia minor L. Domitii uxor 4, 44. Cn. Domitii & Domitiæ Lepidæ mater 12,64.
Antonia Claudii filia 12, 2. 12. 68. Cornelii Sullæ uxor 13,23. conjurationis in Neronem conſcia 15,53.
Antonia Flavilla 15,71.
Antonia turris H. 5,11.
Antonius Arius H. 1,77.
Antonius Hatterius 13,34.
L. Antonius 4, 44.
M. Antonius *triumvir* 1, 1. perit 1,2. multa obtinet ab Auguſto 1, 9. contra rempubl. ducit 1, 10. 3, 18. ab Auguſto decipitur 1,10. à Parthis exturbatur 2,2. Artauaſden interficit 2, 3. Avus Germanici 2, 43. cum Auguſto bellum gerit 2, 53. 2, 55. 11, 7. cognoſcit inter Lacedæmonios & Meſſenios 4,43. H. 2, 6. H. 3,66. Cleopatram ducit H. 5,9. impugnatur à Cicerone O. 37. Orientem obtinet H. 5, 9. regnum Judæorum Herodi dat H. 5, 9. Antonii epiſtolæ in Auguſtum 4, 34. neptis liberto nupta H. 5, 9. ex Antonii poſteris Julius Blæſus H. 3,88.
Antonius Felix H. 5,9.
Antonius Flamma H.5,45.
Antonius Julius 3,18. morte punitus 4,44.
Antonius Naſo H. 1,20.
Antonius Natalis 15,50. conjurat contra Neronem 15,54. 15,55. ſocios prodit 15,56. impunitatem conſequitur 15,71.
Antonius Novellus H. 1, 87. nulla apud milites auctoritate H.2,12.
Antonius Primus 14,40. falſi damnatur 14,40. H. 2, 86. Veſpaſiani partibus accedit 2, 86. acerrimus Flavianorum ducum H. 3, 2. Italiam invadit h. 3, 6. & vaſtat H. 3,49. Vitellianos deditos alloquitur H. 3,63. magno auctoritate apud milites H. 3, 80. & potentia H. 4, 2. conſularia inſignia accipit H. 4,4. à Muciano deprimitur H. 4,11. ei formidabilis H. 4,39. & ſuſpectus H. 4,68. æqualium quoque intolerans H. 4, 80. ad Veſpaſianum proficiſcitur H. 4, 80. Montanum in Gallias mittit H. 5,19. Civilem ad bellum hortatur H. 4,32. h. 5, 26. Antonii Primi facundia & auctoritas h. 3, 10. conſtantia & fortitudo H. 3, 17. fama & vita fœda h. 3, 28. inſolentia poſt victoriam h. 3, 49.
Antonius Taurus H. 1,20.
Anus 13,21. anxia potentiæ 4, 12. necata 6,10.
Anxietas ſtyli O. 39. anxius ſui 4, 59. H. 3, 38. invidia 1, 14. odiis H. 2,92. victoria H. 3, 53. anxia amicitia H. 4,8. anxium edictum H. 4,49.
Apamienſes 12,58.
Apenninus H. 3,42. H. 3, 50. H. 3, 52. H. 3,56. inſidetur à Vitellianis H. 3, 55.
M. Aper O. 2. O. 11. Aprina diſputatio O. 27.
Apri G. 45.
Aperit dies faciem victoriæ A. 38. aperire futura H. 2,4. novas gentes A. 22. bello G. 1. portum 16,23. ſententias H. 2, 53. venas aquarum H. 5, 3. aperti muros ſubiere H. 2,21. aperta odia armaque palam depelluntur H. 4,24. aperta Oceani 2, 23.
Apes 12,64.
Aphrodiſienſes 3,62.
Apicata Sejani 4,3. conſilia ejus prodit 4,11.
Apicius 4,1.
Apidius Merula 4,42.
Apinius Tiro H. 3, 57. pecunias pro Flavianis partibus exigit H. 3,76.
Apio 14,18.
Apis H. 5, 4.
Apollinaris Claudius H. 3, 57. præfectus remigum H. 3,76. juvit H. 3,77.
Apollo 3, 61. Mileti colitur 3, 63. 4, 55. cum cithara pingitur 14, 14. Poëta O. 12. Clarius 2, 54. conſulitur à Lollia 12, 22. Pythius 12, 63. conſulitur à Ptolemæi legatis H. 4,83. Apollinis patria 3,61. ædes H. 1,27. ubi Vitellius & Sabinus congreſſi H. 3,65. oraculum 3,63.
Apollodorus O. 19.
Apollonienſes 2, 47.
Aponius Silius H. 3, 10. ſpernitur à militibus H. 3,10. Saturninum eripit H. 3,11.
M. Aponius Saturninus H. 1, 79. Mœſiæ rector H. 2, 85. H. 3,5. H. 5,26. defectionem Legionis ad Vitellium perſcribit H. 2, 96. in Italiam venit H. 3,9. periclitatur H. 3,11.
Apparatus conviviorum H. 2,62. H. 1, 88. incompti ſed largi G. 14. funebris 13,17. ſacrificialis 2,69. H. 3,56.
Appellare debitorem 6,17. Principem 16, 8.
Appetens negotiorum 14, 57. pecuniæ H. 1, 49. Principatus H. 3, 39. voluptatum, religionum H. 4,83. appetentior famæ H. 4, 6.

Appia

Appia via 2, 30. H. 4, 11.
Appianus Appius 2, 48.
Appius 6, 9.
Appius Cæcus O. 18.
Appius Silanus 6, 9. occiditur 11, 29.
Appii O. 21.
Approbare reipub. A. 34. excusationem A. 42. mortem majoribus & posteris 15, 59.
Approperare mortem 16, 14.
Aprilis 15, 74. Neroneus 16, 12.
Apronia 4, 22.
Apronianus Vipsanius H. 1, 76.
L. Apronius 1, 29. sub Germanico militat 1, 56. triumphalia accipit 1, 72. adulatur Tiberium 2, 32. proconsul Africæ cohortem decimat 3, 21. censet, ut Feciales ludis magnis præsideant 3, 64. Gracchum defendit 4, 13. generum accusat ob interemptam filiam 4, 22. Lentuli Getulici socer 6, 30.
Apronius Cæsianus L. filius 3, 21. inferioris Germaniæ Proprætor cum Frisiis pugnat 4, 73. 11, 19.
Apta trepidatione dicendi ars occultata H. 1, 69. apta temperandis animis differere 3. 31. aptum tempori mendacium 3, 75. insidiis tempus H. 2, 16.
Apuleja Varilia 2, 50.
Sex. Apulejus 1, 7.
Apulia 16, 9.
Apuli 3, 2. Apula littora 4, 71.
Aqua calida ad eliciendum sanguinem 14, 64. 15, 64. 15, 69. aqua intercepta 15, 43. Martia 14, 22. aquæ penuria Ducibus vitanda H. 2, 39. aqua & igni arceri 3, 23. 3, 38. 3, 50. 3, 68. 4, 21. 6, 18. 6, 30. 12. 42. 16. 12. aqua perluitur area Capitolii H. 4, 53. aquæ salubres H. 1, 67. Sinuessanæ H. 1, 72.
Aquila lætum augurium 2, 17. H. 1, 62.
Aquila legionis quintæ H. 1, 61. Octavæ, Nonæ, Quinctædecumæ 1, 18. Vitellianarum quatuor H. 2, 89. Variana recepta 1, 60. 2, 25. 2, 41. una & Vicesimanorum ablata H. 2, 43. aquilæ pro Diis castrensibus 1, 39. propria legionum molimina 2, 17. fulgentes 15, 29. aquilas convertere 15, 17. aquilis signisque circumdatus Valens H. 2, 29. aquilæ *pro legionibus* H. 3, 52. H. 3, 60. aquilæ singulæ, singulis legionibus 13, 38. aquilæ circumventæ H. 4, 77. inter aquilas victæ militum pecuniæ 1, 37. aquilas figere 1, 65.
Aquilæ sustinentes fastigium H. 3, 71.
Aquila Julius 12, 15.
Aquila Vedius H. 2, 44. Patavium venit 3, 7.
Aquileja H. 2, 46. H. 2, 85. occupatur à Flavianis H. 3, 6. bello sedes destinatur H. 3, 8.
Aquilifer 1, 39. quartæ legionis H. 1, 56. aquiliferi, signiferique 1, 48. aquiliferis epistolæ traditæ H. 4, 25.
Aquilius primipilaris H. 4, 15.
Aquilius Regulus H. 4, 42.
Aquilo 1, 70. Aquilones 2, 54.
Aquinas colonia H. 1, 88. H. 2, 63.
Aquinus Cornelius H. 1, 7.
Aquitania H. 1, 76. Aquitaniæ præses Agricola A. 9.
Ara ante Augurale subdita face accenditur 15, 30. adoptionis 1, 14. amicitiæ 4, 74. clementiæ *ibid.* Consi 12, 24. damnationis 14, 31. Drusi 2, 7. Herculis 12. 24. magna *ibid.* & 5, 41. Romana 11, 23. Solis 6, 28. Ubiorum 1, 39. 1, 57. Veneris Paphiæ H. 2, 3. Ulixis G. 3. ultionis 3, 18. aram insidere 3, 61. aræ barbaræ 1, 61. decretæ ob tribunitiam potestatem 3, 57. dicatæ fluminibus 1, 79. statutæ Diis manibus 3, 2. aras adolere 40, 30.
Arabia H. 5, 6. Arabum gens 6, 44. Phœnix 6, 28. Rex Acbarus 12, 12. infensi Judæis H. 5, 1.
Arar H. 2, 59. cum Mosella connecti cœptus 13, 53.
Arare terram G. 14.
Araricus Vulcatius 15, 50.
Aratro designata oppida 12, 24.
Aravisci G. 28.
Araxes 12, 51. Artaxata alluit 13, 39.
Arbiter elegantiæ 16, 18. litterarum 4, 41. litis O. 5. regni 13, 14. rerum 2, 73. arbitrum agere, H. 4, 21. sine arbitro mors 16, 11. arbitri populorum potentium Dii 15, 24. sermonis 13, 21. arbitratu tuo O. 42. arbitrium penes plebem G. 11. Romanos 13, 56. arbitrium mortis 11, 3. 15, 60. 16, 33. arbitrio suo relinqui 15, 17. arbitrio senatus agendum H. 4, 9. sine arbitrio esse 1, 26. arbitria belli 12, 60.
Arbor Ruminalis 13, 58.
Arbusta H. 2, 41.
Arcadiæ Reges 12, 53.
Arcanus fons 2, 54. terror G. 40. arcanum imperii, posse Principem alibi quam Romæ fieri H. 1, 4. fœdus 12, 47. arcana dictionis O. 2. dominationis 2, 59. domus 1, 6. imperii 2, 36. inania H. 5, 9. sacra G. 18.
Arcas 11, 14.
Arcas Evander 15, 41.
Arcere aqua & igni. *vid.* Aqua. colloquia, congressus H. 4, 64.
Arcessere majestatis 1, 50. arcessi tumultus 41, 29.
Archelaus 2, 42.
Archelaus *alius* 6, 41. 14, 26.
Archias O. 37.
Arcus Sarmatarum 6, 35. arcu expedire alimenta 6, 43. arcus tendere H. 4, 29.
Arcus fellæ 15, 57.
Arcus dicati ob recepta signa cum Varo amissa 2, 41. ob res à Germanico & Druso gestas 2, 64. in honorem Germanici 2, 83. ob potestatem tribuniciam Drusi 3, 57. ob victoriam Corbulonis 15, 41. Pœti 15, 41.
Ardent pila 15, 7. signa 12, 64. ardens domus 15, 50. inimicitia 4, 40. ardescebant questus 3, 17. ardescere æstu 15, 43. libidinibus 3, 54. oculis, voce, vultu 16, 29. in nuptias incestas mucro-

 nem

nem jussit 15,54. pariter 1,32. ardescens mons 4, 67. luna H. 5, 18.
Ardor H. 2, 79. animorum H. 2, 99. juvenilis A. 37. O. 2. militum 1, 49. 2, 14. H. 1, 52. H. 1, 62. H. 2, 46. A. 35.
Arduenna 3, 42.
Ardua situ urbs H. 5, 11. arduum nihil in animo Principis stupidi 12, 3. bene ad bellum paratis A. 18. fatis H. 2, 82. arduum est, eodem loci potentiam & concordiam esse 4, 4. in arduo est societas 12, 15. spes 4, 7. ardua sibi sumit Imperator 2, 20. ardua Alpium H. 4, 70. castellorum 11, 9. mœnia H. 3, 30.
Area Capitolii lustrata H. 4, 53.
Arenæ congestu abditi rivi 25, 3. arenæ in vitrum excoquuntur H. 5, 7.
Arenæ operas promittere 14, 14. per arenam fœdari 15, 32. arena pollui H. 2, 62.
Arenacum H. 5, 20.
Arescens unda 13, 57.
Areum judicium 2, 55.
Argentei G. 5. argentea vasa G. 5.
Argentum Britannicum A. 12. Germanis nullum G. 5. aut vile G. 5. Mattiacum 11, 20. signatum 6, 17. argenti fulgor A. 32. pondus 2, 60. argento modum postulare 2, 33.
Argius H. 1, 49.
Argivus 11, 14. Argivi Coum incolunt 12, 61.
Argolicus 6, 18.
Arguendi peritior 25, 56. arguenda facta 1, 72. arguentes ipsi qui suaserant H. 4, 19. arguentibus ad perniciem plus fidei 3, 49. arguendus rumor 4, 11.
Arguta sententia O. 20.
Argumentum criminis H. 3, 10. fabula H. 2, 72. frugum raptarum H. 5, 4. libertatis G. 25. tragœdiæ 6, 29. O. 2. ex nomine H 5, 2.
Aricia H. 4, 2. Aricinum nemus H. 3. 36.
Aridus orator O. 18. aridissimi libri O. 19.
Aries Phryxi 6, 34. Hammonis 5, 4.
Arii 11, 10. G. 43.
Ariminum H. 3, 41. obsidetur H. 3, 42.
Ariobarzanes 2, 4.
Ariovistus H. 4, 73.
Aristobulus 13, 7. Rex Armeniæ 24, 26.
Aristonicus 4, 55. bellum cum Romanis gerit 12, 62.
Arius Antoninus H. 1, 77.
Arma abjecta H. 1, 68. H. 3, 61. H. 3, 73. 2, 23. conspicua H. 1, 88. justa 14, 32. legionaria 3, 43. magna G. 15. rutilantia H. 5, 13. consilio temperanda 1, 67. & corpora in hostem, non fossæ & vallum data Duci 15, 10. inter temulentos visa cupidinem sui movent H. 1, 80. sine stipendiis haberi nequeunt H. 4, 74. resumuntur ubi metus abscesserit H. 4, 76. fortibus honesta etiam ignavis tutissima A. 30. argento decorata H. 1, 57. post missionem ad Tribunos delata H. 2, 67. Germanorum G. 6. Suionum clausa sub custode G. 44. armorum agger ex victoria H. 2, 70. officinæ H. 2, 82. sono Germani dicta Ducis approbant H. 5, 17. arma prehensare precantium H. 1, 66. quatiunt milites, ne cujus vocem exaudiant H. 3, 19. sumentes probandi civitatibus G. 13. ad arma nati H. 4, 64. in arma trudi H. 5, 25. armis parum proficitur, si injuriæ sequantur A. 19. cuncta agere 13, 51. mulctati Ædui H. 1, 64. Viennenses H. 1, 66. armis laudare sententiam G. 11.
Armamenta navium H. 5, 23.
Armamentarium H. 1, 38. H. 1, 80.
Armare gladiatores 1, 22. lixas 2, 78. plebem H. 1, 40. H. 3, 79. servitia 14, 7. H. 2, 8. H. 3, 79. triremes 12, 56. armatus arte O. 5. O. 32. armati omnia agunt Germani G. 11. G. 13. G. 22. armatorum otiosæ manus facile lasciviunt G. 44.
Armatura levis 2, 8. 2, 16. 14, 34. præmissa 13, 41.
Armenia 1, 3. vacua 2, 3. 2, 43. adita Germanico 2, 56. obtenta à C. Cæsare 3, 48. cupita Artabano 6, 31. importuna 12, 12. obtinenda 13, 34. omissa 6, 36. petita Vologesi 15, 5. tuenda proprio Duci 15, 6. donum Pop. Rom. 12, 45. specie largitionis turbandis Barbarorum animis præbita 12, 48. à Parthis occupata 13, 6. tertius potentiæ gradus Arsacidis 15, 2.
Armenia minor 11, 9. Aristobulo mandata 13, 7. Armeniæ 12, 45.
Armenius H. 2, 32. Armenii inter Parthos & Romanos ambigui 2, 5. 13, 34. olim sub Ægyptiis 2, 60. bellum cum Hyberis gerunt 12, 44. aditi Corbuloni 15, 12. Reges accipiunt à Cæsaribus 2, 3. quos non defendunt 2, 4. Artaxiam à Germanico accipiunt 2, 64. petuntur Vononi 2, 68. socii Tiridatis 6, 44. subiguntur à Mithridate 11, 9. odiosi Pharasmani 13, 37. vastantur à Corbulone 14, 23. &c. H. 3, 24. Armenii *pro Armenia* 15, 12. H. 2, 81. Armeniorum cultus, instituta 2, 56. legati 13, 5. perfidia 12, 46.
Armenta Germanorum 4, 72. G. 5. G. 15. G. 21. militum 13, 55. Thracum juxta clausa 4, 49.
Armiger H. 3, 45.
Arminius 1, 55. vinctus à Segeste 1, 58. Chæruscos concitat 1, 60. pugnat cum Germanico 1, 63. cum Cæcina 1, 63. colloquitur cum fratre 2, 9. propter libertatis studium gratus popularibus 2, 44. pugnat cum Maroboduo 2, 46. Arminii consilium 1, 68. verba ad milites 1, 61. 2, 15. mors 2, 88. nepos ex fratre 11, 17. uxor 1, 55. 1, 57. cum filio captivi 2, 46. virtus 2, 17. encomium 2, 88.
Arnus 1, 79.
Arpus 2, 7.
Arrecta civitas 3, 11.
Arretinus Clemens H. 4, 68.
Arreptæ suspiciones 15, 54.
Arria Galla 15, 59.
Arria Thraseæ socrus 16, 34. uxor. *ibid.*
Arrius Varus 13, 9. Dux Flavianus H. 3, 6. Vitellianos invadit H. 3, 16. præfectus prætorio H. 4, 2. insignia prætoria accipit H. 4, 4. formidolosus Muciano H. 4, 39. H. 4, 68. annonæ præficitur

H. 4, 68. Arrii Vari potentia adventu Muciani fracta H. 4, 11. H. 4, 39.
Arrogans minoribus 11, 21. moderatio 1, 8. arrogantia Drusi 3, 59. militum H. 2. 74. Stoicorum 14, 57. tristis 13, 2. præcipuum validiorum vitium H. 1, 51. vocat offensas H. 4, 80. arrogare sibi nihil H. 1, 30. arroganter A. 16.
Ars tentat quæ natura denegavit 15, 42. artes civiles A. 39. Græcæ 15, 41. domi illustres 4, 6. liberales in Britannia A. 21. ludicræ 14, 16. O. 10. malæ gratiores 14, 57. militares 12, 12. Romanæ 6, 41. seniles 3, 8. theatrales 14, 21. artium corruptarum caussæ O. 28. artes experientia docuit H. 5, 6. exercitatio parat G. 24. artibus bonis indigent pax & quies H. 4, 1. artibus intellectis, pars obsequii in eo, ne deprehendantur H. 4, 86.
Arsaces Rex Armeniæ 6, 31. interficitur 6, 33.
Arsaces Parthus H. 5, 8. Arsacis gens 12, 14. regnum G. 37.
Arsacides 15, 29. Arsacidæ 6, 34. 11, 10. Arsacidarum familia 12, 10. 13, 9. fastigium 15, 1. favor 14, 26. gens 2, 1. 6, 31. sanguis 2, 3. solium 2, 2. H. 1, 40.
Arsamates 15, 15.
Arsamosata 15, 10.
Arsania 15, 15.
Artabanus 2, 3. legatos ad Germanicum mittit 2, 58. insolescit 6, 31. Abdum veneno interficit 6, 32. vincitur ab Hiberis 6, 36. fugit ex regno 6, 36. insidiis fratris occumbit 11, 8. Seleuciam subjugat 6, 42.
Artauasdes 2, 3. *alius* 2, 3.
Artaxata 2, 56. caput Armeniæ 13, 39. capiuntur ab Hiberis 6, 33. à Parthis 12, 50. delentur à Corbulone 13, 41. 14, 23.
Artaxias 2, 3. *alius* 2, 56. 2, 64. moritur 6, 31.
Artemita G. 41.
Artifex ferendæ insidiæ H. 2, 86. artificia sordidissima O. 32.
Artus comitatus 4, 58. humerus 13, 38. arta amicitia 2, 66. 4, 68. custodia H. 1, 88. planicies 2, 19. in arto labor 4, 32. arti commeatus H. 4, 26. loci 2, 21. ordines H. 2, 24. artæ fauces 14, 34. res H. 3, 69. H. 4, 50. arta cuncta 3, 74. itinera 15, 38. latera navium H. 3, 47. artissimum divortium 11, 63.
Artus validissimi non abrumpendi corpori H. 2, 28. in pravum elapsi H. 4, 81.
Arva in domo Neronis 15, 42.
Arverni H. 4, 17.
Arulenus Rusticus 16, 26. Prætor H. 3, 80. damnatus ob laudatum Thraseam A. 2.
L. Aruntius 1, 8. Tiberium offendit 1, 13. Tiberi coërcendo deligitur 1, 76. 1, 79. L. Sullam defendit 3, 21. potens 6, 5. detentus ne in provinciam iret 6, 27. eam absens regit H. 2, 65. accusatur 6, 47. mortem sumit 6, 48. incorrupta vita & facundia ad summa provectus 11, 6. L. Aruntii accusatores puniti 6, 7. artes sanctissimæ. *ibid.*
T. Aruntius 3, 11.
Aruntius Stella 13, 22.
Aruntii 11, 7.
Arusejus 6, 7.
L. Arusejus 6, 40.
Arx æternæ dominationis 14, 31. commeatuum H. 3, 13. Capitolii H. 3, 69. H. 3, 71. H. 3, 78. eloquentiæ O. 10. imperii H. 3, 70. velut arx, *pro domo foro imminenti* 15, 69.
Asciburgium H. 4, 33. in ripa Rheni situm G. 3.
Ascire 14, 40. in conscientiam facinoris H. 1, 25. societatem H. 4, 24. commilitium H. 3, 5. imperium H. 1, 22. numerum patriciorum 11, 25.
Asciscere generum H. 1, 59. inter patricios A. 9.
Asclepiodatus Cassius 16, 33.
Asconius Labeo 13, 10.
Asia 3, 32. 14, 21. H. 2, 81. Tiberio templum statuit 4, 55. exterretur rumore pseudo Drusi 5, 10. sueta Regibus H. 4, 17. amœna & fœcunda G. 2. Asia & Achaia 4. 13. 5, 10. 14, 21. H. 2, 81. O. 30. Asiæ amœna 3, 7. & Europæ divortium 12, 63. facundissimi 3, 67. insulæ & urbes 4, 14. Proconsul M. Lepidus 3, 32. Suillius 13, 43. Fontejus Agrippa H. 3, 46. Salvius Titianus A. 6. urbes duodecim terræ motu collapsæ 2, 47.
Asiaticus Galliarum Dux H. 2, 94.
Asiaticus Vitellii libertus ditissimus H. 2, 95. servili supplicio afficitur H. 4, 11.
Asiaticus Julius O. 14.
Asiaticus Valerius. *vid.* Valerius.
C. Asinius 4, 1. facundia provectus. *vid.* Asinius Pollio.
L. Asinius 2, 32. *alius* 14, 48.
M. Asinius 12, 64.
P. Asinius 12, 32.
Asinius Agrippa 4. 34. moritur 4, 61.
Asinius Gallus 1, 8. Tiberium offendit 1, 12. Agrippæ gener 1, 12. avidus imperii 1, 13. Tiberii dolo circumventus 1, 13. libros Sibyllinos adeundos censet 1, 76. Tribunum plebis increpat 1, 77. adulatur Imperatori 2, 33. luxum defendit 2, 33. contra Gn. Pisonem censet 2, 35. à Pisone patronus petitur 3, 11. Sosiam in exilium pelli censet 4, 20. Serenum Gyaro claudendum 4, 30. Tiberium metus suos fateri debere 4, 71. egestate cibi peremptus 6, 23. adulterii cum Agrippina incusatur 6, 25.
Asinius Marcellus 14, 40.
C. Asinius Pollio 1, 12. 3, 75. incorrupta vita ac facundia ad summa provectus 11, 6. Pompejanos laudat 4, 34. vigesimo secundo ætatis anno C. Catonem accusat O. 34. Orator O. 12. optimus O. 15. O. 17. durus & siccus O. 21. prioribus & sequentibus Oratoribus anteponitur O. 25. ejus orationes O. 38.
Asinius Pollio præfectus alæ H. 2, 59.
Asinius Saloninus 3, 75.
Asini effigies Judæis coli credita H. 5, 4. asini agrestes H. 5, 3.

Asitius O. 21.
Aspectare jussa Principis 1, 4.
Aspectus Capitolii H. 1, 40. aspectu arcere homines venerationis caussa H. 4, 65. silentium facere H. 3, 20. *adde* Adspect.
Asper Sulpicius 15, 29. ejus constantia 15, 68.
Aspera maris 4, 6. asperrimo hyemis 3, 5. asperare sagittas ossibus G. 46. saxo pugionem 15, 54. asperatus prœlio miles H. 3, 83.
Aspernari disciplinam H. 1, 5. aspernandus 14, 58.
Asportare 16, 11.
L. Asprenas 1, 53. 3, 18.
Asprenas Calpurnius H. 2, 9.
Affectari H. 2, 93. O. 2.
Assentandi libido veritati inimica H. 1, 1. assentatio erga Principem sine affectu peragitur H. 1, 15.
Asseres validi H. 4, 30.
Assertor H. 2, 61.
Asses deni 1, 17.
Asseverare gravitatem 13, 18.
Assiduitas O. 5.
Assignare controversias robustioribus O. 35. culpam H. 3, 78. dignationem filiis ob merita patrum G. 13. fortia facta gloriæ Principis G. 14. fortuita fraudi suæ H. 2, 60. imperium H. 1, 30. inimicitias domibus O. 36. partes O. 28.
Assimulare Deos in speciem oris humani G. 9. litteras 16, 17. præsentia vetustis 15, 39.
Assistere deprecatorem caussæ H. 3, 31. astitit 14, 34. H. 3, 82.
Assolet 61, 2. 13, 44. H. 2, 6.
Assuetudo H. 2, 62.
Assultare 13, 40. pilo aut lanceis H. 1, 79. telis 12, 35. tergis pugnantium A. 26. assultante equite per campos H. 4, 22.
Assumere inter duces H. 3, 59.
Assurgens in collem pars castrorum H. 4, 23.
Astrepere 11, 17.
Astruere decus, nobilitatem H. 1, 78.
Asyli jus 4, 14. lucus H. 3, 71. asyla Græciæ 3, 60. *&c.*
Assyria 12, 13. Assyrii H. 5, 2. Orientis domini H. 5, 8.
Atejus Capito 1, 67. 1, 79. adulator 3, 70. moritur 3, 75.
P. Atellius Hister 12, 29.
Ateste H. 3, 6.
Athenæ 2, 53. Athenienses Philippum metuunt 2, 63. legibus celebres 3, 26. victos pro alienigenis arcent 11, 24. damnatos veneno perimunt 15, 64. plurimos Oratores habent O. 40. multis cladibus extincti 2, 55.
Attidius Geminus 4, 43.
Attilius 2, 49.
Attilius libertinus 4, 62. in exilium agitur 4, 33.
Atilius Rufus A. 40.
Atilius Vergilio H. 1, 41.
Atilius Verus H. 3, 22.
Atilius 15, 56. 15, 71.
Atimetus 13, 19. Domitiæ concubinus 13, 21. supplicio afficitur 13, 22.
Atra nubibus nox H. 5, 22.
Atrata plebes 3, 2.
Atrium libertatis H. 1, 31.
Atrocitas novo regno noxia 11, 9. morum 4, 13. H. 4, 45. atrociter deferre crimen 13, 19. loqui H. 3. 1. atrocius accipere H. 1, 23. atrox odii 12, 22. reipub. H. 2, 1. longo dolore 16, 10. metu, odio 14, 61. rumor H. 1, 54. clades 15, 38. valetudo 3, 64. consilium H. 3, 41. ingenium 2, 64. 4, 60. mendacium H. 2, 54. nihil 14, 59. H. 3, 59. senatusconsultum 12, 52. atroces notæ 2, 30. nuncii H. 1, 51. H. 2, 99. atrocia 6, 38. 15, 55. edicta H. 1, 53. mandata H. 2, 40. atrocior rabies H. 5, 25. atrocius nihil eventurum H. 3, 66. atrocissimus H. 2, 32.
Attentare locos O. 22.
Atterere plebem H. 1, 89. attrita bello regio H. 3, 50. attritum pabulum 15, 16. attritæ opes H. 1, 10.
Attia O. 28.
A. Atticus A. 37.
Atticus Curtius 4, 58. oppressus à Sejano 6, 10.
Atticus Julius H. 1, 35.
Atticus Pomponius 2, 43.
Atticus Quintius H. 3, 73. captus à Vitellianis H. 3, 74. Capitolium incendisse fatetur H. 3, 75.
Atticus Vestinus 15, 48, acer ingenio 15, 52. interficitur 15, 68. *&c.*
parum Atticus Cicero O. 18. Attici Oratores O. 25. Attica ora 5, 10. religio 15, 23.
nihil Attinet 12, 60.
Attius O. 2. durus & siccus O. 21.
Attollere rempub. bello & armis H. 4, 52. sedes suas H. 4, 53. laudibus H. 2, 90. H. 3, 9. præmiis H. 4, 59. attolli flumine H. 5, 6. H. 5, 14.
Attoniti vultus H. 1, 40.
Attrectare quod non obtinetur, indecorum 3, 52.
Attus Clausus 4, 9. Claudiorum auctor 12, 25.
Atys 4, 55.
Avaritia procuratorum provinciis rebellandi caussa 14, 32. præcipuum validiorum vitium H. 1, 51. contemptos invisosque facit H. 1, 60. nuspiam nobis deest A. 12. magistratuum 1, 2. coërcitia Tiberio 4, 6. Calpurnia scita peperit 15, 20. Romanorum 4, 72. A. 30. Vespasiani H. 2, 5.
Auctiones H. 1, 20.
Auctitare pecunias fœnore 6, 16.
Auctor fuit 3, 19. consilii H. 3, 2. tumultus 4, 27. vulgati prodigii H. 1, 86. sibi quisque nullo duce H. 3, 71. auctorem esse 13, 20. existere 16, 14. fieri 13, 26. auctore Deo H. 4, 81. Principe 15, 22. auctorum antiquorum eloquentia ac libertas H. 1, 1.
Auctoritas Senatus crebris contradictionibus destruitur 14, 43. militari viro pro facundia 15, 26. Principis majoribus remediis integra servanda H. 1, 29. auctoritatis plus inest Duci velle, quod fit simulanti

mulanti quam manifeste coacto H. 2, 18. auctoritate magis suadendi quam jubendi potestate Reges Germ. audiuntur G. 11.
Audacia subsidium manifestis flagitiis 11, 26. præcipua ex inopia 14, 57. ex desperatione H. 3, 66. pro latebra H. 3, 73. extemporalis O. 6. in audacia spes salutis H. 4, 49. ab audacia præsidium mutuari 1, 38. audaciæ 1, 74.
Audentia 15, 53. G. 34.
Audere aciem 12, 28. 12, 32. aliquid H. 2, 69. codicillos 3, 67. facinus H. 1, 28. H. 2, 85. H. 3, 23. H. 4, 34. A. 28. flagitium 1, 69. fugas civium H. 5, 8. machinas H. 4, 23. nihil hostile H. 4, 20. nihil ultra minas H. 1, 55. oppugnationem 2, 12. 2, 45. periculum 3, 76. pœnam 2, 40. prœlium 4, 49. 11, 9. 14, 25. 14, 35. pugnam 13, 36. H. 3, 73. stuprum H. 1, 48. vim *alicui & in aliquem* 12, 55. ultionem 2, 62. in periculo H. 1, 35. longius H. 5, 11. audenti quam ignavo nihil gravius patiendum 14, 58. parata quæ non in unum aliquem prono favore H. 1, 6. audentes potentiores H. 1, 60. audentior oratio O. 14. audentiora spatia H. 2, 3. audentissimus A. 33.
Audire aliquem 4, 15. male H. 1, 10. male ab aliquo O. 18. perite 14, 20. audiri H. 1, 86. auditiones 4, 11. auditorium O. 9. O. 10. & 11. O. 29. O. 34. vires orationi detrahit O. 39. auditus brevis H. 2, 59. auditu fas O. 26. audito 2, 7. 14, 7. audita sunt Corbuloni 15, 3.
Aventicum H. 1, 68.
Aventinus 6, 4. H. 3, 70. H. 3, 85.
Avet animus 4, 71. avebant visere 12, 36.
Avernus 15, 42.
Aversari aspectum 14, 51.
Avertere auxilia hostium H. 4, 13. aversus à consiliis belli H. 2, 47. aversus animi 14, 26. aversa pars H. 3, 85. porta 1, 66. H. 2, 51.
Auferre obsequia H. 1, 80. se & conjugem 12, 51. auferri ex oculis H. 2, 50.
Aufidienus Rufus 1, 20.
Aufidius Bassus O. 23.
Augere vera potentia 4, 41. pecunia 11, 16. largitione 13, 18. cognomento 12, 26. honoribus 6, 8. filia A. 6. virtutem 11, 19. in deterius 2, 82. augendæ dominationi 2, 46. infamiæ 15, 16. augendo ærario 3, 25. augendis præsentibus bonis 16, 1. auctus præmiis 1, 42. omine 2, 14. auctus *pro incrementis* 1, 56. 2, 33. H. 1, 86. H. 4, 63. H. 4, 28.
Augescere A. 3. augescit flumen H. 2, 34. augescens licentia H. 4, 1.
Augur 2, 83. 3, 59. augures 3, 64.
Augurale 2, 13. 15, 30.
Augurari fortunam prœlii cantu G. 3. auguratu præditus 1, 62. auguratus H. 1, 77.
Augurium salutis 12, 23. lætum H. 1, 62. pulcherrimum 2, 17. augurio votisque ominari A. 43. auguria patrum G. 39.
Augusta Julia, & Aug. Livia. *vid.* Livia. Augustæ nomen 1, 8. cognomentum Agrippinæ datum 12, 26. filiæ & uxori Neronis 15, 23. Vitellii matri H. 2, 89. Augustæ amicitia supra leges esset 2, 34. sedes inter Vestales 4, 16.
Augusta Taurinorum H. 2, 66.
Augustales ludi 1, 15. turbati 1, 54. Augustales sacerdotes 2, 83. H. 2. 95. sodales 1, 54. 3, 64.
Augustani equites 14, 15.
Augustodunum 3, 43. 3, 45. 3, 46.
Augustus 1, 1. nomine Principis imperium constituit 1, 9. imperium invadit 1. *per tot.* Agrippam posthumum visit 1, 5. moritur 1, 5. Neroni uxorem abducit 1, 10. rationarium imperii perscribit 1, 11. vultu ac adspectu Actiacas legiones exterret 1, 42. senex crebro in Germanias commeat 1, 46. filiam relegat 1, 53. histrionibus indulget 1, 54. inritus ex Germania discedit 1, 59. Legem majestatis extendit 1, 72. inter Jovem & Martem memoratus 2, 22. Drusi corpori obviam progreditur 3, 5. nepotum excessum fortiter tulit 3, 6. rempub. legibus constituit 3, 28. sæpius in Orientem & Occidentem meavit, comite Livia 3, 34. reperit vocabulum summi fastigii, potestatem tribuniciam 3, 56. quædam ex antiquitate flexit ad præsentem usum 4, 16. divinos honores sperat 4, 38. in collocanda filia de equitibus Roman. consultat 4, 39. patricios creat 11, 25. pomerium urbis auget 12, 23. prœlium navale edit 12, 56. Ægypti præfectis plenam potestatem tradit 12, 60. decimo nono ætatis anno civilia bella sustinuit 13, 6. Ægypto, loco Regum, equites Rom. imposuit H. 1, 11. consulem se in locum Hirtii sufficit O. 17. quinquaginta sex annis imperat O. 17. Augusti testamentum 1, 8. mores & gesta examinata 1, 9. & 10. *per tot.* judicium de Asinio Gallo, Luc. Aruntio. Man. Lepido 1, 13. cultores per omnes domos 1, 73. asylum 3, 63. bellum cum Antonio 11, 7. H. 3, 66. cerimoniæ non observatæ Cyzici 4, 36. templum Pergami 4, 37. 4, 55. apud Nolam 4, 57. à Tiberio structum 6, 45. Augusti effigies inter numina dicata 1, 11. 2, 41. Augusti effigiem amplecti 4, 67. eloquentia 13, 3. epistolæ O. 13. forum 4, 25. imago 2, 37. statua 1, 73. acerrima mens H. 2, 76. consilium coërcendi intra terminos imperii 1, 11. A. 1, 3. educatio O. 28. fortuna in remp. valida, domi improspera 3, 24.
Augustus principatus vocabulum H. 2, 80. decernitur Othoni H. 1, 47. defertur Vitellio H. 2, 62. mox assumitur H. 2, 90.
Augustus appellatus mons Cælius 4, 64.
Augustior eloquentia poësis O. 4. honor O. 12.
Aviditas hostium juvat victos 1, 65. aviditate imperandi vitia pro virtutibus interpretari H. 1, 52. avidus offensionum 3, 54. apud avidos periculorum pudor & reverentia Ducis haud diuturna vincula H. 3. 41. avidius quam cautius H. 4, 65. quam consultius H. 2, 24.
Aviola Acilius 3, 41.
Aviones G. 40.

Avis inusitata specie H. 2, 50. aves diræ 12, 43. Romanæ 2, 17. avium voces, volatus G. 10.
Avitus. *vid.* Dub. Avitus.
Avia saltuum 2, 68.
Aula H. 1, 13.
Aurariæ 6, 19.
Aurelia O. 28.
M. Aurelius 3, 2.
Aurelius *Cotta* 3, 17. *alius* 13, 34.
Aurelius Fulvius H. 1, 79.
Aurelius Pius 1, 75.
Aurelius Scaurus G. 37.
Auriana ala H. 3, 5.
Auriga 15, 44. 15, 67. amicitiarum dehonestamentum H. 2, 87. aurigæ Britanni A. 12.
Aurinia G. 8.
Aures Principum ita formatæ, ut aspera quæ utilia, nec quidquam nisi jocundum ac læsurum accipiant H. 3, 56. metuentium ad omnia conversæ H. 1, 40. sermonibus honestis imbuendæ H. 4, 7. decisæ 12, 14. populi diversissimæ O. 34. respuunt *verba* O. 9. surdæ ad fortia consilia H. 3, 67. verberatæ sermonibus A. 41. aures populi implere H. 1, 90. perstringere O. 27. auribus pronis accipiuntur obtrectatio & livor H. 1, 1. auribus uti O. 40.
Aurum nullum Germanis G. 5. bellorum caussa præcipua 16, 1. H. 4, 74. neque tegit neque vulnerat A. 32. auro solidæ statuæ 13, 10. vasa 2, 33.
Auspex Julius H. 4, 69.
Auspices nuptiis adhibiti 11, 27. 15, 37. auspicari O. 11. regnum 15, 24. auspicandi gratia tribunal ingredi 4, 36. auspicato H. 3, 72. institutus Senatus H. 1, 84. auspicium 6, 37. H. 1, 37. ex equis G. 10. ex eventu duelli G. 10. auspiciis dediti Germani G. 10. auspicia incipere 3, 59. repetere 3, 19.
Auster 6, 33. vicino Septentrione horridior 2, 23.
Autumnus G. 26.
Avunculus *pro avunculo magno* 2, 43. 2, 53. 4, 3. 4, 75. 12, 64.
Avus *pro atavo* 14, 55.
Auxilio acciti sociis pariter atque hostibus servitutem imponunt H. 4, 73. aux. vocare 4, 67. auxilium ferre 3, 41. auxilia 2, 65. H. 2, 69. H. 1, 67. H. 3, 22. legionum H. 1, 59. H. 4, 62. auxilia reparare 3, 73.
Auzea 4, 25.

B.

Bacchæ 11, 31.
Bacchanalia H. 2, 68.
Bactrianus 2, 60. Bactriani campi 11, 8.
Baduhenna 4, 73.
Bæbius. *vid.* Bebius.
Bætica H. 1, 53. civitates Maurorum dono accipit H. 1, 78.
Baiæ 11, 1. 15, 52. Baiarum piscinæ 13, 21. Baianus lacus 14, 4.
C. Balbillus 13, 22.
Balbus *Cornelius* 3, 72. origine Hispanus 11, 24. Cæsaris opibus potens 12, 60.
Balbus Domitius 14, 40.
Balbus Lælius 6, 47. truci eloquentia 6, 48.
Baleares 13, 43.
Balineæ H. 2, 16. H. 3, 32. H. 3, 83.
Balista H. 3, 29. legionis quintæ decimæ H. 3, 23. balistarum vis 15, 9. H. 4, 23.
Balnei vapore extinguitur Octavia 14, 64. Seneca 15, 64. Vestinus 15, 69. L. Vetus, cum socru & filia 16, 11. balnea delinimenta vitiorum A. 21. balnearum vacantium fornacibus abditus Saturninus H. 3, 11.
Balsamum H. 5, 6. balsama G. 45.
Baltei militares H. 1, 57. abscissi H. 2, 88.
Barba submissa Cattis G. 31.
Barbari malunt Roma petere Reges quam habere 12, 14. Barbarorum soli prope Germani singulis uxoribus contenti G. 18. Barbaris ignara machinamenta & actus oppugnationum 12, 45. fluxa fides H. 3, 48. ingenia parum solertia H. 4, 13.
Barbius Proculus H. 1, 25.
Bardanes 11, 8. interficitur 11, 10.
Barditus G. 3.
Barea Soranus 12, 53. laudatur 16, 21. accusatur 16, 23. circumventus à P. Celere H. 4, 10.
Bargiora H. 5, 12.
Barium 16, 9.
Basilica Pauli 3, 72. basilicæ 16, 72. H. 1, 40.
Basilides H. 2, 78. *alius* H. 4, 82.
Bassus Annius H. 3, 50.
Bassus Cesellius 16, 1. 16, 3.
Bassus Lucilius. *vid.* Lucilius.
Bassus Salejus. *vid.* Salejus.
Bastarnæ 2, 65. Germanis similes G. 46.
Batavi nandi periti 2, 8. H. 2, 17. Gallis antiquitus infesti H. 4, 73. H. 2, 22. ferox gens H. 1, 59. gladiatores Othonis fundunt H. 2, 43. exigua Galliarum portio H. 4, 32. præcipui virtute inter Rheni accolas G. 29. tributorum expertes H. 4, 12. H. 4, 17. H. 5, 25. G. 29. Batavorum cohortes superbe agunt H. 2, 27. quartadecimanis discordes H. 1, 59. H. 1, 64. H. 2, 66. ad Civilem pergunt H. 4, 19. contra Britannos pugnant A. 36. cum gloria H. 4, 12. Batavorum descriptio H. 4, 12. insula 2, 6. H. 4, 18. vastatur à Ceriale H. 5, 23. Batavorum oppidum H. 5, 19.
Batavodurum H. 5, 20.
Bathyllus 1, 54.
Baulli 14, 4.
Beati quondam Duces Romani 11, 20. beatissimus eventus O. 9. beatissimum seculum A. 3. A. 44.
Bebius Massa H. 4, 50. reus A. 45.
Bedriacensis acies H. 2, 66. pugna H. 2, 39. & 50. H. 2, 52. H. 2, 86. H. 3, 31. via H. 3, 27. Bedriacenses campi H. 2, 70.

Bedria-

Bedriacum H. 3, 15. vicus duabus Rom. cladibus notus H. 2, 23. ibi castra habet Otho 2, 39. H. 2, 44. H. 2, 49. copias cæteraque usui Antonius H. 3, 20.
Belgæ 3, 40. robur Gallorum H. 4, 76. Romanorum amici 1, 43. inter auxilia Verginii H. 4, 17. Belgarum civitates 1, 34. H. 4, 37.
Belgica 13, 53. Belgicæ legatus Val. Asiaticus H. 1, 59. procurator Pomp. Propinquus H. 1, 12. interficitur H. 1, 58.
Bellator equus G. 14.
Belligerare 4, 46. 2, 5, 3, 74.
Bellum Germanicum inter initia Vespasiani H. 4, 12. Perusinum 5, 1. Sabinum H. 3, 72. sociale 6, 12. anceps inhonestæ paci præferendum 15, 25. pace suspecta tutius H. 4, 49. etiam ab ignavis sumitur, strenuissimi cujusque periculo geritur H. 4, 69. quod Romanæ manus excepere, pro confecto H. 4, 71. concidit H. 2, 57. magis desiit, quam pax cœpit H. 4, 1. flagrat H. 4, 12. concurrit H. 4, 22. gentes ac Reges aperit G. 1. belli avidi proximam quamque culpam, antequam pœniteat, ultum eunt H. 1, 67. pleraque mala majoribus cladibus oblitterantur H. 2, 66. genus totum *h. e. summa* H. 2, 31. commercia 14, 33. H. 3, 81. fortuita H. 4, 23. impetus stat H. 4, 67. mala H. 2, 86. reliqua H. 4, 2. subita H. 5, 13. A. 37. bellum ducere, trahere. *vid.* Duc. & Trah. bellum alicui facere 3, 18. spargere A. 38. suscipere 2, 78. urgere H. 3, 56. ad bellum facilior consensus inter malos, quam in pace ad concordiam H. 1, 54. aliter proficiscendum quam ad pugnam H. 2, 40. de bello tantum inter convivia loqui H. 3, 76. bella multa impetu valida, per tædia & moras evanuere H. 2, 32. fama profligantur G. 13. bellorum egregii fines, quoties ignoscendo transfiguntur 12, 19. caussæ præcipuæ aurum & opes H. 4, 74. caussæ exscindendæ A. 19. belli & prœlii differentia 2, 88. 12, 39.
Belus H. 5, 7.
Beneficii memoria flecti H. 4, 63. beneficio vicem exsolvere minus proclive quam injuriæ H. 4, 3. beneficia eousque læta sunt, dum videntur exsolvi posse 4, 18. quos non mutant, metu coërcendi 13, 26. memorando exprobrantur 13, 21.
Beneventum 15, 34.
Benignitas animi A. 32.
Benignum Ovidius H. 2, 43.
Berenice H. 1, 83. in Vespasiani partibus H. 2, 81.
Berytus H. 2, 81.
L. Bestia O. 39.
Betuus Chilo H. 1, 37.
Bethasii H. 4, 56. funduntur à Civile H. 4, 66.
Bibaculus 4, 34.
Bibliothecæ O. 21. antiquorum & Muciani O. 37.
C. Bibulus 3, 52.
Bicipites partus 15, 47.
Bigati G. 5.
Binium H. 4, 70.
Binoctium 3, 71.
Bithynia 1, 74. Bithyniæ proconsul C. Petronius 16, 18. Bithynum mare 2, 60. Bithyni Cadium Rufum accusant 12, 22. & Tarquitium Priscum 14, 46.
Bitumen H. 5, 6.
Blæsus. *vid.* Jun. Blæsus, & Petius Blæsus.
Blandimentum sublevat metum 14, 4. blandimenta muliebria H. 1, 74. vitæ 15, 64. H. 2, 53. blanditur fortuna H. 2, 12. blandiente inertia H. 5, 4. blandientia vitia A. 16. blanditiæ pessimum veri affectus venenum H. 1, 15. verniles H. 2, 59. blanditiis fallacibus velatur odium 14, 56.
Blandus Rubellius. *vid.* Rubel.
Blitius Catullinus 15, 71.
Boarium forum 12, 24.
Bocchoris H. 5, 3.
Bodotria A. 25.
Bojemum G. 28.
Boji H. 2, 61. pelluntur à Marcomannis G. 42. Bojorum sedes G. 28.
Bojocalus 13, 55. 13, 56.
Bolanus Vettius. *vid.* Vett.
Boletorum cibo venenum infusum 12, 67.
Bonna H. 4, 19. hiberna primæ legionis H. 4, 20. H. 4, 25. H. 4, 62. H. 4, 70. H. 4, 77. H. 5, 22.
Bononia H. 2, 53. Bononiæ amphitheatrum H. 2, 67. spectaculum gladiatorum H. 2, 71. Bononiensis colonia 12, 58.
Bonus militia 1, 3. bonus & magnus vir differunt A. 44. boni ad prœlium campi 2, 14. bonum publicum privato usui postponitur 6, 16. cui bono est O. 9. boni etiam metus sequuntur 16, 26. Imperatores voto expetendi, qualescunque tolerandi H. 4, 8. mores plus valent quam leges G. 19. inter bonos mores Oratorum gloria minor O. 41. boni *pro non seditiosis* 1, 49. milites H. 2, 94. bonorum mœror præcipuum pessimorum incitamentum H. 1, 38. bonos & modestos anteeunt pravi & callidi H. 1, 87. bonæ artes 6, 46. 16, 32. bonis artibus grati in vulgus 1, 28. bona malaque non sua natura sed vocibus seditiosorum æstimantur H. 4, 73. non sunt, quæ vulgus putat 6, 22. summo loco natorum ad Remp. pertinent 4, 8. vera in virtutibus A. 44. sola quæ honesta H. 4, 5. bona damnatorum publicari solita 3, 23. 6, 29. 12, 22. 14, 48. liberis relicta 13, 42.
Bos locutus H. 1, 86. Ægyptiis colitur H. 5, 4.
Bosporanus 12, 15. Bosporanum bellum 12, 63. Bosporani 12, 16. Bosporus 12, 15.
Boudicea 14, 31. ejus concio 14, 35. interitus 14, 37.
Bovillæ 2, 41. apud Bovillas ludicrum Circense 15, 23. Vitelliani in deditionem accepti H. 4, 2. H. 4, 46.
Brachæ H. 2, 20.
Brevis assensus 14, 12. auditus H. 2, 59.
Brevibus momentis summa verti possunt 5, 4. brevia 1, 70. 6, 33. brevius valere 6, 35. brevitas

Imperatoria H. 1, 18.
Brigantes 12, 32. deficiunt à Carthismandua H. 3, 45. domantur à Ceriale A. 17. coloniam Romanorum exurunt A. 31.
Briganticus. *vid.* Jul. Briganticus.
Brinno H. 4, 15.
Britannia Oceano divisa H. 1, 9. Vitellio accedit H. 1, 60. metallifera A. 12. Hiberniæ vicina A. 24. insularum maxima A. 10. perdomita & statim amissa H. 1, 2. Britanniæ res turbidæ 12, 31. 12, 36. defectio 14, 30. status militante Agricola A. 5. proconsul Aul. Plautius A. 14. Ostorius Scapula. *ibid.* Didius Gallus A. 14. Veranius A. 14. Suetonius Paulinus A. 14. Petronius Turpilianus A. 16. Trebellius Maximus. *ibid.* Vectius Bolanus A. 8. A. 16. Petilius Cerialis A. 8. A. 17. Julius Frontinus A. 17. Agricola A. 9. A. 18. Britanniæ situs, populi A. 10. &c. Britannus senex O. 17. Britannus *pro Britannis* 14, 32. Britanni validissimæ gentes A. 12. homines immolant 14, 30. Romanos cædunt 14, 29. 14, 32. in auxiliis Romanorum H. 1, 70. sexum in imperiis non discernunt 14, 35. A. 16. vincuntur ab Agricola A. 37. à Suetonio 14, 37. Britannorum ingenia A. 21. Britannis solitum ductu fœminarum bellare 14, 35. Britannica lingua G. 45.
Britannicus 11, 4. Claudio genitus 11, 11. & Messallina 11, 26. 11, 32. 12, 2. timetur inimicis matris 12, 9. 12, 65. Neronem, *Domitium* salutat, *non fratrem* 12, 41. adultus 13, 14. 13, 15. venenum bibit 13, 16. Britannici educator 11, 1. favor crimini datur 13, 10.
Brixellum H. 2, 32. H. 2, 39. H. 2, 51.
Brixiana porta H. 3, 27.
Bructera natio H, 4, 61. Bructeri 1, 51. Germani 1, 60. vincuntur à Luc. Stertinio 1, 60. Ansibarios deserunt 13, 56. Civilis socii H. 4, 21. H. 4, 77. Rhenum transnatant H. 5, 18. excisi G. 33.
Brundisium 2, 30. 3, 1. 3, 7. H. 2, 83. apud Brund. femina belli servilis 4, 27. Brundisinum fœdus 1, 10.
Brutidius Niger 3, 66.
L. Brutus libertatis auctor 1, 1. legem curiatam repetit 11, 22. patricios minorum gentium instituit 11, 25.
M. Brutus *Cæsaris interfector* 1, 2. laudatur Cremutio Cordo 4, 34. Livio 4, 34. orator O. 17. O. 38. prioribus & sequentibus oratoribus anteponitur O. 25. ut gravior O. 25. ociosus atque disjunctus O. 18. non malignus nec invidus O. 25. Bruti conciones in Augustum 4, 34. constantia H. 4, 8. epistolæ O. 18. effigies non antelata in funere sororis 3, 76. de Bruti scriptis judicium O. 21. Brutus liber Ciceronis O. 30.
Buccina 15, 30.
Burdo Julius H. 1, 58.
Burii G. 43.
Burrhus Afranius præfectus prætorio 12, 42. Neronem ad excubias palatii comitatur 12, 69. rector Imperatoriæ juventæ 13, 2. multarum rerum experientia cognitus 13, 6. trunca manu 13, 14. præfectura fere demotus 13, 20. accusatur 13, 23. à Nerone in consilium occidendæ matris accitus 14, 17. Neronis mores mœrens laudat 14, 15. vita concedit 14, 51.
Byzantium 2, 54. Byzantii situs 12, 63. ad Byzantium classem habet Mucianus H. 2, 83. H. 3, 47. Byzantii Romanorum fœderati 12, 62.

C.

Cadere *sc. caussa* H. 4, 6. crimine repetundarum H. 1, 77. conjurationis 6, 14. frustra H. 2, 11. in irritum 15, 39. 15, 51. H. 3, 53. oblectationi, telis G. 33. prospere 2, 46. huc cecidisse gloriam H. 3, 13. ut casura res est 6, 8. H. 3, 77.
Cadicia 15, 71.
Cadius Rufus 12, 22. senatui restituitur H. 1, 77.
Cadmus 11, 14.
Cadra 6, 41.
Cæcilianus senator 6, 7.
Cæcilianus Domitius 16, 34.
Cæcilianus Magius 3, 37.
Cæcilius Cornutus 4, 28.
Cæcilius Metellus G. 37.
Cæcilius Simplex H. 2, 60. consul H. 3, 68.
A. Cæcina Severus 1, 31. Marsos cædit 1, 56. cum Arminio pugnat 1, 64. &c. periclitatur 1, 65. fugientes retinet 1, 66. Germanos cædit 1, 68. *per tot.* triumphalia accipit 1, 72. fabricandæ classi præponitur 2, 6. aram Ultioni statuendam censet ob vindictam Germanici 3, 18. suadet ne magistratum uxor in provinciam comitetur 3, 33.
Cæcina Alienus Helvetios cædit H. 1, 68. Placentiam oppugnat H. 2, 20. mox omittit H. 2, 22. vincitur à suis militibus H. 3, 14. Vitellium prodit H. 2, 100. liberatur H. 3, 31. ad Vespasianum dimittitur H. 3, 31. Cæcinæ ornatus H. 2, 20.
P. Cæcina Largus 11, 33. 11, 34.
Cæcina Licinius H. 2, 53.
Cæcina Tuscus 13, 20. accusatus ob convivium H. 3, 38.
Cæcus pavor H. 1, 82. cæco reluxit dies H. 4, 81. cæcorum terræ 12, 63. cæca adulationibus mens A. 43.
Cædere victimas 2, 75.
Cælestis eloquentiæ vis O. 8. ignis 12, 64. ira 1, 30. H. 4, 54. religio 5, 2. sanguis 4, 52. vox 16, 22. cælestes honores 12, 69. minæ H. 1, 18. cælestia H. 5, 5. cælestium cursus H. 5, 4. magnitudo G. 9. periti 4, 58.
Cælis Vibenna 4, 65.
C. Cælius 2, 41.
Cælius Orator O. 17. prioribus & sequentibus anteponitur O. 25. amarior O. 25. de Cælio judicium O. 21.
Cælius Cursor 3, 37.
Cælius Pollio 12, 45.

Cælius Roſcius H. 1, 60.
Cælius Sabinus H. 1, 77.
Cælius mons. *vid.* Mons.
Cælum Auguſto decretum 1, 73. diis datum 13, 55. vacuum 15, 40. cælum ac ſpacium A. 10. cæli poſitio corporibus habitum dat A. 11. cælum obteſtari 1, 21. ad cælum ac deos verti 3, 4. cælum circumſpectare A. 32. ſuſcipere G. 10. in cælum laudibus ferre O. 19. cælo recepta mens 1, 43. cælo terraque prodigia H. 1, 3. cælum. *h. e. aër*, clarum 1, 28. fœdum A. 12. Germaniæ 1, 56. H. 2, 26. G. 29. cælum & ſolum H. 5, 7. A. 24. homines animant G. 29. cæli duritia 13, 35. gravitas 2, 58. humor A. 12. ingenium H. 1, 51. intemperies 16, 13. H. 2, 94. mollities 12, 66. temperies 4, 55. 4, 67. truculentia 2, 24. cælo aſpera Germania G. 2. cælo & laboribus dura hyberna H. 2, 80. de cælo tactæ ædes 13, 24. regiones urbis 14, 12.
Cæmentum rude O. 20. cæmenta G. 16.
Cæpio Criſpinus 1 74.
Cærimonia Apollinis 4, 55. loci 14, 22. aucta 3, 61. 4, 64. cærimoniæ H. 2, 3. deum 3, 60. D. Auguſti 4, 36. majorum 16, 28. novæ 1, 54. pollutæ H. 1, 2. publicæ H. 2, 91. redintegratæ 11, 15. vetuſtiſſimæ 1, 62. cærimoniarum antiſtes H. 4, 83. libri 3, 58. officia 11, 11. cærimoniarum vetus 6, 12.
Cærulei oculi G. 4.
C. Cæſar Dictator 1, 1. ſeditionem exercitus uno verbo compeſcit 1, 42. Pop. Rom. hortos legat 2, 41. Ciceronis libro reſpondet 4, 34. Lacedæmoniis templum Dianæ Limenitidis adjudicat 4, 43. legem de modo credendi fert 6, 16. obſidetur adud Aleſiam 11, 23. patricios creat 11, 25. Pompejum evertit H. 3, 66. pulſus à Britannis 12, 34. ſummis Oratoribus æmulus 13, 3. Cæſar & Cato in ore vulgi 16, 22. repentina vi oppreſſus H. 3, 68. Germanos non impune perculit G. 37. primus Romanorum in Britanniam tranſiit A. 13. Orator O. 17. prioribus & ſequentibus anteponitur O. 25. ſplendidior O. 25. Dolabellam accuſat O. 34. Cæſaris funus turbatum 1, 8. decretum 3, 62. ædes H. 1, 42. ſtatua H. 1, 86. de Cæſaris ſcriptis judicium O. 21. Cæſ. educatio O. 28. villa 14, 9.
Cæſar *h. e. Auguſtus* G. 37. *reliqua vide in* Auguſtus.
Cæſar Tiberius. Germanicus. Druſus. Claudius. Domitianus. Nerva &c. *Vide* Tiberius. Germanic. Druſ. Claud. &c.
C. Cæſar *Auguſti nepos* 1, 3. 4, 1. ad res Orientis miſſus 2. 42. Armeniam obtinet 3, 48. Tiberii æmulus. *ibid.* & 6, 51. Liviam in matrimonio habet 4, 40.
L. Cæſar 1, 3. Tiberii æmulus 6, 51. Lepidæ ſponſus 3, 23.
C. Cæſar Caligula. *vid.* Caligula.
Cæſarum familia ad unum redacta 13. 17. Cæſar. tumulus 3, 9. res ab Auguſt. compoſitæ H. 1, 89.
Cæſar *pro Principe* H. 1, 19. H. 1, 29. H. 1, 30. 11, 33. H. 1, 48. H. 2, 65. principatus vocabulum H. 2, 80. id recuſat Vitellius H. 2, 62. mox recipit H. 3, 58. atque ita appellatur H. 2, 65. ut & Veſpaſianus H. 4, 81. Titus H. 5, 13. Cæſar conſalutatur Domitianus H. 3, 86. Cæſar & Princeps differunt H. 4, 40. Cæſarem appellare 1, 62. dici H. 3, 58. Cæſarum procurator A. 4.
Cæſarea H. 2, 79.
Cæſia ſylva 1, 50.
Cæſianus Apronius 3, 21.
Cæſius Cordus 3, 38. damnatur 3, 70.
Cæſonius Maximus 15. 71.
Cæſonius Pœtus. *vid.* Pœtus.
Cajanæ expeditiones H. 4, 15.
Cajus. *vid.* Caligula.
Calabria 3, 1. 3, 2. ſervorum agminibus turbata 12, 65. Calabriæ litora H. 2, 83.
Calamiſtri O. 26.
Calavius Sabinus 15, 7.
Caledonia A. 10. quibus hominibus habitata A. 11. A. 31. rebellat A. 25.
Calendæ Novembres H. 3, 37.
Calenus Julius H. 3, 35.
Cales 4, 27. 6, 15.
Calida G. 22.
Caligula tegmen pedum 1, 41. *unde dictus C. Cæſar.*
Caligula 1, 1. alumnus legionum 1, 44. gregali habitu in caſtris 1, 69. Auguſti pronepos 1, 42. proaviam Liviam pro roſtris laudat 5, 1. impudicus 6, 9. dolo Sejani petitur 6, 3. L. Sullam irridet 6, 46. M. Silani filiam ducit 6, 20. promotus à Macrone 6, 45. imperium capeſſit 6, 50. accuſatores punit 4, 71. Lolliam in matrimonio habet 12, 22. ſcortorum cupiens 15, 72. in pace metuendus H. 1, 89. 6, 32. turbidus animi H. 4, 48. effigiem ſuam in templo Hieroſol. poni jubet H. 5, 9. occultis inſidiis oppreſſus H. 3, 68. à Caſſio Chærea 1, 32. tertium Conſul. A. 44. prope quadriennium imperat O. 17. Caligulæ ingentes adverſus Germanos conatus fruſtra fuere A. 13. G. 37. iram merentur virtutes A. 4. impetus 11, 3. vis dicendi 13, 3. ſcomma in Silanum 13, 1. forma 15, 72.
Calliſtus 11, 29. potentiſſimus apud Claudium 11, 38. Lolliæ favet 12, 1.
Callide vulgata ad invidiam hoſtium H. 1, 51.
Calliditas fori A. 9. Tiberii 11, 3. callidus accendendis offenſionibus 2, 57. rei militaris H. 2, 31. temporum 4, 33.
Calonum quam militum numerus amplior & corruptior H. 2, 87. H. 3, 33.
Calpurnia Claudii pellex 11, 30.
Calpurnia 12, 22. reſtituitur 14, 12.
Calpurnia ſcita 15, 20.
Calpurnianus Decius 11, 35.
Calpurnius aquilifer 1, 39.
L. Calpurnius 4, 62.

Calpurnius Afprenas H. 2, 9.
Calpurnius Fabatus 16, 8.
Calpurnius Galerianus H. 4, 11.
L. Calpurnius Pifo 2, 34. Urgulaniam in jus vocat 2, 34. accufatur 4, 21.
Cn. Calpurnius Pifo. *vid.* Pifo.
Calpurnius Repentinus H. 1, 56. occiditur H. 1, 59.
Calpurnius Salvianus 4, 36.
Calpurnii 3, 24. Calpurnium genus 15, 48.
Calvia Crifpinilla H. 1, 73.
Calvina Junia 12, 4. Italia pellitur 12, 8.
Calvifius 13, 19. relegatur 13, 22. reftituitur 14, 12.
C. Calvifius cof. 4, 46.
Calvifius Sabinus majeftatis poftulatur 6, 9. ejus uxor H. 1, 48.
Calumniatur rumor H. 3, 75.
Calufidius 1, 35. 1, 43.
Calvus O. 17. antiquos imitatur O. 18. prioribus & fequentib. Oratoribus anteponitur O. 25. ftrictior O. 25. Vatinium accufat O. 34. de Calvo judicium O. 18. O. 21.
Cameli 15, 12.
Cameræ H. 3, 47.
Camerinus Scribonius H. 2, 72.
Camerinus Sulpicius 13, 52.
Camerium 11, 24.
Camillus Furius. *vid.* Furius.
Camillus Scribonianus. *vid.* Furius Cam. Scrib.
Campania 3, 47. Græcis olim habitata 4, 67. turbine ventorum vaftata 16, 13. Campaniæ lacus 3, 59. H. 1, 23. ora 13, 26. ora fecundiffima H. 1, 2. ora pulcherrima H. 3, 60. finus beati H. 3, 66. in Campaniam fecedit Tiberius 4, 57. 4, 67. 4, 74. 6, 1. in Campania bellum H. 4, 3. claffis 15, 46.
Campani 3, 2.
Campanus Tungrorum princeps 4, 66.
Campus *fc. Martis* 1, 15. campus Martius inundatur H. 1, 86. in campo Martio amphitheatrum 13, 31. comitia 1. 15. inferiæ Neronis H. 2, 95. pugna H. 3, 82. receptus populi incenfa urbe 15, 39. fepultura Augufti 1, 8. Germanici 3, 4. Britannici 13, 17. campi Bactriani 11, 8. Bedriacenfes H. 2, 70. mirabiles ad mare mortuum H. 5, 7. Philippenfes 4, 35.
Camulodunum 12, 32. evertitur 14, 31. &c.
Camurius H. 1, 41.
Candida veftis H. 2, 89. G. 10.
Candidati *confulatus* 1, 81. præturæ duodecim 1, 14. candidatorum ambitus 15, 20. candidatos commendare 1, 15.
Canere *de Oraculo* 2, 54. receptui H. 2, 26.
Cangi 12, 32.
Caninefas 11, 18. ala 4, 73. tumultus H. 4, 16. Caninefates H. 4, 15. focii Civilis H. 4, 16. exigua Galliarum portio H. 1, 32. infeftantur à Claudio Labeone H. 4, 56. claffem Britannicam & Nervios vincunt H. 4, 79. *modica potentia hoftes* H. 4, 85. Caninefatium cohortes H. 4, 19.
Caninius Gallus 6, 12.
Caninius Rebilus H. 3, 37. *forte hoc nomen etiam legendum* 13, 30.
Canum laniatus 15, 44.
Canopus 2, 60.
Canorum Hatterii 4, 61.
Cantius 2, 60.
Cantus prœlium ineuntium Batavorum H. 4, 18. Germanorum G. 2. G. 3. cantus victoria 16, 3. cantu acta nox Germanis H. 5, 15. orationem ducis excipiunt Britanni A. 33. in cantu figuræ pugnæ fortunam augurari G. 3.
Canuti O. 21.
Capax fortuitorum mare 14, 3.
Capere arma 2, 52. 3, 38. 3, 42. H. 3, 13. H. 3, 80. caftris loca 12, 55. H 2, 5. A. 20. 12, 55. cibum G. 22. confilium moriendi 6, 26. 15, 20. detrimentum 4, 19. experimentum 3, 56. finem H. 4, 3. impetum 15, 50. pecunias 3, 67. 4, 31. 6, 30. 13, 52. præturam H. 4, 39. præmium H. 4, 41. capit me fatias 3, 30. 16, 16. pudor 16, 26. capi *dictæ Veftales* virgines 2, 86. 4, 16. 15, 22.
Capeffere accufationes 4, 52. bellum 13, 41. H. 4, 79. cærimonias 4, 16. clementiam & juftitiam 12, 11. decus gentile 11, 16. facinus 15, 49. fortunam principatus H. 1, 76. honorem 13, 25. 3, 30. imperium 13, 4. 14, 26. inimicitias 5, 11. magiftratum 13, 29. A. 6. meliora 6, 48. munus 3, 56. noctem 4, 48. obfidia 12, 15. officia 6, 8. orbem terræ 12, 5. parata 6, 37. partem curarum 12, 25. famæ, victoriæ H. 3, 64. provincias 6, 27. pugnam H. 3, 16. H. 5, 17. pugnam manu 12, 30. rempub. 11, 24. 12, 41. 16, 26. H. 4, 5. H. 4, 39. facra 11, 34. folennia regni 6, 42. fpem H. 4, 43. tuta & falutaria 15, 29. vigintiviratum 3, 29. vitam H. 2, 48. captus animi H. 3, 73. capti oblatis aliis trucidantur A. 37.
Capito. *vid.* Fontejus.
Capito Atejus. *vid.* Atejus.
Capito Coffutianus. *vid.* Coffutianus.
Capito Inftejus 13, 39.
Capito Lucillius 4, 15.
Capito Valerius 14, 12.
Capito Verginius H. 3, 77.
Capitolinus Jupiter 15, 23. mons 15, 18. cap. arx H. 3, 71.
Capitolium 6, 12. incenfum. *ibid.* & H. 1, 2. H. 3, 71. H. 3, 72. obfidetur à Gallis 11, 23. à Vitellianis H. 3, 69. occupatur à Sabino H. 3, 69. ne magnis quidem exercitibus expugnabile H. 3, 78. Capitolii incendium credere facit finem imperii adeffe H. 4, 54. reftitutio decreta H. 4, 4. H. 4, 9. peracta H. 4, 53. Capitolium carpento ingreditur Agrippina 42, 13. triumphantis inftar adit Nero 14, 13. in Capitolium perfugere 3, 36. victus Otho H. 1, 47. in Capitolio propitiata Juno 15, 44. Capitolium *pro loco ubi poftea ædificatum eft* 12, 24.

Cappadocia 2,42. 13, 8. inter Comagenam & Armenios sita 15,12. regnum in provinciam redactum 2, 42. Vespasiano accedit H. 2, 6. Cappadocia delectus 13,35. jura nova H. 1,78. legiones H. 2,81. procurator Pelignus 12,49. Cappadox Archelaus 6,41. Cappadoces 2,56. olim sub Ægyptiis 2,60. inter auxilia Romanorum 15,6. Cappadocum nobilitas 14, 26.
Capreæ 6,2. à Surrento brevi freto divisæ 4,67.6, 1. secretum Tiberii 4,67.6,10. Thelebois olim habitatæ 4,67.
Captivus cruor 14, 30. captivi facinus egregium H. 4, 34. captivi puerilibus jaculis fixi H. 4, 61. captivi agri 12, 32. captivitas urbium 16, 16. H. 3, 70. H. 3, 83. captivitatis contumeliis honesta morte eximi 12,51.
Capua O.8. colonia 13,31. Vitellio fida H. 3, 57. ideoque punita H.4, 3. apud Capuam templum Jovis 4,57.4,67.
Caput bello H.4,69. defectionis H. 1, 5. gentis 3. 43.13,39. H. 1,68. H.5,8. imperii H. 1,84. Judææ H.2,79. reipub. 1, 13. rerum 1, 47. H.2, 32. rerum humanarum 15,47. Suevorum G.39. Syriæ H.2,79. capita interfectorum ludibrio habita 14, 57. H.2,49. relata 14,57.14,59. 14,64. H. 2, 16. Galbæ & Pisonis contis profixa H. 1, 44. vendita H. 1, 47. suffixa, lacerata H. 1, 49. caput Octaviæ ad Poppæam relatum 14,64. Pisonis ab Aquilio Regulo appetitum H. 4,42. Valentis Vitellianis ostentatum H. 3,62. capite intecto pugnam ciere 3,41. in agmine adesse 13,35. caput noxium H. 5,25. caput *pro vita* 13,32. capitis discrimen G. 12. super caput hostium H. 3, 77.
Caracates H. 4,70.
Caractacus 12, 33. capitur 12, 37. dolo Cartismanduæ H. 3, 45. aliis captivis regibus comparatur 12, 38. Oratio ejus 12, 47. filia & uxor captæ 12, 35.
Carbo *vid.* Papirius Carbo.
Carinas Celer 13,10.
Carinas Secundus 15,45.
Cariovalda 2,11.
Caritas *pro amore* 12, 30. caritatis impatientia 13,21. vincula 1,55. vinc. infirma metus & terror A.32. caritatem parare loco autoritatis A. 16. caritati filiæ 12,4.
Carmanii 6, 36.
Carmelus H. 2,78.
Carmen *pro aliquot versibus* 15, 70. Neronis in Afranium 15,49. carmina Cæsaris, Bruti, Ciceronis O.21. levia & versus faciles 16, 19. probrosa 14, 48.16,14. unum apud German. memoriæ genus G.2. carminum amorem simulat Domitianus H. 4, 86. studium affectat Nero 14,16. carm. factitare 6, 96. 16, 14. 16, 28. pangere 13, 3. 14,16. carmina *pro incantationibus* 2,28.2,69.4,22.
Carpentum 12,42.
Carpere agmen 12,32.
Carptim H. 4,46.
Carrhenes 12, 12. profligatur 12, 14.
Carsius Sacerdos 4, 13.
Carsulæ H. 3,60.
Carthago H. 1,76. condita 16, 1. Carthaginis portus H. 4,49.
Cartismandua 12,36. cum marito bellum gerit 12, 40. Brigantum regina H. 3,45.
Carus Julius H. 1, 42.
Carus Metius A.45.
Casperius 12, 45. à Corbulone ad Vologesen missus 15,5.
Casperius Niger H. 3,73.
Caspia via 6,33. Caspiarum *sc. portarum* claustra H. 1,6.
Cassa *pro irritis* H. 3, 55.
Cassia familia 12, 12. lex 11,25.
Cassius à Germanis victus G.37.
C. Cassius *interfector Cæsaris* 1,2.1, 10.2,43. H.2,6. Roman. ultimus 3, 34. laudatur à Livio 4, 34. Cass. effigies 16,7. uxor 3,76.
C. Cassius Syriæ præses 12. 11. nihil mutandum censet 14. *per tot.* officio exequiarum Poppææ prohibetur 16,7. deportatur 16, 9. 16, 22. Cass. sententia de supplicationibus 13,41. severitas 12, 12. &c. 13,48. bona disciplina 15,52.
L. Cassius. *vid. mox.* L. Cass. Longinus.
Cassius miles 15,66.
Cassius mimus 1,73.
Cassius Asclepiodotus 16,33.
Cassius Chærea 1, 32.
L. Cassius Longinus 6,15. Tiberii progener 6,45.
Cassius Longus H. 3, 14.
Cassius Severus 1,72. deportatur 4,21. Orator O. 19. de Cass. Sev. judicium O.26.
Cassii 6,2.
Castellum ad Luppiam 2,7. cast. ubi postremum Darii prœlium 12,13. castella 2,64. 3, 74. A.16. adoriri A.25. castellis circumdare A. 20. capta 15, 8. disposita 3, 74. expugnata 3,39. 3, 48. imposita fontibus 15,3. incensa H. 4, 16. indita rupibus 4, 46. omissa 14,33. ponenda A.22. promota A.14. vacua A. 32.
Castigare *pro incusare* 3, 35. castigandi segnes A.21.
Castor & Pollux G.43. Castorum locus H. 2, 24.
Castra in Armeniis H. 2, 6. stativa 3, 21. Vetera. *vid.* Vet. castra militum patria & penates H. 2,80. H. 3,84. castra conferre 11,8. H. 3,57. erigere H. 5,22. facere 2,21. H. 4,26. locare 1,50. moliri 11,20. movere H. 1,67. munire H. 2,30. vallare H. 2,19. castris secundis H. 3, 15. tertiis H. 4, 71. castrensis jurisdictio A.9.
Castum nemus G. 40.
Casus *pro occasione* 1,13. 4,50. 11,9. 12, 28. 12, 50. 13, 36. quæ casus obtulit, in sapientiam vertenda 1,28. in casum rem dare 12, 14. sedare 1,47. casibus objectare 2,5. obnoxia fortunæ bona 14, 55.
Cataphractæ H. 1, 79.

Catapultæ 12, 56. 15, 9.
Catenæ inter spolia German. 2, 18. catenas injicere 1, 58. H. 4, 13. catenis onerare 2, 3. 2, 65. H. 1, 48.
Catilina O. 37.
Cato *tragœdia* O. 2. O. 3.
C. Cato O. 34.
M. Cato 4, 34. & Cæsar in ore vulgi 16, 22.
Cato Censorius 3, 66. Orator O. 18.
Cato Porcius 4, 68.
Catones H. 4, 8.
Catonius Justus 1, 29.
Catti 1, 55. O. 38. infestantur à Germanico 1, 56. à Silio 2, 7. Batavorum conditores H. 4, 12. G. 29. æterni Cheruscorum hostes 12, 28. Cheruscos & Fosos vincunt G. 36. à Vangionibus & Nemetibus cæduntur 12, 27. ab Hermunduris 13, 57. Moguntiacum obsident H. 4, 37. Cattorum sedes G. 30. Cattus petunt Ansibarii 13, 56. G. 35. G. 36. Cattorum princeps Angandestrius 2, 88. Arpus 2, 7. Catumerus 11, 16. de Cattis triumphus 2, 41.
Catualda 2, 62. ad Tiberium confugit 2, 63.
Catulinus Blitius 15, 71.
Catullus 4, 34.
Catulus Lutatius H. 3, 72.
Catumerus 11, 16. 11, 17.
Catus Decianus 14, 32.
Catus Firmius. *vid.* Firmius.
Caudina Clades 15, 13.
Cavea 13, 54.
Cavere lege 2, 50. 6, 16. 11, 5. senatusconsulto 4, 20. 4, 63. 12, 60.
Cavillari verba 1, 46.
Cauponæ 14, 15.
Caussa belli frustra quæsita H. 1, 64. caussam dicere 2, 79. 4, 15. 11, 37. 15, 58. orare O. 7.
Caussa potius quam vi agendum 13, 37. quam armis vincere, melius 15, 2. caussæ incertæ remedia faciunt difficiliora H. 1, 63. bellorum exscindendæ A. 19. corruptæ eloquentiæ O. 28. caussas honestas sæpe perniciosi exitus consequuntur H. 1, 83.
Caussidici O. 1. O. 12.
Caussari H. 3, 59.
Cautis, quam acrioribus consiliis potentia tutius habetur 11, 29.
Cecrops 11, 14.
Cedit potentia in Cæsarem 1, 1. cedere *pro obvenire* 2, 64. 4, 43. *sic* cedit opus H. 3, 10. cedere filio *h. e. obsequi* 3, 16. parum cedunt insidiæ H. 4, 16. cedere oneri 14, 5. 15, 15. turris cedit ictibus H. 3, 29. mare cessit in Austrum 2, 23. gloria in ducem A. 5. bona in medium H. 4, 64. dii in prædam 15, 45. Norici in præmia victoriæ H. 1, 70. Italia in pretium belli H. 1, 11. habita Neronibus in pretium probi 11, 35. respub. in sinum Vespas. H. 3, 69. honos in solatium H. 2, 59. omnes in unum 6, 43. spolia in vulgus H. 3, 83. cedere loco, dummodo rursus instes, consilii G. 6. vita H. 2, 55. pro stipendio G. 14. cedo alteram 1, 23.
Celebrare obsequio 16, 33. memoriam H. 1, 78. H. 4, 40. spectaculum 4, 62.
Celeberrimum fori 4, 67.
Celebritas viæ H. 2, 64.
Celendris 2, 80.
Celer *architectus* 15, 42.
P. Celer 13, 1. accusatur 13, 33. damnatur H. 4, 40.
Celer Carinas 13, 10.
Celer Domitius 2, 77.
Celer Propertius 1, 75.
Celerare 12, 64. itineribus H. 4, 24. cum exercitu H. 3, 5. celeranda victoria 2, 5.
Celerrimum adpulsu oppidum 3, 1.
Cella Junonis H. 1, 86. nutricis O. 28.
Celsus 6, 9. conjurationis reus 6, 14.
Celsus Julius G. 14.
Celsus Marius. *vid.* Marius.
Cenchrius amnis 3, 61.
Censere, *h. e. sententiam dicere* 1, 74. 12, 9. in senatu O. 36. censerent *pro censuissent, si relatum fuisset* 13, 26. censeri orationibus O. 39. una victoria A. 45.
Censor 12, 4. dignus 3, 34.
Censorius pater 6, 10. censoria mens 12, 5. censorium funus Lucillii 4, 15. Ælii Lamiæ 6, 27. Claudii 13, 2. Flavius Sabini H. 4, 47. censoria munia 11, 13.
Censura 2, 33. H. 1, 52.
Census Galliarum 1, 31. 2, 6. censum agere 1, 31. 14, 46.
Centeni G. 6. G. 12.
Centesima rerum venalium 1, 78. centesimæ vectigal 2, 42.
Centumviri O. 7. centumvirales caussæ O. 38.
Centuriæ H. 3, 61.
Centuriones à militibus verberati 1, 32. vincti H. 1, 56. interfecti H. 1, 80. Othoniani à Vitellio interfecti H. 2, 60. classiarii 14, 8. centurionum ordines legionibus oblati H. 3, 49. centurionatus agere 1, 44.
Cepheus H. 2, 5.
Cepio G. 37.
Cercina 4, 13.
Cereales Circenses 15, 74. ludi H. 2, 55.
Ceres 2, 49. Cereris ædes 15, 53. Cereri celebrati Circenses 15, 53. supplicatum 15, 44.
Cerialis. *vid.* Petilius Cer.
Cerialis Anicius 15, 74. perit 16, 17. *bis.*
Cerius Severus H. 1, 31.
Cernere de Armenia 15, 14.
Certamen lustrale 16, 4. virtutis, affectus felicium 15, 16. virtutis modestiæque H. 3, 11. certamen Asiæ pro templo Augusti 4, 55. certamen pro pugna H. 3, 29. certamine ingenti H. 1, 57. certamina ex honesto 3, 55. sacra 14, 21. vitiorum 14, 15.
Certare *pro bellare* 15, 6. *pro pugnare* H. 2, 47. H. 2, 50.

50. A. 5. multum certato 11, 10. diu H. 4, 16. certatim 11, 31. 12, 7. 15, 48. H. 1, 44. H. 2, 23. concurritur 16, 22. perorare 3, 17. precantes 16, 11.
Certus Quinctius H. 2, 16.
Certus consilii H. 2, 46. desciscendi H. 4, 14. destinationis 12, 32. eventus 14, 36. exitii 1, 27. relinquendæ vitæ 4, 34. sceleris 12, 66. spei H. 4, 3. procul urbe degere 4, 57. certus jam alveo Rhenus G. 32. certo anni *sc. tempore* H. 5, 6. certum habeo O. 32. certa maris H. 4, 81. certissimum exitium ob virtutes H. 1, 2.
Cervarius Proculus 15, 50. Fenium convincit conjurationis 15, 66. impunitatem consequitur 15, 71.
Cervicem perfringere 6, 14. cervicibus publicis depellere H. 1, 16. commanipularium innecti A. 4, 46.
Cesellius Bassus 16, 1.
Cesennius Pœtus 14, 29. tuendæ Armeniæ delectus 15, 6. ejus pœna ob rem male gestam 15, 25.
Cesius Nasica 12, 40.
Cesoninus Suilius 11, 36.
Cespitem super exta reddere H. 4, 53.
Cestici ludi 16, 21.
C. Cestius 3, 36. Q. Servejum accusat 6, 7. consul 6, 31.
Cestius Gallus H. 5, 10.
Cestius Proculus 13, 30.
Cestius Severus H. 4, 41.
Ceterus orbis A. 17. cetera victoria H. 1, 70. ceterum mare 2, 24. ceteri sociorum 1, 51. cetera Africæ 4, 5. aulæ 1, 7. belli 13, 6. cetera degener 6, 42. egregius A. 16. familia equestri 6, 15. intecti G. 17. similes G. 29. G. 45. ceterum 1, 3. 1, 10. 1, 11. 1, 58. *& passim.*
Cethegus Cornelius 4, 17.
Cethegus Labeo 4, 73.
Cetræ A. 36.
C. Cetronius 1, 44.
Cetronius Pisanus H. 4, 50.
Chærea Cassius. *vid.* Cass. Chær.
Chalcedonii 12, 63.
Chaldæi 2, 27. pro crimine objecti 12, 22. 12, 52. Chaldæorum ars 6, 20. 16, 14. monita 12, 68. prædictio de Nerone 14, 9. per Chaldæos quæsitum in domum Cæsaris 3, 22.
Chamani 13, 55. Tencterorum vicini G. 33. & Dulgibinorum G. 34.
Charicles 6, 50.
Chasauri G. 34.
Chauci 1, 38. inter auxilia Germanici 1, 60. 2, 17. inferiorem Germaniam incursant 11, 81. Ansibarios pellunt 13, 53. Civili militant H. 4, 79. H. 5, 19. Chaucorum descriptio G. 35. terra 2, 24. Chauci majores 11, 19.
Cherusci 1, 56. ab Arminio commoventur 1, 59. 1, 60. 2, 9. cæduntur à Germanico 2, 17. Suevorum hostes 2, 44. Roma regem petunt 11, 16. æterni Cattorum hostes 12, 28. à quibus subiguntur G. 36. Cheruscorum internæ discordiæ 2, 26. Cheruscos petunt Ansibarii 13, 56. de Cheruscis triumphus 2, 41. Cherusca rebellio 13, 55. Cheruscæ res 11, 17.
Chiliarchus 15, 51.
Chlamys aurata 12, 56.
Chorus procax 11, 31.
Christiani 15, 44.
Christus 15, 44.
Cibus Germanorum G. 23. cibi egestas *pro inedia* 6, 23. cibo dediti Germani G. 15. cibum capere G. 22.
Cibiratica civitas 4, 13.
M. Cicero Catonem laudat 4, 34. præcipuus O. 15. O. 17. O. 25. vehementior & plenior & valentior O. 25. Ciceronis carmina O. 21. gloria O. 12. mors O. 17. vitia O. 18. *bis.* liber Brutus O. 30. orationes O. 37. præceptores O. 30. locus O. 16. O. 35. de Cicerone judicium O. 22.
Ciere *pro accire* 11, 30. Germanos in nos H. 1, 84. arma 15, 59. bellum H. 3, 41. belli molem 15, 2. H. 3, 1. exercitus H. 3, 62. militem ad munia belli H. 2, 29. nomen 1, 21. 14, 64. principes auctoresque H. 3, 24. pugnam 3, 41. H. 2, 25. H. 4, 78. testem H. 5, 17. nomine 2, 81. H. 3, 10. è coloniis 15, 33.
Cilicia 2, 58. Ciliciæ civitas Ægeæ 13, 8. in Ciliciam amotus Vonones 2, 58. 2, 68. 6, 31. in Cilicia bellum Homonadensium 3, 48.
Cilix Thamyra H. 2, 3. Cilices 2, 78. Cossutianum deferunt 13, 33. Cilicum legati 16, 21. reguli 2, 78. 2, 80. rex 2, 42. Cilicum agrestium nationes 12, 55.
Cilnius Mæcenas. *vid.* Mæcenas.
Cilo Junius 12, 21.
Cimbri H. 4, 73. Cimbrorum descriptio G. 37.
Cinara. *vid.* Cinyra.
Cincia lex 11, 5. 13, 42. rogatio 15, 20.
Cingonius Varro 14, 45. consul designatus H. 1, 6. interficitur H. 1, 37.
Cineres exulum in patriam reportati 14, 12. Germanici 2, 75. 2, 77. tribunorum humeris portati 3, 2.
Cinithii 2, 52.
Cinna in urbe confligit H. 3, 83. apud Janiculum H. 3, 51. Cinnæ dominatio 1, 1.
Cintius 15, 25.
Cinyras H. 2, 3. Cinyrades H. 2, 3.
Circense ludicrum Claudiæ gentis 15, 23. in necem Christianorum editum 15, 44. Circenses ludi Cereris 15, 53. 15, 74. Circensium ludicrum 12, 41. Circenses ludos Germanici effigies præit 2, 83. Circensibus ludis sedere 11, 11.
Circuli 3, 54. A. 43.
Circumadstare 4, 62.
Circumcidere in quæstum reperta A. 19. circumcisio Judæorum H. 5, 5.
Circumdare claustra 4, 49. aliquem custodia 2, 4. 15, 69. 16, 10. alicui ministeria H. 2, 59. principatus inanem

inanem famam H.4,11. famam O.37. paci egregiam famam A.20. supremorum imaginem H.4, 45. circumdatæ stationes 1,50.
Circumducere H.3,54.
Circumferre bellum 13,37. cædes, incendia, terrorem 2,52.
Circumflui amnibus campi 6,37.
Circumfundere 3,46. agmen 13,40. auxilia H.4, 33. auxiliorum manus H.2,70. cohortes 12,38. H.2,19. *aliquem* H.4,20. circumfundi *alicui* 1,68. O.6. circumfusi 1,41.
Circumgredi terga 2,25. hostium 4,73.
Circumjacentes populi 2,72.
Circumjicere castra sua mœnibus 3,26. circumjecta saltibus planicies 2,11. circumjecti custodes 6,19. circumjectæ civitates H.3,42. nationes 6,31.12, 31. circumjecta mœnia H.5,11. oppida 4,27. tecta 15,37. vehicula 14,37.
Circumluit Oceanus insulam H.4,12.
Circumire avia H.4,70. domos 2,29. saucios 1,71. tentoria 1,28. terga A.37.
Circumponere stagno nemus 14, 15. *aliquos* curuli suæ H.2,59.
Circumsidere urbem *pro obsidere* 3, 38. circumsessi *pro obsessis* 4,36.
Circumsistere curiam 5,4. lectum 14, 8. regem 6, 34. signa H.2,41. vias 15,15.
Circumspectare bellum armaque H.2,74. cælum, mare, &c. A.32. fugam H.2,73. initium erumpendi H.1,55. vultus ac sermones omnium H. 4,8. inter se H.2,29.
Circumspicere fugam 14,35. vires suas H.2,6. circumspecta infrequentia mil. 14, 33. munimenta 13,39.
Circumstat *quem* metus H.4,79. nascentes paupertas O.8. palatium expectatio H.1,17.
Circumstrepere atrociora 3, 36. certatim 11, 31. circumstrepi clamore H.2,44.
Circumsurgentia juga 1,64.
Circumvadere *quem* clamoribus 12,43.
Circumvehi Britanniam A.38.
Circumvenire egressos 1, 68. ignaros, incautos A. 37. naves 12, 17. regiam armis 12, 50. tribunal agmine 1, 25. urbem 12, 16. circumveniens insulas Rhenus 2,6. circumveniri criminibus 1, 13. custodiis 14,25. hostibus 15, 4. jactu ignium 15, 11. insidiis 2,71. malo belli H.2,12. multitudine 14,32. odio 12,29. testimonio falso H.4,11. circumvenire *pro decipere* 6, 4.
Circumvolitantes alites H.2,50.
Circus 15,74. maximus 2, 49. Circi pars deusta 6, 45. 15,38. Circo ac theatris plurima licentia H. 1,72. corruptus miles 2,21.H.3,2.
Cirtensium pagi 3,74.
Cisternæ H.5,12.
Citharæ leges 16,4. cithara canere fœdum principi studium 14, 14. citharœdus Nero 15,65.
Cithmus H.2,8. H.2,9.
Citra cadunt tela 3,23.
Citus eques H.3,16. ignis 15,38. equo Numida H. 2,40. sermo H. 1,53. citum agmen 1,63. 4,25. citi 12,12. milites 11,1. citæ cohortes 12,31. legiones 14,26. naves 2,6.
Civica occisus A.42.
Civilis suos in verba Vespasiani adigit H.4,21. frumentatores aggreditur H. 4. 35. Vetera circumsidet H. 4,36. Rom. legiones vincit H.4,37. C. Labeonem persequitur H. 4, 70. vincitur à Ceriale H.5,18. Romanos quadripartito invadit H. 5,2. Rhenum transnatat H. 5, 21. se dedit H.5, 26. Civilis votum barbarum H.4,61.
Civilis præda. *h. e. è civibus* H.3,15. victoria H.4, 38. civile dissidium 14,60. ingenium 1,33.6,13. silentium 6,13, civiles artes A.39. discordiæ 1,1. iræ 1,43. civilia arma neque parari possunt neque haberi per bonas artes 1,9. ingenia filiorum displicent regnantibus 2,82. plusquam civilia agitare 1, 12. civilia de se loqui H. 4,3. civilibus bellis plus militibus quam ducibus licet H.2,29. capti in prædam non vertuntur H. 2, 44. etiam singulorum audacia plurimum valet H.3,57. nihil tutius festinatione H. 1,62. civiliter accipere 3,76. celebrare comitia H.2,91.
Civis servatus 3,21. 12,31. 15,12.
Civitas (*h. e. Roma*) facilis ad credenda omnia H. 1, 19. fecunda gignendis inimicitiis H.2,92. omnium gnara nihil reticens 11, 7. pavida, parata servitio H. 4, 2. civitates liberæ sub Roman. 15, 45. civitatum opulentia auctusque invisi vicinis H. 4,63.
Clades Aliensis, Cremerensis H. 2, 91. Caudina, Numantina 15,13. Germanica H.4,12. Lolliana, Variana 1,10. Lugdunensis 19,13. Romana 13,37. G.37.
Clamore terreri 1,66. turbari 1,26.
Clandestini cœtus 2,40. 4,27.
Clanis fl. 1,79.
Clarescere facinore 4,52. inimicitiis 2, 53. luminibus 15,37. inter ancipitia G.14.
Claritas natalium H.1, 49. H.3,39. H.4,15. vitæ A.45.
Claritudo Arsacidarum 6,34. Cæsarum 12,2. familiæ 15,35. militiæ 4,6. nominis 15,71. patris H. 3,86. principis 16,24. studiorum 12,8. virtutum 15,65. obsequiis protegenda 3,65.
Clarius Apollo 2,54. 12,22.
Clari genus 6, 9. inter claros magis, quam inter bonos H.2,10.
Classiarius centurio 14,8. classiarii 4,27. 12,56. 14, 4. Misenenses 15,51.
Classicianus Jul. 14,38.
Classicum canitur in supplicio civis 2,32.
Classicus præfectus alæ Treverorum H. 4, 55. à Roman. descifcit H.4,57. Voculam interfici curat H.4,59. Romani imperii insignia sumit H. 4, 59. segnis gerendo bello H.4,70. equites Cerialis fundit H.4,79. Rhenum transit H.5,19.
Clavarium *donativi nomen* H.3,50.

Clau-

Claudæ naves 2,24.
Claudere aditus 12, 68. effugia 16, 15. incessus 6, 33. latus 1, 51. mare navibus H. 2, 83. pontem H.2,34. terga 3, 43.
Claudia pulchra Agrippinæ sobrina 4, 52. damnatur 4, 52. Q. Vari mater 4,66.
Claudia Sacrata H. 5, 22.
Claudia Silana Caligulæ uxor 6,20. moritur 6,45.
Claudia domus finita H. 1, 16. Claudiæ familiæ superbia 1,4.
Claudiale flaminium 13,2.
Claudiana tempora 14, 11. H. 5, 12.
Claudius Apollinaris H. 3, 57. Civilis. *vid.* Civil. Cossus H. 1,69. Demianus 16, 10. Drusus 1, 3. Faventinus H. 3, 57. Julianus H. 3, 57. Labeo H. 4, 18. H. 4, 56. & 66. Marcellus 1, 3. Phirricus H. 2, 16. Sagitta H. 4, 49. Sanctus H. 4, 62. Senecio 13, 12. Severus H. 1, 68. Timarchus 15, 20. Victor H. 4, 33.
Tib. Claudius Sodalis Augustalis 1, 54. cineribus Germanici obviam it 3, 2. contemptus 3, 18. matrimonii sui ignarus 11, 13. hebes & uxori devinctus 11, 28. ad misericordiam pronus 11, 36. cælibis vitæ intolerans, & imperiis conjugum obnoxius 12, 1. Agrippinam ducit 12, 5. se D. Augusto adæquat 12, 51. pomœrium urbis auget 12, 13. Neronem adoptat 12, 25. quintum consul 12, 41. Agrippinæ minis magis quam precibus mutatur 12, 2. divus A. 13. quatuordecim annis imperat O. 17. Claudii consternatio ob nuptias Messalinæ cum Silio 11, 31. socordia, vinolentia 12, 67. elegantia in dicendo 13, 3. templum in Britannia 14, 31. Claudio non judicium, non odium, nisi indita, & jussa 12, 3. cœlestes honores decernuntur 12, 69.
Claudii sancti acceptique numinibus 4, 64. oriundi ex Sabinis 11, 24. Claudiorum familia ad Imperatorem usque absque adoptione 12, 24. extincta 13, 17. imagines 2, 43. 3, 5. 4, 9.
Claustra Ægypti H. 2, 82. ærarii 5, 8. annonæ H. 3, 8. Caspiarum H. 1, 6. imperii Roman. 2, 61. maris H. 3, 43. montium H. 3, 2. terræ ac maris 2, 59. claustra contrahere 4, 49.
Clausulæ O. 22.
Clausus 11, 4. *vid. etiam* Attus Clausus.
Clausus, obstinatus 3, 15. clausa animalia virtutis obliviscuntur H. 4, 64.
Clavus latus O. 7.
Clemens Agrippæ servus 2, 39.
Clemens Arretinus H. 4, 68.
Clemens Julius 1, 23. 1, 26.
Clemens Salienus 15, 73.
Clemens Suedius H. 1, 87. H. 2, 12.
Clementior *pro clemente* 2, 57. clementer adiri 12, 33. H. 3, 52. assurgentes colles 13, 38. editum jugum G. 1.
Clementia & gloria, inania H. 3, 19. clementiæ ara 4, 74. æternum exemplar incolumis hostis 12, 37. publicæ exemplum servatus reus 14, 48. gloriam ferunt victores, si parcant H. 1, 75. fama è periculo principis non affectanda H. 2, 63. utilis novum imperium inchoantibus H. 4, 63.
Cleonicus 15, 45.
Cleopatra Claudii pellex 11, 30. Cleopatræ reginæ neptis liberto nupta H. 5, 9.
Clientelæ 3, 55. Crassiorum H. 2, 72. Octaviæ 14, 61. propriæ 13, 37. regiæ 12, 36.
Clientuli O. 36.
Clitæ 6, 41. rebellant 12, 55.
Clivus H. 3, 71.
C. Clodius 11, 7.
P. Clodius 11, 7.
Clodius Macer H. 1, 7. Africæ præses H. 1, 11. occisus jussu Galbæ H. 1, 37. instigatus in arma H. 1, 73. legiones cohortesque deligit H. 2, 97. ejus interfectores H. 4, 49.
Clodius Quirinalis 13, 30.
Cludere H. 1, 33. O. 35. cludunt à tergo G. 34. cludi G. 45. cluduntur G. 45. cluso corpore adversus vim veneni 15, 64.
Cluvidienus Quietus 15, 71.
Cluvius 13, 20. historicus 14, 2.
Cluvius Helvidii pater H. 4, 5.
M. Cluvius Rufus H. 1, 8. Hispaniæ legatus H. 1, 76. contra Altinum expedit H. 2, 58. ad Vitellium venit H. 2, 65. adest colloquio inter Vitel. & Sabin. H. 3, 65. discedit ex Hispania H. 4, 39. ejus laus H. 4, 43.
Clypeus Oratorum 2, 83.
Coactores agminis H. 2, 68.
Coalescere 11, 24. H. 1, 21. in consensum H. 2, 37. coalitus 13, 26. coalita audacia 14, 1. libertas H. 4, 55.
Coarguere 3, 2. 13, 20.
Coarctare consulatus H. 2, 71. forum O. 39.
Coccejanus Salvius H. 2, 48.
Coccejus Nerva 4, 58. sponte extinguitur 6, 26.
Coccejus Nerva *alius* 15, 72.
Coccejus Proculus H. 1, 24.
Codicilli, *pro litteris* 1, 6. 3, 16. 4, 39. 6, 9. 13, 20. A. 40. *pro epistolis principum* O. 7. *pro tabulis nuptialibus* 11, 34. cod. Fabricii Vejentonis 14, 15. Senecæ 15, 64. codicillos componere 16, 24. codicillis adulari potentes 16, 19.
Cœlaletæ 3, 38.
Cœlianæ orationes O. 21.
Cœlius. *vid.* Cælius.
Cœnus H. 2, 54.
Cœpit sc. *dicere* 1, 41. 2, 37.
Cœptare fugam H. 3, 73. honestum consilium, insidias, proditionem H. 2, 41. hostilia H. 3, 70. seditionem 1, 38. 1, 45. 2, 81. cœptare comprimere H. 5, 4. cœptata libertas H. 4, 44.
Cœptus dies 4, 25. ignis 15, 38. cœpta arma H. 2, 6. H. 4, 61. cœpta cæde H. 5, 22. hyeme 12, 31. luce 1, 65. 3, 15. 15, 55. nocte 12, 13. cœptæ lucis obscurum H. 4, 50.
Cœranus 14, 59.

Coercere 6, 11. 6, 13. H. 1, 85. *aliquem* præceptis H. 4, 8. domum suam A. 19. legionem H. 2, 23. militem intra munimenta H. 2, 18. spes *alicujus* 2, 43.
Cogere exercitum 12, 15. pecunias 4, 45. senatum 4, 19. H. 1, 85. in fiscum 6, 2.
Codigunus A. 14.
Cogitare quid volueris aut nolueris sub alio principe H. 1, 16. Catonem O. 2.
Cognitio de famosis libellis 1, 72. cogn. *sc. caussæ* 3, 17. 15, 58. H. 4, 10. H. 4, 40. H. 4, 45. cognitionem excipere 3, 10. cognitiones O. 5. cognitus. *vid. post.* Cognoscere.
Cognomentum 12, 26. 12, 55.
Cognoscere 13, 32. cognoscendæ antiquitatis 2, 59. cognitus beneficio, injuria H. 1, 1. cognito 1, 46. 11, 34. cognitum hosti A. 26. cognita Vitellio H. 3, 58.
Cohibere 6, 16.
Cohibus H. 3, 48.
Cohonestare 3, 76.
Cohors Usipiorum A. 28. cohorti excubias agenti *data munera* H. 1, 24. cohortes legionariæ 12, 38. legionum auxilia H. 1, 59. H. 2, 89. H. 4, 70. leves 1, 51. 2, 52. 3, 39. 4, 73. prætoriæ 1, 7. 1, 8. 1, 17. 1, 24. 2, 16. 2, 20. 3, 2. 4, 1. 6, 8. 11, 31. 12, 36. 12, 56. H. 1, 74. subsidiariæ 1, 63. singulorum millium H. 2, 93. urbanæ 4, 5. H. 1, 20. H. 1, 87. H. 3, 64. cohortibus immixti centuriones ac milites A. 28.
Coi 4, 14. immunitatem consequuntur 12, 61.
Coire in societatem 12, 47.
Colchi 6, 34.
Colere 2, 41.
Colere, *pro habitare* 2, 41. G. 16. Britanniam A. 11. insulam 12, 61. G. 29. Rhenum G. 32. ripam 1, 59. G. 28. terras 2, 60. H. 5, 2.
Collega A. 44.
Colligere animum 1, 12. hastas 2, 21.
Collina porta H. 3, 82.
Collocare. *vid.* Conlocare.
Colloquium Corbulonis & Tiridatis 15, 29. *per tot.*
Colluvies 14, 15. H. 5, 12. regum H. 2, 16.
Colo *vitiose pro* Cilo 12, 21.
Colonia Agrippinensis 1, 56. H. 1, 57. H. 4, 25. fida Romanis H. 4, 55. cur non direpta H. 4, 63. vitatur Belgis rebellibus H. 4, 20. eo contendit H. 4, 56.
Colonia Aquina H. 1, 88. H. 2, 63.
Colonia Camalodunum 12, 32. 14, 31.
Colonia Cremona H. 3, 19.
Colonia Forojuliensis H. 2, 14. H. 3, 43. A. 4.
Colonia Hostiensis H. 1, 80.
Colonia in Juhonibus 13, 57.
Colonia Lugdunensis H. 1, 51.
Colonia Seniensis H. 4, 45.
Colonia Taurina H. 2, 66.
Colonia Treverorum H. 4, 62. H. 4, 72.
Colonia in Ubios deducta 12, 27.
Colonia sedes servitutis A. 16. coloniæ jus 14, 27. coloniarum deducendarum vetus ratio 14, 27.
Colophon 2, 54.
Columen partium 6, 37.
Comæ rutilæ G. 4. A. 11.
Comata Gallia 11, 23.
Comessationibus militum ardor deteritur H. 2, 76.
Cometes 14, 22. illustri sanguine expiatus 15, 47.
C. Cominius 4, 31.
Cominus 4, 51. 12, 12. 15, 4. H. 1, 41. teri O. 25. monstrata captivitas G. 8.
Comissationes H. 1, 30.
Comitas addenda gloriæ 15, 30. Græca A. 4. comitate & alloquiis provocare officia H. 5, 1.
Comitatu *pro comitatui* H. 2, 65.
Comiter interesse 1, 76.
Comites principum apud German. G. 13.
Comitialis morbus 13, 16.
in Comitio exusti libri A. 2. comitia ad patres translata 1, 15. celebrata H. 2, 91. consularia sub Tiberio 1, 81. *per tot.* imperii H. 1, 14. in quinquennium 2, 36. *per tot.* dirempta ob fulgura H. 1, 18. comitiorum ambitus O. 37.
Commaculatus flagitiis 16, 32.
Commagena regio 15, 12. Commageni 2, 42. reguntur à prætore 2, 56.
Commanipulares H. 4, 46.
Commeant litteræ 4, 41. nuncii H. 4, 55. sermones 2, 28.
Commeatus *pro copiis* 2, 6. 14, 38. 15, 8. H. 1, 64 H. 3, 2. commeatibus vim facere 13, 39. commeatu *pro commeatui* 12, 62. commeatus militum *pro licentia abeundi* 15, 10. H. 1, 46. A. 5.
Commendamur periculis 12, 26. commendare candidatos 1, 15. diis 4, 17. diis uterum 15, 23. imperatorem militibus H. 1, 36. militibus salutem suam H. 1, 66. patribus rempub H. 1, 90. discrimina sua O. 6. commendari forma 15, 59. commendatio ex injuria 3, 75.
Commentarii *pro actis* 6, 47. Agrippinæ 4, 53. Claudii 13, 43. principales H. 4, 40. Senatus 15, 74. saltantur O. 26.
Commercium belli 14, 33. H. 3, 81. loquendi audiendique A. 2. sortis humanæ 6, 19. Suevorum cum Rom. 2, 62. commercia gentes aperiunt A. 24.
Commilitium 1, 60. H. 3, 5.
Commilito quis jussit? H. 1, 35. commilitones *appellati milites* H. 1, 29. H. 1, 30. H. 1, 37. H. 1, 38. H 1, 83.
Committere G. 10.
Commodare nomen & periculum 15, 53. peccatis veniam, severitatem A. 19. sanguinem alienæ dominationi A. 32.
Commonefacere 6, 12.
Commotus ingenio 6, 45. commota domo 4, 52.
Communis filius 1, 40. filia 16, 34. commune crimen fit quiescendo H. 1, 30. periculum concordia propulsandum A. 29. in commune 15, 12. 15, 52.

52. 15, 63. H. 1, 25. H. 1, 36. H. 1, 85. consulere 12, 5. consultare H. 4, 67. non consulere utilissimum hostibus A. 12. nihil derogare 13, 27. libertatem ponere 13, 27. sita esse H. 4, 74. communes curæ H. 1, 89. dii H. 4, 64. liberi 2, 72. 3, 34. 11, 34.

Compages scutorum H. 3, 27.

Comparationis cum Augusto metu spectaculo abstinet Tiberius 1, 76. comparatione deterioris laudem sibi quærere 1, 10.

Compellare 16, 27.

Compellere in metum H. 2, 27.

Compendia maris 2, 55.

Comperendinationes O. 38.

Comperio 4, 20. 5, 10. 6, 21. H. 4, 49. compertus flagitii 1, 3. 4, 11. avertisse publicam pecuniam H. 1, 53. compertum est 1, 5. A. 11. compertum H. 1, 79. Cæcinæ H. 1, 70. comperti nihil affirmare nobis ausim A. 43. comperta 2, 12. 14, 63. A. 10. comperto 1, 66. 4, 36. 11, 13. 14, 57. &c.

Competere H. 2, 50. auribus H. 3, 73. 3, 46. lingua H. 3, 73. oculis 3, 46.

Complecti liberos 15, 16. vim principis H. 4, 11.

Complementum 3, 38.

Complere metu 15, 27.

Complexus reipub. 4, 8. *amicorum discedentium* O. 42.

Componere *pro pacare* 1, 45. 2, 4. 11, 18. 12, 40. 12, 49. 12, 55. 14, 28. H. 1, 85. A. 16. animum 3, 1. 4, 42. animos pace 14, 39. Asiam H. 3, 53. 3, 56 Campaniam H. 4, 3. castra H. 1, 33. componere *pro pacisci*, *ut ex compacto aliquid geratur* 3, 40. 4, 10. 4, 68. componere diversos 13, 9. componere *pro ordinare*, *& instruere* ut componere per ætates & scientiam agmen 12, 16. *copias* propriis cuneis H. 4, 16. crimen ac dolum H. 1, 7. legionem 12, 29. exercitum viæ, pugnæ 13, 40. insidias 12, 54. H. 5, 22. juventutem per cohortes H. 4, 66. ordinem insidiis 15, 53. proditionem H. 2, 100. rumorem H. 1, 34. componere se in dissimulationem 13, 25. ad modestiam H. 2, 27. ad tristitiam 3, 1. in numerum legionis 2, 80. in numeros H. 1, 87. per cuneos G. 6. per manipulos 2, 78. componere *pro conscribere* H. 1, 4. acta patrum 5, 4. codicillos 16, 24. epistolas H. 3, 63. literas ad *aliquem* 15, 8. 15, 13. H. 1, 75. H. 3, 53. monumenta belli H. 2, 100. res Cæsarum H. 1, 89. res gestas 4, 34. componere *mortuos pro sepelire* H. 1, 47. *sic* componi A. 45. componere cum indice confrontieren 15, 51.

Compos mentis pectus 15, 70.

Compositus. *h. e. pacatus*, *quietus* 12, 32. sic composita ætas *pro matura* 6, 46. 13, 1. composita civitas O. 41. respub. 4, 1. O. 36. res H. 1, 21. composita turbare 2, 65. compositius 15, 3. compositus *pro ordinato*, *instructo* H. 4, 35. natura atque arte H. 2. 5. dolus 11, 10. per turmas equos 15, 29. compositum agmen H. 2, 89. H. 5, 1. compositi milites 3, 38. ordines H. 4, 33. compositus vultus. *h. e. falsus & fictus* 1, 7. ad mœstitiam. *h. e. mœstitiam præ se ferens* 13, 20. in mœstitiam H. 2, 9. in obsequium H. 1, 82. in squalorem H. 1, 54. composita indignatio H. 3, 37. in magnificentiam oratio H 3, 37. compositum *pro conficto* 11, 27. 16, 17. comp. ac fictum A. 40. in ostentationem 2, 82. composita augendæ infamiæ 15, 16. composita *pro repertis* H. 2, 55. compositus. *h. e. qui ex compacto aliquid agit. sic* compositi auctores seditionis H. 4, 14. composito plausu 16, 4. ex composito H. 4, 66.

Comprimere H. 2, 66. *hostem* 1, 43. militem 1, 46. rebellionem H. 2, 11. seditiones 1, 69.

Compta facundia 6, 15.

Computare H. 1, 22.

Conatibus magnis adversa cupido impunitatis 15, 50.

Concædes 1, 50.

Concedendo efficitur, ut acrius exposcantur neganda H. 4, 19. concedendum tarde, quod datum adimi non potest 13, 27. aliquid, ne omnia pervincantur 24, 14. concedere *pro cedere* 2, 43. 2, 74. 3, 43. 11, 24. H. 2, 24. alicui de gloria H. 3, 64. summo nomine 15, 2. inter se 2, 30. 11, 9. *pro abire* 3, 69. ad victorem H. 2, 51. Brixellum H. 2, 33. trans Rhenum H. 5, 23. in Campaniam 3, 31. illuc 13, 41. 14, 22. Neapolim 14, 10. Patavium H. 3, 11. in insulam H. 5, 19. in rupem H. 5, 3. retro 15, 5. *pro mori* 13, 30. fato 2, 71. vita 1, 3. 2, 71. 3, 30. 6, 39. 12, 39. 14, 51. concedere obsidioni *h. e. concedere obsideri* 13, 40. *aliquem* patri 16, 33. precibus 2, 55. 4, 31. corpora sepulturæ H. 1, 47. in adulationem H. 2, 33. in partes H. 2, 1. in sententiam *alicujus* 1, 79.

Concentus virtutis G. 3.

Concertator 14, 29.

Concessa animalia G. 9. concessus, *pro concessione* 12, 44.

Concidere, *pro damnari* 16, 21. *pro perire* 16, 29. concidit bellum H. 2, 57. concidunt opes 12, 13.

Conciliabula 3, 40.

Conciliandæ misericordiæ 11, 3. conciliare *alicui* dignitatem O. 9. *cui* animos *quorum* H. 2, 58. animos liberalitate H. 1, 18. sibi *aliquem* 16, 14. plures *h. e. aggregare* 15, 51. provinciam ad spes novas 16, 23. studia vulgi 1, 41.

Concio, *pro congregatione opposita senatui* 4, 40. *pro cœtu* 11, 35. conciones magistratuum O. 36. concionabundus 1, 16. concionari H. 1, 31.

Concipere jusjurandum H. 4, 41. jurisjurandi verba H. 4, 31. spem H. 1, 13. concepit pergere. *h. e. instituit*, *proposuit* 2, 39.

Concire accusatorem 16, 17. auxilia 6, 44. iram 16, 32. motus varios H. 1, 4. nationes 12, 15. populos 3, 38. seditionem 16, 17.

Concitator belli H. 3, 2.

Concitor belli 4, 28. H. 4, 56. & 68.

Conclamationes 3, 2. H. 4, 1.

Concordiæ ædes H. 3, 68.

Concordiam & potentiam eodem loci esse arduum 4,4. parit bellum externum H. 5, 12. concordia commune periculum propulsandum A.29.
Concubia nox 1, 39. H.3,69.
Concubinus 13,21. concubinæ H.1,72.H.3,40.
Concupiscere comitatus O.11. eloquentiam A.21. imperium H. 2, 76. opes H.2,38. A. 30. servitium H.4,73.
Concursatio 6,17.
Concursus civitatis O. 39. exploratorum H. 2, 24. gratantum 6,50. hominum O.6. juventutis 5,10. oppidanorum 4,67. plebis 14,42.
Concutere frameas G.11. concussus orbis H. 1,16. concussa domus H.3,45. fides H.5,25. mens H. 2,99. concussum SCtum, *h.e.invalidum* 14,43.
Condemnator 4,66.
Condere, *pro sepelire*, conjunctos 1, 62. corpora H. 5,5. *pro abscondere*, iram 2,28. pecuniam 6, 17. condita tenebris luna 1, 28. conditum odium H.2, 30. condita Ancilia H.1,89.
Condicere G.11.
Conditiones audire, reddere H. 2,41. subire H.4, 65.
Conditor *gen. femin.* G.28.
Condiscipuli O.35.
Conducere, *h. e. contrahere in unum* cohortes 4, 2. copias H.4,71. exercitus 4,47. *pro expedire* 2,63. 4, 59. 12, 6. salubritati 15, 43. in commune 2, 38.
Confarreandi adsuetudo 4,16.
Conferre castra 11,8. injurias A.15. lamentationes 15,68. tormenta H. 3, 23. tributum H 2,94. collato gradu certatum 2,20.
Conferto gradu 12, 35. conferta moles 4, 62. conferri 14,36.
Conficere, *h. e. occidere* 1,6.4,73. 14,8. confici algore, inedia H 3,22. contis, remis 14,5. fraude 12,45. vulneribus 14,8.
Confector belli 14,39.
Confieri 15,59.
Confinium artis & falsi 4, 58. Germaniæ H. 4, 72. G.3.
Conflictare rempub. *h. e. affligere* 6, 48. conflictari accusatione 13,33. adversis 6,22. æmulis 6, 51. crimine 14, 50. hyeme H. 3, 59. ictibus 2, 20. ludibrio 1, 58. metu, sordibus 6, 8. periculis 15,50.
Confluentes fluminum H.2,40.
Confugere ad imperium H.2,76.
Confusio à perturbatione, metu H. 3, 38. oris H. 4,40.
Congestus arenæ 15, 3. copiarum H. 3, 87. lapidum H.1,84.
Congiarium 14,11. O.17. plebi additum 3,29.12, 41.13,31.
Conglobare se in templo 14, 32. conglobari 12,31. A. 38. conglobatus levi circum armatura 14, 34. conglobata multitudo 14,45. conglobati in testudinem milites 13,39. conglobatio fortuita G.7.
Congredi *pro cominus aggredi* 2, 11. congressus *pro colloquio* 2,28.
Congruens 4, 46. congruentia exta H. 2, 4. congruere *pro concidere* 12,6. H.1,7. congruere vitiis *cujus* 13, 1. rebus congruit fatum *h. e. connexum* 6,22.
Conjectare 14,51.15,55.H.2,97.
Conjicere oculos in *quem* H.1,17.
Conjunctio *pro adfinitate* 4,39.4,40.
Conjungere *pro continuare* 6, 26. necem & rogum Britannici nox eadem conjunxit *h. e. eadem nocte interfectus & crematus Britan.* 13, 17. conjungi *cui*, *h. e. matrimonio jungi* 14,60.
Conjunx laborum periculorumque socia G.18. prosperis dubiisque socia 12, 5. conjuges prœliantibus animos addunt H 4,51. A.32. hortamenta victoriæ H.4,18. conjugum memoria prœliaturi H. 5, 17. conjugibus ac liberis placabilem victorem relinquere H.3,67.
Conjuratio in Caligulam 16, 17. in Neronem detegitur 15,54.*per tot.* Pisonis in Neronem 15,48. opprimenda dum invalida est H.1,33.
Conlacerare H.3,74.
Conlato gradu 2,20.
Conlocare *pecuniam* 6,17.6,45.
Connexus *pro conjuncto* 2.43.2,50.3,31.4,66.
Conniti 15,51. ad convincendum 15, 66. in arborem 11,31.
Connivere somno 16,5.
Consalutare imperatorem 12,69.13,41. H. 1, 27. H. 1, 57. consalutatio exercituum 15, 16. H. 4, 72.
Consanguineus Veneris 4, 43.
Consceleratus 15,55.
Conscientia 4,19. simulata 2,40. defectionis A.16. facinoris H.1,25. generis humani A.2. facti satis est 2,22. scelerum *pro fœdere* 4, 2. facilem transitionem facit H. 4, 56. conscientiæ suspicio H. 1, 28. vis H. 4, 41. conscientiam eandem objicere 15,60. arguit nimius pavor H.3,10. conscientia unius uti 6,21. aggregati H.1,27. cunctari 1,57. vecordes in metum proni 1,39.
Consciscere fugam H 3,9. sibi mortem 12,8.
Consecratio 13,2.
Consectari H.1,68. consectandus 4,24.
Consensio 3,43.
Consensus ad bellum facilior inter malos quam in pace ad concordiam H. 1, 54. errantium alios vincit H. 1, 35. inter temulentos difficilis H. 1, 26. patrum 15, 73. senatus principi perscriptus 13,26.14,49. consensui impar 12,5. consensum multitudinis extenuare H. 4, 46. consensu acceptus 14,26. objectare 1, 44. & caritate rempub. efficere 14, 27. in consensu unicum victis levamentum H. 2,44. consensu H. 1,13.H.1,16.H. 1,55. deorum hominumque ad imperium vocatus H.1, 15.
Conserere pugnam 2, 10. conserta acies 6,35. consertum spina sagum G.17.

Con-

Conservi A. 31.
Considere *h.e. sedari* 1, 30. in igne H. 3, 33.
Considius 5, 8.
Considius Æquus 3, 37.
Considius Proculus 6, 18.
Consilium *pro re de qua consultatur* 6, 46. *pro consultatione* 16, 26. *pro consiliariis* H. 1, 87. G. 12. altius H. 4, 14. duci relinquendum H. 1, 84. & ratio propriæ ducis artes H. 3, 20. ab omnibus datur, periculum pauci sumunt H. 3, 69. consilii, quod non ipse adferret, inimicus H. 1, 26. ambiguus H. 4, 21. consilium capere 15, 20. capere moriendi 6, 26. fato permittere 6, 46. habere cum *aliquo* 3, 53. adimunt res adversæ 11, 32. consilio quam vi plura perficere 2, 26. in consilio, quod nisi peractum, laudari non potest, nullus cunctationi locus H. 1, 38. consilia *pro consiliariis* 4, 40. cauta cum ratione quam prospera ex eventu meliora H. 2, 25. pavidis in incerto 3, 9. post res afferuntur H. 3, 8. prudentium, & vulgi rumor in metu juxta audiuntur H. 3, 58. consiliis *alicujus* permixtus 3, 38. consilia expedire H. 3, 73. miscere 15, 68. A. 38. separare *ibid. ubi male sperare.* turbare 14, 32. consiliis & astu res externas moliri 6, 32. cautis quam acrioribus potentia tutius habetur 11, 29. proditoris, vel hostis non utendum H 4, 21. victoria perficitur H. 3, 60. in consiliis infelicibus optima videntur, quorum tempus effugit H. 1, 39. *rebellandi* periculosius est deprehendi, quam audere A. 15.
Consimilis 3, 13.
Consociare audaces 14, 58. facinus cum *quibus* 15, 67. feria 14, 4. vocem 13, 23.
Consonare cantis 15, 37.
Consortia rerum secundarum adversarumque 3, 34.
Conspectior mors H. 4, 11. è conspectu tollenda libertas A. 24.
Conspicuus locus O. 36. suis H. 3, 17. forma H. 3, 33. conspicua acies *propter ignes* H. 4, 29. conspicuæ feminæ H. 4, 42. conspicui G. 7. conspicua arma H. 1, 88.
Constans adversus metus H. 4, 5. fidei H. 3, 57. constantia exempla 16, 35. constanter *pro fortiter* 6, 22. constantia *in morte* 16, 19. *pro fortitudine* 14, 33. H. 3, 53. exitus 15, 49. 15, 63. mortis 1, 53. mortis sumendæ 13, 30. Catonis, Bruti H. 4, 8. Julii Agrestis H. 3, 54. Voculæ H. 4, 25. constantia morum amicitiæ continentur H. 3, 86.
Constat fides H. 2, 96.
Consternari H. 3, 17. fœda fuga H. 3, 79. consternatio *pro tumultu* 1, 39. 1, 63. H. 1, 83. mentis 13, 16. militum H. 2, 49. vulgi H. 4, 50.
Constituere ædem 2, 49.
Constringere 3, 33.
Consueta non perturbant O. 4.
Consul designatus primus sententiam dicit 3, 22. 3, 49. 4, 42. 11, 5. 12, 9. 14, 48. 15, 74. H. 4, 4. H. 4, 6. H. 4, 8. H. 4, 9. consules *pro anno* 6, 45. sententias rogant H. 4, 9. sede vulgari sedent ob mortem Drusi 4, 8. multos annos destinati H. 3, 55. suffecti O. 17. consulum nomina præscripta rebus gestis ad memoriam temporum 3, 57.
Consularia insignia data Antonio Primo H. 4, 4. Asconio Labeoni 13, 10. Crispino Rufo 16, 17. Fulvio Aurelio H. 1, 79. Juliano Titio. *ibid.* Junio Ciloni 12, 21. Numisio Lupo H. 1, 79. Nymphidio 15, 72.
Consulatus prima juventa initus 11, 22. vicesimo ætatis anno Neroni decretus 12, 21. continuus 13, 41. unius diei H. 3, 37. consulatus origo 1, 1. consulatum inire 15, 48. consulatus coarctati H. 2, 71. in manu Sejani 4, 68. quos Vitell. dederat, abrogati H. 4, 47.
Consulere de omnibus rebus 4. 40. aspectui 15, 18. bello H. 4, 68. clementer deditis 14, 38. genti suæ 15, 27. gloriæ 13, 39. histrioni 11, 36. liberis 3, 16. paci H. 3, 75. H. 4, 68. parcimoniæ 14, 21. populo H. 3, 82. potentiæ H. 4, 48. prædæ 13, 39. quieti urbis 14, 22. securitati 11, 31. 14, 61. H. 4, 48. senatui H. 3, 82. sibi 1, 48. 15, 38. H. 1, 54. H. 4, 20. supremis 15, 63. visui 12, 47. utilitati 1, 22. in commune 12, 5. A. 12. in medium H. 2, 5. in unum H. 1, 68. H. 4, 70. durius in deditos A. 16. ex re 1, 24. consultum est ultioni 2, 26.
Consultare in medium H. 2, 37. consultando consumuntur agendi tempora H. 3, 40. consultationes 16, 14. in consultores sua exempla recidunt 6, 10. consulto ambiguus 13, 3. vitari 4, 16. consulta pro consiliis 1, 40. magna H. 2, 4. mala 6, 6.
Consumere ignominiam H. 3, 24. vocem H. 1, 42. consumptus per discordiam dies H. 4, 43.
Consummare H. 3, 84.
Consurgit *theatrum*, *h.e. extruitur* 14, 21.
Consiliara 12, 24.
Contactus valentiorum H. 1, 11. contactu odium transmittitur H. 2, 60.
Contaminati scelere 1, 35. contaminati 15, 37.
Contari. *vid.* Cunctari.
Contemptio, *pro contemptu* 15, 1. ex barbaris 11, 20. contemptu famæ contemnuntur virtutes 4, 38.
Contendere *pro proficisci* 1, 70. ad amnem 2, 68. ad hostem H. 4, 56. Romam H. 3, 77. *pro comparare* 4, 32. nobilitatem, opes 12, 1. vetera & præsentia 13, 3. *pro pugnare* O. 15. cum solo, labore G. 26. contentione decoris accendi H. 3, 27. contentiones 2, 35. magnæ H. 4, 8. propriæ 13, 28.
Conterere corpora, manus A. 31.
Contermina civitas H. 4, 67. gens G. 36. natio 15, 1. conterminum flumen 13, 57. contermini populi 11, 16. Æduis 3, 45. conterminæ gentes 1, 60. contermina Scythiæ 6, 36.
Contextus operis H. 2, 8.
Conti. *vid.* Contus.
Contiguus 2, 60.
Continentes terræ H. 5, 19.
Continere 15, 1. contineri interdum non possunt,

 qui

qui puniri possunt H. 4, 27.
Contingere *aliquem* modico usu 4. 68.
Continuare pontem 15, 9. continua oratio 4, 8. continuum mare A. 10. continuæ orationes H. 4, 7.
Contra dat fortuna 15, 13. H. 1, 65. contra dirigere H. 4, 58. contra est experimentum H. 2, 97. fortuna H. 3, 18. contra interpretari H. 4, 86. ire 6, 44. 11, 10. contraire sententiæ *cujus* 14, 45. litora contra 3, 1. contra Hispaniam A. 11. Placentiam H. 2, 17. nullis contra terris A. 10.
Contrectare oculis 3, 12. contrectata pudicitia 14, 35.
Controversiæ scholasticæ O. 14.
Contubernalis H. 1, 23.
Contubernium æditui H. 3, 74. legionum 1, 41. servi publici H. 3, 74.
Contubernia 1, 17. 1, 48. H. 1, 54. ducum A. 5. militum 1, 41.
Contumacia abrupta 4, 20.
Conti 14, 5. H. 1, 79. H. 3, 27. gladiique 6, 35. contis præfixa capita H. 1, 44.
Convenire in manum 4, 16. conventura omnia H. 3, 81.
Conventicula 14, 15.
Convertere, pro *converti* 4, 3. ad sapientiora 3, 55. ad *quem* 12, 18. conversus animum vultumque H. 1, 85. conversæ ad Vespasianum Galliæ H. 3, 53.
Convicia rara inter Germanos G. 22.
Convictum, *erwiesen* 3, 13. 14, 40.
Convictus, *pro conviviis* 2, 28. principis 6, 9. sobrii 13, 15. in longum tracti 14. 4.
Convivium buccina dimissum 15, 30. convivium inire 4, 10. convivia delinimenta vitiorum A. 21. Germanorum G, 22. *per tot.* noctu celebrata 3, 37. pudicitiæ inimica G. 19. convivia struere 15, 37. inter convivia de bello loqui H. 3, 76.
Convulsus *pro laniato* 1, 32. vi dominationis 6, 48. convulsa domus 6, 40. 12, 1.
Cooriuntur insidiæ H. 2, 24. coorti 2, 11. equites H. 2, 70. Germani H. 4, 60. gentes H. 1, 2.
Copia. *h. e. facultas* 1, 63. diluendi 16, 24. doctorum O. 30. fit 15, 14. copiam facere mutuandi 6, 17. pugnæ 2, 7. 3, 20. sui 4, 74. copia, *pro copiis, manus* 2, 52. classiariorum 4, 27. navalis 4, 56. præsens 4, 47. Romana 4, 4. copiæ 15, 12. 15, 16. H. 1, 74 H. 5, 1. deletæ H. 2, 14. militares 15, 25. Ræticæ H. 1, 59. universæ H. 4, 33. copias hostium visere 15, 10. copiis motis H. 4, 19. copiæ rei familiaris 15, 43. copiæ, *pro annona, commeatu* 1, 68. 15, 16. H. 2, 32. H. 3, 20. H. 4, 22. G. 30. annuæ A. 22. frumenti 2, 60. parandæ H. 3, 15. privatæ, promiscuæ H. 1, 66. provinciarum 5, 54. copiarum aggestu H. 3, 60. congestu H. 2, 87. egestas H. 4, 35.
Copiosus artibus honestis 3, 66.
Cordi esse H. 3, 53. cordi est diis H. 4, 58.
Coram 4, 75. *pro palam* 6, 8. *pro statim* 6, 54. diis & patria coram 4, 8. exercitibus coram 13, 38. Germanico coram 3, 14. legionibus coram 15, 24. Messalina coram 11, 1. patribus coram 3, 24. Poppæa & Tigellino coram 15, 61. propinquis coram 13, 32.
Corbulo Domitius 3, 31.
Corbulo inferioris Germaniæ legatus 11, 18. legiones veterem ad morem reducit 11, 18. discors Vinidio 13, 9. militarem disciplinam instaurat 13, 35. *per tot.* Artaxata delet 13, 41. præcipuus inter claros & insontes 14, 58. impatiens æmuli 15, 6. bello Parthico præficitur 15, 25. fossam inter Rhenum & Mosam ducit 11, 20. Tigranocertis potitur 14, 24. Pæto fert auxilium 15, 12. occiditur H. 2, 76. Corbulonis nomen, barbaris non infensum 15, 2. potestas 15, 25. vox: *beati quondam duces Rom.* 11, 20.
Corcyra 3, 1.
Corinthus H. 2, 1. Corinthiense litus 5, 10.
Coria boum 4, 72.
Corma 12, 14.
Cornelia Gracchorum *mater* O. 28.
Cornelia *Vestalis* 15, 22.
Cornelia virgo flaminica dialis 4, 16.
Cornelia lex 14, 40. de sicariis 13, 44.
Cornelius Scauri accusator 6, 29. in insulam demovetur 6, 30.
C. Cornelius O. 39.
P. Cornelius H. 3, 34.
Cornelius Aquinus H. 1, 7.
Corn. Balbus 12, 60.
Corn. Cethegus 4, 17.
Corn. Cossus 4, 34. *alius* 14, 20.
Corn. Dolabella 3, 68. ejus adulationes 3, 47. 3, 68. *alius* H. 1, 88. interficitur H. 2, 63.
Corn. Flaccus 13, 39.
Corn. Fuscus, Pannoniæ procurator H. 2, 86. præfectus classis Ravennar. H. 3, 12. Ariminum obsidet H. 3. 42. prætoria insignia accipit H. 4, 4. nullam in Vitellium nisi occidendi licentiam habet H. 3, 66, ejus apud Flavianos auctoritas H. 3, 4.
Corn. Laco, præfectus prætorii H. 1, 13. ignarissimus mortalium H. 1, 6. militarium animorum ignarus H. 1, 26. Tit. Vinio minatur H. 1, 33. occiditur H. 1, 46.
Corn. Lupus 13, 43.
Corn. Marcellus 16, 8. occiditur H. 1, 37.
Corn. Martialis 15, 71. primipilaris H. 3, 70. obtruncatur H. 3, 73.
Corn. Merula 3, 58.
Ser. Corn. Orfitus 12, 41. ejus sententia 16, 12.
Corn. Primus H. 3, 74.
Corn. Scipio 3, 74. 12, 53.
Corn. Sulla 2, 48. *alius*, Claudii gener 12, 13. Massiliam relegatur 13, 47. interficitur 14, 57.
Cornu tribunalis 1, 75.
Cornutus Cæcilius 4, 28.
Corona aurea, hospitale donum 2, 57. 14, 24. civica

vica 3, 21. 16, 15. civis servati 15, 12. facundiæ 16, 3. spicea 11, 4. corona *donum militare* 2, 9. coronæ in modum tumuli congestæ H. 2, 55. querceæ 2, 83. corona vallum cingere H. 2, 27. sub corona vendere 13, 39. H. 1, 68.

Corpus, *pro cadavere* 2, 40. 3, 5. 12, 51. corpus Germaniæ H. 4, 64. imperii H. 1, 16. libertorum 13, 27. detortum *h.e. distortum* 15, 34. senile, & parvo victu tenuatum 15, 63. corpori non abrumpendi validissimi artus H. 2, 28. non semper similis animus H. 1, 22. corpus vulgare 15, 72. corpore infames 1, 73. G. 12. quæstum facere 2, 85. corpora Britannorum A. 11. Germanorum tantum ad impetum valida G. 4. corpora lente augescunt, cito extinguuntur A. 3. corporibus habitum dat positio cœli A. 11. corpora *pro cadaverib.* 2, 25. clarorum virorum cremantur G. 27. damnatorum in Tiberim trahuntur 6, 19. equorum 2, 24. corpora suorum referre G. 6. corporibus exanimis fossæ completæ 4, 5.

Corrigendum virtute, quod cunctatione delictum 15, 2.

Corripere. *h.e. in judicium rapere* 3, 66. 4, 66. corripit delator 3, 49. 6, 40. corripere *pro capere* H. 3, 21. securos. *h.e. comprehendere* 3, 46. corripit ignis 15, 38. corripere pecunias, *pro corradere* 13, 18. 13, 31. signa, captivos H. 4, 33. accusatione 12, 42. igne 15, 38. morbo 16, 5. valetudine 12, 66. vi 4, 3. corripi *ab aliquo* 15, 66. à centurione 16, 9. in prædam H. 2, 84.

Corrumpere & corrumpi, seculum vocatur G. 19. commeatum 15, 8. *donum* H. 2, 92. libertatem 1, 75. *res gestas* in miraculum 4, 11. veniam 15, 71. victoriam H. 4, 35. ad judicium 16, 18. ad omne facinus H. 1, 72. ad scelus 4, 10. 13, 21. corruptus in barbarum 6, 42. in similitudinem vini humor G. 23. in spem 14, 63. in spem rapinarum H. 3, 47. corrupti spe 3, 27. H. 4, 70. corrupti in dominos servi H. 1, 2. corruptæ in adulationem caussæ H. 2, 10. corrumpendæ disciplinæ H. 3, 49. corruptores 6, 33. parati H. 1, 1. corruptoribus missis hostes ad exuendam fidem emercari 12, 14.

Corsica H. 2, 16.

Cortina O. 19.

Corvinus Messalla 4, 34. præfectus urbi 6, 11. orator O. 17. mitior Cicerone O. 18. consul 13, 34. Corvini exordia O. 20. de Corvino judicium O. 21.

Corvinus Valerius 1, 9.

Coruncanii 11, 24.

Cosa 2, 39.

Cossus Claudius H. 1, 69.

Cossus Cornelius 4, 34. *alius* 14, 20.

Cossorum familia 11, 22.

Cossutianus Capito 11, 6. repetundarum damnatur 13, 33. auctoritate Thraseæ 16, 21. Antistium accusat 14, 48. Tigellini gener 16, 17. promptus ad scelus 16, 26. Thraseam accusat 16, 28. ob id donatur 16, 33.

Cothurnus, *pro tragico carmine* O. 10. cothurni 11, 31.

Cotianæ Alpes. *vid.* Alpes.

L. Cotta 3, 66.

Cotta Aurelius 3, 17. *alius* 13, 34.

Cotta Messallinus 12, 22. promptissimus atroci sententia 5, 3. 6, 5. accusatur 6, 5. Cottæ Mess. sententia in Libon. 2, 32. de rectoribus provinciarum 4, 20.

Cottiæ Alpes. *vid.* Alpes.

Cottianæ Alpes H. 4, 68.

Cotys rex Thraciæ 2, 64. interficitur 2, 66. 3, 88. Cotyis liberi 2, 67. in tutela Romanorum 3, 38. 4, 5. uxor 2, 67.

Cotys rex Armeniæ 11, 9. infestatur à Mithridate 12, 15. proditor & hostis fratris 12, 18.

Covinarius A. 35. A. 36.

Cous 2, 75.

L. Crassus O. 34. orator politus & ornatus O. 18. ejus maturitas O. 26.

M. Crassus H. 1, 15. trucidatus à Parthis 2, 2. G. 37. censor O. 35. non viribus modo & annis, sed ingenio & oratione valuit O. 37. Crassi potentia 1, 1.

M. Crassus Pisonis pater H. 1, 14.

Crassus Pisonis frater H. 1, 48.

Crassus Scribonianus H. 4, 39. Crassorum domus subversa H. 4, 42.

Crates H. 2, 21. H. 4, 23. injectæ fossis 1, 68. cratium usus H. 3, 20.

Crebrescit H. 2, 67. crebrescens fama H. 4, 12. crebritas periculorum 16, 29.

Credere libenter, facile A. 44. credimus, quæ timemus H. 4, 38. creditus 13, 30. credito 3, 14. 6, 34. credibile A. 11.

Creditorum sævitia 11, 13.

Credulitas inanis ipso tempore vanescit 2, 40. feminarum facilis 14, 4. credulus *cuique* H. 2, 23. apud credulum majore prœmio peccatur H. 1, 12.

Cremerensis clades H. 2, 91.

Cremona H. 2, 17. colonia H. 3, 19. dives H. 3, 32. quando condita H. 3, 34. occupatur à Vitellianis H. 2, 22. H. 2, 100. H. 3, 14. oppugnatur à Flavianis H. 3, 30. exscinditur H. 3, 33. *per tot.* è gremio Italiæ rapta H. 4, 72. Cremonæ spectaculum editum H. 2, 67. Cremonensis ager H. 3, 15. Cremonense prœlium H. 3, 48. Cremonenses in honorem Vitellii viam lauro rosisque sternunt H. 2, 70. captivos nemo Italorum emit H. 3, 34.

Cremutius Cordus 4, 34.

Creperejus Gallus 14, 5.

Crepidines stagni 15, 37.

Crescens *Neronis libertus* H. 1, 76.

Crescens Tarquitius 15, 11.

Creta 4, 21. Judæorum patria H. 5, 2. Cretæ proconsules 3, 38. 15, 20. Cretenses Romam legatos mittunt 3, 63. Cretensium leges 3, 26. severissimæ O. 40. orator nullus *ibid.*

Creticus Silanus 2,4. Syria demovetur 2,43.
Crimen *pro accusatione* 13,42. crimini dare 1,73. 6, 18. 13, 10. in crimen ducere 6, 5. crimine falso veri testis opprimitur H.4,25. pro crimine nobilitas, opes &c. H. 1, 2. crimina *pro noxiis* 1, 55. *pro accusationibus* 13, 32. objecta non accipienda pro approbatis 3, 12. criminari 2,57. *quem* poëtis O.42. criminosius H. 3,88.
Crinis obliquus nodo obstrictus G. 38. propexus, rutilatus H. 4, 61.
Crispina H. 1, 47.
Crispinilla Calvia H. 1,73.
Crispinus Cæpio 1, 74.
Crispinus centurio H. 1,58.
Crispinus Rufus præfectus prætorio 11, 1. honoratur 11, 4. removetur 12, 42. Poppææ maritus 13, 45. 15, 71. pellitur *in exilium* 15, 71. semet interficit 16,17.
Crispinus Varus H. 1, 80.
Crispus Sallustius Vibius. *vid.* Sall. Vib.
Cruciatum effugere 4, 63. cruciatu cuncta pervia 15, 59. cruciatus *pro tormentis* 1, 23. graves 16, 35. tormentorum 16,20.
Crudelitas Neroni præcipua libidinum 16,18.
Crudescit seditio H. 3,10.
Cruda senectus A.29. crudum servitium 1,8.
Cruentare se sanguine *cujus* H. 1, 58. cruento adspectu oceanus 14,32.
Cruor captivus 14,30.
Crupellarii 3,43.
Cruptorix 4,73.
Cruces 14,33, crucibus affixi Christiani 15,44.
Ctesiphon 6,42.
Cubilia 1,49. 1,50.
Cugerni H. 5,16. H. 5,18.
Cujus, cui. *vid.* Qui.
Culpa inter viros ac fœminas vulgata 2,24. *auctoribus suis* exitiosa esse debet 13,27. prior tempore quam pœna 15,20. culpæ societate tutiores H. 2,52. culpam in militem conferre H. 3,70. culpare H. 4,75.
Cultri venantium tela 3,43.
Cultus *pro habitu* 13, 54. agrestis H. 3, 59. cultus habitusque 2,54. *pro veneratione* 2,58. spectaculi H.2,11.
Cum cura 11, 18. H. 1, 52. habere 15, 8. cum honore 3, 76. H. 3, 81. modo habere 15, 8. cum maxime H. 1,29. H. 1,84. H. 4, 55. H. 4,58. congregantes se H. 4,65.
Cumæ 16,19. Cumana litora 15,46.
Cumanus Ventidius 12,54.
Cumulare H. 2, 80. cumulata gaudio 2,82.
Cumulus dignitatis H. 1,77. prosperis H. 2,24.
Cunctabundus 1, 7. H. 2, 85. cunctanter 4, 22. cunctantius 1, 71. cunctatio ducum utilior quam temeritas H. 3, 20. multis exitiosa H. 1, 89. propior constantiæ G. 30. servilis videtur barbaris 6, 32. cunctationi locus non est in consilio, quod nisi peractum laudari non potest H. 1,38. cunctatione opus non est, ubi quies perniciosior quam temeritas H. 1,21. cunctator natura H. 2,25. ac senecta H. 3,4.
Cuncta camporum H. 5,10. curarum 3,35. cunctis rebus inest quidam velut orbis 3,55.
Cuneus 14, 37. Bructerorum H. 5, 18. Germanici 2, 38. Juniorum. *ibid.* in cuneum tenuatur Britannia A. 10. cunei H. 3,29. militares 16,27. *opponuntur* porrecto agmini H. 5, 16. in cuneos componere G.6. congregare H. 4,20. cuneis assistere H. 5, 16. concurrere H. 2, 42. erumpere 14, 37. niti H. 3,29.
Cupiditates inexplebiles H. 4,38.
Cupido *scil. opum* 16,14. auri 12, 7. 16, 1. humana H. 5, 13. ingenii humani H. 1, 22. muliebris 4, 39. profusa H. 1, 52. cupidines *pro avaritia* H. 1, 66. *pro libidine* 14,35. *pro luxu* 3,52.
Cupere specie recusantis 1, 3. cupiens bonarum artium 6, 46. erogandæ pecuniæ 1, 75. liberorum 16,6. novarum rerum 15,46. scortorum 15,72. voluptatum 14,14. cupientibus erat bellum 1, 59. cupitor 12, 7. incredibilium 15, 42. cupitum id Tiberio 6,32. Neroni 14,2. cupita 4,3.
Cupressus H. 2,78.
Cura *pro opere cum cura facto* 4, 11. cura *scil. ægrotorum. Wartung* 4,63. cura decori exitus H. 3, 84. ludorum 13,22. maligna H. 1, 85. publica 12,5. H. 1,19. tabellarum publicarum 13,28. curæ esse H. 4,52. partem capessere 12,25. curam dare *cui*, *rei alicujus* H. 1, 80. insumere 16, 23, partiri *in quos* H. 3, 58. cura diversa sciscitandi, sua non occultare H. 2,34. *officii* exolvi 12, 42. cum cura. *vid.* Cum. sine cura habere H. 1, 79. curæ malæ 3, 37. in curarum partem additus H. 4,26. vocatus 1, 11. curas disponere 16,8.
Curare *h. e. regere*, *præesse* 11, 22. Achajam 5, 10. Asiam 4, 36. legiones 6, 30. curant exploratores H. 3, 15. curatius 14, 21. differere 2,27. legere 16,22. curatissimæ preces 1, 13.
Curia obsessa A. 45. curia exactus Gallio 6, 3. in ipsa curia venenum haurit Vibulenus 6,40.
Curiæ veteres 12,24.
C. Curio 11,7. Curiones O. 37.
Curru prœliari A. 12. vehi 1, 15.
Cursare huc illuc 15,50. H. 5,20. tempora A. 1.
Cursim 4,4.
Cursum rerum sequi H. 4, 34. verborum jactantia augere A. 39.
Curtilius Mancia 13,56.
T. Curtisius 4,27.
Curtius Atticus Tiberio in Campaniam comes 4, 58. à Sejano opprimitur 6,10.
Curtius Lupus quæstor 4,27.
Curtius Montanus 16,28. famosi carminis reus 16, 29. ejus sententia de memoria Pisonis celebranda H. 4,40. oratio adversus Aquil. Regul. H. 4, 42.
Curtius Rufus triumphalia adipiscitur 11, 20. ejus origo 11,21.

Curtius Severus 12, 55.
Curtius lacus H. 1, 41. H. 2, 55.
Curvata senio membra 1, 34.
Curulis *sc. sella* 1, 75. Vitellii H. 2, 59. sedes 2, 83. 15, 29.
Curulis ædilitas 1, 3.
Custodia cubiculi 13, 44. Pisonis H. 1, 43. apertior 2, 67. arta, obscura H. 1, 88. aspera 13, 1. honorata H. 3, 12. militaris 3, 22. 14, 60. H. 4, 11. occulta 16, 10. publica 3, 36. rupta H. 2, 63. socors H. 3, 69. custodiæ appositus 1, 6. in custodiam condere H. 4, 2. dare 15, 58. in custodia habere H. 1, 58. retinere H. 1, 67. custodiæ hostium 14, 25. portarum 1, 28. acres 1, 5. intentæ H. 4, 28.
Custos Jupiter H. 3, 74.
Custos salutis 3, 14. appositus G. 41. datus 11, 35. custodes 15, 43. jurium 4, 30. additi ducibus H. 1, 87. adpositi 4, 60. amoti 13, 24. circumjecti 6, 19. corrupti 2, 68. H. 4. 56. inditi 3, 28. tanquam insidiantes timentur H. 3, 59.
Custodire sermones H. 2, 52.
Cusus fl. 2, 63.
Cyclades insulæ 2, 55. 5, 10.
Cyclopes interfecti 3, 61.
Cymæ 2, 47.
Cynica institutio 16, 34. secta H. 4, 40.
Cyprii Romam legatos mittunt 3, 62.
Cyprus insula H. 2, 2.
Cyrenenses accusant Cæs. Cordum 3, 70. Ped. Blæsum 14, 18. Anton. Flammam H. 4, 45.
Cyrrus urbs Syriæ 2, 57.
Cyrus rex 3, 62. 6, 31.
Cythera insula 3, 69.
Cythnus insula H. 2, 8.
Cyziceni libertate privati 4, 36.

D.

Dacia A. 41.
Dacus nobilitatus cladibus H. 1, 2. Germanusque diversi H. 3, 46. Daci Germanorum accolæ G. 1. Rom. hiberna circumsident H. 4, 54. Dacorum gens nunquam fida H. 3, 46.
Dahæ 2, 3. Gotarzen juvant 11, 8. Ariorum vicini 11, 10.
Dalmatia 2, 53. in partibus Othonis H. 2, 32. Dalmatiæ legiones 4, 5. in Othonem jurant H. 1, 76. ad imperium ejus moventur H. 2, 11. Dalmatiam tenet Poppæus Silvanus H. 2, 86. per Dalm. arma Camilli 12, 52. Dalmatæ H. 3, 12. auxilium legionis secundæ H. 3, 50. Dalmaticus miles H. 2, 86. Dalmaticum bellum 6, 37. mare 3, 9.
Damaratus 11, 14.
Damnare fraudis *quam* sub judice 3, 36. damnari repetundarum 3, 70. 14, 28. de vi publica 4, 13. damnatur Cyrenensibus H. 4, 45. damnati publicatis bonis, sepultura prohibentur 6, 29. falsi 2, 55. 14, 40. H. 2, 6. repetundarum. *vid.* Repetund. rerum capitalium 1, 21.
Damnum facile, superante multitudine H. 4, 28.
Dandarica 12, 16. Dandaridæ 12, 15.
Danubius 2, 63. Germanos à Pannoniis dividit G. 1. Danubii accolæ G. 41. fons G. 1. ripa 4, 5. à Dacis occupatur H. 3, 46. trans Danubium populi non Germani G. 29. in Danubio classis 12, 30. Danubio pergere G. 42.
Dapes fulmine ictæ 14, 22.
Dare amori uxoris testamentum fœdis adulationibus *h. e. amore uxores testamento fœdas adulationes inserere, sc. ut valeat* 15, 59. familiæ Juniæ. *h. e. propter fam. Jun. facere* 3, 69. *sic*, dare contumeliæ *cujus* 2, 58. fœderi antiquo 11, 25. fœderi sociæ urbis 2, 53. honori Germanici 2, 58. matris 14, 4. patrum 13, 49. Viennensium H. 1, 77. officii alicujus administrationi, orbitati, pecuniæ O. 6. precibus 2, 58. Sejani 3, 72. posteritati virorum illustrium 16, 16. Scauro 3, 23. sibi ipsi O. 6. simultatibus 16, 20. dare crimini *pro objicere* 1, 73. 6, 18. 13, 10. lætitiæ, lasciviæ, noctes *h. e. impendere* 14, 21. dare curam armandæ cohortis *cui* H. 1, 80. documentum 2, 34. 13, 6. A. 2. effugium *cui* H. 1, 43. effugium virtus dedit 2, 17. exemplum 1, 74. 1, 78. 4, 50. præcavendi 16, 32. ultionis 3, 36. exilia 15, 71. experimentum 12, 6. 13, 24. 15, 24. ingenium studiis H. 4, 5. negotium 2, 40. 3, 73. nomina 14, 15. H. 2, 97. H. 3, 58. in conjurationem 15, 48. operam dialecticæ O. 31. piacula 12, 8. pœnas H. 1, 45. affinitatis 16, 29. reip. eversæ 15, 51. se studio O. 8. signum profectionis 14, 33. pugna 14, 36. H. 2, 25. terga 3, 20. 6, 34. venenum 4, 8. inter epulas 13, 1. dare in custodiam 15, 58. in matrimonium 4, 44. in præceps 6, 17. secundum aliquem 4. 43. sub ictum legiones 13, 39. dat fortuna contra H. 1, 65. dato die 13, 40. tempore 4, 40.
Darius 3, 63. *alius* 12, 13.
Dativus sæpe ponitur pro accusativo cum præpositione, ut, abluendo cruori *pro ad abluendum cruorem* H. 3, 32. abolendo rumori 15, 40. *& similia, quæ suis locis notamus.*
Davara 6, 41.
De cœlo tangi 13, 24. de salute, victoria, certare A. 5.
Debellatum est H. 3, 19.
Decedere sententia 14, 49. decedit certamen virtutis 15, 16. infamiæ 15, 44. decessor A. 7.
Decemviri 3, 27. Decemviralis potestas 1, 1.
Decentior quam sublimior A. 44.
Decertare *pro pugnare* 15, 7.
Decidere aures 12, 14.
Decimus. *vid.* Decumare.
Decimus Pacarius H. 2, 16.
Decius Calpurnianus 11, 34.
Decius Samnis O. 21.
Declamatorium studium O. 14.
Decorus exitus H. 3, 84.

Decrius 3,20.
Decumana porta 1,66.
Decumare deditos H.1,37. legiones H.1,51. decumum quemque fusti necare 3,21. 14,44.
Decuma legio 2,57. pars liberalitatis H.1,20.
Decuriæ 13,27. equitum 3,30. 14,20.
Decurio equitum 13,40. H.2,29. decuriones H.1,70.
Decurrere eo 3,59. illuc 4,40. decurrunt naves *scil. secundo flumine* 15,43. decursiones cohortium 2,55. decursu legionum præsidere 3,33.
Decus publicum paucis curæ 12,48. vile H. 1,90. decoris contentione accendi H.3,27. decora pacis 3,75.
Decorus 3,32.
Dedecus *luxuriæ in principe* penes omnes, voluptas penes ipsum H. 1,30. dedecus & scelus differunt 6,51.
Dedi ad exitium 1,32. H.2,10. deditos trucidare sævum 12,17.
Dedicare ædes 2,49. opera 6,45. templum 4,57. 4,67. dedicatio Capitolii H.3,72.
Deducere *quem domum honoris caussa* O.9. in domum, *scil. uxorem* 12,5. 14,63. militem in aciem H.1,89. H.2,43. deduci *in colonias* 14,27. H.4,65.
Deerrare 13,29.
Deesse *pro deserere* 15,59. deerat complecti H.4,11. prodere H.4,1. vocare H.4,80.
Defectio, defector &c. *vid.* Deficere.
Defendere, *prohibere incendium* 15,38. paruisse principi. *h. e. in excusationem sui allegare* 13,43. defensare se castellis 12.29. sua A.28. defensio cuicunque tribuenda 13,20. adempta reis 16,18. defensionibus necessariis magis quam honestis uti H.2,60.
Deferre *pro accusare* 2,27. 3,22. 6,19. 13,33. ad prætorem reos 14,41. argumentum tragœdiæ 6,29. consensisse 13,23. impietatis 6,47. majestatis 14,48. tanquam tentasset &c. H.2,65. deferente *quo* accusatione corripi 12,42. deferre *pro offerre* 13,13. arma H.1,64. consulatum 2,43. imperium 1,14. H.1,8. opes obvias 16,2. pecuniam H.1,64. deferre. *pro referre*, *renunciare* 13,43. audita ad *quem* 15,51. indicium ad *quem* 2,28. deferebat ferrum in pectus. *h. e. ferrum pectori infixisset* 1,35. delati inter damnatos magis, quam inter reos habiti 16,14. delationis partes dare H.3,38. socius 4,66. delationem subire 11,29. delationes crebræ H.4,41. passim H. 2,84. delationes factitare H.2,10. delator accusatus H.4,6. delatoris odium 12,59. delatores genus hominum publico exitio repertum 4,30. invisi H.2,53. ut more majorum punirentur flagitatum H.4,42. delatorum invisa præmia H.1,2. à delatoribus corripi 6,40.
Defessus cruciatibus 15,63. defessa luctu 2,75.
Deficere, *mori* A.43. deficiens, *moribundus* A.45. deficientis momenta A.43. voces 6,24. deficit dies 15,44. defectus usque eo 2,70. defectum corpus 4,29. defectio Germanica H.1,19. sideris. *h. e. lunæ* 1,28. solis 14,12. defectionis caput H.1,5. defectores 12,50. H.3,12. patris, *qui à patre defecerunt* 1,8.
Defigere oculos 3,1. defixus ob metum 1,68. pavore 13,5. per silentium 14,10. defixi, *immobiles* 13,16.
Deflagrans seditio H.2,29.
Deflere carmine 3,49. voce 3,17.
Degener, *suppositițius* 12,62. vita 4,61. degeneres insidiæ 11,19. degenerare à fama, vita H.3,28. in perpetiendis suppliciis 15,68. vita 1,53.
Degere vitam 4,41.
Degredi, *descendere* 2,54. A.37. castello 4,49. jugis H.1,61. palatio H.3,67. tumulis 4,49. in æquum A.18.
Degustare imperium 6,20.
Dehinc, *ex eo loco* 1,34. 4,5. *pro postea* 4,14. 13,23. 13.35. 15,36. 16,8.
Dehonestamentum insigne 14,21. in nos 12,14. oris H.4,13. dehonestamenta amicitiarum H.2,87. dehonestare artes bonas 3,70. extrema imperii 4,74. famam suam 16,24. proavum 3,66. dehonestari publico theatro 14,15.
Dejicere *aliquem*, *pro provertere* 11,29. dejecti crines 14,30. in terram oculi 1,34. H.3,31. in terram vultus H.1,82.
Dein *pro deinde* 2,3. 2,11. 12,61.
Dejotarus O.21.
Dejungere *se* à labore O.11.
Delabi ad impatientiam 15,63. in ambitionem 3,63. delapsus in amorem 13,12. delapsa vetustate ædes 4,43. æra H.4,40.
Delatio, delatores. *vid. in* Deferre.
Delectus. *vid.* Diligere.
Delegare machinas *quibus* H.4,28. scelera aliis 13,43. delegatur infans ancillæ O.29. nutricibus G.20. delegantur pueris suasoriæ O.35. delegatum triumviris ministerium A.2.
Delere copias H.2,14. H.2,26. urbem 13,41. deletus. *h. e. cæsus* 4,25. 4,51. deletæ cohortes H.4,18.
Deliberare *sc. de defectione* difficillimum A.15. qui deliberant desciverunt H.2,77. deliberatio de libertis ingratis 13,26.
Delinimentum exercitui H.1,77. delinimenta vitæ 15,63. vitiorum A.21.
Delphi 2,54.
Delubrum, *ædes* 4,43. H.5,9. Æsculapii 4,14. Junonis, *ibid.* dicatum 3,62. prius H.4,53. Vestæ 15,41. delubra & altaria à novis magistratibus votorum caussa reclusa 4,70. antiquissima combusta H.1,2. deum incendio hausta 15,40. Fortunæ multa 3,71.
Delus 3,61.
Demerendo plura peccantur 15,21.
Demetrius 16,34. adest morienti Thraseæ 16,35. manifestum reum defendit H.4,40.

Demianus Claudius 16, 10.
Demittere animum 16, 24. ferrum in pectus 4, 50. demissus ad servilem patientiam 14, 26. Troja Romanus 12, 58. demissi in adulationem 15, 73.
Demonactes 11, 9.
Demonstrare, *pro indicare* 2, 28.
Demorari artibus *quem* 12, 68. demoratus nihil 15, 69.
Demosthenes O. 12. orator O. 15. primus Atticorum oratorum O. 25. studiosissimus Platonis auditor O. 32. ejus aetas O. 16. orationes O. 37.
Demovere *quem* 4, 60. praefectura 13, 20. demovit Creticum Syria 2, 43. demovere in insulam 6, 30. terrore, promissis H. 4, 58. demotus alveo fluvius 1, 79. demota mater 14, 12.
Denique. *h. e. breviter* H. 4, 32.
Densare ictus 2, 14.
Densus Julius 13, 10.
Densus Sempronius H. 1, 43.
Denter Romulius 6, 11.
Dentheliates ager 4, 43.
Denubere *cui* 15, 37. in domum *cujus* 6, 27.
Depellere conjugem 14, 62. errorem H. 5, 4. famem, hostem 15, 12. sitim H. 5, 4. cervicibus publicis H. 1, 16. Italia 14, 50. 16, 33. depulsus Nero 14, 22. H. 1, 89. depellendi periculi *sc. caussa* H. 4, 42.
Deponere crinem H. 4, 61. deponit Cattos saltus Hercinius G. 30.
Depopulatur pestilentia 16, 13.
Deportare lauream 2, 26. deportari Italia 14, 45. in insulam 4, 13.
Deposcere *quem* morti 1, 23.
Deprecari principem, senatum, *h. e. precari* 3, 22. 3, 24. dies paucos H. 1, 41. deprecabundus 15, 53. Deprecator H. 3, 31.
Deprendere 3, 53. Deprehensus nuncio A. 7.
Deprimere fossam 15, 42.
Derepente H. 1, 63.
Deridiculum corporis 12, 49. per deridiculum audiri 6, 2. deridiculo esse 3, 57.
Deripere. *vid.* diripere.
Derisui esse A. 39.
Deruptus collis 2, 80. derupta 4, 45. 6, 21.
Descendere in caussam H. 3, 3. in partes 15, 50. descensum eo 14, 7. eo contemptionis 15, 1.
Desciscere à veteri gloria O. 28.
Descripta factorum dictorumque 6, 24.
Deserere bellum 13, 6. defensionem 3, 67. munia publica 16, 27. ordinem vitae 16, 26. quae probaverant 14, 49. deseruit *quem* vita 4, 62. desertorem hostium more agere *indignum* 3, 73. desertores 1, 21. desertorum poena 13, 35.
Desiderabilis princeps H. 2, 76.
Desideria legionum 1, 26. militum 1, 19.
Desidia invisa primo, postremo amatur A. 3.
Designatus praetor 15, 72. H. 2, 91. H. 4, 4. designata oppida *aratro* 12, 24.
Desolatus discessione 1, 30. ministeriis 12, 26.
Despectare *quos*, ut multum infra 2, 43. despectari H. 2, 30. despectum it 6, 31. despectui esse H. 4, 57.
Desperare vim H. 4, 23. desperantium vires acres H. 3, 70. desperatio ad iram stimulat H. 2, 44. in audaciam accingit H. 3, 66. desperationis vis H. 3, 82. ad desperationem timidi & ignavi formidine properant H. 2, 46.
Destinare sibi *quid* 14, 38. sibi mortem 15, 63. sibi praefectum H. 3, 12. *quem Caesarem* spe, rumoribus H. 1, 12. destinari pro Othone H. 1, 26. destinabantur gener ac socer *rumoribus* H. 1, 13. destinantur multi donec unus eligatur H. 2, 1. destinatus morti animus 16, 9. destinatum in aliud saxum aurumve H. 4, 53. destinata 4, 40. destinatio H. 2, 47. haud dubia H. 2, 79. destinationis certus 12, 32.
Destringere acinacem 12, 51. ferrum 14, 8. gladium 1, 32. 1, 44. 15, 58. H. 4, 50. destricta tela H. 1, 41.
Destruere *quem* 2, 63. H. 1, 6.
Desumere sibi pugnas O. 37.
Desuper incurrere 2, 16. librare tela H. 3, 27. vulnerari H. 4, 23.
Detegere judicium animi sui O. 25.
Deteritur ardor militum H. 2, 76.
in Deterius mutari 4, 6. 12, 64. 14, 43. ad deteriora credenda promptum vulgus 15, 64. deterrima impune *sunt* 3, 28.
Detestanda fraus 4, 69. detestanda carmina 16, 28.
Detinere se alimentis 6, 23. detineri regnum 12, 44.
Detorta pravitatibus natura O. 28.
Detrahere castella 15, 17. infamiam senatui 16, 26. muros H. 4, 64. propugnacula 4, 51. pugionem templo 15, 53. tegmen capiti 2, 21. tegmina corpori 4, 56. detractor sui 11, 11.
Detrectare *bellum* 15, 7. certamen H. 4, 67. gloriam *cujus* O. 12. oratores O. 26. poëtas O. 11. vim equos regentis 14, 52.
Detrimentum 4, 64. detr. capere 4, 19.
Detrudere eloquentiam in angustas sententias O. 32. detrusus insulam vi tempestatum H. 2, 8.
Devehi flumine H. 2, 59. devectus Nare, Tiberi 3, 9. Rheno exercitus 4, 73.
Devexa H. 5, 11.
Devotiones 3, 13. 12, 65. 16, 31. & veneficia 4, 52.
Deus omnium regnator G. 39. deum se vocat Maricus H. 2, 61. dii conjugales G. 18. hospitales 15, 52. manes 3, 2. patrii 1, 59. penates 1, 16. penetrales Germaniae 2, 10. praesides imperii H. 4, 53. ultores 4, 28. H. 4, 57. dii deaeque me perdant 6, 6. dii bellorum H. 3, 10. Germanorum G 9. *per tot.* loci 12, 13. H. 2, 70. urbis 3, 59. dii non audiunt preces, nisi justas 3, 36. non curant humana 6, 22. quamvis potentium populorum arbitri 15, 24. Neroni in praedam cedunt 15, 45. fortioribus adsunt H. 4, 17. deum benignitate 12, 43. 14, 6. de deorum actis credere quam scire, sanctius G. 34. deorum hominumque con-

sensu ad imperium vocatus H. 1, 15. sine deum cura evenerunt *prodigia* 14, 12. deum honor principi *vivo* non habetur 15, 74. deum honores decreti Poppææ 16, 21. deorum injuriæ diis curæ 1, 73. deum ira 1, 39. 4, 1. H. 2, 38. deum munere 2, 40. 3, 58. 4, 27. provisu 12, 6. deis ultio nostra curæ, non securitas H. 1, 3. invisum genus hominum H. 5, 3. deos testes advocare H. 4, 41. deis, si per mores nostros liceret, propitiis H. 3, 72.
Deustus mons Cœlius 4, 64. deusta pars Circi 6, 45.
Dexter Subrius H. 1, 31.
Dextra hospitii insigne H. 1, 54. dextram *morientis* contingere 2, 71. *principis* osculis fatigare 15, 71. dextræ implicatæ in fœderibus 12, 47. dextræ concordiæ insignia H. 2, 8. dextras miscere 15, 28. renovare 2, 58. dextra subeuntibus porticus H. 3, 71.
Diadema Neronis imagini subjectum 15, 29.
Dialis flamen 3, 58. 3, 71. flaminica 4, 16. Dialibus non licet egredi Italia 3, 58.
Diana 3, 63. Ephesi colitur 4, 55. Leucophryna 3, 72. Limenetis 4, 43. Persica 3, 62. Dianæ lucus 12, 8. patria 3, 61.
Dicare aquilam novam acie H. 5, 16. dicatus inter numina 1, 59.
Dicere caussam 2, 79. 4, 15. diem *cui* 4, 19. multam 13, 28. repudium 3, 22. sacramentum 1, 28. H. 4, 31. dicendi ars 1, 19. apta trepidatione occultata H. 1, 69. formæ cum temporibus mutantur O. 18. O. 19. plures eisdem temporibus O. 25. dicta apud veteres impune 1, 72. dictu inhonesta H. 2, 93. mirum 2, 17. H. 1, 79. H. 2, 41. prodigiosum H. 3, 56. pudendum H. 2, 61. pulcra H. 3, 19. dictu pudet A. 32.
Dictatorium nomen *Sullæ* 14, 57. dictatura 1, 1. 1, 9. prima juventa inita 11, 22.
Dictiones oratorum O. 34.
Dictitare 3, 16. 15, 20. 15, 55.
Dicita fama 6, 35. 11, 1. H. 4, 34.
A. Didius Gallus, dux Romanus contra Mithridatem Bosphoranum 12, 15. Britanniæ proprætor 12, 40. A. 14.
Didius Scæva H. 3, 73.
Dido 16, 1.
Diducere hostem 2, 11. senatum in studia H. 4, 16. diductus miles 4, 2. diducta civitas 4, 17. diducti in studia H. 2, 68. diductæ terræ 2, 47.
Didymus 6, 24.
Dies capiendo diademati delectus 16, 43. fatalis O. 13. festus ob mortem Libonis 2, 32. genitalis 16, 14. ille crudi servitii 1, 8. magnus impositus A. 34. meus O. 13. natalis. *vid.* nat. præceps. in occasum H. 3, 86. primus post malum principem, optimus H. 4, 42. supremus urbis H. 5, 2. dies aperit faciem victoriæ A. 38. deficit 15, 44. vesperascit 16, 34. H. 2, 49. diei unius prætor 12, 4. consul H. 3, 37. diem dicere *cui* 4, 19. diem ex die prolatare 6, 42. ad diem usque serum H. 3, 82. die eodem bis incensa Roma 15, 41. diu noctuque 15, 12. dies festi 13, 41. 14, 4. H. 3, 83. Saturno 13, 15. H. 3, 78. negotiosi, sacri 13, 41. per somnum transacti 16, 18. rerum verbis triti H. 3, 50. dies longissimi Britannis A. 12.
Diffamatus carmine probroso 15, 49.
Differre *quem scil. in aliud tempus* H. 2, 71. H. 3, 51. exitium latebris H. 1, 43. tot 2, 36. differri non potuit Nero 13, 20. differre, *pro ferere*, *spargere* 3, 12. per manipulos 4, 25. differre rumoribus *quos* 1, 4. differuntur, *disjiciuntur* castra vi fluminis H. 5, 23.
Differentia inter bellum & prælium 2, 88. 12, 39. H. 2, 40. G. 30. coërcere & componere H. 1, 85. congiarium & donativum 12, 41. dedecus & scelus 6, 51. donare & perdere H. 1, 30. facile & libenter A. 44. flagitia & scelera G. 12. fletum & lachrymas 14, 33. gentem & nationem G. 2. parere & servire A. 13. plebem & populum H. 1, 35. H. 1, 40. poëtam & vatem O. 9. severum & tristem H. 1, 14. stationes & vigilias 13, 35.
Differtum odoribus corpus 16, 6.
Difficilis 11, 21. difficillimum *in re magni momenti* prima vox H. 2, 80.
Diffidentia properus H. 3, 55.
Diffugia H. 1, 39.
Dignatio 6, 27. G. 26. Cæsaris H. 1, 19. imperatoris H. 1, 52. magistratus 3, 75. principis G. 13. sacerdotum 4, 16. viri propria H. 3, 80. parta 13, 42. retenta 13, 20. dignationis modicus 4, 52. plus 2, 53.
Dignitas formæ 11, 28. 12, 51. orationis 1, 11. dignitatis insignia *tribuuntur filiæ senatoris* 16, 31.
Dignoscere G. 20.
Dignum Arsacidarum 15, 14.
Digredi ad sua tutanda 4, 73. dii. *vid.* Deus.
Dii Thraces *sic habent quædam exemplaria pro* alii 3, 38.
Dilabens æstus 14, 32. dilapsa fundamenta insularum H. 1, 86. vetustate mœnia H. 1, 68.
Dilargiri 16, 30.
Diligere 4, 12. dilectio, *pro electione* 1, 14. dilectus, *pro militibus ex delectu* H. 4, 71. dilectus Britannicus H. 2, 57. per Gallias H. 2, 57. per ministros oneratus H. 4, 14. rebellionem parit 4, 46. dilectum agere 3, 31. H. 2, 16. H. 2, 82. habere 13, 35. 16, 13.
Dillius Aponianus. *vid.* Apon.
Dillius Vocula H. 4, 24. summam rei ab Hordeonio accipit H. 4, 25. seditiosos morte afficit H. 4, 27. pugnat cum Civilis copiis H. 4, 33. *per tot.* suspectus bellum malle H. 4, 35. servili habitu militum iram effugit H. 4, 36. imperium recipit H. 4, 37. milites alloquitur H. 4, 58. *per tot.* interficitur H. 4, 59. desertus à militibus H. 4, 77.
Diluere crimen 3, 14. 11, 34 16, 24.
Dimensus spatia siderum 6, 21.
Dimittere delationem 30, 13. præterita oblivione H. 3.

H. 3, 36. tributa H. 3, 55.
Dimovere turbam H. 3, 31. H. 3, 80. dimoti omnes H. 2, 49.
Dinis 4, 50.
Diodorus O. 30.
Diplomata H. 2, 54. H. 2, 65.
Dirigere contra H. 4, 58. vulnera H. 2, 35. diriguntur acies 2, 45. H. 4, 25.
Diripere à latere ferrum 1, 35. direptus vehiculo 1, 20. direpta imago H. 1, 41.
Dirus ore H. 4, 62. diri ritus sacrorum 16, 8. diræ aves 12, 43. preces 14, 30. diras imprecari 6, 24.
Dis pater H. 4, 84.
Disceptato multum 15, 14. disceptator 14, 18.
Discere à peritis A. 5.
Discernere 5, 6. discreti *pro divisis* H. 4, 75. viribus exercitus H. 3, 15.
Discessio 14, 49. discessionem facere 3, 69.
Disciplina militaris 11, 18. sub Corbulone *ibid.* & 13, 35. *per tot.* obedientiam requirit H. 1, 51. disciplinam in pace inexorabilem discordiæ civium resolvunt H. 1, 51.
Discipulos colligere O. 29.
Discordia de sede imperii *ante quæsitum imperium* H. 4, 69. discordia inter vicinos ex invidia H. 2, 5. malum extremum 4, 49. discordia hostium fortuna nihil majus præstare potest G. 33. discordiæ occasio G. 37. discordiæ 2, 58. 3, 48. ortæ 12, 32. usque ad exitium fatigant H. 4, 73. discordiis internis relinquere hostes 2, 26. discordias componere H. 4, 50. ad discordias inlicere 2, 62. ad discordias promptior miles, hebes ad sustinendum laborem H. 2, 99. in discordias pessimo cuique plurima vis H. 4, 1. discordiis nostris clari *hostes* A. 32. in discord. civilibus nihil festinatione tutius H. 1, 62. discors H. 1, 60. Floro 3, 52. Suetonio 14, 38. Suilio 11, 6. discordes imperiis 2, 56. legiones, *pro diversis* 1, 38.
Discrimen, *pro periculo* 2, 55. A. 18. gravissimum 4, 56. rei summæ H. 5, 15. susceptum H. 4, 70. urbis H. 1, 83. discriminis minus H. 1, 29. sui ignari H. 1, 66. discrimini eximere 6, 9. H. 3, 4. H. 3, 10. discrimen adire H. 2, 52. H. 2, 60. H. 4, 13. capitis intendere G. 12. ex æquo partiri H. 2, 77. intelligere 4, 52. ostendere H. 2, 19. ostentare H. 3, 66. discrimine comperto H. 2, 85. meo unius 6, 8. minore H. 1, 56. senatus territus H. 1, 81. in discrimen adducere *quem* H. 3, 45. mittere rem H. 2, 40. discrimina H. 2, 61. militibus robur addunt H. 2, 4. discrim. commendare O. 6. communicare A. 8.
Discumbere H. 2, 68. simul 15, 69.
Discursus sueti Romæ 4, 74.
Discus O. 10.
Discutere famam H. 2, 9.
Disertere saltare O. 26.
Disjecti *sparsi* 4, 46. minus validi H. 3, 69. disjectæ catervæ 2, 45.
Disjunctus *orator* O. 18.
Dispares *impares* numero fatoque H. 3, 84.
Dispartire. *vid.* dispertire.
Dispensator H. 1, 49.
Dispergere 14, 38. rumorem 4, 24. H. 2, 96. dispersérat vulgus H. 2, 1.
Dispertire legiones in cuneos 1, 51. juventuti arma 3, 43. vires 13, 37.
Disponere aciem H. 2, 41. curas 16, 8. excubias H. 2, 44. ministeria in equites Rom. H. 1, 58. dispositi cursores A. 43. molares H. 2, 22. dispositis aptior H. 2, 5.
Disputare *qua* O. 14.
Disquisitio patrum 3, 60. ad disquisitionem trahere 5, 11.
Dissertare bona pacis H. 4, 69.
Dissimulans suspectior H. 2, 29. dissimulari sine absolutione 15, 71. dissimulant alienam culpam, *qui eadem tenentur* H. 2, 56. non dissimulabit res magnas, qui levissimis etiam animum advertit 13, 49. dissimulando interdum remedia malorum, quam mala differuntur H. 3, 54. dissimulatus consulatus *cui* H. 2, 71. dissimulata in majus creduntur H. 1, 18. dissimulando metu 11, 32. 15, 69. dissimulatio mutua mali A. 6. Tiberio carissima 4, 71. dissimulationem nox & lascivia eximit 13, 15. per dissim. aluntur hostis conatus H. 4, 18. dissimulatione mutua grassari H. 4, 56. ipsa dissimulatione famæ, fama augetur A. 18.
Dissociare caussam suam 13, 56. H. 4, 37. copias *quorum* 12, 55. tironem à veterano 1, 28. dissociatio spiritus corporis 16, 34. dissociabiles res A. 3.
Distantibus ex spatiis consilia post res afferuntur H. 3, 8.
Distinebant Galbam duæ sententiæ H. 1, 32. distineri bello 14, 25. H. 4, 55. hoste, mari H. 2, 32. distentus circa scelera 16, 8.
Distingui insignibus H. 1, 38. non distincto 11, 38. distinctus pinnarum 6, 28.
Distrahere domum in partes 4, 40. hostem 1, 60. turmas 6, 35. distrahi fama, *pro differri* 3, 10. in curas 4, 40. inter decus ac flagitium H. 4, 60. distrahere *pro tendere* 6, 17.
Districta tela H. 1, 41.
Districtior accusator 4, 36.
Ditior Persarum 3, 61.
Divellebant *divulsissent* effigies 3, 14.
Diversus animi H. 4, 84. morum 14, 19. diversa acies, *h. e. contraria* 13, 57. 14, 50. fama 16, 2. pars *pro alia* H. 2, 1. diversum mare *contrarium* 2, 60. A. 23. terrarum *pro longinquo* 3, 59. diversum non statim est deterius O. 18. in diversum 15, 19. auctor 12, 69. ex diverso 13, 40. petere præmium H. 2, 75. directa acies H. 4, 16. diversa *contraria* consilia 4, 3. oppida *longinqua* 3, 2. præsidia *hostilia* 15, 17. diversa *contraria* arguere 4, 33. sciscitari *hostilia* H. 2, 34. scribere *contraria* 15, 25. ex diversissimis gentibus contractus exercitus A. 32.
Diverticula 13, 25.

Dividere 1, 12. divisa haud valent ad memoriam sui 12,40.
Divinum ingenium O.21. divinæ occupationes 2, 87.
Divitiæ Ælii, Iceli, Polycleti, Vatinii H. 1, 37. libertinorum 14,55. Marcelli Eprii O.8. Pallantis 12,53. 14,65. Senecæ 13,42. 14,52. Volusii 3, 30. 14, 56. facilius vituperantur, quam fastidiuntur O. 8. divitiarum expectatio inter caussas paupertatis 16,3. divites *plerumque* imbelles 3, 46. 11,18.
Divodurum H. 1,63.
Divortium *isthmus* 12.63.
Diutius durant exempla quam mores H.4, 42.
Diurna acta 13,31. actorum scripta 3,3. pop. Rom. 16,22.
Diutina licentia 14, 18.
Divulgatum ingenium 4,52.
Divus Augustus 1,42. 1,58. A.13. O.13. Claudius A.13. Julius 1,42. 11,23. H.1,42. G.28. Nerva H.1,1. Vespasianus G.8. A.9. divæ honor 15, 23. divam *quam* non credere 16, 22.
Docere, quæ acta H.2,23. quæ audierat 15,55.
Documentum miseriarum H. 4, 60. victoriæ 15, 15.
Dolabella O. 34.
P. Dolabella 4,23. Tacfarinatem vincit 4,25. Quinctilium Varum accusat 4,66. censet spectaculum celebrandum 11,22.
Dolabella Cornelius, *vid.* Corn.
Dolabræ H.3,20. H.3,27.
Dolere vicem *cujus* H.1, 29. dolorem etsi justum, pudor impedit 11,35.
Dolus inevitabilis H.4,24.
Domestica parsimonia 3, 55. scena 15, 39. domestica mala 6,38. tristitia operienda 3,18.
Dominandi cupido cunctis affectibus flagrantior 15, 53. spes primæ in arduo 4, 7. cum dominante finis sermonum gratiarum actio 14,56. dominantium exitus atrociore fama 4, 11. *vitia* tolerare H.4,74. dominantibus suspectus invisusque, qui proximus destinatur H.1,21. dominatio paucorum regiæ libidini proxima 6,42. sine fine H. 4, 8. prærupta, urgens 5, 3. dominationis arcana 2,59. flagitia 14,11. magistri H.2,63. socia mater 4, 57. subsidia *liberi* 1, 3. vi convelli & mutari 6,48. dom. caussa nihil abnuere 6,45. dominationem nemo concupivit, quin libertatis vocabulum usurparet H. 4, 73. in dom. vertere libertatem H. 2, 38. pro dominatione serviliter *multa fiunt* H.1,36. dominationum origo 3, 26.
Dominus deterior Cajo nullus 6, 20. dom. *dici non vult Tiberius* 2, 87. domini communes *Romani* H. 4,17. & libertas haud facile miscentur H. 4, 64. dominorum *tyrannorum* extremus Nero H. 4,42.
Domitia Decidiana A.6.
Domitia Lepida Neronis amita 12, 64. æmula Agrippinæ 13, 19.
Domitia gens 15,23.
Domitianus in capitolium accitur H.3,69. quo incenso servatur ab æditúo H.3, 74. Cæsar consalutatur H.3, 86. stupris & adulteriis filium principis agit H. 4, 2. ex paterna fortuna tantum licentiam usurpat A.7. præturam capit H.4,3. H. 4, 39. adversa fama *laborat* H. 4, 51. fidem Cerialis tentat H. 4, 86. Tacitum provehit H. 1,1. infensus virtutibus A.41. prospera aliorum fronte lætus, pectore anxius excepit A. 39. velut uno ictu Remp. exhausit A.44. Domitiani indomitæ libidines H. 4, 68. nomen epistolis edictisque propositum H.4,39. res *à Tacito* compositæ 11, 11. simulationes H. 4,86. triumphus falsus è Germania A.39. vanum nomen H.4,75.
Domitius censor O.35.
L. Dom. *Neronis abavus* acie Pharsalica cecidit 4, 44.
Cn. Dom. *Neronis proavus* civili bello maris potens 4,44.
L. Dom. *Neronis avus* 1, 63. Antoniam ducit 4, 44. exercitu Albim transcendit 4.44.
Cn. Dom. *Neronis pater* Agrippinam ducit 4, 75. consul fit 6, 1. delectus æstimando detrimento incendii 6,45. accusator 6,47.
L. Dom. *Nero* 11, 11. *reliqua vide* in Nero.
Dom. Afer Claudiam Pulchram accusat 4, 52. *reliqua vide* in Afer.
Dom. Balbus 14,40.
Dom. Cæcilianus 16,34.
Dom. Celer 2,77. 2,78.
Dom. Corbulo. *vid.* Corb.
Dom. Pollio 2,86.
Dom. Sabinus H. 1,31.
Dom. Silius 15,59.
Dom. Statius 15,71.
Domitius, tragœdia O.3.
Domitor belli H.2,76.
Domus *familia* 3,30. H.1,15. H.1,29. H.1,75. H. 2, 64. adflicta 4, 68. alia 12, 50. Cæsarum 4,3. Claudia 6,8. H.1,16. Flavia H 2,101. florens 4, 68. fundata longo imperio H.2, 76. Germanici 4,12. incolumis H.2,48. Julia 6,8. H.1,16. Lepidi 2,48. principis 4, 52. 5, 4. Vespasiani H.4, 68. domus decus H. 3, 75. excidium H. 3, 67. pars 12,50. domum suam coërcere, arduum A. 19. domus modicæ 3,6. domibus assignatæ inimicitiæ O.36. magnis annexa H.1,4.
Domus Neronis 15,39. 15,42. civium spoliis extructa 15, 52. Tiberiana H. 1, 27. domi *in imperio* 13,25. 16, 16. domi retinere provinciam H.1,11. domum *quem* deducere O. 9. domo interdicere 6, 29. domus perfractæ *prætextu* occultatorum hostium H. 4, 1. domibus illaborare G. 46. in domibus magistratuum custoditi *senatores* 6, 3.
Donaria militaria 1,44.
Donationes Neronis H.1.20.
Donatius Valens H.1,56. occiditur H.1,59.
Donativum 14,11. H.4,19. H.4,36. H.4,58. militi

liti additum 12, 41. Galbæ nomine promissum H. 1, 5. sæpius dilatum H. 1, 25. nunquam datum & quotidie exprobratum H. 1, 37. instans ad omnia militi largienda Vitellium cogit H. 2, 94. Vespasiani H. 2, 82. donativi necessitas H. 1, 18. nomen clavarium H. 3, 50.
Donec *quamdiu* O. 40. senecta donec 13, 33.
Donum Jovi sacrandum 6, 25. novo principi H. 1, 70. H. 3, 61. pro valetudine Augustæ votum 3, 71. dono accipere 15, 27. dona diis decreta 15, 74. ob Libonis interitum 2, 32. Octaviæ necem 14, 64. patefactam conjurationem 15, 74. Germanis mitti solita G. 15. legionibus missa H. 1, 54. militaria 2, 9. 3, 21.
Donusa 4, 30.
Dorsum *montis* 4, 47.
Doryphorus 14, 65.
Dos 15, 37. à marito oblata G. 18.
Dracones 11, 11.
Druidæ 14, 30. Druidarum vaticinium H. 4, 54.
Drusiana fossa 2, 8.
Drusilla *Germanici filia* 6, 15.
Drusilla neptis Antonii H. 5, 9.
Drusus accusatus à Calvo O. 21.
Drusus Claudius *Augusti privignus* imperator appellatur 1, 3. Germanici pater 1, 33. 2, 8. Agrippinæ socer 1, 41. populo carus 2, 41. 6, 51. tributum Frisiis imponit 4, 72. Rhenum aggere *coërcet* 13, 53. H. 5, 19. Germanos non impune vicit G. 37. oceanum Germanicum tentat G. 34. Suevis regem imponit 12, 29. libertatem pop. Rom. reddere agitat 2, 82. Drusi exequiæ 3, 5. Cæsar *vocatur* 12, 29.
Drusus *Tib. filius* ex Vipsania 3, 75. proavo Pomp. Attico 2, 43. consul designatus 1, 14. ad legiones Pannonicas missus 1, 24. auctores seditionis necat 1, 29. inter sodales Augustales 1, 54. consul 1, 55. nimis gaudet sanguine 1, 76. in Dalmatia agit 2, 53. paci inter Armin. & Marobod. firmandæ missus 2, 46. Germanos ad discordias illicit 2, 62. augetur liberis 2, 84. cineribus Germanici obviam it 3, 2. 3, 5. ad Illyricos exercitus proficiscitur 3, 7. ovans urbem init 3, 19. Pisoni callide respondet 3, 8. Cos. designatus iterum 3, 22. iterum consul 3, 31. summæ rei admovetur 3, 56. intendit Sejano manus 4, 3. ægrotat 3, 49. veneno perit 4, 8. Druso grates actæ ob vindictam Germanici 3, 18.
Drusus Cæsar *vocatur* 1, 25. 1, 27. 1, 55. 2, 67.
Drusus *Germanici fil.* togam virilem sumit 4, 4. commendatur diis 4, 17. senatui 4, 8. præficitur urbi 4, 36. cum Sejano in fratrem conspirat 4, 60. inedia extinguitur 6, 23. pseudo-Drusus 5, 10.
Drusi 1, 28. 11, 35. Drusorum familia 4, 7.
Drusus Libo. *vid.* Libo.
Drusus *Livius* largitor 3, 27.
Drusi cognomentum ademptum Scriboniis 2, 32.
Dubitare *deliberare* de prœlio H. 2, 39. de tradenda repub. 6, 46. imponere 4, 57. malle 12, 46. dubitavit an juberet 13, 50. dubitavere an permitterent H. 4, 63. dubitavisse 12, 46. dubitantes H. 1, 41. *pro nutantibus* 6, 35. dubitatum est apud provincias 12, 69.
Dubius Avitus 13, 54. Tencteros invadit 13, 56. Britanniæ legatus 14, 29.
Dubiæ Hispaniæ *h. e. deliberantes, utris partibus se adjungant* 3, 44. res 2, 62. dubia *&* prospera *opponuntur* 12, 5. prœliorum H. 2, 33.
Ducennius Geminus 15, 18. præfectus urbi H. 1, 14.
Ducentesimæ vectigal 2, 42.
Ducere, *antecedere* 1, 51. 1, 64. *pro æstimare* 4, 1. H. 1, 29. quo ducerentur inclinatura *h. e. quo traherentur interpretando* 11, 34. ducere bellum, *trahere* 12, 29. H. 2, 32. exequias 16, 6. fossam 15, 4. funus 1, 8. lacrymas, questus 11, 37. ordines H. 2, 22. H. 4, 5. provincias *sc. sorte* 3, 58. tempus atque iter 2, 34. sorte 3, 28. 13, 29. H. 4, 40. A. 28. ad mœnia H. 4, 58. in crimen 6, 5. in hostem 1, 44. 13, 54. in partes *quos* 15, 51. ductores 4 46.
ex Duello præsagium victoriæ G. 10.
C. Duillius 2, 49.
Duint 4, 38.
Dulgibini G. 34.
Dum, *pro dummodo* 1, 9. 1, 22. 6, 45. *pro interim* 11, 18.
Duodecim tabulæ 6, 16.
Durare, *pro vivere* O. 17. duraverunt ad nostram juventam 3, 16. mentem, *firmare* 3, 15. ad cædem *cujus* 14, 1. in necem suorum 1, 6. durant colles G. 30. duratus ad omne facinus H. 4, 59. durescens materia G. 45.
Durus *orator* O. 21. durior congressus, *difficilior* 4, 74. durius advertere 3, 52.
Dux Caninefatum scuto imponitur H. 4, 15. dux femina A. 16. A. 31. ducis auctoritas H. 3, 80. casus animum militibus eripit 6, 35. H. 4, 34. contemptu degenerant milites H. 2, 62. effectus H. 3, 55. necessitas H. 3, 8. officium H. 2. *per tot.* segnities H. 3, 73. honore incorrupto, gregario militi immixtus H. 5, 1. patientia *multa incommoda* mitigat 14, 24. propriæ artes, ratio & consilium H. 3, 20. reverentia haud diuturnum vinculum, &c. H. 3, 41. ducis boni imperatoria virtus est A. 39. duci tela intenta H. 2, 18. ad ducem relata ministri fortuna A. 8. in ducem saxa conjecta H. 2, 29. inter ducem & exercitum divisa munia H. 3, 20. duce nullo sibi quisque auctor H. 3, 71. in duce plus reponere quam in exercitu G. 30. duces ambitu non eligendi 13, 6. à militibus vincti H. 2, 12. etiam egregii rebus secundis insolescunt H. 2, 7. Germanis ex virtute G. 7. obnoxii nihil prohibere *milites* audent H. 2, 56. severi H. 2, 11. ducum ars nota H. 5, 23. consilio præstantibus prosperiora prœlia H. 3, 82.
Dyrrachium H. 2, 83.

E Pro-

E.

E Proximo modestum exemplum H. 2, 64. è repub. *utile reipublica* 2,33. 3,53.4,31. è servitio esse 1,23.
Eblandiri H.3,37.
Eburna effigies 2,83.
Ecbatana 15,31.
Ecfodere 11,20.
Edere, *nominare*, *exponere* ceteros 15,56. conscios 4,45. 11, 22. 15,57. crimina H. 2, 10. mandata 15, 60. H. 4, 64. nomen, ordinem, patriam, strenue facta 1, 44. nomina 1, 81. repertorem 12, 53. socios 2,40. per tormenta 14, 24. edita clades 16, 16. edere annales, *vulgare* 4, 34. in vulgus 15,63. edere exempla O.8. prœlium 12, 56. victoriam A. 34. edere partum 1, 10. 13,21. sobolem 5, 1. stirpem 2, 84. edere gladiatores 1,76. 11, 11. 13,5. 3,49. gladiatorium munus 15, 34. ludicrum 13, 31. 15, 23. 15, 44. ludos 1, 15. 3,64. 12, 41. 14,21. spectaculum 14,17. H. 2,67. H. 2, 71. H. 3,32. edita pars domus 6,21. turris H. 4,65. loco urbs 12, 16. editum clementer jugum G. 1. editi colles H. 5, 11. edita *opposita* planis 15,27. 15, 38. montium 4, 46. 12, 56. in altum ædificia H. 3, 71. edita, *nata* sponte H. 5, 7. editiora loca A. 35. editissima villa 14, 5.
Edessa 12, 12.
Edicere de cærimoniis H. 2, 91. edicto monetur populus 1, 8. 3,6. increpatur 5, 5. modestiæ admonetur H. 4, 45. nonnulla memorat princeps 14, 63. edictum, ne præsides ludos ederent 13, 31.
Edoctus artes 12, 44. domum principum 13,47. iter hostium A. 26. vim Rom. 4, 50. edoctum adulationes vulgus H. 2, 90.
Educandi labores 15, 19. educatio Germanorum G. 20. *per tot.* Rom. antiquorum O. 28. educator 12,41. præceptorque 15,62. educatores 13, 15.
Educere turrim H. 4, 30. eductus infans 1, 41. eductæ pyramides 2,61.
Edurare G. 45.
Effeminati 15,67.
Efferare H. 4,26. efferatus exilio H. 1, 21.
Efferre aggere latus, *extollere*, *elevare* 2, 19. consilia sua *sc. laudibus* 2,63. laudibus 3,72. efferre, *proferre* 6,9. in tempore 3, 41. vocem in vulgus 12, 21. efferre super alios 4,40. scuta super capita H. 3,27. eff. signa aquilasque H. 3,31. extulit se vallo hostia 15, 7. eff. *quem* in odium H. 4, 42. elatum ferrum 1, 35.
Effervescere 1,74.
Efficere liburnicas, *conficere* H. 3, 48. effectu promptum H. 2, 76.
Effigies Cæsaris in exercitu 12, 17. Neronis in templo Martis Ultoris pari magnitudine 13, 8. ictu fulminis liquefacta 15, 22. in curuli sella in medio Parthici & Rom. exercitus 15, 29. Sejani culta 4, 2. Tiberii cunctis circumflagrantibus incolumis 4, 64. & Sejani circum aram amicitiæ 4, 74. thoro defuncti præposita 3, 5. effigiem Augusti amplecti 4,67. effigies corporum humanorum dilabente æstu relictæ 14, 32. deum abreptæ 15,45. Germanici Circenses ludos præit 2, 83. Octaviæ humeris gestatæ, floribus sparsæ, foro ac templis statutæ 14,61. Poppææ prorutæ *ibid.* principum inter signa 12, 17. 15,24. H. 3,31. pulcherrimæ in animis hominum 4, 38. triumphalium in foro 15,72. Vitellii ex castris amotæ H. 3, 31. damnatorum demotæ 11, 38. in Gemonias tractæ 3, 14. effigies Agrippinæ gerens populus 5,4.
Efflorescere O. 1.
Effluvium lacus 12,57.
Effracto carcere 1, 21.
Effugere pudorem & metum morte voluntaria 16, 3. effugium dare *cui* H. 1, 43. effugia 2,42. villæ 16, 15. præbere sanguini 15,63.
Effundere fortunas 14, 31. gladiatores in ripam H. 2, 23. Sarmatam in Armenios 6, 33. Rhenum in Gallias H. 5, 19. spiritum H. 3,66. donationibus H. 1, 20. effundi ad quærendum, *excurrere* 1,23. in amplexus *cujus* 12, 47. in lacrymas 3,23. 4,8. H. 2,45. in quæstus 1, 11. intra castra *dejici* H. 4, 30. effusus in amorem 1, 54. Antium senatus 15,23. effusi hostes 12,31. temere H. 3, 17. effusa ac palustria loca G. 30. effusius adfluxere 4,62. favent, qui noluerant, quod fit, fieri H. 1, 19.
Egentissimus quisque H. 3, 47. H. 4, 1.
Egena aquarum regio 15, 3. egenum commeatu castellum 12,46. commeatibus *quod* 15, 12.
Egerere aurum 15, 45. fortunas in tributa A. 31. quidquid turbidum H. 4, 39.
Egestas necessitudinem peccandi adfert 3, 40. venales facit 14, 14. longa cupidines accendit H. 1, 66. cibi *inedia* 6,23.
Egnatia Maximilla 15, 71.
P. Egnatius 16, 32.
Egnatii 1, 10.
Egredi H. 1, 39. egressa altitudinem mœnium tecta H. 3, 30. egressus modici 15, 36. egressibus adhærescere 11, 12. egressus obsidere 16, 10. egressu rarus 15,53.
Egregium, *honorificum* 3, 6. publicum 3, 70.
Elicere *quem* 2, 45. ejectamenta maris G. 45.
Ejurare 13, 14. H. 4. 39. *consulatum* H. 3, 37. imperium H. 3,68. magistratum 12, 4. patriam H. 4, 28.
Elabi custodias H. 3, 59. pugnam, vincula 1, 61. vim ignium 4,64.
Elanguescere H. 4, 42.
Eleazarus H. 5, 12.
Electio principum loco libertatis H. 1, 16. electi legionis H. 1, 61.
Elegantia 16, 18. vitæ 14, 19.

Elegorum lasciviæ O. 10.
Elementa prima discentium O. 29. studiorum O. 19.
Elephantinæ 2, 61.
Elephanto insidens 15, 15.
Eleusis H. 4, 83.
Eleanus Plautius H. 4, 53.
Elicere cupidinem 16, 14. festinationem sequentium H. 2, 24.
Eligere latebras A. 38.
Elius. *vid.* Ælius. Elii H. 1, 37.
Eloquentia bonarum artium princeps 11, 6. omnium artium domina O. 32. ætate corrumpitur 4, 52. fortuna non discernitur 2, 83. acris 16, 22. impetu magis quam cura vigens 4, 61. lucrosa, & sanguinans O. 12. Marcelli Eprii H. 4, 7. Vipst. Mesallæ H. 4, 42. virilis & oratoria O. 5. eloquentiæ laus *pro crimine* 14, 52. forensis laus O. 5. victor Nero 14, 21. utilitas O. 5. voluptas O. 6. *per tot.* gloria O. 7. vultus non unus O. 18. eloquentiam debilitat proprius metus 3, 67.
Eluctari nives H. 3, 59. eluctantia verba 4, 31.
Elucubrare O. 9.
Eludere bellum 2, 52. *quem* 16, 28. eludentes pugnæ 4, 25. elusus 16, 3.
Elumbis *orator* O. 18.
Elymæi 6, 44.
Elysii G. 43.
Emendari quam peccare, posterius 15, 20.
Ementiri 13, 47. H. 2, 42.
Emercari aditum principis 16, 1. adulterium 13, 44. avaritiam præfecti 12, 44. hostes ad exuendam fidem 12, 14.
Emere animos militum H. 4, 57. militem H. 1, 5. servitutem suam A. 31. emi pecunia H. 1, 66. emptus ad opprimendum amicum 16, 32.
Emeritenses H. 1, 78.
Emersus paludibus 1, 65.
Emetiri spatium *via* 15, 16. quinque principes H. 1, 49.
Eminebat ardor A. 35. eminentior eloquentia O. 25. eminentes oratores O. 1.
Eminus 4, 47.
Emittere manu *adoptatos* 15, 19. emissæ à Magontiaco cohortes H. 4, 24.
Emolumentum 15, 56.
Emptare 14, 41.
Emuniendæ silvæ ac paludes A. 31.
Enervis *orator* O. 18.
Enimvero 2, 64. 6, 35. 12, 64. G. 44.
Eniti, *parere* 5, 1. eniti aggerem 2, 20. in æquum 2, 80. enixus opibus fratris 14, 28.
Ennia 6, 45.
L. Ennius 3, 70.
Eo, *ideo* 15, 28. H. 2, 37. eo adrogantiæ venit 3, 73. ardoris provectus H. 3, 17. audaciæ prov. 4, 10. contemptionis descensum 15, 1. discordiæ ventum H. 1, 60. inopiæ venire A. 28. loci 14, 61. 15, 74. necessitatis ventum H. 1, 16. eo progredi H. 1, 24. prorumpere 13, 26. provectus 14, 35. eoque *&* *ideo* H. 2, 65. eousque provectus 14, 2.
Epaphroditus 15, 55.
Ephesii 3, 61. Dianam colunt 4, 55.
Ephesiorum portus 16, 23. Ephesus O. 15.
Epicharis 15, 15. tormenta fortiter spernit 15, 57.
Epicurus O. 31.
Epidaphne 2, 83.
Epigrammata O. 10.
Epiphanes H. 2, 25.
Epistolæ Ant. Primi ad Civilem H. 5, 26. Bruti. Calvi O. 18. Civilis & Classici ad Cerialem H. 4, 75. Galliarum nomine scriptæ ad Treveros H. 4, 69. aquiliferis prius quam duci traditæ H. 4, 25. cruentæ 3, 44. epistolarum libri O. 37. epistolis præfecti 16, 8. epistolas componere H. 3, 63.
Eporedia H. 1, 70.
Epponina H. 4, 67.
Eprius Marcellus prætor unius diei 12, 4. accusatur 13, 33. H. 4, 6. Thraseam accusat 16, 22. 16, 28. H. 4, 43. acri eloquentia 16, 22. promptus ad scelus 16, 26. eo nomine donatur 16, 33. invisus memoria delationum H. 2, 53. eloquentia tutus O. 5. dives O. 8. Neronem in exitium multorum impulit H. 4, 7. potens Romæ H. 2, 95. Eprii sententia de sortiendis legatis H. 4, 6. H. 4, 8.
Epulæ liberales 15, 55. prodigæ H. 1, 62. Germ. solennes 1, 50. tempestivæ 11, 37. comitibus principum pro stipendio G. 14. Tigellini 15, 37. Vitellii H. 2, 62. iter ad potentiam H. 2, 95. epulas struere 15, 55. epulum plebi offerre H. 1, 76. epulari apud *quem* H. 3, 38.
Eques *pro equitibus* 1, 60. 3, 21. 12, 29. 14, 34. 14, 37. 15, 11. H. 2, 89. H. 3, 18. H. 5, 18. A. 25. A. 35. alarius 4, 73. 12, 27. assultans per campos H. 4, 22. auxiliaris 13, 54. compositus per turmas 15, 29. dilectus H. 4, 12. expeditus H. 4, 3. *Germanus* G. 6. imbecillus 15, 5. omnis concors H. 3, 79. prætorianus 1, 24. veteranus H. 4, 70. eques *pro equitibus Rom.* 15, 48. eques evasit H. 4, 33. persultat sylvas A. 37. prorupit H. 4, 33. equiti pedes interjectus H. 3, 79. equites optimi Sarmatæ H. 1, 79. G. 46. Tencteri G. 32. Regem Parthum ex more secuti 15, 2. equites *Rom.* illustres 2, 59. 4, 58. 6, 4. 11, 4. 11, 35. 15, 28. *in luctu* trabeati 3, 2. arena & ludis prohibentur H. 2, 62. equitum Rom. sedes apud Circum 15, 32. equester ordo 2, 83. locus 3, 30. 6, 7. 14, 53. equestris dignitas libertis data H. 4, 39. *vid.* etiam annulus equestris. Fortuna 3, 71. nobilitas A. 4. procella H. 3, 53. equestris prælii mos 6, 35. equestre fastigium 4, 40. nomen H. 1, 13. equestres Ægypto impositi 12, 60. equitatus 15, 10. H. 3, 18.
Equus bellator G. 14. Euphrati immolatur 6, 37. consularia insignia gestans 15, 7. abruptis vinculis consternationem in castris excitat 1, 66. equo priore desilire 15, 28. equi & armenta cum hominibus

minibus uno loco clausa 4, 49. maxime vulnerati à Germanis 1, 65. in castris ad Vetera absumpti H. 4. 60. præsagiorum caussa nutriti à Germanis G. 10. equorum certamina 14, 21. studia O. 29. equos nobiles cursus & spatia probant O. 39.
Erato 2, 4.
Erigere, *animare* ad coërcendum 2, 25. ad maturandum discrimen H. 5, 15. ad spem 2, 25. 2, 71. in spem H. 1, 4. H. 2, 74. *quos* oratione 4, 8. H. 4, 74. erigi ad celebritatem nominis H. 2. 8. erectus Samnis H. 3, 59. erigere aciem, *sc. in loca superiora* A. 18. in collem H. 4, 71. A. 36. per collem H. 3, 71. er. castra H. 5, 22. erigit montem terra H. 5, 6. sepulchrum cespes G. 27. plana terrarum non erigunt tenebras A. 12. quidquid sylvarum ac montium erigitur G. 46.
Erindes 11, 10.
Eripere campum hosti 1, 63. vehiculo purgamenta 11, 32. ereptus, *scil. morte* 4, 8. rursum 2, 82. erepti nepotes 3, 6. ereptores terrarum 13, 55.
Erogare pecuniam *in quos* 16, 17.
Errore veri H. 2, 72.
Erubescere beneficii invidia A. 42.
Eruditus luxus 16, 18.
Erui ex tabernis, domibus H. 3, 83. eruenda civitas H. 4, 72.
Erumpere 3, 41. erumpit æmulatio 4, 40. seditio H. 1, 26. erumpunt indicia 1, 4. H. 4, 16. questus 2, 82. erupere cetera H. 4, 32. erump. in malum publicum 12, 5. in perniciem publicam 12, 41. eruptio 4, 47. eruptionem suadere 4, 49.
Erythræ 6, 12.
Eryx 4, 43.
Escendere rostra 15, 59. suggestum 13, 5. escensus 13, 39.
Eserninus. *vid.* Marc. Æserninus.
Esquiliæ 15, 40.
Esquilina porta 2, 32.
Esse absolutioni 3, 13. cordi H. 3, 53. crimini 2, 50. curæ H. 1, 3. derisui A. 39. despectui H. 4, 57. excidio H. 1, 80. exitio 16, 14. H. 2, 1. fastidio, irrisui H. 1, 7. noxæ 3, 13. 4, 36. obtrectationi A. 1. pudori 4, 57. solatio O. 15. usui 3, 54. 16, 19. H. 3, 5. H. 4, 22. esse claro rumore apud vulgum 15, 48. in ambiguo A. 5. in aperto H. 4, 4. in arduo 12, 15. in fama H. 2, 73. in honore O. 19. in occulto H. 4, 4. in officio H. 1, 18. in ore H. 2, 73. in usu H. 2, 86. esse videatur O. 23. est conjectare 16. 34. est moris H. 1, 15. cui bono est O. 9. est tanti O. 40.
Et, *pro insuper* 4, 18. 4, 34. 6, 34. A. 14.
Etesiæ H. 2, 98. Etesiarum flatus 6, 33.
Etiam tum A. 39.
Etruria H. 3, 41. Etruriæ decretum 4, 55. primores, haruspices 11, 15. promontorium Cosa 2, 39. Etruria dilectæ cohortes prætoriæ, &c. 4, 5. in senatum acciti 11, 24. in Etruria templum Salutis 15, 53. Etrusci *Lydorum* consanguinei 4, 55. Tarquinio Prisco auxilium ferunt 4, 65. à Damarato litteras discunt 11, 14.
Evadere amnem 12, 35.
Evalescere ad bellum 14, 58. in crimen, suspicionem, tumultum H. 1, 80.
Evander 11, 14. Herculi fanum sacrat 15, 41.
Evanescunt bella H. 2, 32.
Eubœa 2, 54. Ægei maris insula 5, 10.
Eucerus 14, 60.
Eudemus 4, 3. torquetur 4, 11.
Eudoses G. 40.
Evecta insulas fama 12, 36. evectæ privatorum modum opes 14, 52. evecta in gaudium *qua* H. 2, 64.
Evenire, *provenire* 4, 33. *contingere* 6, 7. evenit victoria *cui* H. 1, 51. quæstio *cui* 6, 16. quod evenit, deterius creditur 15, 36. in eventum totius belli certare H 2, 42. post eventum omnes prompti ac magniloqui A. 27. eventu utendum 2, 77. ex eventu adversa abnuere vel prospera agnoscere H. 3, 52. sumitur animus H. 1, 27. eventus rerum plerumque fortuiti H. 1, 4.
Evertere imperium H. 1, 30. urbem H. 1, 50.
Evictus his 12, 25. precibus uxoris 4, 57. evicta blandimentis vitæ 15, 64. ad miserationem 11, 37.
Evilescere H. 3, 53.
Evincire diademate caput *cujus* 15, 2. insigni regio *quem* 6, 42.
Eumolpidæ H. 4, 83.
Eunones 12, 15. 12, 18.
Evocatus 2, 68. H. 1, 41. H. 1, 46.
Evodus 11, 37.
Evolutus sede patria 13, 15. evolvenda antiquitas O. 29.
Euphrates 14, 25. H. 5, 9. flumen 4, 5. sponte in immensum attollitur 6, 37. pontibus junctus 13, 7. imperiorum Parthici & Romani limes 15, 17. Euphratis pons 15, 7. ripa 2, 58. 6, 31. 12, 11. 15, 3.
Euripides O. 12.
Ex æquo agere A. 20. discessum H. 3, 9. ex affluenti H. 1, 57. ex comparatione O. 23. ex composito H. 4, 60. ex disciplina 15, 67. ex diverso, *ex altera parte* H. 3, 5. H. 3. 13. H. 3, 73. ex duce metus 1, 29. ex eo, *exinde* 12, 7. ex facili A. 15. cetera *facilia* H. 3, 49. ex fide 16, 6. H. 2, 9. ex honesto certamina 3, 55. ex imperatore metus 11, 20. ex integro H. 3, 59. ex legato timor A. 16. ex magnitudine deorum est G. 9. ex more 15, 29. 15, 35. H. 2, 55. principatus A. 43. ex nobilitate, virtute G. 7. ex priore mollitia, *h. e. pro priore moll.* 15, 70. ex quo H. 1, 89. annus est ex quo 14, 53. A. 33. ex se metus aut spes 2, 38. ex se natus 11, 21. ex voluntate *cujus* H. 4, 65. ex usu 12, 48. ex utilitate, *propter utilit.* 15, 43.
Exagitare, *stimulare* 4, 12.
Exanimari 4, 45. egestate 4, 49. exanimus 1, 32. 4, 63. exanima corpora 16, 13.

Exar-

Exardescunt certamina H. 2, 38. seditio H. 2, 27. exarsere animis 1, 51. exarsit ad *quod* 1, 74. exarsere studia plebis 14, 21. ambitu comitia 14, 28. criminationibus fœdissimis 6, 25. libidinibus 6, 1. ad ultionem 12, 38. in eum iracundia H. 1, 58. prope in prælium H. 1, 64.
Exauctorati tribuni H. 1, 20.
Excedere, *mori* 1, 5. 1, 33. 2, 75. 3, 19. 4, 61. A. 44. vita H. 4, 75. exced. *transgredi* fastigium equestre 4, 40. numerum 1, 14. novitate, magnitudine 2, 24. excedendum potius, quam ut pellamur A. 25. excessus 1, 72. 1, 14.
Excidere castra H. 4, 34. cespitem 1, 65. regna, urbes H. 2, 38. excidium legionum H. 4, 61. excidio esse H. 1, 80.
Excidere, *scil. memoria* H. 2, 76.
Excipere cognitionem, *suscipere* 3, 10. contumeliam 15, 23. principem 16, 24. pugnam H. 3, 23. signum H. 3, 73. verba *alicujus* 16, 32. victoriam cunctanter H. 2, 52. orationem A. 33.
Excire H. 4, 50. auxilia H. 2, 97. domo principis *quam* 4, 21.
Excitare fortunam partium H. 2, 46. invidiam, probra in bonos 3, 36. excitari, *commoveri* H. 2, 73.
Excogitata subtiliter O. 1.
Excrementum oris H. 4, 81.
Excubiæ militares feminis imperatoriis 13, 18.
Excubias agere *cui* H. 4, 58. disponere H. 2, 44.
Excursus repentinus 1, 55. rari G. 30.
Excusare, *excusatum habere* 1, 59. diversa, *allegare* 3, 11. magnitudinem negotiorum 5, 2. rationem valetudinis & amorem quietis 15, 61. reditum, *caussam allegare, cur non redeat* 1, 44. excusari in universum *cui* rei, nihil ejus suscipere 1, 12. excusatum, *quod excusari potest* 1, 47. excusatius omnia accipiuntur sub exemplo 3, 68.
Excutere tela 2, 20.
Exedere rempub. *paulatim consumere* 2, 27. exesa vis luminis H. 4, 81.
Exemplar clementiæ 12, 37. dedecoris adulatorii 6, 32. exemplar referre 15, 37. ad exemp. 15, 23. exemplaria litterarum H. 4, 25.
Exemplum & rectores A. 28. omne magnum habet aliquid ex iniquo 14, 44. modestum è proximo licentiam *alterius* onerat H. 2, 64. exemplo assumere 6, 8. exemplum dare 1, 74. 4, 50. imputare H. 1, 71. exemplo magis quam concesso jure 1, 38. exemplo quam imperio præesse G. 7. sub exem. excusatius omnia accipiuntur 3, 68. exempla in consultores recidunt 6, 10. honesta apud bonos ex delictis aliorum 15, 20. diutius durant quam mores H. 4, 42. exempla edere O. 8. inter exemp. erit, quod hodie exemplis tuemur 11, 24. exemplis constantibus animum firmare 16, 35.
Exequi. *vid.* Exsequi.
Exercere accusationes H. 2, 10. amicitiam 15, 60. H. 1, 14. artem O. 5. artes ludicras O. 10. arva, metalla, portus A. 31. bellum 6, 31. 12, 32. contentiones 13, 28. discordias H. 4, 50. emptionem agrorum 6, 17. fœnus 6, 16. imperium H. 1, 30. ludum litterarium 3, 66. odium 13, 37. officinas armorum H. 2, 82. potestatem 4, 6. 6, 11. sectiones 13, 23. solum 12, 43. 13, 54. vim, raptus, sua libita 6, 1. exercitus consuetudine velare odium 14, 56. ad exprimendam imaginem honesti 16, 32. curis A. 39. exercitando corpori, *ad corpus exerc.* 14, 59. exercitatum ipsis A. 36. exercitatior Britannia, *sc. bellis* A. 5.
Exercitium equitum 2, 55.
Exercitus fortissimus, qui ante discrimen quietissimus H. 1, 84. sine copiis retineri non potest H. 2, 32. *imperatoris* filio occurrere jussus H. 2, 59. exercitus virtutem infringere inter artes perfidiæ H. 2, 99. exercitui nosci A. 5. exercitum cogere 12, 15. victum spargi, pars pacis H. 3, 35. H. 3, 46. ex diversis gentibus contractum secundæ res tenent A. 32. in exercitu vario diversæ cupidines H. 3, 33. exercitus discreti, quod saluberrimum est ad continendam militarem fidem H. 1, 9. ad exercitus profugere 4, 67. in exercitibus *Rom.* nihil validum, nisi quod externum 3, 40.
Exhaurire pericula H. 4, 32. rempub. A. 44. tela hostis, *efficere, ut jaciendo absumantur* 14, 37. exhausta nox H. 4, 29. exhausti principes H. 2, 62. exhaustæ acie legiones H. 2, 76.
Exigere diem 3, 16. H. 1, 47. exactus est dies O. 42. exactum à Titidio, cur 2, 85. exigi curia 6, 3. 12, 59. Italia 6, 3. 14, 28. exactor cædis 11, 37. mortis 3, 14.
Exilium *injuriose objectum* H. 3, 13. exilii honor, *cum quis specie honoris amovetur* H. 1, 71. in exilium agere 4, 63. 16, 20. 16, 33. pellere 16, 30. H. 4, 6. exilio longo efferatus H. 1, 21. ab exilio in regnum venire H. 1, 38. retracti accusantur 4, 28. exilia *pro exulibus* H. 1, 2.
Eximere caussas hortandi 3, 46. diem dicendo O. 19. diem unum supremo certamini H. 3, 81. exemit dissimulationem nox 13, 15. eximere servitio 12, 27. eximi infamiæ, pœnæ 14, 40. ludibriis H. 3, 85. morti 14, 48. non eximitur plerisque mortalium, *sc. opinio* 6, 22. exemptis annis tot è vita A. 3.
Exin, *deinde* 3, 36. 4, 4. 6, 5. 6, 37. 12, 22. 13, 18. 14, 48. 15, 12. 15, 17. 15, 41. 15, 64. 16, 14.
Exire lubricum juventæ 6, 49. exeundi ordinis jus 11, 25. exitus, *mors* 15, 71. H. 1, 49. H. 2, 31. decorus H. 3, 84. fortis 15, 63. honestus 16, 25. Neronis H. 2, 5. H. 2, 8. Othonis H. 2, 50. serus, inhonestus H. 1, 72. exitus constantia 15, 49. lentitudo 16, 35. exitus Cassii, Brutorum 1, 10. dominantium 4, 11. pares H. 1, 3. exitus, *eventus* prosperi H. 2, 6.
Existit accusator 15, 69. quidam H. 2, 72.
Existimare male de ingeniis O. 1. existimatio senatus, *judicium* H. 4, 7.
Exitiabilis animus in suos 6, 24. superstitio 15, 44. morbus 16, 5. exitiabile 3, 15. maxime 6, 7. his, illis

illis prælium H. 3, 22. Reipub. H. 2, 69.
Exitiosus 6, 36.
Exolescit disciplina 11, 15. dolor 6, 25. rumor 4, 10. clades 4, 64. exolescunt amictus Græci 14, 21. instituta antiquitus H. 4, 8. luxus 3, 55. spreta 4, 34.
Exoleti 16, 19. remiges 15, 37.
Exonerare fastos H. 4, 40. exonerata in proximas terras multitudo H. 5, 2.
Exorari stupris, adulteriis H. 1, 66.
Exorta vis locustarum 15, 5. exortæ adulationes 15, 23.
Exosculari manum, vulnus *cujus* H. 2, 49.
Expectare. *vid.* Exspectare.
Expassæ delubri fores H. 5, 13.
Expedire, *conducere* dominationi 12, 7. fortunæ meæ 6, 8. ita visum H. 1, 11. magis me interrogari 3, 53. exp. *narrare* 4, 1. initia, causas H. 1, 51. instituta, ritus G. 27. de cæde H. 4, 48. exp. *parare* H. 2, 21. alimenta 6, 43. arma 2, 72. H. 4, 62. copias 13, 7. dona, legatos H. 4, 83. se 14, 36. expediri itineri 15, 10. ad bellum H. 2, 99. exp. *in expeditionem proficisci* H. 1, 10. cum *quo* H. 1, 88. consilium *reperire* H. 2, 52. H. 3, 73. subita 14, 55. expedita manus H. 2, 83. expeditæ cohortes H. 3, 2. expeditius tradere imperium, quam retinere H. 1, 10.
Expellere vitam 16, 19.
Expendere consilia belli H. 1, 87. pœnas capite 12, 19.
Experientia artes docuit H. 5, 6.
Experimentum contra fuit H. 2, 97. exp. capere 3, 56. dare 13, 24. 15, 24. in experim. A. 8. post experim. minoris domini H. 1, 11. experimenta aliena A. 19. O. 34. experimentis cognitum est 12, 14. discere O. 22. experiri jus 3, 36. experiendo multa consiunt, quæ segnibus ardua videntur 15, 59.
Expertus *passive* belli H. 4, 76. bellis animus A. 41. expertum principem anxii mutamus H. 3, 44. experta virtus 3, 74. 13, 35. fecunditatis femina 12, 2. expertum ingenium H. 4, 42. expertæ artes 3, 17.
Expers bellorum 2, 52. cladis 15, 26. conjurationis 15, 52. juris H. 2, 91. mali H. 2, 45. misericordiæ 2, 26. præliorum 2, 45. tributorum H. 4, 17.
Expetibilis opera 16. 21.
Expiare potentiam supplicio H. 4, 11.
Explere annos vitæ *quot* 2, 88. avaritiam H. 2, 13. militiam 13, 35. mortalitatem 6, 50. munus suum O. 32. odium 15, 52. quod vitæ cum *quo* 4, 39. stipendia 3, 33. 14, 27. se ultione, sanguine 4, 25. superbiam 15, 15. supremum diem 1, 6. ultionem 13, 43.
Explicare turmas 13, 38.
Explorare prædia H. 1, 27. exploratæ gustu principis epulæ 12, 66. 13, 16. explorato H. 2, 49. H. 3, 20. exploratores circumducti & remissi H. 3, 54. exploratores curiosi sua non occultant H. 2, 34.
Exponere gesta 15, 72. jussa 15, 61. *quid cui* 16, 34. exponi nationibus barbaris H. 3, 5. expositæ servitio provinciæ H. 1, 1. expositum ad invidiam nomen H. 2, 52.
Expostulare 13, 37. 15, 5. 15, 17.
Exprimere casus in marmore H. 3, 74. spiritum, *elidere* 15, 57.
Exprobrare excusando 1, 10. vivendo 16, 10. beneficia exprobrantur memorando 13, 21. donativum cotidie exprobratum, nunquam datum H. 1, 37. exprobrari sibi putat Nero *grassationem*, cum oraretur 13, 25. exprobrando fœda acrius accendere 13, 13. quasi exprobrantes aspiciuntur facinorum ministri 14, 62. exprobratio tacita 15, 16. 16, 22.
Expromere, *narrare* 16, 1. quæ vellent 13, 49. *quid* ut recens H. 4, 85.
Expugnati viri A. 41. expugnatæ urbis præda ad militem pertinent H. 3, 19. expugnandis urbibus reperta H. 5, 13.
Expurgare objecta 16, 24.
Exquilina porta 2, 32.
Exquirere sensus, *inquirere* 6, 8. exquisitæ adulationes H. 3, 37.
Exsanguis *orator* O. 18.
Exscindere castella 13, 39. 15, 27. castra H. 3, 46. H. 4, 32. H. 4, 78. caussas bellorum A. 19. hostem 2, 25. H. 5, 16. virtutem ipsam 16, 21. urbes H. 4, 58.
Exsecrationes patriæ H. 4, 15.
Exsequi accusationem 4, 29. destinata 15, 53. jussa 15, 61. H. 1, 80. partes O. 16. sententias 3, 65. exsequendum hoc mihi reor 4, 4. vis ad exsequendum 12, 20. exsequendæ obsidiones 15, 4. exsequenda imperia H. 5, 21. exsecutio provinciæ, *administratio* 15, 25.
Exsequiæ, *comitatus funebris*, longæ H. 4, 62. publicæ 3, 48. 16, 6.
Exsilium. *vid.* Exilium.
Exsolvere beneficium 4, 18. brachia ferro 15, 63. culpam H. 4, 62. grates 14, 13. nexus legis, *obscuritatem explanare* 3, 28. pœnas 1, 10. promissum O. 27. pugionem à latere H. 3, 68. vicem H. 4, 3. vincula H. 3, 12. virtutem fortunamque suam malo omine H. 4, 24. *aliquem* pœna 14, 12. pudore proditionis 6, 44. H. 3, 61. victoriæ G. 24. exsolvi contumelia 13, 36. cura 12, 42. custode 12, 46. frenis 5, 3. exsolvuntur sanguine fœminæ H. 5, 6. exsoluta alvus 13, 15.
Exsors periculi 6, 10.
Exspectare annum G. 14. exspectato 11, 26. 12, 7.
Exspes vitæ 6, 54.
Exspirare H. 3, 84.
Exstimulare, *accendere*, *impellere quem* H. 1, 89. animum 15, 50. milites H. 1, 65. exstimulant multa H. 1, 21. exstimulari *à quibus* 4, 59. exstimulator 3, 40.
Exstinguere bellum H. 4, 2. viros insontes, *necare* 15, 73.

15,73. exstingui, *interfici* H.4,11. *mori* 2,72. 3, 49.4,15. 6,25. raptim 16, 13. exstinguuntur cito corpora A.3. exstinctus est *quis* A.14.
Exsultare gestis A.8.
Exsurgere, *prorumpere ex insidiis* H. 2, 25. in colles H.2,14, contra *quem* H.2,76. exsurgit toris sanguis O.21.
Exta læta, *congruentia* H.2,4. tristia H.1,27. reddita super cespitem H.4,53.
Extenuare consensum multitudinis H.4,46.
Externo sanguine hostilem audaciam ulcisci 14,23. externa superstitio 13,32. externum bellum concordiam parit H.5, 12. externi fremitus, *barbaræ voces* 14, 32. externa consiliis quam armis retinenda 6,32. sine cura habentur H.1,79. externis magis fidit *princeps tyrannus* 15, 58. externis *moribus* infectus 11, 16.
Exterritus 16,15. falsa 4,28.
Extimare 13,17.
Extimere 15,71.
Extimescere 16,24.
Extinguere. *vid.* Exstinguere.
Extollere claritudinem principis 16,24. decus suum 12,36. vetera 2,88. virtutem *cujus* H.3,13. honoribus *quos* ad 4, 17. 6,42. laudibus *quem* 4,41. 12,11. *quem* supra cæteros 6,8.
Extorres 4,13. sedibus suis 6,36.
Extra vitia magis quam cum virtutibus H. 1, 49. extra virtutum cogitationes se putare G.18.
Extrahere pugnam 4, 37. somnium in diem G.22. custodia 6,23.
Extremus dominorum H.4,42. extrema ætas 4,52. 5,1.12,42. senecta 4,8. 4,29.4,58. vis H.3,10. vox H. 1, 41. extremum *sc. periculum* 14,6. extremo paludis H.5,18. extremi terrarum, libertatis A. 30. extrema, *novissima* 11, 37. imperii 4, 74. promontorii 4, 67. vitæ alimenta, *vilissimi cibi* 6, 24. extrema *pro manibus pedibusque* 15, 70. extrema pati H. 4, 59. de extremis, *morte*, multa loqui, pars ignaviæ H.2,47.
Extrudere 1,23.
Extundere librum O.9.
Exturbare 14,69. 15,2. exturbatus populus 15, 39.
Exuberans & exundans eloquentia O.30.
Exuere æqualitatem 1,4. amicitiam 6,8. arrogantiam A. 9. aspectum, caritatem 16, 28. fidem 12,14. gloriæ cupidinem H.4,6. habitum G.31. jugum H. 4, 17. A.31. jus fasque H. 3 5. justitium 3,7. magistrum 14,52. munia 4,39. obsequium in matrem 13, 13. ordinem senatorium H.2, 86. otium 11,20. pacem 4,72. pacta 6,43. patriam H. 5, 5. promissa 13, 44. reverentiam imperii H. 1, 55. sacramentum cujus H. 3, 42. servitium H. 4, 25. societatem H. 4. 70. terminos officii 3,12. virtutes 1,75. vitia 6,25. exuere, *sc. potentia* 1,2. bonis 4,21.14,31. campis 12, 45. datis præmiis 14,55. fortunis 16,33. sedibus 13, 39. tribunatu 15, 71. exuendam ad fidem emercari 12,14.
Exultabant copiæ per catervas & turmas 14, 34. exultans *orator* O. 18. exultatio, *lætitia* H.1,72.
Exundat succinum G. 45. exundans multitudo H. 5,2. exundantes opes 3,72.
Exustum Capitolium 6,12.
Exuviæ hostiles 3,72.
Ezates 12,14.

F.

Fabatus Calpurnius 16,8.
Fabianus Valerius 14,40.
Fabius Fabullus H.3,14.
Fab. Justus O.1.
Fab. Maximus 1, 5.
Fab. Paullus 6,28.
Fab. Priscus H.4,79.
Fab. Romanus 16,17.
Fab. Rusticus 13, 20. historicus 14, 2. 15,61. eloquentissimus A.10.
Fab. Valens H. 1, 7. legatus legionis H. 1, 52. primæ H. 1, 57. dux Vitellii H. 1, 61. ad prætorias cohortes scribit H. 1, 74 provinciæ Narbonensi auxilium mittit H. 2, 14. in Italiam contendit H.2, 24. Ticinum venit H.2,27. à militibus saxis petitur H. 2, 29. scribit ad partem senatus H.2,54. ad consules H.2,55. gladiatorum spectaculum edit H.2,71. H.2,95. invisus Cæcinæ H. 2, 99. ob lucra & quæstus infamis H. 2, 56. Vitellio fidus H. 3, 15. ad bellum contra Flavian. proficiscitur H. 3, 36. H. 3, 40. capitur H.3,43. interficitur H. 3,62. ejus potentia Romæ H.2,95. origo & vita H.3,62.
Fabii H.2,95.
Fabricatus est 15,37.
Fabritius Vejento 14,50.
Fabritii 2,33.
Fabulæ, *sermones* O. 2. convivales 6, 5. malignorum O 3. *servorum* O. 29. fabulas habere cum *quo* O.29. fabulari cum judicibus O.39. fabulosa conquirere, procul gravitate *historica* H. 2, 50.
Fabullus Fabius H.3,14.
Facere bellum *cui* 3,18. bonos A.7. castra H.4,26. H. 5, 1. copiam mutuandi 6, 17. pugnæ 3, 20. curam 3, 52. decessionem 3, 69. eruptionem 2, 7. fidem 15, 50. fiduciam, metum H.2,66. finem incendio 15,40. formidinem H.3,10. hostilia 15, 13. initium 16, 28. inferias H. 2, 95. metum 6,36.16,15. H. 2, 42. H 3, 79. moram prælio H. 4, 71. nomen H. 5, 2. periculum *cui* 13, 33. peric. pecuniæ 14, 28. gloriæ 15,6. pericula, *struere* 16, 19. perniciem H. 2, 70. prælium 12,40. H.4,79. principem H. 1, 16. pugnam 3,21. quæstum corpore 2, 85. Rempub. sui muneris 15, 52. sacra 3, 58. scelera 15, 67. speciem exercitus H.3,82. stipendia 3,1. terrorem H.4, 33. A 29. verba 11, 35. vim commeatibus 13, 39. vim resistenti 2, 64. vulnera 1, 64. 4, 47. fa-

 ctus

ctus servitio 14, 31. natura 14, 56. facto magis opus quam consulto H. 1, 62. factu optimum, pessimum H. 2, 39. facienda pericula 16, 19.

Facessere 16, 34. periculum *cui* 1, 74. H. 4, 43.

Facetiæ asperæ acrem memoriam relinquunt 15, 68. militares 1, 23. facetiarum acerbarum memoria in longum 5, 2. facetiis insectari *quem* 15, 25.

Facies, *species* H. 3, 68. belli 1, 85. civilis externique mixta H. 4, 22. eloquentiæ *opponitur* imagini O. 34. laborum nova H. 3, 70. litoris 14, 8. loci 4, 67. pacis 13, 38. pugnæ H. 2, 42. stagni H. 5, 23. sæva ac deformis H. 3, 83. solitudinis servanda 4, 69. facie consilii H. 2, 54. facies locorum 14, 10.

Facilis capessendis inimicitiis 5, 11. inanibus 2, 27. facile & libenter credere A. 44. facilior inter malos consensus ad bellum H. 1, 54. facilius universi impelluntur, quam singuli vitantur H. 2, 75. facilitas 6, 15. auctoritatem diminuit A. 9. fastidium parit 11, 26.

Facinus *in bonam partem* 3, 21. 15, 49. facinus ausi pauci, plures voluerunt, omnes passi H. 1, 28. facinora ipsis, qui faciunt, in supplicium vertunt 6, 6. facinorum recordatio nunquam timore vacua 15, 36.

Factio Arminii 1, 58. factiones 11, 16. patrum 3, 27. procerum O. 36. in factiones scindi H. 1, 13.

Factitare 6, 18. carmina 14, 48. 14, 52. 16, 14. 16, 28. delationes H. 2, 10. eadem 2, 59.

Facultas O. 33. incidit 6, 30. facultatem præbere criminantibus 4, 41. facultate continetur eloquentia O. 33.

Facundus prave 1, 53. facunde miserari 1, 39. facundia compta 6, 15. violentia præcipitata 3, 19. vecors H. 4, 68.

Falanius 1, 73.

Fallaces amicitiæ 16, 32. fallaces campi 1, 61.

Fallere, *latere* H. 2, 98. fallit conspiratio 15, 66. impetus militum H. 2, 7. nihil H. 2, 34. moles cognitionis 3, 10. fefellerunt ea Mucianum H. 3, 53. fallit, *decipit* acies luna H. 3, 23. fallere Jovem *perjurio* 1, 73. fallendi artes H. 3, 73.

Falsus accusator 12, 59. Nero H. 1, 2. falsi, *simulantes* 1, 7. 3, 3. in amore, odia non fingunt 6, 44. falsa mulier 13, 13. falsi intelligens 12, 26. falsum renidens vultu 4, 60. in falsum aucta 3, 56. jacta tela 4, 50. falsa simulationum 6, 45. quanto magis falsa erant, quæ fiebant, tanto plura faciebant H. 1, 45. falsa tempore ac spatio vanescunt 2, 82. festinatione & incertis valescunt 2, 39.

Falces *ad oppugnationem* H. 3, 27.

Fama adversa H. 1, 73. H. 4, 51. ambigua H. 1, 50. aucta ab hostibus 12, 40. augenda H. 3, 54. constans H. 1, 66. crebrescens H. 4, 12. credula H. 1, 34. flagitiosissima H. 2, 31. improspera H. 2, 30. læta, sinistra 11, 19. major H. 4, 84. militaris 16, 15. H. 2, 76. pallens O. 13. prospera H. 1, 14. senescens H. 2, 24. sinistra 6, 32. H. 1, 51. fama in posteros pulcherrimum præmium 11, 6. in novis cœptis validissima 13, 8. 15, 59. H. 2, 20. ex spatio temporis & itineris interjecti facile movetur 14, 58. augetur otio credentium 14, 58. ipsa dissimulatione famæ A. 18. supprimendo H. 1, 17. ipso spatio gliscit H. 2, 83. *multum in bello valet* H. 5, 10. quiescentibus eadem G. 35. haud semper errat A. 9. de ignotis major A. 25. unum poëtis pretium O. 10. sua fatis laudat antiquos O. 24. famæ malæ avidus 2, 28. famæ inania non pertimescenda 2, 76. præcipuum alimentum coërcere sermones hominum H. 2, 96. mos cuncta in majus credere 3, 44. magnitudo exitiosa 3, 55. contemptu contemnuntur virtutes 4, 38. impetus A. 39. famæ etiam boni sæpe indulgent A. 9. istandum A. 18. nomen inferere O. 10. famam circumdare *cui* O. 37. ferre 15, 62. ingredi O 11. petere 15, 64. sui prævenire 15, 4. prævenire, relinquere 2, 39. quærere, interpretari A. 40. magnam & magnam quietem nemo assequitur O. 41. ad famam proferre 16, 18. contra famam sui 15, 49. ob famam fidemque *omnia* perferre H. 4, 58. fama sui frui 2, 13. quam vi stant res 6, 30. quam pugna plura exterrere 13, 37. profligare bella G. 13. militari celebrata severitas H. 1, 5. ex fama magna periculum A. 5.

Fames in prodigium accepta 12, 43. in castris ad Vetera H. 4, 60. Usipiorum A. 28. famem propulsare 14, 24.

Familia, *servi* 2, 33. 3, 14. 14, 42. 14, 43. 14, 44. 16, 18. H 4, 2. A. 31. tota ob necem domini interfecta 14, 45. Blæsi 1, 23. familiæ senatorum H. 1, 80. familiarum multitudo 4, 27. numerus & nationes 3, 53. familia *domus* Æmilia 6, 27. Cassia 12, 12. communis 12, 2. Cassiorum 15, 22. Lutatia H. 1, 15. Serviorum H. 1, 49. Tuberonum 12, 1. familiæ majorum & minorum gentium 11, 25. fam. turmam aut cuneum faciunt apud German. G. 7. familiarum adjectiones H. 1, 78.

Familiaris res. *vid.* Res fam. familiares curæ 11, 7. pecuniæ 4, 15. familiaritas 14, 53.

Famisulanus Vectonianus 15, 7.

Famosus, *infamis*, proconsulatus H. 2, 97. vir secundis adversisque *multa fama* H. 1, 10 famosa mors H. 3, 38. famosi, *infames* delationibus H. 4, 41. libelli 1, 72.

Famulatus orbis terrarum A. 31.

Fanatica multitudo H. 2, 61. fanaticum agmen 14, 30.

Fanum Fortunæ H. 3, 50.

Fas armorum H. 4, 58. gentium 1, 42. patriæ 2, 10. fas nefasque H. 2, 56. fas & *beneficiorum memoria* cedit in servili animo 15, 54. fas habere 14, 30.

Fasces versi 3, 2.

Fascia 15, 57.

Fasti adulatione fœdati H. 4, 40. fastis nomen eximere 3, 18. radere 3, 17.

Faſtiditi oderunt H. 2, 68. faſtidio eſſe H. 1, 7.
Faſtigium equeſtre 4, 40. pop. Rom. pulcherrimum 3, 73.
Fatalis dies O. 13. ignavia 15, 61. motus 5, 4. vecordia 11, 26. fatale 12, 64. fataliter H. 1, 50. H. 1, 71.
Fatigabat inopia aquæ H. 5, 3. *regem* ira cæleſtium H. 4, 84. fatigare deos H. 1, 29. dextram oſculis 15, 71. lachrymis *quem* H. 3, 31. fatigari interrogationibus *cujus* H. 4, 41. labore, ſævitia H. 1, 46.
Fatiſcunt accuſatores 3, 38. fatiſcit ſeditio H. 3, 10. fatiſcere copia 6, 7. manibus neſciis 16, 5.
Fatum majus, *fortuna amplior* 16, 5. fati lex occulta H. 1, 10. fatum, *mortem* excipere A. 45. fato fungi 11, 2. 14, 12. obire 14, 62. propera mors 1, 3. fato an forte volvantur res 6, 22. quid accidit H. 3, 38. diſpares H. 3, 84. quæ fato manent, quamvis ſignificata, non vitantur H. 1, 18. fato acta, quæ militum diſcordia eveniſſent H. 4, 72. fatis nihil arduum H. 2, 82. fata ſcrutari 16, 14.
Fauces loci 14, 34. jam exanimis laqueo vexatæ 6, 40. fauces novacula ſecare H. 1, 72. oblidere 5, 9. faucibus demittere 12, 67. in ſe tumeſcentibus obire 14, 51. adſtrictis trahi 4, 70.
Faventinus Claudius H. 3, 57.
Faventes comitatem bonitatemque vocant &c. H. 1, 52.
Favonius, *ventus* 4, 67.
Favonii 16, 22.
Favor in Verginium cuicumque alii profuturus H. 1, 53. militum per bonas artes haud ſpernendus H. 1, 17. favorabilis civitas O. 7. in ſpeciem oratio 2, 37.
Fauſtus Annius H. 2, 10.
Fauſtus Sylla 12, 52.
Facem præferre bello H. 2, 86. velut faces addere H. 1, 24. faces admovere O. 40. injicere H. 4, 60.
Feciales 3, 64.
Fecunditatis templum 15, 23.
Fecundus ſylvæ mons 4, 65. fecunda annonæ *provincia* H. 1, 11. pecorum terra G. 5. latrociniis gens H. 4, 50. rumoribus *colonia* H. 1, 51. fecundum honorum civium genus 6, 27. fecundiſſima deterrimorum regio 14, 13.
Felicitas in ſocordiam vertit A. 31. occulta *ingeniorum* mala patefacit H. 3, 49. rara, ſentire quæ velis &c. H. 1, 1. felicitati *neceſſaria* moderatio 14, 53. fel. qua te non putes uſurum, temperare difficile H. 2, 47. felicitatem aliorum ægris oculis introſpicere H. 2, 20. felicitate corrumpimur H. 1, 15. felices rami H. 4, 53.
Felix Antonius 12, 54. Judææ procurator H. 5, 9.
Felix Sextilius H. 3, 5. H. 4, 70.
Femina *reſpondet oraculum conſulentibus* 2, 54. amiſſa pudicitia nihil abnuit 4, 3. habitu militari ſitum caſtrorum viſit H. 1, 48. femina dux Brigantum A. 31. feminæ Liguris egregium factum H. 2, 13. feminæ imperio ſubdi, ignominioſum 12, 40. feminam ſignis Rom. præſidere, inſolitum 12, 37. à femina ſperni 15, 57. feminæ in acie Britannorum 14, 30. tanquam victoriæ teſtes 14, 34. interficiuntur 14, 37. ſtudio partium ad prælium progreſſæ H. 3, 32. *ludicra exercent* 14, 15. in furore turbatæ 14, 32. amovendæ *obſidium metuentibus* 14, 32. ob lacrymas incuſatæ 6, 10. illuſtres arena fœdantur 15, 32. lupanaria complent 15, 37. in conjuratione contra Neron. 15, 48. per vias ſtratæ ad leniendam hoſtium iram H. 1, 63. fatidicæ Germanis pro deabus H. 1, 61. dominæ inhoneſte tolerantur H. 5, 25. Germanorum adſunt prœliantibus G. 7. domus & agros curant G. 15. Britannis imperant A. 16. fem. & liberi à tergo *aciei* poſiti H. 4, 18. feminarum animi magis imbecilli 6, 49. ductu bellant Britanni 14, 35. credulitas facilis 14, 4. honores moderandi 1, 14. libido coërcita 2, 85. quæ ſervis conjunguntur, pœnæ 12, 53. precibus reſtitutæ acies G. 8. Germanarum habitus G. 17. Judaicarum obſtinatio H. 5, 13. *femineum* imperium etiam à ſervitute degenerat 4, 45.
Fenerator Seneca 14, 53.
Feniſſa 16, 1.
Fenius Rufus præfectus annonæ 13, 22. prætorio 14, 51. imminuitur à criminantibus 14, 57. conjurat in Neron. 15, 50. 15, 53. ad parandam inſcitiæ fidem conjuratos ferociter urget 15, 18. Senecam interfici patitur 15, 61. à quibus nominatus 15, 66. interficitur 15, 68. ejus amici puniti 16, 12.
Fenni G. 46.
Fenus. *vid.* Fœnus.
Fera animalia clauſa virtutis oblivifcuntur H. 4, 64.
Feraces belluarum ſaltus 4, 72.
Feralis annus 4, 64. exercitus G. 43. introitus H. 1, 37. veſtis 14, 30. urna 3, 1. ferale bellum H. 5, 25. ferales reliquiæ 2, 75. tenebræ 2, 31. feralia *ad ſepulturam pertinentia* 1, 62.
Ferarum imagines *pro ſignis* H. 2, 24. pellibus amicti Germani G. 17. tergis contecti Chriſtiani 15, 44. feris objectus Maricus H. 2, 61.
Ferentanum opidum 15, 53.
Ferentarius miles 12, 35.
Ferentinum municipium H. 2, 50.
Feriæ Latinæ 4, 36. 6, 11.
Feriendi ſtudio detegi O. 26.
Ferocia, *virtus*, militis H. 2, 76. ſubjectorum A. 31. clandestine ferociter edere mandata 15, 5.
Feronia H. 3, 76.
Ferox legio H. 2, 43. animi 1, 32. linguæ H. 1, 35. ſcelerum 4, 12. ſecundis H. 3, 77. adverſus pericula H. 3, 69. feroces ante diſcrimen H. 1, 68. ferociſſimi, *fortiſſimi* H. 2, 24.
Ferramenta G. 30.
Ferrati, *cataphracti* 3, 45. 3, 46. obices H. 3, 30.
Ferunt, *dicunt* 6, 11. 11, 18. 11, 31. non occulti 4, 40. fe-

40. fecutam vocem 15, 23. fe dignos G. 31. ut ferebat 15, 8. ferebat fe timuiffe H. 2, 26. ferebant 4, 58. 6, 26. H. 4, 78. ferre, *evenire*, fi ita ferret 3, 15. H. 2, 44. *abducere*, tulit me longius *reputatio morum* H. 2, 38. ferre arma ad fervitium fuum 4, 48. avum Auguftum *præferre* 15, 35. auxilium 3, 41. corpus H. 2, 49. cauffam H. 2, 1. crimina 12, 4. decus *cui* 15, 29. dolorem 2, 84. famam 15, 62. gloriam H. 1, 57. honeftum exemplum 16, 33. imperium ad *quem* H. 2, 79. infamiam, periculum 14, 22. mœfta & miferanda 6, 49. moras H. 4, 55. opem 6, 17. 14, 43. O. 5. plus decoris, flagitii 6, 34. præfidium, falutem, metum, terrorem. *ibid.* preces cohortium H. 2, 51. primas 14, 21. falutem 13, 41. femet focium imperii 12, 37. *quem* H. 2, 72. confulem 1, 2. magiftrum *cujus* H. 4, 10. folatium 4, 66. fol. mortis A. 44. in caftra *quem* 15, 53. fama *quid* 16, 2. laudibus *quem* 4, 34. H. 3, 3. rumoribus *quid* 15, 46. ambitiofe, muliebriter A. 28. ingrate H. 1, 52. ferre agereque cuncta O. 8. ferre hæc, *perferre*, *referre* 15, 60. ferri ad pugnam H. 4, 29. ira in *quem* 4, 3. fertur H. 5, 4. ferebatur 13, 43. 15, 45. 15, 50. H. 4, 39.

Ferrum, *gladius* 1, 35. 1, 43. demiffum in pectus 4, 50. ftrictum H. 3, 10. ferrum diftringere 14, 8. ferro fe transfigere 14, 9. ferrum *pro pugione* 15, 55. 15, 74. H. 2, 49. *pro armis* 4, 46. ferri vim pavet balfamum H. 5, 6.

Feffus ætate, valetudine 16, 13. certaminibus, injuriis 2, 54. hieme, inopia H. 3, 56. oneribus 2, 42. fenio 2, 42. vulneribus 4, 73. feffa ætas 1, 46. 3, 59. 14, 33. 15, 38. H. 1, 12. H. 3, 67. mens 4, 52. feffo corpore 6, 46. feffi bello H. 5, 16. valetudinibus H. 3, 2. feffæ res 15, 50.

Feftinare cædes, cruces, ignes, patibula 14, 33. comitia H. 3, 55. in fe mortem 4, 28. fine modo pleraque H. 1, 76. feftinari cuncta H. 2, 82. præmia belli H. 3, 37. feftinantur virgines G. 20. feftinato exitu clementiam victoris quærere H. 2, 48. feftinata exactio H. 1, 90. feftinatum prælium H. 3, 15. H. 4, 67. feftinati delectus H. 2, 57. feftinata judicia 15, 71. feftinandum ad opprimendam conjurat. H. 1, 33. feftinatione nil tutius in difcordiis civilibus H. 1, 62. compofitius cuncta, quam feftinantius agere 15, 3.

Feftus præfectus cohortis H. 2, 59.

Feftus Martius 15, 50.

Feftus Valerius H. 2, 98. H. 4, 49.

Feftus dies 2, 32. fefta plebs 2, 69. fefti dies Saturno 13, 15. H. 3, 78. dies inter feftos relatus 13, 41. fefti lætique ritus H. 5, 5. feftæ voces 12, 69.

Fex fermonis quotidiani O. 32.

Fictilia H. 1, 48.

Fideliffimum adpulfu opidum 3, 1.

Fidena 4, 62. Fidenæ H. 3, 79.

Fidens animi 4, 59.

Fides affecta H. 3, 65. afflicta H. 1, 88. concuffa H. 5, 25. fluxa H. 3, 48. militaris continenda H. 1, 9. obftinata H. 5, 5. refecta 6, 17. folida non coalefcit inter victores victofque H. 2, 7. fides auctoris negotii fpectata 16, 2. aufpiciorum G. 10. fides fervorum contumax H. 1, 3. fervitiorum fluxa H. 4, 23. *cujus* fluitat H. 2, 93. quæftu *corrumpitur* 11, 6. inter præcipua animi humani bona H. 1, 15. non demenda vulgatis H. 2. 50. *conftat*, *manet* H. 2, 96. metu infringitur H. 3, 42. *pactorum* in libidine victoris H. 3, 66. in re prava pervicacia *non eft* fides G. 24. fidei crimen H. 1, 71. graviffimum inter defcifcentes H. 1, 59. fid. obftinatio H. 3, 39. adverfus violatores fidei nullæ infidiæ degeneres 11, 19. fidem artis corrumpere 6, 22. fid. habere 6, 9. minuere 6, 17. trahere 6, 30. militum invocare H. 2, 9. fidem profeffis nec amore quifquam & fine odio dicendus H. 1, 1. fid. *fub patrocinio* perfidia *latentem* abfolvere H. 2, 60. mutare H. 3, 30. legionum convellere promiffis H. 4, 30. ominis implere H. 2, 78. in fidem accipere 3, 73. 12, 27. H. 1, 37. ob fidem famamque omnia perferre H. 4, 58. per fidem O. 35. fide meliore H. 3, 1. in fide manere H. 3, 70.

Fiducia nimia A. 37. è fiducia tarditas H. 2, 11.

Fidus mons nivibus H. 5, 6. pons 15, 15. fidi H. 2, 66. fida oratio 1, 52. potentia H. 2, 92. fidum confilium 15, 28.

Filius patris juffa detrectare non debet 3, 17. patrem accufat 4, 28. interficit H. 3, 25. interfectus à patre 13, 37. filia Neronis diva 15, 23. filii *pro filio & filia* 11, 38. filii familiarum in mortem parentum pecuniam mutuantes 11, 13.

Fingere *quem* vivere, *ferre fe quem* H. 2, 8. fingens læta, falfis ingravefcit H. 3, 54.

Finire, *mori* 6, 50. finita domus H. 1, 16. finis, *mors* 15, 63. aderat 1, 4. Augufti 1, 16. 1, 31. 2, 39. Neronis H. 1, 4. H. 1, 37. Phrahatis 2, 2. vitæ H. 3, 40. adfimulatus 6, 25. egregius 5, 6. honeftus 6, 26. properus 4, 50. finis factus incendio 15, 40. miferiarum mors H. 4, 58. finem capere H. 4, 3. finis Ligurum 16, 15. fines H. 4, 64. H. 4, 65. A. 18. Allobrogum, Vocontiorum H. 1, 66. Horeftorum A. 38. hoftium H. 5, 1. finium damno percellere H. 1, 53. de parte fin. litigate H. 1, 24. finibus Frifiorum ducere, *h. e. per fines* 1, 60. finibus ademptis H. 1, 8.

Firmare, *affirmare* 6, 6. 6, 50. firmavit *quid* memoria 6, 28. firmaverunt reverfuros H. 2, 9. firmare, *probare*, memoria annalium *quid* 4, 43. fatis 3, 14. *confirmare* animum adverfus fuprema 15, 59. conftantibus exemplis 16, 35. militem H. 4, 26. fibique & prælio 1, 71. vultum, *componere* 2, 57. firmatus animo 1, 6. firmandæ amicitiæ 2, 1. concordia 3, 27. valetudini 3, 31. firmator pacis 2, 46.

Firmitudo animi 14, 49. corii 4, 72. ad firmitud. referendus animus 3, 6.

Firmius Catus 2, 27. 4, 31.

Firmus Plotius. *vid.* Plotius.
Firmus adversus largitionem H.2,82. adv. fortuita H.4,5. adversis A.35. firmus satis H.4,35.
Fiscus distinctus *ab* aerario 2,47. 6,2. petere fisco 4,20. in fiscum convertere H. 1,90. petere 2,48. fisci 1,37.
Flaccus Cornelius 13,39.
Flaccus Hordeonius. *vid.* Hord.
Flaccus Pomponius 2,32. Mœsiæ præficitur 2,66. moritur 6,27.
Flaccus Vescularius. *vid.* Vescul.
Flacilla Antonia 15,71.
Flagitari, *accusari* H.1,53.
Flagitiosissima fama H.2,31.
Flagitii ratus obsidionem 3,20. cum flagitio & pudore differere 3,17. flagitia in supplicium vertunt 6,6. hominum ut ceremonias deorum defendere 3,60. flagitia *&* facinora *differunt* 3,50. 6,6. *item* flag. *&* scelera G.12. flagitiis manifestis subsidium ab audacia 11,26.
Flagrare bello H.3,46. in aciem ire H.2,46. flagrat bellum H.4,12. ingens H.2,86. flagrans, *ardens*, *properus* H.4,68. animus A.4. desiderium 3,6. juvenis 16,26. libertas, *non durans tantum*, *sed in summo vigore constituta* 14,39. *sic* flagrante bello 2,59. flagrans oculus H.3,3. flagrantes animi 1,24. flagrantissimus in amicitia 13,45. flagrantissima cohortium H.4,79. gratia 11,29. flagrantissimæ libidines H.2,31. flagrantissima flagitia 14,51.
Flamen Dialis 3,58. post Merulam diu nemo suffectus 3,58. flamines *Augusti* 1,10. Martiales, Quirinales 3,58.
Flaminia, *sc. via* H.3,79. via 3,9. 13,47. H.1,86. H.3,82. ejus celebritas H.2,64.
Flaminica Dialis 4,16.
Flaminium 4,16. Claudiale 13,2.
Flamma Antonius H.4,45.
Flammare, *inflammare* H.2,74. flammavere instinctos litteræ H.4,24. flammandi 15,44.
Flammeum 15,37.
Flavia domus H.2,101.
Flavianus H.5.26. *vid.* & T. Ampius Flavianus.
Flavianus Tullius H.3,79.
Flavianæ partes H.2,67. H.3,1.
Flavius *Arminii frater* 2,9. 11,16. explorator 11,16.
Fl. dux Galliarum H.2,49.
Fl. Nepos 15,71.
Fl. Sabinus præfectus urbi H.1,46. consul H.1,77. designatus in locum Macri H.2,36. copias victori tradit 2,51. H.2,55. Dolabellam ruentem impellit H.2,63. Cæcinam *sollicitat* H.2,99. fugere negligit H.3,59. incitatur victoriæ partem capessere H.3,64. ætate prior *fratre Vespas.* H.3,65. à Vitellian. pulsus Capitolium insidet H.3,69. funere censorio effertur H.4,47.
Fl. Scevinus 15,49. pugionem gestat trucidando Neroni 15,53. Fennium Rufum indicat 15,66. constanter se defendit 15,55. mortem fortiter excipit 15,70.
Fl. Subrius. *vid.* Subrius.
Fl. Vespasianus. *vid.* Vespas.
Flectere *neutraliter*, ad graviora 6,15. ad providentiam 13,3. ad *quem* 15,61. à via O.19. in ambitionem 4,37. in Noricum 1,70. in Umbriam H.3.41. flexit paulatim 1,13. flecti vultu, sermone 4,54. versus, qui in Tib. flecterentur 6,29. flexo in vesperam die 1,16. flexum in mœstitiam 3,16.
Flere necem *cujus* 6,10. flebiles interitus 16,13. fletus & lachrimæ distinctæ 14,33.
Flevum 4,72.
Floræ ædes 2,49.
Florentini 1,79.
Florens *opponitur* labenti 16,33. florentissimum Italiæ latus H.2,17. florentissima municipia H.3,60.
Jul. Florus 3,40. sua manu cadit 3,42.
Florus Gessius H.5,10.
Florus Sulpitius H.1,43.
in Flore præcepta laus O.9. floribus sparsæ effigies 14,61.
Fluctuans turba H.1,40.
Fluebant prospere præsentia 15,5. fluxere cuncta in Mithradatem 11,9. fluens carmen 14,16. fluentes probe res O.5. fluentia cuncta super vota H.3,48.
Fluitat fides H.2,34. fluitans miles H.5,18. testudo H.3,27.
Flumen Addua H.2,40. Ænus H.3,5. Antona 12,31. Araris H.2,59. Araxes 12,51. Lyris 12,56. Mosa 2,6. H.4,28. H.4,66. H.5,23. Panda 12,16. Sabrina 11,31. Tamesa 14,32. Tartarus H.3,9. Tigris 12,13. fl. augescens H.2,34. fl. perrumpere 15,15. transgredi 15,7. transmittere ponte *ibid.* transmittere 15,26. fluminibus dicati luci & aræ 1,79.
Fluxa auctoritas H.1,21. fides H.2,75. H.3,48. H.4,75. fluxum ævo H.2,22. fluxi noctu dieque H.2,76. quæ fluxa fuere, *irrita* 15,23. fluxa arma H.2,99. corpora H.2,32.
Fœcundus. *vid.* Fecund.
Fœdare plures, *scil. studiis ludicris* 14,14. fœdat viros serica vestis 2,33. fœdare merita rebellione H.4,37. rempub. sanguine H.1,26. fœdari in habitum Sarmatarum G.46. fœdatus verberibus H.3,77. fœdata per avaritiam victoria 4,19. fœdati per arenam 15,32. fœdus & maculosus 13,33. H.2,30. annus facinoribus 16,13. avaritia ac libidine H.1,7. fœda hiems H.3,59. paupertas G.46. fœdæ volucres H.3,56. fœdissimus quisque 1,48. H.2,95.
Fœdus icere 4,55. 12,62. sancire 12,46. fœderis feriendi mos barbarus 12,47. fœderum auctores puniti H.4,57.
Fœlix. *vid.* Felix.
Fœmina. *vid.* Fem.

Fœnebre malum 6,16.
Fœneratores 6,17.
Fœnus unciarium 6, 16. fœnus agitare, exercere *ibid.* fœnoris duæ partes in agris 6, 17. fœnori dare pecunias 11, 13.
Fomenta, *remedia* 1,65. 1,69. animis adhibenda 1, 46. præbita 4,63. vulneribus 15,55.
Fontes inferre urbi 11,13.
Fontejus 14,1.
Font. Agrippa 2, 30. 2, 86. *alius* procof. Afiæ H. 3,46.
Font. Capito 4,36. conful 14,1. occiditur H. 1,7. juffu Galbæ H. 1,37. fordidus & avarus H. 1,52. quare interfectus H. 3,62. Jul. Paulum Batavum interficit H. 4, 13. ejus memoria grata militibus H. 1,58.
Fori *navium* H. 2, 35.
Foris, *extra imperium* 13,25.
Forma Britanniæ A. 10. concilii H. 4, 56. vitæ 1, 74. varia pereuntium H. 3,28. forma laudata exitium adfert Calpurniæ 12, 22. formæ dignitas 12, 51. ad formam hanc non erant cetera H. 1, 5. ad formam, *magnitudinem* quorum 4, 72. forma corporis imperatores comparare H. 1, 7. formæ folicitudinum 4, 60. formandi liberi O. 28.
Formiæ 15,46. Formiani agri 16,10.
Formido faciles mutatu *reddit* H. 2, 63. formidine regis, *h. e. ipfo metuente* 15, 6. formidolofus *metuendus* introitus H. 1, 6. paci 11, 19. formidolofa legatis legio A. 7. formidolofum H. 3, 26. imperatori 13,53. fibi maxime A. 39. In vulgus 1,76. formidolofior hoftium exercitus *magis formidans* 1, 62.
Fornaces balnearum H. 3, 11.
Forojulienfis colonia H. 2, 14. H. 3, 43. Forojulienfium colonia A. 4. Forojulienfe oppidum 4, 5.
Fors, *cafus*, lenivit 1, 28. oppreffit bellum 4, 27. quæ fors obtulerat 14, 5. prima negavit 3, 5. regit 1, 49. fors rerum varia H. 2, 70. forte an fato 6, 22. lapfa vox 11, 31. oblatæ cauffæ 2, 42. haud forte dictum 4, 58. Fortis Fortunæ ædes 2, 41.
Fortes contra fortunam infiftunt fpei H. 2, 46. cafus ambitiofe ferunt A. 28. fortibus viris natura omnes terras aperuit H. 4, 64. fortes ignavofque diftinguit labor difcretus H. 3, 27. fortioribus adfunt dii H. 4, 17. fortiffimi fæpe ignavorum telis cadunt H. 4, 29. fortiffimum quodque animal robore pellitur A. 34.
Fortuita 15, 36. H. 4, 5. ad culpam trahuntur 4, 64. loco ominum funt H. 2, 1. fortuito multa in melius cadunt 2, 77.
Fortuna dea 3, 71. Equeftris 3, 71. optima 15, 17. Fortunæ templum 15, 53. H. 3, 50. Fortunarum effigies 15, 23.
Fortuna nimia focordes facit 4, 39. fecunda fuperbiam *parit* 11, 17. Neroni illudit 16, 1. adverfa melius fertur H. 1, 15. nutans occupanda H. 1, 56. contra dat H. 1, 65. blanditur H. 2, 12. *quibufdam* eft pro virtutibus H. 2, 82. non minus fæpe, quam ratio adeft H. 3, 59. inftabilis fumma & ima mifcet H. 4, 47. transfert amicos H. 4, 52. melioribus adeft H. 4, 67. difciplinæ curam *folvit* H. 5, 21. inter dubia numeranda G. 30. in fapientiam cedit G. 36. fortuna imperii H. 4, 57. populi Rom. H. 3, 46. principalis H. 2, 59. H. 2, 81. principatus H. 2, 62. H. 1, 76. fortuna, *conditio*, *ftatus* 6, 8. 14, 53. paterna A. 7. fortunæ magnæ pericula 4, 13. mutatio miferationem concitat 12, 19. 12, 47. bona cafibus obnoxia 14, 55. melioris recordatione præfens fævitia levatur 14, 63. diffimilitudo gloriam auget 15, 28. imperatoriæ moles 15, 52. fimilitudo *familiaritatem parit* 16, 14. mutationem male tegere H. 1, 66. modum exigere H. 2, 20. indulgentia iniquitates docet H. 2, 84. indul. nimia in luxum folvit H. 2, 99. ruentis noviffima libido H. 3, 41. rota O. 23. fortunæ mediocri pauciora pericula 14, 60. moderandum 15, 5. venienti occurrendum H. 1, 52. cedere H. 3, 31. permittere civilium bellorum initia H. 3, 60. inftandum H. 5, 15. fortunam adverfam ex æquo detrectare H. 2, 97. *qui* æquus tolerat, *vincit* 5, 8. gravem conftanter tolerare beati 6, 22. prælii experiri H. 4, 20. fequi H. 2, 86. ante fortunam, *priufquam fieret princeps* H. 3, 42. *fic* poft fortun. H. 1, 10. contra fort. infiftere fpei H. 2, 46. cum fortuna noftra, quam nobifcum libentius loquuntur H. 1, 15. in fortuna fumma validius quod æquius 15, 1. fortunæ, *bona*, *res familiaris* A. 31. adefæ 13, 21. fortunas omnes effundere 14, 31. fuas alienafque fpe metuque verfare G. 46. fortunis omnibus amiffis 15, 38. fort. omn. exui 16, 33. provolvi 6, 17.
Fortunatus 16, 10.
Forum Alieni H. 3, 6. boarium 12, 24. Julium 2, 63. olitorium 2, 49. Romanum 12, 24. fori calliditas A. 9. ftudia A. 39. tabes 11, 6.
Fofi G. 36.
Foffa agreftis H. 3, 21. Corbulonis inter Mofam & Rhen. 11, 20. foffa inter Ararim & Mofellam 13, 53. Drufiana 2, 8. navigabilis 15, 42. 4000. pafluum 4, 49. foffam deprimere *ibid.* ducere 15, 4.
Fovere *quem* ut ignotum H. 1, 14. impotentiam *cujus* 14, 31. fpem H. 3, 62. *quem* clamore, plaufu H. 3, 83. pueritiam confilio, præceptis, ratione 14, 55. ftudia juvenum eloquentia 15, 71.
Fragmen lapidis H. 5, 6. fragmina telorum 1, 61.
Framea G. 6. G. 18. cruenta G. 14. framearum concuffio G. 11.
Frangere catervas hoftium 2, 11. frangit populum Rom. bellorum civilium feries H. 4, 54. frangi eventu pugnæ A. 29. frangi & concitari *oppofita* A. 38. fractus 2, 62. animus H. 2, 44. H. 2, 66. *orator* O. 18. fractæ res H. 3, 54.
Frater *pro filio fratris* 3, 38. ob fratrem in acie cæfum præmium petens H. 3, 51. femet interficiens H. 3, 51. fratres *pro fratre & forore* 12, 4. fratres

Ædui & Romani 11, 25. fratrum discordiæ antiquæ 13, 17. odia solita 4, 60. vetera 15, 2. fratribus non manet concordia, ni pater exemplum præbeat H. 4, 52. fraternitatis nomen 11, 25.
Fraudare legionem gloria 14, 37. fraudator H. 2, 66. fraus & dolus obscura, eoque inevitabilis H. 4, 24.
Fregellanus Pontius 6, 48.
Fremere H. 2, 6. fremebant penetrandam Caled. A. 27. frem. se victum proditione H. 2, 44. haud ambigue H. 4, 24. palam H. 4, 35. frementes H. 3, 74. prorupisse 13, 26. fremitu sententiam aspernari G. 11.
Freni veluti eloquentiæ O. 38.
Frequens ubique Agricola A. 37. contentio in consuetudinem vertit O. 4. sylvæ mons 4, 65. concionibus H. 4, 69. ordinibus legionariis 14, 34. frequentare *quem* H. 2, 16.
Fretum trium millium 4, 67. quod Hispaniam ab Afr. dirimit H. 2, 58.
Fretus loco H. 4, 66.
Frigidissimi oratores O. 39.
Frigoris vis 13, 35.
Frisii H. 4, 79. A. 28. majores, minores G. 34. rebellant 4, 72. gens transrhenana H. 4, 15. in agros à Corbulone descriptos demigrant 11, 19. agros militibus sepositos occupant 13, 54. Germani H. 4, 79. Frisiorum fines 1, 60. Frisium nomen clarum 4, 74.
Frons *insulæ* H. 4, 12. frontem revelare, *crinem ponere* G. 31. fronte lætus, pectore anxius A. 39.
Frontinus Julius. *vid.* Julius.
Fronto Julius. *vid.* Jul.
Fronto Octavius 2, 33.
Fronto Vibius 2, 68.
Ob fructus provisos omnia expetuntur 11, 7.
Frui bello H. 3, 11. fama sui 2, 13. vita 16, 17.
Frumentum gratuitum manipularibus datum 15, 72. vetustate corruptum in Tiberim jacitur 15, 18. frumenti humor potui Germanis G. 23. pretium minutum 15, 39. subvectio temperata 13, 51.
Frustra, *sine caussa* 2, 58. 3, 58. cadere in irritum H. 2, 11. esse A. 13. H. 1, 75. habere 13, 37. 13, 51.
Fucinus lacus 12, 56.
Fufius. *vid.* Fusius.
Fuga, *exilium* 3, 24. fuga hostiarum 15, 7. fugam animis, vulnera tergo ferre H. 5, 16. consciscere H. 3, 9. fuga palari H. 3, 17. in fuga nullum flagitium H. 2, 12. fugæ, *exilia* 14, 64. feminarum A. 45. fugacissimi diutissime superstites A. 34. fugere vitam 6, 26. fugit cruorem bitumen H. 5, 6. fugeret *pro fugere vellet* 6, 14. fugientem hasta transverberat Antonius H. 3, 17. fugientes in aciem redire coacti H. 2, 41. inferunt terrorem in suos H. 3, 16. fugientium pavor subvenientes abripit H. 2, 26.
Fuisse *pro futurum fuisse* 6, 29. futuri improvidus spe vana tumens H. 1, 88. socors H. 3, 31. futura in incerto 3, 69. futurorum tædio placent præsentia H. 4, 69.
Fulcinius 3, 11.
Fulcinius Trio 2, 28. Pisonem accusat 3, 10. facundiam violentia præcipitat 3, 19. consul 5, 1. mortem sumit 6, 38.
Fulgura crebra, *inter prodigia* 15, 47.
Fulminum jactus H. 5, 7. monitus H. 1, 3.
Fulvius Aurelius H. 1, 79.
Fundamenta jacere H. 3, 72. fundamentis Capitolii auri argentique stipes injectæ H. 4, 53.
Fundani lacus H. 3, 69. montes 4, 59.
Fundere preces 14, 30. probra 6, 42. fusa humi 11, 37.
Funditores 2, 20. 13, 39.
Funestum omen H. 2, 91.
Fungi munera 3, 2. officia 4, 38.
Funus Augusti 1, 8. censorium. *vid.* cens. publicum 6, 11. Reipub. H. 4, 42. funera acerba oculis subtrahenda 13, 17. funerum ambitio G. 27.
Furandi melior 3, 74.
Furentes accenduntur infirmitate retinentis H. 1, 9.
Furiæ 14, 30.
Furius Camillus reciperator urbis 2, 52. ejus filius *ibid. alius* procos. Africæ 2, 52. Tacfarinatem pellit 3, 20.
Fur. Cam. Scribonianus consul 6, 1. arma civilia movet 12, 52. ejus filius 12, 52.
Furium nomen 2, 52.
Furnius 4, 52. damnatur 4, 52.
Furnius O. 21.
Furor *vatum* 14, 32.
Furtim digressus H. 1, 33. H. 2, 51. insensare regionem 13, 37. furtim magis quam bello H. 4, 56.
Furtum servile probrum H. 1, 48. furto noctis legionem aggressi A. 34.
Fuscus Cornelius. *vid.* Corn.
Fusius Geminus consul 5, 1. Tiberio perstrictus 6, 2. necatur 6, 10.
Fusti affligere 14, 8. fustibus pugnant Æstyi G. 45.

G.

Gabinianus O. 26.
Gabinum saxum 15, 43.
Gabolus Licinius 14, 12.
Galatæ 15, 6.
Galatia 13, 35. ac Pamphylia sub eodem præside H. 2, 9.
C. Galba 6, 40.
Ser. Galba O. 18, O. 25. accusatur à Catone 3, 66.
Ser. Galba 3, 55. degustat imperium 6, 20. consul 6, 15. iterum H. 1, 1. H. 1, 11. avarus H. 1, 5. severus H. 1, 5. militem legit, non emit H. 1, 5. crudelis H. 1, 6. mobilis ingenio H. 1, 7. sacrificans tristia exta habet H. 1, 27. Vitellium in Germ. mittit H. 1, 9. è sella projectus H. 1, 41. occiditur H. 1, 41. locus ubi occisus H. 3, 85. haud diu impe-

imperat O. 17. Galbae vita & mores H. 1, 49. aetas irrisui H. 1, 7. vox ad eum, qui caedem Othonis jactabat H. 1, 35. oratio in adoptione Pisonis H. 1, 15. sepultura H. 1, 49. imagines solo afflictae H. 1, 41. diruptae H. 1, 55. circum templa latae H. 2, 55. jussu Antonii Primi restitutae H. 3, 7. honores restituti H. 4, 40. à legione sexta princeps factus H. 5, 16.
Galbiana legio VII. H. 2, 86. H. 3, 2. H. 3, 7.
Galbiani H. 1, 51.
Galeria H. 2, 60. modesta H. 2, 64. Trachalum protegit H. 2, 60.
Galerianus Calpurnius H. 4, 11. interfectus H. 4, 49.
Galerius Trachalus H. 1, 90. ab uxore Vitellii protegitur H. 2, 60.
Galgacus A. 29.
Galilaei 12, 54.
Galla Arria 15, 59.
Galla Sosia 4, 19.
Gallia comata 11, 23. Lugdunensis H. 1, 59. H. 2, 59. Narbonensis 2, 63. 12, 23. 14, 57. 16, 13. H. 1, 48. H. 1, 87. H. 2, 15. H. 2, 18. H. 3, 42. *inde* viri insignes 11, 24.
Galliae 1, 31. 1, 69. 1, 71. 3, 40. 14, 46. H. 2, 57. H. 2, 98. H. 3. 2. H. 4, 3. H. 4, 14. G. 1. adversae Vitellio H. 3, 13. aspernantes dilectum, tributa H. 4, 26. admonuere G. 37. contantur H. 3, 44. desciscunt à Vitellio H. 4, 12. fessae ministrandis equis 2, 5. nutantes H. 1, 2. H. 4, 49. obligatae dono Rom. civitatis H. 1, 8. trepidant H. 1, 62. tument H. 2, 32. validissima terrarum pars H. 3, 53. Galliarum aditus H. 1, 87. assertor H. 2, 61. census 1, 33. 2, 6. civitates H. 4, 36. direptio 1, 36. duces H. 2, 34. extrema H. 4, 28. fides 1, 34. foedera H. 4, 76. imperium H. 4, 59. litus 4, 5. munificentia in legiones 1, 71. opes 1, 47. ora 11, 18. H. 4, 12. pars, quae Rhenum accolit H. 1, 51. portio H. 4, 32. primores H. 4, 57. societas H. 4, 17. spolia H. 2, 29. studia 13, 53. solum fecundissimum H. 4, 73. Gall. in verba jurant *Romani* H. 4, 60. nomine ad Treveros scribitur H. 4, 69. Gallias expertae legiones H. 1, 51. vastare H. 1, 61. invadit terror H. 1, 63. ciere H. 3, 41. respicit Germania 6, 5. affectant Germani G. 37. *cur* ingressi Romani H. 4, 73. in Gallias trajecti Sugambri 12, 39. intentus H. 4, 18. missus H. 5, 19. inter Gallias & legion. bellum H. 1, 89. fisti H. 2, 11. per Gallias litterae dispersae H. 2, 86. missi H. 4, 24. auxilia orare H. 4, 25. audita mors H. 4, 54. edicere H. 4, 67.
Gallica gens G. 28. lingua G. 43. ora H. 4, 12. ripa 1, 57. 2, 6. Gallicum foedus H. 4, 77. mare A. 24. Gallicae cohortes 2, 17. H. 1, 70. Gallica incendia 15, 43.
Gallio, *vid.* Junius Gallio.
Gallus *cognomen gentis* Æliae, Anniae, Asiniae, Caniniae, Cestiae, Creperejae, Didiae, Gliciae, Herenniae, Rubriae, Togoniae, Vipsaniae. *vid. singula suis locis.*
P. Gallus 16, 12.
Galli auxiliares 2, 16. H. 2, 68. A. 32. rebellant 3, 40. dites & imbelles 11, 18. propiores 3, 40. civitate Rom. donantur H. 1, 8. trans Padum agentes H. 3, 34. pulsi à Germanis G. 2. Romam capiunt 11, 24. H. 4, 54. olim validiores Germanis G. 28. *minores hostes quam Germani* G. 37. Gallorum corpora obnoxia H. 2, 93. gloriae veteres 3, 45. inertia G. 28. levissimus quisque G. 29. mores A. 11. segnitia A. 11. studia A. 21. Galli, *sc. Treveri* 1, 44.
Galvia Crispinilla H. 1, 73.
Gambrivii G. 2.
Ganeo 16, 18.
Gannascus 11, 18. interficitur 11, 19.
Garamantes 3, 74. gens indomita H. 4, 50. Garamantum legati 4, 26. rex 4, 23.
Garucianus Trebonius H. 1, 7.
Gaudium facilius dissimulatur A. 43. grande, tam esse pauperes, quibus donavit Nero &c. H. 1, 20. ultra mortale gaudium 15, 23. gaudio vagans mens H. 1, 44. facilis credulitas ad gaudia 14, 4.
Gaza 16, 3.
Gelduba H. 4, 26. H. 4, 32. H. 4, 35. capta à Civili H. 4, 36. *praelium* apud Geldubam H. 4, 58.
Gellius Poblicola 3. 76.
Geminius 6, 14.
Geminus Atidius 4, 43.
Gem. Ducennius 15, 18. H. 1, 14.
Gem. Fusius. *vid.* Fus.
Gem. Rubellius 5, 1.
Gem. Talius 14, 50.
Gem. Virdius H. 3, 48.
Gemini duo coss. 5, 1.
Gemina legio XIII. H. 3, 7.
Gemina stirps 2, 84.
Gemmae luxu vulgatae 15, 42.
Gemoniae 3, 14. in Gemonias abjecta corpora liberorum Sejani 5, 9. projecti damnati 6, 25. tractus Sabinus H. 3, 74. propulsus Vitellius H. 3, 85.
Gener *pro eo, qui filii viduam ducit* 5, 6. 6, 8.
Generari à principibus fortuitum H. 1, 16.
Genialis torus 15, 37.
Genitalis dies 16, 14. hora 6, 21. vis 6, 28.
Gens, *familia* Julia 4, 9. 15, 23. H. 2, 95. gens propria, sincera *Germani* G. 4. gentis & nationis *discrimen* G. 2. gentium fas 1, 42. genticus mos 3, 33. 6, 33. gentilis levitas 12, 14. religio 12, 34. utilitas 12, 17. gentile bonum 2, 37. decus 11, 16. imperium 6, 32. solum 3, 59. gentiles nationes 11, 1.
Genibus *cujus* provolvi 12, 18. genua advolvi 1, 13. 6, 49. 15, 71. prensare 1, 21. H. 2, 46. ad genua *cujus* manus tendere 1, 11.
Genus, *familia*, Calpurnium 15, 48. genus belli H. 2, 31. orandi H. 1, 90. generis claritudo improspera 4, 13. 4, 44. generis humani rector 3, 59.

Gerelanus 15,69.
Gerere rem 15, 25. publicam H. 1, 72. 3, 74. Romanam 2, 49.
Germania G. 35. informis, aspera G. 2. omnis G. 1. penetratur 4, 44. suspecta A. 33. turbata H. 3, 46. cæli truculentiæ præstat 2, 24. tamdiu vincitur G. 37. in Germ. amissi exercitus A. 41.
Germania inferior 4, 73. 11, 18. H. 1, 52. H. 1, 55. H. 1, 61. H. 2, 93. H. 4, 19. Germ. inferioris legatus 3, 41. legiones H. 1, 9. vexilla H. 1, 53.
Germania superior 4, 73. 12, 27. H. 1, 12. H. 1, 53. H. 1, 61. Germ. superioris exercitus H. 1, 9. H. 1, 50. legiones 6, 30.
Germaniæ cœlum 2, 23. 2, 24. G. 2. fines G. 1. &c. libertas 11, 16. terræ tumidæ 2, 23. vocabulum G. 2. in Germaniam novies missus Tib. 2, 26. è Germania falsus Domitiani triumphus A. 39.
Germaniæ 1, 46. 1, 57. 3, 46. 11, 19. H. 1, 49. H. 3, 70. H. 4, 17. jugum excussere A. 15. Germanias servitio premere 2, 73. apud Germ. facta Tiberii 1, 34. adsequi nomen Imperatorium 2, 26. in Germ. intentus H. 4, 18. per Germ. audita mors H. 4, 54. conscripta cohors A. 24.
Germanicus legionibus apud Rhen. impositus 1, 3. suspectus Tiberio imperium malle 1, 7. 1, 31. proconsulare imperium accipit 1, 14. mortem sibi intentans 1, 35. ab amicis in tabernaculum rapitur 1, 35. cubili extractus 1, 39. cædi seditiosorum illacrimat 1, 49. Germanos cædis 1, 51. *per tot.* Sodalis Augustalis 1, 54. triumphum consequitur 1, 55. nomen imperatoris accipit 1, 58. Varianas legiones sepelit 1, 62. *per tot.* cum Arminio pugnat 1, 63. consultat de bello German 2, 5. tropæum erigit 2, 22. Marsos irrumpit 2, 25. revocatur à Tib. 2, 26. triumphat de Germanis 2, 71. Orienti præponitur 2, 43. Druso concors 2, 44. Haterium Agrippam fovet 2, 51. Spei templum consecrat 2, 49. nepos Antonii 2, 43. 2, 53. iterum cos. 2, 53. Pisoni subvenit 2, 55. contumeliis à Plancina incessitur 2, 55. clementior erat 2, 57. Armeniæ regem dat 2, 56. cum Pisone colloquitur 2, 57. Ægyptum proficiscitur 2, 59. æmulatur Scipionem 2, 59. ovationem *consequitur* 2, 64. morbo correptus 2, 69. moritur 2, 72. Alexandro M. comparatur 2, 73. ab Augusto rei Rom. fere impositus 4, 57. Germanos non impune perculit G. 37. à Tib. adoptatus 12, 25. Germanici suprema oratio 2, 71. reliquiæ tumulo Augustæ illatæ 3, 4. favor 4, 12. 11, 12. metus 6, 31. cineres 2, 75. cuneus 2, 83. *laudes* 1, 33. 2, 13. liberi 4, 8. sapientia 2, 43. somnium 2, 14. valetudo adversa 2, 69. *virtutes* 2, 73.
Germanicus dictus Vitellius H. 2, 64. Vitellii filius H. 2, 59. H. 3, 66.
Germanicus exercitus 1, 22. H. 1, 19. uterque H. 1, 74. *ejus* fides labat H. 1, 26. fama per provincias H. 2, 58. Germanica classis H. 1, 58. defectio H. 1, 19. origo G. 28. A. 11. seditio H. 1, 14. Germanicæ legiones 1, 31. 1, 46. præcipuum imperii robur 4, 5. *earum* vis famaque H. 3, 1. Germanica hiberna H. 2, 8.
Germanus *pro Germanis* 1, 68. Germani soli in armis 1, 3. solennibus epulis noctem *agunt* 1, 50. cis Rhenum colentes 1, 56. auxiliares Romanorum 2, 16. 4, 73. H. 1, 70. *quomodo* armati 2, 14. H. 5, 14. G. 6. irati ob tropæum Germanici 2, 19. non animo, sed genere pugnæ & armorum vincuntur 2, 21. regis nomen invisum habent 2, 44. heroës suos canunt 2, 88. modica armenta habent 4, 72. custodes *principum* 1, 24. 13, 18. 15, 58. æstatem haud facile ferunt H. 2, 32. atrocissimum militum genus *ibid.* nandi periti H. 2, 35. H. 4, 66. læta bello gens H. 4, 16. ad prædam famamque exciti H. 4, 21. feminas fatidicas arbitrantur deas H. 4, 61. ad arma nati H. 4, 64. à Gallis auxilio acciti H. 4, 73. cuncta ex libidine agunt H. 4, 76. donis corrumpuntur *ibid.* fluminibus sueti H. 5, 14. proceri *ibid.* dicta ducum sono armorum approbant H. 5, 17. periculorum avidi H. 5, 19. vani H. 5. 23. indigenæ G. 2. feminas *magni faciunt* G. 8. *per tot.* somno ciboque dediti G. 15. amant inertiam, & oderunt quietem G. 15. quamdiu cum Roman. pugnaverint G. 37. quæ damna Roman. intulerint G. 37. nunquam impune victi G. 37. Germanorum vetus præliandi mos 2, 45. comparatio cum Gallis 3, 46. laus 13, 54. auxilia apud Vitell. H. 1, 61. mos in bellis H. 2, 22. corpora qualia G. 4. A. 11. immensa H. 5, 11. morbis obnoxia H. 2, 93. transitus in Galliam H. 4, 73. libertas regno Arsacis acrior G. 37. magistratuum electio G. 12. reges G. 2. G. 7. dii G. 9. *per tot.* consultationes G. 11. liberalitas G. 15. vestis G. 17. matrimonia G. 18. educatio G. 20. heredum institutio G. 20. hospitalitas G. 21. convivia G. 22. potus G. 23. cibus G. 23. spectaculum G. 24. ludendi temeritas G. 24. servi G. 25. anni distributio G. 26. agricultura G. 26. sepultura G. 27. lingua G. 43. G. 46. migrationes G. 28. inertia G. 45. Germanis plurimum fidit *Nero* 15, 58. ingrata quies G. 14. nullæ urbes G. 16. rutilæ comæ, magni artus A. 11. usura ignota G. 26. Germanica bella à Plinio scripta 1, 69.
Gessius Florus H. 5, 10.
Gestamen sellæ 14, 4. 15, 57.
Geta H. 2, 72.
Geta Lusius. *vid.* Lus.
Getulicus Lentulus. *vid.* Lent.
Getuli 4, 44.
Gigni concordiam inter *quos* 14, 39. gignendis aquis 15, 42.
Gindes 11, 10.
Gladiatores eruptionem tentant 15, 46. deforme auxilium H. 2, 11. funduntur à Batavis H. 2, 43. *in bellum educti* H. 2, 34. H. 3, 57. Tarracinæ obsessi H. 3, 76. gladiatorum spectaculum 4, 62. studia quasi in utero matris concepta O. 29. edendis gladiatoribus præsidere 1, 76. gladiatores edendi

dendi necessitas 13, 49. gladiatoria sagina H. 2, 88. gladiatorum munus edere 4, 63. 13, 31. 15, 34. spectaculum 11, 22. 12, 57. 15, 32. gladiatura 3, 43.
Gladius munimentum O. 5. gladii Britannorum A. 36. Sarmatarum H. 1, 79. gladios condere H. 4, 66. gladiis perfracta porta H. 3, 29.
Glandes missiles H. 5, 17.
Glesum G. 45.
Glicius Gallus 15, 56. exulat 15, 71.
Gliscit auctoritas ingeniis 4, 35. certamen H. 4, 43. dignatio 4, 16. fama, spatio H. 2, 83. invidia 15, 64. iracundia H. 4, 25. luxuria 16, 3. gliscebat multitudo 3, 25. gliscit immensum multitudo 4, 27. potestas 3, 69. sævitia 6, 19. utrumque posteritate 3, 19. gliscere numero 4, 5. gliscunt æmuli Brutorum 16, 22. flagitia, infamia 14, 15. gliscebant gloria, pericula 15, 23. gliscunt singuli 2, 33. gliscens adulatio 1, 1. discordia 4, 17. fama H. 2, 9. pernicies 12, 54. gliscentibus negotiis 11, 22. gliscentia pericula 15, 10.
Globus juvenum G. 13. militum 12, 43. 15, 60. H. 3, 22. nubium 2, 23. togatorum 16, 27. reliquus H. 3, 84. globi densiores 4, 50. proprii 13, 25. latronum 2, 64. 12, 54. militum 14, 61.
Glomerari in testudinem H. 3, 31.
Gloria cum modo habenda 15, 8. dissimilitudine fortunæ augetur 15, 28. felicium adfectus 15, 16. & clementia inania H. 3, 19. extra invidiam A. 8. frontis G. 5. militaris periculosa A. 5. obsequii 6, 8. gloriæ æmulatio *belli caussa* 2, 44. cupido novissima exuitur H. 4, 6. periculum facere 15, 6. gloriam alienam in se trahere 2, 46. quantum ad gloriam, longissimum ævum peregit A. 44. gloriæ 3, 45. gloriosissimus H. 5, 17.
Glota A. 23.
Gnarus, *peritus*, militiæ 3, 32. militum atque hostium 15, 25. periculorum H. 4, 29. seditionis 1, 36. victoriæ H. 3, 46. gnari locorum H. 5, 6. gnaros turbant nescii 2, 23. 16, 5. gnara, *nota*, vincentibus palus 1, 63. nobis ea pars militiæ 12, 45. gnarum, *cui* 15, 61. id Cæsari 1, 5. Tiberio 3, 6. duci 1, 51. hoc principi 6, 46. gnari campi H. 5, 17. gnara Vitellianis H. 3, 79.
Gorneæ 12, 45.
Gotarzes 11, 8. *regnum repetit* 11, 10. moritur 12, 14. adversus dominationem Gotarzis Meherdatem accersunt Parthi 12, 10.
Gothini G. 43.
Gothones 2, 62. G. 43.
C. Gracchus. *vid.* Sempronius Gracchus.
Gracchus prætor 6, 16.
Gracilia Verulana H. 3, 69.
Gracilis Ælius 13, 53.
Gradum inferre H. 3, 25. gradu collato H. 2, 42. gradus spectaculorum 14, 13. subitarii 14, 20.
Græcia 2, 60. cui à Pelope nomen, *Peloponnesus* 4, 55. in Græcia ludicras artes exercere, honestum O. 10.
Græcina Pomponia 13, 32.
Græcinus Julius A. 4.
Græcula ancilla O. 29.
Græco versu admonita à Tib. Agrippina 4, 52. Græca adulatio 6, 18. comitas A. 4. doctrina 15, 45. facilitas 14, 47. litteratura 11, 13.
Græcum certamen 14, 20. genus 14, 59. Græci comites Vononis 2, 2. sua tantum mirantur 2, 88. *Italiæ partem* tenuerunt 4, 67. litteras à Phœnicibus didicerunt 11, 14. liberalibus studiis præditi 4, 58. Græcorum animi prompti ad nova & mira 5, 10. desidia, licentia H. 3, 47. genus lætum antiquitatibus H. 2, 4. Græci amictus 14, 21. Græcæ civitates 4, 14. litteræ G. 3. urbes 3, 60. Græca certamina 14, 21.
Grajus mons H. 4, 68. Graji O. 15. Grajæ Alpes H. 2, 66.
Grampius A. 29.
Grandis ævo 16, 30.
Q. Granius 4, 21.
Gran. Marcellus 1, 74.
Gran. Marcianus 6, 38.
Gran. Silvanus 15, 50. ad Senec. à Nerone mittitur 15, 60. sua manu cadit 15, 71.
Graptus 13, 47.
Grasidius Sacerdos 6, 48.
Grassari dolo H. 4, 16. eminus 4, 47. dissimulatione mutua H. 4, 56. veneno H. 3, 39.
Grates actæ diis ob cædes 14, 64. 15, 71. præsidibus 15, 20. Tiberio 3, 18. 6, 25. decretæ deis 15, 74. grates agere 4, 15. laudibus gratibusque venerari 12, 37.
Gratia janitorum 4, 74. nulla officii in alterius honorem suscepti H. 2, 1. oneri habetur H. 4, 3. gratiam referre 15, 62. pro gratia odium redditur 4, 18. gratiæ actæ consuetudine servitii H. 2, 71. A. 42. externa 12, 15. gratiarum actio finis omnium cum dominante sermonum 14, 56. quæ præsidibus fiebat, sublata 15, 22.
Gratianus Tatius 6, 38.
Gratificari odiis *cujus* 4, 19.
Gratiosior senectus G. 20.
Gratus Julius H. 2, 26.
Grat. Munatius 15, 50.
Gratiora, quæ sua sponte nascuntur O. 6.
Gravari spem, metum 5, 8.
Gravescit valetudo 1, 5. 6, 46. gravescentia mala 14, 51.
Gravis fortuna 6, 22. somno 4, 22. gravi Africo 15, 46. grave conscientiæ, grave famæ 6, 26. solo cæloque juxta grave H. 5, 7. gravior *orator* O. 25. graviorum facinorum ministri 14, 62. gravitas annonæ 6, 13. 11, 4. cœli 2, 85. fortunæ summæ 2, 72. odoris H. 5, 6. *orationis* O. 23. gravitate *historica* procul, conquirere fabulosa H. 2, 50. graviter accipere *quid* 13, 36.
Gregarius eques H. 3, 51. miles H. 1, 36. H. 1, 46. H. 1, 57. gregario mil. mixtus Titus H. 5, 1.
Gremium Italiæ H. 4, 72.

Grex contaminatorum 15, 37. greges spadonum H. 2, 71.
Grinnes H. 5, 20. H. 5, 21.
Griphus Plotius H. 3, 52. H. 4, 39.
Gubernatores *navium* 15, 46.
Gugernorum pagi H. 4, 26.
Gustu explorare cibos 13, 16. libata potio 13, 16.
Gyarus insula 3, 68. immitis & deserta 3, 69. egena aquæ 4, 30.
Gymnasium dedicatum à Nerone 14, 47. ictu fulminis conflagravit 15, 22. Gymnasia *improbata* 14, 20.

H.

Habenas animorum tenere O. 31.
Habuit annus consules 2, 53. habet se auctoritas ita H. 1, 83. Cremonam exitus H. 3, 34. habebat favor Arminium 2, 44. Tib. anxium nihil æque 2, 65. quisquam pensi modum oneris H 1, 46. quid dicat O. 29. cruore captivo adolere aras fas habebant 14, 30. habebant lætum socialia 2, 57. habere ignotos affectus 13, 21. habeo certum O. 32. habere nescium *quid, ignorare* 16, 14. orationem 3, 12. provinciam, legiones 2, 70. nubendum, tolerandum 4, 40. consilium *cum quo* 3, 53. delectus H. 4, 71. in Syria *quem* 2, 58. in sermonibus quosdam 4, 14. honorem principi 15, 74. plerosque *retinere* 1, 80. pensi, fas, fidem 13, 15. honori, ignominiæ 3, 32. cum modo, cura, *quid* 15, 8. in honore *quos* 13, 18. habens laudes, grates, legionibus 1, 69. haberi arma 1, 9. dilectus 16, 13. habetur potentia tutius 11. 29. gratia oneri H. 4, 3. senatus 2, 37. habebantur cultores per omnes domus 1, 73. cui pars provinciæ habebatur 12, 54. habebatur æquus adolescentibus 4, 4. ganeo 16, 18. inter damnatos magis, quam inter reos 16, 14. nomen Corb. infensum barbaris 15, 28. habebantur Hispaniæ tribus legionibus 4, 5. procul an coram atrocior haberetur 15, 36. haberi in incerto *quid* 15, 67. sibi incolumitatem Reip. magna cura 14, 69. veteres inter scriptores 2, 83. in levi 3, 54. H. 2, 21. in obscuro 15, 16. habitus in uno miles 15, 10. Ravennæ Maraboduus 2, 63. molliter populus 1, 54. supremis honor. 4, 44. in custodia H. 1, 58. procul voluptatibus 4, 62. frustra 13, 37. sub pellibus exercitus 14, 38. habita fides 2, 12. 6, 9. varie ejus rei forma 13, 29. avare Hispania 3, 13. provincia 13, 30. quidquid habitum Neronibus 11, 35. habiti in custodiam H. 1, 87. corruptius liberti H. 1, 22. habitæ modeste opes 4, 44. rectius cærimoniæ 11, 15. quibus modis habitæ Reipub. partes 4, 6. quæ frustra sunt habita 13, 51. habendus error illi sine fraude, aliis exitio 6, 30. habendum cum lætitia scelus 12, 48. impune maleficium 3, 70.
Habilis juventa 4, 53. prælio 15, 26.
Habitantur centum pagis Semnones G. 39. habitati urbibus campi H. 5, 7.
Habitus animorum H. 1, 8. H. 1, 28. corporis 4, 57. O. 8. provinciarum H. 1, 4. decentior, sublimior A. 44. occultus H. 1, 85. habitu tali repertus 4, 59.
Hactenus 2, 34. G. 25. consultans 14, 3. prompsit 15, 60. promptior 14, 7. respondit 14, 51. usus manu servi 16, 15. ne auctor dubitaretur 14, 7.
Hadria H. 3, 12. H. 3, 42. Hadriæ 15, 34. Hadriaticum mare 2, 53.
Hæc atque talia H. 3, 3.
Hæmus 3, 38. mons H. 2, 85. Hæmi præmatura & sæva hiems 4, 51.
Hæsere animo convitia H. 1, 74. hærere tergis *quorum* H. 4, 19.
Hæsitatio 1, 80. H. 2, 45. hæsitationem afferre H. 1, 39.
Halicarnassi 4, 55.
Halotus 12, 66.
Halus 6, 41.
Hammon H. 5, 4. Hammonis oraculum H. 5, 3.
Hannibal H. 3, 34. *unoculus* H. 4, 13.
Haruspices H. 2, 78. contracti H. 4, 53. *prodigiorum interpretes* 15, 47. haruspicum collegium 11, 15. scientia & ars H. 3, 3.
Hasta, *auctio* 3, 31. H. 1, 20. hastæ ardentes H. 4, 23.
Q. Haterius 1, 13. Augustæ precibus protegitur 1, 13. in luxum civitatis invehitur 2, 33. adulatur Tiberio 3, 57. moritur 4, 61. *alius* 12, 58.
D. Hater. Agrippa 1, 77. propinquus Germanici 2, 51. consul designatus 3, 49. consul 3, 52. illustribus viris perniciem meditatur 6, 4.
Hater. Antoninus 13, 34.
Haud alias tam 15, 46. haud spernendus vir H. 3, 75. haud temnenda manus H. 3, 47.
Hausit incendium cunctos H. 4, 60. haurit lacus servos G. 40. haurire jugulum *cujus* H. 1, 41. libertatem è moribus *cujus* H. 4, 5. partes philosophiæ O. 30. studium A. 4. id universum O. 28. voluptates H. 3, 2. quidquid laboris ac periculi hausissent H. 3, 84. haurientes sua, *prodigi* 16, 18. hauriuntur *igni* cuncta 15, 39. hauriri mollitia nivis H. 1, 79. hauritur paludibus os G. 1. hauriuntur paludibus arma equique H. 5, 15. hauriri terris diductis 2, 47. haustum igne theatrum 3, 72. hausta igni colonia 12, 58. haustæ urbes *terræ hiatibus* H. 1, 2.
Hebere, *torpere otio* G. 15. hebescere H. 2, 77. hebescunt sidera 1, 30.
Hebrææ terræ H. 5, 2.
Hedera vinctus 11, 31.
Heleopolis 6, 28.
Hellusii G. 46.
Helvejones G. 43.
Helvetii gens Gallica H. 1, 67. cæduntur à Cæcina H. 1, 68. Helvetiorum sedes G. 28. in Helvetiis, *apud*

apud Helv. H. 1,73.
Helvidius Priscus 12, 49. tribunus plebis 13, 28. Thraseæ gener 16, 28. 16, 35. *Italia depulsus* 16, 33. censet contra Vitell. studium H. 2,91. de restituendo Capitolio H. 4,4. H. 4,9. de ærario H. 4,9. Marcell. Eprium accusat H. 4, 6. H. 4, 43. prætor Capitolii aream lustrat H. 4,53. laudatus Herennio Senecioni A. 2. in carcerem ductus A. 45. ejus sapientia O. 5.
Helv. Rufus 3,21.
Hemus. *vid.* Hæmus.
Heniochi 2,68.
in Herba præcepta laus O. 9. herbidum solum H. 5,3.
Hercules Ægyptius 2, 60. Hercul. Lydia potitus 3,61. deum numero additus 4,38. venatur apud montem Sambulon 12, 13. in Germania fuit G. 2. ubi colitur G. 9. Herculis ara magna 12, 24. incendio perit 15,41. columnæ G. 34. posteri 4, 43. Herc. Monœci hortus H. 3, 42. Herculi sacra silva 2, 12. Hercule 1, 17. O. 19. O. 26. O. 39.
Herculeus 14, 8.
Hercynia 2, 45. silva G. 28. Hercynius saltus G. 30.
Hereditas unius familiæ, imperium H. 1, 16. hereditatem non adit Tiberius, nisi cum amicitia meruisset 2, 48.
Herennius Gallus H. 4, 13. legatus legionis XIII. H. 4, 26. à militibus verberatur H. 4, 27. vincitur H. 4, 59. occiditur H. 4, 70. H. 4, 77.
Heren. Senecio A. 2. Occiditur A. 45.
Hermagoras O. 19.
Herminones G. 2.
Hermundurus 12, 30. Hermunduri Cadualdam pellunt 2,63. Cattos vincunt 13, 57. Hermundurorum civitas G. 41. *per tot.* rex 12,29.
Herodes H. 5,9.
Heroicum carmen O. 10.
Herthum G. 40.
Hi *relatum ad remotius* 1,9.
Hians compositio O. 21. hiantes cupiditates H. 1, 12. hiatus præmiorum H. 4, 42.
Hiberi. *vid.* Iberi.
Hibernia A. 24. insula 12, 32.
Hibernus imber H. 3, 69. hibernum mare 3, 1. H. 4, 51. hiberna alarum, cohortium subversa cremataque H. 4, 61. H. 3,46. coh. H. 4, 15. Asciburgii sita H. 4, 33. Bonnensia H. 4, 23. primæ legionis H. 4, 25. Mœsica, Pannonica H. 4, 54.
Hic, ille. *ut hic ad remotius referatur* H. 2, 77. hi 1, 9. his atque talibus 11, 24. 13, 46. 14, 49. A. 16.
Hiems, *tempestas* 1, 40.
Hiero 6,42. 6,43.
Hierocæsarea 2, 47. Hierocæsariensis, *sc. civitas* 3, 62.
Hierosolyma. *num. singul.* H. 5, 2. *plurali* H. 5, 1. H. 5, 10. H. 5, 11. urbs famosa H. 5, 2. caput Judææ H. 5, 8. Hierosolymorum mœnia H. 5, 10. muri H. 5, 9. oppugnatio H. 2, 4. Hierosolymus H. 5, 2.
Hilarius H. 2, 65.
Hircania. *vid.* Hyrcania.
Hirtius 1, 10. O. 17.
Hispalienses H. 1, 78.
Hispania angusto freto ab Africa dirempta H. 2, 58. citerior 4, 45. H. 1, 49. H. 4, 39. ulterior 4, 13. Tiberio templum extruit 4, 37. Hispaniæ 1, 71. H. 2, 97. H. 3, 2. H. 3, 70. H. 4, 3. G. 37. dubiæ 3, 44. tribus legion. habentur 4, 5. contantur H. 1, 62. armis non ita redundant H. 2, 32. adversæ *Vitellio* H. 3, 13. validissima terrarum pars H. 3, 53. Hispaniarum ditissimus 6, 19. possessio tentata H. 2, 65. in Hispanias missi nuntii H. 3, 35. Hispani *cujusdam constantia* 4, 45. Hispania legio H. 1, 6. Hispani templum Augusto struunt 1, 78.
Hispo Romanus 1, 74. Senecam accusat 14, 65.
Histejus 13, 9.
Hister 12, 29.
Historia amore & odio vacua 1, 1. H. 1, 1.
Histria H. 2, 72.
Histriones verberum immunes 1, 77. Italia pelluntur 4, 14. 13, 25. à Thuscis acciti 14, 21. ad incessendos viros principes populi auribus usi O. 14. histrionum immodestia 4, 14. fautores 1, 77. 13, 25. in vincula ducti 13, 28. histrionalis favor O. 29. histrionale studium 1, 16. histrionales modi O. 26.
Hodieque G. 3. O. 34.
Homerus H. 5, 2. O. 12.
Homines diis non curæ 6, 22. rudes, bello faciles A. 21. homines *pro servis* H. 2, 78. hominum ingenia varia H. 4,6.
Homonadenses 3, 48.
Honesta mors turpi vita potior A. 33. honesti conatus *quomodo* prohibeantur 13, 53. exitus ab ignavis discernuntur 16, 25. honesta atque inhonesta 2, 38. honesta exitio *sunt* 3, 28. honestis & dubiis anteponere præsentia H. 1, 28. utilia miscere A. 8. honestius *est* offendere, quam odisse A. 22.
Honor, *mentio honorifica* 6, 15. *pro pretura* A. 6. vulgatus promiscuis adulationibus 4, 37. exilii *ubi quis specie honoris amovetur* H. 1, 21. nimius in adversis in solatium cedit H. 2, 59. principis in nullius contumeliam vertendus H. 4, 8. honoris umbra monstratus H. 3, 73. æmulatio A. 21. honori ejus, *ad honorem* ejus 15, 28. honores, *magistratus* 4, 6. O. 36. præmaturi superbiam pariunt 4, 17. feminarum moderandi 1, 14. honores agere 14, 15. honora oratio 1, 10. honora 4, 68. honorati senes, *honoribus functi* H. 1, 77. honoratior militia H. 1, 87.
Hora genitalis 6, 21.
Horatius O. 20. à quibusdam Lucilio postpositus O. 23.

Horat.

Horat. Pulvillus H. 3, 72.
Hordeon. Flaccus H. 1, 9. H. 4, 13. nullam *imperio Vitellii* moram *adfert* H. 1, 52. legatos Lingonum castris excedere jubet H. 1, 54. socordia innocens H. 1, 56. ripæ Rheni præpositus H. 2, 57. Germaniæ rector H. 2, 97. Lupercum adversus *Civilem* egredi jubet H. 4, 18. invisus militibus H. 4, 24. summam rerum Voculæ permittit H. 4, 25. milites sacramento Vespasiani adigit H. 4, 31. interficitur H. 4, 36. H. 4, 55. Civilem ad bellum hortatus H. 5, 26. Hordeonii pessimum institutum H. 4, 25. ignavia H. 4, 19.
Horesti A. 38.
Hormus H. 3, 12. dignitatem equestrem accipit H. 4, 39. Hormi fama & vita fœda H. 3, 28.
Horrere bellum, clades H. 1, 50.
Horrea cremata 15, 16.
Horridus 4, 7. H. 2, 11. horrida acies 6, 34. antiquitas 4, 16. horridior 2, 23.
M. Hortalus 2, 37.
Hortamina G. 7.
Hortamenta victoriæ H. 4, 18.
Hortatus H. 3, 24.
Q. Hortensius 2, 37. Ciceronis O. 16.
Horti Luculliani 11, 32. 11, 37. Mæcenatis 15, 39. Neronis 15. 39. Sallustiani 13, 47. H. 3, 82. Serviliani 15, 55. H. 3, 38. Pop. Rom. legati à Cæsare 2, 41.
Hospitalitas Germanorum G. 21. hospitale donum 14, 24. hospitales dii 15, 52. mensæ 2, 65.
Hospitia aliarum gentium G. 2.
Hostia. *vid.* Ostia.
Hostiæ fuga 15, 7. hostiæ gravidæ 15, 47. Paphiæ Veneris H. 2, 3. humanæ G. 9.
Hostilia H. 2, 100. H. 3, 14. H. 3, 40. vicus Veronensium H. 3, 9. Hostiliæ agens exercitus H. 3, 21.
Hostile murmur H. 2, 42. nihil ausi H. 4, 20. hostiles minæ in ipsos versæ 13, 57. hostiles spiritus induere H. 4, 57. hostilia multa audere H. 4, 15. cœptare H. 3, 70. facere 15, 13. induere 12, 40. loqui H. 2, 66. resumere 12, 15. hostiliter agere H. 2, 85.
in Hostem quanta pervicacia agendum 12, 20. hostium exercitibus illum furorem injiciant dii H. 3, 10. discordia fortuna nil majus præstare potest G. 33. hostibus contemnendis quam cavendis melior H. 4, 71.
Hostorius. *vid.* Ostorius.
Humanitas apud imperitos vocatur pars servitutis A. 21.
Humana cupido H. 5, 13. infirmitas A. 3. humanæ sortis commercium 6, 19. humana major species H. 1, 86. H. 4, 83. humanum ingenium libentius obscura credit H. 1, 22. humani generis dominus princeps Romanus H. 3, 68. ingenii proprium odisse quem læseris A. 42. humanæ hostiæ G. 9. G. 39. humanorum corporum effigies 14, 32.
Humare corpora 4, 73. 6, 29.
Humidum paludum 1, 61.
Humum pilis & lanceis rimari H. 2, 29.
Hyberus. *vid.* Hiberus.
Hypæpeni 4, 55.
Hyperides O. 12. Alexandro superstes O. 16. proximus à Demosthene O. 25.
Hyrcania 11, 9. à Parthis deficit 13, 37. Hyrcanum bellum 14, 21. Hyrcani Scytharum vicini 6, 36. Gotarzen juvant 11, 8. gens valida 15, 1. in Hyrcanis repertus Artabanus 6, 43. Hyrcani Macedones 2, 47.

I.

Jacentia urbis loca H. 1, 86.
Jacere contumelias 22, 55. H. 4, 45. convitia H. 1, 47. edicta in populum H. 3, 73. exempla antiqua 3, 66. oscula H. 1, 36. odia 1, 69. probra 2, 50. 11, 13. H. 1, 47. H. 1, 85. H. 4, 45. quæ jaciuntur 3, 8. quæ discordes jecerunt 6, 4. jacere *quid* per vaniloquentiam 6, 31. inter se aut amicos 15, 50. *inter dicendum* 1, 10. sagittas 15. 9. semina 6, 47. sermones 4, 68. voces 6, 46. 12, 64. jacere in præceps 4, 22. 6, 49.
Jactare sævitiam 15, 67. jactavit, quod non foret &c. 6, 25. jactari laboribus 14, 53. jactantius compositæ litteræ H. 3, 53. jactantius mœrere 2, 77. jactantia militaris A. 25. jactantia sui non abstineri 2, 46. jactata vulgo 4, 11. jactatio operæ invisa principibus 4, 18. jactatum varie senatusconsultum H. 2, 10. jactata magnis contentionibus H. 4, 8.
Jactus fulminum H. 5, 7. ignium 15, 11. sagittarum 15, 9.
Jacula sagittæque H. 4, 61.
Jam jamque 1, 47. invasurus 12, 15.
Jambi O. 10.
Janiculum H. 3, 51.
Janitores 4, 74. 15, 55. janitoribus innotescere pro magnifico 6, 8.
Janus 2, 49.
Jason 6, 34.
Jazyges 12, 29. in commilitium asciti H. 3, 5.
Iberiæ regnum 12, 44.
Iberi A. 11. Artaxata capiunt 6, 33. Thessalis orti 6, 34. bellum cum Armeniis gerunt 12, 44. Mardos vastant 1, 23.
Iberus Mithradates 6, 32. rex 4, 5.
Icelus H. 1, 13. multa rapuit H. 1, 37. Laconem in Vinium stimulat H. 1, 33. punitur H. 1, 46. Iceli H. 2, 95.
Iceni 12, 31. Icenorum clades 12, 32. rex 14, 31.
Icere fœdus 12, 62. icta fœdera 4, 55. sub ictum dari 13, 39. ictus intentare H. 3, 31. ictibus singulis transacta bella H. 2, 38.
Id ætatis 5, 9. autoritatis 12, 18. honoris 16, 14. 13, 54. temporis 12, 8. 13, 18. 13, 20. 14, 2. 16, 15. ad id *scil. temporis* 12, 11. id genus spectaculi 14, 21. animalium 12, 24. idque *pro id etiam* 4, 74.

Ida H. 5, 2. Idæi *ibid.* pulsi cum Saturno H. 5, 4.
Idem ille H. 4, 25, eadem forma 15, 24. idem ætatis 13, 16. virium 14, 53. iidem illi H. 1, 43. 3, 54. iisdem campis illis H. 3, 13. eadem paventes facile credunt 15, 11.
Identidem 2, 69. 11, 31. orare H. 2, 46. exta inspecta H. 2, 78.
Idistavisus campus 2, 16.
Idonea provinciarum 4, 5.
Jejunia H. 5, 4.
Ignarus 1, 6. fraudis 2, 46. obsequii 2, 43. ignari Pisonis. *qui ipsum non noverunt* H. 4, 50. ignarus *pro ignoto* H. 3, 74. ignara sævitia 15, 62. nihil tam ignarum 12, 45. non ignarum sibi 4, 8. ignara vigilibus *scil. loca* 2, 13. quæ ignara H. 3, 8. barbaris justitia & clementia 12, 11. non sibi ignara 3, 69. ignara dicentium fallaciis 6, 22.
Ignaviæ pars, multa de extremis loqui H. 2, 47. ignaviam, sævitiam tegere 12, 10. ignavia excusatus *hostis* H. 2, 60. non continentur magna imperia 15, 1. ignavus animo H. 2, 23. ignava manus procax ante periculum H. 4, 20. ignavi seditiosissimi H. 4, 34. specie prudentium admonent A. 25. ignavorum telis sæpe fortissimi cadunt H. 4, 29. *pœna apud Germ.* G. 12. ignavissimus quisque nimii verbis H. 1, 35.
Ignis *pro incendiis* 6, 45. cælestis 12, 64. H. 5, 7. fortuitus 3, 72. 15, 18. missilis H. 2, 21. purus H. 2, 3. nubium H. 5, 13. haurit 15, 39. ignis violentia urbem afficit 4, 64. ignem immittere 13, 41. injicere 15, 16. igni abolere corpus 16, 6. involvere 14, 30. gravi urbs afficitur 6, 45. ignes terra editi 13, 57. ignes reprimere 15, 43.
Ignobilitas *facit* tutos H. 3, 31. præmiorum expertes H. 4, 2.
Ignominia Romana 15, 24. abolenda H. 5, 15. ignominiosus G. 6.
Ignorantia recti A. 1. sancta G. 40. ignorantia mutua fallentes H. 1, 75.
Ignoratus H. 3, 74. evasit H. 4, 36. ignorati H. 3, 23.
Ignoscendo transigere bella 12, 19.
Ignotum omne pro magnifico A. 30. ignotum *quid* 13, 21. ut ignotum *quem* fovere H. 1, 14. ignotæ virtutes nova vitia 2, 2. ignota magis servantur quam vetita G. 26. omnia circumspectantes A. 32. major fama de ignotis A. 25.
Ilienses 4, 55. publico munere solvuntur 12, 58.
Ilium 2, 54. 6, 12.
Illa 2, 17. H. 3, 8. H. 5, 18. G. 34.
Illaborare domibus G. 46.
Illacessita pars nulla A. 20 illacessiti G. 36.
Illacrimare cædibus parentum 12, 47.
Illecebræ 12, 3. adulationis O. 29. fortunæ H. 2, 64. nocturnæ 13, 47. urbis H. 2, 93. variæ H. 1, 10.
Illicere ad res novas 12, 44. illectus fraude H. 4, 56.
Illicita A. 42. prævalent 13, 12.
Illigare conscientia *quem* 15, 51. se locis impeditis 13, 40. illigari bellis 15, 1. H. 3, 46.
Illo 15, 60.
Illudere signis, aquilis 1, 61. viribus principis 15, 42. matri *cujus* 15, 72. pecuniæ H. 2, 94. pueritiæ *cujus* 13, 17. illusit fortuna Neroni 16, 1. illudens rebus Rom. 12, 7. illudere corpus 1, 71. voces *cujus* 14, 52. caput *cujus* 14, 57. *quem* sermonibus probrosis 2, 50. per imagines H. 4, 8.
Illuvies 1, 24. illuvie deformes H. 4, 46. obsitus 4, 28. 6, 43. illuvies *pro loco aquis immerso* 12, 51.
Illyricum 1, 5. 1, 46. 2, 44. 3, 11. 3, 34. 15, 26. H. 1, 76. H. 4, 3. turbatum H. 1, 2. Illyrici exercitus studium in partes *Vespas.* H. 2, 85. Illyrica ora 2, 53. Illyrici exercitus 3, 7. motus 1, 52.
Imago administrandæ *prov. h. e. nuda species*, *simulacrum*, *imitamentum* 6, 27. antiquitatis 3, 60. cognitionis 3, 17. deponendi imperii H. 3, 70. eloquentiæ O. 34. exercitus H. 1, 84. facundiæ pat. 3, 34. honesti 16, 32. libertatis 1, 81. mortis 15, 70. mortium omnis H. 3, 28. pacis 1, 10. Reipub. 13, 28. retinendi 15, 14. servitii 15, 31. simplicitatis, modestiæ H. 4, 86. supremorum H. 4, 45. imago Cæsaris, *asylum* 3, 36. Drusi 1, 43. Galbæ H. 1, 41. Hortensii 2, 37. Libonis 2, 32. principis 14, 12. imagines Claudiorum 2, 43. deum H. 5, 5. familiarum 3, 76. ferarum H. 4, 22. G. 7. Galbæ H. 1, 55. H. 2, 76. H. 3, 7. imperatorum revulsæ H. 4, 62. majorum 6, 1. 16, 7. Poppææ 14, 61. Vitellii direptæ H. 3, 13. *in funeribus prælatæ* 2, 32. 2, 73. 3, 76. 4, 9. triumphales 15, 72. imaginum pompa 4, 9.
Imbecillitas *pro pusillanimitate* 4, 8. 15, 56. imbecillis sexus 3, 33. animus 3, 34. 6, 49. eques 15, 5. imbecillus ætate, sexu 1, 56. 4, 50. imbecillæ suspiciones 2, 76. imbecilla simulacra vultus A. 46.
Imbelles, ut puniti à Germ. G. 12. Ædui 3, 46. Galli 11, 18. imbellior numerus H. 4, 33.
Imber hibernus H. 3, 69. imbres continui 1, 76. crebri A. 12. nimii H. 4, 74. pluviales H. 5, 23. rari H. 5, 6. sævi 1, 30. subiti 2, 7. turbidi 13, 17. imbrium vis 6, 37.
Imbruini colles 11, 13.
Imbuere aures sermonib. hon. H. 4, 7. ingenium cæde H. 4, 42. manus cæde 1, 18. sanguine H. 1, 83. militem licentia H. 3, 49. H. 4, 72. imbui, *doceri*, *institui* H. 5, 5. fabulis & terroribus O. 29. Grammatica &c. O. 31. præda H. 3, 15. eloquentia O. 34. imbutus disciplina O. 34. elementis O. 19. eruditione O. 2. favore *cujus* 15, 59. longo sacramento H. 1, 5. imbuta armis civil. juventa 13, 4. imbutæ favore legiones H. 2, 85. præda manus 1, 36.
Imitamenta doloris, *h. e. simulatio* 3, 5. tristitiæ 13, 4.
Imitari mœstitiam, *simulare* 1, 24. principem, *gerere se pro principe* 1, 33. imitatio vitiorum 16, 18.
Immane quantum H. 3, 62. H. 4, 34. immanes lacerti

certi O. 10. immanitas Neronis 14, 11. H. 1, 16.

Immensus auctus H. 1, 86. oceanus G.2. sumptus 14, 21. tractus 2, 23. immensa altitudo 16, 1. cupido auri 12,7. gratia 14, 53. pecunia 14,65. 15, 54. strages 6, 19. vis mortalium 4, 62. immensum ævum O.16. agmen 2, 12. corpus imperii H. 1, 16. fenus 13,42. opus 3, 26. *os* flum. 2, 6. spatium G. 35. A. 10. per immensum, *sc. spatium* 15, 40. A. 23. immensum *adverb.* attolli 4, 40. 6,37. extollere H.4,28. gliscere 4, 27. prorupit luxus 3,52. vigere opibus 3,30.

Immigrare G. 33.

Imminet, *instat*, *impendet*, atrox nihil 14,59. exitus gravis 4,74. obsidium H.4,35. imminere excidio *urbis* H. 3,76. excidiis castellorum H.4,15. Hispaniæ H. 2, 58. provinciæ H. 2, 14. rebus, *h. e. affectare imperium* 16, 14. regno nationum H. 4, 18. imminens cædes 15, 23. damnatio 4, 19. exitium 15,69. H. 1,43. hiems 1, 44. necessitas 1,30. pernicies 16,5. princeps, *h. e. successor* 6, 48. imminentes domini. *qui putantur successuri* 1,4. Suevi 1,44. imminentia *sc. pericula* 5, 4. mala 15, 47. pericula 11, 26. imminentium nescius 15, 10.

Imminuere *quem*, *h. e. evertere* 14, 57. domum dissidio, *repudiata sc. uxore* 2, 86. fidem &c. H. 1, 15. imminui. *h. e. in ordinem cogi* 2, 34. imminuta claritas 2,63. mens 6,46.

Immiscere *se cui*, necessitudinibus *befreunden* 4, 40. immixtus periculis H. 4,85. 14,1. turbæ H. 3,74. A.40.

Immitis animus H. 1,44. H. 2,48. infula. *h. e. aspera* 3,69. princeps 2, 42. immite rescriptum 6, 9. immitia mandata 15,27. immitior, quia toleraverat 1,20.

Immittere globos latronum 2, 64. 12,54. uxorem, *subornare* 6,45. immissus eques 4,73. 13,54. ignis *urbi* 13, 41. percussor 3, 16. immissi Iberi 14, 23. lictores H. 2,29.

Immodestia histrionum 4,14. publicanorum 13,50. spectantium 1,77.

Immodicus animi H. 1, 53, lætitiæ, mœroris 15, 23. lingua H. 3,53. sævitia H. 1,69.

Immolare pro salute principis 16, 22. Immortalis senatus H. 1,34. immortalia tributa H. 4,32. immortalitas animæ 16, 19.

Immotus dies, *sine tempest.* H. 1, 86. vultus 2, 29. immota pax 4,32. 15,27. 15,46. immotum mare G. 45.

Immunire præsidium 11,19.

Impar, *h. e. minus clara familia natus* 1, 53. genus maternum H. 2, 50. impar, *non sufficiens* bello H. 1,74. curis 14,54. H. 2,59. dolori 15,57. flagitiis 2, 53. *imperio* H. 1, 52. moribus patriis 6, 32. odiis novercæ 12, 44. temperandæ victoriæ H. 4,1. virtuti G. 31. imp. numero, *inferior* H. 4, 2. impar apud Vitell. *haud perinde validus* H. 2, 99.

Impartire tempus doctoribus 14, 16. aures studiis 14,21.

Impatiens æmuli 4, 3. æqui 6, 25. mutationis H. 3,47. obsequii 4, 72. pulveris, solis, tempestatum H. 2,99. spei H. 2, 40. impatientia caritatis 13,21. silentii 4,52.

Impedimenta 13, 40. legionum H. 4, 35. impedimentorum longum agmen 2, 5.

Impedire fuga *quem* 1,39. impeditum bellum 4, 46. impediti loci 12, 17. 13, 40. H. 2, 42. impeditæ nexu traducum vineæ H. 2,25.

Impellere, *perpellere* H. 1,7. quendam objicere 14, 60. hostem, *pellere* H. 3, 16. H. 4, 34. H. 4, 78. ruentem H. 2,63.

Impendium, *sumptus* 4,6.

Impenetrabilis pudicitia 4, 12. accipiendis ictibus 3,43.

Impensior cura H. 1, 31. impensius 1, 34. 3, 16. 3. 44.

Imperare posse magis quam velle H. 1, 17. imperandi aviditas H. 1, 52. ratio non aliter constat quam &c. 1,6. imperantis lenitas 16, 28. imperantibus ingrata subditorum virtus A. 39. *per tot.* imperare obsides G. 8. Silio ire 2, 25. terræ segetem G. 26. tolerantibus graviora imperantur A. 15.

Imperator salutatus Blæsus ultimus privatorum 3, 74. Nero ob res à Corbulone gestas 13,41. imperator populus, *Romani* 3, 6. imperatoris conjugi matrique excubiæ servatæ 13, 18. filia, soror, conjux, mater Agrippina 12, 42. officium H. 1, 62. imperatoribus quamvis egregiis modus libertatis placet H. 4, 8. imperatoris brevitas H. 1,18. majestas 1,46. 5, 5. virtus A. 39. imperatorium, *imperatori conveniens* 2, 11. nomen *ut appelletur imperator* 1, 3. 2, 26. imperitare 1, 64. 12,65. Armeniis 11,8. omnibus 12, 37. eadem 12, 54. late H. 4, 61. imperitatum est angustius 4,4. imperitante eo 11, 14. Claudio 13,42. Tiberio 3,24. 4,62. 15, 44. imperitandi cupido H. 4,25.

Imperitia properantes H. 2,33.

Imperitorum turba alieni metus socia H. 2,16.

Imperium *sc. Romanam* H. 4, 12. à duobus manipularibus translatum H. 1, 12. imperii intra terminos coërcendi consilium 1,11. vis apud Rom. valet 15,31. arcana 2, 36. H. 1,4. claustra 2,61. vis & honor *distincta* H. 2, 39. corpus immensum stare sine rectore non potest H. 1,16. capax visus Galba, nisi imperasset H. 1, 49. imperium tradere quam obtinere expeditius H. 1, 10. assignare H. 1,30. imp. populi juxta libertatem 6, 42. imperii instrumentum, boni amici H. 4, 7. firmissima munimenta liberi H. 4, 52. summa ambigua, minora sine cura habentur 11, 8. imperium flagitio quæsitum nemo bonis artibus exercuit H. 1, 30. cupientibus nihil medium inter summa aut præcipitia H. 2, 74. imperia nova ferme lætantibus accipiuntur 2, 2. magna non conti-

continentur ignavia 15, 1. imperiis magnis objectari ſolita H. 4, 68. imperium, *juſſus*, oraculi 3, 63. intercidit pereunte obſequio H. 1, 83. imperio conſilium adjicere H. 3, 8. imperium rapere, *non expectare* H. 3, 19. rumpere 13, 36. ad imperium *cujus*, *juſſu cujus* H. 2, 11. imperio non utendum, ubi legibus agi poteſt 3, 69. ambitioſo regere H. 2, 12. imperia ducum H. 1, 84. meliorum patienda 13, 56. imperia accipere H. 2, 19. exequi H. 5, 21. imperia *pro magiſtratibus* 4, 40. continuata ſub Tib. 1, 80.

Impetus antiquus 13, 54. *eloquentiæ*, *oppoſitus* curæ 4, 61. famæ A. 39. gaudentium primus H. 1, 4. C. Gracchi O. 26. impetu fluens carmen 14, 16. capere *primo aſſultu* 14, 24. H. 3, 19. direpta 14, 32. tranſactus dies H. 2, 21. valeſcunt ſcelera H. 1, 32. valida bella H. 2, 32. militum acta H. 2, 79. impetus acres contatione langueſcunt 12, 12.

Impietas in principem 6, 47.

Impiger militiæ 3, 48. H. 1, 87. manu 3, 20. impigre H. 2, 25. A. 13. in partes tranſgredi H. 1, 53. nomina dare H. 2, 97.

Impingi *hoſtibus* H. 3, 22. litoribus 15, 46. à paucioribus in vallum H. 2, 41.

Implacabilius H. 3, 53. iraſci 1, 13.

Implere aures populi H. 1, 90. bona vera A. 44. conſilium H. 1, 16. dolorem oſculis, lacrimis 1, 22. fidem ominis H. 2, 78. finem vitæ 2, 42. locum principem 4, 38. 11, 16. menſuram 14, 54. munia conſulis 15, 69. mun. conſulatus 3, 31. mun. ducis H. 1, 62. mun. ſua 3, 53. ſpatium terræ G. 35.

Implexa continuo luctu 16, 10.

Implicare ſenſus in ambiguum 1, 11. implicari conſiliis *cujus*, *ſe immiſcere* 12, 4. cuncta formidine H. 3, 77. implicata morbo 4, 53.

Impollutus 16, 26. impolluta virginitas 14, 35.

Impoſuit Armeniæ Arſacem, *h. e. regem fecit* 6, 31. imponere, *præficere*, cohortibus *quos* 14, 51. cuſtodiæ *cujus* quos 12, 41. legionibus *quem* 1, 3. populo ducem 6, 23. rei Rom. *quem* 4, 57. rei ſummæ *quem* 6, 31. ſibi reges H. 5, 8. quæſtores 13, 29. leges, magiſtratus, ſenatum 11, 19. imponi Syriæ 2, 43. impoſitus Armeniæ rex 15, 1. regendis Friſiis 4, 72. Judææ 12, 54. legioni pro legato 15, 28. prætorianis 11, 31. provinciis 2, 5. 6, 39. rebus 13, 14. regno 2, 3. impoſiti *præfecti* 6, 11. rei familiari 13, 1. imponere annis magnum diem A. 34. otio nomen pacis 14, 39. paludibus pontes, aggeres 1, 61. victis jus, leges, tributa 15, 6. vocabula *quibus* 4, 34 imponens caſtella 3, 74. impoſitus finis armis 4, 25. bello H. 3, 48. Rheno pons 1, 69. impoſita ponti turris H. 2, 34. impoſitum præſidium victis 14, 30. impoſita fontibus caſtella 15, 3. Euphrati munimenta 15, 12. imponit, *fallit*, luxuria ſpecie liberalitatis H. 1, 30.

Importare ſibi negotium O. 3.

Importuoſum mare 4, 67. 12, 20.

Impotens mater, *abuſa potentia* 5, 1. inter impotentes & validos falſo quieſcas G. 36. impotentia juſſa 3, 33. impotentia, *violentia* G. 35. matris 4, 57. veteranorum 14, 31. muliebris 1, 4. 12, 57.

Imprecari animum, mentes *quibus* H. 1, 84.

Impreſſo gladio haurire jugulum H. 1, 41. impreſſa ſaxis munimenta 11, 14.

Improcera pecora G. 5.

Impromptus 2, 21.

Improſpera claritudo 4, 44. fama H. 2, 30. fortuna 3, 24. improſpere 1, 8. 2, 55.

Improvidus conſilii H. 3, 56. futuri H. 1, 88.

Improviſi H. 4, 77. involavere caſtra H. 4, 33. ad improviſa retinere dilectos H. 5, 16. improviſior peſtis 2, 47.

Impubes, *plur.* H. 4, 14.

Impudicitia, *mollities* 5, 3. 15, 50. magnorum malorum initium 13, 45. impudicus 6, 9. impudicum os 11, 3.

Impulſa 4, 22. impulſæ res H. 3, 2. impulſu H. 1, 5. turbæ agitari H. 1, 40.

Impune habendum maleficium 3, 70. impunitatis cupido magnis conatibus adverſa 15, 50. ſpe facile *fit tranſitio* H. 4, 56.

Imputare, *jactare tanquam meritum*, data munera G. 21. exemplum H. 1, 71. perfidiam H. 3, 86. proditionem H. 2, 60. imputavit flexos à ſe H. 5, 24. quis mihi plurimum imputet, *quis præcipue me come colat & devinciat* H. 1, 38. nemo erat, cui imputaretur H. 1, 55. poſſe imputari Veſpaſiano *quæ* H. 2, 85. imputare, *adſcribere*, fortunam *cui* H. 4, 14. initium belli *cui* H. 2, 31. exercitui moras belli A. 34. adverſa uni imputantur A. 27. imputandus bello caſus H. 3, 53.

In, *contra*, Agrippinam litteræ 5, 3. Germanos ſubſidium 4, 5. in barbarum corruptus 6, 42. in miraculum corr. 4, 11. in ceteros remedium H. 1, 20. in commune G. 26. G. 38. G. 40. in com. congredi H. 2, 54. in cuſtodiam habere H. 1, 87. in deterius H. 3, 13. augeri 2, 82. audita H. 4, 68. in illum diem A. 20. in dominum *pro domino* 2, 39. in extremum 14, 61. in famam, in rem videtur H. 3, 8. in frontem, in latera pugnare A. 35. in longum memoria 5, 2. in longum *ſcil. tempus* 11, 20. in majus H. 3, 38. accipi H. 3, 7. in manus venire 2, 80. in melius conſulere H. 2, 5. conſultare H. 2, 37. relinquere G. 46. in metum *quid* trahere H. 5, 13. in mollius 14, 39. in morem regium H. 2, 70. in mortem adficere 4, 63. in omnes, *omnibus* 1, 78. in poſterum H. 1, 8. H. 1, 44. H. 1, 87. H. 4, 17. in poſteros 11, 6. in præceps jacere 6, 49. in præſens, *ſcil. tempus* 1, 4. 11, 15. H. 4, 17. in præſentiarum 4, 59. in præteritum 11, 30. 13, 14. in pravum elapſi artus H. 4, 81. in publicum, *publico* 2, 48. 12, 8. 13, 56. G. 21. in publ. & in commune O. 26. in quantum 13, 54. 14, 47. in quantum opus eſt O. 41.

in speciem manens amicitia H. 4, 80. in tantum G.45. O.24. in tempus 1, 1. 6, 11. suffugium 4, 66. in temp. *h. e. pro tempore* 1, 37. in universum 1, 12. G.5. æstimanti A. 11. G.6. in unum conducere copias 2, 52. in vulgus, *h. e. vulgo* 1, 28. 1, 76. 2, 59. 6, 45. H. 1, 86. H. 2, 26. H. 2, 93. H. 3, 83. in æquo 2, 44. in aperto esse A. 1. in confesso esse O. 25. O. 27. in consuetudine esse O 32. in fama H. 3, 13. in incerto, *incertum*, esse 3, 56. H. 4, 86. *pro dubitare* 15, 36. haberi 15, 17. in manu esse 2, 46. in manu & armis omnia A. 33. in medio H. 3, 19 in obscuro esse H. 3, 32. in oculis est clades H. 4. 77. in ore vulgi H. 2, 78. in suspenso tenere H. 1, 78. in tempore 1, 19. 1, 58. 3, 41. 6, 22. 12, 46. 12, 50. in virtutibus, vitiis numerari O. 31.

Inaccessus vertex G. 1. inaccessa mapalia H. 4, 50.

Inanima & muta H. 1, 84.

Inanis animus H. 4, 39. favor H. 2, 30. inani jactatione libertatis famam fatumque provocare A. 2. nomine ducum alienæ culpæ prætendi H. 2, 39. inania 3, 13. 16, 8. & falsa 3, 8. transmittuntur 15, 31. inan. nomina legionum H 4, 14. studia H. 1, 32. inania *sunt* clementia & gloria H. 3, 19. inan. belli H. 2, 69. famæ 2, 76. honoris A. 6. inanium specie validus 13, 8. inanibus *opponitur* vera potentia 4, 41. inanibus facilis 2, 27.

Inardescere cupidine vindictæ 6, 32.

Inauditus 2, 77. H. 2, 10. inauditi tamquam innocentes pereunt H. 1, 6.

Inausum 1, 42.

Incalescere vino 11, 37. H. 4, 29.

Incallidus 3, 8.

Incautum hostibus iter, *quod non custodiant* 1, 50. palam laudatus, incautior decipitur H. 1, 64.

Incedebat ambitio & vis 3, 26. certamen 2, 51. cunctatio H. 3, 28. cupido *quem* H. 2, 2. H. 5, 23. fama 13, 54. H. 4, 54. formido H. 2, 63. licentia deterrimo cuique 3, 36. principium anni 4, 68. religio 3, 71. rumor 6, 23. 15. 15. seditio legionis 1, 16. spes 1, 55. suspicio 6, 21. valetudo *quem* 3, 71. incedunt tenebræ 15, 37. incedunt locos 1, 61.

Incelebrata 6, 7.

Incendere ardorem exercitus, *excitare*, *augere* 12, 35. ferocia verborum militem H. 4, 71. oratores O. 39 populum per conciones 4, 35. sermones vulgi 2, 82. fletu *qua* 1, 23. incendunt quos pericula stimulis 15, 12. incendi contumelia 1, 47. gloria stirpis H. 4, 55. incensus, *ad iram commotus* 11, 35. cupidine 4, 29. ira H. 4, 21. H. 4, 77. incens. animus A. 4.

Incendiarius 15, 67.

Incendium Romæ 6, 45. 15, 38. incend. haurit H. 4, 60. incendia legionum H. 5, 25.

Incertus animi 6, 46. H. 3, 55. futuri O. 13. incerta ultionis 2, 75. ex incerto latior metus 4, 63. in incerto esse 3, 56. 6, 45. 15, 36. H. 1, 47. H. 2, 83. H. 3, 85. H. 4, 86. sunt consilia pavidis 3, 9. futura 3, 69. judicium 6, 22. caussæ 15, 36. nomen H. 1, 37. in inc. relinquere H. 2, 33. incertæ latebræ 3, 42. undæ H. 5, 6. incerta, *scil. loca* 1, 63. *opponuntur* solidis 1, 70. incerta belli 4, 23. maris, tempestatum 3, 54. noctis H. 1, 26. Oceani 11, 20. præliorum H. 2, 77.

Incessere *quam*, *arguere* H. 3, 77. *quos* O. 24. viros O. 40. criminibus H. 2, 23. suspicionibus H. 3, 65. *muros* sagittis, saxis, *ferire*, *petere* H. 2, 22. telo 3, 41. O. 5. fontem nando 14, 22. incessentes invicem 14, 17.

Incessus barbarus 3, 33. erectus H. 1, 53. incessus alii 6, 33. tres 3, 74.

Incestare filiam 6, 19. incestum 12, 5. 14, 2. incesti pœna 6, 19. procurationesque 12, 8. incestæ nuptiæ 11, 25. 13, 2. incesta *&* concessa *opponuntur* H. 5, 4.

quos Inciderat balista H. 3, 29. incidit reus H. 2, 10. scelus H. 3. 51. incidere in mentionem *cujus* H. 4, 5. in negotium O. 9.

Incidere venas 16, 19.

Incipere arma 4, 46. incipiens seditio H. 1, 31.

Incitamentum 2, 38. 14, 14. 14, 21. H. 3, 10. H. 3, 30. cupidinis 6, 1. mortis 6, 29. pessimorum, bonorum mœror H. 1, 38. incitamenta irarum 1, 55.

Incitare laude, exemplo H. 2, 82. incitandæ pœnæ, *augenda* 3, 25.

Inclaruisset fortuna, gloria 12, 37.

Inclementer invehi in *quem* H. 3, 4.

Inclinat dies 12, 39. finis 15, 21. pars altera, *succumbit* H. 3, 82.

Incolumis *hostis* æternum exemplar clementiæ 12, 37.

Incompertum G. 46. incomperta hostibus H. 3, 79.

Incompositus armis O. 26. incompositi in agmine H. 2, 40. sumsere prælium H. 4, 34.

Incompti apparatus G. 14. incompta signa 3, 2.

Inconcussa pax H. 2, 6. inconcussi certaminibus 2, 43.

Incondita turba 2, 52. H. 4, 67. vis 4, 47. ac rudis vox A. 3. inconditum agmen 2, 12. inconditi homines H. 2, 16. sensus O. 21.

Inconsultus impetus H. 3, 58. pavor H. 2, 44. inconsulta ira H. 4, 29. inconsultæ voces 4, 60. inconsulte 6, 22.

Incorruptus adversus blandientes H. 1, 35. incorruptum, *fidum*, *certum* 2, 12.

Incredibilis caussa 4, 58. incredibilium cupitor 15, 42. incredibiliter O. 35.

Increpare Galbam H. 1, 45. populum edicto 14, 45. pueritiam *cujus* 6, 43. secretum O. 12. increpuit Silanum 16, 8. Junium Gallionem, hostem vocans 15, 73. increpare epistolis *quos* H. 3, 9. *quem*, ut imbellem, captivum, deditivium H. 4, 8. ut segnem &c. peregrinum 2, 21. scrobem ut humilem & angustam 15, 67. inscitiam, audaciam H. 1, 90. præcipuos ad scelera 6, 7. modice *quem* per litteras 6, 12. increpantes multi H. 3, 85. avaritiam, senium *cujus* H. 1, 5. increpitus à liberto 16, 5.

16, 5. acerrime 14, 48. auctores seditionis H. 2, 49.
Incumbere, *instare* 4, 24. incubuit acies H. 2, 42. ira militum in Flavianum H. 3, 10. incumb. cognitioni O 3. gladio 5, 7. eodem H. 3 29. pectore in ferrum H. 2, 49. terrore, vi H. 2, 10. incubuere à fronte legiones H. 5, 18. incumb. acriter *cui* 11, 6. ad excidium *quorum* H. 3, 32. incubuere illuc Germani H. 4, 18. incumb. simul 4, 73. incubuerat sagittariis 2, 17.
Incuriosus finis 6, 17. discriminis H. 3, 6. famæ H. 1, 49. fratris 15, 31. imperii proferendi 4, 32. pace 4, 45. incuriosa suorum ætas A. 1. incuriosi H 1, 34. H. 1, 79. H. 3, 6. milites H. 2, 88. recentium 2, 88. melioribus H. 2, 17. ferendis frugibus 14, 38. incuriosæ vigiliæ H. 5, 22. incuriose agere pueritiam H. 1, 13. incuriosius H. 4, 28.
Incurrere latus 2, 17. vi novissimos 1, 51. desuper *cui* 2, 16.
Incursat aciem equitatus H. 3, 18. incursare avia Armeniæ 13, 37. transversos, obvios A. 36. furtim H. 4, 56. per globos 3, 74.
Incursus classis H. 2, 32. cohortium H. 4, 70. hostium G. 44.
Incurva proceritas, *h. e. curva* 4, 57.
in Incude studiorum positi O. 20.
Incusare quem cupidinis, prædarum 12, 57. luxus, superbiæ 2, 78. sermonis 4. 21. angustias 1, 35. animum comtum 5, 3. auctorem 1, 39. casus 6, 23. deos vel homines, ejus est, qui vivere velit H. 2, 47. flagitia 11, 34. priora 1, 29. segnitiam H. 4, 42. tempora A. 1. teporem H. 3, 32. per facetias 14, 1. criminosius H. 3, 38.
Incustoditus 15, 50. amor 12, 4. incustodita nox 2, 40. observatio dierum 15, 55. incustoditi transitus H. 4, 65.
Incutere tela saxaque H. 3, 31. tormentis faces, hastas 13, 39. incussæ trabes H. 4, 30. incussu armorum H. 4, 23.
Indaginis modo A. 37. indagine capi 13, 42.
Indecora forma 4, 3. simulatio H. 1, 74. indecorum, attrectare, quod non obtinetur H. 3, 52. genus maternum H. 2, 50.
Indefensus 2, 77. H. 2, 10. indefensa conjux 11, 34. indefensum Capitol. H. 3, 71. sæculum O. 16.
Indefessus 16, 22. indefessi Germani 1, 64.
Indere *cui* nomen, *imponere* H. 1, 51. pavorem, alacritatem H. 4, 34. ritus H. 5, 4. terrorem H. 4, 25. vocabulum 1, 23. 2, 56. cervici laqueum 15, 57. indi lecticæ 12, 69. inditus lecticæ 3, 14. indita effigies 1, 74. inditum nomen 12, 27. flammeum 15, 37. inditi custodes 3, 28. pontes 12, 57. indita, judicium & odium 12, 3. rupibus castella 4, 46. vincla 11, 1. vocabula 4, 55.
Index idem & testis 4, 28. arcani 6, 21. conjurationis 6, 47. *indices aliorum pœna exsoluti* 6, 3. 6, 7. indicibus impunitas data 15, 71.
Indicium aspernari 3, 41. deferre 2, 28. offerre 11, 35. profiteri 6, 3. indicio percellere 4, 31. prævenire 15, 54. indicia oppressa H. 1, 26. erumpentia H. 4, 16. festinata 15, 71.
Indicere mortem 15, 61. numerum servor. pondus argenti H. 3, 58. pœnas 3, 54. silentium O. 39. indicta mors 12, 65. indictum silentium 11, 2. supplicium 3, 49. indicta tributa 2, 60.
Indigenæ 2, 60. 6, 28. 11, 23. G. 2. A. 11.
Indigere consilii alieni 6, 46. imperii, libertatis 14, 1. opis 3, 54. sententiæ alienæ 15, 10. bonis artibus H. 4, 1. astu, constantia H. 3, 73. auxiliis H. 4, 51. indigus agrorum H. 5, 2. pecuniæ H. 1, 24. rectoris H. 3, 22.
Indigna nex 15, 59. sors 12, 59. indignissimus casus 16, 9.
Indiligentia veri H. 4, 49.
Indireptum Capitol. H. 3, 71.
Indiscretus suus cuique sanguis H. 4, 52. indiscretum, *adiaphorum* H. 3, 47. indiscretæ voces, *confusæ* 1, 35.
Indisposita omnia H. 2, 68.
Indistincta defensio 6, 8.
Individui 6, 10.
Indomitus ager O. 40. animus 1, 33. miles H. 2, 18. H. 4, 35. indomita gens H. 4, 50. indomitæ libidines 6, 1. H. 4, 68. nationes 15, 27.
Indubia innocentia 14, 45.
Inducere *quam* penatibus suis, *h. e. conjugem assumere* 5, 1. *sic* induci Lolliam 12, 2. inducere promissis, *h. e. inlicere* 12, 9. inducti præmiis 3, 28. spe 2, 52.
Induciæ pactæ H. 2, 15.
Induere affectum O. 6. animum bonis artibus 15, 45. habitum 4, 12. 6, 20. hostiles spiritus H. 4, 52. hostilia 12, 40. munia ducis 1, 69. pavores falsos H. 4, 38. proditorem, hostem 16, 28. seditionem 2, 15. societatem *cujus* 12, 13. voces 4, 12.
Indulgere somno 16, 19. insignia triumphi 11, 20. quæ Vitellius indulsisset H. 3, 9.
Induruerat miles pro Vitel. H. 3, 61.
Industria Sejani 4, 1. ad famam profert 16, 18. quieta H. 3, 50. industrios ac ignavos pax in æquo tenet 12, 12.
Indutui gerere vestem 16, 4.
Ineptus consulatus H. 2, 60.
Inermis senectus 6, 31.
Inermus 1, 6. inermi 1, 51. H. 3, 6.
Inertia amatur Germanis G. 15. G. 45. pro sapientia fuit A. 6. inertiæ contemptus H. 1, 6. dulcedo A. 3.
Inexorabilis delictis 11, 18. disciplina H. 1, 51.
Inexpertus bellis H. 1, 8. lasciviæ 16, 5. inexperti belli labor, *passive* H. 2, 4. inexpertæ bello legiones H. 2, 75. inexperta supplicia 1, 59.
Inexpiabile nihil 2, 76.
Inexplicabile bellum 3, 73.
Infamare *quem* H. 3, 62. criminationibus H. 1, 64.
Infamiæ temporum 14, 48. infamiæ magnitudo, voluptas 11, 26. infamis 1, 53. 3, 22. 12, 48. 12, 64. *pro scelerato* 3, 77. infames corpore G. 12. infa-

infamia loca, *infalubria* H. 2, 93.
Infecunditas 12, 43. terrarum 4, 6.
Infelix nequitia H. 4, 42.
Infenfare pabula, *intuta facere pabulatoribus* 6, 34. bello Armeniam 13, 37. infenfantes dei 13, 41.
Infenfus, *iratus* 3, 22. 6, 36. infenfum agmen 15, 10. infenfi 1, 42. 1, 55. 1. 62. 4, 33. 4, 72. 5, 11. 12, 35. H. 1, 1. H. 4, 43. infenfæ principibus opes, *formidabiles & noxiæ* 11, 1.
Inferias *cui* facere H. 2, 95.
Inferior exercitus, *inferioris Germaniæ* H. 1, 61.
Infernus afpectus, *infernalis* G. 43.
Inferre caftris *quem* 11, 35. arma 13, 25. H. 3, 2. H. 4, 58. artem H. 2, 3. bellum H. 3, 55. H. 3, 78. H. 4, 66. late cladem H. 3, 23. confulatum in familiam 3, 30. damnum 2, 26. 12, 40. exercitum *quibus* 4, 73. faces claffi H. 3, 47. fontes urbi 11, 13. formidinem H. 2, 15. H. 3, 16. gradum H. 3, 25. *ictum* venis 5, 8. imperium in familiam H. 2, 48. odia 15, 49. parfimoniam 3, 55. pavorem H. 3, 73. fe agmini *quorum* H. 4, 66. fe munitoribus 1, 64. femina arvis 13, 54. figna 14, 30. terrorem H. 3, 59. H. 4, 11. G. 43. A. 17. A. 36. inlata mors nepotis 1, 6. Vononi 2, 68, vis provinciæ 15, 5. illatura ruborem 13, 15.
Infeftus ictus H. 3, 85. infeftior vis 4, 66.
Inficere fanguine locum H. 2, 55. infecti connubiis aliarum gentium G. 4.
Inficiari contumelias 3, 14.
Infidum potentibus genus, Mathematici H. 1, 22.
Infigere pectori ferrum 1, 43. infixum penitus erat Vologefi vitandi &c. 15, 5.
Infima plebs H. 2, 38. H. 2, 91. infima provinciarum, *ultima* 13, 30.
Infinitivus pofitus pro imperfecto. Italiam perfultare &c. H. 3, 49. ægre id pati &c. H. 3, 53. ille unus ambiri &c. H. 4, 11. circumagere corpora &c. H. 4, 29. reum tueri H. 4, 42. prenfare commanipularium pectora &c. H. 4, 46. in pop. Rom. ruere &c. H. 4, 54. cariffima fibimetipfi circum dare &c. H. 4, 62. Vefpaf. primo irridere &c. H. 4, 81. medici varie differere H. 4, 81. modo numen pavefcere H. 4, 84. magnus haberi Agricola A. 18. milites afcire &c. A. 19.
Infinita poteftas, *non circumfcripta* G. 7. inf. fpatia 3, 53.
Infirmare commeatibus legiones 15, 10. infirmata Armenia 15, 17.
Infirmitas humana A. 3. O 25. infirmitate retinentis furentes ultro accenduntur H. 1, 9. ab inf. prope abeft, in quo fola fanitas laudatur O. 23. apud infirmum minore metu peccatur H. 1, 12. infirmiffimus quifque G. 15. infirmiffimi fuorum A. 28.
Inflammare urbem 15, 41.
Inflatus *orator* O. 18.
Informis, *deformis*, exitus 6, 49. fors 12, 37. informe æs, *rude* 15, 22.
Infra, defpectare *quem* ut multum infra, *h. e. inferiorem* 2, 43. humum infra 11, 20.
Infrequens fenatus 6, 12. infrequentia exercitus 15, 10. militis 14, 33.
Infringere animum *cujus* dolore 15, 63. dicta *cujus* 1, 77. ferociam 11, 19. impetum *cujus* 15, 58. potentiam 4, 41. 14, 52. virtutem exercitus H. 2, 99. infractus, *fractus*, animus 4, 28. infracta avaritia 15, 21. fama H. 2, 22. metu fides H. 3, 42. potentia 13, 12. veritas H. 1, 1. infracta tributa H. 4, 57.
Infructuofa militia 1, 17. H. 1, 51. laus O. 9.
Infulæ H. 3, 31. infulas & velamenta præferre H. 1, 66.
Ingævones G. 2.
Ingemere agris G. 46.
Ingenium aulæ, *apparatus ingeniofi* H. 2, 71. Hormi H. 3, 28. ingenia noctium 16, 20. obtulit ingenium Anicetus 14, 3. ingenium gentis, *natura* H. 2, 4. loci cælique H. 1, 51. fervitii 12, 30. ingenio cunctator 15, 1. trux H. 1, 21. fuopte humentes campi H. 5, 14. ingenium, *indoles*, erectum, fublime A. 4. fegne concupifcit magis, quam fperat H. 1, 52. ingenii experimentum O. 29. monimenta 4, 61. ingenium dare ftudiis H. 4, 5. in ingenio gratiora, quæ fua fponte nafcuntur O. 6. ingenia hominum varia H. 4, 6. ing. alere 3, 33. facilius oppreffferis, quam revocaveris A. 3. ingeniis punitis glifcit. auctoritas 4, 35. ingenio, *mente*, commotus 6, 45. fuo traductus miles, *h. e. fponte* H. 1, 5.
Ingens animi femina 1, 69. rerum H. 4, 66. corpore 13, 8. 15, 53. H. 1, 53. gloria 11, 10. glor. civitas G. 37. opibus H. 2, 81.
Ingenuitas 13, 27. O. 32. ingenua plebs 4, 27. 16, 13. ingenui *conftantiores libertinis* 15, 57.
Ingerere nomina liberis O. 7. probra H. 3, 31. voces 4, 42. vulnera 1, 65. H. 3, 85.
Inglorius auxiliator 6, 37. militiæ H. 3, 59. inglorium imperium 12, 14. minores vincere A. 9. inglorii A. 46.
Ingratus principi H. 2, 71. eo ipfo H. 2, 59. ingratum militi H. 2, 69. ingrata quæ tuta H. 3, 26. ingrate ferre H. 1, 52.
Ingredi famam O. 11. ingreffus præfidiis intercipere 15, 3.
Ingruere 1, 27. ingruit damnatio 4, 35. hoftis 12, 12. moles externa H. 3, 46. neceffitas 6, 10. nox 4, 50. vis 15, 13. H. 3, 71. vis acrior 14, 61. ingruens bellum H. 2, 100. H. 3, 58. in Italiam Hannib. H. 3, 34. invidia 4. 41. ingruente Vologefe 15, 3. ingruentes accufatores 3, 56. 6, 38. dominationes 12, 4.
Inguiomerus 1, 60. vulneratur 1, 68. fugit 2, 17. tota acie volitat 2, 21. ad Marabod. transfugit 2, 45.
Inhabile *quid* hoftibus A. 36. inhabiles inferendis ictibus 3, 43. labori & audaciæ valetudo H. 3, 59.
Inhiare dominationi 4, 12. inhians hortis 11, 1. 12, 59.

59. opibus *cujus* 16, 17.
Inhoneſto exitu fœdare vitam H. 1, 72.
Inhonora ſigna H. 4, 62.
Inhorreſcere vacuis H. 3, 85. inhorruit domus principis 11, 28.
Inhumana ſecuritas H. 3, 83.
Injicere *cui* catenas 1, 58 crates 1, 68. faces caſtris H. 4, 60. furorem, diſcordiam H. 3, 10. ignem horreis 15, 16. tectis H. 3, 71. marito vecordiam carminibus 4, 22. vincla H. 3, 14. H. 5, 22. injiciendus pons 15, 9. injectus ignis H. 4, 79. H. 5, 19. metus 12, 17. injecta cratis G. 12. injecta fundamentis ſtipes H. 4. 53. injecta tela 2, 17. injecta veſtis 6, 50.
Inimicitiæ juxta libertatem periculoſiores G. 21. etiam domibus aſſignatæ O. 36. inimicitiarum gloria O. 40. inimicorum peſſimum genus, laudantes A. 41.
Iniquus *pro adverſante* 3, 4. 4, 68. 14, 52. iniqua neſciis palus, *eluctatu difficilis* 1, 63.
Inire balneas, epulas 15, 52. bella G. 15. G. 40. conſulatum 6, 1. 12, 41. 13, 34. 15, 48. H. 3, 37. H. 4, 38. conſul. dictaturas 11, 22. convivium 4, 10. conu. ſpectaculum 15, 58. formam vitæ 1, 74. numerum domuum 25, 41. num. ſtatuarum 2, 83. ſcenam 15, 39. vallum 1, 34. H. 5, 22. ab ineunte adoleſcentia O. 8.
Initium cædis 1, 48. H. 1, 45. H. 2, 52. erumpendi H. 1, 55. initio cædis orto difficilis modus H. 1, 39. initia acria, incurioſus finis 6, 17. belli, ut proveniunt, fama eſt in cetera H. 2, 20. Judæorum, *origo* H. 5, 2.
Injucundus H. 2, 20.
Injuriæ quam beneficio vicem exolvere H. 4, 3. injuriam ſegniter laturus H. 2, 71. ex injuria commendatio 3, 75. injuriæ deorum, diis curæ 1, 73. injurias ægre tolerare A. 13.
Injuſte imperantes A. 32.
Inlecebræ. *vid.* Illecebræ.
Inlicere ambiguos 6, 44. teſtes 3, 22. *quem* inſidiis 4, 31. inliciente Vitell. 6, 36. inliciebantur proximi 4, 12.
Inligare indiciis *quem* 2, 27. lento veneno 6, 32. inligatus præda 3, 21.
Inludere. *vid.* Illudere.
Inluſtris nox 1, 50.
Inluvies. *vid.* Illuvies.
Innecti cervicibus H. 4, 46. innexus per adfinitatem 6, 36. conſcientiæ matris 3, 10.
Innituntur ſecreta *quibus* 3, 30. inniti incolumitate *cujus* 15, 60. innixus amicitiis multorum 16, 14. liberto 1, 27. humeris H. 3, 28.
Innocens princeps H. 2, 37. ſocordia H. 1, 56. innocentia loca O. 12. innocentiſſimi cives H. 1, 37. qui H. 4, 7. innocenter partæ opes, *bonis artibus* 4, 44. innocentius agere H. 1, 9. innocentia 1, 44. 3, 12. 3, 16. H. 4, 58. A. 45. ſegnis 14, 51. melius tuetur ſtatum, quam eloquentia O. 11. innocentiæ *integritati* infenſi H. 1, 45. innocentiam qui allegant, diffidunt caritati judicis 13, 21.
Innoxius conſulatus H. 2, 60. innoxia affinitas 16, 29. paupertas 13, 34. iter H. 4, 20.
Innumera pecunia 14, 53.
Inoffenſus curſus honorum H. 1, 48. ordo navium H. 2, 34.
Inopia veri H. 1, 35. vix privato toleranda H. 1, 21. inopia audax 14, 57. G. 29. inops conſilii H. 3, 22. H. 3, 68. ſociorum 6, 34. inopi, quanto longior vita, tanto plus ſupplicii 12, 20. inopes copiarum 15, 16.
Inoritur memoria eorum 11, 23.
Inquies, *inquietus* 1, 74. Germanus 1, 68. ſpe, cupidine 1, 68. dies ploratibus 3, 4. nox 1, 65. animo 16, 14. moribus 6, 18. inquietare victoriam H. 3, 84.
Inquiſitio A. 43. inquiſitiones A. 2.
Inreligioſe 2, 50.
Inrepere animos militares 4, 2. inrepens paullatim venenum 4, 8.
Inreverentia juventutis 3, 31.
Inriſus. *vid.* Irriſus.
Inritamenta. *vid.* Irritamenta.
Inritus. *vid.* Irritus.
Inrogari pœnam *cui* 6, 7.
Inrumpere. *vid.* Irrumpere.
Inſatiabiles oculi H. 1, 44. inſatiabiliter 4, 38.
Inſcientia præcipientium O. 28.
Inſcitia ædificandi G. 16. præcipientium O. 28. regendi A. 28. reipub. H. 1, 1. inſcitiæ fidem parare, *ut inſcius conjurationis videatur* 15, 58. inſcitia erga domum 11, 25. per inſcitiam occidi H. 1, 54. inſc. potius legionum, quam audaciam increpans H. 1, 90.
Inſcribitur liber O. 30.
Inſectari H. 2, 66. facetiis *quem* 15, 25. inſectatus *quos* H. 2, 96. inſectatio principum 15, 18. occulta in *quem* H. 3, 53. inſectationes 12, 40. inſectationibus peti 2, 55.
Inſerere nomen famæ O. 10. ſe dubitantibus 5, 4. fortunæ H. 2, 61. inſitus *pro adoptivo* 13, 14. inſita, *innata*, contatio & mora 4, 11. veritas G. 43. ferocia H. 3, 45. à patre 2, 43. ignavia H. 4, 19. animo H. 2, 94. modeſtia H. 4, 49. opinio 6, 22. pervicacia H. 3, 77. vanitas H. 4, 55. genti H. 5, 23. violentia 1, 59.
Inſervire amœnitati hortorum 16, 27.
Inſidere anguſta viarum H. 4, 35. ripam præſidiis 15, 9. inſidet urbem miles 4, 5. inſeſſi præſidiis montes 13, 59. inſeſſæ alpes H. 3, 1. præſidiis H. 2, 98.
Inſidiæ adverſus violatorem fidei, non degeneres 11, 19. inſidiarum remedium, non intelligi 14, 6. inſidiæ, *h. e. collocati in inſidiis*, cooriuntur H. 2, 24. ut inſidiis incautus, ita iræ properus 11, 26. inſidias componere H. 5, 22. inſidiatoris miſſi H. 1, 75.
Inſigne regium, *diadema* 2, 56. inſignia conſularia, *vid.*

vid. Conf. dignitatis 16,31. lugentium 2,82. magistratuum H. 1,61. militiæ H. 1, 81. prætoria, *vid.* Præt. triumphalia, *vid.* Triumph. insignibus suis distinguuntur prætorianus & legionarius H. 1,28.
Insignivere dii annum tempestatibus 16,13. insignitior infamia 3,70. insignitius flagitium 4,51.
Insignis consulatus 3, 31. dedecore sententiæ 3,65. consilio, manu, voce insignis hosti H. 3, 17. vir, ignavo principi prægravis 11, 19. insigne officium 3, 3. insignes studio, aut contumeliis libelli H. 2, 48.
Insimulare veneficii 4, 54.
Insistere cædibus 2, 21. destinatis 3, 42. membris 15, 57. perdomandæ Campaniæ H. 3, 77. spei H. 2,46. vestigiis *cujus* H. 3,2. insisti in exitium *cui* 2,62.
Insitus. *vid.* Inserere.
Insochi 13,37.
Insociabilis 15,68. nurui 4, 12. insociabile regnum 13,17.
Insolens audiendi 15, 67. bellorum H. 1, 87. contumeliæ animus H. 2, 88. obsequii H. 3,53. insolentes contumeliarum 6, 34. insolentia parendi 6, 10. sententiæ 3,59. nostri 3,38.
Insolescere 2,63. rebus secundis H. 2,7. insolescens Plancina 2,75.
Insomnis nox H. 2,49.
Insontium calamitatibus expleta avaritia H. 2, 13. insontibus innoxia consilia 11,26.
Inspecti, *visi* H. 2,6.
Instabilis ad gradum locus, *lubricus* 1,64.
Instare, *urgere* 4,17. H. 1,62. instat ætas virginum 6,15. metus senatoribus H. 2,52. instans damnatio 16, 8. quamvis instantem, sine responso reliquit 4,53. instante Lacone H. 1,14. instantior cura 2, 56. instantius concurrere 6, 35. instandum famæ A. 18.
Instaurari epulas 6,50.
Instejus Capito 13,39.
Instigatrix H. 1,51.
Instinctor sceleris H. 1,22. instinctus, *concitatus* O. 14. instincti ruentesque A. 35. vocibus inter se H. 4, 24. his vocibus exercitus 2, 46. instinctu fluens carmen 14, 16. decurionum, *hortatu* H. 1,70. & furore flagrare H. 2,46.
Instituere libertatem, consulatum 1, 1. institutio, *secta* Cynica 16, 34. institutum priscum, *mos* 13, 32. instituto vetere H. 1, 54. H. 4, 12. instituta Armeniorum 2, 56. Parthorum 6, 32. sinistra, fœda pravitate valent H. 5, 5. veterum 3, 5. 4, 63.
Instruere aggerem H. 2, 22. bellum H. 4, 69. cohortem 4,47. pericula *quibus* 14,11. triumphum *cujus* H. 3,45. instrumenta classis H. 5,23.
Instrumentum imperii, boni amici H. 4, 7. matrimonii principalis H. 1,22. instrumenta regni 12, 66. servitutis & reges A. 14.
Insubres 11,23.
Insuescere corpori *pellicum* 11, 29. cultui Rom. 6, 32. exercitationibus 11, 3. insueverant sequi signa 2,45. benevolentia Augusti ita insuevisse, ut ferret, &c. 4,39.
Insula Amorgus, Batavorum, Britannia, Capreæ, Cercina, Gichnus, Corcyra, Cous, Cyprus, Cythera, Eubœa, Gyarus, Hybernia, Lesbus, Mona, Pandateria, Planasia, Rhodus, Sardinia, Seriphos, Trimerus, insulæ Baleares, Cyclades. *vid. suis quasque locis.* in insulam seponi H. 1, 46. insulæ *pro domibus* 6, 45. H. 1, 86. & domus 15,41. insularum frontem protegunt porticus 15,43.
Insultare aquis 2,8. patientiam, segnitiem *cujus* 4, 59.
Insumere instituta Parthorum 6, 32. curam *quibus* 16,23. operam libellis 3,44. vitam versibus O. 9. insumitur satis operæ in, &c. O. 29.
Insurgere G. 39. A. 35. insurgunt opes Rom. 11,16. insurgit silva 2,16.
Intactus superstitione H. 2,78. intactum vastationibus regnum 15,37. intacti tormentis 15,57.
Intectus, *apertus* 4,1. intectum corpus H. 4,46. H. 4,77. intectis pedibus 2,59.
Integer, *intactus*, *illæsus* 6, 26. *non saucius* 1, 68. 15, 11. eques, *recens* 2, 5. globus 12, 14. miles 15, 26. proconsulatus, *bene administratus* H. 2, 97. integrum se præstare, *incorruptum criminantibus* 4, 52. integra ætas A. 44. auctoritas majoribus remediis servatur H. 1, 29. consultatio 4, 40. fides 6, 30. 11, 6. H. 1,71. H. 3,41. juventa 12,2. natura A. 4. O. 28. pars populi, *incorrupta* H. 1, 4. quies H. 2, 4. integrum bellum 2, 46. 15,18. H. 2,57. judicium, *incorruptum* 3,8. *neutro inclinans* 3, 56. in integro est fortuna H. 3,2. vestra vis & gloria 15, 2. vita 3,50. integri, *non conscii seditionis* 15, 59. H. 1, 26. à conjuratione 15,52. *intacti* A. 31. *non vulnerati* H. 3,28. H. 5, 15. A. 36. A. 38. integri cælibes, *incorrupti pravitatibus* 3, 34. integri, *illæsi*, promptius obsequium retinent 14,24. integris animis dijudicandum, *sine affectu* 3,12. integræ offensiones, *non compositæ* 3,24. res 12,40. 15,25. H. 3, 39. vires, *non delibutæ* H. 2,30. H. 3,2. integris turmis, *nihil turbato ordine* H. 4, 12. integra cuncta sibi postulavit 5,5. utrique 15,17.
Integrari artus H. 4,81.
Integre agere 13, 46. regere provinciam H. 1, 48. mutare *quid* H. 1,52. integritas A. 9.
Intellectus *insidiarum* dissimulatus 13, 38. intellectum habere, *intelligi* G. 26.
Intelligere *dolum* si crederetur, vim metuens 2,46. pontem validum intellexere, *experti sunt* 15, 15. intelligereturque etiam, quod silebat 3,35. insidiarum remedium, si non intelligantur 14, 6. intelligens imminentium 5, 9. intellectum id Civili H. 4, 29. intellecto, *cum intellexissent* 1, 49.
Intemelium H. 2,13. Liguriæ pars A. 7.

Intemeratus 16,26. intemerata corpora conjugum 12,34.
Intemperanter 2,75. 13,13. intemperantia, *scil. linguæ* 4,18.
Intemperies cæli 16,13. H. 2,94.
Intempestive juvare 2,23. intempestivus honor H. 2,52. intempestiva sapientia H. 3,81. intempestiva officia 12,26. remedia 12,54.
Intendere, *augere*, cupiditates *quorum* H. 1, 12. formidinem H. 2,54. gloriam *cui* 4,26. largitionem H. 1, 24. luxus principis 13, 20. metum 1, 28. met. hostium 14,23. met. mendacio 13,47. odium 13,15. intendi, *augeri*, certamen conjugio 4, 40. omnia, *exaggerare* 4, 11. vera 2, 57. vim 4, 12. intendere animum H. 1, 48. an. miraculis 2,61. discrimen capitis G. 12. ictus 16,9. manus *cui* 4, 3. 13, 14. man. verberibus 13, 26. oculos quo 4,70. oc. quocunque H. 5,17. se negotiis alienis 11, 7. intendit, *conatur* arcere H. 2, 12. ire obviam 11, 32. petere Cremonam H. 2,22. intendere animo *quid* A. 18. intendere huc potius 3,37. intenderat illuc Civilis H. 4,79. intendens manum, *comprehendendi gratia* 1, 65. intendi in *quem*, *denotari quem* 4, 70. domui exitium 5, 4. probra, minas *cui* 3, 36. intentus 11, 18. 13, 3. A. 5. A. 9. intento mortis metu, *intentato* 1,39. intentus paratusque miles 2, 16. Demetrio 16, 34. laboribus, vigiliis H. 3, 69. operi pontis H. 2,41. ad curas H. 2,67. H. 4,2. publicas 4,67. in Italiam res H. 4,51. ornatusque in prælium exercitus H. 3, 63. intenta accusatio 6, 4. cura 4,72. militia *severa* 12,39. intentum ferrum, *intentatum* 14,61. intento ore dicere O. 11. intenti *qui* H. 2,34. hostes H. 4,33. ad jussa populares 14,24. intentæ custodiæ H. 4,28. intenta *cui* pericula, *intentata* 3,48. alimentorum pretia, *aucta* H. 1,89. intentior metu 16,8. in modum coërcentis 15, 62. intentius excusans se 3, 35. adfui ludis 11, 11. premere obsessos 15, 13. cuncta admovent H. 3,84.
Intentare ictus H. 3,31. *cui* manus H. 4,41. metum 15,54. tela ac manus in os H. 1,69. tela duci H. 2, 18. voces, manus 3, 36. intentatur omnibus terror 3,28.
Intentio singulorum O. 14. vultus 16,34.
Inter initia, *à principio* H. 3, 18. inter *postpositum*, mare inter 4,59. 6,33. paucos inter 11, 10. Judæam inter H. 2,78. viam inter H. 4, 74. insulam inter H. 5, 19. verbera inter A. 31. medios inter hostes 14,33.
Interamnium H. 2,64. H. 3,61. H. 3,63. Interamnates 1,79.
Intercedere consilio, *id impedire* H. 1, 19. honori *quorum* H. 1,77. senatusconsulto 16,26. intercedendum imaginibus A. 46. intercessio tribunicia 14,48.
Interceptor donativi H. 3,10.
Intercidit imperium H. 1, 83. intercidere nomina H. 3, 23. intercidunt *quæ* H. 1, 84. intercidere casibus, sævitia, *mori* A. 3.
Intercidere venas 16,14.
Intercipere epistolas H. 1,67. gesta per alios A. 22. hostes discretos H. 4,75. ingressus præsidiis, *præcipere* 15,3. interceptus scelere, *interfectus* 2, 71. veneno 3,12. A. 43. intercepta aqua 15,43. intercepti *qui*, *de medio sublati* 2,82. equites H. 2, 17. exercitus A. 5. à Suevis A. 28. in tabernis, cubilibus H. 1,86. interceptis litteris 16, 14. interceptæ è publico pecuniæ 4,45.
Intercursantes feminæ 14,30.
Interdicere aqua & igni 12,42. domo 6,29. interdictum sorori aqua & igni 6,18. reo aqua & igni 3,38. Manlio Italia 2,50. ei Italia 14,41. interdicto igni, aqua 4,21. 6,30. interdicendum *cui* aqua atque igni 3,68.
non Interfuit occidentium H. 1,41. interfuit pacis H. 1,1. interest vestra H. 1,30.
Interfector 2,70. 14,43. Voculæ H. 4,59. H. 4,62. longum interfectori visum H. 2, 64. interfectores 4, 12. 12,48. H. 2,16. Cæsaris 1,9. Galbæ H. 2,23. matris 12, 65. capta venalia servant H. 1, 47. ex interfectoribus Clodii H. 4, 49. interfectrix 3,17.
Interfluit Visurgis *quos*, *h. e. fluit inter quos* 2,9. H. 3,5. rivus H. 3,17.
Interjacere *quæ*, *h.e. miscere, interserere* 2, 10.
Interjicere, *interponere*, arma 12,54. moram H. 3, 81. preces, minas 1,23. interjectus exercitus H. 3,8. equiti pedes H. 3, 79. interjectum flumen 2,20. spatium 3, 13. H. 3,72. tempus 4,73. 12, 57. 14,58. interjecti dies 14, 64. 15, 29. lapides 12, 24. lictores 16,32. interjectus dierum, *spatium* 3,67. noctis 6, 39. temporis 3,51.
Interior potentia H. 1, 2. interiores *Germani* 2, 24. G. 5. Romani A. 30. interiora, *sc. loca* 6,43.
Interlucere G. 45.
Interluit *loca* fretum, *pro interfluit* 6, 1.
Internatæ saxis herbæ H. 4,60.
Internicio gentis, *excidium* 2,21.
Internuntius 2,28. insidiarum 6,10. numinis H. 4, 65. pacis H. 3,70. inter *quos* 15,56.
Interpretes somniorum 2, 27.
Interpretabantur diversi 2, 73. interpretari famam A. 40. *quæ ex orationibus* H. 2, 65. interpretando injurias accendere A. 15. interpretationes delatorum, *cavillationes* 3, 25.
Interrogare repetundarum 14, 46. 16, 21. interrogari facti *cujus* 13,14. interrogatio testium 6,47.
Interrupti pontes H. 1, 70. interruptæ venæ 16, 15.
Interscindere venas 15,35.
Intersepta auxilia H. 3,53.
Interstincta medicaminibus facies 4, 57.
Interstitium 5,4.
Intervalla scelerum 4,3.
Intervenire gloriæ alien. H. 4,85.
Intervertere *pecunias* H. 2, 95. interversæ res 16, 10.

Inteſtabilis *6*, 40. 15, 55. ſævitia *6*, 51. inteſtabilior H. 4, 42.
Inteſtinum ſcelus 16, 23.
Intimus 16, 12. libertorum 15, 35. quiſque Sejano 6, 8. intima cauſſa 1, 53. familiaritas H. 1, 46. ſodalitas 15, 68. intimum conſiliorum 15, 61. intimi 6, 18. amicorum 6, 21. H. 3, 56. aviæ 4, 12. Auguſti 2, 42. libertorum ſervorumque H. 1, 22. medicorum H. 3, 40. Piſonis 15, 55. intimi amici 4, 29. 16, 17. 16, 34. H. 1, 71. H. 2, 63. intimæ vires 15, 2. intima Africæ 3, 73.
Intolerandus labor 15, 42. H. 3. 26. intolerans æqualium, ſuperiorum H. 4, 80. laborum 1, 31. omnium 2, 75. intolerantior ſervitus 3, 45. ſubjectis 11, 10.
Intonare cœlibi vitæ 12, 1.
Intorquenda pila 14, 36.
Intra juventam, *non egreſſus juventam* 2, 71. ereptus 2, 41. intra paucos libertos domus, *pauci liberti in domo erant* 4, 7. intra unum damnum ſtetit vis tanta, *non intulit*, *niſi unum damnum* 3, 72. præturam intra ſtetit, *non exceſſit præturam* 3, 75.
Intravit animum cupido A. 5. metus pavidos 1, 39. pudor, gloria milites 1, 43.
Intrepidus minantibus H. 1, 35.
Introiit privignus domum 6, 51. introire urbem 3. 47. H. 2, 63. ovantes 2, 64.
Introrſus Pontum H. 2, 81.
Introſpicere adrogantiam *cujus* 1, 10. fortunam ſuam 11, 38. meditationes *cujus* 5, 4. ægris oculis *quid* H. 2, 20. introſpiciendæ voluntates, *exploranda* 1, 7.
Intumeſcit vox repercuſſu, *augetur* G. 3. intumeſcere ſuperbia ferociaque H. 4, 19. intumeſcens motus 1, 38.
Inturbidus H. 3, 39. annus 3, 52. inturbida juventa 14, 22.
Intuta amicitia 2, 42. obſidio H. 1, 68. intutum defendentibus *quod* 14, 33. tot corripere 4, 3. intutæ latebræ 1, 38. intuta mœnium 3, 76. caſtra H. 4, 75. intuta ferme adverſa 12, 36. intuta quæ indecora H. 1, 33.
Invadere exercitum H. 4, 68. imperium 15, 52. H. 3, 66. nomen regium H. 5, 9. peſſeſſa 6, 31. in centuriones 1, 32. cupido Cæſarem invadit 1, 61.
Invalidus 2, 80. 6, 47. ſenecta 3, 43. H. 1, 9. H. 3, 65. ſen. ignavia 13, 6.
Invehi inclementer in *quem* H. 3, 4. H. 4, 10. invectus eſt in Haterium 1, 13. invecti latus hoſtium H. 2, 43.
Inveniſſe bonos maluit, quam &c. A. 7. invenire ictu mortem 1, 61. perniciem ſibi, aliis 1, 74.
Invertere *quæ*, *aliis verbis recenſere* 15, 63.
Inveteraſcere 11, 24. inveterata invidia 6, 5. inveteratum obſequium 5, 3.
Invicem, *ultro citroque* 12, 47. 13, 2. H. 1, 65. G. 21. G. 37. A. 16. A. 24. cuncta invicem hoſtilia H. 3, 46. omnibus invicem gnaris H. 1, 75.
Invidere exemplo 15, 63. ſepulturæ 1, 22.
Invidia, *odium*, *obtrectatio*, *concitatio odii virulenta*, *factum odio dignum* 1, 21. 1, 23. 2, 37. 4, 52. 4, 53. H. 1, 82. H. 3, 60. ſenatus & principum 2, 38. invidiam tantam adire 4, 70. multa cum invidia flagitare 11, 34. augendam ad invidiam 12, 8. intellecta invidia 13, 15. haud ſine invidia 13, 42. gravare invidiam matris 14, 12. orta adverſus judicem invidia 14, 18. magna cum invidia ſenatum adeunt 15, 19. nova invidia complere mortem 16, 7. augere invidiam exemplo H. 2, 13. auxit invidiam ſpectaculum H. 3, 32. crebreſcente invidia H. 3, 34. atrocem invidiam ferre H. 3, 39. invidia in occulto H. 4, 4. hinc invidia H. 4, 14. lenita invidia H. 4, 44. ſpreta præſentium invidia 12, 67. per invid. patris aggredi 13, 43. magna cum invidia novi principatus H. 2, 64. plerumque innocentes recenti invidiæ impares 2, 77. apud bonos invidiæ fuit, quod H. 2, 95. numerus cæſorum invidiam bello auxit H. 2, 68. auxit invidiam dignatio viri H. 3, 80. ſocietate culpæ invidiam declinavit H. 4, 41. nec ad invidiam iſta refero 2, 37.
Invidia, *livor*, in Treviros flectit *milites ſeditioſos* 1, 41. erga viventem *morte finit* 2, 71. infra magnitudinem *principis* jacet 14, 54. diſcordes *facit* H. 2, 5. vitium parvis magniſque civitatibus commune A. 1. invidiæ natura O. 40. extra invidiam, nec extra gloriam A. 8. invidia accendi 4, 60. ex invidia oritur odium 3, 65.
Invidioſa petulantia H. 4, 1. invidioſæ defenſiones O. 41. opes 14, 47. invidioſus *cui* H. 1, 33.
Inviſus infenſuſque *cui* H. 4, 70. inviſum ſemel principem ſeu bene ſeu male facta premunt H. 1, 7. inviſa primo deſidia, poſtremo amatur A. 3. inviſior 6, 4. H. 1, 12.
Invitis bellum erat 1, 59. h. e. *nolebant bell. vide etiam* Cupientib.
Invium virtuti nihil A. 27.
Inumbrante veſpera, *veſperaſcente die* H. 3, 19.
Inundatio Tiberis H. 1, 86.
Involat cupido animos 1, 49. involare caſtra H. 4, 33.
Involvere igni 14, 30. involuti fraudibus 16, 32.
Joannes dux *Hieroſolym.* H. 5, 12.
Jocundius quam tutius G. 36.
Jonium mare 2, 53.
Jordanus fl. H. 5, 6.
Jovis, &c. *vid.* Jup.
Ira cladis 3, 57. dei H. 4, 26. deum 1, 39. 4, 1. 13, 17. 14, 22. Jovis 3, 61. numinum 16, 16. victoris H. 3, 31. cæleſtis 1, 30. H. 4, 54. hoſtilis 14, 38. H. 1, 63. inconſulta H. 4, 29. recens 4, 3. vaneſcens 5, 9. violentior 5, 4. & victoria nullum ſævitiæ genus omittit A. 16. iræ ſimulatio H. 1, 45. in iram præceps A. 42. ira accenſus 11, 8. *cujus* premi 4, 19. ſine ira & ſtudio 1, 1. iræ vulgi 3. 9. civiles 1, 43. irarum cauſſæ H. 4, 13. iras incendit contumelia 2, 13. premere, *mitigare* H. 4, 72.

4,72. retinere 1,45. revolvens 4, 21.
Iracundia male diffimulata H.4,11. fortuita 16, 6. iniqua H. 2, 100. fufpecta H. 1, 10. iracundiæ parentum ferendæ 14,4.
ad Iratos non eundum H.1,32.
Ire infitias 15,2. cominus, *congredi* H.3,1. contra, *obviam* 1,10.6,44.11, 10. obviam, *vid.* obv. perditum 4,66. raptum 4, 1. H. 2, 6. ultum 4, 73. 6,36. 12,45. 15, 1. 15, 49. H. 1, 67. it in melius valetudo 12, 68. itur in cædes 13, 2. in laudes 14,61. in fententiam 3,23. 12,48.
Irrepit exitium 1,73. impudentia O.29. irrepentes magiftri H.2,63.
Irreverentia 13,26. H.3,51.
Irrevocabilior ira A.42.
Irrifui effe 14,39. H. 1,7.
Irritamenta 3, 54. 13, 46. gulæ H. 2, 62. invidiæ 3, 9. libidinum H. 1, 88. luxus 14, 15. pacis A. 20.
Irritare *quos* H.2,17. H.2, 53. exitum 13, 1. ingenium H. 1, 67. fufpiciones H.3,4. H.4,32. irritatum prælium H. 2, 24. irritandis hominum oculis, *fcil. opportunum* H.3,70. irritationes conviviorum G. 19.
Irritus legationis H.4,32. ad irritum revolvi H. 3, 26. in irritum cadere 15,39. 15,51. H.3,53.
Irrogare exilium 13, 23. pænam 13, 28. fupplicia 16,5.
Irruens turba H. 1,35.
Irrumpere Armeniam copiis 6,33. civitatem H. 3, 47. contubernia 1, 48. convivium H. 1,82. curiam 14, 11. domum H. 4, 50. forum H. 1, 40. Italiam H. 1,61. H. 4, 13. hiberna H. 4, 15. pontem H.5,20. regiam 2,62. ftationes hoft. H. 3, 9. tentorium H. 1, 83. irrumpit adulatio H. 1, 15. irruptio hoftium H.2,99.
Ifauricus 3,62.
Ifis H.4,84 H.5,2. *ei* Suevi facrificant G.9.
Iftævones G.2.
Ifthmi anguftiæ 5,10.
Italia 1,71.2,50.4,55. G.2. G.37. O.28. ægra 11, 23. adflicta H. 1, 2. afflictata gravius quam bello, *tranfitu copiarum* H. 2, 56. capta H. 3, 49. inops 3, 40. pervaftata 15, 45. fevera & moris antiqui retinens 16,5. ftipendiaria 11,22. transpadana H. 2, 32. externæ opis indiga 3, 54. olim longinquas in provincias commeatus portavit 12, 43. Italiæ campi fœcundiffimi 1, 79. confenfus 1,34. conventus 2, 35. pars latiffima H. 1, 70. Italiam inultam urit Spartacus 3, 73. Italia arcere 16,35. depulfi 16,33.
Italicus rex Suevorum H. 3, 5. pro Vefpaf. pugnat H.3,21.
Italicus Silius H.3,65.
Italica legio H. 1,59. H. 1,64. H.2,41. prima H. 2, 100. H. 3, 14. Italicum bellum 3, 27. Italici legionarii, *ex legione Italica* H. 3,22. Italica opida 3,71.
Italus 11,16. Flavii filius 11,16.
Itineri & prælio incedere, *ad utrumvis paratum* 1, 51. iter dierum paucorum progredi H.2,57. iter juxta, *viam propter* 15, 47. iter fiftere H. 3, 50. vertere, *regredi* H. 2, 2. itinera impervia & interrupta 3,31. arta in urbe veteri 15,38. it. audendi duo H.4,49. itinera obfidere 15,11.
Iterare culpam H. 3, 11. tumulum 2, 7. vulnus 6, 35. iterata teftudo H.3,28.
Ituræi 12,23.
Iturius 13,19. relegatur 13,22. reftituitur 14,12.
Juba 4,5. Jubæ filius 4,23. nomen ufurpare H. 2, 58.
Jubere fcelera A. 45. fupplicium 1,38. fupp. veneficæ 13,15. tributum *quibus* 4, 72. juffit Britannico, exfurgeret 13,15. juffa mors 16, 17. H. 3, 39. pœna 15,60. juffa ducum interpretari, quam exequi H.2,39. principis metuenda *præ quibufvis aliis* 4,23. juffa exequi H.1,80.
Jubillius 12,29.
Judæa provincia facta H. 5, 9. deminutionem tributi orat 2, 42. origo *Chriftianifmi* 15, 44. in verba Vitellii *jurat* H. 2, 73. defpectiffima pars fervientium H. 5, 8. Judææ pars magna vicis difpergitur H. 5, 8. litus H. 5,6. caput Cæfarea H.2,79. Jud. perdomandæ delectus Titus H.5, 1. Judæam luftrant arma civilia H.4,3. in Judæa Titus Vefpaf. H. 2, 1. in Jud. auditi fæpius Cæfares, quam infpecti H.2,6.
Judæi provinciæ Syriæ adduntur 12, 23. jus muniendi emunt H. 5, 12. fpeciem motus præbent 12, 54. profugi Creta H. 5, 2. fue abftinent H. 5,4. mente fola unum numen intelligunt H.5,5. foli non cedunt Vefpafiano H.5,10. Judæorum initia clara H. 5, 2. mos abfurdus H. 5, 5. res auctæ H. 5, 5. reges 5,8. fuperftitionis pervicacia H. 2,4. corpora falubria & ferentia laborum H. 5, 6. pugna cum Tito H. 5, 11. in urbe obfeffa multitudo H.5,13.
Judæis adverfus omnes alios hoftile odium H. 5,5. Judæos Cn. Pompejus primus domuit H. 5, 9. Judaicus exercitus H.1,76. Judaicum bellum H. 1,10. H.3,4. mare H. 5,7. Judaica facra 2,85.
Judas H.5,2.
Judice ab uno facilius difcernuntur vera 3, 10. judicum honor 16, 14.
Judicium mihi eft in incerto, *nefcio quid potiffimum cenfeam* 6,22. jud. adhibere H.1,83. animi citra damnum affectus proferre O. 27. judicia fenatui tradita 11, 22. equites reciperant 11, 22. Serviliæ leges fenatui reddunt 12,60.
Jugantum civitas 12,40.
Jugum Samnitium fubiere Rom. 11, 24. jugum exuere A. 31. fub jug. miffæ legiones 15, 15. juga montis 6,41. montium 12,35. mont. fumma H.3,77.
Jugonum civitas 13,57.
Julia, Julianus &c. *vid. poft* Julius. divus Julius *Cæfar* G.37. fummus auctorum G.28. primus Rom. Britanniam ingreffus A. 13. *unde* receffit A. 15. amiffa

amissa unica filia abstrusit tristitiam 3,6.
Jul. Africanus 6,7.
Jul. Agrestis H. 3,54.
Jul. Agricola A. 4. *reliqua vid. in* Agr.
Jul. Alpinus H. 1,68.
Jul. Altinus 15,71.
Julius Antonius 3, 18. interfectus 1, 19. ob adulterium Juliæ 4,44.
Jul. Aquila 12, 15. prætoria insignia adipiscitur 12, 21.
Jul. Asiaticus O. 14.
Jul. Atticus H. 1,35.
Jul. Auspex H. 4,69.
Jul. Briganticus H. 2,22. alæ singularium præfectus H. 4,70. occiditur H. 5,21.
Jul. Burdo H. 1,58.
Jul. Calenus H. 3,35.
Jul. Carus H. 1,42.
Jul. Celsus 6,14.
Jul. Civilis H. 1, 59. *reliqua vid. in* Civil.
Jul. Classicianus 14,38.
Jul. Classicus H. 2,14. *reliqua vid. in* Class.
Jul. Clemens 1,23. 1, 26.
Jul. Cordus H. 1,76.
Jul. Densus 13,10.
Jul. Florus 3,40.
Jul. Frontinus prætor H. 4, 39. procos. Britanniæ A. 17.
Jul. Fronto H. 1,20. H. 2,26.
Jul. Græcinus A. 4.
Jul. Gratus H. 2,26.
Jul. Indus 3,42.
Jul. Mansuetus H. 3,25.
Jul. Marinus 6,10.
Jul. Martialis H. 1,28. H. 1,82.
Jul. Maximus H. 4,33.
Jul. Montanus 13,25.
Jul. Paulus H. 4,13. Civilis frater H. 4,32.
Jul. Pelignus 12,49.
Jul. Placidus H. 3,85.
Jul. Pollio 13,15.
Jul. Postumus 4,12.
Jul. Priscus H. 2, 92. ad obsidendum Apenninum missus H. 3, 55. ad Vitell. regreditur H. 3, 61. seipsum interficit H. 4,11.
Jul. Sabinus H. 4, 55. Cæsarem se salutari jubet H. 4,67. novem annis latet H. 4,67.
Jul. Sacrovir 3, 40. 3, 44. fugit 3, 46. 4, 18. uno prœlio victus H. 4,57.
Jul. Secundus O. 2.
Jul. Tugurinus 15,50.
Jul. Tutor H. 4, 55. deficit à Rom. *ibid.* & H. 4, 57. Agrippinenses & milites Rom. in verba Galliarum adigit H. 4, 59. vincitur à Sextilio H. 4, 70. Rhenum transit H. 5,19. *ejus* negligentia H. 4, 70. *sententia de maturando bello* H. 4, 76. fuga apud Grinnes H. 5,21.
Jul. Vindex 15,74. cum omnibus copiis cæditur H. 1, 51. uno prælio H. 4, 57. *ejus* acies H. 4, 17. cœpta H. 1,6.
Julii 5,1. H. 2, 48. Alba acciti 11, 24. Juliorum imagines 3,5. tumulus 16, 6. domus finita H. 1, 16.
Julia *Cæs. filia* 3,6.
Jul. Augusta 1, 14. 3, 64. mortem obit 5, 1. *vid. etiam* Livia.
Jul. *Aug. filia* 1, 53. uxor Tiberii 6, 51. adultera 4, 44. impudica 3, 24.
Jul. Aug. neptis 4,71. impudica 3,24.
Jul. Agrippina, *vid.* Agrip.
Jul. *Germanici filia* 2,54. M. Vinicio nubit 6,15.
Jul. Drusi filia 3, 29. mariti secreta matri prodit 4, 60. Rubellio Blando nubit 6,27. à Claudio pulsa 14, 63. interficitur 13, 32. accusatore Suilio 13,43.
Jul. Procilla A. 4.
Julia familia 1,8. 6,51. gens 2,41. 2,83. 15,23. *ejus* sacerdotium H. 2, 95. origo Æneas 4, 9. lex 2, 50. 4, 42. Juliæ stirpis auctor Æneas 2, 58.
Juliæ Alpes H. 3,8. *sc. Kalendæ* H. 1, 77. leges 15, 20. rogationes 3,25.
Julianus Claudius H. 3, 57. gladiatorum præfectus H. 3,76. interficitur H. 3,77.
Julian. Tertius H. 2,85. *ei* prætura ablata H. 4, 39. reddita H. 4,40.
Julian. Titius H. 1,59. *idem est cum Tertio.*
Julianæ partes 1, 2.
Juliates, *al.* Izates 12,13.
Jumenta absumpta H. 4, 60. confixa telis 14, 37. jum. captiva agnoscere 15,15.
Juncus Virgilianus 11,35.
Jungi matrimonium adulterio 13, 45. per amnem pontes 13,7.
Junia M. Bruti soror 3,76.
Jun. Calvina 12,4. Italia pulsa 12, 8. sedibus patriis redditur 14,12.
Jun. Silana 11, 12. Agrippinam accusat 13,19. sterilis 13,21. in exilium agitur 13,22. moritur 14, 12.
Jun. Scriboniani mater 12, 52. *forte est Jun. Calvina.*
Jun. Torquata *soror C. Jun. Silani* 3, 68.
Junia familia 3, 24. 3,69. 15,35.
Juniores *opponuntur* sapientissimo cuique H. 4, 69. juniorum cuneus 2,83.
Junius senator 4,6. Jun. quidam *magus* 2,28.
D. Jun. Cos. 12,58.
Jun. Blæsus 1,16. *tumultuantes* increpat 1,18. nonnullos punit 1,21. proconsul Africæ 3, 35. prorogata *ei* provincia 3, 58. triumphalia accipit 3, 72. imperator salutatur 3,74.
Jun. Blæsus *filius* 1, 19. ad Tiber. missus 1, 29. *sub patre* propriam manum ducit 3,74. Lugdunensis Galliæ rector H. 1, 59. circumdat *Vitellio* ministeria H. 2,59. *ejus* mors H. 3,38.
Jun. Cilo 12,21.
Jun. Gallio 6,3. Senecæ frater 15,73.
Jun. Lupus 12,42.

Jun. Marullus 14,48.
Jun. Mauricus H. 4,40.
Jun. Otho 3,66. in exilium pellitur 6,47.
Jun. Rusticus 5,4.
Jun. Silanus 4, 68. interficitur 13,1. scelere P. Celeris 13, 33. frater ejus Lucius 13, 1. *& proinde soror* Junia Calvina.
D. Jun. Sil. 3,24. *cujus frater.*
M. Jun. Sil. 6,10. Cos. 2, 59. nobilis & eloquens 3, 24. ex contumelia consulatus honorem principibus petit 3, 57. Africam obtinet sub Cajo H. 4, 48. à quo accusari jussus A. 4. *ejus* sententia in memoriam Liviæ 6,2.
C. Jun. Sil. 3,66. ejus filius 3, 68. soror Torquata 3,69.
C. Jun. Sil. 12,3. sibi mortem consciscit 12,8. Aug. abnepos 13, 1. *ejus frater* Jun. Sil. *de quo supra. Soror* Junia Calvina 12,4.
M. Jun. Sil. Creticus 2,4. demotus Syria 2,43.
Jun. Sil. Torquatus 15,35. interfectus 16,8. 16,12. *ejus* soror Lepida 16, 8. *fratris filius.*
L. Jun. Sil. Torq. 15,52. accusatur 16, 7. necatur 16,9. 16,12.
Junii H. 3,38.
Junius *mensis* 16,12.
Juno H. 4,53. propitiata 15,44. Junonis cella H. 1, 86. delubrum 4,14.
Jupiter 2,22. 2,32. 3,62. H. 4,53. Capitolinus 15, 23. Censervator H. 4, 73. Custos H. 3, 74. Dis H. 4,83. Liberator 15,64. 16,35. Opt. Max. H. 3,72. H. 4,58. rerum omnium potens H. 4, 84. Salaminius 3, 62. Stator 15, 41. Vindex 15,74. Saturnum pellit H. 5,2. Jovis ædes 13,24. ira 3, 61. sedes H. 3,72. H. 4, 54. templum apud Capuam 4,57.
Jurare *in quem* H. 1, 76. in acta cujus 4, 42. principis 13,11. Augusti 16,22. in verba H. 4,57. H. 4, 60. in verba senatus H. 1, 56. *cujus* 1, 7. H. 2, 16. juraturæ in verba feminæ cohortes 14, 11. jurari in acta 1, 72. juratus 1, 74. senatus 4, 21. jurati magistratus H. 4,6.
Jurgium acre H. 4,6.
Jus *oppositum* mori 3, 28. jus æquum 2, 82. 3, 27. belli 12, 17. coloniæ 14, 27. commercii 2, 62. consulare 1,1. hastæ 13, 28. hominum H. 3, 51. honorum adipiscendorum 14, 50. hospitii G. 21. hostium 1,42. H. 4,58. imperii 15, 31. H. 2, 40. Latii 15,32. H. 3,55. legationis 1,39. legatorum H. 3, 80. H. 4, 48. libertatis revocandæ 13, 26. militum 11, 33. muniendi H. 5,12. naturæ 15, 19. patrium 4,16. prætoris 1,10. 2,56. proconsulare 3,21. 13,21. sententiæ dicendæ 13,49. tribuniciæ potestatis 1, 13. tribunicium 1, 2. Verrinum O. 23. victoriæ H. 4, 74. H. 5,9. virgarum 1,77.
Juris notitia O. 31. principia 3, 25. jus experiri 3, 36. reddere 6, 11. an jus imperii transire H. 2, 40. jure cæsus 14,43. gentium pœnas reposcere H. 4,32. jura, *documenta juris sui* 3,60. nova & recentia H. 4,65. jura minuuntur quotiens gliscit potestas 3, 69. jura libertorum H. 2, 92. successionum G. 32.
Jusjurandum solenne principio anni 16,22. senatus, nihil ope sua factum, quo cujusquam salus læderetur H. 4,41.
Justitium 1,16. 1,50. sumptum 2,82. exutum 3,7.
Justus Catonius 1,29.
Just. Fabius O. 1.
Just. Minucius H. 3,7.
Justus exercitus H. 4 21. justa arma 14,32. loca 2, 5. stipendia H. 4,46.
Juta *pro adjuta* 14,4.
Juvat sequi H. 3,2. juvandæ festinationi 16,2.
Juvenalis *princeps* Tungr. H. 4,66.
Juvenales ludi 14, 15. 15,33.
Juvenalium ludicrum 16, 21. H. 3, 62.
Juvenilis animus 12,64. 13,11. H. 2,2. ardor A 37. O. 2. familiaritas 14, 4. dicentia 13, 47. juveniliter, *parum caute* 4, 10.
in Juvene luxus non adeo displicet 3, 37.
Juventæ bona, flagitiosa senectus oblitterat 6, 32. lubricum 6, 49. robur 14, 52. juventa facilis 3, 8. incuriosus 4, 23. properus H. 4,68. rudis 12, 15.
Juventutis principes 1,3. desidia O. 28. inreverentia decretis notata 3,31.
Juxta *quos* agere G. 42. conjuges & liberos H. 2, 12. deos H. 2, 76. focum, ignem G. 17. formidinem velocitas, *h. e. similis, vicina formidini* G. 30. libertatem 6, 42. G. 21. seditionem ventum, *h. e. prope* 6, 13. 14, 42. *postpositum*, cubiculum juxta 13,15. iter jux. 15,47. laqueum jux. 5,9. litus jux. 14,6. Rhenum jux. 4, 5. rostra jux. 12, 21, templum jux. 12,13. Tiberim jux. 2,41. urbem jux. 6,39. juxta collocare H. 1,36. statuitur imago 14, 12. juxta, adulatio & superbia, *utraque simul* 4, 1. juxta periculoso, *h. e. cum utrumque æque periculosum esset* 1, 6. audiuntur in metu consilia & rumor H. 3,58. cadunt innocentes ac noxii 1. 48. devinx. proceres plebemque 2,56. facies belli civ. externique H. 4,22. famosus secundis adversisque H. 1, 10. gravatus spem ac metum 5, 8. grave solum cælumque H. 5, 7. immobilis precib. & invidiæ 16, 10. insult. patientiam & segn. 4,59. intolerand. nobilitati plebique 12,10. invisi, *uterque* 6,4. levis ad honesta seu prava 11,33. perpeti gratiam aut fastus 4,74. perrump. amnes & urb. 12, 17. venerabilis visuque & auditu 2,72.

L.

Labat defensio, *deficit, nutat, vacillat* 13,43. fides exercitus H. 1,26. indicium 15,55. Respubl. bellis 3, 73. quid in moribus, *in pejus it* 2, 33. labant hostes 2, 26. labans Agrippina, *cum cœpit imminui potentia ejus* 14, 12. miles H. 5, 18. labantes acies G. 8. res H. 2, 86.

Labefacere *quem*, *pro adfligere* 6,29. *pro ad defectionem sollicitare* 15,51. corpora, *infirmare* H.2,93. labefactus, *vacillans*, *nutans* 4,60. labefactæ ædes 1,75. civitates terræ motu 4,13. labefactata fides 13,21.
Labens, *adflictus* 16,33. acies H.3,23. anima 16,11. Soranus 16,33. *vid.* Labi.
Labeo Antistius 3,70.
Lab. Asconius 13,10.
Lab. Cethegus 4,73.
Lab. Claudius, *vid.* Claud. Lab.
Lab. Pompejus 4,47.6,29.
Lab. Titidius 2,85.
Labes ignominiæ H.3,24.
Labi, *in prœlio cadere* 2,11. in mare, *defluere* G.45. labitur sanguis 14,64. spiritus 6,50. labuntur tela H.3,29. lapsus custodia, *elapsus* 5,10. in porticus ignis H.3,7. lapsa vox 11,31. lapsi in adulationem 4,6. in somnum H.5,22. lapsæ partes H.3,17. lapsa saxa 4,59.
Labor militibus robur addit H.2,4. discretus fortes ignavosque distinguit H.3,27. duplicatus 1,64. inglorius 4,32. intolerandus 15,42. H.3,26. irritus 15,17. laboris *impatientes Germani* G.4. laborum periculorumque socia *conjunx* G.18. laborare frumenta, fructus G.45. laborantes, *ambiguo prœlio* 13,39. H.2,24. laboratur discordia A.16. flagitiis, legibus 3,25. infecunditate 12,43.
Lac concretum G.23.
Lacedæmonius orator *nullus* O.40. Lacedæmonii legatos *Romam mittunt* 4,43. victos pro alienigenis arcent 11,24.
Laceri H.2,22. artus A.37. lacera corpora H.2,70. vestigia tectorum 15,40. lacerare famam H.4,79. imperium H.3,55. lacerari rem Rom. 4,24. probris 4,42. rumore 15,73.
Lacerti G.17. immanes O.10.
Lacessere 1,64. exercitum A.22. imperium Rom. 2,88. majores O.27. otium 14,3. terga abeuntium 1,56. lacessens *quem* jurgio 14,49. lacessentes H.5,15. H.5,17. H.4,23. lacessi 5,11. lacessita pax 4,32. 15,2.
Laco Achæus, Pompejæ Macrinæ socer 6,18. *vide* Cornel. Laco.
Lacrymæ reorum O.12. effusæ H.1,69. intempestivæ H.2,48. profusæ 4,53. in lacrymas effusus 4,8. effusi 3,23. victa, *an* evicta 1,56. ob lacrymas accusatæ feminæ 6,10.
Lacus *Asphaltites in Jud.* H.5,6. Avernus 15,42. Bajanus 14,4. Curtius H.1,41. Curtii H.2,55. Fucinus 12,56. Lucrinus 14,5. Velinus 1,79. secretus *Germanor.* G.40. *plural.* 1,60. 1,79. 2,8. Fundani H.3,69. Campaniæ 3,59. H.1,23. immensi navigati G.34. receptacula Nili 2,61.
Læditur salus cujusque H.4,41. quem læseris odisse, humani ingenii proprium A.42. læsæ religiones 3,24. læsurum H.3,56.
Lælia Vestalis defuncta 15,22.
C. Lælius *orator* O.25.
Lælius Balbus 6,47. 6,48.
Laërtes pater Ulixis G.3.
Lætari cæde inim. H.1,44. exitu *cujus* 3,12. honore judicioque A.43. periculis 3,44. populationibus 11,18.
Lætitia *quandoque* novissimum malorum 1,47. convivii 13,16. orationis, *amœnitas*, *ubertas* O.20. & 21. spectaculi 15,53. adumbrata 4,31. intempestiva H.3,30. misera H.2,45.
Lætus animi 2,26. fronte A.39. cantus 2,75. oblatis 13,19. periculis H.2,86. præsentibus 5,10. victoria H.3,48. ad mutationem miles H.2,36. læta voluptatib. adolescentia H.2,2. sermonib. civitas H.4,11. bllo gens H.4,16. gaudio prædaque nox. A.38. oratio O.14. lætum antiquitatibus genus Græc. H.2,4. læti dies G.40. nuncii 1,5. malis publicis H.3,83. præda 14,33. seditionibus H.1,83. lætæ adfectiones 4,15. læta in præsens 2,70.
Lætus *quibus* adventus, *h. e. gratus. acceptus* 11,16. finis H.1,4. læta *cujus* memoria 3,48. salus H.1,71. læta *cui* cædes H.3,75. lætum cuique H.2,95. sibi 15,37. *quid* in publicum 12,8. militib. nomen H.4,68. læta 2,12. H.1,34. beneficia 4,18. munia 11,25. barbaris 1,68. Tiberio 4,43.
Læta fama, *prospera*, *secunda* 11,19. lætum *quid* H.1,27. *cui* augurium H.1,62. regno H.4,83. Reipub. H.2,1.
Lætum nihil operiens 1,53. læta 4,15. 6,22. 11,17. aliqua 14,63. exta H.2,4. omnia 1,42. 11,15. H.2,80. H.4,49. ad præsens male parta H.3,6. principia H.2,11.
Lætiores animi 3,69. herbæ O.40. loci, *de amœnioribus partibus orationis* O.22. lætiora 2,82. H.2,35. lætius acceptum 6,10. mutata multa 3,34. lætissima *cui* cædes, *acceptiss.* 15,60. lætissima quæque O.23.
Lævus amnis 2,8. læva maris H.2,2.
Lamenta H.4,1. H.4,45. A.28. G.25. conjugum, liberorum 16,13. feminarum 15,38. matrum 4,51. muliebria A.46. lamentari fratrem, propinquum, parentes 4,63.
Lamia Ælius 6,27.
Lanceæ H.1,79. H.2,29. H.3,27. majores G.6.
Langobardi 2,45. G.40. Italum in regnum restituunt 11,17.
Languor H.2,42.
Lanuvium 3,48.
Laodicæa 2,79. terræ tremore prolabitur 14,27. Laodicæni 4,55.
Lapis quartus 15,60. H.3,18. quintus H.4,60. duodecimus 3,45. vicesimus 13,26. quadragesimus H.4,11. sexagesimus 1,45. *interdum omittitur lapis*, *ut*, ad octavum à Bedriaco, *sc. lapidem* H.3,15. lapis ligatus vittis H.4,53. lapides *gemmæ* 5,53. lapidum moles H.2,21.
Lapsantes equi H.1,79. sanguine & lubrico palud.

lud. 1,65. lapsu equi afflictus H. 2, 33. prostratus 4,34.
Laquearia 4,69.
Laqueo finire infamiam G. 6. strangulata 6, 25.
Larium sacellum 12, 24.
Largiri injurias Reipub. *condonare* 3, 70. in servos, quantum aderat pecuniæ 16, 31. largiendis pecuniis 1, 52. largitio 2, 55. fomentorum, medicorum 4, 63. ex cupidine summa apiscendi 4, 1. vulgi, *in vulgum collata* H. 1, 46. largitione male acquiritur militum favor H. 1, 17. largitor 3, 27. H. 2, 86.
Largus animo H. 2, 59.
P. Largus Cæcina 11, 33.
Lascivia audax G. 24. fautorum 1, 77. soluti in lasciviam animi H. 3, 38. per lasciviam H. 2, 68. H. 3, 62. jaculari faces H. 3, 33. lascivire 1, 16. H. 3, 83. otio A. 16.
Late H. 3, 16. corrupta latius castra H. 1, 28. latius H. 2, 3. metui 12, 43.
Latebra H. 1, 43. H. 3, 85. pudenda H. 3, 85. audaciam pro latebra habere H. 3. 73.
Lateres *auri* 16, 1.
Latiaris Latinius 4, 68. pœnam luit 4, 71. 6, 4.
Latinius Pandus 2, 66.
Latinus sermo 2, 10. magistratus 11, 24. Latinæ feriæ 4, 63. 6, 11.
Latium 11, 23. vetus 4, 5. Latii jus 15, 32. Latium externis dilargiri H. 3, 55.
Latona 3, 61. ejus parens 12, 61.
Latrocinia agitantes 12, 27.
Latus clavus O. 7. latum mare 2, 78. genus orandi H. 1, 90. late, *vid. supra.*
Latus clivi H. 3, 71. Italiæ H. 2, 17. latera *insulæ* H. 4, 12. diductis in latera turmis H. 3, 16.
Laudare promptos A. 21. laudans ac mœrens 14, 15. pro rostris filium 4, 12. laudantes, pessimum inimicorum genus A. 41. laudatus cunctis Germanicus 4, 57. laudatus paterfamiliæ O. 22. laudata pro rostris 5, 1. laudati principes H. 4, 74. pro concione duces H. 2, 59. victores 2, 22. laudatio, *sc. funebris* 13, 3. pro rostris 3, 76. laudationes *funebres* 3, 5. 13, 17.
Laurea prosperæ gestæ rei H. 3, 77. lauream deportare 2, 26. laureatæ, *sc. litteræ* A. 18. statuæ 4, 23.
Laurus additur fascibus imperatoriis 13, 9. lauru ornatæ domus 15, 71. cum lauru ac floribus circumlatæ imagines Galbæ H. 2, 55. lauru rosisque constrata via H. 2, 70.
Laus falsa cohibenda 15, 21. imperatoria 2, 52. regia 15, 1. laudi dari O. 19. in laudem trahi 3, 37. in laude esse O. 18. laudibus *quem* ferre 4, 34. H. 3, 3. efferre 3, 72.
Lautum corpus, *lotum* 11, 3. lauti G. 22.
Laxare ordines 13, 40. H. 3, 18. laxata catena 6, 14. laxati ordines H. 3, 25.
Lecanius conf. 15, 33. Galbæ percussor H. 1, 41.
Lecticæ gestamen 2, 2. lectica delatus 2, 29. lecticula H. 3, 67.
Lectus, *in quo funus fertur* 3, 5. convivalis 14, 9. lectulus H. 4, 24. H. 4, 77. lectuli 16, 11.
Lectissimi colores G. 6. auxiliarium A. 18. lectissimæ Liburnicarum H. 3, 47.
Legari cui, *h. e. legatum alicujus fieri* 4, 56. legatio legionis A. 9. Treverorum H. 4, 68. missa H. 2, 45. H. 2, 55. legationis jus 1, 31. sacra 1, 42. species H. 1, 13. in eam legationem delectus 15, 5. triennium in ea legatione detentus A. 9. sortem legationibus ponere H. 4, 8.
Legatus, *præses provinciæ* 12, 40. 14, 29. A. 15. Cæsaris 2, 80. H. 1, 9. consularis H. 1, 56. A. 7. legionis 4, 73. 15, 28. H. 1, 7. H. 1, 57. H. 1, 64. H. 2, 43. H. 2, 44. H. 2, 85. H. 3, 14. H. 3, 50. H. 3, 62. H. 4, 19. H. 4, 24. H. 4, 46. H. 4, 49. H. 4, 61. H. 4, 70. H. 4, 79. primæ 1, 44. vicesimæ H. 1, 60. provinciæ H. 1, 59. H. 2, 98. Syriæ 11, 10. 13, 8. H. 5, 10. legati, *præsides* 13, 54. legionum H. 1, 7. H. 1, 52. H. 1, 60. H. 4, 22. H. 4, 56. H. 4, 59. prætores destinati 2, 36. prætorii A. 7. *provinciæ* A. 33. legati, *nuncii*, *oratores* Asiæ 4, 55. captorum 12, 28. Cotyis 12, 15. Eunonis 12, 19. Helvetiorum H. 1, 69. Hyrcanorum 14, 15. Lingonum H. 1, 54. Othonis H. 1, 74. Othonianorum H. 2, 45. Parthorum 12, 10. 15, 24. Ptolemæi H. 4, 83. Puteolanorum 13, 48. regis Parthorum H. 4, 51. senatus H. 2, 69. Tacfarinatis 3, 73. Tencterorum H. 4, 64. Tiridatis 15, 27. Vologesis 15, 7. & 27. leg. violati H. 3, 80. legatorum jus sacrum H. 3, 80. de legatis ad Vespas. contentio H. 4, 6.
Legere comites 1, 47. aliquid ex eo 1, 12. cui mandata foret Africa 3, 32. decurias equit. 3, 30. ducem 1, 43. H. 1, 68. flaminem 4, 16. imperatorem H. 2, 37. legi à se militem, non emi, *vox Galbæ* H. 1, 5. latere Britanniæ lecto A. 38.
Legio prima 1, 31. apud aram Ubiorum hiemat 1, 37. 1, 39. seditiosos punit 1, 44. cum Germanico in Germanos pugnat 1, 51. cum Cæcina 1, 65. infensa Galbæ H. 1, 55. Vitellium imperatorem salutat H. 1, 57. Bonnæ hiemat H. 4, 19. H. 4, 25. pellitur à Batavis H. 4, 20. Civili dedita H. 4, 62. se ipsam in verba Vespas. adigit H. 4, 70. ad Cerialem venit H. 4, 72. ejus aquila prope circumventa H. 4, 77.
Legio prima Adjutrix, classicorum H. 1, 6. Galbæ infesta H. 1, 31. ad occupandas Padi ripas mittitur H. 2, 11. in auxilium Placentiæ ducitur H. 2, 22. è parte Othonis H. 2, 43. Othoniani exercitus robur H. 3, 13. in Hispaniam missa H. 2, 67. sollicitatur à Flavianis H. 2, 86. ad Vespas. deficit H. 3, 44.
Legio prima Italica H. 1, 59. Lugduno abducta H. 1, 64. ad eam legati Othonis H. 1, 74. ejus virtus H. 2, 41. Cæcinam sequitur H. 2, 100. ad obtinendam Cremonam præmissa H. 3, 14. funditur ab Anton. Primo H. 3, 18. Italici milites

ex ea legione H. 3, 22.
Legio secunda 1, 37. 1, 70. 14, 37. in acie Vitellii H. 3, 22. in Britannia H. 3, 44. ad Cerial. venit H. 5, 14. à Civili invaditur H. 5, 20.
Legio secunda è recens conscriptis H. 4, 68. ad Cerialem venit H. 5, 14. novam aquilam dicat H. 5, 16.
Legio tertia 13, 40. 15, 6. in Armeniam ducitur 15, 26. Roxolanos cædit H. 1, 79. è Syria in Mœsiam transit H. 2, 74. in partibus Vespaf. H. 2, 85. deficit à Vitel. H. 2, 96. Veronam venit H. 3, 10. Parthos, Armenios, Sarmatas petiit H. 3, 24. Capuæ hiemat H. 4, 3. in Syriam remittitur H. 4, 39. ex Hispania accita H. 4, 68. *ubi alii pro* tertia *rectius legunt* sexta ac decima.
Legio quarta 15, 6. Armeniam intrat 15, 7. in Syriam transfertur 15, 26. in superiori Germania H. 1, 9. imperatorem alium flagitat *pro Galba* H. 1, 12. paucis seditionis auctoribus H. 1, 18. dirumpit imagines Galbæ H. 1, 55. *cognomento* Macedonica, in acie Vitellii H. 3, 22.
Legio quinta 1, 45. apud Cæcin. 1, 64. Frisios pellit 4, 73. Mœsis excita 15, 6. in Ponto 15, 10. in Armeniam ducitur 15, 26. tertiam decimam propellit H. 2, 43. duas cohortes auxiliares interficit H. 2, 68. Cæcinam sequitur H. 2, 100. Vitellii imagines reponit H. 3, 14. in acie Vitel. H. 3, 22. pulsa à Civili in Vetera castra confugit H. 4, 18. ubi obsessa 4, 35. inopiam tolerat H. 4, 58. in verba Galliarum jurat H. 4, 60.
Legio sexta 2, 79. Pisonem obsidet 2, 18. sub Corbul. militat 13, 40. 15, 6. in Armeniam ducitur 15, 26. Mucianum sequitur H. 2, 83. Dacis opposita H. 3, 46.
Legio sext. *Hispanica* H. 3, 44. ex Hispania accita H. 4, 68. *sic enim rectius ibi legitur quam* tertia. ad Cerial. venit H. 5, 14. *sic enim ibi legendum pro XVI. ut patet ex* 5, 16. *ubi dicitur*, Galbam principem fecisse.
Legio septima Claudiana H. 2, 85. in Italiam venit H. 3, 9. in hiberna dimittitur H. 4, 39.
Legio septima Galbiana H. 2, 11. suis hibernis reddita H. 2, 67. Vespasiano accedit H. 2, 86. Patavium venit H. 3, 7. à Galba in Hispania conscripta H. 3, 25.
Legio octava 1, 23. in hiberna redit 1, 30. in partibus Vespasiani H. 2, 85. Veronam venit H. 3, 10.
Legio nona 4, 23. à Britannis fusa 14, 32. suppletur 14, 38. ejus vexilla in acie Vitellii H. 3, 22. invalida A. 26.
Legio decuma 2, 57. sub Corbul. 14, 6. sub Tito militat H. 5, 1.
Legio decuma Hispanica H. 2, 58. ad Vespaf. deficit H. 3, 44. ex Hispan. accita H. 4, 68. *sic enim ibi legendum monuimus* H. 4, 76. ad Cerial. venit H. 5, 19. à Civili invaditur H. 5, 20.
Legio undecima H. 2, 11. suis hibernis reddita H. 2, 67. Flavianis sese adjungit H. 3, 50.
Legio duodecima 15, 6. Armeniam intrat 15, 7. sub Pœto 15, 10. in Syriam transfertur 15, 26.
Legio tertiadecuma Gemina 1, 37. Othoni militat H. 2, 11. propulsa Quintanorum impetu H. 2, 43. struere amphitheatra jussa H. 2, 67. Vespasiano accedit H. 2, 86. Petovione hiemat H. 3, 1. Patavium venit H. 3, 7. Novesium venit H. 4, 26. Civili deditur H. 4, 62. in verba Vespaf. adigitur H. 4, 70. ad Cerial. venit H. 4, 72. ejus aquila prope circumventa H. 4, 77.
Legio quartadecuma 1, 70. sub Suetonio militat 14, 34. præcipua fama H. 2, 11. H. 2, 32. pro Othone ferox H. 2, 66. pugnat H 2, 43. in Britanniam transvecta H. 2, 66. sollicitatur à Flavianis H. 2, 86. robur Othoniani exercitus H. 3, 13. accita ex Britannia H. 4, 6. H. 4, 76. ad Cerialem venit H. 5, 14. domitrix Britanniæ H. 5, 16. in superiorem Germaniam missa H. 5, 19.
Legio quartadecuma, *nisi vitium sit in scriptura* H. 4, 35. fusa à Civili H. 4, 18. obsidetur apud Vetera H. 4, 35. inopiam tolerat H. 4, 58. in verba Galliarum jurat H. 4, 60.
Legio quintadecuma 1, 23. in hiberna redit 1, 30. è Pannonia in Syriam ducitur 15, 25. H. 1, 41. sacramento pro Galba adacta H. 1, 55. in acie Vitellii H. 3, 22. Vespasiano militat H. 5, 1. *forte duæ fuerunt, aut certe alicubi intervenit corruptio.* ejus balista H. 3, 23.
Legio sextadecuma 1, 37. sacramento pro Galba adacta H. 1, 55. pro Vitell. pugnat H. 3, 22.
Legio duodevicesima H. 1, 18. sacramento pro Galba adacta H. 1, 55. pro Vespaf. pugnat H. 3, 22. ejus legatus Vocula H. 4, 24. *nisi ibi legendum* duo & vicesimæ.
Legio undevicesima 1, 31. H. 1, 60. *nisi legendum* una & vicesima.
Legio vicesima 1, 31. in civitatem Ubiorum reducitur 1, 37. ibi hiberna habet 1, 39. sub Tib. militat 1, 42. Germanos cædit 1, 51. ejus legatus Roscius Cælius H. 1, 60. sub Cæcina militat 1, 64. pro Vitel. pugnat H. 3, 22. tarde ad sacramentum Vespasiani transgressa A. 7.
Legio prima & vicesima *sive* una & vicesima 1, 45. sub Cæcina militat 1, 64. cui nomen Rapax H. 2, 43. Cæcinam Vitellii ducem sequitur H. 2, 100. ad obtinendam Cremonam præmittitur H. 3, 14. funditur ab Antonio Primo H. 3, 18. pro Vitellio pugnat H. 3, 22. in ea acie miles patrem cædit H. 3, 25. in Germaniam ducitur contra Civil. H. 4, 68. Vindonissa irrumpit H. 4, 70. vincendi initium facit H. 4, 78.
Legio duo&vicesima H. 2, 100. *nisi legendum* duodevicesima.
Legio in Africa H. 4, 48. leg. è classicis H. 3, 55. *de alia vid.* legio prima Adjutrix. Hispana H. 1, 6. Italica. *vid.* Leg. prima Ital. Rapax. *vid.* Leg. prima & vicef. legiones Actiacæ 1, 42. Britannicæ H. 2, 100. Cappadociæ H. 2, 81. Dalmatiæ, Mœsiæ, Pannoniæ H. 1, 76. Germaniæ Superioris

ris 6,30. H. 1,12. Inferioris H. 1,9. H. 1,55. Germaniæ 1,31. 1,46. H. 3,1. Mœsiæ H. 2,44. H. 2, 85. Pannonicæ 1,16. 1,31. H. 1,67 H. 3,2. H. 3. 53. Orientis 13, 7. Syriacæ H. 2, 80. Syriæ H. 1,76. Illyrici 16,13. H. 2,74. Pannoniæ H. 3,2. H. 3,53. Vitellianæ H. 3,35. legionum alumnus 1,44. parens 2, 55. hiberna H. 4,12. inania nomina H. 4, 14. legionibus dona à sociis civitatibus missa H. 1,54.

Legionarius, *scil. miles* 14,34. H. 1,38. H. 2,22. H. 2,66. miles 3,41. H. 1, 42. legionarii, *qui opponuntur auxiliariis* 6,41. 14, 26. 14,38. legionaria militia H. 3,50. legionariæ cohortes 1,8. 12, 38. legionaria 3,43.

Lemovii G. 43.

Lenas Vipſ. 13,30.

Lenimentum H. 2,67.

Lenire crimina 2, 29. dedecus H. 3, 61. iram 1, 12. O. 31. memoriam clad. 1,71. invidiam H. 4,44.

Lenitas *pro clementia* 15, 24. 16, 28. aucta 14, 12. secuta 13,11.

Lenocinari feritati G. 43. voluptati O. 6. lenocinium orationi addere H. 1,18.

Lentescere in picem G. 45.

Lentinus Terentius 14,40.

Cn. Lentulus Druso in Germania comes 1,27. ejus in Libonem sententia 2,32. augur 3,59. ejus de Silano sententia 3, 68. majestatis accusatur 4, 29. moritur 4,44.

Lentulus Getulicus 2,42. cos. 4,46. Superioris Germ. legatus 6,30.

Lentuli eloquentiæ *studiosi* O. 37.

Lentus dolore 3, 70. in meditando. *h. e. diu meditans* 4,71. in principiis O. 22. lentum agmen H. 1,66. iter A. 34. scelus 13, 15. venenum 6, 32. 12, 66. lentæ adversum imperia aures 1,65. lenta effugia 15,63. veneficia 2, 70. lentitudo 15,51. exitus 16,35. mortis 15,64.

Lenunculi 14,5.

Lepida 3,22. L. Cæsari uxor destinata 3,23. Æmilia Lep. juvenis Drusi uxor 6,40.

Lep. Messalinæ mater 11,37.

Lep. Domitia. *vid.* Dom.

Lep. Cassii uxor 16,8. *vid.* Junia Lep.

M. Lepid. regis Ægyptii tutor 2,67.

Lepidus Triumvir 1,1. exutus *potentia* 1, 2. socordia senuit 1,9. specie amicitiæ deceptus 1, 10.

Man. Lepid. 1, 13. sororem defendit 3,22. nominatur proconsul Africæ 3,35. de C. Lutorio mitius censet 3, 50. *per tot.* Æmilia monumenta firmat 3, 72. vir gravis & sapiens 4, 20. potens 6,5. moritur 6,27. ejus filia Æmilia Lep. 6,40.

M. Lepid. adest Pisoni 3, 11. Asiæ proconsul 3,32. 4,56.

Lepidus Agrippinæ stuprator 14,2.

Lepidi rogationes turbidæ 3,27.

Leptini 3,74.

Leptitani H. 4,50.

Lesbus 2,54. insula nobilis & amœna 6,3.

Levamentum 1,17. H. 2,44. malorum 1,30. modicum 3,28. tributi H. 1,8. uxorium 3, 34. sine levamento 4,66. levamenta malorum unica 4,8.

Levare pretia frugum 2,59. levari sermonibus *quorum, recreari* 4, 58.

Leucorum civitas H. 1,64.

Leucophryna 3,62.

Levis armatura 2, 8. 2,16. 13, 41. 14,34. copia 2, 52. gratia 14, 62. leve præsidium 2, 59. in levi habere 3,54. H. 2,21. leves accusatores, *vulgares* 4,36. levior necessitudo 3,29. levissimus quisque H. 1,88 G. 29. leviter audita 2,82.

Levitas armorum H. 5, 14. jaculi O. 10. sententiarum O. 26. gentilis 12, 14. insita H. 2,101.

Lex Cæsaris Dict. *de fœnore* 6, 16. Cassia 11, 25. Cincia 11, 5. 13,42. Cornelia *de falsis* 14,40. de sicariis 13, 44. curiata 11, 22. H. 1. 15. *Julia de adulterio* 2,50. 4 42. *de ambitu* 15, 20. majestatis 1,72. 2, 30. 3,22. 4,34. 14,48. Papia Poppæa 3, 25. 3,28. repetundarum 11,6. 12,22. 13.33. Roscia de 14. ordinib. 15, 32. Senia 11,25. sumptuaria 3,52. Syllæ 11,22.

Leges Athen. Cretens. Spart. 3,26. agrariæ, frumentariæ 4, 32. Juliæ 15. 20, Oppiæ 3, 33. 3, 34. Serviliæ 12, 60. Tulli R. 12, 8. citharæ 16, 4. publici cujusque *h. e. vectig.* 13, 51. egregiæ ex delictis gignuntur 15, 20. exercendæ sunt 1, 72. plurimæ corruptissima rep. 3, 27. rudibus adhuc hominum animis simplices erant 3, 26. in facta constituuntur 3, 69. turbantur vi, ambitu, pecun. 1,2. legum multitudo ac varietas infinita 3, 25. legibus ubi agi potest, imperio non utendum 3,69.

Libanus mons Judææ H. 5, 6.

Libare Jovi 16, 35. liquorem Jovi 15, 64. libata gustu potio 13,16.

Libellus, *Augusti breviarium imperii* 1, 11. libelli accusatorum 3, 44. famosi 1, 72. occulti 1, 74. vecordes 2, 30. exposcentium præmia H. 1, 44. libellis præfecti liberti 16,8.

Libet conquirere 14,44. inridere 4,35. quærere 3, 55. ut libitum 3,2. 3,26. 16,19. libita 6, 1. Pallantis 14,2. ad libita Cæsarum 12,6.

Liber 2,49. 4,38. pater 3,61. domitor Orientis H. 5,5. Liberi Liberæque ædes 2,49.

Liber *pro oratione* O. 38. O. 39. libri cerimoniarum 3,58. cremati 4,35. exusti 14,50. A. 2. Sibyllini 1,76. 15,44.

Liber animus O. 6. dolor 2, 34. egressus 4,32. incursus 1, 65. libero, *h. e. ut liberum esset* 3, 60. liberæ civitates 15,45. libera corpora, *ingenui* 12,17.

Liberi sui cuique natura carissimi A. 31. munimenta imperii H. 4, 52. principum sedentes vescebantur 13, 16. liberorum *numerus favorabilis* 2, 37. 2, 51. 2, 71. 3, 33. 15, 19. caussa *multa fiunt* 4, 39. H. 3,67. numerum finire flagitium G. 19. *educatio apud antiquos* O. 28. *&c.* liberos suscipere, denis illectus Hortalus 2, 37.

Liberales artes A.51. epulæ 12, 55. liberalia studia 3,43. liberalitas *pro dono*, *munere* 2,37. H. 1,18. H. 1, 20. Augusti 4, 20. principis G.14. Vespasiani O.9. grata 2,48. mira, eximia O.9. sueta 3,8. liberalitatis specie luxuria H.1,30.
Liberator Jupiter 15,64.16,35.
Liberator Germaniæ Arminius 2, 88.
Libertatis atrium H.1,31.
Libertas acris 13, 50. avita 2, 10. coalita H. 4, 55. flagrans 14,39. incorrupta 3, 75. moriens 1, 74. recens 2, 46. reciperata 2, 45. repetita 1, 8. *diversa* à licentia O.40. Rhodiis adempta sæpe aut firmata 12, 58. *inter* præcipua animi hum. bona H. 1, 15. natura, etiam mutis animalibus, data H. 4, 17. sequitur *rebellantes*: aut victi, iidem sunt H. 4, 32. & domini haud facile miscentur H. 4, 64. ac principatus, res dissociabiles A. 3. Germanorum Arsacis regno acrior G. 37. *victis* è conspectu tollenda A. 24. libertatis bona 1, 4. imago 1, 81. revocandæ jus 13,26. modus quamvis egregiis imperatoribus placet H. 4, 8. simulacra 1, 77. vocabulum 11, 17. juxta libertatem inimicitiæ periculosiores G. 21. de libertate *ludunt* Germani G. 24. ex libertate vitium quod *&c.* G.11.
Libertas *pro parrhesia* 3,70. H. 1, 1. H. 4, 4. O.23. Græcorum impunita 4,35. Senecæ 15,61. Thraseæ 14,49. 16,24. & Helvidii H.4,5. antiqua O.27. senatoria 13, 49. suspecta H.1,85. libertatis jactatio inanis A.42. species 2,35. H.1,1.
Libertinus *Neronem se fert* H. 2, 8. libertini generis quidam spectaculum edit 4, 62. libertinorum *divitiæ* 12,53. 14,55. corpus late fusum 13,27. filiis magistratus mandantur 11,24.
Libertus præpotens H.3,47. ex secretioribus ministeriis A. 40. malis temporibus partem se reip. facit H. 1, 76. inter duces habetur H. 3, 12. liberti caritas in patronam 14, 9. *fides* 13, 44. in libertum palam animadversum H. 1, 46. liberti Cæsari & legibus adæquati 12, 60. *patronorum accusatores* 15,55. 16,10. in patronos corrupti H. 1,2. præpotentes H. 1, 7. equestri dignitate donati H. 1,13. H. 2,57. ministeria principatus agere soliti H. 1,58. principum, pro numero mancipiorum, conferre pecuniam jussi H. 2, 94. Germ. non multum supra servos G. 25. regii 4, 23. libertorum potentia Britannis incognita 14, 39. fraudes *ut coërcendæ* 13,26. *&c.* jura concessa reversis ab exsilio H. 2,92. servilia ingenia 2, 12. libertis notescere, pro magnifico acceptum 6, 8. Claudius provincias permittit H. 5, 9. per libertos nil publicæ rei agit Ag. A. 19.
Liberta 14,2. æmula 13,13.
Libido *diffamandi*, *licentia* 1,72. 4, 35. ex libidine locupletium, *lubitu* 6, 16. ex lib. parere 4,46. in lib. victoris, fides H. 3, 66. libido *pro cupiditate* 13,31. mala 3,26. feminarum 2, 85. servitii H. 1,90. vindictæ 12,20. libidines animum corrumpunt 1, 37. H. 2, 93. lib. Tiberii 6, 1. libidines *pro affectibus* 16, 18.
L. Libo consul 2, 1.
Libo Drusus 2,27. accusatus 2, 28. se ipsum interficit 2,31. damnatus 4,29. illectus insidiis Cati 4,31.
Libramenta tormentorum H.3,23.
Librare pila 1,64. tela H. 3,27. libratore, libratus ictus H.2,22.
Libritores 2,20. 13,39.
Liburna G 9. liburnicæ 16, 14. H.2,35. H.3,14. H.3,42. H.3,43. H.3,47. H.3,48. H.3,77. H.5, 23. A.28. naves H.2,16. H. 3, 12.
Libya 2,60. Libyæ novissima H.5,2. Libya terra 2,60.
Licenter A. 5. egisse 14, 48. vaga classis A. 7. licentius H.1,4. populari H.3,15.
Licentia 3,13. 14,31. O.36. acclamationum H.1, 32. Græcorum H.3,47. militum H.2,12. H.2, 49. oratorum 15, 20. privatorum 15, 43. stupri 2,85. tenebrarum H.1,49. theatri H.1,77. triariæ H.2,64. vetustatis G.2. vulgi H.1,72. juvenilis 13,47. ludicra 13,25. militaris H.1,35. minor H. 1, 37. præsens H. 1, 83. prior H. 1, 25. theatralis 13, 24. quam stulti libertatem vocant O.40. transcendit in provincias H. 1,30. lic. ac sævitia H.2,20. licentiæ patientiæque diversitas H. 4, 27. licentiam in omnes poscere H. 1, 82. Domit. ex paterna fortuna tantum licentiam usurpat A. 7. inter libertatem ac lic. incerta civitas H. 2, 10. per lic. absumpta, quæ in longum suffecissent H. 4, 22. licentia corrupti H. 1, 46. sævitiaque imbuere militem H. 4,72.
Licet accusare G. 12. & per licita & illicita fœdatus 15,37.
Licinianus Piso H.1,14.
M. Licinius cos. 4,62. *alius* 15, 33.
Lic. Archias O.37.
Lic. Cæcina H.2,53.
Lic. Gabolus 14, 12.
Lic. Mucianus *vid.* Muc.
Lic. Proculus H.1,46. præfectus præt. H. 1,82. H. 1,87. prœlium Othoni suadet H.2,32. summam in duces Othonis potestatem habet H.2,39. necessariis defensionibus usus H.2,60.
Lictor H.3,80. lictore uno uti 2, 53. lictores duo Agrippinæ decernuntur 13,2.
Ligamenta vulneribus 14, 54.
Ligius 12,30. Ligii 12,29. G.43.
Lignum vetus H.3 71.
Ligones H.3,27.
Ligur Varius 4, 24. pecuniam accusatoribus dat omittendæ dilationis 6,30.
Ligurum cohors H.2,14. fines 16, 15. Liguria interior H.2,15. Liguriæ pars A.7.
Ligus femina H.2,13.
Limen belli, *initium* 3,74.
Limenatis Diana 4,43.
Limes, *agger* 1,50. viæ H. 3,25. limite aucto, *ditione* G.29. limites *pro aggeribus* 2,7.
Lineus amictus H.3,74. linei amictus G.17.

Lingo H. 4, 55.
Lingones H. 4, 57. perculsi à Galba H. 1, 53. desciscunt ad Vitel. H. 1, 57. fidi partibus H. 1, 64. civitate Rom. donantur H. 1, 78. rebellant H. 1, 55. funduntur à Sequanis H. 4, 67. Vindicis motu cum Verg. steterunt H. 4, 69. eos alloquitur Cerialis H. 4, 73. Romanos aggrediuntur H. 4, 77. Lingonum civitas H. 1, 59. H. 1, 64. H. 2, 27.
Lingua professoria 13, 14.
Lintres H. 5, 23. depressi 11, 18. appulsæ H. 5, 21. captæ H. 5, 23.
Linus O. 12. Thebanus 11, 14.
Liquefacta effigies 15, 22.
Liquentia balsama G. 45. liquor ater, concretus H. 5, 6.
Litare *cui* hostiis G. 9.
Litigator O. 12. O. 23.
Litteræ à quibus inventæ 11, 14. *&c.* Ægyptiæ 2, 60. Græcæ in Germaniæ Rætiæque confinio G. 3. sacerdotum Judaicorum H. 5, 13. litterarum novæ formæ à Claudio additæ 11, 13. ignarus 2, 54. 6, 21. secreta ignorant Germani G. 19.
Litteræ Antei interceptæ 16, 14. Cæsaris 3, 47. 6, 27. Lucani assimilatæ 6, 17. Tiberii 3, 16. 6, 6. verborum magnificæ, rerum vacuæ 15, 8. superbissimæ 3, 59. tristes 6, 40.
Litterarius ludus 3, 66.
Litteratura Græca *pro litteris Græcis* 11, 13.
Livere O. 25. *alicui*, *pro invidere* 13, 42. liventia margarita A. 12.
Livenejus regulus 3, 11. gladiatores edit 14, 17.
Livia uxor Augusti 1, 3. suspecta de morte L. ac C. Cæsarum *ibid.* etiam de morbo Augusti, cujus mortem occultat 1, 5. in famil. Juliam nomenque Augustæ adsumitur 1, 8. gravis in rempub. mater 1, 10. in eam adulatio senatus 1, 14. Agrippinæ infensa 1, 33. 2, 43. 4, 21. Urgulaniam maxime diligit 2, 34. 4, 22. Plancinam protegit 3, 15. 3, 17. comes Augusto in provinciis 3, 34. atrociter ægrotat 3, 64. effigiem Augusto dicavit 3, 64. Juliam neptem exsulem sustentat 4, 71. vota pro ejus valetudine 3, 71. extrema senecta 4, 8. sedes inter Vestales in theatro 4, 16. in Tib. filium exprobratio 4, 57. delubrum in Asia & Hispania 4, 37. mors 5, 1. vita & mores 5, 1.
Livia uxor Drusi (*qua Livilla Suet.*) 2, 43. 4, 40. *eadem* soror Germanici 2, 84. duos virilis sexus simul enititur 2, 84. adulteratur Sejano 4, 3. in effigies ac memoriam ejus atroces patrum sententiæ 6, 2.
Livia familia 6, 51.
C. Livius 2, 30.
T. Livius veterum auctorum eloquentissimus A. 10 ejus laus 4, 34.
Livii 5, 1.
Livor A. 41. & obtrectatio pronis auribus accipiuntur H. 1, 1.
Lixæ calonesque H. 1, 49. H. 3, 20. vagi, effusi H. 4, 15. armantur 2, 78. lixarum ingenia procacissima H. 2, 87. ignava, sed procax ante periculum manus H. 4, 20.
Locare castra 1, 50. cohortes H. 2, 14. donum in templo 3, 71. effigiem H. 5, 9. *milites* in hibernis A. 38. vicos G. 16.
Locuples Æmilia 2, 48. hostis A. 30. paterfam. O. 22. locupletior reg. O. 5. locupletiores *testes*, *magis idonei*, *exceptione* majores 4, 43. locupletissimus quisque H. 1, 46. H. 2, 84.
Locus adversus utrumque patet H. 4, 17. haud ita juvat, ut non plus in virtute sit H. 4, 71. pugnæ H. 5, 17. in theatro inter viatores tribunicios 16, 12. locum principatus miserari H. 3, 58. loco sententiæ aliud promere 2, 33. 2, 38. loco non decedere *cui* 3, 31. loci veteres, *antiquitus nobiles* 2, 54. tacentes H. 3, 85. loca pura atque innocentia O. 12. locorum peritia melius pugnatum 6, 36. loca castris capere A. 20.
Locusta 12, 66. venenum Britannico parat 13, 15.
Locustæ 15, 5.
Lollia Paullina 12, 1. pervertitur 12, 22. ejus cineres reportati 14, 12.
Lollianæ clades 1, 10.
M. Lollius 3, 48. consularis 12, 1.
Londinium 14, 33.
Longe interesse O. 32. longius provecta dignitas H. 1, 1. procedere H. 2, 24. sequi H. 2, 25. ferre H. 2, 38. progressus H. 3, 69. audere H. 5, 11. in longius H. 2, 95.
Longinqua militia 11, 10. peregrinatio 3, 24. 6, 14. spes 13, 37. longinquum exsilium 14, 12. iter 13, 41. rus 2, 34. 15, 45. ex longinquo allata in deterius augentur 2, 82. in majus audiuntur 4, 23. revenientes miracula narrent 2, 24. longinque agere 16, 15. motus 14, 57. longinquæ provinciæ 12, 43. 16, 5. 16, 27. H. 1, 76. longinqua 6, 36. A. 37. 15, 11. 15, 38. itinera 14, 24. 15, 8. imperii 3, 34.
Longinus Æmilius H. 4, 59. interficitur H. 4, 62.
Long. Cassius 6, 45.
Long. Pompejus H. 1, 31.
Longobardi. *vid.* Langob.
Longa concordia H 2, 6. egestas H. 1, 66. potentia 1, 8. fames H. 5, 4. fides H. 2, 11. militia 2, 45. opulentia 14, 31. pax H. 1, 88. H. 2, 17. G. 14. A. 11. senecta 11, 21. 14, 40. 14, 65. series H. 1, 16. longum bellum 4, 23. H. 1, 89. H. 4, 51. sacramentum H. 1, 5. longum visum H. 2, 64. H. 3, 71. in longum *sc. tempus* 16, 7. 3, 27. 11, 20. memoria est 5, 2. data quies H. 4, 79. jacere odia 1, 69. trahi 14, 4. sufficere H. 4, 22. longo imperio fundata domus H. 2, 76. longa decora 14, 53. spatia H. 1, 9. vota 15, 19. longius obsidium H. 2, 23.
Loqui non ut mala H. 4, 12.
Lorica 4000. passuum 4, 49. vallumque per fines H. 4, 37. lor. munimentum in acie O. 5.
Lubricus statim H. 1, 10. lubrica ætas; *adolescentia* 13, 2.

13,2. lubricum adolescentiæ 14, 56. juventæ 6, 49. itinerum H. 1, 79. paludum 1,65. viæ H. 3, 88. viarum H. 3,82. in lubrico agere, *in ancipiti statu esse* 6,51.
Lucania 11,24. H. 2, 83.
Lucanus Annæus 15, 49. O. 20. nominatur inter conjuratos 15, 56. passim conscios edit 15, 57. grande adjumentum claritudinis patri 16, 17. *vid. & M.* Annæus.
Lucar 1, 77.
Lucejus Albinus H. 2, 58. H. 2, 59.
Lucilius *Poëta* O. 23.
Lucil. Bassus classis præfectus H. 2, 100. classem Vespasiano prodit H. 3, 12. *&* 36. *&* 40. ad componendam Campaniam mittitur H. 4, 3.
Lucil. Capito Asiæ procurator 4, 15.
Lucil. centurio interficitur 1, 23.
Lucil. Longus 4, 15.
Lucius Antistius. *vid.* Antistius.
Luc. Antonius 4, 44.
Luc. Apronius. *vid.* Apronius.
Luc. Arruntius. *vid.* Arruntius.
Luc. Arusejus 6, 40.
Luc. Asinius 2, 32. *alius* 14, 48.
Luc. Asprenas 1, 53. 3, 18.
Luc. Bestia O. 39.
Luc. Brutus. *vid.* Brutus.
Luc. Cæsar 1, 3. 1, 53. 3, 23. 6, 51.
Luc. Calpurnius cos. 4, 62. *adde* Calp.
Luc. Cassius 6, 15. 6, 45.
Luc. Cotta 3, 66.
Luc. Crassus. *vid.* Crassus.
Luc. Domitius 1, 63. 4, 44. 11, 11.
Luc. Ennius 3, 70.
Luc. Libo cos. 2, 1.
Luc. Lucullus 6, 50.
Luc. Metellus P. M. 3, 71.
Luc. Mummii triumphus 14, 21.
Luc. Norbanus cos. 2, 59.
Luc. Paulus 12, 38.
Luc. Piso. *vid.* Piso.
Luc. Pituanius 2, 32.
Luc. Pomponius 5, 41. 12, 27.
Luc. Publicius 2, 49.
Luc. Scipio 3, 62. H. 3, 72.
Luc. Silanus. *vid.* Silanus.
Luc. Stertinius 1, 60.
Luc. Sulla. *vid.* Sulla.
Luc. Telesinus 16, 14.
Luc. Vestinus H. 4, 53.
Luc. Vetus 13, 53. 16, 10.
Luc. Vipsanius 11, 23.
Luc. Vitellius. *vid.* Vitellius.
Luc. Volusius 3, 30. 12, 22. 13, 30.
Lucretius *poëta* O. 23. Spurius 6, 11.
Lucrinus lacus 14, 5.
Lucrosa eloquentia O. 12.
Luctuosus finis A. 43. luctuosissimum facinus H. 3, 72. luctus convenit recenti dolore 3, 6. in luctu bellum inter remedia A. 28.
Lucullus 4, 36. 6, 50. 11, 1. 12, 62. 13, 34. 15, 27. Luculli 15, 14. O. 37. Luculliani horti 11, 32. 11, 37.
Lucus municipium Vocontiorum H. 1, 66.
Lucus asyli H 3, 71. Baduhennæ 4, 73. Dianæ 12, 8. celebris H. 2, 50. propinquus 1, 61. 2, 25. Ortygias 3, 61. religionis antiquæ apud Naharvalos G. 43. luci 1, 59. 1, 79. G. 7. G. 9. G. 10. O. 9. O. 12. excisi 14, 30. fecundiores G. 45. imminentes viæ H. 2, 24. propinqui 1, 61. 2, 19.
Ludibrium 11, 20. H. 3, 10. Cajanarum expedition. H. 4, 15. falsi Neronis H. 1, 2. ludibrio esse H. 2, 49. H. 3, 81. A. 31. ludibrium effugere 2, 4. ferre H. 2, 88. in ludibrium H. 3, 33. verti 15, 19. G. 37. per ludib. 1, 10. 1, 20. H. 3, 66. A. 19. ludibria rerum mortalium 3, 18. addita pereuntibus Christ. 15, 44. cædibus peractis adjecta 16, 11. ludibriis *quem* eximere H. 3, 85. ludibria seriis permiscere 6, 2. in ludibria vertere 12, 26.
Ludicrum Circense 15, 23. 15, 44. Circensium 12, 41. 15, 74. Juvenalium 16, 21. H. 3, 62. quinquennale 14, 20. 16, 2. Oscum 4, 14. Trojæ 11, 11. ludicrum edere prohibiti provinciales magistratus 13, 31. ludicrorum ignari Germani 13, 54.
Ludicrum in modum 14, 14. ludicra deformitas 16, 4. licentia 13, 25. nox 1, 50. ludicrum initium H. 2, 6. ludicræ artes 14, 16. O. 10.
Ludificare *quem* 3, 21. cunctatione patres 1, 46.
Ludus impudentiæ O. 35. litterarius 3, 66. ludo & arena pollui H. 2, 62.
Ludi annus 14, 12. Augustales 1, 15. 1, 54. Cereales H. 2, 55. Cestici 16, 21. Circenses 2, 83. 11, 11. 15, 53. Juvenales 14, 15. 15, 33. Magni 3, 64. Megalenses 3, 6. sæculares 11, 11. ludi olim stantibus spectati 14, 20. ludorum curator 13, 22. præses 3, 64. ludis demota statio *militum* 13, 24.
Luere pœnam 14, 11. pœnas 3, 16. 6, 25. 13, 21. H. 2, 54. pœnas capite 12, 54. 13, 35. satis supplicii 15, 69. luitur homicidium G. 21. luenda pœna 6, 4.
Lues asperrima, *de terræ motu* 2, 47. belli immensa H. 3, 15.
Lugdunum 3, 41. H. 2, 65. H. 4, 85.
Lugdunensis clades 16, 13. colonia H. 1, 51. Gallia H. 1, 59. H. 2, 59. Lugdunenses commeatum gratuitum Vitellianis præbent H. 1, 64. Viennensium hostes H. 1, 65.
Lugere mortem 13, 19. virtutes A. 46. feminis honestum G. 27. lugentium insignia 2, 82. lugubris cultus 13, 32.
Lumen adpositum mensa 2, 31. modicum 14, 8. nocturnum 15, 44. luminibus clarescere 15, 37. collucere H. 3, 38.
Luna splendidior, obscurior 1, 28. inchoatur, impletur G. 11. languescit 1, 28. ostendit acies fallitque H. 3, 23. Lunæ sacratum templum 25, 41.
Lupanaria 13, 25. 15, 37.
Lupercus. *vid.* Mum. Lup.

Luppia fl. 4. 1, 60. 2, 7. H. 5, 22.
Lupus *Corn.* 13, 43. *Curt.* 4, 27. *Jun.* 12, 42. *Numis.* H. 1, 79. H 3, 10.
Lurius Varius 13, 32.
Lusitania 13, 46. H. 1, 21. provincia H. 1, 13. Lusitanorum cohortes *in auxiliis Rom.* H. 1, 70.
Lusius Geta 11, 31. 11, 33. 12, 42.
Lus. Saturninus 13, 43.
Lustrale certamen *alibi vocat quinquennale* 16, 4.
Lustrare exercitus, provincias H. 4, 3. oculis vestigia H. 2, 70. urbem 13, 42. lustratus exercitus 15, 26. lustrata area H. 4, 53. urbs H. 1, 87.
Lustrum conditum à Claudio 11, 25. 12, 4. secundum 16, 2.
Lutatia *famil.* H. 1, 15.
Lutatius Catulus H. 3, 72.
C. Lutorius Priscus 3, 49. 3, 50.
Lux *pro vita* 1, 22. *pro die* 4, 48. A. 12. lucem intra 4, 48. luce adpetente 4, 51. cœpta, *initio diei* 1, 65. 3, 15. 15, 55. H. 4, 50. multa H. 5, 22. orta 13, 21. postera 16, 27. H. 5, 16. prima H. 2, 49. H. 3, 6. H. 3, 70. propinqua A. 26. serena H. 4, 53.
Luxuria spe *divitiarum* gliscit 16, 3. *seditiones parit* H. 1, 21. specie liberalitatis imponit H. 1, 30. *Rom.* nomen dat ejectamentis maris G. 45. caussa belli *Romani* A. 15.
Luxus eruditus 16, 18. iners H. 1, 62. pudendus 3, 53. urbanus 2, 44. civitatis *restringitur* 2, 33. in juvene non adeo displicet 3, 37. ex rebus secundis H. 3, 54. corrumpit vires H. 3, 69. luxu *tertio casu pro* luxui 3, 34. H. 2, 71.
Lycia 2, 79. Lycium mare 2, 60. Lycii 13, 33.
Lycurgus 3, 26. O. 25.
Lydia 3, 61. Lydus 4, 55. Lydorum opulentia 4, 55.
Lygdus spado 4, 8. 4, 10. 4, 11.
Lygii 12, 29. G. 43.
Lymphati 1, 32. H. 1, 82.
Lyrica carmina O. 10.
Lyris *fl.* 12, 56.
Lysias O. 12. O. 25.

M.

Macedo Philippus 3, 38. 4, 43.
Macedones 2, 55. 3, 61. 6, 28. 6, 31. H. 5, 8. nullos oratores habent O. 40. Macedonum bellum 4, 55.
Macedones Hyrcaniæ 2, 47.
Macedonia 3, 38. & Achaja inter provincias Cæsaris 1, 76. Mœsiæ adjiciuntur 1, 80. Macedoniæ *præses* 5, 10. primores 3, 38.
Macedonica legio H. 3, 22.
Macer Clodius. *vid.* Clod.
Macer Martius. *vid.* Mart.
Macer Pompejus 1, 72.
Maceriæ hortorum H. 3, 82.
Machinæ insolitum *quid barbaris* H. 4, 23.
Machinamentum, *machina* H. 4, 30. machinamenta 15, 4. oppugnationum 12, 45. machinator doli 1, 10. machinatores 15, 42.
Macrina Pompeja 6, 18.
Macro præfectus præt. 6, 15. 6, 23. Sejani artes occultius exercebat 6, 29. in eum multa & atrocia Fulcinius componit 6, 38. *ejus* nimia potentia 6, 45. inimicitiæ in Arruntium 6, 47. ut deterior ad opprimendum Sejanum dilectus 6, 48. opprimi Tiberium injectu multæ vestis jubet 6, 50.
Maculosus H. 2, 40. avaritia ac libidine H. 1, 7. fœdusque 13, 33. omni dedecore H. 3, 38.
Mæcenas Cilnius 3, 30. effusus in amorem Bathylli 1, 54. Urbi & Italiæ præpositus 6, 11. in urbe velut peregrinum otium agit 14, 53. Mæcenatis calamistri O. 26. horti 15, 39.
Mæsta ubi prorumpunt, difficilius reticentur 4, 69.
Magi. *vid.* Magus.
Magicæ superstitiones 12, 59.
Magis magisque 12, 65. pavidus 15, 57. magis ac magis anxia 14, 8.
Magistra libidinum H. 1, 73. magistri & machinatores *ædificii* 15, 42. dominationis H. 2, 63. pravi H. 2, 84.
Magistratus, *honores* A. 6. magistratus pene pernoctantes in rostris O. 36. magistratuum avaritia 1, 2. 4, 6. 15, 20. domibus custoditi senatores 6, 3. omnium numerus deminutus, inter ostenta 12, 64.
Magius Cæcilianus 3, 37.
Magnetes 2, 47. Romam legatos mittunt 3, 62. petunt, ut in sua urbe templum Tib. statuatur 4, 55.
Magnificum lætumque sociorum auxiliis ambiri, neque indigere H. 4, 51.
Magnitudo 3, 56. 4, 35. facinoris 4, 3. imperatoris 2, 79. imperatoria 16, 23. populi 6, 11. nimia H. 1, 89. pop. Rom. 13, 34. 13, 54. G. 29. Romana 2, 10. 4, 5. 15, 1. viri 2, 63. invidia infra tuam magnit. jacet 14, 54.
Magnus Alexander 2, 73.
Cn. Magnus 6, 18. *vid. &* Pompejus.
Magnus frater Pisonis H. 1, 48.
Magna ara 15, 41.
Magni ludi 3, 64.
Magnus & bonus vir differunt A. 44. magni metus & magnæ iræ silentium H. 1, 40. magna cogitatio 15, 54. memoria Drusi 1, 33. magnam famam & magnam quietem nemo eodem tempore assequi potest O. 41. magni viri sub malis principibus A. 42. plerisque per ambitionem æstimantur A. 40. magnarum rerum curam dissimulare 13, 49. magna consulta H. 2, 4. magnis meritis ac præmiis in bello locus H. 1, 5. magna tacuisse spem futuri *arguit* A. 18. magnis inimicitiis clarescere H. 2, 53. in magnis mendaciis, interfuisse se quidam affirmant H. 1, 34. major ex eo, *potentior*, *gratiosior* 4, 59. major fama H. 4, 84. majorem in modum 11, 2. in majus accipi H. 1,

H. 1, 52. H. 3, 7. audiri 4, 23. celebrata 13, 8. credi H. 1, 18. credita cuncta 3, 44. extollens 15, 30. innotefcere H. 4, 50. nunciari H. 3, 38. vulgare 3, 12. majora creduntur de abfentibus H. 2, 83. majoribus flagitiis permixti H. 2, 16. maxima quæque ambigua 3, 19.
Majores Chauci 11, 19.
Majores *clari*, fatis ampli *posterorum* doctores 14, 52. majorum memoria, *stimulus ad pugnandum* A. 32. Afinium Marcellum pœnæ eximit 14, 40. apud majores acrior virtutibus gloria H. 3, 51.
Magontiacum H. 4, 15. H. 4, 24. H. 4, 25. H. 4, 33. obfidetur H. 4, 37. occupatur à Tutore H. 4, 59. Magontiaci hiberna H. 4, 61.
Magi Italia pulfi 2, 32. *pro crimine* objecti 12, 22. 16, 30. magorum facra 2, 27. 6, 29.
Majeftas imperatoria 1, 46. 5, 5. orbis H. 1, 90. facerdotiorum, edere ludos 3, 64. majeftatis recordatio in Galba H. 1, 44. crimen 2, 50. 3, 22. omnium accufationum complementum 3, 38. vinculum ac neceffitas filendi 3, 67. quæftione exercita cuncta 4, 29. crimina ficta 3, 37. majeftatis lex 1, 72. 14, 48. majeftatis (*legis illius de majeft.*) odio, etiam bonæ leges pereunt H. 1. 77. majeftati major è longinquo reverentia 1, 47. majeftate fua tutus princeps 1, 42. maj. inferius, palam lamentari 3, 3.
Majus *menfis* 16, 12.
Male alacres 4, 74. diffimulata 3, 2. diff. odia H. 2, 92. fida natio 11, 19. fida provincia H. 1, 52. parentes A. 32. parta H. 3, 6.
Maleficia *pro incantamentis* 2, 69. *pro factis*; dicta à maleficiis differunt 3, 50.
Maligna cura H. 1, 85. malignitas H. 1, 1. mutua O. 25.
Malitia imperatorum 13, 30.
Malorix 13, 54.
Malovendus 2, 25.
Maluginenfis Servius. *vid.* Serv.
Mala pugna 15, 28. H. 5, 14. malum extremum 14, 81. difcordia 4, 49. publicum 12, 5. mali fimiles H. 2, 100. malæ artes H. 1, 45. curæ 3, 37. mala non funt, quæ vulgus putat 6, 22. non tam tarda quam remedia A. 3. non ut mala loquebantur H. 4, 12. publica fingulis in occafionem gratiæ trahuntur 5, 3. malis publicis læti H. 3, 83.
Mamercus Æmilius 11, 22.
Mamercus Scaurus 1, 13. oratorum ætate fua uberrimus 3, 31. C. Silanum accufat 3, 66. opprobrium majorum 3, 66. majeftatis reus 6, 9. iterum 6, 29.
Mancipes 3, 31.
Mancia Curtilius 13, 56.
Mancipare ftatuam 1, 73. mancipari actori publico 2, 30. mancipatus faginæ 2, 71.
Mancipium *vocatus libertus* H. 2, 57. mancipio accipere fervos 2, 67. mancipia captiva 15, 15. mancipiorum venalium vectigal 13, 31.
Mandare, *fc. jurifdictionem* 6, 11. honores 4, 6. 11, 22. regionem cui 13, 7. mandare, *nuntiare*, in urbem 14, 38. mandatum, *nuntiatum*, *perfcriptum* H. 4, 51. mandata immitia 15, 27. mand. edere 15, 5.
Manet exitus nocentum H. 1, 21. manere fato, *deftinatum effe* H. 1, 18. fub eodem tecto *agere* 13, 32. manente bello, *durante* H. 4, 3.
Manifeftus ambitionis 4, 29. cogitationis magnæ 15, 54. conjurationis 15, 60. criminum 13, 26. delicti 2, 85. offenfionis, metus 4, 53. pavoris 15, 66. vanitatis 13, 23. diffentire 2, 57. accingi in contrarium O. 16. manifefta vitæ 12, 51. manifefti, *fcil. criminis* 11, 6. manifeftis flagitiis fubfidium ab audacia 11, 26. manifeftior 13, 15. poftulantibus fuit H. 1, 58.
Manimi G. 43.
Manipularis 1, 20. 1, 21. 2, 55. 12, 38. 15, 12, 15. 72. H. 1, 25. H. 1. 46. manipulatim H. 1, 82. manipulus 12, 38. H. 1, 46. manipuli 1, 20. 1, 34. 1, 65. 1, 69. 4, 25. H. 1, 57. A. 28. cohortium 12, 56. militum 15, 33. diverfi 14, 27. ipfi 1, 30. mæfti 15, 16. palantes H. 4, 77.
Manius Lepidus. *vid.* Lep.
M. Manlius G. 37. Manlii 3, 76.
Man. adulter Apulejæ 2, 50.
Man. Patruitus H. 4, 45.
Man. Valens 12, 40. legatus Italicæ legionis H. 1, 64.
Mannus G. 2.
Manfitare, *pernoctare* 13, 44. fub eodem tecto, *agere* 14, 42.
Manfuefcere mitiore vultu G. 31. manfuetudo *Germanici* 2, 55.
Manubiæ 2, 53.
Manumittendi fpecies 13, 27.
Manus *pro copiis* 2, 25. valida 2, 62. 4, 47. H. 2, 33. H. 4. 59. auxiliaris 3, 45. dilecta 3, 42. haud fpernenda 4, 72. H. 2, 11. alia quadringentorum 4, 73. propria 12, 29. cetera equitum 13, 40. modica militum 14, 32. prompta equitum 15, 2. tumultuaria provincialium 15, 3. militum 15, 59. fparfa auxiliorum H. 2, 22. gladiatorum H. 2, 43. apta bello H. 2, 58. expedita H. 2, 83. procax ante periculum H. 4, 20. alia H. 4, 28. tumultuaria H. 4, 66. magna Treverorum H. 4, 71. lecta H. 4, 77. Arabum H. 5, 1. Eieafari H. 5, 12. fua H. 5, 20. Germanorum H. 5, 20. modica auxiliorum A. 18. manus, *multitudo*, cetera procerum O. 37. manus *pro poteftate*. in manu effe 2, 46. fua in manu aditus 4, 41. belli fortunam in ipforum manu fitam H. 2, 27. in tua manu pofitum eft H. 2, 76. in manu fua fuiffe imperium H. 4, 4. manum principis exofculari H. 1, 45. manu agere G. 36. emittere 15, 19. manus frigore decidunt 13, 35. nefciæ, *plaufuum rudes* 16, 5. nudæ, *inermes* 16, 9. manus protendere, *precantis geftus* H. 1, 36. tendere H. 2, 46. H. 5, 16. ad *quem* 2, 29. ad deos 12, 65. ad obfeffos H. 4, 34. ad manus & arma converfi A. 25. manibus

æquis abſceſſum 1, 62.
Mapalia 3,74. H. 4,50. poſita 4,25.
Marcellus Octaviæ 1, 3. intra juventam ereptus 2, 41. Tiberii æmulus 6, 51. ab Auguſto in proximo faſtigio collocatus H. 1, 15. Marcelli theatrum 3,64. ſtatua 1,74.
Marc. Æſerninus 3,11.
Marc. Aſinius 14,40.
Marc. Cornelius 16,8. occiſus à Galba H. 1,37.
Marc. Eprius Veſpaſiani amicus O. 8. nihil habet concupiſcendum O. 13. eum imitantur ſenes H. 4,42. *vid. etiam* Eprius.
Marc. Granius 1,74.
Marc. Romilius H. 1,56.
Marcens H. 3,36. pax G. 36. marcidus 6,4.
Marcius Numa 6,11.
Marcodurum H. 4, 28.
Marcomanni 2,46. G. 42. *eorum* fines 2,62.
Mardi 14,23.
Mare Ægæum 5,10. 15,71. Amuclanum 4,59. Bithynum, Lycium 2, 60. Britannicum noviſſimum A. 10. Dalmaticum 3,9. Hadriaticum, Jonium 2, 53. Hadriæ 15, 34. Illyricum H. 3, 2. Judaicum H. 5, 7. Oceanus 1, 9. Ponticum 13, 39. G. 1. Rubrum 2,61. 14,25. A. 12. Suevicum G. 45. mare *pro inſulis in mari* H. 1, 2. mare adverſum, ſecundum H. 2,98. fortuitorum capax 14,3. hibernum 3, 1. H. 4, 51. importuoſum 4, 67. 12, 20. latum, *quod non habet inſulas* 2, 78. pigrum A. 10. atque immotum G. 45. ſævum H. 4,52. maris ſævitia H. 3,42. mare ſcrutari G. 45.
Margarita A. 12.
Mariccus H. 2,61.
Marinus Julius 6,10.
Marinus Valerius H. 2, 71.
Maritandus princeps 12,6.
Mariti judicio permiſſa uxor 13,32.
C. Marius 1, 9. cum Sylla bellat 12, 6. ex infima plebe H. 2, 38. Germanos non impune vicit G. 37.
P. Mar. 14,48.
Sex. Mar. 4, 36. ſaxo Tarpejo dejicitur 6,19.
Mar. Celſus 15,25. conſul deſignatus H. 1, 14. à Galba ad electos Illyrici exercitus miſſus H. 1, 31. haud læta refert H. 1,39. præſenti exitio ab Othone ſubtractus H. 1,45. inter duces recipitur H. 1,71. cos. H. 1,77. dux Othonis H. 1, 87. inter præcipuos H. 1,90. H. 2,23. curam equitum ſumit H. 2,24. res egregias gerit H. 2,23. Othoni ſuadet, ut bellum ducat H. 2,33. alienæ culpæ prætenditur H. 2,39. *eum* nox juvit H. 2, 44. conſulatum retinet ſub Vitel. H. 2,60.
Mar. Maturus H. 2, 12. Vitellio fidus H. 3, 42, in verba Veſpaſ. adigitur H. 3, 43.
Mar. Nepos 2,48.
in Marmore caſus ſuos exprimere H. 3,74.
Maroboduus 2,26. popularibus inviſus 2, 44. duodecim legionibus petitus 2, 46. cum Armin. pugnat 2,46. fractus 2, 62. ad Tib. confugit 2, 63. ab Armin. pulſus 2, 88. Marcomannorum rex G. 42. ob eum receptum Druſo ovatio decreta 3,11.
Mars Cattorum deus 13, 57. deorum præcipuus Germanis H. 4,64. G. 9. Ultor 13,3. Martis Ultoris ædes 3,18. templum 2,64. Martis campus. *vid.* Camp. Marte incerto pugnatum H. 4,35.
Marſaci H. 4, 56.
Marſini G. 43.
Marſus Vibius. *vid.* Vib.
Marſi 2, 50. cæduntur à Cæcina 1, 56. Marſos inrumpit Germanicus 2,25. *ad Veſp. deficiunt* H. 3, 59. unde dicti G. 2.
Martia 1,5.
Martia aqua 14,22.
Martialis Cornelius. *vid.* Corn.
Mart. Julius H. 1,28. vulneratur H. 1,82.
Martiales flamines 3,58.
Martianus. *vid.* Icelus.
Martina 2,74. famoſa veneficiis 3,7.
Martius campus H. 1,86. *vid. etiam* Camp.
P. Martius 2,32.
Mart. Feſtus 15,50.
Mart. Macer H. 2,23. à ſuis prope interfectus H. 2, 36. ejus conſulatus diſſimulatur H. 2,71.
Marullus Junius 14,48.
Marus 2,63.
Maſſa Bebius H. 4,50. A. 45.
Maſſilia 14,57. ſedes ac magiſtra ſtudiorum A. 4. Maſſilienſis civitas 4, 44. Maſſilienſes 4, 43. 13, 47.
Mater & frater interfecti 15, 62. mater deum G. 45. ejus ædes 4, 64. matris qualiſcunque reverentia 14, 13. præcipua laus O. 28. matrem occidit Nero 14,8. matres comitatæ liberos *exſules* H. 1, 3.
Materia pecuniæ H. 1,66. rebus novis ingens H. 1, 6. ſermonibus *quæ* H. 2, 1. materiam præbere ſermonibus H. 4, 4. materia, *lignum quod ædificando ſervit* 1, 35. materiæ H. 4, 23. materias cadere H. 5, 50. Materies adipiſcendi favoris 3, 31. materiem præbere, cur *&c.* 4,59.
Maternus O. 2.
Mathematici H. 1,22. Italia pelluntur 2,32. 12, 52. H. 2,62.
Matii 12,60.
Matrimi pueri H. 4,53.
Matrimonium unicum probis ſolatium 4, 53. ad majora nitenti decus ac robur A. 6. in matrimonium accipere H. 3,45. tanquam matrimonium amare G. 19. matrimonio tenere 13,71. matrimonia Germanorum G. 18. *per tot.* matrimoniorum ſolemnia 11,27.
Matronæ 15,44.
Mattiacum, caput Cattis 1,56.
Mattiaci H. 4,37. G. 29.
Maturare, *neutr.* 4,8. H. 2,39. H. 3,78. cædem 15, 52. 16, 15. H. 4, 59. conſilium H. 1, 12. editionem

nem O.3. fugam 6, 36. funus H. 2, 49. missionem 1, 37. nuptias 14, 59. claudere H. 4, 70. sequi H. 4, 34. H. 5, 18.
Maturitas L. Crassi O.26. Galli H. 1, 87.
Maturus Marius. *vid.* Mar.
Maturus annis 1, 4. matura honoribus juventa H. 2, 1. maturrimum robur 12, 65. quam maturrime 1, 63. 15, 74.
Mauretania Cæsariensis H. 2, 58. H. 2, 59. utraque H. 2, 58. Mauret. duæ H. 1, 11.
Mauri 2, 52. donum populi Rom. 4, 5. rebellant 4, 23. Vibium Secundum repetundarum damnant 14, 28. per latrocinia & raptus apti bello H. 2, 58. in cædem Pisonis dilecti H. 4, 50. Maurorum civitates H. 1, 78. dilecti 4, 24.
Mauricus Junius H. 4, 40. A. 45.
Maximilla Egnatia 15, 71.
Maximus Cæsonius 15, 71.
Max. Fabius 1, 5.
Max. Julius H. 4, 33.
Max. Sanquinius 6, 4.
Max. Scaurus 15, 50.
Max. Trebellius. *vid.* Treb.
Mazippa 2, 52.
Meare in Occidentem, Orientem 3, 14. in Pontum H. 4, 83. huc illuc 4, 5. meatus, *fluminis ostia* G. 1.
Mecenas. *vid.* Mæcenas.
Medea O. 3. Ovidii O. 12. avecta 6, 34.
Mederi periculis 6, 18. medendum decreto, lege 4, 16. est reliquis 3, 54.
Medi 2, 56. olim sub Ægyptiis 2, 60. *domini* Orientis H. 5, 8. Medorum, *Parthorum*, agmina picta 6, 34. Medi *pro Media* 13, 41. *secundus* potentiæ gradus *Arsacidis* 15, 2.
Medicamen, *venenum* 12, 67. noxium 14, 51.
Medicus inter sanos supervacuus O. 41. medicorum artes eludere solitus Tiberius 6, 46.
Mediolanum H. 1, 70.
Mediomatrici H. 1, 63. H. 4. 70. H. 4, 71. H. 4. 72.
Meditamenta belli H. 4, 26.
Meditatio imposterum valescit 4, 61.
Meditata oratio 14, 55. H. 1, 68. O. 6. ratio adversum imminentia 15, 62. meditatum 4, 70. diu consilium 4, 57. meditatæ diræ 6, 24.
in Medium cedant bona, *sint communia* H. 4, 64. proferre O. 28. medio temporis, *interea* 13, 28. 14, 53. H. 2, 53. medii patrum H. 4, 8. media sequi, deterrimum H. 3, 40. scriptitare H. 3, 52.
Medus origine 2, 4. *reliqua vid. in* Medi.
Megalenses ludi 3, 6.
Megistanæ Armenii 15, 27.
Meherdates 11, 10. à Parthis in regnum vocatus 12, 10. traditur Gotarzi 12, 14.
Melior, *fortior* G. 32. inter adversa H. 2, 13. pars H. 4, 62. exercitus H. 2, 82. furandi 3, 74. melius olim provisum 14, 43. non queri, quam vindicari O. 41. in melius suis cuncta, *opportuniora* 12, 33. mutare 3, 54. H. 1, 50. H. 5, 8. pro meliore esse 12, 39. meliores, *fortiores*, *potentiores* 13, 56. 16, 5. *non seditiosi* H. 2, 66. *qui justiorem caussam habent* H. 4, 67. meliorum, *fort.* imperia patienda 13, 56. meliora postulare H. 1, 69.
Melitene 15, 26.
Mella Annæus 16, 17.
Membra senio curvata 1, 34. tormentis soluta 15, 57.
Memini me audire 3, 16.
Memmius Pollio 12, 9.
Mem. Regulus 14, 47. *alius* 15, 23.
Memnonis effigies 2, 61.
Memorare, *revocare in memoriam* 2, 58. memorandus vir H. 4, 5. memorandum factum dictumve 15, 70.
Memoria, *mentio* 2, 73. ævi sequentis præsenti potentia extingui non potest 4, 35. facetiarum asperarum acris 5, 2. 15, 68. rerum prosperarum auget animos H. 5, 14. memoriæ prodere. *vid.* Prod. ad memoriam haud perinde valens. diversa 12, 40. memoria teneo, *memini* A. 4.
Memphis H. 4, 84.
Menapii H. 4, 28.
Mendacio nullum precium H. 4, 89.
Menelaus 2, 60.
Menenius Agrippa O. 17. O. 21.
Mennius 1, 38.
Men. Regulus 12, 22.
Men. Rufus H. 3, 12.
Mentis alienatio 6, 24. forma æterna A. 46. mentes semel perculsæ, mobiles ad superstitionem 1, 28. mentibus ad suspicionem inclinatis, timetur, qui timet H. 1, 81.
Mensa disjecta fulmine 14, 22. sua cuique G. 22. mensæ sacra 13, 17. mensæ *numulariorum* 6, 17.
Mensis à Ner. denominatus 15, 74. Aprilis Neroneus 16, 12. Majus Claudii, Julius Germanici vocabulis mutantur *ibid.* menses feminarum H. 5, 6.
Mensura corii, *forma*, *magnitudo* 4, 72. legati consularis, *modus* H. 1, 52. ultra mensuram nostram dies A. 12.
in Mentionem *cujus* incidere H. 4, 5.
Mephitis templum H. 3, 33.
Mercandis agris 6, 17. mercatus, *nundinæ* H. 3, 32. status H. 3, 30.
Merces, ab eo, qui jubere potest, vim necessitatis affert 14, 14.
Mercimonium *pro mercibus* 15, 38.
Mercurius deus Germanorum 13, 57. inter præcipuos G. 9.
Merere crimen H. 3, 78. decus 6, 10. 12, 31. stipendia 13, 55. meruit ductor, *hatt für einen Obristen gedienet* 2, 10. meruerunt esse colonia Rom. G. 28. nimius commemorandis quæ meruisset H. 4, 80. mereri vulnera G. 14. diu meritus, *hat lang gedienet* 11, 18. iram virtutibus A. 4. stipendia 2, 52.

Meritum erga *victores* multi simulant H. 3, 69. merita dispicienda 13, 27. in pace magis spectantur 1, 48

Meridies A. 10. à Meridie H. 5, 6.

Mersari aqua calida 15, 69.

Merula Apidius 4, 42.

Mer. Cornelius 3, 58.

Merx publica 11, 5. merces sordidæ 4, 13. mercium permutatio G. 5.

Mesopotamia 6, 36. 6, 44. 12, 12. unde dicta 6, 37.

Messalla Corvinus 3, 34. ad summa provectus 11, 6. bellorum præmiis refertus 11, 7. orator O. 12. O. 17. *vid. &* Corvinus.

Mess. Valerius 1, 8. *vid. &* Messalinus Val. *alius* 13, 34.

Mess. Vipsanus H. 3, 9. eripit Saturninum H. 3, 11. tribunus H. 3, 18. historicus H. 3, 25. H. 3, 28. fratrem defendit H. 4, 42. antiquos oratores novis præfert O. 14. *&c.* eloquens O. 15. lætissima quæque antiquorum imitatur O. 23.

Mess. Volesus 3, 68.

Messallina 11, 1. Agrippinæ infesta 11, 12. vivente marito alteri nubit 11, 26. interficitur 11, 38. rebus Rom. per lasciviam illusit 12, 7. Silanam matrimonio Silii depellit 13, 19. convicta à Narcisso 12, 65.

Messallina Statilia 15, 68.

Messallinus A. 45.

Messallinus Cotta 4, 20. *vid. etiam* Cotta.

Messallinus Valerius 3, 18. Messallæ *Corvini* filius 3, 34.

Messenii 4, 43.

Metallorum primitiæ nullis fornacibus victæ H. 4, 53.

Metapontus 12, 63.

L. Metellus 3, 71.

Metel. cos. G. 37. Metelli eloquentes O. 37.

Metius Carus A. 45.

Metrodorus O. 31.

Metuenti omnia præsentia maxime displicent H. 3, 85. metuentior 13, 25.

Metus cuncta extollit 2, 24. 15, 11. proprius exercitam quoque eloquentiam debilitat 3, 67. ex incerto latior 4, 63. etiam bonos sequi cogit 16, 26. instans vocem consumit H. 1, 42. huc illuc mutat H. 1, 76. infirmum vinculum caritatis A. 32. pleraque monstrat H. 5, 12. mutuus Germanos & Dacos separat G. 1. metu dissimulando, *metui* 11, 32. 15, 69. metum facere 6, 36. *cui* 16, 15. proditionis H. 2, 42. injicere *cui* 12, 17. metu magis quam benevolentia subjecti repertis auctoribus tollunt animum 6, 36. coërcendi, quos beneficia non mutant 13, 26. infringitur fides H. 3, 42. profecta vitia in favorem vertuntur H. 3, 58. *posita* arma resumuntur, ubi metus abscesserit H. 4, 76. in metu magno tumultus, non quies H. 1, 40. consilia prudentium & vulgi rumor juxta audiuntur H. 3, 58. adversus metus constans H. 4, 5.

Mevania H. 3, 55. possessa H. 3, 59.

Mevius Pudens H. 1, 24.

Meus Nero 13, 21. dies O. 13.

Miles *singularis pro plur.* 1, 46. *& passim.* vetus non adhibitus in necem illustrium, ut favore imbutus 15, 59. legendus, non emendus H. 1, 5. inter paganos corrumpitur H. 1, 54. circo ac theatris corruptus 13, 24. H. 2, 21. jussa ducum exsequi potius, quam interpretari debet H. 2, 39. ducibus infensus cladis caussa H. 2, 41. assuetudine voluptatum & contemptu ducis degenerat H. 2, 62. pace & otio mitescit H. 2, 67. exemplo ducum intentus, aut licenter agit H. 2, 68. quantum hebes ad laborem, tantum ad discordias promptior H. 2, 99. victoriam quam pacem mavult H. 3, 60. licentia sævitiaque non imbuendus H. 4, 72. gregarius 1, 16. 1, 22. 3, 21. 3, 45. 14, 24. H. 1, 36. H. 2, 5. H. 3, 31. H. 4, 27. H. 5, 1. legionarius 3, 41. 14, 38. H. 4, 18. nauticus A. 25. nonanus 1, 23. Othonianus, Vitellianus H. 4, 1. Romanus 2, 14. 3, 20. 3, 74. H. 1, 79. H. 4, 29. H. 5, 14. subitus H. 4, 76. subsignanus H. 1, 70. H. 4, 33. vetus 2, 45. 15, 59. H. 4, 31. H. 5, 1. Vitellianus H. 3, 63. H. 3, 69. H. 3, 82. Vitellii H. 3, 69. urbanus H. 1, 4. H. 1, 5. H. 1, 14. H. 2, 19. H. 3, 69. trepidi milites H. 3, 73. milites donis conciliat Augustus 1, 2. theatro assident 13, 22. 13, 25. tam nescire quædam, quam scire oportet H. 1, 8. juxta rogum Othonis interficiunt H. 2, 49. opera exstruere coacti H. 3, 32. amphitheatra struere jussi H. 2, 67. militum ignavia plus molis imperatori creat quam perfidia hostium 13, 35. favor per bonas artes haud spernendus H. 1, 17. ferocia luxu deteritur H. 2, 76. corpus otio, animus libidinibus imminuitur H. 2, 93. duorum præclarum facinus H. 3, 23. patria, castra H. 3, 84. militibus lætum idem nomen ducum H. 4, 68. cupido pugnandi convenit H. 3, 20. per milites litteræ *ad principem* commeant 4, 41.

Milesii 3, 63. arbitri inter Laced. & Messen. 4, 43. Apollinis cultores 4, 55.

Miletus 2, 54.

Milliarium aureum H. 1, 27.

Milichus 15, 54. auditus 15, 59. servatoris sibi nomen assumit 15, 71.

Militaris ætas 2, 60. custodia 3, 22. 14, 60. disciplina sub Corbul. 11, 18. 4, 13. *per tot.* fama 16, 15. jactantia A. 25. laus H. 1, 49. pecunia 5, 8. vir H. 2, 75. militaris viri sensus incompti, *sed* validi 15, 67. militari viro auctoritas pro facundia 15, 26. militare nomen A. 40. vocabulum 1, 41. militares viri 15, 10. H. 3, 73. A. 41. artes 12, 12. facetiæ 1, 23. res parendo potius continentur quam imperia ducum sciscitando H. 1, 84. militaria odia 1, 32. scuta H. 3, 80. militaribus ingeniis subtilitas deesse creditur A. 9. militariter loqui H. 2, 80.

Militia, *stipendia*, expleta 13, 35. pedestris honoratior classica H. 1, 87. antiqua dura 1, 20. militiæ mos

mos 1, 6. distribuendis armis H. 1, 38. militiam in lasciviam vertere A. 5. militia solvi 1, 44.
Mille *sc. passuum* H. 2, 40.
T. Milo O. 37. concursu totius civit. accusatur O. 39.
Milvius Pons 13, 47. H. 1, 87. H. 2, 89. H. 3, 82.
Mimos actitare H. 3, 62.
Minaciter H. 1, 66. actum 13, 21. invadere *quem* H. 1, 33.
Minæ cæleſtes H. 1, 18. minis mixta promissa H. 5, 24. minari ducibus assueti milites H. 4, 34. minax silentium H. 3, 67.
Minerva H. 4, 53. *ejus* ædes 13, 24. simulacrum 14, 12.
Minister sceleris H. 4, 27. sermonum H. 2, 99. ministri fortuna ad ducem referendæ A. 8. ministri graviorum facinorum quasi exprobrantes aspiciuntur 14, 62. rerum atrocium puniendi 13, 43. scelerum oblatis recentibus adfliguntur 4, 71. Sejani 5, 11.
Ministeria, *ministri* H. 2, 59. magistratuum & sacerdotum 13, 27. secretiora A. 40. min. *pro officiis* 3, 48. belli 2, 78. principatus H. 1, 58.
Ministrare, *dare*, pecuniam *cui* 4, 28. pec. annuam 16, 14. vires A. 15. viros armaque H. 4, 12. fictilibus *cui*, *in convivio* H. 1, 48.
Minitantes orabant H. 2, 51.
Minitabundus 2, 10.
Minor, *impar*, *non suffecturus* 1, 13. dominus H. 1, 11. minore spe veniæ crescit vinculum sceleris H. 4, 70. minus triennium A. 9. non minus esse O. 8. minoribus major æmulandi cura H. 4, 48.
Minos 3, 26.
Minturnæ H. 3, 57.
Minutius Justus H. 3, 7.
Minut. Thermus 6, 7. damnatus indicibus accedit 6, 7.
Miraculum numine oblatum 13, 41. in miraculum corrupta 4, 11. miracula æris tabularumque 3, 53. Vespasiani H. 4, 81. mir. narrant ex longinquo revenientes 2, 24.
Miramur illicita A. 42. vetera & antiqua O. 15. antiqua O. 22. mirantes precium accipiunt G. 45. plerisque vana mirantibus 1, 9.
Miscere acies H. 2, 25. cœtus 1, 16. consilia cum *quo* 15, 68. invicem A. 38. cuncta sanguine, ferro, flammis H. 3, 73. clamoribus H. 5, 22. gaudia H. 4, 49. dextras 15, 28. ictus A. 36. pericula 16, 34. scientiam conjurationis 16, 17. se victoriæ H. 3, 17. *cui* H. 4, 55. castris H. 2, 88. consilio H. 3, 3. legatis H. 3, 81. manipulis H. 3, 22. prælio A. 36. seditiones H. 4, 68. miscuisse vetita, amicitiæ vinculum 4, 68. misceri partibus *cujus* 4, 44. voluptatibus vulgi 1, 54. Rhenus Oceano miscetur 2, 6. G. 1.
Misenum, statio classis Rom. 4, 5. promontorium 6, 50. 14, 4. 15, 46. Miseni via 14, 9. Misenensis classis 14, 62. H. 2, 9. H. 2, 100. deficit H. 3, 56. ejus præfectus Anicetus 14, 3. Misenenses classiarii 15, 51.
penes Miseros plus impetus, major constantia A 15.
Miserari semet voce 15, 69. facunde 1, 39. casum *cujus* 3, 17. senectam 4, 8. miserans Agrippinam 4, 68. miserandi 4, 63. miseranda alimenta 6, 23. miseratione auxilia concire H. 5, 19.
tanquam Misererentur, in conjuges ac liberos sæviunt A. 38.
Misericordia in promptu H. 5, 5. nulla, ubi flagitiorum deformitas prævalet 11, 32. mis. melior severitas 13, 35. non minutus mos, per sævitiam non est intendendus 14, 45. ex misericordia periculum H. 3, 66.
Missile pilum H. 1, 79. missilia A. 36. tela 15, 7. H 3, 71.
Missio 1, 19. 1, 40. festinata 1, 52. honesta H. 2, 67. ignominiosa H. 3, 57. missiones promiscuæ H. 2, 69.
Missu Germanici 1, 60. patris 3, 21. Neronis H. 5, 10. Galba H. 1, 9. Othonis H. 1, 43.
Mithradates 2, 55. pulsus à Sylla 3, 62. ejus bellum ingens 3, 73. 4, 36. jussu cives Rom. per totam Asiam trucidati 4, 14.
Mith. Bosporanus 12, 15. traditus vectusque Romam 12, 21.
Mith. Hiberus 6, 32. Armenia potitur 6, 33. *per tot.* in regnum remeat 11, 8. Armen. denuo occupat 11, 9. à Rhadamisto exuitur regno 12, 44. *&c.* & vita 12, 47.
Mitigare secreta, *temperare* 3, 37.
Mitis domui Germanici 4, 17. magis quam ignavus 3, 32. & injuriam segniter laturus H. 2, 71. mitis obitus 3, 19. mitior pœnitentiæ A. 16.
Mittitur forum Julium 2, 63.
Mitylenæ O. 15. Mityleneus 6, 18. Mitylenense secretum 14, 53.
Mnester 11, 4. supplicio affectus 11, 36. *alius* Agrippinæ libertus 14, 9.
Mobilissimus quisque H. 1, 24. mobilitas ingenii H. 1, 7. H. 2, 57. H. 3, 85. vulgi H. 5, 8.
Moderari *quibus* 1, 31. cursui 2, 70. moderandum fortunæ 15, 5. moderandi honores 1, 14. moderandæ exundationes 1, 79. moderatio adrogans 1, 8. rerum prosperarum 12, 37. moderationis fama 3, 56. expleta superbia quæsita 15, 15. moderatione plura quam vi componere 12, 49. moderator exercitus 4, 18.
Modestia, *moderatio* 3, 12. *mediocritas* 11, 1. hiemis, *quod non fuerunt crebræ tempestates* 12, 43. mod. præmiorum expertes facit H. 4, 2. ac probitas nomina superioris G. 36. mod. Cæcinæ, quod non scripsisset ad senat. H. 2, 55. subdola 6, 20. modestiæ fama neque summis mortalium spernenda 15, 2. imagine in altitudinem conditus H. 4, 86. modestiam præferre, & lascivia uti 13, 45. modeste habita amicitia 6, 7. modesta dea 4, 7. modesta servitia 4, 7.
Modicus dignationis 4, 52. originis 6, 39. pecuniæ 3, 72.

3, 72. voluptatum 2, 73. severitate 6, 30. modica lætitia 4, 31. laus 12, 20. manus 2, 52. 14, 32. 14, 36. H. 4, 56. A. 18. modicum regnum 12, 44. tributum 4, 72. ad mod. redacti H. 5, 9. modici egressus 15, 36. modicæ domus 3, 6. injuriæ 3, 51. res H. 3, 72. modica armenta 4, 72. facilius manent H. 2, 49. differere H. 4, 40.
Modus, *mos* 1, 17. in nostrum modum H. 3, 47. *forma, species* 6, 37. Furiarum 14, 30. penatium H. 2, 80. pontis H. 4, 23. in modum valli 12, 33. municipii H. 1, 67. H. 4, 22. *moderatio*, modus adjiciendus 3, 6. ni adsit, simplicitas & liberalitas in exitium vertuntur H. 3, 86. modus humanus, *mensura*, *magnitudo* 11, 21. liberti 13, 2. privatus 14, 52. H. 2, 5. virium G. 34. frumenti, pecoris, vestis G. 25. modum ex sapientia retinere A. 4. facere H. 4, 40.
Mœnia cratibus & vimentis exstructa 12, 16. mœnium extrema H. 5, 12. magnitudo 13, 41.
Mœnus G. 28.
Mœrens ac laudans 14, 15.
Mœsia 1, 80. 2, 66. 4. 5. 4, 47. 6, 29. H. 1, 76. H. 1, 79. H. 2, 83. H. 5, 26. in partibus Othonis H. 2, 32. Mœsiæ præfectus Sabinus H. 3, 75. in Mœsia tertia legio H. 2, 74. amissi exercitus A. 41. Mœsi *pro Mœsia* 15. 6. Mœsiacæ copiæ H. 2, 32. Mœsicus exercitus H. 3, 9. Mœsici exercitus H. 2, 86. H. 3, 2. auxiliares H. 3, 18. Mœsicæ legiones H. 2, 44. tres H. 2, 85.
Mœsta ubi semel prorupere, difficilius reticentur 4, 69.
Molares H. 2, 22.
Moles belli 15, 2. H. 1, 61. H. 2, 74. H. 3, 1. nihil profutura H. 2, 16. tarda H. 2, 6. insidiarum 14, 65. regni 6, 36. 15, 2. moles *pro opere, ut pro amphitheatro* H. 2, 21. moles Drusi H. 5, 19. ad Rhenum à Civili structa H. 5, 14. *pro labore*, nisu major moles 3, 43. plus molis 13, 35. plurimum molis H. 3, 84. haud magna mole 2, 78. tota mole H. 2, 100. majore mole concursum 2, 46. molium, *crepidinum*, objectus 14, 8,
Moliri castra 11, 20. crimina 12, 22. fores 1, 39. templorum 2, 82. opus H. 3. 26. portas H. 2, 22. vallum H. 2, 40. sibi imperium H. 1, 5.
Mollis animus 4, 68. H. 1, 22. vita 13, 43. molle agmen H. 3, 40. corpus 15, 49. imperium H. 3, 57. servitium H. 4, 57. *quid* adfluentia 16, 18. mollia consulta 1, 40. initia 13, 34. in mollius relata cuncta 14, 39. molliora 12, 46. referre H. 4, 32. molliter 2, 66. habitus populus 1, 54. mollius H. 1, 74. accipere 2. 30. H. 1, 12. interpretari H. 2, 96. mollitia corporis 11, 2. vitæ 6, 14. 15, 70. mollities cæli 12, 66.
Momentum grande H. 2, 86. momenti magni locum obtinere H. 3, 8. momento temporis H. 2, 86. H 4, 86. momenta deficientis A. 43.
Mona A. 14. A. 18. valida incolis 14, 29.
Monebat princeps, *jubebat* 2, 37. monuit insectandi; *ut insectaretur* 2, 43. monere temporis 1, 67.
Monefes 15, 2. 15, 4.
Monimenta ingenii 4, 61. ingeniorum A. 2. antiqua 15, 41.
Monobazus 15, 1. Adiabenus 15, 40.
Mon œcus Hercules H. 3, 42.
Mons Abnoba G. 1. Amanus 2, 83. Apenninus H. 3, 42. Aventinus 6, 45. Cælius 15, 38. deustus 4, 64. Augustus appellatur 4, 64. antiquitus Querquetulanus 4, 65. Carmelus H. 2, 78. Grajus H. 4, 68. Grampius A. 29. Hæmus 3, 38. 4, 51. H. 2, 85. Ida H. 5, 2. Libanus H. 5, 6. Palatinus 12, 24. 15, 38. Querquetulanus 4, 65. Sambulos 12, 13. Taunus 1, 56. 12, 28. Taurus 6. 41. 12, 49. 15. 8. Vesuvius 4, 67. Vocetius H. 1, 61. montes Fundani 4, 59. montes *tempestatum caussa* A. 10. montium profunda A. 25.
Monstrare *quos* ad exitium *cui* H. 4, 41. monstrari à *quibus*, *prodi* H. 4, 1. monstratus honoris umbra H. 3, 73. vetusto nomine H. 1, 88. fatis A. 13. monstrati hostibus suisque G. 31.
Monstrum 12, 64. *monstra* 15, 47. H. 1, 86.
Montanus Alpinus. *vid.* Alpin.
Mont. Curtius. *vid.* Curt.
Mont. Julius 13, 25.
Mont. Traulus 11, 36.
Mont. Votienus 4, 42.
Montani H. 2, 12.
Moram adferre H. 4, 72. facere prælio H. 4, 71. interjicere H. 3, 81. mora valescit veritas 2, 39. bona consilia H. 1, 32. ex mora tædium 12, 20. ipsa mora transitus terrentur animi A. 38. moras ferre H. 4, 55. nectere 12, 14. H. 3, 52. H. 4, 68. per moras & tædia evanescunt bella H. 2, 32.
Morari pacem H 3, 84. luxu, bellum formidine 3, 33. tabulas supremas 16, 14. *vivendo scil. impedire ne valeant.*
Morbi veteres per dura coërcendi 3, 54. morbis obnoxia Germanorum Gallorumque corpora H. 2, 93.
Moriens libertas 1, 47. morituri *liberales* 16, 19. H. 2, 48. moribundus 6, 40.
Morini H. 4. 28.
Mors coacta 16, 19. fortuita 2, 4. 12, 52. 16, 19. honesta 1, 70. 12, 51. turpi vita potior A. 33. jussa 16, 17. segnis 14, 58. sine arbitro 16, 11. opportuna 4, 21. H. 3, 67. odio & gratiæ eximit 4, 35. natura omnibus æqualis H. 1, 21. pulcrior, ubi multa adhuc spe superante sumitur H. 2, 47. miseriarum sinu H. 4, 58. inimici spectata H. 3, 31. principis occultata 1, 5. 12, 68. mortis exactor 3, 14. contemptus H. 5, 5. morti obvius 16, 25. mortem adproperare 16, 14. obire 4, 71. 5, 1. 16, 6. sibi consciscere 12, 8. morte uti 6, 45. mortes virorum illustrium 14, 19. antiquorum laudatæ H. 1, 3. patratæ 11, 28. mortium imago H. 3, 28.
Morsu caput adpetitum H. 4, 42.
Mortale ævum A. 3. fastigium 15, 74. gaudium 15, 23. opus G. 10. mortales, *homines* A. 11. materiæ

teriæ H. 5, 5. mortalium animi molles in calamitate 4,68. cuncta incerta 1, 72. rebus optime natura consuluit 1, 79. mortalibus insita natura propere sequi, quæ piget inchoare H. 1, 55. recentem felicitatem aliorum ægris oculis introspicere H.2,20. simulacra vultus mortalia sunt, *caduca* A. 46. omne mortalium genus, *omnia animalia* 16,13. mortalitas communis 16,13. mortalitatem explere, *mori* 6,50.

Mos militiæ 1,6. corrumpendus 6,3. vulgo, quamvis falsis reum subdere 1, 39. fortuita ad culpam trahere 4, 64. forma corporis imperatores comparare H. 1,7. mutari subitis H. 1,69. priscus 3, 53. 12,12. 15,30. & integer 1, 4. classicum canendi in supplicio 2, 32. augendi pomœrii 12, 23. receptus 2,85. mos *opponitur juri scripto* 3,28. antiquorum in dirimendis amicitiis 6,29. accommodatur, prout conducit 12, 4. regum in societatem coëuntium 12, 47. vetus 3, 29. 3, 34. 11,18. in nece domini omnem familiam ad supplicium agi 14, 42. quem misericordia non minuit, per sævitiam non intendendus 14,45. adulandi nimia & falsa dicere H. 1, 90. famæ credentium otio augeri 14,58. cuncta in majus augere H. 4, 50. Germanorum approbandi dicta ducis H. 5, 17. Judæorum absurdus sordidusque H.5,5. Romanis cremare corpora 16, 6. moris *scil. est* G. 21. moris erat 4, 39. ut moris est H. 1,15. moris antiqui *scil. esse* H. 2, 64. mali id 1, 35. cuiquam G.13. illi *genti* 1, 56. quibus mirari A. 42. ut moris erat Domitiano A. 39. moris antiqui ignarus ob juventam 6, 12. more majorum punire 4,30. H. 4,42. necandus 14,48. more regio 6, 1. magis alii homines, quam alii mores H. 2, 95. mores boni plus valent, quam leges G. 19. morum dissimilitudo nullam esse societatem arguit 15, 67. ob mor. similitudinem aliena malefacta sibi quidam objectari putant 4, 33.

Mosa 2,6. 2,47. 11,20. H. 4, 28. H. 4,66. cum Rheno Oceano adfunditur H. 5,23.

Mosceni 2, 47.

Mosella H. 4, 71. H. 4, 77. atque Araris connecti cœpti 13,53.

Moses H. 5,3. H. 5,4.

Movere à Formiis gubernatores, *profecti sunt* 15, 46. mov. arma 12, 52. H. 3,47. H. 5,26. castra H. 1,67. in hostem H. 4, 34. movetur, *amovetur*, specie diffidii 14, 60. motus Bonna exercitus H. 4, 25. mota Africa, *turbata* 3, 32. moti senes, *amoti* 14,32. motæ, *commotæ*, mentes H. 1, 26. Chaucorum 11, 19. motus, *rebellio* 3, 41. 4,46. 12,54.

Mox, *postea* 1,13. 1,15. 1,72. 2,52. 4,13. 4,41. 4, 48. 4,52. 4,58. 5, 1. 6, 8. 6,38. 6,47. 11, 14. 11, 26. 12,61. 13,19. 13, 32. H. 1,67. H. 2, 59. H. 2, 81. H. 3,1. H. 3,34. H. 3,72. H. 3,74. H. 4,50. H. 4,65. H. 4,70. H. 4,65. H. 4,70. H. 5,17. G. 29. G. 34. A. 5. A. 13. A. 14. A. 45.

Mucianus Licinius H. 1,10. Syriæ præses H. 5,26. legiones sacramento Othonis adigit H. 1,76. quatuor legiones obtinet H. 2, 4. cum Vespas. consilia miscet H. 2, 7. in Titum pronior H. 2, 74. Vespas. hortatur ad capessendum imperium H. 2, 76. Antiochiam discedit H. 2, 79. milites in verba Vespas. adigit H. 2, 10. Berytum venit H. 2, 81. donativa militi modice ostendit H. 2, 82. dux contra Vitell. destinatur H. 2, 82. bellum propriis opibus juvat H. 2, 84. civitati *gravis* H. 2, 95. venturus cum copiis Orientis H. 3, 1. gloriæ avidus H. 3, 8. sextam legionem Dacis opponit H. 3,46. ad Flavianos duces scribit H. 3, 52. specimen partium H 3,66. Sabini cæde lætatur H. 3, 75. victoriam moratur H. 3,78. pro accusatoribus censet H. 4, 44. Pisonem interficit H. 4, 49. & Vitellii filium H. 4, 80. ad bellum proficiscitur H. 4, 85. principatus Vespas. rector A. 7. undecim Actorum libros & tres Epistolarum edidit O. 37. Muciani mores H. 2, 5. potentia Romæ H. 2,95. H. 4, 11. H. 4,39. epistolæ ad senatum H. 4, 4. jactantia H. 4, 4. artes in opprimendo Antonio H. 4,39. Mutianum quam Vespas. sprevisse exitiosius H. 3, 49.

Q. Mucius *præc. Cicer.* O. 30.

Mucrones, *gladii* 2, 4. A. 36. infesti H. 3, 85. stricti H. 1,27. H. 2,41. H. 5,22.

Mulcare *quos* verberibus 1, 32. mulcatum corpus 1,70.

Mulcere animos H. 1, 39. H. 1, 85. H. 4,72. vulgum H. 3, 10.

Muliebris æmulatio 2, 43. cupido 4, 39. ejulatus 16, 10. fraus 2,71. 11, 3. impotentia 1, 4. 12,57. ornatus H. 1, 30. G. 43. species 11, 21. superbia 13,14. muliebre agmen 1, 40. 14, 30. consilium deterius 15, 54. corpus impar dolori 15, 57. fastigium 1, 14. sexus 4, 62. muliebres amicitiæ 5, 2. caussæ 12,64. deliciæ G. 18. illecebræ 14, 2. offensiones 1, 33. muliebria Octaviæ calliora quam os Tigellini 14, 60. blandimenta H. 1,74. lamenta A. 46. muliebria passus, *pathicus* 11, 36. muliebriter A. 28. fremere 13, 13. infamis ob libidines, *duplici sensu* 13, 30.

Mulier anguem enixa 14, 12. alia in concubitu mariti fulmine examinata *ibid.* mulieris libertinæ constantia 15, 57. mulierum jussa pervicacia 3, 33.

Multa dicta 13, 28.

Multiplicatæ excubiæ 15, 57.

Multitudinis consensum extenuare H. 4,46. multitudine superante facile damnum H. 4,28.

Multus sermo 1, 9. multo adhuc die H. 2,44. multa luce H. 5, 22. nocte 2, 65. 3, 15. H. 3, 77. multum fluminum A. 10. multo jam noctis 3, 79. multum superque vitæ 4, 39. multi societate culpæ tutiores H. 2, 52. multa, quæ provideri non possunt, fortuito in melius cadunt 2, 77. duritie veterum melius & lætius mutata 3, 34. experiendo consiunt, quæ segnibus ardua videntur 15, 59.

15,59. ausis aliqua in parte fortuna aderit H. 5, 20.
Mumius Lupercus H. 4, 18. legatus legionis H. 4, 22. Velledæ dono missus H.4,61.
L. Mummius imperator 4, 43. primus spectacula theatralia edidit 14,21.
Munatius Gratus 15,50.
Munat.Plancus 1,39.
Munia divisa inter exercitum ducesque H.3,20. militiæ 15,11. H.1,48. publica 16,27. consulis implere 15,69. ducis impl. H.1,62. obire 2,26. 6, 8. H.2,92.
Municipalis adulter 4,3. favor H.3,43. municipiorum inimicitiæ H.4,3.
Munificentia 1,46.2,26.13,18.14,53.G.14. publica 3,72. *Tiberii* 6,45.
Munimenta. *subsidia* 1,3. mun.*castra* 4,48. imperii, amnes H.4,26. liberi H. 4, 52. munire *sc. castra* H.4,26. castra H.2,30. H.3,26. munitores 1,64.
Munus gladiatorum 4,63.12,3. 15,34. rempub.sui muneris facere 15, 52. munere deûm 3, 58. 4, 27. servatus 2, 40. munerum æqualitas A. 19. muneribus principis non obnitendum 14,54. gaudent Germani G.21.
Muralia pila 4,51.
Murcus Statius H.1,43.
Murmur hostile H.2,42.
Muri communes 15,43. coloniæ, munimenta servitii H.4,64. solidati H.2,19.
Musa Æmilia 2,48.
Musæ dulces O.13. forenses O.4.
Musonius Rufus 14, 59. 15, 71. philosophus 3, 81. in P. Celerem invehitur H. 4, 10. quem reum peragit H.4,40.
Musulani 2,52. Musulanorum princeps 4,24.
Mutabilis subitis Vitellius H.2,92. vulgus H.1,69.
Mutabat æstus 2, 23. mutans in superbiam 12, 21. mutari in melius H.1,50. ad vera H.5,13. mutata vestis 2, 29. mutatu facilis H. 2, 63. mutationis cupido periculis lætos facit 3,44. mutationes crebræ non sunt usui 12, 11.
Mutilia Prisca 4,12.
Mutilus Papius 2,32.
Mutina H.1,50. H.2,52. H.2,54. Mutinensis ordo H.2,52.
Q. Mutius O.30.
Mutuandi copia 6,17.
Mutua dissimulatio A. 6. formido 2, 79. mutuum à privatis acceptum H.4,47.
Myrina 2,47.

N.

Nabalia H.5,26. *creditur* Vahalis, *ut alibi* 2,6.
Nabateorum rex 2,57.
Naharuali G.43.
Nar 1,79. Nare devectus 3,9.
Narbonensis Gallia. *vid.* Gallia Narb. provincia H. 1,76. H.2,12. H.2,14. H.2,32. H.3,41.
Narcissus 11, 39. Messallinam defert 11,30. in eodem gestamine *cum Claud.* sedem sumit 11, 33. quæstoria insignia accipit 11, 38. Æliam Petinam fovet 12, 1. Agrippinam arguit 12, 57. & suspectat 12,65. ad mortem agitur 13, 1.
Nandi studium H. 4, 12. usus patrius A.18. nando incessere fontem 14,22.
Narisci G. 42.
Narnia 3, 9. H. 3, 58. H.3,60. H. 3, 63. H. 3, 77. H.3,78.
Nascens eloquentia O. 25. nascendi pretia referre G.31. natu major H.1,15. O. 28. maximus G. 32. natus ad eloquentiam O.5. ex se 11,21. nati ad arma viri H.4,64. ad pugnam lacerti O.10. sordidius, *abjectius* O.8.
Nasica Cesius 12,40.
Naso Antonius H.1,20.
Naso Valerius 4,56.
Natalis Antonius. *vid.* Ant.
Natalis dies H. 2, 95. celebratus 6, 18. Agrippinæ 14, 12.
Nationis & gentis *discrimen* G.2. nationes *servorum* 14,14. Suevorum G.38.
Nativus specus 4,59.
Natta Pinarius 4,34.
Natura dilectus H. 4, 14. natura *scil. rerum* G. 45. *pro elemento* G. 45. *pro mundo* A. 33. optime rebus mortalium consuluit 1, 79. timorum 15,36. mortalibus insita H.2,20. trepidantium H. 3,58. pavoris H. 3, 85. quod in pace natura vocatur, id in metu fatum H. 4, 26. fortibus viris omnes terras aperuit H. 4, 64. integra A. 4. margaritis deest A. 12. natura infirmitatis humanæ tardiora sunt remedia quam mala A. 3.
Nava H.4,70.
Navalis copia 4,56. navale prælium 12,56. stagnum 14,15. navalia tela 14,5.
Navare bellum *cui* H.5,25. flagitium H.4,59. operam 15,51. H. 3,16. navandæ operæ avidior 3, 42. navata opera H.3,74.
Navicularii 12,55.
Navigabilis fossa 15,42.
Navigia levia 11, 18. 12,56. minora 15,46. modica 4,67.
Navis artificiosa 14, 3. prætoria H. 5, 22. gravis frumento H. 4, 27. naves negotiatorum, *frumentariæ* 13, 51. plano alveo 14, 29. frumentariæ merguntur 15, 18. auro & ebore distinctæ 15, 37. Liburnicæ H. 2, 16. H. 3,12. Suionum G.44. navium species, cameræ H.3,47.
Nauportum 1,20.
Naxus 16,9.
Neapolis 14,10. 16,10. urbs Græca 15,53.
Nebulæ A.12.
Necessarii, *propinqui* 3,67. 4, 63. H. 2,45. necessitas *pro dolore tormentorum* 15, 57. *pro morte* H. 1, 3. suprema H. 1, 72. ultima 15, 61. nec ingruit 6, 10. huc illuc mutat H. 1, 76. profana fœdaque

que in usum vertit H. 4, 60. necessitatis vim adfert merces 14, 14. necessitatem adferre 13, 54. necessitates, *expensa necessaria* 1, 11. *pro inopia & debitis* 2,27. *pro usu necessario* G. 15.

Necessitudo legis, *necessitas* 4,20. officiis O. 10. peccandi ex egestate & flagitiis 3,40. pugnæ 12,30. reipub. 1, 9. necessitudinem facere 3, 64. necessitudine cogi 6, 27. necessitudo, *affinitas*, *conjunctio*, *cognatio* 3,29. 4,39. 12,3. prior 12,9. necessitudines 4, 40. H. 1, 15. H. 3, 59. & propinquitates H. 2, 80. privatæ 15, 36. necessitudinum nomina 12,46.

Nectere moras 12, 14. 13,44. H. 3, 52. H. 4, 68.

Nedum 13, 20. 14, 15. H. 3,66.

Negligitur vis, *spernitur* 12, 45. negligens amicorum H. 3, 38. negligenter G. 17.

Negotiatores 14, 33. gentes aperiunt A. 24.

Negotiosi O. 7. dies 13, 41. negotium *cui* dare 3, 73. 6, 12. negotia pro solatiis accipere 4, 13.

Nemetes 12, 27. G. 28.

Nemo unquam imperium flagitio quæsitum bonis artibus exercuit H. 1, 30. scire, & omnes adfirmare H. 1, 35. adeo in arma promptus, ut non idem precium quietis quam pericli malit H. 4, 76. unus ausus est 14, 45. neminem unum destinare iræ poterant H. 1, 82. in nem. ultra aciem sævire H. 4, 39.

Nemus navali stagno circumpositum 14, 15. Aricinum H. 3, 36. sacrum H. 4, 14.

Nepos Flavius 15, 71.

Nep. Marius 2, 48.

Neptuni asylum 3, 63.

Nequidquam, *frustra* H. 2, 24.

Nequitia etiam infelix æmulos invenit H. 4, 42.

Nero Claudius. *vid.* Claud.

Nero Tiberius. *vid.* Tib.

Nero pater Tiberii 6, 51. ei uxorem abducit Augustus 1, 10.

Nero Germanici filius 2, 43. juventam ingressus 3, 29. 4, 4. Juliam Drusi ducit 3, 29. commendatur senatui 4, 8. grates senatui agit 4, 15. commendatur diis 4, 17. accusatur 4, 59. Sejani insidiis 4, 67. apud senatum 5, 3. *ejus* effigies 5, 4.

Nero L. Domitius 11, 11. Octaviæ sponsus 12, 9. adoptatur à Claudio 12, 25. virilem togam sumit 12, 41. Iliensium & Bononiensium causam suscipit 12, 58. Octaviam ducit 12, 68. imperator consalutatur 12, 69. primus imp. alienæ facundiæ eget 13, 3. abhorret ab Octavia 13, 12. unus superstes è familia *Cæsarum* 13, 17. cos. iterum 13, 31. tertium 13, 34. imperator consalutatur *ex victoria Corbulonis* 13, 41. incæstum cupit 14, 2. carminum studium adfectat 14, 16. cos. quartum 14, 20. nubit 15, 37. cupitor incredibilium 15, 42. Christianos suppliciis adficit 15, 44. divus 15, 74. bellum in Albanos parat H. 1, 6. equites cogit actitare mimos H. 3, 62. jussit scelera, non spectavit A. 45. quatuordecim annis imperavit O. 17. Neronis imperium prædictum 6, 22. donationes H. 1, 20. immanitas omnium quæstus anteit 14, 11. regia deterrimorum fecundissima 14, 13. res 1, 1. gaudium ob natam filiam 15, 23. imagines repositæ H. 1, 78. forma H. 2, 9. fuga ex urbe H. 3, 68. temporibus inertia pro sapientia A. 6. Neroni inferias facit Vitellius H. 2, 95.

Nero Otho H. 1, 78.

Nero falsus H. 1, 2. H. 2, 8.

Neroneus mensis 16, 12.

Neronianus comitatus H. 1, 23. Neronianæ sectiones H. 1, 90.

Nerva Cocceius. *vid.* Coc.

Nerva Cæsar A. 3. ejus principatus à Tacito senectuti sepositus H. 1, 1.

Nerva Silius 4, 68. *alius* 15, 48.

Nerva Trajanus A. 3. *vid. &* Traj.

Nervii H. 4, 15. in arma tracti H. 4, 56. in auxiliis Rom. H. 4, 33. pugnant cum Civili H. 4, 66. Rom. deduntur H. 4, 79. Germani G. 28.

Nerulinus 13, 43.

Nervus belli civilis, pecuniæ H. 4, 82.

Nescire quædam milites oportet H. 1, 83. nescia simulationum 4, 54. tolerandi 3, 1. nescii, *sc. paludis* 1, 63. nescium habere, *ignotum* 16, 14. nescia tributa 1, 59.

Nestor O. 16.

Nexus legis exsoluti, *ambages* 3, 28. firmi, *compago* 4, 62.

Nicephorium 6, 41.

Nicephorius 15, 4.

Niceres O. 15.

Nicopolis 2, 53. colonia 5, 10.

Nicostratus O. 10.

Niger Brutidius 3, 66.

Niger Casperius H. 3, 73.

Niger Vejanus 15, 67.

Nihil in vulgo modicum 1, 29. spernendum 2, 40. appetendum ob jactationem; recusandum ob formidinem A. 5. abnuendo veniam omnium accipere 2, 22.

Nili superfluentis receptacula 2, 61. Nilo subvehi 2, 60.

Nimium meminisse *clarorum majorum* H. 2, 48. nimius, *præpotens* H. 3, 52. nim. commemorandis, quæ meruisset H. 4, 80. sermonis H. 3, 75. pavor conscientiam arguit H. 3, 10. nimia fiducia A. 37. fortunæ indulgentia H. 2, 99. ac formidolosa legio A. 7. pecunia 16, 1. potentia 6, 45. severitas 14, 42. nimii rebus secundis H. 4, 23.

Ninos 12, 13.

Nipolis 14, 26.

Nisibis 15, 5.

Nisu se proripere, *impetu* 4, 45.

Niti constitutis, *fretos esse* 3, 62. decreto 4, 14. eo ipso 4, 55. initiis obscuris 3, 63. rege Dario 3, 63. corporibus, umbonibus, *conniti* H. 2, 42. pro *quo* 1, 34. H. 1, 45. quantum poterat 4, 70. humore ad *extinguendum* ignem 13, 57. niti contra, *tendere*, *loqui* 3, 31.

Nivi-

Nivibus fidus Libanus H. 5, 6.
Nobilissimi obsidum H. 4, 28. nobilitas neque bonis neque malis annumeranda H. 4, 5. nobilitates externæ 12, 20.
Nocens, *sons* 1, 44. 2, 31. 3, 22. O. 41. reus 14, 48. legibus H. 2, 86. nocentem videri malle, quam supplicem 13, 42.
Nodo substringere crinem G. 38.
Nola 1, 5. 1, 9. 4, 57.
Nolentes effusius favent H. 1, 19.
Nomen, *fama* G. 45. O. 11. O. 36. nomine & auctore opus 6, 31. nom. & effigies damnatorum demotæ 11, 38. nomen principis principiis castrorum præscriptum H. 3, 13. magis exercitus quam robur H. 4, 15. idem ducum lætum militibus H. 4, 68. nomen Romanum *pro ipsis Romanis* 1, 43. 2, 55. H. 3, 45. H. 4, 18. H. 5, 16. A. 23. nominis Rom. terror 4, 24. Sempronium *pro familia Sempr.* 1, 53. Silurum 12, 39. nominis superstitio H. 3, 58. nomen fastis radere 3, 17. Vitellii demoliuntur primores castrorum H. 3, 31. inserere famæ O. 10. nomine Bojocalus 13, 55. Calusidius 1, 35. Catualda 2, 62. Clemens 2, 39. Geta H. 2, 72. Martina 2, 74. Segimundus 1, 57. eo nomine, *ea re*, *caussa* 14, 59. meo nom. *quantum ad me* H. 1, 29. in nom. urbis grande momentum H. 1, 6. nom. feminarum suarum *pro feminis* G. 8. nomine tenus 15, 6. nomina fausta H. 4, 53. honesta vitiis prætendi solita 14, 21. inania legionum H. 4, 14. vana H. 1, 30. & sine viribus H. 4, 75. nomina dare 14, 50. in conjurationem 15, 48. impigre H. 2, 97. dantes sacramento adigit H. 3, 58. nominibus falsis *res* appellare H. 1, 37. A. 30. nominatim 14, 14. H. 1, 43. O. 26. arguens 3, 59. compellatus 4, 70. 16, 27. eligi H. 4, 6. perscripti 3, 3.
Nominatio consulum 6, 45.
Non omnia metuenda 2, 40. non nisi 2, 26. non cultu nisi 13, 32. non alium pertinacius flagitavere H. 1, 72. non ultra H. 2, 91.
Nonanus miles 1, 23. 1, 30. *sc. ex leg.* Nona.
Nondum victoria, jam discordia H. 4, 69.
Nonianus O. 23.
Nonius Actianus H. 4, 41.
Non. Priscus 15, 71.
Non. Receptus H. 1, 56. occiditur H. 1, 59.
Nonnihil 4, 39. G. 46. gloriæ & prædæ partum 15, 8.
C. Norbanus cos. H. 3, 71. *alius* 1, 55.
L. Norb. 2, 59.
Norica provincia 2, 63. Noricum H. 1, 70. G. 5. procuratoribus continetur H. 1, 11. Norici H. 1, 70. H. 5, 25. Noricorum juventus H. 3, 5.
Noscere, *cognoscere*, *discere* 12, 24. *pro agnoscere* H. 1, 90. dicta *alterius* & sua responsa 15, 60. nosci exercitui A. 5. noscebantur à prætoribus, *cognoscebantur*, *judicabantur* 12, 60.
Nostra nobis notiora O. 28.
Notæ tristes 6, 9. notas allevare H. 1, 52. notabilis deformitas H. 4, 62. eloquentia O. 40. introitus A. 40. opera H. 1, 44. persona O. 10. tempestas H. 1, 38. notabilior paupertas O. 8. notabilius H. 1, 45.
Notescunt, *innotescunt* 16, 20. artes 14, 16. notescere consiliis bonis 4, 7. facinoribus 12, 8. studiis 12, 58. *quibus* 6, 8. notuere Tiberio 1, 73.
Notio, *cognitio*, de jure Flaminis 3, 59. quindecimvirum 6, 12.
Notitia, *fama*, *nomen* O. 11. O. 36. Romana A. 10. notitia carere, *inglorium*, *ignotum esse* O. 13.
Novacula H. 1, 72.
Novare res H. 4, 14. novandi cupida 4, 18. novata seditio H. 2, 51.
Novaria H. 1, 70.
Novellus Antonius H. 1, 87. H. 2, 12.
Novendialis cœna 6, 5.
Novercæ odia 12, 44. novercales stimuli 1, 33. novercalia odia 1, 6. 12, 2.
Novesium H. 4, 26. H. 4, 33. H. 4, 35. H. 4, 36. H. 4, 57. H. 4, 62. H. 4, 70. H. 4, 77. H. 4, 79. H. 5, 22.
Novitas, *nova claritudo* 14, 53. stupri 16, 19. vultus H. 1, 75.
Cn. Novius 11, 22.
Novus homo 3, 55. 4, 15. O. 7. novi principatus, eventus casusque H. 5, 10. nova res, *inopia* H. 3, 13. ubertas, *inusitata* 16, 2. novæ aulæ mala æque gravia, non æque excusata H. 1, 7. novum imperium inchoantibus, utilis clementiæ fama H. 4, 63. novo regno *noxia* atrocitas 11, 9. in novo obsequio acres ad munia H. 3, 59. novo principatu suspensus animus H. 4, 8. novi delictis pœnitentiæ mitiores A. 16. novæ cupiditates H. 1, 24. res 2, 27. 2, 78. 3, 13. 4, 38. 5, 3. 5, 8. 13, 19. 14, 62. 15, 35. 15, 50. 16, 7. H. 1, 5. H. 1, 6. H. 1, 7. H. 2, 8. H. 3, 4. H. 4, 32. spes 1, 4. 14, 58. 16, 23. novarum rerum cupiens pavidusque populus 15, 46. nihil in novis rebus novi H. 2, 80. nova fuere omnia 11, 24. non molienda, nisi prioribus firmatis 12, 32. ferme cuncta varia fama 14, 20. facile accipiuntur creduntur que H. 1, 19. & recentia O. 8. consuetudine in vetustatem vertuntur H. 4, 65. & ancipitia præcolere, fallax ambitio 14, 22. imperia ferme lætantibus accipiuntur 2, 2. nova cupientibus auferatur dux & author 16, 22. novissimus, *ultimus* 1, 28. 1, 51. casus 12, 33. H. 2, 48. jactus G. 24. partus 2, 54. spiritus H. 3, 66. novissima libido H. 3, 41. lux A. 45. nox 1, 58. spes H. 3, 84. voluptas 2, 31. 11, 26. cupido gloriæ novissima exuitur H. 4, 6. novissimum consilium 6, 8. mare 2, 24. A. 10. momentum 15, 63. servitium 16, 11. malorum H. 1, 47. novissimi A. 34. sermones A. 45. novissima, *suprema mors* 5, 7. 6, 50. exempla, *extrema* 12, 20. 15, 44. nov. Libyæ, *extremi fines* H. 5, 2.
Nox adulta H. 3, 23. concubia 1, 39. H. 3, 69. intempesta H. 1, 83. opportuna in audaciam, ad formidinem 4, 51. provecta 13, 20. 15, 63. adimit pudo-

pudorem H. 4,36. eximit dissimulationem 13,15. aufert obsequia H. 1, 80. nocte exhausta H. 4,29. multa H. 3, 77. noctes atræ G. 43. noctium, non dierum numerum computant *Germani* G. 11. nocte A. 40. diuque H. 2, 5.
Noxa, *damnum* H. 2, 49. noxæ esse *cui* 4, 36. reo 3, 13. sine noxa ullius 15, 34. pœnitentia H. 4, 58. arma ponere 3, 73. digredi H. 3, 69. noxius conjurationis 5, 11.
Nubium ater globus 2, 23.
Nubilis filia 3, 35. H. 3, 78.
Nuceria 13, 31. Nucerini 14, 17.
Nudare latera H. 4, 33. nudatus transfugiis 2, 46.
Nudi *Germanorum* pedites G. 6. nudæ manus, *inermes* 16, 9. brachia, lacertos *feminæ* G. 17.
Nuithones G. 40.
Nulla palam caussa 14, 32. 15, 7. nullum subsidium aspernandum 14. 58. nulli jactantius mœrent, quam qui maxime lætantur 2, 77.
Numa 3, 26. Numæ regia 15, 41.
Num. Martius 6, 11.
Numantina 4, 44.
Numantina clades 15, 13.
Numen unum intelligunt Judæi H. 5, 5.
Numerare suam legionem, *habere pro sua* H. 2, 74. ante quem O. 26. numerari in virtutibus O. 31. loco clientulorum O. 36. post *quem* H. 2, 77.
Numerosior *orator* O. 25. numerosissima civitas A. 17.
Numerus tutos facit 14, 49. numerum inire *rei cujus* 15, 41. in numerum legionis componere 2, 80. quod primo numerus fuit, jam nomen & honor est G. 6. numeri, *manus militares* H. 1, 6. A. 18. A. 32. legionis H. 1, 87. legionum auxiliorumque H. 2, 69.
Numicius Thermus 16, 20.
Numida 2, 52. citus equo H. 2, 40. Numidæ 3, 21. 4, 24. 4, 25. fusi 2, 52. perculsi 3, 21. Numidarum reges 16, 1.
Numisius Lupus H. 1, 79. legionis VIII. legatus H. 3, 10.
Numis. Rufus H. 4, 22. vincitur H. 4, 59. occiditur H. 4, 70. Numisii H. 4, 77.
Nummi bini 2, 87. terni 15, 39.
Nuncupare *scil. heredem* 2, 48. heredem 16, 11. adoptionem H. 1, 17. vota 12, 68. nuncupationes votorum 16, 22.
Nuntiare, *pronunciare*, *judicare*, insontem *quem* 13, 32. nuntio deprehensus A. 7. nuntium H. 2, 46. nuncii cladis occultati H. 3, 54. nuntia malorum prodigia 15, 47.
Nuptiæ inter patruos ac fratrum filios 12, 7. nuptiarum solennia 11, 26. 11, 27. 12, 5. 15, 37. nuptiales faces 15, 37. tabulæ 11, 30.
Nutat discrimine urbis H. 4, 52. nutans acies H. 3, 18. Cæcina H. 3, 40. nutantes Galliæ H. 1, 2. H. 4, 49.
Nutrire simultates H. 3, 53. nutrices G. 20. emptæ O. 28.
Nymphidius Sabinus 15, 72. H. 1, 25. præfectus præt. H. 1, 5. oppressus in ipso conatu H. 1, 5. jussu Galbæ H. 1, 37.

O.

Obærati 3, 42. 3, 60. obæratior 6, 17.
Obices portarum ferrati H. 3, 30. subversi 13, 39.
Objectare *quem* dolo, casibus 2, 5. periclis H. 2, 33. objecta spe, *injecta* 4, 60. objectu molis H. 5, 14. montis 4, 67. paludis H. 3, 9. pectorum G. 8. objectus molium. *plur.* 14, 8.
Obire mortem 2, 83. 4, 71. 5, 1. 14, 47. 16, 6. senecta 13, 33. obitæ pro repub. mortes 16, 16. obitus mitis 3, 19. obire dilectum, tributa, munera A. 13. munia H. 2, 92. mun. consulatus 2, 26. imperii H. 1, 77. urbis 6, 8. bella accinctis obeunda 3, 34.
Oblatus. *vid.* Offerre.
Oblectamentum litterarum jucundissimum O. 14. oblectamenta principis 14, 52. regia 14, 16. spectaculorum 14, 21. vitæ 16, 18.
Oblectationi oculisque ceciderunt G. 33.
Obligare venas 6, 9. 16, 19. obligatus tibi O. 9. virtuti habitus G. 31.
Obliquare crinem G. 38. obliqua insectatio 14, 11. oblique 2, 55. castigati 3, 55. perstringere 5, 2. 5, 11.
Oblisæ fauces 5, 9.
Oblitterat pleraque vetustas 2, 83. oblitteravit bona juventæ senectus 6, 32. oblitterari *quæ* 6, 4. 16, 21. conjugia 3, 34. damnum cladibus H. 2, 66. oblitterantur per prospera *quæ* 11, 15. oblitterandæ seditionis tempus 1, 51. oblitterata mansuetudo 15, 73. oblitteratæ litteræ 11, 14. oblitterata *quæ* O. 22. exempla O. 8. monimenta ærarii 13, 22. nomina H. 1, 55.
Oblitus faciem cruore 2, 17. sanguine 1, 65. obliti tabe cineres 2, 69.
Oblivio multos obruet A. 46. oblivio transmittere *quid* H. 4, 9. oblivisci non est in nostra potestate A. 2.
Obniti 16, 9. adversis 15, 11. hostibus consilio, manu H. 2, 5. muneribus *cujus* 14, 54. trahentibus 1, 21. obnitens frustra 13, 12.
Obnoxius æmulationi, odio 3, 58. amori uxoris 16, 6. consilii H. 3, 55. imperiis conjugum 12, 17. insidiis 14, 40. jussis *cujus* 11, 36. alienis 14, 1. obnoxium esse potentioribus 11, 7. obnoxia adfectui 13, 45. fortunæ 2, 75. superstitioni gens H. 5, 13. pessimo cuique provinciæ 3, 14. itineribus artis urbs 15, 38. obnoxium est offendere O. 10. scabiei animal H. 5, 4. obnoxii, *propter beneficia* H. 1, 1. duces H. 2, 56. libidinibus plerique 3, 34. obnoxia casibus 14, 55. morbis corpora H. 2, 93.
Obruet oblivio multos A. 46. obruta, *pro iis*, *quæ obruerunt* 4, 63.

Obscurus adversum alios 4, 1. tegendis sceleribus 6, 24. sermo, vultus 1, 33. obscurum cœptæ lucis H. 4, 50. noctis H. 2, 14. in obscuro haberi 15, 16. obscura inevitabilia H. 4, 24. libentius creduntur H. 1, 22. quo obscurior natura, eo irrevocabilior A. 42.
Obsepsit vetustas *quæ* 15, 27. obsepire Rætiam H. 3, 8. obsepta effugia 12, 31.
Obsequium deforme 4, 20. simulatum incautiorem *ducem reddit* H. 4, 56. obsequium cum securitate, quam contumaciam cum pernicie malle 4, 74. probatur dominantibus 3, 75. ac modestia eo laudis excedunt *&c.* A. 42. obsequii gloria 6, 8. *penuria etiam fortes vincuntur* H. 2, 19. specie regere H. 3, 50. obsequio omnes sufficiunt H. 4, 8. obs. pereunte, etiam imperium intercidit H. 1, 83. obsequia nox aufert H. 1, 80.
Obsides Romæ regum filii 2, 1.
Obsidere, *insidere*, *occupare*, aditum 16, 27. Apenninum H. 3, 55. obsidens egressus 16, 10. obsessa itinera 15, 11. illis hibernis obsideri premique Germanias H. 4, 23. obsidentium & obsessorum paratus H. 2, 21. obsessus *ludis* animus O. 29.
Obsidium 4, 24. 4, 49. 4, 51. 12, 45. H. 4, 35. H. 4, 37. H. 4, 58. castrorum H. 4, 24. legionum H. 4, 28. irritum 15, 5. longum H. 5, 12. longius H. 2, 23. solutum 4, 73. obsid. legionum solvere H. 4, 34. exsolvere 3, 39. subire H. 3, 69. obsidio decedere 12, 46. liberari 15, 14. obsidia 3, 21. urbium capessere 12, 15. obsidio datus, *obses* 11, 10.
Obsignare *quid* 3, 15. *testium est* 11, 27. tabulas 14, 14. testamentum 15, 54. 16, 14. obsignari bona 14, 6. obsignata 16, 19.
Obsistere, *obstare*, *prohibere* 1, 41. 1, 38. 1, 69. *pro resistere* H. 1, 82. vix ulla acies obstiterit H. 1, 79. obsistere falsis 2, 82. ruentibus H. 1, 82.
Obsolescit laus 4, 26.
Obstantia silvarum 1, 50.
Obstinatio fidei H. 3, 39. Judæorum H. 5, 13. obstinatus claususque 3, 15. obstinata fides H. 5, 5.
Obstringere se matrimonio 15, 53. obstringi fœdere H. 1, 54. obstrictus Agrippinæ Pallas 12, 25. *Vitellianis* populus H. 3, 30. meritis *cujus* princeps H. 2, 37. obstricti domui Cæsarum prætoriani 14, 7. Vitellio H. 1, 70.
Obstructæ mentes H. 3, 21.
Obstupefecit alacritas ducem 12, 35. illos adspectus H. 4, 46. Britannos classis A. 25. *quos* pudor, dedecus H. 4, 72. obsessos H. 4, 22. obstupefacti hostes A 18.
Obtegere flagitia 13, 33. scelera nuper reperta priscis verbis 4, 19. obtegens sui 4, 1. divina humanaque 1, 76. obtectus *protectus*, precibus *quorum* 16, 5. obtectæ libidines 6, 51.
Obtendere, *prætendere*, arbitrium senatus 1, 26. caussas fuga 15, 12. preces matris 3, 17. valetudinem 3, 35. vocabulum libertatis 11, 17. obtendi Germaniæ, Hisp. A. 10. lateribus gent. G. 35. obtentui *esse* H. 1, 49. fugientibus nox H. 2, 14. sumpta tempora 1, 10. obtentum habere 12, 7.
Obterere alam A. 18. legionarios 15, 11. obteri vires P. R. 16, 5. obtriti 16, 5. invalidus quisque 12, 43. obtrita 4, 63.
Obtestari *quos* 4, 8. cælum, deos 1, 21. H. 4, 46. obtestans 12, 45. 14, 7. H. 4, 57. deos 2, 65. agi summam reipub. 12, 5. perditam famam 13, 44. se moriturum H. 3, 10. obtestationes infimæ 1, 12.
Obtinere Africam 4, 13. 11, 21. provinciam 13, 31. ad obtinendam Cremonam H. 3, 14.
Obtrectare se invicem O. 25. obtrectatio pronis auribus accipitur H. 1, 1. citra obtrectationem O. 41.
Obturbare 3, 34. occurrentes 1, 66. *quos* agmine H. 3, 25. obturbabant patres 6, 24. obturbari vocibus militum H. 3, 10.
Obvenit *cui* provincia, *sc. sorte* 3. 33. 4, 56.
Obversabatur adspectus 14, 10. captivitas, clades, dira omnia H. 5, 17. ludibria 3, 18. memoria *cujus* 14, 63. pecunia, potentia 15, 54. species 16, 29. animo spes, timor H. 2, 80. obversans inter cœtus 3, 37.
Obversus ad matrem 4, 54. ad sanguinem, cædem miles H. 3, 83. in filium 4, 28. obversa in Favonium æstas 4, 67. obversi in Demetrium 16, 35. *obversis profligatis* 12, 14. *obversæ in hostem naves* H. 4, 16. *obversa* studia H. 3, 11.
Obviam ire, *resistere*, *mederi* 1, 32. 3, 54. 4, 64. H. 3, 18. H. 4, 44. dedecori 13, 5. discrimini A. 18. fraudibus 6, 16. hosti H. 4, 13. infecunditati 4, 6. legionibus H. 3, 70. peccatis 3, 34. periclitantibus O. 41. sententiæ H. 2, 33. timori H. 4, 46. obvius morti 16, 25. obvium obsequium H. 1, 19. obviæ opes, *nullo labore parta* 16, 2. fuere legiones H. 1, 24.
Obultronius Sabinus 13, 28. occiditur H. 1, 37.
Occanere tubas, cornua jubet 2, 11.
in Occasionem retinere *quem* A. 24.
Occia 2, 86.
Occidens *pro senescente potentia* 6, 46.
Occidere, *mori* 1, 1. H. 5, 10. 14, 33. insidiis 2, 73. manu sua 3, 46. cum libertate 4, 50. occidit Vitellius H. 4, 37. occidere apud bonos æque miserum ac perire H. 1, 29.
Occidio, *cum absque missione pugnatur* 12, 56. occidione occumbere, *ad internecionem cædi* 12, 38.
Occipiebat hiems 12, 12. occipere magistratum 3, 2. 6, 45. fatigare H. 2, 16. flagitare 1, 39.
Occultari litteræ quia nequibant, pro concione recitavit H. 4, 24.
Occultus odii 4, 7. in occulto tenere 3, 18.
qui Occulti, *occulte*, includerent 3, 29. lætabantur 4, 12. non occulti ferunt 4, 40. pars intus occulti muros subruerant H. 4, 23. occulta conjurationis 15, 74. saltuum 1, 61. quanto occultior, tanto plus famæ adeptus 14, 22. occult. non melior H. 2, 38.
Occupaverat animos auditus H. 1, 76. pavor 4, 74. pluri-

plurimum hiems G.22. occupare 13, 35. arcem 15, 69. Armeniam 11, 9. Augustodunum 3,43. castellum 2,80. civitates 4,55. copias *cujus* 1,10. adfinitate domus 6,8. gloriam A.39. insulam H. 4, 12. montem manu 4, 47. nationes H. 1, 84. partem G. 35. pericula H. 1, 40. principem vacuum H.5,1. sedes G.28. A.11. solum G.29. A. 11. Tigranocerta 15, 4. urbem H. 3, 64. occupantes, *praevenientes* H.2,17. occupantur agri ab G. 26. occupari colles 15, 9. fortunam H. 1,56. cum cohortibus *quem* H. 4,2. occupatus animus *ludis* O. 29. occupato colle H. 2, 15. occupati praesidiis transitus H.3,35. occupati *qui* H.4,66. occupata mœnia 15,58. occupanda urbs H.1,62. occupandae reipub. argui 6, 10. occupandae ripae H. 2, 11. occupanda rostra H. 1, 39. occupatu proxima H.4,15. occupationes rerum O.21. divinae 2,87.

Occurrere jugulo 16, 15. occurrit exercitus filio imperatoris H. 2, 59. oculis intemperies 16, 13. occurrere orationi *cujus*, *respondere* 14,55. occurrendum discrimini 1, 33. occursu principis prohiberi 16,24.

Oceanus mare 1, 9. H. 4,12. cruento adspectu 14, 32. Septentrionalis G. 1. tumescit 1, 70. cetero mari truculentior 2, 24. Oceani Britannici natura A. 10. Oceano abusque 15,37.

Ocriculum H. 3,78.

Octavia *soror Augusti* 4, 44. 4, 75. ejus nepos Julus Antonius 4,44.

Octavia *Claudii filia* 11,32. 12,2. L. Silano desponsa 12,3. Neroni despondetur 12, 9. eique nubit 12, 58. qui ab ea abhorret 13, 12. attinetur ab Agrippina, ne cubiculo egrederetur, in morte patris 12,68. omnes adfectus abscondere didicerat 13, 16. repudiatur 14, 60. H. 1, 13. revocatur 14, 60. relegatur 14, 63. occiditur 14, 64.

Octavius *pater Augusti* 1,9.

Octaviorum tumulus 4,44.

Octav. Fronto 2, 33.

Octav. Sagitta 13, 44. egressus exilium in eandem insulam redigitur H.4,44.

Oculi in terram dejecti 1, 34. H. 3, 31. Germanorum caerulei G. 4. primi vincuntur in praelio G. 43. inviolati à contactu dominantium A.30. oculorum orbes H.4,81. tabes H. 4,81. oculis, *spectaculo*, ceciderunt G.33. oculis subtrahere acerba funera 13, 17. occurrere 16, 13. Antonium fortuna famaque omnium oculis exposuerat H. 3, 32. ante oculos fit Nero, *exemplo* H. 1,16. oc. conjicere in *quem* H. 1, 17. pascere H. 3,39. intendere *quo* H.5, 17. oculis vulgi contrectandum corpus 3, 12. in oc. exercitus H. 2, 35. ex oc. ablata avis H.2,50. oc. in terram fixis H.4,72.

Odisse incipiunt, qui timere desierunt A.32. quem laeseris, proprium humani ingenii A.42. odium & invidia valet apud multos 3, 10. ex invidia 3, 75. fallacibus blanditiis velatur 14, 56. ex intima sodalitate 15, 68. adversus dominantes veritati inimicum H.1,1. connexum uno amne discretis H.1,65. publicum 4, 36. 6, 30. H.1,72. praesentium, rerum novarum cupiditatem parit H.2,8. solitum inter accolas H.5,1. privatum 2,80. 15, 73. H.1,53. odium agitare, *exercere* 3,22. 3,32. condere H.2,30. velare vernilibus blanditiis H. 2, 59. in odium *quem* efferre H. 4, 42. de odio facilius creditur H. 1, 34. odia aperta palam depelluntur H. 4, 24. privata publicis utilitatibus remittenda 1, 10. fratribus solita 4, 60. novercalia 1, 6. 12,2. novercae 12,44. proximorum acerrima H. 4, 70. odiorum caussae iniquae acriores 1, 33. femina *in externos* jacienda 12, 48. odia in longum jacere, *serere*, *qua postea emergant* 1, 69. odiis anxii H.2,92.

Odores G. 27. *cremati in funeribus* 3, 2. odoribus refertum solium 16, 6. odoratus philosophiam O. 19.

Odrusae 3,38.

Offendere honestius, quam odisse A. 22. offensus urbi, *infensus* 2, 55. offensa excusatur O. 10. offensarum operta H.3,65. offensiones 2,36. 4,41. 13,29. principis 16, 23. accendendae 2, 57. coeptae ob rempub. 6, 15. filii dissimulatae 2, 42. graves, iniquae 3, 54. iniquae. Agrip. 4, 39. integrae 3, 24. populi movendae 1, 76. muliebres 1, 33. occultae 13, 19. offensionum pavidus 3, 54. pro utilitate publica non pavidus 4,38.

Offerre jugulum H. 1,41. se adulantibus, *admittere adulationes* H. 2, 54. se hosti, *inferre* H. 2, 14. se percussoribus H. 2, 59. oblatum forte periculum 4,59.

Officere amicitiae *quorum nocere* 4, 34. gloriae *cujus* H. 3, 53. officiunt nubes A. 12. offecere visui nubes 1, 28.

Officium exsequiarum 16, 7. officii in alterius honorem suscepti nulla gratia H. 2, 1. per officium, *honoris caussa* 1, 24. in officio esse 1, 48. fore H. 1, 18. manere 3,42. officia metu profecta H.3, 58. suprema 5,2, officiorum ambitus A.18. officiis praeficere non peccaturos A. 19.

Offundere arae sanguinem H. 2, 3. offundi, *pro occurrere* 1,68. 11, 20. offusus pavore 11,31. offusa oculis caligo H.2,80.

Olennius 4,72.

Oleum equiti praebitum 14,47.

Olim *de praeterito* 3, 54. 13, 42. O.16. *de futuro* 15, 54.

Olitorium forum 2,49.

T. Ollius 13,45.

Oloaritus centurio 14, 8.

Omen cladium imminentium H. 1, 8. praesentium 1,28. rei magnae H. 1, 62. *ex verbis forte prolatis* 15, 74. ex introitu in urbem 16, 6. dirum, taurus altaribus profugus H. 3, 56. funestum H. 2, 91. malum H. 4, 24. triste 15,7. omen accipere 2, 13. dii prohibeant 16,35. omine auctus 2, 14. omina adversa 4, 64. dira H. 5,17. fausta 1, 30. festa (*rectius* fausta) 5, 4. vetera H.2,78. omi-

num loco etiam fortuita H.2,1. in omina versæ naturales caussæ H. 1, 86.
Omittere cunctationem 14, 34. hostem 4, 23. insulam, *ex ea discedere* 4, 74. munimenta 4, 51. offensas, *remittere* H. 1, 47. vim inultam, *relinquere* 16, 23. omiserit *pro omissurus fuerit* 6, 45. omissa Armenia 6, 36. Hispania H.2,65. omissis lictoribus, *amotis* H.3,11. studiis O. 3. omittendæ delationis 6,30.
Omnis ripa. *tota* H. 4, 26. omne magnum exemplum habet aliquid ex iniquo 14, 44. ignotum pro magnifico A. 30. omnes qui magnarum rerum consilia suscipiunt, æstimare debent &c. H. 2, 76. omnia nova fuere 11, 24. consilia factaque nostra ad utilitatem vitæ dirigenda O. 5. omnia scire, non omnia exsequi A. 19. omnibus suspectis singuli per artem pelluntur H. 1, 20.
Onerare, *aggravare. exaggerare* 1,69. H. 2, 64. *accusare* 4,68. pericula *cujus* 16,30. armis H.4,15. catenis 2,3.2,65.H.1,48.H.3,74. pretio, promissis H. 1,25.
Onomastus H. 1,25.
Oneri cessurus pons 15, 15.
Onusti præda 1,21. famaque 12,28.
Opacitas arborum 11,3.
Opera navanda 3,42. H.3,16. navata H.3,74. operam daturi 15,52. navare 15,51. operæ theatrales, *qui operam locant* 1, 16. operatus cædendis materiis miles H.5, 20. operata studiis suboles 3, 43. operatum se vidit, *h. e. sacrificasse* 2, 14.
Operit, *tegit*, vim mortalium 4, 62. nox *qua* 15, 37. operire mala tristitia 3, 18. viam pecunia 2, 30. vulnera malis H.1,53. pulsu sonituque equites H.3,2. operuere ripæ *quos* 2, 17. operiri fores 3,15. reliquias malæ pugnæ 15, 28. opertus infamia 3, 68. paludamento H.2,59. operti veste multa 12,47. operta offensarum H.3,65. odia 2,57.
Ophenses H.4,50.
Opis externæ indigere 3,54. H. 3, 48. opem ferre 6, 17. 14, 43. opes, *potentia*, Ægypti H. 4, 83. Cæsaris 2,10. 12,60. Galliarum 1, 47. heredum in rempub. 1,8. Hermundurorum 2,63. imperii H.2,92. imp. affectæ H.2,69. Langobardorum 11, 17. Parthorum 2, 3. Persarum 12, 13. Romanæ 2, 3. 11, 16. H. 4, 12. cuncta ad victoris opes conversa H. 3, 44. extructis monumentis opes suas testari 11, 10. opes nostras sprevisse 12, 36. Armenios obtinebat opibus nostris 12, 44. fisus opibus Germanorum H. 4,61. Pharasmanis 11, 8. opes, *divitiæ*, præcipua bellorum caussa H. 4, 74. exundantes 3, 72. infensæ principibus 11, 1. nimiæ 15, 20. multis exitio 16, 14. opes atque inopiam pari adfectu concupiscere A. 30. opum magnitudine testamentum irritum H. 1, 48.
Opimum casibus opus H. 1,2.
Opinio, *fama*, *existimatio* O.10. A. 40. nobis opinio decedat 15, 20. opinionem maligni vereri O.15. opinione comitante A.9.
Opitergium H. 3,6.
Opperiri, *exspectare* 1,25. animum *cujus* A.18. auxilia H. 3, 1. certa maris H.4,81. copias majores 13, 36. famem hostium H. 5, 11. futura 11, 12. invalidos 15, 38. legiones H. 3, 60. lucem 13,41. 14,10. H. 3, 19. noctem 4,50. nuncium H. 2, 46. percussorem 11,37. pœnitentiam, societatem *cujus* 13, 13. senectam principis 11,26. sententiam *cujus* 3, 59. judicium 16, 4. spatia noctium 3,45. stultitiam alienam H. 2, 34. intra domum H.3,12. palatium 12, 5. opp. si 12,28. opperiens classis 2, 81. ægritudinem 2, 69. idem 11, 30. lætum nihil 1, 53. nuncios 14, 7. opperientes Corbulonem 15, 13. exitium 15,69. operiendus domi 16, 26. imperator 4,66. legatus 14, 38. opperienda mors 14, 59. opperiendi fratres 15, 14. legati 1, 29. opperienda epistola 1, 30. gentes H. 4, 76.
Oppetere, *occumbere* 4, 50. mari 2, 24.
Oppiæ leges 3, 34.
Oppidana lascivia 14, 17. oppidum *pro Roma* 12, 24.
C. Oppius 12,60.
Opportunitas mortis A. 45. opportuna mors 4, 21. opportuna locorum 4,24.
Opprimere, *interficere* 15,24. incautum 12, 44. H. 4, 56. inermos H. 3,6. opprimi cohortes dispersas H. 4, 16. legiones H.3,9. H.5,24. senem injectu vestis 6, 50. opprimi ab hoste 14, 33. oppressus Pompejus 1, 2. in ipso conatu H. 1, 5. oppr. *capere* H. 3, 43. bellum, *extinguere* 11, 1. oppressit fors bellum 4, 27. ut oppressisse bellum crederetur H. 4, 50. opprimendis cœptis H. 1,6.
Opprobrium majorum 3,66.
Oppugnationum machinamenta 12,45.
M. Opsius 4,68. adfligitur 4,71.
Optio speculatorum H. 1,25.
Opulentia, *potentia* 4, 55. urbis 2, 60. prout opulentia civitatibus erat H. 1, 51. opulentæ pecuniæ provinciæ H. 2,6. opulenta ipsis omnia H.2,32. opulentior civitas 3,43.
Optimus quisque 3, 13. 3, 44. libertorum A. 41. manipularium 1, 21. fidelissimus A. 19. amore reipub. H.2,7. adsciti H. 3,50. optimum quemque jurgio lacessere 14, 49. optima fortuna 15, 17. optimi A. 5. mortalium altissima cupiunt 4, 38. cito consentiunt O. 41. optima videntur, quorum tempus effugit H. 1,39.
Opus *pro operibus* H.3,11. opera, *munimenta* 15,7. molesque firmant urbem H.5,11.
Oræ prominentes 2,24.
Oraculum Apollinis 3, 63. Clarii 2, 54. Hammonis H. 5, 3. Phryxi 6, 34. oraculum est redditum 12, 63. oraculi sors H. 4, 83. vice accipere 6, 21. *oraculum* de imperio Vespasiani H. 5. 13. oracu-

oraculis mos per ambages canere 2, 54.
Orare, *deprecari* 13,25. auxilium 1,57.2,44. 2,46. 14.33.H.2,14.H.4,25. H.4,36. H.4,79. minitantes orabant H.2, 51. or. per communes liberos 2,72. pacem H.3,31. secessum 15,45. spatium 15,30. vitam H.4,60. orare caussam, *agere* 6,29.11,5.13,5.13,42. 14,19. O.7. orantes, *perorantes* O.6. orandi genus H.1,90. nescius 3,67. validus 4,21.
Oratio angusta & lubrica 2,87. læta, audentior O.14. pulchra, quæ O.21. orationes continuæ H.4,7. oratio Agrippinensium H.4,65. Caractaci 12,34. 12,37. C. Cassii 14,43. Cerialis H.4,73. Civilis H.4,32. H.5,26. Claudii 11,24. Curt. Montani H.4,42. Galbæ H.1,15. Galgaci A.30. Hortali 2,37. Jul. Agricolæ A.33. Jul. Agrippinæ 13,21. Man. Lepidi 3,50. Muciani H.2,76. Othonis H.1,37. H.2,47. Pæti Thraseæ 15,20. Pisonis H.1,29. Segestis 1,58. Senecæ 14,53. Tencterorum H.4,64. Tiberii 3,12. 4,37. Vitellii 12,6. Voculæ H.4,58. Vologesis 15,2. orationes 44. super ea re habitæ 5,6. Othonis scriptæ à Tragalo H.1,90.
Orator *quis sit* O.30. or. caussæ 1,19. strictus, numerosus, splendidus, amarus, gravis, vehemens, plenus, valens O.25. nullus Lacedæmonius, Cretensis, Macedo, Persa O.40. inter innocentes supervacuus O.41. oratoris cum patrefamilias comparatio O.22. materia O.30. definitio O.30. oratores Latini O.17. antiqui O.18. oratorum certamen 16,2. licentia 15,20. nomen abolitum O.1. sævitia 2,34. uberrimus 3,31. oratores emi prohibitum 13,5.
Orbis inest rebus 3,55. noster, *Rom. imperium* G.2. A.12. orbis terrarum famulatus A.31. servitium ab una natione depelli non potest H.5,25. raptores *Romani* A.30.
Orbitas captata 13,52. insidiis obnoxia 14,40. bonis malisque temporibus juxta valet H.1,73. orbitatis caussa frequentes ædes O.6. nulla pretia G.20.
Orcades A.10.
Ordei humor G.23.
Ordo, *dignitas* H.3,31. *senatoria* 11,25. equester 2,83. 12,60. senatorius 2,32. 6,48. 12,4. 12,52. 14,48. H.2,86. A.4. vitæ, *tenor* 16,26. fraudis, *series* 4,69. rerum gestarum H.2,27. de ordine agminis sortitæ legiones H.2,41. ord. simplici actæ naves H.5,23. ordo Mutinensis, *decuriones* H.2,52. militiæ H.2,93. non idem prosperarum adversarumque rerum ordo erit. *h. e. non eodem modo prospera & adversa patiemur* H.2,77. ordinem, *manum militum*, ducere H.4,5. H.2,22. laxare H.3,25. reddere H.1,52. retinere 1,44.
Ordovices 12,33. Britanni A.18. cæduntur A.18.
Orfitus Cornelius 12,41. 16,12. ejus domus subversa H.4,42.
Orfitus Pactius 13,36.
Oriens, *provincia ad Orientem*, motus 2,1. 2,43. in partibus Othonis H.2,32. diu quietus H.2,6. regibus suetus H.4,17. ejus imperium penes Parthos 6,34. Oriens, *princeps juvenis* 6,46.
Origo plerorumque senatorum à libertis 13,27. Judæorum H.5,2.
Ornare, *honoribus augere*, *extollere*, Phrahatem 6,32. honoribus, provinciis clientes 4,2. prætura *quem* 2,28. ornante Mithradate 12,44. ornati muneribus G.13. ornari, *de capillo* G.38. ornatus, *instructus*, *armatus*, in prœlium exercitus H.3,63. ornatus *pro vestitu & cultu* H.2,20. quo principum conjuges effulserant 13,13. militaris, *pro armis* H.5,22. mulieribus H.1,30. G.43. tragicus 15,65.
Ornospades 6,37.
Orodes 6,33. vulneratur 6,35.
Orpheus O.12.
Orphidius Benignus H.2,43. ejus corpus crematur H.2,45.
Orphitus. *vid.* Orfitus.
Ortus primus, *nativitas* 6,22. seculi A.3. de ortu vitaque composita 16,14.
Ortygia 3,61.
Os *pro facie* 1,23. 13,25. flexum in mæstitiam 3,16. humanum G.9. oris adrogantia 5,3. confusio H.4,40. decor H.2,1. deformitas 2,9. dehonestamentum H.4,13. paterni effigies 12,68. gratia A.44. habitus G.31. pars velata 13,45. similitudo H.2,8. os erigere H.3,85. adversum intendere in hostem 3,20. verberare 4,3. ore ad exprimendam imaginem honesti 16,32. compositus 2,34. dirus H.4,62. placidus H.2,48. intento O.11. præferre ictus 13,25. in ore esse, *in fronte* 3,74. in ore *Vitellii* jugulatur H.3,77. in ore vulgi agere H.3,36. O.37. ora, *facies* 3,53. A.36. vultusque hominum G.46. alia 1,43. antefixa truncis 1,61. ora quærere mucronibus 2,14. nudæ fodere 2,21. singultu quatere H.3,10. in ora legatorum intentare manus H.1,69. præter ora suorum, *in conspectu* H.4,30. os *pro rostro navis* 6,28. os Ponticum, *ostium* 2,54. amnis H.5,7. ora fluviorum 5,2. 2,6. os specus 4,59. ora & exitus specuum 14,23. os impudicum 11,3. ora vacua dentibus 1,34.
Osculum breve 13,18. A.40. osculo finitum colloquium 15,29. oscula jacere H.1,36. suprema petere H.4,46. osculis fatigata *principis* dextra 15,71.
Oscum ludicrum 4,14.
Oscus H.1,87.
Osi G.28. G.43.
Osiris H.4,84.
Ostendebat licentiam mutatus princeps, *h. e. mutatio principis occasionem præbebat licentiæ* 1,16. ostendit acies luna H.3,23.
Ostentare, *cum ambitione & valde ostendere*, aciem navalem H.5,23. ardorem militum H.1,52. arma 6,37. Armeniam 12,44. artem 2,8. bellum

urbi H. 3, 78. captivos H. 4, 34. caput *cujus* H. 3, 63. carmina 15, 49. digna matrimonio *quæ* 12, 1. discrimen, dedecus H. 3, 66. fidem, animum H. 1, 39. firmitudinem animi 4, 8. gladium cruentum H. 1, 35. Hispaniam H. 4, 39. imperium, sacramentum H. 4, 58. infulas pro muris H. 3, 31. irritamenta pacis A. 20. judicium integrum 3, 8. legiones H. 5, 10. libertatem 2, 45. luxus, adulteria H. 1, 22. magnitudinem 16, 23. manus cruentas H. 1, 44. castra ostentabant manus legionum 1, 61. ost. misericordiam 4, 71. pacem, veniam H. 5, 24. patientiam 6, 38. pericula H. 4, 49. potentiam 12, 15. 15, 21. potentiæ plus 11, 29. pretium proditionis H. 3, 57. proavum 2, 27. *quæ* barbaris 13, 54. quasi rediturum 2, 63. res promptas 12, 12. se *cui* H. 1, 35. se militibus 3, 9. se mil. comem H. 3, 38. se ducem victis H. 2, 63. *se* promptos 1, 35. se rursum 4, 70. somnum, inertiam 3, 30. veniam H. 4, 59. vim suam 12, 27. vim fortunamque principatus H. 4, 85. vires H. 3, 10. rebus novis *quem* 16, 7. inter judices *quem* 12, 54. attineri à se Vologesen pro pignore amicitiæ ostentantes 14, 25. ostentari per exercitus 1, 3. ostentatus 12, 36. ostentandi potentiam suam 15, 21. ostentandæ pietatis, *scil. caussa* 14, 3. virtus 3, 41. ostentanda sævitia 1, 76. virtute A. 9. ostentatio A. 18. divisionum O. 19. virium 15, 9. nihil in ostentationem compositum 2, 82. ostentator omnium, arte H. 2, 80. periculorum, præmiorum 1, 24.

Ostentum præcipuum Vitellius H. 3, 56.

Ostentui, *ad ostentationem*, magis quam mansura H. 1, 78. clementiæ *&c.* 12, 14. gentibus iræ 15, 29. *quos* mittere H. 3, 35. esse, *h. e. documento* 15, 64. abjecta corpora, *ad exemplum & terrorem* 1, 29.

Ostia 2, 40. 11, 26. 15, 39. Ostiæ agens cohors H. 2, 68. Ostiam amotus Silius 16, 9. apud Ostiam 11, 29. tempestas ab Ostia 11, 31. Ostiensis colonia H. 1, 80. via 11, 32. Ostienses paludes 15, 43.

Ostia Tiberina 15, 42.

Ostorius Sabinus 16, 23. Soranum accusans 16, 30. quæstoria, insignia consequitur 16, 33.

P. Ostorius Scapula 12, 31. triumphalia accipit 12, 38. moritur 12, 39. bello egregius A. 14.

M. Ostorius, P. filius, Scapula 12, 31. testimonium dicit in caussa Antistii 14, 48. accusatur 16, 14. coronam civicam meritus 12, 31. 16, 15.

Otho Junius 3, 66. in exilium pellitur 6, 47.

Otho Salvius 12, 52. imperatoris pater H. 2, 50.

Otho Salvius *imperat* 13, 12. Poppæam ducit 13, 45. Lusitaniæ præficitur 13, 46. *Tacito* nec beneficio, nec injuria cognitus H. 1, 1. adoptionem Galbæ sperat H. 1, 13. de imperio cogitat H. 1, 21. largitur militibus H. 1, 24. imperator consalutatur H. 1, 27. vexillis circumdatur H. 1, 36. milites alloquitur H. 1, 37. H. 1, 83. Pisonis cæde lætatur H. 1, 43. scelera prohibere non potest H. 1, 45. vacationes militum solvit H. 1, 46. vitia dissimulat H. 1, 71. cos. H. 1, 77. tumultum militum sedat H. 1, 82. ex urbe proficiscitur H. 1, 90. sua desperatione victus H. 2, 76. cum Galba & Vitell. unum annum imperat O. 17. ejus animus corpori non similis H. 1, 22. epistolæ ad Vitell. H. 1, 74. amor apud suos H. 2, 49. honores à Senatu decreti H. 1, 47. mors & mores H. 2, 50. comparatio cum Vitell. H. 2, 31. Othoniana classis A. 7. Othoniani H. 1, 34. H. 2, 12. H. 2, 21. fugantur H. 2, 44. Oth. duces H. 2, 24. Othonianæ partes 2, 33.

Otiosus *orator* O. 18. inter otiosos grave militare nomen A. 40. otiosæ armatorum manus facile lasciviunt G. 44. otium *belli studia mollit* A. 11. A. 21. luxuriosum H. 3, 83. malum 4, 67. segne 14, 39. H. 2, 34. H. 4, 5. H. 4, 70. otii dulcedo 1, 2. otio segni honestum pacis nomen imponere 14, 39. otium trahere H. 4, 70. otio lascivit miles 1, 16. G. 44. A. 16. corpus imminuitur H. 2, 93.

Ovidii Medea O. 12.

Oxiones G. 46.

P.

Pacare eloquentiam O. 38.

Pacarius Decimus H. 2, 16.

Pacensis Æmilius. *vid.* Æmil.

Pacisci exitium *cujus* H. 3, 48. pacto die 13, 38. pacta die 15, 28.

Paconianus Sextius 6, 3. Latiarem accusat 6, 4. in carcere strangulatur 6, 39.

M. Paconius 3, 67.

Pacon. Agrippinus 16, 28. Italia depulsus 16, 33.

Pacorus G. 37. interfectus à Ventidio H. 5, 9. *alius* 15, 2. Medorum rex 15, 31. Vologesis frater 15, 14.

Pacorus *pro rege externo, barbaro* H. 1, 40.

Pactius Africanus H. 4, 41.

Pactius Orphitus primipili centurio 15, 12. funditur à Parthis 13, 36.

Pacuvius O. 20. durus & siccus O. 21. *alius* 2, 79.

Padus H. 1, 70. H. 2, 17. H. 2, 32. H. 2, 40. H. 3, 52. trajectus H. 2, 22. Padi ripæ H. 2, 11.

Pædor 6, 44.

Pænulæ O. 39.

Pætus quidam 13, 23.

Pætus Cesennius. *vid.* Cesen.

Pætus Thrasea. *vid.* Thras.

Pagani, *non milites* H. 1, 53. H. 2, 14. H. 2, 88. H. 3, 43. H. 3, 77. H. 4, 20. *ita prætorianos appellat Antonius, quasi exprobrans, quod luxu urbis militiam dedidicissent* H. 3, 24.

Pagida 3, 20.

Palam lamentari, inferius majestate 3, 3. laudatus incautior decipitur H. 1, 64. palam ædes 11, 14.

Palantur comites H. 3, 80. palari campis H. 4, 18. fuga per agros H. 3, 17. extra 4, 48. per agros H. 4, 70. palantes 1, 51. 3, 39. H. 1, 68. H. 4, 60. Britanni A. 38. manipuli H. 4, 77. extra castra 1, 30.

Palatinus mons 12, 24. 15, 38.

Pala-

Palatium 1,13.2,37.2,40. H.1,39. H.1,47. H.3, 68. crematur 15,39. aula imperat A.40. arx imperii H. 3,70. vastum, desertum H.3,85. aversa palatii pars H. 3, 85. palatio procedere 2, 34. degredi H.3,67.
Pallas 11, 29. *præcipua potentia* 11, 38. Agrippinæ fautor 12, 1. ejus stupro illigatus 12, 25. 12, 65. 14, 2. prætoria insignia consequitur 12,53. dives 12,53. exuitur potentia 13,14. accusatur 13,23. interficitur 14,65. ejus potentia 12,25. arrogantia 13,2.13,23.
Pallens fama O.13.
Palmæ H.5,6.
Paludamentum H.2, 59. insigne 12,56. paludatus H.2, 89.
Paludes Ostienses 15,43. Pomptinæ 15,42.
Pammenes 16,14.
Pamphilia 2, 79. ac Galatia sub uno præside H. 2, 9.
Panda 12,16.
Pandateria 1,53.14,63.
Pandere aciem H.2,25.H.4,33.
Pandus Latinius 2,66.
Pangere carmina 13,3.14,16.
Panis Judaicus H.5,4.
Pannonia 3,9.4,5.12,29. 15,25. H.1,76. H.2,11. in partibus Othonis H.2,32. Vespas. H. 2, 86. Germaniæ finitima G. 5. G.28. Pannoniæ procos. Flavianus H. 2, 86. H. 5,26. in Pan. amissi exercitus A. 41. Pannoniæ G.1. Pannonica lingua G. 43. Pannonici exercitus 1, 52. Pannonicæ Alpes H.2.98. legiones 1,16.1,31. H.1,67. Pannonii H.2, 14. H. 3, 12. alares 15,10. Pannoniorum cohors H.2,17.
Pansa 1,10. cos.O.17.
Pantomimi 14,21. pantomimorum domus 1,77.
Paphia Venus 3,62. *ejus* templum H.2,2.
Papia Poppæa *sc. lex* 3,25. lex 3,28.
Sex.Papinius 6,40. mort. sumit 6,49.
Papirius centurio H.4,49.
Papir.Carbo G.37. vincitur à Germ. G.37.
C. Papir. Carbo O. 18. accusatur à L. Crasso O. 34.
Papius Mutilus 2,32.
Par, *suffecturus, capax,* erat caussæ O.34. moli 1, 4. negotiis 6, 39. 16, 18. ingentibus vigor 3,30. oneri. meatui 6, 28. prosperis H. 3, 64. reipub. 1,12. videbatur A.9. pares bello commeatus H. 4, 58. rigori antiquo H.1,18. pares inter se *non facile conveniunt* 3,38. inter pares æmulatio 2,47. par, *æquum,* fuit 14, 49. par est accipere 6, 3. haberi 1,25. tribui 3,5.
Parare deditionem 4, 49. vim *cui* H. 2, 85. paravi me accusare O.11. parari foro & eloquentiæ O. 34. parata, *obvia, facilis,* peccantibus provincia A.6. parata *pro obviis & pronis* 6,37. paratus *pro apparatu,* facinoris H. 1,23. navium, militum H.2,84. invadendæ Syriæ 15,9. funebris 13,17. ingens H. 2, 95. paratu ac concione *ita Lips.* H. 2,79. magno A.25. firma H.3,43. speciosus 3, 55. paratus, *cujus plur.* H.2,98. fortunæ 11,30. principis 11,12. regum H.2,81. ventris, ganeæ 3,52. regii 6,37.
Parcere famæ 13,45. voci, adspectui 15, 61. parcendo irritamenta pacis ostentare A. 10. parcimonia 3, 54. antiqua 12, 53. provincialis A. 4. parcus sanguinis civium H. 3, 75. parcus victus 15,63.
Parens legionum 2, 55.2,80.3,13. omnium populus 3, 28. patriæ 1, 14. 2, 87. urbis Romulus H. 1, 84. H. 4,58. Troja 4,55. parentes fugam exprobraturi A. 32. parentum memores pugnam capessere H. 5, 17. in mortem pecuniæ fœnori datæ 12,13. iracundiæ ferendæ 14,4. parentes, liberos, fratres vilia habere H.5,5.
Parere & servire *differunt* A. 13. parendo res militares continentur H.1,84.
Paris 13,19. validus apud Neronem 13,22. vindicatur in ingenuitatem 13,27.
Parrhaces 12,14.
Parricida, *qui principi insidias struit* 4,34. 15,73.H. 1,85.
Pars navium haustæ 2, 24. & cura reipub. H.1,50. Othonis, *h. e. partes* H. 2,42. in partem accitus adversus omnes valescit 6, 42. partes, *factio* 16, 22. O.40. Antonii, Cæsaris 4,44. omnium cædem H.4,17. Othonis H.2,30. desertæ H.2,54. Flavianæ H.2,67.H.3,1.H.3,59. Julianæ 1,2. lapsæ H. 3, 17. Othonianæ H. 2, 33. H. 2, 71. Pompejanæ 1, 10. Vespasiani H. 3, 77. Vitellii H.3,75.H.3,78. prævalidæ H.2,52. resurgentes 2, 43. revirescunt H. 3, 7. surgentes H. 3, 4. victæ H.2,63. victrices H.2,59.H.2,77. Vitellianæ H.1,84.H.3,30.H.3,32. partium Agrippinæ sunt, qui se vocent 4, 17. columen 6, 37. dux 16,7. duces H.2,87.H.3,52. duces, legati H.1,66. fama H.2,22. fortuna H.2,46.H.3,5. H.4,31. specimen H.3,66. studium H.1,76. vires H. 1, 74. partibus plus invidiæ addere H. 3, 76. accedere H. 1, 59. aggregare H. 3, 12. fida civitas H.1,64. classis H.1,87. invisus H. 1, 71. quod solum illis part. defuit H 2,19. partes alias fovere H. 1, 8. distrahere H.2,68. juvare H.2, 81. exemplo opibusque H.3,8. quærere 13, 18. in partes merita 3,62. concedens H.2,1. descendere 15, 50. discedunt 1, 49. distrahere 4, 40. ducere milites 15,51. trahere 4,60. tractus 1,60. transgrediens H.4,39. transgressus H.1,13.H.1, 53.H.2,85.A.7. transire H.1,70. partibus *cujus* susceptis H.2,86. de part. bene meritis H. 1,64. in part. duraturi 2, 76. Othonis tenere H. 2, 16. habere *quem* 13,2. partes, *officium,* judicis 4,59. partes assignare O. 28. contradicendi sumere O. 24. delationis *cui* dare H. 3, 38. exsequi O. 16. nullas esse *ei* 3,10. primas expostulare 15,53.
Parsimonia. *vid.* Parcere.
Parthicus dominatus 6,34.
Parthus, *h. e. Parthi* 2,56. 6,34. 6,42. 15,4. H.2, 82. sue-

82. fuetus sequi 6, 35. rex 2, 57. Parthi 2, 1. G. 17. absentium æqui 6, 36. equites H. 4, 51. illustres 12, 12. nobiles 6, 31. primores 2, 2. pulsi 12, 44. socii Rom. H. 4, 51. Crassum & Anton. vincunt 2, 2. Romam veniunt 6, 31. regem petentes 6, 31. 12, 10. propter Armeniam hostes Rom. 12, 44. *quam* occupant 13, 6. deferunt 13, 7. obsidionum ignari 15, 4. cæduntur à Ventidio H. 5, 9. *non tam acres hostes, quam Germani* G. 37. Parthorum discordia 11, 8. bellum cum Antiocho H. 5, 8. inruptio 3, 62. superbia 14, 26. virtus & fortuna sæpius clade Rom. experta 13, 37.

Particeps ad omne secretum 15, 50. secretorum 1, 6.

Partus conceptus 1, 10. partu edito *ibid.* & 13, 21.

Pascere oculos H. 3, 39. pastus, *pascua* 4, 25.

Passienus 6, 20.

Patavium 16, 21. H. 2, 100. Flavianis adjungitur H. 3, 6.

Pater atque filius coss. 3, 31. interfectus à filio H. 3, 25. pater familiæ G. 10. G. 22. senatus 11, 25. patris patriæ nomen 1, 72. promiscuum 11, 25. patris jussa filio non detrectanda 3, 17. à patre bono princeps, nisi malus, heres non scribitur A. 43. patres, *senatus* 1, 7. 1, 10. 1, 11. 1, 15. 2, 28. 2, 38. conscripti 2, 37. 4, 8. 4, 34. 3, 54. H. 2, 52. H. 4, 72. consulti 3, 52. decreturi 16, 26. læti H. 1, 4. rogati sententiam 4, 56. trepidi 6, 16. vocati 12, 38. 16, 24. conclamant 1, 8. censent H. 2, 10. pollent 4, 33. & plebes invalida & inermia 1, 46. patrum adulatio 1, 14. H. 3, 37. consultum 2, 85. 11, 25. 14, 60. factiones 3, 27. jussu 1, 39. medii H. 4, 8. studia H. 4, 45. patribus commendata respub. H. 1, 90. inter patres plebemque certamina H. 2, 38. discordia H. 4, 11. castigatis 3, 35.

Paterni in principes odii heres 16, 28.

Patescit acies H. 4, 78. Germania in civitates G. 30.

Pati reges G. 42. tributa G. 43. nihil gravius audenti quam ignavo patiendum 4, 58. patienda meliorum imperia 13, 56.

Patibulum H. 4, 3. patibulo adfixi milites 4, 72. patibula 14, 33. quod captivis 1, 61.

Patientia servilis 14, 26. 16, 16. patientia nihil proficitur, nisi ut graviora imperentur A. 15. patientior periculi, quam moræ H. 3, 26. patientius G. 45. patientissimus veri O. 8.

Patrare cædem 14, 44. 15, 58. *qua* consiliis 13, 9. *quid* in publico 15, 52. facinus 14, 8. patrari bellum 2, 26. dolum 13, 38. jussa H. 4, 83. patrata cædes 2, 39. 4, 57. H. 4, 61. expugnatio 12, 16. victoria 13, 41. patratum bellum 3, 47. H. 3, 64. facinus 2, 66. 14, 17. manibus 1, 45. nihil triste 5, 4. remedium H. 4, 81. patratæ mortes 11, 28. patrata *qua* minis 15, 6. patratis *quibus* 12, 26. patrandæ neci 2, 88. nec omnia patrandi fiducia H. 5, 20. patrator necis 14, 62.

Patria ejurata H. 4, 28. militum castra H. 3, 84. patriæ amore cunctæ curæ leviores 15, 36. patriæ memores pugnam capessere H. 5, 17. patria benevolentia 4, 4. patriæ execrationes H. 4, 15.

Patricii A. 9. magistratus 11, 24. in patriciorum numerum adscire 11, 25.

Patrimi H. 4, 53.

Patrobius H. 1, 49. H. 2, 95.

Patroni O. 1.

Patruitus Manlius H. 4, 45.

Patruus major 12, 22.

Patulejus 2, 48.

Paucitas G. 40. A. 37. cohortium H. 2, 23. salutantium H. 1, 29. pauci sunt, qui prælia profligant 14, 36. paucorum dominatio 6, 42. paucos *laudans* multos offendit O. 26. inter paucos familiarum, *h. e. præcipuos* 16, 18.

Pavere 1, 25. 1, 29. 4, 63. pavent mali H. 4, 25. venæ H. 5, 6. pavere aciem H. 4, 58. casum H. 1, 29. eadem 15, 11. incerta 5, 4. numerare G. 7. pavens civitas 4, 69. hostis 2, 25. sibi H. 2, 63. mores *cujus* H. 1, 50. mutationem H. 1, 72. vulnus H. 3, 56. paventes H. 4, 62. feminæ 15, 38. *quid* H. 2, 29. id ipsum, quod timuissent 4, 70. pavescere 6, 21. agmen 14, 30. bellum 1, 4. exercitum 1, 59. judicium *quorum* H. 4, 7. nomina inania H. 4, 14. numen H. 4, 84. eventu prælii A. 15.

Pavidus nandi H. 5, 14. offensionum 4, 38. pavidis consilia in incerto sunt 3, 9.

Paulina Lollia. *vid.* Loll.

Paulina Pompeja. *vid.* Pomp.

Paulinus Pompejus. *vid.* Pomp.

Paulinus Suetonius. *vid.* Suet.

Paulinus Valerius H. 3, 42.

Paulus 12, 38. Pauli Basilica 3, 72.

Paulus Fabius 6, 28.

Paulus Julius H. 4, 13.

Paulus Venetus 15, 50.

Pavor 14, 64. conscientiam arguit H. 3, 10. pavoris natura H. 3, 85. in pavorem promptus 15, 25. pavores falsos induere H. 4, 38.

Pauper hostis A. 30. pauperes senatu cedunt aut moventur 12, 52. ad peccandum procliviores 3, 40. pauperies H. 4, 47. paupertas præcipuum malorum 14, 40. testamentum Pisonis firmat H. 1, 48. fœda G. 46. expectatio divitiar. inter caussas paupertatis 16, 3. ob paupert. venia ordinis petita 1, 75.

Pax in æquo tenet industrios ac ignavos 12, 12. & concordia, speciosa nomina H. 2, 20. victis utilia, victoribus tantum pulchra H. 3, 70. & quies bonis artibus indigent H. 4, 1. ignava H. 1, 62. inconcussa H. 2, 6. iniqua haud minus quam bellum timetur A. 20. longa segnes facit 13, 35. H. 1, 88. ad omne servitium frangit H. 2, 17. emollit animos A. 11. marcens G. 36. misera vel bello bene mutatur 3, 44. soluta 1, 50. sterilis 1, 17. pacis adversa H. 1, 89. nomen honestum segni otio imponitur 14, 39. interest, ad unum omnem potestatem conferri H. 1, 1. paci inhonestæ præferen-

ferendum bellum anceps 15,25. pacem sapientia firmare 2,64. tueri H.4,74. turbare 12,65. qui pacem belli amore turbant, pacis caritate bellum non deponunt H.2,37. victoriam quam pacem mavult miles H. 3,60. in pace non idem locus magnis meritis H. 1,5. durius servitium nobilitati 11, 13. pace & otio mitescit miles H. 2, 67. suspecta tutius bellum H.4,49.
Paxea 6,29.
Peccare magna 11,36. peccatis parvis veniam, magnis severitatem commodare A.19.
Pectus manibus verberare 1, 23. pectora commanipularium prensare H.4,46.
Peculator H.1 53. peculatus 13,43.
Pecunia, *h. e. opes* 2,33. militaris 5,8. insidiis obnoxia 14,40. immensa 14,65. 15,54. ferro validior H. 2, 32. innumera 14, 53. nimia 16, 1. bonis malisque temporib. juxta valet H. 1, 73. civilis belli nervus H.2,84. pecuniæ alienæ non appetens, suæ parcus, publicæ avarus H. 1,49. pecuniam ob delicta potius dare, quam ne delinquatur 14,14. inde repetere, ubi inopiæ caussa est H. 1,20. accipere docti Germani G. 15. pecuniæ nostræ 3,53. pecunias distribuunt morituri H. 2, 48. pecuniosus 13, 6. pecuniosa orbitas 12,52. senecta 3,55.
Pecus aurea 13,1.
Pedanius Costa H.2,71.
Ped. Secundus 14,42.
Pedarii senatores 3,65.
Pedes *pro peditibus* 1,67. G. 30. A. 38. equesque 1, 60. A.25. mixtus H. 3, 18. equiti interjectus H. 3, 79. confectus spatiis itinerum 15, 17. confertus 4,25. delectus 15, 10. sagittarius 13, 40. veteranus H. 4, 70. penes peditem plus roboris G. 6. in pedite robur A. 12. ped. valere 6, 34. peditatus 15, 11. cohortium 13, 35.
Q. Pedius O. 17.
Ped. Blæsus 14,18. senatui restituitur H.1,77.
Pedo 1,60.
Pelago 14,59.
Pelagus sæviens 15,46.
Pelignus *pro Pelignis* H.3,59.
Pelignus Julius 12,49.
Pellere in exilium 4,20. 16,30. H. 4, 6.
Pellicere *quam* 13,45. alam equitum 3,42. nunciis auxilia H.4,15. militem donis 1, 2. patruum 12, 3. adulterio *quam* 4, 3. ad deditionem *quos* 11, 19.
sub Pellibus exercitus habitus 14,38. retentus 13, 35.
Peloponnesus 4,43. Lydis habitatur 4,55.
Pelops 4,55.
Penates H.2,80. G.25. G.32. G.46. Cæsaris 14,61. conjugum 3, 34. familiæ 15, 2. pop. Rom. 15, 41. principis 6, 51. uxoris H. 3,70. avi 1, 5. dii 11,16. modici 2,84. paterni H. 3,86. privati H. 3,68. penatium cura G.15. raptus H. 1,51. penatibus suis inducere *quam* 5, 1. reddi 1, 17. intra penates 12, 41. in penates suos adsciscere H. 1,15. in penatibus 13,4. ejus 12,2.
Pendere frumentum 2,60. pretium 2,87. supplicia inter servas 13,32. tributum H. 1,46. pro navibus 13,51. vectigal 13,31. quantum ærario pendebant 2,47. pendere coria in usus militiæ 4,72. ut promissa magni penderentur 12,18.
Penes *postpositum*, quos penes potentia 11,28. Assyrios penes Medosque H. 5, 8. quem penes erat regimen 15,1.
Penetrales dii 2,10.
Penetravit Tiberium nihil magis 3,4. uniuscujusque vitam famamque H.4,7.
Peninum iter H.1,70. Peninæ Alpes H. 1,87. H. 4, 68. Penina juga H.1,61.
Penitus G.41. excisi 4, 33. infixus amor 2,76. infixum 15. 5. in Hircaniam abit 11, 9. noscere 2, 12. sentire 1,52. usque ad initium Alpium H.2, 12. otium auxit A. 40. animo figere A. 45. excipere O.2. haurire philosophiam O. 30.
Pensare adversa, expeditione prospera 2,26. damna A. 22. eloquentiam exitu O. 40. excidia castrorum H. 4, 72. vitia interventu meliorum H. 4, 74. vulnera præda H. 3, 26.
Pensi habere O. 29. *quid* H. 1, 46. fas, fidem 13, 15.
Pensitato diu 12, 17. sæpe apud se 3,52.
Penuria alimentorum 1, 86. aquæ 14, 24. H 2,39. aquarum H. 4, 26. ingenuorum 13,27. vestis 4, 56.
Per cultum artium A.4. fidem O.35. ignaviam A. 41. indigenas advenasque H.2,2. iram 2,68. A. 38. acta nox H. 5, 15. mutuam caritatem A. 6. occultum 5,4. Pontum H.3,47. agens legio 15, 26. quæ 1,65. scelus abrumpere fidem H. 4,60. simulationem officii legatis adjuncti prætoriani H.1,74. tenebras H. 4, 29. varias moras H.3,9. virtutem vitam agere 15,63. effundere spiritum H.3,66.
Peragere accusationem 2, 31. reum 4,21.
Peramœna æstas 4. 67.
Percarus fratri 6,9. percara Agrippinæ Junia 13,19. Plancinæ Martina 2,74.
Percellere *quos* in suis sedibus G.37. perculit is dies Pompejum 14,41. illum proditio Lucillii H. 3, 36. vis *quos* 4,63. perc. adspectu militem 14,30. remp. discordiis 2,39. *quos* edictis, damno H. 1, 53. indicio 4,31. litteris 6,3. mendacio H.2,54. altius 4, 54. perculi crimine 14,65. perculsus 2, 46. Seneca 14,57. criminibus avaritiæ 13,32. fama 6, 44. interrogatione 1, 12. est adeo 4, 42. perculsa gens 4,26. perculsi 15, 12. H.2. 14. H.3, 17. H.4,30. *qui* H.2,26. animi H.4,66. Numidæ 3,21. clade Treviri H. 4,70. proditione milites H.4,16. perculsæ victoriis Germaniæ 2,73. mentes 1,28.
Percennius 1, 16. 1,28. interficitur 1,29.
Percensere gaudia O.6. numerum legionum 4,4.
Percolere *quos* 4, 68. eloquentia *quæ* A. 10. præfecturis *quos* H.2, 82.

Percrebescere 12, 6. percrebuit dictum 6, 20. mos 15, 19. valetudo Germanici 2, 82. in partibus utrisque H. 2, 26.
Percunctari *quem* 3, 18. 11, 31. 15, 60. H. 2, 53. H. 4, 82. maritum 11, 2. pontifices 4, 17. secreto *quos* H. 3, 54. percunctatus H. 3, 77. Cæsarem 12, 5. percunctans 6, 21. Tiberius 2, 40. percunctatio O. 1. percunctationes sævæ 15, 58.
Percursis beneficiis 4, 40. officiis 11, 3.
Percussor 2, 31. 11, 37. 16, 9. repertus 14, 11. Vitellii H. 2, 68. haud ambiguus 13, 44. percussore immisso 3, 16. percussores 1, 53. 14, 8. 16, 10. percussoribus se offerre H. 2, 59.
Perdere & donare *differunt* H. 1, 30. alios quam periclitari malle 4, 42. sola perdendi cura H. 2, 94. perditis rebus omnes præcipiunt H. 3, 73. perditissimus quisque 14, 20. H. 1, 20.
Perdomita Britannia H. 1, 2. A. 10. perdomitæ gentes 3, 47. Hispaniæ 4, 5. perdomanda Campania H. 3, 77. Judæa H. 5, 1.
Perduelles 14. 29.
Peregrinatio suburbana 3, 47. peregrinum velut otium in urbe 14, 53.
Perferre mandata 1, 23. 1, 26. 1, 57. 3, 10. 14, 7.
Perfici senatusconsultum 15, 22. perfecta sepultura 1, 11. perfectum judicium 4, 30.
Perfidia meditantis artes H. 2, 99. è petulantia etiam perfidiam suspectabat H. 2, 27. perfidiosus animo 16, 32.
Perfringere cervicem 6, 14. domus H. 4, 1. stationes 1, 64.
Perfugium 2, 63. 5, 3. inviolabile 3, 62. paratum H. 5, 11. tutum 12, 29. victo fuit Armenia 2, 3. victis ultimum A. 25.
Perfungi imperio 12, 14.
Pergamena civitas 16, 23. Pergamum 3, 63. 4, 37.
Perge O. 27. pergerent 1, 51. pergere quæ 1, 28. pergit properus 6, 44. Alexandriam H. 3, 48. Artaxata legionibus 13, 41. Cremonam H. 3, 19. perrexere Geldubam cohortes H. 4, 35. pergere iter 15, 27. rectum 3, 66. periculis vacuum 4, 20. pergit iter in sacram viam H. 3, 68. perrexit Londinium 14, 33. Neapolim 16, 10. Sinuessam 12, 66. addere 11, 4. trucidare H. 1, 40. ad *quem* 1, 40. 1, 41. 3, 8. 4, 52. 12, 44. exercitus 5, 10. hostem 4, 47. H. 2, 26. negotium 4, 74. in *quos* 12, 16. castra 15, 59. H. 1, 18. H. 1, 31. complexum patris 11, 32. domum 4, 22. Hispaniam 6, 27. hortos Servilianos 15, 55. Hostiliam, inde Cremonam H. 3, 14. insulam 2, 39. Suriam per mare 2, 78. in urbem 14, 61. H. 4, 19. illuc 14, 23. introrsus 2, 25. ultra H. 4, 66. quo pergeret 1, 27. pergitur Danubio 4, 42.
Perhibent A. 10. *qui* A. 45. perhibere *quem* antiquissimum 2, 60. auctorem eundem H. 4, 84. id nomen deæ H. 2, 3. se inventores 11, 14. perhibetur numerosissima civitas A. 17.
Periclitari H. 4, 42. periclitans 3, 67. O. 5. amicus O. 10. reus 3, 12. periclitanti subsidium, *scil. fuit* 1, 39. periclitantes 3, 25. 5, 8. 6, 16. O. 5. O. 39. O. 41. periclitando G. 40.
Periculoso, *sc. existente*, juxta 1, 6. periculum anceps 4, 59. ex misericordia H. 3, 66. periculum *cui* facere 13, 33. facessere H. 4, 43. pericul. facere, *periclitari* 14, 28. gloriæ 15, 6. summæ rei H. 4, 71. peric. pauci sumunt H. 3, 69. ante periculum procax manus 4, 20. periculo simili par animus A. 18. in peric. pavidi, ante discrimen feroces H. 1, 68. pericula pauciora mediocri fortuna 14, 60. periculorum avidæ gentes *Germanæ* H. 5, 19. laborumque socia *conjux* G. 18. præmia iis danda, qui periculis adfuerunt H. 3, 53. remedium, ipsa pericula 11, 26. pericula *cui* instruere 14, 11. facere 16, 19. periculis commendatus 12, 26. gliscentibus subsidii laus augetur 15, 10. non tam præmiis periculorum, quam ipsis periculis lætus H. 2, 86.
Peridoneus consiliis 4, 12.
Perinde 1, 13. 15, 36. H. 2, 97. haud perinde 4, 61. 12, 40. G. 5. celebris 2. 88. perinde ac 13, 16. ac si 3, 50. 12, 12. 14, 41. in foro, in convivio 6, 7. quam 4, 20. 13. 49. 15, 21. haud per. quam 2, 5. 2, 19. 15, 44. H. 4, 49. non per. quam 6, 46. H. 2, 35. per. quasi. 4, 22. 13, 47. se quam 6, 30. si, & ubi 4, 17. æstimandum, quam 1, 73. attolluntur periti & imperiti H. 5, 6. haberi quam 2, 14. metuendi 2, 63. nomen ac bona G. 26. insigni familia, ac perinde opibus 6, 31. per. pravis & honestis 2, 2. secundis adversisque per. accendebatur H. 4, 36. per. dives & eloquentia clarus H. 4, 43. nec per. dijudicari potest, quid optimum factu fuerit, quam &c. H. 2, 39.
Perinthus 2, 54.
Peripatetici O. 31.
Periisse *quos* nulli jactantius mœrent, quam &c. 2, 77. viribus præsentibus nihil periturum, *decessurum* H. 3, 1. pecunias distribuit parce, nec ut periturus H. 2, 48.
Peritus citharæ, cantus H. 2, 8. obsequii A. 8. regiæ 11, 29. rerum civilium H. 2, 5. *periti* A. 22. cœlestium 4, 58. cogitationum A. 42. nandi H. 5, 6. H. 5, 15. a peritis discere A. 5. peritior arguendi 15, 56.
Perlicere necem, arma 13, 48.
Perlustrare cuncta H. 2, 1. caput *cujus* oculis insatiabilibus H. 1, 44.
Permittere consulibus *quid* 3, 63. fato consilium 6, 46. fortunæ bellum H. 3, 60. quod arduum sibi, cetera legatis permisit 2, 20. sibi populus plus occultæ vocis in principem permisit 3, 11. permittere *cui* arbitrium H. 1, 12. mortis 15, 60. liberum 11, 3. bellum 4, 74. exercitibus coloniam diripiendam H. 4, 63. corpus contrectandum 3, 12. curam ripæ H. 2, 57. discessionem 14, 49. electionem H. 1, 19. exercitus 11, 20. bello filios H. 2, 74. gloriam *cui* 16, 9. extra ordinem honores 13, 29. insulas 15, 71. judicium senatui 14, 17. licentiam vitiis 14, 20. mortem sine arbitro 16, 11.

16,11. otium 14,53. partem 2,64. præfecturam 13,22. provinciam equitibus H. 5, 9. provincias regendas H. 2, 9. quietem curas H. 1, 90. rem populo 6,42. requiem *cui* 12,31. salutem arbitrio *cujus* 13, 44. se arbitrio victoris H. 4, 2. se liberosque *cui* H. 3,63. se suaque Romanis 13,41. se studiis vulgi H. 4, 49. se victori 4, 50. summam rerum *cui* H. 4,25. Syriam 2, 81. cunctis verbera 1,26. jurari 1,72. rapi H. 4, 22. ad fastigium quem 11,10. permissa judicio mariti 13,32. maritis pœna G.19. navibus vita 12,43. licentia 13, 25. vulgo 1, 49. provincia 6, 27. Pisoni 2, 82. summa expeditionis H. 1, 87. Syria 14,26. permissum 2,9. G.10. arbitrium 13, 9. publice arb. 14. 43. vehi 1, 15. sacerdotibus verberare G. 7. permissæ *cui* copiæ 15,25. Germanico provinciæ 2,43. permissu 2,59.

Permixtus consiliis *cujus* 3, 38. permixti negotiis reipub. 4,40.

Permovere *quos* O. 31. cautos, providos H. 3, 3. invidiam, misericordiam 1, 21. tantum misericordiæ 3, 23. misericordiam 16, 32. permoveri 4, 57. miraculo 16, 25. permotus his 1, 74. prece 12, 19. talibus princeps 11, 24. ad miserationem exercitus 1,69. in gaudium animus H.1,64. permoti metu proditionis 15,52.

Permulcendi animi militum H. 3, 57.

Permunire castra H. 3,9. opportuna locorum 4,24. permunita limitibus, aggeribus cuncta 2, 7.

Permutatio mercium G. 5.

Perniciabile 4,34.

Pernicitas 3,20. equi 2,68. 4,45. equorum 12, 51. adempta H. 1,79. pedum G.46.

Pernoctantes in rostris magistratus O. 36.

Pernotuit 1,23. 13,25. esse incolumem 14,8. pernotuere cuncta 12,67.

Perornare 16,26.

Perosus municipia 4, 67. tarditatem veneni 16, 14 perosi laborem H.2, 16. superbiam 14,26.

Perpellere 6,33. H.2,33. perpulere liberti, ne 11, 36. perp. cunctantem 4, 42. legatum H. 4, 20. juvenem ad ea 6,49. perpulere Tiberium audita 1,24. largitione, promissis subire delationem 11, 29. pecunia donisque ad societatem H. 3,48. *quid* pecunia, vi H.2,62. *quos* pluribus H. 1,66. mutare sedes H. 5,2. omittere 12, 50. suscipere preces 13,54. perpulere, ut 2,67. H. 4, 14. perpulit, ut abiret 1,40. ipse mitteretur H. 3,54.

Perperna 3,62.

Perpetienda supplicia 1,68.

Perpetrare cuncta ex voluntate H. 4, 65. promissa 14, 7. *quid* sine scelere 12, 3. perpetratum judicium 13, 27. *quid* labore 14, 11. quibus perpetratis 15,14. 15,72. perpetrandum exitium 4,54. id suis artibus sumsit 12, 5. perpetranda reliqua belli 14,33. H. 4,51.

Perpetuitas disciplinæ H. 1,46. famæ O. 13.

Perpopulatus *quos* cædibus, incendiis 14,26.

Perrogare sententias H. 4,9.

Perrumpere 4, 40. H. 3,29. H. 4,71. hostem H. 3,2. monimenta 12,31. murum 3,46. opera fuga 15, 7. Rhenum H. 4, 12. globo infestos 12,43. manu valida H. 3,40. securibus loricas H. 2, 42. vi equorum *flumen* 15, 15. perrumpi *qua* 15, 42. amnes, urbes 12, 17. adfectu 3, 15. vapore solis 15,43. perruptus impetu hostis 1, 51. mons 12,56. perrupta acies H. 2, 44. perruptæ Alpes H. 3, 53. perrupta castra H. 2, 15. H. 4,77. munimenta 4,51.

Persæ 3,61. 6,31. H. 5,8. olim sub Ægyptiis 2,60. oratores non habent O. 40.

Perscribere consensum senatus 13,26. cuncta H. 2, 96. flagitia 16, 19. leges 3, 26. manu sua cuncta 1, 11. perscripti nominatim 3,3.

Persequi, *exponere*, *recensere* 4, 5. exercitationem O. 33. numeris rationibus iisdem O. 1. verbis O. 35.

Perseus 12, 38. bella Persi 4, 55. missas copias in Persen 12,62.

Persimplex victus 15,45.

Persolvere supplicia 6,26.

Persona potestatis A. 9. notabiles O. 10.

Perstare H. 3,31. perstat miles H. 3. 66. in perfidia H. 4,57. perstitit 11,29. aspernari 4,38. intercedere 3, 70. tueri 14, 60. sin perstaretur in bello 13,37.

Perstimulare spiritus sermonibus 4, 12.

Perstringere animum suspicacem 1, 13. animos militum H. 1,85. aures O. 27. sordes H. 1. 84. *quem* oblique 2,55. 5,2. 5,11. perstringi fulgore 14,54. perstricto verbis cultu habituque 2, 59. perstricti modice 4,17.

Persultare cubiculum principis 11,28. Italiam H. 3, 49. sylvas A. 37. vadis H. 5,15. late 12,40. persultans campos exercitus 11,9.

Pertæsa lentitudinis 15, 51. pertæsum est regum 3, 26.

Pertentare pugiones H. 2,49. animum cohortis H. 1,29. *quem* sermonibus 6,20. pertentandi animi H. 1,25.

Pertinacia accendi H. 4,56.

Pertinere ad familiam, *propinquum esse* 2, 48. quo pertinuit? *quid opus fuit?* 3, 12.

Pertractare quæstionem O. 1.

Pervadere 4, 51. pervaserat fama 1, 69. pervadit præceps ad 12, 51. rumor 15, 39. artus cunctos venenum 13,16. nisu 2, 17. ad *quem* 12, 46. ad senatum, populum 14, 7. in ædem Vestæ H. 1, 43. in Germanias H. 3,62.

Pervehitur lacus & Oceanum 2,8.

Pervertere *quem* 12,59. H. 2, 101. H. 3,38. amicitia 13,45. delatorem H. 2, 10. imperium 16,22. liberos 4,12. semet 13,2. perverti 12,22. indicio *quorum* 15,67. à *quo* 4, 71. posse Blæsum perverti patuit H. 3,38.

Pervicacia 1,19. servorum 4,29. Silurum præcipua 12,39. superstitionis H. 2,4. insita, *Vitellianorum* H. 3, 77. in re prava, ipsi fidem vocant G. 24.

pervicacia irritari H. 4, 8. in hostem utendum 12, 20. pervicax iræ 4, 53. recti H. 4, 5. accusatio 13, 33. adulter H. 1, 53. adversus peritos H. 1, 26. pervicacia jussa 3, 33. pervicacissimus quisque H. 5, 12. pervicacius 4, 42. resistere 13, 54.
Pervigere opibus, honoribus 4, 34.
Pervigilia 15, 44. pervigiliæ 2, 68.
Pervincere 11, 10. 11, 34. *quid* 12, 59. utraque 14, 14. non pervicere, quin 15, 57. pervincere, ut absisteret H. 3, 74.
Perusia H. 1, 50. Perusinum bellum 5, 1.
Pedibus in sententiam ire 14, 49.
Pessimus quisque adversus publicum odium privatam gratiam præparat H. 1, 72. in occasionem prædarum *arma sumit* H. 1, 80. vitiis valet H. 5, 77. pessimo cuique in turbas & discordias plurima vis H. 4, 1. præcipuum pessimorum incitamentum, quod boni mœrebant H. 1, 38.
Pessumdare bonos 3, 66. pessumdatus per libidines 1, 9. pessum ituri campi 1, 79.
Pestifer lacus H. 5, 6.
Pestilentiæ vis 16, 30.
Pestis *pro quovis infortunio*, ut, *terræ motu* 2, 47. *ruina* 4, 62.
Petere argumentum è nomine H. 5, 2. auxilium ab 14, 32. emolumenta 11, 7. diem posterum 2, 30. famam 15, 64. urbanitatis H. 3, 62. fidem *cujus* 12, 36. finem 16, 26. fœdus 2, 45. gloriam constantiæ 16, 19. facinoris 11, 1. honesta 3, 26. honorem principibus ex *&c.* 3, 57. imperium *cui* 1, 14. inducias præfecturis 15, 28. jus hospitiumque H. 4, 69. jus cædis & præmia H. 3, 74. legata 1, 36. magistratus 11, 22. majora 6, 34. missionem militibus 1, 19. nova ab 1, 19. oscula suprema H. 4, 46. partem G. 46. patronos 3, 11. pauca supra H. 4, 48. pecuniam 2, 34. 2, 38. potestatem *cui* 3, 56. prædas è Germania H. 4, 28. præmium à H. 3, 51. ex diverso H. 2, 75. præfecturas 13, 37. præsidium 14, 54. 15, 1. pretium laboris 15, 12. quæsituram 3, 29. regem Roma 2, 2. 11, 16. 12, 14. remedium H. 5, 3. signum 13, 2. solatia ex 4, 8. spem ex rebus novis 15, 50. subsidium à femina 14, 2. supplementum exercitui 13, 35. tempus 1, 53. ad consultationem 4, 40. titulum clementiæ è H. 1, 71. triumphalia 4, 26. veniam 6, 16. H. 3, 61. A. 1. ordinis 1, 75. in præteritum 11, 30. vitam nocenti 2, 31. petivere ut 1, 15. 4, 14. peti in excidium A. 31. *quid* ex repub. 4. 53. petito interjectu 3, 67. petitus Roma rex 2, 1. ad supplicium H. 4, 32. alio ex orbe rex 2, 2. petita pax A. 18. H. 4, 20. petitum colloquium 15, 14. H. 5. 26. salarium A. 42. petito scalpro 5, 8. secreto H. 2, 4. petita in fiscum bona 2, 48. à diis piacula 15, 44. præsidia à H. 3, 45. petendus agger 1, 65. petenda pax 2, 26. venia 12, 19. ultio è 3, 7. petendum à 4, 71. subsidium flagitiis ab audacia 11, 26. petere aggerem 2, 81. Augustodunum agmine 3, 45. avia 2, 68. Campaniam 16, 19. capitolium H. 1, 39. Cattos 13, 56. civitatem agmine H. 1, 68. domum H. 3, 68. domus, tecta, latebras H. 1, 81. Eubœam 2, 54. forum H. 2, 88. Galliam navibus H. 4, 49. Gallias agmine 1, 69. Germaniam G. 2. hiberna 2, 79. interiora 6, 43. Italiam 5, 10. classibus H. 2, 83. iter lævum 12, 27. litora H. 2, 83. longinqua, avia A. 37. nationes G. 14. portam 1 66. Rhenum 1, 63. fuga H. 5, 18. saltus 3, 42. sedem imperii 6, 42. silvas 2, 17. Syriam H. 2, 2. trajectus maris 15, 34. vallum, portasque H. 4, 20. urbem 6, 2. & palatium H. 1, 80. petenda Armenia 15, 5. petere armis *quem* 2, 88. rempub. 2, 79. artibus H. 4, 56. criminationibus H. 2, 65. criminibus *quem* 3, 37. sororem 4, 31. devotionibus conjugium *cujus* 12, 65. ferro *quem* H. 3, 70. ignibus H. 4, 23. insectationibus 2, 55. insidiis 6, 30. legionibus duodecim 2, 46. promissis H. 2, 20. telis H. 5, 21. veneno à 3, 23. peti fisco, *h. e. in fiscum* 4, 20. petitus 4, 70. petita armis respub. 3, 13. criminibus Plancina 6, 26. ex memoria veteri petita H. 3, 51.
Petilius Cerialis 14, 32. temerarius 14, 33. inter duces Flavianos H. 3, 59. cum equitibus ad urbem missus H. 3, 78. adversum prœlium facit H. 3, 79. bello Germanico dux deligitur H. 4, 68. contemnendis quam cavendis melior H. 4, 71. Valentinum capit H. 4. 71. Britanniæ consularis A. 8. Brigantes domat A. 17.
Petil. Rufus 4, 68.
Petina Ælia 12, 1.
Petovio H. 3, 1.
Petra 11, 4.
Petrina ala H. 4, 49.
Petronia H. 2, 64.
C. Petronius 16, 17. consul 16, 18. moritur 16, 19. flagitia Neronis perscribit 16, 19.
P. Petron. 3, 49. 6, 45.
Petron. procurator Norici H. 1, 70.
Petron. Priscus 15, 71.
Petron. Turpilianus 14, 29. Britanniæ legatus 14, 39. A. 16. triumphalia accipit 15, 73. interficitur H. 1, 6.
Petulantia invidiosa H. 4, 1. è petulantia etiam invidiam suspectabat H. 2, 27.
Peucini G. 46.
Pharasmanes 6, 32. 6, 33. 6, 34. Orodem vulnerat 6, 35. rex Hyberis 11, 8. 12, 44. cum fratre bellum gerit 12, 45. filium interficit 13, 37.
Pharsalia H. 1, 50. H. 2, 38. Pharsalica acies 4, 44.
Philadelpheni 2, 47.
Philippensis acies 3, 76. campi 4, 35. Philippi H. 1, 50. H. 2, 38.
Philippopolis 3, 38.
Philippus Macedo 3, 38. metuendus Atheniensibus 2, 63. cum Lacedæmoniis bellat 4, 43. *ejus* ætas O. 16.
Philippus, *Aug. vitricus* 3, 72.
Philo Academicus O. 30.
Philopater 2, 42.

Philosophiæ scientia oratori necessaria O. 32.
Phirrhicus Claudius H. 2, 16.
Phœbus libertus 16, 5.
Phœnix avis 6, 28. falsus 6, 28.
Phœnices Judæorum vicini H. 5, 6. Græciæ litteras intulerunt 11, 14. Phœnicum classis 11, 14.
Phrahates 2, 1. *ejus* nepos 12, 10.
Phrahates Phrahatis *fil.* 6, 31. moritur 6, 32.
Phrahates nobilis Parthus 6, 42. in Artabani partes transit 6, 43.
Phryxus 6, 34.
Piacalum furoris 1, 49. ut piaculum objici H. 1, 58. piaculo soluti 1, 30. piacula à diis petita 15, 44. danda 12, 8. piare prodigia H. 5, 13.
Picentina ala H. 4, 62. Picenum 3, 9. Picenus ager H. 3, 42.
Pictura 16, 23. picta auro agmina 6, 34.
Pietas excusat *pro propinquis pugnantes* H. 2, 60. laudatum præstat aut excusatum A. 3. pietatis nimiæ rea 16, 32. solennia A. 7.
Piguit peti 15, 25. non pigebit composuisse A. 3. piget inchoare H. 1, 55. referre 1, 73.
Pignus imperii H. 3, 72. societatis H. 4, 61. pignori accipere H. 3, 65. pignora *pro liberis, uxoribus &c.* 12, 2. 15, 36. 16, 26. G. 7. A. 38. pignorum carissima 15, 57. pignora capiendi modus 13, 28.
Pila muralia 4, 51. militum arsere 15, 7. pilorum jactus omissus H. 2, 42. pila intorquere 14, 36. pilis & lanceis humum rimari H. 2, 26.
Pinarius Natta 4, 34.
Pinna 12, 67.
Piræeus 5, 10.
Piraticum bellum 12, 62. 15, 25.
Pirenæus H. 1, 23.
Pisanus Cetronius H. 4, 50.
Pisanus sinus H. 3, 42.
Piscinæ H. 5, 12. Bajarum 13, 21.
Piso 2, 43. *ejus filius*,
Cn. Piso Calpurnius 1, 13. libere loquitur 1, 74. res haud proferendas censet 2, 35. Syriæ præficitur 2, 43. Athenienses insectatur 2, 55. Germanici morte lætatur 2, 75. legionum parens dictus 2, 55. 2, 80. vota pro Germanici salute prohibet 2, 69. Germanicum mortuum incusat 2, 78. ad Drusum pergit 3, 8. Romam venit 3, 9. Augusti legatus atque amicus 3, 12. collega in consulatu 3, 16. sententia in eum lata 3, 17. mitigatur 3, 18. *ejus* effigies in Gemonias tractæ 3, 14. interitus 3, 15. uxor 6, 26. *ejus filii*,
Cn. Piso 3, 16. &
M. Piso 2, 76. haud ignavus ad ministeria belli 2, 78. repetere Syriam dehortatur patrem 3, 16. in eum sententia 3, 17. mitigatur 3, 18.
L. Piso patrocinatur Cnejo 3, 11. *ejus* sententia in Silanum 3, 68. pontifex 6, 10. publico funere *effertur* 6, 11. *vid. etiam* L. Calpurnius.
L. Piso Hispaniarum prætor 4, 45.
L. Piso cos. designatus 13, 28. cos. 13, 31. vectigalibus publicis præficitur 15, 18. procos. Africæ H. 4, 38. interficitur 4, 48. H. 4, 50. *ejus* servus H. 4, 50.
C. Piso Neroni insidiatur 14, 65. claro apud vulgum rumore 15, 48. mortem sumit 15, 59. *ejus* filius H. 4, 11.
Piso Licinianus adoptatur à Galba H. 1, 14. trucidatur H. 1, 43. *ejus* ætas H. 1, 48. caput morsu adpetitum H. 4, 42.
Pisonum nobilitas 3, 17. insigne nomen H. 4, 11.
L. Pituanius 2, 32.
Pius Aurelius 1, 75.
Piissima filia A. 43.
Placamenta deum 15, 44. iræ hostilis H. 1, 63.
Placentia H. 2, 17. H. 2, 18. oppugnatur H. 2, 20. defensa H. 2, 23. Placentiæ præsidium H. 2, 36. castra H. 2, 49. Placentinus ager 15, 47.
Placere *cui* corpore, adulterio H. 4, 55. placebant satis vis & arma, *illis satis fidebatur* H. 4, 23. placita majorum 14, 22.
Placidior Rhenus 2, 6.
Placidus Julius H. 3, 85.
Planasia 1, 3. 1, 5. 2, 39.
Plancina Pisonis uxor 2, 43. se intra decora feminis non tenet 2, 55. à Vonone officiis & donis culta 2, 58. ejus scelere interceptus Germanicus 2, 71. Martinam veneficam amat 2, 74. Germanici morte insolescit 2, 75. Romam venit 3, 9. caussam suam à mariti caussa segregat 3, 15. absolvitur 3, 17. 3, 18. sua manu supplicia persolvit 6, 26.
Plancius Varus H. 2, 63.
Plancus Munatius 1, 39.
Planitas sententiarum O. 23.
Plato O. 31.
Plaudere ineptiis suis O. 32. plausus audientium O. 39. compositus 16, 4. plebis 1, 35. vulgi insultantis H. 4, 2. hos modo, rursus illos plausu fovere H. 3, 83. plausibus personare 14, 15.
Plaustra Britannorum conjugibus oppleta 14, 34.
Q. Plautius 6, 40.
A. Plautius A. 14. ovat de Britannis 13, 32. *ejus nepos ex fratre*,
Plautius Lateranus adulter Messallinæ 11, 30. ob patrui meritum supplicio eximitur 11, 36. redditur senatui 13, 11. cos. designatus conjurat contra Neronem 15, 49. mori adactus 15, 60.
Plautius Silvanus 4, 22.
Plautus Elianus H. 4, 53.
Plautus Rubellius, *vid.* Rubell.
Plebes 2, 19. 13, 24. 13, 48. 15, 59. H. 3, 82. H. 4, 70. G. 10. attrata 3, 2. effusa H. 2, 88. infima H. 2, 38. H. 2, 91. ingenua 4, 27. 16, 13. Seniensium H. 4, 45. urbana 3, 40. plebs, nihil ausura principibus amotis 1, 55. imperita H. 1, 35. concursu plebis usque ad seditionem ventum 14, 42. plebiscita 6, 16. publicanda 11, 14.
Plenus silentii 15, 60. plena Cæsarum domus 4, 3. pleni agri H. 2, 12. plenior *orator* O. 18. O. 25.

Plerique *pro multis* H. 1, 86. plerique *&* plurimi *differunt* H. 4, 84. plerisque vana mirantibus 1, 9. pleraque in summa fortuna auspiciis & consiliis geruntur 13, 6. belli mala majoribus cladibus oblitterata H. 2, 66.
C. Plinius 1, 69. citatur 13, 20. 15, 53. H. 3, 28.
Ploratus A. 38. dies ploratibus inquies 3, 4.
Plotius Firmus H. 1, 46. præfectus præt. H. 1, 82. H. 2, 46. H. 2, 49.
Plot. Griphus H. 3, 52. prætor H. 4, 39.
Plumbi moles H. 2, 21.
Plures offendit, qui paucos laudat O. 26. unde plures erant, omnes fuere H. 1, 56. plura sæpe peccantur demerendo quam offendendo 15, 21. dicuntur sperantibus H. 2, 78. plurium societate defendi O. 5. dedecus amoliri, si plures fœdasset 14, 14. non plus quingenti 3, 21.
Plutei H. 2, 21. H. 2, 22. H. 3, 20.
Pluviales imbres H. 5, 23.
Pœna adulterii 2, 50. G. 19. feminarum, quæ servis conjunguntur 12, 53. homicidii G. 20. ingrati liberti 13, 26. servorum ob dominos interfectos 13, 32. 14, 42. pœnæ magis, quam infamiæ eximere 14, 40. pœnam subire 15, 68. pœnæ variæ apud Germ. G. 12. *per tot.* pœnas dare 16, 29. H. 1, 45. expendere 12, 19. exsolvere 1, 10. luere 3, 16. 6, 25. H. 2, 54.
Pœnitentiæ dandum spatium H. 1, 32. interstitium 5, 4. pœnitentiam agere sermonis O. 15. in pœnitentiam mutati H. 4, 37. sæpius pœnitentia contentus A. 19. non pœnitet virtutis H. 2, 19.
Pœnius Postumus 14, 37.
Pœnus origine 16, 1. Pœni 2, 49. H. 4, 50. æmuli Rom. imperii 15, 13. *minores Germanis hostes* G. 37. Pœnorum bellum 2, 59.
Poëta *&* vates *differunt* O. 9. poëtæ in probationem adducti 4, 43. poëtis in solitudinem recedendum O. 9. poëtas mediocres nemo novit O. 10. poëtica O. 4. O. 5.
Poëtus, *vid.* Pœtus.
Polemon 2, 56. rex Ponticus H. 3, 47.
Pollio Annius, *vid.* Annius.
Pol. Asinius, *vid.* Asinius.
Pol. Cœlius 12, 45.
Poll. Domitius 2, 86.
Poll. Julius 13, 15.
Poll. Memmius 12, 9.
Poll. Vedius 1, 10.
Polluere domus adulteriis, stupris H. 3, 41. initia 3, 66. mentem, aures 3, 50. nobilitatem familiæ 3, 29. pellicem 12, 46. corpore potus 14, 22. stupris pubem 6, 1. vi & stupris H. 2, 56. pollui A. 31. castra H. 4, 58. cuncta sanie, odore 4, 49. ludo, arena H. 2, 62. scena 14, 20. pollutus sceleribus princeps H. 2, 37. stupro, veneno sanguis 13, 17. polluti sanguine ducum H. 4, 56. pollutæ cerimoniæ H. 1, 2. polluta usu tegmina 13, 57. polluenda respub. H. 2, 76.
Pollutia 16, 10. mortem sumit 16, 11.
Pollux G. 43.
Polycletus 14, 39. libertus potentissimus H. 2, 95. ditissimus H. 1, 37.
Pomaria G. 26.
Pometia Suessa H. 3, 72.
Pomœrium urbis 12, 23. auctum 12, 24.
Pompeja Macrina 6, 18.
Pompeja Paulina 15, 60. brachia ferro exsolvit 15, 63. obligatur jussu Neronis 15, 64.
Pompejanus 4, 34. Pompejani coloni 14, 17. Pompejanum theatrum 6, 45. Pompejanæ partes 1, 10.
Pompeii 15, 22.
Pompejopolis 2, 58.
Pompejus eques Rom. 6, 14.
C. Pomp. cos. 12, 5.
Sex. Pomp. 1, 7. à Pisone patronus petitus 3, 11. M. Lepidum exagitat 3, 32.
Pomp. Ælianus 14, 41.
Pomp. Longinus 15, 71. tribunus prætoriæ cohortis H. 1, 31.
Pomp. Macer 1, 72.
Cn. Pomp. Magnus 1, 1. 12, 62. laudatus Livio 4, 34. ætatis anno 18. civilia bella sustinuit 13, 6. incusatus ob extructum theatrum 14, 20. Armeniam obtinuit 13, 34. donavit 15, 14. Mario & Sulla occultior, non melior H. 2, 38. *primus Rom. Judæos domat* H. 5, 9. ingenio etiam & oratione valuit O. 37. tertium cos. leges tulit 3, 28. O. 38. ab oratoribus non immunis O. 40. non incolumis à Cæsare relictus H. 3, 66. *ejus* theatrum 3, 72. 13, 54. potentia bello piratico 15, 25. suboles H. 1, 15. eum civile bellum trans mare sequitur H. 2, 6. *ejus filius*,
Sex. Pomp. 1, 2. imagine pacis deceptus 1, 10. bellum cum triumviris gerit 5, 1.
Pomp. Paulinus 13, 53. vectigalibus publicis præponitur 15, 18.
Pomp. Propinquus H. 1, 12. interficitur H. 1, 58.
Pomp. Urbicus 11, 35.
Pomponia Græcina 13, 32.
Pomponius 6, 8.
L. Pompon. 2, 41. *latrocinantes Cattos* compescit 12, 27. triumphalia accipit 12, 28. *vid. &* Pompon. Secundus.
Q. Pompon. 6, 18. civile bellum movit 13, 43.
Pompon. Atticus 2, 43.
Pompon. Flaccus, *vid.* Flaccus.
Pompon. Labeo 4, 47. venas solvit 6, 29.
Pompon. Secundus 5, 8. 6, 18. O. 13. *vid. &* L. Pompon.
Pompon. Silvanus 13, 52.
Pomptinæ paludes 15, 42.
Pone fores 4, 69. tergum 2, 16. H. 2, 83. H. 3, 60. H. 3, 85. H. 4, 82.
Ponere arma 3, 73. 4, 50. H. 3, 63. H. 3, 65. bellum H. 2, 38. H. 2, 52. H. 3, 31. H. 4, 70. H. 4, 72. certamen H. 2, 37. contemptum hostium H. 2, 27. discordias 15, 2. insigne imperii H. 3, 68. regium insigne

insigne 15, 29. iram A. 20. lamenta, lacrimas, dolorem, tristitiam G. 27. metum 15, 40. H. 1, 35. loricas & galeas 13, 38. nomen triumviri 1, 2. odia 5, 11. H. 2, 5. prætextam puerilem 1, 3. studium partium H. 4, 38. vecordiam 16, 3. ponere, *ædificare*, *statuere*, aram, sacellum H. 3, 74. Byzantium 12, 63. castella 1, 56. A. 22. castra 4, 24. 12, 12. 15, 5. H. 3, 76. H. 3, 82. H. 5, 10. delubrum 3, 62. mapalia 4, 25. templum 15, 74. urbem 12, 63. ponere sibi finem vitæ 6, 40. ponere multum operæ curæque in eloquentia, *impendere* O. 37.

Pons Milvius 13, 47. H. 1, 87. H. 2, 89. H. 3, 82. sublicius H. 1, 86. ad oppugnanda mœnia H. 4, 23. pontis ad Padum descriptio H. 2, 34. pontem abrumpere H. 3, 6. continuare 15, 9. imponere fluvio 15, 15. injicere 15, 9. jungere H. 3, 6. pontes longi 1, 63. pontes interrumpere H. 1, 70. jungere 13, 7.

Pontia Postumia 13, 44. ab amatore interfecta H. 4, 44.

Ponticus Valerius 14, 41.

Pontifices per ludibrium consulti 1, 10. Dialia sacra faciunt 3, 58. à Tib. incusantur 4, 17. pontificatus 1, 3. 3, 29. maximus H. 2, 91. pontificatus *plur.* H. 1, 77. sacerdotium A. 9.

C. Pontius 6, 45.

Pont. Fregellanus 6, 48.

Pont. Pilatus 15, 44.

Pontus 12, 63. 15, 10. 15, 26. H. 2, 6. H. 2, 81. H. 3, 47. H. 4, 83. Ponti procurator 12, 21. Ponticus rex 2, 56. Pontica ora H. 3, 47. Ponticum bellum H. 3, 47. mare 13, 39. G. 1. os 2, 54. Pontica auxilia 15, 6.

Popinæ H. 2, 76.

Poplicola Gellius 3, 67.

Poppæa Sabina 11, 2. adultera 11, 4. ad mortem acta 13, 43. ætatis suæ feminas pulchritudine supergressa 13, 45. *ejus filia*,

Poppæa Sabina 13, 45. Neronem amore accendit 13, 46. *ejus* effigies proruuntur 14, 61. filiam parit 15, 23. Neroni intimum consiliorum 15, 61. quondam Rufi Crispini uxor 15, 71. moritur 16, 6. ei deum honores decreti 16, 21. principale scortum H. 3, 13. multos Mathematicos habuit H. 1, 22. *ejus* statuæ repositæ H. 1, 78. hujus avus maternus,

Poppæus Sabinus 13, 45. Mœsiæ rector 1, 80. triumphalia accipit 4, 46. Macedoniæ & Achaiæ præses 5, 10. moritur 6, 39. consularis & triumphalis 13, 45.

Popp. Silvanus H. 2, 86. consularis H. 3, 50. pecuniæ mutuo sumendæ præfectus H. 4, 47.

Popp. Vopiscus H. 1, 77.

Populatur inferiora incendium 15, 38.

Populares, *cives*, *subditi* 1, 57. 2, 1. 2, 10. 2, 44. 3, 38. 4, 24. 6, 31. 6, 37. 11, 10. G. 10. intenti ad 14, 24. popularium auxilia 4, 47. dilectus H. 3, 21. studium 12, 44. turba H. 4, 67. nobilissimi H. 4, 12. popularibus acceptus 12, 29. populare nomen gratum in vulgus O. 36. popularia 15, 39. H. 2, 65. H. 2, 91. studia 4, 12. popularitas 3, 69.

Populus Romanus, *vid.* Rom. imperator 3, 6. omnium parens 3, 28. effigies Agrippinæ gerens curiam circumsistit 5, 4. novarum rerum cupidus pavidusque 15, 46. nimia pecunia lascivit 16, 1. tunicatus O. 7. populus &c. agetis, imperabitis H. 4, 64. populi animus mobilis H. 3, 64. aures diversissimæ O. 34. imperium juxta libertatem 6, 42. populum annona pellicere 1, 2. diu molliter habitum ad duriora vertere 1, 54. populi *pro multitudine* 4, 55.

M. Porcius 4, 56.

Porc. Cato 4, 58. Porcii Tusculo acciti 1, 24.

Porc. Septimius H. 3, 5.

Porrectum agmen H. 5, 16. porrectior acies A. 35. porrigitur agmen, *procedendo extenuatur* 1, 51. gens, *extenditur*, *patet* 2, 56. planicies 1, 64. in planiciem pars 13, 38. porriguntur Suevi in secretiora German. G. 41.

Porsena H. 3, 72.

Porta castrorum decumana 1, 66. porta Collina H. 3, 82. Exquilina 2, 32. prætoria H. 4, 30. porta securibus & gladiis perfracta H. 3, 29. portæ convulsæ H. 3, 84.

Portare consulta responsaque H. 4, 65.

Portenditur imperium H. 2, 78.

Porticus incendio haustæ 15, 40. in clivo capitolino H. 3, 71. templi Hierosolymitani H. 5, 12. delinimenta vitiorum A. 21.

Portius Septimius H. 3, 5.

Portoria 13, 50.

Portus Herculis Monœci H. 3, 42. portum aperire 16, 23.

Poscere prœlium 6, 34. 12, 35. sibi reum *quem* 16, 23.

Positus siderum 6, 21.

Posse tantum liberti solent O. 13. dicendo plus posse O. 36. omnes omnia poterant O. 40. eousque potuere, ut 6, 9.

Possessio rerum humanarum H. 4, 54. longe interest, possideat quis, quæ profert, an mutuetur O. 32.

Post quem haberi H. 3, 64.

Posteri verum de nobis dicturi sunt O. 23. ituri in aciem posteros cogitate A. 32. apud posteros honesti exitus ab ignavis discernuntur 16, 25. mors oblivione aut gloria distinguitur H. 1, 21. posteritas suum cuique decus rependit 4, 35. posteritatis cura *negligitur* H. 1, 1. posteritati narratus & traditus A. 46.

Postero 4, 45. 12, 17. 15, 57.

Posterior adulatio 4, 9.

Postumia Pontia H. 4, 44.

Postumia via H. 3, 21.

A. Postumius 2, 49. *alius* 3, 71.

Postumus Agrippa, *vid.* Agrip.

Post. Julius 4, 12.

Post. Pœnus 14,37.
Postulare, *accusare* 4,52. 6,29. majestatis 1,74. 3,70. 4,30. 6,9. 6,18. 6,38. 6,47. repetundarum 3,66. repetundis 3,38. crimine novo 4,34. apud coss. 3,10. 13,44. postulato Votieno 4,42. postulandi rei 4,36. postulare ludicrum, *petere* H. 1,32.
Potando diem noctemque continuare G.22.
Potens adulteri, mariti 14,60. imperii 11,31. jubendi, vetandi H. 3,70. maris 4,44. rerum omnium Jupiter H. 4,84. discordiis, seditionibus H. 2,86. illecebris H. 1,10. pecunia, orbitate H. 1,73. ad cohibendum A. 7. potentes 6,48. H. 1,22. 16,19. O. 2. O. 6. locorum 6,33. rei O. 36. potentium certamina 1,2. preces 1,75. res incertæ 12,42. potentiorum injuriæ 15,20.
Potentia raro sempiterna 3,30. quos penes potentia, & si res verterent, formido 11,28. *opponitur* vero 4,43. cautis consiliis tutius habetur 11,29. interior H. 1,2. nunquam satis fida, ubi nimia H.2,92. neque bonis neque malis adnumeranda H. 4,5. malis artibus exercita H. 4,44. potentia ac potestas O. 5. potentiæ cupido vetus H. 2,38. potentiæ spe partes juvare H. 3,43. potentiam & concordiam eodem loci esse arduum 4,4. potentia incipiente, bonis consiliis notescere 4,7. præsente non extingui potest sequentis ævi memoria 4,35. non sua vi nixa 13,19.
Potestas insolentia parendi gravior 6,10.
Potiri flagitii 4,3. regiam 11,10. regni 13,6. rerum 1,5. 1,33. 4,71. 5,1. 6,11. 6,30. 12,42. 12,65. 13,3. 13,21. H. 2,101. H. 3,74. H. 5,13.
Potiora *pro melioribus* 16,22. potissimum 14,47.
Potitus Valerius 11,22.
Potui, *sc. est* G.23. potus sacri 14,22.
Præaltæ paludes H 5,15.
Præcanere specie bonarum artium falsos 16,32.
Præcellere genti 12,15. arte G. 32. fecunditate, fama *quam* 2,43. gloria carminum 12,28. opibus, gravitate 16,7. pulchritudine 4,3. virtute, amicitia 13,54. per nobilitatem 3,24. præcellens artibus 3,75.
Præceps, *cum impetu desiliens* 1,23. *de amphitheatro procidente* 4,62. *pro violento* 15,68. animus ad flagitia 16,21. in novas cupiditates H. 1,24. in occasum dies H. 3,86. nex 13,15. in præceps dare 6,17. præcipites exploratores H. 2,41. nuncii H. 2,6. ripa H. 3,17.
Præcipua corona 15,12. familiaritas 15,50. præcipuo studio cohortium H. 3,84. præcipui amicorum 15,56. præcipuæ opes 13,30. ad eliciendam cupidinem 16,14.
Præclarus eloquentiæ, fidei 4,34.
Præcolere nova, ancipitia 14,22.
Præda expugnatæ urbis ad militem pertinet H. 3,19. ad virtutem incendit H. 4,26. prædæ immemores 14,36. aviditate omnis cædes pensatur H. 3,26. cupidine adversa quoque tolerata H. 4,23. prædæ magis, quam pugnæ intenti H. 1,79. ad prædam viles H. 3,33. præda imbuere militem H. 3,15. manus impedire H. 5,17. multos dulcedo prædarum stimulabat H. 2,7. prædas agere H. 4,28. trahere 4,48. prædabundus 11,18. 3,39. prædandi varia vocabula H. 4,14. prædatoriæ manus 4,24.
Prædicere, *edicere* 13,36. diem 2,79. 11,27. insulam, in quam convenirent 2,6. prædicto, *cum hac conditione* 16,33.
Præditus sacerdotio 11,11. 16,22. studiis liberalibus 4,58.
Prædives 15,64.
Prædo 3,73.
Præducere fossam, vallum 14,32.
Prædurum corium H. 1,79.
Præfectura ærarii 13,29. annonæ 13,22. præfectus A. 22. *pro præf. prætorio* H. 2,39. præf. alæ H. 2,22. H. 2,59. H. 3,12. H. 3,79. H. 4,18. H. 4,49. H. 5,21. annonæ 1,7. H. 4,68. castrorum 1,20. 1,23. 1,32. 1,38. 12,38. 13,39. 14,37. H. 2,26. H. 2,29. H. 2,89. H. 3,7. H. 3,14. H. 4,50. H. 4,59. H. 5,20. urbis 14,43. supplicii jubendi jus non habet 1,38. castris 1,20. cohortis 12,17. H. 3,35. H. 4,31. H. 4,32. A. 37. legionis H. 1,82. prætorii 1,7. 1,24. H. 1,13. H. 1,19. P. Sabinus H. 3,36. Alphenus Varus *ibid.* Arrius Varus H. 4,2. præfecti prætorio H. 2,92. duo 1,24. 14,51. *non soliti ex senatu deligi* H. 4,68. præfectus remigum 13,30. ripæ H. 4,55. urbis 4,36. 6,10. 14,41. H. 1,14. H. 2,55. H. 2,63. H. 3,64. Pedanius Secundus 14,42. Sabinus H 3,75.
Præferox 4,60. ingenio H. 4,32. præferoces gentes 14,38. nationes 15,27. initio H. 4,23.
Præferre auctoritatem sectæ 16,32. aviam *quam* 4,75. longa decora 14,53. facta dictaque 2,53. ferociam A. 1. ore ictus 13,25. imitamenta veterum 14,57. libertatem 16,22. modestiam 13,45. multum cultus 13,3. negligentiam sui 16,18. nomen *cujus* H. 2,85. nomina servorum 6,24. signa veneni 2,73. speciem armorum 15,16. prælatus equo, *prætervectus* 6,35.
Præfluit castra flumen 15,15. provinciam Danubius 2,63. præfluebat amnis 12,33.
Præfulgere 3,76. præfulgens decore 13,45.
Prægracilis proceritas 4,57.
Prægravis 14,3. principi vir 11,19. prægravem *cui* esse H. 1,21. H. 3,66. prægraves *qui præpotentes* 4,71. lateres 16,1. cibo vinoque H. 2,21.
Præjacet castra campus 12,36.
Præire sacramentum H. 1,36. H. 2,74.
Præjudicium G. 10.
Præjuvare fidem *cujus* H. 3,65.
Prælabi nando H. 2,35.
Prælegere Campaniam, *prænavigare* 6,1. oram 2,79.
Præliator 2,73.
Prælium, *vid.* Prœlium.
Præminere imperatores ceteros 12,33. imperia cetera

tera 3, 56. gratia, pecunia 15, 34. peritia 12, 12.
Præmium libellis expofcere H. 1,44. præmia accufatorum abolenda 4, 30. bellorum 11, 7. cædis 2, 70. delatorum invifa H. 1, 2. eloquentiæ pulcherrima 11, 6. fumma O. 36. imperii H. 2, 6. militiæ 1,26. perfidiæ 15,54. periculorum H.2, 86. iis danda, qui periculis adfuerunt H. 3, 53. principatus H. 1, 30. tyrannicidarum O. 35. victoriæ H. 1,70. virtutum H. 1,72. ampla 14, 53. data 14,55. magna 11, 12. O. 36. majora H. 3, 60. occulta, magna 14, 62. fecretiora H. 1, 24. præmiorum fpes ex civili bello H. 1, 16. cupidine pericula pofcuntur H. 5, 11. præmiis aucta legio 1,42. inducti 3,28.
Prænomen mutare 3,17.
Prænuntia cædis contumelia 15,25. prænuntiæ flagitii, blanditiæ 14,2.
Præoptare perire H. 4,58.
Præpediebant feftinatio, aviditas H. 3, 50. præpediens verba fua 15, 66. præpediente fletu H. 3, 68. præpediri valetudine 3, 3. premere 2, 73. præpediti equi 4,25.
Præpollebat, *præpolluiffet* 2, 45. præpollentes viri, *præpotentes* 6,42.
Præponere *quem* armis G. 44. bello H.2,23. claffi fabricandæ 2,6. Comagenis 2,56. cunctis 6, 11. curæ H. 4, 47. legioni H. 1, 53. H. 1, 58. A. 7. prætorianis H. 4, 68. provinciæ A. 9. vectigalibus 15, 18. centuriones 3, 74. electos G. 30. præpofitus, *fc. provinciæ* A. 14. Armeniæ 13, 8. Britanniæ A. 9. legioni H. 2, 86. H. 3, 44. prætorianis H. 4, 68. Suriæ 2, 77. H. 2, 5. vigilibus H. 1, 46. præpofiti H. 1, 36. G. 30. A. 15. exactioni equites H. 1, 20. fervi 6, 1.
Præpoffe H. 5, 8. præpotens 4, 31. 15, 64. libertus H. 3, 47. fenecta 3, 48. inter Batavos H. 1, 59. præpotentes 5, 2. H. 2, 91. liberti H. 1, 7.
Præpoftera ambitio 16, 17.
Prærepta ultio 14, 33. H. 1, 35.
Præruptus animo 16, 7. prærupta dominatio 5, 3. præruptæ foffæ H. 2, 41.
Præfagium 11, 11. 11, 31. malorum 14, 64. futuræ ultionis 15, 74. Tiberii 6, 20 fatale 11, 21. præfagia equorum G. 10. futurorum læta, triftia H. 1, 3. præfaga refponfa H. 2, 1.
Præfcribi, *prætendi* 4, 52. Arminium 11, 16. præfcripfit fenatus, *definivit* 6, 17. codicillis 15, 64 formam principatus 13, 4. præfcribebatur modus 3, 63. præfcripta forma O. 25. præfcribere diplomatibus principem H. 2, 65. præfcriptio generis, numeri, *definitio* 6, 15.
Præfens conditio 14, 55. fupplicium 1, 38. fævitia 14, 63. ufus 1, 32. præfens, eoque validior H. 2, 100 ad præfens 4, 31. 4, 40. 13, 22. 14, 6. 16, 5. H. 1, 44. H. 1, 85. H. 3, 6. H. 3, 29. in præfens 1, 4. 1, 76. 3, 28. 4, 21. 11, 15. 15, 36. 15, 44. 15, 74. H. 2, 4. H. 2, 70. H. 4, 58. in præfens & in pofterum H. 4, 17. ex præfenti ufu pleraque properata H. 1, 77. præfentia, *præfens ftatus* 1, 2. 3, 38. dubiis & honeftis anteponuntur H. 1, 28. omnia metuenti maxime difplicent H. 3, 85. femper in faftidio funt O. 18. *præfentes motus* 1, 30. compofita funt 11, 18. ex affluenti H. 1, 57. bona A. 3. profpere fluunt 15, 5. *fola* non fpectanda 15, 13. placuere tædio futurorum H. 4, 69. præfentium odium 3, 44. H. 2, 8. ignarus 13, 49. invidia 12, 67. præfentia fequi H. 4, 8. H. 4, 59. fpectare 3, 47. præfentia conquefti H. 1, 54. præfentibus lætus 5, 10. compofitis 1, 45. è præfentibus optimum ratus H. 4, 56. tutiffimum 2, 80. H. 3, 69. in præfentia A. 31. A. 39.
Præfidere ludis 3. 64. exercitum 3, 39. Italiam 4, 5. litora Oceani 4, 72. Pannoniam 12, 29. præfidentium fævitia ac fuperbia 3, 40.
Præfidium, cui Thala nomen 3, 21. cohortium alarum, legionum H. 3, 20. immunitum 11, 19. amiffum H. 3, 61. impofitum 14, 30. paternum 1, 56. regium 14, 25. præfidia cis Rhenum relata 11, 19. præfidia caftellaque 14, 33. A. 20. crebriora 15, 9. diverfa 15, 17. expugnata A. 16. extruenda 12, 38. firmata A. 14. impofita 2, 11. promota G. 29. Romana 2, 67. obfidium per præfidia cœpit 4, 49. præfidiis firmari A. 23. præfidium, *auxilium*, *cuftodia*, comprimendi 3, 43. in bello G. 13. alæ unius H. 1, 70. eloquentiæ O. 5. equitum 1, 39. 13, 38. Luculli 4, 36. militis 15, 46. militum 12, 45. additum 14, 26 datum 14, 25. H. 3, 80. firmandum 13, 41. leve 2, 59. modicum 2, 25. H. 2, 36. validum 13, 41. præfidii parum 1, 58. præfidio ftare 1, 8. Africæ ducebatur legio 3, 9. fibi quifque, *fc. erat* A. 22. præfidium agitare 1, 38 3, 41. amicis ferre O. 5. mutuari ab audacia 1, 38. in præfidium datæ cohortes H. 4, 35. cum præfidio miffus 1, 57. præfidia abfciffa H. 3, 78. militaria 14, 45. petita H. 3, 45. præfidiis trinis occurrit H. 3, 82.
Præftare clementia 2, 73. confilio H. 3, 82. magnitudine 15, 9. peritia & arte H. 4, 30. virtute, genere A. 29. truculentia cæli 2, 24. præftantiffimus fapientiæ 6, 6.
Præfto effe 15, 69. H. 2, 59.
Præftruere faxa 12, 33.
Præfumere fpe æternitatem famæ 11, 7. fortunam *cujus* 12, 41. fort. principatus luxu H. 1, 62. remedia 14, 3. fupplicium in *quem* 1, 48. quietem A. 18. fpem 3, 46. fufpicionem 2, 73. præfumtum *quid* habere 14, 64.
Prætendere 2, 85. 6, 18. ætatem, labores 3, 59. alia 4, 41. amicitiam, ftudium H. 4, 13. bellum 2, 65. fimultatibus cauffam partium H. 2, 85. cauffas odiorum H. 1, 65. curam provinciæ 2, 59. diverfa 2, 29. invidiam 15, 52. juffa *cujus* 13, 43. nomina honefta 14, 21. prætendebat fibi decreta eadem 3, 29. prætendebantur Suevi 2, 44. prætendi culpæ alienæ H. 2, 39. fpecie honefta H. 3, 4. prætendi, *adjacere*, quidquid caftrorum Armeniis prætenditur H. 2, 6. gens provinciis la-

te prætenta 2,.56.
Prætentare pugiones H.2,49. silvas A.20. animum cohortis 1,29. prætentata crimina 1,73.
Præter insulas 2,28. ora suorum H.4,30.
Prætexere *qua* H.1,72. H.3,8. libertatem H.4,73. multitudinem 4,4. Germania Danubio prætexitur, *h. e. prætenditur* G.42. nationes Rheno prætexuntur G. 34. prætexto, *sic ut prætexeret* H. 2, 100. prætextus amicitiæ H. 1, 77. major *species* H.1,19. prætextum, *prætextus* H.1,76. H.2,100. H.3,80.
Prætexta 12, 41. puerilis 1,3. sumta H. 2, 89. sanguine respersa 2,14. consulis insigne H. 3,31. prætextata Sulpitia H.4,42.
Prætor senatum vocat H.4,39. ad Urgulaniam interrogandam mittitur 2,34. prætores ærarii 1,75. H.4,9. prætorum comitia 1,15. 2,36. 14,28.
Prætorianus *pro prætorianis* H.1,38. eques 1,24. miles raro in aciem deductus H. 1, 89. prætoriani ut in quatuordecim sedeant 6, 3. per simulationem officii legatis adjuncti H.1,74. quasi custodes ducibus additi H.1,87. à Vitellio dimissi militiam repetunt H. 4, 46. prætorianorum ferocia H.2,44.
Prætoria porta H. 4, 30. navis H. 5, 22. prætoriæ cohortes H. 3, 55. *vid. etiam* coh. prætoria insignia data Jul. Aquilæ 12, 21. Pallanti 12, 53. Arrio Varo, Corn. Fusco H.4,4.
Prætorium, *tabernaculum aut domus præsidis* 3, 33. in præt. accipere H.4,46.
Prævalidus 3,35. 16,9. prævalida orbitas 3,25. prævalidi consules H. 2, 38. provincialium 15, 20. prævalidæ cohortes H.2,28. partes H.2,52. prævalida nomina 12,60. vitia 3,53.
Prævaricatio 11,5. punita 14,41.
Prævehitur Germaniam Rhenus 2, 6. prævehi missilia H. 4, 71. ad exercitum H. 5, 16. prævecti H.5,23.
Præventa gratia H. 1,5.
Prævertere voluntario fine damnationem 4, 19. ad interna 4,32. præverti 2,56.
Prævidere bella H. 5, 12. impetum hostium H. 4, 15. prævisa locorum utilitas 12,63. prævisum nobis 12,40. prævisa 14, 55. *qua* sapientia 2,14.
Præumbrans fastigium 14,47.
Prasutagus 14,31.
Pravitas 3,16. 3,48. 14,38. H.5,5. amicorum H.2, 92. consilii H. 3,41. docentium infensa 12, 41. morum H. 4, 44. vitiorum O. 31. eadem illos pravitas impulit H.2,100. eadem pravitate insectabatur interfectum H.3,85. pravitate confusus ordo militiæ H.2,93. pravitates O.28. uxorum 3,34. pravus & callidus bonos & modestos anteibat H.1,87. prave facundus 1,53.
Precabatur piatos manes H.3,25. precanda Modestia 4,7. precaria anima 1,42. vita H.4,76. precarium jus parendi G.44. precario præesse A.16. præcationes faustæ, *vota* 4.9.
Preces Cæsaris 14,40. contumaces 2,57. degeneres 12, 19. 12, 36. *imperantium* non sine inrisu audiuntur 3, 29. potentium 1, 75. quibus contradici non potest H. 4, 46. preces fundere 14, 30. suscipere 13,54.
Prehensare brachia, tela hostium H. 3,28. pectora commanipularium H.4,46.
Premere H. 1, 7. *quem* 15, 53. H. 4,2. *qua* 4,71. ausos erumpere H.4,2. castra H. 4, 32. invisum semel seu bene seu male facta premunt H. 1,7. prem. famam *cujus* 15, 49. Germanias hibernis H.4,23. indicia 1,4. legionem castris 12,32. iras 6, 50. H. 4, 72. obsessos 15, 13. pavorem vultu 13,16. pulsos 2,15. rempub. 1,4. sanguinem 15, 64. sensus suos 3,11. sermones vulgi 3, 6. ferro fameque castra H. 4, 32. servitio Germanias 2, 73. voce, vultu 3,67. vestigia patris 2, 14. premi ira *cujus* 4, 19. à militibus 16, 9. pressus *orator* O. 18. sermo O. 2. pavore sanguis 14. 64. pressi curru equi G. 10. onere Liburnicæ H. 3, 77.
Preneste 15, 46.
Prensare arma, genua, vectigalia H. 1, 66. *vid.* Prehensare.
Pretium, *opera pretium*, fuit Germanico, convertere agmen 1,57. ni pretium foret noscere 2,35. pretium fuit in Veronensibus H.3,8. in pretium belli cedere H.1,11. pretio majore fugere H.4, 18.
Primipilaris H.2,22. H.4,15. primipilares 2,11. 4, 72. H. 1,31. H. 1, 87. H. 3,70. primipili centurio 15,12. H.3,22. honor 13, 36. ordinem ducere H.4,5.
Primitiæ metallorum H.4,53.
Primordium urbis H.3,34.
Primori in acie versari H. 3, 21. primores 2, 9. 3, 45. 4,40. 5, 3. 6,37. 12,55. 15,36. *Aristocratici* 4, 33. *plebi oppositi* 2,19. *senatorum præcipui* 4,6. Achæorum 6, 18. Ægyptiorum H. 4, 82. Armeniorum 12,44. castrorum H. 3,31. centurionum H.3,13. occisi H.5,20. civitatis 1,8. 1,24. 1,54. 3, 65. 4, 17. 4, 29. 6, 5. 15,25. H.1,71. H.3,64. classiariorum 15,51. equitum H. 1,4. *Etruriæ* 11, 15. Galliæ 11,23. Galliarum 3,41. H. 4,54. gentis H.4,14. gentium 15,1. Macedoniæ 3,38. militum H.1,25. oratorum 4,52. partium H.3,39. remorum H.4,59. senatus 6,7. H.1,88. H.3,69. H.4,41. Tungrorum H. 4,66. ceteri 2, 9. corrupti 2,62. primoribus tradere plebem 6,42. adscitis 6,31. inchoantibus H.4,41. inter primores nomen locusque H 3,86. primores feminæ 2,29. virique H.1,81. ministri 4,10. ordines H.1,55. Parthi 2,2. servi H. 1,49. primores peritia 13,30.
Primus Antonius. *vid.* Anton. Primus.
Primus Cornelius H. 3,74.
Primus quisque, *princeps civitatis* 13, 48. pœnæ luendæ 6,4. prima ætas, *major* 13,13. indignatio plurimum valet H. 1,33. vox difficillima H. 2.80. prima luce H.3,70. primum pilum H.3,6. specimen novi principatus H.2,64. primis eventibus

tibus

tibus metus aut fiducia gignitur 12, 31. primæ tribuuntur O.25. primas eloquentiæ ferre 14,21. prout prima cessissent A. 18. prima consiliorum H.2, 11. rerum speculari H.3,46.

Princeps juventutis 1,3.12,41. legationis 1,39. artium *eloquentia* 11,6. imperii dies 1, 9. locus 1, 13.3,75.4,38.4,60.11,16. O.34. principes fori, in Cæsaris amicitia O. 8. princeps novus & nutans 1, 17. novus & absens H. 1, 4. vacuus adhuc H.5,1. crudelis segnibus non metuitur 6, 4. quamquam præsens scripto aditus 4,39. heres nuncupatus, ut cetera propinquis manerent 16, 11. nisi malus à bono patre heres non scribitur A. 43. legum & magistratuum munia in se trahens 1, 2. 11, 5. externis fidens 15, 58. ingens gloria atque eo ferocior 11, 10. minore discrimine sumitur, quam quæritur H. 1, 56. subitis offensis aut intempestivis blanditiis mutabilis contemnitur metuiturque H.2,92. principis nomine sub imperium accipere 1,1.1, 9. invidia ab omnibus peccatur 3,53. jussa magis metuenda, quam *quævis alia* 4,23. Romani cum rege Partho comparatio 2,57. abditos sensus exquirere inlicitum, anceps 6, 8. adspectu adversus fortuita refoveri 15, 36. damnati nullum ante Neronem exemplum H.1,16. sanguine fœdare rempub. H.1,26. aurea statua apud signa H.1,36. cæsi ultor quisquis successit H. 1,40. percussores punire, munimentum ad præsens, in posterum ultio est H. 1, 44. ex periculo famam clementiæ adfectare H. 2, 63. vim complecti, nomen remittere H. 4, 11. ignavi imitatione militum ardor deteritur H. 2, 76. auctoritas majoribus remediis servata H.1,29. major è longinquo reverentia 1,47. suadere quod oporteat, multi laboris H. 1, 15. principi ignavo prægravis vir insignis 11, 19. formidolosum privati hominis nomen supra se attolli A. 39. principem alibi quam Romæ fieri posse H. 1, 4. semel invisum seu bene, seu malefacta premunt 1, 7. supra principem scandere H.4,8. principes mortales, respub. æterna 3, 6. senes despiciuntur 6,30. H. 1,5. H.1,6. H.1,9. consiliis quam manibus res gerunt 13, 6. instar deorum 3,36. privatis adfectibus non obnoxii 3, 58. principum aures nihil nisi jucundum & læsurum accipiunt H. 3, 56. crebræ mutationes usui non sunt 12, 11. inclinatio & offensio fatalis 4, 20. vitia amata H. 1, 5. prosperis & alii fruuntur, adversa ad junctissimos pertinent H. 4, 52. laudatorum usus ex æquo: sævi proximis ingruunt H. 4,74. principibus viris non eadem decora, quæ modicis domibus 3,6. unum insatiabiliter parandum, prospera sui memoria 4, 38, præcipua rerum ad famam dirigenda 4,40. principes bonos voto expetere, qualescunque tolerare H. 4, 8. princ. amoris nihil ausuram plebem 1.55. à prin. generari fortuitum H. 1, 16. etiam sub malis princ. magni viri esse possunt A. 42.

Principalis fortuna H.2,59. H.2,81. principale matrimonium H.1,22. scortum H.1,13. principales commentarii H.4,40.

Principatus H. 1,15. H. 1,50. A.7. Augusti medius, extremus O. 17. Tiberii 1,1. Galbæ H.3,7. H. 4,6. filii *Vitelli* H.3,67. Nervæ H. 1,1. adeptus 1,7. felix O.17. mutatus 4,6. novus 1,6.13,1. H.2,64. scelere quæsitus H. 1,83. recens H. 2, 10. & libertas res dissociabiles A. 3. principatus vocabula Cæsar, Augustus H. 2, 80. vis in eo, ut uni ratio reddatur 1, 6. locum miserari H. 3, 58. inanem famam circundare H. 4, 11. principatum deferre *cui* H. 3, 86. principatu novo suspensus animus H. 4, 8. de principatu quæsitum H.2,38. principatus longi H.2,55.

Principium anni 3,31.4,4.4,68.6,2.13,10. H.5,1. pontis 1,69. principia *castrorum* 1, 67. H. 1,48. H. 1,54. H.3,13. legionum 4, 2. dimensa 1,61. princ. noscere H. 2, 93. in princ. coire H. 3,12. in principiis præscriptum principis nomen H. 3, 13. principia una & vicesimanorum strata, *h. e. principes strati* H.2,43.

Prior auditus animos occupat H. 1,76. populus O. 19. priores, *majores* 3,55. A.1. *antecessores* A.14. A.20.

C. Priscus A.44.

Prisc. Ancharius 3,38.3,70.

Prisc. Fabius H.4,79.

Prisc. Helvidius, *vid.* Helvid.

Prisc. Julius, *vid.* Jul.

Prisc. Lutorius 3,49.

Prisc. Nonius 15,71.

Prisc. Patronius 15,71.

Prisc. Tarquinius 4,65. H.3,72.

Prisc. Tarquitius 12,59.14,46.

Prisca Mutilia 4,12.

Prisca gravitas H. 1, 83. sanctimonia 3,69. severitas 6,13.11,25. virtus 6,32.

Privatus, *qui nullo prorsus magistratu fungitur* 4, 19. 6,2.15,21. H.1,21. O.36. privati judices 14,28. privatus *pro eo, qui non est princeps* 6, 51. 11, 31. H.4,4. nuper Otho H. 1, 85. cum privatus esset, amici vocabamur H. 5, 26. major privato visus, dum privatus fuit H. 1, 49. privati hominis nomen supra principem attolli, formidolosum A. 39. privatum modum supergredi H.2,5. privati, *non principes* 4, 7. creditores G. 17. penates H. 3, 66. privatæ adfectiones 3, 58. cogitationes H.4,74. inimicitiæ 3, 12. utriusque res, *cum neuter princeps esset* H. 3, 65. H. 5, 1. simultates 3,58. privatum *opponitur publico*, odium H.1, 33. falsis criminibus tectum 2, 80. publicis utilitatibus remittendum 1, 10. ad priv. odium malis publicis abuti 15, 73. privatæ simultates bonum publicum impediunt 14, 38. privatas spes sine publica cura agitare H.1,19. privata reipub. malis operire H.1,53.

Privilegia 3,28.

Pro æde, *ante ædem* H.1,27. alienigenis, *tanquam alienigenas* 11,24. pro caussa, *ad rem* 15,14. *caus-*

sa H. 3, 7. pro concione, *in concione* 1, 44. H. 3, 9. laudati H. 2, 59. pro cornibus, *in cornibus* 13, 38. 14, 34. pro desertore, *tamquam desertorem* 1, 38. pro Galba, *in partibus Galba* H. 1, 8. pro gradibus domus, *ante gradus* H. 1, 29. palatii H. 3, 74. pro honestis & præsentibus flagitiosa & incerta expectare 4, 3. pro hostibus cuncta, *ipsis faventia* H. 4, 78. pro litore, *in litore* 14, 30. pro magnifico est omne ignotum A. 30. pugna nobis pro meliore fuit 12, 39. pro munimentis, *ante munim.* 2, 80. 12, 33. pro muris 14, 25. pro necessitate, *instar necessit* 2, 13. A. 21. pro portis H. 5, 11. pro ripa 2, 9. 12, 29. 15, 3. pro rostris H. 1, 17. pro salute securi, *de salute* A. 26. pro sententia, *loco sentent.* 3, 57. pro Syria legiones, *contra Syriam*, *in finibus Syria* 15, 5. pro tempore, *accommodum tempori* 3, 1. consulere rebus turbidis 12, 49. pro testimonio, *ut testis* 14, 48. pro vallo castrorum H. 1, 36. stetere legiones A. 35. prove consulibus, *h. e. pro consulibusve* 15, 22. pro Virgilio legere Lucretium, *lubentius legere* O. 23. pro virili portione H. 3, 20.

Probabiles caussæ 6, 14, O. 1.

Probare caussam senatui 1, 75. suffecturum, *judicare* G. 13. probationes scelerum mora subvertere 3, 7.

Probis non nisi ex matrimonio solatium 4, 53.

Probro respergi H. 1, 48. probra aggerere 13, 14. fundere 6, 42. ingerere H. 3, 31.

Procacitas & petulantia H. 3, 11. procax chorus 11, 31. ante periculum manus H. 4, 22. soror 12, 4. otii 13, 46. lingua 1, 16. moribus H. 3, 62. ore H. 2, 23. procaces ingenio 14, 15. procacia ingenia H. 3, 32. scripta 1, 72. procacissima ingenia H. 2, 87. procacius 5, 4.

Procedit venenum, *effectum habet* 15, 60.

Procella equestris H. 3, 53.

Procerum domus adflictis patent 4, 63.

Proceritas corporis H. 2, 30. H. 5, 14. decora 12, 44. prægracilis, incurva 4, 57. similis G. 20. & decor *est* palmetis H. 5, 6.

Procilla Julia A. 4.

Proclivius est injuriæ quam beneficio vicem exsolvere H. 4, 3.

Proconsulare imperium 1, 14. 1, 76. 3, 58. 12, 41. 12, 59. 13, 52.

Procul castris H. 4, 22. Crémona H. 2, 32. exitio H. 5, 3. gravitate H. 2, 50. injuria 14, 31. inlecebris 4, 2. ripa H. 4, 28. seditione abesse H. 1, 54. tentorio 14, 28. Veteribus H. 4, 57. voluptatibus habiti 4, 62. urbe 4, 57. H. 3, 79. procul Sueton. aberat 14, 32.

C. Proculejus 4, 40.

Proculus Barbius H. 1, 25.

Procul. Cervarius, *vid.* Cerv.

Procul. Cestius 13, 30.

Procul. Coccejus H. 1, 24.

Procul. Considius 6, 18.

Procul. Licinius, *vid.* Licin.

Procul. Titius 11, 35.

Procul. Volusius 15, 51. 15, 57.

Procubuisse sibi tres legiones, *succubuisse*, *à se cæsas esse* 1, 59. legiones veteranis H. 4, 17.

Procurationes incæsti, *expiationes* 12, 8. procur. *principis* 16, 17. præmium delatorum H. 1, 2. procurationibus *quem* percolere H. 2, 82.

Procurator *Cæsaris* 13, 31. 14, 32. H. 1, 12. H. 2, 12. H. 2, 86. in bona *provincialium* sævit A. 15. Africæ H. 4, 50. Alpium H. 3, 42. Asiæ 4, 15. Belgicæ H. 1, 58. Cæsarum 14, 54. A. 4. Cappadociæ 12, 49. Judææ 12, 54. 15, 44. H. 5, 10. ludi 11, 35. Mauritaniarum H. 1, 11. Norici H. 1, 70. Ponti 12, 21. principum O. 7. Rætiæ H. 1, 11. Thraciæ *ibid.* procuratoris jus & officium 4, 15. procuratores 12, 54. 15, 25. A. 9. *describuntur* 4, 6. eandem vim in judicando habent, ac ipse Cæsar 12, 60. equestris nobilitatis *viri* A. 4. *eorum* contentiones cum præside A. 9. procuratoribus cohiberi provincias H. 1, 11.

Procurrentes terræ, *extensa* A. 10. in diversa A. 11.

Prodere exempla, *edere* 11, 23. bona H. 1, 3. prodidere auctores, *tradiderunt*, *scripserunt* 15, 38. prodidit Corbulo 15, 16. prodidere quidam 11, 28. scriptores 12, 67. diversa 13, 20. vocem, *cujus* H. 1, 41. de *quibus quid* 4, 35. memoriæ 3, 65. 6, 25. G. 8. memoriam virtutis A. 1. motum animi turbati *cognoscendum præbere* H. 1, 17. prodere hostibus tempora belli, *occasione non utendo hostibus*, *spatium dare* H. 3, 9. proditis in ipsa acie Romanis, *desertis* H. 4, 18. prodita infrequentia, *detecta* 15, 10.

Prodigentia 13, 1. 15, 37. opum 6, 14.

Prodigiosum dictu H. 3, 56. prodigii loco omnia accipiuntur apud imperitos H. 4, 26. prodigia 14, 32. H. 4, 81. H. 5, 13. crebra 12, 64. crebra, irrita 14, 12. multa evenere 12, 43. nuntia malorum vulgantur cælo terraque 1, 3. vulgata terrebant H. 1, 86. prodigia piare H. 5, 13.

Prodigi alieni, contemtores sui G. 31.

Proditionem agere *cui* H. 2, 26. proditores etiam iis, quos anteponunt, invisi 1, 58. *eorum* pœna G. 12.

Producere, *prolongare*, senectam ultra 13, 52. eo usque spem vitæ 12, 8. vitam 6, 48. plures ad curas 3, 24. productius cornu, *magis extentum* 13, 40.

Prœlium & bellum *differunt* 2, 88. 12, 39. H. 2, 40. G. 30. prœl. sumere H. 2, 42. prœl. navale 12, 56. prœlia profugare 14, 36. in prœliis primi oculi vincuntur G. 43.

Profanus princeps, *sceleratus* 14, 2. profanum *opponitur* sacro H. 5, 4. profana simul & sacra 1, 51. non sacro, non profano abstinere H. 2, 56. profani, *sacrilegi*, *impii* H. 5, 5. ritus 2, 85. profana fœdaque animalia H. 4, 60. verba, *quæ ad religiones non pertinent* 4, 70.

Profectio, *iter* 2, 60. arto comitatu 4, 58. profectionis

ctionis signum exposcere H. 1, 62.

Profectus, *utilitas* O. 41. profectus caussa O. 20. nihil profectus in O. 35.

Proferre, *allegare*, Demosthenem O. 16. responsa O. 12. in medium O. 28. caussas H. 2, 71. proferre bellum ultra, *promovere* 14, 29. imperium 4, 32. 12, 23. proferendi imperii cupido 1, 3. reverentiam imperii G. 29. spem, metum, *promere*, *patefacere* 2, 12. sententiæ loco *quid* 2, 38. prof. ad famam 16, 18. ad studia vulgi 12, 3. ingenium, *ostendere* 16, 29. prof. in æternum pœnas, *extendere* A. 32. prolatum consilium, *dilatum* 4, 57. prolatæ res 2, 35. prolatio, *dilatio*, inimica victoriæ H. 3, 82. prolationes 4, 3. crebræ 5, 8.

Professio *meretricum* apud ædilem 2, 85. professoria lingua 13, 14.

Proficisci Ægyptum 2, 59.

Profiteri fidem, *promittere* H. 1, 1. sectam Cynicam H. 4, 40. sapientiam H. 4, 10. posse 2, 42.

Profligare bellum H. 2, 4. H. 3, 50. H. 4, 73. bella fama G. 13. prœlia 14, 36. profligator, *decoctor*, *prodigus* 16, 18.

Profluere ad libidines, *prolabi*, *prorumpere* 11, 26. profluens aqua 12, 45. sermo O. 2. profluens illud Haterii, *facilitas perorandi* 4, 61.

Profugus altaribus taurus H. 3, 56.

Profunda montium & silvarum A. 25.

Profusa cupido, *effusa*, *nimia* H. 1, 52. profusi sumtus 3, 55. profusæ cupidines 3, 52.

Progener, *qui alicujus neptem duxit* H. 5, 9. Cæsari destinatus 3, 75. progeneri Cæsaris 6, 45.

Progressus eousque H. 4, 42, est eo paulatim H. 1, 24.

Prohiberi aqua atque igni 16, 12. convictu principis 6, 9. Italia 15, 71. occursu principis 16, 24. officio exequiarum 16, 7. prohibita si impune transscenderis, neque metus ultra nec pudor est 3, 54.

Projicere, *relegare*, *demovere*, in insulam 1, 3. 4, 71. in quinquennium, *differre*, *morari* 2, 36. projectus vultus H. 3, 65. projecta senatus auctoritas, *vilis*, *abjecta* 1, 42. patientia, *humilis*, *servilis* 3, 65. projectissima ad libidinem gens H. 5, 5.

Proinde, *pro perinde* 12, 60. quam H. 1, 30.

Prolabebantur familiæ studio magnificentiæ, *sc. ad luxum* 3, 55. ad jurgia 2, 10. ad seditiones 4, 18. ad superbiam 11, 17. in rabiem 1, 31.

Prolatare agros, *proferre*, *extendere* H. 2, 78. diem ex die, *differre* 6, 42. vitam 11, 37. prolatantes spem, metum 15, 51. prolatatum bellum 13, 34.

Prolatio inimica victoriæ H. 3, 82. *vid.* Proferre.

Prolicere *quem* ad spem, *illicere* 3, 73.

Promere ambigua 6, 28. *proferre* falsa 11, 21. *quid* in publicum 6, 24. ferrum, *supra* detrahere *dixit* 15, 74. libellum 3, 16. odia 1, 69. orationem de semet ipso H. 2, 90. plurima adversus *quem* 6, 7. responsum 3, 71. sævissima quæque 12, 59. sævitiam, libidinem factis 4, 57. sensus suos 3, 11. sententiam 1, 8. 12, 1. H. 4, 4. sententiæ loco *quid* 2, 33. venenum 15, 64. vera, ficta 1, 6. promsit hactenus, *tantum indicavit*, *protulit* 15, 60. *quid* in publicum 6, 24. inter proximos 12, 65.

Promtus, *audax & expeditus* 1, 13. H. 1, 48. animi H. 2, 23. ausis magnis 11, 8. libertati aut ad mortem animus 4, 46. potentiæ 12, 44. faciendis sceleribus 15, 67. seditioni 1, 48. ultioni 11, 32. audacia 1, 57. 14, 40. ferocibus 2, 78. cuicunque flagitio 15, 45. sermone H. 2, 86. consensus 14, 5. vagina pugio 15, 54. sermo O. 2. ad cædes 16, 14. ad capessendos honores aditus 3, 30. adversum insontes 6, 48. modo huc, modo illuc 12, 1. in arma H. 4, 76. in pavorem 15, 25. in armis H. 5, 1. inter tela H. 4, 77. occursat fugientibus 3, 20. promta ad pericula cohors 4, 47. eloquentia 13, 3. expugnatio 1, 68. manus equitum 15, 2. possessio 2, 5. exin promtum quod, *dictum*, *prolatum* 3, 36. promtum est, *facile* O. 8. Fenium imminuere 14, 57. quos pellere H. 3, 9. quod promtum cuique 1, 71. effecto H. 2, 76. rescripti 4, 40. ingenium 1, 23. ad asperiora 1, 29. in adulationes 15, 61. haud promtum fuerit 15, 41. tradere H. 3, 69. habere, turbare 11, 1. ad deteriora 15, 64. in promptu esse A. 19. in promtu misericordia H. 5, 5. promti 1, 35. A. 21. A. 27. *oppositi* ambiguis 6, 1. 6, 44. segnibus A. 21. aditus 2, 2. ad nova animi 5, 10. duces G. 7. ad obsequia milites 2, 55. seditionis ministri 1, 16. animo 14, 58. ad scelus 16, 26. maxime 4, 17. promtæ aures 2, 39. mortes 6, 29. res 12, 12. promta, *opponuntur* occultis 2, 20. omnibus arma G. 35. sibi exempla 11, 7. *cui* studia 2, 76. 3, 43. promta & obvia habere cuncta 15, 19. quæ fraude confici potuerint, promta *parata* 12, 45. promtior adfirmatio 2, 82. animus ad 4, 16. eo Cæsar 2, 25. ad discordias miles H. 2, 99. Seneca 14, 7. accipiendis suspicionibus 12, 4. Neroni Agrippina 4, 60. benignitate animi H. 2, 30. servitio 1, 2. in spem A. 35. promtius obsequium retinere 14, 24. promtiores 6, 36. aditus 15, 53. promtiora 14, 13. in Corb. studia 13, 8. promptissimus cum atroci sententia 5, 3. quisque 2, 81. 4, 51. *fortissimus* A. 3. centurionum H. 1, 51. manipulus 12, 38. adulatione 14, 49. elegatis H. 1 57. promtissima mortis via 16, 17. cuncta tentanti promptissimum visum 4, 3. promtissimi 14, 7. 15, 49. equitum H. 3, 16. gladiatorum H. 2, 35. Othonianorum H. 2, 60. prætorianorum H. 2, 25. Vitellianorum H. 3, 69. vulgi H. 4, 14. promte refutare, *facile* 4, 11. promtius 2, 38. 3, 4. H. 1, 74. decernitur accusatio 15, 21. exercere odium 13, 37. loqui 4, 31. ruere 4, 23. sequi 4, 37. sustentare hostem 15, 10. venire 12, 32.

Prominens porticus H. 3, 71. litoris, *h. e. prominens litoris pars* 1, 53. prominentes oræ 2, 24. prominentia montium 2, 16.

Promiscuus usus argenti 3,70. promiscua cædes 1, 48. multitudo 12,7. sepultura 16,16. promiscuum cognomentum 1, 25. jus 4, 16. spectaculum 14, 14. arma in promiscuo G. 44. promiscui commeatus militum 15, 10. interitus 16, 13. promiscuæ copiæ H. 1,66. missiones H. 2, 69. scenæ 15,33. adhuc sedes G. 28. promiscua mercari G. 5. promiscue H. 2,49. intercidere ac reparari H. 1,84.

Promittere barbam, crinem 2, 39. promissum exsolvere O. 27. miscebantur minis promissa H. 5, 24. promissis largus H. 3,58.

Promontorium Misenum 6,50. 14,4. 15,46. Surrentinum 4,67.

Promovere scalas, machinamenta 15, 4. promoti contra asseres, *incussi* H. 4,30.

Promptinus Sevinus H. 1,77.

Pronus alveus H. 5,19. amnis H. 5, 22. pronus in Othonem, *favens illi* H. 2, 58. in Vespas. splendidissimus quisque H. 2,47. in *quem* aula H. 1,13. pronus deterioribus princeps, *ad deteriora* A. 41. pronum erat agere, *facile* A. 1. obtrectatio pronis auribus accipitur H 1,1. pronis militum animis accipiebantur H. 1, 54. prona victoribus omnia, *facilia*, *expedita* H. 3,64. A. 33. eo pronior celebravit res gestas *pro pronius* 2, 52. proniores ad officia qui spernuntur H. 4,71.

Propagare terminos urbis 12, 23.

Propalam 2,39. 6,7. 12, 46. 13,2. 15,7. H. 4,39. positi libelli 4, 27.

in Propatulo 15,43. spectans *quid* 4,74.

Prope abest à O. 23. seditionem ventum H. 3, 21. propior fides H. 2,8. usus cum *quo* 2, 28. Britannicæ linguæ, *similior* G. 45. constantiæ cunctatio G. 30. ignaro 11,35. miseranti H. 3,65. vero 1, 6. propius à contumelia, à laude H. 2, 76. propiores Parthis similitudine morum 13, 34. propiora Bacchanalibus quam castris H. 2, 68. fluminis H. 5,16.

Propellere *quem* ad, *impellere* 6,3. H. 3,85. milites 14, 58. *quam* ad mortem 11, 2. balistam in subeuntes, *provolvere* H. 3,29. propellerent proculcarentque, *pro propulissent proculcassentque* H. 3, 81.

Properare accusationem 4,69. adoptionem H. 1,48. cædem 11,37. deditionem 2,22. iter 1, 56. H. 3, 50. diu noctuque 15,12. mortem 2, 31. 13, 17. naves 2,6. omnia 15,69. pleraque H. 1,77. præmatura 3, 66. tela 2,80. properanter, *avide* 16, 24. properantius 2, 55. 3, 74. pergere H. 3, 48. properantia 12,20. properato 13,1.

Propertius Celer 1,75.

Properus iræ 11, 26. finis 4, 50. 4, 58. sibi quisque 1,65. diffidentia H. 3,55. spe ac juventa H. 4, 68. clarescere 4, 52. adeo 5,1. pergit 6, 44. propera oblatæ occasionis 12, 66. vindictæ 14, 7. fato mors 1,3. properum agmen 1,50. 3,45. properi potentiæ apiscendæ 4, 59. inferuntur 16, 11. properæ litteræ 1,5.

Propexus crinis H. 4,61.

Propinquat acies 3, 46. domui ignis 15, 39. mors 6, 28. propinquant exercitus H. 4, 70. propinquare H. 2,18. Alpibus H. 4, 85. campis 12, 13. castris H. 4, 20. H. 4, 33. litori H. 2, 58. portæ H. 3, 82. silvis 1,63. urbi H. 2,71. propinquans H. 2,24. Drusus 1,24. portæ turris H. 4, 30. propinquantibus Romanis 5, 12.

Propinquitas Galbæ H. 1, 88. propinquitates, *cognationes*, *affinitates* G. 7. multæ, validæ 11, 1. propinquitatibus mixti H. 2, 80. propinquus G. 13. G. 21. Germanici 2,51. Cæsari 4,66. sanguis 2, 71. 3,12. Cæsaribus 4,75. propinqua 4,52. natu major O. 28. propinqui 1, 57. 1,61. 2, 34. 3, 43. 4, 17. 13, 16. G. 12. G. 18. G. 19. G. 20. & adfines 2, 10. regis 14, 31. Sullæ 3, 31. audentes H. 1, 3. propinquorum dolus 2, 3.

Propinquus Pompeius H. 1, 12. interficitur H. 1, 58.

Propontidis angustiæ 2, 54.

Propria gens G. 4. proprium odium 15, 64. 16,20. proprium ingenii humani, odisse, quem læseris A. 42. proprii stimuli in *quem*, privata ira H. 3, 45. propriæ simultates *prætextu reip. vindicatæ* H. 4,50.

Propter, *juxta*: hostem propter 4, 48. viam propter 15, 47. viam Miseni propter 14, 9. propter ædem Saturni 2,41. mensas strati 1, 50. discumbere 4,54.

Propugnacula, *vallum* 4,51. addita H. 2, 19. anteposita 12,56. mœnium H. 3,84.

Propugnare, *se defendere* O. 5. munimenta 15, 13. *qua* ambitu 13, 31. *quos* clientes propugnant A. 12.

Propulsare famem carne 14,24.

Proruit opidum motu terræ, *corruit* 15, 22. proruere, *prosternere*, saxis aciem 3, 23. effigies *cujus* 14,61. fossas 1,68. hostem H. 3, 22. prorutæ arbores 2,17. terræmotibus domus 12,43.

Prorumpere, *erumpere*, *prodire cum impetu* 1,65. 4, 71. 5,3. 13,6. prorupere equites H. 2, 41. H. 4, 33. eo irreverentia 13, 26. immensum luxus 3, 52. Narcissus 11,37. nihil H. 4, 55. semel 4, 69. prorumpunt catervæ 2,17. odia 6,3. prorumpere cubiculo 13,44. omnibus portis H. 4, 34. proruperat incendium prædiis 15, 40. prorumpere ad tuendam urbem H. 3, 80. ante alios 4, 37. atrocius H. 1, 60. in primam aciem H. 2, 41. in aperta 2,47. in mores externos H. 2, 73. in necem militum 12, 54. in scelera, dedecora 6, 51. in stupra 13,12. prorumpens vis aquarum 12, 57. ad minas 11, 35. prorumpendi signum 1,63. proruptus pons, *an prorutus* H. 1, 86. prorupta ædificia 15,40.

Proscribere, *scriptum publice proponere* 13,51.

Prosequi *quem honoris caussa* H. 1, 90. O. 9. O. 34. abeuntem 14,4. H. 4,60. Hercynius saltus prosequitur Cattos, *per eorum regionem extenditur* G. 30.

Profer-

Proserpina 15,44. H. 4,83.
Prospectare Septemtrionem, *situm esse ad Sept.* H. 5,6. prospectat insula finum 4,67. villa finus 14, 9. longissime 3, 1. prospectans late locus H. 3, 60. principis labores è convivio prospectans H. 3,38. prospectante Galba H. 1,33. prospectantibus etiam feminis H. 3, 68.
Prospectus, *adspectus*, *species*, lugubris H. 1, 40. prospectum adimere 2, 23. prospici, *provideri* 2, 36. satis prospectum servituti 1,46. si quem procerum prospexerant, *conspexerant* H. 4, 1.
Prospera fama 14,51. H. 1,14. prosperis rebus certatur ad obsequium H. 2,97. prospera omnes sibi vindicant A. 27. prosperis feroces H. 5, 15. prosperior fama 4, 52. prosperitate rerum in vanitatem uti A. 18 prosperare cœpta H. 4,53. reip. consilia, *bene cedere* 3,56.
Prospersum templum, *adspersum* 11,44.
Prosternere studium carminum, *evertere*, *despectum facere* O. 11.
Protegere *quem*, *servare*, *defendere* 14,43. cohortes protegunt *quos* H. 2,16. non protegebat dignitas, non ætas H. 3, 33. fortuna 6, 6. flagitia, ut cærimonias deum 3, 60. alienos, ignotos 15, 57. frontem 15,43. imagines *cujus* H. 1, 56. innoxios 14,42. insontem 4,13. Italiam H. 2,83. obtrectatores 16, 28. faucium 6,35. *quem* adversus criminantes H. 2, 60. protegi intercursu *quorum* H. 2,36. magnitudine Romana, adversum 4, 5. pluteis, cratibus H. 3,20. precibus 1, 13. vitiis 11, 36. non poterat vilis & nocens reus H. 4, 10. protegenda obsequiis claritudo 3, 65. protegendi oppugnatores H. 2, 21. protectus & adcursu multitudinis 1, 27. protectæ effigies 3, 14. parietibus 14, 5.
Protendere cervicem 15,67. filium H. 3,68. hastas 2, 21. 14, 37. manus 14, 38. H. 1, 36. uterum 14, 8.
Proterere jacentes 1, 65. protrita acies, *prostrata* H. 2,26. protriti Ædui H. 4, 17. protritæ arbores, fruges H. 2,70.
Protrahere abditos H. 4, 1. protrahi H 3,85. protractus è cubili H. 4,36. *è latebra* H. 1,43. è tentorio legatus H. 4, 27.
Proturbare, *deturbare*, *depellere* 3, 74. 11, 8. H. 4, 41. *qua* per lictores 2,69. catapultis barbaros 15, 9. pilis infestis H. 1, 31. hostem 2, 20. eminus *quos* 2, 11. proturbari à *qua* 11, 36. proturbatus convitiis H. 1,60. proturbati H. 2,85.
Provehere, *promovere*, *proferre*, eloquentiam O. 36. provehi ut miraculum A. 28. provectus gratia Agrippinæ 13, 20. ex magnitudine sceleris 15, 51. odio Galbæ *Vitellius* H. 2, 76. senecta Dinis 4,50. ad summa militiæ H. 2,75. est eo 1,80. eo ardoris H 3,17. eo audaciæ 4,10. eousque corruptionis 2,55. provecta ætate 3,30. 6,11. provecta longius dignitas H. 1,1. nox 13,20. 15,69. huc res Romana 12, 11. senectus 1, 4. eousque *Agrippina* 14,2. provectum longius bellum H. 3, 46. provecti à Vitell. milites H. 3,44. ad orationes infestas H. 4, 7. ad summa 11, 6. provectæ eo cupidines 14,35.
Provenire, *nasci* H. 4,65. dominationes 3,26. fruges A. 12. salem 13, 57. terras 16,2. provenire, *succedere*, si provenisset H. 3,41. proveniunt cuncta H. 4,69. destinata H. 4, 18. initia belli H. 2, 20. prima 1, 19. 4, 12. victoria H. 4,34. quæ facilius proveniebant 14, 25. etiam si provenisset H. 2, 16.
Providentissimus quisque H. 1, 85. providentia sapientiaque *Claudii* 13,3. providere adversum hoc 15,59. Adumetus H. 2,12. pecuniam, frumentum H. 3, 50. ne peccetur 3,68. provisus, *præparatus*, paratus funebris 13,17. provisa conscientia medici 12, 67. provisum sacrificium 12, 47. parum, ut H. 4, 22. pridem venenum 15, 64. quonam modo pœnas daret 15,51. id diis, quod 13,14. adoptione H. 1, 29. olim erat. ut 13, 15. super negotiis 14, 43. quod ducibus nostris parum provisum erat 14, 31. provisi ante commeatus 15,4. parum comm. 12, 50. provisæ opes 1, 8. provisaque 1, 5. arma, obsequium H. 2, 19. prœlio cuncta 4, 25. exempla 15, 13. quæ idonea 13,39. ita reliqua 13,50. provisu 12, 12. 12, 39. H. 2, 5. deum 12, 6. periculi 1,27. rei frumentariæ nullo 15,8. providus futurorum, *præscius* 6,46.
Provincia, *regio bello parta & tributaria* 4, 23. *ideo opponitur Italiæ*, *jam unius urbis civi* 13, 30. Ægyptus H. 1, 11. Africa 3, 58. 13, 52. Aquitania A. 9. Asia 13,43. A. 6. Bœtica H. 1,78. Britannia A. 9. Cales 4,27. Creta 15,20. Germania 4, 73. Judæa H. 5, 9. Lusitania 13, 46. Mœsia 1, 80. Norica 2,63. H. 1,76. H. 2,12. Rætia G. 41. Sardinia 13,30. Syria 12,23. 13, 8. A. 40. Tingitana H. 2, 58. accepta à 13, 54. accusans 4, 15. administrata 6, 29. H. 1, 13. concilianda 16, 23. defendenda 1,44. difficilis aditu, fecunda annonæ H. 1, 11. dives, parata A. 6. erecta A. 18. ferox A. 8. inermis H. 1,16. obnoxia 3,14. permissa 2,82. 6,27. quieta, tuta A. 40. reciperata A. 5. repetita armis 3. 12. spoliata, vexata O. 41. superior 4, 73. vacua 2, 76. A. 40. vetus, *antiquitus Romana* 1,58. 3,74. in provinciæ formam redigere 2,56. A. 14. provinciæ 1,2. 1,11. Cæsaris 1,76. Orientis 15,36. Syria atque Judæa 2, 42. adfluentes 2,35. decretæ nec permissæ 6,27. 13,22. eversæ 15, 45. expositæ servitio H. 1,11. fessæ magistratuum injuriis 2, 54. fidæ H. 4, 57. male fidæ H. 1, 52. finitimæ 15,25. hostiles 3, 34. inermes H. 1,11. H. 3,5. longinquæ 12,43. 16,27. H. 1, 76. maximæ 6,29. novæ 2,5. opulentissimæ H. 3,8. permissæ 2, 43. proximæ 13, 7. publicæ 13, 4. quietæ 2, 63. regendæ 6, 32. Romanæ 2, 1. 2, 2. 15, 2. transmarinæ 13, 51. versæ in Orientem H. 1,76. provincias *quibus* mandare 1, 80. provinciarum decora H. 1, 84. sanguine provinciæ vincuntur H. 4,17. provincialis

locus 14,53. parcimonia A.4. provinciale bellum H. 1,89. provinciales 3,33. 11,24. H. 2,80. magistratus ludicrum edere prohibiti 13,31. provincialium manus tumultuaria 15, 3. prævalidi 15, 20. superbia *ibid.* provincialia crimina, *in provinciis commissa* 4,20.
Provisor dominationum, *qui eas prævidit* 12,4.
Provivere, *vitam producere* 6,25.
Provocare ad imperatorem 6,5. ad senatum 14,28. provocare arma Romana, *lacessere* H. 2, 61. officia comitate, *invitare* H. 5, 1. metum ut provocantes addiderant A.25.
Provolvere molares H. 2,22. moles lapidum 4,51. pondera saxorum H. 3, 27. provolvi H. 1, 79. fortunis 6, 17. è sella H. 1, 41. provolutus genibus *cujus* 12, 28. provoluta genibus Poppæa 14, 61. gen. Cæsaris pellex 11,30. ad libita Pallantis 14,12.
Proximus Statius 15,50. 15,71.
Proximus amicorum, *primus, intimus* 6,26. 13,13. proximorum odia acerrima H. 4, 70. ad proximos & validiores facilis transitus H. 1,76. proxima litorum H. 3,42. municipiorum 15,58.
Prudens, *sciens, consulto*, an forte 15,60. percunctatus est, an prudens præteriisset 3, 18. prudens doli H. 2,25. moderandi 3,69. prudentes, *periti* 1,9. *rei nauticæ* 1, 70. 2,23. Tiberius prudentes fefellit 1,47.
Pseudo Agrippa 2,39.
Pseudo Drusus 5,10.
Pseudo Nero H. 2,8.
Pseudo Philippus 12,62.
Ptolemæus Jubæ filius 4, 23. *adversus Tacfarinatem* excitus 4,24. socius & amicus appellatur 4,26.
Ptolem. *Lagi*, rex Ægypti H. 4,83.
Ptolem. qui ex Macedonibus tertius regnavit 6,28. quem tertia ætas tulit H. 4, 84.
Ptolemæi *Philopatoris* liberi 2,67.
Ptolem. mathematicus H. 1,22.
Pubes, *stirps* 3,29. filius H. 3,70. puberes trucidati 13,39. pubes, *juventus*, ingenua 6,1. Romana H. 2,47.
Publicanus atterit G. 29. publicanorum immodestia 13,50.
Publicare, *publice vendere, aut in publicum redigere*, aurarias 6, 19. bona 3, 23. 6, 29. 12, 22. 14,48. publ. studia sua, *publice ostendere* 16, 4.
M. & L. Publici 2,49.
Publica cura, *reipublicæ* 12, 51. H. 1, 19. expectatio magni secreti impatiens H. 1, 17. merx 11, 5. quod adversus singulos utilitate publica rependitur 14, 44. offensionum pro util. publ. non pavidus 4, 38. publicum, *scil. vectigal, reditus* 13, 51. in publicum, *loca publica*, & per domos 4, 14. egredi H. 4,49. egressus rarus 13,45. abjecti partus 15, 47. fluit aqua 15, 43. publico abstinere 3,3. in publico 4,69. 11,32. O. 2. O. 6. comes 4,68. patrare 15,52. versatus 15, 59. rapti è publico H. 1, 86. publicum privato postponitur 6, 16. in publ. consulere, *de publicis negotiis* 3, 38. publicum bonum privatis simultatibus impeditur 14, 38. decus vile H. 1, 90. paucis curæ 12, 48. publicæ exequiæ 3, 48. publica mala singulis in occasionem gratiæ trahuntur 5, 3. sine egregio publica mala effugere 5, 6. publicis malis abuti ad occasionem privati 15,73.
Publius Celer H. 4,10. *vid. etiam* Celer.
Pudet dictu A. 32. pudendus somno & luxu H. 2, 90. pudenda inopia 2,38.
Pudens Mevius H. 1,24.
Pudicitia Agrippinæ impenetrabilis 4, 12. septa G. 19. pudicitia amissa, femina nihil abnuit 4,3.
Pudor etsi justum dolorem impedit 11,35. disciplinæ prodest H. 3,2. evulgatus non satietatem, sed incitamentum adfert 14, 14. vix honestis artibus retinetur 14,15. haud diuturnum vinculum apud avidos periculorum H. 3,41. pudorem nox adimit H. 4, 36. pudore proditionis *quem* exsolvere 6,44. H. 3,61.
Puella *pro ea, quæ jam nupta est* 14, 64. 16,30. puellæ obsidum nomine imperatæ G. 8. puellares anni 14,2.
Pueri per vias strati, placamentum hostilis iræ H. 1, 63. patrimi matrimique H. 4, 53. pueritia, *flos ætatis* 13,17.
Puerperium 15,23. puerperiis insignis femina 12,6.
Pugio missus ultimæ necessitatis *signum* 4, 22. *quo occidi debuerat Nero, ab ipso* apud Capitol. sacratus 15,74. *imperatoris* velut jus vitæ necisque civium H 3,68.
Pugna adversa 1,64. 12, 40. H. 2,30. H. 2,44. mala 15,28. H. 5,14. *nocturna* H. 3,22. ardescit H. 5, 18. pugnam facere 3,21. *pugna* in urbe H. 3,83. pugnare in frontem, in latera A. 35. pugnacissimus quisque H. 4,60.
Pulchra Claudia 4,52. 4,66.
Pullus amictus H 3,67.
Pulsus armorum, *impulsus* 6,35. pulsu sonituque H. 3,2.
Pulvillus Horatius H. 3,72.
Pulvinar 15,23. pulvinaria 14,12.
Punica urbs, *Carthago* 4, 56. Punica acies 4,33.
Puniri poterant, qui contineri non poterant H. 4,27.
Purgamenta hortorum 11, 32. purgare *quem* crimine, *absolvere & simul excusare* 3, 17. probra, *diluere* 4, 42. regnum H. 5, 3. purgandi sui caussa H. 3, 7.
Purpura G. 17.
Purus sermo O. 2.
Putare numerum, *computare* H. 3, 2.
Puteolani H. 3,57. *eorum* legationes 13,48. Puteoli 15,51. opidum in Italia 14,27.
Pyræeus 5, 10.
Pyramides 2,61.
Pyramus 2,68.
Pyrrhus 2, 88. metuendus Romanis 2,63.
Pythagoras 15,37.
Pythius Apollo 12,63. H. 4,83.

Q.

Quadi 2,63. G. 42. & 43.
Quadragesima 13,51.
Quadratus Seius 6,7.
Quad. Vinidius. *vid.* Vinid.
Quadrigarum curriculum 14,14.
Quærere famam, *de eo cujus famam præsentia minuit* A. 40. si ubi jubeantur quærere singulis liceat H. 1, 83. princeps majori discrimine quæritur quam sumitur H. 1, 56. quæsita asperitas 5, 3. comitas 6,50. mors *voluntaria* 1,5. salus, dilatio exitii 6, 4. quæsitum per Chaldæos in domum Cæsaris 3, 22. quæsitum *cui* crimen cædesque H. 4, 49. quæsito, *cum quæsivisset* 2, 9. diu 6, 15. quæsiti honores 6, 45. quæsitior adulatio 3,57. 12,26. quæsitiores leges 3, 26. quæsitissimi honores 2, 53. quæsitissimæ pœnæ 15, 44. quæsitio, *scil. per tormenta* 4, 45. quæsitura, *quæstura* 3, 22. quæstio servorum in caput domini 2, 30. quæstiones agere de *quo* 14, 60. quæstor consulis 16, 34. principis 16, 27. quæstores quando instituti 11,22. ærarii 13,28. provincias sortiti 11, 21. A. 6. pecuniam spectaculis gladiatorum *præbent* 11, 22. designati *non coguntur gladiatores* edere 13, 5. quæstorius H. 4, 5. H. 4,42. juvenis 14, 41. quæstoria insignia 11, 38. 16, 33. quæstus aut merces G. 24. quæstus inopia H. 1, 86. quæstum corpore facere 2,85. in quæstum, *quæstus caussa* G.24. reperta A. 19. in quæstu haberi H. 4, 3. sine quæstu 14,51. quæstuum magnitudo 11, 6. ratio 13,50.
Qualiscunque princeps 15,52. H. 1, 11. bonos imperatores voto expetere, qualescunque tolerare H. 4,8.
Quam, *omisso* potius: pacem quam bellum probabam 1, 58. miseratio quam invidia augebatur 3, 17. honori quam ignominiæ habendum 3, 32. claris quam vetustis 4, 61. libens quam coactus 14, 61. prædæ quam periculorum H. 3, 60. domum quam Aventinum H. 3,70. verba & conciones, quam ferrum & arma H. 4,76. voluptatum quam religionum H. 4, 83. corpore condere quam cremare H. 5, 5. consilii quam formidinis G. 6. quam pro fortuna 12, 21. quam pro solita inertia G. 45. quam pro numero H. 4, 33. H. 5,13. quam pro tumultu H. 5, 15. compositius quam festinantius 15, 3. acrius quam consideratius H. 1, 83. avidius quam consultius H. 2, 24. postero die quam O. 2.
Quamquam *postpositum*. hæc, mira quamquam 6, 30.
Quando, *quia*, *siquidem* 1,44. 1,57. 1,59. 2,26. 3, 18. 3, 71. 4, 16. 4, 64. 6, 6. 12, 2. 12, 6. 12, 67. 14,4. 15,17. 15,62. H. 1,87. H. 1,90. H. 3,47. H. 3,78. H. 4,6. H. 4,65. H. 5,24. O. 29.
Quandoque, *olim sero* 6,20.
Quantulacunque facultas O. 7. liberalitas H. 1, 18, quantulum loci O. 29. istud est 3, 54. obstabat amnis G. 28.
Quantalibet facilitas A. 6.
Quantum militum 13,38. H. 4,59. A. 15. nemoris 15, 37. peditum H. 4, 33. quanto dites, tanto magis imbelles 3,46. quanto inopia, tanto majora 1, 68. quanto intentus, tanto occultior 4, 67. quanto ignara barbaris, tanto tolerantiora 12, 11. quanto plus spei ad effugium, eo minor ad resistendum animus H. 3, 18.
Quartus, *subaudi* lapis H. 2, 39.
Quartadecumani, *vide* Legio XIV.
Quasi, *fere*, *prope* 15,52.
Quatenus, *quoniam* 3, 16. O. 5. O. 19.
Quatere extrema Galliarum H. 4, 28.
Quatuordecim ordines 6,3. 15,32.
Querceæ coronæ 2, 83.
Querquetulanus mons 4,65.
Questus 4, 72. H. 3,70. creber 3,7. ignavus 2, 71. multus 12, 41. questu 13, 42. incensus 13, 44. questus *plur.* 1, 7. 4,68. 15, 51. omnium 14, 11. crebri, occulti 14, 60. dissoni 1, 34. inriti 4,14. 11, 37. multorum intimi 3, 36. occulti 12, 43. secreti ardescebant 3, 17. erumpebant 2,82.
Qui, *relatum ad remotius* 15, 19. cujus levitatis est H. 1, 37. cui habebatur, *qui habebat* 12, 54. cui cognomen Rapaci H. 2, 43. quidquid silvarum ac montium G. 46. quid ita, *quare* H. 4,7.
Quies *militibus* vigorem addit H. 2, 4. gentium sine armis haberi nequit H. 4,74. *Germanis* ingrata G. 14. quietis adfectatio in tumultum evaluit H. 1, 80. cura sapientibus H. 1, 81. quietis quam periculi pretium malle H. 4, 76. homines bello faciles quieti & otio adsuescere A. 21. inertiam amare & quietem odisse G. 15. quietem magnam & magnam famam eodem tempore nemo assequitur O. 41. quiete defensus 14,47. quies *pro somno aut somnio*, dira 1, 65. læta 2, 14. quietis nocturnæ imago 16, 1. species 11, 4. per quietem monere 12, 13. oblatus H. 4, 83. quiete sumta 1,64. inter validos & impotentes falso quiescas, *armis abstineas* G. 36. quiescentibus eadem fama G. 35. quiescendo crimen commune facere H. 1, 30. quieta industria H. 3, 50.
Quietus Cluvidienus 15,71.
Quin etiam H. 2,64. G. 3. G. 8. G. 13. G. 34. G. 45. ultro quin etiam A. 26. hortos quin etiam 15,39. quin immo G. 14. O. 6. O. 36. O. 39.
Quincta Claudia 4,64.
Quinctianus Afranius 15, 56. 15, 49. fortiter mortem excipit 15,70.
Quinctilianus 6, 12.
Quinctilius Varus 1, 3. cæsus à Germanis 1, 43. 1, 55. 1,65. 2,45. H. 17. *ejus* corpus 1, 71. Syriam obtinens Judæos coërcuit H. 5,9. *alius* 4,66.
P. Quinctius O. 37. Quinctii 3, 76.
Quinct. Atticus H. 3, 73.
Quinct. Certus H. 2, 16.
Quindecimvirale sacerdotium 11, 11. 16, 22. Quindecim-

decimviri 3,64. 6,12.
Quinquagesima 13,51.
Quinquatrus celebrantur 14, 12. Quinquatruum festi dies 14,4.
Quinquennale ludicrum 14,20. 16,2. in quinquennium remissa tributa 2,47. 12,58. 12,63.
Quinquiplicari, *quintuplicari*, magistratus 2,36.
Quintadecumani, *vid.* legio *XV*.
Quintani, *vid.* Legio *V*.
Quiret, *posset* 1,66.
Quirinalis Clodius 13,30.
Quirinales flamines 3,58.
P. Quirinus Sulpicius 2, 30. dives & orbus 3, 22. veneno petitus ab uxore Lepida 3,23. *ejus mors & elogium* 3,48.
Quirinus 4, 38. parens urbis Romanæ H.4,58.
Quiritantes 16,34.
Quirites 1,42.
Quisque. acerrimus quisque H. 3,84. audentissimus qu. A. 33. celeberrimus qu. A. 1. corruptissimus qu. H. 4, 59. ferocissimus qu. 3. 40. fœdissimus qu. 1,48. fortissimus qu. 15,26. H. 3,30. H.4,33. H. 5,21. G. 15. G. 31. A. 33. bellator 1,67. ignavissimus qu. nimii verbis H. 1,35. paventes H.4, 62. infirmissimus qu. G. 15. intimus qu. 15, 35. invalidus qu. 12,42. levissimus qu. H. 1,88. Gallorum G. 29. locupletissimus qu. H. 2, 84. modestissimus qu. H. 4,9. optimus qu. 3, 13. 3,17. 3,44. 15,34. H. 1,83. manipularium 1,21. educatur 12,41. libertorum A. 41. jussis paruere H. 4, 25. perditissimus qu. 14, 20. pervicacissimus qu. H. 5,12. pessimus qu. 1, 16. 3,14. H. 1, 16. H. 5,5. promtissimus qu. 4, 51. H. 1,51. A. 3. proximus qu. 14, 18. A. 36. regi 15, 15. rarissimus qu. H. 2,84. recentissimus qu. H. 2. 53. A. 31. seditiosissimus qu. H. 2,66. ignavus H. 4,34. vincti 1,44. spectatissimus qu. 4, 6. splendidissimus quisque 3,54. H. 2,81. H. 4,8. H. 4,27. strenuissimus qu. H. 4,69. stultissimus qu. H. 3,55. turbidissimus quisque. dilecti H. 3, 49. valentissimus qu. H. 2, 8. proxima quæque H. 3, 6. quisque consulebant H. 4,48. habuerunt H. 2, 84. objectantes H. 2, 44. proderent 15,57. vincti 15,35. suam quisque manum traherent H. 5, 20.
Quod alarum cohortiumque 15, 26. armentorum, frugum G. 15. auxiliariorum 4,37. biremium H. 5, 23. civium 6, 11. militum H. 2, 44. H. 2,55. congregantur H. 4, 15. erat, contractum H. 4, 71. nationum 14,38. peditum 4,73. 14,32. quod roboris sit H. 4,76. fuit, fusi H. 5, 16. quod sociorum 2,52. quomodo, *utcunque* 2,50. 3,5.3, 73. 6,38. 12,46. H. 5,5. G. 20. acta H. 1,7. addita 3, 19. meritus 3, 17. prolata verba 14, 16. traditum 15,53.
Quotusquisque 1, 3. 6,9. O. 10. quotus enim quisque O. 21. O. 26. quotum quemque inveneris O. 29.

R.

Radendum fastis nomen 3, 17.
Ræti, *vid.* Rhæti.
Ramalia mortua 13,58.
Rapax legio, *vid.* Legio prima & vicesima. Rapaces, *milites ex ea legione* H. 3,22.
Rapere, *prædari*, imperium vocatur A. 30. rapere, *vi abstrahere*. tempestas in abrupta rapit 2, 55. naves Auster 2,23. rapere conjugem, filiam *cujus* 1, 55. 2, 7. signa, vexilla H. 2,43. rapi in carcerem 6, 40. raptus fraude, vi 2, 39. in curiam 6, 18. in urbem 11, 1. in locum servilibus pœnis sepositum 15,60. per milites 15,55. rapta in vincula pars familiæ 16,18. uxor 1,59. rapti exploratores H. 2, 17. de imperatore fisci 1,37. amne prono H. 5,22. in Britanniam 2,24. raptæ aquilæ 1,61. fruges H. 5,4. vestes 15,15. rapta, *præda* 4,48. spolia consularia H. 4,42. bello reddi H. 4,40. rapere in tabernaculum, *abducere* 1, 35. arma, *corripere* 1,41. 2, 19. 14, 31. H. 1,38. H. 1,63. H. 1,80. temere H. 4, 37. rapere exercitum, *raptim ducere* 1,56. 15,8. vexillarios, partem equitum H. 3,6. turbam in Sequanos H. 4, 67. in castra rapi senatorem, *festinanter duci* H. 1, 29. Othonem H. 1,26. H. 1,27. rapere *regionem*, *agere*, *ferre*, *diripere* 13,6. spem, *avide apprehendere* H. 1,13. imperium rapturi, ni ducantur, *auctoritatem ducum sibi capturi*, *nec jussa exspectaturi* H. 3,19. voluptatis illicitas, *avide capere* H. 3, 41. in arma gentem, *cito ad arma concire* H. 4, 21. hiberna alæ in transitu, *ex itinere occupare* H. 4, 33. raptum ire res Romanas H. 2, 60. rapidus vectus in urbem, *rapido cursu* H. 2, 54. rapidum agmen *raptim ductum* H. 2, 30. rapidius H. 4,71. raptare, *vastare*. Africam H. 4,23. huc illuc vexilla H. 3,22. raptim ducere H. 3,18. extingui, *subito* 16, 13. raptores orbis, *Roman.* A. 30. raptus, *rapina* 2,52. 6,1. H. 1,46. H. 1,83. H. 4, 14. *distincta à latrociniis* G. 35. *in incendiis* exerceri *soliti* 15,38.
Rarus egressu, *raro in publicum progrediens* 15, 53. quanto rarior popularitas, tanto lætioribus animis accepta 3,69.
Ratio, *modus*, dum ea barbaro ratio fuit 3,21. ratio constat 1, 6. victoriæ non redditur H. 4, 14. ratio rerum H. 1,83. belli H. 3,51. H. 4,63. ratio & consilium propriæ ducis artes H. 3, 20. si ratio sit eundi, si *rationabile sit ire* H. 1,32. ratio fuit exercitui profligare H. 3,22. rationibus præfecti liberti 16,8. rationes familiares componere 6,16.
Ravenna 1,58. 2,63. 4,5. 4,29. H. 2, 100. H. 3, 40. Ravennæ habita classis 13, 30. Ravennas classis H. 2, 100. H. 3,6. H. 3,40. Ravennates classici H. 3,50.
Reatini 1,79.
Rebellatio, *rebellio* 14,3.

Rebi-

Rebilus Caninius H. 3, 37.
Recens, *novum* 11, 24. clades 4, 63. conscientia 4, 12. decretum 3, 62. dolor 3, 6. 4, 8. exemplum 1, 48. felicitas H. 2, 20. fera G. 23. legatus A. 18. invidia 2, 77. ira 4, 3. libertas 2, 46. mœstitia 2, 84. memoria 2, 76. 14, 15. militia 11, 3. partus 15, 23. terror 14, 23. A. 36. vocabulum G. 2. recens dolore & ira 1, 41. prætura 4, 52. victoria miles H. 3, 77. recentes *auctores* A. 10. oblati 4, 71. recentes stipendiis 15, 59. in dolore 3, 1. recentia 1, 51. *crimina* 3, 13. & nova exempla O. 8. merita 12, 62. odia 1, 1. recentium incuriosi 2, 88. recentior memoria 14, 63. recentissimus quisque H. 2, 53. servorum A. 31. recentissimi equitum H. 3, 20. recens, *nuper*, *recenter* 2, 21. 4, 5. cognita 4, 69. reperta ratio 11, 25. reversi 12, 27. ab exsilio H. 1, 77. fessi juvandique 12, 63. in coloniam deducti 14, 31. orta amicitia 15, 51. censuerant patres H. 2, 10.
Receptacula Nili 2, 61.
Receptus Nonius H. 1, 56.
Receptui canere H. 2, 26.
Reciatus Aminius 13, 30.
Reciderunt huc cuncta. *devenerunt* 3, 59.
Recidere quid ad priscum morem, *resecare*, *reformare* 3, 53.
Reciperare *quid* H. 2, 84. Armeniam 11, 10. Britanniam A. 17. gloriam H. 2, 24. H. 3, 24. judicia 11, 22. obsides 13, 9. ordinem senatorium H. 2, 86. ripam, castra H. 5, 16. reciperans Armeniam 6, 32. militia H. 2, 82. Tigranocerta 15, 8. reciperatus pons H. 4, 77. reciperata matris gratia 14, 5. libertas 2, 45. provincia A. 5. reciperatæ cibo somnoque vires H. 3, 22. reciperator urbis 2, 52. reciperatores 1, 74.
Recipere inter reos 3, 70. in reos 13, 10. reum criminum 4, 21. receperit *pro recepturus fuerit* 6, 45. receptus mos 2, 85. recepti rei 2, 74.
Recitare sacramentum, *praire* H. 4, 59. recitatio O. 9. tragœdiarum O. 11. recitationes rarissimæ O. 10.
Reclinis 13, 16. super pedes cubitantis 14, 5.
Recludere, *aperire*, delubra, altaria, carcerem 4, 70. fores cubiculi 14, 44. humum 2, 25. specus 11, 20. vulnera H. 2, 77. recludi quæ 4, 71. mentes tyrannorum 6, 6. quæ pecunia reclusa sunt 16, 32.
Recognoscere spatia certaminum H. 2, 70. recognoscenda dona A. 6.
Recolere avitum decus, *renovare* 3, 72. *quos* sacerdotiis, *denuo honorare* H. 1, 77. recoli imagines H. 3, 7.
Recondere, *abscondita servare*, odia 1, 69. verba, vultus 1, 7. voluptates, *abscondere* 4, 57. recondita caussa O. 28. res O. 33.
Recordari *quid* H. 1, 37. libertatem A. 32. recordatus carmen 15, 70. recordatio O. 1. facinorum 15, 36. fortunæ 14, 63. majorum 2, 53. majestatis, amicitiæ H. 1, 44. recordationes bonæ 4, 38.
Rector copiis H. 2, 36. H. 1, 87. additus H. 2, 11. rectorem copiis misit H. 2, 36. rector generis humani 3, 59. Mœsiæ H. 2, 85. *principis filii* 1, 24. 3, 48. provinciæ 12, 40. H. 2, 59. vulgus sine rectore præceps *&c.* H. 4, 37. rectores, *duces* A. 28. copiis destinati H. 1, 87.
Recta æstimatio, *verum judicium* H. 1, 14. recti pervicax H. 4, 5. recte factorum sibi quisque gratiam trahit 3, 53.
Recuperare Armeniam 11, 10. libertatem 12, 34.
Recursabant animo omina H. 2, 78.
Reddere conditiones H. 2, 41. jus, *dicere* 6, 11. jura 13, 51. per pagos G. 12. ordines, *restituere* H. 1, 52. rempub. *libertatem reipub.* 4, 9. supplicium, *invicem dare* 14, 33. redduntur litteræ 11, 20. reddendæ dominationi, *ad reddendam domin.* 6, 43. redditus familiæ, *restitutus* 3, 24. redditi scenæ pantomimi 14, 21. reddita exta, *posita*, *profecta*, super cespitem H. 4, 53.
Redemptari H. 3, 34. redemptores H. 1, 27. redimitur latro pace & concessione agrorum, *emitur*, *ne latrocinetur* 3, 73. redemturus dissimulationem mutuam A. 6.
Redintegrare animum legentium, *recreare* 4, 33.
Reditum ad munia 3, 7.
Redundant armis Hispaniæ, *abundant* H. 2, 32. clientelis O. 66. redundans multitudo H. 2, 93.
Referre artes easdem, *renovare* 1, 26. referunt liberi robora parentum G. 20. *quos* vultu, sermone G. 43. referre gratiam benignitati deum 11, 15. duci 1, 42. meritis 15, 62. aliquid domum, *reportare* O. 20. inde amicitiam O. 9. corpora *scil. ex prœlio* G. 6. decus 3, 21. legiones in præsidium H. 1, 65. nihil O. 22. pretia G. 31. in sedes suas signa 1, 28. spolia ad 12, 54. titulum, inscitiam ad A. 5. quæ ad nepotes G. 18. retulit se ovans de Britanniis, *rediit* 13, 32. donec referantur litteræ 15, 16. dum refertur nuncius 14, 58. referri cis Rhenum præsidia 11, 19. relatus domum 3, 15. caput interfecti relatum 14, 59. haut pigebit referre, *narrare* 1, 73. *qui* referebant 1, 61. retuli 2, 57. invitus O. 23. retulere multi A. 10. referre patri 2, 71. annos ævi prioris H. 1, 1. auctoritates 2, 32. cuncta 4, 42. epulas ut exemplum 15, 37. integritatem, abstinentiam in A. 9. haud læta H. 1, 39. molliora H. 4, 32. res 2, 35. senatusconsultum 13, 49. situm populosque A. 10. ipsa verba 15, 67. versus 15, 70. *quod* jactantia 11, 11. de moribus 3, 56. ad invidiam 2, 37. in deterius 13, 13. quid videretur 15, 21. referens exempla veterum 11, 6. locum, prœlium 2, 9. nomina singulorum 12, 61. sibi compertum 13, 43. relata in mollius cuncta ad 14, 39. referre caussam ad artes Sejani, *iis tribuere* 4, 57. referebatur caussa ad matrem 6, 49. interitus referri ad casum posset 2, 55. ad fortunam A. 8. in claritatem *cujus* G. 34. referre animum ad, *revocare*, *reducere*, *admovere* O. 40. manum ad capulum 15, 58. manus cruentas ad H. 4,

H. 4, 49. oculos ad 1, 25. tempus ad O. 16. referendus animus ad firmitudinem 3, 6. referre, *ponere*, quid in annales 4, 67. quæque in annum suum 4, 71. carmina in bibliothecas O. 21. diem inter festos 13, 41. hi inter Germanos referuntur G. 46. multam in tabulas 13, 28. referre, *proponere* H. 4, 40. nemo refert quod 3, 54. de *quo* 4, 14. *quid* ad concilium 15, 22. ad senatum 4, 22. 6, 16. de 1, 52. rursum rem 3, 63. super collegio 11, 15. de immunitate Cois tribuenda 12, 61. referente Cæsare 3, 17. referri 5, 3. refertur ad patres de 12, 53. *de Agrippina* 16, 21. relatum est de Cassio Severo 4, 21. libro Sybullæ 6, 12. de negotio 3, 34. de Papia 3, 25. ea de re 15, 22. de victoria 13, 41. de Vitell. 5, 8. refert, *interest*, cujusquam 4, 33. tanquam referret 6, 2. nihil referre, sponte an coactus peccavisset 11, 36. non referre dedecori 15, 65. nec referre, *quem* faceret H. 2, 7. id solum refert H. 3, 66. cuncta ad rempub. referri, *æstimari juxta magnitudinem reipub.* 2, 33.
Refertus, *plenus*, studiis O. 34. referti agri H. 2, 56. præmiis bellorum 11, 7. refertæ domus honoribus, ornamentis O. 8. referta contumeliis carmina 4, 34.
Refectus opibus Longobardorum, *restitutus* 11, 17. refecta fides 6, 17.
Refovere *quæ*, *reficere*, *confirmare* 2, 47. provincias 2, 54. *quos* cura H. 1, 31. refoveri H. 3, 58. adspectu principis 15, 36. refota *quæ* 14, 8. refovendæ vires 12, 66.
Refugi, *refugientes* 13, 40. in castra H. 3, 61. sponte H. 2, 24.
Refusus Tiberis, *restagnans* H. 1, 86.
Regere specie obsequii H. 3, 50. valetudines *cujus* 6, 50. regendi cuncta onus 1, 11.
Regerere invidiam H. 3, 78.
Regia, *domus principis* 2, 62. 12, 18. H. 5, 11. Æetæ 6, 34. Numæ 15, 41. *Neronis*, fecunda deterrimorum 14, 13. prior *sc. Caligulæ* 11, 29.
Regimen in omnia 3, 47. virtutis *duci* relinquere H. 1, 84.
Reginæ Britannicæ verberibus & stupro adfectæ 14, 31.
Regio sexta, tertia 15, 26. regiones urbis quatuordecim 14, 12. in reg. XIV. Roma dividitur 15, 40.
Regium Lepidum H. 2, 50.
Regius mos 6, 1. regium in morem H. 2, 70. laus, certare de alieno 15, 1. statim exsequi regium videtur 6, 32. facinus insignium virorum cædes 16, 23. insigne, *diadema* 2, 56. 12, 49. 15, 29. jus 2, 73. servili ingenio exercitum H. 5, 9.
Regnantibus displicent civilia filiorum ingenia 2, 82. regnari, *sub rege vivere* G. 43. gentes regnantur H. 1, 16. G. 25. in quantum Germani 13, 54. regnator omnium deus G. 39. regnatrix domus 1, 4.
Regnum *pro imperio Romano* 12, 66. 13, 14. insociabile 13, 17. reg. Ponti *fit* provincia H. 3, 47. regni cupido fratre & filia potior 12, 47. instrumenta 12, 66. regnorum libidines H. 1, 22.
Regulus 5, 11. 6, 4.
Reg. Aquilius H. 4, 42.
Reg. Livinejus 3, 11. gladiatores edit 14, 17.
Reg. Memmius 12, 22. moritur 14, 47. *alius* consul 15, 23.
Reg. Roscius H. 3, 37.
Relabens æstus, *refluens* 2, 24. Tiberis 1, 76.
Relatio, *propositio in Senatu* 3, 53. 13, 26. consulum 1, 13. relationis ejus repertor 12, 53. relationem egredi, *proferre quid loco sententiæ, de quo relatum non sit* 2, 38. mutare 14, 49. postulare 13, 49. consules relationem incipiunt 5, 4.
Relegatus in alia insula exercitus, *ad invidiam dictum*, *pro* missus A. 15. in terras extremas Germanicus 2, 82.
Relegit Asiam, *regressus est per Asiam* 2, 54.
Religio G. 39. H. 4, 41. nondum conditorum ancilium, *metus ex relig.* H. 1, 89. Herculis præcipua, *cultus* 12, 13. Jovis 3, 62. judicum, *sententia religiose lata* 16, 4. sacerdotii 15, 24. templorum H. 1, 40. advecta G. 9. antiqua G. 43. Attica 15, 32. cælestis 5, 2. gentilis 12, 34. insita 13, 57. patria 15, 55. vetus 13, 10. vetustissima 15, 41. annuit H. 4, 53. incessit 3, 71. religionis specie in ambitionem delabi 3, 63. omnes fortunas effundere 14, 31. religione sese tutari 1, 39. religiones 3, 71. H. 4, 83. opponuntur superstitioni H. 5, 13. numinum 3, 60. sociorum 1, 79. cælestes 1, 11. læsæ 3, 24. patriæ spretæ H. 5, 5. tractatæ 4, 16. cessant 3, 58. rel. addere urbi H. 4, 83. spernere 16, 22. contra rel. fieri 1, 73. religionibus devincire populum 3, 26.
Relinquere, *per ultimam voluntatem* O. 13. agros 14, 18. bona sua patriæ 4, 43. imaginem vitæ 15, 62. libros O. 21. sui memoriam 15, 68. pectoribus preces ultimas 2, 71. relinquere curiam, *omittere*, *abscedere* curia 2, 34. imperium H. 2, 47. scutum G. 6. senatum H. 3, 43. relicta Asia G. 2. relictum limen Agrippinæ 13, 19. relicta castra H. 3, 14. relictis hibernis 15, 10.
Reliquiæ corporum humanorum 2, 69. ferales 2, 75. Vari legionumque insepultæ 1, 60. inferuntur tumulo 3, 4. reliquias humo tegere 1, 62.
Reliquæ spes 13, 17. reliqua belli 14, 38. H. 4, 2. lacus 12, 56.
Remeare, *redire*, navibus H. 5, 22. itinere diverso 13, 47. ad *quem* H. 3, 54. A. 40. ex Campania 15, 60. in terga 3, 21. in regnum 11, 8. *in sedes patrias* 14, 25. cum legionibus in 6, 37. remeavit trepidus 15, 10. remeant mari naves 12, 17. remeans flumen H. 1, 86. Ægypto Germanicus 2, 69. Armenia 1, 3. Syria H. 2, 79.
Remedium severitate quæsitum 13, 35. remedia intempestiva delicta accendunt 12, 54. motus ex incertis caussis orti, difficiliora H. 1, 63. tardiora, quam mala A. 3. remedia vocat, quæ alii

scelera

ſcelera H. 1, 37. remediis gravior quam delicta erant 3,28.
Remex *pro remiges* 4, 5. remigium *pro remorum ordinibus* 2, 24. converſum 2, 6. mutabile H. 3,47. & ſolutum G. 44. remigium *pro remigibus* 14, 39. *pro ipſo actu remigandi*, non alacri remigio 3,1.
Remi H. 4,67. H. 4, 68.
Remittere *quid*, *omittere*, *condonare* 2,47. H. 3, 58. beneficium 11, 3. caſum reipub. H. 2,48. nihil ex A. 27. nomen principis H. 4, 11. utilitatibus publicis odia 1, 10. quæ non dabantur, remiſit H. 3, 58. nihil è luxu remittens H. 3, 55. remittitur mors *quibus* 11, 36. munus H. 3, 5. nihil de ſævitia 6, 25. vacationes H. 1, 46. cura 14, 23. ædilibus 3, 55. ignominia H. 1, 52. pars tributorum H. 1, 51. remiſſum *eſt* aliquid *ſc. de rigore legis* 3, 34. tributum 12, 58. 12, 63. vectigal 13, 31. remiſſus, *non ſponte*, *ſed miſſu alterius veniens* 12, 21. & ſubridens, *placide* O. 11. nihil remiſſum, *omnes intenti* 2, 13. remittere *pro permittere* 1, 8. remiſſiones *ſcil. curarum* A. 9. luſuſque puerorum O. 28.
Remmius 2, 68.
Renidens H. 4, 43. Scevinus 15, 66. vultu falſum 4, 60.
Renuere, *abnuere* 15, 58. renuit Tiberius 1, 76.
Reparare auxilia 3, 73.
Repellere ſegnitiam H. 2, 4.
Rependere, *penſare* 14, 44.
Repens, *recens*, *novum* 6, 7. 11, 24. cogitatio H. 1, 23. perfidia H. 4, 25. tumultus H. 2, 49.
Repentinus Calpurnius H. 1, 56.
Repertor, *inventor*, facinorum 4, 11. novi juris 2, 30. relationis 12, 53. repertores flagitii 4, 71.
Repetere ſolennia, *iterare* 3, 6. repetitus ex vetuſto mos, *renovatus* 4, 26. repetita amicitia regis 4, 37. lætitia convivii 13, 16. armis provincia 3, 12.
Repetundæ pecuniæ 1, 74. repetundarum crimina 4, 19. 13, 43. H. 1, 77. lege damnatus Antonius Flamma H. 4, 45. Cadius Rufus 12, 22. Coſſutianus Capito 13, 33. Vipſanius Lenas 13, 30. repetund. metus 15, 21. repetund. argui 3, 33. damnari 3, 70. 14, 28. poſtulatus 3, 66.
Reponere amiſſæ urbi, *reparare*, *reædificare* 16, 13. imagines H. 1, 78. fontes 1, 63. ſtatuas H. 1, 78. repoſitus honos Poppææ 14, 61. repoſitæ effigies 3, 14. imagines H. 3, 14. H. 4, 37. repoſita fora templaque H. 3, 34. reponere odium, *recondere* A. 39. plus in duce, *credere plus eſſe in duce* G. 30.
Reportare legiones claſſe 1, 63. reportari Amorgum *ſc. navi* 4, 30. cineres *cujus* 14, 12. legiones 4, 23.
Repoſcentes proſpera, adverſa, *quærentes quid eveniſſet* H. 3, 13.
Reprimere, *cohibere*, impetum H. 2, 23. ſuperſtitionem 15, 44. ſuos H. 2, 25.
Repudium dictum 3, 22.
Reputare, *cogitare*, *æſtimare* H. 1, 70. adverſa H. 2, 74. infirmitatem ſuam H. 2, 16. nihil ſpernendum 2, 40. ſecum præmia perfidiæ 15, 54. tenebras 13, 20. ſimul illud reputate 3, 12. reputans 14, 6. H. 1, 70. odium publicum 6, 30. ſcelera 2, 67. vim Rom. H. 4, 21. non poſſe H. 1, 83. reputantes 11, 28. H. 3, 8. tempora H. 2, 50. vere H. 4, 17. haud proſperum favorem *ſcil. fuiſſe* 2, 41. haud degenerem 12, 51. reputatio veterum novorumque morum H. 2, 38.
Requirere, *quærere* O. 7. O. 10. quoſdam H. 1, 23. cauſſas 6, 26. O. 28. ex *quo* O. 1. requirens miſericordiam verbis, *petens* 12, 36. objecta 16, 24. requirentes cauſſam digreſſus H. 1, 27. requiri corpus *cujus* H. 2, 45. teſtamentum 14, 6. requirere conſtantiam, *deſiderare* H. 4, 6.
Res, *ſubſtantia*, *bona*, quadringent. millium minor 4, 63. familiaris 6, 17. 14, 21. 15, 43. 15, 53. 16, 17. O. 9. Claudii 12, 60. principis 13, 1. tenuis 15, 55. nummaria 6, 17. pecuniaria 6, 5. res familiares 2, 38. tenues 2, 37. rerum anguſtia 4, 72. res frumentaria, *copia*, *annona* 6, 13. 14, 51. 15, 8. 15, 36. ſuppeditat 15, 16. militaris 11, 22. O. 28. navalis, *claſſis* 15, 46. nova, *inopina* H. 3, 13. Romana, *reſp. Rom.* 1, 31. 2, 49. 4, 1. 4, 24. H. 4, 25. afflicta H. 3, 46. H. 4, 14. huc provecta 12, 11. turbata H. 4, 57. virtute ſtetit H. 2, 79. rei Rom. arbitrium 6, 51. rei Rom. imponere 4, 57. rem Rom. adeptus eſt 3, 55. rerum Rom. ſtatus H. 1, 11. rebus Rom. illudere 12, 7. res Rom. raptum ire H. 2, 6. ira numinum in res Rom. 16, 16. rebus Rom. deſperatis 6, 14. res Cheruſcæ 11, 17. tranſlatæ H. 1, 29. res Gallorum validiores G. 28. populi Rom. modicæ H. 3, 72. res ſumma, *imperium* 3, 56. 6, 31. turbata H. 5, 18. res *negotium* eſt mihi tecum O. 10. poſcit H. 2, 5. poſcere videtur H. 4, 5. rem affligere H. 4, 78. gerere 1, 52. 15, 25. H. 2, 2. ex re conſulturus 1, 24. res mortalium 6, 22. fatum congruere rebus 6, 22. ambiguæ H. 2, 7. attritæ H. 2, 56. res, *ſcil. geſta* Blæſi 3, 73. Domitiani 11, 11. rerum Rom. florentiſſimus auctor 3, 30. Tiberii, Caji 1, 1. veteris pop. Rom. 4, 32. res extremæ, *extrema neceſſitas* 12, 17. 12, 43. in res extremas uſque fidus H. 1, 45. res feſſæ 15, 50. probe fluentes O. 5. fractæ H. 3, 54. impulſæ H. 3, 2. integræ 12, 25. 12, 40. H. 3, 39. labantes H. 2, 86. novæ: *vide* Novæ res perditæ H. 2, 46. H. 4, 34. H. 4, 73. proſperæ 12, 37. 14, 37. 16, 22. H. 3, 18. H. 4, 61. H. 5, 14. A. 14. *opponuntur* adverſis H. 1, 2. ambiguis 12, 38. ſecuræ H. 1, 16. trepidæ H. 4, 18. turbatæ 4, 49. H. 1, 88. turbidæ 12, 31. 12, 49. H. 1, 31. H. 1, 83. H. 4, 77. res Orientis, *ſtatus* 2, 5. 2, 42. urbanæ 1, 16. H. 1, 90. urbis mæſtæ 4, 32. in res urbis intentus H. 4, 51. rerum ingens H. 4, 66. capitalium damnati 1, 21. humanarum poſſeſſio, *imperium* H. 4, 54. certare de rerum poſſeſſione H. 4, 61. magnitudine rerum hebeſcere 3, 69. rebus magnis, *florente ſtatu* 4, 56. modicis æqua-

æqualitas facile habetur H. 2, 38. motis 1, 57. perditis, omnes præcipiunt H. 3, 73. privatis H. 5, 1. prosperis anxii, qui desuerunt H. 3, 50. secundis etiam egregii duces insolescunt H. 2, 7. turbatis 4, 49. H. 1, 88. res proferre, *differre negotia* 2, 35. novas moliri H. 4, 38.
Residere in terris patriis, *remanere* 4, 55.
Resistunt defixi, *manent eodem loco* 13, 16.
Resolvere, *dissolvere*, disciplinam H. 1, 51. vectigal, *abolere* H. 4, 65. venas 6, 9. 6, 48. vim principatus 1, 6. resolutus in luxus & otium 4, 67.
Respergi probro H. 1, 48.
Respicere deos, *de diis cogitare* H. 4, 4.
Respublica *opponitur monarchiæ* 1, 3. H. 1, 50. quasi illud respub. esset 4, 19. reddenda 4, 9. vetus 1, 1. 1, 7. 11, 23. 16, 22. dignus, à quo respub. inciperet H. 1, 16. respub *de ea quæ sub imperatoribus* H. 1, 84. æterna, principes mortales 3, 6. in ancipiti 1, 36. in præcipiti 4, 30. optimo cuique reipub. amor H. 2, 7. reipub. cura sapientibus H. 1, 88. ob rempub. obiisse 2, 83. 3, 6. corruptissima repub. plurimæ leges 3, 27. è repub. esse 4, 31. videri H. 1, 41. pro repub. obitæ mortes 16, 16. respub. Massiliensium 4, 43.
Restantes laminæ, *resistentes* 3, 46.
Restaurare ædem 4, 43. theatrum 3, 72.
Restringere mæstitia animum 16, 16. restrictum imperium, *parcum voluptatum* 15, 48. in modum laquei vinculum, *alligatum* 15, 57.
Resultantes saltus, *resonantes* 1, 65.
Resumere arma H. 2, 44. H. 4, 76. cultum patrium H. 4, 64. hostilia 12, 15. regium insigne 15, 29. libertatem 14, 31. nomen legati H. 3, 4. petitiones 13, 51. pugnam H. 2, 41. voluptates 3, 6. resumendæ libertati tempus 3, 40. resumta dominatio H. 5, 8. militia H. 2, 67. resumtum sacramentum H. 4, 37.
Resurgit bellum, *renovatur* 3, 74. resurgere in ultionem H. 3, 2. resurgens urbs, *quæ restituitur, reædificatur* 15, 41. resurgentes partes, *recolligentes se, reviviscentes quasi* 2, 43.
Retegere occulta conjurationis, *detegere* 15, 74.
Retentare calones, *retinere* H. 4, 60. fugientes H. 5, 21. legiones H. 4, 13. puppes H. 2, 35.
Retinere exercitum sine copiis, *conservare* H. 2, 32. castra ut spem novissimam H. 3, 84. vitam 16, 34. ret. sinu infantem H. 2, 59. senatusconsultum infirmum aut validum retinebatur H. 2, 10. munimenta ingenii retinentur 4, 61. retinens dux H. 2, 18. retinens antiqui moris, *tenax* 16, 5. modestiæ 5, 11. nobilitatis 2, 38.
Retractare, *iterum tractare* G. 22. librum, *corrigere* O. 3.
Retrahere copias, *reducere* 3, 74. *quem* ad dicendam caussam 3, 38. ad societatem H. 4, 56. in arma H. 4, 70.
Retundere *quem*, *reprimere*, *refutare* 5, 11.
Reudigni G. 40.
Revelare frontem, *cæsariem ponere* G. 31.
Reverens sermo H. 1, 17. reverentia imperii H. 1, 55. sacramenti H. 1, 12.
Reversus, *pro eo, qui sponte accessit* 12, 21.
Revicta conjuratio, *convicta* 15, 73.
Revirescunt partes H. 3, 7.
Reviviscit arbor in novos foetus, *revirescit* 13, 58.
Revolvere fructus, *repellere, arcere* 6, 33. revolvi, *redire* ad irritum victoria H. 3, 26. ad memoriam conjugii 11, 34. ad vana, irrisa 4, 9. ad vitia 16, 18. revolutus amnis H. 5, 14.
Reus inter judices sententiam dicens 12, 54. 13, 23. locupletior O. 5. potens, inops H. 2, 10. vilis & nocens protegi non potest H. 4, 10. reo prodest nimia accusatoris potentia H. 2, 10. reum agere 3, 13. subdere 1, 6. falsis 1, 39. rei recepti 2, 74. reorum lachrimæ ac sordes O. 12. reos fuisse se, tantum pœna experti 15, 71.
Rex, socius, & amicus appellatus 4, 26. reges captivi populo Rom. ostensi 12, 38. Germanorum 2, 88. G. 42. G. 43. G. 44. ex nobilitate G. 7. reges inservientes H. 2, 81. instrumenta servitutis A. 14. regnum tutores *Romani* 2, 67. ingenia ferenda 11, 11. prona ad formidinem H. 4, 83. in societatem coëuntium mos 12, 47. regibus æqua, nedum infima insolita sunt 2, 42. suetus Oriens H. 4, 17. solita H. 5, 8.
Rhacotis H. 4, 84.
Rhadamistus filius Pharasmanis 12, 44. Armeniam occupat 12, 45. amittit 12, 50. recipit 12, 50. fugit 12, 51. socerum, sororem, eorumque liberos necat 12, 47. uxorem vulneratam in Araxem trahit 12, 51. regno Armeniæ sæpe potitus 13, 6. interficitur 13, 37.
Rhemetalces, *vid.* Rhœmet.
Rhætia 1, 44. H. 2, 98. H. 3, 5. H. 3, 8. H. 3, 15. H. 4, 70. G. 3. provincia G. 41. procuratoribus continetur H. 1, 11. Rhætiæ G. 1. Rhæticæ alæ cohortesque H. 1, 68. Alpes G. 1. copiæ Vitellio adjunguntur H. 1, 59. Rhætica auxilia H. 1, 67. juga H. 1, 70. Rhæti H. 1, 68. H. 3, 5. H. 3, 53. H. 5, 25. Rhætorum cohortes 2, 17. juventus H. 1, 68.
Rhamses 2, 60.
Rheginorum opidum 1, 53.
Rhenus 1, 3. 1, 59. 1, 69. 4, 5. 11, 20. G. 41. Rhæticarum Alpium vertice ortus G. 1. aggere coërcitus 13, 53. Gallias à Germ. dividit G. 1. patiens navium H. 4, 26. alveo certus G. 32. continuus uno alveo 2, 6. latior, placidior 2, 6. velut in duos amnes dividitur 2, 6. Batavorum tergum ac latera circumluit H. 4, 12. G. 29. Helvetios *accolas habet* G. 28. Rheni descriptio 2, 6. ripa 2, 83. G. 3. G. 28. Gallica 2, 6. superior, inferior 1, 31. Rheno prætexi G. 34. ad Rhen. moles structa H. 5, 14. à Druso & Germanico H. 5, 19. Mosæ fluminis os Rhenum Oceano adfundit H. 5, 23. in Rhenum projicere 1, 32. Rheno demittere classem 1, 45.
Rhescuporis 2, 64. Cotyn occidit 2, 66. bellum adversus

versus Romanos volvit 3,38. interficitur 2,67.
Rhetores O. 29. O. 42. claudere ludum impudentiæ jussi O. 35. novi O. 14.
Rhodanus 13,53.
Rhodius secessus 4,15. Rhodii 12,58. Oratores O. 40. Rhodus 1,4. 1,53. 2,55. 6,10. H. 2,2. Rhodi agens 2,42. 3,48. Rhodi secretum 4,57.
Rhœmetalces 2, 64. *alius, Rhescuporis fil.* 2, 67. 3, 38. 4, 5. cum auxiliis popularium ad Sabinum venit 4,47.
Rhoxolani H. 1,79.
Ridere vitia, *tantum risu prosequi ut rem ludicram* G. 19.
Rigodulum H. 4,71.
Rigor antiquus, cui pares non sumus H. 1,18.
Rimans secreta omnium 6, 3. rimandæ offensæ H. 4,11.
Ripæ Rheni præfectus H. 4,55.
Ritus militiæ 14,37. festi lætique H. 5,5.
Rivi congestu arenæ abditi 15,3.
Robur, *vis, nervus* H. 1, 61. ætatis 13, 29. 14, 63. ætatis maturrimum 12,65. Batavorum H. 4, 22. *cohortium* 4, 2. equitatus 15, 10. exercitus 3, 74. 12,15. H. 1,87. H. 2,21. H. 3, 13. *opponitur* nomini H. 4, 15. juventæ 6,46. 14,52. legionum 6, 37. 12,31. H. 1,70. H. 2,94. partium H. 2,67. pe ditum 3, 39. equitumque H. 4, 14. præcipuum 4, 5. summum 15, 50. omne in pedite G. 30. A. 12. in equite H. 2, 14. robur ac sedes bello colonia H. 2, 19. robur honestis consiliis H. 1, 38. ad majora nitenti A. 6. attollere robur exercitus Germanici H 2,21. H. 2,75. quod roboris sit H. 4, 76. quod roboris fuit, fusi H. 5, 16. roboris plus penes peditem G. 6. robora Germanorum 1,24. victoris exercitus H. 3,1. H. 3,54. classium, alarum H. 2, 76. ipsa robora, *fortissimus quisque* H. 4,33.
Robur, *locus in carcere* 4,29.
Robustiores *pro doctioribus* O. 35.
Rogare: nihil posthac rogaturus 3,16. *per genua* 6, 49. *per sua merita* 3, 16. rogare *quem* sententiam 3,17. 3,68. 4,56. 11,4. H. 4,41. legem 4,16. 12, 26. rogatio, *lex*, Cincia 15,20. tribunicia, *plebiscitum* 6, 16. rogationes Juliæ 3, 25. Lepidi turbidæ 3,27. Semproniæ 12,60.
Roma à principio sub regibus 1, 1. Trojæ *filia* 4,55. civitas omnium gnara & nihil reticens 11, 27. opidum *dicitur* 12,24. sermonum avida 13,6. lustratur 13, 24. vetus quoquomodo ædificata 13, 38. à Senonibus incensa 15, 41. reædificatur 15, 43. discordiarum avida 16, 22. incendiis vastata H. 1,2. facilis ad accipienda credendaque omnia nova, cum tristia sunt H. 1, 19. caput rerum H. 2,32. urbs unde in omnia regimen 3, 47. civitas cuncta interpretans H. 2, 91. fecunda gignendis inimicitiis H. 2,92. à Gallis capta Porsenæ dedita H. 3, 72. simul furens & lasciviens H. 3, 83. capitur à Flavianis H. 3, 85. pavida & servitio parata H. 4, 2. rimandis offensis sagax H. 4, 11. novis sermonibus læta H. 4,11. Romæ dolor ob valetudinem Germanici 2, 82. versus civitatis status 1,4. incendium sub Tiberio 4,64. sub Nerone 15,38. templum apud Smyrnam 4,56. apud Pergamum 4, 37. Romæ visitur quod usquam corrumpere & corrumpi potest 14, 20. Romæ regiones quatuordecim 14, 12. 15, 40. Romam cuncta atrocia confluunt 15, 44. Roma petere quam habere reges malunt Barbari 12,14. Romulus, *pro Romanis, an pro Germanico* 1. 50. inritus fessusque 3,21. demissus Troja 12,58. hinc Romanus, inde Cherusci 12,28. fusus victusque H. 4,17. Rom. exercitus in externa verba jurat H. 4, 57. Rom. miles H. 1, 79. Rom. populus non fraude, sed palam hostes suos ulciscitur 2,88. aliud agens A. 43. populi Rom. majestas 1, 72. magnitudo G. 29. vita per incerta maris volvitur 3,54. navibus & casibus permissa 12,43. Romana auctoritas G. 42. classis A. 10. clementia 1,57. colonia G. 28. interpretatio G. 43. lingua A. 21. magnitudo 2,10. res melius virtute quam pecunia stetit H. 2,69. seditio *scil. legionum Rom.* 1,36. vis 3,60. ultio 2,26. urbs 16, 28. Rom. imperii *magnitudo tempore Taciti* 2, 61. pars Batavi G. 29. nominis gloria A. 23. Romani vetera extollunt, recentium incuriosi 2, 88. ejecti 2, 45. emti à Gallis, Tuscis obsides dederunt, Samnitium jugum subierunt 11, 24. hostes Parthorum propter Armeniam 12,44. invicti 2, 25. prœliantes 2,16. raptores orbis A. 30. veteres 14, 57. fluctibus & saxis infestiores A. 30. Romanæ acies 4,33. aves, *aquilæ* 2, 17. classes G. 34. legiones perire præoptaverunt, ne loco pellerentur H. 4, 58. pro imperio Galliarum jurant H. 4,59. H. 4,60. Romanorum diversi affectus & vota H. 1,50. avaritia, crudelitas, superbia 2,15. clades in Britannia 14,33. Romanarum rerum status sub Tiberio 4, 4. sub Galba H. 1, 11. Romana, *pro imperio Rom.* continentur 13,49. arma 2,46. A. 24.
Romanus Fabius 16,17.
Rom. Hispo 1,74. Senecam accusat 14,65.
Romilius Marcellus H. 1,56. occiditur H. 1,59.
Romulius Denter 6,11.
Romulus 3,26. 6, 11. 12, 24. 13,58. conditor urbis 4,9. multos populos eodem die hostes, dein cives habuit 11, 24. patricios majorum gentium instituit 11,25. quod pomœrium posuerit 12,24. ædem vovet Jovi Statori 15, 41. Tatio regi sacerdotium sacrat H. 2,95. Romuli effigies 4,9.
Rosis consternere viam H. 2,70.
Roscia lex 15, 32.
Roscius *histrio* O. 20.
Ros. Cælius H. 1,60.
Ros. Regulus H. 3,37.
Rostra H. 3,70. H. 3,85. O. 36. occupanda H. 1,39. rostratæ naves 4,5.
Rota fortunæ O. 23.
Rubellius Blandus 3, 23. sententiam dicit in Lutorium Priscum 3, 51. Juliam Drusi ducit 6, 27. pro-

progener Tiberii 6, 45.
Rubel. Geminus 5, 1.
Rubel. Plautus 13, 19. sermone vulgi imperio destinatus 14, 22. maxima timetur Neroni 14, 57. gener. L. Veteris 16, 10. ejus amicitia H. 1, 14. crimini data 16, 30. interficitur 14, 59.
Rubigine infectum ferrum O. 22.
Rubor *pro pudore* H. 4, 62. proprius H. 4, 7. ac dedecus H. 1, 30. est adspici G. 13. non minus, quam præmia stimulat O. 36. rubori mihi est 14, 55. pater 11, 17. ruborem illatura 13, 15. à rubore contra pudorem muniri A. 45.
Rubrius eques Romanus 1, 73.
Rubr. Fabatus 6, 14.
Rubr. Gallus H. 2, 51. minister sermonum inter Cæcinam & Sabinum H. 2, 99.
Rudimenta castrorum prima A. 5. juventæ 14, 53.
Rudis ætas 4, 8. pueritiæ 15, 38. rudes anni 13, 16. rudia secula, *prisca* H. 1, 86. rudis dicendi 1, 29.
Rudibus dimicare O. 34.
Ruderi accipiendo destinatæ paludes 15, 43.
Ruere, *certatim adfluere* 3, 1. ultro A. 37. ruunt tempestates 1, 30. ad convivium H. 2, 68. ad naves H. 3, 77. ad oppidum 3, 1. ad portas 1, 66. ad seditionem, discordias H. 1, 46. in aperta, in silvam 2, 17. in castra H. 1, 45. in forum H. 4, 49. in servitium 1, 7. in tela 4, 25. per vias H. 5, 22. intus H. 1, 35. promtius 4, 23. sponte in *quid* H. 3, 66. ruens ad victos H. 3, 79. in Galliam Rhenus H. 5, 19. ruentes 2, 17. H. 1, 56. H. 1, 82. A. 35. ruentium onere pressæ naves H. 3, 77. ruere contis gladiisque, *impetum facere* 6, 35. desperatione H. 3, 82. imprudentia H. 2, 34. correptis signis vexillisque H. 2, 18. ruens tanquam ad victos H. 3, 79. ruentes sustinere H. 4, 78. ruere in amplexus *cujus* 16, 32. in exitium H. 1, 84. ruentia *opponuntur* prosperis H. 3, 64.
Rufilla Annia 3, 36.
Rufinus Galliarum dux H. 2, 94.
Rufin. Vitius 14, 40.
Rufius Crispinus 12, 42.
Rufus Abudius 6, 30.
Ruf. Atilius A. 40.
Ruf. Aufidius 1, 20.
Ruf. Cadius 12, 22. senatui restituitur H. 1, 77.
Ruf. Cluvius, *vid.* Clu.
Ruf. Curtius 11, 20.
Ruf. Fenius, *vid.* Fen.
Ruf. Helvius 3, 21.
Ruf. Mennius H. 3, 12.
Ruf. Musonius H. 3, 81. H. 4, 10. H. 4, 40.
Ruf. Numisius H. 4, 22.
Ruf. Petilius 4, 68.
Ruf. Sulpicius 11, 35.
Ruf. Trebellius 2, 67. 3, 38. 6, 39.
Ruf. Verginius 15, 71. cos. 15, 23.
Rugii G. 43.
Ruina *pro hiatibus terræ* 2, 47. *pro damnatione* H. 4, 6. ruina eadem prosternere *quos* H. 4. 42. *pro continuis damnis* H. 5, 25. ruina amphitheatri 4, 63. ruinæ modo præcipitari H. 4, 71.
Ruminalis arbor 13, 58.
Rumor *pro fama* 4, 54. non fama nec rumore A. 33. rumor plebis, *sermones* H. 2, 91. populi neminem sine æmulo sinit 14, 29. reconciliationis 14, 4. vulgi 4, 29. 4, 41. H. 3, 58. H. 4, 11. vulgi creber 15, 73. abolendus 15, 44. acer, diuturnus 5, 10. rumore adverso esse 14, 11. H. 2, 26. atrox H. 1, 54. rumore claro esse 15, 48. compositus, auctus H. 1, 34. constans A. 43. dispersus 4, 24. H. 4, 42. falsus H. 2, 52. inanis 1, 15. ingratus H. 4, 38. multus, varius super ea re 11, 23. rumore multo esse apud 3, 76. occultus 2, 55. primus 2, 77. secundus 3, 29. sinister H. 2, 93. subditus 6, 36. tradendus, arguendus 4, 11. vagus 2, 39. & incertus H. 1, 34. & subditus H. 3, 25. validus exolescit 4, 10. varius 3, 14. 3, 19. H. 2, 8. vulgatus H. 4, 54. A. 28. addidit 15, 15. incessit 1, 5. 4, 46. 15, 15. rumore aucta quæ H. 3, 43. ex rumore non statuendum 3, 69. rumores belli H. 3, 45. ambitiosi H. 1, 12. falsi H. 2, 96. turbidi 13, 6. varii 1, 4. rumorum avidi H. 1, 4. rumoribus spernendis validus 3, 10. agitata res 3, 9. ferens mala 15, 46. relinquendum tempus, quo senescant 2, 77. differre imminentes dominos 1, 4.
Rumpere custodiam H. 2, 63. imperium 13, 36. jus hostium 1, 42. reverentiam sacramenti H. 1, 12, taciturnitatem 1, 47. ruptores fœderum H. 4. 57.
Rupes Tarpeja H. 3, 71.
Rursus *pro econtra* A. 28.
Ruso 6, 30.
Rusticus Arulenus 16, 26. vulneratur H. 3, 80. Pætum Thraseam laudat A. 2. interficitur A. 45.
Rust. Fabius, *vid.* Fab.
Rust. Junius 5, 4.
Rutilantia arma H. 5, 13. rutilatus crinis H. 4, 61. rutilæ comæ A. 11.
P. Rutilius 3, 66. exsul 4, 43. suæ ipse vitæ scriptor A. 1.

S.

Sabina Poppæa, *vid.* Popp.
P. Sabinus H. 2, 92. præfectus prætorii H. 3, 36.
Sab. Cælius H. 1, 77.
Sab. Calavius 15, 7.
Sab. Calvisius 6, 9. legatus H. 1, 48.
Sab. Domitius H. 1, 31.
Sab. Flavius interficitur H. 3, 74. *reliqua vide in* Flavius.
Sab. Julius H. 4, 67.
Sab. Nimphidius H. 1, 5.
Sab. Obultronius 13, 28. H. 1, 37.
Sab. Ostorius 16, 23. 16, 30.
Sab. Poppæus, *vid.* Pop.
Sab. Titius 4, 18. in carcerem tractus 4, 68. circumventus

ventus à Latiari 6, 4.
Sabinus ager H. 3, 78. Sabina nobilitas 4, 9. origo 11, 24. Sabinum bellum H. 3, 72. Sabinorum sacra 1, 54.
Sabrina 12, 31.
Sacellum Larium 12, 24. modicum H. 3, 74. sacratum H. 4, 84.
Sacer magno operi pugio 15, 53. sacri potus 14, 22.
Sacerdos Carsius 4, 13.
Sacerd. Grasidius 6, 48.
Sacerdos censetur filiæ Neronis 15, 23. Naharvalorum ornatu muliebri G. 43. sacerdotes Augustales 2, 83. carpento Capitolium ingressi 12, 42. Judæorum H. 5, 5. eorum litteræ antiquæ H. 5, 13. Germanorum auctoritas G. 11. iis permissum animadvertere, vincire, verberare G. 7. sacerdotium Augustalium 1, 54. H. 2, 95. pontificatus A. 9. quindecimvirale 11, 11. 16, 22. sacerdotii honor, firmamentum potentiæ H. 5, 8. sacerdotia H. 3, 86. avita, paterna H. 1, 77. vacua 6, 40. sacerdotiorum jus distinctum 3, 64. sacerdotia tribuere delatoribus 3, 19. H. 1, 2.
Sacramentum H. 1, 53. Galliarum H. 4, 58. inane visum H. 1, 56. militare A. 7. præcipuum G. 14. prius H. 1, 56. recens, vetus H. 4, 58. resumptum H. 4, 37. in nomen Tiberii renovandum 1, 8. Romanum H. 4, 77. solenne H. 1, 55. sacramenti ejusdem milites H. 4, 46. *militaris* oblivio 15, 67. reverentia H. 1, 12. sacramentum accipere H. 4, 21. detrectare 1, 42. dicere 1, 28. H. 4, 31. exuere H. 3, 42. præire H. 2, 74. sacramento Cæsarum longo imbutus miles H. 1, 5. adigere legiones 1, 37. H. 1, 76. H. 2, 79. dantes nomina H. 3, 58. quod erat militum sacramento Vitellii adactum H. 2, 55. sacr. solvi 16, 13. in eodem sacramento esse H. 2, 81.
Sacrare ædem, *dedicare* 2, 49.
Sacrarium 2, 41. Horatii, Virgilii, Lucani O. 20.
Sacrata Claudia H. 5, 22.
Sacricolæ H. 3, 74.
Sacrificalis apparatus 2, 69.
Sacrificia, quibus gravidæ hostiæ immolantur 15, 47. Romana, Parthica 6, 37.
Sacrosanctus, *inviolabilis* 4, 36.
Sacrovir Julius, *vid.* Jul. diu dissimulatus 4, 19. Sacrovirianum bellum 4, 18.
Sacrum peregrinum G. 9. sacra Ægyptia, Judaica 2, 85. Dialia 3, 58. sacra carpento Capitolium ingressa 12, 42. sacra facere 3, 58. sacra, *fas*, legationis 1, 42. mensæ 13, 17. 15, 52.
Sæculum vocatur, corrumpere & corrumpi G. 19.
Sævire in conjuges ac liberos tanquam miserendo A. 38. sæviente pelago 15, 46. sævitia annonæ 2, 87. creditorum 11, 13. præsidentium *provinciis* 3, 40. *mali princeps* ignaviam sævitia tegunt 12, 10. sæva *pro adversis* 2, 5. & detestanda clamitare 3, 23. de moribus *cujus* queri, *atrocia* 1, 6. ventorum 4, 67.
Sagina, *epula* H. 2, 71. gladiatoria H. 2, 88. sagina gravis 1, 62.
Sagitta Claudius H. 4, 49.
Sag. Octavius 13, 44. H. 4, 44.
Sagittæ jaculaque H. 4, 61. sagittas asperare ossibus G. 46. sagittarius eques 2, 16. pedes 2, 16. 13, 40.
Sagula versicoloria pro velis H. 5, 23. sagum spina consertum G. 17.
Sal 13, 57.
Salaminius Jupiter 3, 62.
Salaria *via* H. 3, 78.
Salarium proconsuli offerri solitum A. 42.
Saleius Bassus O. 5. donatur à Vespasiano O. 9.
Saliare carmen 2, 83.
Salienus Clemens 15, 73.
Sallustiani horti 13, 47. H. 3, 82.
C. Sallustius rerum Roman. florentissimus auctor 3, 30. *ejus nepos ex sorore*
Sall. Crispus 1, 6. Pseudo-Agrippam capit 2, 40. moritur 3, 30.
Salonina H. 2, 20.
Saloninus Asinius 3, 75.
Saltare diserte O. 26. commentarios O. 26.
Saltuosi loci 4, 45. 6, 34. saltus 2, 11. ingentium belluarum feraces 4, 72. Hercynius G. 30. Teutoburgiensis 1, 60.
Salubritas 15, 43. aquarum 12, 66. corporum 2, 33.
Salvianus Calpurnius 4, 36.
Salvius Coccejanus H. 2, 48.
Salv. Otho 12, 52. *ejus filius Imp. vide* Otho.
Salv. Titianus H. 1, 75. consul H. 1, 77. curis imperii à fratre præponitur H. 1, 90. & bello H. 2, 23. honor imperii penes ipsum H. 2, 39. cum Vitellianis congredi properat H. 2, 33. nullum à Vitellio discrimen adiit H. 2, 60. procos. Asiæ A. 6.
Salutis augurium 12, 23. templum 15, 53. exstructum jussu Neronis 15, 74. spes in audacia H. 4, 49.
Salutare nomine 12, 41. imperatorem 2, 18. legatum, Imperatorem H. 2, 80. solem H. 3, 24. salutantium ambitio O. 29. agmina immensa H. 2, 92. cœtus 13, 18. 14, 56. salutatio exercituum H. 2, 42. H. 3, 25.
Samaritæ 12, 54.
Sambulos 12, 13.
Samius eques Rom. 11, 5.
Samii 4, 14. 6, 12.
Samnis *pro Samnitibus* H. 3, 59. *minor Romanis hostis quam Germani* G. 37. Samnitium jugum 11, 24. 15, 13.
Samnis Decius O. 21.
Samothracum sacra 2, 54.
Samus 4, 14. 6, 12.
Sancia 6, 18.
Sancire fœdus 2, 65. 12, 46. legem 3, 25. 3, 54. sanctor legum 3, 26.

Sanctimonia prisca 3,69. summa 2,86. sanctimonia insignis femina 12,6.
Sanctitas, *castitas* 14,60. sanctitate temperari lusus O.28.
Sanctus Claudius H.4,62.
Sancta ignorantia G.40. memoria 4,18. sanctior eloquentia, *poësis* O.4. sanctissimi testes G.7. sancte agere 13,46.
Sanguinans eloquentia O.12.
Sanguis, *stirps*, *soboles*, Claudiorum supremus 13, 17. cœlestis 4, 52. Augusti solus 3, 4. suus 4, 8. cuique indiscretus H. 4, 52. Tiridates sanguinis ejusdem 6, 32. ejusdem populi G. 39. Drusum, ut sui sanguinis fovebat 2, 43. sang. gloria G.28. nexus G.20. sanguinem suum perdere 4,66. sanguine propior 6,46. sanguis sacer, *victimarum* 2, 14. pavore pressus tardius labitur 14, 64. gustatus in fœderibus 12,47. senile corpus & parvo victu tenuatum, sanguini lenta effugia præbet 15, 63. sanguinem premere, *sistere* 14, 64. 15, 64. aræ Veneris Paphiæ offundere vetitum H. 2, 3. sanguine *centurionis* manus imbuere H. 1,83. provinciarum provinciæ vincuntur H. 4, 17.
Sanitas sola prope abest ab infirmitate O.23. victoriæ H.2,28. medicus inter sanos supervacuus O. 41.
Sanquinius Maximus 6, 4. L. Arruntii accusator 6, 7. moritur 11,18.
Santoni 6,7.
Sapienti haud decorum gloriam sibi recipere, unde amico infamiam parat 14, 56. sapientes, *prudentes* H. 3, 55. ac cauti A. 27. sapientibus cupido gloriæ novissima exuitur H. 4, 6. quietis & reipub. cura H. 1, 88. sapientissimus quisque & juniores *opponuntur* H. 4, 69. sapienter reperta non vertenda 3,69. sapientia *interdum* vocatur, quod segnitia est H.1,49. intempestiva, periculosa H. 3,81. sapientiæ doctores 14,16. H.4,5. loco est alienam stultitiam opperiri H. 2, 34. quæ casus obtulit, in sapientiam vertenda 1,28. in sap. cedit fortuna G. 36. pro sapientia *quandoque* est inertia A.6.
Sarapis H.4,81. H.4,84.
Sarcinas inter abditi H.3,73.
Sardiani 2, 47. legatos Romam mittunt 3, 63. Etruscorum consanguinei 4, 55.
Sardinia 14, 62. 16, 9. 16, 17. latrociniis infesta 2, 85. provincia 13, 30. Othonis in partibus H. 2, 16.
Sariolenus Vocula H.4,41.
Sarmatæ H.1,2. H.3,24. H. 4,54. G. 17. Hiberorum contra Parthos mercenarii 6, 33. solis equitibus valent H. 3, 5. Germanorum accolæ G. 1. nullo scuto defenduntur H.1, 79. Osis & Gothinis tributa imponunt G. 43. in plaustro equoque vivunt G. 46. Sarmatarum omnis virtus velut extra ipsos H. 1, 79. in Sarmatas expeditio Muciani H. 4, 4. Sarmatæ Jazyges 12, 29. H. 3, 5.
Sarmatica gens Rhoxolani H.1,79.
Satelles, *de sectatoribus*, *asseclis*, *adulatoribus per contemptum dicitur*, Cæsaris 2, 45. Pisonis H. 4, 50. Seiani 6,3. satelles & auctor 12,49. satellites 16, 22. Vitellii H. 1, 84. satellitibus vobis H. 4, 58. centurioni & manipulo quasi satellitibus 14, 59.
Satiatus prosperis adversisque H. 3,66. satias, *satietas* 6,38. capit *quem* 3,30. 16,16. divites in melius mutet 3, 54.
Satis clarus est apud timendum, quisquis timetur H. 2, 76. satis superque O.4. tribuere 4,38.
Satisfacere *cui deprecando* 4,26. Corbuloni 3,31.
Satrius Secundus 4, 34. Seiani cliens 6, 8. index conjurationis 6,47.
Saturnalia 13,15.
Saturninus turbator plebis 3,27.
Saturn. Aponius, *vide* Apon.
Saturn. Lusius 13,43.
Saturn. Vitellius H. 1,82.
Saturnus H. 5,4. pulsus à Jove H. 5, 2.
Saturni dies festi 13,15. H. 3,78. ædes 2,41. H. 1, 27. stella H. 5,4.
Saucii post magna prœlia cura & impensis ditiorum defecti 4,63.
Saufellus Trogus 11,35.
Saxum *scil. Tarpejum* 4,29. Tarp. 6,91. saxo dejectus 2, 32. Gabinum, Albanum 15, 43. Seriphium, *pro tota insula saxosa & sterili* 4, 21. vivum, *nativum* 4,55.
Saxa rubra H. 3, 79.
Scæva Didius H. 3,73.
Scalprum 5,8.
Scandere supra principem H. 4, 8.
Scantia 4,16.
Scapula Ostorius, *vid.* Ostor.
Scaurus Lepidæ maritus 3,23. *vid.* Mamercus Scaurus.
M. Scaurus Lutilium accusat 3, 66. suæ ipse vitæ scriptor A. 1. concursu totius civitatis accusatus & defensus O. 39.
Scaur. Aurelius G. 37.
Scaur. Mamercus, *vid.* Mam.
Scaur. Maximus 15,50.
Scelus *pro cæde principis* 6,33. à voto facile transitur ad scelus H. 1,22. scelus inter ancipitia probatum veris mox pretiis æstimatur 11, 26. externum cum lætitia habendum 12, 48. sceleris ac dedecoris *differentia* 6, 51. scel. vinculum crescit minore spe veniæ H. 4,70. magnitudine sceleris flagitia obtegere 13, 33. scelus jubere quam prohibere promptius *principi per scelus facto* H. 1, 45. post scelus sera venia H. 2,63. scelus factum esse loquuntur, faciuntque H. 3,25. scelere quæsitus principatus subita modestia retineri non potest H. 1, 83. scelera *pro crudelitate* 15,35. *ab iis distincta* dedecora 3, 66. flagitia H. 1, 72. G. 12. scelera summa incipiuntur cum periculo, peraguntur cum præmio 12, 67. impetu valescunt H. 1, 32. etiam quibus prosunt, invisa H. 3, 31. scelerum ministri veteres, oblatis recentibus, affliguntur 4,71.

4, 71. magnitudo perfectis demum illis intelligitur 14, 10. fibi confcii non nifi pollutum principem patiuntur H. 2, 37. confcientia facilem tranfitionem facit H. 4, 56. fcelera nuper reperta prifcis verbis obtegere 4, 19. fceleribus faciendis promptus, audiendi infolens 15, 67.
Scena 14, 20. redditi fcenæ pantomimi 14, 21. fcena domeftica 15, 39. theatri 6, 45. fcena fabulæ 13, 21. fcenam criminis parare, *crimina fingere* 14, 7. fcenam inire 15, 39. fcena pollui 14, 20. in fcena exprimere geftus O. 20. fcenæ promifcuæ 15, 33. fcholafticorum O. 35. fcenicus, *vocatus Nero opprobrii cauffa* 15, 59.
Sceptruchi 6, 33.
Scevinus, *vid.* Flavius Scevin.
Scholarum vitia O. 35. fcholaftici O. 15. O. 26. O. 42. fcholafticorum fcenæ O. 35. fcholafticæ controverfiæ O. 14.
Scientia artium etiam aliud agentes ornat O. 32. voluptatum 16, 18.
Scindere, *pertranfire*, fcindit Sueviam jugum G. 43. *fic forte*, fcindere filvam, limitem 1, 50. fcindere agmen, *rumpere* 1, 65. pontem H. 5, 26. vallum H. 4, 28. veftem H. 4, 27. fcindi in factiones H. 1, 13.
Scipio *qui cum Cæfare bellum geffit* 4, 34. præfectus cohortis H. 2, 59.
L. Scip. *Afiaticus* 3, 62. *alius* H. 3, 72.
P. Scip. *Africanus* 2, 59. Syphacem captum populo Rom. oftendit 12, 38. ab oratoribus non immunis O. 40.
P. Scip. Afric. *minor* Cottam accufat 3, 66. Scipiones 2, 33.
P. Scip. Cornelius 3, 74. Poppææ maritus 11, 2. cenfet grates publice agendas Pallanti 12, 53. cof. 13, 25. Scipionum adulatio in Tiberium 6, 2.
Scipio eburnus 4, 26.
Scire *differt* à credere G. 34. fciens, *peritus*, juris 3, 70. 6, 26. linguæ Latinæ 2, 13. fecundarum ambiguarumque rerum 1, 64. fcitum dictu 6, 20.
Scifcere, *fancire* 3, 27. fcita populi 3, 58.
Scorta corporib. nudis 15, 37. & fcortis fimiles H. 3, 83.
Scribere quem teftamento coheredem A. 43. heredem 14, 31. A. 43. fcriptus tabulis, *fc. heres* 2, 48. fcribere codicillos ad *quem* 13, 20. ad principem quæ 16, 14. epiftolas ad exercitus H. 2, 82. ad coff. *non convenit privato* H. 2, 55.
Scribonia Augufti conjunx 2, 27. *alia* Pifonis mater H. 1, 14.
Scriboniana ala H. 3, 6.
Scribonianus Camerinus H. 2, 72. Scribonii fratres H. 4, 41. 13, 48.
Scribon. Camillus, *vid.* Furius Camill. Scrib. interfectus fub Claudio H. 2, 75. *ejus* incepta H. 1, 89.
Scribon. Craffus H. 4, 39. Pifonis frater H. 1, 47.
Scribon. Furius 12, 52.
Scribonius 2, 32. Scriboniorum familia 2, 27.
Scribonii fratres 13, 48. H. 4, 41.
Scriptitare *cui* H. 2, 86. media H. 3, 52.
Scrobs 15, 67. fcrobes 1, 61.
Scrutari fata *cujus* 16, 14. finem principis 12, 52. femianimem fpoliandi cauffa H. 3, 25.
Scutula oblonga A. 10.
Scutum adpreffum pectori 2, 21. fcuto impofitus dux H. 4, 15. fcutum relinquere, flagitium G. 6. fcuta nigra G. 43. coloribus diftincta G 6.
Scydrothemis H. 4, 84.
Scythæ 2, 65. 6, 41. Scythia 2, 60. 6, 36.
Se fuofque primos coërcere A. 19.
Seceffio, *partes* 16, 22.
Seceffus, *animi cauffa* 1, 4. ruris longinqui 15, 45. Rhodius 4, 15. fecurus, fecretus O. 13. feceffus amœni 14, 62.
Secordia *dementia* 4, 35. A. 31. Claudii 12, 67. ducum H. 3, 46. præfecti H. 1, 24. publica circa bonas artes 11, 15. felicitas in fecordiam, *negligentiam*, vertit A. 31. fecordia innocens H. 1, 56. peccare 4, 31. fecors, *ignavus*, *vecors* 3, 32. animus H. 3, 36. cuftodia H. 3, 69. ingenium 13, 47. bello H. 3, 50. domi 12, 10. fortuna nimia 4, 39. futuri miles, *incuriofus* H. 3, 31. vulgus fine rectore H. 4, 37. fucceffu rerum fecordius agere H. 2, 15.
Secretum, *feceffus* 4, 57. O. 12. fævæ cogitationis indicium A. 39. Rhodi 4, 57. Mitylenenfe 14, 53. quæfitum H. 2, 100. fecretum & filentium timere A. 22. fecreta Campaniæ H. 3, 63. convivii H. 2, 57. Orientis G. 45. *Tiberii* mitigantur *à Drufo* 3, 37. fecretum *pro exilio* 13, 43. in fecr. Afiæ repofitus H. 1, 10. fecretum illud, quod fola reverentia vident G. 9. fecretum petere H. 2, 4. fecreti magni impatiens publica expectatio H. 1, 17. fecreta, *actiones fecretæ* 4, 67. imperatorum innituntur *cui* 3, 30. Pamenis 16, 14. pectoris G. 22. Poppææ H. 1, 22. ambigua 13, 12. conloquia 3, 40. 11, 28. prodebantur 4, 7. male audiebant H. 1, 10. fecretorum particeps 1, 6. fecretis frequens 4, 3. fecreta cum amicis crebra habere 13, 18. omnium rimari 6, 3. fecretiora gaudia O. 6. præmia H. 1, 24. fecreta caftrorum, *loca maxime abftrufa* H. 3, 13. fecretiora Germaniæ G. 41. domuum H. 1, 85. fecreto 2, 72. 15, 55. agitatum H. 1, 19.
Secta 6, 22. 16, 22. Cynica H. 4, 40. Stoica 14, 57. 16, 32. fectator, *qui honoris cauffa quem vifit* 4, 68. fectatores 5, 10. 16, 22.
Sectiones Neronianæ, *venditiones bonorum*, *auctiones* H. 1, 9. fect. exercere 13, 23. fector H. 1, 20.
Seculum vocatur, corrumpere & corrumpi G. 19.
Secundani H. 5, 16. *vide etiam* Legio fecunda.
Secundans ventus, *ferens*, *juvans* 2, 24.
Secundum Meffenios datum, *pro Meff. pronunciatum* 4, 43. fec. Flavianos, *ab ipforum parte* H. 3, 4. fec. Pallantem agere 11, 38. fec. priorem neceffitudinem 12, 9.
Secundus Carinas 15, 45.

Sec. Julius O. 2. O. 9.
Sec. Pedanius 14, 42. 14, 43.
Sec. Pomponius. *vide* Pomp.
Sec. Satrius 4, 34. 6, 47.
Sec. Vibius 14, 28.
Secundus rumor, *prosper* 3, 29. secunda fama A. 38. navigatio 2, 8. secundum mare H. 2, 6. H. 2, 98. H. 4, 83. prœlium H. 4, 79. secundæ res 1, 64. G. 36. acrioribus stimulis animos explorant H. 1, 15. rerum sec. luxus H. 3, 45. reb. sec. nimii H. 4, 23. sublati H. 4, 63. secunda 2, 14. non minus habent discriminis H. 1, 29. secundis ferox H. 3, 77. adversisque famosus H. 1, 10. sec. avidi, adversis incauti 1, 68. sec. reb. etiam boni duces insolescunt H. 2, 7. secunda initia 6, 37. sec. numinib. 15, 34.
Secures *in expugnatione urbium* H. 3, 20. securib. galeas loricasque perrumpere H. 2, 42. portam perfringere H. 3, 29.
Securitas publica A. 3. *Roma* inhumana H. 3, 83. vocis ac vultus 15, 55. securitati ante quam vindictæ consulendum 11, 31. magis quam potentiæ splendidissimus quisque consulebant H. 4, 48. securitatem melius innocentia tuetur, quam eloquentia O. 11. securus casuum H. 1, 86. odii A. 43. potentiæ 3, 28.
Secus loqui quæ de, *maligne* 2, 50. cadebant cœpta 2, 80. ne secus, *minus*, *aliter*, quam sanguinem suum fov. 4, 8. neque multo secus in iis virium 4, 5. nec secus ad mortem aguntur 6, 10. secus cadere quam 6, 22. honestis an secus amicis 13, 6. haud secus discrimine senatus, quam suo territus H. 1, 81.
Sederunt montes, *subsederunt*, *plani facti sunt* 2, 47. principum liberi sedentes vescebantur 13, 16. sedes belli H. 1, 65. H. 3, 32. bello H. 2, 19. H. 3, 8. imperii 6, 42. vulgaris 4, 8.
Seditio in legionib. Britannicis A. 16. Pannonicis 1, 16. Germanicis 1, 31. H. 2, 27. militaris H. 4, 46. in urbe H. 1, 80. dissimulata in majus creditur H. 1, 18. seditioni caussam postulare H. 4, 19. seditione aliorum velut absolvi H. 3, 11. seditiones miscere H. 4, 68. in seditionib. unde plures sunt, omnes sunt H. 1, 56. seditiosissimus quisque 1, 44. H. 2, 66. ignavus H. 4, 34.
Sedochezorum rex H. 3, 48.
Segestani 4, 43.
Segestes 1, 55. obsessus à popularib. 1, 57. eripitur à Germanico 1, 57. ingens visu 1, 57. Arminio catenas injecit 1, 58. deditus benigneque exceptus 1, 59.
Segimerus 1, 71.
Segimundus 1, 57.
Segnis adulatio H. 1, 36. gens ad pericula 14, 23. indoles 12, 26. innocentia 14, 51. segnis occasionum, *qui occasiones non prompte amplectitur* 16, 14. segnem numerum armis onerare H. 4, 15. segne ingenium 1, 52. otium 14, 39. H. 4, 70. segnes 15, 59. quamvis crudelem principem non metuunt 6, 4. & pavidi supremis suis secretum circumdant 16, 25. castigare segnes A. 21. segniter ferre injuriam H. 2, 71. perire 16, 16. segnius, *minus acriter* 6, 13. 11, 15. consulere 13, 29. segnitia 6, 4. 16, 27. A. 11. ducis 1, 58. ducum increpita H. 2, 40. maris H. 3, 42. spreta H. 3, 3. segnitiæ excusatio A. 16. simulator 14, 57. segnitia quod erat, sapientia vocabatur H. 1, 49. segnitiam *cujus* insultare 4, 59.
Sejanus Ælius 1, 24. morum Tiberii peritus 1, 69. 4, 71. Pisonem eludit 3, 16. incipiente adhuc potentia, bonis consiliis notescere volebat 4, 7. repertor facinorum 4, 11. Claudii filio socer destinatus 3, 29. laudatur à Tiberio 3, 72. Liviam à Tib. petit 4, 39. Agrippinam evertit 4, 54. Tiberium objecto suo corpore protegit 4, 59. Agrippinæ & Neroni insidias nectit 4, 67. consulatus in manu habet 4, 68. collega patris regendis prætoriis cohortibus 1, 24. 6, 8. Vulsiniensis 6, 8. Curt. Atticum opprimit 6, 10. quo die mortuus 6, 25. Sejani amici prævalidi 3, 35. artes 4, 57. labor, vigilantia 3, 72. stuprum cum Lygdo 4, 10. potentia 3, 66. historia 4, 1. effigies culta 4, 2. clientes quem accusant, damnant 4, 34. libertis & janitoribus notescere, pro magnifico acceptum 4, 74. 6, 8. liberi puniti 5, 9. bona in fiscum coacta 6, 2. *socii interfecti* 6, 19. *amicitia exitiosa* 13, 45. Sejano effigiem censuere patres 3, 72. triumphalia Tiberius tribuit 4, 26.
Sejus Quadratus 6, 7.
Sejus Strabo 1, 7. Sejani pater 1. 24. eques Rom. 4, 1.
Sejus Tubero 4, 29. legatus Germanici 2, 20.
Seleucenses 6, 42. obsidentur 11, 8. Seleucia 2, 69. urbs in Parthis 6, 42. 6, 44.
Seleucia urbis Syriæ H. 4, 84.
Seleucus 6, 42.
Seleu. mathematicus H. 2, 78.
Sella H. 1, 35. H. 1, 41. sellæ gestamen 14, 4. 15, 57. sellula H. 3, 85.
Sellarii 6, 1.
Sellisternia 15, 44.
Semen, *vid. mox* semina.
Semermes 3, 39. semermi 1, 61. 3, 45.
Semianimis H. 3, 25. H. 3, 84.
Semifacta opera 15, 7.
Semineces H. 3, 28. A. 36.
Semirutum castellum 4, 25. vallum 1, 61.
Semisomnus H. 5, 22. semisomni 1, 51. barbari 4, 25.
Semina belli 4, 27. H. 4, 80. civilis 16, 7. discordiæ H. 1, 53. H. 4, 18. eloquentiæ O. 33. exitii 4, 60. motus 3, 41. odiorum jacienda 12, 48. rebellionis 11, 19. cædibus jaciebantur 6, 47. nova bello ministrare H. 2, 76. arvis inferre 13, 54.
Semnones 2, 45. nobilissimi Suevorum G. 39.
Sempiterna potentia 3, 30.
Tib. Sempronius H. 3, 34.
Sempr. Densus H. 1, 43.

C. Sempr. Gracchus O. 18. Gracchi 3, 27. eorum mater O. 28. eloquentia O. 40.
Sempr. Gracchus 1, 53. *ejus* filius
C. Sempr. Gracchus 4, 13. prætor 6, 16. Granium accusat 6, 38.
Sempronium nomen 1, 53. Semproniæ rogationes 12, 60.
ad Semuncias redacta usura 6, 16.
Senatores ingressu ædium pantomimorum prohibentur 1, 77. arenæ operam dant 15, 32. in repub. dissentiunt H. 2, 91. extra Italiam absque permissu principis abire non possunt 12, 23. senatorum adulatio 1, 14. 3, 65. 15, 73. senatorius ordo 2, 32. 12, 4. H. 2, 86. A. 4. senatoria ætas 15, 28. H. 4, 42.
Senatus *pro die senatus* H. 4, 44. senatus auspicato institutus H. 1, 84. juratus 4, 21. habetur 2, 37. senatus populique Rom. nomina obliterata H. 1, 55. speciosa H. 1, 57. nunquam obscura H. 2, 32. senatus laus & utilitas H. 1, 84. discrimen H. 2, 52. templum 4, 15. commentarii 15, 74. magna pars cum Othone ad bellum profecta H. 2, 52. libertas *Thrasea & Helvidius* A. 2. in senatus prætextu grande momentum H. 1, 76. senatu *pro senatui* 1, 10. senatui auctoritas restituitur 13, 4. 13, 5. senatum cogere H. 1, 85. vocare 15, 72. senatum universum una voce subvertere H. 4, 42. ad senat. epistolas scribere, principis H. 4, 4. senatu cedunt, aut moventur pauperes 12, 52. probrosi 11, 25. egredi 16, 21.
Senatusconsultum cui permissum sit edere munus gladiatorium 4, 63. super libro Sibullæ 6, 12. per discessionem factum, *h. e. non votis, sed pedum in sententia itione ibid.* castigandæ plebi 6, 13. super disciplina haruspicum 11, 15. de Gallis in senatum recipiendis 11, 25. de mathematicis Italia pellendis 12, 52. de procuratoribus Cæsaris 12, 60. de servorum pœna ob interfectos dominos 13, 32. 14, 43. de supplicationibus ob res à Corbulone gestas 13, 41. adversus eos, qui pretio caussas orassent 13, 42. de numero gladiatorum edendorum 13, 49. contra prævaricatores 14, 41. contra fictas adoptiones 15, 19. de gratibus præsidibus agendis 15, 22. de reponendis Poppææ statuis H. 1, 78. contra accusatores H. 2, 10. quo Seniensium plebes modestiæ admoneretur H. 5, 45. senatusconsulta ad ærarium deferre 3, 51. figere 12, 53.
Seneca Annæus 12, 8. prætor fit *ibid.* rector imperatoriæ juventæ 13, 2. exul 13, 14. Burrho dignationem retinet 13, 20. increpatur à Suilio 13, 42. adulter domus Germanici 13, 42. fenerator 13, 42. à Nerone in consilium de occidenda matre accitus 14, 7. accusatus 14, 65. secessum orat 15, 45. simplici victu vitam tolerat 15, 45. nominatur inter conjuratos 15, 56. *ejus* parentes 16, 17. ingenium 13, 3. divitiæ 13, 42. potentia morte Burrhi infracta 14, 52. cædes 15, 60. amicitia exitiosa 15, 71. *ei* imperium destinatum 15, 65.
Senecio Claudius 13, 12.
Sen. Herennius A. 2. interfectus A. 45.
Sen. Tullius 15, 50. nominatur inter conjuratos 15, 56. passim conscios edit 15, 57. mori adigitur 15, 70.
Senecta, *senectus* 3, 23. patris 12, 44. principis 11, 26. ægra 13, 30. anxia 6, 48. extrema 4, 8. 4, 58. 13, 42. impudica H. 1, 72. longa 11, 21. 14, 40. 14, 65. pecuniosa 3, 55. sordida, præpotens 3, 48. vergens 4, 41. senectæ cruciatus morte prævenire 13, 30. senecta invalidus 3, 43. 13, 6. valere 13, 52. contator H. 3, 4. liber 13, 42. senectus cautissima H. 2, 76. cruda, viridis A. 29. exsanguis G. 31. extrema 4, 8. 4, 29. flagitiosa, bona juventæ oblitterat 6, 32. provecta 1, 4. sola Galbæ objecta H. 1, 16. senectute gravis 12, 40.
Senescens fama H. 2, 24.
Senex invalidus H. 1, 6. *longævus* O. 17. apud senem festinandum 1, 7. senes dedignantur parere juvenibus 2, 45. adulationis tantum infamia utuntur, *h. e. nihil aliud exinde sperare possunt, quam infamiam* 3, 57. loquaces 4, 52. in obsidionibus amovendi 14, 32. apud Germanos domus & agrorum curam agunt G. 15. senes & veteres O. 6. seniores *pro senibus* 3, 47. senile corpus 15, 63. seniles artes 3, 8.
Senia lex 11, 25.
Seniensis colonia H. 4, 45.
Senius *male pro* Fenius, ubi *vid.*
Senones 11, 24. Romam incendunt 15, 41.
Sensus, *opinio, voluntas, id quod sentimus*, mentis 11, 14. principis abditi 6, 8. sensus suos cohibere, premere 3, 11. penitus abdere 1, 11. sensus inconditi, *de periodo aut sententia in oratione* O. 21.
Sententia aliena, *consilium* 15, 10. atrox 5, 3. H. 3, 37. servilis, *adulatoria* 6, 10. sententiæ loco aliud promere 2, 38. H. 4, 4. sententiam promere H. 4, 4.
Sentire quæ velis, & quæ sentias, dicere H. 1, 1.
Cn. Sentius 2, 7. Suriæ præficitur 2, 74. Pisonem Suria abstinere jubet 2, 79. eum oppugnat 2, 81.
Sent. Vespasiani amicus H. 4, 7.
Sepeliendus 6, 28. sepulta urbs, *diruta* H. 3, 35.
Sepire se excubiis 15, 57. villam militibus 15, 60. septa pudicitia G. 19.
Seponere imperatorem H. 2, 33. *quem* à domo, *removere* 3, 12. in civitatem 4, 44. in coloniam H. 1, 88. H. 2, 63. in insulam H. 1, 46. specie legationis H. 1, 13. sepositus in secretis Asiæ H. 1, 10. Ægyptum, *excipere* 2, 59. quid senectuti, *reservare* H. 1, 1. curæ tempus 14, 54. sibi *quem* 13, 19. aurarias 6, 19. viros A. 31. sepositus pœnis locus 15, 60. sepositi usui militum agri 13, 54. in usum præliorum G. 29. seposita libidine pars tenebrarum, *exacta* 13, 44.
Septembres, *sc. Kalendæ* H. 1, 77. Septembrium iduum dies 2, 32.
Septemviri 3, 64.

Septemtrio 13,53. H. 5,6. vicinus 2,23. *ejus* rigor *ibid.* in Septemtrionem G. 35. Septemtrionalis Oceanus G. 1. Septemtrionalia Britanniæ, *h. e. pars Septemtrionalis* A. 10.
Septimius 1,32.
Septiminus Porcius H. 3,5.
Septimus dies, mox annus otio datus H. 5,4. septimi numeri H. 5,4.
Sepulchrum cespes erigit G. 27.
Sepultura Judæorum H. 5,5. Romanorum, regum externorum 16,6. sepulturæ ne hostes quidem invident 1, 22. post sepulturam accusati 16, 11. sepultura prohibiti damnati 6,29.
Sequani 1, 34. rebellant 3, 45. Vindicis socii H. 1, 51. Julium Sabinum vincunt H. 4,67.
Sequi optimos, *imitari* A. 5. propere, quæ inchoare piget H. 1, 55. pilo hostem, *pilum post eum emittere* H. 4,29.
Serapis H. 4,81.
Serenus Amulius H. 1,31.
Ser. Annæus 13,13.
Ser. Vibius, *vid.* Vib.
Serere crimina 12,4. prœlia H. 5,11.
Sergius Galba, *vid.* Galba.
Serica vestis 2,33.
Seriphos insula 2,85. Seriphium saxum 4,21.
Sermo altior O. 14. *Britannorum* A. 11. comptus H. 1,19. profluens, pressus, purus O. 2. sermones ambigui de H. 1,23. prohibiti, eoque plures H. 3, 54. varii 2, 34. ut hominum ingenia H. 4, 6. sermonum omnium cum dominante finis, gratiarum actio 14,56. sermonib. materiam præbere H. 4,4. honestis aures imbuere H. 4,7. novis læta civitas H. 4,11.
Serrati G. 5.
Sertorius 3,73. *unoculus* H. 4, 13.
Q. Servæus 2, 56. Pisonem accusat 3, 13. sacerdotio augetur 3,19. accusatur 6,7.
Servare, *custodire*, aquilam 2,25. cuncta, *observare* 1, 52. sua quisque munia 4, 50. ordinem 16, 11. semel placita pro æternis 1,80. vigilias H. 2, 93. quæ domi 3, 33. servatur antiquitas 14, 20. magis G. 26. servatus ordo O. 1. servatum id primo 4, 48. quæ brevi servata 13, 51. servatur *cui* consulatus, *reservatur* H. 2,60. servanda præsentiæ *cujus* 2,35. senatui cetera 1,25.
Servilia 16,30.
Serviliæ leges 12,60
Serviliani horti 15,55. H. 3,38.
Servilis animus, *abjectus*, *vilis* 2,39. 15,54. patientia 14,26. 16,16. sententia, *adulatoria* 6, 10. vestis 13, 25. servile probrum, *servo dignum* H. 1, 48. bellum, *pro eo*, *quod libertus regius movit* H. 3, 48. servilis belli semina 4,27. servili ingenio regium jus exercere H. 5, 9. serviles cruciatus 3, 50. servilibus pœnis sepositus locus 15,60. servilia *pro nimium adulatoriis* 16, 2. serv. imperia, *h. e. servorum imp.* 4, 23. ingenia 2, 12. H. 2, 92. probra 11, 37. serviliter omnia pro dominatione H. 1, 36.
Servilius 6,29. deportatur in insulam 6,30.
M. Serv. 2,48. consularis 3,22. cos. 6,31. moritur 14,19.
Serv. Cepio G. 37.
Serv. Nonianus O. 23.
Servire & parere *differunt* A. 13. servire opinioni, famæ O. 10.
Servitium, *servitus* 2, 15. 15, 61. A. 29. de regno dictum 12, 30. 13,34. totius orbis H. 5,25. acrius 6, 48. adductum & virile 12, 7. alienum H. 4, 75. crudum 1,8. durius 11,10. externum 11,16. H. 4,54. fœdum 4. 74. infensus 1, 18. levius deditis quam captis 15, 1. molle H. 4,57. novissimum 16,11. publicum 14,13. turpe 6, 32. victis indicitur 4,46. servitii publici victor 14, 13. consuetudo gratias agere pro injuria H. 2,71. imago 15,31. libido H. 1,90. mala H. 4, 14. pretia vilia 2, 9. servitio expositæ provinciæ H. 1, 11. promptior 1,2. subjectus 1, 59. eximere 12, 27. tradere 4, 72. ad suum patriæque servitium arma ferre 4, 48. serv. exuere H. 4, 25. alienum nemo concupivit, ut non libertatis vocabulum usurparet H. 4, 73. servitio potior libertas 4, 24. premere 2, 73. servitium *pro servis*. servitii decem millia 12, 17. gladiatores è servitio Blæsi 1, 23. servitia 3, 43. 4, 15. 6, 11. 11, 30. 16, 13. domini & servitia 3,54. Octaviæ 14,61. Plancinæ 2, 80. agrestia, ferocia 4,27. armata 14, 7. H. 3, 79. aliena 3, 14. decora 15, 69. mixta H. 1, 32. modesta 4,7. opponenda H. 1, 32. dominos produnt H. 4, 1. servitiorum fides fluxa H. 4, 23. infima H. 3, 85. pessima 3, 60. servitia *per contemptum appellati liberti* 14, 39.
Servitus intolerantior iterum victis 3, 45. pax vocatur H. 4, 17. servitutis fœdum crimen H. 1, 1. instrumenta, & reges A. 14. pars morib. alienis suescere A. 21. servitutem suam emere, pascere A. 31.
Servius Corn. Orfitus 12, 41.
Serv. Galba, *vid.* Galba.
Serv. Maluginensis 3, 51. provinciam non sortitur 3, 71. moritur 4, 16. *ejus filius*
Serv. Maluginensis 4, 16.
Serv. Tullius 3, 26. Lunæ templum sacrat 15, 41. capitolium exstruit H. 3, 72. Servii H. 2, 48.
Sera potentia 6,20. sero diei 2, 21. *ita Lipsii editio*, ad serum usque diei H. 3, 82.
Servus accusator domini 13, 10. Verginii Capitonis Tarracinam prodit H. 3, 77. patibulo adfigitur H. 4, 3. servus custos armorum G. 44. melior Cajo nunquam fuit 6, 20. publicus H. 1, 43. dispensator H. 1, 49. Ponticus, Neronem se fert H. 2, 8. Pisonis pro domino obtruncatur H. 4,50. servi, qui in domib. iisdem nascuntur, caritatem dominorum statim accipiunt 14, 44. in dominos non interrogantur 2, 30. Vestini pari ætate 15, 69. donati à morituris 16, 19. Germanorum G. 25. servorum Lepidæ agmina 12, 65.

ob

ob dominos interfectos pœna 13, 32. Pedanii Secundi numerus 14, 43. contumax adversus tormenta fides H. 1, 3. ministeria per familiam descripta G. 25. recentissimus quisque & conservis ludibrio est A. 31. servis datæ libertates & pecuniæ à morituris 15, 54. 16, 11. 16, 19.
Sesostris 6, 28.
Sesquiplaga 15, 67.
Severitas misericordia melior 13, 35. nimia aspernanda 14, 43. nocet, quia pares ei non sumus H. 1, 18. amorem minuit A. 9. severitatis utilitas 3, 21. severitate remedium quæsitum 13, 35. severius, *incorruptius, magis ex disciplina* 4, 2.
Severus architectus 15, 42.
Sev. Alledius 12, 7.
Sev. Cæcina, *vid.* Cæc.
Sev. Cassius, *vid.* Cass.
Sev. Cerius H. 1, 31.
Sev. Cestius H. 4, 41.
Sev. Claudius H. 1, 68.
Sev. Curtius 12, 55.
Sev. Verulanus 15, 3.
Sevinus Promptinus H. 1, 77.
Sexitia 6, 29.
Sextia 16, 10. mortem sumit 16, 11.
Sextilia H. 2, 64. Augustæ nomine honoratur H. 2, 89. moritur H. 3, 66.
Sextilius Felix H. 3, 5. auxiliarium ductor H. 4, 70.
Sextius Africanus 13, 19. 14, 46.
Sext. Paconianus 6, 3. Latinium Latiarem accusat 6, 4. in carcere strangulatur 6, 39.
Sexus virile, muliebre 4, 62. H. 5, 13.
Si *pro an* 1, 48. si vos omnibus imperitare vultis, sequitur, &c. 12, 37. si, ubi jubeantur, quærere singulis liceat, pereunte obsequio etiam imperium intercidit H. 1, 83.
Sibi destinatam mortem, *h. e. se destinasse mori* 15, 63. sibi deducere, *tanquam suum* 16, 11. sibi tendere, *non cedere alteri, sed suam quisque sententiam pertendere velle* H. 1, 13. sibi quisque dux & instigator H. 1, 38. sibi quæque gens consistunt, *proprio loco* H. 4, 23.
Sibulla una an plures fuerint 6, 12. Sibullæ liber 6, 12. libri aditi 15, 44. Sibyllini libri H. 1, 76.
Sic quoque, *etiam nunc cum quid factum aut non factum est* 4, 40. 15, 17.
Siccitas cœlo Germ. incognita H. 4, 26. siccus *orator* O. 21.
Sicilia 4, 13. 6, 12. 12, 23. Siciliæ fretum 6, 12. apud Sicil. *in Sic.* 1, 2. 2, 59. Siculum fretum 1, 53.
Sidere, *de navibus dictum* 1, 70. sine noxa 2, 6. sidens metus H. 2, 15.
Sido 12, 29. Suevorum rex 12, 30. H. 3, 5. pro Vespaf. pugnat H. 3, 21.
Siderum motus H. 2, 78. in siderum motib. excessisse 4, 58. siderum positus ac spatia 6, 21.
Signare aurum argentumque H. 2, 82. genus hominum, non nominare O. 23. signatio O. 16.
Signifer legionis VI. 2, 81. signiferi 1, 48. 3, 20. certantes inter se 3, 45.
Signum, *tessera* H. 1, 38. H. 3, 73. belli dare H. 4, 58. profectionis 14, 33. H. 1, 62. pugnæ datum 2, 14. 14, 36. H. 2, 25. H. 2, 41. notum H. 3, 22. exposcere H. 3, 80. signum ultionis datum H. 4, 40. signa *generaliter etiam pro aquilis* 2, 41. & simulacra deum in modum templi 15, 29. & bellorum dii H. 3, 10. signa amplecti 1, 39. captiva in lucis suspendere 1, 59. inferre 14, 30. apud signa jurare 15, 16. inter signa effigies principum 4, 2. ante signa duces eunt H. 2, 5. H. 2, 11. signis aquilisque circundatus H. 2, 29.
Silana, Silanus, *vid.* Junia Sil. Junius Sil.
Silentium in tot conscientiorum animis & corporibus frustra speratur 15, 59. omnia damnantis 16, 28. contumax H. 1, 85. suspicax 3, 11. vastum 3, 4. 4, 50. H. 3, 13. A. 38. silentii impatientia 4, 52. per silentium queri 15, 1. ad ætatis exactæ terminos venire A. 3. silentio transmittere 13, 22. *quem* 1, 13.
Silia 16, 20.
C. Silius 1, 31. triumphalia accipit 1, 72. 4, 18. fabricandæ classi præponitur 2, 6. irruptionem in Cattos facit 2, 7. 2, 25. Sequanorum pagos vastat 3, 45. propter Germanici amicitiam perit 4, 81. mortem sumit 4, 19. *ejus* effigies SCto abolita 11, 35. *ejus* uxor 4, 19. *filius.*
C. Sil. 11, 6. Romanæ juventutis pulcherrimus 11, 12. in Bacchi formam ornatus 11, 31. orat, ut mors acceleretur 11, 35. *ejus* uxor 13, 19.
Sil. Domitius 15, 59.
Sil. Italicus H. 3, 65.
Sil. Nerva 4, 68. *alius* 15, 48.
Silva Arduenna 3, 42. Cæsia 1, 50. Hercynia G. 28. Herculii sacra 2, 12. silvæ in domo Neronis 15, 42. silvarum profunda A. 25. in silvas disperguntur Catti 1, 56.
Silvanus tribunus 15, 60.
Silv. Granius 15, 50. 15, 71.
Silv. Plautius 4, 22.
Silv. Pomponius 13, 52.
Silv. Poppæus, *vid.* Popp.
Silures 12, 32. 12, 33. 12, 38. legionem Rom. vincunt 12, 40. à Jul. Frontino domiti A. 17. Silurum habitus A. 11. pervicacia 12, 39.
Simbruini colles 11, 13. Simbruina stagna 14, 22.
Similes gladiatorum magis, quam ducum H. 3, 76. similes sui gens G. 4. similes scortis H. 3, 83. similior poëtarum, quam Oratorum O. 14. similitudo audientium facilem adsensum dat 2, 33. casuum fastidium parit *legenti* 16, 16. fortunæ 12, 19. familiaritatem parit 16, 14.
Simon H. 5, 9. *alius* H. 5, 12.
Simonides 11, 14.
Simplex Cæcilius H. 2, 60. H. 3, 68.
Simplices cogitationes, *apertæ, candidæ* G. 22. simplicitas, *candor* H. 4, 86. nisi adsit modus, in exitium vertitur H. 3, 86. simpl. fabularum 6, 5. simplicitatis species 16, 18. simpliciter, *candide* O. 21.

O.21. & ingenue O.25. & maligne *opposita ibid.* simplicius, *apertius*, *candidius* nutrire simultates H. 3,53. acturus 4,40. simplicissime loqui H. 1, 15.
Simul *pro cum* Scauro Mamerco simul ac Sabino Calvisio 6, 9. Laodicenis simul 4, 55. septemviris simul 3, 64. simul constantia, simul arte A. 36. simul terra, simul mari A. 25. simul virtutibus, simul vitiis A. 41. simul longa senecta, simul orbitate 14, 40. simul vescentes, simul quieti 1,49.
Simulacrum, *species*, *imago* 6,11. Apollinis 12,22. divi Augusti 3,63. deæ H. 2, 3. deæ prosperfum 15, 44. Minervæ aureum 14, 12. tauri æneum 12,24. Victoriæ delapsum 14,32. Vindemiæ 11, 31. simulacrum, *exemplum*, usurpatum 15, 15. simulacra nulla, *deorum*, Naharvalis G. 43. Judæis H.5,5. deum 15,29. libertatis 1,77. montium, fluminum, præliorum 2, 41. numinum 1,73.15,45. vultus imbecilla mortalia A.46.
Simulantur merita erga partes victrices H.3,69. simulatum obsequium ducem incautiorem facit H. 4, 56. simulatio numinum, *cum quis deum simulat* H. 2, 61. quietis 4, 50. simulatione vinculorum sævitiam militum frustrari H. 1,58. simulationum falsa 6,45. nescia Agrippina 4,54.
Simultates callide nutrire H. 3,53. proprias *prætextu reip.* vindicare H. 4, 50.
Sincerus populus, *non permixtus* H. 4, 64. sincera gens G. 4. sincera caritas, *vera & sine fuco* 2, 42.
Sine milite incedere 2, 59.
Singillatim 2, 30. 4, 20.
Singularium alæ H. 4, 70.
Singuli per artem pelluntur, omnibus suspectis H. 1,20. dum sing. pugnant, universi vincuntur A. 12. facilius universi impelluntur, quam singuli vitantur H. 2, 75. periculum imperatori ex singulis H. 2, 75. singula millia ex trib. legionibus, *ex unaquaque mille* 15, 10.
Singultu pectus atque ora quatere H. 3, 10.
Sinister rumor H. 2, 93. sinistra fama 6, 32. 11, 19. H. 1, 51. interpretatio A. 5. sinistri sermones 1, 74. sinistra instituta H. 5, 5. sinistre accepta cædes H. 1, 7.
Sinnaces 6, 31. 6, 32. ab Artabano deficit 6, 36. ad Tiridatem venit 6, 37.
Sinope H. 4, 83. H. 4, 84. Sinopenses H. 4, 83.
Sinuare orbes, *in sinus*, *in circulum cogere* 6, 37. sinuatur campus, *curvatur* 2, 16. usque in G. 35. sinuati introrsus muri H. 5, 11.
Sinuessa 12, 66. Sinuessanæ aquæ H. 1, 77.
Sinus matris O. 28. A. 4. intra sinum compressæ manus 1, 57. sinu depromptum venenum 6, 40. in sinu *Jovis* se sacrare H. 3, 74. sinus *etiam ponitur pro educatione*: in sinu avi simulationum falsa perdidicerat 6, 45. *pro protectione*, in sinum Vesp. resp. cessit H. 3, 69. *pro quovis secreto ubi aliquid absconditur* 13, 13. *ita de interiore aciei parte* 13,40. recessus ac sinus famæ A. 30. Germaniæ G. 37. imperii G. 29. terrarum ingens 4, 5. propior A. 23. in sinu præfectorum fore opes H. 3, 19. in sinu ac Urbe cavendus hostis H. 3, 38. sinus occulti, ambitiosi H. 2, 92. sinus novos exquirere H. 4, 40. sinus, *ubi mari insinuatur*, Pisanus H. 3, 42. pulcherrimus 4, 67. Thermæus, Toronæus 5, 10. sinus Campaniæ beati H. 3, 66. incliti 2, 53. lati G. 1. subjecti 14, 9.
Siphaces 12, 38.
Sipylus 2, 47.
Sirpicus 1, 23.
Sisenna *historicus* H. 3, 81. O. 23.
Sis. centurio H. 2, 8.
Sis. Statilius Taurus 2, 1.
Sistere, *subsistere*, *stare*, legionem jubet H. 3, 21. intra locum istum 4, 40. sistens irruenti turbæ H. 1, 35. sistere *quem* in Syria, *statuere*, *præstare* H. 2, 9. iisdem in terris victorem 2, 14. cohortes supra caput hostium H. 3, 77. bellum Aquileiæ H. 3, 8. effigies 15, 72. fugam, *inhibere* 12, 39. equos 12, 13. iter H. 3, 50. legionem H. 2, 23. non poterant sisti, *inhiberi* 14, 14. H. 5, 21. scandentes H. 3, 71. dum populatio lucem intra sisteretur 4, 48. sisti intra Gallias H. 2, 11. bellum H. 3, 8. ignem 15, 39. sanguinem 15, 54. templum, *statui* 4, 37. vestigiis iisdem H. 4, 53. trophæa, arcus 15, 11. remediis, *inhiberi* 3, 52.
Sitis admonet 15, 45.
Sitones G. 45.
Situs Britanniæ A. 10. castrorum H. 1, 48. gentium 4, 33. templi H. 2, 2. terrarum 2, 56. 13, 34. urbis H. 3, 20. sita, *collocata*, *posita*, ædes 4, 55. latere eodem Africa H. 3, 48. Druso ara 2, 7. plano colonia H. 3, 19. effigies in 4, 64. in manib. *quorum* fortuna H. 2, 27. imago inter 2, 37. eodem loco incolumitas, decus A. 33. sita insula 3, 1. inter H. 4, 12. res Rom. in sua manu 1, 31. statua altius 1, 74. à Philippo urbs 3, 38. in continenti 4, 67.
Situm extra muros amphitheatrum H. 2, 21. Asciburgium in G. 3. vestigiis iisdem capitolium H. 3, 72. juxta castellum 2, 62. duabus legionib. vallum H. 4, 22. in domo vexillum 1, 39. in potestate sua 15, 20. siti in penetralib. A. 30. longius 12, 10. sitæ civitates trans A. 25. longius insulæ 2, 24. in Repub. spes 13, 17. Macedonibus urbes 6, 41. procul vires H. 2, 74. sita in virtutib. bona A. 44. in plano castra H. 5, 23. in communi cetera H. 4, 74. hiberna Asciburgii H. 4, 33. Maguntiaci ac Vindonissæ H. 4, 61.
Smyrna 4, 56. Smyrnæi 3, 63. Pub. Rutilii heredes 4, 43. petunt, ut templum Tiberii apud se statuatur 4, 55. & obtinent 4, 56. eorum origo & officia in populum Rom. 4, 56.
Sociale bellum 6, 12. sociales copiæ 6, 44. 12, 31. turmæ 4, 73. socialia, *res sociorum* 2, 57. sociare *quæ* 15, 6. *quos* 14, 40. consilia H. 2, 74. H. 4, 15. sociavit Lateranum amor reipub. 15, 49. sociati nobiscum per connubium H. 4, 65. sociandæ

classis spes 14, 63. sociata cum marito mors 15, 64. sociati labores 1, 11. in matrimonium regnumque liberi 2, 3. societas validiorum atterit H. 4, 12. in societatem coire 12, 47. societate scelerum obstrictus princeps 14, 57. culpae tutiores H. 2, 52. invidiam declinare H. 4, 41. plurium defendi O. 5. societates equitum Romanorum, *de publicanis* 4, 6. vectigalium constitutae 13, 50. socia laborum periculorumque conjunx G. 18. adversus socios atrox, quo fidem inscitiae pararet 15, 58.

Socordia. *vid.* Secordia.

Sodales Augustales 1, 54. 3, 64. Titii 1, 54.

Sofonius Tigellinus 14, 51. *vid.* Tig.

Sohemus 12, 23. domo Neronis Sophenes rex 13, 7. Vespasiani socius H. 2, 81. inter auxilia Titi H. 5, 1.

Solis aedes 15, 74. ara 6, 28. cadentis fulgor ad ortum usque edurat G. 45. per noctem conspicitur A. 12. solem orientem salutare H. 3, 24.

Solari cladem sestertio quadr. 16, 13. solatium ferre 4, 66. honos nimius inter secunda, in adversis in solatium cedit H. 2, 59. solatia ex moerore 3, 6. è complexu reipub. petere 4, 8.

Solicitudo. *vid.* Sollicit.

Solent posse O. 13. solita *Germanis* inertia G. 45. solita regib. H. 5, 8. solita insolitaque alimenta H. 4, 60.

Solidare muros 15, 43. solida fides, *bona*, *fida* H. 2, 7. solidum *opponitur humido* H. 5, 6. vadum H. 5, 18. *ita* solida *sc. loca* 1, 70. *oppon. campis fallacibus* 1, 65. in solidum appellare, *totum petere* 6, 17. per sol. subdere fundamenta, *firma*, *solida* 4, 62. solidae auro, argento statuae 13, 10. solida auro vasa, *tota aurea* 2, 33.

Solitudinem, ubi fecerunt, pacem appellant A. 30.

Sollennia repetere 3, 6.

Sollicitudo longior, *pro metu* 15, 25. sollicitudine nulla turbatus 14, 59. sollicitudo, *cura & trepidatio aliqua* O. 6. sollicitudines & curae O. 13. sollicitudinum formae diversae 4, 60. sollicitior H. 4, 58.

Solon 3, 26.

Solvere pontem, *rescindere* 1, 69. solvi militia, *exauctorari* 1, 44. sacramento 16, 30. in luxum H. 2, 99. in lasciviam H. 3, 38. luxu 11, 31. solutus, *orator* O. 18. soluta alvus 12, 67. solutum poena *quid* 14, 28. solutum maxime fuit, *liberum* 4, 35. solutiora dicta factaque 16, 18. solutius, *liberius* 13, 47. loqui 4, 31.

Solum & caelum animant homines G. 29. solo tenus 14, 40. solum, *fundamentum*, firmitatis spectatae 4, 63.

Sola necessitudinis gloria uti, *nihil aliud ex ista conjunctione habere* 4, 39. sola bona quae honesta H. 4, 5.

Solymi H. 5, 2.

Somnium Germanici 2, 14. Caecinae 1, 65. Petrae 11, 4. somnium ad spem haud dubiam trahit Cesellius Bassus 16, 1. somniorum interpretes 2, 27.

Somno indulgere 16, 19. somno dediti Germani G. 15. *quem* in diem plerumque extrahunt G. 22. somno connivere 16, 5. gravis 4, 22.

Sonat acies G. 3. cantu, ululatu H. 4, 18. sonans genus orandi H. 1, 90. sonor, *sonus* praelii 4, 48. trux 1, 65. sonores barbarorum 14, 36.

Sontes utilitate publica absumti 15, 44.

Sophenes regio 13, 7.

Sophocles O. 12.

Sophonius Tigellinus H. 1, 72. *vid.* Tigel.

Sopor & ignavia H. 2, 76.

Soraci 12, 15. 12, 16.

Soranus 16, 30. damnatur 16, 33. Vespasiani amicus H. 4, 7. Sorani manib. satisfactum H. 4, 40. memoria sancta H. 4, 10. *vide &* Barea Sor.

Sordet eloquentia quibus O. 23. sordes *in singulari*, sordem Fonteii H. 1, 52. sordes *pro habitu reorum* 4, 52. reorum O. 12. sordes ac avaritia H. 1, 60. sordes verborum O. 21. sordidus, *admodum pauper* H. 1, 66. sordidum *turpe* A. 9. sordidius & abjectius nati O. 8.

Sororum filiis avunculi tanquam patres G. 20.

Sors, *fortuna* 12, 39. civilium armorum H. 2, 45. damnati 16, 34. hominum 1, 61. nascendi 4, 20. principum diversa 4, 40. indigna 12, 59. informis, magnifica, talis 4, 63. varia H. 2, 1. & pudenda H. 2, 95. sors deerrat ad parum idoneos 13, 29. ut quemque sors obtulerat H. 4, 1. sortis humanae commercium 6, 19. sortem cujus miserari 12, 41. sorte pari componi 16, 10. sors, *sortitio*, Asiae 3, 71. sorte Asiae depulsus 3, 32. provinciarum 15, 19. quaesturae A. 6. sors ea evenit Neroni 13, 15. sorte & urna mores non discernuntur 12, 41. sortem legationibus ponere H. 4, 8. sorte ducti 1, 54. 3, 21. 6, 2. 13, 29. H. 4, 40. A. 28. habere Asiam 3, 58. sortes *Germanornm* G. 10. legiones sortiuntur de ordine agminis H. 2, 41.

Sosia Galla 4, 19. in exsilium agitur 4, 20. ob cultum Agrippinae 4, 52.

Sosianus Antistius. *vid.* Ant.

Sosibius 11, 4. educator Britannici 11, 1.

C. Sosius H. 5, 9.

Sostratus H. 2, 4.

Soza 12, 16.

Spadonum agmen H. 3, 40. greges H. 2, 71.

Spargere bellum, *late extendere* 3, 21. A. 38. legiones, *dispergere* H. 2, 76. spargebatur, *rumor erat* H. 2, 58. per provincias H. 3, 46.

Spartacus 15, 46. Italiam urens 3, 73.

Spartani 2, 60. Spartanorum leges 3, 26.

Spatae 12, 35.

Spatium 6, 35. ac tempus 2, 82. aetatis medium A. 44. aevi grande A. 3. medium G. 37. annorum 6, 28. consultandi sumtum H. 4, 65. dierum sex interjectum 3, 13. exeundi pacta 6, 43. juventae G. 38. temporis longum 2, 36. longum, breve O. 16. vitae 3, 51. vivendi tres & nonaginta anni

ni 13, 30. spatium fuit 1, 35. ponendis castellis A. 22. spatium orare 16, 30. dare poenitentiam malorum H. 1, 32. inconsulti impetus coepta, spatio languescunt H. 3, 58. spatia dierum A. 12. imperii prima 14, 56. noctium 3, 45. spatium terrarum immensum tenere, implere G. 35.

Species, *dignitas*, *splendor*, *forma*, magna specie volitabant turmae 15, 9. magna utrimque specie 15, 29. pari utrimque specie 2, 45. species in publico O. 6. citra speciem G. 16. species insignium & armorum 15, 16. diei magna 3, 60. exercitus H. 2, 99. Germanici eximia 2, 41. excelsae magnaeque gloriae A. 4. specie inanium validus 13, 8. opum complere coloniam H. 3, 32. forma ac species orationis O. 19. Thraseae venerabilis 16, 29. species egregia A. 25. falsa H. 3, 58. inusitata H. 2, 50. magna 15, 29. mira H. 5, 11. sua praetoribus, sua consulib. 4, 6. in speciem 2, 37. ac terrorem 2, 6. A. 35. captivorum A. 39. liberum 12, 44. in species hominum effingere imagines H. 5, 5. species *de externo paratu, cui non multum solidi subest: item de praetextu. sic* amicitiae 1, 10. 2, 3. 4, 68. 6, 32. 14, 24. A. 24. specie artis 4, 3. bonarum artium falsi 16, 32. comitum H. 1, 88. dedicandi templum 4, 57. defendendae provinciae 1, 44. detestandi 6, 24. epularum H. 4, 14. experientis iter 15, 15. fugae 6, 44. honoris 2, 67. *quem* amoliri 2, 42. indicii 15, 69. legationis seponere *quem* H. 1, 13. legis 1, 72. legum 14, 41. liberalitatis H. 1, 30. species libertatis 2, 35. falsa H. 1, 1. major 13, 24. specie militum *quos* interficere H. 2, 56. obsequii A. 53. orationum & carminum 14, 20. pietatis 13, 5. prudentium A. 25. reconciliationis adsumta 12, 45. recusantis 1, 3. 3, 35. religionis 3, 63. 14, 31. secessus 1, 4. senatus H. 1, 74. in speciem simplicitatis 16, 18. specie studiorum *quid* tegere 4, 44. trepidantis 13, 40. tumultus H. 4, 13. venandi 2, 68. speciem venturi simulans 6, 1. amicitiae retinens 15, 50. auxilii facere H. 4, 78. hostilis exercitus facere H. 3, 82. speciem magis quam vim tenere 3, 30. adulantis expavescere H. 2, 76. principatus vitare H. 3, 70. terrarum continentium facere H. 5, 19. in speciem adornata verbis 1, 52. magnificum donum H. 1, 90. manens amicitia H. 4, 80. concordia H. 3, 65. per speciem amicitiae 4, 54. benevolentiae 11, 1. convivii H. 1, 24. explorandi H. 4, 57. honoris 12, 41. maestitiae 4, 8. osculandi 1, 34. sacrificandi H. 5, 12. studiorum 5, 8. vinculorum H. 1, 71. specie magis quam vi 13, 31. specie differre G. 5. species virtutibus similes 15, 48. species, *membrum*, *pars*, quamcunque aliam speciem eloquentiae habet O. 10. haec sola species adulandi supererat 1, 8. carminum 14, 16. orationis O. 19. species bellantium variae 6, 35. plures *eloquentiae* species O. 18. species, *imago*, subversae coloniae 14, 32. quietis nocturnae 11, 4. divina, *visio* H. 4, 82. species humana major H. 1, 86. H. 4, 83. muliebris oblata 11, 21. terribilior, instantior H. 4, 83.

Specimen, *exemplum*, antiquitatis unicum 3, 4. constantiae, *documentum* 5, 4. partium Mucianus H. 3, 66. principatus primum H. 2, 64.

Speciosus opibus, domo, paratu, *splendidus* 3, 55. speciosae opes A. 44. speciosa nomina H. 1, 57. H. 4, 73. verbis 1, 81. speciosiora suadentes H. 1, 34.

Spectaculum gladiatorum 4, 62. 11, 22. 12, 57. 14, 17. H. 2, 71. H. 2, 67. H. 3, 32. ferarum, gladiatorum 13, 31. spectacula gladiatorum 3, 31. 15, 32. spectacula gladiatorum ferarumque H. 2, 94. pudicitiae inimica G. 19. magistratibus in provinciis non edenda 13, 31. spectaculorum gradus exstructi 14, 13. unum genus apud Germ. G. 4.

Spectare praesentia, *in rem praesentem ire* 2, 47. 3, 47. 15, 13. statum regionis 14, 39. spectatus bello 1, 4. spectata probitas 13, 12. spectatae militiae dux H. 3, 48. spectatissimus quisque 4, 6.

Speculari fortunam 1, 31. partium H. 3, 79. offensas principum H. 3, 38. prima rerum H. 3, 46. speculabundus H. 4, 50. speculatores *pro satellitibus* H. 1, 24. H. 1, 25. H. 1, 27. H. 2, 33. H. 2, 73. H. 3, 43. dilapsi H. 1, 31. speculatorum lecta corpora H. 2, 11. speculatores, *exploratores*, propius suggressi 2, 12.

Specus 2. 54. nativus, *natura non manu factus* 4, 59. promissus 16, 3. repertus 16, 1. specus *plur.* 11, 2. effossi 12, 57. subterranei G. 16. specuum exitus 14, 23.

Spelunca 4, 59.

Sperantibus plura dicuntur H. 2, 78.

Spernere. proniores ad officia, quod spernebantur H. 4, 71.

Spernendus morum 14, 40. bello haud spernendus H. 2, 86. haud spernenda latitudo 15, 4. manus 4, 72. H. 2, 11. haud spernendae vires H. 2, 58. H. 2, 81. spreta exolescunt 4, 34.

Spes novissima acrius defenditur H. 3, 84. ne spem veniae auferret 14, 23. spe veniae sublata pertinacia accenditur H. 4, 56. sumitur animus A. 31. minore spe veniae, crescit vinculum sceleris H. 4, 70. vitae H. 4, 49. magnos animos infringit H. 5, 26. Spei aedes 2, 49. spes *cujus* admoveri, *magistrum dari* 14, 53. quanto plus spei ad effugium, minor ad resistendum animus H. 3, 18. spem objicere, *injicere*, *facere* 4, 60. concipere, rapere H. 1, 13. fovere H. 3, 62. in spem erigi H. 1, 4. potentiae, *spe pot.* H. 4, 42. spe victoriae inducti, ut vincerentur 2, 52. longinqua ac sera omissa praesentem ac potiorem sequi 13, 37. spe abrupta H. 3, 63. properus H, 4, 68. tumens H. 1, 88. quanta futuri spe tam magna tacuisset A. 18. spes *Germanici de eo concepta* 2, 71. dominandi primae in arduo 4, 7. successore certo pravae aliorum spes cohibentur 3, 56. spes novae 1, 4. 14, 58. 16, 23.

Spina G. 17.

Spintriae 6, 1.

Spiramenta temporum, *intervalla* A. 44.
Spiritus *pro vita*, *anima* 1, 22. effundendus 2, 70. noviſſimus H. 3, 66. ſpiritus tenuis 15, 57. vitalis 15, 64. cedit ab extremis 15, 70. ſpiritus corporiſque diſſociatio 16, 34. ſpiritum ante, quam ultionem amittere 2, 71. effundere 2, 70. H. 3, 66. finire 15, 51. ad ſupremum uſque ſpiritum H. 4, 12. ſpiritus, *ferocia*, *magnanimitas*, inſontis 16, 24. hoſtiles H. 4, 57. paterni 2, 43. tumidi 4, 12. ſpiritus *ejus* cohibuit Thraſeæ 16, 26. gerere H. 4, 85. altiores gerere H. 3, 66. *cujus* mitigare 13, 21.
Splendidior *orator* O. 25. ſplendidiſſimus quiſque ſecuritati magis, quam potentiæ conſulebant H. 4, 48. ſplendidiſſimi centurionum ac militum H. 2, 81.
Spolia conſectandi pravum certamen H. 4, 78.
Sponte, *ſtudio & favore*, *cujus* præfici 12, 42. non ſponte principis 2, 59. ſponte extingui, *ſumta morte* 3, 16. ſponte præfecti, *arbitrio*, *voluntate* 4, 7. incolarum 4, 51. 13, 39. Cæſaris 6, 31. legatorum H. 4, 19. gratiora ſunt, quæ ſua ſponte naſcuntur O. 6.
Spurinna Veſtricius. *vid.* Veſtric.
Spurius Lucretius 6, 11.
Squalens litus, *egenum aquarum* 15, 42. ſqualor *ſubmiſſa barba criniſque* G. 31. in ſqualorem mæſtitiamque compoſiti H. 1, 54. ſqualore obſitus 4, 28.
Stabile prœlium 2, 21.
Stagnavit Tiberis plana urbis, *merſit & quaſi ſtagnum fecit* 1, 76. ſtagnantes aquæ H. 1, 86. ſtagnum Agrippæ 15, 37. ſtructum ad prœlium navale 12, 56. ſtagna in domo Neronis 15, 42.
Stajus 4, 27.
Stare, *ſubſiſtere*, *non ultra progredi.* ſtetit impetus belli H. 4, 67. ſtabimus irriti H. 3, 20. vis citra ultima ſtetit 12, 22. agmen legionum intra Bovillas H. 4, 2. ſtare præturam intra 3, 75. ceteris in eo conſilia 4, 40. ſtetit vis tanta unum intra damnum 3, 72. nec ſtetiſſe hic finem injuriæ H. 4, 45. ſeditio ſine ſanguine ſtetit A. 16. ſtare, *conſiſtere*, *firmatam eſſe*, urbem domibus, tectis H. 1, 84. ſtant res fama magis quam vi 6, 30. res Rom. virtute ſtetit H. 2, 69. ſtetit domus utraque H. 1, 75. ſtante adhuc urbe 4, 56. diſcordiæ ſteterunt reip. majori damno. *reſp. diſcordias damno luit* 3, 53. ſtare, cum *quo*, *ab ejus partibus eſſe* H. 4, 69. palam, aut voto H. 4, 76. contra H. 4, 24. ſtans ſpectavit populus 14. 20. ſtatus in dies eos mercatus H. 3, 30. ſtato tempore 12, 13. G. 39.
Statilia Meſſalina 15, 68.
Statilius Taurus 2, 1. præfectus urbi 6, 11. pervertitur 12, 59. accuſante Tarquitio Priſco 14, 46.
Statim, *jam tum ab initio* H. 1, 13.
Statio *pro anno* O. 17. ſtatio & vigiliæ *differunt* 13, 35. ſtationem agere H. 1, 28. H. 1, 29. ſtationes 1, 25. 1, 28. 1, 32. 1, 64. 6, 34. 11, 18. H. 1, 23. hoſtium H. 3, 9. circumdatæ 1, 50. diſpoſitæ H. 4, 26. firmatæ 4, 50.
Stativa H. 1, 66. caſtra 3, 21.
Statius tribunus 15, 60.
Stat. Annæus 15, 64.
Stat. Domitius 15, 71.
Stat. Murcus H. 1, 43.
Stat. Proximus 15, 50. moritur 15, 71.
Statoris Jovis ædes 15, 41.
Statua Auguſti 1, 73. Marcelli altius, quam Cæſarum ſita 1, 74. Claudiæ vim ignium his elapſa 4, 64. D. Julii ab occidente in Oriente ſponte converſa H. 1, 86. illuſtris Agricolæ poſita A. 40. triumphalis 1, 79. ſtatuæ juſſu Neronis Pergamo avectæ 16, 23. Vitellii dejectæ H. 3, 85. irrumpentibus in Capitolium vice muri objectæ H. 3, 71. Oratorum O. 8. ſtatuas auro vel argento ſolidas prohibet Nero 13, 10.
Statuere, *judicare*, *definire* 4, 40. *ſe* non ſtatuere 13, 38. ac ſi ipſe ſtatuiſſet 12, 60. noctem 13, 44. annuam pecuniam 13, 34. pœnam 14, 49. pretium frumento 2, 87. *cui* ſpatia 2, 36. tempus 1, 48. ſtatuit abire 2, 69. experiri 12, 14. oſtendere 13, 40. ſtatuere de *quo* 6, 7. 13, 28. 16, 9. de legionibus 15, 14. de procuratoribus 12, 54. de ſe, *ſibi ipſi mortem conſciſcere* 6, 29. de Viſtilia, *eam damnare vel punire* 2, 85. ex vero 4, 43. quid ſuper re H. 4, 9. in futurum 4, 37. in publicum 3, 33. optimum A. 39. ſtatuerent, ut vellent 14, 49. ſtatuere quid ſeverius 4, 54. ſtatuitur biduum 3, 13. exſilium in *quam* 6, 18. judicium pœna 11, 6. nox 13, 44. nuptiæ juſtæ 12, 7. pœna in *quem* 4, 31. ſedes, coronæ 2, 83. ſtatuendi vis 3, 70. ſtatuendo, ut 14, 28. ſtatuendum habemus 14, 44. non ex rumore ſtatuendum 3, 69. ſtatuendo remedio, *ad ſtatuendum rem.* 3, 28. ſtatuenda remedia 6, 4.
Status lubricus H. 1, 10.
Sterilem dictitans Octaviam exturbat *Nero* 14, 60. ſterile uſu donum H. 1, 90. virtutum ſæculum H. 1, 3.
Sternere inermes H. 3, 77. ſtrata odia H. 1, 58.
L. Stertinius 2, 17. Bructeros fundit 1, 60. Segeſtis fratrem in deditionem accepit 1, 71. Angrivarios fundit 2, 8. & in deditionem accipit 2, 22.
Stimulant, *incitant*, *quos* propriæ cauſſæ 2, 46. ſtimulat dulcedo prædarum H. 2, 7. ſtimulare *quem* 12, 25. artibus animos H. 1, 25. ſe quiſque 6, 35. ignominia 12, 40. ſtimulante Icelo H. 1, 33. ſtimulantes ſe ipſi 14, 30. ſtimulari probris, laudibus H. 2, 21. rubore, præmiis O. 36. ad iram H. 2, 44. ſtimulatio privata H. 1, 90. ſtimuli, *incitamenta* A. 5. acriores H. 1, 15. novercales 1, 33. ſtimulos proprios admovere H. 5, 16. quos propriis ſtim. incendunt pericula 15, 12. propr. ſtim. accendi H. 3, 45. ſuis ſtimulis exciti H. 3, 53.
Stipatores 2, 9. 4, 25. additi 11, 16.
Stipendiarius 4, 73. ſtipendiaria Italia 11, 22. ſtipendiarii 4, 20. ſtipendium militis diurnum 1, 17. præto-

prætorianorum 1, 17. stipendia sine tributis haberi non possunt H.4,74. Romani milites stipendia à Gallis orant H. 4, 36. stip. facere 3, 1. merere 13, 55. stipendia *etiam sumuntur pro annis militiæ, ut* stipendia vicena meriti 1,36. quadraginta explevisse 3,33. senadena 1, 36. tricena 1, 35. tric. quadragena 1, 17. stipendiorum sexdecim finis 1,78. stipendia triginta quinque fecerat H. 3,75. stipendium parendi aut imperandi quadragesimum 1, 64. stipendii annus sextus 1, 17. stipendia 1, 81. acta 6, 3. justa H. 4, 46. stipendiorum numerus 1,44. stipendia explere 4, 27. militum spectare H.4,46. stipendiis nullis provectus H.2,76.

Stipes dabantur 14, 15. argenti aurique injectæ H. 4,53. stipes congerere H.5,5.

Stirpis gloria incendi H.4,55.

Stoechades H. 3,43.

Stoica secta 16,32. Stoici H. 3, 81. Stoicorum arrogantia, sectaque 14,57. placita H.4,5. civitas O.31.

Stolida audacia H.4,15. stolide ferox 1,3.

Strabo Acilius 14,18.

Strabo Sejus. *vid.* Sejus.

Strangulatus in carcere 6,39. laqueo 6, 25.

Stratonicenses 3, 62.

Stratonicis Venus 3,63.

Strenuus militiæ H, 3,42. strenui etiam contra fortunam insistunt spei H.2,46. ignavique in victoria idem audent H. 2,14. strenuis vel ignavis spem metumque addere H. 1,62. strenui viri, ædiles 3,53. strenuissimus H.4,69.

Strictum ferrum H. 3, 10. stricti artus G. 30. mucrones H.1,27. H.2,41. H. 5, 22. strictior, *orator* O.25.

Struebat fortuna caussas imperio H. 2, 1. struere aciem, *instruere* H. 4, 24. H.5,11. H.5,17. adversam 11,24. aggerem, *exstruere* 2, 18. 4,49. H. 3, 20. amphitheatra H. 2, 67. congeriem armorum 2,22. caussas, *facere*, *præparare* 2,42. convivia locis publicis 15, 37. *cui* crimen, insidias H.1,58. crimina, accusatores 11, 12. cuncta expugnandis urbibus reperta H.5,13. dolum, *machinari* 4,68. epulas 15,55. materias in modum pontis H.4,23. majora 12, 3. mortem *cui* 4, 10. muros H. 5, 12. templum 1,78. 2,49. tumulum legionibus 2, 7. sibi viam ad potentiam H. 3,49. struente Tiberio, *subornante*, circumventi 1,13. struebatur ultro qui 4, 67. structæ *cui* insidia 2, 65. 4,28.

Studere, *studiis incumbere* O. 21. legitime O. 32. studentes O. 34. studiose audire O. 2. studiosi homines O.21. studiosissimus auditor O. 32. studium carminum 14,16. O.11. eloquentiæ O.28. sapientiæque A.4. litterarum H. 4, 86. magnificentiæ 3, 55. nandi præcipuum H. 4, 12. philosophiæ H.3,81. & Juris A. 4. Poëtarum, Oratorum O. 10. poëticæ O.5. sapientiæ O.32. declamatorium O. 14. fœdum itinere cythara 14, 14. fructuosius, amplius, pulchrius, illustrius O. 5. Oratorium O. 8. studia *litterarum* 4, 44. 5, 8. curæque *opponuntur* lusibus O.28. facilius opprimuntur quam revocantur A. 3. fori A. 39. Gallorum A.21. juvenum 15,71. orationum, caussarum O. 3. sapientiæ 14, 56. acerrima, fœcundissima O. 33. altiora H.4,5. civilia 3, 75. educata in umbra 14, 53. externa 14, 20. honesta 12,58. 14,21. O.34. inertia 13,42. liberalia 3,43. 4,58. plena vecordiæ, fluxa 3, 50. talia, *histrionica & ludorum* 1, 54. studiorum claritudo 12, 8. magnifico nomine segne otium velare H. 4, 5. pretiis sublatis, etiam studia pereunt 11,7. sedes ac magistra Massilia A. 4. studia haurire ultra quam concessum Romano ac senatori A. 4. sua publicare 16, 4. studiis inlustris 6, 47. studium, *favor, & inde orta cura atque diligentia* 1, 1. cohortium præcipuum H.3,84. exercitus H.2,85. partium H. 1, 76. H. 3,32. H. 4,13. H.4,38. popularium 12,44. probandi 4,42. rerum novarum 3, 13. 5,3. H. 3,12. sociorum H. 3,72. turbarum H. 2, 72. consimile 3,13. haud dubium in H.3, 59. histrionale 1, 16. quorum laudatum 1, 71. par H. 2, 7. par in omnes 11, 16. sine fructu 4, 29. in pop. Rom. 4, 55. contra studium *cujus* censere H. 2,91. studio erga se insignes epistolæ H.2,48. *feriendi detegimur* O. 26. *studia* A. 12. accusantium 12, 54. civium 14, 52. 15,33. civitatis H.3,45. exercitus 2,44, H. 3,86. Galliarum 13,53. gladiatorum, equorum O.29. hominum accensa 3, 4. legionum promta 2, 76. Marcelli H.4,7. matris 12, 9. militum H. 1,23. H. 1,53. H. 1,64. H.4,39. acriora 2, 5. quæsita 3,12. & populi 15,59. manifesta H.1,41. inclinant in H. 2, 30. obversa H. 3, 11. studiis militum refovebatur H.3,58. ordinum diversa 12, 60. partium H.1,85. patrum H.4,45. plebis 14, 13. modica 14, 21. populi 2, 37. 14, 59. H. 3, 66. O.39. & patrum 3, 10. flagrantia 2, 41. aucta H. 3, 80. procerum 4, 66. provinciarum H. 3, 1. certantia H. 5, 1. provincialium H. 2, 98. Ptolemæi cognita 4. 26. senatus H. 4, 4. seniorum 3, 31. tribuum 1, 15. vulgi 6, 46. 12, 3. H. 3,69. H. 4,49. concilianda 1,4. acquirenda 12,41. studia diversa 11,23. erecta in H.2,11. immodica H.1,35. inania H. 1, 32. languentia H 1, 39. nimia 1,8. 3, 12. popularia 4, 12. promta 3, 43. promtiora 13,8. publica 5, 10. tacita in 2,43. adsunt 4, 7. in Senatu erant, *ut scil. diversas partes tuerentur* 14, 42. in studia diducti H. 2, 68. diducere senatum H. 4, 6. studiis certabatur 3, 63. H. 1, 90.

Stultitiam alienam opperiri H.2,34.

Stupris polluere pubem 6,1.

Styli anxietas O. 39.

Suadere principi, quod oporteat H. 1, 15. qui suadet, considerandus H.2,76. suadendi magis auctoritas, quam jubendi potestas G.11.

Suardones G.40.

Sub idem tempus, *eodem tempore* 2,27. 3,48. 3,64. 4,16. 6,20. 11,8. 12,56. 14,17. 15,7. ſub recentem partum 15,23. ſub ipſas Kalen. H. 1,52. ſub ipſa mœnia progreſſi H. 3, 21. ſub muros ipſos H. 5, 11. ſub eodem crimine, *obtentu ejuſdem criminis* H. 2, 26.
Subdere, *ſubordinare*, reum falſis 1, 39. reos 15, 44. teſtamentum 14,40. ſubdebantur crimina 3, 67. reus 1,6. rumor 6, 36. ſubditum ſcelus H. 1, 28. H. 3,25. ſubditi, *ſubornati*, *ſubmiſſi* 4,59. 11, 2. ſubdere fundamenta *ædificio* 4,62.
Subdolus 16,32. fingendis virtutibus 6, 51. ſubdola adfinitas 1, 10. concordia 2,64. incertis vadis loci forma H. 5, 14. modeſtia 6, 20. mora 3, 7. ſubdola *quæ* 1,81.
Subducere agmen, *ſurſum ducere* 1, 70. caſtra in colles 2, 46. legionem ex acie, *abducere* 2, 21. ſubduci æmulationi 4,86.
Suberat ſpectaculum, *inſtabat* 3,6.
Subigere, *cogere*, ſubegit abire 14, 26. ſubigi, ut 2, 40. ad deditionem H. 3, 8. ſubigunt metu, vexillum tradere 1, 39. donis ingentibus, operas arenæ promittere 14, 14. ſubigere, *ſubjicere*, armis gentem A. 17. Judæos H. 5, 9. nationes 11, 16. ſubigi vi, obſidio 4,51. ſubactus orbis H. 2, 38. ſubacta Britannia A. 33. ſubactæ nationes 12, 23. A. 14.
Subactus miles, *coactus* 11, 20. deſperatione dux 15, 13. multitudine periclitantium 6, 16. vi amoris 13, 13. ſubacti metu H. 4, 70.
Subjecti dominos dum adipiſcuntur multa caritate; & poſtquam adepti, majori odio habent 12, 30. ſubjectorum virtus ingrata imperantibus A. 31. ſubjecti campi, *ſubjacentes* 15,9. Narnix H. 3,63. ſubjecta vallium 1,65.
Subire, *ſurſum ire* H. 3, 71. muros H. 2, 21. ſubeuntes H. 3, 29. temere H. 2,22. ſubeuntes arcere H. 3, 82. ſubire conditiones, *ſuſcipere* H. 4, 65. corpus patrium, *ſibi imponere* 6, 28. delationem, *ſuſcipere* 11, 29. judicium 6, 23. obſidium H. 3, 69. ſortem quamcunque 16, 32. ſubit cura reipub. *in mentem venit* H. 1, 13. animum horror H. 1, 37. quos varia ſors rerum, lacrimæ, miſericordia H. 2, 70. recordatio H. 3, 31. dulcedo A. 3.
Subitarii gradus, *ſubito*, *tumultuario opere ſtructi* 14, 20. ſubitaria ædificia 15, 39.
Subitus irrupit, *ſubito* H. 3, 47. miles H. 4, 76. conſiliis H. 5, 21. ſubita res 11, 20. 14, 5. ſubita re trepidans H. 2, 96. ſubiti ſceleris magnitudo H. 1, 28. ſubita belli H. 5, 13. A. 37. ſubitis terrentur etiam fortes 15, 59.
Sublaqueum 14, 22.
Subrius Dexter H. 1, 31.
Subrius Flavius 15, 49. Neronem occiſurus 15, 50. inter ipſam cognitionem 15, 58. imperium Senecæ deſtinat 15,65. proditur 15,67.
Subrogandus prætor, *ſubſtituendus in locum demortui* 2, 51.
Subruere, *pervertere*, animos H. 2, 101. muros H. 2, 22. H. 3, 20. H. 4, 23. vallum 13, 39. H. 3, 28.
Subſidium, *præſidium* 4, 5. ſubſidio, *auxilio*, venire 4, 59. ſubſidia dominationi 1, 3. navigiorum, *ſecuræ ſtationes* 4, 67.
Subſignanus miles H. 1, 70. H. 4, 33.
Subſtantia facultatum O. 8.
Subtilitas ingeniis militaribus deeſſe creditur A. 9.
Subtrahere *quem* exitio H. 1, 45.
Subvectare Tiberi frumentum, *h. e. adverſo flumine* 15, 43. ſubvectus, *ſubvectio*, commeatuum 15, 4. ſubvehere *claſſem*, *ſurſum vehere*, *adverſo flumine* 2, 8. ſubvehi Nilo 2, 60. ſubvectæ Rhodano copiæ 13, 53. Tiberi naves 15, 18. ſubvecta ab Oſtia utenſilia 15, 39.
Subvenire, *ſuccurrere*, *auxilio eſſe* 4, 31. 12, 67. ſubvenit alvus ſoluta 12, 7. Cæſar 1, 75. commeatus à H. 2, 52. effugium 2, 47. *quibus* 3, 54. civitatibus 4, 13. dubitantibus 6, 35. flagitiis *cujus* 15, 68. incolumitati 14, 62. infrequentiæ locorum 14, 27. neceſſitatibus G. 15. nomini Rom. 1, 43. reliquis hiemem 4, 51. ſociis 12, 10. 14, 18. ſolitudini 4, 53. agmine propero H. 4, 79. verſi in fugam qui ſubveniebant H. 2, 26. cum cohortibus H. 2, 36. cum manu equitum H. 5, 21. propere A. 16. ſubvenientes equites 2, 11. ſubveniri H. 3, 79. auxilio majore 4, 2. matri 14, 5. ſubventum coloniæ 12, 58. imperio 11, 24. rebus extremis 12, 43. vicis, caſtellis 12, 38. mature 2, 39. ſubveniendum eſt mihi 14, 54. ſociis 12, 10.
Subverſor legum 3, 28. ſubvertere, *pervertere*, *evertere*, jura 4, 30. probationes ſcelerum 3, 7. per occultum privignos 4, 71. ſubverti 4, 17. acta *cujus* 13, 5. domum interpretationibus 3, 25. leges 2, 36. ſenatum H. 4, 42. ſubverſa colonia 14, 32. domus H. 4, 42. ſubverſi obices portarum 13, 39. ſubverſæ imagines H. 3, 7.
Subverſa cremataque hiberna H. 4, 61. opera H. 4, 22.
Suburbana peregrinatio 3, 47.
Succedere, *adſcendere*, *ſuggredi* 2, 81. ſucceſſit claſſis 3, 1. ſuccedere murum 2, 20. teſtudine H. 3, 27. propius 1, 67. ſuccedere *in alterius locum* 3, 21. interfecti principis ultor eſt quiſquis ſucceſſit H. 1, 40. ſucceſſoris curam famamque obruere A. 17. ſucceſſus rerum prædæ magis quam pugnæ intentos *facit* H. 4, 28. ſucceſſu rerum ſecordius agere H. 2, 15.
Succinum G. 45.
Sudantur thura G. 45. ſudatum eſt mihi ſatis in O. 4.
Sudes H. 2, 21. ferratæ H. 4, 29. præuſtæ 4, 51. ſudibus obrui H. 4, 23.
Sudore acquirere, quod ſanguine poſſis, iners G. 14.
Suedius Clemens H. 1, 87. dux Othonis H. 2, 12.
Sueſcere *quos* diſciplina, imperiis, *adſueſacere* 2, 52. ſueſcere militiæ, *adſueſcere* 2, 44. ſuetus externæ

superbiæ 15, 31. regibus Oriens H. 4, 17. sueta circo ac theatris plebs H. 1, 4. armis juventus H. 1, 68. sueti latrociniis 2, 52. servitio 12, 50. sueta bello, *quæ in bellis haberi solita sunt* 15, 12.
Suessa Pometia H. 3, 72.
C. Suetonius Paulinus 14, 29. Londinium pergit 14, 33. Britannos magno prœlio vincit 14, 37. cos. fit 16, 14. dux Othonis H. 1, 87. inter præcipuos H. 1, 90. H. 2, 23. res egregias gerit H. 2, 23. contator natura H. 2, 25. rei militaris callidissimus H. 2, 31. Othoni suadet bellum ducere H. 2, 32. necessariis magis defensionibus, quam honestis usus H. 2, 60. procos. Britanniæ A. 14. laudatur A. 5.
Suevia G. 43. Sueviæ finis G. 45. Suevi 2, 63. G. 38. G. 43. G. 45. A. 28. & Sarmatæ coorti H. 1, 2. imminentes 1, 44. pace obstricti 2, 26. orantes auxilium 2, 44. regem à Druso accipiunt 12, 29. unde dicti G. 2. Suevorum ingenui, servi G. 38. pars Isidi sacrificat G. 9. in secretiora Germaniæ porrigitur G. 41.
Sufficere, *substituere*, se consulem O. 17. *quem* 12, 40. suffici alium H. 3, 37. suffectus nemo 3, 58. patri filius 4, 16. sufficere labori, *parem esse* 16, 5.
Suffugium in tempus 4, 66. hiemi G. 16. suffugia Garamantum 3, 74. propinqua 4, 47.
Sugambri 2, 26. excisi 12, 39. Sugambra cohors 4, 47.
Suggestus apud signa, in quo aurea imperatoris statua H. 1, 36.
Suggredi propius 15, 11. suggressus propius hostis 14, 37. acie dux 4, 47. suggressi propius speculatores 2, 12. flammis 13, 57.
Sui similis gens G. 4.
M. Suilius 12, 25.
P. Suil. 4, 31. accusat Asiaticum 11, 1. Petras equites Rom. 11, 4. continuus accusandis reis 11, 5. damnatur 13, 42. in insulas Baleares pellitur 13, 43.
Suil. Cesonius 11, 36.
Suiones G. 44.
L. Sulla 2, 55. Lepidæ proavus 3, 22. dictator 3, 27. Mithridatem vincit 3, 62. adjutus à Smyrnæis 4, 56. & Byzantiis 12, 62. irridetur à Caligula 6, 46. judicia senatui tradidit 11, 22. pomœrium protulit 12, 23. cum Mario bellavit 12, 60. ab Oratoribus non immunis O. 40. nobilium sævissimus H. 2, 38. Capitolium instaurat H. 3, 72. bis in urbe conflixit H. 3, 83. Sullæ dominatio 1, 1. *Alius* 3, 31. Cos. 6, 15.
Sulla Cornelius 13, 23. *Vide & Corn.*
Sullanus centurio 3, 75.
Sulpicia *sc. familia. nisi potius leg.* Sulpicia ac Lutatia decora H. 1, 15.
Sulpitia Prætexta H. 4, 42.
C. Sulpitius 3, 52.
Sulp. Asper 15, 49. conjurat contra Neronem 15, 50. pœnam subit 15, 68.
Sulp. Camerinus 13, 52.
Sulp. Florus H. 1, 43.
Sulp. Quirinius 3, 48.
Sulp. Rufus 11, 35.
Sulpiciorum familia 3, 48.
Sumere animum A. 31. interficiendi *cujus* 14, 44. arma H. 3, 24. H. 4, 3. H. 5, 9. G. 13. G. 40. bellum 2, 4. 2, 45. 13, 34. 15, 7. H. 3, 43. H. 4, 66. H. 4, 69. H. 5, 25. A. 16. *conjurationem* 15, 49. consilia pacis 2, 26. dictaturam 1, 1. exitium 3, 7. expugnationem 15, 5. fidem 11, 7. finem, *sponte mori* 6, 25. justitium, *præcipere, non exspectare, donec indicatur* 2, 82. militiam, *sponte suscipere* 4, 4. sibi, *eligere, inter quos scribi malit* H. 2, 94. mortem, *sibi ipsi consciscere* 2, 66. 3, 50. 4, 22. 13, 30. 14, 7. periculum H. 3, 69. prœlium H. 4, 34. acriter H. 2, 42. quietem 1, 64. sævitiam, superbiam in *quos* 6, 31. spatium, consultandi H. 4, 65. in manus aurum O. 22. in manum libros O. 25. sumere, *pro accipere, non recusare, oblata* 1, 71. agros, *rapere, vi occupare* 2, 13. *quid* perpetrandum, *in se recipere* 12, 5. sibi, quod validissimum 13, 39. partes contradicendi O. 24.
Summa belli 2, 45. H. 2, 16. H. 4, 68. expeditionis H. 1, 87. pacis 13, 38. potentiæ H. 4, 2. reipub. agitur 12, 5. 16, 28. rerum H. 2, 81. A. 5. & imperii H. 2, 33. summam rerum *cui* permittere H. 4, 25. sceleris poscere 14, 7. de summa rerum certare H. 3, 70. contari H. 3, 50.
Summittere crinem, barbam G. 31.
Summus severitatis & munificentiæ, *utriusque arbiter* 1, 46. summa fortuna, *imperium* 2, 72. 12, 12. 13, 13. 13, 46. in summa fortuna pleraque auspiciis & consiliis geruntur 13, 6. summæ rei discrimen 2, 12. H. 5, 15. regimen 1, 31. periculum facere H. 4, 71. summæ rei, *imperio*, admovere 3, 56. imponere 6, 31. summa militiæ *scil. officia* H. 2, 75. summa brevibus momentis verti posset 5, 4.
Sumtuaria lex 3, 52.
Sumtuum gravitate reditus anteire 15, 18.
Sunici H. 4, 66.
Suovetaurilia 6, 37. H. 4, 53.
Super Agrippinam, *præter* 3, 3. arma G. 30. & viros H. 4, 58. avaritiam 13, 18. H. 1, 51. benignitatem H. 2, 30. eas civitates 3, 63. cladem H. 2, 44. clientelas 13, 37. consulatum & triumphalia 4, 44. cupidinem 4, 60. decus Æmiliorum 3, 22. eundem honorem 13, 18. hos H. 2, 24. experientiam 13, 8. ferociam insitam H. 3, 45. propriam 12, 33. id, quod 4, 11. ignaviam insitam H. 2, 94. ingenium 4, 46. levitatem insitam H. 2, 101. Juniæ familiæ claritudinem 15, 35. libidinem 13, 57. mala instantia H. 4, 38. memoriam Vindicis H. 1, 8. percontationes sævas 15, 58. periculum 16, 10. pervicaciam H. 3, 77. propriam stirpem 12, 25. quos super 6, 33. tædium malorum H. 5, 26. tot senatores 3, 67. solitum decus G. 32. Subrium & Sulpicium 15, 50. triumphales imagines 15, 72. vanitatem H. 4, 55. vetustatem

tem 4, 75. Vinium ac Laconem H. 1, 14. vires G. 43. virtutem A. 17. super *pro postea*, *ad postremum.* incensa suprà villa, omnes cremavit 3,46. supra caput legiones, *imminere leg.* H. 4, 69. super ipsam Rheni ripam, *in ipsa ripa*, collocati G. 28. super, *inter*, sanguinem & spolia G. 31. super portiones erant *pro portiones supererant* H. 1, 20. super ea re, *de re* 5, 6. scripsit 6, 15. ea super re multus rumor 11, 23. super eo consultus 3,41. eo miraculo differere 6,28. nuptiis 12,22. omnibus negotiis melius atque rectius olim provisum 14, 43. firmanda pace 15, 5. obtinenda Armenia 15,24. ea profectione adiit Capitolium, *ejus caussa* 15, 36. tanta re contans H. 2, 63. quid statuere H. 4, 9. re tali *quem* consulere H. 4, 40. rebus diversis consulti 4, 74. rebus compositi versus 2, 54. consulere H. 4, 82. super eo crimine, *sub eo crim. specie ejus crim.* 15, 52. super *postpositum.* quæ super cuncta H. 3, 26. quos super 6, 35. raro super milite 1, 68. incensa super villa 3, 46. humum super 16, 35. cumulos super H. 3, 19.

Superabilis ope humana cæcitas H. 4, 81. nullis casibus superabile 2, 25. superans multitudo A. 35. superante multitudine facile damnum H. 4, 28. superans numerus A. 25.

Superbia Claudiæ familiæ 1, 4. Parthorum 14, 26. præsidentium 3, 40. victoris 14, 38. frustra per modestiam & obsequium effugitur A. 30. documentum adversus superbiam 15, 27. superbissimæ epistolæ 3, 59.

Superesse, *vivere.* dum superfuit 4, 7. pater 6, 40. qui etiam tum supererant 13, 18. donec Germanicus ac Drusus superfuere 6, 51. superesse *cui*, *supervivere* H. 1, 22. prœlio H. 1, 79. H. 4, 60. ignaviæ, infamiæ suæ H. 4, 11. superesse, *exstare*, *adesse* G. 34. alimenta urbi 12, 43. aliqua epistolis eorum inserta O. 25. ad usum & decus arma H. 1, 51. bellum 1, 3. supererat inclinatio populi 11, 12. Vespasiano mare, classes, studia provinciarum H. 3, 1. moles 1, 45. nihil ex A. 22. tibi robur 14, 54. spes viresque H. 3, 54. satis virium H. 2, 4. silvæ 1, 67. studia populi H. 3, 66. tantum belli H. 5, 20. utraque egregie H. 1, 83. quantum superesse, ut 4, 7. quid superesset post 11, 28. quid superesse, nisi ut 14, 20. nil aliud, quam ut 15, 62. superesse, *abunde esse.* superest ager G. 26. ferrum G. 6. oris gratia A. 44. tempus novissimis 5, 7. honori omnia A. 45. superesse, qui 16, 26. dies, qui in locum Cæcinæ supererat, *qui restabat ex consulatus tempore* H. 3, 37. fide ac virtute legatos, se consiliis superfuisse, *incubuisse negotio atque id confecisse* 3, 47.

Superfluens multitudo H. 3, 58. Nilus 2, 61. *orator* O. 18.

Superfundere mare 13, 55. vim telorum A. 36. *quos* pulsu sonituque H. 3, 2. superfunditur adjacentibus amnis 5, 14.

Supergredi, *antecellere*, principem 14, 52. supergressa pulchritudine feminas 13, 45. vitium virtus A. 1. modum cuncta H. 2, 5.

Superior exercitus, *Germaniæ superioris* H. 1, 55. H. 1, 56. H. 1, 57. H. 4, 37. provincia H. 5, 19. ripa H. 4, 59. Germaniæ H. 4, 70. superioris, *victoris*, nomina, modestia & probitas G. 36.

Superne, *desuper* 2, 20.

Supersedeo invertere, *omitto* 15, 63.

Superstagnat amnis 1, 79.

Superstantes H. 4, 30. maceriis H. 3, 82. *ponti* H. 4, 23.

Superstes bellorum 2, 71. G. 6. iniquorum 3, 4. nostri superstites A. 3.

Superstitio *pro reverentia sacrorum* 1, 79. H. 4, 83. *opponitur religionibus* H. 5, 13. nominis H. 3, 58. perculsæ mentes ad superstitionem mobiles 1, 28. superstitione discors Ægyptus H. 1, 11. superstitionem demere H. 5, 8. superstitionis insigne G. 54. superstitio *de vaticiniis & Astrologia* H. 2, 78. augescens H. 4, 61. exitiabilis 15, 44. omnis G. 39. peregrina G. 43. vana H. 4, 54. urget 1, 29. superstitionis externæ rei 13, 32. pervicacia H. 2, 4. superstitione infecti 2, 85. superstitiones H. 4, 81. externæ 11, 15. magicæ 12, 59. sævæ 14, 30. vetustæ 3, 60. superstitionum persuaso A. 11.

Superstruere fundamento, *imponere*, *inædificare* 4, 62.

Supervenientia auxilia H. 4, 25. superventu legionis H. 2, 54.

Supervolitant volucres H. 3, 56.

Suppeditat miles, *suppetit* 4, 4. donec suppeditet vita 15, 11. H. 1, 1. res frumentaria 15, 16. animus, oratio H. 4, 40. verba H. 4, 59. natura A. 46. suppeditans momento novissimo eloquentia 15, 63. suppeditare senatum urbi, *subministrare* 11, 23.

Suppetere 14, 55.

Supplendis legionibus, *ad supplendas leg.* 16, 13.

Supplices misericordia *digni* 14, 23. quanta pervicacia in hostem, tanta beneficentia versus supplices utendum 12, 20.

Supplicationes, *gratiæ diis actæ*, ob supplicia civium 2, 32. ob res bene gestas 13, 41. ob occisam à principe matrem apud omnia pulvinaria 14, 12. ob Neronis amorem in rempub. 14, 59. ob natam principi filiam 15, 23. supplicatum Vulcano, Cereri, Proserpinæ post incendium Romæ 15, 44.

Supplicium servile H. 4, 11. triumvirale 5, 9. supplicium luere 15, 69. supplicia persolvere 6, 26. supplicia *pro supplicationibus* 3, 64.

Supprimendo famam augere H. 1, 17. suppresso nomine H. 2, 96.

Supra libertatem regnari G. 43. par negotiis, neque supra, *non calidior aut acrior, quam ista negotia requirerent* 6, 39.

Supremus, *ultimus*, prope reipub. annus H. 1, 11. adspectus 14, 4. dies 1, 6. 3, 76. A. 43. *id est, mors* 1, 53. 3, 16. vitæ 1, 9. urbis H. 5, 2. sanguis Claudiorum 13, 17. spiritus H. 4, 21. suprema necessitas,

fitas, *mors* H. 1, 72. voluntas, *testamentum* H. 1, 48. vox 15, 70. supremum auxilium 13, 16. certamen H. 3, 81. convivium 1, 55. officium, *sepultura* H. 3, 25. supremi Tiberio coss. 6, 45. dies 6, 48. sermones 1, 13. supremæ curæ *de morte* H. 2, 49. necessitates 1, 27. H. 1, 3. tabulæ, *testamentum* 6, 38. 16, 4. suprema, *quæ ad mortem aut funus pertinent* 4, 44. 15, 59. 15, 64. 16, 11. 16, 25. Augusti 1, 8. Germanici 3, 49. mariti 16, 34. mandata 1, 53. H. 2, 53. munera 3, 2. officia 5, 2. oscula petere H. 4, 46. solatia H. 3, 84. verba 14, 29. supremorum imago præsenti circundata H. 4, 45. traditio 16, 16. supremis admotus 12, 66. appropinquare 6, 50. suprema solvere, *sepelire* 1, 61. de supremis agitans H. 4, 59. supremum dividi à parentibus H. 4, 14.
Surena 6, 42.
Surgit rumor H. 2, 42. surgens luna H. 3, 23. surgentes partes H. 3, 4.
Suri, *Syri* 2, 60. Suria 2, 69. 2, 70. 2, 74. 2, 77. 2, 78. 4, 5. administranda 6, 27.
Surrentum 6, 1. Surrentium promontorium 4, 67.
Sue abstinent Judæi H. 5, 4.
Suscipere consilium 4, 64. H. 2, 76. discrimen H. 4, 70. iter ad H. 2, 85. judicium 14, 50. preces 13, 54. rempub. H. 2, 1. tutelam *cujus* 1, 12. vota 12, 13. publice, *nuncupare* 15, 23. pro incolumitate 4, 17.
Suspectare, *suspectum habere* 1, 5. *quem* 1, 13. 13, 47. perfidiam H. 2, 27. prolatationem H. 3, 82. suspectante Nerone 15, 51. suspectans fraudem 13, 39. *quem* magis magisque 12, 65. potentiam *cujus* 11, 16. suspectari pellici, *suspectum esse* 4, 3. suspectus nimiæ spei 3, 29. in Poppæa H. 1, 13. dominantibus, qui proximus destinatur H. 1, 21.
Suspensus principatu novo animus H. 4, 8. suspensa metu civitas H. 4, 38. in suspenso tenere H. 1, 78. suspensi *solliciti* H. 3, 37. animi H. 1, 25. suspensæ mentes provinciarum H 2, 4. suspensa, *dubia, ambigua* 11, 34. verba 1, 11. suspensus super Cæsarem genu, vultu, manibus, *extensus, expassus* 4, 59.
Suspicax animus 1, 13. silentium 3, 11. tempus ad suspicionem evaluit H. 1, 80. ad susp. inclinatis mentibus evenit, ut qui timet, timeatur H. 1, 81. suspiciones imbecillæ 2, 76. susp. irritare H. 4, 32. suspicionibus quem arguere H. 3, 78.
Suspiciens cælum G. 10.
Sustentaculum victoriæ H. 2, 28. sustentare aciem 1, 65. hostem 15, 10. paupertatem, *sublevare* 13, 34. pugnam manu, voce, vulnere 2, 17. largitione, cura saucios 4, 63. se & domum & pacem 1, 4. securitatem annonæ 15, 18. *quem* opibus 2, 40. sustentari, *ali* 4, 13. ope *cujus* 4, 71. spe 6, 25. sustentata diu acies H. 2, 15. sævitia hostium 2, 11.
Sustinere H. 3, 29. aciem H. 3, 23. bella civilia 13, 6. curam 3, 54. sustinebat sedes effigiem 15, 29. fastigium H. 3, 71. molem A. 17. munia 2, 35. nomina *quorum* 4, 59. obstinatos H. 3, 29. opes 14, 54. partes prætoris 3, 53. ruentes H. 4, 78. non sustineo me vocare privatum H. 1, 37. non sustinuit educere O. 26. sustinens aspectum, *perferens* G. 43. sustinentes H. 4, 15. *quibus* resp. sustinetur 13, 50. sustineri per humeros 1, 23. sustinendus labor H. 2, 99.
Suus ictus, *proprius* 1, 61. impetus, pavor H. 3, 25. suo igni involvere 14, 30. miles, *ab Imp. creditus* 1, 61. sanguis cuique indiscretus H. 4, 52. suo in dolore lentus 4, 70. in suam famam exsultare gestis A. 8. suæ quoque injuriæ ultor A. 16. sua manu cuncta perscribere 1, 11. suo consilio uti 1, 8. suum quisque flagitium aliis objectantes H. 2, 44. suopte ingenio H. 2, 63. suo jure desertus 4, 52. velut in suo A. 10. sui quisque sæculi bonis utatur O. 41. sui, *necessarii*, *adfectus*. nullus suorum 1, 6. sui milites 1, 10. à suis orsus 1, 67. suasmet spes 3, 66. suismet viribus concidisse H. 4, 17. sua cuique arma G. 27. sua quisque facta extollentes H. 2, 70. sua quisque facta, suos casus attollit A. 25. sua quisque munia servarent 4, 50.
Syene 2, 61.
Sylana Junia 11, 12.
L. Sylla Cornelius, *vid.* Sylla.
Sylla Faustus 12, 52.
Syllana ala H. 1, 70. H. 2, 17.
Syracusæ 13, 49. Syracusanorum civitas 13, 49.
Syri 2, 60. salutant solem orientem H. 3, 24. *vid.* & Syri. Syria 1, 42. 2, 43. 2, 55. 2, 58. 2, 81. 2, 82. 5, 10. 6, 31. 6, 37. 13, 22. H. 1, 10. H. 1, 76. H. 2, 2. H. 2, 6. H. 2, 73. H. 2, 80. H. 2, 87. H. 4, 3. H. 4, 17. H. 5, 1. H. 5, 26. provincia 2, 42. 12, 23. 13, 8. A. 40. invadenda 15, 9. vacua, permissa Corbuloni 14, 26. deminutionem tributi orat 2, 42. Syriæ caput Antiochia H. 2, 79. equites 12, 55. legatus 11, 10. legiones H. 1. 10. H. 1, 76. H. 2, 6. præses 6, 41. rector 2, 4. Atilius Rufus A. 40. Syriacus exercitus H. 2, 8.

T.

Taberna H. 2, 64. sutrina 15, 34. tabernæ 15, 34. H. 1, 86. H. 3, 83.
Tabernaculum 1, 35. ducis 1, 29. tabernacula, *tentoria* 2, 13. ducis H. 2, 29. tabernaculorum funes H. 5, 22.
Tabes fori, *contagio litium* 11, 6. oculorum H. 4, 81. longa 1, 53. orta 12, 50. per Ægyptum H. 5, 3. infecit mentes 1, 26. velut tabe infectæ legiones H. 3, 11. tabe obliti cineres 2, 69.
Tabulæ *navium* H. 3, 47. testamenti 15, 62. obsignatæ 15, 55. duodecim 6, 16. finis æqui juris 3, 27. nuptialis 11, 30. plumbeæ 2, 69. publicæ 13, 23. 13, 28. supremæ, *testamentum* 6, 38. 16, 14. tenues pro scutis 2, 14. tabularum *pictarum* miracula 3, 53. tabulis prioribus scriptus heres, *priori testa-*

testamento 2, 48. tabularia O. 39. tabularum duplex H. 4, 30.
Tacentes loci, *solitudo* H. 3, 85.
Tacfarinas 2, 52. bellum renovat 3, 20. vincitur 3, 21. Africam inquietam habet 3, 32. legatos ad Tib. mittit 3, 73. à Dolabella vincitur 4, 24. occiditur 4, 25. Tacfarinatis frater 3, 74. Tacfarinatem frumento juvantes 4, 13.
Taciturnitate rupta, *silentio* 1, 74. omnia cohibita 15, 54. tacita suspicionum 4, 41.
Tacitus divinam opem agnoscit H. 4, 78. res Domitiani composuit 11, 11. H. 1, 1. diversa Auctorum sub nominibus ipsorum tradit 13, 20. prætor 11, 11. uxorem ducit A. 9. *ejus dubium de regimine rerum 6, 22.*
Tædio futurorum præsentia placuere H. 4, 69.
Talius Geminus 14, 50.
Tamen *pro tantum* H. 3, 45. *utique* A. 45.
Tamesa 14, 32.
Tanais 12, 17.
Tanfana 1, 51.
Tactæ de cælo ædes 13, 24. regiones 14, 12.
Tanquam scelera ostendi oporteat G. 12. in tanta multitudine, *ut in tanta* H. 1, 8.
Tantalus 4, 56.
Tantum adversa domus suæ sensit H. 2, 64. fœdissimæ adulationis tantum infamia usurus 3, 57.
Tardabat *quem* infirmitas H. 2, 99. judicia malignitas O. 23. reverentia libidines 14, 33. Arminium vulnus 2, 21. tardari metu 6, 32. tardatus ad prœlia exercitus 1, 62. tarde concedendum, quod datum adimi non potest 13, 27. tarditas & fiducia H. 2, 11. spretis, quæ tarda cum securitate 3, 66.
Tarentinum fœdus 1, 10. Tarentum 14, 12. H. 2, 83. infrequens 14, 27.
Tarpeja rupes H. 3, 71. Tarpejum saxum 6, 19.
Tarquinius Priscus 4, 65. fundamenta capitolii jecit H. 3, 72.
Tarq. superbus 6, 11. capitolium extruit H. 2, 72. pulsus 3, 27. Tarquinii exacti 11, 22.
Tarquitius Crescens 15, 11.
Tarq. Priscus 12, 59. repetundarum damnatur 14, 46.
Tarracina 3, 2. H. 3, 60. H. 3, 76. H. 3, 85. H. 4, 2. expugnata H. 3, 77. tuta mœnibus situque H. 3, 57. municipium H. 4, 5. Tarracinensis colonia 1, 78. Tarracinenses H. 4, 3.
Tarsa 4, 50.
Tartarus H. 3, 9.
T. Tatius 1, 54. Romam auget 12, 24. ei sacerdotium à Romulo sacratum H. 2, 95.
Tat. Gratianus 6, 38.
Taum A. 22.
Taunus 1, 56. 12, 28.
Tauraunitium regio 14, 24.
Tauri 12, 17. Taurina ala H. 1, 59. H. 1, 64. colonia H. 2, 66. Taurinorum Augusta H. 2, 66.
Taurus 3, 72.
Taur. Antonius H. 1, 20.
Taur. Statilius 2, 5. 6, 11. 12, 59. 14, 46.
Taurus *mons* 6, 41. 12, 49. 15, 8. Tauri jugum 15, 10.
Taurus altaribus profugus H. 3, 56.
Tecto, *domo*, arcere G. 21. sub tecto eodem 14, 42. manere 13, 32. esse 14, 45. tecta amicorum H. 1, 81. urbis 6, 15. circumjecta 15, 37. egressa altitudinem mœnium H. 3, 30. fumantia A. 38.
Tedius 1, 10.
Tegere, *dissimulare*, animum immanem modestia 6, 20. defectionem 6, 50. ignaviam sævitia 12, 10. iracundiam vultus H. 4, 11. male mutationem fortunæ 1, 66. nomen exilii specie studiorum 4, 44. odium criminibus 2, 80. spem male tegens 4, 12. tegi intimis questibus 3, 36. tegenda scelera 6, 24. tegere, *defendere*. aurum non tegit A. 32. texere ceteros latebræ 1, 23. fugientes paludes, silvæ A. 26. tegi terga, latera H. 3, 9. tecto O. 22. tectus pluteis, cratibus, legionarius H. 2, 22. tegenda armis vita 6, 2. tegmen pedum *caligula* 1, 41. barbarum, *vestitus* H. 2, 20. omnibus sagum G. 17. tegimen capiti detrahere 2, 21. tegmina detrita 1, 18. corpori direpta 13, 57. corp. detrahere 4, 56. tegmina loricarum galearumve 12, 35.
Tegulæ H. 3, 30. G. 16. informes O. 20. tegulis *quem* deturbare H. 3, 71.
Telamon 3, 62.
L. Telesinus 16, 14.
Telum, *vis*, *potestas*, tribuendum, quod non sperneretur 13, 26. eloquentiæ O. 5. velut telum arripere quod 16, 17. telum *pro quibusvis armis*: *ut pro pugione* 15, 55. cum telo missus 14, 11. repertus 14, 24. tela G. 6. G. 29. & manus 14, 55. agrestia 2, 80. congesta 2, 11. conjecta in H. 4, 63. districta H. 1, 41. illisa, dispersa H. 3, 23. ingruentia 1, 65. injecta 2, 17. pinnis irrita hærebant H. 4, 23. missilia 15, 7. H. 3, 71. navalia 14, 5. præusta, brevia 2, 14. Romana G. 33. superjecta H. 3, 29. vana per tenebras H. 4, 29. venantibus, venabula, cultri 3, 43. telorum fragmina 1, 61. vis A. 36. telis omissis H. 5, 17.
Temerare, *polluere*, Capitolium H. 3, 72. Juliam 1, 53. jus legationis H. 3, 80. vigilias H. 1, 48. opus saxo aurove H. 4, 53. temerata castra 1, 30.
Temeritas credendi, suspicionum 4, 67. inanis H. 4, 29. eventus prosper alimentum temeritatis H. 4, 76. ex temer. spes H. 3, 26.
Temnii 2, 47.
Temperamentum 4, 20. O. 41. fortitudinis H. 1, 83. principatus egregium H. 2, 5. elegans 11, 4. meditatum 3, 12. salubre H. 4, 86. inerat *veneno* 13, 15. temperare dolorem æternum suscipere 15, 63. temperare felicitati H. 2, 47. lacrymis 15, 16. luxuriæ H. 2, 62. manibus 3, 14. minis, verbis H. 1, 69. neci mulierum 14, 37. probris 1, 59. risui 13, 3. sermonibus H. 3, 53. suppliciis ac remediis

mediis 3, 50. victoriæ H. 3, 31. victoriam H. 4, 1. temperantior potestatis 13, 46. temperata subvectio frumenti, *provisum, ne tam care constaret* 13, 51.
Tempestas *pro tempore* H. 5, 2. ea tempestate 1, 3. 3, 21. 6, 8. 6, 30. 13, 53. H. 5, 8. eadem temp. 12, 12. illa temp. 2, 56. H. 2, 31. qua temp. 2, 60. 3, 38. 4, 14. 6, 34. 16, 13. tempestatum caussa A. 10.
Tempestivus O. 14. tempestivæ epulæ 11, 37. tempestiva convivia H. 2, 68.
Templum Æsculapii 4, 12. Apollinis H. 3, 65. Augusti 1, 11. 4, 55. in Tarraconensi colonia 1, 78. Aug. & Romæ 4, 37. Aug. apud Nolam 4, 57. Aug. à Tib. structum 6, 45. Cæsaris H. 1. 42. Cereris 15, 64. Claudii 13, 31. Concordiæ H. 3, 68. Dianæ 4. 43. Fecunditatis 15, 23. Floræ 2, 49. Fortis Fortunæ 2, 41. Fortunæ 15, 35. Fort. equestris 3, 71. Herculis 15, 41. Hierosolymitanum H. 5, 8. occupatur ab Eleazaro H. 5, 12. à Pompejo H. 5, 9. *ejus* fores sponte expansæ H. 5, 13. Jani 2, 49. Jovis 4, 57. 13, 24. Jovis Ditis H. 4, 83. Julii H. 1, 42. Lunæ 15, 41. Martis Ultoris 2, 64. 3, 18. 13, 8. Matris deum 4, 64. Mephitis H. 3, 33. Minervæ 13, 24. Neronis 15, 74. Neronis filiæ 15, 23. Romæ 4, 56. Salutis 15, 53. 15, 74. Saturni 2. 41. H. 1, 27. Solis 15, 74. Spei 2, 49. Tanfanæ 1, 51. Tiberii 4, 15. 4, 37. 4, 55. *&c.* Veneris 4, 43. Genetricis 16, 27. Paphiæ H. 2, 2. Vestæ 15, 36. 15, 41. H. 1, 43. templa spoliata 15, 45. templa adire *in lætitia* 2, 75. dedicare, *vid.* Ded. templorum dona A. 6. direpta H. 3, 34.
Tempus relinquendum rumoribus, quo senescant 2, 77. feros animos mollit 6, 38. in tempus conficta, *ad temp.* 1, 37. diligi 6, 11. structa scena 14, 20. suffugium 4, 66. tempus terere H. 1, 33. in tempore, *suo temp.* 3, 41. 12, 46. 13, 7. memorabo 1, 58. 11, 5. adfuturus 2, 17. trademus 4, 71. memoravi 6, 22. parum in tempore 1, 19. in temp. *per occasionem* 12, 50. tempore dato, *occasione oblata* 4, 40. 13, 17. addito, *cum tempore* 12, 6. tempora belli prima, *occasiones* H. 3, 9. cum temporibus formæ & genera dicendi mutantur O. 18. forma ac species orationis mutanda O. 19.
Temulentis visa arma cupidinem sui movent H. 1, 80. inter temulentos non facilis consensus 1, 26.
Tencteri H. 4, 77. G. 32. G. 38. Ansibarios deserunt 13, 56. Civilis socii H. 4, 21. legatos ad Agrippinenses mittunt H. 4, 64. *eorum* situs *ibid.* Tencterorum agri 13, 56.
Tendere, *pertendere, perseverare*, tentare 1, 19. contra 3, 10. 4, 3. H. 1, 28. H. 4, 16. acrius 2, 74. sibi quisque tendentes H. 1, 13. tendere, *ire*, ad legionem H. 4, 50. ad Germanicum 1, 39. effectis, in quæ tendi, *quæ conatus sum efficere* 3, 24. tendere odiis H. 4, 43. tendere, *castra vel tentoria habere* H. 2, 93. hibernis iisdem H. 1, 55. extra vallum 13, 36. una H. 2, 66. Lugduni H. 1, 59. in porticu H. 1, 31. tendere manus, voces ad *quem*, *supplicantium ritu* 2, 29. supplices H. 3, 10. manus H. 2. 46. H. 5, 16. ad 1, 11. ad deos 12, 65. ad obsessos H. 4, 34. placamenta H. 1, 63. tend. arcus H. 4. 29. catapultas, balistas 12, 56.
Tenebræ, *nox*, funestæ 1, 65. propinquæ 13, 40. formidinem augent 4, 48. tenebrarum licentia H. 1, 49.
Tenere, dicere O. 26.
Tenere, *retinere* 1, 15. speciem magis, quam vim 3, 30. vim imperii 2, 37. precibus, auctoritate 2, 34. tenebantur simul adsumpti 4, 6. tenere quid in occulto 3, 18. in suspenso H. 1, 78. *regionem, colere, habitare* 4, 67. *quam* matrimonio 12, 40. 15, 71. urbem 11, 30. præsidio 13, 41. abeuntes H. 4, 19. spatium terræ G. 35. portum, *appellere* A. 38. risum, somnum O. 21. habenas animorum O. 31. tenuit libens, *contentus fuit* 1, 15. teneri, *reum esse*, repetundarum 11, 7. sævitiæ 3, 67. adulterio 2, 50. flagitiis 3, 13. lege Majestatis 3, 50. lege repetundarum 11, 6. tenentur Vespasiano provinciæ, *à Vesp.* H. 3, 12.
Tenii 3, 63.
Tentamenta bellorum, *conatus* H. 3, 38. tentatus, ut eliceret, *tentatum, an perpelli posset, ut eliceret* 2, 28. onere novo 4, 46. promissis, minis H. 1, 74. tentata cohors H. 2, 63. *fides* H. 2, 20. tentatis quos idoneos rebantur 1, 48. tentatæ cohortes 13, 21.
Tenuari in cuneum A. 10. tenuatum victu parvo corpus 15, 63. tenuis fructus 11, 20. respub. 2, 33. tenue damnum 12, 39.
Tenus. Asia atque Achaja tenus H. 2, 81. janua ac limine tenus H. 1, 33. porta tenus obvius 3, 5.
M. Terentius 6, 8.
Ter. Evocatus H. 1, 41.
Ter. Lentinus 14, 40.
Terere dies H. 4, 34. dies rerum verbis H. 3, 50. otium segne H. 2, 34. tempus cunctatione, segnitia H. 1, 33.
Tergum *insulæ* H. 4, 12. terga neque exercitus neque ducis tuta A. 33. provisum, ne terga nudarentur H. 2, 82. terga dare 3, 20. invadere 2, 17. H. 4, 66. occasioni patefacere A. 14. 6, 34. vertere 15, 16. H. 2, 25. vincentium circumire A. 37. terga ferarum 15, 44. amictus Vitellianorum H. 2, 88. urorum 4, 72.
Termestini 4, 45. Termestinæ nationis quidam 4, 45.
Terra, in qua moriamur, deesse non potest 13, 56. Terra mater G. 40. terræ tremor 14, 27. motus 2, 47. 4, 13. Romæ 12, 43. Apameæ 12, 58. in Campania 15, 22. terræ, caussa tempestatum A. 10. generi mortalium datæ 13, 55.
Terracina 3, 2. *vid. &* Tarrac.
Terror nominis Rom. 4, 24. recenti terrore utendum 14, 23.

Tertia-

Tertiadecimani H.2,67. Tertiadecuma legio 1,37. *vid. &* Legio XIII.
Tertiani 13,38. H.3,24. H.5,1. *vid. &* Legio III.
Tertius Julianus H.2,85. *ei* prætura ablata H.4,39. redditur H.4,40.
Tertullinus Vulcatius H.4,9.
Tesserarius speculatorum H.1,25.
Testamentum Aceroniæ 14, 6. Agrippæ A. 43. Antei 16,14. Augusti 1,8. Claudii haud recitatum 12, 69. Juniæ 3, 76. Liviæ 5, 1. diu irritum, Pisonis paupertate firmum H. 1, 48. T. Vinii magnitudine opum irritum *ibid. Germanis* nullum G. 20. test. obsignare 15, 54. 16, 14. testamenta Othonianorum rata H.2, 62.
Testari, *dicere cum obtestatione* 12, 34. adultum jam esse 13,14. cladem 15,15. gesta 2,46. se legatum 2, 80. ortam 1, 40. relinquere imaginem vitæ suæ 15, 62. victurum 2, 34. viduam 14, 64. se festinare O. 19. testante contra Corbulone 13, 9. testari suos, *hortari* 1,15. vos testor 4, 38. deos 3, 16. testatum orationibus certamen H. 4, 6.
Testificari 11, 16. auctam lenitatem 14, 12. testificatus edicto, fore 15, 36. testificans 16, 12. vi aucturos 12,7. testificando 13,11. 15, 16.
Testem adferre 4,56. testes sanctissimi G.7. testium interrogatio 6,47.
Testudo H.4,23. densa H. 3, 27. disjecta, fluitans H. 3, 27. facta 12, 35. iterata H. 3, 28. in testudinem conglobati 13,39. glomerari H.3,31. testudinem admovere H. 3, 84.
Tetrarchæ 15,25.
Teucer 3,62.
Teutoburgensis saltus 1,60.
Teutoni H.4, 73.
Thala 3, 21.
Thamyras H.2,3.
Theatralis lascivia 11,13. licentia 13, 24. theatrales artes 4, 21. operæ 1, 16. theatrum Marcelli 3, 64. Neapolitanorum 15, 33. Pompeii 3, 72. 13, 54. Pompejanum 6, 45. *vitio ipsi versum* 14, 20. theatri licentia 1, 77. in theatro consultant Antiochenses H. 2, 80. theatris corruptus miles H. 2,21. emolliti milites H.3,2.
Thebæ 2,60.
Theleboi 4, 67.
Theophanes 6, 18.
Theophilus 2,55.
Thermæus sinus 5,10.
Thermus Minutius 6,7.
Therm. Numitius 16,20.
Theseus 4, 56.
Thessali 6,34.
Thraces 2, 64. Romanis militant 4, 48. H. 1, 68. Thracum gentes 4,46. Thracia 2,66. 2,67. 3,38. 4,5. 6, 10. H.1,5. Thraciæ rex 2,64. Thracium bellum 12,63. Thraciæ urbes 2, 54.
Thrasea Pœtus 13, 49. cum in Agrippinam statueretur, senatu exit 14, 12. 16, 21. omnem occasionem ad bonum publ. vertit 15,20. prohibetur adspectu principis 15, 23. occursu Neronis 16, 24. accusatus 16,22. accepto mortis arbitrio 16, 33. venas secat 16, 35. ad exemplar veræ gloriæ lectus H.2,91. Vespas. amicus H. 4, 7. laudatus Aruleno Rustico A. 2. *ejus* sententia super Antistio 14,48. firmitudo animi 14, 49. laus insignis 16,21. libertas H.4,5.
Thrasillus, *vid.* Trasul.
Thubuscum 4,24.
Thurii 14,21.
Thura G.45.
Thuscus Cæcina 13,20.
Thuscus vicus 4, 65. Thusci generis 14, 59. Thusci 14,21. *vid. &* Tusci.
Thyestes O.3.
Thyle A.10.
Thyrsus 11,31.
Tiberiana domus H.1, 27.
Tiberinus amnis H.1,86. Tiberina ostia 15,42.
Tiberiolus 6,5.
Tiberis 1, 76. inundat *ibid.* H. 1, 86. in Tiberim tracta corpora 6,19. jactum frumentum 15, 18. Tiberi devectus 3,9.
Tiberius Nero *Cæsaris pater* 1,10. 5,1. 6,51.
Tib. *Cæsar* 1, 1. H. 1, 16. imperator appellatur ab Aug. 1,3. imp. salutatur à militib. 2,18. *ejus* mores 1, 4. matris literis ad ægrotantem Aug. accitus 1, 5. rerum potitur 1, 5. Germanicum timet oditque 1, 7. 1, 52. Augusti heres 1, 8. obscurus in dicendo 1,11. non omittit caput rerum 1,47. simulat iter ad exercitus 1,47. Juliam olim uxorem necat 1, 53. inter sodales Augustales 1, 54. irritus ex Germania discedit 1. 59. cuncta Germanici in deterius trahit 1, 62. Agrippinam odit 1, 69. in acta sua jurari prohibet 1, 72. patris patriæ nomen recusat *ibid.* legem majestatis reducit 1, 72. senatori pauperi subvenit 1, 75. continuat imperia 1, 80. provincias quibusdam mandavit, quos egredi urbe non erat passurus 1, 80. Urgulaniæ adest apud prætorem 2, 34. novies ab Aug. in Germaniam missus 2,56. Maroboduum XI. legionibus petit 2,46. civitates terræ motu adflictas juvat 2, 47. hereditates nisi amicorum non adit 2,48. tertium cos. 2, 53. etiam fortuita ad gloriam vertit 2, 84. dominus dici non vult 2, 87. spernendis rumoribus validus 3, 10. firmus adversum pecuniam 3, 18. quartum cos. 3,31. patres castigat, quod cuncta curarum ad principem rejicerent 3, 37. animi firmitudinem ostentat 3, 44. 4, 8. antiquæ parsimoniæ princeps 3, 52. tribuniciæ potestatis socius Augusto 3, 56. summus pontifex 3, 58. omissus in testamento Juniæ 3, 76. occultus 4, 1. 4, 52. in deterius mutatur 4, 6. constans in morte Drusi 4, 8. eum laudat pro rostris 4, 12. domui Germanici infensus 4,17. spernendis honoribus validus 4,37. omnia facta dictaque Augusti vice legis observat 4, 37. ambitiosus in posteros 4, 38. 6,46.

6, 46. in Campaniam proficiscitur 4, 57. ejus habitus in senectute 4, 57. imperium Liviæ artibus adsecutus 4, 57. in insulam Capreas se abdit 4, 67. dissimulationem diligit 4, 71. ludibria seriis permiscere solitus 6, 2. debitoribus subvenit 6, 17. Galbæ præsagit imperium *ibid.* Chaldæorum artem calluit 6, 20. callidus & tegendis sceleribus obscurus 6, 24. contemptor suæ infamiæ 6, 38. ambitionis 6, 45. futurorum providus 6, 46. moritur 6, 50. Germanos haud impune perculit G. 37. Juliæ gentis sacerdotium Augustale sacrat H. 2, 95. Augusti consilia pro præceptis habet A. 13. annis 23. imperat O. 17. Tiberii liberalitas 2, 48. parsimonia 3, 52. sævitia in Druso nepote 6, 23. 6, 24. dominatio violentior mortua matre 5, 3. litteræ & mandata in Germanicum 3, 16. super luxu civitatis 3, 53. curia egredientis verba 3, 65. templum Smyrnæ 4, 56. victoriæ triumphique 1. 34. periculum in specu 4, 59. munificentia 4, 64. 6, 45. effigies cunctis circumflagrantibus incolumis 4, 64. & Sejani effigies circum aram Amicitiæ 4, 74. libidines 6, 1. litteræ ad senatum 6, 6. calliditas 11, 3. eloquentia 13, 3. cautissima senectus H. 2, 76. Tiberio læta mors Germanici 3, 2. templum decretum 4, 15. aliud in Hispania ulteriore 4, 37. sub Tib. pacis adversa H. 1, 89.
Tib. Drusi filius 6, 46.
Tib. Alexander 15, 28. Ægypti præfectus H. 1, 11. H. 2, 74. sacramento Vespas. legiones adigit H. 2, 79.
Tiburs 6, 27. Tiburtum fines 14, 22.
Ticinum 3, 5. H. 2, 17. H. 2, 27. H. 2, 30. H. 2, 68. H. 2, 88.
Tigellinus Sofonius 14, 48. præfectus prætorio 14, 51. Neroni charus *ibid.* 15, 50. malis tantum artibus pollet 14, 57. celeberrimas epulas parat 15, 37. Fenium Rufum criminatur 15, 50. hereditatum captator *ibid.* 16, 17. 16, 19. conjuratos sæviter percontatur 15, 58. triumphalia accipit 15, 72. Antei testamentum obsignari jubet 16, 14. mori adigitur H. 1, 72. *ejus* proximus Mevius Pudens H. 1, 24. in *eum* ancillæ Octaviæ dictum 14, 60.
Tigranes 2, 3. supplicio adficitur 6, 40. *alius* 14, 26. Adiabenos vastat 15, 1.
Tigranocerta 14, 23. *declinationis pr.* 14, 24. 15, 5. Tigranocerta *plur.* 15, 6. 15, 8. occupantur à Parthis 12, 50. à Tigrane 15, 4. deduntur Corbuloni 14, 24. urbs valida 15, 4. exscinduntur 14, 23.
Tigris 6, 37. amnis Armeniæ 12, 13.
Timarchus 15, 20.
Timere qui desierint, odisse incipiunt A. 32. cum timeret Otho, timebatur H. 1, 81. vulgus dum timet, credebat H. 4, 38. satis clarus est apud timentem, quisquis timetur H. 2, 76. timidi ad desperationem formidine properant H. 2, 46. *timor* conscientiam arguit H. 3, 10. natura magnis timoribus deterius credere, quod evenit 15, 36.
Timotheus H. 4, 83.
Tingitana provincia H. 2, 58. H. 2, 59.
Tinnitus Gallionis O. 26.
Tiridates 6, 32. stimulatus à Vitell. 6, 37. aliquot Parthorum opida recipit 6, 41. regiis honoribus extollitur 6, 42. insigni regio evincitur 6, 42. ignavus ad pericula 6, 44. *alius* Vologesis frater 12, 50. ab eo Armeniæ rex factus 13, 34. eam bello infensat 13, 37. obsidentem Artaxata Corbulonem frustra aggreditur 13, 40. ex Armenia fugatur 14, 26. 15, 1. à fratre diademate evincitur 15, 2. expectatur à Vologese 15, 14. sacerdos 15, 24. cum Corb. colloquitur 15, 28. Romam venit 16, 23.
Tiro, libertus Ciceronis O. 17.
Tiro Apinius H. 3, 57. H. 3, 76.
Titianus Salv. frater Othonis, *vid.* Salv.
Titidius Labeo 2, 85.
Titius Julianus H. 1, 79.
Tit. Proculus 11, 35.
Tit. Sabinus 4, 18. in carcerem tractus 4, 68. damnatur 4, 70. circumventus à Latiari 6, 4.
Titii Sodales 1, 54.
Titulum & inscitiam referre A. 5. tituli *Oratorum* O. 8.
Titus H. 1, 1. ad Galbam mittitur H. 1, 10. H. 2, 1. regreditur H. 2, 2. Bernicem amat H. 2, 2. Vespasianum Mucianumque conciliat H. 2, 5. consiliorum inter eos nuncius H. 2, 79. bello Judaico præponitur H. 2, 82. H. 4, 51. H. 5, 1. cos. H. 4, 3. H. 4, 38. pro fratre deprecatur H. 4, 52. castra ante Hierosolyma ponit H. 5, 1. H. 5, 10. H. 5, 11. Titi ingenium capax fortunæ H. 2, 1. mitis natura H. 4, 86.
Tmolus 2, 47.
Toga Britannis gestari cepta A. 21. hirta O. 26. picta 4, 26. virilis maturata 12, 41. togatus H. 3, 70. togata cohors H. 1, 38. togati A. 9. O. 6. togatorum globus 16, 27.
Togonius Gallus 6, 2.
Tolbiacum H. 4, 79.
Tolerare in penat. iisdem 4, 40. quos corpora equorum toleraverant, *aluerant* 2, 24. tolerare acerba 2, 57. adversa H. 2, 46. H. 4, 23. æmulum 14, 42. alloquia 4, 8. adspectum 16, 5. bella 1, 25. 2, 15. 4, 56. casum sapienter 16, 9. crimen, periculum 13, 42. desiderium mariti solatiis 15, 63. egressus 15, 36. exilium 1, 53. 4, 71. 14, 62. famam, insidias H. 4, 35. fluctus 2, 6. fortunam adversam 5, 8. fort. constanter 6, 22. fugam primam 12, 51. imperatores qualescunque H. 4, 8. imperitantem 12, 64. imperium *cujus* 14, 2. impudicitiam uxoris 6, 51. injurias ægre H. 2, 56. A. 13. inopiam, obsidium H. 4, 58. laborem 1, 20. luxum dominantium H. 4, 74. manus oculosque *quorum* H. 3, 24. militiam asperam H. 1, 51. miserias H. 1, 15. modica 14, 54. munia 13, 35. mutationem soli H. 2, 32. necessitates H. 2, 4. obsidium H. 3, 22. onera 4, 6. plura 14, 24. pote-

potestatem egregie 6, 11. principes, feminas H. 5, 25. pugnam A. 36. secretum 13, 43. senectam 6, 48. servitium 2, 46. severitatem *cujus* 13, 48. similia 11, 20. sitim, æstum, frigora, inediam G. 4. stipendia 1, 17. stirpem 2, 4. summam belli H. 4, 68. tributa H. 4, 71. vitam militia 11, 7. pomis, aqua 15, 45. non toleravit perferre visu *malum* 3, 3. tolerare *quid* ægre 15, 1. quæ gravius A. 19. tolerandi nescia 3, 1. tolerans laborum corpus 4, 1. id ægre miles H. 3, 21. tolerantes ex facili A. 15. toleraturus exilium 6, 3. obsidionem 1, 33. tolerari difficilius 4, 72. gravius A. 19. quæ quanquam acerba, tolerabantur tamen Germanico 2, 57. tolerata fortiter necessitas H. 1, 3. bene paupertas 4, 44. *qua* sine querela 13, 50. tolerantiora 12, 11. inopia vix privato toleranda H. 1, 21. tolerandum habere in penatibus 4, 40. tolerandæ necessitates H. 2, 4.

Tollere animum 6, 36. animos H. 3, 45. H. 4, 54. sublatus gloria animus 13, 11. tollere liberos 2, 37. filium A. 6.

Toranius O. 21.

Tormenta, *dolores* 15, 63. pectoris 6, 6. tormenti *bellici* vincla & libramenta H. 3, 23. tormenta 1, 56. H. 3, 71. H. 3, 84. vehuntur 2, 6. hastas, saxa, faces ingerentia 2, 81. 4, 49. 13, 39. 15, 9. ardentes hastas jacientia H. 4, 23. tormentis machinisque vim victoriamque secum ferre H. 3, 20. tormenta, *quæstio* 3, 14. 4, 11. 11, 11. 14, 60. servorum 6, 47. tormentorum cruciatus 16, 26. minæ 15, 56. vis sævius falsa annuere subigit 14, 60. per tormenta 14, 24. interrogare 2, 30. 3, 22. tormentis adigi 4, 45. dilacerare 15, 57. interrogari 3, 67. servorum patefacta flagitia 3, 23.

Toronæus sinus 5, 10.

Torpedo *Vitellii* H. 3, 63. torpere per lacrimas H. 5, 3. torpescere deliciis, desidia H. 1. 71.

Torquata 3, 69. Torquatus 16, 8. Silanus 15, 35. Torquati ob scelera interfecti 16, 12. *vid. etiam in* Juniis.

Torquere glandes 13, 39. torta circum brachia vestis H. 5, 22.

Torvitas vultus H. 2, 9.

Torus genialis 15, 37.

Tori O. 21.

Torvus 16, 29.

Totum genus belli, *summa* H. 2, 31. nec totam servitutem pati, nec totam libertatem H. 1, 16. totis castris H. 2, 19. H. 3, 13. campis H. 5, 3.

Trabeati equites 3, 2.

Trachalus H. 1, 90. protegitur ab uxore Vitellii H. 2, 60.

Tractare bellum 1, 59. cunctatione 6, 44. bella H. 4, 73. preces sociorum 4, 13. regnum 2, 67. rem frumentariam 14, 51. victa arma H. 3, 9. vias prœliorum, *expendere* 2, 5. tractatu digna quæstio O. 16.

Tractus belli, *cum bellum ducitur* 15, 10. mortis 15, 64.

Tradere *cui* equitem campumque, *permittere*, *adsignare* 2, 20. filiam suam, *collocare* 4, 40. traditio, *relatio*, *descriptio* supremorum 16, 16. traditor H. 4, 24. traditus posteritati Agricola, *scil. in histor.* A. 46. traditum nobis 15, 53. à scriptoribus 4, 53. tradendus rumor 4, 11. tradenda mors 4, 10. tradendis rebus Rom. celebris 14, 19. traditus mos, *à majoribus acceptus* 1, 32. principibus H. 1, 44. numerus, *institutus* 1, 14. à majoribus necessitudines O. 36.

Traducta *fuere*, *velut in triumpho* 12, 36.

Traduces *vitium* H. 2, 25.

Tragicus habitus 16, 21. ornatus 15, 65.

Tragœdus *Piso* 15, 65.

Trahere, *involvere*, *secum rapere* H. 2, 100. exercitum ad eandem caussam 1, 36. legionem H. 3, 44. militem H. 2, 86. partem senatus H. 2, 10. trahebat proxima *vis aquarum* 12, 57. *quos* ad defectionem 6, 36. 12, 39. *classem* ad defectionem H. 3, 57. *quos* in arma H. 4, 56. in bellum 2, 52. in partes 4, 60. H. 3, 5. tractus in partes Inguiomerus 1, 60. ad discordias 2, 58. tractæ legiones 1, 31. trahet omissa hæc cura remp. funditus, *secum trahet in ruinam* 3, 54. ruina traxit pinnas H. 3, 29. pernicies Agrippinæ Plancinam 6, 26. vi sua cuncta tracturus 1, 31. trahuntur proxima 15, 1. ambitione, formidine H. 3, 55. amb. aliena 3, 69. factionibus, studiis A. 12. ad mutandam fidem H. 3, 30. ad perniciem 11, 29. in casum eundem 6, 7. in crimen 15, 68. in diversa H. 4, 80. in sententiam 2, 78. tractus in anceps 4, 73. in bellum 1, 55. tracti ruina Cheruscorum Fosi G. 36. in abruptum tractus, amicitia Galbæ H. 1, 48. tractis qui in æquo restiterant A. 36. trahere, *protrahere*, *extrahere in longum*, *quem* 13, 33. bellum 13, 39. H. 2, 31. H. 2, 32. H. 3, 1. H. 3, 2. H. 3, 56. trahendi *sc. belli* artes H. 4, 58. trahere iter H. 2, 85. tractus in longum convictus 14, 4. tracta in noctem lætitia 2, 65. trahere secum conjuges, *ferre*, *ducere* 14, 34. effigies in Gemonias 3, 14. invalidos 15, 38. manum H. 5, 20. secum nepotem 12, 2. puppes H. 5, 22. saxum ingens H. 4, 53. senes, feminas H. 3, 33. vinctum in 2, 40. vinctos 1, 44. vulneratos A. 38. ad disquisitionem 5, 11. ad ripam 12, 51. in jus 4, 21. in lucum 12, 47. hostem in planitiem 2, 11. navem in ripam H. 4, 27. prædas 3, 20. 4, 48. *quem* in urbem 2, 67. 4, 27. domum 4, 69. vires exercitus ad bellum H. 2, 57. trahit eo princeps 14, 14. trahentes, *in vincula* 1, 21. trahi agmina 15, 58. trahebantur simul conjuges 1, 40. damnatus 4, 70. feminæ in socios 3, 33. compede 12, 47. modo pecorum 4, 25. violentia militari H. 3, 59. ut conscii 16, 8. ad litus *bitumen* H. 5, 6. ad stuprum H. 4, 14. ad supplicium 11, 35. ad excidium civitatis H. 4, 63. in terras diversas 1, 17. 4, 46. in Tiberim 6, 19. quo 5, 9. tractus ad Cæsarem 4, 22. in abruptum H. 1, 48. in carcerem 4, 68. tractæ naves à validioribus 2, 24. trahere

vi flumen, *ad se rapere, vindicare* 13, 57. dona templorum H. 3, 33. gloriam in se 2, 46. H. 1, 79. gratiam sibi 3, 53. prædas 3, 20. in se cuncta H. 4, 11. in se munia 1, 2. 11, 5. tracturus conjuges miles 2, 13. trahere huc illuc interpretationem H. 3, 3. trahere, *interpretando, aut accommodando perducere*, ad clementiam *quid* 12, 52. ad culpam fortuita 4, 64. ad defensionem 15, 67. ad infamiam 12, 4. ad sævitiam 3, 22. ad spem, metum 14, 32. in deterius 1, 62. H. 2, 52. in metum H. 5, 13. in occasionem mala 5, 3. superbiam H. 2, 23. trahebant varie, cur. 1, 76. in contrarium 13, 47. ad auspicium, præsagium 15, 74. in laudem 3, 37. trahere pagos, *agere, rapere* 3, 74. H. 2, 61. trahere *quem* ad spem, *impellere* 12, 44. trahere diem ædificationibus, noctem conviviis, *consumere, ducere* 3, 37. noctem per vinolentiam 13, 20. trahere animam precariam 1, 42. vitam longius 14, 48. otium H. 4, 70. fidem ex eo, *haurire* 6, 30. flammam H. 3, 71. multum ex moribus G. 46. multum ex vero 15, 68. originem 11, 18. 13, 27. misericordiæ plurimum 2, 47. nil nisi abjectum & sordidum ex contubernio servili 13, 46. trahi ad curas diversas 15, 1.

Trajanus princeps A. 44. ejus laus A. 3. consulatus alter G. 37. imperium *à Tacito* senectuti sepositum H. 1, 1.

Trajectus maris 15, 34. trajicere per *mare* A. 11. trajecto Pado H. 2, 22. trajecti in Galliam Sugambri 12, 39. trajectæ in continentem naves 2, 78.

Tralliani 4, 55.

Tramittere vado equitem 2, 11. nando flumen 1, 56. ponte legiones 1, 49. tramisit Lesbum 2, 54. tramisso exercitu 6, 37. freto 6, 1. mari 3, 9. tramittere servis poma 4, 54. munia imperii, *in alium transferre* 4, 41. *quem* silentio 1, 13. quod tramissum, *prætermissum* 4, 21. tramissi ut parum validi, *ratio eorum non habita* 4, 55. *vid. &* Transmittere.

Transalpinæ gentes H. 4, 54.

Transcendere alpes H. 5, 26. exercitu flumen 4, 44. Rhenum H. 5, 24. in Gallias H. 4, 73. transcendere prohibita 3, 54. ad ea 4, 56. transcendit licentia in provincias H. 1, 30.

Transferre *quos* in jus Latii 15, 32.

Transfugarum pœna apud Germ. G. 12. transfugit classis H. 3, 13. H. 4, 16. transfugium honestum H. 4, 70. transfugia crebra H. 2, 34. H. 3, 61. transfugiis nudatus 2, 46.

Transgredi amnem 12, 16. amnem ponte 13, 39. Padum H. 2, 17. H. 2, 20. Danubium 2, 63. Rhenum 13, 56. G. 2. Visurgim 2, 12. transgressa Rheno gens 12, 27. transgressi plures, *scil. natando* H. 2, 35. Euphratem 14, 25. transgredi montem 3, 38. 12, 49. in partes *cujus* H. 2, 85. H. 4, 39. H. 1, 13. H. 1, 53. H. 3, 57. A. 7. transgressa in partes ala H. 4, 70. in morem *quorum* H. 5, 5. transgressus Euphratis 15, 7.

Transigere, *debellare* H. 3, 46. bella H. 2, 38. comitia 1, 14. pueritiam A. 4. rixas G. 22. *quem* gladio 2, 68. se ferro 14, 9. gladio 14, 37. transf. cum expeditionibus A. 34. semel cum spe votoque uxoris G. 19.

Transire in familiam *cujus* 12, 26. amnem H. 4, 28. annum otio A. 6. ipsa transitus mora terrere A. 38.

Transmittere 14, 29. in Italiam H. 3, 5. pecora in campum 13, 55. transmisso amne 12, 13. transmissa cohors in A. 28. transmissæ *quo* cohortes H. 4, 12. H. 5, 19. *quos* raptim H. 4, 18. bellum 2, 6. 2, 17. Euphratem 15, 26. Euph. ponte 15, 7. legionem H. 2, 58. Oceanum 14, 39. venenum alvo 13, 15. vim in *quem* 2, 38. nomen levi murmure, silentio H. 4, 31. silentio H. 4, 9. 13, 22. 14, 12. H. 1, 13. dissimulatione summa 13, 49. inania 15, 31. transmissus Junius mensis 16, 12. *vide &* Tramitt.

Transmotæ Syria legiones 13, 35.

Transpadana Italia H. 2, 32. regio H. 1, 70. Transpadani 11, 24.

Transrhenanus populus 4, 72. Transrhenana gens H. 4, 15. Transrhenani H. 4, 23. H. 4, 28. H. 5, 16. natandi peritissimi H. 2, 17. Transrhenanorum terrore fractæ P. R. vires obteruntur H. 4, 76. Transrhenanæ gentes, *Germanicæ* H. 4, 63. H. 4, 73.

Transvehi, *in ludicro sc.* 12, 41.

Transverberatus in utrumque latus H. 1, 42.

Trapezus 13, 39. occupatur ab Aniceto H. 3, 47.

Trasullus 6, 20. *ejus* filius 6, 22.

Traulus Montanus 11, 36.

Trebellienus Rufus 2, 67. Thracum regum tutor 3, 38. mortem sumit 6, 39.

M. Trebellius 6, 41.

Treb. Maximus 14, 46. Britanniæ præses H. 1, 60. A. 16. successorem accipit H. 2, 65.

Trebonius Garucianus H. 1, 7.

Trepidavit defensio, *labavit, vacillavit* 13, 14. trepidantium natura immodicos esse promissis H. 3, 58. trepidatio stragem auget H. 2, 22. trepidus admirationis & metus 6, 21. trepida vita 4, 70. 14, 59.

Trevir H. 3, 35. ab una ala pulsus 3, 46. Treveri 1, 41. *dicuntur* Galli 1, 44. circa adfectationem Germanicæ originis ultro ambitiosi G. 28. rebellant 3, 40. perculsi à Galba H. 1, 53. vastantur à Civile H. 4, 28. pro Rom. contra Germ. H. 4, 37. *contemnuntur* à Vocula H. 4, 57. socii Civilis H. 4, 66. motu Vindicis cum Vergin. H. 4, 69. vincuntur à Sext. Felice H. 4, 70. à Ceriale H. 4, 71. H. 5, 24. benevolentia non continentur H. 4, 76. Treveri *pro opido aut ditione Treverorum* H. 4, 70. ala Treveris conscripta 3, 42. Treverorum ala H. 2, 14. pulsa H. 2, 28. auxilia H. 4, 18. colonia H. 4, 62. equites H. 4, 18. senatores 1, 13. ad Germanos transeunt H. 5, 19. Trevericus tumultus 3, 42. Trevericum prœlium H. 5, 17.

Triaria H. 2, 63. cincta gladio H. 3, 77.
Triboci G. 28. ad Rom. deficiunt H. 4, 70.
Tribuere *quid* honori amici 6, 50. memoriæ *cujus* satis superque 4, 38. mulierculæ 13, 13. precibus, minis 4, 17. coronam 3, 21. decus triumphale 15, 72. honores cœlestes 6, 18. omnia 3, 30. pecunias 4, 64. pretium 1, 75. amico quantum 14, 54. sacerdotia 3, 19. sanctitatem templo 3, 62. triumphalia 11, 20. veniam 12, 37. tribuitur corona manu 15, 12. tribui sibi 1, 14. *quæ* 1, 25. *cui* decora 3, 5. veniam 12, 40. tribuenda defensio 13, 20. Cois immunitas 12, 61. tribuendum telum 13, 26. majoribus illorum, ne, *in honorem maj. faciendum* 14, 14.
Tribunal, *suggestus* 1, 18. 1, 25. 1, 27. 1, 39. 1, 61. 11, 35. sedem curulem sustinebat 15, 29. Blæsi 1, 22. consulum 16, 30. Cæsaris *Germanici* 2, 57. prætoris 2, 34. strepit 6, 17. tribunalis cornu 1, 75. ubi tribunali adstitit 12, 36. disjecti, qui tribunal tuebantur H. 3, 10. conscendit tribunal Vocula H. 4, 25. tribunalia consulum 13, 4.
Tribunatus plebis 14, 48. A. 46. tribunicia intercessio 14, 40. potestas 1, 3. 1, 7. 1, 9. 1, 10. 3, 57. summi fastigii vocabulum 3, 56. continuata *Augusto* 1, 9. decreta Othoni H. 1, 47. tribuniciæ potestatis jure intercedere relationi 1, 13. tribunicia rogatio 6, 16. tribunicium jus 1, 2. tribunicii viatores 16, 12. tribunus plebei 1, 77. 6, 12. 6, 47. intercessit rogationi consulum H. 4, 9. tribuni plebei 1, 15. turbulenti H. 2, 38. in auxilium spretæ potestatis à Vitellio advocati H. 2, 91. tribunis reddita licentia plebem agitandi 3, 27.
Tribunatus *militum* titulus A. 5. tribunatus *plur.* H. 4, 39. tribunus cohortis H. 3, 85. prætoriæ 1, 77. 3, 14. 13, 15. urbanæ 6, 9. trib. custodiæ adpositus 1, 6. tribuni 1, 66. cohortium H. 2, 41. H. 3, 68. exauctorati H. 1, 20. pauci in *legione* 1, 17. severi 2, 55. turbulenti H. 2, 38. à Germ. ad aras mactati 1, 61.
Tribuni militum consulari potestate 1, 1.
Tribus O. 39. obviæ 14, 13. pleræque 13, 27. tribuum studia 1, 15. vocari tribus jubet H. 3, 58.
Tributi exactio, rebellionis causa 4, 7. tributa inter pœnas servientium A. 32. infracta Germanis hostiles spiritus induunt H. 4, 57. tributorum continuatio seditionis 3, 40. necessitas H. 4, 74. tributa renuunt Galliæ H. 4, 26. pati non est Germ. G. 43. tributis contemni G. 29. quædam ex regiis tributis deminuta 2, 56.
Trierarchus 14, 8. navium H. 2, 16. trierarchi H. 2, 9. H. 3, 12.
Trimerus 4, 71.
Trinobantes 14, 31.
Trio Fulcinius accusatur 2, 30. facilis capessendis inimicitiis 5, 1. Trioni dilatio exitii quæsita 6, 4. *vid. &* Fulc.
Tripudia 4, 47. tripudiis Germani dicta ducis adprobant H. 5, 17.
Tristis adulatio 11, 21. fortuna 16, 29. mora H. 2, 60. tristi voce vultuque inter oblectamenta regia spectari 14, 16. quæ tristis *quis* audit, non accelerantur A. 43. triste, *malum* 1, 41. omen 15, 7. nihil regente eo reipub. accidisse 13, 3. triste nihil patratum 5, 4. in verbis aut vultu deprehensum 15, 61. triste evenit 15, 34. tristes & truces H. 4, 2. litteræ 6, 40. notæ, *signa irati animi* 6, 9. tristia, *adversa* 6, 22. dicta, *sæva* 4, 71. exta H. 1, 27. nova H. 1, 19. tristium lætorumque imago 2, 53. socius 4, 15. tristia in bonos, læta apud deteriores 6, 22. læta, tristia, ambigua, manifesta H. 1, 3. tristior casus H. 1, 29. exspectatione hora H. 4, 62. Piso habebatur tristior, *nimis severus* H. 1, 14. tristiores primordio 1, 7. tristiora, *atrociora* 4, 31. tristissima quæque 1, 24. tristitia, *nimia severitas* H. 1, 38. A. 9. ingenii 1, 76. tristitia Pomponiæ continua 13, 32. tristitiæ imitamenta 13, 4. Germ. lacrimas & lamenta cito, tristitiam tarde ponunt G. 27. domestica mala tristitia opperienda 3, 18.
Trivia 3, 62.
Triumphalis, *qui triumphavit* 3, 56. senex H. 4, 8. triumph. honos 12, 28. porta 1, 8. vestis ludum edentibus 1, 15. 12, 41. *in pompa* 13, 8. triumphale decus 6, 10. 6, 39. 15, 72. triumphales 3, 30. avi 14, 1. imagines, *laureatæ*, in foro statutæ 15, 72. triumphalia, *scil. ornamenta & insignia*, decreta A. Cæcinæ 1, 72. L. Apronio *ibid.* C. Silio *ibid.* & 4, 18. Camillo 2, 52. Junio Blæso 3, 72. Lentulo 4, 44. Domitio 4, 44. Poppæo Sabino 4, 46. 6, 39. Corbuloni 11, 20. Curtio Rufo 11, 20. L. Silano 12, 3. Pomponio 12, 28. Ostorio 12, 38. Petronio Turpiliano 15, 72. Coccejo Nervæ *ibid.* Tigellino *ibid.* M. Aponio H. 1, 79. Vespasiano H. 2, 78. Muciano, de bello civili, sed *alio prætextu* H. 4, 4. Agricolæ A. 40. Sulpicio Quirinio 3, 48. parta 4, 18. pervulgata 12, 53. negantur petenti Dolabellæ 4, 26. triumphalium insigne 12, 3. vestis 12, 41. triumphal. tribuere 11, 20. triumph. insignia 1, 72. 2, 52. ornamenta A. 40. A. 44. triumphat *German.* de Cheruscis 2, 41. triumphari, *ut de se triumphus agatur* 12, 19. triumphati magis *German.* quam victi G. 37. triumphus manente bello 1, 55. Germanici 2, 41. L. Mummii 14, 21. Domitiani falsus è Germ. A. 39. decretus 1, 55. 2, 26. navalis de Pœnis 2, 49. triumphi insignia 3, 72. 3, 48. 12, 38. triumphi congesti 1, 4. recepti, spreti 3, 47.
Triumvir 1, 2. triumviri 5, 1. A. 2. *scil. Reip. constituendæ, alii fuerunt triumviri capitales, unde* triumvirale supplicium 5, 9. quæ triumviratu jusserat, *in triumvir.* 3, 28.
Trogus Saufellus 1, 35.
Troja 12, 58. parens urbis Romæ 4, 55. Trojæ ludicrum 11, 11. Trojanus Antenor 16, 21. Trojanum excidium 15, 39. Trojanis temporibus 11, 14.
Tropæa de *quo* sistebantur 15, 18. in tropæorum modum 2, 18.

Troso-

Trofobores 12,55. interfectus 12,55.
Truculentia cæli 2,24. truculentæ voces 1,25.
Trudere, *impellere* adversos 2,11. ad 4.51. in arma H.5,25. in paludem 1,63.
Trudes, *vectes quibus aliquid protruditur* 3,46.
Trutulensis portus A.38.
Trux, *sævus*, *horridus*, trux telis & armis acies H. 4,46. Agrippa 1,4. Agrippina 12,64. cantus H. 2,22. clamor 4,25. oratio H.4,42. sententia 16, 11. sonor 1,65. ingenio H.1,21. interitu fratris 3, 8. tumultu cohors 4, 47. truci eloquentia 6, 48. voce H.3,3. vultu 4,34.6,46. truces H.2, 44.G.43. animi 1,49. oculi G.4. armis H.1,40. corpore H.2,74. trucia asperitate remedii castra 1,44.
Tubæ sono miles ad belli munia cietur H.2,29.
Tubantes 13,55.13,56. Germani 1,51.
Tubero Sejus 2,20. legatus 4,29.
Tuberones ingrata reip. nomina 16,22. Tuberonum familia 12,1.
Tudri nobile genus G.42.
Tuendus auxilio 1,8. tuenda plebs 1,2. tuendæ libertatis, *scil. caussa* 3,27. tuendæ Armeniæ, *ad tuendam Arm.* 15,6. Syriæ parari 15,4. ad tuendam Urbem H. 3,55. H. 3,80. tuendis civibus 15,48. exercere eloquentiam 13,42.
Tuguria 15,6.
Tugurinus Julius 15,50.
Tuisto G.2.
Tullinus Vulcatius 16,8.
Serv. Tullius, *vide* Servius.
Tullius Flavianus H.3,79.
Tull. Senecio 15,50.
Tull. Valentinus H. 4,68. concionibus potens H. 4,69. cuncta in turbas conversurus H. 4,70. invaditur à Ceriale 4,71. captus H.4,71. damnatur H. 4,85.
Tullus *rex* 3,26. Hostilius 6,11. ejus leges 12,8.
Tument Galliæ, *sublatis animis* H. 2,32. tumens, *superbus* H. 3,31. longa serie Cæsarum H.1,16. spe vana H. 1,88. Cicero, *oratione inflata* O. 18. tumidus & vanus H.2,30. tumidæ terræ, *montosæ* 2,23.
Tumultuaria manus, *subito collecta* 15,3. H. 4,66. tumultuariæ catervæ 1,56. cohortes H.4,20.
Tumultus remedium, alius tumultus H.2,68.
Tumulus Varianarum legionum 1,62. disjicitur à Germ.2,7. Cæsarum 3,9. Juliorum 16,6. Octaviorum 4,44. ante tumulum Patrobii, interfectoris ejus caput laceratum H. 1,49. tumulo Agrippinæ planctus auditi 14,10.
Tungri H.4,55. in exercitu Vitellii H. 2,14. pugnant cum Civile H. 4,66. Rom. deduntur H. 4, 79. primi Germanorum Rhenum transgressi G. 2. Tungrorum cohors signa ad Civilem transtulit H. 4,16. Tung. cohortes H. 2,14. Romanis sub Agricola militant A. 36. Tungræ cohortes H.2,15.
Tunicatus populus O.7.
In turbas & discordias pessimo cuique plurima vis H.4,1.
Turbamenta vulgi H. 1,23. turbat civitas 3,47. fortuna 4,1. turbare agmen 2,19. animos vulgi injuria, invidia 12,69. classem H. 5,22. comitia ambitu 1,81. consilium H. 1,39. consilia 14,32. turbarunt tonitrua diem H. 1,18. turbare studiis funus 1,8. gnaros 16,5. impeditos 12,31. turbavit ludos discordia 1,54. mentem 12,66. nationes 11,1. nautas 2,23. obsessos facibus 12,16. pacem 12,29. 12,65. amore belli H.2,37. præsentia 3,38. provincias 2,63. quietem *cujus* H. 5,22. eruptione *quos* H. 3,26. turbans in Africa Macer H. 1,7. turbantes 1,55. milites H. 1,85. nihil H. 2,86. turbantur cohortes 1,51. composita 2,65. leges, vi, ambitu, pecunia 1,2. nationes 2,42. pacta H. 3,70. provinciæ novis oneribus 4,6. res 2,5. clamore 1,26. H. 3,77. inclinationibus H. 2,35. turbatus animus H. 1, 17. acie eques 1,63. equus 15,7. his Nero 13, 15. sollicitudine nulla 14,59. turbata Germania H.3,46. mens 4,22. 13,3. pax H. 4,22. res H. 5,18. armis res Rom. H. 4,57. turbatum Illyricum H.1,2. in castris 1,20. turbati 1,22. 2,8. 4, 73. turbatis aliis H.2,6. turb. milites 1,65. omnes 14,5. ordines 12,36. eruptione *qui* 4,47. turbatæ in furore feminæ 14,32. legiones 1,31. res 4,49. H.1,88. res Parthorum 11,10. turbata auxilia H.2,23. turbanda resp. 4,29. turbandis animis, *ad turbandos an.* 12,48.
Turbator Germaniæ 1,55. præcipuus 1,30. turbatores plebis 3,27.
Turbidus, *seditiosus* 3,38. animi, *turbatus* H.4,48. ingenio H.4,38. miscendis sedit. H.4,68. moribus 4,23. clamor 4,50. incessus 2,55. turbida civitas H.4,11. mens 16,1. ingenium 14,59. H. 1,67. nihil 1,34. egestum quicquid turb. H. 4, 39. quod civium, audacia turbidum 6,11. omne consilium in turbido H. 1,21. turbidi 1,38. 1,43. 2,39. 14,57. H.2,19. H.4,56. casus 16,13. clamores 12,43. cohortes H. 2,28. imbres 13,17. primani quintanique H.1,55. rumores 13,6. turbidæ res 12,31. 12,49. H. 1,31. H. 1,83. H.4,77. rogationes 3,27. voces H. 2,23. turbida 1,58. tempora O. 37. turbidissimus quisque H. 3,49. turbide 3,12.
Turbo ventorum 16,13. turbine quodam ad exitium posci H.3,10.
Turesis 4,50.
Turma, *de numero equitum* G.7. turmæ 12,56. catervæ 14,34. equitum H. 2,14. A.36. equ. explicandæ 13,38. exercitus hujus 3,46. peditum, *vitiosa lectio* 12,31. Treverorum H.2,14. ceteræ 2,17. diductæ H. 3,16. dispositæ 4,25. hostiles 15,9. integræ H.4,12. missæ 12,38. paucæ 13, 36. sociales 4,73. per turmas advenire, *in equis* H. 1,79. componere 2,52. compositus eques 15,29.
Turonius, *singul. pro plur.* 3,46. Tur. rebellant 3,41.

Turpilianus Petronius triumphalia accipit 15, 72. occisus jussu Galbæ H. 1, 37. *vide & Petron.*
Turpio Ambivius O. 20.
C. Turranius 1, 7. rei frument. præfectus 11, 31.
Turris *in oppugnatione* H. 4, 3.
Turullius Cerialis H. 2, 22.
Tusculum 11, 24. Tusculanus ager 14, 3.
Tuscus Cæcina H. 3, 38.
Tusci 11, 24. Tuscus vicus 4, 65. *vid. &* Thusci.
Tutandi fines imperii H. 4, 48.
Tutor Julius, *vid.* Jul.
Tuti frontem, tergaque ac latus H. 4, 20. tuta & præsentia, quam vetera & periculosa malle 1, 2. ingrata quæ tuta H. 3, 26. omissis præcipitibus tuta & salutaria capessere 15, 29. ignobilitate tutior H. 3, 31. secretum quo tutius, eo suspectius A. 31.
Tyrannorum mentes 6, 6.
Tyrrhenus 4, 55.
Tyrus 16, 1.

V.

Vacare, *otiosum esse* H. 1, 10. alloquiis H. 2, 49. gaudio H. 1, 44. negotiis clientium 16, 22. vacatio, *pretium vacationis* H. 1, 46. vacationem emere H. 1, 46. vacationes 1, 35. munerum 1, 17. centurionibus præstari solitæ, *pretia vac.* H. 1, 46. vac. annuas exsolvere H. 1, 46. ex fisco numerare H. 1, 58. vacuus *sc. negotiis* H. 1, 80. adulter, *sc. ab uxore* 11, 12. à periculo animus H. 1, 86. adhuc princeps, *nondum occupatus à quoquam gratiam ejus captante* H. 5, 1. culpa 6, 16. cura 12, 5. gloria 3, 47. metu, periculo H. 1, 88. pœna dies 4, 70. timore 15, 36. vacua æmulatione 12, 2. periculo ætas 16, 13. Armenia *sc. rege* 12, 50. præsidiis 15, 17. arx H. 3, 77. Hispania discessu *præsidis* H. 4, 39. mulier, *sine marito* 13, 44. provincia, *sine rectore* 2, 76. morte *cujus* A. 40. morte legati Syria 14, 26. vacuum erat, solutumque pœna 14, 28. cælum 15, 40. ambitione & periculis iter 4, 20. mare H. 2, 14. H. 3, 2. H. 3, 47. theatrum 15, 34. curis vulgus H. 2, 90. vac. fuit concupiscere H. 2, 38. vacuo excuti tela H. 3, 23. vacui, *pugnæ expertes* A. 37. & occupati *opponuntur* H. 4, 17. vacui agri 13, 54. Colchi 6, 34. honoris menses H. 2, 71. penates 6, 51. metu 2, 44. omni tributo 12, 61. à securibus, tributis 12, 34. vacuæ legiones 2, 46. rerum litteræ 15, 8. porticus 11, 21. terræ, *certum possessorem non habentes* 13, 55. vacua castella A. 32. cultoribus ora H. 4, 12. dentibus ora 1. 34. sacerdotia, *vacantia* 6, 40. nomina H. 1, 30.
Vada H. 5, 20. oppugnatur à Civili H. 5, 21.
Vades 5, 8.
Væcors, *vide* Vecors.
Vænum, *vide* Venum.
Vagare gaudio H. 1, 44. vagus hostis 13, 39. 15, 10. vagi sermones 15, 54. vagæ caussæ 6, 15.
Vahalis 2, 6. H. 5, 26.
Valens spectaculum gladiatorum edere parat H. 2, 67. *vid. &* Fabius Valens.
Valens Donatus H. 1, 56.
Valens Manlius 12, 40. H. 1, 64.
Valens Vectius 11, 31. 11, 35.
Valentinus, *vid.* Tullius Val.
Valentior *orator* O. 25. eloquentia O. 40. valentiorum contactus H. 1, 11. valentissimus quisque, *robustissimus* H. 2, 8. valentissima pars A. 24. valentissimæ civitates G. 43. nationes G. 40.
M. Valerius 3, 2.
Val. Asiaticus 11, 1. circumventus 13, 43. *alius* H. 1, 59. cos. designatus H. 4, 4. H. 4, 6.
Val. Capito 14, 12.
Val. Corvus 1, 9.
Val. Fabianus 14, 40.
Val. Festus H. 2, 98. legatus legionis in Africa H. 4, 49. ad interficiendum Pisonem mittit H. 4, 50.
Val. Marinus H. 2, 71.
Val. Messala 1, 8. *alius* 13, 34.
Val. Messalinus 3, 18. *ejus* sententia de uxoribus magistratuum 3, 34.
Val. Naso 4, 56.
Val. Paullinus H. 3, 42.
Val. Ponticus 14, 41.
Val. Potitus 11, 22.
Valetudinarium O. 21.
Valetudo anceps 14, 22. infensa 14, 56. inhabilis labori & audaciæ H. 3, 59. gravescit 1, 5. 6, 46. de valetudinis infirmitate præfari O. 20. valetudine æger 14, 47. valetudines principis regere 6, 50. valetudinibus fessi H. 3, 2.
Validus animi 15, 53. orandi 4, 21. Auster 2, 23. ignis 15, 38. pons 15, 15. remex 4, 5. rumor 4, 10. ætate 1, 4. amicitia 12, 18. corpore 3, 32. corp. opib. ingenio H. 1, 57. ing. 2, 83. sensibus 13, 3. specie inanium 13, 8. spernendis honorib. 4, 37. spern. rumoribus 3, 10. ad amicitiam 6, 8. valida copiis colonia H. 3, 8. ætas 14, 56. antiquitas 15, 13. classis H. 1, 87. virium, opum colonia H. 2, 19. in rempub. fortuna 3, 24. gens 12, 31. 15, 1. A. 17. incolis insula 14, 29. manus 1, 48. 2, 62. 2, 67. 2, 79. 4, 27. 4, 47. H. 3, 40. juventus 12, 40. manus veteranorum 12, 32. plebs 4, 33. in animo Augustæ Prisca 4, 12. urbs 11, 8. 15, 4. quid validum in orbe, quid ægrum H. 1, 4. validum caput 15, 47. corpus 6, 21. corp. ad impetum 2, 14. exitium 6, 29. imperium 3, 60. nihil in exercitib. 3, 40. præsidium 13, 41. venenum 13, 15. validi 15, 27. G. 20. G. 36. reges 4, 56. sensus 15, 67. numero milites 14, 58. parum 4, 55. satis 4, 73. validæ cohortes A. 37. adversus contumaciam legiones H. 3, 63. nationes 3, 38. propinquitates 11, 1. valida auxilia 12, 14. initiis cœpta H. 3, 58. ad impetum corpora G. 4. validior H. 1, 69. amor 3, 55. domina ancilla 14, 63. Arminius 1, 57. exercitus 1, 47. gens 13, 55.

apud libidines principis Paris 13, 22. ferro pecunia H. 2, 32. plebs 14, 17. in dies Tigranes 14, 57. in animo principis 14, 51. validius 4, 40. quod validius, id æquius 15, 1. validiores 12, 46. non inritandi 2, 72. exercitus 1, 31. naves 2, 24. partes tecti 14, 5. res G. 28. validiorum societas atterit H. 4, 12. vitia, avaritia & arrogantia H. 1, 51. ad validiores & proximos facilis transitus H. 1, 76. validissimus auctor 6, 31. quisque 4, 46. 13, 18. validissima fama 13. 8. gratia 12, 42. pars exercitus H. 4, 51. terrarum H. 3, 53. validissimum castellum 13, 39. validissimi equitum 2, 17. provincialium 11, 24. validissimæ cohortes H. 3, 78. gentes A. 12. nationes H. 4, 18. præfecturæ 6, 42. 11, 10. urbes H. 3, 84. arma H. 2, 6. validius agi 13, 25.

Vallare H. 4, 26. castra H. 2, 19. noctem G. 30.

Vallis Vaticana 14, 14.

Vallum moliri H. 2, 40. scindere H. 4, 28. extra vallum tendere 13, 36.

Vandali G. 2.

Vanescere in cinerem H. 5, 7. vulgatus honor vanescit 4, 37. lacerti jactu disci vanescunt O. 10.

Vangio 12, 29. Suevorum rex 12, 30. Vangiones 12, 27. ad Roman. deficiunt H. 4, 70. Germani G. 28.

Vaniloquentia 3, 49. 6, 31.

Vanitas 6, 21. 13, 23. exitus 15, 71. *Neronis* 16, 1. insita H. 4, 55. par 14, 22. prosperitate in vanitatem usus A. 18. suamet vanitate monstratus H. 3, 73.

Vannius 2, 63. Suevorum rex 12, 29.

Vanus ac tumidus H. 2, 30. vani Germani H. 5, 23. vana 2, 30. 16, 26. à sceleſtis differunt 3, 50. rumoris 4, 59. multa 6, 12. promissa 3, 16. vana mirantes 1, 9.

Vapor, *fervor*, balnei 14, 64. 15, 64. ignis 11, 3. solis 15, 43.

Vardanes 13, 7.

Varianus exercitus 12, 15. Variana clades 1, 10. 1, 57. *ejus species & descriptio* 1, 61. ea clade capti, quadragesimo post anno liberati 12, 27. Varianæ legiones 2, 7. 2, 25.

Varilia Apuleja 2, 50.

Varini G. 40.

Varius *poëta* O. 12. *vel potius* Varus.

Var. Crispinus H. 1, 80.

Var. Ligur 4, 42. 6, 30.

Var. Lusius 13, 32.

Variæ segni adulatione voces H. 1, 36. varie differere, *in utramque partem* 1, 11.

Varro Cingonius 14, 45. H. 1, 6.

Var. *Licinius* 1, 10.

Var. *Terentius* O. 23.

Var. Vidibius 2, 48.

Var. Visellius, *vid.* Visell.

Varus Alphenus, *vid.* Alph.

Var. Arrius, *vid.* Arr.

Var. Plancius H. 2, 63.

Var. Quintilius cæsus à Germanis G. 37. *vid.* Quinct.

Vasaces Parthus 15, 14.

Vasconum cohortes H. 4, 33.

Vastari, *exhauriri*, civitates H. 2, 61. solum H. 2, 87. igni, ferro 14, 38. vastandæ regiones 15, 8. vastata turbine ventorum Campania 16, 13. Italia H. 4, 55. transitu exercitus H. 2, 32. incendiis urbs H. 1, 2. quantum inter amnes *erat*, vastatum 1, 60. vastati agri 12, 32. H. 1, 67. H. 4, 50. vastatæ nationes A. 22. vastitas, *solitudo* 4, 70. 13, 55. Italiæ H. 1, 50. dira H. 2, 70.

Vastus Oceanus 2, 24. vastum mare A. 10. vastum silentium 4, 50. H. 3, 13. A. 38. dies per silentium vastus 3, 4. vasti loci H. 5, 3. saltus 4, 25. vastæ paludes 1, 63.

Vates, nomen honorificentius quam poëta O. 9.

Vaticana vallis 14, 14. Vaticani loca insalubria H. 2, 39.

Vatinius, *scurra* 15, 34. *ejus* rapinæ H. 1, 37.

P. Vatinius accusatus O. 25. O. 34. concursu totius civitatis O. 39.

Uber solum H. 5, 6. uberrimus oratorum 3, 31.

Uberrimum, *opulentissimum* 14, 33.

Ubi quies perniciosior quam temeritas, cunctatione non est opus H. 1, 21. ubi manu agitur, modestia & probitas nomina superioris sunt G. 36. ubicunque certatur, invalidiores in præmia victoriæ cedunt H. 1, 70.

Ubia mulier H. 5, 22. Ubii 1, 31. H. 4, 18. H. 4, 55. vastantur à Civili H. 4, 28. Romanorum nomine Agrippinenses vocati H. 4, 28. H. 4, 63. nomine conditoris G. 28. Agrippinæ 12, 27. Civilis socii H. 4, 77. Germani G. 28. prædas è Germania petunt H. 4, 28. contusi H. 4, 28. recepti H. 5, 24. Vibiorum ara 1, 39. 1, 57. auxilia H. 4, 18. civitas 1, 37. 1, 71. opidum 1, 36. 12, 27.

Vecordia, *dementia*, veneficiis injecta 4, 22. plurium constantium *cui* eximit 1, 32. fatalis 11, 26. insita 14, 62. positæ 16, 3. studia plena vecordiæ 3, 50. vecors, *amens* 1, 59. facundia H. 4, 68. amore mulieris 13, 44. scelere 4, 29. vecordes libelli 2, 30. conscientia 1, 39. scelere, metu H. 2, 23.

Vectigal mancipiorum venalium 13, 31. vect. resolvere H. 4, 65. vectigalium societates 3, 50. vectigalibus publicis viri consulares impositi 15, 18. vectigalia omnia omittere dubitat Nero 13, 50. vectigales pecuniæ 4, 6.

Vectius Valens 11, 30. 11, 31. supplicio adficitur 11, 35.

Vettius Bolanus 15, 3. Britanniæ legatus H. 2, 65. inter Vitel. ac Vespaf. ambiguus H. 2, 97. feroci provinciæ nimis placidus A. 8. loco auctoritatis amorem parat A. 16.

Victorianus Famisulanus 15, 7.

Vedius Aquila H. 2, 44. XIII. legionis legatus H. 3, 7.

Vedius Pollio 1, 10. *præpotens* 12, 60.

Vehementior *orator* O. 25. vehementius quam caute A. 4.

Vehere

Vehere legiones per lacus 1,60. navibus 1,70. vecta, *transvecta in triumpho* 2,41. vehiculum quo purgamenta hortorum eripiuntur 11, 32. vehicula cohortis H. 1,80.
Vejanus Niger 15,67.
Vejento Fabricius 14,50.
Velabrum H. 1,27. H. 3,74.
Velamenta H. 3,31. & infulas præferre H. 1,66.
Velamina ferarum G. 17.
Velinus lacus 1,79.
Velius Gallus 5,8. *alibi* Ædius.
Veleda H. 4, 61. H. 5, 24. *eam* coram adire negatum H. 4,67. prætoria Cerialis novi donatur H. 5,22. diu apud Germ. numinis loco habita G. 8.
P. Vellejus 3,39.
Vellocatus H. 3,45.
Velocitas juxta formidinem O. 30.
Velorum loco sagulis adjuti lintres H. 5,23.
Vena argenti 11,20. auri G. 5.
Venas abrumpere 6,29. 15,59. 16,9. abscindere 15, 69. 16,11. exsolvere 4,22. 14,64. 16,17. incidere 16,19. intercidere 16,14. interrumpere 16,15. interscindere 15, 35. fuso per venas sanguine H. 4,11.
Venditans mutationes stativorum H. 1, 66. venditata munera, jus 14, 50. venditator famæ H. 1, 49.
Venedi G. 46.
Veneficiorum apparatus 2, 69. veneficii damnata 12, 66.
Venenum *Senecæ* paratum 15, 45. quo Athenienses damnatos perimunt 15, 64. ven. haurire 16, 14. sumit Boudicea 14, 37. veneno necatur Claudius 12,67. Junius Silanus 13,1. Britannicus 13, 16.
Venerari deos, *precari* 14, 61. venerationis plus inest *iis*, *quorum* adspectu arcemur H. 4,65.
Venetus Paulus 13,50.
Veneti 11,23.
Venia post scelus fera H. 2, 63. veniæ spe sublata, pertinacia accendi H. 4, 56. spe minore crescit vinculum sceleris H. 4, 70. spe sublata animum sumere A. 31. spem auferre 14,23. veniam ordinis petere, *ut liceat exuere ordinem* 1, 75. venia opus est A. 1.
Venire. quo veniret promtius, *pro eveniret* 12, 32. venire subsidio 4,59. eo flagitiorum 4,14. furoris 1, 18. inopiæ A. 28. magnificentiæ 2,33. Neroni amor carminum venit, *cœpit amare carmina* 14,52. ventum hinc Athenas 2, 53. Elephantinam 2, 61. ad 1, 50. ad extrema H. 5, 25. eo discordiæ H. 1, 60. necessitatis H. 1,16. eo, ut 11,26. 15,27. in aciem G. 14. in locos cultos 14, 24. juxta seditionem 6, 13. prope sed. H. 3, 21. usque ad sed. 14,42.
P. Ventidius H. 5,9. Pacorum occidit G. 37.
Vent. Cumanus 12,54.
Ventitant ad eum nuncii 16,14. domum 4,68. 11, 12. crebro 15, 52. ad *quem* 12, 3. 15,53. ad domum A. 43. illuc 13, 18. 13, 47. in senatum H. 2, 91.
Ventorum turbo *in Campania* 16,13.
Venum dare 14,33. monile 16,31. dari 11,22. datum sub corona vulgus 13,39. dati per commercia A. 28. sub corona H. 1, 68. venum dare stuprum 4, 1. exercere 13, 51. posita irritamenta 14, 15.
Venus 3,62. concepta mari H. 2,3. Amathusia 3, 62. Erycina 4,43. Genetrix 16,27. Paphia 3,62. *ejus* simulacrum H. 2, 3. templum H. 2, 2. Stratonicis 3, 63. Veneris ædes 4, 43. Venus juvenum sera G. 20.
Venusius 12,40. Britannos ad rebellionem concitat H. 3,45.
Ver adolescit 13,36.
Verania H. 1,47.
Q. Veranius 2,56. Pisonem accusat 2, 74. 3, 10. 3, 13. 3,17. ob vindictam Germanici sacerdotio auctus 3,19. cos. 12,5. legatus Britanniæ A. 14. moritur 14,29.
Verax H. 5,20.
Verbere agere, *verberibus* G. 19. puerili moneri 5, 9. sub verb. centurionis 6,24. verberibus fœdari H. 3,77.
Verberatæ sermonibus aures A. 41.
Verbum velut rubigine infectum O. 22. verba profana 4,70. verborum sordes O. 21. verba facere 11,35. in verba *cujus* adigere *quem* 1,34. H. 2,14. H. 2,73. H. 3,13. H. 3,42. H. 4,61. jurare 1, 7. H. 1,56. H. 2,16. H. 4,57. H. 4,60. verbis magnificæ litteræ, rerum vacuæ 15, 8. ignavissimus quisque verbis nimii H. 1,35. dies rerum verbis terere H. 3,50.
Vercellæ O. 8. Transpadanæ regionis municipium H. 1,70.
Vergit ætas 2, 43. vergens ætas 4, 8. dies 13, 38. senecta 4,41. annis *Silana* 13,19. vergentes anni 12,44.
Vergilio Atilius H. 1,41.
Verginius Capito H. 3,77. *ejus* servus *ibid.* patibulo adfixus H. 4,3.
Verg. Rufus 15,23. exulat 15,71. *alius qui* Vindicem vicit H. 4, 17. Germaniæ *inferioris* legatus H. 1,8. abductus à Galba per simulationem amicitiæ H. 1, 8. Illyrici exercitus legationibus aditus H. 1,9. *ejus* cunctatio detecta Galbæ per Fab. Valentem H. 1,52. cos. H. 1,77. obsidetur à suis militibus H. 2, 49. furtim ab iis digreditur H. 2, 51. epulatur apud Vitell. H. 2, 68. sæpissime seditionibus infestatus H. 2, 68. *ejus* servus ut percussor Vitellii insimulatur H. 2,68.
Veritas visu & mora valescit 2,39. obscuris tegitur 4, 58. *historiæ* infracta H. 1, 1. adulatio veritati officit 6,38.
Vernacula multitudo 1,41. urbanitas H. 2,88. vitia O. 28.
Vernile, *servile*, dictum H. 3,32. verniles blanditiæ H. 2,59.

Verona H. 2, 23. H. 3, 10. H. 3, 50. H. 3, 52. *à Flavianis sedes bello lecta* H. 3, 8. Veronenses H. 3, 8.
Verres O. 37. in Verrem libri O. 20. Verrinum jus O. 23.
Verritus 13, 54.
Versare sententias, *torquere* H. 1, 85. fortunas suas spe, metu G. 46. animo spes occultas H. 2, 76.
Versatus integre ac strenue A. 7.
Versicolor sagulum H. 2, 20. versicoloria sagula H. 5, 23.
Versura 6, 16.
Vertere, *permutare*, *ordinem insidiarum* 4, 10. verterat, ni properavisset, *h. e. vertisset* 11, 37. vertere ac miscere signa iræ & clem. 3, 22. animum ad curas H. 4, 83. an. in bonum 1, 33. aquam in subjecta 1, 64. arma in 2, 44. artes in 3, 17. captivos in prædam H. 2, 44. consilium ad moras H. 4, 23. consilia curasque in H. 2, 20. culpam in *quem* H. 4, 25. culp. in decus 1, 51. effigiem ad usum 3, 70. faciem loci 4, 67. fortitudinem in se 16, 15. fortuita ad gloriam 2, 84. gaudium in languorem H. 2, 42. imperium ad H. 1, 74. invidiam in *quem* H. 3, 32. iras in H. 2, 13. iras in exitium 1, 43. iter H. 2, 2. H. 2, 68. legiones in hostem H. 4, 71. libertatem in dominationem H. 2, 38. militiam in lasciviam A. 5. officia ad *quem* 2, 1. ora omnium in se 13, 8. percussores in se H. 1, 43. sapienter reperta semperque placita 3, 69. populum ad duriora 1, 54. vertit formido provinciam ad H. 1, 76. reditus in fiscum H. 1, 65. rumorem sinistrum prospero prœlio H. 2, 93. verterat se civitas *sc. in Mucianum* H. 4, 11. spem omnem in 15, 9. studia civium in se 14, 52. terga 2, 80. H. 4, 78. terga in acie 15, 16. terga in suos H. 4, 33. vexillum ad ripam 1, 38. vera in contrarium 3, 19. vitia in A. 32. *quid* ad gloriam 6, 45. ad invidiam 13, 50. in favorem H. 3, 58. in prædam H. 3, 49. in se 2, 64. vertit necessitas *qua* in usum H. 4, 60. vertere *qua* per seditionem 14, 61. *quem* retro H. 3, 59. vertit, *versa est*, malo magnitudo pecuniæ 6, 19. consilia in contrarium vertebant 13, 37. minæ hostiles in ipsos vertebant 13, 57. audentia in consensum G. 31. contentio in consuetudinem O. 4. facinora in supplicium 6, 6. felicitas in secordiam A. 31. honor in contumeliam H. 4, 8. judicium in odium 4, 38. memoria Augusti in ludibria 6, 46. parta in perniciem H. 3, 6. pernicies in accusatorem 11, 37. regnum in provinciam H. 3, 47. sævitia in avaritiam H. 4, 1. vox in præsagium 11, 31. ad Artabanum vertere 6, 43. ad Rhenum 1, 56. vertunt alio 1, 18. si huc verterent 12, 35. vertunt 11, 28. illi ad gloriam 13, 32. in laudem 4, 31. in ludibria 12, 26. quod tum in morem verterat H. 4, 27. ipsis in perniciem 2, 20. vertit in Sabinum 4, 70. *res* contra vertit 14, 31. repente 1, 63. vertens occasionem ad bonum publ. 15, 20. ad superbiam 13, 46. vertentes terga H. 2, 26. in sapientiam vertenda, quæ 1, 28. verti, *mutari* 4, 7. civitatem, *everti* 3, 54. *sic* versæ reipub. pœnas dare 15, 51. vertitur columen *&c.* in Italia H. 2, 28. discrimen in eo verti 11, 28. famam cædis in *quem* 1, 53. flumina, lacus, *diverti*, *alio verti* 1, 79. honorem in contumeliam H. 4, 8. in perniciem 1, 73. salus in discrimen H. 4, 85. summa 5, 4. vices 3, 55. *quid* ad omina 15, 74. ad securitatem, occasionem A. 18. ad segnitiem 16, 27. in exitium H. 3, 86. in fugam H. 2, 26. H. 4, 37. in ludibrium 15, 19. in prodigium H. 1, 86. in vetustatem consuetudine H. 4, 65. versus status 1, 4. ad legatos 12, 11. ad uxorem 2, 72. in Occidentem Rhenus G. 1. in pœnitentiam H. 2, 63. versa ad bellum ætas omnis 14, 38. ala in nos H. 4, 18. civitas ex eo 12, 7. fortuna H. 2, 54. H. 3, 16. H. 5, 21. est fort. 5, 6. Messalina facilitate in fastidium 11, 26. soboles Cæsarum, *eversa* 2, 42. versum cognomentum 2, 6. consilium in ipsos A. 37. iter H. 2, 68. H. 4, 57. mare in Italiam H. 2, 83. nomen H. 1, 77. pondus H. 4, 30. versi casus 15, 29. fasces 3, 2. Helvetii in legionem H. 1, 67. milites ad Verginium H. 2, 51. quidam illuc 11, 9. ad cælum deos 3, 4. ad oppugnandum Romani H. 5, 11. in desperationem H. 3, 62. in fugam A. 37. in hostem H. 3, 84. in lætitiam H. 2, 29. in luxum 4, 48. *versæ artes* 13, 13. *copiæ in iter* H. 2, 14. legiones ad bellum H. 2, 82. leges funditus, *eversa* 3, 36. mentes illuc H. 3, 38. minæ in ludibrium G. 37. preces ad Tib. 1, 11. provinciæ in Orientem H. 1, 76. res Artabani 6, 36. versa arma in A. 13. contra 1, 10. cuncta in contrarium 2, 69. in deterius 13, 43.
Vertex Alpium G. 1.
Verulamium 14, 33.
Verulana Gracilia H. 3, 69.
Verulanus Severus 14, 26. in subsidium Tigrani mittitur 15, 3.
Verus Atilius H. 3, 22.
Veri patientissimus O. 8. quia vera erant, dicta credebantur 1, 74. vera narraturi, quia vetabantur, atrociora vulgaverant H. 3, 54. ad vera mutari H. 5, 13. verum *pro æquo* H. 2, 84. verius, *æquius* 4, 57.
Vesci, *convivari* 4, 59. sedentes 13, 16. simul 1, 49. vesci, *comedere*, forte ductos A. 28.
Vescularius Atticus 2, 28. necatur 6, 10.
Vespasianus Flavius H. 1, 1. bellum Judaicum administrat H. 1, 10. solus principum in melius mutatus H. 1, 50. legiones sacramento Othonis adigit H. 1, 76. consilia cum Muciano miscet H. 2, 7. *de imperio recipiendo deliberat* H. 2, 74. imperator salutatur H. 2, 80. Alexandriam pergit H. 3, 48. Jud. bello Titum præponit H. 2, 82. H. 5, 5. *olim* legionis II. legatus H. 3, 44. in privata fortuna fratre minor H. 3, 65. senex triumphalis H. 4, 8. iterum cos. H. 4, 38. ægrotos sanat H. 4, 81. omnem Judæam occupat H. 5, 10. à Claudio in partem rerum adsumtus A. 13. Britanniam

niam reciperat A. 17. poëtam donat O. 9. *ejus* parcimonia 3, 55. periculum canente Nerone 16, 5. mores H. 2, 5. milites cum edictis *ejus* deprehensi H. 2, 98. in *ejus* verba copiæ Civilis adactæ H. 4, 21. nomen à Vitellianis transmissum H. 4, 31. odium apud eosdem H. 4, 54. laus H. 2, 77. O. 8. Vespasiano juveni summa claritudo promissa H. 1, 10. H. 2, 1. H. 2, 78. cuncta principib. solita decernuntur H. 4, 3. imperium donavit Mucianus H. 4, 4. sub Vespas. G. 8.
T. Vespas. H. 2, 1. *vid. &* Titus.
Vesperascens dies 1, 65. 16, 34. H. 2, 49.
Vestæ ædes H. 1, 43. delubrum incendio perit 15, 41. templum in Capitol. 15, 36. virgines 1, 8. Vestales virgines H. 3, 81. testimonium dicentes in foro auditæ 2, 34. cum epistola Vitellii ad Flavianos missæ H. 3, 81. locum restituendi templi perluunt H. 4, 53. Vestalium sedes in theatro 4, 16. vetustissimæ 11, 32. Vestalia sacra 2, 86.
Vestibulum 2, 31. 11, 35. Capitolii H. 1, 86.
Vestigium, *indicium*, superstitionis G. 43. vestigia A. 34. Cremonæ H. 3, 54. famæ G. 37. fugæ A. 38. gloriæ H. 5, 17. libertatis 1, 74. præsidii 1, 56. reluctantis 4, 22. spei 15, 42. tectorum 15, 40. Thebarum 2, 60. victoriæ H. 2, 70. vincentis H. 3, 2. recentia cæde H. 3, 19. manent H. 5, 7. vest. patris premere 2, 14. prehensare, *supplicum* H. 1, 66. vestigiis *cujus* insistere H. 3, 2.
Sext. Vestilius 6, 9.
L. Vestinus H. 4, 53.
Vest. Atticus. *vid.* Attic.
Vestis Germanorum G. 17. Parthorum, Sarmatarum G. 17. candida H. 2, 89. G. 40. serica 2, 33. servilis 13, 25. H. 2, 29. torta circum brachia H. 5, 22. triumphalis 1, 15. 13, 8. vestem mutare, *reorum* 2, 29. veste obducta tracti damnati 4, 70. vestes viris ac feminis promiscuæ 3, 53. crematæ *in funeribus* 3, 2. intentæ pro velis 2, 24. vestibus injectis necatur Tiberius 6, 50. Mithridates 12, 47.
Vestricius Spurinna H. 2, 11. *ejus* providentia H. 2, 18. ad copias Othonis venit H. 2, 36.
Vesuvius 4, 67.
Vetabitur semper & retinebitur genus *Mathematicorum* H. 1, 22. ignotum magis servatur, quam si vetitum esset G. 26. vetiti sermones, plures H. 3, 54. vetita occultis primo sermonibus, mox vago rumore crebrescunt 2, 39. vet. Vespasiano, *pro à Vesp.* H. 3, 8.
Veterani 1, 26. 1, 31. *pro militibus veteribus, non autem emeritis* H. 1, 68. adscripti *in colonias* 14, 27. conciti per largitiones 1, 10. deducti in coloniam 14, 31. instructi 2, 80. sub vexillo hiemabant 1, 39. secuti exemplum *ceterorum* 1, 44. trucidati A. 5. vicesimo militiæ anno dimittuntur 1, 78. è prætorio H. 2, 11. qui non stationem, non vigilias inissent 13, 35. revocati H. 2, 82. veteranæ cohortes H. 4, 17. veteranorum colonia A. 14. multitudo 4, 4. vexillum 3, 21.
Veternus Attii Pacuvii O. 20.
L. Vetus 13, 53. 16, 22. *vid. &* L. Antist. Vetus.
Vetus militiæ H. 4, 20. operis, laboris 1, 20. regnandi 6, 44. scientiæ cærimoniaque 6, 12. stipendiis 2, 66. ætas A. 2. provincia 3, 74. cognitio, secundum veterem morem H. 4, 45. vetus mos 3, 29. veteres & senes O. 6. *ubi* veteres *opponuntur novis hominibus* loci, *ab ultima vetustate noti* 2, 54. vetera semper in laude sunt O. 18. vet. extollimus, recentium incuriosi 2, 88. & antiqua miramur O. 15. veterrimus liberorum 6, 31. veterrima nobilitas 12, 53. veterrimi Græcorum 11, 14.
Vetera *scil. castra* 1, 45. 1, 58. H. 4, 18. H. 4, 21. H. 4, 35. H. 4, 57. H. 4, 58. H. 5, 14. circumsidentur à Civili H. 4, 36. capiuntur ac diripiuntur H. 4, 60. H. 4, 62. Civilis ibi consedit H. 5, 14.
Vetustas militiæ A. 36. vetustatis licentia G. 2.
Vetustissimus liberorum, *natu maximus* 2, 2. 2, 43. quisque militum H. 1, 23. modestissimus H. 2, 19. quisque è senatu 11, 25. consularium H. 2, 37. vetustissima virginum Vestalium 11, 32. disciplina 11, 15. materia 1, 32. religio 15, 41. sedes 12, 13. vetustissimum delubrum 3, 62. vetustissimi familiarium 6, 10. mortalium 3, 26. Suevorum G. 39. cultores 12, 61. mores 2, 33. vetustissimæ cærimoniæ 1, 62. quæ vetustissima nunc creduntur, nova fuere 11, 24.
Vexare & irridere antiquos O. 24. potentissimum quemque, *exagitare* O. 40. vexatæ laqueo fauces 6, 40.
Vexillarius, *signifer* H. 1, 41. fugiens H. 3, 17. vexillarii *milites* H. 2, 18. H. 2, 83. legionum 1, 38. H. 2, 100. pulsi H. 2, 66. vicesimani 14, 34. è cohortibus H. 3, 6. è legionibus H. 3, 48.
Vexillum 1, 17. legionis H. 2, 24. tironum 2, 78. veteranorum 3, 21. prætorianorum H. 3, 21. raptum 1, 38. H. 3, 17. in domo Germanici situm 1, 39. ne veterani sub vexillo haberentur 1, 26. vet. sub. vexil. hiemant 1, 39. sub vex. retineri 1, 36. vexilla H. 1, 16. A. 35. delectorum 15, 26. equitum H. 2, 11. Germaniæ H. 1, 53. Germanorum H. 1, 70. legionum 4, 73. A. 18. capta H. 3, 22. fulgentia H. 4, 62. Germanica H. 1, 31. præferentia nomen Vitellii lacerantur H. 2, 85. vexil. convellere 1, 20. præferre 1, 34. per vexil. *quos* componere 2, 52. sub vex. teneri 1, 17.
Via lauro rosisque constrata H. 2, 70. viæ pariter & pugnæ componere exercitum 13, 40. viæ corporum strage obstructæ H. 2, 44. via morum 1, 54. viæ præliorum 2, 5. via Appia 2, 30. H. 4, 11. Bedriacensis, *Bedriacum ducens* H. 3, 27. Caspia 6, 33. Flaminia 3, 9. 13, 47. H. 2, 64. H. 3, 79. H. 3, 82. inundatione Tiberis obstructa H. 1, 86. Ostiensis 11, 23. Miseni 14, 9. Postumia H. 3, 21. Sacra H. 3, 68. Salaria H. 3, 78.
Viatores tribunitii 16, 12.
Vibenna Cælius 4, 65.

Vibidia 11,34. Vestalium vetustissima 11,32.
Vibidius Varro 2,48.
Vibilius 2,63.
Vibius Crispus 14,28. Annium Faustum accusat H. 2,10. societate culpæ involvitur H. 4,41. infensus Helvidio H. 4,43. *ejus* fama O. 1.
Vib. Fronto 2,68.
Vib. Marsus 2,74. 2,79. 4,56. accusatur 6, 47. Syriæ legatus 11, 10.
Vib. Secundus 14,28.
Vib. Serenus 4, 13. accusatur à filio 4, 28. Amorgum reportatur 4,30. *ejus* filius 4,28. in Fonteium Capitonem crimina fingit 4,36.
Vibulenus 1,22. 1,28. interficitur 1,29.
Vibul. Agrippa 6,40.
Vibullius 13,28.
Vicatim H. 2,95.
Vicem vestram meamque explere, *officium* 4, 8. exsolvere H. 4,3. reddere, *invicem facere* 13,20. 15, 66. H. 3, 75. *cujus* dolere, *conditionem* H. 1, 29. miserari 15, 16. vices, *vicissitudo*, *alternatio*, bellorum A. 18. frontis & tergi 6,35. scelerum & suppliciorum H. 4,27. ut temporum, ita morum 3,55. per vices G. 26.
Viceni equites, *utrinque viginti* 15, 28.
Vicetia H. 2,8.
Vicini invidia discordes H. 2,5.
Vicius Rufinus 14,40.
Victimæ statutæ diis manibus 3, 2. effigiei Neronis cæsæ 15,29. crematæ H. 2,95. victimas cædere 2,75. H. 2,70.
Victor Claudius H. 4,33.
Victor belli, *qui vicit bello* 4, 18. bello 3, 61. eloquentiæ 14, 21. victor exercitus 3,74. 12,17. H. 3,54. H. 4,46. H. 4,57. H. 4,75. H. 5, 10. victor suum decus extollens victo gloriam addit 12, 36. victoris ira incumbit, ubi pretium cædis est H. 3, 31. fides *pactorum* in victoris libidine H. 3,66. victores clementiæ gloriam ferunt H. 1, 75. victique nunquam solida fide coalescunt H. 2, 7. victores bellorum 1, 19. H. 4,58. tot bell. H. 2, 28. victoribus omnia prona H. 3, 64. A. 33.
Victoria H. 1, 86. Victoriæ simulacrum 14, 32.
Victoria cantus 16, 3. victoria munimentum *est* H. 2,45. vecordes facit H. 2, 15. satis cito incipitur, ubi provisum est, ne vincamur H. 2, 25. consiliis & ratione perficitur H. 3, 60. sæpius parta *animos militum acuit* H. 3, 82. invalidiores in victoriæ præmia cedunt H. 1, 70. vict. ratio non redditur H. 4, 14. vict. inimica prolatatio H. 3, 82. victoriam inquietare H. 3, 84. quam pacem mavult miles H. 3, 60. victoria perire H. 2, 7. quibus in victoria nullum decus H. 2, 12. in vict. strenui ignavique idem audent H. 2, 14.
Victui, vestitui, *ad victum*, *ad vestitum* G. 46.
Vicis dispergitur Judæa H. 5, 8.
Videre & adspici satis ad victoriam 3,45. quib. trahere bellum, *trahendum esse*, videbatur H. 3, 1. esse videatur O. 23.
Vienna 11, 1. H. 2, 66. colonia H. 1, 66. Viennenses H. 1, 65. timentur Vitellio H. 2, 66. *eorum* honori *quid* datum H. 1, 77.
Vigilum cohortes H. 3, 64. H. 3, 69.
Vigilantia mœsta 4, 1. Sejani 3, 72. 4, 1.
Vigiliæ *pro vigilibus* H. 1, 20. & statio *differunt* 13, 34. vigiliarum initia per centurionem nunciata 15, 30. vigiliis parum intentus miles H. 3, 69. vigilias obire H. 2, 29.
Vigintiviratus 3, 29.
Vigor animi G. 30. acrior quo somnum & inertiam magis ostentabat 3, 30.
Vilis fides H. 2, 101. sanguis 1, 76. vile decus publicum H. 1, 90. vilissima utensilium 2, 2. vilitas secuta copiam 6, 17.
Villa Cæsaris 14, 9. villarum infinita spatio 3, 53.
Vimenta 12, 16.
Vicit ratio parcendi H. 4, 56. vincentium ferrum toties fusi agnoscunt 14, 36. victo gemitu 4, 8. victa in lacrimas 1, 57. victo silentio prorupit 11, 2. victi acriore disciplina agunt quam victores H. 2, 77. incusant duces H. 4, 27. victis aliquando ira virtusque A. 37. victos clementer alloqui H. 3, 32. pro alienigenis arcere 11, 24. apud victos minor animus H. 3, 1.
Vincire animum *cujus* 4, 10. vincla indere 15, 56. injicere H. 3, 14. vinclum *sceleris crescit minore* spe veniæ H. 4, 70.
Vindelici 2, 17.
Vindemia 11, 31.
Vindex Julius H. 1, 16. H. 1, 65. *ejus* socii H. 2, 94. *vid. &* Jul. Vindicis bellum H. 4, 17.
Vindicatum *est* in convictos H. 4, 45.
Vindicta manumissi 13, 27.
Vindonissa H. 4, 61. *opidum Helvetiorum* H. 4, 70.
Vineæ H. 2, 21. H. 3, 20. H. 4, 23.
Vineæ nexu traducum impeditæ H. 2, 25.
Vinicianus Pollio 6, 9.
M. Vinicius 6, 15. Tiberii progener 6, 45.
T. Vinius H. 1, 1. deterrimus mortalium H. 1, 6. consul H. 1, 11. H. 1, 13. ejus de Galba sententia H. 1, 32. occiditur H. 1, 42. ejus avaritia & licentia H. 1, 37. potentia H. 1, 13. H. 1, 72. H. 2, 95. ætas & mores H. 1, 48. testamentum irritum H. 1, 48.
Vinolenti *de iis, qui potum in vini similitudinem corruptum bibunt* G. 22.
Vinum proximis ripæ G. 23. vino incalescere H. 4, 29.
Violentia gentium, *ferocia* 2, 63. violentus ingenio 2, 43. violenta luctu 3, 1.
Vipsania 1, 12. mater Drusi 3, 19.
C. Vipsanius 14, 1.
L. Vipf. 11, 23.
M. Visp. Agrippa. *vid.* Agrip.
Vipf. Apronianus H. 1, 76.
Vipf. Gallus 2, 51.
Vipf. Lenas 13, 30.
Vipf. Messala H. 3, 9. tribunus H. 3, 18. historiæ

scriptor H. 3,25. H. 3,28, pius & eloquens H. 4, 42. O. 14.
Vir virum legit H. 1, 18. vir insignis ignavo principi prægravis 11, 19. magnus quantum licebat A. 17. viri culpa in eo, si femina modum excedat 3,34. viri magni A. 40. etiam sub malis principibus A. 42. militares, *militiæ periti* 4, 42. 15, 10. H. 3,73. A. 41. principes 3,6. O. 40. virorum clarorum facta moresque posteris tradenda A. 1. virorum illustrium posteritati datur, ut in traditione supremorum habeant propriam memoriam 16,16.
Virdius Geminus H. 3,48.
Virgilianus Juncus 11,35.
Virgilius O. 12. O. 20. a quibusdam Lucretio postpositus O. 23. ejus secessus O. 13.
Virgo triumphali supplicio non adficitur 5, 9. virgines Vestales, *vid.* Vesta.
Viridis senectus A. 29.
Virilis eloquentia O. 5. gestus modique haud viriles 14, 15. virilia scelera H. 1, 72. virilitas incerta 6, 5. ademtæ virilitatis, *eunuchus* 6,31.
Viritim 1,8. 2,42. 3,43. 11,24. 13,31. H. 1,24. G. 15. dividere 15,72. H. 1,24.
Virtus, *fortitudo* 2,21. 11,19. 12,39. H. 1,83. comitatus G. 13. ducum 2, 44. exercitus H. 3, 9. exercituum A. 23. *ferarum* H. 4, 64. hostium A. 17. imperii Rom. A. 33. populi Rom. H. 4, 73. principis G. 14. regis 15, 11. Sarmatarum omnis extra ipsos H. 1, 79. subjectorum ingrata imperantibus A. 31. amissa A. 11. discreta manifestius spectatur H. 4,23. dura G. 31. imperatoria A. 39. magna, nobilis A. 1. ostentanda 3. 41. A. 9. par 2, 60. prisca 6, 32. proprium hominum bonum H. 4, 17. infensos habet 4, 33. in bello A. 32. in obsequendo A. 8. viatutis expertæ centurio 3, 74. virtuti expugnabilia cuncta 12, 35. habitus obligatus G. 31. nihil invium A. 27. pretium, civitas Romana 3, 40. virtutem ipsam exscindere concupivit Nero 16,21. eandem admirantur milites, cui irascuntur H. 1, 77. inter certa numerare G. 30. virtute parta sedes G. 42. præcipui G. 29. præstans A. 29. quam pecunia res Romana melius stetit H. 2, 69. plus fuit in virtute, quam in loco H. 4, 71. in virt. spes 2,20. virtutes *pro fortibus factis* G. 18. *pro eloquentiæ & sapientiæ studiis* A. 4. majorum A. 15. nobilium 13, 18. eminentes 1, 80. falsæ H. 1, 71. fingendæ 6, 51. ignotæ 2, 2. magnæ H. 1, 10. noxiæ, quotiens parando regno finguntur 4, 1. quædam odio sunt 15, 21. iisdem temporibus optime æstimantur, quibus facillime gignuntur A. 1. virtutum sterile sæculum H. 1, 3. virtutibus infesta tempora A. 1. virtutes neque lugeri neque plangi fas est A. 46. ob virtutes exitium H. 1, 2. virtutibus iram C. Cæsaris meritus A. 4. vera bona in virtutibus sita A. 44. quibusdam fortuna pro virtutibus est H. 2, 82.
Vis, *robur, quod lassitudini opponitur* 1, 68. *indoles acris & ardens* A. 8. *violentia* 2, 38. vis & ardor A. 8. O. 24. & arma H. 4, 23. & potentia G. 42. ac potestas H. 3, 11. *opponitur* juri & legibus O. 19. vis ac potest. imperii H. 2, 39. & imago *opposita* 15, 14. vis penes Mucianum, *oppon.* nomen H. 4, 39. in domo Abdagesis 6, 43. vis & species *opposita* 3, 30. 13, 31. accusatorum magna 6, 16. 13, 52. major, infestior 4, 66. Agrippinæ 12, 22. animi, ingenii O. 21. aquarum prorumpens 12, 57. Arsacidarum, *potentia* 2, 3. auri magna 16, 1. camelorum magna, onusta 15, 12. consiliorum penes H. 3, 50. corporis, *robur* 12, 44. dicendi 13, 3. doloris 4, 45. dominationis 15, 69. eloquentiæ O. 33. eloq. cælestis O. 8. equitum, *numerus* H. 3, 5. exercitus H. 2, 76. exercituum H. 1, 14. fluminis 2, 17. frigoris 13, 35. frumenti magna, ambusta H. 5, 12. fulgurum 15, 47. Germanorum ingens H. 3, 15. hominum, *numerus* H. 4, 53. hostium H. 4, 19. ignium 4, 64. imbrium 6, 37. vis imperii 2, 37. *opponitur* nomini 3, 37. honori H. 2, 39. inanibus 15, 31. ingenii O. 21. O. 37. legionum 4, 73. lintrium ingens 5, 23. locustarum 15, 5. luminis exesa H. 4, 81. vi Marobodui profugus 2, 62. vis medicaminis intellecta 12, 67. mentis 11, 28. metus 6, 19. militis Rom. 11, 9. militum 12, 33. morbi sæva 2, 69. morborum 11, 6. vis & ardor militum H. 1, 62. mortalium immensa, *numerus* 4, 62. multitudinis 13, 48. nationum 2, 44. naturæ O. 2. necessitatis 14, 14. nocendi 15, 34. oratoris O. 30. originis A. 11. Parthorum, *potentia* 2, 60. peditum, *numerus* H. 3, 14. pestilentiæ 16, 13. piscium 12, 63. præfecturæ modica 4, 2. *prætoris, potestas* 4, 15. principatus 1, 6. 3, 60. *principis, jussus* 5, 5. remigii 12, 56. responsi H. 4, 82. statuendi 3, 70. telorum magna A. 36. tempestatum H. 2, 8. G. 45. turbinum 2, 24. virtutum O. 31. vulgi 14, 61. approbata, *potentia Parthorum* 15, 24. aperta H. 2, 16. atrocissima H. 2, 49. desperata H. 4, 23. differenda 12, 44. extrema 1, 39. H. 3, 10. flagrantior 1, 22. frugifera H. 5, 7. genitalis, *semen* 6, 28. illata provinciæ 15, 5. improvisa H. 3, 71. innumera 12, 29. inulta 16, 23. magna, armata, incondita 4, 47. major 16, 28. nova 11, 19. plurima pessimo cuique in turbas H. 4, 1. plur. penes Treveros H. 4, 55. prima 14, 24. repentina H. 3, 68. Romana, *potentia* 3, 60. 13, 54. H. 4, 21. H. 4, 69. salubris H. 4, 81. sua 2, 11. sua populo 6, 42. tanta, *incendium* 3, 72. vi tota 1, 51. sola in equite vis, *robur* 6, 34. vis & contumeliæ A. 15, vis, *virtus*, & gloria 15, 2. vis, *obsidionis*, negligitur 12, 45. vis ac potestas uni Antonio H. 3, 11. vis ingruit 15, 13. quos illa vis, *ruina*, perculisset 4, 63. vis *in genit.* O. 26. vim atque arma retinere H. 4, 68. ad exsequendum deesse 12, 20. eandem Samnitibus, *potentiam* 15, 13. prætoris usurpare 4, 15. principatus ostentare H. 4, 85. principis amplecti, nomen remittere H. 4, 11. suam sociis ostentare 12, 27.
vitæ

vitæ fuæ adferre 6, 38. 12, 59. fibi adferre 16,17. facere commeatibus, *illos intercipere* 13, 39. adhibere 14,20. vim *cujus* parem habendam 12,60. plurimam habere 15, 36. per vim latæ leges 3, 27. vi amoris fubactus 13, 13. Arminii cecidit 1, 55. dominationis convulfus 6, 48. fluminis differri H. 5,23. militum coërcere 2,40. principis impedire 5,5. princ. ulcifci 3, 12. tormentorum victi 14, 60. vi noftra, *potentia Rom.* fi defenderentur 2,4. vi turbantur leges 1,2. expugnatum caftellum A. 22. de vi publica damnatus 4, 13. vires cohortium, *robur*, *id eft*, *fortiffima coh.* H.4,15. militum luxu corrumpuntur H. 2, 69.
Vifellius Varro 3,41. Conful 4, 17. C. Silium accufat 4, 19.
Vifere, *videre* 6, 19. *quam*, *vifitare* 4, 53. ægrotum 15,60. contumelias 14,1. cubiculum 4,22. cuncta H.3,54. fratres, matrem 15,30. locum H. 2, 88. magnitudinem populi 13, 53. mala reip. 6, 26. nova, mira 13, 35. provincias, *infpicere res fociorum* 15, 21. facra 2, 54. fitum caftrorum H.1,48. templum H. 2,2. per nuntios A.43. vif. avebant 12, 36. vifentes 12, 54. procul H. 3, 65. vifentium oculi 14, 63. vifebantur 4,47. effigies 3,76. excrementa 16, 4. imagines 3,32. magnificentia 12,56. triumphi 14, 13. vifitur *quid* in urbe 14, 20. vifendi cupidine 12,56. cura 14,6. fui copiam facere 4,74. vifendo Blæfum H.3,39. tormenta 15,63. *quo* prohiberi 15, 61. ad vifendum venire 14, 8. 14, 51. ad vif. Agrippam 1, 5. vifendis copiis hoftium, *ad vifendas cop,* 15, 10. vifenda caftra H. 5, 22. vifores, *exploratores*, *infpectores* 16,2.
Viftilia 2,85.
Vifurgis 1,70. 2,9. 2,11. 2,16. 2,17.
Vifus 4,69. Maurici Rufticique A. 45. nocturnus, *infomnium* 12,13. vifui confulere 12, 47. offecere nubes vifui 1,28. populo præberi 12,21. vifu 4,63. tot adftantium, *in confpectu* 3,14. fugientium legionum abftinere, *fpectaculo* 15, 15. deformes loci 1,61. ingens 1, 57. nova acies G.31. torvum corpus 2, 14. truculentior H.4,22. dignari 4, 74. & mora valefcere 2, 39. vifu inter fe 4,2. vifus 6,50. intuentium 2,41. Ptolemæi H. 4, 84. nocturni, *infomnia* H. 4, 83. fenfufque redituri 13,16. vifus Cæfaris avertere 11, 34.
Vita Augufti extollebatur arguebaturve 1, 9. oratorum anxia, inquieta O. 13. vita, *alimenta*, *victus* populi Rom. navibus permiffa 12,43. per incerta maris affidue volvitur 3, 54. acta per virtutem 15,63. proxime libertatem 16, 11. adducta in extremum 14, 61. amœna, parum probata 15, 55. cœlebs 12, 1. copiofa, mollis 13, 43. degenda 4, 41. incerta, trepida 14, 59. incorrupta 11,6. infamis, inhonefto quoque exitu fœdata H. 1, 72. languida fomno 15,49. longa 12, 52. longior plus fupplicii habet 12, 20. media A. 3. miferrima 2,71. precaria H.4,76. prior 3,10. prodiga H. 1, 74. tegenda armis 6,2. trepida 4,70. 14, 59. turpis A.33. una G. 19. deferit quos 4,63. vitæ maleficæ *fc. homo* 4,21. vitæ claritas A. 45. cupiditas nimia 2, 63. finem fibi ponere, *mortem confcifcere* 6, 40. necifque domini H. 4. 62. fpes plerumque magnos animos infringit H. 5, 26. ufus dandi, quibus vita conceditur 4, 30. vitæ fuæ adferre 6,38. 12, 59. vitam expellere 16, 19. fugere, *mori velle* 6,26. tolerare 15, 45. fontem trahere 14, 48. fuam narrare A. 1. in vitam omnem infame G. 14. vita probrofus 3,68. concedere, *mori* 6, 39. 12, 39.
Vitabundi 3,37. invicem A. 37.
Vitellia 3,49.
Vitellianus miles H. 2,17. motus H. 1,51. Vitelliani milites H. 1, 85. Vitellianæ partes H. 1, 84. vincuntur H.2,14.15. in partes tranfeunt H.3,63. Flav. Sabinum adoriuntur H. 3, 69. externum fervitium quam Vefpaf. malunt H. 4, 54. earum virtus & conftantia H.4,2.
P. Vitellius 1,70. ad cenfus Galliarum mittitur 2,6. accufationem adverfus Pifonem inftruit 2, 74. Pifonem accufat 3, 10. 3, 13. 3, 17. ob vindictam Germanici facerdotio augetur 3, 19. necem fibi confcifcit 5, 8. cujus uxor 6,47.
Q. Vitel. *fuperioris frater* 2,48.
L. Vitel. *priorum frater* 6, 28. rebus Orientis præficitur 6,32. Artabanum ex Armenia difcedere cogit 6, 36. Archelao auxilia mittit 6, 41. amicus Claudii 11,33. cenfor 12,4. ac ter. cof. 14,6. H. 1,9. H. 1, 52. H. 3,66. pater imperatoris H.3,86. accufatur 12, 42. *ejus* os impudicum 11, 3. fententia de matrimonio Claudii 12, 5. de eo finiftra in urbe fama 6,32.
A. Vitel. *prioris fil.* H. 1, 1. conful 11,32. procof. in Africa H. 1,70. adulator 14, 49. inferioris Germaniæ legatus H. 1,9. H. 1,52. percuffores Galbæ & Pifonis necat H. 1, 44. apud feveros humilis H. 1, 52. imperator confalutatur H. 1, 57. Germanicus appellatur H. 1,62. ad bellum proficifcitur H. 2,57. impar curis gravioribus H. 2, 59. cæfos cives lætus vidit H. 2, 70. Romam ingreditur H. 2, 88. Augufti nomen adfumit H. 2, 90. præcipuum inter mala omnia oftentum H. 3,56. Cæfarem fe dici vult H. 3, 58. cum Flav. Sabino pacifcitur H. 3, 65. palatio exit H. 3,68. culpam pactorum violatorum in milites confert H. 3, 70. non jam imperator, fed tantum belli cauffa H. 3, 70. ad Anton. fcribit H. 3, 81. capitur & occiditur H. 3, 85. cum Othone & Galba unum annum imperavit O. 17. *ejus* imagines dejiciuntur H. 3, 12. prodigentia H. 2, 95. torpor ac luxus H. 1,62. H. 2,31. H. 2,62. H. 3,63. ingenii mobilitas H. 2,57. comparatio cum Othone H. 2, 31. exercitus H. 2, 87. libidine inexplebiles H. 2, 95. Vitellio falus & pecunia & fecreta Campaniæ offeruntur H. 3, 63. H. 3, 66. furdæ ad fortia confilia aures H. 3,67. vitia H. 2, 77. in Vitellium uberrima convitiorum materia H. 2, 30.

Vitellii filius H. 2, 59. H. 3, 66. interficitur H. 4, 80.
Vitellii mater, *vid.* Sextilia: moritur H. 3, 67.
L. Vitel. *imperatoris frater* H. 1, 88. adulantibus se offert 2, 54. Jun. Blæsum accusat H. 3, 38. tuendæ urbi præpositus H. 3, 55. bello à fratre præficitur H. 3, 58. Tarracinam capit H. 3, 77. infamis sed industrius H. 3, 77. se dedit H. 4, 2. interficitur H. 4, 2. *ejus* sententia in Cæcinam H. 3, 37.
Vitel. Saturninus H. 1, 82.
Vitia 6, 10.
Vitis aurea H. 5, 5. vite in tergo militis fracta 1, 23.
Vitium magnis parvisque civitatibus commune A. 1. vitio malignitatis humanæ O. 18. vitia prævalida & adulta omittenda 3, 53. principum amantur H. 1, 5. pro virtutibus interpretata H. 1, 52. reditura, & falsæ virtutes plus formidinis afferunt H. 1, 71. erunt, donec homines H. 4, 74. vitiorum certamina 14, 15. delinimenta A. 21. imitatio 16, 18. vitiis blandientibus ignoscere A. 16. vitia hostium in gloriam exercitus sui vertere A. 32. vitiis gloriari H. 1, 30. hostium fretus H. 4, 34. haud minus facile, quam armis vincimur G. 23.
Vitrum H. 5, 7.
Vittis coronisque evinctum spatium templi restituendi H. 4, 53. ligatus lapis H. 4, 53.
Vitulus, cui caput in crure 15, 47.
Vivianus Annius 15, 18.
Vividus animus 13, 3. vivida odia, *magna*, *atrocia* 15, 49.
Vivum saxum, *nativum* 4, 55.
Ulcerosa facies 4, 57.
Ulcisci cædem, *punire* H. 3, 51. dicta dictis 4, 35. fraudem inimicorum 11, 9. hostem palam 2, 88. inimicitias 3, 12. injurias 4, 43. ini. acriter 3, 51. interfectores 1, 9. 12, 65. iracundiam perfidia H. 2, 100. mortem 1, 43. pœnas H. 2, 30. regnum, opes, libertatem 14, 35. sævitiam 1, 31. talia *accusando* 3, 66. ultus est audaciam hostilem 14, 23. perfidiam, igne, cædibus 2, 8. ultum in injurias 13, 44. *vid. etiam* ire, ulciscenda mors 3, 19.
Uligo profunda 1, 64. uligines paludum 1, 17.
Ulixes G. 3. O. 16.
Ulteriora, *præterita*, mirari, præsentia sequi H. 4, 8.
Ultimus Romanorum 4, 34. ultimum in libertate, servitute, *summum* A. 2.
Ultio, *pœna* 2, 13. 4, 15. 6, 4. 13, 32. A. 29. legis 2, 85. scelerum 15, 61. expleta 13, 43. justa 14, 61. incertum major an justior H. 4, 6. nostra deis curæ H. 1, 3. parata 1, 48. permissa 1, 49. petenda è 3, 7. prærepta 14, 33. H. 1, 35. Romana 2, 26. in quæstu habetur H. 4, 3. ultionem ausus 2, 62. eludere 14, 41. obtinere 13, 21. ad ult. exardescere 12, 38. ultione se explere 4, 25. magis quam prœlio opus H. 5, 16.
Ultionis ara 3, 18.
Ultor, *punitor* 6, 33. 13, 1. A. 7. criminis H. 2, 10. injuriæ A. 16. sceleris H. 1, 40. metuebatur 4, 7. ultores H. 4, 42. dii 4, 28. H. 4, 57.
Ultor Mars 3, 18.
Ultra feminam ferox H. 2, 63. non ultra verba ac voces errasse H. 1, 18.
Ultro 3, 37. 12, 49. A. 19. A. 31. A. 37. G. 14. G. 15. O. 5. admonere O. 19. ambiri 2, 43. asseverare H. 1, 18. damnari, *non accusatum* 6, 30. efferre 3, 29. habere potentiam *sua natura conciliare* 6, 31. incendere A. 38. interrogare, *nulla data occasione* A. 42. irrumpere 15, 5. A. 26. metui 3, 36. oppugnasse, *non lacessitos* A. 25. vocare *quem* O. 36.
Ululatus feminarum H. 4, 18. ululatus *plur.* 4, 63. 14, 32. feminarum G. 7.
Ulysses, *vid.* Ulixes.
Umbonibus hostem pellere 4, 51. H. 4, 29. niti H. 2, 42.
Umbracula hortorum H. 3, 36.
Umbria 4, 5. H. 3, 41. H. 3, 52. Umbriæ plana H. 3. 42.
Umbricius H. 1, 27.
T. Umidius Quadratus 12, 45. Judæos punit 12, 54. discors Corbuloni 13, 9. moritur 14, 26.
Unciarium fœnus 6, 16.
Undans, *undarum ad instar fluens*, per domos sanguis 6, 39. undantes bitumine moles H. 5, 6.
Unice dilecta 15, 63. unicum victis in consensu levamentum H. 2, 44.
Uniforme quiddam O. 32.
Universi facilius impelluntur, quam singuli vitantur H. 2, 75. universa unius opidi damno servare 14, 33.
Unus aliquis, *certus aliquis* H. 1, 6. H. 1, 13. civium 12, 5. vir duxque, *unicus & solus* H. 3, 3. unus alterve 4, 17. G. 6. H. 1, 83. ac alter O. 39. aut alter O. 29. amicorum A. 40. unus alterque H. 2, 75. fontes in unius sævitiam absumpti 15, 44. non aliter ratio constat, quam si uni reddatur 1, 6. unum maritum Germanæ virgines accipiunt G. 19. ad unum conferri potestatem pacis interfuit H. 1, 1. civitas discors ab uno regenda 1, 9. unum reipub. corpus atque unius animo regendum 1, 12. unius opidi damno servare universa 14, 33. in unum conducere 4, 47. 15, 26. consulere H. 1, 68. H. 4, 70. in uno habitus miles 15, 10.
Voadica A. 16.
Vocabulum, *nomen* 2, 6. *differunt* 12, 27. advenarum 4, 65. Augusti Cæsaris H. 2, 62. civitatis 11, 23. summi fastigii 3, 56. ipsorum vocabulo, *ut ipsi vocant* G. 6. ludi vocabulo Juvenalium 14, 15. vocabulum libertatis 11, 17. parentis patriæ 2, 87. procuratoris spretum H. 2, 58. pseudo-Philippi impositum 12, 62. alio vocabulo eosdem labores perferre 1, 17. vocabulum Germanorum recens G. 2. vocabulo Græco 15, 71. vocabu-

lum id *scil. imperatoris* 3, 74. est *quib.* G. 34. *cui* vocabulum Acte fuit 13, 12. villa, cui vocabulum Speluncæ 4, 59. centurioni vocab. *Cedo alteram* inditum 1,32. voc. ex nomine urbis indere 2, 56. vocabulo Locusta 12, 66. voc. Indicum inducere *quos* 16, 8. militari Caligula appellatus 1,41. vocabula 16,12. G.26. gentium victarum 1, 8. magistratuum eadem 1, 3. prædandi varia H.4, 14. principatus H. 2, 80. Græca 6,41. indita 4, 55. ignota 6, 1. ignaviam ad alia vocab. transferri 3,34. voc. usitata 11,25. imponuntur 4, 34. deum vocabulis *quid* appellantes 14, 15.

Vocalis sonus 2,61.

Vocare *quem* auxilio 4, 67. 12, 45. concionem 1, 29. 2, 14. H. 1, 90. H. 2, 57. H. 4, 57. offensas arrogantia, *irritare* H. 4, 80. patres 2, 28. 11, 4. 12, 38. 16, 24. edicto 1. 7. senatum 11, 24. 12, 68. 15, 72. 15, 73. H. 1, 47. H. 3, 80. H. 3, 86. H. 4, 39. tribus H. 3, 58. ad pugnam, *provocare* 6, 34. vocant hos ultro præturæ & consulatus, *ultro ambiuntur delatas praturas & consulatus accipere* O. 36. vocatus in partem curarum 1, 11.

Vocetius 1,68.

Vocontii H. 1,66.

Vocula Dillius, *vid.* Dill.

Voc. Sariolenus H. 4,41.

Volaginius H. 2,75.

Volandum 13,39.

Volentibus *quibus* erat bellum, *gratum iis erat* A. 18. ceteris remanere vol. fuit H. 3, 43. vol. Germanis 11, 17. Parthis 6,41. volentia hæc plebi fuere, *grata* 15, 26. Muciano rescribere, *faventia*, *in favorem ejus* H. 3, 52.

Volesus Messalla 3,68.

Volitare acie tota 2, 21. magna specie 15, 9. huc illuc 12, 34. 13, 37. per fora, per domos 15, 58. cum terrore & catervis H. 2, 88. per Cheruscos 1, 59.

Vologeses 12, 14. H. 1, 40. ex pellice Græca natus 12, 44. Armeniam invadit 12, 50. inde abscedit 13, 7. iterum bellum movet 13, 34. defectione Hyrcanorum detinetur 13, 37. 14, 25. concilium vocat 15, 2. arma Rom. vitat 15, 5. adversum Pætum proficiscitur 15, 10. illum ad deditionem compellit 15. 14. legatos ad Neronem mittit 15, 24. obsides dat Romanis 13, 9. Vespasiano auxilia offert H. 4, 51. Vologesi frater Tiridates 13, 37. Vologeso gratiæ actæ H. 4, 51.

Volsci 11,24.

Volucres fœdæ H. 3, 56. volucre gaudium, *quod non durat* O. 9.

Volvere bellum, *agitare*, *cogitare* 3, 38. H. 1, 64. animo stupra H. 1, 30. volvuntur res, *aguntur*, *reguntur* 6, 21.

Voluntarius miles 4, 4.

Voluntas suprema, *testamentum* H. 1, 48.

Voluptates A. 21. abruptæ H. 4, 64. concessæ 13, 2. 14, 21. dilatæ H. 1, 71. honestæ O. 6. ignavæ H. 2, 31. illicitæ H. 3, 41. insolitæ H. 3, 2. intermissæ H. 3, 83. nimiæ H. 1, 10. voluptates vulgi, *spectacula* 1, 54. voluptatum adsuetudo H. 2, 62. cupiens vulgus 14, 14. modicus 2, 73. scientia 16, 18. voluptatibus avocatus 3, 37. opulenti, imbelles 3, 46. Romani plus valent quam armis H. 4, 64.

C. Volusius H. 3, 29.

L. Vol. 3, 30. 12, 22. moritur 13, 30. parcus & dives 14, 56.

Q. Vol. 13, 25. censum Galliarum agit 14, 46.

Vol. Proculus 15, 51. 15, 57.

Volutare rationes 1, 36. secum, *agitare* 4, 12. 13, 15. *quid* intra animum 4, 40. animo curas H. 2, 49.

Vonones 2, 1. regno pellitur 2, 3. recipitur ab Armeniis 2, 4. gratissimus Pisoni 2, 58. amovetur 2, 56. Pompeiopolim 2, 58. in Ciliciam 2, 68. fugam tentat *ibid.* occiditur 2, 68. *ejus* filius 12, 10. Von. *alius* 12, 14.

Vopiscus Poppæus H. 1, 77.

Votienus Montanus 4, 42.

Votivus virtuti habitus G. 31.

Votum Cattorum equos, viros occidioni dare 13, 57. barbarum Civilis H. 4, 61. à voto *imperii* facile transitur ad scelus, *necem principis* H. 1, 22. ne voto quidem opus habere G. 46. vota Cattorum G. 31. vota exsolvere 15, 23. nuncupare 12, 68. suscipere 12, 13. *publice* 15, 23. *votorum* nuncupationes 16, 22. vota Romulo ædes, *à Romulo* 15, 41.

Vox forte lapsa in præsagium vertit 11, 31. cœlestis 16, 22. Antonii Cremonæ excepta H. 3, 32. Vitellii sævissima H. 3, 39. non degeneris animi H. 3, 85. Tiberii *de senatu* 3, 65. humana major H. 5, 13. prima, difficillimum in seditionibus H. 2, 80. populi Rom. *Thrasea & Helvidius* A. 2. incondita ac rudis, *stylus* A. 3. vocem adversus pericula poscere, *intercessionem & preces* 2, 29. consumit metus instans H. 1, 42. voce ac manu conspicuus H. 3, 29. insignis H. 3, 17. voces, *sermones* 4, 60. A. 45. adulantium H. 4, 81. avium G. 10. deficientis 6, 24. dolentum 4, 12. militum seditiosæ H. 3, 50. ordinum raræ H. 1, 55. patrum infensæ 3, 15. *populi blandæ*, intempestivæ H. 3, 67. audiebantur 3, 14. principis diversæ 11, 34. seditionis multæ 1, 31. vulgi nimiæ, falsæ H. 1, 90. acceptæ segniter 11, 26. contumaces, inconsultæ, exceptæ, auctæ 4, 60. dissonæ 14, 45. festæ 12, 69. jactæ 6, 46. inanes O. 9. indiscretæ 1, 35. intermissæ H. 5, 22. interruptæ 1, 65. plurimæ H. 1, 85. repercussæ, *echo* 4, 51. resonantes H. 1, 39. sævissimæ H. 4, 32. seditiosæ H. 1, 72. H. 3, 50. supplices 2, 29. truculentæ 1, 25. turbidæ H. 2, 23. variæ H. 1, 36. veræ, graves 4, 42. quasi ex aliquo numine 16, 25. vocum dulcedo 14, 20. vocibus seditiosorum bonaque ac mala æstimari H. 4, 73.

Urbanitas vernacula H. 2, 88. famam urbanitatis per lasciviam petere H. 2, 62. Urbanus luxus 2, 44.

44. miles H. 1, 4. H. 1, 5. raro in aciem deductus H. 1, 89. urbana cohors H. 3, 57. plebes imbellis 3, 40. urbanæ cohortes 4, 5.

Urbicus Pompejus 11, 35.

Urbinia O. 38.

Urbinum H. 3, 62.

Urbs *pro Roma* 2, 2. 3. 71. 4, 9. H. 1, 62. H. 3, 48. H. 4, 58. sermonum avida 13, 6. interno bello consumpta H. 4, 75. flagrat 15, 39. incruenta H. 1, 29. H. 3, 66. inquieta auctionibus H. 1, 20. lustrata H. 1, 87. nostra G. 37. nova 15, 40. 15, 43. occupanda H. 1, 62. resurgens 15, 41. Romana H. 4, 58. secuta H. 1, 89. trepida 4, 27. H. 1, 50. vastata incendiis H. 1, 2. ornatu magnifico 1, 9. A. 6. A. 7. O. 28. à Gallis capta 15, 41. H. 4, 54. domibus & tectis non stat H. 1, 84. urbis dii 3, 59. inlecebræ 4, 2. pomarium 12, 24. sepultæ ruinæ H. 3, 35. inopia annonæ H. 4, 52. vitia O. 29. in urbis nomine grande momentum H. 1, 76. urbem quasi in custodiam dare 15, 28. urbe tota pro domo usus Nero 15, 37. ab urbe in omnia regimen 3, 47. urbs Roma 1, 1. 4, 56. Achaiæ 2, 53. Ninos 12, 13. ardua situ H. 5, 11. urbis captæ fortuna H. 4, 1. urbs dejugis munimentis H. 5, 8. edita, munita 12, 16. expugnata, dedita H. 3, 19. famosa H. 5, 2. maritima 2, 58. prolapsa 14, 27. Punica 4, 56. sepulta H. 3, 35. sita à Philippo 3, 38. socia, vetusta 2, 53. valida, firmata 11, 8. valida copia defensorum 15, 4. victa 1, 41. urbes Achaiæ H. 1, 23. Asiæ 4, 14. Asiæ celebres conlapsæ 2, 47. Asiæ illustres 14, 27. Campaniæ haustæ, obrutæ H. 1, 2. Germanis nullæ G. 16. Græcæ 3, 60. 14, 14. hostium H. 2, 13. Thraciæ 2, 54. captæ nisi explorato non intrandæ H. 3, 20. conditæ 4, 14. expugnandæ H. 5, 13. exteræ H. 5, 12. inclitæ H. 5, 7. tutæ viris murisque H. 2, 32. validissimæ H. 3, 84.

Urgere 2, 70. urget superstitio 1, 29. cœpta 12, 12. domum *cujus*, *premere* 2, 84. fame Italiam 2, 59. modestiam senatus, *ei instare* 2, 38. obsidium H. 4, 28. pulsum in extremam fori partem 12, 43. urget Sariolenum crimen H. 4, 41. signiferos H. 2, 30. urbem fame H. 3, 48. *quem* crimine, exemplo H. 4, 43. saxis H. 2, 14. vi 12, 43. violenter 15, 58. urgens Agrippa 6, 4. dominatio, *rectius vergens* 5, 3. periculum 15, 55. magnitudo 12, 63. liberos *impensius adhortans* 3, 17. urgentes casus 15, 10. Mathematici H. 1, 22. minæ 13, 15. urgentia facta imperii, *imminens exitium* G. 33. mala 4, 66. urgeri, *premi* 15, 67. H. 3, 22. criminum 6, 29. præda 11, 31. ferro necem 13, 15. memoriam flagitiorum H. 4, 7. urgendum bellum H. 3, 56.

Urgulania 2, 34. in jus vocata 4, 21. nepoti pugionem mittit 4, 22.

Urna, *in quam sortes mittebantur* H. 4, 6. urnam postulare H. 4. 7. urna feralis 3, 1.

Uri, *boves silvestres* 4, 72.

Usipetes 1, 51. *qui &* Usipii 13, 55. 13, 56. Maguntiacum obsident H. 4, 37. Germani G. 32. Romanos relinquunt A. 32. cohortis Usipiorum memorabile facinus A. 28.

Uspe 12, 16. Uspensium excidium 12, 17.

Usque pectori 1, 19.

Usura vetita 6, 16.

Usurpare, *habere* 6, 28. *quid* 12, 23. falso, *propria auctoritate sibi sumere* 3, 60. insigne regis & nomen Jubæ H. 2, 58. multa 2, 59. munia H. 4, 49. munus 1, 7. munus consulare 6, 11. nomen fraternitatis 11, 25. otium 14, 55. possessionem Armeniæ 14, 26. vim prætoris 4, 15. vocabula H. 4, 73. voc. Græca, *habere* 6, 41. usurpans licentiam tantum ex paterna fortuna A. 7. munia 11, 13. vinolentiam, libidines 11, 16. usurpari 12, 6. usurpata consalutatio 15, 16. libertas H. 1, 4. necessitas H. 1, 18. usurpatum auxilium H. 2, 11. populis G. 31. usurpatæ exercitationes 11, 3. nomine tenus expugnationes 15, 6. usurpata 14, 18. munia imperii H. 4, 86. usurpandi juris, *sc. caussa* H. 4, 25. usurpandæ hæreditates 15, 19.

Usus G. 5. A. 5. pleraque monstrat H. 5, 12. amicitiæ O. 5. aquarum amœnus H. 1, 67. argenti promiscuus 3, 70. cæmentorum, tegularum G. 16. commerciorum G. 5. eloquentiæ recens O. 12. ferri rarus G. 45. fori creber H. 1, 90. fustium frequens G. 45. maris multus 15, 51. mortis 1, 70. nandi patrius A. 18. pedum G. 46. præliorum G. 29. reipub. nullus A. 42. remigum H. 5, 23. usu sagittarum exercitus 13, 38. scelerum 14, 3. usus magnus, *exercitatio* O. 34. nullo in usu *scil. esse* G. 45. cui propior cum Tib. usus erat, *familiaritas arctior* 2, 81. publicus *bonum publ.* 12, 53. præsens 1, 32. privatus, *utilitas*, *emolumentum* 6, 16. subitus 2, 80. usui militum sepositi agri 13, 54. usui *esse* 12, 11. 15, 15. H. 1, 79. H. 4, 17. H. 4, 22. ad facienda pericula 16, 19. copias, ceteraque usui, allaturos H. 3, 20. habitum 3, 31. fore H. 3, 5. futuræ offensæ 3, 54. faciliori esse G. 5. amœnitati prius quam usui consulitur 14, 31. ad usum præsentem flectere 4, 16. in usum luminis uti 15, 44. in us. militum conversa pecunia H. 1, 89. usu sterile donum H. 1, 90. longo edoctus 4, 50. modico *quem* contingere, *parum familiarem esse* 4, 68. viliori polluta tegmina 13, 57. & experimentis discere O. 22. probatum est 15, 20. ex usu rerum 15, 6. temporis, *pro ut temp. necessitas postulabat* 4, 5. præsenti, *utilitate* 11, 8. H. 1, 77. suo 6, 42. in usu medentium esse, *usurpari ad medicamenta* H. 5, 6. leges bono in usu, *observabantur* 4, 6. nullo in usu esse H. 2, 86. non fuerit sine usu, *fructu* 4, 32. ad usus commeantium 4, 27. usus vitæ dandi, *adminicula*, *necessitates* 4, 30. alii 1, 20. magni, *commoditates* A. 24. militares 4, 72. necessarii O. 22. varii 15, 33.

Ut erant adposita poma 4, 54. ut erat recens 1, 41.

reclinis 13, 16. torvus & minax 16,29. in armis H. 2, 86. annus est, ut, *ex quo* 14, 53. ut quis revenerat 2,24. ut qui maximo G.9. ut quisque globus H. 3,22. obvius 2,82. habuisset audentiæ 15,53. ut quisque stipendia fecerant 3, 1. quæque gens evaluerat G.28. cuique animus erat 5, 7. ætas aut dignitas H. 2,48. audacia vel formido H. 2, 41. proximum H. 4, 28. ut nostris temporibus, *secundum conditionem horum temporum* O. 1. ut tali sorte 4, 63. tali in tempore 1, 65. ut inter barbaros A. 11. Germanos G. 10. ut in multa pace H. 3,71.

Utensilia 1, 70. 3, 52. subvecta 15, 39. utensilium pretia 3,52. vilissima 2,2. utensilia *non pro supellectile, sed qualibet re, quæ usui esse potest* 2,60.

Uterque ambigui H. 2, 97. utrique *pro uterque* 11, 1. 12, 15. 16, 11. 16, 21. 16,32. *sic* utræque nationes G.34.

Uterus *pro eo, qui est in utero* 1, 59. diis commendatus 15,23. gravidum uxoris uterum complecti 1,40. uterum ostendens H. 2, 13. uterus matris O. 29. gravidus 1, 57. quatitur 12, 51. uterus *navis* 2, 6.

Uti in vanitatem prosperitate A. 18. morte 6, 48. fortuna, *habere fortunam* H. 4,5. *sic*, quo tutore usus erat 13, 10. recenti terrore utendum 14, 23. bonis sæculi sui citra obtrectationem alterius O. 41.

Utilia honestis miscere A. 8. ab noxiis discernere 4, 33. utilissimus bonarum malarumque rerum delectus H. 1, 16. ad utilitatem vitæ omnia dirigenda O. 5.

Vulcanus 15, 44.

Vulcatius Araticus 15, 50.

Vulc. Moschus 4, 43.

Vulc. Tertullinus H. 4, 9.

Vulc. Tullinus 16, 8.

Vulgavit fama, *in vulgus protulit* G. 34.

Vulgaria convitia, *vulgata, communia* H. 1,85. patrum consulta 16,22.

Vulgo jactata 4. 11.

Vulgus & populus H. 1, 89. vulgus *pro gregariis militibus* 1, 68. H. 1. 46. H. 2, 45. assistentium O. 20. militum 3, 13. H. 2, 5. H. 2, 70. obæratorum 3, 42. opidanorum 15, 33. alacre 11, 17. avidum fingendi H. 2, 1. conquisitum, collectum H. 5, 3. credulum H. 2. 72. H. 4, 49. cupiens rerum novarum 15, 46. H. 1, 80. voluptatum 14, 14. formidolosum, *rectius in vulgus* 1, 76. ignavum & nihil ultra verba ausurum H. 3, 58. imbelle 13, 39. immodicum ira & miseratione H. 2, 29. sævitia H. 1, 69. impatiens magni secreti H. 1, 17. imperitum 2, 7. O. 7. improvidum H. 3, 20. inops H. 3, 3. insultans H. 4, 62. municipale H. 2, 21. mutabile subitis H. 1, 69. *militum* relictum super humum H. 2, 45. stolidum H. 2, 61. trucidatum 1, 68. vacuum curis H. 2, 90. urbanum H. 3, 80. adstrepebat 1, 18. quæ pauci incipiunt 2, 12. mala vel bona *non sunt*, quæ vulgus putat 6, 22. eadem pravitate Vitell. interfectum insectatur, qua viventem foverat H. 3, 85. forma corporis principes comparat H. 1, 7. principem quemcunque adulatur H. 1, 32. ad deteriora credenda promptum 15, 64. cujusque motus novi cupidum H. 1, 80. sine rectore præceps, pavidum H. 4, 37. dum timet, credit H. 4, 38.

Vulnus 1, 3. acceptum 2, 21. A. 37. *ponitur pro clade*, adactum 1, 61. domesticum, *mors filii* A. 28. grave 1, 68. *infortunium* A. 7. nostrum A. 45. recentissimum, *damnum* H. 3, 56. ex vulnere refecta 13, 44. sine vulnere milites 1, 51.

Vulsiniensis Sejanus 6, 8. Vulsinii 4, 1.

Vultus projectus & degener H. 3, 65. supplex H. 4, 2. eloquentiæ non unus O. 18. vultum in deterius trahere H. 2, 52. vultus in crimen detorti 1, 7. vultus quoque ac sermones à novo principe circumspectantur H. 4, 8. ut vultus hominum, &c. A. 46.

Uxor Neroni abducta 1, 10. prosperis dubiisque socia 12, 5. rerum adversarum secundarumque consors 3. 34. judicio mariti permissa 13, 32. L. Vitellii gladio cincta H. 3. 77. uxore corrupta secreta viri produntur 4, 7. in uxore bona tanto minor laus, quanto in mala plus culpæ A. 6. uxores magistratuum provincialium 3, 33. exsulum comites 15, 71. H. 1, 3. uxorius ambitus 1, 7. uxoris potentia 12, 3.

X.

Xenophon O. 31. *alius* 12, 61. pinnam veneno illitam Claudii faucibus dimittit 12, 67.

Z.

Zeno 2, 56.

Zenobia 12, 51.

Zeugma 12, 12.

Zorsines 12, 12. 12, 17. 12, 19.

INDEX AUCTORUM,

Qui in Notis explicantur, aut emendantur.

Littera *a* primum, *b* secundum tomum indicat.

A.


Ammianus Marcellinus 741. a. 58. b. 376.b.
Anthologia 306.a.
Appianus 133.a. 360.a. 17.b. 26.b.
Apulejus 108.a. 275.a. 572.a. 718.a. 726.a. 349.b.
Asconius Pedianus 377.a.
Arrianus in Epictetum 718.a.
Ausonius 567.a. 606.a.

C.

Calpurnius Flaccus 288.a.
Capitolinus 505.a. 619.a. 750.a. 252.b.
Cassiodorus 435.b.
Catullus 425.a.
Censorinus 455.b.
Cicero 16.a. 39.a. 214.a. 311.a. 393.a. 192.b. 202. b. 531.b. 548.b. 555.b.
Claudianus 108.a. 372.a.
Codex Justinian. 240.a.
Curtius 350.a. 377.a.

D.

Dio Cassius 17.a. 19.a. 35.a. 94.a. 269.a. 344.a. 346.a. 353.a. 361.a. 393.a. 467.a. 482.a. 594.a. 617.a. 684.a. 705.a. 728.a. 733.a. 370.b.
Dionysius Halicarnassensis 377.a.
Donatus ad Terentium 526.b.

E.

Eusebius 138.a. 318.a. 543.b.

F.

Festus 612.a.
Florus 221.a. 226.a. 584.a. 236.b. 415.b.

G.

Gellius 38.a. 167.a. 204.a. 229.a. 248.a. 266.a. 391.a. 664.a. 730.a. 750.a. 130.b.

H.

Hegesippus 377.a. 157.b. 197.b. 367.b.
Herodotus 400.a.
Hieronymus 141.a. 747.a.
Hirtius 397.b.
Horatius 11.a. 23.a.

I.

Isidorus 54.a. 660.a. 733.a. 440.b.
Juvenalis 33.a. 41.a. 153.a. 157.a. 310.b.

L.

Lampridius 501.a.
Livius 105.a. 257.a. 267.a. 353.a. 354.a. 376.a. 391.a. 410.a. 418.a. 451.a. 477.a. 531.a. 697.a. 59.b. 72.b. 78.b. 179.b. 224.b. 261.b. 263.b. 277.b.
Lucanus 503.a. 700.a, 98.b.
Lucianus 32.a.

M.

Manilius 728.a.
S. Marcus 636.a.
Martialis 284.a. 618.a. 322.b. 436.b.
Maximus Tyrius 22.b.
Mela 431.b.
Minucius Felix 239.a.

O.

Obsequens 22.a.
Ovidius 465.a. 399.b.

P.

Pandectæ 248.a. 277.a. 335.a. 357.a. 17.b. 238. b. 245.b.
Panegyrici Veteres 188.a. 421.a. 722.a. 420.b. 427. b. 494.b.
Paulinus 348.a.
Paulus Diaconus 411.b. 437.b.
Pausanias 383.b.
Philo 513.a.
Plautus 287.a. 307.a. 601.a. 637.a. 681.a. 189.b. 195.b. 466.b.
Plinius 31.a. 41.a. 57.a. 156.a. 203.a. 227.a. 332. a. 454.a. 489.a. 497.a. 536.a. 725.a. 143.b.
—— Junior 32.a. 35.a. 88.a. 119.a. 209.a. 396. a. 501.a. 726.a. 745.a. 754.a. 144.b. 167.b. 244. b. 534.b.
Plutarchus 10.a. 383.a. 516.a. 22.b. 30.b. 40.b. 76.b. 158.b. 163.b. 164.b. 189.b.
Polybius 141.a.
Propertius 38.a. 60.a. 272.a. 321.a. 236.b.
Ptolemæus 169.b.

Q.

Quintilianus 39.a. 282.a. 689.a. 347.b. 418.b. 506.b. 521.b. 523.b. 525.b. 526.b. 552.b.

R.

Rutilius 561.a.

S.

Sallustius 306.a. 133.b.
Saxo Grammaticus 432.b.
Scholiastes Horatii 674.a.
—— Juvenalis 322.a. 328.a. 358.a. 439.a. 609. a. 693.a. 702.a. 712.a. 747.a. 150.b. 267.b.
—— Persii 647.a.
—— Thucydidis 234.a.
Scribonius Largus 516.a.
Seneca 22.a. 23.a. 140.a. 173.a. 231.a. 242.a. 292. a. 293.a. 294.a. 317.a. 318.a. 333.a. 353.a. 375.a. 390.a. 437.a. 519.a. 703.a. 712.a. 715.a. 725.a. 741.a. 176.b. 390.b. 528.b. 543.b.
Seneca Tragicus 745.a. 549.b.
Sidonius Apollinaris 208.b. 427.b. 532.b.
Silius Italicus 354.a. 490.a.
Solinus 141.a.
Spartianus 106.a. 169.a.
Statius 180.a. 250.a. 386.a.
Strabo 37 a. 77.a. 92.a. 135.a. 220.a. 303.a. 417.a. 504.a. 45.b. 251.b. 371.b. 412.b. 420.b. 421.b. 429.b. 461.b.
Suetonius 15.a. 22.a. 51.a. 85.a. 134.a. 140.a. 173.a. 181.a. 187.a. 195.a. 204.a. 211.a. 235.a. 267.a. 285.a. 295.a. 301.a. 316.a. 333.a. 336.a. 363.a. 368.a. 391.a. 410.a. 422.a. 429.a. 452.a. 465.a. 502.a. 511.a. 548.a. 653.a. 679.a. 706.a. 719.a. 734.a. 749.a. 752.a. 17.b. 165.b. 167.b. 168.b. 170.b. 222.b.
Sulpitius Severus 192.b.
Symmachus 298.b.
Synesius 421.a.

T.

Terentius 186.b.
Tertullianus 86.a. 315.a. 730.a. 756.a.
Tibullus 401.a.

V.

Valerius Flaccus 250.a. 270.b.
Valerius Maximus 123.a. 128.a. 424.a. 582.a. 725.a. 741.a.
Varro 122.a. 147.a. 222.a.
Vellejus Paterculus 22.a. 38.a. 257.a. 387.a. 499.a. 580.a. 429.b. 477.b. 545.b. 557.b.
Aur. Victor 356.a.
Virgilius 153.a. 225.b.
Ulpianus 528.a. 727.a.
Vopiscus 411.b.

X.

Xiphilinus 294.a. 619.a. 361.b.

Z.

Zonaras 134.a.

FINIS.

E R R A T A

IN CONTEXTU Tomi I.

Pag. 53. l. 8. falfis, l. *falsis.*
122. l. 4. fuppelle&ili, l. *fupellectili.*
129. l. 17. fraude, l. *& fraude.*
133. l. 12. amicitia, credebatur, l. *amicitia credebatur.*
134. l. 5. componi, nam fuam ætatem vergere, Drufi, nondum, l. *componi: nam fuam ætatem vergere, Drufi nondum.*
136. l. 8. oftentabat contra, l. *oftentabat. contra.*
139. l. 2. mittique, ex, l. *mittique ex.*
145. l. 2. peratoria, l. *ratoria.*
163. l. 13. acerbitatibus, dilaceratus, l. *acerbitatibus dilaceratus.*
165. l. 16. infelici, l. *& infelici.*
169. l. 10. urbem moliuntur, l. *urbem, moliuntur.*
170. l. 5. Epidaphnæ. quo, l. *Epidaphnæ, quo.*
172. l. 9. flagitiii, l. *flagitii.*
182. l. 1. faces illic, l. *faces. illic.*
189. l. 4. valere, Haud, l. *valere. Haud.*
l. 8. ut, ovans, l. *ut ovans.*
240. l. 6. que civitatum, l. *civitatum.*
373. l. 17. fretro, l. *freto.*
456. l. 1. ad, l. *ac.*
490. l. 6. Biformes, l. *Biformes.*
508. l. ult. Burrhus, l. *Burrus.*
562. l. 7. coccultando, l. *ut occultando.*
602. l. 14. præfectus, l. *præfectura.*
672. l. ult. tormenti, l. *tormentis.*
700. l. 2. Socianus, l. *Sofianus.*

IN CONTEXTU Tomi II.

Pag. 153. l. 11. ut Sueton., l. *ni Sueton.*
164. l. 15. certa, funera, l. *certa funera.*
209. l. 22. Rhætia, l. *Rætia.*
219. l. 5. qui, l. *quis.*
228. l. 9. aliæ, l. *alæ.*
313. l. 4. cujufquæ, l. *cujufquam.*
328. l. 20. fine, l. *fine.*
477. l. 6. juventem, l. *juventutem.*

IN NOTIS Tomi I.

Pag. 21. col. B. l. 23. oblitaverunt, l. *obliteraverunt.*
22. A. l. 11. aut, l. *autem.*
24. B. l. 10. agitur, l. *re agitur.*
33. A. l. 33. diftinguendi, l. *diftinguendus.*
47. A. l. 14. injuris, l. *injuriis.*
48. B. l. 15. Facilus, l. *Facilius.*
54. B. l. 32. tendebat. Adde, *Jac. Gronovius.*
36. Idem, l. *Lipfius.*
69. B. l. 7. Ober. l. *Obferv.*
85. A. l. 3. pag. 564. Adde, *Jac. Gronovius.*
7. Idem, l. *Lipfius.*
107. A. l. 19 acquifcere, l. *acquiefcere.*
118. A. l. 7. verum, l. *paverunt.*
121. A. l. 17. exemplaria. Adde, *Jac. Gronovius.*
47. Publius, l. *Publilius.*
124. B. l. 11. & libro 3. Hift. 74. Nacti, l. *ex libro 3. Hift. 74. nacti.*
15. unum, l. *verum.*
132. A. l. 8. in, l. *tu.*
133. B. l. 27. Ariorabza-, l. *Ariobarza-*
136. A. l. 7. Idem, l. *Lipfius.*
138. B. l. penult. νομωτάτε, l. *νομωτάτη.*
151. A. l. 7. πιν, l. *λιν.*

Pag. 168. B. l. 8. Metalli, l. *Metelli.*
240. B. l. 12. neris, l. *netis.*
353. A. l. 23. Riberius, l. *Tiberius.*
B. l. 5. Idem, l. *Lipfius.*
355. B. l. 21. libidem, l. *libidinem.*
359. B. l. 19. cum, l. *eum.*
371. B. l. penult. Meretus, l. *Muretus.*
372. A. l. 29. ἡ πρϐτη, l. *ἡ πρώτη.*
373. B. l. 6. Auro, l. *Euro.*
379. B. l. 25. corruperat. Sejanus, l. *corruperat Sejanus.*
389. A. l. 1. τὸν, l. *τῆς.*
390. A. l. 6. Afiaticium, l. *Afiaticum.*
392. B. l. 16. curcumegit, l. *circumegit.*
397. A. l. 35. ræpetundarum, l. *repetundarum.*
B. l. 3. antiquia, l. *antiqua.*
l. 31. ullum, l. *illum.*
399. B. l. 7. dona, l. *dena.*
421. A. l. 42. fComatam, l. *Comatam.*
424. B. l. 19. ftio, l. *dio.*
425. B. l. 22. fentoribus, l. *fenioribus.*
430. B. l. 30. dele, *fed veterem lectionem tacentibus.*
432. A. l. 43. Χὼ, Χ'ὼ.
433. B. l. 12. fortuna. Neroni, l. *fortuna, Neroni.*
438. B. l. 9. Antonius, l. *Antoninus.*
440. B. l. 29. fine, l. *fine.*
32. voces, l. *voce.*
445. A. l. 10. Bofpotani, l. *Bofporani.*
B. l. penult. creatibus, l. *cratibus.*
446. B. l. 1. cerfe, l. *certe.*
449. B. l. 11. fella, l. *fella.*
455. A. l. 5. loco, l. *loca.*
462. A. l. 13. gleria, l. *gloria.*
465. B. l. 21. conftitui, l. *conftitu.*
466. A. l. 22. eum, l. *cum.*
476. B. l. 24. *perpellunt.* Adde, *Pichena. Rectius perpellunt.*
479. B. l. 10. venalitis, l. *venalitiis.*
485. A. l. 18. πρισένειμεν, l. *προσένειμεν.*
30. Calliftratus. De, l. *Calliftratus de.*
487. A. l. 36. ftivigamus, l. *ftigavimus.*
489. B. l. 42. obliquia, l. *obliqua.*
50. Traperuntem, l. *Trapezuntem.*
491. B. l. 25. proprior, l. *propior.*
502. B. l. 11. *partim ductu*, dele.
504. B. l. 2. obfidium, l. *obfidum.*
506. A. l. 4. jusjurandi, l. *jurisjurandi.*
516. B. l. 12. nutricu, l. *nutricis.*
517. B. l. 18. Calvius, l. *Calvifius.*
21. adimplatur, l. *adimpleatur.*
518. A. l. 22. fimplicer, l. *fimpliciter.*
521. B. l. 5. ad, l. *ab.*
525. B. l. 25. πρῶς, l. *πρός.*
528. B. l. penult. Eo Helvidius, l. *& Helvidius.* Gronov.
530. A. l. 33. τὺν, l. *τήν.*
536. B. l. 21. Pichena. Adde, an *exfertam.* Gronov.
543. B. l. 38. oculis, l. *oculos.*
547. A. l. 39. Idem, l. *Acidalius.*
548. B. l. 5. quadragefima, l. *quadragefimæ.*
556. A. l. 29. חום, l. חרם.
559. A. l. 14. initrio, l. *initio.*
B. l. penult. Auctores, l. *Auctor eft.*
560. A. l. 3. *integrum.* Adde, *fed abfque dubio integræ.*
565. B. l. 42. cumulatos, l. *cumulatas.*
568. A. l. 15. Tacitis, l. *Taciti.*
574. B. l. 31. eduxit, l. *edixit.*
575. A. l. 24. cunia, fene, l. *cunia.*
578. B. l. 22. ite, l. *ita.*
584. A. l. 1. inceffierant, l. *inceffcrant.*

Pag. 590.

Pag. 590. A. l. 24. ad, l. *ab.*
592. A. l. 31. eodem. Tac., l. *eodem Tac.*
594. A. l. 19. νυκτὺς, l. νυκτὸς.
21. ἐξήκοντο, l. ἐξηκέετο.
595. A. l. 10. voces, l. *voce.*
596. B. l. 24. Haut., l. *Heaut.*
597. A. l. 4. Tesseranum, l. *Tesserarium.*
B. l. 30. sonoras, l. *sonores.*
599. B. l 13. remotus, l. *remotos.*
601. B. l. 31. Cripus, l. *Gripus.*
606. A. l. 6. adsensus, l. *adsensu.*
13. tribunica, l. *tribunicia.*
608. A. l. 4. dele *si.*
l. ult. Idem, l. *Pichena.*
610. A. l. 8. Lipsius. e., l. *Lipsius e.*
612. l. penult. Lipsius. Adde, *Quomodo in militia, adminiculum*, id est, causariam missionem, non optiones Lipsii. *Nixum fastigii regimen*, an est facili & clementi adscensu. Gronov.
622. A. l. 7. victa, l. *vita.*
630. A. l. 27. diffinguendo, l. *distinguendo.*
631. A. l. 13. Cæsari, l. *Cæsaris.*
B. l. 25. exhuerat, l. *exhibuerat.*
644. B. l. 10. Magi, l. *Megi.*
647. A. l. 20. τὸν, l. τῆς.
648. A. l. antep. imperiri, l. *imperiti.*
649. A. l. 12. quædam, l. *quadam.*
651. A. l. 5. ista, l. *isti.*
B. l. 43. tiores, l. *tiones.*
653. B. l. 11. ἄλσω εἴτω, l. ἄλσει τῷ.
656. A. l. ult. Macenatiana, l. *Mecænatiana.*
661. A. l. 12. &, l. *& aquis.*
664. A. l. 12. Dioni, Chrys., l. *Dioni Chrys.*
666. B. l. 3. vanos, l. *vanus.*
674. B. l. 6. qua, l. *qui.*
l. 14. ἀπελευέρῳ, l. ἀπελευθέρῳ.
l. 16. κυρίῳ, l. κυρίῳ.
686. A. l. 22. ἐτόλπησε, l. ἐτόλμησε.
704. B. l. 17. PRISCIO, l. *PRISCO.*
707. A. l. 13. qui, l. *cui.*
709. B. l. 4. audiendi, l. *audendi.*
714. A. l. 34. incutro, l. *in neutro.*
715. A. l. 35. ostens, l. *ostendens.*
716. B. l. 5. perfectis, l. *perjectis.*

IN NOTIS Tomi II.

Pag. 50. A. l. 16. Gadii, l. *Gudii.*
52. B. l. 1. nas, l. *nus.*
129. A. l. 18. Uranum, l. *Uranium.*
130. A. l. 30. honoribue, l. *honoribus.*
155. B. l. 7. Grenovius, l. *Gronovius.*
157. A. l. 22. petineret, l. *pertineret.*
168. A. l. 22. Idem, l. *Lipsius.*
231. A. l. 22. vius, l. *psius.*
283. A. l. 39. honorificum, l. *honorificam.*
290. B. l. 17. frequentismum, l. *frequentissimum.*

Pag. 344. A. l. 10. integrate, l. *integrare.*
l. penult. Quomoto, l. *Quomodo.*
347. B. l. 24. mirissimam, l *mitissimam.*
351. B. l. 3. impelleris, l. *impelletis.*
352. A. l. 27. Hareb, l. *Hereb.*
375. B. l. 58. scilices, l. *scilicet.*
377. B. l. 10. vel-, l. *vul-.*
379. A. l. 10. Theuronicos, l. *Theutenicos.*
387. A. l. 42. &, l. *ex.*
l. 48. aque, l. *aque.*
B. l. 51. Regionem, l. *Reginonem.*
398. B. l. 22. adoptavit, l. *adaptavit.*
399. B. l. 29. poteterat, l. *poterat.*
406. A. l. 12. οὐτόθι, l. αὐτόθι.
407. B. l. 25. -nis, l. *-nus.*
411. B. l. 34. Βιάσμεν, l. Βιάσμον.
l. 46. Parerculus, l. *Paterculus.*
413. B. l. 5. illa, l. *ille.*
415. A. l. 1. posteriobus, l. *posterioribus.*
422. A. l. 21. fronticulos, l. *fonticulos.*
424. A. l. 14. Rauricos, l. *Rauracos.*
427. A. l. 49. ἐκπεκτώκασι, l. ἐκπεπτώκασι.
B. l. 20. Idem, l. *Colerus.*
430. B. l. 33. *non Roxolani apud Tacitum*, dele.
l. 36. Murium, l. *Mutium.*
431. A. l. 40. Σεγεμάντές το, l. Σεγεμᾶντές τε.
432. B l. penult. Latina, l. *vox Latina.*
439. A. l. 2. *vere disertus*, dele.
l. 13. subdiarium, l. *subdititium.*
440. B. l. 45. deterrebat, l. *deterrebar.*
442. B. l. 18. exsoluto, l. *exsoluta.*
444. B. l. 15. nominibus, l. *nominis.*
445. B. l. 36. ambigem, l. *ambiget.*
448. A. l. 16. Tacici, l. *Taciti.*
B. l. 26. boc, l. *hac.*
449. A. l. 35. ἐννοίες, l. εὐνοίας.
451. A. l. 27. ille, l *illi.*
l. 28. præerat, l. *præerant.*
B. l. 13. clementius, l *inclementius.*
461. B. l. 19. πᾶν, l. πᾶν.
l. 20. ςρατιᾶ, l. ςρατιᾶ.
461. B. l. 22. ἐπαγομένης, l. βίας ἐπαγομένης.
463. A. l. 22. conturiones. Aliter, l. *centuriones. Alter.*
l. 39. quidam, l. *quidem.*
466. A. l. 25. describit, l. *adscribit.*
478. B. l. 7. Macriano, l. *Macrino.*
480. A. l. 11. esse, l *este.*
l. 12. censetis, l. *censemus.*
481. B. l. 12. fententiæ, l. *sententiæ.*
485. B. l. 9. alii, l. *aliis.*
498. B. l. 5. appeteres, l *appeteret.*
510. A. l. 40. ἀμειμένη, l ἀνειμένη.
512. A. l. 16. fententiat, l. *sententia.*
521. A. l. 4. monuit, l. *monui.*
526. A. l. 6. ὑπεχβέτες, l. ὑπεχβάντες.
572. l. 11. 52. l 32.
l. 12. *senatorumque*, adde *filiorum.*
573. l. 49. mio, l. *hemio.*

